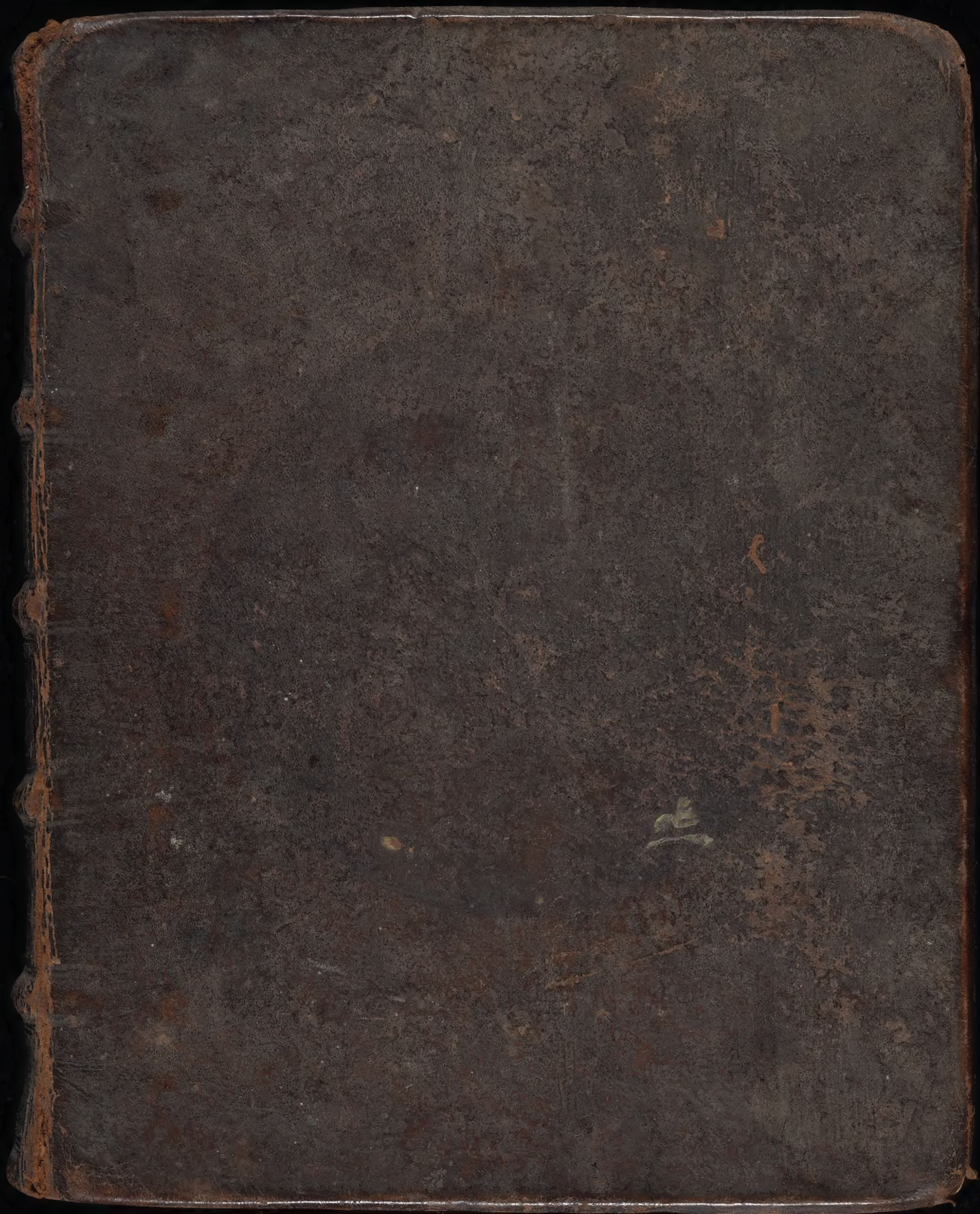
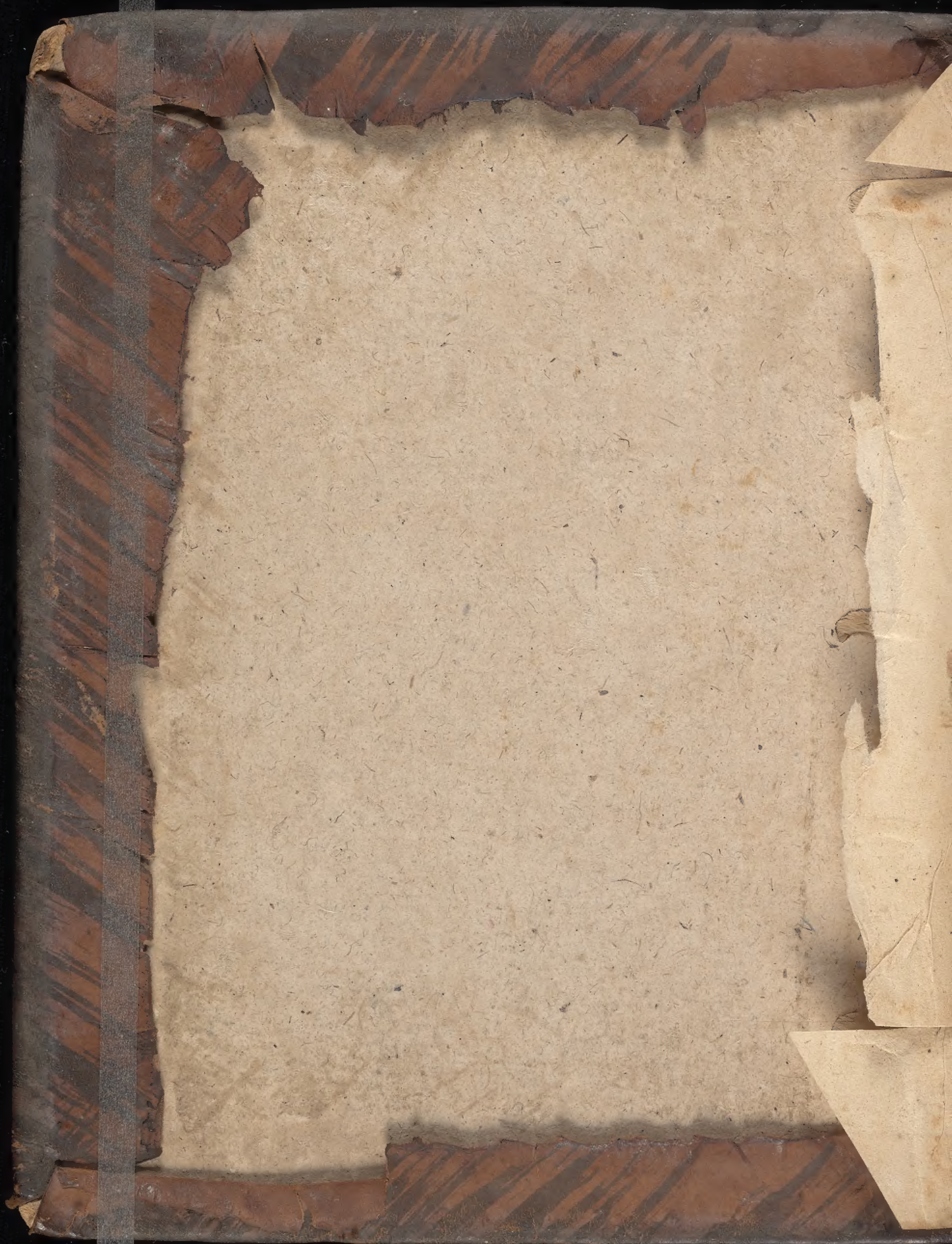

HONI SOIT QUI MAL Y PENSE
HOLLANDSE MERCURIUS
ZEE-SLACH
GRNINGEN
Tot HAERLEM by
PIETER CASTELEYN,
1673.
MET PRIVILEGIE

HOLLANDSE MERCURIUS,

Behelſende,

De aenmerckelijckſte Geſchiedeniſſen, voorgevallen over den gantſchen

AERDTBODEM,

In den Jare 1672. *tot* 1673.

Voornamentlijck in de Engelſſe, Franſſe en Nederlandtſe Oorlogen.

Het Drie-en-twintighſte Deel.

Des belliqueuſes Années,

l'Automne eſt auſſi belliqueux.

Gedruckt tot HAERLEM, by *Pieter Caſteleyn*, Boeckdrucker, op de Marckt, in de Keyſers Kroon. Anno 1673.

Met Privilegie.

Extract van Privilegie.

DE Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt: Doen te weten: Dat wy uyt onse rechte wetenschap, Souveraine Macht, ende Authoriteyt, hebben Geoctroyeert ende Geauthoriseert *Pieter Casteleyn*, Boeck-drucker ende Boeckverkooper binnen der Stadt HAERLEM, Authoriseren ende Octroyeren den selven by desen, ten eynde hy het Boek, onder den Tijtul van HOLLANDTZE MERCURIUS, albereyts by hem gemaeckt, ende uyt-gegeven, ende die hy als noch zelve onder den voornoemden Tijtul maken ende uyt-geven sal, gedurende den tijt van Vijfthien eerst-komende Jaren, binnen onsen Lande van Hollant ende West-Vrieslant, alleen sal mogen drucken, uyt-geven ende verkoopen: Verbiedende allen ende een iegelijck, het voornoemde Boeck, albereyts by hem gemaeckt, ofte geduurende den voornoemden tijt van Vijfthien Jaren als noch by hem te maken, na te drucken, uyt te geven, ofte te verkoopen, of elders na gedruckt, in onsen Lande te brengen, te verhandelen ofte te verkoopen, op verbeurte van de na-gedruckte, in-gebrachte, verhandelde, ofte verkochte Exemplaren, ende een Boete daer en boven van Drie Hondert Caroli Guldens, te appliceeren een derde van dien voor den Officier, die de Calangue doen sal, een derde-part voor den Armen van de Plaetse daer de saecke voorvallen sal, ende het resterende derde-part voor den gedachten *Pieter Casteleyn*: Lastende allen ende een iegelijcken, die het aengaen magh, hem daer na te reguleren. Gedaen in den Hage, onder onsen Grooten Zegele hier aen doen hangen, den 17 December in 't Jaer onses Heeren ende Saligmaeckers 1668.

Was getekent,

Johan de Wit. vt.
1668.

Onder stont,

Ter Ordonnantie van de STATEN,

Herbt. van Beaumont.
1668.

De
TYTEL-PLAET
Spreeckt:

At het voorby gegleden Jaer 1672. alle andere van onser Eeuwe overtreft, in bysondere geschiedenissen: Daer om vertoont sigh hier Mars met Locken op-getoyt, en hovaerdige Paeuwe-veeren op sijn Helm, met een Vossen-huyt behangen, en van bedrogh rondsom verciert, om dat hy Europa nu by na als onder sijn Oorlogs-lust heeft: Daerom trapt hy den Rijn met voeten, en alle Sleutels en Wetten: 't Geldt, dat hy by een schraept, stort hy als uyt een vollen Hoorn de Staetsucht in de Keel met d'eene handt, terwijl in d andere handt het dreygende Rapier hun voor d'oogen hout: 't Bedrogh zit op de Gelt-zacken, en levert Steden en Slooten over: Het overige is tot eygen uytlegh van de curieuse. Ter Zee is een schets van de Bataillie: Te Lande de heerlijcke Veroveringh van Coeverden, het dapper en onverschrocken uytstaen der Stadt Groeningen, en 't heltdadigh af-slaen van het kleyne Vlaems Aerdenburgh, aen by na een half Frans Leger: Den Hemel begeert en commandeert eerder Vrede, en dreyght den onnodigen Oorloghs-lustigen met sijnen Blixem: Terwijl beneden Mr. Johan en Cornelis de Wit seer mishandelt, ellendigh om 't Leven komen: Het Wapen van 't Illustre Huys van Orangien verschijnt nu boven aen: Mercurius, die al dit gewoel vast aen siet, sal het u in de volgende Bladeren wat speciaelder vertellen.

VOOR-REDEN,

Aen de Lieve Landtsgenooten.

INdien wy U E verbaest maecken met iets schrickelijks, 't is dit Verhael, 't welck onse Nakomelingen in de Historien lesende, naeulijckx sullen gelooven, dat de redoutable Republijcke der Vereenigde Nederlanden, die van gekroonde Hoofden placht ontsien te werden, nu in 't gegleden Jaer 1672. door Gods Almachtige Hant soo verre (door de Sonden des Volckx) is vernedert, dat in weynigh dagen, oock door d'industrie der Vyanden, en de lasciviteyt eeniger Officieren, Drie Provintien zijn af-gescheurt, en de overige Vier alsoo van haer Militie en Frontieren ontbloot, en tegen den Vyant open, dat'er niet anders te verwachten stont, als ten proye onser Vyanden overheert te werden: Verwonderlijk is in desen, die iets met opmercking let, dat hy considereert, hoe d'Almachtige Macht, op die tijt, toen die ons soo deerlijck geslagen had, en alle Menschelijcke Hulp ontbrack, haer als tusschen ons en onse Vyanden heeft neder geset en geseyt: Tot hier toe, en verder niet: Daer op die van Groeningen dit mediteerden: O! groote Godt, hoe ondoorgrondelijck zijn uwe Oordeelen, hoe onnaspeurlijck zijn uwe wegen. Men sagh dit aen de vroome Vriesse Provintie alleen, die, 't gunt wonder is, terwijl zy door vuyle kuyperyen, in factien verdeelt, en soo verde heen, dat zy twee bysondere Staets-Vergaderingen hielden, sigh echter noch onder Godes genadigen Zegen, loffelijck hebben gedragen, ende noyt met het sap van Gelderlant, Utrecht, of Over-Yssel zijn overgoten geweest, alsoo die door hare onbedachtheyt de ruine deser Republijck wel soo veel hebben veroorsaeckt, als Hollant haer aller behout: Daer 't onnoosele Aerdenburgh, door de wackere Zeeuwen gesterckt, alleen meer als

sulcke

ſulcke Drie Provintien heeft uytgewerckt, daer de Kogels gol-den van Loot, maer geen Frans Gout.

't Is wel waer, dat de Laſten van den Oorlogh groot zijn, maer die daer en tegens conſidereert, dat deſen Staet van den beginne af, zedert des ſelfs geluckige en gezegende herſtellinge, noyt ſoo ſwaren ende luctueuſen Oorlogh, ſoo te Water, als te Lande, heeft gevoert of moeten uyt-ſtaen, en dat wy jegenwoordig tot Vyanden hebben de twee machtigſte Koningen van Europa, nevens hare Geallieerde Vorſten, die onſe Republijk als ten gronde ſchijnen te willen extirperen, ('t gunt wy verhopen God ſal verhinderen) op dat'er geen memorie noch geheugenis meer weſen ſoude van het Vereenigde Nederlant, dat ſoo wonderlijck is opgekomen, ſoo heerlijck gefloreert, en van Godt Almachtigh op ſulcken ongelooflelijcken maniere is gezegent geweeſt: Wie ſal niet reſolveren, deſe ſaken herdenckende, en wel ter herten nemende, liever naer vermogen alles te contribueren, om onſe Vyanden couragieuſelijck af te weeren, mannelijck te verdrijven, ende ſoo eendrachtelijck de vervallene ſaken te herſtellen, als ons te ſien gebracht onder der ſelver heerſchappye. Laet ons dan, Lieve Lantsgenooten, dat goude Spreeckwoort onſer Voor-Ouderen in acht nemen, ende alſoo eendrachtelijck ons van deſe onheylen ſoecken te bevrijden, door oprecht bidden, wel geven, en vroomelijck vechten: God geve, dat ſulcks gedijen magh tot ons heyl ende welſtandt, het welck u wenſcht uwen toegenegene

Hollandtze Mercurius.

Haerlem deſen 29 April, 1673.

CICERO: Nec domus, nec Resp ub. ſtare poteſt, ſi in ea nec recte factis præmia exſtent ulla, nec ſupplicia peccatis.

Het drie-en-twintighſte Deel

Van den HOLLANDTSE MERCURIUS,

In-houdende de voornaemſte Geſchiedeniſſen des gantſchen

AERDTBODEMS,

Binnen het Jaer 1672.

Ars, den dollen en Heydenſe Krijghs-Godt/ tot onbedenckelijcke ellende van veele Zielen/ doet my hier een Rolle af leſen/ diens weder ga by Romeyns noch Grieckſe Eeuwen nauwelijckx magh werden gecompareert: Ick ſta verbaeſt/ naeu wetende van wat kant ende Geweſten eerſt te beginnen/ ſiende het ſchoonſte van Europa/ van haer Bloem vervallen/ by Zee en Landt ten roof en vuyr ende vlam: Waer over ſelfs de Koopluyden ter Miſſen van Franckfort/ Leipzich/ ende elders/ gelijck de Zee-lien/ ende wat tot de Scheeps-aenbouw/ ende uytvoer dependeerde/ met groote oorſaeck klaeg

klaegden; alleen de kloecke Soldaten te Lande en de Capers ter Zee waren vernoegt/ ende kregen de meeste Neeringe en welvaert / 't welck meenige heeft verrijckt ende verarmt.

Men begost weder dese uchtenden tusschen 5 en 6 uren ten zuyt-oosten een Comeet-starre aen den Hemel te sien / dan liep vry laeg by den Horisont/ was bleeck / en stont met een vlammende staert / dan is in veertien dagen maer 2 a 3 mael hier te Lande gesien van de hooge Duynen / en voorts ongeacht weder gesien by 5 uren 's morgens / opkomende vlack uyt 't oosten/ en loopende na 't westen / derwaert oock sijn staert streckende/ dan metten vroegen dageraet konde men hem niet dan tot half sessen sien / sijn staert na proportie was wel 3 ellen lang/ loopende 3 duym boven den Orisont: Is gesien den 24 Februarij te Luyck/ Ceulen/ Mastricht/ by de Nachtwacht aldaer.

Desen Staet wel siende de uytterlijcke dreygementen der Naburen / en dat men maer oorsaeck socht/ yverden in de Treves-Camer met de Keyserse ende Spaense Ministers / om of een auxiliaer of vliegent Leger by alle voorval de Geun. Provintien toe te schicken. Den Heer van Amerongen/ geweest te Ceulen / en nu by den Bisschop van Munster / wierde aldaer door ged. Bisschop de grootste versekeringe gedaen : Van het laetste Tractaet met desen Staet volkomen te doen onderhouden : Dan voegde oock daer by / Dat hy niet en soude konnen weygeren aen eenige sijner Geallieerdens Volkeren Passagie te verleenen. Waer op dan oock den gedachten Heer van Amerongen hem Bisschop met ernstige woorden toevoegde / hoe verre hy, &c, Sijn Excell. van Amerongen vertrock van hier na 't Brandenburgse Hof. De Keyserlijcke Ministers gaven doen aen haer Ho: Mo: een Geschrift over / behelsende / hoe men den Bisschop van Ceulen soude konnen obligeren de Franse party absolut te abandonneren, en den selven onafwijckelijck te brengen, &c. aen het intrest van het Rijck, ende desen Staet. d' Heer Brasser vertrock na de Vorsten van Lunenburgh/ &c. maer d'Heer de Groot, haer Ho: Mo: Gesant tot Parijs/ niet aen dat Hof siende uyt te wercken / adverteerde den Staet van der Fransse ongemeene toereptselen des Oorlogs ; versocht deswegen te mogen van daer t'huys te komen / 't gunt toe-gestaen wiert. Den Grave van Dhona/ Gouverneur van Oranje in Vranckrijck / trat doe in onderhandelinge met desen Staet over een sterck Regiment Switzers. Den Heer Gieu, Envoye van den Coningh van Denemarcken/ ter Audientie gebracht met haer Ho: Mo: Carosse met 4 Paerden/ en geconduiseert door de Heeren Bootsma, wegens Vrieslandt/ ende Coeverden, wegens Over-yssel ; twee van sijn eygen Carossen volgden/ een met 6/ en een met twee Paerden/ hebbende een brave suite in een nieuwe levrye/ dede als hy op de zale quam in 't Frans een brave Oratie van afscheyt/ daer op den Baron van Gent als President den selven seer pertinent in de selve Tale bedanckte. Oock was den Engelssen Ambassadeur den Ridder Downing van de Hoorn-brugge buyten den Hage in-gehaelt met 40 Carossen ; sijn Excell. had selfs 10 Carossen/ daer onder twee seer kostelijck ; sijn Suite waren 10 Edellieden / Predikant/ Hof-meester en 14 Lackeyen / in Aurora-couleur / seer kostelijck geboordt met verheven fluweele passementen van diversche couleuren ; neffens de Carosse gingen noch 4 Pages te Paert/ en wierden geconduiseert en getracteert

in

in 't Huys van Prins Mauritz, had den 8. Audientie/ op gehaelt in de Carosse van Staet / wanneer sijn Excells. stoet in 25 a 30 Edellieden bestondt / in de Vergadering van haer Ho: Mo: door den Heer van Odijck wegens Zeelant/ en Bootsma tot aen de Trappen/ wierde naer gewoonte ende complimenten de zael over in de Vergaderinge ontfangen/ en geset in een groene fluweele Arm-stoel / recht over den Baron van Gent / die doen presideerde / overleverende sijne Credentialen in 't Frans van den Koning sijn Meester / die terstont door den Griffier Fagel gelesen wiert/en bestont in een betuyging van de goede genegentheyt/ die sijn Majesteyt hadde tot de vruntschap en goede correspondentie met desen Staet : De Propositie van sijn Excell. was even 'tzelfde/ doch in de Engelse Tale : Na dat door den Heer President beleefdelijk was geantwoort/ is weder op de selve wijse af-geleydt als op-gehaeldt was : Eenige dagen hier nae gaf sijn Excell. een Memoriael over/ nopende 't saluteren van de Vlagge/ &. waer op dan eenige Heeren wierden gestelt / om daer mede te confereren. Onderwijl handelde Engelandt en Vranckrijck / daer toe den Ridder Rodolf Montagu was gereyst van Withal naer Parijs. Sijn Hoogheyt den Heere Prince van Orangien een keertje na Vieren en den Yssel &c. gedaen hebbende/ gaf aen den Raet van Staten niet duysterlijk te verstaen/ wat defecten daer waren aen de Fortificatien van 's Lants voorname Frontieren/ zedert wiert gelast/ om Wesel/ Orsoy/ Rijnberck/&c. te versterchen/ oock de Schans aen den Rijn : Toen begon den Nassauwsen dageraet op te beuren / want als de Staten van Hollant ende West-vrieslant den 19 deser tot 's avonts ten 10 uren yverig waren vergadert/ wierde daer met eenparige stemmen beslooten / om den Heer Prince van Orangien tot Capiteyn Generael te maecken/ waer van men den naesten morgen ter Collegie van haer Ho: Mog: dede aentekeninge doen : De Heeren van de Ridderschap quamen na-middags by een / en de dit was 't begin en den eersten trap van sijn Hoogheyts advancement : De Staten Generael verhoopten nu oock daer toe te sullen komen / dat dese hooge Charge door geen eene Velt-tocht / maer met het gevolgh van Princelijcke genereusheyt ad vitam soude zijn : Want / d' Inwoonders begosten te seggen met Cicero : Is verus triumphus est, cum bene de Repub. meritis testimonium à consensu civitatis datur. De Heer Rijn-graef/ Gouverneur van Maestricht/ soo weder derwaerts vertrock/ dede al sijn Dienaers in graeu Laken/ met een Houwer op de zy/ habitueren.

Terwijl den Heere van Orybergen naer Brussel om affairen wegens desen Staet was af-gegaen/ arriveerde daer mede den Marquis de Fuentes/ Envoye van Spangien/ per poste door Vranckrijk gepasseert/ had aenstonts gehoor by den Graef de Monterey / en ging logeren op het spacieuse Hof van de Prins de Ligne : Voor de Poorte des selfs was datelijck een Compagnie Spangiaerden tot des selfs protectie gerangeert : Sijn Excell. ordre lag/ na d'occasie mocht zijn/ een keertje na Engelant te doen. Men dede doe dagelijkx wel 700 man hout kappen uyt het Bosch/om tot de Ovens der Steen-backeryen te gebruycken. Binnen Antwerpen wierde verboden 't silver geldt hooger uyt te geven als gevalueert was/ en gelast eenige Luyckse / Zeeuse of an-

dere

dere quade kopere oorden upt te geven / of te ontfangen. Upt de St. Joris Kerck wierdt doe gestolen een silvere vergulde Kelck / daer men de Mis mede celebreerde / waerdigh met 't fatsoen omtrent 400 gul. De koude dede vast ys maken. Graef de Monterey nam selfs plaisir dese dagen het rijden ten yse te gaen sien: Sijn Excell. maeckte doen den Gouverneur van Aire St. Drouhot, Generael der Batallie / een der voornaemste Veldt-heers van desen tijt: Don Antonio Medra wiert Gouverneur van Nieupoort / en Sr. Miguel Douaf, Gebieder in de Fortresse Damme by Sluys: Sr. Caroli Campi, tot Gouverneur van St. Omer / en de Provintie Artois / in plaets van Duc de Bourneville / die 't selve vrywilligh afgestaen hadde: Den Baron Wangel / Gouverneur van Yperen / siende dat daer weynigh te doen soude vallen / ende den Kathol. Koning begeerende dienst te doen / verliet sijn plaets / en kreegh volgens versoeck 't gebiet van Charlemont. Sijn Excell. de Monterey konde doe tegens 6 per cent soo veel gelts krijgen / als begeerde: Oock wierden alle Huysgesinnen sorghuldig belast sich voor 6 maenden te moeten voorsien.

Romen scheen met dit Nieuwe-jaer weder als te herleven / selfs den Paus scheen als te verjongen / waer upt geoordeelt wierdt / dat hy noch langh soude leven: Hy en verhaeste sich niet Cardinalen geswindt te maken / alhoewel nu weder acht Plaetsen vacant waren / poogende daer in beyde Vranckrijck ende Spangien vergenoegen te geven / en Italien niet te secluderen: Pater Nittard als Spaense Minister / hielt hem voorsichtigh te Romen noch binnens huys / om de selve reden die den Bisschop van Plaisance iooch eenmael ten tijde van Koning Philippus de IV. hadde: Evenwel den Viceroy van Napels sondt van daer aen ged. Nittard twee Kostelijcke Lijf-Karossen voor sijn Persoon / en vier andere voor sijn familie / met 3 tuygen / yder tot 6 Paerden. De Soon van eenen Donato Gambirata, wiert / om dat hem sijn Vader had onterft / desperaet / en stack 't Huys in den brant / doende daer door sijn Vader ettelijcke 100 Kroonen schade / en sijn selfs geen profijt / als dat hy upt Roomen moste vluchten. Binnen Milan / daer men 't dragen van 't kort geweer hadde verboden / was van Madrid nu afgekomen den vluchtenden Prins van Marocco / eenighste Erfgenaem van dat Rijck en Landt: Ende alsoo hy van sijn Oom verjaeght was / salveerde hem in Spangien / ontfongh hem de Coninginne te Madrid seer beleeft / en liet hem heerlijck na sijn staet upt-rusten / ende maeckte hem Overste van 2 Spaensse Regimenten Ruyters / die te Milanen wierden opgerecht.

Ten was naeulijckx Nieu-jaer / of men begost sterck in Engelant te equiperen / en wierden 1000 Waterlien van de Tems op de Vloot geprest te dienen: En in alle Zee-plaetsen dede men tusschen de 5 a 6000 Bootsgesellen insgelijckx pressen: Terwijl nam de Princesse Marie, Dochter van den Hertoge van Jorck / haer vermaeck in des Konings Sale te Withal het tijdtverdrijf met sommige van de gequalificeerste jonge Dames van het Hof van het Bal of Dans-Feest / daer zy het best danste: 't Welck den Koningh en Duc de Jorck / die daer present waren / met groot genoegen op-namen. 't Was geheel

heel remarcabel/ dat den Bisschop Jan Cohers van Durham, niet slecht toen hy leefde/ nu te London gestorven/ een Princelijcke Lijk-statie heeft gehad: Het Lijck wiert uytgevoert/ uyt Sr. Gerards Huys/ by St. Jaems: Voor gingen eerst 80 arme mannen/ in rocken gekleet/ te voet; doen partye Dienaers van Edellieden/Ridders en Schiltknapen/ in korte rou/ te paert; daer naer den Adel en Esquires in den rouw te paert; volgden de Capellanen en andere geestelijcken; toen den Grooten Banier/ gedragen door een Edelman heel in den rou; volgden d' Officieren van Wapenen/ dragende het Pastorael en den Myter: En doen het Lijck/ met rou-laken overdeckt/en behangen rondsom mette Wapenen van den overleden Bisschop; om't Lijck gingen vier Edelen dragende de Banderollen/ Item de Hooft Rouw-Karos/ gevolght van een groot getal Koetsen/ van den Adel ende van buyten: Aldus marcheerden zy door de Strant-straet tot de Temple/ Cancery-Laen/ Graysin-laen/ en so ter Stadt uyt/ naer Bisschops-aukland by Durham, welck Paleys den overleden in syn leven seer verbetert en verheerlijckt had/ hebbende een nieuwe Capelle doen stichten/ alwaer hy syn Kelder of Graf hadde/ ende begeerde op deselve plaets begraven te zijn. Den Koningh gaf doe veele hooge Charges wegh/ als Graef Jan van Lauderdael maeckten hy Raden van Schotlant/ Duc de Lauderdael/ Hendrick Arlington, syn Majesteyts principale Secretaris/ Vicounte Tetford/ Anthony Asses, Graef van Schreufbury/ Baron Cooper van Paulus/ Tomas Cliffort en Schudleig. Syn Majesteyt vereerde den Hertogh van Lauderdale/ doen men de Feest van de Kousseband hielt/ met die selve ordre/ een Ridder tot dat getal te zijn/ ende men bracht hem in presentie van de compagnie de ged. ordre/ die terstont moste aen-doen.

Den Engelse Resident Mr. Paul, dese maendt van Coppenhage vertreckende/ nam afscheyt van den Koning/ die hem tot Ridder van den Olyphant sloeg: En was geaccordeert/ dat voortaen alle Engelse Schepen/ de Sont passeerende/ of verby eenige Deensse Havens/ souden strijcken de Vlagge/ en het nederste Top-zeyl. Den gewesen Engelsen Gouverneur van Jamaica is doe uyt den Tour op 't Kasteel van Dovres gevangen gebracht over wandevoiren. Eduard Spragh maeckte mette Roovers van Algiers nu een Vrede/ bedingende: 1. Dat alle Engelse Schepen in de Straet vry mochten varen, en oock t'Algiers, en in dat geheel Coninckrijk laden en ontladen. 2. Dat op zee alle Schepen wiens vreemt goet zy oock in hebben, den anderen vry sullen laten passeeren. 3. Die van algiers moeten alle Schepen laten passeeren, die Pas van Duc de Jorck hebben. 4. Sullen uyt geenig Schip een Engelsman mogen lichten. 5. Wracken van gebleven Engelsse Schepen en gebergde Goederen sullen de Turcken moeten restitueren, en niemant tot Slaven mogen maken, dan wel de vriendelijcke hant bieden. 6. Die van Algiers mogen niet dienen de Corsairen van Salee, ofte andere tegen de Engelsse. 7. Geen Algiers Schip sal mogen kruyssen by of in 't gesicht van Tanger. 9. Egeene Corsairen van Tunis, Tripoli of Salee sullen mogen eenige Engelse Prijsen verkopen tot Algiers. 10. Mier d' Engelse Konings Fregatten sullen vry hare Prijsen t'Algiers mogen op-brengen, verkoopen en sich provianderen. 11. Soo eenige Engelsse Schepen onder 't gesicht van Algiers quamen, sal den Gouverneur op de notitie daer af, alle

Christen Slaven mogen vast sluyten : En soo yemant van die eschappeerden op de Engelse Schepen , sal die weder moeten opleveren, of andere satisfactie geven , &c. 12. Alle Engelse Slaven sullen werden vry gegeven voor de Prijs daer, zy eerst voor gekocht zijn. 13. So eenig Engelsman t' Algiers sterft, sal sijn Goet niet verbeurt, maer onder den Engelsen Consul verblijven. 14. Soo en sal ged. Consul of eenig Engelsman gehouden sijn de schulden te betalen van een ander, ten ware sy daer tegen goede versekeringe en guarant hadden. 15. Alle questien tusschen d' Engelse sullen by den Consul gedetermineert werden , en die niet konnende, by den Divan alleen. 16. Soo een Engelsman een capitale crimen begaet , sal harder als een Turck gestraft werden : Ontloopt hy 't, so en sal den Consul noch d' Engelse daer voor hebben te verantwoorden. 17. Sal den Engelsen Consul sijn eygen Tolck en Predicant mogen stellen , en een Godsdienst-plaets hebben,met vrydom van op 't Lant te gaen, en niet geinjurieert te werden door woorden of wercken. 18. Dat in Vredens-tijt niet alleen, maer oock in Oorlogh den Consul en alle andere Engelse Kooplieden vryheyt sullen hebben om self met hare goederen en effecten in vryheyt te vertrecken. 19. Geen Engelsman aen boort van een ander Schip zijnde , sal in eenige Havenen mogen werden gemolesteert ten ware hy was in boort van een Schip dat Vyant van Algiers was. 20. Alle wedersijts geleden schade sullen quijt gescholden blyven, en na dat men dese Vrede heeft gepubliceert, sal elck de schade , die hier na gedaen wort, vergoet moeten werden : Alles wat hier na gebeurt,sal wedersijts desen Vrede onverbroken blyven,als alleen door 't weygeren van satisfacte der gedane schade : En sullen alle Engelse Slaven yder gelost werden voor Derthiende half stuck van Achten. In de Archipelles (Griecksse Eylanden) heeft men dese Winter een soo brutael Weder gehad/ dat selfs de Huysen/ 'k geswijge de Boomen ende Plantagien/ door Hagel ende Donder soo vreesselijck sijn verwoest/ dat de Plaetsen geheel onkenbaer wierden/ ende niet meer als Puyn-hoopen. De Barbados hadden mede een Orkaen; ommers de § de Winter scheen de Zee-plaetsen en Schippers niet lieffelijck te zijn.

Ceulen begost nu eerst te gevoelen in wat appel zy hadde gebeten : Haer Wisdom wierdt in de gront bedorven door d'afkomende Franssen : Voor de Officieren bleef de Stadt/ dies sag men aen verscheyde Plaetsen Pasquillen over den Vijf-jarigen Treves/ aen-geplackt : De Burgermeesters wierden oock 6 Brieven van een inhout (onbekent van wie) toe-gesonden : Van het Regiment van Bamphielt waren nu 4 Compagnien te Rijnberck ende 4 Comp. tot Doesburg gekomen : Ceur-Keulen had op Rijnberck het oog/ alsoo de Franssen door intelligentie in haer oogwit niet bedrogen waren : 't was ongelooffelijck hoe veel gewapende ende ongewapende Franssen voorby Aken na Nuys passeerden / daer van Luyck machtigh veel ysere Ketenen waren gekomen/ treckende met Convoyen 13 a 14 Karren te gelijck. Te Berlijn arriveerden in dese koude een Afgesant van Keur-Saxen/ presenterende aen Keur-Brandenburgh 2 nieuw gegooten heele Cartouwen/ met haer toe-behooren : Ende verklaerde daer nevens/ dat sijn Meester met geheel Saxen punctueel ende vast wilde blijven by het Instrumentum Pacis. De Papen tot Maestricht staken tot tweemael het Klooster van St. Sepulchra in de brandt/ op indirecte manier/ mee-

§ Men plagh in Hollandt tegens de Winter op te leggen , en na Maert eerst zee te bouwen, om de gevaerlijcke stroomen en storm-winden : Dan nu waegt men 't seer licht in alle saysoenen.

meenende oock alſoo in ſepulchra (dats graf en vergetenheyt) die goede Stadt te brengen: 't Is waer de Kerck branden af/ oock ſommige Huyſen/ dan men droegh voortaen op de brantſtichters ſorge/ als op Tuchthuys-boeven/ ende wierden ſoo ten derden male geſtuyt. Aen 't Keyſerl. Hof te Weenen/ daer den Ridder Gremo ville wegens Vranckrijck Reſident is/ die ſeer weynig met andere Perſoonen communiceert/ als met die van den Keyſer daer toe geſtelt/ om een wakent oog op ſijn doen te nemen/ gaf hy Reſident opentlijck te verſtaen: Dat den Franſſen Coningh ſijn Meeſter ſekerlijck ſoude Oorlogen: Hebbende reets 50 kloecke Oorlog-ſchepen vaerdigh: En daer en boven noch 40 Tonnen gouts af-geleyt tot de verdere Equipagie: Item met een groote macht te Lande ſoude aen-komen, &c. Daer en tegens volghden dat ged. Reſident ſoude verſocht hebben: Dat Keyſerl. Majeſteyt wilde ſtille ſtaen, by aldien Vranckrijck een Lit van de Triple Alliantie attacqueerde: Soo antwoorde de Keyſerl. Raedt daer op: Dat het geen Alderchriſtel. en voegde, om den Keyſer te verſoecken tot het breken van ſijn woort, daer nochtans Vranckrijck ſijn Kint niet anders poogde te introduceren als tot ſoo een hooge Zetel.

Den 3. deſer heeft den Alderchriſtel. Coningh Duc de Fuellade voorſien met het Collonelſchap van ſijn Regiment Guardes/ in plaets van Duc de Grammont/ die 't ſelve vrywilligh hadde gequiteert: Maer den Koningh niet te min vereerde daer tegens aen ſijn Soon een Penſioen van 24000 gulden 's Jaers: Daer op dede ſijn Majeſteyt tuſſchen de twee Caſteelen komen de 10 Compagnien van ſijn Regiment/ ende haer in tweeen verdeelen: den Koningh quam tuſſchen beyde te Paert gereden/ en gaf aen Duc de Fueillade den Ring-kraegh: Vereerde oock den Marquis Pradel mette Piecke/ en wierden be-eedight door Duc de Pleſſis: Toen quamen alle de Officiers: aen dien den Coning beval haer beyde gehoorſaem te zijn/ &c. Te Verſailles raedtleefde men deſe tijdt ſeer yverigh op de aenſtaende § Velt-tocht/ mette voorgaemſte Miniſters/ daer onder oock Monſr. Pompone, daer den Koning om ſijn kloeckheyt/ veel af-hieldt/ en hem daer om als ſijn voornaemſte Miniſter nu hadde geplaetſt/ daer den overleden Hugo de Lionne hadde geſeten: Hy hadde eer hy van Stockholm vertrock/ de Sweetſe Coning met een Conterfeytſel Medaille vereert/ 't welck met de Dyamanten daer om/ wierde geſchat op 160000 Floryjnen. Den Marquis Villars vertrock oock na Madrid/ om de Coninginne Regente te perſuaderen/ dat ſy haer ſoude verklaren hoedanig in deſe conjuncture van ſaken te ſullen dragen/ en haer wilde openbaren. Het was op 3 Coningen dagh/ dat ſijn Majeſteyt behagen nam alle de voornaemſte Heeren en Dames van ſijn Hof op een heerlijck Muſijck ende geſpeel te tracteren in ſijn groot vertreck: Waer op dan volghde een ſeer magnifique opdiſſinge aen een Tafel/ van 50 Lakens bedeckt/ alwaer den Coning/ Coninginne/ Madamoiſelle d'Orleans en veele Grooten aen-ſaten: 's Anderendaegs na het plegen van de devotie hielden een vrolijck Feſtin/ dat uytſtekende was. Madamoiſelle de Montpenſier ſtelde doe te koop hare part van 't Paleys van Luxemburgh: Hier was den Coningh tegen: Sy verkocht evenwel

§ De Macht des Coninghs tot de naeſte Velt-tocht ſeght men al veer te excederen die van Carolus Magnus, toen hy Duytſlant en by na geheel Europa beſat.

wel al de Bomen van den Boogaert/ dat jammer was de selve te sien upt-wortelen en kappen / dewijl het soo schoonen Hof was. Den Koningh stelde doen open voor al sijn Onderdanen op America te mogen handelen/ mits een kleyne recognitie aen de West-Indische Compagnie gevende / waer over veele der voorsz. Compagnie in decadentie mosten zijn: Het debet van Vranckrijck wilde men tot 40 Millioenen verminderen. Dese dagen vielen eenige discoursen tusschen Monsr. Colbert en Monsr. de Louvois, seggende datter 50 Millioenen voor den Coningh mosten uytgevonden worden tot de naeste Campagne/ waer op den lesten repliceerde / dat sulckx soo veel was / als of men het Volck in de Bosschagien wilde jaegen / maer 30 of 35 Millioenen soude hy sien aen sijn Majesteyt te furneren / waer op zy vergeleken. Over de groote diensten / door den Prince Guillaem van Furstenbergh in Duytslant gedaen / wiert van den Koningh met een Abdye voorsien / hebbende 's Jaers 25000 guldens Inkomen. Men sagh doe te Brisach over de Brugge passeeren veele gemaskerde Ruyters / die wel 30 Valisen met geldt achter op haer Paerden hadden; zy reden soo langst den Rijn / en traden te Ceulen af: De Ceulenaers zeyden: Het was Frans Gelt / dat men aen Duc de Nieuburg soude tellen over de verkoop van Gulick / daer den Koningh van Vranckrijck Guarnisoen in soude senden/ volgens de Conditien onder haer geaccordeert: Voegden daer by / dat in Vranckrijck de Kinderen van den Hertoge souden werden vergoet met Kerckelijcke Inkomens als anders: Ende de protectie van sijne Majesteyt om de Hollanders te constringeren Rabesteyn/ datse hem onthielden/ te restitueren.

FEBRUARIUS 1672.

ROomen / aensiende de buytenlandtse querellen van de grootste Staten in Christenrijck / konde tot niemants hulpe resolveren/ wijl Castro / Genua en Savoyen elckander begonden leelijck aen te sien: Daerom viel het selfs den Keyserlijcken Gesandt / om tot sijn oogwit te komen/ beswaerlijck / van een tiende tot contributie op alle Geestelijcke Goederen te obtineren. Als Gibert Borromeo was gestorven / had hem den Cardinael Aquaviva soo doot in sijn Carosse laten leggen ; dus by nacht voor de St. Jans Poort/die alreede toe was/ gekomen zijnde / sondt aen den Cardinael Aquaviva sijn Lackye / met aendieninge / dat hy de Poort soude openen voor de Cardinalen Borromeo ende Aquaviva / vermits zy binnen wilden wesen / 't geen oock volghde / maer wierdt geen tol gegeven naer de Roomsse stijl: Ick vervloeck my seyde Baldinotti den Tollenaer / dat ick soo een braven buyt my hebbe laten ontsnappen. Hy mocht toen dencken: De absentis & mortuis nihil tam bono.

Het was al den 16 passato / dat den Heer van Amerongen te Berlijn komende / Audientie by sijn Doorl. van Brandenburgh hadde / op-gehaelt met sijn Doorl. Lijf-Carosse / passeerden door de Guardes / die voor 't Hof in het Geweer stonden: En ghelepdt tot in de Presentie-Kamer van sijn Doorl. sijn

de

de Heeren Edelen geretireert/ is tusschen sijn Doorl. en den Ambassadeur een Conferentie gehouden / en bleef voorts daer ten eten: Den Heere Keurvorst daegs daer aen toonde sich seer genegen op sijn Excel. raport/ over de conjuncture van den tegenwoordigen tijt / en gaf den Ambassadeur soo een favorable antwoort/ dat sijn Excell. het noodig dacht haer Ho: Mo: per Expressen daer van te doen Notificatie: Den volgenden dagh was sijn Excell. by den Heer Ceurvorst te gast: Mette welcke daer naer een lange Conferentie in des selfs Slaepkamer hadde: Alwaer op het afgesprokene met Commissarisen wierde gehandelt / te weten Swerin / Sommits en Jehno / ende eyndelijck ('t geen wy hier in-lasten) naer twee maenden getroffen een

Tractaet van Assistentie en mutuelle defensie, tusschen den Doorl. Vorst en Heer Heer Fredrick Wilhelm, Marckgraef tot Brandenburg, des Heyligen Roomschen Rijckx Eerts-Cammerer en Cur-Furst (tot tit.) ter eenre: Ende de Hoogh Mogende Heeren Staten Generael der Vereenighde Nederlanden, ter andere zijde.

Nademael den Doorluchtighsten Furst, Heer Fredrick Wilhem, Marck-graef tot Brandenburgh, des Heyligen Roomschen Rijckx Eerts-Cammerer en Churfurst (tot. titulis) ter eenre. En de Ho: Mog: Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden, ter andere zijde, goet gevonden hebben, dat ten aensien van de tegenwoordige gevaerlijcke conjuncture, een Tractaet van assistentie en mutuelle defensie sal werden op-gerecht: Soo zijn beyde daer toe ten wederzijts gevolmachtigde, namentlijck van sijn Churfurstel. Doorl. tot Brandenburgh, den hoogweerdigen wel-gebooren Heer Otto, Vryheer van Swerin, Heer tot Altendanbergh, Zochan en Wildenhofen, &c. Erf-Cammerer van Chur en Marck Brandenburgh, ende Dom-Prost van de Stifs Kercke tot Brandenburg, Over-President, Geheym en Leen-raedt van sijn Churfurstel. Doorl. van Brandenburgh, &c. Als mede den Hoog-Edel geboren Heere Lorentz Christoffer van Sommitz, Erf-heer tot Grumbsdorf, Dreneu en Gerbero, Erf-Cammerer des Hertogdoms Hirter-Pommeren, &c. En den wel-Edelen en Hoog-geleerden Heere Frans Memders, Hof en Krijgs-raedt van sijne Ceurfurstel. Doorl. van Brandenburgh, en van de zijde van de Ho: Mo: Heeren Staten Generael den wel-geboornen Heer Godert Adriaen, Baron van Reede, Vryheer van Amerongen, Ginckel en Eelt, &c. wegens de Ridderschap des Landts van Utrecht, ordinaris Gedeputeerden ter Vergaderinge van de Ho: Mog: Heeren Staten Generael, op Ratificatie en approbatie van beyderzijts Principalen, de navolgende Articulen beraemt en geslooten worden:

I.

Aenvanckelijck belooft hoog-gemelde sijne Churfurstel. Doorl. dat de selve in consideratie van de algemeene sekerheyt ende tot assistentie en defentie van haer Ho: Mo: so wanneer de selve in de Vereenigde Nederlanden of aengrensende Plaetsen, door yemant vyandelijck soude werden aengetast, een Armee van 20000 Man, met den eersten en binnen den tijdt onder voornoemt, vergaderen en op de been sal brengen, met dien verstande, dat van de voorsz. 20000 Man 3000 te Voet en 600 te Paert, des noots zijnde, op 't believen en goet vinden van sijn Churfurstel. Doorl. sullen blyven staen in en aen sijn Westphaelse Vestingen, tot versekertheyt en afbreuck van de Vyanden, omme de selve Vestingen daer mede te blyven beset, of wel naer gelegentheyt, volgens Krijgs-gebruyck, in 't geheel of ten deele in 't Velt te ageren.

II. Omme dese Armee te formeren, soo geven haer Ho: Mo: de helft der werfgelden, en sijne Ceurfurstel. Doorl. de wederhelfte na proportie, van 't welcke sal sijne Ceurfurstel. Doorl. op sijne kosten werven 4000 te Paert en 6000 te Voet, en tot kosten van haer Ho: Mog: mede 4000 te Paert en 6000

te voet, sullende daer onder mede begrepen zijn de nodige Dragonders, en drien van dien tegens twee te paert en en een man te voet, geproponeert en gestelt werden.

3. Op 't boven gespecificeerde aental om te werven, geven haer Ho: Mog: op ygelijcke man te paert 40 Rijckxds. en op yder man te voet 10 Rijckxds. komt voor de helft van het gantse Corps de somme van 220000 Rijckxdaelders.

4. Haer Ho. Mo. sullen al dese Werf-gelderen terstont by 't voltrecken van dit Tractaet, betalen in Hamburgh of tot Bremen. waer tegens sijn Churfurstel. Doorl. sig verplicht, binnen den tijdt van 2 maenden, van date der ontfangen werf-gelderen met de voorsz. Armee van 20000 man na proportie als boven, te sullen gereet zijn, en deselve effectivelijck tot beydersijts defentie, sekerheyt en welvaren te laten sisteren, marcheren en ageren.

5. Tot onderhoudinge sullen haer Ho: Mog: mede betalen de helft, en sijn Churfurstel. Doorl. de verdere helft, sulckx en in dien voegen dat de Cavallerye op sesthien Regimenten, en yegelijck Regiment ten minsten op 500 man, in 6 Compagnien, maer de Infanterye op 12 Regimenten, yegelijck Regiment op 1000 man, in 10 Compagnien geformeert, en op yegelijck Regiment te paert op de Prime Plane, of Officiers by de Compagnien en gemeene, een somme van 4767 Rijckxds. 30 st. Hollandts, en op yegelijck Regiment te voet 4104 Rijckxds. 4 st. Hollants, daer en boven op yegelijck Regiments-staf voor soo veel van de selve sullen werden goet gedaen 210 Rijckxds. betaelt, en ter maendt yegelijck gerekent op 30 dagen of 12 maenden in 't Jaer genomen, promptelijck voldaen sullen werden.

6. Daer en boven sal maentelijck by haer Ho. Mog. tot den generalen Staf, mitsgaders tot onderhout der Artillerye, bedienende en voorsorge voor de Paerden daer toe nodig, als mede tot allerhande dagelijckx voorvallende uytgaven tot Munitie-Schantsen, Gereetschap, Geweer, Livrey, kontschappen, uytsendingen en diergelijcke onvermijdelijcke nootsakelijckheden, ad cassam werden betaelt een somme van 14841 Rijckxds.

7. Sijn Churfurstel. Doorl. sal nochtans vry staen deselve na sijn believen en goetvinden, so als het deselve volgens het Krijgs-gebruyck, en tot verrichtinge der voorvallende operatie ten besten sal indiceren, omme de Regimenten of Compagnien te mogen versterckeu of verstracken, alleenlijck dat het Corpus daer door niet en werde vermindert, maer ten allen tijde blyve bestaen op 20000 man ende Combattranten.

8. d'Artillerye-bedienten en 't geene daer toe van nooden is, aen Stucken, Amonitie, Wagens, Karren, Paerden als andere, sal sijn Churfurstel. Doorl. altemael op sijn kosten verschaffen en stellen, sullende alsulcke Artillerye bestaen in vijftig stucken, met en beneffens al 't geene aen Kogels, Amonitie, Item Officieren en Artillerye bedienten daer toe van nooden is.

9. De onderhoudinge van de Armee en Subsidien dewelke haer Ho. Mo: invoegen voorsz. daer toe maentlijck moeten betalen, sullen haren aenvangh nemen van dagh en datum, op de welcke aen sijn Churfurstel. Doorl. de werfgelderen effectivelijk sullen werden uytgekeert, so nochtans dat haer Ho. Mo. op de eerste lopende maendt, niet meer als de helft, maer in de andere maendt sal haer geheel contingent der Subsidien en maentlijck onderhoudinge, voor soo veel daer in haer Ho. Mo. na proportie als voren is competerende, moeten werden betaelt.

10. Daer en tegens sal sig sijn Churfurstel. Doorl. verobligeren nae verloop van alsulcke 2 maenden na dato der ontfangen werfgelderen, omme die Armee van 20000 man compleet te leveren, en tot securiteyt van beyde deelen, so als het de conjuncture van tijden des Krijgs-saysoen en andere circumstantien sullen vereysschen en aen kant geven vyantlijck te ageren.

11. Dan sal haer Ho. Mog. nae verloop van alsulcke 2 maenden vry staen d' Armee ten deele of in 't geheel wanneer en soo meenigmael het sal believen door haer daer toe gestelde Commissarisen, met en beneffens de Commissarisen by sijn Churfurstel. Doorl. daer toe te ordonneren, te laten monsteren en visiteren, en sal oock by haer Ho. Mog. van de voorsz. Subsidien nae proportie soo veel minder betaelt worden, als by de successive monsteringe minder getal van Paerden en Voetknechten, of Dragonders bevonden soude mogen werden.

12. Haer Ho. Mo. sullen de Penningen, gerequireert tot het voorsz. onderhout, ten aenvang van yder maent, promptelijck ende in baren gelde binnen Hamburgh of Bremen voornoemt doen betalen in handen van de geene die daer toe van wegen sijn Churfurstel. Doorl. sal wesen geauthoriseert, dewelke dan voorts de particuliere betalinge sal nemen en neemt mits desen tot des selfs laste.

13. Ende wert daer beneven oock van nu af vast gestelt, dat de voorsz. Armee by provisie sal werden onderhouden en by een blyven, voor den tijt van vier loopende maenden, schoon genomen haer Ho. Mo. in de voorsz. tijt te Lande niet soude mogen werden geattacqueert, en dat dien volgende de voorsz. uytgeloofde Subsidien of Penningen van onderhout, oock voor den selven tijdt sullen moeten vast staen, tot welckers prestatie haer Ho. Mo. haer dan by desen obligeren, en so wanneer binnen de voorsz. tijt van vier maenden, de rust en vriendtschap albereyts soude mogen wesen herstelt, soo sullen echter de voorsz. Subsidien voor volle maenden vast staen: Maer by aldien naer omloop van drie maen-

maenden, en sulckx in de laetst en vierde maent de voorsz. rust ende vriendtschap albereyts mochten werden herstelt, beloven haer Ho. Mog. noch een maent, en over sulckx 5 maenden solds te betalen.

14. De voorsz. Subsidien sullen alsoo van vier maenden tot vier maenden continueren, soo lange den Oorlogh sal komen te dueren, invoegen dat door de genade van Godt Almachtigh de Vrede in de eerste, tweede of derde van yder van de voorsz. vier maenden wederom getroffen werdende, haer Ho. Mo. niettemin voor de betalinge van de voorsz. vier volle maenden Subsidien sullen moeten vast staen, en die aen sijn Churfurstel. Doorl. doen betalen, en by aldien soodanige Vrede in de voorsz. vierde of laetste maent soude konnen werden verkregen en geratificeert, sulckx dat de voorsz. Armee soude konnen werden gereduceert en afgedanckt, sullen haer Ho. Mo. in soodanigen cas, des niet tegenstaende noch een heele maent Subsidien aen sijn Churfurstel. Doorl. om de Volckeren volkomentlijck weder om af te voeren, te licentieren en betalen.

15. Sijn Churfurstel. Doorl. sal van sijne Volckeren albereyts op de been hebbende, soo veel Troupen en Soldaten als immer mogelijck, na desselfs Westfaelse Landen doen marcheren en inquartieren, waer heenen oock de nieu geworvenen, en de gantse Armee vervolgens en na verloop der twee maenden, van dato der betaelde Werfgelderen, met en beneffens de Artillerye sal gaen, en tot de actie tegen de vyanden en haer adherenten paraet gehouden worden.

16. Wanneer d' Armee veerdigh en op de been sal zijn gebracht, als dan sullen alle hooge en mindere Officiers, als mede de Soldatesque te paerde en te voet van sijn Churfurstel. Doorl. een Eedtsplicht werden genomen, en sweeren dat sy sijn Churfurstel. hou, getrou en gehoorsaem sullen wesen in 't geen daer toe sy souden mogen werden geordonneert en gecommandeert goetwilligh en geerne oock ongeweygert, verrichten, onder dese verklaringe nochtans, in cas zich mochte begeven, dat de voorsz. Troupes, in 't geheel of ten deel, in 't gebiet van haer Ho. Mo. of op d' andere gront en bodem mochte werden gebracht om aldaer te ageren, of eenige dienst te doen, als dan sullen oock alle voorgemelde hooge en mindere Officieren, en Soldaten gehouden zijn, omme den selven Eed te doen aen haer Ho. Mo. en aen de Commissarisen, dewelcke zy daer toe sullen aenstellen, oock daer aen verbonden blyven, soo lange zy op het territoir van haer Ho. Mo. zijn en geemployeert werden: Edoch reserveren haer als dan de Churfurstel. Doorl. hooge Officieren de volle Jurisdictie en Krijgs-discipline over hare onderhebbende Regimenten, sonder eenige indracht of verminderinge, gelijck dan oock ter contrarie, in cas goet gevonden mochte werden, dat haer Ho:Mo: eenige van haer Volkeren deden conjungeren met d' Armee of Troupes van sijn Churfurstel. Doorl. en dat met dese geconjungeerde Volckeren, op sijn Churfurstel. Doorl. territoir moste werden geageert, dat alsdan sulcke Statise Volkeren, om den selven Eed aen sijn Churfurstel. Doorl. of aen des selfs Gevolmachtigden te presenteren, en de selve na te komen verobligeert zijn.

17. Het Opper-commando over d' Armee, is en blyft by sijne Churfurstel. Doorl. en sal de selve sulkx ten allen tijden, indien hy door swackheyt of door Godes gewelt daer aen niet en mochte werden verhindert, in eygener hooger Persoon respicieren: de selve heeft oock belooft en toegeseyt, gelijck hy belooft en toeseyt in krachte deses, dat hy al dese Volckeren, soo lange de selve in conformité van dit Tractaet van Assistentie sullen ageeren en by een blyven, precise en met ernst daer toe aenhouden, en aenwijsen, dat zy by alle voorvallende occasie, sich sonder onderscheyt, soo ten besten dienste ende securiteyt van haer Ho. Mo. als van sijn Churfurstel. Doorl. sullen laten gebruycken.

18. En geljck het sijne Churfurstel. Doorl. verstaet, om een capabel en gequalificeert Persoon het Generalaet van dese Armee op te dragen, soo sal de selve dewelcke sijn Churfurstel. Doorl daer toe komt op te stellen, schuldigh en gehouden zijn volgens en in conformité van een renversael by hem ondergeschreven en gezegelt, haer Ho. Mo. te belooven en te versekeren, dat hy al de Articulen ende pointen van dit Tractaet naerstelijk sal achtervolgen, en na den inhout van dien hem precise gedragen.

19. Hoe en op wat wijse de krijgsoperatien ten gemeenen beste van beyde deele sullen werden aengevangen en voort-geset, sulkx sal t' elkens tusschen sijn Churfurstel. Doorl. en haer Ho. Mo. Gevolmachtigde, met advys van den Heere Prince van Orangien, als by haer Ho. Mog. aengestelt als Capiteyn Generael voor de aenstaende Expeditie als sijn Hoogheyt present is, werden overleyt en beraetslaegt, en sulckx over dese conditie, dat soo wanneer dese Armee tot defensie van Landen of Steden, haer Ho. Mo. toebehoorende, of met der selver Guarnisoen beset zijnde, soude moeten ageren, ende geemployeert werden, dat als dan het goetvinden van haer Ho. Mog. Gevolmachtigde als boven in de Consultatien sal moeten prevaleren, en 't selve moeten werden achtervolght: maer als de voor-genomene Krijgs-actie de securiteyt en versekeringe van sijn Churfurstel. Doorl. Steden en Landen mocht concerneren, in sulcken gevalle soude het advis en d'opinie van zijn Churfurstel. Doorl. of van des selfs Gevolmachtigde prevaleren en ter executie werden gelegt.

20. Waer by dan verder is geaccordeert en bedongen, dat schoon dese Armee in 't geheel of voor een gedeelte van dien op den gront en bodem van haer Ho. Mo. mochte werden gebracht, ende aldaer mocht ageren, evenwel het Opper-commando en 't geene daer van soo over 't geven van 't woort als andersins is dependerende, aen sijn Churfurst. Doorl. sal verblyven, soo en wanneer de selve in eygen

gen Perſoon d'Armee ſoude mogen commanderen ; ſoude echter zijn Churfurſt. Doorl. in ſulcken
gevalle het Opper-commando niet zelfs exerceren, als dan verblijft het ſelve met 'tgeene daer aen de-
pendeert, aen den geenen dewelcke by haer Ho. Mo. als Generael ſal werden aengeſtelt, ſo nochtans
dat de ſelve oock met alſulcke Commiſſie om haer Volck te commanderen als Chef moet weſen voor-
ſien, en dat de ſelve geen geringere Charge draege dan de geene die zijn Churfurſt. Doorl. Armee is
commanderende : Gelijck wederom wanneer haer Ho: Mo: Armee in 't geheel ofte voor een gedeelte
van dien op den gront en bodem van zijn Churfurſt. Doorl. mochte werden gebracht, en aldaer moſt
ageeren, evenwel het Opper-commando en 't geen daer van ſoo over 't geven van 't voorſz. als ander-
ſins, is dependerende aen de hoog-gemelde Heer Prince van Orangien, als Capiteyn Generael ſal ver-
blijven ſoo wanneer deſelve in Perſoon d'Armee ſoude mogen commanderen, ſoude echter ſijn Hoog-
heyt het Opper-commando in Perſoon niet exerceren, als dan verblijft het ſelve met het geene daer
aen dependeert aen den geenen die by zijn Churfurſt. Doorl. als Generael zal weſen aengeſtelt, ſoo
nochtans dat de ſelve oock met ſulcke commiſſie om zijn Churfurſt. Doorl. Volck te commanderen
als Chef moet weſen voorzien, en dat deſelve geen geringere Charge drage, dan de geene die haer Ho.
Mog. Volck is commanderende.

21. En gelijck beyderzijts hooge Principalen en Contrahenten by dit Tractaet geen ander oogmerk
zijn hebbende, als om den ſoo duur gekochten Vrede en welſtant in haer onderhorige Provintien en
Landen te conſerveren, maer geenſins omme yemant te beledigen of te offenſeren : Alſoo is expres-
ſelijck by deſen bedongen, dat deſe Armee niet anders ſal werden gebruyckt, als in ſoodanige occaſie
en gelegentheyt, ſoo wanneer yemandt mochte ondernemen van des ſelfs of door zijn Adherenten en
Bontgenooten, haer. Ho. Mog. Landen, Veſtingen en Onderdanen in de Vereenigde Nederlanden, ofte
onder haer Ho. Mog. gebiet gehoorige, ofte met haer Guarniſoen beſette Plaetſen en Veſtingen, met
Oorlog en dadelijckheyt aen te taſten, en vyantlijck te tracteren, in welcken gevalle ſijn Churfurſt.
Doorl. gehouden ſal weſen haer Ho. Mo. t'naerder requiſitie en vermaen met deſe Armee t'aſſiſteren
tegen den attacquant en zijn Adherenten vyandelijk te ageeren, en alle afbreuck aen de ſelve te doen.

22. Op dat oock de onkoſten tot onderhoudinge der Armee des te lichter mogen werden gevonden
en opgebracht, zoo ſal men trachten de Landen, haer vyandelijck verklaert hebbende, onder contri-
butie te ſtellen, welcke contributie voor ſoo veel daer van na afkortinge der onkoſten ſal komen over
te ſchieten, ſullen tot voordeel en profijt van beyde de hooge Contrahenten, egalijck aen-geleyt ende
verrekent werden.

23. Wanneer de voorſz. Armee heeft begonnen effectivelijck te ageren, zal geen van de beyde hoo-
ge partyen vry ſtaen, met den attacquant of zijn adherenten te maecken eenige Vrede of Stilſtant van
Wapenen, anders dan geſamentlijck en met gemeen conſent ende bewilliginge : Welcke bewilliginge
geenſins van beyde hooge partyen ſal mogen werden gedifficulteert, ſoo wanneer yder door het mae-
ken van Vrede kan werden herſtelt, of geconſerveert in den ſtant in de welcke hy voor 't aengaen van
Oorlogh is geweeſt, en by aldien tot eenige negotiatie, het zy van Vrede of Treves voor eenige Jaren,
ſoude mogen werden getreden, dat geen van beyde de Hooge Partyen negotiatie ſal mogen beginnen,
ſonder participatie van de andere, ende ſonder aen die ſelve op dien eygen tijt en ſoo ſpoedig als voor
hem zelfs, te procureren de gerequireerde faculteyt ene ſekerheyt, omme ſijn Miniſters te ſenden op
de plaetſen, alwaer getracteert en gehandelt ſal worden. En ſullen de voornoemde Hooge Partyen aen
hare Miniſters d'een den anderen ook ſucceſſivelijk en van tijt tot tijt communicatie geven van alle het
geene in de voorſz. Negotiatie ſal komen voor te vallen. Sullen oock de voorſz. Hooge Partyen niet
buyten de voorſz. Vrede of Treves met den voorn. Attacquant en ſijne Adherenten, ſonder d'een den
ander te doen herſtellen in de poſſeſſie van Steden en Plaetſen, ſoo hy ſulkx begeert, mitsgaders 'tge-
bruyck van Rechten en munimiteyten, die de ſelve Hooge Partyen reſpectivelijk behooren, ende daer
van ſy jouiſteerden voor dato van den voorſz. Oorlogh, en ſonder oock van den attacquant en ſijne ad-
herenten, d' een ten aenſien van den anderen te bedingen de ſelve Rechten, munimiteyten, Exemp-
tien en Prerogativen, die hy voor zich ſelfs komt te bedingen, ten ware de voorſz. Hooge Partyen met
den anderen anders quamen te convenieren, en ſal generalijck regard genomen werden, dat de hoſti-
liteyten ſoo wel tegens den een als den anderen van de Contrahenten teſgelijck opgeheven werden.

24. De Generaels, Colonellen en Commandanten van d'Armeen en Troupen ſullen gehouden zijn,
allenthalven goede ordre te houden, en aen een yegelijck te laten wedervaren behoorlijcke ende ſpoe-
dige Juſtitie.

25. Soo wanneer ſijne Churfurſt. Doorl. zich voor ſijn hooge Perſoon en eenige van des ſelfs Ste-
den, beſet met het Guarniſoen van haer Ho. Mo. ſoude mogen bevinden, ſoo ſal het deſelve vry ſtaen,
zijn Lijf guarde te Paert van twee hondert Paerden of minder, by zich te houden, en ſullen ſulcke als
dan op geen andere dienſten en wachten vermogen achtinge te nemen, noch geemployeert te werden,
als dat zy op ſijn Churfurſt. Doorl. Hooge Perſoon reguard nemen, oock by niemant werden gecom-
mandeert als by zijn Churfurſtel. Doorl. veel min yets ondernemen, het welck tot prejuditie van be-
weeringe en beſettinge der voorſz. Plaetſen met haer Ho. Mo. Guarniſoen beſet, ſoude konnen ſtrec-
ken.

26. Oock sal zijn Churfurst. Doorl. vry staen om in een van des selfs Kleefse Steden met haer Ho. Mo. Guarnisoen beset, een Magazijn op te rechten, stellende aen deselve t'elckens de noodige Amonitie voor billijcke waerdye, en alsulcken prijs als haer Ho. Mo. die selfs inkoopen, en wilden overlaten, ten ware dat haer Ho. Mo. de selve zelfs van nooden mochten hebben.

27. Vorders soo sal tusschen de beyder hooge Contrahenten overwogen ende overleyt werden, wat als noch tot meerder en andere middelen tot conservatie en wederbrenginge des Vredens, mitsgaders tot restabileringe van de gemeene ruste en securiteyt tot nadere verbintenisse als anders zoude konnen dienen en voorgenomen te werden. Ende sullen haer Ho. Mo. voornamentlijck met de Heeren Hertogen van Brunswijck, ten minsten met haer Furst. Doorl. Hertogh George Wilhem, en Hertogh Rudolf Augustus, soo veel mogelijck i-, tracteren, omme deselve mede tot het Tractaet van assistentie te brengen.

28. Alle en yegelijcke poincten en Articulen voorsz. belooven beyderzijts Contrahenten oprechtelijck en onverbrekelijck te sullen naerkomen, en de selve in allen deelen oock met trouwe en goede geloove effectivelijck adimpleren.

Tot meerder bevestinge en naerkominge van dien, soo zijn hier van twee alleens-luydende Instrumenten gemaeckt, en door de Gevolmachtigde by beyde de hooge Contrahenten daer toe specialijck gedeputeert, ondergeschreven ende bezegelt geworden, stellende de Ratificatie van dien binnen den tijt van een maent, a dato deses, of wel eerder is't doenlijck, in behoorlijcke forme werden overgelevert en uytgewisselt.

Aldus gedaen, geaccordeert, gesloten onder de Signaturen en Pitsers van de respective Heeren Gedeputeerden in de voorsz. procuratie vermelt. Tot Colln aen de Spree, den 26. April ouden stijl. Anno 1672.

Otto, Fryheer van Swerin. L. S.
L. Christoffel van Sommits, L. S. *Godert B. v. Reede, H. tot Ameronge.* L. S.
Frans Memders. L. S.

Daer en tegens engageerden sich den Munstersen Bisschop / ende quamen in sÿn Bisdom veele Franssen (onder pretext van Huysen te huren) om haer stratagema te nader te zÿn: Men sont Westfaels Krÿghs-volck binnen Ceulen/ oock een Troupe van 170 Man/ voerende in haer Vendels 't Wapen van Luyck/ daer die van de Stadt over gram wierden / wÿl dese tot haeres Bisdoms betalinge stonden: Zedert is de vrientschap tusschen haer en Keur-keulen geensints vermeerdert. De Boeren onder dies begosten dapper de Lantwegen te ontveyligen / beroofden yder sonder aensien / en sonder aensien zÿn oock verscheyde van hun door de Koo Koe aen Boomen opgeknoopt. Den 11 deser sagen die van Travemunde in Holsteyn / by nacht aen de Maen in 't midden twee ronde bloedige Kogels/ (immers soo sy seggen) uyt dees beyde ging een langh / blaeuw en witte vlamme / 't gunt door de heldere Maen als een kruys streepte: Zelfs onder den ordinaris Maen sagh men een quartier Maens/ (ons beduynckens het Turckx Wapen) Hier op zÿn gevolgt de invasten in Poolen.

Op folio 3 is gesprooken van de hooge Charge van Capiteyn Generael te defereren op sÿn Hoogheyt den Heere Prince van Orangien / 300 zÿn over des selfs Instructie dese Maendt tot Commissarisen gestelt / de Heeren van Beverningh / Mr. Johan de Wit / en Casper Fagel / daer op dan den 24 deser naer middag ten half twee uren sÿn § Hoogheyt het Capiteyn Generaelschap ende Admiraelschap heeft geaccepteert: Dese op-offeringe/ dese acceptatie

§ Seer remarcabel in desen zijnde, datte Boeren in Noorthollant, niet bot maer kloeckhartig, geen Wapenen noch onder geen Vendel commando wilden ontfangen, als met dese conditie: Wy tweeren 't Lant getrou te zijn en te gehoorsamen onder de Staten en den Prins van Orangien.

tatie is ten allen zijden als een goet Omen met onthael van alle vriendelijckheyt bekrachtight. Den 25 deser leyde sijn Hoogheyt den Eed af / met alle behoorlijcke Ceremonien ter Vergaderinge van haer Hoog Mog: Daer over dan 'sanderendaegs van alle uytheemse Ministers is begroet / ende alle heyl toe-gewenst: Na de middagh gingh sijn Hoogheyt selfs het compliment van danckseggingе aen alle de Collegien van de Ed. Gr. Mo: af-leggen: Op alle welcke voorval den toevloet van het gemeene Volck uyttermaten als toejuychende groot is geweest / om sijn Hoogheydt op 't selve subject te sien: Die daer op den 1. Maert de Heeren Staten van Hollant en corps seer magnificq tracteerde op de ordinaris Vergader-zale van haer Ed. Gr. Mog. hoewel de plaetse van den hoogen Raet bevorens daer toe aen-gestelt / echter soo bequaem niet en wierdt geacht: Dese Festin is met 't lossen van 't Canon / Vuurwercken / en alles ten dien eynde Princelijck gerequireert af-geloopen: Dan daer waren eenige die dese Eendracht maekt machr om haer quade desseynen niet wel aen en stonden. Den Gouverneur van Coeverden quam ten Hove klagen / hoe dat hy gewaerschout door 't vluchten van de Lantlieden / nootsaeckelijck meerder Guarnisoen moste in-hebben: Van die swackheydt waeren al veel Steden op den Rijn / Yssel / &c besmet; men beloofde dese te versorgen / maer 't eynde heeft sulckx bewesen. Den Staet nam doen met alle aen-genaemheydt op / de geboorte van een Jonge Keur-Prins van Brandenburg te Berlijn / door een Expressen den Staet geboodtschapt: Soo quam mede in den Hage den Pluymgraef van sijn Doorl. van Brandenburgh / bracht voor zijn Hoogheyt en de Princesse Douagiere mede een goede partye wilde Verckens / Harten en andere Gedierten. Het had nu al lang uyt den Oosten gekoelt / het welck dappere koude en drooghte veroorsaeckte: Men verhaelt / dat d' Heer Schepen Johan Blaeuw tot Amsterdam / dese tijt heeft gehad een der schoonste Druckeryen; ick voeg daer by / dat sulckx gewis is / 't ongeluck liet den Hemel toe / dat den 23 deser ten half vieren des nachts / door het droogen van het Kachel-hout / of immers wareloosheyt der Knechts / die soo heerlijke Boeckdruckerye is ontfonckt / en met Letters / Parssen / Platen en Papieren (daer van de vlocken tot het Amsterd. Tol-heck quamen gevlogen) zijn verbrandt / geschroeyt / verniels / en soo bedorven / dat men . . . . . . jammer zijnde om de Platen van den Atlas / de Steden deser Landen / de Mechanise en andere seer artificieuse Platen / Documenten / &c. die ten deele door den brandt geruineert en bedorven wierden. Den Ridder George Downingh, wegens den Staet beantwoort zijnde / quam op ordre sijns Meesters den 5 deser afscheyt nemen van sijn Hoogheyt den Heere Prince van Orangien / hebbende voor af een Edelman laten doen de notificatie van adieu: Sijn Excellentie bleef 'smiddaghs by sijn Hoogheyt ter Maeltijt: Den volgenden dagh reed ter Audientie van afscheyt in de kostelijke Carosse van Staet / en twee der sijner / en noch wel 40 andere / soo met 6 als 2 Paerden; de Heeren Schadee uyt Utrecht / en Coeverden uyt Over-yssel / haelden sijn Excell. op: d' Engelse Kooplien twee en twee traden voor af de Trappen op: Ter Vergaderinge van haer Hoog Mo: in den fluweelen Arm-stoel van Staet geseten / dede sijn harangue in de Engelsse / doch leverden die over in de Fransse Tale: Hy seyde dan in beleefde

woor-

woorden: Dat van den Koningh sijn Meester was op ontboden; vorders seggende alles te willen aenwenden wat tot dienst van desen Staet soude konnen strecken, ende dat het antwoort van desen Staet, nopende het Saluyt van de Vlagge; op sijn Memorien eerder hadde te gemoet gesien, &c. Waer op d'Heer Vierse, als doen wegens de Provintie van Vrieslant ter Vergaderinge presiderende/ in gelijke Termen en substantie antwoorde: Dat desen Staet genegen was de vrientschap met sijn Koninckl ijcke Majest. meer en meer te onderhouden en op te bouwen, en dat vertroude, dat het voorsz. antwoort op des selfs Memorien ('t geene per expresse aen d' Heer Ambassadeur Boreel is afgesonden) sijn Majesteyt nu al soude ontfangen hebben. niet twijffelende, of sijn Majest. soude daer mede satisfactie nemen; vorders meer-gem. Ambassadeur geluck op sijn reyse wenschende, &c. Naer het welcke sijne Excellentie met de selvige Ceremonien als boven door de Heeren Gedeputeerden voornoemt/ tot aen sijn Logement is gereconduiseert. Den 14 deser maent vertrock dito Afgesant Downing met Vrouw/ Kinderen en Treyn in twee Wagens na Schevelingen uyt den Hage/ scheepte daer in een Konings Jacht/ ten dien eynde gekomen/ en keerde soo na Engelandt. Maestricht genoegsaem gedreygt/ wiert dees tijt ordre gestelt/ om alle Huysen en Schueren/ met Riet gedeckt/ met Pannen te voorsien; oock most yder Soldaet den Eed van getrouwheyt doen. Toen men in Hollandt verstondt dat het Tractaet tusschen Engelant en Vranckrijck den 27 passato was vernieuwt/ was het tijdt om te vigileren: En men stelde in de Geun. Provintien een Equipage aen van 72 van de beste Oorlogh-schepen: Item om 20000 Man in Germania te doen werven/ behalvens noch de Switsers/ en andere Natien/ waer toe oock eyndelijck Deensse ende Holsteyners zijn gekomen. Dus begost elck sich te wapenen; selfs de grootste Steden van Hoogh-duytslant hun van alles provideerende/ even als of Franckfort/ Straetsburg en Hamburgh te gelijck souden belegert zijn geworden: Onderwijl sag yder om na Kolders/ Carabijnen/ en andere stoffen ten Oorlog/ tot Menschen incluys/ want 't is gewis:

La vera muraglie della Terre essere la Fortrezzo de gli huomini.

Vranckrijck sondt dese maendt Prins Guillaem van Fürstenbergh met sijn Regiment uyt Rijssel nae den Rijn/ zijnde Voet-volck en van alderhande Natien: Zy trocken over Sedan/ Bouillion/ ende de nieuw gemaeckte wegh op Luyck/ hebbende alvoorens gepasseert het gruwelijcke Bos van Ardennes/ alwaer men geene Huysen/ Hutten of Dorpen vint/ maer wel Wolven/ Beeren en ander quaet Gedierte/ soo sich in't kreupel-bos onthouden: Dus most dit Furstembergs Regiment al dickwils onder den blaeuwen Hemel slapen; zy storven deswegen veel van de koude/ en meenigte die verleemt waren door 't vriesen/ voerde men op Karren naer/ behalvens die in het Ardenuen Bosch zijn blijven leggen: Dan dit en verruckte de Loudre soo seer niet tot onlust/ als wel het constant voltrecken en ratificeren van de Coninginne van Spangien op 't Tractaet met de Geun. Provintien: Madrid en verschrickte geheel niet op de Fransse dreygementen/ van dat men haer in Nederlant/ by non-acceptatie van Conditien/ met 60000 Man/ en in Catalonien met 20000 Man soude bespringen: Alsoo weynigh vertrouwde men de Fransse beloften/ van

dat

dat men soude opschorten alle de eyschen / die men nevens hare dependentien hadde te doen van syne Conquesten / &c. tot soo lange den Catholijcken Koning meerderjarigh soude zijn : En by aldien men de Fransse Troupen wilde passage door Nederlant geven / ende vourageren / Vranckrijck syn geheele pretensien wilde abandonneren. Men sagh nu dagelijckx te St. Germain veel krijgs-voorstellingen opentlijck / selfs van koopere Schuytjes / ende een machine van Leer gemaeckt / 't gunt vier Mannen konden dragen : Syn Majesteyt nam daer in behagen / vermits 30 Mannen een goet getal van dese Machines konden overbrengen : Op die tijdt dat den Ambassadeur de Groot syne Tapitseryen reeds hebbende doen af-hangen / wijl oock de Hecken verhangen waren : Syn Excellentie Swager Mombas te Parijs geweest vertrok voor na Hollant : En men sag datter eenige nieuwe ordres uyt Engelant waren over gekomen. De vreemde Ministers waerschouwden toen desen Staet van 't voornemen der Franssen : En sont syn Excellentie de Monterey doe van Oostende die seer magnifijcke Carosse / te Brussel gemaeckt voor den Coning van Spangien : Daer by waren behalvens de Ry-paerden noch vier schoone Isabelle Paerden / die syn Excell. in Oldenburger Landt hadde doen op-koopen / om voor gedachte kostelijcke Carosse te gebruycken : Ende korts daer aen quam per expressen 't advijs van de Catholijke Couinginne van Spangien aen de Staten Generael / dat haer Ho: Mo: wel haest d'effecten van een nieuw geslooten Alliantie souden ervaren / 't gunt oock troulijck volghde : Seggende / alles wat te Lande ofte te Waeter mocht voorvallen religieuselijck te sullen observeren : En daer op quamen voor af 6000 Spangiaerden van St. Sebastiaen na Oostende. Den Keyserlijcken Gesant d' Isola / dede oock dese tijdt notificatie / hoe dat de Heeren Ceur-Vorsten van Brandenburgh / Saxen / Mentz en de Trier sich souden houden aen 't Intrest van het Duytse Rijck : Munster scheen wat te neygen : Immers wilden alle tegenstrevers van het Keyserrijck tegen staen : Men sagh dan dagelijckx veel brave Cavaliers nae den Hage af-komen / oock Princen die haer vrywilligen dienst aen den Staet presenteerden / onder andere twee Princen uyt Saxen uyt den Huyse van Gotha ; dit stont Vranckrijck niet aen / veel min dat men in Hollant soo trouwlijck de Zee-stranden / ende wat daer toe requireerde / voorsach : Ten gaf niet als meerder waerheyt dat men noch soo veel Franssen uyt Normandyen naer Engelant overscheepten / en 2000 Engelse Paerden naer Vranckrijck / maer het gelt daer by was behaeglijck.

Den 17 deser arriveerde uyt Hollandt weder op 't Paleys te Withal d'Heer George Downingh, leste Ambassadeur van den Coningh van Engelant aen de Staten Generael : Syn Excell. wiert eerst door den Raedt op den selven dag soo hy gekomen was / aenstonts secreet en privatelijck ondervraegt en ge-examineert / door eenige voorname Heeren en Lords uyt den Raedt : Naer gehouden examen hier van openinge ende generael verhael gedaen zijnde aen den Coningh / soo wierde dito Downing, door syn Majesteyts last en bevel / gevangen genomen / en alsoo gedetineert wegh gesonden naer den Tooren van Londen : De oorsaeck / waerom hem sulckx is overgekomen / was / om dat hy niet en hadde na-gekomen noch gehoorsaemt de ordres en bevelen / die men hem van

Withal

Withal had toe-gesonden. Den Engelssen Ridder Ban expres van den Koningh van Engelandt over-gesonden / quam te St. Germain by de Fransse Majesteyt / daer hy Brieven aen hadde: Edoch sprak aller eerst met de twee kloecke Ministers le Tellier en Colbert: Daer op of uyt waerheyt of uyt jalousyen veel speculatien vielen.

MAERT 1672.

MEn nam te Londen syn fondament van contra-marque tegen Hollandt / om dat men Surignam niet wilde aen de Engelsse overgeven: Dies scheen het bitter op Hollandt aen geleydt / wyl een vernieuwt Contract tusschen beyde Kroonen Vranckrijck en Engelant behelsden / dat Engelant den 22 en Vranckrijck den 26 deser soude beginnen te ageeren. London / wyl geen Parlement beroepen wiert / nam gelt op tot hooge Renten / onder pretext datte Nabueren seer sterck armeerden: Fluckx maeckte men een Vloot gereet van 38 Schepen / daer syn Majesteyt en Duc de Jorck over na Portsmuyen en andere Zee-plaetsen togen / gesterckt met Frans gelt / en was haer Vloot in 3 Esquadres verdeelt / als folio 185 op ons 22 Deel is aengeroert: Dese op haer luymen leggende / hadde den Agent de Glarges van Calais diversche Galjoots afgesonden / om een aenkomende kostelijcke Smirnise Vloot te waerschouwen: Dese haer in de Spaense Zee hebbende ontmoet / hebben na gehouden Krijgs-raet 't Canon te boort gehaelt / en geresolveert 't Canael af te komen / sterck 6 Convoyers / en 7 Schepen van Smirna / t'samen mette Spaensvaerders 72 Zeylen: En soo onder 't Eylant Wicht ter halver 't Canael met een slappe S.S.O. koelte affsackende / quamen 6 Engelsse Fregatten op haer af: De voorsz. Koopvaerdyers hadden sich treffelijck in een halve Maen gerangeert: De Engelsse Roovers meenden van achter en zytings door te breken; dan Godt gaf haer een stoot / datse wel mosten ter lager blijven: Nochtans eenige van haer vlammende op taken / liepen dwars door de Vloot / maer hun de tanden getoont zijnde / gingen sy druypstaerten heen: Aldus 't Canael af-drijvende / schoten d'Engelsse onder Poortlant om hulp maer den Hemel was haer merckelijck tegen; sy schoten na de Engelsse Kust / ende niet na dese Buyt / diese lief hadden: Echter quamen noch eens 4 / ende noch 5 Rovers een torn doen / tasten van Nes aen / poogende eenige Straetsvaerders af te snijden; maer die debatteerden haer wel; dan 3 St. Ubes-vaerders met Sout wierden afgesneden / wyl zy luy / die diep en traeg van zeylen zijn / en dickwils 't bederf van een wel bezeylde Vloot: Maer 't is admirabel dat den Hemel dese Piraten verblint maeckte door een opkomende Mist / contrarie Wint / extraordinaris Vloet / en alle 'tgeene haer gedreygde na wensch / omme sich te konnen preserveren / mochte dienen: Wat nu hier op breder sy / refereere ons aen het

PERTINENT RAPORT, door den Capiteyn YSSELMUYEN, in 's Gravenhage gedaen van de Smyrnase Schepen.

Het is sulkx dat op den 23 Martij 1672 eenige Engelse Oorlog-schepen, de voorz. Vloot met hare Convoyers, omtrent het Eylandt Wicht in 't gesicht gekregen hebbende; wesende doenmaels de voorsz. Engelsse 9 Schepen sterk, en de Convoyers van desen Staet 5 in 't getal, te weten Capiteyn de Hase, uyt Zeelandt, als doen commanderende, Capiteyn du Bois van de Mase, doenmaels Vice-Commandeur, Capiteyn Cornelis Evertsz. de Jonge van Zeelant, Schout by Nacht, Capiteyn Poort, en Capiteyn Jacob van Nes den ouden, gemeenlijck genoemt den ouden Boer Jaep, mede beyde uyt de Mase, (daer by naderhant noch voor 't gevecht, omtrent de middag, gekomen is een kleyne Convoyer van Amsterdam, gevoert door Capiteyn Kint, komende met eenige Koopvaerdy-schepen uyt Lissabon) dat de voorsz. Engelsse Schepen verscheyde Zeyn-schooten geschooten hebbende, en even na de middag, doenmaels 12 sterck geworden zijnde, op de onse zijn afgekomen; dat den Commandeur van de Engelsse, voerende een kloeck Schip van in de 80 stucken, den Commandeur de Hase toe-geroepen hebbende, den selven Commandeur de Hase daer op sijn Chaloupe uytgeset, en daer mede zijn Schipper aen 't boort van den Engelssen Commandeur gesonden heeft; dat de voorsz. Schipper, met 2 van sijn Chaloup-roeyers in het Engelsse Schip overgegaen zijnde, en aldaer soo het schijnt, aenstonts gemerckt hebbende datter een quaet voornemen was, zijn vordere Chaloup roeyers toe-geroepen heeft, dat sy een goet heen komen souden soecken; dat deselve Chaloup-roeyers daer op haer Tou hebben laten slippen, en alsoo achter uyt gedreven zijn, begevende haer alle plat op den bodem van hare Chaloupe op hare buycken; dat d' Engelsse vervolgens uyt den voorsz. Commandeur met Musquetten op de voorsz. Chaloupe, en met de volle lage Canon op den voornoemden Commandeur de Hase los geschooten hebben, sonder dat tusschen henluyden eenige woorden zijn gewisselt; dat de Vice-Commandeur van d' Engelsse insgelijckx aen den Vice-Commandeur du Bois toegeroepen heeft, dat hy sijne Chaloupe zoude uytzetten, en aen boort komen, doch dat den selven daer op heeft geantwoordt, dat soo hy Engelsse Capiteyn hem Capiteyn du Bois hadde te spreken, hy zelfs by hem soude overkomen, ende dat daer op uyt het Engels Schip eerst 3 schooten, te weten 2 door 't Schip van Capiteyn du Bois en een door 't Want geschooten zijn: Dat vervolgens nae weynigh ceremonien, soo haest den Engelssen Commandeur aen Capiteyn de Hase de volle lage gegeven had, de Engelsse Vice-Commandeur oock aen Capit. du Bois de volle lage gegeven heeft, en dat alsoo daer op het gevecht met hevigheyt ten wedersijden was begonnen, en gecontinueert hadde tot omtrent anderhalf uur voor Sonnen ondergangh, dat de Engelsse als doen af geweken waren, soo 't schijnt om haer wat te repareren en herstellen, hebbende oock met den anderen Krijgsraet gehouden; dat doenmaels niet een van de onse reddeloos geschooten, oock niet een eenigh Koopvaerdy-schip genomen was, en dat het gevecht van de zijde van de onse seer ordentelijck was toegegaen; dat daer en tegen den Vice-Commandeur van de Engelsse t'eenemael reddeloos was, sulckx dat hy sich des anderen daegs niet weder heeft vertoont, en dat oock noch al eenige andere Engelsse Schepen andere rampen geleden hadden, dat den Capiteyn en Commandeur de

de Hase des avonts op 't eyndigen van 't gevecht was doot geschooten, doch dat sijne Lieutenant, met toestemminge van Capiteyn du Bois, om geen alteratie in de Vloot te maken, de Wimpel van de groote Steng hadde blyven voeren, en sich voorts doorgaens als een eerlijck Soldaet gequeten hadde; dat des anderen daegs de Engelsse eerst een renfort van 3, en naderhant noch van 2 Schepen bekomen hebbende, 's morgens omtrent negen uren wederom op de onse aengevallen waren, en dat in het selve gevecht den Engelsse Commandeur in ly van Capiteyn du Bois was komen oploopen, hebbende hem met zijn Boegspriet de Vlagge van de Compaigne afgestreken, en het Hackebort wat ontramponeert, met noch 2 andere Fregatten te loefwaert, sulckx dat het een desseyn scheen om hem du Bois, d' eene van d' eene, en de 2 anderen van de andere zijde aen boort te klampen, maer dat sulckx echter niet en was geeffectueert, zijnde den Commandeur, nae het wisselen van veele Canonades, door Musquetterye wel begroet wesende, eyndelijck weder af-geweken, en oock reddeloos van doen voortaen mede buyten het gevecht gebleven; dat de selve oock niet seer wel van de voorsz. 2 Fregatten was gesecondeert geworden.

Dat 't voorsz. Gevecht oock die gantse dag, met eenige intermissie nochtans, was gecontinueert; dat Capiteyn du Bois omtrent de middag sijn lincker hant af-geschoten was; en dat na de middag van den voorsz. 24 deses Capiteyn van Nes, en daer na eerst tegen den avont noch 3 Koopvaerdy-schepen door de Engelsse waren verovert, al nae Sonnen ondergangh, te weten, het Schip de Landtman, Schipper Hillebrant Dircksz. de Haen, komende van Smirna, en gedestineert na Amstelredam, zijnde so hy Capiteyn Ysselmuyden verstaen hadde, een rijck geladen Schip; het Schip de Vrede van Rotterdam, Schipper Jan Veth, komende van Messina, meest met Zijde geladen; en noch een Zeeuse Fluyt, daer van hem Capiteyn Ysselmuyen de naem onbekent was, doch soo ick van anderen vernomen hebbe, genaemt de Fortuyn, komende van Mallaga met Wijnen, wesende een kleyn Scheepken, en de ladinge van weynig waerdye; dat d'Engelsse daer mede tegens den donckeren waren afgeweken, en zedert de onsen (die doemael niet verre van de Hoofden waren, en de selve Hoofden des nachts in de eerste wacht zijn gepasseert) niet meer hadden geattacqueert of gevolgt: Zulckx dat van omtrent de 70 Schepen, de voorsz. 3 Koopvaerders, met den voornoemden Capiteyn van Nes, 't Schip kleyn Hollandia, een out Schip, niet sterck gemant, noch kostelijck gemonteert geweest zijnde, door d'Engelsse zijn genomen: Alle de Capiteynen van Oorlogh hebben, nae hy Capiteyn Ysselmuyden hadde konnen bemercken, haer wel gequeten, alleenlijck hadde den voornoemden Capiteyn van Nes hem den eersten dagh wat meer onder, of by de Koopvaerdy-luyden gehouden, als Capiteyn du Bois (waer op hy Capiteyn Ysselmuyden eerst alleen de Soldaten, en na de voorsz. quetsure van du Bois het geheele Schip gecommandeert heeft) gemeynt had te behooren: En na dat hem Capiteyn van Nes de Engelsse den tweeden dagh aen boort geleyt hadden, was het kort gedaen geweest.

Men verhaelt / datter veele der voornaemste Kinderen upt Engelant hun op hare Schepen begaven / even als op een speel-reysje: Maer het Kruys-wijs gestelde Hollants Canon dede den meesten hoop vergeten om te Londen te komen hooren uytblasen den Oorlogh / die sy alreede ongewaerschout hadden aen-gevangen: De verdeelinge der Esquadres is geweest als volgt:

Verdeelinge van de ESQUADRES.

Eſquadre van Capiteyn du Bois.

	Stucken.	Koppen.
Capiteyn du Bois,	44	170
Capiteyn Poort,	38	150
Goutſchalck,	26	50
Adriaen Jacobsz.	26	50
Rijkke,	36	50
Willem Leyl,	10	16
Takken Janſz.	18	24
De Munnick,	30	50
Jan Boom,	12	50

Schepen om buyten 't Eſquader te zeylen.

Klaes Huygen.
Wouter Janſz.
Jan Pieterſz.
Karſten Harmenſz.

Eſquadre van Capiteyn de Haes.

	Stucken.	Koppen.
Capiteyn de Haes,	50	180
Capiteyn van Nes,	44	150
Witboom,	20	40
Jan Vet,	28	40
Jooſt Hendricksz.	18	30
Baerthout,	20	24
Backer,	26	50
Albert Joppe,	12	24
Griffe Jan Jansz.	16	25
Van Venetien Willem,	14	20

Schepen om buyten't Eſquadre te zeylen, wanneer men mogt by de Vyant komen.

Adri aen Koenraed,
Pieter Joppe,
Klaes Schoon,

Eſquadre van Capiteyn Evertſz.

	Stucken.	Koppen.
Capiteyn Evertſz.	40	190
Thomas Aldertsz.	40	95
Mijſter,	22	30
Adriaen Franſz.	16	24
Adriaen van Vijper,	14	24
De Haen,	26	50
Jan Pieterſz. Sloots,	24	50
Pieter Janſz. Loots,	14	24
Jacob Ente,	18	24
JanHendricksz.Vendrick,	10	18

Schepen om buyten 't Eſquadre te zeylen.

Hendriek Evertsz.
Enge Busman,
Jan Ariaenſz. Mol.

Doenmaels gingen de grootſte van Engelant na Chattam / met vertrouwen daer de Hollantſe Prijſen van Smirna te ſullen vinden/ doch vonden daer niet dan bloedige koppen en gequetſte : Waer over de rechtſchapen Engelſſe en Schotten onvenoegt / * ſeyden / geen reden tot Oorlogh mette Geunieerde Provintien te konnen ſien : Dit is geweeſt een wonderlijk miracul/ dat Godt de Heere ſijn weer en wint voor onſe onnooſele Schapen/ende ſoo expreſſelijck heeft

heeft beschermt: Oock de § bedeckte Wolven (sich noch bedeckt houdende) doen failgeren: Dit speet haer/ en namen veel Hollantse Schepen in Engelse Havens te handelen leggende/ by Vredens-tijdt in arrest/ als 2 van Rotterdam/ een van Zirickzee/ en 4 van Amsterdam te Portsmuyen met 100 Pijpen Canarise Wijn: Onnoosel arriveerde doen door Kammekens 't Schip de Constantin van Cadix/ met 118 Kisten Stucken van Achten/ en veel Baren Silver/ quam sonder Convoy alleen door 't Canael dus in Zeelant: Hier op volghde noch een Vloot Sout-Schepen van St. Ubes: De Zee-Vooghden van desen Staet yverden dan dapper/ om ter Zee de geweldige te overweldigen: Daer toe den Heer Admirael de Ruyter dapper hart aenprefte: Want de Kapers t'Oostende zeyden/ dat het nu haer beurt was geworden/ wijl de Engelsse de Fransse door 12 Maenden hadden in huure genomen/ door 400000 Rijckxdalers 's maents: Sy dan om dat geldt te krijgen/ haer handen wilden uytsteecken/en dan behoefde men om gelt te vinden/ geen Parlament te beroepen: Maer dese Kapers mochten praten wat sy wilden/ het Huys der Lords approbeerden het Contract/ en betoonde dat het Lager-huys in dese dingen seer weynig hadde te seggen: Ende op advertentie dat de Vyanden per mare op de Eems sochten te landen/ waer door de Gravinne van Oost-Vrieslandt haer Territorium niet alleen geruineert soude zijn geworden/ maer ook meenden dese eens-klackx Delfzijl te overrompelen/ om alsoo Groeningen van die kant te blocqueren: Dan de Heer Lt. Admirael de Ruyter sakte met alle macht na het Vlie en de Watten/ omme de Ems en 't Groeninger-diep te bewaren: 't Was remarcabel/ dat den 19 deser een Engels Scheepje door ter Heyde met goet weder aenquam/ dan kost de Mase niet beloopen: Stiet tegens de eerste plaet/ en kreeg veel water in: Dan rackte mette Ooster-koelte noch af: Den Schipper setten 't na Schevelingen/ en liep bot tegen de Wal: 't Volck daer op echter bleef aen boort/ dan den Schipper begaf sich alleen in zee/ en de Schevelingers hem met haecken meenende te salveren/ scheurden sijn Broeck t'elckens daer sy inhechten/ soo dat hy weg dreef en verdronck: d'Andere op 't Scheepjen zijn alle behouden/ maer alsoo veele Koussen en Sargies in had/ oock veele bedorven.

In dese tijdt keerden weder te Tanger Mr. Margenroot, die den Graef Middelton den Gebieder/ met een Brief aen den Keyser Tafilette had gesonden: Hy daer komende wierdt na de Moorsse coustume wel onthaelt/ terwijl men sijn overgebrachte Brief in het Arabis dede translateren: Den Keyser die selfs gelesen hebbende/ soude uyt den beleefden Inhout tegens sijn Mufteës (dat zijn Raedtsheeren) gesproken hebben: Dat hy door beleeftheyt van zoo een Conicklijcke Missive in Vrede wilde leven. Vragende aen sijn Papen/ Of het zelve oock tegens de Wetten was: Wierde geantwoordt/ van neen: Maer dat men vooral eerst satisfactie van der Engelsse Roverye diende te hebben: Hy Keyser Tafilette beval hier op antwoort te schrijven. (soo de Engelsse seggen) Maer het was

* d'Engelsse Matrosen vluchten doe van hare Schepen te Landewaert in: Den Coning dede een Placcaet af kundigen, dat zy alle mosten wederkeeren, om op sijne Majesteyts Vloot te dienen, op peene van naderhant gekregen, na boort gepreſt te werden: Oock wierden alle Schotten en Engelsse in de Geun. Provintien wonende, ingeroepen, op peene van Confiscatie harer Goederen in Engelant.
§ d'Engelsse seggen, datter geene Wolven in hun Lant zijn: Maer wat zijn dese Roof-Schepen buyten Declaratie van Oorlog geweest?

was in alles so niet gelegen: Tafilette excuseerde sich dat hy per Expressen van Marocco tijding had gekregen / hoe sijn eygen natuerlijcken Soon de Wapenen tegens hem had opgenomen / en dat hy om die Rebelije te stuyten stuckx met sijn Leger derwaerts most: En hy nam uytstel van antwoort te addviseren / tot hy weer gekomen soude zijn.

Den Heer Meerman als Ambassadeur van haer Ho: Mog: aen den Koning van Engelant gedeputeert / vermerckte wel haest / dat men van die kant niet als Oorlogh konde verwachten / en kreeg tot antwoordt op sijne voorstellen: Dat hy konde vertrecken: Gelijck oock volgde: Quam soo in een Coninckly̆k Jacht voor Schevelingen ten Anker / en dede rapoort: Den Capiteyn van dit Jacht quam mede in den Hage / om sijn depesches te ontfangen: Terwijl de Coninckly̆cke Wimpel van de Stenge liet af-wayen: En men had ondertusschen plotselijck den Oorlogh te Londen gedeclareert aen desen Staet / met de Ceremonie van Trompetten / ende uyt-roepen door de straten van Londen / de Brug ende Beurse / luydende aldus:

DECLARATIE VAN OORLOGH,

Gedaen door de KONINGH VAN ENGELANT, tegens de STATEN GENERAEL DER VEREENIGDE NEDERLANDEN.

Wy zijn altijdt geinclineert geweest tot de gemeene rust van 't Christendom, en soo sorghvuldigh geweest om geen Koninckrijcken of Staten te invaderen, dat Wy hopen de Werelt ons dat recht doen sal, om te gelooven, dat het niets is dan een onmijdelijcke necessiteyt, die ons constringeert tot de resolutie om de Wapenen op te nemen.

Immediatelijck 't eerste werck dat wy ondernamen op onse restauratie tot de Kroon, was om Vrede te stabileren, en vast te stellen een goede correspondentie tusschen ons en onse Naburen. In 't particulier was onse sorg, met de Staten Generael van de Vereenigde Nederlanden een vaste Vrede te sluyten, op zulcke billijcke Conditien, die voorseker niet gebroken souden zijn geweest, indien eenige Obligatie haer konde gehouden hebben in de limiten van vrientschap en gerechtigheyt.

Dit Verbont wiert aen onse zijde inviolable gemaintineert, maer in 't Jaer 1664. wierden wy opgeweckt door de klachten van onse Onderdanen, ende de eenparighlijcke stemme van beyde de Huysen des Parlaments; bevindende dat het ydel was de prosperiteyt van ons Koninckrijck voort te setten door vreedsame middelen, terwijl onse Onderdanen gedurig onderworpen waren de injurien en oppressien van dien Staet buyten Lants.

Dien geheelen Somer wiert doorgebracht met Negotiatien ende devoiren aen onse zijde, om haer te brengen tot redelijcke Conditien, welke, niet tegenstaende alle ons devoir, bleeck op het laetst onmogelijck; want hoe meerder wy haer vervolgden met vriendelijke Propositien, te obstinater sy haer toonden om met ons te accorderen.

Hier op volgde den Oorlogh in den Jare 1665. welcke duerde tot den Jare 1667. in alle welcke tijdt onse Victorien en haer Verliesen haer genoeghsaem behoorde gedachtigh te maecken in 't toekomende haer Verbont oprechtelijck te onderhouden: Maer in plaetse van dat, de Vrede was soo dra niet gemaeckt, of zy keerden haer (volgens haer gewoonlijcke

ma-

manier) tot het breken van de Vrede-artijckelen, en onse Negotie de voet dwers te setten.

Als per exemple, de Staten waren verobligeert, volgens een Artijckel van't Contract tot Breda geslooten, om Commissarisen aen ons tot Londen te senden, tot Reglement van onsen handel in Oost-indien: Maer zy waeren soo verre daer van daen, om zulckx naer te komen, dat, doen wy onsen Ambassadeur oversonden, om haer dat zelve indachtigh te maken, dat hy in drie Jaren geen satisfactie (tot die Artijckelen) konde bekomen, noch ook geen surcicianse van de ongelijken die onse Onderdanen in die gewesten van haer ontfingen.

In West-Indien gingen zy noch verder; want in een Artijckel van't zelve Verdrag, mosten wy haer Surinam restaureren, en by verder Artijckelen in't selve Verbont, waren zy gehouden onse Onderdanen in die Colonie liberteyt te geven, om haer selven en goederen te transporeeren van eenige andere van onse Plantagien. Achtervolgens van dat Verdrag, gaven wy haer die Plaets over, niet tegenstaende hielden zy al ons Volck daer, ende hielden de Majoor Banister gevangen, om dat hy versocht te transporteren, volgens de Artijckelen.

Onsen Ambassadeur klagende over dit ongelijck, verkreegh na twee Jaren sollicitatien een ordre tot naerkominge van die Artijckelen: Maer als wy Commissarisen ende twee Schepen derwaerts sonden, om ons Volck af te halen, de Hollanders (volgens hare voorgaende practijck in de saeck van Pouleron boven de veertigh Jaren nae den anderen) sonden heymelijcke ordre, contradicerende die zy ons opentlijck hadden toe-geeygent, soo dat het effect van onse Commißarisen haer Reyse derwaerts alleen was van daer te brengen eenige weynige van onse armste Onderdanen, en de gebeden en smekingen van de considerabelste en ryckste, om verlost te worden uyt die slavernye. Naer dit maekte wy onse klachte in Augusti lestleden, door Brieven aen de Staten Generael, waer in wy versochten dat ordre gegeven mocht werden aen haer Gouverneurs aldaer, tot observantie van de voorsz. Artijckelen: Dan tot dese tegenwoordige tijdt hebben wy niet een woordt in antwoort ofte satisfactie konnen bekomen.

Dan 't en is geen wonder dat zy soo extravageren op onse Onderdanen in Plaetsen soo verre afgelegen, daer zy soo stout zijn met onse Koninckljcke Persoon, en de eer van dese Natie soo dichte by haer, in haer eygen Landt, daer qualijck zijnde een Stadt in alle haer territorien, die niet vervult zijn met ongerijmde bespottelijcke Schilderyen, valse Gedenkpenningen en Pylaren, van welcke eenige per ordre van den Staet publijckelijk zijn ten toon gestelt, in de zelve tijt doen wy met haer traden in Vereenigde Raedts-pleginge, tot de oprechtinge van de Triple Alliantie en de Vrede van 't Christendom: Dit alleenlijck was suffisante reden tot onse misnoeginge, en 't resentiment van alle onse Onderdanen. Maer wy zijn daer toe geurgeert door meerder considerati en, dan die ons selven raeckt, te weten, de preservatie van onse Negotie, aen welcke dependeert 't welvaren ende prosperiteyt van ons Volck, en haer buyten Lants te beschermen van violentie en onderdruckinge, en de Hollanders haer verstoutende ons te affronteren, by na in onse eygen district, hebbende oorsaek om onse rechtvaerdige toorn tegen haer te uytten.

Het recht van de Vlagh is soo oudt, dat het is een van de outste prerogativen van onse Koninkl. Predecessseurs, en behoorde het laetste te zijn daer dit Koninkrijck oyt van scheyden most; 'ten is noyt in questie getrocken, en wiert wel expreßelijck erkent in 't Verdrag tot Breda; nochtans dese laetste Somer wiert niet alleenlijck gevioleert by hare Commandeurs ter Zee, en die violentie daer naer in den Hage gerechtvaerdigt: Maer het wiert door haer-luyden vertoont in de meeste Hoven van 't Christenrijck, als belachelijck voor

ons

*ons sulckx t'eyſſchen; een ongehoorde Inſolentie dat zy met ons zouden willen twiſten om de Dominien van der Zee, *Daer ſy onder onſe Koninckl ijke Vader het hielden voor een Obligatie, betaelende de Licenten ende Coſtuymen gepermitteert te werden in de ſelve te viſchen, welcke ſchuldigh zijn den Staet, waer in ſy nu zijn, (om met ons te diſputeren) aen de protectie van onſe Voorvaders, en de manhaftigheyt en bloet van onſe Onderdanen.*

Niet tegenſtaende alle deſe provocatien, ſoo hebben wy patientelijk verwacht ſatisfactie, niet ſoeckende de Vrede van 't Chriſtenrijk te diſturberen om onſe particuliere Reſentement, wanneer ſy niet naerlieten haer devoir te doen, om den Alderchriſtel. Koningh tegens ons op te rockenen, van welcke ſy haer ſoo verſekerden, dat voor tw aelf Maenden haer Miniſters hier ons daer mede dreygden.

Op 't laetſte niet meer van haer hoorende, ſonden wy een ander Ambaſſadeur aen haer, welcke na diverſche dringende Memorialen, overgelevert in onſen Name, geen antwoordt kon bekomen, tot dat hy had verklaert ſijn revocatie, doen preſenteerden ſy een Papier tot dit Effect; dat in deſe conjuncture ſy wilden conſenteren om voor ons te ſtrijcken, indien wy haer wilden aſſiſteren tegen de Franſſe, Conditioneel, dat het noyt ſo plaets ſoude hebben tot haer prejuditie hier namaels.

Sedert de wederomkomſt van onſen Ambaſſadeur, hebben ſy een Extraordinary aen ons geſonden, welcke op een extraordinary manier ons te kennen gaf, geen vorder ſatiſfactie konde offereren, tot dat hy te rug aen ſijn Meeſters had geſchreven.

Soo dat wy nu indiſpererende van een goet effecte of verder handelinge, wy geconſtringeert zijn om de Wapenen op te nemen, tot maintenu van onſe ou de prerogativen van onſe Kroon, en de eer en ſecuriteyt van onſe Koningrijck. Ons verlatende op Godt, dat hy ons aſſiſteren zal in onſe rechtvaerdige onderneminge, alſo wy geen middel hadden gelaten ons Volck te beſchermen van de looſheyt van die Natie in Vrede, maer by de manhaftigheyt van onſe Onderdanen in Oorlog.

Daerom hebben wy goet gevonden te declareren, gelijck wy declareren by deſen, dat wy den Oorlogh willen voortſetten, zoo ter Zee als te Lande, tegens de Staten Generael der Vereenighde Nederlanden en alle haer Onderdanen en Inwoonderen: By deſe willende onſe waerde en ſeer geliefde Broeder den Hertog van Jorck, onſe Hoog-Admirael, onſe Stedehouders van alle onſe Provintien, Gouverneurs van Forten en Guarniſoenen, en alle Officieren en Soldaten onder haer ter Zee en te Lande, te oppoſeren alle de ondernemingen van de Staten Generael der Vereenighde Nederlanden, haer Vaſſalen, Onderdanen ende Inwoonderen, willende dat alle onſe Onderdanen daer kenniſſe van hebben, welcke wy van nu aen ſtrictelijck verbieden op pœne van de doot, geen correſpondentie of communicatie te houden met de Staten Generael of haer Onderdanen, die alleenlijck uytgeſondert, welcke daer toe geneceſſiteert zijn tot het tranſporteren van haer Perſonen of Goederen uyt de voornoemde Vereenigde Nederlanden.

Wy verklaren en geven ons Koninckl. Woordt, dat alle ſulcke van de Duytſche Natie die haer onderdaniglijck comporteren jegens ons, en niet correſſponderen met onſe Vyanden, zullen verſeeckert zijn in haer Perſoonen en Goederen, ende vry van alle moleſt van wat nature.

Vorder verklaren wy, indien eenige Onderdanen van de Vereenigde Nederlanden, 'tſy uyt affectie tot ons, of ons Gouvernement, of door oppreſſie die zy daer ontmoeten, in onſe Koninckrijck komende, die zullen by ons geprotecteert worden en haer Perſoonen en Goederen.

* In den Jare 1635. 1636. 1637.

En

En alzoo wy verbonden zijn by een Tractaet de Vrede te onderhouden, gemaeckt tot Aix la Chapelle, verklaeren wy finalijck, dat niet tegenstaende de voortsetting van dese Oorlogh, zoo willen wy onderhouden de oprechte inhout en meening van dat Tractaet, en dat in alle de Alliantien, welcke wy sullen maecken in't vervolg van dese Oorlogh, hebben wy en willen zorg dragen de selve te preserveren onverbrekelijck, 'ten zy contrary daer toe geprovoceert.

Gepubliceert door sijn Majesteyts Secreten Raedt.

Dan men seyde wel af-geschrickt van Oorlog te zijn / met Bontgenooten van een Religie / in de Triple Alliantie / soo onlangs geslooten: Maer daer was geen Hollander die verstaen konde / waerom toch Engelandt desen Oorlogh soo aen-nam: Dewijl Vranckrijck dese Republijck overweldigende / het niemants beurt als Engelant soude vallen / alsdan gesterckt mette Nederlanders / bequaem ter Zee / om bynaalles te dwingen / &c.

Het Coninckliick Canael / 't gunt diende om de Rivieren de Garonne en de Aude in den anderen te brengen / om (als in onse voorgaende Deelen is aengeroert) beyde den Oceaen in de Middelantse Zee te leyden / is dese Maent na veele moeyten en tegenstrevingen voleyndight: Dese Vaert wiert den 21. deser geopent / in presentie van den Aerts-bisschop van Toulouse / den Bisschop van Papoul / Sr. de Bezons, Sur-Intendent van Languedocq / en veele andere van qualiteyt / en de Schepen / die ten selven eynde waeren geprepareert / passeerden door verscheyde Sluysen / zijnde 12 in alles / en dat met gemack: 's Morgens ten 10 uren traden zy uyt de Narouses / ende quamen te Magiscard 's avonts ten 5 uren; de volgende morgen al voort reysende / arriveerden 's avonts te Bassin / alwaer dit Canael of afsnijdent Water valt in de Garone: Van de Wateren zijn op 't Indiaens seer divers van hoogte. Van d'andere zijde had Vranckrijck / met Engelant een lijn treckende / behagen om te Oorlogen tegens de Vereenigde Provintien / ende wierde sijn Majesteyts macht begroot op 118265 Man te Voet / en 27793 Ruyters: Den Hertoge van Luxemburgh onderwijl trock met den Bisschop van Straetsburgh in Westphalen tot den Bisschop van Munster / alwaer dan beraetslaeght wierdt hoe best Utrecht en Hollant te invaderen: Hier toe was dan verordineert als:

Capiteyn Generael van 't Fransse Leger, *den Marschalck de Turenne.*
Tot Lut. Generaels van 't Leger, *Compte de Soysons, Marquis de Rochefort, Graef de Lude, Gadagne, Duc de Fueillade, en Compte de Lorge.*
Tot Velt-Marschalcken, *den Chevalier de Loraine, Marquis de Genlis, en de Montal.*

In 't Leger van den Prins van Condé.

Capiteyn Generael, *den Marschalck d'Humieres.*
Tot Luten. Generaels, *Foucault, St. Arbre, Comte de Guiche.*
Tot Velt-Marschalcken, *Comte de Plessis, de Nogent, Magalotti, Italiaen.*
Tot Generael van de by-gevoegde Hulp-benden, *Duc de Luxemburg, Monsr. de la Valiere,* als Velt-Marschalck.

Tot reſerve om de Spaenſſe te ſtuyten in Vlaenderen, zoude den Marſchalck *de Crequi* met 24000 man blyven leggen, omtrent 't Walſſe Quartier van Aeth, Rijſſel, Douay, &c.

Tot Op-paſſers aen de Franſſe Zee-ſtranden Monſr. *d'Elbeuf*, en nae Catalonien Monſr. *le Breſt*.

Seer notabel in deſen zÿnde/ dat het populeuſe Vranckrÿck in deſe tÿt volgens haer Regiſters hebben upt-geſpat:

Sijn Majeſts. Armee in 6 Brigades verdeelt, Cavallery, Infantery,	39000 man.
Noch 6 andere Brigades Ruyterye, t'ſamen	14000 man.

Van deſe macht ſcheen noch niet groot genoegh/ maer ontfongen noch dagelÿckx upt Engelant Benden Soldaten onder den Hertoge van Monmouth/ daer tegens ſont men over al veel gelts upt: En om de Koningin van Spangien geruſt te ſtellen/ ſchickte men per poſte na Madrid den Grave van St. Geran/ omme te ſeggen waer over deſe extraordinaris Armatura van den Alderchriſtel. Coning was. Onderwÿl begoſten de Franſſe Landtſaeten upt Piccardyen (daer het Franſſe Rendevous was) te vluchten/ ſalverende haer beſte van 't platte Landt in de Steden: Men ſagh nu wel wat Vranckrÿck voor had; men nam de proef van met leere Schuytjes alle Rivieren te paſſeeren/ en Canon over te voeren: Ende wiert den Heer Romph, Secretaris van de Ambaſſade van Hollant/ die zedert 't vertreck van den Heer de Groot te Parÿs bleef/ door den Koningh geordonneert/ van ſich in geenderhande manieren te bemoeyen om naer Hollandt yets over te ſchrijven. Daer en tegens ſondt men Sauvegardes aen diverſche Hollantſche Steden/ omme alſoo of door beleydt ofte inquartieringe binnen deſe Republÿck in te dringen.

Sÿn Hooghept den Heer Prince van Orangien dede deſe maent/ gelÿck een Guarde was toe-gevoeght/ deſelve in 't blaeuw kleeden/ met Caſacken/ met het Princen Wapen en Cÿffer/ op de borſt en de rugge geborduert: Te Velde zÿn als Gecommitteerden wegens deſen Staet geordonneert de Heeren Ripperda tho Burze, den Ruwaert Cornelis de Wit, de Heeren van Beverningh, Crommom, Schadee, Vierſſen, Stoevelaer en Gockinga. Te Withal ſprack men doen dat deſen Staet ſÿn Hooghept had toegeſept een Jaerlÿckx Penſioen/ ſoo zy ſeggen van 1250000 gulden 's Jaers/ nevens 10000 gulden ter Maendt/ tot onderhout van ſÿn Hoogheypts Tafel. In de Groote Kerck in 's Gravenhage is doen gedoopt/ door den Predicant Surgenraet, tot Chriſten ſeker Moor upt Barbaryen/ voor ettelÿcke Jaren van daer mede gebracht/ ende aen ſÿn Hooghept vereert/ zÿnde by de 18 Jaren out: Hy dede een ſeer prÿſſelÿcke ende loffelÿcke belÿdeniſſe van de Gereformeerde Chriſtelÿcke Religie/ die hy omhelsde/ en wierdt genaemt Jan Willemſz. De arme Menſchen upt het Wees-en Armen-huys in 's Gravenhage vermaeckten ſich deſe dagen met de over-gebleven Spÿſe en Bancket van het Feſteyn/ 't gunt ſyn Hooghept den Heer Prince van Orangien gegeven had aen haer Ed. Gro. Mog. 't welck vry koſtelÿck en in groote overvloet was. De Ooſterſe en andere Paerden wierden

den nu om de duysterे dreygende Wolcken wel gesuspendeert / dan echter weder daer naer met de Haringh-Visserye / &c. open gestelt. Alle Militairen mosten sich oock op de hooghste indignatie yder na hun resort begeven/ wyl het al lang genoeg gevasten-avondt was. De Heer Heugh, extraordinaris Envoye van sijn Koninckl yjcke Majesteyt van Denemarcken/ had den 9 deser in sijn publijcke Audientie door haer Ho: Mog: eerst by monde verklaert/en daer naer in Geschrift betuyght: De sincere goede intentie tot continuatie van alle vriendtschap van sijn Heer ende Meester: Ende dat hy tot dien eynde van den zelven was afgesonden, &c. Gedachte Heer Envoye was seer vriendelijck / ende wiert oock minnelijck bejegent: Wederom tracteerden sijn Excell.'s middags die Heeren Gecommitteerden/welcke hem afgehaelt en uyt de Vergaderinge geleydt hadden: Toogh daer op na Engelandt/ ende was over al aengenaem waer hy quam. Haer Ho: Mo: Ambassadeur den Heer van Hairen, te Stockholm/ was daer op 't sluyten van een naeuwer Verbondt tusschen die Kroon ende desen Staet: Dit bescheeloogden de aldaer zijnde Fransse ende Engelsse Ministers/ vermits hy daer wel gesien/ sy waren duchtende / dat drie Kroonen (zijnde het Sweetsche Wapen)niet veel om twee Kroonen behoefde te beven/ als hebbende niet dan Kruyt/ Loot en Yser tot Buyt.

In Brabandt en verslapte geensints de dapperheydt van den Graeve de Monterey: Hy was als een vliegende Heldt by nacht en dagh op de visites der Fortificatien van 's Conings Landen / en daerom was het dat den Graef de Nassouw/ Gebieder van Limburgh / sijn Frontier-stadt aenstonts bey de door Geestelijcke en Wereldtlijcke/ ten koste van 3 Tonnen Gouts(sonder exceptie van yemandt) dede fortificeren. Den Ruwaert van Putten quam doe te Mechelen besien een Monsteringe van de Holl. Troepen aldaer / by de 6000 sterck/ ook het openen van de Sluysen/ 't gunt geapprobeert wiert / als mede de Fortificatien te Vilvorden/ een brave Pas op de Brusselsche Vaert. Toen sijn Excell. verstondt/ dat de Fransse uyt jalousye de Spaense Post te Parijs hadden op-gevangen/ en van sijn Brieven berooft/gaf sijn Excell. ordre/ geene voortaen / soo van belangh waeren / als te Water over te laten komen: Ordonneerde oock 40 nieuwe Canons/ te Mechelen gegoten/ na Brussel te brengen: En door nieu aengestelde steenbackeryen versterkte men die Stadt ten allen zijden: Men laste de Boeren Kalk daer toe te branden/ de Lantsaten datse souden blijven sitten: Maer den Heer Vrybergen quam weder na Hollant/en de Ruwaert van Putten bleef noch aldaer. Op een Festin dat sijn Excell. de Monterey den 1 deser te Brussel aenstelde / wierden haer Ho: Mog: Gesanten door Don Bernard de Salinas boven gehaelt/ om deel te nemen in het groot divertissement/ door sijn Excellentie aengestelt/om den Vasten-avont te besluyten na de Brabandtse maniere: Onder veele Grooten was den Prince de Vaudemont daer oock present: Hier nae wierden in alle Brabantse groote Lant-steden by Placcate af-gekondight / dat yder sijn Granen soude voeren in de groote Steden/ 't welck doen soo vigilant geschiede / als waren de Vyanden reeds in het Veldt: Die van Camerijck siende van haer Wallen soo veel Fransse na Nederlant marcheren/voorsagen hun van alles: En men sprack van een nieuwe

Schip-brugge over de Schelde: En wijl 600000 Rijckxdaelders upt Spangien overgekomen waren/ begost sijn Excellentie niet alleen sterck te werven/ maer daer wierden oock veele Penningen na Mechelen om het een en 't ander heen geschickt.

De Czaarse Majesteyt van Moscovien sich genecessiteert vindende/ nam dese tijt wel aen de aenbiedingen van Poolen/ dan konde in eenige saecken niet geamplecteert werden/ inhoegen de Poolsse Gesanten daer mede af-gingen/ vermits Kiou begeerden/ en eerder geen Wapens Stilstant. Wederom sagh men een vrp ernstige Sweetse Memorie aen de Czaerse Majesteyt verhandreycken: Terwijl doch de Stadt Astrachan weder onder de gehoorsaemheyt van den Keyser van Moscovien was gebracht: Sijn Generael Iwan Bogedanowits nam daer van de possessie/ en wierden stucks de Poorten ende Wallen met Muscoviters beset: Doch den Czaar gaf een gouden Brugh/ met dat hy de Rebellen Pardon verleenden: En dus heeft men in der Muscou op het Slot Danck-feest en vreugde aen-gesteldt/ 't gunt oock opentlijck wierde afgekundigt. Doen onderwijl de Ongaren sich wel dragende/ wierden in haer Kercken gerestitueert/ want sy waeren pverige Protestanten/ selfs voor den Keyser: Oock wilden de Ukranise niet langer tot de Roomsse Religie gedwongen/ maer liber zijn. Hanencko haren Leydtsman/ eyschte geldt/ en vryheyt om 5000 Soldaeten tot haer beschermingе te mogen werven/ op dat selfs de Poolen haere Quartieren niet en souden komen berooven: Hier stoockten de Turcken oock hare handen onder/ rockenende andere Hongaren op/ die weynigh acht namen/ dan als sy wel streden/ brave Krijgs-luyden waren/ maer omgekocht/ harde Doodt-vyanden van 't Coninckrijck/ ja van gants Christenrijck waeren: Ondersoeckt den voorgaenden tijdt: Over al dese brouilles sondt den Koning van Poolen een Expressen aen den Turckſen Keyser. Men nam te Crakauw al vrp in bedencken/ dat de Muscoviters aen de Poolsse Gesanten hadden geantwoort: Dat de Czaerse Majesteyt sich wel tot de Tractaten met Polen wilde laten vinden/ maer met beding/ waer in de rechte meening der Andriesʒeuchen Handel mocht werden uytgedruckt &c.

Beneden sag men verschepde Vorsten werven/ seggende/ het was tot haer bescherminge: Ja seyde een West-falingh: Das wil goot kriegen geben, das Spech is vort hin, das Fleis is gar up, und stichen wich wit der Beinders: 't Was waer/ men sagh dagelijckx brave Karels by den Heer Bisschop dienst nemen/ alle op hoope van buyt/ maer ...... Den Bisschop van Straetsburgh verseeckerde doen die van Ceulen/ datse haer stil houdende/by de Neutraliteyt souden blijven/ dan sy jaloux/ gaven de Vogelaers geen geloof. Den Aerdtsbisschop van Luyck liet in sijn Bisdom/ wijl het Vasten was/pder vry/mits de vierte van Vis/ en andere Vasten-kost/ om Vleys te mogen eten/ uytgeseyt eenige Vasten-dagen/ en in de goe Weeck. De Stadt Luyck kreegh oock al haer Vaendelen/ die voor 20 Jaer haer af-genomen waeren/ wederom; de Burgers kregen oock een Poort weder/ dus langh by de Prins van Luyckx Soldaten bewaert: Sy beslooten doe 800 Man te werven/tot bewaring van hare Neutraliteyt: Wederom den Bisschop van Straetsburg liet omtrent die Stadt Volck aen-nemen voor dito Prince van Luyck.

APRIL.

APRIL 1672.

NA dat de Petite Madame te .... was overleden / nam 't Hof den Rouwaen : Dit onverwacht sterven verbaesde wel 't Hof / maer niet het Krijghs-gemoedt van den Alderchristelijckften Koningh / die (met Engelandt nu eens) mede tegens de Vereenighde Provintien den Oorlogh op dusdaenigen maniere declareerden :

ORDONNANTIE VAN DEN KONINGH,

By de welcke sijn Majesteyt (naer dat hy geresolveert hadde te beoorlogen de Staten van Hollant) verbiet aen alle zijn Onderdanen aldaer te hebbben eenige Communicatie noch Commercie.

HEt quaede vergenoegen dat sijn Majesteyt heeft van de Conduite, die de Staten Generael der Vereenighde Nederlanden, zedert eenigen tijdt in zijn reguard hebben gehad, gekomen zijnde tot zoo verre, dat sijn Majesteyt, sonder verminderinge van sijn glorie, niet langer en kan dissimuleren d' indignatie, die hem veroorsaeckt werdt door een maniere van doen, soo weynigh over een komende met de groote obligatien, waer van sijn Majesteyt ende de Koningen sijne Voorsaten de selve zoo liberalijck hebben toe-gedaen geweest : Soo heeft sijn Majesteyt verklaert, soo als hy verklaert by desen onder sijn Hant-tekeninge, gearresteert ende geresolveert te hebben, te beoorlogen de gemelde Staten Generael der Vereen: Nederlanden soo te Water als te Lande : Beveelt over sulckx sijn Majesteyt aen alle zijne Onderdanen, Vassalen en Dienaren, op de Hollanders aen te setten : Verbiedende de zelve sijn Onderdanen van in het toekomende met hun-luyden eenige Communicatie, Commercie, noch intelligentie te houden, op pœne van de doot.

Ten selven eynde heeft oock sijn Majesteyt by desen gerevoceert alle Permissien, Passeporten, Sauvegardes of Geleyd-brieven, die by de selve souden mogen zijn verleent, of oock by sijn Majesteyts Lieutenant-Generaels, en andere Officieren, contrarie den innehouden desen, verklarende de selve nul en van geender waerden : Verbiedende oock, aen wie het oock zy, eenig reguard op de selve te slaen.

Verders soo beveelt ende ordonneert sijn Majesteyt aen Monsr. den Grave van Vermandois, Groot-meester, President ende Sur-Intendent Generael van de Navigatie ende Commercie van dit Koninckrijck, aen de Marschals van Vranckrijck, Gouverneurs ende Lieutenant-Generaels van wegens zijne Majesteyt in dessels Provintien en Armeen, Mareschals des Camp, Collonels, Maistres de Camp, Capiteynen, de Hoofden ende Conducteurs van zijn Krijghs-luyden, soo te Paert als te Voet, Fransse en Vreemdelingen, en alle andere sijne Officieren, die zulckx aengaet, dat sy den innehouden deses ter Executie doen stellen, een ieder in sijn reguard, onder hun District en Jurisdictien : Want zoodaenigh is de wille van sijn Majesteyt, de welcke verstaet, dat dese sal werden gepubliceert ende geaffigeert in alle zijne Steden,

Steden, zoo aen de Zee-kant als andere, ende in alle de Porten, Havenen, en andere Plaetſen van zijn Koninckrijck, waer het noodigh ſal zijn, ten eynde niemant daer van eenige ignorantie kan pretenderen. Gedaen op 't Kaſteel Verſailles den 6 April 1672. *Was getekent,*

LOUIS.

En lager ſtont, LE TELLIER.

Werdt gelaſt aen Charles Canto, ordinaris Roeper van ſijn Majeſteyt, van te publiceren en te doen affigeren op alle Plaetſen van deſe Stadt, Voor-ſteden, Ballouages ende Vicomtéz van Parijs, daer het noodigh ſal zijn, de Ordonnantie van den Koningh van den 6 deſer Maent en Jaer, ten eynde niet gepretendeert werden redenen van ignorantie Actum den zeſden April 1672.

Getekent, DE LA REYNE

Strackx begoſten de Koopluyden hare factoryen en handel te ſluyten/ en het is nauwlÿckx uyt te drucken wat ſchade/ jammer en gebreck door deſe Declaratie in Perigort/ Angouleſme/ Normandie en l'Iſle de France (daer Parÿs de Hooft-ſtadt van is) zy aen gedaen: 't Was jammer ſeyden die van Nantes en Bordeaux/ daer de Hemelſche Coning ſoo ſchoone Vruchten van Druyf gegeven had/ de Aertſche Koning het vry gebruyck daer van belette: Te Parÿs daer men de ſoetſte Strickjes ende Lintjes inventeerde/ 't welck Amſterdam meeſt op-mocht/ ſat men met de haſpel in de bieſen; 'k geſwÿge de ſchoone Papier-Molens in Angouleſme/ alwaer de P. P. Jeſuyten het ſchoonſte Papier doen maecken/ als oyt in de Werelt is geſien/ of veel licht niet gepractiſeert ſal konnen werden: Des alles ongeacht/ den Oorlogh ende het voornemen nam ſÿn gang: Den Coningh ſtelde ſÿn Rendevous aen op 't Pleyn van Rocroy: Het Gelt de 8 a 9 Millioenen voor af naer Sedan waren niet als om te ſetten de ongetrouwe ende verbaſterde Nederlanders/ waer over de Franſſe als verſeeckert/ in de Meyerye van den Boſch/ Breda/ en onder Maſtricht als hongerige Contributien quamen eyſſchen/ daer nochtans haer Coning ſoo rÿck/ haer ſoo rÿckelÿck betaelde; dit waren voor-boden van geweldt/ &c. Soetelÿcker was het dat den Coning avec les mots le Roy te touche, **de Siecken deſer Maendt gingh geneſen: En dede vervolgens oock drucken de naer-volgende Publicatie:**

Van wegens den Koningh.

SYn Majeſteyt weſende geinformeert, dat de Hollanders, die ſich tegenwoordigh hier in 't Koninckrijck bevinden, vreeſen gemoleſteert te werden in haer Perſoonen, ende getroubleert in de genietinge van haere Goederen, in gevolge van de Ordonnantie van den 6 deſer Maendt, by welcke zijn Majeſteyt heeft verklaert den Oorlogh te willen voeren tegens de Staten Generael der Geunieerde Provintien van Nederlant, zoo te Lande als te Waeter, en beveelt ten dien effecte aen alle zijne Onderdanen. Vaſſaelen en Dienaers, tegens de Onderdanen van de Staten aen te gaen, en haer heeft verboden met de ſelve eenige Commercie noch intelligentie te houden op peyne van 't leven: En zijn Majeſteyt willende bekendt maecken ſijne intentien, ten opſichte van de particuliere van de ſelve Natie, die ſigh

in

in dit Rijck hebben neer-geslaegen, op het geloof van de Tractaten van Vrede, en particulierlijck van dat van 1662. zoo heeft sijn geseyde Majesteyt geordonneert en ordonneert, wil en verstaet, dat het Articul van het geseyde Tractaet van het Jaer 1662. sal werden ge-executeert, 't welck doende, heeft gepermitteert en permitteert aen de Onderdaenen van de geseyde Staten te blijven in zijn Koninckrijck, gedurende ses Maenden, te reeckenen van den dagh en dato van de tegenwoordige Ordonnantie, gedurende welcke tijdt sy zullen mogen verkoopen en seeckerlijck transporteeren haere Koopmanschappen ende andere Goederen: Verbiedende sijn geseyde Majesteyt wel expresselijck aen alle sijne Onderdaenen de voorsz. particuliere Hollanders te molesteren in haere Persoonen ofte Goederen, om wat oorsaecke, occasie, en onder wat pretext dat het zoude mogen wesen, zoo het selve niet en zy door de wegen van Justitie; ende alles alsints gelijck zy hebben mogen doen voor de Publicatie van de geseyde Ordonnantie, van den zesden van de tegenwoordige Maent: Sijn Majesteyt beveelt en ordonneert aen alle Gouverneurs, sijn Luytenanten Generael in zijne Provintien, Intendanten van de selve particuliere Gouverneurs van sijn Steden en Plaetsen, &c. de hant te houden, yeder ten sijnen opsichte, aen de exacte observantie van de tegenwoordige, &c. Gedaen tot St. Germain en Laye, den 14. dagh van April 1672. *Geteyckent* LOUIS.

En lager COLBERT.

Van wegens den Koningh.

SYn Majesteyt wesende geinformeert, datter veele Fransse zijn in Hollandt en de Geunieerde Provintien van Nederlandt, en niet willende, dat nae dat den Oorlogh heeft gedeclareert aen de Staten Generael van de Geunieerde Provintien, dat eenige van sijne Subjecten daer zullen blyven noch resideren, noch dat sy eenige Commercie of Communicatie hebben met de Hollanders, soo ordonneert sijn Majesteyt, en beveelt expresselijck aen alle sijne Onderdanen, van wat qualiteyt en conditie dat sy zijn, wesende in Hollandt en in de Landen aen de onderdanigheyt van de geseyde Staten Generael, 't zy dat sy haer verblijf daer hebben gevest, dat sy haer daer in dienst hebben begeven of andersints, van daer te vertrecken, en te rugge te komen in dit Koninckrijck, 15 dagen na de Publicatie van de tegenwoordige, op peyne van tegens de Contraventeurs geprocedeert te werden met confiscatie van Lichaem en Goederen, volgens de rigeur van de Ordonnantien: Beveelt en ordonneert sijn Majesteyt aen sijn Gouverneurs en sijn Luytenanten Generael van zijn Provintien, &c. een yder, ten sijnen opsichte, de hant te houden aen de executie en observantie van de tegenwoordige, &c. Gedaen tot St. Germain en Laye den 15 April 1672.

Geteeckent, LOUIS.

En noch lager, LE TELLIER.

Over het non demolieren van Bitsch en Nancy konde Vranckrijk niet condescenderen om Lotharingen aen ged. Hertog te restitueren: Monsr. de St Andre Montbrun quam deser dagen te Parijs/ meenende na Hollant te gaen/ om te besoecken Madame de Somelsdijck/ sijn Dochter: Dan den Koningh gaf hem te kennen/ dat hy niet gaern hadde, dat hy uyt sijn Gebiedt vertrock, en dat zelfs naer een Landt, aen het welck sijn Majesteyt reedts den Oorlogh had doen aenseggen. Men verseeckerde doemaels datter wel 50000 Man Vremdelingen in

Fransse

Franſſe dienſt na den Rijn waren gepaſſeert: Ende 't was oock waer dat den Hertoge van Monmouth upt Engelandt te Calais/ met veel Adels ende Engelſſe oock over quam/ alles om de Franſſe deſſeynen te faciliteren: Ongelooffelijck was het groot voornemen/ want den Coningh ſont Commiſſariſen te Lupck/ die ordonneerden een uurtje van daer hoedanigh een Brugh te proberen/ om op 't Swarte Water over te komen: gelijck mede twee uren boven Lupck een Brugge ſoude gemaeckt werden. En aen de Burgermeeſters der Stadt Lupck dede den Alderchriſtel. Koning/ wegens de preſervatie van hare Neutraliteyt/ ſchrijven deſe Brief:

Seer lieve en wel-beminde.

'tGEen Sr. de Maiſons, ordinaris Edelman van ons Huys, u van onſen 't wegen is gelaſt te ſeggen, ſal u een nieuwe getuygenis geven van onſe affectie t' uwaerts, en de ſorge die wy draegen, omme te protegeren en conſerveren uwe liberteyt ende Neutraliteyt tegens die van uwe Gebueren, die daer op gedachten mochten nemen yets te ondernemen: Voor de reſte het remitterende aen 't geene u ſal werden geſeyt van onſen 't wegen door den geſeyden Sr. de Maiſons, omme u te expliceren onſe favorable intentie voor u: Wy ſullen deſe Brief niet langer maecken, als om Godt te bidden, dat u neme in ſijn bewaringe. Geſchreven tot Verſailles den 7 April 1672.

Geteyckent, LOUIS.

Ten was niet genoegh dat Hollandt alleen door de overmatige Armatura van Vranckrijck ſich beweegde: Dit moſten oock die van Ooſt-Vrieſlant en Embden doen/ daer na de lang getraineerde Reſolutien eyndelijck by de Lantſtenden goet gevonden wiert 600 Man/ onder 4 Compagnien/ op de Embdiſe Grenſen te plaetſen/ blijvende noch 3 Compagnien tot een reſerve/ om te ſtuyten der vreemder Inquartieringh/ wijl ſy als een open Lant nu ſoo veel malen de bedroefde ervarentheyt daer van hadden geſmaeckt: Maer Groeningen daer den Biſſchop van Munſter ſeer groote liefde toe had/ ſtelde ſich nae vermogen ſchrap/ om haren aen-ſoecker verby de deur te wijſen. De Staten Generael wel ſiende werwaerts al dit woelen en armeeren heen wilde/ deden deſe Boet/ Vaſt ende Bededagh uptſchrijven.

Ed. Mog. Heeren.

HEt heeft Godt Almachtigh; door ſijne rechtveerdige Oordeelen, gelieft den Staet deſer Landen voor tegenwoordigh volkomen ten toon te ſtellen, den opgeheven Arm des Toorns, om die ons in 't gemeen op 't Hooft neder te ſtorten, tot de uytterſte ſchade en ruine van den gantſen Staet; doch aengeſien deſe zichtbare bedreyginge nergens anders uyt voort komt, als uyt de continuele aenwas der ſeer hoog gaende ſonden ende ongerechtigheden der Ingeſetenen van ons Lant, ſoo hebben wy huyden ſeer hoognodigh geoordeelt, voor het wel-weſen van ons algemeene lieve Vaderlant, over alle de Geunieerde Provintien, geaſſocieerde Landtſchappen, Steden ende Leden van dien, mits deſen uyt te ſchryven een algemeene Boet-Vaſt- en Bededagh, die weſen ſal Woensdagh naeſtkomende ende 3 Weecken, zijnde den 4 Mey, Nieuwe-ſtijl, om Godt den Heere Almachtig ten ſelven dage, in alle de Kercken deſer Landen, met een nedrig Gemoet en oprecht verbroken en verſlagen Geeſt, ernſtigh

stigh en vieriglijck te bidden en te smeecken, nevens een ware en oprechte belydenis van alle onse Sonden ende hoog-gaende ongerechtigheden, dat sijn Goddel. Majest. door desselfs ondoorgrondelijcke Barmhertigheyt, den meer-gemelden Staet deser Landen noch wil behouden in sijn genadige en Vaderlijcke voorsorge, zijne gunste en goedertierentheyt over de selve niet te rugge trecken, en, gelijck tot noch toe, voor alle openbaer gewelt der buyten-Vyanden, en quade machinatien van binnen, bewaren en verseeckeren; ende dat Sijn Goddel. Majesteyt daer toe doch wil zegenen de Wapenen van den Staet, als de middelen die sijn Goddel. Majest. de Regenten daer toe verleent heeft; 'ten eynde, dat gemelde Staet, en de ware Christel. Gereformeerde Religie in de selve, door sijne onafmetelijcke ontfarmhertigheyt, wyder moge ongequetst ende behouden blyven, tot grootmaeckinge en verbreydinge van sijnen Alderheyligsten Name, voortplantinge en aenwas van de voorn. ware Christelijcke Gereformeerde Religie, conservatie van onse soo dier gekochte Vryheyt, ende onser aller Zielen Zaligheyt; Versoeckende derhalven gants vriendelijck en ernstelijck, dat Uw Ed: Mog: den voorn. Boet-Vast- en Bededagh tegens den voorn. 4 Mey naestkomende, Nieuwe-stijl, in hare provintie tydelijck gelieven te doen publiceren, ter Plaetse daer men gewoon is soodanige Publicatie te doen, met speciael bevel van desen Boet-Vast- en Bededagh (tot nader ordre) t'elckens met een heyligen yver, op den eersten Woensdagh van yder nieuwe Maent daer aen volgende, als ordinaris, te vernieuwen. Gedaen in den Hage den 13 April 2672.

En men nam oock van alle Engelsse en Schotse Officieren hier by ons een nieuwen Eed: Het Leger te Lande by Doesburg soude men voorsien: Den Ruwaert van Putten vertrock na de Maes, om te verhaesten 'tuytlopen van 's Landts Oorlogs-vloot: Terwijl vreesde de Gravinne van Oost-vrieslant dat het haer gelden soude, en 'tscheelde oock weynig: In desen seer remarcabel zijnde, dat 3 Bisschoppen, dats van Munster, Ceulen en Straetsburgh, nu in plaets als voorheen de Christelijcke gewoonte was, en hare Baniere, sy selfs de Trompetten des Oorlogs waren, om so niet tot zaligheyt der Ketters, gebruyckt te werden tot Roeden Godts, en dan weder haer facit te vinden: Immers men vertrouwde dese 3 Bisschoppen niet: Ceulen begeerde oock niet een Fransman binnen, of sy mosten voor den avont vertrecken: Eenen Verjus, die sich liet employeren in verscheyde Fransse exploicten omtrent den Rhijn, meende des Keysers Gesant den Marquis de Grana dese dagen te doen gelooven, dat den Koningh van Vranckrijck geheel niets tegens het Duytse Rijck voor had; maer dit Liedtje was al meer gesongen, en buyten credijt: De waerschouwinge die den Baron de Schoonbrun wegens Ceur-Ments dede, was fatsoenlijcker, van, dat het geheel nootsaeckelijck was, dat zijne Keyserlijcke Majesteyt een considerable Armee na den Rijnkant sondt, by aldien men alle de Duytsche Vorsten aen den Rhijn niet en wilde getracteert sien door Vranckrijck als den Hertog van Lottharingen. Dus ging 't in alle Prinçen Hoven mette Fransse en Engelsse Ministers: Sunderlant vertrok ook op sijn eisch re infecta van Madrid na Londen: En men sag over al wel met gelt en bloedt 't gunt men niet konnende in een Maendt, nu voornam, als in een moment te consumeren: Noyt en sag men quader Menschen om den Hel voor Mars en

Vulcanus op te stoken: Noyt slimmer Geesten als nu/ die Coningen quade raedt inblitsen / en Princen om 't leven brachten: Hier op volgden eerst van alle de Zee-plaetsen in Vranckrijck / de Koop-steden in Hoog-duytslandt / de Handel-steden in Sweden en Denemarcken/ wat schade door Hollants stil sitten hun aenquam. Den 14 deser dede de Heer Mr. Pieter de Groot aen haer Hoog Mog. van sijn Ambassade in Vranckrijck sommier rapport.

Savoyen/ in plaets van vrolijcke Vasten-avonden / scheen door verscheyde ongelucken yets tot haer nadeel voor te spellen: Eens gebeurden 't dese dagen/ datte Sneeuw noch langh hebbende gelegen/ den Hertogh en Hertoginne en andere van 't Hof/ sich mette Ys-slee op de Sneeuw gingen vermaken/ dat des Hertogs Sleede omviel/ en de Hertogin haer beseerde: Mede waren 12 Persoonen tot Nicee op de Galey gebannen/ wijl groote moetwil hadden gepleegt; toch bleven by provisie in den Kercker gevangen: Een van dese nam sijn gelegentheyt waer/ om soo als den Cipier tot hem by avont quam/ soo met stroo als andere verversſingen/ te massacreren; gelijck die/ soo hy na de gevangen Kelder aftrat/ met een Instrument (dat by accident gevonden wiert) van dese wierdt geslagen/ soo dat hy ter neder storte / en benam hem alle sijn Sleutelen waer mede hy stracks sijne Cameraden verloste: Dese Schelmen / omme beter haere vlucht te verbergen / in plaets van blyde ende danck-dagh over hare verlossingh te houden/ vermoorden de Cipiers Vrouw/ Kinderen/ Meyden/ en al watter was: Al dit gebeurde/ eer de Sentinelle aen de Gevangen-Poort den alarm hoorde/ die andere tot sijn hulp roepende/ 't Gevangen-huys in-traden/ daer sy 5 van dese Moordenaers vongen / en 's morgens daer aen vonden noch de 7 andere doot op de straet: soo men gelooft / hadden dese leste getracht langs een hooge Wal te ontvluchten / dan onverwacht by doncker door den val haer selfs om hals gebracht. Tot Messina op Sicilien raeckten 't gemeene Volck dese maent op de been/ staken hare Burgermeesters Huysen in de brandt: Riepen / dat sy de Tyrannye van desselfs Regeeringe niet langer wilden verdragen: De voorsz. Burgermeesters vluchten / het Canailje hun na/ dan kregen geene/ die 't ontquamen: Dese oproerige maeckten op de naem van hare Coningh andere Burgermeesters/ met conditie / dat sy haer met de Koop-handel niet souden bemoeyen/ speciael van 't Graen: Maer de Messiners wilden vry zijn van hare Koopmanschappen soo hoogh en laeg te verkoopen/ als sy begeerden: En om de Commercie te faciliteren/ mochten nu alle vremde Schepen daer komen/ en de sware Impposten op deselve gestelt/ wierden afgeschaft: Men verhaelt/ dat eenige baetsuchtige uyt de Regeringe aldaer sig te diep tot felheyt hadden ge-engageert / 't welck naulijckx verstandige/ 'tgeswijge slechte Lieden/ verdragen konden. By Ancona/ Fano en Rimini sijn weder deser dagen door Aertbevinge veel Huysen ingestort/ speciael in Romagna en St. Marco: Daer bleven wel 600 Menschen doot/ en viermael soo veel gequetst: Te Rimini storte de Hooft-kerck in / de Klocken vielen neder / en bleven veel soo aldaer waren gevlucht / doot. Te Fano alleen viel een Klock/ die 28 Menschen doode: De Kercken der Theatinen / St. Agniet/ St. Appolonia en St. Maria della Goma/ St. Innocentius/ St. Bernardus/

dus/ St. Maria della Colonella/ St. Antony en al de andere/ behalvens die van de Capucijnen/ en Maria de Mari bleven onbeschadigt: Daer zijn geruïneert een groot getal Paleysen en Huysen / welck ongeluck juyst voorviel/ soo het Volck in de Kerck was/ waer by alleen wel 1500 gedoot/ en een ongeloofselijck getal boven 't voorgaende gequetst zijn: Te Pesaro en Senaglia storten de Stadts Mueren ende veel Schoorsteenen in: Ancona en Rimini werden van haer eygen Borgers/ die sig onder de blaeuwen Hemel behielpen/ verlaten.

De Koopliden van Londen verschrickten toen zy sagen een Oorlogs-Declaratie tegens de Geunieerde Provintien: Veele die ter Borse geweest waren kosten geen Maeltijt houden: Want men voor-sag / dat als den Oorlogh beginnen soude/ de Koop-handel en Zee-vaert tot sterbens toe kranck soude werden / daer de grootste Steden van Europa haer welvaerdt in bestaet: 't Is waer/ datte Brittannise Majesteyt uyt die gedachten van inlants niet ontrust te werden/ de Protestanten (die de Roomse aldaer Non-conformisten noemen) weder vryheydt gaf: Werdende niet alleen de voorige Placcaten tegens haer geemaneert/ gesupprefseert / nemaer selfs aen alle Gesintheden Plaetsen vergunt/ om hare Godtsdienst vrylijck te plegen/ hebbende den Coning dit wel op-gebat/ dat de Joden / hoewel niet te Londen bekent/ in Hollant opentlijck hare Synagogen werden toe-gelaten. Noyt quamen d' Engelsse bedroefder/ soo ontoornt als nu/ daer men haer wijs gemaeckt had / soo zy van Nes namen/ die Silver in had/ den buyt deels haer soude wesen; maer hy getroffen/ sonk 't Schip/ en de hoop der Engelse bespringers. Den Admirael Duc de Jorck gaf (om dat de Zeevaert toch niet heel soude vertrapt werden) Pasporten voor de geene die wilden navigeren. En te Withal publiceerde men het volgende Placcaet tegens de Engelsse in de Geunieerde Provintien:

ALhoewel dat sijn Majesteyts laetste Declaratie van Oorlogh tegen de Staten van de Geun: Provincien, in zigh zelven een genoegsame waerschouwinge is, aen alle sijn Majesteyts Onderdanen, nu Ingesetenen, ofte woonachtigh in eenige deelen of Dominien van de Geun. Provintien, of ge-employeert in dienste van de Staten Generael, om haer vertreck op het spoedigste te bevorderen, op dat het pericul van de Wet mogen mijden, nu bevonden te werden aenhangende aen sijn Majesteyts Vyanden: Nochtans mogelijck zijnde dat eenige van sijne Majesteyts goede Onderdanen tegenwoordigh blyvende in die Gewesten, niet mogen weten het gevaer ofte pericul zy in haer verblijf mogen hebben, ofte het voordeel zy soude konnen genieten, door een spoedigh en dienstigh wederkeeren in sijn Majesteyts dienst: Sijn Majest. daerom, met advys van sijn Raedt, heeft goet gedacht, dese sijn Royale Wil en believen te verklaren, vereyst en gebiet in alle en een iegelijck van sijn Onderdanen, tegenwoordig zijnde binnen de Dominien van de Staten van de Geunieerde Provintien, of eeniger wyse in haere Diensten, dat sy thuys keeren met alle mogelijcke spoet, op pœne van 't uytterste rigeur des Wets, om sulcke haer verraderlijcke aenhang, en van 't gevaer van verbeuringe van haer Landeryen, Huysingen, Goederen en Vee, de welcke gevonden sullen werden in eenige van sijn Majests. Rijkken: En zoo eenige van sijn Onderdanen, de welcke voor desen vluchtig geweest zijn van sijn Majesteyts mishagen, en tegenwoordig haer daer verhoudende, genegen mochte

zijn Majesteyts genade en faveur hier naer te genieten, door het plegen van eenige aengenaeme ende uytnemende diensten; zijn Majesteyt verklaert by desen, dat zulcke Persoonen niet alleen met Pardon sullen ontfangen worden wat of hoedaenigh haer crimen geweest zijn, maer sullen oock op haer wederkeeringe een genadige ende volle vergeldinge van zulcke haer diensten genieten. Gegeven aen het Hof te Whitehal, den 8. April 1672. in het 24 Jaer van sijn Majesteyts Regeering. Godt beware den Koningh.

De Armaden van van beyde dese machtige Koningrijcken / bestonden uyt de navolgende Schepen / gelijck de Engelse voor gaven:

Lijste van de Koninckljcke Engelse en Fransse Oorloghs-Vlooten.

't Root Esquade.	*Commandr.*	*man.*	*ft.*
Royal Prince, Admir.	R. H. C. Cox,	850	100
London, Vice-Admir.	Sir Edw. Sprag,	750	90
Charles, Rere-Admir.	Sir J. Harman,	750	96
Sant Michael,	Sir Robert Holmes,	600	90
Victory,	Lord Offery,	530	80
Old James,	Capiteyn Hayward,	500	68
Rain-bow,	Storey,	420	56
Cambridge,	Sir Frecheville Hollis,	400	66
Resolution,	Berzey,	400	66
Monmouth,	Beach,	400	66
Fairfax,	Legge,	340	66
Anne,	Waterworth,	340	60
Revenge,	Hart,	360	58
Jorck,	Elliot	340	58
Dunkirck,	Courtney,	340	58
Greenwich,	Green,	280	60
Bristol,	Wilde,	220	48
Jarmouth,	Courney,	240	56
Diamond,	Fowles,	220	48
Dover,	Ernley,	220	48
Sweepstakes,	Kanningh,	170	36
Adventure,	Terwhitt,	180	40
Forester,	Killegrew,	140	28
Nichtingal,	Clarck,	140	28
Algier,	Cnivet,	140	28
Portsmouth Sloop,	Pearce,	30	6
Fanfan,	Pipus,	30	6

't Blaeu Esquadre.	*Commandr.*	*man.*	*ft.*
Royal James, Admir.	Lord Sandwich,	800	100
Soveraingn,	Sir Joseph Jorden,	850	100
St. Andrew,	Sir John Kempthorn,	750	90
Henry,	Capiteyn Digby,	530	74
Triumph,	Hannam,	500	74
St. George,	Darcy,	460	64
Unicorn,	James,	420	56
Rupert,	Sir John Holmes,	400	66
Warspite,	Roberts,	400	66
Edgar,	Wetwange,	400	60
Montague,		360	60
Glocester,	Coleman,	340	58
Mary,	Brooks,	360	60
Plymouth,	Stricklant,	340	58
Frensch Ruby,	Romcoyle,	400	60
Leopard,	Brown,	280	54
Ruby,	Pyne,	220	48
Antelop,	Stricklant,	200	46
Bonaventure,	Trevaneau,	220	46
Crown,	Finch,	220	46
Faulcon,	Montague,	170	40
Tyger,	Turner,	170	40
Mermaid,	Hambleton,	140	30
Pearl,	Ashby,	140	24
Holmes	Clarck,	120	22
Emsmorth Sloop,	Trotter,	30	6
Spy,		30	6

Schepen die noch niet in Esquadres verdeelt zijn.

Schepen.	*Capiteyns.*	*man.*	*ft.*
Royal Katherine,	Sir John Chicheley,	520	76
Dreadnought,	Ludman,	360	58
Monck,	Ludman,	340	58
Drahon,	Harbor,	180	38
Portland,	Guy,	240	48
Const. Warwick,	Hambleton,	160	34
New-Castle,	Langston,	260	48
Reserve,	Grant,	250	46
St. David,	Pool,	260	48
Nonsuch,	Legat,	170	38
Jersey,		170	38
Phenix,	Reaves,	160	38
Fr. Victory,	Fletcher,	170	34
Dartmouth	Sadlington,	150	28
Succes,	Watson,	160	30
Garland,	Wyburn,	150	28
Guernsey,	Montague,	150	28
Richmond,	Ball,	130	24
Drake,	Temple,	70	10
Princess,	Monday	250	52

Branders.	*Commandrs.*	*man.*	*ft.*
Castle,		45	8
Ann and Christopher,	William Humble,	40	8
Supply,	Henry Williams,	35	8
Bantam,	Henry Patizon	40	8
Alice and Francis,	Ezeck Jennings,	35	8

Ka-

Katherine- Thomas Andrews,	35	8
Succeſs, Matth. Dawſon,	30	8
Rachel, John Keiſey,	30	8
Thomas and Eduard, John Holmes,	35	8
Olive-Branch, William Lee,	35	8
Samuel and Ann, Richard Hadock,	35	8
Robert, Richard Cole,	35	8
Fountain, Captain Stout,	35	8
Francis, Thomas Wilſhire,	40	8
Hopewell, Ralph Wren,	35	8
Little Lyon.	30	8

Schepen voor de Siecken.

Katharine, John Grift,	40	12
Johns Advice, Ralph Fracey.	40	16

De geheele Vloot beſtaet in 116 Schepen, 23530 man, 4092 ſt. behalven 24 Kitſen.

Lyſte der Franſe Vloot van 't Witte Eſquadre.

	Geſchut.	man.
St. Philip,	78	500
Dreadful,	68	450
Magnificent,	68	450
Thunderbolt,	68	450
Thunder,	60	400
Grand,	64	400
Conqueror,	64	400
Illuſtrious,	64	400
Admirable,	64	400
Invinceable,	64	400
Nonſuch,	64	400
Excellent,	56	350
Strongh,	56	350
Lofty,	50	350
Raſh,	52	325
Valliant,	52	325
Sage,	50	300
Standard,	50	300
Happy,	48	300
Bourbone,	41	300
Prince,	48	300
Ruby,	48	300
Duke,	48	300
Northern Wind,	48	300
Lightning,	40	250
Galliard,	40	250
Gliſterer,	40	250
Halcyon;	40	230
Adventure,	38	200
Bold,	38	200

Lichte Schepen.

	ſt.	m.
Tempeſt,	14	60
Morning,	14	60
Border,	12	60
Subtle,	14	60
Lutone,	14	60
Galliard,	14	60

Branders.

Adventure,	18	40
Concluſion.	18	40
Undertaker,	18	40
Unknown,	18	40
Eſmiſton,	20	40
Diſguiſe,	20	40
Vigilant,	20	40
Deſerve,	20	40

Fluyten.

The Lowe,	18	40
Rochel,	18	40
Slowe,	20	40
Sluggard,	16	36

Deſe Vloot heeft op 1926 ſt. Geſchut, 10966 Mannen.

't Was aenmerckelijck/ dat ſeker Frans Schip/ de Gouden Arent/ Capt. Foran, te Caſcais in Portugael/ onder 't geſicht van Liſſabon/ upt Ooſt-Indien/ genoeghſaem als aen quam drijven/ want ſy waren niet machtig hun Anckers te lichten/ naulijckx het Roer/ want haer meeſte Volck was onderwegen geſtorven/ of lagen nu noch ſieck in hare hocken. Dit Frans Schip had by de 5 Jaren upt geweeſt/ quam nu van Suratte/ daerſe met veel tegenſpoet 14 Maenden waren afgeſchepden: waren te Madagaſcar aen geweeſt/ daer eenige Lywaten/ Peper/ oock Salpater hadden geladen: Den Franſſen Conſul toogh aenſtonts derwaerts/ ende ſagh waerlijck dat hy in een Gaſt-huys quam; en verboot niet het minſte van hare ongeluckige Voyagie aen yemant te communiceren. Daer waren noch al gedachten in Vranckrijck of Engelant al confident het Contract/ om Nederlant te beoorlogen/ ſoude na-komen: Waerom deden ſy Calais van Wallen vergrooten/ en of yets over quam/ 600

man.

man tot besettinge in Guarnisoen leggen: Men soude daer 5 Kapers uytrusten/ dan de Zee is daer niets als voor kleyn Vaertuygh. De Prijsen die voortaen zijn op-gebracht/ zijn voor de geintresseerde te jammerlijcke veel: Een Zeeuwse Kaper bracht een Engels Scheepje met Sout en Boter t'Oostende op. Seecker DuynkerckseKaper meende doe in deHaven vanOostende te rooven 2 Zeeuwse Suyen: dan door 't Canon afgewesen/ liep in Zee/ ende nam voor't Sluysse gat twee andere ZeeuwseSuyen: Den Gouverneur van Sluys perste stracks een kleyn Fregatje uyt/ dat 's avonts ten 9 uren de twee geroofde Suyen hernam/ met 8 man van de Kaper/ die alleen de Schippers daer uyt hadden genomen; dan sijn Prijsen missende/sette deSchippers in een Nieuwpoortse Chaloupe te Lande; men sette 's Kapers Volck in 't Gevangen-huys. Ende wiert aen sijnExcell. deMonterey geschreven wat men met dese Rovers soude doen/ dat me eit Oostendenaers waren/ daer sy haer familien hadden/ en een daer onder met Konings gelt doorgeloopen: Den Capiteyn van de Kaper wiert mede te Duynkercken in de gevangenis geset/ om dat hy de Schippers had laten gaen: In somma slechte Kaepvaerders Neeringe. De Engelsse leden dese tijt groote schade door de Zeeuse Kapers/ en zy maeckten den anderen wijs/ datte Prijsen diese namen/ naeuwlijcks het port waerdigh waren/ en dat de Kapers die weder om onwaerdye lieten heen drijven/ &c. Maer d'EngelsseBeurs heeft wel anders gesmaeckt/ ende de Kool-Schepen wierden met meenighte genomen/ daer Londen den eenigen stoof van heeft: Nochtans was 'er een sloffige Dienstmeydt dese tijdt te Londen/ daer men Brandewijn ende Taback verkocht/ die sonder Schotse Koolen wel dapper by versuym haer Meesters Huys in brant bracht: 't Was in Tromgaet/ daer de Bootslien veel komen/ by den Tour: Het stondt te Londen al weder slecht geschapen/ mits den brant vehement was/ edoch de goede ordre van den Coningh ende Lord Major stopte het verder onheyl/ daer de Londenaers nu soo afschrickigh als van yets ter Werelt zijn. Een Schipper Rogiers van West-indien/ op de Mey-boom te Plemuyen aengehaelt/ wierdt dese tijt over Landt naer Londen gevoert: Hy Rogiers storf schielijck op den avont reysende; den anderen Schipper geloofde dat hy mede vergeven was/ en storf oock 'sanderen daegs/ terwijl men al de Papieren aen flarden scheurden/ om den Coning van des selfs Ladings kennisse te frustreren.

Den 21 deser had den Fransen Minister te Weenen by den Keyser een seer considerable Audientie; zy duurde al vry langh/ en hy bracht eerst voort het overlijden van de Hertoginne Douagiere van Orleans/ maer en versuymde oock niet daer by als het voornaemste te seggen: Hoe dat sijn Meester ende den Koningh van Engelant den Oorlogh tegens Hollant hadden gedeclareert, &c. Dit verhaelden hy met een seer wijtloopige omstandigheyt/ en de reden van dien: Dat echter niettemin zijnen Koningh de Vrede met de Keyserl. Majesteyt wilde observeren: Veel min de Tractaten van beyde Aken of Munster te contravenieren: Onder dese hoop en reflexie nochtans, dat sijn Keyserl. Majesteyt tot sulkx te doen mede geresolveert most zijn: Waer op van 's Keysers wegen geantwoordt wierdt: Dat zulcks niet en bleeck met Vranckrijck, met zoo veel Krijgsvolck in't Sticht Ceulen te senden: Hier op antwoorde de Fransse Minister: Dat het zelve Volck tot

assi-

assistentie van Cur-Ceulen en de zijne was, ende niet en konde sien waer over den Keyser zich zoude beswaren, wijl den Oorlogh buyten het Keyserrijck soude werden gevoert, &c. Maer hy kreegh geen ander tael/ als dat men hem aen den Canceller wees: Het behaegde oock den Keyser niet/ datte Fransse soo sterck by Keysers waert over een geslagen Schip-brugge den Rijn passeerden/ en ontellijcke Leger-tenten/ oock Scheeps-pompen te Ceulen deden vervaerdigen/ en mede namen: Eenige Geestelijcke waren over desen toestel blijde; elk harnasten sich dese tijt: Gulick wiert door Nieuburg voorsien: Ments verkreeg de Neutraliteyt: De Gravinne van Oost-vrieslant versocht by desen Staet de behulpelijcke hant: Onderwijl was 's Lants Macht seer verdeelt/ wijl men niet wist waer men de Vyanden soude verwachten. Men sagh dor oock te Ceulen aen de hoecken der Straten wegens Ceur-Ceulen dit Placcaet aengeplackt:

ALsoo wy vernomen hebben, dattet misnoegen, dat de Coningen van Vranckrijck en Groot Brittagne al over langh betoont hebben over het bestier van de Staten Generael van de Vereenigde Provintien, gedachte Coningen bewogen heeft hun den Oorlog aen te seggen, en duchtende dat onse Staten en Onderdanen, voor welcker heyl en rust wy onophoudelijck waecken, daer mochten ingewickelt worden, en dat de Fransse Troupen. die wy, ingevolge van de defensive Alliantie met sijn geseyde Majesteyt, verplicht zijn geweest tot seeckerheyt van onse Onderdanen en Plaetsen, sonder desseyn nochtans van iemant te attacqueren, in dit Aerts-Bisdom te roepen, sigh inbeeldende dat zy in gemelten Oorlog begrepen zijn, in dese rencontre mochten komen te vergeten de Declaratie, waer mede den Alderchristel. Coningh verklaert, dat ons de selve alleen gesonden werden tot onse nodige defentie tegen de insultes daer wy mede gedreygt wierden, en dat gemelte Troepen niemant van onse Buuren in eenigerhande manieren souden mogen ontrusten, met expres bevel, dat soo lang de selve in onse dienst en Landen souden zijn, onse ordres t' eenemael souden hebben te gehoorsamen: Soo ist, dat wy, om de Vrede en Neutraliteyt, die wy tot noch toe geluckelijck gehanthaeft hebben, in geenerhande manieren te kreucken, verboden hebben, en wel uytdruckelijck verbieden, aen alle de Generaels, Colonels, Capiteyns, of andere Officiers van de gedachte Fransse Troepen, wat tytel, naem of bedieninge de selve soude mogen hebben, als oock aen hunne Ruyters en Soldaten, iets te doen, te ondernemen of te attenteren, of eenige acte van hostiliteyt te plegen, tegen de Staten Generael, der zelver Plaetsen of Landen, of tegen eenige Persoonen of Goederen van hunne Onderdanen en Inwoonders, op pœne van aengetast ende overtuygt, als of zy den Eed, die zy met toelatingh van den Coningh aen ons gedaen hebben, gevioleert hadden, en met de laetste rigeur en strengigheyt gestraft te werden, over de excessen en entreprisen, die sy buyten ons weten en tegen onse wil zullen begaen hebben: En om te meerder voor te komen, dat zulckx niet en kome te gebeuren, en op dat niemant sigh verstoute yets te ondernemen tegen gemelde Staten Generael, of der selver Onderdanen, hebben wy geordonneert, dat dese tegenwoordige van stonden aen zullen gepubliceert werden onder onse Troepen, en in alle de Steden en Plaetsen van onse Staten, op dat niemant daer van eenige ignorantie en pretendere. Gegeven in onse Stadt Bon den 16 April 1672.

Her

Het was al den 19 deser datte Keyser in de Hooft-kerck te Weenen met veel Ceremonien den Abt van Fulda/ en Marckgraef van Baden (een braef Heer) des Cardinaels Hoet opsette: Terwijl vertrock den gedeguiseerden Engelssen Minister van daer/ siende dat de bommel van Oorlogh van Engelant en Hollant niet ter sinne uytgebroken was. De Ongaren scheenen toen sich rugh tegens rug aen te setten/ om de vervolging te stuyten/ dewijl den Vorst Abafti mede Rooms geworden was. Den Hertogh Pleun van Holsteyn quam doen met het gesloten Verbondt tusschen Keur-Brandenburg/ Saxen/ de Huysen van Lunenburg en Bronswijck/ Hessen en Denemarcken / 't welck den Keyser aen-nam: Waer op dan tot . . . . . . gecommandeert wiert 6000 man in Campagne te brengen. De voorsorge van Broot/ Meel/ Hoy/ &c. die men dese tijt te Luyck dede/ tegens dat 't Frans Leger uyt het Wout van Ardennen soude af-komen/ is ongelooffelijck: Zy waeren als de Keulenaers als sweetende van arbeydt/om het . . . . Paert in te halen: De Fransse kapten en hieuwen alles om ver/ten eynde op haren passeerenden weg te konnen met 2 Regimenten marcheren/ of oock om bequaem de 40 Fransse Cartouwen over te voeren: Keulen wel siende/ dat het op haer Sticht aenkomen soude/ wierdt jalours op de Fransse / ende wilde niemant meer binnen laten/ als 15 te gelijck / en als die goe getuyge van sijn Naem en Woon-plaets gaf: Dit was om dat men de Fransse doe buyten Keulen op de groote Dorpen gelegert/ niet en vertroude: En men gaf haer Paspoort met 4000 paer Schoenen/ die men hun op Nuys na-sont: Dese en andere groote bereytselen maekten wel klachten van quade voorsteninge in verscheyde / ja de meeste Frontieren/ maer . . . . 't Gevolgh heeft de tijdt geleert / datte Fransse door de Moesel ende andere Passagien veel Canon en Amonitie den Rhijn deden afsacken/ innumerabel van getal/ als oft * Oorlogs-wapenen regende: So besoeckt den goeden Godt de Landen: Desen Oorlogh was niets dan een bederf voor de Paltz/ Trier ende Mentz / ingeval den Keyser niet volgens Eed aen't Rijck haer by-sprong; gelijk men gesien heeft: Ceulen/ als geseyt/ voelde het eerst: Daer en te Luyck quamen veel Fransse Backers/ wijl sy't vreemt Broot niet en vertrouden / selfs in de Kloosters ten platten Lande hadden zy Fransse Back-ovens doen maken: En daer was niets/ of brachten alles wat tot een Keyserlijcke Veldt-tocht diende / by: Voor af hoorde men al dat het Maestricht niet gelden sou / maer den Yssel-kant/ want men was van Campen/ Deventer/ Swol/ soo veel als versekert: Rijnberck/ Wesel/ Rees/ Burick en Orsoy stelde men vast dat met Gout en Silver/ maer door geen Stael noch Loot de Fransse partye soude kiesen.

Den Coningh van Poolen sich door de Zarasijnen een toe-gedreygden Oorlogh ter hant siende/ waerschoude sijn Adel/ seggende: dat hy verſekert was van den Turckſen Krijgh tegens Poolen: Sondt na de Keurvorsten / den Keyser/ en oock na Sweden en Denemarcken om hulp tegens de selve.

Op dese tijt verbranden te Hamburg door een Taback-spinners Huys wel 50 soo Wooningen als Huysen: Die Stadt waende doe door de Coningh van Denemarcken om de investiture gedreygt te zijn/ dan volgde niets: Alſo reets donckere Wolcken sich elders vertoonden. De

* Daer quam oock een ſeker Schip van Keulen met wel 40 Franſſe Chirurgijns, om in alle voorval met haer Salf-dooſen te gebruycken.

De P. P. Jesuyten hadden tot Brun in Oostenrÿck een sekere Prophecye soo sy seyden (soo begraven was/ opgedolven/ loopende van 't Jaer 1647. tot 1672. verhaetende: Swaere dreygementen over al d'affairen die den Keyser ondernemen zal, maet eyndelijck voorseyt ende belooft hem d'overwinninge op alle sijne Vyanden: Ende dat hy nae 't zelve sijn Empire in Vrede zal besitten. Men sagh ook van den 12 tot den 14 deser met het ondergaen van de Son aen de Voet van Andromeda een Comeet of Staert-star: Loopende van daer over 't hooft van Perseus/ Medusa ende de Stier/ daer in hy is verdweenen. Men sprack doe van den Oder tot in den Donauw te brengen/ om te favoriseren de Landen en Steden daer langs heen.

Verbolgens sagh men de voorboden des Oorloghs: Het Guarnisoen van Maestricht kosten meenigen af komenden Fransman het leven: Daer togen den 28 's nachts 2 Voetgangers en 8 Ruyters uyt naer Borgloen/ 2 uurtjes van St. Truyen en Tongeren: 't Ging krÿghsaerdigh toe: daer komen 11 Fransse te Voet en 2 te Paert; dese sien 6 Staten Ruyters en 4 te Voet/ riepen in 't Frans/met wie hout gy't? daer op branden d'onse los/schooten een Fransman van sÿn Paert/ kregen noch een Ruyter/ d'andere fluckx door struyckeн en heggen: Een Frans Officier/ wÿl hy gevangen/ veel tot Rantsoen beloofde/ liet men leven/ en settende hem achter een Ruyter op 't Paert/ wiert soo gebracht na Maestricht; dan vermits het een donckere nacht was/ meende hy den Ruyter van het Paert te werpen/ en vatte hem by de hals; dese riep zÿn Cameraden/ daer van assistentie kreegh: Alsoo is de Fransman/ die alreede quartier had/ soo afgerost/ dat hy bleef leggen/ sonder opt meer te verschÿnen: Een Frans Trompetter van Nuys quam hem wel te Maestricht soecken/ maer was daer niet: De Fransse quamen oock voor af tusschen Santen ende Calcar/ daer de Guarnisoenen van Wesel en Rÿnberck veel van binnen brachten. Men gaf doe aen de Gravers te kennen een Retrenchement soude aenbesteedt werden aen de Vecht en de Zuyder Zee.

In Brabant begost men om te sien/ toen de Franse Majesteyt reets den 27 tot Charleroy gekomen was/ en de Voor-troupen Namen gepasseert/ hun alsints begosten om goede Weyde/ alsoo weynig Gras was/ en 't krioelde van Menschen hun te verspreyden: Brussel dede haer Jongmanschap boven de 18 Jaren doen wapenen/ maeckende 15 Vendels/ 10 Wÿcken en 5 Gilden: gemonstert sonder Vendel/ leyde men yder na sÿn Commandeur en Quartier/ wanneer den Alarm-klock soude luyden: De Spangiaerden/ Schotten en Yeren wierden geplaetst langst de Vaert nae Vilvoorden/ daer Duc de Villa Hermosa oock sÿn Quartier nam: Sÿn Excell. dede (als sonder rust) ende de Fransman niet en was te vertrouwen/ aen al de Fortificatien lustigh arbeyden: 't Gemeene Volck vergaerde te Brussel/ daer Duc de Bourneville Gebieder was/ op de Sable en andere Marckten: men hielt 10 dubbelde Wacht in alle Poorten: 't Lant-volck vluchte van alle kanten binnen: Bergen in Henegou sette men onder water: te Valentÿn sprong een Buspolver-molen/ daer door 't Capuc. Klooster verbrande: In somma/ aen den Oorlogh is niet goets.

MEY 1672.

DAer wierden naer ouder gewoonte weder by de Burgers in 's Gravenhage Mey-Boomen opgerecht / edoch met wonderlijck verbolgh ; hare ongenoegen waren haer devijsen / 't gevolg sal 't uytwijsen. 't Hof kreegh doe advijs van de Krooninge die men soude doen van de Jonge Koningh van Sweden/ hebbende de capaciteyt als een Prins van 30 Jaren / van uytstekende gaven en qualiteyten : Wy seggen dat hy die capaciteyten heeft / om als een tweeden Timon en Heer van alle Staten te sullen worden : En om soo vroegh (hoewel belliqueux genoegh) niet onrijpelijck daer toe te treden / gaf Sweden tot antwoordt aen de Fransse en Engelsse Ministers versoecken (die ook vertrocken)dat men van harer sijde veel liever om verscheyde respecten de Mediatie als eenig ander voornemen de strijdende partyen Christelijck wilde aenbieden/ en tot geen andere Resolutien en soude veranderen : Dit was het geresolveerde der Edelen/ Burgers en Boeren/ daer de Regeeringe van Sweden in bestaet. Over de Rang der Fransse en Engelsse Commandeurs hoorde men dat eenigh dispuyt ontstondt/ wijl elck de meeste wilde zijn : De Fransse quamen echter in Engelant/daerse in de Hosteleryen diversche questien met de Engelsse hadden/ als van een contrarie natuur : Dus sagh men dat een Engelsman al van outs seer qualijk een Fransman op sijn hooger hant konde setten : Want / Der Mensch ie ein gar stinckend und hovarde prye.

Doen wierde by haer Hoog Mo: van de Militaire Charges gedisponeert/ en genomineert :

d'Heer Rhijn-graef tot Generael van de Cavallery.
d'Heer van Zuylesteyn tot Generael over de Infantery.
Den Grave van Hoorn tot Generael van d'Artillery.
d'Heeren van Welderen ende Graven van Nassauw tot Lieutenant-Generaels van de Cavallery.
d'Heeren Alua en Grave van Konings-marck tot Lieutenant-Generaels over de Infantery.
d'Heeren Montbas en Steenhuysen tot Commissarisen Generael van de Cavallery.
d'Heeren Kirckpatrick en Grave van Stierum tot Sergeants Majoors Generaels.

Men sondt oock 1375 Lantsaten aen den Yssel / daer van veele soo vroegh niet t'huys en quamen/ alhoewel sy gewapent met Schop en Spa aen den arbeydt wierden gestelt : Werdende een Leger-plaets tusschen Arnhem ende Zutphen af-gesteecken : Passeerden oock verby Amsterdam een goet aental Duytsers van Hamburgh naer 't Hollants Leger : Aldus sag men de Burgers van Amsterdam/Haerlem/ Leyden/ ende andere Hollantse Steden uyttrecken na de uytterste Quartieren : als Haerlem na Heusden : Amsterdam/ Alckmaer en Hoorn na Geertruydenbergh : en Rotterdam na den Briel / &c.

Enge-

Engelant flatteerde sich dat men in Hollant geen Boots-volck konde krijgen/ tot 's Lants Vloot / daerom de groot ende kleyne Visserye wierden verboden/ doch zy vonden daer na andere getuygen / van open-stellingh selfs aan de Haring-buysen / en Oost en Noortse Vaert : De volgende Batalile sal 't bewijsen/ dat Nederlant geen kloecke Zee-lien ontbrack. Dese Maendt vertrock de Heer Paets in Ambassade na Madrid te Lande / de Bagagie ter Zee / daer sijn Excellentie niet alleen treffelijck ontfangen/ maer ook sijn debvoiren voor dese Staet soo loffelijck uytwerckte/ dat het gevolgh de getuygen daer van ten goetsten zijn geweest. Men sag doe de Compagnie brave Ruyters van den Ritmeester Swartsenburg na den Hoef heen trecken. In den Hage quam de Compagnie Ruyters van den Ritmeester Wrangel. De Fransse sterkten Nuys so dat het vreesselijck als tot een Stoel des Oorlogs gebout wiert: zy vonden daer in 't fortificeren noch de oude Romeynsse Fondamenten / daer Cezar af zegt : Dat in sijn tijdt seecker Schip met Graen den Rhijn willende passeeren/ d'een door/ en d'ander met hoeck-touwen soo sterck trocken / dat het Koorn-schip in de gront sonck. De Gulickers haer bederf beoogende/ bleven buyten 't Vlas/ Spinnen/ Weven en Winnen/ en quamen in plaets van met Lijnwaet/ nu met Vrou/ Kinderen en goet na Hollant vluchten/ daer sy gelt plachten te winnen/ nu om te verteeren : zie daer de vruchten des Oorlogs! De Vrienden dan konden niets uytwercken : zy schreven te wenschen met houte Klompen en bloote Beenen versekert te mogen zijn/ &c. De Staten van Hollant alles wel overwegende/ sonden in haer Ed. Gr. Mo. Provintie de navolgende Missive aen de Bailluwen en Schouten/ waer by haer E. serieuselijck gerecommandeert/ en des noots geauthoriseert wierden ter executie te stellen de goede meninge en intentie van haer E. Gr. Mo. in de Kerckelijke Gebeden/ door de Bedienaren des Goddelijken Woordts yder in sijn plaetse te doen observeren/ luydende aldus:

E *Rentfeste, Vroome, Discrete, Lieve, getrouwe.* In aensien van de jegenwoordige sware conjuncture van tijden en saken, hebben wy goet gevonden, dat de Bedienaers des Goddelijcken Woorts, alle de Gebeden nae yder Predicatie, niet alleen op de Weeckelijcke Rust- of Sondagen, maer oock op andere dagen in de Weke gedaen werdende, zoodanigh sullen hebben te dirigeren, dat sijn Goddelilcke Majesteyt in de zelve, met een ware belydenisse en betooninge van een recht berouw en leetwesen, over de meenigvuldige swaere zonden ende overtredingen van het Landt, specialijck ende yverigh moge werden Gebeden, sijnen rechtvaerdigen Toorn van desen Staet af te wenden, tegens die geene, de welcke haer onrechtvaerdige Wapenen tegens de selve komen op te heffen! daer van wy U L. by desen wel hebben willen kennisse geven, met begeerte, dat U L. zoodanigen ordre stellen, en die voorsieninge doen zal, dat de bovenstaende onse serieuse meyninge ende intentie achtervolgt en nagekomen werde: Waer toe ons verlatende, beveelen wy U L. onder des de Beschermingе Godes. Geschreven in den Hage den 12 Mey 1672.

Ter Ordonnantie van de Staten,

SIMON VAN BEAUMONT.

Vy Bewinthebbers van de Oost-Indische Compagnie wierde nu vast-ge-

stelt d'uytdeelinge van 22 en een half per cento/ en sulckx by 't arrivement van de verwachte Retour-schepen. Van 95 Sout-schepen quamen 40 in Tessel/ 2 soncken op de Voyagie/ de rest liep na d'Oost-zee. Desen Staet belaste doe alle Engelsse Schepen van 'tbegin van desen Oorlog genomen of gearresteert/ te restitueren/ als willende van deser zijde gene onrechtvaerdige Wapenen voeren/ gelijck wel de tegenstrijdende partyen. Maer Hollant was soo haest niet versekert van der Engelsse en Fransse Armatura ter Zee/ of den Raet-Pensionaris/ die het Dominium Maris den lesten niet geern soude hebben toegestaen/ begaf sich met syn Broeder in der yl na Tessel/ en preste 's Lants Vloot spoedig uyt/ hoewel eenige Schepen noch niet en verscheenen: Sy kosen des ongeacht den 14 desert' Zee/ en setten sich voor de Rivier van Londen/ werdende van dag tot dagh met Noort-hollantse/ Zeeuse en andere Oorlog-schepen ende behoeften versterckt. Den Ruwaert van Putten nu als Gevolmachtigde en Gedeputeerde op dese 's Lants Vloot zijnde/ schreef doe/ hoe de selve tot verwonderinge daer geen meerder Schepen en vont: De Engelse echter quamen al sachjes af/ en conjungeerden met de Franse Vloot/ in 't Canael/ by Wicht/ daerse te Portsmuyen maer ramelijk huysden/ eer sich tegen de Nederlanders vertrouden: Dese advertentie kregen d'onse door 't Rotterdams Oorlog-schip Capiteyn la Cour, op 't Schip Zeelandia/ die best beseylt/ een Engels Oorlog-schip met 38 stucken/ dat na Wicht uyt Duyns liep/ achterhaelde/ aen boort leyde/ en by na sonder slagh of schoot overmeesterde/ en in onse Vloot sleepte/ die haer voor 's Conings Diep sette: Onderwijl waren langs de Wal d'Engelse Schepen van de Rivier den hoek om na Wicht gesnapt: Alsoo sy wel verbaest waren/ dat d'onse soo vroeg voor haer Zee-gaten quamen/ daer van den Lut. van Capiteyn Joncker van Gelder aldus schrijft:

Uyt 's Lants Schip de Provincie Utrecht, leggende ten Ancker voor Dovres, een mijl buyten de Wal, geschreven by den Lut. van Cap. J. van Gelder, den 17 Mey.

NA dat wy Saturdagh lest den 14 Mey uyt Tessel liepen, op de ordre van den Staet, zijn doen gekomen, soo den Heer Admirael de Ruyter reedts in 't Landts Diep in 't uytloopen was, ter halver Zee, zagen Sondags 's morgens een vremt Zeyl voor uyt van ons, dan bevonden hem door het toonen van sijn eygen Vlagh een Engelsman te zijn: Waer op mijn Heer de Ruyter aenstonts de roode Vlag liet waeyen, tot teken dat yder mocht Jacht maken, daer op voorts alle Zeylen by makende, doch een Rotterdams Schip, een weynigh voor ons, ende beter bezeylt, kreegh hem door eenige Schooten soo verre, dat sijne Vlagh, sonder een Schot te schieten, streeck, en sijn Mars-zeyls liet loopen, gaf zich daer op alsoo over: Wierde bevonden een Engels Konings Schip met 34 Stucken te zijn: Ende quaemen vorders 's avondts voor Dovres, even buyten schoots ten Ancker: Wy volgens onse Rang de naeste zijnde: 's Anderen daegs wierden eenige schooten van 't Kasteel op ons gedaen, maer te kort gelost. De Engelsse Vloot is omtrent 60 Schepen in Zee, en verhope, in een dagh 2 a 3 tot een Battaillie te geraken, ende willen met Godt, alsoo de Vloot vol couragie is, aen de Victorie niet twijffelen. P. S. Wy zijn over de 100 Zeylen sterck, daer onder in de 60 Capitale Oorlog-schepen.

Idem van den 23 dito uyt 't Schip de Provincien/ als volgt:

Van

Van Boort 't Schip de Provincien, den 23 Mey, 1672. 's avonts.

IN 't kort sal alleen dit adviseren, hoe dat wy noch in goeden doene zijn, Godt lof: Daer is grote Krijghsraet aen 't Boort van mijn Heer de Ruyter gehouden, daer op aenstonts onse heele Armade, die met de lest by gekomen Schepen uyt 't Patria nu wel 70 brave Oorlog-schepen sterck is, haer in 3 Esquadres heeft verdeelt, te weten, een in het gesicht van 't Noort-voorlandt, dats aen Duyns: Een in 't gesichte van Duynkercken, en het derde Esquadre tusschen beyden, voor de Hoofden: Wy verwachten onse Vyanden, dan 't gevoelen is by ons, de Fransse noch niet gereet zijn: Wy hebben geduerig Noort-Oost en Oostelijcke Winden.

Nu vergaten d'Engelsse de waerheyt te schrijven/ hoe de Yren/ veel min de Schotten/ of geprest of vry/ niets en wilden tegen de Hollanders dienen: Sy druckten met Privilegie te Londen/ om de goede Ingesetenen te abuseren: Hoe dat in Hollant zo groot gebreck aen Bootslien was, dat selfs Adm. Banckert niet meer als 100 man op sijn Schip konde krijgen: *(En nochtans lieten zy Engelsse haer van de zelve ellendig af-smeeren)* Seyden verder, dat de Nederl. Capiteynen zouden hebben geklaegt over de magere voorsieninge van Provisie en Amonitie: dat'er onbenoegen tusschen den Lut. Admirael de Ruyter en den Raet-Pensionaris de Wit was, om dat de Nederlandtse Vloot niet beter en was geprepareert: Datte voornaemste Kooplieden van Amsterdam met haer kostelijckheyt en geldts nae Antwerpen vluchten: En datter een Placcaet was ontworpen, om in Hollant, gelijck in Zeelant was geschiet, yder sijn Silver te brengen, daer men geldt af soude munten, tot betalinge en last van desen Oorlogh: Edoch dat men om alle tumult te verhoeden, dat Placcaet noch wat binnen hielt. Met dese jeuckingen verheugden sich der Hollanders Vyanden in Engelant/ dan men moet op de gevolgen letten: Den Coning kreeg den 13. 's nachts te Withal een Expressen/ hoe den Graef d'Estree/ Vice-Adm. van Vranckrijck/ met sijn Vloot/ tot hulp der Engelsse/ aen Helenaes poinct uyt Normandyen was aengekomen: 's Morgens ging den Coningh vroeg na 't Eylant Wicht; hem volgden de Grooten en Dames/ ock Duc de Jorck/ om te Portsmuyen de geschilderde Fransse moye Schepen te sien: daer na wel getracteert zijnde/ begosten de Knechts onderling te plockhairen/ wijl d'Engelsse geen hoon van een Fransman/ veel min op haren Bodem wilden lijden: Doe quam d'Engelsse Vloot sluyker-wijs langst den hoeck van Dover uytte Rivier/ mede na Wicht/ met een lager Wal en N. koelte: Dan toen sy daer quamen/ hebben malkander noyt als bons Amis konnen verstaen. Toen joegen de Vice-Adm. van Gent en van Nes met 15 Fregatten de noch aldaer leggende Elf Engelsse Oorlog-schepen de Rivier op: Wijl sy vervaert waren over 8 Branders/ die d'onse by hun hadden: Gedenckende noch aen Chattam: Men beschuldighde de Capiteyn van de Fregatte Speedwel/ dat dit niet wel en spoede als dat hy toonde een spoedige looper te zijn: Daer nochtans te Scheernesse nu soo een braeve Fortresse van 40 Canons op de Teems flanckerende/ tot sijn protectie by alle noot was: Dat men daer toe alle Baeckens/ om de Duytsen te preventeren/ opgenomen had: Maer dit argument was slecht: Want hier door raeckten selfs diversche Engelsse Schepen te-

gens de Wal; sullende sy Engelsse wel 3 Jaer werk hebben/ eer die opgenomen Bakens weder gesont op gestelt werden: De Nederlantse Vloot hielt het dese Maent tusschen 't Noort Voorlant en Duynkercken/ omtrent daer Aiscu geslagen wiert: Kregen den 30 d'Engelsse ende Fransse Vlooten in 't gesicht/ die wy soo sullen laten tot in de aenstaende Maent.

Den Grave de Monterey refuseerde dese tijdt der Franssen doortocht over de Spaensse Nederlanden/ als wel bewust wat sulcke doortochten met sich sleepen: Welck refus sijn Excellentie in seer beleeft en obligant schrijvens haer Hoog Mog. liet weten. Den Graef van Dona worf doe 6000 man in Switserlandt/ daer de Cantons van Schafhuysen/ Surich ende Bern toe genegen waren/ hoewel den Fransse Minister 6000 goude Pistoletten aenboodt/ soo men dit werven wilde beletten/ dan de Switsers seyden/ Niet te willen veranderen. Graef Coningsmark nam in Sweden ten dienst van desen Staet/ oock 1500 Man aen: En was seer naeukeurig/ om niet als wackere Mannen te hebben: Dit poogde d'Engelsse Minister aldaer te beletten/ hoewel hy tot sijn voornemen niet en quam/ en het werck anders wierde gedirigeert: Want Sweden wilde door Vranckrijck niet geconstringeert zijn/ maer sich reguleren na de Triple Alliantie/ en tot 't beste van 't Keyserrijck. Haer Hoog Mo. Gesant de Heer van Hairen maekte sich in desen tijt te Stockholm aen 't Sweedtse Hof seer wel gesien: Ende verrichte meer dan sijne Vyanden wenschten: waer over oock den Franssen Minister van daer vertrock. Daer quam toen te Stockholm een Turckse Chiaux/ en een der Turcken van sijn gevolg beleet Jesus Christus, hy wiert volgens versoeck gedoopt/ ende stonden de Coning en Coninginne van Sweden daer Peters over. Hollandt sont dese maent troulijk hare Burgers na de Frontieren/ toen men hoorde van 't Frans aenkomen/ ten eynde te krachtiger een Leger te formeren: d'Haerlemmers onder Capiteyns Mr. Cornelis van Gravesteyn en Geldolf van Vladeracque, gingen na Heusden: d'Amsterdammers onder Tulp, Oyens, van der Weyde, Berwouts, Geelvinck en Westerdijckxhorn, vertrocken oock wel gemoedt nae de Frontieren: Leyden verschaften oock 500: Delft ruym 200 Burgers: De Stadt Amsterdam betaelde aen hun uyt-getrocken Burgers daeghs: Aen een Capiteyn 10 guld. Lieutenant 6 guld. Vendrig 5 gld. Adelborst 2 gld. 5 st. Burger 1 guld. 10 st. De thuys-blijvende schooten ter Beurse. Door Haerlem quamen doe met 14 Schepen 1500 Hooghduytse Soldaten/ die nae Antwerpen ten dienst van den Cathol. Coningh voeren. De Staten van Hollandt deden doen uytschrijvinge in hare Provintie/ dat by dese gevaerlijcke conjuncture van tijden/ een Vast ende Bede-dagh/ ter eerster Woensdagh in yder Maendt soude worden gehouden/ en beginnen den 4 Mey 1672 als vooren verhaeldt. Omme Godt den Heere vieriglijck te bidden, ten eynde sijn Goddelijcke Majesteyt de meenigvuldige sware misdaden en overtredingen der Ingesetenen deser Landen (daer door sijnen rechtveerdigen toorn over ons verweckt en ontsteken is geworden) Ons genaedelijck gelieve te vergeven, ende quijt te schelden nae de grootte van sijn Vaderlijcke goedertierentheyt, en ons alle geven een bekeerlijck Herte; op dat wy te recht bekeert, en Hem weder lief en aengenaem mogen zijn, ende blijven in Christo Jesu, onsen Heylandt ende Saligmaecker; Ende dat het

het ſijn Vaderlijcke goetheyt vervolgens genaedelijck van ons gelieve af te wenden alle onheyl en verderf, daer mede deſen Staet door der Nabuyren, en voornaemelijck door openbaeren gedeclareerden Oorlogh by twee machtige Koningen, buyten alle recht en reden gedreyght werdt ; Ende dat onſen verzoenden Godt der zelver onrechtvaerdige Wapenen en ſwaere Krijghs-machten door ſijnen uyt-geſtreckten Arm gelieve te vernietigen, ende ſijne goedertieren Zegen over deſen Staet, ende de Inwoonders van dien te contiuueren : Ende de Wapenen die den zelven Staet genootſaeckt werdt tot haer beſcherminge in de handt te nemen, met ſijn Goddelijcke Majeſteyts hulpe en byſtandt te begenadigen : En dat den voorſz. dagh geduerende, alle Neeringen ſtille ſtaen, en de Winckels geſlooten gehouden zullen werden ; alles tot grootmakinge van ſijnen H. Naem, voortplantinge van de waere Chriſtelijcke Gereformeerde Religie, conſervatie van de ſoo dier-gekochte Vryheyt, en onſer aller Zielen Zaligheyt. Den Staet verboot doe het uytvoeren van eenige Goederen /ſpeciael ter Zee-vaert dienende / na Engelandt of Vranckrijck heen te ſchepen. Daer waren oock diverſche nieuwe Regimenten aengeſtelt te werven ; ook nieuwe Mariniers. d'Heer Meerman, uyt Engelandt gekomen/dede in deſe tijt van ſijn Negotiatie rapport aen de Staten van Hollant. Daer wierden doen t' Scheep afgeſonden noch partye Landtſaten alleen uyt Noort-Hollandt/ daer d'Heer Jacob Lobe over ſoude commanderen. 't Guarniſoen van Arnhem bemachtigde doe Boxmeer / als een Pas om de Vyanden te ſtuyten. Maer den 9 deſer 'snachts by 2 uren/ is den wijdtgehaelden beroemden Key-ſteen te Amersfoort door partye Jongens om ver geſtooten/ onaengeſten hy met ſoo veel konſt en duyſent Menſchen door de E. Meyſter, op een Pede-ſtael was gebracht ; de Jongens ſeyden : Wy zullen de Steen die eere noch aen-doen, en hem alhier begraven.

Als veele gedeformeerden meenden Godt een dienſt te doen met het vervolgen van genoemde Gereformeerde / gingen deſe Geeſtelijcken den Franſſen Coningh klagen/ hoe datſe niet konden lijden / datte Hugenoten aldaer op hun af-gebroken Kercken en Ruinen meer dienſt ſouden doen / gelijck ſy onderſtonden : Den Koning haer geloovende / ſegt men / dat gelaſt had de Gereform. Predicant te vangen : Den Gebieder van Guienne ſont oock Volck naer Figrat/ quanſuys om dat daer oock eenige Volckeren vergaerden/ maer deſe inſolente vielen in de Geref. Kercke onder den Godtsdienſt/namen daer de Predicant met 25 Guitſe gevangen/die ſy als Slaven uyt de Stoel na de Caſtillonay weg voerden ; men ſeyde tot nader ordre : Een Roomſſe Commiſſaris/ onder pretext van 'tonderhout te weten/matigde de Geusjes haer Schimmelbroot aen : 't Edict van Nantes (ſeyden ſy) erkenden men niet meer : En ſoo moſten de Kercken van Chavigny/ Negropoliſſe/ Leprack / Vitre en andere haer Ruine gedulden : Den Jeſuyt Meyniee eyſten van deſe arme Lieden verantwoording ; ſy gaven 't/ hy verwierp't : Seecker onchriſtelijcke maeckte dat noch meer Kercken ter neer geſmeten wierden / onaengeſten den Koningh als Alderchriſtelijckſte ſulcke Actien niet en approbeerde: het was vreeſſelijk/ ſoo als men te Neder-Guienne/ te Rochel/ Monflanguin/ la Prade / Fleix en elders mette goede Proteſtanten handelden ; ende op dat ſy geen bequame Deſcendenten tot de ware Godtsdienſt ſouden nalaten/ſpraken de Roomſſe de

Ge-

Gereformeerde hare Academien te benemen: hoewel het sijn Majest. selfs so niet en verstont: daerom verstonden zy niet meer een woort te wil te zijn aen dese Commissarisen/ maer sich selfs voor den Coning te begeven / die sy vertrouden van sijn belofte: Dat 't Edict van Nantes strictelijck moste onderhouden worden, en oock de Privilegien en Voor-rechten der Protestanten in gants Vranckrijck, niet tegenstaende alle strijdige besluyten van sijnen Raedt: Als dese vervolgde Gemeente/aensiende de goetheyt Godts/ en van den Coning / hebben sich in hare Godtsdienst op Kerckhoven/ in Thuynen/ onder de Bomen/ en ver afgelegen woeste Plaetsen beholpen: Hier waren sy alleen sonder eenige Wapenen of beroerte/noch met schelden ofte quaet met quaet te vergelden/ maer sy zegenden die haer vloeckten/en droegen haer soo lijdsaem/datte deugt van dese verdruckte noch wel de Lof-zang van de H. Maria mochten zingen: Want op seeckere plaetse namen sy de outste en andere/ja neffens de Predicant oock een statigh oud Man,van in de 80 Jaren gevangen/ puur om dat 't Licht haer te helder de oogen dede verduysteren / en/ o Tirannye! men sond in yder Huys van dese Gevangene noch 10 a 12 Soldaten/om alles te overweldigen: dese dwongen de Vrouwen/ met de Poock op de Keel/ter Mis te gaen/ruckende de Kinderen uyt hare Armen/ om haer Goed/ als sy weer quamen/dat dese haer ontstalen en wegh voerden: d'Eene Suster mocht d'ander / oock egeene Protestanten malkander weer by komen: de Huysvrouw haer Man in gevangenis sittende/van alle Vrienden en vertroostingen berooft/en niet anders dan alle oogenblick hoorende 't schelden / schrickelijck vloecken en dreygen van alsulcke / die alle Menschelijckheyt scheenen te hebben versaeckt: wegh met de Roomsse Martelaers: Hier sloegen sy de Protestanten als Beulen/ende verminckten en dooden die: De reden/ die door sachtigheyt plaets moet hebben/ hielt hier op: De Gereformeerden verklaerden: Dat sy haren Coning wilden gehoorsaem zijn, en datse hare trouwe aen zijn Majesteyt soude laten blijcken, &c. Hoe dikwils heeft men dese arme Lieden soecken te overvallen/ werdende van hare Roomsse Mede-burgers de Poorten voor de Neus gesloten/en stonden de Monnicken gewapent op de Wallen per Schiltwacht: eens waren 300 Mannen en so veel Wijven op sekere plaets genoegsaem reet/om alles t' overweldigen/ maer op de ordre des Conings binnen gekomen/was alles gehoorsaemt: Seer notabel in desen zijnde/ dat te Marmande / daer men de Gereformeerde langst de Straten/ als waren sy Schelmen/geboeyt hadde geleyt/ en hun drie uren langh voor de baldadige bloot gestelt/ by de Kerck / N. B. daerse hun in *'t Aengesicht spogen/en wel duysent lasteringen tegens uytbraeckten: Van o Godt! wat gebeurt'er / ten waren naeu 3 dagen hier na / of het Vuur van den Hemel viel op dese Kerck/ 'twelck haer gantschelijck vernielde/ en dat soo schielijck/ met 7 a 8 Huysen / dat die oock neffens 18 Menschen verbranden: Toen men nu sag dus den Hemel en de vryheyt der Conscientien gevexeert/beloofde men/wilden de Gereformeerde van Religie veranderen/men soude haer begunstigen/dan dit was voor een doof mans deur geklopt: hier over heeftme drie Gereformeerde Predicanten gedoemt in eeuwige Ballingschap / buyten 't Coninckrijk/yder noch 2000 guld. boete/(daer most Gelt zijn) in alle kosten van 't Proces: Sy mosten noch met ongedeckten Hoofde / bloote Voeten/ in 't Hemt

* 't Is oock uwen Saligmaecker gebeurt, weest lijdsaem.

'tHemt/de Fackel in de Hant/Strop om de Hals/ de Beul achter haer/ de geheele Stadt deur gelept worden: Seker Rooms Priester dede noch een brave Oratie toen sy weder in de Kerck quamen/dat veel de Tranen dede uytspatten: Op straet zijnde/ quamen meenigte Menschen haer hooren/ seggende geschiet dit aen 't groene, wat zal aen 't dorre Hout geschieden? De Protestanten dus van Leeraers berooft/Kercken geraseert/en geen schuylhoek vindende/ schrijft eener: Ick wenschte datse maer een Hol, om vryelijck haer Godtsdienst te plegen, en Godt te bidden, hadden, dat hy der Roomsche Geestelijckheyts gramschap geliefden te stillen, als in slimmer stant dan de Beesten, zonder Godtsdienst en vertroostinge, daer heen te laten sterven: doch siende de Menschelijcke hulpe ontseyt, wenden zy haer tot Godt, die d'Ellendige verhoort, en de Harten der Coningen in Handen heeft, alsoo wy geresolveert zijn voor sijn Majesteyt te bidden, om alle welstant.

Den Optocht van den Alderchristelijckſten Coningh van Vranckrijck na Nederlandt.

HEt was al den 27 passato dat alle de Hoven, en die te Parijs bleven, den Adieu aen den Coningh quamen af-leggen, oock de Dames: En alsoo vertrock sijn * Majesteyt van St. Germain tot Nanteuil, daer den Coningh des Nachts sliep: Sijne gedachte Majesteyts Reyse bestont in een overvloedigh getal Menschen en Bagagie: Het Canon en andere appendentien quamen de Mase ende Rijn af t'scheep: Dus gemarcheert, togen, als vooren gedacht, door het barre Wout van Ardennen: Veel Fransse, des ongewoon, mosten echter 's nachts op de Aerde onder den blaeuwen Hemel, die toen noch koel, en het Gras weynig, haer behelpen; daer zy over en door togen was een groote Wegh, en daer bleef meenigen Fransman achter. Den 5 Mey quam den Coningh, met Duc de Orleans, Duc de Longueville ende Duc d'Anguin tot Charleroy, daer de generale Rendevous-Plaets aengestelt was; had uytmundende Treyn ende Gevolg mede: Duc de Turenne trock voor af met 15000 Man, 28 Canons, en over de 4000 Wagens en Karren, geladen met Ammonitie, Gelt en Bagagie, na den grooten Cassey-weg op Luyck en Maestricht; maer, vermits den swaren Treyn, konden, maer langsaem op 3 uren daegs marcheren: 'tgeheel Frans Leger roemde men 52000 Koppen sterck te zijn: eenige van hun namen 't Stedeken Thuin in, maer hoedanigh zy daer met Vrouw en Kinderen geleeft hebben, werdt zeer compatibel met dat van Thienen gemaeckt: 'sConings Leger was gemonstert op 25000 Man, en trock naer de Reveu den 11 deser, 's morgens metten dagh, op het arrivement van een Expressen, latende sijn Bagagie naevolgen: 't Leger most 's anderen daegs mede voort, het gunt niet voor-af heen was. Den naesten Nacht sliep sijn Majesteyt te Tongrenelle, en den 12 was te Rosiere: daer de versoeckers van eenige Spaensse Landen, om Sauvegardes afgewesen zijn, seggende, zy die als geheyligde Plaetsen niet van nooden en hadden. Onderwijl ordonneerde men Monsr. Gassion, Soon van den Helt sijn Va-

* De Brabanders seyden, dat de Marquis de Humieres, Bellefonds en Duc de Crequi, sijn Majest. mishaegden wijl sy, van niet te gehoorsamen, oock contradiceerden 't Advys en Commando van den Marschalck de Turenne, welcke hadde geadviseert, dat men Maestricht moste laten leggen, en Hollant plotselijck in-trecken.

der van dien Naem, tusschen Aeth en Camerijck een kleyn Leger van 5000 jonge Fransse, om op het doen der Spaensse (die men weynig vertroude) een wakent ooge te houden: de Spaensse zeyden, dat zy niet en mistrouden op de beloften van soo een grooten Coning als de Alderchristel. Majesteyt, maer wijl oock sijn Troupen alreede tot op 2 uren aen Brussel waren geadvanceert, geschieden haere voorsorge uyt politijcke wijsheyt: Don Francisco Antonio d'Agourto gingh de Fransse Majesteyt wegens Spangie te Charleroy complimenteren; den Coningh vereerde hem sijn Conterfeytsel, met een Boot van Diamanten omset; hadde veel aerdige discourssen met sijn Majest., die gants vrundelijck waren. Den Prins de Condé trock over de Banck Herf, en 't Watertje Auwade, in Limburgh: Den Marquis de Renez quam mede, om te gebieden de Troepen van den Bisschop van Munster. Terwijl desen Optocht zeer veel vereyste, en daer Gelt tot het bewegen der Gebieders van Nederlants Frontieren most zijn, begost men te Parijs de Huysen te schatten: den Coning had doen oock verboden alle Goutsmeden eenige Silvere Vaten te maken, als alleen Schotels, Teljoren, Hantbekers, Kandelaers, Vorcken en Lepels, op pœne van verbeurtenis van Goederen der Contraventeurs, de Schotels mochten boven 8 Marck, en de Bekers 12 niet swaer zijn; verbiedende voorts allerley ander Silverwerck, behalven dat aen den Autaer en Kerckendienst wiert gebruyckt, ordonneerende dat yder die eenig ander Silverwerck mocht hebben, in de Munt te brengen, om te smelten en Gelt af te slaen. Den Coning, voor sijn vertreck, had aen de Coninginne volle pouvoir gelaten, om by sijn absentie absolut te regeren. Seker Persoon, voor de Hollanders sprekende, wiert in de Bastilje geset. Men bracht oock het Lichaem van den gestorven Intendant van Monsr. Turenne, die te Villers Cotrez de Trappen afgaende, sigh zelfs doode, door een Pistool, dat hy droegh, en by geval afgingh. Die van 's Hertogenbos hoorende datte Fransse soo na quamen, de Landtlieden reeds plonderden, en 30 Mooren van haer opgeknoopt waren, over 't schoffieren van Vrouwen en Dochters, zetten hare Stadt onder Water; insgelijckx deden die van Heusden; gelijck mede Lillo hare Sluysen opende, en wierde het Lage onder Bergen-op-Zoom mede onder Water geset. Den Fransse Graef Montal, Gebieder in Charleroy, van sijn Paert vallende, wiert swaer gequetst. Toen den Coning zag in sijn Leger in de Commandery van Oudenbiese van 't Slot (daer op gelogeert was) soo veel Hant-Paerden, beval deselve, in plaets van te proncken, achterwaerts te gaen, en Hoy en alle Vivres voor het Leger af te halen: Monsr. Turenne logeerde op 't Huys te Rekoe, en den Prins van Condé nam de visite aen de Wijckse kant; waer over die van Maestricht hun vastelijck imagineerden, dat het haer gelden soude, wijl den Coning oock eenige dagen tot Viset bleef: En den Bisschop van Munster gelijckelijck in optocht was; terwijl die haer Ho. Mo. Ambassadeur te Munster als in arrest hielt. Sijn Majest. gaf mede last aen Duc d'Elbœurf, Gouverneur van Picardyen, om, terwijl 't Leger te Velde was, de Fransse Frontieren te bewaren: en den Gouverneur van Aeth Sr. de Nancre most passen om de Fransse Provisie tot Luyck toe te convoyeren. Den 10 Mey den Coning van Vranckrijck zijn Bagagie voor af sendende, volgden den naesten dag met Duc de Orleans, Charleroy verlatende, marcheerden in 3 Brigaden aen beyde zyden van de Sambre: Hier na sigh weder geconjungeert hebbende, arriveerden tot Tongeren, in 't Lant van Luyck, en lieten sigh strackx voor Maestricht sien. Den Coningh sliep den 13 in een Abdye van Tongeren Piroue; Den Velt-marschalck de Turenne advan-

vanceerde met de sijne tot Luden. Den 19 quam het Conings Leger tot Brancon: Alwaer Graef de Chamilly en Soisons met een gros Ruyters en Voet-volck nae Maseyck (dat den Prins van Luyck toekomt) wierden af-gesonden, omme dat in besit te nemen: Aen de andere sijde van de Mase zagh men onder Sr. de Beauvise van Brancon mede na Maseyck trecken, 't gunt zy als wel gelegen tusschen Roermonde ende Maestricht, datelijck aenvongen te fortificeren, als een dienstige Pas; hier bleef den Graef de Chamilly met 12000 man. Den 16 trocken van Grandhagh naer Frere, 4 mijlen, daerse 20 Compagnien in Guarnisoen lieten; om datten Prins van Luyck zulckx van den Coningh versocht had, als beducht voor de Hollanders: Tot Viset quamen doe wel 80 Wagens met Kooren, waer dicht by den Coningh sich in een vlack Velt al langst de Mase met sijn Leger ter neer sloegh: De Spaensse op 't Fort Navaigne op d' andere zijde van de Maes, saluteerden met Canon de komste van sijn Majesteyt: Viscounte Turenne quam doen met sijn Benden tot op een half mijl van Maestricht: Terwijl quam den Aerts-deecken ende andere van 't Capittel van Luyck den Coningh saluteren. Den 23 togen na Nuys, om Orsoy en Rhijnberck gelijck aen te tasten. Daer van 't vervolg ter naester maent.

Den Coningh van Engelant nam doe sijn believen te doen verklaren / dat volgens het Tractaet van Breda / alle Nederlanders met hare Goederen in dat Rijck te stellen in volle vryheyt/dede sulckx door den Graef Arlington aen haer Ho: Mo: Ambassadeur notificeren/ mits/dat oock alle Engelsse/ &c. in haer Ho: Mo: Gebiedt souden blijven geprotegeert: Ende datte geene die Nederlanders waeren / in eenige zijner Majesteyts Havenen opgebracht / met Schip ende goet soude vry gelaten worden: Desgelijckx is in de Geun. Provintien aen alle Engelsse gedaen/specialijck die voor de Proclamatie van Oorlogh mochten opgebracht ende genomen zijn: Den Coningh verklaerde aen ged. Ambassadeur alles religieuselijck te observeren: En op't gunt den Ambassadeur Boreel doen aen den Coningh voorstelde / hoedaenig men dan soude handelen mette geene die in Battailles en Zee-slaegen gevangen / gevist ofte gebergt mochte werden/verklaerde sijn Majesteyt daer over te disponeren by de Commissarisen die van de Prijsen had gestelt: en dat alle Kooplieden begeerende uyt ofte oock binnen sijn Koninckrijck of Havenen te komen woonen/ de vryheyt hadden tot sulkx/ en datse voor alle vyantlijckheyt souden werden geguarandeert. Toen den Coningh Portsmuyen gingh besien / voer aen de Schepen de Philippus/ Terrible en Superbe: En wiert den Franssen Admirael d'Estree op Engelants kosten door den Graef Arlington getracteert. Desen Heer Arlington was sijn Majesteyt seer lief/ die hem oock Ridder van de Kousseband maeckte. Terwijl des Coninghs Geboorte in Engelant wiert geviert/ de Klocken gelupt/ de Pick-tonnen ontsteken / ende eerst ter Kercke/ daer na ter Maeltijt den 29 deser tot 's avonts laet over-brachten: Storf daer tegens den Opper-Secretaris van Staet Sr. Jan Trevor/ en een van 's Conings Secrete Raden/ was 47 Jaer out/ en begraven te St. Bartholomeus in Smitvelt. Den Hertoge van Jorck/ als Admirael van Engelant/ klaegde/ hoe dat de Engelsse Schepen soo mager bemant waren: Waer over den Coningh een Placcaet liet af-gaen: Dat wijl de Zee-lien haer uyt hun gewoonlijcke

lijcke Plaetſen abſenteerden, ſich te Landewaert in begevende, om bevrijt te zijn van het preſſen tot ſijn Majeſteyts dienſt: Dat zy alle zullen hebben te verſchijnen voor de Commiſſariſen van de Zee-ſaken, binnen London, om hun Geldt daer te ontfangen, en aen boort van ſijn Majeſteyts Schepen gebracht te werden, daerſe beſt voor den Coningh dienſt konnen doen: Die hier in verſuymt, daer tegens zal men met alle ſcherpheyt handelen, werdende alle Majors, Bailliuwen ende Sherifs, &c. geauthoriſeert, alle zoodaenige vluchtende Zee-lien by den Kop te vatten, en met gewelt te zenden aen boort van de Vloot.

d' Engelſſe 't rooven reedts in 't ſin hebbende/ brachten den 11 paſſato te St. Ives op een Hollantſe Galjot/ met Brandewijn van Rochel na Amſterdam gaende/ en daer na wiert Ooſtende nu als een ſchuyl-hoeck van alle Kapers/ men ſagh daer Engelſſe/ Franſſe/ Zeeuwen en Moſſen: Sy Engelſe namen en brachten oock op 2 Sout-ſchepen/ Broer Sibes per Amſterdam/ en Robert Geerts Backer van Medemblick/ wiens Sout door een Leck veel bedorven was.

Het was al den 11 deſer dat den Heer de Groot te Bruſſel van Parijs komende/ ter ſtont door den Ruwaert van Putten (die doen daer was) wierde verwellekomt: Terwijl de Franſſe Gebieders omtrent Maeſtricht lagen op der ſelver Fortificatien te ſpeculeren/ quamen veel Franſſe weder door Bruſſel nae huys: Eenige Maſtiches of Mooren ſich onder de Franſſe dienſt te wreet in Vrouwe-ſchenderye verlopen hebbende/ wierden in de 30 van de hare op-geknoopt.

Men ſagh deſe tijt in 't Biſdom Munſter een Placcaet aen-geſlagen van haren Biſſchop/ verdatende: Datte Ingeſetenen van de Geun. Provintien hun hadden verſtout om ſijn Officiers en Commandanten in Steden en Veſtingen met geldt te corrumperen: Oock Magaſijnen getracht in brant te ſteken, en 't vuur daer in gebracht: Onderſtaen Rebellye en Revolte te verwecken, omme door ſoodanigen maniere van doen Steden en Vlecken in der Staten Generaels handen te brengen, waer over hy tot algemeene ruſt van ſijn Lant, aen alle ſijn Officieren heeft geboden naeu reguard op alle ſoodanige Perſoonen te nemen, beloovende 100 Rijcksdaelders tot een verdienſte, die een van alſulcke betrapt of levert: Doch eerlievende oprechte en redelijcke ſouden hier door den toegangh tot ſijn Hoogh-Furſtel. Gen. niet werden verhindert: En zo de ſelve in dit Biſdom Munſter hadden te negotieren, konden ſig by de Commiſſariſen der Frontieren of hoog-beampte aen-geven: Verbiedende met geene Nederlanders voortaen correſpondentie te houden, niet alleen met Lijf-ſtraffe, maer oock de confiscatie van Goederen: (die hy wel van nooden had) Sondt daer op ſijne Troupes naer Almeloo/ en 't geen daer hy Biſſchop de Nederlanders mede beſchuldighde/ ſagh men baerblijckelijck in ſijn verbolgende Armatura: Niemant en vrage of Over-Yſſel aen de Munſterſe met Frans Gelt verkocht/ oock zy voor den Hemel moeten bekennen/ ſelfs te vooren als Spions alles af-geſien/ met veele toegenegene deſe Pot hebben te vuur gebracht: Dan wy weten dat in den Oorlog des Vos ſoo wel als het Leeuwen Huytje dient.

Men

Men bevont onder de Zarasijnen dese dagen oock valse uytstropers/hoewel anders vry geloofselijck/ en tot schande der Christenen/ beter op haer woort te vertrouwen zijn: Eenige van hun stropden in Poolen uyt/ dat den Grooten Heer was gestranguleert/ en Dorosensko vergeven: dan men most gelooven/ dat'et Turcke Hovelinghs uytstropselen waeren/ om Poolen in slaep te wiegen/ ten eynde zy van den Turckscn Oorlogh op haer (die voor de handt stont) niet wacker gemaeckt souden werden. Men bracht den 25 passato 't Hart van de overleden Coninckl. Vrouw-moeder te Warzauw in de Slot-Capelle/ en lagh daer simpel in een blicke Flesse/ met Fluweel omwonden: Men dede te Warzau datelijck daer toe een Silvere Kasje maeken: Waer in 'tselve geslooten wiert ge-entereert: Dus is des Coningins Hart twee-mael na der levende ordre verplaetst.

JUNY 1672.

DE Engelse/ Franse en Nederlantse ‡ Zee-Armaden lieten wy solito 46 malkander in't gesicht: Dit waren 3 soo strijtbare Natien als Nagebueren/en malkander by Zee en Lant soo na by: Maer d'Engelse en de Franse/ in plaets van af te komen/ wijl zy te loefwaert lagen/ smeten 't over staegh/ en scheenen geen Battailje te soecken/ alhoewel men de couleuren van de Vlaggen onderschepdelijck genoeg konde bekennen: Dan de Nederlanders/ na gehouden Krijgsraet/ resolveerden/ om den Vyandt/ die sich boven Wint hielt/ de Loef af te sien/en tegens een lager aen te dringen/en met Branders te bestoken: Het was den 7 's morgens ten 5 uren/ datte Zeeuwse ende Vriesse Schepen op de Fransse aenvielen/ met sulck een furie/ dat men na middags niet een Frans Schip meer en sagh; over 't welcke de Engelsse oock naderhant hebben geklaegt: d'Onse vielen toen § gelijckelijck op d'Engelsse Blauwe Vlagge aen/ gevoert by * Admirael Montagu; Capiteyn Brakel lagh al eenige glasen aen boort/ gesecondeert van Vice-Admirael Sweers/ en gaf Adm. Montagu soo veel/ dat had Brakel een Vlagh-schip geweest/ den ander soude sich op-gegeven hebben gehad: nu waren al vier Branders op hem besteet/ tot eyndelijck een uyt de Mase hem in de Vlam bracht: Adm. Montagu sprongh in Zee/ dan verdronck/ sijn Soon bleef doot/ zijn gebist/ en naer Londen gevoert/ daerse ge-entereert zijn: Daer sprongh doen een Vries Schip

‡ Den Engelssen Admirael Duc de Jorck (seyde men) had op sijn Schip doen 2 Roomse Priesters, en den Gevolmachtigde Ruwaert van Putten had een Lijf-Guarde met 12 Persoonen, met gecouleurde Bonnetten, en blaeuw en groene Linten. De Amsterdamse vrywillige Heeren waren oock op's Lants Vloot: Dese hadden op haer eygen Beurs, als Hasselaer 40 Matroosen met roode Engelsse Mutsen, Heemskerck 50 Matroosen met blaeuwe Engelsse Mutsen. Johan Bergh 8 Matroosen met groene Engelsse Mutsen.

§ Admirabel in desen, dat d'onse twee soo machtige Konings Vlooten besprongen, en dat met succes, wijl alles eendrachtig van deser zyde ging.

* Hy was een der schoonste Mannen van onse Eeuwe, hebbende blont langh Hayr, ront van Wesen, beleeft van manieren, ende soo vriendelijck, dat het jammer was soo braven Heer soo ellendigh te sneuvelen.

Schip door versuym van sijn eygen Kruyt: wederom bracht Capt. de Monnik/ op een Brander/ oock een Engelsse Bengel van 70 Stucken in brant/ en die weer een ander: De rest van dese glorieuse Batallie defereren wy aen de Advijsen selfs van den Heere Gevolmachtigde en den Heer Lupt. Admirael de Rupter/ als 't geene volgt:

MYNE HEEREN. *Na dat wy den 6 deser kontschap hadden bekomen, dat de Engelsse en Fransse Vloot in Soulsbay was leggende, resolveerden na de middag de selve op te gaen soecken, setten onse cours derwaerts aen. Den 7 's morgens haer in 'tgesicht bekomende, waren meest onder zeyl, en raeckten in een Hooft-Gevegt, waer op wedersijts furieus is gevochten: Voor de middagh verstonden, dat Commandeur Jan Danielsz. den Admirael Montagu heeft in brant gesteken, Commandeur de Munnick een ander van 't selve Esquadre met 70 Stucken, en by den Admir. Banckerts Esquadre een Fransman met 80 Stucken, dat ons Volck een goede couragie gaf: Hebben den heelen dag schutgevaer geweest, en hart gevochten, den Heer Admirael Banckert tegens 't Fransse Esquadre, wy tegens het Roode, en den Heer van Gent tegens het Blaeuwe; edoch, alzoo de Schepen seer van den anderen waren verspreyt, dan in de Wint als in Ly, zoo dat den Vyant van het Fransse Esquadre was gesepareert, kan U Ed: Mog: niet pertinent adviseren, wat en hoe alles is afgeloopen, doch sal 't zelve met de eerste gelegentheyt bekent maecken. Van dese morgen hebben wy een gedeelte van d'Engelse Vloot gesien, doch wenden 't van ons af. Wy hebben voorleden nacht besig geweest om alles, zoo veel mogelijck is, te repareren. Af-breeckende, wensche U Ed. Groot Mog. Regeeringe in de Beschorminge Godes, en ick ben, Edele Mogende Heeren, U Ed. Mog. onderdanige Dienaer,*

MICHIEL A. DE RUYTER.

Actum in 't Admiraels Schip de Seven Provintien, zeylende omtrent 8 uren buyten Olfernits, den 8 Juny 1672.

MYN HEERE. Gisteren des morgens vroegh gekomen zijnde met 's Lants Vloote omtrent Soulsbaey. zagen wy de Fransse en Engelsse Vlooten, ende raeckten omtrent ten 8 uren in een hevigh Gevecht, het Esquadre van de Fransse, zijnde ge-engageert met dat onder den Heer Lieutenant-Admirael Banckert, wy met dat van den Heer Hertog van Jorck, voerende de Roode Vlagge, en het ander Esquadre van de Engelsse met het geene onder den Heer van Gent was gerepartieert: de Wint begonde t'eenemael te stillen, zoo dat de Vlooten door den anderen dreven, zonder dat de Schepen bequamelijck gegouverneert konden werden, soo dat wy pesle mesle onder den anderen geraeckten: Het Schip van den gemelden Heere Hertogh van Jorck, kregen wy aen onse zyde, en naer dat omtrent een en een halve ure seer furieus op den anderen hadden gecanonneert, is van het Schip van den voorn. Heer Hertogh de groote Stenge afgeschooten, en voort soodanigh getracteert, dat wy uyt een gevangen Engelssen Lieutenant verstaen hebben, dat gemelde Hertog geresolveert heeft op een ander Schip over te gaen; gelijck wy o ock naderhant gesien hebben, dat de Admiraels Vlagge over-geset is. Een van onse Brant-Schepen heeft sijn Brander loffelijck, naer ick bericht werde, besteet aen den Admirael van de Blaeuwe Vlagh, en noch een, na de Galjoots-luyden my gerapporteert hebben, soude een Engels Schip met 70 Stucken verbrant hebben. Den * Capiteyn Aersen, zoo de selve

Gal-

Galjoots-luyden my rapporteren, zoude een Engels Schip met 80 Stucken hebben verovert; maer ick ben zeer beducht, dat het voorsz. Schip, dat ick verstaen hebbe verbrant te wesen, weder hernomen sal zijn, alsso wy 't selve als noch niet konnen sien. Den Heer Lt. Admirael van Gent is in den beginne van het Gevecht, omtrent een halfure naer den aenvang, tot ons groot ongeluck doot geschoten, 't welck ons door den Capiteyn Panhuys, die op sijn Edelheyts Schip was, zijnde in stilheyt gerapporteert, zoo hebbe sijn E. gelast, daer van geene mentie te maecken, en dat hy voorts zoude helpen bevorderen, dat met het Admiraels Schip den dienst van den Staet naer behoren mocht werden betracht, maer weynig tijt daer na is den gemelden Capiteyn Panhuys een Been afgeschoten. Het Schip Westergo uyt Vrieslandt, is dese morgen door versuym van sijn eygen Kruyt verbrant, en opgesprongen. *Ick meyne oock, dat een Schip van hee Noorder-Quartier verloren is, en wert* ✝ *Capiteyn* † *Brakel, naer ick hoor, gemist.* Het Gevecht heeft met groote hevigheyt gecontinueert den gantsen dag, tot den Sonnen ondergang, soodanig, dat den Heer de Ruyter verklaert, noyt in zoo continuelen en langdurigen Gevecht geweest te zijn. Het getal der Dooden op ons Schip kan ick niet specificeren, alsoo de selve aenstonts over Boort zijn geset; maer dat kan ick zeggen, dat van de 12 Soldaten, tot mijne Helbaerdiers met een Sergeant uyt de Compagnie van den Heere van Ruytenburgh, die omtrent my, en eenige boven de Stiermans Hutte hebben gestaen, 9 levendig overgebleven zijn, en van de selve een twee Beenen afgeschoten, en noch een of twee seer swaer gequetst, die apparent mede sterven zullen. Ick hebbe my continuelijck gehouden voor de Stiermans Hutte, als ick moede was, op een Stoel geseten, om alle comportementen te beter te konnen remarqueren, maer ick kan Uw Ed. verseeckeren, dat ick geen bescheyt ter werelt hebbe konnen sien door den continuelen Roock, die ons genoeghsaem belet heeft buyten ons Schip te konnen sien. Wy konnen noch by ons tellen 100 Ree-zeyls. Den Vyant is omtrent anderhalve Mijl met een Slagboeg boven ons geraeckt, maer na wy als noch konnen tellen, niet meer als omtrent 50 Zeylen. Wy zijn omtrent 9 Mijlen van Olfordnesse, het selve omtrent West van ons. Ick ken als noch geene andere particulariteyten adviseren. Ick soude van opinie zijn, dat wy het Gevecht metten eersten behoorden te hervatten. Ick ben tot noch toe, Gode zy lof, kloeck en gesont, hopende, dat Godt Almachtigh my de sterckte verleenen zal, den dienst van mijn lieve Vaderlant ten uytterstten te betrachten. Ick blyve, met haest, mijn Heere, &c. In 't Schip de Seven Provintien, ter plaetse als in de Missive, den 8 Juny, 1672. des morgens ten 5 uren. Was geteeckent,

C. DE WITT.

MYn Heere. *Naer het schrijven van mijnen van huyden, versta door de Galjoot-Schippers, dat twee capitale Engelse Oorlogh-schepen gesoncken souden zijn, verklarende het zelve gesien te hebben: Den Engelsen Lieutenant van den Admirael van de Blaeuwe Vlagge, by ons gevist, verklaert, dat voor 't voorsz. Admiraels Schip, noch een capi-*

NOTA. * Wert nu door de Galjoot-Schipper, die de Brief overbrengt, bericht, dat de Nemer soude wesen Capiteyn Wijnbergen, voerende 't Schip 't Wapen van Hoorn.

NOTA ‡ De Galjoot-Schipper die de Brief over brengt, heeft het Schip van Capiteyn Braeckel in 't Veersse Gat sien inloopen, meynende dat den voornoemden Capiteyn doodt is: Noch heeft hy het Schip van den Schout by Nacht Jan van Nes, met noch een ander Schip, dat de groote Mast verloren hadde, gisteren voor Walcheren gesien, rapporterende; dat den voornoemden Schout by Nacht op een ander Schip over-gegaen was.

*capitael Oorlog-schip van de Engelsse soude zijn verbrant; doch ick oordeele, dat 't selve sal zijn, dat ick meyne in mijn voorgaende, die al geslooten is, geschreven te hebben, door een Brander, genaemt de Munnick, van Rotterdam, verbrant wesen, en sal lichtelijck een van de gesoncken Schepen wesen, 't gene door Capiteyn * Aersen is verovert geweest. Van onse schade konnen wy niet anders als in mijn voorgaen. adviseren, sullen by stil Water de Witte Vlagge doen waeyen, ons van alles trachten te informeren: zijn oock van intentie dan weder na de Engelse, alhoewel deselve boven Wint zijn, te wenden, hopende dese Battailje tot meerder voordeel van den Staet te zullen konnen termineren. Ick blijve, mijn Heere, &c. Ter Plaetse omtrent als in mijn voorgaende, des morgens ten 7 uren, den 8 Juny, 1672.*

Geteeckent, C. DE WITT.

EDELE GROOT MOGENDE HEEREN.

SEdert mijnen laetsten van gisteren, geschreven aen den Heere Griffier, hebbe weynig te adviseren, als dat sekere informatie door den Schout-by-Nacht Bruynsvelt heb bekomen, dat een capitael Schip van de Fransse mede gesoncken is, so dat van der Vyanden capitaelste Schepen 5 t'eenemael geruineert zijn, daer van wy meynen nu sekere kennisse te hebben: wat rampen de selve meer mogen hebben, is ons onbekent. Daer tegens is door de Vyanden niet meer als een van onse middelbare Schepen de Josua, Capit. Jan Dick, van West-Vrieslandt en den Noorder-Quartier, of genomen of in de gront geschooten, daer van wy tot noch toe geene zekerheyt hebben bekomen. Eergisteren zeylden de Vyanden van 's morgens ten 11 uren, tot des avonts ten 9 uren, te loefwaert een kleyne mijle, sonder dat de selve op ons zijn afgekomen, en wenden des avonts omtrent 9 uren van ons af, zoo dat de advantagie van dese Battailje aen de zyde van den Staet gebleven is. Gisteren is onder de Vlagge aengekomen Capiteyn Broeder, het Fregat Edam, gemonteert met 32 Stucken, en een Advijs-Jacht, beyde ter directie van het Collegie ter Admiraliteyt van Amsterdam, en huyden zijn mede hier onder de Vlagge gearriveert twee Hoeckers, komende uyt de Mase met Buspulver. De Lijste van de Dooden en Gequetsten hebbe tot noch toe niet konnen bekomen, vermits te hart gekoelt heeft, zoo dat geene Chaloupen aen Boort hebben konnen aenkomen: Op dit Schip de Seven Provintien zijn 28 Dooden, en 36 swaer gequetst. Biddende dat Godt Almachtigh haer Hoog Mog. Wapenen, soo te Water ende te Lande, meer en meer wil zegenen. Ende daer mede eyndigende, blyve, Edele Groot Mogende Heeren, Uw Ed. Groot Mog. onderdanigen en getrouwen Dienaer,

Geteeckent. C. DE WITT.

Den Heer Lt. Admirael de Ruyter niets hier by te voegen hebbende, doet hier nevens aen Uw Ed. Groot Mogende sijnen ootmoedigen dienst presenteren.

Actum in 't Schip de Seven Provintien, ten Ancker leggende W. N. W. van Walcheren omtrent 4 Mijlen, den 10 Juny, 1672.

De Brittannise Majesteyt op Withal hoorende 't verlies van de Zee-Battailje, en de doot van den Admirael Montagu, Graef van Sandwits, met sijn Soon

NOTA. * Wert nu door de Galjoot-Schipper, die de Brief overbrengt, bericht, dat de Nemer soude wesen Capiteyn Wijnbergen, voerende 't Schip 't Wapen van Hoorn.

Zoon / toonden daer over een groot gevoelen ; want hy voerde het schoonste Schip uyt 's Conings Vloot / de Royale James / en syn Majesteyt had hem seer wel besint: En mede / dat de Fransse Oorlog-schepen soo plotselijck uyt de * Battailje waren weg geloopen : De Engelsse bekenden selfs / dat drie van haer Vlag-schepen waren gebleven : En dwarrelden confus / geen Zeemanschap gebruyckende / zijnde de Happy Returne / de Henry / en andere / na Harwits gesleept / of soncken / of waren gants onbruyckbaer : De Henry had niet een Officier meer op / (seggen zy) en de helft van 't Volck wel wegh : De groote Catharijn genomen : De groote St. Jaems was mede verbrant : Sr. Jan Chichely een Hollants Schip abordeerende / vluchte 't Volck van boven onder 't Verdeck : Terwijl komt een Hollantse Brander Chichely aen boort : d'Engelsse ontvoogden eenig Volck daer af / slooten de rest onder 't Verdeck / maer die braken boven uyt / en redderden sich weder : Zy Engelsse bekenden selver / datse in dese Bettaillie hadden gehad:

Dooden.

Grave van Sandwits, Adm. van de Blaeuwe Vlag.
Lord Digby, Capiteyn van de Henry.
Den Ridder Fritſchville Hollis, Capiteyn van de Cambridge.
Ridder Jan Cox, Capiteyn van de Prins.
Pearce, Capiteyn van de George.
Waterworth, Capiteyn van de Anna.
Hannam, Capiteyn van de Triumph.
Jennis, Franſman d'Alix.
La Seigneur de la Rabiniere, Schout by Nacht van 't Frans Eſquadre.
Chevalier Habord.
Capiteyn Bromloy.
Capiteyn Bennet.
Coterel, outſte Soon van de Ceremony-mr.
Capiteyn Bury. Capiteyn Barry.
Sr. Napier, Schots Gentile. Lord Bowles.
Chevalier de Cheran. Chevalier de Bezij.
En noch ontallijcke hooge Volontariſen, ende Officieren doot.

Gequetſten.

Lord Maiſton.
Lord Montagu.
Sr. Richard Nicols, Roger Vaugan, beyde van de Kamer van D. de Jorck.
Lord Travanian, ſijn Edelman.
Ridder Cartwricht.
Sr. Elliot, Capiteyn op de Jorck.
Sr. Ludman, Capiteyn van Monck.
En mede Sr. Ardans, Sr. de Maincu, Sr. Trufton, Graef van Canaples, Cheu, Chaumont, Sr. Eſcolbiac, Wren, Hamilton, Howard, Skelton, Hal en Lord May.
Oock bekenden zy ſelfs in deſe Zee-ſlagh by de 2000 man ſoo doot als gequetſt te hebben.

De Engelsse gestoort over dese Nederlage / gaven de Mist de schult / seggende / datse geen scheeps-langhde konden sien : Dan zy sagen wel wie het haer dede / daer van de Hoofden alleen sullen noemen :

1 *Eſquadre, 't Quartier van de Maſe.*
M. A. de Ruyter, Lt. Adm. van de gantſe Vloot,
Van Nes, Admirael.
De Liefde, Vice-admirael.
Van Nes, de Jonge, Schout by Nacht.

2. *Eſquadre, van Hollant en Amſterdam.*
Van Gent, Admirael.
Sweers, Vice-admirael.
De Haen, Schout by Nacht.

3. *Eſquadre, uyt Zeelant.*
Adriaen Banckert, Admirael.
Cornelis Evertsz. Vice admirael.
Jan Matthijſz. Schout by Nacht.

4. *Eſquadre van Vrieſlant.*
Hans Willem van Alua, Admirael.
Enno Doedes, Vice-admirael.
Bruynſvelt, Schout by Nacht.

5. *Eſquadre van Noort-Hollant.*
. . . . Admirael.
Jan Schram, Vice-admirael.
David Vlugh, Schout by Nacht.

* Toen de Franſſe Officiers van hare Armade te Londen in Engelant quamen, wierden zy op een groot Feſteyn door den Hertog van Nortfolck op ſijn Huys getracteert : Den Hertoge van Jorck nam na de Slag ſijn Reſidentie te Salisbury. Men ſprack onder de Kooplieden te Londen doen, dat Prins Robrecht met 17 Schepen in Zee wilde gaen : Edoch dat het haeſt Vrede ſoude zijn, &c. dat de Londenaers wenſchten. Seecker Capiteyn Olande, met een andere naem, ſeyde men Anno 1666 de Nederlanders op de Rivier van Chattam had in-geleyt, &c.

Met dese hoge Officieren hebben de Batavieren bey de Zee-Armaden van twee soo machtige Coningen van Vranckrijck en Engelant selfs aengetast/en als voren verhaelt/ victorieus bevochten/en de Franse na huys doen wijken/ met groot verlies. d'Engelsse Vloot/ gelijck de Fransse / abandonneerden de Zee/ liep in Norwaep/ en de Fransse na Brest/en 'sLandts Vloot calefaterde sich op Schoonevelt/hebbende verlooren den Heere van Gent/en't Schip Sevenwolden/ dat by ongeluck verbrant is: d' Engelsse advijseren/ dat Duc de Jorck van sijn Schip St. Michiel was over gestapt/ wijl daer op toe-gelept was: Ende dat hy van daer de Vlagge op het Schip London had laten afwaepen: Dit meenen oock eenige Gallioots-luyden gesien te hebben.

d'Engelsse begosten doen eerst uyt Lieth in Schotlant op alle Natien sonder onderschept te rooben: Sy sleepten nae haer Kool-Kuylen soo wel Sweetse/ Deenen als Hamburgers / soo datte Ministers van die Koningen daer over tot Withal hare klachten deden/ oock restitutie eyschten/&c. Dies naer lang loopen quamen sommige noch weder thuys/dan voy had daer den besten buyt al uyt-gebracht: Want alles was haer gadinge/ wijl zy in langh geen Buyt hadden gehad. Onder deses sloot men een wisselinge van wedersijts Gevangenen. Sijne Majesteyt nam den 29 passato (zijnde des selfs geboorten-dag en geluckige herstellinge in sijn Rijck) sijn behagen te Withal mette meeste nobile Ridders van de Kousseband een Festin te houden / dese waren:

1. Hendrick, Grave van Worcester, President in des Konings Raet van Wales, &c
2. Den Grave van St. Albans, Chamberlan van des Konings Huys-houden.
3. Graef van Bedford, die in-geroepen, Ridder gemaeckt wierdt; den principalen Commis van Wapenen dede hem terstont de voorsz. Ordre aen.

Den 13 Junij gaf den Coningh ordre aen Duc de Ormont en Duc de Albemarle/ mede Ridders / van sich volgens de ordre te begeven in de Capelle van Windsor: Dus waeren de Ridders oock over straets nae de voorsz. Capelle in hare Habijten/ met een Herault van Wapenen gemarcheert: Aldaer wiert den lest geslagen nieuwen Ridder Graef van Lauderdale/ ende Stedehouder van Schotlandt op-geleydt / daer hy den gewoonlijcken Eed aen den Deecken van Windsor dede: Dese leyde hem na de Zale / en droegh hem de Mantel naer: Van daer nae't Bancket-huys wendende / is daer insgelijcks den Marquis van Worchester geinstalleert: Dese bondt men de Kousseband aen/ 't Swaert op de sijde / den Mantel / Hoet / en grooten Ring-kraeg hem gegeven: Lord Chamberlan / en den Grave van Bedfort wierden op de selve maniere geinstalleert: Zy deden den Eed/ en ontkleeden sich weder: En offerden de Ceremoniale giften: Nae gepleeg de Godtsdienst zijn weder nae de Bancket-zale gekeert: Als nu de Ridderlijcke gewaden waeren af-geleydt/ zijn zy door den Lord Chamberlan seer heerlijck met veel andere Grooten in de Vertreck salen ende Kamers van 't Kasteel Windsor onthaelt. Toen sag men te Londen dien dag 's Coninghs Geboorten-dagh buyten / sittende den Koningh afgebeelt te Paerde/ en onder lag een Turck: De Beelden waeren alle van de beste Genuese Marmor / soo groot als 't Leven: Daer op van

het uptſtorten van Wijn volgden: Maer toen de Zee-ſlag met de Hollanders begoſt/ ontſtont daegs te vooren een grooten Brant by den Tour/ ruïnerende (door d'onachtſaemheyt van een Tabakx-man) by de 200 ſoo Huyſen als Woningen: Dus had Engelant den brant buyten en binnen.

Den Coning quam den 19 deſer 's avonts weder van ſijn ingelopen Vloot/ die ſich van Sulsbay na 't Voorlant/ en ſo na de Temſe ſchickten: Sijn Maj. aboucheerde ſeer curieus met den Hertog van Jorck/ na 't welcke die Sondag-avont langſt de Rivier te Withal quam: zijn Maj. by ſich hebbende de Hertog van Jorck/ ontboot al ſijn Admiralen/ Vice-Admiralen en Schout by Nachten: En na eenige diſcourſſen van 't gepaſſeerde/ verklaerde den Coning (wijl ſo veel doden en verandring door de leſte Batailje in ſijn Vloot voorgevallen was)

1. Den Hertog van Jorck, tot Admirael Generael.

2. Prins Robrecht, Vice-Admirael van Engelant.

3. En de Chevalier Sprag, Admirael van de Blaeuwe Vlagh, in plaets van den gebleven Graef van Sandwits, die verdroncken en doot, weder gevist is, zijn ſchoon Hair, ſijn Aengeſicht, zelfs zijn Borſt was ſoo door den brant van't Schip beſchadigt, datter niet meer kenbaer was, als aen ſijn Gewaet, dryvende onder d'andere Dooden.

Vervolgh van den Optocht van den Coning van Vranckrijck.

WY hebben folio 51 gelaten den Tocht van den Coning van Vranckrijck, en hoe inſpectie van de brave Stadt * Maeſtricht had genomen. Vervolgens quam ſijn Majeſteyt aldereerſt voor Orſoy, daer maer 700 Man binnen was, onder den Colonel Moulet, Gouverneur, en Koerbeeck, Major,

* Voor af was den Prins de Condé den 19 voor Maeſtricht gekomen: Daer men groote Krijgsraet hielt: Maſeyck, een Keulſſe Stadt, ſterck en wel-gelegen aen de Maſe, daer konde men een Franſſe vliegende Brug ſlaen; aen Maeſtricht was niet gelegen, men behoefde daer geen tijt mede te verſpillen: Maſeyck had 3 dagen uytſtel verſocht, om na Keur-keulen te gaen vragen, maer de Franſſe zeyden niet meer als 3 uren: Dus trocken de Franſſe daer binnen, waer ende te Luyck, mits het Condeeſe Leger, geen Herbergen om gelt, en de Soldaten ſelfs op de Straten hun behielpen: d'Aerts-biſſchop van Reyms quam zelfs binnen Luyck: Luyckerlandt wiert toen totaliter bedorven: Maſeyck vol Volck en alle Amonitie gepropt, daer Monſr. Chamilly commandeerde met 1200 man tot Guarniſoen: Hoedanig men aen Keur-Keulen van alle oultrages klaegde, gaf tot antwoort: *Datze dit lopende Jaer moſten patientie met de inſultes der Soldaten hebben, &c.* De Franſſe ſloegen doen ſeer ſpoedig haer vliegende Brugge te Maſeyck, daerſe een Fort tot ſecuriteyt afſtaken, en viel den Marquis de Guitry, Groot-meeſter, in het marcheren van het Paerdt, dat hy daer af ſtorf: Turenne nam Tongeren in poſſeſſie, doen dachten die van Maeſtricht, dat het haer voorſeker gelden ſoude, want zy zagen 20000 Vyants Soldaten rondſom ſwieren: Turenne hadde by ſich 4000 Waegens met Bagagie ende Gelt, beneffens 30 Canons: 't Spel begoſt eerſt, de gedebaucheerde Franſſe hielden ſoo ongeſchickt huys, datte Luycker Walen in 14 dagen wel 800 van haer capoot maeckten, wijl zy tegens Yſer, Stael en Loot uyt mogen; dus begoſten de lichtſte Franſſe te verloopen: Zy beelden haer in, om Aken te beſetten, een Stad daerme de Roomſe Keyſers kroont, dan dit gaf geen recht om rechtſchapen Rooms Coning te werden; dit lieten zy varen: haer confidentſte wilden Tongeren fortificeren. Van Stochem hadden zy geern Meeſter geweeſt, verſoeckende onder ſchijn van 't Kaſteel, en de Stadt te beſien, daer binnen te komen, maer Commandant van Elderen antwoordet, dat hy wegens den Prince van Luyck, ſijn Meeſter, daer toe geen ordre had, en ſo bleef Stochem over de Maes, Maegt. Colonel Wijnbergen, Gebieder in Rees, laſt krijgende 't platte Lant onder contributie te ſtellen, ſont 3 Troupes te Voet en te Paert na Kempen-lant, Mantzelen by Santen, en 't Kloofter te Kamp, kregen wel 50 Paerden en veel Boeren, dieſe binnen brachten: Maer die van Nimwegen brachten 3 Monnicken in hare Stadt gevangen. Den Hertog van Bruy, die men ſeyde 't Biſſchops Leger ſoude commanderen, trock te Keyſerswaert over de Brug, eenige menen hem ſelfs in Perſoon daer by geſien te hebben. Alle Knackhalders van Benthem en Steen-gravers ſtieten daer oock toe, om de Franſſe deſſeynen te faciliteren; die noch 500 Man by hare Brugge ſtelden, duchtende, dat die in de brant ſoude geſteken werden.

item de Capiteynen Hacker, de Klaer, Pieck, Gotske en van Neck: Dese haer belegert siende van den Coning selfs, met het meeste sijner Armee, en het puyckste sijner Edelen en Militairen, droegen haer mannelijck, en gaven dapper vuur, onaengesien de Fransse op 't eerste aenkomen hun schoone beloften tot Accoort aenboden, alsoo, om grooter Concepten niet te verydelen, hier geen tijdt voor wilden spillen; maer toen sy sagen 't Guarnisoen geresolveert, en § Orsoy sterck, was den Coning gedwongen 't Geschut daer voor te planten, alzoo die van binnen seyden, datse tot geen overgaef souden komen, of mosten met gewelt daer toe gedwongen zijn: De Fransse deden dan soo veel ‡ gewelt op Orsoy, dat die van binnen siende eyndelijck geen ontset voor handen, en sy onvermogende soo een dappere bal af te kaetsen, zy de Plaets den 2 Juny op 's Conings discretie over-gaven, behoudens Lijf en Goet: dit toegestaen, trocken de Fransse Soldaten binnen, en meester zijnde, terwijl 't Guarnisoen sigh by een had gerangeert, zoo vliegen zy met een furie (ongeacht des Conings Woort) op dees arme Soldaten aen, schoten daer van eenige onder de voet, plunderden hare Bagagie, en schudden veele selfs tot het Hembde uyt, slaende haer met de platte Degens op de Rugge blaeu: de Officiers, die dit Treurspel hadden aengesien, retireerden in zeecker Huys; werdende 't Guarnisoen erbarmelijck getracteert, om datse braef gevochten hadden, men achte sigh geaffronteert te zijn, dat men 't Geschut voor haer moste planten. 't Fransse Leger sackte dan van hier den Rijn af, d' Avantgarde voerde den Prins van Condé, en Marschalck de Turenne: Hier had sijn Majesteyt noch naulijckx sig in postuur gestelt, of daer quam versekering, hoe Wesel en Burick Frans geworden waren: want de Son had nau haer glans op den 1 Juny 's dageraet laten verschijnen, of de Fransse Benden quamen te gelijck voor Wesel en Burick, onder den Prins de Condé en Marschalck de Turenne, die van alle dese Plaetsen naeuwkeurige kennisse als oogen-getuygen hadden: Condé legerde sigh voor Wesel, en Turenne voor Burick, wanneer men Rijnberck al soetjes verby was gepasseert: Den Coning zelfs, als glorieus, was den eersten die Orsoy had aengetast, en men oordeelde Rijnberck niet onwaerschijnelijck daer mede als besloten, en in een sack. De Gecommitteerden van haer Hoog Mog., Alua en Strick, nu wel siende, dat door traegheyt en versuym Landen verloren, en door kloeckheyt gewonnen werden, sackten den Rijn van

§ Orsoy is kleyn, maer sterck, met 5 brave Bolwercken, als het Casteel Bolwerck, dat door een tamelijck Casteel wert gedefendeert, item 't Galge, Blaeuwe, Koepoorts en Henckes Bolwerck: Heeft 2 Poorten, een de Koe-poort den weg op naer Keulen, en de Rijn-poort, daer men aen de water-kant uyt komt, met noch de Benthemer ende Egger-poorten, op de Vesten uytkomende: Tot dese stercke Plaetse behoort wel 2000 man tot besettinge

‡ Orsoy eerst aen-getast, wiert Sr. de Valois daer voor met een Canon doot geschooten: Item Sr. d'Arquien, en den Capiteyn Sr. de Baune, niet verre van den Koning staende, waer by den Graef de Gramacij, Sr. de St. Hilaire de St. Remie, de Voisin ende de Chenne of gedoot oft gequetst wierden: Hier over de selve na Nuys gevoert, plonderden daer Wummelhuysen, dicht by gelegen: Ende Keur-Keulen, die den Koningh van Vranckrijck op een Festin hadde genoodigt, sagh die daer soo veel tijdt niet toe overig, om met onthalingen sijn tijdt te slijten, maer sijn Majesteyt had liever Conquesten te doen: Dies vertrocken al de Fransse Backers van Nuys na Wesel ende Rhijnberck: Een geruyneerde Protestant schreef dese tijt uyt Ceulen aen sijn Vrient aldus: *Den 30 passato zijn noch 800 Wagens en 30 Canons uyt Nuys te Keysers waert gepasseert, om den Prins van Condé (reeds over zynde) te volgen: Dese hebben by Erkelens in de Heerlijckheyt van Wickraet 't Lant der Gereformeerde gants bedorven, en de Ingesetenen extraordinaris geplaegt: De Roomsse Papen en Biechtvaders bidden niet anders als om 't succes der Franse Wapenen, maer wy arme Duytsen hebben ons al lang in de Franse Tale, Mode en manieren vergaept; invoegen wy daer door de Duytse statigheyt nagelaten hebben. Wy binden ons selfs de strick om de hals, om haest aen der Franse insolentien ten Offer gevoert te werden; waer onder de Papen, onder den grijn van Religie, lustigh den Trommel roeren; maer zy zullen mede gelijck de Waert van Bylevelt varen.*

van * Wesel af na beneden, hun niet langer vertrouwende soo na by, dese Gecommitteerden beducht, om dat 3 dagen te voren 6000 Fransse Ruyters in een kleyn Stedeken Ringelenbergh, 2 mijl van Wesel, waren gekomen : Als 't Guarnisoen nu zagh, datze in soo een gevaer, toen den Vyant daer quam, door de onopgemaeckte Bolwerken en 't reddeloos Canon gebracht waren, en door traegheyt van die andere voorsieninge hadden behoren te doen ; (gelijck den Spaenssen Gouverneur, toen Wesel door den Heer van Dieden verrast, den Gebieder noch op sijn Bed was, hebbende vergeten de Grachten te doen diepen, nu bequaem in sijn Hembt door de selve Gracht en 't Water konde salveren, maer als hy te Brussel quam, is hy onthalst over sijn langh slapen) echter nu het Nederlants Guarnisoen, siende dat het haer gelden zoude, vlogen stracks met Schop en Spa aen de Fortificatien, en daer een swacken broeder was, stopten dat gat weder met een beter, want zy beoogden, datse alle behoorden schootvry ter Schiltwacht te staen : men viel oock aen 't verroeste Canon, so veel Jaren ongedeckt in Regen en Wint op de Wal gestaen, en de Raders geen 10 schoten machtig te verdragen, dat de Metale Stucken, 'kgeswyge d' Ysere, seer onbruyckbaer waren geworden : d' Officiers van 't Guarnisoen gaven oock voor, dat eenen Commis Schaffer sijn dingen gants qualijck dede, en verkeerde Kogels gaf, de beste Affuyten hielt opgesloten, en verout Geweer gaf, en dat hy, toen men alrede van Accoort handelde, quansuys om de menagie, wel 2 a 3 mijl van daer na buyten liep, om 1 stuyver avans, om Schanskorf jes te maecken, die doen op de Borstweeringen wel te pas quamen ; dese Man vertrock uyt Wesel met de overgaef, en sijn Buyt na Rees.

Die van 't Guarnisoen en Burgers klaegden onderwijl aen den Commandeur, dat zy geen Guarnisoen genoeg, en veel mancquementen hadden : men trooste hun wel met noch 3000 Man voor haer en Burick te zullen laten toekomen, maer daer quam geen hulp : dus most den Commandant van de Wallen sijn Committenten sien heen varen, versuchtende over 't bedroefde voorspel van soo grooten gevolge. Vromer deden die van Meurs, welcke met een Trompetter die van Wesel en Burick waerschouden, dat zy wel op haer hoede souden zijn, en dat het haer den 1 Juny gelden soude. Wesel zont datelijck, volgens yders rang, Cap. Dirck Heynck met eenig Volck binnen Burick, maer die was 'sanderen daegs al belegert. 't Gebeurde onder desen, datter uyt Wesel een afgrijsselijck vluchten na Hollant en 't Lant van Kleef ontstont, men propte veele Schepen boordens vol met Vrouwen, Kinderen en Huysraet, de kostelijckheyt in Koffers, de Bedden in Matrassen, en met Kleeren de Kassen : maer dese vluchtende Jchepen (wijl de Fransse alrede den Rijn soo naeu beneden hadden gesloten) keerden weder, en mosten die weder lossen, om 't Goet thuys te krijgen, soo sy best mochten. 's Morgens quamen meenigte Wyven, als Swerm-Byen te Wesel op Straet, dese hadden veel te zeggen, dat men haer en Burick soo te gelijck onverhoets belegerde : de Boeren quamen van alle kanten met haer Goet en Beesten in vluchten,

* Wesel is de Sleutel van dit Lant, zeer na aen den Rhijn gelegen, ende met welckx verlies 1629 de Keyserse en Spaensse genootsaeckt waren de Veluwe, die alreede tot Amersfoort in hadden, te verlaeten : Hier placht den Coning van Spangien sijn beste Militie ende Magasijns te plaetsen : Wesel heeft een brave Voor-stadt, de Steene Weg, in sijne Vesten : En heeft het Vis-Bolwerck, Diedens of Orangie Bolwerck, de treffelijcke halve Maen, of Galge Bolwerck, het Loy en Leeu-bolwerck, versterckende de Deemsche Poort, streckende na den Rhijn : Daer is mede de stercke Steen-poort, ende Binnepoort, Fleskes-poort, Brugerse Poort, met het Ravelijn beschermt, Kruys-poort, Leeu-poort, Klooster of Rijn poort, maer alles was nu soo vervallen, dar het geen Fortificatien of Bolwercken meer en geleken : 't Canon en de Affuyten waren reddeloos, en de Borstweeringen geen 3 Voet hoog.

en de Ingeſetenen liepen op de Wal, ſagen de Vyanden ſo rondom hare Stadt marcheren, even als ware het een triumphe en vrolijcke ſaeck geweeſt : men nam ſeer weynigh reguard op het Ooſten en 't Weſten, derwaerts de Franſſe vaſt heen ſwierden : Evenwel het krancke Geſchut bracht men op de Wallen, en donderden daer mede ſo veel konden : want doen de Stadt overgegaen was op verraderlijcke wijſe, bevont men echter wel 4000 Franſſe daer voor waren geſneuvelt, door dat kreupel Geſchut ; die van Burick deden niet veel minder : getuygen zijn de Maetan Kerck te Weſel, en verſcheyde Hoſpitalen, die van der Franſſe Gequetſten vol opgepropt, waerlijck tot Gaſthuyſen wierden, ſy Franſſe verklarende, dat wel 4000 van de hare voor Burick en Weſel waren doot gebleven, en dat noch door ſoo een mager Guarniſoen, die haer Wachten van man tot man naeuwlijckx op 12 Voeten konden bereycken, ſo dat wel 20 man tuſſchen beyde konde marcheren, en de vellende Piecken punct a punct elckander niet mochten raken. 's Avonts het ſchieten ophoudende, was de Maen de Kaers van de Schiltwacht, tot de middernacht, maer treurigh over onſe Overheden verſuym, en ons gevaer : Lt. de Man, om ſijn geſontheyt na Hollant geweeſt, weder keerende, moſt buyten blyven : by de 1000 Jongmans, ſo uyt de Voor-ſtadt of Steene-wegh, als de Stadt, quamen, volgens jaerlijckſe gewoonte, onder haer reſpective Officiers hun dienſt tot defenſie van de Stadt aenbieden. (och hadden andere oock zo gedaen, ten ware ſo niet gegaen) De Franſſe wel wetende, hoedanig zy met onſe Gebieders ſtonden, toen het Woensdagh was, en d'onſe wel treffelijck canoneerden, was het haer naeuwljckx te pijnewaert een Muſquet te loſſen, maer begroeven zich voor ons Geſchut, en opwerpen van Aprochien, en eenige, na het ſcheen, wyder af-gelegen Batteryen, waer en tuſſchen, met het doorbreken van de Son, de Stadt rondtom blonck van ontallijcke meenigte van Tenten, en quaemen dien dagh veel Amonitie en Bagagie-wagens in 't Leger, waer op nae bedencken geen Helſche Vuurwercken en Granaten, &c. mancqueerden, en grof Geſchut genoeg mee aen de hant gebracht wiert ; dit oock altemael de Ooſt en Noort-zijde van de Stadt langs, mits de Zuyt en Weſt-zijde, daer den Rhijn langs ſtroomde, haer te naeu viel, alwaer eenige Huyſen, meeſt Herbergen, ſtonden, en eenige op 't droog gehaelde Schepen, die van binnen ſeer wonderlijk en aerdig tot Woningen verſtreckten, afgeſchut met verſcheyde Vertrecken met Haert-ſteden, oock Bedt-ſteden, en met een heuchelijck Tuyntje, meeſt mede tot Herbergjes geapproprieert, alhoewel daer binnen en buyten geen 150 man koſten in-ſitten, als of die den Vyant voor ſchuyl-plaets ſouden verſtrecken, wierden op dees dagh in de Aſſe geleyt, ende wierden deſe wonderlijcke Scheeplijcke Gebouwen om haer, na gelegentheyt, dus jammerlijck geruineert ; verſcheyde Huyſen, die aen de andere zijde van de Stadt, doch verder, ſtonden, wierden verſchoont, doch dobbelden echter niet heel en al mis, maer kregen ettelijcke Canon-ſchooten door haer heen ; even gingh 't met verſcheyde dicht gelegen Tenten, die men wel magh dencken de Soldaten by dagh genoegh ſchouden, en by nacht, als 't ſchieten op hielt, haer gemack genoeg konden nemen, en die ſchade licht was te repareren.

Met Sonnen ondergangh magh men oock ſeggen, dat Weſels fleur, glory en welſtant zulck een krack kreegh, dat daer mee heel verſonck : 't Welck quam dat tot verweer dees Stad aen den Rijn, wat lager als daer de Lippe in den Rijn ſtort, een Schans, over eenige Jaren was op-geworpen, de Lipper-Schans genaemt, door de langdurige Vrede vry vervallen, maer by dees tijt weder gerepareert, doch niet voltrocken, voorſien

sien met 4 brave Punčten aen 4 Hoecken, op welcke een maer 2 Stucken stonden, op dat Punčt dat noch aen den Rijn-kant uytstack, 't welck noch alleen onvoltoyt in Palissaden en Storm-palen open lagh; hier in wierden buyten gevaerlijcke tijt om 24 uren by beurten een Compagnie uyt Wesel gecommandeert, om 't selve te beschermen, maer by dees noot 2; 't welck de Capiteyns Wanroy en Keppel te beurt viel, die met haer Compagnien hier binnen waeren gecommandeert, wordende Wanroy die helft aen den Rhijn, en Keppel die na de Stadt aen-bevoolen: Mits 't Geschut, om de vermolssemde Affuyten, geen schieten mocht lijden, en veroudert en verroest door den Regen was geworden, stont het meer tot schrick als gewelt, weshalven hoe sterck uyt Wesel en Burick wiert geschoten, 't zelve sig niet eens liet hooren, 'tgeen de Vyant re onverschrockener die Plaets dee naderen, namentlijck 400 Fransen, die daer vry dicht onder lagen, en dit zo moedigden, dat zy van haer Oversten verlof versochten om een resolute kans op de Schans te waegen, op hoop van geluck, hebbende afgespeculeert, dat hier al vry slordige wacht wiert gehouden; die haer manhafte Resolutie niet dorst toe-staen, sonder verlof van den Prins van Condé, die onder 't prijsen van soo couragieuse Herten haer noch 600 andere wilde toe-voegen, om 't te beter te doen gelucken, doch haer de voortocht gunnende: Met de middernacht waeren al dees Stormers gereet, als uyt de eerste 400 haer 20 verstoutten een wegh te soeken, en te vinden langs de Punčt, die open lagh; waer van een de Schiltwacht soetjes naderde; die op geen Fransse verdacht, meende 't van sijn eygen Volck te wesen, die zoo na quam, dat hy'em by 't Lijf greep, en van de Wallen affsmeet, dat hy rollende tegen de Hegge, die de Schans omcingelde, aen-stiet, also by gebreck van Palissaden en Storm-palen die hoeck open lagh, en merckende dat de Kaert vergeven was, en meer Vyant beneden gewaer wordende, door de Hegge heen kroop, en na de Stad liep; hier door kregen dese gelegentheyt om boven te komen, sonder gehoort of gesien te zijn, tot zy soo sterck waren datse een aenval op de Hooft-wacht konden doen, alwaer soo haest niet verscheenen, (genoeg tonende wat Volk zy waren) of die van binnen onder Wanroy, riepen om quartier, 't gunt haer gegunt wiert; 't welk die van Keppels kant verstaende, nae deden, behalven sijn Corporal, Keppel genaemt, die onder de voet wiert geschooten, met eenige andere. Onder dees voorval, 'daer de Stormers doe binnen het getal der bestormde naeu overtroffen, doch geduerig versterckt wierden, sochten verscheyde haer vryigheyt door de Palissaden heen, waer onder Wanroys Vendrig de Wit, die aen een Palissade sijn een Arm wat gequetst had, welcke met verbaestheyt en geabuseert inkomende, verhaelde, hoe hy boven fortuynlijck uyt de Schans was geraeckt, hebbende 3 schooten door sijn Arm gekregen, zijnde de rest deerlijck ter neder gemaeckt, en de Capiteynen voor sijn oogen doodt geschooten; die nochtans korts daer aen gesont binnen Wesel quaemen: Dus verre 't overgaen van de Lipper-Schans, verderf van Wesel, en genoegsame schade van dit lieve Vaderlant.

Dit heyloos werck geviel tusschen den 2 en 3 Junij 's nachts ten half twee, te onverwacht, 't welck daerom de gantse Burgerye, (als dat niet wonder is, door dien haer welvaert of bederf hier niet weynigh aen hingh) heel van haer oude manhaftigheydt ontsette, maer wierden meer ontstelt, als zy vernamen hoe schelmachtigh soo een importante Sterckte op was gegeven; maer 'tgeen de Burgerye, insonderheyt de Vrouwen, daer de Soldaten Wijven den baes onder speelden, meest ontroerde, was, dat den Vyant, hebbende 's Conings Vlag op de Wal geplant, met de 2 half vergane Stucken

Ge-

Geschut of altoos een, daer langh gelegen hebbende, op de Stadt begost te donderen, op 't Leeu-Bolwerck, daer zy eenige Huysen ter neder bonsden: De Burgers lieten hier door de moedt soo vallen, dat weynigh haer Geweer tegen de Fransse langer wilden gebruycken; die haer te voorspoedigh geleeck, weshalven de meeste 's middaghs haer Geweer al hadden thuys gebracht, voor-gevende zy de Binne-wercken nu niet langer beschermen wilden, 't geen tot die tijdt braef geschiet was; die mocht het wijders doen die daer aen gelegen was: waer by haer Vrouwen haer noch so benart maekten, dat zy 'er niet van ontslagen konden werden, huylende en barende, dat zy doch op haer en haer Kinderen wilden acht nemen, wijl den Vyandt niet te weerstaen was, en Ontset onmogelijck; dat men derhalven, wijl die noch niet seer verbittert was, eer om genade behoorde te bidden, als 't uytterste te wagen; maer 't doordringenste, om haer Mannen tot haer voorslagh te porren, was het schelmachtigh overgaen (zeyden zy) van de Lipper-Schans, daer Officieren noch Soldaten, terwijl sy konden, geen devoir hadden aen-gewent, voor-gevende van 't Guarnisoen niet beter in dringende noot was te verwachten; siet hoe manhafte en kloecke Mannen om weynigh laffe en verwijfde gehoont konnen werden; dat de Soldaeten Wijven noch verswaerden, de Commandeur ende hooge Officieren dreygende, dat soo sy haer Mannen, terwijl de Binne-wercken ontbloot waren, en men de Buyten-wercken voor den Vyandt most open laten, waer op de wisse ondergangh der Stadt en Guarnisoen most volgen, onbestant zijnde den Vyandt daer buyten te houden, zy die anders den hals souden breken, waer toe sommige sich van groote Messen en stropswijse Koorden, met Zeep besmeert, hadden voorsien; om die den Commandeur of die haer sin niet volgde, om den Keel te werpen: Duerende dees oploop der Vrouwen van Vrydagh tot Saturdagh: Terwijl liepen de zaeken van Wesel hoe langer hoe erger: Eenige wilden, dat den Commandeur sich van eenige Ruyters voorsien zou tegens dit Canailje, wijl den hoop al sterck was, en 't Guarnisoen den Vyant van buyten, en vrientschijnende van binnen tegen kreegh: Den Commandeur oock Saturdags de Wal om-rijdende, wiert van dees Hellevegen aen-gerandt, die hem van 't Paert ruckende, mishandelden tot met Voeten treden toe, dreygende, so hy de Stadt niet haest wilde overgeven, hy niet levendigh uyt haer Handen zou komen, doch redderde noch door schoone beloften sijn Lijf; 't welck men acht toe-gekomen te zijn door de schelmse Mengers, Injosta, en haren aenhangh, die eenige malen by de uytgelatenste deser Vrouwen hadden geweest, voor-gevende, soo zy den Commandeur niet haest dwongen, tot vermoorden toe, tot overgaef der Stadt, op de beste conditie mogelijck, het schielijck met haer Mannen, haer en Kinderen gedaen sou zijn.

De manhaftighste Officiers siende Vrydaghs middaghs de Binne-wercken van de Burgers verlaten, den Raet en Vroetschap der Stadt vergadert, den Commandeur alleen met den Major, Collonels en weynigh Capiteynen besigh, die 't niet vroom, noch Eer en Eedtplichtigh met de Stadt, Guarnisoen en Staet voor hadden, versochten: *Dat in dees dangereuse toestant van zaken Krijgsraet gespannen mocht werden, om gesamentlijck te besluyten, wat 't best en oorbaerst gedaen diende.* Waer op den Commandeur met sijn aenhang tot antwoort gaf: *Dat zy tot noch toe mans genoegh waren om 't glorieuste uyt-eynde te vinden, dat yder maer sijn Post behoorlijck waer nemen sou, en aldaer nader ordre verwachten en pareren.*

Hier mede liep 't al na middag ten 4 uren, als by de Cap. van de Hooftwacht, sijnde

doe

doe P. van Outshoorn, een Stadts Bode quam, versoeckende uyt de naem der Burgermeesters, hy hem de Steenpoort sou doen op maken, (alsoo de Sleutels der Stads Poorten in de Hooftwacht bewaert wierden) door dien hy van sijn Heeren en Meesters wegen een Brief aen de Prins van Condé had te brengen, daer dees te brave Cap. sonder hoger last niet toe kost resolveren, en derhalven, goede ordre op sijn Comp. stellende, selfs na den Command. stapt, om sijn goetvinden over dees gewichtige saeck te hebben, die hem aenstonts belaste de Bode uyt te laten, die 's avonts met 2 Trompetters van dito Prins weer keerde; klaer teken dat alles tot een goet Accoort sig toedroeg. 's Avonts wierden de Soldaten uyt de Buyten-wercken binnen yder op sijn Quartier verleyt, latende die leeg in volle postuer, voor die de selve wilde besetten. Omtrent ten een ure 's nachts quam'er een geroep van a l'arm, waer op verscheyde Adelborsten wierden gecommandeert na 't Leeu-Bolwerck, waer van de Besettelingen, meenende eenige brandende Lonten te sien, daer dapper vuur op gaven, sonder beantwoort te werden, also'er geen Vyant was, waer op die van de Vest, zijnde vry hoger, mee haer Musquetten losten over d'andre hare Hoofden heen, die dat niet konnende lyden, alsoo wel een ongeluckig Mensch hadden konnen treffen, schoten weer na binnen toe, tot waerschou dat d'andere haer rust wat souden houden; waer op alles weer in stilte geraeckten.

Den 4 's morgens ten 7 uren de Burgermeesters of Volmachtigde, om mette Prins van Condé te handelen, by de zelve ontboden zijnde, begaven haer ten half 7 by den Commandeur, om t'samen te delibereren; terwijl quam'er ordre aen de Hooftwagt om de Steenwegs-poort voor dees Heeren te openen: ondertussen komt'er een Trompetter van dito Prins binnen, om deselve Heeren noch iets nootwendigs voor te houden, die seer haest met dees minnelijcke groet vertrock: *Godt bevolen mijn Vrienden, hey! alles gaet wel.* Kort daer op volgt de Karos der Gesanten, die door een party Wyven nageschreeuwt wiert, dat sy toch barmhertige gedachten met haer en haer Kinders wilden hebben: even waren dees Heeren buyten, als'er een geladen Kar met een Voederstuck Rijnsse Wijn achter aen quam slepen, tot een vereering aen dito Prins. Terwijl de Heeren van de Stad dus besig waren om een goet Accoort, en den Vyant met graven advanceerde, kosten die van binnen oock niet stil sitten: middelerwijl vergaderen de Commandeur, de Colls. Hoenderbeeck, Nieulant en Haeften, de Major, Indiosta en Mengers; dees kiesen tot haer handelaers Nieulant en Mengers, die sonder communicatie der andere Officiers, of beroepinge der generale Krijgsraet, gesamentlijk beramen waer op te capituleren; die stilletjes uytgelaten en by den Vyant gekomen, doet Nieulant eerst 'twoort wel rechtschapen, steunende op de wel waggelende, doch noch niet gevallene glorie en ontsachelijckheyt der Nederl. Staet, 't geen de Prins wat euvel op nam, wiens oplopentheyt Mengers met een vleyende tong soo wist om te setten, dat Nieulant most buyten staen: Waer op korts daer na 2 van Mengers Soldaten over de Palissaden door drongen, en hoewel op haer geschoten wiert, quamen onbeschadigt in's Vyants Leger, daer zy de toestant der Stadt den Vyant openbaerden, die men geloofde van iemant verradelijck daer toe uytgemaeckt waren; dit verhovaerdigde den Vyant soo, dat N. heel uytkreeg, en na M. alleen wiert geluystert, die noch meer beloofde als de Vyant eyste. De tijt van sluyten en tekenen van de Capitulatie was vast gestelt op Pincxter-Maendagh, wanneer de Hoofden by den Prins mosten zijn, op pœne van nulliteyt van het geslotene: waer op den zelven een Papier aen den Commandeur van Zanten over-gaf, daer dit volgende al in geschreven stont:

 Ar-

Articulen van sijn Doorl. Hoogheyt mijn Heer de Prince, geaccordeert aen den Heer van Zanten, commanderende binnen Wesel, op 't welbevallen des Conings.

1. DAt alle Officieren en Soldaten van het Guarnisoen van Wesel, soo te Paert als te Voet, sullen Krijgs-gevangens blyven, behalvens 8, onder welcke gerekent sullen zijn den Heer Bulou en Mengers : de Lijste van d'andere 6 sal mogen opgemaeckt werden en overgelevert van den Heer Commandeur ; oock zijn hier buyten gesloten 10 Schippers, de Commis en Auditeur.

2. Dat de gevangen Officieren, die haer Rantsoen sullen willen betalen, na het eynde van 6 Weken zullen in vryheyt gestelt werden, betalende yder daer voor 2 Maenden Gagie.

3. Dat hare Vrouwen, Kinderen, Huys-boden, Paerden, Uytrusting, Huysraet, Karossen, Kalessen, Wagens en Karren van alle de Officiers sullen bygeleyt en gebracht werden in goede versekertheyt, op een en aen yder plaetse van de Heeren Staten, en dat overmorgen den 6 van dese Maent, sullende mede onderwyl konnen en mogen verblyven in alle veylige seeckerheyt binnen de Stadt Wesel.

4. Dat de Stadt van dees dag af gestelt sal werden onder de macht van sijn Majesteyt, en dat so aenstonts de Klooster-poort, anders de Rijn-poort, sal overgelevert werden aen de Benden van sijn Maj.

5. Dat alle Artillery, Krijgs-amonitie en Mont-proviande, Wapenen en Vaendels sullen gelevert en gestelt werden in handen van de geene, die sulckx van sijn Hoogheyt sal aenbevolen werden, om die ter goeder trouwe op te sluyten en te bewaren.

6. Dat al het Voetvolck van 't Guarnisoen haer Wapenen by haer sullen nemen, en de Ruyterye te Paerde stijgen, op dat uur als haer sulckx van sijn voorn. Doorl. Hoogh. geordonneert sal werden, om daer na sijn Beveelen daer over aen te nemen, en dat alle Officiers over de Amon. en Proviande sullen op goeder trouwe aengegeven en opgestelt werden. Ged. in 't open Velt voor Wesel den 4 Juny 1672.

LOUYS de BOURBON. *J. van ZANTEN.*

By dees schriftelijcke Articulen wiert mondeling gevoegt : *So de Commandeur met 't enkel lesen, sonder van iets anders te reppen, deselve niet wilde onderteeckenen, dat den Prins dan op sijn rigoureust sou voltrecken, dat hy tot noch so sachtmoedig had begonnen.* Den Vyant was nu al aen de Grachten genadert, en hadde die Nacht 2 Batteryen vervaerdigt, oock ten halve aen 't doorsteken van sekere Dijck gekomen, door dewelcke hy 't Water van de Grachten in de Haven kost af-tappen, en in den Rijn laten lopen, waer langs men de Grachten zou vullen, terwijl men met Canon een Bresse zou maken, en zoo stormenderhant komen instorten, dat hem 't Guarnisoen, van wiens toestant hy wel bericht was, niet kon tegen staen, die hier door haer doot veroorsaecken zou, alſo men niemant om hare halsterrigheyt zoude spaeren. Op dees en diergelijcke redenen wist van Zanten dat niet op te seggen viel, en dat niet alleen van de Burgerye verlaten was, maer oock van de onbesuyste gedreygt, wilde hy met een hantje Volckx so een groote Macht tegen staen, als de Vyant wilde stormen, zy de Storm-klock zouden trecken, en van achter in de bestormde schieten : dese voorvallen dwongen den Commandeur genoeg dat Papier te ondertekenen. Den 5 Juny quam de Commandeur weer in de Stadt, in de Herberg 't Hof van Hollant, daer hy Cap. Outshoorn by hem ontboot, hem belastende de Sleutels van de Rijnpoort by hem te brengen : kort daer na wierden de Sleutels overgegeven, zonder communicatie der Officiers, die noch al even vlytigh haer Posten bewaerden ; behalven dat Major Copes op lijfstraf ordre gaf, die nacht op den Vyant niet vyandlijckx te attenteren, zy quamen soo na sy wilden : waer op hem gevraegt wiert, wat dan te doen, als de Vyant haer uyt de Posten drong, of op haer schoot : kregen t'antwoort, zy 't voorgaende commando zouden pareren : waer op zommige haer Geweer quiteerden, seggende, *zullen wy Soldaten ons Geweer in de uytterste noot niet mogen gebruycken, maer ons als Beesten moeten laten doot slaen, vaer wel dan alle Wapenen.* Met dees ordre verscheen de leste Nacht die brave Major. Dan ten 3 uren des morgens was den Vyant al meester van de Rijn-poort en

Sleutels;

Sleutels; daer sy so sterck introcken, dat sy de Marckt en voornaemste Plaetsen al beset hadden, eer de meeste Officiers, die op d'ander syde der Stadt stonden, daer iets af wisten, die de tyding met een ordre kregen, om met haer Compagnien in volle monture sig op de Marckt te begeven, waer door zy seer vremde gedachten kregen: ten 7 uren waren zy daer compleet, selfs de Ruyters; daer zy omringt van de Fransse, eerst van Vaendels ontbloot, die in de Kerck geset wierden, daer na wierden de Soldaten hun Geweer, en de Ruyters haer Paerden ontnomen, en 't gantse Guarnisoen, geen Officiers uytgesondert, als onnosele Schapen, in de Kerck gejaegt wierden, tusschen een dubbelde Rang Fransse Officieren, op Spaensse Stoelen geplaetst; waer van sommige Officiers versochten, op borgh de Straten te gebruycken, maer kregen tot antwoort, daer namaels ordre in geschickt soude werden. Dus geraeckten 't Guarnisoen omtrent Prekens tijt in de Kerck, (doch met een andere devotie als d'eerste Pinxterdagh wel vereyste) soeckende yder een plaets voor sigh. Ten 10 uren quam een Capiteyn van de Lijfguarde van den Prins van Condé, met eenige Krijgs-Oversten in de Kerck, ordonnerende alle slechte Soldaten, selfs Sergeanten, uyt het Choor te vertrecken, en sittende aen een lange Tafel, schreef eerst de Namen van de hooge Officiers, die in Guarnisoen binnen Wesel hadden gelegen, zijnde de volgende:

Col. van Juchem, gewesen Commandeur van Wesel, welcke absent, commandeerde over sijn Compag. sijn Kap. Luyt. Bemont.
Colon. van Santen, doenmaels Commandeur in Wesel.
Col. Thouars, die absent, voor wie over sijn Comp. commandeerde sijn Cap. Lut. de Four.
Col. Hoenderbeeck.
Col Nieulant.
Col. van Haeften.
Overste Lut. Ulspart.
Capit. Graef van Wichtensteyn, die absent, voor wie over sijn Compag. commandeerde sijn Lt. Hattum.
Cap. Arnould.
Cap. Boulou.
Cap. de Injosta.
Cap. Kopius.
Cap. Beyma.
Cap. Wanroy, gecommandeert in de Lipper-Schans
Cap. Keppel ut supra, beyde doe in de Kerck.
Cap. Ittersum.
Cap. Baron de Spiering.
Cap. Greeve.
Cap. Heynck, gecommandeert in Burick, in wiens en sijn Lt. Francois de Mans absentie, sijn Vendrig Loot sijn Comp. commandeerde.
Cap. Loo.
Cap. Haersholte.
Cap. Kopes, die sonder Comp. aldaer Major was gemaeckt.
Cap. Kopes de jonge v. Soon.
Cap. Beynhem.
Cap. Mengers.
Cap. Wildeman.
Cap. Polman.
Cap. van Outshoorn.
Noch 2 Cap. Beckers, die alhier waren komen werve met redelijcke toeloop, wiens Volk met't berennen der Stad met Wapens wierden voorsien, en op behoorlijke posten geleyt

Waer na alle Namen der Lutenants, Vendrigs en Sergeants wierden getekent, daer op dees Officiers na 't middagmael gingen, dan quamen ten 2 uren onder haer tween weer, doende de gevangen Officiers retireren in't Choor, en de Soldaten aen de Noort syde van de Kerck, werdende 't getal van 't Guarnisoen 1500 Man sterck bevonden. 's Avonts quamen veel Officiers Knechts, kennissen, Soldate Wyven en Vrienden de Kerck uyt en in, de Gevangenen van alle nootwendigheden voorsiende. De Fransse stonden alleen 8 Officiers vryheyt toe, buyten al d'andere, te weten, Mengers, die de Capitulatie met de Prins van Condé had gemaeckt, en Boulou, een Fransman; d'andere 6 die den Commandeur koos, waren, Hoenderbeeck, Nieulant, van Haeften, de Major, sijn Soon Cap. Copes, en Injosta; dese mochten alle, met het hare, kost en schadeloos vertrecken, daer 't hun geliefde, maer d'andere mosten 6 Weken blyven Krijgs-gevangens, en wiert een Cap. op 100 Rijcxds., 50 een Lut. en 40 een Vendrig gestelt. 's Morgens dede men de Kerck open, daer stracx veel Soetelaersters haer Kramen met Brandewijn, &. opstelden, daer de Taback niet weynig onder dampte: *Ick*

lagh (seyde een presente) *op mijn uytgetrocken Wambays op de blaeuwe Sarck, Vuyr en Hout was'er niet:* En vervolgende, *had gy gesien, hoe die gecapituleerde Officieren ten half drien in het Choor gingen sitten, als op een tweeden Pinxter-dag scheenen sy alle gants niet bedruckt, als wy, die niet wisten, hoe wy overgelevert souden werden, &c.* Men las dat geaccordeert was, datte gemene Soldaten 6 Weken Prisonniers de Guerre mosten blyven, en borg stellende, de Straten te gebruyken; doch by de Burgers konde men niemant krygen, dus namen veel dienst onder de Switsers, Italianen en Engelsen, en daer mede wiert de Kerck ruymer. Den 7 Juny quam den Graef d'Estrades (nu gemaeckt Gouverneur) binnen die Stadt; sijn Secretaris quam in de Kerck, las 't Regifter der Officiers, die mochten vertrecken, maer die hadden soo veel Bagagie, Meyden Lackeyen en Knechts, die de Switsers eerst door lieten, dan de leste door de Fransse weder in de Kerck gejaegt wierden, om datse te traeg waren haer Bagagie uyt te dragen, en de Switsers Passagie-gelt te verlenen; dus raeckten de helft van dese Gevangens wel uyt den Kercker, daer sy als Beesten hadden geleeft; andere gingen quansuys als waren zy Burgers met een stockje in de hant ter Poorten uyt, andere in de schemer-avont in Vrouwe-gewaet, andere in Lackeys Kleren, en so voorts: so dat door de Fransse flosse wacht geen derde in de Kerck meer was: De Burgery dede met de Magistraet so veel dat de Fransse de rest van dit Volck lieten loopen, wyl zy beducht waren, dat de besmettelijcke sieckte te Wesel mocht ontfoncken, die daer post gevat hebbende, by na alles mede sleepten; hier door maeckten de Burgers de Matans ende Gasthuys Kercken schoon, ten eynde om (volgens Capitulatie) hun vorige Godtsdienst te genieten.

Burick wiert, op de selve tijt als Wesel, door den Marschal de Turenne belegert, is een kleyne Stadt als Muyden, was eerst maer, gelijck nu weer, door 'tslechten van sijn Wallen, en dempen der Grachten, een open Vleck, doch door sijn gelegentheyt, tot Wesels vaster bescherm, eerst van de Spaensse treffelijck gesterckt, en van de Staten meerder voltoyt: heeft 2 Poorten, als Velt en Rijn-Poort, omringt met 5 Bolwerken: Dese Fortificatien daer was een Guarnisoen van 300 man toe, hoewel 3000 naulijcks genoeg waren: den Heer van Peckendam Otto Roda van Hekeren, was daer Gebieder, nevens de Cap. Dombar, Walrech en Heynck, den lesten uyt Wesel haer toegevoegt, van Gent, die 20 koppen sterck, sijn Comp. noch niet en had volworven, item 1 Comp. Ruyters onder Ritmr. Swansbel: zy brachten, doe sy haer sagen berennen, de 10 gedevaliseerde Stuck. op haer Wallen, waren meest onbruyckbaer, dan twee 12 Ponders deden goet effect, want schoten eens seker Frans Tambour vlack 't Hooft af, eens 2 Capiteyns doot, eens 13 Soldaten, met een Frans Colonel, so hy eenige Gasten in sijn Tent sat te tracteren, mosten derhalven 2 mael hare Tenten verder uytsetten: Een Frans Overste verloor hier so schoon een Paert, door een schot, datten Eygenaer (als weergadeloos) hier over seer onbenoegt was: de Fransen evenwel groeven met haer Aprochien door de Koorn-Krochten, diens Halmen in haer faveur vry hoogh stonden: seker Herberg tussen Burick en den Rijn staende, wel eer een Fort, dan verlaten, beroofde den Vyant, en staken 'tvoort in brant: hier maeckten sy een aerdige Baterye, rontsom met Trappen; de Belegerde, die dit niet en sagen, brachten Vaten met Aerde tot Schanskorfjes op haer wallen, want 't Magasijn was slecht van alles voorsien: Den Gebieder dit siende, hielt Krijgsraet, d'Officiers vragende, hoe zy te moede waren, die alle antwoorden: *Sy voor haer Eer, Eedt, Plicht, Stadt, Staet en Vaderlant, haer laetste drop Bloet wilden wagen, en den Vyant ten uytterste verwachten, en most het*

zijn, broederlijk met malkander te sterven, even als sy nu leefden als Broeders: op welcke manhafte resolutie den Commandeur Wijn dee komen, die op goet succes drinckende: En dee over al op Stockjes verscheyde brandende Lonten steken, of 't Musquettiers geweest waren. Den 3 Juny was den Vyant met sijn Loopgraven tot aen de Contrescarpen geadvanceert, hebbende door Rijsbossen de helft der Grachten reets gevult, en de Stormleeren opgerecht: dus den Commandeur, na gehouden Krijgsraet, siende met geen 300 Man zoo een groot Leger af te keeren, resolveerde aen den Marschalk de Turenne te zenden, om te horen, wat resolutie by hem lagh: Onderwijl liepen 2 Soldaten, onder pretext datse Stormpalen souden inhalen, tot den Vyant over, die haer alles verkondschapten: waer op Turenne gescherpt, dese uytgesondene tot antwoort gaf: *Indien de Stadt haer goetwillig wilde overgeven, hy op sijn Princelijk Woort verseke-ring dee, dat geen van de Stadt of Guarnisoen aen Lijf of Goet eenige hinder of schade op't minste lijden sou, maer dat deselve van sijn Heer en Meester den Coning noch favorabelder Conditien hadden te verwachten, als sy haer redelijcks wys souden konnen of mogen inbeelden: doch by refus van dien, dat hy onversettelijk geresolveert was de Stad aen alle kanten te bestormen, en met macht onder sijn gewelt sien te brengen, het geen hem in genen deele ontgaen kost, also hem al haer gelegentheyt nu so wel kundig was, of hy self daer binnen had geweest, en so men tot dees heyllose extremiteyt hem wyder wilde porren, niemant van de veroverde in levende lijve gespaert sou werden.* Want Turenne wist nu perfect hoe ousterk 't Guarnisoen daer binnen was, dat men met gefabriceerde Lonten wilde vergrooten, en leyde alles so net uyt, dat niet als korte resolutie te nemen was, also 'snachts aengeleyt was, om Pincxter-avont op 4 hoecken te stormen met de beste Fransse Militie, als waren 2 Regimenten van 'sConings Lijfgarde, 2 van Piedmont, 600 Musquettiers uyt de Regimenten van Chastelnau, Turenne en Artois, hier by waren 2000 Pionniers, en 5000 Ruyters stonden vaerdig dese te seconderen, dus souden sy, haer Canon geplant, en Bedden gespreyt hebbende, by doncker aengekomen hebben: Den Commandeur dan geen ontset voor handen siende, hielt Krijgsraet, en stemden Turenne alles toe, wijl zy ten minsten met vliegende Vendels, na Krijgs-gebruyck, dachten uyt te trecken, dies gaven zy hem de Sleutels van de Rijnsse-Poort, en quamen de Fransse ten 9 uren 's morgens onder Comte l'Orzon daer binnen; die d'Officiers van 't Guarnisoen by sigh riep, seggende, hun Volck mochten daer op het Pleyn hun Wapenen verseekert neder leggen, en yder most oock uyt de Burgers Huysen al hun Bagagie in des Commandeurs Huys brengen: dus ging 't Guarnisoen wandelende den tijt over brengen, tot den 4 Juny, als vry gerust, wanneer Comte l'Orzon met veel Fransse Officiers haer in 't Commandeurs Huys by quam, daer haer Koffers en Bagagie, zonder besien, berooft wierden, gaende daer mede elck sijns weegs.

Den Coning, op al dese successen glorieus, zont een Trompetter aen die van Rijnberck, eyste de Stadt op, seggende, *sy zouden met de Overgaef beter Conditien bedingen als een sijner Plaetsen, of by weygeringe stont haer meerder onheyl te verwachten, en datze daer terstont op mosten resolveren.* Den Baron Daniel d'Offery, Colonel van een Regiment Paerden, in plaets van Eer en Eed te betrachten, vergat sigh soo ver, dat niet alleen, toen de Fransse voor de Stad gekomen waren, sijn eygen, maer oock des Vyants Trompetters uyt en in de Stadt zijn gekomen, gevende niet alleen acces aen seeckeren Edelman van den Bisschop van Straetsburgh, die sijn Vrouws Neve was, maer leyde de selve door en buyten de Stadt, laetende de zelve af-speculeren de onopge-

maeckte Wercken, daer de Fortificatien op't swackste waren, en zoo voorts door sijn Trompetter na't Leger laten convoyeren, waer op verscheyde Officieren en andere van't Guarnisoen zeyden: *wy zijn verraden.* Want 's anderen daegs quam 'er een Vyants Trompetter van Duc de Duras, die hem versocht te spreken: hy d'Offery gaf dese gehoor, alzo de Trompetter de Stadt opeyste: volgde, dat de voorsz. Gouverneur uyt gaende, op de Brugge van de Stadt bleef staen, alwaer den Hertogh de Grachten en Wallen kost besichtigen, maer quam niet binnen, dan d' Offery gingh hem buyten complimenteren, werdende vermaent op de clementie van den Coning de Stadt over te geven: de Poorten liet men, buyten gewoonte, tot 10 uren open staen: Duc de Duras quam binnen, ging aen des voorsz. Gouverneurs Huys, alwaer aen den zelven het voorstel van den Coning vernieude: den Gouverneur ging na sijn Huys, daer den Command. Bassum en Duc de Duras by hem quamen, waer na 's avonts ten 10 uren hy d'Offery ged. Hertog tot aen de Poort geleyde. 's Morgens vroeg, sonder iemant te kennen, ging hy van de Wal ged. Hertog spreken: en was verboden, dat de Soldaten in de Contrescarpen op den Vyandt niet en souden mogen schieten, op lijf-straf, den Hertog begroete hem: en sprack in sijn Voor-kamer apart met een Vyants Edelman, die aendrong om antwoort te hebben: d' Offery ontschuldigde sigh, dat, als de Officiers tot over-geven genegen waren, soo consenteerde hy de Stadt, hoewel van Amonitie en Provisie genoegsaem voorsien, aen de Fransse over te geven: Dan de Resolutie der voorsz. Krijgsraets-stemmen bleeck by het navolgende:

't WAs waer, men hielt op den 6 Juny in presentie van d'Offery en den Comm. Bassum Krijgsraet, neffens de presente Kapiteynen, Lieutenants en Vendrigs, daer van Bassum d'intentie voor-hielt, van gunstig aen Rhijnberck te zijn, en beter als Orsoy, Burick of Wesel zoude tracteren: Den Krijghsraet wierdt voor gehouden sich als eerlijcke Mannen hier op te verklaren: Kapit. Jacob Rogiers verstont, wyl geen Volck genoeg in hadden om te defenderen, best waer op goede conditien met den Vyant te accorderen: Cap Lodel Kloofter oordeelde 't selve, alsoo geen 1000 bequame Mannen binnen waren: Cap. Arent de Sloot seyde 't selve, alsoo men niet dan veel jongh onervaren Volck binnen had: Capit. Willem van Broeckhuysen volgde al mede dien trant, sustinerende, dattet Volck door den gedurigen arbeyt was gematteert, dattet onmogelijck was te Plaets te defenderen: Maer den Cap. Barthol. Toutlemonde sprack vroomer, hy zeyde, wy zijn in een der considerabelste Plaetsen van ons Lant, konnen wy de Buyten-wercken niet uythouden. wy mogense verlaten of doen springen, dat men sigh tot de laetste Man toe most defenderen, eer men van Capitulatie sprack, en datter dan noch tijts genoegh was, om te parlementeren, om Eer ende Plicht in acht te nemen, en sich voor sijn Heeren en Meesters te verantwoorden, en dat hy liever hier van de Vyanden wilde gehangen worden als van zijn Heeren en Meesters: De Capiteynen Jan Peter van Renesse ende Schimmelpenning, indien men sigh konde maintineren, stemden 't met Toutlemonde, maer anders op de beste Conditien mogelyck te accorderen: Cap. Uyttenbogert hielt het met Cap. Broeckhuysen: Cap. Merode meynde, 't was onmogelijck so een groote Macht tegen te staen, en dat men op de beste voordeelen voor de Gereform. soude konnen accorderen: Cap. Bronckhorst seyde, dat soo men geen eerlijcke Conditien, als Merode sprack, konde bedingen, men dan sijn eere most conserveren: Cap. J. Hollant (geseyt Fontain) steunde. dat 't onmogelijck was met soo swacken Guarnisoen de Fortificatien, die soo groot waren, te besetten, en schoon de Buyten-wercken gesprongen, waeren de Binnen-Grachten gevult, was het onmogelijck de Plaets te defenderen, was van gevoelen tot een favorabel Accort, en sonder dat, te vechten: Cap. R. Bleyswijck seyde absolut geresolveert te zijn te Rijnberck te sterven, hoewel wel wist, dat tegens de grote Macht des Konings niet konde werden gedefendeert, ten zy met vliegende Vaendelen, brandende Lonten en volkomen Geweer daer uyt scheyde: Cap. E. Klerck hielt het met Cap. Rogier en Renesse: Cap. J. Sohier de Vermandois van Meeresteyn met Cap. Rogier: B. W. Baron de Kinsky met Cap. Bleyswijck: Met Kinsky, Lt. Paulus Bellous, onder Cap. de Viry en Lt. Praem: Met Cap. Rogier Lt. Kloofter, Lt. Sloot, Lt. Echten, Lt. Meurs, Cap. Lt. Langenhooft, Lt. Hoogen, Lt. Appelbergh, Lt. Walterus, Lt. van Heert; Lt. van Emmerick verstont, alsoo van ontset afgesneden, en alle Fortificatien indefensibel, oock geen tijt om de Buytenwerken te laten springen. 't gunt de kleyne Besettinge niet vervullen konde, 't best op behoorlijcke Conditien te capituleren; Lt. Enschede met Cap. Fonteyn; Lt. de Veen met Cap. Sloot; Lt. Spijck met Kap. Merode,

rode: Met Cap. Rogiet Vend. Viry, Vend. Renesse. Vend. Groenwegen. Vend. Loffy van Cap. van Haften, zeyde, dat hy wel wist, datte Fransse Maj. uyt aengebooren genereusheyt aen Soldaten, die Eer en Eed soecken te betrachten, ten minsten alsoo goede Conditien sal geven, als die een Plaets als dese sonder stoot oft storm over gaven: Met Cap. Sloot Vend. l' Espee, Vend. Mode: Vend. Vloet met sijn Cap. Schimmelpenningh, sonder 't Vendel niet uyt te trecken: Met Cap. Renesse Vend. van Eyl. Vend. la Plas Vend. de Vries: Vend, Vinck met Cap. Toutlemonde: Vend. Kuyper met Capit. Merode: Met Bleyswijck en Kinsky, Vend. Meyers, Vend. van der Til, Vend. Nieupoort, Vend. Hattum: Vend. van den Broeck met sijn Kap. Fonteyn: Vend. Voller met sijn Cap. Klerck: Vend. Visscher met de Heer van Meeresteyn. De Heer Colon. d' Offery verstont, dat dewyl de meeste Stemmen gaen, sich op goede Conditien over te geven, so was sijn Gestrengheyt daer niet tegen, andersins was geresolveert sijn uytterste droppel Bloets daer by op te setten, nochmalen verstaende goede conditien, dat de Heeren Staten Eere daer van hebben mosten. De Heer Commandeur van Bassum konde in de Resolutie der meeste Stemmen niet resolveren, alsoo hem de Plaets alleen aen betrout was, en liever hadde onder de Poorte gehangen te wesen, dan tegens sijn Eer, Eedt en Plicht dusdaenig te handelen.

Den Commandeur en d'Offery quamen doen weder in de Krijgs-raet, seggende: *Vrienden, wy moeten ons wat haesten, of het sal qualijk met ons aflopen, also den Coning ons maer een uur meer tijt geeft.* Ondertusschen is d'Offery by den Edelman, die in een Kamer apart was, gegaen, alwaer hy d'Offery, in presentie van den Commandeur, Rogiers, Kinzky, en andere, onder discours te kennen gaf, *wel genegen tot Accoort te zijn, mits uyttreckende met vliegende Vaendels, en 4 Stucken Canon.* Den Edelman seyde, *dat hy niet en geloofde sijn Coning sulckx soude toestaen.* Hier op treet d'Offery by Kinsky, seggende, *mijn Heer, men en soude alhier soo goede Conditien niet bedingen, by aldien het niet geschiede ten aensien van mijn Persoon.* Hier op sent den Gouverneur d' Offery Kinsky en Sloot na 't Leger, om te capituleren, sonder dat de voorgaende Stemmen hadde gecolligeert, by den Coning komende, accorderen, om de Stadt stracks op te geven, en met vliegende Vaendels na Maestricht uyt te trecken. En datelijck volgde de Fransse dese Overgevers na, d'Orsoyse Poort in, hun op de Marckt plaetsende, mosten ons Volck alle van hun Posten af, en by een zijnde uyt trecken, sonder dat men eenig Accoort, Geschrift, of Articulen oyt aen 't Guarnisoen heeft getoont, 't gunt men met den Coning had gemaeckt, waer over by 't Guarnisoen groot miscontentement was, gebruyckende d'Offery altoos sijn eygen Trompetter, soo dickmael na het Frans Leger uytgesonden wiert: dies protesteerden veele Capiteynen aen d'Overgaef van Rijnberck onschuldigh te zijn; maer het Verraet nam echter sijn gangh, en den Vyant benam ons dien Post in so weynig Dagen, sonder schot, als sijn Hoogheyt daer Maenden voor gelegen had, met een brave omlegeringe van 60 Canons.

* Rees, een stercke Stad, met 7 brave Bolwercken, was met 't overgaen der voorn. Plaetsen eer berent dan sy 't wisten: Binnen de Schans, daer tegens over, lagh Capit. van der Hoeve, met sijn Comp., waer na toe men noch, onder desselfs commando, 60 a 70 Soldaten zont, en was het Guarnisoen binnen de Stadt 4 a 500 Man sterck: De Schans gaf sigh stillekens aen de Fransse over, en waren daer binnen, eer het die van Rees wisten, maer zagen wel door 't omgewende Canon haer uyt de voorsz. Schans beschieten: Rees bleef niet schuldig: de Fransse dit ongewoon, deden die van Rees meer eer als de voorgaende Steden, en sonden een Trompetter uyt 's Conings Naem, om

* Rees gehoortig aen de Keulsse Stoel, was al voor lange Jaren door de Keulsse Bisschop aen de Vorst van Kleef tot onderstant voor een Somme Geldts verpant; doch door wanbetalinge is het dus langh onder Kleef gehouden en gerekent: Legt seet lustig aen den Rhijn, en om de vruchtbare omleggende Lantsdouwen, wierdt het Ræsia Uber, of vruchtbaer Rees genoemt: Tusschen de 7 Bolwercken loopt een stercke lange Muur, en 4 Poorten; met noch een stercke Schans aen d'overzyde des Rhijns.

om de Stad op te eyssen, presenterende goede Conditien, of by weygeringe, datse dan een heyllosen dagh hadden te verwachten: de Krijgsraet hier op vergadert, besloten hare Gecommitteerden na 't Leger te zenden, met volle macht, om met den Vyant te capituleren, doch behoudende Plicht, Eer en Eed, en streckende tot goede verantwoordinge voor hare Heeren en Meesters: waer op dese Articulen zijn gevolgt:

1. Erstelijck, dat zy de Stadt binnen 3 uren sullen in handen stellen van sijn Majest. met alle de Artillery, Amonitie van Oorlog en van Vivres, die in de voorsz. Stad sullen gevonden werden.

2. Dat het geheele Guarnisoen, soo te Paerde als te Voet, en den Gouverneur voornoemt, sig alle de Conditien onderwerpen, die het zijn Majest. sal gelieven, de welcke wel door een bysondere gunst heeft gewilt, dat zy niet als Prisonniers de Guerre souden zijn, en aengaende den Gouverneur, dat hy uyt zal gaen, met zijn Bagagie en 4 Officieren, namentlijck George Koetes, Capiteyn en Major, Dirck Ingenhoven, en 2 andere, de welcke den Gouverneur sal mogen kiesen, om te gaen waer heen sy lieden willen, met conditie, dat sy tegens zijn Majest. niet en zullen dienen dit geheele Jaer.

3. Dat de rest van de Officieren, Ruyters en Soldaten, zullen gevangen blyven, sonder gespolieert of eenigh quaet haer aen-gedaen sal mogen werden, en dat zy binnen een Maent gerantsoeneert zullen worden, volgens het Verdrag, dat in die tijt daer over sal gemaeckt werden. Actum in 't Leger onder Wesel, den 9 Juny 1672.

LOUVOY. *D. V. WYNBERGEN.*

Waer en boven dees Articulen noch mosten ondertekenen, Ritmr. de Cabeljau, Major Cap. Koetes, Ritmr. Hambroeck, Capiteyns Bringes, Ingenhoven, van Halart, Geelvinck, Vanseyl, Lutenants Verlo, van Hoorn, Rhede, de Man, van Ysendoorn, Manevelt, Floyd, van Borsele onder de Major, Vendrigs Hersing, Pijl, van Wallien, de Vercken: de Cap. Drupping, Lt. Weyers, onder Ritmr. Cabeljau, en Lt. Coning hielden haer tot het teeckenen absent, die daer dus vry af geraeckten: En alsoo is dese stercke Plaets mede overgegaen.

* Emmerick siende haer zelfs nu als verlaten, rondom Vyanden, en nergens heul; om dan haer Soldaten op geen vleysbanck te brengen, als haer onmogelijck soo grooten Vyants Macht tegen te staen, verliet 't Guarnisoen de Stad, retirerende na Schencken-Schans, lopende den Rijn langs; (die reeds het Treurkleet aen had) hier komen zy als bevreesde aen, latende de Vyanden daer sachjes in-trecken.

Na dat den Coning nu die Steden aen den Rijn verovert hadde, is sijn Majest. met sijn Legers genadert tot de ondiepe Rivieren den Yssel en Neder-Rijn, welcke door 't Staten Leger beset waren, waer van sijn Hoogheyt den Heere Prince van Orangie de eerste genoegsaem heeft gedefendeert, sulckx dat de Fransse Macht daer over niet kon passeren: het welcke oock seer wel soude konnen zijn geschiet van den Commissaris Gen. Monbas, op den Neder-Rijn, by het Tolhuys, indien hy 't Volck, dat hem den Heer Prince van Orangie had toegeschickt, niet tegens ordre had wegh-gesonden na Nimwegen, daer het doe ter tijt niet van nooden was, wijl de Fransse Macht daer niet omtrent, maer op de Rivieren lagh; 't welck den Heer van Welderen, Gouvern. van Nimwegen, wetende, en hoe veel Nederlant aen 't beschermen van die Rivieren lag, zont 't Regiment van den Coll. Alua, dat Mombas van sijn Post na Nimwegen had geschickt, weder derwaerts; 't welck van 't geduerig marcheren was afgemartelt, eerst uyt de Spaensse Nederlanden na 't Leger, van daer na Nimwegen, van Nimwegen na de Rijnkant, van de Rijnkant weer na Nimwegen, en weder van daer na de Rijnkant: Ondertusschen konde ons weynig Volck, dat daer den Rijn-kant besetten zoude, den fu-

* Emmerick is van 't Hertoghdom Kleef de eerste Stadt, is genoemt Emberica decora & sapiens: Den Rhijn loopt daer krom voorby, en valt de Stroom draeyende daer van boven soo sterck, dat yder Schipper heel voorsichtig wesen moet, of raeckt in groot ongemack.

rieusen aenval der Fransse niet langer stutten, als zijnde te weynig in getal, hoewelse al veel Franssen hadden doen verdrincken, door hare dappere tegenweer, rydende onse weynige Ruyters hare Vyanden tot de Buycken van de Paerden in't Water te gemoet, doch konden sonder het Voetvolck niet langer tegen houden, maer mosten retireren, werdende doo r de Fransse Ruytery gevolgt, door den Wegh na Nimwegen, alwaer sy door haer vluchten 't schoone Regiment van Alua, dat na den Rijnkant toequam, en nu door 'tgedurig marcheren moede was, in disordre brachten, alwaer 't seer jammerlijck van de Fransse in de pan gehouden wiert. De Fransse hadden den lagen Rijn en ondiepten waer genomen, swommen wel yverigh over, maer bleven van de hare alhier doot, den jongen Hertog van Longueville, Duc de Guise, Monsr. de Nogent, met een Pistool door 't Hooft geschoten, en vallende in't Water, is verdroncken en wegh gedreven: den Prins van Condé aen sijn Hant gequetst, Monsr. de Guitry verdroncken, Monsr. Brouilly doot, Monsr. de Vivonne hart gequetst, oock Duc de Coaslin, Monsr. de Revil, den Graef de Sault, met veel andere: den Graef de Boury wiert daer doot gestoken; dit stont beyde Partyen duer. Hier door quamen de Fransse in de Betuwe, een Lant vol Beesten, en allerley Goederen, door dien de goede Ingesetenen, hopende en vertrouwende dat den Vyant buyten de Betuwe, voor die Rivieren zoude gestuyt werden, geen of weynig Goederen na de vaste Steden gevlugt hebbende, het alles mosten achter laten, of wierden noch moedernaeckt uytgekleet. Sy Fransse raeckten mede op het Tolhuys, een stercke Toorn, aen den Rijn, beneden Schencken-schans, daer op een Sergeant van Capiteyn Linden, uyt 't Guarnisoen van dito Plaets, met 16 a 17 Man tot besettinge was gelegt, 'twelck hy wel met 3 Man of alleen had konnen bewaren, gelijck het in de voorgaende Spaenssen Onrlog alleenlijck van 3 Man bewaert wiert, als zijnde een Toorn soo dick dat hy niet doorschoten, en so hoogh, dat hy niet beklommen kan werden; desen, of door blohartigheyt, of door schelmstuck, is daer van gaen lopen met sijn Volck, en alsoo zijn de Fransse sonder slag of stoot daer op geraeckt: doe naderden de Fransse oock na Nimwegen en de Veluwe.

Als nu den Vyant dus in de Betuwe gekomen was, trock 't gros van haer Leger aen d'oversyde van den Rijn, over den Kleefzen Bodem, na haer Tolhuys-Brug. Daer op dan ook den 14 deser 't Leger van sijn Hoogheyt van den Yssel sig verplaetsten, tot na Reenen, daer de Gecommitteerden by hem quamen, hebbende de Steden aen d'Yssel en daer omtrent wel beset gelaten. Amsterdam met reden door 't vermeesteren van dese notable Post verbaest, dede stracxx alle de schoone Bomen (zoo om 't Pesthuys, buyten de Leydse Poort als elders) neder vellen, Balcken en Deelen bracht men in de Stadt, en de Molens haer Zeylen; ingevolge waren de schoone Hof-steden niet verschoont, 't most af tot * het Eynde van de Werelt toe. Al de Veluwse Ingelanden scholden op Mombas, wiens Huys in den Hage door geaffronteerde gedreygt, doch door de Burgers bewaert, wilde men mede na 't Huys van Mr. Pieter de Groot.

Onder dies was 't Leger van sijn Hoogheyt, versterckt door Spaensse, afgesackt na Utrecht, alwaer sijn Hoogheyt binnen quam, wiens Magistraet weygerde, op't advys van sijn gedachte Hoogheyt, hare Stadt te fortificeren, door het weg nemen van haer schadelijcke Voorsteden: maer gingen met voorbedachten raedt de Fransse door haer Gecommitteerden te gemoet, die zy (om Sauvegarde te hebben) de Poorten open stelden, daer zy die voor haren Veltheer hadden gesloten gehouden: men sag, sonder

* Een Komenye, daer een Ende geschildert van de Werelt afvliegt, op 't uytterste van den Uytleg.

datter nogh Verdingh was gemaeckt, de Poorten eenige dagen te vooren open ſtaen, ſo dat de Franſſe binnen quamen koopen 't gunt haer beliefden: de Burgers zeyden: *onſe Heeren weten wel hoe ſy met de Franße ſtaen, wy ſullen geen hoſtiliteyt noch ſchade van de zelve hebben.* Men ſeyde oock dat onder de Conditien van Utreehts Overgaef waren: *Datſe 3 Jaren by haer oude Privilegien ſouden blyven, de Canoneſyen en Geeſtelijke Goederen ad vitam behou[illegible], en na hun af-ſterven onder de Geeſtelijke Presbiters vervallen, &c.* Dan de Staten van die Provintie ſonden aen de Staten Generael daer over de navolgende Miſſive, in dato den 21 deſer, inhoudende: *Dat ſy met ſijn Hoogheyt den Prince van Orangie en de Heeren Gevolmachtigden hadden gereſolveert, een genoegſaem Guarniſoen, zo te Voet als te Paerde, in te nemen, tot beſcherminge van de Stadt, zullende het ander gros des Legers omtrent hare Stadt blyven leggen, waer van ſy de executie hadden verhoopt: Maer den 17 deſer was haer aengeſeyt door ſijn Hoogheyt en de Heeren Gedeputeerden, dat men tot de meeſte verſekeringe der Stadt, de Voor-ſteden ſoude motten af-breken en verbranden; waer toe die van de Stadt niet konnende verſtaen, is ſijn Hoogheyt door haer Hoog Mog. gelaſt geworden uyt deſe Provintie met het Leger na Hollant te trecken, welke Reſolutie oock aenſtonts is ter executie geleyt: 't Welck ſy ſoo hooge opgenomen hebben, (meynende, dat de Regimenten, op haer repartitie ſtaende, haer niet behoort hadden geweygert te werden) dat ſy, ſiende de Stadt verlaten, en in't uytterſte gevaer, het Leger van den Coning van Vranckrijck naby, en de Stad Amersfoort met een conſiderabel gros geoccupeert, niet bequamer hadden konnen uytvinden als een Paspoort of Sauf-conduit door Gecommitteerden aen ſijn Alderchriſtel. Majeſteyt te verſoecken, die ſy oock hadden bekomen.* Den Coningh zont daer op 20 a 25 Soldaten met eenige Trompetters binnen de Stadt, met belofte van zelfs te volgen.

Als nu het Staten Leger van Dieren, en den Yſſel geforceert, na Utrecht was afgeſackt, de Franſſe over Rijn in de Betuwe geruckt, zoo had den Velt-Marſchalck Turenne (die voorheen wel onder de naem van een pleyſiertje de Veluwe, de Frontieren en Rivieren had afgeſpeculeert) nu het Commando over de Franſſe Benden, wijl den Prins van Condé te Emmerick, van ſijn ontfangen Wonde in 't overkomen van den Rijn, lagh te cureren: Als ſijn Hoogheyt den Heere Prince van Orangie nu den 13 voorby * Arnhem was gepaſſeert, quam Turenne den 14 daer voor: dit pretendeerden hy te willen beſchieten, maer de Burgers zonden Gecommitteerden uyt, en accordeerden d'Overgaef, mits Privilegien en Vryheyt behoudende, 't Guarniſoen moſt den trant van d'andere volgen, daer naderhant noch wat of te ſeggen valt: dus wierdt Arnhem den 14 Juny Frans. Van hier toog 't Frans Leger na Knodſenburg, horende onder weegh het preſagium van het loeyen der Koe-Beeſten, die meenigvuldigh ten Velde balckten, wijl haer Melckers niet af-quamen, maer nochtans tijts genoegh; zy voor-

* Arnhem is de Hooft-ſtad van 't vierde Quartier van Gelderlant, onder haer ſorteren Wageningen, Hattum, Harderwijck en Elburg, en wijl ſy aen de mont van de Roer, die met de Maſe ſcheyt, is ter rechter zyde van den Rijn gelegen; hier brouwt men excellent Bier, is tamelijck betimmert, die van Euſebius is haer Hooft-kerck, legt van Doesburg eu Nimwegen 2 Mijlen: hier plachten de Hertogen van Gelderlant te woonen: daer is oock 't Hof Provinciael, beſtaende uyt 4 van den Gelderſen Adel, en 6 Rechts-geleerden, hier valt geen Appel. maer wel Reviſie, 'tgunt profitabel voor de Vredemaekers is: Coning Philips de II. ſtelde hier een Rekenkamer, waer voor yder uyt Gelderlant ſijn Rekening moſt doen, zelfs in 't crimineel, 'tgunt tot noch toe is onderhouden geweeſt: hoe ſy door Hertog Karel van Bourgondien en andere plagen is beſchadigt geweeſt, ſul'en de oude Boecken leerſaem getuygen. Arnhem is 1585 door den Graef van Meurs bemachtigt, toen Parma de ruſien in't Lant bracht: De Stadt heeft een dicken Kerck-Tooren, en verſcheyde Rechten over Veluw-Soom.

voorseyden de disordre, timiditeyt en al te groote flaeuhertigheyt der Batavieren, die den Naem dus lang gedragen, nu door die laf hertigheyt haer onwaerdigh maeckten: Dus was Arnhem dan soo plotselijck over; hier lagh de Bloem van Gelderlant: Sy hadden alleen met een Canon afgeschoten 't Hooft van den Graef Plessis Praslin, en vernoegden sigh met de rest van Vryheyt van Religie, Privilegien, &c. Maer sy mosten eerst by den Coning zijn, en die of-hooren de voorsz. beloften, &c.

Na dat de Fransse op den 12 Juny in de Betuwe waren gekomen, zijn sy den 13 op den avont by Knodsenburgh verscheenen; 't zelve recognoscerende met 500 Man, Dragonders en andere Ruyterye; waer op die van binnen schietende, retireerden zy, dan quamen den 14 weer, maer vertrocken doen, tot den 15, wanneer Turenne en den Lt. Gen. Foucault beoosten en bewesten 't Fort gekomen was: hier op wiert by die van binnen Krijgsraet gehouden, belovende malkanderen de Schans ten uytterste te defenderen, en indien overweldigt wierden, sigh met de Kruyt-toorn in de lucht te laten vliegen: Ondertusschen wiert op den Vyant sterck geschoten, dan quamen echter furieus aen 't Oost-eynde op 't halve Bolwerck aen, doch wierden so onthaelt, dat genootsaeckt waren haer te begraven, beginnende door Schaetsen Weyde na de Grift-dijck; den Vyant peylde doe de Gracht, zijnde omtrent 3 voet diep. Ondertusschen den dagh aenbrekende, schoten de Franse heel furieus, 't halve Bolwerck ruinerende, soo dat door slechtheyt der Schans-korven geen Canonier meer by 't Canon kon duren, oock dat die van binnen van meeninge waren 't Canon te laeten sincken, om door een opening 's Vyants Aprochien te ruineren. Aen de West-zyde had sig den Vyant onder den Dijck getrancheert, de Aerde na de Gracht over-werpende, en wierpen op Krayewalt een Battery van 6 Cartouwen op, dan is niet gebruyckt als na Capitulatie, tegen Nimwegen. Den Commandant zont 's morgens sijn Cap. des Armes met een Brief aen den Lt. Gen. Welderen, waer in den toestant van 't Fort te kennen gaf, en datte afgematte Soldaten, zijnde 300 sterck, (want de gecommandeerde Volckeren maer 86 sterck waren) mosten ontset werden, wijlse door haer opgeswollen Borsten 't Musquet niet langer konde lyden, en elck wel 120 mael hadden geschoten, oock gebreck aen Musquet-kogels en Schroot, datse qualijck driemael konden lossen; doch niet volgende, zeynden zy met Fackels op een Pieck driemael, volgens afspraeck. Kort daer na sloeg een Tambour Appel, waer na toe den Commandant gaende, ontmoete de Lutenant van Capit. Seltz, die vraegde, *of 't sijn ordre was, of niet?* Antwoorde, *hier van niet te weten*, vragende, *waer is den Schelm?* waer op Seltz seyde, *dat hy de Trom stucken geslagen had, en hy was 't ontlopen in een Sergeants Barack*: waer den Commandant na toe gaende, ruckten 'em daer uyt, en losten een Pistool op hem, hier op viel hy neder, doch was maer een weynig beseert: de Soldaten riepen ondertusschen om quartier, waer op de Fransse uytkomende, riepen, *goet quartier*. De Commandeur met de bywesende Officiers deden wel hun best om het Volck weer in devoir te brengen, doch te vergeefs, so dat hy na 't Oost-half-Bolwerck ging, waer Comte de Lovigni uytkomende, vraegde, *mijn Heeren, wat wilt ghy?* waer op antwoorden, *dit door een Tambour geschiet te zijn.* Ondertusschen de Soldaten quartier roepende, seyde Lovigni, *dat Turenne daer by was, met welcke men seer goede Conditien soude konnen maeken, presenterende een Capiteyn en Luytenant in Ostagie*, die ingelaten wierden, en Cap. Wagenaer en Lt. Alendorp van d'onse uytgesonden: by Foucault komende, vraegde hy, *of sy capituleren wilden?* waer op sy seyden, *dat dese disor-*

dre door een Tambour gekomen was ; doch echter, ſo goede Conditien konden bekomen, wilden capituleren : Waer op hy ſeyde, *datſe by Turenne moſten gaen* ; doch wiert niet gevonden. Foucault vraegde doe verder, *of, gelijck te Arnhem, Priſonniers de Guerre wilden zijn ?* Op welck antwoorden, *dat ſig liever in de lucht wilden laten ſpringen, als ſig ſoo opgeven.* Doe ſeyde hy, *ſchrijft dan eenige Conditien.* 't Welck Wagenaer dee, en daer mede binnen geweeſt, wierden na Turenne geſonden, doch vonden hem niet ; waer op weder wiert geſeyt, *dat Conditien ſouden ſchrijven :* als wanneer ſy de eygenſte copierende, daer by deden het af-trecken van 't Geſchut, doch dit lieten de Franſſe daer uyt : Is dan geaccordeert dit volgende :

Willende antwoorden op de vraeg, aen ons geſchiet door den Heer Verſchoor, Cap. Gouverneur van Knodſenburg, zo hebben wy hem geaccordeert deſe volgende Articulen, te weten, dat hy zal uy ttrecken van de voorn. Plaets met volle Wapenen en Bagagie, Kogels in de Mont, brandende Lonten, ſlaende Trommels, en vliegende Vaendels, om te trecken met Paſpoort en Geley na Groeningen, door de kortſte Weg, te weten op den eerſten dag na Arnhem (indien onder ons Gebiet is) en van Arnhem na Groeningen. In de Trenchee voor Knodſenburg den 16 Juny 1672. op den middag.

Onderteeckent, DE FOUCAULT.

Van de Franſſe ſouden, na't ſeggen van Comte de Lovigny, gebleven zijn, ſo Dooden als Gequetſten, van ſijn Regiment 700 Soldaten, en 34 Officiers : dan de Franſſe zeyden nadehant wel van 14 a 1500. In het Fort bleven 6 a 7 Man, 2 Canoniers, 2 Matroſen, 2 Soldaten, 5 a 6 Gequetſten. Te Groeningen gekomen zijnde den 26 Juny, wierdt den voorn. Tambour, op aenklachte, door den Lt. Gener. Rabenhaupt gecondemneert tot de Galg.

Hier op eyſten de Franſſe Nimwegen op, leggende in't hangen van een Berg, langs de Wael ſonder Wal zijnde, konnende door 't Canon van Knodſenburg ſeer beſchadigt werden ; evenwel de Burgers willende liever met verlies van Goet en Bloet hare Vryheyt, daer haer loffelijcke Voor-ouders ſoo lange om gevochten hadden, beſchermen, als die zoo ondanckbaer ende ſchandelijck over geven, hebben deswegen de Franſſe haer eyſch niet ingewilligt : Die door een Batterye beneden, oock met een boven Knodſenburg, zelfs uyt het Fort, de Stadt heftig beſchoten : op de welcke uyt Nimwegen door het Canon by de Haven en by Belle Vedere dickwils wierdt beantwoort, en hare Stucken zomtijts lam geſchoten.

Ondertuſſchen waren de Franſſe mede voor Schencken-ſchans gekomen, zijnde de Sleutel van de Betuwe, Veluwe en 't gantſe Lant, op de ſpits van den Rijn en Wael gelegen, was van alles wel voorſien, dan alleen den Commandant, Soon van den Burgermeeſter Ter Haef, was wat jong, en te onervaren ſoo een notabilen Poſt nu ter tijt uyt te houden ; dit Fort gaf ſigh den 21 deſer, ſonder eenige boha, plotſelijck aen de Franſſe over : Zijnde te verwonderen, dat de Officieren, die daer Guarniſoen hielden, met zulck een licht overgeven te vreden zijn geweeſt, tegens hare Plicht, Eer en Eed van getrouwigheyt : Dit heeft een oorſaeck van veel quaede gevolgen geweeſt, de Veluwſe Boeren wierden doen als dol, en zeyden, dat het de Franſſe voor 11000 Piſtoletten hadden gekocht : de Ingeſetenen van Kleve, als naeſt aen gelegen, ſchreven daer van aldus, verfoeyende dien lichtvaerdigen Overgaef: *Mijn Heer, de Schenkenſchanze hat ſig ubel defendirt, und wan die Officirer welche Rijnberg und Weſel ubergeben haben, eine ſtraffe verdienet haben, ſoo iſt diſer von der Schenkenſchanze vor allen ſtrafwierdig, denn er war kaum 8 ſtunden langh belagert: und hatte auch mir 8 Canonen-*

ſchuſſe

schuße ausz gehalten, da erg aber der Ohrt: also geht es, wan man solchen jungen Leuthen solche considerable Plaze anvertrauet: Der Nimwegers halten ihr treflich, der Commandant Welderen is ein gut Soldaz.

Den Coningh was ondertusschen met 't principaelste gros van sijn Leger in 't Velt van Billon tusschen Arnhem en Doesburg gekomen, alwaer sijn Majesteyt een party sijns Legers onder Duc de Roannez na Doesburg zont, zijnde een stercke Frontier aen den Yssel: hier lagen 53 Comp. binnen, uytmakende 4000 te Voet en 100 te Paert; zy defendeerden hun in 't eerst wel, zulckx datter veel Fransse voor bleven: Terwijl Duc de Roannez den 21 deser sijn Trencheen opende, wierden 4 Edellieden neffens sijn zyde doot geschoten, krijgende self een Musquet-schoot door sijn Hooft; maer als alles tot den storm gereet gemaeckt was, sonden de Burgers uyt om te accorderen, en wiert 't Accoort gemaeckt, dat niemant in sijn Goederen of Staet eenige schade soude lyden; dan 't Guarnisoen most mede, als in de meeste Plaetsen, Krijgs-gevangens blyven, en sigh laten rantsoeneren: den Marquis de Larreylenet bleef hier voor doot, zijnde door een Canon-kogel getroffen: 't Scheen zy verbaest waren, om dat alreede zoo veel stercke Plaetsen waren overgegaen.

Hier op liepen de Fransse in de kleyne Stedekens, als, Elburgh, Hattum, Harderwijck, Amersfoort, Wageningen, Reenen en Naerden, als van geen tegenweer, oock zonder Guarnisoen, zy leefden heel slecht met de ongewapende Ingesetenen: hier uyt ontstont groot vluchten na de vaste Steden, en verkocht een Boer doen 33 Koeyen, 3 Paerden, en alle gereetschap daer toe, voor 150 Gulden.

Ondertusschen was Duc d' Orleans mede voor Zutphen geruckt, op d' ordre des Conings, den 21 deser 's morgens ten 3 uren; zijnde oock een stercke Frontier aen den Yssel, beset met 3000 Man te Voet, en 250 te Paert: ged. Duc d'Orleans recognosceerde de Stadt, na dat die van binnen, toen men haer op-eyschte, geantwoort hadden: *Dat sy zijnde een Hooft-stadt van soo een capitale Provintie, haer noch soo licht niet over-gaven.* Dus maeckten zy preparatie 's anderendaegs Zutphen te bestormen, en stonden den 22 's middags 15000 Man gereet, hebbende 's avonts haer Canon 500 passen van de Stadt reedts geplant: Strackx haelden de Regimenten van Orleans en Normandyen groot aental Tackebossen, die sy seer na aen de Gracht, om die te vullen, brachten: andere begosten een Trenchee op te werpen, die zy leyden tot op 450 passen na aen 't Contrecharp: die van binnen schoten dapper, en tusschen den 23 en 24 's nachts schoten zy verscheyde van haer Vyanden met Musquetten doot, daer onder een Commissaris van 't Geschut, en 2 Constapels, oock een Stuck Geschut onbruyckbaer. Den 24 wierpense ter eeren van St. Jan 42 Bomben in de Stadt, terwijl aen de Punct van 't Contrescarp komende, versochten die van binnen te capituleren, en

* Zutphen aen den Yssel, is het derde Quartier des Hertogdoms Gelre, doch met den Titul van een bysonder Graefschap geciert, sy presideert over Doesburgh, de Stedekens Deutecum, Lochem, Grol, Breevoort en Bronckhorst, en 't Graefschap 's Heerenberge: Heeft haer Naem van de Vriesen, die haer Zuytveen noemden, want daer veel Veen-turf valt: de Gelderse Adel plachten te seggen als sy vrolijk waren, Nimwegen is de outste, Roermont de grootste, Zutphen de rijckste, maer Arnhem de lustigste: Sy heeft over 100 Jaren onder den Hertog van Alba veel moeten lyden, of nu beter van de Franse sullen varen, leert den tijt: heeft oock haer eygen Graven gehad: heeft Kerk en Stadhuys; hoewel met goet Inkomen van Tienden voorsien, door Brant haer ruine moeten smaken: eens verbrande de Marie Kerk; die een Bisschop Hendrik van Munster en 't Graefschap voor 60000 g-gl. wiert verpant: Graef Willem van den Berg die Stad winnende, huysden met de Spangiaerden daer vry slecht: Schenck meende haer eens te overlopen, dan quam te kort: Dese Stadt heeft veele treffelijcke Privilegien.

en quamen de Burgermeesters 's avonts by 4 uren buyten by sijn Koninkl. Hoogheyt die haer tot bescheyt gaf, *van geen accorderen te willen horen spreecken, en by aldien sy de Stadt binnen een uur niet over gaven, dat hy 'tgantse Guarnisoen door den Degen soude laten passeren.* Waer op sy haer dan opgaven op discretie aen gem. Duc, die hun toestont: *Dat 't Guarnisoen, Officiers en Soldaten, Krygs-gevangens souden wesen: de Inwoonders souden behouden hare Privilegien en Vryheyt van Conscientie, &c.* Alsо is sijn Koninkl. Hoogheyt den 26 daer binnen getrocken, wiens Lijf-Compagnie en Officiers van 't Leger en de Guarde, met bloote Degens in de Hant trocken: gingh strackx de Bolwercken en Fortificatien besien, en alle nodige ordre gestelt hebbende, keerde weder na sijn Quartier, en den 27 quam weder te Dieren, logerende op het Kasteel van den Heere Prince van Orangie, vertreckende soo na den Coning op Utrecht.

Den 21 dito quam Graef Coningsmarck, extraord. Sweetse Gesant, by den Coning in 't Leger: En ontfong den 22 't advys, hoe de Bisschop van Munster door goede intelligentie van binnen, alleen door 't op-eyssen van een Trompetter, d' Over-Yssselse en Veluwse Stedekens had ingenomen; doch souden dese Over-Ysselse Steden aen 't Rijck (ut dicitur) blyven: Alsoo klackloos liepen de Soldaten uyt de Schanssen St. Andries en van der Voorn, op den 22 dito, daer de Fransse 't besit af namen, en waer door de kleyne Stedekens, als, Tiel, Kuylenburgh, Vianen, Heuckelum, Asperen en Leerdam om Sauvegarde gingen. Den 24 sont den Coningh noch meer Volck aen Duc d'Orleans voor Zutphen. Toen quamen de Bisschoppen van Straetsburgh en Munster by den Coning, den lesten met Monsr. de Bonneuil lang geconfereert hebbende, vertrock weder met een vereeringe van den Coningh, zijnde een kostelijck Kruys, omset met Diamanten: den Baron Metternich quam hier oock wegens Cur-Trier sijn Complimenten af-leggen. Toen reed Duc de Roannez met 3 Esquadrons Paerden na Utrecht. Als nu den Coning 's avonts by 10 uren over Tafel sat, en advys ontfong, dat Zutphen sig mede had overgegeven, 't Guarnisoen blyvende Prisonniers de Guerre, soo dede sijn Majesteyt 't navolgende Placcaet af-kondigen:

VAN 's CONINGS WEGEN.

SYne Maj. betrachtende, hoe grootelijks den Hemel heeft gezegent sijne rechtvaerdige voornemens, en doen advanceren de Desseynen, die gedaen heeft, sedert sijn aenkomst in 't Velt, ende begeerende te handelen met de uytterste saehtmoedigheyt, de Lieden van die Provintien, alwaer sy haer Victorie sal konnen uyt strecken, en om hunlieden te laten weten, 't gunt dat sy sullen hebben te doen, om de actien van sijne goedertierentheyt te verdienen.

Soo heeft sijn Majest. doen verklaren, en verklaert mits desen, dat alle Inwoonders der Steden (meer gevordert) binnen Hollant, die sig onder sijn gehoorsaemheyt stellen, en ontfangen de Militie, die hy goet vint hun toe te senden voor haer bescherminge en gerustigheyt, dat deselve niet alleen so gunstig als zy souden mogen begeeren, sullen gehandelt werden, maer oock bewaert en behouden wesen in alle hare Privilegien en Vryheden, en geheele vryheyt van Conscientie of Geweten, en sal haer gegeven werden omme openbaerlijck te oeffenen ende uytgeven hare Religie en Geloof.

Maer in tegendeel, dat die sig niet willen onderstellen, 't sy wie het sy, het ware dan door overvloeyinge of deur steken van Dijken of andere wegen, sullen willen beproeven de Macht van sijn Majest. tegen te staen, mette uytterste straf heyt sullen gehandelt werden: Onderwijlen desen Velt-tocht salme tegens de tegenstrevers alle actien van vyantschap gebruyken, en

en tegens 'tgeene haer toekomen mochte: En wanneer nu den Winter tijt en het Ys lichter den toegang zullen maeken om alle Steden te overlopen, so en sal sijne Majesteyt gants geen quartier geven aen de Inwoonders van deselve, maer ordre geven dat sy geplondert en verbrant werden. Gedaen in 't Leger by Arnhem den 24 Juny 1672.

Geteeckent LOUIS.
Ende lager B. TELLIER.

Den 27 vertrock den Coning van Billon na Amerongen, om vorders op Utrecht den 30 te wesen. Turenne den 24 met sijn Majesteyt gegeten hebbende, wende sigh weder na Nimwegen, dat sig noch deftig hielt, en oock heftig beschoten wiert, oock zomtijts opgeeyst, doch te vergeefs; hoewel zy Huysen en Kercken dagelijckx beschadigden, zulckx dat de Kogels verscheyde mael neffens den Predicant heen vlogen, en op zekeren tijt een Steen uyt de Muur hem tegens 't Lichaem aen vloog, sonder hem te quetsen, soo dat men geen Klocken meer luyde als men na de Kerck ging, om datse dan te meer daer op schoten, ja men most in een kleyne Kerck in de Broerstraet leeren, om dat de Groote soo beschoten wiert: Als zy met dit schieten niet en wonnen, zonden zy nochmaels een Colonel, om de Stadt op te eysschen, doch al wederom sonder voordeel, zoo begosten zy de Stadt met Vuurwercken te verschricken, en schooten een seeckere soort vau Bomben in de Stadt, die van gepeckte Touwen in den anderen gevlochten zijn, en door de gaetjes tusschen de Touwen steecken Ysere Pijpjes, opgevult met Kruyt en Musquet-kogels, die door den brant los schieten, op dat men het niet soude derven blussen, binnen is het vol Peck, Sulpher, &c. en oock een Hant-granaet, dat op en door de Huysen of op de Straten vallende, grooten brant, smoock en stanck van sigh geeft, en wanneer het wat gevlamt heeft, schieten de Kogels los, met een groot gekraeck; echter, niet tegenstaende datter so ettelijcke 100 in de Stadt geworpen zijn, soo by dagh als nacht, zoo heeft het Godt belieft, dat die alle geluckigh zijn uytgeblust, en weynigh schade deden: de Magistraet hadden eenige Leydeckers en Metselaers gestelt, die geduerig daer op waeckten, en dan uytblusten, en andere op hoge Torens, die sagen waer datse vielen: de Borgers lieten haer Kelder-vensters met Mist en diergelijcke dingen toe-dempen, en hadden voor haere Deuren en op haere Solders Tonnen en Kuypen met Water-Emmers gereedt staen, en des naches brandende Lantaernen voor hare Huysen. Naderhant schoten zy Ysere Bomben in de Stadt van tusschen de 90 en 100 pont, doch ten meerendeele door Godts genade vruchteloos, als alleen ettelijcke Huysen seer beschadigende, want sy konnen wel geheele Huysen onder de voet smijten, gelijck oock de voorgaende van groote krachten zijn: een vielder op de Broere Kerck, die het Gewelf van 't Choor instorte, zo dat men naderhant in de Prince Kamer op 't Valckhof geleert heeft: zoo mosten die van binnen vluchten van d'eene plaets na d'andere, doch veel vielen in de Wael in 't Water, die om haer gewicht niet over konden komen, anders soude men in de Stadt noch meerder schade geleden hebben, hoewel oock verscheyde Huysen geruineert wierden. De Fransse hadden boven de Stadt een Gier-brugh geleyt op de Wael, gelijck als voor de Stadt gelegen had, om daer over Volck en alle nootsaeckelijckheyt aen de Lant-zyde voor Nimwegen te brengen; doch van 't vervolgh deser Belegeringe, als mede van des Conings Optocht, ter naester Maent.

De

Den Bisschop van Munster / syn Troupen by malkander vergadert hebbende/ was ondertusschen mede op-getogen/en nam seer lichtelijck Enschede/ Oldenzeel/ Otmarsen/ Almelo/ Borculo / Lochem / Deutecum ende anders kleyne Stedekens in / als van geen tegenweer/ dan door Grol komende / viel daer strakx op aen : Hier quamen de Troupen van den Ceurvorst van Keulen by hem/ die/ onaengesien syn verklaringe van de Neutraliteyt / als op fol. 39 te sien is/ nu mede voorgenomen had de Staten Generael te beoorlogen : Het Stedeken brachten sy door 'tschieten en inwerpen van Bomben in brant/sulkx dat het sich met Accoort over-gaf : diergelijcken fortuyn had het Stedeken Breevoort mede : en wijl veel Fransse by gedachten Bisschop waren gekomen/ gebeurden in deses veel remarcable oultrages/handelende immers so slim de Roomsche als andere/ sonder onderschept. Van hier trocken sy na Deventer/ welckers overgaef aldus was :

Deventer/ daer men den Trompetter van de Toren verboot den Voix van Wilhelmus van Nassauwen niet te mogen blasen / noch den Organist op syn Orgel / en de * Predikanten voor syn Hoogheyt te bidden ; maer daer de voornaemste van Over-yssel/om dat sy over al soo veel schuldigh waren/ publijck over Tafel dorsten seggen : Alles sal toch wel gaen, ick meene so wel mijn fortuyn onder Vranckrijck te maecken, als onder dese tegenwoordige Regeeringe, &c. was evenwel d' eerste / die syn Hoogheyt tot Capiteyn Generael in Over-Yssel stemden / en de Kinderen op de Straet quamen roepen / Vive l'Orangie, in wederwil van veele / die dat Illustre Geslacht maer sochten allerwegen smaet aen te doen : Deventer dan wierdt door vuylheyt der Over-ysselse H. verraden/ ofte liever eer verkocht dan sy 't wisten : Daer was eenen Colonel Stecke Gouverneur / die alles rontom doende af-smijten / en de Wallen met Pallissaden voorsien/ over den Yssel noch de schoone Thynen liet staen : Kregen doe noch 10000 gl. van de Mennoniten. Deventer was nu ten vollen van alles voorsien/ Provisie en Amonitie in abondantie / en behalvens 1450 Hollandtse Waertgelders / waren daer noch binnen de Regimenten van de Coll. Stecke, Clant, Broersma, van Manget, ende andere by-gevoegde Benden / behalven de Burgerye / 5000 Man sterck / die wel gemoet (op geen Verraet denckende) een lange Belegeringe dachten uyt te staen. Den Vyant quam den 13 Juny omtrent Deventer / en meende den 14 dito het Beestiael van onder de Stadt weg te dryven/maer afgewesen zijnde/wiert de Stadt den 16 Juny belegert : Den Vyant sloeg beneden de volle hant een Brug over den Yssel/quam soo in de Veluwe ; terwijl groeven de Burgers nacht en dag aen een Trenchee langs den Yssel : Den 18 wierden diversche Buyten-huysen verbrant / uytgesept van die/ die men dacht geen noot souden hebben : De Boeren quamen binnen retireren ; en men smeet/ om 't selve meer te verhoeden/ de Bruggens af : Hier op sonden de Bisschoppen van Ceulen en Munster aen die van Deventer den na-volgenden Brief :

Na-

* Een Predikant te Deventer na plicht de menigvuldigheyt der Menschen Sonden op-tellende, en daer nevens de getoonde ondanckbaerheyt aen 't Huys van Orangien, wiert voor een tijt de Stoel verboden, en soo men de Burgers niet en had ontsien , men sou hem , om dat hy de waerheyt had gepredickt , onloffelijck van den Stoel gebonst gehad hebben.

NAdien 't de gantſe Werelt kundig is, datte Doorl. Churvorſt van Keulen en den Biſſchop van Munſter gedrongen waren geworden de Wapenen tegens de Heeren Staten Generael aen te nemen: en derhalven voor weynig dagen hunne Armeen niet wijt van de Veſtinge Grol hadden geconjungeert: En na de veroveringe desſelfs hun macht voor Deventer geſonden, die Stadt belegert, en ſich met de Koninckl. Franſſe Benden geſterckt, maeckende alles tot de ſtorminge gereet, om die Stadt door tijt-winninge alſoo te dwingen: Soo hebben de hoog-ged. Cheurvorſt van Keulen en Biſſchop van Munſter uyt aengeboorne goetgunſtigheyt en goetheyt, meer op't behout der Stadt, als ruyne en verwoeſtinge genegen: Wijl uyt de Stadt tydinge quam, dat ſy tot het Roomſſe Rijck inclineerden; 'tgunt wy dan oock te meer in conſideratie genomen hebben: So wert mits deſen de Burgermeeſteren en Magiſtraet aen-gedient, dat hoog ged. Chur en Vorſt niet was gemeynt deſe Stadt van 't Roomſſe Rijck af te ſcheuren, maer deſelve veel meer aen te hechten: Willende des Raets meeninge niet tegen ſpreken, als zy maer billijcke Conditien, eer het tot Krijgs-actien komt, willig in-gaen, en de Stadt overgeven: Vermits toch deſe Stadt alle hoope van Secours gebreeckt, ſo is dan niet als haer overgeving of ruyne voor oogen, welcke die verdienen die tijt en gelegentheyt verſuymen, die zy de Werelt, en hunne Nakomelingen ſullen hebben ontrooft. Gegeven in 't Slot Sanden, den 15 Juny 1672.

Getekent, CHRISTOF BERNHART.
In den name van ſijn Doorl. Cheurvorſt van Caulen, FRANCISCUS EGGO, L. S.

Als de Deventer Brug was af-gebroken (daer van men den Aenleyder naderhant Brugge-man heete) ſeyde de Heer Bockholt, ſulckx beriſpende: Ey toch! waer over ſal men nu uytvallen / laet de Brugge weder leggen; maer de Brugge-man ſulckx belachende (onaengeſien men den Raet daer over wilde vergaderen) was en bleef de Brug nochtans af: Waer op verſcheyde ſeggen: datten Prelaet te Munſter / op dit af-breken had geſegt: Ich ſee nou wol, das der Schelmen woerd halten: 't Welck ſijn Ingenieurs daer na toen Deventer over was / aen de Burgers mede ſeyden: Den 20 alſoo den Vyant over den Yſſel / door Bomben / brant ſocht te verwecken / vielen die van Deventer aen de Norenberghſe Poort met goet ſucces uyt: Onder wijl wert verhaelt / hoe Jan Streckel in de Kelder / preſent ſijn Schoonvader H. Nilant, een Brief ontwierp / die 's anderen daegs na giſſing by 4 uren (alſoo geen klock ſloegh) by die van haer Cabaillie (dat zijn t'ſamen geſwoorne) geleſen / geapprobeert / en buyten kenniſſe van de geſwooren Gemeente of den Krijgsraet na buyten wiert geſchikt / vervatende deſen inhout:

Copie van een Miſſive by de Heeren van de Magiſtraet der Stadt Deventer, geſchreven aen haer Chur en Furſtel. Gen. van Colln en Munſter.

'T HEeft U Churfurſt. Doorl. en Furſtel. Genade reſpective ons op giſteren door een ſchriftelijke Acte gelieft te doen notificeren, dat U Churfurſtel. en Furſtel. Gen. intentie ſoude zijn deſe Stadt onder redelijcke Conditien wederom te brengen aen 't H. Roomſſe Rijck, waer op U Churfurſtel. Doorl. en Furſt. Gen. niet hebben konnen antwoorden punctuelijck, dewyl wy van onſe twe mede Rijkx-ſteden Campen en Swol, daer over eerſt moeten in-nemen der ſelver Conſideratien, volgens Verbonts-brieven onderling dieſwegen op-gerecht, van niet van malkander te ſullen ſcheyden als met gemeene bewilliging, waer toe alſo wy niet konnen geraken, als onder Paſpoort en Sauf-conduit, ſo is ons verſoeck, dat U Churfurſtel. en Furſtel. Gen. ons daer toe een behoorlijke Pas, en Eſcorte voor onſe Heeren Gecommitteerden gelieven te verleenen. en inmiddels een ſtilſtant van Wapenen te beramen, om binnen weynig tijts U Churfurſt. Doorl. en Furſtel. Gen. onſe en andere beyde Steden meyninge en intentie ten principalen te openbaren, &c. Den 20 Juny 1672.

Hier op quam 's avonts een Biſſchopſe Trompetter / maer Stecke droegh hier geen kenniſſe af / en ſont hem te rugge / wijl nae Sonnen ondergangh gekomen was. Den 21 onder pretext dat eenige Plaetſen als Aſſen en Pol-ſtraet in brant ſtonden / wierden de Gemeens-mannen 's morgens ontboden / alſoo

soo nu geduerig Bomben in-quamen: Sonden een Trompetter om stilstant uyt/buyten kennis der Gemeente en Militie: Onderwijl/also sy meester wa-ren/ stemden 5 Straten tegens 3. Daer op 3 Heeren uyt de Magistraet uyt-gesonden/met een droevig Accoort binnen quamen/te weten/ om ter na-nacht de Stadt Deventer aen den Vyant over te geven: Waer op 't Guarnisoen en de Waert-gelders wel siende dat hare . . . . . Schelmen waren/ een oploop maeckten/ om haer leven wagende/ niet schandelijck door ontrouwe bedrogen te werden: Zy wilden Nilants Huys plonderen: Evenwel de Stadt was ge-traduceert/ en wierden als Lammeren hier 't Guarnisoen en de Holl. Waert-gelders ontwapent/ ende dat jammer was/ als Prisonniers de Guerre op-geslo-ten/ wijl toch dese Committenten ter contrarie waren gelast / maer niet had-den geeffectueert: O! schandelijcke overgaef: Hier op sagh men 't Guarni-soen by de Burgers van Deur tot Deur gaen bedelen: En de Holl. Waert-gelders eerst van alles geplondert/ mosten noch 65000 gul. tot haer Rantsoen geven: 't En was nu de Fransse Creaturen niet genoegh soo olijck Deventer op te geven/ maer sonden oock Brieven nae Swol / om 't selve nae te volgen: Doen had den Bisschop van Munster reden te seggen: Ey das sein meiner gut-ter Vrunden.

Unico Ripperda, Coll. verhaelt/ doe hy den 13 Juny binnen Swol met sijn Regiment quam/dat wel sag daer niet aengenaem was: en wierden 2 Comp. gedetacheert door Gedeputeerden van Campen en Swol na Swartsluys en Campen: Den 18 wiert den Heer H. W. van Aylva aen de Masten-broecker Kerck opgedragen 't Commando over de Militie van Over-yssel: Hy present zijnde/ waer op de selve in presentie van Coll. Bamphield en andere Officieren die van Swol aen-maenden haer Stadt te fortificeren; dan dit en hielp niet/ veel min luysterde men na het voorstel der Groeningse Gedeput. van dat men een Dam in 't Swarte-water soude maken / waer door men Swol onder wa-ter kon setten; en hadden de selve hier toe al 't geldt by haer/ maer men wilde niet: En onderwijl lieten sy soo braven Frontier-stadt schandelijck vervallen/ 't was al manck/ verminckt / onbruyckbaer en veel ten achteren. Aen 't Re-trenchement was nu 't behout van Swol/ dies wiert Coll. Bamphield en Rip-perda daer binnen gecommandeert: En quamen de Bisschopse den 22 Juny voor Swol: Eenen l'Espiere, van Deventer en Bentinck van Brokelinkamp, qua-men met een Bisschops Trompetter binnen/en op 't Stadthuys dede l'Espiere een lange Oratie; Coll. Bamphield so daer mede om te hooren gekomen was/ te meer om dat men hem geern absent had gehad/ seyde/ dat het nu geen tijt was om zulcke Harangues te hooren: Dat den Vyant al voor de Poorten was, en dat men op sijn Religie en Vryheyt moste dencken: Niet geresolveert zijnde, om sich in de Kerck te laten sluyten. Sy die al (soo men hoorde) 's morgens met den Vyandt verdragen waren/op deselve Conditien als Deventer: En om Col. Bamphield quijt te zijn/versochten hy wilde met sijn Regiment weder binnen de Stad ko-men/gelijck hy en Ripperda deden / gaende te gelijck na 't Stadthuys; in haer Raet-kamer komende/ vonden de Wijn op Tafel staen/daer l'Espiere mede ge-tracteert was/die door een andere Deur uytging; dan weygerden op versoeck daer van te drincken/ seggende / dat het nu geen tijt was om te drincken, maer om

te

te vechten, en hare Stadt te defenderen: Bamphield seyde / dat sy haer Voor-steden mosten af-breken, en Eed doen, van niet sonder d' Officieren te accorderen: Stellende de Colls. hun Hoofden tot onderpant / datse over ses Weken beter Capitulatie souden konnen krijgen als nu, met versoeck, sy de Vryheydt en Religie soo schandelijck niet wilden abandonneren: Waer op Burgerm. Crans antwoorde: Hoe zullen wy ons met 1200 Man, en soo veel Burgers defenderen, daer Deventer met een sterck Guarnisoen en schoone Fortificatie sigh geen 6 dagen heeft konnen defenderen? Wegens de Voor-steden seyden sy / niets te durven doen sonder kennisse der Gemeens-luyden, zullende 's anderen daeghs daer over vergaderen: De Colls. versochten / het datelijck mocht geschieden; als mede / dat de Capiteynen der Burgerye op 't Stadthuys mochten komen: dan wiert geweygert: Vorders vragende / waerom zy den eenen Trompetter hadden wederom gesonden: Crans seyde / l'Espiere zulckx gedaen had: Bamphield vraeghde / of sy dan Commissarisen aen den Bisschop souden senden: waer op antwoorde / zoo wy Commissarisen zenden, zullen geen Troupen herwaerts komen; sy vraegden / of sy dan Prisonniers de guerre zouden zijn; waer op geantwoort wiert / die de Capitulatie wilde teyckenen, vry zou zijn: Waer op sy seyden / dat sullen wy niet doen, en willen oock geen gevangens zijn: Retirerende haer voorts nae 't Retrenchement / seggende / daer beter te zullen konnen capituleren: Een van de Magistraet seyde / soo gy u retireert, zult gy 't voordeel der Capitulatie verliesen: Bamphield seyde / het is beter te sterven als soo te capituleren: Waer op haer 's nachts uyt de Stadt retireerden: Conserverende alsoo hare Militie: Aen 't Retrenchement komende / hoorden / den Vyant over 't Sallicker Veer was / waer op na Hasselt / daer den Lut. Gen. Aylua was / marcheerden / en van daer togen na Vrieslant / met 't Volck van Staphorst en Koobeen. By Hasselt kregen sy de Stalmeester van Swol met een Brief aen de Magistraet van Steenwijck / van dees inhout:

Erentfeste, wijse, voorsienige, seer discrete goede Vrienden: *Alsoo alhier een Capitulatie werdt gepresenteert, door de Heeren Chur en Furst zu Ceulen en Munster, hebben wy geoordeelt, dat U E. Privilegie requireert, dat U E. daer omtrent hare Gecommitteerden mede laten vinden: So hebben wy U E. daer van by desen kennisse willen geven, ten eynde U E. hare Gecommitteerden aenstonts alhier willen laten vinden, dewijl de zake geen uytstel lijdet: En doen U E. hier mede Gode Gode bevolen. Zwolle den 22 Juny 1672.*

U E. goede Vrienden, Ridderschap en Steden, de Staten van Over-yssel.

Ter Ordonnantie van de selve, get. D. Roelinck.

Dese en diergelijcke Brieven sonden zy oock na Hasselt / die hoorende / dat 't Guarnisoen uyt Zwol na Vrieslant uytgetogen was / deden insgelijckx: En doen sy te Geelmuyen quamen / vonden daer 't Guarnisoen van Campen / welke Stadt de Capitulatie al mede hadde aengenomen.

De Magistraet van Swol gaf daer tegens in een Geschrift uyt / dat sy haer Stad hadden moeten overgeven / om datse van de Officieren en Soldaten waren verlaten / &c. Het zy dan soo het zy / den Bisschop kreeg de Stadt.

Ged. Bisschop kreegh lichtelijck Campen / Hasselt / Swartsluys / Blockzijl / Steenwijck en de Kuynder / wijl 't Guarnisoen / als beducht van gevangen te worden / daer uyt was getrocken / ende zich ten meesten deel gevoegt by

 den

den Luyt. Gener. Aylva, die met een considerabel gros op de Frontieren van Vrieslandt lag/ en daer door te meer versterckt wiert: Oock was aen den selven/ op't overgaen der ged. Plaetsen/ uyt Vrieslant alle nootwendigheden/soo van Volck als andersints/ toe-gebracht / om die Provintie daer door van alle invasien te bevrijden: En tot meerder versekeringe wiert het Lant rondsom onder water geset.

't Guarnisoen van de Ommer-schans/ horende 'tverlies der Over-Yssels Steden/begost te mutineren/seggende tegens haer Oversten/wat sullen wy hier doen? wy en willen geen gevangens zijn, &c. en diergelijcke: 't En hielp niet wat den Commandeur haer vermaende/ sy riepen eenhellig / datse,niet anders als de groote Steden wilden doen, die het zonder slagh ofte stoot over gegeven hadden, en datse niet in de Kerck geslooten wilden wesen: Roepende voorts / trop/ trop: En liepen soo meest alle op verscheyde manieren huns weegs: Eenige liepen in des Majoors Huys/haer dol en droncken drinckende; eenige maekten sich sieck/ andere liepen over/ en so voort: sommige begroeven hun goet onder de aerde/maer de Bisschopse haelden 'tnaderhant daer weer uyt: Die noch gebleven waren/waren 32 Man sterck/dese plonderden 't Commandeurs-huys/ en stalen veel goet/oock 't Vendel van Capiteyn Vogellijn, die't haer weder ontnam/ tapten het Bier en Wijn uyt / en nae datse alles uyt de Baracken genomen hadden/ seyden sy / gaen wy, gaen wy, ende liepen in de Binnen-corps de guarde/ onder malkander seggende / wy willen ons liever onder malkander doot schieten, als tegens den Vyant vechten, &c. Ende so liepen sy alle als Schelmen van 't Vendel / datse weer meenden mede te nemen/ maer 't miste: Dus bleven de meeste Officieren / en siende geen kans om de Schans sonder Volck te defenderen/ en op waerschouw dat den Vyant aenquam/ sag yder om een goet heen komen: Den Commandant wierdt by 't Koveen gevangen / berooft en te Hasselt gebracht; waer van daen den selven te Muyden komende / den 28 Julij/verklaerde by hant-teeckeninge/ sijn grooten yver om de Schans te defenderen/ soo hy sulcke Schelmen niet binnen gehad hadde/ die so schandelijk ende onwederhoorlijck mutineerden / ende liepen eer sy de Vyandt hadden gesien.

De Munsterse quamen strackx van d'Over-yssels Steden de Zuyder Zee ontveyligen: Daer tegens eenige gewapende Jachten uyt-gesonden/ die Gaten stopten/ en verscheyde Roof-scheepjes weg namen.

De Conquesten van dese Bisschoppen verdeelden sy als volgt: Grol ende Brevoort behoorden onder de partagie van den Bisschop van Munster: Deventer onder den Bisschop van Keulen: Swol voor haer beyde / blijvende de Dominien en Jurisdictie gemeen/dog als de Campagne gedaen sou zijn/verders daer van te handelen: Alsoo die van Munster voor hem begeerde Campen/ Hasselt/ Elburg/ Swartsluys/ Steenwijck ende Blockzijl: So dat geheel Over-yssel/behalven Deventer/voor den Bisschop van Munster sou zijn: Ende den Coningh van Vranckrijck soude in Campen ende der Elburgh sijn Guarnisoen houden/ soo lange als desen Oorlog duerde: Hebbende belooft de selve weder te restitueren in handen van den Munstersen Bisschop/so haest de Vrede soude geslooten zijn.

Sijn Hoogh. was ondertusschen met het Leger na Hollant gemarcheert/ en quam sijn Quartier te Bodegrave en Nieuwer-brug nemen: Prins Mauritz trock met een partye Volck na Muyden en Weesp: de Velt-marschalck Wurts na Gorcom: En den Grave van Hoorn nae de Goberwellen Sluys: Ook een partye Volck na Schoonhoven: Om den inval der Fransse door dese 5 capitale Posten in de Provintie van Hollant te stuyten: De Wercken wierden strakx op de Passen gemaeckt/ de Sluysen wierden geopent/ de Boeren gewaerschouwt/ en't Lant onder water geset: Waer over veele van 't Lant met alle haer beste Goederen in de Steden vluchten: Sijn Hoogheyt had by hem in sijn Quartier den Graef van Nassauw Sarbrugge/ Monsr. Zuylesteyn, den Graef van Styrum/ en den Commandeur de Villeneuve. Den 19 hebben de Ridderschap/ Edelen en Steden malkander door een nieuwen Eed verbonden. Om al haer Goedt en Bloedt te waegen, ende d'een den anderen in alle uytterste noot te assisteren. Amsterdam stelde niet alleen door de Sluysen het Lant bry verre onder water/ maer die van Hulst / Sluys en Bergen op Zoom deden oock also: Vrieslant en Groeningen wierden van alles geadverteert/ waer na sig te reguleren. Dese ordres waren wel goet/ maer het gemeen horende 't verlies van so veel Plaetsen, begost in de grootste Steden te revolteren / yder op sijn Magistraet/ meenende daer mede hun qualen te beteren: Hier speelden veel gewaende onder/ menende hun acces by den Prince van Orangie so aengenaem te zijn/ datte oude Regenten daer uyt/ en sy Nieuwelingen in de plaets souden ingelijst worden: Ende om haer dessepnen eenig coleur te geven/ stelde men de pijpen/ niets pogende als rijcke Luyden Huysen te plonderen.

Oock wierden op dese tijt Gecommitteerden aen de Coningen van Vranckrijck en Engelant geschikt/ om te sien of men alle onlusten door amicable middelen noch soude konnen ter neder leggen; de 4 Gecommitteerden aen den Coning van Vranckrijck waren/ de Heeren van Gent, de Groot, Odijck, van Eck: Engelant kreeg diergelijcke Gecommitteerden: Van welckers af-sendings den Baron d'Isola, Keyserl. Minister/ de Lira, wegens Spangien/ Heug, wegens Denemarcken/ en andere/ by haer H. Mo. in conferentie/ communicatie wiert gedaen/ en versocht 't selve statim aen hare Heeren Principalen te willen relateren/ &c, De Gecommitteerden by den Coning van Vranckrijck gekomen/ wierden soodanige Conditien voor-gestelt / die voor desen Staet niet aennemelijck waren: Ende of men wel op Engelant goede hoope schepte/ viel daer niet af/ want sy maeckten een stricker Alliantie en prolongatie op haer Tractaet/ gelijck naderhant gebleken is: Onderwijl men hope gaf van Handelinge ende Accomodement / waer toe de voorslagen geheel niets tot eenige Vrede/ maer tot alles in te slocken scheenen te leggen. Mr. Pieter de Groot arriveerde dan den 24 deser uyt 't Fransse Leger in den Hage/ hebbende by sig een Frans Capiteyn van de Lijf-guarde des Coninghs / en dede noch den selven dag rapoort aen haer Ho. Mog. wegens sijne verrichtingen: Daer op eenige Leden een keertje na huys deden/ dan 's avonts weder-keerende / waeren dien nacht de Staten Generael en de Staten van Hollant/ &c. vergadert: Den 27 Junij 's morgens vertrock d'Heer de Groot met ged. Capiteyn in een Caros met 6 Paerden weder na den Coning van Vranckrijck: Maer wanneer men

nu in dese Landen sag divulgeren de Conditien/ die Vranckrÿck en Engelant pretendeerden / wierden niet alleen de Groote / maer oock de kleyne gestoort: Selfs de Zeeuwen konden niet resolveren tot 't geven van volle macht aen de Gecommitteerden/ die men om van Vrede te handelen aen de Coningen van Vranckrÿck en Engelant had gesonden: Ende sy stemden 't af / het gunt tot dien eynde alrede mocht zÿn gedaen geweest: Maer schreven een seer ernstige Patriotten Brief/dat men veel eer yder/soo om de Religie als Vryheyt moste inscherpen/ omme deselve te brengen in een goede defentie/&c. Wederom sag men te Leeuwaerden de Stenden van Vrieslandt aen haren jongen Vorst op-offeren het Stadhouderschap van Vrieslant/daer over de Princesse sÿn Vrou-moeder tot danckbaerheyt aen de Vriesse Heeren een braef Tractement gaf: Onderwÿl begost men in Hollant/ Vrieslant en alle die 't wel meenden / de lage Landen onder water te stellen/ mits yder des gewaerschout/sÿn Goedee en alles mocht preserveren. Den 29 wiert t'Amsterdam van 't Stadhuys afgekundigt: Dat de Heeren 36 Raden hadden vast gestelt hare Stadt te willen defenderen en maintineren tegens alle de quade desseynen van onse Vyanden: Daer by op te setten Goet en Bloedt, of wat haer Achtbaerheden daer toe zullen konnen contribueren, met vertrouwen, dat de goede Ingesetenen en Burgerye gelijcke getrouwigheyt volgens hare schuldige plicht in volstandigheyt sullen bewysen: Terwijl dese Stadt van alle Voorraet in overvloet is voorsien: En om 't zelve te meer te verseekeren, hebben haer hooge Achtbaerheden wel scherpelijck verboden den uytvoer van eenig Graen, als met expres consent van haer Achtbaerheden. Den 20 deser verkooren den Heer van Beveren tot Commandeur van hare Stadt: Ende leyden diversche Uytleggers op Pampus en de Zuyder Zee: Verscheyde Steden in Hollant begosten haer oock te fortificeren: En op de Mase wierden eenige Uytleggers geleyt.

Maer op de tÿdinge van 't verlies van Utrecht en Woerden / waeren veele Huysgesinnen uyt Hollant na Hamburg/ Antwerpen en Vlaenderen / of daer zy meenden alderseeckerst te zÿn/vertrocken: (doch naderhant de saecken van 't Vaderlant tot een beter stant gebracht / zÿn veele der gevluchte weder naer huys gekeert) zelfs den Hage wiert by de bemiddelste Lieden/en van des selfs beste Goederen geabandonneert / alsoo men beducht was / als of de Fransse Ruyterye alle uren daer stonde te komen: Weshalven men oock sterck sprak/ om 't Hof uyt den Hage na een verseekerder plaets te transporteren: 't Scheen doen by de hoogste Bestierders van 't Landt/ deselve doenmaels met patientie af te wachten: En souden de drie Presidenten/ so van den hoogen Raedt/ van 't Hof als de Reken-kamer den Raet-Pensionaris gevraeght hebben: Wat in desen perplexen tijt best te doen stont? Dan kregen geen ander bescheyt/ als sÿn Schouderen op-treckende: Dat geen raet daer in te geven was: En dat een goet ende spoedigh Accomodement met de Vyanden mogelijck het beste expedient soude zijn. De voornaemste vreemde Ministers en Roomsgesinden in den Hage (seyde men) waren reedts van ampele Sauvegardes van den Coningh van Vranckrÿck voorsien/by noot van overval hun dus wapenende: Dese waren op de korte Gracht (aldaer cierlÿck geschreven) bedecktelÿck te koop: Het welck d' Ingesetenen van den Hage niet weynig verbaesden: Onder de uytge-

geweeckene was die tijt ook den Raetsheer van der Graef, die met sijn Gemalinne en Dochter na Delft vertrok/ om (volgens de persuasie van sijn twee Soonen/ Mr. Pieter en Jacob, die terwijl in den Hage souden blijven) daer 3 a 4 dagen af te wachten/ hoedanig het in den Hage mocht af-loopen: 't Gebeurde dan den 21 deser/ dat ged. Sonen van den Raetsheer van der Graef (na dat eenig Goet op Delft hadden doen bestellen) sommige Gasten hadden gehad/ die sy gaende thuys brengen/ bejegenden by laet den Raet-Pensionaris de Wit, so hy uyt de Vergaderinge van haer Ed. Gr. Mo. t'huyswaert ging: Den selven schrijft daer van aen de Staten van Hollant aldus:

Edele Groot Mogende Heeren,

GIsteren laet in den avont tusschen elf en 12 uren, komende uyt Uw Edele Groot Mo. Vergaderinge, heeft seker Persoon, my onbekent, mijn Dienaer, die met een brandende Flambeau voor uyt ging, het Licht met gewelt uyt de hant gewrongen; en het selve uytgedaen en weg geſmeten hebbende, zijn aenstonts op de Plaets by't Gericht, vier Mans-Persoonen, alle met bloot Geweer, my te gelijck aengevallen, en hebben, sonder eenige woorden te spreken, eerst soo veel mogelijck na my gesteken, en daer na my in den Hals gehouwen, met dewelke ick eenige tijt geworstelt hebbende, ben eyndelijk ter neder gevallen, en heb also een groote confusie met een quetsuer in 't Hooft gekregen; daer na weder op geraeckt wesende, zijn zy alle te samen door geloopen, vertrouwende soo het schijnt haer desseyn te hebben volbracht, dog hebben my echter maer twe wonden in't Lichaem geinfligeert, daer van de eene is een steeck in de rechter zyde, tusschen de vijfde en sesde Ribbe, en de ander een steeck van achter gegeven, omtrent de juncture van de lincker Schouder, mitsgaders 't geene als boven wegens mijn Hals en Hooft is gementioneert d'Heeren Doctoren van der Straten en Helvetius, als mede de twe Chirurgijns, genaemt de Wilde, die my gevisiteert en verbonden hebben, oordelen, dat geene van alle de voorsz. Wonden, voor als noch, met pericul is vermengt, so dat ick by provisie reden heb om Godt den Heere te dancken, dat die rencontre niet arger afgelopen is: Zijnde ick nochtans niet in state, om mijn dienst en functie by Uw Ed. Groot Mog. te konnen waernemen, daer van ick mits dien eerbiedelijk versoeke tot beter gelegentheyt en dispositie te mogen blyven gedispenseert: Waer mede Godt Almachtigh biddende, Uw Edele Groot Mogende loffelijcke Regeeringe in dese gants bekommerlijke tijden met sijn extraordinaire Genade te willen by-wonen en Zegenen. Sal ick verblijven, Ed. Groot Mog. Heeren, Uwer Ed. Gr. Mo. onderdanigen en getrouwen Dienaer.

Was getekent,

JOHAN DE WITT.

Hage den 22 Juny, 1672.

Dit aldus verricht zijnde/ quam aenstonts alles op de been/ en de Ruyters en Burgers in de Wapenen: de Bruggen wierden opgehaelt en beset/ ooch op verscheyde Plaetsen van de addvenuen Slag-boomen gestelt: Men seyde den Raet-Pensionaris doot of doodelijck gequetst was: na de hantdadige wierdt naeu gesocht; en door 't geroep der naem of anders ondervont men de Soons van den Raetsheer van der Graef daer hantdadig aen waren: 't Huys wierdt datelijck beset/ en quam de jongste Zoon verscheyde mael daer voorby wandelen/ sonder te konnen aen-bellen: eenige Burgers hem siende/ seyden dat hy hem weg maecken soude/ dan hy niet wel konnende/ wiert van anderen in de Cortegarde gebracht/ en namaels op de Voor-poorte. Den President en Raet van 't Hof examineerden hem in den vroegen morgenstont/ daer hy alles bekende. De Heeren Staten van Hollant hier over in al haer Leden seer gevoelig/ namen noch geen contentement met de aengewende extraordinaire vigilante proceduren van den Hove/ maer versochten of ontboden Commissarissen van den selven Hove in haer Ed. Groot Mo. Vergaderinge te verschijnen/ aen de welcke deselve haer E. G. Mo. met seer significante/ en niet minder ge-

voe-

voelige expressien/ recommandeerden en belasten / dat sonder eenige uptstel rigoureuse en bigoureuse Justitie over den gevangen gedaen mochte werden: Dat men na de andere drie fugitiven mede-Compliten exactelijk soude inquireren/ om die mede in handen te bekomen/ waer't doenlijck; en alles naukeurig te ondersoecken wat en wie aen dese onbetamelijcke actie noch verder vast soude mogen zijn. Zijnde ook Commissarisen of Gedeputeerden upt haer Ed. Groot Mo. Vergaderinge geweest/ die onvermoept aen die van den Hove aenhielden/ ten eynde als voren korte rigoureuse ende bigoureuse Justitie in cas subject mocht werden gedaen/ op dat so doende alle de Leden van de Vergaderinge/ die haer soo in't generael als in't particulier by dit quade opset vonden geintereffeert en geledeert/ in de exercitie van haer publijcke functien mochten werden gesecureert/ en alsoo veyliglijck de Vergaderinge voortaen mogen frequenteren/ als eenmael een afschouwelijck exempel in de Persoon van den Gevangen mocht zijn gestatueert. En wiert dit soo verre by die van den Hove in achtinge genomen/ datme op't g. d. eerste examen de Sententie des doots vast stelde; sulckx dat een a twee Predicanten by den selven 's Woensdags avonts wierden geadmitteert. Men seyde ook/ dat men dese saek/ door andere aen-gedreven/ socht smakelijk tot assopiatie by den Raet-Pensionaris te maken/ dan dat die daer niet toe konde condesceren/ hoewel verscheyde aenbiedelijcke voorslagen: dit viel ten wedersijden al hart: en het ontstelde dat den Scherp-rechter reets was ontboden: Maer't scheen / dat de Sententie sijn Executie most hebben/ en wierden 's Woensdags de Val-bruggen in den Hage opgehaelt/ de Ruyters en Burgers mosten in de Wapenen; de Poorten tot Delft/ Leyden en Rotterdam gesloten/ en de weg na den Haeg met Ruyters beset: Ten elf uren quam den Gevangen over't Hof en de Zael naer de Rolle/ daer sijn Sententie aenhoorde/ luydende als volgt:

ALsoo Jacob van der Graef, jegenwoordigh Gedetineerde op de Voor-poorte van den Hove van Hollant, voor den selven Hove buyten pijne en banden van ysere bekent heeft, dat hy op Dingsdagh voorleden acht dagen, zijnde den 21 deser Maent Juny, 'savonts ten Huyse van sijn Vader hebbende gegeten, en met sijn Broeder Pieter, Adolph Borrebagh en Cornelis de Bruyn, te zamen de klocke half elf uren uytgegaen zijnde, gesien hebben dat'er noch licht was in de Kamer van de Heeren Staten van Hollant, en dat by die occasie geseyt is door de voorsz. Borrebag, dat de Staten noch vergadert waren, en dat dieshalven daer noch mede was den Raet-Pensionaris de Wit, hem uytmakende voor een Schelm en een Lant-verrader, voegende daer by, dat men hem behoorde aen kant te helpen, en dat oock't selve by henluyden opgenomen zijnde, zy met den anderen hebben geloot, wie de eerste soude zijn die de aggressie soude doen, en dat tot tweemael't lot is gevallen op Cornelis de Bruyn, en dat de oorsake, waerom zy voor de twede mael geloot hebben, is geweest om dies wille, dat zy meynden dat 'er in de eerste reyse abuys was begaen, dat dieshalven ook de voorn. de Bruyn de eerste is geweest die den Raedt-Pensionaris geaggresseert heeft, nae dat alvooren, of door Borrebach of door de Broeder van hem Gevangen de Flambeauw uyt de hant van den Dienaer van den Raedt-Pensionaris was genomen ende uytgedaen; en dat het selve is geschiet op de Plaetse, tusschen de Voorpoorte en het Schavot, en dat ondertusschen sijn Gevangens Broeder en Borrebach met de Knechts besig zijn geweest, en dat een van de Knechts hem op de loop begeven heeft; dat doen sijn Broeder hem Gevangen, en de Bruyn, die met den Raedt-Pensionaris besig waren, te hulpe is gekomen, dat als doen den Raet-Pensionaris onder de voet is geraekt, en dat sijn Gevangens Broeder op het lijf van den Raet-Pensionaris is gevallen, en dat hy Gevangen doen hem een quetsure met zijn Mes in sijn Schouder heeft gegeven, 't welck hy nederhant heeft wegh geworpen, ende dat hy zijn Degen niet en heeft uytgetrocken, om dat hy die niet van doen hadde, maer dat het selve Rapier in de raboullie uyt de Schede is gevallen, dewijl hy te wijt was, zijnde de selve die hem op de Voor-Poorte is vertoont, ende het selve gedaen hebbende, dat sy gesamentlijk zijn heen gegaen, sonder dat hy Gevangen eenige Menschen heeft vernomen; dat hy geene redenen weet, waeromme hy 't selve Feyt heeft helpen perpetreren, als om dat hy

hy van Godt verlaten was. Dat hy Gevangen, vermits den voorn. de Bruyn in sijn hant gequetst was, versocht is, om te gaen, gelijck hy oock gedaen heeft, na eenen Doctor Breugel, wonende in de Molestraet, ten eynde hy eens ten Huyse van Levijn van Dijck, wonende alhier by de Lutherse Kerck, wilde komen, en dat hy met den voorn. Breugel aldaer zijnde gekomen, deselve als doen het Verbant aen de voorn. de Bruyn heeft gedaen: Dat hy de Sack met Stucken, den Raedt-Pensionaris af-genomen, ten Huyse van den voorn. Levijn wel heeft gesien, alwaer sijn Broeder en de voorn. de Bruyn haer retraicte hadden genomen, maer dat hy niet en weet, by wie deselve Sack genomen is, en dat hy aldaer een Mantel van den voorn. Levijn geeft genomen, die hy omgehangen heeft, met de welcke hy oock geapprehendeert is. Al't welke zijnde saken van seer quade consequentie, die in een Lant van Justitie niet behooren geleden, maer andere ten exempel gestraft te werden. Soo is 't, dat 't voorsz. Hof met rijpe deliberatie van rade doorgesien en overwogen hebbende, alle 'tgene ter materie dienende is. Doende recht in den name en van wegen de Heeren Staten van Hollant en West-vrieslant, verklaert heeft, en verklaert mits desen den voorsz. Gevangen begaen te hebben Crimen læsæ Majestatis: Condemneert hem mits dien gebracht te werden ter Plaetse daer men alhier gewoon is Justitie te doen, en aldaer geexecuteert te werden met den Swaerde, datter de doot navolgt, en verklaert alle sijn Goederen geconfisqueert Gedaen in den Hage by de Heeren en Meesters Adriaen Paeuw, Heer van Bennebroek, President, Albrecht Nierop, Willem Goes, Heer van Bouchorstenburg, Cornelis Fannius, Heere van Out-Haerlem, Fredrick van Lier, Cornelis Baen, en Mattheus Gool, Raetsluyden van Hollant, en gepronuncieert op de Audientie van de Rolle den 29 Juny 1672.

In kennisse van my, ADR. POTS.

Waer na sijn Rechters reverentelijck gegroet hebbende / ging van daer nae de Gerecht-plaets / alwaer geknielt / en met hulpe van een Predikant een kort Gebed gedaen hebbende / door den Scherprechter wiert onthooft / en jammerlijck gemartelifeert; hebbende die roem / dat met groote Godtvruchtighept en kloeckmoedighept is gestorven.

Doe men nu in Hollant sagh hoe dat door verraet en bedrog de voornaemste Frontieren / als Wesel / Rijnberck / Schencken-schans / &c. ook Deventer / Campen en Swol haer so plotselijck de Vyanden ten prope gaben: waer door veel goede Ingesetenen upt Hollant selfs / daer onder de Lantsaten / zijn verraden / verkocht en gelevert / die om haer te beschermen gekomen waren; die men als Beesten in de Kercken sloot / ende mochten niet upt als op hoog Rantsoen: So wierden de Ingesetenen seer moeplijck / siende so veel Plaetsen in 's Vyants handen: Waer by komende 't vertrecken van verschepde Lieden met haere beste Goederen upt Hollant / (waer over al verschepde moeplijckheden vielen) begosten te murmureren en t'samen te rotten / borstende 't selve te Dordrecht eerst upt / daerse hare Regeeringe begosten te mistrouwen / sendende een harer Capiteyns aen de Magistraet / om te weten / of men de Stadt wilde defenderen; hy kreeg bescheyt van jae: Dus gaen sy strackx 't Magasijn visiteren / maer de Sleutel was t'soeck: Waer over de Burgerye verstelt / en vreesende voor verraet / riepen / wy willen de Prins van Orangien tot Stadthouder / of wy vernielen de Regenten / &c. Burgerm. Naeldwijck en andere gingen datelijck na 't Stadthuys: Halling wilde van achteren in-komen / wiert daer van een Bijl-man gedwongen toe te stemmen al wat desen hoop begeerde / als dat men sijn Hooghept door Gecommitteerden soude versoecken binnen Dordrecht te komen / en den staet en klachten der gemeene Lupden te horen en bevredigen: Dese in 't Leger gekomen / droegen 't selve voor / en of wel sijne Hooghept met gefondeerde redenen verklaerde / hoe dat hy (selfs tot hun preservatie) niet en konde sijn Post verlaeten / echter zy hielden aen / als gedreygt van een nakent onheyl: sy vertrecken dan / met belofte / dat sijn Hooghept 's anderen daegs te Dort soude zijn: Waer sy hielden sich onbekent buyten de Poort / durvende

in de Stadt niet komen/ voor sijn Hoogheyt quam / die daer in-gehaelt/ ende lustig Wilhelmus van Nassauwen gehoort wiert / oock de Orangie-Vlaggen van de Toorens af-waeyden : Sijn Hoogheyt wiert by de Magistraet verwellekomt : En op 't Stadthuys in de Vroetschaps Kamer gekomen/ stont daer een kostelijke Arm-stoel met Tapitseryen voor sijn Hoogheyt/alwaer hem voorgehouden wiert/ wat hy beliefde voor te stellen ? sijn Hoogheyt antwoorde/dat hy op haer versoek gekomen was/ en dethalven soude horen wat sy begeerden; hier op wiert de begeerte der Gemeente voor-gestelt / en of sijn Hoogheyt de Stadt en Magasijnen geliefde te besichtigen/ sonder van het Stadhouderschap te reppen ; waer op sijn Hoogheyt met Burgermeester Naeltwijck, Halling en andere een keer om de Stadt deed/ en soo voort na de Paeuw/ daer 't Middagmael bereyt was : De Burgerye in de Wapens/ begost te morren/ datme sijn Hoogheyt om den thuyn leyde / haer bedroogh / en niet uytrechte : sy nemen van de Karos waer/vellen Piecken en Musquetten/ en vragen sijne Hoogheyt/ of hy Stadthouder was ? die seyde/wel gepaeyt te zijn ; sy weder/wy niet/ten zy men u Hoogheyt Stadhouder verklaert ; die van de Wet door 't dreygen der Burgers beangst/ beloofden in de Paeu alles uyt te voeren/ en werden daer op door gelaten: Muys van Holy stelt de Schriften in/ waer door yder van 't Eeuwig Edict was ontslagen/ maer sijn Hoogheyt weygerde d'aen-neming/ voor oock ontslagen was / 't welck geschiede : De Acte las Muys voor yder Compagnie en 't Stadthuys/ ende vragende of 't niet al was / 't geen sy begeerden/ en contentement hadden/ seyden alle ja : De Acte luyde aldus :

Acte tot het maken van den Alder-doorl. en Hoog-gebooren Prince Wilhelm Hendrick, by der gratie Godts, Prince van Orangie, &c. tot Stadthouder, &c.

WY ondergeschrevene Vroetschappen, goede Mannen van Achte, en Bediende van de Stadt Dordrecht, verklaren by desen tegenwoordigen te cederen en renuncieren het Eeuwig Edict : Verklarende wegens hare Stadt sijn Hoogheyt den Prince van Orangien tot Stadthouder, en confereren op hem alsulcke machten, digniteyten en authoriteyt, die sijn Voorvaders hooglofl. memorie hebben gehad en beseten : Eyndelijck ontslaen wy sijn Hoogheyt van den Eed, die gedaen had van het voorsz. Stadthouderschap niet te sullen aen nemen. Gedaen te Dort den 29 Juny 1672.

Getekent by de voorsz. Vroetschappen, goede Mannen van Achte en Bediende.

Hier op volgde een algemeen gejuych/ wayende de Orangie-vlaggen van de Torens/en vertrock sijn Hooght. 's avonts weder na 't Leger. Cornelis de Wit, Out-Burgermeester/ was sieckelijk van de Vloot gekomen/ dies wiert Muys met een Burger-Capiteyn by hem gesonden/ om mede te teyckenen/ maer hy antwoorde/sulckx niet te konnen of willen doen / en watme voor hielt/hy bleef halstarrig/seggende tegens de Capiteyn/dat hy liever wilde/dat hy hem doot stack ; den Capiteyn seyde/dit sijn ordre niet was/en hy self in gevaer van sijn leven/ soo niet en tekende ; dat de Gemeente sijn huys had omringt/om hem/ sijn Huysvrouw en Kinderen te vermoorden / doch hy luisterde daer niet nae/ noch na 't bidden van sijn Vrou / tot sy eindelijck vergramt en bedroeft met de Kinderen aen de hant hem bad; dat hy den tijt soude aensien/en hem over haer en haer onnosele Kinderen erbarmen/en so niet/wilde sy hem om hare Kinderen wille verlaten/ en de Gemeente aen-seggen / dat zy onschuldig waren / en hy de straf alleen verdiende/die hy dus op sijn hals haelde ; hy door dese woorden genepen/ eyste Pen en Inckt/ en stelde sijn hant bij de rest.

Dan

Dan't was te Dordrecht niet alleen/maer ook in de meeste Plaetsen van Hollant en Zeelant/alwaer de Burgerye/bemerckende de quade successen der Regeeringe/een impressie kregen/als of't de Regenten niet wel met't Lant in't sin hadden; dies begosten te dencken aen de voordeelen die dese Provintien onder de voorige Princen van Orangie (als Stadhouders) hadden genoten: Weshalven de Regenten in de meeste Steden/of door persuasie of recommandatie der Burgeren/genootsaeckt zijn geweest sijn Hooght. den Heer Prince van Orangie tot Stadthouder te verklaren: Waer op de Orangie-vlaggen van de Torens af-waeyden / en overal een groote vreugt betoont wiert / als verhopende dat door sijn Hoogheyts advancement't Lant in sijn oude luyster soude werden herstelt: Hier op is door de Gedeputeerden der stemmende Steden in Hollant 't Eeuwig Edict gemortificeert/ als by dese Acte blijckt:

Extract uyt de Resolutien van de Heeren Staten van Hollant ende West-vrieslant, in hare Ed. Gr. Mo. Vergaderinge, genomen op Sondag den 3 July, 1672.

OP't gemoveerde van de Heeren Gedeputeerden der Steden Haerlem, Rotterdam en andere Leden van haer Ed. Gr. Mo. Vergaderinge: Hebben d'Heeren van de Ridderschap en Edelen, mitsgaders de Ged. van de Steden, uyt den name en van wegen d'Heeren hare Principalen, goet gevonden en geresolveert, gelijck by haer Ed. Gr. Mog. goet gevonden ende geresolveert wert by desen, dat om by dese bekommerlijke constitutie van tijden en saken, de Leden van dese Vergaderinge te bequamen tot het aen-stellen van een Stadthouder, de selve Leden malkander sullen dispenseren, gelijck zy malkander, en alle die 'tzelve Eeuwig Edict successivelijck hebben beswooren, dispenseren mits desen van den Eed by henluyden gedaen op't Eeuwig Edict, by Resolutie van haer Ed. Gr. Mog. in date den vyfden Augusti 1667 gearresteert: Stellende malkander in de selve vryheyt en faculteyt, die haer tot het aen-stellen en eligeren van een Stadthouder voor dato van het voorsz. Eeuwig Edict heeft gecompareert. Accordeert met de voorsz. Resolutien.

Den 2 July wiert mede in Zeelant sijn Hooght. tot Stadthouder gemaeckt: en den 3 dito in Hollant; en de saken ter Generaliteyt daer heenen gedirigeert/ dat aen sijn Hooght. 't verleenen der Patenten soude worden gedefereert / als mede het Capiteyn en Admiraelschap Generael/ soo als het de voorige Princen van Orangie hadden bekleet: Luydende d'Acte aldus:

Extract uyt de Resolutien van de Heeren Staten van Hollant ende West-vrieslant, in hare Ed. Gr. Mo. Vergaderinge, genomen op Sondag den 3 July, 1672.

BY de Leden generale en eenparige inclinatie getoont zijnde, om den Heer Prince van Orangie, nademael by Resolutie van den eersten deser lopende Maent July; op huyden by resumptie ter Vergaderinge van haer Ed. Gr. Mo. gearresteert, goet gevonden en verstaen was, dat om by dese bekommerlijcke constitutie van tijden en saken de Leden van dese Provintie te bequamen tot het aenstellen van een Stadthouder, deselve malkanderen, en alle de genen die den Eed op't Eeuwig Edict gedaen hadden, volgens Resolutie van den 5 Augusti 1667, van den selven Eed gedispenseert, en malkanderen gestelt hadden in deselve vryheyt en faculteyt, als haer tot het aenstellen en eligeren van een Stadhouder, voor dato van 't voorsz. Eeuwig Edict hadde gecompeteert, aen te stellen en te eligeren tot Stadthouder deser Provintie; hebben de Heeren van de Ridderschap en Edelen, mitsgaders de Gedeputeerden van de Steden uyt den naem en van wegen de Heeren hare Principalen, goet gevonden en geresolveert, den hoog-gem. Prince van Orange aen te stellen en te eligeren, gelijck sijn Hoogheyt by haer Ed. Gr. Mo. aengestelt en geëligeert wert by desen, tot Stadthouder, Capiteyn Generael en Admirael over de Militie van dese Provintie te Water en te Lande, met alle soodanige digniteyten en waerdigheden, als deselve voor desen by de Princen sijne Voor-ouderen, hoogloffel. gedachtenis, bekleet zijn geweest: Dat mede van wegen dese Vergaderinge aenstonts een aensienlijcke Staets-gewijse Deputatie aen sijn hoog-gem. Hoogheyt sal af-gaen, om aen den zelven de voorsz. digniteyten en waerdigheden op te offeren; ten welcken eynde versocht en gecommitteert zijn, gelijck versocht en gecommitteert werden by desen, uyt de ordre van de Ridderschap de Heer van Duyvenvoorde; de Heeren Hallingh, Deyman, Onderwater, van Zanen, de Graef, van der Tocht, Pesser, van der Lijn, de Groot, Admirael, Bor-

Borgermeesteren van de Steden Dordrecht, Haerlem, Delft, Leyden, Amsterdam, Gouda, Rotterdam, Alckmaer, Hoorn en Enckhuysen: En werden mede de voorsz. Heeren Gedeputeerden geauthoriseert, omme uyt den naem en van wegen haer Ed. Gr. Mo. sijn hoogh-gem. Hoogheyt te dispenseren en te ontslaen, gelijk den selven gedispenseert en ontslagen wert by desen van den Eed, die den selven tot het niet ontfangen en aen-nemen van 't Stadthouderschap gedaen heeft. Is laetsteijck mede goet gevonden en verstaen, dat van wegen haer E Gr. Mo. ter Generaliteyt de sake daer heenen sal werden gedirigeert, ten eynde hoog-gemelde Heer Prince van Orange tot Capiteyn Generael en Admirael over de Militie te Water en te Lande van de Vereenigde Nederlanden aengestelt en geëligeert mag werden; en dat by ampliatie van des selfs Instructie moge werden geconfereert op sijn hoog-gemelde Hoogheyt (tot kennelijck wederseggen toe) soodanigen vryen macht en authoriteyt over de Patenten, en andere zaken tot de voorsz. Militie specterende, als de voorgaende Princen van Orangie, sijn loffel. Voor-Ouders, als Stadhouders en Capiteynen Generaels ten respecte van de voorsz. Militie hebben geexerceert: Dat mede sijn Hoogheyt van den Eed, die deselve ter Generaliteyt gedaen heeft tot het niet ontfangen ende aen-nemen van 't voorsz. Stadthouderschap, by haer Ho. Mo. mag werden gedispenseert en ontslagen. Accordeert met de voorsz. Resolutien.

Den 4 wierdt door gedachte Heeren sijn Hoogheyt de selve Dignityten en Waerdigheden geoffereert/ die 't selve aen-nam met danckbaerheyt/ en uytnemende genegentheyt/ om 't Vaderlant ten uyttersten te defenderen: En na dat den 8 de sacke van sijn Hoogheyts Eminente Character ter Generaliteyt was af-gedaen/ quam sijn Hoogheyt den 10 vroeg in den Hage/ en opgehaelt/ met een stoet van Edelen/ door Gedeputeerden in haer H. Mo. Vergaderinge/ ontfong aldaer sijne Commissie/ en leyde den Eed af: 't welck ter Vergaderinge der Staten van Hollant mede geschiede/ sittende ten selven dage als Stadhouder ter Rolle. Den 16 hebben de Gedeputeerden der Staten van Zeelant in den Hage sijn Hoogheyt het Stadthouderschap van die Provintie geoffereert/ en den Eed afgenomen.

Den 23 Junij storf in den Hage d' Heer Berckhout, Reken-meester van de Graeffelijckheyt van Hollants Domeynen. De Hoven van Justitie hadden nu een wijle door den troubel stille gestaen/ doch wiert van 't Raet-huys in den Hage den 20 Junij afgekondigt/ weder haer voortgang souden hebben/ soo als voor desen: en wierden (gelijk geschiede) gelast alle Suppoosten weder ten Hove te verschijnen. Doen is een wisseling der wedersijts Gevangens tusschen desen Staet en Engelant gesloten/ waer van de Maets seyden/ beter als in Cromwels tijt waren getracteert geweest. De Staten van Hollant wel siende de timiditeyt van veele hier ten platten Lande/ gaven tegens alle wegloopende beampte 't na-volgende Placcaet uyt:

DE Staten van Hollant en West-vrieslant, Doen te weten: Also wy in ervaringe zijn gekomen, dat ten platten Lande een groot ongemak gevonden wert, omtrent het werken van de Huyslieden, en het logeren van de Soldaten, vermits zommige Bailluwen, Schouten, Secretarisen, wel geboren Mannen, &c. verloopen zijn, en haer geretireert hebben, soo dat men ten aensien van het doen wercken, en het logeren van het Volck geen ordre houden kan, en dat den dienst van het Landt nootwendig vereyst, dat daer jegens vigoureuselijck werde voorsien. SOO IST, dat wy daer op behoorlijcke reflexie gemaeckt hebbende, goet gevonden en verstaen hebben, vinden goet en verstaen mits desen alle Bailluwen, Schouten, Secretarisen, wel geboren Mannen, en alle andere Officieren en Justicieren, ten platte Lande, die hare Plaetsen en bedieningen souden mogen hebben verlaten, en weg g-lopen zijn, wel scherpelijck te gelasten en beveelen, op pœne van cassatie, en verlies van hare Charge, demolitie van hare Huysen, en andere personele en infamerende straffen, haer in hunne respective Ampten en Bedieningen wederom ten spoedigsten in te stellen: Ende op dat niemant hier van ignorantie pretendere moge, lasten wy, dat desen alomme sal werden gepubliceert en geaffigeert ter Plaetse daer men gewoon is diergelijke Publicatie en affixie te doen. Gedaen in den Hage, onder 't kleyn Zegel van den Lande, den 27 Junij 1672.

Ter Ordonnantie van de Staten.

SIMON van BEAUMONT.

De Franssen quamen dese tijt mede voor Aerdenburgh in Vlaenderen / alwaer sy ontfangen wierden na luyt deses Briefs:

Extract van een Missive door een voornaem Persoon uyt Sluys in Vlaenderen geschreven na 's Gravenhage, den 28 Juny 1672.

*Voorleden Saturdag nacht zijn de Fransse Volkeren uyt het Quartier van Cortrijk, tot omtrent 't getal van 3 a 4000, so men kon vernemen, over den Spaensen Bodem door gebroken, soo Dragonders als Voetvolck, en gekomen tot onder de Fortificatien der Stadt * Aerdenburg aen de Zuyt-Oost-syde, over Smetjes Brugge, voorby de Koeckuyt, daer de Hofstede van de Heer Maisonneuve in staet, daer sy hun in 't begin, en in de Wercken van de oude Stadt onthielden, en de halve Maen buyten de Lant-poort, de Stadt trachten te bespringen: waer op die van binnen, te weten, de Militie omtrent 100 Man, en de Burgery omtrent 200, hun tegenweer hebben gedaen met canonneren en musquetteren, en hebben de Schuer en Hofstede in brandt gekregen, staende in de voorschreven Koeckuyt, daer een oude Redout is, ende hebben voorts met een ongemeene mannelijcke couragie den Vyandt zoo veel te doen gegeven, dat sy met het aen-breecken van den dagh, zijnde Sondagh, zijn af-geweecken, over de voorsz. Smetjes Brugge, dewelcke die van Aerdenburg uyt-vallende, geerne souden hebben af-gebroken, onder 't faveur van 't Canon van de Stadt, maer de Fransse Cavallery heeft hun zuckx t'elckens belet: Men heeft na de retraite veele Fransse Doden gevonden, en verscheyde Gequetsten, die verseeckerden dat de Fransse den volgenden nacht, met veel meerder macht, die Stadt souden bestormen: Aen couragie heeft het den Vendrig Beeckman, onder de Comp. van Comm. Kau, en die mits 't vertreck van den selven na Zeelant, over 't Guarnisoen commandeerde, niet ontbroken, gelijck hun oock seer heerlijck, nevens de Militie, getoont hebben de Burgermeesters en gantse Burgerye: Den volgenden nacht zijn de Franssen, gerenforceert met noch 4 a 5000 Man, ten half 12, (zijnde doen even binnen de Stadt omtrent 200 Soldaten met Capit. Oldenborg en Colonel Spindler van Sluys gekomen, en te vooren eenige Wagens met Amonitie) een furieuse Aenval op de voorsz. syde van de Stadt gedaen, en de halve Maen ingenomen, voorts met Fascijnen en andere Instrumenten in de binnen Vest lopende, en sommige de Wallen al hebbende beklommen, de Poorten geopent, en genoegsaem schijnende meester te zijn, wierdt by die van binnen om quartier geroepen, dat hun geweygert wierdt, daer op sy dan weer nieuwen moet grypende, en 't Canon ladende met Schroot, hebben met Musquetten en anderfints de Vyant soodanig gerepouseert, dat sy alle weder in de halve Maen hebben moeten retireren, biddende om Quartier, dat hun in 't aen-breken van den dag is vergunt, en hebben tusschen de 4 a 500 Fransse Gevangens bekomen, die na Zeelant wierden gevoert, onder welcke veel Officiers, Capiteyns en andere zijn, oock een Graef en Colonels: So heeft dien grooten Godt die van Aerdenburg verlost: Men bevint, datter omtrent 1000 Dooden zijn, maer niet een van binnen, als sommige niet van beduyd en gequetst, de luyden vol couragie, gelijk oock alhier; men liet het Zee-water in de Polders bewesten en beoosten Eede. De Heeren van Zeelandt hebben ons en die van Aerdenburg soo veel toe-gesonden als mogelijck was: gisteren zijn 2 Comp. Soldaten en 50 Matroosen met Comm. Jan Matthijsz. hier gearriveert, als mede Comm. Lonck, en 1 Comp. brave Burgers, en verscheyde vrywillige jonge luy-*

* In dese Attacque hebben out en jong, selfs de Vrouwen de Bandeliers gevult, de Jongens met Kogels, brengende die af en aen de Wallen. De Mennoniten, 't gedreygde quaet soo loffelijck siende afgeset, soulageerden de vermoeyde Miltie: 's Morgens sagh men de bebloede doode Franssen langhs de weg, daer onder een Colonel van 70 Jaren.

luyden van Vlissingen; welcke Jan Matthijsz. met de Matrosen en Cap. Vassi, gisteren na Aerdenburg zijn gesonden, en arriveerden Sondag hier d'Heeren Beeck en Munnicx, Gecomm. Raden van Zeelant, die neffens Coll. Schotte over al de mogelijcke sorge droegen, zijnde den Vyant gisteren na de middag vertrocken van Eede. een half Mijl van Aerdenburg, over Maldegem, Klijte, Kneßelaer, en so voorts na de Vaert van Brugge op Gent na Kortrijck, met 24 Wagens gequetsten en 4 Veltstucken: de 2 Comp. Ruyters, die in Kadsant lagen, zijn alhier en t'Aerdenburg gekomen, die ook altijt in actie zijn: So heeft Godt de Heer ons beschermt, en bewaert voor die aenvallen van den Vyant; het waer te wenschen geweest, dat ygelijck sijn best so had gedaen, en indien sulkx ware gepractiseert by die van Wesel, Rijnberck en andere Steden, die het voor Godt noch de Werelt niet konnen verantwoorden, 't soude soo verre niet gekomen hebben. Godt de Heere wil ons verder by wesen, want sonder hem waren wy oock al vernielt. So aenstonts komt tydinge, dat eenige Spaense Troupen, tot omtrent 3000 Man, de Franse souden nagevolgt zijn, en van die syde ons eenig Secours toe-gesonden werden. P. S. Den Gouverneur van Aeth, die de Fransse leyde, is gevangen; zijnde onder de Gequetsten den Gouverneur van Kortrijck sijn Been af, en den Gouverneur van Doornick sijn Arm af.

Missive van *Albertus Spinler*, Collonel, jegenwoordig commanderende binnen Aerdenburgh, geschreven den 28 Juny 1672.

Ick en kan niet na laten van U E. te doen weten, hoe ick tot Aerdenburg gegaen ben met 220 man, om de Stadt te secoureren, alwaer 6000 Fransse in de Contrescarpen lagen, maer ick hebse soo geattaequeert, dat sy de Stadt hebben moeten verlaten, en heb de Gevangens gekregen, als hier volgt: Ick ben Commandeur van dese Stadt, ick hope dat ick het sal blyven, &c. Ick blyve Mijn Heer,

U E. Dienaer, ALBERTUS SPINLER.

Relatie van de Gevangenen, die tot Aerdenburgh binnen gebracht zijn, door Monsieur *Spindler*, Commandeur.

Lieutenant Colonel du Regiment de Souche.
Monsr. Chatelon, Vendrig van Souche.

Van't Regiment Chateauneuf.

Monsr. de Solaert, gequetst. Mons. de Marce, aen 't hooft swaer gequetst. Brachelone een arm af. St. Jeus. Millij. Maranville. La Ralliere. St. Germain. Morieviere.

Van't Regiment van Carivan.

Capiteyns, Monsr. de Monery en l'Arnage.
Luts. Monsr. Eynod, d'Artis, de Serre, du Puy.
Luts. Reformé, Monsrs. de Nante, Lauside, Bou.

Van't Regiment ......

Cap. Monsr. de Manche.
Luts. Monsr. de St. Sive, Moulagre, Tabarier.
Luts. Reformé, Monsr. de Rinclive, de Novie.

Noch 530 Soldaten, waer in veel Persoonen van conditie zijn, na 't seggen der voorn. Officiers.
Noch 220 dooden, daer onder veel Persoonen van conditie, waer van doen alleen bekent was den Marquis de Souche, Colonel, met noch 6 Capiteyns en 8 Luts.
En hebben noch meer als 180 Gequetsten met'er gevoert.

Te Warzauw op den Poolssen Rijckx-dag / daer men noch geen goet eynde van sagh / packte sich een der Protestanten deur / doch schreef te rug aen der Lant-boden Marschal: Dat by aldien men hem in sijn Contradiction wilde doen effect sorteren, hy wilde sig weder onder stellen: 't Welck hem toegestaen zijnde / verscheen hy weer; en 's anderen daegs begost men andermael te vergaderen. Den Aerts-bisschop van Gnesne hadde sich oock te Nieporent / 3 mijlen van Warzauw begeven / meenende daer als in't duyster te blijven / om te sien hoe de

Rijckx-

Rijckx-dag af-loopen soude / dan hy was door de toevloeying van al den Poolsen Adel / die hem gedurig quamen besoecken / wel haest bekent. De vreese die hem en den Adel voor sweefden / waren / datte krackeelen onder haer de Turken en Tartaren souden verstouten / om hun te bespringen / (ut olim) en dat de Poolen den Rijckx-dagh / volgens gewoonte / in 6 weecken wilden gescheyden hebben : Onder dies ging het met de Cosacken op de Frontieren vry wel / Dorosensko wiert eens geslagen door den Poolssen Hanencko, d'eerste hadde sich van de voornaemste Stadt in de Ukrania meester gemaeckt / genaemt Czecherin / maer toen hy wat slagen gekregen had / liep hy weg met de zijne / en den Poolssen Raet quam daer binnen sessie nemen : Hy Dorosensko liep nae den Tartarsen Cham tjancken om hulp / maer die konden niet doen als stroopen. Des Paus Nuncius dede den Aerts-bisschop en alle die van de Fransse factie in den Ban / om dat sy niet alleen 't Poolsse Rijck in onrust stelden / maer oock tale voerden / datten Koningh van Poolen (zy wilden een ander met de Kickvorssen van Esopus Fabel hebben) sijn Kroon zou nederleggen / en dat de Coningin haer met 't gouverno niet bemoeyde / &c. dit was duyle ongehoorsaemheyt : Den Paus dede veel beter / de voorsz. rebellige en opgeruyde Polen verstoven : Het Fransse Gelt was al te swack door de kracht van vereeringe / die den Heer Korisinsky, Camerling d'honneur / en Envoyé van den Paus / den 6 deser in St. Jans Hooft-kerck te Warzauw wegens den Paus aen de Poolse Majest. vereerde / te weten / na aenkomst in des Conings Karosse en veele andere Ceremonien / vereerde hy in ged. Kercke het gesegende Swaert voor den Koningh / en de gewijde Roose voor de Conînginne ; soo om van de feminine door gebeden / en masculine door krachtige tegenstant Christenrijck tegen d'ongelovige te beschermen. Den 4 quam Sr. Hanencko in 't Poolsse Leger / om te raedleven wat best gedaen diende tot seecuriteyt van de Poolsse Kroon / en besloten dat by aldien de Vyanden hun te machtig mochten werden / hun Leger dan in drien te verdeelen : Als den Overste Pruskouzky in Ladizijn / den Regementarius in Braclau / ende het derde onder den Oversten Lasko op de Bocht van Niemerou : hier mee doende zijnde / komt daer uyt der Muscou den Oversten Siercko, dese was daer door den Muscovisen Czaar verseker geweest / om dat hy een beampte van den Coning van Poolen was / doch sijn abuys of al of niet in-siende / Siercko quam weder t' huys / en gaf sich aen de Poolsse Majesteyt : Dat hy als Oversten op nieuws weder in de woeste Velden tegens de Tartaren wilde ten strijde gaen, &c.

Toen men aen 't Keyserlijcke Hof genoegsaem bemerckte de dessepnen van Vranckrijk / die niet alleen van de Geunieerde Provintien scheen als versekert te zijn ; hebbende rondsom veel confidenten / maer voor haer Vaderlant en de posteriteyt Schelmen en Verraders / doen op-soecken / om door geldt (wijl die Steden en Provintien altoos niet alleen op d'omslagen / maer oock in andere Generaliteyts onkosten / in plaets van hare quota te betalen / hare Landen / &c. aen andere Provintien verpanden / te lichter by dese occasie hare schult door een ander Dominium of niet te betalen / maer oock om hare Comptoiren / die reets van Lijf en Los Renten veel Jaren ten achter waren) nu weder adem

te scheppen/ dan Godt weet hoedanig hun / die 't gesocht heeft / 't Tropaensse Paert smaeckt / en noch smaecken sal. Het was dan den 24 passato dat het groote Verbont tusschen den Keyser te Weenen/ haer Ho. Mo. door den Vorst van Anhalt/ Keur-Saxen/ Keur-Brandenburg / Denemarcken en Holsteyn met de aenklevende Huysen / gesamentlijck met de Spaensse Kroon conjunctis viribus wiert geteekent: Daer op reets niet alleen uyt Oostenrijck / Mahren/ Bemen/ Tirol en Insprück/ maer oock uyt Ongaryen en 's Keysers Erf-landen hare Krijgs-benden naer Egra in Bohemen (als generale Rendevous) afsonden / om na Halberstad of ter Lip te marcheren / in deser voegen / zijnde Montecuculi Generael over 't Leger: bestaende in de volgende Lijst:

TE PAERT.		
Generael Montecuculi,	10 Comp.	1000 m.
Oversten Sporck,	10	1000 m.
Oversten Heister,	10	1000 m.
Oversten Caprara,	10	1000 m.
Hertog van Lottheringen,	10	1000 m.
Schneidau,	10	1000 m.
Sindernich,	10	1000 m.
	70 Comp	7000 m.

TE VOET.		
Getzk Dragonders,		1500 m.
Pio,	10 Comp.	2500 m.
Portia,	10	2500 m.
Kneg,	10	2500 m.
Lesle,	10	2500 m.
Keyserfteyn,	10	2500 m.
Knigge,	10	2500 m.
	70 Comp.	16500 m.

Nevens noch een tros van 1800 Man/ behalvens d'Officiers: dese souden haer voegen by de Armee van den Keurvorst van Brandenburg/ de welcke in de onder-volgende Lijst bestont:

	Paerd.	Drag.	Voetk.
Furst van Anhalt, Velt-marsc.	600		
Dorffling, Velt-marschalck,	600	400	
Geltze, Velt-Tuygmeester,			1600
Furst van Homburg, Gener. van de Cavallerye.	600		
Graef van Donau, Gen. Lut. van de Infanterye.			1400
Kannenberg, Gen. Lut. van de Cavallerye.	600		800
Furst van Holsteyn, Gen. Lut. van de Infanterye.			1500
Goltze, Gen. Lut.			1000
Pollnitz, Gen. Major van sijn Kur-Furst. Lijfguarde.			3000
Gortzke, Gen. Major.	600	200	500
Spaen, Gen. Major,	600		1000
Eller, Gen. Major,	600		300
Pfuel, Gen. Major,	600		500
Schwerin, Gen. Major,			1000
de Pense, Gen. Major van sijn Keurf. Lijfguarde te paert.	800		
La Sare, Gen. Major,			1000
Schoning, Overste,			1400
Forgel, Overste,			1400
Kanitz, Overste,		500	
Schlieben, Overste,		500	
Morner, Overste,	600		
Polnitz, Overste,			500
	6200	1620	16900

Dese Troupen souden voor af marcheren / en wierden noch geworven dese na-volgende Regimenten:

	Paerd.	Drag,	Voetk.
Sijn Furstel. Lijf-Regiment,	600		
Furst van Mechlenburg,	600		
Graef van Promits,	600		
Comte de Reuse,			1000
Sieburg, Overste,			1000
Berlips, Overste,			1000
Burgdorf, Overste,			500
Bansdorf, Overste,		800	
Schike, Overste,			800
	1800	800	4300

Komt t'samen 31600 Man.

Als nu de Fransse Creaturen te Weenen reets uyt der Elsas / als uyt het Keyserrijck soo veel Canon/ Volck / en Bagage sagen af-sacken / daer andere

Duyt se

Duytse Vorsten sich by-voegden/stroyden sy uyt/dat den Graef Montecuculi en den Prins van Lorrainen over 't Commando deser Troupen hadden gekrakeelt; sy bekende wel/dat dese Duytse Armee een extraordinaris Artillery had/ dan sy voegden daer by / dat Keyserstein en Caprara om 't Generalat van de Battailje waren oneenig geweest : dog men stelde in der daet nieuwe Werbingen aen/ en wiert Prins Adolf, Hertoge van Holsteyn / mede over de Keyserlijcke Troupen 't Commando gegeven: Terwijl den extraordinaris Afgesant van haer Hoog Mog. aen't Keysers Hof seer aendrong het verhaesten van dese Hulp-benden : Voorwaer niet duysterlijck aldaer spreeckende : Dat by aldien Vranckrijck sich t' eeniger tijt meester van Hollandt maeckte, datter dan voortaen niemant meer te vinden soude zijn, om door sijn Conquesten hem te beletten tot het verkrijgen van de algemeene Monarchie, en dattet als noch tijt was, om het selfde te resisteren. 't Keyserlijcke Hof apprehendeerde dit wel : en voorwaer gelijck sy Duytsen wel traeg in haer uytvoeringen zijn/ so is by haer gene lichtvaerdigheyt/ maer houden trou en belofte. De Prins van Anhalt stelde doe in handen van sijn Keyserlijcke Maj. het Origineel van de presentatien/ die Vranckrijk dede aen den Ceurvorst / en dat hy favorabel sijne stemme tot de Verkiesinge van een Roomsse Coning wilde geven : Maer dit alles was maer/om Ceur-Brandenburg niet alleen/nemaer alle Vorsten/self den Keyser te doen sien/ dat men na sijn Kroon stont. Men strafte dese tijt een Omlooper tot Weenen/ die met gedruckte Printen en Pasquillen / tot spot van den Coning van Vranckrijck/ den Bisschop van Ceulen/ die van Munster/ Straetsburg en de Stadt Ceulen / onder de Luyden het vuylste uyt-stroyden ; want selfs de waerheyt van de Grooten mag men soo publijck niet nae vertellen : Den Kramer most dan 100 Ducaten tot boete geven / sijn Pasquillen verbrandt / en de Koopere Plaet aen stucken geslagen sien ; d' Autheur packte sig deur : Soo mede een Pasquinaris/ die tegen den Fransen Resident Gremonville hebbende gefulmineert/ naer dat hy ettelijcke infameuse Billetten had laten aen-slaen/ toog uyt Oostenrijck elders.

't Was jammer / dat Europa ten spot van Christenrijck dese dagen soo euvel onteert / de Geneefse Republijck sich verwaerdigen most / tegens d' Allerchristelijckste Coninghs Wapenen/ diens Standaert den Hertog van Savoyen voerden/ hare Wapenen te obsisteren / nemaer wiert oock hun sorgvuldig aen-bevolen Final te bewaren/een onverwinnelijke Pas tegens der Turcken inbreuck in Christenrijck : Daer tegens den boesem van Aratro swol op van Savoyse Schepen/om de Genovesen te bestoken : Genua pardonneert en roept al haer Bandijten (except die Crimen lesæ Majestatis, Moort of valsche Muntslag hadden begaen) weder ten dienste t'huys : Sy maeckten 3 Raets-Heeren en 2 Ridders van de groene Kappe tot Oversten van't Krijgs-Collegie: Aenstonts quamen Switserse en Duytse Werbers : En men oordeelde / dat Italien nu eerst een rol tot haer bederf soude spelen : Want Genua en Livorno zijn malkander om de Scheepvaert in de weegh : Napels en Messina onder Spangien / Tanger onder Engelant / Villa Franca onder . . . . Venetien met andere Republijcken/ en Malteesse Ridders ter Zee/&c. hebben dit Jaer

al mede haer woelinge gehad. Terwijl nu Genua en Savoyen over hoop lagen / was den Paus aengesocht als een Vrede-Vader de strijdende Partyen te bevredigen: wrakende 't versoeck van eenige Fransse te Genua/ dat men daer geen Nederlantse Schepen soude laten havenen of revictualieren; 'tgunt oock de Genueesse Raedt afsloeg: Dit behaegde den Groot-Hertogh van Florencen wel/ die dese Maent van den Day van Tripoli tot een Present wierdt gesonden/ 1 schoone Africaense Leeuw / 7 Vogel-struyssen / 3 kostelijcke witte Valcken/ en 33 Barbarise Hamelen / het Engels Schapen Vleys ver overtreffende. Madame Colonna, verlof van haer Man hebbende / om met de Hertoginne Mazarini na Frescata uyt Romen te gaen / packten haer noodigste Goedt by een / en toog den 29 passato met 2 brave Carossen uyt haer Paleys/ sy in de voorste met de Hertoginne Mazarini van ses Paerden / en 't Juffertje Mora met eenige Dienstboden: Te St Jan Laterano komende/dede den Koetsier schielijck na Pancratio de weg in-slaen/ veynsende datse daer omtrent seecker Dame van Civita Vecchia komende/ in't gemoet most gaen: Den Koetsier sloeg dapper aen/ quam te St. Severa, een Zee-plaetsje ; die meenende sijne Paerden hier te ververschen/echter voort most/tot hy verder aen de Zee-kant in't gesicht van Civita Vecchia quam/op een Plaets bequaem tot haer voornemen: Hier traden sy met Pack/ Bagagie/ Familie en Kinderen uyt / gingen in een bekent Huys/ en trocken daer beyde de Vrouwe Klederen uyt / ende Mans gewaet aen/ met een Innocent daer over: de Hoet op de Hoofden/ met Paruycken en Degens op zy; dus toe-gestelt/ bleven daer tot 6 uren 's morgens ; wanneer een Oorlogh-schip daer op de Rede komende / zijn in 't zelve met al den Treyn geembarqueert/nevens een Kasje met 20000 Pistoletten en meenige Juweelen: De Hertoginne Mazarini, eer sy afvoer / gaf den Koetsier een Brief ende ordre voor haer Camerlingh/ waer in sy ordonneerde / dat hy alles soude verkoopen en de Schulden betalen/en haer Kinderen na Marseille senden: Seggende oock aen den Koetsier: Gaet heen, als gy weder te Romen gekeert zult zijn, vertelt alles wat gy gesien hebt aen den Constable mijn Man: Als die de tijdinge hoorde/ meende hy onsinnigh te worden: En gingh strackx by de Fransse en Italiaense Ministers/versoeckende/dat men dit Schip/in haer Gebiet komende/ toch wilde aenhouden/maer sy quam behouden in Vranckrijk. Den Gouverneur van Milanen was nu verbonden aen de Dochter van den Marquis Caracena, en quam een Courier te Madrid de confirmatie brengen van sijn versochte Huwelijck/ neffens des Bruyts Conterfeytsel/ met dese matiging echter/ dat alhoewel de Bruyt te Milaen gebooren was/sy echter weygerde van Madrid weder herwaerts te komen; te meer/ om dat hem eenige hooge Qualiteyten in den Raet van Staten soude toe-komen: onderwijl maekte men kostelijke geborduerde Bruylofs-klederen/Levreyen en Carossen/ om t'zijnen tijde na Madrid tot de Bruyt te senden / en soo is eyndelijck 't Huwelijck geconsumeert. De Coninginne Christina sont doe aen den jongen Coning van Sweden 6 schoone Napelsse Paerden.

Het Capittel van St. Lambert te Luyck begost nu te protesteren / dat men Maseyck en Tongeren aen de Fransse had ingeruymt / seggende die van Maseyck

seyck alleen in een Klag-brief aen den Bisschop van Ceulen: Dat hy als haren Prins tegen de Rechten en Wetten van 't Rijck in den Lande van Luyck haer Stadt aen de Fransse hadde gecedeert; dat hy onvermogens was haer te konnen vervreemden, als zijnde een Geestelijcke en Rijckx-Provintie, &c. Van de Fransse quamen daer reets in met Convoyen van 1200 Wagens en 4000 Soldaten/ gedurig van Charleroy over en weder teffens op Maseyck; verhopende noch eens te effectueren de misluckten Aenslag van den Graef de Chamilly/ die met 40 Cornetten en partye Infanterye binnen Maestricht meende te raecken. Sr. Guichard, Edelman van Monsieur/ door Luyck na Vranckrijck gaende/ liet daer tot vreugde der Fransse Conquesten een Vreugde-vier aensteken; had ook in de Carmeliten Kerck wesen dank-seggen/ welckers Portal hy met een brave Arca Triumphalis dede vercieren. 't Lichaem van Duc de Longueville wiert door by Trier den Rijn op na Vranckrijck gesonden. Seker Schip op de Moesel van Metz gekomen/ geladen met veel kostelijke Goederen van Duc de Monmouth/ en siende onweer te gemoet/ retireerden de Schiplien te Keunig in 't naeste Dorp aen lant/ latende alles ter bewaringe van die op het goet pasten; onderwijl komen 6 Rovers aen boort/ jagen 't Volck daer van/ en vallen strakx aen 't plonderen/ openende Kisten/ Koffers en Valisen/ ettelijcke 1000 Pistoletten daer uyt gestolen hebbende/ zijn/ alsoo het Spaense Bodem was/ met den Buyt wech gevlucht.

Maer Maestricht/ 't geen de Franse so ongeacht hadden laten leggen/ was een doorn in haer voet/ want 't Guarnisoen roofden wijt en breet op 't geen na en van Vranckrijck ging/ luystert nae dit buyt-loopen en krijgers: Den 11 Juny bracht men te Maestricht binnen een Fransse Kar/ van Antwerpen na Aken gaende/ dan strackx door een Antwerps Burger gerantsoeneert. Een ander partye bracht een Osse-kar van Luyck met Spijkers na Ceulen met 2 Paerden/ oock 3 Manden met Schoen- en Hoef-nagels. Door een ander partye een Kar vol Meel/ de Sacken met 's Conings Wapen en Lelien/ en 4 Paerden. 13 Spaense Ruyters brachten 12 Paerden in/ gehaelt van den Abt van Cambron te Aeth/ die een Religieus afsont/ en 2000 gl. tot rantsoen bood. 't Guarnisoen van Rijnberck te Maestricht komende/ wierden de voornaemste gevangen geset. 2 Fransse den 12 's nachts met een braef Paert en 2 Pistolen onder Maestricht komende/ vraegden na de weg van Tongeren ofte Maseyck; een Soldaet seyde/ ick sal u die toonen/ en by haer komende/ sette haer de Pistolen op 't lijf; dies geven zy haer op/ en wierden alsoo binnen gebracht. Die van Maestricht haelde 150 Boere Paerden en voorname Boeren by Montmedy in Vranckrijck; sy mosten 1100 Rijckxdaelders voor haer Paerden geven. Dagelijckx was 't verkoop-dag. Kregen een Switsers Cap. en 4 schoone Paerden onder Charleroy. So datte Fransse langer niet dan met heel sterke Convoyen dorsten passeeren. Den Graef van Chamilly/ Gebieder in Maseyck (in plaets van Monsr. de Nancre/ geworden Gouverneur van Aeth) trock naer Charleroy/ dan om 't stropen van Maestricht te beletten/ dede alvorens Soetendael/ op de weg na Antwerpen/ fortificeren.

Sijn Excell. de Monterey t'Antwerpen de Poorten hebbende doen sluyten/

dede met sekerheyt uyt-marcheren de Spaensse Hulp-benden voor de Geun. Provintien: 't welk met goede ordre geschiede/ als/ den Prins van Vaudemont en den Marquis Warrio trocken met haer Regimenten binnen Breda: de Heer Farrio met sijn Regiment Infantery en noch een te Paerde binnen Bergen op Zoom: Graef Schellard met sijn Hoogduyts Regiment en partye Spaensse Ruyterye binnen 's Hertogenbos: Mons. de Fey en Don Francisco de Velasco met hare Regimenten binnen Sluys: noch 4 Comp. Spaensse Infantery en 3 Brigaden Ruyterye in 't Sas van Gent: Den Heer de Wit, was op die tijt (soo men seyde) t'Antwerpen met andere Hollantse Heeren.

JULIUS 1672.

ENgelandt gedenckende de tijden van Coningin Elisabeth, (voorwaer een deugdelijcke en verstandige Princes) en meende dat nu door de troubelen/ die men op Hollant soude brouwen / haer sweele Ingesetenen over Zee souden transporteren: En van de welcke die Natie wel eenighsints / maer niet ter degen heeft leeren Haring zouten: Ende op de Oost-zee sich tegens de Hollantse Haring over al te kort vindende / mosten zy blijven by haer Terneusse Vis-vangst / &c. En om de Hollanders aen te locken/ sag men de Koopluyden uyt Engelant advisseren/ dat de Brittannisse Majesteyt op d'addresse van de Hollantse Gemeente te Withal zijnde gekomen/ daer hadden vertoont den stant van de Geun. Provintien / en gaven mitsdien sijn Majesteyt tot erinnering wel gelieven te pondereren/ wat by dese conjuncture voor haer en de Duytse in Engelant mocht ervaren: Waer op sijn Majesteyt soude geantwoort hebben:

1. Dat alle Inwoonders, so Kooplieden, Burgers Vissers en Zee-lien, geen uytgesondert, mochten in sijn Rijck overkomen, en daer ontfangen werden, en genieten de vryheyt als eygen ingeboorne, en sich oock latende naturaliseren, wanneer zy souden vaste woon-plaetsen nemen, 't selve Recht als alle Engelsse genieten, 2. Dat alle Steden en Plaetsen, die sig wilden onder de beschermінge van Engelant begeven, by deselve soude werden gedefendeert, en genomen in protectie. 3. Dat oock zelfs d' Oost-ind. Retour-schepen, en alle andere nu verwacht, met alle beleeftheyt, daer willende komen havenen, selfs ontladen, mits Costuym gelt betalende, sullen als eyge Ingesetenen werden getracteert. 4. Dat ingevalle een Duytse Kerck niet genoeg voor de overkomende mocht zijn; men soo te Londen als elders haer met andere bequame Plaetsen soude accommoderen. 5. Dat men 't niet en hadde tegens de goede Ingesetenen, maer tegen de quade Regeringe van gem. Republijcke. 6. Alle Nederl. Schepen, zich op die conditie na Engelant begevende, en op Zee mochten genomen werden, zullen weder in vryheyt werden gestelt.

Van 't zelve is kort daer aen by na op de selve manier een Declaratie door den Coningh uyt-gegeven: Die van groot en kleyn Jarmuyen noodighden de Hollanders mede/ om daer te komen woonen. Den Coningh quam doen weder van sijn Vloot / leggende tusschen de mont van de Tems en Nort forlant / hebbende eenige Conferentien met Duc de Jorck gehouden: 's Anderen daegs had den Heer Boreel, Ambassadeur van haer H: Mo: een lange Conferentie met den Coningh/ en alsoo d' Ambassadeurs Extraord. daer gearriveert waren/ waer van d'eene te Hamptoncourt by den Coning was geweest/ wier-

wierden d'andere te Gravesende met den ged. Heer Boreel op-gehaelt: hier op sont den Coning 4 van sijn Secrete Raden/als Duc de Buckingam/de Graef Arlington/ principale Secretaris van Staet/ de Graef van Schafsburp/en Milord Clifford/Thesaurier van sijn Maj. huys-houden/aen de Gecommitteerden van haer H. Mo. tot Hamtoncourt/om t'onderstaen wat propositien sy hadden aen te bieden by sijn Majesteyt/waer op sy(so d'Engelsse seggen) antwoorden: Dat zy geene macht noch instructie en hadden om eenige voorstellingen te doen: Maer wel om te hooren wat sijn Majesteyts Demandes waren. En dat daer op sijn Maj. echter upt genegentheyt van Vrede by sich ontboot den Hertoge van Buckingam en Graef Arlington/sendende deselve als Gevolmachtigde Ambass. extraordinaris/ (hebben de Mylord Hallifax en d'Heer Sylvius van te voren als Amb. extraords. aen den Coning van Vranckrijck gesonden) om gesamentlijck met sijn Alderchrist. Majs. Gedeputeerden en Commissarisen van haer H. Mo. te tracteren. Ged. Heeren Ambassadeurs arriveerden den 4 deser in's Gravenhage/werdende's avonts ten 7 uren met 5 a 6 Karossen opgehaelt/en op de Hupsinge van Maes geconduiseert/ alwaer 3 a 4 uren met haer Ho. Mo. Gedeputeerden in conferentie waren/en vervolgens getracteert zijnde/ vertrocken daer op nevens d'Heeren Gedeputeerd. na't Leger/om met sijn Hoogh. den Heer Prince van Orangie te aboucheren; dus togen van daer na 't Leger van den Coning van Vranckrijck/ by Utrecht: alwaer met veele Complimenten ontfangen wierden/ en reysden na den Alderchristel. Coning tot Boxtel in Brabant/daer sy haer afscheyt namen/ en keerden in plaetse van over den Hage/daer men hun verwachte/met studie over Antwerpen: alwaer niet verborgen bleef dat Vrankrijck een expressen Edelman na Madrid had gesonden/om (so men zeyde) sig rondelijk te verklaren/ of de partye van Hollant en Keyserl. Maj. wilde abandonneren of niet/ dan den Oorlog te declareren: wijl toch beyde Kroonen van Vranckrijck en Engelant op nieu haer Verbont tegen haer gedeclareerde Vyanden hadden geprolongeert; niet alleen volgens 'tdiscours van een Edelman van Duc de Buckingam/ nemaer deden ook aen haer H. Mo. en sijn Hoogheyt notificatie/ dat sy den 16 July hadden vernieut hare Alliantie/waer by Vrankrijck en Engelant sig hadden verbonden/niets dan met onderling consent van Vrede te sullen handelen: Gelijck ged. Ambassadeurs upt Boxtel den 17 't selve aen sijn Hoogheyt communiceerden/ benevens d'Articulen/ waer op wy Vrede konden krijgen.

Eysschen *en* Conditien, *waer op den Alderchristel. Koning soude consenteren de Vrede met de Staten Generael der Vereenigde* Nederlanden *aen te gaen.*

1. Dat de Placcaten voor desen gemaeckt door de Staten Generael, soo om de Fransse Wijnen en Brandewijnen in de Vereenigde Nederlanden te verbieden,als om nieuwe lasten op de Franse Goederen en Manufacturen te stellen,sullen werden gerevoceert: Dat binnen drie maenden een Tractaet van Commercie tusschen sijn Maj. en gem. Staten sal werden opgerecht, waer in mede sal werden begrepen een Reglement tusschen de Fransse en Holl. Oost en West-indise Compagnien.

2. Dat in het toekomende, door de geheele Vereen. Provintien niet alleen een volkomen vryheyt, maer oock een openbare exercitie van de Roomsse Cathol. Apostol. Religie sal wesen; so dat in alle Plaetsen, waer meer als een Kerck sal zijn, een aen de Catholijken sal werden overgegeven: Dat het hun mede toegelaten sal werden een te mogen bouwen binnen de Plaetse daer'er geen sal wesen,en sal hun geoorloft zijn ter tijdt en wijlen tot de voorsz. Kercke op-gebout zy, den Godtsdienst openbaer-

lijck te celebreren binnen de Huysen die sy lieden te dien eynde gekocht of gehuert sullen hebben: dat door de gemel. Staten Generael of door yder Provintie in 't particulier, een redelijck Tractement op de Goederen, die eertijts aen de Kerck hebben toe gehoort, of andersins, aen een Pastoor of Priester, in yder der geseyde Kercken sal werden aen-gelegt.

3. En alsoo de Gedeput, der gem. Staten Generael, die aen sijn Majest. gesonden zijn geweest, die selve bysonderlijck versocht hebben, dat het haer door een Vrede geliefde het Corps der Vereen. Nederlanden in den staet te laten, zoo het selve tot nu toe geweest is, en dat om eenige wisselinge aen zijne Maj. te geven voor de Conquesten, waer mede het Gode gelieft heefr de gerechtigheyt zijner Wapenen te zegenen, sy-lieden hem aenboden in de plaetse der Provintien, Steden en Plaetsen, die sijn Majest. reets heeft geoccupeert, andere Landen, Steden en Plaetsen te cederen, die aen gem. Staten, so in Vlaenderen als in Brabant door Spangien zijn over-gelaten, sijn Majest. alhoewel reets Meester van 3 geheele Provintien, in 't getal der seven Vereen. Nederlanden, mitsgaders van eenige Plaetsen en Posten in Hollant, heeft wel gewilt, om de gem. seven Provintien in haer eerste Unie te conserveren, het gunt door zijn Wapenen in de gem. Provintien is geoccupeett, doen weder geven, uyt-gesondert het geene hier onder zal werden verklaert; en op de volgende Conditien.

4. Dat de gem. Staten aen sijn Maj. sullen cederen generalijck alle de Provintien, Steden en Plaetsen, die sy so in Vlaenderen als in Brabant in hebben, en die hun door Spangien zijn overgelaten, uytgesondert alleen Sluys en 't Eylant van Cadsant.

5. Sullen insgelijckx de gem. Staten aen sijn Maj. cederen de Stadt Nimwegen met des selfs toebehoren en dependentien, het Fort van Knodsenburg, Schencke-schans, en het gantse gedeelte van de Provintie van Gelderlant, gelegen aen dees zijde den Rhijn, ten aenzien van Vranckrijck, mitsgaders het gantse Eylant van Bommel, het Eylant en Fort van Voorne, het Fort van St. Andries, en Kasteel van Louvesteyn, nevens het Fort Creveceur.

6. Sullen van gelijcke gem. Staten aen sijn Majest. cederen de Stadt Grave, met haer toe-behoren en dependentien, en zullen haer in eygendom doen geven de Stadt en 't Graefschap Meurs, om daer mede te disponeren na haer wel-gevallen; mits conditie dat gem. Staten den Prins van Orangie sullen indemneren wegens het gem. Graefschap en andere Plaetsen, Steden en Landen, toe-behoorende gemelde Prins, die aen zijn Majesteyt zullen wesen ingeruymt.

7. Dat de gem. Staten aen sijn Majest. sullen cederen soodanig Recht als sy souden gehad hebben, of als zy souden konnen hebben of pretenderen, op de Plaetsen, die zijne Majest. op gem. Staten in 't Rijck heeft geoccupeert: Dat sy mede een gelijcke cessie in faveur van den Prins of Graef van Oostvrieslant sullen doen, van alle en sodanige Rechten, die sy souden mogen hebben of pretenderen, in de Plaetsen, die sy in des selfs Lant occuperen, namentlijk op de Stadt Embden, Schans van Leer-oort, en Yser-Schans, waer uyt zy haer Guarnisoen zullen trecken.

8. Dat het aen d'Onderdanen van sijn Majest. geoorloft zal zijn uyt de geseyde Landen, Steden en Plaetsen, die aen haer gecedeert sullen zijn geweest, in alle de Landen der gem. Staten Generael, soo te Water als te Lande, Rivieren en Stroomen, te gaen en keeren, sonder dat sy wegens betalinge van eenig recht, of impositie, nochte oock visitatie van hunne Goederen en Bagagie, Munitie van Oorlog, of Vivres subiect zullen zijn.

9. Sullen de gem. Staten haer verbinden aen d'Order en Religie van Maltha te doen restitueren de Commanderyen, die bevonden sullen werden in gem. Vereen. Nederlanden gef. Order toe te horen.

10. Sullen de gem. Staten beloven aen den Graef van Benthem te doen restitueren zijn Kinderen, die onder d'authoriteyt en protectie der gem. Staten, door de Gravinne van Benthem, zijn Huysvrouw, op-gehouden zijn geweest, niet tegenstaende d'instantien door den selven verscheyde maelen aengewent, die hy door het voor-schrijven van den Keyser, en zijn Alderchristel. Majest. heeft doen onderstutten, om de gem. restitutie te bekomen.

11. Sullen mede de gem. Staten belooven zijn Majest. te indemneren van een gedeelte der excessive kosten, die zy genootsaeckt is geweest tot desen Oorlog te doen, en haer te doen betalen binnen de tijt, die sal werden gestipuleert, de zomme van 20 Millioenen, waer mede sijn Majesteyt haer sal quijt schelden de 3 Millioenen, die sy haer in gevolge de Leeninge, aen haer door den Vader hooglosfel. gedachtenis van zijn Majest. in't Jaer 1651 mosten betalen: mitsgaders de verscheene Intresten, die sy haer zedert het gemelde Jaer 1651 schuldig waren.

12. Dat in erkentenisse van de Vrede die zijne Maj. aen gem. Staten gaerne wil toestaen, doen zy, haer Conquesten verder in hun Lant konde brengen, de gem. Staten haer alle Jaren door een extraordinaris Ambass. ten sekeren gestipuleerden dage sullen doen presenteren eeu goude Medalie, wegende een marck, d'welcke sal in-houden dat sy de conservatie van de selve vryheyt van sijn Maj. hebben, die de Coningen haer Voorsaten hun hebben helpen procureren.

13. Dat alhoewel zijn Maj. verklaert haer te contenteren met de voorgaende Conditien, mits dat deselve binnen tien dagen werden aengenomen, na de welcke zijn Majest. niet en pretendeert langer daer aen gehouden te zijn, sy echter hier mee te kennen geeft, dat of schoon de selve door gem. Staten

toe-gestaen wierden, sy echter geen kracht sullen hebben, en dat zijn Maj. geen Tractaet van stilstant noch van Vrede sal aen-gaen, voor en al-eer den Coning van Engelandt in zijn regard, door de gem. Staten voldaen zy, en dat de Rijckx-Vorsten in desen Oorlog met zijn Majest. geallieert, van gelijcken met de conditien die hun door gem. Staten toe-gestaen sullen zijn, vergenoegt sullen blijven.

Volgt een nader Ampliatie van de boven-genoemde Articulen.

EN op dat sijn Maj. zoude mogen doen blijcken door de keure van meer als een conditie, hoe oprechtelijck sy aen gem. Staten Generael hadden willen voorstellen verscheyde middelen, om te geraken tot de Vrede, die sy hier hebben afgevordert, en niet so verre brengen als in haer macht is, de pretensien die sy met recht op de kracht van hare Wapenen, en de continuatie van hare Victorie soude konnen fonderen, zo verklaert sijn Maj. dat sonder sig precieselijk te houden aen de aenbiedingen die haer voor desen door gem. Staten zijn gedaen; mitsgaders aen de conditien die sy haer by forme van alternative hadden afgevordert, sy haer wel sal willen vernoegen met het behouden van alle Conquesten, die sijn Maj. tegenwoordig bezit, mitsgaders van de geene die sy noch soude mogen komen te doen, tot dat gem. Staten dese conditien sullen hebben aenvaert, namentlijck de geheele Provintie en Hartogdom van Gelderlant, toebehorende de Staten, Sticht van Utrecht, en Graefschap Zutphen, alle de Steden, Plaetsen en Fortressen, die in gem. Provintien gelegen zijn, haer appendentien en toe-behooren, sonder exceptie, de Souverainiteyt der Provintien, Landen, Steden en Plaetsen, door sijn Maj. tot die tijt toe geconquesteert, de selve appendentien en toebehooren blyvende in't toekomende voor eeuwig aen zijn Majesteyt.

Dat om gem. Conquesten, Landen en Plaetsen aen sijn Maj. gecedeert, in staet te konnen brengen, om so veel te beter door d'assistentien, die hun uyt het Rijck souden konnen komen, te werden onderstut, gem. Staten in alle Souverainiteyt sullen remitteren de Steden van Maestricht en Wijck, mitsgaders 'tgeene sy bezitten in de Landen van Over-maes, Dalen Fouquemont en 's Hertogenbos, nevens gem. Stadt en Meyerye van 'sHertogenbos, toebehooren en appendentien, en 't Fort Creveceur.

En op dat het Tractaet op die laetste conditien soude mogen dienen, niet alleen om d'eerste vrientschap en Alliantie tusschen sijn Maj. en gem. Staten te herstellen, maer om de rust en tranquiliteyt van 't Rijk te procureren, die zijn Maj. als Guarandeur en Conservateur der Tractaten van Westphalen bysonderlijk ter harten neemt, zijn Maj. wil wel beloven te renuncieren, na de Vrede, in faveur van des Rijkx Vorsten, aen alle't recht dat zijn Wapenen hem souden hebben gegeven, op de Plaetsen die zijne Majest. op gem. Staten in de Landen van't Rijck heeft geoccupeert, sijn Maj. zig alleenlijck reserverende de vryheyt om de Fortificatien daer van te ruineren.

Maer alsoo sijn Maj. door haer self wil contribueren, om de Rijkx-Vorsten in het vrye bezit der Steden en Plaetsen, die hun toe komen, te herstellen, zoo heeft zy mede willen procureren, dat de gem. Staten Generael hunne Guarnisoenen uyt de Steden en Plaetsen, die sy noch in 'tgemelde Rijck konnen heben, sullen doen trecken, namentlijck uyt de Stadt Embden, het Fort van Leer-oort en Yserschans, die aen de Prins en Graef van Oost-Vrieslant zullen werden gelevert, met alle de Rechten die hem ter oorsaeck van 't gem. Graefschap konnen toe-komen: Ende op dat de noodige communicatie tusschen Vranckrijck en de Stadt Maestricht, die aen sijn Maj. zoude werden gecedeert, geen oorsaeck tot eenige contestatie in 't toekomende soude mogen geven, soo soude van wederzijden werden gestipuleert, dat men soude trachten met den Keurvorst van Keulen, als Prins en Bisschop van Luyck, vast te stellen een vrye Passagie voor de Troupen van sijn Majest. van de Fransse Fronteren nae Maestricht voorn. door het Lant van Luyck, op conditie, de gem. passagien niet als onder behoorlijcke betalinge te nemen, sonder dat de selve tot laste van 't Lant souden zijn.

Sullen wijders alle Articulen, gemelt in de voorgaende notitie, in hun geheel blijven, zelf dat aengaende de cessie van de Stadt en Graefschap Meurs, uytgesondert de geen alleenlijck concernerende de Cessie van andere Landen en Plaetsen, die door gem. Staten aen zijn Maj. soude werden gedaen.

Eysschen en Conditien, *waer op de Coning van Engelant soude consenteren de Vrede met de Staten Generael der Vereenigde Nederlanden aen te gaen.*

1. DEn Coning van Engelandt verstaet, dat de Hollanders hem, sonder eenig tegenseggen, de eer van de Vlagge sullen toegeven, ja self dat haer geheele Vlooten de Vlagge sullen strijcken, en de Mars-zeyls laten vallen voor een eenig Engels Schip, voerende de Vlagge van zijn Maj. in de geheele Brittannise Zee tot op de Hollantze Kust.

2. Vrye permissie een geheel Jaer lang, aen alle Engelse, gebleven in de Colonie van Surinam, om daer uyt te mogen trecken, soo wanneer 't hun gelieft, met al haer Goederen, van wat nature de selve mogen zijn, volgens het Tractaet van Breda.

3. Eeuwig bannissement uyt alle de Landen der Vereen. Provintien, van alle de Onderdanen des

Ko-

Konings, die schuldig aen gequetste Majesteyt zijn verklaert, mitsgaders van soodanige andere, die van sijn Majest. sullen werden genotificeert seditieuse Libellen te hebben uytgegeven, of anders geconspireert tegens de ruste en tranquiliteyt van zijne Rijcken.

4. Remboursement aen sijn Maj. van d'onkosten des Oorlogs, ter Somme van een Millioen Ponden Sterlings, waer van 400000 binnen de Maent October aenkomende, zullen werden betaelt, en de rest tot 100000 Ponden Sterlings 's Jaers.

5. Jaerlijckse Betaling van 10000 P. Sterlings ten eeuwigen dage voor de toelating die den Coning zal vergunnen Haring op de Kusten van Engelant, Schotlant en Yrlant te mogen visschen.

6. Den jegenwoordigen Prins van Orange en des zelfs Descendenten sullen de Souverainiteyt der Vereen. Nederlanden besitten, uytgenomen 'tgeen de 2 Coningen en hun Geallieerde ten deel sal vallen; of sullen ten minsten de waerdigheden van Admirael Generael en Stadhouder ten eeuwigen dage genieten, op de voordeeligste wijse als de voorgaende Princen de selve voor desen beseten hebben.

7. Dat binnen drie maenden, na de gemaekte Vrede, een Tractaet van Commercie sal werden opgerecht, soo wegens 't Reglement van de Commercie in Indien, volgens de eysschen voor desen gedaen, als wegens 't voordeel van d'Onderdanen van sijn Maj. in hunne Negotie, gaende, komende, of gehabitueert in eenig Lant, toe-behorende de gemelde Staten, en met soodanige voordeelige conditien als aen de meest-begunstigste Natie wert toe-gestaen.

8. Het Eylant van Walcheren, de Stad en 't Casteel van Sluys, met sijn dependentien, het Eylant van Cadsant, dat van Goeree, en het Eylant van Voorne, sullen werden gestelt in handen van sijn Majest. by manier van cautie; wegens de nakominge van de Conditien hier voren verhaelt.

9. Alhoewel sijn Maj. verklaert sich te contenteren met de voorgaende conditien, mits dat de selve binnen tien dagen werden aengenomen, na welcke sijn Maj. niet en verstaet langer daer aen gehouden te zijn, zo verklaert sy nochtans precieselijk, dat niet tegenstaende de selve door gemelde Staten toegestaen wierden, sy echter geen kracht sullen hebben, en dat sijn Maj. geen Tractaet van Vrede, noch Stilstant sal maken, voor en aleer den Alderchristel. Coning in sijn reguard door gem. Staten voldaen is, dat mede de Rijkx-vorsten met sijn Maj. in desen Oorlog geallieert, insgelijcks met de conditien, die hun door de gem. Staten toe-gestaen zijn, vernoegt zullen wesen.

Maer also sulke voorslagen maer dienden tot ruine deser Landen, wierde by de Staten geresolveert voortaen van geen Vredens-handelinge op soo een voet aen gedachte Coningen besendingen te doen.

Ged. Gesanten vertrocken van Bortel na Antwerpen / begeleyt van 500 Ruyters / om daer met de Graef de Monterey te spreken / en hadden al wat bysondere tegenspoet / te weten / dat ged. Grave haer weygerde de Spaense Guarnisoenen / op hun versoeck / uyt de Hollantse Steden / gelijck Breda / Bergen op Zoom / 's Hertogenbos / Maestricht en andere Plaetsen te lichten / &c. wyl ged. Grave sijn Hulp-benden noch vermeerderden: zy gingen dan van Antwerpen over Gent en Brugge (daer men haer met 't Canon de bene valete gaf) nae Calais / van waer sy na Dovres over voeren met een Conings Jacht / en waren seer na door een Caepvaerder genomen geweest.

d'Engelsse Vloot / met eenige Schepen versterkt / was nu weder in zee gesteken / passeerende voorby de Kusten van Zeelant / meenden omtrent den Haeg / Haerlem of Tessel te landen / maer Godt gaf haer so een remarcabel Tempeest datter 3 van haer Schepen bleven / en wel 500 dooden hadden: Ock bleven veel harer Provisant-schepen / wanneer de rest seer ontoret / weer na huys liep: Vreesende voor de Hollandtse Vloot / die onder den Heer de Ruyter, in de Wielingen op sijn voordeel lag / dog geen schade by dit onweder hadde: Ook wierden alle orders op de Zee-stranden met Ruyters als anderstnts gestelt / om de Engelse in hare desseynen te verhinderen.

Alhoewel den Maltesser Commandeur Gilardi Florentin was overleden / soo gingen de Fransse Ridders van St. Jan nietttemin in Vranckrijck / om tegen de Hollanders te dienen: En maeckten Com. San Vitale Ontfanger van dat Ey-

Eylant; 'twelck Hollant misschien wel van doen soude hebben/om niet gelijk Candia (hoewel van Fransse geholpen/ doch daer en te Gigery sig van Turcken en Mooren laten overwinnen) in der Zarazijnen handen te vallen.

Vervolgh van den Optocht van den Coning van Vranckrijck.

LAetst hebben wy op fol. 79 den Optocht des Alderchristel. Konings gelaten, als nu sijn Majesteyt den 29 Juny 'smorgens de Godtsdienst had by gewoont in't Ameronger Velt, quam Monsr. van Zutphen by hem: Hier verstont sijn Majesteyt, hoe dat Gennop en de Graef by de Fransse waren geemporteert, beyde zeer considerable Plaetsen: 't eerste door 't verlaten, en 't ander door 't uyttrecken van 't Guarnisoen. Den 3 July quam Monsr. in Utrecht, om 'tselve te besien, bevindende daer in veele vol vreughde, (hoopende na veranderingh) zy juychten als na een nieuwe Souverain: Doemaels tracteerde daer den Ridder de Loraine Monsr. op een kostelijck Festin: Ende quam oock den Coningh den 5 July binnen Utrecht, rijdende langhst den ouden Rhijn, daer hem niet alleen Duc de Fueillade met sijne Krijgs-benden ontfongh, nemaer zelfs veel Ingesetenen stonden ten wedersijden de Straten: Wanneer den Coning (zoo langh hy daer binnen was) goede ordre hielt, en mede insgelijckx aen de Stadts Poorten, dat niemant sonder verlof van sijn Majesteyt zoude mogen uyt ende in-komen. Den Marquis de Rochefort, terwijl 's Conings Guarde binnen quam, bleef buyten in 't Veldt leggen: Rijdende den Coningh tusschen Duc de Orleans, en den Hertogh van Monmouth in, en verselt met veel andere Grooten: De militaire Officieren leyde men in de Kercken; en de Soldaten trocken middelerwijl op de Bolwercken: De Gereformeerde gaven gewilligh de Sleutelen harer Kercken over: Oock quaemen verscheyde Persoonen het Frans Leger besien. Den 9 quam den Cardinael de Bouillon t'Utrecht, en de Magistraet gesproken hebbende, begeerde de Dom-kercke van alle geuserye gesuyvert te hebben, 't gunt door 't verbranden van Stoelen, Bancken en Preeck-stoel op 't Kerckhof wiert geexecuteert. Den 10 quam den Bisschop, als Vicarius door den Paus over de 7 Provintien gestelt zijnde, (al eer men die had vermeestert) en 30 Papen met Kap en Kovel: Hier trat den Cardinael de Bouillon in, want 'ten was in geen 80 Jaer gebeurt: Men zong 't Te Deum, en de Jesuyt du Doit dede een Predicatie: Den nieuwen Bisschop gaf hun alle den adieu, met een Oratie in 't Latijn, seggende onder andere: *Godt zy dank, wy zijn lange van dese gesegende Plaets uytgebannen geweest*: Den Cardinael antwoorde daer op, volgens de stoffe: Gaf doe voort ordre om alle Kercken der geconquesteerde Plaetsen in te wyen. Den Coningh was den 6 weer in sijn ordinaris Leger buyten Utrecht gekomen, na dat hy die Stadt hadde besichtigt, alwaer sijn Majest. advys van den Marschal de Turenne kreegh van den toestant voor Nimwegen: Die van binnen hadden uyt't Genneper-huys noch 4 Comp. den 1 July binnen gekregen, mede brengende 4 Canons, en een metale Slang, veel Buspoeder, en 37 Wagens met Bagagie, Kogels, Granaden en andersints: Sulckx dat dit stercke Huys verlaten wiert, als mede Ravesteyn. De Fransse trocken den 2 deser over de Wael, en sloegen rontom de Stad haer Tenten: Den 3 quam Duc de Turenne met het gros sijns Legers van Schenckeschans mede voor de Stadt, waer op die van binnen wacker vuyr gaven; een Kanonkogel vloogh door een Boeren-huys, daer veel Fransse in waren, die daer op uytloopende, 't zelve in brant staken. 's Avonts quamen de Fransse in een out Hoornwerck buy-

buyten de Mole-Poort, 't welck verlaten was by gebreck van Volck ; dit gebruykten zy tot haer voordeel, flanquerende daer uyt na de Wallen, 't Nassous en Pest-huys Bolwerck, tusschen de Molen en Hesel-Poort, terwijl sig andere begroeven, en door dit Hoornwerck haer Loopgraven tot in de Gracht brachten, waer op weder een Officier binnen wiert gesonden, om de Stadt op te eysschen, doch af-gewesen ; waer op 't schieten weer aen-gingh : 's Nachts tusschen den 4 en 5 plantten zy in dit Hoornwerck een Batterye van 5 halve Cartouwen, daer zy schrickelijck mede schooten, en stormden sterck op die twee Wercken, hebbende al eenige Palissaden om ver gekregen, waeren by na al in 't Pesthuys-Bolwerck, doch de Burgery ontsetten 't haer noch door 't gedurigh schieten, en den Coll. van Gent quam met eenige Musquettiers van de Hesel-Poort, en dreef haer weer te rugh, wordende zelfs in sijn Arm en Buyck gequetst, zoo dat hy als een braef Soldaet sijn Leven hier verloor, volgende die dappere Zee-helt sijn Broeder. Die van binnen vervolgden haer, verscheyde dodende ende vangende ; onder die een Officier, die swaer gequetst storf, oock een Coll. van groote afkomst, die een Soldaet een hant vol Gout wilde geven, soo hy hem los liet, dan die nam hem gevangen, met sijn Degen en Draegbant, daer hy 100 gl. voor mocht krygen, en kreegh mee een Pistolet tot een vereering ; die van binnen kregen oock veel Snaphanen en Bijlen, &c, Sy mijnden ondertusschen door de Mijn van die van binnen, alwaer door Hantgranaden veel Franse doot bleven : De volgende nacht stormden zy weer : De Ruyters wierden mee te Voet in de Wercken geleyt, en de Militie vocht troulijck, benevens de Burgery : 's Nachts tusschen den 6 en 7 stormden sy heftigh, en wierden tot 3 reysen met groot verlies af-geslagen, werdende Peck-kransen en Hant-granaden op haer geworpen : Zy plantten een Batterye by de Molen-Poort, waer van zy door de Poort de Klock om ver schoten ; de Klocken sloegen niet meer, want waren meest af-geschooten. Den 7 's avonts regenden 't een Plas-regen, zulckx dat de Lonten uyt-regenden ; hier op beklommen de Franse seer geswint die 2 Bolwercken, die van 't Nassaus Bolwerck waeren al aen 't vluchten, maer wierden door een Ingenieur weerhouden, zulckx dat zy weder te rugh gedreven wierden : De geheele Stadt was ondertusschen in allarm, en yder datelijck in sijn Post ; des nachts daer aen quamen zy weer aen, doch konden niet winnen, maer lagen tegen de Borstweeringh aen, en maeckten de Storm-palen los, hadden die 2 Wercken al ondermijnt, om die met 't Volck te laten springen : 't welck die van binnen doorsneen hadden met een nieuwe Borstweering, om, soo men 't een niet kon houden, dan in 't ander te retireren. 's Namiddags wiert 't Stilstant. en wiert geparlementeert. Den 9 wiert 't Accoort getroffen, goet voor de Stadt, maer slecht voor de Militie : Zy mosten oock wel, nadien hare Fo rtificatien mede al waren vervallen, en den Gouverneur onverseekert, of noch een assault soude hebben konnen uyt-staen, alsoo veradverteert wiert, hoe Duc de Luxemburgh geordineert was, om mette Benden van den Coningh uyt des selfs Leger mede na Turenne voor Nimwegen te trecken, om het daer te volvoeren, &c. wijl onder de Stad door een diepe Mijn was gegraven, en daer door de meeste part weg-gestoven : Sulckx dat die van binnen sig wel hadden gedefendeert. 't Guarnisoen wierdt Prisonniers de Guerre, daer onder alle Luts. en minder Officiers begrepen, maer de alderhoogste, gelijck den Gouverneur, Collonels, Lut. Collonels en Capiteyns bedongen vry en vranck met al haer Equipagie, Wapenen en Bagagie te mogen uyt-trecken ; En mocht yder Capiteyn, so te Voet als te Paert, met hem uyt-bren-

gen 10 man uyt sijn Compagnie, de rest most rantsoen betalen, een Ruyter op 6, en een Soldaet op 3 gl. De Stad gaf niet voor de Plonderinge, en de Magistraet wiert gecontinueert tot nader ordre: So wierden oock de Burgerlijke Beampte in hare bedieninge gelaten: de Gereform. Religie getollereert, sonder specifique te seggen hoedanig: De Groote Kerck, Marienburg en de Reguliers, waer in de Gevangens gesloten waren, souden ledig gemaeckt werden, en na de Roomse wijse opgesmuckt, also men seyde den Coning daer soude komen, en den Vrede werden gemaeckt, &c. oock seyde men datte Boeren 6 Jaren van alle Imposten soude quijt schelden. De Switsers en Fransse trocken den 10 binnen, het Guarnisoen quam in 't Geweer, werdende ontwapent, en in de Kercken geset; waer van veel, van haer Officiers gelost, na Gorcom t'scheep gingen. Daer lagen 9 Comp. Ruyters, 't Regiment van Cassiopijn, van de Walen, en van Scot, 4 Comp. uyt Genneper-huys, 't Regiment van van Gent, en 6 Comp. Waertgelders binnen, behalven de Borgery. De Burgers van Utrecht en Reenen, die'er lagen, trocken met'er volle Geweer uyt. Voor de Stadt zijn 1500 Switsers en 25 a 2600 andere Volckeren gebleven, daer onder veel Officiers; daer en tegen hadden die van binnen 50 dooden en gequetsten. Met dit emportement wierden de Fransse seer stout: 's Hertogenbos zoude het gelden met blockade, Heulden was maer een ontbijt, en soo voort Hollant in, &c. Maer de tijdinge die Duc de Luxemburgh kreegh, datten Bisschop van Munster wat klop van de Vriesen gekregen had, dede die na Emmerick marcheren: hoewel dit soo breet niet en was.

Ondertusschen had 't Guarnisoen van de Graef ordre gekregen, om na den Bosch te marcheren met haren Gouverneur, 'twelck den Marschal de Turenne vernomen hebbende, sont een partye sijner Troepen van voor Nimwegen na ged. Plaets, om de selve in te nemen, 'tgeen haer oock geluckte: Dan 't geseyde Guarnisoen voor 's Hertogenbosch gekomen zijnde, waren daer binnen de Spaensse gekomen, derhalven wierden weder na de Graef gesonden; maer onderweeg zijnde, waren door de Fransse op her onvoorsienste aengetast, en gedissipeert, 1300 sterck zijnde, werdende een partye gedoot en gevangen, en haer de Vendelen ontnomen. Hier door trock Turenne den 11 July over de Maes, na 's Hertogenbos en Creveceur.

Den Coning van Vranckrijck noch in sijn Leger buyten Utrecht zijnde, gaf den 7 deser Audientie aen Duc de Monmouth, Buckingam en Arlington, die als Engelse Gesanten daer in Franse Karossen ter gehoor wierden gevoert: Duc de Monmouth dede het woort, en wierdt by Buckingam ondervangen: zy begonnen haer Oratie met een geluckwenschinge aen sijn Majest. over de geboorte van des selfs Soon Duc de Anjou, in de voorlede Meent te Parijs gebooren, als mede over sijn groote Conquesten: Na dese publijcke Audientie hadden zy noch een particuliere, na't welcke zy door de Officieren van den Coningh wierden getracteert: Den 8 hadden zy by Monsr. gehoor, werdende door de Graef van Vaillac, Cap. van sijn Coninckl. Hooght. op-gebracht: Na de noen dede haer 't Frans Leger in Battailje sien. Den 9 's middags kreeg den Coning advys, dat Nimwegen was overgegaen, en den Gouverneur uytgetogen: den Marquis la Ferte Seneterre, 15 a 16 Jaren out, en Valorge, van de selve Jaren, onthielt sigh den laetsten wel 12 uren lang in de Mijne, daer hy Vicounte Turenne de gestalte af bracht. Den 10 toog den Coning met sijn Leger van Zeyst na Amerongen, hebbende bevorens Monsr. de Rochefort gestelt tot Gebieder van Utrecht, dan alsoo hy 'tselve refuseerde, als meerder dienst konnende doen in 't Fransse Leger, soo ontboot

 sijn

ſijn Majeſt. Duc de Luxemburg van den Yſſel, om daer te commanderen; 't Leger trock voorby Reenen en Wageningen, den Coning bleef ſelfs te Lievendael, by Arnhem: Sijn Majeſt. ging te Arnhem den Prins van Condé beſien, die daer bleef, wel geneſen van ſijn * Wonde, maer ellendig gevexeert van de Gicht. 't Leger trock in 3 Colommen, 't Geſchut voor aen, dus 5 groote Mijlen gemarcheert hebbende, ſloeg ſijn Majeſteyt ſigh by Nimwegen aen de Wael ter neder: en ging den 13 beſien een Schip-brugh die men daer over hadde geleyt; hier voerde men van den uchtendt tot den avont de Franſſe Bagagie, Plonderagie, en 't gunt de Krijgers hadden gepackt, 't welck zy na Tongeren, Maſeyck, Nuys en elders, en daer na met de Convoyen op Charleroy verſonden. Den 14 quam 't Leger by de Grave, in 't Dorp Neer-Aſſel, 'tgunt den Coning dede af-tekenen. Trock den 15 over de Schip-brug van de Maſe, en ging met Monſr. ſelfs de Grave beſien: den ſwaren Train, Bagagie en Canon dede 't Frans Leger dien dagh maer 3 uren vorderen: Togen ſo door de Meyerye, 5 Mijl gemarcheert hebbende, ſloegen ſigh te Aeſig, 3 Mijl van den Boſch, als hadden dat willen belegeren, ter neer. Onderwijl had den Cardinael de Bouillon de Groote Kerck te Nimwegen ingenomen, daer men alle vreugde tot bederffeniſſe der Proteſtanten bedreef, en alle Roomſe Bedieningen, oock 't Franſſe Wapen ſagh men op de Autaer geplant, met deſe Woorden: REGI TRIUMPHANTI. Diergelijke inwyingen is in de Grave en elders mede gedaen, en veele op een Officie hopende, quamen, of om te ſpeculeren, of voor goet Catholijck geoordeelt te werden, mede ſeer yverig ter Devotie. Terwijl Vranckrijck nu vervrolijckte over hare Conqueſten, en dat men de Coninginne tydinge bracht dat de Franſſe Majeſt. na 't Hollants Brabant was opgetrocken, quam van een andere zyde, met een groot getal Religieuſen, 't dode Lijck van Duc de Longueville, 'twelck begraven wiert. Van een andere kant kregen zy zeker bericht door Mylord Peterbourg, zijnde van d'Engelſſe uytgelopen Vloot afgekomen, *hoe dat het ſchrickelijk was ſoo een Tempeeſt, maer 11 a 12 Mijlen van Teſſel, overvallen te werden*, ſeggende onder andere, *dat dit een Goddelijke Beſtieringe was, want haer landinge was al vaſt geſtelt; nu waren weynig of meeſt al hun Schepen ſo ontbavent, datſe blijde waren die Engelant mochten bereycken; de Fregatte Plymouth wiert geſleept op de Teems; 'tSchip van de Ridder Valbelle was niet weynig geſlingert, en in vrees van te ſincken, wijl zeker Proviant-Kits hem voor de Boeg een groot Gat inſloeg: datter ook diverſe Oorlog-ſchepen van de Vloot waren vergaen met Volck en al, en onder deſe een daer den Marquis de Seſſac op was, &c.* Den Coning quam den 17 te Boxtel. Den Gouverneur van 's Hartogenbos, ſiende dat de Franſſe hem nu ſoo na quamen (wijl meeſt alle Frontier-plaetſen daer omtrent in haer handen waeren) ſtelde alle mogelijcke ordre om zoo conſiderable Plaets te defenderen: Die van binnen hadden de Schanſſen Engelen en Orten meeſt geſlecht en verlaten, om de Papen-bril te beter te beſchermen: zy hadden oock Gedeputeerden aen ſijn Hoogheyt geſonden, die om de importantie van die Plaets, partye Geſchut en Amonitie derwaerts ſont, dan 't ſelve te Gorcom komende, had men aldaer bericht, dat Crevecœur over was, derhalven 't ſelve, alſo men 't doen daer binnen niet kon brengen, te Gorcum wiert ontſcheept. Ondertuſſchen was Turenne door Vlymen (hebbende de Schans Engelen beſet) nae Crevecœur getrocken, 't welck hy na 2 dagen beſchietens in kreeg den 19 deſer, blyvende 't Guarniſoen Priſonniers de Guerre. De Franſſe Maj. te Turnhout geſlapen heb-

* Hy was geſchoten in den Arm, en beklaegde ſig aen den Koning dat geen dienſt meer kon doen.

hebbende,quam selfs te Vucht met Monsr. Chamilly, Gen.Montauban,&c. daer uyt een wisse Belegeringe van 's Hertogenbos wiert verwacht, dan mits het hooge Water en marasachtige Landen bleef het achter: zy haelden wel 17 Schuytjes over het verdroncken Landt, maer geen kans siende, hoewel met 40000 Man daer voor, zonden hare Vivres te rug, behalvens de Wijn, die hadden sy schaers, en sonden van Maseyk, daer 4000 Man in lagh, en yder Burger op 6 Man te houden was gebiljetteert, met groote moeyte haer Meel nae haer Leger, en haer Backers na Wesel en Rijnberck. Monsr. de Chamilly wiert te Maseyk op een grote Stoel over de Maesbrugge gedragen, om te visiteren zeker Fort, dat men over Maseyck driekantig begost te maeken: Aldaer had men een groote Staeck opgerecht met Sauvegardes, om te doen sien datte gront den Coningh van Spanjen toequam, en Gelderlant is: De Fransse staeken oock alle Weyden uyt, tot de Wallen van Maseyck, verdiepten de Grachten, en't Volk lag buyten in haer Tenten; men stelde de Switsers voor 16 st. daegs daer aen 't wercken, oock aen een Kasteel en 7 Bolwercken, 2 aen de Mase,en aen de Heppers,Bos-eycker Poort en Weg-baen: En 't Canon dat op de Wallen niet en mocht, stelde men op de Marckt; buyten kapte en bracht men met d'Artillery-Paerden de Boomen tot Palissaden. 't Frans Leger daer omtrent behielp sig met Amonitie-broot, sonder dat men sag zy Boter, Kaes,of eenige andere toespijse gebruyckten: Haer beste Volck was gekleet in roode en blauwe Casacken,sijnde seer gefatigeert,krijgende een Voet-Soldaet anderhalf pont Broot daeghs, met 2 st. de Ruyters 4 st. Haer Compagnien maer 40 koppen sterck: maer de Schotten binnen Maseyk waren de Compagnien wel 80 a 90 man sterck, in't root gekleet. Den Graef van der Lip sijn Volck plonderden doe veel Dorpen in Gulicker-landt, daerse slecht huys hielden. Ondertusschen was den Marschal de Turenne van Crevecœur voor Bommel gekomen, welcke Stadt tot vier verscheyde reysen door de Franse opgeeyst was, en eenige uytvallen op verscheyde Troupen van den Vyant hadde gedaen: Voor dese Stadt bracht ged. Marschal de Turenne een Armee van omtrent 20000 man, plante het Canon, en maeckte de Loopgraven, en niet tegenstaende het canoneren van die van binnen, wierdt alles tot den storm geprepareert; die van binnen haer te swak dunckende met een Guarnisoen van 300 man en 450 Burgers, als mede door de verlamde Storm-palen en Palissaden,en onvoorsiene Grachten, soo machtigen Vyant te stuyten, en alsoo zy (soo het schijnt) niet wel konden afwachten meerder Kruyt, Loot, Canon, en andere behoeften, die met een Schip te Gorcom aen-gekomen waren, zoo gaven zy sich over aen ged. Turenne onder een goede capitulatie: De Militie trock met vliegende Vaendels en volle geweer na Gorcom t'scheep. Ende aldus verviel Bommel aen de Fransse tusschen den 21 en 22 deser 's nachts. Den 19 was Sr. Gaumont oock te Boxtel gekomen, daer hy (gesonden aen de Princen van Italien) den Koning wegens sijn Negotiatie Raport dede; verhalende onder andere, hoe hy door Switserlandt quam gepasseert, daer men hem statelijck had onthaelt: Daegs daer na wiert Sr. Robert Intendant gemaeckt,alsoo hy veel Jaren, soo in Ongaryen, voor Duynkercken als elders, groote diensten voor Vranckrijck had gedaen, selfs in den toevoer van alle behoeften. Duc de Nieuburgh met sijn Soon quam oock den Coningh begroeten, &c. en men vertoonde 't Frans Leger doe in Battailje, op dat de jonge Princen oock mochten sien, hoe sich alles door geschiktheyt toe-droeg. Den Coningh toogh den 26 van hier na d'Abdye van Postel, om na Parijs weder te keeren, met 15000 Ruyters.

De Fransse Majest. dus uyt Nederlant vertreckende, bekennen de Fransse selfs hoe lascif en timidieux haer veel overgaven, gelijk Bommel, want die Plaets rendeerde sig doe men even daer voor gekomen was: Met dese woorden beschuldigden de Fransse die van Bommel selfs; alleen schoten zy met een Canon Sr. Clorodé 't Hooft af, die ordres van V. Turenne droeg, doch wat te na was gekomen. In passant dede door Ricard de la Graef te Mouson alle Bruggen te Carignan, Blagny, Linais en la Ferté op de Rivier de Chaire af-breken, om 't Guarnisoen van Maestricht te benemen haer coursen, die zy deden tot groote schade der Ingesetenen van Wals-Vrankrijk: Pouru met 100 Boere-jongens, daer hy Cap. af was, smeet so alle toegangen om ver. De Fransse Majest. den 26 als geseyt, in d'Abdye van Postel geslapen hebbende, quam den 27 te Lummen by Diest, den 28 te Hiblou, den 29 te Charleroy, en den 31 te Quesnoy, van waer met 400 Man wierde gerencontreert door den Marquis de Ronseroles, Gebieder van Landrechie, en quam den 1 Augusti ten 6 uren 's avonts te St. Germain, met Monsr. in sijn Calesse, alwaer terstont van alle Grooten en Maegschappen wierdt gewellekomt; de Roomsse Geestelijcken quamen oock haer bene advent. seggen, en immers al wat Frans Broot en Woort mochte, quam de Coning mede congratuleren.

Den Bisschop van Keulen lag doe te Deventer sieck/ daer men sterck voor in alle Kercken bad; oock was de Bisschop van Straetsburg in de suite van de Fransse Majesteyt/ om (soo men seyde) Straetsburg met gewelt te dwingen/ doch dit had by veele/ als te vroeg/ noch geen geloof: Terwijl den Coning noch in de Meyerye was/ quam den Envoye van Kur-Mentz/ Baron de Schoonborn/ sijn Maj. mede complimenteren over sijn Conquesten: Oock wiert 't Lichaem van den Graef Plessis Praslin/ geschoten voor Arnhem/ door Brussel na Parijs gevoert; den Coningh ende sijn Broeder hadden een groot gevoelen van desen Graef/ wijl hy een braef Cavalier was.

Dit was op een tijdt dat Coeverden sich aen den Bisschop van Munster rendeerde/ wijl ged. Bisschop na 't overgaen der Over-ysselse Steden met het gros van sijn Leger sich daer voor begeven had: Welcke overgaef den Ingenieur Mr. Meyndert aldus verhaelt: Coeverden een der sterckste Frontier[illegible] aen de Vriesse Marassen/ op een krachtige Pas gelegen/ wiert den 30 Jun[illegible] door 1100 Fransse Ruyters in den uchtend-stont berent; naer dat 5 dagen [illegible] voren 't Guarnisoen van Schencken-schans daer binnen was gekomen: [illegible] Ritmrs. Haegwolt en Assenborgh vielen met weynig Ruyters uyt/ om 't Veit te ontdecken/ 't geen sy swart van Ruyterye sagen/ die hun oock/ eer sy het wisten/ omcingelden/ doch door een Boer-man Harmen Lipmans, een onbekende wegh door de Moeren gewesen wierden/ ende aldus quamen/ 5 ofte 6 Man achter latende/ even gelijck getal als de Fransse Dooden hadden weder binnen Coeverden: Men kapte 't Hof van Broersma en 't Rijs buyten af: Eenige deden 't Contrescarp demolieren/ andere gaven strackx ordre het zelve weder op te bouwen: Den 4 Julij qnam den Bisschop selfs daer voor/ nemende sijn Quartier op 't Huys te Scheer/ sterck 10000 Ruyters en 6000 Infanterye/ die in gedeelten achter de Coevordse Mars/ 't Huys ten Clooster/ en in Boeren-huysen in-legerden/ maer den Rijn-graef lag met verscheyde Regimenten voor Dalen en op de hooge Loo voor Coevorden: Zy begosten strackx

strackx te approcheren/ en van achter een Borstweeringe van 112 Voeten hoog en 10 a 12 breet / met Granaden en Brant-sacken gespeelt / brengende 't Magasijn en eenige Huysen in brant. Den 7 's morgens eyschte den Munstersen Bisschop Coeverden door een Tamboer op/seggende/goede Conditien te willen geven ; maer den Commandeur sloeg 't selve af ; waer op 't canonneren wedersijts continueerde/ en schooten rondsom haer Vierwercken / daer tegen de Burgers op de Marckt en alle plaetsen groote Brouw-ketels en Kuypen vol Water/om de Bomben te verydelen/gereet hadden ; ook waren de Granaden van 20 geen 6 in de Stadt gevallen. Den 9 schoot een Vries Constapel met een Kogel van 24 pont in de mont van een Munsters Canon ; sy quamen ook eens met een out Schuytje post vatten over den Rijsdam aen't Contrescerp Overyssel/dan wierden weer uytgedreven/de Gracht meest droog/en met Voet-angels beset zijnde. Den 10 July eyste den Bisschop van Munster door een Tamboer de Plaets weder op/hy wilde tog goede Conditien geven ; daer op drie uytgesonden/ quamen de Munsterse terwijl alles langst de Grachten/ Poorten en Bruggen besichtigen : Dese 3 Gecommitteerden / zijn de Capiteyns Firmijn van Rusiers, ter Hoeve en Bagman, maeckten den 12 July Accoort met den Bisschop/om na Harlingen met volle Geweer/vliegende Vendels/&c. uyt te trecken/ latende hun Officiers en gequetste binnen een Vestinge/ daer de Vyanden selfs af verwonderden/dat men soo een notable Post en Vestinge in soo weynig dagen hadde geemporteert : maer toen de Munsterse den 12 July daer binnen togen / en de Staetse den 15 daer uyt / nam men de Snaphanen en Degens haer af ; na Harlingen mochten sy niet / dan wel nae Benthem : doch buyten komende/is 't Guarnisoen schandelijck geplondert/ nemende selfs eenige Coeverdse Burgers Soonen gevangen/om datse onder de Heeren Staten dienst genomen hadden/mosten swaer gerantsoeneert werden/en de Canonniers/die de Bisschopse niet wilde dienen/wierden vry slecht getracteert : daer waren 670 Bomben ingeworpen : men seyde oock/dat Broersma, uyt Deventer eerst overgelopen tot den Bisschop/en nu Gouverneur van Coeverden gemaekt/deselve Plaets voor een partye Gelt aen de Vyanden had verkocht. Hier op volgde in Vrieslant grote verslagenheyt/want de Bisschopse liepen tot voor Groeningen door de Drente stropen/ en wierden van d'onse op de aenkomst van den Vyant na Groeningen de Oude en Nieuwe Sch[illegible]s/Winschoter-zijl/'t Huys te Wedde/en al wat daer omtrent was/ verlaten/ en by den Vyant ingenomen/ waer door de Bourtang geblocqueert/ en opge-eyst / niet als Kruyt en Loot door de genereusheyt van Cap. Prot aengeboden wiert / die voor 200000 gl. hem by den Bisschop voor de Schans gepresenteert / soo veel Kogels aen den zelven wilde vereeren ; dan Cap. Huysman en Lut. van den Berge wierden te Groeningen over't verlaten van d'Oude en Nieuwe Schans/ d'een gehangen en d'ander onthooft ; als mede Lt. Coll. Taiminga en een Major/in Deventer geweest/gearresteert wierden / en de Colls. Steck en Broersma in-gedaeght / om sich daer over te verantwoorden : Oock sonden die van Groeningen een nieuwen Gouverneur en braef Soldaet na Delfzijl / alsoo de oude gesuspecteert wiert : En daer wierdt een nieuwen Eedt van de Burgers en Soldaten genomen / om de Stadt eerlijck te defenderen.

De Vriesen hadden haer nu mede in volkomen postuer gestelt / soo door het Lant onder water te stellen als anders: en togen onder den Oversten Alua dese zijt na de Kuynder/ in meeninge de Bisschopse aldaer met haer geroofde Buyt te overvallen; maer alsoo die 2000 Man tot assistentie uyt Campen en Swol kregen/ en de Vriesen maer 1200 Man sterck waren / oock de Hollandtse Kapers door 't hardt Weer tot geen secours konden bekomen / hebben de Vriesen raetsaemst geoordeelt/met verlies van 30 man te retireren/hebbende 200 Bisschopse om ver geschooten: Daer op liet den Bisschop de Kuynder voort uytplonderen/ en ging met de buyt door. Den 26 deser quamen 13 Standaerden Bisschopse Ruyters tusschen Drachten en Bergen; de Vriesse Brant-wacht niet wel op haer hoede sijnde/was byna overvallen geweest/dan retireerde nog tijdelijck na 't gros van haer Leger / 't geen terstont in Alarm geraeckte; de Ruyters saten op/ en trocken den Vyant tegen/ van 't Voetvolck gevolgt werdende; de Bisschopse retireerden/tot sy de Vriesen in hun Embusade hadden gelockt/ want een partye Voetvolck lag in 't Koorn verborgen / en doen uyt-quamen/ als wanneer hardt gevochten wiert/ en souden 't de Vriesen te quaet gekregen hebben / indien van 't Voetvolck niet gesecondeert waeren geworden/ wanneer sy de Bisschopse te rug dreven / met verlies van 150 vyantlijke Ruyters/ en 25 Man van de Vriesen.

Sijn Hoogheyt den Heere Prince van Orangie nu Stadthouder gemaeckt zijnde/appayseerde dit de ontruste Gemeente noch niet; sy dachten dat terwijl die gene noch in de Regeeringe bleven/in wiens weerwil sijn Hoogheyt herstelt was/ sy niet ontsien souden hem soo veel doenlijck te ondermijnen/ en om hun eygen val te voorkomen/ die van sijn Hoogheyt en den Staet te soecken; sy sagen/ dat de gegevene macht aen sijn Hoogheyt/ sonder de vryheyt om die uyt te voeren/ vruchteloos was; en om dat de Staets-handeling noch als voor desen gedreven wiert/ wilden sy de Regeering verandert hebben: Dewijl sy seyden/ dat naest eenige Jaren in de meeste Steden van Hollant door des Raedt-Pensionaris directie Regenten van desselfs Cabale ingedrongen waren/en buyten die seer weynig/ soo wilde de Gemeente dese daer uyt hebben/ noemende die de Staetse party/de Cabale van de Wit, de Loubesteynse Factie/en veel de Lantverraders/ en de Hoofden daer van den Raet-Pensionaris/ sijn Broeder / den Amb. de Groot, en eenige andere/sulcx datter alom veel Pasquillen op gedachte Persoonen voort quamen: Waer op den Raet-Pensionaris in een Missive van den 12 July klaegde/ over de Pasquillen tegens hem, en bysonder om dat beschuldight wierdt, de Secrete Correspondentie-Penningen ontrouwelijck gemanieert, en de Legers van den Staet niet behoorlijck versorght te hebben: Daer op weder sijn Hoogheyt den 22 July aldus antwoorde:

MYN HEER. Ick hebbe tzijner tijt wel ontfangen U E. Missive van den 12 deser, en het Pasquil daer nevens gevoegt: Ick soude niet nagelaten hebben daer op eerder te antwoorden, indien mijne meenigvuldige occupatien my daer in geen belet gedaen hadden. Ick kan U E. wel verseeckeren, dat ick by my altoos heb veracht uytstroyselen, die op die manier waren gedebiteert, alhoewel ons luyden, en Ick selfs door Pasquillen, blauwe Boekjes en diergelijke nieuwigheden heb moeten lyden, en dat die in ons reguarde met een groote licentie en smaeck zijn gedissimineert, en gerecommandeert geweest. Op de 2 positiven in de voorschreven U E. Missive vervat, rakende, eerstelijck de Penningen van de Secrete Correspondentie, by U E. gemanieert: En ten tweden de weynige sorge

die U Ed. soude hebben gedragen voor het Leger te Lande, kan ick U Ed. niet anders antwoorden, als dat van de eerste positiven gants geen kennisse in 't minste en hebbe, en dat de Heeren Gecommitteerde Raden, als U Ed. wel remarqueert, daer omtrent het beste getuygenis konnen geven. Maer wat het tweede aen-gaat, soo en magh noch en derve daer om oock niet twijffelen, of U Ed. sal alle sorge hebben gedragen dat de Legers van den Staet, soo te Water als te Lande, soo veel na gelegentheyt van tijden en saecken heeft konnen geschieden, in postuer zijn gebracht, om den Vyand te mogen resisteeren: Doch U Ed. kan licht begrypen, dat het my onmogelijck is te particulariseren wat aen het Leger te Lande heeft gedeficieert, en wat sorge tot suppletie van de selve defecten gedragen is, of op sijn tijdt hadde konnen en moeten gedragen werden, of aen wie het selve magh hebben gemanqueert, door dien ick in dese calamiteuse en ongeluckige tijden door soo veel saken werden gedistraheert, en mits dien my het ondersoeck van gepasseerde saken, soo weynigh als het mogelijck is, magh bekommeren, en mits dien de Justificatie, die U Ed. van my desidereert, beter gevonden sal konnen werden uyt de Actien van voorsorge die by U Ed. zijn gedaen. Ick wenschte andere gelegentheyt te hebben, om te konnen betuygen, dat Ick ben MYNHEER U E. dienstwillige Vrient,

G. H. Prince d'Orange.

Na dat sijn Hoogheyt den Eed had af-geleyt ter Vergaderinge van haer Ho: Mo: ende Ed: Gr: Mog: nam de selve Sessie in 't Hof van Justitie/ alwaer tot dien eynde twee kostelijcke Stoelen waren geplaetst/ als een in den Raet/ en een in d'Audientie van de Rolle: Werdende aldaer voor sijn Hoogheyt geleyt en Vonnisse gewesen; ende daer nae quam weder af met de Raets-heeren van 't Hof/ alle in lange Pleyt rocken gekleet/ tredende soo na 't Hof/ en gingen eenige Ruyters met bloote Sabels en Carabijnen voor aen/ wijl den toeloop van Menschen seer groot was: Naer de middag quamen de respective Collegien Mevrouwe de Princesse geluck wenschen over 't Advancement van hoog-gedachten Prince. 's Avonts ten 4 uren vertrock sijn Hoogheyt weder naer het Leger te Bodegrave: hebbende ondertusschen aen de Stadt Haerlem/ als mede aen andere Hollantse Steden/ dusdanige ofte diergelijcke Missive/ tot gerust-stellinge van de Gemeente/ af-gesonden:

Erentfeste, eersame, wijse, seer discrete, besondere goede Vrienden.

NA dat de Heeren Staten van Hollant en West-Vrieslandt ons door een aensienlijcke Staet-gewyse deputatie hebben doen bekent maken, dat haer Ed. Gr. Mog. ons hadden believen aen te stellen en te eligeren tot Stadthouder van de Provintie van Hollandt en West-Vrieslandt, mitsgaders tot Capiteyn en Admirael Generael over de Militie van de selve Provintie te Water en te Lande, met alle soodanige digniteyten en waerdigheden, als de selve voor desen by de Princen onse Voor-ouderen bekleet zijn geweest, hebben wy gemeynt van onse eerste en voornaemste voorsorge te zyn onse gedachten te laten gaen hoe en in wat voegen het respect van de Regeeringe, en de rust van de goede Ingesetenen van het Lant, door bequame middelen herstelt, en voortaen behoorlijck gemaintineert sal konnen werden; ende als wy die sake in den gront wel hebben in-gesien, en bevonden, dat de ongelucken, de welcke het Godt de Heere belieft heeft aen den Staet van het lieve Vaderlant te doen overkomen, door de progressen, de welcke den Coning van Vranckryck met syne Wapenen onverwacht gedaen heeft tot in het harte van 't Lant, voor een groot gedeelte veroorsaeckt door de trouwloosheyt en de lacheteyt van soodanige Bevelhebberen, Officieren en Soldaten, de welcke de eerste en principaele Posten op de Frontieren van 't Lant waren aen-bevolen, daer door eerst een groote ontsteltenis en vervolgens een generale impressie in de gemoederen van de Menschen hebben veroorsaeckt, als of de goede Regenten van de Provintie van Hollant, en van de Steden van dien, de sake van het Gemeen niet en hadden doen hanthaven, met soo veel ernst en trouwe als het behoorde; ende dat die verkeerde impressien aenleydinge hebben gegeven tot verscheyde commotien en bewegingen van het Volck in eenige Steden van Hollant, daer door het respect en de gehoorsaemheyt, de welcke de Onderdanen aen haer hoge en wettige Overheden schuldig zijn, vervallen en gevilipendeert is; soo hebben wy tot bereykinge van onse voorsz. salutaire intentie, geoordeelt seer dienstigh en oock nootsaeckelijck te sullen zyn, dat wy voor eerst die sorge op ons nemen, om na verdiensten en met rigueur te doen straffen alle die genen, dewelcke schuldig sullen bevonden werden aen de voorsz. lacheteyt en trouloosheyt, om aen een ander te dienen tot exempel voor het toekomende.

Dat wy oock aen alle de Werelt betuygen, dat wy geen kenniſſe ter Werelt, oock ſelfs geen opinie en hebben, dat'er eenige Regenten van de Provintie van Hollant, of van de Steden der ſelver, ſouden zyn, de welcke tegens Eer of Eed haer ſouden hebben vergeten, omme door verraet, correſpondentie met de Vyanden van den Staet, of met eenige andere onbehoorlycke middelen, iet te hebben gedaen of onder nomen, 't welck tegen de plicht ſoude zyn van eerlyck en getrouw Regent, ende dat wy by gevolge moeten verklaren, dat wy niet alleen niet en konnen toe-ſtaen, maer abſolutelyck diſadvoueren alle de licentieuſe menees, dewelcke in verſcheyde Steden noch tegenwoordig ondernomen werden, en dat wy de aenleyders en fauteurs van de ſelve ſtrafbaer houden in den hoogſten graet, als Perturbateurs van de gemeene ruſte: Maer evenwel, gelyck ons oogmerck is, de authoriteyt en de macht, de welcke UEd competeert, aen de eene zyde, ſoo veel in ons is, te herſtellen en te maintineren; en aen de andere zyde de ruſte en welſtant van de Gemeente te bevorderen, 't welcke beyde in deſe perplexe conſtitutie van tijden en ſaken ten uytterſte ſchijnt gerequireert te zijn, ſoo ſouden wy wel meenen, dat met vigoureuſe Placcaten voor het toekomende, tegens alle ſodanige moetwilligheden, ongehoorſaemheden en tumulten, op nieus ſoude behooren voorſien te werden met ſware pecuniele en corrporele ſtraffen, tegen de Contraventeurs, en mogen U E. ſich verſeeckeren, dat wy de hant daer aen ſullen houden, dat de ſelve met alle ernſt en promptitude werden gemaintineert en ter Executie geſtelt; en dat wy in der daet daer toe ſullen gebruycken de authoriteyt en macht, de welcke de Heeren Staten van Hollant en Weſt-Vrieslant op ons in de voorſz. qualiteyt hebben believen te confereren, daer door dat onder Godts genadigen zegen de Troubles geweert en gehoorſaemheyt herſtelt, en de Onderdanen weder gebracht tot het betalen van de ordinaire en extraordinaire laſten, de welcke tot verval van de exceſſive onkoſten van den Oorlogh albereyts uyt-geſchreven zyn, en noch van tijdt tot tydt uyt-geſchreven ſullen moeten werden, met een volkomen eendracht, en met een mannelycke couragie, de verdere gedreygde Invaſien van den Vyant geweert, en het lieve Vaderlant, onder Godts genadigen zegen, tot ſijnen vorigen floriſanten ſtaet herſtelt moge werden, daer toe wy alles ſullen toe-brengen wat in onſe macht of vermogen is. Wy beveelen hier mede, Erentfeſte, eerſame, wyſe en ſeer diſcrete beſondere goede Vrienden, in de beſcherminge van Godt Almachtigh.

In 't Leger by Bodegrave, den 8 Julij 1672. U.E. goetwillige Vrindt,

G. H. Prince d'Orangie.

Dan daer ſcheen deſe tijt een oproerige Geeſt over de Geunieerde Provintien te domineren: Hollant niet alleen / maer oock Zeelant had al mede die raſerny; en dat ſeer aenmerckens waerdigh / alle by-na op een tijt / ſonder dat de ſeditieuſe of gemeene Lieden malckander opgerupt hadden / oock was de tijdt daer toe te kort geweeſt: De meeſte oorſaeck deſer Oproeren was / het ongenoegen datſe op ſommige Regenten hadden / waer door eenige Perſoonen wierden geaggresſeert / en andere haer Huyſen geplondert. Te Middelburg quamen de Boeren van Walcheren met vliegende Vaendels na de Poort / wilden binnen zijn / en waren geſtoort om dat men in een dagh a twee 't Woord niet had gegeven; dan niet ingelaten werdende / hebben met hulp van eenige Wijven en ſlechte Lieden de Noort-Poort om ver gehaelt / trocken ſoo na 't Hof daer ſy Philip van den Brande eyſchten / die geſeyt wierd in 't Woort verſuymt te hebben / hy vluchte van 't Hof op 't Stadhuys / daerſe hem vervolgen en af-eyſſchen / maer doen ſy geen kans ſagen op die maniere hem te krijgen / drongen ſy door de Wacht / en quamen op het Stadthuys / datſe van voor en achteren wel beſet hadden / daer ſy hem na nauw onderſoeck onder een Banck vonden leggen: hier hebben ſy hem onbarmhertigh met den blooten Hoofde geſtoten en geſchopt: Dit was niet genoegh / daer quamen noch twee Orangie Vendels binnen / ſy meenden beyde Reygersbergens, le Sage, Brouwer, de Haſe, Duyvelaer, en Secretaris Hubert mee te ſlepen / en op de ſelve manier te tracteren / doch vonden / doen ſy haer Huyſen open gebroocken hadden / de twee laetſte niet: Daer na hebben deſe gewapende Boeren deſe Heeren apart verhoort / en ſiende niet verder te konnen komen / gaven die de Burgers als gedetineerde in de handen / op conditie / van op de in te

gevene

gebene Articulen by de Burgerye / door ontslaginge / eerst contentement te geben: En daer op hebben sy dien Nacht noch 13 uyt de Magistraet verandert / die sy uyt een tripel-getal verkoren / en alsoo eyndigden dat spul. Elders / als te Tertolen / &c. was het mede om d' eenen d' ander van 't Kussen af te helpen / dan veel zijn tot haer oogwit niet gekomen.

De Fransse meenden doe by Nieuwkoop door te komen / dan op d' aenkomst van sijn Hoogheyt met een partye Ruyters / retireerden sy weer. 200 Man uyt Muyden getrocken / verjoegen oock de Fransse aen de Utrechtse Vaert / die daer een Sterckte op wierpen / sy lieten hun Schoppen en Spaden achter / vluchtende na Naerden / hun Gereedschap bracht men te Muyden. De Fransse verlieten doe Woerden en Oudewater / werdende die van Oudewater door eenige van het quartier van den Graef van Hoorn nagejaegt / die daer sommige van gevangen bequamen / oock goede Buyt van Gelt en Geweer. Graef Coningsmarck heeft doe de Mediatie van Sweden aen desen Staet / tot bevredinge deses Oorlogs / met de 2 Kroonen aengeboden: gelijck diergelijcke Besendingen na Parijs en Londen wierden gedaen; doch van alles is dit Jaer niet gevolgt. Die van Gorcum waren mede voor alle bedrogh op haer hoede / wijl men haer op-geeyscht had / (soo men seyde) onder pretext van seeckere Missive / dan sy waren voorsichtig / gelijck mede den Heer Velt-Marschalck Wurtz, die daer commandeerde. De Fransse hadden door een Trompetter den 22 July Loevensteyn doen op eyschen / dan wiert afgewesen. Mombas was nu in 't Leger te Bodegrave verseekert / en op een Kamer geset / echter ongesloten / maer van Soldaten bewaert / men sey / dat hy Passagie-gelt aen sijn Bewaerders had betaelt / die hem door lieten; hy retireerde na Utrecht: sijn Sententie was aldus.

ALſoo Jan Barton de Mombas, Commiſſaris Generael van de Ruyterye, ſijn Quartier gehad heeft in de Betuwe, tuſſchen Schencken-ſchans en Huuſen, en nu alhier gedetineerden in den Leger; in plaetſe van ſijn ordre te achtervolgen, en alles te beſorgen, wat tot defentie van het overkomen van den Vyant in de voorſz. Betuwe, en behoudeniſſe van de ſelve had mogen dienen, heeft verſuym en ſijn Poſt precipitantelyck verlaten waer over hy de Mombas zynde te rechten geſtelt, is gehoort geweeſt in ſijn defentie, neffens d' examinatie van ſijn Stucken en beſcheyden ten ſelven eynde by hem geproduceert: Soo is 't, dat die van de Krijghsraet der Vereen. Nederlanden verklaert hebben, gelyck zy verklaeren by deſen, den voorn. Jan Barton de Mombas, over de voorſz. feyten, ſtreckende tot merckelijcke ondienſt en diſreputatie van deſe Landen, die geenſints getollereert, maer andere ten exempel met alle rigueur behoorden geſtraft te werden, van alle ſijn Charges gecaſſeert, en inhabil van de ſelve, of andere in deſe Vereenighde Nederlanden oyt meer te mogen of kunnen bedienen; vorders gevanckelijck gedetineert te blijven op ſijn eygen koſten voor den tijdt van 15 achter-een-volgende en eerſt komende Jaren, in ſoodanige Plaetſe als ſijn Hoogheyt ſal gelieven te ordonneren, hem wijders condemnerende ſoo in de koſten en miſen van Juſtitie, als over de Vacatien van de extraordinaris Ruyters-wacht, tot tauxatie van deſen Krijgsraet. Aldus gedaen en geſententieert in het Leger by Bodegrave, by de Heeren Frederick de Naſſau, Heer van Zuyleſteyn, Generael van de Infanterye, Preſident, Graef van Stirum Major-Generael, Steenhuys, Major Generael van de Ruytery, le Baron de Couriere, Maiſtre de Camp, Don Sermiento de Coto, Major Maiſtre de Camp, &c. d' nu Tierce de la Cavallerie Eſpaguiolle, den Grave van Solms, Colonel te Voet, van 's Gravemoer, van der Lecque, van Almelo, Grave van Floydorp, en den Grave van der Lippe, Collonellen van de Cavallerye, by forme van Krijgsraet behoorlijck vergadert op den 22 July 1672 in 't Leger by Bodegrave, en publijckelijck in den Krijgsraet gepronuncieert op den 25 daer aen volgende: Was geparapheert. FREDRICK de NASSAU.

Ter Ordonnantie van de Krijgsraeden voornoemt. J. van DALEN.

Daer op dan seeckere Somme op Mombas zijnde gestelt / die hem konde bekomen / gaf hy daer en tegens daer na sijn Debath uyt / dan en vertroude sigh niet weder in 't Gebiet van haer Hoog Mog: te komen / also hy wel wist dat Mr.

Pieter de Groot sijn Swager in geen goet blaetje staende / hy weynigh Vrienden in Hollandt soude vinden. Op de aen-nadering der Auxiliare Troepen en hoe sy na Eger passeerden / quam den Heer van Amerongen en den Oversten Pelnitz, Envoy Extraord. van sijn Doorl. den Brandenburgh / nae den Hage / alwaer ged. Heer Pelnits seer statelijck ter Vergaderinge van haer Ho: Mog. in de Carosse van Staet op-gehaelt wiert / met veel gevolgh: d' Heeren Viersen en Kant, wegens Hollandt en Vrieslant begeleyden hem tot boven; Alwaer na gedane Ceremonien sijn harangue bestont: In een beleefde betuyginge van ware Vrientschap van den Heer Keurvorst sijn Meester tot desen Staet, &c. Het overige wiert gelaten tot het geen den Staet beliefde gemeen te maken / altoos sijn Hoogheyt uyt 't Leger gekomen / vertrock met ged. Pelnits weder derwaerts / van waer den selven na Brussel gingh: en sijn zedert in 't over en wedergaen met haer Ho: Mog: Ambassadeur de Heer van Amerongen diversche communicatien / selfs met den Graef de Monterey / gehouden / en bespeurt een goede harmonye / om het Fransse voornemen met redelijcke middelen tegens te gaen. Wy en willen niet te presagieus zijn / echter is waer / dat op den 15 July een swaer weder van Donder en Blixem over Hollandt viel: den 15 daer aen by halfthienen 's avonts sagh men t' Amsterdam / Haerlem en Leyden insgelijckx een bleeck / doch groen schitterent en vliegent Licht / komende van 't Oosten na 't Westen / de groenachtigheyt was wat gebroocken / en noemen 't selve de oude History-schrijvers een vliegende Draeck, voorspellende veel quaets, &c. hy had achter sich een strael die sich weder in veele andere stralen verspreyde: dese en viel niet als een vyrige Ster / maer bleef boven de toppen der Huysen. Den Ruwaert van Putten / sieckelijck uyt de Vloot gekomen / wierd door sekeren Chirurgijn van Piershil aengeklaeght van infame saken: waer op gevolght is het geen naulijckx de Werelt sal konnen gelooven / echter in der daet even nochtans door een bysondere uytwerckingh is voor-gevallen. want hy wiert den 25 door den Advocaet Fiscael van 't Hof / van Dort in den Hage in de Castellenye gebracht. Den 23 July was mede in stilte met een Schip van Delfshaven Mr. Pieter de Groot met sijn Familie na Antwerpen vertrocken; meenende dat sijn Persoon by de een noch d' ander niet aengenaem en was / gelijck sulckx door sijn Hoogheyts verklaringe in der Staten Vergaderinge noch dacht te bespeuren / wijl en sijn onderhandelinge met den Coningh van Vranckrijck 't meeste genoegen niet wiert genomen / alsoo sijn Hoogheyt verklaerde bereyt te zijn / het Vaderlandt ten uyttersten te beschermen / en daer voor alle sijn vermogen ende leven selfs te wagen: Ged. de Groot schreef uyt Antwerpen den 1 Augusty aen haer Ed. Gr. Mo. den volgenden Brief:

Edele Groot Mogende Heeren,

MYne Heeren. Ick had wel gehoopt en oock vertrout, dat ik eenmael ontslagen zijnde van het lastige pack der Ambassaden, die ick eerst aen het Hof van Sweden, en vervolgens aen dat van Vranckryck met een onvermoeyden yver, en niet sonder detriment van myn geringe middelen en gesontheyt heb bekleet, het weder van myn swacke leven gerustelyck in myn Vaderlandt soude hebben mogen volcynden, niet twyffelende of de getrouheyt van mijn diensten, die ten vollen konnen blijcken uyt de advisen, die ick, gedurende de selve myn Ambassaden, weecklyck aen u Ed. Gr. Mo. heb toe gesonden, souden my de gunst van de Regeeringe, en de genegentheyt der Ingesetenen sodanig hebben verweckt, dat ick geen andere hulp, bystant en versekertheyt als die, tot myn veyligheyt soude van noden hebben: Maer ick heb, Godt betere en vergeve den genen, die daer van oorsaeck zijn, meer wreetheyt en verwoetheyt in het midden van mijn Vaderlandt, en in de Stadt van mijn geboorte, daer ick mijns wetens noyt

noyt eenig Mensch de minste reden van misnoegen heb gegeven, gevonden, als ick geloove oyt tusschen luyden van een en de selve Natie zijn gepleegt geweest: Mijn Huys is verscheyde mael, soo by dagh als nacht aen-getast, mijn Dienst boden zijn langst de Straet gesleept, mijn Kinderen gedreygt, en ick selve ben op een Sondagh, gedurende de Perdicatie, komende van het Stadthuys, en dienvolgende in mijne functie, soodanigh met bloote Messen aen-geranst, dat ick niet als door de genadige hant Gods, uyt het gevaer van een onvermijdelijcke doot, so het geschapen was, kan gesegt werden verlost te zijn. En noch Ed: Gr. Mo. Heeren, en hebben my al dese periculen noyt bewogen, om mijn veyligheyt voor den dienst van het Land te prefereren, of mijn Lichaem en Leven eenighsints te sparen, so langh als ick heb konnen gelooven, dat mijn geringen dienst haer nut konde zijn, of datter meer uytsinnigheyt als opset met dit ongestuymigh werck gemengt was; oordeelende altijt, dat het de plicht van een getrouw Regent is, de gemeene onheylen van den Staet, door gemeene beraetslagen en kloeckmoedigheyt, tegen te staen. Maer na dat ick uyt de Rapporten en Propositien, die op den 20 en 21 der voorleden Maent in U Ed. Gr. Mo. Vergaderinge zijn gedaen, evidentelijck heb konnen mercken, dat men het generael gevaer in een particulier wilde veranderen, en door het exponeren van mijn Persoon een sacrificie aen de Gemeente wilde doen, so heb ick geloofd, dat het gene tot noch toe in my voor een stantvastigheyt van gemoet had konnen passeren, voortaen voor een sorgeloosheyt en onvoorsichtigheyt soude gehouden werden, en dienvolgende gemeent dat ick schuldigh was, soo ten opsichte van mijn Familie, als tot defensie van mijn eer, my uyt de handen van mijn Vyanden te ontrecken, en soo lange uyt de wege te houden, tot dat ick my buyten pericul wederom in het Vaderlant soude konnen begeven, en den dienst van U Ed. Gr. Mo. na mijn schuldige plicht en vermogen waer nemen. Ick heb dan mijn retraitte in het Koninghs Brabant genomen, met intentie van mijn veyligheyt verder te soecken, soo het my daer te bangh wert gemaeckt, daer ick die best en buyten opspraeck sal konnen vinden. Versekerende U Ed. Gr. Mo. dat ick mijn voorgaende getrouwigheyt door de conduite, die ick in dese bekommerlijcke tijden sal moeten houden, noyt en sal besmetten door eenige actien, die het Intrest van mijn Vaderlant nadeeligh, U Ed. G. Mo. ondienstigh, mijn reputatie ruineus, of contrarie de Sentimenten die ick verseekert ben, dat alle eerlijcke en kondige Regenten van my hebben, souden mogen zijn. Dit hebbe ick van mijn schuldige plicht geacht, U Ed. Gr. Mo. bekent te maken, terwijl ick Godt Almachtigh uyt gront van mijn hert bidde, dat hy U Ed Gr. Mo. loffelijcke Regeeringh, met Vrede van buyten, met Eendracht van binnen, en vervolgens de goede Ingesetenen met allerley welvaren gelieve te zegenen.

Uwer Ed. Gr. Mo. onderdanige en gehoorsame Dienaer.

P. DE GROOT.

Aen de E. Magistraet van Rotterdam schreef hy mede diergelijcken Brief in substantie/ en vertrock van daer na Luyck. Monsr. van Reede in Engelandt geweest zijnde/ quam doe weder t'huys: en sijn Hoogheyt ontfingh den volgenden Brief uyt Engelandt/ in dato den 28 July/ die hy aen den Staet communiceerde:

MYN NEVE. Monsieur van Reede my hebbende raport gedaen van den quaden staet, daer in gy zijt gebracht, ben daer over seer gevoeligh geweest: maer 't gene my aldermeest bedroeft, is, dat gy schijnt een apprehensie te hebben, als of ick minder sorge en affectie voor U had als voor desen: Ick bidde, dat gy gelieft versekert te zijn, dat het zijn apprehensien sonder eenigh fundament, en buyten alle reden, maer daer en tegen, dat ick hebbe de selve tedere genegentheydt, en het selve respect voor U Persoon dat ick oyt gehad heb, soo ten opsichte van u eygen waerdigheydt, als ten reguarde van 't Bloet, daer van wy beyde participeren: oock en heb ick noyt vergeten eenige van de minste goede diensten, die u Vader in sijn leven my heeft bewesen, waer van de verbintenissen altijt sullen blijven gegraveert in den gront mijns herten. Gelieft doch te gelooven, alhoewel den tegenwoordigen toestandt van saken my niet en heeft toe gelaten met U te mogen correspenderen, en mijn Desseynen en Tractaten te communiceren, dat ick in alle handelingen, die ick heb aen-gegaen met den Alderchristelijcksten Koningh, altijt heb getracht U Interessen te avanceren, soo veel het de natuer van de handelinge eenighsints heeft konnen toe-laten. De insolentien en continuele machinatien tegen my van die geene, die eenigen tijt herwaerts so grooten directie hebben gehad aen 't Gouvernement der Vereenighde Nederlanden, hebben my genootsaeckt my te moeten verbinden met den Alderchristel. Koningh (dewelcke oock heeft het selve subject van klachten tegen haer) ten eynde wy alleen souden mogen ter neder werpen de onverdragelijcke grootsheyt der Louvesteynse Factie, ende ons te verseekeren voor diergelijcke insulte ofte bespottinge. Het vertrouwen dat ick heb op de vrientschap van d' Allerchristel. Koningh, d' affectie die hy voor u Persoon heeft, en sijn aversie tegens die geene, de welcke haer getoont hebben te wesen mijn Vyanden soo wel als d' uwe, belooven my een goeden uytslagh van alle dese verwerringen in U regarde:

En in cas d' Inwoonders van die Provintien in tijts hadden geconsidereert haren misslagh, en aen u hadden geconfereert de selve authoriteyt en digniteyten, waer mede uwe Doorl. Voor vaderen soo langen tijt en soo waerdiglijck voorsien zijn geweest, soo soude, sonder twijffel gem. Alderchristel. Koningh en wy gebleven zijn in een volmaeckte en vertroude Vrientschap met de voorz. Provintien: Niet te min, ick ben vry voldaen van 't geen de Gemeente van die Provintien nu onlangs hebben gedaen, U verkooren hebbende tot haren Stadthouder. Ende als ick sal gesien hebben, dat de affaires sullen gebracht zijn in alsulcken staet, dat het niet meer sal zijn in de macht van de selve violente Factie of van een andere, alsoo wel malitieuse, om te dissolveren en vruchteloos te maken 't geen men als nu heeft gedaen. Ende dat ick sal konnen mijn Onderdanen bevryden van de opperussien en injurien, die sy soo langen tijt hebben moeten lyden, soo sal ick trachten te protegeren U en Uwe Vrienden, en al mijn kracht in spannen by mijn Schoon broeder den Alderchristel. Koning, om soodanigen eynde aen dese verwarde saken te geven, dat de gheele Werelt sal konnen sien de particuliere sorge die ick drage voor U Persoon, en wat reguard ick om Uwen 't wille sal nemen voor het Intrest van de Provintien: Eyndelijck kan ick U verversteeckeren, en gy sult vastelyck moeten gelooven, dat ick altyt heb alle bedenckelycke goede inclinatie en intentie t' uwen beste, die gy soude konnen wenschen, en die t' alle tijden sullen konnen betuygen, dat ick ben en sal wesen.

MYN NEVEU wel-geaffectioneerde Oom,

Ende was onderteeckent.

CHARLES REX.

Langst den Yssel en Rhijn wierdt dapper geklaegt over de Fransse: te Nimwegen was Comte de Lorge Gebieder/ en most yder Burger 10 a 12 Soldaten logeren/ de Klocken dede den Groot-meester van d' Artillery rantsoeneren. De Cleefse Boeren mosten Rees/ Emmerick/ &c. komen slechten. Den 26 July/ als t' Utrecht den Gouverneur Luxemburgh en andere Grooten door de Burgermrs. getracteert wierden/ gingen de Fransse Soldaten naer 't schoone Vleck Loenen daerse met Schuyten veel Hoy sonder Gelt van daen haelden; de Fransen begosten Utrecht aen de Leytse Poort eenigsints te fortificeren/ en kapten de schoonste Boomen uyt de Boomgaerden en Hoven om de Stadt tot Palissaden: verboden binnen de Stadt 't verkoopen van Loot/ Tin/ Yser/ alsoo de Fransen dat uyt de Huysen braken en verkochten: een dronken Soldaet by nacht alarm makende/ quam 't Frans Guarnisoen 't samen/ en verbaest seyden sy/ wy zijn alle verraden; dan 't was de Soldaet sijn schult/ die op-geknoopt wierdt: Haver begost te manqueren/ en Broot backte men in de Academie/ van waer men 't buyten de Stadt voerde: Gras ende Fouragie haelden de Fransen 4 uren van daer. De Burgers van Utrecht binnen Nimwegen gelegen hebbende/ quamen nu weder t' huys/ maer wierden uyt last van den Commandeur Stoupe 't geweer af-genomen/ dat op 't Stadthuys gebracht wierdt. Duc de Luxemburgh liet doe 't volgende t' Utrecht af-kondigen:

DEn Hertoge van Luxemburgh en van Piney, Souverain van Aigremont en van Luxe, Pair en eerst Christelycke Baron van Vranckryk, Lt. Gen. van des Legers des Conings, Gebieder der Steden van Utrecht, &c. en aenhoorige Plaetsen: Dat wel expresselijck wert gelast aen alle Burgermeesters Schepenen en andere Officieren van Justitie der Steden, Vlecken, Dorpen en Gehuchten, &c. oock bysondere Heerlijckheden onder 't gebiet van Hollandt, en in 't gemeen alle particuliere Persoonen, welcke haer Goederen binnen al haer Jurisdict zijn hebbende, binnen 8 weken in dese Stadt te verschijnen, om hare Contributie op te brengen, hun op-geleyt, op pœne van te werden gerooft, verbrant, &c.

Getekent, MONTMORENCY LUXEMBOURG.

Die van Utrecht klaeghden hier tegen/ wat gewelt sy van de Fransse hadden geleden/ en dat yder liever 2 Officiers dan haer na-sleep ten Huysen hadden/ die veel insolentien bedreven: Sy plaeghden de Boeren oock geweldigh: en eyschten oock de Gelde van de Comptoiren en Canonesyen op/ handelende met yder

als of men daer niet langh wilde huysbesten: wonder zijnde / dat de Uytterse soo veel gewelts door haer Overleveraers leden / wijl sy haer licht overgegeven hadden: De Franse gaven evenwel de Protestanten t'Utrecht / Amersfoort / Harderwijck / en andere kleyne Plaetsjes / vryheyt van Religie.

De Hoogduytsen wel jalours / echter traegh / wrochten al het Fransse wesen; hier over was soo veel spuls op den Rijcxdagh tot Regensburgh / dat de Fransse Ministers / om elck in slaep te wiegen / Hemel en Aerde scheenen te bewegen: Ceur-Beyeren / Paltz een Trier vertrouden sy als annex Galliæ haer behulpsaem te sullen zijn; dan Cur-Saxen / Brandenburgh en Bern verstonden die tale niet. De Duytsen seggen / dat den Hertog Mazarini van den Coning van Vranckrijck bevel ontfing / om te Brisach (de wegh na 't Roomsse Rijck) de Victorie over de Fransse Conquesten te laten blasen / wijl daer geheel Elsas met de Switsers en Basel scheyden / ten eynde die dit Protestantse bederf met oogh en ooren mochten bemercken: Men miste en songh 't Te Deum, dat met Canon / &c. uyt-geschooten wierdt / den Gouberneur hielt een Maeltijt / en beschenck yder treffelijck: Insgelijckx wiert by na door geheel Vranckrijck daer over gebreugde-viert / als mede over de Geboorte van Duc de Anjou: Oock wierden by de 50 Vendels / in de geconquesteerde Steden gekregen / te Parijs / in Nostre Dame opgehangen. Doen storf te Parijs den Abt van St. Martin. 66 Jaren out / seer beroemt in alle Talen / godtvruchtigheyt en welsprekentheyt Marquis Pradel wierdt doe gemaeckt Gebieder van St. Quintin / in plaets van den Marquis Ligueres. Vranckrijck vertroude sich na 't scheen op de Regenten van Utrecht / daer men alle voor-sorge om te subsisteren binnen bracht / de Koopere Schuytjes plaetste men tot 16 aen de Catrinen Poort / en men hielt rontom de Stadt stercke Wacht: Alsoo dede men te Maestricht mede / daer niemant / op peene van 't leven / sich mocht buyten de Contrescarpen begeven / dat Guarnisoen maeckte dagelijckx groote Buyt op de Franssen / van 't geen sy uyt de geconquesteerde Plaetsen hadden gerooft / sulcks dat het by naer alle dagen Verkoopdagh was; eens wierdt den Marquis Saudebeuf gevangen en gequetst / dan / na Vranckrijck keerende / storf onderweeg; 't Marckt-schip op Luyck diversche reysen aengetast / wierdt eyndeling (om redenen) getollereert. Monsr. Chamilly trock met 10000 Man na Charleroy; sijn Volck plonderden in passant de Burgh van Keyselijck / en de Kerck van Neer by Ruermonde / hoe-wel op den Spaenssen Bodem. De Fransse liepen in de Meyerye en daer omtrent wijt en zijdts rooven en branden / waer van somtijts al een partye geslagen wierden: Uyt Geertruydenberg trocken op die tijdt 22 Voetgangers / yder met een Snaphaen en haelden uytte Meyerye 13 Franse Ruyters / en quamen soo weder in als Cavalliers; op andere Plaetsen viel sulcks mede somtijts voor; dan de Landen daer omtrent wierden in de gront bedorven: Oock quamen veel Fransse overloopen.

Den Paus in volle gesontheyt gingh den 19 deser selfs besien sijn nieuw-gebouwde Capelle van Minerva, gaf vrydags daer aen alle vremde Gesanten Audientie; onder dese quam oock Duc d'Estrée wegens Vranckrijck / verheffende seer de Progressen van sijn Coningh by den Paus: Dan men seyde / dat den

den Paus antwoorde: Hoe sal ick desen Oorlogh approberen, wijl dese blixemen het vuyr ontsteken tusschen beyde Kroonen? den goeden Vader / om dese booie fagottes te blussen / voegden aen den Ceur-Ceulsen Envoy toe: Dat sijn Meester sijn gedachten van Oorlogen wel mocht laten varen: En [soo waren de woorden] sich te bemoeyen met die saken, waer aen hy was verbonden, &c. Steven Palavicin gehoor by den Paus hebbende / antwoorde die hem / op sijn recommandatie van 't Huys Rospigliosi; dat hy wel wist, hoe naer hy verbonden aen Rospigliosi was, sedert de laetste deught, die hem sijn Voorsaet gedaen had: In somma / daer most Gelt zijn / gelijck de Portugijsen die als noch haer eygen Cardinalen versochten / en sonder 't selve was niet te doen. Onderwijl sagh men in Romen soo een ongebonden leven van Hoerery / dat den Paus / de Cardinalen en 't Sacro Collegie / ondernemende daer een reformatie van te doen / 't selve most laten berusten / alsoo daer soo veel Cozijntjes onder malkander waren / dat men niet verder dorst inquireren / en 't Capitolium anders gedavert soude hebben. Men verboodt doe aen yder in 't Roomsche Gebiedt te spreecken van de Fransche en Hollantse saecken / wijl Pasqijn en de Loop jongens hun eygen Meesters niet ontsagen: seeckeren Spotter op de plaetse Novona als een Quacksalver staende / kreegh een sijner Bullen voor den dagh / daer op stont: Chevaux, Chevaux, Retournent per France & Italie, &c. hy wilde seggen: Ick heb hinckende Paerden te koop, die door Vranckrijck weder de tydinge komen brengen. Maer den Fransen Gesant was soo vra hier niet van verwittight / of belasten sijn Knechts dese Pasquinarius een goet Paerdt te brengen / en wel dapper af te rossen: maer den Roomsen Gouverneur dede / om alle onheyl te voorkomen / desen Uytroeper in de Gevangenis werpen; waer door de Fransse van haer wraecklust versteken bleven. Dees tijt onthielden haer Madame Colonna te Grenoble in een Klooster / en de Hartoginne Mazarini te Chamberi / welcke Plaetsen haer door Duc de Savoyen tot een retraict waren toe-gestaen. Te Perugia rechte den Cardinael Barbarini een Academie en onderhout op van 12 arme Studenten: Gedachte Cardinael dede oock den 27 deser ter eeren van sijn Oom Paus Urbanus VIII. in St. Pieters Kerck een uytsteeckende uytvaert houden / daer alle de Cardinalen behalven Savelli present waren / en wierdt daer een Brief gelesen van de weghgeloopen Huysvrou van den Constable Colonna / verhaltende / het groot berou / dat sy daer af had: dies wierden eenige uytgesonden / om dit te vereffenen. Den Cardinal Frans Mancini / Creatuer van Alexander VII. storf in dese tijdt / waer door 3 Abdyen in Vranckrijck vaceerden by de 20000 Kroonen waerdigh; hy maeckte sijn Neef Duc de Nevers al sijn Goedt / dan die dorst 't Testament niet openen / uyt de vrees daer eenige constrinctien in mochten zijn. Den Paus ontfongh doe te Montecavallo een witte Telle wegens Spangien. De Roomse geloofden / dat den Hemel sich over de Processie / te St. Antony de Padua gehouden / verstoort vertoonde door een krachtige Sneeuw / Regen en Winden des avonts verhefte sich een furieus Tempeest / met dappere Donder en Blixem vermengt / en viel juyst tusschen 't Uurwerck in 't Paleys van den Paus / en de Kamer van des Paus Doctor; ende vermits die niet en was beschadight / quam Pasqyn voor den dagh lachende (om dat dese Doctor een kleyn Manneken was) en roepende door de straten: Datte Donder hem om sijn kleynheyt

niet

en had konnen vinden, &c. Den Landt-graef van Hessen / Prieur van Duytslant / liet doe met ongemeene blijtschap te Romen lesen de namen der Plaetsen in de Geun: Provintien geoccupeert / seggende / dat de Staten de Malteser Goederen onrechtvaerdig hadden gehouden / maer dat hy by dese Conqueste wel 25000 Gulden 's Jaers profiteerde.

Het vuyr van Oorlogh dus langh onder d'Asse en vrientschaps schijn verborgen / barste dese tijt uyt in een vollen Oorlogh tusschen de Savoyaerts en de Genevoysen: Duc de Savoyen nam tot sijn pretext / dat hy wraeck begeerde / Van dat men te Savone in brilementen had gesmeten sijn Marmere Beeldt, dat hy had laten houwen ende snyden, om te stellen in een sijner superbieuste Gebouwen. Dus nam hy Correspondentie met eenen Raphelin de la Torre, die gevlucht te Turin/ in confidentie van den Marquis de Livorne raeckte / om Savone te surpreneren / hebbende daer toe tot Ceva een goet aental Volcks vergadert; dan die van Genoua hier van verwittigt / sonden datelijck alle hulpe daer na toe / en verklaerden gedachte la Torre Vyant van de Republijcke / settende 4000 Ducaten op sijn Hooft: en te Romen begost men de sijne een doof oor te verleenen: Andere seyden / dat doen de Genevoisen by den Paus over desen Oorlogh quamen klagen / hy had geantwoort: Dat hare Republijcke had ontfangen haer gerechtige kastijdinge des Hemels, wegens hare Hovaerdye, en dat men na de Roomse Regulen niet en had gewandelt noch gedaen. Dan als Duc de Savoyen sijn aenslagh nu op Savone was gemist / en hy niet dan krackeel met de Republijck van Genua scheen te soecken / nam hy Pieve in / en met dien stoot gaf doe sijn Manifest uyt / behelsende / Dat hy wilde hebben een eygen wegh tot de Zee toe, om bequamelijck Sout (soo hy 't noemde) te bekomen voor sijn Staten van Piedmont: oock dat hy sich selfs met de Wapenen soude gerechtigen, ingevalle de Republijcke binnen 8 dagen haer niet en submitteerden onder de decisie van 't Hof van Boulongie, over scheyd van hare Limiten, &c. Toen nu Savone sigh wel hielt / en Pieve niet kon verbeuren / meende de Savoyaerts met de Fransse te Zuccarello (een oude Zee-plaets / doch daer toe onbequaem) een aenloop te maken / dan 't geluckten niet: soo mede meende 5 Italiaense Soldaten doe te Pieve een Dochter van den Huyse te schoffieren / dan sy wierden verslagen en uytgeworpen / terwijl sy om den Buyt waren dobbelende. Die van Genua namen ondertusschen verscheyde Persoonen / daer sy quaet vermoeden op hadden / gevangen. Den Genoueessen Zee-vooght stack doe na Albenga met 6 Galeyen en 2 Oorlogh schepen / om te verspieden het voornemen van Duc de Savoye / en de Rivier van Ponent van Roverye te suyveren. De Savoyaerts quamen eens in de Valeye d'Oneglia by Cervo / daerse groote moetwil bedreven / en haer soo dronken sopen datter 140 doodt geslagen en gevangen wierden / daer onder een Huys Officier van Don Gabriel de Savoyen, die 3 dagen in een Convent sich verborgen hebbende / echter gebonden en in 't Clooster Diana gesloten wierdt. De Boeren sloegen de Savoyaerts / die in 't Dal d'Oneglia by Zuccarello te fortificeren waren / in route / en namen 150 Beesten / die Vivres gedragen hadden. De Guarde van Duc de Savoye selfs wiert in een Vallye beset / daer geen kans was om door te komen. 't Eylandt Corsica verschafte de Genevoysen oock Volck / die de Savoyaerts eens 800 man aen de Post la Nave af-sloegen: Zy von-

vonden in hare Privilegien / datſe gerechtigt waren tot Oneglia / en arbeyden onophoudelijck aen Granaden en Vierwercken. Genua nam gelt op Renten / en verkoosen 4 Edellieden tot Collonellen / en Marcus Doria tot Veltheer / en deden met uytnemende vlijt veel Volcks werven: Selfs 3 Senatoren en 2 der voornaemste koos men tot 't Opper-beſtier: En veele deden groote preſentatien aen gedachte Republijcke / als / den Marquis Serra op ſijn privé 600 man; den Marquis Canoſſa, Secretaris van Duc de Mantua / op ſijn Beurs 100 man; een Hoogduyts Officier wilde in 2 weken 300 man op-leveren / mits in geen 6 Jaer werdende af-gedanckt: een Switſers Capiteyn preſenteerde ſijn Soon / met 200 Soldaten van Sijn Natie: Andere preſenteerden Gelt en Volck / ſulcks dat die Republijck ſich formidabel tegens Savoyen maeckten.

Geheel Duytslant begoſt nu te ſien dat men den Keyſer naer ſijn Scepter stack / gelijck de Biſſchoppen van Ceulen en Munſter deden weten: Dat zy nergens anders om met Vranckrijck waren geunieert, dan om de Hollanders weder te ontvoogden, dat men haer af genomen had: Oock dat zy geen andere beooginge en hadden als om te procureren 't voordeel des H. R. Rijcks: Verre van daer om iett ter contrarie te onderſtaen: Daer by voegende: Dat hare Troupen ſelfs ten dienſte waren van ſijn Keyſerlijcke Majeſteyt en daer van mochte diſponeren, ſoo 't hem geliefde, &c. Den Franſſen Miniſter Gremoville, van Weenen naer Parijs keerende / quam den Keyſer / eer hy noch vertrock / verſekeren: Dat den Keyſer in geniger manieren en ſoude werden beſchadigt, ſoo maer ſtil ſitten wilde: En dat de Franſſe Troupen niet een voet op den Bodem van 's Keyſers Landen ſoude ſtellen: Selfs ſoo Keur-Brandenburgh den Alderheriſtelijckſten Koning niet en troubleerde, dat hy hem uyt genereusheyt wilde recompenſeren mette reſtitutie van ſijn Plaetſen in 't Lant van Cleve. Maer men ſagh wel waer dit heen wilde / en geen tijt langer om te ſlaepen was: Daer om was het dat den Vorſt van Anhalt te St. Nicolaes-brugh by den Keyſer al hoe ſpoediger verrichte / 't gunt tot 's Keyſerrijcks beſte was / zijnde alles by te brengen wat mogelijck was het Franſſe voornemen te verydelen: Op die voet quamen nu verſcheyde Duytſe Vorſten ſich by Keur-Brandenburgs Armee voegen / gelijck den Hertogh van Saxen Lauwenburgh / zijnde een Prins uyt den Huyſe van Saxen: Duc de Loraine ſont ſijn Miniſter Canon en 2 Regimenten Ruyters by Keur-Brandenburgh / ten eynde om ſigh van alle correſpondentie te dienen: Ende quamen veel Keur-Brandenburghſe Volckeren voor af en by partyen nae Minden en der Lipſtadt / ſtaende ſijn Keurvorſtel. Doorl. met het gros in Auguſto te volgen. Doe ſagh men te Weenen yets op de hoecken der ſtraten aen-geplackt / daer by de Franſſe Geſant wiert beſchuldight / dat oorſaeck was van de brouilles in * Poolen: An=

* Den Rijckxdag te Warzaw was deſe tijt ſoo overhoop met krackeelen, &c. dat men niet dan alles quaets daer van voorſpelde: Men vocht lijf om lijf: Selfs wilden de Stenden den Coning den Scepter ontwringen, en Duc de Longueville daer in dringen, oock dat den Coning ſich in 't Klooſter Czeſtoko ſou begeven, en de Coninginne aen ſijn Succeſſeur trouwen; maer den Coning verklaerde, ſijn Kroon niet dan met ſijn leven willen afleggen: Selfs d'Ingeſetenen van Warzaw ſagen ſich niet langer ſecker, verwachtende niet anders als een generale Plonderinge, en dan die Stadt verbrant: Maer door dien van veele kanten Volck tot 's Conings verſekeringe quam, verdween dit gevaer meerendeels. De Turckſe macht trock vaſt met den Sultan ſelfs na Poolen, beſtaende uyt meer dan 100000 man, 150 St. Canon, meenigte Bomben en Granaten, die haer door de ſwarte Zee wierden na-gevoert.

Andere om den Keyser werck te geven / rockenden veel quaets in Ongaryen / hoopende de Turcken daer maer in te krijgen.

't Guarnisoen van Mastricht de Fransse geduright op de hacken / vertroude die Natie hun daer omtrent niet langer / maer trocken nae 't Landt van Cuyck / daerse met die van de benedenste Quartieren hunne Convoyen over brachten: De Spaensse Ruyters togen weer op nae Charoleroy / terwijl sloegen de andere een braef Convoy Fransse van Maseyck: Wederom sagh men de Boeren soo veel Vivres binnen Maestricht brengen / dat daer alles beter koop als in Hollandt was. 7000 Fransse togen nae Tongeren / daerse alles bedorven: Maer door de Maestrichtse verspiet / packten hare biesen / want doen de 2 Collonels Barvelt ende Benthem onder Wijck wat te nae quamen / wiert haer Volck op de vlucht gebracht / en zy binnen Maestricht / hebbende Rapieren met Goude Gevesten / wel gestoffeerde Beursen voor haer Overwinnaers tot buyt.

Belegeringe der Stadt Groeningen, door de Bisschoppen van Keulen ende Munster.

NA dat den Bisschop van Munster met ettelijcke Kur-Keulsse Regimenten was gesterckt, toog hy van Coeverden door 't Landtschap Drenthe na Groeningen, waer voor sigh den 19 July, N. Stijl, liet sien, daer Jr. Sickinga met party Ruyters op uyt viel, en braef schermutseerde; Cornet Hoving, hier in 't Aensicht gequetst, storf, De Lantluyden quamen van alle kanten binnen vluchten, en hoewel Sauvegrade hadden, wierden meest al geplondert: die van binnen brande hare Voorsteden af. Den 20 wiert de Poortier, die de Boom by nacht op gelaten had, en een Boer uyt 't Oldampt, over corroespondentie met den Vyant, onthalst. Den 22 passeerden sy 't Schuyten-diep, en meenden over het Damster-diep mede te komen, dan wiert belet. Tot Lt. Gen. hadden die van binnen den Heer Karel Ravenhooft, tot Commandeur den Hartog van Holsteyn Pleun, tot Gen. van de Cavallerye (bestaende in 4 Comp. Paerden en 2 Dragondere) den Oversten Stoltzenborg, de Infantery bestont in 22 a 23 Comp. tsamen sterck 2000 Man: de Burgerye in 22 Vaendels, daer van 4 nieu opgerecht: de Studenten hadden mede een Comp. van 150 koppen onder Wicher Wichers: de Wallen net opgemaeckt, de Batteryen in goede ordre, de Grachten in t' midden met Boomen met Yser Pennen beleyt, door t' open setten der Sluysen stont de Stadt merendeels diep onder Water: van Geweer, Kruyt en Loot waren sy seer wel voorsien. Den 23 quamen 300 Man, Coninesmarckse Volckeren, binnen, versien met scherpe kromme Bijltjes, aen lange dunne Stalen, die sy in plaets van Zabels gebruyckten. De Keulsse hadden by 't Blauhuys 3 Wallen opgesmeten, daer achter naderhant de Ruytery lag: van de leste Dijck begonden sy dapper 't aprocheren. Voor de Ooster-poort wiert een Hoogte opgeworpen, en also die van binnen beducht waren, dat men daer een Battery sou maken, om de Oosterpoort-burgge onbruyckbaer te maken, en dan gevult hebbende, daer over te stormen, wiert de selve wegh genomen: den Vyant arbeyde mede achter de Galgen-berg. Den 24 waren de Munsterse met haer Loopgraven van de Heere-tot aen de Ooster-weg ge-

advanceert, ſy arbeyde den gantſchen dag wacker; den Commandeur liet verſcheyde-mael daer na ſchieten, waer door ſy wat voorſichtiger te werck gingen: d'Overlopers ſeyden, dat een arbeydent Soldaet maer een kleyn ſtuckje Broot kreeg, en dat ſy daer groot gebreck aen leden, maer Vleys hadden ſy in abondantie. Die van binnen hoorden, dat de Vyant de vorige nacht by Eem-til, een Pas na 't Weſter-quartier, was door gebroken met 2000 man, berovende yder, en hielden ſeer quaet huys, veele gaven de Lantluyden de ſchult, dat ſy niet genoeg opgepaſt hadden. Den 25 waren de Ceulſſe dapper geadvanceert met haer Loopgraven, doch de Munſterſſe ſoo verre niet, om de ſteenachtige Gront: eenige Soldaten gingen dicht by de Keulſſe Approchien, menende die onder 't Canon te locken, dan daer quam nier af: 2 Velt-ſtuckies, eenige Haken, Kruyt en Loot wierden na Aduwerder-zijl geſchickt, om den Vyant 't over-komen te beletten, tot welcken eynde oock meenigte Lantluyden langs het Reydiep lagen: den gantſen dagh wierden Gevangens ingebracht. Den 26 waren de Munſterſſe Aprochien ſoo verre geadvanceert als de Ceulſſe; oock rechten de Mnuſterſſe een Hoogte op een Batery: Eenige Landtluyden met 15 à 16 Studenten gingen met Schuytjes, onder de Paſtoor, na Ooſtwolde, om eenige Stropers te verjagen, dan die het gewaer werdende, ſalveerden ſig door 't ſwemmen, hebbende in 't Paſtoors Huys ſeer leelijck geleeft. Yder moſt een Lantaern met een Tonne Water door ordre van den Raet voor ſijn Deur ſetten, 't welck gedurende 't Beleg gecontinueert is. Den 27 deden ſy een attacque op Aduwerder-zijl, met 8 Vaendelen en eenige Standaerden; deſe Zijl was in volle defenſie, achter haer Borſtwering gewapent Krijgvolk, gecommandeert van 2 Caps. Aylko Klant en Ripperda, langs de Reyd-dijck hielt d'Overſte Stuart de wacht, geaſſiſteert met de Huysluyden, en dreven den Vyant met groot verlies te rugh, ſo dat ſy ſelfs bekenden, daer meer Volck als voor Deventer, Campen en Swol verloren te hebben. De Stadt beſchoten ſy met een Baterye van 5 Stucken van d'Ooſterweg, die van binnen ſchoten haeſt 2 Stucken verlamt: veel Cogels vielen omtrent 't Provinciael Artillery-Huys: een Vrou met een kint op haer Arm, wierd den Arm afgeſchoten, 't kind verpletterde, en noch 2 andere door den ſelven Cogel getroffen, oock een Gevel van een Huys, daer St. Marie en 3 Coningen in gehouwen ſtonden; hare Cogels waren gemerckt met een Ruyter te Paert, die men den Vyant aenſtonts re rug ſchoot: na de middag waren veel Officiers en gequalificeerde Burgers op de Wal, drinckende op de Bateryen in 't aenſien onder 't loſſen van 't Canon t'elckens Santeen, daer de Trommels, Trompetten en Schalmeyen onder ſpeelden: den Vyandt aprocheerde noch dapper na de Gracht, dan de Bateryen wierden niet gerepareert. Den 28 was de Baterye noch niet gerepareert, doch de Loopgraven wacker voort geſet: Op de middag wierden Bomben ingeworpen, die verſcheyde Huyſen vernielden; daer wiert dapper vuur gegeven op de plaetſen daerſe uyt quamen, dan men kon de Mortiers nier raken, om datſe te diep ſtonden: de Mennoniten paſten, yverig op om die te dempen, zijnde daer toe in 3 deelen verdeelt, waer van een gedeelte alle nachten de wacht had; de Bomben waren ſeer ſwaer, eenige woegen 300 pont, ſommige ſeyden 400, en 3 à 4 vingeren dick van Yſer, voort hol, van binnen gevult met Pick, Salpeter, kruyt, &c. ſy vielen over al door, en berſtende, deden alles opvliegen: mede quamen dien avont veel Branders, of brandende Stinckpotten, binnen vliegen, waer door op een plaets brant raeckte, doch wierd gebluſt; deſe Branders waren van binnen met allerhande brandende materie gevult, die onder en bo-

ven

ven met Yſere Deckſels beſloten wierden, om deſe Deckſels waren van buyten dicke Teer-touwen, ſeer netjes omvlochten, door welcke Touwen hier en daer een Yser Loopje ſat, met een Muſquet-kogel geladen, die'er uytvloog als de brant van binnen quam, om diese wilde dempen, te beschadigen; als ſy vielen gavenſe een groote ſtank: by den Raet was al geordonneert, hoe men in tijd van brant doen ſoude. 's Nachts wierden van yder Corporaelſchap eenige Soldaten in de Fauſſebrayen geleyt, hebbende de ordinaris Schiltwacht daer tot noch toe maer geweeſt, en 24 Studenten wierden alle nachten daer mede in geleyt: 't Retrenchement buyten 't kleyne Poortje was ſoo wijt gebracht, dat men den Vyant daer uyt konde beſchieten: 's middernachts wierden weder eenige Bomben en Branders ingeworpen, oock gecanonneert van weder-ſyden. Een Vrouw, die een Brief in haer Schoen binnen bracht, wiert gevangen, als mede Ritmr. Broersma, en van ſijn Charge gelicentieert. Den 29 wierden de klocken opgehouden; dit wiert voorts altijt gedaen: die van binnen hadden oock eenige Mortiers geplant, daer mede ſy oock eenige Bomben in 's Vyants Wercken ſmeten; dit quam den Vyant vreemt voor, de Vuurwerckers ſeyden ſelfs, dat ſy verwondert waren, dat men met ſulke Duyvels oock uyt de Stad ſchoot, bekennende ſelf, dat het geen rechte Soldaten Inſtrumenten waren: die van binnen ſchoten oock dapper: den Vyant wierp mede groote en middelmatige Granaten, ſulcks dat de Burgers by de Heere en Ooſter- poort dieper in de Stadt moſten vluchten: den Lt. Gen. Rabenhaupt was ſoo vigilant, dat nau een uur in de nacht ruſte, om op alles ordre te ſtellen. De Munſterſe ſtroopten het gantſe Weſter-Quartier door. Den 30 's morgens was den Vyant met ſijn Loopgraven tot aen de Contreſcharp geavanceert, en wiert ſeer ſterk met Branders en Bomben geworpen, die door de vigilantie der Borgers en Mennoniten gebluſt, doch de Bomben ruineerden veel Huyſen: de N. W. Wint keerde veel van de ſelve af, ſo datſe niet over de Grachten quamen: na Aduwerder-zijl wiert weder Volck en alle behoeften na toe geſonden, en ſloegen den Vyant weer af. Den 31 begoſt den Vyant weder ſterck met Bomben en Branders te werpen: oock quamen verſcheyde Kogels binnen: In de 2 Gaſthuys-kercken kon men niet meer Prediken, maer in d'andere 3 noch: Een Bombe viel deſen dag in de Ebbinge-ſtraet, de verſte zijnde die noch gekomen was. Tegen den avont quam een Tambour en een Trompetter voor 't kleyne Poortje, die binnen weſen wilden, doch haer wiert toegeroepen, dat na der A Poort ſouden gaen, daer ſy in-gelaten ſouden werden, als 't ſijn Excell. te pas quam: Terwijl hielt den Vyandt op van hoſtiliteyt, als mede die van binnen. Hier door ontſtont een geroep door de Stad, dat het Stilſtant was: Sijn Excellentie gewaer wordende dat men niet en ſchoot, gaf daer toe datelijck ordre; waer op 't Canon weer begon te ſpeelen: En den Vyant wierp met Branders den gantſchen nacht, waer onder een was van 300 pont, van binnen een Emmer vol fijn Kruyt hebbende; de welcke noch bewaert wert: Dan door dit inwerpen der Bomben ontſackte de Burgery de moet niet, alhoewel verſcheyde oude en jonge Perſoonen daer door wierden gedoot, gekneuſt en verplettert: Den Vyant was hier tegen in ſijn hoop bedrogen, wijl hy niet verwondert was, dat hem de Sleutels niet gebragt wierden, doen hy noch weynigh force op de Stadt gedaen had, maer doen hy met Bomben en Branders gegoyt had, en men noch niet en quam, ſoo verwonderde hy ſig, want hy dacht, datte Burgery, om haer Huyſen te ſalveren, den Lut. Gen. tot overgeven ſoude dwingen. Dan de Burgers wierden hoe meer Bomben 'er quamen, hoe meerder verbittert.

AUGUSTUS 1672.

NA dat den Overſten Nagel eenige furieuſe attacqnes op Aduwerder-zijl gedaen hadde, en geen kans ſag om daer door te komen, verſocht hy 3 uuren Stilſtant om ſijn dooden te begraeven, 't welck hem geconſenteert wierdt; waer op daer na aftrock, met verlies van een Overſte, 3 Capiteyns en ſeer veele Dooden, latende oock een Wagen met Bomben in de Slick ſteken, die daer na binnen gebracht zijn. Den 1 Auguſti wiert de ingekomen Trompetter en Tamboer geblint by den Lut. Gen. gebracht, daer zy een Brief van de Biſſchoppen van Keulen en Munſter over leverden, waer mede zy de Stadt op-eyſten: De Brief wiert na den Preſident Cluvinge geſonden, die daer op den Raet dede convoceren, aen welcke hy de Brief vertoonde, maer wiert eenpaarlijk beſloten veel eer goet en bloet tot behoudeniſſe van de Stad te wagen: En wiert den volgenden Brief tot antwoort geſonden:

Doorluchtige Hoog-geboorne Furſten en Heeren.

OP de ſchriftelijcke op-eyſchinge van onſe Stadt, uyt bevel en namen van de Heeren Churfurſt van Ceulen en Furſt van Munſter, gedateert den 30 July deſes Jaers, hebben wy uwe Doorl. willen te gemoet voeren, dat wy ons vertrouwende op de hulpe van Godt Almachtig, de gerechtigheyt van onſe ſake, en getrouwigheyt van onſe Bontgenoten en hooge Geallieerden, eendrachtelijck benevens onſen Lut. Gen. gereſolveert zijn, onſe Stadt met goet en bloet ten uytterſten tegens alle haer Vyanden te verdedigen en beſchermen, waer toe ons door Godes genadigen Zegen niets is ontbrekende. In Groeningen den 1. Auguſty 1672.

Uyt bevel en Namen van Burgermeeſteren en Raedt Old' en Nieuwe, mitsgaders Taelmannen en Geſwooren Meente der Stadt Groeningen, deſe met ons Stadts opgedruckte Signet te beveſtiget.

Het Opſchrift was, *De Doorl. Hoog-geboorne Furſten en Heeren Churfurſt zu Keulen en Furſt zu Munſter.*

's Avonts quam weder een Trompetter, maer dede evenveel op: Daer en tegens quam aenſchrijvens van ſijn Hoogheyt den Heer Prince van Oranje, van Secours van Volck te ſullen ſenden, gelijck mede uyt Vrieſlant. De Stad Emden wiert doe door de Keurvorſt van Brandenburg gewaerſchout geen correſpondentie mette Munſterſe te houden, noch Proviande te laten volgen, alſoo ſelfs gemeynt was eer lang met een Armee ſijn doortocht door Weſtphalen te nemen. Den Heer Alua vergaderde een tamelijck Leger, daer Burgers en Boeren by quamen, oock de Grietluyden Titierckteradeel en Minatdumadeel, gevolgt van Ulhe Sixma, met een Comp. vrywillige Frieſſe Advocaten. Te Groeningen wiert Coll. Broersma, geweſen Comm. van Coeverden, geſententieert om ſijn ſchandelijcke verraderyen goedt en bloedt verbeurt te hebben. Den Vyant wierp geweldig met Bomben en Branders; een daer van in 't Huys van Secretaris Tammen vallende, doode de Huysvrou van den Comm. van de Bourtangh Proth. Een ander in de Conſiſtori-kamer van der A-kerck ruineerde de ſelve meeſt. Dit ſchieten der Bomben maeckte groote benautheyt, want men was nergens ſeker: De Stadt was vol gevluchte Lieden, en kropen 20 à 30 by een, daer te vooren qualijck 2 plaets hadden. De achterom-ſtraetjes wierden al van veel aenſienlijcke Lieden bewoont: de grootſte ſag men in een arm Huysken ſitten, daer nau anderhalf heel Glas in was: 15 a 16 lagen op een rye op Stroo: een jong Geſel lagh wel aen de zyde van een aerdig Juffertje, ſonder op boeverye te dencken; 't was maer als men onder dack komen kon: Dit duurden tot 's avonts ten 9 uren, wanneer yder ſoo veel Goedt ging bergen, als mogelijck was. Den 2 begon den Vyant weer met Bomben en Branders,

ders: het Stads Magasijn wiert door een Bombe van sijn Dack ontbloot; doch dit alles vermeerderde de couragie der Burgeren, die sijn Huys geruineert was, wou revengie hebben, en die noch geen schade geleden had, hoopte dat sijn Huys noch sou blijven staen: Het is niet te seggen hoe insensibel en geduldig de Burgers haer toonden, als haer Huysen in de Lucht vlogen; als sy malkanderen ontmoete, waren ordinaris haer woorden: *Hoe gaet het met u Huys al? Dat leyt'er al meest toe. Ja 't mijne oock al. Al evenwel couragie. Bombenberent sal noch soo de Stadt niet hebben.* De Vrouwen waren niet min geduldig en couragieus: Een Vrou, die maer een Huysje had, 't welck geruineert was, wilde den Lt. Gen. (soo hy de Stadt hielt, noch een Silvere Beker geven die sy gebergt had: Een ander, die onder de Puyn lag, riep, terwijl men haer van onder haelde, *noch sal de Schelm de Stadt niet hebben.* Men segt, dat den Gouverneur sigh over de couragie der Burgers seer verwondert had, en geseyt sou hebben: *Dat nu in so veel Belegerde Plaetsen geweest waer, maer nergens diergelijcke kouragie onder de Burgers bevonden hadde.* 's Nachts deden d'onse een Uytval met 45 Man, in een platboomde Schuyt, en alsoo den Vyant groote afbreuk, dodende alles wat haer voor-quam, waer op d'onse weder retireerden met eenige Buyt en Gevangens: het schieten duurde den gantsen Nacht. Den 3 continueerden het vliegen der Bomben en Branders, in eenige (seyde men) was een Flesje met witte materie gevonden, dat men presumeerde Vergift te zijn: Tegens den middag wiert een heete Uytval onder Capit. Heuser in de Keulsse Wercken gedaen, alwaer sy'er veele ter neder hackten, alsoo den Vyant daer niet op verdacht was, hier op quamen veel van den Vyant toelopen, om de hare te helpen, daer op d'onse retirerende haer uyt de Loopgraven lockten, waer op doen wacker met Schroot geschoten wiert, datter veel sneuvelden, d'onse quamen in goede ordre binnen, mede brengende een Overste Wachtmeester en Lt. van de Granediers, de Soldaten bequamen hier goede Buyt. In 't Wester-Quartier wiert den Vyandt op verscheyde plaetsen soo onthaelt, dat veele 't weerom komen vergaten, doch roofden ende branden over al daer sy quamen: Bomben wierden noch even fel geschooten. Den 4 quamen 230 Man uyt Vrislandt tot assistentie: Tegens den avont quam een Tambour voor de Poort, dan wiert afgewesen: den Vyant had sijn Aprochies merckelijk verwijt, en volharde in Bomben te schieten, brengende die op verscheyde vergelegen Plaetsen: 's Nachts wiert in de Faussebrayen last gegeven, wel op te passen, alsoo men beducht was, dat den Vyandt met Schuyten over 't Schuytendiep op ons Retrenchement iets soude willen ondernemen, doch bleef achter: nochtans wiert dapper op d'onse met Musquetten geschoten, soo dat den Officier die daer commandeerde, noch meende dat sy stormen souden, en sont daer op een Adelborst na de Hooftwacht, latende seggen, dat den Vyant stormen wilde; al eer weer ordre quam van den Gouverneur, liet den Officier door den Tambour allarm slaen, 't welck d'andere Tambours hoorende, roerden oock datelijck den Trom, waer op het alles in de Wapenen quam, de Studenten waren het eerste op de Wal, men verlangde maer dat den Vyant stormen soude, maer daer quam niet af; of het sijn voornemen geweest is, of door den alarm gediverteert is, dan dat den Officier te bevreest is geweest, weet men niet, den Officier wiert daer over by de kop gevat, en de couragie der Burgers, Studenten en Soldaten was seer groot; selfs van de Vronwen. Den 5 wiert dapper met Bomben geschoten: dees tijt monsterde den Bisschop van Munster sijn gantse Leger. Den 6 wierden eenige Bomben ingeschoten, en 't schieten gingh niet hart aen: Een Tambour

bour quam binnen, versoeckende, dat de Gevangens, in de laetste Uytval gekregen, na haer conditie mochten getracteert werden, en of men haer een Knecht of twee mocht toesenden, om op te passen. 's Nachts quam den Vyant langs 't Treck-pad dicht voor het Retrenchement, tot eyndelijck een uytsiende, den Vyant voor hem sag, daer hy datelijck op loste, 't welck d'andere Soldaten in het Retrenchement haer deed gereed maecken, en gelijck schieten; dan 't beroude haer wel, als sy sagen, datse den Vyand niet konden tegen staen, door dien niemant een schoot kon doen, sy retireerden dan in de Faussebray, waer op den Vyant in 't Retrenchement quam; dit retireren van d'onse maeckten een groot geraes, waer op aenstonts alles in de Wapenen quam, den Vyant schoot sterck uyt 't Retrenchement, dan die van binnen gaven soo vuur, dat hy seer haest most vertrecken, met groot verlies, hier op namen d'onse daer weer post, doch men bevont, dat den Vyand de Val-brug had neer-gesmeten, soo dat hy altijt weer komen kon, wijl een hooge Borstweeringe voor de Brugh was opgesmeten. Op de Hooger brugge (een Pas een quartier uurs van de Stad) viel den Vyant met groote force op aen, en wiert daer soo wel onthaelt, soo van de Soldaten en Boeren die'er lagen, als door het Canon uyt de Stadt, dat'er dapper op schoot, dat met groot verlies mosten retireren, tot buyt bequamen d'onse een Schuyt met Geweer, Schoppen, Kruy-wagens, &c.

Den 7 wierden eenige Bomben ingeschoten, en wedersijts gecanonneert: Twee Waegh-halsen gingen met een Schuyt, voorsien met alderhande brandende materie, uyt, om de neer-gesmeten Val-brugh in de brant te steecken, 't geen haer geluckte, en niet tegenstaende den Vyant dicht aen 't Water begraven lag, quamen sy heelhuyts daer af: 's Nachts wiert wedersijts heftig geschooten. Den 8 schoot den Vyant met gloeyende Kogels, die de heele Stadt door vlogen, veele quamen na St. Martens Kerck en Toorn, een quam'er door het Choor: men liet oock verscheyde Batteryen sincken, om datse te hoog waren: den Hertog van Holsteyn Pleun was seer onverdrietig in den arbeyt, in 't heetste liet hy sigh altijt vinden, en nam bysonder 't oogh op de Batteryen, belonende rijckelijck de Vuurwerkers en Constapels, die den Vyant afbreuck deden: oock vielen eenige Bomben. Den 9 smeet den Vyant eenige Bomben in, oock gloeyende Kogels, meest na St. Martens Toorn: den Bisschop van Munster was verscheyde mael in persoon in de Loopgraven geweest, alles seer nau besnuffelende, en de fauten corrigerende, dat hy niemant toevertroude; hy had dan 9 à 10 Personen by sich in eenderhande Livreye, gelijck hy selfs oock, en om niet bekent te werden, hielden geen rang, daer dese quamen most yder sijn best doen, soo dat de Soldaten haer liever van achteren sagen als van vooren, hy bleef daer ordinaris 2 à 3 uren, sulcks dat het hem seer ter herten heeft gegaen. Het Wester-quartier was nu mede verlaten, waer door de Ingesetenen daer na toe trocken, doch vonden 't seer bedorven. In den avontstont deden de Vorst van Holsteyn en Joncker Sickinga op de Wal in twee tegenstemmende Chooren haer Schalmeyen en Trompetten in spijt der Vyant, blasen, daer onder dapper gekanonneert wiert. Den 10 ging het Bomben smijten als vooren, als mede met gloeyende Kogels te schieten: een groote Bombe blusten twee Jongskes met Straten-dreck uyt: een Sleeper, sittende op een Vaetje voor de Waeg, wiert het selve tusschen sijn Beenen wegh gesmeeten: een gloeyende Kogel sette sigh in de Controlleur Sybrants Huys op een Honing-kan, en versengde alles waer mee hy was toe-gebonden, sonder iets anders te raken; een Vuur-bombe is'er oock gekomen in

in welcke een Koper Plaetje wiert gevonden, daer dese navolgende Woorden in stonden, die van niemant ontcijffert konden werden:

PATER ET PRICIPIUM SAPIENCIA FILIUS UN SPIRITUS ET SANCTI ET SIRANUS MTO ¶ BCDEMC EINUS DC DCDD QEOPEHOP RTGKHNAP. Amen.

In andere Plaetjens (seyde men) waren gevonden dese Woorden:

Die vertreckt is een eerlijck Man,
Maer 't is een Schelm die wat verkoopt, dat hy niet leveren kan.

Electere si nequeo superos, Acharonta movebo. 's Nachts liet den Vorst van Holsteyn het Canon na 't begin der Aprochien by Helpen lossen, als mede de Musquetten, daer op den Vyant aenstonts 30 Bomben en Branders insmeet, waer door een Student in de Faussebray gequetst wiert, d'andere schoten daer op dapper in revengie, terwijl songen eenige, om dat men niet hooren sou datter een gequest was, naderhant riep yder van haer den Bisschop een Eeren-titul toe, 't welck sy ordinaris alle nachten om tijt-verdrijf deden: den Bisschop had veelmael sijn nieuwe Tituls self gehoort, de Officiers waren'er oock seer over verstoort, en hadden gesworen, dat het de Studenten suur opbreken sou, als sy in de Stadt quamen. Een van onse Bomben raeckte die nacht recht in haer Wercken, daer over een groot geroep van loop, loop ontstont. Oock schoten sy op de Punct van de Ooster-dwenger dapper, daer de ingang van haer Mine was. Uyt Vrieslant quam 20000 p. Pulver, en 2000 gl. voor het Vries Krijgsvolck. Den 11 schoot den Vyant dapper met gloeyende Kogels: oock quamen eenige Conings-marckse Volckeren binnen, als mede 't Secours van sijn Hoogheyt onder d'Oversten Jorman, bestaende in 14 Vaendels, in 33 Schepen, sy passeerden in 't gesicht van den Vyant. Den 12 was 't gants stil, en quam 't Hollants Regiment binnen, het Vaendel van Jorman was Wit, en d'andere Groen, hebbende aenmerckelijcke Devysen, de Hooft-Officiers hadden groene Plumagien, vertonende, dat hare moet en dapperheyt in dese coujuncture van tijdt noch niet verwelckt was; de Reveu geschiede voor de Logementen van den Gouverneur en Commandeur, en wierden den Eed van getrouwigheyt afgenomen, waer na sy in de A Kerck wierden geleyt: den toestant deser Belegering wiert aen sijn Hooghheyt over-geschreven en bekent gemaeckt. Den 13 begon het Bomben en Branders schieten als voren, durende den gantsen dag, daer onder veele die Hant-granaden van binnen hadden, gevende so veel slagen als'er Hant-granaden in waren, oock schoot den Vyant gloeyende Kogels: tusschen de Heere- en Ooster-poort wiert seer sterck gegraven: de Huysluyden by Ruysscher-brugge brachten verscheyde Overlopers in, oock continueerden die van binnen met schieten en smijten van Bomben in 's Vyants Wercken. 5 Studenten en 2 Soldaten lieten sigh 's avonts buyten sluyten, als wilden sy gaen visschen, doch begaven haer na 's Vyants Wercken, daer een Student een Officier de kop insloegh, waer op d'andere hem gantsch uytplunderden, 1 à 2 liepen wat verder, dog den Vyant vlood weg, hier op namen sy haer retraitte, met goeden buyt; dese Actie is gesecreteert, om dat buyten ordre geschiet was, dan sy hadden den Officier een lock Hair afgesneden, om altijt te konnen tonen, dat sy het van d'onse niet hadden genomen. Den 14 maeckte den Vyant een Baterye tegens de Punct van d'Ooster dwenger, en also men die van d'ordinaris Bateryen niet gevoeglijck kon beschieten, maeckte men een groote Baterye tusschen de Ooster- en Drenckelaers-dwenger. 't Hollants Regiment wiert gemonstert op d'Ossemarckt. Arriveerden mede 4 swacke Compagnien, die uyt Coeverden gekomen waren.

ren. Verscheyde Overlopers quamen binnen, seggende, dat den Vyant veel Schuren af-brak, om Vlotten te maken, en dan te stormen, seyden oock, dat sy honger en dorst hadden moeten lyden: 't schieten wedersijts duurde den gantsen dag. Den 15 schoot den Vyant een Bombe in 't Huys van de Ritmeester Sickinga, oock quamen by de 40 Overlopers binnen: 5 Fransse Overlopers een tijt lang by 't Canon staende te kijcken, kregen eenige suspicie, dat sy die wilde vernagelen, waer op sy aengegrepen, en na de Geweldige gesonden wierden, dan onschuldig bevonden, relaxeerde men haer. Den Vyant most over al sijn Loopgraven met Rijswerk staende houden, en kon geen Baterye vast genoeg maken voor 't sware Canon, oock mineerde hy dapper. Hollant schreef oock tot die van binnen haer moetgevinge: *Dat sig hooglijk aen de behoudenis van Groeningen wilde laten gelegen zijn, en dieswegen de Stad by dese conjuncture wilde toesenden sodanige behoeften van Gelt en Ammonitie, als van de Hoofden onses Staets versogt soude werden.* Den 16 quamen 30 Overlopers, zijnde de gantse Brantwagt, binnen, rapporterende, dat het Voetvolk, om dat voor een Uytval seer beangst was, geweldig verliep: het Canon slechte over al 's Vyants Werken daerse wat hoog wierden, Bomben en branders quamen noch al in: 's Avonts komen 90 Overlopers binnen, die op Rosendael geset wierden. Den 17 begon den Vyant schrickelijck te canonneren, met in de 30 Stucken beschoot den Vyant de Stadt, hebbende het bysonder gemunt op 't Provinciale Magasijn, St. Martens Toorn en op de Bateryen, daer van een by de Ooster-poort onbruyckelijk geschoten wiert, 't geen mede eenige Menschen en Huysen geraekten: van binnen wiert echter so hard geschoten, als 't Canon lyden mocht, en 's nachts met Mesquetten. Den 18 schoot men wedersijts dapper, den Vyant meest met Bomben en gloyende Kogels: het schieten van de Wal was desen dagh seer heftig, en gingen veel mael 5 a 6 schooten uyt, tegens datter een quam, de onbruyckbare Bateryen wierden hermaeckt: Een Vuur bombe uyt Drenckelaers dwenger viel in 's Vyants Wercken op een Wagen, en stack 2 Tonnen Pulver aen, dus vlogen de Hoofden, Armen, Beenen en verminckte Leden als Kraeyen door de Lucht: In de Stadt quamen hier oock op veele Plaetsen, daer'er noch geen omtrent geweest hadden. 100 van de Overlopers wierden na Hollant gesonden. Van de Kogels en Bomben maekten die van binnen soo weynig werckx, of sy noch een Lijf in de Kist hadden: d'Ooster poort was seer ontramponeert, maer wiert met Mist gestopt: uyt Hollant quam Geschut, Kogels en Buspulver. Den 19 wiert van beyde syden heftigh geschoten: Alles dat aen de Wallen beschadigt was, repareerde men: veel Overlopers quamen binnen. Den volgenden nacht dede den vyant een attacque op de Ruisscher-brugge, 't geen dus toeging: 400 Man, onder de Soon van den overleden Pastoor te Scharmer, begaven haer na Ruysscher-brugge, om die te vermeesteren, en dan het Hooge-lant te plunderen, in passant klopten sy een Boer op, om haer de Weg te wysen, hy seyde, dat hy sijn Schuytje, besyden sijn Huys leggende, sou gaen halen, dat sy haer maer gereed souden houden: sy lieten de Boer hier op gaen, die voort na de Brug roeyde, om d'onse te waerschouwen: den Vyant door sijn achter-blyven genoeg denkende wat'er gaende was, trock voort. met hope de Boer te voorkomen, en was oock al in de Huysen die voor de Brugh stonden, gekomen, eer de Boer quam, maer die weckte ons volck op, haer bekent makende 't geen'er op handen was; den vyant rumoer horende, schoot datelijk op d'onse, die daer op niet schuldig bleven: ons volk, dat by de Hoger-brugge de wacht had, siende het schieten, begaf sig derwaerts, so veel by

by haer Post latende ,als die beschieten konden , dese by d' onse komende,schoten heftig dan deed niet veel nut, also den Vyant uyt Deuren en Vensters schooten, tot dat d'onse met een Stuckje van de Hooger-burgge bekomen , eens schoten , waer op den Vyant met groote geschreeu verstoof,die van d' onse achtervolgt , 50 Gevangens tot buyt lieten , daet onder 2 Officiers : hier over was groote blytschap , en de Huysen wierden strackx in kolen geleyt. Den 20 quamen weder veel Overlopers binnen , oock wiert heftig geschoten door die van binnen : den Vyant schoot nu met Steenen , in plaets van Bomben , daer van men een van 100 pont vont. Den 21 schoot men van beyde kanten fel , quamen oock veel Overlopers , als mede 7 slechte Vaendels uyt Vrieslant. Den 22 canoneerden men fel , verscheyde Huysen wierden 'er seer door beschadigt , dan Menschen raeckten 't niet veel : de Overlopers seyden daer tegens , dat somtijts 14 a 15 van de hare door een Kogel wierden getroffen , als mede datter 7 a 8 Officiers, in 't Blaeuw huys etende : den Kop waren afgeschoten : veel Bomben en Branders schoot den Vyant 's nachts. Den 23 wiert met Bomben en gloeyende kogels geschoten , voornamelijck na de Faussebray : 's avonts wiert Jr. R. Sickinga met 50 Ruyters na Oost hoger-brugge gecommandeert. Den 24 quam den Lt. Gen: Aylva uyt Vrieslandt binnen met een partye Ruyters , om met den Gouverneur over eenige saecken te sprecken. Het desseyn op de Nieuwerschans misluckte. Een kogel , die op Sr. Martini Toorn af-stuyt , verkneusde 't Hooft van een Soldaten in 't Wachthuys , wiert dapper van beyde syden geschoten. Na de middagh quam een Tambour, versoeckende, *dat de Gevangens op rantsoen mochten geset werden , of dat anders na haer conditie mochten getracteert werden , en verders , dat doch eenige Confituren mochten voor Gelt gesonden werden , also der eenigh Hesses Vrouwen-getimmer in 't Leger gekomen was , die men daer mede soude regaleren.* Waer op geantwoort wiert : *Dat het geen manier was groote Gevangens los te laten , soo langde en Vyant voor de Poort leyde ; wat het tracteren aengingh , dat men daer hier vry civilier in was als sy tegens onse Officieren,die sy te Swol seer slechtjes tracteerden , daer sy nochtans eerlycke Rantsoenen presenteerden ; en voorts aengaende de Confituren , daer was men weynigh mede voorsien , alsoo men te veel op kruyt en Loot dacht.* Den 25 vertrock den Lt. Gen: Ailva na Vrieslant. Het schieten duurde noch , maer flaeu: de Kogels zyn gedurende het Beleg wonderlijck geweest , een quam'er een Candidaet die studeerde , tusschen de Beenen door , en nam hem de Stoel onder 't Lijf weg, sonder anders beschadigt te werden : een ander vloog achter in een Paert , en voor we'er uyt : den Heer Gesworen Botthenius , 's morgens op staende , valt een gloyende Kogel in sijn plaets , en stelden alles in brant : Tongis van Essen Weduwe en Dochter op 't Bed leggende , gaet een gloyende Kogel tusschen haer door , en wiert niemant beschadight : op 't Damster-diep valt een Bombe door een Schip , en slaet alles in stucken , doch de Menschen quamen daer af : een Kogel sengde een Vercken de Borstels af,sonder anders te beschadigen,een Student riep den Vyant hier op toe,*dat de Bisschop nu langer de Verckens begon te scheeren , alsoo alle Schapen al kael waren.* Dit en ander roepen verdroot den Vyant seer, oock dat de Studenten alle nachten soo vrolijck waren , en 't Nachtegaeltjen songen , 't geen sy voor de Misse aenhoorden ; want se seyden daer na te Swol tegens de gevangen Officieren , dat sy te Groeningen sich eerlijck hadden gedragen , en tot haer spijt alle nachten de Misse in de Faussebray en hadden gesongen, Den 26 schoot den Vyant maer met Musquetten: 4 Fransse Cartouwen van 36 pont quamen binnen ; de Sluyt boom in de Gracht gebroken , wiert door drie

Soldaten vast gemaeckt, en begon den Vyant af te trecken: waer op den Gouverneur met 300 Man een Uytval tscheep liet doen, daer by sigh veel Volontairen voegden; die van d' eerste Schuyt aen Landt zijnde, sneden die omtrent de Ceulsse Baterye af, daer op sy met hulp van d' andere veele capot maeckten; seer kloeckmoedig betoonde sigh alhier den Oversten Wachtmeester Willers, den Grave van Dhona en Capiteyn Celos, waer van d' eerste al zabelde wat hem voor quam, tot eyndelijck al wat'er in de Ceulse en Munsterse Wercken was, achter een Borstwering bleef staen, schietende een tijt lang tegens malkanderen, als wanneer d' onse in goede ordre met grooten buyt na binnen keerden, onder die haer volgden, wiert dapper met Schroot geschoten; die van binnen schoten oock so een dicken Yseren Staf in s Vyants Leger, dat de Bisschop geseyt sou hebben, *dat Stuck wel eens te willen sien, daer die uyt geschoten was*. Den 27 bevont men dat den Vyant afgetrocken was, weshalven veel Menschen in de Loopgraven gingen, daerse noch veel Gereedschap en onbegrave Dooden vonden: Na de middagh wierden eenige uytgeconmmandeert, om de Loopgraven te stoppe: Terwijl voegden sig veel Burgers en Studenten by eenige Soldaten, daerse veel kortswijltjes met de Vyant hadden, die sigh noch achter Galgen-bergh onthielt, dan joegh den Vyant d' onse, en dan d' onse den Vyant op de vlucht, soo dat het wel speelen geleeck. Den 28 was den vyant noch tusschen Helpen en Haren, om dat hy het sware Canon niet wel voort kon krijgen. Den 29 hielden eenige Soldaten de Wacht, terwijl 6 Vaendels Burgerye des vyant Wercken slechteden, dan wierden haest binnen geroepen, om dat men seyde, dat den vyant daer een aenval op wilde doen. Den 30 was den vyant van achter de Galge, met een Regiment te voet, en 5 Compagnien te Paert. Den 31 danckten die van binnen Godt in 3 Kercken over dese verlossige, gelijck het naderhant op een Vast-en Danck-dagh mede is gedaen: De Burgers besichtigden 's vyants wercken, diese seer net en vast vonden. voornamelijck de Batteryen, de Mijnen waren het raerste. waerom de Bisschoppen dit Belegh soo schandelijck hebben verlaten wert divers van gesprocken, eenige meenen, door d' af komst der Auxiliaire Troupen. doch andere seggen waerschijnlijcker, om dat sy geen kans sagen de Stadt te vermeesteren, alsoo: 1. *haer meeste Canon gelemmert was. 2. Syn alle Mortiers op 5 a 6 onbruyckbaer geworden, om dat se op 't laetst dubbelt geladen wierden. 3. was 't Leger byna op de helft vermindert. 4. Raeckten de Loopgraven door de Regen meest onder water.* De Macht van den vyant was tusschen 2[illegible] en 30000 Man sterck geweest, doe sy'er voor quamen, daer van 14000 afgetrocken zijn: Dooden zijn'er geweest 4600: van het blaeuwe Ceulsse Regiment, dat den Coning van Vranckrijck aen den Ceurvorst van Ceulen had vereert, waren 800 van 3000 over-gebleven, 9 Capiteyns zijn van 't selve Regiment doot gemarst; veel hooge Officieren zijnder voor gebleven, daer onder een Oversten Adjutant: na binnen zijn overgelopen 600, en 5000 zijn wegh-gelopen: 426 Gequetsten zijn af gevoert: door 6 Fransse Chirurgijns wierden de Gequetsten gecureert, en indien iemant doodelijck gequetst was, wiert datelijck doorschoten, en somtijts wierden de swaerst-gewonde, om de oienwegequetste plaets te geven, doorschote. Van die van binnen zijn noch geen 100 Dooden geweest, aen de Huysen is wel groote schade geleden, maer men begon daer weder aen te bouwen, soo dra den vyant de Loopgraven verliet: veel laten de Kogels en Bomben in de Gevels der Huysen proncken, tot eeuwige schande der vyanden, en lof der Burgers.

Den

Den 31 passato dede den Raedt-Pensionaris de wit sijn Kerckgangh: En gingh den 1 deser sijn Hooghept wegens sijn illustre Character en Advancement complimenteren: Verschijnende den 4 in de Vergadering van haer Ed. Gr. Mog. daer hy een Harangue dede / waer op 't volgende geresolveert wierdt:

Extract uyt de Resolutien van de Heeren Staten van Hollandt ende West Vrieslandt, in haer Ed: Groot Mog: Vergaderinge genomen op Donderdagh den 4 Augusti 1672.

DE Heer Johan de Wit, Raet-Pensionaris van den Lande van Hollandt en West-vrieslandt, van sijn onfagene Quetsuren gereconvaliseert, en de wederom ter Vergaderinge verschenen zijnde, heeft aen haer Ed: Groot Mog: eerst by monde gedaen, en vervolgens in geschrifte over-gelevert, de Propositie hier navolgende van Woorde te Woorde geinsereert:

ED: Groot Mog: Heeren. Op den 30 der vooil: Maent zijn 19 Jaren verlopen geweest, sedert dat ick in dese Vergaderinge als Raet-Pensionaris van den Lande van Hollant en West-vrieslant, naer ordre en gewoonte, voor de eerste mael ben be-edigt: In den selven tijdt van 19 Jaren zijn den Staet veele swaere Oorlogen en andere calamiteyten over gekomen, die alle onder Godes genadigen Zegen, meest door de liberale Consenten en Furnissementen van u Ed: Groot Mog. mitsgaders door der selver conduite en couragie geluckelijck zijn gesurmonteert en ten eynde gebracht. Het is U Ed. Groot Mog: of immers die geene van de selve die dese Illustre Vergaderinge doorgaens by gewoont hebben, ten besten bekent met wat yver en arbeyt, oock door hoedanige voorslagen en wel geprepareerde Concepten, ick al over veel Jaren gelaboreert hebbe om te vermyden en te de tourneren de occasien van mis-verstanden en verwydringen met de jegenwoordige seer machtige Vyanden van den Staet, niet sonder iterative representatien van de groote bekommernissen en swarigheden, die by ontsteltenisse van applicatie en nodige remedien, by vervolg van tyden uyt de selve verwyderingen stonden te verwachten: maer het heeft Godt Almachtig na sijn onbegryplijcke, doch niet te min Heylige Bestieringe, gelieft de saecken al van langer hant meer en meer tot apparentie van 't uytbersten der jegenwoordigen Oorlogh te doen vervallen; soo dat oock den tijdt en gelegentheyt eeniger maten daer is geweest, om den Staet in 't generael, en voornamentlijck mede de Provintie van Hollant en West-vrieslant in 't particulier ten besten te stercken, mitsgaders om al 't gunt tot tegenweer konde dienen, na vermogen te versorgen: met wat applicatie en aendringende Propositien ick de Leden van dese Vergaderinge en oock d' andere Provintien ter Generaliteyt daer toe ge-exhorteert en gebeden hebbe, sullen de Notulen van de Heeren, de deliberatien alhier en ter Generaliteyt van tijt tot tijdt by-gewoont hebbende, soo wel als hare memorie konnen getuygen: En al-hoewel U Ed: Groot Mog: oock alle goede voorsorgen hebben gedragen, met sodanigen promptitude als het mogelijck is geweest, in een Lichaem gecomposeert uyt soo veel Leden, en van soodanigen constitutie, dat het meerder en eerder door de persuatie van de presente uytterste necessiteyt, als door een tydige vermaninge, alleenlijck op een toekomende, doch wel voorsiene, swarigheyt gefondeert, gewoon is gepermoveert te werden, soo heeft het nochtans Godt Almachtig in sijn toorn, soo 't schijnt, gelieft den Staet te laten overkomen de desastres en calamiteyten, waer inne het Lant sig jegenwoordigh geinvolveert vint, en dat op een wyse die onbegrijpelyck is, en soo subitelyck, oock met soo weynig tegenstant, dat de posteriteyt reden sal vinden, om 't selve niet te konnen geloven. En nademael dese calamiteyten en subite desastres de gemoederen van de Gemeynte, en van alle de Inwoonderen van 't Landt, nevens een generale schrick en tremeur, hebben doen opvatten een sinistre impressie van hare Regenten, en voornamentlyck van die geene die boven andere eenigh bewint of bestier gehad hebben, Van welcke sinistre impressie ik myn Persoon (alhoewel geen Regent, maer alleenlyck een Dienaer zynde) naer de mate van 't beleyt of bestier der saken dat aen de voorsz. myn bedieninge vast is, of liever dat by veelen, door onkunde, gemeynt wert daer aen vast en by my gebruyckt te wesen, jegenwoordig met soodanigen portie vinde overstolpt, dat ick in goeden gemoede niet anders kan oordeelen, of de continuatie van den voorsz. mynen dienst als Raet-Pensionaris soude aen de gemeene sake ondienst toebrengen, ten opsicht het buyten controversie seker is, dat de Resolutien van U Ed: Groot Mog: die by continuatie van de voorsz. myn bedieninge, souden werden genomen, en door myn Penne komen te passeren, by de Gemeente die aengenaemheyt, en by gevolge oock die faciliteyt en promptitude in de executie niet soude vinden al her voor den dienst van het Landt wel is vereyst: Weshalven ick geoordeelt heb, niet alleenlyck sonder ondienst, maer selfs met den dienst van den Staet, aen U Ed: Groot Mog: te konnen en te moeten versoecken, gelyck ick in alle onderdanigheyt en eerbiedigheyt versoecke by desen, dat het Uwer Ed: Groot Mog: goede geliefte wesen moge, my van de voorsz. Bedieninge goedertierentlyck te dispenseren en dimiteeren: U Ed: Groot Mog: in 't generael, en alle de Leden van dese Illustre Vergaderinge in 't particulier ten hoogsten bedanckende voor de goedertierentheyt en faveur my in verscheyde gelegentheden bewesen, insonderheyt mede over en ter sake dat het u Ed: Gr: Mog: geliefs

gehad heeft my op den 6 Augusti 1658. en by renovatie op den 15 September 1663. en noch wederom op den 15 September 1668 te begunstigen met een Acte, waer by aen my vergunt en gegeven werdt de faculteyt, om, na expiratie van mynen vijf-jarigen Dienst, of oock te vooren, in cas midderwyle den dienst by my soude mogen komen verlaten te werden, Sessie te mogen nemen in een van de Hoven van justitie, by my als-dan te verkiesen, daer van ick my, by goedertierne dimissie van U Ed: Groot Mog: als boven onder der selver wel-nemen, in den Hoogen Raet soude bedienen. En alhoewel het Uw Ed: Groot Mog: gelieft heeft daer by te voegen, dat in 't voorsz. geval aen my geassigneert sal werden, gelyk van doen af aen geassigneert wert sodanigen Rang onder de Heeren mede-Raeden, als bevonden wert by vorige Resolutien aen de Heeren Raet-Pensionatis Cats, en anderen toegestaen te zyn, en dat dien volgende de sake in dier voegen sal werden geconsidereert en opgenomen, als of ick sedert de bekledinge van de Functie als Raet-Pensionaris, en van den aenbeginne van dien zynde geweest den 30 July 1653, der voorsz. Plaetse effectivelijck en metter daet bekleet hadde; soo en kan ick echter de sake, gecompaseert zynde na de rechtmatigheyt, daer mede alle Uwer Ed: Groot Mog: Actien en Decreten gaen geaccompagneert, dan dat myne Sessie in den gem: Hoogen Raet niet na den dag van den aenvangh myner eerste Bedieninge, die is na den voorsz. 30 July 1653. maer na den date van de voorsz. Resolutie, dat is sedert den 6 Augusti 1658. gereguleert sal moeten werden, immers soude ick het selve, voor so veel my aengaet, rechtmatig vinden en dienvolgende oock versoecken, dat om aen niemant iets te vergen t' gunt eenige hardigheyt impliceert, U Ed: Groot Mog: in 't voorsz. cas, myne demissie als Raet in den Hogen Rade niet na den date van den 30 July 1653, maer na die van den 6 Augusti 1658 gelieven te doen opmaken: waer op soo wel als op de voorsz. myne versochte demissie Uwer Ed: Groot Mog: goedertierne dispositie vetwachten sal die gene die is, en altijt sal blyven Uwer Ed. Groot Mog: onderdanige en getrouwen Dienaer, Was geteeckent,

JOHAN DE WITT.

Waer op in 't afwesen van de gem. Heer Raet-Pensionaris gedelibereert zynde, hebben haer Ed: Groot Mog: 't versoeck by de voorsz. Propositie gedaen, ingewilligt, en dien volgende den voorn: Heer de Wit van 't voorsz, Raedt-Pensionaris Ampt gedispenseert, ontslagen en bedanckt, gelyck de selve daer van gedispenseert, ontslagen en bedanckt wert by desen: En wat de Sessie in den gem. Hogen Rade kelangt; is verstaen en geresolveert, dat de selve ingevolge van 't voorsz. geproponeerde, gereguleert sal moeten werden, even en in sulcker voegen, als of den voorn: Heer de Wit de Raets plaetse in den gem. Hoogen Rade van den voorsz. 6 Augusti des jaers 1658, en niet van den voorsz. 30 July 1653 bekleet hadde, in voegen dat hy in rang geplaetst sal werden, na de Heeren Raden, die voor date van den voorsz. 6 Augusti 1658 in den gemelde Rade Sessie gehad hebben, en voor de Heeren Raden die na den selven dagh in de voorsz. Raedt zyn gekomen, daer van den President en Raden van den Hoogen Rade over Hollandt en West-Vrieslant by aenschryvinge kennisse sal werden gegeven, om haer daer na te reguleren, en voorts allen den genen, die het aengaen magh, soo in den Hoogen Rade als daer buyten te doen reguleren als na behoren. En is na het nemen van de bovenstaende haer Ed: Groot Mog: Resolutie aenstonts den inhoude van dien aen den gem: Heer de Wit, ten selven eynde wederomme in de Vergaderinge zynde, bekent gemaeckt. Accordeert met de voorsz. Resoluten.

Doch hy is noyt in den Hoogen Raet verscheenen geweest. Den Ruart van Putten nu door den Advocaet Fiscal en Drost / als op fol. 116 gesegt / van Dort na den Haeg in de Castellanye gelept / wiert van daer op de Voorpoort gebracht. Men begost nu oock op den Heer Lt. Admirael de Ruyter te spreecken / als ware met den Ruart in onlust op de Vloot geweest: en om dat'er so veel valsse uyt stropselen alomme langs het Landt wierden verspreyt / schreef gedachten Lt. Admir. de Ruyter daer over aen sijn Principalen dese volgende Missive:

EDELE GROOT MOGENDE HEEREN,

MYN HEEREN. My is niet sonder groote Verwondering uyt het Vaderlandt te voren gekomen, dat aldaer by sommige soude werden voor gegeven en uytgestroyt, dat tusschen den Heere Ruart van Putten, haer Hoog Mog. Gevolmachtigde op dese Vloot, en my, discrepantien en disputen souden zijn geweest, ja soo verre, dat wy niet alleen in hevige Woorden met den anderen vervallen, maer selfs hantgemeen geworden souden zyn, dat ick den gem: Heer Ruart van Putten in sijn Arm soude hebben gequetst, en dat die Quetsure eygentlyck soude wesen het oogmerck, 't welck ick voor desen u Ed. Gr. Mog. genotificeert hebbe, door sware Sinckingen veroorsaeckt te wesen: dat daer-en-boven den gem: Heer Ruart met de Vyanden van den Staet niet soude hebben willen vechten, voornamentlijck niet met de Fransse: Dat hy den tweeden dagh belet soude hebben de continuatie, ofte hervattinge van de Bat-

tailje

tailje, en diergelijcke. Waer op ick, soo tot verdedidinge van mijn eygen eer, als tot voorstant van de gerechtigheyt en waerheyt, my verplicht gevonden heb Uw Ed: Groot Mog: by desen in sinceerheyt en oprechtigheyt mijns gemoets te verklaren en te betuygen, gelijck ick ben doende by desen, dat den gem: Heer Ruart van Putten, in de voorsz. qualiteyt als Gedeputeerde en Gevolmachtigde op de Vloote, met my geleeft heeft in alle broederlijcke eenigheyt, en openhartige vruntschap, dat noyt tusschen ons is geweest eenige de minste discrepantie, dissentie of dispute, veel min dat wy oyt of oyt in hevige woorden souden zijn vervallen, en noch veel min dat ick hem soude hebben gequetst: verklarende in openhartigheyt en waerheyt voor God Almachtig en voor U Ed: Groot Mog: dat alle 't selve zijn versierde en valschelijck uytgestroyde saken: Gelijck ick my mede in conscientie verplicht achte na waerheyt by desen te betuygen, dat den gem: Heer Ruart van Putten altijts een grooten en bysonderen yver getoont heeft, om de Vyanden te bevechten, en dat altijts met geen minder animositeyt ten aensien van de Fransse als de Engelsse, soo als oock uyt de effecten is gebleken, dat de Resolutien om den Vyant aen te grypen, op sijn voorstel, met veel aenradende redenen bekleet, by eenpariglijck advys van den gantschen Scheeps-Krijgs-raet zijn genomen, dat hy hem gedurende de gantse Batailje met ongemene stantvastigheyt heeft gedragen, dat hy oock wel ernstig geresolveert is geweest den tweeden dag 't Gevecht te hervatten, gelijk wy dan oock der Vyanden Vloote na-gewent, en den gantsen dagh soo dicht by haer gehouden hebben, als het ons eenigsints mogelijck is geweest, maer de Vyanden doenmaels door een slagboeg boven Wint geraeckt zijnde, hebben wy haer niet konnen bezeylen, of by haer komen, en 't heeft haer, so 't schynt niet belieft op ons af te komen, soo als sy den geheelen dag mackelijck hadden konnen doen, maer zijn des avonts van ons afgewent: En na dat wy haer daer op te vergeefs noch eens hadden nagewent, alsoo der geen apparentie was, haer te konnen bezeylen, so is niet tegens mijn wille en opinie, maer met mijn advys, tot 's Lants meesten dienst, geraden gevonden en geresolveert, de Vloote voor de Kusten deser Landen te posteren, om als dan ten spoedigsten van alles na behoren wederom geprepareert en voorsien te werden: alle 't welcke zijnde de oprechte waerheyt, ick van U Ed: Groot Mog: oock niet anders kan gevoelen of verwachten, dan dat de selve niet alleenlijck de saecke in dier voegen sullen hebben opgenomen, maer dat het hare goede geliefte oock sal wesen, soo veel doenlijck te helpen disabuseren, die gene die daer omtrent met een verkeerde en onwaerachtige impressie ingenomen mogen zijn; 't welck van herten biddende, sal ick hier mede eyndigen. En blyven, Ed. Groot Mog: Heeren, &c. Actum in 's Lants Schip de 7 Provintien, ten Ancker N. W. van Goeree omtrent 3 Mijlen, den 4 Augusti 1672.

Geteeckent,

MICHIEL AD. RUYTER.

Van de grootste beschuldinge van den Ruart was/dat hy sekeren Chirurgijn van Piershil had soecken om te koopen/ om sijn Hoogheyt den Heere Prince van Orangie van kant te helpen: Waer over hy by 't Hof ge-examineert zijnde/ eenige reysen met sijn Beschuldiger geconfronteert is/ die mede in detentie gehouden wiert: En gaven de Huys-vrouw en Vrienden van den Ruart een Deductie tot tessels verdediginge aen den Hove van Hollant over/ meest behelsende: Dat den Ruart door 't stout voorgeven van Willem Tichelaer, Chirurgijn, wert beschuldigt, dat hy den selven had omgekocht om sijn Hoogheyt 't leven te benemen, die daer op by 't Hof gehoort, daer by opiniastrelijck persisteert; 't welck den Ruart ontkent, gevende voor reden, dat hy den Chirurgijn maer eens in jaer en dag gesproken had, zijnde den 8 July, als den Ruart sieck te Bed lag, durende 't gespreck geen quartier uur, niet ontboden, maer quam ongeroepen, willende den Ruart alleen spreecken, sonder sijn naem te melden, en wiert eerst op de derde instantie geadmitteert: dat het derhalven niet waerschijnlijck was, dat hy in min dan een quartier uurs over soodanigen periculeuse en abominable sake by sigh geresolveert sou hebben, en dat hy hem door beneficien of anders niet had verplicht, om hem soo dangereusen en terriblen sake te vertrouwen: maer dat den selven moet gehouden werden als een Inimicus, om dat hy aen den Ruart sekere pecuniële boete, door condemnatie van Schepenen van Beyerlant, als Officier aldaer, most betalen; en dat hy noch in reatu stont over seker enorm faict, den Hove wel bekent, op aenklachte van den Ruart tegen hem gedaen: Sulckx dat sijn Huysvrouwe considererende de boosheyt des tijts, de generalen haet om d'ongeluckige

geluckige fuccessen van den Staet te Lant, mitsgaders de lafcheteyt en trouloosheyt in 't overgeven van soo veel Plaetsen gepleegt, op veele Regenten, maer voornamelijck op den Ruart en de sijne, was sy met reden over dit secreet acces met haer Man seer bekommert, van een Persoon, wiens sombre phisionomie niet goets scheen te beloven, mits het onlangs gepleegde attentaet op den Raet-Pensionaris, en diergelijk door 4 stoute Gasten op haer Man weynig dagen te voren 's nachts by 11 uren was voorgenomen, dan door de Wacht wierden verjaegt, dies sy haer Dienaer en haer Soon, 18 à 19 Jaer out, in de Deur van de Kamer beval te blyven, konnende niet gesien werden door de tusschenkomst van de Deur, en staende geen roede van 't Ledekant, konnende seer wel alles horen, voornamentlijck van den Ruart, die overluyt sprack: hebbende den Dienaer aenstonts, na dat hy den Chirurgijn had uytgeleyt, sonder sijn Heer of iemant te spreken, een naeckt recit aen 3 Vrous-Persoonen, daer present, gedaen: dat den Chirurgijn, na een discours van de swarigheden deses tijts, aenbiedinge dede, om iets te openbaren, mits dat hy 't soude secreteren: Dat de Ruart daer op geantwoort had: *Indien 't iets goet was, dat hy 't selve wel mocht openbaren, doch indien het vuyligheit of een quade saeck was, dat hy die wel mocht swygen, of dat hy anders syn aenbrengen soude bekent maken en openbaren, &c.* Doch dat hy Chirurgijn na eenige nadere instantien en diergelijcke bejegeningen t'elkens daer op gevolgt, sijn afscheyt nam, met dese woorden: *Dewyle het myn Heer dan niet en gelieft te weten, soo sal ick swygen; ick wensch myn Heer goeden dagh.* Dat de Ruarts Vrouw aen den Burgermeester daer van dee kennisse geven, en dat den Ruart door Secretaris Muys insgelijckx liet doen: Soo nam nu den Ruart tot sijne defensie, of men een getrou Dienaer, Vrou en Kinderen geen beter geloof sal geven, als aen een infaem Persoon, die Godt en de Justitie om Pardon heeft moeten bidden, 't gunt hy den 3 September 1670 in de Hoge Vierschaer van Putten op sijn bloote Knien heeft moeten doen. Versoeckende of haer Ed: Mo: (dunckende genoegsame redenen tot des Ruarts ontschuldinge bygebracht te hebben) daer equitabel requard op wilden nemen, &c.

Den Chirurgijn liet daer tegens / doch eenige tijdt daer naer / een Tractaet drucken / dat hy selfs W. T. onderteekende / waer in hy in 't brede verhaelt:

Dat hy den 7 July 1672 by den Ruart van Putten te Dordrecht was gekomen, alsoo geen recht, over questie met seeckere Dienstmaegt, by den Gerechte van Piershil konde bekomen: Den Ruart vont hy op een Ledikant te Bed leggende, doende sijn klachten over den Heer en Schout van Piershil, versocht sijn hulpe tegens d'inique proceduren aen hem gepleegt: Dit beloofde den Ruart, dan hem met obligante redenen te gemoet voerende, dat het op die saek niet en soude aankomen, indien hy hem weder sekeren dienst wilde presteren, 't welck was, om door verscheyde middelen sijn Hoogheyt den Heer Prince van Orangie het leven te benemen: Hy Tichelaer sittende voor het Bedde, soude den Ruart aldus tot hem gesproocken hebben: Gy hebt wel gehoort, dat den Prins Stadthouder is gemaeckt, en dat het gemeene Volck my met gewelt gedrongen heeft, om daer mede te teeckenen, en datse niet rusten sullen voor datse den Prins Souverain gemaeckt hebben, over sulckx dat den Prins het verderf van ons Landt was: Dat het soude konnen gebeuren dat de Prins aen d'een ofte d'ander Potentaet sijn Dochter mocht komen te trouwen waer door by versterven het Landt aen een vreemde Heer soude komen te vervallen. *Tichelaer gevraegt hebbende, wat sijn E. dan op hem begeerde, soude den Ruart daer op geantwoort hebben:* Soo ick wist dat iemant daer van soude weten, ick soude u om het leven

leven doen brengen: *Tichelaer hier over gealtereert, neemt de zake op verscheyde manieren aen, 't zy dat hy na 't Leger van sijn Hoogheyt treckende, mette Tafel dienaers sich gemeen maeckten, en in een glas bier of wijn Vergif soude vermengen, waer van men een Hont konde doen barsten, en dat hy dan op-passen sou, als men den Prins te drincken soude geven; dit misluckende, dat als den Prince met weynig gevolg was uytrydende, met een Roer, Musquet ofte Pistool van 't Paert te lichten: En soo dat wederom niet lucken wilde. dat hy dan 's avonts mocht op-passen omtrent syn Hooghts. Tente en Logement, ende alsoo omtrent het uyt en in gaen met een Priem, Degen ofte Pistool het werck te volbrengen, als nergens van wetende, en alsoo in der nacht te eschapperen: Ofte eyndelyck, den Prins in syn Coets, ofte op soodanige andere manier waer te nemen, als hem op 't favorabelste soude konnen voorkomen. Tichelaer soude tot dit sware werck meer hulp begeert, maer den Ruwart sulckx afgeslagen hebben, als te gevaerlyck om ontdeckt te werden: En soude Tichelaer een hant-schriftje aen den Ruart begeert hebben, maer die 't selve weygerende gaf hem 6 Silvere Ducatons tot een onderpand, seggende, geen meer gelt by hem te hebben, en syn Vrouw, om geen vermoeden te geven, geen geldt af eysschen wou: Dat hy daer voor hebben soude 30000 guld. 't Bailliuwschap van Beyerlant, en al syn Vrienden gebenificeert, mits stilswygen en getrouwigheyt: (breder in syn gedruckt Relaes te zien) Tichelaer voor syn leven vresende, soude den Ruart geseyt hebben:* 't Moet buygen of barsten, 't moet onder of over, 't en sal in ons Lant niet deugen, of de Prins moet van kant: *Seggende, doe Tichelaer verbaest stont:* Daer zijnder noch meer als 30 der voornaemste Heeren van ons Lant, die iemant, om de Prins van kant te helpen, souden employeren, en hem wel maintineren, en verhaesten, om de selve te verdienen: *Tichelaer vertreckt dus onder Eede van Secretesse: Dan beswaert over den Eed die hy had gedaen, om den Prins te vermoorden, geeft 't selve aen syn Hoogheyt en des selfs Raden den Heer van Albranswaert en den Heer van Zuylesteyn terstont aen: Waer op Tichelaer by 't Hof gehoort, en scherp geexamineert zynde, gelast wiert den Ruart in den Hage in detentie te brengen, 't welck gevolgt, ontkende hy Tichelaer te kennen, dan overtuygt, beleet 't contrarie, en also wierden zy beyde op de Voor-poorte gebracht, om tegens den anderen ge-examineert te werden.*

Den Ruart wiert na verscheyde confrontatien tot de torture gebracht/ dan ontkende alles: Ondertusschen was in den Hage een geruchte geweest/ datten selven uyt-gebroocken was/ waer op 't Volck met meenigte na de Voor-poorte ruckten/ sulcks dat den Ruwart sich voor de tralien moste vertoonen/ waer op hy weder vertrocken: En den 20 wiert den beschuldiger vry gelaten/ ende de volgende Sententie tegens den Ruart op de Gevangen-poort gepronuncieert:

'T HOf van Hollant gesien en ge-examineert hebbende de Stucken en Munimenten by den Procureur Generael van den selven Hove, over gegeven tot laste van Mr. Cornelis de Wit, Oudt-Burgermeester der Stadt Dordrecht, en Ruart van den Lande van Putten jegenwoordig Gevangen op de Voor-poorte van den selven Hove, mitsgaders syn examinatie ende confrontatien, als mede 't geene van wegen den voorsz. Gevangen is overgelevert, en voorts overwogen hebbende, het geen ter materie dienende is, en eenigsints heeft mogen moveren: Verklaert den selven Gevangen vervallen van alle syne Digniteyten en Eer-ampten, by hem tot noch toe bedient. Bant hem voorts uyt de Landen van Hollant en West-vrieslant, sonder daer oyt wederom in te komen, op peene van swaerder straffe, te ruymen de selve Landen met den eersten, en condemneert hem in de kosten en misen van Iustitie, tot tauxatie en moderatie van den voorsz. Hove. Actum by de Heeren Adriaen Pauw, Heer van Bennebroek, President, Aelbrecht Nierop, Willem Goes, Heer van Boeckhorstenburgh, Frederick van Lier, Heere van Soetermeer, Cornelis Baen, en Mattheus Gool, Raetsluyden van Hollant en Westvrieslandt, en gepronuncieert op de Voor-poorte van den selven Hove, op den 20 Augusti 1672.

In kennisse van my,
ADR. POTS.

Als deſe Sententie nu publijck quam / begoſten de Hagenaers te morren / te meer / om dat Tichelaer ontſlagen / van de Gevangen-poort af gingh / verſpreydende een gerucht / dat hy den Ruart had overtuyght / en elck bevattende den Barbier ontſlagen / en den Ruart gebannen / dat ſoo hy onſchuldigh was / wierde geargumenteert dat nu genoegſaem bleeck hy Ruart aen deſe daet tegen ſijn Hoogheyt genoegſame ſchult moſt hebben / en deswegen 't lijf had verbeurt / en dat hy moſt ſterven / &c. Ondertuſſchen quam Mr. * Joan de Wit met ſijn Karos / om ſijn Broeder af te halen / welcke in-gegaen zijnde / ſeyde een van de Burgers: Nu zijn beyde Verraders binnen, zy ſullen ons nu niet ontſnappen. Dan dewijl deſe langh boven bleef / ſeyden veele / den Ruart is 't ontſnapt: Maer door 2 Officiers en andere na boven traden / die erſe den Ruart in ſijn onder-kleeren en Japonſe Rock vonden op 't Bed / ende ſijn Broeder op een Stoel / die terſtont vraegde: Wel Mannen, wat wilt gy hebben? wat is u begeeren? voorwaer indien gy in de Rechten ervaren waert, ick ſoude u klaerlijck voor oogen ſtellen u ongelijck, doch dit niet zijnde, laet de ſaeck ſoo alsſe geſchiet is, tot u in-dringen, en weet, dat deſen Chirurgijn ſelfs by mijn Broeder is gekomen, daer hy ſiek te Bed lag, hebbende meermalen ſeer onbeſchaemdelijck toegang verſocht, alſoo hy by mijn Broeder ſeer wel bekent, en meer als eens ſijn Patient in crimineele ſaken geweeſt is, en ſeyde tegen hem, *dat hy yets geheyms aen hem had t'openbaren*: Waer op mijn Broeder antwoorde, *Is 't yets goets, ſoo ſegt het, maer is 't yets quaets, ſoo ſwijgt het*; zulcks dat doen den Chirurgijn ſijn voorſtelling, van ſijn Hoogheyt om 't leven te brengen, dede: Dat hy daer in ſou bewilligt hebben, kan nergens beweſen werden, en gy weet dat de Schrift zeyt: *Dat alle waerheyt beſtaet in de mont van 2 à 3 getuygen*: Oock, *wie ontſchuldigh Bloet vergiet, diens Bloet ſal vergoten werden*: En, *wie den rechtveerdigen verdoemt, en den ſchuldigen vryſpreeckt, die zijn beyde den Heere een gruwel.* Met deſe en diergelijcke redenen overrede hy de Officiers / die daer bleven eten: Doch de Burgers / die haer daer ſeer net in twee ryen hadden gerangeert / wierden door dit toeven ongeduldigh / murmurerende of haer Officiers wel om-gekomen mochten

ten

* Hy was by veele ſeer gehaet, want aen hem geimputeert het overgaen van ſoo veel Plaetſen, ſoo wierdt hy gehouden voor die geen, die 't geheele Landt had verraden; andere zeyden, dat hy de Secrete Correſpondentie-Penningen voor ſich gehouden had (hoewel de Gecomm. Raden daer na verklaerden dat hy ſeer weynig daer van gemanieert had) en ſich daer mede verrijckt, waer door hy ſeer groote Capitalen na de Banck van Venetien hadde over-gemaeckt, om dat hy wel voorſien had de onheylen, ons met Vranckrijck en Engelandt over-gekomen; dat hy ſeer ambitieus was, en ſich altijt tegens het advancement van ſijn Hoogheyt gekant had, &c. Daer tegen gaven andere van hem deſe getuygeniſſe: Dat alle onheylen deſen Staet overgekomen, wierden geimputeert aen de directie van ſommige, en byſonder aen die onder 't Volck de naem kregen van te verminderen 't anvancement van den Heer Prins van Orangien, en dat dit 't geene was dat haer ſuſpect maeckte aen de Verraderye, daer men haer aen achte ſchuldig te zijn, als of den haet, die ſy tegen dien Prince hadden, ſoo groot was, dat ſy liever ſig ſelven en het gantſe Lant ſouden willen brengen onder de ſlaverny van een vreemde Coning, als hem te ſtellen in die waerdigheden die ſijn Voorvaders hadden bekleet, &c. Dat tegens niemant den algemeenen haet meer gaende gemaeckt was, als tegens Mr. Johan de Wit. 't Was waer, dat hy door ſijn gedurige wackerheyt ſyn middelen en Vrienden hadde gebenificeert, maer dat hy daer door veel Vyanden had verweckt: *Proſpera omnes ſibi vindicant, adverſa uni imputantur*: Dat eenige van hem aldus ſpraken *Dat hy altoos was geweeſt een ſcherp wakende Man voor de Vryheyt en welvaren van ſijn Vaderlant, &c.* En dat ſeker Heer van hem ſeyde, dat den Koning van Engeland 't ſelve in een particuliere ſamenſpraeck op de Vredehandelinge van Breda, met den Sweetſen Ambaſſadeur Cojet, hadde beveſtigt, &c. Dat hy had bekleet een ſeer gevaerlijck Ampt, daer Barnevelt 't gevoelen, Paeu den laſter, maer Cats noch die blytſchap af had gehad, dat hy op beyde ſyn Knien dit periculeus Ampt in de volle Vergaderingh af-leggende, van vreugde hem de tranen over de wangen rolden, en danckten Godt dat hy ſoo ſonder onheyl daer van gekomen was.

ten zijn; sulckx dat zy begonden met Steenen te werpen / en met Kogels te schieten / tot dat haer Officiers haer door de trallen vertoonden, tot teken dat alles noch in goeden stant was: Middelerwijl wiert het Graeuw hoe langer hoe machtiger / sulckx dat een Troup Ruyters komende / om de wakende af te lossen / by 't Hof door de Borgers met Spiessen en Musquetten werden tegen gehouden: En alles dus in roere zijnde / quam 'er een vals gerucht / dat eenige 1000 Vissers en Boeren in de wapenen quamen, om den Haegh te plunderen, en dien roof wegh tevoeren: Hier door vermeerderde den oploop; en een der Burgers zep: 't Sa Mannen, wy sullen de Lant-verraders daer eerst uyt halen, kom volgh me maer, ick ga u voor. Waer op eenige de Deur hebigh beschoten / ende met een Smits Moker 't Slot stucken sloegen; dit was 's avonts ten 6 uren; en d' andere Deuren mee opgeslagen hebbende / schoten tegen de Deur van de Gevangen-Kamer / datse geopent wiert; dies * Johan de Wit / sittende op sijn Broeders Bed en las / met groote alteratie braegden: Mannen, wat wilt gy hebben? waer toe dit geweltƒ En siende dat het hun begeerte was / dat sy souden af komen / nam sijn Broeder by de hant / en gingen alsoo / onder veel gestoot van t' Volck / de Trappen af / na datse den Ruart onder veel geweiden hadden van 't Bed gehaelt: Buyten gekomen meende Johan de Wit achter de gewapende Burgers / en niet tusschen de rpen te gaen / maer hy wiert terstont door 't Graeuw feytelijck aen-gelast / en een / daer omtrent / meenende te schieten / weygerde sijn Roer / dies sloegh hy hem met de Kolf op 't Hooft / dat hy ter Aerde viel / doch stont dateliick weer op / en kreegh doen een sware slag aen sijn Wang / die hem dee neder-storten / vallen-

* Hy was om sijn longitude oock lange Jan genaemt by sijn haters, dan dit en gaf niet, wijl andere zeyden, dat noyt eenigh Persoon ter Werelt was laborieuser, onverdrietiger en altoos serieus: In Maeltijden onder sijn Vrienden niemant vrolycker, noch vermakelycker in compagnie, 't zy door de klinekende Snaren van sijn soet-ruyschende Violons, of de voet te stellen na de trant van een aerdigh balet, of eenige geoorlofde konsten te bedrijven met 't Kaert, Schaeck of Verkeer-spel, of sijn verscheyde Leden te verquicken met een [illegible]lycke tyt-kortinge in de Kaets baen: Somma, daer waren geen exercitien daer hy sich niet wist na te [illegible]en, en den hooghsten lof te behalen, tot verwonderinge van een yder: Een Man seer gepoleert, matig van leven, vaerdig van oordeel, kloeck van memorie: Kort om, *absit invidia*, hy was 't echtste wonder van de Wereldt: Seker Advocaet van sijn Vader, doe hy 18 Jaer out was, versocht hem t' examineren zyde: *Ick bespeure in desen Jongelingh alreets grooter gaven, energia en verstant, als alle Studien en het gantse leven van een Mensche aen yemand tot den grysen ouderdom toe, kan confereren: Dat hy (ziende hem soo haest tot Pensionaris van Dort, en naderhant tot raet Pensionaris van Hollant) de presentia omnifuturis contingentibus confererende, voorzeyde; Dat den selven Mr. Johan de Wit zyn eygen natuurlycken doot niet en soude konnen sterven.* Hy droegh de partye tegens sijn Hoogheyt, terwijl die een Kint, hy een dapper Man, en 't Lant in ruit ende Vrede was: Men sagh die politijcke Stucken voort komen, (soo men zeyde) meest door den selven geinventeert, gelyck de Deductien, Seclusien van sijne Hoogheyt uyt alle Staets-bedieningen, Perpetueel Edict en Mortificatie van 't Stadhouderschap, tot verheffinge van de Vrye Staetse Regeeringe: 't Welck seker Ambassadeur in dese woorden dede uyt-barsten: *Vir illustrissime, multa antheac de tua singulari prudentia atque solertia audivi: Verum, enimvero longe minora, praes, quæ nunc animadverto: Unde & pro certo habeo, teant Principi Auriaco, aut ipsum tibi aliquando exitio futurum.* Doch eyndelyck most hy consenteren sijn Hoogheydt Capiteyn Generael te maken, maer soo naeu verplicht, dat hy de mortificatie van 't Stadhouderschap most besweeren, als incompatibel met 't Capiteyn Generaelschap: Maer de tijt heeft geleert, hoe ydel de grootste verstanden konnen doolen, en dese wijse Man soo dapper in sijn dessyenen is verydelt, dat men niet anders daer in kan mercken als de hooge wonderlycke bestieringe van Godt Almachtigh: Want de Steden van Hollandt en Zeelandt namen niet alleen sijn Hoogheydt absolut tot Capiteyn Generael, maer oock tot Stadthouder aen: Ontsloegen hem van den Eed, die hy gedaan had, van noyt het Stadhouderschap te sullen aenvaerden: Toen was de Gordiaensse Knoop door gehackt: En de heldere Sonne van zyn Hoogheydt begost door de duystere nevelen sijner onderdruckers door te breken: En noyt is grooter Mensch in dese Landen hoogh geklommen, en weder plots gevallen. TERT. *Myn Vrienden gedencht altoos, als de fortuyn u toe-lacht, zy u eerst bijten sal.*

de met gebouwen handen op sijn knien / als wilde hy tot Godt spreecken ; maer een van de Burgers hem om-stotende / sette hem de voet op de hals / en schoot hem door 't Hooft / seggende: Daer leyt den Landt-verrader. Aen d'ander syde wierdt omtrent even eens met den Ruart / 5 a 6 treden van daer gehandelt / welke aen-gerant zijnde / geslagen / geschooten en doorsteecken wierdt ; en in syn Japanse Rock doot leggende / wierdt op hem gedanst / gesprongen / en sijn Rock en Klederen van Johan de Wit, in flarden gescheurt / en de stucken over al ten toon gedragen. Dese dus gedoodt zijnde / wierden met gewelt nae de Gericht-plaets gesleept / en de Lichamen / meest van Kleederen berooft / wierden mette Beenen om hoogh yder aen de sport van de Wip op gehangen / d'een een voet hooger als d'ander / sulckx dat d'een even van de aerde / en d ander met een gekromde hals daer tegens aen hingh ; waer op het Graeu haer alle de Kleederen van 't lijf scheurden / datse moedernaeckt bleven: En op den avont begonnen zy aen haer Leden te komen / kappende eerst Johan de Wits 2 Vingeren af / daer zy zeyden hy 't Eeuwigh Edict mede had ondertekent: Daer na beroofden sy hun van Neusen / Ooren / Vingeren en Teenen / ja selfs van 't Ingewant en de verborgen Leden / hunne Lichamen met houte Pennen op sperrende ; beylende die door alle straten / ja in alle Steden ; een Vinger voor 15 en 20 / een Oor voor 25 en 30 / en een Toon voor 10 stuyvers ; ja naeu een kleyn Ledeken of het golt 15 stuyvers / welcke Leden in doosjes in terpentijn wierden bewaert ; oock wierden haere Kleederen als een Paepse Reliquia ten diersten verkocht. Des avonts ten 10 uuren wierden haer beyde de Harten door yemant uyt hen Lijf geruckt : ja andere beten in hun Lichaem / en oock andere hebben van hun Vleesch gebraden / om te eeten / seggende: Dat sy sulckx wilden doen, al wisten zy dat sy daer af souden barsten. 's Nachts quamen / na dat de hantdadige en aenschouwers vertrocken waren / 5 Lackeyen met een Karos / en namen dese mishandelde Lichamen af / brengende de selve in 't Huys van Johan de Wit; welcke Lichamen den anderen nacht in 't Graf daer in Johan de Wits Huysvrouw was rustende / wierden begraven: Dan 't Graeuw hier niet mede te vreden / hebben de Wapenen mede in stucken geslagen / die ten Huyse van de Koster in de Nieuwe Kerck gebracht zijnde / om daer op te hangen / door een Vrouw ontdeckt wierden / hoewel die met Kleederen overdeckt waren: Hier op begon 't Graeuw te morren / naemen de Wapens met gewelt / en smeeten die in meer als hondert stucken / die over al ten spot om-gedragen wierden.

Overmits nu Gelderlant / Utrecht en Over-yssel onder de Fransse waren vervallen / oordeelde men datte selve Gecommitteerden voortaen egeene sessie in de Generaliteyt behoorden te hebben / waer tegens gedachte Gecommitteerden een gedruckte Deductie en contra-reden uyt-gaven: Doch der selver Gedeputeerden ter Generaliteyt uyt de voorschreve drie overheerde Provintien sittende / wierden op Resolutie van haer Hoog Mog: aengeseyt / haer voortaen uytte Vergaderinge te absenteren: En de Clercken / die Provintien bedienende / geordonneert hare Sleutels van de Comptoiren over te geven. Den Heer van Duvenvoorde bekleede nu by provisie het Segel-bewaerderschap van Hollant. Men verboot doen op strickte peene geheel geen correspondentie met de Vyanden van desen

desen Staet te houden. Den 27 passato 's avonts was in den Hage gewisselt de Ratificatie van 't Verbondt met den Roomschen Keyser: En dus sagh men oock Denemarcken / ende de meeste Duytse Vorsten daer toe aen-dringen: Alleen Ceulen / Munster en Bisschop van Straetsburgh / de Palts en andere waren goet Frans: Die tot noch toe sijn best had gedaen / om Ceur-Brandenburg tot stilsitten te bewegen / en daer voorens sijn af-genomen Steden / gelijck Emmerick / Wesel / Rees / Burick / &c. te restitueren / maer die beloofte was niet ontfanckelijck. Den Heer Paets nu te Madrid gearriveert / begosten de Franse Ministers daer te spreecken / al of geen Staten van Holland meer waren / maer dat in Hollandt alles * Frans was: Doch zy beletten de Coninginne niet op nieuws de Nederlanden met Volck als anders by te springen: Sonder nochtans dat Vranckrijck / hoewel daer dickmaels toe dreygende / haer daer om den Oorlogh dorsde aen doen. Den 18 deser nominatie zijnde gedaen tot een anderen Raet Pensionaris / in plaets van Mr. Johan de Wit, daer de Heeren van Beuningen, Beverningh en den Griffier Fagel op stonden / soo viel het den lesten toe / die het oock aen-nam; 't welck sijn Hoogheyt toegebracht zijnde / verklaerde die / dat hem de Persoon aengenaem was: En gingh doe sijn Groot-Moeder op 't Huys in 't Bosch congratuleren / wijl sy in haer 71 Jaer tredende / veel had beleeft en noch beleefde. Den 22 gingen den Heer Kievit, gewesen Schepen van Rotterdam / en sijn Swager d'Heer Tromp, sijn Hoogheyt bedancken over 't Pardon / dat deselve geliefd had te geven aen gedachte Heer Kievit: Terwijl quamen de blaeuwe Rocken / tot Lijf-guarde van de Prins in 't Leger. d'Heer Boreel, als Gesant in Engelant / quam doe van daer in den Hage; maer men difficulteerde / wijl men in Engelant soo precipitant was / of het al honorabel voor desen Staet soude wesen Engelandt naer te loopen. d'Heer Beverningh quam doe by den Hage / en liet daer van aen sijn Hoogheyt notificatie doen / die hem door Joncker Bentingh in sijn Caros op 't Hof dede conduiseren / daer hy voor eerst sijn verblijf hielt: besoignerende dagelijckx in een Apartement van sijn Hoogheyt op den nieuwen Staet van Oorloge. Sijn Hoogheyt eligeerde doe tot Reken-meester van Hollandt / in plaets van d'Heer Berckhout / den Heer Borgermeester Meerman van Leyden / die daer op den Eedt dee. Oock wierden de Broeder van den Raet Pensionaris Fagel, en den Commis Spronssen tot Griffiers van haer Ho. Mog: d'eene om te vaceren in inlantse / en d'andere in de uytheemse affaires. De Majesteyt van Denemarcken omhelsde dese Maent (volgens getuygen van d'Heer Bloemendael / van Coppenhage te Berlijn gekomen) de Ligue van de meeste Duytse Vorsten / &c. En op den marsch der Keyserlijcke Troupen / gaf den Fransen Resident Gremonville een Brief over van des Coninghs eygen handt aen den Keyser / tot der selver verhinderinge / behelsende: Dat hy protesteerde van 't Keyserrijck te willen attaqueren, ende alleen sijn intentie was, om de Hollanders te niet te doen: En by aldien hy al quame op den Bodem van 't Keyserrijck, dat hy niet als door de Bisschoppen van Ceulen ende Munster daer toe geroepen was: Dat hy echter soude restitueren, 't guut aen 't Keyserrijck behoorde, Daer noch by voegende / Dat sulckx niet uyt vrese geschiede, maer sijn Majesteyt eenmael ordre aen Turenne had toegesonden, om af te gaen op de Keyserl. Troupen, maer uyt begeerte van Vrede, om met sijn Keyserl. Maj. alle vrientschap te conserveren.

* Daer de Fransse Ministers seyden, dat Amsterdam aen Turenne was overgegaen.

ren. Van hoedanigh de Fransse Ministers hebben gearbeyt / om den marsch der Keyserl. Volckeren te beletten / soo heeft de tijt geleert / dat 't selve Keyserl. en andere auxiliare Leger evenwel na Munsterlandt is gekomen. Men hoorde doe dat binnen Weenen een Tractaet tusschen den Keyser en Hollandt was gesloten / daer men groote voordeelen by beoogde: En souden de Staten beloofft hebben 12000 Man te onderhouden in alle de Oorlogen / welcke den Keyser of 't Keyserrijck souden overkomen / en voor 't tegenwoordige Secours een considerable somme Gelts. Oock ontfong den Staet een beleefde Brief van Keur-Brandenburgh / continerende: Dat sijn Ceurv. Doorl. nu had verstaen, hoe sijn Neve den Heer Prince van Oranje was verheven in alle de digniteyten van sijn Voor-Ouderen, sullende God hertelyck aen-roepen, dat hy dese salutaire Resolutie ten beste van den Staet, en tot des selfs voorspoet en sekerheyt wille laten gedyen, met een vaste hoop, dat sijn Hoogheyt alle de deugden, cordaetheyt, kloeckmoedigheyt, vigilantie en goede conduite van des selfs hooghloffel. Voor-Ouders, tot dienst van den Staet aen geerft sal zijn: Door welckers verheffinge sijn Doorl. op nieus verplicht was, om het geene dat van sijn hoogh-ged. Voor Ouderen met haer Bloet verkregen was, met opofferinge van 't zijne soude trachten te conserveren ende te recupereren, &c. d' Heer Pelintz, Keur-brandenb. Minister / en d' Heer Amerongen, om te faciliteren d' afkomst van de voorsz. Benden / togen doen over Bremen opwaerts met 't geene daer toe requireerde. d' Heer de Willem, en d' Heer Curangh, wierden Raetsheer en in den Rade van Brabant gemaeckt. Oock quam den Heer de Glarges, Resident tot Calais / van daer weder thuys. Onderwijl sackten de Fransse 3000 sterck / uyt Utrecht voor 't Slot Kroonenburgh / daer Capt. Witzen met 200 man op lagh; zy kregen 't selve haest in / by gebreck van Ammunitie / ende voerden 't Volck gevangen wegh / laetende 't Slot daer na springen / oock plonderden zy Loenen. Den 21 quamen zy voor 't Huys 't Abkouw / dan wierden af-gewesen. 't Schoone Huys te Jaers velt verbrande zy / en lieten den Toorn springen. De Fransse onderwijl betaelden haer selfs met swaere belastingen der geconquesteerde Plaetsen: Te Doesburgh voerde men de Magistraet nae Arnhem in detentie: En oock een Burgermr die gesept soude hebben / dat het onbehoorlijck was / dat men 't Stadthuys tot een Gevangen kercker maeckte: behalvens dat men de Burgers over al 't geweer af nam. Voor Breda quamen zy braveren / dan wierden haest wegh gejaegt: En bedorven in de Meyery al de Boeren / hoewel meest Rooms / en verlieten den Bosch. Den Prins van Coudee / te Arnhem * sieck gelegen / toogh met 3000 Ruyters naer Vranckrijck. Utrecht wierdt maendelijckx 180000 gulden / en Gelderlant 30000 Rijckrds. afgeeyst: Men nam te Utrecht veel Adelicke Wapenen uyt den Dom / terwijl de Fransse van Croonenburgh / daerse 200 man lieten sitten / gedevaliseert haer bejegeninge quamen vertellen: Maer veel Fransse gequetst / armloos / en seer miserabel / sagh men doen door Brussel naer Vranckrijck keeren / fulminerende seer op desen Oorlogh. Sijn Hoogheyt was doen in Persoon met eenige Ruyterye en Infanterye / om de Fransse Brant-wachten te doen delogeren / gevende alarm aen de Vyanden / succederende 't selve soodanigh / dat sijn Hoogheyt de heele nacht te Paerde sittende met de voornaemst Officieren / advanceerde een half uur buyten Woerden / sont eenige Paerden om de voorn. Brant-wacht te on-

* Andere seggen in sijn Arm geschooten.

onderscheppen / jaegende de Fransse tot in haer Trenchee door Utrecht / die in haer Wercken bleven / daer wierden verscheyde Fransse / en 2 a 3 van d'onse doot geschooten / keerende met 16 gevangene wederom. Oock waren eenige Fransse Grooten uyt Utrecht in 't Amerongher Bos wesen jagen / dan wierden beset en gevangen / en door een Officier op kromme wegen tot by Harderwijk gebracht / daer zy door een Amsterdamse Caepvaerder wierden op-gepast / en na Amsterdam gevoert / doch zijn civil gehandelt / oock wiert haer niet af genomen / hoewel veel Gesteenten en Baggen over haer hadden. Den Oversten Jorman, van Amsterdam tot assistentie van Groeningen gesonden / schreef aen ged. Magistraet: Hoe den Bisschop van Munster den 27 deser 't Belegh had gequiteert, latende 5 van sijn Stucken Canon schandelijck in 't Slijck steken. Men verstont / dat hy vol hoop geweest zijnde van dese Stadt te winnen, by den Bisschop van Keulen lang in 't Leger over sijn al te groote animositeyt berispt was: Soo volgden oock eenige onlustige woorden op de gedane onkosten, en 't bederf der Landen, &c. onder hun: Ja selfs doen men de Gracht van de Courtin met Tacke-bossen alreede genoegsaem had gevult, en soo gestoft op sijn konstige Mijnen en Mineurs, dat hy niet had dorven avonturen storm te loopen, als duchtende datter te wel voor hem hekoockt was. Den Staet dede doe aen-besteden het maken van 40000 paer Ys-spooren / en veel duysent Morgen-sterren: Terwijl quamen veel Switsers en Fransse overloopen / maer wiert verboden Fransse in dienst te nemen. Ter Zee wierden / om de Vyanden ireparabele schade toe te voegen / over de 200 Commissien voor Caepvaerders uyt-gedeelt / die de Vyanden geen kleyde hinder deden: Want sy in Biscayen wel derdehalf hondert Prijsen / en in Zeelant en op meer andere Plaetsen een groot getal in korten tijt op brachten.

Maestricht als een doorn in de Fransse dessepnen / had dagelijcks verkoopinge van buyt: Hier in was de Spaensse Ruyterye niet traegh: Ende quam in 't begin deser Maent een partye Spaensse binnen / met vijf swaer gelaeden Karren met gerooft Goet / uyt Gelderlant / &c. door de Fransse gestolen; dese Karren waeren aen-getast by 't Dorp Liers / door 47 Spaensse Ruyters; de Fransse / 40 sterck / slooten de Karren in 't midden van een Wagen-burg / dan de Spaensse vielen daer soo dapper in / datte Fransse / die verscheyde gequalificeerde gequesten hadden / alles op gaeven: Dus spanden zy 33 Paerden voor de Karren / en brachten die te Maestricht / daer men verkoopinge mede hielt. 33 Spaensse Ruyters quaemen binnen met een Munsterse Collonel / en een Paep uyt Geleerlant / van omtrent Cleef / met 7 Paerden en twee Engelsse / die veel gelt golden / alsoo puyck waren; dat konden de gevangens sien uyt haer Herberg / daer sy voor verkocht wierden: Brengende behalven 't silver gelt noch 420 Pistoletten / doch daer onder veel valsche / en voor 't rantsoen kreeg yder 11 Pistolen. Mede eenige Spaensse Ruyters by Sittart / raeckten tegens een sterker partye in duygen / sulcks datse weder nae Maestricht mosten retireren. Een partye bracht binnen 9 Karren en 12 Paerden van Hasselt / met Bier nae het Frans Leger rijdende: Dese hadden een wondere avontuur / want sy mosten met de Karren en den Brouwer selfs niet alleen door by de uyterste Schiltwacht van een vliegent Frans Leger / maer oock rondsom 't selve heen trecken; doch

quaemen met alles behouden binnen: En kregen mede 2 Burgermeesters van Maseyck / die men seyde / om dat Frans Guarnisoen in hadden / te willen laten rantsoeneren / doch van dit ende 't Marckt-schip van Luyck / dat dickwils gemolesteert wiert / en viel niet / en soo raeckten de voorsz. Burgermeesters weder los / en de Schepen voeren als vooren. Doen quam den Graef Chamilly, hoewel zwack / na Aken / dan en vertrouwde sich aldaer om de Maestrichtse geheel niet: Daerom verboot hy by Placcaet egeen Vivres nae Maestricht te brengen / op peene van ten eersten rantsoen / ten tweeden op de Galleyen / en de Vrouwen gegeesselt / soo dickmaels zy gekregen souden werden: Dese Graef was niet te vreden met soo een wreet Gebod voor 't hooft van sijn Troupen te doen af-kundigen / maer dede het selve oock binnen Luyck en te Tongeren aenplacken; Hy Grave voerde doe sijn Volck op 't Casteel Peterschem / d'Opharen / Nederharen / Geul / Gronsfelt / Eysden / Oost en te l'An / daerse 't Kerckhof fortificeerden: Want men had dagelijckx partyen te verwachten / die alle Convoyen af-sneden. Den 4 Augusti quamen de Fransse in voller schijn of Maestricht wilden belegeren / doende de Spaensse Ruyter-wacht retireren; dit sagh den Wachter op de Toorn / dat sy haer Posten op St. Pieters Bergh quiteerden: Seyn doende / gingen per ordre van den Rijngraef den Spaensschen Oversten Cajaffa, met veele Ruyters / Volontarisen en gereformeerde Spaensse Officiers uyt / schermutserende van 's Morgens ten acht uuren tot nae de noen: Die dapper in-vielen en chargeerden / wijl oock eenige Infanterye tot hun Secours uyt-geschickt was; hier tegens hadden de Fransse eenelijcke Musquettiers op de Bergen geplaceert / achter de Heggen boven aen den Berg: Terwijl speelden de Mastrichtse van een Baterye aen de Tongerse Poort met Canon soo treffelijck / dat de in-gekomen Boeren zeyden / doen wel 40 a 50 Fransse storven / onaengesien sy als in een bedeckte weg stonden: zy voerden op 2 Waegens haer gequetsten naer Tongeren: Oock zijn 1 a 2 Spaensse Ruyters van haere Paerden geschooten / die door haere Knechts binnen gebracht wierden. De Spaensse waren de Fransse 's anderen daegs oock veel te gaeuw / doen zy haer achter den Bergh in Embuscade geleyt; de Castilianen haer bestoockten / en de Fransse den Bergh deden af deynsen / achter laetende verscheyde Dooden en 3 met roode Rocken gevangen / soo quam de Fransse Infanterye op de uyt-getogen Maestrichtse aen / d'eerste van haer Ruyterye geholpen / mosten deynsen / tot zy oock de Cavallerye krijgende / de hoogte des Berghs met rustigh wegh jagen in-namen; de Spaensse Gereform. Officiers behaelden hier groote eer / en was dit innemen des Bergs / 't gunt tot den avont duurde / en men door de dickte der Bladeren en Boomen hier en daer beoogde / pleysierigh voor een Cavalier om sien / alsoo 't hier geen rodomontades waren. Den 15 en vervolgens was dit vechten geduurigh: De Fransse quamen op 't Casteeltje Opharen over de / Smeermaes 't gunt Capiteyn Isendoorn (te Maestricht in guarnisoen) competeerde / een half uur van daer aen de Mase branden. Den 16 quam de gantse Fransse Macht van Viset en Navagne onder de Marquis de Fuelliade nae de Wijckschе zijde; men sagh haer met de Verrekijcker perfect door de Boomen heen marcheeren / achter de Gronsfeltse Wintmeulen / met ontallijcke Karren ende Wagens: Zy vertrouwden sich niet onder 't Canon / maer

trocken

trocken achter de Boomen langhs de Dorpen Heer en Halen: Sloegen achter Jr. Ravens Huys veel Tenten / onder 't faveur der Boomen op / dese stonden in 't vlack aen de Gronsfeltsen Wint-meulen: 's Middags maeckten de Fransse tusschen dit Huys en 't Dorp Schaere een lange Linie / ende wierpen buyten-waerts na Maestricht een Gracht / om een Borstweeringh en twee Batteryen gelijck te doen voort-komen: 't Mastrichts Canon en Guarnisoen begost op dese Arbeyders met goet succes te ageren: Dus brandeden zy al hare Tenten af / en togen na de sijde van Wijck op de Poort d'Allemagne. Maer eyndelingh schoot men de Fransse Tenten omver / ende twee Wiecken van de Wint-meulen / 't gunt Monsr. Chamilly soo ontstelde / dat mede een quartier verder van de Stadt af weeck: Terwijl de Fransse soo traegh / sonder yets te doen / bleven leggen / sijn weder partyen om haer occupatie na den hollen Savelsteen-bergh uyt-getrocken / achter 't Minne-broeders Klooster en Lichtenbergh om: En (daer sy een fraey konsje af hadden) bekropen sy weder de Fransse / onaengesien moede van de marsch / dreven de Fransse na de kant van de Maese / daer se veel doorschoten / en in 't Water joegen: Zedert staecken de Fransse noch eens haere Tenten in brant / plantende die verder tusschen de Bomen aen de Oever van de Mase / werpende uyt verbaertheyt van 't Canon Trencheen en Borstweringen op / in forme van Loopgraven / om niet gecanonneert te werden. Soo als den 22 voor-middagh al de Burgerye in Wapenen was (wijl de Heeren Gevolmachtigden van den Staet / den Rijn-graeve en Magistraet daer present zijnde) waeren zy met nieuwe Orangie Vaendels op-treckende / daer in een Engel stont / houden Schilt mette Sterre / zijnde 't Wapen van Maestricht; sy vergaderden voor 't Stadthuys / 't gunt dien dagh in geen 40 Jaeren was geschiet: Den Rijngraef te Paert met een kostelijck van silver en gout geborduert Kleet aen / reed rondom de Burgers / die in schoone ordre stonden; houdende syn Hoed in de hant / soo langh rondom de Burgers reed: Die weder voorby 't Logement van de Heeren Gevolmachtigden en den Rijngrave met reverentie keerden: Quamen de Fransse dus tusschen de lommer aen den Oever van de Mase met haere contrepartye / die al veelderlye waren / en somtijts van haer nacht-rust opgeweckt wierden / saegen sy eyndelijck egeene kans om de Maestrichtse Dame te schaecken / want doen het Guarnisoen met 2 Stuckjes den 17 uyt-toogh met de Spaensche Ruyterye / veynsden de Fransse als wilde sy de gaten van den Bergh defenderen: Maer (dit was speculatif) terwijl marcheerden de Officiers den diepen wegh en Bergh om / daer selfs gesien wiert de kloeckheyt van Capiteyns / Luytenants / Vendrichs / selfs van de Gidsens: Zy quamen op een kleyn Pleyn boven aen den Bergh / daer de Musquettiers achter het Clooster wierden verdeelt / hier was 't / ja / ja / de Fransse hadden een Borstweeringe tot haer faveur / en dus chargeerde men tot half sevenen 's avonts / staende de onse meest onbedeckt / hadden maer een doot / en sommige gequetst: Ter Fransse zijde bleven soo veel en alsulcke / die men sag van 2 Dienaers wegh brengen / oock meer dan 40 Doden achter de Borstweeringe / om dat seeckere flanckee haer had bedrogen / niet van vooren / maer ter zijden recht raeckte: Dien dagh wiert geoordeelt met Roers / Pistolen / Carabijnen / &c. wel 20000 schooten waren gedaen. Van alle dit gepretendeerde Belegh is niet gevolght / als datte Maestrichtse wacker

gemaeckt/ en veel Fransse daer lustig van haer veeren hebben moeten laeten: Dorsden in 't lest niet dan met groote Convoyen verby naer Maseyck trecken/ en bleven vry ver van 't Canon; zy saten eens een heele nacht te Paerde/ bevreest/ dat men haer soude bestoocken: 't Huys Petersem/ meenende met sauvegarde bewaert te zijn/ quamen de Fransse Officiers daer op logeeren: Ende de Boeren liepen na Wijck en Mastricht: Eyndelijck trocken al de Fransse by de 30000 Man na 't Lant van Gulick/ over Beeck/ en een partye onder Comte de Chamilly naer Maseyck: Zy deden noch een torn op 't Regiment van den Grave van Swartsenburgh/ die tot Wijck de wacht hebbende/ haer soo wel onthaelde/ datter wel 50 Fransse bleven/ oock was 't Paert van gedachte Swartzenburg soo geschooten/ dat het terstont op stal komende/ storf/ swol van de fenijnige Kogels/ daer de Fransse mede schooten/ soo dick als 2 Paerden: Dit en dat verscheyde soodanigh erbarmelijck storven/ maeckten de Militie van Maestricht soo gram/ datse zeyden/ geen Fransse meer quartier te willen geven: Zy lieten dan met haer aftreck op 't Velt leggen den Brigadier van des Conings guarde/ vindende in sijn Sack een Beursse met 100 Pistolen/ 17 Rijxd. en 1 silvere Tabackx Doos/ oock een blaeuw geborduerde Rock met silvere Knoopen. Den Marquis Sulbeuf eyschte de Heer van Sommelsdijck uyt/ die hem dede antwoorden/ dat hy aen Wijck de wacht hebbende/ hem daer met gelijck getal zou in-wachten; duysenden Menschen liepen op de Wallen om dit te sien/ maer de Fransse quaemen niet uyt/ waer op Sommelsdijck met acht Ruyters nae het Quartier van de Fransse reed/ doende Saulbeuf tot driemael met het lossen van 't Pistool/ uyt-eysschen/ sonder datter nochtans yemant quam; hier mede was de Fransse couragie getoetst/ en bevonden/ dat non Palabras sed obras de deugden betoonen. En om dat hier den ouden aert der Batavieren getoont wiert/ zijn sy den 30 deser van Maestricht op gebrooken/ treckende na den Rijn; duysenden van Menschen liepen datelijck in haer Retrenchementen/ welckers Gracht boven 12 voet breet/ het Contrescherp 12 voet hoogh/ en de Borstweering 5 voet dick/ en 5 hoogh was/ hebbende 2 Banquetten/ met Paelen curieus gemaeckt: Al de Linien met reguliere flanquen bestreecken/ en op de advenuen met Reduyten en Batteryen voorsien: Geheele Huysjes waren in de Aerde door Soden gegraeven/ selfs met Schoorsteenen/ zijnde in de selve Batteryen/ Vernuysen/ &c. gemaeckt: Sulckx dat het onmogelijck scheen door Menschen handen gemaeckt te zijn. Eenen Monsr. de Bellingam, Soon van 's Konings Grand Escuyer/ versocht van den Rijngraef sijn affscheyt te mogen nemen/ wijl hy nae Parijs ging/ 't welck ter halver wegh geschiede/ komende den Rijngraef met sijn Suite en veel andere in 't Velt/ daer Bellingam ende veel Fransse met maegere Paerden en Zijt-geweer mede verscheen/ haer verwonderende over onse Paerden/ wijlse groot gebreck van Voeder binnen de Stadt meenden te zijn: Naer eenige complimenten scheyden zy/ ende vertrock elck daer hy van daen quam.

Den 3 Augusty zijn op de Emse geanckert Veerthien Retour-schepen van Oost-Indien: Brengende de volgende Ladinge :

Carga.

Carga van 14 Retour-Schepen, als Tidor, 't Wapen van Zirickzee, en t' Wapen van der Goes, voor Zeeland: Ternaten, Oostenburg en de Voorsichtigheyt, voor Amsterdam: Delfshaven, voor Delf: 't Wapen van Rotterdam, voor Rotterdam: De gekroonde Vrede, voor Hoorn: 't Wapen van Medenblik, voor Enkhuysen: Noch van Ceylon Swanenburgh, voor Zeeland, en Sparendam, voor Amsterdam: De 2 na-Schepen van Batavia Groote-broeck en Goyland, voor Amsterdam: Van Batavia en Ceylon vertrocken in Decemb. 1671. Januarij en Februarij 1672. respective

Carga van thien Schepen van Batavia.

3700 ps. diverse Mouris.
16720 ps. diverse Salampouris.
17120 ps. parcallen.
4100 ps. Bethilles.
7970 ps. Gingans.
13280 ps. Negros Kleeden.
47940 ps. Guines Lywaet.
2550 ps. Dekeus.
5080 ps. Zeyldocke.
5400 ps. Chiavones.
175 ps. Alcativen.
18720 ps. Baftas.
2000 ps. Kannakijns.
11060 ps. Chiauters Deriabadys.
8040 ps. Chits.
50371 ponden Catoene Garen.
341063 p. Indigo.
536625 p. Japans Staef kooper.
1614505 p. Bengaelsse Geraffineerde Salpeter.
9005 p. Radix China.
7929 p. Gommelack.
14920 p. Benjuyn.
1159124 p. diverse Suyckeren.
1000 p. Tutia.
6600 p. Cardamom.
491608 p. Sappanhout.
1311 p. Geconfijte Mirabolanen.
79800 p. diverse Zijde.
7465 p. Geconfijte Gember.
153920 p. Caneel.
31416 p. Foely.
537957 p. Giroffel Nagelen.
116821 p. Noten Nuscaten.
1416 p. Koecken van Noten Muscaten.
3610 ps. Dongrijs.
400 ps. Armosijnen.
5800 ps. Pelangs.
60 ps. Japanse Zijde Rocken.
2030. p. Salarmoniack.
165450 ps. Caliatours-hout.
2170 ps. Robijnen.
840 ps. rouwe Diamanten.
93 Realen swarte Besoar-steen.
30 Kannen Camphur Oly.
24905 p. Malacx Thin.
454 p. diversche Muscus.
4127058 catty swarte Peper.

De twee Schepen van Ceylon.

24236 p. rouwe Bengaelsse Zyde.
1314 p. Sy de Worm-huyskes.
171 p. Bengaelse Muscus.
800 ps. fijne Bengaelse Armosijnen.
1013 ps. Hammans.
1000 ps. breede Adatheys.
482 ps. Mallemollen.
689 ps. Tansjeeps, of ydele Cassa Bengale.
2200 ps. Garres.
1168 ponden Florette Garen.
1139 p. Cattoene Garen.
80040 p. Indigo Chirchees.
2001 p. root Zegel-lack.
14500 p. Boracx.
1107 p. Sala'moniac.
5220 p. Caatchta.
125500 p. Japans Staef-kooper.
206400 p. Caneel.
40001 p. lange Peper.
442881 p. swarte Peper.
354960 p. Salpeter.
119611 p. Caliatours-hout.

De twee na-Schepen van Batavia.

1400 ps. Parcallen.
1935 ps. rouw Zeyldoeck.
2400 ps. Baftas.
1400 ps. Chiauters Deriabadys.
78880 p. Wit Catoene Garen.
3000 p. Indigo.
17500 p. Japans Staef-kooper.
16388 p. Radix China.
40755 p. Benjuyn.
121450 p. Japanse Pooyer-Suycker.
244 p. Rabarber.
200 p. Noten Muscaten.
66355 p. Sapanhout.
210800 p. Bengaelse Salpeter.
436296 catty Peper.
1720 ps. Negros Kleeden.
5470 ps. Gommelack.

Soo haest men in Hollant hier adviis van kreegh / sackte den Lut. Admir. de Ruyter met 's Lants Vloot van voor Zeelandt nae de Eems: En die van Amsterdam sonden veel Booijsen en Lichters derwaerts: Ook was op de For-

tresse Delfzijl 't Canon seer wel tot ontfagingh geprepareert: Alsoo d' Engelse Fregatten Cambrids en Bristol / omtrent 6 Mijl van 't H. Landt haer hadden ontdeckt / waer van d' eene haer wel aen-taste / dan kreegh een dapperen vorbant: Te laet quam d' Engelse Vloot op sijn geschiet af-sacken / hebbende seer wonderlijck / gelijck sy self bekennen / beyde de Windt en Vloet tegen: en nu al voor de Eems komende / bevonden dat die Rivier te difficiel was: Liepen in een Nevel weer naer huys / maer wierden door Storm soo onthavent / dat d' een in Schotlandt / d' ander bleef op de Teemse arriveerden. Den Commandeur van dese Retour-schepen was Arnold Overbeeck, Vice-Adm. Schimmelpenningh, S. by Nacht Sandeerus: Men verstont / dat Comm. Hackius aen de Caep was overleden; als mede den Raedt van Indien Hinlopen, ende Barra. De Ladinge deser Schepen wierdt geschat op 140 Tonnen Gouts. Een Galjoot van 80 last / komende van Ceylon / was eenige dagen te vooren / onder een Engelse Oorlog-schip vervallen; doch boorde 't selve in de gront / en quam mette Brieven in Hollandt / mede brengende / datte Fransse onder al Haye een partye Scheepen by een brachten / soo men meende / om Cochin of Ceylon te bespringen. Van een Zeeuse Kaper nam een Eng. Oost-Indis Retour-schip / de Valk genaemt / waerdig 12 Tonnen Gouts / en bracht het te Bergen in Noorwegen op / van waer 't naderhant in salvo quam. d' Engelse wilden nu mede 't commando op d' Elve pretenderen / want 't Holl. Schip de Visser van Curassouw daer op gekomen / schoot een Engelsman met scherp op hem / willende dat hy soude strijcken / 't geen hy dee / dan d' Engelsman schoot weer met scherp / waer op de Visser met 18 Stucken hem soo groete / dat hy draeyde als een tol / en hem nau kon redden. Niet beter voer een Schotse Kaper / die 2 West-Indis-vaerders voor de Elve abordeerde / dan wierdt soo gegroet / dat self in de loop bleef / wijl de Zeeuwen sijn Scheepje namen / 't Ront-hout af kapten / en in Zee lieten drijven / hebbende 't Volck en 't beste daer af-genomen. Een andere Schotse Kaper / hebbende in 't Katte-gat eenige Scheepen genomen / wiert door Capit. Jan de Jongh te Coppenhagen op-gesonden. Door een Schip van Goa / tot Lissabon gearriveert / hoorde men / dat het Eylandt Fyal in Indien op thien plaetsen door de hitte der Son was in brant geraekt / waer door d' Inwoonders haer op de naeste Eylanden hadden moeten begeven. Engelandt de Vestingh Tanger meer om haer van onnodige Lantslieden te ontslaen / en haer Schepen na de Levant een schuylhoeck te geven / als tot iets anders hebbende / ontsagh noch geen onkosten tot derselver Fortificatien / noch tot het prepareren van haer onbequame Rede en Mouglie; most buyten dit de Moorse bespringers geduurigh waer nemen / die toch niet anders dan by nacht aen quamen / echter soo niet / om dese Plaets te overvallen (daer sy Verraders genoegh toe zyn) maer om een Roof te halen / 't welck al veel tijts met schade of-liep. Onderwijl was den vermaerden Moorsen Prins Tafiletta getrouwt met een schoone Madamoiselle / maer sy te wispelturigh / en hy haer te onguerigh zynde / viel haer oogh op een ander / met wien sy raet levende / haeren Man Prins Tafilette vergaf / dus seggen de Zaleesse Mooren: maer in der daet sy het soo / dat dese Tafiletta sijn Vrouw was een Dochter van den lesten Coning van Marocco / die hy Tafiletta had doodt geslagen: Desselfs Broeder hem succe-

tederende / was om gierigheyts wil gereder als sijn Voorsaet alle Slaven om Gelt te relaxeren / en speciael de Christenen / die 't meest gaven want aen de Barbaren was toch niet te halen: Graef Middelton te Tanger zijnde / en dese Barbaren niet vertrouwende / sondt een Expressen aen 't Moorse Hof te Tetuan / hoe of waer na sich d' Engelse Slaven tot verlossingh mochten gedragen.

De Fransse Coninginne nu verlost van een Hertoge van Anjou, had al eer den Coning daer quam haer Caros in Convent van de P.P. Minimen by de Plaetse Royael afgesonden, ontbiedende 4 van die Minimen na St. Germain: Alwaer in de Capelle van 't Casteel desen Prins quamen gordelen in haer ordre, volgens belofte van hare Maj. die oock verklaerde, datten Prince beneffens de Koorde, het Habijt oock 3 Jaer sou dragen: In dese ceremonie waeren veel Dames present. Doe nu den Coningh in 7 dagen tijts uytte Meyerye te St. Germain arriveerde, en van den Dolphijn en yder verwelkomt wiert, stont sijn Majest. echter daer over verbaest, wijl hy soo te Post gereyst, geen kennis van sijn aenkomst aen iemant had gedaen, self niet een Courier voor af had geexpedieert: Wy gaen verby 'tgeluyt der Accademisten, en 'tgetrappel der Proçessianen: Maer den Coningh die wat anders beoogde, sliep weynigh, en droegh sich dapper in alles: Hy confereerde datelijck met sijn geheymste Ministers, en voorwaer daer was al wat te vertellen: Echter sijn Majest. doen op een goet humeur zijnde, vergaf noch dien selven avont seer laet 't Gouvernement van Lottharingen aen den Marquis de Rochefort, Capiteyn van 's Konings Guarde: Den Marschal de Turenne Gouverneur van Gelderlant: Marquis de Revel over Bommel en de vervallen Schanssen van St. Andries en van der Voorn: Sr. de St. Albains wiert Gebieder van Zutphen: St. de Villiers over Doesburgh en de Gehuchten aen den Yssel. De Fransse Actionisten te Marselle zeyden, doe over Aleppo advijs te hebben, dat Monsr. de la Haye, Commandeur over de Fransse Schepen te Suratte was gekomen; en daer Caron, den ouden Fransse Directeur, had in-genomen, zijnde met de selve geseylt na Goa, conjungerende met 5 Galjoens en 30 vaertuygen, om Couchin weder de Hollanders af te nemen: Dan den Gouverneur van Goens was daer in postuur met 15 Schepen, en was meerder van Batavia verwachtende.

Den 14 Augusti wiert op 't Huys te Withal mette Fransse Gesant gewisselt het vernieude Tractaet tusschen Engelandt en Vranckrijck voor 3 Jaeren, om Hollant te vernielen: Dit Tractaet was in 't Frans Leger door de Engelsse Ministers gesloten, want by dit Tractaet hadden beyde Coningen hun verbonden onverbrekelijck te onderhouden, van niet bysonderlijck met de H. Staten Generael te handelen, of sonder consent van d' een ende de ander: Voor datse souden hebben volle satisfactie van haer mutuelle pretentien op de Geun: Provintien.

Naulijkx was Julio gepasseert, wanneer den Fransse Couing, als geseyt, over Quesnoy na huys getrocken, sulckx niet en stuyte de extradinaire vigilantie van sijn Exell. den Graef de Monterey: Hy ontboot den 30 passato den Raedt van Brabant in corpore by hem: Als zy nu ten Hove verscheenen, leyde sijn Exell. haer voor: *In wat dangier den Cahol. Coning, en in gevolge de Spaensse Nederlanden waeren, en de deswegen den Heer Cancelier voor eerst soude tellen* 1000 *Patacons, yder Raetsheer* 1600 *guld. Se-*

cretarissen en Griffiers na advenant, waer van sy weder 't hare souden trecken op de aen te stellen nieuwe Impost van het Sout. De Militie van de Spaensse Nederlanden wiert dese tijt gerekent op 6 a 27000 man te voet, en 164 Compagnien Ruyters, daer onder 7 Regimenten Duytsers, 3 Walen, 4 Italianen, 3 van Ondersaten van Engelant, 1 Bourgonjons, en 9 Spanjaerden. Doe was de Heer van Beuningen een keertje nae Brussel wesen doen: en den Heer van Gent was te St. Germain by den Alderchristel. Coningh. Den Prins van Condé passeerde doe door Bursel naer Parijs, werdende van alle Spaense Heeren besocht en wel onthaelt, als of geen vrese van Oorlogh was: In 't Collegie van Dale, daer de Gouverneurs ordinaris logeren, sagh toen aldaer verschynen en hoog-ged. Prince begroeten en onder houden, den Grave van Marcin. Duc de Montalte, Prins van Aremberg en andere; den Grave de Montery rencontreerde sijn Hooght. die van 2 Persoonen onder de Armen wiert onderstut, ende ontfongh den Prince aen de Deur, houdende wel 2 uuren langh t'saem conferentie: Duc d' Anguin was oock daer, en men sag dat sijn Vader niet en was ten besten gestelt, om weder de fatigues van den Oorlogh te verdragen: Hy geraeckte in de Carosse, en wiert tot de Deur toe uyt-geleyt, als goede Vrienden plegen.

't Sticht Utrecht kreegh dese tijt een Roomse Bisschop, die met authoriteyt van de Paus sijn Stoel daer plante, terwyl de Franse 't Sticht, de Veluwe en alles om het bedorven, en op de Sauvegarde niet veel en pasten: Oock bedorven zy sijn Hooghts. warande te Dieren machtigh, als mede veel van sijn andere Plaetsen. Den Franssen Intendant versette doe de Magistraet t' Utrecht: en eysten voor 3 Maenden Payement voor 32000 man: daer op die van Utrecht klaeghden van haer onvermogen; maer de Fransen wilden 't evenwel hebben: en sy prateden oock van een Citadelle daer te willen bouwen. De Franse plunderden oock de Dorpen Vleuten, Hermelen en de Meern: Sy dwongen de Boeren aen eenige Frotificatien tot Utrecht te wercken; en men biljetteerde de Franse in de Voor-steden. Den Graef del' Orge dede doe de wegen bequamen voor de Franse Troupen, die na den Rijn trocken met Turenne.

't Sweetse Rijck nu in rust, wiert by alle uytheemsse geliefkoost, door beloften, gelt en Alliantien: Hier deden veele haer profijt mede, want Courtin, Fransse Gesant, na Parijs keerende, gingh wat hem belooft was, sijn Coning vertellen: Den Engelsman Worden toog doe na Withal, en liet eenen wood of van Houte te Stockholm in sijn plaets, die als Eng. Resident t' Elseneur gewoont hadde: Maer Sweden sagh oock na eygen intrest, en liet in Blekingh alle Schepen beslaen, om 4000 te Paert en 7000 te Voet over te voeren, wijl Vranckrijck en den Keyser met seer stercke machten in het Velt quamen. Onder dies sagh men een Oorlogshaftigen aert by de Sweetse Coning, en dat hy natuurlijck aen-geerft had de bellicieuse natuer van sijn Voor ouders: Deshalven liet tot vermaeck een * Fort van 5 Bolwercken op-werpen, 't gunt hy met sijn Benden bestormde gelyck de oude Gotthen en Sweden, ten tijde van Olaus Magnus deden: Graef Oxenstern, Opperste der Artillery, defendeerde 't selve met alle noodige wapenen, behalvens Loot: Den Constable van Sweden formeerde het Beleg: En die was aen-gestelt om 8 dagen langh te duren, begeerende den Koningh selfs daer voor Ritmeester te dienen. Sijn Majesteyt van Sweden schreef doe aen haer Hoog Mogende de volgende Brief, berakende Koophandel.

REGIS

* Dit was buyten Stockholm.

REGIS SUECIÆ Recepta 29 Augusti 1672.

NOs Carolus, Dei gratia, Suecorum, &c. Celsis & prepotentibus nostris bonis Amicis, ac fœderatis Dominis Ordinibus Generalibus Fœderatii Belgii, Salutem: Et prosperos rerum successus, Celsi ac præpotentes Boni Amici & Fœderati. Cum ea sit integritas, quâ vigentem nos inter & vos Amicitiam colimus, ut mutua nostrorum utrinque subditorum commoda promota omni tempore lubenter cupiamus, tam cognitu nobis injucundum sit necesse est, quod ex querelis subditorum nostrorum percipimus, nimirum præter omnem expectationem vos mercas præcipuas], quæ in regno nostro proveniunt, provetitis & Fisco adjudicandis declarasse, cum summo regni nostri commerciorum subditorumque ac incolarum damno, quo afficiuntur amissu iis mercibus, quos confidant, & quidem merito se pro labitu ac tuto posco evehere ac transportare: Quod ipsum sicuti minime convenit, cum recepta alios inter reges & principes prohibitorum rerum determinatione aut congruit consuetudini, nos inter & vos jam inde longo tempore observatæ, ita etiam minime alienum est ab eo, sincera nostra intentio, qua mediationis in nos partes suscepimus promeretur: Que omnia quando quidem Consiliario nostro Aulico & ablegato extreord. nobli nobis sincere fidel. Haraldo Apelboom, hæreditario in Sonderby, ut vobis uberins exponet, in mandatis dedimus eo nos referimus, nulli dubitantes, quin mutatà priori minus æqua declaratione id adgere velitis, ut subditi nostri eâ incolamitate, quam sibi ac antiqua nos inter amicitia promittere jure debent: omni absque diminutione ac impedimento frui impostetum queant: Quibus vos divinæ protectioni animitus ad felicia & prospera quæ vis commendamus. Dedimus in Arce nostra Holmensi, die . . . . Mensis Jul.j, Ao. 1672.

Nomine altissimæ memoratæ Sac. Reg. Maj. Respons. Filii nostri charissimi, ut & Regis ac Domini nostri clementissimi.

Het was al geheel aerdigh, datte Poolssen Adel ten beginne deses Maents den Coningh van Poolen quamen versekeren van alle bystant by noot: Datse haer schaemden, dat een of twee t'elckens den Rijckxdagh soo met wegh loopen vernietighden, quaemen deshalven uyt veele Provintien de Gedeputeerden de Poolsse Majesteyt versekeren van haer goede intentie, ja self omme te houden een Rijckxdag in 't open Velt, en in geen Kamer of Stoven, daer men om de warmte heet van hooft wort: Begeerende, dat men daer soude uytvinden die stonte, welcke sijn Maj. hadden gedacht van den Troon af te stooten: Den Coning, wijl nu oock den Pruyssen Adel door de Poolen van assistentie versekert wierden, nam voor een lange rijse op Casenuvo te doen, maer de Coninginne wilde met hem optrecken: Terwijl quam'er een Muscovise Ambassadeur uytter Muskou, aenbiedende in sijn Audientie de hulp vande Czar, met 40000 koppen, alwaer het tegens Turcken, Tartaren en Cosacken, ofte andere Vyanden, seggende, dat sijn Keyser, om alle diversie te maecken de Cosacken op de Swarte Zee in allarm had laten brengen, ie daer wonen op den Oever van den Don, van outs genaemt de Tanais, om de woeste Provintie Porrowits te bestoken, aen den vermaerden Boristhenes, die alle onder sijn vermogen waren: Had de Calmuquese Tarters gelast de Crimise Tarters te bespringen: Maer gelijck dese Landen woest, de Menschen wilt, en de Oorlogen ongeschickt aengedreven wierden, soo en vernam men daer niet anders af als dat veele 't wederkomen vergaten.

Het gebeurde/ toen men te Maltha hoorde/ hoe dat de Franssen in Hollant by na sonder tegenstant waren gekomen/ de Ridders onder malkander geweldigh begosten te kracheelen om de goederen van St. Jan: Wijl de Fransse Ridders daer 't meeste af begeerden/ en de Spanjaerden bewesen/ dat zy als de outste oock die voor rangh hadden/ ende in de possessie wilden zijn gehouden/ gelijck als zy voor altoos onder de Commanderyen hadden gehad: Dese Ridders scheyden op haer dispuyt/ met dese woorden: Messieurs la deci-

sion

son de nostre dispute dependra de l'arbitre du plus fort. Savoyen had door sijn Benden nu Pieve en Zeccarel bemachtight / en gingh verder in de Republijcke van Genua / om Castel Vechio / een braeve Pas / te fortificeren / maer de Genevoysen wel wetende de consideratie van die Plaets / quamen met 9000 Soldaten / Boeren en Corsi daer voor / besettende de Posten rondsom; wijlse wisten daer maer voor een dagh a twee Victalie in was: Den Graef Catalano Alfieri, die daer commandeerde / vreesende beslooten te werden / sloegh met de voornaemste Officieren en 200 Soldaeten met 't Rapier in de Handt daer door / en raeckte soo vry / dan d'andere wierden alle gevangen / of gedoot / en 't Casteel gaf sich over. Van daer trocken de Genouesen na Albenga / omme daer wat te rusten / en den Buyt / den Vyant af-genomen / te verdeelen: Van waer sy naer Porto Mauritio / daer de Generale Commissaris der Wapenen / de Heer Gio Luca Durazzi by haer quam / gingen / om Oneglia te bespringen / 't welck gerecognosceert zijnde / wiert te rade gegaen of met 't selve met kracht van Wapenen / of met Belegeringh soude aentasten / soo resolveerde men om het eerste in 't werck te stellen / als sich vertrouwende op het manhaftig beleyt der Commandanten / moet der Soldaeten en schrick der Vyanden / verbaest door de geluckige progressen van de Republijcke / alhoewel hy wist datter 700 man binnen was / daer onder de beste Officieren en Soldaten van Savoyen: Om het in nemen van die plaets te faciliteren / liet den Genouesen Generael de Valeye eerst bemachtigen / en prepareerde sich om de Stadt op 5 Plaetsen te gelijck aen te tasten / de Posten daer toe verdeelt hebbende aen manhaftige Commandanten en Cavaliers / die als Volontairen door de glorie der Wapenen aen-gelockt waren: Dit zijnde gedaen / ende de preperativen van Genua gekomen / wiert gelast den aenval te Lant en te Water met alle de Schepen en Galleyen gelijck te doen op den 15 deser / sulckx dat den Vyant geen aentocht konde scheppen; dan die van de Stadt en 't Guarnisoen siende sich van alle kanten soo benaeut / vonden raetsaemer te parlementeren / sendende dieshalven den Graef Tana uyt / met een wit vel Papier en vrye macht om te capituleren / het welck den Genuesen Generael oock dede / krijgende de Stadt en 't Volck weynigh minder als op discretie / zijnde den Commandant ende Soldaten Krijghsgevangens / behalvens den Graef Tano, eenige Officieren en Soldaten / Onderdanen van andere Princen / die vry gestelt wierden / mits beloovende niet meer tegen de Republijck te dienen: Daer wierden in gebonden 20 Trommels / 6 Vaendels / 1000 Roers / 3 Stucken Geschut / 2 a 3 Steen-stucken / 160 Vaten Kruyt / ende andere Amonitie: Den Sergeant Major der Bataillie Ristori behaelde hier groote eer. Daer na namen de Genouesen Briga in / nae een gevecht van 8 uren / daer in bekomende den Heer Lascaro / den Graef Tomati, en partye Soldaten gevangen. De Savoyaerts tracteerden de Corsi tegen belofte seer slecht / diese te Pieve gevangen gekregen hadden / gants contrarie als de Genevoysen deden / die wel 200 Savoyaerts voor een Corsi konden geven / en sonden wel 200 Fransse Gevangens met nieuwe Kleederen na den Koning van Vranckrijck / die Monsr. Gaumont na Genua schickte / om de verschillen tusschen haer en Savoyen by te leggen: Sijn Heyligheyt dede 't selve / als wetende dat den lesten door Vranckrijck op-gestoockt / door haer beyder

arma-

armatura ſuſſiſant waren gants Italien in volle vlam te ſetten: Hier toe dede hy wel ſerieus aen den Cardinael d'Eſte ſchrijven/ om ſulck een hylpſaem werck te bevorderen; doch Duc de Savoyen maeckte korts daer nae een querel d'Allemagne/ (ſoo men 't noemt) hy eſtimeerde 's Paus Brevet niet: Echter den Paus hielt den 8 Conſiſtorie/ daer hy ſijn mont opende/ met ſulcke Ceremonien als men gewoon is/ beyde Cardinalen Nittard en d'Eſtree met de openſtaende tijtelen bekleeden/ Nittard van St. Bartholomeus van de Eylanden/ en d'Eſtree dat van St. Maria op de vlucht. Den Paus was deſe heete dagen in ſijn Hof weſen wandelen/ dus komende onder de Ceder ende andere Vrucht-Boomen / ſtack ſijn handt na een Bloemtje uyt; fluckx komt een fenijnige Slange uyt de groente op-ſchieten/ waer over den Paus verſchrickt/ ſich na ſijn Paleys begaf/ duchtende dat eenige Hooft-pijn/ die hem bevingh/ daer uyt ontſtont/ dan 't was meer uyt de hitte dan yets anders/ als 't bleeck/ want tot vreugde des Volckx wiert hy weder fix, en dede 't Broot van prijs verlagen/ waer over gants Roomen (ſpeciael de erme lieden) ſich verheughden: Gelijck men doe in Italien ſagh den lof der Franſſe Wapenen/ Satyrs-wijſe voortgebracht/ alſoo ter andere zijde ſeeckere Brief/ geſchreven aen Keur-Keulen/ in maniere van een Apoſtolſe Brevet van den Paus/ behelſſende/ dat ſijn Keurv. Doorl. de ſaecke wel rijpelijck mocht overwegen, eer hy ſich tot den hedigen Nederlantſen Oorlog in-liet, is of ſchoon de Vorſten haer duyſtere pogingen een licht waer, om ſijn Oorlogs-luſt ſomtijts daer mede een ſchijn te geven, als of men voor de Kerke en ware Religie ſulckx ten beſten voorgenomen had, daer de Chriſten Vorſten nochtans onder dien deckmantel elckander dagelijckx wel konden en wiſten te beoorlogen. (Te Roomen wiert een Dief gevangen/ die met eenige andere 7 ſilvere Lampen/ in de Kerck voor d'Apoſtolen hangende/ wegh genomen hadden: Hy openbaerde (op beloſte van Pardon) alles/ hoe de voorſz. Lampen waeren weg genomen door Dieven van verſcheyde Natien/ daer van men 3 achterhaelde/ en de Dieven daer by.

Ten was Madrid noch geen ballaſt genoeg/ dat men ſagh met wat ydeledifcourſen men 't deſſeyn van haer Hog: Mog: Ambaſſadeur Paets trachte te doen verdwijnen: Maer dat een gedeelte ſoo wel als 't Eſcuriael/ nu mede van 't Coninckl. Paleys te Madrid verbrande/ gaf achterdocht van Brantſtichters: En 't geen den Graef van Humanes/ Geſant van de Cathol. Coninginne by 't Portugaelſe Hof per advertentie ſchreef: Hoe men Portugael niet anders ſocht dan op nieus te ſmijten in een nieuwen Oorlogh; waer toe wel den Adel eenigſints om-gekocht, als ſeer gierig zijnde, maer 't Volk meer tot Vrede genegen, had ſich daer tegens verklaert, om de ruſt te bewaren, ſoo was hun goet en bloet (ſeggen ſy) ten beſte: Dat den Adel hier in te kort ſchietende, vreeſde men, dat haren wettig en in ballingſchap verſondenen Coningh van de Canaria ſoude weder halen, om haere factie te formenteren met credijt: Soo was evenwel het verreſienſte/ dat men de Cathol. Coningh met een groote onwaerheyt verſchrickte/ gekomen uyt Franſſe inventie/ dat gants Hollant aen de Coning van Vranckrijck was overgegaen: Deſe leugenen wierden ſelfs door de Fronſſe Miniſter uyt-geſtroyt: Doch dit alles verdween haeſt door expreſſe Brieven van den Graef de Monterey/ maer 12 dagen

dagen out / die van alles omstandelijck advijs gaf: Oock dat alles wel soude te redresseeren zijn / mits om consideratie eenige voornaeme Frontieren met Spaens Guarnesoen besettende / 't gunt gevolgt / en na veel Plaetsen extraord. Wisselen van gelt voor de Spaensse Croon gemaeckt zijn: Doende oock aenstonts van Biscayen nieuwe Krijghs-benden na Vlaenderen af schepen / sulckx dat men aen d'een zijde wel sagh / dat Spangien geen betrouwen hadde op de Fransse en Engelsse desseynen.

Den Keurvorst van Ments nu out / begost te sterven / en Ceur-Trier wende sigh van Vranckrijck na den Keyser: Deese poogden / gelijck Ceulen / sich stil te houden / daer in de Heer de Groot was / benevens sijn Swager * Mombas, die beyde wel verblijt waren de ongeluckige Witse stormen ontweecken te zijn: Van welcke men in Hollandt zeyde / noch naer de fauteurs van die Massacre / uyt hooger last / te willen ondersoecken / maer dat de Haegse Schutter-Capiteyns aen sijn Hoogheyt souden hebben versocht / dat men daer soo naeu niet en behoefde te inquireren / wijl toch al de Wereldt daer aen schuldigh was: Ende dat bleef daer by: Toch niet te min wierden den 12 deser in 's Gravenhaege by publijcke Klocke geslagh in-gedaegt die geene / die den gewesen Raet-Pensionaris hadden mishandelt. De Fransse bedorven oock dapper / behalvens Vieren / sijn Hoogheyts Graefschap Meurs. Men maeckte dese Maendt den Grootmeester van de Duytse Ordre Vice-roy van Ongaryen / doch men schickte sich wat moderater met het afnemen der Protestantse Kercken / latende hun een alleen: Op de klachten der Coopluyden en infractie der lichtvaerdige dede den Keyser voortaen rigoureuselijck verbieden alle Fransse Manufacturen. Eyntelijck is te Regensburgh op den 1 Augusti voltrocken het poinct van publijcke Securiteyt / en de generale Armeeringe (dat het essentieelste poinct was) en sulckx volgens des Rijcks Constitutien by de 3 Collegien / als de Keurvorsten / vrye Stenden en Princen van 't Rijck: Dit aen sijn Keyserlijcke Majesteyts Commissarisen aen gedient / is het van daer aen den Keyser en over al met de meeste aengenaemheyt op-genomen / want daer most ook van de Keyserlijcke Majesteyt en 3 Circulen de approbatie toe-komen / en vervolgens wierden alle vreemde / speciael Fransse Werbingen in 't Duytse Rijck verboden: Oock be-eedigde men den Prins van Baden Dourlagh tot Velt-Marschalck / Hertogh Maximiliaen van Beyeren Generael van 't Geschut / Hertogh Frederick van Wittembergh Generael over de Ruyterye / aen handen van de Gedeputeerden des Rijckxdaghs: Over een Leger dat men noemde de Armee der 10 Circulen. Het was den 29 Augusti dat den Keyserl. Generael Graef Montecuculi nae Eger de Auxiliare Armee volgde / alvoorens met Keyserlijke Majesteyt hebbende geabouchteert: Men had dan van Spangien remisen / gelt en beloften bekomen / wijl de Fransse te Madrid wat te verde hebbende geageert / de Coninginne volstandigh bleef by de maintenue van de Nederlanden en 't Huys van Oostenrijck: Keyserl. Maj. sont den Graef Montecuculi 2 Wagens met gelt en sterck Convoy 't Leger na: Den Graef van Mansvelt sond Keyserl. Majesteyt aen Kur-Ments / wijl Cur-Trier / Colen en Munster (soo men seyde) d'Auxiliare mette Fransse wilden stutten. Doch men bevont dit / dat den Keyser geanimeert door alle fatsoenelijcke rede-

* Was gelogeert in de Herberg de H. Geest, dan geen protectie beoogende, toogh van daer.

renenen en intresten / ende soo veel Spaensse Wisselen / wel kans sagh de Fransse met haere complicen (die toch in haer Landen 't gelach eerst souden moeten beta-len) buyten 't Keyserrijck te houden: En deswegen waren de getrouwe Kur-vorsten daer sijn Legers passeerden / in alles / gelijck volgt / gedienstigh.

SEPTEMBER 1672.

Afkomst der Duytse Volkeren.

ALs den 19 passato van Berlijn sijn Churvorstel. Doorl. van Brandenburgh met veele Grooten, daer onder sijn Soon, was vertrocken, wierden de Cleefsche Stenden tegens den eersten deser in der Lipstadt beschreven, omme met de Cancelerye van Cleve, daer de ordre van sijn Doorluchtigheyt te komen ontfangen. De Fransse stelden daer en tegens over al Posten tot den ontfangh van hare Brieven over Charleroy na den Rijn: Toen nu Keur-Brandenburgh met 60 Canons, en veel Mortiers af sackte, quamen sy te * Gruningen, en van daer te Halberstadt; daer men hoorde, hoe een gants Schip met Comedianten van Lubeck nae de Dominicaner Marckt te Dantzich willende, met Vrouwen en Kinderen en alles was te gronde gegaen, sulckx van 50 maer 7 Zielen gebergt waren: Het Brandenburgse Leger wachte dan op het Keyserse, die maer 2 mijlen daegs konden marcheren; doch diende oock om haer te refrecheren, wijl den Tocht ver, den Treyn groot, de wegen quaet, dan het onthael en haer comportement over al vry schickelijck was. Van Egersdorp door Saxen passeerde dit Volk op Halberstadt, daer 3 Regimenten van den Prince van Courlant by quamen: Hier dede men een reveu: En verby Erfort door Turingen trocken oock veel Benden: Altoos 't Leger van sijn Keurv. Doorl. van Brandenburg, als 't meeste spoedigende, quam den 17 September in 't Sticht Hildesheym, makende tot Steynfelt Rendevous: Die Stadt complimenteerde sijn Doorl. door 2 Gecommitteerden, en tracteerde hem 2 dagen lang op 't Kasteel Liebenburgh: Sijn Doorl. Hofstoet was hier wel onthaelt, en men resolveerde 't Keyserl. Leger, dat seer traegh mits de quade wegen en nasleep marcheerde, in te wachten: zy quamen den 7 September te Kranichfelt, op de Riviere d'Ilm, en van daer op Erford, nemende te Gambstert, 2 uuren van daer, den 10 hun Quartier: Terwijl nu de gemeene Benden op de naeste Dorpen inquartierden, quam den Graef Montecuculi daer, en in het Hertogdom Gotha: den 11 quamen in de Heerlijckheyt van Tonna: den 12 in die van Tamesbrucke: den 13 te Garniers onder Mulhausen en Tonningen gelegen: Togen van hier op Hildesheym, en alsoo Verjuys, Fransse Minister, in 't oog had, hoe te Brunswijck verscheyde hooge Gecommitteerden souden byeenkomst houden, eyschten hy van d'een en d'ander een nadere verklaringe, waer over dit Leger af quam, seggende, dat Vranckrijck 't tegens 't Keyserrijck niet en hadde: Maer wy sullen ter naester Maendt hier van breeder spreken, ende laten de Auxiliare Troupen van haer lange matsch een weynigh rusten.

* Gruningen is een der schoonste Plaetsen in Sachsen, heeft prachtige Zalen, Kamers en Gebouwen, en een Slot: Heeft een soo kostelijcke Kercke met Orgelen, Schilderyen, Altaren, &c. voorsien, als ergens: Hier siet men oock soo grooten Vat, als 't Wijn-vat te Heydelbergh.

Utrecht ('t begin van veeler bederf) most nu lijden / dat doe men geen Landtvorst ende Prins wilde erkennen / selfs tot 't beslechten harer Voor-steden / die vry groot zijn / nu een Fransse Intendent en Commissaris van haer Provintie en Stadt 5000 Guld. daegs quamen eyschen: den slechten tijt der Ingesetenen verschoonde haer met 3250 guld daegs / als een gebodt sine contradictione te gehoorsamen / seggende / dat tot betalinge van 32500 man op 2 st. daeghs maer te renderen: Gelderlandt most insgelijcks op beuren: Ende schoon de arme Fransse Militie hier op onmogelijck konde leven / dan hare handen uyt-staken / al wat sy maer konden :: soo en kregen de klagers toch anders geen antwoort: Als dat men in alle geconquesteerde Plaetsen de Militie most onderhouden: Toen nu den een aen een Boom de ander aen valsche beschuldinge gesien / het Ruyters woort nu bevonden wierdt / datse seggen / Neyt Breur: Bevonden zy oock / dat inter arma silent leges: Want de Fransse Commissarissen trocken 't Gelt van de Utrechse Comptoiren (zynde 188000 guld) na hun / ende dat op de naem van den Koningh / en beloosten van voor October geen lasten meer op te leggen. Op 't Landt was 't immers soo slim / men nam de Boeren de Koeyen af / selfs die mager waren / diese 't Quartier om 12 stuyvers verkochten: Het schoone Koorn en Hooy wierdt jammerlijck door hare Paerden vertreden: En doe alles dicht om hare Stadt vernielt was / liepen zy verder / dwongen de Boeren de Garst en Terwe af voor haer te dorschen / diese op hare Paerden in Stadt in plaets van Hooy te eten of te koop brachten: Indien de Boeren hier over klaeghden / gaf den Gouverneur tot antwoort / datse haer Graen vry mochten dorschen / en tot hem brengen wijl toch alles den Coningh behoorden: Daende gaen sy Schepen vol gemaeyde Garst ende Hoy tot sich brengen: Dies klaeghden de Utrechtse Ingesetenen / wijl geen Ploegh in 't Landt en wierdt geset / tot te Winter-koorn / haer Beesten geslacht / en de Burgers sonder Neeringe / van Hollandt af-gesneden / soo stonden alle Ambachten en Winckels stil: ver af / dat een Rentenier van yemant yets soude ontfangen / soo was 't credijt haest uyt; selfs by die van de Regeeringe / welcke dit in 't begin met een ander oogh hadden in-gesien / Hier op volgde een sware inquartieringe / nae de Militie beleeft was wierdt yder gehandelt: Wat hier ende in alle andere geconquesteerde plaetsen gebeurt is / konnen die geene getuygen / die Huys ende alles noch onder schijn van als slechte Lien uyt te gaen / hebben verlaten / ende gedeguiseert hun Hayr / hun gewaden / &c. hebben verandert: De Heeren van Montfoort en Ysselsteyn mosten haer op die oude Casteelen doen op-schaffen: Hieren tot Utrecht nam men de Burgers al hun Geweer af / bevelende dat en 't Brant-gereetschap op 't Stadthuys te brengen / op peene van een Rijckxd. voor yder Wapen-tuyg te verbeuren. De Fransse hadden toen al om veel Sout en Meel na de Stadt. De Cleefse Steden waren immers soo seer getravallieert. Calcar wilden de Franssen doen slechten / maer die metselden hare Poorten toe / en retireerden op 't Casteel / om 't selve als een suffisante Citadelle te defenderen: Soo wilden sy mede Doesburgh / Elburgh / Harderwijck ende andere Plaetsen demolieren. Den Mareschal de Turenne vergaderde een Leger omtrent Wesel / om de afkomende Duytsen te stuyten: ende om de jalousye der Duytse Princen te beletten / sagh men in het Frans de na-volgende.

Missive

Miſſive van Monſr. de Turenne, Velt marſchalck Generael van 't Konings, Leger aen de Meſſieurs de Keurvorſten en Princen van 't Keyſerrijck aen den Rijn.

DEn Koningh my hebbende met ſijn Leger gelaeten tot behout der in-genomen Plaetſen op de Hollanders, mette welcke hy in Oorlogh is, en om te doen 't geen ten zynen dienſte over een komt, heeft my gelaſt U te doen verſtaen, en aen allen die aen de gemeene ruſt gelegen zyn, dat ſijn Majeſteyt dickmalen heeft verklaert gehad, gelyck hy als noch doet, dat hy aen geenes, wat 't Keyſerryck belangt, en wil raken: En ſoo eenige Troupen ſijnes Legers daer paſſeeren tegens ſijn Vyanden, het maer en zy een onvermydelijck gevolgh van Oorlogh: Die ſijne Legers verſamelt, en ged. Plaetſen doet naderen, ten eynde om haer in 't beſit te troubleren, en jalouſye aen des ſelfs Geallieerden te geven, ſoo was zyn Maj. verbonden zyn Leger langhs den Rhyn te doen paſſeeren, en van wien ick ordre heb alle Troupen uytte Landen en Steden van zyn Conqueſten te doen vertrecken, ſoo ras zyn Majeſteyt ſal ſien dat de ged. Geallieerde geen deſſeyn hebben op zyn Bontgenooten: Ende dat myn Heer den Keurvorſt van Brandenburgh verſekering ſal hebben verleent, dat noch zyn Volckeren of die by hem zyn gevoegt, maer en blyven in die Landen der Princen, welcke verſamelt zyn, zy niet en ſullen incommoderen de Landen der Geallieerde van den Coningh. en hun egeens ombragie geven: Syn Maj. heeft noch de voorledene Winter aen myn Heer den Keurvorſt van Brandenburgh in ſtantien laeten doen, dat hy ſich niet vermeugen ſoude in een Oorlogh, waer by hy toch geen intreſt en heeft, als die hy ſelfs nemen wil: En daer om heeft my den Coningh belaſt U te waerſchouwen, op dat het geheele Keyſerryck wete, dat ſoo de ſaken meer voorwaerts gaen, dat hy macht heeft om die Princen, welcke hare Troupen engageren in den Oorlogh, tot 't geen die 't Keyſerryck niet en raeckt, hy ſal conſerverren hare ruſt en ſtilſittentheyt.

Brabant liet noch al vrundelijck paſſeeren de Franſſe Monſieurs / die ſommige met een Arm / andere met een Been / &c. na Vranckrijck trocken / terwijl onder de Franſſe / die aen den Rhijn en Veluwe bleven / de roode loop graſſeerden / doende daer en boven noch groote overlaſt van branden / &c. Andere Franſſe ſagh men Bedden en Huyſraet nae boven wegh voeren; de grootſte trocken mede meeſt na Parijs / wijl Hollandt maer in Water en Dijcken beſtaende / de Lucht haer onbehaeghlijck was: Men telde / behalvens de Vions, Viviens, en andere Marquiſen en Princen / veel die na Vranckrijck gekeert waren.

Sijn Hoogheyt hebbende in de voorleden Maenden Schoonhoven / Gorcom / Heuſden en die Frontieren weſen beſichtigen / en de noodige orders aldaer geſtelt / quam den 12 paſſato t'Amſterdam / 't geen daer over als op-getogen in vreugt was / zynde de Burgeryen in Wapenen: Den 13 gingh ſijn Hoogheyt de Fortificatien beſien / en wierdt des middaeghs op 't Stadthuys Princelijck getracteert: Van waer den ſelven na Muyden / Weeſp en daer omtrent met een Chaloup vertrock / om daer mede de Fortificatien te beſichtigen / keerende den 14 wedercom: en toen ſijn Hoogheyt nae 't Leger te Bodegraeve vertrock / ſoude hy tot ged. Magiſtraet geſeyt hebben: Dat zy lieden en oock de Gemeente wel mochten verſekert zyn van ſijn Hoogheyts toegenegentheyt, en ſulckx tot main: tenue van de Republijck. Aldus wierdt ſijn Hoogheyt met groote ſtatie uytgeleyt. Den 27 paſſato heeft ſijn Hoogheyt den Heer Prince van Oranjen van de Staten van Hollandt en Weſt-Vrieſlandt de macht bekomen / om in alle Steden van Hollandt / daer het noodigh mochte weſen / de Magiſtraeten te veranderen / met het af en in-ſtellen van ſoodanige als ſijn Hoogheyt ten meeſten dienſte van den Lande / en ruſte van de goede Ingeſetenen mochte noodigh vinden / en dat voor of nae de tijt van des ſelfs verkieſinge: Oock om yder te vermanen tot gehoorſaemheyt van ſijn Overigheyt: Alles ſonder prejuditie van yders Stadts Privilegien / of conſequentie in het toekomende: Dat ſoo eenige Re-

genten af-ſtonden van haer Bedieningen / ſijn Hoogheyt de ſelve in ſijn protectie met Goet en Bloet ſoude nemen / op peene van verbeurte van Lijf en Goet die de ſelve eenigſints quamen te moleſteren. Door deſe Volmacht was naeulijckx een Stadt in Hollant / alwaer men geen veranderingh in de Magiſtraten begeerde / en haere Gecommitteerden in 't Leger by ſijn Hoogheyt ſonden: Begeerende insgelijckx de herſtellinge van haere oude Privilegien: Eenige ſetten al haer Magiſtraten af; en de Magiſtraet van Amſterdam ſtelde haer Bedieningen abſolut ter diſpoſitie van ſijn Hoogheyt: die ſiende de onvermijdelijcke nootſakelijckheyt / in ſommige Steden de Magiſtraten / uyt aen-gepreſenteerde nominatien of na des ſelfs goet vinden verkoor / en in andere door Gecommitteerde 't ſelve liet beſtellen: Waer door 't gemeen in tamelijcke ruſt raeckte. Sijn Hoogheyt liet doe 't volgende Placcaet op de Militie af-gaen:

WILHEM HENRICK, by der Gratie Godts, Prince van Orangie, ende Naſſau, Grave van Catzenellebogen, Vianden, Dietz, Lingen, Mœurs, Bueren, Leerdam, &c. Marquis van Veere en Vliſſingen, Heere en Baron van Breda, der Stadt Grave en Lande van Cuyck, Dieſt, Grimbergen, Hernal, Cranendoncq, Warneſton, Arlay, Noſeroy, St Vith, Daesburgh, Polanen, Willemſtadt, Niervaert, Yſſelſteyn, St. Maertens-dijck, Steenbergen, Geertruydenbergh, de hooge en lage Swaluwen, Naeltwijck, &c. Erf-Burgh Grave van Antwerpen en Beancon, Erf-Maerſchalck van Hollant, Gouverneur van Hollant, Zeelant, en Weſt-vrieſlant, Capiteyn Generael en Admirael der Vereenigde Nederlanden. Allen den geenen die deſen ſullen ſien ofte hooren leſen. Saluyt. Doen te weten, Alſoo by dagelijckſe experientie ondervonden werd, dat veele Compagnien van 's Landts Militie, door faute en quade voorſorge van de Capiteynen en Officieren, de ſelve leydende, in ſodanigen ſlechten ſtaet bevonden werden, ſoo ten reguarde van de Manſchap, als het ſwacke getal van der ſelver Soldaten en Ruyteren, dat in voorvallende gelegentheyt daer van weynigh of geen behoorlijcken dienſt ſoude te verwachten zijn, tot groote ſchade en ondienſt van den Lande, en disreputatie van des ſelfs Militie. SOO IST, dat wy daer inne willende voorſien, gelaſt ende geordonneert hebben, laſten en ordonneren mits deſen, alle Capiteynen en Officieren, leydende Compagnien, ſoo te Voet, als te paert, ten dienſt deſer Landen, deſelve binnen den tijt van 14 dagen, innegaende met den 23 deſes ten vollen te completeren, en van bequame Manſchap te verſien, omme nae behooren te konnen dienſt doen, en geemployeert te werden, op pœne van ter contrarie doende, te werden gecaſſeert ſonder eenige conniventie: Laſtende daer en boven gem. Capiteynen en Officieren binnen den voorſz. tijt eenige Verloven of Paſpoorten te geven, alſoo wy ſulckx voor den dienſt van den Lande nodigh achten. Gedaen in 's Gravenhage den achtienden September, 1672. Was getekent, G. H. PRINCE d'ORANGE. Onder ſtont, Ter Ordonnantie van ſijn Hoogheyt. Gecontraſigneert, C. HUYGENS.

Daer was mede een Monſteringe van de Militie geſchiet / beſtaende (ſoo men ſeyde) in by na 800 Comp. waer van meer als 200 onder geſtoocken wierden / en de Officiers op een ſortabel Tractement aen-gehouden / omme met de eerſte gelegentheyt geadvanceert te werden. Den 8 paſſato wiert in 't Quartier van ſijn Hoogheyt den Capiteyn Hyg'nioſſa, om ſijn Muyterye te Weſel onthooft. Den 28 dito is den Baron d'Oſſery, over ſijn quaede conduite in Rijnberk / mede 't Hooft af-geſlaegen. Den 23 September zijn den Commandeur van Zanten en Major Copes, over hunne conduite in Weſel / beyde inhabil verklaert / ende de Degen voor de Voeten gebroocken; van Zanten 't Swaert over 't Hooft / voor 12 / en Copes voor 6 Jaer gebannen / met confiſcatie van den eerſten ſijn Goederen / en den leſten de helft ſijner Goederen. Alle Paſquillen wierden verboden / en uytdruckelijck op 500 gl. Boete: 't Hollants Veneſoen, 't Leger-paaetje, en het Verbael van het voornaemſte, 't geen deſen Staet zedert eenige Jaren herwaerts is overgekomen, en een onpartydige bedenckinge, &c. Den 16 Sept. 1672. Haer Ho: Mog: verboden ſoo by Placcate en ſtijle van retorſie / dat vermits den Coningh

ningh van Vranckrijck had in-geroepen alle uyt-geweeckene Ingesetenen der overheerde Provintien / op peene van dat haer Huysen / Plantagien / en Bosschen souden werden geraseert en af-gehouwen / soo wierde nae in genomen advijs van sijn Hooghept / wel expressselijck gelast en geordonneert: Dat alle Persoonen, van wat qualiteyt zy zyn, die onder 't resort van desen Staet eenige Heerlijkheden, Huysen, Woningen, Landen of andere vaste Goederen besitten, en haer jegenwoordig onder 't gebiet van hoogst-gem. Coningh, of in plaetsen by sijn Maj. geoccupeert, onthouden, datse haer voor 't uytgaen van d'aenstaende Maent October, voor alle dilay, in de voorsz. haer Heerlijckheden, Woningen, Landen, of andere vaste goederen, immers binnen 't resort en onder 't Gebiet van desen Staet sullen hebben in te stellen en te begeven, op pœne van de voorsz. tijt verstreken zijnde, 't Inkomen van de voorsz. Goederen ten behoeve van de gemeene sake sal werden aengeslagen en geconfisqueert: En datte niet comparerende en gebrekige daer en boven gehouden sullen zijn tot subsistentie van 's Lants Militie voor yder dag dat zy na den geprefigeerden tijt sullen uytblijven, te betalen een somme van 50 guld. en dat by faute van sodanige betalinge haer Huysen, Plantagien en Bosschen sullen werden geraseert en af-gehouden: Interdicerende voorts alle Ingesetenen deser Landen, als mede die haer onder 't resort van de Staten onthouden, haer in de Landen, onder de gehoorsaemheyt en het gebiet van den meer hoogst-gem. Coning gehoorende, of by sijn Maj. geoccupeert, te begeven. Actum 27 Sept. 1674. 't Huys te Poudroyen / een braef gebouw van de Fransse overloopen / om de vaert van Hollant op Heusden te beletten / quaemen die van daer de heele Bommeler-waert ontvepligen: Doch den Velt-Marschalck Wurts toog den lesten passato derwaerts / drijvende de Fransse daer uyt / datse met accoort vertroeken: Ende alsoo men dit Huys oordeelde ondienstigh / ende maer een Roofnest te zijn / is 't selve gantschelijck gedemolieert en laten op-springen. Woerden de uytterste Stadt in Hollant / quam mede t'Utrecht suckelen om mette Fransse te handelen: Naulijckx waren de Fransse hier af bewust / of zy trocken nae 't Dorp Camerick / en 300 van haer quaemen rooven en plunderen onder Woerden: Capiteyn Bouwens aen 't Woerder Verlaet eerst met 6 man op-passende / haelde de Val-brugh op / daerse heymelijck achter lagen / en stonden 150 Fransse Ruyters aen de over zijde / die by hun niet konden komen / maer gedogen mosten / dat t'elckens van achter de op-gehaelde Brugh op haer chargeerden: Men sagh de Fransse Officiers vast tuymelen / terwijl om assistentie gesonden wiert / 't geen oock quam / eerst van 50 / en toen van 300 man / wanneer Capiteyn Bonwens besloot / te vooren tot 35 man gegroept / de Fransse tot Camerick aen te tasten / die al de Dorpen daer omtrent hadden geplondert / maer die waren al na den Hou-dijck ettelijcke 100 afgeweecken / drijvende den geroofden Buyt voor uyt: Bouwens door een bedreven Gidse achter haelt haer by kleyn Jannen brugge / een mijl boven Woerden / hier quam hy door om-wegen (doende de Fransse marsch slaen) recht op haer aen; zy wijcken na de Hou-dijck / daer sy secours kregen; onse Ruyters 't quaet krijgende / vlogen / dat notabel is / Capiteyn Bouwens Volck tot de buyck door 't Water hare Ruyters te hulpe / daer onder selfs 5 Fransse / die al eenige weecken in dienst had gehad: Als men nu soo een half uur de Fransse Ruyters had sien vluchten door Slooten en Heggen / wierden seer veele die niet voort en konden / ten plonderingh

aen

aen onse Soldatesce gegeven / daerse met Hoeden / Carabijnen / Taersen / Snaphanen / &c. mede binnen Woerden quamen / nessens een hoogh Officier en den Graef van Bethune bracht men na Amsterdam. De Fransse Woerden lest verlaten hebbende / quam sijn Hoogheyt daer binnen / ordonnerende plaets voor sijn Volck te maken dan die van Woerden versochten over de fatigues / by de Fransse geleden / uytstel: sijn Hoogheyt na sijn gewoonlijcke goetheyt / excuseert haer tot een bestemden tijt / hem belovende te waerschouwen / indien de Fransse yets op haer wilden tenteren: Maer eenige van Woerden gaen stillekens na Utrecht by den Hertog van Luxemburgh / om saubegarde voor haer Pannebackeryen te krijgen / maer de Fransse quaemen daer binnen met 2800 Man: en 4 Velt-stuckjes / daer van 2 onderwegen in de Slijck bleven steecken: de Boeren wierden stracks op ontboden / om aen de Fortificatien te arbeyden / en bleven 1500 Man in Guarnisoen houden / die de Burgers seer slecht handelden / sulcks dat / die konden / daer uyt vluchtede. Oudewater was daer en tegens den 16 September door den Grave van Hornes / die aldaer om de gelegentheyt der Sluysen sijn Quartier veranderde / beset / laetende de Goberwellen Sluys in bewaeringe van ettelijcke Benden. Toen saegen die van Woerden eerst haer abuys / en dat het nu op geen Pannebackeryen aenquam / die de Fransse doe selfs rondsom afbranden / maer dat sijn Hoogheyt haer wel geraden had. Als nu de Boeren hoorden / dat Mombas mede binnen Woerden gekoomen was / onder pretext van doortocht / wierden sy quaet / daer sommige van hun de Fransse selfs de wegh in 't Lant gewesen hadden: Doen verbloeckten dese plompe Gidsens haer selfs / want de Vyanden deden haer terstont op bloote Plancken slapen / beroovende hen by na van alles: Terwijl hoorde men dat Utrecht gedreygt met plonderen / den Switserse Commandeur Stoupe, ingevalle men sulcks bestonde / het selve met sijn Switsers soude trachten te beletten. Oock mislukte der Franssen aenslagh op Heusden / daer eenige / onder Capiteyn Lichtenbergh, by sijn absentie haer Wacht niet wel waer genomen hadden. Aen den Oever van de Leck legt 't gehucht Capel / waer na toe en na Lopick en Ysselsteyn de Fransse van Utrecht / by de 200 sterck / voeren / om die Plaetsen te plonderen / dan daer mede doende zijnde / wierden sy overvallen en geslagen door eenige Troupen van sijn Hoogheyt / die passagie beter kende / die niet alleen veele ter neder schooten / maer haer oock 't geroofde ontnamen: Daer en boven schooten de Uytleggers dapper daer onder / langs den Dijck / sulcks dat zy seer confuys weder t'Utrecht quaemen. Op Naerden hadden de onse den 28 deser een aenslagh / en waeren eenige Schepen van Amsterdam te Waeter derwaerts / 't gunt alles seer wel aengeleyt was / en eer zy des verdacht waeren / d'onse al voor de Stadt: Sijn Hoogheyt toog self over Muyden derwaert / en sijn Exell. Prins Mauritz had alles in goede ordre aen-gestelt: Ende gereet zijnde / quam sijn Hoogheyt met Monsr. de Louvigny op den Dijck / soo dat men maer wachte na 't arrivement van de Schepen te Waeter / die door de stilte niet aen en konden komen: Hier mede stuyte noch niet de Courage van den jongen Rijngraef / noch de dappere animositeyt van sijn Hoogheyt / en had men genoegh om hen selven te contenteren / als williende evenwel aen / maer de voorsichtige Officieren raden 't af / en dat Naerden toch soo veel niet waerdigh was: Waer op

en 't Volck weder in hun voorige Posten vertrock / laetende eenige geposteert in 's Gravelant en Anckeveen. Echter sloegen d'onse noch een Frans Convoy / dat van Utrecht na Naerden wilde / bekomende 60 goede Paerden ende 60 gevangenen: En tot Maersevcen wierden mede 500 Fransse geslaegen. De Stadt Amsterdam / als een Metropolitaene van dese Republijcke / geresolveert Lijf-Renten op te nemen / was het daer voor de Ontfangers Comptoiren soo druck / dat het scheen / of men Gelt soude ontfangen / zijnde yder met Sacken belaeden / soo dat het hier als een stroom toe-vloeyde: De ordre was / na wy verstaen hebben / op Menschen:

Van 1 tot 20 Jaren voor aen-getelde,	1000 gl.
sullen 's Jaers ontfangen 100 gl. ende volgens,	
Van 20 tot 30 Jaren out, voor	950 gl.
Van 30 tot 40 Jaren,	900 gl.
Van 40 tot 45 Jaren,	850 gl.
Van 45 tot 50 Jaren,	800 gl.
Van 55 tot 60 Jaren,	750 gl.
Van 60 tot 65 Jaren,	600 gl.
Van 70 en 75 Jaer om 400, en daer en boven om 300 gl.	

Een andere drangh van voorwaer onverstandige Lien quam den 6 deser voor 't Huys van den Lut. Admirael de Ruyter, maer geabuseert / gingh yder naer huys. De Vriesen saeten onderwijlen niet stil / want zy naemen Blockzijl / en de Cuynder in: Naer Swartsluys sont Chamilli eenig Secours / en wiert daer en op Steenwijck de dessseynen verset: En saegen doen die van Campen / Deventer en Swol wat schoone vrye Keyserlijcke Rijckx-steden geworden waeren / hare Hoven geruineert / en Steden bedorven / want de Munt-meester van Campen en sloegh niet meer: En Deventer en leverde sijn Branthout niet. Den Bisschop noch syn guarant soeckende / liet sijn Volck en de Boeren Winschooten tot een stercke Fortresse om-graeven: Hier meenden zy Groeningen / Delfzijl en de Bourtangh mede te benaeuwen: Doch als de Groeningers den 7 September met 2000 Man onder den Oversten Luytenant van Rabenhaupt uyt-togen / quamen de Bisschopse den 8 uyt Winschooten in 4 Esquadrons; en of wel zy 800 Dragonders sterck sich in 't Velt presenteerden / wierden zy echter door de kloecke Groeningers haest op de vlucht gedreven: haere Winschooter-schans daer liepen zy uyt: Achter-laetende 200 Man / 6 Veuchjens / veele Houweelen / Wapentuygh / Schoppen / Waegens / &c. zy vluchten na de oude en nieuwe Schans / terwijl de Groeningers 't Huys te Wedden in-naemen / ende besetten / daer mede d se wegh-loopers van Munsterlant af-gesneden waeren. Maer Turenne versamelde al wat hy mocht nae Wesel / speculerende van wat zijde de Vyanden eerst had te verwachten: Te Halberstadt wist hy dat Montecuculi aen-gekoomen / sich daegelijckx door een tragen marsch soude sterck maken / wijl den Keyser de Regimenten van den Graef Rabata, Graef Herberstein, en 't Regiment Croaten van den Graef Palfi en Maſſimi noch derwaert schickte. Toen wiert te Weenen geratificeert het Tractaet / door den Baron d'Isola in Hollant geslooten met / vervattende / (volgens 't seggen) dat Keyserl. Majest. soude auxilieren met ..... Man / en Spangien daer in getreden / soude maentelijckx geven 50000 Escus / de Princen 200000 Escus &c. Hier tegen quam een Fransse Ambassadeur te Madrid / die aenstonts Audientie verkreegh; en werd gesegt / dat de selve seer hooge protestatien vreger s de Fransse Majesteyt heeft gedaen / van de rechtveerdige intentien van sijn Meester / ende dat niet tegens 't Huys van Oostenrijck voornemens was te attenteren: Presenteren-

de een Project van Tractaet/ gemaeckt met den Coningh van Engelant/ waer in presenteerde aen Spangien te restitueren de Plaetsen/ Ao 1667. geoccupeert/ als Spangien soude af-staen van de assistentie aen Hollant/ en dat ter discretie van de twee Koningen te laeten: Maer de antwoort die men hem gaf/ vergenoegde niet/ alsoo Spangien verklaerde de op-gerechte Tractaten te sullen maintineren/ en speciael de nieuwe Alliantie met den Keyser/ &c. hier mede vertrock den Fransse Ambassadeur weer na Parijs. 't Volck van Portugael insgelijckx dwongen haeren Prins met Vranckrijck sich tot geen Oorlogen in te wickelen/ alsoo nu ettelijcke Jaren genoegh uyt-geput waeren. De plaetse * Major raeckte den 20 passato 's avonts by 9 uren in de brant/ ontstaende by de Venster Royael/ tot de Backers: De confusie was groot/ ende duurde tot 's anderen daeghs. Den Grave van Waldeck dede den 17 deser ter Generaliteyt den Eed als Velt-marschalck van desen Staet. Den Heer van Gent, uyt Vranckrijk t'huys gekomen/ dede rapport. 's Landts Vloot wierdt opgeleyt/ mits het Saysoen/ blijvende noch 24 Fregatten en de Branders in de Wielingen/ en soo quam den Luytenant Admirael de Ruyter over Rotterdam in den Hage. Die van Zeelant brachten doe een Rekeninge van . . . . gul. premien voor sijn Hoogheyt. Men sagh nu veele Engelsse Dooden aen de Hollantse Strant op-komen/ en oock een Lantaern/ daer op 't Beelt van den Hertogh van Jorck in 't volle Harnas stont/ met 2 Engelen besijden. Een partye uyt 's Princen Quartier hadden Mombas by na gevangen/ want hy van Woerden na Utrecht gaende vraeghde aen een Meysje of zy geen Soldaten gesien hadden/ die zeyde/ ja zy leggen daer in de Kenney: was al binnen schoots/ waer op hy dadelijck retireerde. Tiel/ Bommel/ &c. begosten gebreck aen vouragie te krijgen. Tot Utrecht wiert een groot Maria-beelt op-gerecht/ en quaemen daer de Fransse Commedianten binnen: Terwijl wiert in de kleyne besette Stedekens seer slecht huys gehouden: En om dat men in Hollandt door eygen Militie geen klachten soude hooren/ wierden alle Dorpen van Rijnlandt/ Delflant/ Schielant/ &c. gelast Hoy te leveren in de respective Quartieren van 't Leger/ ten koste van 't Landt/ op peene van gefourageert te werden. In den Hage is doen nominatie gemaeckt tot een andere Ruwaert van Putten/ als den Heer van Slydrecht, Achtienhoven en Panhuys. Men verstont doe/ dat de Heer Helt, Raet van Mevrouwe de Princesse Douagiere/ oock tot Raet van sijn Hoogheyt verkooren wiert. Den Reken-meester de Wit, Vader van den gewesen Raet-Pensionaris/ quiteerde doe sijn Ampt van Reecken-meester in de Graeffelijckheyts Reken-kamer.

Den Hemel en scheen niet/ maer was in der daet ongemeen over den gantschen Aertbodem gestoort/ en te willen voltrecken de gedreygde straffen/ al de Werelt aen 't Firmament getoont/ ende hebben dat doen gedruckt/ ende voorsept/ wat voorspellingen den Comeet maeckte/ siet in ons 15 Deel/ in de Voorreden/ dat d'eerste Comeet in November 1664. eerst verscheen/ maer duyster/ laegh verby den Orissont loopende/ een teecken verre van hier: Gaende behalvens over soo veel Water-teeckenen/ oock over 't Rijck van den Grooten Mogol/ het grootste bestier des Werelts: Men sagh wel haest de Zee-Oorlogen

* Panandria, daer woonden 2000 Menschen, en verbranden 300, doch wiert haest weer opgebout.

logen des Turckx op Candia / die tusschen Engelandt en Hollandt / en 't geene men nu komt te ervaren / en in 't korte te passe sullen brengen / de ervastatie van het groot en machtige Rijck des Mogols / op des selfs eerste Comeet gevolght: Daer was eenen Savagee, een der Landts-heeren van den Grooten Mogol ge-hoont / wijl hem wat seltsaems voorquam / stack tegens den Keyser op: Hy had neffens 't belept de couragie en 't geluck van verscheyde Battaillies de roeckeloose Legers van den Grooten Mogol / die op haer sterckte stoften / te ruyneren / versendende de voornaemste hier en daer in gevangenis: Savagee nu als Imperator / sent Brieven na Suratte aen alle de Comptoiren en Christen Ministers / wel duydelijck belastende: Dat by aldien zy hem sulck en sulck een Somme Gelts niet en beschickten, tot een immediate Present, 't welck hy hier nae over hun tot een vaste Fonds van Tribut wilde brengen, dat hy geene van hun in het Leven en soude sparen, maer ter neder doen zabelen: Dit verschrickten de Christenen niet alleen / maer selfs de Joden / Armeniers en Javanen / &c. sulckx datse met haer beste Goederen van daer vluchteden: selfs den Engelssen Resident na Bombaja. En onderwijl was het daer in alarm / apparent tot ruine van die Stadt. Borneo (een der grootste Eylanden van de Werelt) wierdt door de Piraten seer aen-gevochten: En de Meeste Indische Eylanden soo getroubleert / dattere weynigh zyn of hebben de gramschap des Hemels gevoelt. De andere Cometen gaven maer al te veel bloedige gevolgen over Engelandt: Het kleyn Staert-sterretje over de Seven Provintien geeft genoeg te kennen wat in die gewesten voorgevallen is. Te Roomen quam doen een Geestelijcke uyt Paep Jans Landt / (alias Abyssina) met vol bescheyt / dat de Staert-ster sich daer mede uyt-gestreckt had / en dat sekere op-geworpen Bassa de Caravane nae Mecha had geplondert / latende de devote Indiaensse Vrouwen schoffieren / haer de offerhanden af-nemende / die uyt yver na Mahomets Graf brachten. Italien gaf mede een vol getuygen van stormen / wat de Geberghten van Susa en 't geheel Milanois wierden bedeckt door een koude Sneeuw / sulckx dat het niet anders scheen als een devastatie van die schoone Gewesten.

Haer Ho. Mog. vernieuden dese tijt hare Resolutien van den 30 April / op den 20 July genomen / en zedert van tijt tot tijt geconfirmeert / dat sijn Hoogheyt / als Capiteyn en Admirael Generael / soude genieten van alle Prijsen / benoorden den Tropicus Cancri het 10 part / en over den Tropicus Cancri een 30 part. d' Engelsse en Fransse Vloot liep mede nae hun Havens: Men seght / dat den Franssen Admirael Duc d' Estree van den Coningh van Engelandt was vereert met een Juweel van 15000 guld en quam Duc de Jorck den 29 binnen Londen / onder 't geluyt van Klocken; zy hare Schepen op-leggende / exemp eenige onder Spragh, die sommige Visssers op 't Doggers-sant wegh naemen / om selfs de Zoo te hebben: De Fransse en Engelsse hadden uyttermaten veele Siecken op / die zy langhst de Zee-Kust desbarqueerden. 't Engels Retour schip de Fenix / kreegh by Plemuyen een Zeeuwse Kaeper op zy / die hem na 4 Glasen vechtens noch most verlaeten: Dit ende 't Schip d' Experiment van Bristol dede d' Engelsse om sien / want dit leste uyt de Virginies komende / wierdt van een Duytse Caper in de brant gebracht / doch is al het Volck gebergt / die noch ondanckbaer klaegden / dat men haer in Spangien had te Lande geset.

Om met sekerheyt de Gallioenen van Nuovo Espanua tegens te gaen, / vertrock van Cadix een Vloot Oorlogschepen van dees calibre :

	ton.	st.	m.		ton.	st.	m.
d' Admirael Duc de Veraguas,	1215	70	960	St. Francois,	600	44	400
Vice-Admirael.	950	54	700	St. Christo,	600	44	357
St. Pieter,	800	54	410	Le Populo,	500	36	230
Se. Joseph,	700	44	422	St. Antonio,	700	44	500
De Capitain van Barcelonien,	700	44	422	De Conception,	600	40	350
De Isabelle,	600	40	316	Den Capiteyn van Vlaenderen,	600	44	400
Jesus Maria,	250	24	105	Den Admirant,	500	42	350
Le Rosaire,	250	22	105	St. Ignatius,	500	40	350
Capiteyn de Roco,	850	58	500	De Roosekrans,	450	36	300

Men begost (sonder de reden te weten) binnen Napels nu alle Abten te detineren / welcke in korte Kleederen gingen / als verboden daer mede over de Straten van Napels te passeeren : Om de waerdigheyt der Roomse Kercke te behouden / was een Schelm / die sijn Oom vermoort had / in een Convent geweken / en dus kreegh dees ongeluckige noch Pardon : Het Napelsse Paert weer geplaegt met Fielen en Landt-robers / kregen den Abt Cesare (hun Opperhooft) gevangen / diens Kop sy af-sloegen / ende te Napels langhst de Straten op een Pieck droegen : Eenen Spinaporto, en een Monninck Spavatrono oock gevangen / eerst in de Kercker la Nonciature / daer nae in 't Klooster l' Ens / soo braecken dese Fielen daer uyt / en wierden doen met Ketenen gesloten / op 't Nien Casteel geset. Oock bracht men den Prins San Severo op 't Casteel St. Elmo / daer men hem een braeve Kamer beschickte / om te verantwoorden de protectie die hy aen den Abt Cesare had gedaen. Men vont soeter complimenten van den Groot-hertogh van Toscanen / die om een Canon schoot door den Castellan van Livorne op een Napelse Galeye gedaen / een Enuoy af-sont / sulckx te verexcuseren. Naeuwer wierdt gelupstert / hoe Madame Colonna met bittere traenen in 't Clooster tredende / klaegde / datse geen gelt had : De Fransse Maj. gaf haer 1000 Pistoletten : sy ongesint weder by haer Man te komen / die te Roomen sijn affairen beschickt hebbende / wel verstont / dat sy weynigh genegentheyt toonde / om oyt weder tot haer Man te keeren / toogh hy na Tagliacozzo : De Masarini vreesende te varen als haer Suster / bleef te Chamberry. Binnen Roomen sagh men dagelijckx veel querellen : Ses Cavaliers by avont in het Huys van een Courtisane in-dringende / deden uyt spijt den Palfrenier van den Cardinael Grabina / welcke met sijn drien daer ter Maeltijt was / dapper af-smeeren. Onder dies kuypten de Venetianen / omme een van de haere tot Cardinael te maeken / sed genitum non factum. De Heeren Altieri, 's Paus Neven / houden een groot Palleys / 't gunt 117000 Kroonen soude kosten. Te Venitien quam sekere Dame Visconte van Milaen / besiende alles wat kijckens waert was. 't Gebeurde / datte Visschen / die seecker Vis van dier 't huys bracht / om op St. Michiels dagh te eten / hem seer suur op braecken / wijl hy thuys komende / een Pol by sijn Vrou vont / wiert over sijn fulminatien noch vermoort / de Pol mette Overspeelster vluchten beyde uyt Roomen. Als den 9 September Sr. Gaumont wegens Vranckrijck de Mediatie tusschen Savoyen en Genua quam aenbieden / was hy wel aengenaem by die 't spel berockent

had

had / dan selfs noch te kort schoot: Genua liet desen Envoy op de Grensen te Navi tracteren / om te weten / wat hy in sijn schilt voerde: maer Spangien niet slinckx / sont D: Antonio de Mendosa op diergelijcke Vredens Tractaeten oock derwaerts / om van alles bescheyt te hebben: Onderwijl waeren verscheyde militaire atien / die sommige wel het leven quamen te kosten / maer te veel om ons te schryven / en den goeden Leser oock den tijt soude doen verdrieten: Maer die van Genua klaegden rond uyt / dat de Fransse geen sin tot Vrede maecken hadden / en niet anders dan Spions gebruyckten. De Savoyaerts meenden de Post van Nevi in te nemen / doch wierden door de Genevoysen mannelijcke af geslaegen / met verlies van 400 van de haere / 800 Gevangens en 200 Paerden; omtrent 300 Genouesen bleven daer ingelijckx / Eenen Pasqual Torre di Rapillo, beschuldight correspondentie gehouden te hebben met Raphael de al Torre, wiert soo gepijnight / dat daer van storf / ende doen aen een Galgh gehangen. Den Cardinael Patroon des Paus Voeten komende kussen / wiert daer door begiftight met veel Pot penningen ende Medalien / benevens een Hant schriftje van 20000 Kroonen / op Monta della Piete geassigneert: En vervulde hier 't gebodt / dat men den Paus gegeven had: Quod tibi super est, da Pauperibus.

Op de klachten der Plateel-backers verboot de Brittannisse Majesteyt voortaen 't in brengen van alle vreemde geschilderde en andere Schootelen / uyt-gesept Porcelepne. Eenen Capiteyn Stradburgh tegens 's Rijckx Wetten geperceert hebbende / wierdt gedegradeert / alsoo den Coningh wilde gerechtigh / maer omme des Capiteyns Geslacht oock genaedigh zijn. Den Graef van Essex toogh doe voor Viceroy nae Yrlandt. Terwijl naemen de Schotse Kaepers in 't Katte-gat diversche Deensse Scheepjes / waer over die Majesteyt te Withal dede klagen. De Zeeuse en andere Kapers naemen oock alles op Zee wegh / soo dat die gants onveyligh wiert. 't Post schip van Lissabon bracht doe in Engelandt advijs / hoe dat 3 Schepen van Goa in October en Januarij af-geschepden / den nieuwen Portugesen Vice-roy aldaer een nieuwen Vrede met den Coningh van Achem hadde getroffen / een der machtighste van 't Eylandt Sumatra: Ende had volgens gewoonte aen dito Prince Regent een Present van twee groote Tapijten gesonden / uyt den gronde van gout / en 6 stucken van zijde en gout door een gewrocht: Oock hadden de Portugesen by den Keyser van China hare Logie en herstellinge van Commercie te Macao verkregen / sulckx dat men te Lissabon op dat gewest en Goa 2 Schepen soude af-senden: Men pretendeerde oock met de Fransse eens te zijn / en een Tractaet met den Koningh van Persien te hebben geslooten / in Golconda: Mede had den Gebieder van Cavora een Battaillie tegens den Coningh van Dongo (die doot bleef) gewonnen / daer sijn Soon Don Felippe, 12 jaer out / gevangen wierdt / neffens den Coninghs Broeder / die alle na Lissebon zijn over-gevoert op 2 Schepen; daer den Prince Regent den eersten stracks in een Klooster dede steecken om wel onderwesen te werden: Ende men beooghde hier uyt een goede Slaven-handel op Angola. Dito Prince Regent was weder beter van 't quetsuur aen sijn Been / waer van hy sich niet had willen laten cureren / onaengesien daer een groote

ontstekinge by quam / en de Koorts toe-sloegh. Portugael raeckte nu in Accoort met Roomen voor 6 Jaren / sullende 's Jaers 3000 Crusaden geven. De Engelsse Vloot in-gesteken / quam den Coningh / Duc de Buckingam / Arlington / &c. Duc de Jorck verwellekomen / selfs Prins Robbert en 's Koninghs Raed: Den Franssen Admirael gingh incognito logeren te Londen in 't Huys van de Franssen Gesant / dan vertrock met syn Vloot na Vranckrijck / daer veel sieck Volck op was / maer bleef langh door contrarie Wint onderweegh. Toen quam den Heer van Reede met Orangie-vlaggen te Harwits / en had Brieven van syn Hooghept (soo men seyde) aen den Coningh.

Den Prince van Tarante, 52 Jaer out geworden, en al veele fatigues uyt-gestaen, storf op 't Casteel van Thouars den 14 deser, bevat met een dubbelde Koorts, sulckx dat maer 5 uren by verstant was. Den Coningh van Vranckrijck sont doen, schoon al sijn sware Armatura, voor Ambassadeur den Marquis de Feuquieres nae Sweden, Duc de Vitry na Kur-Beyeren, den Marquis de Vaubrun Nogent na Kur-ments, Duc de Wurtembergh en Marquis d' Angeau na Kur-Trier en Palts: hare bootschap was: *Dat sijn Majest. ged. Princen dede verstaen sijn intentie te wesen om de rust van Duytslandt te preserveren: Pour lequel Elle a toussjours temoigné une inclination singuliere.* Toch onderwijl bedorven de Fransse Soldaten veel Landen en Luyden, houdende langhs hoe schrickelijcker huys: Te Cleve tegens verleende Sauvegarde ontroofden zy de Boeren al 't Koorn, Stroo, &c. In de Diergaerden van den Keurvorst, daer meer als 200 Harten in zyn, schooten zy 50 van de selve ter neer, en voerdense met: Eenige voorname Ministers haer Landen hebben zy oock gants gedevasteert, en doen naeulijckx meer overigh was, zeyden zy, over 8 dagen te sullen weder-keeren, en dat dit maer een proef was: Rondtom Wesel quam het Fransse Leger te samen, 30000 man, om op de af komende Duytse te passen; dese vilden, daer d' eerste geschoren hadden. Een Cleesse Boer sijn Paert niet willende laten volgen, hieuwen zy de hant af, en trocken hem naeckt uyt, seggende, *Nous sommes sur la Terre de nostre Ennemy, &c. est seulemen pour construire une bonne connoissance, &c.* Waer over 't Kur-brandenburgse Hoge t looft wiert haer ongenoegen soude betonen. De Fransse deden t' Utrecht 100 Schuitjes van Mandemakers Tienen maken, daer in elck 6 mannen konden: Door de svare inquatieringh mosten de Burgers haer Bedden aen de Fransse geven, en selfs op stroo slapen: Haer Guarnisoen beliep wel op 12000 man, en dienvolgens kreeg yder Burger wel 5 a 6 gasten, die de Huysen, Hof-steden en Vrucht-Boomen ruineerden, en af-kapten, om tegen de Winter te branden: Endeling de geen die Dochters, Juweelen of Clenodyen hadden, sonden die weg, hoewel men t' Utrecht 't selve socht te belette; dan al de Kercken, behalvens den Dom, besaten de Gereformeerder noch Den 15. quam, terwijl sijn Maj. te Parijs was, een Expressen aldaer van sijn Hoogheyt den Heer Prince van Orangie, daer den Coningh nae 3 quatier uurs gehoor, strackx groote Crijgsraet over hielt; men seyde dat hy was over de neutraliteyt van Meurs, soo voor 4 wecken toe-gestaen wiert. Syn Maj. gaf doen op 't bidden van Madame de Montespan aen Mevrou Scarron al de goederen van den Procureur van 't Hof des Aydes, wel eer te Mompelier. De Cock van d' overleden Monsr. d' Aubray, Lt Civil, gevat op vermoeden van sijn Meester vergiftigt te hebben, vermits hy sich verschool, bekende eyndelijck 't horribel feyt, en dit hy niet alleen den Vader, maer oock beyde

sijn

sijn Soonen 't vergif had in gegeven, en dat per ordre van Madame sijn eygen Dochter, en de Heer de St. Croix, die hem daer voor hadden aen-getelt een goede somme Gelts. De Fransse begosten nu te gelooven, datter op de Duytse Benden weynigh te vertrouwen was, en dat wel licht Sweden tegens Denemarcken, den Turck tegens de Poolen, en de oproerige tegens Germania konden opgehitst werden: France Comté, Switserlant en Loraine achte men weynig; doch Vranckrijck wilde nu niet langer gedwongen zijn: Den Keyser konde nu selfs om sijn glorie geen wetten stellen. 't Gebeurde dat by nacht te Versailles een Post aenquam, versoeckende den Coningh te spreecken, die even sliep: Men sprack de Garde, en die de Louvoy, welcke weygerde de Coning te wecken, soo hy sijn Commissie niet opende, maer de Post zeyde, dat ick weet, moet ick de Coning ('t geen hem aengenaem sal sijn) selfs seggen: De Louvoy duchtende dat het een hoogdringende saeck mocht zijn, gaet nae veel aenhouden by den Cap. des Armes, die de Camerlingh ontwaeckte, en die de Coningh, de welcke aenstonts beval dat hy binnen soude komen, 't geen hy dede, en gaf aen den Coning een Geschrift over, die 't selve gelesen hebbende, in 't vuur smeet, seggende, *Gaet heen, gy moogt zeggen wat gy gesien hebt*: Toch den Coningh dede de Post, om de groote tydinge, die hy bracht, 500 goude Louisen tellen: Men bevont naderhant dat den selven van den Marschal de Turenne was gekomen. Een Ingenieur pretendeerde seker soet Water te leyden waer hy wilde, en eyste daer voor 2 Tonnen Gouts. Ten was geen wonder dat Vranckrijckx Envoy Nointel te Constantinopolen by den Grooten Heer curieuse intresten omtrent Polen, Sweden en Moscovien, oock elders, die des noch onverdacht zijn, deden waer nemen; dese Nointel by de Primo Visir gehoor hebbende, wiert van hem geseght, dat indien het was, gelijck hy zeyde, dan wel na Adrianopoli mocht gaen, en de Tractaten vernieuwen met den Grooten Heer, selfs, dat men beloofde het Seraglie de Louvre in alles souden ten dienst, of liever den Groten Turck onder de beliefte van den Alderchristel. Coning staen: Dus toog Nointel met sijn Wagens, by 't Turckse Hof daer toe beschickt, tot den overvoer van sijne Domestijcquen, by na 50 sterck, en der loopende Slaven daer by, 't gunt op 150 niet aen en quam: Edoch als Nointel te Adrianopolen quam, vont hy soo veel niet in alles ten gevalle, wijl de Turcken loos, hem ophielden, daer van hier na breeder. De Fransse Kooplieden mochten wel hooten, dat men te Lissabon de Klocken over 't aenkomen hunner Gallioenen had geluyt, maer al 't Catoen; en de mede gebrachte stoffen behaegden haer soo weynig, als dat zy noch een Jaer met de Chinesen op d'oude voet waren verdragen: De Joden kregen hier veel Juweelen en Gesteenten mede. Dit mishaegden veel hoe in China groote differenten waren tusschen de Jesuiten en Mr. de Berite, die op sijn Missionaris-schap hart stont: Vader Adam was daer overleden, in wiens plaets den Coning van China een Duytse Jesuyt had gestelt, en twee van sijn Confraters, beyde ervaren in de Mathematica, die te Seguin in hooge achtinge waren: Desen Duytser wilde men vereeren met het Mandarinat, doch hy weygerde het, om datter noch soo veel brave Jesuyten waren te Canton. 't Schip dat uyt Angola quam in Vranckrijck, bracht mede partye Swarten, en wat Yvoor, 't voornaemst dat daer valt: Den Gebieder van dat Gewest sloeg partye Negros, die hem dapper hadden geplaegt op de Landen, die de Portugijsen meest besaten: Hy dwong haer eyndelijck te wijcken op een hoogen Bergh, daer hy haer lange belegert hebbende, versloegh den meesten hoop met haren Coningh. Soo bracht men mede eenige Mooren

te

te Rochel, en van de Turckse Rovers noch een groot Schip uyt Oost-Indien den gouden Arent, datsy convoyeerden: Maer een Schip met Koorn na Italien voor de Hertog van Toscanen willende, by Cadix genomen, mosten de Fransse weder ontslaen, oock een Sweets Schip met Sout. Duc de Savoyen vereerde de Portugaelse Prins doe met 70 Balossen Toscaense Wijn, Vruchten, Delicatessen en Saussijsen de Boulongie: Waer tegen den Prins hem in vergeldinge toe-bereyde 6 Zadel-Paerden, 6 schoone Deck-kleeden van goudt en silver geborduurt, met een kleyn schoon Ry-paert, dat de Coninginne sont aen de Savoyse Prins, neffens een Zadel en Deck-kleet, geborduurt van gout en silver, en de Stegels, Toom, en alles was van massif silver.

Het dus langh geplaeghde Poolsse Rijck vont sich dese Maent overvallen van den Turcksen Sultan, met 200000 Zarasijnen: Dese quamen den 28 passato op den uchtend voor de Frontier-stadt Caminiec, en deden fluckx het * Nieu Kasteel opspringen door ondermijnen: 't Oude Slot beschoot men met 12 groote Cartouwen, door 12 Buffel-Ossen aen-gevoert: Dit en noch wel 180 Stucken donderden de Mueren ter neder: Terwijl de Tartaren 80000 sterck, en Dorosensko daer by, met sijn Cosacken, als Kraeyen vlogen om her: Toen nu 't Oude Slot niet langer mocht uytharden, retireerden de Poolen in de Stadt, daer sy door 't Turckx Canon immers soo seer gevexeert, gedwongen wierden met de Turcken te capituleren: En of wel der Janitsaren Aga van den Sultan tot 't Accoort binnen quam, soo en hielden sy 't woort niet want alle de Roomse Geestelijckheyt wierden hier op straet komende gesabelt: Oock alle de Grooten van Caminieck en Podolien; dan de Caminiecksе Bisschop, den Generael ende Kamerlingh hebben de Zarazijnen na Jagelnieck geconvoyeert: Maer de Adelijcke Juffrouwen hebben sy ten Buyt onder haer gedeelt, daer van den Sultan een gedeelte, en de rest de Visir en Bassa voor hare portie namen: Uyt de Roomse Griekse Kercken namen sy al de Crucifixen wegh, oock de Beelden: Behielden 't Canon, de Burgers hare vryheyt, de Kloosters haer Goet, en soo voort bleven behouden: Het oude en nieuwe Slot smeten sy neder, bouwende een ander binnen de Stadt: Makende het nieuwe Slot tot een Mahometise Tempel. Als nu den Sultan hier 4 a 5 dagen had gebleven, heeft hy Jagelniec, Buczats en Podhais vermeestert, loopende met de Horden 't vlacke al-om af: Optreckende, reden de Tarters wel 4 a 5 mijlen vooraf, dan namen niemant gevangen, zabelende alles sonder genade. Toen nu den Coning van Poolen van dese goddelose daden was bericht, sont den Casteleyn Wolinsky, en 's Rijckx Thesaurier na den Turck, te vraegen, hoe of wat zy dus doende begeerden, daer geen Oorlogh en was: En men begost te dencken, om de Poolsse Cancelarye na Breslauw met den Hof-staet te doen overbrengen. Men bevond onderwijl hoe dese Verrades van Podolia daer Caminiec in leyt, sich onder de hant met den Adel onder de Turcken hadden begeven: Potoski was Generael van die Provintie, die de Starostie ofte 't gebiedt van Caminiec had af-gekocht, om soo onder 't Ottomannise Gebiet te leven, en af te wachten of die met haer Leger te Tarnopel stonden, dieper souden in-breecken; onderwijl in Opper-Podolia alle Plaetsen op 1 a 2 wierden geraseert. Den Koningh van Poolen mette Coninginne op 't Casteel te Warzauw sigh alsoo

* Dit Slot door onvoorsigtigheyt van een Poolsse Dragonder, die 't Vuyr in 't Pulver liet vallen, waer by wel 200 Tonnen aen geraeckte, zyn aldaer den Major Hicki, Capiteyn Kioe, veel Officieren, en 500 Knechten, neffens 500 Joden, oock ettelycke Edelluyden in de Lucht gevlogen, 't gunt den 27 een dagh voor de Overgaef is geschiet.

alsoo met droevige stromen gedreygt siende, stelde Gebeden over gants Poolen aen, om die gevaren af te bidden: en ten anderen gaf sijn Majesteyt den Aerts-Bisschop van Gnesna gehoor, willende met de Arrier-ban te Zwolen de Wijssel passeren, en post vatten te Zezieckow, daer den Pruyssen Adel vast vergaderden, verwachtende den Generael van Littauwen, Prins Radzivil, en die uyt 't Groot Hartogdom, en den uytschot van alles van boven: Noch lagh een Pools Leger onder Generael Sobiesky gepofteert te Samos, bestaende uyt Soldaten die Soldyen ontfongen, daer toe waren de Quartianen, den Kasteleyn van Podlachie, en Generael Hanencko uyt de Ukranie, alle genegen der Turckse progressen te stuyten: Den Koningh sond oock over yder Palatinat in 't Rijck de navolgende Brief:

Circulaire Missive van de Poolsse Majesteyt gedaen schrijven aen yder Palatinat in 't bysonder.

MICHAEL, by Godts genade Coning van Polen, &c. Aen allen in 't generael en yder in 't bysonder, die dese sullen komen te weten, en eerstelijck, de machtige en genereuse Senateurs, Titulaires, en aen alle den Adel van 't Palatijnschap N. N. Onse getrouwe ende beminde, verklaren uw onse Koninclijcke Genade: Machtige en genereuse, onse getrouwe en welbeminde, siet hier kan 't zyn dat men de leste preuve en fatale periode, die dit oude Koninckryck en dese Kroon druckt, soo vermaert door syne deugden en dapperheyt, na dat de Aenslagen der ongelovige Vyanden van 't H. Kruys, hadden geprevaleert door onse luyigheyt: Wijl dan wy nu hebben het bericht door verscheyde raporten van gevangen Turcken en Tartaren. van den machtigen Rijckx en Kroons Marschalck het beschreyelycke nieus des wegh-nemens van Caminiec in Podolien, den 27 passato voorgevallen, sonder bloetstortinge, met Accoort, soo is door dese Victorie den Vyant opgeblasen, en geene onser Legers vernemende, nadert, en speciael Leopolus, Hooft-stadt van dit Lant, daetse, na 't raport der Gevangenen, recht op aen marcheren; 't Is meer te vresen als te hoopen, dat ons Volck de victorieuse Vyant niet sal konnen stuyten, en de Landen daer gedwongen zijn, sigh over te geven; Daer is niet gewis dat den Vyant sigh aen onse Ambassade houde, oock en openbaert hy de onse syn Victorie niet, maer dus spreeckt hy, en noemt de Vryheyt te zyn een harde Slaverny, het H. Gelove en de Kercke een afschuwelijcke verwoestinge. Wy staen nu hier op den Oever van de Wyssel, even als op de kant van de Babilonisse Rivieren, sedert al een Maent wachtende geweest, (met versoeyinge de confusie ende hartkoppigheyt der Palatinats hebbende ervaren) en sulckx met de uyterste ongedult en bedroeffenis, u aenkomst verlangt, in forme van d'Arrierban; daerom begeeren wy, dat ghy op dese ten derdemael Circulaire Brieven ter liefde van 't Vaderlant aenkomt, dat by na geruineert is, en met de welcke mede dan nootsaeckelijck souden verloren gaen alle die u liefst en aengenaemst zyn, dat gy tot syne hulpe komt, so haest als mogelyck zy. Dit doende, (want anders soude syn Majesteyt in geen verseeckeringe zijn) soo zyn wy gesint de Wyssel te passeren, en u te dienen tot exempel, op dat wy onse Macht voegen, en onse strijtbare Lichamen. (kan 't lieve Vaderlant behouden blyven) En vermits het principaelste steunssel van 't bloedige Patria bestaet in de confidentie der Onderdanen tot haren Prince, verklaren wy uw by dese Brieven, dat niets in onse Herten achterhouden te gedencken eenige offensie of misvertrouwen, tegens wie het zy, en neygen meer door onse goetheyt en Koninckllijcke Vaderlijcke affectie sulckx te stellen als voorby, en verseckeren uw, dat wy d'eerste sullen wesen die de wraecklust van ons sullen wegh werpen, en veel eer maekte dat door redenen van alle mutuelle affronten, wy met Pardon en Amnestie het selve sullen doen begraven. Gegeven te Janowitz den 8 September 1672. in onse Regeeringe het vierde.

Den Bisschop van Caminiec excuseerde sigh uyt Uscie adij 5 September, hoe hem 3000 Turcken tot aen Zwanieck hadden geconvoyeert, daer men sagh op de Bergen en in de Valeyen ontelbare Zarazijnen; Hy verontschuldigde sigh in 't kort aldus: *Het gantse wesen van Caminiec hebben wy overgegeven, alsoo geen Volck genoegh, en maer 1500 Man in hadden, onvermogende de Bolwercken daer mede te besetten, waren byna sonder Buskruyt: de Turcken met Granaden en Approchien souden alles 't onderste boven geworpen gehad hebben, en den stercken Vyant vermoeyde de Ingesetenen soo, dat sy tot tegenweer onvermogende waren; hulp was'er niet voor handen: 't was genoegh gedaen, dat men den Vyant, die 't Nieuwe Slot had in-gekregen, en 't Oude tot onder de Poort ruineerde, eens*

daer van daen met verlies van 2000 Man af-dreef: Doch als men vernam dat de Turcken 's Batteryen hadden ondermynt, en alsoo haer ruine voor oogen, staken sy een witte Vane uyt, en gaven de Stadt over, mits 1. Dat se vry met Sack en Pack, op en onder-Geweer, sonder Canon, mochten uyt-trecken. 2. Alle onroerende Goederen souden blyven in een stant. 3. Vrye exercitie van Religie, en eenige Kercken daer van, de rest Turckx. 4. Yder mocht met syn Goet vertrecken waer hy wilde. Hy schrijft vorder, dat dagelyckx in dit Belegh 400 Canon-schoten waren gedaen, en 150 Granaden ingeworpen; een van die viel in de Luterse Kerck, en stack 120 Granaden aldaer aen, 't welck een gruwelycke slagh gaf: De Turcken schooten met Stucken, die wel twee Vademen gelyck van de Wallen wegh namen. Na desen quam een Brief uyt Rezeczou, den 18 September, van den Poolsen Veltheer aen den Onder-Cancelier, vervatende, dat de Turcken de Stedekens Isoron, Zeziorno en Plochowa hadden verbrant, lopende met 6 Bassaen, onder den Visier, en 't geschrey als ware den Grooten Heer daer mede present, alle Sloten voorby, pillerende de Voorsteden der grootste Plaetsen, die sy soecken; hare Tocht was reeds voorby Zlockzou: waer uyt in Human, een Provintie, alles uyt de Steden na de Wouden, Bosschagien, Holen en Wildernissen, selfs tot in Moscovien, weg vloden, want yder was vervaert, om dat de Boeren te Zagelnick 't Turkx Guarnisoen hebbende capot gemaeckt, den Podolisse Onder-Kamerling sigh hier af willende ontschuldigen, sprack schoon, en men sont hem weer met meerder Turcken na Zagelnick, die neffens veele Zarazynen daer komende, soo begroet wierden, dat sy meest gematst, en hy self swaer gequetst, noch daer over uyt last van den Visir, nu te meer verbittert, in Ysere Ketenen wierde geslagen. Veele Poolse Boeren weken doen in Lemburg, daerse de Turcken, Tartaren en Cosacken onder Dorosensko lustigh afwesen, soo dat dese Barbaren nu selfs in de Bosschagien mosten vluchten. De Poolen kregen oock eens 2 Bassaen gevangen, en sloegen de Turcken lustig uyt 't velt; dese Bassaen aen den Coning van Polen gesonden, bood den een 20000 Gulden tot rantsoen. Evenwel sagh men de opgeblasentheyt onder de Turcken, over haer winst van Caminiec: Siet hier een arrogante Copye der Missive van den Crimisen Han (Turckse getrouwene) Coningh der Tartaren en woeste Volckeren, aen den Poolsen Veltheer, uyt Chocim, den 5 September 1672.

ICk grootmachtige Han der machtige Tartarisse Horden, doen u der machtige Kroons Polens Veltheer weten, dat uwen Gesant den welgeboren Nicolaes Slotinsky, van uwen Coningh ons om Mediatie tusschen den Turcksen Keyser en uwen Coning heeft komen aensoecken, en ons daer in die eere voor af gegunt: Soo weet Godt, dat voor desen Oorlog daer in wel gearbeyt heb gehad, dat hy de Ukrania niet en soude molesteren: om den Turcksen Keyser geen open deur te geven de selve te assisteren: nu hebben wy Caminiec wegh genomen, en ick ben verordent, met mijn Horden diep in der Kroon Polens Heerlijckheden in te vallen, en die gantschelijck te ruineren: Wijl nu van ons begeert wert, dat wy ons in 't midden souden willen leggen, soo en slaen wy sulcks niet af, maer alvorens most aen den Keyser gesonden werden: Na d'Ukrania en moet ghy niet meer vragen, vermits uu al in 's Keysers macht is, en den Zeporowise Veltheer is met syn Cosacken by hem: Caminiec hebben wy met macht ingenomen, en nu en is'er niet meer overig, als dat men Genade soeckt: den Keyser begeert, dat men hem jaerlijckx een grooten Haracx en Tribuyt geve, mede de Podolisse Waywoodschappen geheel: Indien nu dese twee Puncten in te gaen, gesint zijt, soo schickt uwe Gesanten tot ons, dan willen wy 't best voor u doen, ons aen gelegen laten zijn: Wederom, soo schickt uwe Gesanten tot ons, soo en willen wy oock van geen Mediatie weten, maer Godt de Heere alles over geven, wat hy besslooten heeft, niet twijffelende, ofte hy sal onsen Velt-tocht zegenen.

SELYM GEREY. (L.S.)

Desen Tarter quam met sijn Horden den 10 September voor Rus-Lemburg, verwoestende, br[illegible]ndende, en jammerlijck in Slaverny mede slepende als Honden, Vrou-

wen, Kinderen,&c.verwoestende, soo als hy seyde, sijn ordre was, alle Vlecken en onwederstanelijcke Plaetsen. Megelin, den Poolse Overste, viel eens met succes op dat gespuys uyt, en sloeg'er onder als door Vliegen. Lemburg stelde sich schrap en sagh by nacht rontsom veele Vuuren op gaen: Als nu de Tartaren den 21 en 22 aen d' uytterste Voorstad quamen, namen sy uyt de Hoven vele gevangen mede: Megelin sette haer na, en sloegh partye by nacht; dan geen Voet-volck by sich, en de Tartarise Paerdekens hem te gauw, had selfs by na, indien hy niet tydelijck binnen de Stad ware geretireert gevangen geweest: waer op dan milloenen Tartaren, Turcken, Cosacken, en andere woeste Natien voor de Stadt quamen: Kazi Aga eyste de Stad op: maer de Commandant beriep hem op de verwachte Commissarissen. Doen begonsten de Tartaren te canonneren; dan wierden van 'thooge Slot, 'tBernardijte Klooster en de Stad vry wel beantwoort: besluytende hare Wallen met 't af-branden van de Carcause en een andere Voorstad, alsoo de Wallachers by de Turcken in 't Leger seer sterck waren aengekomen. Sekeren Turcksen Chiaus quam uyt 't Leger, om met de Magistraet op de overgaefte parlamenteren: Hy bracht Megelin, daer Commandeur, een Stadts Raetsheer en andere Gedeputeerde, een groetenisse van sijn Cham, versoeckende, dat men uyt de Stadt op de Tartaren geen vuur en wilde geven; welcke dien dag de Stadt verby passeeren souden; flatterende oock van sijn goede genegentheyt als de Stadt in noot was. Megelin bedanckte hem voor sijn goede affectie, dan de Stad had niet van noode: dus soude men hem weder te rug met Presenten voor sijn Cham, 't welck was Mede, Bier ende Broot: sedert begonsten de Janitsaren met Granaden te spelen, en namen 't Bernardijten Nonnen Klooster in. Doe quam een Bassa, versoeckende de Sleutels van de Stadt; dan Megelin antwoorde, geen andere ordre te hebben, dan die Stadt als een goet Soldaet te defenderen, derhalve niemant de Sleutel als den rechten Heer over gaf: waer op den Bassa vergramt, swoer, dat hy nu daer toe alle macht soude aenleggen, al soudet sijn gantse Armade kosten, de Stadt soude sijn wesen; en niemant daer in 't leven laten: dan Megelin, als Overste der Stadt, antwoorde, dat sy *Polen* haer getroosten, met 't geen eerlijcke Soldaten mocht overkomen. Toen liet den toornigen Bassa de Bassen en Stucken tegens de Stad wenden, siende met haer bedriegelijcke schoone beloften niet te konnen winnen. Dien nacht namen sy het Nonnen-Clooster in, daerse een Schans opwierpen van tonnen met aerde gevult, wanneer over de 1500 Canons wierden gelost; aenmerkelijk zijnde, dat sy 'tBernardijten ondermijnende, dit en al haer Granaden van geen effect waren, daer van meenden sy 't Barvoetsuster-Clooster te bespringen, en waren al op de Wallen, dan Megelin en sijn Trawanten joegen en dreven de Janitsaren weder van de Wallen af: voorwaer de Turcken brachten 't hier oock al ver, want 't stont so dat men nau wist, of te capituleren of niet: Toen nu eenige Handel-Commissarissen quamen, boden de Tucken den 30 September. aen, de Stadt voor redelijck rantsoen te willen verlaten; 't welck om een goede Brug te maecken, getroffen, en door ettelijcke Burgers een somme van 75000 Rijckxd. is toe gebracht. Dus hielt den 2 October 't schieten en hostiliteyten op, komende selfs verscheyde der Vyanden binnen de Stadt, daerse vrundelijck ontfangen wierden, ende mochten de Turcken alles publijck verkoopen, werdende wedersijts Gevangens den 4 en 5 vry gestelt: En zijn alsoo dit Turckx gespuys, met haren aenhangh, den 6 's morgens van Rus Lemborgh af-getogen: Daer over de Bejaerde Godt danckten, en de kinderen van vreugde sprongen.

 't Co-

't Coninckrijck Sweden vergaderde doe veel Krijgsvolck in Schonen, om na Pomeren over te voeren, en na partye koos, sig daer van te dienen: doch eer dit voorliep, sont en authoriseerde sijn Ambassadeurs aen de strydende Partyen, dese waren Graef Erensteyn, Graef Tot, Petrus Sparre en de la Garde, die in de respective Hoven de Mediatie wegens haer Coning quamen aenbieden; daer van hier na breeder. De Euangelisse, die anders niet licht gelovigh zijn, maeckten doe een allusie van goet succes op dese Handelinge, om dat Lantskroon, een oude Handel-stad in de Sont, nu Sweden gehorende, dus langh Negotie en Scheepvaert was verlopen, alsoo daer geen accommoditeyt van Water of Vivres viel, soo gaf den Coningh van Sweden op den Stockholmer Rijckdag goede partye Gelt aen den President Bartholomeus Mant, om aldaer soet Water te practiseren, 't gunt den 25 July zijnde gesuccedeert, heeft men op de groote Marckt van den Spring-Ader een brave Fonteyn opgerecht, welck Water met Riolen, mits den grooten dienst, gemaeck en gesontheyt aenstonts onder verscheyde Burgers Huysen wierde geleyt, waer op eener dese Veersen maeckt:

Het was voor desen soo, wie Water wilde haben,
Die haelt het met de Ton uyt ver-gelegen Graben,
Tot nu den kloecken Mant het soete Welle-slot
Ontsloot, en ons met Water rijcklijck overgoot:
Dit is een werck des heyls, die 't anders dan bevat,
Loop weer om stinckent nat na buyten uytte Stadt,

Den 2 deser dede sijn Ceurv. Doorl. van Brandenburgh uyt de naem van Keyserl. Maj. en des Rijckx Geallieerde, beyde den Ceurvorst van Ceulen ende Bisschop van Munster voor de twede mael sommeren en ernstelijck afvragen, wat partye sy souden kiesen, en by aldien binnen 14 dagen niet rondelijck verklaerde, als dan de Executie sonder langer dilay tegens haer voor genomen soude werden: Belaste daer toe zijn Generael Kannenberg en Generael Major Spaen sich op d' eerste ordre bereyt te houden: Als sijn Doorl. niet alleen eygen de afgenomen Steden, maer oock billijcke vergoedinge der * devastatie schade sijner Onderdanen, in den lande van Cleef, Mark, &c, aen gedaen. Die wederom klaegden te Regensburg, seggende, wat onheyl en schande Keyserl. Maj. en Keur-Brandenburg op sich waren ladende: dan wierden weder aen-gedient, dat zy hadden gehoort, wat haer Principalen haer hadden gerecommandeert, wasschende van de rest haer handen af. De Fransse Ministers seggen, dat 't compas verset, den Prins van Zel met sijn Broeder den Bisschop van Osnaburg, niet alleen selfs Ceur-Brandenburg gingen vinden, nemaer oock datten Prins van Zel had geratificeert het Tractaet van Bronswijck, waer mede d' Alliantie van de Princen aen den Rijn t' eenmael sijn perfectie kreegh: en was de Militie van dese Princen daer toe gereet. Den Spaensen Minister den Baron de Bergeyck toogh van Zel op Hanover, na Prins Johan Frederick: daer ged. Bergeyck denkende ten geheelen voldaen te zijn van sijne Commissie: Oock waren in Duytslant uyt Hollant soo veel Tonnen Gouts aengekomen, dat men hoop schepte, de Duytse wacker te doen marcheren. Dan de Auxiliare Legers, doense aen de Weser dicht by malkander waren, togen nae boven na Frackfort, in plaets van Westphalen in te trecken: Turenne insgelycx, om met sijn vliegende Brug boven Ceulen den Rijn te passeren, en de Auxiliare te Andernach, Coblents, of daer omtrent; dan door 't gedurigh regenen, bleven de wegen soo onbruyckbaer, dat d'een noch d'ander niet konde over den Rijn geraken: Onderwijl mosten de Franckforders, en die aen den Rijn woonen, dese Legers fourageren:

Daer

* Gelijck de Franssen in Hollant 't Dorp Waerden en andere Plaetsen in brant staken, 't geen de Inwoonders van hare Huysen van ver mosten aensien.

Daer wy haer op den Lantsaet ter naester Maent willen laten. De Fransgesinde seggen, dat doen de Auxiliare Legers by malkanderen quamen, den Graef Montecuculi tot haer in 't open Velt sprack de substantie van dese Woorden;

ICk verheuge my over uwe verschijninge ende aenkomst: Gy weet waer toe wy tsamen zyn geconjungeert, en wyl daer toe vereyst werdt goet verstant, daer door men mochte verkrijgen, daer men na ylt, oock de goede couragie en dapperheyt aen-gevoert, om wat vermogens te conserveren, daer toe yder sijn Soldatesque wille animeren. Soo recommandere elck goede Krijs-discipline te houden, hun te oeffenen in de Wapenen, 't welck in de rust dagen licht geschieden kan: Men heeft al wat traegjes gemarcheert: Dan kan niet dulden soo veele Bagagie wagens met Wyf en kinderen, die het Leger niet noodigh en waren: doch versta, dat yder Compagnie niet meer als 3 Bagagie-wagens met sich voeren, en Vrouw en Kinderen achter laten sullen: Deswegens dienen alle hooge Officieren, haer te mindere, en die de Soldaten met goede exempelen voor te gaen, en dagelycks, 's morgens, 's middags en 's avonts Gebede-uren en de H. Misse met haer te houden: En eyndelyck, alle soo treffelyck te strijden voor 't Ryck, dat Keyserl. Majest. een eeuwige roem daer door mocht bekomen: U versekerende, den manhaftigen van trap tot trap te doen op-steygeren in waerdigheyt: Daerom heb u in ons aenvangen Optocht scherp in-gedruckt, dat yder, als men in den marsch zy, of wel dat men halte hout, dan leven nae Keyserl. Majesteyts Ordonnantie, sonderlingh Godtvruchtigh, sich eerbaer en tuchtigh houden, op lijf-en levens-straf: Verbiedende insgelycks, dat niemant, 't zy Officiers of Soldaet, wie hy zy, met iemant te corresponderen, om de gestalte van onse gevoegde Legers te ontdecken: Iemant ontdeckt, sal de Keyserlycke Straffe sonder genade ervaren.

Den wackeren Grave de Monterey, noyt stil, verbeterde en dede reformatie op sijn Frontieren, Militie en Finantien, gelyck hy na Bergen in Henegouwen over Enguien op toog. verselt met den Prince van Arenberg, by wiens Broeder den Hartog sijn Excell: t' Enguien was onthaelt geweest, als zijnde Opper-Bailliuw van Henegouwen; 's Avonts te Mons komende, na alles wel afgesien, quam geswint weder den volgenden avont binnen Brussel. d' Outste Soon van den Ruart van Putten te Brussel geweest, vertrock in stilte van daer. Brabant was nu allesints dapper aengevochten, selfs de Luyckenaers klaegden, dat men hare Lantslien so sware Contributien af eyschten, waer over sy Gedeputeerden en sacken met klachten na Parijs sonden: Selfs toogh den Cardinael de Bouillon na Parijs, om te vertonen wat al schaemtelose gewelden de Fransse Militie in Luyckerlant (noch geen Vyanden, maer Geallieerden Landen zynde) waren doende, daer over men segt, dat de Coninginne van Vranckrijck, om alle d' ellenden, meest aen Roomsse Zielen gedaen, geschreyt soude hebben Monsr. Chamilly na 't Spa gegaen, scheen wel te beteren, dan storte daer na weder in: den Cardinael de Bouillon versocht hebbende aen den Rijngrave, Gebieder van Maestricht, dat hy hem wel wilde ontfangen, als befaemt van een der outste Vrienden van sijn Geslacht, so quam de Maestrichtse Cavallery, braef opgeseten, en den Cardinael ten 10 uren van Luyck, daer hy een quartier van de Stadt in een Pleyn sag gerangeert van wat Ruyters Maestricht bewaert was, elck op 't braefst uytgedost, daer by stelde sigh d' Infanderye ter lincker syde in Battaillje, tot aen de Poort der Recollecten aen St. Pieters Bergh: Als nu sijn Excell. was gearriveert, sagh men veel civiliteyten van wedersyden, hy besagh curieus de Cavallerye; den Heer Ryngrave tracteerden hem deftigh in het Clooster, alwaer over Tafel veel excellente discoursen voor vielen, te meer, wijl daer present waren Spangiaerden, Italianen, Fransen en Hollanders aen een Tafel: eyndelyck liep alles met de meeste modestie af, en klom ten 3 uren na middag de Cardinael de Bouillon te Paert, met sijn Geselschap, seggende, nimmer sag ick schoonder Cavallerye: werdende 3 salvos gedaen, waer mede den Cardinael met het hoogste vernoegen na Luyck vertrock. Het Luyckse Bisdom wierden nu van de-

sen Staet mede de Contributien afgeeyst : Dan die van Luyck verboden aen haer Onderdanen aen niemant te contriburen, maer daer tegens aen te gaen, die 't haer soude willen af-eysschen, en men gaf oock Commissie uyt, om als Volontairen te mogen sijn avontuur op hare Vyanden soecken. Wanneer Sr. Mean als goe man wegens Luyck te Maestricht quam, om te stuyten het onder contributie setten van 't Luyckx Bisdom, bevont men datte Fransse haer vry harder handelden: Evenwel om de Luyckse Boeren op 't Lant te houden, sont 't Capittel de Baron de Wier en andere, na den Hage aen sijn Hoogheyt, tot surceance van dit Contributie vorderen: Daer zy by over gelevende Memoiralen dapper op insisteerden. Den Cardinael verlangde na Versailles, daer den Coningh om de quade lucht bleef, doch de Coninginne was koortsigh: De Magistraet, of liever Lt. civil, en de Provoost van Parijs, versochten dit mael de Koningh wilde niet weder na Nederlant vertrecken, want door sijn Majs. lange absentie hare groote Stad te machtige schade had geleden, &c. gelijck oock de grootste Walse Steden hare Negotie als onder te voet getrapt, beklaegden den 7 deser verlooren te hebben den Heer Boudewijn van der Piet, seer out, en die 42 Jaren langh de Kathol. Maj. seer trou hebbende gedient, hadde bekleet de Charge van Raet Provinciael van Vlaenderen, daer na in den hoogen Raet van Mechelen, daer hy wegens de Spaensse Majesteyt was Procureur Generael, oock Cancelier van Gelderlant, en van daer naer Brussel geroepen, wiert gestelt in den Secreten Raet, oock Commis in de causes Fiscales: Had oock als Secreten Raet te Madrid by den Koningh geweest, en lest in de Limijt-schijdinge gebuyckt: Soo verloor door hem den Koning een trou en grooten maer Brabant een dapperen en prijswaerdigen Raetsheer. Men verheugde sich toen met 't advys, by de Geestelycken in Brabant ontfangen, het eene, dat seeckere Jongen van 24 Jaren, hebbende de Siborie gestolen, en in een Sack geleyt, door de Banditen van Napels gevonden, binnen gebracht, en den armen Dief daer over na de Roomse stijl is gevierendeelt, gekapt en gedoot: Het andere was dat van den grooten Bedrieger Franciscus Josephi Borri; hy wiert gevonnist den lesten Sondag van October in de Kerck van Minerva (Heydense Afgodin) onder de Preeckheeren een manier van abJuratie sijner dwalingen, die al hoog op genomen waren, wijl zy staken tegen de muts van 't geestelyck Habijt: Hy was ten dien dage gebracht op een publijck Schavot, daer een sijner partye (Priester) het Vonnis overluyt las, neffens sijn Confessie, (soo men seyde) en af-sweeringe: De Sententie wiert gepronuncieert door 't H. Officie; den Bloet langh op sijn blote kninen, met een wasse-kaers in sijn hant, terwyl men sijn abjuratie las; gedaen zynde, stont hy op, en bedanckte, (als de Dieven die men geesselt) dit Sacro Collegie voor haer heyligh Recht: Sulckx geschiede ten bywesen van duysenden Menschen, om te sien hoe het met desen grooten Ketter soude af loopen: hy was omringt als een Vagebont van veel meer andere, want sijn guarde waren mijn Heren de Verklickers, Deurwaerders, Luysevanger en Bespringers, alle Officiers van 't H. Officie: Dese Ceremonie liep af in presentie van verscheyde Prelatie en 't Sacro Collegie, daer ontellijcke Menschen op toe vloeyden: Als nu sijn Excell Borri (gelijck hy dien titul in Duyslant droegh) rondsom hem sagh swieren een getal van Sergeanten, Diefleyders ende swaertdragende Canaillie, die de Justitie te Roomen voor Nachtloopers huuren, viel hy (soo een gesonden Boer) wel tweemael van sijn selven, en men bracht hem by avont weder in 't H. Huysje: Daer van daen men hem voerde (als een schandelijck Instrument in Christenrijck) na Lorette: Met die speciale ordre dat

dat hy dagelijckx het Credo, en yder Weeck de Boet-Psalmen most lesen: Ende met hem wierden al de Hoeren uyt Romen gebannen, dan wete niet of zy dat geobserveert hebben, ofte ten ware datse op de wegh van onse L. Vrouw te Lorette, volgens gewoonte, daer beter fortuyn wilden af-wachten.

OCTOBER 1672.

NA dat nu * Borri als geseyt / door ordre van den Keyser gevangen / en by de twee Jaren te Roomen op-gesloten was geweest / soo was hem mede belast / doen hy nae Lorette wierdt gevoert / eens daeghs te communiceren: Den Paus verhaelde in eene Audientie aen den Spaenssen Ambassadeur / hoe onnut sulcke Ketters in de Werelt waeren / en dat men die oock niet behoorde te maintineren: By-voegende / dat uyt de Nederlantsen Oorlogh veel onheylen (soo niet tijdelijck by-geleyt wiert) te gemoet sagh; dat het alle Christenen waeren / en beter gedoopt in een Kerck / als dus malkanderen den Oorlogh aen te doen: Dat men most dencken hoe veel lieve Catholijcke Zielen in de Kloosters / behalvens soo veel daer buyten ten prope men aen de woedende Soldaten op-offerde: En sijn Brevetten aen alle Christen Princen saude affenden / sijn Nuncii gelasten / desen schaedelijcken Oorlogh niet te voeden / maer liever 't behoeftige Poolen tegens de woeste Barbaren / Turcken en Heydenen by te springen / daer door men niet alleen de naem / maer oock de daet van d'Alderchristelijckste soude verdienen. 't Woeden der genaemde Christen Princen verhefte sich dese tijt met het creveceur van den Paus / want hy bedroeft / aensiende de goddeloose en ydele voornemens / 't bederf van soo veel Landen en Menschen / daer onder so veel onnosele Zielen door uytgevoerde Zielen verbrant / geschonden / gerooft / en als had men het op Candia geleert / geen Zarazijn slimmer konde doen. Soo wiert den Paus melancholijck en seer bekommert over de arme / ellendige en gescheurde Christenheyt: hy geloofde niet langer de deuntjes van d'uytheemse Ministers / die

* Franciscus Josephi Borri, eer hy uyt 't H. Huysje van d'Inquisitie gingh, quamen daer veele Mannen en Vrouwen, selfs Princen, Princessen, Ridders en andere van qualiteyt: Sijn uytgangh was door een rangh van 's Paus Lanciers: En klom op 't gerechte Schavot met gebonden Handen, daer in hy een brandende Flambeau droegh, en bleef knielen soo langh men sijn Sententie las, daer hy wierde beschuldigt en gecondemneert in eeuwige gevangenisse: *Om dat hy was geweest een Inventeur van een nieuwe Ketterye*: En tot penitentie van sijn Sonden sijn Leven langh te dragen het Kleet van d'Inquisitie, met een root Kruys op de Borst, en een op de Rugh: Stont seer verbaest te hooren van een eeuwige Gevangenisse: maer de Inquisiteurs troosten hem hier mede, dat by aldien men desen genadigen wegh voor hem niet en had gebruyckt, het voorseecker sijn Leven soude gekost hebben; En dat alleen dese gunste hem nu geschiede, om dat hy al over 13 Jaeren sijn dwalingen had af-gesworen; het welck hy nu ratificeerde aen Handen van de Inquisitie Heeren Casaneeta, Vader Pozzobonelli, &c. Waer op de Paus van blijtschap, wijl Borri seyde te confirmeren syn abjuratie, rondsom de Sonden vergaf: Ende daer wierden Indulgentie-Brieven, aen die present quaemen, uyt-gedeelt, want dese Ceremonie duurde wel 5 uren langh. Alsulcke Indulgentien wierden voor 't arme Poolen gedaen, daer de Coninginne Christina expresselyck over schreef aen den Coningh van Sweeden haer Cousyn, omme toch Poolen te seconderen tegens den Turck, alsoo oock den Paus (die sich 't Hooft van de sichtbare Kerck noemt) daer toe ettelijcke 1000 flor. had doen remitteren.

die elck naer hun intrest sluytende / van Savoyen wel haestweder een andere Oorlog in Italien soude doen, overvliegen: De Fransse Ministers bleven noch daer by / dat haeren Coningh 't algemeene best socht: Maer soo haest P. Nitard (Spaensse Gesant) dit vernam / gingh hy by den Paus / vertoonde de selve / wat sincere en seeckere reden die hadden / welcke het overswalpende Oorlogen der Fransse / die alle Princen dreygden te verderven / te stuyten / noemende 't Fransse woeden un torrent infectueux, qui n'ont pour but que l'oppression des Princes & de leurs Estats. Als nu den Prince Regent van Portugael van de welcke men een descendent verwachte / partye gelt nae Romen had over geschickt kreegh hy door de vlijt van Cardinael d'Estree de macht / dat hy de Bisschoppen in Portugael soo veel salaris mocht toeschicken / als hy yder uyt gunst begeerde. Den Bisschop van Munster kreegh mede een Brevet van den Paus / die hem toe-gesonden wiert / dat hy 30 Jaren langhmet sijn Successeurs soude mogen disponeren van de Geestelijcke Beneficien in de geconquesteerde Plaetsen. En soo gingh den Paus na 't Casteel Gandolfo / omme lucht te scheppen / en volgde de Coninginne Christina mede derwaerts / ten eynde dese Herfst daer verluchtende te consumeren.

Soo haest den Franssen Ambassadeur de Nointel van Constantinopolen te Adrianopoli / op 't recommanderen van den Primo Visir / was gearriveert / soo en heeft gedachte Primo Visir / 't gunt hy belooft had / niet gehouden / sijn Schouders op-treckende / dat wijl den Grooten Heer vertrocken was / hy niet alleen konde doen / want aen des Grooten Heers reyse na 't Leger was meer gelegen als met hem te handelen: Maer dit dede hy om hem te onderhouden / seggende / Keert weder na Constantinopolen, wy sullen den Caimacam ordre toe senden, om met u op alles, wat gy voort brengen meugt, te tracteren. Waer op Monsr. de Nointel sijn Audientie van afscheyt versoeckende / kost die niet verkrijgen / noch oock Paspoorten voor hem en de Fransse Schepen / die hem te Constantinopolen hadden gebracht / en noch daer lagen / en met de welcke sy gaerne weder na Vranckrijck wilde vertrecken: Dan men seyde / wegens satisfactie wist men niet / maer Paspoort voor sijn Schepen / den Caimacam was suffisant hem daer op te voldoen / &c. Toen den Franssen Ambassadeur nu weder te Constantinopolen quam / seyde den Caimacam / hy en had geensints ordre: Onderwijl hy stilswijgende aen de Capiteynen der voorsz. Fransse Schepen bevel gaf / niet van de Reede te vertrecken / op peyne van 't Leven: En doen most de voorsz. de Nointel weder naer Adrianopoli om Paspoort / zijnde 22 mijlen van daer: Sendende wegens sijn Meester den Coningh van Vranckrijck Sr. Delrieux en sijn Secretaris weder te rugh / om sijn Majesteyt te vragen / hoe langh hy aldaer / en op wat tractement hy daer soude blijven. 't Scheen de Turcken op de Fransse gebeten waren / soo over 't werck van Gigery / Candia en oock nu / dat die Majesteyt als een Alderchristel. Coningh op de Middelandse Zee door d'exercitie der zijne / geen Turcken / veel min Barbaren / de voet wilde geven / om sijn Landen aen de Zee-kant / als in Spangien / door dese Roovers met 't devasteren en af-halen der Schaep-herders en Boeren (onaengesien de op-gerechte steene Toorens / die / om zeyn te doen / van Gibraltar de Straet in / langst de

Zee-

Zee-kusten staen) niet te lijden / gelijck dickwils doen / onder Marseylle / Toulon / &c. de Menschen af en in slavernye wegh voeren / diese dan verkoopen aen oude Schacheraers / sulckx dat men naeu weet waer zy vervaeren zijn. Den Hemel scheen noch met het verbranden van Pandria te Madrid niet genoegh / daer men de dood e Gebeenten der gebraeden Menschen heeft uyt-gehaelt / begraven en Ziel-missen voor dese vertaste Zielen laten doen / maer oock den 30 passato ontstont over geheel Spanjen een maniere van een Orkaen : Omtrent Madrid was hy soo furieus / dat hy Daken / Schoorsteenen en Gebouwen om ver smeet / ja selfs Toorens en Klocken daer uyt der aerde bonsden / invoegen de schade hier aen de Getimmerten ende buyten aen de Boomen seer groot is geweest / selfs langst 't vlacke tot Prado en Buon Retiro : Maer dit was niet te vergelijcken / 't geen den selfden dagh by nae in alle Gewesten van Spangien is overkomen / want desen gruwelijcken Orkaen heeft doen beyde ter Zee en te Lande gedomineert. De schade die desen dagh in Andalusia / Gallissien / Castillien / Granada / Valenza en Biscayen geschiede / wert by de Spanjaerden onwaerdeerlijck geacht : Maer 't aenmerckelijckste was / dat 3 daegen daer na de Silver Gallioenen uyt West-Indien komende / en omtrent het Eylant Tercera hier af geen gevoel en hebben gehad in haere aenkomst : Dese Armade quam van Nuovo Hispania / onder Henrique Henriques zeylende van uyt de Havane tot Cadix en Barrameda in 63 dagen : Dit dede 't Spaense Hof haeren Orkaen ende veel tegenstrevingen vergeten : Want dese Gallioenen brachten mede 5 Millioenen Paracons in Silver / en 3 in Vruchten / als Couchenille / Indigo / Campechie-hout en Cacao : Voor den Coningh noch 2 Millioenen : De Vloot bestont in twee Oorlogh en 12 Koopvaerdy-schepen : hare Carga was aldus :

4000 Carragenise Huyden.
12 Tanegas, of by de 602 ton Cacao.
1600 Kisten Indigo.
4000 Roben Conchenille, groote partye Campechie-hout.
900000 stucken van Achten voor den Koningh, zijnde een vijfde alleen van het Silver, dat maer aen-gegeven en ge-enregistreert is.

Brachten mede Brieven van den 30 Mey uyt Cartagena / daer toen de Gallioenen van Peru laegen / en soo voorts vertrocken na Porto Velo / meldende / datter groote quantiteyt Silver uyt Panama te verwachten stont : Ook was men doende / om gedachte Stadt Panama in een beter Valleye by Porto-rico te herbouwen / niet alleen met treffelijcke Loges ende Huysen / maer oock met brave Fortificatien / om niet meer soo plotselijck overvallen te werden. Als de Gallioenen te Cadix op de Reede gekomen waren / sagh men daer een Frans Schip met 46 stucken van St. Malo in de Baey : Den Spaenschen Generael Duc de Veraguas verkondschapt / dat desen Zeyldoeck-handelaer stijf 10 Tonnen Gouts in Stucken van Achten by nacht had over gekregen / sonder de coustume te betalen / behalvens noch een goet gedeelte Indiaensse Vruchten ende Goederen / tot een groote waerdye / sont sijn Chaloup aen boort hem te ondersoecken / maer die weygerde t'inquireren / en wees alle Chaloupen af : Hier op quam 't Spaens Fregat / en gaf hem een gantse Lage / en dit passeerde soo twee à drie mael over en weder : Wanneer 't Frans Schip / sijn Kruyt in de brant / 't Schip in de lucht vloogh / werdender van 140 maer 12 Zielen behouden ; het ongeluck raeckte oock den natuurlijcken Soon van den Prins de Montesarchio,

en Don Pedro Sylva y Cordua, die hier doot geschooten wierden / Don Francisco Alvares en andere gequetst: Op die tijt waeren op de Reede van Cadix noch 3 andere Fransse Schepen / yder van 20 stucken / oock rijckelijck geladen / maer of zy / of de Spanjaerden niet verder denckende / lieten de lorrendraeyers gaen. De Coninginne sont strackx upt dese Gallioenen in geude specie 2 Millioenen voor de Militie in Catalonien. De Nederlantsche Caepers Biscayen en Galissien tot hun aenloop hebbende / brachten te St. Andera in Biscayen op over de 32 Engelsse ende Fransse West-indis-vaerders / met Suycker / Seep / Taback / &c. gelaeden / selfs oock Schepen upt Yrlant met Huyden / gerookte Salm en Traen / diversche van Portugael en Vranckrijck komende van Terraneuf. De Spaensse tot St. Andera siende datte Zeeuwen daer daegelijckx soo veel Prijsen op-brachten / deden upt gierigheyt de Kaepreeders ongelijck / handelende op 't verkoop van 't veroverde / dat een derde oock wel de helft minder als 't behoorde / gemaeckt wiert: Waer over onder de Matroosen van seeckere Commissaris Nicolaes van Hooren upt Zeelant over de groote violentien klaegende / raeckten de See-lien tot St. Andera in tumult / wijl de Fregatten / alsoo geen gelt ontfongen / in See konden gaen: Men sag de Spaensse Have-meester alles na hem nemen / haelende de zeylen van de Schepen aen Lant / belettende d'Eygenaers der Prijsen niet aen boort te mogen vaeren / in somma / men speelde den meester over 't geen een ander had gedacht hem gerechtigh toe te komen. Twee Zeeuse Kapers onder een Vloot Engelsse Barbados-vaerders komende / namen 7 daer af / sendende de rest naer plonderingh in de gront; maer toen zy voorby de Maes quamen / en dat eenige Engelsse Schepen oock van de Temse en Fransse / soo men meende / een aenslagh voor hadden / geraeckten Goeree / den Briel en den Haege in allarm; dan dat onweder verging haest / alsoo eenige Visfers aen boort der Prijsen zijnde / bevonden die te bestaen in een Galjoot van Bristol / met Loot / leere Vellen en Boter na Lissabon / 2 West-indis-vaerders met Suycker / Cattoen en Gengber / de rest waren van Meeuwis / Barbados / &c. met suycker en Taback / der op-gemelte Vloot.

„ In dit woelen quam een Moorse Edelman in Africa met een witte Vlagh
„ over tot de Christenen / daer op sijn Character geschildert stont / dat dit sijne
„ Credentiale was / &c. Hy reed tot de Gebieder van Tanger met een Present /
„ seggende / hoe 't gantse Lant in Wapenen was: En datter van plaets tot
„ plaets een overhoop gopinge van de Regeeringe zijnde / soo was den Koningh
„ Muley Ismaël in een soodanigen oploop vermoort / door de ontsinnigheyt van
„ de wreede Mooren: 't Lichaem was versonden / men wist niet waer: Prins
„ Gaylant, (een gaeu Heer) was dies weder (als bemint) op den Troon geklom-
„ men / krijgende alle de macht en dispensatie der Militie te Water en te Lan-
„ de nu weder geheel in sijn macht / die men hem soo langh in wederwil van de
„ Ingesetenen ontfutselt had. Alsoo sprack de Vaendrager dan: Dat Prins
„ Gaylant niet alleen en was herstelt in sijn oude digniteyten der Voorsaten / maer
„ de macht van 't gantse Lant als in een ogenblick in handen had gekregen:
„ Terwijl diversche quamen bedelen om Regiment -stock / en gelijck die van
„ Tetuan haeren Vice-roy liever upt-schopten / als behielden / &c.

Den Fransse Graef d'Estree was den 14 noch aen St. Heleens-poinct / en wierdt door 't quaede weer t' elckens belet op sijn voor-genomen Desseyn t' zeyl te gaen; oock most hy 's nachts in groot pericul ter halver Zee anckeren. Onder dies was op Cadsant en Zeelandt / den Briel en oock noort aen / ordres gestelt / soo dat niet dorvende landen met 60 Engelsse / die sigh daer by souden voegen / geen buyt en kregen / als dat verschepde van hun Schepen op de Hollantse Zee-strant / die seer gevaerlijck is / zijn vergaen / die men in Engelandt divulgeerde waeren gaen convoyeren: Nu gebeurden 't verschepde kleyne Kapers oock / datse overloopen / en gelijck 7 a 8 Ooghbooten op 't Sant wegh gesleept wierden / daer weynigh Krijgs-konst aen was: Seecker Kaepertje van 8 stucken genomen / sprongen d' Engelsse daer op / vergetende / datse geen Victualie hadden / en niet konnende landen / drijven zy ter zeewaerts in / daer zy acht dagen op huys hielden / niets hebbende als 3 Engelsse Honden en 3 Flessen met Brandewijn: dese Lieden waeren soo jammerlijck gestelt / dat soo men de afgekomen gelooven magh / zy in Engelandt quamen Mast en Zeylloos aen-gedreven / daer van 40 in Zee aen Landt swommen / maer de overige niet dan sout Waeter te drincken hebbende / sprongen daer na als desperate in Zee / wijl sy die dranck niet konden verduren. Dus sagh men de Engelsse in plaets van buyt oock slagen krijgen / doen haer Kool-schepen verstropt / en haer Fergatte Kent Cap. Wood, van 54 stucken by Lijn most stranden: sijn armste Maets / die in de Boot niet mochten / meenende 't Landt te beloopen / verdroncken: 't Fregat de Lincoln daer by / dacht wel yets te salveren / maer had selfs genoegh te doen om over Bancken van ende naer Jarmuyen heen te raecken. Den Graef van Schombergh willende Engelandt komen besien / was tot Calais een Jacht daer toe verbaerdight. d' Heer Jonathan Atkins wierdt doen voorsien / in plaets van d' overleden Ridder Thomas Daniel, een der outste Capiteynen / met 't Majoorschap van 's Koninghs Guarde. Den Coninngh sijn Coningin op gewacht hebbende / toogh van Withal met sijne Staet / om 't Saysoen te genieten / en de Londise kool-lucht te vermijden: Hy gingh nae Woolswijck de Scheeps-timmeringh besien / wijl daer een nieuwe Charles wierdt gemaeckt. En een keertje langhs de Zee-kant tot Plemuyen toe wesende doen / trock dieper in 't Landt door Exester: Alwaer sijn Majest. (door den Alderman en Regeeringe getracteert) doe voort-bracht / Dat zy hem alleen getrouw gebleven waren in de Rebelly van Cromwel: En om dit / en dat sijne Majests. Suster Madame d' Orleans in haere Stadt was geboren / vereerde sijn Majesteyt haer met eenige vryheyt; en beloofde haer sijn Susters Conterfeytsel daer na over te senden / om op 't Stadhuys ter eeuwiger memorie op te hangen / en wijl 't selve lange mochte voor de Nakomelingen dienen / is 't voorsz. Conterfeytsel in een vergulde Kasse opgeslooten / om aen 't Volck niet anders dan op Kermis en de H. Dagen ter eeren van 't Coninckl. Geslacht te vertoonen. Weder om wierde voor den Hertogh van Jorck nae den Keyser gesonden / om de Princesse van Insbruck ten Huwelijck te versoecken / 't geen geconsenteert wierde / dan daer van is dit Jaer geen uytkomst geweest. Toen prorogeerde de Brittannise Maj. oock het beroepen des Parlements / 't geen van April tot in October verlenght was / om gewichtige redenen van Staet / tot den 14 Febr. in 't volgende Jaer. Na dat sijn

Maj. op de Top-hal goede Vrienden en die van de Artillery had doen tracteeren / soo wierdt door den Hertogh van Ormont en Arlington / op 't Huys te Windsor den Hertogh van Ossery oock Ridder van de Kousseband gemaeckt / welck na gewoonte met heerlijck tractement en Ceremonien wierde volbracht.

Te Parijs was de Louvre dese tijt wakende: Posten quamen van Genua / berichtende / dat Sr. Gaumont het soo verre had gebracht / dat soo de Genevoisen Oneglia wederom gaven / den Vrede was gemaeckt. Men hoorde te Genua oock den Spaenssen Gesant D. Antonio de Mendosa, staende voor den Hertogh en den gantschen Raet spreecken / 't gunt meer als 100 gequalificeerde aenhoorden: Had daer nae secreeten Audientie by den Hertogh / specterende over de swevende tijden: Den kleynen Raet verstont / dat soo men categorische antwoort van Parijs met de af gesonden Post kreegh / zy wel een Stilstant van Wapenen wilden toe staen / terwijl men echter met de Oorloghs-preparatien geensints en moght stil staen. Duc de Savoyen had onder dies noch vermaeck te Ceva met sijn voornaemste Benden te verschijnen / soeckende de Poste Penna / anders Ovana / hier ende elders weder de Genevoisen dapper tegen / voorsiende met alles wat men bedencken kon / Post van soo groote gelegentheyt: 't Gebeurde dat den Marquis Serra / zijnde upt-gereden na de Vlecke Novi / daer in een Bergh spelonicke / waer 3 Cannons hadde geplant / wierde gevangen. De Turckse Kooplien in de voornaemste Italiaensse Koop steden / waren dese daegen soo stout / datse over 't in-nemen van Kaminiec over al brafferyen aenrechten / ja selfs Kaersjes ende Vuurtjes ontstaken: waer over men onder de R. Geestelijckheyt ongenoegen schepte. Aengenaemer was het / dat d' Ongaren den Keyser door een Amnestia van de sorge ontlaste / van dat Vranckrijck de een of d' ander ongevoðigh Vorst soude op-maecken / om daer een Deur in Christenrijck / ende een Kettingh van Verraders upt te vinden: Veele seyden / dat Vranckrijck in dit troubel-waeter wel geern wilde Visschen / om alsoo den Keyser mat / hy vars / Corona Imperialis te gauderen. De Fransse Academie te Parijs liet doe by Placcaet affigeren / dat sy op St. Louys de Prijs der welsprekentheyt soude uptdeelen: de eerste Prijs was een Crucifix of Louis van Gout / 300 gul. waerdigh / de tweede een goude Lelie / van gelijcke waerdy: 't Subject van de Poësye was / volgens de intentie van Sr. de Balzac: Van de kennisse ter Saligheyt, tot wederlegginge der ydele en quade kennisse, oock curieuse, verfoeylijcke en verboden wetenschappen, volgens de woorden: *Abscondisti hæc a sapientibus, & revelasti ea parvulis.* Tot dese disputen mocht yder toe-gelaten werden; mits hun nae de Rechters der Academien regulerende: Twee uren langh mocht het discours duren, en geeyndigt met een kort Gebedt aen Jesus Christus, sulckx als de Theologise Doctoren, daer zijnde, souden approberen: Immers van alles konde by den Drucker des Conings en 'd Academie nader onderrecht werden. De Prijs die door 3 onbekende op de Poësye wiert gestelt / was 't subject: Op de eere die den Coningh aen de Fransse Academie heeft gedaen, dat die heeft believen aen te nemen de bescherminge des selfs, en op de Louvre plaets te verleenen. Oock soude niet verboden zijn / alles wat tot lof van den Coningh was / voort te brengen / doch niet meer dan in 100 Vaersen / maer op de Gebeden en Conclusien stont geen prijs. Barent van

Saria C

Sariac, Bisschop van Aire in Gasgone / storf den 12 deser op sijn Kasteel; de arme luyden gaf hy geern / dan de Ketters joegh hy wegh / hebbende uyt over 4 van hunne Kercken te neder doen bonsen: Dan kon het Stiere loopen / in sijn Bisdom in swangh / niet beletten. De Fransse Majesteyt dede doe een Millioen Renten verkoopen van verscheyde Heeren hare Landen / en dat aen particuliere / die daer lust toe hadden. Den ouden Simon Hertogh / van 70 Jaren out / nam dese tijt de couragie noch te trouwen de Weduwe van Monsr. de Neubille / die seer rijck / en noch geen 25 Jaren out en was. Den Hertoge van Anjou storf dese Maent / waer over de Koninginne van Vranckrijck soo bedroeft was / datse meer onlust uyt dit verlies / als blijtschap uyt alle sijn Majesteyts Conquesten konde scheppen. Men begost op de Louvre nu te spreecken / dat Vranckrijck om verscheyde insichten wel Vrede met Hollandt wilde maecken: Over welck subject den Alderchristel. Koningh aen de Sweetse Majesteyt den volgenden Brief liet afgaen:

Copye van den Brief van den Koningh van Vranckrijck, geschreven aen den Koningh van Sweden, berakende de Vrede met de Hollanders.

SEer hooge, seer excellente, en seer machtigen Prince, onsen seer lieven en de seer wel beminden goeden Broeder, Cousijn en Geallieerde. Wy hebben veelmalen aen uwe Majesteyt getoont hoe gevoelyck op de preuven die wy hebben ontfangen van uwe Vriendtschap zyn geweest, ende den Brief die hy heeft geschreven, en in onse Handen berust. Met 't meeste playsir hebben wy gesien 't bysonder Intrest die gy genomen hebt in de geluckige Optocht onser Legers, ende dat gy mede deelgenoot wilt wesen van onse Victorien door vreughde, die u genegentheyt tot ons 't selfsde doet in gedachten brengen. Soo en konnen wy oock niet minder verwachten van die strickte redenen daer wy mede vereenigt zyn, en die soo dickmaels in de grootste voorvallen, selfs na 't Intrest van Vranckryck en Sweden hebben uyt-gebracht. Maer soo wy willen gevoelyck zyn aen favorabele sentimenten, die uwe Majesteyt heeft gegeven in een Oorlogh, die ons eygen glorie en welvaren van onsen Staet ons verbonden had die aen te vangen, soo en zyn wy niet minder voor die geene die aen ons doen blycken, dat wy alles door een glorieuse Vrede konnen ten eynde brengen. Wy hebben geconserveert de . . . . in 't midden selfs van 't gewoel onser Wapenen: En de selve gerechtigheyt die wy haer hebben doen nemen, hebben wy altoos gereet bevonden, om oock die te quiteren, dat wanneer wy souden konnen op billijcke en eerlijcke Conditien, met soo veele voordeelen als mogelyck op onse Vyanden, en al de geene die wy noch sullen komen wettelijck te bejegenen, en 't heeft ons niet doen vergeten dat in de Victorien berust een geheel andere glorie selfs wel als in die van ydelheyt. Ende dat die van Vrede te verkrijgen niet veel minder en is van consideratie, uwe Majesteyt heeft met gants Eurpa gesien, dat hy is geweest tusschen de Handen onser Vyanden, om te profiteren van voordeelige dispositien, die wy hebben doen te voorschijn komen volgens Accoort aen hun: Noch willen wy u oock wel tot getuygen hebben der geener, die ons het publijcke reste aen brengen, wy daerom soo veel te aengenaemer willen aen-nemen die Mediatie, waer in gy ons hebt willen confirmeren door den Grave de la Garde, uwen Envoye Extraordinaris: En op de aenbiedingen die gy ons tot noch toe hebt gedaen, door den Grave van Koningsmarck, uwe Ambassadeur in ons Hof. Uwe Majesteyt vint die selfsde genegentheden by den Koningh van Groot Brittannien, en de selfde Justitie, de selfde vriendtschap, en de selfde redenen, die wy soo engh hebben vereenigt met den selven Koningh tegens de Staten Generael, so voegen wy hier by dan op het Persée toe te staen de Conditien van een equitable Vrede: Dat is, 't geene gy uyt gevolgh deser saecke onderkennen sult: En soo de Vyanden niet by en brengen die selfde dispositien kan u Maj. contribueren, om 't selve te restabileren. De rust van buyten 't Keyserrijck als sijn eygen intrest laten wy wedersydigh om die slechs van binnen staende te houden: Waer op wy Godt bidden, dat hy u seer hooge seer excellente, en seer machtigen Prince, onsen seer lieven ende wel beminden goeden Broeder, Cousijn, en Bontgenoot houde in sijn heylige en waerde bescherminge. Geschreven te Versailles den 15 October, 1672.

Uwen goeden Boeder, Cousijn en Geallieerde.

LOUIS.

En veel lager,

AERNOUT.

Terwijl quam den Graef de la Garde upt Sweden als Mediateur en Gesant te Londen / en Graef Tot te Parijs / die beyde welkom waren / en na verkregen Audientie / hare aen-geboden Mediatie by de repectibe Koningen geaccepteert wiert.

Als de Deensse Majesteyt sigh sagh gedreygt van verscheyde kanten / so dede de Staten sijns Rijckx vergaderen / alwaer den Koningh selfs in Persoon verscheenen is / en sprack tot de geheele Vergaderingh seer vigoureus wegens de troublen die men tegenwoordigh segh in het beste gedeelte van Europa: En speciael wied' Autheurs daer van waeren: Voorders openbaerende wat voor een Ligue met den Keyser en de Vorsten van 't Duytse Rijck hadde gesloten. Oock quam Prins Herman van Baden wegens den Keyser binnen Ceulen / vragende: 1. Of zy by dese tijt niet wilden eenige Keyserse Regimenten tot hare protectie binnen nemen, behalvens andere van de Westfaelsse Creyts, die Keyserl. Majesteyt nu by de hant hadde. 2. Datse hare Stadts Fortificatien terstont mosten op maken, en ten 3. Dat zy Ceulenaers een eynde mosten maken van soo veel vryheydt de Fransse te geven in 't leveren van Munitie, daer in men als noch gecontinueert had gehad. Dan wierdt in alles met de meeste satisfactie weder naer Weenen gedepescheert. Een ander hupe sagh men in Opper-Ongaryen / daer partye Boeren / slechte Lieden en Studenten oproerigh / d' oude en ongefortificeerde Stadt Esperies in-namen; zy hadden wel geen Coningh / maer diversche Generaels / als Petrosky, Sepesey, Paul Rende, Gabor en Succary Matthias, dese lieten de 150 Soldaten die daer in lagen over 't Gebergte na Polen geleyden / op dat zy haer niet weer by de Duytsen souden voegen: Zy ruckten oock voor 't Casteel Joste / 3 mijl van Casschau / en 't Casteel Onod / stelden over al de wet / en stuyteden selfs de Keyserlijcke Legers door 't af-kappen van een geheele Bosschagie Boomen / daerse alle passagien mede besetten. Al het woelen der Fransse te Regensburgh kon geensins bewegen de 3 Staets-kaemers van 't Rijck / om te ordonneeren / dat men upt Keulen / gelijck den Marquis de Pilseur sulckx daer mede versocht / het Regiment van den Marquis de Grana soude lichten / even als had Vranckrijck daer te gebieden: Den Rijckxdagh en de Magistraet van Ceulen sloegen 't selve absolut af: Doch hadden de Fransse binnen Ceulen / als waeren het Vrienden / soo veel vryheyt / datse alles koopende / mits betaelende / vry in ende weder upt gingen / en langst den Rhijn daer binnen quaemen. Maer den Hertoge van Gulick-Onderdaenen wierden gewaerschout / met haer beste Goederen sich in de sterckste Plaetsen te begeven / alsoo de Fransse op haer Landen souden komen te logeren. Te Regensburgh op den Rijckxdagh quaemen de Protestantse Cantons van Switserlandt / soo men seyde / den Keyser tegens Vranckrijck aen-bieden een Leger van 10000 Switsers / op conditie dat de selve tegens Vranckrijck souden werden gebruyckt / en by 't Duytse Rijck betaelt. Den Franssen Minister de Gravelle quam doe met 3 tonnen Gouts aen Wisselen by Keur-Beyeren / om te bewegen tot de Fransse zijde / en desen Minister leverde oock een Memoriael over aen des Rijck-Vergaderinge / klagende: Over Cur-Brandenburgh en de marsch sijner Troupen, en de Alliantie met den Keyser, en dat hy niet anders dan satisfactie van sijn Doorl. had verwacht; 't welck men

hem

...em niet belooft en had, wyl dat na datte Franse waeren gekomen aen de kant van Holant, dat hy doen versekeringe soude geven, soo 't hem beliefde: Maeckende ock mentie, als of daer over d'Alderchristel Koningh de Mediatie van 't Keyserijck versocht. Dan men wilde sigh daer mette querelle der Franse en Holanders soo niet bemoeyen/ om haer de Armen te binden van te doen wat hun beliefde. De Fransse Creaturen hadden al by diversche Stenden het stuck van de Mediatie smakelijck gemaeckt/ maer om sulckx uyt de naem van 't gansche Keyserrijck te doen/ antwoorde men/ dattet geensints tijt en was door den Keyser noch het Rijck/ en dat men aen Loraine wel had bespeurt wat succes men met Vranckrijck in 't medieren had gehad. De Auxiliare Legers/ gelijck geseyt/ veranderden in 't begin van dese Maent haer cours keerende door 't Lant van Hessen en Fulda na Kobelents: Den 25 passeerden Eyssenach/ recht door Werra en Kreutzbergh: 't Hooft-quartier te Herieshausen: Den 26 te Heringen: Den 27 te Kirckhassel/ 1 mijl van Steynfelt/ en soo na Fritslar: Den Bisschop van Straetsburg wel af siende/ dat dese Legers soude den Rhijn trachten te passeeren tot ondienst van sijn Meester/ trock naer Kobelents/ en versocht Keur Trier/ dat hy dese Legers toch de passagie wilde af-slaen/ en de Brugge over den Rijn af-smijten: Maer Keur-Trier gaf hem in plaets van dat een scherpe antwoort. De Auxiliare Legers waeren nu dese Maent by Franckfort gekomen/ alwaer sijn Doorluchtigheyt van Brandenburgh met sijn Gemalinne/ de Keur-Princen/ Vorst van Anhalt/ Paltsgraef van Simmeren/ met een gevolgh van 50 Cavaliers wiert in-gehaelt door een statige Kompagnie Burgers/ 't Kanon 3 mael gelost/ treckende alsoo na haer Logement door de gewapende Burgerye ten wedezijden: De Magistraet vereerde sijn Doorluchtigheyt met Spaense Wijn/ 30 Achtel Haever/ en de Keurvorstinne met een silver Kasje ende ander silver Servis met Konfituren: Nae gehouden Maeltijt/ daer by sigh oock den Marquis van Dourlach bevont/ begaven sigh hoogh-gedachte Heeren na 't Raet-huys/ daerse van de Magistraet met een kostelijck Kollation wierden onthaelt: Gingen van hier 't Amonitie huys besien/ onder welcke 't gebeurde dat eer sijn Doorluchtigheyt na Bergen ('t Hooft quartier) vertrok/ dat hy ter Maeltijt by Keur-Ments was/ die ter rechter hand sat/ de Princen van Anhalt ende andere ter lincker zijde/ oock den Marquis van Baden Durlagh/ ende veel andere: Toen sprack Sondaeghs daer aen sijn Doorluchtigheyt van Brandenburgh met Keur-ments op 't Casteel/ seggende: Mijn Heer en waerdige Prins: 'k Segge dat wy te Velde komen met een t'zamen-gevoegde en sincere Keyserlijcke Duytse Macht, tot behout ende teecken dat wy 't Duytse Rijck willen conserveren: Wy dienen u dan aen, dat ghy met ons in een nootlot sult aen-vangen: En daer mede vaert nochmaels wel. Dus vertrock Keur-Ments/ en men sagh wat 't Keyserrijck in sijn schilt voerde; daer den Hertogh van Lotharingen niet ver af en was: En de Marquis de Vaubrun was mede by 't Cabinet/ want het Fransse gelt versmolt dagelijckx.

Den 3 deser quam Monsr. de Turenne met 't Frans Leger door en omtrent ...ldorp/ hebbende alles gelicht wat uyt de geconquesteerde Plaetsen missen mocht/ trock boven Ceulen langst den Rijn/ om de passagie te disputeren in 't passeeren sijner Vyanden/ selfs dat sy niet in 't Bisdom Ceulen souden komen: Belettende alsoo in het Rijck des Ryckx-Armee selfs de passagie: Het

welck

welcke Keur-Saxen/ Lunenburg/ Denemarcken en andere siende / en dat Vrankrijck over alles 't Dominium socht / maeckten en slooten zy een * Alliantie: Onderwijl vluchten 't al nae de Steden omtrent Keulen: 't Lant van den Berg hadden de Fransse gants verwoest / en toen zy by Andernach quamen / sont den Keurvorst uyt Coblents aen Turenne een Edelman tegens / met begeeren / dat hy toch beter ordre / op sijn Landen komende / wilde houden / &c. Van d'andere kant marcheerden d'Auxiliare het Water de Lahn / een wijl in 't gebiet gelegen hebbende / streefden na Hanauw / langst de Main te Rumpolp / en te Risselheym / 2 uren van Ments: Oock gaf Franckfort aen dit Leger 100000 pont Broot / en 1000 paer Schoenen. De Fransse toen zy van Wesel op togen naer Bockum / Dortmunt / Dinslaken / Hisselt / Starckenrat / Osterfelt / Mullem aen de Roer / Ketwich / Essen ende andere Plaetsen / ruyneerden daer niet alleen alles: Van seggen de Fransse selfs / Sie haben uns und den guten Leuten kaum das leben gelassen. Zy sloegen te Zaen een Brugh over de Roer / en trocken soo 't Bergslant vlack deur.

Den 20 passato hadden de Sweden op haren Rijcxdagh te Stockholm dese voorslagen gedaen: 1. Dat men den Coningh moste verklaeren tot sijn majoriteyt en mondigheyt gekomen te zijn om tot de Regeeringe te treden. 2. Dat men een overslagh des Kreygs wesens, beyde te Water en te Landt, most maken. 3. De Stenden mosten dan Geldt verschaffen. 't Welck geconsenteert wiert. Van 't arme Poolsse Rijck versamelde doe een Leger van 60000 man onder de Soon van den ouden Carnetzky, om den vorderen inval der Turcken te stuyten: Hier by quaemen de Littauwse Edellieden met haer Boeren 40000 sterck / dese spraecken ront uyt na geen Vrede te willen luysteren voor de verstoorders van 't Poolsse Rijck compareerden / maer datse den Koning wilden mainteneren: En (dat wat nieus was) yder der Malcontenten most op 't aen-dienen van den Coningh te voorschijn komen / op peene van confiscatie van al hun Landen en Goederen / en dat men daer de Soldaten mede soude betaelen: Dus wierden de Rebellen vogelvry verklaert / en op yder 1000 florijnen gestelt: Van de goetheyt des Conings maeckte dat den Aerts-Bisschop van Gnesna / zijnde den eersten arcboutant van dese Rebellen / alleen wiert van sijn Charges af geset / en gebannen in een Clooster voor al sijn Leven. Morsteyn, den Generael Thesaurier van Poolen / zijnde een van de Creaturen van den Palatijn van Cracau / wiens Goederen / als den Adel daer passeerde / geroofte wierden / soo gingen de stoute Poolen noch verder / want zy lieten al die met Fransse Dames waeren getrout / door den Zabel passeeren / en vonnisten noch alle die in 't Poolsse Rijck waeren / sulcx t'overkomen. De Poolsse Commissarissen aen den Turcksen Keyser gesonden / omme van Vrede te handelen / slooten eyndelijck in 't open Velt dese na-volgende Articulen met de Turcken:

Poincten

* Dit Tractaet was van Assistentie en mutuele defensie tusschen den Roomssen Keyser, den Coningh van Denemarcken, den Cheurvorst van Brandenburgh, de Hertogen van Brunswijck ende Lunenburg, als oock de Vrouwe Landtgravinne van Hessen, Cassel, &c. op den 22 September te Bronswijck gesloten, die 't ondertekent hadden, waren: Heer Johan Vryheer van Goes, Christiaen Habæus, Raban von Kansteyn, Johan Helwig Schutz, Herman Hopffner, Burchard van Oer, Regnerus Badenhausen: Bestaende in 20 Articulen, spreeckende dit Tractaet van een defensive Verbintenis, die 3 Jaren na de Ratificatien soude duren, en den 22 October most geratificeert wesen.

Poincten der Tractaten tuſſchen den Koningh van Poolen en den Doorl. Vorſt der Ottomanniſe Porte, als Turckſen Keyſer, door beyderzijts Commiſſariſſen hier toe geordonneert, op den 18 October, Anno 1672. beſlooten.

1. SUllen de Tartaren, die voor deſen in 't Koninckrijck Poolen gewoont hebben, en zedert Lipce genaemt zyn, die oock weder tot de Ottomanniſe Porte zyn over-gekomen, haer Vrouwen en Kinderen, mitsgaders haer andere Goederen, die in Poolen noch hebben, vry en vranck mogen af-haelen, gelijck oock ſullen mogen doen, die in 't ſelve Ryck zyn verbleven, of oock daer vry mogen blyven woonen. 2. Sal ſijn Koninckl. Majeſt. van Poolen door des ſelfs Geſanten alle jaeren aen de Ottomanniſe Porte ſenden 22000 Ducaten, 't welck ſal geſchieden moeten nu ten eynde van 't jaer. en vervolgens den 15 November op den dagh Demetri alle jaren: Doch op deſe conditie, dat den Turckſen Sultan alle aengrenſende Turcken, Tartaren, Coſacken ende andere ſtroopende Partyen, die den ſelven Onderdaen zyn, ſal moeten af-houden van alle invallen en ſtroperyen, en ſoo 't ſelve niet gedaen wert ſal den Koningh daer over ſatisfacte begeeren by Geſchrift, ende indien de ſelve van den naeſten Baſſa bekomt, ſal ſijn Majeſteyt niet gehouden zyn dat jaer het Gelt te ſenden. 3. Podolien ſal, volgens de oude Grenſen, d'Ottomanniſe Porte onderdanigh zyn: ende ſoo eenigh geſchil over de Lijmijt-ſcheydinge valt, ſullen wederſijts Commiſſariſſen na de Plaets van 't geſchil gaen, alwaer de queſtie in loco ſullen af doen. 4. De Poolſſe beſettingen, die in Podolien zyn, ſullen met al de haere, Pack en Sack, daer uyt trecken: Waer tegens de Ottomanniſe Porte den Koningh weder te rugge ſal geven alle de veroverde Caſteelen, Slooten en Oorden in Ruſſen, mits die conditie, dat alle die van Adel zijn, hare Vrouwen, Kinderen en Goederen in Podolien vry ſullen houden, en de ſevende part van haer noch haer Onderdanen haer Kinderen mogen wegh genomen werden. 5. Sal een yder de vrye exercitie van ſijn Religie hebben, en de Kercke geeen ſchade gedaen werden, als in de Slooten, daer Turkſe Kerken ſullen werden gebout. 6. Uyt Caminiec en uyt andere Plaetſen in Podolien ſal een yder vry ſtaen binnen de tijt van twee maenden van daer te vertrecken met al haer goederen, endat in ſekerheyt naer Poolen ſullen werden geleyt. 7. De Ukranie ſal de Coſacken na de oude aenwijſinge gelaten werden: Bialocierkiew en andere Veſtingen, die aen de Ukranie hooren, ſullen haer oock gelaten werden, en 't Poolſſe Guarniſoen daer uyt trecken met alle het geene daer inhebben, uyt-genomen de Stucken. 8. De Coſacken, onder den Hanencko geweeſt, ſullen weder te rugge op haer Goederen ſonder eenige ſmaet mogen keeren: maer den Hanencko ſal in Poolen blijven. 9. En vorder ſullen de oude Poincten in 't geheel blyven, die door deſe niet wederſproken werden.

Naer 't ſluyten van de Tractaten tuſſchen de Turcken ende Poolen / zijn de voorſz. Gevolmachtighde van Poolen geconvoyeert nae Caminiec Podolski: Eenige van Parijs gaven voor / dat de Turck / nu hier ruſt krijgende / Vranckrijck ſoude aen-vallen op Zee en Lant: Voorwaer hier ſtonden de om-gekochte Malcontenten / onder wien men ſoo veel Frans Gelt had ſien vallen / weder verſet: De Poſpolite had die macht niet / om op hun Vergader-plaets de krackeelende t'ſaemen te krijgen / wijl zy ſinneloos wierden / ſiende dat over hunne wandebuoiren hunne Goederen / Landen en alles af-genomen en ge-executeert wierden. Toen waeren t'ſaem geroepen d'Aerts-Biſſchop van Gneſne / eerſte des Rijckx / de Palatijnen van Crakau / Kiovie / Opper-Theſaurier / Staroſt de Radou / Duc d'Oſtrog / en al de Officieren des Legers / oock Marſchal Sobietski, de tweede op de Lijſt / ten reguarde hy in 3 Batailljes Victorie tegens de Tartaren had bevochten. Men ſagh oock door d'Opper-Poolen de Heeren Knechten t'ſamen rotten / en alle die zy bejegenden ter neder houden: Deſe van ſeecker Edelmans Huys af-geweſen / quaemen daer na 4000 ſterck den Edelman mette zijne / behalvens datſe de Vrouw-lien eerſt geſchonden en toen gezabelt hadden / daer uyt ſmijten / vernielende alle koſtelijcke Pylaren / Schilderyen en Huysraet: Sy plonderden Golombi in 't geſicht van haren Coningh / ende ſloegen oock ettelijcke Dragonders ter neer / die om haer te ſtuyten geſonden waren / durvende noch wel van den Coningh af-eyſſen een partye van de ha-

re/ die men gevangen had/ en dwongen sijn Majesteyt dit haer toe te staen: Maer toen zy hoorden/ dat den Moscovisen Czar desen goeden Koningh met 30000 Man beloofde by te staen/ vloden de Rebellen alle wegh. Toen beklaegde seecker Lant-rechter/ siende 't groot abuys der Toveressen/ dat hem van de hooghloffelijcke Regeeringe was aen-bevolen hun Procces te maecken: Dat hy te Rackelspurck van 13 Vrouwen 7 had laeten verbranden: En was als een Veurwaerder stracks nae Luttenburgh gereyst/ daer hy 67 Mans ende Vrouwen vongh/ behalven noch die daer toe quamen; van dese dede hy'er noch 6 verbranden/ die'er noch 17 hadden aen-gebracht/ maer doen sagh hy wel dat de Wijven labbeyen waren/ en dat het gelooffelijck was/ soo zy malkander wilden beschuldigen/ niemant vry en soude zijn: Want men noemde oock 12 Raetsheers Vrouwen/ die men aen de vodden wilde/ of daer most Gelt zijn: Doen beklaegde sich desen Lant-rechter/ dat hy soo veel Tovereffen aen het Serinise Eylant had gevangen/ daerse hem als gepackten Haringh al te over veel waeren/ die hy noch daer na most laten loopen.

Den 24 passato sagh men de affectie der Hagenaers tot sijn Hoogheyt den Heere Prince van Orangie: Iemant had daer uyt-gestroyt, dat op sijn Hoogheyt, soo als hy 's avonts ten 8 uren na de Princesse Douagiere reed, een quaet desseyn was aen-geleyt door eenige vermomde Persoonen ja dat alreede gequest was; waer over by na groot en kleyn op de been geraeckten, stijgende den jongen Rijngraef op dit geruchi selfs te Paerde, sijn Dienaer voor uyt met een luchtende Fackel in de hant: Edoch bevont men, sijn Hoogheyt al ten 6 uuren ftis en gesont te Onslaerdijck was gekomen: Hier uyt oordeelde men raetsaem, om den Prince een Guarde toe te voegen. Als nu sijn Hoogheyt den Heere Prince van Orangie hadde geglorieert by uytspraeck van 't Hof van Justitie, in seker Proces, hangende tusschen sijn Hoogheyt en des selfs gewesen Thesaurier Ardes, hebbende al een wijle geduurt over 't manieren van sijn Penningen: Soo renuncieerde dese tijdt mede des Graffelijckheyts Reecken kamer van 't hooge Recht van Jurisdictie, 't gunt zy pretendeerde van Geertruydenbergh. d'Advocaet Moleschot wiert doe Pensionaris van Dordrecht, en d'Advocaet Kinschot van Delft. Hare Ho: Mo: deden doe by Placcate den invoer van alle Fransse Wijn, Brandewijn, Asijn, Verjuys of Syter-dranck verbieden, hoewel sulckx onder pretext van Spaensse en Franse Moeren geschiede. So wierden oock alle Fransse en Engelsse, die na Mey t'Amsterdam waren komen woonen, belast te vertrecken. Eenige 100 Fransse quamen doe uyt Utrecht op 's Gravelant, op een kleyn Postje, en naemen 30 gevangen, stekende eenige Huysen in brant, komende van daer te Anckeveen, daer Stockheym met sijn Regiment lagh, daer sy niet alleen af-gewesen wierden, maer mosten oock 2 andere Posten, die zy op 's Gravelant hadden ingenomen, weder verlaten, waer op sy na Utrecht retireerden. Den 10 deses wiert mede een Attacque op Woerden ondernomen, komende de Heer van Zuylesteyn uyt 's Princen Quartier, en den Graef van Hornes uyt Oudewater by nacht daer voor: Suylesteyn posteerde sich met 't Regiment van Zolms en eenige gedetacheerde Comp. aen Grovenburg tusschen Utrecht en Woerden met een Batterye na Utrecht, den Graef van Hornes op Polanen en de Saegh-moolen, om Woerden van daer te beschieten: 's Anderen daegs 's morgens so haest de Wachter van de Toorn Vyanden vernam, wiert de Klock geluyt, daer op alles

in

in de Stadt in roer was: En maeckten doe die van binnen op de Zuyt-ooster-hoeck van den Onnegang vuur, tot een teyn aen die van Utrecht, dat sy Secours van noden hadden, verbrandende daer door de Toorn, Cerck, en eenige Huysen: sijn Hoogheyt attacqueerde ondertwyl van de Bodegraefsze syde de Stadt met 4 Regimenten, en die van binnen meenden oock hare Panne-backeryen af te branden, dan wierden haast binnen gedreven: op welcke tijt den Hertog van Luxemburg met 8 a 9000 Man het Quartier van Zuylesteyn attacqueerde, dan wiert afgewesen. Den 12 wiert van d' onse onder favuur van Vuurballen en Granaten, de Wal beklommen, doende die van binnen daer op een Uytval, dan wierden met groot verlies weder binnen gedreven, latende de Fransse de Poort open en onbezet, en hadden d' onse voort getrocken, souden licht daer binnen gekomen zijn. d' Onse approcheerden aenstonts met de Spade, en die van binnen deden stercke defensie, sulcx datter al eenige van d' onse doot bleven, daer onder Cap. Mengers, en verscheyde gequetst wierden, werdende 2 Batteryen aen de syde van syn Hoogheyt, en een aen de syde van den Graef van Hoorn opgeworpen: Die van binnen deten ernst gesien hebbende, versochten te parlamenteren, mits op een honorable wyse uyt treckende, dan 't selve wierdt geweygert, om dat het te verde hadden laten komen. Duc de Luxemburgh, die 's avonts te voren van Zuylesteyns Quartier was afgewesen, quam nu door hulp van eenige Boeren langhs den Houdijck op Camerick en de Cruypin door 't water, langs een weg die onpassabel geoordeelt wiert, tusschen Woerden en Zuylesteyns Quartier, 't selve onverhoets en van achteren overvallende, eerst met 2000 Man, werdende door 't Paarde-Volck furieus voort gedreven, hier wiert dapper gevochten, sulcx dat de onse veele gedoot hebbende, de Paerden selfs op de Piecken stuyten, en daer op het gantse gros volgende, en tegens de onse insetrende, braken omtrent 3000 door, die binnen Woerden quamen: ondertusschen kreeg het den Heer van Zuylesteyn te quaet, en also geen quartier begeerde, wiert selfs doot geschooten, hebbende wel 18 wonden: by aldien den Graef van Hornes niet op 't gelchiet was aengekomen, soude t' selve Quartier geheel geruineert zijn geweest: 't Geene nu daer voorgevallen is, blijckt uyt den volgenden Brief, die den Graef van Hornes aen de Heeren Gecommitteerde Raden geschreven heeft:

MEt het aenkomen van den dagh hoorde ick sterck schieten in 't Quartier van den Heere van Zuylesteyn, en een uur daer na sagh ick de Troepen van de selve Post met seer groote schrick sigh salveren: Ick trachte dese vluchtende Mannen op te houden met verscheyde persuasien, en vervolgens met goede Musquet schoten, maer alles te vergeefs: Dit gaf in den beginne eenige emotie aen mijn Volck, die nochtans datelijck verseeckerden. Een half uur daer na verscheen den Vyant voor mijn Post, innemende de huysen tegen mijn over, en men schoot gedurig ten wedersyden so veel men konde: dit alsoo eenigen tijt geduurt hebbende, avanceerden 15 a 20 Officieren, met een groot getal Musquettiers, gevende sigh bloot met den Degen in d' eene, en den Hoet in d' anderen Hant, roepende, quartier, goet quartier Messieurs, en versochten te spreken den geenen die commandeerde: Ick seyde, dat ick het was, en dat sy goet quartier souden hebben; daer op sy antwoorden, dat men dan de Wapenen soude neer werpen: daer uyt ick verstont, dat wy malkanderen niet wel en begrepen, en dede daer op voorts een grote charge tegens het doen, daer door een goet deel van hen doot bleven. Ondertusschen was een goet gedeelte van den Vyant genadert tot dicht by de Stadts Poorte, maer ick had my de nacht te voren soo wel aldaer geretrencheert, dat den Vyant door een groote fortie, die sy aldaer maeckten ter selver tijdt, de selve niet en konden forceeren, en oock het Secours, datvan d' andere seyde van het Canael quam, niet en konde embarqueren: den Lt. Coll: Palm siende de selve brauleren, ging tegens haer af met de Zabel in de Hant, en sloeg de selve in route, sulckx wierde de Vyant tot tweemalen gerepousseert, en gedreven tot in de Post, die sy hadden geoccupeert van den Heer van Zuylesteyn, daer sy vast bleven: Myn Major de Heyde, die hen hadde vervolgt ter rechter syde, keerden daer na vervolgens wederom na mijn Post. Ick en kan niet seker weten, waer het gros van den Vyant gebleven is, de kleyne Partye die ick van tijt tot tijt hadden gesonden om de selve te recognosceren, hebben my het selve niet konnen bekent maken.

Den Vyant heeft, veel Volck verloren, met het meeste part van de Officieren die daer waren. Den Capi. Bonnema, en eenige andere Officiers, met een groot deel Gevangens, die sy hadden gekregen in 't Quartier van den Heere van Zuylesteyn, zijn wederom genomen en verlost; en wy namen oock eenige Officieren, maer door dien de meest seer gequetst waren, heeft mense niet konnen mede brengen, uyt genomen een Capiteyn en een Luytenant van 't Regiment van Picardyen, met een Vendel van den Vyant, dat ick gisteren aen Syn Hoogheyt hebbe gesonden, en wy hebben oock noch een Vendel van d' onse weder gekregen. Omtrent ten 10 ure bequam ick een ordre, by Syn Hoogheyt geschreven, om my te retireren; want Syn Hoogheyt voorsichtiglijck konde begrypen, dat niet tegenstaende een party van den Vyant geslagen was van mijn syde, men echter niet konde beletten, dat het Secouts niet eyndelijck in de Stadt quam, om dat de communicatie van de Quartieren, door het enlevement van dat van den Heer vaa Zuylesteyn, gebrocken was: Ick dede daer op hart schieten op de Stadt, en om hen noch meer te ontsetten, liet ick haer sommeren in de naem van Syn Hoogheyt, om de Stad over te geven, hen te kennen gevende, dat het Secours was geslagen, en indien sy het niet en deden, dat sy oock geen quatier souden hebben: Sy-lieden sonden den Heer Major de Heer la Grange en 2 Offi ciers uyt de Stadt, de welcke verklaerden, dat nademael sy-lieden d' eerste waren van de oude Compagnien, en dat sy 2000 Man in de Stad hadden, dat sy daer van niet en konden sprecken, bevorens de bresse ware gemaeckt,: Sulckx, dat daer uyt wel af te nemen was, dat sy genoegh 'gepersuadeert waren van de Nederlage van haer Secours, wat sy-lieden genoeg van de Wallen hadden gesien, datse waren gaen lopen, en kenden een goet deel van haer Officieren, die by de Stadts Poorte doot lagen. Als dese Messeurs weder na de Stadt keerden, begonden wy weder heel hart te schieten. Ondertusschen hadde ick doen renfoceren de geavanceerde Guarde met 100 Man, en noch andere 100 gesonden aen den Capit. Duyck, die ick had gelaten met 4 Compagnien by de Battery voor de Zaegmolen, omme aldaer de selve te soustineren, als men op ons hadde uytgekomen, en hebbe vervolgens al sachtjens doen saeken het geen ons daer wegens de Amonitie resteerde: Hebbe oock onderwijlen gesonden aen den Baron de Libergue, die omtrent Montfort lag, dat hy soude avanceren mette Cavallery en de 8 Compagnien Infantery die by hem waren, tot Linschoten, van welcke syde ick seker was, van niet gecoupeert te konnen werden; ben also met al myn Volck geretireert, na latende alleen eenige Gequetsten, die niet mede genomen konden werden, hebbe oock noch 10 Stucken Geschut weder te rugge gebracht, en alles wat ick daer nevens had mee genomen, maer hebbe alleen achter gelaten 2 Veltstuckjens, het eene dat in 't Water viel, en het andere dat men niet en konde weg brengen, en oock in 't Water wiert geworpen, het eerste hadde men noch wel kunnen salveren, indien de nalatigheyt van 2 Capiteynen der Bootsgesellen 't selve niet hadden veroorsaeckt, die te voeten te vroegh loslieten, met een partye van haer Volck, hebbe de selve doen gevangen nemen, om haer exemplairlyck te laten straffen: Ick hebbe geen Officieren verloren, maer alleen omtrent 150 Soldaten, soo gequetste als do ode, van de 12 Compagnien, die met my zyn geweest.

Syn Hoogheyt aen d' andere syde bericht hier van ontfangende, gaf bevel, alsoo de Stad hier door te veel was versterckt, om iets verders daer op te ondernemen, met alle den Treyn weder na de Posten te keeren. Duc de Luxemburg was hier selfs present, en schreef aen 't Fransse Hof wat dooden en gequetsten van sijn syde gebleven waren, als:

Van 't Regiment van Navarre.

Les Messrs. l'Ordinie, Lt. Coll. gequetst. De Ridder de le.... Major gequetst. Caps. Gonnelieu, de la Salle, Levi doot. Caps. Despart, Deslandot, Dange, Roussel, Brandelle, Desbordes, gequetst. Lt. Col. Petitpiny, Bartelone, Lt. Vassy, Chassie, en noch 6 Sergeanten doot.

Van 't Regiment van Piemont.

Col. Melliere gequetst. Bucau, Ridder de Ligny, de Rovre, la Vomere, Blurrac, Marcogne, Ridder van Bretueil, Prevost, Bonneville, de Ridder Nol, Peradon, Morson, Caps. alle doot. Neuchelle, C. en Major, doot. Battoniere, Lt. doot. Serisac, Lt., en Ridder Dachellieu gequetst.

Van 't Regiment van Normandyen.

Graef van Milly, Col. gequetst. St. Paul, Lt. Col. en den Major doot. Lessilage, David, perqucdon, Contramblet, Bonneval, Ridder de Nusby, Mantsant, la Brosse, la Marisinere, Caps. alle doot. De Ridder de la Nove, Capit., en Bouffele, Cap. der Dragonders, gequetst.

Van 't Regiment Marine.

Maisonpré. Capit. doot. Bonfiles, la Chaussé, Manonville, Caps., gequetst.

Van 't Switserse Regiment.

Pallavicino en Maison Blanche, Caps., doot.

Van 't Regiment van Picardyen.

Alle de Capiteynen, daer onder Messrs. Beauregard, Tronchelon, Boisdauphin, en de Volontaire Dampiere, mede doot.

Behalvens noch veel andere, en wel 2000 Soldaten waren doot gebleven: Van de gequetste storven in 5 dagen noch 54 Officieren, en van de resterende quamen seer weynig op, zijnde veel Armen en Beenen afgeset, daerom seyden de Franssen te Utrecht, dat de Hollanders als Duyvels geschoten hadden: En waren naderhant soo vervaert, dat de Officiers mosten loten, als uyt gingen,

Van

Van deser zijde waren den Heer van Suylesteyn, den Lt. Coll. Schimmelpenning en 6 a 700 man gebleven: De Fransse sonden 't Lichaem van de Heer van Zuylesteyn in linne twachtels aen sijn Hoogheyt, werdende 't selve, om begraven te werden, nae Breda gevoert, daer Gouverneur van was: Welk Gouvernement daer na Graef Charles Rijngraef, Collonel van sijn Hoogheyts Regiment Guardes, kreegh, de Graef van Waldeck 't Regiment Infanterye van den Heer van Zuylesteyn, beneffens sijn Comp. Paerden, en den Graef Koninghsmarck het Generaelschap van d' Infanterye. Op de selve tijt was, om een loose allarm te maken, het Guarnisoen van Schoonhoven onder Monsr. Louvigny, uyt-getrocken na de Vaert van Vyaen, met soodanigh succes, dat d' onse met kleyn verlies daer binnen quamen, sterck 2000 man, beginnende strackx te plunderen, waer na zy met den geroofden buyt weder binnen quaemen, alvoorens eenige Huysen in brant gesteken hebbende; de Fransse staken daer nae selfs de Kerck en eenige Huysen in brant. Omtrent Naerden was mede een loose alarm aengestelt, doch had geen voortgangh. Den 17 togen onder Joos van Dale en Symon de Ponty d' Hingeon, 2 Caps. Lts. d' een van Collonel Spindler, en d' ander van Coll. Vicomte d' Aharee, 36 man uyt Aerdenburg; dese vermeesterden 't Fort Steenstrate, leggende aen de Vaert in sijn Palissaden; hier langst (alsoo de Brugge geen meester konden werden) quaemen zy op de Wal, daerse partye Switsers en Fransse ter neder sloegen, namen 25 gevangen, metten Ontfanger en Controlleur der Licenten, soo hy met de Wapenen van den Coningh van Vranckrijck in 't selve Fort sat: Dese brachten zy binnen Sluys, en staken 't Fort in brant. 't Scheen dat Mombas onbenoegt over sijn Sententie was, en hadde dieshalven daer over den Heere van Zuylesteyn, den Graef van Styrum, en Flodrop, den Heer van 's Gravemoer en van der Leck in 't begin van dese maent laten in duel eysschen, dan de antwoorde was geweest, dat den Scherprechter van 't Leger hem op 't Schavot soude verwachten: doch hy Compareerde niet, maer had een Deductie tot sijn verantwoordigh laten drucken, dan de essentieelste saken sag men waren daer uyt gelaten; Zedert nu by de Fransse gekomen, raden hy de selve de Leckdijck door te steken, als daer uyt groote voordeelen beoogende, 't geen by haer gedaen zijnde, wierden zy door 't overloopen van de Leck-dijck veel meer gequelt als d' onse, waer door men zeyde, dat hy van de Fransse gedisgracieert was. Den Heer Baron van Reede quam doe weder uyt Engelant, soo men seyde, met raport, dat den Coningh tot geen Vrede, sonder Vranckrijck, kost resolveren. De Heeren Beverningh en Bosvelt, Commissarissen van de Monstering, deden doe raport van haer wedervaren, om sulckx tet Monster-rol te stellen: Oock wierden eenige Gecommitteerde gemaeckt, om een Staet van Oorloge op te stellen voor den Jare 1673. Den Heer Heugh was den 26 deser in conferentie wegens sijn Meester met haer Ho: Mo: Gecommitteerden. Den jongen Prin. van Courlant quam doe met 2000 Paerden na Hollant, als mede veel Koningsmarkse Benden, die ten dienst van desen Staet geworven waren. Het Tractaet 't geen op den 22 September. was gesloten te Bronswijk bestont daer in, datten Keyser, den Coningh van Denemarcken, en den Keurvorst van Brandenburgh, tot de gemeene defensie van 't Rijck, yder mosten onderhouden 3000 man te Paert, en 6000 te Voet, de Lunenburghse Vorsten 1000 te Paert en 2200 te Voet, en de Lant-gravinne van Hessen 400 te Paert ende 800 te Voet: Bestaende de Ruyterye in 10400 man, ende d' Infanterye in 21000 man, te samen in 31400 man. Van Denemarcken was 't geen wonder dat die op d' Engelsse gestoort waeren, want

de SchotſeRovers namen alle Deenſe Schepen wegh, en overvielen die ſelfs op vrye ſtroomen, als in 't Kattegat, op d' Elve en Noorwegen, roovende ſelfs de Noortſvaerders, die om Hout gingen: Over welck gewelt de Deenſe aen d' Engelſe Majeſt. wel gefondeerde klachten dede doen. Eenen Focanus, Lant-droſt van de Meyerye van den Boſch, en Coſijn van den geweſen Raet-Penſionaris de Wit, wierde doe gebracht in den Hage in de Caſtellanye verſeckert, over (ſo men ſeyde) ſuſpicie van conſpiratie tegens 't Leven van ſijn Hoogheyt: Hy wiert juyſt geſet op de ſelfde Kamer daer den Ruart van Putten had geſeten, en wierden de Venſters van ſijn Kamer toegeſpijckert, dit quam van aenklachte van ſijn Koetſier, die mede gevangen was: Dan men bevont alles een dappere miſgreep te zijn, want den Lant-droſt wiert weder vry ontſlagen.

Wollinga, een brave Vrieſſe Pas, lagh den Biſſchop van Munſter in de weegh, dies ſent hy onder van der Lip 2000 man nae Bleſſer-brugge: 't Gunt de Vrieſſe Kuyterwacht in 't eerſt dede retireren: Lut. Imerle, en Coll. Ripperda, pouſſeerden ſeer vertot den Vyant in, op de Steenwijſe Heyde, invoegen den wegh met Dooden en Gequetſten beſaeyt, wiert by den Graef van der Lip ſijn Lut. en Coll Ripperda ſelfs by de Vrieſen gemiſt: Men verhaelt, dat dit een furieus vechten was, wijl den Marquis de Fronteilliac te diep onder de Vrieſen, als Ripperdt uyt courage onder de Munſterſe in gedrongen, wierden zy beyde gevangen: doch Fronteillac ſtorf, ende de Vrieſen behielden 't Velt, de Poſt en de Victorie: Hadden 30 en de Biſſchopſe 50 Dooden. Oock was den Biſſchop eens bedrogen, bericht ontfangen hebbende, dat de nieuwe en oude Schans, door de Groeningers geblockeert was verlaten, dies ſent hy 40 Karren met Vivres daer na toe, die die van Groeningen alle kregen: Daer na ſocht den Biſſchop door de Nieuwe Schans met 1400 man de Oude Schans te ontſetten, en viel daer mede by Stocktiethorn op d' onſe dapper aen, dan wiert met verlies van 200 man afgeweſen: Daer op de Oude Schans den 27 deſer ſich overgaf, treckende 400 man met brandende Lonten nae Coeverden, daer van naeulijckx 100 daer quamen, alſoo de reſt verliep: Hier op hebben d' onſe de Nieuwe Schans, ſoo veel mogelijck geblocqueert gehouden.

't Utrecht practiſeerden de Franſſe anders niet dan Schattingen van de Burgerye te krijgen: Gelijck een van 175000 gl. 's Maents: Zy haelden de Tapijten oock van 't Stadthuys, dan wierden van de Magiſtraet om 43000 gl. gerantſoeneert: Halende inſgelijckx veel Tacke-boſſen van buyten, wijl het kout begon te worden, dieſe in de Kercke ſtouwden. Zy groeven mede veel doode Lichamen op, om te ſien of 'er niets verborgen en was. Sijn Hoogheydts Boſch te Cranendonck, by Eyndhoven, kapten zy geheel af, en verkochten 't Hout daer af tot Staketſels.

Dicht by Bruſſel legt 't Dorp Hevre; hier ſtalen eenige ſtoute Gaſten twee ſilvere Kelcken, oock eenige metale Koppen, daer onder een met de H. Olie, behalvens een groote ſomme Gelts uyt de Kerck, daer zy mede deur gingen. Te Maſeyck ſtorf den 8 Monſr. Chamilli, Franſſe Generael, aen een heete Koorts, die veel onder de Franſe graſſeerde. De Franſſe hongen doe 3 Vaendels, voor Woerden gekregen, in de Lieve Vrouwe Kerck te Parijs op, met Pijpen, Trommen en geſangh van Te Deum: Nae datſe te voren daer mede t' Utrecht langſt de Straten als in Proceſſie hadden gelopen: En de Hollanders hongen mede een verovert Frans Vendel in den Hage ter gedachteniſſe

nisse op, zijnde voor Woerden door den Grave van Hornes gekregen. Het was waer dat niet verre van Sivilien in Spangien een Silver-Mijne was ontdekt, sonder dat men weet, of hy oock van Peru gevoed wiert; hy gaf, (soo men seyde) 5 per cent, doch wilden de Ministers niet, dat men daer aen soude arbeyden, onaengesien seer veele, op conditie als die van Indien, daer partagiers aen wilde zijn; de Fransgesinde echter sagen dit met schuwe oogen aen. Een voornaem Frans Prins te Parijs oordeelde doe, dat de Heer Graef de Monterey qualijck dede, met sijn Frontieren soo sterck tot laste der Ingesetenen te besetten: Dan men sagh hier hunne desseynen vereydelt, dat sijn Excell. onkreuckbaer getrouw, en even vigilant bleef; want doe hun desseyn hier was gebroocken, meenden sy in 't Spaensse Hof hem de voet te lichten, maer dat misten oock, en hy wiert by de Coninginne, als een trouwen Dienaer gemanintineert.

Uyt het Guarnisoen van Maestricht toog doe Sr. de Ransau, Lutsenburger, met 300 Spaensse na de Burgt Andenau, executeerende 't selve met de swavelstock, wijl het de Bisschop van Ceulen toe-quam. Wederom trock den Hertogh van Bournonville van Brussel in brave Equipagie na 't Keysers Leger, om 't selve in plaets van Montecuculi te gebieden. 't Guarnisoen van Maestricht had nu by na gants Luyckerlant onder contributie gebracht: 40 Ruyters kregen 2 Karren van Luyck na Tongeren, yder van 3 Paerden getrocken, nevens 24 Boere Paerden, uyt de Ploegen en Mest-wagens gespannen, dan wierden gerantsoeneert: dagelijckx sag men Buyt te Maestricht binnen brengen, en veele Dorpen, Heeren Huysen en Kloosters wierden gedevasteert, hier door wierden de Luyckse Boeren dapper gevexeert: Oock quamen de Switsers, selfs Fransse, van 't Regiment van Elsas, dagelijckx te Mastricht overlopen, en dienst versoecken, alsoo van slechte betalinge klaegden. By Aldenbiesen plonderden de Fransse, na een lustige tegenweer der Boeren, 't Dorp Hoesselt. Valckenburg, een kleyn Stedeken wiert mede van d'een en d'andere Plaetse dapper geplaegt. De Fransse siende door de gedurige coursen der Maestrichtse hare Convoyen wierden getroubleert, besette 't Casteeltje Petershem, een half uur van Maestricht, behorende den Marquis de Westerloo, (die in Hollant een Spaens Regiment te voet commandeerde) omset met brave Water-Grachten en Wallen. Den Heere Rijngraef na 't Spa getrocken, om die wateren te gebruycken, quam dese Maent vry gereconvalesceert weder te Mastricht. De Stadt Doesburg brande dese tijt, door 't stoocken der Fransse, wel half af.

NOVEMBER 1672.

DE klachten vielen seer breet in Engelant over de Nederlantse Kapers; die van d'Engelsse West-Indisse, Spaensse, Straetse, en veel andere Schepen namen, brengende de selve in Biscayen op: d'Engelsse kregen daer en tegens eenige Hollantse Vissers: In welck prijs maken wel vremde, oock droevige en kluchtige voorvallen zijn geweest: Gelijck oock 't genomen Engelsse Oost-Indis Schip de Valck, dus lang in Noorwegen, en doen op de Elve gelegen hebbende, quam in salvo. America wiert oock van den Oorlog gevoeligh: Sekere Engelsse Colonel Stapleton beroofde de Antillise Eylanden Tassia, Sassia en Tortue, alsoo die noyt aengevochten, d'Engelsse Privaters

als

als in de wege lagen, benijdende alsoo alle vreemde Coloniers, seggende, datse alles by dese florisante Eylanden wilden op-setten. In Africa was Prins Tafilette overleden, Muley Ismaël, sijn Broeder, die hem in 't Gebiet succedeerde, was niet geluckiger dan hy: Men en weet niet, waerom hy de Vorsten van sijn Gebiet niet beter en flatteerde, daer toch sijn welvaren aen hong, en selfs aen hem, van wien hy op den Troon was gestelt: Sy dan, gelijck de Moren dapper wraekgierig zijn, swoeren hem een avontstont, en deden door haer Boden de Provintien al om besendingen, sig van sijn Persoon te versekeren, als sijn Gouverno by yder onverdraeglijk: 10 dagen lang was daer weder een generale revolte in 't Rijk, lopende al voort, en ondetstut by de voornaemste, die niet als na veranderinge haeckte; sy stelden sich tegen 's Conings Armatura, seggende, hy en voerde de wapenen niet wel, en regeerde als een Tiran, tegens hare Privilegien, buyten alle exempel, ten schande van hare Vryheyt, die sy swoeren te sullen maintineren, selfs door sijne destructie, waer toe, of wel schoon yder Provintie was apart, sy hare krachten gevoegt wilden inspannen, wijl 't gevaer hun als een algemeen quaet raeckte: Dus sag den Coning sigh van den meesten hoop sijner Onderdanen verlaten, en sijn Vrienden onmachtig, om hem te verlossen: Na sijn Legers geslagen, sijn Generael gedood, hy selfs in de handen sijner Vyanden, die hem nauw gekluystert na Fez voerden, om beyde van de Kroon en 't Leven te beroven. Naderhant zijn andere van de Kroon, soo in Regeringe waeren geweest, en elders gevlucht, nu weder in-geroepen, en, als geseyt, oock Gaylant, die hem sedert stil binnen Algiers had gehouden, doen gebannen; nu versocht, als Prins, haren Generael te willen wesen, en sulckx met hooger gesagh als oyt voor heen. De Inwoonders van Tetuan kapten haren Gouverneur 't Hooft af, en vervolgden al die het met haren Coningh hadden gehouden: Twee Moorsse Gesanten quaemen sedert te Tetuan, en wijl die broüilles noch duurden, versochten hulpe aen alle Zee-steden: Invoegen dat het in Africa soo slecht als ergens over hoop lagh. Toen den Priece Gaylant sagh, dat het Volck van Africa te dapper op Muley Ismaëls Geslacht was gebeten, willende niet alleen deses Geslacht, maer oock den eenigen Soon van Ben Bucar onthoofden laten, liet hy de moet sacken, om over soo een boos Beest (gelijck 't gemeenne Volck in der daet is, als het woed) wel te regeeren: nu wilde hy sijn Regiments-stock af-leggen, dan mocht daer mede niet af: doch wilde hy sig neutrael houden. Immers d'Africanen raeckten soo verre, datse malkander niet en vertrouden, oock niet van deur tot deur, want elck trock sijn partye.

In Hollant arriveerde doe geluckig de Moscovisse Vloot, hebbende goede Negotie gedaen. In Pruyssen wiert, volgens gewoonte, de Commercie gesurchieert, en den 22 tot Dantzigh de Pontkamer gesloten, alwaer bevonden wiert dit Jaer 1672 was

Af-gekomen,	*Af-gegaen,*	*Op het sluyten van de Pontkamer is noch aengeseyt,*
15645 Last Rogge,	9599 Last Rogge,	278 Last Tarruw,
6963 Last Tarruw,	2795 Last Tarruw,	437 Last Rogge,
4716 Last Tatarcke,	2486 Last Tatarke,	61 Last Tatarcke,
1432 Last Garst.	123 Last Garst,	30 Last Garst,
Te samen 28756 Last.	8 Last Mout,	8 Last Erten.
	818 Last Erten,	
	Te samen 15829 L.	

De benautheyt der Londenaers was dese tijdt seer groot, wijl uyt Schotlandt geen brant

brant (haer soo noodig als broot) en was op-gekomen : Sy fulmineerde op de Kapers, die deselve over de ses weken binnen Nieuwkasteel als geblocqueert hielden, tot eyndelijck nu 300 Cool-Schepen, tot groote vreugde der Burgers, arriveerden, vergetende noch daer uyt de schade van die daer uytgenomen Schepen. Een Caper van Middelburgh, de Nachtegael, hebbende genomen een Frans Schip van St. Malo, ontmoete voor 't Canael een Engels Schip met 62 st. hy maer 8 op hebbende, most sijn Prijs verlaten, en tegens den Engelsman slaen, tot soo lang hy door kalmte daer van gedreven wiert. Van een Vloot Engelse Barbados-vaerders, te Pleymuyen op gekomen, zijn door een Orkaen 17 te gronde gegaen. Men hong dese Maent te Windsor op de Wapenen van den Prins van Tarente, Broeder van de Ridderschap van de Koubant, daer veele Ceremonien toe gebruyckt wierden, dewijl hy in Italien overleden was. Den 4 November quam den Baron Spar en Sr. Ehrensteyn, Ambassadeurs extraordinaris uyt Sweden, te Withal de Mediatie mette Hollanders, &c. aen-bieden : Sy waeren seer statelijck den 5 by den Coningh ter Audientie geleyt : En haer is geantwoort, dat sijn Majesteyt der selver Kroons Mediatie accepteerde, en diensthalven mede een Expressen na Parijs had gesonden. Sijn Majesteyt maeckte tot verbetering der Financien verscheyde nieuwe Officiers : Als, Clifford, Opper-Thesaurier, de Heeren Newport en Maynard (om sijn bewesen trouwe aen de Croon) tot Schatmeesters: En beriep een Parlement tegens 't naeste Jaer, om dese Thesauriers met consenten van gelt geven niet met ledige handen te laten sitten.

Bordeaux ('t gunt tot des Conings Tafel contribueert) dede hare klachten dese tijt, dat zy langs hoe onvermogender wierden, wijl de Hollanders nu hare wijnen niet en quamen af halen, als haer voornaemste welvaert zijnde, dat men daer tegens noch Belastingen noch Imposten en verminderden : Sy sagen langer geen Gelt omgaen. Met Genua konde Vranckrijck geen Accomodement toe-staen, ten ware sy de afgenomen Plaetsen aen Duc de Savoyen restitueerden. En wijl de Finantien in Vrankrijck seer curieus opgesocht, nu begonden te manqueren, wilden sich Colbert ende andere van hare Bedieningen veranderen, om te ontgaen den haet die sy haer selven op den hals hadden gehaelt : Colbert wilde mede neffens den Prins van Condé na Mets, welcke daer ging om een Leger in die Quartieren te versamelen, en den inval der Auxiliare Legers door Lotharingen te beletten. Het waren wel 2 groote uren dat de Coningin van Vranckrijck in haer Capelle in Gebeden van bedroefstheyt lag, over de doot van Duc d'Anjou, een Prins van groote hoope, en sy hadde berouw van soo veel Voesters en Doctoren over hem te halen, als vertrouwende, dat sy selfs oorsaek van siin Doot waren, alsoo een Prince van 5 Maenden hadden gehasardeert, 't gunt een bejaerde naulijkx mocht tegen staen, van 2 Fistulen aen de hals, en een ander op de Nieren te plaetsen, sulckx dat genoegsaem van 't Levens Bloet afgetapt was. Men sagh dagelijckx, speciael omtrent de nieuwe Fransse Wervers, veel vals Gelt, (want daer mosten grote sommen zijn, wordende over Charleroy dagelijckx Tonnen Gout na het Frans Leger gedepescheert) maer self 't groot Zegel wiert na geconterfeyt. Sr. de Roüille ging wegens Provence den Coning klagen over d'extraord. eysschen van penningen voor des Conings Leger. De Dochter van de Gravinne de Castelmaine, eenigen tijt Geestelijck geweest, quam binnen Parijs, en toogh na Engelant, daer sy haer Huwelijck had gemaeckt met den Grave van Arondel, nu Graef van Norwits, en Groot-Marschalck

van Engelant. Toen den President van Boulogne seker Boer een Orebant had gegeven, die wat groffelijck in een sijner Lanthoeven had de pypen gestelt, quam den Boer voor Monsr. Colbert om gracie bidden, soo bebloet als hy was; hy wiert gehoort, en den Koningh dede den President na Issoudun in berri bannen.

Den Paus beswaert en soo out, 't oogh op Poolen wendende, depescheerde veele Penningen derwaerts, om dien Christen Voorburgt te behouden: En doen hy verstont, dat Ongaryen door opstoking der Zarazijnen, en de Duytse Vorsten in allarm waren, hiels een Consistorium, en gaf Bonvisi als sijne Nuncius, ordre te Ceulen, de Christen Princen hare gemoederen te bevredigen: Also Poolen nootsakelijck of hulpe of verlooren stont t'ervaten, belaste wel expresselijck in de gedachten der Christen Princen haer eygen intrest in te prenten; en de gevolgen van dien: Sont oock een Brief aen den Roomsen Keyser, en alle Duytse Princen, haer aen-manende tot de sorghvuldige defensie van het Christenrijck tegens de Turcken: Den goeden Vader was soo yvrig hier in, dat hy den Cardinael d'Azzolini aen alle Christen Hoven wilde af-senden, om hun tot een Alliantie tegens 't Ottomannise Huys te verbinden.

Ovado, een onnosele Plaets, met een enckele Muur, en out Casteel, daer op een yser Goteling-stuck lag, zijnde Ambrosio Tagliolo hier gebieder met 200 Man, maer wijl de Boeren by nacht de Haven verlieten, soo wiert door den Savoyaert Don Gabriel overrompelt, vluchtende de Genevoyse Soldaten daer uyt in een Spelonck, en bedeckten wegh onder de aerde: Latende onder de Dooden de Heeren Belmont, Graef Canal en wel 300 gevangens: de Gebieder ontsnapte de Savoyaerts: Maer hier tegens overrompelden de Genevoisen de Plaets Dolceaque, 't welcke zy plonderden en raseerden, weg voerende al 't Canon, en dwongen door 't plonderen de overloopen des Lants soo verre, dat ged. Duc dede gebieden voortaen geen plaetsen meer in brant te steken: Want hy sagh sijn nieuwe Fortresse, soo met diversche puncten te Rivabella had, in gevaer van overvallen te werden: Eyndelijck wiert den 29 passato na veel intercessien, soo door Monsr. Gaumont als te Romen, een Stilstant van Wapenen tusschen Genua en Savoyen, die Oneglia weder kreeg, en Ovado soude restitueren, getroffen, en uyt genereusheyt wedersijts gevangenen ontslagen, hoewel die in Savoyen waren, seer mager waren op-geschaft: Waer op Duc de Savoyen by haer in de Kercker komende, hun elck een Stuck Gelts gaf, en op vrye voeten stelde. Den Fransen Minister de Gaumont lagh doe vry sieck binnen Genua, 't gunt de Handelingh wel wat achter hielt, maer den Paus sont sijn Posten gedurigh de Vrede recommanderende.

De Duytsche genaemde Auxiliare Troupen lieten wy Folio 184. aen de Meyn; by Fiersheym soude men een Brugh over de Meyn slaen / en men was onderwijl vermoeyt door 't saysoen / over ongehoorde Passagien en gebergten hare wegh te nemen: Keur-Ments en Keur-Trier weygerden absolut de Passagie aen de Auxiliare / en sy gaven 't daer na aen de Fransse Troupen: Want die van Ments maeckten selfs Batteryen / om de Auxiliare Troupen de doortocht te beletten / ja braecken selfs hare Rijnse Brugg af: En aen Turenne gaf men Schuyten / om Volck en Frans Gelt over te voeren: 't was waer / dat zy wel geene moeyte en sochten / maer gewis was 't / dat zy Turenne / die op desen

desen marsche nae boven toogh / om met sijn bijlegende Brugh den Rhijn by Cobelents te passeeren / meer de behulpsaeme hant boden. Den Hertogh van Bourneville was nu mede in 't Keysers Leger gekomen / om 't selve in plaets van Graef Montecuculi te commanderen: Zijn Doorl. van Brandenburgh als een paisibel Vorst (seyde men) dat sijne affectie tot een Vrede by discours hadde verhaelt: Dat hy alles wel wilde helpen bemiddelen / om verder onheyl te verhoeden / met protestatie / dat indien Vranckrijck tot geen redelijck accomodement en wilde verstaen / hy sigh met sijn Benden absolut tegens de selve soude verklaeren. Van dit gevoelen / meende men / waeren noch veel andere. Ondertusschen wierdt te Rumpelen by Ments een andere Schip-brugh geplaetst / maer wierdt verbrocken / en quaemen de Geallieerde Benden te Hofheymb / op den Bodem van Ceur-Ments / namen 't Hooft-quartier te Flersheymb: En men verleyde de Brugh van Illersheim / 3 uren van Franckfort: yder dacht dat het den schoonen Elsas gelden soude: Keur-Brandenburgh liet sijn Gemalinne nae Cassel in Hessen vertrecken / om daer in de Kraem te leggen: En de Princesse van Anhalt toogh nae Creutsnach op diergelijcke: Terwijl quaemen eenige Sweetse ende Fransse Gedeputeerden by Keur-Brandenburgh / en Ceur-Ments / die haer eenige stucken goede Wijn sont. Den 20 quam Turenne by nacht te Cobelents by Andernach over den Rhijn / om sigh in het Landt van Keur-Trier te koesteren / en daer met haere Schip-brugge af te drijven: Cobelents op de spits der 2 Riveren plaisant gelegen / deelde sijn Burgers Wapenen uyt / toen zy al ontvooght waeren: Hier tegens begosten de Geallieerden by Ments met 3000 Man Gustavus-burgh te fortificeren / en logeerden noch 2000 Soldaten rondsom de Gehuchten. Den Marschalck de Turenne sont van in plaets van 4000 Paerden maer 1500 aen den Prince van Condee / die te Sircq was gekomen / om op de Duytse Desseynen naeu regard te nemen: Dit Volck was seer miserabel gestelt / als mede 't gantse Leger van Turenne / die in sijn tocht over den Rhijn een groote partye Siecken onderweegh hebbende laten leggen / zijn de selve van de Boeren meest doot geslaegen. Als nu de Keyserlijcke Schip-brugh tot Welssenau by Ments was geslagen / togen de Troupen gedurigh daer over: Duc de Bourneville / die in 't Leger gekomen was / wiert den 20 door Graef Montecuculi de Keyserlijcke Ordre als Marschalck Generael der Keyserl. Armee over-gelevert: In sijn Commissie stont ooch verhaelt sijn voorige gedaene diensten / ende hoe aengenaem aen den Keyser was / &c. Dien dagh tracteerde den nieuwen Generael de af-gegaene Graef Montecuculi / den Prins van Lottharingen / Keyserl. Generael der Cavallerye / en al de voornaemste Officieren van 't Leger; benevens den Vorst van Anhalt en d' Heer Holts, Generael te Voet van 't Brandenburghs Leger / die hem alle geluck wenschten. Ondertusschen waeren 'er eenige kleyne rescontres tusschen de Duytse en Fransse voor-gevallen / in welcke den * Graef van Dona van de Brandenburghse zijde was doot gebleven: Turenne had ooch eens 100 Brandenburgers verrast / dan sont de Gevangene naderhant aen sijn Doorl. weder

 te

* Dit was een Brandenburghse Ritmr. met 60 Ruyters, en quamen 300 Fransse op hun schielijck in vallen: Den Ritmr. wierdt in 't eerst geschooten, en de rest raeckte doe op de vlucht: Dit is geweest de eerste Acte van Hostiliteyt, die Vranckrijck aen den Keyser, sijn Volck ende eygen Bodem heeft gepleegt.

te rug. Turenne siende hoe licht hy de Brandenburgse konde overvallen / maeckten 3 Bruggen / over den Rhijn / de Moesel en de Saar / logeerde selfs in 't Carthuyser Clooster, over Wysenauw: En maeckten selfs de Custheym ter plaets van aen de Vlies-Emmer / noch een Brugh over de Main / op dat hy over al uyt wegen mocht vinden: Hier quamen wegens den Prince van Condee de Fransse Ministers Vaubrun en Comte Priel. De Keyserlijcke Generael Caprara toogh mette Cavallerye over hare Rhijn-brugh: Werdende den schoonen Rinkauw / 't Landt en alles vernielt; als de Duytsen hier over by de Fransse klaegden / seyden die / c'est tout un, nous payerons vous double: Als of den Boer daer mede sijn Broot had. Toen quaemen de 3 af geselte Fransse Marschalcken in 't Fransse Leger by Turenne / op conditie / datse Conings Pardon souden hebben / mits datse Turennes ordre souden gehoorsamen: Vranckrijck dede Ceur-Paltz ende Beyeren begroeten / maer geheel anders als de Straetsburgers / daerse haren Monsr. Rykous last gaeven de schoone Brugh te verbranden; vreesende dat 's Keysers Leger met of tegen wil daer over komen soude / dan hier sagh hy swaerigheyt / dat ged. Brugge wel voorsien met Forten was. Alles af gespeculeert hebbende / komt met vier Scheepen vol Vuurwercken van Brisach den Rhijn af drijven: Hy had noch andere Vlotten vol Smits / die dreven / en in 't midden de voorsz. Brugh begonden te verbranden: Hechtende noch 4 Brant-schepen onder de 4 grootste Bogen: Sulckx dat in min als drie uren tijts wel 10 Bogen van ged. Brugge / door behulp der voorsz. Smits / zijn verbrant: Dit geschieden den 16 deser: De Straetsburgers konden 't niet beletten / en toen eenige Fransse daer seyden / sulckx tot hem eygen versekering te geschieden / antwoorden zy: Ey ja, was einer gern horet, das kan'er leichtlick glauben, was man nicht gern horet, das sagt men einen Tauben. Toen nu de Fransse Legers als puce Vyanden / de Duytsen / als beschermers van 't Keyserryck / den Rijn / de Moesel / de Saar / de Main/de Roer en by na alle Rivieren besetten / stont den Rijckxdagh te Regensburgh seer perplex: klaechten quamen daer hoedaenige violentie de Fransse in sijn Doorl. Landen van den Berge / Cleef / 't Hertogdom Dortmunt / en in der Marck / ook d' Abdye van Essen hadden gedaen: Datse haer verstout hadden selfs sijn Doorl. Guarde aen te tasten. De Regeeringe van Ceulen wierdt op de Fransse jaloux / siende den Rijn en de Commertie voor haer gesloten: Toen ontfaegen sy haer niet op 't Stadthuys de Burger Capiteynen te ontbieden: om te beraetslaen op de defentie der Stadt / selfs by noot / ingeval de Fransse (die zy niet al te veel vertrouden) op Ceulen een aenslagh / haer meester van den Rhijn / en een Brugge nae 't Keyserrijck mochten maken: Met Keur-Beyeren sagh men niet te verrichten / alsoo die 4 Regimenten van Munchen oock tot de Keyserlijcke Armee schickte; waer over de Fransse Gesant protesterende / verklaerde Keur-Beyeren / dat sijn Volck tegens d' Ongarise Rebellen af gingh / en dat hy sigh met de moeyte der Hollanders niet en wilde meslleren.

Poolen geen doorkomen met Rebellen / Malcontenten en onwillige siende / machte van de noot een deught / om te approberen het voor-gedachte Tractaet met de Turcken: Dit speet den Paus (als een Liefhebber der Christenheyt) soo

soo een schant-vleck van Barbaren te lijden / hy schreyde van droeffenis / ende soo / of het helpen mocht / noch veel Wisselen na Warzauw / maer 't was te laet om te remedieeren soo veel Menschen als 'er wegh gevoert / en door de Barbaren als Honden getracteert zijn / 't gunt de afgevluchte getuygen / en datse maer Schillen van Boomen en rauw Vlees kregen: In somma / slechte bestellinge: Al dit geleden of heyl was niet te vergelijcken met een Rijcks-dagh / die men den 14 January 1673. wil de aen-stellen. Maer beschreyelijcke klachten hoorde men daer dat 't Coninckrijck onverseeckert / de Coninginne haer Cleynoodien na Dantzigh af-gesonden / en alles overhoop lagh: Want in 't geroofde Caminiec was sekere Turckse Bassa / een Man van groote nedrigheyt / nochtans soo gaeu / dat hy alles wist wat te Lublijn in 't Poolsse Leger passeerde / en schaemde sich niet daer van spoedigh den Turckschen Keyser adviijs te doen hebben: Caminiec dede hy van alles dapper voorsien met Amonitie / Guarnisoen / als verbeteringh der Fortificatien: d' Ingesetenen mochten geen Bier noch Meede meer maken / en mosten een geheel andere manier van Leven aanvangen. Men stelde doe in Poolen ordre op de Kleedingen / speciael der Dames / 't gunt al wat te grof gingh: Maer dit noch slimmer / datter wel by de 300000 Christen Zielen door de Turcken zijn wegh gevoert: De Wegen ende Landen vol cadavers, de Velden sonder Vee / en alles soo verbastert / dat het jammer was / 't welck de Christen Princen behoorde te vermijden / in plaets van selfs oorlogh te soecken / dien grooten Turckschen inkrupper wat in te toomen. Nochtans bequam den Opper-Veltheer onder Stap / alwaer de voornaemste Tartaren waren / een treffelijcke Victorie: Wijl daer den Nuradijn en jonghsten Sultan zijnde / hy daer dapper op aen-viel / 10000 geluckelyck sloegh / en 24 Murzen gevangen kreegh / Bekomende den Nuradijn sijn Sabel / Hooft / Pantser en Rock / benevens noch veel andere Buyt: Hier wierden wel 1200 Christenen uyt de Tartaren haer Handen verlost. Maer dit en bevredigde geensints de gemoederen der Malcontenten / die uyt vreese der Pospolite Russinie sigh absenteerden: En wierden Brieven van den Aerts-bisschop van Gnesne by den Koningh geintercipieert / daer in dese woorden stonden: 't Nieuws der Turcken leght my diep in gedachten, daer om, wijl zy goet zijn, om onse Partyen te trecken: Dit was een braeven Aerts bisschop: Mede als een ander Pools Heer af-gevraegt wierdt / waerom hy toch de Kroon Poolen niet getrouw wilde blyven / antwoorde in toornigheyt: Nec in initiam armorum & animorum unionem conspirabo, nec me Vice-Polemarchi submittam imperio: Dit ontstelde weder de Gedeputeerden aen hem / welcke siende een rebellig n geest op desen Laes / voegden hem toe: Non verbis verba, sed verbera verberibus miles in illum cumultato. Toen wierd hem gelast voort aen met geen Geestelijcke meer te spreken / als gesenijnt: Men seght / dat hy oock datelijck wierdt ter neder geslagen / latende een Priester / om sich alvoorens te biechten / by hem komen: Sijn Kadaver wierdt verdeelt / om in alle Frontieren op-gehangen te worden: Bitterlijck schreeuwde men hem toe / dat hy Opperste der Rebellen was: En een wilde hem verbranden / ende d' andere tot een spijs der Visschen in de Wyssel neder plompen / want het Volck was te machtigh op hem gebeten.

Het was dese tijt in Brabant aengenaem / dat den Portugijssen Gesant te Madrid aen de Coningine van Spangien had bekent gemaeckt / hoe dat hy ordre van den Prins van Portugael hadde / om noch een naeder Verbont met Portugael te sluyten / en suickx met insluytinge van Hollandt: Hier toe wierden dan Commissarissen gemaeckt: want de Gemeente wilde met Vranckrijcks partye (alsoo die Spangiens ruyne socht) niet gehouden of begunstigt hebben. Dit quam om dat Portugael vernaem hoe eenige noch sleepende Tractaeten tusschen Engelandt en Vranckrijck meer uyt jalousye als yets anders dus langh getrouteert / oock niet veel sin op de Fransse hadden omtrent Goa / Suratte en de Kust van Malabare: Dat zy nu wisten hoe vreetsaem met de Hollandtse Oost-Indise Compagnie stonden / maer van die inwortelende Nieuwlingen onversekert / en dat ten verderve van haere gantse Oost-Indische Handel soude wesen. Als den 6 deser maent den Coningh van Spangien was 11 Jaeren geworden / quaemen alle de Ambassadeurs de selve seer magnificq verjaren: Ende gingh toen op St. Charlos dagh den Coningh met sijn Moeder in den Souvereynen Raet van Monarchie: Waer in vorders / om in 't gouverno geimbueert te werden / gedurigh soude continueren. Den Grave de Monterye dede toen te Brussel publiceren in 't Frans dit Placcaet:

Syn Excell. willende de begunstigen den aenwas van Koophandel en Manufacturen binnen dese provintien, heeft uyt den naem van sijne Majest. met advys van die van sijn Domeynen ende Finantien, geordonneert, gelyck hy ordoneert by desen, dat 'er geene Lasten sullen geeyst werden op het in brengen van Lakenen uyt Spangien, Englandt, Duytslant en andere, desgelijckx van de Staten en Lande der Manefactuur-werckers: Dit by provisie ende tot nader ordre: Sijn Excell. ordonnerende alle Ontfangers, Controlleurs en andere Officiers, die 't aen-gaen magh, sich hier na te reguleren. Gedaen te Brussel den 18 November 1672. Was geparaph. D. E. vt. Getekent, y el Conde de Monterey. En wat lager, P. d' Emetieres. I. Cockaerts, le Comte de St. Pierre, en J. de Fromhoven.

De Burgers van Utrecht ervoeren langhs hoe meer 't gewelt der Fransse: Men sagh nu weeckelijcks t' Utrecht 80 a 90 Dooden / behalvens de Fransse Militie / begraeven: De St. Catharijne-kerck propten zy vol geroofst Hoy en 't gunt zy uyt de kleyne Stedekens soodanigh by een schraepten / dat Cuylenburgh / Heukulum / Leerdam / ende sulcke open Plaetjen van veel Ingesetenen verlaeten wierden / alsoo beducht waeren d' aenstaende Winter geen Levens-middelen te bekomen / wijl de Beesten over al geroofst en doot geslagen waeren. Uyt de Gelderse Quartieren liepen alle Fransse / die konden / over Braband wegh: Daerom affigeerde men te Nimwegen / dat de gheen die yemant / die een Fransman tot wegh loopen na Hollandt deserteerde / wist aen te wijsen / hy voor yder Soldaet 300 gul. tot een premie soude genieten. Men sagh evenwel dat de Wijven van Amsterdam t' Utrecht Sakjes met Sout en Speceryen brachten / 't gunt de Vrouwen onder haer Hemden / en de Mans in haer Broecken hadden verborgen: Men seyde doen / dat den Gouverneur Luxemburgh aen sijn Waersegger gevraegt hadde / of 'er noch wel kans was om Amsterdam te krijgen? hy soude geantwoort hebben / O ja myn Heer kans genoegh, als 'er nu Ys leyt, dan met al u Volck daer voor, zy en sullen 't niet houden konnen, want nu het maer een weynig vriest, konnen zy hare Katten niet maeken, en laten het werck alreede steken, en zy sullen 't toch niet houden konnen, &c. Voornaeme Borgers verlieten hare groote Huysen / daer de Fransse alles in namen / gingen op Kamers wao-

woonen / wijl het onhardelijck was 60 guld. in 15 daegen te geven: Op Vredenburgh en de Neu maeckten de Fransse Katten om de Burgers te dwingen / alsoo d'andere Fortificatien geen belangh hebbende / bleven steken: Nu dreyghden zy / soo Amsterdam niet machtigh wierden / alle Dorpen rondsom te verbranden: Lieten al haer Roers als een Snaphaen maken / om met Lont ende Vuer-steen te gebruycken: En liepen uyt Montfort / daerse den Toorn lieten springen / en uyt Cuylenburgh / na datse het de Inwoonders daer soo bangh hadden gemaeckt / dat het niet te harden was: Men sagh oock t'Utrecht den 13 October aen-geplackt een Placcaet met den Titul van: Louis Robert, Ridder en Raets-heer van den Coningh in sijn Raet, Intendant van de Policie en Finantien, in alle de Plaetsen en Landen by sijn Majesteyt nieuwelijckx geconquesteert op de Hollanders, om yder alle sijn Meubelen aen des Conings Commissaris aen te geven, op peene van verbeurtenisse der selver en andere Goederen. Den Gouverneur liet oock al de Brant-Emmers van't Stadthuys / daer die eerst waren gebracht / in sijn Logement brengen / met aen-dieninge / dat ingevalle daer ongeluck van brandt ontstont / yder Burger sigh most in huys houden.

De Heer Heunnicke, Resident van de Hanzee-steden / versocht doe by Memoriale aen haer Ho: Mo: d'ontslaginge van 't Hamburger Schip de Hoop / door de Hollantse Capers genomen / en wijl het onvrye Goederen in had / voor goeden Prijs te Harlingen op gebracht. De Heeren Staten van Hollant ende West-Vrieslant deden doe 't volgende Placcaet af-kundigen:

De Staten van Hollant ende West-Vrieslant, allen den genen, die desen sullen sien ofte hooren lesen, Salut. Doen te weten, dat wy hebbende bevonden, dat zedert eenige tijt herwaerts, in verschevde Steden en Plaetsen van desen Lande zijn ontstaen geweest veele diffidentien ende murmuratien tusschen de Ingesetenen van de selve Steden en Plaetsen onder den anderen, ende wel voornamentlijck tegens de Overigheden en Magistraten aldaer, ende dat die voorsz. diffidentien ende murmuratien aenleyding ende oorsaecke hebben gegeven tot grooter desordres ende confusien in de selve Steden ende Plaetsen; ende nademael den voortgangh van dien niet anders kan causeren, dan het verderf van dese Landen, dat die buyten forme van alle Regeeringe gestelt, en tot haere defentie, mitsgaders afsweeringe der Vyanden onnut ende onbequaem gemaeckt werden, ende dat dienvolgende noodigh is, dat het selve tydiglijck op het krachtigste werde voor-gekomen, sonderlinge, dewijle den Heere Prince van Orange, volgens de authorisatie by ons aen sijn Hoogheyt den 27 van de Maent Augustus lestleden gegeven tot wegh neminge van de voorsz. diffidentien, murmuratien ende confusie, onvermindert de goede naem en faem van de Regenten, sodaenige ordre heeft gestelt, als sijn Hoogheyt voor den meesten dienst van den voorsz. Lande in 't gemeyn, ende van de voorsz. Steden ende Plaetsen in het particulier geoordeelt heeft te behooren: SOO IST, dat wy uyt een Vaderlijcke genegentheydt ende voorsorge, op alles dat tot ruste ende welstant van den voorsz. Lande, ende de goede Ingesetenen van dien kan dienen, willende voorsien, met rijpe deliberatie van rade, naer voorgaende advis van den Hoog gemelden Heere Prince van Orange, en op sijn Hoogheyts ernstige recommandatie ende begeerte, geordonneert ende gestatueert hebben, ordonneren en statueren by desen, dat alles 't gunt ter saecke van de voorsz. diffidentien ende murmuratien, mitsgaeders in de voorsz. disordres ende confusien tot noch toe is gepasseert ende voorgevallen, van wat nature ende qualiteyt, ende by wie het oock begaen soude mogen wesen, sal zijn ende blyven vergeten ende vergeven, soo als wy uyt onse rechte wetenschap, ende souveraine macht alle 't selve aboleren, te niet doen ende vergeven by desen: Interdiceren dienvolgende wel expresselijck aen alle Justicieren ende Officieren deser Landen, daer op nu of namaels tegens yemant eenigh ondersoeck, calangie, of vervolgh te doen: Hebben wyders mede naer voorgaende advis ende op ernstige recommandatie ende begeerte van hoog-gemelde sijn Hoogheyt wel expresselijck geordonneert ende gestatueert, ordonneren en statueren mits desen, dat voortaen niemant van wat staet of conditie hy oock soude mogen wesen, hem sal vervorderen de Overigheydt, Magistraten, Officieren, Justicieren, Schepenen, Gerechten ende andere, in wat dienst of employ die oock soude mogen wesen, soo wel binnen de Steden als ten platten Lande, met woorden eenigsints te beledigen, of in de authoriteyt

riteyt ende het respect haer competerende te verkleynen, veel minder daer toe eenige oorsaecke of aenleydinge te geven of te maecken: maer ter contrarie aen haer alle schuldige eer en gehoorsaemheyd te bewijsen op peene dat die geene, die bevonden souden mogen werden contrarie te hebben gedaen, daer over sullen werden gestraft soodanigh, als naer exigentie van saecken, volgens de dispositie van de beschreven rechten ende de Placcaten van den Lande bevonden sal worden te behoren: Dat oock niemant van wat staet of conditie hy oock soude mogen wesen, sigh sal vervorderen de voorsz. Overigheyt Magistraten, Officieren, Justicieren, Schepenen, Gerechten, ende andere, in wat dienst of employ die oock soude mogen wesen, soo wel binnen de Steden als ten platten Lande, of oock yemant van de andere goede Ingesetenen van desen Staet, onder wat pretext, schijn, of voorgeven het oock soude konnen zijn, soo wel ten aensien van hare Persoonen als Goederen, by wegen van feyten, of met geweldt in eenigerhande maniere te beledigen, beschadigen, of de selve tot het een of het ander forceren of dwingen, veel min daer toe eenige Wapenen of gewapent Volck te gebruycken, op peene, dat alle die geene, de welcke bevonden sullen werden daer aen hantdadigh te zijn geweest, niet alleen de Hoofden, maer oock de andere, niet alleen de Mannen, maer oock de Vrouws-Persoonen, die haer daer toe sullen laeten gebruycken, sonder eenige conniventie of dissimulatien met de Doodt sullen werden gestraft: ende dat van gelijcken sonder eenige conniventie of dissimulatie, naer exigentie van saecken, selfs oock met de Doot sullen werden gestraft alle die geene, de welcke bevonden soude mogen werden, met woorden of wercken oorsaeck of aenleydinge te hebben gegeven, ten eynde de voorsz. Overigheydt, Magistraten, Officieren, Justicieren, Schepenen, Gerechten, en andere, in wat dienst en emqloy die oock soude mogen zijn, of de goede Ingeseten van den Lande, by wegen van feyten, of met gewelt in hare Persoonen of Goederen eenigsints beledigt, beschadigt, of tot yets geforceert of gedwongen soude mogen werden, schoon de selve de voorsz. actie selfs met haer Persoonen niet soude mogen hebben geassisteert, of by gewoont: Ordonneren ende statueren mede, dat alle de goede Ingesetenen van den selven Lande, indien, buiten alle vermoeden, eenige wegen van feiten, soo wel tegens de voorsz. Overigheit, Magistraten, Officieren, Justicieren, Schepenen, Gerechten ende andere, in wat dienst of employ die oock souden mogen zijn, als tegens eenige van de voorsz. goede Insetenen soude mogen werden ter handt genomen, de selve wegen van feyten, soo veel in haer is, oock selver, doch op authorisatie of ordre van de selve Overigheit, Magistraten, Officieren, Justicieren, Schepenen, ende Gerechten, onder hare Capiteinen en andere Officieren, gewapender hant te verhinderen, ende beletten de Autheuren niet alleen, maer oock die geene, die haer daer toe sullen hebben laten gebruicken, oock self des noots zijnde, met de Wapenen aen te tasten, aen te grijpen, ende levendigh of doot te bemachtigen, sonder van des te doen in gebreecke te blijven, op peene van andersints selfs daer over gestraft te werden, soo als na dispositie van Rechten, en exigentie van saken bevonden sal werden te behooren: Hebben noch voorts mede naer voorgaende advis ende op ernstige recommandatie ende begeerte van hoog-gemelde sijne Hoogheyt gestatueert en geordonneert. statueren en ordonneren by desen, dat alle de voornoemde Ingesetenen van den Lande, van wat staet of conditie die oock soude mogen wesen, sullen hebben te betalen de gemeine Lants Schattingen, en Lasten, die by Ons tot nodige defensie van den Lande albereits zijn, of oock noch ingewillicht soude mogen werden: Ende d'Ontfangers, Gaerders, Commisen, Deurwaerders ende andere, 's Gemeene Lants Middelen vorderende, de behulpsame hant te bieden, sonder deselve met woorden of met wercken in eeniger maniere te beschadigen, beledigen, of in het voersz. invorderen eenige de minste verhinderinge toe te brengen, op pœne dat die gene, dewelcke bevonden sullen werden, haer met woorden beledicht, of in 't voorsz. invorderen belet, of oock niet geassisteert te hebben, andere ten exempel aen den Lyve, ende die gene, dewelcke bevonden sullen werden, haer met eenige feytelijckheden bejegent, aengegrepen, aengetast of beschadigt te hebben, met der Doot sonder eenige conniventie of dissimulatie gestraft sullen werden, want Wy niets meerder dan de rust ende bescherminge van den Lande ende van de goede Ingesetenen van dien ter herten hebbende, 't gunt voorsz. is, alsoo bevonden hebben te behooren. Gedaen in den Hage onder onsen Grooten Zegel den seven en twintichsten September 1672. Onder stont, Ter Ordonnantie van de Staten, Ende was geteeckent,

Herbt. van Beaumont.

By haer Ed. Gr. Mo. wiert nu ordre gestelt aen alle Dorpen, om by inval van den Vyant, tot malkander zeynen te doen, soo met buyren als luyden van Klocken, om alles in alarm te brengen. Den Major Copes, onlangs door de Krijgsraet gebannen, om d'overgaef van Wesel, en nu weerkomende, wiert in de Castellanye gedetineert. De groote Legers van alle Partien, maeckten schaersheyt van Gelt, sulckx dat de Oversten der selver hare Principalen klaegden, datter beter betalinge most zijn, of konden geen ordre noch Militie by een hou-

houden: Diversche Fransse Officieren uyt Utrecht / toen zy haer Bouragie hadden verkolijt / meende na Parijs te keeren / wierden boven de passagie beset / keerden dies weder na Utrecht / en seyden: Wy sullen nu een gat in Hollandt sien te maken, al souden wy het water met Menschen dempen. Men sprack doen ten Hove sterck / als hadde de Nederlandse Oost-Indise Compagnie de Heer Prins van Orange tot Hooft-participant aengenomen / en tot een Present 30000 Florijnen cordiael vereert / nevens andere sommen / tot honneur van sijn ged. Hoogheyt streckende. d'Engelse gaven doe voor / dat Keur-Brandenburgh sijn Mediatie had aengeboden / als een vredelievent Prins / tusschen Engelandt / Vranckrijck en Hollant / maer dat den Coning soude geantwoort hebben / dat dit een extraordinaire sake was voor een Prins / aen 't Hooft van een krachtigh Leger tegens sijn Majesteyt en desselfs Geallieerde; waer mede dan de Gesant Cracouw re infecta vertrock. Eyndlijck de Ratificatie van 't Geallieerde Verbont metten Keyser in den Hage gearriveert / zijn die Staets gewijs uytgewisselt: 't Gunt de Fransgesinde / selfs oock Roomsche scheen te mishagen: Immers also weynig als dat men Dort / Haerlem / Delft / Leyden / Gouda / Rotterdam / Alckmaer en veel andere Steden versterckten / om by geen schielijcken overval te konnen tegens staen: waer toe de Singels van hare Bomen ontbloot wierden / om te beter uytsicht te hebben. Als den Graef van Hoorn mede kontschap kregh / hoe de Fransen uyt Woerden de Klocken naer Utrecht meenden te voeren / om Canon af te gieten / maeckte hy daer met succes een Aenslag op / sloeg het Frans Convoy totaliter / ende bracht de Klocken met veel Gevangens te Oudewater. Die van Muyden kregen onder Cap. Hendrick Vliskamp den Krijgs-Commissaris van den Koning van Vranckrijck / soo die met veel Gout ende Silver van Harderwijck na Amersfoort gingh. Den Koningh van Vranckrijck op de klachten van Duc de Luxemburgh / en 't verlies van soo veel brave Cavaliers / wiens Weduwen en Weesen sijn Majesteyt met een stuck Geldt begunstigde / hoorde men dat Duras sich op de accusatien van Luxemburg beriep / van in allen gevalle niet onder hem / maer onder den Marschalck de Turenne te staen. 4 a 500 Fransen quamen doe 't Dorp Waverveen plonderen / en in de brant steecken / doch de Kerck bleef staen / 60 a 70 Woningen raeckten in Koolen: De Boeren selfs liepen door / in plaets van hare Huysen ende Familien te beschermen / die seer mishandelt wierden; latende een Turf-pont met 24 Man / daer den Cap. dood van was / en 4 Stuckjes de spits af-bijten / en in de ly, sulckx datse hem eyndelijck verbranden / toen hy te Nieuwer-sluys niet door mocht: Maer de Fransen dachten niet / datse met de Winter Turf en Turf-ponten van nooden souden hebben / zy branden en blaeckten 't gantse platte Landt door / waer sy maer by konden komen / gelijck de Dorpen Waerder en Lopick / en den 7 deser de overige Panne-backerijen buyten Woerden / den 8 Nieuveen ende Overmeer / den 9 't schoone plaisante Jaersvelt / en een Buurt aen Nieuwerbrugge / en den 10 Abcou / waer sy het alle soo slecht maeckten / als opt gehoort is. De Fransse eenige Turf schepen in 't Veen nae Utrecht willende voeren / alsoo den Officier aen den Heylhoorn de Schepen noch door een Ducaton liet passeren / hadden d'onse met Schuyten / die elck 2 ses ponders en 18 Mattrosen op hadden / op gemelde Turf een aenslag / en kregen eenige / zijnde daer van de

Utrecht groot gebreck. Te Delft wierden doe eenige 1000 paer Schaetſen ende
Voet-angels aen-beſteet / en veel 1000 Ys-ſpooren na 't Leger geſonden ; want
de Franſſe die ordre hadden de Dorpen om Amſterdam te verbranden / deden al
hun vlijt / hoewel veel ſieck / ergens door te breken. Den Grave van Hornes
kondſchap gekregen hebbende / dat tot Montfort de Franſſe een groote menigte
Fourragie van Hop / Haver / Vivres en andere Buyt hadden verſamelt / en in 8
groote Schepen en 6 kleyne hadden geladen / om na Utrecht ofte hooger te voe-
ren / leggende te Montfoort in de buyten Gracht / is in Perſoon met 400 Man
den 24 deſer uyt Oudewater daer op aen getrocken / en na eenige Schermuſerin-
ge en Chargies van die van binnen / met Hant-Granaden en Vier-ballen alle de
Scheepen met haer in-gelaeden Goederen verbrant / eenige Gevangens
mede gebracht / hebbende aen ſijn zijde maer een gequetſt : Ende daeghs daer-
aen kreegen de onſe noch 3 Schepen met Plancken. Den 27 wierden noch 30
Schepen met ruygh Voer van d'onſe gekregen / en 8 door Woerden in de gront
gehackt. De Franſſe meenden daer en tegens aen de Post van Ankeveen yets
uyt te rechten : Dan wierden af-gewesen : Maer het geluckten haer beter t'A-
meyden (ſijn Excellentie van Brederode behoorende) daer zy met omtrent 1000
Man op het Poſtje aen-vielen / ende in-namen : Capiteyn Swansbel met 7 Man
reſiſteerden / dan te ſwack / wiert neder geſchooten : 't Gunt daer vorders / wijl
de Franſſe weder vertrocken / is gepaſſeert / ſchrijft den Heer Velt-Marſchalck
P. Wirts aen den Staet aldus :

Hoogh Mogende Heeren.

MYn Heeren. U Ho. Mo. kan mits deſen onderdanigh niet voor onthouden, hoe dat ick op giſteren
een paer uuren voor den dagh , omtrent de klocke vijf, alhier ſchieten hoorende , en van den
Toorn en Wal gewaer werdende, dat het ter Ameyde was , alwaer kort daer nae een brant ontſtont
gaf ick ordre , dat het Volck ſoo voort in de Wapenen ſoude komen ; Ende het Regiment Guardes van
Sijn Hoogheyt 's avonts te vooren hier gekomen weſende , en noch in Schepen aen de Brug leggende ,
ende alſoo het gereetſte zynde, liet ick na Marquerque marcheren , met de Heer Commandeur Golſteyn
belaſtende , dat ſoo ras de gecommandeerde van de andere Regimenten gereet waren , deſelve oock vol-
gen ſouden ; Als ick voor mijn Perſoon met eenige weynige Ruyters , de welcke hier leggen , voor uyt-
gaende op ter Ameyden , recognoſceerde , kreeg ick door eenige Gevangens kontſchap , dat die Poſt van
Ameyden al overweldigt was , en dat den Vyant , de welcke over de acht hondert Man te Voet , ende
twee hondert ſoo Dragonders als Ruyters ſterck hadden geweeſt , naer dat hy Ameyden uytgeplondert
en in den brandt geſteecken hadde , weder om geretireert was. Op de Sluyſe ter Ameyden komende ,
hebbe ick het Werck noch ſoodanig in ſyn geheel gevonden , dat niet meer als een Palliſſade was af ge-
kapt. Ameyden was op vrſcheyde plaetſen in den brant geſteecken . en grooten deels af gebrandt , al
evenwel zyn de Kerck , Raethuys , ende veel andere Huyſen noch blyven ſtaen. Die in de Kercke in re-
ſerve bewaerde Ammunitie , heeft ſich oock noch daer in gevonden . Ick hebbe den Luytenant Colo-
nel Croneman met 6 Compagnien van ſyn Hoogheyts Guardes , als de welcke my de eerſte volgden ,
tot defenſie en betere verbouwinge van de Wercken daer gelaten , tot dat het Regiment van Sidlenits-
ky tot Schoonhoven , als waer toe de Patenten jongſt van Swammerdam afgeſonden , ſal zijn aengeko-
men , als wanneer de Heer Marquis de Weſterloo de Guarde ſal afloſſen laten. Van 't Bamphields Re-
gement zyn op de Ameydiſche Sluyſen doot gebleven Capiteyn Swansbel , een Luytenant , ende een
Vendrig ſwaerlijck gequetſt , maer niet gevangen. Die geene , welcke onſe Gevangens hebben ſien weg
voeren , ſeggen , by de tſeſtig geweeſt te zijn. Van de hare hebbe ick als boven recognoſceren latende ,
ſeven gekregen ; aen Dooden , eenige twintigh getelt : Soo veel ick uyt de Plaatſen , daer ſy lagen , ju-
diceren koſte , wel ſoo veele Franſche als van d'onſe , maer van 't Bamphieldſche Regiment ſullen wel
veele verlopen weſen. Ick hebbe hem geheeten met het Regiment tot Nieupoort te logeeren , om het
verloopen Volck weder om by malkander te brengen. Waer mede Hoog Mogende Heeren , &c.

Gorcum den 28 November 1672. Getekent,

P. WIRTZ.

Den

Den Collonel Bamphield vergaderde de verloopene van sijn Regiment te Nieuwpoort weder te samen; hebben de de Fransse hier oock verlooren den Marquis de Castelnau / zijnde een der grootste Marquisen van Vranckrijck / en van den Coningh seer bemint / want 8 dagen te vooren was syn Huysvrouw in Vranckrijck van een jonge Soon in de Kraem gekomen / die van sijn gedachte Majesteyt met alle de waerdigheden van syn Vader was begiftigt: Korts daer aen storven noch 3 Capiteynen soo daer mede geweest hadden. Als den 14 deser sijne Hoogheyt den Heere Prince van Orange was getreden in sijn 23 Jaer / soo hebben de Staten de Princesse Douariere daer over doen complimenteren: Vervolgens quamen oock d'uytheemsse Ministers en andere van 't Hof. Het Guarnisoen van Aerdenburg kreeg dese tijt op de Fransse uyt de Vlaemsse Conquesten mede groote Buyt / bestaende in Fransse Officiers / Gelt / &c.

De Groeningers namen nu weder de Dijler-schans in / daer in vindende 10000 Brooden en 600 Rocken: Van de Bisschopse quaemen een dagh 3 à 4 daer na met 3000 Man weder / ende dreven d'onse daer uyt / waer nae sy gemelde Schans demolieerden ende quiteerden: 't Sedert dat den Prins van Courlant met 18 Standaerden Ruyters en Dragonders te Jeminingen in Oost-Vrieslant was aen-gekomen / zijnde alle wackere Kaerels / dede den Bisschop op de wegh / daer sy door Westphaelen passeeren mosten / Velt-stucken planten: Soo mosten ten tweedemael Baron Wolf, niet door konnende / weder nae Stapelmoer en Wenderen keeren: Als den Prince van Courlant dit vernam / ylde hy wel gewapent met sijn Lijf guarde van 100 Ruyters op de Munsterse aen / sloegh haer in route / ende nam 25 Bisschopse gevangen / daer onder diversche Officieren: de Munstersche liepen als Hasen / mede slepende den Cornet van Capiteyn Stangelant: Den 25 quamen weder om revengie / dan lieten wel 120 / en de Kourlanders 80 Man sitten: Gedachte Courlanders quamen van daer te Groeningen / en soo in Vrieslant / om van daer nae Hollant over gevoert te werden. Uyt Blockzijl trock dese tijdt mede een partye van 50 Man / die by Hasselt 36 Ceulsse Volckeren / daer onder een Lieutenant / rescontreerden / van welcke sy nae een sterck gevecht 24 met een Lieutenant vongen / zijnde de rest doot geschooten of gevlucht. Op Swartesluys was doen een aenslagh voorgenomen: Collonel Villiers soude van de Vriesse kant met 500 Man daer op aenvallen; ende Amsterdam / verschafte Ponten met Geschut; zijnde besloten dat men de Brugh / die na Hasselt legt / om secours te beletten / soude beset houden / en een andere partye aen de kant van Geelmuyen landen en ageeren; mede waren 2 Branders / om in de Haven 't Amonitie-huys aen brandt te steecken / gereet gemaeckt: Capiteyn Slosser en Oltbarent met voor-wint af-zeylende / segt men / dat 't Geyp verliep / immers de Wint liep contrarie / veranderende in een Storm so dat na Vollenhoven over staecken: evenwel brachten de Capiteyns 180 Man te lant / en men bericht dat'er in seker Boeren-huys een Vyants Corps de Guarde lag over vielen dat / maer de Schiltwacht ontlopen / brage de tydingh te Swartsluys / die daer op begosten te schieten: Capiteyn Slosser, die vertroude / dat Collonel Villiers aengekomen was / trock en quam met couragie nae de Fortresse; maer Collonel Villiers noch niet aengekomen door 't boose weer / kroopen de Bisschopse op een / schier niet anders dan een Storm verwachtende;

tende: Dan alles was vruchteloos / alsoo de Fransse uyt Campen / Hasselt en andere Plaetsen de hare te hulp quamen / waer door d'onse weder retireerden / met verlies van omtrent 20 Man: Over dit voorval en wierd den Colonel Villiers, in Vrieslant weder keerende, niet seer gewelkomt / want de Vriesen waren onlustigh dat 100 gevangene binnen Hasselt hadden laten brengen / daer men selfs meester af meende te zijn.

OPTOGT van Sijn Hoogheyt den Heere Prince van Orangie na het Landt van Luyck.

NA de Attacque op Woerden, wiert den 17 passato tot Gouda tusschen Sijn Hoogheyt en de Generaels-Persoonen, alwaer den Lt. Adm. de Ruyter mede present was, grooten Krijgsraet gehouden: waer op volgde, dat met groten yverwel omtrent 800 of 1000 Vaertuygen beslagen wierden, en de Cavallerye van de Heldet, soo daer van de Somer gelegen had, om het landen der Engelsse te beletten, en van andere Plaetsen wierdt op ontboden, die alle van Rotterdam na den Brabantsen Bodem, als te Rosendael en Wou, wierden gevoert, om daer tot een volkomen Leger aen te groeyen; wesende de Baronny van Breda aengeseyt in korte dagen 1200000 pont Hoy te moeten verschaffen. Sijn Hoogheyt den Heere Prince van Orangie soude selver mede op dese Tocht trecken als Overste van 't Leger benevens den Grave van Waldeck, Mr. de Louvigni, den jongen Rijngraef en veel andere Heeren, blyvende de 5 Posten, om de Fransse 't incomen in Hollant te beletten, onderwijl gecommandeert, als die van Muyden by Prins Johan Mauritz, die te Bodegrave, by Sijn Hoogheyts absentie, by den Grave Coningsmark, die van Goverwellen en Oudewater by den Grave van Hornes, die van Schoonhoven, by absentie van Mr. Louvigni, by den Marquis van Westerlo, en die van Gorcum by den Velt-Marschalk Wirtz: alle welcke Posten met genoegsame Macht waren voorsien, om den Vyant te konnen resisteren: werdende gelast seer yvrig voor sijn Hoogheyts Persoon en geluckige uytvoeringe van desselfs Desseynen, die seer geheym gehouden wierden, te bidden; ja men seyde, dat seker Overste aen Sijn Hoogheit gevraegt soude hebben, *quæ in Gallos concepit? Wat hy tegen Vranckrijck voor hadde?* En dat Sijn Hoogheit daer op antwoorde, *of hy dan genegen was om sijn desseynen te openbaren?* En *neen* seggende, antwoorde sijn Hoogheit weder, *de selve weldaet bevint ick in mijn Tong mede.* Voorwaer Princelijck en verstandig geantwoort. Wanneer nu 't Leger te Rosendael, soo te voet als te paert, by malkander was, trock Sijn Hoogheyt, na dat hy over al goede ordre gestelt had, selfs daer na toe. Den 7 het Leger gemonstert zijnde, wiert sterk bevonden 23 a 24000 Man, soo te voet als te paert, bestaende de Ruytery in 64 Esquadrons, yder van 3 Comp. waer mede Sijn Hoogheit den 8 begost te marcheren, slapende dien nacht op 't Casteel van Hoogstraten, den jongen Rijngraef toebehorende, die sijn Hoogheyt daer tracteerden. Omtrent Kastel, tusschen Turnhout en Herentals, gekomen zijnde, sont Sijn Hoogheit 5 Regimenten Infantery, alle de Artillery en Bagagie weder te rug na Bergen-op-Zoom: met de vordere Militie trock Sijn Hoogheyt na Maestricht; maer omtrent Corsendonck, boven Turnhout, viel een rescontre voor, wijl de Fransse daer in seeckere Strate in Embuscade leggende, waren 40 te paert uytgesonden om te recognosceren, die met den Vyant chargerende, bevonden haer

wel

wel 400 sterck, soo dat 200 tot secours krijgende, men dapper op den Vyant in sette; doen wierdt by d'onse met seer groote reputatie gevochten, en bleef een Ritmeester doot, en eenige Ruyters; daer tegens kregen van den Vyant 2 Lts. en een Cornet gevangen: Insonderheyt hebben haer in dese Actie vailliant gedragen den Graef van Styrum en Joncker Schaep, Edelman van sijn Hoogheyt. Sooras had den Heer Rijngrave geen advys, dat des Princen Leger 's nachts te vooren tot Peer, een Dorp in het Lant van Luyck, was aengekomen, of het al de Maestrichtse Cavallery uyt trecken, de Spaensse onder Sr. Cajaffa voor aen, (zijnde den Graef van Flodorp, die van sijn Hoogheyt na Luyck was gesonden, weder te Maestricht gekomen, met volle benoegen van sijn Comissie) den Rijngraef reed oock per Carosse de Bos-poort uyt, menende des Princen Leger op te doen; dan 's avonts quam Charles, des Rijngraefs Soon, Monsr. Louvigni, en veel andere Officieren van qualiteyt, te Maestricht, na besoeck van een ouden Heer Rijngrave vertrocken 's avonts met Flambeauwen na 't Quartier te Lonaken. Sijn Hoogheyt quam den 11 te Maestricht, verselt met den Grave van Waldeck, Comte de Louvigni, Graef Witgenstein, Dhona en veel andere voorname Heeren; Sijn Hoogheyt trat van 't Paert voor 't Logement van de Heer Rijngrave, die hem een stap buyten sijn Poort quam verwellekomen, en geleyden in sijn Cabinet, daer een lange Conferentie te samen hadden, doch alles sonder ceremonie, selfs traden daer na binnen de Generaels: hier quamen oock de Heeren van 't Capittel van Nostre Dame en St. Servaes sijn Hoogheyt complimenteren; gelijck oock ontfong de submissie van de Magistraet der Stad: dien middag tracteerden den Rijngrave sijn Hoogheyt en al de Generaels-Persoonen seer magnificq: namiddags besag sijn Hoogheyt 't Guarnisoen. 't Was heerlijck te sien den 15 deser alle de Cavallery door Maestricht na het Lant van Overmase trecken, voor uyt reden 3 Comp. Spaensse Dragonders, en 't Regiment van sijn Hoogheyt, toen volgde al de Spaensse Cavallery, 't welck sijn Hoogheyt uyt een Venster bequamelijk sag: te Rosendael was wel een schoone Monstering gehouden, dan hier sag men de statige Spangiaerden, wackere Italianen, stercke Duytsers, en Nederlanders te samen. Sijn Hoogheyt nam met alle dese Cavallerye, door Maestricht gepasseert zijnde, sijn Hooft-quartier op 't Casteel van de Heer Baron van Lemergelle, tot Eysden, tusschen het Fort Navaigne en Maestricht, de Ruytery lagh op de naeste Dorpen. Ondertusschen was'er te Maestricht een Duel voor-gevallen, door een haestig rapport van een Cornet, van den jongen Rijngraef, hebbende tot sijn Seconde Monsr. d'Auvergne, Major van sijn Hoogheyts Regiment, tegen den Marquis Postpionelli, wiens Seconde was Monsr. Brancaccio, beyde Ritmrs. en Italianen, onder de Spaensse in Maestricht leggende, wesende den voorsz. Marquis van den Rijngrave door den Arm gestoken en gedisarmeert; de 2 Secondes waren furieus aen den anderen. en beyde swaer gequetst, dan den Rijngraef quam haer separeren, maer hadden geen noot aen het Leven: den jongen Rijngrave quam daegs daer aen sijn excuse by sijn Vader doen. Daer was mede ordre gegeven, dat 3 Regimenten uyt Maestricht, als van den Command. Askin, Grave van Waldeck en Kerry, haer op d'eerste Trommel-slagh mosten vaerdig houden: Veel Kanon wiert uyt het Magasijn op de Marckt gebracht: en voorts alle Karren uyt den Lande van Overmase geprest, om alderhande Amonitie en Vivres na 't Leger te voeren. Den 17 omtrent de middag was sijn Hoogheyt 't Spaensse Fort Navaigne besichtigen, geaccompagneert van Monsr. de Louvigni en al de Principalen, als ook van den Gouverneur van 't selve Fort, wan-

neer 3 salvos uyt het Canon gedaen wierden ; waer na Sijn Hoogheyt weder te Maestricht quam, dan vertrock haest na sijn Quartier. De Gedeputeerden van Luyck by Sijn Hoogheyt zijnde, togen doe weder derwaerts: en tusschen [illegible] op Eysden sloeg men een Schip brugge. Den 18 quamen de Burg[illegible] van Luyck Sijn Hoogheyt tot Eysden het Bancquet met de wijn vereeren, gelijcker wijs aen den Coning van Vranckrijck gedaen wiert, doe hy in de Maent Mey voor Wetet was: het Accoort, 't geen den Grave van Flodrop wegens Sijn Hoogheyt met de Staten en het Lant van Luyck gemaekt had, betrof een vrye Commercie tusschen be[illegible] Natien, en confirmatie van Luyckse Neutraliteyt: selfs quamen de Luycker Boeren sijn Hooghheyts Leger met alles voorsien: En den Gouverneur van Limburg, den Prince van Nassau, vereerde sijn Hoogheyt met 2000 Maten Haver. De Schip-brug wiert doe boven Navaigne gebragt, en door partye Cavallery en Infantery uyt Maestricht bewaert. Den 22 quam Sijn Hoogheyt weder te Maestricht, werdende door den Rijngraef seer splendide getracteert: dien avont quam den Grave van Marcin, als Gener. der Spaensse Troupen, die met sijn Hoogheyts Leger souden conjungeren, en, so men seyde 10000 Man sterck waren, benevens den Prins van Vaudemont, van Salms, en andere gequalificeerde Heeren, binnen Maestricht, waer over 't Canon salvo schoot, en wierden gedachte Heeren van sijn Hoogheyt en den Rijngraef seer vriendelijck ontfangen. Comte de Duras, die in Maseyck gelegen had, retireerde sig op 't aenkomen van sijn Hoogheyts Leger na Wassenberg, en hoger de Roer op, daer atwachtende het renfort dat hem Duc de Luxemburg en uyt de geconqusteerde Plaetsen sou toegesonden werden. Den 25 passeerde sijn Hoogheyt weder de Mase, over de Brug by Navaigne, en ging met de principaelste Officieren het Spaens Secours besien, 't geen den Graef de Monterey aen Sijn Hoogheyt had gesonden: waer na alle de Troupen na de kant van Tongeren marcheerden, d'onse na de kant van Mastricht, en de Spaensse aen d'andere syde, sulckx dat het ten vollen berent wiert met de Cavallery: de Fransse daer binnen arbeyden dag en nacht aen hun Buyten-wercken; men seyde, dat sy selfs de Inwoonders, als die niet vertrouwende, hadden geconstringeert in de Kercken te gaen: Sijn Hoogheyt was dese Plaets, beneffens alle de Generaels-Persoonen, selfs van verre wesen besichtigen: die van binnen schooten dapper met Canon, en waren over de 3000 sterck daer binnen, daer onder 2 Regimenten Switsers: Oock sprack men, dat aen den Gouverneur was doen aenseggen, indien hy de brant in de Vouragie (die daer in grote abondantie binnen was) stack, dat hy noch niemant van de sijne quartier sou hebben: 't Quartier van sijn Hoogheyt was tot Sichem, en de Cavallery logeerde op de by-gelegen Dorpen; werdende de Desseynen uytnemende gesecreteert. De Fransse te Maseyck arbeyden insgelijcks seer aen haer Fortificatien, vreesende of 't haer wel mogt gelden. Den 29 wierden alle de Velt-stucken weder binnen Maestricht gebragt, en veel Amonitie van 't Stadhuys gehaelt: waer op den 30 de Spaensse Dragonders en Cavallery, gevolgt van die van sijn Hoogheyt, in aller haest weder door de Stadt marcheerden, na de kant van Zittart en Maseyck, aen d'andere sy van de Mase: also Comte de Duras met 't Volck 't geen hem Duc de Luxemburg, Comte de Lorge en Gassion hadden toegesonden, van omtrent de Roer was opgebroken, om te Maseyck de Maes te passeren, en te sien of sijn Hoogheyt Tongeren wilde belegeren, als dan 't selve te seconderen: Na dat een party nu de Roer gepasseert was, liep 't water door den geduringen Regen soo hoog op, dat ged. Roer qualijck konden weer om komen.

DE-

DECEMBER 1672.

SYn Hoogheyt dus in Oprocht, had desseyn den Comte de Duras te overvallen, maer die was aen d'oversyde van de Roer, nolens volens, gebleven, also die Rivier, de Mase en alle andere door den gedurigen Regen so opgeswollen waren, dat het by na een inundatie geleeck; 't welck sijn Hoogheit ook belette om Comte de Duras aen te tasten, alsoo over ged. Roer niet komen kost: daer bleven eenige Regimenten Fransse aen d'oversyde staen, om af te sien wat sijn Hoogheyt doen soude, terwijl packte sich Duras met sijn Benden, &c. boven Keulen na de Schipbrug over den Rijn tusschen Bon en Andernach: dit was de Fransse gewoonte, als sy het hasepad kiesen, datse gedurig 10 a 11 Esquadrons van verre laten na volgen, altoos om-kijckende, of haer Vyant volgde. Sijn Hoogheyt hielt 2 dagen 't Hooft-quartier tot Breberen, by Hinsberg, aen de Roer, en met den Grave van Waldeck nevens d'andere Generaels geraetslaegt hebbende, quam weder te Maestricht, by den Rijngrave. Maer seer spoedig wiert den 6 deser met den dageraet gelast 4 swate Canons, partye Karren met Amonitie, en een Mortier, cito met de 2 Regimenten van Beaumont en Manmaecker, gecommandeert door de Coll: Asquin, Commandeur van Maestricht, benevens de Spaensse Cavallery en gereformeerde Officiers, uyt te trecken na 't Casteel van Valckenburg, die den 7 's morgens daer voor quamen: daer binnen commandeerde Monsr. Marsillac, de welcke eenige dagen te vooren willende sommige Vuurwercken proberen, sijn Callot, Hooft-hair Aengesigt en Arm versengde; 't was nog donker doen d'onse daer voor quamen, en die van binnen schoten dapper in 't hondert met Musquetten: 't Casteel was na de oude wyse om een Canon te konnen verdragen; evenwel approcheerden d'onse tot dicht onder een hoeck van 't Casteel, door mineren: de Fransse eerst wat willende tegen staen, wiert het Regiment van Kilpatrick daer noch voor gesonden, en alvorens geseyt datse geen quartier souden hebben, &c. 't Canon speelden mede al vroegh op het Casteel; fluckx was d'Infantery tot aen de Poorten geadvanceert, en wierden de Pallissaden meester, toen speelde men met lichte Vuurwercken, en de Granadiers begosten insgelijckx: het Guarnisoen hier tegens wist niet te doen, dan met Steenen te goyen, en deden daer mede eenige divisie onder die den Bergh, daer 't Casteel op leyt, wilden op klimmen: echter wierden d'onse meester van 2 Poorten, en Petarden aen de derde gestelt, riepen de Fransse ten 4 uren om quartier, op discretie: onse Soldaten den Buyt voor oogen, hoopten van neen, maer den Grave van Waldeck gebood haer geensints te beledigen, ja selfs het minste niet af te nemen. 't gunt sy over haer hadden, dan wierden alle Prisonniers de Guerre gemaeckt: Hier vont men veel Koorn, Vouragie en Vivres, en trocken d'onse ten 5 uuren daer binnen, van welcke gedestineerde Troupen geen 10 Man doodt, en 30 gequetst zijn geworden; Monsr. Marsellac wiert binnen Maestricht gebracht: En op dit Casteel vont men een Fransse Spion, genaemt, den Schrick der Boeren, of Verklicker. Sijn Hoogheyt by Linnich aen de Roer gelegen hebbende, daer hy Duc de Duras, mits sijn haestige retraitte, niet had konnen aentreffen, quam doe met alle de Cavallery weder door Maestricht naer Tongeren, daer binnen den Marquis de Montal, Gebieder van Charleroy, sich nu

begeven

begeven had, om de Plaets te beter te defenderen, indiense aengetast mocht werden. Sijn Hoogheyt, stelde op alles ondertusschen goede ordre, wanneer men in den Hage niet alleen, maer selfs in Brabant Gebeden hielt, dat het voor-genomen Desseyn, soo van sijn Hoogheyt, als speciael dat van den Grave de Monterey, wel mocht succederen: men sag doe wel den yver van twee soo genereuse Veltheeren, die te kampen hadden met een glorieusen vyant, en sulckx in een seer bittere Koude. Syn Hoogheyt op het Casteel van Deffener wat gerust hebbende, gaf den 14 ordre aen den Grave van Marcin, om met d'Avantguarde Charleroy te berennen, en quam selfs den 16 daer voor: dan 't Geschut dat men de Maseyckse Poort uyt Maestricht hadde nagesonden, keerden wederom: 't was toen bitter kout, soo datter geen Schop in de Aerde wiert gesteecken, of eenige Linie, Circumvallatie, &c. begonnen. Toen den Gouverneur Montal (zijnde te Tongeren, om op sijn Hoogheyts desseynen te letten, en een gauwen Baes) dit hoorde, toog hy fluckx uyt met 100 Paerden, en quam den 18 des morgens by 7 uren aen 's Prinçen Leger, daer de Spangiaerden hun Quartier hadden, de Sentinelle riep, *wie daer?* Montal seyde, *dat men hem most laten passeren, hy ware den Hertogh van Holsteyn.* En alsoo passerende, quam aen de tweede Wacht, die met dese antwoort niet te vreden, hem de doortocht weygerde; dan hy te verde geadvanceert zijnde, geraeckten'er door, hoewel'er verscheyde van syn Ruyters doot bleven: daer wiert niet een Canon-schoot op gedaen. Montal binnen zijnde, gaf last op eenige, die wat te curieus na-by Charleroy quamen visiteren, los te branden, quetsende Don Pedro de Velasco, en Monsr. de Louvigni wierdt sijn Hiel afgeschoten; Monsr. Bylant, Cornet van sijn Hoogheyt, wiert mede met een Musquet doot geschooten, en den 26 deser te Maestricht begraven. De bittere* Koude, en dat'er ontrent niets te Velde was, dede sijn Hoogheyt resolveren (wijl 's nachts veel Soldaten onder den bloten Hemel doot vroren, en op de Wegen zijn blyven leggen) Charleroy te verlaten: hebbende alvorens door den Marquis de Mompoullan het Stedeken Binch doen bemachtigen, daer in gevangen bekomende drie Capiteynen en 300 Franssen, neffens een Ontfanger, en na dat alles daer uyt gelicht was, wierdt het selve gedemolieert. Montal sagh doe wel, dat hy bedrogen was, en dat sijn Hoogheyts intentie niet en was die Plaets te belegeren, mits de groote koude, en 't onbequame Saysoen: Maer de Fransse dobbelden in dese koude oock niet mis, sy het Climaet ongewoon, sonden Wagens en Karren vol Siecken na Maseyck af. Sijn Hoogheyt quam dan met sijn Armee door kleyn Brabant weder te rugh, om die in de Winter Quartieren te leggen, besagh Leuven, Mechelen, ook Scherpenheuvel, zijnde om de winter het by-na over-al niet als Ys: 't Regiment van den Grave van Waldeck, 't geen in Maestricht gelegen had, toogh doe mede weder te rugh: Seer remarcabel zijnde, dat soo een groot Leger, bestaende uyt soo veelderlye Natien, in 6 dagen tijts op, en 3 weder af-trocken, en hun, daer 't behoorden, separeerden. Doe sijn Hoogheyt met sijn Leger noch by Maestricht was, had hy aen den Vorst van Nieuwburgh een beleefde Missiven geschreven, *van hem, door het naderen van de Armee in sijn Doorl. Landen, te willen excuseren*, met by-voeginge, *daer de schoonste en deenlijckste ordre van de werelt, gedurende sijn verblijf, te doen observeren.* Waer op den Vorst wederom in minnelijcke termen antwoorde.

Toen

* Als den Commandeur Asquin van Maestricht, in 7 Schepen te Namen ge-embarqueert, door de Stroom oock spoedig weder keerde, vrooren eenige Soldaten op de Schepen doot.

Toen den Bisschop van Keulen sigh te Bon of ergens onverseeckert achte / om dat Syn Hoogheyts Troupen aen de Roer lagen / dede hy aen de Keulsse Magistraet af-vragen / of hy daer met versekertheyt wel mocht komen? Kreeg voor antwoort hy voor sijn Persoon wel, en sonder gevolge of Troupen. De Straetsburgse Bisschop socht mede na een versekerde Plaets / wijl hy 't over al ontruste; hy was noyt gerust / noch gingh niet ter Kercken / als door een dubbelde rangh Musquettiers / die hem by occasie mochten beschermen: want dit was seker / dat hy door desen Oorlogh veel arme Zielen in 't Keyserrijck had gemaeckt / dat hy sigh by Boer noch Edelman / soo geruineert waren / niet en mocht vertrouwen. Gelijck men te Londen niet apprehendeerde de Vredelievende Mediatie van Kur-Brandenburg / over de menaces die Vranckrijck aen het Keyserrijck beschoor: Toen opende sijn Doorluchtigheyt op den Regensburgse Rijckxdag sijn klachten over de Fransse gewelden in sijne Landen: Hier toe quamen de Straetsburgers klagen / over het verbranden van hare * Brugh / die oock na den Keyser gingen: En of men wel 10000 florijnen tot weder-opbouwing beloofden / de Duytse sagen 't in voor een violentie hier / en een dappere infractie / die scheenen te seggen / nous voulons, Kur-Brandenburgh en Montecuculi gaben doe den adieu te Mentz aen dien Keurvorst / wanneer men oock 80 Canons losten op het arrivement van den Bisschop van Spier: Den Keyser schreef oock aen alle Rijckx vorsten haer advijsen hier van in te brengen. In 't begin van dese Maent waren d' Inwoonders van Munsterlant dapper ontstelt / wijl de Brandenburgse Generaels Eller en Spaen door 't Lant van den Marck geheel Munsterlant onder Contributie stelden / en verscheyde Marcketenter Wagens van den Bisschop weg namen / als mede verscheyde Munsterse Goederen / waer mede sy weder na haer Guarnisoenen vertrocken: Maer den Bisschop van Munster / eenigh Volck by malkander vergadert hebbende / nam daer tegens van de Brandenburgse 't Stedeken Lunen in / beset met 400 Soldaten / daer hy seer quaet huys hielt / en sette noch het platte Lant onder Contributie. De Auxiliare Legers dus lang by Francfort gelegen hebbende / vertrocken in 't midden deser Maent / over de twee Bruggen te Costheym aen de Main / door Westerwalt na Westphalen / alvorens door 4000 Ruyters de Fransse Schip-brugge by Andernach hebbende soecken te bemachtigen / maer wijl sy geen Voetvolck by haer hadden / rechte sy niet uyt. De Auxiliare lieten tot Wetzlar en Fredrickxburg aen de Laen 3000 Man. Den Marschalck de Turenne soo dra niet vernomen hebbende dese Marsch / of spoeyde sigh weder van de Moesel na 't Bisdom Keulen / om van daer na Westphalen / tot assistentie van den Bisschop / te gaen / en de Duytse te stuyten / alsoo hy beducht was / datse tot den Yssel souden door dringen: Na dat hy aen Comte de Duras 4000 Paerden had gesonden / daer mede den selven / na dat Sijn Hoogheyt met sijn Armee in de Winter-Quartieren vertrocken was / weder in Luyther-landt quam / handelende de Lantlieden over al seer slecht. Keyserl: Majest. verstaende / dat behalven de Remisen gekomen met de Silver Galjoenen / den Coningh van Spangie van de Kinder-pockjes was opgestaen / wiert verheugt / diens volgens recommandeerden alle Duytse Vorsten hun getrou te houden. Sijn Doorl:

23 Deel. Dd van

* Dit sal voor een eeuwige violentie geimputeert werden, daer Straetsburgh soo veyligh, en elck ten dienste, een Sleutel des Rijkx, dus veele oogensalve kregen: wie haer Beschermers of Vervolgers waren, om haest in haren Dom en verder te zijn.

van Brandenburg schreef doe den inhout van desen Brief aen den Bisschop van Keulen: Dat de Marsch van sijn Genade Spaen, door 't Sticht Hildesheim en Westfalen genomen, maer en sag om een Magasijn in der Lipstad op te rechten, sonder gedachten van Vredebreuk in het Keyserrijck: Maer verwonderde sig hy Kur-Keulen te Regensburg sijn Doorl. was wesen beklagen, als een oorsprong aller deser onheylen: Voor-houdende de gevaerlijcke Oorlogen in de Christenheyt, en wat daer op mocht volgen: Seggende, dat soo klaer de Sonne schijnt, en gy in u Gewisse weet, overdenckende 't geen sedert anderhalf Jaer gepasseert is, soo souden wy met dese ongegronde laster niet beswaert zyn geworden, verby gaende 't geen al de werelt weet, dat wy uyt ambitie selfs 't voor dees onser eygen grensen hebben over-geslagen, gelijck Prins Willem van Furstenberg by ons uyt uwen naem daer toe gedaen had, waer door wy dien Vrede souden verbroken hebben gehad, welke wy 33 Jaren, soo lang wy regeerden, sorgvuldig hebben bewaert. Dat wy geen lust tot Christen Bloet storten hadden, heeft u onsen Gesant Blaespijl genoeg aengedient, selfs om desen Nederlantsen Oorlog te stutten, en u belooft, dat wy bevorderen souden u wegen Rijnberck alle billijcke satisfactie te doen hebben, so willen wy over dit, en de scha onser Westfaelse Landen, heen stappen (wie wir vorher gesehen). Doch alles hielp niet, gy naemt ons groot voornemen verkeert op, en doenmaels onverdient hart beantwoort: maer self een uytlandisch Krijgs-heyr door de Grens-Plaetsen en Vastigheden hebt laten passeren, door sijn Landen en langst den Rijn hun passagie vergunt, allerlerley nootdruft toegeschickt, met de selve geconjungeert, en daer door veroorsaeckt dat de selve als een vloet in onse Kleefze Landen, soo mede onder 't Rijck behooren, sijn overstroomt, haer in den gront geruineert, onse Steden en Vestingen met gewelt hebben weg-genomen, en gedeelte onser Besettelingen uytgejaegt, demolierende d'een, en d'ander Plaets latende in de lucht springen, daer of oock besettende, geplondert en slimmer getracteert als Vyanden, sonder dat wy of vermoeden hadden, of ordre konden stellen: Soo ware het onmogelijck dit alles te geschieden, indien u Ed: Libd. de voorsz. passagien en voordeelige commoditeyten, indien soodanigh nadeeligh Verbont met haer had gemaeckt, sou verleent gehad hebben, en daer door gy hare macht versterkt, Laet nu die onpartydigh en ongeinteresseert is, oock uyt geen wit swart en wil maecken, en tegens de waerheyt, die Godt bekent is, nu oordeelen, wie toch oorsaeck van deser aller onheylen zy, daer onse lieve Duytse Natie soo over getobbelt, en noch swaerder gedreygt werdt: Wy in onsen gemoede die troost en dat genoegen hebben, dat niemant en bedroeven, ten ware by onvermydelijcke noot, tot redderingh van onse plicht, waer door wy 't Rijck en onse arme Onderdanen, hunne suchten ten Hemel gedrongen, te vertroosten, ons gelast hebbende de reste Godt, den gerechtigen Rechter, die niet getoetst werden kan, alles te beveelen: Dies seecker zijnde, dat wy in stede van soo een onverdiende beschuldinge, liever als een voorname Zuyl des Rijckx en onse mede Ceurvorsten, tegens wie haer niet troubroederlijck betoonen, elckander in sulcken geval met alle goede raet en troost te seconderen, &c. Als nu den Keurvorst weder te Stadbergen quam / daer om den aenstaenden Velt-tocht alles uytgelopen / en geen 10 man binnen gebleven was / die haer met vreugden in 't gemoet liepen / trock sijn Doorl: met de Keurvorstin en de Kur-Prince met 8000 Ruyters na der Lipstad / gevolgt van 't Kannenbergs / des Kur-Princen / Spanise / Montertse / Oostenrijckx en Lubeckx Regiment / en 1000 Keyserse:

Dese

Dese met 200 Brandenburgse trocken 's anderendaegs gesamentlijck na Wyle-velt / daer de Keurvorstin in de Kraem soude leggen: hadden wel 2000 Paerden om 't quaede We'er op de Tocht voor de Artillery verloren. Terwijl hadden de Munsterse Hanna uytgeplondert / 32 Boeren dood geschooten / en eenige gevangen: Sy hadden selfs desseyn op den Keurvorst / dan 't misluckten: En onder-tusschen nam de Generael Eller de Vestinge Heyxter in / waer mede sy hare schade vergoeden. Den Coning van Vranckrijck schreef doe aen die van Straetsburg/ over 't verbranden van haer Brugh/ het volgende

Lieve en goede Vrienden. Wy hebben op een tijt dat ghy aen ons schrijft, 't voornemen van den Prins van Condé, om de Duytse Troupen de passagie over uwe Brugge over den Rijn te beletten, vernomen: Den yver die gemelde Prins heeft, tot 't gunt ons bevorderlijck is, heeft hem niet toegelaten, om het selve soo langh uyt te stellen, tot dat hy ons daer van bericht had gedaen, is ons alsoo 't voornemen en de daet op een tijt ter oore gekoomen. Het komt ons vremt voor, dat wy, die aen Duytslandt soo genegen zijn, sien moeten, dat die geen die meer verbonden zijn, om des Rijckx ruste te hanthavenen, de meeste oorsaeck zijn om die te stooren, en dat dit alleen de ongelegentheyt en onvermydelijcke Resolutie van den Prince was toe te meeten. Doch 't is oock licht nootsaeckelijck, dat op dese wyse onse Landen verseeckert, en oock van u 't onheyl en disordre, welcke de Duytse Troupen na sigh slepen, welcke de gelegentheyt van u Brugge u op den hals had getogen, is afgewent; Evenwel souden Wy ongeern sien, dat gy door dese dringende noot in schade geraeckte, derhalven hebben wy niet willen na-laten, u te kennen te geven, dat wy bereyt zyn, soo haest wy van dese noot verlost zijn, u schade te vergoeden, en de opbouwingh uwer Brugge ons te laten aen-gelegen zyn, wanneer de oorsaecken, die gemelde Prins tot haer wegnemingh veroorsaeckt heeft, niet meer en zyn. Waer mede wy u in Godes bescherminge beveelen. Gedaen in Versaillies den 3 December 1672.

Als nu te Stockholm tot de Krooninge des Sweedsen Conings op 't Slot een groote houte Keucken was getimmert / daer in een geheele Os brade / so liet men op de groote marckt tot 's Conings eer voor elck de Wijn loopen: Ten 9 uuren 's avonts was aen de Diergaerde een kostelijck Vuurwerck aengerecht / daer in men des jongen Conings Naem ten verscheyde oorten den gantschen Nacht branden de sagh: Den naesten morgen gingh het Ring-steecken aen / daer in de Coningh / verselt met 100 die op sijn Romeyns waren gekleed: Velt-Marschalck Wanier geboot over 100 gekleet als Turcken: Bent Horn met 100 als Tartaren: Een ander voornaem Heer als 100 Mooren, na hun aert en eygenschap toe-gerecht: Wat Balletten en kostelijckheyt hier toe bedreven wierd / geschiede uyt affectie tot den Jongen Coning: En wierden meenigte Lantaernen verordineert om alles ten goeden morgen te brengen.

Te Warschau quam nu d'een Tartarisse Gesant voor en d'andere na / om het beloofde Geldt: Een harer Visirs wierdt op het Slot gehoort: Als nu de Poolsse Majesteyt hem vraegde / waerom den Tartarisse Cham het Verbont met de Kroon Poolen had gebroken / overvallende sijn Majesteyts Landen met hostiliteyt? Antwoorde de Gesant/ dat men sulckx Godts toelatinge most

aen-matigen: Dese Cosacken verhoopende Gelt / seyden / als dit volgt / willen wy Poolen ('t gunt sy niet en deden) getrouw blyven: De Turcken onder dies plaegden de gebangen Christenen met Banden en slaen / seggende / dat dit duren soude tot soo lange zy 't beloofde Gelt hadden: Toen den Coning dese Barbarisse Actien hoorden / stelden ordre om dese arme Zielen te verlossen / en men fortificeerde Lemburg/als een Voor-burght van 't Rijck.

Dagelijckx sagh men door Brussel veele Heeren van Charleroy na hunne Quartieren vertrecken / om sich van de Koude en verdere Fatigues te ontslaen. Warmer was het te Madrid op het aen-komen der Silver-Schepen: de Spaense Majesteyt sieck aen de Kinder-pockjes / bequam tot vreughde van veele; dan den Franssen Minister seer nauw nae sijn gestalte vernemende / sont daer af gedurigh Posten na Parijs: Den Hollandtsen Ambassadeur Paets toonde in de meeste Sieckte hier sijn yver / gedurigh vernemende nae des Coninghs Gesonthept / tot eyndelijck die door Godts genade / vreugde en 't beste van Europa / weder bequam.

Den Allerchristelijckste Coning / siende dagelijcks soo veel Dames / wiens Mans in de Hollantse Oorlog gesneuvelt / hielt sijn belofte / gelijck Madame de Castellnau / die maer 3 Kinderen hadde / d'outste van derdehalf Jaer out / den Coning op haer Knien om onderhout quamen bidden / 't gunt sijn Majesteyt aen hun uyt compassie gaf. Toen wierdt aen den Coningh oock gepresenteert seecker Edelman / die sich noemde de Soon van den Prince Persan: Hy was voorwaer een Reus / die alle Menschen in groote passeerde / selfs in stercke / ende maer 22 Jaren out / bevoegt tot alle exercitien / die een Edelman betaemt / wist oock wat sulcke lieden behooren te weten: Den Coningh nam aen hem sijn vermaeck te sien dese dagen te Versailles t'exerceren tegens een sijner beste Officiers: In den loop per le bras, 200 Passen / noch seggende / dat soo hy wilde / hy macht had / noch 20 Passen van sich te springen; hy wierdt / om sijn habiliteyt / onder 's Coninghs Musquettiers gestelt. Den Coningh Johan Casimyr storf den 15 te Moulins in 't geurigh Frans uyt 't woedend' Poolsse Rijck: Door sijn doodt vaceerde d'Abdye de St. Germain / maer den Coningh en wilde daer over / alsoo veele Pretendenten waren / niet dispenseren. Men verhaelt / dat Ceur-Ceulen dese maent resolveerde een Compagnie van 120 Musquettiers op te rechten tot een Guarde voor sijn Persoon / alsoo sich onverseeckert hielt: Den Coningh van Vranckrijck stont hem toe / die in syn Rijck te mogen werven / waer over dese Ceurvorst / die last daer toe aen een Frans Officier gaf / aen wien hy de sorge beval / aen den Coningh versocht / dat dese Guarde sijne Majesteyts Livreye mochten dragen / daer toe hy dan blaeuwe Casacken soude verschaffen / gelijck des Conings Musquettiers dragen: 't welck hem dan toegestaen is: Ende om den Bisschop van Munster noch meer aen 't Intrest van Vranckrijck te hechten / sprack men van hem d'Abdye van St. Germain d'Esperees te geven. Men en seyde nu tot Parijs niet dan van Vrede / en dat Hollant / als sy begeerde / daer toe konde komen / mits hare Geallieerde / speciael Spangien / abandonnerende / en dat men haer / gelijck Ceur-Brandenburg/

de geconquesteerde plaetsen aen den Rhijn / Yssel Ec. soude wedergeven / ende Maestricht aen Vranckrijck traduceren / Ec. Op St. Nicolaes dagh had den Sweetsen Gesant den Grave Tot Audientie tot Parijs by den Koning / daer toen sijn Majesteyt weder 32 Millioenen tot een nieuwen staet van Oorloge hadde geordonneert: soude verhaelt hebben / dat hy de Hollanders weynigh affectie tot Vrede vernam / mits haer groote Krijghs-preparatien: Graef Tot antwoorde / dat zy immers genoegh genegen waren / dewijl sy selfs daer toe de publijcke Gebeden hadden aengestelt / oock om datte Mediatie wel mocht succederen. Hier tegens quam den Engelse Gesant Montagu weder te Parijs / om of Penningen / of om nader te onderscheppen / wat Vranckrijck mocht aen dese syde van de Zee voor hebben / ende oock hoedanigh men 't samen soude ter Zee / waer en wanneer equiperen. Den Fransen Minister Colbert scheen sigh geheel de Policye te willen ontslaen / 't gunt de Doctoren seyden een dessenterye was; sijn Huys-vrouw quam te geleggen van een doot Kindt. Zedert den Fransen Bisschop van Doornick meer als voor 60000 Gulden aen Wisselen wegens den Marquis de Bellefons had ontfangen / neffens een ample Instructie tot het employeren der voorschreve Penningen / het welcke hy noemde een seeckere restitutie / die hy voorgenomen had te doen / om sijn conscientie gerust te stellen / van 't geen hy onrechtvaerdigh wegh genomen had / terwijl hy Gouverneur te Meenen was / daer om legateerde hy nu 20000 Gulden voor de Castelanye van Kortrijck / 10000 gulden voor de Castelany tot Yperen / 6000 gulden voor het Vrye van Brugge / en 10000 gulden voor d'oude en Voor-steden van Gent Ec. seggende / dat soo yemant dese Erffenis niet en begeerde / hy haer dan ophept gaf / 't selve aen de Armen te mogen geven van haer district / daer toe hy 't anders had gedestineert. De jonge Hertoginne van Longueville begaf sich doe na 't Convent tot St. Germain / daer haer Moeder was / en wijl daer maer slechte Cellekens waren / gaf den Koningh Geldt tot het maecken van een braef Vertreck daer binnen / en om de Huysen daer buyten staende / te koopen. Als sijn Majesteyt van Vranckrijck hoorde / dat den Prince van Orangien / gesterckt met de Spaensse Benden onder den Grave van Marcin / in plae s van Tongeren (daer Monsr. de Montal op 's Koninghs ordre uyt Charleroy binnen gekomen was / hebbende in deselve Plaets maer 800 Soldaten en 300 Landtluyden gelaten) in dit ongestuyme Weer voor Charleroy was geruckt / resolveerde sijn Majesteyt self van Parijs nae Compegne af te sacken: sont derhalven wel 12 Couriers nae diverse kanten uyt / yder met 2000 Pistolen tot haer verdoen / en schreef aen Duc d'Humieres / dat hy uyt de Vlaemsche Conquesten 9000 Man by malkanderen soude versamelen: Als nu den Coningh uyt Parijs was vertrocken / quam'er tijdinge / dat Charleroy buyten gevaer / ende Monsieur Montal gedeguiseert daer binnen gekomen was / soo bleef sijn Majesteyt in Vranckrijck: Hier over wierdt gedachte Monsr. Montal van den Coningh naderhant met verscheyde brave Bedieningen vereert. Ende wiert doe geseyt / dat Vranckrijck 't Tractaet met Sweden voor 5 Jaren had vernieuwt / die 16000 Man soude te Velde brengen / en daer voor genieten . . . . . Rijckxdaelders 's maents: 't gunt men niet konde gelooven / wijl Sweden soo ernstigh op 't stuck van Mediatie tot Vrede te Withal / te Parys ende in den Hage voor

 hare

hare Ambassadeurs aen-hiel: siende op het gevolgh / 't geen meerder was als de saecke selfs. Madame Fouquet versocht doe aen den Coningh om here Kinderen van Pignerol na Parys te mogen ter Studie senden / 't gunt syn Majesteyt wel consenteerde / maer sy en mocht geen als ongesloten Brieven aen haer Man senden / daer Sr. de Louvois de visite eerst af soude nemen.

't Ooge der Venetianen sagh nu weder op de swaere Armatura der Turcken / die voorwaer weder yemant dreygden: doch om die quade lucht te verdryven / gingh den Hertogh (hoewel 88 Jaren out) sich noch mette Senatoren te Lant-bewaert vermaecken / onaengesien 't hem af-geraden was / soo licht niet van Lucht te veranderen: men verdiepte daer de Canalen / ende maeckten een Dijck voor 't overlopen der Wateren / wijl zy nu in Vrede waren. Te Napels onderhielt men noch de Danck-dagh van de brandende Bergh Vesuvius / die men dachte de Stadt verbrant of bedolven soude gehad hebben / want de Vlam spreyde sich doe soo over de Stadt / dat de Asse genoegh was / om haer te bedelven: den Saint Protector deser Stadt / wiens Bloet men als een Heylighdom bewaerde / wiert nu weder in presentie van den Gouverneur om-gedragen / maer om dat men daer van geen Miraculen meer vernam / als 't selve in 't openbaer droegen / en dat dit miraculeuse Bloet sich niet sichtbaer vloeyende vertoonde / soo meenden al de Napolitanen / dat den Hemel haer had verlaten / ende wierden devootigh / tot bidden inclusys. Den Paus / hoewel langs hoe swacker / had nu groote bekommernis met 't arme Poolen / en maeckten uyt de milde Beurse der Cardinalen een uytschot van veel duysenden / die tot assistentie aen de Poolse Majesteyt zijn gesonden: 't Was wonder dat Romen niet en wilde sien / door wie de Turcken in Poolen waren gekomen: En dat selfs Bisschoppen waren / die haer mette Ongelovige in die Gewesten tegens haer Vaderlant en de Christenen hadden ge-engageert.

De Nederlantse Kapers namen dese tijt alle Frans en Engelsse Schepen / diese veel in Biscayen op-braghten; soo dat in Vranckrijck in Engelant geen Schepen sonder Convoy uyt en mochten / maer de Spaensse Havemeesters deden hun geen recht: tot de Heer Paets, Ambassadeur van haer Hoog Mogende te Madrid / het soo verre braght / dat een uyt zijnen tot Comissaris naer Biscayen sont / om op de Prijsen / het Recht en genot acht te slaen. Den 8 November was de Brasilse Vloot van 74 Schepen in Portugael gearriveert / in hebbende 36000 Kisten Suycker / en machtigh veel andere Goederen / wijl de Portugijsse Natie vry versamelende is. Den Grave de Monterey sont doe op 't gesont worden van de Spaensse Majesteyt 6 schoone witte Swanen / 3 Mannetjes en 3 Wijfjes: sy wierden strack nae Madrid gevoert / ende met playsier geset in den Vyver van Buen Retiro. Te Cadix begosten de Burgers ende Zee-lien om den Buyt te krackeelen / soo dat d'eerste hun Winckels slooten / van verdroegen / eyndelijck: men vont daer 3000 Kroonen de Contrabande in een Convent / die een seker Religieus met de leste Schepen uyt Indien had gebracht; maer 't wierdt alles ten profijte van den Coningh geconfisqueert / die met de Muylen / welcke 's Coninghs Silver van Sivilien naer Madrid bren-

brengen / nu in een geselschap gingen. Den Vice-Adm. van Nes liep doe door het Canael / om de Franse Vloot in Brest [soo men meende] met sommige Branders te bestoocken / wijl die Haven een besloten Kom in twee Armen is ; Soo ras de Marquis de la Coste, Luytenant van den Koningh / by absentie van Duc de Chaunes / Gouverneur van Bretagne / hier af over Duynkercken was gewaerschout / bracht die uyt verbaestheyt de gantsche Kust in Alarm / de Boeren in 't Lant / de Zee-lien aen Strant / en alles soodanigh in de Wapenen / dat gedachte Vice-Admirael geen kans had / mits We'er en Windt tegen : Ter-wijl quamen de Fransse Winter-Soldaten te Morlaix / St. Paul de Leon / ende te Brest / soo dat het daer geheel in Alarm was / niet anders verwachtende / als dat den Vice-Admirael daer op sijn Chattams soude gelant hebben : En schoon daer om contrarie Windt niet af en viel / soo schooten de Fransse voor de Haven nochtans Kettingen en Balcken / ten eynde niemant by hun konde komen. Engelant vereerde den Divan ende 't Governo van Algiers over den gesloten Vrede met die Roovers een Present van 25000 gulden aen Lakenen / een Portraict en Medaillie / 't gunt haren Consul Martin aldaer den Divan ter hant stelde / hoewel dese Barbaren liever gesien hadden / dat men de Slaven / soo daer waren / niet en had verlost. De Malteser Galeyen / op den Turck uyt-geweest / mosten in storten / wijl Biscuyt / dat hun manqueerden / in geen Plaetsen te vinden was / door de dierte van 't Koorn : Den Ridder d'Harcourt / die Generael van dese Galeyen was / quam dus weder te Malta / hebbende tegens de opinie van veele sijn Commissie tegens de Robers van Biserta seer wel voltrocken / ende die Corsairen t'eenemael uytter Zee verjaeght : Dese Piraten / die weder te Lande quamen / en de handen ontkomen waren van gedachten Harcourt / vielen terstont op haer Knien ter Aerde / die sy devotigh kusten met veele Ceremonien / tot een danckbaerheyt / dat sy soo 't gevaer ontsnapt / wel te Lande waren geraeckt : sy deeden hier oock beloften aen Mahomet, en namen partye van hare Franse Slaven uyt de Ketenen / diese datelijck ter neder sloegen / en hem in brocken op-offerden : dit deden dese Barbaren / om d'andere Christen Slaven een schrick aen te jagen.

Als men in Engelandt weder 't Boostvolck / wilde pressen / vloden die in de Bosschagien en Landewaert : Waer tegens den Koningh voor alle die weder uyt de Spelonckcken quamen / by Placcaten Pardon beloofden. Het Casteel van het Eylant Guernsey / dat Engelant in 't gesicht van Vranckrijck noch besit / leggende hoogh op een Rots-steen / vloogh door versuym van 200 Vaetjes Bospolver / soo daer onder waren / in de lucht : Den Grave van Bolton / Gebieder aldaer / lagh toen op sijn Bed / en is seer wonderlijck met het selve in de lucht geworpen / en op een andere Rotse onbeschadight neder geset / maer sijn Familie en Soldaten raeckten alle om hals. Den gerenomeerden Cromwelsen Generael Fleedwood, die altoos soo glorieus tegens de Royalisten had gevochten / en te Tanger in Barbaryen gebannen / wiert daer van de doot overwonnen / en storf soo buyten sijn Vaderlant : d'Engelse seggen / dat alsoo hy een van de Rechters van den goeden Coningh Carel I. was geweest / hy met berouw over dat horribel feyt was gestorven. Als den Hertoge van Richemont / En-

gelse

gelse Ambassadeur aen de Deensse Majesteyt in de Sont op Stroom was leggende / soo stelden hy onder andere een Santee in (met de Deensse Heeren / soo daer waren) op 't succes der Frans en Munsterse Wapenen/selfs over 't DessEyn dat d'Engelse hadden op 120 Hollandse Koopvaerdy-schepen / van Oosten na 't Patria willende / en voor Coppenhagen in gekort : Dese namen zy voor in en op een ander Rijck met Branders te ruineren / dan 't misten hun: En dit Santeedrincken bequam den Hertogh van Richemont soo wel / dat als hy in de Chaloup getreden (nae alle Civiliteyten) weder nae Elseneur wierdt gevoert / soo was hy echter / schoon sijn Mantel om de Koude om-geslagen had / met soo een qualijckte bevangen / door de koude of 't goet tractement / 't welck dit Rijck als een hart Climaet is ; soo en was sijn Excellentie niet bequaem selfs uytte Chaloup te treden / maer wierdt daer uyt in sijn Caros /die hem op Strant wachte / over - gebracht / ende nae Coppenhagen gevoert / daer hy tot bedroeffenis van de Engelsse den 25 December storf: Den Doctor oordeelde / datter een innerlijcke antipatie van de uytter of innerlijcke Elementen by sijn Excellentie was. Uyt de Sweetse Joffer-scheeren en Klippen by Stockholm quam tot Riga een Schip met Yser / dan mocht door boos We'er niet binnen; gingh dies met eenige Bootslien na Lant: Verbaest sagen sy 's morgens haer Schip in brisementen tegen de Wal / Kisten / Kassen / &c. aen Strant / 16 Passagiers Vrouwen en Mans verdroncken / en wijl men die nergens vont / oock dien nacht geen Storm was geweest / stont yder verbaest : Soo veel hoorde men / dat een Funnisse Schoet / doenmaels daer aen strant ten Ancker leggende / in de nacht een jammerlijck Geschrey niet ver van haer hoorden / en datte Vrouwen en Mannen om haer Leven baden / en onder anderen dese Woorden: O! Stierman, hoe handelt gy met ons en u Koopman, die u tot Stockholm uyt de Gevangenis heeft geholpen; Gy kont het voor Godt niet verantwoorden: Waer naer het alles was stil geworden: En waer op nader ondersoeck gedaen / heeft men aen 't Landt twee Stevels gevonden / die een Boer toe quamen / die langh voor een Rover gehouden was : men beschuldigde hem strackx met de voorsz. saeck / ende bekende / dat hy sulckx met sijn Naburen / door aenleydinge van den Stierman / had gedaen / die met een goede somme Geldts was deur-gegaen : Dit Volck is daer nae alle na meriten gestraft.

De Staten van Hollandt maeckten doe een Fonds tot defensie van 't algemeene Vaderlant / van 10 Millioenen Florijnen / tot onderhout van de Militie / alle Maenden prompt te betalen / en oock alle oude Ordonnantien. In den Hage sagh men doe een Lijste / hoeveel Fransen in desen Oorlogh gestorven / verloopen en gebleven waren / bedragende 72464 Man / volgens de notificatie daer van gehouden / 't gunt eerlijcke Lieden van Arnhem testeerden. Toen wiert onder Collonel Pieterson een Compagnie Burgers in den Hage op-gerecht / om neffens d'Advocaten 't Hof te dienen / daer de Suppoosten des noots mede de handt aen mochten steecken. Den Haegh wierdt nu mede rontom met Pallissaden voorsien / waer over veele Boomen wierden af-gekapt / ende de Koe-kamp kael gemaeckt. De Edele Mogende Gecommitteerde Raden deden doe 48 Ys-sleeu / yder met 3 Stuckjes Canon / om over 't Ys te gebruycken / verbaer-

di-

digen: Wijl den Hertoge van Luxemburgh upt al de geconquesteerde Steden partye Volckx by malkander versamelden / en groote preparatien maeckten / alsoo 't hart begost te vriesen / om een Inval over 't Ys in Hollant te doen. Upt Engelant arriveerden doe te Rotterdam (alwaer den Heer Kievit weder herstelt was) de Heeren Petrus Spar en Ehrensteyn, als Ambassadeurs Mediateurs van de Kroon Sweden / van waer sy in den Hage quamen: Den Heer Spar reysde aenstonts nae sijn Hooghept / doe met sijn Armee omtrent Charleroy zijnde / om met deselve te abouckeren; met wien hy oock weder na Hollant quam. Men verstont naderhant / dat tot de plaets van de Vredehandelingh Duynkercken voor geslagen zijnde / dan gerefuseert / Ceulen wierdt aen-genomen / maer dit was de Fransse Majestept (wijl daer Keysers Guarnisoen in was) verwerpelijck: Dus wierdt Aken / als een Neutrale Plaets / rontsom geaccepteert / alwaer de Sweedise Ambassadeurs 't Logement de Peer huurden / hebbende een schoonen Treyn. Den Prince van Courlant quam dese Maent in den Hage / sijn Volck wiert gelast naer Hollant te komen / maer door het vriesende Weer mosten sy in Vrieslant blijven. Men stelde oock recreuten op alle Posten / om soo veel te suffisanter te zijn. Eenen de Groot gingh doe (soo men seyde) met verscheyde Koffers upt den Hage door / hem ende de sijne competerende; men socht wel na hem / dan te laet / hy was al wegh. Veele Fransen quamen doe overloopen / die van groote Koude en armoede klaegden. Den 23 quamen partye Fransen aen den Hinderdam / op om 't selve te bemachtigen / dan wierden met verlies af-gewesen. En diergelijcke Schermutselingen vielen dagelijckx voor.

Terwijl had den Utrechtsen Gebieder Duc de Luxemburg groote preparatien gemaeckt om over 't Ys in Hollant te vallen, waer toe hy sich in 't leste deser Maent met den Gouverneur van Woerden Comte de Marck voegden, hebbende een Macht by malkander gebracht van 14000 Man, soo Ruyters als Soldaten: de Fransse seyden, dat het de uytgelesenste Benden van geheel Vranckrijck waren, daer onder meer als 1000 Officiers, en dat de Fransse Majesteyt niet machtig was weder soo een Leger te Velde te brengen: Dese quamen tusschen den 27 en 28 December van Woerden naer Seckvelt en de Mye over 't Ys, met Pijpen en Trommels, dansende van Vreugde, als of sy de possessie van Hollant souden gaen nemen: Seker zijnde, dat hun dessein daer op toe lag, om Leyden te vermeesteren, en soo op den Haeg te trecken, 't selve uyt te plonderen, en alles te verbranden, oock door Vrouwe-kracht en gruwelen te devasteren: Als sy nu de Slimwetering wilden passeren, was die deur gevloeit en onpasseerlijck: dus breken sy de Plancken van de Huysen, en maken daer Bruggen af, maer die 't gewicht van al dit Volck niet konnende dragen, braecken: Evenwel 3500 Man van de lichtste Infantery raeckten noch over, de rest most weder na Woerden: Den Uytlegger in de Mey by de Vogelkoy en den Bailluw van Nieukoop sonden van d' se aenkomst om assistentie na Bodegrave; dan gedachte Bailliu geen hulp vernemende, bracht strackx 4 Comp. Boeren in 't Geweer, daer een Compagnie van Aerlander-Veen by quam, die verdeelt, wachten de Fransse af: Sy Fransse verlieten den Uytl ger, en vielen op Nieuwkoop op 5 plaetsen aen, maer de Huysluyden in goede ordre en vol couragie zijn de Fransse in 't Velt te gemoet getreden, en hebben haer te rugge

geslagen, namen 3 Fransse mede, diese t'Aerlander Veen en Nieukoop tot triumph inbrachten, als hebbende die Plaetsen bevrijt. Toen ruckten de Fransse de Mykade langst na Bodegrave en Swammerdam, dan 't Volsk meest gevlucht, beroofden sy noch een doot Lijck, dat in de Kist lag om begraven te werden, namen 't Doot-kleet en 't Lywaet onder het hooft daer af: Luyden van 70 Jaren, die niet lopen konden, trocken sy naeckt uyt: Te Swammerdam dwongen de Soldaten d'Ingesetene, die met haer Goet wilde vluchten, binnens Huys te blyven; toch dese Militie van de Fransse verrast, die sy oock niet wilden verwachten, en een ander om te blyven geencourageert hadden, liepen sy selfs door, en de Ingesetenen, die alles achter lieten, vluchten na Leyden. Den Grave Coningsmarck, die te Bodegrave commandeerde, daer af verwittigt, naderde met sijn Volck aenstonts na de kant van Leyden, posterende 't Regiment van den Coll. van Dam sigh aen de Goutse Sluys, toen d' andere al voorby waren, de selve niet alleen beset houdende, maer oock versterckende, om der Fransse verderen inval daer te stuyten, als een seer gedienstige Pas: dit gaf weder groote animositeyt onder de getrouwe Militie, oock dat den jongen Paffenrode, Lt. Coll. van 't selve Regiment, de dangereuste Brugge af brack. Desen overval der Fransse maeckte in 't eerst groote ontsteltenisse, voornamentlijck in den Hage, daer den Hertog van Holsteyn Gouverneur gemaeckt zijnde, inspectie van alles nam, en gedurig te Paert reet, belastende dat voor yder Deur Lantaernen mosten hangen, ten eynde by ontset elckander te seconderen. Haer Ed: Gr: Mog: hadden oock na de Post van den Grave Coningsmarck eenige Gedeputeerde gesonden, om alles naeu te ondersoecken, welcke Heeren daer gekomen zijnde, den volgende Brief aen de Staten af-sonden.

Edele Groot Mogende Heeren.

WY komen soo aenstonts in het Quartier van den Grave Coningsmarck, ende vernemen tot onse grooten blijtschap, dat de saken in soo quaden staet niet en zijn, als wy aen het Schouw by Leyden waren geinformeert. Wy vinden de Goutse Sluys beset, den Vyant sonder Cavallery of Dragonders, nu doen de Boskoopse en Waddinxveense Bruggens af-werpen: Sullen ons voort na Alphen begeven, om van daer verder ordres te stellen: De Heymans Brugge is mede wel beset, soo dat (Godt de voorste) niet te vresen is: de Forten houden alle te samen, en den Vyant heeft geen Victualie langer dan voor van daeg. Wy bidden en wenschen dat Uw Ed: Groot Mog: ons soo veel gewapende Huysluyden wilt toesenden, als mogelijck is, en dat met de uyterste spoet. Alle het Volck, dat voor Leyden lag, heeft ordre om te rugh te keeren na Alphen. Waer mede, Ed: Groot Mog. Heeren, wy sullen blyven Uw Ed: Groot Mo: onderdanige en getrouwe Dienaren,

Fredrick van Dorp, Gasp. van Kinschot, Corn: Hop, Johan Kievit M. Sonck, Adr. Bosvelt, Gasp. Fagel.

Tot Koudetkerck aen de Hasersbusse Molen, desen 29 December, 1672.

Maer terwijl dese Heeren nu op alle goede ordre stelden, en alles vervaerdigden om den Vyant weder te verdrijven, kregen sy bericht, dat den Coll: Pain & Vin het Fort aen de Nieuwerbrugge schandelijck had verlaren, en met sijn onderhebbende Militie na Gouda was geretireert, 't welck weder geen kleyne ontsteltenisse veroorsaeckte, dewijl den Vyant nu een vrye Pas had om te retireren, 't gunt anders door den opkomenden Doy niet licht had konnen geschieden, maer souden alle verdroncken of gevangen gebleven moeten zijn. De Lantlieden waren ondertusschen mede sterck op de been gekomen, en alle na Alphen gemarcheert, tot versterckinge van 't Leger. Sijn Hoogheyt den Heere Prince van Orangie met sijn Armee door Brabant na Hollant keerende, en te Breda hier af bericht, quam van daer aenstonts mede na Alphen, alwaer

alwaer den 30 December arriveerden: dit gaf weder een nieuwe moet, wijl Syn Hoogheyt door sijn hoogwys beleyt datelyck alles in sijn ordre bracht, oock na eenige Conferentie met de Heeren Gedeputeerde, en op't ontbieden van eenige Scheip rechters, geloofde men, dat eenige Executie voorvallen soude. Middelerwijl hielden de Fransse in 't Dorp Swammerdam seer slecht huys, wyl sy de Luyden, die 't niet ontlopen konden, vermoorden, doot staken, of in de Huysen sloten, en soo lieten verbranden: oude sieckelijcke Luyden sloegen sy bont en blaeuw, die noch geluckig waren, als sy levend daer af quamen: Vrouwen en Dochters wierden in de Kerck gesloten, berooft, geschoffiert, en so na Woerden gevoerd. Van hier trocken de Fransse na Bodegrave, daer het noch schrickelycker toegingh, want de Brugge was met Haspels en Vaten afgebolwerckt, en 't Ys te swack om over te passeren, sulcx dat de Luyden niet konden vluchten: hier ging het moorden, doot schieten, doot steecken en alle gruwelen aen, Vrouwen en Dochters wierden geschoffieert, en doe na Woerden gevoert, de Huysen wierden verbrant, met de Menschen daer in: Niemant kan met de Penne de wreedheyt, die de Fransse aen de Inwoonders van dese 2 Dorpen gepleegt hebben, na sijn grootheyt beschryven, elck had genoegh te doen met sijn eygen Lijf te bergen, en die dat kon uytwercken, was noch geluckig: De Fransse dragen roem van dese wreetheyt, dat sy kleyne Kinderen, die haer al lachende aensagen, levendig in 't Vuur geworpen hebben; ja seecker Frans Officier bekende korts daer aen, dat hy seecker Vrou mens, na haer geschoffiert en de Borsten afgesneden te hebben, in 't Vuur had geworpen, waer over hy seyde, geen gerust uur meer te konnen hebben: Een ander verklaerde, een jong Kint, dat hem seer toe-lachte, mede in 't Vuur geworpen te hebben. Eenige Hoy-Schepen, soo daer bevroren lagen, wierden mede door de Fransse verbrant: echter seyde men, dat dese wreetheden by den Coningh van Vranckrijck zijn gedisapprobeert. Van hier trocken de Fransse, na datse alle de Huysen te Swammerdam en Bodegrave in brant gestoken en alles uytgeplondert hadden, na 't verlaten Fort aen de Nieuwerbrug, daerse al de wercken de molieerden, en begaven haer van daer na Woerden, alwaerse meest alle in 't Water geraeckten, sulckx dat sy in Schuyten na Utrecht mosten gevoert werden: Duc de Luxemburgh was hier selfs present geweest, en van sijn Paert in 't Ys gevallen en gequetst, zijnde met groote moeyten daer weder uyt gehaelt, hebbende wel 6 a 700 Soldaten op desen Tocht verlooren. Colonel Pain & Vin wiert aenstonts in apprehensie genomen, ende naer verscheyde examinatien kreegh hy dees ondervolgende Sententie:

ALsoo Moyses Pain & Vin, Collonel, mitsgaders Quartiermeester Generael ten dienste van den Lande, jegenwoordigh Gevangen in 't Quartier tot Alphen, den Hoogen Krijgsraet der Vereenigde Nederlanden bekent heeft, dat hy Gevangen op den 27 December des voorleden Jaers 1672, (als wanneer den Vyant was aen 't marcheeren naer het Quartier van Bodegrave of Swammerdam) met den Heere Grave Coningsmarck, Luitenant Generael van de Infantery van den Staet, gereden was naer Alphen voorsz., omme aldaer met de Heeren Gedeputeerdens van den Staet te consulteren over den toestant der saecken, doch dat hy Gevangen gekomen zijnde omtrent de Regimenten tusschen Swammerdam en de Goutse Sluys, als doen een Soldaet van de Mye was aengekomen, adverteerende, dat de Soldaten, aldaer aen de Mye gestelt, met den Vyant in Actie of Gevecht waren, versoeckende seconrs, dat daer op hy Gevangen wel gemelte Heere Grave in consideratie gegeven hadde, of niet nodigh was, dat hy Gevangen daer na toe soude gaen met eenige gecommandeerde Volckeren: en daer toe ordre van meergemelte Heere Grave ontfangen hebbende, dat hy sigh derwaerts met 80 Man vervoegt hadde, ende aldaer niet alleen Konschap bekomende, dat de Vyant maer omtrent 3 a 400 Man sterck soude zyn geweest, maer oock door Luyden, komende van het Woerdse Verlaet, hadde verstaen, datse aldaer van geen Vyandt wisten: En dat hy Gevangen het selve aen den Heer Grave hadde bekent doen maecken, als mede dat hy sigh na Bodegrave en de kleyne Wiricken soude begeven, omme van daer eenig Volck na de Mye af te

 senden,

senden, ende dat hy Gevangen ook tot dien eynde sigh van daer met alle spoet na Bodegrave hadde begeven, met intentie, om meerder Volck derwaerts te senden, en den Vyant op de syde mede in te vallen, gelyck hy Gevangen dan oock tot dien eynde van Bodegrave ende de kleyne Wiricken noch omtrent 80 Man voor de tweedemael na de voorsz. Mye afgesonden hadde: Dat hy Gevangen daer van advertentie willende gaen doen aen den Heer Grave, gereden was tot dicht by Swammerdam, alwaer hy bevonden hadde, dat den Vyant alreede binnen Swammerdam voorn: was, en aldaer den selven Vyant in de Straet oock in volle Battalje hadde sien staen, en sigh selven over sulckx van den Heere Graef afgesneden vindende, genootsaeckt was geweest na der Goude te retireeren: Ende dat hy Gevangen sigh aldaer op het Stadhuys aen eenige Heeren van de Magistraet, en bysonderlyck aen den Burgermeester van der Tocht geaddresseert hadde, rapporterende 't gunt voorsz. is, en in specie oock, dat het Volck in de Schanssen aen de Nieuwerbrugge geposteert, nu mede afgesneden was, en dat aldaer by na 2 Regimenten binnen lagen: Waer op hy Gevangen van gemelde Burgermeester van der Tocht tot antwoort had ontfangen, dat het te wenschen waer, dat het voorsz. Volck binnen der Goude was, alsoo 't selve daer wel was van noden: Dat by hem Gevangen gerepliceert zijnde, by aldien hy den Staet en de Stadt van der Goude dienst konde doen, dat hy sigh tot het af-halen van 't voorsz Volck wel wilde laten employeren: En na dat gemelten Burgermeester vander Tocht wederom tegen hem Gevangen geseyt hadde, dat het selve de Stad van der Goude ten hoogsten aengenaem soude zyn,en dat den Staet daer door oock grooten dienst soude geschieden, ten insichte den Staet aen de conservatie van de selve Stadt veel gelegen was, om dat die Stadt de Sluysen in haer macht hadde, daer door men 't geheele Lant soude konnen laten inunderen: En dat hy Gevangen wyders tegens gemelten Burgermeester van der Tocht had geseyt, ick soude 't selve niet konnen doen sonder Guides, den selven van der Tocht wederom had geantwoort, die sal ick u doen geven: dat gemelte van der Tocht oock tot dien eynde aenstonts ordre hadde gegeven, om 3 Guides op te soecken, blyvende hy Gevangen ondertusschen oock by den voorsz. van der Tocht in het Harthuys, en drinckende met malkanderen een Glas Wijn, tot dat de voorsz. 3 Guides by haer in 't voorsz. Harthuys gekomen zijn, als wanneer hy Gevangen sijn afscheyt van den Burgermeester van der Tocht had genomen, ende met de voorsz. 3 Guides was vertrocken tot aen de Drie-brugge, mede gelegen op de groote Wiricken, omtrent een uur van de voorsz. Nieuwerbrugge, sendende hy Gevangen van daer sijn Dienaer nevens sijn Pitzier aen den Collonel Manger, commandeerde aen de Nieuwerbrugge, met ordre, omme den selven Manger aen te seggen, dat hy van daer, nevens den Lt. Colonel Feullanna, commandeerde in de Molcker-Schans, mede aen de voorn: Nieuwerbrugge, met alle 't Volck na de voorsz. Driebrugge, en de vervolglijck na de Stadt Goude, uyt de voorsz. Schanssen soude marcheeren, en vernietigen alle het geene aen den Vyant eenige advantagie soude konnen geven: Dat daer op den voorsz. Colonel Manger en Feuillana de voorsz. Schanssen hadden verlaten, en met alle 't Volck omtrent twee uuren daer na aen de voorsz- Driebruggen waren gekomen, en soo voorts met hem Gevangen gesamentlijck gemarcheert binnen de voorsz. Stadt Goude, sonder dat hy Gevangen daer toe ordre ofte last van meergemelte Heere Grave van Coningsmarck gehad heeft, maer allegeerde, dat hy schriftelijcke ordre van den Heere Grave van Waldecq soude hebben ontfangen. om in absentie van den Heere Grave van Coningsmarck in het Quartier tot Bodegrave te commanderen, en pretexeerde alle 't geene voorsz. is, met een goede intentie te hebben gedaen, om de Militie in de voorsz. Schans, door den Vyandt van de Troepen van den Staet afgesneden, te conserveren, en sijn voornaemste motif daer toe geweest te zyn, 't geene tusschen hem en den Burgermeester van der Tocht, hier voren verhaelt, gepasseert was: Ende also 't selve is strydende tegens den Articul-Brief, en discipline Militair, mitsgaders tegens de plicht van hem Gevangen, ende dat 't selve oock is streckende tot disrespect en groote schade van den Lande, 't welck niet getollereert, maer andere ten exempel behoort gestraft te werden. Soo heeft den opgemelten Krijgsraet gesien en geexamineert hebbende de klachten van den Advocaet van 't Landt, mitsgaders de Informatien en andere Stucken en Munimenten daer nevens ge-exhibeert, en voorts op alles gelet, doende Recht, den voorn: Gevangen verklaert, gelijck hy verklaert wert by desen, vervallen te zijn van alle sijne Charges, en voorts gecondemneert om in een eeuwige gevanckenisse bewaert en geconfineert te blyven, geconfisqueert daerenboven alle sijn Goederen ten behoeve van den Staet: ontseggende den Avocaet van 't Lant sijn vorderen Eysch ende Conclusie. in desen gedaen en genomen; doch alles op approbatie en goetvinden van Syn Hoogheyt. Aldus gedaen in 't Quartier tot Alphem, by sijn Excellentie den Heer Velt-Marschalck Wirtz, president, ende de Heere Degevelt, la Villaumaire, van Dam, Colonels; Valckenburg, Grain Comeke, Ylenburg, Luitenant Colonels, en Mens, Major, op den 10 January 1673. Ende was geparapheert, P. Wirtz. Onderstont, Ter Ordonnantie van de selve.

Geteeckent,

Johan Molengraeff.

Sijn Hoogheyt gemelde Sententie van den Velt-Marschalck Wirtz ontfangen hebbende, schreef te rugge aen den selven, dat dese Sententie was contrarie het 54 Articul van

van de Militaire Ordonnantien, dat men derhalven op nieuws 't Proces soude nasien, en alsoo goede, krachtige, en, na vereysch der crimineele, Justitie soude doen. Daer op is na oversieninge gevonnist, en by 't eerste Vonnis gepersisteert, doch met adjunctie, dat door den Provoost op de Gerecht-plaets gebracht, hy door den Scherprechter het Swaert over 't hooft soude geslagen werden. *Maer* Sijn Hoogheyt alles verder insiende, heeft na overweginge van 2 Heeren, soo uyt den Hoogen Raden over Hollant, Zeelant en Vrieslant, den Provincialen Rade van Hollant en West-Vrieslant, en den Raden van Brabant, den selven gevonnist, om met de Swaerde gerecht te werden, dat de Doodt daer na volgt: 't welck oock is gevolgt. De Heeren van der Goude verklaerden hier op het navolgende:

DEn ondergeschreven Bailliuw, Burgermeesteren, Raden en Secretaris der Stadt Goude, mitsgaders den Marquis de Touars, Colonel, Opperhooft van de Militie aldaer, het commandement over de selve Stadt exercerende, ter ooren gekomen zynde, dat den Colonel en Quartiermeester Generael Pain & Vin, jegenwoordig gevangen, tot sijn onschuldinge soude hebben voort gebracht, dat by het afhalen van de 2 Regimenten te Voet, namentlyck 4 Comp. van sijn eygen, en dat van den Colonel Manjaert, van de Nieuwerbrugge en kleyne Wiricken respective, soude hebben gedaen met onderlinge correspondentie van gemelte Heeren, en dat den selven met veel omstandigheden soude hebben gebruyckt de Naem van den Heer vander Tocht, als of die in syn particulier, meer als andere Heeren, daer mede gemoeyt soude zyn geweest, hebben, om des noots zijnde, te doen blijcken, wat van de oprechte waerheyt en toedrachte der voorsz. saecke is, by desen onder solemnelen Eede verklaert: Dat op den 28 December lestleden, in den avondtstondt, als haer by Missive van haer Ed: Groot Mog: van den 27 daer bevorens toegekomen was haer Ed: Groot Mog: Resolutie en Aenschryvens, waer by de selve aengemaent mitsgaders versocht en gelast wierden, op het loffelijck exempel van haer Voor Ouderen, haer mannelijck tegens den Inval der Fransse te willen defenderen, en den selven door het openen der Sluysen binnen de voorsz. Stadt, of andersints, alle schade, hinder en verderf toe te brengen, met versekeringe, dat haer Ed: Groot Mog: de voorsz. Stadt na haer uytterste vermogen souden trachten te beschermen, ende met alle nootsaeckelijckheden te assisteeren, en dat de Heeren Gedeputeerden ten Velde haer ten selven dage ten voorsz. eynde hadden toegesonden by provisie onder de voorsz. Commandant 800 Man, met versekeringe, dat de selve Heeren alle vordere voorsieninge tot defentie der voorsz. Stadt, na haer uytterste vermogen souden doen, en tot dien eynde van doen af aen alle vordere ordres, daer toe nodigh, hadden beginnen te stellen, en op 't selve subject souden sien te concerteren met eenige van de hooge Commandanten, met recommandatie, dat gemelde Heeren Burgermeesters inmiddels by provisie aen de eene seyde van de Stadt wilden doen afbreecken de Huysen, Heyningen en Thuynen: En derhalven terwijl gemelte Heeren Burgermeesters in 't executeren van de voorsz. ordres besigh waren, aldaer voor de Stadts Poorten te Paert gekomen is den gemelde Pain & Vin, vragende na de Heeren Burgermeesters, en dat het selvige by eenige Luyden aldaer present, gehoort zynde, de selve seyden, dat den Heer Bailliuw daer was: Dat daer op hy Heer Pain & vin, seyde, dat hy was den Quartiermeester Generael, seggende met een seer groote verbaestheyt, wy zyn afgesneden. Dat den gem. Heer Bailliuw hem daer op geseyt hebbende, dat de Heeren van de Vroedschap op 't Stadthuys vergadert waren: hy Heer Pain & vin, soo als de gemelde Heer Commandant Touars verklaert, hem op 't Marcktvelt van de voorsz. Stadt van achteten quam ingaen, kloppende hem Heer Commandeur met een groote alteratie op de Schouder, en by den Heer Commandeur daer op geseyt zynde, hoe komt gy hier Pain & vin? Daer op antwoorde, ick ben van de Fransse afgesneden, ick was door ordre van Coningsmarck gegaen om een Detachement van eenige Troupes te maken, om die van Swammerdamme te secondeeren, en als ick meende met Coningsmarck te conjungeren, vont ick de passagie vol Franssen; ick ben hier gekomen om te sien of de Regimenten, die aen de Nieuwerbrugge en aen de kleyne Wiericken gelegen hebben, alhier al aengekomen zijn, en soo de selve hier niet en sijn, moet ick die terstont gaen halen, want sy andersints alle verloren zyn: versoeckende hem Commandeur, dat hy hem wilde geven een Convoy van 20 of 30 Snaphanen: En dat terwijl hy Commandeur besigh was daer toe ordres te geven, en seydt, dat die wel haest vaerdigh souden zyn, seggende, dat is immers van sulcken haest niet, sy sullen wel konnen retireren, en altijt op de kleyne Wiericken, sonder pericul: hy Heer Commandeur bevont, dat terwijl hy eenige andere saken dede, den geseyden Pain & Vin alleen met 3 Persoonen al voort gegaen was: Dat daer op vervolgens den meer geseyde Pain & Vin geadvanceert zynde in de Kamer van de Heeren Burgermeesteren, en by den Burgermeester van de Tocht in sijn inne-komen gevraegh zynde, hoe hy daer quam? Den selven Heer aldaer de selve toevoegde, en de selve Woorden gebruyckten, die hier bevorens by den Command. Tuars gebruyckt zyn, en soo impatientig was, vermits het Volck van den Commandeur met de Snaphanen

nen noch niet gereet waren, dat hy, sonder daer na te wachten, alleen met 3 Persoonen, die de Weg over het Ys kenden, derwaerts gingh: sondet dat den voorsz. Burgermeester vander Tocht, gedurende den tijt dat den voorsz. Pain & Vin in de Stadt was, uyt Burgermeesters Kamer geweest is, en dat alles is geschiet ten overstaen van de Heeren die aldaer present waren; staende die 3 Persoonen, als hy Heer Pain & Vin uyt Burgermeesters Kamer gingh, al gereet: Als wanneer hy versocht, in het harthuys een Glas Wijn tot sijn verversschinge te mogen drincken, werdende door de Heeren de Lange en van der Tocht vergesellschapt: Dat derhalven den voorsz. Pain & Vin, oock over het voorsz. afhalen der Militie, in geenen deele heeft versocht te mogen weten de consideratien van den voorsz. Bailliuw, Burgermeesters of Commandeur, noch oock van den voorsz. vander Tocht in 't particulier, noch ook de selve gevergt daer over te willen delibereren, nemaer dat hy de afhalinge (als hier vooren is geseyt) als een onwedersprecckelycke nootsaeckelijckheyt vast stelde, sonder dat den gemelden Pain & Vin sigh by iemant in eenige discourssen uytgelaten heeft, of de Militie, die hy wilde af-halen, lag in Forten of niet, noch in wat staet of de Forten aldaer, of de Militie in de selve zynde, waren, en of de selve gedefendeert konde werden, of niet: En verklaert den voorsz. vander Tocht alleen, dat den voorsz. Pain & Vin des anderen daegs, na dat de voorsz. afhalinge was gedaen, by hem gekomen is, de welcke soo het scheen de voorsz. afhalinge verder insiende, als hy daegs te vooren wel had gedaen, jegens hem vander Tocht, in het by-wesen van gemelden Heer de Tuars seyde, in substantie dese Woorden: Myn Heer, ick hope, dat in cas de voorsz. afhalinge my qualijck mocht afgenomen werden, ghy myn Vrunt sult zyn. En dat hy Heer vander Tocht daer op geantwoort had: Ick heb u voortvarentheyt gesien, en dat sal ick betuygen, maer gy moet weten wat ordre gy gehad hebt. En verklaert den Heer de Tuars sulckx niet alleen gehoort en verstaen te hebben, nemaer oock dat den Heer Pain & Vin op het Paert sittende, om van der Goude af te ryden, jegens hem seyde: Ick vreese dat dit afhalen mijn qualyck genomen sal werden, ick bid u in cas van noot altyt te willen tesmoigneren de finceriteyt van mijn intentie. Dat den Heer de Lange verklaert, door den Heer Pain & Vin aen hem mede gedaen te zyn. En laestelijck verklaert den Heer Marquis de Touars alleen, dat hy aen gemelte Heer Pain & Vin wel heeft gegeven een Verklaringe van 't geene in de nacht te voren in den Krijgsraet was gepasseert, edoch dat hy versocht zynde de Heeren van der Goude te willen disponeren, om een verklaringe te willen geven, dat hy sulcx met haer communicatie soude hebben gedaen, 't selve geweygert heeft te doen, om dat hy wel wist, dat de Heeren van der Goude daer over gedelibreert of geadviseert hadden, noch oock daer toe waren versocht geweest. Actum Goude den 13 January 1673. En in oirkonde by de selve geteeckent. En was getekent, *H. van Mey*, *I. vander Tocht*, *Cornelis de Lange*, *M. de Touars*, *A. van Groenendijck*, En tot meerder bevestinge van desen, is 't Stadts Zegel hier onder 't Spatium gedruckt. Accordeert met Originele Minute Als Substituyt Secretaris, *M. Iongkint*.

Het woelende Jaer 1672. liep ten eynde met de heerlijcke Veroveringe van Coeverden, opperste Fortresse van 't Graefschap Drenthe, aen een pas der Moer en Peel-Landen, oock de Sleutel van Vrieslant: hier sagh men de wyse raetslagen onser Vyanden verrast, want het verraden Over-yssels en Gelderlants beste Canon en Amonitie vont men alhier. d'Heer Rabenhooft, Gouverneur van Groeningen, op sijn voordeel lettende, hadde al langh gedacht dit verwaerloosde ende den Friessen Staet aen-gelegen Grens-Vestingh te recuperen: dus liet hy den 27 deser uyt Groeningen onder 't Commando van den Oversten Luytenant Eybergen, Major Wyler, Jr. Sickinga, en Oversten Luytenant Nellis van Bebber, 1100 man te voet, 5 Compagnien Ruyters en 3 Dragonders, uyt gaen: sy besettede de Passen, op dat den Vyant geen kennisse kreegh: Te Dalem gekomen zijn de, daerse halte hielden, wierdt Krijgs-raet gehouden, en geresolveert Coeverden met storm aen te tasten, selfs onaengesien de vyant van binnen reets van alles was bewust: dus het teken van de storm gegeven zijnde, sloegen den 30 deser 's morgens ten 8 uren de Bies-bruggen over de gebyte Grachten, en vielen op 3 plaetsen gelijck aen: Jr. Sickinga aen de Vriesse Poort, Sr. Wyler aen de Bentemer Poort, en Sr. Eybergen aen 't Casteel: Nimmer sagh men braver op eenige Fortressen loopen, noch egaelder partye, wijl die van binnen haer fraey defendeerden: maer wierden soo dapper geforceert, dat d'onse ten negen uren al meester waren: Door de Vriesse Poort, die door een Petarde open geslagen wierdt, quamen

de

de Ruyters aenstonts binnen: Onderwijl dat alle, die op de Wallen in Wapenen waren, gemassacreert wierden, waer door de rest hare Wapenen ter neder wierpen: In de eerste furie zijn wel 250 Bisschopse gesneuvelt: sulckx dat Sr. de Moy, die daer commandeerde, met 300 der sijner in de Kerck vluchte, en daer om quartier bad, het gunt men hem gaf, doch zijn alle na Groeningen als Prisonniers de Guerre gevoert: de Soldaten plonderden een half uurtje, Hier binnen zijn gevonden, 61 Stucken Geschut, 24 Mortieren, 30 Petarden, 949 Musquetten, 718 Piecken, 391 Wapens, 93 Koorn-molens, 544 Tonnen Pulver, 275 bont Lonten, 203 Tonnekens Loot, 1277 Bomben, 2113 Granaden, 12953 Kanon Cogels, veele Vaten Salpeter, Swavel, Hars en Tarpentijn, gepickte Touwen, Anckeren, Wagens, Karren Oude Raden, Stollen, Affuyten en anders, als mede veele Amunitie van Vivres: Noch kregen d'onse gevangen, 2 Overste Luytenants, een Overste Wachtmeester, 14 Capiteynen, 14 Luytenants, 16 Vendrichs, een Adjutant, een Capiteyn Luytenant van den Oversten Moy, en 3 Patres.

Aldus verliep het Jaer 1672. vol woelerye geweest, ende 't geen wy van verre op Aken aen-gestelt sien, verhoope noch met Godts hulpe sal geraken tot een goet

E Y N D E.

REGISTER.

Eynde van het Register.

HOLLANDTSE MERCURIUS
ANN
674
by PIETER CASTELEYN.
tot HAARLEM met PRIVILEGIE

HOLLANDTZE MERCURIUS,

Verhalende,

De voornaemste geschiedenissen,

Voor-gevallen over de geheele

WERELDT,

In den Jare 1673. *tot* 1674.

Voornamentlijck in de Engelse, Franse ende Nederlandtze Oorlogen.

Het Vier-en-twintighste Deel.

Perficere autem victoriâ, non fortunæ solùm,

Bellum inire, sæpè temeritatis est,

sed virtutis etiam est argumentum.

Gedruckt tot HAERLEM, by *Pieter Casteleyn*, Boeckdrucker op de Marckt, in de Keysers Kroon. Anno 1674.

Met Privilegie.

Extract van Privilegie.

DE Staten van Hollandt ende West-vrieslandt: Doen te weten: Dat wy uyt onse rechte wetenschap, Souveraine Macht ende Authoriteyt, hebben geoctroyeert ende geauthoriseert *Pieter Casteleyn*, Boeck-drucker ende Boeck-verkooper binnen de Stadt HAERLEM, authoriseren ende octroyeren den selven by desen, ten eynde hy het Boeck onder den Tijtul van den HOLLANDTZE MERCURIUS, albereyts by hem gemaeckt en uytgegeven, ende die hy als noch zelve onder den voornoemden Tijtul maken ende uytgeven zal, gedurende den tijt van Vijfthien eerstkomende Jaren binnen onsen Lande van Hollant ende West-vrieslant, alleen sal mogen drucken, uyt geven ende verkoopen: Verbiedende allen en een yegelijck, het voornoemde Boeck, albereyts by hem gemaeckt, ofte gedurende den voornoemden tijt van Vijftbien Jaren, als noch by hem te maken, na te drucken, uyt te geven, of te verkoopen, op verbeurte van de naegedruckte, in-gebrachte, verhandelde, ofte verkochte Exemplaren, ende een Boete daer en boven van Drie Hondert Caroli Guldens, te appliceren een derde van dien voor den Officier, die de Calengue doen sal, een derde part voor den Armen van de Plaetze, daer de sake voorvallen sal, ende het resteerende derde part voor den gedachten *Pieter Casteleyn*: Lastende allen ende een yegelijcken, die het aen-gaen magh, hem daer naer te reguleren. Gedaen in den Hage, onder onsen Grooten Zegele hier aen doen hangen, den 17. Deçember in 't Jaer onses Heeren ende Zaligmaeckers, 1668.

Was getekent,

Johan de Witt. vt.
1668.

Onder stont,

Ter Ordonnantie van de STATEN,

Herbt. van Beaumont.
1668.

Aen de E. E. Achtb. Heer

Mr. Mattheus Steyn,

Raedt ende Oudt-Burgermeester der Stadt

HAERLEM:

Mitsgaders Ontfanger der gemeene Landts Middelen over de voorsz. Stadt, en de Quartieren van dien

Mijn Heer.

Y komen weder onder den Tijtul van Hollantze Mercurius U E. E. Achtb. het Vier-en-twintigste Deel van onse Annales op-offeren: Een Jaer-boeck soo vol veranderingen, door Oorlogh en Vrede, als ons by naer eenige Eeuwen hebben vertoont: En waer in wy sien, dat den Almogenden Godt, naer sijn onbegrijpelijcke goetheydt, de meeste swarigheden van ons lieve Vaderlant heeft af-gewent: Verhoopende verders, dat dese onse Nederlantze Provintien voortaen daer van verschoont, en maer aensienders van andere hare onheylen mogen wesen: Te meer, nu onse Vyanden met Maij 1674. soo plotzelijck uyt hare overige Con-

Conqueſten hier te Lande zijn verhuyſt; waer over wy Godt de Heere eeuwigen danck ſchuldigh zijn: Willende verder bidden en hoopen, dat den Hemel onſe gerechtige Wapenen te Water en te Lande ſoodanigh zal zegenen, dat onſe Vyanden daer door mogen werden gebracht tot een eerlijcke en beſtendige Vrede. Indien nu yets in deſe aentekeningen vergeten of gemiſt mocht zijn, verſoecke het Uw E. E. Achtb. met dat gemoet gelieft t'erinneren, als 't ſelve is geſchreven van die geene, welcke 't Vaderlant, deſe Stadt, en Uw E. E. Achtb. in 't particulier, alle heyl en voorſpoet toe-wenſcht. Blijvende onderwijl

Mijn Heer,

Uw E. E. Achtbs. dienſtſchuldigen

Pieter Caſteleyn.

Haerlem den eerſten Junij 1674.

Oratio Cæſaris ad Milites. Lib. II.

Jamque iræ patuere Deum, manifeſtaque belli
Signa dedit mundus. legeſque & fœdera rerum,
Præſcia monſtrifero vertat natura tumultu,
Indixitque nefas. &c.

HOLLANDTSE MERCURIUS,

Behelſſende de voornaemſte geſchiedeniſſen, voor-ghevallen over de gheheele WERELDT, in 't Jaer 1673.

Het Vier-en-twintighſte DEEL.

JANUARIUS 1673.

LS de Wereldt ſagh nu met groot verlangen (hoewel het Winter-ſayſoen) wat de ſtale klingen van Mars/ over 't Ys ofte elders/ ſouden voort-brenghen: Terwijl men aen den Rhijn van Vrede ſprack/ by alſulcke wiens Landen reeds jammerlijck verwoeſt waren/ ſelfs door gepretendeerde Vrienden: Men behoeve niemandt als de Munſterſe Boeren/ de Cleefſe Landtſaten/ de Inwoonders van 't Landt van der Marck/ ende 't Biſdom Luyck/ Ceulen ende Trier daer toe te roepen/ die te grooter hoop ſchepten/ ende gedurighlijck was haer Gebedt: Da nobis Pacem Domine in diebus noſtris. Naulijckx was Parijs vervult met den Optocht van ſijn Hooght. na Charleroy/ of ſijn Maj. reſolveerde ſelf/ hoewel ſoo kout/ te Velde te komen: Maer eer dit ſo ver quam/ ſchreef de Gebieder Montal dees Brief/ die wy om de curieuſe te voldoen/ hier in voegen/ aen de Koningh:

SIRE. In mijn voorige uyt Tongeren adviseerden ick, hoe dat den Vyant, na dat hy vermerckt hadde, dat hy niet, soo als hy sich wel in-beelde, dese Plaets soo haest bemachtigen konde, daer van af-getogen zy: Toen ick nu van de gevangene verstont, hy sijne wegh na Charleroy had aengeleyt, vonden onse Voor-benden by na 5 mijlen van Charleroy op den breeden Lant-wegh, die zy reeds verlaten hadden, sijne achterhoede des Legers; dies achten ick raedsaem egeene tijdt te versuymen, maer my derwaerts te begeven: Quam alsoo den 17. Decemb. met 60 Paerden van Tongeren af; mede quamen 's avonts by my Monsr. de St. Cla, van Maseyck, Monsr. de Sylvestre en Darcey, Capiteynen, en andere, by de 50. Paerden sterck: Die my uyt een ghevangen Ritmeesters seggen bekrachtigden, datte vyandlijcke macht en marsch recht na Charleroy aen-geset was: En datse daer om gekomen waren om mijn derwaerts te convoyeren, dewijl zy oock wel vermoeden dat ick van die gedachten was. Dies begaven ons den 17. 's morgens by 10 uren op wegh, op hoop van den 18. te Charleroy te sullen zijn: Nu was daer geen anderen wegh deur te komen, als dat Quartier, waer door wy passeeren mosten, te forceren: Nemende alsoo over den selven Dijck of Damme, daer den Vyant sijn marsch genomen hadde, oock den onsen, wijl vertrouden van die kant minder suspitie als op den wegh van Tongeren soude vallen: Toen wy nau 6 uren van daer quamen, troffen eenige achtergeblevene aen, die ick terstont liet af sitten, op datse 't Leger niet souden volghen, en geen bericht van ons mochten doen: En veel eer om den strengen Vorst hun na de Dorpen mochten begeven, om sich daer te warmen. 's Nachts quamen by Perruy; daer d' Hollandtse Infanterye 1600 sterck, en de Ruyters, die dese convoyeerden, op de Dorpen en Heyr-weghen tot na by Gemblours waren gelogeert. Toen wy nu noch meer Troupen vernamen, waren genootsaeckt ons ter rechter kant te wenden, en een seer sware wegh in te slaen, om soo uyt haer gesicht in 't Bosch van Melot te komen. Als nu den dagh aenbrack, laeste my weynigh, om des Vyants Optocht te observeren, 't gunt my ten besten diende: Dan soo haest ick uyt het Bosch quam, vonden wy een Regiment Spaense Infanterye voor ons, daer wy te midden door reden, al eer zy ons selfs ghewaer wierden, en of zy wel suspicie op ons hadden, konden zy, wijl de tijt reeds verloopen was, geen a l'arm maken: En wy erkenden zulckx weder met eenighe beleeftheden, haer met weynig Spaense woorden toe-sprekende, begroeten zy ons alle, en alsoo dissimuleerden, als waren van haer eygen Volck geweest. Maer toen wy na de Glas huysen quamen, daer meer Volck in de bystaende Huysen lagh, wierden de hare onse bloote Degens onder de Mantels ghewaer: Dan wy, behalvens 15 man en 2 Officiers, die voor ons heen reden, stonden in sulcken postuer dat ick en de St. Cla met uytgelesen Musquettons, om alles wat ons teghens setten mocht te breken, te lichter meende door te dringen; waer op zy ons toe-riepen 't geweer op de zijde te binden, ghelijck zy oock in 't voor over-rijden op ons vuyr gaven, 'tgunt de achterste verbaesden. Vermits nu dese 150 Ruyters tusschen 't Leger en hare Posten sich onthoudende, en konden zy zoo vaerdig niet sitten, soo gingen noch 80 op ons af, die den beroemden Wacht-meester Floris aen-voerde: Hier door raeckten wy al in een scherpe Actie, waer in ged. Floris en veel andere gheschooten wierden: Oock mosten wy 14 dooden of gevangene achter laten, tot wiens hulpe wy ons niet op houden konden, en dus quamen wy aen de Brusselse zijde, met omtrent 100 man te Paerde ende d'Officiers, in Charleroy, van welcke men waerlijck roemen mach, datse hare plicht wel gedaen hebben, en bevont de posten die de Vyandt in hadde, op een Musquet-schot wijt beslooten, dan hadde als noch geen Buytenwercken in. Monsr. Franlieu, die in mijn absentie daer binnen commandeerde, dede alles na vermogen, oock bevont het Guarnisoen seer wel gedisponeert, om yder sijn beste te doen. Monsr. de Bonnest, Brigadier, die sich daer t'allen gelucke op ghehouden had, was oock yvrigh alles na nootdruft te voorsien, speciael 't geen d'Infanterye requireerde: Monsr. Terrade was toesiender des arbeydts hier af. Als ons nu Vouragie voor de Paerden ontbrack, die ick in de omgelegen Plaetzen niet achter laten wilde: Soo heb ick een half uur na mijn aenkomst Bonnest met 150 Musquettiers langst de Rivier heen uyt-gesonden, die de voorsz. Huysen met hulpe van 50 onser afgematte Ruyters in 3 uren raseerden, en vervolgens met Ruyters en Infanterye uyt haer in-hebbende Poste te drijven, in welck gevecht van onse zijde 2, en van de hare oock eenige doot bleven. Toen ick hier op aen de hoogte wederzijts 2 kleyne Waterkens, hunne Loopgraven hadde vermerckt, ende aen de Plaets daer de Wercken niet begonnen maer als verlaten scheenen, soo beelden ick my in, van die kant hare meeste attacque te sullen doen, en resolveerden sig tot 't uytterste te defenderen. 's Anderen daegs sag ick, datse haer Batteryen van malkander gescheyden hadden, daer op wy een uytval resolverende, van de hooge Brusselse zijde ghelucklgh af liep, lockende den Vyant seer sterck na ons, die van 50 Musquettiers, welcke ick in een halve Maen had gelegt, seer onvriendelijck wierden bejegent: De Vryheer van St. Jan bleef met 2 Kogels hier doodelijck gequetst, Monsr. Louvigny en Prins van Vaudemont met andere van qualiteyt ylden na den a l'arm, en daer onder speelden ons Canon weder, veele neder leggende: Monsr Louvigny verloor sijn Paert en Zadel, de Prins van Vaudemonts Paerdt doorschooten, hy was gequetst, 3. Cornetten bleven op de plaets, daer onder een van de Prins van Orangie: Wy waren 3 uren lang uyt, en meester van 't Veldt: Sedert lockten wy den Vyandt dagelijckx, dan verscheen niet, als ettelijcke Musquettiers, die by de Ruyterwacht lagen: Ick was alle nachten d'opening harer Loopgraven verwachtende, wijl ick bewust

was

was zy meenigte Facijnen, Wolsacken, over de 2000 Tonnen ende andere saken by haer hadden, desweghen ick de Contrescarpen met alle bedenckelijcke behendigheyt versterckte : Hier over nam de couragie by ons toe, maer by den Vyant af : Gelijck den gantzen dagh wijt buyten ons besteck meester der Contrescarpen gebleven zijn. Eyndlijck wiert de begeerde openinghe vergeefs verwacht , soo vernam ick gisteren, datse 's morgens 20 groote Canon, 2 Mortieren, Manden ende Wol sacken, soo hier waren gebracht, weder te rugge over de Sambre na de Maie hebben af gevoert : Wy sagen met het aenbreken van den dagh hare aftocht. Die ons in dese attacque het meest te doen hebben ghegeven , zijn de Spangiaerden geweest.

Aldus flatteerde Montalte sich selfs / als ware Charleroy alleen door sijne kloeckheyt gesalveert / (daer over hy daer na van den Coningh een Don gratuit kreegh) maer in der daet is Charleroy niet dan door de bittere koude verlaten ; hoewel men ook zeyde/ dat het desseyn aen de Spaense zijde alleen was om de Franse wapenen diversie te geven ; hy besluyt met de Spaense/ om die Natien apparentelijck te meerder te doen verbitteren. Toen nu den Koningh van Vranckrijck hoorde dat Charleroy behouden was / dede hy niet alleen de Goederen der Nederlantze Heeren / die onder de Spaense mede door Charleroy geweest waren/ in sijn Rijck saiseren/ maer schreef noch daer en boven aen den Coningh van Engelant om te samen aen de Spaense Coninginne/ over de violatie (so zy 't noemden) die de Graef de Monterey in 't Tractaet van Aken had gedaen / te klagen : Maer de Coningin de klachten van dese 2 Coningen hoorende / ende naderhant van haren Gebieder in 't Spaens Nederlandt den Grave de Monterey beter bericht : Bevont men in der daet de Fransen geen ander desseyn hebben gehad dan om ged. Monterey / die haer te gau was/ van Brussel te doen verhuysen.

Eenige in Hollant meenende sijn Excell. Koninghsmarck niet genoegh omtrent sijn Poste had gevigileert / bleeck echter 't contrarie / door dit ondervolgende verhael/ waer in sijn Excell. trouw/ yver ende vigilantie in alles te versorgen/ volkomen staet uyt-gedruckt :

NIet verre van malkander aen geene zijde des Rhijns leggen 3 Dorpen, Nieuwerbrug,Bodegrave en Swammerdam, zijnde een van de 5 capitale Posten in Hollandt, daer in sijn Excll. Graef Court Christoff Koningsmarck, by sijn Hooghts. absentie , commandeerde, by sich hebbende, 8 Regimenten infanterye, 't saem op 4000 man geschat, ende 6 Comp. te Paert. Voor Nieuwerbrugh, 't naeste aen den Vyandt, lagen 2 stercke Schansen, een met 6, en een met 9 Comp. te Voet beset , behalvens noch de voorverhaelde Regimenten : Ten beyde zijden lagh 't Lant onder water, tot des selfs stercktе, soo lang het open water was , dan by vriesent weer lagen de selve geheel glat en open. So ras 't Ys nu sterck , en passeerlijck was , trock den Hertogh van Luxemburgh van den Yssel , de Leck, den Rijn en de Zuyder-zee op, bracht 15000 mannen in Utrecht te samen ; dese quamen den 26. Decemb. in ende om Montfoort, met dat voornemen, om de Stadt Gouda te bemachtigen ; in welcke Staet hy wel licht een practijck mochte in-gevoert hebben gehad , dan sijn Hoog-Graeffel. Exell. door sijn Vorstel. Genade Prins Maurits hier af veradverteert,wierden 3 Regimenten onder den Marquis de Tuars derwaerts geschickt, en alsoo die Poste versekert. Hier op ging den Hertog van Luxemburgh te Woerden over den Rijn, ende marcheerde soo Bodegrave voorby , recht als naer Leyden toe , vermeenende ons alsoo van die Stadt af te snijden , 't welck by aldien het voort ghegaen hadde , ontwijffelbaer den laetsten dootstuyp van desen Staet soude hebben geweest. Maer als sijn Hoogh-Graeffel. Exell sijne marsch uyt de gevangenen, en sijn intentie door andere goede kuntschap versekert was , soo en liet sig niet meer aen-gheleghen zijn , als soo een desseyn voor te komen : Marcherende daer op den 29. Decemb. den gantschen dagh nevens den Vyandt aen , wy op de hooge en zy op de lage zijde des Rhijns, doch was reeds soo sterck bevrooren, dat geladen Sleeden daer over mochten : Wy konden malkanderen niet zien , alsoo het seer mistigh weder was , oock 's Vyandts marsch afwaerts heen van ons wegh gingh : Nochtans hoorde men den gantsen dagh 't gespeel van Trommels en Trompetten , &c. Oock schickte sijn Hoog-Graeffel. Excell. geduerigh partyen over den Rhijn, die sonder onghemack Gevangenen brachten. Eyndelijck quamen wy tot voor den Vyandt , en posteerden ons met de Ruyterye in Hasersouw, en met het Voetvolck en 't Canon in Leyderdorp. Als nu den Vyandt ons van Leyden af te

te snijden, in sulcker voegen was gefaillieert, soo viel oock te gelijck de hoope, van naer den Hage te gaen, en den selve uyt te plonderen; maer een doy hier op volgende, soo wenden zy haer weder achter ons heen, loopende na Swammerdam, daerse over den Rijn passeerden, logeerende dien nacht tot Bodegrave. In dese 2 Dorpen had sijn Hoogh-Graeffel. Exell. in elck 200 Musquettiers en 30 Paerden laten staen, met ordre, dat als den Vyant den Rijn passeeren wilde, haer na Gouda te retireren, en ingeval hy sijnen wegh continueerde, den selven in de achterhoede te vallen, en af te swacken wat men konde: Die te Bodegrave pareerden hare ordre, de andere wilden sich teghen stellen, en wierden daer over geslagen, echter hielden haer soo wel, dat 200 Franse in dese Actie doot bleven. Van d'onse wiert 1 Cap. geschooten, en 1 Lt. en Regiments Quartier-mr. (die nu weder los) ghevanghen, missende 14 Musquettiers onder gevangens en dooden. Van des Vyants contra-marche versekert zijnde, brack sijn Hoog-Graeffel. Exell. den 30. Decemb. seer vroegh weder op, en stelde sich aen de Post van de Goutze Sluys, die men aenstonts begost te versterken. Het Doy-weder volharde dese nacht soo sterck, dat den Rijn, de Gou, en andere wateren weder open wierden. Hier mede sat den Vyandt in de klem, en waren de saken sulcker gestalt om-gekeert, dat dit superbe Leger, 't welck met soo grooten hoope gekomen, op datse gants Hollant souden uyt-plonderen, en af branden tot een gering gehuchte, haer nu van 3000 Musquettiers en 300 Ruyters belegert vonden: Voor haer hadden zy de belchantsingen van Nieuwerbrugh, die by deses Jaers tijt (wijl men geen Canon daer voor brengen kan) voor onoverwinlijck wierde geacht, en achter lagh het Legher aen dese considerable Poste: Ten beyde zijden was het Ys gebroken, sulckx dat men met Schuyten noch te Voet heen of weder konde: Behalvens dit hadde den Vyant geen Broodt, en konde sulckx onmogelijck bekomen: Ick ga verby Sout, Bier en andere nootwendigheden: Desen middagh reden sijn Hoog-Graeffel. Exell. om 's Vyants Wachten te recognosceren, van de welcke wy in een chargeeringe 20. ghevangens bequamen: Dese confirmeerden eenhellig het boven gemelte, en getuyghden seer dier, hoe dat dien selfden dagh egeen Commissie-broot meer onder haer was uyt-gedeelt geweest, 't welck oock wel te gelooven was, want waer toe souden zy het Broot toch mede ghebracht hebben? wijl zy 't selve hier in overvloet meenden te vinden, en oock gevonden souden hebben, hadden zy meester in 't Velt gebleven: Den selven avont sagh men onvermoedelijck Bodegrave en Swammerdam in brandt: Niemandt konde de reden hier af begrijpen, dan men hoorde wel haest dat den Coll. Pain & Vin de Commandanten van de Nieuwerbrugger-schantsen had gepersuadeert de selve te verlaten, en mette besettinghe na Gouda te gaen: Waer van in ons 23. Deel, fol. 219. breeder staet gespecificeert: Hier door kreegh den Vyant goede gelegentheyt om door gem. Schantsen naer Woerden te retireren, en sijn totale ruine voor te komen. Dan den gem. Pain & Vin wiert den 23. deser daer over tot Alphen in drie slagen onthooft.

Sijn Hooght. dede mede dit ondervolgende Placcaet publiceren:

DAt alle de goede Inghesetenen van de Dorpen van Alphen, en Outshoorn, mitsgaders de verdere Dorpen van Rijnlant, aen dese zijde de Gouwe en de Nieuwe Vaert gelegen, en namentlijck mede de Schouten, Schepenen, en Secretarisen van de voorsz. Dorpen, haer weder om sullen hebben in te stellen, en te begeven binnen de voorsz. Dorpen, ende aldaer hare Functien, Neeringen en Ambachten waer te nemen als voor desen: Nemende alle de voorsz. Ingesetenen, mitsgaders alle der selver Huysen en goederen in sijn sonderlinge protectie en Sauvegarde, tegens alle overlast en oultrages: Verbiedende alle en een yder op pœne van de Doot hunne Hoy-bergen, Tuynen, Boomgaerden, Vee en andere goederen eenige oultragie of overlast aen te doen, directelijk of indirectelijk: Dat oock niemandt daer Logement en soude moghen nemen, sonder speciael consent van die geene welcke sijn Hooght. tot d'inquartieringe soude hebben gecommitteert: Verbiedende de Ingesetenen eenigh molest aen te doen, of hun eenighe Eetwaren af te perssen: Sullende d'Officiers of die eenigh Commando hebben, daer over vigoureuselijck werden gestraft, &c. Gedaen in 't Leger tot Alphen, den 1. January. G. H. PRINCE D'ORANGE. En onder stondt, Ter Ordonnantie van sijn Hoogheyt. C. HUYGENS.

De Staten van Hollandt hadden mede by Placcate al den 26. passato vast gestelt/ 't geene volgt:

DE Staten van Hollant en Westvrieslant, Doen te weten, dat wy ten aensien van den tegenwoordigen toestant van saken, om goede redenen voor des Lants dienst, goet gevonden ende gestatueert hebben, &c. datte Eygenaers van vaste Goederen in de voorsz. Lande voor den aenstaenden Jare 1673. niet en sullen mogen werden geobligeert, om de Capitalen of Kustingen die op de selve vaste Goederen specialijck zijn gehypotequeert of versekert, op te leggen, en te betalen, mits aen haer Crediteuren promptelijck voldoende de Renten en Interessen, by haer van de voorsz. Capitalen of Kustingen belooft: En daer geene Renten of Interessen beloofr souden mogen wesen, Intrest tegen den

den Penningh 25. Des dat aen de houders van de voorsz. Renten of Custingh-brieven, voor soo veel 't voorsz. Jaer 1673. aen-gaet, niet en sal loopen den termijn die by eenighe Keuren of Ordonnantien van eenige Steden of Plaetsen souden mogen wesen gepreſcribeert, en voorgeschreven, tot het in-vorderen van de Voor-Kustingen en Intressen der voorsz. Rente-brieven, ende dat mits dien het voorsz. Jaer van 1673. in de computatie van de tijt tot het invorderen van de selve Renten en Kustingen vast gestelt, niet en sal werden gecomputeert: En dat oock die geene die eenige Kustingen of Renten souden mogen hebben op Landen, de welcke werden uyt-geveent, de Capitalen van de voorsz. Renten en Kustingen sullen mogen op-eyschen, &c.

Den 26. passato was oock vast ghestelt / Een 200ste Penningh tot verval van 's Lants onkosten, te heffen op alle Obligatien, Los en Lijf-Rente-brieven, except van de West-Ind. Comp. noch oock d'Obligatien, Rente-brieven of Lijf-Pensioenen die aen Sijne Hoogheyt, de Vrouwe Princesse Douagiere van Orange, of eenighe descendenten van den Heere Prins Willem van Nassauw, hoogloffel. memorie; of oock aen de Ecclesiastijcque Comptoiren souden mogen competeren: Maer wel die Actien in d'Oost-indise Comp. hadden, gerekent van 400 gl. yder 100 gl. out Capitael: Idem om alle Huysen, Heerlijckheden, Landen, Tienden, Visseryen, ende andere in de Verpondinge gequotificeerde Goederen, uyt-geseyt die Goederen, welcke Sijne Hooght. de Vrouwe Princesse Douagiere, of 't geen tot de Geestelijcke Comptoiren was specterende: Ende sulckx tweemael in den Jare 1673. Alles breeder by de Resolutie van haer Ed. Groot Mo: daer over genomen.

Als dese tijdt twee Burghers van Amsterdam / van Dale en Duffart, in den Hage quamen/deden zy aen sijn Hooght. en den Staet 't na-volgende voorstel: Hare Projecten waren een ontwerp: Om in 14. daghen alleen uyt de Provincie van Hollandt meer als 100000 mannen, sonder beswaernis der Provintie, te Velde te brengen. Daer toe stelden zy / datter in Hollandt 65500 Capitalisten waren, in der Staten Quohieren geschat op 2, 4, 6, 10, 20 en 80000 gulden; hier van souden de 3 eerste met haer vieren een, die van 10000 een, van 20000 twee man, en soo voort tot 8, drie maenden onderhouden, voor yder man in de selve 3 maenden 90 gl. gevende, maer die souden 'er maer 25 gl. 's maents van ontfangen; het overighe zijnde voor geweer, Bevelhebberen en andere onkosten. Hier toe mosten lieden ghestelt worden om dit gelt in te vorderen en uyt te deelen. Sijn Hoogheyt most ervaren Krijghslieden tot Hoofden over de selve verkiesen. Ende dewijl dese benden meest souden bestaen uyt Burgeren, Matroosen en Lantlieden, souden zy, dagholijckx geexceert werdende, in korten tijt soo bequaem werden als de beste nieuw geworven Soldaten, daer den yver tot behout haers Vaderlants haer noch dapperder en onvertsaegder sou maken. Onder haer most men kleyne Comp. en veel Offiçieren maken, om te beter bestiert te werden. De Rijcke souden gaern den 100ste Penning van haer goederen betalen, om 't overige te vryer te besitten, wijl anders de Vryheydt, Godtsdienst, 't leven ende kuysheyt der Vrouwen, Dochters, Kinderen en Bloedtverwanten uytnemende gedreyght wierden. De genegentheyt en yver der gegoede Borgers was daer toe ondersocht, en bereyt gevonden. Dees Heyr-kracht kon men in 5 Leghers verdeelen, yder met een ervaeren Hooft versien, om, volgens goetduncken van den Generael, van verscheyde kanten gelijck te ageren. Als een partye aen de Zuyderzee doen landen, om met de Boeren in de Veluwe te conjungeren. Een ander ghedeelte met de Vriesse Macht in Overyssel ende Westphalen progressen laten doen. Een derdendeel kon men leggen op de Hollandt'e Posten. Te Gorcom of daer omtrent most men een Leger formeren, om in de Betuwe

te vallen. Sijn Hooght. kon met een redoutabel Leger aen de Brabantse zijde ageren; en so aen verscheyde kanten de Vyanden aenvallen en overwinnen: En dus souden wy door de heele Werelt glory, ontsag, en in ons Vaderlant groote voordeelen bekomen. Dese voorstelders van zijn met de voornaemste van den Staet in conferentie geweest; maer als een sake van verren insien/ bleef 't selve tot noch toe achter.

Hare Ho: Mo: resolveerden den 9. deser: Dat de Residenten, Consuls, en geauthoriseerden van den Staet, haer niet souden mogen onderwinden eenige opgebragte Prijsen tot weerwil van den Nemer onder sich te trecken en te verkoopen, of eenigsints van de gelden na haer welgevallen te disponeren; maer dat alleen goet reguard souden hebben te slaen, dat de Prijsen niet worden geplondert of benadeelt; vorder te bewaren de Facturen, Cognoscementen, ende andere bescheyden: Gelijck breeder in de Resolutie blijckt. De Staten van Hollant deden oock den 11. deser een Placcaet publiceren/ waer in geordonneert wiert; dat een yeghelijck van haer Onderdanen, die by Patenten ofte ordre gelast souden werden op te trecken, het selve souden hebben na te komen, of by indispositie ofte andersints, een bequaem Man behoorlijck ghewapent, in hare plaets te senden, op pœne dat teghens de geene, die niet quamen te verschijnen, by ban en confiscatie van goederen geprocedeert soude werden, sonder eenige conniventie of dissimulatie. Tegens den 1. van de Maent Februarij wiert doe een Danckdagh uyt-geschreven / over de onverwachte overwinninghe der stercke Fortresse Coeverden/ten eynde/om Godt de Heere van gantscher herte daer over te dancken/ looven en prijsen/ oock vierigh te bidden dat sijn Godlijcke Majesteyt de Wapenen van desen Staet teghens de Vyanden en hare Adherenten/die 't gemeene Vaderlant buyten alle recht en reden hebben geaggresseert/ noch verder gelieve te zegenen/ &c. Tot belooninge van soo braven daet wiert den Heer Rabenhaupt door haer H: Mo: op 't advijs van sijn Hoogheyt/met het Castelеynschap van Coeverden en Drost-ampt van Drente vereert: En den Oversten Lt. Eybergen is met het Gouvernement van de selfde Fortresse versien geworden. Ondertusschen geschiede dagelijcks yets nieus door party-loopers: Capit. Raymaker bracht binnen Gorcom ghevangen een Capit. Lt. met 10 à 12 andere Franse/en alle haer Bagagie/ so zy van Bommel quamen. Een andere partye Franse meenden doe 't Slot Suylichem in te nemen / dan wierden warm genoegh af-ghewesen. Uyt Oudewater gingh mede een partye van 25 man met een Schuyt tusschen Utrecht en Woerden/ daer zy een Schuyt met Franssen rescontreerden/die zy aen-deden/en na eenige tegenstandt binnen Oudewater brachten. Een andere partye bracht doen mede binnen gem. Plaets een Schuyt met Vivres/ ende wel 4000 Rijckrds. aen gelt/ sulcks dat die wel op 20000 gl. geschat wierdt. Diergelijcke actien vielen dagelijcks voor/ meest met Schuyten / wijl de wegen door 't hooge water gants onbruyckbaer waren. Den 22. deser meenden de Franse onder faveur van een sware mist onse Uytleggers aen de Nieuwerbrugghe te overvallen / dan die door partye Volcks van Alphen gesecondeert / dreven de Fransen met goet succes tot onder Woerden op de vlucht/ sulcks dat van 600/ ghelijck zy sterk geweest waren/ wel omtrent 400 man bleven; want doen de mist wat op-klaerde/en de Franse voor de Uytleggers waren/wierden 'er wel 50 Franse in een chargie door 't geschut ter neder geschooten. Uyt Aerdenburgh en die

Plaetsen gingen mede dagheliјckx party-loopers uyt / die met goede buyt inquamen. Die van Maestricht bequamen mede veel buyt / en setten een groot gedeelte van 't Ceuls-lant onder contributie. Uyt Blockzyl trok doe oock een Vendrig Plouel, en 30 Soldaten / met welcke hy tusschen Elborg en Campen in een Huys 40 Vyandlijcke Ruyters overviel/ daer van hy eenighe heeft doot geschooten/ 32 gevangen bekomen/nevens een Overste Lt. en 16 Paerden/die hy alle te Blockzyl heeft binnen ghebracht. Die van Coeverden liepen oock dapper op buyt/ ende setteden 't gantse Graefschap Benthem op contributie; waer teghens den Munsterfen Oversten Rantsdorp met partye Volckx te Otmarssen quam/ om dit/ indien mogelijck te verhinderen. Den gewesen Ritmeester Wrangel, als Volontair onder den Oversten Joseph in Maestricht leggende/ ging dees tijt met 12 a 13 man op partye uyt / en kreeg tusschen Wesel en Duit borgh een Coll. den Graef van Cauche, en sijn Major/ den Marquis van Verquieres ghevangen / by haer hebbende 35000 Rijckrds. voor welcke Graef de Franse naderhant 6000 Rijckrds. voor rantsoen boden. Ter Zee deden de Capers d'Engelse en Franse geen minder schade / wijlse dese maendt veel rijck geladen Schepen in Zeelant en elders op-brachten.

Den Heere van Beveningh, hare Ho: Mo: Gedeputeerde te Velde/ dede doe ter Vergaderinge raport van des selfs verrichtinge/en versocht met eenen sijn dimissie en ontslaging; 't gunt hem/ na bedancking over sijn genomen moeyten en aengewende vlijt/ is toe-gestaen. Doen is mede by de Heeren Staten van Hollant geresolveert om 6. Regimenten te Voet buyten 's Lants te doen werven / elck Regiment van 14. Compagnien / en yder Compagnie van 89. Hoofden; dese mosten voor half April in dese Landen zijn; waer van de Prins van Coerlant 2 Regimenten worf/ den Hertog van Holsteyn Pleun/ den Heer Baron Spar, den Heer Ulenborgh, en den Heer Brodde yder een. Sijn Hooght. als een edelmoedigh Prins / heeft dese tijdt mede / ten dienste van den Staet/ aen-geboden en op-gedragen sijn Tractement / en 't geene hem/ als Admirael Generael / uyt de Prijsen was competerende. Oock wierde nu den Opbodt van den vierden Man/ soo Burgers als Boeren/ vast gestelt / die nevens goede partye Soldaten souden op-trecken / en een Leger van veel 1000 man uytmaken/ soo wanneer het begonde te vriesen: Waer toe veel Canon wiert gereet gemaeckt/ Ys-spooren vereyt / en alles verbaerdigt om tot een Aenslagh tegen yse te gebruycken: Sijn Hooght. confereerde oock dagelijckx met de Generaels-Persoonen in den Haghe. Den Gebieder van Maestricht d'oude Rijngrave in een kranckheydt te bedde leggende/ toogh sijn Soon/ soo ras als advijs daer van bequam/fluckx derwaerts/hoewel al voor des selfs aenkomste en tot smerte des Guarnisoens overleden was: De begravinghe van het Lijck geschiede te Maestricht den 28. deser: En dus bleef d'Heer Asquin provisioneel Commandant/ die mede den 10. Maert sterbende / de Heer Collonel Wee tot Commandant wiert verkooren/ die daer gekomen zijnde / precieselijck geboot/ dat yder Comp. (sonder andere in haer plaets te stellen) 24 uren soude moeten schilderen: Van den 27. dito hebben haer Ho: Mog: de Heere Fariou (een Nederlander/ braef Soldaet en beleyder) tot Gouverneur van Maestricht verkooren/ daer hy den 5. April met veel vrolijckheydt is ontfangen.

Ne-

Nederlandt ſagh nu naer 't beroep des Parlaments in Enghelandt: Wijl Vranckrijck en Engelandt de loffelijcke aenbiedinge van Mediatie van Sweden hadde geaccepteert. De Heeren Sweedtſe Ambaſſadeurs uyt Engelant in Hollandt gearriveert / wierden den 5. deſer ten Hove met veele Caroſſen en ceremonien in-gehaelt/ ende wierden door de Heeren Meerens en Edick ter Audientie op-geleyt / daer dan op den middagh by na anderhalf uur toe-gebracht zijnde / was haer voorſtel in het Sweets / doch gaven die beleefdelijck in het Latijn over: Hare Exell. wierden oock ſeer minnelijck door den Heer Preſident beantwoort/ en tot Commiſſariſen toe-gevoeght de Heeren Raet-Penſionaris Fagel, d' Heer Hoogendorp, Kouwerve ende Kan: Duſdanigh was hare eerſte Propoſitie:

SYne Koninckl. Maj. van Sweden, onſen allergenadighſten Koningh en Heere, wel ſiende met hoe ſwaren, en hoe droevigen Oorlog, de reſpective Koningen van Vranckrijck en van Groot Brittangien ter eenre, en u Ho: Mo. ter andere zijde, beyderſijts ſijne Vrienden en Bondtgenooten, verwert zijn, en ſich onderling vernielen, gevoelt daer over een groote ſmerte in ſijn gemoet, ſoo om dat alle 't geene ſijne Vrienden goets of quaets over komt, ſijn Koninckl. Maj. meent hem ſulckx mede te raken, als om dat de ſelve Majeſteyt 't gevolgh van dien voorſpellende, lichtelijck ſiet te bevreeſen te ſtaen, dat de vlamme des opgereſen Oorlogs wijders mochte uytſpatten, de aengrenſende ſpul maken, en de Bontgenooten van yders partye bevatten, en teghens malkanderen doen ſtooten, en vervolgens geheel Europa in eenen vollen brant ſtellen: Waer door dan ſekerlijck te verwachten ſtaen moorderyen, en den ondergangh der Chriſtenheyt, inſonderheyt de uytroeyinghe der Euangeliſche Religie, die ſijn Koninckl. Maj. van Sweden alle tijt en voor al getracht heeft gheheel en ongequetſt van onval te bevryden. Den Turkſen Tyran, onverſoenlijken Vyant van Chriſti Name, vermeerdert deſe vreeſe, die nu al van na by het jock over den hals haelt, ende het vernietighen der Religie voor heeft; wiens wapenen en progreſſen de Chriſten Princen door haer onderlinge en onverſoenlijke tweedrachten enckelijck voeden en bevorderen. Hoedanigen ſtaet van tegenwoordige ſaken, en de daer uyt te verwachten ſwarigheden, ſoo voor de Bontgenooten als voor de geheele Chriſtenheyt, ſijn Koninckl. Maj. naukeurigh na-denckende, heeft hy het ſijn Koninckl. Hooght. niet onwaerdigh te zijn geacht, ſo hy ſijn ſorgen aen den Vrede en 't gemeene beſte gingh op-offeren; en dieſweghen geraeyight zijnde om daer van de fundamenten door welgemeende middelen te beleggen, heeft eerſt door den Extraord. Amb. van u Ho. Mog. aen ſijn Koninckl. Hof reſiderende, daer na door ſijn expreſſe Extraord. Afgeſanten, Hr. Grave van Koningſmarck en Hr. Harald Appelboom, ſijn wilvaerdigheyt en arbeydt tot bemiddelinge van eenen Vrede, U Ho. Mo. omſtandigh en oprechtigh hoer voordragen: Welcke aenbiedinge van Koninckl. wilvaerdigheyt, gelijck u Ho: Mo: wel hebt konnen beſpeuren, datſe was ſpruytende uyt een goede gemoeds-meeninge, en uyt eenen yver tot de Vrede, en dieſwegen hebben verſekert dat haer die lief en aengenaem was, dat zy oock hebben betuyght dat zy die aen namen, als vervreugen wy ons hier nu opentlijck over ſoo prompte en goetgunſtige Uwer Ho: Mo: gedane verklaringh in faveur des Vredes, en voor uyt verbeelden wy Ons, in 't werck der Mediatie, alle ghewenſte ſucceſſen. Alſo wijders ſijn Koninckl. Majeſt. van Sweden niets lievers heeft, nochte hem yets meer ter herte laet gaen, als om 't geen wel begonnen is, oock met alle na-druck te vervolgen, als heeft de ſelve een Extraordinaris Ambaſſadeur na het Hof van Vranckrijck, ende Ons met een ſelve Caracter naer het Hof van Groot Brittannien, en na dat van't Vereenight Nederlant, daer op doen af-gaen: Op dat tot bevorderinge van de Vrede tuſſchen de ſtrijdende partyen wy ghetrouwelijck, ſoo als het Mediateurs betaemt, onſe dienſt aenwendende, ſijn Majs. heylſame meeninge oock mochten uytwercken. Ende alſoo wy onſen plicht tot hier toe in Engelant, volgens onſen laſt, hebben aen-gevaert, ende dat onſe eerſte aenworpſelen tot expeditie der præliminarien, een geluckigh ſucces hebben ghehad, (waer over het evenmatigh gemoet van den Doorl. Koningh van Groot Brittannien by Ons in de hoogſte recommandatie heeft te blijven) en wy van daer met een geluckighe reyſe, ende met ſoo veel ſpoets als mogelijck is geweeſt, herwaerts zijn over gekomen, als hebben wy nu dan oock voorgenomen, uyt kracht van onſe vooriz. laſt, de ſelve officien by U Ho. Mo. mede af te leggen, om alſoo U Ho: Mo: te toonen dat ſijn Koninckl. Maj. onſen aldergenadigſten Koning en Heere, ſijnen oprechten en trouhertigen yver en genegentheyt met der daet wil nakomen, ſoo als de ſelve die tot noch toe met woorden heeft uytgedruckt. Wy vertrouwen dat, gelijck de hoog-gem. reſpective Koningen, met een volle betuyginghe van hun goede genegentheyt tot den Vrede, ons verlangen hebben voldaen, waer uyt wy dan ſekere hoope ſcheppen van de herſtellinge des Vredes. U Ho. Mo. alſoo oock de gewenſte gelegentheydt, die de ruſte aen de Chriſtenheyt, en de behoudeniſſe aen den Staet van u Ho: Mo: ſal konnen geven, met een

een prompt en willigh gemoet sullen willen omvatten, ende niets sullen willen begaen, waer door zy souden schijnen sich selfs te kort te doen, ofte oock te verydelen soo veeler menschen hertgrondigh zuchten. Wijtloopiger sullen wy 't gewicht van de saecke, ende 't geen tot voordeel van dien van node kan zijn, aen de Heeren Gedeputeerden, die wy seer dienstigh versoecken dat U Ho. Mo. ons ghelieven toe te voegen, open leggen; geensints twijffelende of U Ho. Mo. wel wetende wat spoedigheyt daer toe vereyst wert, sullen volvaerdigh en gunstigh in de voorbereydselen der Tractaten bewilligen: Op ontfangh van welcke verklaringe sullen wy ons by tijts vaerdigh maken tot de Negotiatie van den Vrede selfs: Ende op dat het eenen geluckigen uytgangh moge hebben, versekert sijn Koninckl. Maj. van Sweden, onsen allergenadigsten Koningh en Heere, in conformiteyt van sijn oprechtigheyt en van de liefde die hy den Vrede is toedragende, dat hy daer aen een onvermoeyden en oprechten yver en arbeyt sal by brengen, alsoo sijn Maj. geen ander oogmerck sich voorstelt, nochte geen ander interesse sich wil voor-behouden, als *de Eere om door tusschenkomst van sijn trouwen arbeydt uyt te wercken de welvaert van heel Christenheyt, de Vrede tusschen de strijdende partyen op allersijts billige conditien; ende voor al de behoudenisse ende het voordeel van dese Republique.* Na dit doelwit alleen streckt zich zijn Koninkl. Majs. sorge en yver, diesweghen het ons dan mede wil betamen, alsoo de selve Maj. onse persoonen, als sijn Ministers en Extraordinaris Ambassadeurs, tot bemiddelinge van den Vrede, heeft gelieven te verkiesen, 't selve doelwit ons oock voor oogen te stellen, en na het exempel en den last van onsen allergenadigsten Coningh en Heere, die wy aen geen intrest van partyen verbonden zijn, met alle macht en yver daer heenen te trachten, waer door wy onse oprechtigheydt, onse onvermoeytheydt, ende onse trouwe, soo wel aen yder der partyen als aen de gheheele Wereldt, moghen doen blijcken. Om welck heylsame werck te mogen volbrengen, bidden wy heylighlijck van den Opperften Godt om sijnen Zegen en bystant.

P. Sparre. *Eduward Ehrensteen.*

Hare tweede Propositie van den 12. deser/ daerse antwoorde op versochten/ bestont in dusdanige substantie:

1. Dewijl de Ho: Mog: Heeren Staten Generael der Vereen: Nederlanden d'oprechte Mediatie van sijn Koninckl. Maj. van Sweden hadden aengenomen, dat zy soo heerlijcken werck oock wilden bevorderen, en het vorder vereyste tot de t'Samenkomst vaerdig maken.

2. Alsoo de Stadt Duynkercken aen de Koningen van Vranckrijck en van Engelant geoordeelt is de bequaemste te zijn, of oock de zelve aen de zijde van haer Ho: Mo: sal worden voor aenghenaem gekeurt, om met den eersten d'Ambassadeurs zich derwaerts te begeven.

3. Dat de Gevolmachtigde Ambassadeurs vredelievende mochten zijn, en met soodanige ordres geinstrueert, waer door soo een heylsaem en noodig werck op 't lichts bevordert worde.

4. Dat de Heeren Staten, zich conformerende met de vredelievende gedachten der Koningen, ondertusschen mede niet beswaert mogen zijn, om in eenighen stilstandt van wapenen te bewilligen, tot dat men wegens den vollen Vrede breeder sal konnen over een komen.

Men verstondt mede/ dat gem: Heeren Ambassadeurs aen de Heeren Gedeputeerden in de conferentie van den 12. deser hadden vertoont de navolgende redenen:

TEn eersten/ hebben zy zich bedanckt/ dat de Heeren/ die hun waren toegevoegt/ de moeyte hadden gelieven over sich te nemen/ van hun te komen vinden. 2. Dat zy zich verheughden/ dat insonderheyt soodanige tot dese Negotiatie waren verkoozen/ die sonder twijffel de gheleghentheyt van den tegenwoordigen toestant kenden/ en sich souden laten aengelegen zijn sorge te dragen voor de gemeene ruste. 3. Dat zy Heeren Gedeputeerden niet konden onkondig zijn/ in wat reguard de H. Ambassadeurs aen dese Republique waren afgesonden: Evenwel verhaelden zy zulckx met voor uyt aen te wijsen. 4. De respective oude vrientschap tusschen de Koningen en 't Rijck van Sweden ter eenre/ en dese Republique ter andere zijde/ nu al van lange tijden herwaerts; maer die meest met blijden aenwas gefloreert hadde/ insonderheydt onder de Coningen Carel de 9. Gustavus Adolphus; Christina; Carel Gustavus/ en oock onder den tegenwoordigen Coningh/ die nu den Scepter voert/ Carel den 11. 5. Sy hebben wijder gededuceert/ so lang dese vrientschap in haer geheel is geweest/ en ongequetst en ongekreuckt is gebleven/ dat oock so lange daer van beydersijts groote vruchten zijn ghevoelt geworden/ als mede mutuële versekeringhe/ en ontallijcke andere voordeelen; maer doen die door partyschap van soodanige/ die weynigh hebben gelet op de goede harmonie/ geinterrompeert is geworden/ en elders heeft moeten uyt-spatten/ dat doen oock sulckx niet heeft konnen afloopen sonder schade en nadeel van de andre partye. 6. Sy hebben getoont/ dat anders beydersijts Staet sodanig gelegen en geconstitueert was/ dat zy malkanderen onderling groot voordeel konden toevoegen; en dat de Trac-

taten behoorlijck na te komen/ niet anders konde strecken als tot malkanderens onderlinge beste. 7. Dat de Predecesseurs van yders respective staet daer heenen hadden gesien / en na de gelegentheyt van de tijt/ en de constitutie van saken/ verscheyde verbonden hadden aengegaen/ die beydersijts Natie vereenigden/ en nu als noch met nauwe banden aen malkander hielden. 8. Sy hebben geseght/ dat des Conings meeninge is/ dat dien bant van verbonden/ en die vrientschap tusschen yders staet mogen blijven duirende/ en dat deselve niet lievers noch hertelijkers wenschte / als dat alles uyt den weg mochte werden geruymt / 't welck dese vereenigingh eenigsints soude konnen verlistighen. 9. De selve Kon. Maj. vertrout/ datse by dese Republique gelijke bejegeningen en genegentheden sullen vinden; en dat over sulckx de Heeren Staten Generael wel oordeelen/ dat de vereeniging van dese Staten beydersijts seer oirbair sal zijn/ en dat zy dies wegen te gelijk met het Rijk Sweden sullen willen trachten om alle 't geene soude konnen strecken tot prejuditie van dese vrientschap / sulckx oock op alle mogelijcke manieren uyt den weg te ruymen/ op dat yder Staet d'een d'ander omhelse door onderlinghe gedienstigheden/ en sulckx met een heel oprechte liefde sonder eenige verhinderisse of exceptie. 10. Sy hielden staende/ dat de conjunctie van dese vrientschap meerendeels hadde veroorsaeckt / dat sijn Kon. Maj. van Sweden over den nu nieuwelijckx tusschen sijn beydersyts Bontgenooten ontstanen Oorlog / so innerlijck daer van gevoelig was geworden; en seer ter herte liet gaen dat so onverwacht soo groote vlamme was uytgeborsten/ die so niet by tijts wierde gedempt en uytgeblust/ andere van gelijcke mede soude inwickelen/ en alsoo soude konnen overgaen tot andere Natien met de oppressie van Religie en Landen. 11. Sijn Con. Maj. was dan te rade geworden alsoo het Recht van vrientschap en de reden van de sake niet anders scheenen te vereyschen/ sijn interpositie aen te bieden/ om met alle mogelijken yver en arbeyt te trachten de sake te herbrengen tot de voorige vrientschap/ en tot de herstellinge van de Vrede. 12. Tot desen eynde had hy niet alleen de Heeren Ambassadeurs/ die sich aen sijn Con. Hof present bevonden/ sijn oprechte gemoets meeninge datelijck bekent ghemaeckt/ maer hadde oock door sijn expresse Afgesanten sulckx de Bontgenooten selfs laten voordragen; En doen de selve Maj. bevondt/ dat sijn yver noch in Engelant/ noch in Vranckrijk/ noch oock hier by desen Staet onaengenaem was geweest/ had hy lichtelijk konnen resolveren om sonder vertoeven sijn Extraords. Ambassadeurs aen yders Hof en Staet te laten afgaen/ die aen soo heylsaem werck de hant souden slaen. 13. En alsoo de selvige / na dat zy in Engelant hun commissie hadden af-gelegt / mede na desen Staet afgesonden en principalijck geordonneert waren om in den naem van hunnen allergenadigsten Coning en Heer het ampt van Mediatie te offereren; en dat zy na eenigen tegenspoet op de reyse en in hun gesontheyt / en na het verblijf 't welck zy genootsaeckt waren geweest in 't Hof van Engelant te besteden / nu oock hier ter plaetse tot verrichtinge van de sake waren aen-gekomen/ hadden sy voor al en voor eerst de Regenten van dese Republique bedanckt voor hunne declaratie van genegentheyt soo tot den Vrede / als voor de aengenomen mediatie. 14. Wijders gelijck zy versekert hebben dat de intentie van hunnen allergenadigsten Coning en Heere trou en oprecht was/ en dat sijn genegentheydt niet minder was om de behoudenisse van desen Staet te betrachten; als oock des selfs waerachtig intrest en voordeel te bevorderen; alsoo hebben de selve H. Ambassadeurs oock belooft en aengeboden haren willighen dienst en vollen yver; en daer by versocht dat haer Hoo: Moo: niet en geliefden na te laten/ haer van hunnen trouwen arbeyt te bedienen. 15. En op dat sulckx haestig en sonder tijt-verlies soude mogen geschieden / hebben zy gesegt datter veel redenen waren die 't selve aen-raden/ nevens 't welcke zy hebben getracht te wederleggen de alligatien die gemeenlijck ter contrarie werden voorgeworpen. 16. Want voor eerst/ hoe seer het oock soude mogen schijnen toedragelijck te zijn/ datter eenige Steden/ Landen of Provincien / wel weder om eerst souden konnen gerecupereert werden / alvoorens een Negotiatie van Tractaet begonnen werde / op dat die dan te waerdiger en te beter uyt-valle/ en de hoope van beter conditien te bedinghen te grooter zy; dat oock ten tweede/ eenige hoope soude konnen werden ghestelt in de trouw en macht der Auxiliare Troupen; als oock ten derde/ in de eygen macht van volck; seyden zy daer op/ dat men evenwel had te letten hoe dese dingen alsoo licht onsekerder als vaster gingen; want voor eerst om plaetsen weder om te krijgen/ dat sulkx wel te wenschen waer/ maer dat zy niet en wisten of sulkx oock sekerlijk te hoopen was; insonderheyt by dit Winter-saysoen/ 't welck alle Belegeringen swaer maeckt/ dat ondertusschen meest gedurende dien tijt het werck van de Vredehandelinge konde werden bevordert. Dat ten tweeden/ op de assistentie der vrienden yets konde werden gebout/ hebben zy in bedencken gelaten/ van wat gewicht sulckx konde zijn; want voor eerst/ so die Bontgenooten quamen te breken met de Coning van Vranckrijck/ 't welck zy niet hebben verwacht dat geschieden soude/ dat zy daer door dan oock een langdurigen Oorlog souden veroorsaken/ en geheel Duytslandt in een swaren brandt souden stellen; en vervolgens alle hoope van Tractaet daer mede af-snijden. Ten twede/ hoe zy oock procedeerden/ souden zy altijt de Schatkisten van dese Republique te doen lijden. Ten derde hebben zy gesegt/ dat te bevreesen stont/ dat de selvige wel eenigh particulier insicht mochten hebben daer zy na trachteden / en lichtelijck seer divers soude konnen zijn van het intrest en voordeel deser Republique. Ten vierde/ hoe oock de bijstant mogte wesen/ die zy zouden toebrengen/ sulckx niet anders konde zijn als met nadeel en verkortinge van desen Staet/ in welckers gebiedt de sitplaetse van Oorlog soude blijven. Ten vijfde/ als het dan soo al vast

gere-

geresolveert was om te continueren in den Oorlog ; en dat de krachten van dese Republijcke machtig waren om soo swaren last te dragen/ en dat oock soo groote avantagie gestelt wiert/ in de assistentie van de Heeren Bontgenooten/ dat in allen val noyt ontbreken zoude occasie van wapenen/niet tegenstaende desen Staet sich mochte hebben in-gelaten om de sake by Tractaet af te doen. 17. En hebben zy H. Ambassadeurs gebeden dat haer Ho. Mo. doch wilden reflectie nemen op hun eygen selfs ; en haer eygen macht eens overwegen ; want dat sy soodanigen Staet voor ongeluckig oordeelen / die haer meeste hoope/ soo te seggen/stelde in de assistentie van een ander. 18. En geset dat het desen Staet aen macht niet en ontbrack/ hebben zy evenwel versocht/ dat haer Ho. Mo. geliefden oock haer gedachten te laten gaen over de macht der Fransen/ en insonderheyt der Engelsen / dat sonder twijffel die Coninghen ten minste in dit werck eens zijn ; en dat sy soo machtig zijn dat niets aen hun sonder mis-slagh is kleyn te achten ; al wat ondertusschen de Auxiare Treupen souden beginnen/ 't welck eenige consideratie mocht waerdig wesen/ soo souden zy doch de Landen van desen Staet niet minder drucken als de Vyant selfs; en in den aenstaenden Somer soude een grooter macht te water konnen verschijnen/ als misschien soude konnen werden tegens gestaen. 19. Sy hebben ook geacht dit hare bedenckinge waerdigh te zijn/ dat sonder twijffel een swaren Oorlog van de zijde van Engelandt soude invallen/ soo 't selve door subsidien van 't Parlement wiert onderstut ; hoedanighe subsidien de Standen van dat Coninckrijck / ter liefde van haren Coning/ en ter liefde van hun voordeel/ eere en 't geen 't noot sakelijckste is/ ende dies swegen voor al geconsidereert wiert/ ter liefde van de behoudenisse van hunnen Staet/ geensints sullen weygeren ; insonderheyt als sy sullen merken dat de Vredehandeling alhier seer koutsinnig wort opgenomen. 20. De H. Ambassadeurs hebben daer by gevoegt by aldien de Vredes gedachten niet worden voorgenomen/ dat dan te bevreesen staen de incursien by winters tijden ; en dat al 't geene noch overigh is onderworpen mochte werden aen den happigen Vyant/ en 't perikul des Oorlogs. 21. Ende soo al/ ten besten ghenomen/ by 't winter saysoen niets mocht werden ondernomen ; dat van evenwel te bevreesen stont de macht en 't gewelt die den aenstaenden Somer dreygde ; en so desen Staet bestant was om die met gelijcke macht te konnen wederstaen / dat de H. Ambassadeurs sich daer over souden verheughen/ nevens alle die dese Republique goets gunnen. 22. Wyders hebben zy gesegt / dat het soude konnen gebeuren/ dat toekomende jaer niet alleen den Turk/ die nuts d'oneenigheyt der Christenen/ met schrickelijcke Heyr-krachten/ God betert/ hun over den hals komt vallen/ de Auxiliare Vrienden / te rugge sal doen keeren/ om 't geen hun eygen is/ te defenderen/ maer oock 23. Die desen Staet van herten wel willen/ en nu sorge dragen voor sijn behoudenisse/ sullen misschien by nootdwangh en buyten hun wille oock daer werden mede in gewickelt/ so den brant hun al te na komt. 24. Soo desen Staet weygerigh blijft/ en sich niet willigh toont tot Vredes Tractaten sal men de opinie hebben / als of desen Staet den Oorlog eerst aen gesponnen hadde/ en nu als noch niet tot Vrede wilde komen/ waer door hy sich dan sal verlaten vinden van de sorge en bijstant sijner Vrienden. 25. Dat zy dan souden letten / hoe swack en onseker alle de vreemde assistentie was/ en soo van de sekerheyt van dien al yets verwacht wierde / dat zy zouden bedencken hoe duer die aen dese Republique quame te staen/ en hoe swaer die viel te maintineren. 26. Dat het ondertusschen konde gebeuren/ dat soo wel het strijdende als assisterende Deel / soo wanneer de hoope tot behoudenisse des Staets meer en meer mocht te verachteren/ ider sijn ghedeelte/ 't welck evenwel Godt verhoede/ soude konnen na sich trecken/ en dese Republique en desen Staet doen vervallen tot een roof van veele.

Dit soodanigh ontvouwen zijnde, wierde geconcludeert.

27. Dat om de publique Vrede te herstellen/ verre het heylsaemste en beste middel was in een Tractaet te treden ; want dat voor eerst daer door alleen de sake scheen tot een beter en sekerder stant te konnen werden herbracht ; alsoo de meeste uytkomsten des Oorlogs onseker zijn ; ende dat de experientie leert hoe slibberig de hoope is/ die daer op gestelt wert. Ten 2. dat de H. Ambassadeurs vertrout hebben/ dat het Vredes-Tractaet soodanig gemesnageert konde werden /om 't selve in alle manieren secuur en eerlijck te verkrijgen/ en 't welck aen alle de partyen soude konnen voldoen / dat zy daer in souden gevoelen den arbeyt van de Mediatie ; dat ten 3. de Doorl. Coningen van Vranckrijck en Engelant/ gelijck zy groothertig en met alle Coningl. deughden begaeft zijn/ souden konnen bevonden werden genereuser te wesen/ als men sich hier te lande soude konnen in-beelden. Want zy ghenoeghsaem weten dat hun macht selfs daer door in glorie aensienlijker en aengenamer wort gemaeckt/ en dat het vroome Coningen wel past dat zy zich vergenoegende met een geringhe satisfactie / de behoudenisse aen dese Republique gunnen. Ten 4. hebben de H. Ambassadeurs gesegt/ dat de selve Coningen/ hoewel nu Vyant/ evenwel de conservatie en welvaert van desen Staet niet tegens zijn ; en dat zy dieswegen so promtelijk in een Tractaet van Vrede hebben bewilligt/ en sodanige middelen hebben voorgeslagen / waer door den Vrede schijnt te konnen werden bevordert. Ten 5. dat alle die dese Staet wel willen / het daer voor houden/ dat die niet anders als door een Tractaet van Vrede kan werden herstelt/ en dat dieswegen haer Ho. Mo. sich selfs niet behoorden in 't licht te zijn. Ten 6. soo men oordeelt dat desen Staet nu door Oorlog eenigsints kan werden op-geholpen/ waer om oock niet door Vrede ? by welckers gelegentheydt de

over groote koſten/ te beſteden aen de ghewoonlijcke Navigatie en Commercie /veel meenighvuldiger vruchten ſullen by brengen/ als die nu geteelt/ en tot den Oorlogh aen-gewent/ miſſchien in roock wegh gaen. Ten 7. by de reſtitutie van een eerlijcken / ende na gelegentheydt van ſaken billijcken en ſekeren Vrede/ ſal men de oude Verbonten konnen hervatten/ en ſoodanige vrientſchap weder om aen-gaen/ die deſen Staet te vooren heeft doen aen-waſſen en floreren: Soo ſal de Republique genoegſaem vaſt en ſeker ſtaen/ en ſullen in tijden van Vrede/ alle dingen / hoe die oock by den Oorlogh verlooren ſoude zijn gegaen/ lichter en beter beginnen weder om verkregen te werden. 29. Alſo dan de H. Ambaſſadeurs hadden beweſen dat een Vrede-handelinge ſonder twijffel te prefereren was boven alle militaire handelingen/ om redenen boven geallegueert/ hebben eyndeling geconcludeert/ en deſe navolgende poincten by geſchrifte verſocht. 1. Dat nu na de acceptatie van Mediatie de H. Regenten van deſe Republique de hant geliefden daer aen te houden van dit werck wijder te pouſſeren / en dat zy zich daer in geliefden te bedienen van den arbeyt der Ambaſſadeurs/ die in tegendeel weder om hare perſoonen wijtloopig geoffereert en aengepreſenteert hebben. 2. Dat haer Ho. Mo. niet en geliefden uyt te ſtellen om een ſekere plaetſe van handelinge met ten eerſten te beramen; inſonderheyt ſoodanighen/ als van de Coningen ſelfs wegens de commoditeyt alreede voor goet was gekeurt/ op dat den tijt/ minſt mogelijck/ geſpilt werde en de Vredes-Negotiatie ſpoedig mochte konnen werden voortgeſet. 3. Voorts/dat Gevolmachtigde Ambaſſadeurs/ en die vredelievende waren/ mochten werden uytverkooren/en met ſoodanige inſtructie verſien/ die bequaem ware aen het gewenſte werck een lichten en geluckigen uytſlag te geven. 4. Eyndeling hebben zy verſocht/ dat ſoo lange men van Vrede handelde/ eenige ceſſatie en ſuſpenſie van Wapenen mochte werden vaſt geſtelt. 5. Deſe poincten hebben zy by geſchrift doen in-leveren/ met bygevoegt verſoeck/ dat ſonder tijt verlies haer Ho: Mo: ſich daer op mochten gelieven te verklaren. 29. De conferentie wiert geeyndigt met conteſtatie van vrintſchap/en volle aenbieding van wilvaerdigheyt en dienſt.

Hare Ho: Mo: hebben dan op hare voor-geſtelde Propoſitien den 13. deſer geresolveert/ de voorſz. Handel-Plaets, en den Stilſtant van Wapenen te excuſeren: **Welcke Reſolutie/na dat haer Ho: Mo: Gedeputeerden mette Miniſters van de Geallieerden in conferentie hadden gheweeſt / den 16. dito is gereſumeert/ en de Heeren Ambaſſadeurs tot antwoorde gegeven:** Dat haer Ho: Mog: wel gereſolveert bleven een eerlijcke, goede en ſekere Vrede met hoog-gem. Koningen aen te gaen; maer wijl ged. Koningen de voorſz. Handel-plaets met onderlingh concert hadden verkooſen, dat haer Ho: Mo: inſgelijckx ſchuldig waren ſoodanighen reſpect aen haer hooge Geallieerden te bewijſen, welcke hadden gelieven voor te ſlaen de Steden van Oſnabrugge, Hamburg, Aken, Franckfort, Brunſwijck, Ceulen, Antwerpen en Dortmont; dat haer Ho: Mo: haer derhalven vaſtelijk perſuadeerden, indien gem. Koningen ſoo genegen tot Vrede waren, als de Heeren Ambaſſadeurs geliefden vaſt te ſtellen, dat hare Majeſteyten geen difficulteyt ſouden maken, om een van de voorſz. Plaetſen aen te nemen. Dat derhalven 't ſenden van Gedeputeerden ontijdigh was, voor dat de Handelplaetſe was vaſt geſtelt. Dat haer Ho: Mo: mede wel wilden geinformeert zijn om wat redenen den Koning van Vranckrijck deſen Staet had gelieven den Oorlog aen te ſeggen, of immer op wat gronden en fondamenten den Vrede ſoude konnen gemaekt werden, dewijl hoog-ged. Coning in de Declaratie van Oorlog geen redenen of oorſaken heeft gelieven uyt te drucken, en dat haer Ho: Mog: over ſulckx aen haer Gedeputeerden, na de voorſz. Handelplaets te ſenden, geen bequame Inſtructie of laſt konden geven, voor daer van geinformeert waren. **'t Welck oock den 21. is gearreſteert/ en de Heeren Ambaſſadeurs over ghelevert/ welcke ten ſelven dage een Memorie hadden in ghegeven / om haer over geleverde Propoſitien ſmakelijck te maken: Van den 26. gaven zy een andere over** / ſich byſonder qualijk genoegende over de rejectie van de Handelplaets, daer oordeelden de Miniſters van de Geallieerden geen influentie op behoorden te hebben, maer dat haer Ho. Mo. als Principael vry ſtont; en wegens de Wapenſchorſſing beklaegden zich, dat men iets

't geen

't geen zy goet hadden ghedacht voor te stellen, ruineux voor desen Staet achte; maer beloofden echter al hun devoir by de Koningen te sullen doen, bysonder aengaende de Handel-plaets, op dat de begeerte van haer Ho: Mo: vergenoegt mocht werden.

't Bisdom Ceulen wiert dese tijdt door de Fransse Troupen onder Turenne dapper geplaegt, dewijl de selve daer door na Wesel trocken, om tot assistentie van den Bisschop van Munster te gaen: Op d' aftocht van 't Auxiliare Leger sondt den Prins van Condé aen Turenne partye Volckx, tot syn versterckingh, die al te samen t' scheep voor by Ceulen trocken: Welcke Stadt doe een Brief van den Bisschop van Munster ontfingh, op datse 200. van haer Soldaten souden doen uyt-trecken, 't gunt sy verplicht waren volghens den Circul van Westfalen, en dat tot sijner sekerheyt; dan 't wiert hem af-geslagen; reden, dat hy oorsaeck was, dat 't Regiment van Bamphield uyt Ceulen most, en Autheur van de guarantie 't geen de Circul aen Ceulen had belooft, desweghen dan geen oorsaeck had sijn Troupen daer uyt t' ontbieden; evenwel 25. van dese Soldaten willende uyt, en van andere gevolgt, wierden in hechtenis ghebracht. De Auxiliare Armee toogh al den 15. passato van Russelheym nederwaerdts: Sijn Doorl. van Brandenburgh, de Keurvorstinne, de Chur-Prins ende ghevolge, verselt met 800 Ruyters en 600 man te voet, trocken op Sparenbergh, latende d' Hooft-Armee by 't Stedeken Wetter, in 't Landt van Hessen-Cassel: De Keyserse scheyden van haer te Adorf in Paderborn, daerse en in 't Ceulse Landt en Lip hun Winter-quartieren namen; de Brandenburgers oock in de Landen van Ceulen, Marck, het Graefschap Ravensberge en Vorstendom Minden, om hare Troupen te doen refrescheren en weder uyt-rusten, die in soo swaren marche over hooghe gebergten, enge wegen, en die somtijts gevaerlijck waren te passeren, dapper in Menschen en Beesten waren af-genomen. Gen. Major Eller nam doe echter 't Stedeken Heuxter in, leggende aen de Weser: Hy voerde 't Munsterse Guarnisoen daer in leggende, gevanckelijk wegh, beneffens een Commissaris, den Commandant, 2 Vendrichs, 2 metale Velt-stucken, 2 Wagens met Amonitie, ende 2 Karren met Musquetten; daer op de Munsterse 't Stedeken Omna in 't Lant van der Marck na plonderinghe hebben verlaten; sy huysden in 't Landt van der Marck oock gruwelijck, en speciael devasteerden de open Plaetsen Kasten en kleyn Dortmont. Gen. Major Spaen ruckte doe voor 't vaste Ceulse Slot Werle, dat van dicke Mueren, met geen Canon, wijl 't engh van toegangh, oock een braef gewelf voor 't in-werpen van Vierwercken had, scheen gedwongen te konnen werden; dan door 't quade weder, en dat men door de onbruyckbare wegen 't Canon daer niet voor konde brengen, is 't selve Slot weder verlaten; 't welck Cur-Ceulen, soo dra als hy 't hoorde, grootelijckx verblijde. Mede toogh de Munsterse Gen. Nagel, hoorende dat partye Brandenburgers by Warendorp door de Slag-boomen waren gekomen, haer te ghemoet, ende sloeg haer, also 't meest ongeoeffende waren, kregen 46 Paerden en so veel gevangenen tot buyt, die binnen Warendorp brachten: Maer het geluckten de Brandenburgers wat beter by Minden, daerse 2 Regimenten van Westerhold en Halberstadt in de pan hackten, sulkx dat 300 van hare Vyanden doot bleven, beko-

bekomende 1 Standaert/ 1 Herpauck/ 2 Cornets/ 1 Ritmeester/ en veele andere Oversten gevangen/ de rest vluchte vermoeyt na Wesel / scheurende ende verbrekende diversche Standaerden/ die men noch aen de wegh vondt: Toen zy te Wesel quamen / was den Velt-marschalck Turenne daer / die dit gants niet en behaegden. Te Sparenbergh gelag de Ceurvorstinne van Brandenburgh van een Jongen Prins. Den 14. deser quam den Graef de la Garde/ Extraordz. Ambassadeur van Sweden/ te Regensburgh op den Rijckxdagh by avont/ sonder eenighe ceremonie/ als ware sijn Equipagie daer toe niet gereet: Hy dede openinge van sijn propositie / 't welck sprack: Van de Mediatie van den Coning sijn Meester, om tot Vrede te komen tusschen den Koning van Vrankrijck, die van Engelant, en hare Geallieerde: En den Keyser, Spangen, de Staten Generael, met de geconfœdereerde Princen. 't Welck by de Vergaderinge met groote vreugde op-genomen wiert/ en men doorgronde doe/ datelijck tot de wapenrustingh by alle de Stenden te treden / men maeckten overslagh om te vinden een fonds en Keyserlijck Leger uyt haer: Behalvens die zy tot eygen bescherminge noch binnen hielden/ en dit met die beduchtinge/ ende voorsichtigheyt/ dat by aldien den Vrede niet voort en gingh/ sich dan van dese tijdelijke armatura te dienen. Silesien wiert doe aen-getast door een onnoemelijk getal van Wormen/ groot/ kleyn en van alderleye couleuren; als zy 300 onder de Sneeuwy by Neusol tegen Windisch Lapsch waren neder-gevallen / leefden zy wel 3 dagen/ tot de geele Wormen alle van de swarte op-gegeten en vernielt wierden/ waer op verscheyde beduydingen zijn gemaeckt.

Wy hadden op ons 23. Deel/ fol. 211. gedacht den stant van 't Sweedse Koninckrijck / zedert verliep het al tot den 6. deser / datte Coninginne Regente door Graef Oxenstern/ als grooten Chamberlan/ den Senaet dede aen-seggen/ Dat zy eyndelijck hadde begeert den Koningh haren Soon in handen te stellen 't Gouvernement van den Staet: Waer op den 8. een seer groote ceremonie mette allergrootste pracht wierde ghehouden: Hare Majesteyten/ de Senateurs ende de Staten vergaderden op de Zale van 't Kasteel/ daer over luydt gelesen wierdt dat geschrift/ waer by den Koningh sich verbont / te bewaren de Wetten en Statuten van de Kroon: Ingevolghe namen raetslagh om een Rijckxdagh binnen Stocholm te houden; hier over opende alder eerst den grooten Cancelier sijn mont / ende dat met een beleeft discours / gevende soo veel daer in te verstaen/ datte Koninginne over gaf en remitteerde 't beleydt van alle saken van Staet in handen van den Koningh: Sijn Majesteyt hier present/ betoonde alreede sijn soo vroege verstant en alle mogelijcke kennisse/ over de sorge selfs die dese groote Princesse/ gedurende sijn minderjarigheyt/ had gelieven te draghen: Na 't welcke de Senateurs of Raden en Staten sijn Maj. toe-wensten een geluckige Regeeringe/ en scheyden daer mede hare by-een-komst: 's Avonts sag men een groot Vuyrwerck/ verselt met ontallijke flambeaux/ en noch 2 dagen daer na wierden alle andere vermakelijckheden bedreven.

Toen den Moscovisen Czar hoorde dat Poolen soo gedreyght van de Turcken/ Engelant/ Vranckrijck en Nederlant onder malkander over hoop lagen/ dacht

dacht hy het veel licht van den Constantinopoolsen hoeck op sijn dack soude aen-wapen; daer by hoorden hy datte Poolen op haren Landt-dagh te Visnia hadden geventileert: 1. Hoe onsmakelijck hun de uytkoopingh van Caminiec was. 't Rantsoen voor Lemburgh, daer ettelijcke vroome (die van de Turcken wreeder als honden met slaen van touwen en leere riemen wierden getracteert) voor gegijselt waren, metten eersten op te brengen. 2. Lemburgh en alle Frontieren, mitsgaders de Koningh by noot dapper by te staen: 't Gunt den Adel beswoer. Echter achte den Czar sich hier niet mede versekert/ wijl de Zarazijnen in Podolien krachtige Magasijnen en versamelingh van Krijgs-benden toe-stelden: Hier om beriep hy synen Raet/ ende daer wierde geoordeelt/ dat men de Mediatie tusschen de strijdende partyen in Europa most laten aen-bieden: Waer toe dan eenighe Heeren wierden verkooren/ om in Hollandt/ Engelant ende Vranckrijck hare aenbiedingen te doen.

Als de Spaense Majesteyt nu van sijn Kinder-pockjes met weynig tekens in 't aengesicht te behouden/ was gereconvalesceert/ soo wiert sijn hayr gesneden/ en weder heel fix. 't Gebeurde deser daghen/ dat den Coningh nu maer 12 Jaren out/ in den Raedt van de Monarchie by de Coninginne wiert toegangh ghegeven/ alwaer hy van den Raet begroet/ oock over sijn stilswijgentheyt wierde vermaent; waer op den Koning dit onverwacht antwoorde: Dat hem gedacht wel ghehoort te hebben, dat een Raedtsheers Soon te Roomen om sijn stilswijghentheyt in sijn 12. Jaer in den Senaet wierde geadmitteert, hoe veel te meer betaemt ons als Coningh, 't geen wy hooren, te swijghen. Den Fransen Gesandt klaegde doe by Memorie te Madrid/ over den Grave de Monterey/ seggende in syne dictatie: Sijn Troupes geemployeert te hebben om Charleroy t'attacqueren, 't selve sustinerende te zijn een infractie van het Tractaet van Aken, versocht deswegen satisfactie. Maer het humeur van Spangien en was hier niet eens met dat van Vranckrijck: Wijl zy wisten dat Vranckrijk selfs 't Tractaet van Aken hebbende gebroken/ noch quamen klagen: Waer om geviel het de Koningin de Tractaten met Hollandt confidenteliick t'observeren/ niet twijffelende soo met Vranckrijck in rupture quam/of hare Wapenen souden gesegent werden. De Spanjaerden voerden oock dese tale: Dat zy Franssen in verscheyde rencontren de Tractaten van Aken selfs hadden gebroken, en aen de actie van Charleroy hadden zy ghedaen volgens beloften aen de Staten Generael: Waer om approbeerden de Coninginne het gedane van den Graef de Monterey omtrent de sake/ hoewel de Fransghesinde daer andere deuntjes van hadden. Men sondt dan uyt Castilien 3000 Paerden na Catalonien/ ende groote remisen; oock vier Couriers na Saragossa/ ten eynde/ om daer te vernemen na de gelegentheydt van Don Jan, die hem daer onthielt. En toen de Brittannise Majesteyt te Withal de Spaense Ambassadeur by hem ontboden had/ vraegden sijn Majesteyt of hy wist dat 't werck van Charleroy uyt bevel van de Coningin van Spangien geschiet was; dan kreegh tot antwoort/ dat hy wist waer Madrid lagh/ en dus vraegden Engelant daer/ of Spangien den Vrede dan met Vranckrijck niet wilde houden? hier gaf men d'Enghelse tot antwoort/ dat hare Majesteyt haren Gouverneur in de Spaense Nederlanden hadde, aen wie zy ordre hadde toe-geschickt, wat

wat te doen of te laten. Toen nu Engelant sag/ dat hier mede niet deur mocht/ sont nader last aen sijn Gesant/ om te Madrid met soeter tale te spreken / en te seggen/ datten Coningh van Engelant presenteerde Mediateur te zijn / edoch dat Spangien Vranckrijck oock billijcke satis factie moste verleenen.

't Parlament van Rennes in Bretagne en wilde dese daghen d'Edicten van den Coningh van Vranckrijk niet verifieren/ seggende/dat het Canaille haer daer toe hadde ghedwongen / waer over den Intendant Monsr. Chamillard op 't Pallais had moeten vluchten ; dan sijn Maj. sont wel haest ordre dese oproerige te straffen/ gelijck dan 6 Raetsheeren afgeset wierden. De P. Jesuyten in Italien quamen dese maendt met de doot van den Coningh Johan Casimyrus over te 100000 ponden te erven. In de Voor-stadt van St. Marceau te Parijs waren doe 5 a 6 Bisschoppen doende/ om seker en Tresorier (die men seyde van den Duyvel beseten was) van den selven te verlossen : Waer toe een groot gedrangh van Volck quam. Men vont doe 2 jonge Edellieden/ in sekere Burgt by Troyes doot leggen/ die beyde op de Jacht hadden geweest/ en hier gekomen om eens te drincken / wierde gepresumeert / dat men haer fenijn had ghegeven. Den Minister Tellier lagh doe seer swack aen de paralysie. Den Coningh van Vranckrijck dede doe wel 15 a 16 plaetsen in sijn Coninkrijck demolieren / en daer en teghens andere fortificeren. Oock wierden de Borgers in de Vlaemse Conquesten haer geweer ontnomen.

Den Hertoge van Luxemburgh/ Gebieder in Utrecht/ dede dese tijt d'Ingesetenen aldaer seer hoogh schatten / dan zy des onvermoghende/ versochten met de helft te mogen volstaen/ of anders met Vrouw en Kinderen te moghen vertrecken : Hy bracht soo geestelijck als werelrijck tot een egale schattinge / sonder aensien van Religie/ dan na vermogen : Eener schreef / datte Roomisse des sich meest beklaegden/ en seker Opper-Priester daer over seer instantelijck den Gouverneur het onvermogen der gemeente hebbende vertoont / tot 3 reysen was af-gewesen / en kreegh tot antwoort : Gelijck zy t'zamen eten en drincken, soo moeten zy oock gelijkelijck betalen, waer op zy zijn getaxeert. Als nu dito Priester in den Dom sulckx verhaelden / en datter geen ghehoor by den Gouverneur was zy mosten haer des getroosten/so liepen veele gestoort ter Domkercke uyt/ en besloten door eenige uyt de hare den Coningh van Vranckrijck selfs te gaen klagen ; eyndelijck gingh haren nieuwen Bisschop naer den Koningh/ om yets goets voor haer uyt te wercken. Daer vielen oock woorden (seyde men) om Utrecht te plonderen en te verbranden. Den Commandant Stoupa t'Utrecht/hielt wel de fraeyste ordre/des wegen by d'Ingesetenen meest bemint : Sijn Broeder en de Soon van den Marquis de Scandelij storven op een dagh/ gelijck mede veel Franse sieck wierden/ en wegh liepen. 't Stedeken Cuylenburgh wiert nu door de Franse soo arm gemaeckt / datte Ingesetenen meest alle verliepen ; andere storven haestig en wierden 3 a 4 op een baer gedragen : De geblevene mosten noch 1800 Camisolen aen de Soldaten verschaffen/ en dan voorts 1000 dito 's maents. Van Tiel eysten zy 7000 guld. tot contributie/ en van Buren 3000 gl. op peene van te branden/ &c. Wat ongemack

gemack Utrecht heeft moeten lijden/ is niet wel te beschrijven. Te Arnhem en andere overheerde Steden begosten de Franse Intendenten aen de overledene hare goederen de handen te slaen / die Erfgenamen in de Geun: Provincien hadden. Het water wies doe soo hoogh/ dat Woerden rendsom als in een zee lagh; mede liep het tot voor Utrecht / ende in de lage Landen in Hollandt.

Binnen Maestricht seker Vrou onvoorsichtigh 2 Kinderen thuys latende/ treckt de Deur toe / en gaet uyt: Dese Kinderen speelden strackx met vuyr / en aen het stroo van de Bedtstede komende/ raeckte 't Huys in de brant / waer door de 2 Kinderen verbranden of versticken; dan de brant wiert voort geleest. Omtrent Goude ghebeurde oock een groot ongheluck / een Huysman met sijn Vrou en Kinderen na Gouda varende / ontmoeten onderweghen 3 Soldaten/ die begeeren dat zy aen-leggen zouden/ dan de Boer niet willende / schooten zy sijn Vrou doodt/ waer over hy vergramt/ dese Soldaten na set / en 2 daer van neer hakt; daer op eenige Soldaten den Boer binnen Gouda brachten: Dan de 2 doot ghebleven Soldaten wierden op een horde door de Stadt na 't Galgenvelt gesleept/ en d'een die de Vrou gedoot hadde/ aen sijn voeten op-ghehangen/ en d'ander in een Put geworpen.

Geheel kleyn Brabandt wierdt doe vol Dragonders geproyt: Terwijl de Franse onder den Hertog van Duras gants Luyckerlandt bedorven / hoewel zy groote armoede en gebreck leden ; zy plonderden verscheyden Dorpen uyt/ zelfs onder 't Spaens gebiet/ andere Dorpen mosten 2000 Maten Haver / en soo voorts aen haer geven/ by faulte plonderden zy de Dorpen/ ende haelden de Schout en Meyers wegh : Waer op de Staten van 't Lant van Luyck besloten 3 a 4000 man te werven tot defensie van 't Lant. Den Hertogh van Duras meende doe mede de Stadt St. Truyen te overrompelen/ dies sent hy een Trompetter voor af/ gevolgt van sommige Ruyters/nevens 900 a 1000 Infanterye ; den Trompetter aen de wacht komende / die niet al te sterck was / versocht den Burgermr. te spreken/ de wacht zeyde/ hy wilde dat selfs doen: Onderwijl maeckt den Trompetter eenige haspelinge/en geeft de zijne de leus met blasen : Hier op de grootste troup aen de wacht quaet achterdencken krijgende/ slooten de Poorten/ maeckten al'arm/ sulckx dat yder in 't harnas en op de vesten quam / daerse los branden op die reeds in de Voorstadt waren gekomen ; de Ruyters toen sy voor de Burgermrs. quamen / baden om ghenade/ seggende/ de Trompetter had de folie onwetende ghedaen/ ende dat sy selfs den voorsz. Trompetter wel wilden harquebuseren: Doch zy kreghen haer pardon/ met die ordre/ datse aen ged. Duras souden seggen : Dat hy geen Maseyck noch Tongeren voor de handt had ,en dat zy geresolveert waren hun te defenderen tot den lesten man toe. Te Brussel storf doe mede den Heere van Welderen / in wiens plaets men seyde datten Marquis de Mompeljan succedeerde. Den Grave de Monterey sont doe 2 Regimenten Voet-volck en partye Ruyters tot secours na Hollant.

Dese tijdt deden de Corsaren in de Archipelles veel quaets / wegh roverde

alle Schepen ſonder aenſien van Turcken/ Armeniers of Joden. Daer was eene Marquis Flori, een Savoyaert/ voerende een Roof-ſchip van 60 ſt. deſe nam al de zÿde en fÿne goederen uyt 't Venetiaens Schip den grooten Alexander/ Cap. Simon; dan deſe Roover door een vehemente ſtorm aen-getaſt/ verging aen 't Eylant Paros/ 't Volck ſalveerden haer echter/ ende wierpen een ſterckte op/ daerſe 't Canon van 't ghebleven Schip op-brachten: Maer als Cap. Simon hier af geadverteert was/ ruſte hy 3 Venetiaenſe Oorlogſchepen uyt/ om ſÿn revengie te halen: Te Paros komende/ beſtormde de ged. Fortificatie/ en nam den Marquis met al ſÿn Volck gevangen/ oock mede al de goederen/ en voerden hem na Venetien/ om als tegens Piraten te procederen. Te Goletta/ een ſterck Caſteel voor Tunis/ hadden de Barbariſe Roovers een rÿck Venetiaens Schip ghenomen en op-gebracht: Een Armateur van Livorne dit hoorende/ loſt ſÿn vracht te Porte Farina/ en zeylt naer Goletta/ daer komende/ ſteeckt een Turckſe Vlagge op/ en om minder verdacht te zÿn ſet ſich ſtout onder 't Caſteel; hy dede oock de gewoone ſalutatien/ en wiert ſo weder beantwoort; ſich daer op naer de genomen prÿs naderende/ kapt die de Kabels en Anckers af/ en nam hem ſoo couragieus mede/ onaengeſien al het gruwelÿck ſchieten van Goletta op hem/ die te laet nu ſagen waer om deſe gekomen was: Op deſe Prÿs waren 150 Turcken/ die naer Alexandryen ende Egypten heen wilden/ om 't Graf van Mahomet te Mecha te beſoeken; van deſe ſalveerden ſich noch een partye met ſwemmen/ dan de reſt/ daer onder de Capiteyn/ ſÿn Huysvrouw/ ende 32 Turcken/ wierden na Livorne geſonden. De Zeeuſe Kapers deden d'Engelſe alſints groote ſchade; dan wierden ſomtÿts wel van Engelſe Oorlog-ſchepen ontmoet en aen-gerant/ die 't veeltÿts niet al te wel bequam/ gelÿck dees tÿt 't Engels Fregat de Conſtantin-Warwick door een Zeeuſe Kaper ſoodanigh wiert getroffen/ dat 3 ſchooten onder water kreeg/ en gants reddeloos was; waer over hy te Kingſael in Yrlant in moſt loopen/ om ſich te caleſateren. 't Wapen van Hoorn uyt Hollandt naer Batavia gedeſtineert/ en tot aen de Caep de Finiſterre geſeylt/ had met groote lecken ſoo veel ſtribbelingen/ dat reſolveerden weder te keeren/ komende dus voor Wicht (hebbende reeds 40 man in die korte reys verloren) raeckten ende welden 't Schip dus in de gront; had niets dan wat Leer/ Proviſie en Bosſpolver. Tot Middelburgh was doe een Engels Schip op-gebracht/ daer in een ſeer koſtelÿcke Caroſſe was voor den Hertoghe van Toſcanen; in den afſlagh mocht hy 1500 gl. gelden: Dan hy wiert opgehouden/ en ſoo men ſeyde aen ſÿn Hooght. g ſonden/ om ſoo beter weder te Livorno te geraken: In deſe Enghelſe Prÿs wierden noch vermiſt 2 Coffertjes met Juweelen/ op 3 Tonnen gouts geſchat. In Zeelant was deſe tÿt de Spaenſe Wÿn ſoo goede koop/ dat men een Kan Spaenſe Wÿn voor 15/ 16 en 18 ſt. konde koopen; de Franſe Wÿn na advenant. Tegens alle gewoonte heeft deſe tÿt de Temſe in een getÿ 3 mael gevloeyt en geebt/ vloeyende ſoo hoog/ datſe veel lage Landen inundeerden: De Schelde ſwalpte mede ſoo hoogh over/ dat t'Antwerpen de Kelders vol liepen: Een Schip op de Schelde vergingh. Te Ceulen/ Gulick/ Marck en Cleve/ heeft men dees tÿdt ſoodanighen onweder gevoelt/ dat verſcheyde Huyſen in-ſtorten/ en veele Boomen om-waeyden.

Wijl in Engelandt 't Boots-volck ſeer verliep / dede den Koningh daer tegens den 2. deſer de na-volgende Proclamatie afkondigen :

NAdien verſcheyde Zeeluyden/ Bootſgeſellen/ en andere / in dienſt van ſijn Majeſt. ter Zee en op verſcheyde Schepen/ geregiſtreert onder ſijn Majs. Soldie/ den ſelven dienſt verlaten hebben/ en ſich ſelfs in duyſtere plaetſen verborgen/ waer van ſommige onlangs gevat / na haer verdienſten met de Doot geſtraft zijn : Sijn Maj. begeerende gunſtelijck ſijn ghenade uyt te breyden over de reſt der ſchuldige/ pardonneert vryelijck/ verloſt en vergeeft door deſe ſijn Kon. Proclamatie/ alle ſoodanige Zeeluyden/ Bootſgeſellen/ en andere/ alle hun offenſien en miſdaden/ deſen aengaende/ en alle Doot en Lijf-straffen ; en ontſlaet hen mits deſen / en yder een van hen / van alle vorder verbolgh of ondersoeck daer omtrent. En ſijn Maj. beveelt uytdruckelijck/ alle en een yegelijck ſijn Magiſtraten/ Officieren en Dienaers/ Politijcq en Militair/ dat zy niet onderſtaen ſullen eenighe Zeeluyden / Bootſgeſellen/ of andere over eenige ſake by deſe gepardonneert/ in queſtie te trecken. En verwacht ſijn Maj. dat alle Zeeluyden/ Bootſgeſellen/ en andere/ die nu geſien hebben de exempelen/ beyde van ſijn Rechtveerdigheyt en Genade/ ſich voor 't toekomende in ſijn dienſt ſullen dragen/ dat niet weder tot ſodanige miſdaden ſullen vervallen : Welcke/ indien yemant ſoude derven onderſtaen/ ſal men tegens alſulcke namaels met alle rigeur en ſtraffigheyt procederen.

Men begoſt daer mede dapper aen de Oorlogs-vloot te arbeyden, om vroeg in zee te konnen zijn. Als de Leden des Parlaments daghelijckx te Londen aen-quamen/ begoſten eenige met miſnoegen te ſpreken/ en andere voor te dragen : Dat het Krijgs-volck 't welck den Coningh nu rondſom de Stadt had gelegert, was tegens de vryheyt des Parlaments, en hare Perſoonen ; dat men wiſt wat den Protector voortijts had gedaen : En hunne raetſlaghen , veel min haer Perſoonen, konden verſekert zijn, &c. ergo geen vry Parlament als voor heen : Dat men maer gelt ſocht te eyſſchen, de gemeente te beſwaren, en de Duytſen, hare Bontgenooten , ten gevalle der Franſen, te beoorlogen. Op die tijt gingh den Ridder Spragh na Parijs/ om daer gelt tot uytruſtingh der Engelſe Vloot te verſoecken.

FEBRUARIUS 1673.

DEn 14. deſer nam het Parlament in Engelandt volgens haer prorogatie weder Seſſie : Wanneer den Lord Canceiier 't Lager-huys uyt de Naem van den Coningh aen-ſeyde / dat alſoo ſijn Majeſt. den voorgaenden Spreker Sr. Eduard Turner tot Lord Hooft-Baron van de Theſaurye hadde gemaeckt/ dat een ander Perſoon in ſijn plaets wilden verkieſen/ 't welck gedaen zijnde/ wilde ſijn Majeſteyt 's anderen daegs by haer komen / alſoo haer veel had te ſegghen : Waer op de verkieſinge gheſchiede van Sr. Job Charleton, de welcke men van te vooren al hadde gedaght/ dat van den Raedt daer toe ſoude verkooren werden/ die/ wanneer den Koningh 's anderen daegs in 't Hooger-huys was gekomen/ daer ſijn Majeſt. quam op ſijn Troon ſitten mette Kroon ſeer magnificq op 't hooft / en met het Koninklijke Kleet om-hangen / alwaer 't Lager-huys ſich mede preſenteerde/ van ſijn Maj. in die Bedieninge wiert geapprobeert/ en de verſoecken / die hy dede / toe-geſtaen : 1. Dat alle haer Perſoonen , Dienaers en Goederen ſoude vry zijn van eenigh Arreſt of moleſtatie. 2. De vryheyt in 't debatteren en ſpreken. 3. Vry acces tot des Conings Perſoon ; en ten 4. Dat alle haer proceduren wel geduyt mochten werden. Waer op den Koningh ſelfs de volgende aenſpraeck aen 't Parlament dede :

Mylords

MYlords en Edelen. Ick ben blijde u desen dag hier te sien; Ick soude u eerder te samen beroepen hebben / maer was ghesint uw en 't Landt te ontlasten / tot datter een absolute nootwendighept was: Sedert ghy laetst hier gheweest zijt / was ick ghedrongen / tot een importante nootwendige en kostelijken Oorlog; En ick twijffele niet / of gy sult my geven een behoorlijke en effectuele assistentie / om die te vervolgen: Ick refereere u tot mijn Declaratie / wegens de oorsaken en ware nootwendigheyt van desen Oorlogh: En ick sal nu alleen seggen / dat ick soude moghen verset hebben de aanwaerdigheden aen mijn eygen Persoon / liever dan die tot dese extremiteyt te hebben gebracht / indien niet de Intrest so wel als de Eere van de gantse Natie in gevaer waer ghestelt / en indien ick dese occasie hadde verworpen / misschien of die noyt weder soude hebben ontmoet met gelijcke voordeel: Gy sult vinden dat het laetste Supplement / dat gy my gaeft / niet was / volghens de verwachtinge / tot die eynden / daer toe gy my die gaeft / de betalinghe van mijn schulden / daer om moet die in de naeste plaetse weder recommanderen aen u speciale sorge. Eenige dagen voor ick den Oorlog verklaerde / gaf ick uyt mijne Declaratie van Indulgentie voor de dissenterende (in Religie) en hebbe zedert daer van goet effect gevonden / met het versekeren van Vrede van binnen / wanneer Oorlog van buyten had; daer is eene gedeelte in 't selve / dat misduydingh is subject gheweest / 't welck raeckt de Papisten / als of aen haer meerder vryheyt was toe gestaen als aen andere Recusanten / daer het klaer zy datter minder is; voor d'andere zijn publijcke plaetsen toegestaen; en ick hebbe noyt van intentie geweest / dat zy eenige souden hebben / maer alleen / dat zy de vryheyt van haer Religie in hare Huysen souden hebben / sonder eenighen toeloop van andere / en ick kan haer niet minder toestaen als dit / daer ick soo veel meerder gratie aen andere hadde bewesen / hebbende de meeste van haer geweest getrou in mijnen dienst en in die van mijnen Vader; en in de gantse loop van dese indulgentie ben ick niet van intentie / dat ick in eeniger manieren sal prejudiceren de Kercke; maer ick wil haer rechten maintineren / en dat in haer volle kracht: Hebbende dit geseyt / sal ick seer qualijck nemen eenige contradictie te ontfangen in 't geen ick heb gedaen / en ick sou gantschelijck scheyden met uw; ick ben geresolveert te blyven by mijn Declaratie: Daer is noch meer malitieuselijck uytgestroyt / en is soo slecht en frivool / dat ick niet waerdigh dacht daer van gewagh te maken / ten waer het misschien mocht gelooft werden van eenig wel gesint Volck / en dat is / dat de Krijgs-machten / die ick in desen Oorlog heb gelicht / souden geschikt zijn / om de Wet en Eygendom tegens te gaen; ick wensche / dat ick de laetste Somer meer Krijgsmacht gehad hadde / maer 't gebreck van dien dringt my / dat ick meerder tegens de Lente moet lichten; en ick twijffele niet / of gy sult considereren de beswaernis van dien in uwe Supplimenten: Ick sal concluderen met dese versekering aen u / dat ick wil volherden in de oprechte Gereform. Protestantse Religie en Kerck / als die nu is opgestelt in dit Koninckrijck / en dat niemants eygendom of vryheyt oyt sal werden geinvadeert,

De rest laet ick voor den Cancelier.

Waer op den Cancelier dees na-volgende Oratie dede:

Mijne Heeren, en Ridders, Stedelingen en Burgers van 't Lager-huys:

DEn Koningh had soo volkomen, soo treflijck wel, en soo ghelijck van zich selfs gesproken, dat gy niet veel van my te verwachten hebt. Daer is niet een Woort in sijne Reden, dat niet zijn volle gewicht heeft, en ick durf met versekering seggen, dat het by u oock zijn wercking hebben moet. Sijn Koninckl. Maj. had u vroegher te samen beroepen, en zijn affairen vereysten dit, ware hy niet geresolveert geweest, om u alle gemack en tijt te gunnen tot u bysondere handelingen, en den Volcke soo veel ontlasting van betalingen en taxen, als der selver affairen, en des Volks preservatie wilden, toe te laten. Ende dan zijn 'er noch ('t welck ick hier niet voor by kan gaen) door listige invoeringen eeniger qualijck gesinde Persoonen uytgestroyt, vremde en vertwijffelde geruchten, 't welcke uwe huydige t'Samenkomst beproeft, soo wel boosachtigh als vals te zijn. Sijn Maj. heeft meer gesegt, dat hy nu geengageert is in een wichtighen, seer kostelijcken, absolut nootwendigen, en onvermijdelijcken Oorlog: Hy heeft u gewesen tot zijn Declaratie, alwaer gy die personeele beschimpingen met Schilderyen, Medalien en andere opentlijcke affronten sult vinden, die zijn Maj. van de Staten ontfangen heeft, ghelijck oock hare brekinghe der Tractaten, soo wel in Surinam als den Oost-ind. Handel: En ten lesten komen zy op den hoogsten graet van insolentie, dat zy de Eere en 't Recht van de Vlagge weygeren, 't welck een ongetwijffelt Juweel deser Kroon is, daer van zy nimmer moet scheyden, en oock besonderlijk is erkent geweest in 't leste Tractaet van Breda, en ter geener tijt strijdigh. En dewijl de Koningh eerst langh verwachte, en daer na solemneelijck satisfactie begeerde, so bedisputeerden zy zijn Recht daer van in alle Christen Hoven, en deden groote aenbiedingen aen den Fransen Koning, so hy met haer tegens ons wilde staen, maer zijn Allerchristel. Maj. was noch wel gedachtig wat zy te Munster gedaen hadden, contrarie soo veel Tractaten, en solemnele Verbintenissen, en wat voor een gevaerlijcke Nabuer zy voor alle gekroonde Hoofden zijn. Den Koning en zijn Ministers hebben hier een sware tijt, en leggen alle dagen onder nieuwe quaetsprekingen. Somtijts wiert haer voor gehouden, als of zy alles aen Vranckrijck om gelt verkochten, om desen Oorlog te voeren: Portsmout, Pleymouth en Hul waren tot onderpant in der Fransen handen gelevert. De naesten dagh

dagh quam een nieus dat Vranckrijck en Hollant vereenigt waren: Daer op die quaetspreking he van Verradery in sottigheyt verkeerde: Nu waren de Ministers Sotten, die eenige dagen te vooren Schelmen hadden geweest. En in waerheydt kon men de Coffy-Huysen niet blameren van wegen haer leste Concepten, want indien de vereeenigingh effect had genomen, was Engelant onder een veel slimmer geval geweest, als 't nu is, en den Oorlog waer op ons los gedraeyt: Maer beyde Koningen haer Intresten wel verstaende, resolveerden sich te vereenigen tegens die, welke algemeene Vyanden van alle Monarchien waren: En ick magh met waerheyt seggen, insonderheyt van ons, als haer eenige tegenstrever in den handel en macht ter Zee, en wie alleenlijck haer in de weegh staet tot een algemeen Rijck, soo groot als Roomen. Dit verstonden de Staten soo wel, en hebben het soo diep by sich laten inwortelen, dat onder al haer tegenwoordighe ellende en gevaer, sy met so wijden eersucht beseten zijn, dat zy een Tractaet verwerpen, en een Stilstant weygeren. Al dit saeght gy voor den lesten Oorlogh, maer onse Alliancien konden doen soo wel niet gemaeckt werden. Derhalven oordeelt ghy recht, het koste wat het koste, *DELENDA EST CARTHAGO: Dat Gouvernement moet onder de voet ghebracht werden.* En daer om magh de Koningh wel tot u seggen, *Het is uwe Oorlogh.* Hy stelt sijn saken aen na uw, en na de gerechtigheyt, en hy verwacht een genoeghsame hulpe tot soo een nootwendigen en kostelijcken handel, welcke hy tot noch toe op sijn eygen kosten heeft gevoert, en hy begeerde oock niet of uw te molesteren, of 't Lant te beswaren, eer dat de saken tot een onvermijdelijcken noot geraeckten: En sijn Maj. gebiet my u te seggen, dat by aldien het niet een gewisse en spoedigh opgebrachte somme is, soo kan de selve by dese gelegentheyt niet dienen. *Mijn Heeren en Edele.* De reputatie is de grootste stut des Krijgs ofte des Vredes. Desen Oorlogh waer noyt begonnen, noch de Staten hadden den Koningh oyt veracht, of hem geweygert satisfactie te geven, oock den Krijgh tot op desen dagh niet gheduert of gesubsisteert, waren de Staten in haer voornemen niet bedrogen geweest, en het daer voor gehouden, dat zijn Maj. soo grooten gebreck aen geldt hadde, dat hy alle affronten met gedult most verdragen, dat hy den Oorlogh niet weer kon aenvangen, ofte voort setten: Ja tot op den huydigen dagh houden de Staten sich onder haer Volck met dese valsheyt op, dat sy versekert zijn van Engelants ende des Parlaments genegentheyt, en dat gy den Koningh in desen Oorlogh niet wilt helpen, oock, dat inghevalle zy het tot op uwe t'Zamenkomst kunnen uyt-harden, zy een nieuw leven sullen vinden, ende nieuwe aenslagen mogen maken. Onlangs zijn twee van hare principale Agenten, met haer Credentialen en Instructien tot desen eynde, gevangen genomen, welcke nu in den Tour sitten, en sal tegens haer geprocedeert werden volgens de Wet der Natie: Maer den Koning is genoegsaem versekert van zijn Volck: Hy kent u beter, en kan nimmer aen sijn Parlement twijffelen. Dit sou niet eens gedacht zijn, indien ick u niet hadde willen bekent maken, hoe veel daer aen ghelegen is, dat de Hulp-gelden niet alleen met volkomen genoegen, maer oock met goethertigheyt en ter bequamer tijt gegeven werden. Ick mag wel seggen, de Koningh heeft de Staten in die stant gebracht, dat uwe hertelijcke vereeniging, om den Koning te helpen, veroorsaken zal, dat zy nimmer formidabel zijn, en Engelant in gevaer brengen. En so gy naderhant toe-laet, dat zy weder op komen, soo laet u dit tot waerschouwingh wesen. De Staten van Hollant zijn Engelants eeuwige Vyanden, soo wel van wegen Intrest als toeneygingh. Wat gy by de leste Sessie gegeven hebt, verrichte niet na u eygen verwachtinge. Daer en boven een andere considerable onderstant, die gy voor zijn Majest. toe-geschickt had, is ongeluckigh in zijn Geboorte verlooren, soo dat genootsaeckt wierde, sijn zaken seer tegens sijn wil voort te setten, om de betalingen uyt de Rentkamer in te houden. Hy siet die dringingen aen hem self, en die inconvenienten, welke aen zijn Volck toe-wassen, door groote Interesten, en het onderscheyt tusschen baren Gelt ende Ordres in sijn gantse handel. Dit dwong den Koningh alsoo te procederen, dat hy zijn eyghen Inkomsten aen-wenden most, welcke soo groote werckingh in desen Krijgh ghedaen heeft: Maer alhoewel hy den handel ende 't gewin der Banquiers daer mede gestopt hadde, soo wilde hy deselve doch in 't minste niet ruineren, en soo veel Familien onderdrucken, welke dese schulden aengaen, daer boven sou dit een ongelijcke last zijn voor veel zijner goede Onderdanen. Maer de Banquiers noch dese, hebben oorsaeck haer te beswaren: Als gy nu voor haer sorgt, en haer betaeldt, wat er toekomt, zijnde de stopping doen geschat met 6 per cento van die tijt aen. Daer is seer veel aen des Koninghs Eer en Intrest gelegen, dat hy sie, dat dit gedaen wert: Maer hy begeert dit niet ter ongelegener tijt van u, dan dat dit alleenlijck de tweede Plaetse hebbe, ende dat gy voor eerst bestemt wat voor intentie ghy in de Hulpgelden hebt: Sijn Maj. heeft soo volkomen gevindiceert zijn Declaratie van de Papisten, dat geen redelijck Man daer tegens eenige vernuftige swaricheyt kan aen-wenden. Hy heeft het selve ten genoegen gerechtveerdicht in die tijt, daer in zy gepubliceert is, en met de effecten, die hy daer van genoot, welcke meerder hadden mogen zijn, van wegen der selver accordatie met zijn eygen natuerlijcke dispositie, welke geen goet Engelsman kan wenschen anders te zijn, als zy is. Hy lieft geen Bloet, of harde Proceduren, bysonder waer soete en vreedsame middelen by een wijs Prins konnen gebruyckt werden, dat verkiest hy sekerlijck. De Engelse Kerck en alle goede Protestanten hebben oorsaeck zich te verblijden over soo een Hooft en Beschermer, Sijn Maj. verklaert sijn sorgh en concernatie voor de Kerck, en wil haer maintineren in alle hare Rechten en Privilegien, als yemant zijner Voorvaderen, indien

dien niet beter. Hy is daer in gebooren en opgevoet. Dit was 't, daer vòòr sijn Vader storf. Wy weten alle, wat voor groote versoecken en aenbiedingen hy uyt het Landt uyt-gestaen, en hem zijn overkomen, doen hy in zijn nedrichtste stant was, en hy acht dit de eene Eer van sijn Koninckrijck te zijn, dat hy is geweest de Oprechter der Kercken, de selve wil hy altijt beschermen, en hoopt die de posteriteyt na te laten in grooter luyster en op vaster gronden, als yemant onser Voor-vaders 't selve gesien heeft. Maer sijn Maj. is niet geconvinceert, dat violente middelen 't Intrest van Religie of Kerck zijn. Daer is noch een saeck die my bevoolen is u voor te stellen, namentlijck 't misverstant, 'twelck sotlijcker wijse uytgestroyt wert, van de Macht des Konincks, die hy in desen Oorlog heeft opgebracht, waer in de Koninck zich selfs tot u vry openbaert, en bekent de schult op de andere zijde. Waren de voorleden Somer niet geweest wonderlijcke stormen en onweder, daer door haer Oost-ind. Vloot in sekerheyt quam, en hare See-kusten beschut wierden voor een Descente, so had niet als de warachtige oorsaeck ('t gebreck van Gelt) het defect in 't getal van onse Krijchsmacht justificeren konnen. 't Selve voorsiet nu zijn Maj. tegens 't naeste Voor-Jaer, waer om hy dan heeft geordonneert noch 7 of 8 andere Regimenten te Voet te werven, onder 't commando van Persoonen van de grootste fortuyn ende qualiteyt. En ick recommandeer u ernstelijck, dat gy in uwe Supplimenten wel overleght dese nootsakelijcke additie van kosten. Laet my na zijn Majs. Oratie besluyten, ja laet ons alle besluyten met zegeninge Godes en des Coninkx. Laet ons Godt zegenen dat hy ons soo een Coninck gegeven heeft, tot eenen Verbeteraer onser gebreken, soo in Kerck als Policye, en tot een Oprechter onser Voet-paden, om daer in te blijven: Dat midden in den Oorlog en ellende, welcke in onse nabuurige Landen woet, onse Koorn-Solders vol zijn, en daer is geen klagen in onse straten: Men kan swaerlijck mercken, dat 'er een Oorlog is. Laet ons Godt zegenen, dat hy desen Koningh gegeven heeft alle de herten zijns Volckx, en insonderheyt deses Parlaments, welcke in affectie en redelijckheyt tegen haer Vorst, alle haer Predecesseurs overtroffen hebben. Een Parlement, met welck den Koninck veel Jaren langh heeft geleeft in alle vriendelijckheydt eens geluckigen Huwelijckx. Heeft den Koningh eenigh Intrest gehad? gy hebt het opgenomen. Heeft de Coninck hulpe van doen gehad? ghy hebt hem daer mede vaerdich, goethertich en genoechsaem voorsien. Gy hebt u verlaten op de gewisheyt en conduite van zijn Maj. in al zijn daden, soo dat ghy noyt onderwonden hebt te overschrijden uwe bepalingen, of op hem te setten: Dewijl de Coninck aen de andere zijde u raetslagen heeft ghebruyckt, tot fondatie van alle sijn proceduren, en daer is soo wel met u om-gegaen, dat hy op zijn eygen kosten en credit ondernomen heeft, oock uytlantse Oorloch te voeren, daer mede hy u niet te moeyelijck, en zijn Volck beswaerlijck vallen mocht. Laet my seggen, dat of wel dit Huwelijck is volgens Moses Wet, alwaer den Man een Scheyt-brief geven kan, zijn Vrou verstoten, en een ander nemen, soo kan ick u doch verseкeren, dat het den Koninck soo onmogelijck is van dit Parlement te scheyden, als het voor u onmogelijk is te scheyden van die trou, affectie en schuldige plicht, die gy hem tot noch toe hebt bewesen. Laet ons den Coninck zegenen, dat hy onse vreese heeft wech genomen, en geen ruymte voor jalousyen over laet: Voor de versekeringen en belofien, die hy ons gedaen heeft. Laet ons zegenen Godt en den Koninck, dat onse Religie is behouden: Dat de Kerck van Engelandt de sorghe is van onsen Prins: Dat onsen eygendommen en vryheden zijn behouden. Wat heeft een goet Enghelsman meer te begeeren, als dat dese Coninck langh mach regeeren, en dat dese Triple Alliantie des Konincks, Parlements, en Volck, nimmermeer gebroken mach werden.

Hier op hielt 't Parlement den 17. deser haer Vergaderinghe tot den middagh / ende resolveerden aen den Koningh een Secours van Penningen toe te staen voor 18 Maenden / yder Maent 70000 ℔ Sterlinghs. Maer den 25. so als den Spreker Sr. Job Charleton besigh was met verscheyde affairen van 't Parlement / wiert hy van soodanigen indispositie overvallen / dat 't Parlement resolveerden hare sittinghe tot den 27. uyt te stellen; dan als sijn indispositie continueerde / versocht den selven aen sijn Majest. dat hy van sijn Ampt ontslagen mocht werden; waer op den Koningh aen 't Parlement permissie gaf / om een andere Orateur te kiesen / welcke doen met generale stemmen Sr. Eduard Seymour verkoosen / 't gunt sijn Majest. approbeerde. 't Parlement trat oock eyndelijck tot de publijcke saken / en wilden dat men de Heyr-wegen / Bruggen / Veeren / en Hooft-Havens soude repareren / geen Lakens uyt voeren / en diergelijcke. Omme gelt uyt te vinden / bood men te London aen de Vremdelingen te naturaliseren. De Engelse sagen doe boven en omtrent het

Eylandt Wieht en Portſmuyen een Comeet aen den Hemel / op-komende uyt
den zuyt-ooſten en in 't ooſten ondergaende / hebbende de groote van een Mar.s
Hooft. Eenen Sr. Sas en Arton, in Engelant over-gekomen/en geïmputeert
voor Verſpieders/ wierden in den Tour ghezet / en geexamineert/ men zeyde/
om darſe ſonder ordre van den Koningh in Enghelandt waren gekomen : Zy
wierden van den Tour in Gatehouſe by Weſtmunſter gebracht/ ende Milord
Lauderdale ende Coventry, als Commiſſariſen / examineerden haer : Eenighe
Franſgeſinden ſtroyden daer uyt / datſe waren gekomen om ſeditie te verwec-
ken/ met veel andere frivole ſaken om deſe Lieden te beſchuldigen, of om En-
ghelandt van Vranckrijck tot een byſonder Tractaet af te trecken ; Den Co-
ningh ging toen na Hamptoncourt/en ſtelde van daer over deſe ſake de jalouſye
der Franſen binnen Parijs ter neer. Na Yrlant ſont men oock 80 van 's Co-
nings Guarde om den Lut. van Ludlou , en andere gevangens van daer over
te halen/ die (om dattet Republicanen waren) verdacht liepen/ van een entre-
priſe met de Hollanders op dat Koninckrijck te hebben voor ghehad. Den
Hertoge van Mommouth in Vranckrijck geweeſt zijnde / quam doe weder te
Withal ; daer men ſeer yvrigh ten behage van Vranckrijck beſoigneerde / om
partye Lant-Militie naer * Vrankrijk te laten over gaen : Oock om 8 Regi-
menten Voetvolck te laten werven / daer mede men in 't Voor-jaer in Hollant
ſoude ſien te landen/ waer over tot Collonels wierden geſtelt/ den Hertogh van
Albemarle/ Marquis van Worceſter/ den Grave van Mulgrave/ den Gra-
ve van Carliſle/ den Grave van Peterboroug/ den Grave van Ogle/ Milord
Beliaſis/en Milord Arlington. Aen de Zee-Vloot wiert insgelijckx dapper
gearbeyt ; dan de ‡ Hertog van Jorck bleef dit Jaer thuys/en Prins Robbert
wiert Opper-Admirael van de Roode Vlagh/ Sr. John Harman, Vice-Adm.
en Sr. John Chicheley, Schout by Nacht : Over 't Blaeuwe Eſquadre wiert
tot Admirael geſtelt Sr. Eduard Spragh, tot Vice-Adm. Sr. John Kempthorn,
en tot Schout by Nacht Cap. Norbury. Het Witte Eſquadre wierdt voor de
Franſſe onder den Grave d'Eſtree gelaten. Te London branden den 19. de-
ſer weder 60 Huyſen af / alwaer veele Papieren en geſchriften van d'Engelſe
Admiralits. Heeren ook in rook verdweenen : 't Vuyr ontſtont in Leathings
Laen / by de Tour-ſtraet / daer 't Admiraliteyts Huys en dat van den Heer
Richards in de aſſe wierden gelegt/ en met ſchade veeler / noch door 't op-ſprin-
gen van diverſe Huyſen geſtuyt.

In Vrankrijk begoſt men te ſpreken/ om verſcheyde Steden in de Vlaem-
ſe Conqueſten te demolieren : Douay/ Aeth/ Doornijck en Charleroy wilde
men maer met Guarniſoen beſet houden / en te Rijſſel een Caſteel bouwen/
om

* Hier toe wierden aen den Oever van Dovres in-geſcheept partye gecontracteerde Enghelſe Ruy-
ters, ~~die~~ na Diepe in Normandyen wierden gevoert ; Insgelijckx quamen partye Engelſe Voetknech-
ten te Rijſſel, tot verſterckinge van 't Regiment van den Hertog van Mommouth : Met deſe en partye
Franſe daer by ghevoeght , meende men dat de Franſe Majeſteyt ſijn deſſeynen ſoude voort ſetten op
Vlaenderen, Cadzant of Seelant, &c. maer de wint en diende hun niet : Oock was in Seelant, en door
den Graef de Monterey in Vlaenderen op alles goede ordre geſtelt. Invoegen dat Vranckrijck aen En-
gelant een plaiſir ſcheen te willen doen, om Walcheren aen Withal te hechten.

‡ Want de Koningh had ſulckx op ſijn eenige Broeder wel expres begeert, als hem ſo na, en dit doch
ſoo gevaerlijck zijnde : Jorck echter toonde ſijn affectie om te gaen, maer den Coningh konde het ſoo
niet begrijpen, en dus bleef Duc de Jorck deſe mael thuys.

om haer altijt in toom te konnen houden. Den Rhijn bloeyde door 't Sneeuwater dese tijt soo af/ dat t'Emmerick een groot stuck van de Wal by de Kerk weg spoelde. Men sprach doen mede / dat den Alderchristel. Koningh seer swaere schattingen van sijn Onderdanen door geheel Vranckrijck eyste : Want den Coningh in sijn Raet gere solveert hadde den Oorlogh voort te setten/ daer toe voor de vier eerste Maenden 25 Millioenen upt-bindende / en tot extraord. onkosten van Januarij af maendelijckx 50000 ponden : Idem noch 3 Mill. om aen den Koningh van Engelant over te senden/ om te strecken tot des selfs Equipage/ en Coninckliijcke Vloot : Hier toe was den Ridder Spragh overgekomen/ en hy dede perfect relaes aen den Coningh van de gestalte der Engelse Vloot. Oock wierdt aen den Marschal de Turenne 24 Karren met Geldt/ elck van 5 Paerden getrocken / gesonden / om sijn Soldaten te betalen. En men seyde / dat sijn Majest. van Vranckrijck aen alle de Duytse Princen aen den Rhijn hadde geschreven/ behalvens aen Kur-Brandenburgh ende Duc de Loraine : Daer inne doende sien, (soo men te Parijs geloofde) dat wijl hy de Hollanders wel hadde aen-ghetast, soo en was sulckx niet om haer in haer besit en Landen te verstooren : Maer dat sich alleen wilde wreecken over d' insolentien van een Republijcke, die sich selfs tot Vyandt hadde gemaeckt, na dat haer selfs door sijne protectie hadde gemaintineert tegens alle haer Vyanden, wiese waren : En om dese waerheydt te vertoonen aen alle Christen Potentaten op der Aerden, was, dat hy hier toestont in 't Tractaet, daer in de Hollanders den Koningh van Sweden tot Mediateur hebben genomen, te treden, gelijck oock 't Huys van Oostenrijck, sonder nochtans te hebben eenige Stilstant ofte Treves, &c. Den Koning vergaf dees tijt de Regimenten van Piccardyen/ Languedocq/ Normandye/ Champagne/ &c. wiens Collonellen in Hollant waren ghebleven : Hier toe wiert Monsr. de Rubentel, Cap. van 's Coninghs Guarde/ Monsr. de Coursellses, en Monsr. de Tracij, verkooren. Doen maeckte den Coningh tot Raden van het Rapier den Hertog van Chaunes, Montazier en Bellefonds. Ter halver deser Maent quam den Prins van Condee weder upt der Elsas door Nancy/ daer hy de Wercken in passant besagh/ gingh van alles datelijck aen den Coningh rapoort doen/ en hoe hy selfs door 't Stedeken Vitry en Champagne passeerende / by na was om hals geraeckt/ door een salvo van Musquetten/ die de Burgers hem ter eeren deden : Want sijn Paerden voor de Caros hier door verschrickt/ raeckten op hol/ ende vlogen / sonder datte Koetsier hun konde weer houden / schuymbeckende met open Neusgaten en de gebitten verbrijselende / wel 800 passen verre : 't Liep noch met een Vlaems geluck af / maer de Prins seyde/ dat hy wel veel malen in extreme gevaren was geweest / maer noyt grooter als in dese / 't gunt gewisselijck dacht sijn graf geweest te sullen zijn. Den vermaerden Comediant Sr. Moliere, eene die nevens Corneille de schoonste Comedien maeckten / die Vranckrijck opt saz storf dese tijt : Hy liet meer dan 200000 ponden aen sijn Huysvrou na. De Franse en Engelse Gesanten arbeyden doe seer sterck aen 't Spaense Hof niet tegenstaende de contrarie verklaringe/om die te bewegen tot het af-staen van haer Alliantien met de Bontgenooten ; dan effectueerden niets. Als 't Franse Leger in Nederlant en elders seer verliep dede den Koningh aen alle Overloopers Pardon publiceeren / voor die geene die weder onder hare Vendels keerden.

De

De ellende in de overheerde Provintien nam dagelijckx meer en meer toe: De Fransen staken haer handen aen al de uytgeweken Ingesetenen haer goe-goederen: Terwijl de geblevene door swaere Imposten wierden uyt-geteert: Ondertusschen verliepen 'er veel Soldaten: Ende men resolveerde t'Utrecht een nieuwe Citadelle te bouwen / waer toe de Franse Vreeburgh reeds af te-kenden / dan daer was geen Kalck toe / wes halven 't selve oock achter bleef: 't Beste Canon wiert uyt Utrecht na Arnhem gevoert: Eenige Stuckjes die zy uyt het Magasijn op de Wal hadden gebracht / proberende / barsteden aen stucken. Een frap Burger/ die zy 't Hoy van sijn Solder/ 't gunt noch een ander toe-quam/ hadden gehaeldt / wiert/ om dat hy sich daer tegens hadde gestelt / in de gevangenis gecondemneert. Maer de dagelijckse schattingh van 3200 gl. prangde meest/ waer van zy/ alhoewel de Burgermrs. van der Voort en Hamel daer groote devoir toe deden / niet konden ontlast werden. Duc de Luxemburg behertigde meer de versamelinge van 't Volck van sijn Hooght. den Heer Prince van Orangie tot Alphen/ wijl 't vriesent weder was/ en men hem wel mede soo soude hebben konnen by-komen/ gelijck hy onlangs tot Bodegrave en Swammerdam was geweest: Waer om hy in der yl tot Utrecht dede t'zamen komen 3000 Ruyters en 8000 Voet-knechten / om op alles naeu regard te nemen.

Te Brussel wiert dees tijt de Gravinne van Solre ontdragen een kostelijck Juweel/ 't Conterfeytsel van den Koningh van Engelant / omset met 9 heerlijcke Dyamanten/ kruyswijs over den anderen/ en daer tusschen noch wel 70 mindere Dyamanten/ ende een groote Tafel-Dyamant in 't midden: Benevens noch verscheyde andere Juweelen; van dese Dieven zijn 'er naderhant eenige gekregen. Te Borgerhout by Antwerpen wierden mede by eenige Dieven 6 silvere Lampen uyt de Kerck gestoolen. Te Antwerpen selfs liepen 's Nachts veel Dieven langs de straet/ die groote moetwil bedreven. Te Brussel ontstondt den 16. deser een seer groote brandt in de Stadts Schuer; dan wiert door goede ordre gestuyt; hoewel dien selfden nacht noch op een andere plaets brandt quam. Een aengenamer vertooninge was 'er den 5. deser op 't Hof/ op de Verjaer-dagh van de Graef de Monterey / gehouden / zijnde het Carneval: Hier toe speelde men 's avonts in 't Palleys een Comedie/ alwaer alle den Adel ende Dames op 't heerlijckste verscheenen / ondertusschen quamen ettelijcke Heeren seer aerdig gemaskert/ dese dansten een curieus Balet/ ende vervolgens de Dames / invoegen alles tot groot vermoegen van hare Exell. af-liep: Het Tournoy-spel was te heerlijker / wijl dit de Dochter van den Grave de Monterey ter eeren geschiede; voor uyt quamen 8 Brigaden in Turckx gewaet/ elck met 2 Paerden en 6 Dienaers/ die stijf stonden van gout en silvere Linten; mede speelden een Ketel-Trommel: De Commandeurs van dese Benden waren Duc de Ville-Hermosa / en den Hertoge van Saude: Zy hadden altemael Schilden / en waren seer kostelijck ghekleet: Alles liep eyndelijck wel af/ en daer mede scheyde de Vergaderinge. In Brabant nam men doe veel Soldaten aen/ Paerden wierden op-gekocht/ partye Kocken door de Soldaten besteet/ en alles aen-gestelt/ of men sich tot den Oorlogh bereyde.

Seker Antijcq-draeyer en Burger der Stadt Delft, genaemt Aernout van der Minne, in de laetste overval der Franse te Bodegrave en Swammerdam, veel oproer binnen die Stadt verweckt hebbende, ja soo verre dat hy seyde, hy sijn handen in des Overigheyts Bloet soude wassen, wiert daer over in den Hage gehaeldt, en den 2. deser onthooft. Oock wiert ten selven dage een Smit van Ysselmonde, genaemt Pieter Theunisz. gegeesselt en uytgebannen, om dat hy den Gerechte aldaer voor Schelmen hadde gescholden, ende andere enorme saken meer. Seker Persoon, die doen onder 't Volck voorgaf, dat hy sijn Hoogheyt moste spreken, terwijl die uyt-reed, wiert gevat, alsoo hem seer sottelijck aen-stelde, te meer, dewijl men Pistolen ende Messen by hem vont, dan dewijl men hem oordeelde niet by sijn sinnen te zijn, is hem 't geweer ontnomen, en h. laten loopen. Twee Trompetten en een Vendel wierden doe door den Oversten Alua aen sijn Hoogheyt gesonden, die hy van den Graef van der Lip in een Schermutsel hadde bekomen. Den 20. stoockte men in de Corps de guarde op 't Hof so sterck, dat door 't vallen van 't roet, de Schoorsteen in brant raeckte, dan wiert door 10 of 12 Musquet-schooten uyt geblust. Een Dienstmeyt van de Cipier in den Hage, een Persoon uyt-gelaten hebbende, wiert zy in des gevangens plaetse gestelt, want de los gelatene was een Commis van Heusden, die veel toevoeringe aen de Vyant hadde gedaen. Seker Passament-wercker willende een levendige Baers in-slicken, bleef den selfden in sijn Keel steken, en hy plots doot. Den Prins van Courlant vereerde dese tijt aen sijn Hooght. een extraordinaris schoon Paert, gewaerdeert met de monteeringe op 1000 Rijckxds. Des selfs Troupen klaeghden over quade betalinghe: Maer daer wierden 8 Pagadoors, als Dallon, van Hattum, Bronsvelt, van der Heyden, Elsevier, de Wilde, Aernouts en Winckel, door haer Ed. Gr. Mog. gestelt, die alle maenden het gelt souden lichten, om de Militie daer prompt mede te betalen; voor eerst ontfongen zy dan 1 Mill. guldens. Door sijn Hoogheyt wiert mede alle goede ordre op de Militie gestelt, om die wel by malkander te houden: Verscheyde defecte Compagnien wierden ondergestoken, en de Compagnien in 't generael compleet gemaeckt. Te Vlaerdingen wiert den 24. deses een Soldaet van 't Regiment van den Oversten Polens, genaemt Stensel Thiedeman, aldaer in Guarnisoen leggende, gerabraeckt, en daer na de kop af-gehouwen, welcke op een Pen, en 't Lichaem op een Rat gestelt wierdt: Om dat hy een Vrou van 84 Jaren, genaemt Maertje Leenders, daer hy by geelogeert was, schandelijk in deser voegen had vermoort; eerst bont hy de Deure van de Kamer, daer gem. Vrou in was, met Lont toe, daer na haer handen, doen heeft hy haer met sijn Bijl op 't hooft geslagen, en naderhant gewurght, mitsgaders met sijn voeten soodanigh op haer Borst gestooten, dat zy daer van gestorven is; hier op nam hy de Sleutels van de Kassen, dan vont niet meer dan 18 duyten, prætexerende voor 't Gerechte dat hy het selve hadde gedaen, om datse hem geen eten wilde geven. Tot Amsterdam wiert den 18. deser de na-volgende Sententie geexecuteert:

Alsoo Johan Fraser/ out 30 jaren/ gebooren tot Immernes in Schotlant/ jegenwoordigh gevangen/ in Judicio' buyten pijn en banden vrywilligh bekent en beleden heeft/ en mijn E. Heeren van den Gerechte gebleken is/ dat hy gevangen over omtrent 4 weken geleden / uyt Engelant met het Pacquet-boot in den Briel is gearriveert/ en van daer over Rotterdam (alwaer een nacht heeft geslapen) Delft en Leyden voorts hier ter Stede is gekomen. Dat hy gevangen hier te lande om dienst te soecken is gegaen/ en om dienst te hebben/ albereyts by Cap. Doncam te zijn gheweest / edoch dat den voorn: Doncam noch geen Compagnie hebbende/ maer belofte om een te bekomen/ hem gevangen had toe-geseght/ als hy de Comp. hadde verkregen / aen te nemen: En wijders hy ghevangen bekent heeft dat seker geschrift in 't Engels/ hem in Judicio vertoont / met sijn eygen hant heeft geschreven en geteekent/ luydende 't gem. geschrift in 't Duyts / door den Notaris d' Amour getranslateert/

als

als volgt: Ick ondergeſchreven verdrage conditioneel, met Andries Andrieſz. van Stocholm, in Sweden, dat ick my verbinde hem te doen hebben 20 ponden Engels Gelt, indien hy verricht mijn werck, 't welck van hem hebbe begeert, en ſal hem daer na doen ſodanige vrientſchap als ick ſal konnen, dit tuygt mijn hant, den 8. Februarij 1673. getekent *Johan Fraſer.* En dat ingevolge van 't geſeyde geſchrift/ waer by hy gevangen aen Andries Andrieſz. belooft 20 ponden Engels gelt/ indien hy Andries Andrieſz. verricht/ het werck 't welck hy gevangen van hem Andries Andrieſz. hadde begeert/ den inne-houden van dien met 20 ponden Sterlings ſoude betalen/ als wanneer Paul Andrieſz. Ritter/ zijnde Andries Andrieſz. Broeder/ het Ooſtindiſch Huys alhier ter Stede/ of wel eenige 's Lants Schepen van Oorlog in brant ſoude hebben geſtoken/ gelijck hy gevangen bekent/ om perſoonen tot brantſtichtinge te gebruycken/ in Engelant verſocht en gehuert te zijn geweeſt/ en dat ten dien fine Paul Andrieſz. als een getrou Perſoon/ uyt Engelant met hem gevangen is over gekomen/ na dat hy ghevangen met Paul Andrieſz. Ritter/ en 2 andere Perſoonen tot Harwitz had geprobeert een van de Brant-Inſtrumenten als hem gevangen in Judicio is vertoont/ 't welck hy gevangen met ſijn eygen handen hadde gemaeckt. Dat hy gevangen 6 enkelde van die Inſtrumenten uyt Engelandt hier te Lande heeft ghebracht/ en dat hy om 's Lants Oorlogſchepen/ leggende alhier voor de Palen/ in brandt te doen ſteken/ uyt Engelant/ volgens laſt is vertrocken/ waer voor hem ghevangen ſoude zijn belooft een Officie en ſoo veel gelt als hy voor ſijn leven genoegh ſoude hebben. Dat hy gevangen de Brand-inſtrumenten in Engelant hadde leeren maken/ en naer het goet bevinden van de ſelve/ 10 a 12 ponden Sterlings alvaer daer op hadde ontfanghen. Dat hy gevangen hebbende beſpiet op wat wijſe de Schepen hier ter Stede zijn leggende/ verſocht heeft weder om na Engelant te mogen keeren of meerder Volckt' zijner hulpe te mogen bekomen/ alſoo hy het onmoghelijck vondt voor een alleen/ of met hulpe maer van een enckel man uyt te wercken. Edoch dat hy ghevangen noch zedert den voorn. Paul Ritter ghebruyckt heeft gehad om noch na een man meerder uyt te ſien/ gelijck hy Paul ſijn Broeder Andries by hem gevangen heeft gebracht/ met wien hy gevangen/ op aenradinghe van Paul/ bekent te zijn verdragen/ dat hy Andries de voor-gem. Schepen in brandt ſoude ſteken. Hebbende hy gevangen aen Andries Andrieſz. al vooren vertoont een Brand-inſtrument/ volkomen gepreparcert/ en aenghewesen hoe hy het ſelve moſte hanteeren. 't Welck zijnde ſaken van quaden gevolge/ in een Stadt van Rechten niet te lijden/ maer andere ten exempel op 't hooghſte ſtrafbaer: Soo is 't, dat mijne Heeren van den Gerechte gehoort den eyſch en concluſie van den Heer Cornelis Backer/ preſiderende Schepen/ als Stedehouder van den Heer Gerrit Haſſelaer/ Hooft-Officier deſer Stede/ en de confeſſie van den gevangen/ den ſelven gecondemneert hebben/ gelijck zy hem condemneren by deſen/ op 't Schabot voor den Raethuyſe deſer Stede opgerecht/ gebracht/ en aldaer door den Scherprechter op een Kruys ghebonden/ van onderen op levendig gerabraeckt/ gewurgt/ met een bos Stroo in ſijn Aenſicht geblaeckt/ 't Lichaem aen de Volewijck op een Rad geleght/ om aldaar door de Lucht en 't Gevogelt verteert te werden/ daer by een Pot/ denoterende de Brantſticht/ gehangen/ en confiſqueren wijders ſijne goederen/ ſo eenige heeft. Aldus gearreſteert den 16. Februarij 1673. &c. En geexecuteert den 18. dito/ &c.

Hy trat ſtoutmoedigh tot de Executie: Ende daer wiert naderhant önderſoeck op het Packet-Boot in den Briel gedaen, of men noch meerder van ſijn Complicen ſoude konnen ontdecken, dan wiert niets vernomen. In den Haghe quam doe een Moſcoviſen Envoy, welcke aen verſcheyde Chriſten Princen geſonden was, om haer tot Vrede te vermanen, en hulp teghens de Turcken te verſoecken; hy trock van daer na Engelant, om na meer andre Hoven te verreyſen, en daer de ſelfde inſtantien te doen. De Lutherſe Predicant van Utrecht, quam deſe tijdt in 's Gravenhaghe, verſoecken by de Sweedtſe Ambaſſadeurs, datte ſelve voor haer by de Franſe Gebieder wilde intercederen, alſoo zy te ſwaer met Inquartieringh, &c. waren belaſt, als haer ondragelijck: Hare Exell. antwoorden hem, datſe hier niet om particuliere ſaken waren gekomen, maer wel om de hoogſtrijdende partyen te vereenigen; aldus keerden ged. Predicant onverrichter ſake weder na huys. De Franſen ſtelden nu alſints haer Placcaet van de in-roepinge der Ingeſetenen, ter Executie, ja den eenen Vriendt moſt voor den anderen betalen, 't gunt noch veel meer Ingeſetenen na Hollandt dede vluchten: Aen deſe zijde wierdt mede 't Placcaet van Retorſie geexecuteert tegens eenige Perſoonen haer goederen, die aen 't overgeven van Over-yſſel ſchuldigh waren: Welcke Goederen in November leſt door eenige Heeren uyt-gevonden en aen-gehaeldt, wierdt nu tegens haer dit na-volgende Mandement verleent;

D 2 *Willem*

Willem Henrick, by der Gratie Gods, Prince van Orangie, &c. &c. &c. mitſgaders den Preſident, en Raden over Hollant en Weſtvrieſlant : Den eerſten geſwooren Exploicteur hier op verſocht, Saluyt : Alſo den Procureur Generael van Hollant en Weſtvrieſlant ons vertoont heeft, hoe dat op het te kennen geven van eenige particuliere Perſoonen aen ſijn Hooght. den Hr. Prince van Orange, dat haer kenlijck was, wie de Verraders waren, die de Steden van Swol, Deventer, Campen, en andere, trouwlooſlijck aen den Vyant hadden verkocht en overgegeven, en waer zy haer Goederen en effecten in deſe Provintie hadden geſonden en gebergt, hoog-gem. ſijn Hooght. de ſelve Requiranten heeft geauthoriſeert, om alle de goederen, effecten in Noort-Hollant en elders verſteken, en toebehoorende de voorſz. Verraders en de Overgevers, als mede de Perſoonen ſelfs aen te halen, in goede bewaringe nemen, en de ſelve te verſekeren onder de Gerechte van de reſpective plaetſen daer die gevonden ſoude werden, om vervolgens de ſelve gebracht te werden, daer de ſelve Sijn Hooght. het ſoude komen goet te vinden. Inghevolghe van welke de voorſz. Requiranten verſcheyde Koffers, Pack-manden en Kiſten, toe-behoorende de Perſoonen aen het verkoopen en overgeven van de voorſz. en andere Steden ſchuldig, tot Medenblick, Enckhuyſen, Hoorn, Amſterdam, en andere plaetſen hebben aen-gehaelt, en aen hoog-gem. ſijn Hooght. geremonſtreert, Sijne Hooght. goet ghevonden heeft, dat ten overſtaen van een Heer Commiſſaris van deſen Hove, de albereyts aengehaelde en geſaiſeerde effecten en goederen, ende die als noch te voorſchijn ſoude mogen komen van gelijke nature, ſoude werden geinventariſeert, en gebracht in een verſekerde plaets, ter diſcretie van den Hove. Waer op deſen Hove in November laetſtleden de Heer Gool ten voorſz. fine hebben gecommitteert, ſijn Edelh. alle de ſelve goederen en effecten, door den Secretaris van den gem. Hove ſommaris laten inventariſeren en cachetteren, en vervolgens alhier doen overbrengen en verſekeren onder den ſelven Hove, en alſoo onder de ſelve goederen, gelt en effecten zijn, die toe-behooren Aelbert Aelbertſen, N. Brouwer Willem van Brakel, Warrenaert Crans, Herman Meeuwiſz. Gijsbert van Dedem, N. de Royer en Aelbrecht Nieulant, alle Borghermeeſteren tot Swol, Dirck Roelius, Griffier van de Provintie van Over-yſſel, Willem Evertſz. Lakenkooper tot Swol. Claes Kock, Factoor tot Swol, Arent van Hardenbergh, Daniel van Santen. Reyndert Tegnagel, N. Kerckwijck, en Gerrit van Blanckevoort, alle Burgermeeſteren van Campen, Hendrik Dapper, Burgermr. tot Deventer, en alle de voorſz. goederen, gelden en effecten, toekomende de voorſz. Perſonen, niet alleen om reden voorſz. nemaer oock om dat zy haer by de Vyanden van deſen Staet onthouden, zijn verbeurt en vervallen ten behoeve en profijte van d'Ed. Gr. Mo. Heeren Staten van Hollant en Weſtvrieſlandt. So is hy Vertoonder Amptshalven genootſaeckt, hem te keeren aen deſen Hove, alſo hy ſeyt, verſoeckende daer omme onſe proviſie. SOO IS't, dat wy u committeren en authoriſeren mits deſen van wegen de Hooge Overigheyt, te houden in arreſt alle de voorſz. goederen, actien, gelden en effecten, als de voorſz. Perſoonen toebehooren of aengaen, en onder deſen Hove, of elders verſekert, en alle de voorſz. Perſoonen en andere, die de voorſz. goederen en effecten ſouden mogen aengaen, te Dagvaerden by openbaren Edicte en Klocke-geſlag en Inſinuatie, te komen tegens Dinghsdagh toekomende 3 weken voor de Heeren en Meeſters Cornelis Fannius, Heere van Out-Haerlem, en Mattheus Gool, Raden in den voorſz. Hove, als Commiſſariſen, om te aenhooren ſodanigen eyſch en concluſie, mitſgaders verſoek, als hy vertoonder ter ſake voorſz. ten dage dienende, jegens yder een van hun ſal willen doen en nemen, en ſpecialijck om de voorſz. goederen, gelden, actien en effecten verklaert te hebben, verbeurt, vervallen, en geconfiſqueert te zijn ten behoeve en profijte van de op-gem. hooge Overigheyt, daer jegens te antwoorden, en voorts te procederen, ons relaterende u wedervaren. Gegeven in den Hage, onder 't Zegel van Juſtitie, den 10. Februarij 1673. Onder ſtont, By mijn Heeren den Gouverneur, Preſident en Raden over Hollant en Weſtvrieſlant. Ende was getekent, A. Pots.

Korts na de Belegeringe van Groeningen wierdt Jr. Oſebrant Johan Rengers ende eenen Piccart geapprehendeert, op ſuſpitie van Verraderye; 't Welck den 20. deſer wiert uyt-geweſen, waer by Piccart onſchuldigh verklaert, en tegens Rengers de navolgende Sententie gegeven is :

ALſoo Jr. Oſebrant Johan Rengers tegenwoordige gevangene iterative malen geexamineert is op het gene den ſelven waer te laſte gelegt : Ende alhoewel hy ſoo buyten als onder de torture pertinaciter heeft geperſiſteert by de Negative ; Is nochtans uyt de ge-exſteerde blijcken, gerechtelijcke atteſtatien, eedelijcke verklaringen ende pregnante indicien komen te conſteren ;

Dat hy korts voor de belegeringe van Coeverden getracht heeft te diſponeren Juffer Sophia van den Camp, doenmaels tot zijnen Huyſe haer ophoudende, om na Munſter te vertrecken, om aldaer door haere Neven Twickel ende Schilder van den Heer Biſſchop ende Furſt van Munſter de Heerlijckheydt Wedde ende Weſter-woldinger-lant tot een Leen voor hem te bekomen, daer voor geſeyde Juffer ſoude vermogen te preſenteren vijf en-twintigh, ſelf tot vijftigh Duyſent guldens toe, ſoo daer ſoo veele moſte weſen, doch dat het Requeſte niet eerder ſoude werden over gelanght, ende de apoſtille geteyckent, als op dat moment ende tijdt als voornoemde Juffer kondtſchap ſoude hebben bekomen, dat de Stadt Groeningen over was, tot welcken eynde om te correſponderen aen haer Cijffer ter handen ſoude werden geſtelt. Dat hy gevangene gedurende de belegeringe van deſe Stadt, hier altijt goede kond-

ſchap

schap uyt het Leger soude hebben gehadt, ende voorgedachte Juffer heeft willen gebruycken, om haer in't Leger te begeven, ende door haren Neve de Heer Twickel by hooghst-gedachten Heer Bisschop uyt te wercken de conservatie van zijns Gevangens Huys ende goederen tot Slochteren. Dat hy tegens de voornoemde Juffer soude hebben geseght, dat hy correspondentie met den Koning van Vranckrijk heeft gehadt, ende van de selve brieven soude hebben ontfangen, waer onder yets was van soodaene belangh dat soo het openbaer wierde, het hem zijn hals soude kosten. Dat by het saisissement van des ghevan-schriften ende papieren was bevonden, dat de selve hadde ontfangen ende (sonder aen de Regeeringhe bekent te maecken, onder sich behouden verscheydene brieven van Johan Schuilenborgh, die by de gedelegeerde Richteren deser Provincie in cas van achterhalinge, ter doodt was gecondemneert, ende sich sedert meets by hooghst-gedachten Heer Bisschop hadde op gehouden als in zijn dienst ende dessels Onderdaen; Zijnde dese brieven geschreven soo voor de eerste Bisschoppelijcke invasie, als oock voor desen tegenwoordigen Oorlog, waer van eene onder een gefingeerde Vrouwen hant, tenderende deselve om de wettige proceduren ende sententie tegens gemelten Schuylenborg ondernomen ende gevelt, te renverseren; en de ruste ende eenigheyt van beyde Leden deser Provincie te troubleren; Ende sulckx op het fundament van de liefde ende trouwe, als hy gevangen by voornoemde Schuylenborgs vertreck aen den selven solemnelijck toe gesegt, ende nochmaels aen dessels Huysvrouwe met vele assurantien bevestigt soude hebben. Hebbende hy gevangene verscheydene malen over voorschreven crimina, de welcke by hem werden geacht pecuniair te zijn, getracht met de Richters te transigeren, ende deselve door hem selfs ende door anderen te corrumperen ende soecken te corrumperen. Daer by komende dat hy gevangen onder sijne particuliere ende sijns Dienaers handt groote capitalen successivelijck van den gewesenen Ontfanger Cornelis van Royen heeft gelichtet, mitsgaders met den selven Ontfangher gecontraheert, om te sullen uytwercken een Staetse Resolutie tot negotiatie respective van 6. ende 3 tonnen gouts op Lijf-rente tegens thien ten hondert jaerlijcx. hoewel de selve in die tijden tot vry minder interesse waren te bekomen, onder beding van eenige duysenden guldens tot sijns gevangens particuliere profijt. Hoe dat hy oock heeft gepractiseert seker valsch besteck, daer benevens mede uyt-gewerckt remissen van achterstallige pacht-penningen, mitsgaders breucken voor de Hooge Justitie-Kamer gevallen, waer voor hy veele gelt heeft genooten. Behalven dat hy gevangen, boven de voren verhaelde quade faicten ende andere maleversatien, sich niet heeft ontsien een ofte ander Heer uyt d'Ommelanden tot mede bekledinghe van de Hooge Justitie-Kamer gedestineert, omtrent de administratie van de Justitie, in saecken, hem gevangen concernerende, op een onbehoorlijcke maniere te verbinden om sich van de Judicature zijns gevangens saecken te sullen absenteren, soo dickwils hy sulckx quam te versoecken. welcke alle zijnde delicten de welcken in een wel gestelde Regeeringe geensints konnen worden geleden maer een exemplaire straffe meriteren. Hebben de H. Heeren Borgermeesteren ende Raadt den gevangene Jr. Osebrant Johan Rengers gecondemneert ende condemneren hem mits desen tot een eeuwige gevangenisse, ende dienvolgende gebracht te werden in een verseeckerde plaetse, by wel gemelte Heeren Borgermeesteren ende Raedt te ordonneren, ende zijn leven langh gehouden ende bewaert te worden: Ende verklaren dat de misen van justitie ende dessels jaerlijckx onderhout uyt zijne goederen ge-eyscht ende betaelt sullen worden. Voorbehoudens dese Provincie haer recht weegens de gelichtede penningee van meer gemelten Outfanger Cornelis van Royen: Item weegens het gepractiseerde vals besteck, ende mede uytwerckinge van de remissen van achterstallige Pacht-Penningen, ende voor de Hooge Justitie Kamer gevallen; Als mede wegens de maleversatien omtrent de negotiatie van negen tonnen gouts; Mitsgaders de onbehoorlijcke verbintenisse omtrent de Justitie, soo ende in dier voegen de selve te raade sal worden. Aldus gepronuncieert op 't Raedt-huys tot Groeningen op dato als boven.

Collat. accord.

J. Tammen, Secret.

In Hollant wiert ondertusschen alles geprepareert tot een Tocht over 't Ys, waer toe sijn Hooght. de vereyste Patenten voor de Burgers ende Lant-luyden liet af-gaen, van de welcke de vierde man most uyt-trecken: 18. Regimenten Soldaten, gheschat op 12000 man effective, waren bereyts tot Alphen by den ander, waer dagelijcks meer by quamen: Behalvens noch de Ruyterye, die in een seer sterck getal was: Hier toe waren partye Stuckjes Canon, om over 't Ys te gebruycken, geapproprieert, en alle mogelijcke voorsorge gedaen: Sulckx dat het op-trecken alleen maer wachte, na een stercke continuatie van Vorst, als wanneer het ter contrarie begon te doyen, 't gunt al dese toestel te niet dede, en veroorsaeckte, dat het Leger sich van malkander in de Guarnisoenen most verspreyden: Sijn Hoogheyt toogh hier op na den Hage, en wiert ver-

vervolgens dapper aen de Fortresse by de Goutze Sluys gearbeyt, om die tot volkomen perfectie te brengen. Ondertusschen stuyte dit de dappere animositeyt der Burgeren niet, wijl die niet anders wensten als met de Franssen hant-gemeen te werden: 't Welk de Burgers van Dordrecht en den Haegh, te Oudewater in Guarnisoen, somtijs is gebeurt; Want 2 Burgers van Dordrecht ende een uyt den Haegh onder Woerden gekomen zijnde, kregen daer 8 Fransen en 10 Schapen, die zy te Oudewater binnen bragten. Korts daer aen 500 Franse na de kant van Lintschooten, en daer omtrent naderende, om die Dorpen uyt te plonderen, by haer hebbende 300 Sleden; versochten wel 400 soo Dortse als Haegse Burgers aen den Graef van Hornes om daer op te mogen uyt-gaen, 't gunt hy haer toestont, haer nevens den Oversten Jorman met 5 a 600 Soldaten vertellende: Maer de Burgers op Schaetsen met Snaphanen voor uyt rijdende, quam den Vyant soo onverwacht op den hals, datse haer op de vlucht begaven, al haer Sleden achter latende, tot datse sigh achter Oudewatersbroeck en Papekop achter eenige Hoy-bergen in postuur stelden, om haer te defenderen; maer het Krijgsvolk mede aen-komende, dwongen de Fransen met groot verlies te wijken, wanneer zy door de Burgers in Woerden ende Montfoort wierden gejaeght: Weder komende met de Sleden vol geroofde goederen, die zy de Franse hadden af-genomen. Uyt Weesp trocken mede verscheyde partyen, die meest alle met goede buyt in-quamen: Dan 150 Soldaten van d'onse hadden omtrent Nichtevecht een quade rescontre tegens omtrent 1000 Franse Dragonders onder den Marquis de Boufflers, die haer deden vluchten, en 55 man gevangen namen, welcke eerst door de Fransen wierden geplundert, ende daer na door de Sneeu gejaegt, sulckx datter eenige van koude storven. Coeverden setten doen gants Munsterlant onder contributie: Den Oversten Rantsdorp trock ook met 2 Regimenten uyt Ootmarsen na Swol, welcke gelegentheyt die van Coevorden waer nemende, trocken daer na toe, en plonderden 't selve, mede nemende 2 Burgermrs. een Secretaris en den Hospes in de Kroon, met sijn Soon: Rantsdorp dit hoorende, keerde van Swol weer om, ende plonderden uyt spijt Veelenkamp. Een andere partye uyt Coeverden trock na Almeloo, en quamen metten morgen voor 't Huys van een Vrou, dat een Lorrendraeyster was, en groote profijten gedaen hadde in de Belegeringe voor Groeningen, in Over-Yssel en Utrecht: hier vonden zy wel seven d'half duysent gl. in baren gelde, behalvens 't Silver-werck en Lijwaet, oock 3 Wagens met Wijnen en veel Vaten Stockvis, 't gunt zy meende na Amersfoort te brengen. Uyt Aerdenburg en Maestricht trocken dagelijckx mede partyen uyt, die meest al geluckige rescontres hadden.

De hoop van Vrede vermeerderde ondertusschen gants niet, want de Heeren Sweetse Ambassadeurs leverden den 13. deser weder een Memorie ter Vergaderinghe van haer Ho: Mo: waer by zy notificatie deden: *Dat zy haer Ho: Mo: Resolutie van den 21. Januarij aen de respective Koningen gecommuniceert hebbende, gem. Koningen op het alderkrachtighste getracht hadden te bewegen, tot het aen-nemen van een der voor-gestelde Plaetsen, maer dat de Coningh van Vranckrijck wel geen vaste hoop daer toe had gegeven, doch oock niet ten vollen geweygert: Doch dat den Koningh van Engelandt dit af-slaen van haer Ho: Mo: uyt-leyde, als een teycken van een afkeerigh gemoet tot Vrede, ende de Heeren Mediateurs liet weten, dat hun moeyte hem wel aenghenaem was, maer dewijl de voorgestelde middelen tot den Vrede niet voldeden, was hy genootsaeckt het verder verloop van saken Godt en sijn Wapenen te beveelen.* De Heeren Mediateuren versochten hier op,

op, *dat haer Ho: Mog: hun middelen wilden verleenen, tot bevorderinghe van de Vrede, op dat al hun aen-gewende moeyten niet mochten in roock verdwijnen.* Waer op haer H: M: haer Exell. den 21. deſer tot antwoort hebben toe-gevoegt: *Dat haer Ho: Mo: gem. Heeren Ambaſſadeurs voor haer aen-genomen moeyten ten hoogſten bedanckten: En hebben haer Ho: Mo: wijders verklaert, dat zy met de Miniſters van de Geallieerden over 't voorſz. Memoriael hebbende geconfereert, de ſelve Miniſters eenpaerlijck hebben geobteſteert, dat hoog-ged. Hooge Geallieerden niet liever ſouden zien, dan dat den ontſtanen Oorlogh in een goede Vrede mocht werden verandert; doch dat Duynkercken geen bequame Plaetze was, ſelfs oock niet neutrael, als in dierghelijcke gelegentheden gebruyckelijck: Met eenen aen hoogſt-ged. Coningen gelaten hebbende, de keure van verſcheyde andre Neutrale Plaetzen, en dat men derhalven aen het oordeel van wel-gem. Heeren Ambaſſadeurs ſtelde, of het een rechtveerdige reden was, dat daer door het Tractaet van Vrede ſoude werden af-gebroken: En of men daer niet uyt moet beſluyten, dat hooghſt ged. Koningen niet genegen tot Vrede zijn, dewijl haer Majeſteyten, immers den Koningh van Groot Brittannien de onderhandelinge plotſelijck af-ſnijt, om dat de voorſz. Plaetze van Duynkercken voor een Handel-plaetze wert geexcuſeert: Want wat aen-gaet de Stilſtant van Wapenen, die haer Ho: Mo: van de hant hadden moeten wijſen, dat het haer ten hoogſten had bedroeft, dat zy in de voorſz. Stilſtant niet hebben konnen bewilligen, dewijl zy haer ruine daer ſeeckerlijck uyt prevideerden, want nademael deſelve onkoſten, als in een openbaren Oorlogh, moſten gedragen werden, noch dat zy haer niet ſouden konnen bedienen van de hulpe harer Geallieerden, die nu omtrent hare Fronturen waren genadert, ſoo ſouden zy aen den Koningh van Vranckrijck, in 't hart van 't Landt in-gedrongen, occaſie geven ſich aldaer noch meer te verſtercken. Doch indien dit eenigh aigreur in 't gemoet van den Koningh van Engelant mocht verwecken, of impreſſie geven, dat de voorſz. Stilſtant was gerefuſeert, om ſijn Majeſts. Onderdanen onderwijl door particuliere Commiſſie-vaerders te beſchadigen, ſoo verklaerden haer Ho: Mog: van ſoodanige gedachten verre te zijn geeſloigneert, en tot teken van dien, indien de Koningh van Groot Brittannien ſulckx aengenaem is, te vreden zijn, te maken een Stilſtandt van Wapenen te Water, voor een Jaer of ſoo veel langer, als 't ſijn Maj. ſal gelieven, ten eynde ſijn Majs. Onderdanen, gedurende den tijt dat haer Ho: Mo: Ingeſetenen de alderdroevighſte effecten van den Oorlogh te Lande gevoelen, haer Handel en Commercie in ſekerheyt mogen drijven, niet twijffelende, of wel gem. Heeren Ambaſſadeurs ſullen uyt deſe haer Ho: Mo: conduite evidentelijck beſpeuren, dat de zelve aen hare zijde alles by brengen, om tot een goede Vrede te geraken, en haer Exell. verſoeckende, deſe haer Ho: Mo: goede meeninge door hare krachtige officien ten beſten te willen ſeconderen.*

Doe gingen de Brandenburgſe en Franſe partyen in 't Lant vander Mark dagelijcx op den ander uyt: En men had in Hollant wel gehoopt, dat de Brandenburghſe eenigh merckelijck deſſeyn ſouden voorgenomen hebben; waer op men dit na-volgende van Cur-Brandenburgh ſagh voor den dagh komen:

WY hebben van ter zijden verſtaen/ dat uwe Ho: Mo: of eenige der ſelver/ met onſe tot nu toe gedane marche en conduyte / niet en vergenoeght ſouden zijn/ en dat het daer door ghehouden wierde/ als of wy voor des Staets beſte en welvaert/ wel meerder/ als tot nu toe is geſchiet/ hadden konnen verrichten; ja ſommige ſouden ſich hebben laten verluyden / dat het op-gerichte Tractaet noch in geenen deelen was genoegh gedaen/ en noch hier omtrent tegens Turenne/ noch in Weſtfalen/ niet tegenſtaende alle voorſlagen en inſtantien/ dieſwegen aen ons ghedaen / niets tot afbreuck van den Vyant hadden willen voornemen, Wy en zijn daer om niet van meeninge/ 'tgeen wy tot des Staets dien-

diensten/ welvaert en conservatie eenigen tijdt herwaerts hebben gedaen/ wijtloopigh uyt te breyden. Wy konnen ons oock niet in-beelden/ dat u Ho: Mo: die so veel tekenen en preuven van onse opregte en cordiale vrientschap/ en affectie hebben gesien/ diergelijcke nadeelige en slechte opinien/ en oordeel van ons/ en onse Conduyte souden hebben/ en voorgeven/ want wy ons dien aengaende bypinoeligh op de kennisse van de selve/ en van de geheele Werelt/ en oock op de notoriteyt der sake beroepen/ en met gront der waerheyt versekeren konnen/ dat wy geen sorghvuldigheyt/ moeyte/ noch kosten hebben gespaert/ om u Ho: Mo: uyt der selve benautheden/ daer in de selve/ en haren gantsen Staet door toelatinge des Alderhooghsten zijn geraeckt/ te verlossen/ waer om wy nu/ volgens den letterlijcken sin/ en inhout van het Tractaet niet soo voort onse Marche in Westphalen hebben genomen/ daer van hebben u Ho: Mo. en der selver by ons bevindende Extraord. Gedeputeerde/ tot meermalen soo schriftelijck/ als mondelinge redenen aen gewesen/ daer tegens hy oock noch niemant anders het minste heeft weten te opponeren. Want doen ter tijt als in het Tractaet onse Marche na Westphalen is geteremineert ghewordem/ u Ho: Mo: noch alle der selver aen den Rijn/ Yssel en elders ghelegen Vestingen in hare macht gehad/ ons oock hebben laten belooven/ dat soo haest wy in Westphalen met onse Armee souden arriveren/ sy ons uyt den selven alle verschaffinghen doen/ en daer benevens uyt der selver Armee een Corpus van 24000 man met ons wilden laten ageren. In het Tractaet selfs hebben u Ho: Mo: sich met toeseggingen verbonden/ oock andere Kroonen en Potentaten/ in specie die beyde Hertogen van Brunswijck/ Zell en Wolffenbuttel/ mede tot dese Alliantie of Verbintenisse te brengen; edoch in hoedanige veranderinge het gantsche werck korts daer aen/ en eer noch de Ratificatie van het Tractaet van u Ho: Mo: volgde/ is geraeckt/ en op wat maniere alle der selver Fortressen aen den Rijn-stroom en elders/ nevens eenige geheele Provincien in handen/ en de macht van de Vyanden zijn gekomen/ sulckx is meer als te veel bekent; als mede dit/ dat tot op dese ure noch met Denemarcken/ noch met Brunswijck eenige effeninge is gemaeckt/ noch met deselve eenigh Tractaet van Assistentie is gesloten geworden: En konnen u Ho: Mo: volgens der selver hoog verstant lichtelijck begrijpen/ dat als wy volgens den letterlijcken teneur van het Tractaet met onse so geringe macht in Westphalen doen ter tijt waren getrocken/ en tegens die aldaer voorhandene Vyanden hadden geageert/ wy der selver Staet en intressen niet het minste voordeel hadden konnen toebrengen/ noch den Vyant/ de welcke in Manschap/ Vestingen/ en alle andere advantagiens ons verre was overtreffende/ sonderlinge afbreuck konnen doen/ maer veel meer onse Armee daer door notoirlijck souden geruineert/ en het gantse werck in oogschijnlijcke gevaer gestelt hebben/ het welcke wy niet onse Persoons halven/ noch weghen onse Landen en Armee niet hebben geschout/ maer alleen ten regarde van u Ho: Mo: hebben getracht te eviteren/ dieswegen men dan nootwendigh eenen anderen Marsch en Resolutie heeft moeten nemen/ daer van soo wel aen den Heere Prince van Orangie/ als voor gemelt/ u Ho: Mo: Gedeputeerde soo voorts advertentie wierde gegeven/ en heeft oock de selve marche door Goodelijken bystant/ gelijcke wel dat effect gehad/ dat daer door den Mareschal de Turenne met de grootste en considerabelste macht des Koninghs van Vranckrijck/ uyt uwer Ho: Mo: Landen/ en gelijcksaem van het hart der selver/ met des Vyants hoogste ongelegentheyt en nadeel/ eerstelijck in Westphalen/ daer na weer over den Rhijn/ en aen de Over-moesel/ tot na Trier is getogen/ en uwe Ho: Mo: Armee daer door licht en gelegentheyt is gegeven ghewordem/ tegen den Vyant binnen en buyten Lants offensive te ageren. Wy zijn oock wijders in die bestendige intentie niets te sullen onderlaten/ dat tot des Staets beste en reddinge kan geschieden/ en maer in eenige mogelijckheyt is bestaende/ edoch dat wy hier onder eenen yegelijck het te danck souden maken/ en dan dit/ en dan dat/ naer dat de sentimenten different zijn/ souden doen en voornemen/ het selve gelijck het in sich selfs onmogelijck is/ alsoo sal het niemant met reden van ons pretenderen/ zijnde wel bekent dat de Krijgs-operatien niet altemael na wensch en verlangen van een party/ maer na Raison de guerre volgens des Vyants contenantie/ na gelegentheyt en situatie der plaetsen/ en veele diergelijcke andere omstandigheden moeten gedirigeert werden. En hebben wy geern niet liebers gewenst/ als dat het ons had mogelijck geweest/ onse conduite sodanigh aen te stellen/ dat de selve tot uwer Ho: Mo: volkomen satisfactie en geheele libereringe alreede waer uyt-gevallen/ en of wel de selve door die in den wege gelegen onoverwinnelijcke obstaculen is verhindert/ so willen wy evenwel oock niet hoopen dat men onse expeditie soo t'eenemael sonder eenigh voordeel en effect voor den Staet/ tot onse niet geringe beschimpinge en tegens de notoriteyt sal traduceren/ en ons daer benevens met alderhande ongefondeerde lasteringen graveeren/ wy versekeren ons van u Ho: Mo: equanimiteyt een veel beters/ en weten/ dat zy den geenen/ de welcke diergelijcke gepractiseerde dinghen aenbrengen/ en daer door het vertrouwen dat tusschen ons wederzijts soo hoognodigh is/ soecken te verswacken/ soo weynigh als wy/ eenigh gehoor of geloof sullen geven.

Den Keyserlijcken Generael Bourneville dede doe alle Officiers en gemeene Soldaten uyt den dienst der Bisschoppen van Keulen en Munster roepen, door dit na-volgende Keyserlijcke Mandement;

KUnt en kennelijck zy hier mede een yegelijck/ dat volgens de R. Keyſerl. Maj. onſer allergenadigſten Heer/aen ſijnen geheymen Hof Krijgs-raets Preſident/Generael Lut. Veltmarſchalk/ Opperſten Lant en Huys-Tuygmeeſter/ deſſelven Overſten en Generael der Nobiſſe Grenſen/ Ridder des Gulden Vlies/ den Heere Raymund/Grave van Monteculi/ onder dato den 15. Januarij deſes Jaers/ in Weenen aldergenadigſt gegevene Commiſſie/ de Ceurfurſtel. Ceulſe en Furſtel. Munſterſe Krijgs-volckeren zeker zaken/ tot vorder onderhoudingh van de Vrede/ ruſt en welſtant/ 't H. Roomſe Rijckx betreffende/ in ſijnen naem voor te dragen had; Maer alſoo hoog-ged. Hr. Gen. Lut. Excell. wegens ſijn Lijfs-indiſpoſitie/ ſoo wel als den daer op gevolghden Vertreck/'t ſelve niet heeft konnen verrichten: Soo heeft de aller-hoogſt-ged. Keyſerl. Maj. die aen hem gegevene Commiſſie/ onder dato den 31. Januarij laetſt/ in Paderborn/ op ons Alexandrum/ Hertogh en Vorſt van en tot Bournonville/ Grave van Hennin/ des R. Keyſerl. Majs. Camerlingh/ Krijgs-raet/ en over ſijne Armade geſtelden Velt-marſchalk/getransfereert: In conformiteyt dan van deſe op ons getransporteerde Commiſſie: En dewijl meer allerhoogſt-ged. ſijn Keyſerl. Maj. allergenadigſte intentiones daer heen ſtrecken/ om hare in 't H. Roomſe Rijck tot nu toe ghevoerde Wapenen/ oock op geen ander oogwit gerichtet zijn/ als hoe de verdere Vrede/ruſt en welſtant in 't H. Roomſe Rijck beſtandig mocht onderhouden werden: Tegens welcke ſijn aldergenadigſte Keyſerl. intentie en voor-gem: oogwit alle die geene doen/ welcke de Wapenen in andere/ als meer allerhooghſt-ged. Keyſerl. Maj. en deſſelver mede-Geallieerde Heeren dienſt aengrijpen en voeren. Soo werden een yder Keur-keulſe en Furſt-Munſterſe Krijgs-Officiers/ van hooge en lage qualiteyt/ te Paert en te Voet/ ende bySonderlijck die geene/ welcke ſijn R. Keyſerl. Maj. ende des H. R. Rijckx Vaſallen zijn/ mits deſen/ en in kracht van de tegenwoordige opentlijcke Patent/ ernſtelijck daer toe crinnert en vermaent/ dat zy de Keur-keulſe en Furſtel. Munſterſe Krijghs-dienſten verlaten/ en haer by de Keyſerl. Armee aen-geven; alwaer als dan een yder na ſijn Stant/ Conditie/ en gehad hebbende Charge/ weder om ſal geaccomodeert en geadvanceert werden ondertuſſchen en tot die tijt met Gelt/ Quartier/ en onderhoudende middelen behoorlijck werden voorſien: Maer die/ welcke ongeacht dit opentlijcke gegeven Patent in meer-ged. Keur-keulſe en Furſtel. Munſterſe Krijghs-dienſt ongehoorſaemlijcker wijſe zullen verblijven/ zullen ſijne Keyſerl. Majeſts. hoogſte ongenade/ confiſqueringh van haer Haef en Goederen/ als oock na gelegentheyt ſmaet en beſtraffingh aen Lijf en Leven ontwijffelbaer te verwachten hebben; waer naer ſich een yder te richten heeft/ om Genade en Eer te verwerven/ en ſich voor ſchimp/ ſchade/ ſpot en ſchant te verhoeden. Getekent en gepubliceert te Ham/ den 10. Februarij 1673.

(L. S.) ALEXANDER Duc de Bournonville.

Den Biſſchop van Munſter gaf daer tegen een Contra-Mandaet uyt, waer by voorgaf, dit 's Keyſers ordre niet, maer Bournonvilles te weſen, en dat ſijn Volckeren Keyſers Volckeren, en ten dienſt van ſijn Keyſerl. Maj. waren, hun voorts voor alle ſchade bevrijdende, die zy daer uyt konden lijden. Ondertuſſchen den Marſchal de Turenne door eenige Infanterye van Condé, en Cavallerye van Duras verſterckt, toogh doe van Weſel na Unna, een kleyn Stedeken in 't Lant van der Marck, beſet met eenige Boeren en Dragonders onder den Overſten Bombsdorf, 't welck hy na groote tegenweer op diſcretie bequam, wijl 'er geen Canon in was, en de Stadt meeſt in de brant geſchoten. Cur-Brandenburg onderwijlen hier van verwittigt, ruckte in aller yl ſijn macht by een, benevens de Keyſerſe, 'tſamen 27000 man ſterck; waer mede hy datelijck nae Turenne toe toogh, om hem Slagh te leveren, dan die verwachte ſoodanigen Armee niet, maer trock te rugge na Dortmont, daer hy ſich verſchanſte: Waer over d'Auxiliare Armee, na dat zy eenige dagen in volle Bataillie by Soeſt hadde gheſtaen, weder na hare Winter-quartieren trock: Hier door kreegh Turenne gelegentheyt om hooger tot by den Ham op te trecken, daer hy voor eerſt door den Marquis de Boutlemont 't Slot Heringen dede in-nemen en ſterck beſetten: Waer op de Brandenburgers het ſelve weder meenden te overmeeſteren, dan wierden met verlies af-geweſen: 't Gunt veroorſaeckte dat de Beſettinge in Ham ende Soeſt gem. Plaetſen verlieten, mede nemende al haer Canon, Amunitie en Bagagie: Turenne ſont hier op datelijck van ſijne Troupen in Ham, met bevel van geen Guarniſoen van Ceulen of Munſter in te nemen. Soeſt vaerdigde mede den 22. deſer 2 Gedeputeerden na Turenne af, om ſauvegarde;

wanneer na de middagh voor de Poort onder 2 Lut. Colls. 300 Soldaten en 50 Dragonders uyt Werle quamen, begeerende met gewelt daer in te wesen, dan de Burgerye haer vertoonende de ordre van Turenne van geene Troupen in te laten, trachteden zy de Poort op te breken; waer over de Klock geluyt werdende, ende de Burgerye toeloopende, dreven haer te rugh, en kregen eenige gevangen; 't gunt haer met de nacht dede vertrecken: Ten acht uren 's avonts quamen de Gedeputeerden met 300 Ruyters tot Sauvegarde weder binnen. Den Bisschop van Munster had gaern van sijn Volck in den Ham gelegt, 't welck hy oock van Turenne versocht, dan kreeg tot antwoort: *Dewijl die Stadt sich vrywilligh aen den Koningh van Vranckrijck had overgegeven, dat hy hem daer in geen satisfactie konde geven, voor dat des Conings antwoort sulckx bewilighde.* Den Keurvorst van Brandenburgh met sijn Armee omtrent Lipstadt zijnde, trock hier op aenstonts, na dat hy Lipstadt wel beset hadde, na Bylevelt, 't gunt insgelijckx wel voorsien wiert, benevens de Fortresse Sparenbergh, en van daer op Minden, over de Weser, van waer hy door de Hertogen van Lunenburg, Cell en Hanover haer Landen, daer hy over al wel getracteert wiert, op Halberstadt toogh, en soo voort op Berlijn; De Keyserse trocken insgelijckx over de Weser in 't Sticht Hildesheym, na dat het Regiment van den Generael Sporck, zijnde d'Arrier-guarde, by Sendvelt, 300 Paerden van de Guardes des Corps van de Coningh van Vranckrijck, benevens 100 Dragonders, soodanigh hadden in de pan gehackt, datter maer 3 man levendigh af quamen. Het geheele Graefschap Marck was dus voor de Fransen en Bisschopse open, die oock aenstonts al de kleyne Stedekens in namen, als Waste, Kaldehart, Brilon, Ruden ende Geseque, daerse alle de Bagagie van 't Regiment van Spaen bequamen: Sy dreygden geweldigh Lipstadt te belegeren, dan dewijl daer daer een sterck Guarnisoen van 2000 Paerden en 4000 Voetknechten in waren, dorsten zy 't selve niet onderstaen, maer lieten 't onaengetast blijven: Terwijl hielt Turenne sijn Hooft-quartier by Soest. En de Bisschopse trocken hooger op na de Weser, alles onder contributie brengende. Van dese retraicte der Geallieerden wert verscheyde geoordeelt, dan of het door manquement van Voeragie of een andere oorsaeck heeft geweest, weet men eygentlijk niet.

Ondertusschen zeyden de Munsterse datter een desseyn op de Stadt Munster en op des Bisschops Persoon was gheweest, 't gunt zy in deser voeghen verhaelden: Dat in die Stadt zedert eenige tijdt was gekomen den Ritmeester Ketten 's Soon, voor desen Hofmeester van den jongen Graef van Herbersteyn geweest zijnde, onder pretext, dat hy voor den Grave van Harrach een Schultvorderingh van ettelijcke 1000 Rijckxds. wegens de Erven van Luttersheim aldaer hadde uyt te voeren, waer toe hy Commissarisen had bekomen, maer dat hy in die tijt een gevaerlijck desseyn, so op des Bisschops eygen Persoon en sijn bediende, als op de Stadt, ondernomen heeft, 'twelck aldus ontdeckt wiert: Gem. Ketten had een sonderlinghe correspondentie aen een voornaem Oort, en de sake so verre gebracht, dat hy voornam de selve in 't werck te stellen; hier toe trachte hy sijn Vorstel. Gen. Officiers met groote beloften aen sich te trecken, dan die geene die eerlijck waren, openbaerden in des Bisschops afwesen sulckx in groote stilte aen sijn geheyme Raden; waer op zy gem. Ketten den 23. deser met gewapende mannen uyt sijn Huys na de Citadelle lieten voeren, en sijn geinventeerde Brieven lesen, uyt welcke sijn gehouden raetslagen en meerder in 't Licht quam: Onder alle dese saecken was oock een schrijven aen een groot Krijghs-hooft, (welckers naem om verscheyde oorsaken zy niet stelden) 't geen hy noch een dagh voor sijn gevanghenis met
eygen

eygen handen had geschreven, generaliter in-houdende, dat den Commandant N. van sulcken desseyn kennis had gehad, en sijn raetslagen hem deelachtigh had ghemaeckt, oock den Oversten Wachtmeester N. tot volvoeringh deses Aenslaghs als een principael Instrument met allen yver sich had laten gebruycken. Weshalven die beyde sich aenstonts, na 't gevangen nemen van ged. Ketten, op de vlucht begaven. Daer op den Raet de overige Officieren van 't Regement van gem. N. by haer ontboden, in nieuwe be-eedigingh namen, en den Oversten Lieutenant 't commando en de Sleutels der Stadt in handen stelden, Voorts wiert aen alle Bisschopse ordre gesonden, om dese 2 Personen vast te houden, maer zy ontquamen 't: Tegen Ketten wiert scherp geprocedeert, aen handen en voeten gesloten, en naderhant gesententieert om te sterven: Waer op daer alles weder iu stilte geraeckte. Maer 't is een belachelijcke treck, die de Fransgesinde ter deser oorsaeck aen den Marquis de Grana, commandeerende 't Keyserlijcke Regiment binnen Ceulen, speelden, hem sendende dese volgende Brief, als van den Baron van Schwerin, Eerste Minister van Brandenburgh, van den 26. deser uyt Bylevelt geschreven, in-houdende dese woorden:

ICk achte het mijn plicht U door dese Expresse te adviseren, hoe het Godt gelieft heeft ons desseyn op de Stadt Munster te zegenen; en dat, of schoon wy in den eersten soo geluckig niet waren, als wy wel gewenst hadden, hebbende veel van ons Volck verloren, wy eyndelijck de plaets noch hebben ing-kregen. Den Bisschop selfs had veel werck, om onse handen te eschapperen, retirerende sich op een Edelmans Huys hier dichte by, hebbende by sich maer eenige weynige Heyducken, en eenige van sijn Garde te Paert. Sijn Kurvorstel. Doorl. mijn Meester, is daer nu even heen, om de Plaets te besetten, en hem tot Accoort te dwingen. Hy heeft oock ordre gegeven aen verscheyde Comp. te Paert en te Voet, om na Warendorp te marcheren, en sich daer van oock Meester te maken. Juyst terwijl ick dit schrijve komt een Officier van sijn Doorl. die ons secht, dat een deel van onse Armee geslagen heeft een party van 4000 Ruyters, behalvens noch sommige Dragonders en Voetvolck, onder het commando van den Marquis de Renelle, Marschalck Generael van Kur-Keulen, die geposteert waren te Geseque, datse den Marquis selfs gevangen hebben, en binnen weynich uren hier sullen brengen: Dat de Major Generael Solnis op de plaets doot gebleven is, de Graef van der Lip, Coll. van een Regiment, gequetst en gevangen, nevens een Cousijn van den Bisschop van Straetsburgh. Alle de Bagagie, en eenige kleyne Stuckjes zijn in onse handen gevallen, ende men hoopte, dat Prins Willem van Furstenberg mede onder de Gevangens sou wesen, maer wort gesecht dat by de Actie niet geweest is, ondertusschen is sijn Bagagie oock gekregen, daer onder gevonden is veel Gout en Silverwerck, en de onse sich inbeeldende dat hy niet verre van daer is, doen alle devoir om hem oock te krijgen. De Marschal de Turenne was sekerlijck op dese tijdinge seer confuys te ruch getrocken. Aen onse zijde heeft de Prins van Anhalt een lichte quetsuur gekregen, als oock de Major-Generael de Graef van Caprara, die daer by quam in 't heetste van de Actie. Ende ons volck de vyant noch vervolgende, konnen wy U geen verder particulariteyten, noch het getal der Dooden aen weerzijden toesenden.

U E. &c.

Was gete kent, *Den Baron van Schwerin.*

Den Marquis desen ontfangen hebbende, had gants geen gedachten van 't bedrog; dies sent hy daer van aen alle Geallieerde Hoven per Expresse tijdinghe, 't gunt groote blijtschap causeerde, dan men vernam wel haest wat van de waerheyt was.

Den 12. deser ten 6 uuren storf den Cheur-Vorst van Ments binnen Wurtzburgh, was maer 5 dagen sieck, en 70 Jaren out, hebbende 30 Jaer Hertog in Franken geweest, en 25 Jaer Cheur-vorst van Ments: Den Baron Metternich, Bisschop van Spiers, als sijnen Coadjuteur, sucdedeerde hem; werdende daer toe over al seer deftig in-gehaelt. Daer tegens wiert Kur-Beyeren een Dochter gebooren, die gedoopt wiert, *Jolante, Beatrix, Joanna Baptista.* In Ongaryen had den Keyser veel spuls met de Rebellen, en of 'er somtijts wel een partye geslagen wierden, soo kregen zy gedurigh secours van de Turcken, of retireerden sich op haren bodem, waer van zy de Keyserse in een gedurigen

rigen allarm hielden. Te Regensburgh arbeyden de Sweetse Gesanten noch dapper op de Mediatie, waer toe zy veel redenen gebruyckten, onder anderen vertoonende: *De genegentheyt van sijn Koninckl. Maj. van Sweden tot het Duytse Rijck, om haer van de ellende van den Oorlogh door een Vrede te bevrijden, waer toe hy in alle de Hoven der strijdende partyen sterck dede arbeyden: Hy hadde oock met den Alderchristel. Coningh den 4. April van't voorleden een Tractaet gemaeckt, conform de Westfaelse Vrede, waer in hy veel Princen hadde genoodight, om met hem na't selve doelwit te trachten: Vermanende haer verders om met allen yver op 't gem. Stuck van Mediatie wel te willen acht nemen, als de beste middel waer door aen Duytslant de rust en Vrede konde gegeven werden.*

Te Regensburg was doe oock een wonderlijke sake gebeurt, die wy om des vreemdigheyts wille hier in sullen voegen: *In die Stadt was onlangs gekomen een Persoon van Grenoble geboortig, genaemt Charles Bernovin, welcke na 8 Jaren op verscheyde Plaetsen in Duytslant had geweest, over al de roem kreeg van goede kennis der Chirurgie te hebben: Hier beneffens kon hy een Vyerwerck prepareren, daer mede men op een gespannen zeyl van hooge Gebouwen in de Lucht kost vliegen; dit was hem op verscheyde Plaetzen wel geluckt: Dies stelt hy alles toe, om't selve daer mede in't werck te stellen, versekerende dat daer gants geen Levens-gevaer in en was; hier toe wiert een hoogen Toorn gereet gemaekt, en alle præperatoria en Vierwercken daer op gebracht, als wanneer hy den 15. passato ten 7 uren sich daer op begaf. Alles nu gereet zijnde, gingh hy op 't hooghst van den Toorn, en leyde sich, in't aensien van veel 1000 Menschen, daer op neer, met een nat Hemt ende Gewaet aen, (tot verhoedingh van schade des Pulvers) hier op liet hy de bestelde Raquetten, so van Swavel, Salpeter, Kolen en de toe behoorige materie bereyt waren, op sijn rug, handen en voeten binden, ende sich tot sijn voorhebbende vlucht bereyden; hier op riep hy, dat sijn Volck, die dit Vierwerck mosten aen-steken, goede achtingh op hem souden nemen, leggende sich voorts op het Seyl in't gewicht, seyde hy tegens sijn Knechts, steeckt aen; daer op wierden de Raquetten aen-gesteken, welcke aen de eene zijde stercker als aen de andere zijde afgaende, veroorsaeckte, dat hy daer mede uyt het gewicht van't Seyl geraeckte, en aen sijn armen bleef hangen, seggende:* O Jesu, mijn Leven is verlooren: *Aldus hong hy met een handt, en hielt met de andere wegens de stercke reuck des Pulvers, de neuse toe. Maer wijl nu't Pulver en Vuyr aen hem te sterck brande, oock wegen 't natte gewaet, ende veel Raquetten een groote swaerte aen sijn lijf hadde, soo kon hy sich niet meer op 't Seyl bedwingen, noch wegen de roock adem halen, dus een wijle gehangen hebbende, tot hy van de roock verstickte, most hy eyndelijck gants leveloos ter neder vallen: Waer op hy van het Volck opgenomen zijnde, by de P. P. Capucijnen wiert begraven.*

'tSweetse Hof nu aen een Jonge Souverain getreden als Fol. 14: Daegs na 3 Coninghen, wierden daer alomme by Herpaucken, Trompetten, &c. geschal, door een Heraut afgeroepen, datte Stenden sich volgenden daegs in de Rijckx-Zael hadden te laten vinden: 's Morgens den 8. Predicatie, en elck Lit wel ter devotie zijnde, soo wierdt toen het Conincklijck en Rijckx besluyt Revers in presentie van ontallijcke ghemeene Lieden af-gelesen: Als nu de Coninginne na een korte af-spraeck den Jongen Coning alles over had gegeven: Bedanckten den Coningh zijn geliefde Moeder en de Rijckx-Raden over de sorge en trou die sy voor hem hadden ghedraghen: Toen erhaelde den Cancelier, terwijl men wel anderhalf duysendt Canon schooten loste, verhaelden hy de Stenden wat hare plicht was, en wat voor een Coning sy nu hadden; Onder dit Cano-

neren

neren geschieden 't huldighen: Stocholm sagh haer noyt lustiger van Lantaernen als nu, en van gewapende Burgers, soo aen de water-kant als aen d'andere zijde stonden: Vuyrwercken sagh men mette Letteren van CAROLUS, met een Kroon daer over: Andere brachten oock fraye Vuyr-wercken te voorschijn, ghelijck op Niedelmalner-marckt, daer over de 100 Lichten, als een Pyramide op-gherecht, branden. Op de groote Marckt sagh men 't Beelt van 't algemeen geluck: Niet min aerdigh stont de Brugge, die na Munckleger gaet; haer balien waren door meenighte Lantaernen ende groen geciert, behalvens noch datter veel geestighe Pyramiden en Toorens stonden: 's Anderen daegs tegens den avont gingh het groote Carousel of Ringloopen aen; den Coning voerde de eerste Bende, alle in Romeynse Klederen, de andere Benden waren gekleet als Turcken, Tartaren ende sulcke Orientaelse Natien; dese leyde den Veltm. Banier; de vierde Bende waren PoolseRidders; eyndeling quamen de 4 Europise Caliers: Alle treffelijck gekleet. Het Tournoy-huys was schoon op-gepotst, en van meer als 1000 Lichten doorluchtigh: Oock waren al de Huysen, daer dit Carousel prsseerden, met Lantaernen ende Tapijten behangen. Dus bracht men die nacht over. Den 3. dagh tracteerde men de Stenden van 't Rijck op 't Slot: En behalvens alle voorgaende stack men op 't ged. Slot noch een heerlijck Vuyrwerck aen: 't Welck alles met goede ordre ten eynde liep: Behalvens dat men den heelen nacht vuurde, ende de Wijn liet loopen: Wanneer alles met den dagh als een goet Omen eyndigende, yder te ruste gingh.

In Poolen liepen de saken noch seer verwart tusschen de Coningh en de Malcontenten, die sich tot haer verseeckeringh nae Lowits begaven: Inmiddels bleef achter de noodige defensie des Vaderlandts: Tot eyndelingh eenige Heeren soo veel te weghe brachten, dat die van Lowits de Mediatie der Koninginne aen namen: Waer op eenighe Articulen ontworpen zijnde, nae Lowits wierden ghesonden, daer men hoope op schepte, dat die by de Malcontenten souden aen genomen werden. Den Moscovisen Czar sat ondertusschen niet stil, maer had wel gewenst, datte Poolen sich wat beter tegens de Turcken hadden gewapent, van welcke kant hy af-gevordert wiert om eenige Steden aen de Nieper aen haer over te geven, benevens een Jaerlijckx Tribuyt; welke Bode neus en ooren wiert afgesneden, en met dese antwoort wegh gesonden: *Dat hy aen een Heydense Hont geen submissie wilde doen, en dat, of hy wel met de Sabel dreyghde, hy hem echter met het Swaert verhoopte te resisteren.* Oock vernam men dit navolgende bedenckelijck schrijven van 't Turckse Hof aen den Casteleyn Czernovicensem:

HEt dacht my goet by dese occasie dat een Pools Edelman na sijn Vaderlandt trock/ aen uw te schrijven, 'k En advisere niet aen alle Poolse Heeren / wijl ick weet zy wijts en zijts van den anderen woonen/ en uwe Doorl. nader onse Grensen resideert: Als den Turckschen Keyser nae Babam/ daer hy oock den Winter over bleef/ gekomen was/ hielt hy aenstonts grooten Krijgsraet / laten de alle Bassaen ende Turckse Magnaten daer toe roepen: Om of het niet best waer de Vrede met Poolen te houden/ en den Oorlogh tegens Moscovien te voeren. Maer 't is na 3 dagen beraetslagings na des Keysers wil besloten/ den Oorlog tegens Poolen onveranderlijck voort te setten/ ende dat men ten eynde van Maij de Turckse Krijghsmacht daer heen sal laten marcheren: Als nu de Poolen / ghelijck zy vast stellen/ overwonnen zijn/ soo konnen zy lichtelijck den Moscoviter ende Duytzen Keyser t'onderbrengen. Den Keyser wil selfs met den Tartarisen Han sijn Leger by-woonen / en den gereetsten wegh op Lemburgh/ en soo op Warzau nemen. Of de Keyser drinckt/ eet ofte jaeght / altijt is de Stadt Dantzich in sijn mont. De Capitan Bassa is geordonneert met een deel Volck na Ongaryen/ en soo na Cracau te gaen. Gesanten zijn gesonden aen den Duytsen Keyser en Moscoviter de Poolen niet by te staen: Soo zy dat doen/ sal 't ghewis haer eyghen ruyne zijn. De Triumph die den Keyser wegens sijn jongste Victorie van Caminiec bedreven heeft/ is onuytspreekelijck. Geloofst mijne onbe- Dri-

driegelijcke woorden/ want ick ben een Christen/ en beleve het Rooms ende Grieckx Geloove. Geloofí gy my niet/ soo is 't met u gedaen/ en 't sal de ruyne van geheel Christenrijck zijn. Sorgt/ bid ick uw wegen de ghekruyste Christi/ voor u Rijck / en acht u ruyne soo slecht niet. Ons Hof weet alles wat dagelijckx by u geschiet/ en hy heeft sijn Spyons by u / hy heeft noch onlangs een Armenier na Warschauw afgesonden/ om uwe raetslagen te ontdecken. Ick bidde nochmaels om Gods wille wilt mijne trouhartige vermaningen niet verachten/ want ick weet al uwe en andere geheymenissen. Sijn Doorl. kent my/ en ick schrijve vertroulijck. Den Keyser beval my te rugh te komen / om een sake te Sarabia na de Moldavise Hospodars doot te verrichten / en ick heb na gedane sake 70000 Rijckxds. na Camnieck aen de Tartaren over gesonden. Het wert den Keyser van sijn Grooten niet wel na-geduyt/ dat hy u niet altemael heeft laten zabelen. Ick bid u sulckx den Koning/ Veltheer en Senatoren te willen openbaren/ en mijn naem daer by te verswijgen. In Podolien sullen met den aenstaenden Herfst 5000 man versamelt werden/ aen welke de Ketens voor de gevangens reeds sijn over-geschickt: Verwacht niet dat men u aenvalle/ maer komt 'er voor/ en tracht de Vkranie weder machtigh te werden/ 't welck u om 't ongetrouwe Volck seer noodigh zal zijn. Sluytelijck wensch ick u van herten/ dat gy dit Jaer geluckige successen moogt hebben.

Constantinopolen verschrickte op gewichtige advijsen uyt Egypten, hoe den rebelligen Bassa van Balsera, gevoeght met de opgestane Arabiers, door behulp van eenen Mingrelli en Geogeani, den Bassa van Arzeron hadde geslagen, en hem selfs gevangen; waer op zy door de Koningh van Persien geholpen, de groote Stadt Babilonien hadden belegert en bestormt, diese in korten tijt, vermits de kleyne besettinge, hoopten te vermeesteren. Te Roomen storf doe den Cardinael Roberti, out 63 Jaer, ende lagen noch verscheyde andere sieck: Daer en tegens verheugde sich den Paus over de Vrede die tusschen Genua en Savoyen door tusschen spraeck van Vranckrijk wiert gemaeckt, waer by Savoyen 4000, en Genua 1500 man van hare Troupen aen den Koningh mosten over doen.

Toen de Corsaren op de rade van Tripoli de Barbaria op brachten 't Veneets Schip de gekroonde Arent, seer rijck, na Cadix gedestineert, soo sloegen d' Italianen daer op vroom, echter mosten 37. gesonde so noch overich, hun met 't Schip op geven: Ten was naulijckx op gebracht, of 't volck van Tripoli murmureerden, segghende dat toen men den buyt in 't Magasijn had gebracht, men hare portie van buyt gelt had onthouden: Te oplopender wiert dit Canaillie, doense wisten so veel Juweelen en kostelijckheydt van de Joden in dit Schip was, en den Bassa noch zijne Ministers haer siende niet te voldoen, vluchten op 't Casteel: Dese rebellige Moren verdeelden sich in twee partyen, d' eene daer af legherden sich voor 't gedacht Casteel, om te beletten dat de selve noch zijne Consorten van daer souden ontsnappen: d' andere hoop besetten het Huys van de Bey; Hy sich belegert en dit swart veelhoofdige Beest vermogende siende, belooft haer satisfactie te geven op hare pretentie: Maer toen 't volck sagh dat dit maer om tijt te winnen was, en van de saecke niet en quam, rotte sy andermael voor 't Huys van de Bey, braken daer binnen, kapten hem den kop af, sabelden oock een Chiaus, een Renegade, zijn Broeder en een Ziel-koper die op de arme Zee-lien schacherden: Dese Moren namen het Cadaver ofte Romp van de ged. Bey, droegen dat voor 't Casteel, en vertoondent den Bassa, maer zijn Hooft wiert op een stock gedragen buyten in 't velt, tot de Moren die haer tot secours waren gekomen: Dan ged. Moren konden niet geloven dat dit het rechte hooft van den Bey was, en deden 't weder na de Stadt brenghen. Terwijl den Bassa dus in 't Casteel belegert was, meenden hy, gelijck oock veele Moren die uyt 't velt en 't Leger hem zijn dienst presenteerden, soo hy haer maer in nam: Dan hier sach hy zijn uytterste ruyne in: Eyndelijck na 10. daghen beleghs en op-roer

vonden

vonden de dienaers van den Baſſa hem doot leggen, 't welck van 't Caſteel luyt uyt-ge-
roepen, opende men de Poort, en 't volck quamen binnen, den Baſſa wiert begraven,en
een ander in zijn plaets verkoren. Aen de Famillien van den dooden Baſſa en den Bey,
wierden yder een Huys met een Tuyn yder tot hun onderhout gegeven: De menigte
van 't gelt, koſtelijckheyt, roof, &c. Zyn geweeſt ontallijck: En toen de Mooren ſe-
ker wiſten datten Baſſa doot was, vertrocken ſy uyt Tripoli weder na hare geweſten te
landewaert in, waer mede allles in ſtilte raeckte. In Duyns arriveerden doe 't Schip
Avanca de Carga van Bantam, doch met ſlechte Ladinghe. Daer teghens namen de
Seeuſe Kapers by na alle Engelſe en Franſe Schepen wegh, die ſonder Convoy voeren,
ja brachten in 8 dagen tijts wel 31 Prijſen in Zeelandt op, daer zy goede Buyt uyt be-
quamen: Daer bovens raeckten 6 Avonturiers onder een Enghelſe Vloot Mallagaes-
vaerders, neffens eenighe Straetsvaerders, met den Convoyer 19 Zeylen ſterck, dieſe
alle op 3 na kregen,en in Zeelant op-brachten. In Spangien wierden dees maent inſge-
lijckx wel 30 Schepen door de onſe opgebracht. Den Franſen Adm. d'Eſtree quam
doe met eenige Oorlogh-ſchepen voor de Bay van Cadix, en dewijl de Spaenſe meen-
den, dat hy daer op de verwacht werdende Silver-Gallioenen ſoude paſſen, ruſteden zy
met 'er haeſt een Vloot van 20 Schepen uyt, daer 7 Hollantſe by quamen, om gemelde
Gallioenen in ſekerheyt te brengen.

MAERT 1673.

NA dat het Parlement van Enghelant 't ſecours van Geldt aen
den Koningh hadde toe-geſtaen/ vielen 'er noch verſcheyde deli-
beratien/ waer uyt men 't ſelve ſoude vinden: En dewijl 't La-
ger-huys beſtondt in 200 Leden/ daer van men ſeyde 70 tot het
Hof inclineerden/ ende de andere recht contrarie/ ſoo wilden de
eerſte 't ſelve tot laſte der Contreyen brengen; d' andere daer en
tegens op de inkomende Franſe Manifacturen en Waren: Ja eenige ſpraken
dat men 't ſelve eerſt behoorden te gebruycken tot betalinge der oude ſchulden
van 't Rijck/ tot reſtauratie van de Kroon: Daer en boven was 't poinct van
de vrye Religie haer ſeer tegens de borſt/ ſulckx dat zy reſolveerden ſijn Maj.
te verſoecken/ het Placcaet daer van in trecken; weſhalven zy haer met die
ſupplicatie na Withal geaddreſſeert hebbende/ de volgende Oratie door haren
Spreker aen den Coningh lieten doen:

GEnadigſten Souverain. Wy uwe Majs. getrouſte en wilvaerdigſte Onderdanen, uwe Gemeente
vergadert in 't Parlament, bedancken voor eerſt (als in alle ſchuldigheydt behoort) op 't alder-
ootmoedigſte en onderdanighſte uw Maj. voor ſoo veel gunſtige beloften en verſekeringen, die
ſijn Maj. op verſcheyde tijden, gedurende het tegenwoordige Parlement, ons heeft ghegeven, dat uwe
Maj. aen ons wilde verſekeren en maintineren de oprechte Proteſtantſe Religie,onſe Vryheden en Ey-
gendommen; welcke gratieuſe verſekeringen uw Maj. uyt uwe groote goetheyt belieft heeft ons noch
particulierder te vernieuwen, in de opening van de Seſſie van het tegenwoordige Parlament: En vor-
der bidden wy verlof, om te repreſenteren, dat wy met alle devoir expeditie in onſe conſideratie heb-
ben genomen verſcheyde ſaken van uw Majs. laetſte Reden aen ons, en voor al de Declaratie, daer in
gementioneert tot Indulgentie aen die diſcreperen (in 't Poinct van Religie) in dato den 15. Maert
laetſt; en wy vinden ons ſelven verplicht u Maj. te informeren dat de penale Statuten in Kerckelijcke
ſaken niet geſuſpendeert konnen werden, als by Actie van 't Parlament: Wy derhalven, de Ridders,
Ste-

Stedelingen en Borgers van u Majs. Huys van de Gemeente, bidden alderootmoedigst u Maj. dat de geseyde Wetten kracht mogen houden, tot dat daer in anders sal voorsien zijn by een Acte van 't Parlament, en dat uwe Maj. gracieuslijck helieft soodanige ordres hier in te stellen, dat geene apprehentie of jalousye magh overblijven in de herten van uwe Majs. goede en getrouwe Onderdanen.

Den Coningh antwoorden haer hier op/ dat dit een saeck van consequentie was/ 't welck hy haer soude laten weten: Ondertusschen was voor de tweede en derde mael 't Biljet van 't geldt / dat aen syn Majesteyt was geconsenteert/ in 't Parlement ghelesen; Maer dit en wilde noch soo niet voort / wijl beyde de Huysen eerst geern een Acte teghens de Cathalijcken wilden hebben / waer by alle Priesters binnen 30 daghen wierden uyt-gebannen: 't Welck zy aen den Koning versoeckende/ antwoorde die/ dat hy haer 't selve toe-stont/ uytgesept die geen die op sijn Gemalinne pasten/ of die in dienst van vreemde Ambassadeurs waren: Doende verbolgens de na-volgende Proclamatie publiceren/ tot hare gerust stellinge:

CHARLES R. Also onse getrouwe Onderdanen/ de Geestelijcke en Wereltlijcke Lords ende Gemeente/ in het tegenwoordighe Parlament vergadert/ by hare ootmoedighe petitie / aen ons hebben vertoont/ hare vreese en apprehentien voor den aenwas en toenemminge van de Paepsche Religie in dese ons gebiet/ te samen met de oorsaecken daer van/ als oock soodanighe remedien/ als zy oordeelen de bequaemste te wesen/ tot voorkominge van soodanighe aenwassende quale; welcke petitie van haer/ wy ernstelijck geconsidereert hebben/ en met groot contentement en satisfactie acceptere en approbere de groote sorge van onse ges. Onderdanen/ de Geestelijcke en Wereltlijcke Lords en Gemeente / in 't Parlament vergadert/ tot de preservatie van de oprechte Religie/ in dit Koninckrijck opgestelt: Tot het welcke/ gelijck als wy alsints tegen gegaen hebben allerhande versoeckingen/ wy voort employeren sullen onse meeste sorgen en suchten tot het maintineren van dien: En derhalven beveelen en commanderen wy strictelijk by dese onse Coningl. Proclamatie alle Jesuyten/ en alle Engelse/ Yrse en Schotse Priesters/ en alle andere/ die ordres ontfangen hebben van de Roomse Stoel/ of by de Authoriteyt of gepretendeerde Authoriteyt van dien/ die niet en zijn in banden van gevangenisse / behalven als sulcke/ die/ onse ingebooren Onderdanen niet wesende/ geobligeert zijn te passen op de Persoon van onse liefste Gemalinne de Coninginne/ en sulcke/ wesende mede niet onse ingeboorne Onderdanen / als by de Wetten der Natien/ ten dienste zijn van de vreemde Ambassadeurs/ dat zy voor den 13. van April naest (Oude stijl) wesende 30 dagen na den dato van dese onse Proclamatie / sullen hebben te vertrecken uyt dit ons Koninckrijk van Engelant en 't gebiet van Walles/ op peene van gestraft te werden/ volgens de Wetten en Statuten van dit Coninckrijck/ tegens haer gestatueert: En om te beter middel te hebben/ om verbolgens te vertrecken/ soo doen wy hier verklaren en publiceren onse verdere wil en behagen/ dat indien t' eenigen tijde/ voor 't eynde van de ges. 30 dagen/ zy of eenige van de selve /komende in eenige Zeeplaets van ons ges. Koninckrijck van Engelant/ of het gebiet van Walles/ en hem aldaer sal bekent maken aen de Magistraet van de Stadt/ of aen andere Officiers van eenige Haven/ dat hy een Priester is/ en dat hy daer gekomen is/ om Scheep te gaen/ en te vertrecken/ dat zy hem gerustelijck sullen hebben te laten vertrecken/ en scheep gaen te verreysen naer vreemde Quartieren / en sullen hem helpen om te vertrecken: En ten eynde dat dese onse Proclamatie te beter mag geobserveert en gehoorsaemt werden/ so beveelen en commanderen wy hier by strictelijck alle onse Luytenanten/ Depute Luytenanten / Commissarisen/ Justiciers van de Vrede/ Majors/ Sherifs/ Bailliuwen / en alle andere Officiers en Dienaers/ wie 't zy/ dat zy circumspect en vigilant zijn/ een yder van haer in hare Ampten / van en na den ges. 13. April naest/ in 't na-soecken en ontdecken van alle sodanige Jesuyten en Priesters als boven geseyt is/ als voorhebben te blijven in dit ons Koninckrijck van Engelant/ en 't gebiet van Walles/ contrary onse Wetten/ en ons Coninckl. believen en beveelen hier in verklaert/ op dat soo de Wetten in behoorlijcke Executie tegens haer mogen gebracht werden: En om te beter te ontdecken alle andere/ dat Paepse Recusanten zijn/ of die te rechte werden gesuspecteert sodanige te zijn/ soo begeeren/ beveelen en commanderen wy verders / dat alle onse Rechters / Barons van de Rechtbancken / Justiciers van de Vrede en Dienaers van de Justitie/ in hare verscheyden Plaetsen niet alleen sullen hebben t' observeren ons wil en begeeren/ hier te vooren in dese geexpressieert/ in al en yder van 't voor-gestelde/ maer dat ook andere onse Wetten in behoorlijcke Executie sullen stellen tegens alle Paepse Recusanten / en sulcke als suspect zijn soodanige te wesen/ om haer spoedig te overtuygen; en begeere dat de ges. Wetten publickelijck sullen geobserveert werden op alle Rechtdagen en Sessien/ over saken van Justitie / en dat men voor ordre stellen/ dat sulcke Paepse Recusanten of suspecte Persoonen / spoedig mogen te recht gestelt/ gehoort en overtuygt werden/ volgens de Wet/ en dat behoorlijck na de Wet geprocedeert magh werden

den

den van tijt tot tijt/ over die overtuygt zijn. En alsoo eenige Priesters mochten gevanghen zijn in ons Koninckrijck/ sonder onse kennis/ soo willen en beveelen wy/ dat alle Scherifs/ Bailiuwen en Cipiers van gevangenissen binnen 20 dagen/ na de Publicatie van dese onse Proclamatie/ sullen hebben te adverteren onsen secreten Raet/ of eenige van haer/ de Naem van sodanige Priesters/ die nu in bewaringe zijn; en by wie/ en om wat oorsake sy gevangen zijn/ ten eynde/ dat wy ordre mogen stellen tot haer Transport/ soo de saeck sulckx sal vereyssehen. Gegeven in ons Hof te Withael/ den 13. dagh van Maert/ in 't 27. Iaer van onse Regeeringe.

Waer op sijn Maj. in 't Parlement komende / recommandeerde haer ernstigh 't Secours van 't Gelt/ dewijl hy sich soo precijs op de saken van de Religie hadde geexpliceert. Over dese Proclamatie staken de Londenaers des avonts vreugde-vuyren aen/ en betoonden allesints groote blijtschap: 't Huys van de Gemeente quam te Withal den Coningh hier over oock bedancken; en droncken verscheyde Santeen op des selfs gesontheyt uyt: Maer de selven dagh soo als 't Parlament weder was vergadert/ besoigneerde men noch over de Religie: Eenighe wilden dat de Officiers en Biechtvader van de Coninginne mede uyt het Rijck ghesonden souden werden; 't welck de selve soo mishaegden/ dat zy geseyt soude hebben/ dat indien men haer de Cathol. Officiers ontnam/ zy insgelijkx alle de Protestantse soude wegh jagen: 't Lager-huys ontwierp oock een Acte/ en sont die aen 't Hooger-huys/ waer by sonder exceptie van eenige Persoonen alle Subjecten des Konings souden verklaert werden/ van haer Charges verballen/ ende haer Goederen geconfisqueert te zijn/ indiense niet en deden den Eed van getrouwigheyt en supremacie/ noch 't Communie van Paesschen hielden: En so zy 't al hielden/ dan te sweeren/ datse geen Transubstantiatie in dat Communie hadden: Hier op recommandeerde haer de Cancelier datse op de Acte van 't Gelt souden acht nemen; 't Welck de Koningh insgelijckx hart voort dreef / doende daer over den lesten deser de volgende Oratie/ om haer 't gevaer by retardement des selven voor te leggen:

MYlords en Edelen. Gy hebt my Gisteren over gegeven een Addres, als zijnde de bequaemste middel om te voldoen en bevredigen de Gemoederen van mijn Ondersaten, welke ik vryelijck en promptelijck toe-gestaen hebbe, ende ick sal van gelijcken sorge dragen, om 't selve te doen volbrengen: Ick hoope van de andere kant, dat Gylieden, Edelen van 't Lagerhuys, oock van uwen 't wegen sult wercken; en ick moet U L. de Memorie ververschen, dat nu by na 5 weken geleden is, dat ik begeerde een Suppliment, en 't welck U L. doen stemden met eenparighe Stemmen, gaf kracht aen mijne sake binnen 't Rijck, en dede vreesen mijn Vyanden buyten 's Lants; maer het schijnende uytstel zedert heeft haer doen hervatten de Couragie, soo dat sy nu tegenwoordich (soo men secht) een Vloot voor de aenstaende Somer gereet hebben, grooter als zy oyt gehad hebben, invoegen dat ten zy het Secours spoedichlijk gedepescheert wert, het alles sonder effecten sal zijn, en de Ruste, de Eere en den Intrest van Engelant sal in gevaer gestelt werden; ick bidde, dat U L. dit druckt in uwe herten, en niet toe-late, dat de vreese en jalousye van sommige ons veroorsaken een onuytvluchtbare ruine. Mylords en Edelen, indien eenich scrupel by u mocht overgebleven zijn, rakende de opschortinge van de penale Wetten, soo beloove u volkomelijck, dat wat in sulckx particulier is geschiet, dat in toekomende 't selve noyt in consequentie noch exempel sal werden getrocken: En alsoo dagelijckx van Uw verwachte een Bil tot mijn Suppliment, so versekere u, dat ik also willich ontfangen en passeeren sal d'andere, die Gy my sult aenbieden, en dienen mogen, om u satisfactie op uwe Gravamina te geven.

Ondertusschen streyden de Engelse door gants Engelandt uyt / (apparent om 't Parlement tot het af-doen van de Acte van 't Geldt soo veel te eerder te doen resolveren) dat de Hollanders dapper ter Zee en Landt armeerden/ sullende teghens de Somer in dienst hebben 76000 man Infanterye / 13942 man Cavallerye/ ende 2000 Dragonders/ om de Franse daer mede af te weeren: Dat zy daer beneffens een Vloot equipeerden / veel grooter als zy noch

opt hadden in Zee gebracht/ welcke binnen 14 dagen soude in Zee loopen/ om de conjunctie der Engelse en Franse Vlooten te beletten: Selfs gaven zy dees na-volgende Lijst van 't Esquadre van Amsterdam uyt:

Commandrs.	Schepen.	Canons.
Vice-adm. Sweers.	Den Olyphant.	78
S. by Nacht de Haen.	Hollandia.	80
Com. J. van Meeuwen.	De Spiegel,	70
Cap. Tho. Tobiasz.	De Goude Leeu,	82
Jan van Gelder,	Steenbergen,	74
Cuylenburch,	Deventer,	70
Volckert Swart,	Amsterdam.	70
Toll,	De Comeet-star.	72
Brouwer,	Calands-oogh.	68
Engel de Ruyter.	Waesdorp.	68
Elsevier.	Zeelant.	68
Bont,	't Wapen van Utrecht,	68
Middelant,	De Getrouwicheyt.	66
Jan Minnen,	De Prins te Paert.	58
De Sitter,	Agatha.	58
Vander Voorden.	De Gideon.	58
Decker,	De Wakende Kraen.	58
Berckhout.	De Eyckeboom.	58
Nassauw,	De Provintie Utrecht,	58
Sweerius,	De Protector,	56
Monnick,	Essex,	56
Jan van Lier,	De Leeu,	52
De jonge Schey.	Tijtverdrijf,	54
Uytterwijck,	't Suyder-huys.	50
Megankge,	Damiaten,	40
Cornelis van der Saen,	Middelburch,	40
Kindt,	Edam.	40
Jan de Jongh,	Out-kaspel.	36
Marot.	Poppenburgh,	30
Hals,	De Haes,	24
Jan Bogatt.	Bommel.	24
Roemer Haeck.	De Postillion.	20

32 Schepen.

BRANDERS.

Jan Jansz. Bout,	Salmander.
Willem Willemsz.	De Brack.
Roseves,	Velserschap.
Grootvelt,	Leyd-ster.
Jan van Kampen,	De Haven van Lymrick.
Carel de Bruyn,	Bergh Æthna.
Cornelis Lock,	Salomon.
Cornelis Bormans,	De Post.
Dirck Claessen,	De Vrede,
Wybrant Barentsz.	De Saeyer,
Pittpott,	't Casteel van Loon.
Brogart.	

Van het Parlament bleef noch al difficulteren over het poinct van de Religie/ selfs wilden zy eenige Heeren/ die Catholijck waren/ mede wegh gesonden hebben: Tot eyndelijck den Koningh siende/ dat na sijn groote instantien tot het af-doen van de Acte van 't Gelt/ niet vruchtbaerlijckx wierdt uyt-gewerckt/ het op-gem. Parlament liet aen-seggen/ dat gesint was haer tegens den 6. April te doen scheyden/ en te prorogeren tot October naestkomende/ dat zy derhalven gem. Acte daer teghens souden vervaerdigen: 't Welck den 5. April geschiet zijnde/ heeft 't Parlament moeten scheyden.

Dagelijckx quamen te Withal groote klachten over de Kapers van Zeelant/ die nau neutrale Schepen lieten passeeren: Hoewel zy somtijts oock ter lager Wal geraeckten door verscheyde Conings Fregatten/ tot beveylinge der Kusten gedestineert: Een Schip uyt Cornwal/ 't geen uyt curieus heydt op 60 graden was geweest/ en veel avontuer had uyt-gestaen/ wiert mede genomen. Daer en tegens vereffende Engelant het different van 't verbranden der Schepen op de Elve/ met Hamburgh/ daer door genietende 35000 pont Sterlings/ op 4 termijnen te betalen/ behalvens datte Rechters de Weduwe Orcen mochten toe-wijsen/ om haer gelede verlies. Den 13. en 15. examineerden de gestelde Commissarisen Monsr. Zas in den Tour/ op 5 interrogatoria: Hier gaf hy seer wel sijn verantwoordinghe in diverse Papieren over/ als oock op verscheyde examinatien: Zy zeyden/ hy was sonder oorlof over ghekomen/ maer toen zy verstonden dat sijn ordre suyver lagh/ hoewel de Engelse veel versterselen daer omtrent uyt-stroyden/ soo quam de saeck eyndelijck in koelte. Milord Peterbourg toog doe met volle commissie na Weenen/ om

het

het Huwelijck tusschen den Hertogh van Yorck ende Aerts-Hertoginne van Inspruck te voltrecken.

De Heeren Sweetse Ambassadeurs arbeyden nu noch even sterk by de strijdende partyen / om haer tot het verkiesen van een Handel-plaetse te bewegen/ en gelijck zy by de Koningen van Vranckrijck en Engelandt dapper aen-hielden / om die tot het aen-nemen van een der 8 voor-gestelde Plaetsen te disponeren/ soo deden zy niet min by haer Ho: Mo: om die Duynkercken te doen ampleeteren ; waer toe zy den 3. deser een seer langh Memoriael ter Vergaderinge in-gaven/ meest behelssende: Dat den Koningh van Vranckrijck op de voorgestelde Plaetsen geen kleyne hoop en gaf, om, na behoorlijck overlegh met den Koningh van Engelant, daer een uyt te verkiesen ; zijnde Engelant daer altijt soo heel afkeerigh oock niet van geweest, om een andere plaetse te verkiesen, indien die even bequaem voor hem was, maer dat den Koningh geconsidereert hebbende, dat alle die Plaetzen seer wijt van sijn Hof af-gelegen waren, oock aen deser zijde meende te vermercken een slappigheyt tot Vrede, weshalven hem (soo gesegt wiert) sijn groote genegentheyt tot Vrede leet was, wijl die plaetse verworpen wiert, die yder even bequaem was: Dat hier oock meer gedefereert wiert aen de vreemde Ministers dan aen de Koningen als Principalen, en aen den yver des Vredes, ja als aen haer eygen welvaert selfs: Dat derhalven de Koningen 't verwerpen van de Plaets en Stilstandt, duyden als een afkeerigheyt tot Vrede ; doch dat zy echter by haer prompte begeerte tot Vrede bleven persisteren, indien van deser zijde diergelijcken yver wiert betoont. Dat de Koningen zeyden, dat hare sake selfs uyt dien hoofde te meer gerechtvaerdigt wiert, door de willige aenbiedinge van Vrede van hare zijde, en de verwerpinge van dien van dese zijde: Maer indien Engelant stip op Duynkercken bleef staen, en hier by haer Ho: Mog: het aenraden van de Ministers der Geallieerden de boven handt quame te houden, voerden zy haer Ho: Mo: te gemoet, wel te willen overleggen de groote toerustingen van Wapenen, die in Vranckrijck als Engelant wierden toebereyt: Versoeckende dieshalven dat haer Hoogh Mog: niet langer wilden af-slaen, om hare Ambassadeurs na de Stadt Duynkercken te senden, &c.

Den 13. dito gaven zy weder een ander Memoriael over / daer in verhalende met seer lange redenen:

De groote genegentheyt der Koningen tot den Vrede: Maer datze billijck oordeelden de redenen wel te overwegen, waer om den Koningh van Engelant van Duynkercken niet konde af-staen: De welcke hy selfs dus uyt leyde ; dat al wat tegens Duynkercken konde werden geseyt, nootsakelijk een uyt dese 3 oorsaken geloofde te wesen, als, de Eere, Bequaemheyt en Veyligheyt: Op 't eerste zeyde sijn Maj. dat hy in den voorleden Oorlogh Principael zijnde, nochtans heeft geacht dat hy sonder ontwaerdinghe van sijn Eere op ghegeven trouwe in een Vyants Stadt Breda konde handelen ; veel onbillijcker meent sijn Maj. dat de Geallieerden dencken, dat hy om die oorsaeck nu anders moet gevoelen. Aengaende de Bequaemheyt, dat Duynkerken voor alle Principalen van situatie even bequaem was, ja voor de Hollanders over de See veel korter als voor de Enghelsen ; insgelijckx konden de Geallieerden uyt hare of haer Geallieerde Landen daer ghemackelijck komen, maer daer tegens was 't voor sijne Ministers seer beswaerlijck op die Plaetsen, die boven 't Spaensche Nederlant leggen, te reysen. Ten derden, wort de Veyligheyt geconsidereert, dat wijl men in

in een vaste plaets komt, men sich te veyliger most houden, en al die geene die de trouw van den Alderchristel. Koningh soo weynigh achten, en vermoeden dat hy 't Recht der Volckeren soo groffelijck konde violeren, dat hy sijn Guarnisoen anders als om haer te protegeren, die daer om te tracteren gekomen waren, soude gebruycken, of men van dese Menschen dan niet most oordeelen, datse geensints ghenegen waren om oock aen gem. Coningh trouwe te houden, hoewel zy een Tractaet met den selven wilden sluyten. Wat nu die Plaetsen, die boven 't Spaens Nederlant leggen, aen-gaet, dat sijn Maj. die soude accepteren, behalven dat het aen de Gesanten en Couriers langer reysen souden zijn, als aen andere Princen, so souden zy oock periculeuser zijn, want al ist, dat sijn Maj. van Engelant van andere Princen haer trouw niet meer twijffelt, als hy wil, dat zy van sijne en Vranckrijkx trouwe souden twijffelen, nochtans wierdt gelooft, dat de Legers in Steden en Dorpen verspreyt, soo exact niet konnen geregeert ende in ordre ghehouden werden, als 't Guarnisoen in de vaste Steden; daer straet-schenderyen en doot-slagen in de Legers veel eer werden begaen ende minder uyt-gevonden: Hy besluyt derhalven, dat soo yemandt acht dat Duynkercken als een wijt af-gelegen Plaets most verlaten werden, meent oock dat sijn Koninckl. Maj. niet minder sijn Eer, sijn en sijn Ministers veyligheyt en bequaemheyt moet gedachtigh zijn, als andere Princen voor de hare schijnen bekommert te zijn. En gelijck sijn Maj. acht dat sijn zaken door Gods gratie niet vereysschen, dat hy soo slechte Conditien in-laet, soo hoopt hy door dese late aen ghemerckte redenen sijn meeninge van alle goede persoonen sou geapprobeert werden, dat hy op een Plaets bleef staen, die alle principale partyen selfs bekenden bequaem te wesen, en die verre veyliger en gemackelijcker is, als eenighe andere daer boven genoemt. Sulckx dat de Heeren Gesanten haer Ho: Mo: versekerden dat het by den Koningh van Enghelandt vast lagh van Duynkercken niet af te staen; en alhoewel Vranckrijck op een andere plaets mocht aen-houden, kon men oordeelen, dat hy om de onverbrekelijcke banden der Coningen hem echter na de meeninghe van Engelandt geheelijck soude voegen: Versoeckende dat haer Ho: Mo: hare raetslagingen met der Koningen Propositie wilden conformeren, en Duynkercken nochmaels tot een Handelplaetse verkiesen, &c.

Hoewel de Vrede noch verre te soecken scheen / kregen gem. Ambassadeurs korts daer aen een Missive van de Secretaris Arlington uyt Engelandt / dat dien Koningh op de instantien van Vranckrijck van Duynkercken hadde afstant gedaen / en Ceulen of Aken aen-genomen / 'tgunt Vranckrijck wilde verkiesen: Graef Tott gaf kort daer aen adbijs / dat den Koningh van Vranckrijck Ceulen had verkoosen; 't Welck d'Ambassadeurs soodanigh verblijden / datse datelijck daer van in haer Ho: Mo: Vergaderinge een Memoriael over gaven; waer op 't volgende geresolveert wiert:

Extract uyt het Register der Resolutien van de Ho: Mo: Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden.

Mercurii den 22. Maert 1673.

IS ter Vergaderinge gelesen het Memoriael van de Heeren Sparre ende Ehrensteen / Extraordis. Ambassadeurs van den Coningh van Sweden / aen haer Ho: Mog: over-gegeven / volgende het selve Memoriael hier na van woorde te woorde geinsereert;

DE Heeren Extraordinaris Ambassadeurs van zijne Koninckliicke Majesteyt van Sweden, gestelt tot de Mediatie, hebben niet konnen nalaten, haer Ho. Mog. bekent te maecken, hoe dat sy met de jongste Post, so uyt Vranckrijck als uyt Engelant brieven hebben ontfangen, waer by sy werden verseeckert, dat, na langh overleg en weer overleg der gesuppediteerde en bequame redenen, om Duynkercken, als plaetse tot een Tractaet, te behouden, of wel eene andere daer voor te verkiesen, ende

de na dat de ſelve redenen heen en weer tuſſchen de Geconfedereerde Koningen zijn over en weer ghegaen, eyndeling ter inſtantie van den Aller-Chriſtelijckſten Koninck men daer heenen over een gekomen was, dat beyde de Koningen tot eene der plaetſen, die haer Ho. Mog. mits het afwyſen van Duynkercken, hadden voorgeſlagen, te weten, tot de ſtadt Geulen, eenpaerlyck hebben geſtemt. De vreugde die de Heeren Ambaſſadeurs daer uyt ſcheppen, konnen ſy nauwelijck met woorden uytdrucken; als wel wetende, dat deſe treffelijcke verklaringe van ſoo een heel Coninckl ijck ghemoet ſeer wel te paſſe komt tot het af doen van de miſverſtanden ontſtaen tuſſchen de ſtrijdende partyen; ende tot het weder om vereenigen van de twiſtende gemoederen der Edele Natien; ende dat die vervolgens veel ſal by brengen tot de herſtellinge van eene vaſte en ſeeckere Vrede. Dieſwegen de Heeren Ambaſſadeurs, gelijk ſy niet genoegſaem met waerdig lof de genegentheyt der Groote Koningen konnen verheffen, die met heel achter-aenſettinge van haer eygen gemak, de volkomen toejuyginge verdienen van alle Menſchen, mits haer ſinguliere faciliteyt ende klaer-blijckelijcke inclinatie tot een Vredes-Tractaet, alſo congratuleren ſy haer Ho. Mog. daer toe van herte, ernſtelijck wenſchende dat ſoo heerlijck werck, 't welk nu een geluckig en gezegent begin ſchijnt te nemen, oock een even gelijck ſucces ende de ſoo ſeer verlangde uytkomſte moge krijgen. Ende gelijck de Heeren Ambaſſadeurs vermenen datter nu niets en ontbreeckt, om niet met den aller eerſte de ſaecke ende het werck ſelfs met allen yver en ernſt te konnen beginnen ende te drijven, alſoo verſoecken ſy op haer Ho. Mog. inſtantelijck, dat de ſelve ſonder uytſtel gelieven te verkieſen hare Miniſters en Ambaſſadeurs gevolmachtigt om te Tracteren ende te konnen ſluyten, wenſchende ende hopende dat het Perſoonen ſullen weſen die den Vrede beminnen; ende dat haer Ho. Mog. de ſelve na de gelegentheyt ende na de circonſtantie van ſaecken en tijden ſodanigh ſullen inſtrueren, dat uyt hunne negotiatie ende vriendelijcke coperatie, voor alle partyen eene eerlijke ſalutaire, en ſeeckere Vrede geluckelijck moge ontſtaen. De Heeren Ambaſſadeurs meenen niet van noode te hebben dat ſy haren dienſt hier wederom aenbieden, aen den welcken ſy ſich al langh hebben opgeoffert; en den welcken vervolgens te doen blijcken ſy haer niet ſullen ontrecken. Hare Ho. Mog. gelieven alleenlijck aen de handt te geven eenige bequame middelen, die den wegh daer toe banen; het zy dat ſy oordeelen ſulcx te konnen geſchieden met by de Koninghen wederom te verſoecken eenighen Stil-ſtandt van Wapenen, of wel yet anders, dienſtig tot de Mediatie, waer inne ſy ſullen oordeelen den arbeydt der Heeren Ambaſſadeurs gevoeghlijck en vruchtbaer te ſullen konnen ſijn; ende ſullen haer Ho. Mog. bevinden, dat ſy in geen gebreecke ſullen blijven, nochte ſich geenſints ſullen ſparen in eenige deelen van hunne oprechten dienſt; maer dat ſy veel eer alles ſullen by ſetten, daer mede den tijdt om ſoo heerlijcken werck ſijnen voortgang te doen hebben, niet vruchteloos voorby loope: Verwachtende hier op een ſpoedige en gunſtige Antwoorde, daer mede ſy deſe aenſtaende dagen, die ſy gewent ſijn te beſteden tot het afvaerdigen van depeſches na Vranckrijck ende na Engelandt, eene proeve mogen van ſich geven van haer opgelegt Ampt, van haren vlijt, ende van hare trouw ontrent dien yver van de herſtellinge der gemeene Ruſte.

P. Sparre. *Ed. Ehrenſteen.*

Waer op gedelibereert zijnde/ is goet gevonden en verſtaen/ dat de Heeren van de Graef ende andere haer Ho: Mo: Gedeputeerden tot de ſaken van de Triple Alliantie ſullen werden verſocht en gecommitteert/ gelijck de ſelve verſocht en gecommitteert werden mits deſen/ om in den naem en van wegen haer Ho: Mo: de meer-gem. extraord. Ambaſſadeurs te bedancken voor de onverdrietighe moeyte/ ſorge en arbeyt die de ſelve door Godes zegen ſo geluckelijck hebben aen-ghewent/ om de Coningen van Vranckrijck en Groot Brittannien t'induceren tot het aen-nemen van een van de Handel-plaetſen/ by de hooge Geallieerden van den Staet voor-geſlagen/ ende voorts te verklaren dat haer Ho: Mog: de voorſz. Handel-plaets mede volkomentlijck aggreëeren/ en daer uyt een goede hoope ſcheppen/ van dat den ſelven Godt een gewenſte uytkomſte tot een verſekerde Vrede ſal geven/ en ſijn Goddel. Majeſt. daer om vieriglijck ſullen bidden/ en niet na-laten alles by te brengen/ dat niet alleen tot facilitatie/ maer oock tot ſpoedige concluſie van de ſelve Vrede ſal konnen dienen/ en ſullen gemeynt zijn binnen korte dagen te nomineren de Perſoonen/ die tot de voorſz. Vredehandelinge van wegens haer Ho: Mo: ſullen werden gedeputeert/ en de gem. Ambaſſadeurs noch wijders verſoecken/ van te willen effectuëren/ dat by de Coningen van Vranckrijck en Groot Brittannien Paſpoort en Saufconduict voor de Heeren derwaerts te deputeren/ voor der ſelver Train/ Bagagie en 't gunt verder daer aen dependeert/ mag werden verveerdigt/ mitſgaders gelijcke Saufconduit voor de Couriers/ die tot het overbrengen der Brieven en depeſches ſullen werden geemployeert/ gelijck haer Ho: Mo: bereyt ſtaen ſoodanigh Saufconduit en Paſpoort te geven/ dat voorts de gem. Heeren van de Graef en andere haer Ho: Mo: Gedeputeerden tot de ſaken van de Triple Alliantie van 't voorſz. Memoriael en deſe haer Ho: Mo: Reſolutie mede ten ſpoedigſten kenniſſe willen geven aen de Heeren Miniſters van den Keyſer/ Coningh van Spangien/ en Churfurſt van Brandenburgh/ met verſoeck/ om ten beſten te willen faciliteren 't gunt tot achiminement en voltreckinge van de voorſz. Onder-handelinge gerequireert en noodigh ſoude mogen weſen: Ende hebben de Heeren van de reſpective Provintien aen-genomen haer ten ſpoedigſten te

ſullen.

ſullen verklaren op de Perſoonen tot bekleedinge van de voorſz. Deputatien t'employeren / ghelijck de ſelve den verderen inhouden van het voorſz. Memoriael/ rakende het Armiſtitium/ hebben over genomen/ om in den haren breeder gecommuniceert te werden: Ende is dien onvermindert noch mede goet gevonden en verſtaen/ dat Coppe van 't voorſz. Memoriael en deſe haer Ho: Mo: Reſolutie geſonden ſal worden aen de Heeren Staten van de Provintie van Stadt en Lande/ van welckers weghen jegenwoordigh niemant preſent is/ met verſoeck/ dat hoog-gem. Heeren Staten ten ſpoedighſten yemant uyt den haren gelieven te nomineren/ om als Plenipotentiaris de voorſz. Vrede-handelinghe tot Ceulen by te woonen/ mitſgaders haer ten ſpoedigſten op het voorſz. Armiſtitium te verklaren.

Dus wierden door de Heeren van de Graef, Raet-Penſionaris Fagel, Morignaut en Bootſma ged. Ambaſſadeurs voor haere aengewende vlijt bedanckt: En de Heeren Beverning, en Renſwoude, wegens Hollandt/ de Heer van Odijck, wegens Zeelant/ de Heer Hayren, wegens Vrieſlant/ en d'Heer Ysbrants, wegens Groeningen/ verkooren/ om voor deſen Staet de Vrede-handel/ als Ambaſſadeurs Plenipotentiariſſen te Ceulen waer te nemen. Toen den 28. deſer den Grave Tott in een Audientie by den Coningh van Vranckrijck ſijn Maj. had aen-ghedient: Dat de Staten der Vereenighde Nederlanden hadden met blijtſchap verſtaen de verkieſinge van Ceulen tot een Handelplaetſe van Vrede: Soo verkoos den Koningh noch dien ſelven avont ſijne Gevolmachtigde tot de Vrede-handelinghe / als Duc de Chaunes / Monſr. Courtin en Barillon: De welcke daer toe een ſeer prachtigen Treyn deden verdaerdigen. Van d' Engelſe zijde quamen mede na Ceulen den Graef van Sunderlant / Jenckins en Williamſon.

Dees tijt quam den Brandenburghſe Envoy Pelnitz in den Hage/ ſollicitorende ſterck om betalinge van ettelijcke 1000 Rijckrds. Van den Grave van Waldeck toogh na Minden/ ten eynde ſijn Keurvorſtel. Doorl. van Brandenburgh ſelfs daer over te ſpreken. Den Secretaris Beaumont reyſde inſgelijckx uyt 's Gravenhage na Coppenhagen/ omme 't gehandelde tuſſchen ſijn Maj. van Denemarcken en de Heer van Werckendam volkomen te perfectioneren. Het varen van 't Packet-boot van en na Engelant wiert doe verboden / en gelaſt dien aengaende nau regard te nemen. In Hollandt wiert mede de groote en kleyne Viſſerye / als oock 't uyt-loopen van Capers / verboden / ten eynde de Vloot ſpoedig te bemannen. Inſgelijckx wiert alle Vaert op Ooſt/ Weſt/ of Noort op-geſchort; en alle die geen die in vremde dienſt waren/ weer thuys geroepen: Noch wiert een yder by Placcaet van haer Ho: Mo: gewaerſchout geen Brandewijnen of gediſtelleerde Wateren uyt te voeren. En den 9. deſer wiert by haer Ed: Gr. Mo: gereſolveert noch een tweeden Twee-hondertſten Penningh te lichten tot Equipagie van de Vloot. Oock wiert een Inſtructie of Reglement voor de Directeurs der Militie gemaeckt/ waer na ſich hadden te reguleren; ſullende voor de betalinghe van de ſelve alle Heere-maenden ghenieten van yder Comp. Ruyters 28 gl. van yder Comp. Dragonders 25 gl. en van yder Comp. Voet-volck 12 gl. De Heeren Staten van Hollandt deden oock publiceren/ dat yder die van haer eenige goederen te leen had / daer van Hulde/ Eede en Manſchap moſten komen doen. Sijn Hoogheyt verboot inſgelijckx het lichten van Salm-fuycken / in ſijn Viſſcheryen van Twintighoeven en de Lage Swaluwe / op ſeer groote peenen. Hare Ho. Mo. reſolveerden doen een Vloot van 48 capitale Oorloghſchepen/ 24 Fregatten/ en een

groot

groot ghetal Branders te doen equiperen; waer toe de respective Heeren van de Admiraliteyten in den Hage ontboden zijnde / ordre kregen / om de selve ten eersten met alle vlijt te doen verveerdigen: Wijl de Koningen van Vranckrijk en Engelant groote preparatien soo te Lant als ter Zee maeckten/ om tegens de Somer met groote macht af te komen. En om de Provintie van Hollant door der Franssen overval te beter te bevrijen / wierdt aen de Nieuwerbrugge de Schans/ die de Franse de voorleden Winter hadden geruyneert/ weder op-gemaeckt. Eenen Fabiaen Willem Roose en den Baron van Ludenhuysen wierden doe in-gedaegt/ hebbende den eersten partye Gelt ontfangen om een Regiment binnen Dantzich te werven/ ende d'andere voor 2 Compagnien. Den Heer Hayren quam mede van sijn Ambassade in Sweden te rugge/en dede aen haer Ho: Mo: rapoort. Oock wierden dees tijt door sijn Hoogheypt de Heeren de Ruyter en Tromp weder gereconcilieert; sullende de Heer Tromp weder als Admirael van Amsterdam in Zee gaen. Insgelijckx resolveerde de Nederlantse Oost-indise Compagnie aen de Participanten uytdeelinghe te doen van 30 per Cent in Obligatien op 't ghemeene Landt. Dewijl de Fransen ende Munsterse Vrieslant seer dreygden / wierdt uyt Hollandt partye Volckx derwaerts gesonden om hare desseynen soo veel mogelijck te verhinderen. Ondertusschen hadden d'onse dees tijdt een aenslagh op Harderwijck / zijnde daer toe uyt yder Compagnie 15 man gecommandeert / onder den Collonel Palm, (in 't voorleden Jaer om sijn brave daedt voor Woerden door sijn Hoogheydt Coll. van 't Regiment de Marine gemaeckt) tot 3000 man toe: Dese wierden tot Amsterdam in-gescheept/ en quamen den 21. deser 's nacht wat lager dan de Stadt onder de wal voor Harderwijck; dan door contrarie wint wiert geresolveert het desseyn tot den naesten nacht uyt te stellen; waer door de Fransen hier van genoegsaem verwittight/ partye Volck daer binnen schickten / sulckx dat d' onse het daer omtrent alles in allarm vindende/ onverrichter saken weder te rug dede keeren. Diergelijken aenslagh hadden partye van onse Ruyters uyt den Bosch / Breda en Bergen op Zoom op eenige Fransen tusschen Maes en Wael/ dan konden door de hoogte der Rivieren daer niet by komen/ sulckx datse weer om mosten keeren. Daer en tegens kregen de partyloopers goede buydt: Een troupe uyt Oudewater ontmoete onderweghen Utrecht een Schip met 1500 Entvogels/ partye Speck/ ende wel 1000 Eyeren/ 't gunt zy te Oudewater binnen brachten. Den 24. trocken insgelijckx uyt Oudewater in 3 Chaloupen 70 man/ onder Capit. Sanderson, 2 Luts./ 2 Vendrichs en 5 Sergeanten; dese rescontreerden by Harmelen een partye van 120 Fransen t'scheep/ waer van zy in 3 Charges meer als 70 ter neder schooten/ daer onder een Lt. Coll. en verscheyde Officieren; waer op de rest quartier gegeven zijnde/ wierden zy/ noch 40 sterck/ daer onder 2 Capts./ 2 Luts. en een Vendrigh / met alle de geroof de buyt te Oudewater binnen ghebracht: Van onse kant alleen den Vendrigh Byvoort gebleven zijnde. Noch wierden door 30 Soldaten van 't Regiment van den Baron de Grijsperre een partye van 86 Fransen by Jooster dam geklopt/ 30 ter neder geschooten/ ende de rest verjaegt. Dierghelijcke Actien vielen daghelijckx omtrent de Posten voor: Als mede omtrent Aerdenburgh/ Sluys ende die Quartieren: Gelijck oock di-

die van Maestricht 't platte Landt rondsom doorliepen / en meest met goede buyt in-quamen. Van Coeverden gingen insgelijckx veel partyen uyt/ die de Bisschopse veel schade deden: Maer eenig Volck uyt Groeningen/ met partye Volck uyt Coevorden / meenende de Bisschopse te Otmarsum te overvallen/ misluckten 't selve/ wijl die daer kondschap van hebbende / haer datelijck tot 3000 man versterckten/ meenende d'onse alsoo te bedrieghen; maer die de ghelegentheydt nader bespiet hebbende / trocken weder te rugh/ sulckx dat dit desseyn te loor gingh.

In Vrieslandt was zedert den schielijcken inval der Fransen groote onrust geweest/ 't gunt soodanige verwerringe hadde veroorsaeckt/ dat daer uyt niet anders te gemoet gesien kost werden/ als een totale ruine; door dien de Regenten door onderlinge dissentien tot soodanighe factien waren vervallen / dat se 2 separate Staets-vergaderinghen hielden: Zijnde dese twist meest gesproten uyt een diffidentie der Ondersaten tegens de Overigheyt: Ende alhoewel sijn Hoogheyt den Heere Prince van Orangie door sijn hoogh wijse directie de oneenigheden tusschen de Regenten en Ingesetenen in Hollant 't voorleden Jaer wenschelijck had ter neder geleyt/ soo was by den Stadthouder in Vrieslandt en des selfs Vrou Moeder dit geluck niet; waer uyt gevolght is/ dat de Oude en Nieuwe Regeeringe yder apart de Souverainiteyt van de Provintie representerende/ d'een tot Leeuwaerden en d'andere tot Sneeck vergaderden/ tegen malkanderen strijdige Resolutien nemende: Derhalven haer Ho: Mog: ende sijn Hoogheyt/ aensiende de groote ongelegentheydt daer de Provintie sich hier door in bevont / eenighe Heeren als Gecommitteerden derwaerts sonden/ ten eynde dese geschillen in der minne te beslechten: Waer op gem. Gecommitteerden na veel moeyten de saeck soo verre hebben gebracht/ datter een Landtdagh wiert uyt-geschreven tegens den 1. Maert/ om de Souverainiteyt alleen te representeren / en vorders alle geschillen by te leggen: Welcke Lant-dagh te Leeuwaerden wierdt geintroduceert met groote magnificentie: Vervoegende sich na de publijcke Gebeden de Stadthouder en de gesamentlijcke Gecommitteerden na 't Lantschaps-huys / gevolgt van eenige Comp. Gardes/ Hellebardiers/ &c. Alwaer de Volmachten uyt de 4 Kameren getreden zijnde in die van Oostergo/ dede de Heer Moleschot een deftige aenspraeck / bysonderlijck specterende op de toestandt des tijdts/ waer op door D: Lalldrager een yverigh gebedt wiert gedaen / om de Goddelijcke zegen over hare besoignien te mogen bekomen: Waer op na eenige deliberatien gem. Heeren weder om afreden na 't Hof van den Heer Stadthouder. Eyndelingh hebben dese Heeren Gecommitteerden na veel moeyten soo veel te weegh ghebracht/ dat dese geschillen ten genoegen van een yder zijn by-gheleyt: Benevens een Resolutie/ om Vrieslant tegens alle Vyanden formidabel te maken/ gelijck geschiede.

Tot Utrecht begosten de Fransen nu de officien te verkoopen; die Raetsheer wilde worden/ most 6000 gulden geven/ en soo na advenant: Inmiddels hielden de insolentien noch niet op / sulckx datte verscheiden Lieden daer van daen weken/ gedeguiseert in Vissers en Boere Kleederen: Dan zy hielden eens partye Mans en Vrouwen aen/ die vertrecken wilden/ de Mans/ na datse die ge-

geplondert hadden / weder in de Stadt jaghende / maer de Vrouwen lieten zy gaen. Eyndelijck hebben zy oock de Heeren Huysen Daelwijck / Sierecke-vecht/ Coninghsveldt / Sluys-oort / Elsenburgh / Swaensfeldt/ Neerbeck/ Messenvecht/ Martenhof/ Petershaghen / Bruynenbergh en veel andere op rigoureuse Executie doen brantschatten. Insgelijcks wierden te Utrecht drie Switzers gehangen/ om datse volgens opbodt na huys wilden keeren ; waer op noch wel 36 van die Natie vertrocken/ hoewel Duc de Luxemburg groote moeyten dede om haer weer te bekomen / so raeckten zy doch alle weg/ en souden in soodanigen geval de 3 eerste hebben moeten volgen.

Voor by Ceulen quam dagelijckx noch veel Volckx van boven/ tot versterckinge van den Mareschal de Turenne : De welcke noch omtrent Soest zijnde/ 't geheele platte Landt van der Marck onder contributie stelde. Ondertusschen gingh 't Guarnisoen van der Lipstadt somtijts in Munsterlandt ravageren/ en haelden veel Palissaden daer van daen/ die zy tot versterking van gem. Stadt gebruyckten. Daer en tegens ruckte den Bisschop van Munster met 6000 Ruyters en 5000 Voetknechten voor 't Huys Ravensbergh/ 't welk hy in een dagh veroverde : Van waer hy datelijck na Hervorden trock. Insgelijckx sont Turenne eenig Volck na Heuxter aen de Weser / 't gunt zy in het kort bemachtigden. Zy meenden Lipstadt mede te overrompelen/ dan wierden met verlies afgewesen. Maer de Keyserse en Brandenburgse Troupen/ noch in 't Hildesheymse Gebiedt leggende / brachten die Stadt groote vreese aen / wes halven zy haer dapper op haer hoede hielden : Turenne die nu een vrije pas door Heuxter over de Weser hadde / naderde met sijn Armee daer na toe / om / in ghevalle van attacque / gem. Stadt te secoureren. Inmiddels sprack men seer sterck van Vrede / waer toe men sagh dat verscheyde Vorsten arbeydeden : Want Sweetse/ Osnabrugse / Hanoverse / Wolfenbuttelse ende Nieuburgse Gesanten reysden heen en weder door Lipstadt / soo na den Keurvorst van Brandenburgh/ als na Turenne : Selfs gingh den Nieuburghsen Envoy Straetman naer den Koningh van Vranckrijck / om een Accoort te ontwerpen: Doch daer van hier na meerder.

Van een andere kant sag men d'Ongarise Rebellen noch al tegens den Keyser woelen : d'Eene tijt scheenen zy ghedempt/ en dan quamen zy weer als een Blixem op-beuren : 't Welck geviel als de Rebellen door een Nederlaegh ghedwongen zijnde sich onder der Turcken protectie te begeven/ de Keyserse/ wanneer zy 'er minst om dachten/ weder schielijck overvielen : Tot dat zy eyndelijck siende sonder vreemde hulp het niet staende te houden/ haren Generael Paulus Schepesy na 't Turckse Hof af-sonden : De welcke naer verscheyde instantien by den Primo Visir Audientie hebbende/ den selven uyt den naem van de Rebellen gheheel Ungaryen en Croatien presenteerden / soo hy wilde ; Als nu den Primo Visir vraegde : Hoe wijt haer Jurisdictie was, en hoe veel Sterckten zy besaten : Antwoorde Schepesey : Dat zy wel geene Stercktenin hadden, maer in 't korte verhoopten met hulpe der Sevenbergers en Turcken, in een overval niet alleen geheel Ongaryen, maer selfs des Keysers Erf Landen te overwinnen, en onder het Turckse Gebiet te brengen. Waer op den Primo Visir erhaelde : Dat zy Rebel-

len klaerlijck haer trouloosheyt betoonden in tegens haer Keyser op te staen: Dat sijn Keyser haer geen hulp sou doen, maer door gheheel Sevenbergen en de Turckse Frontieren laten afkondigen, dat sijn Ondersaten al dese vluchtende Rebellen uyt 't Turckse Gebiet souden doen gaen, of die 't selve niet wilden gehoorsamen, gevangen nemen, en aen haren Keyser overleveren: Want dat het des Grooten Heers intentie was, den Vrede met den Duytsen Keyser wel te onderhouden. Voegende op 't lest daer noch by / Schepesy staet af, staet af, want dese droomen sullen naderhandt wel verydelen. Men geloofde/ dat dese afkeerigheyt der Turcken sproot/ om dat den Koning van Persien met eenige rebellige Bassaen omtrent Babylonien haer veel spul maeckten: Van d'andere kant door d'Oorlogh met Poolen ende Moscovien; Ock wegens de Cosacken onder Dorosensko, die 't Turkse Hof had laten weten/ dat indien hy geen Secours kreegh / hy andere gedachten sou moeten nemen: Sulckx dat zy sigh niet gaern met den Duytsen Keyser in Oorlog souden in-gewickelt hebben. Maer ondertusschen kregen de Rebellen in Ongaryen by na altijt de Nederlaegh.

Daer en teghens weende Weenen van droefheydt over 't verlies der Keyserinne/ die den 11. deser 's nachts tusschen 3 a 4 uren storf: Hebbende 8 dagen sieck geweest door een Catarren op de borst / daer een continuele Koorts onder speelden: Zy storf met afscheyt van den Keyser ende 't gantse Hof / als mede van haer eenige Dochter d'Aerts-hertoginne / alle de Hof-Dames en Raetsheeren (die haer in haer Testament hadden geassisteert): En particulierlijck nam zy den adieu van al haer Huysgenoten/die zy een voor een wist te noemen/ tot de minste toe: Na haer doot is zy geopent / en bevonden Enceinte d'un Enfant male avance dans le 5. mois: 't Welck de bedroefheydt vergroote. Den Keyser toogh strack na Nieustadt/om daer tot de Rou-kleederen souden vaerdigh zijn / te verblijven. Den 25. was mede te Wurtzburgh begraven het Lijck van Cur-Ments/daer den Jesuyt P. Mohr een Lijk-predicatie op dede.

Te Warzauw quamen den 21. deser van Wiasdow des Rijckx Officieren / zy deden rapoort aen den Coningh/ en leyden hare reverentie oock by de Coninginne af: Hier na zijn in der Senatoren Stove of Raet-kamer mede ter Audientie gekomen des Croons Officieren van des Rijkx Armee: Hare aendieningen bestonden al in vry veel puncten: Maer den Orateur voegde haer wel beleefdelijck toe/ de daden dier Veltheeren welcke sich soo heerlijck ghedragen hadden; en dese roemden hy seer / maer die haer wat koeltjes achter aen hadden ghehouden/ gaf niet meer dan een tamelijck verwijt / 't gunt soo diep voor een eerlijck gemoet krenckte; evenwel zy wierden alle met een strijck-stock bedanckt/ want de tijt en lagh niet om meerder onlust onder de Poolse Grooten te maken: Men gaf goede hoop tot Eendracht. Van terwijl raeckte het Ys van de Wijssel aen 't gaen: By Thoorn sagh men niet alleen veele Landen onder; dan 't was de gantse Wijssel langst als een Diluvie/ self tot Broensberg/ Meeuwe/ en in de Neeringe/ daer veel Menschen en Beesten verdroncken.

Te Roomen storf doen den Cardinael Borromeo / van Milanen / en eerste Creatuer van den Paus; was maer 2 Jaren Cardinael geweest / en 56 Jaer out:

out: Yder beklaeghde hem / 't gunt geen wonder was/ want noyt liet hy yemant/ die wat met hem had te verrichten/ ongetroost van hem gaen: Hy liet den Paus na een schoon Horologie / ende yder Cardinael een uytnement stuck Schilderye. Des Paus Suster 78 Jaer out/ begaf oock de Wereldt. De Paus daer en tegens wiert den 11. deser 84 Jaer/ en even onvermoeyt. De P. P. Jesuyten siende dat haer Kercke om 't prediken van eener te veel wiert na gelaten/besnoeyden dat werck/en trocken hunnen stouten Prediker binnen. Een Monnick van Ravenna/ dat een valse Munter was/ bracht men te Romen: Een ander uyt Poolen / genaemt Coenraet Oleshinsky/ die veel Landen doorwandelt hadde/quam eyndeling in Engelant/daer hy (veel Menschen bedrieghende) de naem van Michel Kis / den Ongaer aen-nam; sijn bedrogh quam eerst te Cambrids in d'Universiteyt uyt / daer hy valsche Brieven vertoonende/ de Doctoren haer zijner beklaeghden: 't Was waer / den Coningh had aen den rechten Michel Kis/ den Ongaer/ en Slaef in Barbaryen/ voorschrijvens verleent / maer aen dese niet: Dies hy hoorende sijn bedrogh ontdeckt/ gingh een uur van te vooren deur; en Lord Arlington kreegh authorisatie dese valsche Papieren in te vorderen.

Het begost sich tusschen Spangien en Vranckrijck niet anders als tot een Oorlogh te laten aensien: De Cathol. Koninginne van dede aen de Fransse Gesant bekent maken: Dat haer Maj. sich beklaegde over het beslaen van soo veel Landen en Goederen van haer Onderdanen, onder andere die van den Graef van Marcin, de welcke hy in Vranckrijck hadde, om dat hy in den Optocht na Charleroy was gheweest: Waer over zy verklaerde dat dit een Rupture van de zijde van Vranckrijck was. Daer op volghden een generale dispositie van den Spaensen Raedt / dat men daer over was geobligeert door haren Ambassadeur te Parijs den Coning te laten voordragen: Dat hare Maj. eyste reparatie van een infractie tegens de Vrede, die soo klaer en manifest was, en geschiet op een rechtvaerdigh pretext, dewijl Spangen haer Benden aen de Staten Generael volgens het Tractaet hadde geleent, waer uyt genoegsaem bleeck dat Spangien geen oorsaeck socht om met Vranckrijck te breken, en genootsaeckt was haer Ho: Mo: t'assisteren, &c. 't Gunt oock den Grave de Monterey punctuelijck volghens ontfanghen ordre tot conservatie van de Vrede had geobserveert. Den Eng. Ridder Godolfin dede door sijn Intrede te Madrid/ en had by den Coningh en Coninginne gehoor: Tracterende nader hant den Marquis Castromonte/ Maior Dome van de Coningin / en Inleyder der Ambassadeurs: Hier wiert over Tafel gedroncken de gesontheyt van de Coningen en Coninginnen van Spangien / en Engelant.

Het rooven en steelen der Schelmen was in Brabant onuytsorkelijck; zy plonderden binnen Brussel diverse Huysen / oock de Mantels van de Persoonen soo ter Kercke ginghen. By Vilvorden wiert door de Provoost en 2 van sijn gasten een Dief gevangen: Dan om dat het laet was/brachten zy hem in een Huys aen de weg; waer dat hy wat geseten hebbende/ na een Mes vraegde/ om Taback mede te kerven: Ondertusschen den Provoost met sijn gasten vermoeyt/ vallen in slaep/ vergetende 't Mes van den Dief weder te eysschen/

dus valt hy op haer aen / en snijt 'er alle 3 den hals af. Te Brussel storf den Heer Peter Rosa, President van de Spaense Maj. Hy was geweest een Man van groote geleertheyt en verstandt/ in veele Talen kundigh / doch meest in de Grieckse/ daer hy soo grooten affectie toe hadde / dat onaengesien de Griecken in 5 Talen hebben geschreven/ sijn hoogen Ouderdom niet af-liet/ sich te voorsien van by na alle Grieckse Boecken/ die in Europa waren te bekomen/ ende dat in alle faculteyten. Den Graef de Monterey stelde alle goede ordre op sijn Militie en Frontieren/ tegens de Fransen: De welcke in Luyckerlandt noch dapper de meester speelden: Want den Gouverneur van Charleroy nam dees tijdt Couvenes en andere Luyckse plaetsen in: Doende de Besettinghe/ bestaende in Boeren/ met witte stackjes daer uyt trecken / met bedreyging indien hy haer weder in eenige vaste plaetsen vondt/ hy haer soude doen op-hangen: Willende insgelijckx voor 20 Soldaten/ soo daer voor ghebleven waren/ van yder 17 Pistolen hebben: Van hier ruckten hy na Thuyn/ en hoewel hy maer 24 uren tijt gaf/ om haer te bedencken/ so most hy eyndelijck af-wijcken. In 't begin deser Maendt trocken partye Spaense Ruyters onder den Grave van Merode in Kalkar / zijnde de eenigste plaets die Kur-brandenburgh noch in 't Landt van Cleef toe-quam/ hebbende een tamelijck sterck Kasteel: Van waer zy op de Franse dagelijckx goede buyt maeckten / en sloegen eens 2 heele Compag. Franse Ruyters tot Hoem in route: Wanneer zy noch 500 Voetknechten onder den Heere Mensagne tot secours kreghen: Derhalven de Franse daer omtrent veel Volckx versamelden / om gem. Plaets te attacqueren: Maer de Spaense siende de plaets niet houbaer/ hebben de selve verlaten/ en zijn met al haer Volck in 't Spaens Gelderlant weder te rugh gekomen.

In de voorleden Maendt ontmoeten tusschen Tessel en 't Doggers-sandt 8 Vissers van Huysduynen een Schotse Kaper bemandt met 5 gotelingen/ 2 bassen en 32 eters; hy wiert strackx van een Visser op-geeyst / dan weygerende/ wiert aenstonts van een andere overseylt / dat wegh sonck: De Schotten die 'er op waren/ vielen strackx in de Boot/ en poogden noch gewapender hant de voorsz. Vissers te enteren; dan wierden soo onthaeldt / dat 6 man wierden gedoot of verdroncken/ en de rest gevangen: Waer na dese Vissers met glorie binnen Tessel zijn gekomen / achter uyt voerende de Prince en Engelse Vlaggen/ doch de Prince Vlagh boven. Tot vreugde van veele Coopluden / kregen de Spaense den 19. deser te St. Lucar hare Gallioenen met Silver binnen: Hare Ladinge was als volght:

Voor de Koninck 1781028 st. van achten.
Noch twee kassen met Paerlen en Esmerauden.
Noch twee kassen met Silver beslaghen, waerdich 3888 Patacons.
Noch in naem van Crusada 380000 Patacons.
Voor particulieren dat geregistreert is daer van de Koninck 10 per Cent trecken moet 16731233 Patacons.

Noch aen Coopmanschappen voor 2550000 Patacons.
Behalven 't gunt buyten het Register daer in is geweest.
Werdende by Spaens-handelaers uyt Spangien geschreven dat de gantsche Ladinghe omtrent 80000000 gl. wert geschat.

Den Koningh van Vranckrijck prepareerde sich nu geheel tot d'aenstaende Velt-tocht/ de Rendevous was by Rijssel: Alwaer den Koningh selfs een Leger

ger soude commanderen / stellende daer toe tot Generael: Den Hertoghe van Orleans. Tot Lut. Generaels / Duc de Roannez of la Feuillade, den Marquis de Rochefort, Comte de Lorge, Duc de Duras. Tot Velt-marschalcken / den Ridder de Loraine, Comte de Vaubrun, en Comte de Montal. Den Prins van Condé soude een Leger in Hollant commanderen: En Duc de Luxemburg alleen sijn Lt. Gen. zijn: De Velt-marschalcken Marquis de Choiseul, en Sr. Magalotti: Duc d'Anguin soude dienen onder de Prins van Condé sijn Vader. Den Marschal de Turenne commanderen het Leger in Duytslant. Duc de Navailles in Lottaringen: En Comte de Guadaigne soude in 't Lant van Aulnis op-passen/om 't landen der Franse Vyanden te beletten. Als den Coningh in sijn Raedt op een Vrijdagh was gegaen/ ontboot aldaer de Coninginne / haer aen-dienende/ datse alle Spaensche Dames van haer most laten vertrecken / ende mede alle Spangiaerden / wijl al voor 18 maenden van hare quade intentien wel was verwittight geweest: Dat sulckx nu om 't intrest van sijn Staet most wesen/ vermits de gedurige advijsen die zy af-schickten naer Spangien teghens sijn dienst / en daer om geresolveert was haer na Spangien te laten gaen: Als de Coninginne hier op begost te schreyen/ seyde sijn Maj. datse dat alsoo most op nemen als een geheel noodige sake voor sijnen Staet: Ende om haer van alle vermoeden te ontloffen / toonde den Coningh haer 8 Brieven van dese Spanjaerden/ waer in zy advijsen van importantie aen 't Spaense Hof hadden ghesonden/ en speciael van la Signora Molina: Aldus en bleef 'er geene Spaense meer als een Cordelier / die Biechtvader van de Coninginne was / ende by deselve wiert noch een Compagnon gestelt. Seker Fielt quam doe by den Medicus Pilon, versoeckende hem particulier te spreken: Die hem in latende komen/ eyscht de Fielt 200 Pistolen; maer hy daer over schreeuwende/ wort van den Schelm doorstoken / gelijck oock de Soon / die sijn Vader te hulp quam: Dan hy wiert wel haest gevangen/en voor 't Huys van ged. Pilon geradbraeckt. Diergelijcken voorval gebeurde mede aen een andere Medicus/ doch soo bloedigh niet: By hem quam een Courtisane/ die hem in sijn Kamer wilde spreken/ waer zy soo dra niet gekomen was / of wierp haer op sijn Bed/seggende/ soo hy niet datelijck 50 Kroonen gaf / te sullen roepen / dat hy haer wilde verkrachten; 't welck hy/ om de schande te vermijden/ dede. Monsr. Tellier liet doe 3 Mannen van bewindt vatten/ die met sijn Zegel na te conterfeyten/ den Koningh by de 40 Mill. hadden schade gedaen: Want ged. Tellier verklaerde/ dat sijn Signet soo curieus was na geconterfeyt / dat hy 't voor 't zijne naeulijckx had durven ontkennen/ maer 't geschrift betuyghde genoegh de valsheyt. De Franse hadden 't dese tijt seer druck van een Accoort met Chur-Brandenburgh/ en waren daer over soo op-gheblasen / datse geloofden/ als 't selve voltrocken was/ de Hollanders haer om Vrede souden komen bidden: Waer toe zy spargeerden dat de Koningh van Vranckrijck haer den Vrede soude accorderen op dese Conditien: Dat zy aen den Koningh souden af-staen al haer Plaetsen in Brabandt, als Breda, den Bosch, Maestricht, Bergen op Zoom, &c. met Schencken-Schans, en dan een vrye passagie over den Rhijn, benevens noch 10 Mill. aen gelt, voor de onkosten van den Oorlog, oock de vrye Commercie in Oost en West-Indien, mits dat den Koningh haer de 3 geconquesteerde Provintien soude weder geven. En

voor dese Hollantse af-gestane Plaetzen meenden zy van de Spaense te wisselen Camerijck/ Aire/ St. Omer/ Mons/ &c. Sulcx dat het dan een generale Vrede soude zijn. De Conditien/ die den Coningh van Engelandt meende te consenteren/ zeyden zy/ waren dese: Eenighe advantagie voor sijn Onderdanen in de Indien; de Eer van de Vlag; en eenige erkentenisse voor de Haring-vangst. Maer de Franse souden 't licht soo wel gehad willen hebben. Daer en teghens dachten sommige in Hollandt dat Vranckrijck sich wel met Maestricht alleenigh/ als 't op een Vrede-maken quam/ soude hebben laten genoegen/ mits al de geconquesteerde Plaetsen restituerende. In 't France Comte ontstont dees tijt een gevaerlijcke oproer/ door dien den Marquis de Listenois / sustinerende dat het selve Landtschap door een ingebooren most gegouverneert werden/ sich tegen den Spaensen Gouverneur Don Hieronimo de Quignones op-wierp/ poogende daer toe de Inwoonders door veel beloften aen sijn zijde te trecken; maer de Gouverneur de gevaerlijckheyt van de saeck in-siende/ bracht datelijk soo veel Volckx op de been / dat hy gem. Marquis daer mede gants verjoeg/ sulckx dat hy hem in 't Frans ghebiedt most begeven: Alhoewel de Franssen wel gehoopt hadden dat zy in dit Troubel-water yets souden ghevist hebben/ soo mosten zy oock sien dat de Switsers dese Provintie (op Spangiens versoeck) in hare bescherminghe namen/ en hare Landtsluyden in Fransen dienst tegens de Hollanders thuys ontboden.

APRIL 1673.

DE Heeren Sweetse Ambassadeurs quamen den 5. deser haer H: Mo. notificeren, dat den Koningh van Vranckrijck hadde geresolveert de Stadt Aken voor Ceulen tot een Handel-plaetse te verkiesen, om dat 't Regiment van den Marquis de Grana daer in was; van de welcke den Hertog van Luxemburg Brieven hadde geintercipieert, waer by den gem. Marquis in die Stadt langs de Poort, daer hy de wacht hadde, noch 2000 Ruyters meende te brengen: Weshalven hy gelijck oock de Koningh van Engelandt hare Ambassadeurs in die Stadt niet konden betrouwen, noch de selve voor een Neutrale Plaets aen-siende, so lang 't selve Regiment daer noch in verbleef: Des versochten gem. H. Ambassadeurs haer Ho: Mo: dat de selve daer heen geliefden te arbeyden, dat de Stadt Ceulen van 'tselve Regiment bevrijt mocht werden. Op het welcke haer Ho: Mog: hebben toe-gestaen hare Ambassadeurs Plenipotentiarissen nae Aken te laten af-gaen. Insghelijckx wierdt den Heer Renswoude van den Koningh van Vranckrijck gerefuseert tot een Plenipotentiaris, dewijl hy hem voor sijn Onderdaen achte, alsoo in 't Sticht Utrecht was gebooren. Inmiddels was by den Staet een Missive gecouchcert, om met een Trompetter na den Koningh van Engelant te laten af gaen, ten eynde sijn Maj. te bedancken voor de acceptatie van de Stadt Ceulen tot een Handel-plaetse: En met eenen aen sijn Maj. aenbiedinge te doen van een Cessatie van Wapenen: Maer gem. Trompetter wierdt op-gehouden op eenige consideratien van de H. Sweetse Ambassadeurs; meenende haer Exell. dat het af-senden van

deſe Miſſive al te grooten jalouſye aen den Koningh van Vrankrijk ſoude geven, als of men daer door deEngelſeKroon ſoude ſoeken van hem af te trecken. Doch de Heeren Ambaſſadeurs ſchreven daer over aen den Koningh van Engelandt met communicatie van haer Hoogh Moogende: Gelijck zy oock by den Coningh van Vranckrijck door den Heer Sweetſen Ambaſſadeur tot ſulckx yvrigh deden arbeyden: Waer op gem. H. Ambaſſadeurs op haer af-geſondene Miſſive aen den Koningh van Engelandt antwoort bekomen hebbende, 't ſelve door dit na-volgende Memoriael in ſubſtantie, den 18. deſer hare Ho: Mog: notificeerden:

DAt de Heeren Ambaſſadeurs / op 't geen zy met communicatie van haer Ho: Mo: nae Engelant hadden overgeſchreven / van den Koningh tot antwoordt hadden bekomen; Dat hy wel hadde gewenſt dat haer Ho: Mo: ſtrackx na de aenkomſt der H. Ambaſſadeurs de voorgeſlagen Ceſſatie van Wapenen hadden aen-genomen / maer dat nu oordeelde / de ſelve buytens tijts komt. Dat oock uut en bleeck / dat ſodanige Ceſſatie / aen ſekere Conditien noch gebonden en gelimiteert / eenige kracht kon by-brengen tot bevorderinge der Handelinge van Vrede; dat oock de Conditien daer by vervat / niet aen-nemelijck waren / ſoo ten reguarde van de tijt als maniere / alſoo de tijt daer in ſodanigh wort gereſtringeert dat den Stilſtant by na ſich ſoude komen te eyndigen al eer de Gevolmachtighden ter plaetſe van de handelinghe ſouden konnen t'ſamen zijn ghekomen; dat de diſtinctie die voor-gheſtelt wiert van waer de Stilſtant ter Zee te doen beginnen en eyndigen / de Hollanders voordeeligh / ende de Engelſe ſchadelijck ſou weſen / en ſoo voorts. Waer over de H. Ambaſſadeurs niet weynigh verſet / en bekommert dat daer door de fondamenten van den Vrede mochten verydelt werden / oock vreeſden dat het overgroot gewelt der Legers en Scheeps-Vlooten deſe Republijcke ſouden overſtelpen / al eer de Vrede-handelinge ſijn begin nam. Dieſwegen zy ſiende geen bequamer middel / om 't pericul te vermijden / en op dat het Vrede-werck geen dwarſgangh krijge / als een Stilſtant van Wapenen / geen beter remedie wiſten / als dat een van haer na Engelandt eens ſoude overſtappen / om den Koningh op de beſte maniere te bewegen tot bewilliginge van een onderlingen Stilſtandt; met aenſchrijvens ondertuſſchen aen den Sweetſen Ambaſſadeur in 't Franſche Hof / om met ghelijcken yver tot dien eynde te wercken / niet twijffelende of den Koningh van Engelant daer toe overtuygt zijnde / ſal inſgelijckx den Alderchriſtel: Koningh tot 't ſelve weten te induceren. Doch op dat zy ſich ſouden moghen belooven van een gewenſt ſucces / verſochten zy dat de conditien wat ruymer mochten weſen / als volgt / de welcke zy hoopten hare Ho: Mo: goet en billick ſouden oordeelen;

1. Dat den tijt der 2 Maenden, gedeſtineert tot een Stilſtant, ſijn begin neme van den dagh der Publicatie, en van die ure af gerekent werde.

2. Dat de limitatie ter Zee ten minſte ſich ſtrecke tot de Caep van St. Vincent, of tot de engte van Gibraltar; en dat den tijdt van Stilſtant der Wapenen ſijn begin neme in de reſpective plaetſen op ſekere dagen of weken, van den dagh der Publicatie af te rekenen, omtrent op ſoodanigen voet, of oock korter ſoo het doenlijck is, als by het Tractaet van Breda, na de diſtantie van yder plaetſe vaſt geſtelt is; dat die oock niet eyndighe of expirere ten zy na verloop van 2 volle Maenden, gereeckent van den tijt dat op yder plaetſe den Stilſtant effectivelijck ſal weſen genotificeert, ſoo dat van den netten tijt af der notificatie, de uytrekeninghe der 2 Maenden, na de diverſiteyt van plaetſen precijs ſal moeten vaſt ſtaen, en de continuatie van dien ſonder infractie geobſerveert werden.

3. By aldien het de Koningen mochte believen de tijdt van de prolongatie des Stilſtandts te ſtellen aen het goet vinden der Mediateurs, invoegen dat hun na expiratie der voorſz. 2 Maenden, of wel ſoo wanneer die ten eynde beginnen te loopen, vry ſal ſtaen dien Stilſtant ſo wijt te extenderen als de bevorderinge van de Vrede-handelinge ſal ſchijnen te vereyſſchen, wenſchen de H. Ambaſſadeurs te weten, of haer Ho: Mo: niet ſouden konnen goet vinden voor oyt haer conſent daer toe te verleenen?

4. Dat ſtracx na de notificatie van dat de Koningen eenparig ſullen hebben bewilligt in de Stilſtant van Wapenen, of wel den dagh der Publicatie noch niet mochte weſen beraemt, de Commiſſie-vaerders, die men Capers noemt, ſullen werden belet zeyl te maken en in zee te loopen: En ſulckx op dat de veyligheyt van de Zee, geduyrende den Stilſtant op alle mogelijcke maniere werde bevordert.

Op ontfangh van deſe verklaringe verbonden ſich de H. Ambaſſadeurs dat zy alle vlijt ſouden aenwenden / om haer wenſch te mogen machtigh werden; vertrouwende dat haer yver haer Ho: Mog: niet onaengenaem ſal zijn: Onder verſoeck dat haer Ho: Mo: hun Reſolutie daer over by gheſchrift de H. Ambaſſadeurs ſonder vertoeven geliefden deelachtigh te maken / op dat zy met Godts hulp hun aenlegh ſpoedig tot een gewenſt eynde mochten brengen.

Haer Ho: Mog: hebben haer dan den 19. deſer daer op dit volghende in ſubſtantie tot antwoort gegeven;

Dat

Dat haer Ho: Mo: met de Heer Cramprick, Keyserl. Resident, (de Extraords. Envoyees van den Koningh van Spangie en Churfurst van Brandenburgh absent wesende) geconfereert hebbende, de H. Ambassadeurs hooglijck bedanckten voor haer continuele sorge, arbeyt en moeyte om desen Oorlog aen een zijde te leggen, en particulierlijck dat gem. Ambassadeurs de goetheyt wel wilden hebben, van een van haer E. een sware en penible reyse na Engelandt te laten doen; wesshalven haer Ho: Mo: verklaerden wel te vreden te zijn: Eerstelijck, dat den tijdt van 2 Maenden tot de Stilstandt gedestineert aenvanck sal nemen van den dagh van de Publicatie af, welke so haest doenlijck, immers binnen 14 dagen, na dat de voorsz. Stilstant was geaccordeert, sou moeten gheschieden, en dat gedurende dien tijt geen Ingesetenen, noch Koopmanschappen of Waren uyt yders Landen in malkandersn Gebiet sonder Passeport souden mogen komen. Dat oock geen Schepen of Vlooten van Oorlogh naer des anderen Kusten souden mogen verseylen, en dat niet alleen desen Staet, maer oock des selfs hooge Geallieerden hier in souden wesen gecomprehendeert. Ten anderen, dat de Limiten van de Stilstandt ter Zee souden werden geextendeert tot de Kaep van St. Vincent, of de Straet van Gibraltar, ende dat de voorsz. Stilstant in de respective Plaetsen na haer gelegentheyt sal beginnen, als in 't Tractaet van Breda, en niet eer eyndigen dan na 't verloop van 2 volle Maenden, te beginnen van den dagh af, in de welcke de voorsz. Stilstandt in de respective Plaetsen heeft moeten aenvanck nemen. Ten derden, dat soo haest bekent sou wesen, dat hoog-gem. Koningen de voorsz. Stilstant hadden geconsenteert, aen de Oorlogschepen en Commissie-vaerders soude verboden werden zee te nemen, schoon de dagh van de Publicatie noch niet soude mogen vast gestelt wesen, mits dat het aen de zijde van op-gem. Koningen mede geschiede. En wat belangt de voorslagh by de H. Ambassadeurs gedaen, dat in gevalle de hoogst-ged. Koningen souden konnen goet vinden den tijt van de prorogatie van de Stilstant aen haer Exell. te defereren, soodanigh, dat de selve na 't verloop der 2 Maenden, of so wanneer die souden mogen staen te extirperen, de selve souden mogen prorogeren tot so veel langer tijt als 't succes der Tractaten soude schijnen te vereyschen, haer Ho: Mo: als dan van nu af daer in souden willen consenteren, de selve daer op moeten verklaren, dat zy 't voorsz. poinct aensien als een sake van importantie, en waer op sonder voorgaende kennis en Resolutie van de H. Staten der respective Provintien, oock sonder participatie en interventie van de Hooge Geallieerden van desen Staet, niet finalijck kan werden geresolveert, en dat dienvolgende de positive antwoordt daer op te geven, moet zijn van meerder longueur. Dat haer Ho: Mog: niet te min meer-gem. H. Ambassadeurs versekerden, dat desen Staet aen haer zijde omtrent al 't gunt tot acheminement van een goede en versekerde Vrede soude konnen dienen, geerne soo veel sou contribueren, als van haer in redelijckheyt gevergt, of van een Vredelievende Staet verwacht soude konnen werden, en daer om over 't voorsz. 3. poinct, nader souden schrijven aen de H. Staten van de hoogh-gem: Provintien, en met de H. Ministers van hoog-gem. hare Geallieerden in conferentie treden, niet twijffelende of de meer hoogh-gem. H. Staten so wanneer de selve souden vernemen, dat de hoogst-ged. Koningen daer toe inclinatie hadden, en dat van de voorsz. Vredehandelinge eenig goet succes te verwachten was, en dat de hoog-gem. hare Geallieerden daer toe mede quamen te collimeren, aen haer kant haer daer op souden verklaren, dat de wel-gem. Heeren Ambassadeurs Mediateurs daer in genoegen souden vinden.

Dan van dese voorgeslagene Stilstant is in 't minste niet gevolgt; apparentelijck om dat gem. Koninghen nu haer heyl door de Wapenen wilden beproeven. Onderwijl maeckten de Heeren Sweetse Ambassadeurs sich gereet, om met den eersten na Aken te verreysen, wanneer zy de noodige Passeporten souden gekregen hebben. Gelijck oock de Heeren Plenipotentiarisen van desen Staet haer daer toe vervaerdigden.

Den Chur-brandenburgsen Envoy Pelnitz vertrock doe wel vernoegt uyt den Hage weder na Berlijn: Van waer den Heer Grave van Waldeck te rugge was gekomen. Een Moscovisen Ambassadeur quam in den Haghe, met een Suite van 17 Persoonen: Hy wiert met 2 Carossen in-gehaelt, en in 't gewoonlijck Huys der vremde Ministers gelogeert. 12 Canons van 24, 36 en 48 pont wierden op 't S'agvelt geprobeert, ende seer goet bevonden. Den Lt. Coll. Greyms kreegh 't Regiment van den Coll. Scot, door den selven, mits sijn groote ouderdom, gerenunciecrt. In den Hage 't Regiment van Coll. Beaumont uyt Maestricht gekomen zijnde, wiert daer uyt een Comp. voor sijn Hoogheyt van 250 koppen op-gerecht, de welcke den Grave Carelson commandeerde.

deerde. Tot Getrtruydenbergh en Hoorn ontſtont eenighe onluſt tuſſchen de Militie en Courlanders; dan wiert haeſt geſtilt. Ondertuſſchen wierdt alles, wat tot defenſie des Vaderlants mocht dienen, aen-gheſtelt: 't Fort Nieuwerbrugge wierdt ſeer ſterck gemaeckt: En wijl men beducht was, dat de Koningh van Vranckrijck in Vlaenderen ſoude ageren, gingh den Heer Veldt-marſchalck Wirtz met 6 Regimenten te Voet en te Paert na de Vlaemſe Conqueſten, om daer op des Konings van Vranckrijckx deſſeyn te paſſen: Gelijck oock Prins Johan Mauritz na Vrieſlandt trock, om daer de Militie te commanderen, die uyt Hollandt derwaerts wiert over-geſcheept: Ten eynde die Provintie, voor der Munſterſe inval te beſchermen. Hare Ho: Mog. hebben den 1. deſer haer Placcaet van den 16. September 1673. vernieut: Waer by alle Perſoonen, eenige goederen in deſe Landen beſittende, uyt de overheerde Provintien wierden ingeroepen: Waerſchouwende verder een yder geenighe Materialen van de geraſeerde Huyſen of Boſſchen te koopen, &c. Hare Ho: Mo: deden oock een ſcherp Verbot publiceren, rakende de Navigatie en Commercie van de Ingeſetenen deſer Landen, als mede van Neutrale, op de Havenen van Vranckrijck ende Engelant, als mede wegens Contrabande Waren, &c. Inſgelijckx wiert 'er een Waerſchouwinge uyt-gegeven tegens 't aen-nemen van Morte-paeyen. Oock, dat een yder 't zy Militair of andere, door 't Lant paſſeerende, 't op-geſtelde Veer-gelt ſou moeten geven, behalvens de Soldaten die met haer Comp. op Patent na d'een of d'andere plaets toe trocken. By de H. Reken-meeſters van 's Graeffelijckheyts domeynen wierdt verboden eenige Salm ofte Both in de Maes te vangen, &c. Met de Equipagie van de Vloot wiert ſeer gehaeſt, ten eynde die vroegh in Zee te brengen: Doch wierden de Capiteynen Tol, van der Voort, Kint, Brouwer en Minne door ſijn Hoogheyt van haer dienſt geexcuſeert, en Barent Hals, Cornelis de Haen, Cornelis Tyloos, Jacob van Bergen en W. van Ewijk in hare plaetſe geſtelt; Oock dede ſijn Hoogheyt tot de beſte Krijghs-diſcipline in de Vloot verſcheyde Ordres ſtatueren, waer nae de Officieren en Soldaten ſich hadden te reguleren: Benevens noch een ordre tot encouragement van de Soldaten en Matrooſen, waer by yder voor 't verlies van eenige van ſijn Leden in 't Gevecht ſekere Somme gelts ſoude trecken, en indien yemant ſoodanigh mocht verminckt werden, dat onbequaem was om ſich te konnen geneeren, ſou ſijn Leven langh gedurende, alle weken tot ſijn onderhout een ſilvere Ducaton genieten. Voor die geene die eenighe Branders, in poſtuer zijnde eenige van 's Lants Oorlogſchepen te verbranden, met Chaloupen quamen af te weeren, wierden præmien gheſteldt, &c. Sulckx dat de Equipagie ſterck voort gingh. Te Lande wiert mede over al goede ordre geſtelt: In Vrieſlandt ſette men het Lant onder water, waer door de paſſagien daer wierden geſlooten: Ende op 't Heere-veen wiert een treffelijcke Schans ghemaeckt, tot de beter beſcherminge van gem. Provintie: Oock was daer vaſt gheſteldt, dat door 't geheele Landtſchap, yder Huys-geſin daer een Man was, een Perſoon met een Snaphaen of Pieck, binnen 14 dagen moſt uytleveren, ten eynde om onder Compagnien geëngageert te werden. Den Lt. Gen. Rabenhooft beſette oock verſcheyde paſſagien na Groeningen, onder andere 't Huys te Echten, 't welck de Biſſchopſe uyt Steenwijck meenden te overvallen, dan wierden met verlies af-geweſen. Den Gouverneur van Maeſtricht den Heer Farrio, dede oock neerſtigh aen de Fortificatien van die Stadt wercken, dewijl de Franſen omtrent Charleroy vergaderden, en het ſich niet anders liet aen-ſien, als wilden zy gem. Stadt belegeren. Den Heere Grave van Waldeck dede in alle Hollandtſe Steden de

reveu van 's Lants Militie, om te ſien of de Officieren haer Compagnieu compleet hadden, dewijl zy tegens den 15. deſer compleet moſten weſen.

De ſwevende onluſten in Zeelandt veroorſaeckten wel de preſentie van den Stadthouder aldaer: Dus toogh ſijn Hoogheyt, na dat van de H. Sweetſe Ambaſſadeurs, de Generaels-Perſoonen, en veel andere Grooten affcheyt had genomen, den 12. deſer voor de middagh derwaerts, en quam ſoo over Bergen op Zoom te Middelburgh, alwaer door den Heer Raet-Penſionaris de Hubert by monde zijnde verwellekomt, ook door de Gecommitteerde Raden, als mede door de Gedeputeerden uyt yder Stadt is begroet, en een Staetſgewijſe Vergaderinghe aen-geleyt, daer ſijn Hoogheyt den 14. verſchijnende, nochmaels wiert gecomplimenteert, en uyt-gevonden de vervanginge van alle onluſten, de defenſie van 't Lant, en de onkoſten en middelen daer toe, tot aller benoegen, en lof van ſijn Hoogheyt: Waer van daen na Vliſſingen vertreckende, wiert daer van de Burgerye in de Wapenen ingehaelt, doch onder 't ſalvo ſchieten wiert den Heer van Brederode, 't jonge Graefje van Naſſauw, en Jr. Voorſt, Edelman van ſijne Hoogheyt, eenigſints gequetſt. Na dat nu alle affaires verricht waren, voer ſijn Hoogheyt met 't grootſte gejuych der Ingeſetenen den 18. deſer van Vliſſingen nae Sluys in Vlaenderen, en beſach alle Fortificatien ſoo ſpoedigh dat het naeu ghelooffelijck was. Den 19. deſer quam ſijn Hoogheyt te Aerdenburgh, waer hy door de Magiſtraet en den Coll. Spindler wiert verwellekomt, hier quamen de Maegden met Kranſen geciert hem de Sleutels in een Schootel aenbieden, gelijk oock in alle beleeftheyt die aen-nam; ſommighe van haer droegen Orange-Appelen; anders waren de Straten vol Palm beſtroyt: De Burgerye in de Wapenen zijnde, riep gheduurigh *Vive Orange*: Hier de Wallen beſichtigt hebbende, toog op Yſendijck: Werdende over al waer ſijn Hoogheyt quam met 't Canon ſalvo geſchooten. Van daer trock hy over Bergen op Zoom, en Breda, de Fortificatien ronds om beſichtight hebbende, na 's Hertogenboſch, daer den 22. quam, vertreckende ſoo over Gorcum na Rotterdam, en van daer na den Hage, waer den 23. 's avondts ten half twaelven weder wel aen-quam: Hebbende een ſeer moeyelijcke, maer van Godt gezegende Reyſe gehad: Toonende dien jongen Prince ſich van den aert zijner Voorſaten, *Indefeſſo agendo.*

De Keyſerſe en Kur-Brandenburghſe Volckeren, die tot noch toe in 't Sticht Hildesheym hadden gelegen, trocken in 't begin deſer Maendt hooger op: De Keyſerſe door Turingen na Eger in Bohemen, en de Brandenburgſe na Halberſtadt en Maeghdenburgh. De Munſterſe namen onderwijl Hervordt in, daerſe met 800 man, ſoo Ruyters, als Soldaten, in-quartierende, ſeer ſlecht huyſden, ghelijck oock in 't Sticht Minden, welcke Stadt zy hoe langher hoe nader quamen, dan dorſten de ſelve, om het ſtercke Guarniſoen, niet belegeren: Sy wenden haer derhalven weder te rugh na Bylefelt, daerſe den 8. deſer, 12000 man ſterck, voor-quamen, met veel Canon en Vier-Mortieren, den 9. wierpen zy hier 84 Bomben in; Waer over die van binnen bevreeſt, de Belegeringh voor een ſomme gelts af kochten; Maer de Munſterſe hadden geen moet, om de ſtercke Veſtingh Sparenbergh aen te taſten, dewijl daer een braef Cavalier in zijnde, ſijn grijs Hooft daer aen wilde wagen: Dies breken zy daer van daen op, over al te landewaerts de lieden ſeer qualijck tracterende, en namen omtrent Lipſtadt verſcheyde Huyſen in, waer mede zy die Plaets dachten te benauwen. Ondertuſſchen bleef Turenne met ſijn Troupen noch in 't Graefſchap Marck leggen, niets uytrechtende,

tende, waer door veele ſpeculatien vielen, dat de Vrede tuſſchen Vranckrijck en Brandenburgh was geſlooten: Immers ſont ged. Marſchal ordre aen de Munſterſe Guarniſoenen in de Brandenburghſe Plaetzen de ſelve te verlaten, ghelijck by haer, hoewel ongaern, wiert gedaen. Middelerwijl quamen geduurigh veele Schepen met Frans Volck den Rijn af voor by Ceulen na beneden: Gelijck oock veel Ruyterye door het Sticht na Munſterlant togen, om met de Biſſchopſe geconjungeert Vrieſlant in te vallen. De Churvorſt van Ceulen, neffens de Franſe, deden doe by de Magiſtraet van de Stadt Ceulen groote inſtantien, om 't Regiment van den Marquis de Grana daer uyt te krijgen, dewijl zy zeyden, dat anders de Vredens-Tractaten tot Aken ſouden ghehouden werden. De Sweden voerden oock veel Volckx naer Pomeren en 't Sticht Bremen, ten eynde, om op de deſſeynen der nabuurighe Vorſten naeuw regard te nemen. Den Keyſer dede ondertuſſchen ſterck werven, ende liet verſcheyde Duytſe Regimenten uyt Ongaryen na ſijn Armee in Duytſlant vertrecken, tot des ſelfs verſterkinge, in welckers plaets eenige nieu-geworven Regimenten Croaten quamen: Ter wijl reyſde ſijn Keyſerl. Maj. na Schoonbrun, om de Exequien van de overlede Keyſerinne by te woonen: Wiens Spaenſche Hof-dames en andere bediende weder na Spangien togen. Te Weenen quam doe een Moſcoviſe Afgeſant, om aen den Keyſer hulp tegens de Turcken te verſoecken. Inſgelijckx quam daer een Enghelſe Courier, om het Huwelijck van den Hertoge van Jorck met de Aerts-hertoginne van Inſpruck volkomen te perfectioneren: Dan 't ſelve is gheheel te niet gheloopen, alſoo den Keyſer deſe Princeſſe ſelfs meende te trouwen. Den Grave Montecuculi volkomen gereconvaleſceert zijnde, quam van Neurenburgh weder te Weenen, daer hy van ſijne Keyſerlijcke Majeſteyt wel ontfangen wiert.

De Coninginne van Poolen had dees tijt het geluck de oneenigheden van 't Poolſe Rijck ten meeſtendeele te beſlechten, en dewijl zy dit door haer wijsheyt en goet beleyt had uyt-gewerckt, ſoo betoonde zy haer yver in deſe gelegentheyt, tranſporterende haer met den Koningh in den Raet, daer de Gedeputeerden ende den geheelen Adel van 't Rijck vergadert waren; hier harangueerden zy met ſoodanigen kracht, dat yder ſich genoeghſaem verwonnen toonde over haer wijs diſcours, te meer, alſoo zy preſenteerde met haer deel te nemen in de fatigues van de Campagne. Waer op den Rijckxdagh den 12. deſer geluckelijck eyndigde, na datſe 14 weecken en een dagh hadde geduert; beſtaende 't afgehandelde in 32 bladeren, onder andere in-houdende de Muntſake, de welcke op de voet van Ao. 1654. wierde geordonneert; oock was beſlooten dat wanneer het de noot vereyſte, een Rijckxdagh van 2 weken konde uyt-geſchreven werden: Daer boven zijn oock eenige Perſoonen, ſoo uyt de Senatoren als Ridderſchap tot een geduurigen Raet van Oorlogh gedeputeert, als mede dierghelijcken geordonneert, welcke ſteets by den Veltheer ſouden zijn. Tot beſluyt zegende der Landtboden Marſchal den Koningh met deſe Valet-rede: *Wy ſterven, op dat gy leeft, bemint uwe Burgers, verwint door 't Swaert uwe Vyanden, en door de Jaren de harten.* De Ridderſchap nam met de gewoonlijcke hant kus van de Koningh haer afſcheyt, wanneer alles in de Hof Capelle met het *Te Deum laudamus* wierdt beſlooten. De Heer Waywoda Nowodworsky toogh naer Sweden, om aſſiſtentie te verſoecken. By den Raet van Oorlogh wiert op aenſoeck van de Velt-heer de Soldye verbetert, en bewilligt, dat voor de Werfgelden een Huſſaer 200 flor. een Coſack 150 fl. een Dragonder

150 fl. en een Voetknecht 45 fl. hebben sou. De Hooft-gelden wierden op-gestelt, waer van de Koningh alleen vry was, moetende daer toe geven den Aerts-bisschop van Gnesna 1800 fl. de Krakause 1500 fl. de Pletzker en Ermlandsche 1500 fl. de Lemburgse en Kulmsche 600 fl. de Russise yder 300 fl. en de Suffraganei als oock de cathedrale Prelaten yder 60 fl. de gemeene Canonici 30 fl. en soo na advenant. De Wereltlijke Standen mosten geven, een Waywode 300 fl. een Castelan Major 150 fl. een Minor 75 fl. een Senatoor 300 fl. een geseten Edelman 3 fl. een ongeseten 2. fl. de Soldaten mosten oock na haer gelegentheyt betalen. Des Croons Veltheer most geven 300 fl. den Onder-Veltheer 200 fl. een Oversten 100 fl. een Overste-Lt. 60 fl. een Major 50 fl. een Ritmeester en Capiteyn 30 fl. een Duyts Ruyter 3 fl. een Voetknecht 2 fl. en soo voort. Ondertusschen deden de Turcken alle voorsorge in Caminieck, daerse Volck en alle Lijfs-nootdruftigheden in brachten. Maer daer en tegens wierden eenige Turckse Spions in Poolen gevangen. Van de andere kant quamen de Walachische en Moldawische Hospodars den Koningh van Poolen aen-bieden, dat indien hy eene Armee na hare Landen wilde senden, zy sich van 't Turckse souden soecken te ontlasten, en hem in al sijn desseynen favoriseren. De Turken sonden weder om een Chiaus na Poolen, met versekeringhe, dat zy den Vrede souden houden, indien Poolen de beloften, in de Vredens-Articulen gestipuleert, wilde voldoen, en de beloofde Penningen voor de lossinge der Belegeringe van Lemburgh betalen, of datse anders den Oorlogh tegens Poolen veel stercker wilden voort setten. De Moscoviters versamelden onderwijl in de Ukranie een Armee, om de Turckse desseynen daer mede te stuyten.

Het Franse Leger wiert nu hoe langs hoe stercker ronds om Rijssel, daer de Koning van Vranckrijck selfs in 't lest van de Maendt na toe meende te trecken: De Fransen gaven ondertusschen breet op van haer groote Armatura, zeggende, dat den Koningh dit Jaer 140000 man te voet, en 40000 Ruyters soude in 't Velt brengen. Maer de Fransen hielden in Luyckerlant middelerwijl slecht huys; zy plonderden en verbranden verscheyde Dorpen, die haer Contributien niet datelijck op brachten: Selfs quamen zy op de Spaense Dorpen Lains, Villers, Crecheym, Merdorp, Jandram, Janderoul, en andere by Sasse logeren; daerse het immers alsoo slecht maeckten, als of zy in Vyants Lant hadden geweest. Van een Accomodoment tusschen Vranckrijck ende Brandenburgh wiert te Parijs sterck ghesproken: 't Was wel waer, dat daer was een Nieuburgse Envoyé, Straetman genaemt, aen-gekomen, maer de Fransen zeyden, dat hy in een Audientie by den Koningh, aen sijn Maj. presenteerde de entremise van sijn Meester, om een Accoort tusschen Vranckrijck en Brandenburgh te bemiddelen, aen de welcke den Hertogh had gesonden om hem te disponeren tot dit Accomodement, en dat hy konde versekeren, dat ged. Keurvorst was gelaten in goede dispositie om met sijn Maj. te tracteren; seggende vorder, dat hy was, *fort aliené des Interests de l'Empereur, dont il se plaint, disant avoir esté abandonné par ses Troupes, qui avoyent refusés de combattre conjoinctement avec les siennes, lors qu'il les leur avoit proposé, & avoyent estés causés de la retraitte qu'il avoit esté contraint de faire, avec un notable prejudice pour leur commune reputation.* Immers wiert desen Envoyé van den Koningh wel ontfangen, en men seyde dat den Koningh hem op sijn te rugh-reyse dese na-volgende Conditien mede gaf, die hy aen den Keurvorst soude accorderen: *Dat hy na de Vrede met de Hollanders hem soude weder geven de Plaetzen van Wezel, Rees, Emmerick, Orsoy, gelijck oock*

na

na de Ratificatie van dit Tractaet alle sijn andere Plaetsen, met conditie, dat sijn Maj. soude doen raseren alle Fortificatien van die Plaetzen, die hy van de Hollanders hadde gewonnen, alsoo de Fortificatien niet, maer wel de Steden, Kur-Brandenburgh toe-quamen. Den Koningh (zeyde men) ftelde vorders defe Handelinghe aen Turenne, met volle macht, om die met den eerften te befluyten. Den Marquis de Vitry quam uyt Beyeren weder te rugh; de Franfen meenden met het Tractaet, 't geen hy wegens Vranckrijck met Kur-Beyeren hadde geflooten, 't welck hier in foude beftaen, dat Kur-Beyeren fich aen de Intereften van Vranckrijck onafwijckelijck hadde verbonden, mits dat den Dauphin met een Dochter van ged. Keurvorft foude trouwen. Doch alhoewel zy hier van breet voor-gaven, hadden veele dat geloof niet, gelijck naderhant is gebleken; maer de Franfen hadden 't geern foo gehad. De Franfe Ambaffadeurs Plenipotentiarifen tot de Vrede-handel, prepareerden fich wel om derwaerts te vertrecken, maer zy hadden laft om een Maent onderwegen te blijven, ten eynde de vifites van alle de Ambaffadeurs te ontfangen: Den Hertogh van Chaunes, als Hooft van defe Ambaffade, hadde tot fijn Treyn 8 Caroffen, 8 Pages, en 16 Voetknechten, de andere yder de helft, en daer boven foude ged. Hertogh een Compagnie van 50 Gardes by fich hebben: Den Grave Tott nam oock affcheyt van den Koningh, van de welcke hy tot een Prefent 12000 Efcus kreegh. De Parifianen divulgeerden dat ged. Grave in fijn lefte Audientie den Koningh zeyde, dat Hollandt noyt foude verftaen, omme Maeftricht te cederen, felfs niet by Tractaet, wijl tuffchen dien Staet en Spangien een fecreet Tractaet lagh; waer op den Koningh foude gefeyt hebben: *Wy fullen wel maken, dat Maeftricht binnen fes weken in onfe handen fal zijn.* Den Koningh dede oock groote preparatie, om fijn Legher van alles, 't gunt tot een Belegeringhe van nooden was, te voorfien; men font gedurigh kleyne houte Schuytjes na beneden af, waer mede men in Hollant over 't water foude fien te komen. Sijn Maj. maeckte den Hertogh van Monmouth een van fijn Lt. Generaels in 't Leger: En de Reys van den Koningh derwaerts wiert vaft gheftelt op den 25. defer. Den Hertog van Duras toogh uyt Luyckerlant na Parijs, om in 't Leger voor Cap. van de Guarde des Corps van fijn Maj. te dienen: Hebbende 't commandement aldaer gelaten aen den Gouverneur van Charleroy. De Troupen van Savoyen en Genua wierden na de kant van Catalonien gefonden, om op de Spaenfe naeu regard te nemen. Alle Hollanders wierden gelaft voor des Conings Optocht fich uyt het Rijck te begeven. Dus fcheen het dapper op Hollant aen-gefien; waer toe de Prins van Condee fich voor af uyt Parijs nae Charleroy wende, verfelt met den Hertogh van Anguin, fijn Soon, en 400 Ruyters, van waer hy over Tongeren, Mafeyck en de Grave na Nimwegen trock, komende den 30. defer te Bommel, om van daer na Utrecht te reyfen, hebbende over al de Fortificatien befichtight, of zy in ftaet van defentie waren. Na de Zee-havens fondt den Coningh den Marquis de Seignelay, om met de meefte fpoet de Oorlogh-fchepen van dat Rijck uyt te preffen, ten eynde om fich met de Engelfe te conjungeren, ende de Hollanders voor te komen: De Franfen gaven daer feer breet van voor, feggende, dat haer See-macht dit Jaer foude beftaen in 30 groote Schepen en 30 Fregatten, fonder de Branders ende Gallioot; daer bovens foude in de Middelandtfe See noch een Efquadre van 24 Galeyen blijven, om daer de Meefter te fpeelen. Doch het ontftelde 't Hof vry, dat daer een Capucin tijdingh quam brengen, dat Monfr. Caron, door de malicieusheyt van fijn Piloot, foo als hy in 't weder-komen van Indien was, voor de Revier van Liffabon met Schip en al te

te gronde was gegaen, 't welck wel 500000 Escus rijck wierdt geschat, daer in waren 30 Paerlen, yder 15000 p. waerdigh, om een Snoer voor de Coninginne van te maken, te samen geestimeert op 150000 Escus; zijnde desen Capucijn tot sijn geluck daer van noch gesalveert. De eygentlijcke gestalte der Franse in Indien, en 't vergaen van dit Schip kan men sien uyt dese na-volghende Missive van den Fransen Consul te Lissabon, aen een van sijn goede Vrienden te Parijs geschreven, den 5. April:

Ick heb u goede en quade tijdingen uyt Oost-indien te melden: Voor eerst weet gy, dat Monsr. la Haye 't Fort van Trinquenemale, aen de Westkust van 't Eylant Ceylon, op 8 graden, ingenomen heeft. Maer daer liep op den 8. October 't gherucht, dat d'onse van de Hollanders daer weder uyt gedreven waren, en 't scheen wel dat dese tijdingh vast was, maer men had 'er noch geen confirmatie van. Ghy weet oock wel, dat St. Thomé aen de Kust van Cormandel, op 13 graden, Noorder breete, leyt: Maer gy weet misschien niet, dat Monsr. la Haye dese Plaets met verlies van 5 Persoonen verovert, en daer in een goede besettinge van 5 a 600 man gelegt heeft. Dese Plaets behoorde voor 12 Jaer noch aen de Portugijsen, diese vry sterck gemaeckt hebben: de selve is wel gelegen, en heeft overvloet van Vivres en andere nootdruftigheden, sulckx dat d'Officiers en Soldaten daer treffelijck op 5 st. daeghs konnen leven, en men kan gemakelijck soo veel Contributien krijgen, om 't Guarnisoen te onderhouden, maer men sal een genoegsame Krijgs-munitie derwaerts moeten schicken. Eenige naburige Koningen hebben sich te Velt begeven, om dit Oort weder te veroveren, maer men gelooft niet dat yets sullen uytrechten. De Kust is effen en goet, en konnen de Schepen 9 maenden in 't Jaer daer wel leggen, maer in de andere 3 maenden moeten zy van daer, wijl 'er geen Haven is. Goa, dat de Portugijsen toekomt, is hier niet ver van daen, daer Monsr. la Haye, na de verovering deser Plaets, sich na toe heeft begeven met sijn 5 overige Schepen, om die quade 3 maenden daer te verblijven, en sijn Schepen te laten repareren. Den 2 October sondt Monsr. la Haye 't Schip Julius na Vranckrijck, om aen den Koningh dese tijdinge te brengen. Hier op was den Directeur Monsr. Caron, met een groote rijckdom van Dyamanten, Peerlen, en andere kostelijckheden, soo men seyde op een Millioen geestimeert, dat licht te geloven is, wijl 30 Peerlen daer te lande hem over de 15000 gl. 't stuck gekost hebben. 't Ged. Schip had een voorspoedighe Reys tot voor de mont van dese Revier, maer het vergingh in de Haven, door dien een Portugijse Lootsman tegens Wint en Stroom 't selve wilde in-brengen, waer door het op de klippen verviel, ende in hondert stucken stiet, sonder hoope, dat yets sal konnen gesalveert werden. Den Directeur self, die soo grooten wetenschap van de Oost-indise saken hadde, heeft sijn Leven, ende Goederen daer in verlooren: Maer sijn Soon, nevens 90 a 100 Matroosen, die ick by de nachtenaer mijn beste vermogen met Chaloupen liet op vissen, zijn noch gesalveert. Met de Heer Caron zijn ook 2 Caps. Dullet en Languillet, nevens de meeste Officieren, den Secretaris van onsen Envoyé Monsr. Renier, en 20 Bootsgesellen gebleven. 't Is te beklagen, dat geene schriften, noch eenige, die kennis van saken hebben zijn gesalveert. Een Capucijn die goede reden van alles weet te geven, is noch overigh, en treckt ten dien eynde nae Vranckrijck. De over gebleven Matroosen heb ick weder laten kleden, en van alles wel voorsien, alsoo gants naeckt waren gebergt.

Daer en tegens quam by de Franse Majesteyt te Parijs den Syndicus van de Stadt Straetsburgh, met de onkosten van de herboude Brugh van de ged. Stadt, bedragende 10000 Francken, om te versoecken het remboursement van de selve, ghelijck men haer hadde doen hoopen; maer den Koningh seyde teghens desen Sindicq: *Dat die Stadt al vry wat haestigh hadden geweest met hare Brugh te herbouwen, en dat hy weder soude gaen seggen van sijnent wegen, dat zy, 't geen hermaeckt was, weder souden afbreken, dewyl syn Maj. niet wilde, dat die Brugh, soo langh den Oorlogh duerde, in wesen bleef.* Doe wiert te Parijs een Vrou gejusticeert, die in 't Hottel de Dieu een Kint uyt de Vensteren hadde geworpen. Den Marquis de Pompadour en de Montatere, malkander op de Brugh by de Wissel ontmoetende, geraeckten in Duël, yder met een Seconde; zy quetsten malkander dangereus, en wierden oock gevangen geset: Den Koningh beval datelijck aen 't Parlement haer Proces te maken: Men verstont, dat dese twist was gesprooten, om dat den Marquis de Montatere de Charge van Guide van de Gens d' Armes du Roy van den Marquis de Pompadour ghekocht hebbende, 't selve noch niet hadde betaelt, weshalven de leste hier in van de eerste dacht bedrogen te zijn.

Te

Te Peronne wierdt dees tijt een Courier van den Graef de Monterey, soo als na Spangien gingh, door den Gouverneur der selver Plaetze gearresteert, seer qualijck getracteert, en aen een boom gebonden, volgens de ordre die hy hadde; ende indien het niet in de heylige dagen had geweest, men sou hem 24 uren daer aen gelaten hebben; De Pacquetten die hy van den Grave de Monterey hadde, wierden daer bewaert, om nae 't Hof te senden, en desen Courier weder na Brussel gesonden, in een Caros, om aen de ged. Graef te seggen, dat men alle sijn Couriers soodanigh soude tracteren, in vergeldinge van 't quaet tractement, dat hy voor eenigen tijt had laten doen aen eenen Sr. de Pontieu, soo als hy door Brussel passeerde met eenighe depeches voor de Koningh, tot dat hy van 't selve satisfactie soude hebben ghedaen: Doch dat men onderwijl alle Cooplieden Brieven, om de Commercie niet te interrumperen, soude laten passeren.

Binnen Utrecht begost men langs hoe meer over 't Frans Gebiet te klagen: Veele die uytgeweken waren, heeft men haer Huysen aengetast: Vergeefs verhoopte men daer dat den Prins van Condé met sijn aenkomst dese desordres soude remedieren, want om datten Heer Kerckenraet sich eenighe daghen geabsenteert hadde, begost men des selfs Huysen geheel af te breken: De Boeren in 't Sticht mosten ook de Hof-steden, daer geen Impósten van betaelt waren, helpen af-smijten. Den Intendant Robert dede daer op t' Utrecht 't navolgende Placcaet aen-slaen:

WY Raetsheer van den Koningh in sijn Raedt, Intendant van de Justitie, Policie en Financie, in alle de Plaetsen en Landen, van de Hollanders geconquesteert. Declareren en belooven aen al de geene die 't raeckt, dat alle Persoonen, die eenmael hebben verwillight en betaelt 't geene, waer op wy met haer zijn over een gekomen, voor de Conficatien, zullen blijven geheelijck gequiteert ende ontslagen van de rigueur der Ordonnancien, aengaende de Confiscatien, en konnen versekeren, dat men op haer geen andre Taxe of bevel sal stellen, op wat pretext het soude moghen wesen. Gedaen tot Utrecht den 10. April 1673.

ROBERT.

Het voor-genomen werck der 4 Casteelen bleef by gebreck van Materialen achter: Maer men beyverde alles ghereet te maken om den Prins van Condé magnifiquelijck te onthalen, en voorts veelderhande Instrumenten te vervaerdigen, om ergens in Hollant in te breken, so van Tiene Schuytjes, Tou-werck en veel andre preparatien. Naerden, Woerden en veel andere Plaetsen versterckten zy soodanigh, datter nau aenkomen aen scheen: Doesburgh, Harderwijck en andere Plaetsen wierden gedemoliert, en het Geschut daer uyt in de vaste Plaetzen gebracht, die zy extraordinaris hadden voorsien: De Bisschop voor Swartsluys beducht, deed 't selve dapper versterken: Terwijl by Koesvelt een macht van omtrent 12000 man vergadert wierdt, soo Franse, Ceulse als Munsterse, om Vrieslandt daer mede te invaderen. Van de Moesel quam geduurigh vers Frans Volck naer de Franse Conquesten, soo recruetes als nieuwe Troupen: Om daer een Leger van te formeren onder Condé. Cuylenburgh kreegh dees tijdt haer Neutraliteyt, (ghelijck aen Vyanen voorleden Jaer was toe-ghestaen) na dat de Franse het daer alles hadden bedorven.

Op de Napelsche Zee ontmoetten eenighe Turckse Corsaren een Schip van Civita Vecchia met Soldaten na Genua willende: Zy resolveerden sich echter te defenderen, daer toe dapper aengemoedigt door sekere Dame en haer Dochter, nevens eenige andere Dames: De Turcken quamen stout aen boort, doch hoewel de Capiteyn van dit Schip doot bleef, wierden de Roovers af-geslagen, datse af mosten wijcken: Ende de

Christe-

nen behouden te Genua quamen: Daer de Bootsgesellen zeyden noyt in soo hevigen Gevecht geweest te zijn. In ged. Stadt wiert den 22. April in de Domkercke het Te Deum gesongen, oock van de Moglie, Fortificatien en Schepen lustigh gecanonneert, over de geslooten Vrede met Savoyen: En daer mede was dien Oorlogh uyt.

Te Brussel verstont men doen per Expressen hoe dat sijn Cathol. Maj. op de sollicitatien van den Graef de Monterey, hadde verklaert: *Dat hy hem als noch niet konde dispenseren van sijn Gouvernement*: Betoonende hoe by dese conjuncture van tijden alle uytwerckingen van sijn Exell. hem bevielen: Behalvens noch dat 't geheele Lant seer benoegt en voldaen over des selfs Regeeringe was. Men begon daer en teghens in de Spaense Nederlanden de Fransen meer en meer te mistrouwen: Wijl op de schielijke afkomst van den Prins van Condé, en 't open blijven van een Poort van Namen, gerucht ontstont, dat de Franse met hulp van eenige Persoonen van binnen, een Aenslagh op die Stadt hadden gehad, te meer alsoo men op die tijt een groot ghetal Fransen daer omtrent vernam; dan alhoewel eenighe Persoonen in Arrest ghenomen wierden, was alles abuys. Den Marquis de Bethune, Gouverneur van Cleef, de Prins van Condé te Nimwegen hebbende wesen complimenteren, wierdt van 13 Ruyters uyt Maestricht gevangen: Maer den Graef d'Estrades, die om diergelijcken oorsaeck daer had gheweest, trof beter geluck, wijl hy hem uyt de handen van een andere partye redde, ende behouden te Wesel quam. De Fransen bleven echter noch al de meester in 't Landt van Luyck speelen: Den Graef van Montal vertoonde sich den 28. deses met 27 Cornetten Paerden voor de Contrescarpen van Maestricht, 't geen de Burgers, die daer werckten, in de Stadt deed komen: Dan 't Guarnisoen met 'er haest op geseten, joegen de Fransen na Tongeren.

Toen Mylord Vaugham met 2 Compagnien van sijn Regiment te Lambet de Teems passeerden sloegen de Barcken om, invoeghen wel 40 menschen verdroncken. De Hertog van Monmouth ging doe na Vranckrijck, om met den Koningh te Velt te trecken. En Prins Robert deed alle vlijt om de Engelse Vloot in Zee te pressen, waer toe, als de Zeeluyden veel verliepen, den Koningh dit Placcaet liet publiceren:

ALsoo sijn Majs. Vloot nu vaerdigh is om t'zee te gaen, en dat verschevde Zeelieden, Bootsgesellen en andere, zijnde aen-getekent in dienst tot de selve Vloote, versuymen te verschijnen, soo heeft sijn Maj. met advijs van den Secreten Raet goet gevonden, by dese Koninckl. Declaratie strictelijck te beveelen en te begeeren, dat alle Zee-lieden, Bootsgesellen en andere, welcke op-getekent zijn in dienst van sijn Majests. Schepen, of die Pres-gelt ontfangen hebben of andersints, hoe het soude mogen wesen, onder sijn Majs: betalinge ter Zee, dat voorts en inmediatelijck na de Publicatie deses sy sullen hebben weder te keeren tot hare respective Schepen, en indien eenighe na de Publicatie van sijn Majs. Proclamatie in gebreke mocht blijven, om dien volgens hem selven te gedragen, tegens die sal geprocedeert werden, als tegen Deserteurs uyt sijn Majs. dienst, met alle exemplare strengheyt.

In Engelant quam doe advijs, hoe de Eylanden van Eustachie, Tabago, ende eenige andere door de hare van de Hollanders in-genomen waren: Van 't veroveten van Tabago gaven zy dit volgende Relaes uyt:

OP den 16. December 1672. was van de Barbados 't Schip St. David, daer Cap. Poole Commandeur op was, met 5 kleynder Schepen, waer in men 't Regiment van Sr. Tobias Bridges embarqueerde, gezeylt na 't Eylandt Tabago, waer zy den 18. dito arriveerde: Aenstonts wierdt het gantze Regiment gelant, doch by faute van de Gidse in een seer ghevaerlijcke plaets, als of men haer alle om den hals hadde willen helpen: Cap. Poole hier van geinformeert, stapte datelijck aen Landt, en persuadeerde haer met groote moeyte weder te embarqueren; de naeste morghen setten de St. Da-

vids

vids Booten haer in een veyliger plaets aen Lant, omtrent anderhalf mijl van 't Fort, met verlies van een Man: Het geschiede door een goede providencie, dat de Vyant sijn Militie aen de Plaets, daer eerst gelant was, hadde gebracht, en geen tijt was weder te keeren, om ons Volck haer landinghe te beletten: Soo ras zy alle waren gelant, quam Cap. Poole de Haven in, en tijts genoegh om d'eerste aenval te doen, die omtrent 5 uren duerde, maer het Fort bleef hem niet schuldigh: Als wanneer Godt seer barmhertigh in haer preservatie was, zijnde niet meer als 4 man gedoot, de Bootsman, Timmermans Maet, en 3 andere gewont, en vorders weynige schade aen zeyl en want. Den 20. en 21. was men besigh in 't tracteren, en ten 5 uren 's nachts wiert 't Fort overgegeven. De Gevangens waren omtrent 400. en omtrent soo veel Negers.

Boven Moscovien had men de voorledene Maent dit volgende gesien: *Eerst, stonden in de Lucht 3 afschuwelijcke vuyrige en lichtende Sonnen, als een over een drietackige Regenboogh, de tweede en derde yder aen een eynt: Het bovenste deel des Regenboogs was van een glansachtige verwe, het middelste was met een koolswarte Linie overtogen, en het onderste was hemelsblauw: In 't midden onder de Boogh stont noch een Son, daer in men een neer-gekeerde halve mont sagh, en 2 swarte Kruyssen: Wat wijder hier af stont by de scherpte eenes Sabels noch een swart Kruys: Hier aen was een Turckse Sabel doorluchtig en bloot, van glans als Silver: In 't midden tusschen den Sabel en een Vier-uytspreyende Granaet sagh men een Speer met een Vaen, en 6 halve monden, zijnde de Speer met Vyer omringht: Ter zijden was de Vier-uytspreyende Granaet: Tusschen de Granaet ende de Speer stont een Oogh, die op alle teyckens ghelijck same achtingh gaf: Onder 't oogh vertoonde sich een Canon, die in 2 stonden vier mael haer Donder liet hooren, soo dat men het geluyt ghemackelijck kon hooren, en 't vuyr sien: Naer 't canoneren sagh men 21 swarte Kruyssen in een Drie-Angel: Voor 't laetste viel uyt de Speer Vuyr, 't welck op de Aerde brande. En daer mede verdween het alles t'eenemael.*

MEY 1673.

Onaengesien al de moeyten / die Vranckrijck te Stockholm dede / om Sweden aen hare zijde te krijghen / soo was sulckx ydel: Dewijl die Kroon sich meer bemoeyde / om de strijdende partyen te vereenigen / en dus de glorie te verkrijgen / van aen Europa de Vrede ghegeven te hebben: De Sweden saghen oock grooter voordeel in de herstellinge der Commercie / als sich voor d'een of d'andere partye te verklaren / en soo den Oorlogh eeuwighdurende te maken / tot groote prejuditie van haer Inkomsten en Tollen / die alreets door desen Oorlogh seer vermindert waren. Den Heer Beaumont wegens desen Staet te Coppenhaven gekomen zijnde / was verscheyde mael / benevens den Heer van Werckendam / met de Deense Maj. in Conferentie / om 't opgestelde Tractaet tusschen Denemarken en desen Staet te besluyten; niet tegenstaende alle de moeyten die den Fransen Gesant Tresiong ter contrarie dede: Van de welcke men verhaelde / dat hy in een seecker Discours spotsgewijs gesept soude hebben: Dat by aldien ged. Heer Beaumont met considerable sommen Gelts quam / hy eenige goede verrichtinghe mocht verhoopen / maer by ghebreck van dat / oock geensints en soude vorderen / &c.

De Heeren Sweetſe Ambaſſadeurs de noodighe Paſſaporten voor haer en de Plenipotentiariſen van deſen Staet ontfangen hebbende / namen den 2. deſer ter Vergaderinghe van haer Ho: Mo: Audientie van afſcheyt: Weſende daer toe met de koſtelijke Caroſſe van Staet/ gevolgt van omtrent 30 andere/ ſoo met 6/ 4 als 2 Paerden/ door d'Heer Cromom, wegens Zeelant/ en d' Heer Bootsma, wegens Vrieſlant/ op-gehaelt/ doende haer Propoſitie in de Sweetſe/ en die overleverende in de Latijnſe Tale: Beſtaende in deſe woorden:

HOogh Mogende Heeren. Het gaet nu in de vijfde maendt, dat wy uyt 't Hof van den Doorl.
Koningh van Groot Brittannien hier gekomen zijnde, in den naem van ſijn Koninckl. Majeſt.
van Sweden, onſen Allergenadigſten Koningh en Heer, aen u Ho: Mo: en deſe Republijck een
oprechte en getrouwe arbeyt van Mediatie omtrent deſe droevige Oorloghs-tijden hebben begonnen
aen te bieden, ten dien eynde, op dat wy de opgereſene ſtrijdigheden tuſſchen de reſpective Koningen
van Vranckrijck en Engelant, ter eenre, en u Ho: Mo: als Voorſtanders deſer Vereenigde Nederlanden
ter andere zijde, ſouden mogen vereffenen, en ter neder leggen: 't Welck op dat het tijdelijck ſijn ef-
fect mochte genieten, hebben wy geacht, dat wy een ſeer korten wegh hadden ghevonden, indien wy
eerſtelijck een Treves of Stilſtant van Wapenen voorſtelden, met een bygevoegt en te gelijck noodigh
verlangen, datter ten eerſten en ſonder uytſtel een bequame plaets voor alle Partyen, om van Vrede te
tracteren, mochte vaſt geſteldt werden. Wy konnen nu niet voor by gaen, van te belijden, dat ons
eenige onverhoopte ſwarigheden van d'een en d'andere kant zijn voorgekomen, de welcke wy hadden
gewenſt, dat noyt te berde waren gebracht, op dat ſtrackx in den beginne onſer aenkomſt en arbeyt.
onſe Propoſitien behoorlijcke plaetſe hadde mogen vinden: Maer hoewel wy noch van 't eerſte noch
onſeker blijven, zijn wy nochtans niet geheel ontbloot van 't vertrouwen eenes goeden ſucces, want
wy geen gelegentheyt ſullen laten voorby gaen, om vorders met al ons vermoghen op onſe hoope te
dringen: Voor een gewenſte voorſpellinge en geluckigh teken moeten wy ondertuſſchen duyden, dat
hoe ſwaer en ongebaent de difficulteyt van de Plaets en t'Samenkomſt is geweeſt, datter nochtans oor-
ſaeck is om blijde te weſen, dat den Al-goeden en Al-grooten Godt de harten der Partyen ſoo heeft
willen diſponeren, dat die ſtrijdigheyt gants wegh genomen is, en wy beyderſijts gereet ende toegeruſt
ſtaen, ons na die plaetſe te begeven, waer wy met Gods hulp en byſtant, door onſe trouw en ſchuldige
arbeyt verhoopen, datter niet alleen een billijcke Treves ſal ingegaen werden, maer oock een redelijke
en eerlijcke Vrede verkregen werden. Wy bekennen nochtans dat dit werck ſoo ſwaer is, als voor de
geheele Chriſtenheyt beſonder nootſakelijck, ja ſodanigh, als nau door menſchelijcke vlijt en verſtant
kan uytgewerkt werden, ten zy dat hy die een Heer der Vrede is, ſich als een Middelaer daer by voegt,
op dat mits verleeninge van ſijnen Hemelſchen Zegen hy gelieve de Vredehandelinghe te kroonen met
een goeden uytſlagh, en onſe arbeyt, daer heenen ſtreckende, ſoo te zegenen en voorſpoedigen, dat de
uytkomſt voor de gantze Republijck wenſchelijck en geluckigh magh zijn. Vorders bedancken wy u
Ho. Mog. byſonder, dat de ſelve niet hebben over 't hooft geſien, de oprechte genegentheyt van ſijne
Koninckl. Maj. van Sweden, onſen Allergenadigſte Koning en Heer, en des ſelfs liefde tot deſe Repu-
blijcke, als mede onſe goethertige vlijt en moeyte, ter herten te nemen en erkennen. Wy belooven
verders onſen arbeyt, die wy ſonder ophouden niet ſullen na laten te beſteden, verhoopende dat u Ho:
Mo: haer Ambaſſadeurs en Plenipotentiariſen ſoodanigen laſt ſult geven, dat 't werck, ſoo niet licht,
oock niet onmogelijck werde, en dat U Ho: Mo: ſoodanighe redenen en Vredens-middelen ſullen aen
de hant geven, die zy volgens hare voorſichtigheyt zullen oordeelen meeſt te ſtrecken tot verlichtinge
van 't werck. Voorts bedancken wy u Ho: Mog: mede ten alderhooghſten, dat gedurende ons verblijf
alhier ter Plaetſe de ſelve ons hebben ghelieven te betuygen alle civiliteyt: Wy erkennen ſulckx met
behoorlijke dankbaerheyt, en ſullen niet vergeten aen allerhoogſtgem. Coning, onſen allergenadigſten
Heer, daer van met behoorlijcke onderdanigheyt bericht te geven. Eyndelijck wenſchen wy uyt gront
onſes herten aen u Ho: Mo: en deſe beroemde Republijk een geſtadig welvaren, een geluckigen uytſlag
in al haer voornemen en beraetſlagingen; en ſoo binnen het diſtrict van deſen Staet als daer buyten
alle heyl en zegen, die wy voor de reſt ons ernſtelijck recommanderen in de gunſte en vrientſchap van
U Hoogh Mogende.

P. Sparre. *Ed: Ehrenſteen.*

Naer 't welcke den Heer Ysbrants, preſiderende ter Vergaderinge/ de ſelve Heeren Ambaſſadeurs heeft bedanckt voor haer aen-ghewende devoyren omtrent de Vredehandelinge/ vorders dat den Staet ſulckx ſoude erkennen; waer na de ſelve met ghelijcke ceremonien tot aen haer Logement zijn gereconduiſeert.

seert. Den 5. deser namen zy mede haer afscheyt van sijn Hoogheyt/ komende met 2 Carossen van 6 Paerden/ en eenighe andere/ daer toe ten Hove/ alwaer sijn Hoogheyt haer aen de deur van d' Antechambre ont fongh: Van waer zy na eenige tijt blijvens weder vertrocken. Naer genomen afscheydt van veele andere Grooten / wierden zy den 6. deser door de Heeren Nieuburgh en Eecken met de tweede Carosse van Staet / benevens 20 andere / uyt haer Logement afgehaelt/ en geconduiseert tot aen de Hoornbrug/ alwaer zy in hare Carossen tredende/ haer wegh namen naer 't Huys te Ryversteyn/ den Heer Silverkroon toekomende; van hier trocken zy na eenige bekomene depeches uyt Vrankrijk en Engelant/ den 9. deser na Rotterdam / daer zy onder 't los branden van het Geschut/ hun embarqueerden op een Staten Jacht / 't geene haer tot Heusden toe bracht; nemende van daer haer wegh over landt naer Aken: Doch omtrent Oosterwijck komende/ wierden van 30 Franse Ruyters aen-gerant/ doch die lieten haer vry passeren/ so dra zy hun konden. Maer ged. Ambassadeurs ontmoeten korts daer aen noch 200 Franse Paerden/ welckers Overste hare Excell. aen-diende / dat ordre hadde / hun door Stochem / ende niet door Maestricht te laten trecken: Als gem. Ambassadeurs vraeghden / of zy dan gevangen waren/ antwoorde hy/ sulcken ordre te hebben / die zy haer wel mosten laten gevallen: Dus waren haer Excell. gedwongen door Stochem na Aken te trecken / daer zy in 't midden deser maent aen-quamen. De Heeren Plenipotentiarisen van desen Staet na genomen afscheydt de Heeren Mediateurs naer Aken volghende / wierden van 200 Franse Ruyters onder Sr. de Veins, door ordre van den Grave de Montal / belet Maestricht te passeeren/ op pretext/ datse binnen die Stadt 45 Karren met alderhande nootsakelijckheden meenden te brengen: Desen Sr. de Veins versocht hun dan / dat dewijle hy ordre had/ om niets ter Werelt in Maestricht te laten komen / of zy geliefden door Maseyck te trecken: Maer als de Heeren Plenipotentiarisen daer geen genoegen in namen/ quam den Graef de Montal selfs met 800 Ruyters derwaerts/ alsoo hy bevreest was dat den Gouverneur van Maestricht Volck soude uytsenden/ om sijn desseyn te verydelen: Wanneer hy nu bemerckte dat ged. Heeren niet genegen waren eenighe Franse Plaetsen te passeeren/ dede hy hun door meer-genoemde Sr. de Veins voorstellen van door Stochem te gaen/ 't gunt zy tegen wil deden: Doch liet haer door partye van sijn Ruyters convoyeren/ op datse op d'een of d'andere manier niet mochten binnen Maestricht geraken: En dus quamen hoogst-ged. Heeren / kort na 't arrivement van de Mediateurs/ mede binnen Aken.

De Burgers van 't groene Vendel in 's Gravenhage hebben op Mey-avont na ouder gewoonte weder Mey-boomen geplant / als een voor sijn Hoogheyt/ met dit advijs / Tu Princeps Belgis, Belgæ te Principe digni, dat is / *ghy zijt een Prins waerdigh om de Nederlanders te regeeren, en de Nederlanders oock niet onweerdig soodanigen Prins.* Voor de Staten Generael een met dit advijs/ Causæ confidite & armis, dat is/ *betrout u op de goede saeck en Wapenen.* Voor de Staten van Hollant een met dit advijs/ Quid mirum, si regna labor mortalia vexat, dat is/ *is 't wonder soo tijdelijcke Regeeringen veel moeyten onderworpen zijn.* Voor Mevrouwe de

Princesse Douagiere een met dit addvijs/ Omnis in unam contulit Laudes Deus, dat is/ *al wat een Vrou begaeft, en prijswaerdigh maeckt, heeft Godt alleen in u gevoegt.* Voor d'Heer Prins Maurits van Nassau een met dit addvijs/ Magnorum haud unquam indignus avorum, dat is/ *niet minder als mijn groote Voor-ouders.* Voor den Heer Grave van Waldeck een met dit addvijs/ Virtutis est domare quos cuncti pavent, dat is/ *rechte dapperheydt die geene t'overwinnen, daer alle andere voor schricken.* Voor den Coll. Pietersons een met dit addvijs/ Amor civium optima mercis, dat is/ *de liefde van de Borgers is de beste vergeldingh.* Sijne Hoogheydt den Heere Prince van Orange besichtigde in 't begin deser maent alle Frontuer-plaetsen van desen Staet/ of zy in goede defentie waren/ alsoo den Prince van Condee/ benevens Duc de Luxemburgh en d' Anguin/ groote preparatien maeckten/ d'een of d'andere Post te forceren/ en soo in Hollandt te komen; voornamentlijck scheenen zy haer oogh op Muyden ofte Weesp te hebben/ waer omtrent haer veel Franse partyen lieten sien/ selfs quam Condee met Duc d'Anguin en veel Franse Officieren en Soldaten by den Hinderdam/ als offe daer yets op wilden attenteren/doch vertrocken datelijk weer: Weshalven desen Staet de Fortificatien aen Weesp ende alle andere Posten dapper deden verbeteren: Ende om de selve te beter beschermen/ sondt sijn Hoogheydt Patenten voor de Burgers en Lantsluyden af/ om haer na hun gedestineerde rendevous te begeven: Oock ordonneerde sijn Hoogheydt aen den Coll. Stockheym aen Nieuwersluys post te vatten/ dewijl veele meenden datte Fransen selfs ghesint waren/ daer een sterckte op te werpen/ om soo veel te beter aen Amsterdam ofte Weesp te konnen komen: Immers ged. Coll. Stockheym begaf hem den 13. deser met 1600 Soldaten ende 1000 Boeren derwaerdts; aenstonts wierdt de spade in d'aerde ghesteken/ ende soodanigh gevordert/ dat binnen 2 daghen de Schans in volkomen perfectie was/ om alle gewelt af te keeren: Tot meerder securiteyt wierden 11 Uytleggers daer rondsom in de Vecht geleyt/ ende veel Canon op de Schans gebracht. Den Coll. Palm nam van den Uythoorn mede tot Willis en Demmerick post; waer mede Hollant als met een Muer beslooten was/ en geen kans voor de Fransen daer op yets uyt te rechten: De welcke over dit post-vatten seer verslaghen waren/ doch evenwel om de moet niet geheel verlooren te geven/quam Duc de Luxemburgh met 3 a 4000 man van Utrecht te Breuckelen/ meenende d' onse op te slaen/ dan alles wel beset vindende/ dorst niet attenteren/maer versterckte sich daer/als mede op't Huys te Grundesteyn: Daer korts voor sijn aenkomst 300 Fransen op geretireert waren/ gevolght door Cap. Toutlemonde met 150 man/ welcke zy tot onder haer Geschut-haecken ghelockt hebbende/ gaven dapper vuyr onder d' onse/ sulckx dat 'er 4 man bleef/ en zy mosten retireren; doch op dat sulckx te veyliger mocht gheschieden/ bleef Cap. Toutlemonde aen de Brugh de wacht houden/ tot zy alle over waren/ als wanneer hy de plancken van de Brugh trachtende af te werpen/ in de rugge geschooten wiert; sijn Sergeant nam hem op/ en men voerde hem na Amsterdam om gecureert te werden. Dagelijckx vielen 'er dierghelijcke schermutselen voor/ doch meest tot voordeel van die van Nieuwersluys: Werwaerts al de Gereformeerde Officiers uyt den Haghe wierden gecommandeert/ om die Post wel te bewaren. Maer 't en was niet alleen

alleen daer dat soo goeden ordre gestelt wierdt/ maer oock in Vlaenderen door den Velt-marschalck Wirtz, de welcke met een ongemeene neerstigheyt alle de Fortificatien daer omtrent hebbende laten op-maken / alle Polders, dede onderstєken / waer door 't voor de Franssen onmogheliick was daer yets uyt te rechten. In Bergen op Zoom/ 's Hertogenbosch en Breda stelde syn Hoogheyt alle mogelijcke voorsorge / soo van stercke Guarnisoenen als andersints/ treckende den Rijngraef met al syn Treyn na Breda / om daer syn Gouvernement waer te nemen. Na Vrieslant wiert mede veel Volckx gesonden/ soo van Infanterye als Cavallerye/ waer mede den Marquis de Mompouillan trock als Commissaris Generael der Ruyterye / om de selve Charge daer te bedienen. Ondertusschen gebeurden 'er verscheyde kleyne rescontres: Eenige Fransen uyt Creveceur meenende aen den dijck by Vlijmen een Baterye op te werpen/ wierden door 80 man uyt den Bosch eenigsints verhindert/ dan zy 500 man sterck zijnde/ deden de onse retireren / tot datse noch 400 man tot versterckinge kregen/ waer mede zy de Franse gheheelijck haer voorgenomen desseyn verydelden. Een andere partye van 70 Ruyters uyt Creveceur / eenige Dorpen in de Baronnye van Breda willende verbranden over Contributien/ wierden daer in verhindert door 120 Ruyters uyt Breda/ onder den jongen Grave van Styrum ende Frids van Nassau/ die haer soo fel aen-troffen/ datse hun ter naeuwer noot in een Huys retireerden / daerse eyndelingh noch alle gevangen/ en binnen Breda ghebracht wierden; van onse kant den jongen Grave van Styrum gebleven zijnde/en Graef Frids in syn schouder gequetst. 5 Marinen uyt Heusden in de Betuw 5 Franse Sauvegardes ghevangen gekregen hebbende/ wiert een van de Marinen 't oogh van een Sauvegarde uytgeschooten/ 't gunt d'andere soo vergramden/datse 4 van de Sauvegardes ter neder hackten/ ende de andere gevangen mede namen / daer zy veel Geldts by vonden. Omtrent Tienhoven gheraeckten 10 Fransen en 10 van de onse in gevecht/ die in 't kort 4 Franse onder de voet schooten/ en de rest gevangen kregen. Zedert de Fransen 't voorleden Jaer de Post van Ameyden hadden geforceert/ en verlaten/ is die aen weder syden onbeset gebleven / dan de Fransen quamen in 't lest deser maent daer weder post grijpen/ niet tegenstaende de geconsenteerde neutraliteyt aen Spanen / als aen een Heer behoorende: Van waer zy met 5000 man onse Post van Langerack meenden te forceren / doch 15 Courlanders de brandtwacht hebbende / hielden hun soo langh op/ (wijlse hun met hoepelen als andersints bebolwerckt hadden) tot meerder Volck by der hant quam/nevens een Uytlegger; hier wiert so dapper by d'onse gevochten/ dat de Franse met verlies van een Coll./ 1 Lt. Coll./ 4 a 5 Caps. en veel ghemeene Soldaten mosten retireren / hoewel aen onse zijde door de lacheteyt eeniger Ruyteren / waer van naderhant sommighe met de doodt zijn gestraft/ den Ritmeester Turck doorschooten wiert/ ende Cap. Bentinck/ beneffens de Soon van d'Hr. van Maesdam/gequetst/'t Paert onder 't lijf doot geschoten/en so in een sloot vallende/gebangen bleven. Den Coll. Bamphield was korts te vooren van Schoonhoven over Rotterdam na den Hage in de Castellanye gebracht/ en van daer na Alphen gevoert / om sich voor de Krijghs-raet te verantwoorden over 't verlaten van de Post van Ameyden. Den Grave van

Hoorn/ mits d'absentie van d'Hr. Wirtz/ Commandeur van Gorcum gestelt zijnde/ trock derwaerts/alwaer hy van de Burgerye met groote vreugde ontfangen wiert: Daer binnen quamen de 2 Regimenten van Jorman en Degevelt/ in plaets van dat van den Veldt-marschalck Wirts/ 't geene na Filippine toogh. Den Heer van Beuningen dede wegens desen Staet een keertje na Brussel/om met den Heer Grave de Monterey over eenige affairen te spreken. Den 26. deser heeft den Hertogh van Luxemburgh / als daer toe gemachtigt van den Alderchristel. Koningh/ met den Heer Grave van Hornes/ als van gelijcken geauthoriseert wegens haer Ho: Mo: en sijn Hooghept / geslooten dese navolgende Conditien/ aengaende 't wisselen der Gevangenen:

EEn yegeliik gevangen sal gewisselt werden tegens een ander die selve Charge oeffenende, of een gelijcke Rangh houdende, soo wel ten opsichte van de Cavallerye, Infanterye, Artillerye, als oock Commisen en Commissarisen van de Artillerye, Vivres en andere van diergelijcke qualiteyt, hoedanigh die oock soude mogen wesen. Die geene die de gevangens sal bekomen hebben, sal het vry staen voor de selve het gesette Rantçoen te nemen, of tegens andere van die selve rangh te wisselen. De Generaels van de Armeen van sijn Alderchristel. Maj. als Chef commanderende, sullen gewisselt werden tegens Generaels van haer Ho: Mo: commanderende mede als Chef over hare Armee, of sullen d'een en d'ander betalen, 50000 gl. De Velt-Marschalcken van haer Ho. Mo. sullen gewisselt werden tegens die geene die immediatelijck commanderen de Armee van sijn Alderchristel. Maj. naest de Generael, of sal betalen 20000 gl. De Generaels van de Cavaillerye en Infanterye sullen gewisselt werden, of betalen 4000 gl. Den Generael van de Artillerye, 4000 gl. Een Intendant tegens een Gedeputeerde te Velde, of sal betalen 10000 gl. De Lt. Generaels van de Infanterye en Cavallerye, 2500 gl. De Major Generael vande Cavallerye of Infanterye, 1500 gl. Een Brigadier Commandant, 1000 gl. De Collonels van de Artillerye, Cavaillerye en Infanterye, 800 gl. Een Sergeant Major van de Cavallerye, 500 gl. De Lt. Collonels van de Infanterye ende Artillerye, 500 gl. De Sergeanten Majors van de Infanterye en Artillerye, 200 gl. De Brigadiers van de Generaels, 180 gl. Ritmeesters, 200 gl. Capiteynen te Voet, 80 gl. De Adjoutants van de Generaels, 60 gl. De Brigadiers van ordre, 70 gl. De Luts. te Paert, 70 gl. Een Cornet, 60 gl. Luts. te Voet, 40 gl. Vaendragers, 20 gl. Een Aide Major of Adjoutant, 20 gl. Den Quartiermeester Generael, 200 gl. Generael van de Wagens, 200 gl. Een Quartiermeester van een Regiment te Paert, 40 gl. Een Quartiermeester van een Regiment te Voet, 30 gl. Een Quartiermeester van een Compagnie, 25 gl. Een Soldaet, Vuyrwercker, Timmerman, Smit, 9 gl. Een Ruyter of een Sergeant, 15 gl. Alle soorten van Commisen en Commissarisen, 50 gl. Een Conducteur, 12 gl. Een Edelman van 't Canon, 40 gl. Een Canonier, 10 gl. Een Gidse, 9 gl. Een Matroos, Brugge gast of Pont-gasten, 9 gl. Een Ingenieur of Contrerolleur, 40 gl. Een Auditeur, 25 gl. Doctoren, Apothekers, Chirurgijns en Knechts sullen sonder rantsoen weder om ghesonden werden. Is van wedersijden geaccordeert, dat geen Gevangens ontkleet, noch van haer Klederen berooft sullen werden. Die geene die diversche Charges bekleeden, sullen alleen hebben te betalen het rantsoen van de grootste Charge die sy besitten, en na proportie van dien sullen sy oock gewisselt konnen werden. Alle Officieren van de Artillerye, uytgenomen den Generael, en d'andere hier voor gespecificeert, hebbende een en de selve namen, met de Infanterye, konnen sonder eenig different gelost werden tegens haer gelijcken, of anders betalen de somme hier voor uytgedruckt. Soo het quame te gebeuren dat de Gevangens van beyde zijden geen even gelijcke Charges en mochten hebben, sal sulckx wel gevonden konnen werden, met te geven soo veel Gevangens van kleynder Charges, tot dat sulckx het rantsoen waer voor een Hooger Officier gerancoeneert wert, kome te monteren, konnende sulckx geschieden als of het gelt ware, als maer het geldt van 't rantsoen van de Lager Officiers gelijck komt te wesen, met dat van een Hooger Officier. Een Gereformeert Officier sal niet meer geven als het vierde-part van 't rantsoen daer op hy ghestelt staet, soo noch in effectuelen dienst ware. Officieren welcke Charges hebben die den Oorlogh niet en concerneren, sullen een matigh rantsoen betalen, na de proportie van de Charge die zy bekleden, hoe die selve oock soude mogen wesen. Sal aen wedersijden niet vry staen de Trompetters en Tamboers, welcke komen om de Gevangens te reclameren, op te houden, nochte oock de Gevangens langher als drie daghen te laten verblijven, ofte sullen zijn tot laste van de geene die de selve op houden. Wyven sullen geen rantsoen geven, noch oock de Jongens beneden de 12 Jaer out zijnde. Hooge, groote, mindere en lage Officieren, en andere treckende Gagie, in dit Quartier niet begrepen, en gehouden de Legers te volgen, sullen gerantsoeneert mogen werden, mits betalende 6 maenden Gagie. En so daer eenig dispuyt viele op de qualiteyt of gagie van eenighe der voorn. Persoonen, dat selve sal gedetermineert

neert werden op de verklaringe, die by geschrifte doen sal, op sijn eere, geloove en woort, de geene die commanderen sal het Leger, de Provintie of Stadt aen de zijde van den Gevangen, sonder dat eenigh ander bewijs van nooden sal wesen.

Het Tractement der Gevangens.

ALle Ruyters, Soldaten, Matrosen, Pionniers, Pontgasten, Timmerlieden, Smits, ende andere van die soorte, en sullen des daegs niet meer dan 6 st. mogen verteeren, en de Sergeanten 12 st. ende sullen de geene die de Gevangens bekomen hebben, aen de selve het gelt doen uytreycken na de Fransse waerdye. De Officieren sullen sich mogen laten tracteren na haer welgevallen, en na dat zy zullen konnen betalen. Is mede geaccordeert dat de guldens hier inne gespecificeert, sullen wesen Fransche guldens, waer van elf doen een gouden Louis, of Spaense Pistolet, en drie een Patacon of Rijckxdaler. Aengaende dese voorgenoemde conditien, is over een gekomen en geaccordeert, dat alle de Gevangens van beyde zijden 12 dagen na de tekeninge van dit Quartier, weder om sullen gesonden werden, sonder yets te vorderen voor het onderhout van de Soldaten, en wegens de Officiers, sal men een staet mogen maken van hare verteringen, en van beyde zijden sorge dragen voor de betalinghe. Elcke partye sal een Lijste hebben te maken van de Gevangens die zy weder om senden, nemende een Recepisse van den Commandeur van die plaetse daer de selve gesonden werden, op dat na de lossinge van alle de Gevangens, die geene die als dan noch schuldigh sal verblijven, sorge dragen dat selve te voldoen, in conformité van 't rantsoen hier vooren gespecificeert. Alle de Gevangens van de Armeen van sijn Alderchristel. Maj. sullen na Utrecht, en die van haer Ho. Mo. na Oudewater of Gorcum gesonden werden. Aldus gedaen en geslooten den 26. Mey 1673. Was getekent, MONTMORENCY LUXEMBURGH. Als Gemachtigde van sijn Alderchristel. Majesteyt. W. A. GRAVE VAN HORNES. Als Gemachtigde wegens haer Ho: Mo. en sijn Hoogheyt den Heere Prince van Orange.

Den Staet dede middelerwijl alle goede voorsorge in Vrieslandt: Prins Maurits te Leeuwaerden ghekomen / trock naer Groeningen / ende die Frontieren / soo om de Fortificatien te besichtigen / als met den Heer Rabenhooft te spreken / ten eynde die twee Provintien voor alle overval te beschermen: Van waer hy na 't Heereveen toogh / als het Hooft-quartier / daer de meeste Troupen by malkander quamen / om des Vyants desseynen t'observeren: Binnen Coeverden sont Rabenhooft veel Volckx en provisie / zijnde de Burgerye gelast sich voor 6 Maenden te voorsien / alsoo men beducht was / dat de Munsterse Bisschop met sijn Horden van Mande-werck / die hy in groote quantiteyt in sijn Bisdom hadde laten maken / daer op yets soude attenteren: Gelijck wel haest bleeck / als den Bisschop sijn Volckeren / die haer lange in 't Graef-schap Benthem hadden gekoestert / 't Huys Gramsbergen liet aentasten / zijnde maer 2 uren van Coeverden: Den Oversten Rantsdorf, die met sijne Dragonders eerst stormde / wiert van den Vendrig en 36 Soldaten / soo daer in lagen / tot tweemael rustigh af-geslagen / doch te swack om langh tegen te staen / capituleerden zy met den Vyant na Krijgs-gebruyck; als wanneer de Munsterse tegens gegeven woort haer gevangen hielden: Een partye uyt Coeverden / tot secours van die op Gramsbergen gesonden / trof beter gheluck / wijl zy te laet ghekomen zijnde / sich in embuscade leyden / daerse in des Bisschops achterhoede vallende / die op 't veroveren weder te rugh trock / een groote moort onder deden / en 70 gevangens binnen Coeverden brachten: Naderhant heeft de Bisschop dit Huys niet alleen seer laten versterken / maer ooch de Vecht met een Dijck op stoppen / om dese Stadt door 't ophouden van 't Water tot overgeven te dwingen. Gelijck de Munsterse nu groote moeyte deden / om Coeverden weder te krijgen / deden de Fransen niet min / om Maestricht alle toevoer te beletten / en niemant in noch uyt te laten; waer uyt men genoeghsaem kost besluyten / dat zy dese Stadt gesint waren te belegeren: Want geduyrigh ver-

vertoonden de Franse Cavallerye sich voor de Poorten en Fortificatien / daer de Burgers werckten / soo om haer daer van af te schricken / als alles buyten te houden: Doch onaengesien al dit naeu op passen / quam den 22. deser ten 2 uren des nachts een Regiment Italianen van 800 man / uyt Limburg binnen Maestricht: Montal hier kennis af hebbende / trock datelijck met 600 Ruyters en soo veel voetgangers te Weset over de Mase / van meeninge zijnde dit Regiment / eer het noch binnen raeckte / te overvallen / doch quam te laet / maer om niet ydel weder om te keeren / kreegh hy 5 a 6 Karren / die met Bagagie 'tselve Regiment volgden; welcke binnen Tongeren wierden gebracht.

Na dat alle mogelijcke vlijt was aen-ghewent / om deses Landts Vloot ten spoedigsten te doen uytloopen / koos den Lut. Adm. de Ruyter den 9. deser met het Esquadre van Rotterdam uyt de Mase t'zee / waer by de gereede Schepen uyt Tessel sich verboegende / maeckten t'samen een getal van 42 Schepen van Oorlogh / 18 Branders / en 16 Sinckers; daer mede den Heer de Ruyter den 12. deser voor de Teems quam / anckerende dien dagh achter de Vardijse-sanden: Eenige Schepen de Revier op-zeylende / vonden daer 45 Oorlogschepen gereet leggen / waer door het desseyn van de Sinckers verydelde: Dit voornemen was seer wel aen-geleyt / en hadde sijn fondament op de kondschappen die men van d'Engelse Vloot korts te vooren bequam / maer tegens alle verwachtinge arriveerden 2 dagen voor d'aenkomst der onse / 3 besondere Vlooten / als de Bordeuse / Canarise ende Kool-vloot / op de Revier; waer van de Engelse 1500 Bootsgesellen op hare Oorlogschepen presten / en daer door gereet raeckten om t'zee te konnen gaen: Dus den Adm. de Ruyter, siende daer niet voordeeligs uyt te wercken / weder na Schoonevelt keerde / om daer de desseynen der Engelse te observeren / en de resteerende Schepen te verwachten / ghelijck den Heer Tromp den 28. deser met de sware Amsterdamse Schepen sich met den Heer de Ruyter conjungeerde / zijnde den Vice-admir. Sweers met 't Schip den Olyfant noch blijven leggen / mits 't lage water: Sijn Hooghept schreef tot aenmoedigingh van een yder dees volgende Brief aen den Lt. Admirael:

EDele, Gestrenge, Vroome, Lieve, Besondere: Wy hadden gewenst, dat de saken van 't Lant ons hadden gelaten de faculteyt, om ons na 's Lants Vloot te vervoegen, en 't vernoegen te hebben van daer by een te sien soo veel eerlijcke Patriotten, die cordatelijck de handt aen 't werck slaen, om 't Vaderlant tegens vyantlijck geweldt te helpen decken; de aensienlijcke Zee-macht, welcke ten dien eynde by een wert gebracht, is een van de noodige en considerable middelen, die tot behoudenis van den Staet aen-gewent werden, en is dienvolgende te hoopen, dat die aenmerckinge nieuwe vigeur sal geven aen de couragie van die geene die de eer hebben van datse aen haer werdt toe-vertrout. De oogen en de herten van alle de Ingesetenen van 't Landt, ja van de Christen Werelt, zijn daer heenen gewent, en observeren met groote reflexie 't geen met de selve voorsichtelijck en kloeckmoedighlijck, of anders sal werden ondernomen en uyt-gevoert. En ware het over sulckx van de uytterste infamie dat yemant aen sijn plicht soude ontbreken op soo een doorluchtigh Toneel; wy verwachten sulckx niet, maer in tegendeel dat door het voorsichtigh ende kloeck beleyt van uwe, en van die geene die by hem zijn in dese gevaerlijcke conjuncture, en nieuwe luyster aen de eer by onse Natie ter Zee bevochten, onder Godes zegen sal werden toegebracht, en dat zy oorsaeck sullen hebben om haer te verblijden, en wy met haer van gezegende Instrumenten te zijn geweest, tot het bewercken van een goede uytkomste in onse goede sake. Wy sullen betrachten dat die geene die haer loffelijk sullen hebben gequeten, danckelijck sullen beloont en gevordert werden, ende dat geene extraordinaire goede actien blijven sonder extraordinaris vergeldinge. Monsr. gelieve alle die onder de Vlagge zijn, van de meeste tot de minste des te versekeren, en te ghelijck een yder in te scherpen, dat geen hoope van ongestraftheyt overigh sal zijn aen die geene die buyten verwachtinge haer aen eenige wandevoiren souden mogen schuldigh maken, wesende de serieuse intentien van de H. Staten en de mijne. dat tegens soodani-
ge

ge de verdiende ftraffe, volgens rigeur van den Artijckel-brief, en andere ordres van 't Lant, fonder eenige de minfte conniventie, exactelijck en promptelijck te werden geexecuteert; foo dat aen die geen die fich lafhertigh, en anders als een braef Soldaet en Zee-man, voor den Vyandt fal dragen, niets foo gevaerlijck als de Havenen van den Staet, daer hy niet fal konnen ontgaen, noch de ftraffe hant van de Juftitie, noch de vloeck en de haet van fijn Mede-burgers, die op hem fal vallen en blijven. Wy belooven ons dat niemant en fal willen vallen in foodanigh een verderf, maer dat een yder met loffelijcken yver en gemoet in defe importante tijden fich extraordinaris fal evertueren, en dat Godt uyt den Hemel felve fal zegenen ten befte van 't Vaderlant, en tot onfterffelijcke eere aen die geene, die 't felve trouwhartiglijck gedient fullen hebben. Ick bidde Godt U, en alle die by hem zijn, te houden in fijn heylige protectie. Onder ftont, U E. goetw. Vrient, En was getekent.

In 's Gravenhage den 22. May 1673. *G. Prince d'Orange.*

Den Adm. de Ruyter hadde den 23. defer 't Lants Vloote onder defe naervolgende Efquadres verdeelt/ om met goede ordre de Vyandt te verwachten:

Onder 't Efquadre van Lut. Ad. de Ruyter, voerende alle de Wimpel van de grootе Stengh.

Officieren. Schepen.

Lt. Ad. de Ruyter, 7 Provintien.
Lt. Ad. van Nes, de Eendracht.
Vice-ad. de Liefde, de Vryheyt.
S. N. van Nes, Maegt van Dort.
Com. van Meeuwen, de Spiegel.
Cap. C. de Liefde, Gelderlant.
J. v. Brakel, de Voorficht'gheyt.
Engel de Ruyter, Waefdorp.
van Gelder, Steendorp.
Jan Bondt, Stadt Utrecht.
Symon v. Panhuyfen, het Lam.
J. Kroock, 't Wap. van Alkmaer.
Cuylenborgh, Deventer.
Swerius, Befchermer.
Frans van Nideck, Dort.
de Munnick, Effen.
Claes Valdecker, de Prince.
Claes Wijnbergh, de Kabel.
H. Viffer, 't Wap. v. Medenblik.

Fregatten.

Jan Snellen, Utrecht.
Ewick, Edam.
Megang, Damiaten.
C. vander Kouwen, Schiedam.

Branders.

J. Danielfz. van Rijn, de Louife.
A. vande Coperen, de Blakmoer.
Dirck de Munnick, de Maria.
Lence Harmans, de Jifper Kerk.
G. Halfkaeg, 't Buis St. Pieter.
Willem Oude, de Eenhoorn.
Jan Janfz. Boome, de Salmander
Wybrant Barentfz., de Saeyer.

Advijs-Jachten.

Abram Taelman, de Kater.
Gerrit Koot, den Eenhoorn,
Aern. Leunifz. de jonge Maria.
Pieter de Moor.

Dry Galjoots.

T. Jacobfz. St. Marey. J. Corn. Lootfer. Jelle Alb. de Viffer.

Onder 't Efquadre van Lut. Ad. Tromp, voerende alle de Wimpel van de Kruys-ftengh.

Officieren. Schepen.

Lt. Ad. Tromp, de goude Leeu,
Vice-Ad. Sweers, de Olyphant,
Vice-Ad. Schram, de Pacificatie.
S. by N. de Haen, Hollandia.
Cap. Volkert Swart, Calans-oog
Philip Almonde, Delft.
Adriaen Port, Schielant.
Corn. van der Saen, Amfterdam
Tyloos, 't Geloof.
Naffou, Provintie van Utrecht.
van Bergen, Prins te Paert.
Decker, de wakende Kraen.
Elfevier, Zeelandia.
de Sitter, de Agatha.
Uyterwijck, 't Suyder-huys.
C. de Boeck, 't Wap. v. Hollant.
Pieter Backer, de Jupiter.

Fregatten.

Span, Middelburgh.
Jan de Jongh, Out-kafpel.
Hardwijck, de Haes,
Jan Noirot, Popkensburgh.
Bogaert, Bommel.

Branders.

Willem Willemfz., de Draeck.
Hendrick Rofens, Velfen,
C. Jelmerfz. Kock, de Salm.
P. van Grootvelt, de Leyd-fter.
J. v. Kampen, 't Wap. v. Emrik.
C. Boermans, de vergulde Pos.
J. Boomgaert, Jacob en Anna.
D. Claefz. Harmen, de Vrede.

Advijs-Jachten.

Claes Portugael, de Triton.
Jan Kramer, Egmont.
Tobias Adriaenfz. de Hafewint.
Huybert Geel, Mercurius.

Galjoots,

Dirck Turck, de jonge Prins.

Water-fchip.

D. P. van de Velde, St. Pieter.

Onder 't Efquadre van Lut. Ad. Banckert, voerende alle de Wimpel van de Voor-ftengh.

Officieren. Schepen.

Lt. Adm. Banckert, Walcheren.
Vice-ad. Evertfz. Zirickzee.
Vice-ad. Starre, Groeningen.
S. by N. Vlug, 't Wap. v. Enckh.
Cap. Jan Heck, Weft-vrieflant.
Jan Dick, Eenhoorn.
Jacob Berckhout, Akerboom.
Middellant, Comeet.
Elant du Bois, Ridderfchap.
Jan Muis, Juftina van Naffou.
Jacob Voos, 't Noorder-quart.
Marten de Boer, Gelderlant.
Barent Hals, de Gideon.
Jan van Lier, de Leeuwin.
P. Karfeboom, 't Wap. v. Naffou.
Gillis Sokeyn, Tijtverdrijf.
Carel van Putten, Domburgh.
Dirck Kiela, Veere.

Fregatten.

Adriaen Banckert, Delft.
Barent Martenfz. Goes,
Moyfes Withouts, Harderwijk.
Jacob Swart, Rotterdam.
Roemer Valck, de Braeck.

Branders:

Huybert Wolfers, de Burgh.
Berne Zacharey, de Samfon.
Fredrik Coenraet, St. Catarina.
Reyner Dirkfz. de Dadelboom.
Hendrick Munt, de witte Mol.
P. Rokefz. Chriftina Leonora.
Carel de Brune, de Berg Ætna.
P. H. Pop, 't Cafteel van Loon.

Advijs-Jachten.

Daniel Scheure, de Lopman.
David van Geerfdalen, Goes.
Theunis Poft, de Perel.
Matthijs,
Jacob Kamer, de Waterhont.

Galjoots,

Gouder Pieterfz.

Den 1. deser quam na lang toestel den Prins van Condé binnen Utrecht; hy wiert (met het Staten Jacht van de Vaert gekomen zijnde) deftigh onder 't los branden van 't Canon / gelupt der Klocken en alle andere vreugde-teekenen in-gehaelt; als wanneer Stoupa in 't inkomen van de Stolsteeghs Poort den Prince in een silvere Schootel de sleutelen der Stadt presenteerde / die hy wel aen-nam / doch korts daer na weder over-gaf: Waer na hy door 't geweapende Guarnisoen tot in sijn Logement wierdt geleydt. Met des selfs aenkomste maeckten de Fransen in de overheerde Provintien alles ghereet / wat tot een Velt-tocht diende: Uyt Gelderlandt quamen verscheyde Regimenten in 't Sticht Utrecht / en vergaderden t'zamen in 's Gravelant / in allen schijn of 't oog op Muyden hadden: De Prins van Condé selfs trock na veel Plaetsen / om sijn desseynen ergens te doen gelucken; doch vondt alles soo wel beset / dat niet dorst ondernemen: Over de Reviere de Leck liet hy evenwel 2 Bruggen slaen / als te Cuylenburgh en Wijck / om soo veel beter communicatie met de Troupen in de Veluwe te hebben: Doch ged. Prins ondertusschen tot Utrecht sieck rakende / zeyden veele / dat 't selve van melancolye quam / om dat geen kans sagh de Hollandtse Posten soo facil te forceren / als hem te Parijs was versekert / derhalven weynigh eer daer by sagh in te leggen: Oock hoorde men dat de Catholijcken ten platten Lande in Gelderlant ongemeene devotien by desen Prins hebbende aen-ghewent / om de Kercken voor haer te bekomen / tot antwoort van den selven gekregen hadden: Daer toe geen ordre van de Koningh te hebben, en dat ingevalle den Koningh het Lant voorts conquesteerde, zylieden de Kercken wel souden krijghen, maer by aldien het Landt weder verliet, zy de Kercken dan oock souden moeten verlaten.

Niet tegenstaende alle de instantien van den Koning van Vranckrijck / om 't Keyserl. Regiment uyt Keulen te krijgen / soo was sulckx ydel; de Magistraet dier Stadt / refuseerden 't selve beleefdelijck / met versekeringhe / datze sorge souden draghen / datter van 't selve Regiment geen offensie aen de Franse partye gedaen wiert: Evenwel bracht den Koningh soo veel te weeg / dat den Marquis de Grana na Weenen vertrock / en 't gantse Regiment den Eed aen de Stadt dede: Waer op den Bisschop van Straetsburgh aenstonts weder in Ceulen quam / op welckers ende des Bisschops van Keulens versoeck den op-gem. Koningh by Engelant soo veel uyt-werckte / dat te Ceulen de Vredehandelinghe soude ghehouden werden; 't welck desen Staet mede toe-stondt. Den Keyser nomineerde tot sijn Plenipotentiarissen den Grave van Koningseck / en den Baron d'Isola / om sijn intresten op dese Vrede-handelinge waer te nemen: De Spaense den Heer Don Emanuel de Lira en de Heer Oudenhoven. Ondertusschen bleef Turenne noch al in 't Lant van der Marck leggen / hoewel de Vrede tusschen Vranckrijck ende Brandenburgh was ghesloten. De Keyserse / die nu van de Brandenburghse Armee was ghescheyden / quam dese maent te Eger in Bohemen: Den Keyser beval evenwel de selve tot 30000 man te versterken / om ter gelegener tijdt weder na beneden te trecken / dewijl de Fransen den Keyser uyt de Vredens Tractaten scheenen te willen excluderen. Den Moscovisen Ambassadeur te Weenen / hoorde men dan Keyser quam

quam versekeren/dat den Grootvorst sich met de Poolen soude verbinden/om tegens de Turcken te ageren/ en de selve uyt dat Koninckrijck te verdrijven: Den Keyser vereerde hem eenige Presenten/en liet hem magnifiquelijk tracteren: Van waer hy na Roomen toogh/ om den Paus te spreken. De Ongarise Rebellen wierden van den Keyser nu Pardon verleendt / voor die haer wilden submitteren. Te Regensburgh gaf de Franse Minister een geschrift aen de Vergaderinge over/ waer in hy verhaelde / dat sijn Meester niet anders en wenste als de rust van Duytslandt, ende dat sijn Meester sijne Troupen uyt het Rijck wel wilde te rugh ontbieden, wanneer de Geallieerden de hare te rugh hielden. Van dit was van de Franse al meer te berde gebracht / en had by de Duytsen weynigh geloof. Cur-Beyeren versamelde middelerwijl 6000 man in sijne Landen/ waer op veele speculatien vielen. De Sweden brachten oock veel Volk in 't Sticht Bremen / waer zy aen de Weser een treffelijcke Vestingh bouden.

In Poolen eyndigden de meeste Lant-dagen gheluckelijck: Terwijl men alles by een bracht / om door nieuwe Werbingen een Armee van 60000 man op de been te brengen / die door den Grooten Veldt-heer soude gecommandeert werden: Waer boven de Koningh met de Postpoliter Russinie soude op-sitten/ om de Turcken soo veel afbreuck te doen / als mogelijck was. Den Koningh had oock de macht om Veltslagen te leveren/ Steden te belegeren/ ende alles te doen 't gunt hem noodigh dacht: De Moscoviters beloofden oock de Turcken soo veel afbreuck te doen/ als zy konden : Waer toe eenige Troupen in de Krim gevallen/ 't gantse Lant ruineerden/ en de Tartaren ongelooffelijke schade toe-brachten. Daer teghens quam een Moscovischen Envoye uyt Turckyen weder te rugh; den Turcksen Keyser had hem belast sijn Czar te seggen/ dat hy sich met de Poolen niet wilde verbinden, noch tot de conjunctie der Wapenen resolveren; hy soude liever met de Porta in goet verstandt blijven, als door bystandt aen Poolen te bewijsen, alles te verliesen wat hy hadde. Doch den Czar wierdt daer door niet eens af-gheschrickt: In tegendeel hoorde men / dat de Turcken sich maer beneerstighden om hare veroverde Poolse Plaetsen wel te bewaren/ alsoo den Turcksen Keyser noch den Visir sich dit Jaer niet te Velt souden begeven/ en alleen den Caplan Bassa met een geringe macht tegens de Poolen laten ageren.

In Engelant mosten volgens Acte van 't Parlement alle die eenige Charges bedienden/ na de Engelse wijse communiceren: Waer op Prins Robbert, Monmouth en veele andere 't selve volbrachten: Maer andere dit weygerende/ wierden van haer bedieningen af-geset/ daer onder Hamilton, 's Coninghs Camerlingh: Naderhant hebben noch veele sijn exempel na-gevolgt/ die sich by de Roomse Religie hielden. Maer dit en verachterde des Conings yver niet tot het uyt-pressen sijner Oorloghschepen: Want dewijl nu door de 3 ingekomen Vlooten/ als geseyt is/ overvloet van Bootsvolck hadde / geraeckte Prins Robbert den 12. met de gheheele Engelse Vloot uyt de Bay van Gunfleet in zee/ daer zy van een seer hevige storm-windt besprongen wierden / dan setten 't den 14. ten Ancker op de Middel-gronden/ van waer d'Avant-guarde

den 16. tusschen Orfordnes ende de Bay van Housley quam; schuyvende den 19. voor by Dovres 't Canael in / om met het Franse Esquadre te conjungeren: 't Welcke den 13. deser uyt Brest gheloopen zijnde / bestont in 30 groote Schepen/ ende 13 Branders/ behalvens noch eenighe andere Fregatten; den Admirael Duc d'Estree/ voerde 104 stucken/ den Vice-admir. en Schout by Nacht yder 84. de minste 50. en de rest door malkanderen 70. haer wierden noch 300 Matroosen en 100 Soldaten na gesonden: Sy arriveerden te Portsmuyen / ende staken datelijck na Dungenesse / alwaer zy met de Enghelse den 24. conjungeerden: Den Koningh van Engelant/die met Duc de Jorck sijn Vloot uyt Scharnesse hadde sien uyt-loopen / was hier soo ras niet van verwittigt/ of begaf sich met den selven na Reye/ alwaer hy op den dagh der conjunctie van den Fransen Admirael op sijn Schip magnifiquelijck wierdt getracteert / gevende aen den Lord d'Osserp de Schout by Nachts plaets van sijn blaeuwe Vlagh: Waer na den Koningh weder na London vertreckende/ dese geconjungeerde Vlooten den lesten deser 't Canael uyt na de Hollantse Kust over staken: Ondertusschen stroyde men in Engelant uyt/ dat het alles in dese Landen in sodanige confusie was/ dat haer Vloot maer behoefde te komen/ om alles wegh te nemen; doch 't ghevolgh heeft wel anders bewesen: Den Coningh liet nochtans veel Volcks te Blackhead by malkanderen komen/ om op d'een of d' andere manier in Hollandt ofte Seelandt te landen: Over welcke Troupen sijn Maj. den Hertogh van Jorck Generalissime maeckte/ Prins Rohbert Generael/ Duc de Buckingam Lut. Generael / en Coll. Russel Major Generael/ doende haer commissien daer toe verbaerdigen. Den 19. deser embarqueerden de Engelse Plenipotentiarisen Sr. Lionel Jenckins ende Joseph Williamson sich te Greenwich/ om na Vlaenderen over te schepen/ ende haer van daer na Luyck by den Grave van Sunderlant te begeven.

De Plenipotentiarisen van Vranckrijck trocken oock de Mase af naer de Handelplaetse; zy hadden wel versocht door Maestricht te passeeren/ maer sulckx wiert om gewichtige redenen af-geslaghen; dies namen zy haer wegh over Luyck naer Bruel by Ceulen / de H. Sweetse Ambassadeurs in passant te Aken aen sprekende / die zy vorders lieten versoecken / of haer mede nae Ceulen geliefden te begeven. Den Grave Tott was eenighe dagen te vooren by de Heeren Mediateurs van Parijs te Aken aen-gekomen/ waer na zy haer verbaerdighden / om met de aldaer wesende Ambassadeurs sich na Ceulen te begeven; wien korts daer aen den Grave van Sunderlant volgde. De Koningh van Vrankrijk gaf doe 't Gouvernement van Angoumetz en Xantoigne aen den Graef de Crussol. Den Coningh dede te Parijs oock vast houden de Hertogh van Meckelenburgh / om dat hy sijne Huysvrouwe hadde gevangen geset; doch dse sake is naderhant in der minne by geleydt. Een andere twist ontstont 'er tusschen Madame de Longueville/ en haer Schoon-dochter Madame de Nemours/ over seker Plaets in Switserlant/ genaemt Nieukasteel/ sulckx datse yder met gewelt die eygenden. Een Courier van Genua quam doen by den Koningh klagen / dat de Franse Galeyen in de Middelandtse Zee een Galeye van die Republijcke/ waer in den Krijghs-Commissaris Ristori was/ hadden genomen; versoeckende daer van restitutie.

Optocht van den Coningh van Vranckrijck.

HEt was den 1. deser dat den *Koningh van Vranckrijck* van *Parijs* met het gantse *Hofgesin* af toogh; uytgeseyt den *Dauphin* en den *Hertogh van Orleans*, die van sijn *Majest.* ordre hadde, soo lange te *St. Cloud* te verblijven tot sijn *Huys-vrouwe* in 't *Kinder-bedde* soude gelegen zijn: Den *Koning* liet geduurende sijn afwesen aen de *Guarde des Seaux* de directie van alle saken in *Vranckrijck*, by wien *Monsr. Colbert* bleef, om hem in alle affaires te helpen. Sijn *Maj.* geinformeert zijnde, dat de *Ambassadeurs* van *Moscovien* te *Calais* aen-gekomen waren, dede haer door *Sr. de la Gibertie*, *Edelman* van sijn *Huys*, na *Armentiers* geleyden, om haer daer aen 't *Hooft* van sijn *Armee*, *Audientie* te geven, en met een de selve sijn *Troupes* te laten besien. Den 2. quam den *Koningh* te *Pont St. Maxence*. Den 3. te *Monchy*. Den 4. te *Roye*. Den 5. tot *Peronne*. Den 7. te *Bapaume*. Den 8. te *Arras*, daer hy seer wel ontfangen wierdt: Van *Parijs* quamen doen veel *Karren* met *Gelt*, en van de *Sambre* ende *Maes* veele *Troupen*, tot versterckinge van 't *Leger*. Den 11. na dat de *Koning* en *Koninginne* de *Godsdienst* hadden by gewoont, dede sijn *Maj.* de *reveu* van 't *Guarnisoen*, alwaer hy een seer groote *Dyamant* van sijn *Hoet* verloor. Den 12. quam den *Koningh* te *la Bassee*, na dat het *middagh-mael* tot *Lens* gehouden had. Sijn *Maj.* sondt een *Courier* na *Parijs*, met een *Brief* aen *Duc d'Orleans*, waer by hy hem versocht, om datelijck na sijn *Armee* te komen; den selven *Courier* bracht oock een *Brief* aen *Madame*, in de welcke den *Koningh* haer beloofde, dat indien zy quam te geleggen van een *Prince*, dat hy *Doop-vader* soude zijn, en dat sulckx aenghenaem aen 't gantze *Hof* soude wesen, maer soo zy een *Dochter* kreegh, dat dan den *Keurvorst Palatijn* 't selve mochte doen. Sijn *Maj.* ontfongh te *la Bassee* 2 *Couriers*, d'eene met *advijs*, dat den *Marquis de Grana* uyt *Ceulen* was vertrocken, en sijn *Regiment* den *Eed* aen de *Stadt* zou doen, en d'andere met de *Ratificatie* van 't *Tractaet* met *Kur-brandenburgh*: Waer op de *Koningh* aenstonts een *Courier* naer *Weenen* aen sijn *Resident de Gremoville* af-schickte, met een *ordre, om aen den Keyser te klagen, dat hy in prejuditie van sijn woort, 't geen hy aen den Koningh hadde gegeven, van geen deel te nemen in den Oorlogh met de Hollanders, wanneer sijn Maj. hem dede weten syn Resolutie om haer te beoorlogen, een Armee naer den Rhijn hadde ghesonden, tot secours van de ged. Hollanders, 't welck hadde veroorsaeckt een diversie syner Troupen, en belet verdere Conquesten te doen.* Den selven *Resident* was oock geordonneert op de selve *tijt* te verklaren, *dat indien sijn Keyserl. Maj. van voornemen was, dit Jaer, om de selve oorsaeck, weder een Armee na den Rijn te laten af-gaen, den Koningh, sijn Meester, in des Keysers Erf-landen van gelijcken een soude zenden, ten eynde, om gewelt met gewelt tegen te gaen.* Een anderen *Courier* gingh wegens *Vranckrijck* aen den *Marquis de Villars*, *Franschen Ambassadeur* te *Madrid*, om aen de *Coninginne* van *Spangien* te begeeren, *dat zy hare Troupen uyt de Plaetsen van de Hollanders soude doen retireren, ende de selve geheelijck abandonneren, noch haer eenigh secours direct of indirect laten toe-komen; over 't welcke den Coningh anders van meeninge was de Vrede te onderhouden, of haer den Oorlogh aen te doen:* Ged. *Ambassadeur* had last, dat indien hy geen favorabel *antwoort* kreegh, sich van 't *Spaense Hof* te retireren. Den 13. den *Koningh* van *la Bassee* vertreckende,

at te *Hoogh-Bourdin*, en quam den selven *dagh* te *Rijssel*, waer hy onder 't los-branden van 't *Canon* van den *Marschal d'Humieres* ontfangen wiert: Gaende den selven avont noch alle de *Fortificatien* besien. Den 14. dede den *Koningh* de *reveu* van 't *Regiment de Navarre*, en een ander van de *Cavallerye*. Den 15. trock sijn *Maj.* van *Rijssel* naer *Cortrijck*, daer hy dien dagh arriveerde, wordende van de *Inwoonders* treffelijck ontfangen. Den 17. quam *Duc de Mommouth* in 't *Leger*, en den *Koningh* besichtighden 't selve. *Duc d'Orleans* den 18. van *St. Cloud* getrocken zijnde, quam den 20. in 't *Leger*, daer hy van sijn *Maj.* blijdelijck ontfanghen wiert. Den selven dagh quam *Don Geronimo d'Agosto. Lt. Gen. der Spaense Cavallerye*, de *Franse Maj.* wegens de *Graef de Monterey*, complimenteren, van de welcke hy favorabel ontfangen werdende, ook met een *Boot* van *Dyamanten* vereert wiert, ende met gelijcke *civiliteyten* beantwoort. Den 22. gaf den *Koningh Audientie* aen den *Moscovisen Ambassadeur Vinius*, als mede aen 's *Paus Nuncius*; Werdende van sijn *Maj.* in 't *gesicht* van de *Coninginne* en vremde *Ambassadeurs* 't gantse *Leger* in *Battaillie* ghestelt: *Duc de la Fuelliade* was met 2000 *Ruyters* voor af gedetacheert, om sich na 't *Canael* van *Brugge* te begeven. Den 23. geleyde de *Coningh* de *Coninginne* na *Doornijck*, om daer gedurende de *Campagne* te verblijven; van waer sijn *Maj.* weder na *Deynse* by sijn *Armee* trock, in de welcke den *Coningh* ordonneerde, dat gedurende sijn verblijf in 't *Velt*, yder *Soldaet* daegs soude hebben 6 oortjes, en een *Amonitie-broodt*, een *Cap.* 10 *schellingen*, en *Broot*, een *Lt.* 6 *schellingen*, en *Broot*, en soo na advenant. Den 24. quam sijn *Maj.* te *Landegem*, een uur van *Gent*. Den 25. sloegen zy 3 *Bruggen* over de *Brughse Vaert*, waer over *Duc d'Orleans* den 26. met 9 a 10000 man trock, detacherende den *Chevalier de Hautefüellie* met 200 *Ruyters*, benevens den *Chevalier de Coaslin* met 150 *Ruyters*, voor uyt: Middeler wijl haer *Aenslagh* op 't *Sas van Gent* en 't *Fort St. Anthony* ontdeckt zijnde, 't welck zy met verraet dachten te emporteren, doch door de *vroomheyt* der *Capiteyns*, die zy toe meenden te gebruyken, geopenbaert wiert, ruckten zy door *Assenede* na *St. Jans Steen*, van voornemen zijnde den *Coll. Cajaffa*, die met 200 *Ruyters* buyten *Hulst* lagh, te verrassen, ghelijck gheschiet soude zijn, ten ware hy korts te vooren geen advertentie had bekomen van eenige uyt-gestelde *Wachten*, en binnen *Hulst* was geretireert; evenwel kreghen de *Franse* noch 17 van sijn *Ruyters*, van dewelcke zy 2 doot schooten, en de rest mede namen; waer na zy 't *Dorp St. Jans Steen* uyt-plonderden: En siende dat alles daer onder *water* lagh, vertrocken den 27. na datze 2 *Dorpen* hadden geplundert, over haer gemaeckte *Bruggen*, weder naer 't *gros* van hun *Leger*; Den *Koningh* was den 27. met sijn *Troupen* van *Landegem* de *Lye* gepasseert, over de *Bruggen* te *Deurle*, tusschen *Deynse* en *Gent*, nemende haer wegh na de *Schelde*: Waer na toe den *Hertogh van Orleans*, met de *Troupen*, daer mede hy weder over de *Brughse Vaert* den 27. en 28. was gepasseert, den *Koningh* volghde, passeerende tusschen *Gent* ende *Oudenaerde*, tot een mijl by *Dendermonde*: Binnen *Oudenaerde* stonden wel 80 *stucken Canon* gereet, die den *Koningh* mede voerde. Den 29. campeerden hy te *Gavre*. En den 30. logeerde sijn *Maj.* te *Bustebreck*. Nemende soo voort sijn wegh voor by *Brussel*. Daer van ter naester *Maent* meerder.

In Brabant en Vlaenderen was men op dese tocht des Koninghs seer gealarmeert: Den Grave de Monterey stelde ondertusschen alle goede ordre in sijn Gouvernement; na Dendermonde / Gent ende Brugge liet hy soo veele Troupen

Troupen af gaen/ om daer uyt in cas van noot/ een vliegent Leger te konnen formeren; want men vertroude de Franse gants niet: Na Brussel wiert ook veel Volcks gesonden; en sijn Exell. de Monterey trock van daer na Antwerpen/ om op alles te beter ordre te konnen stellen. De Boeren vluchten evenwel met al 't hare van 't platte Landt af; want alhoewel den Koningh in sijn bysijn goede ordre hielt/ geschieden al diversche oultrages/ ende wierden veele Landen bedorven: Eenighe Persoonen om saubegarde komende/ ontfongh den Koningh seer grammelijck/ seggende/ daer ick ben/ en is geen saubegarde van nooden: Selfs wiert een Ruyter/die een Hinne/niet verre van sijn Maj. had om verre gheschooten/ geharquebuseert: Maer dit en belette niet/ datte Franse partyen 't geheele Lant door-liepen/ en alles uyt-plonderden/ waer zy by konden komen/ mede nemende selfs alle het Beestiael: 't Gunt de Inwoonders van Gent soodanigh ontstelden/ datse de Fransen/ die haer Lijftocht daer quamen halen/ niet wilden in-laten: Selfs 5 a 6 Franse met allerhande provisie de Poort willende uyt-rijden/wierden van de Burgerwacht met geweldt binnen gehouden/ ende de spijs ontnomen; sonder datse van den Gouverneur konden ghestilt werden: Een Carosse die korts daer aen met eetbare Waren voor de Franse meenden uyt te gaen/wiert mede op-gehouden/ en de spijs aen de Capucinen en Recoletten gedragen: Eenighe Tonnen Bier soo aen de Wijck van St. Pieter meenden uyt te gaen (nam de Wacht wegh/ en droncken de selve onder 't geroep van Viva den Koningh van Spangien, viva Carolus, uyt: Sulckx dat men daer uyt den haet van de Inwoonders tegens de Franssen genoeghsaem konde bespeuren. Den Grave van Marchin verliet dese tijt de Spaense dienst/ en vertrock op sijn Lant van Moldave in Luyckerlandt; waer door den Koningh van Vranckrijck 't arrest op sijn goederen te niet dede/ en hy de selve vry mocht besitten.

Niet alleen hadden de gebergde Matroosen van 't verongeluckte Fransche Schip voor Lissabon/ tijdingh ghebracht/ dat 't Eylandt St. Helena van de Hollanders was in-genomen; door dien zy daer meenende aen te komen/ van 4 Schepen met Franse Vlaggen wierden na-gejaeght/ de welcke zy daer om voor Hollanders hielden: Maer oock quam dees tijt in Enghelandt tijdinge/ door 2 Schepen van St. Helena tot Portsmuyen gearriveert: Hoe de Schepen de Humphrey en Elisabeth, door d' Engelse Ooft-ind. Comp. de voorleden Julij naer 't op-gem. Eylant met alle versterckinge af-gesonden, den 18. November daer waren aen-gekomen, en alles in goede postuur ghebracht: Maer dat den 20. December daer aen 't Eylant 4 Nederl. Ooft-ind. Schepen, als de Vryheyt, Polsbroeck, Gottenburg en een ander, uyt Hollant in Mey 1672. gevaren, met over de 600 man waren gearriveert: Die aenstonts met dese 2 op-gem. Engelse Schepen engageerden, doch siende op dese Plaets niet te konnen landen, deden het Eylandt op een andere plaets aen, ende brachten den lesten Decemb. 400 man te lant, als wanneer de Enghelsen uyt het Fort, mits aan de lant-zijde niet defencif was, in haer Schepen weken, en met de selve na Engelant over staken, daer zy den 1. Junij aen-quamen. In Hollant arriveerden ook 4 Schepen van Curassou/ met tijdinge/dat de Fransen daer waren gelant geweest/ volgens dit na-volgende verhael:

Den

DEn 13. Maert quamen de Franssen onder haer Generael de Baes met 18 Zeylen, daer onder 7 Oorlogh-schepen, voor Curassauw, waer zy den 14. omtrent 1300 man aen landt setten, die den 16. met vliegende Vaendels na 't Fort quamen, als of zy 't selve wilden bestormen; doch door eenighe schooten van binnen wat te rugh deynsende, campeerden sich buyten 't Geschut op de Vlackten in 't gesicht van 't Fort: Waer op den ged. Monsr. de Baes aen den Gouverneur Otteringh, (die 3 dagen te vooren gestorven was) liet weten, dat hy wilde spreken met den Heer Doncker: Die in plaets van de overleden Otteringh nu Gouverneur zijnde, aen Sieur de Baes antwoorde, dat hy sijn versoeck schriftelijck soude in-stellen: 't Welck hy dede, begeerende de overgaef van 't Eylandt ende Fort, benevens noch eenige andere enorme saken meer, die alle afgeslagen wierden: Ende doen den Tamboer heen gesonden wiert, riep al 't Volck, Vive le Prince d'Orange. Den gantzen dagh was den Vyant seer besich, of hy die van binnen wilde bestormen, dan had geen couragie. Den 17. den Vyandt noch doende zijnde, wierden de Ruyters en eenige vrye luyden uytgecommandeert, om te recognosceren, met belofte, soo zy een Fransman kregen, om kontschap van des Vyants gelegentheyt te bekomen, daer voor 50 st. van Achten te sullen genieten. 's Middags quamen zy met 2 binnen. Tegens den avont quam oock een Overlooper, die rapporteerde, dat de Fransen groot gebreck aen Water ende Lijftocht hadden, en geen moet om 't Fort te bespringhen, maer dat zy met Geschut van een Bergh 't selve tot overgeven wilden dwingen. Wenschende die van binnen niet anders, als datse haer quamen attacqueren. Doch daegs daer aen bracht weder een andere Overlooper tijdinge, dat den Vyandt 's avonts te vooren met sijn gants Leger in groote stilligheyt na haer Schepen geretireert was, vreesende van de onse selfs besprongen te werden. Hier op gingen aenstonts partye Burgers, met Cap. Pieter Marcusz. van een Zeeuse Caper, na de verlaten Legerplaets van den Vyant, daerse noch veel kleynigheden vonden. Ondertusschen vervolgde onse Ruyterye de Fransse tot aen St. Barbara, daerse meest alle embarqueerden, en kregen daer noch 4 van gevanghen, 2 a 3 van haer doot geschooten hebbende. Den 19. Maert was des Vyants Vloot onder zeyl, en liepen voor by de Haven, buyten schoots van 't Canon, sonder een schoot te schieten, stellende haer cours nae de Kust van Española: Dus waren d'onse den 23. weder geheel van den Vyandt bevrijt, waer voor zy niet alleen Godt danckten, maer baden hem oock om stercke, wanneer zy weder van den Vyant mochten geattacqueert werden, ghelijck men uyt de gevangenen verstont, datte Engelse aen de Barbados een Vloot toe takelden, om Curassauw mede te bespringen. Korts te vooren waren daer wel gearrivert twee Genueese Schepen, de St. Cruz, en daer na San Carlos, 't samen over de 100000 stucken van Achten mede brengende, en noch daegs te vooren een Schip, genaemt de Concordia, waerdigh 40000 stucken van Achten.

Den 27 passato gebeurde op de Kust van Noorwegen by 't lage Landt van Leest een scherpe actie tusschen een Schotse Kaper ende Schipper Abraham Schepmoes, gemonteert met 10 gotelingen ende 15 eters; de Kaper zijnde een Fluyt-schip met 14 stucken, leyde hem flucks aen boordt, doch wierdt 3 mael met de geheele Laegh en dubbelt scharp beantwoort, en kon noch geen Volck over krijgen; waer na zy van malkanderen rakende, quam de Kaper aen de andere kant weder aen boort, daer hy een half uur met 9 stucken lag en schoot, en met 30 man enterde, die in een quartier meester van de back werden, vlugtende 't volck daer uyt als uyt de Hut, die de Stierman alleen in hielt; ondertusschen maeckten de Schipper met het benedenste schut hem so bang, dat af-week, maer quam weer voor de Borg; waer na de Schipper een man tot secours van de Stierman in de Hut kreeg, waer uyt met schroot soo dapper in de Kaper schooten, dat geen Volk by syn schut kon houden; de over-gekomen Schotten koegelden terwijl sterck uyt de back na de Hut, maer daer 2 stucken met dubbelt scherp gestelt zijnde, troffen soo wel, dat zy de wijck namen, nalatende 3 Snaphanen, 9 halve Piecken, 1 Pistool, 4 Enter-bijlen, 1 Degen en een Schotse Vlagge, die zy op 't Schip meenden te planten, hebbende de andere reeds neer gesmeten; hy stelden 't dan op een lopen na Ekersont, daer hy sonck, hebbende 15 dooden, daer onder Cap. en L. en 30 gequetsten: Abraham Schepmoes had daer tegens maer 2 lichte gequetsten, doch al eenige schade aen 't Schip, waer over hy te Bergen in Noorwegen, om te calefateren, in-liep.

JUNIUS

JUNIUS 1673.

DE Engelse en Franse Vlooten in 't Canael nu geconjungeert zijnde, quamen van daer den 2. deser omtrent Noort-voorlandt, den 3. voor Oostende, en den 4. in 't gesicht van onse Vloot, wordende door de ongestadigheyt van 't weer eenige dagen het engagement verhindert, tot den 6. tegens den nacht de lucht geheel begon op te klaren, en de Vyanden alle gereetschap maeckten, onse Vloot aen te tasten: Waer op den 1. deser Krijghs-raet ghehouden, yder tot sijn devoir op-gheweckt wiert, en vermaent dapperlijck voor 't Vaderlant te strijden: Stellende den Lt. Adm. de Ruyter vorders alle mogelijke ordre. Den 7. 's morgens, na dat de Engelse en Franse daegs te vooren beraetslaegt hadden onse Vloot aen te tasten, quamen 35 Vyants Fregatten, en 13 Branders met een voor-windt af, waer op 't gantse gros haer zeylen op-halende, en de Anckers lichtende, dese volgden; 't welck van den Lt. Ad. de Ruyter bemerckt zijnde, dede aenstonts den Krijgs-raet weder vergaderen, ende naulijckx waren zy gescheyden, als de 3 Vyandlijcke Esquadres begonden te advanceren, bestaende de Engelse Vloot in 60 Oorlogschepen, en 30 Branders, en de Franse in 30 Oorlogschepen, en 12 Branders: En de onse in 68 Oorlogschepen, de Fregatten daer onder gerekent, en 28 Branders en Advijs-Jachten: Het Vyants Esquadre van de Witte Vlagh Noordelijckst, engageerde sich omtrent 2 uren met dat van den Adm. Tromp, waer in den Vice-Ad. Schram de voortocht had, en die leyden 't met den anderen om den Noort-oosten, gevolgt van den Schout by Nacht de Haen met sijn Smaldeelingh; zijnde dese 2 Esquadres wel een uur in actie geweest, eer de 2 andere Vyandlijcke Esquadres die van de Adm. de Ruyter en Banckert attacqueerden, dewelcke het, om niet gesepareert te werden, mede Noort-oostwaert hielden; maer middelerwijl gelegentheyt zijnde na 't zuyden over te wenden, wiert daer toe 't zeyn gedaen, en den Adm. Tromp daer van van geadverteert; en geraeckte 't Esquadre van den Lt. Adm. de Ruyter met de Engelse Roode Vlagh, gelijck den Adm. Banckert met de Blaeuwe, in Actie. De Vyanden quamen met soodanigen furie aen, of ze ons op een stoot gants hadden willen vernielen, maer wierden oock soo dapper ontfangen, dat fluckx af deynsden: Den Heer Tromp begroete seer fel den Vice-Admir. van de Roode Vlagh, en den Heer de Ruyter sloegh dwars door 't Roode Esquadre heen, en d'Heer Banckert door 't Blaeuwe: Werdende de Seconde van den Graef d'Estree in de gront geschooten, en de Graef self soo ghetroffen, dat krengende most af-wijcken. Alle onse Zee-helden betoonden sich seer dapper, Tromp vloogh als een Blixem over al, Banckert, Evertsz. van Nes en de Liefde waren altijt in 't heetste; maer de Vice-adm. Schram, en de Schout by Nacht Vlugh offerden glorieuslijk in des Vaderlants dienst haer leven op: Wanneer 's avonts ten 10 uren 't Gevecht eyndigende, men hoop hadde gehad des Vyandts Vloot geheel te vernielen, by aldien de donckerheydt van de nacht sulckx niet had verhindert: De meeste omstandigheden van dit Gevecht kan men bequamelijck sien uyt de authentijke Brieven van de Admiraels de Ruyter en Tromp, soo aen sijn Hoogheyt als haer Ho: Mo: die wy hier achter vervolgens sullen stellen:

Hoogh Mog. Heeren. Naer dat wy gisteren omtrent 2 uren aen de Bataillie waren gheraeckt/ duyrende tot den donckeren avondt/ soo was ons onderhebbende 's Landts Schip den Gouden Leeuw/ in het passeeren van den Vyant soo gehavent/ dat wy genootsaeckt waren te gaen op het Schip de Prins te Paert/ daer wy den Capiteyn van Bergen doot vonden; doch echter de Vlagge daer op settende/ en weder om ons in het gevecht begevende/ vochten daer mede tot omtrent 7 uren/ wanneer de groote Mast buyten boort geschooten wiert; waer van daen wy ons transporteerden op 't Schip Amsterdam/ gecommandeert by Capiteyn van der Zaen/ waer mede wy den dans volleynden tot des avonts heel doncker/ de welcke ons scheyden: de voorste Schepen van den Vyandt/ daer wy omtrent waren/ waren aen 't vluchten/ met Bram-zeylen by. Nu zijn wy op de Commeet-star/ gecommandeert by Capiteyn Middelant/ ende hoopen dat Godt Almachtigh ons verder sal gelieven te zegenen met Victorie voor ons lieve Vaderlant/ in wiens heylige bescherminge ick u Ho: Mo: naer mijne ootmoedige en onderdanige dienst geoffereert hebbende/ Blijve/ Ho: Mog: Heeren/ uwe Ho: Mo: ootmoedigen/ onderdanigen ende getrouwen Dienaer.
Was getekent/ C. Tromp.
In 't Schip de Comeet-star/ den 8. Junij/ 's morgens met Sons opgangh/ 1673.

Doorluchtige, Hoogh-geboorne Furst ende Heere. Mijnen onderdanighen laetsten is ghweest den 6. deser loopende Maent omtrent de middagh. Dien achtermiddagh begon 't weder wat op te klaren/ tegens den avondt konden wy de Vyanden weder sien/ en 's nachts bedaerde het weer t'eenemael. Den 7. 's morgens was de wint Noortwest/ en moy hantsaem weer/ dies haer de Vyanden begonden te bewegen/ en ick beriep op 't ordinaris Seyn de Krijgsraet aen boort/ en spraken met malkanderen af/ dat ons volck souden inkorten/ soo verre dat de Anckers op en neer stonden/ om so/ wanneer wy de Vyanden sagen af-komen/ deselve te veerdiger te konnen lichten/ en met de Ebbe daer tegens aenleggen. De Leden en waren noch niet alle van mijn boort gescheyden/ of de Vyanden begonden op ons te advanceren/ met alle haer 3 Esquadres/ in forme van een halve Maen/ en het Esquadre van de witte Vlagge/ dat het Noordelijckste was/ was het eerste dat sich 't een een ure engageerde/ met dat onder den Hr. Lt. Adm. Tromp gerangeert/ en die leyden 't met den anderen om den noort-oosten. Wy/ en den Hr. Lt. Adm. Banckert met onse respective Esquadres/ konden soo dra van de Vyanden niet geattacqueert werden/ en om ons ondertusschen niet van malkanderen te laten separeren/ hielden wy het al mede noort-oostwaert heen/ tot omtrent 's na-middags ten 2 uren/ en doen oordeelende dat de tijt en gelegentheyt daer was/ om zuytwaerts over te wenden/ liet ik daer toe Seyn doen; en de Hr. Lt. Adm. Tromp oock daer van door een Advijs-jacht adverteren; en ghewent zijnde/ raeckten wy mede in actie tegens het Hooft-Esquadre/ en de Heer Lt. Adm. Banckert tegens dat van de blauwe Vlagge: Wy boorden dwars door malkanderen heen/ maer ick met wat meerder geluck als den Heer Lt. Adm. Banckert/ die ick sagh dat sijn Voorstengh af-geschooten was/ en daer op wat achtinge nam/ sulckx dat/ doen wy de selve gepasseert waren/ en daer van al diversche Vyandlijcke Schepen hadden af gesneden/ daer van wy boven 's wints waren/ niet dienstigh konden vinden deselve te vervolgen/ maer weder om met den anderen noortwaerts over te leggen/ en den Hr. Lt. Adm. Tromp t'ontmoeten/ gelijck wy oock tegens den avont hebben gedaen/ en doen t'samen met de Vyanden zuytheen geleyt/ en gevochten tot dat de doncker ons heeft gescheyden/ en wy ten Ancker quamen W. N. W. omtrent twee mijlen van Westkapel. Van alle particulariteyten/ die gedurende het voorsz. gevecht zijn voorgevallen/ is 't ons onmogelijck een pertinent Relaes te doen/ dewijle ons daer op noch niet hebben konnen informeren/ maer wy oordeelen absoluyt/ dat dus verre de Victorie (Gode zy lof) aen de zijde van desen Staet/ en uwe Hoogheyt is; om de volkomentheyt sal noch met een goede Resolutie en animositeyt van dese zijde werden gedisputeert/ en hoopen en vertrouwen wijders op des Alderhoogsten zegen. Daer is wederzijden furieuselijck ghevochten/ maer van onse zijde by den eenen meer als den anderen/ door dien d'een meer advantagie van wint als den anderen daer toe heeft gehad/ en het selve oordeelen wy oock van de Vyanden. Daer zijn van beyde Vlooten veel beschadigde Schepen/ en Officieren van onse zijde gebleven/ den Vice-adm. Schram/ en Schout by Nacht Vlugh/ mitsgaders de Capiteynen van Bergen en Backer/ en Cap. Nassau swaer gequetst. De Branders van wederzijden hebben weynigh effect gedaen/ nochtans zijnder veel vernielt en verbrant geworden; de Vyanden hadden oock eenige van de selve seer gaerne aen ons bestect. Den Schout by Nacht de Haen hebben wy geauthoriseert de plaets van den Vice-adm. Schram/ onder 't Esquadre van den Hr. Lt. Adm. Tromp waer te nemen/ en weder de plaets van Schout by Nacht doen suppleren door den Commandeur en Capiteyn van Meeuwen/ die gisteren/ gedurende het gevecht/ is in de Vloot gekomen; en verhaelt een Engelse Kits genomen te hebben/ die van London komende met eenige kostelijcke kleederen en delicatessen voor den Grave van Estree: Van gelijcken is noch gearriveert een Fregat van Vrieslandt/ met 30 st. en 132 man/ Capit. Jan Vinckelbosch. Om de minste veranderinghe in transport van de Vlagge te maken/ hebbe ick den Capiteyn van den Schout by Nacht Vlugh geauthoriseert/ de selve tot nader ordre te laten waeyen. Een gebergde Commandeur van een Franse Brander relateert/ dat de Engelse sterck zijn geweest 60 Schepen van Oorlogh/ en tusschen de 24 en 30 Branders; ende de Fransen 30

Schepen

Schepen van Oorlogh/de minste van 50 st. Canon/ en 10 a 11 Branders / ende met Advijs-Jachten 140 Zeylen sterck. Dat den Heer Prince Robbert de Vloot en Chef commandeerde / den Graef van Estree het Esquadre van de witte Vlagge / en Sr. Eduard Spragh dat van de blauwe: Echter waren de Engelse en Franse door malkanderen gerangeert/ formerende de Franse onder yder Esquadre een Esquadron of Smaldeel apart/ als den Schout by Nacht Monsr. d'Assandan onder dat van den Heere Prince Robbert/ende Monsr. le Marquis Grance la Cornette/zijnde een gesplete witte Vlagge op de Kruys-stenge/ onder dat van Sr. Eduard Spragh. De Vyanden leggen tegenwoordigh N. W. ten W. ruym 2 mijlen van ons ten Ancker/ ongetwijffelt met diergelijcke reparatie ende herstellen van ordre besigh/ als wy hier zijn/ en de Wint is W. Z. W. Waer mede/ Doorluchtige / Hoogh-geboorne Furst en Heer/ &c. In 't Schip de Seven Provintien / ten Ancker leggende op Schonevelt/ den 8. Junij 1673. in de voormiddagh. Was getekent/ Michiel Ad. de Ruyter.

Hoogh Mo: Heeren. Mijn Heeren: Wy hebben ons nader geinformeert op de constitutie van de Bataillie/ eergisteren tegens d'Engelsen en Fransen voor-gevallen; wy vertrouwen dat zy hebben verlooren 11 a 12 Schepen/ soo gesoncken/ gesprongen / als verbrant/ neffens verscheyde Branders/ die soo in de gront als in de brant van onse Schepen geschooten zijn / waer van 3 Schepen van haer/ hier in onse Vloot noch met de Stengen boven water steecken. Wy hebben (Godt zy lof) geen Schepen verlooren/ alleenigh eenige Branders/ geloove van 5 a 6; en is 's Lants Vloot noch in goet postuur/ ende hadden wy den harden wint niet gekregen/ waren den Heer de Ruyter ende Wy van sentiment om den Vyant weder onder de oogen te gaen sien; doch dewijle het Godt de Heere niet gelieft door de continuele harde wint / zijn wy met alle vigeur doende / om de Schepen weder om klaer/ en in postuer te brengen. Ick ben weder om op 't Schip de Gouden Leeuw gekomen/ die alleen manqueerde een groote Rhae/ waer over wy cito na Zeelant hebben geschreven / vertrouwe anders van daghe te sullen klaer zijn; Wy hebben bevonden op ditsegenwoordige Schip omtrent de 100 soo dooden als gequetsten/ maer sullen ons van andere Schepen sien te redderen. Den Schout by Nacht de Haen is mede weder om op sijn Schip gekomen/ dat insgelijckx redelijck wel in postuer is / en is by het overlijden van den Vice-adm. Schram/ by provisie als Vice-adm. van ons Esquadre gestelt / en den Commandeur van Meeuwen als Schout by Nacht/ in plaetse van dito Schout by Nacht den Haen.

Waer mede Ho: Mog: Heeren/ &c. Actum in den Gouden Leeuw/ op Schonevelt/ den 9. Junij 1673. Getekent/ C. Tromp.

Doorluchtige, Hoogh-geboorne Furst ende Heere. Mijnen onderdanigen laetsten is ghweest den 8. deser loopende Maent/ omtrent den middagh. Dien selven dagh verhief sich de Wint uyt den Z. W. seer sterck/ en nademael wy 's avonts te vooren in den doncker ten Ancker gekomen waren/ en malkanderen vry na geset lagen / en nu mosten bodt vieren / soo hadden wy ghenoegh te doen om den anderen te mijden en geen schade aen te doen. De wint continueerde den 9. even sterck / evenwel voer een yder voort met splissen/ knoopen/ zeylen te repareren/ Rondhout te wangen / Lecken te stoppen en Cardoesen te vullen/ lieten oock de Vyanden recognosceren / en bemercken dat die van gelijcken doende waren/ want uyt alle informatien consteert dat zy wel zijn getroffen / en veele schade hebben geleden. Wy hebben hier 3 Franse Matroosen aen boort gehad/ die door ons Volck geberght waren uyt een Frans Fregat/ genaemt la F.ipone/ bemant met 200 koppen/ en gemonteert met 36 st. gecommandeert door den Ridder de Sourdis/ dat gesoncken is. De selve verklaren / dat oock noch gesoncken is een Frans Schip/ genaemt le Foudroyant/ bemant met tusschen de 5 a 600 man/ ende gemonteert met 70 st. gecommandeert door den Cap. Jean Gabaret. Dat daer en boven noch wel 2 a 3 andere Schepen van haer Vloot hadden sien sincken/ die zy niet wisten te noemen / noch hadden konnen sien of het Engelse of Franse waren/ 't welck oock van andere wert geconfirmeert / ende met de Branders spreken wel van 13 of 14 stuckx. Sekere Officieren van kleyne Vaertuygen die het buyten onse Vloot hebben gehouden/ verklaren affirmatif/ dat 3 Vyantlijcke Schepen hebben sien springhen / dat geen Branders waren; daer en tegen vermisten wy niet een eenigh Schip/ als 't gunt hier na gemelt wort/ en 3 Branders. Een van onse Galliots-schippers heeft oock een Chaloup met Volck van een Franse Brander geberght/ by de welcke gevonden zijn sekere verdeelinge ordres en Zeynen voor de Fransche Schepen of Esquadre van de witte Vlagge/ die ick hebbe dienstigh geacht/ tot speculatie/ Copie hier nevens over te senden. Aen de zijde van 's Lants Vloot is doorgaens geluckigh gevochten/ en weynigh dooden en gequetsten bekomen/ onaengesien het furieus gheschiet van de Vyanden met Canon en Musquetten/ dat wy naest Gods bysondere zegen/ imputeren aen der Vyanden onervaren Volck. Den 7. geduyrende het gevecht/ doen wy tusschen het Roode en blauwe Esquadre door-boorden/ geraeckte een groot Frans Schip/ 't Schip Deventer van Amsterdam/ gevoert door den Cap. Willem van Cuylenburg/ dat onder mijn Esquadre ende Smaldeel gerangeert was/ aen boort/ mijns oordeels tegens beyde haer wil/ en daer wiert hant tegen hant gevochten/ maer d'uytkomst konden wy doen niet sien/ door de vaert van ons Schip/ en de Roock die daer tusschen beyden quam. Den 8. na dat ick den voorsz mijnen laet-

ſten hadde gedepecheert/ quam my den voorn. Cap. Kuylenburgh van ſijn wedervaren rapportdoen/ ſeggende dat hem de Franſen hadden ge-entert ghehad/ ende dat hy wel van 34 van ſijn Volck/ met de Chaloupe was geabandonneert/ nochtans hadde hy de Franſen dier maten gereſiſteert/ en met het nederleggen van verſcheyde/ 4 of 5 met ſijn eygen handen/ op het halve Deck/ genootſaeckt ſijn Schip te quiteren/ haer Anker te laten vallen/ en ſoo van malkanderen te ſchavelen/ en was het Schip van hem Capiteyn ſeer geramponeert/ dies hem by Acte ordonneerde in de Wielinghe op 't Vlacke te verzeylen/ en aldaer te repareren/ gevende hem tot dien eynde de Loots van mijn Schip mede. Ons is daer na van goeder hant bericht/ dat het Schip Deventer noch dien ſelven achtermiddagh komende voor de Wielinge/ buyten verwachtinge door quade toeſicht van den Lootsman/ teghens het Punt van de Z. Ooſter Raſſen was aen-gevallen/ en in een moment in ſtucken gheſtooten/ en zijn van 106 geſonde/ en 65 gequetſten die daer op waren/ t'ſamen 171 hoofden/ tuſſchen 40 en 50 man daer van geberght/ daer onder beyde de Lts. maer de Cap. en Loots die haer op 't wrack hadden ghehouden/ ende wel konden ſwemmen/ zijn mede verdroncken/ die ick beyde nevens de andere ſpecialijck beklage. De Chaloup met de voorſz. gevluchte Matrooſen/ hebben haer aen een Amſterdams Advis-Jacht begeven/ met excuſe dat zy meenden dat het Schip ſonck/ doen zy daer uyt liepen/ hebbe haer doen overgaen op het Schip van den Commandeur en Cap. van Meeuwen/ die noch eenigh Volck deficieerde. Huyden is de Vice-adm. Sweers met het Schip den Olyphant by de Vloote gearriveert/ wel gemant ende gemonteert. Den Cap. Brakel verwachten wy deſen dagh mede/ en ſullen dan met het ontmannen van 't Fregat Rotterdam/ gevoert van den Cap. Swart/ als anderſints/ ſoo veel ons moghelijck is/ ſijn Scheepsvolck verſtercken. Den Cap. la Sage/ met een capitael Schip/ en noch eenighe lichte Fregatten van particuliere Liefhebbers/ die met het Collegie ter Admiraliteyt in Zeelant over een zijn gekomen/ mitſgaders ſommige Branders ſien wy mede volgens de hoope die ons daer toe is ghegeven/ alle uren uyt de Wielinge te gemoet/ gelijck de Fregatten Delft en Goes/ daer het Volck was af-genomen voor den Heer Lt. Adm. Banckert/ weder met ander Volck door de Capiteynen Lonque en Willem Hendricksz. zijn uyt-gebracht. Haer Ed: Mo: aldaer hadden ons gaern 200 Franſe Gevangens/ die haer dienſt bereywilligh preſenteerden/ toegeſonden/ omme die over de Hollantſe Schepen te verdeelen/ en daer voor weder Matrooſen in plaets op hare Schepen te krijghen; maer ick hebbe die voorſlagh niet konnen ampleeteren/ ten reſpecte van ſekere haer Ho: Mo: Reſolutie van den 5. Junij 1672. op dat ſubject genomen/ en mijn geringe conſideratien daer en boven geallegeert/ en alſoo die ſake tot de expreſſe ordre van den Staet en uwe Hoogheyt gerenvoyeert. De langh-verſochte Advis-Galliots/ daer van beginnen nu eyndelingh eenige te voorſchijn te komen/ die wy heden met gequetſten na Zeelandt ſenden/ om in de Gaſthuyſen verholpen te werden/ terwijl het deſe N. O. Wint niet toe-laet dat zy ſonder ongemack in de Maes konnen komen. Het ſneuvelen van den Cap. Backer/ in onſen laetſten gemelt/ bevinden wy abuyſ te weſen/ maer 't is den Commandeur Mattheus Megangh/ voerende een Fregat van Amſterdam/ genaemt Damiaten. Waer mede/ Doorluchtige/ Hoogh-gebooren Furſt en Heere/ &c. Actum in 't Schip de Seven Provincien/ ten Ancker leggende op Schoonevelt/ den 11. Junij 1673.

Was getekent/

Michiel Ad: Ruyter.

P. S. Deſen avont is de Cap. van Brakel behouden by ons gearriveert.

Alle Officieren en Matrooſen hadden ſigh in deſe Strijt ſeer wel gequeten, volgens de aenmaninghe van onſe dappere Admiraels de Ruyter en Tromp; welcke laetſte ſijn Officieren in 't particulier aenſprekende, allegeerde tot een exempel van vroom te ſtrijden, ſijn eygen Perſoon, die 't niet om eenigh genot hoefde te doen, maer uyt enckele liefde tot het bedruckte Vaderlant, 't welck nu tot ſulck een neceſſiteyt was vervallen, was ſcheep geſtapt, om des ſelfs eer te helpen beſchermen, en ſtaende te houden, liever hebbende daer voor te ſterven, als haer vryheydt in ſlaverny te ſien veranderen. Wy hebben vervolgde ſijn Edelh. een rechtvaerdigh Godt, en een rechtvaerdige ſaeck, laten wy ons daer op verlaten, ick twijffel niet, indien gy U L. al t'ſamen draegt als eerlijcke Luyden, of 't ſal wel gaen; 't welck yder met de handt beloofde. Tot ſijn eygen Scheeps-volck, doen het gebedt ghedaen was; Mannen, den Vyandt is nu dichte by, elck draegh hem nu als een braef karel, en daer hy voor ſcheep is gekomen, en die ſulkx doen, ſal ick het beloonen, dat beloof ick. En tot beſluyt weder om, het ſal wel gaen. Daer op dreunde het Schip van 't gejuygh onder 't Bootsvolk, roerende Viva Tromp; elck ſou ſijn beſt doen. Den Heer Johan Bergh, die ſich 't voorleden Jaer als een braef

braef Patriot uyt liefde tot 't Vaderlant, als een vrywillige op 's Lants Vloot hadde begeven, was nu weder in de selve qualiteyt op 't Schip den Gouden Leeuw, by den Hr. Tromp, gegaen: Met de welcke hy sich in alle periculeuste ghevaren, geduurende dit Zee-gevecht, begaf, gaende met desen Zee-heldt in alle Schepen over; wanneer zy nu op 't Schip 't Wapen van Amsterdam waren, vochten daer seer dapperlijck tegens den Admir. van de Blaeuwe Vlag, en veel groote witte Franse Vlaggen, gesecondeert van den Schout by Nacht de Haen, 3 Oorlogschepen en 3 Branders, daerse een Eng. Roo-Vlag-schip mede aen boordt dachten te leggen, want het in een quartier uurs niet een schot en schoot, gelijck oock den Admir. van de Blaeuwe Vlagh, die te loefwaert af lagh, maer den Brander liep geen Roe-lenghte achter het voorsz. Engels Schip brandende mis, zijnde boven maten reddeloos: d'Onse souden hem wel genomen hebben, dan een Enghelse Brander beletten sulckx, en den Adm. van de blaeuwe Vlagh was te na by, oock mosten onse Schepen, om de qualijck besteede Brander voor haer sien, alsoo in ly van hem waren. Twee Vyants Branders, die inclinatie toonden om 't Schip daer den Hr. Tromp in was, te besoecken, wierden soodanigh begroet, terwijl de Hr. Johan Bergh edelmoediglijck in de Chaloup stapte, om haer daer van te gaen diverteren, dat den eenen in de lucht sprongh, en den anderen wegh sonck. Een groot Schip van de Franse sonck daer oock dichte by, en men seght voor gewis, datte Engelse ende Franse in dit gevecht 12 Schepen, behalvens de Branders, hebben verlooren. Wanneer nu op den avont de Vyanden waren af-geweken, quam 's Landts Vloot weder op Schoonevelt ten Ancker, reparerende haer weder so veel als mogelijck was. Wy hadden seer weynigh dooden: En den Hr. de Ruyter verklaerde, dat Godt merckelijck met ons was geweest, in het bewaren van de Hoofden en 't gemeene Volck.

Uyt welcke voorsz. Brieven en omstandigheden al de Werelt genoegsaem oordeelde dat de Victorie aen onse zijde was, niet teghenstaende de Engelse en Franse dit niet wilden gelooven, maer een yder poogden wijs te maken dat zy de Hollanders hadden in hare Sanden ghejaeght; doch 't is by de Engelse niet ongewoon haer schade te verbloemen, dewijl zy in hun grootste nederlagen altijt van Victorye roepen: Gelijck zy nu weder een verhael van dese Bataillie uyt-gevende, de grootste verdichtselen daer in voeghden, die men soude konnen bedencken, als, datse in d'eerste aenval onse Vloot soodanigh attacqueerden, dat ae stonts ruymte maeckten, en soo wy ten 4 a 5 uren in onse Sanden sonder stranden hadden konnen komen, wy 't ghewisslijck souden ghedaen hebben, oock by aldien den dagh langer had geduert, en zy een ruyme zee hadden gehad, onse Vloot veel meerder was geruineert geweest, maer datze af hadden gehouden wanneer zy op 5 vadem water quamen; evenwel hadden zy 2 van onse capitaelste Schepen ghenomen, als een van 58 en 't ander van 70 st. dan waren soo doorboort, dat beyde in de nacht soncken; insghelijckx hadden de Fransen oock een Schip gekregen, en 11 Hollantse Schepen waren geduyrende het Gevecht door gegaen; daer tegens was haer schade niet van beduyden, want zy niet een Engels noch Frans Schip verlooren hadden; en dat Prins Robbert tegens den avondt Tromp met een ander Vlagh-schip wel genomen soude hebben, soo sijn voorsorgh, om de Vloot voor de gront te preserveren 't selve niet belet had: Met veel meer andere beuselinghen, niet waerdigh om hier in te stellen: Doch sullen echter hier by voegen de Brief van Prins Robbert wegens dit gevecht aen den Grave van Arlinghton, des Konings principaelsten Secretaris van Staet, gheschreven, van boordt de Royale Charles, op de Ooster-bancken, 7 mijl van Oostkappel, den 8. Junij 1673. ten een uren na de middagh, de wint W. Z. W.

By dese gebe ick u een Relaes van onse Actie/ gisteren voorgevallen/ zijnde den 7. deser/ sodanigh als tegenwoordigh kan opgestelt werden/ niet hebbende de tijt gehad/ om my van des Vyandts schade te informeren: Het quade weder ons te voren tijt en gelegentheyt gegeven hebben om alle Sanden te sonderen/ is den 6. deser in de Krijgs-raet/ hier aen boort gehouden met alle de Vlagh Officieren/ geresolveert den Vyandt aen te doen/ legghende ten Ancker/ in een rechte Linie/ tusschen de Land en de Steenbanck; ende wierdt vervolgens een Esquadron Schepen geordonneert uyt de verscheyde verdeelingen van de Vloot/ (waer van den outsten Capiteyn inyder Smaldeelinge sou commanderen) bestaende in 35 Fregatten en 13 Branders/ behalven kleyn Vaertuygh/ die voor uyt sonderen souden. Gisteren morgen omtrent 8 uren zeylden dese uyt haer Esquadres voor af na den Vyant/ de wint Z. Z. W. en waren tegens 12 uren geengageert met Tromp/ hebbende d'Avantguarde. Wy waren gedwongen vroeger te engageren als ick gemeynt hadde/ om den Vyant te verhinderen de Loef van ons te krijgen. Het Esquader/ gecommandeert by Tromp/ wiert by d'onse soo hart geprefsseert/ dat het gedrongen was ruymte te geven/ en te retireren soo verre de Sanden het wilden toelaten. Het Esquader door de Ruyter gecommandeert/ had te doen met den Graef d'Estree/ ende de Fransen/ die haer treffelijck queten/ ende genereuselijck vochten. Den Ridder Edward Sprag onderstemde ook van sijn zijde 't gevecht met soo grooten kracht en courage/ dat haer gheheele Vloot most wijcken/ soo confuselijck/ dat indien het niet geweest had uyt vrees voor de Ondiepten/ wyse alle in haer Havenen souden gejaegt hebben; dan zoude de Koningh een beter Relaes van hun ghehad hebben. De saeck dus staende/ en de nacht aenkomende/ oordeelde ick het best wat af te houden/ en hier te anckeren/ waer ick nu legh. De Vyandt heeft een considerabel verlies gehad/ 't welck niet lichtelijck sal repareren; zijnde veel van haer Volck doot/ veel Schepen gedevaliseert/ en eenighe gedestrueert. De Ruyter en Tromp souden groot perijckel geloopen hebben van verbrandt te werden door eenighe van onse Branders/ indien zy haer gequeten hadden als behoorde. Onse verliesen zyn seer inconsiderabel/ 2 van onse Schepen alleenlijck ontreddert/ te weten de Cambridge en Resolutie/ welcke ick op meen te senden om te repareren/ de rest van ons werck sullen wy hier lichtelijck komen doen. Wy hebben seer weynigh gemeene Maets verlooren/ tot noch toe hebbe maer de Lijste van dese Officieren doot/ Cap. Fowles/ Cap. Woerden/ Cap. Finch; de Coll. Hamilton was sijn been afgeschooten: Alle de Offiuiers ende gemeene Maets queten haer wonder wel/ waer van ick u de particulariteyten sal senden/ als ick beter geinformeert ben. In mijn Esquadre queten haer seer wel/ Cap. Legg de Ridder John Holmes/ de Cap. Wetwang/ Cap. Storp/ de Ridder Roger Stricklant/ en de Ridder William Reeves; de eerste nam een Schip van den Vyant/ en de laetste bracht een Brander te lywaerdt van Tromp/ en indien de Cap. van de Brander sijn plicht had geobserveert/ Tromp had seeckerlijck verbrant; niettemin gaven Storp en Wetwang Tromp soo veel te doen/ dat Reeves sich endelingh ontsloeg van 't gedrangh der Vyanden. Ick verhoop/ dat aengemerckt zijnde de plaets daer wy de Bataillie leverden/ en de Sanden/ sijn Maj. sal te vreden wesen/ met 't geen wy gedaen hebben/ 't welck het al is/ dat men van ons had kounen verwachten: Dus late ick 't aen sijn Majs. favorabel oordeel/ de welcke ick in 't toekomende veel geluckige Jaren wensch; desen dagh die zijnde van sijn geboorte.

Indien nu de Engelse haer schade sochten te verbloemen, en yder een in te prenten dat zy de Victorie hadden, soo deden de Fransen niet minder, die al de eer van dit Zeeghevecht aen haer Natie toe schreven: Want in 't verhael dat zy daer van uyt gaven, verhefren zy seer hoogh, de couragie van de hare, door dien zy verhaelden, dat in elck Esquadre der Engelse hun Schepen de voortocht hebbende, wonderen deden: Welk verhael dusdanigh was: 't Gevecht begon door 't roode Esquadre van Prins Robbert, in welckers hooft 4 Franse Schepen waren, te weten, de Conquerant, gecommandeert door Cap. Tivas, die wonder dede, maer wiert geraeckt door een Canon-schot, d'Esguillon, gecommandeert van Monsr. Louis Gabaret, d'Invincible, van Monsr. d'Estival, en d'Oriflame; De Ridders de Bethune en de Tourville betoonden genoegsaem haer couragie: De Ruyter willende de linie van den Fransen Vice-Admirael doorbreken, wiert van den Tonnant, gecommandeert van Monsr. de Preuilly, gevolgt, die een Schip, 't gunt by hem lagh, aen-dede, partye Volckx over-smeet, en in-kreegh, zijnde Sr. de la Chaboissiere en den Ridder de Tery d'eerste met den Degen in de hant daer in gekomen, welcke laetste de Lt. doodende, was in groot gevaer, ten zy een Volontair du Rivaux, de Capiteyn niet hadde ghedoot: Monsr. Gabaret had oock een Schip van den Vyant in-gekregen, maer na dat eenige gevangens hadde mee-genomen, verliet

verliet 'tselve weder, om dat de Ruyter daer by gekomen, hy sich niet wilde ontbloten, oock was 't geseyde Schip beneden windt: Den Marquis l' Hominez op de Sage, en Sr. des Ardens deden alles wat men van haer groote couragie kon verwachten: Den Prince Robbert beleet selfs, dat de Fransen haer wel hadden gequeten, en verklaerde dat de Hollanders noyt hadden gehad die onversaeghtheyt en ervarentheyt, dan in dese rencontre. In 't Esquadre van de Franse waren gebleven le Sr. Tivas, en een brave Vendrigh Poitté, den Ridder de Flaccour door een splinter aen sijn kin gequetst, een Vendrigh Sicaud beyde kaecken wegh, Chaboissiere Lt. met een Pistool-schot in de zijde gequetst, du Rivaux, Volontair, gequetst, Mr. le Marquis de Grance, die met de Schepen van sijn verdeelingh de Vyanden geheelijck hadde verdreven, was oock gequetst, den Ridder de Ronceroles een Schouder wegh ghenomen, le Sr. de St. Michel, en 2 Caps. van Branders, Bidault en Roquillon, doot: En ten ware dat de Hollanders niet in hare Bancken waren geweken, sou 'er een schrickelijcke Executie in hare Vloot gemaeckt zijn: Dus verre het Franse verhael.

Of wel Prins Robbert nu schreef, dat wy de Nederlaegh hadden gehad, ende onse Vloot seer qualijk gestelt, in de Sanden was geweken, vont dit by onpartijdige geen geloof, die met recht onse Vloot de Victorie toe-schreven, soo om dat 'er niet alleen veel Vyants Schepen ghebleven waren, maer oock uyt alle omstandigheden bleeck, dat de Vyanden selfs wel 2 uren verder geweecken waren, als daerse eerst ghelegen hadden; 't welck particuliere Lieden, die 't Gevecht hadden aen-gesien, getuyghden; wat apparentie kan'er dan wesen, dat onse Vloot geweken sou hebben, wijlse na de Slagh wel een uur verder als eerst in Zee lagh; en ten zy de donckerheyt van de nacht had aengekomen, zouden de Vyanden veel meerder aen geloopen hebben, doch sulckx wiert nu daer door verhindert, en kregen zy goede gelegentheyt hun verliesen te bedecken, ende onder de hare veel verdichtselen van een geimagineerde Victorie uyt te stroyen: Doch de Masten van de Engelse en Franse gebleven Schepen, die ter plaetse van de Bataillie eenige tijt boven water bleven steken, als mede de Wracken en stucken van Schepen, die aen de Hollantse en Zeeuse Kusten quamen aen drijven, getuygen genoegsaem hun verlies en nederlaegh. Dat Schip daer Prins Robbert van schreef, dat Cap. Legg genomen had, was waer, doch in deser voeghen; Cap. Backer voerende 't Fregat de Jupiter, was van 's Lants Vloot af-gesneden, waer op hem een Brander quam aen-setten, soo dat hy sijn Volck ordre gaf in de Boot te vallen, om den selven af te keeren, 'twelk soo veel deden, dat de helft niet binnen boort bleef, sulckx dat d' Engelse dit Schip doe lichtelijck namen, ende omtrent 4 glasen behielden, doch desen Capiteyn onse Vloot victorieus siende, en dat den Vyant weeck, overweldigde d' Engelse binnen boort weder, en quam soo by onse Vloot; sulckx dat wy niet een Schip vermist hebben, als het Schip Deventer, waer van hier voor geseyt is. Waer uyt gantschelijck blijckt, dat al het roemen van de Engelse geen fondament ter Werelt heeft, ende by aldien zy wat veel sulcke Victorien hadden, souden apparentelijck haer verlies op 't lest wel gewaer worden: Hoewel veele Lieden in Engelant wel wisten wat van de saeck was, en dese voorgevingen maer dienden om 't ghemeene Volck in slaep te wiegen. Maer 't geen de Fransen hier van zeyden, had noch veel minder gront, als dat hare Schepen de Hollanders doen wijcken, en een Schip genomen hadden; daer 't nochtans seker is, datter verscheyde van haer Schepen zijn gebleven, en zy selve neffens d'Engelse hebben moeten wijken; 'twas waer, dat zy wel gevochten, doch oock dapper aen gelopen hadden.

's Lants

's Landts Vloot nu op Schoonevelt legghende, dede den Heer de Ruyter door de Brantwachten gedurigh des Vyandts Vloot recognoſceren, ghelijck de Engelſe mede de onſe: Wanneer den 12. deſer den Lt. Adm. de Ruyter Krijgſraet houdende, overleyt wiert, nu de Schepen weder herſtelt waren, wat met 's Landts Vloot beſt te doen ſtont; en na alles overwogen was, geconſidereert dat geen Schepen meer uyt 't Vaderlant hadden te verwachten, en den Vyant met de eerſte weſtelijcke windt buyten twijffel ſtont verſterckt werden, is eenparigh goet ghevonden, indien 'er geen andere ordre van de Regeeringhe quam, den Vyant op den 14. deſer onder Godes genadigen zegen aen te taſten, van onſe Kuſt te drijven, en de ſelve (was 't doenlijck) te ruineren. Ende den 14. deſer 's morgens de Ed. H. Gedeputeerden van haer Ho: Mog: aen boort van den Lt. Adm. komende, te weten, de Heeren Boſvelt, van der Meyden, Maregnault en van Vierſen, conformeerden haer de wel gemelte Heeren met de genomen Reſolutie van den Krijghsraet: Waer op den Heer de Ruyter ten half 9 uren de blaeuwe Vlagh liet wayen, en een Wimpeltje, zijnde een zeyn om 't Gebed te doen, 't welck ſolemnelijck gedaen zijnde, en God om ſijn zegen gebeden, is de Vloot ten 11 uren onder zeyl gegaen (wanneer ged. Heeren Gedeputeerden van boort gingen) recht op den Vyant aen, zijnde verdeelt in 3 Eſquadres, den Admirael Tromp hadde de Avantguarde, den Adm. de Ruyter de Bataillie, en den Adm. Banckert de Arrierguarde: Met een voorwint dan af komende op den Vyant, (die nu van 140 Zeylen tot 118 was vermindert) namen de Engelſe en Franſe ſonder haer te wachten de wijck: Den Hr. Tromp verdrietigh van haer te vervolgen, en niet tot een Bataillie te konnen krijgen, ſchoot eenige ſchooten met Canon, en op de ſelve tijt, zijnde omtrent 5 uren na de middagh, gaf 't Vyants blaeuw Eſquadre, hebbende d'Avantguarde, de Hr. Tromp tijdt, haer in te halen; waer op 't gevecht begon: De Heer de Ruyter attacqueerde 't Eſquadre van Prins Robbert, die al wijckende vocht; ende den Hr. Banckert raeckte aen 't Franſe Eſquadre: De Engelſe en Franſe waren weder onder malkanderen gerengeert. Den Heer Tromp leyde den Admirael van de blaeuwe Vlag aen boort, en was hem genoeg meeſter, doch wiert geſecondeert van een ſeer groot Schip, waer tegens hy hem ſodanigh weerde, dat haeſt af wijcken moſt: Hier wiert in 't heetſte van 't gevecht de Hr. Johan Bergh, ſoo als nevens den Hr. Tromp op den overloop ſtont, de rechter voet voor 't meerendeel af-geſchooten; voorwaer een ongeluck voor dien Heer, die ſich ſo vrywilligh, benevens andere, uyt liefde tot 't Vaderlant, op de Vloot hadde begeven. Den Heer Sweers was ſeer doende tegens veel Vyants Schepen, doch raeckte in 'tkort ſeer ſchadeloos. 't Gevecht duerde tot de nacht, maer de Vyanden vochten al wijkende na haer Kuſt, tot datze in den donckeren ſeer confuſelijck de vlucht namen: Sijnde deſe 2. Batrillie furieuſer als de eerſte geweeſt. Men had een Vyants Oorlog-ſchip gewis ſien branden, en een ſincken: Wat ſchade zy meerder hebben ghehad, kon men mits den donckeren niet weten, maer 't is wel apparent, datſe al veel meer verlooren hebben; werdende van verſcheyde Perſoonen gheſeyt, datter wel 6 capitale Vyants Schepen gebleven zijn. Van onſe kant is 'er niet een Schip noch Officier vermiſt, dan alleen den Vice-adm. de Liefde met een ſplinter boven 't rechter oogh wat gequetſt; oock weynigh Volck verlooren. Den Heer de Ruyter dan daer niet meer ſiende uyt te rechten, wijl d'Enghelſe heel gheweken waren, quam weder met 's Lants Vloot op Schoonevelt; van waer den Heer Lut. Adm. Tromp weghens deſe Bataille aen haer Ho: Mo: de naervolgende Brief ſont:

Ho:

HOogh Mogende Heeren. Mijn Heeren. Na dat wy op giſteren omtrent elf uren ons Anckers hebben gelicht met een Ooſtelycke wint/ en ons met 's Lants Vloote na den Vyandt toe begeven ; ſoo heeft den ſelven mede d'Anckers gelicht/ en met alle Zeylen by /ſoo veel doenlijck/ van ons afgeloopen/ ſo dat wy met ons Eſquadre/d'Avantgarde de blauwe Vlagge/zijnde d'Avantgarde van den Vyant/hebben beginnen te attacqueren omtrent de klocke 4 uren in de na-middagh ; en hebben hevigh met haer gevochten tot 's avondts in den doncker. Onderwijl quamen den Lt. Adm. Generael de Ruyter/als oock den Lt. Adm. Banckert mede hevigh in 't gevecht/ ende hebben haer ſoo geconvoyeert tot omtrent 5 mijlen van Soultzbay / wanneer wy wederom (doncker zijnde) zijn gewent na onſe Rendevous-plaetſe op Schooneveldt. Ons Volck in de Vloot heeft noch uytnemende couragie. Wy hebben een groot Engels Schip ſien branden/ en oock eenige ſchadeloos. Hoe het met de andere Eſquadres ghegaen is/ ſullen u Ho: Mog: wel verſtaen / waer aen my referere. Ick kan/ mijns wetens/ niet vernemen/ datter van ons eenigh Schip verongeluckt is. Waer mede Ho: Mo: Heeren/ ſullen Godt Almachtigh bidden/ uwe Ho: Mog: Perſoonen en loffelijcke Regieringe meer en meer te willen zegenen. En verblijve uwer Ho: Mog: ootmoedigen / gehoorſamen ende getrouwen Dienaer. Was getekent/ C. Tromp.

Actum in den Gouden Leeuw/ op Schooneveltl/ den 15. Junij 1673.

Den Hr. de Ruyter ſchreef hier van aen particuliere als volght:

DE twee Koninckl. Vlooten zijn ons in 't ghesicht gheblebven/ tot den 14. deſer/ als wanneer een preuve gingh nemen/ of zy luyden niet konden verſonden worden. Omtrent den middagh waren onder zeyl/ de wint N. O. met een brave koelte ; in het derwaerts zeylen ſcheen de Vyandt ons te willen wachten/ doch genadert zijnde/ ſtelde de cours N. W. na haer Kuſt. De Adm. van de blauwe Vlag was voor uyt/ die van den Hr. Tromp wiert vervolght / omtrent ten 5 uren begonden met den anderen te ageren/ te weten/ den geſ. Admir. Tromp met de blauwe Vlagh / ick met de roode Vlag/ gevoert by Prins Robbert/ ende den Hr. Banckert met den Commandant Monſr. Comte de Eſtree/ zijnde wederom de Franſe en Enghelſe onder malkanderen gerangeert ; doenmaels wierdt 'er wederom hevig gevochten/ wy waren van meening om op geſeyde Prins Robbert los te gaen / en ſijn Eſquadre in te breken/ doch door ſijn gedurigh licht af houden/ belet wierden/ bleven ondertuſſchen met gedurigh canoneren in actie/ 't geen omtrent tot 's avonts ten 10 uren duerde: En door de Nacht gedrongen om uyt te ſcheyden/ als wanneer vervolgens in ordre wiert gewent / ende de kours herwaerts geſtelt/ alwaer 's anderen daegs na de middagh ten Ancker quamen. Geduurende de Bataillie heb niet meer als een Schip ſien verbranden/ onſeker of 't een Brander of Oorlogh-ſchip was / doch ſoo verſta/ zouden 2 van haer Schepen geſoncken zijn/ van d'onſe zijn wederom geen gheblevben / doch verſcheyde beſchadigt. Daer is andermael met verlies van weynigh dooden en gequetſten ſeer geluckigh gevochten: Bevinde dat onder de Officieren en gemeen Volck noch brave couragie overigh is. 's Anderendaegs na de Bataillie wiert de Vyant niet meer geſien/ apparent haer koers na de Revier gevolght/ genoeg zijnde/ dat haer meer als halſ weegh na haer Kuſt hebben geconvoyeert. De verdere particulariteyten van het gepaſſeerde verſtaet U E. in 't toekomende.

17. Junij/ in 't Schip de 7 Provintien/ op Schonevelt. M. A. Ruyter.

In dit Gevecht was by d'onſe weder ſeer wel gevochten, ende by de Engelſe maer wijckende: Selfs was den Lt. Adm. de Ruyter ſeer opgenomen te ſien, dat den Prince Robbert, die in de eerſte Bataillie recht na hem toe-quam, gants geen mine maeckte van hem te attacqueren, en dat ged. Prince na een ſalvo van 12 ſt. van 24 pont uyt des gem. Heer de Ruyters Schip ontfangen had, maer met 4 a 5 ſt antwoorde: Gelijk in deſe 2. Actie oock, waer op deſen Prince koel ghenoegh ſcheyde. Hoewel nu de Vyant dus binnen haer Havens was gejaegt, hadden de Engelſe al weer de Victorie, en ons in de Sant-bancken gedreven: En dat haer Vloot maer na huys was gegaen, als zy de onſe niet en ſagen te achter-halen: Benevens veel meer andere valsheden, die men te London daer van uyt-ſtroyden. De Franſen hadden 't met haer Schepen oock weder uyt-gewerckt, de Hollanders verdreven, en veel ſchade toe-gevoegt: Doch konden, mitſe beneden wint waren, niet aborderen, ſouden anders noch al veel meer ghedaen hebben, met noch andere verdichtſelen meer. Prins Robbert ſchreef van deſe Actie aen Arlington, van boort de Souverain, den 15. Junij, 's morghens ten 9 uren, 7 mijl van Laſtof zijnde, de wint O. N. O. mede de navolgende Brief;

GHy hebt uyt mijn lesten verstaen dat den Vyant op sijn oude post van Schoonevelt lagh/ en dat wy 7 mijlen van Oostkappel ten Ancker bleven/ zijnde S. O. van ons: Nu moet ick u seggen van een tweede Gevecht met haer/ op den 14. Junij. De retraitte van den Vyant na haer Kust had hun gelegentheyt gegeven/ sich te herstellen/ en te voorsien van al wat haer manqueerde/ en wel wetende dat soo als de wint enige dagen geweest had/ wy 't selve niet konden doen / zijn geencourageert op ons uyt te komen/ 't welck gheschiede na de middagh / met een goede N. O. Wint. Dat wy haest vernamen/ rakende onder zeyl/ de wint N. N. W. hebbende alle Takelen gerepareert / en houdende so na by de wint als wy konden/ om haer te beter af te wachten. Omtrent 4 uren na de middagh quam Tromp met het Amsterdams Esquadre na ons/ en begon 't gevecht met het blaeuw Esquadre/ schietende/ na haer gewoonte/ van verre. Omtrent 5 uren engageerde de Ruyter sich met mijn Esquadre/ en dat van Zeelandt met de Witte. In 't aenkomen veynsde de Ruyter / of my dicht op zy wilde komen/ maer een Musketschot van my zijnde/ wende hy sich/ en hielt sich soo na by de wint als kon/ sich retirerende in een ommesien/ dat ons deed geloven/ hy enige considerable schade aen sijn Schip had/ ofte selfs gequetst was. Haer geheele Vloot gedurigh op ons schietende tot de nacht/ hoewel ver van haer af lagen/ onse Schepen haer gront houdende/ onaengesien haer Branders. Omtrent middernacht keerde een partye van de Holl. Vloot na 't S. O. in 't kort van de rest gevolgt/ gelijk wy konden sien door een groote distantie en gebroken gesicht. Ten 2 uren 's morgens keerden wy ook/ en verbolgden haer tot 6 uren/ siende haer dan niet by te komen voor datse in haer Santen waren/ geloofden wy 't onnodig haer langer te verbolgen: Dus kerden wy weder te rugh na onse eygen Kust. Al wat wy meer van den Vyant konnen zeggen/ is/ dat zy in groote disordre retirerende/ ons onkundigh laten van de schade die zy hebben geleden. Aen onse zijde hebben wy niet een Schip en weynigh Volck verlooren. Van onse Commandeurs/ Cap. White/ op de Warspite / en Cap. Sadlington/ op de Croon / zijn doodt: Van de Lant-Officiers Cap. Henshaw/ en Lt. Fitsgerald doot ; Lt. Tuston gequetst.

Dit schrijven, gelijck het gants buyten waerheyt was, wiert by onpartijdige oock soo op genomen: Want daer Prins Robbert in sijn eerste Brief adviseerde, de onse sodanigen schade te hebben toe gevoeght, die niet licht te repareren was, en de zijne seer weynige hadden geleden, en daer licht soude herstellen, soo schreef hy nu recht contrarie: Waer uyt dan nootsakelijck moet besllooten werden, dat hy sijn schade van d'eerste Slagh verbloemt heeft: En van dese is 't selve mede wel te ghelooven, want neutrale Schepen door d'Engelse Vloot in 't Konings Diep (daerse na de leste Slag in gevlucht was) passeerende, getuygden, de gantze Vloot getelt hebbende, de selve te bestaen in 70 Razeylen, daer onder 23 Franse: Een seker bewijs, datter 20 van hare Oorlogh-schepen in dese 2 Zee-slagen zijn gebleven: Want de Enghelse schreven selfs dat haer Vloot, doense uytliep, in 60 Oorlogh-schepen bestont, en de Fransse in 30. Wat vorders Prins Robbert seyt van de onse ingewacht te hebben, is niet waerschijnlijck, wijl dese leste Slagh anders wel dicht by de plaets van de eerste Bataillie soude ghelschiet zijn, daerse nu soo diep in Zee, ja tot onder de Engelse Kust, is voorgevallen. En dat den Hr. de Ruyter gedurigh af weeck, heeft noch veel minder schijn, en is klaerblijckelijck genoegh uyt alle getuygen, dat desen Prince op de aenkomst van ged. Heer de Ruyter t'elckens selfs af deynsde, poogende aldus sijn eygen flauwheyt op soo een Helt te werpen, wiens vroomheyt hy en veel andere Enghelse Admiraels dickwils hebben beproeft, en van hem overwonnen zijn geweest. Dat wy te rugh keerden, en zy haer gront bleven houden, is soodanigh buyten apparentie als al de rest, want het seker genoegh is, dat de Engelse so confuselijck liepen, dat, ten ware de aenkomst van de nacht sulckx belet had, sy een veel grooter schade souden gheleden hebben: En onse Vloot keerde niet eer op Schoonevelt, voor de Engelse gants uyt 't gesicht waren, en 't was noch wel 's anderen daegs avonts, sulckx dat het gants ydel is, dat Prins Robbert volgens sijn schrijven ons den 15. 's ochtens sou vervolgt hebben. En dat hy seyt ons soo veel dooden en gequetsten toe-ghebracht te hebben, is gants onwaer, want op 't gants Amsterdams Esquadre zijn maer 216 dooden en 285 gequetsten in dese 2 Bataillies bevonden,

vonden,

vonden, en ſoo op d'andere Eſquadres na advenant: Daer teghens waren van d'eerſte Slagh uyt des Vyants Vlooten 2400 gequetſten te Duynkercken gebracht, veel te Calis, en oock veel in Enghelant: Sulckx dat men rekent zy in deſe 2 Gevechten 3000 dooden, en 6000 gequetſten hebben gehad. En om volkomen haer ingebeelde Victorie te wederleggen, ſull en hier by voeghen een Miſſive van een Enghels Heer, den 15. Junij uyt de Engelſe Vloot geſchreven, zijnde doe 7 Eng. mijlen van 't Konings-diep:

MYn Heer. Ick kan niet laten U E. deelachtigh te maken van een tweede gevecht tuſſchen ons en de Hollanders/ voorgevallen op den 14. deſer: Op dien dagh ten 6 uren 's morgens hield men Krijgs-raet in 't Schip van Prins Robbert / en men reſolveerde met den N. O. Windt/ die doen waeyde/ na de Kuſt van Engelant te wenden/ de proviſien zijnde ten eynde/ veel gequetſten van het eerſte gevecht noch aen boort weſende/ en veel Soldaten/ beſonderlijck in de Franſe Schepen/ die ſeer vuyl zijn/ſieck werdende; op deſe Reſolutie wierdt omtrent 10 uren d'Anckers ghelicht / doch een ure daer na ſag men de Holl. Vloot/ men hielt een 2. Krijgsraet/ en men beſloot de Vyant aen te taſten/ maer eerſt de wint te winnen/ doch dat en luckte niet/ tegens 5 uren geraeckte men in 't gevecht/ en men moſt doen de waerheyt bekennen dat de Hollanders dorſten uyt hun Bancken komen/ en ons eens offenſivelijck den Oorlogh aen doen / hoewel veel onſtercker als wy / men vocht ſoo laet als men konſien; op den 15. 's morgens hielt men weder Krijgsraet/ Prins Robert wilde vechten/ maer vont niemant van ſijn opinie/ ende ſeyden/ dat de gantſe Vloot in perijckel ſouden ſtellen / doch ſulckx niet te konnen doen. Wy hebben veel dooden ende gequetſten / daer onder vry veel van qualiteyt en 3 Capiteyns / oock veele Schepen reddeloos; twee Franſe Schepen zijn noch van ons/ en vreeſt men dat verlooren zijn.

Ook hoorde men, dat een groot Frans Heer (men meende den Graef d'Eſtree) aen Colbert hadde geſchreven, van de groote Actie by den Adm. de Ruyter uyt-gewerkt, wenſchende dat ſoodanighe eer had moghen bevechten, al ſoude dan voorts geſtorven hebben. Dus vernam men dat de Vyanden ſelfs de uytwerckſelen onſer Admiraels preſen, en dat al haer roemen van Victorye maer is gheweeſt om 't ghemeene Volck in ſlaep te wiegen. De Poëten nu weder ſtof hebbende, maeckten daer op dit volgende;

Dum Batavi terra cedunt, mare deſerit Anglus
Cum maris domino Gallus & ipſe fugit,
Sic pelago afflictis reparatur gloria Belgis;
Sed Galli terra promptius arma gerunt:
Scilicet unde aliquid ſperent ſucceſſibus iſtis
Belgæ & Gallus, habent, Anglia ſola nihil.

De Engelſe Vloot nu geheel in de Bay van 't Noorden gheloopen, ſonden echter 2 Fregatten, de Kroon en Nachtegael, na onſe Vloot, om die te recognoſceren, dan op den 18. deſer onſe Brantwacht ontmoet hebbende, raeckten daer mede in ghevecht, maer wierden haeſt op de Rivier van Chattam gedreven: Waer op den Schout by nacht de Haen den 21. deſer met 12 Fregatten en 4 Branders naer d' Enghelſe Kuſt is gedetacheert, om d'Engelſe te recognoſceren, doch die heel hoogh op-geloopen zijnde, is ged. Schout by Nacht den 27. deſer weder by onſe Vloot ghekome. Tot beſluyt van deſe 2 victorieuſe Zee-ſlagen, ſullen hier by voegen den Danckdagh, die den Staet in erkentenis van 't ſelve, heeft laten uytſchrijven:

NAdemael het Godt de Heere Almachtigh belieft heeft/ uyt ſijne Goddel. Majs. oneyndige goedertierentheyt en vaderlijcke barmhertigheyt/ den Staet deſer Landen / in de tegenwoordige bekommerlijcke en dangereuſe conjuncture van tijden en ſaken/ tegens d'opinie en gedachten van alle onſe Vyanden/ te beghenadighen met baerblijckelijcke hulpe en ſonderlinge advantages/ in beyde de longſt-voorgevallene rencontres en Zee-ſlagen/ teghens de geconjungeerde Vlooten van de machtige Koningen van Vranckrijck en van Groot Brittannien: Soo is ter Vergaderinge van de H. Staten Generael/ met onſe toeſtemminge in den name van de Heeren Staten van Hollant en Weſt-vrieſlandt/ na rijpe en ſerieuſe deliberatie hoognoodigh geoordeeldt / dat in plaetſe van de Ordinaris Bededagh / die gehouden ſoude werden op den 5. Julij toekomende / Nieuwen Stijl / ten ſelven daghe ghehouden ſal werden een Algemeene Danck/ Vaſt en Bededagh/ om Godt den Heere Almachtigh ten ſelven dage van gantſcher herten te dancken/ te loven en te prijſen/ over de voorſz. baerblijckelijcke hulpe en ſonderlinge advantages/ ſoo wonderbaerlijck aen ons bewesen/ en gegeven, oock vierighlijck te bidden/ en te ſmeken/ dat ſijn Goddel. Maj. by alle voorvallen ſijnen Zegen over 's Landts Vloot genadelijck gelieve

te continueren/en daer benevens de Wapenen van den Staet te Lande oock voorspoedigh en victorieus te maken/ tot restauratie van de vervallene saken; ende tot dien eynde syn Hoogheyt den Heer Prince van Orange voor alle gevaer en onheyl te beschutten, te beschermen en bewaren/ oock hem by continuatie te begaven met den Geest van Wysheyt/ Voorsichtigheyt/ Dapperheyt en Kloeckmoedigheyt/ in alle 't geene syn Hoogheyt/ ten dienste van ons algemeen lieve Vaderlant/ en tot restauratie als vooren albereyts heeft aengevangen, of noch verder sal komen t'ondernemen. En eyndelyck/ dat syn Godd. Majesteyt de herten van de hoogh-gem. Koningen van Vranckrijck en van Groot Brittannien/ en hare Geallieerden/ die met haer te gelijck vyantlijck tegens desen Staet ageren/ tot gedachten van Vrede willen disponeren/ ende ons also weder om zegenen met een eerlijcken/ verseeckerden Vrede/ alles tot grootmakinghe van synen Heyligen naem/ voortplantingh van de Ware Christelijcke Gereformeerde Religie/ herstellinge van de selve/ daer die door de jegenwoordige verderfelijcke Lant en Luyden verdervenden Oorlogh verstoort is/ conservatie van ons/ soo dierbaer gekochte Vryheyt/ en onser aller Zielen zaligheyt. Geschreven in den Hage den 22. Juny 1673.

Den Heer Secretaris Beaumont uyt syn Ambassade in Denemarcken te rugh ghekomen zijnde/ dede den 3. deser rapoort van des selfs verrichtinghe. Den Moscovissen Ambassadeur nam den 5. deser Audientie van afscheyt/ en vertrock eenige dagen daer na. Sommige Ruyters in den Hage eenige Beesten uyt de Weyde gestoolen hebbende/ wierden 2 daer op betrapt/ en opgehangen. Den Heer Sypesteyn/ Baillu van Brederode/ wiert doen te Gorcum van een Luytenant/ Joncker Vygh genaemt/ doot gestoken. Syn Hooght. maeckte tot Request-meester/ in plaets van den overleden Heer van Bergen/ den Advocaet Fiscael Rooseboom/ in wiens plaets des selfs Broeder succedeerde. Om alle Oorloghs-onkosten bequamelijck uyt te vinden/ hebben de H. Staten van Hollant en West-vrieslant den 15. deser weder een Hondertsten Penningh/ gevens Geldt/ geconsenteert. Den Heer Grave van Hoorn een Vrou vast hebbende laten setten/ die met den Vyant correspontie had ghehouden/ vernam uyt de selve/ dat een Convoy-mr. van den Bosch/ benevens 2 andere Borghers daer mede aen vast waren; wes halven hy die uyt de ged. Plaets naer Gorcum dede brengen. Tot laste van den Out-burgermr. van Hoorn Jacob Syms/ wiert den 30. deser by den Hoogen Rade Sententie gepronunciëert/ waer by den selven van syn Bewinthebbers Ampt/ over meenigvuldighe trouweloos heden daer in bedreven/ is gedeporteert/ inhabil verklaert/ en in een Amende van 10000 gl. gecondemneert/ mitsgaders in de kosten en misen van Justitie. Vermits 'er daghelijckx veele Franse quamen overloopen/ wierdt by den Staet geresolveert een Regiment van dese Deserteurs op te rechten/ daer toe den Baron de Cornuval tot Coll: ende den Heer Wrangel tot Lt. Coll. wiert aen ghestelt. Syne Hooght. sont doen een Courier na 't Keyserl. Hof/ om des selfs Resolutien te vernemen. Ondertusschen wiert alle goede voorsorge gedaen: Den Heer Veltmarschalck Wirtz quam met veele Militie/ nu de Franse uyt Vlaenderen vertrocken waren/ in Zeelant/ na dat den Graef de Monterey in 't Eylandt van Cadzandt/ op des selfs versoeck 2 Regimenten Ruyters en 2 Voetvolck hadde ghesonden/ om daer/ gelijck ged. Heer Wirtz op Walcheren/ 't landen der Enghelse te beletten/ by aldien onse Vloot eenigh ongheluck was overkomen gheweest/ doch Godt de Heer belette dese quade desseynen der Vyanden door 't slaen harer eygen Vlooten/ en dus geraeckte die gantse Kust buyten gevaer. Een partye van d'onse uyt Sluys en Aerdenburgh/ ruym 400 sterck/ onder het commando van den Rit-

Ritmeester Ruys, en van der Linde, uyt-gegaen om 't Ambacht van Deurne te plonderen / ervoeren een slincke rencontre; want na zy 't zelve met goet effect hadden uyt-gewerckt/ campeerden zich aen de Meulen over Schoonbacken/ leggende den Graef van Gronsveldt/ die de Aerdenburgers commandeerde/ op d'Avantguarde/ doch de meestendeel noch besigh met plonderen/ quamen 400 Franse Ruyters onder den Graef de Bourlie / uyt verscheyde Guarnisoenen gelicht/ de onse seer schrickelijck bespringen/ maer van 30 Ruyters/ en de Graef van Gronsveldts Volck dapper geresisteert zijnde/ verlooren daer eenige Officieren/ en 40 Ruyters; doch drongen soo dapper aen / dat d'onse retireerden/ met verlies van 40 man; dan quamen evenwel in goede ordre in haer respective guarnisoenen. Een andere partye van d' onse uyt Wemmerick hadden geluckiger rescontre: Want Cap. Yffelmuyden verkondschapt dat 18 Franse by Joostendam lagen / sondt den Vendrich Brouwer met 30 man derwaerts/ die de Franse gants in route sloegen/ of ghevangen namen/ en met goede buyt weder om quamen. Een partye van 150 man van de Nieuwerbrugh met een Uytlegger onder Woerden komende/wierden van die van binnen 300 man uytgecommandeert/ doch die te rugh gedreven/ quamen noch so veel daer by/ wanneer daer een hevigh gevecht voorviel/ en schoot den Uytlegger soo sterck/ datter wel 50 Fransen sneuvelden; retirerende d'onse doen met kleyn verlies weder te rugh. Een partye van 600 man uyt Heusden ende Hemert in de Bommelerwaert gekomen zijnde/ kregen daer 150 Paerden/ waer van zy de bewaerders doot-sloegen: 't Welck die van Bommel 3 partyen dede uytsenden/ om haer te besetten / doch 2 partyen daer van wierden in de pan gehackt/ en de derde seer confuselijck in-gedreven. In Vrieslant waren nu alle passagien seer wel beset / dit niet tegenstaende quam den Oversten Hautijn met 18 Standaerden ende 1500 man te voet den 6. deser de post van Sonnega op-eyschen/ dan met kruyt en loot beantwoordt werdende/eyste doen 1500 man op de Hey uyt / maer niet obtinerende / retireerde weer. Naderhant quam desen Hautijn omtrent de Blesser-brugh dickwils a l'arm maken / dan effectueerde niets. Op den 20. deser kontschap in 't Vriesse Hooft-quartier 't Heere-veen komende/dat den Vyant met 21 Standaerden uyt Steenwijck in de Drenthe tot Dieverden quam logeren/ ginghen datelijck 4 Collonels by den Marquis de Mompouillan/ versoeckende/ dat op de selve met haer Regimenten mochten los gaen/ om haer alle moghelijcke afbreuck te doen / die 't selve aenstonts aen Prins Mauritz versocht: Waer op Krijghsraet ghehouden zijnde/ vertrocken de meeste Officiers dien selven nacht noch na Wolvega en die quartieren/ gevolght van partye Militie / waer by de meeste Ruyterye/ ghelijck oock den Oversten Brant met sijn Dragonders/ van Oldeberkoop komende / trocken so gelijckelijck nae Dieverden/'t welck rondsom beset hadden / vermeenende den Vyant aldaer te vinden/ maer quamen 4 uren te laet / alsoo den Vyant al weder na Steenwijck was ghewecken/ tot groot hertseer van alle de Militie / die goede hoop hadden gehad de Vyant op te slaen: 's Anderen daegs quam Prins Mauritz met alle de Officieren weer op 't Heereveen. Ondertusschen wierdt daer alles/ soo door 't op-werpen van Schanssen als in-laten van 't water / in soodanigen postuur gebracht/ dat den Vyant gants niet te vreesen was. Niet

tegenstaende den Bisschop van Munster voor Coeverden de Leck hadde laten op stoppen/ ginghen die van binnen noch dagelijckx op partye uyt/ ghelijck op den 8. deser 6 Ruyters in volle monteringhe wierden binnen gebracht. Den 12. deser een Vendrich met 40 man uyt Coeverden op't Kerckhof te Schoonebeeck post gevat hebbende / wierden daeghs daer aen van de Bisschopse overvallen/ den Vendrich met 16 man gevangen / en op 't Huys te Gramsbergen ghebracht/ dan de rest ontliep het. Op dit geschiet sonden die van Coeverden 200 man onder Cap. Wiebe uyt/ benevens een Comp. Paerden onder Ritmr. Sichterman, doch quamen te laet / weshalven zy met 6 gevangens weder keerden. Den 19. meenden 200 Bisschopse van Gramsberghen eenigh Vee onder Coeverden wegh te halen/ maer eenig Volck daer tegens uyt-gecommandeert zijnde/ dreven de Bisschopse met verlies van 30 dooden te rugh/na datse alvoorens een Huys met eenighe Turf in de brandt hadden ghestoken. De Nieuwe-schans door sijn Excell. Rabenhaupt tot noch toe geblocqueert gehouden/ wierdt nu geresolveert die vi ꝛ ... ᵹ force aen te tasten: Weshalven den ged. Heer Rabenhaupt sich met al de Cavallerye van Groeningen / en veel Militie/ soo van Blockzijl als andere quartieren ghekomen/ derwaerts begaf/ by hem hebbende eenighe stucken Canon en 6 Vier-mortieren: Doch om de pas vry te hebben / bemachtighde hy eerst de Booner-schans / alleen met verlies van 30 man: Waer na de quartieren rondsom af-ghesteken zijnde / posteerde den Heer Rabenhaupt sich aen de kant van Bonde/ werdende van de water-kant dagelijckx alle noodige behoeften aen-gebracht/waer door de Wercken in't kort tot perfectie geraeckten: Den Bisschop wel wetende de aengelegentheyt deser Sterkte/ wende alle middelen aen om de selve te ontsetten/sendende ten dien eynde den Oversten Meyndershagen, een Keuls Edelman / met 600 Dragonders en 400 Voetknechten derwaerts / dan wierdt manhaftigh gerepouseert/ en met verlies afgewesen: Waer op sijn Excell. Rabenhaupt de Belegeringhe soo veel te stercker deed voort setten/ soo door 't approcheren langs den dijck/ als de Uytleggers/ die de Schans van de water zijde heftigh beschooten: Dan de Bisschop niet mogende sien / dat de Schans / sonder nader proeve van ontset/ soo soude over-gaen / heeft omtrent 4000 man onder den Graef van St. Paul, den Oversten Nagel, Weddel, Vont en andere by een versamelt / waer mede hy tusschen den 29. en 30 deser noch een proeve van ontset liet doen/zijnde van een Gidse door 't Moer heen geleydt / om 't Regiment van Aquila van achteren te overvallen; doch den Heer Rabenhaupt in tijts hier van verwittight / sont den Major Dhem met 9 Comp. tot assistentie/na de Bonder-dijk/die de Bisschopse soodanigh ontfingen/ niet tegenstaende zy furieuselijck aenvielen/ en 2 stucken van 12 pont/ en 6 Veltstucken by haer hadden/ datse met groot verlies in den doncker mosten af-wijcken: Dan de Vyanden wierpen met de nacht tegens die post yets tot haer voordeel op/ende quamen daeghs daer aen d'onse op nieus aen tasten/ maer wierden sodanigh gerepouseert/ dat geheel retireerden/ achter latende soo aen dooden/ gequetsten als ghevanghens ruym 400 dooden/ waer van naderhandt noch veel in Kuylen zijn ghevonden; hier onder waren den Oversten Weddel, Kalkar tot Archendorp, 2 Overste Lieutenants/ veel andere hooge Officieren/ en 18 Capiteynen.

De-

Dewyl den Prins van Condee noch niets op de Hollantse Posten had konnen uptrechten/ alsoo te wel voorsien waren / wiert by de Roomse den 1. deser tot Utrecht een solemneele Processie gehouden / met veel ceremonien : Waer na den Prins van Condee veel Volckx na de Muyder-bergh sont/ die sich daer beschansten/ en eenige Bateryen op wierpen/ daerse Muyden mede dachten te dwingen/ nademael al voor de aenkomst van den Prince van Condee besloten was/dese plaets te attacqueren : Waer tegens d'onse aen de Hackelaers-brug en daer 't van nooden was/ contra-Batteryen maeckten/ werdende van Amsterdam seer swaer Geschut daer op ghebracht : Oock wierden aen de water-kant veele Vlotschuyten geleyt/ en daer op Bateryen geplant/die in 't kort soodanige werckingh deden/ dat des Vyants uytterste Baterye om verre wierdt geschooten/ en veele van haer Wercken beschadigt / oock verscheyde Soldaten doot bleven: En alhoewel zy 't geene om ver lagh/ datelijck weder op maeckten / soo wiert 't selve door onse Bateryen aenstonts weder neer gebonst ; dus siende daer niet uyt te wercken/ hebben den 6. July hare Wercken schandelijk verlaten / voerende het Geschut en Amonitie na Utrecht / doch staken alvoorens de Huysen aen de Muyderbergh in brant : d' Onse hebben daer op al dat den Vyant had over gelaten/ geslecht : Die doen omtrent 't Lant van Vyanen yets dachten uyt te rechten / dan vonden alles soo wel beset/ dat niets dorsten attenteren : Sy voorsagen evenwel haer Fort op de Vaert van alle nootwendigheden/ vreesende dat d'onse haer daer souden bespringen / en die in Utrecht door 't selve hinder mochten lijden : In welcke plaets daghelijckx veele dooden en gequetsten van Breuckelen wierden ghebracht/ alsoo die van Nieuwersluys de Fransen gheduyrigh op de hacken saten / en veele van de hare dooden en gevangen namen : Oock quamen seer veel Franse overloopen / selfs met 10/ 20 ende 30 te gelijck / 't welck hunne Militie niet weynigh verswackten. Ondertusschen hielden zy ten platten Lande over al seer slecht huys : Doch verscheyde Franse wierden van de Boeren dickwils beknipt / die dan 't gelag wel dubbelt mosten betalen. Te Doesburgh hadden de Fransen nu alles geslecht/ gelijck eenige andere kleyne plaetsjes meer : Waer zy 't Volck uyt namen/ en tegens de Hollantze Posten brachten.

In dese Maendt vernam men eerst den vollen uytslagh van de Tractaten tusschen Vranckrijck en Kur-Brandenburgh : Waer toe den Nieuburghsen Envoy Straetman, al in April groote devoiren by den op-gem. Coning gedaen hebbende / soo veel uyt-gewerckt had / dat 't Tractaet binnen Parijs den 10. der ged. Maent April was getekent/met volle toestemminge van sijn Majest. die aen sijn Minister Verjus ordre gaf / om nevens den selven Straetman , na den Keurvorst van Brandenburg te reysen/ en die dit Tractaet te doen aggreëren/ oock met eenen te laten ratificeren : Stellende verders aen 't goet vinden van Turenne dese geheele Handelinge : Dese Ministers dan by den Keurvorst van Brandenburgh gekomen zijnde/ brachten soo veel te weegh/ datter te Nieuwhuys een t'samenkomst der Gesanten wiert aen-ghestelt : Alwaer weghens Kur-brandenburg den Baron van Leydebur en d'Heer Meynders compareerden : Werdende daer door tusschen-spreken van de Gesanten der nabuerighe

Vorsten 't Accoort volkomen ghetroffen / en de Ratificatie by den Coningh in 't Leger ghebracht: Van 't welcke den Veldt-marschalck de Turenne aen den Bisschop van Munster en den Graef d' Estrades den 23 passato dees na-volgende Brieven schreef / en den 29. dito de Articulen sondt / die wy hier mede achter aen sullen voegen/ gelijck als zy uyt gegeven zijn:

MYn Heer. Daer is hier by my de Heer Meynders ghewreest / die haestelijck na den Koningh reysde/ en/ ingeval sijn Maj. uw Furstel. Gen. daer van noch niet heeft doen weten / twyffele ick niet/ of hy sal 't den selven haest laten bekent maken/ hoe hy 't daer voor heeft ghehouden / dat tot sijn en sijns Bontgenootens beste/ als oock tot ruste des R. Rijckx/ seer dienstelijck zijn soude/ dat de Heer Keurvorst van Brandenburgh sijn Troupen niet meer met de Hollanders of hare Geallieerden conjungeerden/ en dat hy over sulckx een Vrede-handelinge ondertekende / waer van my die Ratificatie des Heer Ceurvorsts voorgebracht wert. Inmiddels nu en tot dat sijn Maj. u Furstelijcke Gen. sulckx stucksgewijs bekent maeckt/ ben ick versekert/ dat zy den selven een aengenaeme dienst bewysen sullen/ als 't haer beliefde/ met alle vyantlijckheyt op te houden/ en het alsoo te schicken / gelijck ick doen sal / namentlijck door afvoeringh der Volckeren uyt de Steden en Porten des Heer Keurvorsts/ na inhout des bygevoegde Memoriaels/ soo ick over sende / ende versekere de selve hier by / dat de gem. Handelinge niet in-hout / als dat des Konings Geallieerden beter toedragelijck is dan hem selven, welcke het effect van 't selve te erkennen geven sal. Hier om versoecke ick den selven instantelijck/ hy wille dit werck niet verbittert noch ghehatigh maken / dewijl ick den Coningh schryven sal / dat ick u daer om versocht hebbe. Ick ben/ &c.

DE Heer Meynders/ welcke hier door gereyst is/ heeft my eene Handelinge vertoont / so de Koningh met de Heer Keurvorst van Brandenburgh getroffen/ en van den selven geratificeert over brengt: Na dien ick nu sulckx gesien heb/ sal ick geen swarigheyt maken / de Volckeren uyt de Porten van 't Lant van der Marck af te voeren; Ick weet niet of 't selve des Koninghs of Princen ordre in-houden/ dit Tractaet voert 't selve uytdruckelijck mede / dat/ behalvens Wesel en Rees / syne Maj. uyt de Plaetsen alle Volckeren/ soo daer in zijn/ sal afvoeren laten/ en de saken in den stant setten/ als in 't Memoriael te vinden is/ welcke ick den selven hier by overschicke, en my daer na reguleren sal.

MEMORIAEL.

1. De afvoeringh des Conings en sijn Geallieerden Volckeren uyt den Lande van Cleve/ ende alle andere Landen van sijn Keurv. Doorl. 2. De weder in ruyminge aller Plaetsen/ welcke door sijn Majs. of Geallieerden Wapenen in genomen sijn/ met het Geschut/ Munitie en Vivres/ soo daer in gevonden is/ uytgenomen Wesel en Rees/ ingeval sijn Maj. daer op staen wilde/ dat hy die tot de eyndigingh deser Oorlogh met de Hollanders/ noch in wil houden/ of soo sijn Majest. sich niet alleen met Wesel vergenoegt/ sal in plaets van Rees / Schenckenschans gerestitueert werden. 3. De restitutie en 't vrye genot aller Inkomsten / Domeynen / Tollen en Renten van sijn Churf. Doorl. 4. De ophoudingh aller contributien/ en dat geene gevordert sullen werden / alhoewel die reeds versproken was/ onder wat voorwendsel het oock mocht geschieden. 5. De cessatie der Confiscatien / soo door de Intendanten als haer Gevolmachtigden geschiet is. 6. De restitutie aller private Goederen, en ophoudingh van de daer op gestelde Taxe. 7. De vrye exercitie aller Territoriale gerechtigheden/ ende wat daer van in alle Landen dependeert/ oock in alle sijn Keurv. Doorl. &c. toegehoorige plaetsen/ waer van die geene selfs niet uyt-ghenomen zijn/ welcke de Koningh noch voor sich mocht houden / waer in sijn Majs. Guarnisoen de Inwoonders geen meerder beswaring maken sal/ als dat zy de Inquartiering by haer hebben. 8. Dat op 't toekomstige by een Velt-tocht of Leger in sijne Churf. Doorls. Landen geen quartier of doortocht/ sonder sijn consent/ ghelijck oock betalingh ende schadeloosshoudingh der Onderdanen genomen sal werden. 9. Alles wat boven staet/ sal in gelijcker gestalte van sijn Majs. Geallieerden geobserveert werden. In 't Hooft-quartier Soest.

Dus had Brandenburgh sijn Accoort apart met Vranckrijck ghemaeckt/ sonder op de Geallieerden veel acht te nemen: En tot sijn rechtvaerdigingh sagh men dese redenen/ waer om 't selve ghedaen had/ van de Brandenburghse zyde voor den dagh komen: 1. Dewijl Denemarcken naer 't verspreck in geen verbintenis met Hollant was gekomen. 2. Dewijl Hollant des Hertogen van Brunswijk en Lunenburghs verbintenisse, die seer dienstigh was geweest, niet uyt-gewerckt had.

3. De-

3. Wijl het vereyste, den Churfurst van Trier daer heen te beweghen, omme voor de Auxiliare Volckeren den pas over de Coblentzer Brugh toe te staen, en in sijn Churfurstendom de Levens-middelen te geven, soo was sulckx gants niet geschiet. 4. Wijl de Coninginne van Spangien met Vranckrijck niet hadde gebroken, 't welck Hollant versekert hadde, dat geschieden soude. 5. Wijl de Prins van Orangien, die met 15000 man te voet, en 8000 te Paert den Rhijn op marcheren soude, ghelijck geaccordeert was, gants achter bleef. 6. Wijl Hollant de toe-gestane Subsidie-gelden voor de Armee, niet ter rechter tijt had betaelt, &c. Een was de Fransen noch niet genoeg Brandenburgh dus van d'andere Geallieerden gescheyden te hebben/ maer zy trachten oock met den Keyser selve separaet te handelen / eerst door veele beloften / en naderhant door dreygementen / van in 's Keysers Erf-landen een Armee te sullen senden; dan dit geen van beyden willende ghelucken / stroyden zy in veele Princen Hoven uyt / dat sijn Keyserl. Majest. met Vranckrijk was geaccordeert/ en zy nu beyde te gelijck tegens de Ketters souden ageren: Dan hoewel zy dit voorgaven / om verscheyde Princen van 't Duytse Rijck een adversie van den Keyser te doen krijghen / soo had sulckx gants geen effect/ als de Fransen wel verhoopten/ maer daer uyt bleeck klaerlijck hare loosheyt / ghelijck zy die de voorleden Winter genoegsaem betoont hadden in 't scheyden van t Brandenburgs en Keysers Legher: Wiens Overste nu te Weenen wedergekeert/ solemneelijck verklaerde / niets teghens 's Keysers gebodt te hebben gedaen / maer dat yemant anders belet hadde / dat de Fransen geen meerder afbreuck wiert ghedaen; sulckx dat de Fransen meer met bedrogh als wapenen uytrechten: Sijn Keyserl. Maj. oock wel wetende dese hare desseynen / en datse niet anders arbeyden als de Geallieerden van malkander te scheuren/ om die soo d'een voor en d'ander na t'onder te brenghen/ resolveerde een macht van 30000 man na den Rhijn af te senden / ten eynde de Fransen met geweldt uyt het Rijck te verdrijven: Over welck Leger den Grave van Montecuculi Generalissime wiert gestelt/ den Hertogh van Bournevile en den Grave van Souches Veltmarschalcken/ den Prince van Lottaringen ende den Generael Sporck souden de Cavallerye commanderen: Dese Resolutie liet den Keyser den 6. deser aen de Stenden te Regensburgh bekendt maecken; aen-manende verders alle Staten en Vorsten van 't Rijck hare Troupen daer by te voegen/ om daer mede de onrechtvaerdige proceduren van Vranckrijk tegens te gaen. Dus de Franse hier niets siende met listigheyt uyt te wercken/ dachten 't met ghewelt te doen: Waer toe den Marschal de Turenne, volgens Accoort/ de Brandenburgse Plaetsen den 10. deser ontruymde (zijnde den Graef de Soissons 2 dagen te vooren in sijn Leger overleden) om met d'Armee d'afkomende Duytzen te stuyten / passeerende alsoo de Roer over 2 geslaghen Bruggen/ na 't Graefschap Waldeck / daer Turenne in 't Stedeken Corbach sijn Hooftquartier hielt/ komende oock veel van sijn Troupen in 't Graefschap Nassau en Solms logeren / tot groote schade van de arme Onderdanen / diese niet alleen in de gront ruyneerden / maer tracteerden oock seer euvel den Graef van Solms selve/ so om dat hy dese geweldden aen sijn Ingesetenen niet kon lijden/ als dat hy 't met het Duytse Rijck hielt: Turenne nam eenigetijt daer na sijn Hooftquartier van Corbach te Wetzlar aen de Laen/ en verspreyde sijn Troupen

yen heel voor by Franckfort: Waer door geen kleyn vermoeden ontstont/ dat hy 't oogh op die Stadt hadde: Weshalven sijn Keyserl. Majest. beval dat de Magistraet van de ged. Plaets 1200 man tot haer versekeringhe soude aennemen. Den Keurvorst van Trier begaf sich dees tijdt heel op des Keysers zijde/ en nam in sijn Fortresse Ehrenbretsteyn Keyserlijck Guarnisoen onder den Baron de Lyen/ (die van hoogh-ged. Keyser oock Coll. van 't Regiment van den Marquis de Grana binnen Ceulen was gemaeckt) 't gunt de Fransen niet weynigh versetten/ wijl haer passagie langst den Rijn daer door konde besloten werden; dies wenden zy alle vlijt aen om sulckx te beletten/ maer te vergeefs / den Keur-vorst bleef onafwijckelijck aen 't intrest van sijn Keyserl. Majesteyt/ en die aen 't Duytse Rijck/ om nevens verscheyde Princen van het selve/ de Fransen daer uyt te helpen/ die de stoutigheyt hadden derven gebruycken/ daer se maer vreemdelingen waren/ van de Staten en Princen des Rijcx met quartieren en contributien te belasten / en de meester te speelen/ als of het hun alles toe-behoorden. Den Keurvorst van Beyeren / den Hertogh van Nieuburgh en noch eenige andere Princen pooghden den Keyser wel te ontraden sijne Armee af te senden/ dan vonden geen gehoor; Den Graef van Windisgrats gingh daer en tegens na Sweden / en de Vorsten van Brunswijck en Lunenburg/ om die te beweghen hare Troupen by de Keyserl. Armee te voegen. Den Keyser stelde nu oock sijn Huwelijck vast met de Princesse van Inspruck; waer op dit volgende Jaer-schrift wiert gemaeckt: CLaVDIa NoVa IMperatrIX. En dus verviel al 't gehandelde met den Hertog van Jorck in duyghen / wiens Envoy aenstonts wierde gedemitteert. In Ongaryen spoockten het noch al met de Rebellen / die sich niet wilden submitteren/ hoewelse meest geduyrigh geslagen wierden. Ondertusschen quamen de Franse Plenipotentiarisen incognito binnen Ceulen / dan vertrocken naer Bon/ daer se met den Keurvorst van Ceulen geaboucheert hebbende/ weder na Ceulen trocken/ en publijck in-gehaeldt wierden / doch in 't inkomen ontstont eenige twist tusschen haer Gardes en de Wacht (maer wiert haest by geleyt. De Heeren Sweetse Mediateurs arriveerden mede van Aken den 8. aldaer; werdende van de Franse Ambassadeurs den selven dagh de visite ghegeven. Den 12. na de middagh quamen de Engelse Plenipotentiarisen mede incognito binnen/ ende noch den selven avondt die van haer Ho: Mog: Gevende de Franse en Sweetse de Engelse korts daer aen de visite/ gelijck die oock de contra-visite gaven: Wanneer de Fransen den 16. haer Ho: Mo: Plenipotentiarisen insgelijckx visiteerden/ gevolgt van de Sweetse en Engelse/ selfs van den Bisschop van Straetsburgh/ die alle van de selve weder de contra-visite ontfingen. De Soon van den Baron de Schwerin arriveerden oock den 17. aldaer/ als Envoye wegens Kur-Brandenburgh. Ondertusschen gaven de Sweetse Mediateurs alle dagen de visite aen de Plenipotentiarisen: Ende wiert het Convent van de Carmeliten tot de by-een-komst aen-gestelt. De Heeren Spaensche Envoyes quamen mede den 16. te Ceulen / gevende Don Emanuel de Lira de eerste visite aen de Plenipotentiarisen van haer Ho: Mog: met de welcke hy een langhe Conferentie hadde: Waer na zy haer aenkomst aen de aldaer wesende Ambassadeurs notificeerden/ die haer doe mede gingen

com-

complimenteren. Korts daer aen arriveerden de Keyserl. Ministers / ende wierden noch verwacht Prins Willem van Furstenbergh voor den Keurvorst van Keulen / en Smisingh voor den Bisschop van Munster. Den 28. hieldt men de eerste Conferentie / die van 10 tot 2 uren duerde / en den 29. de tweede / duerende van 4 tot 7 uren: Waer na den Grave Tott naer den Koningh van Vranckrijck voor Maestricht trock / omme by den selven een Stilstandt van Wapenen uyt te wercken.

Te Warzau bedreef men in 't begin deser maendt groote vreughde over des Conings geboorten-dagh; waer by sich nevens de Grandes en Hof-staet / oock des Paus Nuncius bevont: Doch die wierdt eenighsints gematight door de brant / die te Posen op Pinxter-dingsdagh in 't Bernarditer-klooster ontstont / welcke niet alleen 't selve / de St. Anna Capel en Kercke / maer oock verscheyde omstaende Huysen / gantschelijck verbrande. Ondertusschen verminderde de vreese voor de Turcken niet / want daer wiert weynige voorsorge tegens gedaen / en de Contributien en Werbingen quamen langhsaem by: Dan of wel de Turckse toerustingen groot voorgegeven wierden / soo was sulckx soo breet niet / hoewel zy dapper yverden om alle macht derwaerts te brengen / want de Chrimisen Han wiert van den Vizir gelast met sijn Horden nae Caminieck te komen / op verlies van sijn heerschappye / die hem weder tot antwoordt gaf: Dat hy sulckx sonder ontblootinge van de Krim niet konde doen, en dat hy als dan versekert was, de Cosacken die in-nemen souden. 't Welck oock ghebiel / niet tegenstaende hy met sijn Horden daer in bleef / door dien zy van den Czar op-ghemaeckt / daer in vielen / verscheyde Troupen nederhackten / en 't gantse Landt verwoesten / selfs liepen zy tot aen de Swarte See / en gaven daer de Turcken veel te doen. Van een andere kant wierden zy van de Persianen hart aen-getast / die oock eenighe Gesanten na Poolen en Moscovien om hulp af-sonden: Dus brachten de Turcken alleen onder den Husseyn Bassa een middelmatige macht in Caminieck / meerder om die plaets voor een overval te beschermen / als selfs offensivelijck te ageren: 't Welck de Wallachise en Bulgarise Hospodars soo veel te meer by de Poolen dede aen-houden / om met een considerable Armee haer Landtschappen van 't Turckse jock te komen bevrijden: Maer dewijl 't alles by gebreck van gelt seer slap voort-geset wiert / kon men soo ras geen Leger by een brenghen / welckx rendevous by Sokol aen-ghestelt was: Oock wisten de Turcken door Spions alle Poolse raetslaghen / waer na zy dan hun mesures namen. Daer en teghens verheughde men sich in Poolen over de bestendigheyt van den Czar van Moscovien / die sich door geen Turkse dreygementen liet af-schricken / de Poolse Croon assistentie te bewijsen / hebbende daer toe niet alleen 20000 man na Kiof af-geschickt / maer oock stonden noch 72000 Russen aen geen zijde de Nieper vaerdigh / om sich met de Poolse Armee te conjungeren / wanneer die op de aen-bestelde Rendevous-plaetse mochte wesen: Oock zeyde men dat de Tartaren van den selven om-ghekocht waren / om stil te sitten. Dit dede den Czar soo veel te meerder voor Poolen by de Turcken arbeyden / die op sijnen af-gesonden Brief dit volghende weder van den Turcksen Keyser tot antwort kreegh:

DEn alder-eerbaerſten onder alle Christen Hoſpodaren/ &c. nevens vriendelijcke groetenisse maken wy bekent/ dat soo dra uwen Brief aen onse Doorluchtige / aldergenadigste en hoog-beroemste Keyserl. Maj. des gantschen Werelt / aen macht en gewelt den Grooten Alexander gelijck/ (Godt de alderhoogste wil onse macht en gewelt krachtelijck versterckẽn) gheschreven / was ontfangen/ is de selve aenstonts vertaelt en gelesen/ daer uyt wy vernomen hebben/dat gy in hoope om uwe groote Vrienden en Naburen te helpen/ aen ons veel onbedachte woorden/ welcke Koningen en Monarchen niet te lijden zijn/ daer in gebruyckt ; alhoewel nu / door de bysondere voorsienigheydt Godts/ onsen alderdoorluchtigsten en aldermachtigsten Keyserl. Huys boven al is verheven / ende soodanighe harde/ niet waerdige en onbequame woorden ongewoon is/soo sult gy noch tot antwoort hebben / dat wy ons seer verwonderen/ dat/ daer gy in 't getal der Christel. Potentaten en Koningen niet de geringste plaets bekleet/ het echter noch soo verre niet en hebt konnen brengen / dat men u in waerde haer gelijck heeft geacht ; en daer nochtans de selve/ om Vreve voor haer en haer Onderdanen te houden/ onse Majest. venereren : Ja dat u oock onderwonden hebt met sulcke onbedachte woorden tegens ons uyt te varen/ daer door gy niet alleen onse Maj. hebt beledigt/ maer konde oock uwe heerschappye daerom afgenomen worden : Wat de Poolen belangt/ soo is al 't geene dat ons te doen stont/ reets voltrocken/ en hebben nevens de Goddel. voorsorge/ welcke alles regeert/ alles in goede stant gestelt/ derhalven daer over niet meer te seggen is/ dat gy gewenst had uwen Vrient en Nabuer den Coningh van Poolen by te staen/ sulckx had gy voor den Krijgh konnen doen/ en die met goeden Raet / als een Vriendt by staen/ oock tusschen hem en den Alderdoorluchtigste Ottomannise Porta een sorghvuldige en getrouwe Mediateur konnen zijn/ daer over u niemant hadde konnen verdencken : Maer nu gy ons dreygt/ dat uwe nabuerige Koningen onse progressen niet en souden toe-staen / maer jaloers daer over worden ; soo weet dat wy dit weynigh achten/ alsoo wy versekert zijn dat haer onse gerechtige sake seer wel bekent zy / soo zijn wy oock haren bedwinger/ hebbende hun soo veel Provintien/ Steden en vaste Plaetsen afgenomen: En terwijl het Godt alsoo voorsien heeft/ dat het dien qualijck is gegaen/ die het andere qualijck ghewenst had/ soo zijt versekert dat soo haest wy daer van kennisse hebben/ dat gy alsoo met ons wilt handelen/ dat het u treffen sal/ goet voor goet en quaet voor quaet vergolden te werden/ &c.

De Moscovise Ambassadeur by den Coningh van Poolen / kreegh oock op den 25. deser op sijn aenbrengen dit navolgende antwoort :

EErstelijck bedanckte sich sijn Koninckl. tegens sijn Czaarse Maj. voor de infestatie des Krims/ der Kalmuckise en Donsche Cosacken/ gelijck oock wegens de uytgesonden Armatura ende Proviant tot den Zaporousche/ welcke sijn Koninckl. Maj. selfs met een aensienlijcke Somma verfrist hadde. 2. Hoewel den Heer Komor Orsansky sijn Koninckl. Majs. Gesandt/ aen des Czars Ministers de geslooten Vrede met de Turcken bekent heeft gemaeckt/ oock de Pacta voorgelesen/ ende Copy gelaten/ nochtans dewijl den Czar den selven authenticq te hebben/ noodig dunckt/ soo sendt sijn Koninckl. Maj. de selve door desen Envoye/ met sijn Zegel bekrachtight/ en dese betuygingh / dat daer in niets is/ tot sijn Czarse Majs. prejuditie. 3. En nadien sijn Czarse Majest. verlangt te weten/ wat of na dit geslooten Vredens Tractaet/ met de Turcken is geconfereert geworden / soo verklaren sijn Koninckl. Maj. dat geen andere Conferentie met de Turcken ghewееst is / als dat den Grooten Visir door een Chiaus den Heer Onder-Canncelier / weghens de af-lossingh der Lemburgse Gijselen/ die men oock voorgenomen had te lossen/ een Brief hadde geschreven. Dat oock den Turckſen Keyser/ na dien hy by den jongst-gehouden Rijckxdagh/ die op den selven wiert aen-gestelt/ soo wel van den ouden Armee en nieuwe Werbingen/ als der Littause Volckeren Krijghs-toerustinge / tegens sich vernomen had/ en dat verscheyde Christen Potentaten ons beloofden te assisteren/ dit Tractaet trouwillig breeckt/ en Poolen onder sijn gebiet soeckt te brengen/ uytrustende tot dien eynde 25000 man/ en in sijn Residentie-plaets Babie verwachtende den Visir met den Hussayn Bassa in de 20000 man sterck onder Caminieck/ om daer mede Polen te infesteren : Alsoo neemt sijn Koninckl. Majest. den hoogsten Godt tot getuygen/ dat hy hem hier toe/ om dese Vredens Pacta te breecken / geen oorsaeck ghegeven heeft. En bedanckt sich alsoo sijn Koninckl. Maj. aen den Czar / dat hy met alle macht de Poolen by te staen/ en de Turcken te wederstaen/ toe-gesegt had. 4. Sijn Koninckl. Maj. bid oock/ dat den Czar sijne onder Kiof staende Volckeren wilde ordonneren / om sich met de Poolse en Littause Armee door de Ukranie tegen Podolien te conjungeren. Waer heen zy dan ten naesten dage / als in de Maent Julij/ opbreken/ en na 't Leger toe/ 't welck onder Kubissewo/ en verder was/ gaen souden. 5. Hier by sent oock sijn Koninckl. Majest. een opgevangen Brief/ welcke den Turck aen sijn Czaarse Majest. soo gehoont en spottelijck schrijft/ en daer mede te kennen geeft / hoe hy van desen Bloethont soo gering geacht wert. 6. Ten lesten wert van de vrylating des Sierko en Murena danck bewesen/ en dat men de selve met Heyr-kracht/ om de Ukranie te defenderen/ uyt-geschickt hadde.

Den Koningh van Poolen liet ook Universalien af-gaen/ waer by de Ryks Standen en Onderdanen amore Patriæ vermaent wierden/ de Contributien te samen te brengen/ en haer selfs binnen 14 dagen vaerdigh te maken / om op te sitten.

Den Paus eenighe tijdt seer swack gheweest zijnde / quam in 't begin deser Maent weder geheel op de been / daer mede alle hoope van een nieuwe Regeeringe aen sijn benijders verdween: Hy woonde selfs alle Processien by / ende maeckte 4 nieuwe Cardinalen/ als/ den Heer Pedro Bassadonna, van Venetien/ den Prelaet Nerli, van Florencien / Nuncius in Parijs / de Prelaet Gastaldi, van Genua/gewesen Schatmeester/ en de Prelaet Casanatta, Napolitaen: Dit ontstelde de Fransen uytter maten/ zy waren onbenoegt dat den Paus niemant van hare factie daer toe had verkooren / en zeyden dat alle dese nieu ghekooren Cardinalen aen de Spaense zijde ofte Italianen waren: Doch den Paus en kreunde sich hier niet eens aen; hy ontfingh met meerder genoegen de Jaerlijckse gifte van 't Koninckrijck Napels wegens Spangien / door handen van den Prince Cariati, uyt den Huyse Spinelli. Het ontstelde de Paus al seer/ dat de Fransen de Genuese Schepen over al in zee wegh namen / op pretext dat die Republijcke een Hollantse Kaper in haer Havens had vergunt sich te caleifateren: 't Welck oock de Inwoonders van Genua op de Fransen soodanigh verbitterde/ datse den Gesant Gaumont, soo als hy met eenighe Ridders over straet reed/ dapper met steenen souden gegopt hebben/ten ware dese Cavaliers 't selve niet belet hadden.

In Barbaryen waren t'zedert eenige tijt groote beroerten ontstaen: Waer van nu men dit na-volgende beschryt kreegh: Na dat te Tripoli alle onlusten waren gestilt, quam eenen Amurat Bey met een groote macht van Tripoli na Tunis; van welcke Stadt hem eenige Persoonen te gemoet quamen, en belasten, dat hy met sijn Troupen te Zamoran soude blijven, 't welck dede, doch sont echter sijn Soon met eenigh Volck binnen Tunis; waer 8 daghen daer naer een revolte ontstont, en Taifa del Dey Cucchiuc Amurat, Portugijs Renegaet, en 7 andere van sijn aenhangh, doode; welke disordres Mahomet, Soon van Amurat Bey, siende, retireerden hem by sijnen Vader te Zamoran, aen wien den Taifa Dey eenige van de zijne sont, om hem binnen te doen komen, en soo de Vader en Soon 't hooft af te slaen, doch zy niet willende obedieren, liet hy hun Huysen binnen Tunis raseren, en koos een nieuwen Bey, maer Amurat Bey secours ghekreghen hebbende van eenen Celibi, belegerde daer op Tunis, en bracht 'er een macht voor van 20000 Ruyters, en 40000 Voetknechten, waer mede hy de Stadt nacht en dagh bestormden; en alhoewel de Inwoonders 't Casteel ondermijnt hadden, en gesint waren de Stadt in brant te steken, wanneer zy 't te quaet mochten krijghen, soo kreegh Amurat Bey evenwel de Plaets stormender hant in, en den Taifa Dey ghevanghen, die het met verlies van sijn hooft most bekostigen: De Stadt wiert gants geplondert, en den Amurat Bey voor Coningh uyt-gheroepen. Over Lant quamen doe Brieven van Suratte van den 16. Decemb. en van Gammeron van den 3 Februarij/ meldende/ dat de Heer Rijcklof van Goens, versterkt zijnde met 6 Schepen van Batavia, en alsoo hebbende een Vloot van 16 Schepen, daer

was gegaen na de Kust van Ceylon, alwaer de Franse onder Monsr. la Haye by Trinquemale lagh, die d'onse aen-vielen, en 4 van haer Schepen namen, namentlijck de St. Jan, Fenix, Europa en Indiaen, en dat de rest na Zuratte waren ghevlucht, terwijlen de onse voort het Fort van Trinquemale hadden in-ghenomen, en daer in bekomen 112 stucken Geschut, 250 Gevangenen en 150 Indianen. 't Welck over Aleppo mede geconfirmeert wiert: Sulckx dat de Fransen in die ghewesten gheweldigh in de kiem stapen. Een Schipper Jan Jansz. de Vos, voerende een Schip met 12 stucken/ ende komende van Lissabon te Amsterdam/ wiert van 2 Fransse Capers onderweegh aen-getast/ welck wedervaren aldus was: Desen Schipper met noch 2 Schepen in Compagnie, op de hooghte van 45 graden komende, ontmoeten 2 Franse Kapers, de een met 16 en d'ander met 14 stucken bemant, als wanneer sijn 2 Compagnons hem verlieten en door gingen, 't welck de Fransen hem alleen dede aen-tasten, en in een hevigh Gevecht vervallen, die echter naer een dappere tegenweer hem mosten verlaten, sonder eenige groote afbreuck geleden te hebben, als 2 gequetsten. Naderhant hadden 2 Schotse Kapers desen Schipper weder aen-getast, dan eenige schooten gedaen hebbende, waren datelijck door gedroopen.

Den Marquis de Martel hebbende met sijn Esquadre de Franse Coopvaerdy-vloot van Cadix en Portugael in Vranckrijck geconvoyeert/ wiert van den Koningh gelast sich met het selve na de Franse Vloot te begeven. Te Parijs wiert doen een Persoon gevangen geset/ die onder de Misse/ in de Kercken van de Religieusen van Mercy/ de Hostie uyt des Priesters handt hadde geruckt/ en in stucken ghebroken: Waer op hy van den Lut. Crimineel ondervraeght zijnde/ zeyde/ dat het hem leet was, dat hy 't nu gedaen hadde, en dat sijn desseyn was geweest 't selve op de Sacraments-dagh te volbrengen, als den Aerts-bisschop de Mis dede. Hy wierde gecondemneert om gehangen en verbrant te werden/ dan het Parlement modereerde dese Sententie/ ende geboot alleen dat hy soude aen de handen geboeyt worden/ en altijt gevangen blyven: Wel in-siende/ dat sulckx uyt een heete drift voort-quam. Daer en tegens wiert daer een Priester over veelvuldige Kerck-schenderyen gehangen. Oock wierden 2 Persoonen/ den eenen genaemt Mercier, en den anderen Jean Desve, gecondemneert amende honorable te doen/ over sekere begane fouten/ ende verders met de Toorts in de vuyst/ de strop om de hals 3 uren langh in 3 verscheyde dagen op 't Schavot te staen/ oock 9 Jaer lang op 's Coninghs Galeyen te dienen/ en al haer Goederen geconfisqueert. Den Grave de Pompadour huwelijckte doen sijn Dochter uyt aen den Graef de St. Luc/ wiens Vader Lt. Gen. van Guienne was. Te Parijs quamen dese tijdt weder 2 Couriers van Genua/ aen der selver Envoy/ om op nieuws aen den Coningh te klagen/ over de continuele beroovingen, die de Fransen op de Genueese Onderdanen deden, dat de Inwoonders sodanigh had verbittert, dat de Fransen daer niet seker waren: En dat de Commandant van de Fortresse op de 10 Franse Galeyen, die daer voor de Haven waren ghekomen, maer hadde geschooten, wanneer zy 6 Barquen van onder 't Canon hadden wegh ghehaelt, daer onder een neutrael Schip met Graen: Welcke Schepen de Republijcke genoodsaeckt was te beschermen, en voornamentlijck die geene die met Vivres quamen: Dat zy derhalven gedrongen waren, soo geen satisfactie kregen, haer tegens alle

dit

dit gewelt ter weer te stellen, en te beschermen. De Republijck had dit Hollants Schip den Dolphijn/ waer uyt al dese moeyten gesprooten waren / oock laten op-koopen / om soo veel te meerder satisfactie aen de Franse te geven ; maer die waren daer niet mede vreden/ zy wilden de Commandant/ die op de Franse Galeyen had laten schieten / selfs in handen hebben / omme die te straffen: Doch 't scheen eerder/ dat Vranckrijck dese saeck socht te verlangen/ ten eynde te gevoegelijcker de Oorlogh in Italien te brenghen/ en voet daer in te krijgen. Madame de Soissons reysde doe tot de Coningh in 't Leger / om de survivance der Ampten van haer overleden Gemael voor haer Soon te bekomen / 't welk sijn Majest. haer bewillighde / uyt-gesept 't Collonelschap der Switzers/ dat hy aen Turenne, op des selfs versoeck/ hadde toe-gestaen te vergeven. 't Lijck van dees Grave wiert uyt Turennes Leger te Noyon in Vranckrijck vervoert/ en aldaer begraven. Terwijl bleef de Coninginne te Doornijck/afwachtende sijn Majests. successen voor Maestricht. Den Dauphin was ondertusschen geduyrigh te St. Germain en Laye / waer hy van veele Dames dagelijcks gecomplimenteert wiert : Den 3. gaf hy Audientie aen den Moscovisen Envoy Audreas Vinius, op-gehaelt door Sr. de la Gibertie, die hem oock van Calais in 't Leger/ en van daer te Parijs gebracht had: Den Dauphin ontfingh hem in een Arm-stoel / aen welcke zijde de Princen de Conty en la Roche sur Yon stonden/ daer achter Duc de Montausier en 't geheele Hof: Dese Prins antwoorde soo wel op 't compliment deser Ambassadeur/ dat het al die 'er waren / dede verwonderen : Maer naer de ged. Sr. de la Gibertie hem tot op de Frontieren van Spangie accompagneerde/ werdende over al op Vranckrijkx kosten/ soo langh dit gebiet passeerde/ gedefroyeert. Madame d'Orleans gelagh den 2. deser ten half tienen 's avondts van een jonge Soon te St. Cloud/ welckers ceremonien dusdanigh waren ; Madame de Guise en de Princesse de Carignan quamen de Hertoginne van Orleans datelijck besoecken , wanneer zy ten 2 uren in de nacht weder binnen Parijs komende , een treffelijck vuyrwerck voor 't Paleys van Orleans deden aen-steken : Den 3. songh men het Te Deum , ende dede men dancksegginge in de Kercke des Ursulines te St. Cloud , ten bywesen van verscheyde gequalificeerde Persoonen : 's Avonts stack men veele vierwercken aen,selfs voor het Casteel van haer Hoogheden. Dien avont wiert binnen Parijs dese geboorte oock gesolemniseert op 't Koninckliјck Paleys , door Monsr. de Boisfrant : Over al was 't vol van Flambeauwen en vierwercken , en men songh 'er Musijck by. oock speelde men op Violons en andere Instrumenten : Daer by liet men 2 Fontainen met Wijn loopen, 't gunt een groot gedrangh van volck verweckte , duyrende dese vreughde-tekenen tot diep in de nacht. De Heeren van Crespy in Valois , verblijt over de Geboorte van haren Hertogh , deden aenstonts door al haer gebiet dancksseggingen doen, en quamen Madame over dese geboorte complimenteren. In 't Hof van den Keurvorst Palatijn wiert hier over insgelijckx seer groote vreugt bewesen / soo met 't los-branden van 't Canon/ aensteken van Vierwercken/ als anders.

Vermits het constringeren aen de beampte in Engelant van de Roomse Religie te moeten verlaten/ hebben haer dan veele van hare Ampten ontslaghen / selfs leyde den Admirael Generael van Engelant Duc de Yorck sijn Charge

neer/

en bleef Rooms/ als mede den grooten Marschalck / tot wiens bedieninghe 7 Heeren wierden genomineert / als den Marquis van Worcester / en Dorchester/ den Graef van Bedford/ Suffolck/ Petersbourgh / Carlisle en Alisbury: Oock stont den grooten Thresorier Clifford sijn Ampt af / en gaf aen den Coningh de witte stock weder over/die den Baron Thomas Osborne daer mede begiftigde. Daer boven quiteerden noch veel andere Grooten hare Charges/ om datse van de Roomse Religie niet af gaen wilden. Den Coningh reysde daer en tegens met Duc de Jorck na sijn in-geloopen Vloot / om die te besichtigen/ en de geleden schade te repareren / ten eynde om nochmaels 't voor-ghenomen desseyn van erghens in dese Provintien te landen / te werck te stellen/ 't gunt nu door 't verlies der 2 Battallien was belet: Want 't is seker/ dat by aldien onse Vloot de Nederlaegh hadde gekregen/zy haer Lant-militie souden in-gescheept/en by een zee-plaets gesocht hebben aen lant te setten; zijnde daer toe reeds te Blackhead een macht van 14 ofte 15000 man by malkanderen: Welck desseyn nu uyt-gesteldt wiert / tot de Vloot weder klaer was om in zee loopen; dus den Coningh met Prins Robbert eenighe tijdt geaboucheert hebbende/ toogh met Duc de Jorck/ ged. Prins en de voornaemste Officiers weder naer Londen/ daer sijn Majest. hem met 't Admiraelschap / gedurende de Campagne/ begiftighde.

In Brabant en Vlaenderen was men seer t' onvreden over de schade die de Franse Armee in 't deur trecken hadde gedaen: Doch die wiert naeukeurig op-gesocht/ om reparatie daer van te versoecken: Terwijl maeckte den Heer Don Pedro de Ronquillo sich vaerdigh / om wegens sijn Cathol. Majest. naer den Keyser te verreysen// en 't afkomen der Keyserl. Armee te doen verhaesten.

Vervolgh van den Optocht van den Coningh van Vranckrijck.

Olio 78. lieten wy den *Koning van Vranckrijck* te *Bustebreck*: Van hier toogh sijn *Majest.* den 31. passato na de kant van *Brussel*, en quam den 1. deser persoonlijck te *Liekercke*, verspreyende sich sijne *Troupen* rondtom *Brussel* op de *Dorpen*, daerse aen de *Lantlieden*, gelijck meest over al was geschiet, alle vyandlijkheyt betoonden: Wanneer den *Koningh* met 't geheele *Hof* aen 't *hooft* van sijn *Armee* een *Processie* bywoonde: Terwijl den *Marquis de Rochefort* met d' *Avantguarde* aen d'andere zijde van *Brussel* passeerde, ghevolght van den *Ridder de Fourilles*; ghelijck oock sijn *Majest.* den 2. deser met 't gantze *gros* van *Likercke* op trok, na dat alvoorens aen *Don Emanuel de Lira*, die wegens de *Gravinne de Monterey* aen den *Koningh* was gesonden, *Audientie* hadde gegeven, en den selven met een *Boot* van *Dyamanten* vereert. Waer na sijn *Majest.* door kleyn *Brabandt* marcherende, arriveerden den 6. tot *Vossem*: Hebbende alvoorens den *Grave de Lorge* met 3000 *Ruyters* na *Maestricht* gedetascheert, om nevens de *Cavallerye* in *Luyckerlant* dese *Plaets* te berennen en te blocqueren, gelijk by haer geëffectueert wiert. Den 7. quam den *Koningh* te *Nethene* en *Bossuyck*. Den 8. te *Meldert* en *Hogarden*. Den 9. te *Straten*. Den 10. op 't *Casteel* van den *Baron van Boeckholt*, ende den 11. in persoon voor *Maestricht*, daer men aenstonts de *Linien* begon af te steken.

Ver-

Verhael van het Belegh en overgaen van de Stadt MAESTRICHT.

NA dat Maestricht den 6. deser door de Cavallerye van den Graef de Lorge/ bestaende in 3000 man/ ende van die van Luycker-landt/ onder den Graef de Montal/ bestaende in gelijck getal/ was berent/ waer by Monsr. Viloy/ met 4500 gedetacheerde Volckeren uyt 't Leger van Turenne quam/ soo volgden den 8. Monsr. de la Fueille met 2000 Paerden. Den 11. quam den Koningh selfs voor de Stadt/ en den 12. en 13. al 't Voetvolck en Artillerye; zijnde de gantse Armee doen sterck 40000 man/ alle in goede monteeringh; nemende sijn Maj. sijn Quartier tot Lichtenbergh/ Duc d' Orleans met 6000 Ruyters en 9000 Voetknechten aen de zijde van Wijck/ en Monsr. de Montal aen de St. Pietersbergh. Den Gouverneur van binnen al eenighe dagen van te vooren gewaerschout/ dat des Konings van Vranckrijck desseyn op die Stadt lagh/ had aenstonts alle goede ordre gestelt/ en de Fortificatien laten opmaken: Den 30. passato was den Prince van Salms in alle naerstigheydt van Antwerpen daer noch binnen gekomen/ ghelijck oock den 2. deser den Marquis van Moerbeeck/ met sijn Regiment/ bestaende in 5 Comp. en 250 Paerden. Den selven avondt arriveerden Sr. de Bois Bernard/ Lt. Gouverneur van Limburg/ noch in de Stadt/ om over de 20 Gereform. Officieren van de Comp. Musquettaires van den Prins van Vaudemont te commanderen/ welcke 's anderen daeghs ten 10 uren voor de middagh aenquamen: Wanneer den 6. deser/ so ras die van binnen de Franse Cavallerye vernamen/ eenige Ruyterye/ benevens dese Gereform. Officieren/ uyt-trocken/ en een ruwe schermutsel met de Franse geadvanceerde Guarde hadde/ waer in den Baron de Verbix/ Soon van den Graef van Brouay/ gequetst en van de Franse gevangen wiert; na 't welcke dese uytgetrockene weder binnen quamen. Den 7. hielt den Gouverneur Krijgsraet/ daer in hy alle de Officieren voorhieldt/ dat dewijl de Stadt nu berent was/ na allen aensien deselve oock soude belegert werden/ en dat men derhalven bedacht most zijn/ tot verkrijging van eer en glorie/ de Stadt vigoureus te defenderen/ 't geen lichtelijck soude te doen zijn/ indien yder sijn beste dede/ en de Officiers met de Soldaten in een goede intelligentie leefden; ten welcken eynde geresolveert wierdt/ dat den Commandeur Wyck soude defenderen/ en van daer geduurigh advijs aen den Gouverneur geven/ van al het geene tot sijn kennisse quam; oock wierdt beslooten/ dat de plaetsen van de absente Officieren souden geexerceert werden by de geene die de naeste daer toe waren; dat alle die geene die overwonnen wierden van ongehoorsaemheyt/ oproer/ lachetey/ of haer posten verlieten/ ter doot souden gecondemneert werden; (waer aen al de Leden van den Krijgs-raet haer eerst onderwierpen) en veel andere nootsakelijcke Reglementen meer: Dese Resolutien genomen/ dede den Gouverneur een discours aen de Vergaderinge/ en bad hen/ dat indien zy een van dese fauten in hem bevonden/ zy van gelijcken tegens hem souden ageren/ 't geen zy alle beloofden; Hier na dede hy de Magistraet by hem komen/ wien hy na een goede vermaninge/ commissie gaf/ hoe haer in dese Belegeringe te dragen/ om alle confusie te vermijden. Den selven dagh na de middagh dede eenige Ruyterye weder een uytval/ en schermutseerden eenige tijdt met de Franse/ doch die te sterck werdende/ retireerden zy weder na binnen. Den 8. vielen noch eenige schermutsels voor: En quam den Grave van Warroux gedeguiseert binnen. Den 9. ten 2 uren 's middaghs trocken de 2 Regimenten van den Prince van Salms en den Marquis de Mourbeeck uyt/ zijnde 300 Voetknechten in 't Kooren in embuscade geleyt/ om de Franse hier in te locken; doch hoewel die stercker waren/ quamen zy niet aen/ sulckx dat het scheen zy daer kennisse van hadden/ waer om dese 2 Regimenten/ na datse 'er omtrent 30 a 40 Fransen om ver hadden gheschooten/ weder binnen quamen. 's Namiddaghs quam eenighe Franse Cavallerye tot aen de Guarde advancee by de Brusselse Poort/ maer wierden haest met Musquet-schooten versaegt. Ondertusschen stelde den Gouverneur met de Magistraet alle goede ordre/ in geval eenige brant mocht ontstaen. Den 10. deed den Marquis van Moerbeeck weder een uytval met eenige andere Spaense Heeren/ in de welcke hy hem seer verre onder de Franse begaf/ doch quam ten lesten weder binnen. Den 11. gaf den Gouverneur yder sijn Post/ en voegde by yder corps d'Infanterye eenige Granadiers. Een Lt. onder 't Regiment van Carry/ zijnde een Fransman/ liep dees dagh met sijn Soon tot de Fransen over. Op den avondt quam den Trompetter van den Baron de Berlo/ die in 't Franse Leger was geweest om de Baron de Verbix weder om te eysschen/ binnen/ ende rapporteerde aen de Gouverneur/ dat de Koningh belast hadde hem te segghen, dat hy sich bereyden soude de Stadt wel te defenderen, alsoo hy voorgenomen hadde, die wel te attacqueren: Waer op den Trompetter geantwoort soude hebben/ dat hy sijn Maj. dorst versekeren, dat hy dese eer met passie wenste. Den 12. vermaende den Gouverneur nochmaels aen de Magistraet/ dat zy de Burgers sou-

den opwecken tot hun devoir/ gedurende de Belegeringe. Den 13. trock den Prince van Salms weder uyt/ om de Guardes van de Cavallerye te viſiteren/ en zijnde een weynigh geadvanceert om te ontdecken wat den Vyant dede/ brachten hem 4 van ſijn Cavaliers 2 Franſe Lts. gevangen / als een van 't Regiment du Roy/ ende een van de Marine. Den Gouverneur ordonneerde dees dagh aen de Magiſtraet een 2. Kettingh over de Maes te ſpannen/ een weynigh verder als de andere / met een guarde van 25 Soldaten op een Schip / om de ſurprinſes van die zijde te beletten : Hy dede daer oock Tenten op ſtellen/ om de wapenen bedeckt te houden. Een partye Cavallerye quam mede dicht aen de guarde advancee van die van binnen/ dan 't Canon deed hen haeſt retireren. Deſen dagh brack een Dijck aen de St. Pieters Poort door/ welcke diende/ om 't water in de R vier den Eker te houden / en 't Landt aen die zijde onder water te ſtellen ; doch wiert haeſt weder geſtopt. Ondertuſſchen dede den Koningh yverigh aen de Linien/ Trencheen en Circumvalatien arbeyden/ ontbiedende daer toe de Luyckſe Boeren ; doch die wilden 'er niet wel aen : Hy liet oock veel Provisien te Luyck op-koopen / ende Faſcinen maken/ om de Grachten te vullen : De Batteryen wierden inſgelijckx verbaerdight /om de Stadt te beſchieten. Dus den Gouverneur verwittigt/ dat de Franſen de Faſcinen al begonden aen te brengen/ en een Logement in 2 bedeckte weghen te prepareren/ by de Bruſſelſe en Tongerſe Poorten/ ſoo commandeerde hy de Cap. de Fontaine met 12 Gereform. Officiers van Vaudemont/ en gelyck getal Cavalliers te Voet van 't Regiment van Moerbeeck / om te beſien wat zy deden / en op haer te ſchieten/ 't geen zy braef volbrachten/ en daer na retireerden; hebbende een heele hagel van Muſquet-ſchooten ontfanghen van de Franſen / die daer de Werckers bewaerden. Den ſelven dagh quam den Grooten Cancelier van Luyck en den Gouverneur van de Citadelle den Koningh in 't Leger ſalueren/ werdende ter Audientie opgehaelt door Sr. de Bonneuil/ haer verſoeck was /dat ſijn Maj. dat Lant doch wilde conſerveren ; maer die antwoorde/ dat zy in 't reguard van den Churvorſt van Ceulen ghenoegh waren gerecommandeert, door de groote vereeniginghe die 'er tuſſchen hem en den ged. Kurvorſt was , maer dat hy niet en was geobligeert het ſelve reguard voor 't Lant van Luyck te hebben, als hebbende reden genoegh om te klagen over haer maniere van handelen, 't geen zy geobſerveert hadden in 't paſſeeren ſijner Troupen, en dat zy niet en defereerden, gelijck zy moſten, aen de ordre van haer Souverain, die inſgelijckx goede reden had, om over haer conduite niet wel te vreden te zijn. Den 14. gaf den Koningh mede Audientie aen de Biſſchop van Munſters Geſant Smiſing/ gelijck oock aen de Envoyes van Genua. Deſen dagh wierden 5 Ruyters /die een Kerck hadden gepillcert / ende de Ornamenten wegh genomen/ door ordre van den Koningh verbrant. Oock quam den Graef van Dhona dees dagh binnen de Stadt/ hebbende daer toe by Tongeren door een Borger der ſelver Stadt al de gelegentheyt van 't Frans Leger vernomen ; dus reed hy met een witte Eſcarp ſtout door 't ſelve/ als of hy van des Konings Volck was : De Wacht hem vragende waer na toe/ zeyde hy eenighe Heeren/ die hem ghenoemt waren/ te moeten ſprecken/ waer mede hy paſſeerde/ gelijck oock al de andere Wachten/ maer digt onder de Stadt komende/ en wat bravades met ſijn Paert makende / kregen de Franſe quaet vermoeden/ deſhalven den Graef van Broglio en den Ridder de St. Germain / als ſeer vlugghe Paerden hebbende/ hem volgden/ doch 't Canon deed hen / met 't verlies van de ſelve haeſt retireren : En den Graef van Dhona geraeckte met het opſteken van een Neuſdoeck in de Stadt. De Franſe ſloeghen nu een 2. Brugh over de Maes / beneden de Stadt / ende boven hare groote Brugh. Den 15. was 'er een groote ſchermutſel van de nieuwe Granadiers met de Franſe. Haer Linien waren dees dagh meeſt al voltoyt/ en wiert aen d'andere/ gelijck oock aen de Batteryen/ uyttermaten gewerckt. Den 16. waren de Franſe noch al beſigh/ met Faſcinen en andere ſaken meer/ om de Bateryen op te maken/ aen te brengen ; en wierden ondertuſſchen door 't Canon van de Stadt veel Franſen / die wat te na quamen/ doot geſchooten : Den ſelven nacht vont den Franſen Ingenieur Vauban een bedeckte wegh tuſſchen de Bruſſelſe en Tongerſe Poort/ waer in hy 2000 Ruyters dede gaen/ en een Logement maken. Den 17. alles in ſtaet bevonden werdende/ om de Trencheen te openen / geſchiede ſulckx na 't hooren van de Mis/ door ordre van den Koningh ten 8 uren/ by den Duc de la Fuelliade/ Lt. Gen./ den Marquis de Vaubrun/ Veltm. en Sr. Rubantel/ Brigadier van d' Infanterye ; de Guardes van de rechte / en die van Piccardyen van de ſlincker zijde / begonnen eerſt : De eerſte beſtaende in 2 Battallons van de Franſe guarde/ en een van de Switſers/ de 2. in een Battaljon van Piccardye/ en 2 van 't Regiment Royael : Alle onderſteunt door 8 Eſquadrons van de Garde du Corps/ de Gens d'Armes / en van de lichte Paerden/ gecommandeert door den Ridder de Hautefuellie/ Brigadier van de Cavallerye. Des nachts tuſſchen den 17. en 18. waren de 3 Franſe Batteryen vaerdigh/ zijnde de Koninckliicke van 12 ſtucken/ opgerecht aen de lincker zijde van de Bruſſelſe Poort/ ende d'andere yder van 8 / d'eene op het Hoornwerck aen de Tongerſe Poort/ en d'andere op de St. Pietersbergh/ alle 24 ponders/ ſchietende dwers tegen de Retrenchementen van de Stadt : Met het lumieren van den dagh begonnen de Franſe hier mede continueel op de Stad te ſpeelen/ die de Bateryen van binnen dapper beſchadigden/ durende wel tot 9 uren 's avonts/ in welcke tijt zy wel 3400 Canon-ſchooten deden : Na 't ophouden van het ſelve liet den Gouverneur weder op maken/ 't geen hier door ſchadeloos gheraeckt was / en bad ſich op den dagh/ om over al goede ordre te ſtellen/ in veel gevaerlijke plaetſen begeven/ wanneer ſijn Officiers hem

hem versochten/ dat hy sich dooh wilde retireren; maer hy antwoorde/ dat hy gaerne sijn leven voor de behoudenis van de plaets wilde op-offeren. Korts daer naer wierdt hy bericht/ dat de Fransen 25 Vaendels aen de ingangh van de Trenchee hadden geplant/ waer door hy d'Officiers aenmaende/ dat zy haer uyterste best souden doen/ zegghende/ dat zy hier door te meer eere souden verkrijgen. Twee Vendrigs die haer Posten verlaten hadden/ wierden om haer jonckheydt verschoont/ en gecondemneert/ om/ gedurende de Belegeringe/ altijt aen de Tongerse Poort te blijven. De Franse attacqueerden een Huys op den Oever van de Mase/ by de Poort van Nostre Dame/ daer een Lt. met 25 Soldaten van 't Regiment van Carry lagh; 't welck zy emporteerden. 's Nachts tusschen den 18. en 19. wierdt de Trenchee afgelost door een Battaljon van Navarre/ een van 't Regiment van den Koningh ende een van Artois aen de rechte/ 2 Battaljons van Piemont/ en 2 van 't Regiment van den Dauphijn/ aen de lincker zijde/ zijnde daer dien dagh Monsr. de Rochefort Lt. Gen./ den Ridder de Loraine Veltm. en Sr. d'Erlach Brigadier van d'Infanterye; de guarde van de Cavallerye/ bestaende in 8 Esquadrons/ wiert gecommandeert van den Marquis de Chaseron/ Brigadier van de Gens d'Armes; De Wercken waren nu geadvanceert tot op 600 passen van de Palissaden/ en schooten de Batteryen continueel op de Stadt. Die van binnen arbeyden nu aen 't Hoornwerck/ by de Tongherse Poort/ om dat voor 't Canon te bevrijden/ waer een Gereformeert Officier van Vaudemont doot bleef. Oock wierden de Ruyters geordonneert/ om te voet te dienen/ dewijl de Bruggen al af-gebroken waren. Den geheelen nacht en dagh had men gearbeyt/ om 2 bedeckte uytgangen te maken/ zijnde de andere in 't gesicht van 't Canon der Fransen. De Burgerye dede alle mogelijcke vlijt/ om/ in cas van brandt/ goede ordre te stellen. Tusschen den 19. en 20. wiert de Trenchee afgelost van 3 Battaljons van 't Regiment van den Coningh/ ter rechter/ een Battaljon van de Marine/ en 2 van Anjou/ ter lincker zijde; zijnde den Graef de Lorge Lt. Gen./ en den Ridder de Fourilles Veltm. De Franse vorderden dien nacht uytermaten de Wercken/ vermits een groote Regen de selve den voorgaenden dagh ongemeen hadde belet. Den Coningh begaf sich gedurigh door 't geheele Leger/ om alles voort te setten/ en quam ordinaris des na-middags ten 4 uren op de Batteryen/ wanneer extreem ja of 't hagelde/ op de Stadt wierdt gecanonneert. Denselven dagh quamen de Burgermrs. van Luyck den Coningh salueren. Den Prince van Salms met eenige Cavallerye/ uyt Wijck getrocken/ vont daer 3 Franse Esquadrons/ en een Battaljon/ wes halven hy/ siende daer niet veel voordeel uyt te rechten/ weder binnen quam. Daer wierdt een guarde van 20 Paerden voor 't Stadthuys geordonneert/ om aen de Soldaten alle nootsakelijckheden te brengen: 's Nachts tusschen den 20. en 21. quamen 2 Battaljons van 't Koninckl. Regiment/ en een Comp. vrye Switzers in de Trenchee/ aen de rechter/ een Battaljon van 't Regiment van Bandeville/ en 2 van Elsas/ aen de lincker zijde; zijnde daer dees dagh Duc de Monmouth/ Lt. Gen. en den Graef de Montal/ Veltmarschalck: Welcke Wachten dus by dese 4. Lt. Generaels vervolgens wierden af gelost. Desen 21. quam den Marquis de Richebourg/ wegens den Graef de Monterey in 't Leger/ daer hy aen den Koningh klaegde/ dat de Franse Troupen van 2 Spaense Dorpen de Contributien hadden geeyst, en die wilden dwingen om Voeragie aen te brengen, 't welck indien het selve gecontinueert wierdt, lichtelijck een rupture tusschen beyde Kroonen soude konnen verwecken; waer op den Koningh antwoorde/ dat dit 't selve niet konde veroorsaken, maer dat wel andere saecken hadde, die sulckx soude konnen doen. Die van binnen werckten noch even yverigh aen haere beschadigde Fortificatien/ wijl de Franse gedurigh canonneerden; waer toe den Gouverneur aen de Soldaten alderhande verversingen liet brengen. Den 22. hadden de Franse haer wercken tot op 60 pas van de Contrescarp geadvanceert/ waer men door de Sappee gingh; zy approcheerden van 2 zijden/ d'eene op 't Contrescarp aen de Tongerse Poort/ en d'andere na de Halve Maen voor 't Hoornwerck tusschen de Tongerse en Brusselse Poort. Dien nacht visiteerde Monsr. de Trenchee/ en beschonck de Soldaten met eenigh gelt/ op datse te yveriger souden wercken. Den Gouverneur dese haer approches bemerckende/ en vertrouwende/ dat/ dewijlse noch geen attacquen en deden/ zy de Mijnen souden soecken te ontdecken/ soo dede hy Krijghsraet houden/ alwaer voorstelde een uytval te doen/ 't welck oock tegens 's anderen daegs wiert vast gestelt/ by aldien de Fransen dien nacht niets attacqueerden/ te weten/ van 600 Voetknechten/ en 300 Ruyters/ gecommandeert door den Baron de Hardoncq/ Lt. Coll. van het Regiment van den Marquis de Moerbeeck/ en ondersteunt van alle de Cavallerye/ gecommandeert van den Prince van Salms: Don Marcio d'Orilla/ den Graef van Dhona/ ende den Lt. Coll. van Thienes presenteerden mede van d'Uytvallers te zijn/ maer 't wierdt aen den Commandeur gestelt; welke de Gouverneur weer uyt Wijck had beroepen/ dewijl de Franse aen die zijde niet approcheerden/ om met meerder nut 't Hoornwerk aen de Tongerse Poort te bewaren/ hem ten dien eynde tot sijn dienst gevende Cap. Fontaine/ met 12 Gereform. Officiers van Vaudemondt/ ende d'Adjutant Caignon. Den Coningh van Engelandt van de Coningh van Vranckrijck versocht hebbende den Graeve van Schombergh/ om als Lt. Gen. sijn Troupen/ daer mede men landen soude/ te commanderen/ stont het selve toe; waer op dan den Graef den 23. uyt 't Leger na Engelant trock. Die van binnen naer haer meeningh dien nacht niet geattacqueert/ en beslooten zijnde/ desen dagh een uytval te doen/ so wiert dit nu echter niet goet gevonden/ dewijl de Franse Trencheen soo bedeckt waren/ dat men niet als met

groot gevaer 't selve soude konnen doen: Ondertusschen deden die van binnen alle goede voorsorge/ tegens d'aenstaende attacque; ghelijck een gevangen van de Garde du Roy hen hadde verseker t/ dat op den 24. 's nachts soude geschieden. Den 24. vertrock den Marschal de Bellefonds onder een geleyde van 50 Paerden uyt 't Leger na Doornijck. Tusschen 10 en 11 uren 's avonts nam den Koning Resolutie/ niet hebbende goet gevonden de Trencheen tot op 't poinct van de Contrescarpen te doen advanceren/ om dat zy dan zijnde voet aen voet / de belegerde gelegentheydt soude geven sich van hunne Mijnen te bedienen/ het Contrescarp voor de Tongerse Poort/ ende de halve Maen voor 't Hoornwerck te laten bestormen / ghelijck oock een valse attacque aen de kant van Wijck te laten doen: Op 't teycken van de Batterye van de St. Pietersbergh / die al sijn stucken afschoot / gingh 't aen: Duc de Mommouth had 't commando over de Troupen / die 't Contrescarp bestormden / en den Graef de Montal over die/ welcke de halve Maen attacqueerden: In dese Halve Maen had het Regiment van d'Italianen/ onder Don Marcio d'Orilla haer post: 't Regiment van den Dauphijn / gecommandeert van den Marquis van Beringen/ en veel groote Franse Heeren/ ondersteunt van meer andre Battaljons/ deden d'aenval/ met een groote furie; hier liet sich de dapperheyt van d' Italianen in 't afweeren van de Franse/ soo met Granaden als andersints/ genoegsaem blijcken / doch die gedurigh met vers Volck gesecoureert/ deden 't de Italianen eyndelijck te quaet krijgen; weshalven zy nootsakelijck van de 2 naeste posten gesecondeert mosten werden / daer de gecommandeerde Volckeren van de 2 Regimenten van Prins Mauritz en Beaumont lagen/ yder bestaende in 200 man/ waer by den Prince van Salms noch met partye Volckx quam; welcke doen gesamentlijck met de voorn: Italianen met soodanigen force de Franse repousseerden/ dat zy gedwongen waren na een groot verlies van Volck in 't Regiment van den Dauphijn en eenige gevangene te retireeren/ sonder datse een voet aerde aen die kant behielden: Na dat de Franse hier dus afgeslagen waren/ dede den Prince van Salms een Lt. van 't Regiment van Beaumont/ de Vos genaemt/ met eenige Soldaten uytgaen/ om de Fascinen uyt de Grachten te dragen/ het geen by hem geeffectueert wiert. Ondertusschen attacqueerden Duc de Mommouth 't Contrescarp aen den Eker met de Guardes van den Koningh van Engelandt: Hier had den Coll. Kerry met 200 man sijn Post; den Graef de Mombron met 300 Granadiers en eenige Bataillions van 't Regiment Guardes viel met een ongemeene furie eerst aen / wanneer den selven Coll. hem als een braef Soldaet defenderende/ doot bleef/ en de Franse verder poufferende / het Contrescarp in kregen; Het welck den Lt. Coll. Commerstepn/ als daer omtrent op de naeste post/ bemerckende / soo quam hy aenstonts tot secours/ het de Fransen noch langen tijt bedisputerende/ en by na daer weder van drijvende/ tot dat eyndelijck desen Lt. Coll. als een eerlijck Soldaet/ van een Musquetschot wiert door geschooten/ beneven al de Caps. van 't selve Regiment/ uyt-ghenomen Cap. Breugel: Den Major Oosterwee/ commanderende als Lt. Coll. wiert mede door een Canon-schot sijn eene been af-geschooten/ waer van eenighe dagen daer na is komen te overlijden: Op dese Post was noch tot secours ghekomen Cap. Embise/ commanderende als Lut. Coll. met eenigh Volck / dan bleef selfs met veel van de zijne doodt: Door welck ongeluckigh verlies van dese Officieren de Franse gelegentheydt kregen post op 't Contrescarp te houden/ en verder te advanceren: Want Duc de Mommouth door dit scherp ghevecht voor de behoudenis van de Contrescarp wel denckende dat de zijne hulp van nooden souden hebben / hen onder Sr. d'Artagnan een sterck renfort had toe-gesonden/ 't geen hy korts te vooren van den Koningh had bekomen: Dus de Franse door dese hulp een nieuwe moet hebbende gekregen/ de naestgelegen Redout (by andere een halve Maen genaemt) met een overgroote furie aentasten/ klimmende Sr. d'Artagnan benevens veele Edelen en Officiers met de degen in de handt selfs op; hier wiert dapper ghevochten/ wijl den Marquis de Moerbeeck met partye Volckx tot secours quam/ als mede Sr. de Bois Bernard: Onderwijl hoorde men over al een vervaerlijck gehuyl en gekerm van de gequetste en vechtende Soldaten / 't geen noch te schrickelijcker was / door 't geduurigh werpen der Granaten / sulckx dat het niet anders stont/ dan of de Hel sijn mont open ghedaen had / om alles te verslinden: Den Koningh die dit van een hoogte aen-sagh/ geleeck selfs verbaest/ en soude oock geseyt hebben/ dat 't selve wel een Hel op der Aerden scheen; soo uyttermaten flickerden 't vuyr der Granaden en Pick-kranssen. Eyndelijck vielen de Fransen met sulcken furie aen/ dat die van binnen mosten wijcken na de naest-ghelegen Post/ waerse haer doen retrencheerden; zijnde hier den Major Geis gedoot/ den Baron de Sprangh/ en den Graef de Warroux gequetst / die naderhant overleden; en Sr. de Bois Bernard ghevanghen: Den Commandeur / den Grave van Dhona en den Lut. Coll. Mario waren in de andere attacquen mede gequetst: Doch de Franse gingen hier oock niet mis/ want verlooren Sr. d'Artagnan/ den Eng. Coll. Jones / en veel andere groote Edelen en Officieren/ benevens wel omtrent de 2000 Soldaten. Duc de Mommouth quam hier al dicht by d'attacque/ doch men zeyde dat een schootvry Harnas aen hadde; maer dat hy dees geluckighe rescontre trof / gaf aen d'andere Lut. Generaels al eenige jalousye. De valse attacque die Duc d'Orleans ter selver tijdt onder den Graef de Lorge op Wijck liet doen / had al tamelijck succes / dewijl die van binnen daer niet op verdacht waren / als zijnde aen die kant geen Trencheen geopent/ want zy quamen in de Contrescerp/ doch wierden met verlies van een Cap. en veel Volck daer we'er uyt-geslagen: In welcke attacque doot gebleven is den Lt. Coll. Passenrode/ com-

man-

derende 't Regiment van Prins Mauritz/ den Lt. Coll. Drost/ en eenige minder Officiers gequetst en gevangen/ daer onder Cap. van der Laen. De Franse sich dus versekerende van de winst van het Contrescarp en de Redout/ maeckten daer een Logement/ maer den 25. met het aenbreken van den dag/ liet den Gouverneur/ na dat op alles goede ordre ghestelt hadde/ 't Regiment van Hofwegen af-lossen door dat van Prins Mauritz/ als zijnde te swack van Volck/ mits 't groot verlies/ om die Post verder te defenderen; ende beyverde door alle middelen/ de verlooren Wercken weder te herwinnen: Ten dien eynde deed hy door de Cap. van de Mineurs de Franse Sentinellen in de Mijnen van de veroverde Redout visiteren/ 't geen hy dede/ en rapporteerde aen den Gouverneur/ dat men sich moste haesten/ soo men sich van de Mijnen wilde bedienen/ dewijl den Vyant soude contramineren; den Gouverneur liet hem om de versekertheyt de Franse Mijnen noch eens visiteren/ om deselve 's middaghs te laten springen; maer den Mineur we'er gekomen/ bracht bericht/ dat men tot 's middags niet konde wachten/ dewijl den Vyant die bedeckten: Dus ordonneerde den Gouverneur aen de Officiers van 't Regiment van Prins Mauritz haer gereet te houden/ om sijn bevel/ na dat de Mijnen gesprongen waren/ uyt te voeren; voegende noch eenige Granadiers by haer: Ten 11 uren 's middags sprongen de Mijnen/ met goet succes/ retirerende de Franse op de punct van de Redout; waer op 't Regiment van Prins Mauritz met een onghemeene dapperheyt en de Deghen in de hant aenviel/ doch vonden goede tegenstant/ want het lagh in de Redout soo vol Fransen/ dat men niet dacht/ zy daer alle in konden: Eyndelijck kreghen d'aenvallers na een harde teghenweer dese Redout stormender hant in/ blyvende meest alle de Fransen doot/ en van die van binnen den Major Pichler/ Cap. Rats/ sijn Lt. en over de 100 Soldaten met eenige Sergeanten: Houdende doen de belegerde dit tot het leste in: Eenige willen dat Sr. d'Artagnan in dese attacque gesneuvelt is/ en andere beweeren/ als 't waerschijnelijckste/ in de attacque van de nacht te vooren. Den 26. waren de Franse besigh/ om een Logement voor haer behouden Contrescarp te maken/ ten eynde haer te bedecken voor 't gheschiet van 't Hoornwerck. Den Gouverneur desen dagh aen de Poort van Tongeren zynde/ quam een Vyants Canon in de Muer/ die eenige steenen gerakende/ quetsten die hem een weynighje aen sijn been/ en den Prince van Salms aen 't oogh. Het Regiment van Well wiert nu gecommandeert op de 2 eynden van de Brugh tusschen Maestricht en Wijck/ en 50 Paerden van yder Regiment op verscheyde quartieren/ om alle disordres te voorkomen. Den 27. 's nachts deden de wacht hebbende Fransen/ weder een attacque op de Halve Maen/ daer de Italianen lagen/ met hoop de selve in te krijgen/ en dan 't Hoornwerck te forceren/ doch wierden met groot verlies afgeslagen. Den 28. 's nachts hervatteden zy weder hare krachten/ want zijnde het de wacht van den Graef de Lorge ende den Ridder de Fourilles/ met 2 Battaljons Franse Gardes/ een van de Switsers/ 2 van de Marine/ en een van Elsas/ had den Koningh garen gesien/ dat sijn Lijf-Regiment d'attacque had gedaen/ om de eer van de Veroveringhe te winnen. 's Avonts alles in staet bevonden werdende/ om de attacque te doen/ gingh men den Koningh daer van informeren/ welcke aenstonts tot 't selve de ordres sont; waer op Monsr. de Fourilles de Halve Maen/ daer de Italianen lagen/ aen de rechter hant/ met 't Regiment van Piccardyen/ en eenighe andere Troupen/ en den Graef de Lorge met 2 Battaljons van de Franse en 2 van de Switserse Gardes/ aen de lincker hant aentasten; den Koningh voeghden 'er noch 200 Musquettaires en 200 van sijn Lijfguarde by/ om hen te secunderen: Na dat nu 't teken met 2 stucken Canon en 't springen van een Mijn gedaen was/ vielen de Franse met een groote furie aen/ en kapten al de Palissaden af: Die in de Halve Maen door 't springen van de Mijn al in eenige disordre gheraeckt/ vochten niettemin hartneckigh met 't werpen van Granaden als andersints/ maer door 't sterck ghetal Fransen overstolpt/ mosten eyndelingh wijcken/ en liepen doen uyt de Halve Maen hol over bol na 't Hoornwerck/ dat 'er achter lagh/ en in plaets datse door door de bedeckte ingangh daer in souden retireren/ quamen zy aen beyde zijden in een groote disordre daer in loopen/ werdende door de Franse/ die de Halve Maen hadden geemporteert/ kort op de hielen na-gevolght/ en dat soo sterck/ datse suffisant waren de besettelinghen daer uyt te drijven; Want het Regiment van den Gouverneur Fariaux hier leggende/ en den Vyant van vooren meenende te verwachten/ alsoo zy door de donckerheyt van de nacht dit niet hadden bemerckt/ waren wel verbaest/ hen van achteren overvallen/ en met een heele Reghen van Granaten begroet te sien/ 't welck te meer aenwies/ om dat niet wisten/ of Vrund of Vyant voor hadden; weshalven de schrick haer soo beheerde/ dat veele plings over de Wercken klauterden/ en na de Stadt liepen; de geblevene weerden sich noch lang/ maer haer getal te swack/ en den Vyant gedurig met vers Volck gesterckt/ mosten eyndlingh buygen: Blijvende hier doot Lt. Coll. Sanderlant/ Heer van ter Weer/ Caps. Bitter/ Bodeck en veel Onder-officieren en Soldaten: Den Lt. Coll. Mario wiert gequetst en gevangen/ gelijk oock een Italiaens Major. Den Koningh alles op een hooghte afspeculerende/ vernam wel haest 't succes der zijne/ door 't gedurigh geroep van Vive le Roy: Dus wel denckende/ datter een Renforcement van nooden was/ sont ten een uren 's nachts noch 2 Battaljons van sijn Regiment/ en 2 van de Marine de Lorge te hulp/ en dede tegens den dagh noch 8000 man derwaerts vaderen/ om dese nieuwe winst te versekeren/ welcke niet als met verlies van veel Volck en Officiers was verkregen/ hoewel 't de Franse genoegh sochten te bedecken. Den 29. begonnen de belegeraers heftigh de Wallen te beschieten/ maeckten een

gat daer in/ en verbaerdighden alles om te stormen / 't geen soo grooten schrick onder de Burgerye verweckten/ dat zy den Gouverneur versochten de Stadt over te willen geven / en niet het uytterste af te wachten/ 't welck haer niet als doodelijck kon wesen / by brengende dat den 29. voor haer fatael was/ als zijnde by gelijcken dagh door den Prins van Parma stormender hant inghenomen: En hoewel de Gouverneur geresolveert was 't uytterste uyt te houden/ kon hy sulckx niet verrichten/ vermits d'advijsen van den Krijghsraet waren/ t'accorderen/ als men het honorabelste sou konnen bekomen; weshalven hy den 30. deser de Chamade liet slaen / om te sien of den Koningh tot soo een Resolutie te brenghen was/ anders wilde 't uytterste afwachten: Duc de la Fuelliade daer gebiedende / dit aengedient / liet 't selve door Comte de Marsan aenstonts den Koningh weten: Den Marquis de Moerbeeck en 2 Hopluyden/ quamen uyt de Stadt; daer tegens gingen de Marquis de Montbron/ Sr. Marcoignet en een Ayde de Camp voor Ostagiers in de Stadt. Louvois presenteerde haer eerst aen den Koning/ waer Moerbeeck/ die 't woort dede / sijn Maj. versocht / verlof voor 2 Gedep. der Cathol. 2 van de Magistr./ 2 van de Religie/ en 2 van Over-mase/ die 's namiddags quamen/ en doe dit Accoort troffen:

1. TEn eersten, sal de Brusselse Poort en die van Almanje binnen 4 uren overgegeven werden, om bewaert te zijn door de Troupen van sijn Majesteyt, sonder dat yemant, wie 't zy, sal mogen in komen, voor dat het Guarnisoen is uyt-getrocken.

2. Den Gouverneur en 't Guarnisoen sullen op Sondagh den 2. Julij uyt-trecken, ten 8 uren 's morgens, met Wapenen, Bagagie, slaende Trommels, vlieghende Vaendels, brandende Lonten, en Kogels in de mont, de Cavallerye met de Wapenen om hoogh, blasende Trompetten, en generalijck met alle tekenen van eer, en nootsakelijcke Vivres voor haer reyse, tot de Plaetse, waerse geleyt sullen werden.

3. Sullen 2 van de beste stucken Canon, met haer nootsakelijcke Ammunitie, en een Mortier, mede genomen werden.

4. Sal men de Bagagie niet visiteren, onder wat pretext dat het soude mogen wesen, noch geen Persoonen, soo sich onder het Guarnisoen sullen bevinden.

5. Sullen de Gevangene van wedersijden, gedurende de Belegering gemaekt, weder gegeven werden.

6. Sullen de Gequetste en Siecke, die de marsch niet lijden konnen, binnen de Plaetze blijven, tot haer genesinge, en door de Magistraet onderhouden werden: En na haer genesinghe sal 't hen toe-gelaten zijn, met nootsakelijcke Paspoorten na de selve Plaets te vertrecken, werwaerts 't Guarnisoen is gekomen.

7. Sal men voor 't ged. Guarnisoen, de noodige Wagens, Karren en Schepen verschaffen, voor het Transport van de Bagagie, Gequetsten en Siecken, die vervoert konnen werden.

8. Sal den Gouverneur met 't geheele Guarnisoen op kosten van den Koningh na 's Hertogenbosch of Breda geleyt werden, door de rechtste en kortste wegh, sonder eenigh dilay, in 5 daghen tijdts, een dagh min of meer, soo 't de gelegentheyt vereyst.

9. Sal haer een suffisant geley, om hen in veyligheyt te conduiseren, gegeven werden.

10. Sijn Majest. accordeert aen den Gouverneur, na dat hy 't Guarnisoen gheleydt sal hebben, een Paspoort voor 3 weken, om na den Hage te gaen, en in veyligheydt weder te keeren, met 6 Domestijcken, soo te Voet als te Paert, en 10 Cavaliers tot geley, om rekeningh van sijn daden te geven.

11. Sijn Maj. accordeert aen de Gedeputeerden van de Clerge, de Magistraet, de Gereform. Religie, en de drie Landen van Over-mase, hen te maintineren in haer Religie, op de conditien, die hen toegestaen zijn, door mijn Heeren de Staten der Geun: Provintien, op 't overgaen der Stadt.

12. Twee Officiers sullen van wederzijden in ostagie ghesonden werden, voor de sekerheyt ende volbrenginge van dit Tractaet.

Gedaen in 't Leger voor Maestricht den 30. Junij, 1673. en getekent.

Den Coningh accordeerde aen de belegerde al het geene zy opstelden/ uytghenomen het mede nemen van al 't Canon/ en de Amonitie/ als zeggende/ die selfs tot defensie van de Stad van nooden te hebben. Soo ras was 't Accoort niet getekent / of de Franse en Switserse namen possessie van de Brusselsche Poort/ en 't Regiment van den Koning van die van Almanie in Wijck/ depecherende den Coningh den Graef de Grammont na de Koninginne / en een van sijn Officiers na den Dauphijn / om haer dese tijdinge te brengen. Den 2. Julij sag den Coningh 't Guarnisoen in de volgende ordre uyt-trecken:

Eerst marcheerden 3 Esquadrons, gecommandeert door den Baron van Swartsemborgh.

Daer na volghden 2 stucken Canon, en een Mortier, met de Officiers van d'Artillerye, de Bagagie, en 2 Comp. van d'Infanterye op de vleugels: Het Regiment van Wel, in 2 Esquadrons volgden de Bagagie; waer na d' Infanterye by Regimenten quam, van 't welck de eerste was:

Dat van Prins Mauritz.
En vervolgens dat van den Gouverneur.
Van Kirpatrick.
Van Heeswijck.
Van Hofwegen.
Van Beaumont.
Van Brempt.
Van Carry.

Voor-

Voor 't leste quam 't Italiaens Regiment van Don Marcio d'Orilla, ende maeckten d'Arriergarde van d'Infanterye.

Doen volghde den Gouverneur, met den Graef de Mombron, die hem tot Ostagier diende.

Den Marquis de Moerbeeck marcheerde daer na met sijn Regiment, in 2 Esquadrons.

Gelijck oock den Prince van Salms.

Aen 't hooft van 't Guarnisoen marcheerde den Graef de Lusignan, Lt. van de Schotse Wapenluyden, commanderende 't gheheele geley, bestaende in 50 man van sijn Comp. en 50 andere van Anjou, gecommandeert door den Marquis de Cominges: Aen 't eynde was, den Marquis de Bordange, met 100 lichte Paerden van 't Regim. van Auvergne, makende de rest van 'tgeley.

Den Gouverneur salueerde den Koningh/ die een groote estime van hem hadde/ treckende 't Guarnisoen na den Bosch/ en de Franse in de Stadt; hebbende de navolgende dooden en gequetsten gehad:

DEn Commandeur van Weede gequetst.
Den Grave van Dhona gequetst.
Den Baron de Vervix doot.

INFANTERYE.

In 't Regiment van Prins Mauritz.

Dooden, Lt. Coll. Pafferenrode, als Collonel, Cap. Droft, als Lt. Coll. Pichler, als Major. Zensingh, Lt. van Cap. Kats.

Gequetsten, Cap. Cats. De Groot, commanderende de Comp. van de Major Bisschop. Egbert, sijn Sergeant. Kien, Vend. van Drost. Berent, sijn Sergeant. La Riviere, Lut. van Capit. Duych. Wittenhorst, Vend. van Cap. Akersloot. Klief, sijn Sergeant. De Rad, Lt. van Cap. van Bergen. De 2 Sergeanten. Bleyenbourg, Vendrig van Cap. Meteren. Jochem, sijn Sergeant. 2 Sergeanten van Pichler.

In 't Regiment van den Gouverneur.

Dooden, Lt. Coll. Sanderlant, als Coll. Cap. Embise, als Lt. Coll. Caps. Bitter, Deleaen, Bodack. Norwort, Lt. van Colpeper. 2 Sergeants van Cap. Momplaisir. De Sergeant van Cap. Ropert. Peltz, Vend. van Diepenbroeck. Aldenhoven, Lt. van Cap. van Gageren, de Vendrich en Sergeant.

Gequetsten, Cap. Colpeper, als Major. Caps. Ropert, Haften, Diepenbroeck, van Gageren. De Vend. Arschine van de Coll. Vendr. van der Horst van Colpeper. De Serg. als Vend. Francois le Fin, gereform. Serg. Taignon, Lt. van Momplaisir. la Riviere, Vend. van Ropert, als Lt. Praem, Lt. van Haften. De Sergeant. Een Sergeant van Diepenbroeck.

In 't Regiment van Kirckpatrick.

Dooden, J. Hacquet, Lt. van de Major. Hillensbergh, comm. de Comp. van Andla. Croyset, Vend. van sijn Vader. Een Serg. van Major Wijl.

Gequetsten, Levenstont, comm. de Lt. Cols. Comp. Cap. Croyset. Du Mee, Lt. van Cap. Laisnier. Herle, Lt. van Pijl. Clant, Vend. van Andla, als Lt. De Serg. als Vend. Rondelot, Vend. van Cap. Taillifer. De Sergeant. Vuller, Vend. van Cap. Arscklne. Een Sergeant.

In 't Regiment van Heeswijck.

Dooden, De Serg. van Major Oudensteen. Vend. Nieupoort van Coll. Frentz. Lodensteen, Vend. van de Colls. Comp. De Serg. in sijn plaets. Ingen, Vend. van Treslongh.

Gequetsten, Mario, Lt. Coll. als Coll. en gevangen, Major Oudensteen, als Lut. Coll. Caps. Treslong en Foyert. Sijn Serg. Langenhorst, comm. de Comp. van Coll. Frentz. De Serg. De Lt. van Major Ingen. Laurentius van Amsterdam, Lut. van Winteroy, comm. de Comp. Van der Goes, Vend. als Lt. De Serg. als Vend. Staets, Lt. van Cap. Sollers.

In 't Regiment van Hofwegen.

Dooden, Lt. Coll. Commersteyn, als Coll. Major Oosterwee, als Lt. Coll. Cap. Kop, als Major, Caps. van der Steen, van Someren, Velsen. De Vend. van Commersteyn.

Gequetsten, Cap. Savorny, als Lt. Coll. W. Hogendorf, comm. de Colls. Comp. Ravigni, comm. Capit. Martins Comp. Ostenbruch, Lut. van Commersteyn. De Serg. als Vend. Lt. van Oosterwee. Brinne, Lut. van van der Steen. De Vend. van Martin.

In 't Regiment van Beaumont.

Cap. van der Laen ghevangen. Een Serg. van sijn Comp. *doot*.

Gequetsten, Cap. Hiniossa. Fagel, Lt. van Nieupoort. De Ligne, Lt. van Hiniossa. Pelnitz, Lt. van vander Laen. De Vend. als Lt. Een Serg. van Cap. Katz.

In 't Regiment van Carry.

Dooden, Coll. Carry. Lt. de Haes van Doublette, Serembruder, sijn Serg. Giou, Serg. als Vend. van Roosekrans. Ramengue, de Serg. Sentius, by provisie Vend. van Cap. Amerongen.

Gequetsten, van Hoven, comm. de Kolls. Komp. De Porter, Vend van Doublette, als Lt. Godbey, Lt. van Cap. Huysen. Lavergne, Lt. van Major Erlé. Ruissenbergh, sijn Vend. De twee Serg. Kool, Lt. van Roosekrans. Cap. Dudan, Grim en Knop, sijn 2 Serg.

In 't Regiment van Brempt.

Gequetsten, Cap. Sarbugh. De Serg. van Lt. Coll. Ringelbergh. Serg. van Cap. Keppel. Serg. van Cap. Pillach.

In 't Auxiliare Regiment Italianen.

De Serg. Major gevangen, de 2 Adjutants *gequetst*.

In de Comp. van de Mestre de Camp.

Gequetsten, Jeconim Banagiouta, gereform. Kap. Francisco Ma. Bertoy, Juan Batista Maria, Joseph Brucio, Vend. reformé. Nicolas Tasso, Andrea Rock, Serg. reformé.

In de Comp. van Vincent Sicola.

Gequetsten, De Kap. Bartholemé Martin, Vend. Phili-

Philip Belanson, Vend. ref.

In de Comp. van Vincent Negro.

S. de Silva, Vend. F. Coponago, Vend. ref. *geq.*

In de Comp. van Cap. Veloria.

Gequetsten, de Kap. Sylvester Itzo, Kap. ref. Andrea Guarino, Vend. Salvador de Pier, Vend. ref. Juan Batista Capella, Serg. ref.

In de Comp. van Cap. Lubnon.

Gequetsten, de Kap. Juan Sarno, Kap. ref. Franc. Detste, Vend. Gasp. Manzotti, Dom. Corea, J. Maesan, J. Duran, Vend. ref. Sant Laidelo, Serg. ref.

In de Comp. van Cap. Velasko.

De Kap. *doot.* Franc. Albertin, Vend. ref. Dom. Chiaramont, Pier Mont, Serg. ref. *gequetst.*

In de Comp. van Cap. Duno.

Antonio Ros, Serg. Franc. de Paula, Base Feu, Serg. ref. *gequetst.*

In de Comp. van Cap. Brancia.

Joseph Corsaco, Serg. ref. *gequetst.*

In de Comp. van Cap. Romavolo.

Jaques Florentin, Vend. ref. Franc. Borge, Serg. *doot.* De Kap. Jeron. Barbaco, Kap. ref. Andrea Dana, Thom. la Sala, Jos. Garoni, Jeron. Ferari, Vends. ref. J. Bat. Calvano, Ant. de Etien, Nic. Cajella, Mateo Gallet, Sergs. ref. *gequetst.*

In de Comp. van Cap. Dortasupi.

Jos. Sputo, Serg. ref. *doot.* Jos. Giordan, Vend. ref. P. Bembrisa, Franc. Colo, Serg. ref. Lion. Colomb, Serg. *gequetst.*

In de Comp. van Cap. Coponago.

De Cap. Franc. Agresta, Lor. Dorso, J. Ant. Lagutta, Ant. Gaudentio, Vends. ref. Jos. Imbuta, Serg. P. de Laqua, Ant. Botral, Dom. Gros, Sergs. ref. *gequetst.*

In de Comp. Granadiers.

Cap. van Bergen, Lt. Dalquen, Serg. Deckers, *doot.* Vend. Kalf, als Cap. Serg. Verruylen, als Lt. *gequetst*, en de leste gevangen.

In de Comp. Mineurs.

Nic. Delbrock, P. Tones, Sergs. 3 Edelluy vande Artillery, *doot.* Vend. P. Magis, *gequetst.*

Van de 20 Gereform. Officiers van Vaudemondt 13 *doot* of *gequetst.* Haer Kommand. gevangen.

CAVALLERYE.

In 't Regiment van Wel.

Serg. Major Plasburgh. Een Kornet, *doot.*

Gequetsten, de Coll. Graef van Tilly ende Johan Viellet, Ritmrs. Lt. van der Pol. Van Wouw, Lambert Francken, Cornets.

In 't Regiment van Swartzenburgh.

De Quartier-meester van de Kolls. Komp. *doot.*

In 't Regiment van den Oversten Joseph.

Serg. Major Eppen, *doot.*

In 't Regiment van den Prince de Salms.

Den Prince, licht. 3 Lts. 2 Cornets, 2 Brigadiers, en Sr. Beau-Regard, Kap. ref. *gequetst.* Een Brigadier, *doot.*

In 't Regiment van den Marquis de Moerbeeck.

Serg. Major Geis. Den Graef de Warroux. Den Baron Spranght, Ritms. Een Brigadier, *doot.* Een Ritm. ref. d'Adjutant en Quartiermr. Een Brigadier, *gequetst.*

Noch was Kap. Koe-hoorn *gequetst*, en de Vend. van Kap. Rijswijck *doot.* Zijnde naederhandt oock noch veele gequetsten gestorven.

Den 6. Julij wierdt het Guarnisoen door de Kommissaris Middelkoop ende Auditeur Fisbach by den Bosch gemonstert, en sterck bevonden, te weten, de 8 Regim. Voetk. van den Staet 2231 man, 't Italiaens Regim. 125 man, de 13 Komp. Paerden, 412 man, ende de 2 Regim. van den Prins van Salms, en Moerbeeck, 350 man.

De gevangenen weder zijts bekomen wierden volgens 't Verdragh weder overghelevert. Den 3. Julij quam sijn Majest. door de Bos-poort selfs sonder eenige ceremonie in de Stadt / en besagh al de Buytenwercken: Stellende den Graef d'Estrades voor Gouverneur / Sr. de Rop voor Lut. en Sr. de Boutillon voor Major: Sr. de Marliere voor Lt. in Wijck / en Sr. Estienne voor Major: De plaets van Sr. d'Artagnan kreegh den Ridder de Fourbin / en in diens plaets quam Sr. de Brissac. Dus geraeckte dese Stadt aen de Franse / om welcke te krijgen / zy alle moeyte ter Werelt hadden gedaen / want het verstreck te hen tot een groot beletsel voor haer andere geconquesteerde Steden; doch kregen die evenwel niet sonder verlies van veel Volckx: En hoewel zy maer zegghen van 900 Dooden en 1435 Gequetsten / soo is sulckx niet te gelooven / want het voor vast gehouden wert / dat zy in d'eerste attacque die Mommouth en Montal op de Contrescarp / Redout en Halve Maen deden / wel by de 2000 Dooden hebben gehad: Ja sommighe segghen / dat de Franse hier wel 10000 man van de hare voor hebben laten sitten; doch andere / die 't sekertst meenen te weten / segghen van 6000 Dooden / ende 2 a 3000 soodanigh gequetst / dat geen dienst meer konden doen / behalvens de minder gequetste: 't welck soo ongelooffelijck niet en schijnt / als datse daer maer 900 man voor souden hebben verloozen / aenghemerckt al 't gruwelijck stormen / datse deden / niet anders / dan of zy moetwilligh in haer doot liepen; ja al hadden 't Turcken en Heydenen geweest / sou men hen nau minder hebben konnen sparen: Maer zy hebben voorsichtigh hun verlies van Volck bedeckt / om dat men niet oordeelen sou / dat zy dit Conquest duerder hadden gewonnen als 't waert was. Men heeft wel Lijsten van haer gheblevcn Officieren / in 't stormen van den 24 / 25 / 27 / en 28. ghehad / maer 't is wel te dencken / datse'r al veel in verswegen hebben. In 't Magasijn vonden de Fransen noch 264 Tonnen Kruyt / 92000 Granaden / 60 Canons / veel Kooren / Haver en andere provisie na advenant; een gewis teycken / dat de Stadt niet uyt gebreck van Vivres of Amonitie is overgegaen / maer door louter ghewelt; hebbende de Franse / volghens het seggen van haer Generael van d'Artillerye / wel 18000 Canonschooten op de Stadt gedaen.

JULIUS 1673.

DEn 1. deser ten 4 uren 's morgens is Prins Johan Maurits met alle de Cavallerye, in Vrieslant leggende, benevens 8 Comp. Paerden uyt Groeningen, 6 Comp. Dragonders van den Oversten Brant, en 400 gecommandeerde Musquettiers op Waghens, 4 Velt-stucken van 12 pont, gemarcheert uyt de respective quartieren, en den 2. door veel quade weghen en eenighe Rivieren, voor des Vyants quartier te Staphorst gekomen: Den Munstersen Gen. Major Post aldaer commanderende, en maer 's avonts te vooren hier van verwittight, stelde aenstonts 3 Regimenten Ruyters en 1 Dragonders op de passen in Bataillie: Den Oversten Brant liet daer op de Cap. Lut. van sijn Comp. met 30 Dragonders de Rivier passeeren, gevolght van 't gantze Regiment, als mede de Lut. Gen. Alua en verscheyde Volontaires; den voorn. Cap. Lut. marcheerde ondertusschen recht op den Vyant aen, die hem vraegde, of quam om quartier te begeeren, waer op hy antwoorde, dat sult ghy datelijck wel ghewaer werden, gevende daer op aenstonts vuyr, gesecondeert van haer geheel Regiment, en met sulck een furie op den Vyant chargerende, dat die, na eens sijn gheweer geloft te hebben, in desordre geraeckte; gedurende dit gevecht quam den Marquis de Mompouillian, met de 2 Brigade, gecommandeert door Coll. Haren, om de Dragonders te seconderen, mede over de Rivier; ghelijck oock Prins Maurits met de eerste, door den Baron de Langerack geleyt, en de 4 Veltstucken, om de pas te openen. Den Vyandt sich soo geattacqueert siende, nam de vlucht, werdende den voorn. Post door 't hooft geschoten, sulckx dat hy van 't Paert storte; waer op den Oversten Brant de andere 3 Esquadrons mede soodanigh aen-taste, dat seer confuselijck de vlucht namen; na-geset wordende van ons gantze gros, 't welck doen effen de Riviere gepasseert was, door Staphorst en Rooveen tot aen 't Roode-huys, daerse de Brugge af-smeten, en daer mede tijt kregen na Swol en Hasselt in groote confusie te retireren: Doch den Gen. Major Post en verscheyde andere Officieren, die op de plaets bleven leggen, wierden by d'onse geplondert, en op-genomen, selfs bracht men den voorn. Post by Prins Maurits, aen de welcke hy versocht, vermits sijn sware quetsuer, na Hasselt op parole te mogen gaen; 't gunt toegestaen zijnde, wiert hy door onse Troupen van sijn Furstel. Genade's Guarde derwaerts geconvoyeert: In welck besichtigen hy sich seer verwondert toonde, dat dese Troupes in soo goede staet waren, 't welck hy noyt te vooren ghelooft hadde; hy seyde oock onder andere discoursen, dat niet gedacht had, men hem op soodanige maniere soude aen-ghetast hebben. Van den Vyandt vont men op de plaets 52 dooden, daer onder een Major van de Dragonders en 2 Cornets, behalvens noch veele andere, die op de wegen en in 't Koorn naderhant zijn gevonden: Oock bequamen d'onse 20 gevangens, daer onder een Cornet, en noch 7 a 8 gequetste Officiers, die mede op parole los ghelaten wierden. Aen onse zijde waren maer 2 Dragonders gequetst, benevens noch 3 Ruyters van 't Regiment van den Heer van Obdam, door een ongeluckige rescontre met een partye van Blockzijl, die uyt-gegaen waren om den Vyant van achteren in te vallen, doch nu dit Regiment ontmoeten, en meenende het Vyanden waren,

daer op chargeerden, en dese 3 Ruyters quetsten. Prins Maurits qnam korts hier na weder op 't Heeren-veen, en de Militie in haer oude quartieren. Een ander Desseyn, 't geen by de onse den 20. deser op Swartsluys ondernomen was, liep ongeluckiger af, want den Vyant wist sulckx al eenige dagen van te vooren; Prins Maurits dede daer van 't navolgende verhael in 't licht komen:

OP verscheyde inkomende kondschappen ende advijsen heeft Prins Maurits van Nassau / met goetvinden van de Hooft-Officieren / een Desseyn op Swartsluys geformeert / het welcke met Godes hulpe soude geluckt hebben / maer alsoo onse Troupen / soo te Lande als te Water / mosten t'samen tot Blockziel gebracht werden / het welck niet bedecktelijck geschieden konde / soo wiert door de meenigte der Schepen die daer toe van nooden waren / en door andere Verraders / den Vyant gewaerschout / sulckx dat die van Swartsluys 's nachts omtrent 12 uren op den Toorn verscheyde vuur-tekenen maeckten / waer op die van Hasselt aenstonts van ghelijcken deden / en soo voorts op Swol ende Campen. Onse Troupes quamen aen alle gedestineerde plaetsen op haer behoorlijcken tijdt / met het kriecken van den dagh / volgens hare instructie / te weten: Den Hr. Oversten Grim op den Hasselsen Dijck / aen de Cloosterzijl / alwaer hy ordre had hem te retrencheren / gelijck oock geschiet is / om het secours van Hasselt komende / te beletten en te stuyten. En om dat sijn Vorstel. Gen. Prins Maurits verseckert soude zijn van sijn arrivement aldaer / stack hy een Huys in brant. Den Major Maurick was geordonneert het groote Steenen-huys / staende voor Swartsluys / aen de Hasselse Poort / aen te tasten / en soo voort te trachten de voorsz. Poort te overweldighen. Den Heer Coll. Ammama hadde sijn Post by de Kalck-ovens / voor de Water-poort / op den wegh na Meppel / om de selve over Biesbruggen aen te tasten / vermits aldaer een breede diepe Gracht was. Sijn Vorstel. Gen. en den Hr. Gen. Lt. Baron d'Alua lagen voor de Vollenhoofste Poort / om de selve aen te tasten; op de selve tijt stont onse geheele Cavallerye ende Dragonders / onder het commando van den Heer Marquis de Mompouillan / Generael Commissaris / en den Hr. Coll. Haren / by haer hebbende 2 stuckjes / voor Steenwijck / om te beletten dat van die kant ons niet overkomen mogt / hebbende verscheyde mael met des Vyants Cavallerye op de Heyde geschermutseert. Den Adm. van de Zuyder Zee den Hr. Lobs was met sijn onderhebbende Uytleggers of Tjalcken in 't Swarte-water / aen-brengende 2 Batteryen op Vlot-schuyten / dicht onder het Canon van de Schans / waer op den Vyant seer furieuselijck canonneerde / die den selven [illegible]. Na dat nu alles wel overleght en gerecognosceert was / bevonden de sake en Stercke [illegible] anders als de kondschappers aen-ghebracht hadden / in plaets van geen Nye Palissaden drie Ryen / [illegible] van Hout; wachtende oock op de Petarden / Bylen / Ladders / en ander gereetschap / de welcke van de Wagens / die seer verre bleven afstaen / gehaelt moste werden / soo nam het selve veel tijts weg. Ondertusschen sagen wy van verre / dat de Post van den Oversten Grim / tusschen vier en vijven des morgens / door den Vyant seer furieuselijck aen-getast wierde / de welcke hy met groote courage / tot 3 reysen toe / af-sloeg / middeler wijle bracht den Vyant 2 stucken van 12 pont en 4 Veltstucken / schietende daer mede dwars door sijn nieu op-geworpen Retrenchement / dit niet tegenstaende defendeerde hy noch seer manneliick sijn Post. Op het laetste bracht den Vyandt een Mortier / wepende groote Granaden in sijn Werck / waer door sijn Soldaten seer in disordre geraeckten / vermits den slag der selve mosten mijden: Waer op den Vyant met 2 a 3000 man versterkt zijnde / daer op met alle macht en meenigte van Hantgranaden / aenviel: Onse Soldaten daer door gedwongen werdende de vlucht te nemen / als sich overmant siende / maer den Coll. en alle Officieren bleven staen / en zijn gevangen of doot. Aen de Post van sijn Vorstel. Genade en den Hr. Gen. Lt. Baron d'Alua sulckx bespeurt werdende / en dat daer door de Swarte-sluys genoegsaem ontset was / siende het Ontset met witte Vendels / zijnde het Regiment van Chamilli / na de Swartesluys aenkomen / soo wiert aen den Coll. Ammama / en den Major Maurick / sich in goede ordre te retireren / en weder om Scheep te begeven / gelijck ghesciet is / en zijn veel gevluchte van het Regiment van den Coll. Grim / mede met hem scheep gegaen / en komen door andere wegen over Landt insghelijckx weder-om veel herwaerts. Het is te remarqueren / dat een dagh te vooren eer desen tocht by der hant ghenomen wierdt ettelijke 1000 Fransen te Campen en Swol gekomen zijn / als mede een Regiment Beyerse / en eenighe Regimenten van de Hertog van Hanover / waer van sijn Vorstel. Gen. als doen de minste kennisse nog niet gekregen had / vermits hier en daer / dan te water en dan te lande / na Blockzijl ende soo voorts gaen moste / alwaer de Spions hem niet volgen konden / soude anders dit gevaerlijcke werck en Entreprise niet by der hant genomen hebben / want voor de ordinaris Guarnisoenen binnen Hasselt en Swol niet te vreesen en hadde: Ende by aldien hy niet by tijts voorsichtigh hadde geretireert / het stont gheschapen dat den Vyant alle onse Posten / die verre van malkander gesepareert waren / soude opgeslagen ende totaliter geruineert hebben / 't welck den selven soo veel te faciler soude geweest zijn / indien wy / ghelijck geresolveert was / de Swartesluys aen alle kanten hadden aen-gevallen / maer siende dat een Secours / boven vermoeden / en soo sterck en vroegh quam / te weten / tusschen 4 en 5 uren 's morgens / dorsten / om boven ges. reden geen aenval doen laten / en sont derhalven sijn Vorstel. Gen. schriftelijcke ordre aen den Coll.

Coll. Grim/ dat sich met goet fatsoen soude soecken te retireren/ maer door dien den Brief-drager den geheelen tyt door het Water/ en door 3 a 4 Canalen gaen ende swemmen most / quam de voorsz. ordre te laet/ en had den Vyant den Coll. Grim al geforceert. Tot de voorsz. retraitte gaf mede oorsaeck/ dat door 4 verscheyde Brieven en de Spions/ die als gesegt/ niet verder hadden konnen aen komen/ verseckert wierden/ dat den Vyant sulcken merckelijken Secours gekregen hadde. De Regimenten die den Col. Grim soo furieuselijk hebben aengetast/ zijn geweest 3 Franse Regimenten/ te weten Chamilli/ Comte de Seaux/ het Regiment de Bourgogne/ en verscheyde Esquadrons te Paert/ de Beyerse en Hanoverse Regimenten waren in 't marcheren/ om den wegh over Meppel te nemen/ om den Coll. Ammama en den Maior Maurick van achteren in te vallen. Door de Swarte-sluys soude sijn Vorstel. Gen. en den Gen. Lt. Baron d'Alua aengetast en overvallen geworden zijn/ ten welcken eynde/ gelijk men sag/ de Valbrugh/ om 't Volck uyt te laten/ wiert nedergelaten / maer deden de selve met goet fatsoen ende voorsichtigheyt de retraitte/ latende afwerpen alle de achter hem ghelatene Bruggen / niet te min quam den Vyant met eenige Troupen Paerden de onse verbolghen / maer soo als de onse haer wenden en op haer afquamen/ namen de vlucht: De meeste van onse Troupes zijn noch dien selven avont wederom binnen Blockzijl gekomen/ soo dat ons Godt Almachtigh van meerder swarigheydt noch ghenadelijck heeft bewaert. De perfecte Lijst van onse dooden en gevanghen Officieren en Soldaten/ is noch niet gekomen/ de welke door de Trompetter van sijn Vorstel. Gen. die daer om gesonden is/ verwacht wort. Den Coll. Grim/ en des selfs Lt. Coll. neffens verscheyde Caps. zijn gevangen / Cap. Asquin en eenige Lts. zijn doot; van onse Soldaten/ gelijck gesegt wort/ zijn 150 gevangen en doot. De Boeren refereren/ dat den Vyant over de 600 dooden/ behalven de gequetsten gehad heeft/ het welcke te geloven staet/ overmits het gevecht ettelijcke uren geduyrt heeft/ en den Vyant seer dick en gesloten op de onse aenquam. Van alles sullen de particulariteyten hier naer in-komen. Dit boven verhaelde is alsoo waerachtigh gepasseert. Actum Blockzijl den 21. July 1673. st. n.

Was geteeckent/ Maurice P. de Nassau.

Daer boven vernam men noch, dat in de 2 eerste attacques van den Vyant op 't Regiment van den Coll. Grim, die van 't selve Regiment hun so hadden weten te treffen, dat de dooden soo dick op de wegh lagen, dat daer mede de opgegraven Dijk, die voor 't Trenchee van 't op-gem. Regiment lagh, hadden gestopt, ende daer over voor de 3. mael waren aen-gevallen, sterck 2000 te voet, 1000 Dragonders en 1200 Paerden, wanneerse met haer Geschut en Granaten de onse in disordre brachten, ende 't ware te wenschen gheweest, dat d'onse mede Geschut by haer hadden ghehad; zy souden naer Menschen oordeel dese Post soo lichtelijck niet geforceert hebben, dan 't was onmogelijck 't selve, om de nattigheyts halven, daer te brengen: 't Geen de Bisschopse soo veel te stouter dede aen loopen, als mede, datze yder een planck voor 't lijf hadden: Wanneerse nu door gebroken waren, en den Coll. alleen stont, soo begeerden hy echter geen quartier, maer doode noch 4 Soldaten met sijn eygen handen, maer zy namen hem tegens sijn danck mede. Drie Caps. als Sandelant, Asquin en een ander, benevens 3 Lts. en een Vendrigh van dit Regiment, bleven doot, de andere wierden al te samen gevanghen, waer van den Coll. korts daer aen door toedoen van den Oversten Post op parole wiert los gelaten: Gelijck mede den Ingenieur Top sonder rantsoen, om dat van Prins Maurits Domestijcquen was. Op het af-slaen van de twee eerste attacques wiert alles tot den storm in Prins Maurits quartier geprepareert, dan 't ontset binnen gekomen zijnde, quamen datelijck 300 te voet en 60 Ruyters op dese Post aen, maer wierden door den Baron d'Alua weer om ghejaeght, gesecondeert van den Majoor jor Maurick, die met 400 man tot secours van den Coll. Grim was gegaen, doch te laet gekomen, en nu op den vyant van d'andere kant aenviel. Uyt Steenwijck was den Oversten Hautijn met 1000 Ruyters gemarcheert, meenende d' onse van de andere kant te besetten, maer wierdt by den Marquis de Mompouillan voor de Slachtboom by Vollenhove gestuyt.

In tegendeel was sijn Excell. Rabenhaupt voor de Nieuwe-Schans gheluckigher,

hoewel 't regen-weder in 't aprocheren ende planten van Batteryen groot belet dede: Doch dit onaengesien, kreegh ged. Heer Rabenhaupt sijne Batteryen vaerdigh, en advanceerde seer na aen de Redout, die op den dijck te Stocksterhorn lagh; Welcke sijn hoog-ged. Exell. door den Lt. Coll. Tamminga tusschen den 21. en 22. deser 's nachts dede bestormen, met soodanigh succes, dat de Vyanden daer uyt meest na de Schans retireerden, 't geen by de geblevene soodanigen consternatie gaf, dat teghens d'onse riepen, *nadert maer, de Schans sal u zijn*: 400 van d'onse drongen daer op datelijck door, zijnde van onse kant maer 2, en van de hare 3 gebleven: Dit bemerckt wordende aen de kant van Bondernieulant, wijlse aen de brandende lonten sagen dat d' onse goet succes hadden, naderden 3 man van die zijde aen de Bondernieulandtse Poort, daerse 100 Bisschopse vonden, die zy vraeghden, *wat Volck zy waren*; en als d'andere zeyden, *Bisschopse*, antwoorden zy, *Smijt dan datelijck u geweer neder, of gy bent al te samen lijfloos, want ons gantze Legér komt daer aen marcheren*: 't Geen dese daer op aenstonts deden, selfs Bandelier en Degen, ende hielpen doen voorts noch de Poort open, als wanneerse noch 10 man tot secours krijgende, haer altemael in de Kerk joegen: De Commandant op dit geraes uyt sijn Huys komende en vraegende watter te doen was, kreegh tot antwoort, *de Schans is verlooren*: Want de Lt. Coll. Tamminga was van d'andre kant met sijn Volck al binnen de Schans gekomen, hoewelse door een wegh hadden gepasseert, daer naeu een man door konde, en by aldien de vrees de Bisschopse soo niet hadde overheert, soudense d'onse daer noch ghemackelijck hebben konnen stuyten: Dus quam dese importante plaets weder aen onse zijde met soo weynigh verlies: Daer en tegens kregen d'onse daer binnen goede buyt van Gout en Silver, en omtrent 400 ghemeene Soldaten, behalvens den Commandant *Nitzauw*, 2 Lt. Colls. *Elberfelt* en *Plettenberg*, 5 Caps. *Haltingh*, *Spoor*, *Heysbeen*, *Kruyder*, ende *Elinger*, 7 Lts. *Ludwig Wilhelm*, *Jessel*, *Neville*, *Kleensorge*, *van Emelen*, *Schenkendorp*, en *van Gent*, 2 Lts. Reformé, *Snel* en *Stadel*, 6 Vendrichs, *Munch*, *Swerin*, *Nitzau*, *Heydman*, *Doppelsteyn*, *Glingh* en *Pugger*, een *Adjutant*, *Hubans*, en 4 Vaendels: Item noch 9 metale, ende 11 ysere stucken Canon: Als mede een goede quantiteyt Oorlogs-Ammunitie en eenige Proviande. Den Bisschop van Munster was zedert sijn leste attacque op de belegeraers met sijn Troupen in Oostvrieslant gebleven, om te sien of op d' een of d' andere manier de Schans niet konde secoureren, maer dorst evenwel de belegeraers niet meer bestoken, als duchtende datter te goeden tegenweer soude geschieden; maer toogh naer het overgaen weder van daer. Coeverden meenden de Bisschopse nu rondsom te besluyten, en quamen daer toe in 't midden deser maent met 1800 man te Dalem in de Drenthe, daerse een Schans op wierpen, om soo alle secours derwaerts te verhinderen.

Den 22. deser is in 's Gravenhaghe een Placcaet van sijn Hoogheyt gepubliceert, waer by om verscheyde redenen wiert verboden het drucken ende verkoopen van het 2. en 3. deel van 't Engels Apel. Den Heer Heemskerck, hebbende weghens desen Staet by sijn Keyserlijcke Majesteyt geweest, quam dees tijt weder te rugge, naer dat 4 weken in sijn heen en weder reyse hadde toe-gebracht, en dede daer van aen sijn Hoogheyt raport: Men hoorde dat hy daer was gheweest om te vernemen, *wat desen Staet hadde te verwachten van de versekeringen die 't Keyserlijcke Hof gedurigh in den Haghe hadde gegeven van 't afkomen der Keyserl. Armee, en te sien of 't selve al of niet soude geschieden*: Den Keyser had hem seer wel ontfangen, en tot meerder versekeringe in de

An-

Audientie by ſijn Keyſerl. Maj. en des ſelfs Miniſters, toe-geſeyt de vaſte Reſolutien van dat Hof: Waer op hy dan ſeer wel vernoeght was vertrocken: Men ſeyde oock, dat hy daer hadde gebracht alle verſekertheyt en remiſen voor 100000 Eſcus, die haer Ho: Mo: 's maents aen ſijn Keyſerl. Majeſt. ſouden betalen. Tegens Jan Barton de Mombas was den 18. November 1672. deſe navolgende Sententie al geprounncieert:

ALſoo den Hoogen Krÿgs-Raedt der vereenigde Nederlanden / uyt het intendit van den Advocaet van 't Landt / mitsgaders de Stucken ende Munimenten / daer nevens over gelevert / ten genoegen gebleecken is / dat ſÿne Hoogheyd op den 7 Junÿ deſes Jaers 1672. Jan Barton de Mombas, geweſene Commiſſaris Generael der Ruyterye deſer Landen / jegenwoordig Latitant ende Gecontumaceerde, expreſſelÿck heeft geordonneert / de Troupen / ſoo te Voet als te Paert / te commanderen in de Betuwe / ende dat oock den Heer Velt-Marſchalck Wirtz / uyt den Name van hoog-gem: Sÿne Hoogheyt / by Miſſive in date den thienden der voorſz. Maent / den ſelven Mombas gedepeſcheert / de voorverhaelde ordre geitereert heeft / ſoo als ook den voornoemden Mombas het ſelve Commande aenvaerde / en ſich in de voorſz. Betuwe heeft getranſporteert: Ende of wel dienvolgende den ſelven Mombas Eer ende Eedts halven gehouden / ende verplicht was / alles te contribueren / ende verſorgen / 't gene tot defenſie van het voorſz. Quartier van de Betuwe / hem aenbevolen / noodigh ende dienſtig hadde mogen zÿn / mitſgaders 't ſelve Quartier ten uyterſten te defenderen / dat hy Mombas nochtans / contrarie de voorſz. reſpective ordres / mitſgaders teghens ſÿn Eer / Eed ende plicht / in de voorſz. Maent Junÿ / als wanneer den Vyandt aen den Rhÿn tegens over het voorſz. Quartier was gekomen / ſich onderwonden heeft ſÿne Poſte aldaer ſchandelÿck te verlaten / ende aen den vyandt volkomen openinge / ende gelegentheydt te geven / omme met des ſelfs Armee den Rhÿn te paſſeeren / ghelÿck den ſelven vyandt die occaſie oock waer genomen heeft / ende den voorſchreven Rhÿn gepaſſeert is; hebbende hy Mombas / alſoo getracht deſe Landen tot de uytterſte ruine / ende extremiteyt te brengen; Dat hy over de voorſchreve verradelÿcke ende trouweloose actie / geapprehendeert / ende voor den Hooghen Krÿgs-Raedt te rechte geſtelt zÿnde / hangende de Proceduren aldaer / mitſgaders deliberante Principe ſich van ſÿne trouwlooſheyt / ende verraderye overtuycht vindende / heeft ondernomen / by nachte uyt ſÿn detentie te vluchten / ende uyt te breecken / mitſgaders ſich met klimmen over de Wallen / ende ſwemmen door de Grachten van 't Leger / te ſalveren. Dat hy ook vervolghens naer Utrecht by den vyandt is overgelopen / ende ſich aldaer als noch onthout / mitſgaders hem jeghens deſen Staet laet employeren. Dat vorders den ghemelten Krÿgs-Raedt uyt de Relatien van den Provooſt Generael van 't Legher mede geſien heeft / dat den voorſchreven Mombas eerſt tot drie malen / ende naderhant noch ten vierdemael / ex ſuper abundanti, by openbare Trompetten ende Tromſlagen / door alle de Quartieren van het Leger behoorlÿck ingedaeght / ende ingeroepen is / omme ſich te ſiſteren voor den gemelten Krÿgs-Raden ende aldaer redenen te geven van het voorſchreven trouloos / ende ſchandelÿck verlaten ſÿner Poſte / als mede van het ontwÿcken uyt ſÿne detentie / het violeren van de Grachten / ende Circumvalatien van het Leger / het overlopen by den Vyandt / met den gevolge ende aenkleven van dien / ende voorts te antwoorden op ſodanigen Eyſch ende Concluſie ende Crimineel / als den Advocaet van het Landt jeghens hem / uyt ſaecke voorſchreve / ſoude willen doen / ende nemen; Ende dat hy nochtans niet en is gecompareert maer ſich heeft laten contumaceren: Alle het welcke ſÿn ſaecken van ſeer quaden gevolge / ende directelÿk ſtrÿdende teghens de Placcaten / ende Diſcipline Militair van deſen Lande / mitſgaders ſtreckende tot groot dis-reſpect / ende ſchade van den ſelven Lande / die derhalven niet en konnen gheleden / maer andere rigoureuſelÿck ten exempel behoren geſtraft te worden: Heeft den gemelten Krÿgs-Raet / op alles rÿpelÿck gelet / ende geconſidereert hebbende / t gene ter materie dienende was / den voorſz Jan Barton de Mombas verſteecken van alle exceptien declinatoir / dilatoir / ende peremptoir / mitſgaders weeren / ende defenſien / die hy comparerende hadde moghen doen / ende proponeren; Ende doende voorts recht / heeft den ſelven Mombas verklaert / als hy verklaert wort by deſen / te hebben begaen Crimen læſæ Majeſtatis ende ſchuldig te ſÿn aen verraet jegens den algemeenen welvaert van den Lande; condemneert dien-volgende den ſelven Mombas (wanneer hy wederom mochte werden geapprehendeert / ende in handen van de Juſtitie geraken) met de koorde ge-executeert te worden / datter de doot na volgt; ende dewÿl hy door ſÿn ontvluchten ſich de Juſtitie heeft ontrocken / ende nu niet te bekomen is / maer ſich by den Vyandt onthout / ordonneert / dat des ſelfs Effigie door den Scherp-rechter ſal worden gebracht ter plaetſe daer men gewoon is Criminele Juſtitie te doen / ende aldaer aen een Galge ſal worden op-gehangen; Verklaren voorts alle ſÿne Goederen ten behoeve van de Generaliteyt geconfiſqueert / ende verbeurt / doch alles op approbatie / ende goet vinden van ſÿne Hoogheyt. Aldus ghedaen ende geſententieert / ten overſtaen van den voorſz. Advocaet van 't Lant / ter Vergaderinge van den Hoogen Krÿgs raet binnen Bodegrave / op den 18 November 1672. En is de ſelve by hoog-gem: Sÿne Hoogheyd geapprobeert.

Ter Ordonnantie van de ſelve, Getekent /

Johan Molengraef.

Welcke voorsz. Sententie den 25. deser voormiddaghs in 's Gravenhage wiert ter Executie gestelt, wordende het effigie, op een Paneel geschildert, en uytgesneden, publicq van de Gevangen-poorte, door een Diefleyder op 't Schavot of groene Sootje gedragen, alwaer een Galge was opgerecht; den Scherprechter den hoet af-leggende, dede de strop om den hals van 't effigie, en trock 't selve alsoo de ladder op om hoogh; als het nu was vast gemaeckt, wiert de ladder om laegh gehaelt: En 't selve een kleyn half uurtjen hebbende gehangen, begonden de Jongens dit effigie met steenen te chargeren, tot soo lange zy het te midden door en voorts aen stucken goyden, welcke stucken zy vorders verbraken, en d'een en d'ander om gelt verkochten, korts daer na spijckerden dese Jongens een ander stuck aen sekere Pael, zijnde een Instrument van Justitie, staende voor de Ruyters Corps de guarde op 't Buyten-hof, 't welck zy weder soo lange goyden, als 'er yets aen was. Monsr. de Fariaux, ghewesen Gouverneur van Maestricht, dede wegens sijn conduite aldaer, den 14 deser in den Hage aen sijn Hoogheyt raport, en wiert van sijn op-gem. Hoogheyt seer favorabelijck verhoort, en met veel tekenen van satisfactie wegens sijn treffelijcke defensie ontfangen, hem gelastende een Memorie te maken van de Officieren, die haer best hadden gequeten, om de selve de vacante plaetsen te doen bekleden. Sondaghs daer aen volgende bequam hy by de Staten Generael, daer toe extraordinaris vergadert zijnde, Audientie, gevende de selve alderhande satisfactie van sijn Conduite, en wiert dienvolgende van haer Ho: Mo: bedanckt en gepresen weghens sijn mannelijcke wederstandt in dit Belegh. Hy bequam korts daer aen 't Generael Majoorschap in 't Leger, waer van den Eed ter Generaliteyt dede. Ondertusschen wiert'er een Leger van d'onse by Geertruydenbergh versamelt, wijl men beducht was, datte Franse nu wel 't oogh op den Bosch ofte Breda mochten hebben, 't selve bestont in 18000 man, waer by haer noch 15000 Spaense souden vervoegen, ten eynde daer mede alle gheweldt af te keeren: Sijn Hoogheyt vertrock uyt 's Gravenhage derwaerts, om dit Leger te gebieden, en stelde voorts op alles de vereyste ordre: Doch 500 man daer uyt gesonden, om den Vyant omtrent de Graef te recognosceren, en haer eenigsints gesepareert hebbende, beschadighden malkander yets, meenende elck een Vyandelijcke Troup voor te hebben. Uyt Breda togen doen 52 Ruyters, die in 't kort 12 Franse Ruyters ontmoeten, waer van zy 7 aenstonts ter neder schooten, en d'andere gevangen namen, den dagh daer na rescontreerden haer 100 man te voet van 't Regiment van den Koning, gecommandeert werdende door 2 Officiers, verghefelschapt van 7 a 8 Volontarisen; zy hadden haer geposteert achter een Hegge, daer de Lt. met eenige van onse Ruyters eerst op afgingh, die, naer dat hy sijn Charge gedaen had, gevolgt wiert van den Cornet Gerrit van Heemskerck, die met 12 andere Ruyters tot dicht aen de Hegghe was geadvanceert, daer terstont 4 Ruyters wierden doot geschooten, en d'andere hun retireerden, soo dat hy alleen bleef; maer een ogenblick daer na van 3 andere gesecondeert, brack de Hegge door, en dwongh met dese 3 Ruyters den Vyant haer Wapenen neder te legghen; waer op aenstonts de andere quamen, vallende op de geen die het sochten t'ontvluchten, soo datter weynige zijn omkomen, en 60 gevangens binnen Breda gebracht, benevens 2 Wagens met Bagagie, eenige Paerden, en veel andere Buyt, sonder dat'er meer als de 4 Ruyters van d'onse bleven.

's Lants Vloot nu weder gheheel gerepareert zijnde, stack van Schoonevelt den 4. deser na de Engelse Kust, 't geen daer al eenige ontsteltenisse veroorsaeckte; wanneer se na eenige dagen kruyssens (siende dat de Engelse niet uyt quamen) weder na Schoonevelt

velt keerde, om de Engelſe daer af te wachten, als zy gereet waren. In Hollant arriveerden deſe maent geluckelijk den Commandeur Dirck Schey mette Smirnaſe Schepen, na dat achter om waren gekomen, en eenige tijt te Bergen in Noorwegen hadden gelegen.

De Franſen in Utrecht bedreven in 't begin deſer Maent groote vreughde over de veroveringh van Maeſtricht: Doch dat en vorderde geheel niet, datſe eenigh voordeel op de HollantſePoſten konden krijgen; want gelijck zy de Muyderbergh hadden moeten verlaten, ſoo quamen zy oock van Ameyden weder te Utrecht, daerſe vermits 't hooge water moſten vertrecken, latende ſelfs eenigh Geſchut in de pekel; zy plaegden onderwijl de Lant-lieden dapper, en ſtaken by de Nieuwer-ſluys 't Huys te Ruwel in brant: Dus den Prins van Condé aen de Hollantſe kant niet ſiende uyt te wercken, reſolveerde aen de Brabantze zijde ſijn deſſeynen te volvoeren, begevende ſich daer toe den 15. deſer 's ochtens ten 8 uren van Utrecht na Arnhem, en voorts over Nimwegen na de Graef, waer hy een Leger van 12 a 14000 man by malkander verſamelde, ſoo uyt de geconqueſteerde Plaetſen, als van 't Volck 't geen hem den Koningh uyt ſijn Leger voor Maeſtricht had toe-gheſonden: Waer mede hy ſich tuſſchen de Graef en den Boſch campeerde, in allen ſchijn of die wilde belegeren, hebbende daer toe reeds veel vervaerdighde Faſcinen, op Berders of planckeń met yſere ketens aen een geſchakelt, in ſijn Legher doen brenghen; doch 't hoogh water belette dit, evenwel quamen verſcheyde Franſe partyen tot dicht onder de Stadt, om die te recognoſceren, dan vertrocken haeſt: Sy bleven dus dees geheele maent daer rondſom op de Dorpen leggen, en bedorven de Lant-lieden over al in de Meyerye.

Den 7. deſer quam den Grave Tot uyt 't Leger voor Maeſtricht weder te Ceulen, alwaer met den Koning over een Stilſtant van Wapenen had geſproken, doch die konde ſonder Engelant daer toe gants niet verſtaen, welke 't ſelve geheel declineerde, als verhoopende door ſijn Oorlogs-vloot (hoewel tot tweemael geſlagen) voor de derde mael een torn op Hollant of Zeelant te wagen, en 't ſelve effectuerende, met meerder vigeur op ſijn pretentien te blijven ſtaen: Weghens 't amplecteren deſer Stilſtant ſchreef den Coningh van Sweden aen beyde Koningen van Vranckrijck ende Engelant deſen volgenden Brief:

WY Carolus, van Gods Genade, &c. Den Doorl. &c. Heer, Heer Louijs de XIV. Onſe groet, Doorl. &c. 't Geen van den aenvangh der alvereyts brandende Krijghs-woede hooghlijck verlanght wort/ is/ dat de hoope des wederkomende Vredes ſich mochte laten blijcken/ welcke de aengevochtene en onder de Krijg-ſuchtende op eenighe wijſe oprichten en herſtellen kan; dat ſulckx nu geſchiede/ daer na alle afgedane ſwarigheyt/ welcke de voorgenomen Vrede-handelingh tot noch toe opgehouden heeft/ men niet alleen wegen de Plaets/ tot ſulcken Tractaet met eenmoedige bewillinge is over een gekomen/ maer ook die geen/ welke tot voltoping van dit Vredewerk vlijt aenwenden ſullen/ genoemt en afgeordineert zijn; hier over verheugen wy ons/ en wenſchen deſwegen den gantſen Aerdtbodem geluck. Indien wy ſulckx nu doen/ konnen wy niet na-laten te erkennen die hooge wilvaerdigheyt/ door welcke uw Maj. alles wat tot wederbrengingh der ghemeyne ruſte behoort/ loffelijck aengrijpt/ en gelijck wy ſulckx van een ſonderbare gelijckmoedigheyt oordeelen/ die uwe Majs. naem niet met geringer roem/ als de heerlijckheyt der dappere daden ciert/ en de ſelve de gantſe Werelt over vliegt; alſoo hoopen wy/ dat het geſchieden ſal/ dat de vreugde/ welcke wy uyt den aengenamen aenvang ſulker Vredehandelingen billijck ſcheppen/ door volgende geluckighen voortgangh noch grooter vermeerderen magh: Gelijck oock van uw Majs. recht Koninckl. gemoedt niet anders te verwachten ſal zijn/ als dat hy/ na de geluckige loop ſijner zeeghaftige Wapenen/ ſijne heroiſche grootmoedigheyt/ ende de bequamingh tot de wederaf-leggingh ſijns gevatten Toorns/ bewijſen kan. Deſe vreugde ware gants volkomen

komen/ indien ons niet te gelijck bedroeft maeckte de sorge/ dat wy vernemen/ dat men swaerlijck tot de Vrede-handeling komt/ en meer ruymte aen de Wapenen laet/ en de Vredens-puncten/ die doch gemiddelt sullen werden/ aen 't Krijgs-geluck over-geeft / welcke dan den selven uyt den voortgangh der Wapenen estimeren/ en niet na de billijckheyt begeeren/ ja 't Vredewerck of om te stoten / 'k wil geswijgen te niet doen/ plegen. Wy konnen derhalven niet na laten/ u Maj. vlijtigh te bidden / sy willen/ niet alleen haer/ als een Christel. Vorsts toeneyginghj/ verdere bloedtstortingh uyt stellen/ ende sich heerlijck aen den dagh geven/ door 't in-gaen van een stilstant van Wapenen/ maer oock de Vredens-wet / die zy als een Overwinner/ met recht te geven heeft/ alsoo matigen/ dat de sachtmoedigheydt uws Majs. die voor heen met meer als een heerlijck bewijsinge bewaert wert / weder met een heerlijcker klaerder ghemaeckt wert. Wy ontfingen gewisselijck geen kleyne sorge/ dat 't Vereen. Nederlant den Stilstant/ waerin u Maj. voor desen bewilligde/ versuymde/ wijl wy doenmaels lichtlijck sien konden / wat swarigheden daer uyt te verwachten waren. Indien wy nochtans sulcken beangstigden en hart gedruckten Staets beschapentheyt overwegen/ schijnt het dan hier in / dat namentlijck over de aengebodene Stilstant langer te beraetslagen/ als sulckx sonder versoeck aen te nemen/ voorsichtigher gheacht te worden/ wanneer zy te vooren haer ghemeynen vallenden wesen raet schaffen konden / dat geene wedervaren te zijn/ wat die te geschieden plagt/ welcke het hoog-dringende Levens gevaer voor oogen sweeft/ dat zy op dat geene tot haer beschuttingh ende behoudingh aen-grijpen / 't welck 't gevaer noch vermeerdert. Even gelijk dese verhartheyt/ die omde veelheyt der om hem swevende gevaren/ dat/ wat hem nut is/ niet klaer genoegh weet te onderscheyden/ een dralinge waerdigh is/ alsoo twijffelen wy niet/ of uw Majs. sachtmoedigheyt sal 't daer voor houden/ dat welcke oorsaeck oock by gebracht kan werden/ waer omme doenmaels alsulcken Stilstant niet ingegaen wiert/ sodanige verschuyvinghe doch niet weder kan noch sal met soo veel onschuldiger Menschen bedroefnissen / met soo veel te water en te lande verdorvenen en gestorvenen/ met soo veel Christen Bloet/ en endelingh met de gevreesde beroering van gants Europa geboet worden/ voornamentlijck/ daer niet alleen de H. Staten Generael des Vereen. Nederlants sig albereyts tot desen Armistitio verklaert/ maer oock dat het u Maj. gevallen mocht / demoedigh gebeden hebben. En gewis/ wat verderf gants Europa voorstaet/ oock wat gevaer de Christenen vande Ottomannise Porte op de neck legt/ weet yder/ die nu betrachten wil / hoe die treurig brandende vlam/ als niet vernoegt met den eenigen deel/ diese aengrijpt/ een grooter nederlaghe / soo sy niet tijdelijck door vreedsame raetslagen gestilt wort/ dreygt/ daer door oock de Turkse gruwsaemheyt aenloop geeft/ haer bloetdorstige aenslagen na willekeur daer heen te verwijderen/ dat tot spot des Christel. naems/ niet alleen Poolen/ de eenige voormuyr der Christenheyt/ welcke der Porten aenloop tot noch toe af en dapper terugh gedreven heeft/ maer oock meer Rijcken in Europa endlingh in haer Turckse dienstbaerheydt brengen mochten. Verders kan niet meer tot eeuwigen roem dienen / noch om 't gemeyne wesen men sich beter verdient maken/ als wanneer de gemeene welvaert van een soo oogschijnelyck gevaer des ondergangs en gantschelijcken ruins bevrijt wort. Dese hoogste roem by te setten/ is so seer in u Majs. toeneygingh/ als 't in sijn gewelt staet/ de Werelt de Vrede te geven/ en een sulcken / die billigh en willigh geschiet/ dat is/ dat geene daer tusschen komende geweldt der Wapenen eenigh belet doet/ of met langhe beswaerlijckheden verhindere en af-schuyve/ en daer mede dat geene uytrechten / op dat de krachten/ soo onder malkander strijden/ en door sulcke vyandlijckheyt de Barbaren hare ghemoederen onderwerpen/ sich weder erhalen/ en vereenigt zijnde/ de Turckse aenvallen en onderwindingen swacken konnen. Het sal oock niet met grooter lof u Majs. liefde tegens 't gemeene beste in eeuwigheyt konnen in-ghelijft/ worden/ als wanneer men sien sal/ dat u Maj. de bevorderde sekerheyt soo veler Menschen / ende de Christenheyts rust/ oock van die geene/ die door haer zeeghaftige Wapenen verworven zijn / schenckt/ als in sijn progressen voort te varen/ en sulcke welvaert te verhinderen. Van den Krygh kan geen grooter en heerlijcker eere gehoopt worden/ wijl de Wapenen nu met geen zegen te gebruycken zijn/ die niet met de gemeene sekerheyt geschieden/ soo dat die des te meer te beklaghen zijn / die niet met eenmoedighe bewilliginge een nadere Vrede verspreeckt. Men sal oock niet de onkosten/ soo tot een nieuwen Velttocht aen-gewent/ hoe groot zy zijn/ also rekenen/ dat den Stilstant een aenhoudende Krijgh voort getogen/ en tot bevorderingh des Vredes/ onder staende Tractaten de Krijgh voort geset wordt / daer mede men nu niet seggen kan/ dat die Krijgs-rustingen onnut verdorven zijn. Dan 't is het Menschen Bloet/ dat tot voortsettingh der onkosten vergoten wert/ 't welck hooger als alle waerde is/ en onder de Vorsten / voornamentlijck der Christenheydt / soo hoogh te achten/ dat tot dese aenhoudingh/ als nu de sake geraden wert/ 't grootste gewin geringh is te rekenen. Men sal oock niet dencken / dat de op de Armees/ Scheeps en andere aenghewende onkosten/ gants vergeefs zijn / of 'er schoon een Stilstandt tusschen komt/ en de Krijgh ophout/ dewijl men ghewis weet / dat een goede Vrede sonder schade niet verworpen kan worden. Soo is het met de saken des Vereen. Nederlants beschaven/ en zijn deselve in den stant gebracht/ dat het schijnt/ zy konnen niet erger ingedreven werden/ daer al de Wereldt op de waen geraken mocht / dat men vast voor-ghenomen had / het gemeene wesen der Hollanders gants te verdelgen/ en de Krijgh niet met een billijcke Vrede/ maer met des gantse wesens ondergangh ende verwoestingh/ te endigen. Wat voor bewegingh der gemoederen dese waen verwecken/ en aensla[illegible]ge [illegible]

Europa

Europa aen de hant geven magh/ als men 't selve op 't uytterste wil drijven/ kan u Maj. bekent/ en sijn groote wijsheyt niet verborgen zijn. Wy hebben dese wytlоopiger geschreven/ dewijl ons de liefde des gemeynen welvaert daer-toe aen maende/ en dat vertrouwen gheraden / welcke wy daer uyt hebben geschept/ dat u Maj. dit alles soude dier maten op nemen/ dat hy ghelooft / 't selve van een oprechte ghemoets-neyging tegens u Maj. voortkomt/ die in alles/ wat u Maj. geluckigh of tegenspoedigh toevalt/ hem altijt een deel der blijtschap of droefheyt af-neemt. Dewijl wy oock op 't hooghste wenschen dat u Maj. de Vredens Conditien te matigen/ en sijn zeeghaftige Wapen-loop/ door 't ingaen des Stilstants/ in te toomen/ niet af-slaen wil: Alsoo vertrouwen wy oock / dat u Maj. na sijn hoog-roemelijcken yver tot Vrede/ die hy altijt betuyght heeft/ sulcke raetslaghen aen-grijpen/ die de gantse Wereldt bewijsen konnen/ hoe seer u Maj. aen 't gemeyne heyl gelegen zy / en 't sal oock door geen gewisser ende heerlijcker bewijs opentlijck geschieden konnen/ de vaste en oude vrientschap onder ons en u Maj. tot den naem des gemeynen bestens/ oock onse goede verbintenis te verklaren / als wanneer bekent wert/ dat tot wederbrengingh der gemeene rust/ u Maj. soo hertigh en loflijck de Stilstant toe gelaten heeft/ en ons soo seer aengelegen heeft geweest/ u Maj. vriendlijck daer heen te bewegen. En op dat u Maj. sich van den Stilstant/ indien zy voor desen eenmael ingewilligt/ op nieus niet vremt verklaren sullen; Soo hoopen wy niet alleen/ datter niemandt sal zijn/ die niet u Majs. ghemoedt erkennende / den van nieus voorgedragenen Stilstant sonder vertoef ingaen sal/ maer wy verseckeren oock u Maj. dat wy/ soo yemant den selven weder verwerpt/ den sulcken voor een hater van 't ghemeene best/ en om die oorsake voor die houden sullen/ die waerdigh is/ dat hem alle vredelievende Wapenen/ met u Majs. macht vereenight/ vervolgen. In 't overighe bevelen wy u Maj. den hooghsten Godt. Gegeven in ons Slot Stockholm/ &c. V Majs. goede Broeder/ Verwant/ Vrunt en Bont-genoot/

CAROLUS,

Onder stont/

H. Hoghusein.

Den Grave Tott by den Koning dan geen Stilſtant hebbende konnen uyt-werken, wierden echter korts daer aen Conferentien ghehouden, waer in deſer Staets Plenipotentiariſen poogden te vernemen de redenen, waerom de Franſen hare H: M: den Oorlog hadden aen-gedaen; doch de Franſe Plenipotentiariſen wilden die noyt op ſtellen, maer ſochten met d'onſe apart te handelen, door buyten ſluytinghe van den Keyſer of Spangien, dan die wilden niet verſtaen, ſonder de Geallieerden te tracteren; dies de Franſe met de Engelſe in de Conferentie van den 11. en 12. deſer hare pretenſien over gaven; welcke de Franſe zeyden, dat duſdanigh waren: *Zy deden aen de Hollandtſe Plenipotentiariſen weten, dat zy met haer niet wilden tracteren als met Geſanten van de Staten Generael van de Geunieerde Provintien, om dat 3 Leden daer van af-geſneden, en onder ſijn Majeſt. van Vranckrijck waren, maer wel ghelijck als Gedeputeerden van yder Provintie in 't particulier: Ende dat haer pretentien waren; dat zy aen ſijn Alderchriſtel. Majeſt. van Vranckrijck ſouden cederen alle Plaetſen, behoorende onder de Generaliteyt der 7 Vereenigde Provintien, te weten, die van Brabant, als zijnde 't recht van de Coninginne van Vranckrijck, en al de Steden, die de Staten in Vlaenderen beſaten, benevens al 't geene zy hielden van de Princen van 't Duytſe Rijck, om aen ged. Princen te reſtitueren. Dat ſijn Maj. daer boven 10 Jaren langh in Schencken-ſchans beſettinghe ſoude houden. Dat de ged. Staten aen den Biſſchop van Munſter ſouden cederen de gantſe Provintie van Vrieſlant. Dat de exercitie van de Roomſe Religie alleen in de Stadt en Provintie van Utrecht ſoude geoeffent werden, na datſe gereſtitueert was, en de Magiſtraet uyt Catholijcken ſoude beſtaen. Dat de Catholijcken publijcke Kercken, en een vrye exercitie harer Religie in alle Steden van Hollant, en d'andere Provintien van deſen Staet ſouden hebben. Dat de geſ. Staten aen ſijn Alderchriſtel. Maj. voor de onkoſten deſer Oorlogh 15 millioenen ſouden betalen, ende alle Jaren een Goude Medaillie, door de welcke zy bekenden, dat ſijn Majeſt. haer genereuſelijck een groote partye van haer Staten hadde weder ghegeven, na dat hyſe hadde geconqueſteert. Oock eenige andere Conditien, concernerende de Commercie, in faveur van Vranckrijck: Waer naer den Koningh conſenteerde al haer gecon-*

questeerde Plaetzen weder te geven, soo van hem als sijn Geallieerden, ende aen de Princen van 't Rijck die geene die haer toe-quamen: Mits dat men op de selve tijt aen den Koning van Enghelandt soude satisfactie geven, wiens pretensien bestonden in een somme van 10 millioenen aengelt voor de onkosten van den Oorlogh, de verpandinge van de Stadt Vlissingen voor 10 Jaren, voor de sekerheyt der betalinge, en 500000 ponden jaerlijckx tribuyt voor de vryheyt der Haring-vangst, met al de Eere van de Vlagh. Dese pretensien, 't zy datse in effect soo waren of niet, gaven de Fransen uyt; doch 't is wel te gelooven datse niet veel minder waren, want de demandes deser 2 Koningen waren seer exorbitant: Waer omme de Heeren Beverningh en Haren, 2 van deser Staets Plenipotentiarisen, sich na den Hage begaven, om nader instructien te halen, als onghelast op soo hooghe eysschen yets te antwoorden: Den Heer Don Emanuël de Lira toogh mede na Brussel, om aen den Graef de Monterey van al het verhandelde raport te doen: En den Heer van Odijck dede een keertje na Aken. Ondertusschen wiert te Ceulen by de aenwesende Ambassadeurs de tijt met Visites, Comedien, Baletten als anders over ghebracht, waer in den Bisschop van Straetsburgh uyt stack: Welcke benevens den Prince Willem sijn Broeder, als Plenipotentiarisen van den Keurvorst van Keulen, en geloovende dat de Fransen niet ghenoegh arbeyden voor 't intrest van ged. Kurvorst, gelijck niet was gedaen voor de Bisschop van Munster, wanneerse de Vrede met Brandenburgh maeckten, de Mediateurs gingh aen-spreken, en die bekent maken de pretensien van ged. Keurvorst, hier in bestaende, *reparatie van schade, remboursement van des Oorlogs-onkosten, en eyndelijck versekeringe in 't toekomende tegens alle insultes van de Staten, soo wel voor hem als de naburighe Princen in 't Rijck, te weten, den Keur vorst van Brandenburgh, Bisschop van Munster, en Prins van Oostvrieslant.*

Den Heer van der Lyen, by absentie van den Marquis de Grana, 't Keyserl. Regiment binne Ceulen commanderende, ontfingh nu van den Keyser bevel, sich na de Fortresse Ehrenbretsteyn te begeven, (zijnde de Baron van Kielmanseck verkooren, om dit Regiment ondertusschen te gebieden) ten eynde die sterckte te beter te bewaren, alsoo beducht was dat Turenne met sijn Armee, die daer na by lagh, op de selve 't oog wel mocht hebben: Welcke Armee 8000 man sterck was, doch geduerigh vermeerdert wiert, soo door de Troupen van den Keurvorst van Keulen, als na 't veroveren van Maestricht uyt 's Coninghs Legher: Onderwijl bleven zy daer noch al in haer oude quartieren leggen, maer naderden hoe langs-hoe meer Franckenlant, en besetten selfs 3 passagien op de Rivier de Nidde, als Vilbell, Bonnameis en Harem: Oock sont den Koningh van Vranckrijck Prins Willem van Furstenburgh naer de Keurvorsten van Ments en Trier, om die eenige sware poincten voor te stellen.

Sijn Keyserl. Majest. bleef noch al vast by sijn Resolutie van een formidable macht na den Rijn-kant te laten af-gaen, niet teghenstaende verscheyde Vorsten van 't Rijck hem sulckx poogden af te raden: De yverighste hier in waren Chur-Beyeren en Duc de Nieuburgh, die door veelvuldighe middelen den Keyser meenden te induceren, dat Vranckrijck sijn Armee onder Turenne uyt het Rijck soude te rugh roepen, wanneer maer versekert was, dat sijn Keyserl. Maj. stil soude sitten, en geen Troupen na beneden laten af-gaen: Dan den Keyser liet hem hier door niet eens bewegen, om de af geordineerde marsch sijner Volckeren te rugh te houden, maer sont selfs een Gesant aen Kur-Beyeren, ten eynde de passagie sijner Armee door sijn Landen toe te staen; gelijck hy na Sweden en andere Vorsten Gesanten af-schickten, om die de suyverheydt sijner in-

tentien te doen verstaen, en met een te versoecken, hare Troupen by de zijne te willen vervoegen, om soo gesamentlijck 't Franse ghewelt van 's Rijckx Bodem af te keeren: Selfs verwittigde sijn Keyserl. Majest. de Kurvorsten van Saxen en Brandenburgh van sijn Reyse, die na Eger (alwaer de Rendevous van 't gantse Leger was aen-bestelt) vermeende te doen, in 't begin van Augustus, wanneer al de Troupen daer mosten compleet wesen; de selve noodigende, om aldaer mede te verschijnen, en de monsteringh van de Armee te besien: Waer toe den Keyser dese naer-volgende Regimenten uyt de respective Erf-landen beschreef, ten eynde op sijn aenkomste daer te wesen:

Uyt Bohemen.

't Regiment van Montecuculi.
Gen. Sporck in persoon met sijn Regiment.
Gen. Caprara van gelijcken.
Coll. Dunewald van gelijcken.
De jonge Hertogh van Holsteyn van gelijcken.
Coll. Gallas van gelijcken.

Uyt Silesien.

Duc de Loraine in persoon met sijn Regiment.
Vijf Comp. van d'oude Holsteyn, onder de Lt. Col.
Vijf Comp. van Knigge, onder de Lt. Coll.
Coll. Serini in persoon met sijn Regiment.

Uyt Moravien.

Coll. Rabatta in persoon met sijn Regiment.
Coll. Lesle van gelijcken.
Coll. Starrenberg van gelijcken.

Uyt Opper en Neder Oostenrijck.

't Regiment van den Coll. Heyster.
Coll. Harrand in Persoon met sijn Regiment.
Prins Pio van gelijcken.
Coll. Zeis van gelijcken.
't Regiment van Souches.
Gen. Grana in persoon met sijn Regiment.
Gen. Portia van gelijcken.
Vijf Comp. van Schneidaw.
Vijf Comp. van Keyserstein.
Coll. Gortzky in persoon met sijn Regiment.

In de Erflanden verbleef noch 25650 man, en wiert oock 12000 man op nieus geworven.

Uyt het Tuyg-huys te Weenen wierden daer oock na toe ghevoert 36 stucken grof Geschut en 4 Vuur-Mortieren, die van 600 Paerden na de Rendevous gebracht wierden: En maeckten den Keyser noch tot Generael van d'Artillerye Prins Herman van Baden, als mede tot Lt. Veldt-marschalcken den Graef van Caprara ende den Baron de Wertmiller, benevens de Graef Portia en Lesle tot Generaels van de Bataillie: Doch 't opperste gebiet bleef aen den Graef de Montecuculi. Ondertusschen dede sijn Keyserl. Maj. met wel gefondeerde redenen op den Rijckxdagh te Regensburgh vertoonen al 't gewelt der Fransen, 't geen zy in 't Rijck hadden bedreven, en daer by de Standen aenmanen hare Troupen by de zijne te senden, om dese overlast alsoo af te weeren. 't welck oock by veele wel geintentioneerde is aengenomen. Dan Vranckrijck siende wat schade voor haer van dit afkomende Leger was te verwachten, trachte dit door alle middelen te verhinderen, soo door 't ophitsen der Ongarise Rebellen als andersints, gelijck haer afgesondene in 't Turkse Hof verklaerden, dat zy in Alliantie met de Fransen waren, en daer toe 50000 Rijckxds. van den Fransen Gesant in Turckyen hadden ontfangen, hoewel veele geloofden van de Resident in 't Keyserl. Hof: Dan dit was van weynigh effect. In Switserlant meenden de Fransen op de Vergaderingh van de 13 Cantons te Baden, de selve te disponeren, om den Gesant van haer Ho: Mo: d'Heer Malapert van daer te dimitteren, dan kregen tot antwoort, *dat sulckx in prejuditie van hare Souverainiteyt soude zijn, en tegens 't recht der Volckeren, 't welk zy geensints meenden te doen.* Ged. Heer Malapert dede den 17. de volgende Propositie aen de Cantons:

Illustrissimi Domini. Cum plerisq; hominibus ita comparatum esse solet, ut quoties periculis alienis sua communicanda incerti, ancipites suspecti hæreant. ipsi socii, vel excellenti virtute præditi, quando in discrimine versantibus subveniendum, subsistant, ac interdum retrogredi non vereant, parum solliciti de promissis, quibus vel cum damno nostro stare oportet, mimemores legis, quæ cum vitæ discrimine alios ex mortis angustiis eripere cubet, inertesq; ac securi, quamvis oppressis aliis, res illorum salva atque incolumis amplius esse non possit. Profecto nisi apertæ simultates inter plures

Principes, auxilio consilioq; aliorum comperant atque sopiant, occultiores mox erupturæ, facile totum Christianum orbem invadent, corripient, misereque agitabunt, disjicient, supplantabunt. Faveat Deus T. O. M. ac piis pacis consiliis, misereat sanguinei Christiani effusionem luctuosam, excandescat in hostes Christiani nominis infensissimos, vindicet populum suum a furore & immanitate illorum detestanda. In nupero consessu vestro, illustrissimi Domini, studia vestra ad reducendam tranquillitatem publicam luculenter ostendistis, militemque vestrum intra limites obedientiæ revocandum ac coercendum laudabiliter constituistis. Celsi ac Præp. Dni. Ord. Gen. uniti Belgii hisce beneficiis, quibus totum populum Christianum obstringitis, vobis se maximè obligatos censent, nullique dubitant id concordissime vos curaturos, quo consilio votisque vestris res ipsa respondeat, nullaque interposita mora honestissimum propositum assequi possitis, non diu deliberandum, Ill. Dni. an quod peum honestum ac Reip. salutare sequi oporteat, non diu cunctandum, ubi de libertate inæstimabili agit defendendi, in eo autem maximam libertatis vestræ partem sitam esse existimendum est, ut fœdera quæ vobis cum aliis intercedunt incorrupta atque inviolata faveat, nec pro lubitu aliorum in perniciem vestram flectantur, detorqueant: Æquitatis ac iustitiæ semper fuistes amantissimi, ejus exhibendæ nunc estote promptissimi, nullius per culi metus animum vestrum generosum recte agendo unquam habeat. Rex ille magnus, quod pactis conventis firmiter inhærere, nec ab iis recedere constituistis, non succensebit, sed extincto bello flagitantissimo, virtutem humanitatemque vestram probabit, magnique faciet. Celsis ac Præp Dom. Ord. Gen. uniti Belgii in partem calamitatum, quibus res illorum nuper penitus implicita fuit, vocare Dominat. vestras Illustriss nunquam consilium fuit, spes autem firma semper, vos minime auros, ut cives vestri libertatem celsissimæ illorum Reip. quam propugnare magis conveniret, oppugnent, crimina horranda participent, bellumque sævissimum alant, foveantque. Nihil est Ill. Dni quod proposito vestro ullam moram injicere debeat: difficultatis si quid rei perficienda subesse existimetis, vestris si placuerit, mea, etsi exigui ponderis consilia applicare, & ad adimendam dominationibus vestris Illustr. qualencurque sollicitudinem officiis meis addictissimis adesse non morabor. Sed quid multa dicam, quousque Illustr. Dni, nexum concordiæ vestræ stringere & coarctare perrexeritis, ac pe severantissimo studio, omnem discordiam extra Remp. vestram eliminaveritis, facile vim ac artificia malevolorum eludetis, frangetis, omnesque conatus minaciter frementium sine negotio subvertetis, Emolliet Deus T. O. M. corda Regum, quæ in manibus suis tenet, prosperet gloriosa facta Ducis nostri serenissimi, duasque potentissimas Respub. amicitiâ, necessitudine, mutuisque benevolentiæ officiis, magis magisque coalescere largiat. Badæ die 7. Julij 1673.

Illustriss Dominat. vestris ad quælibet officia paratissimus

MALAPERT.

In Poolen was en bleef men langhsaem met 't vergaderen van d'Armee/ doch 't gebreck van Geldt was 'er de oorsaeck van/ want de Duytse Armee wilde niet op trecken voor datse van haer achterstalligheden waren voldaen/ ende of men haer wel 's Rijckx Clenodijen tot pant had gegeven/ soo waren die veel minder als haer achterwesen bedroegh: Dit gebreck van Geldt veroorsaeckten oock/ dat den Turcksen Chiaus/ die om den Tribuyt aen-hieldt / afgewesen en met dese antwoort te rugh gesonden wiert/ dat de Republijck de versproken Tribuyt niet konde betalen, om dat haer 't vruchtbaerste Lantschap Podolien was af genomen. Ondertusschen hielt men te Warzau dagelijkx Krijgs-raet/ waer in dees na-volgende puncten wierden beslooten:

1. Dat de Veltheer met den eersten van Warzou zoude gaen, en de oude Regimenten en nieu geworven Troupen t'samen brengen en monsteren. 2. De Rendevous-plaets sou na de inkomende tijdingen van des Vyants contenantie geassigneert werden. 3. Is wegens 'tgesamentlijcke Collegie besloten, dat den Coningh sich niet moveren sou; waer tegens hy inbracht, dat het hem niet roemlijck sou zijn, thuys te sitten, als de gantse Republijk in Wapens was; hier op antwoorde des Croons Veltheer, dat indien'er yets goets tegens den Vyant uytgericht wiert, men sulckx sijn Koninckl. Majs. geluckige auspiciis hadde toe te schrijven: Indien hy evenwel noch gevaer voor oogen sagh, dat hy als dan met de gesamentlijcke Ridderschap, die ondertusschen vaerdigh kon staen, sich op maeckte. Wijl de Koningh hier by noch wilde rusten, ongeacht dat den Senaet hem desen Velt-tocht met veele redenen afrade, soo zijn eyndelijck de Stemmen daer heen gegaen, dat den Koningh sich om der renommees halven van Warzau begeven sou, doch niet in de Armee komen, maer den Veltheer bloot en alleen daer mede laten ageren. 4. Men sou den Dorozensko weder aen de Poolse zijde trachten te brenghen, waer heen dan eenige afgeschickt souden werden, om met hem ten vollen te tracteren.

De

De Moſcobiſe Armee verſamelde vaſt in d'Ukranie / tot 150000 man/ om daer met de Poolen te conjungeren: Onderwijl dat den Sierko met ſijn byhebbende Benden de Krim dapper inveſteerden. De Turcken brachten echter gedurigh Volck en proviſie in Podolien: Te Caminiec lagh het vol Turcken/ ende 4000 Ruyters patrouilleerden continueel om de Stadt/ door vreeſe datſe van de Poolen mochten overvallen werden; want de Turcken konden dit Jaer geen groot Leger te Velde brenghen / wijl de hare van 't voorgaende Jaer/ ſoo door ſieckten/ honger als de Poolſe Boeren/ die 'er in de Boſſchen en woeſte plaetſen meenighte hadden neder ghemaeckt / gants was verſmolten: Dus brachten zy onder de Huſſeyn ende Caplan Baſſa maer een tamelijcke macht in en om Caminieck; van de welcke veele/ als de lucht ongewoon/ weg ſtorven/ doch die 'er van 't voorleden Jaer af gheweeſt waren/ hadden ſoo licht geen noot. De Aſiatiſe Volckeren wilde den Primo Viſir mede derwaerts ſchicken/ doch die begeerden eerſt te weten/ waer zy proviande ſouden krijgen/ wijl zy verſekert waren/ dat in Moldavien geen ghenoeghſame voorſieninghe van 't ſelve was / en de hare in de laetſte tocht het meeſte gebreck hadden moeten lijden/ dan den ged. Vizir ſtilden haer met ſchoone beloften en verſekering/ dat by aldienſe geen ghenoeghſame Vivres over al vonden / daerſe paſſeerden/ zy vrylijck mochten te rugge trecken.

Den Franſen Ambaſſadeur te Roomen gingh deſe dagen de Paus de verovering van * Maeſtricht bekent maken/ beneffens de ingebeelde See-Victorie/ doch die wiert van de meeſte daer niet aengenomen/ als wel wetende / dat de Franſe en Engelſe ſelfs uytter zee waren geſlagen; de Franſgeſinde te Romen lieten oock aldaer een valſe relatie van 't gepaſſeerde in 't voorleden Jaer drucken/ dan die wiert aenſtonts verboden / en gelaſt ſich met die ſaken niet te bemoeyen. Ged. Franſen Ambaſſadeur quam den Paus dees tijdt mede klachtig vallen over den Ridder Menichoni, Gouverneur van Civita Vechia/ om dat die op 2 Franſe Schepen/ met een Barck / wijlſe de Fortreſſe niet ſalueerden/ hadde laten ſchieten; hy dede hier over groote klachten / pretenderende dat de Franſe Caps. geen fout hadden begaen / maer dat den Gouverneur al te haeſtigh had geweeſt; dewelcke oock vaſt geſet / en van ſijn Charge geſuſpendeert wiert/ om aen den Coningh van Vranckrijck ſatisfactie te geven. Den Nuntius Ayroldi wiert doen van den Paus Aerts-biſſchop van Edeſſe gemaeckt/ om ſijn getrouwe dienſten / die hy langen tijt in de Spaenſe Nederlanden hadde gedaen / en voornamentlijck in de affaires van de Univerſiteyt van Leuven / van 't welcke hy den Paus een ſeer perfect verhael dede. Eenige Voerlieden te Roomen / die Hoy en Haver voerden / hun ſtellende om te ruſten in de ſtraet della Longara/ quamen eenige Edellieden van de Koninginne

* Wanneer den Ambaſſadeur dit aen den Paus zeyde, wiert ſulkx van den ſelven ſeer koelſinnig aengehoort, 't welck den ged. Ambaſſadeur bemerckende, dede uytbarſten in deſe woorden, dat ſijn Koningh de Hollanders beoorloghde, om de ketteryen uyt te roeyen, doch den Paus antwoorde, dat hy ſulckx wel geern hoorde, maer oock moſt vernemen, dat Vranckrijck nu met het Huys van Ooſtenrijck wilde breken, om de Turcken in Ongaryen lucht te maken. Ged. Ambaſſadeur participeerde dit aen 't gantſe Collegie der Cardinalen inſgelijckx, waer van de 2 Spaenſe Cardinalen Pio en Portocarero de brenger yder met een dubbloen beſchoncken, ende den Cardinael Nittard met 3. Soo de Franſen gheloofden, als wilden zy daer door haer verdriet bemantelen.

ginne van Sweden de Buffels voor de wagens los maken/ dan de Boerlieden sich daer teghens stellende / wierden dapper met stocken af-gerost ; onderwijl groepden zy tot 17 Persoonen aen/en groeten doen met borcken en stocken dese Edellieden soodanigh/ dat den Graef van Malespina swaerlijck ghewont / en de rest op de vlucht gedreven wiert ; waer over den Heer Falconieri, hun Meester/ aen de Koningin quam satisfactie doen/ segghende/ die wegh gejaeght te hebben/ maer haer Maj. antwoorde / dat hy hun eer vergeldinghe had behooren te doen over haer kloeckheydt / en dat sy uyt haer dienst wilde setten sulcke Edelen / die hun eerder in een Klooster als haer Paleys behoorden te begeven. Als dese daghen een Duyts Capucyn van den Paus oorlof nam / om sich na Duytslant te begeven / soo soude den selven in scherts ghesept hebben / hy kon in sijn naem de Duytsen seggen / dat hy (den Paus) noch by goede gesontheyt was/ en alle de tanden in de mondt hadde. Den Genueesen Minister quam dees tijt den Paus verklaren/ de groote begeerte van die Republyck / om een goede correspondentie met sijn Alderchristl. Maj. te onderhouden / met versoeck/ dat sijn Heyligheydt door sijn authoriteyt by den ged. Koningh daer toe wilde intercederen ; 't gunt den selven oock beloofde. Ondertusschen hadde die Republijck door haer gedurige instantien soo veel verkregen/ dat de Alderchristel. Koningh toe-stondt / haer de Barcken souden gerestitueert werden/ 't geen maer een tamelijck genoegen gaf/ alsoo de Schepen daer in niet waren gespecificeert ; welcke / noch oock de Galleye / den Intendant van Provence niet wilde restitueren/voor een volkomen ordre van den Koningh daer toe had. Den Hertogh van Ossuna gingh dees Maent al de gefortificeerde Plaetsen in sijn gebiedt van Milanen besichtighen / of in goede staet van defentie waren / want men vertroude de Franse daer noch elders in 't minste niet.

In de Archipelles en daer omtrent bleven de Maltezer Schepen / en andere Christen Corsairen / op de Turcken noch dapper kruyssen ; van de welcke een Malteser Schip/ daer een Frans Ridder / Meneville genaemt / Capit. op was/ en die naest eenige Jaren groote schade aen de Turcken hadde ghedaen/ door een sterck onweder aen de Kust van Alexandrien wiert ghewoorpen / en hy door de Turcken gevangen/die hem na den Prima Visir voerden/welcke hem weder aen den Turcksen Keyser vereerden: Wijl hy nu onder anderen een Schip/ behoorende aen den Grooten Visir / genomen / en na Malta gesonden had/ liet hem den Turcksen Keyser door een Taelman seggen: Hoewel hy, gelijck alle Maltezers, nu ettelijcke Jaren een Zee-rover was geweest, soo wilde hy echter sijn jonckheyt verschoonen, hem 't leven schencken, en ettelijcke Turckse Galeyen laten commanderen, soo hy een Turck wilde worden, en sich opentlijck laten besnijden. Waer op dees Ridder antwoorde/ dat hy niet hadde ghedaen, als 't geen sijn Ordre mede bracht, maer wanneer den Turcksen Keyser hem weder nae Malta wilde laten vertrecken, soude hy hem 200 ghevangene Turcken daer voor beschicken, of in de plaets 30000 Daelders voor sijn rantsoen geven. Maer den Keyser liet hem weder seggen/ dat hy noch geene Malteser om gelt had los gelaten ; de Turcken te Malta van hare gevangenis te bevrijden, stont in sijn macht, hy soude sich in 8 dagen verklaren, of een Turck wilde worden, of sterven. Hy hier op knielende/ antwoorde/

hy

hy had geen 8 daghen van nooden, om sigh te bedencken, maer hy verlanghde als een Christen te sterven, en soo hy langher leefde, niet anders te begeeren, als volgens den regel sijns Ordens, de Turcken soo veel mogelijck te vervolgen. Daer op riep hy de naem van Jesus aen/ en wiert aenstonts 't hooft afgeslagen/ 't welck 6 dagen op een pen is gestelt/ maer 't Lichaem de Honden voor-ge worpen/ wanneer op den 7. dagh de Beul 't hooft af nam/ in een sack stack / ende in 't water wierp. De Christen Corsairen deden ondertusschen de Turcken seer groote schade aen/ want zy namen haer veel Schepen af/ sulckx datse met groote Convoyen hare Eylanden mosten provideren/ om van hun bevrijt te zijn. De Barbarise Roovers namen oock veel Schepen in de Middelandtse Zee / daer onder een rijck Frans Schip/ waerdigh 400000 ponden/ datse te Tripoli op-brachten. Den Engelsen Consul te Algiers veel aen een Jode schuldigh zijnde / wierdt daer over van den selven voor de Douane geroepen / om sijn schult in te vorderen/ als wanneer den Dey dees Consul aldaer condemneerden/ om te betalen/ welcke sich daer over soodanigh vertoornde/dat den Jode met een Pistool doot schoot/ in presentie van den Dey / 't geen soo qualijck by hem wierdt op-genomen/ dat hy den Consul op staende voet dede aen stucken houden / en de Leden in een put werpen. En hoewel Engelant hier gants geen genoegen in schepte/ sont die echter korts daer aen een nieuwe Consul na dese plaets.

Tot versterckingh van de Franse Vloot op de Teems liep den Marquis de Martel in 't begin deser maent met 5 Oorlogschepen en eenighe Branders uyt Brest na de Revier van Londen / waer hy te midden der maendt aen-quam. Daer bovens sont den Koningh van Vranckrijck ordre/ om een detaschement uyt sijn Vlaemse Conquesten te maken/ van 15 man uyt yder Compagnie/ ten eynde een Corps van 6000 Voetknechten te formeren / en daer mede den Coningh van Engelandt in sijn voorgenomen desseyn van landinge te assisteren: Waer by sich noch 8000 Ruyters souden voegen: Dan dese t'samen voeginge heeft gants geen effect genomen/ 't zy datse door jalousye der Fransen/ of door 't verlies voor haer van de derde Zee-batailllie is verhindert / weet men niet. Terwijl maeckte men door gants Vranckrijck seer groote vreughde over de winst van Maestricht/ ja men soude qualijck meerder blijtschap hebben konnen betoonen/ al hadden zy heel Hollandt in-gekregen; Want men stack in de voornaemste plaetsen vreugde-vuyren aen / Wijn liet men loopen / en alle bedenckelijcke blijtschappen wierden aen-ghesteldt. Den 19. quam Monsieur uyt 't Conings Leger te Parijs / daer hy van alle de Grooten wiert gecomplimenteert en gevisiteert: Waer men den tijt dagelijckx met Bancketteren/ Baletten/ Comedien/ of ter Jacht te gaen/ doorbracht: In welk laetste eens een twist ontstont / tusschen den Graef d'Albon, en Sr. de Chapelles, wie Madame te Paert soude helpen/ tot soo verre/ datse malkanderen uyt-eysten / dan 't wiert verhindert. Den Grave de Vivonne bequam dees tijdt 't Collonelschap der Switsers / in de plaets van den Graef de Soissons; hy verkocht daer op sijn Generaelschap van de Galeyen aen den Prins de Monaco / voor 600000 ponden/ te weten 400000 ponden voor hem/ en 200000 voor de Kinderen van den overleden Grave; voor de welcke oock de Gouvernementen van

Cham-

Champagne en Brie wierden gelaten. Op 't gerucht dat de Koninginne te Amiens niet wel te pas en was/ sondt Monsr. Colbert aenstonts 4 van de experste Medicijns derwaerts/ dan de Koninginne bequam weder. Den Cardinael Nerli nam den 13. deser afscheydt van den Dauphin / en vertrock nae Romen. De Princesse van Tarante wierdt doen by den Koningh verklaert Tutrice over hare Kinderen / met conditie / dat haer 2 Soonen in de Cathol. Religie souden onderwesen werden/en de Cardinael de Bouillion de sorge van haer opvoedingh hebben/ maer dat sy haer Dochter in die Religie/ die zy wilde/ mocht laten op-brengen. Den Koningh gaf dees tijdt de Abdye van St. Prees te St. Germain aen den Graef van Furstenbergh / men seyde oock/ dat de Fransse hem hoop gaven van een Cardinaels Hoet te krijghen. Den Hertogh van Navaillies/ die in Lottaringen commandeerde / reysde dees tijt na Brisack/ om de Plaetsen in der Elsas te besichtigen/ wijl de Franse bedugt waren/ dat de Keyserl. macht/ of een bysonder corpus / 't gunt men seyde dat van de Lotteringse Troupen met eenige Keyserl. Benden versamelt wierdt/ van die kant Vranckrijck souden soecken te infesteren: Doch zy verheugden sich weder/ dat den Keurvorst van Beyeren niet alleen aen sijn Keyserl. Maj. ontraden had/ sijn Troupen af te senden/ maer oock / aen de Vergaderinghe te Regensburgh in een Memorie laten bekent maecken / dat sijn Alderchristel. Majest. gereet was sijn Troupen uyt het Rijck te trecken/ wanneer den Keyser de zijne niet af-sondt/ tot secours van de Hollanders / contrarie 't Tractaet van Munster/ 'twelck mede bracht / dat het Rijck geen vremde macht tegens die Kroon mocht assisteren: Ende dat hy Keurvorst voor de rust van 't Rijck presenteerde sijn Troupen by die van den Keyser te voegen/ indien de Fransche Troupen/ tegens gegeven woort/ in 't Rijck bleven/ &c.

Vervolgh van den Optocht van den Coningh van Vranckrijck.

M*Aestricht* nu aen den *Koningh van Vranckrijck* over-gegaen zijnde, soo dede sijn *Majesteyt* de *Linien* en *Circumvalatien* rondsom slechten. Den 4. gaf hy *Audientie* aen den *Grave Tott*. Wanneer den 5. den *Cardinael de Bouillon* de *Kercke* van de *Jesuyten* te *Maestricht* in-wijde. Den 7. nam de *Commandeur Smisingh* sijn *Audientie* van *afscheyt*. Den 8. ging sijn *Majest.* nae *Tongeren*, alwaer de *Fortificatien* van die *plaets* dede ter neder smijten. Den 9. trocken de 3 *Brigaden* van *St. Clar, de Mombron* en *de Santieu* na *Hollant*. Latende den *Koningh* de andere *Troupen* noch eenige tijt refraicheren van de fatigues, die zy geduurende de *Belegeringe* hadden uyt-gheftaen: Oock distribueerde hy een goede somme gelts, onder die geene, die haer wel gequeten hadden en gequerst waren. Den 12. vertrock sijn *Maj.* van *Viset*, naer dat *Maestricht* met 6000 *Voetknechten* en 1200 *Paerden* had beset gelaten, en sijn *Leger* gescheyden, van 't welcke een gedeelte na *Turenne* gingh, en een andere party van 13000 *man te voet*, en 4000 *Ruyters*, onder den *Marquis de Rochefort*, na *Triers-lant*, om dien *Keurvorst* (soo de *Fransen* voor-gaven) te straffen, om dat het met den *Keyser* hielt. Den 13. logeerde den *Koningh* in sijne *Tente* by *Peruve*: Waer dichte by den *Donder* 3 *Knechts* van den *Graef de Nogent* doot sloegh, benevens ettelijcke *Muylen*. Den 14. trock sijn *Maj.* voor by *Charleroy*, en

en sliep te *Chastelet*. Den 15. te *Rocroy*, en den 16. te *Rethel*, daer hy de *Koninginne* vont, welcke den 5. deser van *Doornijck* met een geleyde van 4000 *Ruyters* onder den *Marquis de Bellefonds* was getogen, en noch dien selven *avont* te *Douay* quam. Den 6. te *Arras*. Den 7. te *Dourlens*. Den 8. te *Amiens*, waerse eenige tijt bleef, en van een indispositie wiert overvallen, doch gingh haest over: Treckende den 13. naer *Roye*, daerse dien nacht sliep. Den 14. te *Fere*. Den 15. te *Sissone*, en den 16. by den *Koning* te *Rethel*. Van hier quamen hare *Majesteyten* den 19. te *Grandpré*. Den 20. te *Verdun*. Den 22. te *Thionville*, daerse tot den 30. bleven, wanneerse 's ochtens ten 10 uren van daer vertreckende, te *Metz* quamen, en den 2. *Augustij* te *Nancy*, alwaer zy in 't *Paleys* van den *Hertogh Charles van Loraine* logeerden, en besichtigde sijn *Maj.* al de *Fortificatien* van deselve *Stadt*.

Te Antwerpen wiert doe sekeren Spangiaert gevangen genomen / om dat den Ambassadeur van Venetien / aldaer residerende / te Hoogh-kameren in Vlaenderen had vast gehouden / en gedwongen een briefken te geven / waer by hy een goede somme gelts van een Coopman te Antwerpen soude konnen halen; 't welck hem nu misluckte. Een out Man van omtrent de 70 Jaren / wiert doenmaels daer gecondemneert Amende te doen / met een wit Kleet aen / en wasse keers in de hant / in de L. Vrouwe Kerck / om dieswille dat 2 Vrouwen hadde getrout. Onderwijl passeerden seer veele Fransen door Brabant na Vranckrijck / met Troupen van 2 a 3 t'effens. Den Grave d'Assentar van de Coninginne van Spangien Maistre de Camp in de Spaense Nederlanden / in plaets van den Graef de Marcin / gemaeckt zijnde / arriveerden in 't leste deser maent te Brussel / alwaer hy van 't gantse Hof gecomplimenteert wiert. Don Bernardo de Salinas, Spaensen Ambassadeur in 's Gravenhage / quam dees tijt upt ged. plaets te Brussel / alwaer hy aen sijn Excell. den Graef de Monterey rapoort dede / van 't geene den 12. deser tusschen sijn Hoogheyt den Heer Prince van Orangien en hem was gepasseert: Werdende daer op aenstonts na Engelant gedepecheert / om den Koningh / soo men seyde / te bewegen tot het separaet handelen met desen Staet / waer toe eenighe goede hoope hadden. Sijn Excell. de Monterey begiftighde doe den Heer Don Mario d'Orilla met 1000 Rijcxrds. over de goede devoiren / die in 't belegh van Maestricht hadde gedaen / en gaf hem met een 530 Italianen / die vers upt Spangien gekomen waren / om sijn Regiment daer mede te recrueteren / dat geduerende de belegeringe tot op 175 man was versmolten / waer van maer 125 ghesonde in den Bosch waren gekomen. Ondertusschen stelde sijn hoogh-ged. Excell. alle goede voorsorge in sijn Gouvernement / en dede met alle vlijt de Fortificatien der Steden op-maken / oock veel Volckx lichten; distribuerende tot dien eynde 120 Commissien upt / soo tot 10000 Soldaten / als ettelijcke Regimenten Cavallerye en Dragonders. Den Graef de Montal / die met een corps omtrent Wals Brabant lagh / bedreef doenmaels veel moedwil op 't Spaensche gebiedt / plonderende verscheyde Dorpen / selfs wierden de Kercken niet verschoont / daer men de Ciborien / Bekers ende alles upt nam / durvende desen Grave aen sijn Exell. de Monterey noch wel schrijven / dat hy noch veel meer andere Dorpen soude laten plonderen / indien hy niet en restitueerde de schade /

die de Hollanders de Fransen over 't Spaens Gebiedt hadden aen-ghedaen. Te Maestricht wiert dees tijdt den Canonnick Verheyden van een Fransman doot geschooten/ om dat sich tegens sijn moedwil hadde gekant. Den Graef de Warrioux/ Hooft van 't Huys van Merode/ storf daer den 14. deser maent aen de wonde/ die hy in 't belegh hadde gekregen.

Den 13. deser ontstondt te London/ in een plaets ghenaemt Wappingh/ een seer groote brant/ waer door omtrent 150 Huysen verbranden/ en 2 Schepen. Eenige Edellieden in de Koninckl. Comedie gegaen zijnde/ geraeckten tegens malkanderen in querel/ sulckx datse op de Plaets Lincolne-infield met de degen in de hant onder den anderen soodanigh ageerden/ dat den Mylord Buckhurst en Cap. Buckley gequetst wierden. In Engelandt regenden het dees tijt soo veel/ dat de Graefschappen Nordfolcke/ Suffolck en Lincoln gants onder water stonden/ en groote schade geschiede; de Inwoonders zeyden/ dat sulckx naest eenige Jaren niet was voor-gevallen. Den Koningh liet doen een Placcaet uyt-gaen/ waer by verboden wierdt/ geen andere zijde Stoffen/ Linten/ Hant-schoenen en soodanige andere saken te dragen/ als die in Engelant gemaeckt wierden. Sijn Maj. dede den Consul van Spanjen te London arresteren/ om dat den Engelsen Consul te Cadix/ over eenige saken/ van gelijcken was geschiet. Den 27. den Ridder Robert Long, Rekenmeester van sijn Majest. overleden zijnde/ wierdt den Ridder Robert Howard in des selfs plaetse gestelt. Korts te vooren was den Ridder Murray daer seer subitelijck gestorven. In Engelant ontfingh men dees tijdt Brieven uyt de Barbados van den Ridder Colleton, confirmerende het overlijden van Mylord Willougby, Gouverneur van dat Eylandt/ op den 10. Febr. laetst: Sijnde door den Raet deser plaets/ volgens des Koninghs ordre/ de directie der affairen gestelt in handen van den ged. Ridder Colleton, als President. Vermits de resignatie van Edelman van 'sConings Kamer door Duc de Lauderdale/ gaf sijn Maj. dese plaets aen den Graef van Schombergh: Welcke in 't begin deser Maent te Withal uyt 't Franse Leger was gekomen: Gelijck oock den 22. den Hertogh van Monmouth daer arriveerde/ werdende van den Koningh en 't gantse Hof seer vriendelijck ontfanghen. Terwijl arbeyde men daer seer yverigh aen de Oorloghs-Vloot/ om in 't kort te konnen zee kiesen/ waer toe 9 a 10 nieuwe Oorlogschepen wierden gereet maeckt/ en waren oock 6 Franse Schepen/ als geseyt is/ onder Mr. Martel daer by gekomen: Den Coningh gingh met Duc de Jorck de Vloot dickwils besien/ aboucherende dan met den Prince Robert ende d'andere Officieren/ hoedanigh men 't landen soude aen-legghen: Doch dewijl onder de Zeeluyden meerder genegentheydt tot Duc de Jorck als Prins Robert wierde vermerckt/ soo versocht hem sijn Maj. dat 't Admiraelschap/ al was 't maer voor 3 maenden/ wilde aen-nemen; maer hy refuseerden 't/ alsoo men hem 't commando te lande niet wilde geven/ sonder eerst de Eed van primatie/ by Acte van 't Parlement geordonneert/ hadde gedaen/ seggende/ sonder dien Eed wel in des Konings privaten Raet geadmitteert geweest te hebben. Dus kreegh Prins Robert alleen het commando over de Engelse Vloot voor de Somer: En ontfingh daer boven noch

noch een seer ample commissie van de Koning/ waer by hy Generalissime van al de macht/ soo Cavallerye als Infanterye/ die zy tegens de Hollanders souden ghebruycken/ ghemaeckt wierdt; met volle macht/ om te besluyten/ over Leven en Doot/ Ridders te maken/ ende selfs te tracteren / &c. Op de selve tijt maeckte sijn Majest. den Graef van Schombergh sijn Lieutenant Generael. En tot meerder voortspoedigingh van de Vloot / wierden daer 2000 man van de Troupen te Blackhead op geembarqueert/ waer mede die soodanigh klaer geraeckten / datse den 27. deser/ in 't by-wesen van den Koningh en Duc de Jorck/ t'zeyl ging / en Zee koos / sterck by de 150 Zeylen; zijnde de Militie van Blackhead wel in-gescheept geweest / dan op de consideratie van Prins Robert weder gedebarqueert / als oordeelende 't selve te grooten belemmeringh voor de Vloot/ en voorwendende/ dat dese Militie/ in cas van succes/ of dat de gelegentheyt sulckx vereyste/ lichtelijck konde weder in-gescheept/ en by de Vloot ghevoert werden. Dus bleef al dese Militie te Jarmuyen aen Lant/ doch verliepen veel. En sijn Majest. Duc de Jorck / en 't gantse Hofgesin quamen weder te Londen.

AUGUSTUS 1673.

Des Vyandts Vlooten dus weder in Zee geraeckt / Zeylden met een voorspoedige wint na de Zeeuse Kusten/ en vertoonden sich den 31. July in 't gesicht van onse Vloot op Schoonevelt/ waerse tot den 2 deser met een voorwint bleef leggen: Wanneer den Lt. Adm. de Ruyter/ hebbende daegs te vooren Krijgsraet aen boort gehouden/ en daer geresolveert zijnde den Vyant selfs aen te doen/ de Anckers dede lichten / en naer de kant van Oostende op-zeylde/ om so de Wint te winnen / welcke omtrent den middagh gants in ons faveur veranderde; doende den Hr. de Ruyter daer op aenstonts na des Vyants Vloot wenden/ die in plaets van d'onse in te wachten / voor de windt af-liep/ Noort aen/ en konden door geen Canon-schooten of andere zeynen beweeght worden/ om te blijven staen; vervolgende d'onse haer dus tot 's avonts laet: Wanneer den Lt. Adm. de Ruyter de Krijgsraet weder aen boort beriep / waer overwogen wiert / dat niet tegenstaende de Vyanden nu soo confuselijck waren af-geweken/ sulcken retirade licht een Krijgs-list mocht wesen/ om/ terwijl in Zeelant geen genoeghsame macht van Volck t'samen was / dat Eylandt voor een landingh te beschermen / des Landts Vloot van voor die plaets af te locken/ ten eynde/ den Graef van Scomberg/ die met een groote macht te Jarmuyen in Koolschepen lagh/ gelegentheyt te geven/ in Zeelant te landen: Dus wiert raetsaemst geoordeelt weder na Schoonevelt te keeren / om die Kust voor alle overval te beschermen; gelijck onse Vloot dien avont daer noch weder quam. Hare Ho: Mo: verwittigt van 't uytloopen der Vyantlijcke Vlooten / hadden aen den Heer de Ruyter dees navolgenden Brief ghesonden / om daer mede de Officieren/ Soldaten en Matroosen yder tot hun devoir op te wecken:

De Staten Generael der Vereenigde Nederlanden.

EDele, Gestrenge, Vrome, Lieve, Getrouwe. Zijn Hoogheyt den Heere Prince van Orangien,heeft Ons by Missive gedateert in 't Leger tot Raemsdonck, den 29. deser Maent, ghedaen adverteren, dat Zijne Hoogheyt by Missive geschreven,tot Londen den 24. der selver Maent,was geinformeert, dat den Coning van Groot-Brittangien, van meeninghe ende geresolveert was Zijne Majesteyts ende des Conincks van Vrankrijkx Vlote wederom zee te doen nemen,ende het gevecht tegens onse Vloot te hervatten, dat voorsz. sijne Majesteyt een groot getal Lant Militie in a parte, ende bysondere Schepen hadde doen embarqueren: Om daer mede het sy gedurende het ghevecht, met onse Vloot, of oock afsonderlijck een Landinge te ondernemen, ende alles te roven,plunderen,branden, ende also een Generale Consternatie, onder de goede Ingesetenen van den Staet te verwecken, ende dat dit zijn laetste en krachtighste Efford op Ons soude wesen, waer na Wy sekerlijck of een ghewenschte ende avantagieuse Vrede, of seer swaere ongemacken, en onverdraeglijke conditien van handelingen te verwachten souden hebben: Hoog gemelte Zijne Hoogheyt heeft voor soo veel het Lant aengaet, soo veel ordre gestelt,als menschelijcker wijse tot nodige defensie ende tegenweer is gerequireert, ende moeten wy den grooten Godt daer voor dancken; dat Zijne Goddelijcke Majesteyt de saecken te Lande tot noch toe sodanigh heeft geschickt, dat wy soo door de constitutien van het Landt, de Militie by Ons op de been gebracht, de af komende hulpe van ons Geallieerden, Ons onder sijnen Vaderlijcken zegen, schijnen te konnen beloven, niet alleen gelegentheyt,om hem alle verdere Entreprises te beletten,maer oock yets notabels op den selven Vyant te konnen entrepeneren: Godt den Heere Almachtig sal onse getuyge zijn; dat wy by alle wegen en middelen hebben getracht het hert van den hoogst-gedachten Coning van Groot-Brittangien tot Vrede te bewegen, en voor te komen het bloet vergieten van luyden die een proffessie van Religie doen: Hy weet oock met hoe groote onrechtvaerdigheyt den hoogst ged. Coninck Ons den jegenwoordigen Oorlog heeft aengedaen, ende daer mede noch vervolgt: Ende hopen ende vertrouwen wy dierhalven, dat die Heere der Heyrscharen in den daghe des Strijts als een rechtvaerdighe Richter tusschen haer en ons sal aensien, het groot onghelijck en ghewelt dat sy ons aen doen. Ende dat zijne Goddelijcke Majesteyt sal volvoeren het werck, dat hy tot tweemael toe, soo genadelijck en Heerlijck tot eeuwigen prijse van Zijnen Heyligen Name begonnen heeft: Wy hebben seer groote redenen om u te bedancken voor de goede conduite, beleydt,en mannelijcke dapperheyt in de voorgaende Battaillien by U E. gebruyckt, en by d' andere Hoofden, mitsgaders Officieren, en gemeene Soldaten, en Matrosen, met een onverschrickt gemoet gevolgt: Ende by onse Vyanden selfs hooglijck geroemt. Wy twijffelen oock niet of Gy, mitsgaders de andere Hoofden en Officieren van de voorsz. onse Vloote, sullen seer wel considereren, dat aen een goet succes, 't welck tegens de voorsz. vyantlijcke vyantlijcke Vloten soude mogen werden geobtineert, het welvaren van desen Staet,menschelijcker wijse, dependeert: En dat dit laetste enfort uytgestaen en afgewesen zijnde, menschelijcker wijse, een goet en geluckig eynde als voor de deure staet: Ende zijn daeromme wel versekert, dat niet alleen Ghy, maer oock de voorsz. andere Hoofden, Officieren, mitsgaders Soldaeten en Matrosen, sullen alles aenwenden, wat onder Godes Zegen tot het verkrijgen van een eerlijcke overwinninge gedaen kan werden, dat de selve wel in achtinge sullen nemen, dat aen de eene zijde door een soodanige overwinninge de Eere Godts, de Vrye Oeffeninge van zijn Heylige Woort, niet alleen in dese, maer misschien oock in de nabuerighe Landen, vermeerdert ende vast gestelt Ons algemeene lieve Vaderlant, tot het bekomen van een Eerlijcke Vrede gheholpen, ende van Ons dierghekochte Vryheydt gestabileert sal werden, daer aen de andere zijde door een nederlage, wy ende onse heele posteriteyt; Ia misschien het geheele Gereformeerde Christendom perijckel soude lopen, van haer onder de Geestelijcke slaverny van den Paus van Romen, soo seer by onse Voor-Ouderen verfoeyt, ende gehaet: Mitsgaders onder eene ondragelijcke Heerschappye, van vreemde, ende sulckx in een seer ongeluckigen staet, beyde na Lichaem ende Ziele gestort te zien: Wy moeten derhalven geloven, dat onder de voorschreve Vloot niet een ziele gevonden sal worden, die niet liever met een mannelijcke dapperheyt soude willen betrachten, het eerste selfs met verlies van lijf en leven, voor sijn Vaderlant, sich selven, zijn Vrouw ende kinderen, tot zijn onsterffelijcke prijs en roem ende een eeuwige benedicti te verwerven, als door een flauwe laf hartigheyt Godts Kercke ende den Staet, tot zijn eeuwige schande, ende vermaledydinge te brengen,ende kunnen u ende de andere Hoofden, ende Officieren, mitsgaders gemeene Soldaten ende Matrosen, wel verseeckeren, dat wy aen de eene zijde die geene die haer in dese vromelijck gequeten ende gedragen sullen hebben, als behouders naest Godt van ons lieve Vaderlant sullen aensien,en hare verdiensten erkennen, ende dat wy die geene die haer in desen, lafhartelijck, ende niet na behoren komen te comporteren, voor Verraders van haer Vaderlant sullen houden: Ende als sodanige de uytterste straffe, soo eerlose menschen, rechtveerdelijk competerende, doen gevoelen, en dat dienvolgende, de eerste Ons als lief hebbende Vaders, en de andere als strenge Rechters hebben te verwachten: Godt den Heere Almachtigh selfs, die geene die in desen strijt slappelijck of flauwelijck tegens den Vyandt gevoert hebben, of mede ten strijde ghekomen zijn, met een geduerige vloeck gevloeckt hebbende. Wy begeeren daerom dat Gy, dese onse ernstighe mee-

meeninge, die Wy weten de wille en intentie van zijn Hoogheyt conform te wesen aen de andere Hoofden Officieren, mitsgaders Soldaten en Matrosen, sult voorhouden, en doen voorhouden, en haer notificeren; dat yder na zijn verdiensten, of een eerlijcke vergelding, of een schandelijcke straffe, sekerlijck te verwachten sal hebben: Wy weten wel dat een goede uytkomste, in soo swaren toestant van saecken van den Goddelijcken Zegen dependeert, maer Wy weten oock dat Godt den Heere Almachtigh, door middel sijn zegen uytwercken wil, en ghelijck Wy dit laetste U goede conduite, beleyt, ende mannelijcke dapperheyt, mitsgaders de onversproken moet, couragie, goede wille, ende genegentheyt der andere Hoofden en Officieren, mitsgaders Soldaten ende Matroosen, om U daer in te seconderen, aenbevoolen laten, soo sullen wy niet na laten Godt de Heere Almachtigh vierighlijck te bidden, en is albereyts besorght, dat de Dienaren des Heeren Woorts, in hare Predicatien en Bedestonden sullen bidden, ende de Gemeente opwecken, om den selven Godt te smeken, dat sijn Goddel. Maj. U, de andere Hoofden van 's Lants Vloote, ende Officieren, mitsgaders Soldaten ende Matroosen, vaderlijck ende genadelijck wil bystaen, in leven ende gesontheyt sparen, met mannelijcke dapperheyt ende sijnen goeden geest aendoen, tegens de machten der Vyanden laten be staen, ende eene eerlijcke Victorie ende overwinninge laten wegh dragen, tot grootmakinge van sijnen heyligen naem, ende welvaren van ons lieve Vaderlant: Ende ons hier toe verlatende, sullen wy U, benevens de andere Hoofden ende Officieren, mitsgaders Soldaten en Matroosen, beveelen in Gods Heylige beschermінge. Actum in 's Gravenhage, den 30. Julij, 1673. Was getekent, *Joh. Eeck.* Onder stont, *Ter Ordonnantie van de Ho: Mo: Heeren Staten Generael.* Was getekent, *H. Fagel.*

Het Opschrift was, *Edele, Gestrenge, Vrome, onse lieve getrouwe, Michiel Adriaensz. de Ruyter, Lt. Admirael van Hollant ende Westvrieslant, commanderende 's Lants Vloote en Chef.*

De Vyanden dus/ als gesept/ af-geweken zijnde/ hadden met de nacht goede gelegentheyt sich weder in goede ordre te herstellen / en in Engelandt advijs te senden/ dat zy de Hollanders tot tweemael toe de Batallie hadden gepresenteert/ maer na datse die hadden geweygert / en achter de Bancken van Schonevelt retireerden/ zy Engelse Noort-aen waren gezeylt/ om op de Holl. Oost-ind. Retour-schepen te passen: Dus poogden men de Gemeente in Engelant wijs te maken / dat onse Vloot niet had durven uyt-komen / daer nochtans al de Wereldt 't contrarie bekent is / en dat onse Vloot die van de Vyanden selfs wel 6 a 7 mijlen in zee heeft vervolght ghehad. Den 2. Augusty in den laten avont vertoonden sich des Vyants Vloot noch voor de Maes / komende selfs 3 Kitzen binnen d'ondiepten in de Put/ dan mits het stil wiert/ en haer gevolg niet konden by haer krijghen / liepen met de Ebbe weder om uyt: Waer uyt een vreese ontstont / dat haere desseyn op den Briel lagh: Doch een Mist/ die 'er korts daer aen ontstont/ belette dit niet alleen/ maer oock de Ebbe/ die eenige uren langer als ordinaris continueerde. Den 3. 's morghens met het lumieren van den dagh vernam men dese Vloot voor Scheveningen / soo na aen de Wal/ dat men de 3 Hooft-Esquadres perfect konde onderkennen/ houdende de blaeuwe Vlagh de rechte zijde/ de witte het midden / en de roode de slincker zijde: Aldus bleven zy tot 's na-middags met vallende Mars-zeyls drijven; En dewijl men beducht was of zy daer sochten te landen/ marcheerden alle de Comp. Burgerye uyt 's Gravenhage / als mede eenige van Delft/ gelijck de Lantluyden van de omleggende Dorpen te samen na Strant / tot omtrent 20 Vaendelen Voetvolckx / waer by in aller yl 18 stucken geschuts wierden ghebracht. Ten 11 uren quamen 6 a 7 kleyne Fregatten als Kitzen achter malkanderen met 't hoogh Water soo na by de Wal langhst het Dorp heen schuyven/ dat lustigh met Canon daer op wiert gespeelt / de Engelse gedurigh met haer geschut antwoordende / doch de kogels vlogen d' onse meest over 't hooft/ en selfs over en tegens de Kerck / schietende zy-lieden doorgaens te hoogh of te

laegh ; van d'onse wiert hier niemant gequetst/ hoewel al een groote meenigte gewapende luyden op 't strant waren/ benevens wel 1000 Volontairen/ soo te voet als te Paert / des Vyandts Geschut niet ontsiende / maer die niet liever hadden gewenst/ als dat den Vyant was gelant geweest. In den achter-middagh weken de Engelse t'zee-waerts in/ Noordt aen/ en quamen dien na-middag noch voor Zantvoort en Wijck op Zee/ 3 mijl van de Wal ; 2 Kitsen vertoonden sich bysonder na aen strant / en deden veel schooten op Wijck op Zee ; ondertusschen wiert/ hoewel men geen landinghe daer verwachte/ het Landtvolck na 't strant en de Zee-dorpen gecommandeert : 's Anderen daegs quamen des Vyandts Vlooten voor Egmont en Petten / en van daer voor de Helder/ Texel en 't Vlie/ waerse een kleyn Scheepje namen ; met 't selve peylden zy de ondiepten in die gaten / doch een Vlielander Schipper ontfutselde haer dit weder / en kreegh 'er 2 Engelse op gevanghen : Zedert hielden d'Engelse sich tot den dagh van de Batailie voor die Havens.

Op 't eerste aenkomen deser vyandtlijcke Vlooten wierdt sijn Hooghept den Heer Prince van Orange in 't Legher te Raemsdonck daer van verwittight/ welcke sich daer op den 3. na-middaghs na den Haghe begaf / waer hy den 4. 's morgens ten 5 uren aen-quam/ gevolgt van sijn Regiment Guardes / ende eenige andere Ruyterye/ die de Burgers en Lant-luyden / de welcke onder de Prince van Holsteyn tot die tijt de strant te Schevelingen hadden bewaert/ aflosten. Den Heer Grave van Waldeck was ter selver tijt na den Briel getogen/ van waer hy/ na dat alles in goede defentie hadde gebracht/ weder na sijn Hooghept verreysde. Aen den Heer Velt-marschalck Wirtz waren mede eenige Volckeren gesonden/ om sich daer mede na Walcheren te begeven/ en dat Eylandt voor alle overval te beschermen : Terwijl des Landts Vloot ordre wierdt toe-geschickt/ om den Vyandt op te soecken/ en selfs Slagh te leveren. Dus alles in goet postuer ghebracht zijnde / toogh sijn Hooght. den 5. uyt den Haegh de strant langs met alle de Ruyterye nae de Helder / waer hy onder het los branden van 't Canon wiert ontfangen. Ondertusschen de Vloot van desen Staet ordre hebbende gekregen/ als geseyt is/ de Vyanden aen te doen/ daer zy te vinden souden zijn / vertrock den 7. deser van voor Schoonevelt Noordt aen : Na dat korts te vooren eenige Spaense Heeren / als den Duc de Villahermosa / de Prins van Vaudemont / Duc de Montalte en den Marquis de Mortare de selve hadden wesen besichtigen/ en met alle eere ontfangen waren. Zijnde by d' onse middeler wijl eenighe kleyne Engelse Scheepjes gekregen/ die hare Vloot voor Zeelandt meenden te vinden / doch nu in d'onse vervielen/ waer in men veele Vlaggen vont. Den 8. quam 's Lants Vloot in 't gesicht van Schevelingen/ in 3 Esquadrons verdeelt/ hebbende den Lt. Adm. Tromp d'Avantguarde : Hare Ed: Gr. Mo: ordonneerden aenstonts in alle Kercken te bidden/ om den Goddelijcken Zegen over dese Vloot uyt te wercken : Gelijck het selve tot de Batailie door 't gheheele Landt is gecontinueert. Ter selver tijdt werden de Heeren Veen, van Alckmaer / Hop, Pensionaris der Stadt Amsterdam/ en Molefchot, Pensionaris van Dordrecht/ uyt het midden van haer Ed: Gr. Mo. Vergaderinge na 's Lants Vloot afgeschickt/ om sich by den Heer de Ruyter te verwoeghen : Wanneer na eenigh advijs uyt de

selve den Heer Raet-Pensionaris Fagel met noch eenighe Heeren Gecommitteerden den 9. deser 's morgens derwaerts vertrock: Van waer zy 's avonts weder komende / de Heeren Fagel, Moleschot, van Veen en Lodesteyn des anderen daegs na sijn Hooghept op de Helder gingen: Doch die reeds in 't wederkeeren na 's Gravenhage zijnde/ reysden de ged. Heeren weder te rugge. Den 11. 's avonts ten 5 uren quam sijn Hooghept van de Helder dan weder in den Hage/ (hebbende op de Zee-stranden over al de noodige ordres gelaten) gaende dien selven avont noch in de Vergaderinge van haer Ed: Gr: Mo: welcke tot 11 uren 's nachts duerde: Waer na sijn op-gem. Hooghept den 12. deser ten 10 uren na de Vloot vertrock/ verselt van den Heer Rijngrave/ Bentum, Reede en andere Heeren / alwaer sijn Hooght. onder 't wapen van alderhande Vlaggen/ los branden van 't Canon/ en juyginge des Volckx / roepende / langh leve de Prins, ontfangen wiert/en aen 't boort van den Lt. Adm. de Ruyter sijn Middagh-mael hielt: Werdende naer 't selve de Opper-hoofden van de Vloot aen boort beroepen/ en een Krijgsraet gehouden/ die 2 uren duurde: Vermanende sijn Hooghept daer aen een yder sich na hare schuldighe plicht te dragen: Na 't welcke hy onder Convoy van 2 Oorlogh-schepen door de gantse Vloot heen wiert geroept/ daer hy met veel toejuyginge van de Matroosen wiert verwelkomt; waer op sijn Hooghept korts daer aen in 2 Sloepen weder na Schevelingen keerden/ en van daer na den Hage. Den 13. stack de Vloot t'zeewaert in/ doch bleef door contrarie Winden eenige dagen hier voor de Wal/ eer zy by de Vyanden konden komen/ die omtrent Tessel waren: Tot zy den 20. voor de Helder gekomen/ de Engelse en Fransse in 't gesicht kreghen/ te loefwaerdt van d'onse/ welcke/ niet tegenstaende zy de Wint hadden/ niet af quamen/ maer bleven leggen tot 's anderen daeghs.

Verhael van de derde Zee-Slagh.

BEyde de *Zee-Vlooten* van *Engelant* en *Vranckrijk*, dus den 20. te loefwaert blijvende leggen, gheraeckten den 21. met het lumieren van den dagh in ly van onse *Vloot*, zijnde een mijle buyten 't *Lant* van *Petten*: Waer door zy het tusschen 4 en 5 uren na 't noorden over leyden, doch wenden omtrent 8 uren weder na 't zuyden; wanneer d'onse, in 3 *Esquadrons* verdeelt, op de *Vyanden* aen-setten: Den Heer *Bauckert*, met d' *Avantgarde*, op des *Vyandts Wit Esquadre*, gecommandeert door den *Graef d'Estree*; den Heer *de Ruyter*, met de *Bataillie*, op 't *Root Esquadre* van *Prins Robbert*; en den Heer *Tromp*, met d'*Arrier-guarde*, op 't *Blaeuw Esquadre* van *Sr. Eduward Spragh*: In welcke 2 *Esquadrons* de *Vice-adms. Sweers* en *Kempthorn* met haer Verdeelingen eerst engageerden, ende een weynigh daer na den Heer *Tromp* met *Spragh*, en vervolghens al de anderen: *Sweers* drongh met sijn Verdeelinghe soo dapper op dat van *Kempthorn*, dat het selve most wijcken, en geheel in ly verviel; 't welck veroorsaeckte, dat het meeste gedeelte van des *Vyants Esquadre* af deynsden, alleenlijck bleven *Tromp* en *Spragh* malkanderen 7 glasen op zijde leggen, sonder zeyl te beweghen, waer dan 't *Schip* de *Royale Prins* van *Spragh* soodanigh wiert getroffen, dat het op de middagh by de wint wende; 't Geen

by

by d'*Engelse* bemerckt, daer uyt beslooten, dat hy doot, of sijn *Schip* seer ontrampo- neert was, waer omme den *Grave d'Ossory* selfs in de *Chaloup* stapte, en aen sijn boort voer, om te sien hoe de saken daer gelegen waren, en vonden 't *Schip* seer beschadight. Want zy waren nau in de *Boot* geklommen, of de groote *Mast* vie', omtrent een roede van haer af, en korts daer na de *Bezaens-Mast*: Waer op *Spragh* sich van dat *Schip* op de *St. George* transporteerde, daer hy sijn *Vlagh* op stelde, ende seer dapper de *Royale Prins* mede beschermde, hoewel den Heer *Tromp* hem niet wilde verlaten, maer socht te aborderen, of door een *Brander* te ruineren: Des *Vyants Vice-adm. Kempthorn* dit bemerckende, wende met 15 a 16 *Schepen* weder derwaerts, welcke den Heer *Tromp* gants om-cingelden, waer dan dapper gevochten wierdt, en niet tegenstaende d en op- gem. Heer *Tromp* van te vooren het *Schip* van *Spragh* al sijn zeylen en Ronthout had van boven neder ghesschooten, gheraeckten hy hier gants reddeloos, soo aen zeylen, staende en loopende want, als anders, en sijn groote *Stengh* af; sulckx dat hy resolveer- de op 't *Schip* de *Comeet-ster* over te gaen, daer hy weder de *Admiraels Vlagh* liet af- waeyen; wanneer den Heer *Tromp*, gevolgt van eenige van de zijne, met een nieuwe couragie op den *Vyant* aen-viel, en soodanigh trof, dat ten 2 uren na-middags, qualijk meer als 2 *Schepen* van dit *Blaeuw Esquadre* bequaem waren, om behoorlijcken dienst te doen, zijnde dat van *Kempthorn* en *d'Ossory*: Selfs wiert het *Schip* de *St. George*, daer *Spragh* in was overgaen, soo beschadight, dat die resolveerde op 't *Schip* de *Royale Charles* sich te transporteren, begevende sich ten dien eynde in de *Chaloup*, de welcke door een *Kogel*, die dwars door de *St. George* passeerde, soodanigh getroffen wiert, dat brack, en alhoewel *Spragh* weder na sijn *Schip* keerde, soo sonck de *Chaloup*, eer hy 't selve konde krijgen, alwaer desen *Adm. Spragh*, benevens verscheyde andere *Persoo- nen*, is verdroncken, en van d' *Engelse* doot uyt het water gehaelt, zijnde sijn *Hooft*, *Schouderen* en *Hayr* soo vast aen de *Chaloup*, dat men 't selve daer naeu af kon krijgen. Ondertusschen waren d' *Esquadrons* van den Heer *de Ruyter* en *Banckert* mede met den Prince *Robbert* en den Graef *d'Estree* geengageert; de *Franse* scheenen in 't eerste aenkomen dapper vuyr te willen geven, waer toe den *Schout by Nacht Martel* met sijn Verdeelinge op die van de *Zeeuwen* aen-sette, doch most na eenige tijt vechtens af-wij- ken, wanneer den Heer *Banckert* met sijn *Esquadre* op de *Fransen* aen-vallende, de selve soodanigh treften, datse ten 11 uren schandelijck de wijck namen en af weken, hebbende alvoorens 't *Schip* van den *Adm. Banckert* door een *Brander* te vergeefs ge- tracht te ruineren; met dit retireren, geraeckten zy boven wint, waerse den gantzen dagh bleven leggen, sonder eenige mine te maken van weder af te willen komen: Het welcke by Prins *Robbert* zijnde bemerckt, die eenige tijt met den Heer *de Ruyter* was geengageert geweest, van de welcke hy seer wierde gepresseert, en apparentelijck dug- tende, dat het *Zeeuws Esquadre* nu mede op hem soude aen-setten, begost oock af te deynsen en de wijck te nemen, werdende van den Heer *de Ruyter* soo verre vervolght, tot den selven uyt het gesicht van *Tromp* was; wanneer hy raetsaemst oordeelde we- der na den ged. Heer *Tromp* te wenden, om by malckander te blijven: 't Geen Prins *Robbert* weder te rugh dede keeren, en in een nieuw *Gevecht* met den Heer *de Ruyter* vervallen, daer weder dapper wiert gevochten, en Prins *Robbert* voor de tweede mael most deynsen, weshalven d'onse haer in goede ordre rengeerden, om de *Bataillie* met nieuwe moet te voleynden: Maer Prins *Robbert* het niet oorbaerlijck achtende, de *Blaeuwe Vlagh* soo in de pekel te laten steken, wende omtrent 4 uren derwaerts, terwijl

Heer *de Ruyter* fich in poftuer ftelden, waer hy gekomen, de faken foodanigh gelegen vont, als hier voor is geleyt: Dus ontftont hier weder een feer fcherp *Gevecht*, waer in de *Engelfe* gelegentheyt kreghen, het onbequame *Schip* van *Spragh*, benevens hare andere gedevalifeerde *Schepen* wegh te fleepen, maer wierden des niet te min omtrent 7 uren op de vlucht gedreven, en eenige tijt vervolgt. Hebbende in defe *Bataillie* wel omtrent 25 van haer groote en kleyne *Schepen* verlooren, daer onder eenighe *Oorlogh-fchepen*, (veele meenen van 6 a 7) benevens 't *Jacht* de *Henriette*, en eenighe *Officiers* doot. Van onfe zijde waren, geduurende de *Slagh*, glorieufelijck gebleven de *Vice-admiraels de Liefde* en *Sweers*, benevens de *Capits. van Gelder* en *Swerius*, en feer weynigh *Volck*. In dit *Gevecht* hadden haer d'onfe oock feer wel gequeten, byfonderlijck *Cap. de Jongh*, op 't *Schip* de *Provintie van Utrecht*, onder 't *Efquadre* van den Heer *Tromp*, welcke fich foo verre onder de *Vyanden* begaf, dat fijn *Schip* heel fchadeloos geraeckte, en hy felfs aen fijn oogh gequetft, wanneer hy na *Texel* wiert op gefonden: De *Caps. Swart* en *a la Monde* affifteerden *Tromp* gedurigh daer 't van nooden was, en yder had fich feer wel gedragen. De Heeren *Admiraels de Ruyter* en *Tromp* fchreven aen haer *Ho: Mo:* wegens defe *Bataillie*, yder den volgenden *Brief*:

HO: Mo: Heeren. In mijnen laetften van den 20. defer loopende Maent, omtrent den avont, hebbe ick aen U Ho: Mo: gefchreven, dat wy ten felven dage der Vyanden Vlooten in 't gefigt hadden gekregen, en dat zy het te loefwaert van ons heen hadden geleyt. Wy zeylden dien nacht nevens malkanderen, om den O. Z. O. en doen wy oordeelden, dat wy na genoegh aen de Holl. Kuft waren overgeloopen, wenden wy het des nachts in de Honde-wacht, W. N. W. over, en daer op de Wint ooftelijck loopende, foo bevonden wy ons gifteren morgen, met den dagh, in 't geficht van de Kuft van Hollant, en te loefwaert van de Vyanden; dies wy zeyn deden, om ons te rengeren, ende de Vyanden te attacqueren, en de felve wachteden ons oock met kleyn Zeyl in, foo dat wy omtrent half achten met malkanderen in 't gevecht geraeckten. Wy tegens den Heer Prince Robbert; de Heer Bankert tegens den Heer Grave van Eftree, en den Heer Tromp tegens Sr. Eduard Spragh; floeghen foo door malkanderen heen ende weer, dan den eenen, en dan den anderen de loef hebbende; De Vyanden fochten een groot effort met Branders te doen, daer van zy 28. hadden, en wel 8 a 10 hebben verlooren, daer onder eenige, die wy haer met Chaloupen hebben afgenomen, ofte geconftringeert den brant daer in te fteken: Wy zijn mede van d'onfe wel 4 a 5 quijt. Een Commandeur van een Engelfe Brander, hier aen boort gevangen, relateert, dat de Vyanden voor een dagh 5 a 6, een Voorlooper van d'Ooft-indife Retour-fchepen, die van de andere was afgedwaelt, hadden verovert. Het Gevecht heeft geduert tot 's avonts na Sons ondergangh, als wanneer het de Vyanden van ons na hare Kuft hebben over gewent, en ons verlaten, zijnde feer gedevalifeert aen Ronthout; ende Sr. Eduard Spragh Mafteloos, dat door verfcheyde Fregatten wegh gefleept wierde. Een groot Schip weten wy dat van haer gefoncken is; daer en tegens hebben wy geen Oorlogfchepen verlooren: Maer van onfe Officieren zijn loffelijck gebleven den Heer Vice-adm. de Liefde, den Heer Vice-adm. Sweers; mijn Schoon-foon de Cap. van Gelder, mitsgaders den Cap. David Sweerius, en andere gequetft, ghelijck mede den Secretaris Andringa in fijn Been, die daer omme het fchrijven wat moeylijcker valt: Hoopende U Ho: Mo. hier na wat omftandiger te fchrijven. Wy dancken den Almachtigen Godt, dat ons occafie heeft gelieven te geven, van Zee te konnen behouden, en onfe Zee-gaten, voor de verwacht werdende Schepen vry en open te ftellen. Waer mede eyndigende, blijve met haeft en alle refpect, Ho: Mo: Heeren, &c.

Actum in 't Schip de 7 Provintien, zeylende dwars in 't gefichte van Texel, den 22. Auguftij 1673. 's morgens. Was getekent,

Michiel Ad: Ruyter.

HOogh Mogende Heeren. Mijn Heeren. Na dat de Koninghlijcke Vlooten van Engelandt ende Vranckrijck van den twintichften defes, 's avonts de loef noch van ons hadden, fo bevonden wy den een en twintichften defes met het lumieren van den dagh de felve in Ly van ons, zijnde de Wint Ooft Zuyd-Ooft met een moye koelte ende goet Weer, waren met 's Landts Vloote omtrent een myle buyten 't Lant van Petten, en leyden met malkanderen om de Noordt: Dan de Vyanden wenden ten acht uyren om de Zuydt, ende wy met haer heen, wefende hun Vloote fterck in de hondert en vijftig Zeylen foo groot als kleyn, hebbende den Heer Lieutenant Admirael Banckert, met zijn Efquadre de Avantgarde tegens de Franfche, ofte het Efquadre van de Witte Vlagge; Den Heer Admirael de Ruy-

ter, de Battaille teghens het Esquadre van den Prince Robbert, ende wy d' Arriëregarde met d' Admirael Spragh, de Blaeuwe Vlagge; Omtrent Suyt Ooster-Son gheraeckten onse voorste Schepen Schutgevaer, ende allengskens het gheheele gros van de Vloote, kours Zuydt ten Westen, en Z Zuydt West. Voornoemde Admirael Spragh op zijde bekomende, soo hielden wy hem ghedurigh met Kanonneeren gaende, tot dat eyndelijck zijn groote ende Bezaens Masten af schoten, wanneer wy hem doen meenden t' abordeten, ofte door een van onse Branders te ruineren, maer vonden soo harden tegenstant van sijne Secondes, ende andere Schepen van desselfs Esquadre, dat wy daer door geheel reddeloos raeckten, soo aen Zeylen, staende ende lopende Wandt, als anders, ende de groote Stenge af, in voegen resolveerden over te gaen op het Schip de Comeet-Sterre, alwaer d'Admiraels Vlagge liet wayen, wesende twee uren in den na middagh; middelerwijle hadde den Vyandt de Loef van ons gekregen, daer deden onse Schepen niet te min hun uytterste devoir, soo dat geen vijf Schepen van haer Esquadre, ofte zijn alle meest soodanig gehavent, dat haer desen dagh noch wel lange in geheughenis sal wesen, ende hebben met het voornoemde Esquadre gevochten tot den seven uyren in den avondt, wanneer wy haer op de vlucht dreven: Ende vermits het Overlyden van den Vice-Admirael Sweerts, so meene op huyden op het Schip d' Olyphant over te gaen. Wy hebben mijns wetens niet een eenigh Schip verlooren, wat dat gepasseert is onder de respective Esquadres van den Heer Admirael de Ruyter, ende Lieutenant Admirael Banckert, referere my aen hare Missiven, ende na mijnen ootmoedighen dienst geoffereert te hebben. Waer mede Ho: Mo, Heeren, &c. Actum in 't Schip de Comeet-sterre, zeyiende het West-eynde van 't Vlie Z. O. ten O. een mijle van ons, den 22. Augustii 1673.

Was getekent,

C. Tromp.

De Heeren Gedeputeerden in Texel schreven oock, wegens de Battalie, en de stant van 's Lants Vloot, dit volgende:

EDELE HEEREN. *Wy zijn desen dag geweest in 's Lants Vloot, en by den Heer Adm: de Ruyter geweest: Wy hebben de Vloot in een goedt postuur gevonden, mitsgaders in staet om weder tegen den Vyant aen te gaen: Die de Heer Adm: de Ruyter hout sodanigh gehavent te wesen, dat de selve wel genootsaeckt sal zijn na huys te keeren; Gelijk sijn Ed: hout, derwaerts aen zijn. Sijn Ed. heeft ons verhaelt de wonderlijcke directie en bestieringe van God Almachtigh, in dese Battaillie: Met hoedanige couragie de selve is aen-gevangen: Hoe Mannelijck datter is gevochten: En hoe weynig verlies van Volck aen onse kant is: En hoe den Vyant ter contrarie is gehavent. Met ons Canon heeft men geschooten als met Musquetten, driemael tegen den Vyant eens. De Fransse hebben 't seer schandelijck gemaeckt Na de Battaillie zijnse weder by d'Engelse gekomen, doch hebben 't te loefwaert van de selve gehouden. By d'Engelse is mede geensints Gevochten gelijck men wel van haer hadde verwacht. Men heeft klaerlijck bespeurt, datter schrick in was, het welck een werck van Boven is. Een Schip van den Vyandt, doch een van de grootste, weet men maer van haer gesoncken te zijn. Van hare Branders en andre kleyne Schepen, hebben wy by de 20. stuckx genomen: Doch daer van zijn eenige, om dat mense niet wel konde bewaren, in de brant gesteken. Onse Vloot leyt geposteert voor 't West-eynde van 't Vlielant. Het Schip daer de Heer Tromp op is geweest, is hier binnen gesleept.* In 't Spanjaerts Gat omtrent den avont-stont, den 23. Augusti, 1673.

Sijnde door al dese getuygen klaerblijckelijck genoegh, dat aen onse zijde de Victorie was, want, behalvens dat wy niet een Oorlogh-Schip hadden verlooren, soo was oock de Zee by d'onse behouden, en den Vyant, seer beschadigt, na sijn Kusten geretireert. Doch dit niet tegenstaende eygenden de Enghelse sich weder de Victorie toe, en wiert uyt hoogher last te London dit na-volghende Verhael van haer 3 Esquadres uyt-gegeven;

Verhael

Verhael van het Roode Esquadre.

SYn Hoogheyt Prins *Robbert*, zijnde den 20. Augusti op de middag met zijn *Majests. Vloot*, 7 mijl van *Tessel*, na 't Zuyden, namen wy een van de *Hollantsche Oost-indische Retour-schepen*, genaemt *Papenburgh*, die door hazart in onse handen viel, 't welck dees *Prince* aenstonts na *Engelant* sont, onder conduite van den Ridder *Charles Litleton* : Sijn *Hoogheyt* zijnde korts daer aen door zijn *Spions* verkondtschapt, dat de *Vyanden* sich zeylvaerdigh maeckten, omtrent 4 mijl van de *Camperduyn*, waer eenigen tijt op *Ancker* gelegen hadden, 7 mijl van d' onse, dede datelijck na 't Z. O. overwenden, om de wint te winnen. Ten twee uren na de middagh saegen wy des Vyandts *Vloote* na 't noorden, en zijn *Hoogheyt* won haer de wint af, ten 4 uren waren wy by haer Avantgarde, 't welk veroorsaeckte dat den *Vyant* wederom wende, om dat zijn Avantgarde heel contrarie van d' onse was, en smeet al de zeylen buytenwaerts : Den *Prince* en wierp zijn zeylen niet uyt, dan om de *Vloot* hem te doen volgen, maer 't was al te laet op den dagh, waerom zijn *Hoogheyt* oordeelde dat het niet oorbaerlijck was, daer omtrent *Bataillie* te leveren, houdende het derhalven de gantse nacht maer onder *zeyl*. Den 21. sagen wy met den dagh des Vyants *Vloote*, sterck 90. *Schepen* van Oorlog, twee mijl van ons, avancerende van 't S. S. O. op d' onse die 5 mijl ten N. N. O. van *Tessel* was. Tusschen 4 en 5 uren keerden de *Vloot* wederom, en bleef ten N. tot 8 uren, waer na sy weder wenden, om ten *Zuyden* te blijven, om dat de *Vyanden* gedurig 't oog op ons hadden, en wy zeylden tot half achten, wanneer sy recht op ons aensetten : *Tromp* op 't *Blaeuw Esquadre*, dat d' arriergarde hadde, *de Ruyter* met 't gros van de *Vloot* op het *Roode*, en *Banckert* met de rest op de *Witte*. Tusschen 9. en 10. regenden 't in abondantie, en de *Windt* liep na 't Z. W. Ten 11 uren klaerden 't weder op, en wy sagen dat 't *Witte Esquadre* de *Wint* tusschen bey de *Vlooten* had gewonnen. Den *Vyandt* had als doen de *Wint* boven een groot *Esquadre*, gecomposeert uyt de verdeelingen van den *Prince*, en den Ridder *Johan Harman*, *de Ruyter* was in de verdeeling van den *Prins*, 't welck hy seer perste, en twee van haer Vice-admiraels, en een Schout by Nacht, waren niet verder als een *Canon-schot*, beneden *Wint*. De verdeeling van den Ridder *Jan Chicheley* was oock beneden wint, en 't *Blaeuw Esquadre* vocht seer furieus tegens *Tromp*, in ly van alle. De *Prince* hielt sich vast op een Windt tot de middagh, en daer na arriveerde sijn *Hoogheydt* eerst by den Ridder *Jan Chicheley*, en van daer aen 't *Blaeuw Esquadre*, waer hy 't *Schip de Royale Charles* van den Ridder *Sprag* vont, dryvende uyt den *Strijt*, sonder een *Mast*, en gedefendeert werdende door den *Graef d'Offery*, op de *St. Michiel*, als oock eenige *Schepen* van 't selve *Esquadre*. Ten 6 uren begon sijn *Hoogheyt* 't Gevegt weder, dat met seer groote hitte tot 8 uren *continueerde*, settende doe sijn *Brant-wachten* uyt ; 't welk de *Vyant* insgelijkx dede, en ging na zijn *Kusten*. Wy hebben veel *Schepen* onbequaem om dienst te doen, maer niet een verlooren : Het *Jacht* de *Henriette*, dat den *Graef d'Offery* volgde, is aen zijn zyde te gront gegaen, maer wy hebben den *Capiteyn* en al de *Bagagie* gesalveert : Den *Ridder Spragh* zijnde ongeluckigh *verdroncken* in 't veranderen van zijn *Schip*, door een *Canon-schot* van den *vyandt*, die zijn *Chaloup* om-sloegh : Den *Kap. Neve* is oock doot : De *Ridder Ian Kempthorn*, *Vice-Admirael* van het *Blaeuw Esquadre*, de *Kapiteyns Courtney* en *Haward*, en de *Ridders Willem Reves* en *Willem Jennings* zijn *gequetst* : De *Kapit. Merriwather*, van 't *Regiment* van *Buckingam*, met *Monsr. May*, *Volontair*, zijn oock gebleven : Zijnde al de *dooden* en *gequetsten* van *Officiers* die tot de onse kennisse zijn gekomen. Wy konnen niet seggen wat schade den *Vyand* heeft geleden : 2 van haer grootste *Oorlog-schepen* van 70 en 60 st. hebbense in ons gesicht *verlooren* ; 't een zijnde in de *grondt* geboort door den *Ridder Jan Kempthorn*, en 't ander *verbrant* door *Kap. Wasburn* : En men seght datse 4 à 5 hebben *verlooren* : Daer zijn oock veel *beschadigde Schepen* uyt haer *Vloot* gesien drijven. Den 22. waren d'onse besig met *repareren*. En den 23. waren wy onder *Zeyl* na den *Vyant*, die uyt ons gesicht was *geretireert* de *Nacht* te vooren, en (soo men geloofde) was gegaen na haer *Kust*.

Verhael van het Witte Esquadre.

DE *Wint* zijnde Z O. en *favorabel* voor den *vyant*, die langs haer *Kust* was *gerangeert*, so verdeelden sy haer *Esquadres*, om tegens yder van d'onse aen te vallen, 't welck sy op de selve tijt oock uyt-voerden : *Tromp* met zijn *Esquadre attacqueerden* de *Blaeuwe Vlag*, de *Ruyter* met zijn *Vice Admirael* 't *Esquadre* van *Prins Robbert*, en den *Admir: Banckert* de *Witte Vlagh*, die de *avantguarde* hadde, en meer voorwaerts liep, om de *windt* van den *vyandt* te winnen : Hier door quam het dat den *Schout* by *Nacht Martel*, op 't *Schip* de *Therese Royale*, wende na den *vyandt*, doch hy kon zijn *dessyn* niet uyt-voeren, maer bleef seer dicht by haer beneden wint leggen, *canonnerende* gedurigh : Eenige tijt daer na wende de *Ridder de Tourville*, *Commandeur* van de *Sanspareil*, zijnde het tweede *Schip* van de *avantguarde*, oock na de *vyanden*, gevolgt van de *Srs. Pannetier*, en *Louis Gabaret*, die op de *Schepen* de *Precieux* en *l'Aquillon commandeerden*, maer sy konden de *wint* niet winnen. Den *Graef d'Estré* siende dat de *verdeelingh* van de *Schout* by *Nacht*, zijnde de voorste, geene *advantagie* op den *vyant* had konnen krijgen, *resolveerde* daer door te breken, om so de *wint* te winnen, en te gaen *secoureren* den *Prince*

Robbert : In *effect* brack hy haer *Linie* omtrent *half twaelven* door, en ftelde fich boven *wint* van al haer *Schepen*, uyt-genomen van den *Adm: Banckert*, die by de *wint* op een *piftool-fchot pafferde*, en d'andre op de fekere *diftantie* beneden *windt*. De *Branders* van den gefeyden *Admirael* deden al watfe konden om 't Schip *la Reyne* van den *Graef d' Eftree* te verbranden. Hy had 'er felfs een die onder al zijn *Maften* het *voor-zeyl* verbrande, en een ander die by zijn *Canon* te gronde ging ; tot eyndelijck dat hy het *vier* van den *Vyandt* hebbende uyt gebluft van twee zijden, en gedurig van beyde zijn *boorden* gecannoneert met al 't vier van de *Mufquetten*, oock verlies van 36 *man*, zijn *Schip* feer gedevalifeert, daer uyt kreeg, en de *wint* won, terwijl de *Srs. de Preuilly* en *Gabaret*, en eenige andere *Capiteyns* haer beft deden, om des vyants *Schepen* te *aborderen*, die fy voor haer hadden, dewelcke dit niet wilden verwachten. Van de andere kant quam den *Admirael Banckert* met zijn verdeeling op de *Srs. d' Eftival* , *Ridder Dailly*, en *de Sepuilly*, commandeerende de *Schepen d' Invincible*, *le Fier*, en *d' Aymable* ; d' eerften verwachten *Banckert*, die niet dorft *aborderen*. maer na dat hy alle de betuyginghen van zijn *couragie* en *ftantvaftigheyt* had gegeven, wiert hy gedoot van een *Canon-fchot* gedurende dit ruwe *gevecht*. Na 't welck 't *Witte Efquadre* fich weder wende , en vervolgde den *Vyandt* achter *wint*, en alle *zeylen* buyten tot half achten s' avonts, als zy 50 *Schepen* van den *vyandt* vonden die zich weder hadden verfamelt, en niet dorften op 't *Roode Efquadre* aen-fetten, om dat het *Witte* de *wint* hadde, en 't welck niet anders wachte als op de ordre van de *Prince*, om uyt te voeren al 't geen hy noodigh oordeelde : Den *Graef d'Eftré* geloovende dat hy *d' advantagie* van de *wint* moft bewaren, om '*t Gevegt* 's anderendaegs weder te beginnen: Zijnde als doen te laet om fonder *expreffe ordre* van zijn *Hoogheydt* fich weder in '*t Gevegt* te *engageren*.

Verhael van het Blaeuw Efquadre.

MAendags 's morgens den 21 *Augufti*, de *Wint Z. O.* leverden wy aen den *Vyant* de Battaillie, by *Teffel*, fy ons hebbende de *wint* af-gewonnen, en de 2 *Vlooten*, zijnde voor de *Kuft* , ten 7 *Uren* 's morgens. Den *Prince Robbert* zijnde feer na by *Lant*, wende af, en gaf de *wint* fo ruym aen de *vyant* als hy konde wenfchen, het *Blaeuw Efquadre*, hebbende *d'arrierguarde*, het *Roode* de *midden*, ende het *Witte* de *avantguarde*. *Tromp* met zijn *verdeelinge attacqueerde* '*t Blaeuwe*, de *Ruyter* het *Roode*, ende *Banckert* het *Witte*. Den *Ridder Jan Kempthorn* was de eerfte in ons *Efquadre* die de *Battaillie* begon ten *half achten* 's morgens : Een weynigh daer na quamen *Tromp* en den *Ridder Eduard Sprag* aen den anderen ; *Sprag* gingh *Tromp* op zyde leggen, 't welck oock een *groote party* van zijn *verdeelingh* deden, en fy *vochten* op defe manier 3 *uren*. De *Prins Robbert* en de *Witte Vlag* van ons *gefepareert* zijnde, gelijck oock de geene die met haer te doen hadden, welck wy niet voor 4 *uren* fagen , en alfdoen quamen *gelijckelijck* by ons tot *fecours*. Den *Ridder Sprag vocht* lang tegen 8 à 9 *Hollanders*, de *meefte partye* van zijn *verdeelinge* fo in *ly* zijnde, datfe hem niet konden *affifteren*, 't welck quam om dat den *Ridder Jan Kempthorn* foo zijnde *gepreffeert*, wy alle waren *gedrongen* uyt onfe *plaetfen*, veel *lager* als onfen *Admir.* Op de *middagh* bemerckende dat den *Ridder Sprag* by de *wint* keerde, befloten wy, of dat hy *dood* was, of zijn *Schip* feer *befchadigt* ; En zijnde aen zijn *boort* gegaen, vond zijn *Schip* feer *ontramponeert* : En wy waren oock nauwlijckx in de *Chaloup* geklommen, of de *groote Maft* viel buyten *boort*, een *roede* van ons af : En na dat wy hadden *gefalveert* ettelijcke *Perfoonen*, keerden wy nae een ander *Schip*, om ettelijcke *fwemmers* te krijgen, wanneer een andere van zijn *Maften* viel by onfe *Chaloup*, 't welck veroorfaeckte dat den *Ridder Sprag* aen *boort* van de *St. George* quam, daer hy zijn *Vlag* op ftelde, zijnde feer na by zijn *Schip*, om dat te *defenderen*, 't welck hy feer hittiglijck dede. De *Ridder Kempthorn* met zijn *verdeeling* dit fiende, wenden na den *vyant*, die *hartneckigh vocht*, om dit *Schip* de *Prins*, 't zy hem te *nemen* of te *verbranden* : En '*t Blaeuw Efquadre* hielt fich doen foo wel, dat den *vyandt* het daer wat te *warm* vindende, fich vergenoegde met te *canoneren* van alle zijden. Doch ten 2 *uren* na de *middagh* de *St. George* fich oock feer *befchadigt* vindende , gingh den *Ridder Eduard Sprag* in zijn *Chaloup*, om aen *boort* van de *Royale Charles* te gaen, maer had geen 10 *Chaloups* langte *geroeyt*, of een *Kogel* pafferende dwars van de *Sint George* , brack de *boot* aen ftucken, 't welck hem dwongh feer haeft weder te keeren, maer de *Chaloup fonck* omtrent de langde van een *Tou*, eerfer waren, en door een *extreem malheur verdronck* den *Admirael*, werdende *doot* uyt '*t water* getrocken, zijnde zijn *Hooft*, *Schouderen* en *Hayr* foo vaft aen de *Chaloup*, dat men alle *moeyte* ter *wereldt* had om hem daer van los te maken : *Mr. Litleton*, *Mr. Smith* e zijn *Pagie* zijn met hem *verdroncken*, en de *Chaloup* van de *St. George*, zijnde de naefte was die zijn *Lichaem* kreegh, en zijn *Lieutenant*, half *doodt*, *vifchte*. Hier na was '*t Gevegt* feer *heftigh* voor de *confervatie* van de *Royale Prins*, en ten 4 *uren* na de *middag arriveerde* zijn *Hooght. Prins Robbert* by ons : Waer door de *Hollanders*, die de *verovering* van dit *Schip favoriseerden*, van 2 à 3 zijden van de onfe wierden *bevochten*, 't welck haer evenwel niet belette boven maten verhit te wefen : Durende het *Gevegt* vorders tot 8 *uren* 's *avondts*.

Dit volgende gaven de Franfen van defe Bataillie in 't licht :

Ver-

Verhael van 't Gevegt op den 21. Augusti, door de Franse geschreven van 't Schip de la Reyne, daer op Commandeert de Franse Vice-Adm. den 24 Augusti.

Den 20 onder zeyl zijnde, 4 mijl van Texel, *sagen wy de* Vyanden *mede onder zeyl, maer om dat sy gedurigh na* 't Lant *hielden, wilden wy ons niet in* 't Gevegt *engageren, voor de* Wint *hadden. Den* 21 *liep de* Wint *in haer faveur, en sy quamen op ons af in goede ordre, met een favorable* Wint. *Van onse* Zee-Magt *had* 't Esquadre *van de* Fransse, *onder den* Graef d'Estré *d'avantguarde,* Prins Robbert *de battaillie en* Eduard Sprag *d'arrierguarde : De verdeeling van* Monsr. de Martel, *dede op ordre van* Monsr. d'Estré *sijn best om van den* Vyandt *de* Wint *te winnen, terwijl onse verdeelinge sich prepareerde om door haer avantguarde te breken, wanneer men 't noodigh soude oordeelen, oock dede hy 't omtrent den middag door* 't Esquadre *van den* Vice Adm: *van* Zeelant Cornelis Evertsz. *En 't was in dese gelegentheyt dat* Mr. den Graef d'Estré *met meer luyster en succes de selve acte uyt-werckte, welck de* Ruyter *in 't leste* Geveght *van den* 14 Juny *hadde willen doen. Als doen canoneerden men 3 uren seer langh tegens malkanderen, wanneer de* Zeewen *haer begonden te bewegen om sich by de* Ruyter *te gaen voegen, die* Prins Robbert *extreem pressеerde, welcke als een* Leeu *vocht, met 3 kleyne* Schepen *van sijn* Esquadre ; *wy hadden de* Windt *achterwaerts om* Prins Robbert *te onderstеunen, 't geen wy echter met sodanigen succes deden, dat de* Ruyter *siende d'onse daer by gekomen, niet dorst ondernemen sich met hem te vermengehn, om te verbranden, als sijn desseyn was. Ondertusschen vocht het* Blaeu Esquadre *vigoureus met* Tromp, *maer den* Ridder Spragh *geobligeert zijnde driemael van* Schip *te veranderen, en gaende ten laetsten in sijn* Chaloup, *wierdt die geraeckt van een canon-schot, dat hem dede te gront schieten, met* Srs. Litleton, Smith *en sijn* Pagie. *Den* Vyant *hielt gedurigh met de* Wint *achterwaerts na* Texel, *waer se sich retireerden, en wy volghden haer de rest van den dagh, gedurigh sonder op-houden canonerende. Wy hebben in dit* Gevegt *niet een* Schip *verloren, maer eenige* Branders : *De* Cap. Guillotin, *hebbende de sijne met couragie verbrant, wiert gesalveert :* Mr. d'Estival, Cap. *op* d'Invincible, *is doot, met* Mr. Scosia, Vendrig *op de* Fier; *de* Ridder Montbron *en* Cap. Jacob d'Oleron *gequetst. De* Engelse *hebben oock niet een* Schip *verlooren, maer ettelijcke* Branders *en* Officiers, *(waer van hier voor in* 't Engels Verhael *staet. De* Hollanders *hebben in 't tegendeel 4 à 5* Schepen *verloren. Wy weten wel dat sy (volgens haer ordinaire politique) weder van victorie sullen schrijven ; maer sy hebben niet veel reden om haer die toe te eygenen. Twee dagen voor de* Slagh *viel een* Hollants Oost-Indis Retour-Schip *in de* Vloot, *'t geen* Monsr. de la Vigere *nam, en 't selve is na* Harwits *opgesonden, om aldaer geinventariseert en onder de respective* Esquadres *verdeelt te werden. Wy zijn tegenwoordigh met onse* Schepen *4 mijl in* Zee *van* Texel, *om de* Vyanden *te verwachten, indien sy in stant zijn om sich te presenteren ; 't welck men niet gelooft, om dat de helft wel van haer* Schepen *beschadigt zijn. Die sich onder ons* Esquadre *'t meeste hebben gequeten, zijn* Monsr. de Grancey, de Tourville, de Langeron, Prouilly, Seville, Dailly, *&c.*

Doch alhoewel in dese bovenstaende Verhalen de Franse werden gestelt, als of haer in dese Bataillie dapper hadden gequeten, soo was 't nochtans anders ; want zy haer eerst hadden geretireert, en daer naer boven Wint waren blijven leggen : 't Geen de Engelsen selfs seer op haer dede verbitteren, en over hun klagen : Waer van men korts daer na in Engelant sagh uyt-komen dit volgende Verhael, 't geen men vertrout door hooger hant is uyt-gegeven geweest :

Een volkomen Verhael van de verscheyde Engagementen en Actien van syn Majs. Vloot, onder 't commando van syn Hoogheydt Prins Robbert : En van al de omstandigheden, aengaende de expeditie van dese Somer, Anno 1673. Geschreven door een Persoon, commanderende in de Vloot.

ZEdert mijn komste uyt der Zee heb ick gelesen verscheyde dingen/welcke in druck uyt-gegeven zijn geweest/ en hebbe alsoo in de dagelijckse verkeeringe in de Stadt geobserveert de verscheydene raporten en opinien der Menschen/ yegelijck discourerende na sijn genegentheyt / rakende de conduite en het beleyt van de verscheyde Esquadres sijnes Majs. Vloot ter Zee / geduurende dese Expeditie : Ick sagh dat door de hitte der Menschen/ en meenigvuldige tegenseggingen / soo in 't Hof als de Stadt/ de History van de geheele saeck alleenlijck wiert verhaeldt / als dese en d'andere factie ofte sucht 't selve wilde hebben. By welcke middelen de waerheydt der saken is verborgen geworden voor sijn Maj. en schijnt oock alsoo te sullen zijn voor 't Parlament en Volck van Engelant/ ten zy dat een oprecht Verhaelder 't selve voor-komt. Daer om in alle getrouwigheydt tot mijn Koningh / en met een seer uytnemende genegentheydt tot sijn dienst / op dat hy en sijn Parlament waerlijck mogen ver-

staen/ waer de faut lijt / dat zy (na soo grooten consumeeringh van Bloet ende Schatten) geen meerder vrucht hebben geschept van soo grooten onderneming: Soo versta ick dit mijn schuldighe plicht te zijn/ hebbende de gelegentheyt gehad een oog-getuyge te wesen van yder beweginge en daet/ van 't eerst tot het laetst/ en zijnde geensints geobligeert tot faveur of dis-faveur van eenige partye / hier in concernerende/ de pen in de hant te nemen/ en dit klaer Verhael der saken uyt te geven. Maer eer ick tot de materie van de daet kom/ sou het wel passen/ U eenige particularityten bekent te maken / waer van de kennisse absolut nootsakelijck is/ om te krijgen een rechte wetenschap van 't subject/ hier verhaelt. Na dat de continuatie van den Oorlogh dees laetste Somer met de Geun: Provintien by sijn Maj. was geresolveert ghewecst / oordeelde men de naeste saeck te wesen het stellen van een Commandeur in Chef over de Vloot/ die uyt-gesonden soude werden ; ende belangende de Persoon / alhoewel yder oordeelde dat het Employ van 't een en 't ander behoorde te continueren in de handen van sijn Koninckl. Hoogheyt den Hertogh van Yorck/ als Lord Hoogh-admirael van Engelant/ nochtans om wichtige redenen van Staet wiert het ten laetsten best gedacht voor de nuttigheyt deses Koninkrijks/ 't welck hooglijck gelegen is aen de behoudenis van die de naeste is tot de Kroon/ dat voor 't tegenwoordige sijn Koninckl. Hoogheyt soude geexcuseert werden van te loopen eenigh verder hazard van sijn Persoon/ in so dangereusen dienst/ hebbende hem alreede al te veel mael ter Zee met hooge couragie en resolutie gepericliteert: En derhalven sijn Hoogheyt Prins Robbert zijnde genomineert / als de naest bequaemste Persoon/ om dit commando te aenvaerden/ soo beliefden 't sijn Maj. daer toe te resolveren: En met dit sijn Majests. voornemen volgde daer terstont een wonderlijcke over-een-kominge des Volckx genegentheden/ in de Stadt en 't Landt / (over 't geheele Koninckrijck) soo wel in 't reguard van de Koninckl. afkomst/ waer van sijn Hoogheyt is gesprooten/ als mede van sijn dappere couragie/ beleyt/ en lange experientie in de militaire zaken/ ter zee en lant/ by dese en meenighte andere Natien ; en noch meer ten respecte van sijn beproefde stantvastigheyt en yver voor de Gereformeerde Protestantse belijdenis en Religie/ en al de intresten van dien/ voor welcke sake hy en sijn Koninckl. Familie langh hadden geleden de uytterste extremiteyt: Waer om het gevoelen dat was/ 't geen voornaementlijck de harten des Volcks dede verblijden in sijn Majests. assignatie van desen seer Doorl. Prince ; het zijnde in sulcken tijt/ als 't Parlament kennisse had genomen van de confidentie en insolentie van de Paepse partye ; van de welcke een meenigte zijnde in-gedrongen in plaetsen van vertrouwen en gebiet/ het selve een generale jalousye aen 't Koninckrijck gaf ; in dier voegen dat sijn Maj. en 't Parlement het nootsakelijck sagen/ om haer sterckte ende vertrouwen te breken/ een generael Gebodt te stellen/ op al de geene die eenigh publijck Officie ofte Employ ter zee of landt hadden/ met ordre/ om alsulcke uyt te setten/ als die haer dat selve niet onderwierpen/ ende Paeps gesindt bevonden wierden: Dan niettegenstaende dese generale approbatie en toe-juychinge van den Commandeur in Chef/ soo was 'er een ander geslacht van Menschen van andere sin/ welcke hebbende bevonden dat alle hare konsten en devuoiren/ om sijn Maj. van dese keur te diverteren/ vergeefs waren / het hebben op-ghevat omtrent de oude konst van Staet ende overlegh/ hoe zy onder de hant mochten wegh nemen de Wagen-wielen van des Princen Expeditie/ en een onversettelijck gewicht werpen/ om hem op te houden/ en soo de sake te handelen / omtrent alle sorten van Scheeps en Zee-officiers/ dat ten deele gebreck van behoorlijcke Preparatien/ Furnissementen en Supplimenten hem mochten onbequaem maken ; ten deele de quade tydtneminge van 't geene vereyst wiert/ en eyndelingh de versterckinge van Intresten/ misverstanden ende kleyn vertrouwen in de Vloot/ dat de geheele Expeditie tot geen meer effect mocht komen/ als zy selfs begeerden/ en indien het mogelijck was den Prince te rugge keeren met niet meerder Victorie/ als 't geene haer ende haren aenhangh mochte behagen. Ingevolge van dien is 't waert onderwijl te considereren/ hoe quaet de saken gelegen en uyt-gevallen zijn/ want onse preparatien wierden so gedilayeert/ dat de Duytsen haer Vloot vroor ons uyt kregen ; en na dat wy ten deele gereet waren / was 't teghens 't eynde van April / eer den Prince sijn Commissie konde krijgen/ en Instructie om te ageren ; soo dat de Duytsen / hebbende dessevyn Sinckers te doen sincken/ tusschen de Middel-gronden/ om te beletten het uyt ende in gaen van onse Schepen in de Revier/ seer na 't selve souden geeffectueert hebben ; en souden 't selve oock gedaen hebben/ maer sijn Hoogheyt dit vermoedende/ kreegh met groote vlijtigheyt soo veel Schepen van de 4. en 5. Rangh/ als hy kon/ by malkander/ beneffens eenige Branders/ met de welcke hy aenstonts uyt gingh/ ende belette 't ongemack dat zy daer mede voor hadden. De saken dus by de Vriendenthuys sleepende ghehouden / scheen de selve Geest onse Geconfedereerden aen de Kust van Vranckrijck oock beseten te hebben/ soo dat 'er te meer urgerende nootwendigheyt voor ons was / om onse naerstigheyt te verdubbelen/ en alle bedenckelijcke haest te maken ; alsoo wy seker advijs hadden/ dat de Fransche Vloot (zijnde doe tot Brest) van haer eygen Kust niet wilde vertrecken tot zy souden ghehoort hebben/ dat d'onse in 't Canael was gekomen ; so datter doen ter tijt een quaet Omen in onse gedachten ontstont/ dat zy in tijdt van Actie niet soo wacker souden zijn/ als sulcken grooten onderneemingh wel vereyste: Specialijck gemerckt/ dat wy ter selver tijt intelligentie hadden / dat de Duytsen nacht en dagh arbeyden om hare Vloot te vermeerderen/ en van dagh tot dagh sterker souden aen-groeyen: En daer om het nootsakelijck zijnde/ dat wy met de Fransen in alle spoet souden conjungeren: Syn Hooght. daer

uyt

toe resolverende/ gaf een groote proef van syn couragie in alle ondernemingen / om te passeeren in spyt van den Vyant (doen kruyssende dicht aen de Gunfleet) en van syn voorsichtigheyt/in't wel passeeren tegens de Windt / door een passagie van soo grooten hazard als die enghte. Door welck hazard (tot perieliteringh van syn Majs. gantse Vloot) de Natie veel heeft tegens de beleyders van dese dilayen/ welcke de Duytsen gelegentheyt gaven/ syn Hoogheyt te brengen tot de nootsakelyckheydt van soo een passagie/ indien hy middeler wyl met de Franse wilde conjungeren. Welcke brave daet soo een vrees in den Vyant ontstack/ dat hy niet dorst blyven/ maer nam de wegh na syn eygen Kust/ om daer veyligh te leggen binnen de Sanden van Schoonevelt. Welcke fraeye Actie soo veel te grooter achtinge verdiende/ gemerckt nimmermeer Prince den Oorlogh voort-sette voor 't gemeene best/ en eer van eenighe Natie/ met grooter discourageeringen: Van sommige Persoonen van hoogh bewint onder syn Maj. hadden sulcken invloeyingh op de affaires / dat als zy niet langher konden verhinderen het depecheren van syn Hoogheyts commissie/ zy sorge namen/ die soo te stellen/ dat zy hem geen macht lieten / so veel als een Officier in de gantse Vloot te maken / alleenlyck dat hy by Requeſt kon obtineren 't faveur om 't selve te doen; soo dat 'er Personen by hem waren ghesteldt voor Zee-Officiers / van wien (voor de meeste part) gelyck hy niet kon hebben een particuliere versekeringe van genegentheyt tot hem waerts/ soo waren zy hem oock al te samen onbekent /of zy meer trouwe en stantvastigheydt voor syn Majest. en 't Koninckryckx dienste hadden / of voor de intrigues en dienst van haer eygen particuliere beschermers. Tot desen propooste diendt/ dat wanneer den Prince had uyt-gekosen Sr. Robbert Holmes om onder hem te employeeren/ als een Man van beproefde dapperheyt/ getrouwigheydt en ondervindinge in Zee-gevechten/ en een daer syn Hoogheyt hem sonder pericul op konde vertrouwen/ zynde van syn Jeught over syn Hoogheyts Familie op-gevoet/ soo wierdt het soodanigh gedirigeert/ dat hy by geen middelen tot eenig commando mocht geadmitteert werden; en ter oorsake van eenige animositeyt tusschen hem en Sr. Eduard Sprragh/ wiert dit eene point daer toe ghebruyckt/ als een pretensie om hem ter zyde te stellen/ niet tegenstaende de ernstighe devoiren van den Prince / om syn oude Dienaer by hem te krygen; zynde een op wie hy sekerlyck mocht steunen; Ende tot dien eynde had syn Hoogheyt sulcke wegen en middelen voor-gestelt/ soo om de saeck te vereenigen /als om haer beyde tot den publycken intrest te konnen gebruycken/ en om te voldoen de reden van al de geintresseerde tegenwerpers / indien zy zin hadden voldaen te wesen. Maer 't scheen uyt het geene naderhandt volghde/ dat zy ander werck voor Sr. Edward Spragh hadden/ als omme ter zee te vechten/ en derhalven de sacrificeringh van Sr. Robbert Holmes tot private saken/ om hem ter zyde te stellen / van de ghelegentheydt/om te konnen verspieden het beleyt van de Zee-affairen / was een ding / die zy ten verscheyden opsichten seer nootwendigh voor hen oogwit oordeelden: En zy hadden besloten (als bleeck) Sr. Edward Sprag/ doe Vice-adm. van de blaeuwe Vlagge/ in een speciale Landt-reyse te senden/ om te negotieren in 't Hof van Vranckryck (zynde sekerlyck d'eerste Vice-adm. die oyt uyt Engelant in Vrankryck is gekomen/ om te leeren/ hoe men ter zee moet vechten) alwaer hy gunstelyck wiert ontfangen / hooghlyck gecaresseert/ en doen edel gedimitteert/ sommige seggen met een Juweel/ &c. en dat wiert so bestelt/ dat het was sonder communicatie van Prins Robbert/ die wel licht tot dit oogenblick toe/ soo weynig kennis heeft/ als syn Maj. wat affaires hy daer verhandeldt heeft. En dit was 't niet al / om seker werck te maken/ soo wiert listelyck voorsien / dat syn Hoogheyt met niet al te veel saken mocht belemmert werden; want als syn Maj. na syn Koninckl. wysheyt hadde goet gevonden hem Commissie te geven tot het lichten van een Zee-Regiment dat betaeldt soude werden uyt de opstellinghe van Yrlandt by Mylord Ranelagh/ soo deden zy voort haer beste/ om dese ordre van den Koningh te frustreren/ en daer op offerden zy soo specieuse redenen van 't selve aen syn Koninckl. Hooght. den Hertogh van Yorck/ dat hy daer door geinduceert wiert/ syn Majs. van dat voornemen te diverteren; soo dat die Commissie daer mede ten eynde was. Ende wegens de Hooft-Officiers van syn Hooghts. eygen Esquadre/ moet werden geremarqueert/ hoe hy was geaccomodeert / (te weten) met Sr. John Harman / als syn Vice-adm. 't welck geensints wert gementioneert als of eenighe fout in Sr. John Harman lagh / als of hy doen niet was dien Sr. John Harman / die hy eenmael was ghewe est / (dat is te segghen) de selve dappere Man en fraeye Commandeur; maer helaes! hy was sieck doen hy aen boort quam/ en daer by in syn Hut aen syn Beenen gebonden met de Gicht/ niet bequaem om hant of voet te verroeren. De gestelde Schout by Nacht van 't blaeuw Esquadre was Cap. Narborough / welcke doen zynde absent in de Straet/ niet eer te voorschyn quam/ als na de twee eerste Engagementen/ 't welck anders mocht hebben gecauseert eenighe onlust tusschen de Officiers van de Vloot / over die plaets; om dat 'er /hoewel hy een goet See-man was/ nochtans veel andere in de Vloot waren van beter merite en langer dienst; van de offentie/ die hy aen de andere soude gegeven hebben/ indien het hadde bekleedt/ wierdt wegh genomen/ door 't stellen van een Persoon van so grooten qualiteyt als Milord d'Offory/ in die plaetse. Syn Hooghts. eygen Schout by Nacht was Sr. John Chichely/ een Persoon van eer en qualiteyt/ nogtans maer een jongh See-man/ 't welck niet geseyt is/ met intentie van verminderingh/ maer om te geven een klaer bescheyt der saken: Want alhoewel een man magh wesen van noch soo groote verdiensten in andere qualificatien/ nochtans indien hy werdt gestelt in eenigh Officie of Employ/ te minder experientie

rientie

rientie hy daer in heeft/ te minder advantagie sal hy in den dienst toe-brengen. Uyt dese dinghen blijckt het/ hoe de gemeene Wielen waren geblockt/ en hoe sieck de Officiers/ ende hoe gesondt de harten van de geheele Vloot nootsakelijck mosten wesen/ om te observeren / hoe zy waren gesteldt tot soo een importante gelegentheyt/ als een Oorlogh voor d'intrest en de eer van de Koningh en 't Koninckrijck/ specialijck als zy zagen dat het soo wel aen werck-luy als aen Instrumenten ontbrack (dat is te seggen) Seeluy en Supplimenten: Als voor de See-luy is het te noteren / dat alhoewel den Prince sijn affairen maeckte/ om de uytsettingh by tijts voort te drijven/ nochtans niet tegenstaende al sijn sollicitatien/ kon de ordre van 't pressen van 't Zee-volck niet verkreghen werden / of 't was bry laet / soo dat het al in de Maendt van Maert was/ eer men begon te pressen / hoewel men in 't voorgaende Jaer vroegher als November aen-vingh. Maer echter het was dit Jaer soo laet als Maert / en de saken wierden soo bestiert/ dat het onmogelijck voor sijn Hooght. was/ genoegsaem Volck te krijgen/ siende dat de pressingen van kleyn effect waren/ zijnde tegen gehouden by protectie/ welcke te vooren aen duysendt Seeluy/ Vissers en Waterluy was vergunt geweest/ daer van 't beste Zee-volck most komen. Des niet te min sijn Hooghept niet verminderende in sijn affectie en yver voor sijn Majs. en dese Natiens dienst/ resolveerde door alle discouragementen te breken; en soo qualijck geaccommodeert als hy was/ siende de Duytse Vloot uytgekomen/ braverende op onse Kust/ deed met alle expeditie haesten om ter zee te gaen/ zijnde ten laetsten gevoet en voortgeset met sommige leedige beloften/ dat de Zee-luy en nootsakelijckheden hem na gesonden souden werden/ 't welck eyndelijck bewees een miserabele verachtingh/ geworpen tegens soo een hoogen Commandeur; en alle andere dingen ellendigh gestelt/ doen het daer na quam tot het poinct van de Actie; als blijcken sal in 't volgende deel van dese Relatie. Den 27. Mäy / 't welck was den dagh voor de eerste Bataillie met den Vyandt/ als sijn Hooght. vernam / dat zy geen Gevecht in de ruyme Zee wilden wagen/ maer tot haer voordeel namen binnen de Bancken van Schoonevelt te blijven/ soo dede hy de Krijgsraet beroepen (sijn Maj. tegenwoordigh) ende gelijck een grootmoedigh Prince/ resolveerden hy/ haer in die plaetse te bevechten/ lieber als haer toe te staen de Somer met langer delayen te verslijten/ 't geen zy alleenlijck scheenen te soecken: Sijnde dit het hoogste bewijs van couragie/ als diergelijcke acte op die plaets noyt hebbende ondernomen geweest. Dus al de Sanden eenige dagen van te vooren zijnde laten sonderen/ en beslooten wesende in de Krijghs-raet / gehouden aen boort van de Royale Charles/ den Vyant/ daer ten Anker rijdende/ te attacqueren in een Linie/ tusschen de Rand en Steen-banck; commandeerde sijn Hooght. den 28. 's morgens ten 9 uren een stuck Geschut af te schieten/ op welck wy onse Voor-topzeyls los maeckten / over-leyden en trocken om hoogh de Eendrachts Vlagh op de Mison-peek/ 't welck het teycken was / om na den Vyant te zeylen; Dit wiert vervolgens by een Esquadre na gekomen / 't geen uyt de verscheyde Verdeelingen van de Vloot geordonneert was / bestaende in alles van 35 Fregatten en 13 Branders / welcke met kleyn zeyl gingen/ de Wint S. S. W. Ondertusschen 't Esquadre van de Franse (alle/ uytgenomen eenige/ welcke by geval in onse Verdeelinghe quamen/ en voorwaer seer braef hielden) maeckte weynigh of geen zeyl / maer bleven in 't achterste van ons/ hoewel zy zagen dat de Hollanders na 't Noorden wenden. Doe stelde den Prins de roode Vlagh op de Voor-topmast/ soo dat al onse Commandeurs daer na toe keerden/ en ten 12 uren engageerden des Vyants Avantguarde / gecommandeert by Tromp: De Prins hem selfs alsoo 2 uren voor de Fransen engagerende; in welcke tijt wy Tromp soo presseerden / dat hy gedrongen was ons ruymte te geven/ soo verre als de Sanden hem wilden toe-laten. Toen ten laetsten engageerden hem den Graef d' Estree met 't Frans Esquadre met de Ruyter / het welcke niet soo wel ghelukte/ om dat zy hem niet hart aen-tasten/ en liever verlieten; ende de Ruyter niet onbeleefder met hem zijnde/ quiteerde hem oock/ en quam na sijn Hooghept/ welckx Esquadron zijnde seer na aen de Strant/ was om die reden genootsaeckt aen d'andere zijde te komen/ tot soo verre/ dat had het niet uyt vrees van de Bancken geweest/ wy souden haer gedreven hebben in haer Havens/ en sijn Maj. ter selver tijt een beter relatie van haer gegeven hebben/ niet tegenstaende de quade accomodatien/ die onder ons waren/ particulierlijck in de Royale Charles/ sijn Hooghts. eygen Schip/ 't welck was aen de zijden so swack/ en kreegh soo veel water in sijn Poorten / dat men de benedenste Laegh niet konde gebruycken; doch het was een seer sachte wint/ die wy gedurende het Gevecht hadden; waer af de uytval was/ dat de Vyant veel Volckx doot/ veel Schepen beschadight/ en eenige gedistrueert hadde; ja de Ruyter en Tromp hadden by onse Branders moeten verbrant werden/ hadden zy haer devoir gedaen: Wy sagen 2 Schepen sincken: De Fransen zeyden/ dats 'er een sagen branden/ 2 onbequaem / en 3 op strant loopen. De schade aen onse zijde was seer inconsiderabel / 2 van onse Schepen alleenlijck zijnde beschadigt/ te weten de Cambridge en Resolutie; seer weynig Volck verlooren/ en alleen dese Officiers/ Cap. Fowlis/ Cap. Worden/ en Cap. Finch; Coll. Hamilton was sijn Been af-geschooten/ van 't welcke hy thuys komende/ te London is gestorven. Al de rest die geengageert waren/ quamen daer seer wel af. Nu was 'er van de tydt van dees Actie tot den 4. Juny weynigh gepasseert / als de reparatie van de defecten/ en verbeteringh van Takels/ van de welcke wy alsoo qualijck waren voorsien/ als van de andere nootsakelijckheden/ niet hebbende Naelden en Garen genoegh om te wercken/ 't geene geseyt wert tot groote lof van onse versorgers; En alhoewel sijn Hooghept nacht en dagh besigh was/ om de be-

loofde Supplimenten en Zee-luy aen boort te krijgen/ en eenige onderwonden hadden dit te doen/ soo quam 't echter tot geen effect. Den 3. Junij/ 't welck was den dagh voor ons tweede Engagement/ sijn Hooght. vertrouwende dat den Vyant/ ten Ancker leggende op haer eygen Kust/ hem mocht toetakelen/ en met alle dingh voorsien/ welck beneficie hy wist/ (als de wint soo stont) wy niet konden hebben/ en daer mede geencourageert/ op ons uyt-komen/ stelde alles boven maten in postuur om hem te ontfangen; ende sich voor de tweede mael niet verstoutende te vertrouwen in de Royale Charles/ quiteerde die den selven dagh/ en hebbende gelegentheyt van weder/ gingh aen boort van de Royale Souverayn/ waer hy sich in-beeldende/ dat den Vyant ons 's nachts mocht attaqueren/ niet te bedde ging/ maer wachten tot den morgen/ den 4. Junij/ wanneer omtrent 9 uren onse Brantwachten teycken gaven/ dat den Vyant was voorsien met frisse Zee-luy en provisie/ om haer advantagie op ons te nemen/ gelijck zy oock waerlijck hadden; En doen wiert 'er een seer vreemde saeck gedaen by Sr. Edward Spragh/ die/ alhoewel hem was geseyt van den Vyant/ en hy haer selfs sagh/ nochtans wilde soo veel tijts verliesen als om 6 mijl in sijn boot te komen/ en sijn Schout by Nacht Mylord d'Offory alleen met hem aen boort van de Souverain te brengen/ onder een pretensie van besoignes; de consequentie hier af was/ dat den Vyant/ komende met een stijve stoocker van wint uyt het Noord-oosten/ het blaeu Esquadre/ gecommandeert by Sr. Edward Spragh/ ter oorsaecke van sijn absentie/ niet dicht by de wint hielt naer 't Noorden/ als hy geordonneert was te doen/ niet teghenstaende sijn Hooght. met alle mogelijcke spoet sich haeste/ om hem te onderstutten; welcke eyndelijck na verlies van veel tijts zijnde aen boort ghekomen/ zeyl maeckte na 't Noorden: Dese passagie van Sr. Edward Spragh zijnde by den Graef d'Estree bemerckt/ nam daer gelegentheyt uyt/ by te leggen/ en de tijt te verlengen; van welck comportement wy niet wisten wat daer van te dencken/ zijnde de rechte tijt van Actie/ om dat de Duytsen op ons waren uyt-gekomen: En nu gevoelden wy meer dan oyt 't gebreck van Zee-luyden/ niet hebbende ghenoegh om onse Anckers op te winden; soo dat om grooter ongeluck te voor-komen/ sijn Hooght. was gedrongen te ordineren sijn eyghen Cabel af te houwen/ op dat wy met den Vyandt mochten vaerdigh wesen. Ter deser tijt engageerde Tromp met d'Avantguarde/ sich met Spragh/ en de Ruyter met sijn Hoogheyt/ die gelaet maeckte/ als of seer na by ons wilde komen/ maer eer dat hy binnen een Musquet-schoot quam/ keerde hy sich om/ en liep soo dicht by de windt als kon/ retirerende in een ommesien; en doen sich voegende met Tromp/ haer geheele Vloot zijnde braef te rug gedreven/ bleven zy looslijck op een groote distantie op ons schieten/ op dat zy by gheleghentheydt soo veel te nader tot haer reserve ende sekerheyt binnen de Bancken van Schoonevelt souden konnen komen. Het was omtrent 5 uren na middaghs dat het Gevecht begon/ en wanneer zy tot schieten waren gebracht/ soo duerden 't tot omtrent 11 of 12 uren 's nachts/ wy onderwijl onse grout houdende/ niet tegenstaende hare Branders. Na 't welcke zy na 't Oost-zuyderlijck keerden. Omtrent 2 uren 's morghens keerden wy oock/ en vervolgden haer/ maer siende haer niet te achterhalen/ voor datse hare Sanden konden krijgen/ dachten wy 't niet betamelijck haer langer te vervolgen/ en dus keerden wy weder te rugh na onse eygen Kust. Wat schade zy hebben gheleden/ konnen wy door haer retirade in soo een confusie niet seggen: Aen onse zijde hebben wy seer weynigh Volck verlooren/ en van onse Commandeurs alleenlijck Cap. White/ van de Warspight/ en Cap. Sadlinghton van de Croon waren doodt; van de Lant-officiers Cap. Henshaw en Lt. Fitsgerald; en Lt. Tufton was gequetst. Maer wat onse Schepen belangt/ gelijk in het eerste Engagement wy daer af quamen/ na dat wy genoegsaem de Vyant hadden geslagen/ sonder verlies van een Oorlogh-schip/ of een eenigh Schip dat te gronde was gegaen/ toch dat Gevecht was gehouden in een dangereuse plaetse: Soo oock in dit tweede Engagement/ waer in den Vyant quam met de advantagie van de wint/ vers Volck en Provisien/ &c. tegens ons/ verlooren wy niet een Schip/ en maer weynigh Volck: Voor 't welck sijn Maj. en de Natie (naest Godt) veel aen sijn Hooght. schuldigh is/ die op soo een tijdt/ wanneer geen Supplimenten ende ghebreck van Volck yder een soude versuft hebben/ sulcken blijckelijck teycken gaf/ van sijn couragie/ naerstigheyt en voorsichtigheyt in 't beleyt van de Vloot/ dat het wonderlijck is te bedencken/ onder soo grooten discouragement en disordre/ daer wy in waren/ ter oorsake van de onordentelijcke comportementen en dilayen van eenige andere. De naesten dagh/ zijnde den 5. Junij/ geen Vyant in 't ghesicht hebbende/ hadden wy tijt/ om onse conditie te overwegen; en doen quamen 'er van de geheele Vloot ellendige klachten aen sijn Hooght. wegens 't gebreck van Zee-volck/ en van alle dingen in yder Schip/ hoewel om al dese saken so dickwils was geschreven/ en belooft dat zy ons die na souden zenden: De Commandeurs klaegden hoe zy gestelt waren/ als geen bequame Supplimenten hebbende/ maer gebreck van Poeder/ Kogels/ Water/ Bier/ en weynigh Voor-raet/ Visch/ en wat al niet: Waer op het onmogelijck zijnde/ om te vermijden thuys te komen/ om ons selven terstont te revictualieren en herstellen/ zeylden wy na de Gunfleet/ ende 's nachts ten 9 uren quamen wy daer ten Ancker/ van waer wy het den volghenden dagh na Nordbay setten/ daer wy den 8. Junij ten Ancker lagen: En den 14. gingh sijn Hooght. na Londen/ om aen sijn Maj. een Verhael te geven/ hoe de dingen stonden/ en voort te setten een spoedige verwachtinge van alle nootsakelijckheden/ om de Vloot weder t'zee te doen gaen. Den 21. keerde sijn Hoogheyt weder in de Vloot/ waer hy met een onvermoeyelijcke yverstigheyt/ alle dingen voort-setten/

en maeckte ſulcken wackeren voortgangh/dat had'er niet een delay tuſſchen gekomen/omtrent een deſ-ſeyn van Soldaten te ſenden/ om by ons in Hollant te landen/ wy hadden veel vroeger t'zee geweeſt: Maer den 16. July ſijn Hooght. uytgaende/ en ſijn Maj. oock in ſijn Jacht/ hebbende een ſtercken ſtoocker uyt den S. W. quam aen de Middel-gronden/ waer hy ootmoedelijck ſijn affcheyt van ſijn Maj. genomen hebbende/ de Vloot gheſwindelijck door de Enghte dede paſſeeren: En den 19. July ſetten 't met kleyn zeyl na de Kuſt van Seelant; de naeſten dagh ontdeckten wy des Vyandts Vloot ten Ancker op Schoonevelt/ leggende S. O. van ons. Den 22. 's morgens ſtaken wy in zee/ de Vyant bemerckte dit niet ſoo dra/ of volgden ons/ en de wint na 't S. W. loopende/ maeckte de Wint van ons te krijgen/ ſoo dat geene van onſe Schepen by hun konden komen: Ende om tot een Engagement te komen/ wanneer zy zaghen/ dat wy ons daer toe in ordre ſtelden/ ſoo ſetten zy 't weder na haer eyghen Kuſt/ en wy volgden onſe Reſolutie/ van langs haer Kuſt te loopen/ 't welk wy den 24. deden/ komende voor 't Vlie ten Ancker/ in 't geſicht van Texel. Soo dat wy den 9. van Auguſty de gelegentheydt hadden van een Duyts Ooſt-indis Schip te nemen/ genaemt de Papen-burgh/ gaende thuyſwaerts. Op den 10. kregen wy de Holl. Vloot weder in 't geſicht/ en ſetten 't na haer toe; doen commandeerde ſijn Hooght. aen de Franſen particulierlijck Jacht op haer te maken/ zijnde den Vyant doe gekomen 3 mijlen te lywaert van ons; Maer hier beliefden 't de Franſen ons een vroege ſmaeck van haer geſtalte te geven: Want haer Vloot lagh die nacht tweemael by/ en maeckte ſoo weynigh zeyl/ dat den Vyant gelegentheyt hadde ſich te leggen boven wint van ons. De eerſte tijt dat de Franſen dus futſelden/ was omtrent 11 uren 's nachts/ 't welck ſijn Hooght. ſeer verwonderde/ als contrarie de ordre/ onſe geheele Vloot was gedrongen by te leggen/ terwijl een Bode wierdt ghesonden aen den Graef d'Eſtree/ om de reden te weten/ en hem te ordineren/ weder zeyl te maken: Des niet te min/ naer dat hy een weynigh meerder zeyl gemaeckt hadde/ ley hy omtrent 1 uren ſijn zeylen weder op de Maſt/ 't welck een tweede beletſel aen onſe Vloot gaf/ terwijl ſijn Hooght. hem een boodtſchap by een tweede Bode tot het ſelve eynde ſont: En by deſe gelegentheydt de Duytſen alle Zeylen by-ſettende/ die zy konden/ en de Windt ten O. en Z. O. draeyende/ kregen zy de advantagie van de Wint van ons/ zijnde dicht by de Strant onder Camper-duyn. Omtrent 't aenkomen van den dagh ſagen wy haer omtrent anderhalf mijl te windewaerts van ons; de Wint zijnde doe O. Z. O. ſchoon weder; ter welcker tijt beyde onſe ende hare Vloot na het N. ſtaken: Hier op hieldt het ſijn Hoogheydt tot 6 uren 's morgens dragende. De Duytſen zijnde doen te windewaert/ begonnen op hem af te komen: Waer op ſijn Hooght. goet docht te wenden/ geen ruymte ten O. hebbende om te vechten: By welcke wendingh de Vloot in een ſeer goede ordre en linie wiert gebracht. De windt nu in 't Z. O. prepareerde ſijn Hooght. alle ſaken voor een volle ende deciderende Bataillie/ gevende aen alle het teycken om onſe Vloot zuytwaerts te wenden/ 't welck zy deden. Hy had de Franſe in de Avantguarde geſtelt/ hem ſelfs in 't midden/ en Sr. Eduard Spragh in de Arrierguarde. Onſe Vloot zijnde uytgeſpreyt langer dan die van den Vyant/ en de wint komende ten Z. lagen de Franſen ſchoon/ om de windt van haer te krijghen: Des niet te min viel den Vyant aen/ en engageerden met ons: De Ruyter taſte ſijn Hooght. aen/ Tromp beriep Sr. Eduard Spragh met ſijn blaeuw Eſquadre/ die ſijn Top-zeyl op de Maſt leyde/ om hem te verwachten/ contrary ſijn Hooghts. expreſſe ordre/ en ſijn eygen ſchuldige plicht; wijl de Ruyter en Banckert/ Vice-adm. van Zeelant/ alle beyde met al haer Oorlogſchepen ende Branders/ doen op ſijn Hooghts. roode Eſquadre aen-quamen/ uytgenomen 8 Oorlogh-ſchepen van 't Zeeus Eſquadre/ welcke Banckert geſonden had met 3 Branders/ om op de Achter-hoede van 't Frans Eſquadre te vallen/ waer Monſr. de Martel/ de Franſe Vice-admir. zijnde een Canon-ſchot nader aen de gecommandeerde partye van Zeelant/ dan eenigh ander Schip van ſijn Verdeelinge/ vijf van haer met ſulcken braven Reſolutie ontfongh/ dat hy met haer 2 uren vocht/ en was ſoo geluckigh dat hy een van haer onbequaem maeckte/ dat de reſt genoegh te doen had/ om die te ſalveren; maer op haer wegh zijnde/ openbaerden het/ dat hy in de brant was/ veroorſaeckt door ſommige Vier-ballen/ die in 't ſelve waren geſchooten. Dees Edelman de Martel ſcheen uyt veele circumſtantien een ſeer fraey man/ yverigh voor ſijn eygen eer/ en de eer van ſijn Natie/ ende getrouw tot het uytterſte: Soo dat/ gelijck hy hadde geobſerveert het comportement van ſijn eygen Admirael den Graef d'Eſtree by deſe occaſie/ ſoo ſont hy na 't Gevecht aen den Prince een Verhael daer af in een particuliere relatie/ het zijnde als hy zeyde/ 't ſelve dat hy aen den Koningh van Vrankrijck ſijn Meeſter hadde geſonden/ waer in hy de Graef taxeert/ dat hy de Zeeuwen gelegentheyt heeft gegeven/ om te paſſeeren voor by het geheele Franſe Eſquadre/ met haer beſchadigde Schip/ om die en haer ſelven te ſalveren in het te rugh gaen na haer Zeeuwſe Schepen; van 't welcke wanneer de Martel de Caps. van ſijn Verdeelinge calengeerde/ dat zy ghemiſt hadden/ hem te hulp te komen/ zeyden zy/ dat zy ordres hadden van Monſr. d'Eſtree/ van geen van ſijn actien gade te ſlaen/ ſoo dat het ſcheen/ dat de Graef liever een poinct van ſijn Eer had te avonturen/ als van ſijn eygen ſecreete achterhoudingh van intentie te wijcken. Dees actie over zijnde/ retireerde ſich de Martel/ en vereenigde weder met 't gheheele Eſquadre van de Franſe; waer hy naermaels niet meer ſoo voorbarigh dorſt weſen/ maer hielt hem ſtil met de reſt van de ſijne: Van de welcke hier naer meer. By dit comportement van d'Eſtree is 'er gront genoegh/ om op te vatten/ dat de Ruyter en de Zeeuwſe Vice-admirael te vooren

wel

wel versekert waren/ dat de Fransen haer niet veel leet souden doen/ 't welck veroorsaeckte/ dat de Zeeuwen alleenlijck die kleyne partye Oorlogh-schepen sonden/ om op de Martels voorbarigheyt te vallen; anders was 'er geen reden/ waer om hy gepresumeert soude hebben de Fransen soo verre te versuymen/ als sich te vereenighen / benevens al de rest van de Zeeuwen/ met het Esquadre van de Ruyter/ om te brengen al haer macht op sijn Hoogheyt. Het was omtrent 8 uren eer 't gevecht begon / en eer 9 uren viel 'er een Nebel/ met een kleyne Regen / welcke continueerde tot de middagh ; doen klaerden 't op / en de wint liep na 't zuyden/ 't welck de Franse/ zijnde om hoogh/ te windewaerts van de Duytse bracht: En doen de Bataillie weder vernieuwende/ viel de gheheele last en aenstoot van de Ruyter en Banckert (met de Oorlogschepen die de Martel bevochten / vereenigt zijnde) weder op sijn Hooghts, ende Sr. John Harmans Verdeelinge/ wijl de Franse in plaets van te wenden/ en oock met den Vyant te engageren (als van haer verwacht was) na 't Z. O. keerden/ de Windt doen uyt den Z. Z. W. en bleven volle 2 uren wegh/ eer zy weder keerden/ doende dit compliment tot het voorige / als zy de 8 Zeeuwsche Oorlogh-schepen van de Martel vrye passagie te rugh gaven tot haer geselschap: Nu ghelijck dit een groot encouragement aen den Vyant gaf/ soo sou het oock verbaest gemaeckt hebben yder een / minder courageus dan de Prince/ siende sich selven dus verlaten. Maer behalvens dit was 't vremt/ dat Sr. Eduard Spragh/ contrary de ordre en solemneele versekeringe/ die hy sijn Hooght. in persoon den dagh te vooren hadde ghegeven/ van niet te wijcken van sijn zijde/ soude maecken een seperaet Gevecht met Tromp / soo verre in ly van al de rest. Noch was sijn Hoogheyts Schout by Nacht Sr. John Chicheley met sijn Verdeelinge daer niet by, ter oorsake dat de Vyant sich metter haest tusschen hem en den Prince had gesteldt ; soo dat tusschen twaelven en eenen sijn Hooght. door de Duytsen gheheelijck was om-cingelt/ zijnde gepresseert by de Ruyter en sijn Esquadre te lywaert / een Admirael met 2 andere Vlaggen aen sijn boven-zijde / en 't Zeeuws Esquadre aen sijn andere zijde te windtwaert: Dus employeerden zy al haer kracht/ hebbende vast gestelt geen meerder acht op de Franse te slaen/ dan de Franse op haer deden/ of op sijn Hoogheyt: Hoewel zy gedurigh de blaeuwe Vlagh in 't oogh hadden/ geset op de Besaens-mast/ 't welck was 't teycken om aen te vallen/ expresselijck gestelt in de generale Instructien voor 't Gevecht/ welcke sijn Hoogheyt te vooren aen den Grave d'Estree hadde ghesonden ; 't geen oock by Monsr. de Martel is getuygt geweest in sijn relatie/ en dat de Prince deed geven 't teycken hier voor gementioneert/ met alle andre teyckens/ die d'Estree mochten op-wecken/ om te komen tot sijn assistentie/ hebbende een schoone wint tot dit voornemen; maer dat hy in plaets van dit de Wint behielt / sich vergenoegende sijn Schepen meer te geven dan de distantie van anderhalf Canon-schot van den Vyant: En is vorder by de Martel verhaelt/ dat hy selfs seer wel sagh/ hoe schandelijck dit was; maer zijnde nu onder commando/ om niet te ondernemen eenig ding buyten ordre van de Graef/ en behalven dat/ niet durvende vertrouwen de Caps. van sijn eygen party/ dat hem souden volgen/ welcke in de voorige Actie dien dagh hem hadden verlaten/ soo trock hy sijn Schouders op/ en kon niet meer doen / als te verbieden eenige schooten van sijn Schip: En hy besluyt sijn relatie met dese woorden: Dat indien de Graef had willen in-vallen met de schoone Wint op de Ruyter en Banckert, na haer eerste Engagement, welcke verre de Prince in getal en kracht overtroffen, zy nootsakelijck mosten geslooten zijn geweest tusschen sijn Hoogheyt en d'Estrees, en soo sou'er een gants oprechte verwinninge van den Vyandt geweest zijn. Des niet te min sijn Hooght. vervolgden 't gevecht/ met een ongeveynsde sin/ en droegh sich so in alles/ dat hy haer genoegh gaf/ en forceerden haer soo tot dat zy ruymte gaven/ dat hy haest gelegentheyt hadde om sich met Sr. John Chicheley te conjungeren: 't Welck ghedaen zijnde/ ontdeckte sijn Hooght. omtrent 2 uren Sr. Edward Spragh met sijn blaeuw Esquadre op een groote distantie/ omtrent 3 mijlen te lijwaert/ leggende N. N. O. ende niet wetende in wat conditie dat Esquadre was / oock niet wel hoorende 't schieten van 't Canon/ sette al sijn zeylen/ die hy konde/ na hem toe/ om te conjungeren/ en hem onderstant te doen/ indien het de gelegentheydt vereyste. Soo dra had de Ruyter dit desseyn van den Prince niet vernomen/ of hy vierde/ en nam de selve wegh oock met sijn geheele Vloot/ tot onderstant van Tromp/ soo dat beyde Vlooten doen lagen zy aen zy / binnen de rangh van een Canonschot/ maer buyten de vieringh van yder zijde ; en gelijck als wy doen zeylden / saghen wy veele van Sprags blaeuw Esquadre/ welcke wy oordeelden seer groote schade te windewaerts van sijn Esquadre ontfangen hadden/ en sommige van 't roode van gelijcken: Aen het welcke sijn Hooght. een Canon-schot dede/ als een toe-roepinge om by hem te komen; 't welck zy des niet tegenstaende niet en deden; maer omtrent 4 uren begaven wy ons noch mede naer het blaeuw Esquadre / waer wy Sr. Eduard Sprags Schip de Royale Prins geheel beschadigt vonden/ sijn groote Mast/ Besaens-mast waren wegh-geschooten/ en verscheyde Schepen meer van sijn Esquadre onbequaem/ de Vice-adm. van 't blaeuwe leggende te wintwaerts van haer/ verbeterende sijn zeyl en want; den Graef d'Ossory/ Schout by Nacht van 't blaeuwe/ lagh aen 't Roer van de Royale Prince / tusschen hem en de Vyant/ aen-bindende sijn nieuwe Zeylen/ en verbeterende sijn Wandt/ en 2 Fregats by hem; waer op sijn Hooght. 2 Fregatten sont/ om de Royale Prince in bewaringe te nemen. Nu lagh Tromps Esquadre Oostwaerts van hem af/ eenige van haer beschadigt/ oock van haer Top-masten en Roers;

partye van dit Esquadre/ met sijn Vice-adm. en Schout by Nacht lagen Oostwaerdts dicht by de wint/ met alle de zeylen die zy konden/ om de selve te winnen/ en soo wenden zy 't weder op de blaeuwe Vlag: Ter welcker tijdt wy na haer toe quamen/ zijnde omtrent 4 uren; dan de Ruiter schoot een schot/ op de welcke Tromp wende/ met dessein hem meester te maecken van onse lamme Schepen/ te weten de Royale Prince ende andere; de Royale Prince wiesende braef gedefendeert by Sr. John Kempthorn en de Graef d'Ossory/ geassisteert by sommige van 't selve Esquadre; dit maeckte ons by te leggen voor Sr. John Kempthorn/ om onse Vloot in orde te krijgen/ en den Vyant weder te gaen attacqueren/ en doen stelde sijn Hooght. de blaeuwe Vlagh op de Besaens-mast/ 't welck het gewoonlijck teken is/ om alle Schepen te brengen in de generale orde en stant/ en sondt Kitsen/ Sloepen en Boots na de Schepen die te windewaerts waren/ om haer in te commanderen: Waer op wy op-zeilden/ en setten 't tusschen de Ruiter en onse lamme Schepen/ doende een Canon-schot aen sommige van onse eygen Schepen te windewaert zijnde/ om af te komen; maer niemant quam af/ om sijn Hooght. te assisteren/ behalven Sr. John Kempthorn en Mylord d'Ossory; soo dat wy reden hebben te gelooven/ dat ten ware sijn Hooght. soo geluckelijck tot onderstandt was gekomen/ het blaeuw Esquadre totaliter sou verlooren zijn geweest/ alsoo zy soo ontreddert waren/ dat niet meer van haer als dese 2 Vlag-schepen alleen in conditie waren/ om haer eenige hulp te geven in een verdere strijt met de Vyant. Omtrent 5 uren quam de Ruiter met al sijn Vlaggen ende Vloot dicht zy aen zy met de Prince/ soo dat daer een seer scherp Engagement begon: Sijn Hooght. hadde niemant/ benevens de Vice adm. en Schout by Nacht van 't blaeuw Esquadre/ om hem te seconderen/ als Sr. John Harman/ Cap. Davis in de Triumph/ Cap. Stout in de Warspight/ ende syn Hooghts. eigen Verdeelinge/ Sr. John Holmes in de Rupert/ Cap. Legge in de Royale Catherine/ Sr. John Berry in de Resolutie/ Sr. John Earnly in de Henry/ Sr. Roger Stricklant in de Mary/ en Cap. Carter in de Croon/ een Schip van de 4. rang: In alles niet boven 13 of 14 Schepen. 't Gevecht was seer scherp en dicht; omtrent 7 uren bracht sijn Hooght. den Vyandt in een seer groote disordre/ en sondt doe 2 Branders onder haer/ welcke dat vermeerderden; en indien de Fransen/ welke in een bequame distantie nu weder te windewaert lagen/ hadden willen obedieren het teycken van den Prince/ en op de Vyant af gekomen waren/ volgens haer plicht/ wy souden hem gants in route geslagen/ en in stucken verbriselt hebben. Dit was de klaerste en grootste gelegentheyt/ die oit ter zee is verlooren. 't Gevecht duerde den gantsen dagh/ tot de Son onder gingh; op welcke tijt sijn Hooght. siende Mylord d'Ossory en Sr. John Kempthorn/ beyde eeniger wijse ontramponeert/ en geen andere verwachtende om hem te assisteren/ en een geheel endt van dese affairen te maken/ soo was 't hoogh tijdt om onse beschadigde Schepen af te voeren; tot welck voornemen hy sich na haer wende met kleyn zeyl/ ende de Duitzen leiden de hare nae 't Oosten: Soo eynden de Bataillie. Als de nacht ons ende de Vyandt had gescheiden/ en niet meer was te doen/ quam 'er een Bode van de Graef d'Estree/ Frans Admir. om ordres te eysschen/ en te weten wat men gemeent had met de blaeuwe Vlagh op de Besaens-mast/ daer 't al de Engelse weten/ en erkenden 't oock sijn eigen Vice-adm. en de Instructien tot het Gevegt/ welcke de Prince hem had gesonden/ en andere van de Franse Caps. kunnen seggen/ en al de Werelt/ dat hy meerder reden had om dit te weten/ en klaerder dan eenige van haer allen; hoewel het seer aerdigh by den Graef d'Estree was gedaen/ door een speciale bootschap te volmaken de geheele saeck met een perfecte spotternye/ na dat de Hollanders na haer eigen Kust waren geloopen. Gelijck tot de beschadinge van yder zijde groote executie was gedaen op de Takels en 't Want van beyde partyen/ so waren 'er diversche Schepen beschadigt: Tromp eens van Schip/ en Sr. Eduard Spragh tweemael verandert: Soo dat wanneer de Royale Prince was ontreddert/ daer af gingh/ ende sette sijn Vlagh op in de St. George/ dat soo reddeloos wiert/ dat hy gedrongen was sijn Boot te nemen/ en aen boort van de Royale Charles te gaen/ en hy had geen 10 Boots-langte geroeit/ of een Kogel quam en verbrack sijn Boot: Sy keerden weder te rug/ soo ras als zy konden/ maer eer zy binnen 't bewerp van de Touwen konden komen/ sonck de Boot/ ende Sr. Eduard Spragh verdronck/ hoewel/ wanneer hy op-genomen wiert/ sijn Hooft ende Schouders boven water wierden gevonden/ sijn Armen hebbende genomen soodanigen doodtlijcken vastigheydt aen eenigh deel van de Boot/ dat men de selve daer niet van af kon krijgen. Verders wy noch de Franse verlooren niet een Oorlog-schip; alleenlijck was 't Jacht de Henriette aen de zijde van Mylord d'Ossory gesoncken. Van de dooden zijn te rekenen Cap. le Neve/ Cap. Merryweather van de Hertogh van Buckingams Regiment/ zijnde Landt-officiers/ en Mr. May/ een Volontair. Van de Zee-commandeurs Sr. William Reeves (een persoon van groote uytmuntentheyt/ die van sijn Jeugt was op-gevoet by sijn Hooght. en die hem stantvastelijk met hooge couragie en getrouwigheyt in al sijn fortuynen ter zee en lant had by gestaen/ so dat hy tot de kennisse was gekomen en goet maekte de Caracter van een braef Commandeur) en Cap. Heyman (een braef out See-man) beyde gestorven aen hare wonden; 't welcke alle die van conditie waren/ zijn geweest/ daer wy af hoorden. In sijn Hooghts. eygen Schip waren 60 dooden en dangereus gewonden. Wat de Vyant had verlooren/ was swaerlijck te besluyten; maer 2 van haer groote Schepen van 70 en 60 st. zijn gebleven in ons gesicht/ d'een sonck by Sr. John Kempthorn,

hozn. Twee van de Duytse Vlag-officiers/ met eenige Caps. waren doot; en van See-volck een seer groot getal.

Nu hebbende over gheloopen al de particulariteyten van dese Somers Actie, laet ons een weynigh swijgen, ende bedencken het heroick comportement van den excellenten Prince, hoe glorieuselijck hy hem heeft gequeten in alle de deelen van een groot Generael, en of het mogelijck was voor eenig Man, onder sulcke circumstantien, meer te doen, dan hy ghedaen heeft? in 't midden van soo veel intrigues en tegenwerpingen hier thuys, so meenige dilayen van sijn Commissie, soo weynigh macht in de selve, sulcken schaers getal van Zee-luy, soo weynigh versekeringe van verscneyde Hooft-Commandeurs, sulken feyl van Provisien, soodanige gebreck van Amunitie, en alle andere nootsakelijckheden, sulcken bedrogh van Zee-Officiers, soodanigen non-observantie van de Ordres ter Zee, tusschen sijn eygen Engelse, en soo openbare gebreken van de Fransen, dat niet en is gestruyckelt in sijn Resolutie, noch geraeckt buyten alle patientie en voorsichtigheyt in het doen, noch vermindert van sijn genegentheyt en yver voor de eer en dienst van sijn Maj. de bescherminge en intrest van de Religie en 't Koninckrijck, in een tijt als soo veel Paepse voorwerpers een bedeckt spel speelden: En boven dien sal dit zijn een eeuwigdurent Instrument van sijn Hooghts. waerde en renommé; en moet nootsakelijk wesen een sterke obligatie voor de Koningh, het Parlament, en 't Volck van Engelant; die nu gelaten wert te oordeelen of het geen wonderlijcke goede voorsienigheyt van Godt was, en een van de gedenckwaerdigste stucken van dienst oyt ter Zee gedaen, te verwinnen al dese swarigheden, en even de nijt selfs; en na dit alles de Koninckl. Vloot van Engelant, buyten de schade van een Oorlogh-schip, te breughen behouden in sijn eygen Stranden, tot spijt van alle Vyanden, die anders ter Zee en Lant voor hadden.

In dit bovenstaende, gelijk oock in de voorgaende Engelse Verhalen werden d' Engelse uyt-gedruckt, als of zy in dese Bataillie de Victorie ghekregen, de Hollanders na haer eygen Kust gejaegt, en 7 a 8 van hare Oorlogh-schepen vernielt hadden; doch dit is recht contrarie: Want 't is klaerblijckelijk genoegh aen al de Werelt, en d' Engelse bekennen het oock selfs, dat dese See-slagh soo dicht onder de Holl. Kust, en by het Lant van Petten, ofte Camper-duyn, is geschiet, dat men van daer alles gemackelijck kon bekennen: Sulckx dat 's Lants Vloot dan na haer eygen Kusten niet verder konde retireren, als daerse lagen, geduurende de Bataillie, of 't most na 't zuyden, of in Tessel of 't Vlie hebben geweest, 't welk niet is geschiet: Want 's avonts wanneer d' Engelse de vlucht hadden ghenomen, was onse Vloot noch verder na 't noorden gekomen, als de plaets daer de Bataillie eerst begon, om de Vyanden te achtervolghen, dewijl die noort aen waren gevlucht: Oock sont den Heer de Ruyter daeghs na het Gevecht 2 Advijs-jachten uyt, om de Engelse op te soeken, en daer van dan weder advijs te brengen; maer dese konden, hoewelse al verre noort aen waren gheweest, de Vyanden niet vinden; waer door genoegh kan bewesen werden, dat dit roemen van d' Engelse ydel is: En 't is wonder, dat indien zy onse Vloot den eersten dagh soo veel beschadigt, en na haer eygen Kusten gedreven hadden, zy den tweeden dagh niet weder aen-quamen, om de selve voorts te vernielen, dewijlse noch omtrent de plaets lagh daer de Bataillie was geschiet: Daer in tegendeel 's Lants Vloot die van de Vyanden weder soude aengetast hebben gehad, indien zy waren blijven leggen, of daer omtrent in zee te vinden geweest: Maer zy Engelse waren al te wel ghetroffen op den eersten dagh, om 's anderen daegs een verdere strijt uyt te staen, soo dat zy 't wel voor een groot geluck mogen rekenen, datse met de nacht gelegentheyt kregen, wegh te komen, en hare beschadigde Schepen mede te sleepen. Dat zy zeggen, dat wy in dit Gevecht 7 a 8 Oorlogschepen verlooren hebben, is t'eenemael onwaer, want het is seecker, dat in 's Landts Vloot niet een Oorlogh-schip vermist is, en maer 4 a 5 Branders: Selfs waren maer 2 Oorlogh-schepen, als dat van den Heer Tromp en Cap. Jan de Jongh, soodanigh beschadigt, dat genootsaekt waren Tessel in te komen, om gerepareert te werden. Doch dat zy van de Franse alleen in de pekel gelaten wierden, kan wel waer wesen, alsoo het selve

selve by d'onse oock genoegh bemerckt wiert: Sulckx dat al dit roemen van Victorie der Engelsen maer volghens hare ordinaire ghewoonte geweest is: En wat schade zy hier in geleden hebben, kon men niet te rechte weten, wijl 't selve seer wierde gesecreteert, immers blijckt het daer aen, datse wel getroffen zijn, alsoo zy korts na dese Bataillie in hare Havens liepen, en daer uyt niet weder en zijn verscheenen. Naderhant hebben de Vissers van der Schellingh de helft van de groote Stengh van den Adm. van de blaeuwe Vlagh Sr. Edward Spragh gevist, en langh bevonden 53 voeten, de schijven in de selve van louter metael, waer van den eenen woegh 68 pont, dat is de twee 136. pont, ende aen Yser-werck daer en boven noch meer als 400 pont, &c. Onder 't Gevecht quam een Pinas-scheepje van Curassouw, de St. Domingo genaemt, door onse en des Vyants Vloot, seer geluckigh in 't Vlie binnen; 't selve had de Moscovise Schepen ontmoet, die hem hadden geseyt, dat onse Kust vry was van den Vyant, want zy niet anders wisten, alsoo omrrent 3 uren van te vooren, eer den Vyant quam, uytliepen; dus setten 't dit Scheepje onbeschroomt na onse Kust, en quam soo, als geseyt is, binnen. Daer tegens geraeckten 't Oost-indis Schip de Papenburgh, een dag voor de Bataillie, ghelijck de Engelse seggen, de Vyanden in handen. De Heeren Staten van Hollant en Westvrieslant deden in erkentenisse van dese Victorie, den navolgenden Danck-dagh uyt-schrijven:

Alsoo het Godt de Heere Almachtigh belieft heeft uyt sijne Goddel. Majs. oneyndelijcke goedertierentheyt en Vaderlijcke barmhertigheyt, den Staet deser Landen in de jegenwoordige bekommerlijcke en dangereuse conjuncture van tijden en saken, noch by continuatie niet alleen met groote avantagie, nemaer oock met Victorie te begenadigen, in de jongst-voorgevallene Zee-slag, tegens de geconjungeerde Vlooten van de machtighe Koningen van Vranckrijck en van Groot Brittannien, sulckx dat de Vyanden verjaegt, en af geweken zijnde, daer door de Zee-gaten deser Landen voor de verwacht werdende Schepen, vry en open zijn gestelt: Soo is ter Vergaderinge van de Heeren Staten Generael, met onse toestemminge, weder omme na rijpe en serieuse deliberatie hooghnoodigh geoordeelt, dat in plaetse van den ordinaris Beden-dagh, die gehouden soude werden op den 6. September toekomende, nieuwe Stijl, ten selven dage gehouden sal werden een algemeenen Danck, Vast ende Beden-dagh, om Godt de Heere ten selven dage van gantscher herten te dancken, te looven en te prijsen, over de voorsz. Victorie, soo wonderbaerlijck aen Ons gegeven; oock vierighlijck te bidden en te smeken, dat sijn Goddel. Maj. by alle voorvallen, sijnen Zegen over 's Lants Vloote verder genadiglijk gelieve te continueren, en daer benevens de Wapenen van den Staet te Lande, voorspoedigh en Victorieux te maken, tot restauratie van de vervallene saeck; ende tot dien eynde sijne Hoogheyt den Heer Prince van Orange voor alle gevaer en onheyl te beschutten, te beschermen en te bewaren; oock hem hoe langer soo meer te begaven met den Geest van Wijsheyt, Voorsichtigheyt, Dapperheyt en Kloeckmoedigheyt, in alle 't geen sijne Hoogheyt ten dienst van ons algemeene lieve Vaderlant, en tot restauratie als vooren, albereyts heeft aen-gevangen, of noch verder sal komen te ondernemen; en eyndelijck, dat sijne Goddel. Maj. de herten van de hoogst-gem. Koningen van Vranckrijck ende van Groot Brittannien, en hare Geallieerden, die met haer te ghelijck vyandlijck tegens desen Staet ageren, eenmaels tot gedachten van Vrede willen disponeren, en Ons alsoo weder omme zegenen met eenen eerlijcken, bestendigen, vasten, en versekerden Vrede; alles tot grootmakinge van sijnen Heyligen Naem, voortplantinge van de ware Christel. Gereform. Religie, herstellinghe van de selve, daer die door den jegenwoordigen, droevigen Lant en Luyden verdervenden Oorlogh verstoort is, conservatie van onse soo dier-gekochte Vryheydt, ende onser aller Zielen zaligheydt. Geschreven in den Hage den 26. Augustij 1673.

Dewijl 's Lants Vloot nu van voor de Kust van Zeelant was vertrocken, en men beducht was, dat de Engelse Lant-militie, die, hoewel te Jarmuyen ontscheept, echter in korten tijt weder konde in Vaertuygen t'samen gebracht werden, by des selfs afwesentheyt daer ietwes mocht ondernemen, soo quam den Heer Velt-marschalck *Wirtz* met 9 Comp. Ruyters en 6 Infanteryeop Walcheren, welcke aenstonts op de Zeekusten

kusten wierden gheleyt; benevens noch 12 Comp. Burgers, soo van Middelburgh, Vlissingen, ter Tholen, en ter Goes: En om te sekerder advijs hier van te hebben, gingen 4 Snaeuwen tusschen de Engelse en Zeeuse Kusten gedurigh kruyssen, om soo haest onraet vernamen, die op Walcheren te waerschouwen: Oock maeckten sich veel Capers gereet, om een Maent voor die gaten te kruyssen, waer na zy dan weder vryelijck vermochten hare advantagie op de Vyanden soecken. Alsoo in Hollant by de Militie, die op de Zee-strant als andere plaetsen was gheleyt, in 't door passeeren of logeren, al eenige overlasten waren ghepleeght, soo in 't berooven van der Ingesetenen Vee, Gras, Hoy, Haver en Lantgewassen, so wiert daer tegens by de Heeren Gecommitteerde Raden een strickte Resolutie genomen, waer by is vast gestelt, dat de schade en overlast, welcke de Ingesetenen door de Militie soude komen te lijden, op haer begrootingh, uyt de Gagie en Tractamenten der Ritmeesters en Capiteynen, soude werden gekort en gerestitueert. Oock was by haer Ed: Gr: Mo: met Placcaet geordonneert, dat de Militie alle Heere-maenden door de Heeren Gecommitteerden, daer toe gestelt, soude werden gemonstert; als mede van yder Collonel, en dat yder Comp. t'zeffens, volghens het Placcaet van de monsteringe, ghemaeckt den 27. Aug. 1623. met expres bevel, dat yder Comp. te voet soude moeten wesen 70 man, en voor 89. goet ghedaen werden, daer onder de Officiers begrepen: Yder Comp. te Paert most bestaen in 57. effective Ruyters, en voor 80. als boven gherekent werden; breeder in het Placcaet uyt-ghedruckt. Dus wierden de 2 Regimenten van Jorman en Degevelt onder een gestoken, ende aen den Paltsgrave van Birckenvelt ghegeven, zijnde de voorsz. Collonels gecasseert, om dat haer Regimenten niet compleet hadden ghehouden. Daer en teghens kreegh den Grave van Koninghsmarck commissie, om noch 6 Comp. te doen lichten. Den 28. wiert Mevrouwe de Princesse Douagiere in den Haghe met veel geluck-wenschingen verjaert. Na dat de Heeren *van Beverningh* en *Hayren* in 's Gravenhage waren aengekomen, en aen haer Ho: Mo: raport hadden gedaen, vertrock den Heer *Hayren* naer Vrieslant, en den Heer *Moregnault* na Zeelant, als mede den Heer *Gockinga* naer Groeningen, ten eynde, omme aen de Staten van die respective Provintien in het particulier mede bericht te doen, van 't verhandelde tot Ceulen; gelijck oock den Heer *Beverningh* aen de Heeren Staten van Hollant dede. Waer op by yder Provintie geresolveert zijnde, soo wierden der selver advijsen ter Generaliteyt over ghebracht, en daer uyt de Heeren Plenipotentiarisen met nadere Instructien voorsien: Met de welcke zy den 10. deser uyt den Hage vertrocken, ende den 14. te Ceulen arriveerden. Den Heer Don *Emanuel de Lyra* had ondertusschen dickmaels met sijn Hoogheyt over dese saeck in conferentie geweest, en daer toe gearbeyt, dat de Kroon Spangien niet buyten de Tractaten mocht ghesloten werden, het welcke men hoorde, dat sijn Hoogheyt hem oock toe seyde; vermits de groote obligatien, die desen Staet aen de Spaense hadde. Insgelijckx gingh den Heer *van Beuningen* na Brussel, om met den Grave de Monterey hier af te spreken.

Na dat sijn Hoogheyt van 't besichtigen van 's Lants Vloot weder in den Hage was gekomen, vertrock hy korts daer aen na 't Leger te Raemsdonck; alwaer ondertusschen eenige kleyne schermutselen met de Troupen van den Prince van Condé in de Meyerye van den Bosch waren voorghevallen: Den 4. deser vertoonden sich 17 a 1800 Paerden omtrent Capelle, doch retireerden sich aenstonts op de komst van 3000 der onse; Den 6. trock een partye van 120 Paerden uyt ons Leger, en rescontreerden te

Oir-

Oirschot eenFranse partye van 100 Paerden en 12 Musquettiers te voet,met haer voerende 5 Karren met Buyt, die zy wegens de Contributien hadden ghekreghen ; d'onse attacqueerden dese seer furieus, maer dewijl zy op 'tgerucht secours bequamen,mosten d' onse in tijts retireren , met haer nemende noch een partye van den buyt , en de plunie van 3. Officiers. Naderhant, wanneer den Prince van Condé uyt de Meyerye was vertrocken, waren d'onse oock eens met 1500 Paerden voor de Graef.

Een partye van 28 man uyt Gorcum om buyt gegaen, leyden sich te Wayenoyen by Thiel in embuscade, verdeelende sich in tween, om een partye van 30 Fransen, die den Marquis de Cauvisson na Bommel souden convoyeren, te onderscheppen ; 't gunt haer soodanigh geluckte, dat zy dese Vyants partye ten eersten in route sloegen,en den Marquis met 15 der zijne gevangen kregen ; die de helft van dese partye, benevens noch 18 Paerden en een Caros binnen Gorcum brachten : De andere helft meenende noch meerder buyt te krijgen , gingh wat dichter aen Thiel, maer raeckten ellendigh in het naeuw, want den Gouverneur door eenige geeschapeerde Fransen verkundschapt van hare Nederlaegh, sont daer op 500 man uyt, om den buyt weder om te krijghen , dan quamen te laet, doch rescontreerden na langh soecken dese helft van de partye , die nog uytgebleven was, welcke het niet siende te ontkomen , sich te Hemert op 't Kerckhof retireerden, zijnde met een Muyr voorsien, waerse sich deftigh defendeerden , ende de Fransen tot tweemael toe af wesen : Wanneer die een Trompetter aen haer af sonden, met begeerte, dat zy haer souden opgeven , 't geen zy deden , als ziende, dat zy eyndelijck souden overmant zijn gheworden : Hebbende de Franse daer in de 80 dooden en 60 gequetsten verlooren : Ende dese Soldaten wierden aenstonts door den Grave van Hornes gelost. Den 29. gingh den Oversten *Leendorf* met 30 Polacken uyt Muyden tot onder Naerden, alwaer hy de Patroelje van 16 Paerden , op den Dijck voor by hem liet rijden, en alsse gepasseert waren , dede hy daer onder chargeren , darse alle op 2 na bleven, welcke binnen Muyden zijn gevangen gebracht.

Den 19. deser, 's avonts, wanneer den Stadhouder van Vrieslant, *Hendrick Casimier* onder 't los-branden van 't Canon, op 't Heereveen wiert in-gehaelt , gaf Prins *Johan Maurits* last aen de gantse Ruyterye en Dragonders , benevens 200 Soldaten, om uyt te trecken na Steenwijck, gelijck geschiede, ten eynde aldaer de Bisschopse Officieren die Sondags ordinaris om Hollants Bier te drincken,na buyten gingen,te attrapperen : Dan 't selve misluckte geheelijck , door dien ons eygen Volck, namentlijck, Dragonders en Soldaten, door ongeluck op malkander chargeerden, waer door alles in allarm geraeckte, soo wel in de Stadt als aen onse kant onder de Ruytery : Zijnde dit desseyn aen-gestelt als volght : De Dragonders waren by 4 à 5 troupen voor uyt geschickt in de donckere Nacht, om alles te besetten , indien den Vyant al iets mocht gewaer worden, en het Voet-volck was in de Heggen geleydt , als oock de Ruytery daer omtrent heel fray onder de Bosschen verscholen : Doch eenige Dragonders op de Heere-weg ons Voet-volck in de Heggen voor-by willende, riepen die in 't Frans, also de Officier een Fransman was , *Qui va la ?* of, *Wie daer ?* Daer op de Officier van de Dragonders antwoorde , *Een Schelm die sijn Heer en Meesters verloochent* , *goedt Prins*. Waer op d'ander weder in 't Frans repliceerde, *Soo zijn wy een Volck*. 't Welck den Dragonder niet wel verstaende, soo schooten sy op malkander, door 't welck een Dragonder doot bleef, en vijf gequetst wierden ; wanneer sy van de Paerden stijgende, het Voet-volck ver-

verjaegden: En hoewel door dit chargeeren de gantse Stad in allarm geraeckten, soo dorsten sy evenwel niet uyt komen: De Ruytery meenende dat den Vyant een uytval dede, maeckte sich gereed om d'onse te secondeeren; maer wierden gewaer schout door een Quartier-meester, dat het onder ons eygen Volck was. In de selve Nacht soude noch een grooter ongeluck geschiet zijn, indien Godt de Heere sulckx niet belet had, want een Troup van omtrent 300 Ruyters waeren op de Wegh verdwaelt, komende daer door eerder op de bestemde Plaets als d'andere met den Lut. Gen: *Alua*, en jonge Vorst van Nassau, Prins *Maurits* Broeders Zoon, so dat d'onse niet anders oordeelden of het was Vyants Volck, die roepende, *daer af, daer af*, waren daer op de voorsz. Lt. Generael en Vorst met omtrent 16 man voor uyt gereden, doch bekenden malkander tot alle geluck, eer sy tot dadelijckheden quamen.

Den Bisschop van Munster zedert den misluckten aenslagh op Swart-sluys wacker gemaeckt, bracht in 't begin van Augusti, tusschen Hasselt en Swol, (in welcke leste plaets hy zijn residentie nam) een Leger van effective 7000 Man by malkander, welck Leger, als mede de by-gelegen Plaetsen, hy dagelijckx gingh besichtigen, wachtende noch na eenige Fransse Troupen, om dan op te trecken: Welcke den Prince van Condé uyt de geconquesteerde Plaetsen hebbende doen t'samen komen, sont die onder den Generael *Mornas* den ged: Bisschop te hulp, bestaende in 2000 Ruyters en 70 Comp. Infanterye; dese den 18. deser by 't Roveen komende, conjungeerden sich met 't Bisschops Leger: Trocken daer op na Steenwijck, daerse met eenige Troupen de Drenthe gants door liepen en onveyligh maeckten, weshalven die van Groeningen 9 Standaerts Paerden en 2 Comp. Dragonders na Zuytlaren sonden, om de Drenthe voor dese stropende partyen te bevryden: Welck daer leggende, verkundschapt wierden, dat sich een van des Vyants partyen omtrent Older-meulen vertoonden, waer omme datelijck uyt yder Compagnie 4 Man onder den Cornet *Proest*, beneven een wel-bedreven Gidse wierden gecommandeert, om dese partye op te slaen; 't geen met goet succes af-liep: Want sy den 23. deser tusschen Holtenklinck en Oldermeulen ghekomen, traden de Ruyters van haer Paerden, om sich te verfrissen, settende onderwijl iemant op de Wagt in een Boom; welcke 's morgens vroeg eenig Paerde-volck vernemende, hem na den Cornet begaf, en 't selve aen-diende; die dit noch niet gelovende, selfs daer na toe reed, en alsso bevont: Waer op hy weer na sijn Troup keerende, de selve aenstonts te Paert deed stijgen, en op den Vyant deed aen-setten, beveelende elf Man onder een Sergeant van de Dragonders eerst op den Vyandt los te gaen, 't geen met goede ordre volvoert zijnde, vielen de Bisschopse onder een Lieutenant gelijckelijck aen, en losten haer Carabijns, dan den Cornet drongh daer op met groote couragie tot hun in, en dewijl zy weynig velt hadden, en niet na behoren konden swencken, wierden sy op de vlucht gedreven, met verlies van elf dooden, en 19 gevangens, welcke aenstonts wierden uytgeschut, benevens 22 Paerden, die den 24. noch te Groeningen zijn binnen gebragt: Aen onse zyde waren 3 à 4 gequetst, daer onder den Cornet *Proest* selfs. Den 25 trocken de Bisschopse van Steenwijck na de kant van Vrieslant, alwaer behalvens 't Heereveen, noch eenige Forten verder na de Drenthe waren op-geworpen, als te Meldam, Bles-brugh, Beckaf, Donckerbroeck, Mackinga, Wolvega, en andere Plaetsen, wel bequaem om de Huysluyden voor partyen te bevrijden, doch niet om een groote macht te weder staen: Op het Fort Bles-brugh quam den Oversten *Hautein* met 1000 Paerden, en 't Regiment Dragonders van *Ramsdorf* eerst aen: Den Fransen Coll. *Bellerose*

op 't Fort Beckaf, daer den Coll. *Brandt* commandeerde, en den Gen. *Mornas*, die het bevel over dese Troupen hadde, door Mackinga, Donckerbroeck, en Nieberkoop op Wolvega, daer den Gen. *Alua* lagh met 3 Regimenten Paerden, als van *Haren*, *Kingma* en den Baron van *Paltzerkamp*, en 2 te Voet, als dat van *Alua* selfs, en dat van Prins *Willem Mauritz van Nassau*, benevens noch een Regiment Dragonders: Doch alsoo Prins *Johan Mauritz* oordeelde dat de Bisschopse de Militie in dese Forten sochten van 't Heereveen te separeren, om die soo veel te ghemackelijcker te overvallen en te ruineren, dewijlse daer toe door sandige, doch eenighsints onder water staende weghen waren gepasseert, soo sondt hy aenstonts ordre aen den Gener. *Alua*, mitsgaders aen de Commandeurs van de andere Forten, sich met haer by hebbende Militie na 't Heereveen te begeven, ghelijck ghesschiede; dan op de Heyde by Mildam viel een rescontre voor tusschen 200 van onse Soldaten van 't Holsteynse Regiment, onder 't commando van den Graef van *Dona*, en 150 Ruyters van de Troupen van *Mornas*, waer onder de onse soo dapper chargeerden, dat 'er 26 doot bleven, benevens een Ritmeester en Lut. welcke Ritmeester den Grave selfs met een Pieck had door stoken, 't geen de Lt. willende revengeren, wiert ondertusschen mede ter neder geschooten; hier bequamen de onse goede buyt, en leyde den op-gem. Grave aldaer oock groote eer in. Soo dra de Militie nu op 't Heere-veen was gekomen, wiert een partye van de selve na de Jouwer en Gorredijck gesonden, alwaer de Coll. *Turck* commanderende, kundschap kreegh, dat den Vyant met 60 man over de Veenen meende te komen, waer op hy datelijck een partye van 50 man haer teghens sont met een Boer tot een Gidse, welcke 's middaghs met den Vyant in actie geraeckte, en gants te rugh sloegh, achter latende 29 gevangenen, daer onder 4 Officieren, en 14 dooden; zijnde de ghevanghens Cur-Ceuls Volck. Daer en tegens geraeckte een partye van d'onse, sterck 30 man, onder de Lt. *Telvoren* van Coeverden by de Bisschopse in de pan, want zy kregen haer alle gevangen: Oock haelden zy eens onse Brantwacht van 15 Dragonders achter 't Fort Beckaf wegh, dan 3 daer van ontquamen 't noch. Maer dewijl nu al dese buyten posten door onse Militie waren verlaten, en den Vyandt reeds tot Schooten was geadvanceert, oock na alle apparentie 't Heereveen soude soecken te forceren, om so Vrieslant in te trecken, hebbende daer toe reeds verscheyde Waghens met Fascinen by haer, ten eynde de Grachten te dempen, en dus soo veel te lichter toe te loopen, soo wiert by de Gedeputeerde Staten van Vrieslant geordonneert, dat de Manschap in die Provintie aenstonts na het Heereveen soude marcheren, volgens 't onder staende Placcaet:

ALsoo de Vyant/ Fransche/ Keulse/ Munstersche / over de 8000 te Voet en by de 100 Cornetten sterck/ voorleden nacht tot Donckerbroeck aen alle kanten door 't water doorgebroken is/ en men niet weten kan/ waer zy waer te nemen zijn, soo belasten wy U Ampts-halven / datelijck voor eerst soodanige ordre te stellen in uw bedrijven/ dat de Manschap/ waer op de selve is gestelt/ sonder een uur/ ja sonder een momentum versum na 't Heere-veen kome te marcheren/ by gebreke dies protesteren wy ontschuldight te willen wesen van de onheylen / die 't Lant ende de goede Ingesetenen over-komen mochten; ten anderen ook ongesuymt op 't geweer te stellen die vordere Manschap van uwen bedrijve (exempt de Mennonisten/ die haer gemoedt sulckx niet toe-laet) haer een plaets te ordonneeren / waerse in uw bedrijve by onverhoopte noot mogen tesamen komen; ten derden / de Volmachten van uw bedrijve aen te manen/ om sich in dese gevaerlijcke constitutie van tijt en saken onder nacht ende dagh herwaerts te begeven/ en op 's Lants Huys te vervoegen/ met die andere Volmachten / soo in 't in-laten van 't water en andere voorvallende poincten / 's Lants behoudenis conserverende / te delibereren en resolveren. Waer toe wy ons neffens U/ soo lief de behoudenisse van 't Vaderlandt is/ t eenemael verlaten. Datum Leeuwaerden den 25. Augustij 1673. N. Stijl. Was verteickent/ U goede Vrienden de Gedeputeerde Staten van Vrieslant/ &c.

Ter Ordonnantie van de selve/ Sabinus Wissema.

Z. Gerroltsma.

Door

Door dese aenkomst der Bisschopse was 'er een groot vluchten uyt alle de Dorpen, daer men oordeelde dat zy aen konden komen, ontstaen, sulckx dat de Huysluyden al haer beste goederen na verseekerde plaetsen weg schickten, doch de Vyant kreegh noch omtrent Olde-holtwolde de Koets van Cap. *Tamminga*, als mede een Wagen met Bagagie van sekere Waert, die in de wegh saten en niet voort konden: Maer echter niet veel meer vindende, begonden zy op eenige plaetsen te branden, en de luyden seer qualijck te tracteren, want zy haer van haer Beesten en alles wat zy noch over gelaten hadden, berooſden, en stelden daer en bovens noch die Landen onder Contributie. Ondertusschen quamen eenige kleyne Vyants partyen somtijts by de Vriesse Posten al'arm maken, dan wierden haest wegh gejaegt. Drie Constapels, die de Breeberger Schans hadden verlaten, wierden mede gerecht, als 2 geharquebuseert, en een gehangen. Den 1. September brack des Vyants geheele macht op, en retireerde weder na Steenwijck, (als siende dat niet verder konden advanceren) van waer zy yder weder na haer respective Quartieren trocken, te weten, de Franse na Zutphen, Doesburgh en Arnhem, en de andere na Swol en die plaetsen, hebbende in desen tocht wel over de 600 man verlooren, en niets anders uyt-gerecht, als de arme Lant-luyden, die geen Contributie betaelden, van 't hare berooft en seer qualijck getracteert.

Den Fransen Intendant Robert eyste nu weder van de Stadt Utrecht een somme van 65000 Rijckxds. om in 't korte op te brenghen: Daer en bovens wiert het geheele Sticht met seer swaere inquartieringe belast/ want t'Amersfoort lagen 85 Comp. Franse/ en in andere plaetsen na advenant; welcke het alle soo slecht maeckten/ dat het nau uyt te spreken is: Oock was 't niet beter in de boven-quartieren; alsoo de Franse Ruyterye/ die in de Veluwe lagh/ het alles uyt-plonderden en wegh roofden/ daerse omtrent konden komen/ ja handelden veel erger/ als doen sy eerst in de Veluwe quamen; in een Edelmans Wooninghe/ daer veel goet van de Boeren in lagh/ sloegen zy een Camer op/ alwaerse de Kisten en Koffers op deden/ en alles/ soo van Linnen/ Wollen/ &c. uyt namen. De Prins van Condee noch in de Meyerye van den Bosch leggende/ toogh in 't midden deser Maendt met sijn Troupen/ sterck 8000 man/ van daer na Maestricht/ alwaer hy 4000 van dese ged. Troupen na de Marschal de Turenne sondt/ ende met de overige trock hy langhs Charleroy na de Nieuwe Conquesten/ om daer een Legher te commanderen/ 't geen door den Marschal de Humieres by Aeth wierde geformeert/ ten eynde op de Spaense nau regard te nemen/ of die yets tot nadeel van Vranckrijck hadden willen ondernemen.

In 't Keyserl. Hof tot Weenen was men in 't begin deser Maent seer besig/ om alles tot des Keysers vertreck na Egra te verbaerdigen/ 't geen den 4 deser stont te geschieden; op welcken dagh 's middaghs den Spaenssen Envoy Don Pedro Ronquillo te Weenen arriveerde/ van waer hy mede met den Keyser na Egra vertrock; daer en tegens wiert den Fransen Gesant Gremoville verboden/ om 't Hof na de gem: Plaets te volgen: Den Heer Heemskerck, die weghens desen Staet daer weder voor de tweede mael was/ volghde met den Spaensen Ambassadeur mede 't Keyserl. Hof/ en vertrock oock met volle be-

noegen van daer na Hollant. Sijn Keyserl. Majesteyt had eenighe tijt voor sijn vertreck naer Egra / te Marien-zel naer de H. Communie / aengaende de marsch van sijn Leger na den Rijn / dit volgende Gebedt gedaen: Heere Godt, mijn Verlosser, wiens beelt en beduydenis ick alhier in mijn handen hebbe, ick protestere alhier voor u, en gy weet, dat ick uyt geen ambitie om meer Lant en Luyden te winnen, dese Armee wegh schicke; gy weet, dat ick te vreden ben met het geene, dat gy my gegeven hebt; ick hoope, dat u mijn gerechte goede voornemen lief sal zijn, en dat gy derhalven uws Knechts Wapenen zult zegenen; ick protesteere, dat ick tot desen Oorlogh gedwongen worde, en daer om, mijn Godt, sult gy in den grooten dag des Oordeels, het bloet, dat soo vermoedelijck by desen Oorlogh sal vergoten werden, van my niet vorderen: Op u, mijn goedertiernen Godt, verlaet ick my. Na Cur-Beyeren sondt den Keyser den Grave van Konings-eck / om die cathegorique antwoort af te vragen; welke te Lands-hut met den selven Cur-vorst gesproken hebbende / weder van daer na Egra by den Keyser vertrock / om die rapoort van sijn verrichtinge te doen; hebbende dien Keurvorst hem als vragende dit ant woort gegeven: Waer om sijn Keyserl. Maj. hem drong, om op sijn voorstellingen cathegorisch te antwoorden? waer toe hy vast hadde gestelt soo een macht te laten af gaen? dewijl noch geen nevelen 't Keyserrijck scheenen te dreygen, welcke indien zy haer al mochten openbaren, soo was 'er noch tijdts genoegh om een cathegoricq antwoort te senden. Korts voor sijn Keyserl. Majs. vertreck / sont hy ook den Prince van Diedrichsteyn naer Inspruck / om de toekomende Keyserinne geluck te wenschen; welck Huwelijck / soo dra den Keyser van dese Reys naer Egra te rugghe was ghekomen / te Grats in Stiermarck soude gecelebreert werden. De Reyse van sijn Keyserl. Maj. na Egra / en de onthalingen aen den Keurvorst van Saxen / die op des Keysers versoeck daer mede compareerden / is dan geweest als volght:

Reyse van den Keyser na Egra.

Keyserl. Majesteyt vastelijck by sich besloten hebbende, weghens de verdruckinge veeler Stenden in 't Rijck, met een goet deel sijner op de been hebbende Macht, dieper in Duytslant, ende selfs persoonlijck tot Egra te komen, om de selve aldaer te besichtigen, soo dede hy sulckx aen de getrouwe Keur-vorsten en Stenden ter selver tijt verklaren: 't Welck gedaen zijnde, en alles tot de Réyse vervaerdight, vertrock sijn ged. Keyserl. Maj. den 4. deser van Weenen, vergeselschapt van de voornaemste Heeren, als den Prince van Lobkowitz, den Graef van Swartzenbergh, den Graef van Lembergh, opperste Kamer-heer, den Graef van Nostitz, Cancelier van Bohemen, den Graef van Montecuculi, den President van de Finantie, de Graef van Dietrichsteyn, opperste Stalmeester, den Graef Frans Augustein van Wallenstein, de Graef Maria Frobenius van Furstembergh, den Baron de Hoher, den Graef Willem van Ottingen, Opper-jagermeester, Prins Pio, Graef Preiner, den Graef van Weissenwol, den Graef van Cavaria. den Graef Coloredo, den Graef van Schonberg, den Graef Adam Maximiliaen van Wallenstein, den Graef Mollert, den Graef Frans van Mansvelt, den Graef Ernest van Scherffenbergh, den Graef van Buquoy, den Graef St. Julian, den Ba-

ron de Soye, en meer andere. Den selven 4. Augusty sliep sijn Maj. te Kornewburgh, op den Oever van den Donau. Den 5. quam hy van Kornewburgh door Sierndorf in Sonberg en Hollabrun. Den 6. van Hollabrun door Pulcka in Hoffrey. Den 7. van Hoffrey door Fradting in Zlabnitz. Den 8. van Zlabnitz door Konings-egg te Newhaus in Bohemen. Den 9. van Newhaus door Rezetschein in Wesele. Den 10. van Wesele door Zemetzein in Tein. Den 11. van Tein door Prodtowin in Strakonitz. Den 12. van Strakonitz door Horaschowitz in Greimberg. Den 13. van Greimberg door Pilkestein in Pilsen. Den 14. van Pilsen door Niemetzdorf in Niess. Den 15. van Niess door Scherseschein in Plan. Den 16. van Plan door Scherwert in Eger, alwaer sijn Keyserl. Maj. van de Magistraet seer wel ontfangen wierdt, en onder een Hemel door een opgerichte Triumph-poort tot in't Hooft-quartier met een diepe submissie geleyt; werdende oock drie malen alle de Stucken van de Vestingh los gebrant. Sondags den 20. als wanneer den Keurvorst van Saxen soude komen, gingh syn Keyserl. Maj. met de gantze Hofstoet, na dat hy by de Jesuyten sijn Middag-mael hadde gehouden, den selven in't vlacke Velt te gemoet: Soo ras had sijn Keurvorstel. Doorl. de Keyserl. aenkomst van achter een Bergh, waer hy van daen quam, en dat de Keyserl. hoogste bediende alle uyt gestegen waren, niet vernomen, of steegh selfs oock uyt, omtrent 50 schreden van de Keyserl. Suite, waer hy van den Oversten Kamer-heer, en een weynigh daer na van den Oversten Hof-meester, ontfangen, en aen sijn Keyserl. Majs. Wagen geleyt wiert, welcke dan by de aen-naderinge van den Keurvorst oock uyt de Wagen steegh, en den selven seer vriendelijck ontfongh, ook hem neffens den Kur-Prins in sijn Wagen nam, en de voorsittingh presenteerde, doch dit excuseerden hy beleefdelijck: Hertogh Mauritz met sijn Soon wierden in des Hofmeesters Wagen gestelt, en alsoo na de Stadt gevoert, welckx Intocht en ordeningh aldus was: Eerstelijck, 3 Comp. Keyserl. Curassiers met hare Paucken en Trompetten. 2. De Churfurstel. Lijf-guarde. 3. De Cur-saxise inspanningen, Trompetten en Paucken. 4. De Churfurstel. Bereyders en Edelknapen, met de daer op gevolgde Hant-paerden. 5. De Churfurstel. Officiers en Edelluyden te Paert. 6. De Keyserl. Cavaliers in hare eygen Wagenen, daer onder 50 met 6 Paerden. 7. De Keyserl. geheyme Raden in haer eygen Wagenen, waer in de Churfurstel. Ministers mede ingevoeght wierden. 8. De Keyserl. Hof-Trompetters en Paucken. 9. De Keyserl. Overste Stalmeesters Wagen. 10. Den Oversten Hofmeester hare Furstel. Gen. van Lobkowitz met hare Churvorstel. beyde Heeren Gebroeders Hertogh Mauritz en Hertogh Christiaen. 11. Hier op sijn Keyserl. Maj. en Churfurstel. Doorl. met den Chur-Prins. 12. De Keyserl. Guarde van Hooftluyden te Paert. 13. De Oversten, Trompetters en Paucken met de Keyserl. Lijfguarde. 14. Sijn Churfurstel. Doorl. Lijf-wagen. 15. Des Chur-prins sijn Lijf-wagen. 16. De Keyserl. Kamer heer in den Hof-wagen. 17 De Keyserl. Kamer-dienaers. 18. De Chur-saxise Cavaliers eygen Wagen met de bediende. Onder dese inkomst wierden de Stucken driemael gelost, en de Churvorst magnificq van sijn Keyserl. Majest. getracteert, welckers bediende oock met een dagelijkx kost-gelt wierden voorsien. Den 21. gingh den Keurvorst by den Keyser ter Audientie, waer hy seer wel ontfangen wiert: En den 22, was de generale Monsteringe van d' Armee, welcke aldus was: 's Morgens reed sijn Keyserl. Maj. met den Churvorst en 't gantze Hof na buyten, om de Armee, die in een effen Velt stont, te besichtigen: Het weder scheen ten selven daghe een lieflijck teycken des toekomstigen geluck te geven, behalvens dat onder de salvoos en canonnades, hoewel voor en na-middaghs het aengenaemste en klaerste weder scheen, een dichte Regen, omtrent een quartier langh,

viel, veel licht te beduyden den dicken nevel, die dese dappere Soldaten, haer aengebooren Duytze mannelijckheyt na, en hare Vyanden voor oogen, wilden maken. Sijn Excell. de Lt. Gen. reed vroegh uyt, en stelde alles in goede ordeningh, deelde de gantze Armee in 2 deelen, 2 rechter en 2 lincker vleugels achter den ander, welcken eersten rechter den Gen. Sporck en Pio commandeerden, den eersten lincker Lottharingen en Lesle; den achtersten rechter Caprara en Werthmiller, ende den achtersten lincker, nevens een ander, Portia; staende de Armee doen als volgt in Bataillie:

De Keyserl. Armee in 2 treffingen op den 22. Augustij by Egra dusdanigh in Bataillie gestelt.

Het eerste treffen onder commando van Duc de Bournonville.

De rechter vleugel van 't eerste treffen onder Gen. Sporck.				De lincker vleugel onder sijn Doorl. van Lottheringen.	
Cavallerye.		*Infanterye.*		*Cavallerye.*	
Gortzise Dragonders,	*yder*	Pio,	*yder*	Heister,	*yder*
Montecuculi,	*van*	Knigge,	*van*	Oude Holsteyn,	*van*
Sporck,	1000	Lesle,	2500	Caprara,	1000
Lottharingen.	*man.*	Portia.	*man.*	Harrant,	*man.*

Het tweede treffen onder commando van den Gen. Werthmiller.

De rechter vleugel.				De lincker vleugel.	
Cavallerye.		*Infanterye.*		*Cavallerye.*	
Zeiss,	*yder*	Starnberg.	*yder*	Jonge Holsteyn.	*yder*
Rabata,	1000	De Grana.	*van*	Hallassise Regim.	1000
Dunwaldt.	*man.*	Stein.	2500	Beyde Curassiers.	*man.*
		Serini.	*man.*		

Bestaende de geheele Armee in 20000 man te Voet, 12000 Paerden, ende 1000 Dragonders; doch het Regiment van Souches, 2500 man sterck, was 'er noch niet by; zijnde dit soo schoonen Kryghs-heyr, dat het een lust om te sien was, hebbende de Ruyters, behalvens de Dragonders, alle Kolders en Harnas, te weten, Achter en Borst-stucken, benevens Kasketten op 't hooft, treffelijck bereden, en wel versochte wackere Karels, gelijck oock het Voet-volck niet minder wel geexerceert was: Voor dese alle stonden Montecuculi en Bournonvile: Den Heer Marckgraef van Baden voerde d' Artillerye. Na soo goeden aengestelden ordeningh, quamen, ongevaer ten 9 uren sijn Keyserl. Maj. met sijn Churfurstel. Doorl. van Saxen, Chur-Prins en Hertogh Mauritz, als oock den Hertogh Augustus van Halle, en gesamentlijcke Hof-stoet, aen, om de volle Bataillie te besien: Hoewel hoog-ged. Chur-Prins 's morgens vroegh met den Heer Lt. Gen. de gantse Armee om gereden had, en daer naer weder in de Stadt, oock met sijn Keyserl. Maj. weder uyt-gekomen was. In dese uyttocht wilde sijn Keyserl. Majest. dat den Keurvorst wat nader aen sijn zijde soude rijden; naer hoflijcke ontschuldigingh stelden sijn Churvorstel. Doorl. sich dier gestalte aen, dat hy sijne Keyserl. Maj. volgden, en den Chur-Prins, Hertogh Mauritz en Hertog Augustus met de Keyserl. bedienden in gespreck gheraeckten. Sy reden gesamentlijck met bedeckten Hoofde, sonder dat, of wel sijn Keyserl. Maj. den Heer Keurvorst aen-sprack, den selven het hooft ontbloote; gelijcke Eere wedervoer oock den Chur-Prins ende andere. In sulcken geselschap quam sijn Keyserl. Maj. by de Monster-plaets, alwaer de selve, door aenvoeringh van den Heer Lt. Gen. die sijn Keyserl. Maj. alles noemde, alle Fronten en Gelederen, die sich wel een mijle uyt-spreyden, met naeuwe achtnemingh voor by reedt, en een bysonder vergenoegen liet bespeuren, en na dat zy omtrent 4 uren langh alles besichtigt hadden,

hadden, geschieden 3 Salvoos, soo uyt het Geschut als van de Soldaten; de salvo van de Soldatesce gingh met soo goeden ordeningh toe, als of den Donder na malkander van den morgen tot den avondt door de Wolcken rolde. Daer onder bralde 't canoneren van 36 Canons, benevens een continueerlijck gedreun van Trompetten, Herpaucken, Trommels en Pijpen; na't welcke sijn Keyserl. Maj. met al de Hof stoet weder na de Stadt keerde, en de Armee na haer quartieren. Andere Vorsten, als van Bareith, Anspagh, Bambergh, nevens den Spaense Afgevaerdigde besagen de Armee bysonder, en reden niet mede in de Stoet van sijn Keyserl. Maj. Welcke hier op 's middags de Churvorst, Chur-Prins en Hertogh Mauritz aen een lange Tafel tracteerden, aen welckers spitse sijn Keyserl. Maj. sat, ende omtrent een paer schreden daer van daen ter rechter zijde den Keurvorst, daer tegens over de Kur-Prins, ende nevens hoogh-ged. Keurvorst Hertogh Mauritz. Over de Maeltijdt bracht sijn Keyserl. Maj. sijn Churvorstel. Doorl. een gesont-dronck toe, die de Churvorst niet alleen staende aen-nam, terwijl sijn Keyserl. Maj. sat, maer oock soo staende bleef, tot dese gesontheyt by beyde Heeren om-gegaen was. Hier op liet sijn Churvorstel. Doorl. ook een bysondere Roemer vullen, met welcke hy sijn Keyserl. Majest. naderende, met gebogen hoofde, en een stille reden, den selven weder een geheyme gesontheyt toe-bracht, welcke sijn Keyserl. Maj. van sijn Zetel sich wat oprechtende, van beyde Armen onderstut, met een gelijcksame stille Oratie ontfingh, latende uyt sijne gebeerden een sonderbaer teycken van sijn daer uyt geschepte welgevallen blijcken, en het selve weder ghevult zijnde, bracht het aen den Chur-Prins, die van sijne plaets getreden, de gesontheyt oock in stilte, doch ietwes woordelijcker als voor heen aen nam, en voort bracht. Hier op hebben zy sich alle seer vrolijck betuygt, onder 't geklanck van Trompetten en Tafel-musijck: Waer na dese Maeltijt is gescheyden, en yder na sijn Logement gekeert. Den 26. na genomen afscheyt, geschiede daer op sijn Keyserl. Majs. Reyse na Praegh, die van sijn Armee na Franckenlant, en die van den Churvorst, Chur-prins, &c. na Dresden.

Den Marschal de Turenne noch in sijn out quartier te Wetslar zijnde/ wierdt hoe langhs hoe stercker / niet alleen door Franse Troupen/ maer oock Cur-Ceulse / die sich dese maendt / 4000 sterck / met hem conjungeerden/ soo dat sijn Leger in 't kort tot omtrent 30000 man gheraeckte / om daer mede de Keyserse 't hooft te bieden: En dewijl voor al dit Volck seer veel provisie van nooden was/ dede Turenne alle Voorraet/ die te krijghen was/ op-koopen/ en in een verseekerde plaetse brengen: Ondertusschen was hy dickwils op 't Casteel van Hanaw. Maer sijn Soldaten bedreven over al groote moedwil aen de Lantluyden; onder anderen meenden een party Franse eenig Beestiael omtrent Giessen wegh te nemen / doch eenige Cavalliers van sijn Hoogheyt van Darmstadt ontsetten haer dit niet alleen/ maer sloegen'er noch een partye van doot. Drie Regimenten Franse Paerden/ die omtrent Franckfort lagen/ beroofden ende pilleerden de Huysluyden niet alleen van alles wat zy hadden/ maer schooten oock al het Beestiael doodt/ dat zy niet mede konden nemen; de Wijn/ die zy niet konden of wilden uyt-drincken / smeten zy op de aerde; ende bedreven noch duysent andere moetwilligheden meer: Een Predikers Vrou van een Dorp / 3 mijl van Franckfort/ verkrachten zy/ datse het bestorf; ende brachten de Predicant selfs in 't Bosch/ om hem op te hangen / maer alsoo hy sonder ophouden om sijn leven badt/ lieten zy hem noch gaen/ na dat wel duy-

sent

sent stock-slagen hadde gekregen. Doch den 11. deser/ na dat 15 Karren met gelt in 't Frans Leger gekomen waren/ bereyde Turenne alles om Franckenlant in te trecken/ en de passagien voor de Keyserse te besetten / de welcke hem alle seer wel bekent waren; hier toe dede hy eenige Canons uyt het Arsenael van Bon komen/en een Brugh over de Main na Selingenstadt slaen/ om met sijn Troupen daer over te marcheren: En wanneer die vaerdigh was/ reed een Franse partye van 80 man daer over / die alle van de Boeren doot ghesla- gen wierden; doch de Fransen 3 van dese Boeren krijgende / hongen die mede aen Boomen op. Ondertusschen nam Turenne de Chur-mentsise Stadt As- schaffenburgh in / en besette de selve met 2000 man / om soo veyligh de Pro- viande te bekomen. Na Fridbergh sont hy den Marquis de Pieresit met ee- nighe Troupen / die de 60 Keyserse/ soo daer in laghen / uyt-dreven/ de plaets plonderden / ende met eenigh Volck besetten. En dus nam hy al de passagien omtrent Franckfort in / 't geen in die Stadt een seer groote vreese verweckte van overvallen te werden / dewijl geen genoegsaem Krijgs-volck daer binnen was / noch oock een Commandeur; doch den Lt. Coll. Schaub quam daer binnen/om 't Guarnisoen te commanderen. In dese Stadt gebeurden 't/ dat eenige Fransen op den vollen dagh stinckende Visch en andere materie in ver- schepde Putten hadden geworpen/ ende siende dat men haer wilde vast setten/ retireerden zy zich in 't logijs van Duc de Lorraine / om hem soo suspect aen de Burgerye te maken; welcke oock een assault op dit logijs souden ghedaen hebben/ ten ware den Hertogh dese schelmen niet uyt hadde doen gaen / die doe gevangen wierden geset.

Den Fransen Marquis de Rochefort met sijn Troupen van des Koninghs Leger by Maestricht gescheyden / ende over de Maes getrocken / reysde seer langsamelijck door 't Spaense Territorium na Triers-lant/ een deels door de quade wegen ende anderjints om haer daer wat te refrecheren; doch sont den Chevalier de Fourilles met eenighe Troupen voor af na 't Ampt Witlich / die 't selve niet alleen heel ruineerde/maer oock veel daer by gelegen plaetsen; van een andere kant quam den Marquis de Troussy mede in Triers-landt / die het daer niet beter en maeckten; en den Marquis de Rochefort volgde met de rest na Sarbruck / welcke plaets hy in nam / als mede de meeste plaetsen in dit Churvorstendom/ oock wierden de Lantluyden door sijn Troupen in de gront bedorven. Den Marquis de Troussy hebbende mede veel Dorpen laten ruine- reren / en van de 3 Ampten Munster / Meyen en Bergflegh 11000 Rijckxds. tot Contributie geeyst/ soo waren daer over veele Landtluyden in 't Stedeken Meyen gevlucht/ om dese gewelddadigheden te ontgaen: Waer om den ged. Marquis met 1500 Ruyters en 2 Regimenten Voet-volck daer voor quam/ en 't selve formeel belegerde / latende oock 2 mijnen springhen; doch de in-leg- gende Soldaten / Burgers en Boeren onder den Hooftman Kopp queten sich door uytvallen als anders soodanigh/ dat hy geen voordeel daer op konde krij- gen: Den Keurvorst van Trier sondt oock 200 Soldaten en 400 Boeren dit Stedeken te hulp/ 't geen desen Marquis soodanigh verbitterde/dat hy de be- legerde liet seggen/ dat indien zy haer niet over gaven, hy niet alleen geen Soldaten, Burgers of Boeren sou sparen, maer oock geen Kinderen in's Moeders Lichaem; Dan dit

dit dreygen werckten niet anders uyt/ als dat de belegerden sich so veel te dapperder hielden: Maer den Keurvorst duchtende dat de Fransen met meerder macht mochten komen/ liet de belegerde met desen Marquis accorderen om 11000 Rijckxds. te betalen/ (mits de belegeringhe op-brekende) soo voor de Stadt als de 3 boven-genoemde Ampten/ daer hy 't eerst van hadde geeyst: Maer alsoo den Marquis geen quitantie wilde teyckenen/ (apparentelijck vertrouwende dat Cur-Trier de selve op den Rijckxdag te Regensburgh soude laten vertoonen) gingh dese accordatie te niet: Ende most den ged. Marquis noch daer en boven/door de dapperheyt van die van binnen/de plaets verlaten: Waer door hy uyt spijt verschepde Dorpen in Triers-landt liet verbranden. En eyste van 't geheele Lant een somme van 50000. Rijckxds. tot contributie Over al dese gewelden sondt den Keurvorst van Trier een Envoyé na den Koningh van Vranckrijck/ om die sulckx te klaghen/ en reparatie te versoecken; een andere Envoyé quam wegens dien Keurvorst te Ceulen by de Sweetsche Mediateurs/ die uyt den naem van sijn Meester aen de selve hart klaeghden over de insolentien en ravagien/ die de Franse in 't Landt van Trier dagelijcx bedreven/ versoeckende met een/ dat haer Exell. by Vrankrijck eenige vergoedinge van de schade/ die sijn Meester hadde geleden/ wilden procureren. De ged. Mediateurs sich hier over seer ghevoeligh toonende/ beloofden dees Envoy/ datse haer uytterste best daer toe souden doen/ en oock aen de Franse Ambassadeurs vertoonen/ dat dese maniere van doen/ niet was conform de beloften/ die haer Koningh hadde ghedaen/ van in geenderley maniere 't Duytsche Rijck te willen troubelen; en dat/ indien den Coningh van Vranckrijck niet wilde af-staen van soo onrechtvaerdige proceduren/ den Koningh van Sweden eyndelijck 't Mascus soude af-lichten/ en doen 't geen hy oorbaerlijck soude achten: Doch de Franse Ambassadeurs excuseerden sich hier op/ dat de ravagien in 't Lant van Trier niet geschieden door ordre van den Coningh/ ende dat de Generaels eener Armee niet altijdt capabel zijn hare Soldaten 't quaet doen te beletten: Maer de Sweden achten dit antwoordt niet suffisant/ ende niet meer dan een flaeuwe ontschuldiginge.

Prins Willem van Furstenbergh, als fol. 122. geseyt/by de Churvorsten van Ments en Trier gekomen/ stelde de selve eenige ondragelijcke conditien voor/ als van den eersten begeerden hy/ dat de selve de 2 Steden ende passen over de Meyn Hochst en Steinheim/ boven ende beneden Franckfort gelegen/ aen den Koningh van Vranckrijck soude over-geven; benevens noch eenighe andere onlijdelijcke puncten: Van den Churvorst van Trier eysten hy eenige duysent Rijckxds. ende Quartieren voor een groote partye Militie: Doch beyde de Churvorsten antwoorden/ dat zy haer van den Keyser en 't Rijck niet konden separeren ende alhoewel den Coningh voorgenomen had andersints met haer seer hart te procederen/ dat zy dan mosten ghedencken/ datse oock onder de geruineerde Princen van Vranckrijck souden ghetelt werden. Terwijl Prins Willem te Mentz was/ viel 'er een rencontre voor/ waer in hy sijn Franschen inborst publijckelijck vertoonde: Want in 't Convent van de Chartreux een Festin bereyt zijnde/ waer den Churvorst en veel andere hooge Personagien/ daer onder den Grave van Hatzfeldt/ een van de braefste Heeren van 't Rijck/

mede quamen / soo begon den Churvorst een gesonthepdt op den Kepser in te stellen / welcke Prins Willem wepgerden beschepdt te doen ; den Graef van Hatzveldt dit siende/ sepde over lupt / dat hp die geene voor geen eerlijck man/ ofte Patriot en achte/die sich niet en verwaerdigde op des Kepsers gesonthept te drincken ; oock waren al de andere van 't gheselschap van 't selve gevoelen/ sprekende daer toe veel injurieuse woorden tegens desen Prince : Ja men sepde dat den ged. Grave van Hatzfeldt hem in duel beriep/maer dat hp geexcuseert wiert/ om dat hp een Ecclesiasticus was. Een wepnigh daer na stelde Prins Willem een gesonthept in op de gesonthept van den Coningh van Vranckrijck/ maer niemant wilde hem oock beschepdt doen ; en den Graef van Hatzveldt/ in plaets van de gesonthepdt upt te drincken / gopde de Wijn ter Aerde/ of/ soo sommige seggen/ in Prins Willems gesicht : Doch den Churvorst epndelijck siende/ dat dit niet goets konde upt-wercken/ schepde de partijen. Waer naer desen Prince na 't Leger van Turenne vertrock / en van daer weder na Ceulen : Alwaer korts daer na oock den Baron de Kielmanseck / om 't Kepserl. Regiment/ daer binnen leggende/ te commanderen/ aen-quam.

Den Koningh van Vranckrijck nu met de Koninginne in Lotharingen gearriveert/ dede aen des selfs Hooft-stadt Nancp pverigh arbepden / om die tot sijne volkomene sterckte te brengen/ gebruyckende daer toe niet alleen Arbepders / maer oock de Infanterpe van sijn Armee / welcke in 8000 man te voet en 2500 Paerden bestondt ; ondertusschen was hp daer in een geduyrighe bekommeringe/ so over 't aen-naderen van de Kepserl. Armee/ als dat de Inwoonders / die doch niet goet Frans zijn / haer bp des selfs aenkomste mochten op-werpen/ Vranckrijck af-vallen/ en het met den Kepser houden : Maer om hier in te voorsien/ ordonneerden hp aen den Ridder de Fourilles sich met sijn bp-hebbende macht na den Marschal de Turenne te begeven/ ten epnde de Kepserse soo veel te beter de passagie te konnen beletten : En den Marquis de Vaubrun wiert gelast een bpsonder corps bp Philipsburgh te versamelen/ om daer op te passen/ of Turenne eenigh secours van nooden mocht hebben / en de selve als dan te secoureren. Dewijl nu sijn Majest. te Nancp sijn residentie had genomen / quamen hem daer de Straetsburgse Gesanten complimenteren / welcke hp oock den 3. deser Audientie gaf / ende met goede expeditie depescheerde ; hebbende haer insgelijckx versekert van sijn vriendtschap en goede intentien/ soo bp monde als geschrift : Waer naer sijn Maj. haer magnificq door den Marquis de Bellefonds dede tracteren/ ende Paerden van sijn epgen Stal geven/ om sijn Armee en de Fortificatien van Nancp daer mede te besichtigen. Daer en tegens quam den Marquis de Louvois (weghens den Koning Brisach en die quartieren hebbende wesen besien/ of in een goede staet van defentie waren) te Straetsburgh/ met een escorte van 100 Paerden/ alwaer hp met 3 salvoos van 12 stucken Canon / en 't geheele Guarnisoen in de Wapenen/ als mede een partpe gewapende Burgerpe/ ontfangen wiert / ende 's avonts weder na Philipsburgh vertrock/ om daer de noodige orders te stellen/ bp aldien de Kepserse derwaerts mochten komen : En naer dat dit alles hadde ghedaen/ quam hp den 16. weder te Nancij bp sijn Majestept : Welcke den 6. deser Audientie aen den Envope van den Churvorst van Trier gaf / die seer

seer klaeghde over de insolentien / door de Franse in dat Churvorstendom aen-gerecht ; doch den Koningh wilde hem naeulijckx hier van hooren spreken/ voor dat den Keurvorst sijn Meester de Keyserl. Troupen / die hy in sijn Lant hadde laten komen / daer weder uyt dede vertrecken : Evenwel dede hy desen Envoy op sijn te rug-reyse met sijn Pourtrait en een Boot van Dyamanten vereeren. Den Spaensen Ambassadeur den Graef de Molina insgelijckx te Nancy hebbende gheweest / ontfongh daer een seer slecht tractament van de Fransen / weshalven hy sich weder van daer retireerden. Den 10. gaf sijn Majest. Audientie aen den Ambassadeur van Venetien ; En den 12. aen den Abt de Gondij/ Resident van den Hertogh van Toscanen ; Als mede aen Sr. Manteuffel, Raetsheer van sijn Hoogheyt van Wirtembergh, welcke met een boot van Dyamanten ende Pourtraict/ te samen op 1000 Ecus geestimeert/ van den Koningh wierde vereert / die hem alle mogelijcke versekeringhe van sijn Koninckl. wille voor dit Doorl. Huys dede. Eenighe van de Switserse Cantons quamen sijn Maj. oock te Brisach complimenteren / welcke hy alle seer wel ontfongh. Maer na dat nu alle preparatien tot sijn ged. Majs. reys na der Elsas vaerdigh waren/ vertrock die den 24. deser van Nancy/ en quam den 25. te Ruon/ den 26. te St. Die/ den 27. te St. Marie de Mines / en den 28. te Ribauvilliers/ van waer hy een Brigade onder Duc de la Fuelliade na Colmar sont/ ende een ander onder Monsr. de Boquemar na Sledstadt/ om die 2 Steden onder sijne gehoorsaemheyt te brengen/ ghelijck zy oock deden : En souden 't die 2 Steden gemackelijck tegen gehouden konnen hebben/ maer gaven sich nu seer schandelijck aen de Fransen over : 't Welck zy korts daer aen genoegsaem mosten gevoelen/ door dien de Fransen Colmar niet alleen demanteleerden/ 't Canon en Amunitie na Brisach voerden/ maer oock de Burgers met sware inquartieringe belasten / en daer en bovens noch een goede somme gelts dwonghen op te brenghen. De andere Steden van der Elsas kregen de Franse oock op een enkelde sommatie : Nemende tot een pretext van dit doen/ dat den Coningh op dese Plaetsen recht hadde / als Groot Bailliuw van Haguenau/ en dat hy sich hier van hadde versekert / om de Keyserse te beletten/ haer van 2 soo advantagieuse posten meester te maken.

De Switserse Cantons den 16. passato te Baden vergadert/ wierden daer van de Ministers van 't Huys van Oostenrijck seer aen-gesocht / om 't geproponeerde Tractaet met haer te besluyten / rakende de defentie van Constants en de 4 Woud-steden ; maer zy konden doenmaels daer toe noch niet verstaen. Den Churvorst van Brandenburgh dede aen de selve Vergaderinge oock bekent maken sijn Accomodement/ 't welck hy gemaeckt hadde met Vranckrijk/ onder belofte/ dat den Coningh niets tegens 't Rijck soude attenteren/ en oock met de Hollanders op redelijcke conditien Vrede souden maken. Den Fransen Ambassadeur haer Ho: Mo: Gesant/ door al sijn instantien/ van daer niet hebbende konnen weg krijgen/ quam nu de Cantons versekeren van de vrientschap van sijn Koningh ; daer by doende (gelijck te Weenen/ Regensburgh en meer andere plaetsen mede was gedaen) dat hy niet op 't Rijck en pretendeerde/ &c. maer dat by aldien den Keyser Vranckrijck direct ofte indirect attacqueerde / de Cantons geobligeert waren/ den Koningh sijn Meester te assisteren/

 ren/

ren/ 't beste dat zy konden; en op 't eynde van sijn discours versekerde hy/ dat 'er niet een Switsers Soldaet in de geheele Armee van Turenne was. Den ged. Ambassadeur bracht het naderhant by eenige Cantons soo verre / dat zy toe-stonden/ hy eenige Recreuten voor de Switserse Troupen in Franse dienst mocht laten werven. Doch de deputatie van eenige Cantons naer Brisach/ terwijl den Koningh van Vranckrijck daer was/om den selven te complimenteren/ wierdt van de meeste gedisadvoueert / meenende sommighe het een cas van conscientie te wesen/ een triomphante Prins te laten complimenteren/ welcke de ware Religie had uyt-gebannen. Maer den Coningh van Vranckrijck had gaern gewildt / dat alle de Cantons hem gelijcksaem hadden komen begroeten/ dan dat wilde soo niet voort / dies schreef hy een Brief aen den Senaet van Zurich / vol van vriendelijckheydt / in de welcke hy uyt-druckte / de conduite van den Keyser tegens d'Intrest van sijn Kroon, 't Secours, 't geen hy tegens het Tractaet van Westfalen aen de Hollanders hadde gesonden, 't Tractaet van Loraine, en 't desseyn van Vranckrijck te invaderen, onder den Generael Caplieres; eyndelijck versocht hy, dat zy geen passagie souden vergunnen, noch aen sijn gedeclareerde Vyanden, noch aen die geene, die hy wettelijck Vyanden van Vranckrijk konde achten, offrerende reciproquelijck d'Alliantie te observeren, ende beloovende goude Bergen. Doch dit was van weynigh kracht; de overwinninghe van de 3 Provintien/ d'invasie in 't Bisdom Trier / en de ruine van Colmar / vervulden de Switsers met mistrouwen: Sulkx datse veel eer bedacht waren/ om sich in goede postuur te stellen/ teghens alle vreemde macht / die haer mocht komen attacqueren.

In de Vrede-handelinge tot Keulen was by 't af-wesen van haer Ho: Mo: 2 Plenipotentiarisen weynigh verricht / als dat in 't begin deser Maendt/ de Franse/ Engelse en Sweetse Plenipotentiarisen een conferentie hadden ghehouden / van welck verhandelde zy aen den Heer Ysbrants aenstonds kennisse deden/ die het oock met een expresse Courier na den Haghe af-sondt. Zedert was daer den Gesant Smisingh van den Bisschop van Munster/en een Gesant van Nieuburgh mede aen-ghekomen / om haere Meesters Intresten op dese Vrede-handelinge waer te nemen. De Heeren Beverningh en Hayren nu weder den 14. te Keulen gearriveert/gaven aen de Heeren Sweetse Mediateurs op de Fransse eysschen de antwoorden over / in de welcke haer Ho: Mog: verklaerden / niet te konnen verstaen / dat den Keyser ende Spangien buyten de Tractaten souden gesloten werden: Men seyde oock/ dat haer H: Mo: Ambassadeurs de restitutie van alles begeerden / om dat de Franse niet een suffisante reden hadden weten voort te brengen/waer om zy desen Staet den Oorlogh hadden aen-gedaen: En op de Propositien van den Keurvorst van Ceulen / seyde men / dat haer Ho: Mog: Plenipotentiarisen een seer redelijck antwoort hadden over-gelevert: Maer op die van den Bisschop van Munster souden haer Ho: Mo: Ambassadeurs geantwoort hebben/ dat het hem genoeg moste zijn/ dat haer Ho: Mo: vergaten/ dat hy tot tweemael toe/sonder eenige reden/ den Vrede hadde gebroken. En hoewel men vertroude/ dat de Franse den Vrede wel souden soecken / dewijl Vranckrijck seer uyt-gheput was van Gelt/ Soldaten en Commercie/ en dat 'er verscheyde Potentaten waren / die

sich

sich in staet stelden/ om des Koninghs van Vranckrijckx desseynen te traverseren/ soo viel daer nochtans niet van/ want de Fransen meenden/ dat de Antwoorden/ by haer Ho: Mo: Plenipotentiarisen in-gebracht / niet genoegsaem waren/ om haer te voldoen.

Den Keurvorst van Brandenburgh nu in rust / danckte veel van sijn Soldaten af/ welcke meest alle in Hollantse dienst wierden over genomen / en naer Hamburgh gevoert / van waerse in Schepen naer Hollandt quamen. Den Fransen Envoy aen dat Hof/ quam dese dagen den Keurvorst aen-bieden / ten eynde den selven noch meerder aen Vranckrijck te verbinden / om sijn Soon/ den Chur-Prins aen een Franse Dame te doen uyt-huwelijcken ; doch daer van is dit geheele Jaer niet gevolgt. Den Coning van Sweden reysde dees tijt van Stockholm na Landskroon en eenige andere Plaetsen / waer hy met alle bedenckelijcke eere wiert ontfangen/ en na dat alles wel besichtigt hadde/ vertrock hy weer te rugh na sijn ordinaris Residentie-plaets. De Sweden werckten noch al yverigh aen haer Vestinge/Karel-stadt genaemt/op de Weser in 't Sticht Bremen/ om de selve tot sijn volkomen sterckte te brengen.

In Poolen was des Croons Veltheer dagelijckx noch besigh/om de Duytse Armee met des Rijckx Clenodyen te vreden te stellen/ ende of zy wel in 't eerst difficulteerden om de selve aen te nemen/als niet genoegh tot voldoeninge van hare achterstalligheden / soo lieten zy zich eyndelijck daer mede vergenoegen : Hier op dede den ged. Veltheer aenstonts alle de Troupen na de Rendevous onder Kubiessouw marcheren / werwaerts hy selfs den 12 deser vertrock/ naer genomen afscheyt van den Koning en alle de Grooten : Werdende sijn Majs. Reyse met den geheelen Hofstaet derwaerts oock op den 26. deser vast gestelt/ doch daer van is dees geheele maent/mits des Konings onpasselijckheyt/niet gevolgt. Ondertusschen was te Warzau weder een Moscovise Gesant aengekomen/ welke ter Audientie zijnde geweest/ met een antwoort aen sijn Czar wiert te rugh gesonden/ waer in den selven bedanckt wiert/ voor sijn goede affectie tot de Poolse Kroon ; met versoek/ dat hy sijn Armeen/ die aen geen zijde de Nieper stonden/ aen d'andere zijde wilde laten komen/ om so met de Poolse en Littause Armee te conjungeeren/ en tegens de Turken te laten ageren : Van de welcke men in Poolen uyt-stroyden/ dat seer sterck in Podolien waren ghekomen/ en van daer na Rus-lemburgh meenden te gaen/ om die Stadt (waer voor 't los-gelt van de Belegeringe noch niet was betaeldt) in te nemen / en by aldien zy haer niet goetwilligh over-gaf/alles te vier en te swaert te ruineren : Doch dit en was alles soo breet niet / want den Turcksen Keyser kon/ om de rebellye van den Bassa van Aleppo / geen groote macht derwaerts schicken/ en was alleen den Hussain Bassa met 30000 man by Chocim / om daer op de Poolse Armee te passen ; voor de welcke hy oock soodanigen vreese hadde/wijl hem verkundschapt was/ dat'er 60000 Moscoviters by souden komen/ benevens de Pospoliter Russinie/ die in 200000 man bestondt/ dat hy door gheheel Podolien beval / dat de Inwoonders by 't aen-naderen der selve / haer Wooningen op 't Lant souden verbranden/ en sich na Wallachien retireren/ tot der tijt den Turcksen Keyser met een machtig Heyr quam/ ende de Poolen weder van daer verjoeght.

Den Paus noch in volkomen gesontheyt/gaf dees tijt aen verscheyde Ambassadeurs Audientie: Middelerwijl geviel het te Roomen / dat de Dochter van den Hertogh Lanti, willende de Cesarina na-volgen/ hadde geseyt / een Man te willen hebben ; 't welck de Moeder ter ooren ghekomen zijnde / soo gingh de selve aenstonts na 't Clooster / om haer die verliefde gedachten wat te verdrijven/en bevindende/ dat zy by haer voornemen persisteerde/gaf haer verscheide oorvegen/ en hebbende een Kisje geopent/nam daer uyt meenigte Minne-brieven en andere Papieren/ die zy haer Camenier overgaf/'t welck door een ander Religieuse vermerckt/ gaf haer al boertende en stoepende andere Pampieren in de hant/ soo dat de Hertoginne thuys komende / ende willende gedachte Minne-brieven aen haer Man vertoonen/ en na-sien/ seer bril toe-keeck/ doen zy zagh / dat het niet anders waren als de Rekeningen ende uytgiften van het Clooster. De Republijck van Genua nam dees tijdt 't Huys Altieri onder haer Adel/ van 't welcke zy aenstonts aen 't Roomse Hof kennisse deden / met verontschuldigingh/ dat zy 't selve niet eerder hadden gedaen / ter oorsake van de geschillen/ die zy wegens d'Aerts-bisschops Stoel met 't Hof van Roomen hadden ghehad. Ged. Republijck was noch al in onlust met Vranckrijck/ wes halven de Spaense dese Republijck sochten met haer in een Intrest tegen Vranckrijck te brengen / doch die Republijck wilde sich liever met die Kroon verdragen / als sich met yemandt verbinden. Den Gebieder van Milaen was nu dagelijckx besigh/ om sijn Frontier-steden wel te versorgen/ en in hare volkomene perfectie te brenghen / op datse / indien 'er een rupture tusschen de Franse en Spaense mocht komen te ontstaen / in goede staet van defentie souden zijn.

De Turckse Roovers deden dese tijt de Venetiaense Schepen in de Golfo seer veel quaets / wes halven den Veneetsen Generael van de Golfo / Emo genaemt/ de selve geduerigh na-sette/ en 't geluckten hem soodanigh / dat hy een Turcksen Zee-roover/ Fortunich Ramadan ghenaemt/ aen-trefte en nam/ oock den selven/ benevens 78 Turcken/ gevangen kreegh ; welke alle na den Grooten Heer wierden te rugh gesonden/ om gestraft te werden : Maer de Renegaden daer op/ wierden onthooft/ en de Christen Slaven in vrijheyt gestelt: Het Schip/ zijnde een Fuste / vereerden de Venetiaense Republijcke aen den ged. Generael / welcke de Wapenen / benevens noch verscheyde vereeringhen van sijn eygen gelt/aen de Soldaten gaf/ om die te encourageren in soodanige gelegentheyt haer devoir te doen. Den Ridder de Harcourt met de Galeyen van Malta uyt-gegaen / ontmoete by Rodes de Turckse Caravane nae Egypten/ die hy hevigh aen-taste/ en 4 Schepen daer van kreegh / daer onder een Galjoen van 70 stucken/ benevens een seer rijck Turckx Heer / Saras Mustapha genaemdt ; werdende desen Buyt wel op 400000 Croonen geestimeert / welcke behouden te Malta is gebracht : Waer over te Constantinopolen geen kleyne ontsteltenisse ontstont.

Vermits in Vranckrijck 't geldt seer mangueerde / was men daer op alle manieren besig/ om 't selve uyt te vinden ; werdende derhalven een forme van ge-

gesegelt papier gestelt op alle Acten van Justitie/ 't welck men soude moeten gebruycken/ als men soodanige Acten liet schrijven/ of by faute van dien was 't selve nul en van geender waerden: En of men wel voorgaf/ dat dit geschiede om de meenigvuldigheyt der formulen te vermijden/ waer uyt groote Processen ontstonden/ soo was nochtans de reehte oorsaeck/ 't gebreck van Geldt: Doch 't Volk was hier gants niet wel over te vreen/ als niet konnende begrijpen/ dat een Riem Papier/ die eerst 3 ponden hadde gegolden/ nu 100 ponden soude kosten. Te Montargis ontstont dees tijt een oproer/om dat men op de Burgers den achtsten Penningh wilde stellen/ welcke tot noch toe daer van vry hadden ghweest; de Inwoonders dooden de Pachters/ maer daer wierden aenstonts Soldaten na toe gesonden/ die de oproerige ghevanghen namen/ den ged. achtsten Penning in voerden/ en alles weder in stilte brachten. Den Coningh van Vranckrijck sont dese tijdt 12 seer schoone Paerden aen den Koningh van Sweden die alle over Franckfort en Lubeck na Stockholm wierden gevoert; doch een storf 'er onderweegh: Onder de selve was 'er oock een/ dat op 10000 Rijckxdaelders wierdt geschat/ en al te mael wierden zy met de Monteeringh 100000 Rijckxds. waerdigh geacht. Madame Foucquet lang by syn Majest. hebbende aen-ghehouden/ om de Huwelijckx goederen/ die zy by haer Man hadde gebracht/ weder los te krijgen/ wiert dese tijt van den Koningh gebeneficeert met 900000 ponden/ in plaetse van 1500000/ diese mede ten Huwelijck hadde gehad/ waer voorse 't schoone Huys de Vaux/2 uren van Parijs most aen-nemen/ 't geen men seyde/ dat 12000 pont aen Renten waert was. Monsr. de Louvois en de Pompone verwisselden dees tijt van Chargien/ krijgende de Louvois, om de sorgh die hy daer most dragen/ de Provintien van Loraine en der Elsas/ gevende daer tegens aen Pompone die van Xantoigne/ Angoulmnis/ 't Lant d'Aulnis/ ende Limosin/ latende aen hem oock de drie Bisdommen van Metz/ Thoul en Verdun. Men seyde oock dat den Koning Monsr. de Louvois Duc ende Pair van Vranckrijck wilde maken. Milord Petersbourgh, zedert dat het Huwelijck van den Hertogh van Jorck met de Aerts-hertoginne van Inspruck af was/in Vranckrijck gebleven/ kreeg dees tijt ordre/ sich na Italien te begeven/ om voor den ged. Hertogh de Princesse van Modena ten Huwelijck te versoecken; 't welck oock door intercessie van den Koningh van Vranckrijck wiert toe-ghestaen; sullende gemelde Princesse 500000 Kroonen ten Huwelijck hebben. Duc de Noailliez reysde dees tijdt na sijn Gouvernement van Roussillion/ en den Marschalck d'Albret naer dat van Gutenne/ so de Franse seyden/ om daer op de Spaense/ die in Catalonien een sterck Leger vergaderden/ te passen: Van de welcke de Parisianen/ doch voornamentlijck van 't Hof te Brussel/ divulgeerden/ dat zy al haer uyterste best deden/ om de Hollanders te bewegen/ van niets aen de Franse af te staen/ offrerende daer toe haer met 10000 man by te staen/ waer van alreede 6000 in 't Leger van den Prince van Orange by Geertruydenbergh aen-ghekomen waren; doch dat zy vertrouden/ dat de desseynen van den Grave de Monterey wel gebroken souden wesen/ vermits de Spaense de Enghelse niet van de Franse hadden konnen separeren/ en zy zelfs te weynigh macht hadden/ om Vranckrijck veel quaets te doen. Doch 't gevolgh heeft wel anders bewesen.

Dewijl

Dewijl men in Brabant en Vlaenderen voor vast hielt, datter in 't kort een rupture tusschen Spangien ende Vranckrijck soude ontstaen, wierden daer alle de Fortificatien van de Frontier-steden volkomen opgemaeckt, en met Soldaten voorsien: Want men dacht, datte Fransen, als zy eenige gelegentheyt sagen, om de eene of d'andere onvoorsiene plaets te overvallen, dat voordeel souden soecken waer te nemen: Dewijl den Marquis d'Humieres, van den Koningh van Vranckrijck Generalissime van de Vlaemse Conquesten zijnde gemaeckt, ende aen geen Marschalck als Turenne dependent, een kleyn Legher van verscheyde Troupen uyt alle de Guarnisoenen van die plaetsen by Doornick hadde doen t'samen komen, bestaende uyt 9000 man, onder pretext, om een revuë te doen, en hem als Generael te erkennen: In het besichtighen was dit Leger in 2 linien ghestelt, in de eerste waren 7 Bataillions Infanterye, en 14 Esquadrons Cavallerye, in de tweede waren 4 Bataillions en 10 Esquadrons Cavallerye; hier by waren noch 20 stucken geschut. Maer na den Prins van Condee met 2500 Paerden daer by was gekomen, wierden dese Troupen langhst de Rivier de Leye, tot heel in Artois, verdeelt, om te refraicheren; waerse de Lant-lieden meest over al beroofden. Het Guarnisoen van Maestricht liep dagelijckx noch het platte Lant van Luyck af, en haelden selfs eenige Karren aen, die van Luyk na Brussel gingen, benevens eenige van Rurmonde na Antwerpen, diese alle te Maestricht binnen brachten, en voor goeden prijs verklaert wierden. Den 21. deser storf den Graef de Marcin aen 't Spa, daer hy, om de wateren te ghebruycken, was ghekomen. Den 25. overleed te Brussel mede den Heer de Gottignies, Bisschop van Rurmonde. Den 15. deser 's nachts ghebeurden het te Antwerpen, dat seker treffelijck gehuwt Man uyt een Herbergh fulminerende met een Rapier in de handt op straet quam, daer hem 2 Persoonen ontmoeten, welcke vraghen, hoe hy soo verstoort was; wilt gy 'er u mede bemoeyen, antwoorden hy; ja wy, zeyden zy, en namen hem 't Rapier uyt de vuyst; dus met malkander gaende, versocht hy hun, of zy hem wilden thuys brenghen, hy zouse beschencken, 't geen zy toestonden, en gaven hem 't Rapier daer op weer; aen sijn deur komende, dede hy de selve open, en liet den eenen in-gaen, maer den anderen gaf hy soodanigen vuyst-slagh in sijn aengesicht, dat achterwaerts stoof, daer op de deur toe doende, bracht den anderen met het Rapier 5 steken in sijn Lichaem, dat 'er van achter over viel; en den dader toogh aenstonts op de vlucht.

In Engelant was onder de Grooten dees tijt al vry eenigh misnoegen: Den Hertogh van Buckingam was niet wel te vreden, dat den Graef van Schombergh 't commando over d'Engelse Militie hadde gekregen, willende daer om sijn Regiment ende charge van Opper-stalmeester van den Koningh quiteren, doch sijn Maj. vereerde hem weder met 't Gouvernement van 't Noorden, 't geen niemant zedert de doot van den lesten Koningh had beseten. Eer dat de Enghelse Vloot noch uyt-liep, was 'er mede eenige moeyten geweest tusschen Prins Robbert en den Grave van Schombergh, om dat 't Fregat, daer op den Grave t'Scheep was ghegaen, aen sijn groote Mast een Koninckl. Vlagge had op gesteken, ter oorsake van de qualiteyt, die den selven Grave als Capiteyn Generael van de Engelse Lant-Militie bekleede, 't geen den voorsz. Prince seer qualijck nam, en liet derhalven met Scherp na 't voorsz. Fregat schieten, om hem de Vlagge te doen af-nemen, als die hebbende sonder permissie laten op-steken: waer over den Grave van Schomberg den Prince door een Edelman een Compliment dede doen,

doen, maer die was daer niet mede te vreden, en sont om de Capiteyn van dit Fregat, welcke hy in de Boeyen dede setten, als pretenderende, dat door dese acte een attentaet tegens sijn authoriteyt had begaen. Sijn Majest. van Engelant ontsloegh nu het arrest weder, 't geen op d'Engelse Schepen was geleyt, met volle permissie, om uyt alle Engelse Havens te mogen varen. Om de Negotie te doen advanceren, dede den Koningh ter deser tijt oprechten een Collegie in 't Hospitael de Christ, alwaer 40 van de verstandigste Kinderen door expresse Meesters souden onderwesen werden, om Schippers, Piloten, en goede Negotianten te zijn, op dat sijn Maj sich daer altijt van soude konnen bedienen: Tot fondatie van dit Hospitael gaf sijn Maj. aen de Meesters 1000 pont Sterlings, voor eenige Jaren, om daer eenige Landen voor te koopen. Sijn ged. Maj. behaegden 't doen, om verscheyde Bisschoppen en andere Persoonen van hooge qualiteyt in London op te wecken, de sorgh te nemen, van de Kerck van St. Paulus weder te laten bouwen, volgens 't model van Doctor Wren, confirmerende daer toe sijn gift van 10000 pont Sterlings 's jaers, soo langh de weder op bouwinge van de Kerck duerde. Den Graef d'Arlington tracteerde doen sijn Maj. en 't geheele Hof seer treflijck. In 't begin deser maent wiert Don Emanuel de Fonseca van sijn arrest weder ontslagen, om dat te Cadix met den Engelsen Consul van gelijken was geschiet. Madame de Kyrouel wiert dees tijt van den Koningh van Engelant Hertoginne van Portsmouth en Gravinne d'Aubigni ghemaeckt. Te Kingsael in Yrlant arriveerden doen 4 Engelse Schepen uyt Indien, benevens 35 Barbados-vaerders, die 't Lichaem van den Lord Willougby mede brachten, om in Engelant begraven te werden. Den 24 's nachts quamen in de selve plaets mede 4 Oorloghschepen, 5 Engelse en 3 Hollantze Oost-indise Schepen, onder 't commando van Cap. Monday, welcke hy by 't Eylant St. Helena had verovert, als oock 't selve Eylant: Waer van d'Engelse dit na-volgende Verhael uytgaven:

DEn 4. Mey deses Jaers in den morgen-stont/ bequamen wy 't Eylant St. Helena in 't gesicht; 2 uren daer na besloten wy wat ons tot weder-veroveringh van 't selve te doen stont/ en ordonneerden hier op 200 met hare Vaendels en Officiers op een Schip te setten/ uyt welke zy/ terwijl wy eenighe Schepen op de Reede mochten te attacqueren hebben/ landen konden. Ten 11 uren maeckten 't Fregat de Assistentie zeyl/ op dat wy in de nacht/ om de Stercke van de Reede te ontdecken/ naderen mochten. Onse andere Schepen zeylden soo/ dat zy 's nachts by ons quamen. De volgenden morgen ten 7 uren waren alle onse Schepen te windewaerts van 't Eylant/ op 5 myl/ en doe quam onse Boot aen boort/ en bracht advijs/ dat de Reede vry was/ dies setten wy noch 200 man meer op een Schip/ en lieten haer met de andere Schepen/ die nochtettelijcke 100 man meer in hadden/ wintwaerts aen het Eylant/ om in de Prosperous Bay te landen. De 4 Oorlogschepen zeylden na de Forten/ tegens de welcke wy omtrent 1 uren ons Ancker wierpen. Na een 4 uurigh gevecht gingen wy westwaert/ en lieten daer weder ons Ancker vallen/ wijl wy ons versekerden/ dat ons Volck al ter tijt gelant was/ en de Bergh gewonnen had; en dat wy haer 's morgens achter 't Fort mochten verwachten/ derhalven resolveerden wy/ dat de Schepen de William en Thomas/ en een ander/ haer nader onder 't Fort souden leggen. Wanneer nu de Hollanders ons sagen weder keeren/ en dat wy niet gesint waren/ haer te verlaten/ gaven zy 't Eylant over/ op conditie/ dat zy ongeplondert van daer mochten vertrecken/ 't welck wy aen-namen; zy noch niet wetende/ dat wy een kleyn Leger gelant hadden. Omtrent Sonnen ondergang namen wy possessie van James Fort/ en sonden in haest een Trompetter na Cap. Keigwin/ Commandeur van ons Leger/ om hem aen te seggen 't geen 'er geschiet was/ en dat hy de Hollanders geen gewelt in het marcheren soude toe voeghen. Den 11. Mey/ tusschen 7 en 8 uren des avonts sagen wy een Schip/ dat wy na setten/ en veroverden/ bevindende dat het een van de Holl. Oostind. Schepen was/ het welck met een nieuwen Gouverneur voor St. Helena voor af ghesonden was. Den 26. des morgens vroegh sagen wy/ onse Vlagge op den Bergh uyt ghesteken/ dat ons een teken was/ datter 6 Schepen in het gesicht waren. 's Morgens ten 10 uren kregen wy advijs/ dat 4 de eene en 2 de andere wegh quamen/ welke oock haest aen beyde eynden van het Eylant verschenen; zy wierden ons soo haest niet gewaer/ of leyden het by de windt/ en wy volghden hun achter naer. De

Assistentie/ William/ Thomas/ de Brander het Casteel/ en een Koopvaerder volgden de 4 Oostwaert; de Maria en Marta met 2 Koopvaerdy-schepen volgden de 2 Westwaerts/ maer wijl het seer hart koelde/ konden wy haer niet krijgen. Tegens den avontquam de Assistentie by haer Vice-adm / en de William en Thomas by haer Admirael/ welke zy oock de gantse nacht geselschap hielden/en namen haer den 27. des morgens/ maer niet in Compagnie/ alsoo yder sijn Cours hadde/ verhoopende/dat wy haer alsoo verlaten souden. De ged. 4 Oorlogs-schepen/ Brander/ 3 Holl. Prijsen en 5 Engelse Oost-ind. Schepen/ zijn zedert in Engelant wel aen-gekomen.

De 5 Engelse Oost-indis vaerders waren genaemt, 't Kasteel van Berkley, de John, de Loyal Subject, de Bernardiston, en de Rebecca; en de 3 Hollantze Prijsen, den Oliphant, Europa en 't Wapen van Kampveer; hebbende zy Enghelse nu in 't geheel 4 Holl. Oostind. Retour-schepen gekregen, zijnde de grootste schade, die de Comp. te gelijk oyt op zee heeft geleden, doch dese Schepen waren so rjjk niet, als op andere Jaren ordinaris in-komen. Daer en tegens quam over Engelant tijdinge, dat den Commandeur Cornelis Evertsz. met een Esquadre van 15 Schepen, waer van 8 met 56 tot 40 stucken bemant waren, de rest wat minder, hebbende een Regiment Lant-soldaten aen boort, in de Engelse Virginien geweest, en daer 7 Engelse Schepen genomen en 5 verbrant, oock goeden buyt gekregen hadden: Van hier was hy onder de Franse Terraneufs vaerders gekomen, waer van 65 soo genomen als geruincert had: Dus weder van daer vertreckende, quam aen Martenico, en dede alle Engelse en Franse Eylanden in die gewesten aen, uytgenomen Antigua. Voor Monseat namen zy een Schip na een scherp gevegt, dat te Galloway thuys hoorde. Op Nevis hadden zy 10 schooten gedaen. Te St. Christoffel donderden zy met haer Canon meer als 4 uren op de Franse en Engelse Forten, en na datse 2 man doot ghe schooten, en een half volladen Frans Schip mede genomen hadden, vertrokken zy weder van daer, schijnende noch eenige hulp van de Kust van Guinea en Surinam te verwachten.

SEPTEMBER 1673.

Belegh en veroveringe van Naerden.

Zedert het vertreck van den Prins van Condee uyt de Meyerye van den Bosch, was 'er met het Leger van den Staet voor genomen ergens een Exploict op de Fransen te ondernemen, en dewijl 'er geen suffisant Leger van de Fransen tot beschermінghe van haer Nederlandtze Conquesten by der hant was, soo wiert vast gestelt een voet op 't harde te krijgen, 't geen men zeyde, al van over langh was voorgeslagen; maer zijnde doen de Engelse Vloot noch voor de Wal, wiert 't selve uyt-ghestelt tot de Vlooten malkander slagh souden hebben gelevert; 't welck zijnde geschiet, en de Victorie aen de zijde van desen Staet, waer door geen vyandlijcke landinge meer te vreesen en was, so quamen de Troupen uyt Zeelant, daer gelegen hebbende om de Kusten te bewaren, weder by 't Leger van sijn Hoogheyt, het geen sich den 29. begon te beweghen om op te breken: 7 Regimenten wierden gecommandeert, om heel door Hollant na de kant van Amsterdam te varen, en sich by Muyden te debarqueren: Met de rest quam sijn Hooght. van Raemsdonck door Loon op 't Sandt ende Werckendam over de Bruggen te Hardinxvelt en Schoonhoven na Alphen; ende van hier

door

door Ouderkerck passeerende, wiert alle dit Volck met Schuyten over de Vecht in 't Gravelant geset. Ter selver tijt quamen d'Uytleggers op de Maes voor Bommel, alwaer zy in de nacht soodanigh op de Stadt schooten, datter omtrent 40 Menschen doot bleven. Den Hertogh van Luxemburgh 't op breken van dit Legher hebbende vernomen, quam met 5 a 6000 man te Tiel, duchtende dat het de Graef of Bommel soude gelden, om daer mede de ged. Steden te seconderen; doch zedert hebbende vernomen, dat dit Leger sich in 's Gravelant had gepoſteert, quam hy weder te Utrecht, alwaer grooten Krijghsraet bielt, die 2 Uren duurde, daer op alle de Stucken op de Wallen wierden ghebracht, en eenige 100 man na Breuckelen gesonden; maer beducht zijnde, dat het Naerden wel mocht gelden, sont hy noch eenighe Wagens met Provisie derwaerts, doch die wierden alle van d'onse ghekregen. Soo ras waren onse Voor-Troupen niet op 't harde, of den Grave van Waldeck dede haer op 't Kerckhof te Loosdrecht, Anckeveen en Hilversum posteren: En sijn Hooght. daer by ghekomen, gaf den 6. deser ordre aen den Heer Fariau, met partye Ruyterye de Stadt Naerden te berennen, gelijck by den selven geeffectueert wiert, volgende daer op het gantse gros van 't Leger, bestaende in 25000 man: Sijn Hooght. nam sijn quartier te Bussum: En soo dra de Stadt rondsom besloten was, wierden de Circumvalatien op-gheworpen, de Trencheen en Loopgraven gemaekt, en Batteryen vervaerdigt, so van de Water als Lant-zijde, waer toe 't Geschut van Amsterdam quam. Den 8. deser de Batteryen in volkomen perfectie zijnde ghebracht, wiert op de Stadt seer hevigh gecanonneert, 't geen in 't gantse Belegh gedurigh wiert gecontinueert, antwoordende die van binnen maer flaeutjes daer op, wijlse geen swaer, en maer 19 stucken geschut, daer van eenige noch onbruyckbaer, binnen hadden, waer door de Loopgraven te meerder wierden voort-gheset: 't Guarnisoen daer binnen bestondt uyt 800 Switzers, 180 Paerden, 15 Comp. van Turennes Regiment, 16 Comp. van Navarre, 16 Comp. van Normandyen, ende 18 Comp. van la Mothe, t'samen 2930 man sterck. De Belegerde zeynden oock met vuyren van den Toorn om hulp aen die van Utrecht, doch dat en conserveerde haer geensints, want alhoewel den Hertogh van Luxemburgh uyt de geconquesteerde Steden een Leger te Zeyst by malkander vergaderden van omtrent 10000 man sterck, om Naerden te secoureren, waer by noch quamen 4 Regimenten Paerden van den Bisschop van Munster, als dat van Hel, Westerholt, Masbag en Graef Roys, die in haer deurtrecken Harderwijck ten deele hebben geplondert ende partye Huysen afgebrant, soo en dorst hy echter niet wagen, om een proef tot het ontset te doen, maer sont gedurigh partyen uyt, om sijn Hoogheydts Leger te recognosceren, die alle niet weder quamen, en onder die een partye van 1000 Paerden, onder de Graven de Gassion, en de Roure, welcke dicht onder 't Leger quamen, maer onse Ruytery opgeseten, gingen zy datelijck door, en verborgen sich in een Bosch in Embuscade: Dus geviel 't, dat als den 9. den Baron de Truckses met omtrent 300 Paerden was uytgereden, hy by Amersfoort een gelijcke partye aen-trof en geluckelijck sloegh, maer weder keerende, passeerde hy voor by dese Embuscade, waer uyt de Franse haer doen datelijck vertoonden, sulkx dat hy'er nootsakelijck most doorslaen of gevangen blijven, welck eerste hy met een manhaftigheyt aenvangende, doode veel van dese Troup, doch de Franse te sterck, kreghen partye van d'onse gevangen; in dese rescontre bleef den Ritmeester Heemskerck, een wacker Soldaet, van onse zijde, en den Baron de Truckses wiert selfs gewont; echter sloegen 'er een partye van d'onse noch door, mede brengende in 't Leger eenige Franse gevangen. 's Maendags den 11. onse Loopgraven seer voortgeset, stelde Don Francisco d'Agourto, Lt. Gen. van de Spaensche Cavallery, commanderende de Auxiliare Benden in sijn Hooghts. Legher, voor, dat men,

om de Franse schrick aen te jagen, de Contrescarpen behoorde aen te tasten, en haer alsoo beletten eenige Uytvallen te doen, gelijck zy voorgenomen hadden; 'twelck by sijn Hooght. en de Generaels Persoonen zijnde geapprobeert, soo wiert vast gestelt, 's nachts den 11. de Contrescarp van twee zijden te bestormen, benevens het Ravelijn voor de Huyser Poort. Alles daer toe vaerdigh zijnde, en den avondt gekomen, wiert den Marquis de Wargnies, wiens Wacht het was, gecommandeert den aenval te doen; als mede den Rijngraef met het Regiment van Palm, aen d'andere zijde. Omtrent 11 uren viel den Marquis de Warignies met sijn geheel Regiment op 't Contrescarp aen, en den Rijngraef met 't Regiment van Palm, zijnde Mariniers, ondersteunt van't half Regiment van den Coll. Wee, op d'andere zijde, hebbende sich als Volontaires hier onder begeven de Colls. Soutelande en Cassiopijn, den Lt. Coll. Wijnbergen en den Sergeant Major Hardenbroeck, benevens den Cap. Ladder: Den Lt. Coll. Blanche, Cap. Spangen en noch 2 andere Caps. onder de Spaense, waren d'eerste op 't Conterscarp, gevolgt van al de rest, ontmoetende eerst een dichten hagelbuy van Musquetschooten, doch dit niet tegenstaende daer op aen-dringende, en de Palissaden af-kappende, geraeckten 'er na 3 uren tegenstant Meesters van, als oock van 't Ravelijn, vluchtende de Franse in groote confusie na de Stadt; waer d'onse lichtelijck mede in-gekomen souden hebben, had de furie haer niet in desordre ghebracht, want den gantzen nacht hielden de Fransen op de wal slechte wacht; in dese attacque bleef van onse zijde den Cap. Ladder, en den Coll. Palm ende Soutelande wierden hier gequetst, doch 't getal der dooden van de gemeene Soldaten was aen de zijde der belegerde grooter als aen die van de belegeraers. Des anderen daegs, zijnde den 12. de belegerde 't Conterscarp verlooren siende, versochten Stilstant, om haer dooden af te halen, doch 't selve wiert van Don Francisco d'Agourto gerefuseert, maer liet noch even ghestadigh van de Batteryen op de wal speelen, gelijck sulckx gedurigh was gedaen, waer door al eenige schade aen de wal geschiede; den Rijngraef deed van ghelijcken, en men begon doen Tacke-bossen en alle gereetschappen aen te brengen, om de Gracht te dempen, en een alghemeenen storm te doen, waer toe oock het Gebedt wierde gedaen, door 't geheele Leger, het welck de belegerde merckende, deden het teken van te willen parlamenteren, en versochten met den Heer Don Francisco d'Agourto te spreken, de welcke dit verstaende, so dede hy aenstonts sulckx sijn Hoogheyt bekent maken: De Ostagiers die wegens de belegerde quamen, waren den Marquis de Laurier, Veltmarschalck over de Ruytery, den Heer de la Mothe, commanderende 't Regiment van Navarre, en den Major van 't selve Regiment: Daer tegens gingen van onse zijde binnen de plaets den Heer de Leau, Coll. van een Regiment Voetvolckx, den Graef van Tilly, Lt. Coll. van den Marquis de Wargnies, en Cap. Francq onder 't selve Regiment. De Ostagiers van de belegerde met Don Francisco d'Agourto by sijn Hooght. gekomen, wierden met een Middagmael getracteert, en 't Accoort ghemaeckt: Dat met vliegende Vaendelen, slaende Trommelen, brandende Lonten, volle geweer ende 2 stucken Geschut souden uyt-trecken na Arnhem: *Welck Accoort zijnde getekent, soo bracht het den Major binnen de Stadt, om den Gouverneur daer van te berichten, die het oock aen nam; waer op de Marquis de Wargnies de besettingh van een Poort, ende den Rijngraef van een Bolwerck nam. Den 13. zijnde den dagh van 't uyt trecken, geschiede sulckx onder toesicht van den Rijngraef en den Gouverneur du Pas; doch alvoorens dede sijn Hooght. de Franse betalen al het geene dat zy de aen Burgers schuldig waren; selfs een Fransman met een Paert van sijn Waert meenende door te gaen, most op aenklachte 't selve weder geven: 's Middags ten een uren geschiede d'uyttocht, in deser voegen:*

Eerst

Eerst quam een Spaense Ketel-trom, met 1 Comp. Spaense Paerden, om de Franse te convoyeren.
Doen volgden 50 Wagens met Bagagie.
30 Wagens met siecken en gequetsten.
2 Stucken Geschut, waer van d'een bleef leggen, vermits d'Affuyt brack.
Eenige Vrouwen te Paert.
Een Carmeliter Monnick te Paert.
Een overdeckt Bedde, met een gequetst Officier, van 2 Muyl-Esels gedragen.
Een Comp. Ruyters.
Den gewesen Gouverneur van Naerden.
Den Commandant van de Switzers.
4 Comp. Switzers.
De Franse Infantery, 2000 man sterck.
2 Comp. Ruyters.

In dit uyt-trecken wierden eenige Overloopers in de Bagagie-wagens verborgen gevonden, die alle daer uyt genomen, en naderhant na meriten gestraft wierden. Den Gouverneur voor by sijn Hooght. rijdende, salueerden den selven seer civil, en men zeyde, dat hy geseyt had, dat hy redenen hadde gehad de Plaets soo vroegh over te geven: *Want het scheen voor yder wonderlijck, soo een stercke plaets met hooghe aerde wallen (hebbende de Franse die soodanigh versterckt) soo haest over gegeven, daer noch geen gebreck aen eenich dinck, en omtrent de 3000 man binnen was, treckende zylieden 2700 gesonde sterck uyt; daer en boven was 't Contrescarp noch in onse handen, en alsoo zy 'er soo sterck in waren, hadden zy noch licht een storm konnen uytstaen, maer de tweedracht tusschen de Franse en Switzers heeft misschien 't selve meest veroorsaeckt. In dese Belegeringe waren aen onse zijde in 't gheheel 100 dooden en 200 gequetsten, daer teghens hebben de belegerde daer al veel meer laten sitten, en 't is wonderlijck datter in een Belegeringhe meer van binnen als buyten blijven. Behalvens de gequetste Officiers in 't Contrescarp, waer van hier voor geseyt is, waren noch aen onse zijde gequetst Don Barnardo de Sermiento, den Baron de Salins, Lt. Coll. van 't Regiment van Vaudemont, 2 Soons van den Coll. Palm, en Cap. de VVit. Alle onse Officiers hadden haer in dit Belegh bysonder wel gequeten, en selfs had sich sijn Hooght. over al begeven, soo in de Loopgraven, als Batteryen, geen gevaer ontsiende, om yder met sijn exempel aan te moedigen. De Franse nu uyt Naerden getrocken, quam sijn Hooght. den 14. daer binnen, en stelden op alles goede ordre, oock den Graef Koningsmarck tot Gouverneur en den Coll. Stockheym tot Commandeur. Den 16. wiert een Danck-predicatie door Do. de Roy in de Stadts Kerck ghedaen, uyt Psalm 66. vers 13 en 14. waer sijn Hooght. met de Generaels Persoonen present was. Maer wanneer men nu dacht, dat met 't Leger yets verder op de Veluwe soude ondernomen geworden hebben, kregen de Spaense Troupen ordre sich weder na Brabant te begeven, waer partye van d'onse oock na toe trocken, om een Legher te formeren; En sijn Hooght. reysde na den Hage. Over dese Victory is de volgende Danck-dach uyt-geschreven:*

DEwijl het Godt Almachtigh goedertierentlijck belieft heeft/ het hoog wijsbeleyt van sijn Hoog-
heyt den Heer Prince van Orangie/ dermaten te zegenen/ dat de Stadt Naerden/ t'zedert dat de
selve eenige weynige dagen geattacqueert was geweest/ is overgegeven; het Franse Guarnisoen
na gemaeckte Capitulatie/ daer uyt-getrocken/ en onder de gehoorsaemheyt van desen Staet gebracht
is/ eene sake daer aen den selven Staet ten hooghsten is gelegen; soo vinden wy goet/ dat in de respective
Steden van onsen Lande van Hollant en Westvrieslant/ op Donderdagh aenstaende/ die wesen sal den
21, deser loopende Maent/ des na-middags sal werden gedaen een Predicatie en Gebed in alle de Ker-
ken/ om Godt den Heer te looven en te dancken/ over sijn onverdiende ghenade/ in 't veroveren van de
voorsz. Stadt Naerden/ aen den Lande betoondt/ en om voorts sijn Goddel. Majest. te bidden en te
smeken/ dat de selve de Wapenen van den Staet/ en de desseynen die sijn Hooght. daer mede verder sou-
de mogen komen te ondernemen/ ten besten wille zegenen en voorspoedigh maken/ en dat na de voorsz.
Predicatie de Klocken in de voorsz. Steden/ den tijt van een uur ghelupt/ en het Canon eens gelost sal
werden/ daer van wy U L. mits desen wel hebben willen adverteren/ met serieuse begeerte/ dat onse
goede meyninge dienthalven binnen de Stadt door U L. goede voorsorge/ sal werden na-
gekomen/ gevende daer van mede advertentie aen de Franse en Engelse Kercken/ die aldaer sonden mo-
gen zijn; Ende ons daer toe verlatende/ beveelen wy U L. in de bescherminghe Godes. Geschreven
in den Hage den 18, September 1673.

Terwijl sijn Hoogheyt Naerden hadde belegert, wierden uyt alle Hollantse Steden de Burgers geordonneert om uyt trecken, tot een getal van 8000 man, welcke in de Frontieren souden werden geleyt, en de Soldaten daer uyt genomen, ten eynde 't Leger daer mede te verstercken; doch na de veroveringe der ged. Plaets, zijn de selve ordres in getrocken, en de Burgers weder gedimitteert. En dewijl 'er nu een nader Alliantie tusschen Spangien en desen Staet was gesloten, soo wiert een partye van 't Leger naer den Brabantsen Bodem gevoert, om daer met een partye Spaense te conjungeren, ende een merckelijck desseyn te ondernemen, bestaende deselve in effective 6000 Ruyters, 1500 Dragonders, en 2500 Voetknechten, over welcke, als mede de andere Auxiliare Troupen, sijn Hooght. Generalissimus soude zijn: Onderwijl bleef den Grave van Waldeck met 6 Regimenten Paerden, en alle de Infanterye hier in Hollant, om de militaire affaires waer te nemen; doch vertrock eerst, terwijl sijn Hooght. noch in den Hage verbleef, na Vrieslandt, om daer met Prins Maurits, en den Gen. Rabenhooft, te aboucheren, soo men meende, over Coeverden, 't geen door 't water seer wierde geincommodeert; om 't welke te ontsetten, men zeyde, dat den Generael Rabenhooft 47 Comp. versamelden, waer by haer 4000 man uyt Vrieslant souden voegen, als mede 8 Regimenten uyt Hollant: Na gehouden Conferentie van dese 3 Generaels Persoonen, vertrock den op-gem. Grave van Waldeck onder 't los branden van 't Canon weder na Hollant, doch had het ongeluck dat onderwegen in 't water viel, waer door wat onpasselijk wiert, maer begost haest te beteren. Na dat nu alle den Treyn en Bagagie van sijn Hoogheyt gereet was, is die den 29. na Roosendael vertrocken, gevolght van sijn Hoogheyt, den Rijngraef en veel andere voorname Heeren. En wiert sijn Hoogheyt nu van 't Huys van Oostenrijk, Spangie, &c. met den titul van *Son Altesse Royale* of *sijn Koninckl ijcke Hoogheyt*, geadoreert. 't Gesloten Tractaet met de Kroon van Spangien bestont in de volgende Artikulen:

Nader Alliantie of Verbont tusschen sijn Catholijcke Majesteyt van Spanje ter eener, en de Staten Generael der Vereenigde Nederlanden, ter andere zijde.

NA soo groote en aenmerckelijcke hulpe als de Kroon Spangien met sodanigh een edelmoedigheyt aen de Staten Generael der Vereen: Nederlantse Provintien heeft verleent/ en na de ongemeene verplichtingen/ die de gem: Staten Generael betuygt hebben aen sijn Cathol. Majesteyt gehouden te zijn/ als tegens een Vorst/ die sich met sulck een stantvastigheyt gestelt heeft tegen het oogschijnelijck verderf/ waer mede zy gedreygt wierden/ wanneer zy van sulcke machtige Vyanden zijn aengetast: De hoog-gem: Staten Generael merckende/ datse/ om hunne herstellingh en behoudenis voor 't toekomende te versekeren/ een vaste Unie of Vereeniging met sijn Cathol. Maj. van noden hebben/ voor de welvaert en voorspoet van alle de Nederlanden in 't gemeen/ soo hebben zy verscheyde instantien of versoecken aen de gem. Maj. gedaen/ op dat die geliefde 't selve groote werk te voltrecken/ niet alleen met d'oude Tractaten/ gesloten tusschen sijn Maj. en de wel-gem. Staten/ te vernieuwen; maer oock in hen een uytterste bewijs van sijn Koninckl. goetwilligheyt te geven/ met het sluyten van een nieu en onverbrekelijck Verbont/ om door dat middel tot het eenigh eynde/ dat se sich voorstellen/ namelijck een gedurige rust in Europa/ te komen: En nademael het schijnt/ dat men het selve oogmerk/ door de middelen tot noch toe gebruyckt/ niet kan bereycken; soo hebben de Hoog-gem. H. Staten Generael altijt gehoopt/ dat sijn Maj. tot behoudenis van de Nederlanden/ in 't gemeen door de voortgang der vyantlijke wapenen gedreygt/ hen te hulpe soude komen/ door een openbaren en verklaerden Oorlog; op dat alsoo door de Goddel. hulpe/ de beroerten van 't Christenrijck in een algemeene Vrede mochten veranderen. Sijn Maj. derhalven sich voegende tot de begeerten en versoecken der wel-gem. H. Staten Generael/ en zijnde daer en boven van andere beweegh-redenen van redelijckheyt en gerechtigheyt aen-gemaent: Soo is 'er verdragen en besloten in den name van sijn Maj. door Don Emanuel de Lira/ Conducteur of Inleyder van de Gesanten in 't Hof van Spanje/ en extraordinaris Envoye of Afgesondene van sijn Maj. in den Hage/ ter eener zijde; en door de Heeren Coenraet van Beuningen/ Gaspar Fagel/ Raet-Pensionaris der Staten van Hollant/ Joan de Moregnault/ Ysbrant van Fier-

sen/

sen/ Schako Gockinga/ alle ordinaris Gedeputeerden ter Vergaderingh van de Staten Generael /uyt den name der hoog-gem: Staten/ ter andere zyde.

1. Dat 'er tusschen den Koning, en de Catholijcke Coningen sijne Navolgers, en sijne Koninckrijcken, ter eener, en de Staten Generael der Vereenigde Nederlanden, hunne Landen en Onderdanen, ter andere zijde, sal wesen eene vaste, oprechte en eeuwig-durende vrientschap, en goet verstandt, en onderhandeling, so ter Zee als te Lande, en in alle plaetsen soo binnen als buyten Europa.

2. Voorts sal tusschen sijne hoog-gemelde Majesteyt, en de Koningen sijne Navolgers, en hare Kronen, en de wel-gemelte Heeren Staten Generael, hare Staten en Landen, wesen een nauwe verbintenis en getrouwe vereeniginge, om wederzijts d' een den ander te hanthaven en behouden in de bezittingh van alle de Staten, Steden, Plaetsen en Landen die hen toebehoren, en in 't gebruyk van alle Rechten en Vryheden van Schipvaart en Koophandel, van welcke nature die konnen zijn, so ter Zee als te Lande, die zy heden genieten, of recht hebben door de gemeene Rechten om te gebruycken, of de Vryheden die zy alreede hebben verkreghen, of die zy noch mochten verkrijghen voor het toekomende door Tractaten of onderhandelingen van Vrede, Vrientschap of Neutraliteyt, die alreede hier te vooren zijn gema eckt, of die zy hier na gesamentlijck en door gemeene toe-stemming met andere Koningen, Republijcken, Vorsten, Steden en Staten binnen Europa alleen, mochten maken.

3. Zy verplichten zich insgelijckx, om wederzijdts d' een d' ander te bevrijden en te versekeren van de Tractaten die zijne Majesteyt en de Staten Generael alreede gemaeckt hebben met andere Koningen, Republijken, Vorsten en Staten. welcke zy elkanderen van wederzijden zullen bekent en gemeen maken voor de wisselingen der Ratificatie, of bekrachtiging van dit verdrag; als oock alle de gene die zy in 't toekomende gezamentlijck mochten maken, om sich wedersijts te beschermen, te helpen en te behouden in 't bezit der Staten, Steden, Plaetsen en Landen, die hen tegenwoordig, of hier naemaels mochten toebehoren, zoo aen sijne Majesteyt en aen de Koningen sijne navolghers, als aen de Staten Generael, 't zy door de boven-gemelde Tractaeten, of eenighe andere wijze dat het mochte zijn, en in wat deel van Europa dat de gemelde Staten, Steden, Plaetsen en Landen zijn gelegen: Invoegen, dat, indien sijne hoog-gemelde Majesteyt, of de Koningen sijne naevolgers, of de wel-gemelde Heeren Staten Generael, mochte aengetast ofte ontrust worden, op wat wijse het soude mogen zijn, in de bezitting of 't genieten der voorseyde Staten, Steden, Plaetsen, Landen, Rechten en Vryheden van Scheepvaert en Koophandel, of enige andere Rechten, so rer Zee als te Lande, die zijne Majesteyt en de voorseyde Staten besitten, of die zy genieten door de Tractaten alreede ge maeckt, of die zy noch mochten maken, gelijck boven gesegt is: Sijne Majesteyt en de wel-gemelde Staten Generael, na bekentmaecking en voorgaende ondersoeck ten weder-zijden, süllen alle mogelijcke middelen aen wenden, om sodanige onrusten en Vyantschappen te doen op houden, en alle ongelijcken en schaden, die aen d' eene of d' andere der Bond-genooten mochten zijn gedaen, te herstellen en te doen vergoeden.

4. En in geval dat de gemelde aentasting of onrust van eenen openbaren Oorlog wiert gevolght, die van de twee Bondgenooten die niet is aengetast, sal verplicht zijn t' oorlogen tegen den Bespringer, drie Maenden na dat hy daer toe van den genen die den Oorlog wort aen gedaen, is versocht; en gedurende die tijd sal hy door sijn Ambassadeurs of Gezanten, of andere Staat-bedienaers, alle sijn vermogen bestede om een rechtmatige vereeniging tusschen den Bespringer, en den genen die aengetast is, uyt te vinden en te bevorderen; en evenwel ondertusschen verplicht zijn een hulpe van 8000. mannen te voet bestaende uyt Regimenten en Compagnien onder hunne Collonellen en andere Officieren, als hy best sal vinden, toe te zenden: En ook gehouden zijn de gemelde hulp-troupen te senden, en op zijne kosten t' onderhouden, ten dienste van den Bondtgenoot die aengetast is, welcke het vry staen zal het geseyde secours of hulpe in Oorlogs-lieden of in Gelt t' ontfangen, of ten deel in Volck, Geldt, Schepen, Wapenen, Oorlogs-gereetschap of andere Krijgs-Voorraet: Invoegen dat duysent Soldaten zullen geschat worden op tien duysent guldens ter maent, volgens den cours of loop van de Wissel t' Amsterdam en tot twaelf maenden in 't Jaer gerekent. De betaling sal oock ter maent met gelijcke deelen gedaen worden, en sal men die t' Antwerpen, of t' Amsterdam respectivelijck over maken. Evenwel in geval dat de voorzeyde hulpe mochte gegeven worden in 't geheel of ten deel in Oorloghs-tuyg, Schepen, of andere zaken dienstig tot den Oorlog, zoo sal den genen die gheholpen wort, ver plicht zijn alle de gemelde zaken te gaen ontfangen in 't Lant van de gene die de hulpe sal verschaffen: wel verstaende, indien hy, die geholpen sal worden, een deel in Ruyterye of Dra gonders begeert, zoo zal yder Ruyter of Dragonder voor drie Soldaten te voet, ten getale van 8000. mannen, die men verschaffen moet, gerekent worden. En als men de gemelde hulpe in Krijgs-volck sal besorgen, zoo sullen die hulp-benden gehoorsamen en ordre ontfangen van den Bondgenoot, aen wien het wort gezonden, welcke sich daer van vermagh te dienen in 't Veldt, in Belegeringen, of tot bezetting en bewaring van zijn Plaetsen, en over al waer de nootzakelijckheyt of de nuttigheyt van sijn saken het mochte vereyschen doch evenwel met dese uytsondering, dat de Compagnien of Benden niet gheheel van elkander mogen ghescheyden worden, noch in minder getal dan 2 of 300. mannen van yder Regiment, en niet sonder hare Vendels, te zamen blijven. Maer indien de nootzakelijckheyt der voorvallen eyschte, dat het boven-gemelde be-

beloofde en toegeſtane Secours of hulpe moſte vermeerdert wor den: Soo konnen zijne Majeſteyt en en de Heeren Staten Generael daer in geſamentlijck over een komen. Het ſal oock in de keure blijven van de Bondgenoot die beoorlogt wort, om zich vorder te dienen van die hulpe, die hem na't eyndigen der drie maenden ſal toe gezonden worden, in geval dat de toeſtant des tijts of de omſtandigheydt der zaken hem liever de continuatie van de meer-ghemelde hulpe, dan het verklaeren van een openbaeder Oorlog, doet verkieſen.

5. De wederzijtſe guarantie of verſekering ſy op deſe wijze vaſt geſtelt: Wanneer een van de beyde Bondtgenoten wort beſprongen of ontruſt, en genootſaeckt tot een openbaren Oorlog te komen, ſo ſal de andere Bondtgenoot gehouden ſijn inſgelijckx den Oorlog aen den Beſpringer te verklaeren, en alle ſijne krachten en vermogen ter Zee en te Lande te gebruycken, en die te voegen by den genen die aengetaſt wort, om den gemenen Vyant tot een eerlijk, verſekert, billik en rechtmatig verdrag te brengen.

6. En in dit geval ſullen de krachten van zijne Majeſteyt en de Staten Generael, of gezamentlick of afzonderlick, volgens de beſondere toeſtemmingh of over-een-komſt, die daer van in die tijt tuſſchen zijne hoog-gemelde Majeſteyt en de wel-gemelde Staten Generael ſal gemaeckt worden, welcke t' zamen ſullen beraetſlagen en beſluyten over de beſte Middelen, om den gemeenen Vyandt, 't zy door diverſie of afleyding of anderſins te beſchadigen; en hem daer door, gelijk gezegt is, ten ſpoedigſten tot een eerlijck verdrag te brengen.

7. En hoewel door 't gene, dat in 't laetſte van den tweden Artijckel van het tegenwoordig Tractaet of verdrag, is gezegt, de gantſche uytwerking van deſe veree niginghſich binnen de paelen van Europa beſluyt, zo moet dat evenwel verſtaen worden, dat indien zijne Catholijcke Majeſteyt zich hier na bevint aengetaſt of ontruſt, op welcke wijſe dat het ſoude mogen weſen, in de beſittingen en 't gebruyck der Staten, Steden, Plaetſen, Landen, Rechten en Vryheden van Schip-vaert, Koophandel, of andere hoedanigh die mochten weſen, zoo ter Zee als te Lande, die ſijne Majeſteyt of de gemelde Staten Generael beſitten, of die ſy genieten, of daer toe ſy recht hebben om te beſitten buyten Europa, of in welk Deel der werelt dat het ſoude mogen weſen, 't zy door 't gemeene recht der Volckeren, 't zy door tractaten alreede gemaeckt, of die noch in 't toekomende gemaeckt mochte worden, gelijck alreede boven is gezegt: Soo ſullen ſijne Majeſteyt en de voornoemde Staten Generael, na datze te vooren daer toe van elkander zijn verſocht en vermaent, geſamentlijck bybrengen alles wat in hen is, om de onruſt of vyandtſchap te doen ophouden, en de ongelijcken en ſchaden, die aen d' eene der Bondtgenoten is gedaen, te herſtellen en te vergoeden. Doch indienze dat ooghmerck in de tijdt van vier Maenden door minnelijcke wegen niet konnen bereicken, en die gene van de Bondtgenoten, die beſprongen of ontruſt is geworden, op deſe wijſe buyten Europe, of in wat deel der Werelt dat het zy, ſich vindende genoodſaeckt de Wapenen in Europa, tegen den beſpringer of ontruſter, om hem tot rede te brengen, te ghebruycken, dan ſal de gene van de twee Bondtgenoten, die niet aengetaſt of ontruſt is, aen d' andere de hulpe hier boven gemelt, verſchaffen, en verklaren een openbaren Oorlog aen den Beſpringer, of verſtoorder der gemeene ruſte, op de ſelve wijſe als of d' aentaſtingh of ontruſtingh binnen de paelen van Europa was gedaen.

8. Wanneer de hoog gemelde Bontgenoten geſamentlick in een openbaren Oorlog, volgens de verplichtingen van het jegenwoordig Tractaet, zijn getreden: So ſal noch d' een noch d' ander der voorſeyde Bondtgenoten eenige ſtilſtant van wapenen met de vyanden mogen maecken, dan met gemeene overeenkomſte en toeſtemming.

9. Of het oock gebeurde, dat men in eene onderhandeling quam, het zy om Vrede of een Beſtandt voor eenige Jaren te maecken: Soo ſal de geſeyde onderhandeling door d' eene van de Bondtgenoten niet mogen begonnen worden, zonder die aen d' andere deelachtig te maecken, en ſonder hem ter ſelver tijt te beſorgen de vereyſchte en nodige vryheyt en zekerheyt, als voor hem zelf, om ſijne Geſanten en Staetbedienaers op de plaetſe van d' onderhandelingh te ſenden: Inſgelijcks oock niet ſonder hem van tijt tot tijt zekere en oprechte kennis te geven van alles wat'er in de ſelve onderhandelinge wordt verricht: Sal oock niemant van hen tot een concluſie of beſluyt van de gemelde Vrede of Beſtant mogen komen, ſonder ſijn Bondtgenoot daer in te begrijpen, en ſonder hem te doen herſtellen, indien hy het begeert, in de beſittingh der Staten, Landen en Plaetſen, en 't genieten der Rechten en Vryheden die hy voor den Oorlog heeft genoten: Als oock ſonder te verſtaen dat den gemeenen Vyandt aen zijn Bondtgenoot niet zou toeſtaen de ſelve Rechten, Vryheden, Ontlaſtinghen en voordeelen, die hy voor ſich ſelf ſal verkrijgen; ten minſten dat ſijnen Bondtgenoot eerſt op een andere wijze zy over een ghekomen.

10. En op dat d' oprechte meeninge, die daer is ſoo aen de zijde van ſijn Majeſteyt, als aen die van de Heeren Staten Generael, om tuſſchen Hen, hare Staten en onderdanen, door het jeghenwoordigh Tractaet, een zeer naeuwe vrientſchap en vereeniging vaſt te ſtellen, tot wederſijtſe ruſt en welſtand: en dat hun voornemen is, geen zorge na te laten, om te verhinderen datſe door eenige gelegentheyt of voorval ſoude verandert worden: Soo is niet alleen over een ghekomen, dat ſijne Catholijcke Majeſt. en de gemelde Staten ſich in het toekomende in eenige verbintenis, die ſtrijdig met het jegenwoordig mochte

mochte wesen, sullen in laten, maer selfs oock datse geen verdrag, sonder elkander daer in van wederſijden te begrijpen, indien zy het begeeren, zullen maken, en sonder 't selve tijdelijck genoegh den een aen d' ander bekent te maken, op datse sich konnen verklaren, of sy daer in willen sijn begrepen.

11. En op dat het jegenwoordig Verbont (welcks voornaemste eynde ende oogmerk in de herstelling en behoudenis van de gemeene rust bestaet) te meer kracht en uytwerking zoude konnen hebben, zoo zullen den Keyser, en alle andere Koningen, Vorsten en Staten, die men met gemeene toestemming zal dienstig oordeelen, genodicht worden om sich daer in te begeven: Ook zal men bezonderlijk van wederzijden arbeyden, om in zijn volle kracht te bewaeren, zoo haest den tegenwoordigen Oorlogh met sijne Majesteyt van Groot Brittanje zal geendigt wesen, de Triple Alliantie of Drievoudig verbont van guarantie of verzekering, gemaeckt tot onderhouding van het Vrede-verdrag van Aken, ter gunste van sijne Catholijcke Majesteyt.

12. Het Tractaet van Vreede tusschen de Kroon Spanje en de Staten Generael, in het Jaer 1648. te Munster ghesłooten; dat van de Marine of Zee-saken, den 17. December 1650. getekent, de guarantie of versekering van de Vrede te Aken gemaeckt, door de Heeren Staten Generael belooft, en alle andre Tractaten daer na geslooten, zullen in alle haer punten en Arttijckelen onderhouden worden, en zijne Majesteyt en de gemelde Staten Generael, en hare Onderdanen ten wederzijden, zullen respectivelijck alle 't gene, dat in de voorseyde Tractaeten is besloten en vast ghestelt, genieten, zoo wel aengaende de gemeene als de bezondere saken.

13. En nademael dat de Heeren Staten Generael sich tegenwoordigh bevinden in eenen grooten en gevaerlijcken Oorlog met de Christelijckste Koning en de Koning van Groot Brittanje, als ook met den Keurvorst van Keulen en den Bisschop van Munster, en dat de Plenipotentiarissen of Gevolmachtigden van alle de partyen te Keulen sijn vergadert; om daer, indien het mogelijck is, een Tractaet van Vrede te besluyten, welcke de vorige rust van Europe mochte herstellen, en de Staten Generael der Vereenigde Nederlanden van de verdrucking, waer in sy sich bevinden, bevrijden; zoo belooft zijne Catholijcke Majesteyt, (om aen de Staten Generael d' uyterste betuyginghen van zijne Koninckliijcke edelmoedigheyt te geven, van de genegentheyt waer mede hy hen eert, en van de zorge die hy draegt voor hare behoudenis,) en verbind sich, om alles wat in zijn vermogen is aen te wenden, tot het sluyten van de Vrede, sonder langer uyt te stellen de voorwaerden die men zal oordeelen dat hy voor 't gemeene beste sal konnen toestaen, en om uyt het gevaer en de verwoestingen, waer in sy sich bevinden, te komen. Doch in geval dat de goede meeninge der Staten tot het treffen en sluyten van de Vrede, het begeerde en gewenschte gevolg niet konde hebben; so sal zijne Catholijcke Majesteyt gesamentlijck met zijne Keyserlijcke Majesteyt in een openbaren oorlogh treden, zoo haest als het eerste versoeck daer van door de ghemelde Staeten aen den Heer Gouverneur Generael van zijne Majesteyt in de Nederlanden en het Graefschap van Bourgondien sal zijn gedaen; en om terstont tot het gemeene beste en verquikking der verdruckte Staten t' arbeyden, so sal de ghemelde Gouverneur Generael, of alghemeen Lantvoogt, by provisie alle zijn vermogen en krachten tegen de Christelijckste Koning te werck stellen; gelijck oock zijne Catholijcke Majesteyt in d' andere deelen van Europe ter Zee en te Lande den Oorlogh sal beginnen, als hier boven is gezegt; en de gemelde Gouverneur Generael zal zelf aenvangen t' oorlogen eer de ratificatie of bekrachtiging van dit Tractaet uyt Spanje sal zijn gekomen, en dan sal men hem sonder uytstel die van de gemelde Staten Generael ter hant stellen.

14. Den Oorlog wordende gevoert op dese wijse tusschen zijne Majesteyt en de gemelde Staten Generael ter eener, en de Koning van Vranckrijck ter andere zijde, zoo verbinden sich zijne Majesteyt en de gemelde Staten Generael geen stilstant van Wapenen, zonder een gemeene toestemming te maken, en niet te volharden in de vergadering die tegenwoordig te Keulen is versaemelt, en hier na op nieu in eenige onderhandeling van Vrede, of Bestant voor eenighe Jaren, te treden, dan met een naeukeurighe onderhouding van alle 't gene dat hier boven in 't 9. Artijckel is besloten en over-een-gekomen.

15. En nademael daer veele steden, plaetsen en Landen, staende onder de Heeren Staten, hen sijn afgenomen; zoo verbind sich zijne Majesteyt geen vrede te maken, 't en sy de welgemelte Staten eerst herstelt zijn en weder bekomen alle de voorseyde steden, plaetsen en Landen die hen afgenomen zijn, of die noch gedurende desen Oorlog op hen gewonnen mochten worden, 't ten waere dat'er anders ins, ten beste van de Vrede, wiert overeengekomen en goet gevonden.

16. De ghemelde Heeren Staten Generael, tot erkentenis van van dese gunste zijner Majesteyt en van zodanig en groote en aermerckelijcke hulpe, die sy van hem in desen jegenwoordigen Oorlogh, en in hunne grootste nootsakelijckheden hebben ontfangen, verbinden sich met de Christelijckste Konink geen Vrede te mogen maken, voor dat zijne Catholijcke Majesteyt herstelt zy in de besittingh van alle de Steden, Plaetsen en Landen, die hem door den Christelijcksten Coninck, zedert het Vrede-verdrag van de Pyreneen, in 't Jaer 1660. gemaeckt, zijn afgenomen; 't en ware dat, tot bevorderingh van de Vrede, op een andere wijse hier van wiert geschickt en verordent.

77. Wat belangt d' andere partyen of deel-genoten, die sich als dan in oorlog tegen zijne Majesteyt en de Staten Generael sullen bevinden, men sal daer mede aengaende de saecken van Vrede, handelen,

gelijck hier boven in 't negende artijckel is over-een-gekomen en besloten.

18. De hoog-ghemelde Heeren Staten Generael beloven daer-en-boven af te staen en te geven aen zijne Catholijcke Majesteyt de stadt van Mastricht met het Graefschap van Vroonhoven, alles wat hen toebehoort in 't Lant van Over-Mase, en alle de pretensien of eischen die zy mogen hebben op de dorpen van bevrijding, zonder eenige te behouden: In geval evenwel, soo door het aendeel dat zijne Majesteyt in desen oorlog neemt, en door 't gevolg der gemeene Wapenen, of op eenighe andere wijze dat het zoude mogen wesen, de zaken in sulck een staet geraken, dat de Staten Generael sich niet verplicht bevinden, tot bevordering van de Vrede, met een gemeen toestemmen, te bewaerheden en toe te staen, of de gemelde Stadt van Mastricht, of eenighe andere van haren Staet, die zy alreede hebben verloren, of gedurende desen Oorlogh noch mochte verliesen.

19. Het jegenwoordig Tractaet of verdrag sal duren de tijt van twintig jaren, en voor dat die zijn geeyndigt sal men over-een-komen wegens de tijt die men, ten beste van 't gemeen, daer in sal continueren en volharden. De ratificatien of bekrachtigingen sal men twee maenden, na dat dit Tractaet van wedersijden sal getekent zijn, verschaffen; wel verstaende nochtans, indien gedurende dese tijt de ghemelde Staten Generael genieten de hulpe van den oorlog die zijne Majesteyt tot haere gunste en beste heeft belooft te verklaren, indien sy geen Vrede als gesegt is, konnen verwerven; zoo sullen de wel-gemelde Staten, sonder te wachten na de ratificatie van zijne Catholijke Majesteyt, de hare overleveren.

Gedaen in den Hage desen 30. van Augustus 1673. en was ondertekent:

Don Francisco Emanuël de Lira. *Van Beuningen*, *Gaspar Fagel*, *Joan de Mauregnault*, *Ysbrand van Fiersen*, *Schako Gockinga.*

Met sijn Keyserl. Majesteyt was wegens desen Staet op den selven dagh oock ghesloten, het na-volgende Tractaet:

Allen, die desen aengaet, ofte aengaen magh, zy kennelijck, dat nademael in 't geene, 't welck tusschen zijne Keyserlijcke Majesteyt ende hare Hoog Mogende de Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden, te gelijck met den Doorluchtigen Keurvorst van Brandenburg, omme de Vrede, en de middelen daer toe dienende, wederom te herstellen, voorleden Jaer gesloten is, niet weynig verandering is gevallen, door dien, dat den Hoog-gemelden Heer Ceurvorst ondertusschen met den Koning van Vranckrijck affsonderlijck heeft gehandelt, en dat oock de continuatie van de Vyandl. Actien, en aengedane ongelijcken Sijn Keyserlijcke Majesteyt niet toe en laten, van dat voornemen af te staen, 't geen hy in 't guaranderen van de Vrede van Westphaelen Kleef en Aecken, en in het neder leggen van desen tegenwoordigen Oorlog, van sijn plicht gedacht heeft, en om te verkrijghen soo ghewenschten eynde, dat van het gemeene beste zy, dat het voorgaende Tractaet, naer de tegenwoordige tijt en gelegentheyt meer geproportioneert en gevoeght werde; daer om is goet ghevonden, met toestemminge van beyde de partyen, dat door der selver Gevolmachtigde soude verdragen ende beslooten werden, gelijck uyt krachte van dit Tractaet verdragen en beslooten is:

1. Dat sijn Keyserl. Maj. niet tegenstaende het gevolgde particulier Tractaet van den Doorl. Keurvorst van Brandenburg met den Koning van Vranckrijck/ echter vast ende stantvastig sal blijven by de gemeene saecke/ en de selve manhaftig/ en met alle bedenckelijcke middelen vervolgen en voortsetten/ tot ter tijdt toe/ dat de Vrede/ op eerlijcke Voorwaerden/ door de gesamentlijcke rechtvaerdighe Wapenen/ weder/ gelijck hier na breder/ herstelt zy.

2. Ten dien eynde/ sal Sijn Keyserl. Maj. een Leger van 30000. Mannen/ te weten 10000. te Paert en 20000. te Voet/ met alderhande nooddruft/ so van Geschut als anders/ daer toe vereyscht/ tegen den 16. des tegenwoordigen Maendts Augusti/ by de Stadt Egra/ op de Grensen van Bohemen gereet hebben/ ende aenstondts/ sonder uytstel/ naer dat de reden van den gemeenen Oorlog/ ende de noot ofte mogelijckheyt sal vereyschen en toe laten/ wel merst by ende over den Rijn/ (soo het mogelijck is) voor de gemeene saecke/ tot het lest van den Oorlog/ en om het geseyde eynde te bereycken/ met ovenbaer gewelt ende Oorlog/ sijn uytterste debuoir doen. Ende het sal de ghesevde Staten Generael der Vereenigde Nederlanden vry staen/ Commissarisen te stieren/ omme het geseyde Volck by Egra/ dat daer gemonstert sal werden/ te sien/ ende haer getal op te nemen/ gelijck ook by alle de volgende Monsteringen die alle 3 maenden geschieden sullen/ sy tegenwoordig sullen mogen zijn/ ende de selve nasien.

3. Ende dewijl door desen toestant van saecken/ zijn Keyserl. Maj. een swaerder last opkomt dan voor heenen/ soo is verstaen/ dat ten reguarde van de nieuwe onkosten/ om het getal der Militie/ door nieuwe Werbingen en Recruyten te vermeeren/ ende andere dingen te presteren/ die noodigh zijn tot het gemeene welvaren/ de vermeltene Heeren Staten/ tot verlichtinge van dese onkosten Maendelijcx/ ende sulckx in den beginne van yeder Maendt/ sullen betalen/ aen Sijn Keyserl. Maj. tot Franckfort/ soo de betalinge daer geschieden kan/ ofte tot Hamborg/ 45000 Rijcxdaelders in gereden Gelde in de Bank/ welcke Betael-dagh sijn aenvangh sal nemen den 1. Augusti deses Jaers/ ende begonnen zijnde sal by verpolg duren tot het eynde van desen tegenwoordigen Oorlogh.

4. Ende

4. Ende ſoo tot dienſt van den Oorlog / met gemeen conſent goet gevonden werdt de geſeyde Troupen te vermeerderen/ ofte tegen nieuwe Vyanden / die ſijn Keyſerl. Majeſt. door dit tegenwoordigh Contract ſouden mogen verweckt worden/ ofte om eenige andere redenen / ſoo ſullen naer proportie de geſeyde Subſidie-penningen vermeerdert werden/na 't getal der Soldaten welcke ſijn Keyſerl. Maj. ſoo tot ſijn ſelfs/ als des gemeenen ſaeckx behoeven gehouden ſal zijn te lichten.

5. Ende dewijle het noodſakelijck is tot het marcheren van het Leger/ dat daer gereed Geldt zy/ tot verſcheyde Oorlogs-behoeften/ beloven de geſeyde H. H. Staten/ dat ſy op rekeningh van de geſeyde Subſidie-gelden/ voor af/ſo dra de Ratificatie hier in den Haegh is/ en van wegen ſijn Keyſerl. Maj. door den Heere Krampricht over-gelevert ſal zijn/ ende het Leger/ ten voorſeyden eynde / ſich buyten de Erf-Landen ſal bewegen/ tot Francfort/ ſoo het kan zijn/ of Hamborg / 100000 Rijcxdaelders in gereden gelde ſullen betalen.

6. Edoch ſoo het mochte komen te gebeuren / dat terwijlen de Keyſerl. Wapenen voor de ghemeene ſaeck beſigh zijn / dat hy door inval der Turcken in ſijn heylſaem voornemen belet wiert: In dit geval ſal het ſijn Keyſerl. Maj. geoorloft zijn/ſo veel van ſijn Volck / als hy nodigh heeft tot ſijn eygen beſcherming te rkgge te roepen / ſo nochtans / dat na proportie van de te rugh ontbodene Troupen oock de Subſidie-penningen vermindert worden.

7. Daer ſal ſorge gedragen werden door de H. H. Staten Generael te gelijk met ſijn Keyſerl. Maj. dat / op billijcke Conditien / in dit gemeen Bontgenoodſchap in-getrocken werden andere Coningen/ Keurvorſten en Princen/ welckers hulp en yver tot de gemeene ruſt en vrede weder te herſtellen dienſtig ſoude konnen zyn: Ende ſo eenige Coningen/ Princen of Republijcken/in dit gemeen Verbont willen treden / ſulckx ſal met gemeene toeſtemminghe mogen geſchieden op die voorwaerden gelijck met haer verdragen ſal worden; en men ſal ten hoogſten arbeyden / dat het Tractaet met den Doorl. Hertogh van Lottharingen begonnen/ met gemeyn conſent ten eynde gebracht werde/ welck Tractaet/ſo het/geſloten wert/ een gedeelte van dit Verbont/ en in 't ſelve in alle manieren begrepen/gehouden ſal werden.

8. Sijn Coninckl. Cathol. Maj. voor ſich ſelven en ſijne Nakomelingen/ Coninckrijcken en Provintien/ſal in dit Verdrag als daer in mede deelachtig/ ende een Lid ingeſloten blyven/ op die Conditien de welcke tuſſchen ſijn Keyſerl. Maj. en ſijn Cathol. Maj. gelijck oock de geſeyde Staten Generael verdragen ſullen werden/ welcke Articulen nochtans met dit tegenwoordige Inſtrument/een ende het ſelve lichaem ſullen maken/ gelijck of ſy in het ſelve van woorde tot woorde geſtelt waren.

9. Voorts is verdragen/ dat de H. H. Staten Generael hare Wapenen en Leger/ ſoo groot ſy konnen/ en ten minſten uyt 14000 Soldaten te vermeeren/ na gelegentheyt van hare ſake / en ſo het kan geſchieden/ tot 20000 Man/ volgens het derde Articul van het Tractaet van voorleden Jaer/ ende oock meerder/ gereed ſullen houden: En aenſtonts ende ſo dra het Keyſerl. Leger van Egra in het Rijk ſal komen/ of met de Keyſerſe ſich voegen/of afzonderlijck tegen den Vyandt ofte Vyanden aengaen/ die te weten/ de welcke tegens de Weſtphaelſe/ Akenſe of Kleefze Vrede de Wapenen voeren / of voeren ſullen/ of het guaranderen van de ſelve beletten/ en dat by verdeeling/ of op alſulcke manieren als de reden des Oorlogs/ door gemeene toeſtemminge van beyde partyen en der ſelver Veldt-Overſten ſal vereyſchen. Het ſal oock ſijn Keyſerl. Majeſteyt vry ſtaen Commiſſariſſen te ſenden/ omme by de Monſteringe van het geſeyde Nederl. Leger tegenwoordig te zijn/en der ſelver getal op te nemen.

10. Voorts alle de Articulen / vervat in het voorgaende Tractaet den 17 October 1673. gemaeckt/ ende deſen niet tegen ſtrijdende/ en inſonderheyt het 3/4/ 5 en 6 Articul/ gelijck oock de ſeparate Articulen/ ſullen in haer volle kracht en vigeur blijven/ nochte ſy ſullen door dit nieuwe Inſtrnment niet vermindert zijn. Dit Verbont ſal duren gelijck het voorgaende/ den tyd van 10 Jaren/ na den dagh van de Ratificatie/ de welcke ten wederſyden binnen 3 Weken ſal over-gelevert werden. Aldus gedaen in 's Gravenhage den 30 Auguſti 1673.

(L. S.) J. KRAMPRICH.

In 's Gravenhage was oock met den Miniſter van Lottharingen den Baron van Serainchamps, en de Miniſters van den Keyſer, Spangien ende deſen Staet geſlooten het na-volgende Tractaet in ſubſtantie:

1. DAt den Hertogh van Lotteringen en ſijn Succeſſeurs/ ſoo wel uyt kracht van voorighe obligatien/ als van dit tegenwoordige Tractaet/ vereenight ſal zijn met den Keyſer/ den Koningh van Spangien/ en de Staten Generael van de Geun: Provintien / en dat daer een ſtricte vereeniginge tuſſchen haer ſal weſen/ om voor te komen/ ſoo veel in haer leyt/ elckanders ſchade /en te bevorderen haer profijt.

2. Dat den Hertogh van Lottharingen/ om te beter ſijn goede intentien in deſe jegenwoordige conjuncture uyt te voeren/ ſal commanderen een Armee van 18000 man/ te weten/ 8000 te Paert/ en 10000 te Voet/ om welcke by een te brengen de geſ. Hertogh van Lottheringen/ behalvens de 3000 Paerden/ die hy nu in ſijn dienſt heeft/ noch 2000 te Paert/ en 3000 te voet meer ſal verſchaffen; den Keyſer be-

looft van gelijcken van sijne zijde te geven 1000 Paerden en 3000 te Voet / de Koningh van Spangien obligeert sich voor 1000 Paerden/ en 4000 te voet ; en wat aen-gaet de Staten Generael / om dat zy de grootste last van den Oorlog dragen/ en haer Troupen voor haer eygen defentie moeten ghebruycken/ sullen alleenlijck 1000 Paerden senden.

3. De gef. Hertogh van Lottheringhen obligeert hem om 4000 Paerden en 2000 te Voet / binnen 4 weken na den dato van dit Tractaet op de been te brenghen / en de resterende 1000 Paerden en 1000 te voet binnen 4 maenden na de gef. 4 weken ; de Keyser/ de Koning van Spanje/ en de Staten Generael sullen versorghen haer deel van dees Armee/ in de tijdt dat den Hertogh sijn eerste Troupes op de been sal hebben gebracht : Commissarisen sullen van de verscheyde partyen gestelt werden/ om de Armee te monsteren/ welcke soo dickwils gemonstert sal werden/ als yder van de partyen sulckx sal begeeren.

4. Dat wanneer den Hertogh sal beginnen te ageren met de gef. Armee/ sal hy ontfangen 9000 Kroonen 's maents/ te betalen by den Keyser/ de Koningh van Spangien / en de Staten Generael/ yder een derde part/ voor de onderhoudinge van sijn Troupen/ de versorgde Artillerye / en andere nootsakelijckheden.

5. Den gef. Hertogh sal ageren/ tegens de gedeclareerde Vyanden van de Staten Generael / soo als best gedacht sal werden by de Geallieerden / of oock hem voeghen met de Wapens van den Keyser/ Koningh van Spangien of andersints.

6. Ende by aldien het mochte gebeuren/ dat door dese manier van handelen / een openbaren Oorlogh soude volgen/ tusschen de tegenwoordige Geallieerden/ en de gedeclareerde Vyanden van de Staten Generael/ belooven den Keyser/ den Coningh van Spangien/ en de Staten Generael/ dat zy in geen Tractaet van Vrede of Stilstant van Wapenen sullen treden/ buyten kennisse van den gef. Hertogh/ en eerst procureren/ dat sijn Gedeputeerden geadmitteert sullen werden/ tot het gef. Tractaet/ en dat zy tot geen besluytinghe van Vrede sullen komen/ sonder eerst versorght te hebben/ dat den gef. Hertogh gerestablisseert werde/ indien hy 't selve begeert/ in de Landen en Jurisdictien / welke hy besat voor de laetste invasie in Lottheringen : In gelijcke manier obligeren den Keyser en Spangien haer selven aen de Staten/ om te verkrijgen de restitutie van alle haer Plaetsen/ Jurisdictien/ &c. haer door de Fransen/ gedurende desen Oorlogh afgenomen ; en den Hertogh van Lottheringhen belooft niet te tracteren / als met consent/ en gesamentlijck met de andere Geallieerden.

7. Dese Alliantie sal dueren/ soo langh als die tusschen den Keyser en de Staten / te weten/ 10 Jaren/ te rekenen van den 22. September 1672. en ingeval ondertusschen een Vrede mochte gemaekt werden/ sullen de Geallieerde in dese Alliantie continueren/ en elckander guaranderen / voor de securiteyt van de Vrede/ gedurende de gef. tijt van 10 Jaren/ of langer/ indien het soo onderlingh sal veraccordeert werden. Geteekent den 1. July 1673.

Den Heere van Beveren, Gouverneur van Geertruydenbergh, begaf dees tijt de Werelt. Hare Ho: Mo: deden doe by Placcate de Commercie van haer Ingesetenen met neutrale weder open stellen, maer met gepermitteerde Goederen. De Oost-ind. Comp. liet nu mede verscheyde quantiteyt van Koopmanschappen in de respective Kameren verkoopen, als op den 19. October in die van Zeelant, den 25. in die van Amsterdam, op den 30. October in die van Delft, op den 31. October in die van Rotterdam, op den 7. November in die van Hoorn, en op den 8. November in die van Enkhuysen. 's Lants Vloot weder voor Texel gerevictualieert zijnde, stack in 't midden deser Maent na de Rivier van London over, na dat 'er van te vooren noch eenige Engelse Schepen, daer onder een moy Enghels Jacht, in waren vervallen : Maer dewijl 't Saisoen reeds was verloopen, en d'Engelse in haer Havens gegaen, soo quam de ged. 's Lants Vloot den 23. deser op haer respective Plaetsen weder binnen. Den 25. deser waren ook in Tessel binnen gekomen 2 Oost-ind. Retour-schepen, als de Pijnacker voor Delft, en de Starmeer voor Rotterdam, ghelijck mede het Hoeckertje de Kockmeeuw, van Ceylon, hebbende langh tot Bergen in Noorwegen gheleghen. Zijnde dese ingekomene de Schepen, die d'Enghelse by St. Helena ontvluchten : Sy waren tamelijck rijck geladen. Maer d'Engelse daer nu vier van hebbende gekregen, gaven de Ladinghe daer heel breet van op, en wiert alle de selve tot profijt van den Coningh verkocht.

Optocht

Optocht van 't Keyzers Leger.

NA dat sijn *Keyzerl. Maj.* tot beter encouragement van sijn *Leger* in de generale *Monsteringe* 2 maenden gagie aen de *Soldaten* had betaelt, benevens aen yder noch een *Ducaet*, en aen d'*Officiers* een gouden *Kettingh* of *Medalie*, soo brack dit *Leger* den 26. passato op, en marcheerde in 3 *Vleugels* door d'*Opper-Paltz* tot in 't *Neurenburgse Gebiet*; d'eerste op de lincker hant van Eger passeerde op *Waldsachsen*, *Turschenreit*, *Schonsee*, *Weyden*, *Mantel*, *Fillszeck*, *Kalchreuth*, *Zigeritz*, *Esschenfeld*, *Esschenbach*, *Herschbruck*, *Lauf* en *Neurenburgh*; de middelste op *Waldsachsen*, *Mittertaich*, *Ehrendorf*, *Breset*, *Grafenwert*, *Zigeritz*, *Esschenfeld*, *Esschenbach*, *Herschbruck*, *Lauf* en *Neurenburgh*; de leste op de rechte hant op *Schartingen*, *Tirschheim*, *Stetwitz*, *Waldesdorf*, *Kemet*, *Auerbach*, *Blech*, *Snaittau*, *Lauf* en *Neurenburgh*; hier quamen zy alle weder by malkander: En hoewel sommighe hadden gedacht, dat *Chur-Bayeren* de marsch deser *Volckeren* door sijn *Lant* soude getracht hebben te verhinderen (als een partye *Volckx* te *Dietfurt* daer toe by malkander hebbende) soo en quam daer echter niet af, alsoo dese *Macht* veel te sterck was. Soo dra dit *Leger Neurenburgh* was ghenadert, 't geen den 1. deser was, quamen veel *Ingesetenen* uyt die *Stadt* 't selve besien, ende daer en tegens veel *Soldaten* weder in de *Stadt*, om *Lijftocht* te koopen; wanneer den selven nacht door onvoorsigtigheyt 't *Vleck*, *Wetzendorf* ghenaemt, waer 't *Rabatise Regiment* lagh geinquartiert, in brant geraeckte, en 12 gebouwen daer van verbranden, benevens alle de bagagie van een *Ritmeester*, wel 5 a 6000 gulden waert. Den 7. 's nachts braken zy op, en namen 't *Hooft quartier* te *Hurth*, een mijl van *Neurenburgh*; treckende den Gen. *Sporck* voor af met d'Avantguarde na *Wurtzburgh*; den 8. was 't *Hooft-quartier* te *Langezent*, en den 9. te *Marckweyler*, 3 uren van *Kitzingen*, in 't *Bisdom van Wurtzburgh*; waer van daen de *Keyserse Armee* naer *Rotenburgh*, *Heylbron*, *Ochsenfurt* en *Miltenburgh* quam, waer dichte by den *Marschal de Turenne* met sijn geheele *Macht* lagh, en had den Coll. *Harrant* met sijn *Regiment* tegens de *Fransen* al verscheyde kleyne rescontres ghehad, waer in eenige had doot geschooten en gevangen genomen: Doch wy sullen nu eerst verhalen, 't geen *Turenne* onderwijl hadde gedaen.

Ged. *Marschal de Turenne* van dit afkomen genoeghsaem van kundschapt, had al de passagien op de *Meyn* beset, en *Fridburgh*, als geseyt, in-ghenomen, oock trock hy op 't vertrouwen, dat den *Bever-vorst* sijn *Troupen* met de zijne sou conjungeren, den 9. deser van omtrent *Asschaffenburgh* met sijn geheele *Macht* op, en quam den 10. dito voor 't *Huys* te *Breuburgh* in d'*Odenwaldt*, 't welck hy belegerde, maer dewijl die van binnen haer wel defendeerden, most hy af wijcken, met verlies van 170 man, daer onder 20 *Officiers*; hier van daen verder op treckende, passeerde hy door een groote omwegh een *Berg*, en vont een lichte wegh, om met sijn *Infanterye* en *Canon* na *Rolinguen*, en *Tauber-grund* by *Ochsenfurt* te trecken; den 11. quam hy in een groot pleyn, ende vernam, dat de *Keyserse* na *Rotenburgh* marcheerden, en dat eenige van sijn Voor-troupen met ettelijcke *Keyserse* Benden al aen malkander hadden geweest, doch met weynigh geluck: Dus passeerden hy door 2 *Colommen*, ende quam te *Dunckelhausen*, by *Wurtzburgh* en *Ochsenfurt*, en de *Berg* tot sijn voordeel nemende, stelde daer sijn gantse

Armee in *Bataillie*, den *Marquis de St. Arbre* commandeerde d' *Infanterye* van d' eerste linie, Sr. *Foucault* de rechter *Vleugel* van de *Cavallerye*, en den *Graef de Guiche* de lincker; den *Graef de Lude*, was aen 't hooft van de tweede linie, die hy met *Comte de Plessis* commandeerde; dit scheen of hy de *Keyserse* slagh wilde leveren, dan 't was maer om de selve daer op te houden, ende te beletten over de *Meyn* te komen; de *Keyserse* doen tot *Breit* by *Wurtzburgh* en *Ochsenfurt* gekomen zijnde, sonden gedurigh partyen uyt, om dese *Armee* te recognosceren, doch die de selve al te wel in haer voordeel vindende, soo dacht den Graef *Montecuculi* niet goet, de selve aen te tasten, wijl 't niet als met groot gevaer konde geschieden, en maer 50 man en front op dese passagie konden passeeren: Hy trachte wel om *Turenne* uyt dit voordeel te locken, en op 't vlacke velt slagh te leveren, maer die wilde daer niet aen; dus achte *Montecuculi* best, hem alle toevoer af te snijden, en soo te dwinghen, om van den *Bergh* en tot een *Bataillie* te komen: Doch *Turenne* vreesende dat het hem daer aen lijftocht mochte manqueren, had al van te vooren aen den *Bisschop* van *Wurtzburgh* daer om gheschreven, welcke hem goede woorden, gedurende 't afwesen van de *Keyserse* had ghegeven, maer de selve nu zijnde genadert, liet hy aen *Montecuculi* toe, om door sijn *Gebiet* na *Wertheim* te trecken, en daer de *Franse* Proviant te ruineren: Dus wiert den Coll. *Dunewalt* met 1500 *Ruyters* en 300 *Soldaten*, onder Cap. *Georg*, derwaerts gecommandeert; dese passeerden te *Wurtzburgh* over de *Brugh* na *Remlingen*, ende van daer na *Wertheym*, waer 9 *Schepen* en 52 *Karren* met alderhande provisie voor de *Franse* lagen; de *Keyserse* sich voor *Franse* uytgevende, soo wisten de *Schippers* niet anders, als dat *Turenne* haer dit *Volck* tot *Convoy* had gesonden; dieshalven versochten zy aen den Oversten *Dunewalt* of hy 'er in 't *Franse Leger* wilde convoyeren, hy seyde ja, en liet 'er alsoo de *Schepen* over de *Meyn*, na de zijde van *Wurtzburg* voeren; hier vraegden hy'er noch, hoe sterk het *Convoy*, en wat voor *Volck* het was, dat zy meenden ghekreghen te sullen hebben: waer op zy tot antwoort gaven, 200 man; dus commandeerden hy 'er soo veel tegen, die dese 200 gants in route sloegen, 100 gevangen namen, ende 60 ter neder hackten: Ondertusschen liet den ged. Oversten *Dunewaldt* dese *Schepen* en *Carren* al te samen plunderen, daer goeden buyt voor de *Soldaten* viel, en 't geen zy niet mede konden nemen, in de *Meyn* werpen, oock de *Schepen* verbranden, ende de *Karren* stucken slaen: Waer na zy weder in haer *Leger* zijn ghekomen. Middeler wijl dat de 2 *Armeen* hier tegens malkanderen lagen, liepen de *Keyserse* gedurigh om buyt uyt op de *Fransen*, en brachten 'er seer veel gevangen, soo dat *Montecuculi* beval, dat zy 'er geen meer gevangen souden nemen, want in 't lossen van wedersijts gevangens, gaf hy 'er wel 35 tegens 25. oock quamen 'er veel over loopen, die *Montecuculi* om dienst baden. Derhalven *Turenne* siende dat hy dus veel van sijn *Volck* quijt wiert, en eyndelijck gebreck aen lijftocht soude krijghen, oock dat *Chur-Beyeren* geen *Volck* tot sijn hulpe sont, (van de welcke men zeyde dat by de *Keyserse Brieven* waren onderschept, die hy aen *Turenne* hadde gesonden, van inhout, dat hy onmoghelijck hem geen *Volck* te hulp konde senSen, vermits al de passagien te wel waren beset) soo trachte hy sich van de Post van *Ochsenfurt* te versekeren; van 't welck *Montecuculi* verkundschapt, soo marscheerden hy aenstonts na hem toe, tot op een half mijl weegs; stellende den *Duc de Bourneville* 't geheele *Leger* in *Bataillie*; na 't welcke een partye *Cavallery* wiert gecommandeert, om de *Franse* te recognosceren, die veel gevangens mede brachten, en geschieden doe een groote schermutsel tusschen de *Dragonders* ten wederzijden, by de Wijngaerden

op de kant van de *Rivier* de *Meyn*; het *Keyserlijck Canon* dede de *Franse*, die wat te na quamen, met heele Esquadrons verstuyven, en wanneer de *Keyserse* niet anders wenschten en meenden als dat men tot een *Bataillie* soude komen, roepende gheduurigh onder het geluyt van Trommelen en Trompetten, *Langh leef den* KEYSER, soo wierden zy gewaer, dat de *Franse* ter lincker hant af trocken, om sich op een hoogte te bevrijden, en den slagh te ontkomen: Dus ging den gantzen nacht al schermutserende over, versterckende de *Franse* hun *Dragonders* met 400 *Soldaten*, onder 4 *Caps.* gecommandeert door eenen *Tilly*: Dese schooten 's morgens seer hevigh op de *Keyserse Dragonders*, in dier voegen, dat den Coll. *Gortzki*, eenige ordres gevende, doot gheschooten wiert: Den Graef *Montecuculi* hier van verwittigt, commandeerde datelijk de Graef van *Starrenbergh* met d'*Infantery*, om haer te verjaghen, die hy oock soodanigh attacqueerden, dat 'er een groot deel doot bleven, daer onder 2 a 3 *Caps.* en hun *Commandant* gequetst, gevangen wiert genomen, en de rest in haer *Leger* gedreven, niet tegenstaende den Marquis *de Guise* aen-quam met de *Cavallery* ende *Dragonders*, om hun te assisteren, als wanneer de *Keyserse* de *Franse* met een groote couragie disperseerden, met verlies van veel dooden en gequetsten, waer onder selfs eenighe Marquisen, men zeyde oock van den Hertogh *van Bouillion*: Daer naer retireerden de *Franse* weder in haer quartier, en dus wiert *Ochsenfurt* ontset: Maer de *Duytze* continueerden echter gedurigh in haer party-loopen, waer mede zy de *Franse* geen kleyne schade toe-brachten. *Turenne* dan bemerckende, dat daer niet veel konde uyt-rechten, en gebreck aen lijftocht had, soo resolveerde hy den 19. deser, weder te rugh te trecken, langhst den *Tauber*, na sijn out quartier te *Mariendal*; gelijck hy ten 3 uren 's middags oock in het werk stelde, stekende sijn *Leger-plaets* in brant; doch den Graef *Montecuculi* hier van verwittigt, sont hem den Gen. *Sporck* met eenighe 1000 *Ruyters* naer, die in d'Arriergarde van *Turenne* omtrent 600 man capoot maeckten, en goeden buyt kreghen, daer onder 30 *Wagens* met bagagie en 2 met contanten. Den Oversten *Harrant* op partye hebbende uyt-geweest, kreegh oock eenige *Muyl-Esels*, waer onder 2 met silver waren geladen. *Turenne* dan te *Mariendal* ghekomen, en sich daer niet heel versekert achtende, trock heel onder *Wertheim*, daer hy met al sijn *Macht* quam, stellende sich daer in postuur, of *Montecuculi* hem wilde komen attacqueren, en kreegh korts daer aen noch een considerabel renfort van sijn *Coningh*, bestaende in 5 a 6000 man, gelijck ook *Montecuculi* 't *Souchise Regiment*, de *Cavallery* van *Lottharingen* en eenige *Schneydause Comp.* tot secours kreegh: Maer dewijl nu *Turenne* was geweken, en *Montecuculi* de handen ruym had, soo dede hy alle vlijt, om te *Lohr* een *Schip-brugh* te laten slaen, en daer de *Meyn* te passeeren, ofte om *Turenne* van achteren te bestoken, of hem alle toevoer af te snijden; derhalven quamen partye *Keyserl. Troupen* door *Wurtzburgh* ende *Franckenlant* tot *Zellingen*.

Sijn Keyserl. Majest. den 26. passato van Eger vertrocken, om weder na Weenen te keeren, quam den 2. deser te Praegh in Bohemen, waer hy met alle bedenckelijcke eer en onder 't los-branden van 't Geschut wiert ontfanghen: Hier van daen den 10. vertreckende, quam den 19. deser tot Weenen; hebbende alvoorens ordre aen sijn Raet ghesonden, om den Fransen Resident Gremonville te doen vertrecken, die 'er qualijck aen-wilde, wijl hy ordre van sijn Koningh had, om sijn Koninckl. Maj. noch eenighe voorstellingen van Verdragh te doen; maer als den Raet hem des Keysers ordre voorlagh,

lagh, en dat die hem niet meer wilde ſien, ſoo vertrock hy den 19. deſer, even voor de aenkomſt van den Keyſer, naer een Plaets, een uurtje buyten de Stadt: En op pretext, van na ſijn Bagagie te moeten wachten, verbleef hy daer noch 3 dagen, poogende door intercesſie van 'sPaus Nuncius deſe reſolutie te veranderen, dan 't hielp niet, maer wiert met eenighe Hellebaerdiers uyt Ooſtenrijck geconvoyeert. Den 27. vertrock den Keyſer na Gratz, om ſijn Bruyt te trouwen, welcke den Prince van Dietrichſteyn op den 5. deſer t'Inſpruck hadde ondertrouwt, en de tijtul van Majeſt. gegeven, zijnde het ſelve geſchiet door de Biſſchoppen van Trente en Choire, geaſiſteert van d'Abten van Stambs, Wildnaw, Neuſtift, en du Mont St. George: Na deſe ſolemniſatie wiert het Canon geloſt, en de nieuwe Keyſerinne van de Magiſtraet en yder gecomplimenteert; hebbende den Prince van Dietrichſteyn haer weghens den Keyſer met ſeer koſtelijcke Juweelen vereert.

Op den Rijckxdagh te Regenſburgh had ſijn Keyſerl. Majeſteyt de redenen ende oorſaken, waer omme ſijn Leger na den Rhijn hadde af-gheſonden, den 28. paſſato laten bekent maken, als volght:

DE Gevolmagtigde Raden/ Afgevaerdigden en Geſanten van de Keurvorſten en Standen des H. Roomſe Rijcx/ in deſe tegenwoordige Rijckxdagh hier vergadert/ ſullen/ ghelijck wy vertrouwen/ noch goede geheugnis van 't geen hebben/ dat de hoogweerdige Vorſt en Heer/ Heer Marquard/ Biſſchop en Vorſt van 't H. Roomſche Rijck tot Eyſtat/ &c. uyt den naem van ſijn R. Keyſerl. Maj. onſe aldergenadigſte Heer/ als ſijn voornaemſte Commiſſarius/ aen hen heeft vertoont en voor-geſtelt/ wegens het blijckelijck gevaer/ dat de Duytſe Volcken meer en meer nadert/ gelijck op die tijt in de Rijckx Vergaderinge vertoont is/ en inſonderheyt wat noch onlanghs Grabel/ Volmachtigde van den Koningh van Vranckrijck/ in ſijn wel overwegens waerdige Memorien/ heeft ten toon geſtelt en voorgedragen. Dewijl dan/ hooglofſel. gedachte Standen/ uyt ſich ſelfs is bekent/ en niet tegen geſproken kan werden/ met hoe groote en getrouwe Vaderlijcke ſorgvuldigheyt en begeerte ſijn hoogſtged. Keyſerl. Maj. volgens het alder-roemlijkſt voorbeelt van ſijn Hr. Vader/ Keyſer Ferdinand de 3. van roemrijcke geheugenis/ (in den Heer moet hy ruſten) zedert de tijdt van d'intree in ſijn Keyſerl. Regeeringh/ de behoudenis van deſe diergekochte Duytſe vryheydt ter herten heeft laten gaen/ en ſich met het geen vergenoegt/ dat hy van Godt/ van d'eendrachtige Keyſerl. Verkieſinge/ en van de natuerlijcke erffeniſſe heeft verkregen/ en niet getracht heeft het ſelfde een voetſtap uyt te breyden/ en als 'er eenige geſchillen voor-gevallen zijn/ gepoogt heeft de ſelve/ door wegen ende middelen van Scheyts-mannen en Middelaers by te leggen/ en te beſlechten; ſoo is oock ſijn hoogſte wenſch en begeerte/ dat men doorgaens ſoodanige vredelievende meyningen des gemoets had doen blijcken/ waer door 't H. R. Rijck en ſijn Naburen niet in deſe tegenwoordige bedroefde toeſtant waer geraeckt en vervallen/ by de welcke vaſt in alle de plaetſen de vyandlijcke wapenen/ gelijck oock op den Rijckx bodem ſich wijt ende breet vertoonen/ ſoo heeft hy voorgenomen/ tot beſchuttingh en bevrijdingh van 't Rijk/ en deſe getrouwe Keurvorſten en Standen/ oock tot weeringh van alle onbillijck geweldt/ een groot deel van ſijn op de been hebbende Armee in 't Rijck te ſenden. En gelijck ſijn Keyſerl. Maj. om geen andere oorſaeck bewogen is geworden dit beſluyt aen te nemen/ als om alle onruſt/ vyandlijcke aenſlagen en beſtorminge van 't Vaderlant af te wenden/ en des ſelfs geruſtheydt onverhindert te behouden: Soo heeft hy oock op het vriendelijckſte aen bevolen aen de loffelijcke Rijckx-vergaderingh/ beneffens het geen/ dat aen haer/ van wegen de Keyſerl. Commiſſie/ vertoont wort/ niet minder de redenen en oorſaken voor te ſtellen/ die hem tot ſulcken aentocht aen-gepoort hebben; Ende voor eerſt/ op wat wijſe de Kroon van Vranckrijck/ van d'aenvangh der tegen de Generale Staten der Vereen: Nederlanden voor-genomen Oorlogh/ een groote meenigte van Krijgs-volcken op de Rijckx-bodem/ ſonder bewillinghe van ſijn Keyſerl. Maj. en 't gemeene Rijck/ heeft gevoert; en zedert daer uyt de voorged. Generale Staten beoorlogt/ verſcheyde aen 't R. Rijck gehoorige plaetſen met Krygsvolck aengetaſt en verovert/ de ſelve met hun Volckeren beſet/ ten deel die gedemolieert/ en ten deel noch meer verſterckt/ oock na ſijn wel gevallen den pas en weder-pas genomen: 't geen uyt kracht van den Weſtphaelſen Vrede geenſints aen de Kroon Vranckrijck toekomt/ volghens de Conſtitutien des Rijckx/ die door 't ſluyten der ged. Vrede/ met bewilliginge beyder Kroonen/ goet gekeurt zijn: En hoewel hier in uytdruckelijk is voorſien/ dat daer geen vreemde wervingen/ ende monſter-plaetſen/ ſonder voorweten en toeſtemminghe des Keyſers ſouden aen-geſtelt werden/ en echter deſes ongeacht/ ten 2. ſich noch heden een groot getal Koninckl. Franſe Volckeren op des Rijckx bodem onthout/ daer na eyghen believen quartier nemen/ verſcheyde Rijckx-ſtanden en hare Onderdanen met ſware ſchattingen en parſſingen beledigen/ en noch/ be-

halvens

halvens dit alles / van den eenen en van den anderen Stant/ onverdraghelijcke prejuditien toe-voegen/ gelijck sulckx onder anderen de handel en 't bedrijf van 't Frans Guarnisoen uyt Brisach / en 't afbranden der Rijnbrugge/ wegens Straetsburgh betoont/ genoegsaem betuygen. Ten 3. dewijl de Keurvorsten en Standen sich op het jongst van den 19. July ingekomen Memoriael van Kur-Trier / sich weten te erinneren/ op welcke wijse de ged. Fransche Volckeren sich weder om in 't selve Ertsbisdom hebben begeven/ en behalven de voorgaende overlasten en verwoestingen / die veel 100000 guldens bedragen/ sonder eenige oorsaeck daer toe gegeven te hebben/ daer in wijt en breet / met rooven en plonderen/ als in Vyanden Landen/ met onbeschroomt openbaer gewelt/ roof en brant/ en in dier voegen daer in hebben gehandelt en omgegaen/ dat de ged. Hr. Keurvorst van Trier met recht oorsaeck heeft gehad/ om/ wegens de gepleegde vyantlijke handel/ en die noch wijders te besorgen staet/ by sijn Keyserl. Maj. en gesamentlijck by 't Rijck vaerdige hulp/ onderstant en bevrijdingh te versoecken : En nevens dien/ ten 4. is klaerblijckelijck/ en kan van niemandt geloochent werden / hoe gruwelijck de Franse Armee over weynig maenden/ niet alleen tegen den klaren inhoudt van de Akense Vrede/ in de Spaense Nederlanden hebben gehuyst ; maer oock ten 5. hoe de Kroon Vranckrijk/ in 't voorgaende Jaer/ een seer magtigh Krijgs-heyr in en door het R. Rijck/ sonder toestemmingh van sijn Keyserl. Maj. en van 't Rijk / en tegens den inhout van de Munsterse Vrede heeft gevoert/ en in 't selfde Rijck veel voorname plaetsen verovert/ en veel voortreffelijcke Vestingen in 't Lant van Cleef gelegen/ als/ Wesel/ Rees/ Orsoy/ Emmerick en Gennip met ghewelt in-genomen/ verscheyde Vastigheden/ in 't Keurvorstendom van Ceulen en 't Luttigse gewest met hun Volckeren beset/ en oock eenige plaetsen geslecht / en de selve niet aen 't Rijck/ en aen sijn toebehooren herstelt/ maer sich oock onderwonden op eenighe van sijn Keyserl. Majs. en de gesamentlijcke Rijckx-vorderlijcke Verbonden gewaende oorsaeck te nemen. Diershalven/ ten 6. is 't gants onverantwoordelyck dewijl aen geen Rijckx-Standt/ ja selfs aen de R. Keyser/ na t inhout van 't Instrumentum Pacis, veroorloft is/ een offensiven Oorlogh tegen eenigh Potentaet of macht van buyten aen te vangen/ dat dan so wel de Hr. Churfurst van Ceulen/ als den Hr. Bisschop van Munster/ en desen lesten noch tegens den uytdruckelijcken inhoudt van den getroffenen Kleesse Vrede in 't Jaer 1666. sich hebben aen-gematigt de Generale Staten der Vereenigde Nederlanden offensivelijck te beoorlogen/ sonder 't voorged. consent met verachtingh der afmaning/ door ged. Keyserl. Maj. hier toe afgesonden/ en tegen gedane hoopgevingh en verklaringh/ en daer in tot dese tegenwoordigen tijt zijn voortgevaren ; daer ten 7. noch by komt/ dat de Kroon van Vranckrijck/ schoon deselfde aengenomen heeft de ged. Kleesse Vrede te maintineren ende verdedighen / aen hen beyde/ tot voortsetting van dese onuytblusselijcke Oorlogh/ alle onderstandt ende hulp heeft bewesen/ hoewel zy / volgens den inhout van 't Instrumentum Pacis, van selfs wel konden bevroeden/ dat zy geen reden om die aen te vangen hadden : te meer/ dewijl men uyt kracht van 't Verdragh/ met sijn hoogstged. Keyserl. Maj. op den 1. van Novemb. 1671. getroffen/ voor recht ende billijck heeft erkendt/ dat hy de selfde voorged. Kleesse Vrede sou garanderen / invoegen dat met uyt-gedruckte woorden is bedongen/ dat d'inhout van de Vrede/ van sijn Keyserl. Maj. te Cleef gemaeckt/ voor het geen/ 't welck van wegen de Generale Staten vertoont wiert/ op het versoeck/ en 't bidden van den Hr. Bisschop van Munster/ niet nadeeligh zou zijn. Ten 8. in tegendeel is hier op vervolgt/ dat doen sijn Keyserl. Maj. met en neffens Kur-brandenburg/ dese Heeren Bisschoppen wilde aendringen tot de Westfaelse en Cleesse Vrede te onderhouden/ de Croon Vranckrijck met sijn Volcken hen te hulp is gekomen/ en niet alleenlijck de voornemens van sijn Keyserl. Maj. heeft gehindert/ maer oock in de Landen van syn Keurv. Doorl. onder 't Keyserrijck gehoorende/ aen dese en geene zijde van den Rijn/ op verscheyde plaetsen/ alderhande vyantschap heeft bewesen ; ja ten 9. aengevangen door de Memorien / te Regensburg in de Rijckx-vergaderingh gebracht/ sijn Keyserl. Maj. te overreden / dat hy sigh by verklaringh soude verbinden/ niet alleenlijck gants geen hulpe aen de Generale Staten te bewijsen / maer oock niets tegen de geene die met de Kroon Vranckrijck verbonden zijn/ aen te vanghen/ met dese byvoegingh/ dat/ soo langh sijn Koninckl. Maj. hier af niet versekert was/ hy sijn Krijgsvolcken niet van des Rijckxbodem wilde af voeren : Hoewel men met recht of welvoeghgelijckheyt niet van sijn Keyserl. Maj. konde eysschen/ dat hy sijn Keyserl. woort/ ende schriftelijcke verbintenis / die hy in 't Jaer 1666. tot de voorged. Garantie gegeven hadde/ met der daet sou wederroepen/ en daer van afgaen / vermits hy uyt kracht van de meer verhaelde Westfaelse Vrede daer toe verplicht is / en 't Verdragh van 't Jaer 1671. voor recht en billijck erkent/ wat sijn Coninckl. Maj. oock daer toe by brengt/ en sich uytdruckelijck aen het selfde wil houden. Ten 10. is sijn Keyserl. Maj. noch veel vreemder voor-ghekomen/ dat men hem gedreygt heeft/ dat by soo verre hy sich op de boven-ged. wijse niet verklaerde/ maer sijn Volckeren/ tot over Eger wilde laten advanceren/ de Croon Vranckrijck met 30000 man in des selfs Erf-Coninckrijcken en Landen soude in-vallen / en daer toe bereyts in aentocht was. Niet min der sal ten 11. de loffelijcke Standen des Rijckx wel bekent zijn / hoe willigh de Kroon van Vranckrijck is/ om door sigh selfs/ en door anderen/ die van sijn aenhangh zijn/ verscheyde Keurvorsten en Standen des Rijckx van sijn Keyserl. Maj. afwendigh te maken/ en de selfde soo verre van 't rechte spoor af te leyden/ dat zy de wapenen tegen de geen / die hen van Godt tot hun opperste Overhooft gestelde

is/souden aen-tasten/ en met eendrachtige hant hem tegens staen: Gelijck dat ten 12. genoegsaem is getuygt/so in de Hildesheymse Votum/ in de leste Neder-saxise Kreyts-dagh/ tot Brunswijck gehouden/ als door d'aenbrengingen van verscheyde Standen/ door den Envoye Verjus/daer selfs verscheenen/ is voor-gestelt/ namelijck hoe verre uytsiende raetslagen en voornemens tegens sijn hoogst-ged. Keyserl. Maj. voor handen zijn geweest; en daer beneffens ten 13. de Declaratie/die Vranckrijck by Engelant versocht en verkregen heeft/ als of de Kroon van Spanjen / door het voorgenomen bestaen van de Generale Staten op Charleroy/ de Vrede van Aken ('t welck daer echter geen gemeenschap mede heeft) had gebroken; daer door Vranckrijck genoegh te kennen geeft/ dat voorgenomen heeft ook de Kroon van Spanjen/ en de Borgondise Rijckx-kreyts met Oorlogh aen te tasten / gelijck dan oock ten 14. Vranckrijck aen-bied/ als of deselfde Kroon sijn Crijgs-volkeren over den Rijn weder te rug wilde doen trecken/ soo sijn Keyserl. Maj. sich wilde verbinden/ dat hy geen onderstandt aen de Generale Staten sou doen/ doch met sulck een verbintenis/ daer in eenige sekerheyt is te vinden / en dat door de contraventie/ tot hier toe gepleegt/gerepareert sou worden/of de billijcke voldoeninge die hy van sijn zijde sou begeeren/ waer bevestigt: Hoewel een groot deel van soodanige contraventien gebeurt waren/ eer en al voor dat sijn Keyserl. Maj. met de meer-gem. Generale Staten eenigh Verbondt / tot handthavingh van de Westphaelse en Kleefse Vrede/ had getroffen/ en sy oock/ in het voorged. Verdragh van 't Jaer 1671. uytdruckelijck hun vryheyt/ selfs met bewilliging van Vranckrijck/ hadden behouden/ tot maintineringe van de voorged. Westfaelse Vrede/ en defensie van hun Erf-landen/ en om met yder Potentaet en Republijck / selfs oock die van de Rijckx-standen / op te rechten: Gelijck het oock aen een Rooms Keyser in de capitulatie/ of in de constitutien van 't Rijck/ niet verboden is/ tot behoudenis van de Keyserl. authoriteyt/ en reddingh der Rijckxstanden/ die in noot zijn/ alle mogelijcke hulp te gebruycken. Sijn hoogst-gem. Keyserl. Maj. stelt dieshalven buyten alle twijffel / dat de ged. hooglöffel. Keur-vorsten en Standen van 't Rijck/ niet alleenlijck bemerckt sullen hebben / sijn vredevaerdig gemoet uyt alle de wercken/ die hy tot noch toe aengevangen heeft/ en voornamentlijck uyt het geen/ dat hy in 't stuck van de bemiddeling van stilstant van wapenen / en van een algemeene Vrede aen dese Rijckx-vergaderingh heeft doen voorstellen / maer dat sy oock genoeghsaem waer genomen sullen hebben/ dat men de Mediatie/ te vooren door besluyt van 't Rijck gesloten / niet datelijck heeft willen aen-nemen/ noch sich met billijcke Voorwaerden wegens de Generale Staten/ vernoegen / ende aen de waerde Christenheyt een sekere en bestandige algemeene rust vergunnen. Hy vertrout dit aen hen/ als aen de geene/ die 't uytterste gevaer en de verwoesting van 't Rijck/ die voor handen is / als ghetrouwe Liefhebbers van 't Vaderlant/ tijdiglijck behartigen/ die sich datelijck met het Heyr van 't Rijck / tot des selfs reddingh en verlossingh vaerdigh staende/ verboegen/ en die sich op alle wijsen en middelen/ die best dienen/ met raet en daet tot d'algemeene verdedingh vereenigen/ en oock andersints/ met aenvangen en voltrecken/ in 't geen helpen/ dat het besluyt van de meerged. Rijckx-dagh/ dies aengaende / met sich brengt en de behoudenis van 't H. Roomse Rijck/ de vryheydt der Duytse Volcken/ en daer beneffens yders eygen welstant en voordeel bevordert. Alle 't welck de voorname Gemachtighden der hooghstaensienlijcke Keyserl. Maj. de tegenwoordige voortreffelijcke Raden / Afgevaerdighden en Gesanten der hoogst-furstel. genadige Keurvorsten en Standen/ volgens het ontfangen Keyserl. bevel / gelieven te vertoonen/ en t'openbaren. Tot de welcken de selven daer benevens altijt wel genegen ende dienstvaerdigh verblijven/ tot betuyging van vriendschap/ en van een goede en gunstige wil.

Te Regensburgh den 28. Augusty 1673. Getekent/

MARQUARD. L. S.

Daer en boven dede sijn Keyserl. Majest. by een expres Placcaet alle Duytzen uyt vreemden dienst ontbieden, op pæne van sijn hoogste ongenade en straffe. Oock ontfingh sijn Keyserl. Maj. den navolgenden Brief van den Churvorst van Trier, waer in de geweltdadigden der Fransen in dat Aerts-bisdom genoegsaem staen uyt-gedruckt:

Alderdoorluchtigste, Aldergenadigste KEYSER en HEER.

UWe Keyzerl. Maj. geve verder wütklagende onderdanigst te vernemen, welcker gestalte de Franse dadelijckheden in mijn Eerts-sticht, sich hoe langer hoe meer verargeren, sulckx dat als jongst den Marquis de la Trouse een Stedeken Meyen genaemt, eenige tijt geblocqueert had gehouden, soo datter niemant in noch uyt konde komen, 't selve oock vervolgens formeel belegert heeft, en met Aprochien en Mijnen hart toe-geset, of wel de belegerde sich daer dapper tegens weerden, soo dat, eer daer oock een gh Secours was in-gebracht, hy 't niet licht soude in-gekregen hebben; nochtans liet ick toe, om verder besorgde onheyl voor te komen, ende soodanige Belegeringe, nevens andere extremiteyten, te remedieren, dat met opgem. Marquis op de somme van 14000 Rijckxds. welcke hy van 3 Ampten, als Munster, Meyen, en Berg flegh, pretendeerde, en waer van hy al eenige 1000 hadde geperst, mochte geaccordeert, en de rest van gem. Som hem na ghedragen werden: Maer als ick weghens dit Accoort wilde, dat het den Marquis soude ondertekenen, om een schijn van den ontfangh

deser

deser gelden te hebben, soo had hy 'er weder een; en als ick derhalven de betalinge niet wilde toe laten, zijn de Franse in mijn Eerts-stichtse Dorpen gevallen, daer van verscheyde aen de Moesel en in 't Landt zijn in koolen geleyt, en veel andere, wanneer zy de Brantschattingh niet met gelt, dat zy na haer lust vorderen, losten en afkochten, gelijcksaem gedreygt; ja selfs hebben zy voor mijn huydige Residentie-stadt een Dorp in de asch gheleyt, welcke vyandlijke dadelijckheden ick nu verders meer en meer te ervaren hebbe, en wat oock hier over mijn Hooft-stadt Trier aen-gedreygt wert, geeft den ingeslooten meerder te vernemen. Met wijdere speculatien wil ick u verder niet molest zijn, dan met een woort, dat in mijnen Eerts-sticht soo gehuyst en aen-gegaen wert, als of 't selve hen ten prijse was gegeven, en met de Kroon Vranckrijck in openbare Vyantschap stont, daer ick my immer tot noch toe in een oprechte Neutraliteyt geconserveert, en daer toe de geringste bevoegde oorsaeck niet gegeven hebbe, hoe verscheydentlijck my andere oock sinccreren; doch het contrarie sullen de Wercken uytwijsen: Sulckx dat by dit vervolgh en uytblijvende hulp my en mijn Eerts-sticht de uytterste ruine en desolatie onvermydelijck voor-staen, benevens oock alle middelen tot mijn eygen defentie, en onderhoudinghe der op de been hebbende manschap, my ontgaen: Dus hoop ick dat Uw Keyserl. Maj. en 't Rijck niet toe-laten sullen, dat so een voornaem Churvorstendom, op sulcken wijs en sonder eenige schult, tegens den soo vast gehoudenen Rijckx-Vrede, van uytheemse Macht, gelijck dit een voorname compacifcens, en alsoo mede daer aen ghebonden is, sal overhoop geworpen en vernietigt werden; soo wil ick oock niet twijffelen, of Uw Maj. sal met het gheele Rijk sulcken besluyt aen-vatten, en nadruckelijck uyt-wercken laten, 't geen noodigh sal zijn, soo om dit te redden, als evenmatigh het Rijck te preserveren, dat daer in de rust en Vrede wordt onderhouden. Gegeven in mijn Vestingh Ehrenbretsteyn, den 27. Augustij 1673.

Uw Keyserl. Majs. alderonderdanigste en gehoorsaemste CAPLAN,

CARL. CASPAR, CHURFURST.

Desen Brief dede sijn Keyserl. Majesteyt te Regensburgh vertoonen, en met een de Stenden aen-manen, om den Churvorst van Trier teghens dese violentien te helpen: Gelijck oock den Churvorst van Trier selfs door sijn Minister daer toe liet arbeyden, en seer hevigh over de Fransen klagen: Waer op eyndelijck by de Vergaderinge zijnde gedelibereert, soo waren 'er eenighe die de beste en sekerste middel oordeelden te wesen, om door de Wapenen satisfactie te verkrijgen, als wel wetende de kleyne vrucht die d' Ambassade van den Graef van Windisgratz aen den Koningh van Vranckrijck, over de restitutie van Lottharingen, hadde uyt-ghewerckt; doch andere dachten, dat de wegh van soetigheyt de beste middel soude wesen: De welcke oock eyndelijck zijnde vast ghestelt, soo wiert 'er besloten, om aen den Koningh van Vranckrijck uyt den naem van 't gantse Rijck te schrijven, van satisfactie te geven aen den Churvorst van Trier, over de ghewelden, die in dat Aerts-bisdom door de Franse waren begaen, als mede aen de andere Princen en Staten van 't Rijck, over de begane hostiliteyten door de Franse, directelijck tegens het Tractaet van Munster: Welcke Resolutie aenstonts aen den Keyser wierde bekent gemaeckt. Den Fransen Resident Gravelle gaf tegens dese klachten van den Churvorst van Trier het volgende Memoriael den 18. deser aen de Rijckx-vergaderinge te Regensburgh over:

DEs H. Roomse Rijkx Churfursten en Standen, Hoogwaerdigste, Hoog voortreffelijkste en hoog aensieulijcke Heeren Gesanten, Raden, en Af-gesonden: Mijne ge eertste Heeren.

Nadien sijn Alderchristel. Koninckl. Maj. mijn aldergenadighste Heere naricht heeft gekregen/ van alle de Memorialen/ soo van de zijde van sijne Churf. Doorl. van Trier/ dese loflijck vergadering sijn over gegeven geworden/ en daer uyt gesien/ de al te veel gesochte verhooginge der klachten/ so heeft hy aldergenadigst my bevel gegeven in sijn naem alhier te verklaren/ de hoogdringende en gerechte oorsaken/ door welcke sijn Maj. bewogen is geworden/ een gedeelte sijner Heyr/ in 't Trierschche Aerts-bisdom af te schicken/ en voor te komen die onderwindingen/ soo daer tegens hem selfs/ en ten besten sijner Vyanden aengevat wierden. Men hout deswegen voor onnodigh/ alhier van nieus te verhaelen/ 't geen al veelvoudig geoacht is/ soo wel op desen opentlijcken Rijckxdagh/ als aen meer andere Oorden wegens de oprechtigheyt der Koninckl. meyningen/ tot behouding der Vrede in Duytslandt/ en tot afwendinge eeniger onrust/ in de welcke het nu noch veel meer ghesien wert/ wat al voor langh in sijn Koninckl. Majs. naem voor gestelt is. Het is yder bekent wat voor verklaringen op sijn Koninghlijcke Majs. bevel sijn ingebracht geworden/ hoe veel vaste bejagingen/ en hoe veel Koninckl. bemiddelingen sijn ingekomen/ van sijn Krijgsvolck niet in Duytslant te senden/ en die geen weder te rugh te roepen/ welcke hy tegens sijn wil en ghedwongen/ daer heen hadde moeten laten gaen/ wanneer den R. Keyser

het

het hadde belieft te verhoeden/ dat de Vyanden van Vranckrijck geene hulp ghedaen wiert/ en dan tot beslissing aller verhinderissen en swarigheden/ hoogst. ged. sijne Koninkl. Maj. vergenoecht was met de guarantie van ettelijcke der Ryckx Churvorsten / dat sijn Keyserl. Maj. ten besten der Koninckl. Vyanden niet voor hadde (gelijck zy voor sich volgens den Westphaelsen Vredehandelingen gehouden zijn) of indien hy anders dede/ gedachte Churvorsten sich daer tegens stelden/ en sijn Heyr geen pas toe stonden /soo tegens mijn Koninck of sijn Bondtgenoten / onder wat schijn of pretext sulcks oock geschieden/ gevoert soude werden. Het is derhalven lichtelijck te verstaen geweest / dat alsulcke verklaringen/ beduydingen en aenbiedingen voor onmatig zijn gehouden ja dat de selve van sijn Keyserl. Maj. niet eenmael in bedencken zijn ghetogen / oock niet geacht/ maer veel meer veracht/ en verworpen alle de diensten/ die ettelijcke Rijckx Churvorsten seer heldenmoedig/ en met een noyt genoegh gheprefen begin/ daer tegens aengeleyt hebben/ door welck sy zijn Keyserl. Maj. tot sulckx aengenaem te houden/disponeren/ en te gelijck het Rijck door een soo lichten en voordeeligen weg / en door soo sekeren middel van den eenigen krijgh/ bevrijden wilden/ daer in het nu eenig en alleen tot nut en geval van uytheemse Volckeren geraeckt: Derhalven is door geenerley Wijse en wegen der billickheyt mijn Alderchristel. Coninck te verdencken/ dat hy in 't aensien der teghens hem en sijn Bondtgenooten oogenschijnlicken gerusteden krijg/ daer by bedacht is geweest/ so wel by den aenvang als voortgang/ sijner Vyanden aenslagen met tegen aenslagen te bejegenen/ macht tegen macht/ en moet teghens moet te setten/ oock niet nae te laten wat hier toe dienstelick schynen mocht/ te gelyk ook op gevoeglicke middel sich te bedencken/ door welcke hy sulcks voorkomen en tegengaen konde: Dus sal 't niemant wonder duncken/ dat sijne Kon. Maj. uyt dese oorsaken schuldig geweest /en noch is / soo veel aen hem staet/ te verhinderen/ dat niet het Keyserse of eenig ander Krijgs heyr tot best sijner Vyanden / de plaetsen en passen/ in 't Aertsbisdom Trier innam/ waer toe selfs soo goeden ordening gevonden wert/ gelijck sulckx uyt hetgeen/ wat syn Churv. Doorl. wegens de weder in voering der Keyserl. besetting in de Stadt Coblents/ en 't Slot Ehrenbreitsteyn / onder pretext / als of zy hem om geldt dienden/ voor hadde / duydelijck blijckt; Gelijck wy derhalven eerst gedachte syn Churvorstel. Doorl. niet teghens konnen syn/ dat de selve ter sulcker tijt / als hy sulcken meeninge had/ gants geen nootwendigheyt gedrongen heeft/ maer syn Coninckl. Maj. had syn Churvorstel. Doorl. veelvoudig versekert/ hy wilde tegens de selve in bestandighe en ongebroocken vrientschap volharden/ waer tegens desen Vorst gants tegenstrijdende saken tegens dese Con. verklaringen ingegaen heeft: Soo had hoogstged. sijne Coninckl. Maj. niet anders konnen doen dan dat hy ettelijcke Regimenten/ die hy alleen aen de Moesel en in de nabuerschap van Thionville wilde laten blijven /in dit Aertsbisdom af schickte / dewyl hy niet meer en twijffelde aen 't Keyserl. voorneemen van syn wapenen/ die sich doenmaels in Bohemen onthielden/ tegens hem en sijn Bondtgenooten te gebruyken waer van de voltoping nu aen den dag is/ teghens de lang voor heen vervatte en van outs vereenighde aenslagen; hier uyt is lichtelijk te besluyten/ dat sulcke Krijgsmacht niet opgebroken is om hoogst-ged. Churvorst van Trier te helpen/ maer de Plaetsen/ die aen hem gehooren in te nemen/ daer mede Vranckrijckx Vyanden met geringe moeyte by gesprongshen/ syne Bondtgenooten schade toe ghebracht/ en met weynig gevaer onderdruckt mochte werden; gelijck dan sulcks niet te onderlaten/ en dat men sulkx noch soeckt van de Keyserl. zyde/ onlangs is verklaert geworden; selfs die declaratie/ die in den naem van syn Keyserl. Maj. op desen Rijckxdag is gepubliceert geworden / voor de rechtvaerdiging des in 't Rijck voorgenomene Krijgstocht/ en tot bekrachtiging van 't voornemen/ dat soo lang vast gestelt was/ wegens de Volckeren/ soo tegens sijn Coninckl. Maj. en sijn Bontgenoten souden gebruyckt werden / is een genoegsaem teycken der onvermijdelijcke nootwendigheyt door welcke de selbe aengedreven wierdt/ op alle beste wyse en wegen/ die de Krijg aen de hant geeft / soo wel sijne als sijn Bondtgenoten seeckerheyt te betrachten. Soo wiert oock syn Coninckl. Maj. van andere oorsaken/ van niet geringer aensien en nadruck/ daer heen gedreven/ wegens den ontfangen naricht/ welckers gestalte de Kroon Spangien sich oock toeruste/ en voorhebbens was/ den Oorlog aen te kundigen/ en den Vreede met vlyt/ en te gelijck met den Keyser/ waer mede sy sich met de Hollanders vereenigen mochten/ openelijck te breken: Syn Maj. is verder bericht geworden/ dat de Spanjaerts by soodanighe saken ettelijcke Regimenten van hare Volckeren in 't Hertogdom Luxemburch sonden/ met bevel Trier in te nemen / en dat het selve/ indien men haer niet 24 uren te voor en was gekomen/ geluckich soude aen gegaen hebben. Den derhalven van sijn Maj. gevatten aenslag/ om haer voor te komen /wert wegens de gelegentheydt en bequamelijckheyt van dien Oort/ in soo verwarde saecken / ghenoechsaem verdedicht/ dewijl sy de Spaense Soldaten/ om sich met de Hollanders en Keyserse te conjungeren/ te gelijck deur en poort soude geopent hebben/ de Coninckl. Volckeren/ door behulp van bey de Oorten Coblents en Ehrenbreitsteyn/ den pas beset/ en syn Bontgenooten Landen een onvermydelijcke verwoestinge toe gevoecht hebben; des niet te min wyckt hoogst-ged. syn Coninckl. Maj. gants niet van syn meeningh / welcke hy vast hout/ de door krijg of nootwendicheyt ingenomen Oorten des Rijckx niet te behouden/ maer staet bestandig op syn voornemen/ alle de selve door een billick ghesloten Vrede/ waer toe hy gaeren wil helpen/ weder in te ruymen/ by aldien syn Vyanden nu gelycke meyninge en toeneyging hebben. Derhalven durft men niet twijffelen aen de grootmoedicheyt en de goetwillicheyt/ welcke syn Maj. in den ingegane Vrede met syn Churvorstelycke Doorl. van Brandenburg/ door weder inruymingh van al syn veroverde plaetsen betuycht.

tuycht heeft/ waer in hy klaerlick bewyst syn dragende gemoets neyging tegens 't Roomsche Ryck/ en
hoe veel hem gelegen zy/ tot de behouding van al 't geen tot het Ryck behoort. Wat de expressen van den
Churvorst van Trier/ 't welck de Coninckl. Soldaten toe gemeten wort belangt/ is gewis/ dat 't selve
van syn Maj. gants niet voor goet ghehouden/ maer ten uyttersten verbooden wert/ en oock ettelicke
Krygs-Oversten daerom/ dewyl in desen geval op het Koninckl. bevel geen achting hebben gegeven/of
daer van afgeweken zyn/ van hare Ampten zyn ontset/ of des Koninckx ongenade met swaere straf-
finck ervaren hebben: Het is yder bekent/ dat men de Soldaten altyt soo niet betoomen/ noch in soo
in gerogen tucht gebonden houden kan/ dat die Landen/ in welcke zy sich op-houden / geen onbillyckhe-
den/ beswaernissen ende schaden lyden souden. Maer al' wicken onheyl sal men niet den Alderchristel.
Coninck/ welcke geen sorge/ om 't selve van 't Ryck af te wenden/ heeft na ghelaten / maer andere/ door
welckers aendryvinge/ alle en yder Verdrach/ tot eenen vriendelycken Vergelyck/ oock na de Westfaelse
Vrede/ verworpen is/ niet recht toe-meten. Syn Maj. heeft my te gelyck belast/ dat ick dese hoochst-
loffel. Vergaderinghe voor oogen stellen soude / de beweechde oorsaken van de omwerpinch der Wallen
van beyde de Steden Colmar en Sledstadt/ wyl het de nootwendicheyt niet anders vereyste / als met
gevaer/ die hy sich onderwierp/ indien hy deselve in de staut liet / in welcke zy het voornemen des Key-
sers en Vranckryks Vyanden bevorderlyck konden zyn/ dewyl syn Maj. vernam/ dat zy bereyt wa-
ren Keyserl. Besettinch in te nemen/ 't welck oock een van de voornaemste oorsaken is geweest/ dat de
Bruch te Straetsburch/ tot gelyck effect aen-gesien/ van de Brisachse Besettinch/ is verbrant gewor-
den. Verder is syn Majest. als hy van Maestricht na Lottheringen wilde reysen / bericht geworden/ dat in het nieuste Tractaet/ dat tot Weenen met den Pensionaris van Amsterdam gesloten was/
onder andere Articulen (van welcke op syn plaets gesproken sal werden) oock dese zy: Dat den Hertoch van Lottheringen, met sijn Volckeren, en die geene, welcke den Keyser in Swaben en Brisgauw
had, Elsas soude aen-vallen, door Rijnfelden Besettingh in Colmar en Sledstadt brengen, en van daer
in 't Hertoghdom Borgondien breken. Welcke oorsaken de nootwendicheyt van de demolitie genoech-
saem bekrachtigen: En had syn Majest. derhalven voorgenomen een talbare Besettinch in dese twee
Steden te leggen/ en voorsich te sien/ tegens haer tegenstrevende sin/ soo zy altyt hebben bewesen / son-
der achtinch der verplichtinch/ welcke haer tot onderhoudinch des Munstersen Vrede obligeerde/ om
welckers willen zy den Koninck voor haer hoochsten Schuts-heer te erkennen/ verbonden zyn. Het
soude oock ettelycker wyse ged. Steden weynich beswaerlycker zyn / indien zy van de belastinch eener
sulcken Besettinch vry bleven/ welcke niet als sterk had moeten ingelaten werden; daer onder dit hare
sekerheyt ongekreuckt blyft/ gelyck oock niet minder hare Privelegien onverstoort / onder de protectie
des Conincks. Voor de rest voortreffel. ende hooch-geeerde Heeren / sal een-yder der saecken billycke
Scheptsman/ soo alle Aenslagen/ die zedert op syn Coninckl. Majs. zyde voorgenomen zyn/ ende daer
tegens de aengevangen Aenslagen van syn Keyserl. Maj. wel overwogen werden/ lichtelyck oordee-
len/ welck deel de schult van d'onrust/ die nu in 't Ryck bespeurt wert/ toe te meten is/ ende welck deel
tegens de Westphaelse/ en in de Maent November 1671. ingegane Tractaten gehandeldt heeft; van
welcke zaken de waerheyt in de antwoordt des Alderchristel. Konincks / myn genadichste Heer/ op het
Decreet/ soo in den naem van syn Keyserl. Maj. dese loffelycke Vergaderinge is over-gereyckt ghe-
worden/ wyder sal bewesen werden. Gegeven te Regens burgh/ den 18. September 1673.

Uwer Hoockweerdichste tot alle dienst bereytwillichste

ROBERT DE GRAVELL.

Des Alderchristel. Konincks Gevolmachtichden.

De thien Steden Steden van der Elsas, als Haguenaw, Colmar, Sledstadt, Landaw, Cronweissenborg, Oberney of Ober Ehnheim, Keyfersperg, Munster, Rosheim ende Durckheim, nu onder de Franse macht, wierden seer jammerlijck van de selve ghehandelt, 't geen soodanigen consternatie onder de nabuurige Landen veroorsaeckte, vreesende mede overvallen te werden, dat zy alles aen-wenden, om haer in staet van defentie te stellen. De Inwooners van de 4 Woutsteden vluchten met al haer beste Goederen na Switzerlant. De Swabise Kreyts was mede niet weynig perplex, dat een vreemde Armee in dat Lantschap soude komen, waer by noch quam dat de Catholijcke en Protestantse Standen malkander niet konden verstaen. De Stadt Straetsburgh mede over dit doen in anxt, en haer in goet postuur stellende, so sont den Koningh, om haer gerust te stellen, den Edelman Catilly den 29. deser aen de Magistraet van Straetsburgh, om die te versekeren van sijn goede intentien voor die Stadt, en datze geen ombragie be-

 hoefden

hoefden te ſcheppen, al had hy Guarniſoen in Colmar en Sledſtadt gheſonden, dewijl hy 't niet anders had gedaen, als om der Elſas voor de Keyſerl. Troupen te verſekeren. Den ged. Edelman zeyde oock, dat hy laſt hadde, eenigen tijt tot Straetsburgh te verblijven, om te remedieren de inſolentien, ſoo eenighe Franſe Troupen in dat ghebiet mochten doen. Aen de Stadt Baſel ſont den Coningh oock een Edelman, St. Aubin genaemt, met een Brief, waer in hy te kennen gaf, de ſatisfactie, die hy over haer conduite hadde gehadt, in 't refuſeren van de paſſagie aen eenige Lottharingſe Troupen na 't France Compte; met een verſoeckende, datſe haer doch by dit voornemen conſtant wilden houden, en van gelijcken doen aen eenige Lottheringſe en andere Troupen, die onder den Generael Caplieres wierden verſamelt, om door haer Territorium na het France Compte te trecken, en van daer Vranckrijck te invaderen: Hier op antwoorden die van Baſel, dat dit al de Cantons van Switſerlant raeckte, en dat zy over ſoodanige ſaken altijt met malkanderen handelden, maer dat zy echter de Tractaten met Vranckrijck punctuelijck ſouden obſerveren. De Franſen Ambaſſadeur in Switzerlant hielt noch al ſterck by de Cantons aen, om recreuten te moghen laten werven, ende dat de Switzers haer met Vranckrijck in een naeuwer Alliantie ſouden begeven, preſenterende oock alle achterſtalligheden te voldoen: Maer die waren meer gheneghen, om op haer eygen defentie te dencken; weſhalven zy teghens den 17. deſer een generale by een komſt van alle de Cantons te Baden aen ſtelden, ſoo om op de Propoſitien van den Hollantzen Reſident te delibererereren, als om middelen uyt te vinden, hoe zy haer ſelfs in de beſte poſtuur van defentie ſouden ſtellen: Want het in-nemen van der Elſas door de Franſe, en het daer op gevolgde demolieren en qualijck tracteren van de Stadt Colmar, vervulden Switzerlant met geen kleyn achterdencken.

Den Coningh van Vranckrÿck zÿnde te Briſach ghekomen/ terwÿl de Steden van der Elſas in ſÿn macht quamen/ vertrock in 't begin deſer maent weder van daer na Nancy/ en arriveerde den 3. te St. Marie de Mines / den 4. te St. Die/ den 6. te Raon/ den 7. te Luneville / en den 8. te Nancy / daer hy noch eenige tÿt verbleef/ en aen verſcheyde Ambaſſadeurs Audientie gaf; Den 14. dede hy de reveu van alle ſÿn Troupen / waer by noch eenige uyt het Lant van Trier quamen/ en ſtelde alles aen/ om noch yets gewichtigs te ondernemen; waer door verſcheyde ſpeculatien vielen / werwaerts dit deſſeyn ſoude volvoert werden; eenige geloofden / dat het op Homburgh of Bitz was aen-geſien / te meer / om dat veelderhande materialen te Nancy wierden ghebracht/ om de Rotſen mede te breken/ en Homburgh een plaetſe was/ op Rotſen gelegen; andere meenden op Straetſburgh of Friburgh in Briſgaw; ja veele oock op 't France Comte; wÿl 'er wel 50000 ponden Buſkruyt van Verdun/ ende meenighte aerde ſacken van Mets/ te Nancy waren gekomen: Tot dit ſelve voornemen ſcheen oock wel de komſt van Duc d'Orleans naer Nancÿ te ſtrecken/ (waer hy den 18. deſer quam / ende van den Koningh ſeer wel onthaelt wiert) om by ſÿn Majeſts. afweſen daer te commanderen: Dan van dit voorgenomen deſſeyn is in 't minſte niet gevolght/ 't zy dan dat het belet wierdt door de advantagie der Keyſerſe Armee op die van Turenne in het Duytſe Rÿck/ of dat eenige andere oorſaken 't ſelve heeft om ver geſtooten/ en weet men niet; immers prepareerde ſich den Coningh / om op den 30. deſer weder over St. Quintin na Parÿs te trecken.

De

De Franse noch in Triers-landt zijnde/ beginghen daer alle violentien/ tot de Spaense eyndelijck eenigh Volck te Luxemburgh by malkander versamelden/ om die binnen Trier te senden/ en die Stadt daer mede te defenderen; dan de Franse hier van verwittigt/ quamen 24 uren eerder als de Spaense/ en besetten al de passen/ soo dat die daer niet binnen konden komen: Dus quam den Chevalier de Fourilles met 5000 Paerden voor Trier/ en berenden 't selve/ begeerende 32000 Pistolen/ by faute van 't welcke hy de Burghers met het uytterste rigueur dreyghde te straffen; en quamen den 28. passato 3 Schepen met alderhande Amonitie by de Stadt voor de Franse/ die doen alles prepareerden/ om de Stadt formeel te belegeren/ waer toe den selven dagh den Marquis de Rochefort mede in 't Legher quam/ en aen sijn Infanterye te Sirck/ 6000 man sterck/ ordre sondt/ om mede na Trier te komen/ gelijckse oock den 29. met 7 stucken geschut daer aen-quamen: Dit was buyten des Konings ordre/ alsoo die maer belast hadde/ dat men dese Stadt gelijck de Steden in der Elsas/ soude zien in te krijgen. Binnen de Stadt was eenen Sr. Grondeur, een out Collonel/ en die wel eer voor Duc de Loraine Gouverneur in Homburg hadde gheweest/ Commandant/ by hem hebbende 300 Soldaten/ 2000 Boeren/ en 1600 Burgers/ die haer in 't begin wel defendeerden. Den 30. de Batteryen vaerdigh zijnde/ begonden de Franse daer mede te schieten/ en fascinen aen te brenghen/ om de grachten te vullen; en hoewel den Churvorst van Trier daer eenigh secours in sondt/ soo setten de Franse soodanigh op de Stadt toe/ datse in 't kort onder de Wallen quamen/ niet tegenstaende zy door een steenachtighe aerde mosten graven: Den Marquis de Rochefort wierdt hier aen de Schouder en hals gequetst/ benevens noch veel andere Franse Officieren: En na dat nu de Fransen een attacque hadden gedaen/ gaven de belegerde den 8. deser de Stadt over/ treckende de Soldaten met witte stockjes uyt; de Burghers wierden ontwapent/ en mosten noch by den Koningh gaen om gratie bidden: De Franse zeyden/ datse in dit Belegh 30 Officiers ende 200 Soldaten hadden verlooren; maer andere meenden wel van 800. Naer dit veroveren trocken partye van dese Troupen na 't Leger van Turenne, en de andere na den Koningh in Lottharingen.

In de Vrede-handelinghe tot Ceulen wiert noch seer weynigh ghevordert; want het was de Fransen niet wel na de sin/ dat haer Ho: Mog: Plenipotentiarisen in hare antwoorden/ op de Franse ende hare Geallieerden pretensien/ hadden verklaerdt/ niet sonder 't Huys van Oostenrijck te konnen tracteren/ noch hare eysschen in willighen; maer echter/ soo om dat zy den Vrede geern hadden gehad/ als op 't aen-raden van de H. Sweetse Mediateurs/ deden de Franse Plenipotentiarisen/ benevens de Ministers van Ceulen en Munster/ in de Conferentie van den 12. deser/ een nieuwe Propositie/ waer in zy hare eysschen al vry veel verminderden; want dese 2 Bisschoppen waren apparentelijck wel duchtende/ dat al de last van den Oorlog met het naderen der Keyserl. Armee op haer soude aen-komen: Doch dese Propositie was voor haer Ho: Mo: Plenipotentiarisen onaennemelijck/ alsoo daer noch veel onredelijke Conditien in waren: Dus arbeyden de H. Mediateurs by al de partyen/ soo om d' eene te bewegen tot yets van haer pretentien af te staen/ en d'andere om

yets

yets toe te geven/ en zeyde men/ datse door-gheslagen hadden/ dat desen Stact/ behalvens Maestricht en de Landen van Overmase/ de Stadt ende Meyerye van 's Hertogenbosch/ &c. aen Vranckrijck souden cederen: Doch dewijl men aen haer Ho: Mo: zijde weynigh genegentheyt vermerckte / om aen Vranckrijck veel af te staen/ als haer buyten reden den Oorlogh hebbende aen-gedaen/ soo viel daer niet af: Onderwijl bracht men by verscheyde Ambassadeurs de tijt meest over met Baletten/ Comedien/ Festijns of ter Jacht te gaen/ alwaer den Bisschop van Straetsburgh hem ordinaris mede liet vinden: Uit Ceulen trocken dees tijt 500 man van 't Keyserl. Regiment van Grana/ onder pretext van na Syburgh te gaen/ en die Fortresse weder op te maken / welcke Duc de Nieuburgh hadde laten demoliëren / dan zy gingen na Coblents/ om die Stadt te meer te versterken / alsoo den Chur-vorst van Trier beducht was / dat de Franse naer 't veroveren van Trier die plaets souden belegeren: Over dese saeck klaeghden den Churvorst van Ceulen dapper aen die Stadt / seggende/ datse onaengesien haer belofte en declaratie, die zy hadden gedaen van haer neutrael te houden, geduurende desen Oorlogh, dese Troupen hadden laten uyt-gaen, ten dienste van den Keurvorst van Trier. De Magistraet van Ceulen antwoordeden den Keurvorst hier op: Dat dese Troupen sonder haer weten waren uyt-ghetrocken, en datse oock niet souden hebben konnen beletten den uyttocht der selver, dewijl de selve aen haer niet dependeerden, maer aen den Keyser, van welcke zy gedurigh waren onderhouden en betaelt.

In Holsteyn en aen d'Elve was men dees tijdt seer ongherust/ door dien 'er groote twist zijnde ontstaen tusschen den Hertogh van Holsteyn Pleun / en die van Gottorp/ over de successie van 't Graefschap Oldenburg/ 't selve nu door 't Keyserl. Hof in faveur van Holsteyn Pleun wierdt uyt-ghewesen; En sijne Majest. van Denemarcken hebbende getracteert met de Princen van 't eerste Huys/ en haer recht over-genomen/ soo sont hy eenige Volckeren na Holsteyn/ om de Troupen van den Hertogh van Gottorp uyt de Graefschappen van Oldenburgh en Delmerhorst te doen verhuysen; 't welck soodanighen vreese aen den Hertogh van Gottorp verweckte / dat hy met sijn gantse Familie na de stercke Fortresse van Tonningen weeck: En veele waren besorght / dat de Kroon Sweden sich hier in soude vermengen/ in faveur van den Hertogh van Gottorp/ als wiens Suster Koninginne van Sweden was. Ondertusschen was 't vluchten van de Lantluyden seer groot / over de aenkomst der Deense Volckeren; waer over den Amptman Blohm van Rendsbergh soude ghesegt hebben / dat hy sich verwonderde waer om de luyden met haer Goederen soo naer de Steden vluchten; sijn Koningh was een goet Heer. Doch van dese onrust is van 't geheele Jaer in 't alderminste niet ghevolght. Den Oversten Litzauw aen de Elve een Regiment Voetknechten ten dienste van Hollant hebbende geworven/ soo wierden 120 man daer van t'scheep ghebracht / welcke de koude ende natte lucht verdrietigh vallende / wijl zy door contrarie wint 5 weken mosten blijven leggen/ soo begonden zy te rebelleren / en de Piecken tegens haer eygen Officieren te gebruycken/ oock de selve met de doot te dreyghen; doch lieten de selve noch in 't leven/ en beslooten; waer na zy 't Ancker hebbende af-gekapt/ soo deden zy haer door den Schipper aen lant setten/en gingen door/ bedrijvende

de over al ten platten Lande veel gewelden met rooven en diergelijcke. Doch den Gen. Major Arensdorf liet haer over al na setten / om hun te bekomen / en dan na verdiensten te straffen.

Den Sierko met sijn Cosacken dees tijt in de Krim gevallen/trof niet alleen veel Tarters met Vrouw ende Kinderen aen / die na haer geboden de Graven harer verstorvenen waren wesen besoecken/ (van welcke hy wel 20000 gevangen nam/ maer stack selfs wel 40 Tartarse Dorpen in brant / en kreegh noch een overgroote meenighte Schapen tot buyt / komende selfs tot voor de Residentie-stadt van den Han/ 't geen daer geen kleyne vreese veroorsaeckte. Den Koningh van Poolen van sijn onpasselijckheyt weder wat gebetert / nam den 2. deser de couragie met sijn Hof-stoet van Warzauw na sijn Leger op te breken ; de Coninginne sijn Maj. niet willende verlaten/ trock mede na Casimir/ waer hare Majesteyten den 11. deser aen-quamen ; van waer den Coningh na eenig verblijf na Lublijn / ende van daer na Kus-lemburgh trock / om by sijn Leger te komen/ 'tgeen tot by Skwarzowo/ 2 mijlen aen geen zijde Gliniani/ was op-getrocken/ sterck by de 40000 man/ verwachtende daer 't Voet-volk/ d'Artillerye/ en de Littauwse Armee / bestaende in 12000 man : De Coninginne van den Koningh afscheyt hebbende genomen / reysde na Czenstokowa/ om daer haer devotie te plegen. Des Croons Velt-heer te Jaworow zijnde gebleven/ quam op sijn Majs. komste mede by't Leger/ van 'twelcke hy 3000 Paerden tot onder Caminieck sondt / om die plaets te recognosceren / 't geen zy deden. Ondertusschen hielden de Walachers by de Poolen dapper aen/ dat zy met haer Armee na Wallachien souden komen/ gevende voor dat de Turckse macht onder Chocim in niet meer als 15000 man bestondt ; doch dit deden zy/ om te eerder van 't Turckse jock bevrijdt te wesen / want dit was soo breet niet/ maer wel dat de Turken/ op kundschap dat de Poolse Armee haer Frontieren hoe langs hoe meerder naderden / de kleyne Stedekens / als Jaworow/ Jagelnick/ Medziboscb en andere verlieten / en naer Caminieck retireerden. Den Cosackse Generael Hanencko viel dees tijt de Poolse Kroon af/ ende den Moscoviter toe / stellende den selven oock eenighe considerable Plaetsen in de Ukranie ter handt.

Te Roomen dees tijdt een Moscovisen Envoy zijnde gearriveert / wiert in 't begin deser Maent in de Carosse van den Cardinael Altieri by den Paus ter Audientie geleyt/ en had den Paus tot dese functie by hem de Cardinalen Barbarini, Ghigy en Rospigliosi, als Neven van de voorgaende Pausen/ Altieri, Carpegna en Massimi, als Ministers van 't Hof/ Ursini en Hessen, Protecteurs van Poolen en Duytslant : Den gemelden Envoye dede 3 reverentien na gewoonte/ maer hem buyghende / en kuste de voet van den Paus niet / maer wel de boort van sijn kleet/ hy zeyde/ als Catholijck bereyt te zijn die duysent-mael te kussen / maer dat de occasie van Minister van den Czar hem sulckx niet toeliet : sijn Secretaris dede het een noch 't ander / zijnde een Moscoviter. De Oratie die hy dede / was in 't Latijn / en bestont in dese woorden / dat den Czar sijn Meester hadde geresolveert tegens de Turcken te oorlogen, ten eynde haer te belet-

ten Poolen te invaderen,en dat hy wenste,dat al de Christen Princen van sijn sentiment waren, en gelijckelijck desen Tyran den Oorlogh aen-deden; dat hy oock sijn Ministers over dese saeck door geheel Europa hadde gesonden, en dat hy sijn H. vermaende sich hooft te maken van een soo groote ligue, soo advantagieux voor geheel Europa. Den Paus antwoorden hem hier op seer civil in 't Italiaens. Hy had oock aen sijn H. versocht/ dat by aldien den Coningh van Poolen mocht komen aflijvigh te worden, hy daer toe mede wilde arbeyden, dat de Soon van sijn Czar Koningh wiert, om dat dan die 2 machtighe Rijcken onder een heerschappye, soo veel beter de Turckse macht souden tegens gaen. Inmiddels quamen hem veel Cardinalen de visite geven: Na eenige tijdt verblijf versocht hy sijn expeditie/ en dat men hem antwoort op sijn Propositie soude geven; doch hier ontstont eenig geschil wegens den Titul/ willende den Envoy/ dat men sijn Heer die van Czar zoude geven/ 't geen dat Hof weygerden te doen/ als dunckende dat sulckx Keyser te seggen was/ welcken Titul zy hem niet wilden geven/ considererende van wat importantie de Tituls waren/ die het aen Potentaten gaf: Waer tegens den Envoy weder in-bracht/ dat hem sulckx van alle Potentaten van Europa toegestaen wiert; dreyghende by faute van 't selve onverrichter saken te vertrecken: Maer den Cardinael Barbarini versocht/ dat een Vergaderingh van Cardinalen mocht werden aen-gheleydt/ om dese saeck te examineren/ dewijl den Envoye hem had verklaert/ dat hy 't anders niet soude aen-nemen/ uyt vreese van in ongenade by den Czar te komen. Monsr. Lambardi, als Agent van Poolen/ hebbende de Penninghen van den Kerckelijcken Staet/ 't geen hy ten dienste van die Kroon hadde ontfangen/ tot sijn eygen gebruyck geemployeert/ soo wiert hy van sijn Ampt gesuspendeert. Ter deser tijt storf den Cardinael Imperiael te Roomen/ zijnde van de factien der Squadronisten/ ende een Man van groote authoriteyt.

Den Moscovisen Envoy aen 't Hof van Spangie/ nam dees tijt van daer sijn afscheyt. Hare Majest. de Coninginne gaf dees dagen 't Gouvernement van Milaen aen de Prins de Ligne/ en dat van Sicilien weder aen den Marquis de Villa Franca/ als mede dat van Peru/ door de doot van den Graef de Lemos vacant/ aen den Marquis de Mallagom. De Coninginne door een Expressen de komst van sijn Keyserl. Majest. tot Eger hebbende vernomen/ sont aenstonts veel considerable remisen derwaerts/ als mede na Vlaenderen/ benevens 2 Couriers na Saragossa/ aen den Prince Don Jan, om die eenighe depeches te brenghen/ sulckx dat men sich daer mede in postuur van Oorlogh scheen te stellen.

Den Prince Don Pedro van Portugael hebbende voor een goede somme gelts de Joden te Lissabon wat meerder vryheydt als ordinaris toe-gestaen/ soo was dat daer veele Inwoonders seer tegens de borst/ sulckx dat 'er een geheele tumult uyt ontstont; ja selfs begonden eenige den Prince te dreygen/ den Coningh Alfonsus weder uyt sijn detentie van Tercera te willen herroepen/ en de eerste Ministers van 't Hof/ en Joodsgesinde met vier en vlam vervolgen/ selfs riepen eenighe omtrent de Kerck van St. Rochus/ Viva el Rey Don Alfonso,

fonſo, y muerono todos los Judeos, y Traydores: Doch dit wierdt doe noch door de Geeſtelijckheyt geſtilt. Dan dewijl hier wat meer achter ſchuylde/ ende den Prince vermoede/ dat 'er eenige hooge Perſoonen tegens hem conſpireerden / om den Koningh Alfonſus weder op den Croon te doen ſteygeren / ſoo liet hy naerſtigh vernemen wie dit Tumult hadde verweckt/ ende bevont / datter wegens de Kopaiiſten een Portugijs Caravel voor Caſcais met Brieven naer Tercera zeylreet lagh/ 't welck hy dede aen-halen / en ſoude daer in geattrappeert hebben/ een Deſembargader / nevens noch eenige andere van de aenleyders tot deſe entreprinſe/hebbende tot dien eynde zegel en hant-teycken van den Prince geſraudeert en na gebootſt/ benevens een valſe ordre aen den Commandant van de Portugijſſe Oorlogſchepen/ daer voor de Kuſt kruyſſende / tenderende / om den Koningh Alfonſus na Liſſabon over te brengen, en vervolgens herſtelt te werden. Dit ontdeckte ſecreet veroorſaeckte/ 't apprehenderen van veele ſoo hooge als lage Perſoonen / die in 't Paleys wierden ghevangen geſet / om uyt haer den handel te vernemen. Oock kreegh den Corregidor Do Crime d'Acorte, een der opperſte Miniſters van de Juſtitie/ ordre / omme den Conde de Vindes en andere Edelluyden / haer aen de over-zijde van de Rivier onthoudende/ met 30 Paerden te lichten; de andere hier van verwittight/ hadden alrede over de 100 Paerden by een geruckt / en deden den op-gem. Juſticier retireren: Dus wierdt al de paſſagiers verboden na die kant te reyſen/ ende liet den Prince al de paſſen tot onder de Frontieren beſetten/ en den Adel neven Jus do Povo tegens den 29. ten Hove ontbieden/ om een nieuwen Eed van ghetrouwigheyt te doen/ ende hem de handen te kuſſen. Ter ſelver tijdt liep een Frans Coopvaerdy-ſchip/ de Dolphijn genaemt/en 100000 Cruſaden waerdigh/ uyt de Rivier van Liſſabon/ om naer Cadix te zeylen / doch geraeckten tegens te vancken/ waer 't Schip veronghelucktte / en met al deſe rijckdom is geſoncken/ werdende niet als 't Volck geſalveert.

Dewijl men in Vranckrijck nu voor vaſt hieldt / dat 'er tuſſchen die Kroon en Spangien eer langh een Oorlogh ſoude ontſtaen/ ſoo dachten daer veele dat den Koningh van Vranckrijck de Spaenſe die eerſt ſoude declareren / om ſijn glorie niet te verminderen: Hier toe ſpargeerde men / 'dat Monſr. Colbert de Franſe Cooplupden hadde gewaerſchout / hare effecten uyt de Spaenſe Landen in te trecken / alſoo den Oorlogh eer langh ſtonde gedeclareert te werden. Op de Louvre divulgeerden men doen/ dat den Ridder Silvius van London na den Prince van Orangie was vertrocken / om tuſſchen ſijn Maj. van Groot Brittangien en de Staten Generael / van een ſecrete Negotiatie te handelen; doch de Franſe ghelooſden / dat het ſelve van weynigh effect ſoude zijn/ om de groote vereenigingen der 2 Koningen/ ende voornamelijck ſoo langh de voorſpoedigheydt van Vranckrijck ſoude dueren; hebbende den Koningh van Engelant al te grooten verbintenis met die van Vranckrijck / maer dat de eenige ſake/ welcke een inbreuck aen deſe Unie kon geven/ſoude zijn/ indien de Franſe een groote ſlagh in Duytſlant door de Keyſerſe quamen te ontfangen/ die haer buyten ſtaet ſtelde / om in cas van noot ſijn Majeſt. van Groot Brittagne dat Secours te geven/ 't geen hy van doen ſoude hebben. De Franſen ſpargeerden

den oock seer veel fabulen van haer Armee in Duytslant/ seggende/dat dse gedurigh de overhandt op de Keyserse Armee hadde / en de selve veel schade toebracht/ oock datse in Duytslant soo wel met de Landtlieden handelden / of zy in Vranckrijck waren ; maer 't is yder kennelijck ghenoegh / hoe zy daer met rooven en plonderen de arme Boeren hebben geplaeght. De Republijck van Genua versocht dees tijdt aen den Koningh van Engelandt / dat hy 't verschil tusschen haer en Vranckrijck/ over de genomene Galeye / soude willen beslissen/ 't gunt hy aen-nam. Den Koningh van Vranckrijck arbeyde noch al dapperlijck by de Princesse van Modena/ om die te bewegen tot het Huwelijk met Duc de Jorck / alsoo dese Princesse haer excuseerden / om dat te jongh was / doch stelden 't echter door de groote instantien aen den Paus / die men zeyde/ dat het wel soude toe-staen/ mits bedinghende soo veel vryheydt / als de Princesse Henriette van Vranckrijck hadde gehad / of gelijck de Princesse van Portugael (nu Koninginne van Engelant) tegenwoordigh hadde.

Den 16. deser dede den Grave de Monterey te Brussel met Trompetten publiceren / dat, dewijl alle sijn Ordonnantien van den 20. Junius, 2. en 30. October van het voorleden Jaer, om alle desordres, coursen en andersints, die ghefchiet zijn onder pretext van den Oorlogh tusschen Vranckrijck en Hollant, te voor-komen, sonder effect waren geweest, hy om de Ondersaten van den Koningh tegens alle verdere schade en bederf te verhoeden, hadde goet gevonden t'ordonneren, dat de Boeren de Wapenen souden nemen, hun te stellen op de passagien, Bruggen, en hen de Slagh-bomen, ende niet toe te laten, dat eenigh vremt Krijgsvolck iets onderneemt tegen de publijcke gerustigheyt, maer hun daer tegens te stellen, en alle kracht van Wapenen te gebruycken, en t'onsterck zijnde, de naest-gelegen Steden te adverteren, ordonnerende aen alle Gouverneurs, Commandants, Officieren van Oorlogh of andersints de stercke hant te verleenen, om d' intentie van sijn Exell. te volbrenghen. Onderwijl prepareerde men in de Spaense Nederlanden alles tot den Oorlogh/ men maeckte Bagagie-wagens/ Tenten/ en diergelijcke: Oock wiert in de Kuyp van Antwerpen veel Volck/ soo te Voet als te Paert by malkanderen ghebracht/ om van daer met de Troupen/ die uyt Hollant quamen/ te conjungeren. Den Prins van Condee hebbende sijn Troupen / die rondsom verspreyt laghen / bestaende in 5000 Paerden en 7000 Voetknechten/ weder by malkanderen doen komen/ trock daer mede na 't Lant van Aelst / en posteerde sich aen de Burgt d'Ename/ alwaer noch by hem quamen 10 Esquadrons onder Monsr. de Montelas, bestaende in 1200 Paerden/ die den Koningh hem uyt Lottharinghen tot secours sondt/ met een ordre / dat by aldien de Spaense braken/ hy met sijn Leger tegens haer soude ageren; doch inmiddels begingh hy seer veel hostiliteyten op den Spaensen Bodem met rooven ende plonderen / daer onder eenighe Dorpen / die den Prins van Vaudemont toe-quamen; 't welck een groote vrees in de omleggende Dorpen verweckte/ van mede so te sullen varen / weshalven een groot vluchten van de Lantluyden na de Steden ontstont. Onder dies gebeurden 't/ dat een partye Hollandtze Ruyters/ om buyt uyt-ghegaen/ over de Spaensen op de Fransen Bodem quamen / een Pastoor en 2 a 3 rijcke Pachters mede namen/ ende daer mede te rugge trocken; doch den Comte de

Nancre hier van gewaerschout/ sont haer een partye Ruyters na / welcke dese by de verbrande Brugghe op de Vaert van Brussel achter haelden / en aen-tasten/ doch na dat de Hollanders de Commandant van de Fransen hadden onder de voet geschooten/ gingen zy met den buyt door. De Fransen uyt Maestricht deden 't Lant van Luyck nu weder tot onder die Stadt contrebutien op brengen. De Militie van 't Landt van Luyck in langh geen geldt hebbende ontfangen/ begon de Landt-wegen dapper te ontveyligen: Dies stelden men te Luyck Impost op de Tonne Bier/ om de Soldaten daer mede te betalen/ wiens Gagien men doen met eenen verminderden. Te Luyck sprack men doen/ als of den Hertogh van Nieuburgh door 't gheheele Landt van Gulick Hooftgelt had doen op-stellen/ onder pretext/ om aen den Koningh van Vranckrijck de Penningen weder om te geven / die hy op-genomen hadde om de pretentie van de Kroon van Poolen.

De Engelse Vloot eenige dagen na de Batailllie door contrarie wint noch in zee geswozven hebbende (quam den 3. deser ten Ancker voor Harwitz / en den 4. voor de Gunfleet; van waer Prins Robbert aenstonts na Withal vertrok/ om sijn Majest. de gestalte van de Vloot bekent te maken; hy wierdt van den Koningh seer wel ontfanghen / ende men luyde op sijn aenkomst te London de Klocken. Sijn Majest. maeckten doen in de plaets van Sr. Eduward Sprag tot Admirael van de blaeuwe Vlagh Sr. John Harman, (die korts daer naer sterck van de Vloot quam) in wiens plaets tot Vice-admir. van 't roode den Lord d'Offory wiert verkooren / en tot Schout by Nacht van 't blaeuwe den Ridder John Holmes. Den Coningh met Prins Robbert geaboucheert hebbende/ resolveerde sijn Vloot van dit Jaer op te leggen/en alleen een Esquadre van 30 Schepen te laten in zee gaen/onder commando van den Lord d'Offory/ hebbende tot sijn Vice-adm. Sr. John Chicheley, en tot Schout by Nacht Sr. John Holmes, ten eynde het Franse Esquadre onder den Graef d' Estree naer Vranckrijck te convoyeren: Den Coningh sont aen den ged. Grave door Sr. de Samborne tot een Vereeringe een Bagge / waerdigh 2000 stucken van achten/ aen Monsr. de Martel een Pourtraict/ waerdigh 1000 stucken/ een ander aen Monsr. des Ardans van 600/ ende een van 300 aen den Major van 't Franse Esquadre. Den Grave van Schombergh quam dese tijt weder te London/ dewijl de Soldaten/ dus langh by Jarmuyen hebbende gelegen/ nu weder in hare Guarnisoenen waren gesonden/ also 'er van dit Jaer geen landinge meer te verwachten en was. Sijn Majest. dede oock alle behoorlijcke preparatien aen-stellen/ om den Ridder Eduard Spragh op 't heerlijckste ter aerden te bestellen: Gelijck oock den Hertogh van Richmont/ door den Koningh van Denemarcken in een Schip met Rou-laken behangen na Engelant ghesonden / den 29. deser te London statelijck wiert begraven. Den Coningh van Vranckrijck versocht doen aen sijn Majest. van Enghelandt / dat 5000 man van sijne Troupen in Fransen dienst mochten over-gaen/ 't geen den Coningh van Engelant hebbende toe-gestaen/ soo wierden de Regimenten van Petersburgh, Vaugam, ende een ander/ benevens 2 Comp. van yder van de andere Regimenten/ daer toe gecommandeert/ en na Calais over-gescheept.

OCTOBER 1673.

Optocht van ſijn Konincklijcke Hoogheyt den Heer PRINCE van ORANGE.

SYn Koninckl. Hoogheydt den Heer Prince van Orangie uyt den Haghe vertrocken, quam in 't leſte van de gepaſſeerde Maent noch te Rooſendael by 't Leger, en ſtelde op alles goedt ordre, verwachtende daer den Graef de Monterey, om met den ſelven over de directie van deſe Armee te aboucheren: Ondertusſchen quamen eenighe Heeren ſijn Koninckl. Hoogheydt weghens den Grave de Monterey complimenteren. Den 3. deſer trocken veele Bagagie-waghens uyt Antwerpen na Clampthout, en den 4. volgde ſijn Exell. de Monterey ſelfs, met veel Heeren en Edelen, na Putten en Clampthout, waer den Heer Prince van Orange mede quam, en na eenige uren Conferentie, wiert 'er vaſt geſtelt, dat den ged. Heer Grave by de Troupen van ſijn Hoogheyt 4000 Paerden, 8000 Spaenſe, Italiaenſe en Walſe Voetknechten, benevens 3000 Duytſe Soldaten ſoude voegen; waer na ſijn Exell. weder na Antwerpen vertrock, (daer ſijn Hoogheyt mede ſoude komen, om met den Heer Graef over noch eenige poincten te delibereren, na dat met den Heer Grave van Waldeck, die daer toe expreſſelijk uyt den Hage na 't Sas van Stryen was beroepen, hadde geſproken) en dede de ſelve Troupen onder den Marquis de Aſſentar en Monſr. de Louvigni te Herenthals t'ſamen komen. Den ſelven dag quam den Marquis de Luſſan wegens den Prins van Condee by ſijn Exell. de Montery, en gaf in ſijn Audientie te kennen, dat den Heer Prince van Condé hebbende verſtaen, dat ſijn Hoogheyt den Heer Prince van Orange een Armee verſamelde, om door 't Spaenſe Territorium te trecken, hy ordre van den Koningh hadde, by aldien ſulckx geſchiede, 't ſelve voor een rupture te houden: *Hier op antwoorde ſijn Exell.* dat ſulckx onnoodigh was, want de Heer Prins van Condé ſelfs van de zijde van Vranckrijck de rupture hadde veroorſaeckt, met de invaſie in 't Lant van Aelſt; dan ſoo hogged. Prince ſoodanige ordre van den Koningh hadde, ſoo verſocht hy deſelve te mogen hebben, hy ſoude hem dan poſitif antwoorden, als Gouverneur van Vlaenderen. *Den geſ. Marquis hier na diſcourerende met ſijn Exell. vraegde,* waer om hy aen de Hollanders ſecours hadde gheſonden, om Naerden in te nemen, *ſoo ſeyde de Monterey,* dat hy de Hollanders hadde geſecondeert, ghelijck als Vranckrijck Portugael hadde gedaen. *Dus vertrock deſen Envoye niet wel vernoeght weder te rugh. Na dat nu ſijn Hoogheyt den Heer Prince van Orange met den Grave van Waldeck aen 't Sas te Stryen hadde geaboucheert, trock hy van daer na Antwerpen: Sijn Exell. de Monterey hier van verwittigt, reed den 7. 's middags ten 2 uren met ſijn Edeldom en Garde de Roy-poort uyt op de wegh van Marcxem, en ſijn Koninckl. Hoogheyt daer zijnde gekomen, wiert met alle bedenckelijcke eere ontfangen, en in Caroſſe van den Heer Grave de Monterey geſet, rijdende ſoo door een dubbele Rangh Burgerye tot aen ſijn Logement, 't welck in 't Huys van den Heer Caſtro op de Maire was: Op 't inkomen van de Roy-poort wiert het Canon driemael geloſt, en na dat ſijn Hoogheyt met ſijn guarde, beſtaende in 70 man, alle met blaeuwe Mantels,*

tels,

tels, daer op een Kroon geborduert, was gepasseert, schoten de Burgers oock lustigh salvo: De Straten waren soo vol van alderhande Menschen, om desen Prince te sien, dat men'er nau door konde: Sijn Hoogheyts Logement wiert aenstonts met een Comp. Spaense Soldaten beset, als een Guarde, en de Princelijcke Garde trock voor by sijn Logement de Roypoort uyt, daerse gefouriert wierden. De Magistraet van Antwerpen quamen sijn Hoogheyt den selven avont noch congratuleren, en met de Heeren-wijn beschencken. Sondaghs daer aen, quam sijn Exell. by sijn Hoogheyt, met wien hy eenighe uren in Conferentie was, men zeyde, dat het selve gheschiede, om te beraetslaen, op wat manier men soude ageren, of dese Armee een exploict op die van den Prins van Condee soude wagen, of na den Rhijn gaen, om daer met den Graef de Montecuculi te ageren, welcke geduerigh by sijn Exell. de Monterey dede aen-houden, om Vranckrijck den Oorlogh aen te doen, als daer toe reden genoegh hebbende, en soo een diversie te maken, dewijl hy eerstdaeghs aen den Rhijn-kant meende te komen; dus wiert'er beslooten, zeyde men, dat dewijl den Prince van Condé op soo voordeeligen plaets lagh, (hebbende sijn Leger-plaets verandert op't gerucht van dese optocht) daer men hem naeulijckx met 30000 man soude konnen forceren, de Armee nae den Rhyn soude gaen, om met Comte de Montecuculi te conjungeren. Men zeyde oock, dat in dese by een komst was vast gestelt, dat Spangie aen Vranckrijck ten eersten soude den Oorlog declareren. Ook hoorde men, dat'er eenig gespreck tusschen sijn Hoogheyt en den Heer Grave de Monterey was geweest over't commando deser Troupen, doch die eere wiert hier door sijn Exell. aen sijn Hoogheyt gedefereert. Na dese Conferentie reden zy ghesamentlijck met veel Carossen na't Casteel van Antwerpen, om dat te besichtigen, wanneer men met het Canon dapper salvo schoot; en na alles hadde besien, liet haer't Canon weder lustigh hooren: Hier op wiert sijn Hoogheyt in sijn Logement geleyt, en magnificq getracteert, daer den Grave de Monterey met alle de Heeren en Cavaliers teghenwoordigh was: Den 8. deser na de middagh vertrock sijn Hooght. weder uyt Antwerpen, onder een dapper gedreun van salvo-schooten der gewapende Burgerye: Sijn Hooght. dan weder te Roosendael gekomen, en de Troupen by malkander zijnde, brack den 12. en 13. met 't geheele Leger op, van Roosendael, Woensdrecht, Ossendrecht en d'omleggende Plaetsen, na Herenthals, om met de Spaense te conjungeren; den 14. passeerden hy over de Heyde, door Mol en Bael, en met de Spaense te Herenthals zijnde geconjungeert, trock hy den 16 met de geheele macht op, bestaende in 25000 man. Eenige tijt te vooren was'er tusschen Venlo en Rurmonde een Brugh over de Maes gheslaghen; doch op vermoeden dat de Franse die souden soecken te verbranden, wiert die heel dicht tot onder Venlo gebracht. Den Prince den 21. by Venlo zijnde gekomen, tot op een half uur by de Stadt, soo quam den Prince de Isengien sijn Hoogheyt complimenteren: Des anderen daegs marcheerde d'Armee over de Brugh, 't geen tot den avont-duerde, logeerende omtrent anderhalf uur van de Stadt; sijn Hoogheyt quam daer niet binnen, maer wel den Marquis d'Assentar, die met eenighe Officiers seer splendibel van den ged. Grave wierdt getracteert. Den Hertogh van Nieuburgh vernemende dat sijn Hoogheydt de Mase was gepasseert, en vreesende dat het Leger in het Lant van Gulick soude komen, sont eenige Gedeputeerden aen sijn Hoogheyt, om te vragen, hoe veel Volckx hy in't Lant van Gulick was brengende, om hun van goede Inquartieringhe te voorsien; *De welcke sijn Hooght. antwoorde,* dat het onnoodigh was den Hertoge daer voor sorghden, want soude sijn Volck soo wel weten te inquartieren, als de Franse voor desen hadden gedaen. *Den 23. en 24. bleef sijn Hooght. te Dalen en Kakercken. Den 25. logeerde hy te Caster, op den Gulikse Bodem, alwaer de Soldaten over*

al

al volle schueren vonden, ende de Spaense te Bedbur in 't Sticht Ceulen, alwaer als in een Vyants Lant maer tamelijck gehuyst wiert; dus vluchten veel Landtluyden met hare beste Goederen na Ceulen, daer men die alle niet bergen en konde, dies bleef het daer rondom als een Leger Vluchtelingen legghen. Mombas sich tot noch toe binnen Ceulen hebbende ont-houden, meenden doen uyt die Stadt met een Convoy van 12. Paerden te vertrecken, maer onderweegh hem een partye van 20 Hollantze Ruyters teghemoet komende, was blijde, dat weder heelhuyts binnen Ceulen geraeckte. Den 27. brack sijn Hoogheyt van Caster op, en quam den selven nacht noch in de Abdye van Brouwiler, 2 uren van Ceulen, alwaer onver-siens een brant ontstont, daer door 14. van sijn Hoogheyts beste Handt-Paerden en partye Bagagie verbranden: Binnen Brouwiler wierden eenige Ministers van de Keur-Vorst van Keulen gevangen genomen, en op rantsoen gestelt. Den Baron d'Isola sont doe een van sijn Edelluyden aen sijn Hoogheyt, met versoeck, dat hy niet wilde toe-laten, dat 'er in 't Sticht soude gebrant, en dat die geene die sulckx deden, swaerlijk mochten gestraft werden. Den 29. ontfongh sijn Hooght. daer de visite van de Nederlandtze Ambassadeurs. Den 30. brack sijn Hooght. op, en logeerde te Bruel, de Residentie-plaets van den Keurvorst van Keulen, waer de Bisschoppen hare raetslagen tegen Hollant hadden gehouden; sijn Hoog-heyt 's middaghs te Kentenich op 't Slot van den Gouverneur van Keyserswaert, de Heer van Frent, zijnde, zeyde men, dat geseyt soude hebben, dat hy de Plaets eens moste sien, waer de Bisschoppen hare Raedtslagen tegens Hollant hadden gesmeet. *Op 't Slot te Bruel lagen eenige Fransen, die sich niet submitteren wilden, en sijn Hoogheyt, sonder sich daer mede te verletten, trock hooger op na Bon, hebbende alvoorens de Complimenten van de Burgermeesters van Keulen ontfanghen, die hem oock met 2 Stucken Wijn vereerden. Den Keurvorst van Keulen dit dreygende gevaer voor oogen siende, was den 28. deser van Bon na Ceulen gevlucht, van welcke Stadt hy versekeringe van bescherminghe had ontfan-gen, en retireerde sich in 't Clooster van Panthaleon: Ondertusschen was 'er al vry eenig misnoegen tusschen hem en den Bisschop van Straetsburgh geweest.*

Des Landts Vloot nu in haer respective plaetsen al om binnen gekomen/ soo quamen de respective Admiraels in 's Gravenhage/ waerse om haer lof-felijcke diensten van veele Grooten seer wel wierden onthaelt; de Heeren Sta-ten van Hollant resolveerden doen/ om dese hare diensten te beloonen/ yder met een Obligatie te vereeren/ als den Heer Admir. de Ruyter met een van 8000 gl. de Heeren Tromp en van Nes yder met een van 6000 gl. en d'andere Opper-hoofden na advenant/ voor een gedachtenis: In welke Obligatien seer groote expressien stonden/ dat dit maer een seer geringe vergeldinghe was voor haere ongemeene groote diensten/ nu aen den Lande gedaen/ en dat de selve diensten om de ongelegentheden des Lants nu niet na verdienste konden werden gere-compenseert/ &c. Sijn Hoogheyt maeckte dees tijdt in plaets van den Heere Sweers tot Vice-adm. van Amsterdam den Schout by Nacht de Haen, in wiens plaets Joncker Engel de Ruyter quam: Oock verkoor sijn Hoogheyt tot Ad-mirael van 't Noorder-quartier den Heer Willem Bastiaensz. ende een Broeder van den Schout by Nacht Vlugh wierdt Vice-admirael. Den Grave van Dona in 't Belegh van Maestricht dapper gequetst/ en in 't begin deser maent in den Hage ghebracht/ storf daer den 6. deser. Hare Ho: Mog: resolveerden den 9. deser den uytvoer van alderhande Waren en Koopmanschappen langst de

de Wael/ Rhijn/ Yssel/ en 't Swarte Water weder open en vry te stellen/ uytgenomen Contrabande Goederen/ mits betalende dubbelde Convoyen en Licenten/ benevens 't Last ende Veyl-geldt / doch dat van de selve Lasten ge-eximeert bleven de Goederen/ die door by Lillo / 't Swin ende 't Sas van Gent passeerden. Den 8. deser hebben de Heeren Staten van Hollandt oock geconsenteert een 200ste Penningh/ op alle vaste Goederen/ tot verval van de Oorloghs-onkosten. Hare Ho: Mo: hadden den 10. deser een Placcaet laten uytgaen/ om de ongebondendtheden der Matroosen in 't veroveren van Pryssen in te toomen / hoedanigh de zelve in sulcken gheval sich daer in souden hebben te gedragen. Den 14. deser is oock een scherp Placcaet uyt-gekomen tegens de ongebontheden der Militie/ soo te Voet als te Paert. De Duytse en Franse Predicanten/ mitsgaders de andere bedienden van de Stadt Naerden obtineerden doen by den Staet alle achterstalligh onbetaeldt Tractament / zedert omtrent 2 Jaren herwaert/ even of die Stad noyt van de Franse was overheert geweest. Den Ritmeester du Til wiert dees tijt vervallen van sijn Ampt verklaert / en in een Amende van 16000 gulden gecondemneert. Het rooven en stroopen der Fransen ten platten Lande continueerde noch al: In 't begin deser Maendt quamen 2000 Franse Ruyters in 't Gooy by Naerden / daerse verscheyde Dorpen uyt-plunderden. Daer tegens was den Ritmeester Papekop met een partye uyt Naerden tot onder Utrecht gheweest / van waer hy met goeden buyt weder te rugh keerden. Maer by Heus den trof den Lt. Coll. Bisschop een slinxe rencontre; want zijnde by de Franse gevangen/ ontmoeten die een Hollantse partye/ welke hem voor Vyant aensiende onder de voet schoten. Dusdanige actien vielen 'er dagheliјckx voor. Den 27. quam de Vorstinne van Zimmeren in 's Gravenhaghe/ om de Princesse Douagiere/ haer Vrouw Moeder/ te besoecken/ werdende met eenige Carossen ingehaelt: Zy was den Rijn afgekomen/ en door Keulen/ Nimwegen / Thiel ende Bommel gepasseert/ waer men haer over al groote eere bewesen/ en 't Canon gelost had; Te Nimweghen had Duc de Luxemburgh haer selfs in persoon wesen complimenteren. Onderwijl was den Heer Grave van Waldeck/ na dat van het Zas te Stryen weder in den Haegh was gearriveert/met de Heeren Gecommitteerde Raden dagheliјckx in Conferentie / ende dede in het leste van dese Maent veel Schuyten pressen/en alles prepareren/ om een Leger by malkanderen te versamelen / en daer mede de desseynen van Duc de Luxemburgh te prevenieren/die op de Moker-heyde by Nimwegen partye Volckx by malkanderen hadde ghebracht / om sijn Hoogheydts Armee te observeren / dewijl hy duchtende was/ dat het de Nederlantze Conquesten soude gelden.

Coeverden den geheelen Somer van den Bisschop van Munster door 't opstoppen van de Vecht benaut / scheen eyndelijck door 't water te sullen moeten verdrincken / of sich over te geven; want dit Element was al tot over de Contrescarpen gekomen / waer door de Soldaten van binnen dubbelde wachten mosten uyt-staen; den Dijck/ die dit water op stopte/was ongemeen sterk/ derde-half uur langh/ onder 30 passen breet/ en boven 8. daer benevens waren daer 2 Schanssen op-gemaeckt / d' eene genaemt Spijt Coeverden, en d'andere Trots Coeverden, oock hier en daer op den ged. Dijck over de 60 stucken ghe-

plant; alles om de selve te beter te beschermen / ingevalle daer eenige preuve van Coeverden te ontsetten/ mochte ghedaen werden: Den Bisschop dit dan soodanigh hebbende bestelt / ende wetende dat de Wateren seer hoogh stonden/ schreef sich alreede de winst deser Plaets toe; ja selfs pochten sijne geaffectioneerde by yder een / dat het nu buyten twijffel was /, of den Bisschop soude Coeverden krijgen: Maer Godt de Heer had het anders voorsien; want alhoewel den Heer Rabenhaupt met een partye Militie van Groeningen na Coeverden was getrocken/ alwaer hy in 't lest der gepasseerde Maendt quam/ om te besichtigen/hoe Coeverden best van dit water soude konnen bevrijt werden/ soo scheen het / of Godt de Heer] alleen de Verlosser van Coeverden wilde wesen: Dewijl 'er den eersten deser soo hevigen Storm-windt ontstondt / dat de Dijck een Leck kreegh; de Bisschopse dit willende stoppen/ konden niet / en dese Storm-wint continuerende / brack den Dijck op 3 plaetsen te gelijk door: Hier lagh al de moeyte/ onkosten en arbeyt om veer / die den Bisschop den geheelen Somer hadde ghedaen: Dese breucken in den Dijck waren soo wijt/ dat zy niet konden ghestopt werden: Echter meenden sekeren Oversten met 200 geprcste Lantluyden den Dijck te stoppen/ maer zy wierden alle door het water bedolven/ als mede 4 a 500 Soldaten/ die op den Dijck de Wacht hadden: De Caros/daer den Oversten Horstmar met eenige Juffrouwen in was/ wierde mede door 't water overstelpt / en verdronck den ged. Oversten met al de geene die 'er in waren: Veel Schuyten dreven door de stercke Stroom van 't water tot by Swol: 's Avonts was het water anderhalf mans lengte gesackt/ 'twelck geen geringe vreugde in Coeverden verweckte/ dewijl aenstonts na dit ontset van Groeningen alderhande provisie daer binnen wiert gebracht. De Schans Spijt Coeverden is door dese storm mede wegh gespoeldt / maer de andere blijven staen: En retireerden de over-gebleven Munsterse op 't Huys te Gramsbergen/ daerse haer sterck maeckten: Doch de onse verovberden het Huys te Laer korts daer aen / en slechten alle de Reduyten op den ged. Dijck. Na dit geluckigh ontset trock den Heer Rabenhooft na Vrieslant / en van daer weder na Groeningen. In Vrieslandt wierdt nu alles gepreparcert/ dewijl het Saisoen reeds was verloopen/ om 't Leger in de Guarnisoenen te verdeelen / oock wierden de uyt-ghetrocken Borghers weder gelicentieert: Prins Mauritz liet oock alles verbaerdigen/ om een keertje na Hollant te doen/ en den Lt. Gen. Alua om eens na Oost-vrieslant te trecken.

Den Hertogh van Luxemburgh door sijn Hoogheyts Optocht op-gheweckt, en duchtende dat het nu op sijn kap soude aen-draeyen, dede aenstonts omtrent 8000 man by malkanderen komen, met welke hy door Nimwegen trock,en op de Moker-heyde gingh logeren, hebbende alvoorens de Guarnisoenen van Utrecht en Amersfoort gemonstert, bestaende dat van Utrecht in ruym 7000 man, ende dat van Amersfoort in 3000. Ged. Hertoge met dese Troupen op de Moker-heyde gekomen, en hoorende dat sijn Hoogheyt de Mase was gepasseert, soo sont hy 2 verscheyde partyen uyt, om des selfs Armee te recognosceren, een van 200 en een van 350 Paerden; welcke de Courlantse Ruyterye ontmoetende, gheraeckten daer mede in Actie, en soodanigh in 't onderspit, dat 'er weynigh Franse af quamen, om Duc de Luxemburgh de tijdinghe te

te komen brengen; die doen sijn Leger, uyt vrees van op de Moker-heyde overvallen te werden, tot heel onder 't Canon van Nimwegen verplaetste: Gevende 't Lant tusschen Maes ende Wael tot buyt voor sijn Soldaten, welcke het daer over al soo ongemeen bont maeckten, dat men tot de Knien toe in de Bedde-veeren gingh: Ende de Fransen vreesende dat den ged. Hertogh van Luxemburgh aen Volck te kort soude schieten, om sijn Hoogheyt te keeren, by aldien de marsch derwaerts wierde gedirigeert, ook niet wel kans siende, om hem veel Volckx te hulp te schicken, sochten door alle middelen haer van eenige plaetsen, die zy met veel Guarnisoen mosten beset houden, te ontlasten, doende daer toe aen desen Staet voorslaen, om de Stadt en 't Sticht van Utrecht neutrael tusschen beyden te laten blijven; doch haer Ho: Mog: wel wetende waer toe 't selve streckte, declineerden dit gheheel. Dus sprack men, dat de Fransen 't gem. Sticht aen den Bisschop van Munster teghens Over-yssel soude verwisselen, of soo dit niet gelucken wilde, voor niet over doen; waer toe oock wel scheen te accorderen, dat men zeyde, dat de Gravinne van Solms te Utrecht was aen-geseyt, haer gereet te maken, om te vertrecken, dewijl haer Logement dan voor den Bisschop van Munster soude gepreparéert werden; doch van dese concepten is niets gevolght.

Vervolgh van den Optocht van 't Keyzers Leger.

HEt *Keyserl. Leger* door *Wurtzburgh* gepasseert, en te *Zellingen* ghekomen, soo wiert alle vlijt aen-ghewent, om de *Schipbrugh* te *Lohr* over de *Meyn* gereet te krijgen, en daer de selve *Rivier* te passeeren; doch op dat ondertusschen *Franckenlant* niet geheel ontbloot, en ten roof aen de *Franse* soude blijven, liet den *Keyserl. Generael Montecuculi* daer 4 *Regimenten*, als dat van *Harrant*, *Zerini*, *Zeis* en noch een: Dese *Regimenten* trocken weder na *Wurtzburgh*, waer uyt den *Oversten Harrant* korts daer aen na *Wertheym* treckende, trof een half uur van die *Plaets* partye *Franse Fouragiers* aen, van de welcke hy 'er 200 om verre schoot, en 45 ghevanghenen mede nam: Van hier weder vertreckende, ontmoeten 1000 *Franse*, daer hy met een groote couragie op in-vallende, 150 ter neder hackte, oock soo veel *Paerden*, 5 *Muyl-esels* en 51 ghevangene mede na *Wurtzburgh* bracht; maer so haest dese tijdinge in 't *Franse Leger* quam, saten de *Ruyters* datelijck op, om dit *Keysers Regiment* te achtervolghen, dan te vergeefs; van de *Keyserse* bleef hier niemant, en had den *Oversten Harrant* een half uur eer aen-ghekomen, sou hy den *Marschal de Turenne*, nevens 100 andere *Marquisen* en *Heeren* aen-getroffen, en na alle apparentie gevangen gekregen hebben. *Turenne* door dese schade vertoornt, en oock om dat den *Bisschop* van *Wurtzburgh* het met de *Keyserse* had ghehouden, liet door sijn *Soldaten* het selve *Bisdom* gants uyt plunderen, en nam noch verscheyde kleyne *Stedekens* in, om de *Vivres*, noodig voor sijn *Armee*, bequamelijck te konnen bekomen, want de *Lantluyden* waren meest alle, om de groote violentien, die zy van de *Fransen* mosten uyt-staen, van 't platte *Landt* gevlucht. Ondertusschen den *Graef de Montecuculi* den 3. en 4. deser te *Lohr* over de *Meyn* zijnde geset, sont 60 *Curassiers* met den *Marquis de Grana* na *Franckfort*, men zeyde, om te begeeren, *de passagie van de Keyserl. Armee door die Stadt, niet te furneren aen Turenne, Keyserl. Guarnisoen in te nemen, en de Franse Officiers te doen vertrecken.* Nae *Hanauw* wiert oock den *Graef van Hohenloo* met 1500 man gesonden, om van dien *Graef* te begeeren, dat hy de selve tot *Guarnisoen* in die *Stadt* soude in-nemen, welke dit aen-

stonts aen den *Prince Christiaen van Birckenvelt*, als *Vooght* van de jonge *Graven* van *Hanauw*, door een van sijn *Raets-heeren* dede bekent maken; doch die, zijnde in *Franse* dienst, declineerden dit geheel: Waer na den *Graef de Montecuculi* met sijn gheheele *Armee* na de *Rijckx-stadt Gelnhausen*, door 't groote *Spesser-walt*, advanceerden, daer hy den 10. deser quam; zijnde den 2. deser al 800 *Dragonders* van d' *Avantguarde* daer gearriveert, en soo ras *Montecuculi* daer nu was gekomen, wierden de selve naer de *Brugh* te *Lamboy* op de *Kintz* gesonden, met ordre om die af te breken, en al de passagien op de selve *Rivier* te besetten, ghelijck by haer oock geeffectueert wiert; 't geen soodanigen consternatie aen *Turenne* veroorsaeckte, duchtende dat het *Asschaffenburg* soude gelden, dat hy aenstonts van sijn *Legher*, legghende te *Winekheym*, onder *Wertheym*, 6000 man onder den *Graef de Guiche* naer de selve *Plaets* sont, om niet alleen de *Stadt*, maer oock de *Brugh* over de *Meyn* te bewaren. Oock quam hy selfs van *Wertheym* nader onder *Asschaffenburgh*, zijnde sijn *Armee* in een seer slechte stant, gelijck sulckx een *Officier* van de *Chur-Ceulse Troupen* selfs aen een van sijn *Vrienden* schreef, gelijck als volght; *wy vonden ons den 2. deser gedwongen met 't Leger by Ochsenfurt op te breken, by faute van Voeragie, ende onse passagie by nacht voorby Wertheym te nemen,* quasi furum more: *De Keyserse continueren gedurig ons groote schade te doen, hebbende wel 3000 Paerden gekregen, seer veel van d'onse gevangen, en seer veel gedoot: Sy geven geen quartier aen Duytzen, die sich in d' Armee van Turenne bevinden, ghelijck veel van 't Koningsmarckse Regiment hebben gesmaeckt, als mede de Major de St. Martin, ende een ander eerlijck Capiteyn: Onse Troupen van den Churvorst van Ceulen zijn met de Franse in een miserabele staet, en met een woort, wy hebben geen buyt, broot noch gelt; maer in teghendeel quantiteyt van siecken, ontwapende en impotente.* De *Armee* van *Turenne* nu in soo quaden staet, hadden sommige speculatie, waer omme den *Graef Montecuculi*, leggende den 11. te *Orbe*, *Gelnhausen*, *Stalmunster* en *Flammersbach*, en soo niet verre van *Turenne*, de selve niet aen-taste, als meenende datter nu goede gelegentheyt soude hebben geweest, dit *Leger* te ruineren; maer dese dachten niet, dat alhoewel 't selve nu soodanigh was gestelt, *Turenne* sich echter in soo voordeeligen *Plaets* had geposteert, daer men hem met als met 't hoogste gevaer konde op-slaen, dewijl hy de passagie met weynigh *Volck* konde besetten, hebbende oock tot sijn advantagie de *Meyn*, de *Heuvels* en de *Bosschen*: Hier door dacht *Montecuculi*, als een seer ervaren *Krijgs-overste*, raetsamer, alle de passen te doen besetten, en 't *Franse Leger* by faute van *Vouragie* geheelijck te doen versmelten: Ondertusschen liepen de partyen tegens malkander noch dagelijckx op buyt, en vielen somtijts eenige rescontres voor, waer in de *Duytzen* meest altijt de advantagie hadden. Den 13. quam de *Keyserse Armee* te *Bisschopsheym*, anderhalf uur van *Franckfort*, onder welckers *Canon* een *Schipbrugh* wiert gheslaghen, en quamen dagelijckx veel *Keyserse* in die *Stadt*. Den 14. was *Duc de Loraine* by *Montecuculi*, maer quam den selven dag weder te *Franckfort*: Refricheerende de *Keyserse Armee* sich noch eenighe tijt daer omtrent, by na op de selve *Plaetsen* als 't voorleden *Jaer*, om de sware marsch, die zy door 't *Spesser-walt* hadden moeten uyt-staen. Den 15. 's nachts sont *Montecuculi* den *Marckgraef van Baden* met 4 *Regimenten Curassiers*, 4 stucken *Canon* en 2 *Mortiers* na *Fridbergh*, om de selve *Plaets* te emporteren: Den ged. *Marckgraef* den 16. daer komende, liet sijn *Volck* met den blooten *Degen* in de hant door alle de straten rijden, welcke al de *Franse*, die uyt de *Burght* in de *Stadt* waren, gevanghen namen, oock eenighe doot schooten; waer na den gef. *Marckgraef*

door

door een *Trompetter* de *Burght* op-eyſchte: Maer den *Franſen Commandant Bandillet* met 150 man daer op leggende, ſtelde ſich in defentie, waer door dien dagh dapper tegens malkanderen wiert geſchooten; doch de *Franſe* te ſwack, om langhe tegens te houden, moſten ſich 's avonts op genade en ongenade over-geven; daer op de *Keyſerſe* ten 9 uren in trocken, en den 17 alle de *Franſe* gevangen mede namen. Den *Marſchal de Turenne* al deſe actien van de *Keyſerſe* vernemende, en vreeſende dat hy ten leſten noch beſet ſoude werden, reſolveerde beter te weſen van *Aſſchaffenburgh* na *Phlipsburgh* te retireren, en daer ſijn *Leger* van de geleden ſchade weder te herſtellen, dewijl daer oock een *Secours* van 50 *Comp.* te *Voet* en 27 *Cornetten Paerden*, onder den *Marquis de Vaubrun*, voor hem gereet was, 't geen niet dorſt wagen om door *Franckenlant* by *Turenne* te komen, maer hielt ſich ſtil by *Phlipsburgh*, hebbende den *Marquis de Vaubrun* hem oock verſekert van 't *Stedeken Graben*. *Turenne* dan alles vervaerdight hebbende, om op te breken, vertrock den 20. deſer van de *Meyn* naer *Ladenburgh* en *Darmſtadt*, ten eynde daer de *Necker* te paſſeeren, ſendende noch voor ſijn vertreck ordre aen den *Commandant* binnen *Aſſchaffenburgh*, en al de *Steden* daer hy *Beſettinghe* in had geleyt, hem te volgen, 't geen met groote haeſt by haer wiert volbracht: Den *Commandant* van *Aſſchaffenburgh* nau ſoo veel tijts hebbende, om ſijn *Bagagie* mede te nemen, maer dwongh de *Burgers* van die plaets noch 500 *Rijckxdaelders* af voor de *Brantſchattinge*. *Turenne* den 22. deſer by *Darmſtadt* gekomen, ſchreef aen een van ſijn *Vrienden*, weghens de gheſtalte van ſijn *Leger* den volghenden *Brief*, waer in hy de ware geſchapentheyt van 't ſelve genoegſaem heeft gemenagieert:

DE Keyſerſe hebben 't, in de tijt dat ick u niet geſchreven hebbe, te Lohr over de Meyn geſet, en een korten wegh door 't groote Walt Speſſert na Gelnhauſen, een kleyne Rijckxſtadt, ghenomen; van daer trocken zy naer Hanau ende Franckfort; zy hadden eenige Grooten voor uyt geſonden, om van den Heer Graef van Hanau te begeeren, dat hy Keyſerl. Guarniſoen in nemen, en van de Stadt Franckfort, dat zy de Keyſerl. Armee een vrye pas door die Stadt over haer ſteene Meyn brugh, geven ſoude, om ſoo door Sachſenhuyſen na onſe zijde, ende licht van onder op, te komen; maer 't is haer beyde af-geſlagen; doch Hanauw is een heerlijcke Veſtingh, welcke in den voorigen Oorlogh veel heeft te doen gegeven; ſoo is oock Sachſenhauſen, de Franckfortſe Veſtingh, van de Darmſtadtſe zijde herwaerts: Hier op hebben zy by Franckfort, recht van de Lant-zijde een Brugh over de Meyn geſlagen. Ick was met mijn Armee ter deſer tijt aen den Tauber, ende liet daer een goede quantiteyt van Levens-middelen te ſamen brengen, om die op de marſch te gebruycken, waer op ick my dan oock na de Berg-ſtraet, 't welck een heerlijck Lant is, begaf: Soo ras de Keyſerſe ſulckx vernamen, braken zy hare Schipbrugh af, en gingen aen de rechte zijde des Meyns na Ments, en lieten ſich hare Schepen na brengen. Hier op liet ſijn Churfurſtel. Genade te Ments ſijne daer over de Meyn leggende Schipbrug af-breken, en dede my weten, dat hy ſulckx de Keyſerſe niet wel weygeren konde, wijl ick die tot Aſchaffenburgh bewaerde. Ick reſtitueerde de ſelve hem hier op weder, als by de verſekeringh, die hy wegens de vaſte onderhoudingh der Neutraliteyt gaf, en dat hy aen de Keyſerſe geen ingang in eenige ſijner Plaetſen ſoude toe-laten. En wijl ick nu gants geen naricht van eenige zijde kan hebben, wanneer de Keyſerſe door Coblents paſſeeren ſullen, als alleen door Phlipsburgh, ſoo ſal ick my in ſoodanigen ſtant ſtellen, dat ick op de nootwendigheyt in 't overighe van gants Duytſlandt kan marcheren. Des Konincks Armé is, ſonder 't aenſienlijcke corpus, 't welck den Marquis de Vaubrun met ſich ghenomen had, na proportie der Keyſerl. Armee niet geringer geworden, en heeft, behalvens de 200 Paerden, die om Vouragie uyt-gegaen, en voor den Vyant niet ſeker waren, geen verlies geleden; wy hebben geen ſiecken achter gelaten. De Keyſerſe hebben 't Slot Fridbergh, aen geen zijde de Meyn, waer in ick alleen 40 a 50 man tot beſettingh hadde, en ſoo haeſt niet konde ſeconderen, wegh ghenomen. Hoe 't Accoort is, is my noch onbekent. Het is een ſlecht Slot, 't welck nergens anders toe dienſtigh was, als eenige Troupen, en geen Armee in de Wetterau, op te houden.

Den 23. trock den ged. *Marſchal* over de *brugge* te *Laudenburgh*, tuſſchen *Heydelbergh* en *Manheym* over de *Necker*, en bleef ſich daer eenige tijt in 't *Gebiet* van *Churpaltz* koeſteren. Maer de *Keyſerſe* die in *Franckenlant* waren gebleven, door dit ver-

treck van *Turenne* daer niet meer van nooden zijnde, quamen datelijck weder by de *Armee* van *Montecuculi*, welke fich den 21. tot *Wifbaden* in de *Ringaw* had gelogeert. Den 23. defes gingh den *Grave van Montecuculi* met den *Marckgraef van Baden* naer den *Churvorft van Mentz*, met welcke zy omtrent anderhalf uur hebbende geconfereert, foo keerden zy weder naer haer *Leger*: Werdende doen de *Schipbrugh*, die by *Franckfort* wiert gemaeckt, tot dicht onder *Mentz* ghebracht, alfoo den *Churvorft* de zijne had laten af-breken. Maer na dat nu 't *Keyferl. Leger* fich eenighe daghen daer omtrent had gerefraicheert, hielt *Montecuculi* den 28. defer grooten *Krijgsraet*, en gaf, na 't eyndigen van 't felve, ordre, dat de *Cavallerye* tegens 's anderen daegs gereet moft zijn, om te marcheren, 't welck volbracht, nam de felve den 28. defer ten 6 uren 's morgens hare wegh na *Coblentz*, aen dees zijde den *Rhijn*: De *Infanterye* wiert alle in 200 *Schepen*, die daer toe te *Mentz* by een verfamelt waren, geembarqueert, en foo mede na *Coblentz* gevoert; na welcke plaets den Grave *Montecuculi* oock volghde.

Den Sweetfen Refident te Weenen zedert eenighe tijt by fijn Keyzerl. Maj. fterck hebbende aen-gehouden, om een Stilftant van Wapenen, en dat hy fijn Armee niet verder in 't Rijck wilde laten marcheren, had al den 20. paffato dit na-volgende Memoriael aen den Keyfer op 't felve fubject over-gegeven:

GElijck als uw Keyferl. Majeft. van alle vredelievende met recht den hoogften danck wert bewefen, dat hy in fijn gegeven antwoort op het ingeleverde Memoriael te Eger van den 26. paffato, een nieu bewijs van fijn vrede-vaerdigh gemoet heeft laten blijcken, en met klare woorden verklaerdt, dat, of hy wel wegens veelderhande gevaren rechtmatige oorfake hadde, een Algemeenen Stilftandt van Wapenen te verwerpen, hy echter gefint was, de felve tot op den huydigen dagh niet af te flaen, by aldien den Koning van Vrankrijck fijne Volckeren, foo ras als mogelijck was, gants uyt het Rijck te rugghe trock, en de H. Sweetfe Mediateurs fulckx mede by andere, welcke de fake aen-gaet, konden uyt-wercken: Dus was de vreugde des Konings in Sweden, mijn aldergenadigften Heer, gants volkomen geweeft, indien uw Keyferl. Maj. oock dit hadde verwilligt, dat hy alleen ettelijcke weynige dagen, welckers getal hy felfs konde noemen, fijn Krijgs-heyr op-gehouden, en daer door den felven een genoeghfame tijt vergunt hadde, de verwilligingh fijner Bontgenooten Koningen hier over te bekomen. In waerheyt is hier boven niet meer te beklaghen, als dat na weygeringh van een foo korten tijt, het gantfe werck in foo groote fwarigheden gewickelt, en fulcken ftandt ghebracht is geworden, dat indien niet fachte en fekere Raetflagen by tijden ftant vinden, het met den Duytfen verworven Vrede door Spendeeringh van foo veel Menfchen Bloet en Gelt, gantflijck fchijnt gedaen te wefen: Alhoewel nochtans, als men de fake te recht wil overwegen, de klachten, waer mede Vranckrijck wert befchuldight, in 2 ftucken gelijckfaem gebracht konnen werden; dat uw Keyferl. Majs. Krygs-tocht oock op geen ander oogwit aen-geftelt is, als dat den Koningh in Vranckryck fyne Volckeren uyt het Ryck te rugghe treckt, en de fchade, die hy de onfchuldige Standen daer in veroorfaeckt heeft, vergoet, waer onder 't geene door defe Stilftant van Wapenen, en de defwegen aen te ftellen Vrede-handelinge verlangt, 't felve nochtans in het volgende Vrede-vergelyck opgemaeckt en verordonneert kan werden: Derhalven verfoeck ick uw Keyferl. Majeft. in den naem myns aldergenadigften Konings, niet alleen by 't voorighe, maer oock by myn nieulyckx-overgegevenen, in alle onderdanigheyt, hy wil na fijn grootmoedigh en te gelyck Godtzaligh verlangen, die hy tot de algemeene ruft draegt, de werckingh fijner hoog-pryfelycke beveelen de Werelt betuygen, en niet alleen den Stilftant van Wapenen, dat het eenige middel, om defen gruwfamen Oorlogh te verdelgen, fchynt te fyn, te verwilligen, maer oock fyn nu aenwefende Minifters tot Ceulen fonder vertoef beveelen, dat fy met de daer fynde vereenighde Koninckl. Gevolmachtigde wegens des Stilftants Puncten, foo ras als mogelyck is, handelen, ende dit werck ten gewenften eynde brengen mogen: Onder dies fullen de Heeren Mediateurs alle vlyt aen-wenden, waer mede de vereenigde Koningen, en die geene, welcke dit aen-gaet, tot aenvangh des ged. Stilftants Handelingh, en billycke middelen, om de felve te fluyten, ten eerften moghen gebracht werden; daer is oock aen den voortgangh geenfints te twyffelen, indien alleen uw Keyferl. Maj. met fijn loffelyck exempel voor-gaet, en betuyght, dat men, omme Duytflant van fijn gewiffen ondergangh te redderen, nimmermeer gevaerlycke middelen aen-grypen moet, indien men fyn welvaert door fachte weder kan verkrygen. Voor de reft wenfche ick fyn Keyferl. Maj. onderdanighft alle welvaert, en beveele my demoedighft uw Keyferl. Majefteyt.

Uw Keyzerl. Majefteyts, &c.

Waer

Waer op sijn Keyserl. Maj. hem den 26. passato, zijnde den dagh voor sijn vertreck na Gratz, dit volgende antwoort had gegeven:

IN den naem zijner Keyserl. Maj. en Koninckliijcke Maj. der Kroone van Sweden, by der selven ordinaris Resident, Heer Esajas Puffendorf, aldergenadighst aen te mercken: Sijn Keyserl. Maj. heef uyt het overgegeven Memoriael van den 20. deser, dat hem op bevel van den Koninck van Sweden te Eger, wegens het gegeven besluyt van den 25. der voorleden Maent Augustij, is overgelevert geworden, omstandiger verstaen, wat'er, so wel wegens den ophouding des Oorlogs, als een stilstant van wapenen, op nieus is voortgebracht, namentlijck, dat hy na zijn grootmoedig en te gelijck Godtzalig verlangen, die hy tot de algemeene ruste draegt, de werckingh zijner beveelen, in 't gemaeckte Egerse besluyt begrepen, de werelt betuygen, en niet alleen den stilstant van wapenen, dat het eenige middel, om desen gruwsamen Oorlog in 't begin te verdelgen, schijnt te zijn te verwilligen, maer oock nu zijn aenwesende Ministers te Ceulen sonder vertoef beveelen, dat zy met de daer zijnde vereenigde Koninckl. Gevolmachtigden, wegens des stilstants puncten, soo ras als moghelijck is, handelen, en dit werck ten gewensten eynde brengen mogen: Onder dies souden de Heeren Mediateurs alle vlijt aenwenden, waer mede de vereenigde Coningen tot aenvang des ged. stilstants handelingh, en billijcke middelen om de selve te sluyten, mochten gebracht werden, en soude oock aen den voortgang geensints te twijffelen sijn indien alleen zijn Keyserl. Maj. met zijn loffelijck exempel voorging en betuygde, dat men, om Duytslant van zijn gewissen ondergang te redderen, nimmermeer gevaerlijcke middelen moste aengrijpen, indien zijn welvaert door sachte weder verkreghen kost werden: Het streckt ghewisselijck zijn Maj. tot grooten lof; dat hy soo groote en onophoudelijcke sorge voor de behouding, of veel eer een oprechting des algemeenen Europise Vrede, laet bespeuren, waer toe zijn Keyserl. Maj. arbeyden sal, dat een soo goeden meeningh niet vruchteloos mach te niet gaen: Maer 't sal buyten twijffel den Heer Resident noch wel in gedachten zijn, dat so wel mondelijck als in 't ged. Egerse besluyt omstandiger is vertoont, hoe krachtichlijck zijn Keyserl. Maj. een algemeenen eerbaren, sekeren en bestandigen Vrede begeert heeft, en noch begeert, en tot verkrijging des selfs tot noch toe niet heeft na gelaten, gelijck sulckx so wel de Rijckx acten te Regensburch, als oock de schriften aen verscheyde Rijckx Churen Vorsten, en die eygen daden klaerlijck bewijsen: Maer hoe wijt der Coning van Vranckrijckx sin en meeningh van dese Vredens begeerte is verscheent geweest en noch is, dat betuygen zijne en des selfs Bondgenoten handelingen tegens 't Cleefs-en Aeckens Vredevergelijck meer als te veel, gelijck sulckx de Heer Resident dickmaels en insonderheyt in 't meer ged. Egerse besluyt wijtloopiger is vertoont: Ondertusschen is hy met zijn vyantlijckheden voortgegaen, dat het niet alleen de Churfurstel. Trierse Residentie stad Trier met gewelt heeft ingenomen, de Rijckxsteden Colmar en Sledstadt tot inneming van Volckeren ghedwongen, en soo weerloos gemaeckt, oock van veel andere Steden, onder de Lantvoochdy van Haguenau begrepen, de mueren geslecht en neder geworpen, maer ook zijn Krijchsvolckeren geweldiger hant in 't Rijck ingevoert, en 't Keyserl. Krijchsheyr, 't geen tot beschermingh e van 't H. Roomsche Rijck afgesonden was, vyandlijck aengegrepen: Welcke en veel andere saken meer, alsso beschapen zijn, dat zijn Keyserl. Maj. dringende oorsaken heeft, tegens soo veelvuldige beledigingen, en onbillijckheden gantschlijck voldoening van alles te soecken, en kan hy by soodanige saecken, sonder 't hooghste gevaer des geheelen Rijckx, zijne Volckeren niet te ruch vorderen; hoochtstged. zijn Keyserl. Maj. verklaert sich evenwel hier mede, dat hy in zijn voorige vredelievende meeningen volhart, ook geen bestandigen, sekeren, eerbaren, en algemeenen Vrede afslaen, maer alle krachten aenwenden sal, om sulcken op het haestigste te bevorderen, gelijk hy dan al voor lange zijn aenwesende Gezanten tot Ceulen bevel heeft gegeven, en sulckx op 't versoeck van den Heer Resident nochmaels vernieut, dat sy tot te haestigher verkrijging van de ged. Vrede op rechtmatige en billijcke conditien krachtichlijck wercken, en alle ordentelijcke tot des selfs ged. en algemeene rust, streckende middelen, niet alleen des te eerder by brengen, maer oock met alle vlijt dat geene sullen verschaffen, wat tot noch toe vruchteloos is geweest, dat die op de zijde des Rijckx van de Heeren Churvorsten Ments en Beyeren, en den Heer Hertog van Zell aengeboden vermiddeling, van den Koning van Vranckrijck niet aengenomen, en daer door alle vergelijck tusschen zijn Keyserl. Maj. en den Koning van Vranckrijck is verhindert geworden: Gelijk als dit en meer sijn Koninckl. Maj. van Sweeden, door den af te senden Gezant, den Heer Vratislavium van Sternberg voorgedragen, en van hem der gestalte onderricht sal worden, dat niet alleen boven ged. sijne Koninckl. Maj. dat geene wat tot noch toe van zijn Keyserl. Maj. is gedaen, billijk oordeelen sal, maer oock tot bescherming van 't Rijck, en tot des te haestiger bevordering eens algemeenen, sekeren, eerbaren, en bestandigen Vrede, op zijn zijde treden, en hem, de bewaring des Westphaelschen Vrede, als een compaciscerenden mede-lidt van 't selve, willighlijck overgeven: Tot dien eynde verlanght hy des Heeren Residenten trouwen vlijt en bericht geving, en blijft den selven met Keyserl. genade altijt toegedaen. Gegeven te Weenen, onder zijn Keyserl. Majs. geheym zegel den 26. September 1673.

(L. S.) CHRISTOF ABELETZ.

Sijn

Sijn Keyserl. Majest. den 27. passato, als geseyt, van Weenen vertrocken, arriveerden den 2. deser te Gratz, waer hy in sijn inkomste seer treffelijck wiert ontfangen, van de Burgermeesters de Stadts Sleutels gepresenteert, en met 3 salvoos Canon-schooten ontfangen. Sendende gedurigh Couriers uyt, om te vernemen, waer sijn Bruyt was, tot zy eyndelijk te Gratwien, 2 mijlen van Gratz, aen-quam, 't welk sijn Keyserl. Maj. zijnde gerapporteert, trok hy aenstonts van Gratz derwaerts, at 's middags te Strasengs, en quam ten 3 uren te Grattwien, waer de toekomende Keyserinne met haer Moeder hadden gegeten: De Princesse ontfingh sijn Keyserl. Maj. aen de benedenste trap van de Deur van 't Parochiael-huys, waerse nederknielende, seer onderdanige en tedere betuygingen dede: Den Keyser haer op-heffende, gheleyde haer in sijn Verblijf plaets, vergeselschapt van de Aerts-hertoginne, haer Moeder; na een quartier uurs conversatie keerde den Keyser weder na Gratz, en de Princesse gingh na Eggenbergh, 3 quartier uurs van de selve Stadt, waer dese Princesse een seer schoon Palais op een sterck Casteel hadde: Den 14. quamen alle de Grooten van 't Hof en de Staten van Stirien de Princesse te Eggenbergh complimenteren, en keerden ten een uren weder te Gratz: ten 4 uren gingh zijn Keyserl. Maj. met een Suite van 60 Carossen met 6 Paerden in persoon derwaerts, en quam 's avonts ten 8 uren weder: Den 15. gingen alle de Grooten na Eggenberg, om de Keyserl. Bruyt na Gratz te geleyden, welckers inkomst en verdere solemnisatie is geweest als volgt: *Onder de Grooten die uyt-gereden waren, staken in kostelijckheyt boven d'andere uyt, den Graef de Halleweil, den Prince van Lobkowitz, den Spaensen en Veneetsen Ambassadeur, welcke alle seer heerlijcke Kleederen, met gout in-ghewerckt, hadden: Sijn Keyserl. had desen dagh swarte Kleederen aen, zijnde met veel gout geborduert, en goude Roosen verciert, soo dat men naeuwelijckx de swartigheyt van sijn Rock konde sien, de Knoopen waren voorsien met Dyamanten, de Hoet met een witte Pluym, en de Vingers met Dyamant-steene Ringhen: De Keyserl. Bruyt had witte met silver geborduerde Kleederen aen, over al met Dyamanten verciert, welckers sleep de Weduwe van den Graef Trautschon op-hielt: De Aerts-hertoginne was ghekleet sonder eenighe vercieringhe, als een Weduwe. Soo ras al de Grooten by de Keyserl. Bruyt waren gekomen, en alles vervaerdigt, reden zy gesamentlijck na Gratz, waer van de Intocht aldus was: Eerstelijck quam den Oversten Hofmeester met 3 Comp. Paerden van 't Smidise Regiment; doen 68 Calessen met veel Pagien en Lackeyen; daer na de Keyserl. Wagen; 2 Trompetters van d'Aerts-hertogin te Paerdt; 10 Keyserl. Lijf-Trompetters met een Pauck; des ouden Vorsts van Eggenbergs Lijf-wagen; 8 Hof-waghens en 12 Officiers te Paert; de Keyserl. Bruyt met haer Doorl. Vrouw-moeder in een kostelijcken Lijf-wagen; de Keyserl. geheyme Raden, en de Furst van Dietrichsteyn; veel Lakeyen en Lijf-trawanten; en voor 't leste 5 Calessen met Dames. Dit doorluchtighe Geselschap reet tot aen de Kerck van de Jesuyten, (onderwijl dat men gedurigh salvo schoot) waer binnen sijn Keyserl. Maj. was, die soo ras niet van haer komste was verwittigt, of quam haer datelijck aen de Poorte ontfangen, waer op de Princesse weder knielde, maer sijn Keyserl. Maj. hieten haer weder om op, en gingh doen met sijn Bruyt, wiens eene hant den Prince van Dietrichsteyn hielt, in de Kerck, alwaer des Paus Nuncius, met 4 Bisschoppen en 16 Prelaten, in haer Pontificael zijnde gekleet, haer Majesteyten verwachten, welcke geseten op de geprepareerde plaetsen, soo gaf 's Paus Nuncius haer 't Kruys om te kussen, en 't Wy-water: En gekomen zijnde voor 't groot Autaer, in 't midden van een groote meenigte Dames, revereerden zy 't Sacrament, wan neer na 't eyndigen van* Veni Sancte Spiritus *de Ceremonie van*

van 't Huwelijck wierde volbracht, en het Te Deum laudamus *gesongen: Hier op gingen hare Majesteyten, met al dit illuster geselschap geaccompagneert, nae 't Paleys; waer het Festin was geprepareert; werdende ondertusschen het Canon gelost, en Flambauwen op gesteken; 't welck 3 dagen duerde. En hebben hare Majesteyten sich naderhant op diversche wijsen gedivert eert.*

De Vergaderinghe van de 13 Cantons te Baden nu by een ghekomen, wiert daer op het tapijt gebracht, als de voornaemste saeck, de securiteyt van Switserlant, en met wat middelen men 't selve best soude beschermen: De vremde Ambassadeurs waren daer wel niet medeberoepen, maer quamen echter, en onder anderen den Fransen Ambassadeur, welcke de Cantons daer op nieus quam betuygen, *dat sijn Alderchristel. Majest. voor seer goet hielt de sorge, die zy namen voor haer conservatie, welcke hem soo wel als haer ter herten gingh, en dat hy Ambassadeur ten dien eynde daer in de Vergaderinghe was ghekomen, om haer in soo een loffelijck voornemen te seconderen.* Den Resident van haer Ho: Mo: dede aen de selve Vergaderinge instantie, *dat de Switzerse Troupen, die in de Nederlantze geconquesteerde Plaetzen ten dienste van Vranckrijck waren, mochten weder thuys ontboden werden.* Waer op den Fransen Ambassadeur teghens de Cantons seer stout zeyde, *dat het niet en hongh als aen de Heeren Staten, om een goede Vrede te verkrijgen, en dat sonder de intrigues van 't Huys van Oostenrijck, dat sijn intrest socht by de continuatie van den Oorlogh, alles langh soude geaccomodeert zijn geweest.* Hy wilde de Cantons oock gelijck als versekeren, *dat den Keyser met Vranckrijck niet konde breken, sonder infractie van de Westphaelse Vrede.* Maer de Cantons gaven hier weynigh acht op, en hielden noodiger de defensie van haer eyghen Vaderlant, waer toe zy arresteerden en confirmeerden seker Project van 't Jaer 1668. voor 't meerendeel hier in bestaende, *dat zy gheduurigh een Corps van* 20000 *man, benevens de noodige Artillerye, souden gereet houden, om op de eerste ordre te konnen marcheren: Waer van yder Canton sijn gestelde getal in gedurige dienst soude hebben: Welck Corps, in cas van noot, van 2 andere, yder bestaende in* 30000 *man, gesecondeert soude werden: En soo ras dit voorn: eerste Corps op de aen-ghestelde Rendevous-plaetze was, konde het sonder eenighe meerder Conferentie aenstonts marcheren.* De Wout-steden, die een groote vreese om de nabuerschap met Vranckrijck hadden, wierden dese mael voorby gegaen, over de versekeringe die den Fransen Ambassadeur had gedaen, *dat sijn Koningh om de liefde, welcke hy tot Switzerlant hadde, des selfs Geburen niet had willen troubleren, alhoewel hy die in passant lichtelijck soude hebben konnen emporteren, als onvoorsien van alle dingen.* De Cantons hadden oock besloten, om te arbeyden tot het verkrijghen van de Neutraliteyt voor 't Franche Compte, in cas van een Oorlogh tusschen Spangien en Vranckrijck. Maer de Fransen wel siende dat dese besluyten niet tot haer Intrest en waren, poogden door alle middelen de Switzers aen haer zijde te krijghen, soo met het betalen van de Pensioenen, als door belofren van d' achterstalligheden te voldoen. Ondertusschen waren 'er eenige onlusten tusschen de Gereformeerde en Catholijcke Grisons ontstaen, van 't welcke de Heer Coll. *van Zalis* de Heeren van Zurich mondelingh informeerden, met een bygevoegt versoeck, dat ingevalle daer eenige feytelijckheden uyt mochten komen te resulteren, en eenige Cathol. Cantons haer daer in immisceren, of portie nemen wilden, zy de selve door alle convenabele en krachtighe middelen daer van souden willen diverteren: 't Welk den ged. Coll. insgelijckx aen de Regeeringe van Bern recommandeerde. Den Heer Ambassadeur van Spangien en den Bisschop van Chur

deden alle moghelijcke debvoiren, om dese differenten in haer gheboorte te smooren, en brachten 't oock eyndelingh soo verre, dat d' Heeren van de Gereform. en Cathol. Grisons te vreden waren de differenten te laten op den voet, by sijn Exell. den Heer Ambassadeur van Spangien voor-gheslaghen, om soo verder in der minne by geleyt te te werden.

Op den Rijckxdagh te Regensburgh wiert den 11. deser door de Sweetse Minister aen de Rijckx-standen een Propositie gedaen, tot een Stilstant van Wapenen tusschen de strijdende partyen; maer men sustineerde, dat, dewijl Vranckrijck en sijn Geallieerden de selve voor desen hadden geresuseert, het nu buytens tijts was soodanighe voorstellingen te doen, en te meer, alsoo des Keysers Armee nu al soo verre in 't Rijck was geadvanceert. Aengenamer was 't, dat men daer yvrigh met het armeren van de thien Rijckx-Circulen voort-voer, tot hulp van de onderdruckte Duytze Standen: Want het veroorsaeckte een groote adversie tegens de Fransen, daerse eerst den Paus en alle Cathol. Vorsten hadden getracht te imbueren, zy desen Oorlogh niet anders als om de Religie hadden aen-gevangen, datze nu den Churvorst van Trier, zijnde Catholijk, soo euvel tracteerden: Selfs was den Fransen Minister Gravelle soo gehaet, dewijl hy sijns Konings Intresten uyttermaten socht te behartigen, en daer toe verscheyde expressien buyten de waerheyt most gebruycken, dat hy van een onbekende gedreygt wiert, door schooten te sullen werden, 't geen den selven oock sodanigh een vreese verwekte, dat niet als met een groot geselschap over de straten dorst passeeren. Den Churvorst van Beyeren, die verklaert had neutrael te willen blijven, helden echter meest na de Franse kant, tot soo verre, dat sijn Minister te Regensburgh hem niet en ontsagh tegen den Keyserl. Gesant te seggen, dat sijn Keyserl. Maj. van al het onheyl, dat den Oorlogh in het Duytze Rijck gevoert wierde, de eenige oorsaeck was: Maer den Keyserl. Gesant antwoorde hem hier te rechte op, dat 't selve niet waer en was, doch dat den Koningh van Vranckrijck en de gedebaucheerde Chur en Fursten in 't Rijck de eenige oorsaeck daer van waren, en soude sijn Keyser niet eer de Wapenen af leggen, voor de Fransen uyt 't geheele Rijck gejaegt, de ongehoorsame Duytze Leden gestraft, en het Rijck in sijn volle ruste gebracht hadde. De Keyserl. Kamer tot Spiers versocht doe by Missive aen sijn Keyserl. Majesteyt, dat hy voor 't Intrest van ged. Kamer niet wilde toe-laten, dat eenige van sijn Troupen op haer Territorium quartier soude nemen, ten eynde aen andere geen gelegentheyt te geven van 't selve te doen.

Men vernam nu eyndelijck dat het desseyn van den Koningh van Vranckrijck op 't France Compte was geweest, en dat de Optocht van sijn Hoogheyt den Heer Prince van Orange met de Spaense de uytstellinge van 't selve hadde veroorsaeckt, dewijl den Prince van Condé aen sijn Majest. hebbende advijs ghesonden, dat de Spaense met de Franse souden breken, met een daer by versocht, om Secours van eenighe oude Troupen Infanterye te mogen hebben, zijnde sijn Infanterye alle nieuwe Troupen en slecht Volck, waer mede hy niet vertrouwde, in cas van attacque, veele resistentie te konnen doen: Den Koningh staende op 't poinct om sijn voornemen aen te vangen, en hier van bericht gekregen hebbende, resolveerde aenstonts al sijn Infanterye den voorn Prince te hulp te senden, en selfs op een gewichtigh advijs van Monsr. Colbert naer Parijs te vertrecken: Dus trock hy den 30. passato van Nancy, na dat daer een tamelijcke besettinge in had gelaten, slapende dien nacht noch te Thoul, en quam den 1. deser te St. Mihel, daer hy onder 't geroep van *Vive le Roy* wiert ontfangen, den 2. te Bauzey, den

3. te

3. te St. Menehould, den 5. te Nostre Dame de l' Espine, den 6. te Sillery, den 7. te Cormicy, den 8. te Laon, den 11. te Villers Cotrez, den 12. te Dampmartin, en den 13. aten zy te Clichy, waer den Dauphijn en alle de Grooten haer quamen complimenteren, met de welcke zy noch den selven dagh te Versaillies quamen.

Den 30. passato hadden de H. Sweetse Mediateurs te Ceulen op de instantien van de Plenipotentiarisen van Vranckrijck een voorslagh tot een Stilstant van Wapenen gedaen, gelijck te Weenen en Regensburgh mede was geschiet: Maer daer van en is niets gevolgt. Haer Ho: Mo: Plenipotentiarisen declareerden daer tegens den 9. deser by geschrifte aen de H. Mediateurs, dat haer Heeren en Meesters, apprehenderende de ruine en omkeeringe van haer Staet, geobligeert waren geweest, Alliantien met den Keyser, Koningh van Spangien, en Duc de Loraine te maken, en dewijl de Ratificatien nu waren uyt-gewisselt, konden zy in die Negotiatie niet meer volharden, sonder bykomste van de Ministers der ges. Princen, ende particulierlijck van die van sijn Hoogheyt van Loraine: Voor welckers securiteyt zy dan de nootsakelijcke Passeporten versochten, insisterende daer en boven, dat haer klaerlijk te kennen gegeven mocht werden, de intentie van sijn Alderchristel. Maj. en des selfs Geallieerden, berakende de Mediatie van 't Rijck, in de welcke zy oock verstonden, te doen treden den Keurvorst van Mentz, Beyeren, den Hertog van Lunenburg en Zell, behalvens de Princen die Vranckrijck soude willen nomineren. De Franse en Enghelse Plenipotentiarisen gaven daer op tot antwoort, dat zy 't haer Meesters souden laten weten. Doch men hoorde, dat de Franse op dit subject van gevoelen souden gheweest zijn, dat die by een komste was aengeleyt om met de Hollanders te tracteren, en haer geintresseerden, rakende de affairen van den tegenwoordigen Oorlogh, of die daer na mochten komen voor te vallen: En dat de saeck van Loraine, als van te vooren gebeurt, derhalven daer niet in konde begrepen werden: Behalvens dat het Munsterse Tractaet mede bracht, dat de affaire van Loraine niet anders als door amicabele middelen van den Keyser en 't Rijck mochten beslist werden. Op de Mediatie van 't Rijck, welke aen Vrankrijk en Engelant was geoffereert, zeyde men, souden de Franse Plenipotentiarisen geantwoort hebben, dat dat niet en raeckte als 't adjustement van de differenten, die tusschen den Keyser en Koningh van Vranckrijck mochten zijn, en dat dese Mediatie principael was van de Keurvorsten van Mentz, Beyeren, Palatin, de Princen van Lunenburgh en Zel. Ondertusschen sprack men, als of de Franse met de Sweetse Ambassadeurs den 18. een nieu Project hadden voort gebracht, meest bestaende, dat haer Ho: Mo: eenige Plaetzen aen de Spaense souden verwisselen, waer voor de Spaense aen de Franse weder andere souden over-geven. Den Hertoghe van Nieuburgh duchtende dat sijn Hoogheyts marsch op Gulick was aengesien, dede de selve plaets met 500 man van sijn Volkeren besetten, gelijck oock ter plaisantie van Vranckrijck Nuys met even gelijck getal: De Stadt Siburgh in Bergslant liet hy daer en teghens demolieren, ten eynde de Keyserse die niet te stade soude konnen komen.

Den Koningh van Poolen te Lemburgh gekomen, trock van daer na eenighe dagen verblijf na sijn Leger, hebbende alvoorens aen den Supdaferum Braclaviensem belast, het gemelde Leger in een bequame Plaets tusschen Gliniani en Bialakamien te posteren, als leggende noch hier en daer verspreyt: De Littause Armee quam daer mede by, en sijn Koninckl. Maj. daer gearriveert, soo wiert 'er Krijghsraet gehouden, en daer in

op't tapijt gebracht: 1. *Wat men beyde de Hospodaren op haer schrijven soude antwoorden.* 2. *Of den Coningh by d' Armee tegenwoordigh sou zijn, of niet.* 3. *Werwaerts sich de Veltheeren met haer Armeen souden wenden.* De Hospodaren van Walachien ende Moldavien hielden hoe langhs hoe meer by de Poolen aen, dat de Armee derwaerts mochte naderen, om sich soo van 't Turkse jock te verlossen, divulgerende daer toe door geheel Poolen, dat de Turckse Armee maer 10000 man sterck was: en dat den Husseyn Basta, om tijt te winnen, aen den Koningh van Poolen had laten presenteren, dat by aldien hy een Gesantschap aen den Turcksen Keyser wilde senden, 't selve wel uytwercken soude, datter eenighe sware Puncten van de Vredens-Articulen afghenomen wierden, en dus konden zy sonder 't lot der Wapenen tot eenen goeden Vrede komen: Maer men achte die praetjes weynigh by de Poolen; 't was haer aengenamer, dat de geheele Armee den 12. deser te Zlockzowo by malkander gekomen, den 18. deser opbrack, verdeelende haer in 3 partyen: De eerste onder des Croons Vendrich na eenige Podolise Plaetsjens, de tweede onder den Heer Starosta Dolinsky Danirelowitz na Jaslowick, daer de Turcken weder Guarnisoen in gebracht hadden, en de derde onder des Kroons Marschal na de Niester, om een Brugh over die Rivier te slaen, en de Turken in Podolien van Wallachien af te snijden. Den Koningh, vermits onpasselijck wiert, gingh niet mede, maer quam weder na Lemburgh. De Coninginne, na datse van sijn Maj. afscheyt genomen had, keerde weder na Warzauw, daerse in 't lest deser Maent arriveerde. Ondertusschen had men boven 't Pools Stedeken Posen den 3. deser 's morgens met het aenbreken van den dagh in de lucht gesien: *Twee tegens malkander strijdende Heyren, waer by oock een groot gedonder van Geschut en geruysch van Wapenen gehoort wiert. Eyndelijck sagh men 't Heyr, dat van den op-gangh der Sonnen was gekomen, te rugh wijcken en verswinden. Ten lesten quam een groote vuurighe Kogel over de Stadt Posen in de hoogte op-stijgen, welcke doen in de Lucht sprongh.*

Van Roomen vertrock dees tijt den Moscovisen Envoyé, wel voldaen van 't Tractament aen sijn eygen Persoon, doch qualijck vernoegt, om dat den Paus aen sijn Meester den tijtul van Czar niet hadde willen geven: Men besloot evenwel aen 't Hof van Romen de antwoort, die men aen den ged. Envoy meende gegeven te hebben, en die hy om dese difficulteyt niet had willen aenvaerden, den Nuntius in Poolen toe te senden, ten eynde die de selve aen den Czar door sijn Secretaris of Auditeur soude doen behandigen, en den Groot-vorst daer mede vergenoegingh geven. Den Paus belemmert met veel affairen, was dese daghen niet wel te vreen, dat Vranckrijck den Cheurvorst van Trier soo qualijck liet handelen, en klaegde daer selfs over in een Audientie aen de Fransen Gesant, seggende, dat ghemeent hadde, dat Vranckrijck niet anders als tegens de Ketters wilde Oorlogen, maer nu wel bevont, dat sulckx mede tegens de Catholijken was voor-genomen. Van een andere kant was den Paus onvernoegt, dat Vranckrijck soo seer garbeyt had, in 't Huwelijck van den Hertogh van Jorck met de Princesse van Modena, dat 't selve sonder sijn dispensatie was besloten, en den Bisschop van Reggio den 30. passato de Onder-trouw tusschen de gem. Princesse en den Grave van Petersbourgh, als Commissie daer toe van den Hertogh van Jorck hebbende, had gecelebreert. Den Koningh van Vranckrijck presenteerde dese Princesse 6 van sijn Galeyen, om daer mede na Engelant over gevoert te werden; maer zy resolveerde over lant tot in Vranckrijck te reysen, om van dien Oever eerst over-gescheept te werden;

den;

den; ghelijck sulckx korts daer aen geschiede, werdende over al in haer door-trecken seer heerlijck onthaelt. Den Paus verheugde sich meerder over 't advijs, dat men te Roomen dese tijt kreegh, van 't verlossen der Paters in China, volgens desen Brief:

Extract van den Brief van den Pater Maldonado, den 10. December 1671. Uyt Macao geschreven.

De Paters van de Societeyt die over eenigen tijt door eenige quaetgunstigheydt waren gevangen gesonden na Canton/ zijn alle in liberteyt gestelt/ en door ordre van den Koningh van China na hunne Kercken gesonden / zijnde dese sake toe-gegaen als volgt: De Paters die te Pecquin waren hadden nu door soo veel verscheyde diensten den Coningh in dusdanige wijse gewonnen / dat hy niet achte alle de weldaden die hy hun in tegendeel betoonde/ soo nu oock de liberteyt niet en vergunde aen hun mede-Paters te Canton gevangen/ en in der daet uyt eyghen goetheydt/ sonder communicatie van sijn Raden/ heeft hy een ordre gegeven/ om de voorseyde Paters in vryheydt te stellen/ aen d'eene bevee-lende na hunne Kercken te keeren/ en aen d'andere die de Mathematica konden/ naer 't Hof te komen: Dit bevel in Maert lestleden te Canton gekomen zijnde/ en de tydinge soo hier als door geheel het Koninckrijck loopende/ heeft een uyttermaten blytschap veroorsaeckt onder alle de Paters ende de nieuwe Christenen: De Paters hebbende weten den Onder-Coningh en de Raden van Canton te believen/ hebben haest het effect gesien van des Conings bevel/ dat anders langhsaem in 't werck soude ghegaen hebben/ en op den 8. September zijn zy uyt ende 't scheep ghegaen/ zijnde in alles 5 Zeylen: Met een Schip trocken eenige na 't Hof van Pequin/ dese waren de Paters Christiaen Henriquez / Philippus Grimaldi/ en Emanuel Seguera; dit Schip was fraey opgestelt / en daer was op een Banderolle met groote letteren geschreven / de reden waer om zy ten Hove trocken: d'Andere Paters varende naer de Steden daer hun Kercken zijn / waren in 4 Schepen / daer de Groote ordinaris mede reysen/ en was op een Banderolle gheschreven: Dese trecken uyt bevel van den Coningh naer hunne Kercken. Den Onder-Coningh die gaf hun 2 gezegelde Brieven aen elcken Pater mede / den eenen om van alle Gouverneurs van Plaetsen de noodige dingen tot de reyse te bekomen / ende den anderen om sonder uytstel weder in possessie gestelt te worden. De Paters die hier zijn/ dit alles verstaen hebbende / hebben hier aen den Vicaris van den Bisschop de wete ghedaen/ die daer over het Te Deum heeft laten singhen in de Cathedrale Kercke/ na dat door het groot geluyt der Klocken de Gemeynte hadde gewaerschouwt.

In Italien kreegh men nu bericht uyt Turckyen, dat de Pest in 't Turckse Gebiet over al soo grasseerde, dat 'er naulijckx Volck gevonden kon werden, om den Grooten Heer tegens Poolen te dienen: Waer noch by quam, dat de Persianen veel Volckx te samen brachten, in allen schijn, of de Ottomannen wilden beoorloghen; 't welck een seer groote vreese in die gewesten veroorsaeckte. Men sagh oock sekere Missive van credijt, hoedanigh den Fransen Ambassadeur te Adrianopolen by den Primo Visir ter Audientie was geweest, luydende als volgt: *Na dat den Fransen Ambassadeur Monsr. de Nointel al toegestaen hadde, wat den Primo Vizir begeerde, wierdt hy van den Chiaux Bassa ter Audientie by den Primo Vizir gehaelt, zijnde den 5. Junij deses Jaers, waer in hy den Primo Visir bedanckte, voor dat hy gewilt had, de Tractaten na 3 Jaer aenhouden te vernieuwen; de Vizir gaf hem een Brief aen sijn Koningh, benevens d'ordinaris Presenten, en antwoorde, dat de uytstel van Vranckrijck was gekomen, en dewijl de Sultan hem de genade dede het Tractaet toe te staen, soo stont het aen Vranckrijck wel op te passen, dat de Franse Roovers de Archipel niet meer en ontveylighden; den Ambassadeur beloofden dat te besorghen, niet tegenstaende de Franse Natie binnen 10 Jaer meer als 4 millioenen Rijckxds. aen schade van de Turckse Roovers hadden gheleden: De Vizir seyde, gelijck de Fransen 't Tractaet souden onderhouden, sou de Ottommannise Porte van gelijken doen. Den Ambassadeur bad doen oock, om de vryheyt van 2 Fransen, die wel 16 Jaer gevangen hadden geweest, maer kreegh tot antwoort, dat men sou laten examineren, waer om zy gevangen geset waren: Den Ambassadeur vervolgende, zeyde, dat dit de geluckigsten dagh van sijn leven was, wijl men hem de genade gedaen hadde, 't vernieuwde Tractaet over te*

geven : En ſoo als men hem volgens ghewoonte de Coffy bracht om te drincken , zeyde hy, ick hoore dat den Sultan na Poolen treckt, Godt gheleyde hem , en geve hem Victorie ; den Vizir begon te lachen, en daer mede ſcheyde de Audientie. In Africa waren de Mooren tegens malkanderen noch dapper in 't Harnas : Gaylant maer even weder op den Troon geſteygert, had het gheluck niet, de ſelve met vreden te moghen beſitten, maer wiert daer in wederſtreeft door Muley Iſmaël, ſoo dat hy genootſaeckt was , een Heyr op de been te brengen , om hem in ſijn Gebiedt vaſt te ſtellen : Waer mede na 't Heyr van Muley Iſmaël treckende, gecommandeert door den Alcaide Ben Aras , gheraeckten 'er mede in 't ghevecht ; de verwoetheyt deſer Barbaren was ſoo groot , datſe een groot getal van elckander ter neder leyden ; tot eyndelingh 't geluck Gaylant de neck toe keerde, en de zijnen dwongh de wijck te nemen , met verlies van al haer Wapenen en Bagagie : Muley Iſmaël door deſe zegen meeſter van 't Velt, bracht Gaylant in het kot ſoo verde, dat hy na ſoo ras van ſijn Throon viel, als daer was op-geklommen.

De Spaenſe Scheeps-Vloot onder 't bevel van den Prince van Monteſarchio uytgeloopen, ſtack na de Barbariſe Kuſten over , waer by Biſerte een ſeer ſterck Caſteel, Almuſenas genaemt , voorſien met een ſeer goede Baye , lagh : Den Prince hier voor gekomen, maeckten 'er korte mijnen mede , kreegh 't ſelve in , en beſetten 't met goet Guarniſoen ; waer nae hy weder na Cadix keerden. De Coninginne van Spangien van een dubbelde derdendaegſe Koorts gequelt , wiert 'er dees tijt geluckelijck van verloſt. Zy maeckten nu veel Officiers tot het Legher , 't geen in Catalonien wiert verſamelt, en ſont gheduurigh veel Remiſen na de Spaenſe Nederlanden. Te Madrid ontſtont doen een groot gewelt aen 't Huys van den Ambaſſadeur van Portugael , wijl des ſelfs Dienaers wat den baes door de Stadt hebbende geſpeelt , ſoo quamen de Inwoonders voor 't Huys van den ged. Ambaſſadeur, daerſe eenig gewelt pleegden ; dan de Koninginne van Spangien ſont eenighe Officiers derwaerts , die alle verder onheyl ſtuyten, en dede daer na aen den gem. Ambasſadeur hier over vergenoegingh geven.

De Franſe Oorloghs-Vloot onder den Graef d'Eſtree eenighe tijdt met de Engelſe in de Rivier van London hebbende gelegen/ maeckten in 't begin deſer Maent zeyl/ om weder na Vranckrijck te keeren/ maer wierden in 't uytloopen van ſoodanigen ſtorm aen-getaſt/ datſe geheel van malkanderen verſtropden ; de Bourbon nevens een Brander geraeckten op een Sant-plaet/ en waren noch gelucktigh/ datſe na een dagh of 2 ſittens door behulp van d' Engelſe daer van geraeckten/ hoewel ſeer beſchadigt ; de andere quamen by articulen korts daer aen weder by malkanderen/ wel verblijt datſe met groote ſchade noch in ſalvo geraeckten : Waer na zy haer weder wat herſtelt hebbende/ liepen door 't Canael/ tot Portſmouth ; maer meenende van daer na Vranckrijk te vertrecken/ wierden andermael van ſoodanigen quaet weer overvallen/ dat gedwongen waren weder te rugh te keeren ; ſulckx dat zy het voor een fataliteyt hielden. Den Hertogh van Monmouth hoorende/ dat den Koning van Vrankrijck weder te Verſailles gekomen/ en de Campagne geſcheyden was/ reſolveerde in Enghelandt te blijven/ en niet met de Engelſe Troupen/ die ten dienſte van Vranckrijck wierden over-gheſcheept/ te gaen. Den 13. quam den Ridder William Lockaert uyt ſijn Ambaſſade van Vranckrijck te Wit-

hal/

hal/ daer hy den Koningh van Engelandt van sijn verrichtinghe rapoort dede. De Engelse Kusten wierden door de Kapers nu seer onveyligh/ weshalven de Fregatten / die tot bevrijdingh van de Enghelse Havens waren gedestineert/ ordre kregen / op de selve naeu regard te nemen. Onderwijl bereyde men te Londen alles tot de sittingh van 't Parlement / 't geen den 30. deser most zijn/ doch hier van ter naester Maent meerder.

De tijt nu geexpireert / dat den Oorlogh tusschen de Kroonen Spangien en Vranckrijck ontwijffelbaer most volghen / eens deels om dat de Fransen/ niet tegenstaende den Heer Grave de Monterey alle vlijt had aenghewent/ om wegens den Cathol. Koningh de Vrede met Vranckrijck te onderhouden/ en derhalven in consideratie van den Vrede in 't Christenrijck veel van hen hadde verdragen/ hoe langer hoe meerder violentien op den Nederlantsen Bodem bedreven/ voornamentlijck door de leste ravagien in 't Lant van Aelst/ en andersints door 't gemaeckte Tractaet tusschen Spangien en de Staten Generael/ soo resolveerde den Heer Grave de Monterey eyndelijck met hen in een openbaren Oorlogh te treden/ welcke den 16. deser te Brussel wierde gepubliceert; als mede op den selven dagh door al de Spaense Guarnisoenen in Brabant en Vlaenderen: Waer van op 't Casteel van Antwerpen de na-volgende aenkondigingh geschtede:

Don JOSEPH de VILLALPANDO, Marquis, &c. Uyt bevel van sijn Exellentie.

ALso geresolveert is / de Subjecten van den Alderchristel. Koningh te handelen als gedeclareerde Vyanden van den Koning onsen Heer/ en sijn Koninckrycken/en alle soorten van Vyantschappen en gewelt van Wapenen tegens haer te gebruyken/ sonder te admitteren eenige Correspondentie/Communicatie of Commercie met haer / maer hun door alle middelen het rigeur van den Oorlogh te doen gevoelen: Soo wert yder een by dit Placcaet gewaerschouwt daer kennisse van te nemen. In 't Casteel van Antwerpen/ den 16. October 1673.

Oock wierden t'Antwerpen dees na-volgende beveelen uyt-geroepen:

ALsoo het Oorlog is tusschen de Kroon van Spangien en Vranckrijck / soo laet men weten aen alle Ingesetenen en Poorters deser Stad / dat zy promptelijck sullen hebben in te trecken alle de effecten ende goederen die zy zouden mogen hebben in Vranckrijck voornoemt / ofte in de gecedeerde Landen. t'Oirkonde deses ondertekent in Antwerpen den 18. October 1673.

A. van Valckenisse.

MEn gebiedt van wegen sijn Exell. dat alle natuerlijke en gebooren Francoysen binnen den tyt van 6 dagen met hun Vrouwen/ Kinderen en Familien/ sullen hebben te vertrecken buyten het Gebiet en Jurisdictie van sijn Maj. van Spangien / op peene/ dat de selve ghehouden sullen werden voor Gevangens van Oorlogh / en gedeclareert te wesen te zijn gevangens. Aldus gedaen in 't Collegio op den 20. October 1673. Ter oirkonde

A. van Valckenisse.

Welcke in alle de Steden van de Spaense Nederlanden mede zijn geobserveert. Na dese aenkondigingh trock sijn Exell. de Monterey/ met d'Avantgarde van sijn Troupen naer den Prins van Condee / om den selven van den Spaensen Bodem te doen delogeren / maer die was al voor dese aenkomst geweken / en had sich van d' Abdye van Ename aen de Pont d' Espiries geretireert/ posteerende sich daer in soo een voordeeligen plaetse/ dat niet op-geslagen konde werden: Weshalven den Grave de Monterey best oordeelde om eenige detachementen te maken / en daer mede de Franse Steden te waerschouwen: Gelijck den Prince van Vaudemont met 1500 Paerden na Aeth wierde gecom-

commandeert / welcke den 16. deser noch voor de Poorten van Aeth quam/ daer hy eenige Fransen gevangen kreegh / als mede eenigh Beestiael / tot aen de Palissaden van de selve Stadt: Den Prince van Vaudemont had hem met eenigh Volck in Embuscade geleght / in hoope / dat de Franse souden uyt-komen/ meenende dat 'er een groot Guarnisoen binnen lag: Maer den Grave de Nancre / Gouverneur van Aeth / maer 300 man in hebbende / dede niet als continuel te laten canonneren / en was in groote perplexiteyt van overvallen te sullen werden; doch den ged. Prince van Vaudemont hier van onkundigh/ keerde op den avont weder na Brussel/ met eenige onderschepte Brieven. De Cavallerye van Namen dede ter selver tijt de Declaratie aen den Gouverneur van Charleroy: Gelijck oock die van Gent en Dendermonde aen Oudenaerde/ welcke leste een Franse partye ontmoeten/en daer eenige van gevangen namen. De Guarnisoenen van St. Omer onder Don Francisco Marcos de Velasko/ in 't Boulonnois uyt-gegaen/om Contributien in te vorderen/quamen by de Burgt de Guines/ waer eenige Soldaten van Calais op lagen/ die aenstonts op de Spaense vuyr gaven; 't welck de selve verplichte van gelijcken te doen/ daer door eenige Huysen in de brant geraeckten/ en consumeerden. Don Francisco d'Agourto met 34 Cornetten Paerden te Camerijk gekomen/ meenden van daer mede een inval in Vranckrijck te doen/ maer den Ridder de Fourilles met 4000 Paerden ende 3000 Voetknechten van den Coningh van Vranckrijck tot hulp van den Prince van Condee ghesonden / bleef doen daer mede aen die kant op-passen/ waer door dit desseyn verydelde. 't Guarnisoen van Charlemont op de Fransen uyt-geweest/bracht daer een goede buyt mede. Insgelijckx haelden de Besettingh van Navaigne veel Koopmanschappen en eenige Officiers aen / die van Maestricht na Luyck ginghen. Daer op liet den Heer Grave de Monterey dit na-volgende Placcaet publiceren:

Don Juan Domingo de Zuniga en Fonseca, Grave van Monterey, &c.

Alsoo het Oorlog is tusschen syne Maj. ende den Coninck van Vranckrijk; Wy ordonneren aen de Generalen/ Gouverneurs/ Hoofden ende andere Krijgs-Officieren/ ende Soldaten/ so te voet als te paerde ende aen alle Ondersaten van syne Majesteyt/ aen te vallen ende te lopen op die van den Coninck van Vranckrijck/ in wat Steden of Plaetsen sy mogen wesen / ende aen alle Vassaelen en Ondersaten van syne voorseyde Majesteyt/ die syn onder de dominatie van Vranckrijck/ hun daer van te vertrecken ende weder te keeren onder die van syne Maj. binnen 15 dagen/ na de publicatie deser/ ende niet te houden eenighe correspondentie/ communicatie ofte handel met die van de voorsz. Coningh van Vranckrijck/ sonder onsen expressen consente; ende aen alle Officieren ende Soldaten / soo te voet als te peerde/ Ondersaten van syne Maj./ die/ sonder ons oorlof gegaen syn/ onder de dominatie van Vranckrijck ofte andere vreemde Princen/ weder te keeren binnen een Maent/ onder de Vendels ende de Standaerts van syne Majesteyt/ op pene van 't leven en confiscatie van Goederen: Ordonneerende daer-en boven/ dat alle de roerende ende onroerende Goederen/ toe behorende aen de Ondersaten van den Coning van Vranckrijck gelegen in dese Landen/ geconfisqueert syn/ tot profijte van syne Majesteyt/ ende aen alle natuerelijcke Fransse ende ondersaeten/ (onderscheydelijck) van de selve Kroone van Vranckrijck/ 't zy Officieren/ Soldaeten/ Borgers ofte andere in dese Landen wesende / de selve te ruymen ofte daer uyt te gaen/ met hunne Vrouwen/ Kinderen ende Familie/ binnen 8 daegen/ naer de publicatie deser tegenwoordiger Ordonnantie/ op pene/ van gemaeckt te werden gevangenen van Oorlog/ ende verklaert van goede pryse; belastende wel uytdruckelijck aen der espective Reken-kaemers/ Raeden/ Fiscalen/ en aen alle andere/ die het kan ofte sal konnen raecken / te procederen door saisissement van hunne goederen/ roerende ende onroerende/ die wy / van als nu voor als dan / verklaeren geconfisqueert tot profijte van syne Majesteyt: Ende waer het saken dat het ghebeurde / dat yemandt van de voorseyde Officieren ofte andere/ quamen te verbergen 't hunnen/ ofte elders eenigen Ondersaet van de voorseyde Krone van Vranckrijck/ ende niet en denoncieerden aen de Ontfangers van de confiscatien/ ofte andere Officieren daer toe gestelt/ hunne goederen/ effecten/ actien ende crediten/ sy sullen verbeuren d'amende van 1000. pa-

tacons

tacons voor d'eerste reyse/ ende voor de tweede reyse 2000. patacons / ende voor de derde reyse confiscatie van hunne goederen ofte andere arbitrale correctie/ volgens den eysch van den cas / de voorsz. amenden applicabel/ de helft tot profijt van den aenbrenger/ en d'andere tot profijt van den Officier Exploiteur. Gedaen tot Brussel den 26. October 1673. was geparapheert De Pa: vt. Geteekent / Y el Conde de Montery.

Den Oorlogh dus gedeclareert / ontstondt 'er een groot vluchten en confusie onder de Huys-luyden ten platten lande / eer de Contributien ten wederzijden gereguleert waren: Eenige Brabantse Huys-luyden quamen wel by de Franse Gouverneurs/ om daer over te accorderen/ maer die wilden 'er niet toe verstaen/ seggende/ noch geen ordre tot sulckx te hebben. Sijn Exell. de Monterey sont doen mede een Missive aen Monsr. de Louvois, in welcke hy versocht te weten/ of men te Parijs de Brieven op Spangien veyligh soude laten passeeren of niet: Waer op Monsr. de Louvois weder van ja antwoorde/ en schreef daer en boven aen den Grave van Taxis / Post-meester t'Antwerpen / noch een seer vriendelijcken Brief / versoeckende / dat de Brieven van beneden dan insgelijckx veyligh mochten passeeren; want de Franse waren beducht/ dat de Spaense de Brieven van Utrecht hadden op-ghehouden/ door dien de selve een dagh a 2 later te Parijs quamen. Den Prince van Condee/ als geseyt/ van d'Abdye van Ename op-ghebroken / posteerde sich aen Pont d' Esperies/ een seer bequame plaets/ waer hy aenstonts Krijgsraet hielt / en besloot met 200 Paerden na Arras ofte Baupame te trecken / meenende daer den Koningh in sijn te rugh-reyse noch aen te treffen; maer die had sich soo verre op de Nederlantse Frontieren niet derven hazarderen / en was over een andere wegh naer Parijs gereyst / wes halven den Prince van Condee weder naer sijn voorighe Quartier te Pont d'Espieres keerde / waer de brant in sijn Logement quam/ de welcke al sijn Papieren consumeerde / werdende hy selfs ter naeuwer noot daer uyt-gedragen. Hier vernemende / dat de Spaensen den Oorlogh hadden gedeclareert / liet den 18. al de Spaense Goederen in de Vlaemse Conquesten confisqueren: En apprehenderende / dat sijn Hooghept den Heer Prince van Orangie in Ceuls-lant was getrocken/ sont den 26. partye Cavallerye onder den Marschal de Humieres derwaerts/onder pretext van een Convoy na Maestricht te doen. Het Lant van Luyck wiert noch seer deerlijck van 't Guarnisoen van Maestricht geplaeght / over 't op-brengen van Contributien ende Voeragie/ by faute van 't welcke zy over al de brant in staken: Ondertusschen wilde de Overigheyt van 't Landt niet / dat zy yets souden betalen/ waer door schrickelijcke executien in die Contreyen zijn gevolght. Boven Luyck sagh men den 23. 's nachts veel Vuur in de lucht/ als groote Kogels/vliegende van d'eene kant tot d'andere/waer door men sich daer niet veel goets in-beelde. Te Brussel quam dees tijt den Baron de Seraincham ps/met de Ratificatie van haer Ho: Mo: wegens 't ghesloten Tractaet met den Hertogh van Loraine/ ten eynde 't selve daer van sijn Exell. de Monterey insgelijckx te laten ratificeren/ en dan daer mede na sijn Meester te vertrecken.

Soo ras als den Koningh van Vranckrijck te Versailles was gearriveert/ quamen hem daer alle de Grooten van 't Hof / gelijck mede veel hooge en lage

stants Persoonen/ quamen verwellekomen. Sijn Majest. hier hoorende dat de Spaensche den Oorlogh gedeclareert hadden / dede aenstonts de volghende Publicatie op al de hoecken van Parijs daer tegens verkondigen:

Van wegen den Koningh.

Syne Maj. geinformeert zijnde/ dat den Gouverneur van de Spaensche Nederlanden op den 16. deser de acten van hostilitept tegen de Onderdanen van sijne Maj. op alle de Frontieren heeft begonnen; heeft geordonneert en ordonneert door dese tegenwoordige/ geteyckent met sijn hant/ aen alle sijne Onderdanen/ Vassalen en Dienaers/ op de Spaensen / soo te Water als te Lande/ los te gaen; en heeft haer verboden gelijck hy verbiet op pœne van het leven/ voortaen geene communicatie/ commertie of intelligentie met haer te hebben. En tot sulcken eynde heeft sijne Maj. van nu af aen herroepen/ en herroept/ alle permissen/ Passepoorten/ Sauvegardes/ of Vryghelepden/ die soude moghen verleent zijn/ door syne Maj. of door desselfs Lieutenants Generaels en andere Officiers / contrarie desen/ en heeft de selve nul en van geender waerde verklaert/ verbiedende aen wie het ook sy/ eenig regard daer op te hebben. Verder belast syne Maj. aen mijn Heer den Grave van Vermandois / Admirael van Vranckrijck / aen de Marschalcken van Vranckrijck / Gouverneurs en Lieutenants Generaels voor syne Maj. in syne Provintien en Legers/ Veld-Maerschalcken/ Collonels/ Mestres de Camp Capiteynen/ Hoofden en Leytsluyden van syn Krijgs volck/ so te voet als te paert/ Fransen en Vremdelingen/ en aen alle syne andere Officieren/ die sulks aengaet/ dat sy den inhout deses/ yder in syn macht en jurisdictie/ hebben te doen executeren: Want dit is de wille van syne Maj. die verstaet / dat dese tegenwoordige/ in alle soo zee als andere Steden/ in Havens en andere Plaetsen/ daer het noodig is/ sal gepubliceert en aengeslagen worden/ op dat niemant daer van eenige ignorantie pretendere. Gedaen tot Versailles den 19. October 1673. Geteykent LOUYS. En Lager/ Le Tellier.

Den Koningh dede oock by de volgende Publicatie/ alle de Goederen in sijn Rijck/ behoorende aen Spaense Onderdanen/ confisqueren:

Van wegen den Koningh.

Syn Maj. geadverteert wesende/ dat ingevalle van de Declaratie van Oorlog/ die onlangs aen dese Kroone gedaen is van wegen den Catholijcken Koninck/ alle de Goederen/ toebehorende aen de Onderdanen van syn Majest. die gelegen syn in de Staten en op de Landen / onder de gehoorsaemheydt van den geseyden Catholijcken Coninck/ gesaiseert en geconfisqueert syn geworden/ sonder ander fondament of reden als die van de geseyde Declaratie van Oorlog; en syne Maj. sich geobligeert vindende/ door de Wetten van dien/ te ghebruycken de selve wegen/ om Justitie te bekomen soo heeft syne Maj. geconfisqueert en confisqueert alle ende yders goederen/ die toebehooren soo aen de Onderdanen van den Catholijcken Coning/ als aen die gene/ welcke actuelijck wonen in de plaetsen van syne Staten/ die gene Contributie en betaelen/ of die daer Chargen of employ hebben: En dit/ in welck ghedeelte van 't Coninckrijck/ Landen en plaetsen van de gehoorsaemheyt van syn Maj. de geseyde Goederen syn gelegen; met exceptie nochtans van die toebehorende aen de Inwoonders van 't Franse Conté/ ten regard van wien syn Maj. om particuliere consideratien/ het goet gevonden heeft te differeren daer resolutie over te nemen. Sijn Maj. ordonneert aen de Intendanten / &c.

Gedaen tot Versailles den 20. October 1673. geteykent LOUYS. en lager le Tellier.

Sijn Majest. had mede al den 23. passato te Nancy geresolveert dat de Contributien / die men van de Spaense Onderdanen soude eyschen / door de Intendenten gereguleert/ en de Saubegarden en Passepoorten gegeven souden werden: Waer in de Gouverneurs van de plaetsen haer behulpigh mosten zijn. Dese Intendanten wierden gestelt te Duynkercken / te St. Venant / te Cortrijck/ te Audenaerde / te Aeth / te Douay / te Quesnoy / te Philippeville / te Malthieck/ ende te Thionville. Dese Publicatien nu geschiet/ sont den Koningh den 21. deser Monsr. Pompone by den Spaensen Ambassadeur den Heer Graef de Molina / welck hem aen-diende / dat hy most vertrecken, wijl sijn Koninckl. Maj. eenighe dagen te vooren sijn Ambassadeur uyt Spangien, den Marquis de Villars te rugh had ontboden. Hy voegden 'er by / dat hem een genoeghsame tijt tot sijn Reyse wiert toe-gestaen. Den Ambassadeur versocht aen Monsr. de Pompone eerst sijn Affchept-Audientie te mogen hebben/ die 't selve toe-stont / ende

zeyde/ dat hy den dagh selfs soude stellen/ 't geen hy dede / en geschiede alsoo de Audientie den 24. deser/ wanneer den ged. Ambassadeur met eenige Carossen na Versailles wierdt gheleydt : Syn redenen met den Koningh waren kort/ maer hoffelijck ; den Ambassadeur beklaegde ten hooghsten/ het onheyl dat desen Oorlogh na sich sleepen zoude, daer by voegende/ dat hy wel vernoeght na huys soude reysen, en aen alle Plaetsen een volle eere voor soo grooten Koningh by hem conserveren. Den Koningh antwoorde na sijn gewoonte met seer civile woorden / en zeyde/ dat hy niet noodigh achte sijn Koningh, als minder-jarigh , van sijnen 't wegen veel te zeggen, maer versocht evenwel , de Koninginne sijne Base los manos te maken, en haer te versekeren, dat dese tegenwoordige rupture de vrientschap , die hy met haer hadde, niet breken, maer dat hy de selve in alle occasien betuygen soude. Hier op begeerde den Heer Ambassadeur des Konings Paspoorten voor hem / en 't Hofgesin van de overleden Keyserinne / die weder nae Spangien reysden / en haer wegh over Milanen en door Languedock nemen souden ; welcke hy oock verkreegh. Dus maeckten sich den Ambassadeur gereet/om na Bajonne te reysen/ waer d'uytwisselingh van beyde Gesanten/ te weten/ tegens den Fransen Gesant/ die van Madrid most komen/ op 't water de Bidasserie soude geschieden. Niet teghenstaende de Fransen de Goederen van de Inwoonders van 't Franse Comté van de confisquatie hadden geeximeert / soo liet evenwel den Gouverneur van dat Graefschap Don Francisco Antonio de Alvelde verscheyde Troupen van sijn Volck tot heel in Vranckrijck stroopen ; weshalven den Koningh Duc de Navailles met eenighe Benden derwaerts dede naederen/ om de strooperyen der Spaense aen die kant te beletten. Dees tijt quam den Marquis de Louvois binnen Parijs by Monsr. Colbert, aen wien hy te kennen gaf/ dat de intentie des Koninghs was / sijn Armeen met 30000 man te vermeerderen/ begeerende dat den selven daer toe de noodige Gelt-middelen soude uyt-vinden ; en men zeyde / dat Monsr. Colbert beloften hadde gedaen van een fonds van 10 of 12 millioenen te sullen verschaffen. Sijn Majest. liet doen noch 2 Regimenten Dragonders werven / waer over hy tot Collonels den Marquis de Hocquincourt en de Sauvebeuf stelden. Sijn Majest. sondt doen 2 Millioenen over Hamburgh na Sweden. En wierdt een Millioen Ponden gereet gemaeckt voor de Dote van de Princesse van Modena. Op 't gerucht dat de Franse Oorlogs-vloot/ met verlies van eenige Schepen/ door een groot Tempeest heel was verstroyt/ was men in Vranckrijck seer ontstelt/ te meer/ dewijl de schade aen Zeylen/ Anckers en Cabels/ behalvens de gebleven Schepen/ meer als 20000 Escus bedroegh. Den 13. bracht men door des Konings ordre Monsr. de Martel in de Bastille / om dat van den Grave d'Estree / wegens sijn conduite in 't laetste Zee-gevecht/ met weynigh eer hadde gesproken/ en de selve oorsaken aen-gheroert / daer over Prins Robbert mede hadde geklaegt : Dan van dit misnoegen is fol: 146 genoegh verhaeldt. Eenige divulgeerden doen/ dat de Franse/ siende den Prins van Portugael niet tot haer intrest te brenghen / om Spangien den Oorlogh aen te doen / die ordre hadden laten na conterfeyten / om den Koningh Alfonsus weder van Tercera in libertet en op den Throon te helpen / ten eynde haer van den selven beter te bedienen ; en dat dit door den Spaensen Ambassadeur den Graef d' Humanez was ontdeckt.

Dees tijdt kreegh men ſekerheyt door een Scheepje / van 't Eſquadre van Cornelis Evertſz. af-geſonden / en in 't Canael van d'Engelſe genomen / hoe den op-gem. Cornelis Evertſz. na dat in de Virginien veele Schepen hadde genomen ende verbrant, na Nieuw Nederlant was gegaen, waer hy den 9. Auguſti aen quam, en dien dagh noch Nieuw-Jorck met kleyne reſiſtentie had in-genomen, (dewijl den Gouverneur abſent was) waerſe 40 ſtucken Canon in-vonden: Hebbende den Heer Cornelis Evertſz. doen ter tijt wel in de 20 Enghelſe Prijſen by hem, en daer boven 4 Schepen met Engelſe Gevangens wegh geſonden, alſoo daer mede belemmert was.

Dewijl men nu by de Vyanden over al ſeer breet ſpargeerden / dat deſen Staet geen Vrede en ſocht / ſoo deden haer Ho: Mog: om 't contrarie aen al de Werelt te bewijſen / en om dat tuſſchen deſen Staet en Spangien was beſlooten / dat dewijl den Oorlogh tegens Vranckrijck was gedeclareert / men door alle middelen ſijn Majeſt. van Groot Brittangen ſouden trachten voldoening te geven / om daer door een Vrede tuſſchen ſijn hooghſt-ged. Majeſt. ende haer Ho: Mo: met excluſie van Vranckrijck / uyt te wercken / den 28. deſer den navolgenden Brief door een Trompetter na Engelant af-gaen:

SIRE.

GElijck wy noyt yets meer ter herten hebben genomen, als te meriteren de gunſte van Uwe Majeſteyt, ende te cultiveren de vrundtſchap, dewelcke eertijdts heriditair is geweeſt tuſſchen des ſelfs Koninckrijcken ende onſe Republique, ſo heeft het ons ſeer geſmert, als wy geſien hebben het groot miſnoegen met welk uwe Maj. tegens ons is ingenomen geweeſt, ende dat, door de artificien van qualijck-geintentioneerde Perſoonen, uwe Majs. Subjecten ende de onſe geaccableert zijn geworden door de miſerien, de welcke inſeparabel zijn van den Oorlog, ende gebracht in ſtaet, om te vergieten het bloet van die gene, 't welck altoos dierbaer aen d' een en d' andere is geweeſt; de droevige experientie, die wy daer van ten wederzijden gehad hebben in den laetſt voorgaenden Oorlog, hadde ons oock doen geloven, na dat wy wederom te ſamen vereenicht waren, dat de Vrede ſodanig was, dat men ons noyt van de ſelve ſoude hebben kunnen berooven: Ende wy waren daer des te meer van geperſuadeert, om dat de Alliantien, in de welcke wy op nieus getreden waren, ons voor eeuwig ſchenen te verbinden: Maer gelijck het de Goddelijcke providentie, tot ſtraffe van beyde de Natien, niet toe gelaten heeft de ſaken langhe ſouden blijven in dien geluckigen ſtaet, hebben wy, ſoo haeſt wy vernaemen het miſverſtant, 't welck begoſte te ontſtaen, ons geobligeert gevonden alle bedenckelijcke debuoiren aen te wenden, om den voortgang daer van te ſtuyten, en niets vergeten van alle 't geene dienen konde om voor te komen een ſoo groot quaet, als is dat van een rupture: Ten dien inſichte, op de verſeeckeringe die men ons dede, van dat uwe Maj. geoffenceert was over 't maken van eene Medaillie, daer van wy de verkopinge niet anders en hadden toe gelaeten, als om datſe ons van ſeer geringe importantie ſcheen te zijn, ſupprimeerden wy de ſelve aenſtondts ende deden ſelfs de Stempels breken, uyt vreeſe van datter eenige in 't ſecreet mochten gemaeckt worden: Ende om aen Uwe Majeſteyt meer eſſentiele preuven te geven van de eſtime, die wy maecken van zijne vrundſchap, accordeerden wy alles 't geen hem geliefde te eyſſchen in faveur van de Inwoonders van Suriname, hoe prejudiciabel oock de ſaecke voor ons was, en hoe groote reden wy hadden omme daer inne niet te conſenteren: Wy ſonden op de ſelve tijdt aen uwe Maj. den Heere van Beuningen, om was 't mogeliik, weg te nemen de ſiniſtre impreſſien, die men aen uwe Maj. trachte te geven, ende om de laetſte handt te leggen aen een Reglement, by Uwe Majs. Ambaſſadeur geproponeert, tuſſchen deſſelfs Ooſt-ind. Comp. ende die van deſe Landen. Naderhant alhoewel het weynig ſucces van de Negotie van den gemelten Heer van Beuningen, ons reden genoech gaf om te vreſen, van in 't toekomende beter ſullen reuſſeren, ſo haeſt wy vernamen, dat men uwe Maj. perſuaderen wilde, ſoo wel tegens alle waerſchijnliickheyt, als tegens de waerheyt ſelfs, van dat wy onder de handt met Vranckrijck tracteerden tot prejuditie van Uwe Majs. Intreſten, gaven wy aenſtonds ordre aen onſen Ambaſſad. aldaer, om van onſent wegen aen Uwe Maj. te verklaeren, dat wy (om te doen blijcken de valsheyt van de geruchten, die men tot ons nadeel dede ſpargeren, ende om aen uwe Maj. eſſentiele ende inconteſtable preuven te geven van onſe ſincere intentie) gereet waeren, om met hem te treden in ſoodanige Alliantie, als het de ſelve ſoude believen, hoe nauw die oock mochte weſen, ende daer en boven noch veel meer toe te ſtaen, als 't gene albereyts by ons was ghedaen, om de ruſte in Europa te ſtabileren. Het point van de Vlagge volgde daer op, waer in wy gelooven ons met alle imagina-

bel

bel respect omtrent uwe Majs. Persoon gedragen te hebben ; ende hoewel de antwoort,die wy daer op aen desselfs Ambassadeur gegeven hebben, soodanich zy, dat wy bereydt zijn de selve t' allen tijden te stellen aen 't oordeel van de geheele Werelt, evenwel, om dat men klaechde, dat de selve duyster ende insuffisant was, sonden wy aen Uwe Maj. een extraordinaris Ambassadeur, met authorisatie aen hem ende aen onsen ordinaris Ambassadeur, om klaer te stellen 't geen men soude mogen duyster vinden, en om daer by te voegen, 't geen nootsakelijck soude mogen zijn ; Maer in plaetse van met haer te treden in gereguleerde conferentien, en haer te doen sien 't geene in onse voorsz. antwoort deficieerde, wierden sy genegligeert, en men accordeerde haer geene conferentie op die tijt, op de welcke de differenten soude hebben kunnen werden getermineert, als een uer na dat de Declaratie van Oorlog van Uwe Maj. in sijnen Raet was gelesen ende geapprobeert.

Dit alles, SIRE, doet genoeg sien met wat applicatie ende yver wy gearbeyt hebben, om aen Uwe Maj. satisfactie te geven, ende om in zijn begin te blusschen een vuur, 't welck apparent staet, de gantsche Christenheyt te verteeren : Ende gelijk wy niet anders in desen Oorlog zijn getreden, als door een indispensable necessiteyt tot defentie ende protectie van onse Onderdanen, so hebben wy sedert de rupture niet op gehouden, soo veel in ons vermoghen is gheweest, te rechercheren de vrundschap van Uwe Maj., ende onvermoeyt gebleven, om aen Uwe Maj. by alle occasien ouverture van Vrede te doen.

Tot dien eynde sonden Wy aen de selve in de Maent van Junij des voorleden Jaers onse Extraordinaris Gedeputeerden, de welcke tot Hamptoncourt geconfineert wierden, sonder aen haer Audientie te verleenen, ofte te hooren 't geen sy van onsent weghen te proponeren hadden : Een Minister van den Churfurst van Brandenburg vertrock mede om de selve reden naer Engelandt, ende hadde op Ons versoeck aengenomen om aen Uwe Maj. na behooren te representeren de vierige begeerte die Wy hadden om de selve in een ander sentiment te sien, ende de dispositie, in de welcke Wy waren, om alles te doen wat in ons vermogen was, om de eere van zijne vrundtschap wederom te mogen erlangen : Naderhant op de Propositie, de welcke door de Mediateurs gedaen wiert, van een Generale stilstant van Wapenen (om dat wy volgens ons oordeel, daer inne niet en konden condescendeeren, sonder het welvaeren van onsen Staet te hazarderen) evenwel om te doen sien aen Uwe Majesteyt, hoe seer wy wenschten, om aen hem te geven alle tekenen van respect, ende om te procureren aen zijne Onderdanen alle de avantages die sy uyt een Generalen stilstant soude hebben konnen trecken, offereerden wy aen Uwe Maj. eene te Water voor den tijt van een Jaer, of voor soo veel langer tijt, als de selve soude goet vinden ; gelovende in den staet, in de welcke de saken als doen waren, noyt meerder preuve te konnen geven van onse vverige genegentheyt, de welcke wy hadden om de wech tot eene geluckige reconciliatie te banen, als alle de Onderdanen van Uwe Maj. in staet te stellen omme te genieten alle de soetigheden van den Vrede, terwijlen de onse souden lijden alle de incommoditeyten van den Oorlog.

De Ministers van de Konink van Spanje hebben van tijt tot tijt deselve saken aen Uw Maj. gerepresenteert, ende hare instantien seer dickwils aen de selve gereitereert, om Hem tot Vrede te beweghen ; Maer boven alle dese avances, by ons in het publicq gedaen, hebben wy ons gedient van de middelen, die wy efficacieuste hebben geoordeelt : Ende den Heer Prins van Orangien, soo wel door eyghen inclinatie, als in consideratie van ons seer dickwils gereitereert versoeck, heeft sich gedient van alle bedenckelijcke wegen, om ons te doen erlangen de eere van Uwe Majs. Vrundschap, ende aen de selve te representeren, de avantagie ende de glorie dewelcke Uwe Majesteyt daer uyt konde trecken, in het herstellen van de ruste in de Christenheydt, ende van ons de Vrede te gunnen, die wy verscheyde malen ende soo vierichlijck gedesireert hadden ; maer hoewel wy seer groote reden hadden om te hoopen dat de instantien van een Prince, die de eere heeft van Uwe Maj. soo na in Bloede te bestaen, ende wiers personele merite so bekent is, eyndelijck by Uwe Maj. geprævaleert soude hebben tegen die geene die ons qualijck geaffectioneert zijn, en dat wy oock beswaerlijck konden geloven, na dat Sijne Hooghts. Interesten ende de onse gemeen waren geworden, ende niet separaets hadden, dat Uwe Majest. soude willen continuëren in sijne eerste sentimenten, ende als noch trachten in onse ruïne te envelopperen een van de Doorluchtichste Princen van sijn Bloet. Wy hebben niet te min met groote bedroeftheyd gesien, dat alle dese redenen even swack zijn geweest, ende dat Uwe Maj. door geenderhande motiven heeft konnen werden bewogen om iets van sijn eerste rigeur te relascheren ; sulckx dat men in plaetse van een favorabel antwoordt op onse gedane ouvertures, ons tot Keulen verklaert heeft, datter geen Vrede te hoopen was, ten zy wy niet alleen aen Uwe Majest. ende den Koninck van Vranckrijck, maer oock aen den Churfurst van Keulen ende aen den Bisschop van Munster, inwillichden Conditien, die men noyt een vry Volck heeft geverght, ende die soo weynich tot Articulen van Vrede kunnen werden voor gestelt, datse niet anders mede brengen als een absolute conqueste van den Staet, en de subversie van de Christelijcke Gereformeerde Religie, daer van Uwe Majest. ende de Koningen des selfs Doorl. Prædecesseurs altijdts geweest zijn de meeste stut ende Beschermers, ende die oock met eenen met sich sleepten niet alleen onse totale ruïne, maer oock die van de Spaensche Nederlanden.

Dit selve heeft ons geobligeert van onse zyde, na dat wy geresolveert hebben tot eene nootsakelicke defensie, onse Vrunden aen te dringen om met ons te treden in nauwer Alliantie ; ende het heeft God-

de Heere belieft onse sorg ende de middelen daer toe aen-gewent, sodanig te Zegenen, dat het Alder-doorl. Huys van Oostenrijck sich voor ons verklaert heeft; ende den Koninck van Spangie in 't particulier met ons gesloten heeft een offensive en defensive Ligue, uyt krachte van de welcke Sijne Majest. albereyts den Oorlog aen den Koninck van Vranckrijck heeft gedeclareert: De saken dan in dien stant zijnde, SIRE, so kan Uwe Maj. seer licht geloven, dat die van grooter gevolg sullen zijn; maer alvooren het quaet sonder eenige remedie zy, hebben wy seer geerne een uytterste effort willen doen, ende Uwe Maj. versekeren, dat, hoedanig de veranderingh in de saken van Europa oock is, ons respect ende deference voor Uwe Maj. altijt de selve is, ende dat, hoe considerabel ende machtig onse Geallieerden zijn, wy even seer gedisponeert blijven om uwe Maj. alle de satisfactie, die de selve in redelijkheyt soude konnen pretenderen, ende wy hebben dat gheluck, dat onse Geallieerden met ons zijn in een ende het selve sentiment; Wy derven hopen, dat uwe Maj. aen onse bede ende aen de intercessie van hoogstgemelte onse Geallieerden niet sal refuleren, 't geen wy noch toe niet en hebben konnen obtineren, en dat uwe Maj. niet sal willen augmenteren de desolatie, die niet als al te veel universeel is.

Maer op dat wy niets en vergeten van 't gene uwe Maj. daer toe kan bewegen, bidden wy, dat de selve gelieve reflectie te nemen op alle 't gene van 't begin van desen Oorlogh is gepasseert, ende daer nevens te considereren, dat die van particulier is Generael geworden. Als uwe Maj. sich in de selve engageerde, waren wy de eenigste Vyanden, tegenwoordig is een groot gedeelte van Europa daer inne niet minder geintresseert als wy: Ende uwe Maj. en kan desen Oorlog, die alreede soo ruineus is gheweest, niet continueren, sonder de selve mede te declareren aen die gene, die sich met ons ghevoecht hebben, ende sonder te hasarderen de behoudenisse van de Christenheyt, by aldien de Wapenen van den Koning van Vranckrijck komen florisant te zijn door het secours, 't welck uwe Maj. aen hem soude geven, ook en kan uwe Maj. niet meer qualijck op nemen, dat wy niet en konnen toestaen, het geen de selve soude mogen eysschen in faveur van Vrankrijk, dewijle wy het selve door eene indispensable necessiteyt niet konnen doen sonder concert van onse Geallieerden: En also het Generael Tractaet geaccompagneert is met veele difficulteyten, ende dat wy voorsien, dat dit het middel sal zijn, om desen Oorlog te continueren, die wy seer geerne wenschten met uwe Maj. promptelijck ter neder te legghen, soo souden wy ons voor al seer geluckig achten, indien eenighe van dese consideratien indruck in 't hert van uwe Maj. konnen geven, ende de selve disponeren, om weder te keren in de sentimenten, in de welke wy hem voor desen met vreugde gesien hebben: Als wanneer wy in gevolge van de reconciliatie, die wy ons beloven niet en twijffelen, ofte de selve sal duren voor altoos. Ondertusschen bidden wy Godt Almachtigh.

SIRE, &c. *In den Hage den 25. October 1673.*

NOVEMBER 1673.

HEt Parlament van Engelant den 30. passato te Westmunster vergadert/ resolveerden aenstonts sijn Majest. op 't ootmoedigste te versoeken/ dat sich toch wilde stellen tegens het Huwelijck van den Hertogh van Jorck met de Princesse van Modena, en te beletten, dat in 't toekomende geen Paepse Princesse trouwde: Hier toe 't bevel gevende/ om sulcks aen sijn Maj. te laten weten/ aen die onder haer van den Secreten Raet waren; waer van sijn Majest. geadverteert zijnde van de geene/ welcke dese bootschap seer noode aen-namen/ als wel denkende dat sulcks niet zeer aengenaem soude zijn/ soo sont hy aenstonts na haer toe/ en deed het Parlament prorogueren tot den 6. deser: Wanneer beyde de Huysen weder vergadert/ en 't Lager-huys door een Bode van de swarte staf gelast in 't Hooger-huys te komen/ soo is den Koningh met de ghewoonlijcke Ceremonien daer mede verscheenen/ waer de volgende Oratie heeft gedaen:

MYn Heeren en Edelen. Ick hadde ghedacht desen dagh U heerlickomt te hebben met een eerlijcke Vrede; mijne voorbereytselen tot den Oorlogh/ en toestemmingh tot een Vrede-handel gaven my groote reden om sulcks te gelooven; maer de Hollanders hebben my geabuseert in dese verwachtinge/ en hebben mijne Ambassadeurs in de Handelingh tot Ceulen spotlijck genoemt Conquereurs/

reurs/ en niet als mochte verwacht werden van Menschen in den staet ende conditie als zy zijn. Sy
hebben andere gedachten als van Vrede. Dit verbint my U L. weder om aen te manen tot een Sup-
plement/ de behoudenisse en d'Eere deser Natie vereyschen sulckx nootsakelijck : 't Moet oock gepro-
portioneert zijn na gelegentheyt van saken/ en ick moet uw daer nevens segghen/ ingevalle 't selve niet
tijdelijck en hebbe/ dat de schade/ ten reguarde van mijn preparatien tegen 't aenstaende Voor-jaer/ sal
wesen irreparabel. De groote ervarentheyt/ die ick van u Edellieven van beyde de Huysen gehad heb/
en wil my niet toe-laten te gelooven/ dat de konstenaryen onser Vyanden U eenighsints souden konnen
diverteeren van mijn dit Suppliment toe te staen/ of dat ghy-lieden sout konnen missen in 't accorderen
over des selfs proportie. Ick hoope dat niet van nooden hebbe veel woorden te ghebruycken/ om U
L. te persuaderen/ dat ick stantvastigh ben in 't maintineren van alle mijn beloften/ die ick u ghedaen
hebbe omtrent de Religie en eygendom/ en ick sal seer voorbodigh wesen U L. te geven nieuwe proeven
van mijnen yver/ tot behoudenisse van de vast gestelde Religie en Wetten / soo dickmael als eenige occa-
sie sulckx sal vereysschen. Laetstelijck/ 't raeckt my ten hooghsten aen u lieder consideratie en sorghe te
recommanderen/ de schult die ick aen de Banckiers verschuldigt ben/ in welcke veele van mijn Onder-
danen zijn ingewickelt. Ick recommandeer U L. hare Conditie of staet / ende versoeck U hertelijck
om Assistentie tot der selver verlichtinge.

Daer zijn meer dingen/ waer van ick begeer/ dat gy u zult informeren/ de welcke ick late aen de Can-
celier.

Den Cancelier verbolgden hier op aldus:

Mijn Heeren, en gy Ridders, Stedelingen en Burgers van 't Lager-huys.

Syn Maj. heeft reden gehad te verwachten/ dat hy u met den Olijf-tack van Vrede soude hebben
bejegent : De Zee vercrtselen grooter dan in eenige voorgaende Jaeren / te saemen met de Landt-
macht/ die vaerdig had tot alle occasien/ gaven hem versekkering / dat sulckx soude bekomen hebben
voor dees tijdt/ en te meer/ ter oorsaecke sijn Oogwit niet en was te conquesteren/ ten zy alleen by obsti-
natie geforceert ; maer sijn toegevingen tot den Handel sijn so groot geweest/ dat de Mediateurs hebben
verklaert/ dat het niet redelijck was die te weygeren ; hy kon geen Koningh van Groot Brittagne zijn
sonder de verseeckering van 't Dominium/ en eygendom van sijn eygen Zeen : het eerste by een klaer en
niet clusoir Articul van de Vlagghe ; en 't ander by een Articul dat preserveerden de Rechten van de
Visserye ; doch gevende de Duytsen permissie/ als Hunrders onder een kleyne inkomst/ die te gebruycken
en haer winrtijcken Handel te continueren op sijne Kusten : De Coningh was geobligeert tot de verse-
kertheyt van een duursamen Vrede ; gelijk ook by de Exatitude en relatie. te sien het Huys van Oran-
gie vast gestelt ; en de Louvesteynse/ die Cartagiaensse Party/ ter neer geworpen ; en in dat en insisteer-
den den Coning niet/ als op dat moderaet en aenghenaem was voor haer Gouvernement / en 't geen de
Voor-Ouders van den Prince onder haer hadden genoten : boven dien was het nootwendigh voorden
Handel van Engelant/ datter een goet verdrag van de Commercie in de Oost-indien wierde gemaeckt/
waer toe des Conings begeerten redelijck waren/ en volgens de Wetten van de Natien : en de practijk
in de laetste Jaren is by haer geweest exorbitant en oppresserende/ volghende alleenlijck haer macht en
Intrest/ en verdervende/ indien gecontinueert had/ voor onse Oost-indische Compagnie ; dit was alles
t'eenigen tijt/ daer den Coning op stont/ als oordeelende te recht/ dat de Vrede/ die redelijck/ rechtvaer-
dig en goet was/ van beyde syden/ sou zijn geheyligt en duursaem/ en dat door dese middelen soude ver-
drucken d' Interesten en Reputatie van de Louvesteynsse Party onder haer/ welcke met haer Melck
een veroudecden haet tot Engelant insuygen/ en geven dat over aen hare posteriteyt/ als een onderschey-
den Caracter/ waer in sy stellen de getrouwigheyt aen haer Landt ; en tot vergelding van dese edele en
fraye Proceduren van des Conings wegen/ soo verseeckert sijn Maj. dat hy niet en heeft ontfanghen
als 't verachtelijckste en versmadelijckste tractement/ dat men kan imagineren/ de over-gelevende Papie-
ren aen de Mediateurs/ sijn by haer gehouden/ om dat gestoffeert waren met soo onbeleefden tael/ dat
sy beschaemt waren en weygerden die te toonen/ noyt toestaende eenig Articul omtrent de Vlagge / dat
klaer en volkomen was/ weygerende yder Articul van de Visserye ; maer sulck alleen als haer mocht ver-
kopen het recht van Erffenisse voor een kleyne somme geldts ; maer het is een Coninckliijck Recht/ soo
anner aen de Kroon van Engelandt/ dat geseyt mach werden (met sijn Majesteyts permissie) dat hy
't niet verkopen kan : De Articulen van den Prince van Orangie en het verdrag van den Oost-indis-
sen Handel had noyt van haer beter succes ; en om 't al met een saeck te seggen/ sy hebben de voorgaende
Weeck gesonden een Trompetter met een Addres aen sijn Maj./ wesende eene Deductie van haer ver-
scheyden Aenbiedingen van Vrede/ soo als sy die noemen/ en haer begeerte als noch daer toe ; maer het is
beyde in stelling en tijt neming t' eenemael een Appel aen sijn Majs. Volck teghens hem ; en den Co-
ning heeft mijn bevolen u te seggen/ dat geresolveert is die ghesamentlijck te doen uytgeven en drucken
beyde haer Addressen en sijn Antwoort/ op dat sijn Volck en de Werelt magh sien wat notoire valshe-
den en schalckheden sy trachten op hem te doen leggen ; in een woort/ in Engelant en in alle andere Plaet-
sen en aen alle andere Persoonen van de Werelt verklaren sy/ dat sy alle dingen aenbieden/ om de Vrede
van

van den Coning van Engelant: maer aen hem selfs/ sijn Ministers/ de Mediateurs of sijn Plenipotentiarissen/ magh met confidentie en trouw werden geaffirmeert/ dat tot desen dagh noch oock in dese laetste Addres sy niet hebben geoffereert: sy begeeren/ dat des Conings Onderdanen gelooven/ dat sy bidden om Vrede/ daer het oprecht Request is alleenlijck om gepermitteert te wesen eenmael Meesters van de Zeen te zijn/ welcke sy hopen/ soo sy maer te Lande konnen bestaen/ metter tijdt te bekomen/ en eens verkregen/ noyt weer te verliesen/ en noyt kan by eenig Staet of Gebiedt tot te grooten prijs gekocht werden/ en wat securiteyt haer over een-koming met ons in Religie kan geven/ als sy de macht sullen hebben/ mogen de voorgaende voorbeelden vertonen/ gelijcke Intresten hebben dickmaels verseckert de Vrede van verscheyde Religien; maer gelijcke professie heeft nauwlijckx exempel van bewaring der Vrede van verscheyde Intresten. Dit sijnde de ware en naturelle staet van de saecken; soo werpt sijn Maj. met groote verseeckertheyt hem self in de armen van u sijn Parlement/ om een Suppliment/ na de grootheyt van de Affaires/ daer in geengageert is: als gy considereert/ dat wy een Eylandt sijn; t' is geen Strijdt om Rijckdommen of Grootheydt/ daer van moeten de Successen verwacht werden; maer het is ons eygen self/ dat in gevaer staet: Wy vechten pro Aris & Focis in desen Oorlog/ wy zijn niet langer vrye Luyden/ wesende Eylanders en Naburen/ als dat sy ons vermeesteren: Daer en is geen soo wettelijcken noch billijcken jalousie in de Wereldt/ als een Enghelsman is van de aenwassende grootheyt van eenig Prince of Staet ter Zee; indien gy toelaet/ dat de Zee/ ons Brittannis Wijf/ geschaeckt weer/ een eeuwige merckteken van schande sal op ons leggen; derhalven ben ick gelast u ernstelijck te recommanderen/ niet alleen de proportie/ maer oock den tijt van het Suppliment/ want soo ghy daer niet vroeg om denckt/ het sal niet konnen dienen tot het voornaemste Hooft-deel/ omme een Vloot by tijts in de naeste Lente in Zee te brengen: door de volgende gedeelte van sijn Majs. Reden kan ik niet meer doen by 't geene sijn Maj. heeft geseyt; wat belangt de Religie en eygendom/ sijn Hart is met u Hart volkomen eens; hy heeft niet geleert u yets te weygeren/ en hy vertrout dat uwe wijsheydt en moderatie soo groot is/ dat hy 't noyt sal doen; hy versoeckt van u met hem te vrede te sijn als hy is met u/ en hy sal noyt van u afwijcken: daer is noch een woort by te voegen/ dat ick ben belast u te seggen/ raeckende de Schulden toekomende de Gout-smeden: den Coning hout hem zelf in Eer en Conscientie verplicht/ dat sy voldaen moeten werden/ behalven dat gy alle weet hoe veele Weduwen en Wesen en particuliere Persoonen dit publijcke ongeval heeft bevangen/ en hoe hart het is/ dat soo ongeproportioneerden last sal op haer vallen/ geheel tot haer uyterste ruine; de geheele saecke is soo wel en in het generael bekent/ dat niet nodig is/ dat ick meer segghe; uwe groote wijsheden hebben sulckx in 't begin niet gedaen/ apparent op dat den handel van de Banckiers mochte gesuppresseert zijn; welck eynde nu is bekomen: Soo dat uwe groote goetheyt nu mag herstellen aen dit arm Volck/ en soo meenig onnosel/ als daer in geraeckt sijn/ eenig leven/ en versekering van betalinge in een behoorlijcke tijdt. Mijn Heeren en Edelen. Ick weet van geen meer belastinge/ dies ick besluyten sal met mijn eygen hertelijcke gebeden/ dat dese sessie de eere van de laetste gelijck mag sijn/ ja overtreffen; dat se volvoeren magh 't geen de laetste begonnen heeft/ tot behoudenis van dese Coning en Coninckrijck/ dat se altijt de roem magh hebben/ van op een durabel fondament bevestigt te hebben onse Religie/ Wetten en eygendommen; op dat wy niet heen en weer geslingert en worden door de onstuymige Winden/ nochte over-stilt en worden door schielijck stil weer: maer dat een sachte schoone koelte V E. voeren in een bestendige/ eenparighe en geresolveerde Weg/ in de Havens van Wijsheyt en gerustheyt.

Des Conings en des Cancelliers Oratie resolveerde men aenstonts te doen drucken: En daer wiert een Bil in-gebracht tot encouragement van d'Engelse Manifacturen: Daer was oock reeds een Bil ontworpen tot repareringh van de Kercken/ en beter betaling van de Tienden: Waer mede 't Lagerhuys adjourneerde/ stellende de consideratie op sijn Majs. Suppliment tot den 9. uyt; wanneer zy weder vergadert/ soo bracht den Lord Coventry 't antwoort van den Koningh op haer Request/ luydende als volght:

SYn Majeſt. hebbende ontfangen een Addres van het Lagerhuys, vertoonende haer ootmoedige begeerte, dat het geintentioneerde Huwelijck tuſſchen ſijn Coninckl. Hoogheyt en de Princeſſe van Modena niet en mocht voltrocken werden, heeft belaſt tot antwoorde te geven, dat hy verſtaet, dat het Lagerhuys niet wel is geinformeert, van de ſake van 't Huwelijck, zijnde niet meer een geintentioneert, maer een voltrocken Huwelijck, volgens de formaliteyten ghebruyckt by de Princes, en met ſijn Coninckl. conſent en authoriteyt; en kon oock niet dencken, dat ſulckx onaengenaem ſoude weſen aen 't Lager-huys, alſoo ſijn Coninckl. Hoogheyt, in 't gheſicht van de gantze Wereldt, voor eenige Maenden al is geengageert gheweeſt in een Huwelijckx-Tractaet met een andere Cathol. Princeſſe, en dat een Parlament, gedurende die tijt, heeft geſeten, ſonder de minſte exceptie op te maken.

Maer

Maer 't selve haer niet behagende/ onstont 'er een disput / welcke eyndelijck gestilt wiert met Resolutie/ dat men een ander Request aen den Koning soude presenteren/ door 't welke men sijn Maj. soude doen zien de redenen die zy hadden / om haer teghens de consumatie van dit Huwelijck te opposeren : Oock wierden 'er Commissarisen genomineert / om een geschrift te ontwerpen / ten eynde de Catholijcken en Protestanten te konnen onderscheyden. De geheele Vergaderinge verklaerden/ dat die geene/ welcke niet wilden sweeren alles dat het selve geschrift in-hieldt/ souden gedeclareert werden incapabel/ om eenigh civil of militair Employ te bedienen / of Sit-plaets in eenige Huysen van het Parlament te hebben/ maer 5 mijl van 's Konings Hof gebannen wesen : Na 't welcke beyde Huysen tot 's anderen daeghs scheyden. Wanneer zy weder by een gekomen / dede 't Lager-huys/ naer eenige kleyne Requesten geexamineert te hebben / 't Request lesen/ 't geen zy aen den Koningh meenden te presenteren/ tegens 't Huwelijck van den Hertogh van Jorck/ ende resolveerden/ dat de Leden die van haer van den Secreten Raet waren/den Koningh souden gaen vinden/ om te weten / wanneer 't hem soude believen / datse by sijn Maj. over dit subject souden komen : Dit gedaen/ examineerden zy de Oratie van den Koningh/aengaende de gelt-middelen/ waer op dit volgende resolveerden :

DEse Kamer overwogen hebbende den tegenwoordigen staet van de Natie, en wil geen vorder debat of deliberatie nemen op eenige voorslagen tot assistentie, of belastingh der Onderdanen, alvoorens den tijdt sal zijn geexpireert van de betalinghe van 18 maenden, geaccordeert by een Acte van 't Parlement, geintituleert: Een Acte om te lichten een somme van een Millioen, 238770 ponden Sterlincx, om sijn Majest. te assisteren in sijn extraordinaire Depences; ten minsten dat men eerst evidentelijck kan sien, dat de obstinaetheyt der Hollanders daer toe nootsaeckt, en niet eer voor dat dit Koninckrijck effectivelijck sal zijn versekert tegen de periculen des Pausdoms, mitsgaders de Paepse Raden en Raetsluyden, en dat men ordre stelle op de andere tegenwoordige offensien.

Den 13. wanner 't Lager-huys weder was vergadert/ hoorden zy 't rapport van de Commissarisen/ die by den Koningh hadden geweest: En resolveerden haer in 't Hooger-huys te vervoeghen/ waerse 't Request lieten lesen/ 't welck zy ontworpen hadden/ om te obtineren 't licentieren van de Landt-macht / die zy zeyden te wesen tot druckinge van 't Volck : Waer na zy ten 5 uren ter Audientie van den Koningh waren / daer haren Orateur 't volgende Request aen sijn Majesteyt over-gaf :

WY uwe Majs. ootmoedige en getrouwe Onderdanen/ het Huys der Gemeente in dit teghenwoordig Parlament/ vergadert / volkomentlijck verseeckert sijnde van sijn Majs. genadighe intentien/ omme te besorgen de vast-stellinge van Religie ende behoudenis van uw Volck in Vrede en gerustheyt ; ende voorsiende de gevaerlijcke gevolgen welcke vast sijn aen het Huwelijck van sijn Koninckliјcke Hoogheyt den Hartog van Jorck/ met de Princes van Modena/ ofte met eenige andere van de Paepsche Religie/ houden wy ons selven van ghemoedt en plichtshalven verbonden sulckx aen uwe Koninckliјcke Majesteyt te vertonen ; niet twijffelende aen die gedurighe getuygenissen die wy uwe Majesteyt hebben gegeven van onse oprechte en trouhertige genegentheden tot uw K. Persoon/ sullen u lichtelijk doen geloven dat dese onse ootmoedige begeerten voortkomen uyt gemoederen als noch overvloeyende van de selve affectie tot uwe K. Maj./ en van intentien om uwe Koninckliјcke Regeringe te bevestigen ofte te grontvesten op dese twee steunselen (namentlijck op de Protestantsche Religie en herten uwer Onderdanen) in alle demoedigheyt uwe Maj. smekende/ het selve in uwe Koninkl. bedenkinge te willen nemen/ en uwe Ondersaten t'ontslaen van bekommeringhen daerse onder leggen/ 't sedert den voortgangh gedaen in die verhandeling. Wy bidden derhalven ootmoedigliјck uwe Maj. dat Hy gelieve te consideren/dat by aldien dit Huwelijck voortga/ de gemoederen van uwe Protestante Onderdanen hier binnen 's Lands daer door sullen ontrustigt worden/ en vervult met oneyndliјcke jalousyen en misnoegtheden/en uwe Maj. gebracht tot soodanige Alliantie buyten 's Lands/ die lichtlijck tot groot

nadeel/ ſoo niet/ondergang van d' intereſt ſelfs van deſe Protestantſche Religie ſal uytvallen. Dat wy uyt droevige ondervindingen gewaer worden dat ſulcke Houwelijcken de Papery in dit Koninkryk hebben vermeerdert/ aengemoedicht/ en aenleydinge gegeven aen Prieſters en Jeſuyten/ om haere opinien te verbreyden/ en groote meenichte van uwe Majs. Onderdanen te verleyden; en wy mercken alrede hoe ſeer die party 't hooft op ſteeckt/ en moedigh wordt/ op hoope dat dit Huwelijek ſal voort gaen; de welcke onlangs kleynmoedigh wierden door uwe Majs. genadige vergunningen in de laetſte by-eenkomſte van dit Parlament; ſulckx dat wy grootelijckx beducht zijn/ dat dit veroorſaken mocht in het Volck vermindering van affectie tot ſyn Koninckl. Hoogheyt/ die aen de Kroon ſoo na Verwandſchap is/en welckers eere en achtbaerheyt wy wenſchen dat altijt in haer geheel mogen blijven.

Dat voor een ander Eeuwe meer ten minſten van dit Koninckrijck /wy in gedurige gedachten zijn/ en bekommeringen voor den aenwas van Papery/ en het gevaer van de Protestantſe Religie. Eyndelijck conſidereren wy/ dat deſe Princes / hebbende ſoo veel Na-vrienden en Bloetverwanten in 't Hoff van Romen/ hun groote aenleydingen mocht geven tot bevorderingh van hare deſſeynen/ en hare practijcken onder ons hanthaven/ en daer door penetreren in uwe Majs. alle rgeheymſte Raedſlagen/ en te gemackelijcker ontdecken den Staet van 't gantſche Koninckrijck; en vindende dat na d'opinien der geleerſte Mannen/ het doorgaens daer voor wort gehouden/dat ſulcke Tractaten en Contracten door Prorie gemaeckt/ontbonden konnen worden/ waer van men verſcheyden Exempelen ſoude konnen by brengen/ ſoo ſmeecken wy dan uwe Majeſteyt in alle demoedigheyt/ de conſummatie van dit voorgenemen Huwelijck te willen annulleren: En dies te ernſtiger verſoecken wy ſulckx / om dat wy noch het geluck niet hebben om eenige Na-zaten van uw Maj. te ſien/ welcke in de Regeering van dit Koninkrijck mochten ſucce deren; om welcken zegen wy Godt Almachtig hertelijck bidden /dat hy uwe Maj. en deſe Coninckrijcken te ſijner tijt gelieve mede te kronen/ tot een onuytſpreecklijcke vreugde en trooſt van alle ſijn Majeſteyts Onderdanen/die niet lievers wenſchen dan altydt te blijven onder de Regeeringe van ſijn Majeſteyt en ſijn Coninckl ijcke Na-zaten.

Den Koningh antwoorde haer hier op / dat hy hen in 't korte antwoort ſoude geven: Ondertuſſchen vreeſden de Catholijcken / en de Miniſters/ die ſijn Maj. den Oorlogh met Vranckrijck tegens Hollant hadden aen-geraden / dat den Koningh wel lichtelijck yets tot haer nadeel aen 't Parlament ſoude toe-ſtaen/ om haer ſoo voldoeningh te geven: Maer ſijn Majeſt. bemerckende / dat het voornemen van 't Parlament geheelijck ſtreckte/ om dit voorgenomen Huwelijck van den Hertoge van Jorck teghens te houden / en apparentelijck duchtende / dat het ſijn Eere te veel krencken ſoude / indien het ſelve Huwelijck/ 't geen met ſijn Koninckl. toeſtemminge was geapprobeert/ niet voltrocken en wiert/ ſo oordeelden hy beſt / 't Parlament voor een korten tijt te prorogueren/ en onderwijl dit Huwelijck ſijn voortgang te laten nemen / miſſchien vertrouwende/ dat als 't ſelve was volbracht/ de veranderingh der tijden verandering in de gemoederen van 't Parlement ſoude verwecken: Waer toe ſijn Majeſt. den 14. in 't Parlament trat/ en 't ſelve met de volgende Reden prorogueerde:

MYn Heeren en Edelen. Ick behoeve u niet te ſeggen, hoe onwilligh ick u hier ter deſer tijt beroepe, zijnde gevoeligh genoegh wat advantagien mijne Vyanden ſoo buyten als thuys ſullen ſcheppen by de minſte apparentie van oneenigheyt tuſſchen my en mijn Parlament, ja ben verſekert, dat zy meer ſucces van ſulck een breuck verwachten (konnen zy die verkrijgen) als van hun Wapenen. Dit ſegh ick, ſal (ſoo langh ick leve) mijn hoogſte betrachting weſen om voor te komen, en om die reden dunckt het my nootſakelijck een kort Reces te maken, dat alle goede Mannen haer ſelven te recht mogen bedencken tegens de naeſte by een komſt, en conſidereren, of de tegenwoordige poſtu e van affairen niet veel eer vereyſt de betrachtingh van de ſaken van Religie, en onderſtant tegens onſe eenige tegenſtrevers ter Zee, als de dingen van minder importantie; en ondertuſſchen ſal ick niet verſuymen, alle mijn Onderdanen te laten ſien, datter geen grooter ſorge als mijn eygen kan weſen, in de effectuële ſuppreſſie van de Pauſghesinden: En 't ſal u ſchult weſen, ſoo in u yerſcheyde Contreyen, de Wetten niet krachtighlijck geexecuteert werden, teghens den aenwaſch van de ſelve. Ick ſal oock niet ledigh weſen in ſommige andere dingen, dat u vergenoegen magh by brengen, en dan ſal ick van u verwachten een gewenſte wederkomſt.

Waer op den Cancelier zeyde:

Sijn Maj. prorogeert beyde de Huyſen van 't Parlament tot den 17. January, N. Stijl, aenſtaende.

Sijn

Sÿn Majest. om daer na meerder de gunst van 't Parlament te winnen/ dede aenstonts na haer scheydinge dit volgende Placcaet tegens de Catholÿcken afkondigen:

CHARLES REX. Om, ingevolge van onse gratieuse versekeringen aen beyde de Huysen des Parlaments in de laetste Prorogatie, aen alle onse Onderdanen te laten zien, dat geen sorge grooter kan wesen als d'onse in d'effectuële suppressie van de Papery; soo vonden wy goet den 14. van dese Maendt November in den Raedt te bestellen, ende beveelen aen den Lord Hofmeester en Lord Camerlingh van onse Huys-houdinghe, alle Papisten of Pauselÿcke Recusanten, of die gehouden werden voor Papisten of Pauselÿcke Recusanten, te verhinderen, van te hebben eenig acces tot onse presentie, of de plaets daer ons Hof sal wesen, van ende na den 18. dagh van de tegenwoordige Maent November, en doen insgelÿckx beveelen aen de Rechters van onse Hoven tot Westmunster, te overleggen de meest effectuele middelen, om in executie te stellen de Wetten, tot voorkominghe van den aenwas van het Pausdom, en spoediglÿk daer van raport te doen aen ons. En nu, tot te beter effectuele suppressie van het Pausdom in alle plaetsen van ons Koninckrÿck, en preservatie van de ware opgestelde Religie, soo verklaren wy hier by, en maken publÿck onse verdere wil en behagen: Gelÿck als wy strictelÿck belasten en beveelen aen alle Rechters van onse Hoven tot Westmunster, Justiciers van de Vrede, Majors, Sherifs, Bailliuwen en andere onse Officiers en Dienaers van de Justitie, hoedanige het souden mogen zÿn, dat zy voort effectuele sorge sullen dragen tot de vervolginge van alle Papisten en Pauselÿcke Recusanten, volgens de Wetten en Statuten van dit Koninckrÿck; en tot dien eynde op haer geseyde Rechts-daghen de geseyde Wetten sullen hebben te doen na-komen, en als dan mede sorge te dragen, dat soodanige Papisten en Pauselÿcke Recusanten, of Persoonen suspect van soodanige te zÿn, in 't kort te recht gestelt, aen-geklaegt en overwonnen mogen werden, volgens de Wetten, en dat van tÿt tot tÿt daer in behoorlÿck werde geprocedeert. Gegeven in ons Hof tot Withal den 20. dagh van November, 1673. in het 25. Jaer van onse Regeringe.

't Geen korts daer aen by den Hertoge van Jorck is na-ghevolght/ welcke tot oorsake nam / dat sijn Paleys als een dependentie van Withal was / ende derhalven aen geen Catholÿcken geoorloft daer in te komen. Den Koningh liet oock den 20 deser 't groote Zegel halen van den Canceiier / den Heer Asley-kooper, Grave van Schrewsbury/ misschien/ om dat na de sin van 't Parlament wat te scherp stootende Oratien tegens desen Staet hadde gedaen: Het selve Ampt wiert aenstonts gegeven aen Sr. Heneage Finch, die seer bemindt was onder de Gemeente.

Den 21. passato is den Ridder John Harman, noch soo onlanghs Admirael van de blaeuwe Vlagh ghemaeckt / te London overleden. Sÿne Majesteyt hebbende een Contract geslooten met eenige particuliere/ nopende de verkoop van de 4 genomene Oost-indise Retour-schepen en des selfs Ladinge / vernietigde dit ter deser tÿt weder/ en begiftigde de Contractanten met een Somme van 10000 ponden Sterlings / werdende de ged. Schepen en Goederen doen door de Directeurs van de Oost-indise Comp. tot profÿt van sÿn Majest. verkocht. Dees tÿt arriveerden de Enghelse Smirnase Vloot te Portsmuyen/ sterck 23 Schepen/ zÿnde seer geluckelÿck de Hollantse Kapers ontsnapt / die op haer pasten; dese Vloot was seer rÿck geladen / ende genoot den Koningh voor sÿn Rechten van de selve wel 100000 ℔ Sterlinghs.

Na dat sÿn Majesteyt den Brief van hare Ho: Mo: had ontfangen/ ende in sÿn Raedt laten lesen/ dede hy daer op dit na-volghende antwoordt hoogh-ged. haer Hoogh Mogende toe-komen:

HOog Mogende Heeren: Hoewel dat uwen Brief van den 25. October (aengemerckt de tegenwoordige conjuncture van affairen/ de materie diese behelst / en de maniere van die te senden door een Trompetter/ daer uwe Gedeputeerden tot Ceulen/ in veelvoudige conferentien aldaer waeren met onse Plenipotentiarissen) den aert veel eer van een Manifest dan een Brief uyt-druckt / en dat U E. by gevolg lichtlÿck daer geen antwoort op verwacht; niet te min soo tot verdedinge van onse eere/ als om dat deel der werelt te redden uyt het bedrog/ 't welck daer door mocht verabuseert worden/ hebben wyse niet willen laten verusten/ sonder daer op distinctelÿck van stuck tot stuck te antwoorden: so alsse ver-

dat sy in U E. Missive (welcke wy U E. door denselfden handt die ons d' uwe toe bracht / te rugge senden) en dat hier om te meer/ alsoo 't mocht gebeurt zijn/ dat door de grote revolutien onlangs in uwe affairen/ en door de verandering van uwe Ministers voor ghevallen/ U E. oock selfs voor waerheydt mocht hebben aengenomen/ het gene quaet geaffectioneerde Personen U E. soo boosaerdiglijck hebben ingeblasen/ om daer door uw eygen Volck/ soo wel als het onse te misleyden.

Men sal niet veel bewijs redenen behoeven op te halen om de Werelt t' overtuygen/ dat 'er veel aenstotelijcke Medallien/Opschriften en Pasquillen/ dese jongst voorledene Jaren over al in uwe Provintien zijn uytgestroyt/ tot verkortinge van onse eere/ en die van de gantsche Engelse Natie / nadien datse soo notorius en universeel waren : doch tot op huydigen dage hebben wy/ nochte yemandt anders geweten/ dat U E. eenig gedeelte daer van hebt gedisavoyeert/ tot dat uwe ghemelde Brief ons de weet dede/ dat op de klachten aen uwen Ambassadeur alhier/ V E. den Stempel had doen breken / uyt vreese of der eenige nieuwe mochten heymelijck na gebootst worden; V E. en maeckt oock geen gewagh van de minste straffe der hantdadigen daer door aengedaen.

Nopende de saeck van Surinam ; konden V E. de werelt of ons volck doen gelooven/ 't geen V E. in dit Papier of Geschrift affirmeert / V E. selve soud boven uwe Medalien uyt-ghemunt hebben/ en meer injurieus zijn dan de selve/ in ons een klack aen te wrijven / die wy alsoo min hebben verdient als V E. hoopen wy/ geloof bekomen sult in de beschuldinge. V E. verhaelt toe gestaen te hebben 't geen wy eyschten in faveur van onse Onderdanen/ achterblijvende tot Surinam ; hebben wy niet gedurigh aengehouden en gedrongen om hunner ontslaginghe/ van de tijdt af/ dat wy V E. die plaets in handen overleverden/ tot den aenvang deser tegenwoordighen Oorlogh ; ende is noch het meerder deel daer van niet na gebleven ? Worden sy aldaer door uwe Slaven gehouden op onse begeerten ? Hebben wy onse Schepen derwaerts ghesonden/ slechts uyt een schijn/ met een insicht om deselve noch verder/ ende om meerder welstaens halven uwe dwinglandy t' onderwerpen ? en wiert niet d' Officier derwaerts ghesonden/ de Majoor Banister/ voort op sijn aenkomste aldaer vast geset/ en niet toe gelaten sijne Lantsluyden toe te spreken/ ofte bekent te maken de sorge die wy voor haer droegen ; en protesteerde hy niet tegens den Gouverneur van de capitulatie in 18 bysondere poincten overtreden te hebben ? En wilt gylieden seggen dit alle volgens onse begeerte geschiet te zijn ? indien U E. soo tedere sorge droeght voor de bloetstortinge van beyde Natien als gy-lieden in uwe Missive voorwent / V E. en soud soo langh en met sulck een hartneckigheydt niet gepersisteert hebben in het onderdrucken van onse Onderdanen/ die V E. den blaem hier van ons op den hals konde werpen/ dat V E. daer toe wel gesind soud zijn ; al het gene dan dat wy tot dese assertie konnen seggen/ is/ dat V E. alles dat wy versochten/ in derdaet met woorden wel toe-staet/ maer dat wy noyt yets van V E. met 'er daet bekomen hebben.

't Geen daer aen volgt/ was de gepretendeerde satisfactie/ die V E. segt t' allen tyden aengheboden hebt te doen/ ten opsicht van de Negotie onser Onderdanen op Oost-Indien. Het wiert solemnelijck beloofe by het Tractaet van Breda / dat desaecken souden geadjusteert zijn door Gecommitteerden herwaerts te senden/ als daer toe meer tijt en respijt was ; doch V E. weet wel/ dat onse Ambassadeur dien wy na gedachte onderhandelingh sonden/ om by V E. te resideren / niet alle sijne instantien in die saeck niets konde op doen/ dat onse Compagnie eenigsints konde vernoegen ; nochte heeft de Heer van Beuningen/ die tot dien eynde expres hier scheen gekomen te sijn / yet meer in alle sijne conferentien met onse Gecommitteerden op dat subject gepresenteert. 't Is sulcks dat d' Ambassadeur Boreel hier een volkomen macht te voorschijn bracht / om over een Offensive en defensive Ligue met ons te handelen en te sluyten/ maer wy en konden de propositie niet aen nemen/ om dat dessels conditien niet rechtmatig genoeg waren/ en dat hy/ in plaets van ons op onse klachten satisfactie te doen/ niet eens wilde ghedogen dat men daer van reppen sou , in tegendeel streckte sijn gantsche discours nergens anders toe/ dan om wys te maecken/ dat de Staten Generael ons dese Ligue aenboden/ tot een teken van hun vrientschap/ en slechts tot onse versekertheyt/ schijnende haer indifferent/ of se aengenomen wierde of niet; en verheffende gedurig de grootheyt van uw macht te Water en te Lande/ als die teghens de formidabele Macht van Vranckrijck genoeg konde bestaen ; en ons dikmaels dreygende dat V E. sodanige Ligue konde maken als het V E. beliefde met Vranckrijck/ en dat self tegen Ons/ soo wy niet aen namen het geen sijne Meesters ons aenboden. Het slot van dese twee poincten is/ dat 'et den Heer van Beuningen geliefde te discoureren over de satisfactie by Ons gevordert/ in 't stuck van den Handel op Oost-Indien ; doch hy vertrock sodder yets te presenteren ; en den Heer Boreel presenteerde Ons een Offensive en defensive Ligue aen/ sonder ons satisfactie te ghegeven voor voorledene injurien / ofte securiteyt voor toekomende. En dit alles/ ten eynde dat d' injurien daer wy over geklaeght hadden/ datse tot dien tijdt uwe peculiare daden waren/ door een solemneel Tractaet voor d' onse mochten verklaert worden.

De naeste saeck van offensie aen ons gegeven was (ghelijck u E. in uwe Missive wel aenmerckt) het affront in de Maent van Augustus 1671. begaen tegens het strijcken van de Vlagh. Men heeft daer over aen uwen Ambassadeur alhier residerende geklaeght : En hy versekerde ons daer een billijcke satisfactie op te sullen bekomen : Doch na 3 a 4 maenden verloopen zijnde / sonder dat u E. sulckx in 't minste gade sloegt/ hielden wy ons verplicht om onsen extraordinaris Ambassadeur af te vaerdigen/ om van u E. in serieuser termen satisfactie af te vorderen/ dan wy te voren hadden gedaen. Waer op

geen

geen vernoegende Antwoort bekomende/ kreegh hy orore om weder te keeren: Kort daer aen wiert hy
door een extraordinaris Ambassadeur van d'uwe gevolght/ de welcke verklaerde geen macht te hebben
om reparatie te doen van dit affront/ ofte van eenige andere saken daer wy so dickmaels klachtigh over
vielen; maer om t'accorderen op termen van een reglement in 't toekomende/ nopende het strijcken van
de Vlagh; doch seggende met eenen/ dat hy uyt sich selven/en sonder met u E. wederom te consuleren/
dies aengaende niets op Papier konde stellen. De aenkomste des gem: extraordinary Ambassadeurs
was omtrent de tijt dat wy gereed stonden om een openbaren Oorlog tegens uwen Staet te declare-
ren/ welcke wy niet langer konden uyt-stellen/ om dattet voor-jaer op handen was / en gemelde Am-
bassadeur persisteerde dat sijne Instructien hem niet toe lieten op onsen eysch iet te doen/ nochte en kon-
de hy oock iet by brenghen tot justificatie van sijn delay/ dan dat hy ons presenteerde aen sijn Heeren
Meesters om ampeler Macht en Instructien te schrijven.

d'Oorlog hier op volgende/ in dessels hitte quamender van u E. drie Gedeputeerden sonder eenige
Paspoort van ons/ ofte ons van haer aenkomste te verwittigen/ volgens de coustuymen in den Oor-
log gebruyckelijck; waer op wy haer wel in detentie mochten gehouden hebben (gelijck u E. segt dat
wy deden) maer hielden ons vernoegt/ met hun te waerschouwen/ dat sy in dese onse Stad niet souden
komen logeeren/ in plaets hier van hun in ons Paleys tot Hampton-Court Logementen ordinerende/
nevens alle andere geriefllickheden hun Character betamende; en dissimulerende 't geen wy wisten te
passeeren tusschen haer/en Personen daer sy op practiseerden/ om beroerten en disordren in onse Stadt
te veroorsaken/ ofte om den voortgang des Oorlogs te verstoren; des niet temin lieten wy niet na/om
aen haer te senden sommige van d'aensienelijckste Personen uyt onsen Raet om met haer in Conferen-
tie te treden/ en hun voorstel t'aenhoren: Aen wien sy slechts tot antwoort gaven/ en daer sy oock tot
op hun vertreck in persisteerden/ dat sy geen authoriteyt nochte instructien hadden om eenige proposi-
tien te doen/ maer genegen waren de gene die haer mochten voor-gedragen worden/ gehoor te geven/ en
aen hare Heren Meesters over te senden; hopende dat terwijl wy over dese apparentie bedeest stonden
de Gedeputeerden die V E. op dien selfden tijdt aen den Alderchristelijksten Koning hadde afgevaerdigt
een separaet Tractaet met hem mochten hebben gesloten.

En kundt ghy-lieden u selven met dese opinie liefkosen/dat de Wereldt dese manier van doen sou aen-
sien voor een overtuyghende bewijs uwer vierigher begeerte tot Vrede? heeft oyt Prins of Staet een
Ambassadeur ghesonden met intentie om te bekomen het geen d' Ambassadeur niet toe ghemachtight
was/of om te sluyten/of te ondertekenen/en dat aen een Prins/daer sy mee in Oorlog waren? Het is op
meerder reden gefondeert te geloven/ dat 't geen V E. deed slechts was om tijdt te winnen/ daer V E.
socht in 't werck te stellen die dreygementen ten opsicht van Vranckrijck/ die de Heer Borrel ons te voo-
ren had gegeven.

De Minister van Brandenburg dee noyt eenige verklaringe/ dat hy hier quam om eenige openinghe
van Vrede te doen; ofte dat hy eenighe andere Commissie had / dan om ons t' inclineeren tot de recom-
mandatie van sijn Heer en Meester te willen gehoor geven in 't geen hy ons mocht voordraeghen. Hy
quam hier toen d' Extraordinary Ambassade van sijn Doorluchtighste Majesteyt van Sweden aen-
quam/ in order om ons de Mediatie van sijn Heer en Meester aen te bieden / die wy bywillig omhels-
den; gelijck oock een propositie ons door haer voorgedragen tot stilstant der Wapenen: doch kort daer
aen/ toen sy V E. het selfde voordroegen/ heeft het V E. raedsaem geacht sulcks volkomentlijk te ver-
werpen/ en waert soo langh doende met het kiesen van een plaets om Vrede te handelen/ dat 'er eenighe
Maenden mee deur gingen/ sonder dat'er yets anders te wege ghebracht wierdt/ dan om uw pointe te
bekomen van de Stadt Keulen tot een by een komste te nomineren: waer in eens sijnde / en onse Vloot
vaerdigh om Zee te kiesen/ V E. de weer deedt een stilstandt van Wapenen ter Zee te willen aennemen.
Waer op wy ons verplicht hielden t' antwoorden/ dat de Vrede in veel minder tyt mochte werden ghe-
maeckt/dan men over de termen van een partiale opschortinge of stilstant van Wapenen mocht komen
t' accorderen/ hoewel het ons een loose streeck toe scheen te zijn/ slechts geinventeert om de Ooren van
't gemeene Volck te betooveren/ en ons onnuttelijck te doen verslijten al onse toestel tot d' Equipagie
van onse Vloot. Kort om/ toen onse Kooplupden in der daedt door een stilstant van Wapenen voordeel
mochten behalen/ heeft het V E. volkomentlijck afgeslagen/ en dan slechts ingewilligt toen V E. sagen
dat uwe Provintien by den voortgang des Oorlogs lichtelijck schade mochten lyden.

De Ministers van Spangien hebben ons noyt eenige dienst aengeboden/ noch eenige andere dienst
gedaen/ dan om ons in algemeene termen te doen inclineeren tot gedachten van Vrede/ die wy altijt in der
minne van hun aennamen. Nochte heeft onse Neef de Prins van Orangien ons oyt eenige openingh
van Vrede gedaen. Wy moeten noorsakelijke avoyeren dat uw comportement jegens Hem tot op het
voorleden Jaer toe/ geen seer goet bewijs was om Ons te geloven/ dat uwe intentien om met Ons in
een goede correspondentie te leven/ reel en sinceer waren/en hoewel wy ongewilllig waren om ons resen-
timent van sijn publijcke bejegening te doen blijcken/ om sijne Vyanden geen aenleyding te geven van
aen hem meer quaet te doen; niet te min soo dra als de goede genegentheydt van 't Volck/ prevaleerende
tegens de Louvesteynse party/ hem opgedragen had die macht en authoriteyt in de Regering, welcke sijn
Voorsaten soo wel hadden verdient/ hebben wy ons met meerder yver en kracht geschickt om Vrede te

maken; daer toe vorder aengeport door het onverwacht succes der Wapenen te lande van de Alderchristelijckste Coningh. Wy sonden voort Ambassadeurs Extraordinary aen hem om het Tractaet by te woonen/ het welck de Louvesteynse party wou gehandhaeft hebben/ met uytsluytinghe van Ons/ by aldien de deugt en de genereusheyt van dien Prins sulcks hadden willen gedogen; doch soo dra als men onse Ambassadeurs aldaer ter plaetse gewaert wiert/ vertrocken de Gedeputeerden sonder haer meer te laten sien; volgende dat fondamenteel Maxime/ 't welck U E. met den aenvangh deses Oorloghs had geleyt/ om ons door allerley streken af te sonderen/ om daer van uw voordeel te maken.

Wat belangt U E. insunuatie onser meeninge om onsen Neef den Prins van Oranjen uyt te roeyen en te ruineren/ U E. is de ongerechtigheyt van die verwijting genoegsaem bekent/ ende daer U E. tot Keulen opentlijck klaegt aen de Mediateurs/ dat wy te yverig zijn in 't bevorderen van sijne intresten soud U E. onse Onderdanen willen doen geloven/ dat wy hem geen goet herte toedraeghen; en om dit abuys goet te maken voegt U E. daer by/ sonder daer de minste reden of te geven of te hebben/ dat onse eysch tot Keulen streckt tot omstotinge der Gereformeerde Religie/en ruine van onse Neefs Huys. Wy en konnen onse aenmerckingen op desen Brief ofte dit Manifest (by U E. geformeert /met intentie om U E. en ons Volck t'abuseren/ en gewentelt in termen van respect tot onse Persoon/ en schone woorden omtrent een Vrede) niet besluyten / sonder byvoeginghe van 't geen de obstinaetste onder U E. behoorde t' overtuygen; op den selfden tijt wou U E. ons bewegen tot het brcken van ons Woordt en Trou/gedaen aen onse Geallieerden van geen separaet Tractaet in te gaen; U E. stelt het voor een fondamenteel poinct dat U E. uw woort aen den uwe gegeven/niet en kondt breecken sonder U E. eere te krencken/ als of u eere U E. altijt behoorde dierbaer te zijn/ doch d' onse van weynigh ofte geen waerdy by Ons. Ondertusschen doet U E. de handelinghen van uwe Gedeputeerden tot Keulen/ passeeren voor de schoonste en oprechtste die 'er moghen zijn; en die van onse Plenipotentiarissen reprocherende voor ongemanieert en onoprecht/seggende/ dat/ niet tegenstaende al uw poogen/ wy noyt noch yets van onse eerste rigeur wilden laten vallen. Hier in beroepen wy ons op onse Mediateuren selfs/die in geen gebreecke sullen blijven van ons recht te doen/ met de Werelt te laten weten/dat onse gemelde Plenipotentiarissen/ ten minsten d' eene helft van hun eerste eysch hebben laten vallen/ daer d' uwe haer gedurig verschoonden van antwoort te geven op eenige der selver/ ten zy dat van de Vlag/ waer mee sy haer genegen toonden om in het toekomende te gratificeren/ doch in seer gelijcknamige termen/ en die geen acht sullen nemen op eenig recht / dat wy in voorleden tijdt daer toe hadden: En dit is het eenighste waer in U E. getoont hebt de minste genegentheydt om ons toe te geven/ geduerende de gantsche loop van dese Negotiatie; en hebbende niet wijders gevordert in de openingen van Vrede/ die U E. segt ons voorgedragen te hebben door onsen Neef den Prins van Orangien / de Ministers van Spangien en Brandenburg/ en door die van de Mediateurs selfs/ daer van ist dat u E. in u gemelde Brief niet een woordt van gewagh maeckt; handelende van de materie van Vrede in generale termen / om voor u selven de reputatie daer van te bekomen/ ende ons geen propositie doende/ dan om ons van onse Geallieerden te scheydē: een daet die u E. al te gering agt voor een Republijk/maer betaemlijk genoeg voor een Koning.

Begeert u E. de Vrede met ernst voort te setten/ sent/ in plaets van opgepronckte expressien/ magten sonder vorder uytstel aen uwe Gedeputeerden tot Keulen/ om rechtmatige ende gelijcke Articulen nevens d'onse op Papier te stellen: En de Werelt sal sien hoe veerdig dat wy zijn om ons daer na te schicken/ en te hervatten die resentimenten van vriendtschap ende estimatie/ welcke de Koningen/ onse Voorsaten/ uwen Staet altijt hebben toe-gedragen/ en aen u E. te doen blijcken dat wy opregt zijn.

Uyt Withal den 17 November, 1673. N. Stijl. *U E. goede Vrient*

CAROLUS Rex.

Dagelijckx quamen nu in Hollandt veele nieuw ghewordene Troupen van Hamburgh / soo tot dienste van desen Staet daer omtrent aen-gheromen waren / die alle in behoorlijcke Guarnisoenen wierden verdeelt. De Heeren Gecommitteerde Raden van de Staten van Hollant/ resolveerden den 17. deser op 't hoogh-wijs advijs van den Heer Prince van Orangie / dat noch voor dese mael / sonder dat 't selve opt of opt in consequentie soude moghen werden getrocken / van den 21. October af tot den 25. Martij 1674. voor de Militie Ordonnantien van complete Compagnien souden gheslagen werden / om daer door de Caps. ten overvloet te bequamen hare Comp. volkomentlijck te completeren/ en met behoorlijck Geweer en Wapenen te voorsien teghens den eersten April toekomende/ om door den 15. der selver gemonstert te werden / sonder dat zy eenige Franse of Walen/ Deserteurs zijnde / van nieus souden mogen

gen aen-nemen / maer alsulcke onder haer Comp. hebbende / moeten licentieren. Dat mede alle buyten 's Lants geworvene Regimenten geobligeert souden zijn / hare recreutes te doen met soodanighe Manschap / als waer toe sy verbonden waren ; sullende in de Monsteringe geen Franse of Walen / Deserteurs / of in de buyten 's Lants ghewo rvene Regimenten Persoonen / die niet ter plaetse aengenomen zijn / als hare Capitulatien mede brengen / geleden werden ; en dat alle de Caps. die ten tijde van de voorsz. Monsteringe hare Compagnien niet ten vollen gerecruteert souden hebben / sonder eenige conniventie de facto met infamie souden werden gecasseert / en daer boven te restitueren de Penningen / die sy ten respecte van de voorsz. recreutes uyt de complete Ordonnantien souden hebben geprofiteert / en ingevalle de voorsz. Caps. onmachtig waren om 't selve te doen / souden sy andere ten exempel soodanig gestraft werden / als men dan bevinden soude te behooren / &c. Den Baron de Grisperre / Coll. van een Regiment Voet-knechten ten dienste deser Landen / hebbende veele delicten begaen / als 't houden van Morte-papen onder sijn Regiment / en andersints / directelijck teghens de Krijghs-discipline strijdende / wierdt daer over gevangen genomen / en by den Hoogen Krijghs-raet der Vereenigde Nederlanden den 9. deser gecondemneert / om op de ordinaris Plaetse van Justitie met den Swaerde geexecuteert te werden / dat 'er de doot na-volgde. Van welcke Sententie den 10. aen den Heer Grave van Waldeck rapport ghedaen / soo approbeerden die 't selve den 11. doch met dese moderatie / dat in consideratie van de Vrienden den gecondemneerde den 13. in 't doncker / en in een Camer op de Gevangen-poorte soude gedecolleert / en des selfs Lichaem aen de Vrienden gegeven werden / om te begraven. 't Geen den 13. 's avonts ten 7 uren is volbracht. Den Coll. Brodde wierdt korts daer aen mede vast geset / om dat sijn Regiment niet compleet hadde gehouden. Eenen Carel de la Lande, hebbende in de tijt dat de Franse binnen Naerden waren / geduurigh met hun gecorrespondeert / tot groot nadeel van de Inwoonders en den Staet / wierdt daer over den 3. deser gecondemneert in een amende van 60000 gl. bin nen vier weken te betalen / mitsgaders de kosten en misen van Justitie / en daer boven voor altijt uyt-gebannen : Welcke Sententie den Heer Grave van Waldeck approbeerde / uyt-gesondert dat de amende binnen 14. dagen / in plaets van 4 weken most betaeldt werden. Den 14. deser sijn Hooghեydt den Heer Prince van Orangien 23 Jaer geworden / wiert daer over met veel gedichten begroet. Ondertusschen wierden de geprefte Wagens / Karren en Tocht-paerden naer den Brabandtsen Bodem ghevoert / tot het nieuw Leger van 10000 man / dat onder 't commando van den Grave van Waldeck / by malkander wierdt ghebracht / om met noch een corps Spaense te conjungeren ; Waer toe te Raemsdonck / Besoyen / en die Plaetsen Vry-Leger is gepubliceert. Den 21. deser een partye van 30 man van 't Regiment van den Coll. Hundebeck uyt 's Hertogenbosch gegaen / onder 't commando van Cap. Schader, Lt. van Gorcum, en Vendrich Mayeringh, rescontreerden 50 Franse Ruyters / die sy gants sloegen / 8 doodt schooten en 3 gebangen kregen / benevens al de Paerden en 't Geweer. Den 8. deser gingen omtrent 2000 man onder 't commando van den Collonel Stockheym t'scheep na der Elburgh / om dat te emporteren ; de Nevel en contrarie-

trarie wint hielden 'er wel 3 dagen in de Zuyder Zee op / tot zy eyndelijck den 11. te Harderwijck aen-quamen / en van daer na der Elburgh marcheerden/ doch verstonden onderweeg/ dat haer desseyn ontdeckt was/ en een half uur te vooren Secours daer in gekomen/ weshalven zy weder na Harderwijck keerden/ daerse eenigh Volck lieten/ ende met de rest weder te rugh keerden: Dese gebleven vernemende/ dat 'er op 't Huys den Ouden Allert 30 Franse lagen / trocken 'er na toe/ schooten 12 doot/ en verjoegen de rest.

Vervolgh van den Optocht van 't Keysers, ende sijn Koninckl. Hoogheyts den Heer Prince van Orangiens Heyr.

DE *Fransen* te *Lintz* en *Andernach* hadden soo ras niet vernomen dat den *Grave Montecuculi*, volgens 't *Raets-besluyt* van den 29. passato 't *Keyserl. Heyr* na *Coblents* had doen vertrecken, of, bevangen van een overgroote vreese, verlieten de selve *Plaetzen*, en retireerden in *Bon*, werwaerts de *Schipbrugh*, te *Andernach* hebbende gelegen, mede na toe gevoert was. Den *Grave van Vignory*, *Fransen Gebieder* in *Trier*, niet minder voor dit afkoment *Heyr* beanxt, en duchtende het desseyn van de *Keyserse* op die *Stadt* lagh, dede dagh en nacht aen de *Fortificatien* der selver *Stadt* arbeyden: Maer het was ergens anders gemunt, waer toe den 31. passato 85 *Overlantze Schepen*, vol *Musquettiers*, *Krijgs-rustingh* en *Amonitie* door de *Cobelentzer Schipbrugh* voeren, gevolgt van noch 18 andere, van de welcke eenighe wel 1000 man in hadden, alle met *Voetvolck* en *Geschut* geladen, werdende aen den *Witten Toorn* aen-geset. Den *Grave Montecuculi* mede te *Coblentz* ghekomen, wiert daer van den *Keurvorst van Trier*, die de vrye passagie voor by die *Stadt* had toe-gestaen, met ettelijcke *Generaels-Personen* deftigh ter *Maeltijt* getracteert; vertreckende den 2. deser 's na-middaghs ten 4 uren onder 't los-branden van 't *Geschut*, weder van daer na sijn *Heyr*: 't Welck des uchtens vroegh al verder na beneden had beginnen te marcheren, rijdende den jonghen *Hertogh van Lottheringen* voor aen: Een partye, die voor uytghesonden was, advanceerde heel tot by *Duytz* over *Ceulen*, waer in eenighe *Comp.* van *Chur-Ceulen* als den *Bisschop van Straetsburgh* lagen, welcke de *Keyserse* soo haest niet gewaer wierden, of retireerden op 't *Stadthuys*, waerse de *Kettingen* voor spanden, soo datse daer niet in konden komen: Dus weder te rugh treckende, ontmoeteden zy de *Comp. Ruyters* van den *Lt. Coll. Schadé*, welcke den *Bisschop van Straetsburgh* nae *Arensbergh* meende te convoyeren; hier op in-vallende, kregen 85 gevangen, sloegen eenige doot, en namen de *Standaert* mede. So dra nu *Andernach* en *Lintz* van de *Franse* waren verlaten, quamen eenige *Heeren* van d'eerste plaets by sijn *Churfurstel. Doorl.* van *Trier*, hem de *Stad* presenterende, om genade en securiteyt voor haer *Burgerschap* te verkrijghen, 't welck den *Churvorst* toe-stondt, sendende daer op aenstonts 600 man derwaerts, welcke die van *Andernach* een *Voeder Wijn* en de *Sleutelen* tegen brachten, en alsoo de *Stadt* aen den ged. *Churvorst* over-gaven: Werdende van de *Keyserse* korts daer aen noch 800 man daer in gheleyt, ghelijck oock *Lintz* van de selve met een goede *Besettinghe* wiert voorsien: Maer de *Stedekens Braubach* en *Zees*, 2 uren van *Coblentz* leggende, die de doortocht aen de *Keyserse* hadden geweygert, wierden daer en tegens uyt-geplondert: Onderwijlen bleef den *Hertogh van Lotteringen* met een goet deel van 't *Keysers Heyr* aen de *Moesel*, om daer op de desseynen van den Marschal de *Turenne* te passen.

Sijn

Sijn *Hooght. den Heer Prince van Orangie* den 31. pasrato van *Bruel* op-brekende, trock met het gheheele *Heyr* voor by *Bon* nae *Andernach*, om daer met de *Keyserse* te conjungeren, maer den 2. deser het *Keuls Stedeken Rhijnbach* passeerende, en 't selve niet willende submitteren, commandeerde sijn *Hoogheyt 2 Regimenten Dragonders* en 2 *Reg. Voetknechten*, om 't selve te bestormen: Hier in waren veel *Boeren* uyt *Ceulslant* ghevlucht, en een *Burgermeester* had hen soodanigh op-ghemaeckt, alhoewel de *Plaets* niet heel sterck was, datse tot geen over-geven wilden verstaen, niet tegenstaende men haer goede *Conditien* presenteerden: Dus most 'er met gewelt op geageert werden, en 't selve als voor geseyt in 't werck gestelt, voerden den *Heer van Valckenburgh* de *Dragonders* aen, die 't *Stedeken* haest overweldigden, en alles in de eerste furie neder maekten, wat zy in de *Wapenen* vonden, selfs wiert den *Burgermeester*, die dit veroorsaeckt hadde, tot straf opgehangen: Dit verricht, en alles tot den verderen *Optocht* vaerdig, trock sijn *Hoogheyt* den 3. over de *Ahr-stroom* na *Andernach*, tusschen welcke *Plaets* en *Bon* hy met d' *Avant-garde* van 't *Keyserl. Heyr* onder den *Marquis de Grana* conjungeerde. Den 4. onder de *Generaels-Persoonen Krijghsraet* gehouden, wiert volgens 't *Raets-besluydt* den *Marquis d' Assentar* met partye *Troupen* na *Bon* afgesonden, die de *Plaets* berenden, en begon het *Spaens Regiment* van den *Graef Schellard* ten eersten na de *Stadt* te advanceren: 's Anderen daegs quam den *Grave Montecuculi* mede voor de *Plaets*, en nam sijn *Quartier* te *Godesbergh*, de *Spaense* onder den *Marquis de Assentar* hadden de hare te *Kessenig*; ende sijn *Hooght.* den 7. voor *Bon* komende, logeerde te *Rhijndorf*. Ondertusschen wiert in 't *Heyr* met *Trompetten* uyt-geblasen, dat een yder die eenige *Vivres* daer in wilde brengen, 't selve sonder verhindernisse mochte doen; als mede dat de sauvegarde, soo van d'een als d'ander gegeven, soude gerespecteert werden: Soo ras nu dit geheele *Heyr* rondsom was gecampeert, zijnde den *Gen. Sporck* met de *Keyserse Cavallerye* door 't *Westerwalt* mede aen de andere zijde van de *Stadt* ghekomen, begon men aenstonts de *Bateryen* op te werpen, en de *Trencheen* te openen: Binnen de *Plaets* was den *Maj. Gen. Lantsberge* voor den *Churvorst van Ceulen Gouverneur*, hebbende tot een *Besettinge* by de 2000 man, daer onder 't *Franse Regiment van Vermandois*, gecommandeert door den *Marquis de Gasse-Matignon* en den *Brigadier Raveillon*, benevens 80 stucken *Geschut*, en een overvloedige *Amonitie* ende *Vivres*: Met dese *Besettinge* defendeerde hem den *Commandant* seer wel, want liet in 't opwerpen van de *Bateryen* en 't openen van de *Trencheen* wel over de 1000 *Canonschooten* uyt-vliegen, welcke nochtans kleyne schade deden: Die van binnen hadden oock in 't begin, verscheyde *Huysen* en *Kloosters* buyten de *Stadt* in de brant laten steken, om te beter uytsicht te hebben, daer onder 't *Jonckvrouwe Clooster* te *Dietkerken*. Den 7. deser den *Graef van Schellard* de *Wercken* tot op 30 pas van de *Stadts Grachten* hebbende gevordert, commandeerde sijn *Hooght.* den 8. sijn *Lijf-Regiment*, om de selve af te lossen, 't welcke in 't kort tot op de kant van de *Gracht* advanceerde, zijnde de *Keyserse* mede al seer na gekomen, soo dat gereetschap ghemaeckt wiert, omme ten eersten te stormen.

Den *Prins van Condé* hebbende desen *Optocht* van sijn *Hooght.* wel geapprehendeert, ende duchtende dat sijn ged. *Hooght.* in *Ceuls-lant* wel licht meerder progressen mocht doen als sijn *Koning* soude wenschen, en dat by voorspoet *Kur-keulen* missc hien soude bewogen werden, om van sijn *Alliantie* met de *Franse* afstant te doen, en sich weder met den *Keyser* te bevredigen, soo detacheerden hy den 26. passato den *Marschal* de

de Humieres met 40 *Esquadrons Paerden* in 3 *Brigaden* na *Maestricht*, om van daer nae *Ceuls-lant* gaende met eenighe *Troupen* van *Duc de Luxemburgh* versterckt te werden, en soo dese machtige *Heyren* te observeren: d'Eerste *Brigade* vau 16 *Esquadrons* wiert gecommandeert door *Sr. de Catheux*, de 2. van 17 door den *Marquis de Rabliere*, ende 3. door den *Marquis de Sourdis*; in alles uytmakende omtrent 7000 man: Met dit detachement nam den *Marschal* sijn marsch naer *Bergen* in *Henegouwen*, waer hy met den *Ridder de Fourilles*, een *Canon-schot* van de *Stadt* ghekomen, soo dede hy de ordinaire guarde van 50 *Paerden* onder *Sr. de St. Pancrace Arnosini*, *Cap*. van een *Regiment Cavallerye* tot aen de *Voorstadt* van *Nemi* advanceren, om de marsch deser *Benden* te bedecken; 15 *Spaense Dragonders* daer op de wacht legghende, vochten seer langh met de *Fransen*, die haer in 't lest noch deden retireren, en de *Slagh-boom* af-kapten, oock eenige *Huysen* in *Nemi* aen brant staken: In dit gevecht wiert dese *Cap*. gequetst, benevens *Sr. de Berna*, *Cornet* van 't *Regiment* van Enguien, 15 jaer out, en den *Lt. Sr. de St. Calais* ghedoot: Maer den *Hertogh van Aerschot*, gebiedende in die *Stadt*, dede aenstonts ettelijcke *Cavaliers* op sitten, die omtrent 40 gevangenen binnen brachten. De voorn. *Marschal* dede daer na sijn marsch langst de *Caßeye* van *Charleroy* op *Maestricht* voort-setten, waer hy den 31. passato arriveerde, en rondsom op de *Dorpen* sijn *Soldaten* liet logeren: Den 1. brack van onder dese *Stadt* op, advanceerde den 2. vijf mijlen daer van daen, en quam den 3. te *Gulick*; van 'twelcke hy aen de *Franse Ambassadeurs* te *Ceulen* bericht sont: Dan na dat hy noch eenigh *Volck* van *Duc de Luxemburgh* te hulp gekregen had, naderde hy tot dicht onder *Bon*: Dus gebeurden 't, dat als hy den 6. tot *Berchem* was gelogeert, hy 100 *Dragonders* onder *Monsr. de St. Silvestre* na *Bon* schickte, om daer binnen te komen, welcke haer in een *Bosje* hebbende versteken, den 8. deser 's morghens tusschen 7 en 8 uren, als de *Wachten* ghelicht waren, en men geen *Woort* meer vraeghde, onder pretext van *Loreynoisen* te wesen, door de wijck van de *Keyserse* in de *Stadt* quamen: Maer noch andre 100 *Paerden* 'tselve door de wijck van sijn *Hooght*. meenende na te volgen, hadden slimmer gheval, want wierden meest alle doot geslagen of gevangen: Daer waren noch 500 andere *Ruyters* in een na-ghelegen *Bosch* gekomen, maer dit hebbende vernomen, keerden aenstonts weder te rugh, gelijck oock d'*Humieres* selfs na *Nuys*. als siende dat met so weynigh *Volck* daer niet kon uytrechten, en van daer na *Utrecht*, om in plaets van *Luxemburgh* te commanderen, die nu een gedeelte van 't *Heyr*, dat *Humieres* daer gebracht had, zijnde een partye te rugh na 't *Landt van Luyck* ghesonden, benevens 't *Volck*, dat men uyt de geconquesteerde *Plaetsen* trock, soude gebieden, om met een stercker macht de desseynen deser geconjungeerde *Heyren* te observeren. Soo dra had men in 't *Heyr* voor *Bon* dese aenkomst van *Humieres* niet vernomen, of alles wiert geprepareert om een detachement onder den *Gen. Sporck* te vervaerdigen, en de selve daer mede aen te tasten; maer hy nu zijnde te rugh ghekeert, begon men met allen yver te arbeyden aen 't geene dienstigh mocht zijn, om de *belegeringh* een korte uytgangh te doen hebben. Den 8. de *Batteryen* in staet zijnde, speelde men ten 6 uren 's avonts continuel daer mede op de *Stadt*; die van binnen hadden wel 3 *Uytvallen* gedaen, maer met weynigh succes. Den 9. de *Granaden* in de *Stadt* geworpen werdende, deden groot quaet aen die van binnen, want de *St. Remichii Kerck*, benevens veel *Huysen*, leden daer groote schade door. Ondertusschen meende een *Ceulse Burger* eenige *brieven* in een stock binnen de belegerde *Stad* te brengen, maer wiert gevangen, en sou gehangen hebben, indien niet door eenige listigheyt

was

was wegh gheraeckt. Den 11. de *Wercken* by na tot op de *Grachten* geadvanceert, wiert besllooten een attacque op een *Halve Maen* voor de *Ceulse Poort* te doen, na dat dien gantsen dagh seer furieus gecanonneert was; 't welck tusschen 10 en 11 uren in 't werck gestelt werdende, soo dede 't *Regiment* van den *Grave van Schellard* den aenval, met soodanigh een furie, dat de *Franse*, die daer de wacht hadden, deselve mosten quiteren; hier bleven aen beyde zijden veel doot: En was den *Grave van Koninghsmarck* mede in de attacque, doch had het ongheluck dat tusschen 12 en een uren, in de *Loopgraven* zijnde, soo als den *Heer Prince van Orangie* daer even uyt vertrocken was, een *Valckonet-kogel* uyt de *Stadt* gheschooten wiert, die in de op-geworpen aerde een steen gherakende, dat in verscheyde stucken sprongh, een van de selve stucken den opgem. *Grave* soodanigh aen 't hooft geraeckte, dat achter over viel, door 'twelke meer steenen vallende, quamen die met soo groote kracht, dat men hem uyt de *Loopgraven* most brengen; sijn *Hoogheyt* hier van verwittight, quam hem datelijck visiteren, voor de welcke hy, als in sijn laetste ure, protesteerde over de klack, die men hem op de hals gewurpen hadde, door 't verlaten van *Bodegrave*, seggende, *dat noyt geen andere intentie gehad hadde, als getrouwelijck sijn dienst te contribueren voor de Geun: Provintien, en dat alles wat men ter contrarie van hem hadde gedivulgeert, in 't regard van 't verlaten van Bodegrave, vals was, zijnde bereyt Godt daer van rekeninghe te geven: Hy wenste verder sijn Hoogheyt en sijn Vaderlant alle welvaert en voorspoet, in hoop, dat Godt sijn gebeden, die hy voor 't selve dede, soude hooren*: Dit geseyt hebbende, storf hy seer christelijck. In dit veroveren van de *Halve Maen*, bleef noch den jonghen *Grave van Schellard*, den *Lt. Coll. Kielmanig*, en *Cap. Guise*: Na dese attacque wiert seer furieus op de *Bolwercken* gecanonneert, soo dat 'er eenighe heel schadeloos geraeckten, oock wierden 'er 3 mijnen vervaerdigt, om des anderen daegs uchtens te laten springen, dog den *Grave van Monteculi* liet die van binnen eerst waerschouwen en segghen, *datze de Stadt souden overgeven, dewijl 'er nu geen uytkomst meer voor haer was, ja datze wel eenige Gedeputeerden uyt de Stadt mochten zenden, om de Mijnen te besichtigen, die gereet gemaeckt waren, om, indien zy niet wilden capituleren, te laten springen, de Stadt daer op te laten bestormen, en al wat Wapenen voerden, ter neder te laten hacken.* De *Belegerde* hier door de moet ontsoncken, sloegen den 12. deser 's uchtens de *Chamade*, en sonden 2 *Gedeputeerden* aen den *Keyserl. Generael*, die 't *Accoort* in 't kort maeckten, bedingende, *met vliegende Vaendels, &c. 2 stuckjes Canon en Bagagie na krijghs-gebruyck uyt te moghen trecken.* Den selven dagh trock den *Marquis de Grana* met een *Keyserlijck Regiment* daer noch binnen, en de *Fransen* den 13. ten 10 uren, 1500 sterck, onder het *Convoy* van 500 *Curassiers*, daer uyt naer *Nuyts*; de *Duytzen* staken sich meest onder; hebbende de *Belegeraers*, gedurende de *Belegeringe* 400 man daer voor verlooren. Den selven dagh quam een *Keyserl.* partye met eenighe toe-gemaeckte *Schepen* tot by *Ceulen*, waer den *Churvorst* sijn *Schipbrugh* had laten brengen, met sijn *Standaert* daer op; de *Keyserse* maeckten sich daer haest meester van, en brachten de *Standaert* te *Bon*. So haest nu den *Marquis de Grana* binnen *Bon* was gekomen, stelde hy sijn *Volck* in *slaghordeningh* op de *Marckt*, daer by hem ontbiedende de *Burgemeesters* en *Kur-keulsche Ministers*, die hy met een goede *Oratie* bejegende, tot dienst van sijn *Keyserl. Majest.* aen-maende, en haer beval de quartieringh van de *Soldaten* by de *Burgers* gelijckmatig te maken, op datter geen klachten vielen, haer beloovende voor de rest alles goets, en dat hy in alles des *Churvorsten Persoon* wilde venereren, oock sijn *Pallais* ongheraeckt

 laten,

laten, en op alles goede ordre houden. In 't *Hof* van den *Bisschop van Straetsburg* nam den ged. *Marquis* sijn *Residentie*, waer hy goede provisie van alles vont. Tracterende daer den 15. sijn *Hoogheyt* en de *Grave Montecuculi* op een heerlijk *Festin*. Sijn *Hooght.* begaf sich noch den selven dagh weder na 't *Heyr*, waer haer *Ho: Mog: Ambassadeurs* aen-gekomen waren, voor de welcke hy 't selve doen in *Bataillie* vertoonde, en sterck bevont 48000 *Combattanten*, na 't welcke de ged. *H. Ambassadeurs* dien avont noch weder na *Ceulen* keerden. Sijn *Hoogheyt* met eenige *Keyserl. Benden* onder *Gen. Spork* verselt, brack oock 's avonts van sijn *Quartier* te *Rhijndorf* op, campeerende te *Wesseling*, 2 uren van *Ceulen*, en den 17. te *Brouwiler*. Den *Marquis de Grana* hebbende een *Brugh* te *Bon* over den *Rhijn* laten slaen, trocken partye *Keyserse* daer over, om in de *Winter-quartieren* in *Bergslant* te gaen, dewijl de koude en 't quaet we'er niet toe en lieten verdere progressen van consideratie te doen: Ook resolveerden den *Grave de Montecuculi*, hoewel alsoo verre aen den *Rhijn* geadvanceert, doch als een out *Heer* van een seer groote indispositie overvallen, 't *Keyserl. Heyr* onder 't bevel van *Duc de Bournonville* te laten, en selfs met 600 *Ruyters* tot *Convoy* weder na *Weenen* te verreysen, om sich daer van de geleden onghemacken, in 't passeeren van soo een langen wegh te herstellen. Maer sijn *Hooght.* met sijn *Heyr* en de *Keyserse* verder na beneden treckende, sont een partye van de leste na 't *Casteel van Bruel*, beset met 80 *Franse*, 't geen zy inkregen: Van hier voor 't stercke *Casteel Lechnich* komende, beset met 200 *Franse*, onder een *Hoogduyts Commandant*, eysten dat op, maer dit *Volck* hier na niet willende hooren, gebruyckten den *Commandant* dese stratagema; hy dede de *Franse* in 't *Voorhof* gaen, onder pretext van 't selve te defenderen, en doen de *Val-brugh* achter hen ophalen, waer doorse ghenootsaeckt waren 't *Casteel* den 21. deser over te geven: Dit *Casteel* was in 't jaer 1642. van de geheele *Weymarse* en *Hessise Armee*, onder de *Graven van Guebrians* en *Eberstein* belegert, en wiert 6 weken langh gruwelijck beschooten, maer mosten noch in 't lest afwijcken. Den 23. namen de *Spaense* oock *Kerpen* in, het geen zy met eenigh *Volck* besetten: Dus 't geheele *Heyr* door 't *Lant van Gulick* treckende, emporteerden onderwijl *Duren*, en refricheerden 't *Volck* te *Blaetsem* en daer omtrent eenige dagen, tot eyndelijck sijn *Hooght.* den 28. met de *Spaense* te *Rurmonde* over de *Mase* trock en de *Keyserse* weder na *Bon* keerden. Geduurende desen *Optocht* was den *Oversten Joseph* in sijn *Hooghts. Heyr* sieck gheworden, en van daer na *Ceulen* gebracht, waer hy overleed, en den 19. deser is begraven.

Den Marschal de Turenne de Necker ghepasseert / trock den 29. passato te Philipsburg over den Rijn / van waer hy Monsr. de Vaubrun met 1000 Dragonders / 1500 Ruyters en 1600 Voetknechten na der Elsas sondt / om besettinge in Mompelgard te leggen: Met de rest ging hy na Nieuwstadt aen den Haert / ende 't Spierse Gebiedt / zijnde omtrent 12 a 13000 man sterck / de Ruyterye noch tamelijck gemonteert / maer 't Voet-volck seer slecht / want zy waren meest door de Boeren gemassacreert en verloopen / ja sommige Comp. hadden maer 8 / 10 / 12 / 15 / 20 / 25 en de hooghste 30 man / behalvens de Officiers: Turenne hier nu in 't Gebiedt van Chur-palts zijnde / bedorf die geheele Lant-streeck tot in de gront / ja de Boeren vraegden malkander / of de Turken oock soo wel plachten huys te houden; want sijn Soldaten lieten de Wijn uytloopen / staken 2 Dorpen / als Lachen en den Haert / in brant / en veel Heeren-huysen/

hupsen / stalden haer Paerden in de Roomse Kerck / sloegen Stoelen en Banken aen stucken / ja te Mayncam / een Spiers Dorp / deden zy in de Kerck achter den Outaer haer gevoegh/ slaende noch verscheyde Boeren doot/ maer die en spaerden haer oock geensints als zy hen konden bekomen / dan maeckten 'er veel van ter neder / ghelijck tusschen Nieustadt en St. Lamprecht den Marquis de Roussillion ; en veel andere/daer onder 2 Eng. Graven/ wierden te Nieustadt sieck in-ghebracht. Sy hadden oock op de gem. Nieustadt een aenslagh/ doch misluckte ; hier toe quamen 500 Paerden in de Voor-stadt/ om 'er soo met list in te gheraken ; maer den Baron van Degenfeldt/ gebiedende in die Plaets/ gebood 'er datse vertrecken souden/en indiense niet wilden dat 'er vier onder geven soude / maer zy echter blijvende / begonnen de Voorstadt te plunderen/ doch als den gem. Baron daer op liet schieten / gingen zy deur: Hier na plonderdense verscheyde Dorpen/ tegens gegeven saubegarde/ en handelden met Vrouwe-schenden en andersints so leelijck/ dat het nau uytgedruckt kan werden. Den ged. Marschal na dese gepleegde insolentien verwittigt van 't belegeren van Bon, trock aenstonts seer schielijk van daer langst den Hontsruck over de Na na Trier / om te sien of de belegerde op d'een of de andere wijse soude konnen assisteren/ maer bemerckende sijn kleyne macht/ en dat den Hertog van Lottaringen met een deel Keyserse Troupen aen de Moesel lagh/ om sijn dessepnen te observeren/ trock hy weder te rugh naer Creutsnach/ en 't gebiedt van Chur-mentz/ even en alleens als of hy den Rhijn daer voor de Keyserse wilde sluyten : Onderweegh vraeghden hy aen veel Heeren/ daer hy logeerden/ hoe sterck de besettinghe in Berncastel was : En kon naulijckx ghelooven/ dat Bon van sijn Hoogheydt was belegert / dewijl Raveillion hem bericht gegegeven had/ dat den selven daer voor by was getrocken ; maer Turenne had geen rechte kondschap van dese geconjungeerde Heyren / waer over hy naderhant oock seer klaegde. Dus den 8. deser by Ments komende/ nam den Muysen Toorn in besettinge/ daer 30 man op-leggende / en logeerde sijn Volck in de bygelegen Dorpen/ die 't daer mede op een plonderen aen-stelden / hebbende sijn Hooft-quartier te Wilisteyn ; den 17. quam Turenne selfs voor de Poort van Bingen/waer van de Magistraet verkondschapt/sont hem datelijck Gedeputeerden met Wijn te gemoet/ welcke hy aen nam/ maer deed die Stadt korts daer aen Guarnisoen in-nemen ; doch op de protestatien van den Churvorst van Mentz/verliet hy dese Plaets korts daer niet alleen we'er/ maer oock den Muysen Toorn/waer op den Churvorst doe Guarnisoen leyde : Hier na sont Turenne den Marquis de Plessis Praslin met 4000 Paerden en 200 Voet-knechten na Berncastel op de Moesel ; maer den vailljanten Lut. Coll. Court daer binnen legghende/ en desen Marquis vernemende / dat de Keyserse eenige versterckinge daer in hadden ghesonden / dorst de Plaets niet aen-doen/ maer trock weder te rugh na de Armee van Turenne.

Na dat sijn Keyserl. Maj. sich met de Keyserinne eenige tijdt te Grats had op-ghehouden / keerden hy met de selve in 't begin deser Maendt weder door Nieuwstadt na Weenen/ waer hy den 11. quam / ende met alle bedenckelijcke eere van de Keyserinne Weduw/ 't gantse Hof en gewapende Burgerye wiert ontfangen.

 Op

Op den Rijckx-dagh te Regensburgh was men noch seer besigh met het poinct van de publijcke securiteyt te bereffenen; de meeste Circulen confirmeerden haer voor dees ghegevene quote; maer de Circul van den hooghen Rhijn resolveerden sijn Keyserl. Maj. te bidden / dat hy de differenten / soo in haer directorium hier over waren ontstaen/ soude willen reguleren/ ten eynde door dese middel de Wapeningh te doen vorderen. Men arbeyde oock om het different te adjusteren / rakende de voor-gangh tusschen de Generaels van de Cavallerye en Infanterye / 't welck eyndelijck door de meeste stemmen wiert getermineert/dat den Prins Maximiliaen van Beyeren, als Generael van de Cavallerye / de 3. plaets soude hebben / Hertogh Frederick van Wirtembergh, als Generael van d'Infanterye/ de 4. Blijvende den Marckgraef Frederick van Durlach de eerste behouden/ en den Lantgraef Ernest van Hessen de 2. De tijdt van de beroepinghe der Generaels wiert in 't Collegie van de Princen gestelt aen 't goet vinden van den Keyser. Den 2. deser presenteerde den Sweetsen Resident aen de 3 Collegien van 't Rijck weder een nieuwe Memorie / meest bestaende/ soo men zeyde/ dat de Leden van 't Rijck, om te vermijden, dat Duytslant het Theatrum van een langhe en wreede Oorlogh wiert, gesamentlijck haer instantien aen den Keyser mosten doen, om den selven te obligeren sijn Heyr weder in de Erf-landen te rugh te roepen, over de versekeringh die Vranckrijck had ghedaen, dat sijn Alderchristel. Majest. in sulcken geval, insgelijckx sijn Armee uyt het Rijck soude doen retireren, en namaels niet weder daer in senden, oock alles wat aen 't Rijck behoorde, restitueren; een billijcke satisfactie voor de schaden geven, die sijn Armeen in 't Rijck hadden veroorsaeckt, en met den Keyser en 't Rijck een goede Vrede en intelligentie wilde maken, &c. Doch dese verklaringhen waren daer van Vranckrijck selfs soo meenighmael ghedaen / dat men 'er langer geen geloof aen sloegh: Oock meenden veele / dat Vranckrijck nu door de Sweden poogden uyt te wercken/ 't geen met sijn authoriteyt en dreygementen zelfs niet had konnen doen/ dewijl sijn instantien over dese saeck als verdacht ghehouden werden / want yder wist wat stricken en lagen Vranckrijck aen-gewent had om de Duytse Vorsten 't zy door list of gewelt/ tot sijn intrest te brengen / ende daer mede des Keysers macht gesocht te wederstreven: Eenige dachten mede/dat Vranckrijck/alsoo nu wel sagh/ dat te veele Vyanden hadde verweckt/ door dese middel sich daer van socht te ontlasten / en met een gepretexeerde verklaringhe van satisfactie de Rijckx-standen te induceren/ dat alles wat van 't Rijck hadde/ weder soude restitueren/ als sijn Keyserl. Majest. sijn Heyr in sijn Erf-landen te rugh ontboot: Maer de Rijckx-standen waren soo verblindt niet / of konden wel sien/ waer 't Vranckrijck schorte; tot het welcke de saeck van Lottharinghen niet weynigh hielp/ waer in men klaerlijck bemerckte / dat Vranckrijck niet ghesint was/ dit Hertoghdom / hoewel mede een Lit van 't Rijck / te restitueren/ dewijl de Franse Plenipotentiarisen te Ceulen aen die van den Keyser/Spanje en haer Ho: Mo: souden geseyt hebben/dat van haer Koning geen ordre kregen/ Paspoorten voor de Ministers van den selven Hertog te verleenen/ of over die saeck te tracteren; zijnde een onfeylbaer bewijs/dat Vranckrijck niet anders dacht als dat Hertogdom niet weder aen 't Rijck te herstellen. De Sweden arbeyden onderwijl even dapper om een Vrede uyt te wercken/ ende gelijck zy den

den Westphaelsen Vrede in alles sochten te doen onderhouden / waren zy niet wel te vreden / dat Vranckrijck contrarie de selve Vrede de Steden in der Elsas soo hadde geemporteert ; tot ghetuyghen stellen wy den volghenden Brief/ die den Koningh van Sweden den 15. passato aen sijn Minister Bluhme te Regensburgh/ hadde geschreven :

We zijn zeer gevoelijck/ dat de onnoosele Steden van der Elsas soo ellendigh zijn geruineert door de Fransse Wapenen / en wy sullen niet naer-laten aen 't Hof van den Alderchristel. Koningh te doen zien onse rechtvaerdige resentimenten van soo een groot attentaet / streckende niet anders als directelijck tegens den Vrede. Ghy zult oock aen Monsr. de Gravel en andere doen verstaen / dat wy nopt gelooft hadden/ dat Vranckrijck soude geresolveert hebben sich soo te stellen teghens de Westfaelse Vrede/ als 't Tractaet tusschen ons gemaeckt voor de bevestiginghe van de selve Vrede. Wy sullen in 't Hof van Vranckrijck de selve klachten laten doen/ ten eynde dat de ged. Steden eenigh soulagement en satisfactie konnen hebben.

Maer de Franse nu siende/ dat al den arbeyt/ door Sweden gedaen/ om den Keyser te bewegen sijn Heyr weder in de Erf-landen te rugh te roepen/ op dat zy ondertusschen de Meester in 't Rijck souden konnen speelen / en d'eene Vorst voor en de andere naer de Wetten setten/ vruchteloos was/ wenden 't over een andere boegh/ en sochten doen een derde partye in Duytslant te formeren / om de door-gedrongene Keyserse Wapenen te balanceren : Hier toe steldense vast/ als de fondamenten van dese partye/ Sweden/ Beyeren/ Chur-paltz/ Nieuburgh / Wirtembergh en Hanover ; waer in zy Brandenburgh oock wilden begrijpen / en deden om 't selve uyt te wercken door Sweden aen dat Hof seer yverigh arbeyden ; maer Denemarcken hier over jaloux/ poogden dit met alle vlijt te wederhouden /daer toe met gefondeerde redenen by brenghende/ dat dit de rechte middelen niet waren/ om Duytslant de Vrede te geven/ gelijk Sweden voorgaf/ maer wel om den Oorlog daer in te doen verwackeren ; 't Brandenburgse Hof was oock soo gereet niet/ om dusdanighen Accoort met Sweden te maken/ dan wel om een beschermend' Verbondt te sluyten/ om in geval van Oorlog malkander met een seker getal Volks te assisteren. Cur-Saxen wiert wel mede aen-ghesocht / om in dese Allіantie van de derde partye te komen / maer den Chur-vorst sloegh het af / als hebbende met den Keyser een Verbont geslooten/ om na sijn Heyr in 't Rijck 3000 man te senden / gelijck hy onder den Kur-Prins in 't begin deser Maent oock dede. Den 15. deser viel te Neurenburgh een duel voor/ tusschen Don Aquaviva, 24 Jaer out/ en Don Caraffa, 28 Jaer out/ beyde Napolitanen/ de Seconde van d'eerste was de Hr. van Munster, en die van de leste den Baron Kresser : Maer na datse seven mael tegens malkander met den Degen geloopen hadden / in 't welcke Don Caraffa in den arm gequetst wiert / vereenigden zy weder / om armden den ander/ en keerden na de Stad : Hebbende meer als 4000 Personen dit gevegt aengesien.

Den Grave van Starrenbergh van sijn Keyserl. Maj. na den Koningh van Sweden afgesonden, arriveerden de verledene maent te Stocholm, doch sijn Koninckl. Maj. daer niet vindende, vertrock na Linkopingh, waer sich 't Hof onthielt : Hier den 26. passato na de middagh ten 4 uren Audientie hebbende, sprack hy omtrent een half uur langh in cierlijk Latijn, waer van den inhout was : *Dat wijl den Keyser sijn Koninkl. Majesteyt van Sweden voor een Rijckx-vorst ende Lit des Roomschen Rijckx erkende, soo konde*

konde hy niet na-laten sijn Koninckl. Majest. te notificeren, hoedanigh den Koningh van Vranckrijck in 't Roomse Rijck vyandtlijcker wijse was gevallen: En dewijl, uyt kracht van de Osnabrugse Tractaten, oock andere Alliantien en Verbonden meer, sijn Koninckl. Maj. belooft heeft, diens Vyant te zijn, welcke sich onderstont, den duurverkregen Duytzen Vrede te breken, of 't R. Rijck te perturberen; Dus hoopt sijn Keyserl. Majest. dat sijn Koninckl. Majest. van Sweden als een getrouwe Rijckxvorst de voorn: Alliantien niet alleen sal na-volghen, maer oock den Keyser en 't gantze Rijck assisteren, &c. Waer op den Secretaris Oernstadt in 't Latijn in den naem sijns Koninghs antwoorde, *dat hy syn Keyserl. Majest. voor des selfs notificatie bedanckte, en dat sijn Koninckl. Maj. sich verders deswegen soude verklaren.* Na geeyndighde Audientie wiert den Ambassadeur in des Conings Carosse, onder 't geleyde van sijn Majs. Trawanten, na sijn Logement geleyt, die hy met 20 Ducaten beschonck. De Sweedse Maj. betoonde nu hoe langs hoe meer sijn krijgs-haftigen aert, want 's anderen daeghs hielt hy een vierendeel uurs van Linkoping een Schermutsel met het Ooster-Gottise Regiment te Paerde, waer van hy de eene helft selfs commandeerde, en d'andere helft den Lt. Gen: Asschenberg, die eyndelijck na harde tegenweer tot by Lagerlunda gedwongen wiert te retireren, wanneer den Koningh in 't vlacke Velt gingh eten, sittende den Keyserl. Ambassadeur ter rechter zijde, en naest hem den Lt. Gen. Asschenberg, den Vorst van Gotha ter lincker zijde, en naest hem den Gen. Major Schultz: De Maeltijt geeyndigt, quam den Cornet Rap, en seyde, dat den Vyant voor handen was, 't geen den Koningh in der yl deed te Paert stijgen, en noch 3 uren schermutseren; waer na hy dit Regiment dimitteerden.

Den Koningh van Poolen, vermits sijn indispositie, 't Poolse Leger niet hebbende konnen by blijven, en te Lemburgh bedlegerig geworden, wiert hoe langer hoe erger, want hy loste *per Sputum & Urinam* gedurigh Bloet; welck bericht aen de Coningin te Warzauw gekomen, resolveerde die datelijck haer na Lemburgh te vervoegen, om den Coningh in sijn uytterste by te staen; hebbende sijn Mai. al dickwils na haer ghevraegt: Doch als de Coninginne halver wegen quam, vernam zy dat haer Gemael al overleden was, weshalven zy op 't aenraden van den Onder-Cancelier weder te rugge trock: 't Was dan den 10. deser, dat desen Koningh, in 't 33. Jaer sijns Ouderdoms, ten 10 uren voor de middagh te Lemburgh seer christelijck storf; de oorsaeck van sijn doot wort verscheyden gespargeert, sommige meenen dat vergeven is, doch andere, dat 't selve veroorsaeckt wiert, vermits geen behoorlijcke Diët en hielt, waer toe men zeyde, dat hy ordinaris 5 a 6 mael des daeghs at, en meenighmael ten 12 uren 's nachts, en dat seer harde Spijsen, waer van hy sich noyt, terwijl hy al Medicamenten gebruyckten, konde onthouden: Eenmael ghebeurden 't, dat den Secretaris van Dantzich den Koningh 1000 Appelen China bracht, welcke hem soo wel smaeckten, dat hyse in weynigh tijts op at: Hy plaght de Wijn niet soo veel als 't Bier te drincken, waer in hy altijt Sout en Genghber stroyden; 't geen een *putrefactio omnium viscerum* veroorsaeckte: Hier toe scheen wel te accorderen, dat des Kroons Schatmeester tegens den Koningh gezeyt zoude hebben, hy hadde sich voor geen ander Fenijn te wachten, als voor sich selfs, dewijl hy door geen behoorlijcke Diët te onderhouden, sijn Leven verkorte, &c. oock zeyden eenige, dat des Koninghs Lijf-medici, Dr. Laurentio Braun, een Sweed, en Lariosо, een Italiaen, korts voor sijn doot hem dus aen-gesproken souden hebben: *Perditio tua ex te*: Hem daer op voorhoudende, hoe hy door dit qualijk onder-

houden van sijn Diët sijn Leven verkort, en alsoo hem selfs de schult te wijten hadde, wijl hy sijne en der andere getrouwe Lijf-Artzen vermaningen niet had willen aen-nemen: Derhalven most hy nu verwachten wat Godt met hem voor-hadde, en also alle menschelijcke hulpe ten eynde scheen, soude hy daer alleen op bedacht zijn, om sich met Godt te versoenen, en soo een zaligh afscheyt te mogen bekomen. Den Koning liet daer op sijn Biechtvader by hem komen, welke hem heel tot sterven disponeerden, en overleed sijn Majest. alsoo, als ghesejt is, onder de Misse. 't Lijck wiert datelijck geprepareert, om in de Mogilij te Cracou, tot de begraeffenis, ghebracht te werden. En geschiede daer van den 19 deser te Lemburgh de uyttocht, tot een groote bedroeffenis van al de Inwoonders. Maer 't geen de Poolen weder verblijde, was de groote Victorie, die hun Heyr op dat van de Turcken hadde bekomen, gelijck als volgt:

Victorie der Poolen op de Turcken.

NA dat het Poolse en Littauwse Heyr met malkanderen was geconjungeert, sont den Poolsen Veldtheer Sobietzki verscheyde partyen uyt, om de kleyne Stedekens van Podolien in te nemen, 't geen by haer volvoert, en weder by 't gros van 't Poolse Heyr aenghekomen zijnde, dede den boven ged. Veltheer 't gheheele Heyr door de Rivier de Niester sonder Brugh marcheren, in welck overkomen al eenighe Poolen en Bagagie door de stroom wierden wegh gedreven; doch eyndelijck, wanneer 't geheele Heyr over was, kregen de Polen bericht van den Wallachisen Hospodar, hoe hy sich heymelijck uyt 't Turckse Heyr had gesalveert, en in gevaer van sijn leven geweest, vermits eenighe aen den Hussain Bassa bekent hadden gemaeckt, dat hy met de Poolen correspondentie hielt, versoeckende een spoedige hulp, of anders most hy gewisselijck verlooren gaen; Waer op des Kroons-marschalk hem 6000 man, onder bevel van de Heer Coricky, toe-sont, die sich van de Hooft-stad van Wallachien en al de kleyne Plaetsen versekerde. Het Poolse Heyr hier na voort marcherende, gheraeckten de Cavallerye den 9. deser, door de onbegrijpelijcke macht van Godt, wonderbaerlijcker wijse, sonder Brugh, door groote Water-stroomen, Passagien en Marassen, tot op een Canon-schot tot aen de Retrenchementen van de Turcken, alsoo de Infanfanterye, 't Geschut en d' Amonitie soo ras niet had konnen volghen: De Poolen brachten met gestadigh chargeren langen tijt toe, eer zy de Turcken uyt haer nest konden locken, en van onder 't Geschut krijgen, selfs tot in den laten avont; de Turcken in 't chargeren geduurigh te kort schietende: Met het aen-breecken van de nacht quam 't Poolse in 't oude Turckse Heyr, 'twelck den Turcksen Keyser Osman voor desen had laten opwerpen, daer zy post vatten, zijnde omtrent een Musquet-schoot van 't Turkse Heyr, 't geen in sijn voordeel staende, niet dorst uytkomen, als alleen eenige weynige, die een kleyne schermutsel met de Poolen hadden, maer haest binnen gedreven wierden: Waer nae de Poolen een half mijl te rugh gingen, ende daer 2 dagen bleven staen in volle Bataillie; maer dewijl de Turcken niet uytquamen, en de Poolsse Paerden van 't Regenweder heel afgemat wierden, soo dat de selve sonder verquickingh de moeyte niet lange konden uytstaen, soo nam den Veldtheer de heltdadige Resolutie den Turck in sijn Nest aen te tasten; tot het welcke des Croons Marschalck 't geheele Heyr in Bataillie stelden, en dewijl 't Volck in den Optocht wel geoeffent was, konden zy sich soo veel te beter in alle saken schicken, en bevel volgen: 't Canon wiert eerst geplant op de zijde van den Moldavisen Vorst, waer op wat gecanonneert hebbende, so quam desen Vorst met 5000 van sijn Volkeren tot de Poolen over, en begaf sich in dienst

van die Kroon: *Waer op men besloot de Turcken op 5 zijden stormender hant aen te tasten*: *Des Croons Wachtmeester had de Post aen de Niester van Czeczora, na hem des Croons Marschalck opwaerts, en in 't midden den Onder-veldtheer, nevens den Kiouwsen Weywode*: *Na een brave aenmoedigingh van den Veltheer, weckten de Littauwers door Trompetten geklanck de Volontairen ten strijt*: *Daer op 50 stucken Geschut gelijckelijck begonnen te speelen, ghevolght van de Granaden uyt de Mortieren; doch dewijl alles ten eersten in soo goeden postuur niet had konnen gebracht werden, als des Croons Marschals meyninge was, liep het dien avont niet na wensch af, blijvende den Oversten Dennemarck, een dapper Cavelier, uyt des Croons Wachtmeesters Troup, doot, nevens Cap. Jarocki, en veel andere Officiers meer, daer by de gemeene oock niet verschoont waren, hoewel de Turken daer oock niet veel by op staken*: *Ondertusschen stonden de Heyren den gantzen nacht in 't open Velt een Musquet-schoot onder 't Retrenchement van de Turken, in bereytschap. Den* 11. *'s morgens vroegh gingh de Heer Croons Marschalck te voet des Vyants Schantzen zelfs recognosceren, en heel na besichtigen*: *En dewijl in dese stercke Heyren lichtelijk gebreck aen Lijftocht en Voeragie soude hebben konnen ontstaen, wiert in den Krijghsraet vast gestelt, een algemeene storm te doen; en hoewel verscheyde swacke Gemoederen so hoogen Resolutie wilden af-raden, soo moedigde den Grooten Veltheer hen daer toe aen, versekerende de Retrenchementen van de Turcken met Godes hulpe in een quartier uurs te bemachtigen; hier op ordonneerden men aen alle Posten, om te canoneren, en de Retrenchementen aen te vallen; ghelijck oock den Hr. Kroons Marschalck zelfs met de Zabel in de hant, en uytstekende moet, onbevreest voor alle ghevaer, het Heyr tot aen 't Retrenchement bracht, aen-manende de selve*, voor Godt en 't Vaderlant te vechten: *Ende soo haest de Ruytery hunne chargien gedaen hadden, steegh hy zelfs te Paert. Met verwonderingh sag men de Cavallerye de Retrenchementen van de Turcken opklauteren, waer by de Hr. Posnise Vendrigh met sijn Regiment, en de Hr. Wachtmeester hun best deden. Doch de Turcken, als zijnde van 't beste Krijgs-volck, dat den Grooten Heer doen in sijn dienst hadde, maeckten 't de Poolse Ruytery al twijffelachtigh, dewijl de Avant-guarde van 't Poolse Voetvolck, die hen souden assisteren, sich al te vroegh in 't Turckse Heyr tot plunderen aenstelden*: *Dan de Hussaren mede ingebroken, moedigden de Poolen ongemeen, en sloegen de Turcken in confusie, ende dewijl Hussain Bassa de Poolse macht niet langer konde wederstaen, retireerden hy met eenighe* 1000 *man nae Czraczo, waer hem den Hr. Weywode Bleski, en den Hr. Weywode Kiowsky de pas af-sneden, soo dat hy gedwongen was weder te rugh na sijn vluchtend' Heyr te keeren, in 't welck des Kroons Marschalck hem doen aenviel, en by aldien de Hussaren hem niet hadden gheholpen, souden de Poolen in confusie gebracht geweest zijn*: *Hier zagh men de dapperheyt aen we'erzijden, dewijl de Batatllie nu eerst te recht scheen aen te gaen; eyndelijck behaegden 't Godt de Heer de Turcken soo een schrick in te geven, datse mosten wijcken, en veel* 1000 *achter laten, hen begevende op de Rotsen, en dewijl de Poolen hen dicht op de hielen saten, vielen 'er veel met Paerden en al af*: *Den Hussain Bassa ontquam evenwel den dans, doch* 2 *andere, als Heybeg Bassa en Solyman Bassa vonden de Poolen onder de dooden*: *Daer teghens verlooren zy, den Gen: Quartiermeester den Starosta Wolbramsky, Hr. Rzerzijcki, Hr. Rosmiatowski, Ritm. der Hussaren, Hr. May, Hr. Nomomicyski, Hr. Czenszkowski, Lts. Hr. Iwonowki, en Slawionowski, Kornetten van de selve Hussaren; en hadden oock veel dooden en gequetsten*: *Doch de Turcken gingen mede niet mis, want hun Heyr in* 30000 *man bestaende, daer onder* 8000 *Janitsaren, geraeckte hier gants in de pan, behalvens* 4 *a* 5000 *die sich over de*

Brug na Kaminiec salveerden; andre 5000 Turken 't selve meenende na te volgen, verdrencken alle in de Revier de Niester. Den Stalmeester van 't Groot-Hertogdom van Littauwen hielt sich in dese actie als een dapper Cavalier, en wiert in den hals geschooten: Den Onderveltheer Prins Demetrius, die het Velt-teycken van Husseyn Bassa kreegh, betoonde sich in alles heel manhaftigh: De Poolen bequamen hier oock meest al de Tenten, Paerden, Muylen, Kameelen, en veel Silver en Gout: Een Pools Soldaet een Turck uytplunderende, vont in syn Lichaem 30 Ducaten, weshalven de Poolen alle de gheblevéen Turcken de buyck op sneden, om te sien, of 'er mede geen Gout in was. Dese Actie geeyndigt, namen de Poolen de Brugh en 't bystaende Kasteel in: Waer op den Veltheer in de Hussayn Bassas Tent het Te Deum laudamus *deed' singen. Den 12. zijnde den dagh daer aen, belegerden de Poolen de Vestinghe Chocim, die zy continueel beschooten; daer op de Turcken den 13. witte Vaendels uytstaken en parlamenteerden: Den 14. trocken zy uyt, en de Poolen daer in, ghelijck oock in 't Slot Swanieck. Nae welcke Victorien de Poolen noch verder in Wallachien togen, om den Kaplan Bassa, die den Husseyn Bassa meende te hulp te komen, insgelijckx te overvallen. Naderhant vernam men, dat den Hali Bassa de 5000 Turcken, die 't met de vlucht na Kaminiec waren ontkomen, daer niet had willen in-laten, behalvens den Husseyn Bassa; waer om zy resolveerden weder te rugh te gaen, om door het Poolse Heyr te slaen, maer wierden alle by Chreptiowa van de Boeren overvallen, ende ter neder gehackt.*

Den Paus was ter deser tijt soo onpasselijck, dat hy sich van niemant liet sien, het welck een groote ongerustheyt aen sijn begunstighde gaf; men oordeelde dat 't selve sproot uyt een groote gramschap, om dat hy in 't verkrijgen van een Brevet voor 't Huwelijck van Duc de Jorck met de Princesse van Modena was voor by gegaen; waer om men aen 't Roomse Hof sprack, om den Bisschop van Reggio te Romen te citeren, en hem de redenen af te vragen, uyt wat oorsaeck hy dit Huwelijck sonder ontfangene Dispensatie van den Paus had gecelebreert, doch dit bleef steken, om den Koningh van Engelant, en de andere geintresseerde Vorsten niet te mishaghen: Maer eyndelijck wanneer den Fransen Ambassadeur den Paus over dese saeck satisfactie had ghegeven, bequam hy weder, en vertoonde sich in 't publijk, waer mede al de hoop van sijn overlijden aen sijn misgunners verdween. Den selven Ambassadeur had korts te vooren de Cardinael Altieri de rupture tusschen beyde Kroonen bekent gemaeckt.

Soo ras en had den Marquis de Villars, Fransen Ambassadeur te Madrid, geen advertentie van de rupture tusschen de 2 Kroonen gekregen, of gaf daer aenstonts bericht van aen Monsr. d'Almeras, op dat sich met sijn Esquadre van de Spaense Havens soude retireren: Korts daer aen quam oock een Courier te Madrid van sijn Exell. de Monterey, om de Koninginne hier van te notificeren; waer op datelijck alle de effecten van de Franse Coopluyden wierden geconfisqueert; by eenige van de welcke men wel 50000 goude Pistoletten vont. En dewijl den Graef van Molina uyt Vranckrijck was belast te vertrecken, nam den Marquis de Villars van 't Spaense Hof oock sijn afscheyt-Audientie. Onderwijl wiert den Coningh van Spangien van alle Grooten en uytheemse Ministers gecongratuleert, dewijl den 6. deser in sijn 13. Jaer tradt. De Stad Madrid vereerde doen aen de Coninginne 700000 Croonen, tot de Oorlogs-onkosten, en men was daer by alle middelen besigh, om geltmiddelen te furneren tot het selve subject.

 Te

Noch al was men te Lissabon doende, om de Conspirateurs van de leste Oproer uyt te vinden, door 't pijnigen der gevanghens, maer te vergeefs: Oock liet den Prince Don Pedro de navolgende Brief aen alle de Edelen van 't Koninckrijck af-gaen:

Ick de Prince groet u hartelyck: Daer is onlangs in dese Stadt miraculeuselijck een conspiratie ontdeckt tegens mijn Koninckl. Persoon en waerdigheydt, en de vryheydt en eer van dese Kroon, tenderende tot een omkeeringe van de selve, en hebbende een nau ondersoeck na de Conspirateurs laten doen, zijn 'er eenige, gelijck ghy weet, geapprenhendeert, in welcke wichtige affaire alle mogelijcke voort gangh is ghemaeckt; en voor soo veel my bequaem dunckt te recommanderen 't geene streckt tot de bewaringh van mijn Persoon en waerdigheyt, en de gemeene defentie, vryheyt en eer van dese Kroon, soo heb ick na een rijpe overweginge geresolveert den Raet te beroepen, om in dese Stadt den 1. December naest te vergaderen: Weshalven ick ernstelijck van u begeer, dat soo ras als ghy dese Brieven ontfangen hebt, u wilt disponeren, om daer in te verschijnen, volgens uw schuldige plicht, en soo ghy eenigh beletsel mocht hebben, kont ghy een ander Persoon met uw procuratie zenden, die een stem in den Raet heeft, om te tracteren en resolveren buyt en eenighe bepalinghe van de materie, die voor-gestelt sal werden, en particulierlijck om te erkennen de Infante Donna Isabella, *mijn beminde Dochter, in de gewoonlijcke formen: En ghy zult weten, dat de Contributien, na gewoonte, sullen gecontinueert werden van den 1. January naest, en soo voort, tot onderhoudingh van de Guarnisoenen, ingeval dat in den Raet, daer voor geen bequame voorsieninghe wordt ghedaen, als oock voor de nootsakelijcke preservatie en defentie van dese Kroon. Lisbon 7 October 1673.*

DE PRINCE.

De Hertoginnen van Jorck en Modena uyt Italien vertrocken, passeerden den 23. passato door Lyons, en arriveerden in 't begin deser Maent te Parijs: Den Koningh van Vranckrijck vaerdighde datelijck een Edelman af na dese Hertoginnen, om hen te complimenteren, en een Paleys in 't Arsenael te laten prepareren; wanneer sijn Majest. den 3. deser te Parijs quam, en dese Dames de Visite gaf; welcke hem tot aen de benedenste trap van haer appartement ontfingen, waer den Koningh uyt de Caros gestegen, Madame de Jorck eerst salueerde en kuste, en daer na Madame de Modena, nemende vervolgens Madame de Jorck by de hant, en geleyde haer in de Kamer, gevolgt van Madame de Modena; hier gekomen zijnde, gingh den Koningh in een Zetel sitten, die voor hem daer vervaerdigt was, en de 2 Hertoginnen in Arm-stoelen, Madame de Jorck aen de rechter, en Madame de Modena aen de lincker hant; na een conversatie van een quartier uurs, welcke in onderlinghe civiliteyten passeerde, sprekende den Koningh en Madame de Modena Frans, en Madame de Jorck weynigh, stont den Koningh op, en verdubbelde sijn Complimenten, doende seer lage reverentien, na het welcke hy aen Madame de Modena zeyde, dat haer in haer Kamer wenste de Visite te geven, waer zy haer met sijn Maj. begaf, terwijl Madame de Jorck in de hare bleef, en na dat den Koningh eenige tijt by haer geweest had, gingh hy uyt, sonder dat toe wilde laten, dat zy buyten de Antichambre quam, om hem te gheleyden, vertreckende alsoo weder met de Carossen. Hier naer kregen zy de Visiten van Monsr. en Madame, als mede van de Coninginne, die zy weder de Visitie gaven, en souden insghelijckx aen Monsr. en Madame gedaen hebben, indien 'er geen different met de petite Madamoiselle, Dochter van Monsr. was ontstaen, die alsoo wel een Arm-stoel, als de Hertogin van Jorck wilde hebben, dus bleef dit achter; ondertusschen wiert de Hertoginne van Jorck sieck, apparent om dat het Parlament sich teghens haer Huwelijck geopposeert had, maer na dat het zelve geprorogueert was, bequam zy weder, en vertrock den 23. deser voor de middagh na Calais, om van daer na Dovres over te schepen, en haer Huwelijck te celebreren. Te Parijs quam doen een nieuwen Venetiaensen Ambassadeur, Justiani ghenaemt, die seer prachtigh in-gehaelt wiert. Daer en tegens vertrock den Spaensen Ambassadeur na Bayonne, om daer de komst van den Fransen af te wachten.

De

De Coninginne ſchaften doen, met conſent van den Koningh, 8 van hare Staet-dochters af, als Madames de Ludre, de Dampiere, de Theobon, de Coeslogon, de la Mottehaudancourt, de la Marck, de Rouvroy, en de Lanoy; doch de Vrienden van de ſelve hielden yvrigh by den Koningh aen, om haer weder herſtelt te krijgen. Den Marquis de Bellefonds wiert dees tijt van den Koningh na Vlaenderen gheſonden, om daer in plaets van den Prins van Condé te commanderen, welcke van ſijn Majeſt. verlof hadde gekreghen, vermits ſijn indiſpoſitie, weder na Parijs te keeren. De Franſe waren nu ſeer ontſtelt, dat de Spaenſe tot heel in Vranckrijck quamen ſtroopen en Contributien eyſſchen: Een van deſe partyen uyt Camerijck ontmoeten de Bagagie van den Hertogh van Chaunes, een van de Franſe Plenipotentiariſen te Ceulen, die een keertje nae Vranckrijck gingh doen, welcke zy ſpolieerden, doch ſoo ras den Commandant wiſt dat het de Bagagie van den Hertoge van Chaunes was, quam hy by den ſelven Hertog ſijn excuſe doen, en dede alles weder-geven. Van een andere kant wiert Vranckrijk ſeer geinveſteert door de Spaenſe in 't France Compté: Den Coll. Maſſiette quam ſelfs met 500 Ruyters, en 2 a 300 Dragonders tot dicht onder Dyon, waer hy veel Dorpen uytplonderden, en een groote quantiteyt Beeſtiael mede-nam. Den Koning liet dees tijt 't Caſteel Orangie door 't Regiment de Marine, gecommandeert door Sr. de Gringan, belegeren. De Franſe hadden 't nu ſeer druck van een reſcontre tuſſchen eenighe van haer Troupen en de Spaenſe in Rouſſillion, 't geen zy aldus verhaelden: Den Graef de Bret, aldaer commanderende, verſtendigt dat de Spaenſe by Lampourdan 4000 Ruyters en Voet-knechten by een bracht, om op 't Franſe Territorium te ſtroopen, commandeerde den 4. deſer Sr. de la Chaux, met 800 Paerden na Cerdane, ten eynde dit te beletten, en eenighe ſaken te ondernemen, ſoo 't de gelegentheyt verеyſte: Den Graef de Bret volgde met de reſt na Pertuis, alvoorens Sr. de Marais met 100 Muſquettaires affendende, om een ſekere paſſagie in te nemen, waer 20 Spaenſe Ruyters by de Burgh de Junquieres laghen, die na datze eens gechargeert hadden, weken, 't geen Sr. de Marais aen den Graef de Bret liet weten, en nam vorder deſe Burgt in, daer hem den Graef noch 40 Ruyters te hulp ſont: Met deſe in een pleyn advancerende, vernam hy veel Spaenſe Eſquadrons in battaillie, en gereet om hem te ontfangen; hier van den Graef bericht gevende, ſont die aenſtonts Sr. de Gaſt, en een Eſquadron van dat van Rouſſilion, onder Sr. de Montfort de Vivier, derwaerts; wanneer 'er een hevigh gevecht ontſtont, waer in de Spaenſe haer onghemeen dapper hielden, doch wierden eyndelingh gedwongen te retireren tot aen de Poorten van de Stadt Figuéres, camperende de Franſe te Louſtalnou. 's Nachts daer aen kregen de Spaenſe een conſiderabel ſecours, waer mede zy den 6. deſer na de Franſen quamen: Den Graef de Bret marcheerde daer op datelijck na haer toe, gevolght van den Baron d' Auſſillon, wanneer men een ruwe ſchermutzel hadde, tot dat Sr. de Marais met ſijn Muſquettaires quam, die eens gechargeert hebbende, de Spaenſe dwongen te retireren, tot aen een een engte, en een Gracht vol water, van waer zy zavonts na haer Steden trocken, met verlies van 60 Ruyters en eenige Officiers, onder de welcke den Baron de Linas, commanderende de Cavallerye: Gelijck oock den Graef de Bret na Junquiéres.

In Brabant en Vlaenderen continueerden de onderlinghe ſtroperyen van de Spaenſe en de Franſe: Den Graef de Nancre, Gouverneur van Aeth, doorliep met 4 a 5000 Ruyters 't platte Lant rondsom Bruſſel, alles onder contributie brengende, en by faute

dien de Dorpen plonderende en verbrandende, ghelijck het Dorp Affche; ter andere zijde vielen de Spaense in Vranckrijck, en setten wel 200 Dorpen onder contributie. In 't begin van dese Maent trocken 60 man onder een Sergeant uyt Valenciin naer de Revier d'Escarpe, waer by 't Casteeltje Warlevn lagh, beset met 15 Franse, 't geen zy met een stratagema overweldighden, en aenstonts soodanigh versterckten, dat men 'er maer langst een wegh by konde komen: Maer den Prins van Condé dit vernemende, en considererende de ghewichtigheyt van de Plaets, quam 3 daghen daer na met 4000 man en eenigh Canon voort 't selve Casteel, doch met schieten niet konnende uytwerken, liet 24 uren langh assaut op assauten doen, waer door een groot deel van sijn Volk bleef, tot eyndelijck de Spaense door vermoeytheyt waren gedwongen te capituleren, en op eerlijcke Conditien uyt trocken. Na 't welcke den Prince van Condé, onder een geleyde van 4000 Ruyters, na Parijs toogh, hebbende alvoorens aen den Marquis de Bellefonds, doenmaels daer aengekomen, 't commando over de Vlaemse Conquesten over ghegeven. Een Frans Schip gaende van Rouaen naer Lissabon, en door een Zeeuwse Kaper ghenomen, wiert van den selven na Nieupoort opgesonden, doch het stoote onder 't Canon van 't Fort tegens lant aen stucken, wanneer men al de Koopmanschappen daer uyt nam, en in de Stadt bracht; maer de Fransen van dit verongelucken verkundschapt, quamen datelijck met 3 Esquadrons Paerden en eenige Infanterye uyt Duynkercken derwaerts, om de Waren te versekeren, doch vonden de katskop ghelicht, wanneer zy, na dat op hier eenighe schooten ghedaen waren, weder vertrocken. Den Prins van Vaudemont gingh dees tijt na Luxemburgh, om daer een Contributie-Cantoor over Lotteringen op te rechten Den 7. deser togen uyt die Stadt 80 Voetknechten na 't Casteel van Rodemacheren, waer de Franse zedert 't Jaer 1667. gedurig Guarnisoen op gehouden hadden; dit tasten zy vigoureuselijck aen, en kregnen 't naer een harde tegenweer in, met kleyn verlies. Een andere partye van 15 Ruyters uyt de selve plaets gegaen, ontmoeten op de wegh van Metz 52 Franse Voetknechten, diese geheel in rout sloegen, en eenige gevangen kregen. 15 Voetknechten van 't Regiment van den Prins van Baden, onder den Exercitie-meester, mede uyt Luxemburgh getrocken, bedreven doen een stoute daet, want verwittight, dat den Marquis de Clemery op 't Casteel van Cuevre was, omtrent 25 mijlen van die Stadt, resolveerden hem daer van daen te halen, niet tegenstaende hy meer dan 60 Domestijcken by hem had, ende zy voor by veel Franse Casteelen mosten, die sterck Guarnisoen in hadden, gelijk zy oock uytwerckten, en hem binnen Luxemburgh brachten. Uyt Rurmonde dese tijt 27 Ruyters van 't Regiment van Duc de Holstein ghegaen, troffen by Venlo 80 Franse Ruyters aen, diese aenstonts verjoeghen. Daer en teghens bedreven de Franse doen te Tongeren een seer wreede actie, ja nauwlijckx beter als zy te Bodegrave en Swammerdam hadden gedaen, 't welck aldus toe-gingh: *De Franse Troupen, die lange in 't Lant van Luyk geravageert hadden, keerden door Tongeren weder om na Maestricht, met afscheyt, dat zy tegens den 20. deser weer souden komen: Ondertusschen ginghen de Burgermeesters van Tongeren na Luyck, om dit aen den Secreten Raet aldaer bekent te maken, met versoeck, om tegens die tijt een goet secours te moghen hebben, 't welck hun van 600 man belooft wiert, doch als de Borgermeesters van Tongeren antwoorden, dat het te wevnigh was, om soo een gedemanteleerde Stadt te beschermen, en datze ten minsten 1000 man mosten hebben, wiert hun 't selve toegestaen, om die 's anderen daeghs te zenden, maer daer quamen 'er maer 300 onder den Coll. Jamar: Waer op de Fransen uyt Maestricht,*

over

de 3000 man sterck, den **21**. *deser 's morghens voor de Poort van Tongeren quamen, om in de Stadt te komen; doch die van binnen stelden hen in defentie, en sonden om noch meer secours na Luyck, daer op de Fransen sich van een Poort trachten meester te maken, welke die van binnen heftigh defendeerden, terwijl een partye van de Franse Ruyterye aen de andere zijde van de Stadt, daer de Mueren gedemanteleert, ende alleen met Palissaden beset waren, de selve Palissaden af-kapten, en in de Stadt drongen, waer door de Luyckse Soldaten, na datze haer 4 uren langh als Leeuwen geweert hadden, ghenootsaeckt waren de vlucht te nemen, en hun met swemmen over de Grachten te salveren; in dese gelegentheyt betoonde sich den Coll. Jamar niet als een Collonel, maer als een Generael, invoeghen dat door sijn manhaftighe tegenweer meer als 500 Fransen bleven, behalvens de gequetste, die een groot getal uytmaeckten, benevens veel Officieren, daer onder, zoo men zeyde, de Soon van den Gouverneur van Maestricht, den Grave d'Estrades: Maer nae dat de Fransen nu in de Stadt gekomen waren, plonderden zy niet alleen de Burgers, maer oock de Kercken en Kloosters, tot Ciborien en Remonstrantien toe, en bedreven 3 dagen langh alle gruwelijckheden, die men van verwoede Soldaten kon verwachten: Wanneerse eyndelingh, als 'er niet meer te plunderen was, de Mueren voort demolieerden, de Poorten verbranden, en alle Voorraet en plunderagie mede na Maestricht sleepten.*

't Verlaten van de Nederlandtse Conquesten, door de Fransse.

DE consternatie onder de Franssen op den Optocht van zijn Hoogheyt den Heer Prince van Orangien, was soo groot, datse aenstonts op alle middelen bedacht waren, hoe zy de voortgangh van dessels dessynen souden stuyten: Hier toe most Volck wesen, en dat hadde Vranckrijck in geen overvloet; hoewel de Lijsten van des Conings Armeen in 't begin van de Campagne wel 150000 man hadden opgegeven; doch nu waren sy soodanig vermindert, door 't blijven, verlopen als andersints, dat de Fransen niet suffisant waren een machtig Leger te velde te brengen, sonder grote ontblotinge van haer Guarnisoenen; 't welck niet werdende goet gevonden, soo wiert raetsaemer gheacht een partye van de Nederlantse Conquesten te verlaeten, en 't Volck daer uyt te lichten, om een bequaem Leger te formeren, als dese machtige geconjungeerde Heyren sonder tegenstant Meesters van den Rijn, Maes, en de Moesel te laten werden: Waer door dan de Fransse in de Nederlantse Conquesten, by aldien dit uytgevoert wiert, in sich selfs soude moeten hebben versmelten, sonder eenige hulp van Vranckrijck te konnen genieten, of aen 't selve te konnen doen: Hier toe wiert dan de ordre van 't Fransche Hof aen Duc de Luxemburg af gesonden, op dat hy sich van de onnodigste plaetsen soude ontslaen, en 't Volck daer uyt lichten: Welcke ordre Duc de Luxemburg seer wel heeft na gevolgt, doch met een wreede oplegginge van Brantschattingen in de verlaeten plaetsen over de bedorven en geruineerde Inwoonders geexecuteert, gelijck wy vervolgens sullen verhalen:

WOERDEN, als de eerste plaets, en 't meest getiranniseert, dient tot een aenvangh: Den Gouverneur kreeg den 2. deser order van Luxemburg, in plaets van de wallen te verstercken, de selve te slechten, en alles 't geen yets van waerden was, na Uytrecht te voeren, 't geen by hem seer ras wiert na ghekomen, want 't Geschut, Amonitie en alles wierdt in Schepen gelaeden, en na boven gevoert; daer op ontboot hy den 3. de Heeren op 't Casteel, aen wien hy vertoonde: *Dat sijn last streckten om 20000 gl. voor de Brandtschattinge te eysschen, en by aldien sy 't selve weygerden, dat hy bevel had van den Koningh en Duc de Luxemburg, de Stadt te laten verbranden, en 't Kasteel en Poorten te doen springen.* De Heeren en de Burgers hier over haer onmacht toonende, en bewysende, wat al violentien, sdhaden en berovingen sy van de Fransse hadden moeten uyt-staen, en dat het hen onmogelijck was dese Somme op te brengen, konden echter niets verwerven; maer kregen tot antwoordt van den Commandant: *Dat hy by faute van dien de Stadt soude moeten in de brandt laten steken.* Verklarende verders: *Alles aen-gewent te hebben tot vermindering deser Somme, maer dat het niet hadde konnen verkrijgen, en datze selfs (soose wilden) na Luxemburgh konden reysen, om te sien wat afslagh sy souden konnen bekomen.* Daer by voegende: *Dat voor sijn selfs van haer niet begeerde.* Hier op gingen eenige Heeren na Utrecht, om dit aen Luxemburg te vertonen: Die 't by hem so verre brachten, datse op 15000 gl. accordeerden, benevens noch 1000 guldens voor de Pallissaden, mits dat de Poorten, Wallen ende Casteel in stant souden blijven: Waer mede sy den 5. weder te Woerden quamen. Onderwijl hadden de Fransse in die tijt alles in Schuyten

ge-

gevoert wat sy konden, en een Bolwerck, 't Casteel eu Poorten ondermijnt, om te laten springen, als sy vertrocken souden zijn. Den 7. ten 11 uren trocken de * Fransse aldaer met een groot ge raes uyt, de Magistraet en Predicanten aen 't Ca steel en de Poort van den Commandant afscheyt nemende, die tot Ostagiers voor de rest van de Brandtschattinge (zijnde een partye cont ant betaelt) mede nam: *Cornelis Jansz. Lombertson, Dirck Buyck*, Brouwer, *Hendrick G essen*, Wijnkoper, Dr. *Boogh, Claes Swager, Aert Claesz. Valck, Gijsbert Griffioen, Claes Feck, Swatendijck, Claes Bersingen, Pons Lambertsz. van Zeyst*, en den Advocaet *Blyëel*: Waer mede sy dien dagh noch t'Utrecht quamen. Den H. er *Fariaux*, die met 2 Regimenten op 't gerucht van dit verlaten door den Heer Gra ve van W aldeck derwaerts was gecommandeert, quam den 5. daer omtrent, waer hy met partye Fra nsse voor den uyttocht n ch eenige kleyne schermutsels hadde, en eenige daer van ter neder leyde: Maer so dra nu bericht was datzer alle uyt waren, sont hy Cap. *Rijswijck* met 3 Compagnien daer in, volgende met de rest; en vernam door eenige Fransse en Switsers dat het Kasteel en een Bolwerck ondermijnt was; waer op eenige derwaerts gingen, en de Lonten en 't Bus kruyt daer van daen haelden, zijnde de Lont onder 't Casteel maer drie vinger breet lang. Naderhant wiert'er Geschut, en alle nootwendigheyt in gebracht, en eenige Heeren gedeputeert, om nevens den Ingenieur *Paen*, de Fortificatien te besichtigen, en alles weder op te maken,

HARDERWIJCK, 't geen door de Bisschopse heel gebrantschat was, wiert mede gants geslecht, en eysten noch van de Burgers 12000 gulden tot Brantschatting, maer konden niets obtineren, vermits de voornaemste vertrocken waren, en de Stadt te seer verarmt: weshalven sy van daer den 4. deser wegh togen: waer na de Borgers eenige Personen by provisie als Regenten stelden, om de Stads bedieningen ondertusschen waer te nemen, ve rmits al de oude Regeerders meest uyt de Stadt geweken waren.

De Schans CREVECEUR, daer zy geen Brantschattinge van konden eysschen, slechteden zy geheel, maer presenteerden de Kerck en 't Commandeurs Huys te laeten staen, by aldien die van den Bosch 3000 pistolen voor de Brantschattinge wilden geven: Maer de Gouverneur van de selve plaets had een partye Volcks uyt dat Guarnisoen gecommandeert na Empel, om 't kerckhof daer sterck te maken, en de Franssen de Uyttocht te beletten, onderwijl da t de Uytleggers derwaerts mede opkorten; doch een van de selve, daer Cap. *Haren* op commandeerde, gheraeckte op 't droogh; waer om de Fransschen die kregen, en sneden een Dijck door, waer mede zy veylig na de Graef konden komen; weshalven dit gecommandeert Volck van Empel weer vertrock, waer door toen de Franssen na de Graef togen, stekende de Kerck in dat Dorp in hare doortocht noch in Brant.

BOMMEL, een stercke Fortresse, en waer aen den Coning van Vranckrijck, zedert 't selve in zijn macht hadde gehad, wel 60000 gl. aen de Fortificatien te kost gehangen had, kreeg het geluck dat mede verlaten wiert, makende de Franssen in 't begin deser maent alle preparatien, soo met vervoeren van Geschut, Amonitie en alles, als met het slechten van de Wallen: Den Gouverneur accordeerden met de Heeren na veel stribbelingen, op 36000. gulden, voor brantschatting, waer voor sy 12 Ostagiers mede namen: Den Heer Grave van Hoorn zijnde op het bericht van dit verlaeten, met eenigh Volck in de Bommelerwaert te Zuylichem gekomen, verwachten daer noch een secours, om de Franssen in die Stad aen te tasten, haer voort te doen deslogeren; waer toe de drie Regimenten van *Palm*, *Weede* en *Zobel*, beneden Gorcum laghen, maer konden door contrarie wint niet voortkomen, weshalven die door 100. Groenlantse Chaloupen derwaerts wierden gebracht, maer toen hadden de Franssen de Stadt al gequiteert, den 14. deser, treckende den Grave van Hoorn den selven achtermiddagh daer met eenigh Volck noch in, en wierden doen aenstonts de Fortificatien met behulp van de Burgers weder op gemaeckt, komende korts daer aen eenighe Heeren Gecommitteerden met Ingenieurs derwaerts, om de selve in haer volkomen perfectie te brengen: Naderhant sijn van de 12 mede genomen Ostagiers uyt haere detentie seven ontsnapt.

De Stadt UTRECHT, daer de Fransse altijt een besettinge mosten houden, van ten minsten 6 a 7000 man, (en daer men de Inwoonders buyten gemeen hadde geplaegt, met schattingen op te brengen, en Soldaten te onderhouden, die sy gemeenlijck kost, dranck, en gelt onder de tafelborden mosten geven) was derhalven voor haer ondienstig, dies stelden sy alle preparatien aen, om dese Stadt mede te verlaten; doende daer toe in 't begin deser maendt alle Bagagie van de Grooten packen en sacken, om nae Vranckrijck te voeren, als mede al het gene dat yets van waerdye was, waer toe zy alle Wagens, Karren en Schepen presten, die te bekomen waren. Den 3. deser trok den Collonel *Pypher* met zijn Regiment Switsers na boven; daer tegens quamen 400 andere Switsers van de omleggende dorpen, als mede veel goet uyt Woerden weder binnen, doch alvorens sy uyttrocken most Monsr. *du Pas* ghewesen Gouverneur van Naerden zijn straf lijden: Hy zijnde van Aernhem te Utrecht gebracht, wiert daer met 3 punten beschuldicht; als, *waerom hy geen uytvallen had ghedaen, om sijn Vyanden haer wercken te beletten. Waerom*

* *Soo ras van dit verlaten in den Hage aen de Regeeringe bericht quam, en dat de Franse van meeninge waren de Stadt te verbranden, wierden terstont depesches aen de Heeren Burgermeesters van Leyden en Oudewater afgevaerdigt, met versoeck, zy luyden ten spoedigsten soo veel brantgereetschap als missen konden, op d'uytterste posten aen die Stadt wilden schicken, om by des Staets Troupen, die derwaerts advanceerden, tot blussinge van den brant te konnen werden gebruyckt; gelijck by de voornoemde Steden oock wiert geeffectueert.*

Waerom hy begeert had te Capituleren, voor de Grachten gevult waren, en waerom hy 't niet langer had uytgehouden. Waer op hy antwoorde, *dat des Vyants Cavallerye te sterck was, welcke licht soude hebben konnen beletten de wederkeringe van de uytvallers, hebbende geen Canon om dat te beletten; dat de Contrescharp was gewonnen, waer door de belegerde die in 2 of 3 uren soude hebben kunnen vullen; en dat hy eyndelijk geloofst had, beter te wesen op eerlijcke Conditien te verdraeghen, als door zijn obstinaetheyt soo veel brave karels, als daer in Guarnisoen waren, door de punt van den degen te laten passeeren*; doch dese verantwoordingh vonden zijn Rechters niet goet, maer verwesen hem in een eeuwige Gevangenis, en den degen voor de voeten ghebroken, 't welck nu den 7. deser wierde geexecuteert, werdende meest al de Fransse Officiers die daer in Guarnisoen hadden gelegen, van hare bedieningen afgeset. Den 9. vertrock 't Regiment van de Koninginne mede na boven, en den 15. volgden Duc de Luxemburg, met noch eenighe andere Troupen. Den 11. deed den Gouverneur Stoupa de Stadt en Staten aendienen, dat hy haer particulierlijck most spreken, en wanneer zy ghekomen waren, droegh hy haer voor, *dat des Conincks ordre aen den Intendant lag, de Stadt, om datter veel quaetwilligen in waren, te laten in de brant steken.* Hy presenteerde daer neven zijn tusschenkomst om den Intendant hier over te spreken: De Heeren leyden hier op aenstonts vergadering; en gingen daegs daer aen by den ged. Stoupa, om voor haer by den Intendant te intercederen, 't geen hy beloofde; 's namiddaghs quamen sy weer, wanneer aen haer een briefje van den Intendant wiert gegeven, bestaende in een eysch van 500000 guldens voor brantschat, behalvens de voorgaende accordatie van 8 maenden, die sy noch schuldig waren. Men maeckten dit datelijck aen alle Gebuerten openbaer, en dee hun aenseghen, datse 's anderendaeghs haer advijsen in de Secretarye soude komen brengen. Den 13. quam den Mareschal d' Humieres daer als Gouverneur, en wiert van de Regenten gecomplimenteert. Den 14. gingen de Heeren by den Intendant om hem de onmogelijckheyt van dit gelt op te brengen, te vertoonen, maer dit wierdt niet gheacht; hy seyde noch, dat by faute van dien hy meer soude begeeren, indien zijn eysch niet gedaen hadde; dreygende de Huysen vol Soldaten te legghen, die de Burgers van kost en dranck dan souden moeten voorsien: *Stoupa* deedt wel zijn tusschenspraeck, maer de Heeren konden niet minder als op 450000 gl. accorderen, daer onder de voorgaende taxatie van 8 maenden begrepen, doch 100000 Rijckxdaelders mosten contant betaelt werden. Daer trock gedurig noch al meer Volck na boven, daer onder de Regimenten van *Piemont* en *Auvergne*, mitsgaders veel Schepen met Graen, meel en geroofde goederen, door den Crommen Rijn na Wijck, alsoo zy 't langhst de Vaert niet vertrouden: Den 16. ten 7, 8 en 9 uren, sont den Gouverneur *Stoupa* aen de Huysen van de Heeren *Nieupoort*, Burgermeester *Boot* en *de Goyer*, de Schepen *de Goyer*, de Predicanten *van Engelen* en *Lodesteyn*, Professor *de Roy*, de Commissaris *Rosa*, de Heer *Spiering* en *Honthorst*, Doctor *Wassenaer*, de Burgermeester *de Leeu*, *Casenbroot*, noch een Heer *de Goyer*, en den State *van Rossum*, om by hem te komen, 't welck gheschiet, diende hy hun aen, datse als Gijselaers mede mosten vertrecken, tot soo lang den Intendant de beloofde somme had ontfangen: Sy wierden den 17. benevens den Gouverneur van Naerden Monsr. du Pas, onder 't Convoy van 300 Ruyters na boven ghevoert, hebbende nau so veel tijt dat door haer dienaers schoon Lynwaet van haer huysen lieten halen. Dewijl nu 100000 Rijckxdaelders was geaccordeert, om contant te betalen, wiert rondsom de Stadt met billetten bekent gemaeckt hoe veel yder Burger by Leeninge sou konnen geven, mits genietende 6 ten hondert om het Jaer; maer dit niet haest voortgaende, en weynig gelt inkomende, resolveerden den Raet selfs door de Stadt te gaen, om door haer aenspraeck yder hier toe te bewegen, 't geen met sulcken succes geschiede, dat sy de somme gereet kregen: Den 21. liet den Intendant noch 8 Ostagiers halen, als Burgermeester *Hamel*, de Predicant *van Vliet*, de Heer *de Wilhem*, de Soon van de Heer *van Linschoten*, de Soon van den Secretaris *Houwert*, de Heer *van Zuydoord*, *Bylevelt*, *Koornkoper*, en *van Voorst*, Goutsmit: En wierden den 22. de Heer *Nieupoort* en den Predicant *van Engelen* vry ghestelt, dewijl'er 2 te veel waeren, volgens des Koninghs ordre, dese leste Ostagiers vertrocken den 22. na boven, onder 't Convoy van de rest van Stoupaes Regiment; desen dag wiert oock gepubliceert, dat yder die yets van de Fransen most hebben 't selve van haer soude eysschen, en dat indien 't yemandt weygerden, zy aen *d' Humieres* maer souden klagen: Oock wiert gelast dat yeder den aenstaenden dag sijn Huys gesloten sou houden; doen wierdt oock de 100000 Rijckxdaelders aen den Intendant betaelt. Den 23. na dat de Franssen al haer goet hadden weg gevoert, soo sy best konden, hoorde men 't gedreun der Trommelen, en 't geluyt der Klocken van den Dom; 't Guarnisoen nu heel ghereet zijnde om uyt te trecken: Waer op ten 8 uren den Gouverneur *Stoupa* na de witte Vrouwe poort reed, waer de Heeren, en Burger Kapiteynen gereet stonden; daer al het Voetvolck uyt trock, ghevolght van de Ruyterye: Wanneer zy nu alle uyt waren, gaf *Stoupa* de Sleutelen van de Stadt aen de Heeren over, die hy noch in 't lest met seer vriendelijcke woorden bejegende, gaende daer na de Poort te voet uyt: Den Mareschal *d'Humieres* quam daer op voor het laetste met zijn Lijfwacht, en dus geraeckten al de Franssen dien dag uyt Utrecht, behalvens die geene die haer verborgen hadden, en naderhant te voorschijn quamen. Soo ras waren de Franssen niet weg, of men sloot de Poorten, nemende de Burgerye aenstondts haer geweer van 't Stadthuys, en bedreven grote vreugde; alles was datelijck verandert, daer men te voren de Fransse Officiers met haer Cherpen door de Stadt had sien swayen, sag men nu de Heeren met Orangie Cherpen door de Stadt gaen; ja de

jongens deden Orangie linten op hare Hoeden ; van den Dom-toren liet men de Orangie Vlag waeyen en de Waert-poort, daer door men zijn Hoogheyt verwachten, wiert met alles 't geen tot cieraet kost dienen, toegestelt ; want de Heeren hadden malkanderen op den 19. al van den Eed, van sijn Hoogheyt tot geen Stadthouder te kiesen, ontslagen, en de Heeren *Dyckvelt*, *van Sandenbergh*, en Burgermeester *van der Voort*, na zijn Hoogheyt gesonden, om hem wegens Utrecht, 't Stadthouderschap op te offeren, en zijn bescherming daer over te versoecken. Eenige Heeren waren ook wegens de Staten na den Hage gedeputeert, om daer als van te voren weder sessie in haer Ho: Mo: Vergaderinge te nemen maer sulkx wiert haer by provisie afgeslagen, alsoo wegens dese saeck by de gesamentlijcke Leden ter Generaliteyt eerst overeengekomen most wesen. Onderwijl hadden de Jongens te Utrecht uyt den Dom gehaelt alle de Beelden, Autaren, en al 't geene na Instrumenten (gehoorende aen den Roomschen Godtsdienst) geleeck : welcke sy voor 't Stadthuys , benevens meenighte Schiltwacht huysjens verbranden : Des na middags wiert de eerste Predicatie door Do. Gentman in de Domkerck gedaen, 't welck gewisselijk een groote verandering veroorsaeckte, zijnde des uchtens de Mis daer noch in gedaen : Eenige Roomsgesinden die sich wat te los van tong hadden betoont van zijn Hoogheyt te spreecken, kregen de Jongens oock in 't Oog, en 't was noch een geluck voor haer dat de Burgers de selve van haer Huysen afweerden wijlse alreets de glasen hadden beginnen uyt te goyen. 's Avonts ten 5 uren quam den Heer Fario met 3 Regimenten van Woerden noch binnen Utrecht ; de Magistraet ontfing hem buyten de Poort, en het Volck maeckten een groot gejuych, gestadigh roepende , *lang leef den Prince van Orangien* ; wanneer hy nu binnen gekomen was, stelden hy op alles de vereyste ordre : Den selven avont quamen de Heeren in zijn Logement , waer een maeltijdt was bereyt , daerse hem versochten , dat den Eed aen haer soude doen, van haer 't woort te nemen, en de Sleutels te laten : Den Collonel refuseerden dit, en antwoorde als geen ordre daer toe hebbende, dat de bewaring van de Stadt, aen hem was bevolen. 's anderendaegs quamen'er noch meer Troupen met den Grave van Hoorn in de Stadt, welcke doen 't bevel over de Stad exerceerde. Den 25. quamen de Heeren Raet-Pensionaris *Fagel*, en de Heer *Geelvinck*. wegens Hollant de Heer *Krammom*, wegens Zeelant, de Heer *Gemmenich*, wegens Vrieslant, en de Heer *Gockinga*, wegens Groeningen, binnen de Stadt ; waer op den 26. door opgemelde Heeren de Regeeringhe wierde gesuspendeert, en van hare bedieningen ontseyt, tot de saken der Generaliteyt souden afgedaen zijn ; doch op dat ondertusschen de Stadt niet buyten forme van Regeeringe soude zijn, wierdt den Hooft-Officier *Ruysch*, Secretaris van de Politie *Jan Quint*, de Secretaris van 't Gerecht *Lichtenberg*, en de Secretaris der Staten *van Bensichem*, en d' Ontfangher van de Gemeene middelen *de Leeuw*, by provisie weder in haer Ampten gestelt, om de Gelden in te vorderen, doch niet buyten ordre van haer Ho: Mo: uyt te geven : Den Grave van Hornes stelden den 29. mede 8 Burger Capiteyns, als *Jacob van Dinteren*, *Pieter Both van der Eem*, gewesene Schepen, *Hendrick Quint*, *Albert Benthem*, *Justus Vermeer*, *Paulus Voëtius*, *Hendrick Pothuysen*, *en N. Bosschaert*, welcke alle de Stadts saken middelerwijl souden waer nemen.

De Franssen siende dat de kleyne Plaetsen in 't Sticht met het verlaten van de Stad, niet souden konnen behouden, verlieten korts daer aen *Amersfoort*, *Rheenen*, *Wijck en Wageningen* ; doch te Wijck bleven sy eenigen tijt, om haer Schepen van Utrecht na Aernhem weg te krijgen , zijnde daer noch eenige blijven leggen, vermits de droogte, van welcke d'onse noch 2 kregen, en t' Utrecht binnen brachten.

Over dit verlaten van dese Plaetsen, en 't veroveren van *Bon* was men in Hollant niet weynig verheugt; waeromme haer Ho. Mo. om Godt den Heere over dese weldaden te looven en te dancken, en met een den selven vierig te bidden, den Staet hoe langer hoe meer te zegenen, een Danckdag lieten uytschrijven, tegens den 6. deser toekomende maent ; om ten selven dage mede alle vreugde tekenen, na 't eyndigen der Predicatien te bewijsen, soo met 't luyden van Klocken , afschieten van 't Canon als anders. 't Welck door 't geheele Lant is nagekomen.

Gelijck dit verlaten der plaetsen een seer gesegende saeck voor den Staet was, so was't oock een grote afbreuck voor de Franssen, door dien nu veele Fransgesinden klaerlijck sagen , dat sy sodanigen groten macht van Volck niet hadden, als zy uyt hadden gegeven , en vervolghens niet capabel waeren, om haer in cas van noot te beschermen ; dus verweckten 't by vele van haer een adversie, niet alleen tegens de Franssen, maer oock tegens der selver Geallieerden : Gelijck men nu hoorde, dat'er eenige Personen te Deventer de Magistraet hadden gestelt, *of het niet goet soude wesen, dat sy den Ceurvorst van Keulen daer toe sochten te disponeren om die Stad immediatelijk aen 't Rijck te hechten* ; wijl zy wel apparentelijck dachten, dat Vranckrijck by het verlaten van al dese Plaetsen sijn Geallieerden mede wel soude vergeten : Doch dese Propositie was daer by veele niet aengenaem , als wel wetende de onheylen die haer van de vreemde Regeeringen stonden over 't hooft te hangen, en veel licht beter achtende, dat by aldien de Stadt van Kur Keulen niet konde beschermt werden, sy weder onder de Regeeringe van de H: Staten Generael quamen . Gelijck sulckx wel apparentelijck scheen , door dien de Franssen met het verlaten der voor verhaelde Plaetsen niet vernoegt, in Deçember noch eenige verlieten ; 't welck wy, als zijnde daer nu mede besich, vervolgens sullen verhalen.

ELBURGH , aen de Zuyder-Zee gelegen , most na 't verlaten van 't Sticht volgen ; waerse mede al haer Canon, &c. hadden uytgevoert, wanneer sy de Burgerye noch een Brantschattinge van 12000 gl.

af

af prangden, en na datse het ontfangen hadden, den 2. December vertrcoken: Naderhandt quam 'er weer een partye Franssen uyt Campen voor, die van dit Stedeken begeerden, datse seker getal Wagens voor haer souden verschaffen, om hare Bagagie uyt Campen te vervoeren, maer die van binnen wesen haer af, en sloten de Poorten toe, sulckx datse onverrichter sake mosten vertrecken.

CAMPEN, een Stadt in Over-Yssel, scheen't Fransse jock al lang genoeg verdragen te hebben, en dat het nu daer af bevrijt most werden: want de Franssen hadden daer al veele dagen aen't slechten van de Fortificatien doende geweest, wanneer den Intendant een brantschattinghe van 100000 guldens quam eyssche; de Burgerye haer vermogen willende betonen, konden niet nader als op 80 00. guldens accorderen, daer onder 20000 gl. achterstallige Schattinge begrepen: De Bisschopsen hadden wel getracht den Intendant te bewegen, dat sy de Stadt in besetting mochten nemen, maer konden 't niet uyt wercken, wijl den selven apparent dacht, dat de Burgerye dan de brantschattinge niet soude willen op brengen. Dus prepareerden sy alles tot haer vertreck, met het vervoeren van Geschut, Bagagie, als andersints, hebbende alvorens eenige van de Fortficatien om verre gehaelt: Daer op trocken zy den 24. December met goede ordre de Veen-poort uyt, gevende den Marquis *de Magalotti* de Heeren de Sleutels over, nemende voor Ostagiers mede de Burgermeesters *de Ram*, *Eeckholt*, *Steenberghen*, den Secretaris *Breda*, *Veene*, *van Marle*, *Hoemaker*, *Ingen*, *Harweyer*, *van den Grunde*, *Woltbuys*, *Oldekercken*. Zy hadden der noch vier meer mede genomen, als, *R. Erckelen*, *G. Erckelen*, *Ridder*, *Nessinck*, doch wierden weder ontslagen. So dra de Franssen uytgetrocken waren, quam'er een partye van Blockzijl binnen, die met eenige quaetwillige Burgers eenige commotie in de Stad meenden te verwecken, doch wierden daer in door de welmeenende Burgerye bedwongen; wes halven sy weder weg trocken: Naderhant is den Col. *Golsteyn* met 1400 man als Gouverneur daer binnen gekomen, die met de Burgers der Stadt weder begonnen te fortificeren, om voor alle vyandlijcke attentaten verder bevrijt te wesen: En wierden eenige Burger Capiteyns gestelt, als *Daniel van Santen*, *Hoog Scholtus*, *Jan Dircksz. van de Wende*, *Lambert Iuriaensz. Ridder*, *Ryswyck*, *Evert van Leeuwaerden*, *Arent Ioncker*, *Hermanus Nuys*, *Borchrinck*, *Gozen Erckelens* en *Ryck Ridder*, om de Regeringe by provisie waer te nemen, tot'er nader in versien sou sijn.

HATTEM, ale van kleyn belang, wiert van de Franssen den 25. December mede verlaten, na datse eenige brantschattinge hadden bedongen, en Fortificatien hadden geraseert; treckende het Guarnisoen ghesamentlijck met dat van Campen na Aernhem; zijnde dit de laetste Plaets die de Franssen van dit Jaer hebben verlaten.

STEENWIJCK, door de Volckeren van den Bisschop van Munster beset, scheen de onkosten van het Guarnisoen niet te konnen op brengen, wes halven den Gouverneur den Baron van Wedderen, hebbende eerst alles laten prepareren, of de Stadt wilde doen versterken, den 5. deser alle de Boeren van rondsom ontboot, om de Fortificatien te slechten; ontbiedende daer benevens de Magistraet, aen wien hy voorhielt: *Dat de Bisschop gesint was om de Stadt te doen ruineren, en de Burgers te laten plunderen*: Doch gelijck dit niet anders was, als om de Burgerye een somme gelt, voor de brantschattinge uyt te kloppen, wierdt de Raet hier over by een gheroepen, daer men besloot liever een somme van 10000. gls. aen den Bisschop te brengen, als geplundert en de Wallen geslecht te werden; 't welck by den Gouverneur aengenomen, maeckten alles vaerdigh om te vertrecken, met het vervoeren van Geschut, Bagagie en alles, het slechten van de Borstweeringen, en 't springen der Poorten. Waer op de Bisschopse den 6. alle uyt trocken, mede nemende als Ostagiers, den *Dortman*, Burgermeester *Keurbeeck*, en *Johannis Kroeven*. Ten 8. quam'er eenigh volck uyt Vrieslandt binnen de Plaets, om daer Guarnisoen te houden, welcke met de Burgers de afgeworpen Fortificatien weder begonden op te maken, om de Plaets in zijn voorige stant te brengen.

MEPPEL, als niet houbaer, wiert korts daer aen van de Munsterse mede verlaeten, na datse de Burgerye noch eenig gelt aen hen te betalen, hadden afgedwongen.

Dus wierden al dese Plaetsen door de Vyanden by na alsoo ras verlaten, als sy die bekomen hadden: En wy mogen verder bidden en hoopen, dat Godt den Heere ons soodanig zegene, dat de Franssen niet veel redenen hebben, hen over desen gesochten Oorlog te verblijden.

DECEMBER 1673.

DE Hertoginne van Yorck/ met de Hertoginne van Modena en den Prince Reynald d'Este te Calais gekomen/ vertrock onder 't los branden van't Canon/ soo van de Stadt/ 't Casteel/ als de Enghelse Schepen en Jachten/ weder van daer/ en quam den 1. deser op de Reede van Douvres: Den Hertogh van Yorck

de welcke den dagh te vooren in de voor-ged. Plaets was ghekomen / dede op haer aenkomst aenstonts al 't Canon af-schieten / ende gingh sijn Bruyt tot op de Strant te ghemoet / waer hy haer in 't uyt-gaen van de Barck by de handt nam/ en na veel wederzijtse Complimenten tot aen 't Logement/ voor haer gepreparcert/ geleyde: Hier bleven zy zavonts eten/ wanneer den Bisschop van Orfort na 't eyndighen van 't selve / haer te zamen troude. Den 4. vertrock dit heele geselschap van Doubres / komende den 5. te Rochester/ ende den 6. te Gravesend/ van waer zy in een Barque de Teems opvoeren/ tusschen welcke plaets en Greenwich den Koningh van Engelant haer tegen quam/en na veel Complimenten na Withal conduiseerde / leydende de Hertoginne aenstonts na de Coningin/ die haer seer vriendelijck ontfingh: 's Namiddaghs vergeselschapte den Koningh haer met de Hertoginne van Modena / en den Prins Reynald d'Este na 't Paleys van St. James/als 't ordinaris verblijf van Duc de Yorck / waer dese Hertoginnen naderhant van veel Grooten wierden gecomplimenteert.

Ondertusschen wierden des Koninghs Placcaten teghens de Catholijcken strengelijck geexecuteert; de Gemeente selfs was niet weynigh op haer verbittert / want verbranden korts naer de Coninginne Elisabeths dagh het Beelt van den Paus. Den 20. deser liet den Coningh een Proclamatie uyt gaen/ waer by geboot dat de Leden van 't Parlement tegens den 17. Januarij naestkomende / volghens de Prorogatie / compleet by den ander mosten zijn. Daer ontstont dees tijt te Londen een querel tusschen den Hertogh van Buckingam en den Lord Montagu / waer over sijn Majest. den selven Montagu in den Tour liet setten/ doch wiert na een dagh 2 a 3 sittens weder gerelaxeert. Den 13. deser verbrande door ongeluck op de Teems 't Coninghs Fregat de Anna/ met 64 stucken / 't geen voor Convoy naer de Straet soude gaen. De Engelse Kool-vloot quam dees tijt behouden op de Rivier van Londen. Sijn Maj. maeckten doen Cap. Munday/ welcke 't Eylant St. Helena weder herwonnen had/ tot Ridder: Benevens noch veel andere. Onderwijlen maeckten 't de Hollantse Kapers rondsom d' Engelse Kusten heel onveyl / hoewel 'er somtijts al eenige van ghenomen wierden. Den Graef de Lauderdale met commissie van den Koningh na Schotlant vertreyst/opende daer den 22. passato 't Parlement/ waer voor de volgende Oratie dede:

MYn Heeren en Edelen. De leste mael heb ick d' eer gehad den Koningh in dees plaetse te dienen; Ick maeckte U doen by sijn Majests. bevel bekent/ de gronden en oorsaken van sijn Engament in desen soo onvermijdelijcken Oorlogh teghens de Staten Generael van de Geun: Provintien / voor de securiteyt van sijn Koninckrijck tegens haer / welcke zy ons veel eer hadden willen ter neder smijten/ 't welck doen alleenlijck was voorsien/ soo by Gods goede providentie en des Konings wijsheyt/ desen Oorlogh niet was verklaert geweest. Ick recommandeerde uw ter dier tijdt te considereren sijn Eer/ Intrest en uwe eygen securiteyt ('t welck sekerlijck 't meest onscheydelijck was) en vertoonde heel reële en effectuële wegen/ dat de Machten van sijn Coninkrijk mochten gesuppleert werden/ om sijn Maj. by gelegentheyt te dienen/ tot een schrick van sijn Vyanden/ en sekerheyt van sijn Koninkrijcken: Gy dede doen vrymoedelijck sulck een Som lichten / als waerschijnlijck mocht voorsien werden tegens eenighe uytheemse invasie of binnenlandt secommotie / die de Vyanden hier konden verwecken; Voor het welcke sijn Majest. uw weder om hertiglijck doet bedancken: Hy heeft 't selve niet gediverteert van die einden/ waer voor 't was gegeven: En soo groot waren sijn Scheeps-preparatien/ te samen met sijn Lantmacht/ van dese Somer/ dat hy groote redenen hadde gehad te verwachten een rechtvaerdige en eerlijcke Vrede: Maer 't heeft de insolente hartneckigheyt van de Vyanden gheweest / dat hy in die hope is bedroghen: Daer om heeft hy my bevoolen de Sessie van 't Parlament dees dagh te houden/ 't welck

't welck al van over veele Maenden was geadjourneert / en als hy uw bekent maeckt de redenen van desen Oorlogh/ laet hy uw oock weten/ hoe hy alle mogelijcke middelen heeft ghebruyckt om die te eyndigen. De Sweden (zijnde de Mediateurs) stelden een Tractaet voor; sijn Maj. accepteerden 't en offereerden Duynkercken om te tracteren/ als de meest over-een-komende Plaets voor alle de gene die den Oorlogh raeckte: Maer den Vyandt refuseerden 't / alhoewel sijn Maj. gedurende de laetsten Oorlogh met haer heeft getracteert in haer eyghen Stadt Breda: De Mediateurs proponeerden een Stilstant van Wapenen/ eer noch eenigh Engagement dese laetste Somer was voor-gevallen; sijne Majest. stont het toe / maer den Vyant refuseerden 't oock hovaerdiglijck: En den Koningh nam de Stadt Ceulen aen/ voorgestelt by den Vyant tot een Handelplaetse / waer hy sijn Plenipotentiarisen met redelijcke Propositien sont/ ende dese waren soo moderaet / dat de Mediateurs verklaerden/ zy niet redelijck konden afgeslagen werden: Nochtans had den Vyant soo groote adversie tot de Vrede / dat zy noyt wilden verklaren/ wat voldoening zy hem wilden geven/ noch soo veel als beantwoorden eenige Propositie/ ghemaeckt by de Mediateurs voor den Koningh ofte sijn Geallieerden; ja soodanigh was haer insolentie/ dat zy Papieren in gaven/ ghevult met salcke ongeschickte tael / dat de Mediateurs beschaemt waren/ en die weygerden te sien: Waer om is den Koningh ghedwongen den Oorlogh te continueren voor sijn eygen Eer/ de maintenue van sijn rechtvaerdige Rechten/ en de bescherminghe van alle sijn Onderdanen; waer in hy niet van de hertelijcke over een kominge van dit en al sijn Koninckrijken twijffelt. Een andere groote Reden van 't houden deses Parlaments/ is/ om met uw over een te komen in 't nemen van sulcken effectuëlen loop voor de bedwinginge en straffingh van de Velt-Conventiculen/ en andere seditieuse practijcken/ als dat van de goede Wetten/ die ghy hebt ghemaeckt/ moghen verkrijgen een nauwe gehoorsaemheyt/ en dat de Vrede en ordre mogen bewaert werden in dit Koninckrijck: De weghen en middelen voor dit goet eynde laet hy tot uw wijsheyt / niet twijffelende van de selve sorgh en affectie tot sijn dienst in dit / welcke hy al van over langh in uw heeft bevonden: En de-wijl de valse tongen van de gedisaffectioneerde sijn Maj. ende sijn Gouvernement mochten overhalen met snoode lasteringen en valse ingevingen/ soo is my weder particulierlijck bevolen / aen u te vernieuwen de volste versekeringen van syne Majs. stantvastige continuatie/ in sijn vaste en onveranderlijke Resolutie/ tot maintenue van de Ware Gereform. Protestantse Religie/ en 't Gouvernement van dese Kerck by Aerts-Bisschoppen en Bisschoppen tegens de Papery en separatie: En ick ben ten vollen geauthoriseert tot alsulcke verdere actien/ als u duncken sal over een te komen/ voor de gerust-stellinge van de sinnen van dit vredelievent Volck/ en de voorkominge van den aenwas der Papery of Schisma/ oock door alle goede middelen te verseeckeren de Ware Gereform. Religie / en de Vrede van dese Kerck. Ick ben van gelijcken ten vollen gevolmachtight/ om te geven sijn Majs. Koninckl. toestemminge tot alsulcke goede Wetten/ als ghy sult offereren/ voor den aenwas van den Handel/ de verbeteringe van de Manufacturen/ of eenige andere wegen/ bevorderende 't goet van dit Koninckrijck; Soo dat ick niet twijffele op Gods Zegen en uw Wijsheyt van een geluckigh eynde van dit / gelijck ick gesien hebbe in voorige Sittingen van 't Parlament.

Doch 't Parlament scheen hier 't grootste genoeghen niet aen te hebben/ en oordeelden dat haer gravaminaes eerst afgedaen mosten werden / soo over den Impost van de Taback/ Sout/ als Brandewijn: Maer dit soo niet wel willende gelucken / prorogueerde Lauderdale den 16. deser 't Parlament tot den 1. April naest: Dus veele Heeren hier niet veel ghenoegen in scheppende/ resolveerden na London te gaen / daer onder den Hertogh van Hamilton / den Graef de Twadele/ den Lt. Generael Drummont / en den Ridder Harper.

Sijn Hoogheyt den Heer Prince van Orangie met het Legher uyt Ceulslant de Mase gepasseert / quam door Brabant alleen met een Guarde van 7 a 8 Persoonen den 8. deser 's avonts ten 6 uren in 's Gravenhage: De Magistraet deser Plaets had in de naburige Steden wel laten op-passen/ om te vernemen wanneer sijn Hoogheyt komen soude / en den selven als dan na sijn verdienste te ontfanghen/ maer die quam haer nu gants onverwacht over; doch alhoewel de Burgerye dien avont haer devvoiren niet konde af-legghen / quamen zy 's anderendaegs/ 13 Vaendelen sterck/ onder haer Coll. Pieterson/ seer heerlijck in de Wapenen / op 't Buyten-hof / rangeerende hen in 6 Troupen:

Ten half twaelven begaven sich den Coll. en Caps. by sijn Hoogheyt/wien zy over sijn glorieuse successen en aenkomst gheluck wensten; naer 't welcke sijne Hooght. op 't Buyten hof quam / en daer de Borgerye besichtighde/ keerende doen weder in sijn Kamer/ die 't uytsicht op 't Buyten-hof hadde / alwaer sich in 't Venster vertoonde; wanneer de Burgerye drie mael salvo schoot/ en daer na af-trocken. Dien dagh wiert sijn Hoogheyt van alle de Collegien begroet: Besoignerende korts daer aen met den Raet van Staten/en verscheen den 11. in haer Ho: Mog: Vergaderinghe / ghelijck oock den 14. in die van de Heeren Staten van Hollant; wanneer sijn Hooght. na ghedane affaires den 15. deser 's uchtens vroegh weder na Aerschot verreysde/om daer by 'tgeconjungeerde Legher te komen. Den Heer Graef van Hoorn vertrock doen weder naer Utrecht/ om daer/ benevens haer Ho: Mog:Gecommitteerden de saken deser Provintie waer te nemen/ de welcke noch sterck aenhieldt/ om als een Lit ter Generaliteyt geadmitteert te werden/ doch Vrieslandt opposeerde sich tegens den Ranght/ als pretenderende daer in de voorgangh. Den Heer Schaep by haer Ho: Mo: geeligeert/ om in Ambassade na Sweden te verreysen/ vertrok dese Maent derwaerts. Den 22. deser wiert by 't Hof de gearresteerde goederen van eenige Regenten in Over-yssel geconfisqueert. Dees tijt ontstont op 't Hof door een smoor-pot heete Koolen een gevaerlijcken brant / doch wiert noch door vigilantie der Burgeren geblust. Hoewel by desen Staet yverigh gearbeyt wiert/ om met Engelant tot een Vrede te komen / resolveerden haer Ho: Mo: om tegens 't Voor-jaer in goet postuur ter zee te zijn/ een Vloot van by de 90 Oorloghschepen / behalvens de Branders en 't Vaertuygh / te doen equiperen; welcke men zeyde/ dat door onderhoudinge van 6 maenden soude kosten 7000000 fl. Te Lande wiert mede alles aengewent om alle vyandlijk gewelt te konnen afweeren/ waer toe men zeyde/ dat de H. Staten Generael op den extraordinaris Staet van Oorlogh vast ghestelt hadden / tegens 't volgende Jaer in dienst te hebben / 900 Comp. Voet-knechten / 148 Comp. Cavallerye/ en 25 Comp. Dragonders / welcke onkosten maendelijckx 1472303 fl. souden beloopen. Om de gelt-middelen hier toe uyt te vinden / hebben de Heeren Staten van Hollant den 22. deses een 200ste Penningh / benevens een Familie-gelt op alle de Inwoonders geconsenteert. Ende omme te beter het Bootsvolck te bekomen/ tot het equiperen van de Vloot/ wiert de Groenlantse Visserye seer strickt verboden/ ghelijck mede de Groote ende kleyne Visserye. Men sprack nu weder seer sterck / om een Retrenchement aen de Vecht op te maecken / van Muyden af tot de Vaert toe / waer in Utrecht mede begrepen soude zijn / om daer door alle vyandlijck gewelt te beter af te weeren: Doch eenige meenden / dat 't selve van de * Eems soude op-geworpen werden / ende Amersfoort daer in begrepen/ over Woudenbergh tot in de Leck loopen / dan van dese Concepten is niets gevolgt/ apparent/ om dat men aen die kant niet vyantlijcks had te verwachten/ hebbende de Franse daer reeds soo veel stercke Plaetsen verlaten/ en noch meer staende te volgen.

Ondertusschen ghebeurden den 20. deser een kleyne rescontre op de Veluwe; want den Grave van Hoorn verkundschapt dat 80 Franse Ruyters hen daer onthielden/ commandeerde 70 Ruyters en 30 Voetknechten derwaerts/ onder

* Een Waterken loopende uyt 't Sticht in de Zuyder Zee.

onder den Heer van Sevenaer / welcke in 2 partyen wierden verdeeldt / waer van d'eene / 62 Ruyters sterck / boven Amersfoort de op-gem. Fransen ontdeckten / over wien den Marquis van Ronnecourt ende den Lt. Vargieuse geboot; d'se tasteden zy met een groote couragie aen / sulckx datter 14. van onder de voet gheschooten wierden / wanneer de rest om quartier riepen / 't geen hen vergunt wierdt / bekomende d'onse 27 ghevanghenen / daer onder den ged. Marquis de Ronnecourt / den Lt. Vargieuse / en den Marquis de Coursel / welcke t'Utrecht gevangen in ghebracht wierden. Den 14. deser waren uyt Aerdenburgh door ordre van den Commandeur Spindler / 25 man / onder commando van den Lt. van Dale / gegaen / welke / na dat 2 dagen uyt hadden gheweest / den Burgermeester van de Parochie van Regem met 3 schoone Paerden kregen / en 's anderen daeghs des Coninghs Ontfanger van Thielt / doch den 22. kregen zy noch den besten buyt / te weten / de Vracht-wagen met 4 Paerden / die van Cortrijck na Gent wilde / gheladen met omtrent 100 ps. fijne Lijwaten / 16 dosijn fijne Doornickse Kousen / eenige 100 p. Sajette Garen / verscheyde ps. Rysselse Stoffen / &c. 't welck alles binnen Aerdenburgh wiert gebracht / en met den Trom verkocht.

Marsch van Duc de Luxemburgh uyt Nederlant, en 't gevolgh.

DEn *Hertogh van Luxemburgh* al het *Volck* uyt de verlatene *Steden* te *Botbergh* by *Rijnberck* hebbende t' samen ghebracht, trock met de gheheele *Armee*, bestaende in 6000 *Ruyters* en 10000 *Voetknechten*, den 3. deser voor by *Meurs* (daer het *Guarnisoen* gedurende dese voorby-tocht in de *Wapenen* stont) na *Nuys*, als wilde hy 't *Sticht Ceulen* een vreede aen-jaghen; maer den *Gen. Sporck* met 9000 *Keyserse Ruyters* te *Friesem* leggende, deed hem wel haest van marsch veranderen, en na *Gulickerland* trecken, om van daer in *Vranckrijck* te komen: Maer dewijl hy gedurigh in besloten *Gelederen* marcheerde, en wel op sijn hoede was, lieten hem de *Keyserse* onverhindert passeeren, hoewel de buyt, die hy uyt de *Nederlantze Conquesten* mede voerde, hen wel aenstont: Dus toogh hy den 8. deser te *Linnigh* over de *Roer*, en quam met sijn *Volckeren* heel tot by *Maestricht* en op de *Landen* van *Overmase* logeren.

Soo ras sijn *Hoogheyt* in *Optocht* na *Bon* was, en dat den *Hertoge van Luxemburg* een kleyn *Leger* op de *Mokerheyde* vergaderde, om sijn *Hoogheyts* desseynen te observeren, wiert van haer *Ho: Mo:* zijde in de *Lange-straet* noch een ander *Leger* van 10 a 12000 man onder 't commando van den *Grave van Waldeck* te samen gebracht; waer by ook partye *Cavallerye* uyt *Vrieslant* quam, om daer mede den *Duc de Luxemburgh* soodanig t'allarmeren, dat niet veel *Macht* uyt sijn *Frontieren* sou derven nemen, om sijn *Hooghts.* voornemens te kunnen teghen staen: Maer de *Keyserse* met sijn *Hoogheyt* geconjungeert, was *Luxemburgh* selfs beducht, dat besloten soude werden, derhalven had hy op d'eerste ordre van 't *Franse Hof*, als geseyt, veele *Conquesten* verlaten, en was nu met dit uytgetrockene *Volk* by *Maestricht* gekomen: Dus wiert het *Leger* onder den opgem. *Grave van Waldeck* geemployeert, om met een corps *Spaense* geconjungeert, de *Franse* haer doortocht na *Vranckrijck* te verhinderen: Ten desen eynde was den *Grave* al den 19. passato, na dat *Woerden* eerst besichtight hadde, derwaerts vertrocken, ende brack den 26. passato met 't *Leger* op, marcherende na *Brabant*: Den 7. quam hy te

He-

Herenthals, alwaer den *Grave de Monterey* mede verscheen, benevens sijn *Hooght.* den *Heer Prince van Orangie*, en den *Marquis d' Assentar*; houdende dese 4 *Heeren* hier met malkanderen eenigen tijt t'samenspraeck, na 't eyndigen van 't welcke sijn *Hooght.* na den *Hage* verreylde, en den *Grave de Monterey* na *Brussel*; daer hy doen aenstonts de noodige ordre stelde tot de marsch der gedestineerde *Troupen* naer *Tillemont*, alwaer de *Rendevous* was aen-ghestelt, bestaende in 110 *Comp. Cavallerye*, en 20 *Comp. Dragonders*, als mede in de *Regimenten Infanterye* van *Duc de Montalte, Agieri, d'Espinosa, Waregnies* en *Westerloo*, 2 *Walse* en dat van *Vaudemont*, oock 8 *Comp. van Beaumont*: Alles vervaerdigt, trock sijn Exellentie *de Monterey* den 13. ten half elf uren van *Brussel*, in een uytnemende *Equipagie*, verselt van den *Graef van Egmont*, den *Prins van Robeecq*, den *Marquis de Risbourg*, den *Graef de Bassigni*, den *Graef de Bouckhove*, de *Marquis de Lede*, en veel andere, slapende dien nacht te *Erp*, omtrent 3 uren van *Brussel*, en den 14. voort marcherende, quam 's avonts in d'*Abdye van Parck*, daer hy dien nacht logeerde, en den 16. met den *Heer Grave van Waldeck*, die met sijn *Heyr* den 14. omtrent *Aerschot* mede aengekomen was, benevens al de *Generaels-Persoonen* van de twee *Armeen*, *Krijgsraet* hielt, alwaer besloten wiert, dat de *Troupen* na d'*Abdye van Bonef* by *Namen* souden marcheren: Zijnde den *Grave van Nassauw* met 6000 *Paerden* den 14. al door *Aerschot* gemarcheert, den 15. gevolgt werdende van 8000 *Voetknechten*, in seer goede ordre: 7 stucken *Geschut*, met 3 *Regimenten Voetknechten* quamen daer noch mede by: Gelijck oock den *Grave de Monterey*. Sijn *Hooght.* den 15. uyt den *Hage* vertrocken, sliep dien nacht te *Breda*, en quam den 16. 's middags, verselt van de *Rhijngrave* te *Aerschot*, waer hy in 't *huys* van dien *Hertogh* logeerden, in wiens naem den *Drossaert* ende *Magistraet* hem quamen complimenteren: Waer op den selven den 17. van daer na de *Rendevous* trock. *Duc de Luxemburgh* ondertusschen met sijn *Leger* tot onder *Maestricht* genadert, quam selfs persoonlijck daer binnen, alwaer hy van den *Gouverneur d'Estrades* seer magnificq wiert getracteert; en hebbende sijn *Armee* eenighe dagen omtrent *Maestricht* en in *Gulickerlant* laten refricheren, brack den 19. deser op, als wetende, dat sijn *Volck* in *Vranckrijck* wel van nooden was, ende marcheerde langst de *Maze*, om door de *Conderos* en *Ardennes* na *Vranckrijck* te trecken: Maer het *Spaense* en *Hollantze Heyr* nu met malkander geconjungeert, en hier van verwittigt, passeerden den 20. in aller haest by *Huy* over de *Maes* na *Marche en Famines*, hebbende de *Bagagie* te *Namen* achter gelaten, om *Duc de Luxemburgh* in sijn marsch te verhinderen, welcke reets een *brugh* over 't *Swarte Water* hadde ghestagen, daer partye van sijn *Avantguarde* over getrocken was, wanneer de *brugge* brack, en de rest met kleyne *Schuytjes* overgevoert most werden; doch dese de *Spaense* en *Hollantze Heyren* aen die kant vernemende, trocken aenstonts weder te rugh, na dat'er eenige van de hare in de pekel gebleven waren; dus *Luxemburgh* wel siende, dat aen die kant niet soude door konnen gheraken, toogh korts daer aen heel tot onder de *Wallen* van *Maestricht*, om daer veyligh voor dese *Legers* te wesen, van waer hy een extraordinaris *Courier* na den *Koningh* sont, met advijs: *Dat na dat hy met sijn Armee 5 mijl van Maestricht was gemarcheert, beladen met 3000 Waghens, hy een Brugh over een kleyne Rivier had laten slaen, welcke in sijn marsch na Mazieres over most; ende wanneer nu een partye van sijne Troupen daer over waren gepasseert, brack de brugh, 't geen de zijne nootsaeckte halte te houden, en de selve weder te laten opmaken: Geduurende welcke tijdt hy bericht gekregen had, dat de Spaense en Hollantse Troupen, gecommandeert door sijn Hooght. den Heere*

Prince van Orangie ende den Grave de Monterey haer gepoſteert hadden by Namen, van waerſe ſijn Leger gemackelijck in de ſtaert ſouden konnen ſlaen, als hebbende een ſeer ſware wegh door 't Bos van Ardennes te marcheren: Dus had hy ſijn Leger weder tot onder het Canon van Maeſtricht doen camperen, aldaer verwachtende d' ordre van ſijn Majeſt. of hy recht op de Vyanden ſoude aengaen, om hen ſlagh te leveren, dan of hy te Maeſtricht ſoude blijven, oock of hy daer ſijn Bagagie ſoude laten, die hem in de wegh ſeer ſoude konnen incommoderen, en tegens danck van de Vyanden paſſeeren. Maer 't *Spaenſe* en *Hollantſe Heyr* deſe marſch van *Luxemburgh* na *Maeſtricht* hebbende vernomen, en duchtende dat hy langhſt de groote *Caſſeye* van *Charleroy* na *Vranckrijck* ſoude ſoecken te komen, terwijl deſe *Heyren* aen d'andere zijde van de *Maſe* waren, paſſeerden aenſtonts weder de ſelve *Rivier*, latende den *Prince van Vaudemont* met partye *Cavallerye* aen die kant, om op te paſſen, of *Luxemburgh* na dit vertreck door de ſelve wegh ſoude ſoecken door te geraken, en als dan 't ſelve te verhinderen; waer by noch 4000 *Keyſerſe Paerden*, onder commando van den *Prins Pio* uyt *Ceuls-lant* quamen: Dus deſe geconjungeerde *Heyren* weder op de groote *Caſſeye* van *Charleroy* gekomen, bleven de *Spaenſe* daer noch eenige dagen leggen, en de *Hollantſe Troupen* by *Tongeren* en *Haſſelt*, wanneer zy mine maeckten, als wildenſe in de *Winterquartieren* vertrecken, om *Duc de Luxemburgh* voor den dagh te doen komen, 't geen oock by den ſelven bemerckt, dede aenſtonts ſijn *Leger* weder op breken, om te paſſeeren; maer de geconjungeerde *Heyren* hier van verwittight, quamen datelijck derwaerts, om hem ſlagh te leveren, 't geene *Luxemburgh* weder tot onder 't *Canon* van *Maeſtricht* deed retireren; wanneer hy, ſonder ſlagh te leveren, niet ſiende door te geraken, ſijn *Volck* in *Maeſtricht*, *Maſeyck*, en die *Plaetſen* verdeelde, oock een partye *Ruyters* onder den *Grave de Choiſeul* naer den *Rhijn* ſondt, om af te wachten, dat hy ontſet wiert: Weshalven ſijn *Hooght.* ende den *Grave de Monterey* reſolveerden, ſiende datze *Duc de Luxemburgh* na ſoo veel tentativen niet tot een *bataillie* hadden konnen brengen, de *Heyren* in de *Winterquartieren* te leggen, alſoo zy door dit heen en weer trecken vry gematteert waren, gelijck geſchiede; nemende den *Graef de Monterey* den 4. *Januarij* 1674. van ſijn *Hooght.* ſijn afſcheyt, en quam den 7. daer aen volgende te *Bruſſel*, en ſijn *Hooght.* den 9. dito met de *Graef van Waldeck*, *Prince van Courlandt*, *Rijngrave*, *Jr. Bentum* en andere *Heeren* in den *Hage*: En daer mede was de *Velt-tocht* voor dit *Jaer* uyt.

Na dat de gedetacheerde Troupen van Turenne van Berncaſtel weder by ſijn Leger waren aengekomen / ſont hy den 24. paſſato de Ceulſe Troupen na 't Stedeken Ober-weſel / aen den Rhijn ghelegen / en den Churvorſt van Trier toebehoorende / 't geen zy in de nacht overvielen en uytplunderden; den Lantgraef Ernſt van Heſſen op ſijn Caſteel te St. Goir / anderhalf uur van daer / reſiderende / en hier van bericht / liet aenſtonts van 't ſelve Caſteel 2 ſtucken Canon loſſen; 't welck deſe Ceulſſe Troupen hoorende / en meenende datter eenig Secours van Cur-Trier quam / ſoo retireerden zy hen aenſtonts weder naer den Hontsruck: Van waer Turenne naer Sweybruggen / en de Saar trock; ontfangende in 't begin deſer Maent te Vaudrevange des Conings ordre / om het Leger in de Winter-quartieren te leggen / en ſelfs na Parijs te komen / gelijck hy dede / ſendende een partye daer van in het Aerts-biſdom van Trier / een corps onder den Marquis de Vaubrun van 60 Cornetten / beſtaende in 8

Regimenten Paerden / als van den Generael Beauvise, Jojeuse, de Prouville, d'Armagnac, d'Harcourt, de Gringan, de Busanvalle en de Beaupré, benevens 3 Regimenten te voet / als van Champagne, du Plessis, ende la Ferte, na de 10 Steden van der Elsas / een ander over Thionville na Bourgogne / om haer by Duc de Navailles te voegen / en de Cur-Ceulse Troupen nae huys: Hy liet noch eenige aen de Saer / (zijnde den Comte de Guiche weynige dagen te vooren overleden) en quam met de rest na Metz / van waer hy / naer dat daer 1100 siecken hadde gelaten / over Nancy na Parijs toogh.

't Keyserl. Hof stack sich nu over de doodt van den Koningh van Poolen in den rouw: Terwijl den Keyser den Grave van Oettingh naer de Koninginne sont / om de condoleantie af te leggen / en de Graef van Schafgotz na Warzau / om sijn interesten op de verkiesinge van een nieuwen Coningh waer te nemen. Men apprehendeerde aen dat Hof hoe langhs hoe meer de Franse desseynen / want het bleef niet verborgen / dat Vranckrijck veele Stenden in 't Rijck door groote beloften van gelt socht om te koopen / hen tegens den Keyser en 't Rijck te kanten; en boven dien sochten zy door den Sweetsen Resident den Keyser te persuaderen tot een Vrede / maer die wel wetende / dat 't selve maer een loosheydt van de Franse was / om sijn armatura te doen stil staen / vertoonden dit aen Sweden / en deed soo veel te haestiger met een nieuwe Werbinghe van 15 Regimenten voortgaen / ten eynde teghens 't Voor-jaer een Leger van 60000 man aen den Rhijn compleet te hebben: Waer toe men noch verscheyde Regimenten uyt de Erflanden op de Grensen van Bohemen bracht. Kur-Beyeren dede doen by den Keyser aen-houden / dat sijn Armee het Aerts-bisdom Ceulen doch wat soude sparen / of soude anders den Keurvorst / als sijn Neef / moeten assisteren; maer hem wiert genoeg te verstaen gegeven / dat by aldien hy sich eenighsints tegens den Keyser of 't Rijck quam te kanten / de Keyserl. Troupen / soo op sijn Grensen laghen / in sijn Gebiedt souden komen logeren. Sijn Keyserl. Maj. ratificeerde nu het Tractaet / 't geen tusschen hem / Spangien / haer Ho: Mog: en den Hertogh van Lottaringen was ghesloten. Ende stont oock aen de Spaense Ministers toe / datse 4000 man / ten dienste van die Kroon / in sijn Landen mochten laten werven.

In Switzerlant was den Fransen Gesandt Monsr. de St. Romain noch even yverigh / om de Cantons te beweghen tot de versochte Werbingh voor Vranckrijck: De Gereformeerde konden hier niet toe condesceren / maer de Catholijcken stonden hem de Werbinghe voor een Regiment toe / op conditie / datse tot defentie van Vranckrijck souden werden ghebruyckt; doch wanneer zy dit Regiment souden lichten was 'er bykans niemant te vinden / die onder de Fransen wilden dienen: Daer en tegens had de Spaense werbinghe redelijcken toeloop; 't geen den Fransen Gesant bescheelogende / dewijl dit Volck by kleyne partyen door 't Gebiedt van Basel naer Bourgondien passeerde / soo quam hy aen die Magistraet daer over doleren; en aen alle de loffelijcke Cantons een Neutraliteyt voor 't France Compte presenteren / by aldien den Keyser en Spangien 'tselve wilden toestemmen; dit scheen / als of hy de Switsers wilde verseeckeren / dat sijn Koningh dit tot hare securiteyt dede; maer 't was

eygent

eyghentlijck / om door dese middel Vranckrijck te ontlasten van aen die kant als in sijn Koninkrijk/ veel Guarnisoenen te houden/ om dat hy 't selve op andere Plaetsen noodigh van doen hadde / gelijck den Fransen Ambassadeur dit tot een principael argument nam / om de Gereform. Cantons sijn versoeck/ aengaende de lichtinghe van Volck / te doen toe-stemmen / als segghende/ dat Vranckrijck sich in een groot pericul bevont/ door de meenighte Vyanden/ die 't hadde ; maer dese hadden sich geexcuseert / dewijl zy 't Volck tot hun eygen bescherminge mosten hebben/ en datse niet konden begrijpen/ dat Vranckrijck in groote noot was / alsoo de Parijsse Gazetten vol waren van de Victorien/ die de Wapenen van dat Rijck gedurigh op haer Vyanden verkregen.

Op den Rijckxdagh te Regensburgh dede den Bourgondisen Kreytz doen een Memoriael in-leveren / waer by zy heftigh klaeghden over 't Memoriael/ 't geen den Fransen Ambassadeur in September laetst aen de Vergaderinghe had overgegeven/ dewijl hy daer in tot een pretext van 't overvallen van Trier had ghestelt / dat de Spaense die Stadt hadden willen in-nemen ; stellende zy nu daer in/ hoe dese saeck lagh/ en dat men onderschept tusschen een aggresseur of beschermer most maken. Den Graef van Hanau hebbende aen de Vergaderinghe doen versoecken de protectie van de Staten en 't Rijck voor sijn Fortresse/obtineerden dit den 11. deser. Den Keurvorst Palatijn liet den 7. deser door sijn Plenipotentiaris hier oock geweldigh klagen/ over de insolentien/ die de Franse onder Turenne in sijn Gebiet hadden ghedaen / daer van een gants verhael overgevende/ ende versoeckende door 't Rijck hier tegens gheholpen te werden / gelijck al veele Leden en Circulen daer toe inclineerden. Te midden deses maents quam de Resolutie en approbatie van sijn Keyserl. Maj. rakende de defentie en publijcke securiteyt/ te Regensburgh ; daer op alle de Leden gedelibereert hebbende/ besloten/dat de gemaeckte Generalen tegens den 20 Februarij in die Stadt mosten wesen/ om den Eed van getrouwigheyt aen sijn Keyserl. Maj. en de Staten van 't Rijck/ in handen van haer Commissarisen te presteren : Welcke ordre aen de respective Generaels toe-ghesonden wiert.

Kur-Bayeren maeckten dese tijt veel spuls/ om dat den Bisschop van Passauw Keyserlijck Guarnisoen in die Stadt genomen had/ 't geen pretendeerde hem toe te komen : Hy sont daer over een Envoy na desen Bisschop/ om hem de redenen af te vragen waer om 't selve gedaen / en geen Beyerse Troupen ingenomen had. Daer en tegens sochten de Fransen door alle middelen Guarnisoen in Mompeljard te leggen/ om de coursen van de Spaense in 't Franche Compté aen die kant te beletten. Vranckrijck liet nu in der Elsas ende te Metz eenighe Regimenten werven/ terwijl d' Inwoonders in de 10 Steden d' uyterste miserie van de Franse leden : Trier gingh oock niet mis / want den Gebieder de Burghers 't gantse Guarnisoen / beloopende wel by de 5000 man/ dwongh te onderhouden / weshalven de Ingesetenen by meenighte vertrocken : 't platte Lant wierdt insgelijckx sterck van de Franse Partyen doorloopen/ die 't alles op een wreede manier onder contributie brachten/ waer om partye Keyserse Troupen uyt 't Sticht Ceulen in 't Aertsbisdom Trier quamen/ om dit stroopen van de Franse te beletten. 't Keyserl. Heyr wiert nu in

de Winter-quartieren verdeeldt / als 7 Regimenten Paerden in Westfalen/ 3 in 't Hertogdom van Bergh/ en de rest in 't Boven-sticht van Ceulen; d'Infanterye wiert in de Steden en Castelen van 't gem. Sticht geleyt: Onderwyl wiert dit Aerts-bisdom van d'een en d'andere partye om de Contributie hart aengesproken. Den 28. 's nachts quamen eenige 100 Franse uyt Nuys voor 't Stedeken Kerpen/ daer 30 Spaense in lagen/ 'tgeen zy na eenige tegenweer in kregen/ en uytplunderden / keerende met den buyt weder te rugh; die op 't Casteel konden 't selve niet beletten/ en mosten 't aensien.

De Handelinghe te Ceulen / tot een generale Vrede / scheen hoe langhs hoe meer te verswacken; want of wel haer Ho: Mog: Plenipotentiarisen nochmaels hart aen-drongen/ tot het verleenen van Paspoorten voor de Ministers van Lotteringen/ om mede in de Tractaten gelaten te werden / soo had sulckx geen verhoopt succes; de Franse Plenipotentiarisen kreghen daer gants geen ordre toe van haer Koningh / maer men seyde / datse hen mondelingh hadden laten verluyden/ dat haer Koningh hun daer op noch geen Instructie of antwoort toe gesonden had, waer uyt zy vermoeden, dat daer qualijck na te wachten sou wesen, dewijl haer Koningh noch in soodanighen Staet niet en was, van sich sulcke Conditien te laten voorschrijven, welcke hy in de Munsterse of Pirinæise Tractaten niet had willen gedogen: En by aldien haer Ho: Mo: Plenipotentiarisen daer by wilden persisteren, en sich niet vergenoegen, dat haer Heer en Meester quam tot de restitutie van Lottharingen, sonder sich t'engageren met conferentien van des selfs Ministers, (die zy zeyden dat haer Koningh verscheyde malen hadden misleyt) so konden zy niet anders oordeelen, als dat men weynigh geneghentheyt tot Vrede had, en Vranckrijck forceerden tot continuatie van den Oorlogh, &c. Doch dit waren apparent sulcke versekeringen/ als zy te Regensburgh de Stenden hadden willen induceren / wegens het te rugh roepen van de Franse Armee uyt 't Rijck: Want indien zy Vrede begeerden/ en Lottharingen wilden restitueren/ waer om dan niet met de Ministers van dien Hertog daer over gehandelt? en genomen zy hadden Vranckrijck nu ergens in misleyt/ ('t geen niet te gelooven is/ door dien desen Koning doenmaels in Vrede/ en besitter van Lottheringen / over dat onghelijck lichtelijck sijn resentiment had konnen toonen) soo is wel te begrijpen / dat dit in soo een doorluchtigh geselschap van soo veelderhande Ministers niet sou hebben konnen geschieden / daer men van een alghemeene Vrede handelde / en die apparentelijck/ indien Vranckrijck hier over difficulteyt maeckte/ in 't regard van den selven Hertogh geguarandeert soude werden. De Sweetse Mediateurs trachten wel yder voldoeningh te geven door een Project/ 't geen zy op nieus hadden voorgestelt/ maer 't gingh niet voort; sommige meenden/ dat de meeste swarigheyt sproot/ dat Vranckrijck niet kon verstaen tot de satisfactie van Spangie/ soo als by die Kroon was voor-geslagen. Hoewel men nu dus weynigh hoop tot een algemeene Vrede hadde / soo had men die te grooter om met de Geallieerden van Vranckrijck apart te handelen: Waer toe de Ministers van sijn Keyserl. Maj. te Ceulen by dien Keurvorst alle raisonable efforten deden / doch desen Keurvorst wierdt daer in door de Furstenburgers / als ongemeene geaffectioneerde Instrumenten van Vranckrijck/ dapper teghens gehouden / evenwel zeyde men/ dat hy sich had laten verluyden/ op de volgen-

de condition wel Vrede te willen maken / om sijn Residentie-stadt Bon vry te hebben ; te weten/ Van het Engagement met Vranckrijck te willen afstaen : Eenige Steden, als Nuys, Dorsten, &c. voor de versekertheyt den Keyser in-ruymen , daer tegens Bon van K. Guarnisoen ontlast werden , en ten laetsten een verdraeglijke Inquartieringe in sijn Landen , tot des selfs onder 't Rijck gehoorighe Steden , als Rijnberck, Maestricht en Maseyck van Franse Besettinghe ontslagen waren, waer toe sijn offiçien by Vranckrijck soude aenwenden : Willende oock sijn different met haer Ho: Mog: aen Arbiters stellen, &c. Doch hoewel sijn Accoort somtijts op goede maten stont/ wiert hy daer gedurigh door de boven-gem. Furstenburgers in verhindert/ die altijt d'een of d'andere nieuwe difficulteyt voortbrachten/ om dit Accoort op te houden/ en den Keurvorst aen 't Intrest van Vranckrijck te bevestigen. 't Capittel van Ceulen wiert doe mede hart van de Keyserse aengesocht om haer op des Keysers zijde te begeven / maer wierden hier in t'elckens door de intrigues van dese meer-gem. Furstenburgers belet / 't geen haer Landtgoederen niet weynigh mosten besueren.

Na dat nu Sweden eenige weken in 't Chur-brandenburghse Hof gearbeyt hadde/ om de geprojecteerde Tractaten af te handelen / wierdt eyndelingh dese maent de navolgende Ligue van Guarantie in substantie tusschen den Koning van Sweden en den Churvorst van Brandenburgh geslooten :

1. DAt een nader Vrientschap en defensif Verbont tusschen den Koningh van Sweden ende den Keurvorst van Brandenburgh sal zijn. 2. Confirmatie van de Osnabrugse en Munsterse Vrede/ mitsgaders de Tractaten tot Stettijn en in der Olijf. 3. Dat indien eenige Landen van beyde werden geinvadeert of overlast aengedaen / dat die van de andere sal werden geassisteert. 4. Dat alle middelen sullen aenwenden/ omme de strijdende Partyen te bevredigen/ eerst met aenmaningen/ en soo 't selve niet en wil helpen/ op soodanige wijsen/ als dan sullen goet vinden. 5. Werden uyt-gedruckt over wat Landen van de Kroon Sweden de Guarantie soude gaen. 6. Over welcke van den Hr. Ceurvorst. 7. Van de Landen in 't Keyserrijck gelegen. 8. Dat als des Conings van Swedens Landen van yemant Vyantlijk aengetast wierden/ den Hr. Keurvorst/ die na 2 Maenden bekent makingh/ met 2000 man te Voet/ en 500 te Paerde soude assisteren. 9. En den Coningh van Sweden/ wanneer de Churvorstel. Landen sulckx gedaen wert/ met 2600 te Voet en 800 te Paerde. 10. Sal dit getal van Krijghsvolck vermeerdert werden / soo de nootwendigheydt meer vereyst. 11 Dat geene Troupen thuys gheroepen sullen werden / soo langh de Krijgh noch duurt. 12. Dat die geassisteert wert/ d'absolute Commando over de Troupen sal hebben ; maer dat de Krijgsraet van beyde de kanten sal werden verkoozen. 13. Dat Stucken en Artillery ghelevert sullen werden by die / welcke in sijn Lant geattacqueert wert/ of anders/ indien daer buyten geageert werdt / sal 't selve moeten verschaft werden van die daer naest by is. 14. Dat niet geexamineert sal moghen werden/ waer om d'een of d'anders Landen vyandtlijck werden aengetast ; maer dat / wanneer het selve maer blijckt/ d'Assistentie voort oock sal moeten geschieden. 15. Dat die assisteert echter vry sal staen / door Ambassaden of Missiven/ die geene/ welcke vyandtschap doet/ af te manen van soodanighen doen. 16. Dat die de Troupen tot Assistentie heeft versocht/ de selve oock vry geleyde sal moeten verschaffen. 17. Dat de Auxiliare Troupen als d'andere sullen werden getracteert. 18. Dat men geene Tractaten met de Vyanden sal aengaen/ dan gelijckelijck/ en met gemeene kennisse. 19. Dat indien aen Poolen eenighe assistentie wert gedaen/ 't selve gesamentlijck sal geschieden. 20. Dat men/ omme dit Verbont te beter te onderhouden/ alomme goede correspondentie soude onderhouden/ en specialijck de Ministers tot Regensburg den ander de hant bieden tot al 't geene de Vrede soude mogen voortsetten. 21. Dat die Assistentie doet/ geene Plaetsen/ onder d'een of d'ander pretext/ van onkosten of diergelijcke/ sal mogen behouden/ maer alles moeten restitueren. 22. Dat in dit defensief Tractaet wedersijts ingesloten werden/ den Roomschen Keyser/ Coningen/ Churvorsten/ Princen/ Republijcken en Staten/ die nu of na desen Vrienden en Geconfedereerde van een van beyde sullen zijn/ en dit Tractaet niet tegen. 23. Van dat die echter met gemeen toestaen sullen werden gestelt/ die met namen uytgedruckt sullen werden. 24 Dat dit Tractaet 10 Jaren sal duren. 25. En eyndelingh/ dat de Wisseling van de Ratificatien van dese Tractaten binnen 3 Maenden sal moeten gedaen werden.

Dit was al het geene / dat men van de gepretendeerde derde Partye in Duytſlant voor den dagh ſagh komen/en waer op de Franſen ſoo eubel geſtoft hadden / als meenende door de ſelve den Keyſer ſoodanigh te balanceren / dat niet veel macht tegens hun ſoude konnen gebruycken / om hen in hare deſſeynen te beletten : Maer dewijl meeſt al de Vorſten/tot deſe geprojecteerde derde partye op-gheſtelt/ neutrael waren / had men voor de ſelve weynigh te vreſen/ alleenlijck ſoude Sweden/ indien ſich tot het Franſe Intreſt had laten diſponeren/ een grooter achterdencken gegeven konnen hebben/ maer de inſicht van die Kroon was/ om Duytſlant weder in ſijn voorige ruſt te herſtellen/ gelijck den Koningh van Sweden aen den Keyſer verſekert ſoude hebben (wanneer die aen hem klaegde / dat des ſelfs Ambaſſadeurs in ſijn Hof ſeer hooge taele voerden/ en verſocht had te weten / wat hy derhalven van hem te verwachten had) ſeggende/ dat ſijne Ambaſſadeurs hare ordre te buyten gingen / en dat hy 't Franſe Intreſt noyt meerder geembraſſeert had / noch oock ſoude / als om een eerlijcke Vrede in Duytſlant te helpen. Dus was al de hoop der Franſen hier verydelt : Want de Sweden wilden/ volgens deſe verklaringhe/ niet anders als tot de Vrede arbeyden / ſonder ſich op d'een of d' anders zijde te begeven. Sy ſagen oock op de ſtant van Poolen / wiens Ambaſſadeur by den Koningh van Sweden yverigh om aſſiſtentie aen-hieldt ; waer op van die zijde dit navolgende Project ontworpen / en den ſelven Ambaſſadeur overgegeven wiert :

Cum tres Polonia ſua libertati maxime periculoſos habet Vicinos, Turcam, Muſcum & Auſtriacam Domum , nulla ſincera conſilia cum iis agitare, nec auxilium ab ipſis acceptare poteſt , niſi cum æterna libertatis ipſorum jactura, ſola Suecia ſupereſt, quæ multum libertati prodeſſe , minimum nocere poteſt, cum non tam potens & vicina Poloniæ ſit, ut priores tres ſupra dicti vicini, ideoque Poloniæ conſultiſſimum, ut contra priora tria mala optimum vicinum Sueciam eligat , cum illa perpetuum Fœdus offenſivum & defenſivum his conditionibus ineat : Ut Reſpublica Polonia & tot Lithuaniæ Provinciæ, quæ huic Fœderi ſubſcribere volunt, maneant in illorum plenaria libertate , ſolomodo Reges Sueciæ poſt fata hodierni Regis Poloniæ in Reges ſuos eligat, aſſecurationis loci Boruſſiam concedant , ita ut exceptis præſidiis Suecicis obligata tamen ſit auxilia Polonis contra Hoſtes ipſorum conferre, quem numerum Poloni vice verſa Sueciæ præſtabunt contra ipſorum hoſtes,mutua damna utraq; gens pro virili avertat & commoda promoveat , at pro Provinciis , quæ Rex & Regnum Sueciæ in Boruſſiam & ad littus maris Baltici, ita tamen ut tempore belli ex iis quoque auxilia Polonia præſtent,interia Suecia Fœdus faciet cum Cæſare & Muſco, ad reſtituendum, Turcæ ad conſervandam Poloniam in Pace & libertate ſua , ac contravenientes ſolis viribus una cum Polonorum auxiliis arceat, ita Tiara novi hoſtis acceſſione territus , Pacem facile cum Polonia inibit , Muſcus & Auſtriaca Domus ab occupatione Poloniæ deterrebit, & Polonia Commerciis & Pace terra & mari plus abundabit.

De Poolſe Armee na de heerlijcke Victorie verder in Wallachien getrocken/ kon daer vermits 't gebreck aen Lijftocht niet ſubſiſteren ; weshalven den Veltheer de ſelve weder in Podolien bracht / en in de vaſte Plaetſen rontſom Kaminiec liet logeren/ in hoope dat de ſelve Stadt daer door / alſoo zy op-gepropt van Volck lagh/ en weynigh Vivres daer in was/ ſich uyt hongers noot ſoude hebben moeten over-geven ; maer 't gingh buyten ſijn verwachtinghe/ want de Littauſe Armee trock weder na haer Lantſchap / en de ſieckte begon onder de Poolen ſterck te regneren / waer door veele wegh ſtorven : Daer nevens liepen 'er veel Soldaten wegh/ ſo dat de Armee wel op de helft verſmolt: Des Croons Veldtheer dede ondertuſſchen ſijn uytterſte beſt om alles op de beſte voet te herſtellen/ en ſchreef aen den Biſſchop van Kracau / die de plaets

van

van Primas Regni bedienende/ dat men sich tot d'Electie van een nieuwen Koningh wat moste verhaesten/om broegh te Velde te komen : 't Welk de Granden oock in consideratie namen / en besloten / dat de Seymicken na de Korsdagen souden aengaen / en de Convocatie den 12. January aenvangh nemen: De Universalien wierden onder den naem van de Primas Regni aen alle de Weywoden afgesonden/ om den 29. deser Lantdagh te houden/ en hare Lantboden tegens den 15. January ter Convocatie te senden/ omme daer de Lemburgse Commissie af te handelen/ en op de sekerheyt des Vaderlants/ soo van buyten als binnen/ en op de Electie eens nieuwen Koninghs bedacht te zijn: De Pruyssise Lantdagh wierdt tegens den 5. January bestemt. Den Heer Radziewki trock doen weghens Poolen na den Paus / met het veroverde Lijf-Vendel van den Husseyn Bassa / om den selven dat te vereeren / zijnde van kostelijcke groene Tarcinel/ 3 Ellen lang en 2 breet/ en in de selve een Kolomme/ vol gout/ met een daer over swevende Son/ Maen en Sterren/ met ongevaer 't volgende opschrift in 't Turcks : De hoogste Mahomets macht, onsen grooten Propheet, geeft kracht aen uwe Wapenen, alle Vyanden te dooden. Eenige begonden nu al de Candidaten te nomineren / die apparentie tot de Poolsche Croon hadden/ als : Den Prins van Moscovien, den Hertogh van Jorck, Prins George van Denemarcken, den Heer Prince van Orange, den Chur-Prins van Brandenburgh, Prins Carel van Lottharingen, en den Prins van Vaudemont.

Den Cardinael van Hessen maeckte dees tijt de Paus de doot van den Koningh van Poolen bekendt / waer over den selven een seer groot ghevoelen betoonde/ ter oorsake van d'onheylen/die dat Rijk daer door konden overkomen; Den Paus liet 'er sich oock veel aen gelegen legghen/ dat hy commissien aen sijn Nuntius Bonvisi sont/ten eynde d'unie van de Senatoren tot de continuatie van den Oorlogh teghens den Erf-Vyant te procureren : Waer toe hy groote sommen gelts beloofde / en oock af-sont. Den Gebieder van Milaen op sijn vertreck staende/ om na Spangien te verreysen/vermits den Prins de Ligne in dat Gouvernement soude komen/liet aen de Magistraet dier Stadt weten/ dat hy zijnde 300000 ponden ten achteren/zy hem de selve souden verschaffen/ maer die zagen 'er weynigh kans toe.

Den 6. deser wierdt te Madrid den Oorlogh tegens Vranckrijck afgekondigt; waer op den Fransen Ambassadeur sijn Afscheydt-Audientie nam / en den 7. vertrock: De Coninginne regaleerden hem met een Dyamant van 2500 Pistolen: Hy had wel een Stilstant van Wapenen geproponeert/ maer te vergeefs: Nae sijn vertreck formeerden de Koninginne een Raet van Oorlogh/ om de Represalien teghens de Franse te executeren / gecomposeert / van den Admirant van Castilien uyt den Raedt van State / als President / den Marquis de la Puebles / uyt die van Oorlogh / Don Andrea de la Torre, uyt die van Italien / Don Alonso de los Rios, voor de Raedt van Castilien / Don Thomas de Valdez, uyt die van Indien/ en Don Pedro Villa campo, uyt die van Arragon/zijnde Secretaris Don Anthonio de Rocas. De Spaense formeerden oock een Leger van 15000 man te Voet en 5000 te Paerde in Catalonien.

Den Marquis d'Almeras / commanderende een Frans Esquadre in de Middellandtse Zee / was al in October te Toulon aen ghekomen / hebbende 4 van sijn Schepen in 't nauw van Gibraltar ghelaten / onder 't commando van Sr. Gravier / welcke den 9. passato na Mallaga overstaken / daer 4 Vlaemse Fregatten lagen / waer mede sy heftigh in 't gevecht geraeckten / maer wierden soo onthaelt / dat sy na 4 uren vechtens en verlies van een Schip na Toulon mosten wijcken ; vervorderende doen dese Vlaemse Fregatten haer reys na Cadix : Waer den Heer Cornelis Evertsz. dese maendt uyt de West-indien mede aen-gekomen was / met 8 Oorlogschepen / 1 Brander / en 10 Prijsen / geladen met Pelterye / Indigo / Taback / Catoen en Suycker / hebbende meer als 80 Engelse en Franse Schepen in die gewesten geruineert / en boven Nieu Nederlant / St. Ustacia ingenomen / waer Cap. Hansje Fockes door al te haestigh marcheren van dorst was doodt ghebleven. De Nederlandtse Kapers aen de Spaense Kust brachten in die Havenen veel Prijsen op : Gelijck seven Avonturiers van 14. soo uyt Tessel geloopen waren / te Cadix 7 Engelse ende Franse Schepen / daer onder een Turck opbrachten. In de Corunna wierden 'er mede verscheyde op-ghebracht. 't Schip de Revenge / Cap. Pieter Harcksz. na Madera zeylende / geraeckte onderweegh 2 mael in 't gevecht / eens met een Engels Fregat van 28 stucken / en ten tweede mael met een van 48 en een van 16 stucken / maer geraeckten 'er noch van / en vervorderde sijn Reys. Daer teghens wierdt het Fregat de Pleymouth door 8 Duytze Kapers op de Engelse Kust in de grondt gheschooten. De Oostendenaers voeren nu oock dapper op de kaep / want vielen in een heele Franse Bordeuse Vloot / daer se eenige van kregen. Cap. Jasper Verstelle, sondt oock te Oostende een Frans Schip op / met 60 Vat Roode Wijn / Ec. Te Vlissingen bracht de St. Joris een Frans Schip met 60 Vat Wijn op. Aldaer quam Cap. Bonte oock met een Prijs binnen / waerdigh 50000 gl. 't Fregat de Rouaen veroverde twee Prijsen / geladen met 100 Vat Wijn / en 100 stucken Brandewijn. Capiteyn Blaeuwmolen sont te Middelburgh mede een Enghelse Kits op / gheladen met Wolle en Yser / Ec. Komende in die Havens by na dagelijckx Prijsen op.

De Oosterse en Noordtse Vloot quam dit Jaer behouden in Tessel en het Vlie / alleen eenighe Schepen door onweer vermist zijnde. De Moscovise Vloot / 17 Schepen / en 2 Convoyers sterck / geraeckte mede in salvo / uytgenomen 't Schip de Bordingh / Cap. Jan Bordingh, welcke door gaets van een Kaper met 6 stucken wiert ghenomen / hoewel selfs 10 op hadde. Na ouder gewoonte wiert de Commercie den 21. November in Pruyssen gesurchieert / en de Pontkamer te Danzick gesloten / volgens d'onderstaende Lijst :

Van den 8. April tot den 21. November 1673. uytgegaen.	Op-geslooten.	Dit Jaer ingekomen.
Lasten, 5849 Tarwe.	515 Tarwe.	3250 Tarwe.
6137 Rogge.	808 Rogge.	8200 Rogge.
2293 Boeckweyt.	83 Boeckweyt.	920 Garst.
550 Garst.	185 Garst.	165 Boeckweyt.
328 Mout.	27 Mout.	
120 Haver.	24 Haver.	
83 Erten.	17 Erten.	Somma 12735 Last.
Somma 15362 Last.	Samen 17022 Last.	

Den

Den Koningh van Vranckrijck vergaf dese daghen de survivance van Viceroy van Navarre en Bearn, 't geen de Grave de Guiche hadde bedient, aen des selfs Broeder Monsr. de Louvigni, waer over den Graef de Grammont, haer Vader, sijn Majesteyt quam bedancken. Den Graef de Grignan, kreegh doen Orange in, als van weynigh tegenweer. Veel Franse hadden al langh groot misnoegen op Monsr. de Louvois gehad, weshalven eenighe Officiers aen den Koningh raporten tot sijn disadvantagie aenbrachten, doch als den Koningh zeyde, datze, 't geen zy tegens hem allegueerden, souden justificeren, absenteerden zy hen, apparent ziende, dat hy de gunst van sijn Majest. genoot. Vermits de groote armoede in de Provintien van Normandye, Bretagne en Guienne, door 't stilstaen der Commercie, dede den Koningh deselve, om daer in te voorsien, voor yder een open stellen, mits betalende een Escus op de Ton voor de neutrale, en twee Escus voor de Vyanden, die daer wilden komen trafiqueren, sonder dat de neutrale Schepen souden mogen gevisiteert werden. Men begon nu aen 't Franse Hof alles te prepareren tot de aenstaende Campagne: Waer toe de Fransen uytgaven, dat den Koningh 130 Millioen in sijn Koffers soude krijghen, om de onkosten te betalen: Want hy wilde 160000 man te voet en te Paert, in 3 Legers verdeelt, in 't Velt brengen, waer van den Koningh selfs een soude commanderen, en den Prins van Condé ende den Marschal de Turenne d'andere: Welcke laetste den 18. deser 's avonts uyt Lottharingen te Parijs was aengekomen, wanneer den Koningh met den selven en den hoog-ged. Prince hier over Grooten Krijgsraet hielt. Sijn Maj. dede oock op 't selve subject sijn 30 Comp. Franse Guardes van 50 Soldaten yder completeren, ende de Vendrichs tot onder-Lts. maken, mogende de Caps. weder nieuwe Vendrichs verkiesen, waer uyt hy de onkosten van dese nieuwe lichtinge soude halen. Alle Comp. Infanterye wierden mede met 10 man meerder gerecreuteert: En sijn Maj. maeckte een nieuwe Comp. Duytze Wapen-luyden onder de Troupen van sijn Huys, die gecommandeert souden werden door de jonghe Graef de Marcin. De nieuwe Wervinghe sette men insghelijckx door gants Vranckrijck yverigh voort. Dus scheen 't, als of men al de Vyanden van Vranckrijck gelijkelijck wilde t'onderbrengen: Den Koningh seyde oock, *dat het wel waer was, dat de Keyserse de leste Campagne de Fransen koude hadden doen lijden, maer dat hy 'er in verwisselingh de aenstaende van hette wel sou doen sweeten.* Dit geleeck wel op sijn groote Krijgsmacht te sien: Maer eenige van Parijs hadden 'er oock andere dingen van in 't hooft, te weten, dat Vranckrijck, mits de doot van den Koningh van Poolen, den Veltheer Sobiesky, door sijn verkregen Victorie in groot ghesach, op sijn zijde soude soecken te winnen, om alsoo een Frans Prins op den Troon te doen steygeren, welke dan Vrede met de Turken makende, de Ottomannise Troupen in Ongaryen soude sien te krijgen, ten eynde den Keyser, in faveur van Vranckrijck, diversie te maken. Soo ras als den Koningh den Courier van Luxemburgh had ontfanghen, dede hy Turenne by hem komen, om met den selven te beraetslaen, hoe men desen Duc best van sijn noot verlossen sou, waer dan beslooten wiert, dat den Graef van Schombergh met sijn corps tusschen de Sambre en de Maes sich by hem soude sien te vervoegen, om den selven soo na Vranckrijck te conduiseren, en indien dit niet ghelûckte, dat men dan al de Troupen, die men missen kon, van de Frontieren sou op ontbieden, waer mede den Prins van Condé en Turenne hem geweldiger hant souden ontsetten, maer Turenne wiert politicq sieck, en den Prins was al op wegh, doch quam, op 't bericht, dat de geconjungeerde Armeen vertrocken waren, weder te Parijs.

Dewijl de Spaense van 't Hertogdom Gulick noch de Contributie eysten, sont den Hertogh van Nieuburgh den Heer Winckel-huysen na Brussel aen sijn Exell. de Monterey, om de oorsake hier van te vernemen, welcke den hoog-ged. Grave geantwoort soude hebben, *Ick en uw Meester weten de redenen wel, en laet dat uw ghenoegh wesen.* Sijn Exell. de Monterey resolveerden nu een nieuwe Lichtinge van 8000 Voetknechten tegens 't Voorjaer te laten doen. Ondertusschen quam den Marquis de Bellefons met eenige 1000 Paerden, omtrent Aelst stroopen, bedervende rondsom de Lantluyden: Te Ninove quam 'er een partye in volle slagh-ordre op de Marckt, welcke sich selven, na datze daer eenige uren gestaen hadden, in de Burgers Huysen billetteerden: Naer Aelst sonden zy oock 2 a 300 Paerden, om te vernemen of 't daer veyligh was, maer komende daer omtrent aen de gebroken Brugh, lagen 'er eenige Spaense Soldaten en Boeren, die op de Fransen chargeerden, 't geen haer dede retireren: Doch quamen naderhant weer, wanneer zy de Burgers 400 Brooden en soo veel Bossen Hoy afdwonghen. Van de Heu, die van Brussel op Antwerpen voer, wilden zy 60000 gl. voor Contributie hebben, weshalven die stil lagh, tot groote incommoditeyt van de Passagiers. 't Guarnisoen van Camerijck kreegh doen een Franse Courier tusschen Arras en Amiens, welcke met sijn Brieven na Brussel ghesonden wiert. In Brabant quam dees tijt de Hertoginne van Colonna van Roomen, welcke te Antwerpen onder 't losbranden van 't Canon ingehaelt wiert, en van veele Heeren verwellekomt.

Ondertusschen had den Marquis de Bellefonds uyt sijn Vlaemse Conquesten eenige 1000 Ruyters naer Charleroy ghesonden, welcke met het corps van den Grave van Schombergh conjungeerden, om te sien, of zy by Duc de Luxemburgh konden komen, maer de passagie doen al te wel beset, dorsten zy 't niet ondernemen, ende bleven leggen, echter waegden 't den Graef de Montal, ende geraeckten 'er met hulp van de Luycker Boeren geluckigh door, 't geen haer naderhant door de Spaense wel ingepepert wiert. Doch wanneer nu de geconjungeerde Heyren in de Winter-quartieren gegaen waren, quam Schombergh met dit corps by Luxemburgh, treckende zy doen gesamentlijck na Vranckrijck.

Middelerwijl was den Baron d'Isola te Luyck ghekomen, om daer aen 't Capittel van de Cathedralen en den Secreten Raet eenighe Propositien uyt de naem van sijne Keyserl. Maj. t'haren beste te doen: De Ingesetenen schepten een groot genoegen in sijn komst, roepende gedurigh als hy over straet gingh, *Vive l'Empereur*, als verhoopende dat sijn Negotiatie soude gelucken, en zy eens van de baldadigheyt der Fransen verlost werden, die hoe langhs hoe meer Luyckerlant sware Contributien deden opbrengen: De hoog-ged. Baron deed dan de 29. deser, so men zeyde, dese Propositie aen 't Capittel, seggende: *Mijn Heeren, ick kom hier niet alleen om van uw te begeeren, dat gy de protectie van den Keyser mijn Meester wilt nemen, ghelijck ghy door verscheyde Brieven en my selfs hebt versocht, maer ick kom hier oock van sijn zijde, om de middelen te vinden, waer door ghy verlost mooght werden van de Franse Tyrannye.* Waer op den Cancelier antwoorde, dat hy eenige dagen tijt moste hebben, om sich hier op te bedenken, maer den grooten Provoost van een goeden yver opgeweckt, stont op, en zeyde, *laten wy 't gaen teyckenen, want 't is tijt ons Volck te soulageren.* 't Geen noch veel andere toe-stemden: Maer de Cancelier kon hier toe niet verstaen, maer bleef by sijn gegevene antwoort, 't welck de meeste niet aen-stont. Doch van 't vervolgh deser Negotiatie vermeenen wy 't naeste Jaer breeder te handelen.

Hoewel

Hoewel de leste Missive van sijn Majest. van Engelant noch weynigh hoop tot een Vrede scheen te geven, deden haer Ho: Mog: echter, uyt liefde tot de selve, en overtuyginghe van de quade impressien, die men sijn hoogh-ged: Majest. dien aengaende wegens der selver conduite in dese saeck, moght hebben in-geprent, weder de navolgende Missive aen den Koningh van Engelant af-gaen:

SIRE,

WAt eygentlijck de reden is die Uwe Majesteyt heeft bewoogen om aen ons te schrijven sulcken Brief/ als den Trompetter/ die wy aen U hadden gesanden/ ons heeft overgelevert wegens uwe Majesteyt/ en gedateert is den 17. November / weten wy niet: echter vinden wy ons selven geobligeert uwe Maj. te bedancken voor de eere die de selve ons heeft believen te doen; en in sonderheyt kunnen wy oock niet na laten aen Uwe Maj. bekent te maken ons leetwesen / wegens de selve te bevinden van soo disavantagieusen inhoudt voor ons/ en dat de Ministers / op de welcke uwe Maj. wel het meeste vertrouwen heeft gestelt/ tot nu toe hare kenuisse hebben gebruyckt tot het brengen van de saken in dien stant/ gelijck deselve nu zijn/ persuaderende uwe Maj. oock soo verre/ dat sy de selve gesamentlijk wisten weder indachtig te maecken seer veel saken/ die sy lieden vertrouden dat uwe Maj. al t'eenmael hadden vergeten/ ende de welcke sy in conscientie wel weten verre buyten de waerheyt te zijn.

Dese Consideratie/ Sire/ hindert ons van particulierlijk te beantwoorden de voornaemste pointen van den Brief/ die uwe Maj. aen ons heeft geschreven/ uyt vreese van dat sulckx mocht te geven aen de geene die uwe Maj. albereyts tot onse prejuditie hebben weten te disponeren / occasie van de saken noch slimmer te maken: Ende ons selven nu begevende tot dat geene waer toe uwe Majs. Naem is gepubliceert. Soo sullen wy dan ons selven hier mede vernoegen van aen uwe Maj. te declareren/ dat/ alsoo wy in onsen Brief/ die wy de eere hebben gehad aen uwe Maj. te schrijven/ de facto/ niets hebben geset/ als waer van wy bequaem zijn te geven autentijcke ende vaerblijckelijcke bewijsen; wy ons derhalven altoos gereet sullen houden die aen uwe Maj. te produceren/ wanneer het deselve maer sal gelieven ons eenige bequamer occasie daer toe te verleenen. Wyders/ aengesien uwe Maj. (wesende van gevoelen dat het geene uwe Ministers deselve hebben weten diets te maecken/ bry oprecht was) in dessels Parlament heeft geklaegt wegens de onverwinnelijcke afkeerigheyt die wy soude toonen tot de Vrede; en dat het Huys der Gemeente/ volgens dessels gewoonlijcke Wijsheyt en voorsichtigheyt geliefet heeft haer jugement dien aengaende te staken/ en daer door ons bequame gelegentheyt aen de handt te geven/ van onse onnoselheyt dien aengaende volkomen in 't licht te kunnen brengen/ als mede des te publijckelijcker aen al de Werelt te kunnen vertonen de onwedersprekelijcke sinceriteyt van onse intentie. Soo hebben wy geoordeelt onse schuldige plicht te wesen/ dit naervolgende hier noch by te doen/ op dat uwe Maj. en alle uwe Coninckrijcken mogen bespeuren/ dat wy niet genegen sijn te spreken van een Vrede/ sonder een ware intentie dien aengaende te hebben / (gelijck wy echter daer mede werden beschuldigt: Ende dat wy verre af zijn van ons selven te expresseren in generale termen/ sonder eygentlijck speciale openbaeringe van onse goede intentie te willen doen. Wy zijn dan gereet/ om met uwe Maj. te vernieuwen het Tractaet dat met ons is gemaekt tot Breda/ in den Jare 1667 ende ook te doen een klaerder uytleggingе van het 19. Artikel van dien/ spreeckende wegens het strijcken van de Vlagghe / en dat in sulcker voegen dat'er voor het toekomende dien aengaende geen dispuyt meer overig-ghebleven sal wesen/ ende het selve alsoo te dresseren sonder eenige twijffelachtigheyt te contineren: Ende voor so veel als dat Tractaet by uwe Maj. gehouden is geweest te wesen soo rechtveerdig ende equitabel/ dat het in de volgende Jaren uwe Maj. occasie heeft gegeven/ van aen ons te betonen des te meerder teeckenen van benevolentie ende goede inclinatie/ en dat gy zedert met ons oock zijt getreden in een naeuwer alliantie als oyt te vooren: Soo proponeren wy nu dat selve Tractaet als een vast fondament van een stercke ende durable Vrede/ ende hopen wy oock dat uwe Maj. ons tegenwoordig dessels vriendtschap niet en sal willen refuseren/ op die conditien de welcke by uw selver hier bevoorens zijn geapprobeert; te meer/ de wijl het interest der Protestantsche Religie/ ende vele andere gelegentheden respectivelijk relaterende tot de prosperiteyt van beyde de Natien/ ons behoren aen wedersijden te obligeren van te eerder met den ander te willen vereenighen. Wijders/ siende dat sommighe sterck hebben ghetracht uwe Maj. te persuaderen/ dat wy onse Tractaten hebben geviolcert/ ende verscheyde onrechtvaerdige saken gecommitteert/ van de welcke ghy satisfactie begeert: Soo zijn wy oock bereyt/ sonder eenig uytstel Ambassadeurs aen uwe Majesteyt te senden/ om de selve van de waerheyt te informeren/ met minder geveynstheyt ofte bewimpelinge van saken/ als wel eygentlijck hier bevorens geschiet is by onse Vyanden/ ende voor uwe Maj. oock te treden in een examinatie van alle verbreeckinge/ daer wy mede geblameert werden: Belovende wijders solemnelijck oock te sullen repareren alle verongelijckingen ende injurien/ die uwe Maj. ofte dessels Onderdanen van ons ofte onse Officiers/ 't zedert het sluyten van het voorseyde Tractaet van Breda / tot het begin van desen Oorlog soude mogen hebben ontfangen ofte gheleden. Ende op dat de disputeringe dien aengaende niet en moge retarderen het maecken van een Vrede/ die wy soo vieriglijck wenschen/ ende

 de welcke

dewelcke soo nootsaeckelijck is voor het welvaeren van het Christendom: Soo bieden wy uwe Maj. hier mede tot des te meerder securiteyt aen de guarantie van onse Geallieerden / tot exacte en punctuele naerkominge der beloften/ die wy by desen aen uwe Maj. doen/ ende het welcke wy ook consenteren dat moge werden gestelt ofte geinsiueert in het Tractaet datter sal werden gesloten / om het selve so veel te krachtiger te maken.

Eyndelijck/ om aen uwe Maj. volkomentlijck te doen blijcken de sonderlinge estime die Wy hebben voor uwe vrientschap/ so presenteren wy oock by desen de restitutie van Nieu-Nederlant /ende van alle d' andere Plaetsen ende Colonien/ die door onse Wapenen/ gedurende den tegenwoordigen Oorlogh / by ons gewonnen zijn: Vertrouwende vastelijck dat uwe Maj. niet sal willen refuseren sich reciproquelijck te engageren tot de restitutie aen ons van sulcke Landen en Forten / als desselfs Onderdaenen van ons mogen hebben genomen.

Maer dewijle uwe Maj. boven al schijnt te klagen/ dat wy de selve hooglijck hebben geoffenceert in de propositie die wy doen van u te willen separeren van desselfs Geallieerden/ aen de welcke ghy belooft hebt niet sonder haerluyden te sullen tracteren/ te meer / vermits wy het ondertusschen selver voor een fondamenteel point houden/ dat wy om onse eer niet te krencken moeten achtervolgen het engagement 't welck wy met onse Geallieerden hebben gemaeckt/ even of als uwe Maj. desselfs eer minder als wy de onse souden behooren te achten. Soo bidden wy uwe Maj. te willen considereren datter een groote differentie is tusschen uw ende ons engagement / soo wel als in de conduite van die geene aen de welcke wy wedersijts geallieert zijn.

Ende uwe Maj. magh soo wel met rechtvaerdigheyt als glorie extingueren een vuur dat alberevts verder is verspreyt/ als in 't eerst wel was gedacht: Daer wy ter contrarie onse Geallieerden niet konnen abandonneren sonder de grootste ondanckbaerheyt ende ruine van Europa/ als mede by gevolg van ons eygen selven. En op die tijt doen uwe Maj. trat in een Verbont met onse Vyanden/ soo scheenen de selve geen ander oogmerck te hebben/ als onse Republijck te willen verdisipueren/ maer nu ter tijt is den Oorlog generael/ ende de Spaensche Nederlanden (tot preservatie van de welcke uwe Maj. altoos soo veel yvers getoont/) participeren tegenwoordigh daer aen oock niet minder als wy/ even alsoo doet mede het grootste gedeelte van het Keyserrijck.

Aen de andere zijde heeft uwe Maj. oock des te minder reden om in uw vorige Alliantie te continueren/ vermits uwe Geallieerden eygentlijck syn die geene/ de welcke de nature van desen Oorlog hebben verandert/ ende onse Vrienden by gevolge geengageert hun soo veel te eerder in ons faveur te verklaren/ zijne Keyserlijcke Majesteyt ende den Doorluchtigsten Koninck van Spangien/ hebbende niet langher kunnen verdragen de hostiliteyten/ dewelcke de Franschen pleegden in alle de Nederlanden/ ende in verscheyde Provintien van het Keyserrijck/ in het welcke sy haer alberevts Meester hadden gemaeckt van een Electorale plaets/ doch sonder te treden tot een naeuwe ondersoeckinge van dese saeken/ ende het ook niet nodig oordelende ons selven te behelpen met verscheyde argumenten van die nature/ soo dunckt ons dat uwe Maj. niet als te veel redenen heeft om een Geallieerde te verlaten/ die in desen Oorlog niet anders heeft gesocht als sijn eygen voordeel/ en de welcke in saecken van seer grote importantie niet minder ter herten heeft genomen als het Interest van uwe Majesteyt; ja dat wy maer niet slimmer en seggen. Ende indien uwe Maj. daer noch in het minste aen twijffelt soo laet uwe Maj. sich selven niet contenteren met het gene de Frans-gesinde uw eygentlijck diets maken/ maer laet dat gene wel werden geexamineert/ ofte geconsidereert het welcke voorleden Jaer tot Utrecht is gepasseert/ tusschen de Fransche Ministers ende onse Gedeputeerdens/ en dan sal uwe Maj. wel kunnen bespeuren de sinceriteyt der Proceduren van uwe Geallieerden; Het is seker genoeg dat ghy sult werden geconvinceert / indien ghy maer gelieft te overlesen de Propositien/ die de Franssen doen ter tijt aen ons hebben gedaen/ in de welke gy niet een eenig woort sult vinden/ dat uwe Maj. raeckt. Ende terwijl dat onse andere Gedeputeerden tot Hamptoncourt wierden opgehouden / sonder dat gy geliefde audientie aen haerluyden te verleenen/ soo wilden sy luyden tot Utrecht hebben/ dat wy souden hebben gemaeckt/ ende gesloten een Tractaet/ sonder inclusie van uwe Majesteyt. Ende om ons des te meer daer toe te constringeren/ soo verklaerden sy aen ons/ dat indien wy niet en accordeerden binnen den tijt van 5 daghen/ wegh ens al dat zy van ons eyschten/ dat sy-luyden als dan weder nieuwe pretensien soude maecken. Wy soude behalven dese noch wel verscheyde andere ouvertures kunnen produceren/ die aen ons zedert die tijt syn ghedaen/ waer in van uwe Maj. noch alsoo weynig wert gementioneert; maer schoon dat die manier van doen niet eygentlijck publicq was gemaeckt/ en echter waer is/ so sullen wy hier op niet blijven staen/ en sullen ons selven vergenoegen met de jongste proef van de obligatie / die uwe Maj. heeft aen desselfs Geallieerden/ en met uw in consideratie te geven wat eygentlijk is gepasseert in de Zee-batallies /waer af wy geen ander getuygenisse nochte jugement begeeren / dan van die geene die het Commandement hebben gehad over de Vlooten van uwe Maj. / als mede al de rest van de Officieren en Soldaten; Maer ons aengaende/ dewijle onse Geallieerden heel anders hebben gehandelt / soo sijn wy eensdeels aen hunluyden soodanig verobligeert dat wy sulcks niet genoeg kunnen expresseren/ ende aen de andere zijde sijn wy door een indispensable necessiteyt/ met haer luyden oock getreden in een Verbont/ dat insonderheydt oock tot het welvaren van geheel Europa is streckende.

Ende

Ende ten laetsten/ gelijck wy albereyts hebben geseyt/ wy en kunnen ons van hoer luyden niet separeren sonder destructie/ende het hasarderen van het wel-wesen van het Christenrijck: Uwe Majesteyt behoort sich niet te verwonderen/ dat wy niet kunnen consenteren tot het breecken van ons Woort/ noch het qualijck te nemen/ dat wy aen uwe Maj. proponeren de achtervolginge van desselfs ware Intrest/ ende het nemen van een Resolutie / die soo wel honorabel ende rechtvaerdigh is /als profitabel voor uw Koninckrijck ende Nabueren sal zijn.

Hier sullen wy dan noch by voegen/ dat een particulier Tractaet is soo veel te nootsaeckelijcker ende rechtvaerdiger/ als de Conferentien tot Keulen/ de welcke absolupt stil staen / door de stercke opiniatre refuseringe van Vranckrijck/ al eenige Maenden geleden /wegens het verleenen van de gerequireerde Paspoorten voor de Ministers van den Hertogh van Lotharingen / een van onse Geallieerden / ende het consenteren / dat de selve soude mogen werden aen-genomen / als een geintereffeert Persoon in het Tractaet van Vrede.

Dit is/ Sire, het gene wy dienstigh geacht hebben te representeren ende offereren aen uwe Maj. tot beantwoordinge van het principaelste der inhout van uwe Missive: Ende hier mede hoopen wy / dat hoe weynigh reflexie uwe Maj. hier op oock sal maecken/ de selve echter wel sal willen bekennen/ dat'er met recht niet meer kan werden geeyscht; en zijn wy oock niet genegen te geloven/ dat uwe Maj. sonder nootsakelijckheyt ofte profijt sal willen continueren in het favoriseren van de Fransse Wapenen/ niet alleen teghens ons/ maer oock jegens andere uwe oudtste Geallieerden / de welcke geobligeert zijn onse Partye te kiesen/ ofte dat gy noch langer wilt in gevaer stellen de preservatie van Europa /ende de Protestantsche Religie. Wy sullen dan met groote impatientie verwachten uwe Maj. resolutie/ aen de welcke de gerustheyt ende voorspoet van so vele Natien dependeert. Ende ondertusschen bidden wy Godt/

SIRE, &c. Hage den 19. December, 1673.

Sijn Exell. den Marquis del Fresno, Ambassadeur van Spangien in dat Hof, had mede ordre om wegens die Kroon, sijn Majest. door alle mogelijcke middelen te persuaderen tot het maken van een Vrede met de Geun: Provintien, gelijck sijn Exell. den 20. deser daer toe aen den Koningh een Memoriael over-gaf: Waer op sijn Maj. hem dit volgende in substantie tot antwoort liet toe-komen:

SYn Maj. hebbende gesien en geconsidereert een Memoriael, aen hem over-gelevert by sijn Exell. den Marquis del Fresno, extraordinaris Ambassadeur van den Cathol. Koningh, gedagtekent den 20. deser, heeft belast daer op het volgende antwoordt te geven: Dat sijn Majest. seer gesurpreneert was, met den Inhout van dit Memoriael, aen hem geconfirmeert het raport van een Tractaet, gemaekt tusschen den Koningh sijn Meester en de Staten Generael, welcke t'assisteren sijn Majest. hielt voor een verbrekinge van de separate Articulen van het Tractaet tusschen de 2 Koningen, verbindende haer reciproquelijck d'een des anders Vyanden niet t'assisteren in een opene Oorlogh, zijnde sijn Majs. verwonderinge daer over te grooter geweest, dat dit Tractaet met de Staten Generael noyt aen hem was bekent gemaeckt, by sijn Exell. selfs of yemant anders van de Spaense Ministers, en dan niet minder (volgens den teneur van 't gesseyde Memoriael) als een Oorlogh te dreygen aen sijn Majest. indien hy hem selfs niet en wilde submitteren onder de Conditien, hem by de Hollanders voor ghestelt, 't welck niet tegenstaende estimeerde sijn Maj. sich ten sekeren opsicht gehouden aen de Cathol. Coninginne, om dat aen hem hadde mede ghedeelt de Termen en Conditien, op de welcke de Staten Generael van de Vereenigde Provintien te vreden waren de Vrede te maken met sijn Majest. En alschoon de Conditien aen-geboden in 't gesf. Memoriael seer geringh waren, in respect van de groote spillinge van Bloet en Gelt, dat den Oorlogh hadde ghekost, nochtans op dat de Wereldt mocht sien, hoe begeerigh sijn Majest. was, om te contribueren tot de generale Vrede van Christenrijck, soo verklaerden hy, dat te vreden wilde zijn, met eenige redelijcke Conditien tot een Vrede, wesende tot sijn eygen eer, en Intrest van sijn Onderdanen: De aenbiedingen in sijn Exells. Memoriael gedaen, waren:

1. *Dat het poinct van de Vlagge soude werden geadjusteert tot satisfactie van sijn Majesteyt.*

2. *Een reciproque restitutie van de Plaetsen en Prijsen, die ghenomen zijn, of mogen wesen, by yder Natie buyten Europa, gedurende desen Oorlogh.*

3. *En ten laetste de Somme van acht hondert duysent Patacons.*

Na indien de Staten Generael wilden extingueren hare pretentien van de Restitutie der Prijsen, als een inpracticabel dingh, en daer noyt op geinsisteert was in eenigh Tractaet van Vrede, soo voeghde sijn Maj. by dese bovengementioneerde aenbiedingen dese volghende, die zeyde, niet wel geweygert konden werden, te weten:

1. *Een egale en reciproque regulering van den Handel in Oost-Indien, gelijck als dickmael belooft is, ende particulierlijck in 't Tractaet van Breda.*

2. *Verlof voor alle sijn Subjecten tot noch toe opgehouden tot Surinam, om van daer te vertrecken, met hare slaven en Effecten, in gevolge van het geseyde Tractaet, en haer eygen gereitereerde beloften en ordres.*

3. *En ten laetsten dat de Onderdanen van de ges. Staten Generael haer voor 't toekomende sullen onthouden van te vissen op de Kusten en Bancken van eenighe van sijn Majests. Gebiedt, sonder alvooren verkregen verlof en Passpoort.*

Soo verklaerde sijn Maj. dat voor hem selfs met dese Conditien wilde te vreden zijn, en dat sulckx moste geeffectueert werden by Persoonen egalijck gelast en gevolmachtigt van beyde zijden: Verklarende sijn Maj. verder, dat sijn Plenipotentiarisen tot Ceulen daer toe soude doen appliceren, te samen met de Gedeputee den van de Staten Generael, sonder delay, met behulp vande Mediateurs der Kroon Sweden, welcke aen genomen en geauthoriseert zijn geworden van beyde de zijden, en dat selfs by de Duytzen aen de Mediateurs is geinsisteert, om de Stadt Ceulen te hebben tot de Handel-plaetse, dus verstont sijn Majest. dat noch de Plaetse noch de Mediateurs nu niet en konden gedeclineert werden, sonder een notoire offensie van de Partyen, die 't aengaet, en noch particulierder aen de Eer van de Kroon Sweden. En sijn Majest. versekerde hem self, dat dese sijn proceduren soo reël en billijck souden schijnen aen de Cathol. Coninginne, datse geensints in haer Koninckl. Borst souden verminderen, de estime, die zy geprofesseert heeft tot sijn Vriendtschap en Alliantie te hebben, welcke sijn Maj. altijt op 't yverigste had getracht te cultiveren en te versterckenn, als hebbende hem selven gemaeckt tot het principale Instrument van de twee laetste Vreden van Portugael en Aken, soo waerdigh voor de Kroon Spangien in de minoriteyt van haer Koningh, gelijck oock gedaen had in het Tractaet, gemaeckt met den Alderchristel. Koningh, wanneer hy met hem in de Unie en Confœderatie tegens de Staten Generael van de Geun: Provintien is getreden. *Gegeven in 't Hof van Withal den 26. dagh December, 1673.* Uyt sijn Majests. bevel,

ARLINGTON.

Veele scheenen uyt dese antwoort geen groore hoop tot een Vrede te scheppen, dewijl sijn Majest. de geheele Handelinge na Ceulen renvoyeerde: De Koopluyden in Enghelant stonden selfs in groote vrees, dat dese Negotiatie haer verhoopt succes niet soude erlangen, ende in sulcken geval een rupture met Spangien volgen; weshalven zy hare Koopvaerdy-Schepen op die gewesten sonder een groot Convoy niet dorsten senden, 't welck oock gereet gemaeckt wiert: Maer korts daer aen zijn echter te Ceulen by de Plenipotentiarisen van Engelant en die van haer Ho: Mo: verscheyde Conferentien over dese saeck voorgevallen, waer in d' Engelse insisteerden over de reguleringe van den Handel tusschen wederzijts Natien in de Oost-indien, daer toe een Propositie van 4 Articulen over-leverende, waer in zy voor-stelden, op wat voet 't selve most geschieden; haer Ho: Mog: Plenipotentiarisen antwoordeden haer hier op, dat dese questie, als van te langen arbeyt, meer tijts van nooden had, en dat men die, na afgedane Handelinge, binnen Londen door wedersijts Commissarisen behoorde te veréffenen, doch op conditie, dat alles in min en vrientschap eyndighde: Waer van wy, als mede van 't Tractaet, 't geen eyndelingh in February 1674. tusschen sijn Majest. van Groot Brittangien en haer Ho: Mo: de Heeren Staten Generael der Vereenighde Nederlanden te London is geslooten, en den 19. der selver Maent getekent, in ons aenstaende 25. Deel, breeder stoffe verhoopen te sullen hebben, om af te spreken: Nemende voor dese mael dan tot die tijt van den gunstigen Leser, een beleeft afscheyt, in hoope, dat Godt den Heere haer Ho: Mo: en sijn Hoogheyts den Heere Prince van Orangiens Wapenen, en devoiren tot het verkrijghen van een eerlijcke Vrede met de Vyanden deser Landen, middeler wijl soodanigh ghelieve te zegenen, dat alle de Oorlogen, desen Staet opgedrongen, mogen geraken tot een goet

EYNDE.

REGISTER.

Man-

Eynde van 't Register.

R. de Hooghe f.
HOLLANDTSE MERCURIUS
ANNO 1674
by PIETER CASTELEYN
tot HAARLEM met PRIVILEGIE

HOLLANDTZE
MERCURIUS,

Behelssende,

De voornaemste voor-vallen in
EUROPA

Binnen het Jaer 1674. *tot* 1675.

Het Vijf-en-twintigste DEEL.

Thucyd. Post Bellum

constantior Pax fit.

Gedruckt tot HAERLEM, by *Pieter Casteleyn*, Boeckdrucker op de Marckt, in de Keysers Kroon. Anno 1675.

Met Privilegie.

Extract van Privilegie.

DE Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt: Doen te weten: Dat wy uyt onse rechte wetenschap, Souveraine Macht ende Authoriteyt, hebben geoctroyeert ende geauthoriseert *Pieter Casteleyn*, Boeck-drucker ende Boeck-verkooper binnen de Stadt HAERLEM, authoriseren ende octroyeren den selven by desen, ten eynde hy het Boeck, onder den Tytul van den HOLLANDTZE MERCURIUS, albereyts by hem gemaeckt en uytgegeven, ende die hy als noch zelve onder den voornoemden Tytul maken ende uytgeven sal, gedurende den tijdt van Vijfthien eerstkomende Jaren binnen onsen Lande van Hollant ende West-vrieslant, alleen sal mogen drucken, uyt geven ende verkoopen: Verbiedende allen en een yegelijck, het voornoemde Boeck, albereyts by hem gemaeckt, of gedurende den voornoemden tijt van Vijfthien Jaren als noch by hem te maken, na te drucken, uyt te geven, of te verkoopen, op verbeurte van de nae gedruckte, in-gebrachte, verhandelde ofte verkochte Exemplaren, ende een Boete daer en boven van Drie Hondert Caroli Guldens, te appliceren een derde van dien voor den Officier, die de Calengue doen sal, een derde part voor den Armen van de Plaetse, daer de sake voorvallen sal, ende het resteerende derde part voor den gedachten *Pieter Casteleyn*: Lastende allen ende een yegelijcken, die het aen-gaen magh, hem daer naer te reguleren. Gedaen in den Hage, onder onsen Grooten Zegele hier aen doen hangen, den 17. December in 't Jaer onses Heeren ende Zaligmaeckers, 1668.

Was getekent,

Johan de Witt. vt.
1668.

Onder stont,

Ter Ordonnantie van de STATEN,

Herbt. van Beaumont.
1668.

VOOR-REDEN.

Waerde Lezers.

DE wonderlijcke voorvallen, die in de drie gegledene Jaren zijn gebeurt, hebben de Wereldt te recht tot verwonderingh gestreckt. d'Aeloutheyt magh diergelijcke op halen, maer kan de selve niet overtreffen. En zeker, indien de Romeynen door hare stantvastigheyt, en 't vrywilligh geven van harer Vrouwen en Dochteren Juweelen, in hun hooghste noot, ten top van vermaertheyt zijn gestegen, soo verdient 't Vereenigt Nederlandt waerlijck geen minder roem. Heeft men daer, toen de Wapenen van den Koningh van Vranckrijck soo zeeghaftigh tot in 't hart van 't Landt gedrongen waren, 't zelfde niet gesien? En heeft de Werelt niet te recht verwondert geweest over een soo ongemeene stantvastigheyt, als dese Provintien hebben getoont in 't uytharden van soo veel ongemacken, en in 't dragen van soo veel onkosten, toen zy by na als sonder welvaert saten? In dier voegen, dat zy sich niet alleen tegens de groote macht van den Koningh van Vranckrijck hebben verdedight, maer hem oock gedwongen, sijn overwonnen Plaetsen weder te verlaten. Sijn Hooght. van Oranje, een Vorst, die door sijn deugden en andere begaeftheden, een eeuwige geheugnis in de gemoederen der Nederlanders verdient, moeten wy, naest Godt de Heere, als een voorname uytwercker deser stantvastigheyt, en weer verkregen voordeelen aen mercken: En mogen wy dieshalven Godt de Heere wel bidden, dat hy desen Vorst, wiens verdienste nimmer genoegh geroemt kan werden, een langh Leven gelieve te vergunnen, op dat door sijn dapperheydt alle Vyanden mogen werden afgeweert, en dese Provintien weder als voor heen de Vrede konnen genieten; 't welck wenscht en hoopt uwen altijt genegenen

Hollandtze Mercurius.

Haerlem den 9. April, 1675.

Omnium rerum viciſſitudo eſt.

Het Vijf-en-twintigſte DEEL,

Van den

HOLLANDTZE MERCURIUS,

Op het Jaer 1674.

JANUARIUS 1674.

ALle Wereldtſche ſaken verwiſſelen geduriglijck / ende daer is op den gantſchen Aerdtbodem niets ſoo beſtendigh/ dat de veranderingh kan ontworſtelen/ byſonder in de Oorloghs-gevallen. Men behoeft geen oude Hiſtorien hier toe te doorbladeren/ de huydige voorvallen geven voorbeelden genoegh. Hoedanige veranderingen en omkeeringen van gevallen heeft het wiſpelturigh Lot ons in de twee laetſt gegledene Jaren niet vertoont? immers ſoo groote / dat 'er yder met recht over verſtomt / en de Nakomelingen met verwonderingh verbult ſullen zijn: In onſe voorige Deelen hebben wy 't ſelve overbloedigh verhandeldt / en de nieuſgierige Werelt ten toon geſtelt. Doch dunckt ons noodigh / eer wy met 't verder Verhael van dit Deel voortgaen/ de Staet van Europa / met 't begin van 't Jaer 1674. voor ſoo veel ons bekent is/ den gunſtigen Leſer voor oogen te leggen.

De Vereenigde Nederlandtze Provintien zedert 2 Jaren een over ſwaren Oorlog te Lant en ter Zee hebbende uyt-geſtaen/en uytgehouden/begonden nu haer

haer adem weder te herhalen / en of wel in 't begin 't meeste voordeel aen de zijde der Fransen was/ swenckten dese kanssen nu weder om ; want nadien de Franse mogenthept in de andere Vorsten Hoven te groot had upt-gescheenen/ gevIel daer upt niet alleenlijck een Verbond tusschen sijn Keyserl. Majest. de Kroon Spangien en haer Ho: Mo: tegens Vranckrijck/ maer oock een by een voegingh van des selfs Heyren : 't Geen in 't laetst van 't Jaer 1673. soodanigen omkeeringh in 't Franse wesen had gebracht/datse upt veel harer Overheerde Nederlantze Plaetzen mosten wijcken : By dese voorspoet hadden haer Ho: Mo: noch een andere hoop / om / door tusschenspreking van Spangien/ den Koningh van Engelant te bewegen/ tot het maken van een Vrede met desen Staet/ buyten Vranckrijck/ en hoewel upt de leste antwoort van sijn Maj. aen den Spaensen Ambassadeur noch weynigh hoop daer toe scheen/beyverde men echter met de uytterste vlijt sijn Maj. vergenoegingh te geven : Doch om onderwijlen niet ongewapent te zijn / by aldien de Vrede-handelinge haer gewenste verwachtinge niet mochte bekomen/ was by haer Ho: Mo: vast gestelt een machtige Vloot ter Zee te doen upt-rusten / en de Landt-militie door nieuwe Werbingen en versterckinge der oude Compagnien soodanigh te doen vervullen/ dat men met hulpe der Bontgenooten tegens alle vyandlijcke indruckingen bestandt soude wesen : Dus danigh was de stant der Vereenigde Nederlanden met 't begin van dit Jaer.

Sijne Keyserl. Majest. door een goeden yver tot de rust van d'algemeene Christenheyt gedreven / en daer toe met de H. Staten Generael in Verbond/ beneerstigde door alle middelen de voornemens van Vranckrijck in 't Duytze Rijck (waerse verscheyde Vorsten tot haer belangens sochten te bewegen) te stuyten / doende ten selven eynde by verscheyde Vorsten door sijne Afgesanten arbeyden ; en om te meerder kracht hier aen te geven/ veele Volkeren lichten/ ten eynde de Keyserl. Armee aen den Rhijn / welcke in 't lest van 't gegledene Jaer de Fransen geweldigh in haer voornemens had verset / tegens 't Voorjaer daer mede te versterken.

't Duytse Rijck door de veelderleye humeuren der Standen langh onder den anderen op den Regensburger Rijckxdagh hebbende geraetslaeght over het poinct van de Securiteyt / (sonder 't selve oyt ten eynde te konnen brengen) en hoedanigh hen in dese omswevende Oorloghs-gebaren te dragen / helden nu echter meest naer des Keysers zijde/ door de goede vertooningen/ die sijn Keyserl. Maj. daer had laten doen van de quade voornemens van Vranckrijck tegens 't selve / in 't ruineren van d' een Rijckxvorst voor en d' andere naer ; weshalven zy alles aen-wenden/ om de Rijckx-Armee tegens soodanige gewelden op de been te brengen.

De Kroon Spangien/ die al van over langh veel gewelden van de Fransen had moeten uytstaen/sonder 't selve te kunnen beletten/en derhalven dese groothept van Vranckrijck seer tegens de borst stack/oock gevaerlijk voor hen hielt/ had sich in 't begin met haer Ho: Mog: al defensif verbonden ; 't welck noch vaster vernieut was in 't gegledene Jaer/ wanneer zy openbaerlijck Vranckrijck den Oorlogh aen-zeyden/ en sich geheelijck tegens 't selve in de Wapenen stelden ; 't geen de Franse voornemens niet weynigh versette : Doch dewijl 't selve

't selve tegens Engelant/soo die Kroon in den Oorlogh met Hollant volharde/ insgelijckx soude hebben moeten geschieden / deden de Spaense in dat Hof alle mogelijcke vlijt/ om sijn Maj. van Engelandt te bewegen/ tot het maken van een eerlijcke Vrede met haer Ho: Mo: En om ondertusschen tegens Vranckrijck in 't Voor-jaer bestant te wesen/lieten zy een groote partye Volckx in verscheyde gewesten lichten.

Den Koningh van Vranckrijck siende door dese Verbonden sijn grootste voornemens verydelt/ en sich in een swaren Oorlogh gewickelt/ had in 't lest van 't gepasseerde Jaer verscheyde Duytse Vorsten gepoogt te bewegen tot het aen-gaen van een derde partye / om des Keysers goede voornemens daer mede om verre te stooten/ als beangst/ dat des selfs Heyr tot in sijn Rijck soude doordringen; hier toe dede hy hen veel opgesochte pretexten voorstellen / als of sijn Keyserl. Maj. sijn Leger nergens anders om in 't Rijck had gesonden/ als de Duytse Vorsten te dwingen / hem tot de Opper-mogentheyt te verheffen; maer die wel beter wetende/ en dat Vranckrijckx voornemen tot dat eynde streckten/ gaven hier weynigh gehoor aen / en dies halven gingh dit te loor. Dus dede Vranckrijck veel Militie in sijn eygen Lant werven/niet alleen om bestant te zijn tegens alle sijn Vyanden/ maer oock/ om selfs offensivelijck den Oorlogh te voeren; tot het welcke de Inwoonders groote gelt-sommen wierden af-geperst/ tot een ongemeene murmuratie der selve/ als reeds door de stilstant der Negotie geheel uyt-geput. Doch 't meest dat Vranckrijck versette/ was/ de aengevangen Handelinge tusschen sijne Maj. van Engelant en haer Ho: Mo: waer omme zy alle middelen door haren Ambassadeur te Londen aen-wenden/ om dit om ver te stooten.

Engelant/ hebbende geen groot voordeel by den Oorlogh gedaen / wenschte wel na den Vrede met Hollant/ doch vreef den/ dat de Franse begunstigers een stock in 't wiel souden smijten; d'Engelse hoopten evenwel / dat het Parlaments/ 't geen dese maendt by malkander stont te komen / sijn Maj. soo goede redenen van de quade voornemens van Vranckrijk souden voorstellen/ dat den selven daer door geinduceert soude werden/ omme met sijn oude Bontgenoten ten beste van Engelant/ den Vrede te maken.

De Bisschoppen van Ceulen ende Munster / meest door de Instrumenten van Vranckrijck/ de Furstenburgers/ opgemaeckt / wel siende 't verloop van de Franse voorspoet/ wensten maer met eeren uyt desen Oorlogh gedraept/ en met sijn Keyserl. Maj. versoent te zijn; dan dewijl zy in haer Accomodement te veel voordeel wilden bedingen/ bleef dese saeck noch eenige tijt achter.

De Vrede-handelinge te Ceulen / door 't gedurigh weygeren der Fransen van Paspoort voor de Ministers van Lottharingen / eenige tijdt stil gestaen/ beloofde niet veel voorspoets/ als alleen dat tusschen de Ministers van Engelant en die van haer Ho: Mo: eenige Conferentien waren gehouden over 't opstellen van eenige Articulen/ beraekende de Koophandel.

De twee Noorder Croonen hadden geen sonderlingh deel aen den Oorlogh: Tusschen Denemarcken en haer Ho: Mo: was wel een Tractaet ontworpen/ maer echter niet geratificeert. Sweden bemoeyde sich seer/om door des selfs Afgesanten op de Vredehandelinge te Ceulen de strijdende partyen te vereeni-

gen / doch sonder veel voorspoets / door de hartneckigheydt der Fransen in de saeck van Loth-ringen.

De Switserse Cantons beducht hoe hen in desen Oorlog te dragen / beraetslaeghden meest tot defensie van haer eygen Landt / om van d'een of d'andere partye geen overlast te lijden.

De Paus betoonde sich geensijdigh / want of hem wel licht behaegt mocht hebben / dat Vranckrijck eenigh voordeel op de Hollanders had verkregen / kon 't selve niet als tot overgroot nadeel der andere Catolijckse Vorsten strecken / dewijl de Franse die niet meer als haer openbare Vyanden verschoonden / wiens Lant zy niet alleen / maer oock de Geestelijcken ruineerden ; dus dacht het hem 't raetsaemst tusschen Spangien en Vranckrijck de bemiddelinge aen te bieden / op dat daer door desen schadelijcken Oorlogh ter neder geleyt mocht werden.

d'Italiaense Vorsten in 't generael hadden verscheyde oogmercken in desen Oorlogh / sonder dat d'een of d'ander eenige partye veel begunstigden.

Portugael hadden de Fransen langh getracht tegen Spangien in 't harnas te doen steken / om de Spaense voornemens aen de kant van Catalonien te belemmeren / maer door d'oproer in dat Rijck / ende d'onlust der Ingesetenen / kreegh sulckx geen voortgangh.

De Kroon Poolen / door d'ontijdige doodt haers Koninghs en de Turckse Oorlogh niet weynigh verbaest / wenden alle middelen aen / om op d'oude voet een nieuwen Koningh te verkiesen / op dat door den selven alle misbruyken verbetert / 't Landt in sijn voorige rust herstelt / en 't dreygende gevaer der Ottomannen geweert mocht werden.

Den Czar van Moscovien op de mogentheyt der Turcken jalour / sagh niet ongaern / dat de selve tegens Poolen in 't harnas staken / terwijl hy de Ukranie daer door in sijn gewelt kreegh ; doch op dat de Poolen onderwijl met de Turken geen Vrede souden maken / beloofden hy hen groote bystant / sonder echter veel gevolgh.

Dusdanigh dan de standt van Europa in 't algemeen hebbende verhaeldt / sullen alsoo overgaen tot de bysondere voorvallen / en beginnen met de Vereenighde Provintien. Soo ras sijn Hoogheyt den Heere Prince van Orange van de leste Velt-tocht weder in den Hage was gekomen / wiert het Leger van den Staet / 't geen door den langduerigen marsch veel ongemacks had moeten uyt staen / na 't scheyden van de Geallieerde / op de Casselse Heyde gemonstert / en in de Winter-quartieren verdeelt / om hun tegens de naeste Campagne weder uyt te rusten. Sijn Hoogheyt gaf doen aen den jongen Grave van Nassauw Sarbrugge / Cornet van een van de Guardens te Paerdt / een Comp. van de Guarde te voet / in wiens plaets een jongh Spaens Edelman quam. Ondertusschen hielt sijn Hoogheyt dagelijckx met de Hooft-officieren veele besoignies / tot welstandt van den Lande. Den Heer Bentum / Edelman van sijn Hoogheyt / kreegh dees tijt het Drost-ampt van Breda. Den Hertoge van Jorck sondt doenmaels 16 Engelse Paerden aen sijn Hoogheyt / tot een vereeringe. Waer tegens sijn Hooght. aen sijn Maj. van Engelant een jon-

ge Leeuw en Tyger bereerde. In 's Gravenhage gebeurden den 26. deſer een ſeer ſtoute daet / wijl een Soldaet van 't Regiment van den Coll. Bamphijld / ſoo als uyt de gevangenis na 't Schavot wierde geleydt / om ſijn ſtraf te ontfangen / van eenige / die op den Lt. van de geweldige en de zijne aen-vielen / geweldelijck wierde verloſt. Hare Ho: Mo: deden doen by Placcate alle uytweſende Capers / op ſeeckere peenen / voor primo Maert thuys roepen. Den ouden Heer de Wit overleed in 't begin deſer Maent te Dordrecht. Den Heer Fagel / Broeder van de Raet-Penſionaris / wiert doen by de Heeren Gecommitteerde Raden tot Secretaris van de Reken-kamer van Hollandt verkooren. Ondertuſſchen gebeurden 'er verſcheyde kleyne reſcontres van partyen: Onder andere een uyt Utrecht / ſterck 16 man / tot onder Arnem komende / ontmoeteden daer 24 Franſen / welke zy op de vlucht dreven / en 4 man gevangen bequamen; doch door een ſtercker overvallen / waren gedrongen na een harde ſchermutſel te wijcken / hebbende alvoorens hare gevangenen uytgeſchut. Op kondſchap dat 18 a 20 Franſen van Arnhem omtrent Rheenen en Wageningen ſtroopten / en de wegen ontveyligden / commandeerde den Baron van Ylenburgh / Commandant in Wijck te Duerſtede / 20 man uyt / die met kleyn Vaertuygh tot gheheel onder Arnhem op voeren / en ſich daer aen lant begaven / onderſcheppende aldus de voorſz. partije / welcke weder na haer Guarniſoen keerden / dicht onder Arnhem / met de welcke zy ſoo geluckelijck in actie geraeckten / datſe na eenige tijdt vechtens 16 Franſen gevangen kregen / ende de reſt ter neder ſchooten: Daer nevens bequamen zy noch eenige Brandewijnen / 't welck zy alle met Sloepen te Wijck te Duerſtede binnen brachten. Deſe tijt trocken oock uyt Utrecht 2000 man met den Grave van Hoorn en haer Ho: Mo: Gedeputeerden na de Grebbe / om te beſichtigen op wat wijſe men de Provintie van Utrecht aldaer beſt voor alle vyandlijcke indruckingen ſoude konnen beſchermen / maer dewijl dit werck van te wijden omloop was / wierdt 't ſelve niet geraden gevonden / en derhalven keerden dit Volck weder na haer oude Guarniſoenen. Over de herſtellinge van de Provintie van Utrecht in de Unie vielen noch al verſcheyde debatten / dewijl yder ſijn particulier voordeel daer in ſcheen te beoogen / maer haer Ho: Mo: namen over deſe ſaeck de volgende Reſolutie:

Extract uyt het Regiſter der Reſolutien van de Ho: Mo: Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden.

Lunæ den 29. Jan. 1674.

DEn Heere Raet-Penſionaris Fagel en andere haer Ho: Mo: Gedeputeerden, hebbende, ingevolge en tot voldoeninge van der ſelver Reſolutie Commiſſoriael van den 26. deſes, in conferentie geweeſt, met den Heer Prince van Orange, hebben ter Vergaderinge gerapporteert, dat ſijn Hooght. aendachtelijck overwogen hebbende, 't gunt in den Jare 1672. met de Vyanden van deſen Staet was gepaſſeert, geoordeelt hadde, dat men conſidereren moſte, dat het Godt Almachtigh gelieft hadde in den ſelven Jare 1672. de ſelve Landen ſeer ſwaer te beſoecken, toelatende, dat de Koningen van Vranckrijck en Groot Brittannien, ſonder eenige rechtvaerdige redenen, den Staet met een ſeer hevigen Oorlogh te Water en te Lande aengegrepen, ende voorts ſoodanige conſternatie over het geheele Landt te ſenden, dat den Koningh van Vranckrijck, en zijn Majs. Geallieerden, daer door in ſeer weynigh tijt Meeſter geworden waren, van ſeer conſiderabele Frontieren van deſen Staet, en van drie geheele Provintien. Dat Godt de Heere Almachtigh daer na de Wapenen van den Staet, en van des ſelfs hoogh Geallieerden, weder om ſoodanigh gezegent hadde, dat de Provintie van Utrecht in het

geheel, oock een goet gedeelte van de Provintie van Gelderlant en Overyssel gekomen waren onder de macht van desen Staet, het een seer harde saeck soude wesen,die hoog-gemeldeProvintien uyt de Unie te willen secluderen, om dat Godt de Heer Almachtigh de selve Provintien het gesagh, en het gebiet van een uytheems Heer hadde doen proeven,en de andere Provintien daer van genadelijck verschoont. Daer de Unie wel expressselijck mede bracht, dat de Geun: Provintien voor des anderen conservatie, goet en bloet op setten mosten. Dat het oock seer hart soude wesen, de Plaetsen, die voor desen onder de hoogh-gem: Provintien hadden behoort, haer te willen benemen, of sich toe te eygenen, alleen om dat die aen eenige van de andere Provintien niet qualijck voegen, of dienen souden; en dat men tegen die geene, die een en het selve lichaem van Staet, met die overgeblevene Provintien hadden gemaekt, in dier voegen procedeerde, alleen om dat het voorsz. ongeluck haer hadde getroffen, en dat de andre Provintien, daer van verschoont gebleven waren, seer soude justificeren de Wapenen van den Vyandt, die den Oorlogh tegen den Staet,uyt geen andere redenen hadde aengevangen,als om dat die aen haer wel passen souden, en daer en boven de Zegen van Godt Almachtigh misschien wederhouden. En dat die Forten gelegen waren,eenige ten deele in de hoog-gemeldeProvintie van Hollant enWestvrieslant, ende ten deele in de hoog-gem. Provintie van Utrecht. Ende dat de hoog-gem. sijn Hooght. daer nevens hadde geconsidereert, dat de Heeren Staten van Hollant ende Westvrieslandt genoodsaeckt waren geweest, eenige Forten tot beschermінge van de selve Provintien te doen maken. Dat mede by experientie bevonden was, dat de hoogh-gem. Provintie van Hollant en Westvrieslant tegen den aenval der Vyanden, door het inunderen der Landen niet konde werden beschermt, ten zy de voorsz. inundatie oock over de Landen van de hoog-gem. Provintie in het werck gestelt wierde,van advis soude zijn, dat de hoog-gem. Provintie van Utrecht, mitsgaders de Provintien van Gelderlant en Over-yssel, so haest die oock insgelijckx onder de macht van den Staet gekomen sullen zijn,weder om in de Unie soude behooren te werden geadmitteert, ende aen haer vergunt de selve Sessie en Rangh, die de hoogh-gem: Provintien voor dato van de voorsz. calamiteyten en disastres hadden gehad. Dat aen hoog gem. Provintien van Gelderlant, Utrecht en Overyssel, oock weder om soude behooren te volgen de Landen en Plaetsen, die voor desen onder de selve Provintien hebben behoort, uytgenomen alleen, dat de Souverainiteyt, met allen gevolgen en aenkleven van dien, niet uytgesondert over het Lant of de Plaetzen, op de welcke by de hoog-gem. Provintie van Hollant en Westvrieslant eenige Forten zijn geleyt, soude behooren te blijven aen de meer hoog-gem. Provintien, en sulckx alleen voor soo veel aengaet 't gunt beslooten is in Wallen, Grachten, en Fortificatien van de voorsz. Forten,sonder eenige verder extensie op, of over het platte Lant,om de selve Forten gelegen. Dat oock de hoog-gem.Provintie van Hollant en Westvrieslandt soude hebben vryen toegangh, acces en reces tot en uyt de voorsz. Forten over den Bodem van de hoog-gem. Provintie van Utrecht, en dat de hoog-gem. Provintie van Hollant en Westvrieslandt, soo wanneer de defensie van de selve Provintie sulckx soude mogen komen te vereysschen, vry en onbekommert, en sonder eenige oppositie of tegenspraeck sal mogen inunderen indistinctelijk, soo wel de Landen die onder de hoog-gem. Provintie van Utrecht, als onder de hoog-gem. Provintie van Hollant en Westvrieslant gehooren, waer op gedelibereert zijnde, hebben de Heeren Gedeputeerden van de respective Provintien het hoog-gem. advis overgenomen, om in den haren breder gecommuniceert te werden, dewelcke versocht werden, haer daer op ten spoedigsten te verklaren.

Na dat verscheyde Conferentien tusschen den Heer Don Bernardo de Salinas, extraordinaris Envoy van sijn Cathol. Majest. en haer Ho: Mog: Gedeputeerden/ over de geslooten Articulen tusschen die Kroon en hoog-ged. haer Ho: Mo: waren voorgevallen/ is eyndelijck dese saeck met de nader explicatie/ tot wederzijts genoegen/ volkomen afgedaen en vereffent; waer op den hoog-ged. Spaensen Envoy den 16. deser/'s na-middags ten 3 uren/ de Ratificatie van sijn Koningh overgaf/ soo van alle de Tractaten/ als van de bysondere en secrete Articulen/ waer in sijn Majest. van Spangie sich verbond in drie weken tijts met Engelant/ gelijck met Vranckrijck hadde gedaen/ te breken/ indien die Kroon de Vrede niet aen-nam/ volgens de billijcke aenbiedinge van sijn Excell. del Fresno; zijnde dit werck tot lof van Monsr. de Salinas volbracht. De hoog-gem. Heeren Gedeputeerden souden oock met den voorsz. Envoye/ soo de gemeene spraeck gingh/ eenige Conferentien hebben gehouden/ over de leste antwoort en voor-gestelde Vredens-Conditien van sijn Maj. van Engelandt aen sijn Excell. del Fresno, waer in de H. Gedeputeerden souden geseyt hebben:

hebben:

hebben: Dat haer Ho: Mog: de 2 Millioenen, ſoo den Koningh van Spangien aen ſijn Majeſt. van Engelant van haren 't wegen had laten aenbieden, wel wilden geven, doch dat 'tſelve niet moſte genomen werden als een ſchadeloos-houdingh van de Oorlogs-onkoſten, dewijl men van deſer zijde niet verſtont een onrechtvaerdige ſake in de Oorlogh te hebben. **Verders ſouden zy geſeyt hebben:** Dat de ſake van Surinam ten genoegen van ſijn Maj. ſoude af-gedaen werden: En belangende de Commercie in de Indien, zoude de ſelve ſoo billijck en matigh gereguleert werden, dat ſijn Maj. oorſaeck ſoude hebben te vreden te weſen. Maer wat de vrijheyt der Viſſcherye aenging, konde men niet verſtaen de ſelve te verlaten of eenige recognitie daer voor te geven, dewijl ſijn Maj. noyt van te vooren eenige pretenſie daer op hadde gemaeckt. **Immers wat deſe ſaeck aen-gingh / ſoo ſonden hare Ho: Mo: voorts daer aen weder een Miſſive aen ſijn Exell.** del Freſno, **om door des ſelfs middel aen ſijn Majeſt. van Engelant verhantreyckt te werden / luydende als volgt:**

SIRE.

GEmerckt hebbende, dat u Majeſt. in uwe aenſprake, onlanghs aen het Parlament gedaen, (die door ordre van uwe Maj. gedruckt is geweeſt) noch ſchijnt te twijffelen aen de ſinceriteyt van onſe intentien, en ons beſchuldight, u Maj. eenige voorſlagen van Vrede gedaen te hebben, alleenlijck om tijt te winnen, ſonder voornemen, om daer op te komen tot eenigh beſluyt: Wy vinden ons ſelve verbonden, aen uwe Maj. noch eens te verhalen de preſentatien, die onſe Plenipotentiariſen te Ceulen, gelijck wy vertrouwen, gedaen hebben in onſe naem aen die van uwe Maj. en uw te ſenden een Project van 't Tractaet, 't welck wy bereyt zijn te teyckenen, ſonder eenige verder Conferentien, of langer uyt te ſtellen het beſluyten van een Vrede, welcke wy altoos ſoo ernſtigh hebben begeert.

Ende om dat uwe Majeſt. te beter magh verſtaen, hoe verre u E. reden hebt te vreden te zijn, met de voorſlagen die wy doen, en met wat groote reden wy ons ſelven beloven een geluckige uytkomſte, bidden wy uwe Maj. voor eerſt te conſidereren, dat de vernieuwinge van 't Tractaet tot Breda, welcke wy aenbieden, is het aldervaſte fondament van een bondige en durabele vrientſchap, gelijck wy alreets getoont hebben in onſen Brief van den 19. December, ende dat wy uyt de ſelve conſideratie daer noch by brengen het Tractaet van de Marine, geſlooten in den Hage in 't Jaer 1668.

Maer bemerckende dat het 19. Articul van 't geſeyde Tractaet tot Breda, verſcheydentlijck geduyt is geweeſt, en dat u Maj. tegens 't geene wy altoos geoordeelt hebben, pretendeert, dat uyt kracht van dit Articul, onſe geheele Vlooten, ſoo wel als enckelde Schepen, geobligeert zijn hun Vlaggen en Top-zeylen te ſtrijcken, ontmoetende 't minſte Schip van Oorlogh van uwe Maj. Wy hebben gedacht, dat wy aen uwe Maj. geen grooter bewijs en konnen doen, van het reſpect, 't welck wy hebben voor uw Koninckl. Perſoon, en van onſe ernſtige begeerte, om op nieus de eere van uw genegentheyt te mogen verkrijgen, als door het toeſtaen aen uwe Maj. in de Brittanniſe Zeen, wat ghy van ons in deſe ſaeck geeyſt hebt, en door het reguleren van de ceremonien van de Vlagge, volgens het Project, 't welck uw Majs. Plenipotentiariſen ſelfs aen ons geſonden hebben uyt het Franſe Leger, op ſulck een tijt als onſe Republijck gebracht was in de grootſte ongelegentheden.

Het tweede Articul, door 't welcke wy toeſtemmen om binnen 3 maenden naer het ſluyten van een Vrede, Commiſſariſen te noemen tot het reguleren van den handel in de Indien, en andere plaetſen, is insgelijckx volgens het bovengenoemde Project, 't welck ons uyt het France Leger geſonden was, en conform den voorſlag, aen ons gedaen door de Mediateuren tot Ceulen den 19 Julij laeſt, met kenniſſe van uwe Majeſts. Plenipotentiariſen.

Wat Surinam belangt, daer van hebben wy een Articul gemaeckt, alleenlijck tot uw Majs. byſondre ſatisfactie, zijnde, ſonder eenige nieuwe verbinteniſſen, gelijck wy tot noch toe geweeſt hebben, en altoos weſen ſullen, ſeer bereyt om aen d'Engelſe Inwoonders tot Surinam, vrijheyt te geven, om ſigh elders te tranſporteren, wanneer zy oock ſulckx begeeren ſullen.

Het vierde Articul, hoewel in reciproque termen, geeft genoeghſaem en duydelijck te kennen, tot wat een hoogen trap wy begeerig zijn uwe Majs. affectie te verdienen, aengeſien wy uw Maj, aen-bieden de reſtitutie van een ſoo conſiderabel Conqueſt als Nieuw Nederlant is, ſonder hoope van yets daer voor in wiſſelinge te ontfangen.

En het laetſte Articul, by het welcke wy confirmeren de aenbiedinge van den Ambaſſadeur van den Sereniſſime Koningh van Spangien, in gevolge van het Tractaet tuſſchen Spangien en Ons, in Auguſto laetſt geſlooten, aen uwe Majeſt. is een klaer bewijs, dat onſe begeerte om den Vrede te bevorderen, te boven gaet alle andere conſideratien, aengeſien wy toe-gheſtaen hebben te geven ſoo conſiderabele

ſommen

sommen gelts, daer wy met recht niet konnen beschuldigt werden, van de meeste contraventien tegen de Tractaten tusschen uw Majest. en Ons.

En om uw Maj. te laten sien hoe verre wy versekert zijn van onse onschult in desen aensien, soo verklaren wy tegenwoordigh weder om aen uwe Majest. gelijck wy reets te vooren gedaen hebben in onse opgem. Missive, dat wy bereyt zijn onder een examinatie te treden voor uwe Majest. omtrent alle d'infractien waer mede wy beschuldight werden, met solemnele belofte van reparatien te sullen doen van alle het leet en ongelijck, 't welck uw Maj. en uwe Onderdanen, sonder ons weten, mochten geleden hebben, van ons ofte onse Officieren, van het Tractaet van Breda af, tot het begin van desen Oorlogh, aenbiedende verder de guarantie van onse Geallieerden, tot volvoeringe van dese belofte, ende toestaende dat sulckx ingelijft worde in het Tractaet, om het te authentijcker te maken.

De bovengem: vijf Articulen bevatten op de allerklaerste en beste wijse alles wat uwe Maj. ge-eyst heeft in uw antwoort op het Memoriael van den Marquis del Fresno, uytgesondert alleen 't geen de Visschery raeckt; waer op wy geobligeert zijn uw Maj. te seggen, dat wy niet geloven konnen, dat na alle die advancen, welcke wy gedaen hebben om uw Maj. alle mogelijcke satisfactie te geven, en na het offereren 't welck wy gedaen hebben van een so honorabele Vrede, en soo voordeeligh voor uwe Maj. en u Koninckrijcken, ghy stuyten soud het sluyten der selve uyt een consideratie van dese natuer, en ons soude obligeren toe te staen, 't geen uw Majs. Voorsaten nimmer gestipuleert hebben in eenigh Tractaet, dat gesloten is geweest tusschen hen en onse Republique, en waer van uw Majest. selve niet het minste gewagh gemaeckt en heeft in het Tractaet van 1662. noch in dat van 1667. En aengesien oock dit Articul noyt een deel was van uw Majests. klachte, dat het niets in sich heeft van relatien tot den Oorlogh die uwe Maj. tegens ons verklaert heeft, en ten laetsten, dat wy alleen in dit particuliere begeeren, 't gene onse Inwoonderen sonder interruptie eenige Eeuwen langh genooten hebben, sonder dat daer uyt oyt eenige differentie geresen is, welcke de vrintschap en goede correspondentie tusschen beyde de Natien verandert heeft.

De sake soodanigh zijnde, blijft 'er niet overigh als het voltrecken van een werck so verre geadvanceert, en of het uw Majests. begeerte is dat tot London gedaen werde, of tot Ceulen. De heele Negotiatie, indien 't uw Maj. believt, sal alleen daer in bestaen, dat het Project, 't welck wy uwe Majest. senden, gedresseert wort in forma van een Tractaet, hopende dat uwe Maj. niet lijden sal dat de ruste van uw Volck, en het goet van uw Koninckrijcke, soude dependeren aen het particuliere intrest van de Franse Kroon, 't welck noch voortgaet geheel en al te stuyten de Conferentien tot Keulen, door het weygeren van Paspoorten te geven aen de Ministers van den Hertogh van Loraine, en hem in te laten in de Negotiatie van Vrede (waer hy uyt kracht van de Tractaten gesloten tusschen sijn Keyserl. Maj. de Serenissimo Koningh van Spangien en Ons, nootsakelijck geadmitteert moet werden) sonder eenigh ander oogmerck, als uwe Majest. dieper en dieper te engageren in desen droevigen Oorlogh, soo ruineux voor geheel Europa, welckers voortgangh van soo quaden gevolge kan zijn. En gelijck de aenbiedingen die wy hier aen uwe Maj. doen, waerlijck sinceer zijn, soo zijn wy oock bereyt, de selve bona fide te voldoen, indien uwe Maj. gelieven sal een Tractaet van Vrede met ons te sluyten, sonder dependentie op een anders Intrest, 't welck alleen dese Negotiatie kan vruchteloos maken.

Wy hebben veele dingen hier by te doen, tot antwoort op de ongefondeerde klachten die den Heer Zegelbewaerder tegens ons doet in sijne aensprake, ende op de onrechtvaerdige interpretatien, die hy doet over onse Conduiten; maer gelijck als wy willigh zijn te gelooven, en ons met die hope te flatteren, dat het geene wy hier uwe Maj. offereren, een volkomene satisfactie aen u geven sal, en een eynde maken van onse ongeluckige differenten, soo geloven wy dat het beter is te vergeten en voor by te gaen alles watter is van animeusigheyt en scherpigheyt, als langer open te houden de wonde, die wy wenschen te genesen. Ondertusschen in verwachtinge van uwe Majs. antwoorde, bidden wy Godt, &c.

Hage den 24. Januarij 1674.

't Project van 't Tractaet / 't geen haer Ho: Mog: aen sijn Majest. sonden / bestont in de volgende sin:

Dat het Tractaet van Breda bevestigt zy en vernieuwt, en het Tractaet de Marine gemaeckt in den Haeg in den Jare 1668.

1. Oock is over een gekomen, dat de Schepen en Vaertuygen, toebehoorende de Vereen: Provintien, soo wel Schepen van Oorlogh of defensie, als andere, 't zy die enckel zijn of in Vlooten, welcke ontmoeten sullen des Konings van Groot Brittanjens Oorlog-Schepen in de Brittise Zee, 't zy oock of die enckel zijn, of meer in getal, soo nochtans dat zy des Konings Vlagge voeren, haer Vlagge sullen strijken, en haer Topzeyl laten vallen; en de ges. Staten der Vereen: Provintien sullen alle Commandeurs van hare Schepen en Vlooten ordonneren volkomentlijck en ter goeder trouwen dit Articul te onderhouden.

2. En

2. En ten eynde dat de securiteyt en onderlinge vriendtschap tusschen de gesyde Koningh, en de gef. Staten Generael, hare Onderdanen en Inwoonders te sinceerder onderhouden werde, en dat alle occasien van verdere differenten en contentien wegh genomen werden, soo is oock over een gekomen, dat sekere bequame Wetten, rakende den Handel en Commercie, bevestigt werden, welcke reguleren sullen de Navigatie en Commercie van beyde partyen in de Indien, en op andere plaetsen buyten Europa, tot een correcte en onderlinge regel, en de selve sullen bepalen binnen sekere Wetten, die voor altoos onderhouden sulien moeten werden. En om dat de sake schijnt van te grooten gewichte, om uytter hant voltoyt te werden, consenteren beyde partyen, dat sullen uytgestelt werden tot een bequamer gelegentheyt, en dat binnen de tijt van 3 maenden, na het sluyten van dese Vrede, sonder verder dilay, Commissarisen sullen werden genoemt, die tot London te samen sullen komen, en op eenige sekerheyt sullen accorderen, soo wel rakende het bepalen van de soorten der Koopmanschappen, als de Wetten der Navigatie en Commercie, en de selve door nieuwe en onderlinge Articulen van over een kominge beramen, maer op conditien, dat dese geheele sake sal volvoert werden in een vriendelijcke wegh en maniere.

3. En dat dese Vrede, Vrientschap en Confœderatie gegrontvest zy op een vast en onbeweeghlijck fondament, en dat van desen dagh af alle occasie van nieuwe differenten en disputen weg genomen zy, is vorder over een gekomen, dat, nadien de Colonye van Surinam, door de gef. Staten is verkregen, volgens 't recht van Oorlog, op sekere Articulen, gesloten tusschen Cap. Abram Krijnsen en Willem Biam, den 6. Maert 1667. en wijl door het vijfde Articul daer van is geaccordeert, dat indien eenige van de Inwoonders der gef. Colonie, soude begeeren als dan, of namaels van daer elders naer toe te vertrecken, zy vryheyt souden hebben haer staet en goederen vryelijck te mogen verkoopen, en dat de Gouverneur in sulcken cas sorge soude dragen, dat zy op een moderate prijs versien wierden van gelegentheyt, tot transport van hun en haer goederen; en insgelijckx by het 19. Articul van dat Accoort, dat de Gouverneur Krijnsen, Vry-geley en Paspoorten verleenen sou aen sulcke als gesint souden zijn te vertrecken, en dat zy hun Slaven met sich souden mogen nemen, wel verstaende echter, dat zy verobligeert souden wesen, gesamentlijck met ons Volck te vertrecken. Ende nadien den Koningh van Engelant oordeelt en gelooft, dat de gem. Articulen niet wel geobserveert en zijn geweest, en dat verscheyde Engelse Inwoonders aldaer noch blijven, die noch begeerigh zijn met hare Goederen de Plaets te verlaten, ingevolge van de gef. Articulen. De Staten Generael belooven door dese tegenwoordige, dat zy seer oprechtelijck en ter goeder trouwe sorge willen dragen, dat de gef. Articulen, en 't geene namaels in een t'samenkomst tot London over de Executie der selve geaccordeert is, en de Orders der Staten Generael ingevolge van 't selve, promptelijck geexecuteert ende volbracht werden; en dat alsoo den tijt van 3 maenden gegunt sal werden aen de gef. Inwoonders, tot het verkoopen van haer Goederen, volgens den teneur der gef. Articulen, en hun transportatie, waer heenen zy begeeren, op een moderate prijs, en dat hun sal toegelaten werden hun Slaven met sich te voeren.

4. Is oock over een gekomen en besloten, dat, soo een der partyen, geduurende desen Oorlogh mocht genomen hebben, of in besittinge gekregen eenige Lantschappen, Eylanden, Forten, Steden, Colonien, of andere Plaetzen, toebehoorende de andere partye, alle en yder der selve, sonder eenigh onderscheyt van plaets of tijdt, immediaet, en ter goeder trouwe gerestitueert sal werden in de eygen conditie, als de selve bevonden werden ten tijde als de kennisse van het sluyten van dese Vrede aldaer ter plaetse komen sal.

5. En ten eynde alle occasien en oorsaken van nieuwe questien, pretensien en actien, t'eenemael mogen uytgeroeyt werden, van wat nature die oock souden mogen wesen, of onder wat naem of pretext aengevaert, en dat de gronden daer die op schijnen te steunen, geheel vernietigt mogen werden en wegh genomen, soo belooven de gef. Staten Generael aen sijn Maj. te betalen 800000 Patakons, welke Somme de gef. Staten Generael der Vereen: Nederlanden, om sekere redenen by seker Tractaet in den jare 1673. tusschen den Koningh van Spanjen, en de gef. Staten Generael gesloten, belooft hebben te betalen, en die den Ambassadeur van den gem. Koningh uyt hun naem gepresenteert heeft aen den Koningh van Groot Brittannien: Welcke somme te betalen op sekere termijnen, te weten, een vierde part soo dra de Ratificatie sal uytgewisselt zijn, en de rest de drie volgende jaren in gelijcke deelen.

De Franse in de overheerde Nederlandtse Plaetsen handelden met de Inwoonders hoe langhs hoe slimmer / in allen schijn als wilden zy die Landen eerst verderven en dan verlaten / voornamentlijck de Steden Arnhem en Zutphen; dan den Marschal d' Humieres hier over te Arnhem den Krijghsraet doende vergaderen / resolveer de eyndelijck / die Stadt te behouden / en noch meer te laten versterken / namentlijck met 2 halve Manen tusschen de Rhijn

en St. Jans-poort/ waer aen veele Soldaten mosten arbeyden / en dewijl tot dese Wercken een meenigte Palissaden wierden vereyst/ en men die anderhalf uur in 't ronde omtrent Arnhem niet kost bekomen/ door dien de Fransen het daer soo bedorven hadden / mosten die van verre plaetsen gehaeldt werden/ 't geene het werck seer verachterden. In Arnhem lagh doen noch wel 2000 man in Guarnisoen/ en in andere plaetsen na advenant ; aldaer was oock een overgroote Voorraet van Vivres/ Canon en alderhande Amonitie / diese uyt de verlatene Plaetsen daer gebracht hadden/ sulx dat zy in die Plaetsen hare Winterquartieren noch scheenen te willen houden.

Zijn Keyserl. Maj. om de handen tegens 't Voorjaer ruym te hebben / en soo veel te vigoureuser tegens de Fransen te konnen ageren / pardonneerde nu weder al de Ongarise Rebellen / die sich vrywilligh onderstelden ; waer door veele Keyserl. Volckeren uyt Ongaryen naer Bohemen marcheerden / om te gereeder in de voor-tijt na beneden te kunnen trecken. Ondertusschen kreegh sijn Keyserl. Maj. van den Keurvorst Palatijn de navolgende Missive / over de violentien die de Fransen in sijn Landen hadden aen-gerecht :

IC k ben genootsaeckt met behoorlijcke onderdanigheyt uw Keyserl. Maj. een sake te laten weten/ welcke Hy ontwijffelijck alreets sal verstaen hebben/ dat is/ dat den Gouverneur en 't Guarnisoen van Philipsburgh en andere Fransse Troupen met hare Officiers door verscheyde manieren in het Palatinaet van den Rhijn/ en veel andere deelen van 't Rijck/ den algemeenen Vrede ende andere Constitutien van 't Rijck hebben geviolleert/ en bysonderlijck 't Tractaet van Munster (van 't welcke ons niet alleen ter contrarie versekeringe gegeven is by monde/ maer oock by geschrifte) hoewel wy noyt gemancqueert hebben aen 't respect/ 't geen wy schuldigh waren aen de vrientschap van Vranckrijck/ en sonder haer eenige reden van misnoegen gegeven te hebben. Uw Keyserl. Maj. sult aen de hier by gevoegde Coppen kunnen sien 't versoeck / 't welck gedaen hebbe aen de Circulen van Franckenlandt en Swaben/ conform de Constitutien van 't Rijck/ ter oorsake van de violentien / die my door de geseyde Troupen zijn gedaen/ en over de tegenwoordige conjuncture ; ick verhoopte een prompte Resolutie/ en dat zy my souden toe-staen de rechtvaerdige begeerte / die haer gedaen hebbe / maer tot noch toe heb geen antwoort tot mijn faveur ontfangen ; 't welck my verbind mijn aen uw Keyserl. Maj. te addresseren/ als hooft van 't Rijck/ en mijn Leen-heer / en den selven ootmoedelijcken te versoecken / gelijck ick doe / de goetheyt te willen hebben / om aen mijn Heer den Bisschop van Eichstad / sijn principalen Commissaris op de Vergaderinge te Regensburgh/ te recommanderen / dat hy mijn Memorie op het tapijt en deliberatie brengt/ en dat hy aen de Circulen/ die naest aen mijn Landen leggen/ solliciteert/ dat zy my accorderen de hulp/ die van haer hebbe begeert ; de dringende nootsakelijckheyt en laten my niet toe te wachten op die van al de Staten van 't Rijck in 't algemeen/ dewijl de Resolutien op de Vergaderinge soo langsaem gaen ; ick bidde oock / dat het uw gelieft te ordonneren aen uw Generaels / van goede correspondentie met my te houden in 't gevaer waer in ick ben/ en my te assisteren met uwe Troupen/ wanneer ick 't sal begeeren / als de circumstantien van de tydt ende plaets het konnen vereysschen. En gelijck dat veel kan contribueren tot de protectie van een getrouw Keurvorst/ tegens d'onderdruckinge/ die hy van een vreemde macht ontfangt/ en tot maintenu van de Vrede/ die men so dier in Duytslant heeft verkregen/ oock dat het sal zijn een loffelijck werck / en waerdigh de Caracter van uw Keyserl. Maj. en twijffel ick niet/ of hy sal my de weldaet doen een begeerte toe te staen/ waer van ick alle mogelijcke erkenninge sal hebben/ ende betuygen in alle gelegentheden door mijn ootmoedige diensten/ over 't welcke/ &c. Fredrickfburgh den 28. December 1673.

Dese klachten van den Keurvorst Palatijn sproten uyt de meenigvuldige violentien/ die de Fransen in de Paltz hadden gedaen/ so door bysondere Troupen / als de geheele Armee van Turenne / welcke de Landtluyden niet alleen hadden gedwongen hen kost en dranck te geven/ maer oock de wegen te bequamen/ waer se door mosten passeeren/ sonder hen yets daer voor te betalen/ alles strijdende tegens de Constitutien van 't Rijck en de gemaeckte Duytse Vrede/ welcke

welcke in deser voegen lagh: Dat elcke reys en soo meenigmael als men soude willen, om welcke oorsaeck en in wat tijdt het mochte wesen, eenige Troupen door eens anderens Landen of Frontieren leyden, men gehouden soude wesen de selve te laten passeeren, op kosten van de geene diese toebehoorden, sonder eenige schade op de Landen, daerse door passeerden, te doen, mits punctuel observerende alle 't geene, dat de Constitutien van 't Rijck ordonneerden, tot de onderhoudinge van de Vrede. Dit Articul hadden de Fransen in geenen deele onderhouden; wes halven den Keurvorst groote klachten aen 't Franse Hof hier over had laten doen / maer te vergeefs / want in plaets van een vernoegende antwoort daer op te ontfangen / sochten de Fransen hem met veele flaeuwe ontschuldigingen op te houden: 't Geen den Keurvorst verdrietende / en sijn Inwoonders in die miserie niet langer konnende sien / resolveerden hy / de Stenden van 't Rijck tot sijne hulpe te versoecken / ende particulierlijck de Circulen van Franckenlant ende Swaben / om sijne Ingesetenen uyt dese ellenden te redden; dan dewijl over dese saeck langh veraetslaegt wiert / dacht den Keurvorst eyndelingh best / sijn Keyserl. Majs. hulp hier in te versoecken / gelijck uyt den voorgaende Missive blijckt: Waer op den Keyser hem oock dit volgende tot antwoort sondt:

DOor de Missiven / die my van uwer zyde / in dato den 28. December / zijn over-gegeven / heb ick in 't lange de violentien / die de Fransen in uwe Staten hebben bedreven / verstaen / sonder dat ghy haer eenige reden gegeven hebt / en 't welck u verbonden heeft hulp te begeeren van de twee naburige Circulen Franckenlant en Swaben / oock u te addresseren aen mijn / om my te versoecken niet alleen om uwe Memorien op 't tapijt en in deliberatie op de Vergaderinge te Regensburgh te laten brengen / maer selfs in uw faveur de Circulen / naburigh aen uwe Staten / tot uwe hulp te versoecken / en aen mijn Generaels te ordonneren goede correspondentie met uw te houden / en te helpen / wanneer ghy het soud van nooden hebben. En gelijck ick ten eersten heel qualijck te vreden ben / dat de saken / die ghy met reden niet had te verwachten / uw soo haestigh op den hals komen / ende dat meer en meer blijcken de violentien / die Vranckrijck uw doet / dat al sijn raetslagen en alle doortochten niet anders strecken als tot onderdruckinge van de Duytse vryheyt / en 't geheele Rijck / soo was vervolgens wel te wenschen / dat alle de geene die de Leden zijn / hare oogen openden / en haer machten by de geene voegden / die ick in 't Rijck hebbe / om die soo gesamentlijck tegen te staen / gelijck haer devoir hen verbind / en door dese middel voor te komen 't gevaer / 't geen 't Rijck dreyght. Den Heer Bisschop van Bamberg en had my soo haest niet gecommuniceert den inhoudt van uwe Brieven / of ick vermaenden hem by die van den 10. December / met de Princen Directeurs van den Swabisen Circul / hun best te doen in haer Circulen / dat ghy het prompt Secours moogt krygen / 't geen ghy begeerde; en ick sal aen mijn Commissarisen te Regensburgh ordonneren op 't tapijt en in deliberatie te doen leggen de Memorien / die ghy aldaer soud konnen presenteren; selfs sal ick aen Johan Henrick Schutz / een van mijn Raetsluyden / en mijn Gedeputeerde aen den Circul van Franckenlant / bevelen / daer te seconderen en favoriseren de begeerten / die ghy sult doen / om uw het te doen verkrijgen; ick en late niet door desen extraordinaris nochmaels den Heer Bisschop van Eichstad te recommanderen / aen den Heere Keurvorst van Mentz te schrijven / om hem te versoecken / aldaer de noodige ordres te willen senden / op dat ghy een favorabele Resolutie moogt verkrijgen. Eyndelijck / ghy moogt staet maken / op de assistentie en protectie / die ick uw hebbe belooft / en dat ick de noodige ordres aen mijn Raet van Oorlogh sal geven / door de correspondentie van mijn Generaels / ende d'assistentie / die ghy van mijn begeerdt. Over 't welcke / &c. Te Weenen den 19. Januarij 1674.

In gevolge dan van de ordre van sijn Keyserl. Majest. aen den Heer Johan Henrick Schutz van Pfeilstadt, dede desen Heer sijn uytterste vlijt om den Circul van Franckenlant tot de versochte assistentie te bewegen / en bracht het eyndelingh soo verre / dat op-gem. Circul den 27. deser met gemeene stemmen resolveerden: Te executeren en te volbrengen 't genomen besluyt te Mulhuysen met de Circulen van Opper en Neder-Saxen, voor de onderlinge bescherminge, en den Heer Keurvorst Palatijn te assisteren, wanneer hy 't soude begeeren, op soodanigen voet, ge-

lijck de andere Staten, die 't van nooden sonden hebben. Dus was Keur-paltz van die kant verseker t: Maer kreegh weder een nieuw different met Keur-mentz / ter oorsake van de doodt van de Paltzgrave van Simmeren / welcke den 3. deser tusschen 10. en 11. uren 's avonts te Creutznach zijnde overleden/ soo nam den Keurvorst Palatijn / als Erfgenaem / de possessie van des selfs Landen ; maer den Keurvorst van Mentz pretenderende dat het Ampt Boeckelheym aen sijn Bisdom behoorde/ sont op 't eerste bericht van dit afsterven/ een Officier met eenige Soldaten na op-gem: Plaets / die de selve niet alleen in kregen/ maer oock Sobernheym ; waer in Keur-paltz heel onvernoeght/ met eenige Volckeren Boeckelheym rondsom deed besetten/ en de Lantluyden verbieden eenige Lijftocht daer binnen te brengen : Dan dewijl dese onlusten niets goets konden uytwercken/ arbeydeden verscheyde Vorsten soodanigh in dese sake/ dat de selve gesteldt wierdt aen 't goetvinden van 't Keyserl. Kamer-gerecht of sijn Keyserl. Maj. selfs ; waer mede desen Oorlogh een eynde nam. De Cur-Saxise Volckeren quamen dees tijt in 't Sticht Fulda/ om van daer verder na beneden te trecken. Op 't bericht/ 't geen den Marquis de Grana te Bon kreegh/ dat de Fransen by Trier eenige Dorpen hadden verbrandt/ en van gelijcken met des Keurvorsten Paleys wilden doen/ dede hy eenige Raets-heeren van den Keurvorst van Keulen by hem komen / aen wien hy bekendt maeckten/ dat hy 't selfde aen des Keurvorsten Paleys te Bon soude doen/ het geen de Fransen te Trier meenden te bedrijven/ en dat hy hen Passepoort gaf/ om dit aen Kur-keulen te notificeren / ten eynde hy door sijn intercessie dese moed'wil der Fransen soude soecken te verhinderen ; dus wiert het eene swaert hier door 't andere in de scheede gehouden. Daer en tegens wiert den Grave van Nassau Sarbruggen / om dat hy de Croon Vranckrijck niet schriftelijck verseekeren wilde / haer partye te houden / in sijn Slot te Sarbruggen door de Fransen gevangen genomen / ende na Metz gevoert ; waer over den op-gem. Grave een expressen na 't Franse Hof toe-sondt : Ondertusschen besetteden de Franse Sarbrugge selfs met eenige Comp. Dragonders ende 2 Batailliens van 't Regiment van Bourgogne/ welcke de Gravinne daer oock als in arrest hielden. Te Ceulen verslapten de Handelinge tot de algemeene Vrede hoe langs hoe meer : Prins Willem van Furstenburgh presenteerde in 't begin deser maent een klachte aen de Mediateurs over de Hollanders / om dat zy noch de Contributien over 't Bisdom Ceulen bleven begeeren/ en dat zy by weygeringe d'executie dreygden te doen/ seggende/ dat by aldien dit de ordre van sijn Hooght. was/ den Keurvorst van Ceulen genootsaeckt soude zijn van gelijcken te doen in de Landen van sijn ged. Hoogheyt : Maer haer Hoogh Mog: Plenipotentiarisen antwoordeden hier op / dat men onderschept most maken tusschen Landen / welcke over de Contributien geaccordeert waren / gelijck die van haer Ho: Mog: of die niet wilden geven / gelijck die van Kur-keulen : En dat al dit onheyl aen niemandt anders geweten kost werden als aen Furstenburgh, welcke desen Oorlogh eerst hadde aen-geraden en op-gestoockt. In 't Accommodement tusschen sijn Keyserl. Maj. en de Keurvorst van Ceulen wiert noch weynigh gevordert / dewijl den op-gem. Keurvorst meende / dat alhoewel hy met den Keyser nu een Verbondt aen-gingh / de Winter-quartieren van sijne

Landen

Landen niet gelicht souden konnen werden / maer wel de 40000 Ryckxrds. quijt geraken/ die hy maendelijckx van Vranckrijck ontfingh: Evenwel/ hoe seer de Furstenburgers daer tegens waren / sondt den Keurvorst een Missive aen sijn Keyserl. Maj. met eygene handen geschreven / waer inne hy sijn doen poogden te ontschuldigen; dan van dese saken hier na meerder.

Aen 't Hof van Kur-brandenburgh scheen men nu alles weder toe te stellen tot het opnemen van Volck / want in alle des Keurvorsten Landen verbood men de vreemde Werbingen / behalvens dat de Standen van 't Cleefse ende Marckse Landt bevoolen wierdt veel Koorn in de respective Magasijnen te brengen. Te Berlin verwachte men dagelijcks een Hollandtse en Spaense Gesandt/ om daer mede weder een nieuw Verbond te sluyten. Daer quam dese tijt mede den Poolsen Envoy Opatzki, ten eynde van den Keurvorst voor sijn Republique hulp te versoecken / met intentie / om van daer nae Vranckryck/ Engelant/ Hollant en andere Landen te gaen/ om daer de selve versoecken voor te stellen.

De Poolse Armee/ die Caminiec tot noch als gebloqueert hieldt/ en daer van wel haest meester meenden te zijn / mits 't gebreck aen Vivres by die van binnen/ leed nu selfs sulken Hongers-noot/ dat de selve veel versmolt; 't welk goede gelegentheyt aen den Husseyn Bassa gaf/ om sich van daer met 4 a 5000 man te retireren: Onderwijl maeckten de Walachers oock veele Poolen ter neer/ die zy zeyden / dat haer seer eubel hadden gehandelt: Maer den Turckschen Keyser/ om dese Conqueste van Caminiec niet te versuymen / resolveerde in dese Winter te Buda in Silistrien te komen resideren ter wijl den Grooten Visir met een vliegent Leger omtrent den Donau toogh/ om daer op de Poolen te passen. Dorosensko, die de Turcken in-gehaeldt hadde / liet sich nu weder verluyden / als wilde hy sich met de Poolen accomoderen; maer die syn bedrieglijckheyt wel wetende/ stelden hem eenige swaere conditien voor/ op dat zy zich altijdt van den selven souden kunnen verseeckeren / de welcke Dorosensko gants niet aengenaem waren. Doen den Czar van Moscovien de doot des Konings van Poolen hoorde / versuchte hy tot diverssche reysen / als bedacht dat hy soo goeden Gebuer had verlooren / en niet wetende / wie op de naeste verkiesinge de Kroon soude toe vallen. Dewijl nu de Convocations-dagh genaeckte/ sont de Coningin de geestelijke Referendarius aen de Kroons Veltheer / op dat hy die persoonlijk soude by woonen. Ondertusschen liepen de Lantdagen te Sendomirs en in Groot Poolen geluckigh af / waer in oock des Konincgins intrest wel waer genomen wiert: 't Geen de Lantboden / soo dagelijckx te Warzauw aen-quamen / hare Majesteyt selfs bekent maeckten. Onder andere was 't Crakause Weywodschap tot den Hertogh van Lotthalingen niet ongenegen/ gelijck oock de Littauwers/ welcke aen de Coninginne een ootmoedigh submissions-schrijben af-sonden / waer inne zy haer hunne schuldige dienste aen-boden. Maer dewijl den Primas Regni te Kawa van syn oude Sijmpthomata wiert overvallen / bleef de Convocatie noch achter/ tot den 16. deser/ wanneer des Croons Swaertdrager Bielinski tot Marschalk wierdt verkooren / voerende doen de outste Landtbode uyt het Sandomirsche

woodschap de Staf/ en hoorende de stemmen: Hier wiert oock voortgebragt/ of den ouden regel / dat den Cóningh catholijck most wesen, staut soude grypen/ ende of het niet even veel en was / of den toekomenden Koningh fundamenteel catholijcq ware of niet, wanneer hy alleen gelt hadde, en krijgshaftigh was: Daer toe 't exempel van Jagellonis en Stephanus by brengende: Doch andere zeyden hier tegens/ dat men den boven-genoemden regel onverbreekelijck most onderhouden. Maer den 17. wanneer de meeste Lantboden en den Primas Regni aengekomen waren/ en in der Senatoren Stove vergadert / dede den boven-genoemden Primas Regni de Propositie/ zijnde heel kort vermits sijn onpasselijckheyt/ waer in hy hen vermaende / datse haer tot eenigheyt souden schicken, en alle Solemniteyten verkorten; en eyndelijck bad hy haer / datse na haer beste vermogen de Securiteyt van de Republijcq souden bevestigen. Wegens den tijt van de Electie en konden de Heeren Senatoren malkanderen niet verstaen / dewijl eenige die ten eersten en andere die uyt-gestelt wilden hebben. Den 23. wiert besloten/ dat een seker geschrift/ 'tgeen in faveur van Hertogh Carel van Lotharingen tegens Vranckrijck en andre Potentaten in druck uytgegeven was/ verboden en gecasseert soude werden/ ende dat sich in 't toekomende niemandt soude onderstaen op de straffe van infamie diergelijcke schriften uyt te geven: Veele meenden / dat de Pretendenten haer hier door meer schade als voordeel toe voegden. Den Vorst Abaffi, hoorde men nu/ dat sich mede onder de Candidaten had aengegeven/ niet alleen met aenbiedinge van sijn Lantschap/ maer oock 20 Mill. voor de Vote. De Littause Lantboden stelden wel voor / dat de exclusie van de Candidaten mocht vernieut werden / doch daer wierdt goet gevonden geen Candidaten/ self geen Piasten/ uyt te sluyten. Ondertusschen wiert de Convocations-dagh/ die den 29. deser uyt-gingh/ tot den eersten Februarij verlengt.

'tGebeurde dees tijt te Dantzich dat de Magistraet den Dr. Egidio Strauch, Pastoor en Professor daer in de Oeffen-schoole, sijn dienst liet ontseggen, ter oorsake, dat de Catholijcken op den Lantdagh dapper tegens hem hadden geklaeght, dat hy in sijne Predicatien en schriften veel te hart en scherp tegens de Roomse had uytgevaren, daer uyt niet anders te verwachten en was, als de verbitteringh der gemoederen; waer om dan de Magistraet hem hadde laten vermanen daer van te desisteren, dan 't selve niet willende doen, vonden goet hem voort den Dienst op te seggen: Daer wiert oock van Passagiers iets gedivulgeert van Brieven, gevonden in een Schip, uyt Sweden komende, en 6 a 8 mijlen van Dantzich gestrant, waer in eenige schriften souden geweest zijn tot schimp van de Magistraet; dan hoe dit was of niet, de Gemeente neygden soo seer tot desen Doctor, dat veele haer verbonden hem te maintineren; begevende hun daer toe na den Heer President, aen wiense de herstellinge van den selven Doctor versochten; maer des anderens daegs noch veel stercker komende, besetteden zy des Presidents Huys aen alle kanten, in dier voegen, dat den Raet, nolens volens, den selven Dr. weder most herstellen, met belofte, van de selve noyt meerder te casseren: Ondertusschen hoorde men van de Gemeente allerhande ongeregelde Woorden en Actien, houdende des Presidents Huys tot 's nachts ten 12 uren beset, en wierden oock 2 a 3 schooten daer in gedaen: Men vreesde daer te Dansigh dat sulckx aen 't Poolse Hof qualijck genomen soude werden, gelijck oock geschiede.

Te Napels wiert doen by Trompetten uyt den naem van sijn Cathol. Maj. gepubliceert, dat alle Fransen binnen 10 dagen uyt die Stadt souden moeten vertrecken, ende binnen een maent uyt het Rijck: Werdende daer door een yder mede bekent gemaekt, dat het openbaren Oorlogh tusschen beyde Kroonen was. Den Viceroy kreegh doe mede ordre uyt Spange, alle de nieuw gelichte Italiaense Troupen na Catalonien over te senden. Ondertusschen kregen 5 Spaense Galeyen, van daer uyt-gegaen, een rijck Frans Koopvaerdy-Schip, van Smirne na Marseillie gedestineert, 't geense te Napels op-brachten. Te Genua was men dees tijt seer ontstelt, over een ontdeckte aenslagh op Noli, een Stadt, gelegen tusschen Final en Savona, en onder die Republijck gehoorende, invoegen 6 Persoonen van die Stadt wierden gearresteert, (onder de welcke een van de outste der Magistraet, die men met gewelt uyt de Kerck most halen) en na Genua met de Galeye van Christoforus Spinola gevoert: Naderhant bevont men, dat de Conspirateurs met Duc de Savoyen hadden gehandelt, om hem die Plaetse in handen te stellen, onder voorgeven, dat de Republijcq hun de volle besittinge van hare Privilegien niet en liet, waer op die Stadt, welcke eerst als Souverain regeerde, aen Genua was overgegeven. De Republijck van Venetien kreegh doen Brieven van haren Resident te Constantinopolen, in dato den 2. November, mede brengende, dat de Pest daer in korten tijt meer als 130000 man hadde wegh genomen; oock dat den Grooten Heer veel machts by malkander versamelde, om de Cosacken op de Swarte See, en de Christen Corsairen in de Archipelago te temmen. Den Paus noch geduurigh wakende voor de Poolse Kroon, had gaern gesien, dat men de Electie wat hadde verhaest, en dewijl hem dacht, dat de Poolen by faute van dien, en soo zy een Inboorling koosen, haer Victorien niet souden konnen vervolgen, dede hy Brieven aen de Poolsen Senaet en alle de Grooten expedieren, haer recommanderende, een korte Electie en de Persoon van de Prince van Lotteringen; verders vermaenden hy alle Christen Princen in de tegenwoordige conjuncture Poolen te assisteren. De Roomse Hovelingen verhalen, dat toen den Cardinael Albrici dese dagen by den Paus ter Audientie, ende juyst over hem geplaetst was, hy den selven seer naeu met de Bril besagh; 't welck den Cardinael Ghigi siende, vraegden hy Albrici in 't affscheyden, *waer om hy den Paus soo scherp afgespeculeert had?* daer op den Cardinael antwoorde, *ick socht groot gebreck en mangel in dit mijn gesicht, maer en hebbe geene konnen vinden.* Als desen Cardinael een wijl daer na met den Paus sich over des selfs herstelde gesontheyt vervreughde, en vorders alle heyl toe-wenste, vraeghden hem den Paus, *of hy wel voor de doot sorghde?* waer op hy antwoorde, *Ja waerlijck, want ick heb al 84. Jaren bereyckt; deswegen sal ick met genoegsame Paspoort voorsien zijn, om na d'andere Werelt over te schepen.* Een ander Cardinael dese tijt den Paus insgelijkx complimenterende over des selfs langdurige gesontheyt, soo antwoorden hy: *Dat hy gants niet qualijck gestelt was, behalvens in 't concept van sommige zijner qualijck gesinden, maer dat hem sijn natuer dreygde, dat hy in 't 91. Jaer sijns Ouderdoms een sware strijt soude moeten uytstaen.* Waer op den Cardinael tusschen sijne tanden mompelende, zeyde, *als het soo toe-gaet, hebben wy ons albereyts daer toe gereet gemaeckt.* Den Paus sont dees tijt een gewijt Swaert aen den Poolsen Veltheer Sobietzi, om dat hy aen des selfs beleyt de Poolse Victorie toe-schreef.

Men was dese dagen aen 't Hof te Madrid seer besigh om geltmiddelen te furneren; waer toe yemant 600000 Croonen offereerden, om die in Vlaenderen voor sijn Maj.

te

te doen betalen, mits dat hy de Cacao alleenigh soude mogen verkoopen tegens 14 Realen Koper-gelt het pont: Eenen Lopes Pereira presenteerde oock, indien hy de Pacht van de Taback mocht hebben, 850000 Kroonen, yder Jaer, en aen hare Maj. een anticipatie van 800000 Kroonen. Van de Officien wierdt oock veel gelts getrocken: Den Secretaris Quinones gaf 32000 stucken van Achten voor die van Algouasil Major van den Raet van Arragon, en men maeckte meer als 2 Millioenen van verschei-de andere Ampten; van welck gelt aenstonts 300000 Kroonen nae Vlaenderen, ende 200000 Kroonen na den Keyser gesonden wierden. In Catalonien vielen nu somtijts eenige Krijgs-actien voor, waer in dan d'een en dan d'ander 't voordeel had, en onder anderen gebeurden 't, dat als de Inwoonders van Manzanet sich van 't Franse jock ontslagen, en hun onder de Spaense begeven hadden, vermits d' onlijdelijcke gewelden, die de Fransen hen aen-deden, den Fransen Commandant van Perpignan den Grave de Castellar, met 5000 Ruyters en Voetknechten hem derwaerts begaf, wel van meeninge, dese Inwoonders hier over te straffen: Den Grave dan, sendende verscheyde partyen van sijn Volck uyt om eenige invasien te doen, nam niet meer als 1000 man met hem, om dit sijn voornemen uit te voeren, hoewel genoegsaam voor dese entreprise, maer den Commandant van Manzanet, die niet als 40 Soldaten by sich hadde, de Inwoonders tot defensie vermanende, bracht in 't kort 200 Boeren op de been, waer mede hy een uytval doende, de Fransen met soodanigen beleyt en couragie aen-taste, dat hy hun op de vlucht bracht, met verlies van den Grave selfs, die gequetst en gevangen wiert, 4 Serg. Majors, 6 Ritmeesters, en 3 Capit. behalvens de Soldaten, van welcke oock wel 200 op de plaets doot bleven; de Spaense Cavallerye, hoewel in kleyn getal, rencontreerden daer omtrent mede 4 Franse Bataillions, die 200 Switzers by hun hadden, welcke zy met groote couragie aenvallende, oock met groot verlies dwongen te wijcken.

Men arresteerde dese dagen in Vranckrijck Madame de Buat, in vergeldinge, van dat men te Antwerpen Madame de Mombas hadde vast gehouden. Den Koningh maeckte doen in plaetse van de Dochters van Eer van de Koninginne, dese Dames, te weten, d'Albret, de Soubise, d'Elbœuf, de Rochefort, en de Chevreuse, welcke yder 2000 Escus tot een Pensioen trocken: Wanneer Madame de Richelieu de afgegane Dames aen sijn Maj. presenteerden, soo als van de Tafel quam, omme oorlof van hem te nemen, gelijck zy deden. Den ouden Marschal de la Ferte overleed dees tijt in een van sijn Huysen in Champagne. Sijn Maj. herstelde doenmaels den Graef de la Marck en den Marquis de Genlis weder in hare oude bedieningen van Mareschals de Camp. Den Koningh verwisselde dese dagen de tweede Comp. van sijn groote Musquettaires van Officiers, gevende die aen den onder-Lut. de Jouvalle, waer voor den Cap. Lt. Monsr. de Mombron 60000 Escus genoot, den Graef de Marsan een verbeteringe van 2000 Escus tot Pensioen, en den Marquis de Florensac een Regiment Cavallerye. Men verifieerde doen in 't Parlament van Parijs en in de Kamer van Rekeningen, een erkentenisse van *Louis Augustus*, in qualiteyt van Hertogh van Maine, *Louis Hector*, Grave van Vexin, ende *Louise Francoise*, Gravinne van Nantes, alle drie Natuurlijcke Kinderen van sijn Majesteyt, welcke oock aen Madame de Scaron, voor de sorgh die zy tot haer opvoedingh hadde genomen, 12000 pont Renten vereerden. In Vranckrijck prepareerde men nu alles tot de aenstaende Campagne, waer toe men

voor-

voorgaf dat den Coningh met 100000 man soude ageren. Te Marseillie maeckte men door sijn Majests ordre tegens de voor-tijt oock 24 Galeyen en 3 Galeoten gereet, om op de Middelantze See te dienen. Den Coningh van Vranckrijck sont dees tijt veel Volckx na Bourgondien, om daer mede 't France Compté te invaderen: Ondertusschen beroofden daer de Spaense en Franse partyen malkanderens Landen: De Franse quamen eens met 200 man in 't Compté, om een seker Dorp uyt te plunderen, maer de Inwoonders sich ter weer stellende, schooten te kort, en retireerden hun in de Kerk, welcke de Franse doen met het geheele Dorp in de brant staken, waer door de Menschen en alles verteerden. De Franse divulgeerden nu seer veele saken van de Vredehandelinge te Ceulen, ende onder anderen, dat als den Heer Beverningh dees tijdt van Ceulen na den Hage vertrock, en daer toe van de Mediateurs afscheyt nam, hy tot hun geseyt soude hebben: *Dat de Heeren Staten sijn Meesters tegens d'aenstaende Campagne een Fonds van 24. Millioenen hadden gemaeckt, om daer mede de Oorlogs-onkosten te betalen:* Daer op den Grave Tott, soo zy seggen, antwoordeden: *Dat het hun soo veel niet soude kosten om den Vrede te verkrijgen, tot de welcke den Alderchristel. Coning, en om hun redelijke Conditien te gunnen, seer genegen scheen. Maer dat ten reguarde van de saeck van Lottharingen, op de welcke 't Tractaet was opgeschort gebleven, men de selve lichtelijck konde vereffenen, dewijl den Alderchristel. Koningh geresolveert was dit Hertogdom aen den Hertoge weder te geven, en dat 'er alleen maer swarigheyt viel aengaende de maniere van de restitutie, die sijn Majest. gereguleert wilde hebben door een Tractaet apart, ende door een andere Mediatie van eenige Princen des Rijckx; 't welck oock aen de Heeren Staten onverschillende behoorde te wesen, alsoo zy evenwel haer guarantie, gezamentlijck met die van hare Geallieerden, daer over konden geven, 't geene aen den Hertoge voor een genoegsame sekerheydt soude dienen, en als een inclusie in 't generale Tractaet wesen, dat men te Ceulen negotieerde.* Waer op den Heer Beverningh weder erhaelt soude hebben: *Dat den Hertoge van Lottharingen met haer Hoogh Mog: een Tractaet hebbende aen-gegaen, zy niet konden handelen, sonder dat hy'er in begrepen was, gelijck hare andere Geallieerden, volgens de Verbonden met haer, welcke mede brachten, dat men geen Vrede soude maken, ten ware die algemeen was.* Of nu dese saken soo eygentlijck waren of niet, is twijffelachtigh, immers sagh men'er aen, dat de Franse haer selfs poogden te bevrijden van de schult die hun na gegeven wiert van 't ophouden der Vredehandelinge, en datse die niet als op der Hollanderen halsen sochten te schuyven; daer ter contrarie yder een bekent was, dat het niet als aen de Fransen hongh, dat de Vredehandeling opgeschort bleef, door 't hartneckigh weygeren van Paspoorten voor de Ministers van Lottharingen. Oock hadden de Fransen een sonderlingh bedencken wegens dit vertreck van den Heere Beverning, en oordeelden, dat dit een effect van de grootsheyt der Hollanders was, die niet wilden, dat het hooft van haer Ambassade te Ceulen soude blijven, terwijl den Hertoge van Chaunes, als hooft der Franse, absent was. Sy seyden insgelijckx, dat de Mediateurs alle vlijt aenwenden, ende niet anders wenschten, als om de strijdende partyen te vereenigen, ten eynde zy sich niet souden behoeven te declareren, volgens de aenmaninge der Franse Plenipotentiarisen, en 't lest vernieude Tractaet tusschen de 2 Kroonen, waer door Sweden geobligeert soude wesen, de Wapenen in faveur van Vranckrijck aen te nemen, ingevalle den Keyser sich in desen Oorlog voor de Hollanders verklaerde: Dus geloofden zy, dat de Sweden hier so yverigh arbeyden, om dit te ontgaen, en hier door de jalousye harer Naburen te vermijden.

Sijn Maj. van Groot Brittannien overwegende de groote inconvenienten, die ontstonden, om dat een groote menigte van Persoonen dagelijckx in sijn Secreten Kamer quamen, verboot dees tijt aen yder een daer in te komen, uytgenomen de Princen van den Bloede, en d'Officiers van de gef. Kamer. Den 10. deser vertrock de Hertoginne van Modena met den Prince Reynald d'Este weder uyt Engelant na Vranckrijck, alleenlijck uytgeleyt werdende door den Hertoge van Jorck. Men maeckte in Engelant nu weder eenige preparatien tegens de aenstaende voor-tijt, en onder andere sagh men een Lijste van de Hooft-officieren, die de Engelse Vloot de naeste Campagne souden commanderen, te weten, den *Hertoge van Jorck* als Admirael van de Roode Vlag, de Ridder *Robbert Holmes* Vice-admirael, en *Jan Holmes* Schout by Nacht; Prins *Robbert* Admirael van de Witte Vlag, *Kempthorn* Vice-admirael, en *Jan Berry* Schout by Nacht; den *Graef d' Offory*, Admirael van de Blaeuwe Vlagh, *Jan Narbourough* Vice-admirael, en Cap. *Legg*, Schout by Nacht. In Schotlant wilde doen den Secreten Raet, dat de Wetten tegens de Papisten souden geexecuteert werden, en geordonneert, dat de Kinderen van de Heeren, die van die Religie waren, in de Protestantse Religie mosten opgevoet werden, op kosten van sijn Majesteyt. Den 17. deser, naer dat beyde de Huysen van 't Parlament in Engelant tot Westmunster vergadert waren, quam den Koningh te water by hun, gehabitueert in sijn Koninckl. Kleederen, ende de Kroon op 't hooft: Alwaer sijn Majest. in de Kamer van de Heeren sitplaets genomen hebbende, om 't Lagerhuys sont, 't welck gekomen, soo dede den Koningh voor hun de volgende Reden:

Mijn Heeren en Edelen,

ALs ick laetst van u scheyden, was het maer voor een korten tijdt, en met een resolutie van haest wederom by een te komen: dat alleen was genoeg om mijne vrienden te voldoen, dat sy niet behoefden te vreesen, en mijne Vyanden dat sy niet konden verhopen eenige breucken tusschen ons. Ick seyde u doen, dat de tijt van dit kort reces soude besteet worden in het doen van dinghen die u genoegen vermeerderen mochte: Ick hoop dat ick mijn deel daer in gedaen heb: En sooder yets anders is, 't welck gy dencken mocht te ontbreken tot versekeringe van Religie of Eygendom, soo isser niet 't welke gy redelijcker wijse sult voorstellen, of ick sal bereyt sijn het aen te nemen: Ick verwachte nu dat gy het uwe doet, want onse vyanden maken vigoreuse preparatien ten Oorlogh, en nochtans is haer voornaemste hope, oneenigheyt tusschen ons te verwecken; dat is haer gemeen discours, en daer stellen sy hun voornaemste vertrouwen op. *Mijn Heeren en Edelen*. Het is my niet mogelijck t' eenigher tijdt te twijffelen aen uwe affectie, veel min in sulcken tijdt als dese, waer in de betuygingen van uwe affectien so nodig geworden sijn voor ons allen. Ick versoecke u te bedencken, dat, gelijck den Oorlogh niet wel gevoert kan worden sonder een supplement, so oock een goede Vrede niet te bekomen is, sonder te zijn in postuer van Oorlog. t'Is seer verre van my, dat ick den Oorlog sou beminnen om des Oorlogs wille, maer so ick eenige apparentie van Vrede sag, sonder derespect van my selve, en schade voor u, soude ick die haest omhelsen: Maer tot noch toe zijn geen voorslagen van Vrede gedaen, welcke bedacht kunnen werden te zijn met de intentien om te sluyten, maer alleen om te misleyden. Daerom de wegh tot een goede Vrede is een goede Vloote uyt te rusten, om welck kracht-dadelijck te doen, wy tijts genoeg hebben, indien het supplement niet uytgestelt en wort, indien hier na een Vrede volgen mocht, soo sal het supplement echter wel gegeven zijn, want 't gener van overig is, ben ick willig dat besteet werde tot den aenbouw van meer Schepen. Om te besluyten, een spoedige, een geproportioneerde, en boven al een blyde Gifte is nu noodiger dan oyt te voren, ende ick verlate my op u omtrent de selve. Eyndelijck brengh ick u in gedachte mijne schult aen de Gout-smeden, ick hope datter gelegene tijt sal wesen, om de selve in bedenckinge te nemen. Ick kan niet besluyten, sonder te betoonen dat innerlijck vertrouwen 't welcke ick op u hebbe. Ick weet dat ghy veel gehoort hebt van mijn Alliantie met Vranckrijck, en ick geloove dat die u seer vreemt en verkeert voor-gedragen is, als offer sekere secrete Articulen waren van gevaerlijcken gevolg; maer ick en wil geen swarigheyt maken van de Tractaten en alle der selver Articulen, sonder eenige de minste reserve, te laten sien aen een kleyne Committé van beyde de Huysen, welcke u verhalen magh het ware oogmerck der selve: En ick verseker u datter geen ander Tractaet met Vranckrijck is, 't zy voor of nae, noch niet Gedruckt zijnde, 't welcke niet bekent gemaeckt

maeckt ſal worden; en hebbende u dien volkomentlijck vertrouwt, twijffel ick niet, of ghy ſult ſorge
dragen voor mijn Eere, ende het welvaren des Koninckrijckx.
De reſt laet ick aen mijn Heer den Zegel-bewaerder.

Waer op den Heer Zegelbewaerder aldus vervolgde:

Mijn Heeren, en ghy Ridderen, Stedelingen en Burgers van 't Huys der Gemeente.

DE Koningh heeft alreede ten deele u geſegt / wat hy voor u gedaen heeft zedert het laetſte recess/
en wat hy noch bereyt is te doen/ en wat het is dat hy nu van uw verwacht. En dit in termen
ſoo volkomen en obligant/ ſoo genereus en voldoende/ dat hy/ welckers genegentheden niet opgewekt
en zijn door dit diſcours/ hy die niet geruſt kan weſen in de volheyt van deſe verſekeringe/ hy wiens hert
daer door niet bevestight wort in het geloof/ het welck hem volkomentlijck diſponeert ten dienſte van de
Kroon/ beſwaerlijk door eenig ander middel gebracht ſal kunnen werden tot een beter diſpoſitie. Want
in der daet/ wat beter wegh kander gevonden werden om die te onderrechten / welcke miſleydt geweeſt
zijn? de Koningh refereert u tot het gepaſſeerde / niet tot ſijn beloften / maer tot ſijn voldoeninge/ hy
geeft vryheyt te oordeelen na het geene men ſiet/ van het geene men hoort / by het geene zedert de laetſte
ſittinge gedaen is/ van 't geene u nu voorgedragen wort/ en wat ſchijnbaer is in 't toekomende te ſullen
gedaen worden. Siet nu niet yder een / dat de Koningh een nieuw leven en bewegínge gegeven heeft
aen ſulcke Wetten / die lange doot geweeſt zijn / of vaſt in ſlaep? dat hy noch eens herſteldt heeft den
Thuyn om onſen Wijngaert/ en die tot een vorſtweeringe gemaeckt heeft tegens alle welcke Vyanden
zijn van de beplantinge der ſelve/ welcke ſich verheugen ſouden/ die ouder voeten te ſien vertreden of uyt-
geroeyt/ en ſtuderen hoe zy onſe fondamenten ſullen ſapperen en ondermijnen. Sien wy niet/ dat den
Koningh het ſijne ſorge en werck gemaeckt heeft/ alles te doen wat mogelijck is/ om ons oock te bewa-
ren by onſe Borgerlijcke Rechten / dat hy de Wetten van ſijn Rijck maeckt niet alleen na de meſuren
van ſijn macht/ maer van ſijn voorſichtigheyt oock/ dat hy niet toelaet yemant wijſer te zijn als de Wet;
dat hy denckt niet beter van de geſontheydt of ſieckten van ſijn Staet te konnen oordeelen / als uyt de
aenwijſinge van ſijn Wetten; en niets laet overblijven/ 't geen eeniger maten verhinderen ſoude konnen
dat de Juſtitie vloeye in haer eyge Canalen? ſeer weynige bewijſen/ van de menigvuldige die by gedragt
ſouden konnen werden/ ſullen genoeg zijn/ om dit te betoonen/ indien de convictie van alle Recuſanten
en het brengen der ſelve onder de penale Wetten/ de Paperye kan onderdrucken. Indien ſonder wach-
ten na forme van pooſen in poinct van convictie / het tegenwoordige verbodt van alle Papiſten/ of die
voor Papiſten gehouden werden/ van ten Hove te komen/ en de uytbreydinge van dit Verbodt tot het
Koninckl. Paleys van St. James genoeg zy/ om hun te verſetten. Indien het niet verbreyden van
ſijne prerogativen/ buyten haer behoorlijcke palen in vryheden kan verſekeren. Indien ſijn Majeſts.
verminderinge en reduceren van alle ſijne Militie / en het maintineren van ſoo weynige extraordinary/
dat zy U altijt genoegh ſullen weſen deſe Somer ſijne Vlote te kunnen bemannen / uytbluſſchen kan
de vreeſe van een ſtaende Leger. Indien het een rigoureus en ſtraf vervolgen/ na de Wet van alle Of-
ficieren en Soldaten in ſijn Majs. ordinaire Garde/ als zy hun miſgrepen omtrent de geringhſte On-
derdaen/ uw eygendomme kan verſekeren. Indien de abrogatie van alle de vryheden van arreſt / die
ſeer menigvuldigh zijn/ voorkomen kan de delays en obſtructien der Juſtitie. Soo heeft ſekerlijck
ſijn Maj. reden/ om te geloven datter niets manqueert 't geen wettiglijck gedaen/ of zedigiijck geeyſt
kan werden/ of tot uwer vernoeginge of tot uwer verſekeringe. Dit zijn geen enkele en voorbygaende
actien/ maer ſulcke als uyt de habituele geſtalten vloeyen/ het en zijn geen bladen noch bloeſſemen/ maer
ware/ vaſte en duurſame Vruchten/ langh leve en bloeye deſe Koninckl. Boom/ op welcke ſulcke vruch-
ten groeyen. En nochtans en ruſt noch hier ſijne Majs. indulgentie t'uwaerts niet/ hy geeft u vry-
heyt/ uw eygen verſekeringe te bedencken en uyt te wercken/ en ſoo ghy denckt dat u noch eenige verder
verſekeringe ontbreeckt/ ſoo noch yets ſijn Majs. ſorge die niets meer betracht als uwe behoudeniſſe
ontwekenis/ ghy ſiet/ ghy hebt vry verlof om eenig redelijck voorſtel te doen / en ſijn gunſtige toeleg-
ginge dat hy die ſal aen-nemen. Dit is een voldoeninge evengelijck met uwen wenſch; indien nu opt
uwe deugden vervult zijn / ſoo en mancqueert 'er niet om deſe geluckſaligheydt te bevestigen / als de
wijſheyt van het Parlement/ om deſe voordeelen met een behoorlijcke moderatie te gebruycken: In-
dien het u derhalven na ondersoeck noodigh duncken ſal eenige andere middelen te gebruycken/ is 't ten
uytterſten te wenſchen/ dat deſe middelen weynig mogen zijn/ en voor al ſacht en gemackelijck. Want
die ſieck zijn gaen ſoo dickwils verlooren door al te veel middelen als door geene / doch die ſtorten het
fataelſte eyndelijck neer / welcke reets gekomen zijnde tot eenige trappen van geneſinge / reſolveren in
een oogenblick geſondt te werden/ en liever eenigh groot effect doen / of yets gevaerlijckx aen ſich ſelfs
beproeven/ als dat ſe de methode ſouden obſerveren/ afwachten den voortgangh by trappen/ die nodig
is de geſontheyt te voltrecken/ en de herſtellinge te voltogen. Een bewijs iſſer noch van ſijn Majs.
ſorge voor u/ 't welk ick niet overſlaen en moet/ dat is de groote induſtrye en behertiginge die ſijn Maj.
deurgaens gebruyckt heeft/ in hoope dat voor deſe tijt/ indien het mogelijck had geweeſt / al bekomen

soude hebben een eerlijcke en rechtvaerdige Vrede. Seer weynige woorden sullen genoegh zijn/ om u een gantse Deductie te geven van den eersten oorspronck daer af / tot het tegenwoordige oogenblick. Veel tijts was 'er verquist in het accorderen over een Handel-plaets / waer in de Duytse begunstight zijn/ met het toestaen van hun begeerten/ ende is de Stadt Keulen daer voor aengenomen. Als syne Majs. Ambassadeurs aldaer arriveerden/ deden haer eerste t'samenkomste met die van de Staten Generael klare blijcken/ dat haer Plenipotentiarisen niet quamen met eenige intentie / om te treden tot een serieuse handelinge/ maer alleen om de saeck te recken / tot dat hun affaires in een beter en aengename conjuncture mochten geraken. Want selfs hun Credentialen of Volmachten waren soo ingestelt/ dat daer niet min als vier groote Equivocatien in bevonden wierden / 't welck soo duydelijck en sonder eenigh tegenseggen was / dat zy genootsaeckt waren na hare Meesters in den Hage te senden / om die verbetert te hebben. Maer 't welck de grootste aenstoot van allen gaf / en met opset ten dien eynde gedaen was/ was de preample/ waer in zy op sich nemen de questie in te stellen de rechtvaerdigheyt van de saeck te decideren ende sulcke saken van fackt voor te dragen / welcke zy reden hadden te gelooven dat nyt souden toegestaen worden. Geen argumenten van onse Ambassadeurs/ geen instantien der Mediateuren/ hoe aendringende die oock waren/ en mochten doen yets / ofte vermagen noch yets /om het selve verandert te hebben. De handelinge soude natuurlijcker wyse hier gestaeckt geweest zijn/ ten zy syn Mai. geresolveert was/ de selve een begin te geven/ en ('t welck alles was dat gedaen konde werden) syn Ambassadeurs toeliet daer in te treden met een protestatie. Onse eyssehen waren soo haest niet ingegeven/ of 2 van de Duytse Ambassadeurs gaen wegh na den Haegh/ onder voorgeven van met haer principalen te beraden/ waer zy een heelen maendt bleven/ sonder eenige antwoorde te geven/ of eenige exceptien te maken op syn Majs. eysschen of de minste stap in dese Negotiatie te vorderen. Als zy weder om quamen/ was haer antwoorde eer een remonstrantie dan een antwoordt/ en soodanigen remonstrantie die bequamer was tot een rupture als tot een handelinge / daer was nauwlijckx een periode/ in de welcke niet een occasie gegeven was van nieuwe offensie /als eenige satisfactie voor 't gene gepasseert was : Haren ommegangh selfs van die tyt af / manqueerde veel van des selfs voorige civiliteyt. Sy wachteden na het slot van een Tractaet met Spangie/ waer in een Artijckel was / dat soo dra als Spanjen met Vranckrijck sou gebroken hebben/ zy terstont de handelinge tot Ceulen souden afbreken. En nu soo is desen Artijckel in effecte volbracht/ want 2 van haer voornaemste Ambassadeurs zyn in der daet van Ceulen wegh gegaen/ gelijck zy langh dreyghden dat te doen / latende daer alleen 2 om fatsoens wille/ welcke seer waerschijnlijck niet en mosten of wilden sluyten sonder haer Collegen. Syn Mai. niet tegenstaende heeft sich niet laten diverteren van alle mogelijcke middelen te gebruycken / die de Vrede faciliteren mocht : Tot dien eynde heeft hy syn Ambassadeurs van tijt tot tyt laten instrueren/ om hare eysschen te modereren in sulcke particulariteyten/ als het selve lijden konde / en laet geheel en al af van sulcke poincten/ die van het hooghste gewicht voor de Duytsen te verkrijgen waren/ en seer considerable afslagen van syn Majs. rechtvaerdige satisfactie. Een condescentie wel opgenomen en hoog-geacht by de Mediateurs/ hoewel die tot noch toe geen behoorlijcke aenneminge by de Duytse Ministers of haer Opperheeren gevonden heeft. Ondertusschen begonden zy te hoopen/ dat de Onderdanen van Engelant den Oorlogh moede souden worden/ en dat zy veel voordeel uyt onse ongedultigheyt souden trecken. Om dit soo veel als mogelijck was te vermeerderen / berghden zy een Brief/ sittende het Parlement/ of dichte by dien tijt/ en laten uytgeven/ dat niet meer konde begeert werden/ als zy aengeboden hadden. Syn Mai. maeckte haest dien Brief en syn antwoort publijk/ en vernietigde voor dien tijt het desseyn van dit papiere stratagema. Hare naeste toevlucht was tot sulcke voorslagen als zy konden bevorderen / dat door den Spaensen Ambassadeur overgegeven wierde ; Waer in buyten de demandes van de restitutien der Prysen/ welcke geheel impracticabel was/ hadden overgeslagen eenigh Reglement van den Handel in de Indien/ en geen gewach gemaeckt van de verlossinge van syn Majs. Onderdanen tot Surinam/ waer die noch in slavernye verblijven / geene recompens aengeboden/ selfs geen verlof geeyst voor de vryigheyt van 't Visschen op onse Kusten. En nochtans is het Recht van onse Haring-visschinge so klaer/ dat wy in onse oude Parlaments Rollen vinden in de tijt van Richard de tweede dat een Taxe gelegt was op alle Vremdelingen die in onse Zee visten. En dit niet by wegen van Costumen/ als zy in onse Havens quamen ; maer by wegen van Tribuyt voor het vissen in onse Zeen. En dese blyck van syn Majs. heerschappye in syn Zeen is door alle Eeuwen zedert eeniger maten ge-reserveert geweest/ tot de tijt van den laetsten Usurpateur/ die om eenige particuliere redenen 't selve eerst abandonneerde. Als tot de voldoeninge in de saecken van de Vlagge/ waer van de voorslagen gedencken/ is niet anders als redelijck/ dat de selve verstaen moet werden in die sin / waer in zy somtyts sigh selven tot Ceulen plegen uyt te drucken. Dat is / de saeck sal gedaen worden / heele Vlooten sullen haer zeylen strijcken voor een Engels Schip / ende zy sullen het oock doen buyten syne Majs. Zeen ; maer dat zy sulx van rechts wegen schuldig zijn te doen/ sal nimmer ontkent werden. Soo soecken zy dat oude Erfrecht van de Kroon te veranderen in een nieuwe winst/ en te veranderen die winste in een point van civiliteyt/ 't welck zy gelijckelijck betalen mogen aen alle gekroonde Hoofden/ en van gelijcken oock self aen-nemen na hun welbehagen en voorvallende gelegentheydt. Hoewel

nu

nu dese voorslagen zijn gerught geweest met een soorte van bedreyginge van Oorlogh met Spanje/ in geval van refues / nochtans kan sijn Maj. die kent de Articulen van Vrede tusschen hem en dien Koningh/ en sijn eygen sorge om de selve te preserveren / die kent de nuttigheyt van sijn Alliantie voor dien Koningh/ en de veelvuldige goede officien die hy altoos bereyt is geweest voor hem te doen/ en met eene considereert de groote wijsheyt en voorsichtigheyt van dien Raet/ en hoe sorghvuldigh zy gewoon zijn te delibereren/ eer dat komen tot groote en gewichtige Resolutien/ niet lichtelijck gelooven het mooghlijck te zijn voor den Koningh te treden tot soodanige extremiteyten. Te meer/ dewijl de Duytsen zelf zedert afgetreden zijn van die selve voorslagen/ welcke zy besorgt hadden/ dat den Spaensen Ambassadeur soo ernstlijck recommandeeren soude. Want naderhant hebben zy aen dien Ambassadeur gesonden een Replique op sijn Majs. antwoorde van haren Brief/ waer in zy veel afnemen van 't geene den Ambassadeur had aengeboden/ en soecken de saken te becrecken in dien staet / waer in die waren te Breda. Soo dat het swaer is te weten/ aen wat soorte van voorslagen zy begeeren gebonden te zijn/ maer 't is redelijck te gelooven / dat zy eerder houden aen diese selfs gedaen hebben / als aen die voor hun gedaen zijn. En echter was dese Replique/ benalvens het disrespect dat die voerden tegens Spanien/ van welkers voorslagen het inkromp/ soo offensijf aen sijn Maj. dat de Ambassadeur / als een wijs en groot Minister/ dat is/ sich self gelijck dacht deramelijck te zijn/ de selve/ sonder die aen te bieden / weer te rugh te senden. Nochtans is dit Papier zedert onder de Pers geraeckt/ ende in den Haegh gedruckt/ als een overgeleverden Brief/ en herwaerts onder couvertes aen verscheyde Leden van het Huys der Gemeente/ 't welck zy in den voorigen Oorlogh door Pasquillen beschuldigt hebben over haer groot een roer / en pretenderen eerbiedigheyt te toonen over hare deliberatien. Ende dit alles op hoope / dat ghy hen niet obstinaet soude dencken te zijn/ die weygeren te handelen op de plaets van hun eygen verkiesinge/ of ergens anders wel verstaen te worden. Hoe is 't mogelijck te verstaen/ dat dese proceduren reel en met een ware begeerte van Vrede/ en indien zy/ durende dese tritige/ noch eennieuwen voorslagh sonden senden/ want wie weet de desseynen van een Vyant ? In wat forme dese overtures mochten gedresseert zijn/ mogen wy met recht suspitie hebben dat haer oogmerck is / indien zy niet konnen divisie verwecken/ ten minsten ons sullen soecken te misleyden/ en te verminderen onse sorge in het voorsorgen tot den Oorlogh. Misschien is het meer als een eerlijcken Oorlogh toelaet / daer op uyt te zijn om seditie te verwecken/ al is 't in een Vyants Lant / maer sekerlijck de konstenaryen van eeniger maten te appelleren aen het Volck/ en het selve te stellen tot Rechter van Vrede en Oorlogh / is een weynigh te naeckt en bloot/ om hier eenig effect te doen. Ick heb gedaen met dese weynigh instantien van sijn Majestys sorge/ die van sijn liefde/ sijn meyningh; dat 't welcke ghy desen morgen gehoort hebt/ is van een overvodige/ en in der daet surprenante natuur / 't is een Acte van een soo volkomen vertrouwen aen sijne Majs. zijde/ dat die nimmer met eenige Tribuyt aen uwe kant betaelt kan werden / als met een waerachtigh en nederigh vertrouwen op hem. Ick moet voortgaen om uw indachtigh te maken datter noch eenige andere dingen zijn/ welcke sijn Maj. met groot recht en met groot vertrouwen van u wederom vergenoegt. Het eerste is een haestigh en geproportioneert supplement/ en dit is van een absolute nootsakelijckheyt/ beyde voor den Oorlogh en Vrede. Sijn Majest. is wel versekert/ dat sijn Vloot soo ver verdaerdigt is/ dat/ indien het Supplement in eenige redelijcke tijt komt/ ghy bevinden sult/ dat geen tijt verlooren is in de preparatien/ en het en was geen saeck van kleyn gewichte / het soo te bestieren/ dat indien wy willen/ wy soo dra of seer na by vaerdigh konnen zijn / als onse Vyanden. Indien het Supplement eenighsints wert uytgestelt/ sal sulcks by ons van soo quaden gevolgh zijn / als of het afgeslagen was / want wy mochten licht gebonden werden met Archimedes linien in het stof te trecken/ terwijl den Vyant in onse Havenen komen soude. En soo de verder voortgangh van dese Vloot gestuyt wert door gebreck van uwe hulpe/ maeckt rekeninge dat alle hoope van Vrede oock gestopt sal zijn / want hoewel de vrucht van den Oorlogh de Vrede is / nochtans is het sulck een vrucht / die wy niet hoopen moeten te sullen plucken/ als met onse Wapenen in de handt / ten is de wegh niet om een brave Vrede te verkrygen/ ons selve moede van den Oorlogh te vertoonen ; wie heeft oyt sich vertrout op de goede nature van sijn Vyanden ? 't is een vigereuse bystandt aen de Kroon / die niet alleen uwe Wapenen moet considerabel maken/ maer uwe Tractaten oock. Aen de andere zijde indien het stellen van u selfs in goet postuur van Oorlogh den Vrede voortbrengen mocht / gelijck het mogelijck is dat sal doen, soo sult ghy echter de beste rekeninge van u supplement genieten / dat uw 't herte sou kunnen wenschen/ want sijn Maj. is te vreden/ dat het selve besteet werde tot den aenbou van meerder Schepen. Derhalven/ indien het discours over dit voorwerp een weynigh meer aendringet de zy als ordinaris/ ghy meugt versekert zijn/ dat de occasie oock soo is/ daer en kan geen grooter gratificatie voor uwe Vyanden wesen als traegh te zijn in dit poinct/ alleen de opinien diese hebben / dat ghy soodanigh soesen souwt/ heeft ons reeds soo veel nadeel gedaen/ dat wel licht dit een groote oorsake is van 't vervolgen van den Oorlogh. Had de Vyant gewanhoopt van eenige devisie alhier/ 't is apparent/ dat syn proceduren sincerder souden zijn geweest/ en onse Vrede niet so ver af/ als hy tegenwoordigh schijnt te zijn. Daer is noch een dingh/ waer van de Koningh heeft mentie gemaeckt/ en alleen mentie voor uw gemaeckt/ dat is de consideratie van de Gout-smeden/ welcke soo veel Persoonen en Familien inwickelt/ dat het be-

langh daer van niet minder als nationael is / 't is een sake die den Koningh seer aen 't herte leght / ende hoopt een bequame tijdt te sullen komen/ dat een gunstige reflexie daer op sal genomen werden. Mijn Heeren en Edelen : De Koningh en versekerdt sich niet alleen van uwe affectien t' hemwaerts te deser tijt/ maer van soodanige affectie soo wel bekent en soo beproeft als d'uwe/ verwacht hy noch veel grooter dingen als dese. Hy verwacht dat ghy uw devoir sult doen om te herstellen en te vermeerderen het wederzijts vertrouwen tusschen hem en sijn Volck/ en dat doen sult tot soo hoogen trap/ dat het magh weder krijgen sijn volle kracht/ en t'eenemael uytdoven alle vreese en jalousye. Want de Koning neemt notitie/ dat de quaetwilligheyt sijner Vyanden seer besigh is geweest in het sayen van soo veel onkruyt/ als hy na genoeg was om te bederven den ougst van liefde en plicht/ welcke sijn Maj. met recht verwachten magh te gaderen van het goede zaet/ dat hy selver gesayt heeft. Onder de veelderley venijnige ingevingen / die gebruyckt zijn / zijn de vreese ende jalousye van Religien en liberteyt van de slimste soort/ en de allergevaerlyckste indruckselen : Zekerlijck de quaetaerdigheydt was nimmer besiger als zy geweest is in dese uytstroysselen/ en is ondersteunt geweest van veel vonden ; maer het is te hoopen/ dat niemants oordeel of affectie verleyt sal worden/ of ontroert door soodanige uytstroysels/ want Calomnien en verachtinge van dese nature zijn gelijck de Cometen in de Lucht/ sy mogen misschien/ en bysonder aen de vreesachtige schynen quade voorspellinge / en bestemde voorloopens van onheyl ; maer zijn in sich selven maer ydele verschijningen/ en hebben geen soort van hactigheyt noch een geduursaemheyt ; want na een korten tijt verydelt den damp sich selve en dan valt die quade uytwasemingе weder op de aerde/ waerse van gekomen was. De Religie en vryheyt staen versekert aen de heylighste banden die daer zijn : Ja de Koningh heeft een groot intrest in de behoudenisse van beyde / als ghy selve : Want gelijck Religien de Protestantse Religie behelst uwe indispensable gehoorsaemheyt/ so is 't een rechtmatige en wettige vryheyt/ welcke dat commando versacht/ en aen u aengenaem maeckt. Laet dan andere Princen glorieren in de oveegegeve gehoorsaemheydt van haer Vassalen/ sijn Maj. waerdeert sich selfs op de herten en affectien van sijn Volck/ en acht sijnen Throon/ als hy daer in zit/ beter bevestigt / als de hoogst verhevene Souveraine tijt van die geene/ welcke treden op de neck van die tegens hem opstaen. Soo langh de Werelt stont/ had noyt Koningh soo grooten oorsaeck om te rusten op dese versekeringe. Het waren uwe herten die in 't heymelijck treurden / over 't afwesen van den Coningh : Het waren uwe herten en affectien tot den Koningh die verduurden al de laetste usurpatien/ door uw onverwinnelijck gedult en dapperheyt : Ghy waert het die onse Engelse Werelt leerde/ en deed sien/ dat geen Regeringe hier bevestigt werden kan/ als op de ware gronden van Eere en Gehoorsaemheyt/ dit/ dit alleen baende de wegh tot alle de geluckige veranderingen/ die gevolgt zijn. Nochtans sal de posteriteyt oorsaeck hebben om te twijffelen/ welck van beyde de grootste geluckstaligheyt was / de Voorsienigheydt die de Kroon herstelde/ of die/ welcke ons soodanigen Parlament sondt / om de selve te preserveren nae dat het herstelдt was. Wat magh niet de Koningh nu van u hoopen ? wat meught ghy u selfs niet van hem versekeren ? kan iets te swaer zijn voor herten soo vereenigt/ voor het Intrest soo verknocht/ ende door een geweven/ als des Koninghs en 't uwe is / ongetwijffelt sal de Koningh sich selfs te deser tijdt surpasseren in sijn devoires/ om te bevorderen het goet des Koninkrijcks / gaet ghy slegs u selfs oock te boven in 't vervolgen van de blijcken van u affectien / en dan sal de glorie van desen Staet te doen herleven/ verschuldigt zijn aen dese Sessien. Dan sullen zy/ die wachten na het quijnen en afnemen van de tegenwoordige Regeringe/ verbaest zijn/ te sien soo geluckigen Crises/ soo gesegende Resolutien/ ende de volgende Eeuwen sullen reden vinden uwe gedachtenisse te roemen/ als de trouwste Heelmeesters/ de wijste Raetsheeren/ de edelste Patriotten/ en de beste Sessien van het beste Parlament/ dat oyt de Koningh of het Koninckrijck gehad hebben.

Hier op wiert aenstonts by 't Parlament overwogen, of men sijn Majest eerst soude bedancken over sijn aenspraeck, en de Subsidien toe-staen, dan of zy eerst vernoegingh over hare gravaminaes souden sien te verkrijgen, waer na 't Lagerhuys meest genegen scheen, doch onderwijl dat zy hier over bleven difficulteren, en hare sittingen tot den 22. uytstelden, wiert aen 't Hooger-huys door de Voogden van den jongen Grave van Schrewsbury een Request gepresenteert tegens den Hertoge van Buckingam, waer in zy in 't lange verhaelden, 't schandaleuse leven, dat dagelijkx, na de doot van den Grave van Schrewsbury, Vader van de jegenwoordige Graef, geleyt wiert tusschen den Hertoge van Buckingam en de na-gelaten Weduwe van den op-gem: Grave, met versoek, dat 't Hoogerhuys daer in wilde versien, en hen satisfactie geven : Waer op den Hertoge den 24. sijn antwoort overgaf ; en raeckte die saeck daer mede eenigsints in stilte. Maer den 22. 't Lagerhuys weder vergadert, en besloten hebbende eerst haer Gravaminaes

ninaes geaddresseert te willen sien, quamen noch heviger klachten tegen Buckingam, bestaende in de volgende vragen: 1. *Of hem noyt yemant eenige voorslagen had gedaen, tegens de vryheydt van't Parlament. 2. Wat hy meynde met het geene den voorgaenden dagh hadde geseyt, dat hy niet en hadde genoten, maer andere wel. 3. Uyt wiens advijs de laetste Lantmacht was op de been gebracht, en Schombergh, een Frans Oversten, tot haren Generael gestelt. 4. Of men de selve Armee niet en heeft willen gebruycken tegens het Parlament. 5. Uyt wiens raet en beleydt de Triple Alliantie was verbroken. 6. Wat de Articulen met Vranckrijck waren. 7. Waer om de betalinge uyt des Conings Banck was op-geschort. 8. Wie geadviseert hadde tot de Declaratie tot vryheydt voor de Papisten. 9. Wie de Hollantze Smirnise Vloot hadde doen attacqueren voor de Declaratie van den Oorlogh. 10. Wat de Articulen van het tweede Tractaet by Utrecht met Vranckrijck beslooten, behelsden. 11. Op wiens raet den Oorlogh was begonnen en het Parlament geprorogueert. 12. Op wiens advijs het Parlament nu den 22. November laetst was geprorogueert geworden.* Den Hertoge van Buckingam hier op sich verantwoordende, leyde de meeste schult op den Grave van Arlington, ende speciael oock op den gewesen Cancelier; doch echter wiert geresolveert by Addres aen sijn Maj. sijn deportement te versoecken. Den 23. dede het Lagerhuys de volgende beschuldigingen tegens de Graef van Arlington lesen;

1. D*At den Graef van Arlington altoos hadde geweest een constante en seer hevige voortsetter van de Papery en Paepse raetslagen.*

1. Door het besorgen van commissien voor alle Papisten die onlanghs in Bedieninge gekomen zijn, welcke sich aen hem alleen addresseerden, als een bekende begunstiger van die Factie; zijnde niet een Commissie geteyckent by de andere Secretaris: Veel van welcke Commissien door hem versorght en geteyckent zijn zedert de verscheyde Addressens van beyde de Huysen des Parlaments aen sijn Maj. en het passeren van de bekende Acte tegens de Paperye. 2. Door het versorgen van sijn Majs. Brief, gebiedende, dat alle Yrse Papisten en Rebellen in de Corporatien werden toegelaten, en geadmitteert in de Commissien van den Vrede, en andere affairen van belangh, soo Militaire als Civile, contrary tegens de ges. Wetten en Constitutien van 't Rijck, tot de grootste verbaestheyt van des Konings Protestante Onderdanen aldaer. 3. Door het niet alleen opsetten en dragen der genoemde Papisten aldaer, maer oock door de allerscherpste en bitterste der selve in te voeren tot het commando van Compagnien en Regimenten van des Koninghs Protestante Onderdanen alhier, tot groot disrespect en gevaer van het Koninckrijck. 4. Door opentlijck in sijn Familie te onderhouden en logeren een Paepse Priester, strijdigh tegens de bekende Wetten van het Rijck: Welcke ges. Priester een notoire solliciteur en bevorderaer van de Paepse Factie was, en zedert uyt het Koninckrijck is gevlucht. 5. Door het versorgen van Pensioenen voor de Paepse Officiers, op andere luyden hare namen, contrary en tot bespottinge van de laetste Acte van 't Parlament. 6. Door het obtineren van verscheyde toestemmingen van groote sommen Geldts, om geassigneert te worden op de Revenuen van Yerlant, voor de allerbitterste en schadelijkste Papisten aldaer; in 't bysonder voor 2000 pont Sterling voor eenen Fits Patrix, een notoir Yrsch Rebel, wiens Moeder gehangen was in de laetste Oorlogh, over het vermoorden van verscheyde Engelse, en het maken van Kaersen van 't smeer der selve: Dese toestemminge was voor de ges. Fits Patrix verkregen op een tijdt als hy van den tegenwoordige Lord Luytenant van Yrlant, aen den Lord Arlington beschuldigt wierdt van hoogh Verraet. 7. Door het bewercken by sijn Majest. de verlossinge van verscheyde Yrse Papisten, die diep geengageert waren in de verschrickelijcke Rebellien van dat Koninckrijck; en van de Hooft-renten die uyt de geconfisqueerde Effecten der Papisten aldaer gereserveert wierden voor de Kroon, zijnde de selve een voornaem deel van sijne Majs. revenu in dat Koninckrijck.

2. *Dat de ges. Grave schuldigh geweest is aen veele practijcken tot bevorderinge van sijn eygen grootheyt, en de Schatten van dese Natie seer heeft geembrouilleert en verquist.*

1. Door het verkrijgen van seer groote en exorbitante winste voor sich selfs, beyde in Engelandt en Yrlant, inbrekende op de inkomste van dat Koninckrijck, en ontsettende verscheyde Engelse Avonturiers en Soldaten, van haren eygendom en vrye besittinge, waer in zy wettelijck bevestigt waren, sonder eenige couleur of schijn van recht. 2. Door het vorderen van excessive en by na ongeloofelijcke

sommen

somme gelts voor valsche en bedrieglijcke intelligentie. 3. Door het verkrijgen van sijn Majests. Hantschrift, voor het weg-geven op sijn eerste intredinge in sijne bedieninge, van de waerde ten minste van 3 Millioenen Sterlinghs, zijnde de verscheyde ordres daer van by hem getekent en by hem alleen. 4. Dat de gesz. Grave voor hebbende, met den voet te treden op alle de Staten en Waerdigheden der Onderdanen van dit Rijck, om soo de selve te beter sijnen wille en welbehagen te onderwerpen, veele van sijn Majests. Onderdanen sonder oorsake en onwettigh in gevangenisse heeft doen werpen. 5. Dat hy bevordert heeft een voornaem Paire van het Rijck onrechtvaerdelijck in hechtenisse wierdt gestelt, en sonder eenige wettige maniere van ondersoeck een Traiter verklaert soude werden, en daer en boven door gelt valsche getuygen heeft opgemaeckt, om hem om hals te helpen, onder pretext van verraderlijcke woorden.

3. Dat de gesz. Graef valschelijck en verraderlijk verraden heeft het vertrouwen 'twelk sijn Majest. in hem gestelt hadde, als een Raetgever en voornaem Secretaris van Staet.

1. Door het onderhouden van een meer als gebruyckelijcke gemeensaemheyt met den Fransen Ambassadeur, niet alleen hem logerende in sijn Huys, maer hem inlatende in sijn Majests. Secreten Raet. 2. Door het particulier, en by sich selven alleen veranderen van verscheyde solemnele besluyten van sijn Majs. Raden. 3. Door het besorgen, dat een Vreemdelingh in Chef sou commande en de Armee laetst opgerecht, om Hollant te invaderen, tot de grootste oneere en discouragement van alle de Wettelijcken Adel en Edelen van dese Natie. 4. Door het bewerken by sijn Maj. dat een Esquadre Franse Schepen by onse Engelse Vloot gevoegt wiert, waer van wy de droevige gevolgen t'zedert gevoelt hebben, niet tegenstaende den Koningh van Vranckrijck veraccordeert hadde een onderstant van Gelt te zenden, om de geheele Vloot Engels te hebben. 5. Dat daer de Koningh by verscheyde van sijn Raden geadviseert was den Fransen Coningh te presseren, om af te laten eenige verdere progressen meer te doen in sijn Conquesten, van de binnenlantse Steden van Hollant, daer Engelandt geen profijt van hebben sou, en om sijn Legers tegens de Zee-steden te wenden; soo heeft het nochtans hem belieft den Koningh raet te geven om sulckx na te laten, daer door een groot deel van onse verwachtinge geheel verydelt is. 6. Dat daer verscheyde van sijn Majs. Raden adviseerden niet in desen Oorlogh te treden, voor en al eer sijn Maj. buyten schult was, ende sich beraetslaegt sou hebben met sijn Parlament, soo was dese echter van contrary opinie, en adviseerde volgens de selve. 7. Als na de laetste Zee-slag de Franse door storm verstroyt waren, en alle haer Anckers en Kabels verlooren hadden, persuadeerde hy zijn Maj. om hen 80 Kabels en Anckers te senden, alhoewel het doen bevonden wiert, en hy sulckx wiste waer te zijn, dat zijn Maj. te dier tijt niet meer in voorraet hadde, om zijn eygen Schepen, in geval van diergelijcke noot, te versorgen. 8. Hy heeft verraderlijck gecorrespondeert met des Konings Vyanden over Zee, en heeft aen de selve, contrary den plicht hem toevertrouwt, advertentie gegeven.

Den Graef op dese beschuldigingen versocht hebbende sich te mogen rechtvaerdigen, en 't selve toegestaen zijnde, dede het veel beter als men verwacht hadde, doch dit niet tegenstaende, wiert dese saeck tot 's anderen daegs uytgestelt. Den selven dag deden alle de Heeren den gewoonlijcken Eed, selfs den Hertoge van Jorck, en ordonneerden, dat zy den volgenden dagh met het Lagerhuys by den Koningh souden gaen, om den selven te versoecken, dat hy een algemeenen Bede-dagh over 't geheele Koninckrijck wilde laten uytschrijven. Den 24. de 2 Huysen weder vergadert, wiert den Hertogh van Lauderdale mede onder 't getal der beschuldighde gestelt, en na dat 't Lagerhuys gehoort had wat tegens hem ingebracht wiert, besloot het, een Request aen sijn Maj. te behandigen, om hem te versoecken, dat hy desen Hertogh van sijn bedieningen wilde afsetten, en uyt sijn tegenwoordigheyt ende Raet bannen. Den 25. quam den Heer Zegelbewaerder in 't Parlament, waer hy zeyde, dat sijn Majest. volgens 't aengebodene Requeft, ten eersten een Bede dagh soude laten publiceren. Den 26. en 27. vergaderden het Lagerhuys weder over de saeck van Arlinghton, doch die wiert uytgestelt tot den 29. Wanneer zy by een gekomen, de selve affairen weder ter hant namen, doch niet ten eynde konnende brengen, verlengden die tot 's anderen daegs. Het Lagerhuys ordonneerden oock, dat hun een exact Register gebracht soude werden van alle de Catholijken, die binnen Londen en 5 mijlen in 't ronde waren, ten eynde om tegens de selve volgens de Wetten te procederen. Den 30. nam 't Lagerhuys de saeck

ſaeck van den Grave van Arlington voor de laetſte mael ter hant, en na datſe die rijpelijck hadden geexamineert, quam men tot de pluraliteyt van de ſtemmen, om te weten, of men den Koningh ſoude verſoecken den geſ. Grave van alle ſijn bedieningen te willen ontſetten, of niet; maer wanneer de ſtemming geſchiet was, bevont men 36 ſtemmen meer voor de negative als affirmative; dus ordonneerden 't Lagerhuys eenige Commiſſariſen, om al de Articulen, daer hy mede beſchuldigt was, op nieus te onderſoecken, en indien zy een rechtvaerdige materie ſagen, ſijn Proces door 't Hoogerhuys te doen maken. Maer die ſiende dat verſcheyde van hare Leden dus by 't Lagerhuys wierden aengeklaegt, ordonneerden, na onderſoeckinge van hare Priviligien, dat voortaen geen van hare Leden ſouden mogen verſchijnen voor 't Lagerhuys, of daer hare antwoorden ſenden, noch voor hen door Advocaten laten pleyten, over welcke beſchuldiginge het oock ſoude mogen zijn, op pæne van haer diſgratie.

In Brabant en Vlaenderen viel dees tijt weynigh voor, vermits de Legers in de Winterquartieren vertrocken waren: Onderwijl quamen verſcheyde Franſe Troupen rondom ſtroopen, die veeltijts 't beſte geluck niet en hadden, en onder andere quamen eens 500 Franſe Voetknechten en 3 Eſquadrons Paerden by Bergen in Henegouwen, om daer een Redoute, welcke den Hertogh van Aerſchot, om hare ſtroperyen te beletten, had laten opwerpen, te overmeeſteren; dan wanneer den opgem: Hertogh eenigh Volck op hun had uytgecommandeert, en 't Geſchut laten loſſen, namen zy de vlucht. Sijn Exell. de Monterey dede deſe dagen weder veel Volckx op nemen, niet alleen in Brabant en Vlaenderen, maer oock in Duytſlant, ten eynde in 't Voorjaer tegens de Franſe ten vollen beſtant te weſen. De Spaenſe partyen kregen doen verſcheyde Schepen, met Graen en anders geladen, van de Franſe, dieſe in haer reſpective plaetſen binnen brachten. Te Luyck was den Baron d' Iſola met den Grave van Schellart noch dagelijckx beſigh, om de Staten van 't Lant en 't Dom-Capittel tot ſijn voorſtellingen te bewegen, maer den Franſen Reſident de Carrieres hier tegen woelende, gaf aen den Secreten Raet van den Biſſchop van Luyck dit volgende diſcours over:

MYn Heeren. Ick heb van uw Audientie verſocht / om te antwoorden op 't geen dat ghy my hebt geſchreven / waer om den Hertogh van Luxemburgh ſoo langh met 's Konings Leger op uwe Landen bleef leggen / en ter ſelver tijt ernſtelijck te ſpreken van uwe Neutraliteyt / en van het geene uw ſal overkomen / indien ghy die breeckt. Ick ſal 't voordeel in deſe Audientie hebben van uw niets te ſpreken / als van ſaecken / die uw ſoo aengenaem moſten weſen / als zy wel tot uw intreſt zijn. De reden / mijn Heeren / waer om des Conings Armee is gebleven / en noch blijft in uwe gebuerſchap / en is niet ſwaer om te bedencken; ick geloof oock dat ghy 't weet / en ghy ſiet het genoegh van u ſelfs / het en is dan geen andere / gelijck mijn den Hertoge van Luxemburgh heeft geſchreven / aen wien ick deelachtigh hebbe gemaeckt 't verſoeck / 't geen gy my gedaen hebt / als om te ſien 't ſucces van de voorſtellingen / welcke den Heer Baron d' Iſola en den Grave van Schellard uw hier hebben gedaen / om uw te engageren in ſaken / ſoo tegenſtrijdigh aen uwe Neutraliteyt; tegens de welcke hy gelooft / dat den Coningh niet voeglijcker kan voorſien / als door de tegenwoordigheyt van ſijn Leger; en ghy ſult / mijn Heeren / die wel haeſt ſien vertrecken / (gelijck mijn den Hertoge heeft geſchreven) indien deſe Heeren afſtaen van uw te verſoecken tegens den Coningh / of als ghy haer een vigoureuſe antwoordt hebt gegeven / dat ghy wilt blijven in de Neutraliteyt. Wat de andere ſaken belanght / waer van ghy de moeyte genomen hebt my te ſchrijven / ſoo heb ick uwe Brief aen den Koningh geſonden / en ick twijffel niet / of ghy ſult op ſijn tijt antwoort en ſatisfactie van ſijn Maj. krijgen. Ick meen te ſien door de voorſtellingen en ſollicitatien die de Vyanden van den Koningh uw doen / dat ſijn Maj. uwe Neutraliteyt belet / en dat zy komen om die te onderhouden; nochtans weet ghy / dat 'er niet minder is als dat; ghy weet wat den Cancelier uw heeft geſeyt van 't geen ick hem ſeyde / datter 16 a 18 dagen tijts van wegens den Koningh waren / ter gelegentheyt van de ſake van Tongeren; dat al wat 'er is gepaſſeert / is gekomen door 't qualijck verſtaen / en dat ſijn Maj. hier over een groot ongenoegen had gekregen; maer ſoo dickwils ende meenigmael ghy ſoud willen leven in een volkomen Neutraliteyt ſijne

Maj. die ſeer gaerne ſoude doen obſerveren / en ſelfs / ſoo ghy Gedeputeerden aen 't Hof wilde ſenden/ ſoude men de confirmatie van 't Trattaet van Tillemont konnen handelen ; ghy weet / mijn Heeren/ dit ſoo waer te weſen/ dat ghy my uw antwoort by geſchrifte den 16. der voorleden Maent hebt gegeven. Maer gelijck als dit/ 't geen ick uw heb geſegt/ en dat 't geen ghy my hebt geantwoordt/ niet publijck is/ oock dat men uw Volck wijs maeckt / datter geene zijn als des Koninghs Vyanden / die uwe Neutraliteyt willen/ en dat zy uw haer hulp en protectie/ om die te maintineren/ komen aenbieden/ ſoo heeft ſijn Maj. my belaſt uw in den Raet te ſeggen/ en openbaerlijck/ dat hy verſtaet uw te maintineren in alle uwe Neutraliteyt / ten eynde / dat ghy na eene ſoo ſolemnele verklaringe uw niet en laet bedriegen/ en brengen om uw ſelfs te bederven/ ten minſten dat ghy oock niet wilt de geheele ondergang van uw Lant beneerſtigen ; en ick geloof/ mijn Heeren / dat ghy wel verſtaet / dat indien ghy Logementen van Troupen of andere ſaken aen 's Coninghs Vyanden toeſtaet / ick niet manequeren ſal de ſelve ſaken inſtantelijck uyt ſijn Majs. naem te begeeren / welcke van uw niet anders ſal verſoecken / dat hy niet en wil/ dat ghy aen ſijn Vyanden toeſtaet/ maer die oock niet lijden ſal/ dat ghy in haer regard onderſcheydt maeckt / 't geen hem injurieus of ſchadelijck ſoude konnen zijn. Mijn Heeren/ maeckt goede reflexie/ en conſidereert wel/ dat ghy geen protectie voor een Neutraliteyt behoeft / die uw noyt is betwiſt. 't Kan my/ mijn Heeren/ niet in gedachten vallen/ dat men voor een inbreuck in uwe Neutraliteyt ſoude konnen nemen/ de eyſſchingen van Vouragis van uw Lant/ dewijl men dit Jaer nergens anders van daen heeft konnen bekomen voor de ſubſiſtentie van Maeſtricht/ ter oorſake van de onvruchtbaerheyt rondom deſe plaetſe/ door de Belegeringe/ dewijl die wel betaelt zijn geweeſt/ en dat ſoo waerlijck/ dat indien ghy eenige klachten hebt/ dat men te Maeſtricht de Vouragien / die daer willighlijck gebracht wierdtn/ niet betaelt heeft/ ſoo ſent die geene aen mijn/ welcke uw die gedaen hebben / ick ſalſe doen betalen/ en handelen met de ſelve ſinceriteyt/ gelijck ick gedaen hebbe/ om uwe Voorſteden van de laſten te bevrijden/ die men door miſverſtant van haer had begeert : En ick durf u ſelfs ſeggen /, dat ſijn Maj. my d'eer gedaen heeft van my toe te laten/ op 't bidden dat hem dede in faveur van 't Landt/ uw bekent te maken/ dat men die ſelfs niet ſal begeeren tot aen de palen van uwe Stadt/ op dat ghy in de termen van uwe Neutraliteyt ſoud blijven/ en indien ſijne Troupen eenige militaerſche bedwingingen hebben gebruyckt/ om die te hebben/ het is geweeſt tegens de goede intentien van den Coningh/ en door de hartheyt die men by gebracht heeft van die voor gelt te willen furneren / en dit is/ mijn Heeren/ door de gemeene effecten en ongemacken van den Oorlogh/ ende ghy ſult het tegenwoordigh bevroeven/ ſoo ghy favorabelder tractamenten van de Armeen van de Vyanden des Conings ontfangt. Ick geloof/ mijn Heeren/ dat ghy na deſe uytwijſſinge ſoodanigh geperſuadeert ſult blijven van de goede intentien van ſijn Maj. van uw te maintineren in uwe Neutraliteyt/ dat ghy overwonnen ſult weſen / niet te handelen met die geene/ die uw ſoecken te engageren/ om te bederven. En eyndelijck op dat men niet ſoude vermeerderen ofte verminderen van 't geen ick uw heb geſeyt / heb ick dat uw wel willen/ mijn Heeren/ in geſchrift laten.

Maer met hoe weynigh fondament den Reſident deſe redenen by-bracht , kan men merckelijck ſien uyt de antwoort, die hem den Secreten Raet hier op gaf , voornamelijck daer hy ſpreeckt van 't betalen der Vouragien , en 't komen van den Hertoge van Luxemburgh in hun Lant ; dewijl 't een yder kennelijck is , dat den op-gem: Hertoge al veel eerder daer was , als den Baron d' Iſola te Luyck , ende oock in 't midden deſer maent wegh trock , terwijl den op-gem: Baron noch even yvrigh in ſijn Handelinge volharde : De antwoort dan van den Secreten Raet is geweeſt als volght :

DEn Cancelier en de Perſonen van den Secreten Rade van ſijne Hoogh. den Ceurvorſt van Ceulen, verſtaen, ende geëxamineert hebbende de redenen, de welcke Monſr. des Carrieres, Reſident van Vranckrijck , haer deſer dagen heeft voorgehouden , willen wel over een komen over het eerſte en principaelſte poinct, dat den naem van Neutraliteyt van dit Lant haer ſeer aengenaem is, mits dat daer aen hare welvaert is dependerende. En dat vervolgens hunne Neutraliteyt niet van doen en heeft eenige protectie, alſo de ſelve niet en is geconteſteert , ende van de Princen en Potentaten wel onderhouden word : Maer alſoo het goet van de Neutraliteyt is conſiſterende in niet te onderſtaen van geenen kant de moeyelijckheden van den Oorlogh , ende niet te zijn benomen van de Privilegien ende geruſticheydt van den Vrede ; Byſonderlijck van de Communicatien en Commercien met een iegelijck ſonder dat iemant dat belette, van d' een of d' ander zijde. Men vraegt U Monſr. des Carrieres oft dit de effecten zijn van Neutraliteyt ? dat men heeft doen gevoelen aen dit Lant de grootſte miſerien ende ongemacken van den Oorlog, door het in nemen van de Stad Tongeren, ende de Stadt Maſeyck te doen fortificeren , als door het leggen van een Armade van 20000 mannen in ons Landt, onder het Gebiedt van den Grave van Chamilly, ende door het beletſel van de Commercie ende Communicatie, als mede

doen

door het plonderen van de Stadt Tongeren, na datse de selve Stadt gedemantelcert hadden, tot groote schade en intrest. Monsieur, ist sake dat de Neutraliteyt niet toe en laet daer Soldaten van dit Landt in te leggen, om de selve te bevryen van haere Vyanden: Gelijck of dat koste accorderen met de obierveringen van de Neutraliteyt, dat men die Stadt heeft met gewelt aengetast, gespoljeert, gedemolieert, en alle hostiliteyten gedaen; de welcke was de outste Stad van dit Lant: Late een iegelijck bedencken, of dat kan passeeren voor een misverstant: En vrage aen U Monsr. de Carieres, of dat wel kan t'samen gaen met de Neutraliteyt? De inlogeringe van de Steden Vizé en Bilsem, de welke sy gespoiljeert hebben: Het gedurigh passeeren en repasseeren door Waremme: En den heelen Winter 't Winter-Quartier van den Hertog van Duras te houden in de Quartieren van Hasbaye en Mohaut. Men kan het selfde seggen van de logeringe van Monsr. Monclas met 2000 Ruyters, tusschen de Mase en de Sambre, in de Maent van Januarij van 't Jaer 1673. of sy hebben geleeft met discretie, doen sy hebben geforceert de Stadt genaemt de Fosse, en de Magistraet geobligeert te doen betalen een groote somme Gelt voor de Dooden en Gequetsten. Het in-nemen van Couvin, waer men heeft geraseert de Muren van de Stad en 't Casteel, is mede een saecke die niet wel en accordeert met de Neutraliteyt. De logeringe van de Steden Chastelet en Florinnes, als mede Kloosters, en alle de Dorpen van de Provintie de welcke zijn leggende tusschen de Reviere de Mase en de Sambre; 't welck oock niet en kan staen met de Neutraliteyt. Men soude oock konnen voort brengen andere seer droevige exempelen en spectaculen, als oock van 't spoiljeren van de Kercken, als mede van de Sacrilegien de welcke daer zijn gedaen, en meer andere groote disordres: Maer gelijck men heeft willen gelooven, dattet niet en heeft geweest door de intentie van den Koning, maer dattet is geweest sonder sijn wete. De Staten van dit Lant, 't Capittel van de Cathredale Kercke, en den Raet, blyvende in d'observeringe van de Neutraliteyt, zijn te vreden geweest met de klachten de welcke sy gedaen hebben aen sijn Keyserl. Maj. en aen sijn Hooght. haren Bisschop, die o ock door de Brieven de welcke hy heeft geschreven aen zijn Agent te Parijs, heeft doen presenteren aen den Koningh, dat hem soude believen alle dingen te repareren, gelijck sy waren voor den Oorlogh, en te betalen de schade: Welcke betalinge men noch verwacht tegenwoordigh van zijne rechtveerdigheyt. Nopende het tweede poinct, rakende de Vouragie en de arme Huyslieden van Hasbaye, Campine, de Mochaut, Sambre en die van de Maese, soude U groote obligatie hebben, Monsr. waer het sake dat ghy haer besorgden betalinge van de Vouragien, die sy hebben gelevert. Rakende het blyven van den Hertog van Luxemburg in onse Gebuurte, wy souden moeyten hebben om daer reden af te geven: En twijffelen, of de selve redenen waer zijn de welcke ghy hebt gemerckt in U Geschrift, aengesien den voorsz. Hertogh met zijn Leger aldaer langen tijt was eer dat men gedaen heeft eenige Propositien rakende de materie van onse Neutraliteyt: Wy hebben redenen van te wesen gepersuadeert van contrarie, door Brieven, de welcke waren gedistribuëert voor zijn komste, door de welcke de Huyslieden vermaent wierden om Vouragie, op pœne, van gelogeert te worden van de Troupen van den Hertog van Luxemburg. De Propositien de welcke ghy hebt gedaen aen mijn Heer den Cancelier, en daer ghy mentie van maeckt in U Geschrift, brengt mede, dat zijne Maj. sal blyde wesen te doen alle 't geene hy sal konnen doen, om te beletten dat het Lant van Luyck niet en kome tot eene gruwelijcke bederffenisse: Dat de vrientschap die zijne Maj. heeft met zijn Hoogheyt den Keurvorst, hem heeft laten weten met groot misnoegen het geene gepasseert is tot Tongeren, door faute, dat sy malkander niet wel en hebben verstaen; en waer 't sake dat men tot Luyck wil reden verstaen, dat men daer wil onderhouden een waerachtige Neutraliteyt, dat ghy niet en twijffelde of zijn Majest. soude geerne vernieuwen het Tractaet van Thienen. Ghy en sult niet laten over een te komen Monsr. dat hebben getoont door onse Antwoorde, dat wy verbonden waren van de Termijnen van een so generale Propositie, wy waren so grootelijckx gepersuadeert door de oprechtigheyt van onse handelinge, dat wy geensints en twijffelde of zijne Maj. soude het oock advoüeren, waer 't sake, dat hy hadde de goetheyd van aen te nemen de preuven ende waerachtige informatien. Nochtans dat men geloofde dat die van Luyck hadde doen blijcken door hunnen Handel, dat hebben gebruyckt alle middelen om te ontgaen hare ruïne, om te beletten dat de Officiers van den Coningh haer niet souden hebben doen verdragen soo veele miserien. Dat een iegelijck wiste de Passagien, de Camperinge van de Armaden van zijne Majest, de tijt van 2 Campagnien, de Vouragien, Pillagien en andere disordres de welcke daer zijn geschiet en gespecificeert in onse Antwoorde. Voor so veel als het aengaet het gene gepasseert is tot Tongeren, dat door de informatien, de welcke daer zijn gedaen, zijn Majest. konde verstaen, dat daer geen misverstant en was, maer groote affictie van onse kant. En voor de reste, dat men geloofden, dat den Koning quallijck was geinformeert van het gene gepasseert is en was passerende noch alle dagen in dit Lant, wiens handel heeft altijt geweest na de redene en Neutraliteyt, de welcke den Keyser en de twee Kroonen hebben geaggreëert door het Tractaet van Thienen, door wiens observeringe het Landt van Luyck koste bevrijt worden van sijne ruïne. Dat is Monsr. het kort begrijp van de Antwoort de welcke wy U hebben gegeven door het vragen van mijn Heere den Cancelier, de welcke men U kan geven op U discours dat ghy hebt voor gehouden in den Secreten Raet den 3. van dese Maent Januarij 1674.

Doch dit niet tegenſtaende vorderde den Baron weynigh in deſe Onderhandelinge, wijl de Luyckenaers meeſt na de Neutraliteyt helden, en daer toe veel oude Geſchriften en Tractaten op ſochten, die'er geweeſt waren, t'zedert de tijt van Keyſer Karel de V. principalijck die van St. Truyen, Tillemont en St. Gille: Ondertuſſchen deden zy door hun Gedeputeerden oock by den Keurvorſt van Keulen yvrigh aenhouden, dat hy by den Koningh van Vranckrijck ſoo veel te weeg ſoude ſien te brengen, dat alle de ingenomen Luyckſe Steden door de Franſe hun in-geruymt wierden, op datſe dan een volkomen Neutraliteyt ſouden konnen genieten. Maer deſe ſaeck veel werck in hebbende, en die van Luyck niet te bewegen zijnde de Keyzerl. partye te omhelſen, maer de Franſe meerder begunſtigende, ſoo dede den Grave de Monterey dat geheele Lant rondſom onder contributie ſetten, en beval aen den Gouverneur van Namen, dat hy niets langſt de Maſe voor die van Luyck ſoude laten paſſeeren.

FEBRUARIUS 1674.

Den Marquis del Freſno/ Spaenſen Ambaſſadeur te Londen/ en had ſoo ras de Miſſive van haer Ho: Mo: en 't Project tot den Vrede / op fol: 7 hier in gevoegt / niet ontfangen / of begaf ſich daer mede den 1. deſer by ſijn Majeſt. van Engelandt/ aen wien hy de ſelve overleverde/ en met een antwoort verſocht/ of hy de voor-geſlagen Conditien genegen was de Vrede met Hollant aen te gaen: 't Welk ſijn Maj. wel overwogen hebbende/ reſolveerde daer in de advijſen van ſijn Parlement te verſoecken/ gelijck hy ſich dan den 3. deſer ter dier oorſake in ſijn Koninckl. Kleederen in 't Hoogerhuys begaf/ en aldaer 't Lagerhuys mede ontboot/ welcke gekomen / ſittende ſijn Majeſt. in den Zetel van Staet/ ſprack hy hun aldus aen:

MYlords en Edelen. In 't begin van de laetſte Seſſie zeyde ick U / gelijck ick dachte reden te hebben omme te doen/ dat de Staten Generael tot noch toe geene Propoſitien hadden gedaen/ welke geimagineert konden werden met intentie te zijn omme te ſluyten / maer alleen omme te miſleyden; om welcke beſchuldigingh te ontgaen / hebben zy my nu een Brief geſonden door den Spaenſchen Ambaſſadeur/ offererende my eenige Termen van Vrede/ op Conditien voor dees opgeſtelt/ en in een bequamer ſtijl als voor heen; en daer op is 't/ dat ick U ſpoedig advijs begeere/ want indien ghy de Termen ſoodanigh vint/ datſe aengenomen mogen werden/ uw advijs ſal van groot gewicht by my weſen; en indien ghy 't gebrekigh vint/ ſoo hoop ick/ dat ghy my ſult geven u advijs en aſſiſtentie/ hoe wy beter Termen krijgen; in de gantſe ſaeck twijffel ick niet/ of ghy ſult ſorge dragen voor mijn eer/ en de eere en verſekerheyt van de Natie/ die nu ſoo diep daer in geengageert is/ en alles aen u dependeert.

't Hoogerhuys ſtemden daer op ſoo aenſtonts niet: Maer 't Lagerhuys den 5. deſer daer op beſoignerende/ was haer eerſte ſeggen / of 't met of ſonder Vranckrijck ſoude weſen / waer op de bequaemſte antwoorden / dat het met uytſluytinge van Vranckrijck ſoude zijn/ alſoo die haer dickwils had miſleyt/ ende deſe Alliantie meer ſchade als voordeel aen 't Rijck dede: Daer op ſtemden zy gelijckelijck: Dat zy ſijn Majeſt. voor ſijn gunſtige aenſpraeck ſouden bedancken: In conſideratie van de welcke en de Propoſitien, gedaen by de Staten Generael, haer ootmoedigh advijs was, dat het ſijn Maj. beliefden in Tractaet te treden met de geſ. Staten Generael, om een ſpoedige Vrede te verkrijgen. Dit by het

Lagerhuys geresolveert/ quam 't op het Hoogerhuys aen/ welke groote sorge voor de Eere en 't credijt van den Coningh scheenen te willen dragen/ begeerende daer om alvoorens 't Tractaet tusschen Engelandt en Vranckrijck gemaeckt/ te sien/ eer zy iets konden besluyten/ maer 't selve diende meest om hare curieusheyt te voldoen/ want den Marquis de Salisbury seyde/ dat het genoegh soude zijn/ dat men sijn Hoogheyt Prins Robbert maer versocht/ dat aen 't Huys een perfect Verhael wilde geven/ van 't geene de Franse den voorleden Somer ter zee gedaen hadden/ alsoo men geen andere reden van nooden had/ om Vranckrijck te laten varen: En dus resolveerden 't Hoogerhuys den 7. deser tot den Vrede/ met dees uytgedruckte woorden/ mits een eerlijcke ende rechtvaerdige:: Waer op beyde de Huysen besloten/ sijn Maj. hare advijsen tot den Vrede te brengen. Maer de Fransen dese voortgangh van de Handelinge niet wel konnende lijden/ deden door haren Resident de Rubigni dit volgende Memoriael aen den Koningh van Engelant over-leveren:

DEn Marquis de Rubigni/ Envoye extraordinaris van den Alderchristel. Koningh aen den Koningh van Groot Brittannien/ hebbende reflexie gemaeckt op de bekommeringen der Hollanders/ om de Unie tusschen Vranckrijck en Engelandt te breken/ en op de verklaringe van de intentie van sijn Maj. van Groot Brittannien voor 't tegenwoordige/ soo door de Haranguen van sijn Maj. aen de 2 Huysen van 't Parlament gedaen/ als door sijn antwoordt op de Brief van de H. Staten Generael der Vereenighde Nederlanden/ vint sich geobligeert aen sijn Maj. te vertoonen/ dat den Koningh sijn Meester met hem een strickte Alliantie hebbende gemaekt/ door 't Tractaet van den 12. Februarij 1672. om de hoogmoedigheyt en groote macht der Hollanders ter neder te werpen/ ende dewijl al de Werelt bekent is/ dat 'er Engelant meer aengelegen is als Vranckrijck/ sal 't sijn Majest. van Groot Brittannien best weten/ dat geen andere als sijn Alderchristel. Majest. niet heeft gemancqueert aen eenige van sijn beloften/ rakende den Oorlogh te Lande/ noch sijne machten te vervoegen by die van d'Engelse ter Zee/ noch aen de groote sommen gelts/ die hy belooft heeft/ om d'Engelse te soulageren van eene partye der kosten van den Oorlogh ter Zee. Hebbende niet alleen punctueel geobserveert en voldaen aen alles/ maer noch sijn beloften te boven gegaen/ om dat syne Majest. van Groot Brittannien door 't Tractaet geobligeert zijnde te lichten en te onderhouden op sijn eygen kosten een getal van 6000 mannen voor den Oorlogh te Lant/ sijn Alderchristelt. Maj. hem (op sijn versoeck) heeft gedispenseert van dit Secours voor de eerste Campanje/ nae dat het door een van de secrete Articulen was gestipuleert: Maer hy draegt by na alleen alle de kosten/ en betaelt de Engelse Troupen/ die de Zee hebben gepasseert/ om hem/ soo ter Zee als te Lant/ te dienen. Zijnde niet gedaen van de zijde van sijn Alderchristel. Maj. noch oock van sijn Maj. van Groot Brittannien/ als gesamentlijck door de raet en 't toestaen van beyde Coningen: En wanneer na 't eerste succes/ 't geen Godt aen de Vereenigde Wapenen beliefde te geven/ het scheen/ dat de Hollanders een Vrede begeerden/ hebben alle de Propositien/ die van d'een en d'andere zijde gedaen wierden/ geweest met toestaen van de 2 Koningen/ en concert tusschen haer Ministers: Oock heeft sijn Alderchristel. Maj. in 't particulier gedurigh openbaerlijck verklaerdt/ dat hy noyt een Vrede of Treves soude maken/ soo 't niet was met toestaen van Engelandt/ gelijck de 2 Koningen door 't Tractaet waren verbonden/ en tot openbare satisfactie van sijn Majest. van Groot Brittannien. De Hollanders van haer zijde/ in plaets van de gewoonlijcke wegen in diergelijcke Negotiatien van Vrede te volgen/ handelen de saken seer indirect/ om te veroorsaken niet alleen een divisie tusschen Vranckrijck en Engelant/ maer oock tusschen sijn Maj. van Groot Brittannien en des selfs eygen Onderdanen; de eerste was/ om in Engelandt door de mont van haer Spions (waer van men daer na eenige heeft gekregen) te doen verkondigen/ dat de Unie van de 2 Koningen streckte/ om op dese Natie een despotique en vrye authoriteyt te leggen/ en de Religie te verwisselen; en d'andere/ datse verscheyde Propositien aen sijn Maj. van Groot Brittannien schreven/ om hem te brengen en engageren met haer separatelijck en uytsluytinge van Vranckrijk te tracteren/ met generale offres van partye der Conditien/ die Engelandt weynigh van haer soude konnen eysschen: Op 't welk sijn Maj. met rechtvaerdigheyt hebbende geremarqueert in sijn antwoorde op haer eerste Brief/ dat sulcke Propositien directelijck tegens sijn eer waren/ alsoo zy hem aensochten om te engageren van separatelijck te tracteren/ met uytsluytinge van een soo considerablen Bontgenoot als sijn Alderchristel. Maj. is/ van welcke sijn Maj. van Groot Brittannien soo veel redenen had om vernoegt te wesen/ van alle de Intresten van sijn Alliantie: Daer zy nochtans selfs verklaerden/ niet te konnen handelen met uytsluytinge van eenige Princen/ waer mede zy eenige maenden van te vooren waren geallieert.

En van d'andere zyde heeft syn Maj. van Groot Brittannien/ om voor te komen alle de sorgen en jalousyen/ die syn Vyanden hem wilden geven / rakende syn Alliantie met Vranckryck / publijcq aen de 2 Huysen van 't Parlement verklaert de suyverheydt van syn intentien tegens alle dese practijcken/ begeerende/ datse een kleyne Comitté van beyde Huysen souden noemen / op dat hy hun 't warachtige oogwit van dit Tractaet sou konnen doen verstaen/ om naderhant geweten te hebben alles/ wat'er van d'een en d'ander zijde in is gepasseert/ zy konnen hier op een sericuse reflexie maken / en hem haer advijs en bystant toe reycken/ soo wel voor d'eer van syn Maj. als d'eer en voordeel van de geheele Natie/ haer recommanderende ter selver tijt/ datse sich souden voorsien van alle saken / die absolut noodsakelijck waren voor de continuatie van den Oorlog/ of om een advantagieuse Vrede te maken. Hier en tusschen de Hollanders/ die syn Maj. alleenlijk sochten te onderhouden met Propositien en Papieren/ versterkten sich van d'andere kant van Schepen ende Geallieerden / en deden haer best/ dat men geen Oorloghschepen in zee soude senden: Naer gesonden te hebben aen den Spaensen Ambassadeur eene eerste Replique/ op de antwoordt van syn Maj. in termen/ die desen Minister obligeerden haer die weder te senden/ sonder de selve geaddresseert te hebben / sonden zy hem weder een tweede / in welsprekender termen/ als de voorgaende/ door de welcke zy de bedriegerye (om niet te seggen d'advantagie) hadden / van te insisteren tegens de verklaringe/ welcke syn Maj. had gedaen in 't gesicht van geheel Europa / van geen gehoor te geven op eenigh Tractaet sonder Vranckrijck/ om hem te presseren op dit poinct/ voort brengende tegen alle waerheyt/ en tegen de versekeringen die syn Maj. heeft/ en haer proceduren op de Vergaderinge te Ceulen / dat syn Alderchristel. Maj. soude gepresenteert hebben te tracteren met exclusie van syn Maj. Doen en noyt is gehoort dat men in eenige Propositien heeft getreden/ ten zy met toestaen en concert van syn Maj. en op de conditien die de Hollanders souden geven / oock een oprechte satisfactie aen dese Natie: En dewijl syn Maj. van Groot Brittannien / gelijckformigh na syn voorsichtigheyt en 't vertrouwen / 'tgeen hy in syn Parlament heeft (als in syn Grooten Raet) goet heeft gevonden haer te communiceren den Brief ende Propositien van de Hollanders / gelijck hy oock gedaen heeft van de Tractaten met Vranckrijck/ haer recommanderende de sorgh van syn eer/ en van d' Engelse Natie/ welcke syn Maj. belijdt in dese geheele affaire geintresseert te wesen. De saecken dan in desen stant zijnde/ en 't Parlament bereyt op dit poinct te delibereren / soo en wil den gef. Envoye niet in questie leggen/ of 't het ware en Koninckl. Intrest van syn Maj. syn obligatie en die van de Natie is/ in den Oorlogh met de Hollanders te volharden / en de gelegentheden van haer weder te brengen tot soodanige Conditien/ diese naderhant niet kunnen bedisputeren / niet te verliesen/ oock den Oorlogh te voeren (gelijck zy doen) voor de macht en dominatie ter Zee / en de geheele Commercie aen haer te trecken/ dan of het voordeeliger aen Engelant is/ een Vrede te maken/ indien de Conditien/ die de Hollanders voorstellen/ vernoegende zijn; Die na datse de Eere van de Vlagh in de Brittannise Zeen schijnen te bepalen door generale termen/ oock tot desen dagh 't besluyt van een Reglement van Commercie in de Indien en andere Plaetsen uytstellen tot een andere tijdt (gelijck zy te Breda deden) sonder eenige precise Propositie/ dat haer tot eenige saeck kon verbinden / en eyndelijck niets presenteren voor 't geene de Haringvangst raeckt/ weerroepende in eeniger maniere de verklaringe/ die zy eenige dagen geleden / gedaen hebben aen de Mediateurs te Ceulen/ datse weygerden van sich over dit poinct aen 't Parlament van Engelandt te onderwerpen. Sie daer d'Intresten van d'Engelse Natie/ diese wel weet (gelijck het behoort) te ondersoecken/ en sich in de Tractaten te onderhouden/ sonder hen met haer Bontgenoten in andere saecken te stellen als haer te ondersteunen en helpen in haer rechtvaerdige pretensien. Maer den gef. Envopé gelooft verbonden te wesen syn Majest. van Groot Brittanjen te bidden/ gelijck hy tegenwoordelijck doet/ en hem versoeckt (uyt den naem van den Coningh syn Meester) dat in conformité van 't geen syn ged. Maj. aen de geheele Wereldt / en bysonderlijck aen de Hollanders heeft verklaert/ hy expresselijck aen syn Parlement declareert/ dat syn eer en reputatie niet toe en laten met exclusie van Vranckrijck te handelen/ en terwijl datse de Tractaten / gemaeckt tusschen de 2 Kroonen/ en de Voorstellen der Hollanders/ welcke syn Maj. haer mede gedeelt had/ souden ondersoecken/ ten eynde zy raetslagen souden nemen/ die de convenabelste waren / hy haer weder op nieus recommandere / datse sonder eenigh uytstel de Provisien en noodsakelijcke bereytselen/ om den Oorlogh te volharden/ verorderen/ een Vrede met voordeel en sekerheyt maken / noch dat het sal zijn als om sich te bevecken tegens de roeckeloose ondernemingen der Hollanders / gelijck zy doen ter tijt executeerden als 't Tractact van Vrede op 't punct was om gesloten en getekendt te worden. En den gef. Envoy verklaert van syn zijde aen syn Maj. van Groot Brittanjen/ en voor hem aen syn Parlement ende de geheele Natie/ dat den Alderchristel. Koningh geduurigh vast blijft in 't selve gevoelen / om getrouwelijck te bewaren het Tractaet van de strickte Alliantie met Engelandt/ 't zy om den Oorlogh te volharden/ soo als men het voordeeligste voor de Natie sal oordeelen / of om den Vrede met onderlingh concert te maken / op sulcke Conditien als sich konnen bereffenen met 't advijs van 't selve Parlement/ en die men oordeelen sal het advantagieuste voor de 2 Kroonen te wesen / en een opschorssinge van Wapenen ter Zee / terwijl men het Tractaet sal sluyten/ syn Alderchristel. Maj. niet minder wenschende 't voordeel van syn Majest. van Groot Brittanjen en des selfs Onderdanen/ als van syn eygen. London den 7. Februarij, 1674.

Dan

Dan of wel den ged. Envoyé deſe en meer andere aenhoudingen dede / om de begonnen Handelinge te beletten / ſoo was ſulckx te vergeefs : Want ſijne Majeſt. van Engelant hem hier op antwoorden / dat wanneer hy ſich met Vranckrijck tegens Hollandt verbond / 't ſelve niet was geſchiet met voornemen / om den Oorlogh tegens twee ſoo groote Monarchen te voeren / als den Keyſer en den Koningh van Spangien waren / en ter dier oorſake 't Bloedt en Goederen ſijner Onderdanen op te offeren. Verhalven is niet ongelooffelijck / 't geen doenmaels geſeyt wierdt / dat Vranckrijck / om dit werck te verhinderen / (als hem groote ſchade ſtaende vp te brengen) aen Engelant een overgroote ſomme Gelts / de Stadt Duynkercken / ende een Eſquadre Schepen / om tegens 't Voor-jaer by d' Engelſe Vloot gevoeght te werden / aen-boodt : Maer noch deſe aenbiedingen / noch yets anders / hebben ſijn Koninckl. Maj. konnen bewegen / om de aengevangen Handelinge met haer Ho: Mog: ten gevalle van Vranckrijck / af te breken. Haer Ho: Mog: hadden oock / om deſe ſake te meerder voortgangh te geven / den volgenden Brief aen ſijn Majeſt. van Groot Brittannien afgeſonden :

SIRE,

IN die geene, dat wy ons de eer gegeven hebben van te ſchrijven aen Uwe Maj. in dato den 24. Januarij, om te accompagneren het Project van 't Tractaet, het welck wy bereyt zijn te ſluyten met uwe Majeſteyt, hebben wy hem betuygt, dat wy gelijckelijck gediſponeert waren, om het te teyckenen te Londen of te Ceulen, alſoo het uwe Maj. bequaem ſoude vinden, met die gedachten, dat de Plenipotentiariſen van uwe Maj. geauthoriſeert waren, om te tracteren met onſe Miniſters, ſeparatelijck van de Franſſen, en dat alſoo in de ſtaet, waer de ſaken in waren, de Vrede geſloten kon weſen in weynigh uren : Maer alſoo wy vernemen door onſe leſte Brieven van Keulen, dat de boven-genoemde Plenipotentiariſen noch niet hebben gekregen de nootſakelijcke ordres, of het voornemen om eenigh ſeparaet Tractaet te ſluyten, en niet ſochten als de Negotiatie in longeur te houden, ſoo hebben wy nootſakelijck geoordeelt op nieuws te verſoecken aen Uwe Majeſt. de Paſpoorten en Saufconduits voor een of meer Ambaſſadeurs, die wy wenſchten ten eerſten aen Uwe Maj. te ſenden, om een prompt en geluckig eynde aen deſen ongeluckigen Oorlogh te konnen maken, die te gelijckelijck ruïneus is aen onſe Onderdanen, ſoo wel van d'een als d'ander : En hoewel dat de vorderingen, die wy gedaen hebben, ſodanig zijn, dat'er bykans niet meer reſteert dan de Plaets tot de Negotiatie, en dat het Tractaet dat wy voor-geſlagen hebben, kan geſlooten worden ſonder eenigh dilay : Terwijl om klaerder te doen ſien de ſuyverheyt van onſe intentien, en de vierige genegentheydt, die wy hebben om de wegh te vereffenen tot een Vrede, die ſoo nootſakelijck is voor gants Europa, offreren wy voor 't tegenwoordige een ſtilſtant van Wapenen aen Uwe Maj. by aldien het hem behaegt in Negotiatie met ons te treden : Wy hebben aen onſen Trompetter, brenger deſer Brief, geordonneert, de Ordres en 't Antwoort van Uw Majeſt. te verwachten : Terwijl wy Godt bidden, &c. SIRE, &c.

In 's Gravenhage den 6 Februarij, 1674.

Doch 't werck was onderwijlen al ſoo verre gevordert / door den yver van ſijn Excell. del Freſno / dat ſijn Majeſt. na het Parlement hem hare advijſen hadde bekent gemaeckt / ende hy hun daer over hadde bedanckt / van voornemen was / den Ridder Temple na Hollant af te ſenden / om 't Tractaet volkomen te ſluyten : 't Welck haer Ho: Mo: op 't eerſte bericht hier af dede reſolveren / om 't werck te meer te ſpoedigen / een volle macht aen den Marquis del Freſno te laten toekomen / op dat hy deſe begonnen Handelinge voorts ſoude voltoyen / als reets de eere hebbende van dit werk ſo verre te hebben gebracht. Maer 't is tijt weer tot de beraetſlagingen van 't Parlement te keeren.

Den 3. deſer overwoogh men in 't Hoogerhuys / op wat wijſe men de Proteſtantſe Religie in Engelant ſoude beveſtigen / ende beſlooten eyndelingh / dat

men

men sijn Maj. soude bidden/ dat namaels niemant van de Koninckl. Familie soude mogen trouwen met een Catholijckse Princesse / dat sijn Maj. de Kinderen van 't Koninckl. Huys onder Protstantse Voogden soude laten op-brengen / dat de Catholijcken de Wapenen ontnomen mochten werden / en andere diergelijcke saken meer; Waer mede het Lagerhuys oock over een quam/ en deden noch daer en boven een Formulier van een belijdinge des Geloofs ontworpen/ tot onderscheydt der Protestanten ende Catholijcken. Onderwijlen wierdt by 't Lager-huys de examinatien der beschuldighde Heeren noch even yverigh voortgeset/ in dier voegen / dat zy sijn Maj. haer Request tegens Duc de Lauderdale aen-boden / die hun antwoorden / dat daer over sijn bedenckingen soude laten gaen: Maer den Vrede onderwijlen soo verre geadvanceert/ raeckten dese saechen als geheel in stilte: Dus den 17. reflexie op de quade staet van 't Rijck makende / vonden zy goet / dat men sijn Maj. soude bidden/ dat hy alle de gelichte Troupen in Engelant/ t'zedert 't Jaer 1663. soude willen afdancken/ op dat het Volck van dese onkosten mochte bevrijt wesen; waer op sijn Majest. haer den 21. na dat haer oock den gesloten Vrede hadde bekent gemaeckt / antwoorden / dat hy haer konde verseker en, na haer Request ontfangen had, ordre gegeven te hebben, de selve tot een veel kleynder getal te brengen als van 't Jaer 1663. ende dat van gelijcken had belast de Yrse Regimenten, als het tijt soude wesen, weder na Yrlant te doen overschepen: Maer dat oock verhoopte, wanneer nu sijn Lantmacht soodanigh vermindert had, sijn Parlement hem de middel soude geven, also daer groot gebreck van was, om eenige groote Schepen te laten bouwen, in plaets van die geene die verlooren of geruineert waren in den lesten Oorlogh, op dat sijn Nabueren in getal gelijck soude mogen wesen.

Ondertusschen hebbende sijn Maj. verstaen / dat den Marquis del Fresno van haer Ho: Mog: volle macht hadde bekomen / om uyt hun naem de Vrede te besluyten / so verkoos hy den 16. deser den Groot Zegelbewaerder Heneage Finch, den Grooten Thesaurier Latimer, Duc de Monmouth/ Duc d'Ormond/ den Secretaris Arlington, en Coventry tot Commissarisen/ om met sijn Exell. te handelen: Waer op Arlington hem de wete dede uyt 's Conings naem / dat hy sich den 17. 's na-middags ten 3 uren op 't Palais soude laten vinden/ daer de aen-gestelde Commissarisen met hem haer eerste Conferentie souden hebben: Den ges. Ambassadeur quam ter selver tijdt / sittende in de Karos van den Lord Arlington, die hem de selve gesonden had / met de welcke voorby de Secretarye van den ged. Arlington passeerende / soo quamen den Coningh en Duc de Jorck daer uyt / welcke sijn Exell. na dat uyt de Caros gestapt was/ met een bysondere genegentheydt omhelsden; wanneer zy alle 3 gelijckelijck na de Conferentie traden/ die 3 uren duerden: Hier wiert wel den Vrede gesloten/ maer niet geteekent/ dewijl den Ambassadeur begeerde/ dat 'er in geinsereert soude werden/ dat sijne Majest. van Groot Brittannien de Franse geen onderstant soude mogen doen: Dit voorstel gaf weder een nieuwe arbeydt/ en 't verschil hier over belette dat men doen met 't Tractaet niet voortgingh / in voegen de Conferentie voor dien dagh uytgesteldt wierdt: Den 18. quamen 4 Ministers sijn Exell. vinden / om hem te bewegen het Tractaet te teyckenen/ maer hy antwoorde 't selve niet te konnen doen / soo langh den Koningh niet ge-

geteekent hadde/ 't geene hy van syn Maj. had versocht ; passeerende dus dien dagh noch in verschil over dit punct. Den 19. quam den Ridder Temple op den Ambassadeur/ om hem te seggen/ dat den Koningh 't eynde van dese Handelinge begeerde te sien / en dat hy derhalven ten 4 uren 's avonds op het Paleys soude geroepen werden ; waer hy gekomen/ soo wiert naer eenige Conferentien 's avonts ten 10 uren 't Tractaet by syn Excell. geteekent / gelijck oock by de Commissarissen van syn Maj. volgens de begeerde wijse/ bestaende in de ondervolgende puncten :

NAdemael niet alleen 't gesucht van by na 't geheele Christenrijck grootelijckx heeft verlanght/ om den droevigen Oorlogh tusschen den Doorl. en Grootmachtighsten Prince en Heere Carolus de Tweede, Koningh van Groot Brittannien/ Vranckrijck/ ende Yrlant/ Beschermer des Geloofs/ &c. En de Ho: Mo: Heeren Staten Generael der Vereen: Nederlanden/ onlangs ontstaen/ en als noch duyrende/ te sien uyt de wege geleght / nemaer dat wel voornamentlijck de Doorl. Vrouwe Koninginne Regente van Hispanien/ ten opsicht van de oude verbintenisse en vrundschap/ de welcke t'allen tyden tusschen de respective Kroonen van Groot Brittannien en Hispanien heeft geweest/ hare vlijt en sorghvuldigheydt daer heenen heeft laten gaen/ ten eynde alle misverstanden / tusschen het Rijck van Groot Brittannien en de Provincien der Vereen: Nederlanden gantschelijck wegh genomen zijnde/ en komende op te houden/ den Vrede des te spoediger mocht werden herstelt ; dewijl oock de voor-gem. Staten Generael der Vereen: Nederlanden/ den meer-ged. Doorl. Heer Koningh van Groot Brittannien/ soo door haer Brieven als andersints tot meermalen tot hebben getracht te bewegen/ om het Oor en 't Herte tot de gem. aenbiedinge van Vrede te willen neygen: En op dat de Handelinge van Vrede des te lichter en geluckiger tot een gewenst eynde mocht werden gebracht/ hebben haer Ho: Mo: aen syn Excell. den Heer Peter Fernandez de Jouar en Velasco, Marquis de Fresno, geheymen Kamerheer van syn Cathol. Maj. en Ambassadeur extraordinaris van den Doorl. ende Grootmachtigen Prince/ Heer Carel de Tweede, Koningh van Hispanien/ &c. aen 't Hof van den selven Doorl. Heer Koningh van Groot Brittannien/ &c. volkomen macht gegeven / om uyt haren name en van harent wegen met den op-gem. Doorl. Heer Koningh van Groot Brittannien van Vrede te handelen/ en de selve te sluyten. Soo heeft den meer-hooghstgem. Heer Koningh van Groot Brittannien/ hebbende desen Oorlog uyt geen andere insichten eerstelijck aengevangen / als om daer door een vaste en onverbreeckelijcke Vrede te stichten/ de gem. interpositie van de Doorl. Vrouw Koninginne Regente van Hispanien soo hoogh geacht/ dat de selve het versoeck en begeerte van de opgem. Staten Generael in desen deele geerne heeft willen te gemoet geven/ mitsgaders tot het aenvangen en voltrecken der Vredens Tractaten tusschen syn Maj. en de gem. Staten Generael/ als syn Commissarisen / Gedeputeerden en Procurateurs met des selfs volle macht ten dien eynde zijnde voorsien/ genomineert en geconstitueert synen lieven/ getrouwen en geheymen Raet Heneagium Baron Finch van Daventry, Groot Zegelbewaerder van Engelant ; syne lieve getrouwe Bloetverwanten en geheyme Raden/ Thomas Viscomte Latimer, Grooten Thesaurier van Engelant/ Jacob, Hertogh van Monmouth , Capit. over een Comp. te Peerde van de Lyfgaarde van syn Koninckl. Maj , Jacob, Hertogh van Ormondt, syn Majs. Hofmarschalck/ Hendrick, Grave van Arlington, een der eerste Secretarisen van syn Maj. en syn lieven/ getrouwen/ geheymen Raet Henrick Coventry, Schiltknaep/ de tweede der eerste Secretarisen : Alle welcke Commissarisen en Gedeputeerden/ en den opgem: Heer Marquis de Fresno / hebbende gelijcke Volmacht ende Procuratie van de opgem. Staten Generael der Vereen: Nederlanden / nae dat de selve tot de Handelinge waren by een gekomen/ met malkanderen zijn besproken / en eyndelijck onderlinge verdragen / en eenparighlijck veraccordeert over de poincten en Articulen/ hier na volgende/ te weten :

1. Voor eerst is besloten ende verdragen, dat van desen dagh af sal wesen eene oprechte, vaste , ende onverbreeckelijcke Vrede, vereeniginge ende vrientschap tusschen den Doorluchtigen ende Grootmagtigen Heere Coning van Groot Brittannien, ende de Ho: Mog: Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden, als mede tusschen der selver respective Onderdaenen , soo binnen, als buyten Europa, in alle Landen, Heerschappyen ende Plaetsen van wederzijts Gebiet.

2. Ende , op dat dese oprechte vereeniging tusschen den opgemelten Doorluchtigsten Heer Coningh van Groot Brittannien, ende de ghemelte Heeren Staten Generael , des te eerder haer volkomen effect geniete ; Soo is by de selve verdraeghen ende beslooten , dat immediatelijck naer de publicatie van dit Tractaet van Vrede, aenstonts sullen komen op te houden, ende verboden zijn alle acten van Hostiliteyt ten weder-zijden, ende en sullen geene Acten, Commissien , ofte Instructien heymelijck nochte openbaerlijck, directelijck ofte indirectelijck by een van beyden werden gegeven, toegestaen, ofte in eeniger maniere geleden, om te vernielen, beschadighen, aen te tasten, te bevechten , ofte te spolieren des anders Goederen, Landen, ofte de Inghesetenen van dien, maer ter contrarie , sullen d' Ingesetenen van

beyde de Natien werden geiast, ende hun aenbevolen, dat de selve haer allenthalven vreedtsaem ende minnelijck onderlinge sullen hebben te bejegenen en te gedragen.

3. Edoch, dewijl de afgelegentheyt ende distantie der Plaetsen veelderleye zijn, in dier voegen, dat daeromme de ordres en bevelen van de respective Heeren en Meesters aen alle hare Onderdanen op een en de selve tijt niet en konnen ter bestemder plaetse over komen; So is goet gevonden, ten aensien van de vyandschap of gewelt, 't welck van d' eene of van d' andere kant mochte komen te werden ondernomen, dese navolgende Termijnen en Limiten te stellen: Namentlijk, dat na 't verloop van 12 naestvolgende dagen van de verkondinge deses, geene Hostiliteyt sal werden onderstaen in het distrikt van het Westen van 't Brittannise Canael, in 't gemeen ghenoemt the Soundings, tot aen 't andere Distrikt ofte Gewest genaemt Nas, of ter Neus in Noorwegen, nochte oock niet, na 't eynde van ses weeken van het Gewest the Soundings tot aen de Stad Tanger, noch na 10 weken in de Middelantse Zee, of elders tusschen de Stadt Tanger en de Linie, noch na 8 maenden in eenig gedeelte des Werelts: En hoedanige actien van hostiliteyt, na 't verloop van de voorsz. tijt uyt krachte der voorgaende Commissien, Brieven van Represalien, of diergelijcke pretexten souden mogen werden gecommitteert, sullen de selve hostiliteyten gehouden werden voor onwettigh, en de daders gedwongen tot vergoedinge en satisfactie der schade, oock na behooren gestraft werden, als Verbrekers van de publijcke ruste.

4. De voor-gem: Staten Generael der Vereenigde Nederlanden, na behooren aen hare zyde erkennende het Recht van den opgemelten Doorl. Heer Koning van Groot Brittangien, op dat aen desselfs Vlagge, in de Zee hier na te benoemen, eerbiedigheydt werde bewesen; sullen verklaren en toestaen, gelijck sy mits desen zijn verklarende en toestaende, dat alle de Schepen of Vaertuygen, toebehorende de gem: Vereenigde Provintien, 't zy Schepen van Oorlog of andere, 't sy bysonderlijck of in Esquadres verdeelt, in eenige Zeen van de Caep Finis Terræ genaemt, tot aen 't midden van 't Punt, geseyt 't Staten Lant, in Noorwegen, alle de Schepen en vaertuygen, so veele den Doorl. Heere Coning van Groot-Brittannien souden mogen aengaen, ontmoetende, 't sy de selve zijn alleen of in meerder getal, so wanneer de selve voeren hoogst-ged. sijn Majs. Wimpel of het Zeyl, geseyt Jack, dat in sulcken geval de Schepen of Vaertuygen der op-gem. Vereen. Nederlanden, hare Top-wimpel van de Groote Mast nemen, en het Top-zeyl sullen laten vallen, in dier voegen en met gelijcke Eer-teycken, als oyt ter eeniger tijt in eenige Plaetsen hier bevoorens jegens eenige Schepen van sijn Maj. van Groot Brittannien, of van des selfs Voorsaten ten reguarde van eenige Schepen van de Staten Generael, of van der selver Voorsaten soude mogen zijn gebruyckelijck geweest.

5. Nademael de Colonie, geseyt Surinam, en d'Articulen ten aensien van des selfs overgaen in den Jare 1667. tusschen Wilhelm Biam, doemaels Gouverneur van de selve Colonie, voor den Doorl. Heer Koningh van Groot Brittannien ter eener, en Abraham Quirijnsz, van wegen d'opgem. Heeren Staten Generael ter andere zijde, gesloten, veel occasien van disputen en oneenigheden hebben veroorsaekt, omtrent het nakomen der selver, mitsgaders niet weynigh hebben gecontribueert tot de quade intelligentie, tusschen sijn Maj. van Groot Brittannien en d'opgem. Staten onlangs ontstaen; op dat voor het toekomende alle oorsake van misverstanden t'eenemael moge werden wegh genomen: Soo staen de opgem. Staten Generael by desen toe, en zijn verdragen met den boven-gem: Doorl. Heer Koning van Groot Brittannien; dat de voorsz. Articulen niet alleen volkomentlijk nagekomen sullen werden, sonder eenige tergiversatie of equivocatie. nemaer oock dat sijn Maj. van Groot Brittanjen sal vermogen een of meer Persoonen derwaerts te senden, dewelcke den toestandt van sijn Onderdanen, aldaer noch gebleven zijnde, sal of sullen mogen ondersoecken, en met de selve over den tijt van haer vertrek sich verdragen: Dat oock sijn Maj. sal vermogen, een, 2 of 3 Schepen op eenmael derwaerts te senden, die des selfs Onderdanen, met en benevens hare saken, Goederen en Knechten sullen in nemen, en daer van daen vervoeren: Dat mede den Gouverneur van wegen de Staten Generael, te dier tijdt aldaer zijnde, geene Wet sal vermogen te stellen of ondernemen, waer door den Koop of Verkoopinge van Landen, betalinge van Schulden, mitsgaders vermangelinge van Goederen, ten aensien van d'Engelse Natie op een ander maniere werde gepleegt, als ten reguarde van alle andere Inwoonders der selver Colonie voor desen is gebruyckelijck geweest, of als dan gebruyckelijck soude mogen zijn, maer dat gem. Engelse soo langh der selver verblijf aldaer sal wesen, de selve Rechten en Privilegien nevens andere sullen genieten, om actien te mogen intenteren wegens haer uytstaende Schulden, oock omme te betalen 't geene zyluyden schuldigh souden mogen zijn, mitsgaders om Accoorden, Stipulatien en Contracten in te gaen op de selve voet, en soo als alle Inwoonders gewoon zijn te genieten; Dat mede soo wanneer sijn Maj. van Groot Brittannien authentique en na 't vereysch der saken ernstige Brieven van de Staten Generael, aen den Gouverneur van de selve Colonie soude mogen afvorderen, soo ten aensien om de gem. Engelse van daer te doen vertrecken, als om de Schepen (gelijck hier vooren gemelt is) derwaerts staende te werden gesonden, aldaer vryen toegangh te geven: So sullen d'opgem: Staten Generael binnen de tijt van 15 dagen naer 't selve versoeck aen sodanigen Persoon als by sijn Maj. van Groot Brittannien, ten dien eynde gedeputeert mochte werden, genoegsame en behoorlijke Brieven en Instructien aen den Gouverneur van die Colonie geven, in dier voegen, dat hy de selve

Schepen

Schepen niet alleen vryelijck sal hebben te laten inkomen, maer oock in de selve te laten over gaen, soodanige sijner Majs. Onderdanen, die sich genegen souden mogen betoonen om van daer te vertrecken met hare Goederen en Dienstboden, en de selve na soodanigen plaetse daer van daen te vervoeren, als sijn Majest. sal komen te ordonneren.

6. Is besloten en verdragen, dat alle Landen, Eylanden, Steden, Havenen, Kasteelen en Fortressen, welcke door de eene partye van de andere zijn, of sullen werden genomen, gedurende den tijt in de welcke desen jongst ongeluckigen Oorlogh is ontstaen, 't zy de selve buyten Europa of elders, en sulks voor de expiratien van de Termijnen, hier vooren gedesigneert, raeckende 't wederzijts ophouden van hostiliteyten souden mogen genomen zijn, aen den eersten Heer en Proprie aris sullen worden gerestitueert, in den selven toestant soo als die geweest sullen zijn, te dier tijt als dese Vrede wierde gepubliceert: Na welcke tijt geene expilatie, uytplund ringe of weghvoeringe der Ingesetenen, geen demolitie der Forten, noch vervoeringe van Geschut, Buspoeder of eenigh Gereetschap van Oorlogh geoorloft sal zijn, 't welck tot eenige der Casteelen of Fortressen behoorde ter dier tijt, als de selve soude mogen zijn vermeestert of ingenomen.

7. Dat het Tractaet tot Breda gesloten in den Jare 1667. gelijck mede alle de andere voorige Tractaten door dit tegenwoordigh Tractaet geconfirmeert zijnde, sullen mits desen werden gerenoveert en blijven in volkomen kracht en vigeur, voor soo veel de selve het tegenwoordige Tractaet niet contradiceren, noch tegen gaen.

8. Dat het Tractaet van Marine, binnen 's Gravenhage in den Jare 1668. tusschen Partyen wederzijts gesloten, sal werden gecontinueert voor den tijt van 9 maenden na de Publicatie van dit tegenwoordig Tractaet, by aldien door 't volgende Tractaet daer in niet anders sal werden voorsien; maer ondertusschen sullen de consideratien tot een nieu Tractaet des aengaende aen de selve Commissarisen werden gestelt, aen welcke 't Reglement der Commercien in de Oost-indies in 't naestvolgende Articul aengeroert, sal werden gedefereert: Edoch, by aldien gem. Commissarisen binnen den tijdt van 3 maenden na den aenvangh harer Vergaderinge tot het opstellen van 't gem. nieuwe Tractaet van Marine na wens niet konden over een komen: Soo sal die sake gebracht en gestelt werden ter arbitragie en ter dispositie van de Doorl. Vrouw Coninginne Regente van Hispanien, in dier voegen, dat het Reglement omtrent de Oostindische Commercie volkomen sal verblijven aen de arbitragie van hare Maj. gelijck in 't gem. hier naest volgende Articul nader wert vermelt.

9. Dewijl aen de vryheyt van de onderlinge ongetroubleerde Koophandel en Scheepvaert, het welvaren van beyde de Natien, so ten reguarde van Neeringe en van Rijckdommen als van Vrede grootelijckx is verknocht; soo behoort mede wedersijts niet meerder ter herten te werden genomen, als het opstellen van een rechtmatigh en billijck Reglement van Commercie, en dat voornamelijck rakende de Oost-indies; Edoch overmits dit is een saeck van seer groote gewichte, en datter geen kleyne tijdt sal vereyscht werden tot het beramen van bestendige en durabele Articulen, tot vergenoegen en securiteyt van wedersijts Onderdanen: Vermits ondertusschen de afgemattede en by na te ondergebrachte toestant van 't meerendeel der Landen van Europa niet minder als de 2 Partyen in desen Oorlogh geimpliceert, trachtende is na 't spoedig voltrecken van 't selve Tractaet: Soo heeft den opgem: Doorl. Heer Koningh van Groot Brittannien belieft het versoeck en verlangen der gem: Staten Generael te gemoet te komen, sulckx dat des selfs consideratie aen een gelijck getal van Commissarisen, wedersijts te nomineren, sal werden gebracht, beloovende de selve Staten Generael, dat de gene, de welcke by haer staen te nomineren, na London sullen werden gesonden, om aldaer te tracteren met die gene die sijn Maj. van Groot Brittannien van gelijcken aen sijner zijde daer toe sal deputeren, en sulckx binnen de tijt van 3 maenden na de Publicatie van dit Tractaet: 't Getal van de Commissarisen van de een en d'andere zijde daer toe te nomineren, sal bestaen in 6 Persoonen, doch soo wanneer na 't verloop van 3 maenden na hare by een komste tot het by der handt nemen der Conferentien, de sake soodanigen geluckigen uytslagh niet mochte komen te erlangen, dat het gem: Tractaet door haer luyden wierde voltrocken: Soo sullen de Poincten in questie zijnde, werden gebracht en gelaten ter arbitragie van de Doorl. Vrouwe Koninginne Regente van Hispanien, de welcke 11 Commissarisen daer toe sal aenstellen, en 't geen 't grootste gedeelte van dien daer in sal beramen, ter sake van de differenten, bevorens niet afgedaen noch by geleyt, sal sulckx beyde partyen verbinden en verplichten tot het aennemen van dien: Voorbehoudens nochtans, dat sy Commissarisen haer sentiment en verklaring komen te uytten binnen de tijdt van 6 maenden, van dien dagh af, dat sy voor de eerste mael sullen zijn vergadert geweest; 't welck mede alsoo sal werden gehouden binnen de tijt van 3 maenden, na dat de Doorl. Vrouwe Koninginne van Spangien en de voorsz. arbitragie sal hebben aengenomen.

10. De hoog-gem: Doorl. Vrouw Koninginne Regente van Hispanien sijn Maj. van Groot Brittannien hebbende versekert, dat de voorgem. Staten Generael, na dat de Vrede sal wesen gesloten, aen sijn Majest. van Groot Brittannien sullen betalen 800000 Rijckxds. Soo belooven en verbinden haer de selve Staten Generael de gem: somme van 800000 Rijckxds. te sullen voldoen op de volgende maniere, te weten: het vierde gedeelte van dien aenstonts na dat de Ratificatie van dit Tractaet onderling sal

ſal zijn uytgewiſſelt : Edoch het reſterende binnen den tijt van 3 Jaren daer naeſt aen volgende, en ſulckx by gelijcke portien des Jaers.

11. Dat hoogſt-ged. Doorl. Heer Koningh van Groot Brittannien en de opgem: Ho: Mog: Heeren Staten Generael der Vereen: Nederlanden alle de Poincten , ende yder der ſelver in 't byſonder, in dit tegenwoordigh Tractaet bedongen en beveſtight , ſinceerlijck en ter goeder trouwen ſullen nakomen, mitſgaders wederzijts door hare reſpective Onderdanen en Ingeſetenen doen nakomen , ſonder daer tegen directelijck of indirectelijck yets te ondernemen, noch te gedogen dat door gem: hare Onderdanen en Ingeſetenen daer tegens yets werde ondernomen : Oock alle de Poincten , ende yder der ſelver hier vooren verdragen, door opene Brieven, met hare handen ondergeſchreven, en met hare groote Zegelen wederzijts gezegelt, als mede op de bequaemſte en krachtigſte wijſe in-geſtelt , ratificeren en beveſtigen. En ſullen de ſelve wederzijts binnen den tijt van 4 weken na dato deſes , (of wel eerder is het doenlijck) re-elijck en effectivelijck overleveren of doen overleveren, alles ter goeder trouwe.

12. Eyndelijck, ſoo wanneer de gem: Ratificatien onderlinge vertoont, en ten wederzijden behoorlijck ſullen zijn uytgewiſſelt, ſal aenſtonts de gem: Vrede binnen 's Gravenhage werden gepubliceert, en ſulckx binnen den tijdt van 24 uren na dat het overleveren en 't verwiſſelen der Ratificatien aldaer ter plaetſe ſal zijn geſchiet.

Gedaen tot Weſtmunſter den 19. Februarij in den Jare 1674.

Was getekent en gezegelt,

(L. S.) *H. Finch, C. S.* *El Marquis de Freſno.*
(L. S.) *Latimer.* (L. S.)
(L. S.) *Ormont.*
(L. S.) *Arlington.*
(L. S.) *H. Coventry.*

Toen deſe ſaeck in dier voegen af-gehandelt was / vaerdigde den Marquis de Freſno plinghs ſijn Geheym-ſchrijver Sr. de Bornion na Hollandt / met de Articulen van den Vrede / om die aen de H. Staten Generael te behandigen : Maer wanneer de ſelve met 't Pacquet-boot van Harwits af-geſteken en tuſſchen Goeree en de Maes gekomen was / quam hun daer een Franſe Kaper by/ die wilde dat zy ſtrijcken ſouden / 't geen zy om 't harde weer weygerden/ en geraeckten dus/ na dat 3. a 4 Muſquet-ſchooten ontfangen hadden / behouden binnen ; komende den ged. Geheym-ſchrijver den 24. deſer 's avonts ten 9 uren in 's Gravenhage/ alwaer aenſtonts ſijn commiſſie af-leyde. Den 26. daer aen quam oock den Ridder Silvius wegens ſijn Maj. van Groot Brittannien met de Ratificatie in den Hage/ met bevel/ om ſijn Hoogheyt wegens het verkrijgen van 't Erf-Stadthouderſchap geluck te wenſchen / gelijck oock dede : Leverende mits dien mede de na-volgende Brief van ſijn Majeſt. aen haer Hoogh Mog: over :

Ho: Mo: Heeren ; Onſe goede Vrunden, Geallieerden en Geconfœdereerden ;

WY vertrouwen niet beter te konnen beantwoorden Uwe twee Brieven van den 24. der voorleden Maent/ ende van den ſesden deſer Nieuwen ſtijl / den eenen inhoudende de Conditien op welcke ghy u wel ſoud willen contenteren den Vrede te maecken : Den tweeden / verſoeckende Paſpoorten en Vry-geley-brieven voor een of meer Ambaſſadeurs / die ghy genegen zijt tot ons te ſenden : Als U te seggen, dat den Marquis del Freſno / extraordis. Ambaſſadeur van ſijne Cathol. Maj. onſen goeden Broeder, ons heeft doen bekent maecken/ dat hy in ſijne handen hadde de volle macht om den Vrede te maken. Wy hebben ſonder uytſtel Commiſſariſſen geſtelt/ om den ſelven met hem te ſluyten : Ende is hy gevolghe de ſelve geſloten en getekent geſien binnen ſeer weynige dagen/ betuygende alſoo aen U en aen de gantſche Werelt / de ſinceriteyt van onſe intentien in dit regard : Ende wy en ſullen u oock niet diſſimuleren dat wy niet minder en zijn geperſuadeert geweeſt van de uwe/ als wy hebben geſien de Reſolutie die ghy hebt genomen/ van by dezen hereditairement op te rechten/ de Charges van Stadthouder/ Capiteyn Generael te Water en te Lande/ over het Huys ende de Deſcendenten van onſen ſeer dierbaren en ſeer beminden Neve den Heere Prince van Orangien/ als een eeuwige Guarantie van den Vrede/ die tuſſchen ons wiert gemaeckt : En Godt de ſaken ſoo wel geſchickt hebbende/ ſo en reſteerde ons niet meer/ als aen u te verſekeren/ dat wy aen onſe zyde ſullen continuëren te doen/ alles wat aen ons

de-

dependeert tot uwe aldergrootste versekertheydt van onse Vrientschap en Alliantie: Maer wy en behoren ter selver tijt niet te manqueren aen u te betuygen de satisfactie die wy hebben gehad in de voorsichtige en wyse conduite van den voorsz: Heer Marquis del Fresno / van hem soo wel te hebben geacquiteert van de Commissien die ghy hem hebt gegeven / tot ons algemeen vergenoegen. Ten laetsten / wy bidden Godt / Ho: Mo: Heeren / onse goede Vrienden / Geallieerden en Geconfedereerden / dat Hy u neme in Sijne H: Bescherminge. In ons Hof van Withal den 20. Februarij / 1674.

U wel goeden Vriendt. Was geteeckent / CAROLUS REX.

Op de aenkomste van dit getekende Tractaet / en de Engelse Ratificatie / wierden de respective Provintien daer van verwittigt / ten eynde zy hun Ratificatien te eerder ter Generaliteyt souden in-brengen / om tegens die van Engelant uytgewisselt te werden. Den Graef de Monterey hier van by expressen oock kennisse gekregen hebbende / sont aenstonts de Cap. van sijn Lijfwacht Don Antonio de Havre na den Hage / en den Prince van Barbanson na Engelant / om de geluckwenschingen af te leggen: Den ged. Capit. den 27. in den Hage aengekomen / wierdt noch dien middagh door de Heeren Vrybergen ende Eeck ter Audientie opgehaeldt / alwaer een korte en welsprekende geluckwenschinge over den getroffen Vrede dede / werdende doen na gedane verrichtinge weder uytgeleyt.

Den Bisschop van Munster dese tijdt 4000 Paerden by malkander versamelt hebbende / quam daer mede / vermits 't hart vroor / over de Marassen na Groeningerlant / om de Landtluyden daer uyt te plunderen; wes halven eenige Ruyterye en Voetvolck uyt Vrieslant op-toogh / om hun in hare voornemens te verhinderen. Een partye van 20 man der onse / uyt Utrecht getrocken / ontmoetteden doen by Arnhem een Franse Coll. een Cap. ende Lut. hebbende veel gouts by haer; welcke zy alle te Utrecht binnen brachten. Die Stadt nu de Penningen voor hare brandtschattinge by malkander hebbende / lieten dit aen den Fransen Intendant te Arnhem weten / met begeerte / dat hy hun Ostagiers omtrent Rheenen soude laten brengen / om daer tegens het geldt gelost te werden; 't geen hy niet wilde doen / maer begeerde / dat het by Arnhem soude wesen / gelijck toen geschieden. Den 10. deser wierden voor de vierde mael de Colls. Coetis ende Nieulant by den Hoogen Krijghs-raet der Vereenigde Nederlanden ingedaegt / over 't overgeven der Stadt Doesburgh in 't Jaer 1672. De H. Bewindthebbers der Nederlantse Oost-Ind. Comp. kregen doen Brieven over Landt uyt Indien / soo van Suratte als Ceylon / 7 maenden out / sprekende seer van goeden Handel in die Gewesten; en wijders dat de Franse saken daer seer vervielen; Monsr. la Haye lag voor St. Thome alleen met 3 Schepen en 2 Vaertuygen / hebbende noch 500 man aen Landt / en 400 t'scheep / zijnde soo na geconsumeert van 5000 man: Ged. Monsr. de la Haye had mede een van sijn Neven in Ambassade aen den Coningh op Ceylon gesonden / maer in plaets van hem wel te ontfangen ende sijn voorstellen te hooren / had men hem in de Kettingh gesmeten. Den 21. deser gebeurden 't te Huist in Vlaenderen / dat wanneer seker Brouwer daer ter Stede over veel dieveryen ter Vierschare soude gehoort werden / de selve Solder / door de grote toeloop van 't Volck / alhoewel met sware Balcken ondersteunt / door-brack /

en verſcheyde Menſchen daer door aen Armen en Beenen gequetſt wierden/ doch niemant ter doot; door 't welcke het geſchiede/ dat den Gevangen over de toebedrooſe Veſten het ontſnapte/ doch wiert echter noch door de vlijt van den Balliuw/ Cap. de Haſe, gebiedende by 't afweſen van den Gouverneur het Guarniſoen/ en Cap. Breugel, Commandeur van 't Fort de Moerbaert/ verre buyten de Stadt gekregen; zijnde tot verwonderinge alleenlijck in dit vallen de Stoel van den Balliu en die der Heeren van de Magiſtraet blijven ſtaen. Hare Ho: Mo: deden doen by Placaet afkundigen/ dat niemandt na den 4. Mey 1674. eenige Franſe Wijnen/ Brandewijnen/ Azijnen/ Caneſaſſen/ Papieren ende Caſtanien hier te Lande onder hem ſoude mogen houden/ veel min verkoopen/ vereeren/ wegh geven/ aen-nemen/ vermangelen/ of anderſints veralieneeren. Op de leſte Reſolutie van haer Ho: Mo: wegens het herſtellen van de Provincien van Utrecht/ Gelderlant en Over-yſſel/ ſo haeſt de 2 leſte weder onder de macht van den Staet ſouden zijn gekomen/ wiert by de H. Staten van Hollant den 2. deſer gereſolveert: Dat de ged. Provintien wederom in de Unie ſouden werden geadmitteert, ende hun de ſelve Seſſie en Rangh vergunt als voor deſen; dat oock aen haer hun Landen en Plaetzen weder ſouden volgen, uytgenomen alleen, dat de Souverainiteyt over 't Lant, op 't welcke door de Provintie van Hollant eenige Forten of Fortificatien waren geleyt, ſou blijven aen de ſelve Provintie, voor ſoo veel 't geen aen-gingh dat in de Wallen, Grachten en Fortificatien was beſlooten, behoudelijck dat de Provintie van Utrecht binnen de 100 Roeden van de ſelve Fortificatien niet ſoude vermogen eenige Huyſen of anders te laten bouwen, of yets te laten vermaken, 't welck de Provincie van Hollandt anderſints uyt eygener authoriteyt ſoude mogen demolieren en vernietigen: Dat oock de hoog-ged. Provincie van Hollandt een vrye toegangh tot ende uyt de voorſz. Forten over den Bodem van Utrecht ſoude hebben: Dat inſgelijckx de Provintie van Hollant, ſoo wanneer haer beſchermingh ſulckx ſoude mogen vereyſſchen, ſonder eenige tegenſpraeck, ſoo wel de Landen van Gelderlant ende Utrecht als die van Hollant ſoude mogen inunderen. Dat voorts de Landen, Polderen, Dijckgraef of Waterſchappen, die met of over Hollant uytwaterden, of noch mochten uytwateren, gelijck van outs alles, concernerende het Dijck of Heem-recht, niet uytgeſondert, ſouden moeten geventileert werden voor Dijckgraef en Heemraden, of by gebreke of provocatie van de ſelve voor den Hove van Hollant, ſoo wel wanneer 't different tuſſchen Stichtſe Dorpen, Polders of Ingeſetenen, onder of tegens den ander, ſoo in 't verweeren als eyſſchen. Dat den Hinderdam van de Vecht, voor deſen in de Provintie van Utrecht-gelegen hebbende, nu geamoveert, en in des ſelfs plaets de Sluys te Muyden geleydt zijnde, altoos ſou blijven geamoveert, en dat de Provintie van Utrecht den voorſz. Hinderdam noit weder om waer het oock ſou mogen zijn, directelijck of indirectelijck ſoude mogen maken ofte leggen. En dat de Provintie van Hollandt van alles 't gunt voorſz. is van de Provintien van Gelderlant ende Utrecht behoorlijcke Acte bekomen hebbende, aen de Provintie van Utrecht de Plaetſen ſullen laten, die althans onder de Provintie van Hollant zijn gebracht. Werdende wijders vaſt geſtelt, dat deſe hare Ed: Gr. Mo: Reſolutie ter Generaliteyt in de beſte en krachtighſte forme behoorlijck ter Executie ſoude geſtelt werden. Wegens de ſaken der Regeeringe in de Provintie van Utrecht/ wiert by haer Ed: Gr. Mog: oock den 3. deſer gereſolveert: Dat het noodigh

was,

was, dat gedisponeert soude werden over die geene die de Regeeringh aldaer hadden geconstitueert, en noch souden moeten constitueren, dewijl het evident en klaer was, dat verscheyde Persoonen in de selve Provintie beschuldigt wierden haer soodanig niet in hare Charges te hebben gecomporteert, als den Staet van goede en getrouwe Bontgenooten had moeten verwachten, en dat het dienvolgende onverantwoordelijck sou zijn, indien men alle de geene, die de Regeeringe aldaer hadden helpen constitueren, daer in weder herstelde, en dat 'er weynigh verbetering te hoopen sou zijn, indien men het aen die geen bevoolen liet, die de Regeeringh voor desen hadden geconstitueert, en dat daer uyt sekerlijck in de selve Provintie een murmuratie der Ingesetenen soude ontstaen, *dewijle veel notabele Burgeren ende Ingesetenen van de hoogh-gem. Provintie over verscheyde van de voorsz. Regenten albereyts seer hadden geklaegt*; Derhalven wiert in bedencken gestelt, of wegens haer Ed: Gr. Mog: de saeck ter Generaliteyt niet daer heenen gedirigeert behoorde te werden, dat hare Ho: Mog: aen den Heer Prince van Orange de macht en authoriteyt defereerden, om na genome informatie van nu af inde hoog-gem. Provintie van Utrecht, mitsgaders in Gelderlandt, Overyssel, ende andere Plaetsen, soo haest die mede onder de macht van de Unie gekomen souden zijn, de geene die de Regeeringe daer hadden gecomposeert, of eenige andere Ampten bekleet, in de selve te continueren, herstellen, of daer van te verlaten, ende soodanige andere in dese hare Plaetsen te stellen, als sijn Hooght. oordeelen sou daer toe de bequaemste, en de Landen meest geaffectioneert te wesen; behoudelijck dat die geene, die alsoo van hare Ampten verlaten wierden, daer door geensints in haer goede naem souden gequetst wesen, maer dat oock aen d'andere zijde die geene, die bevonden souden mogen werden haer niet na behooren gecomporteert te hebben, door de verlatinge niet souden geeximeert zijn van de straffe, die der selver competente Rechters souden oordeelen tegens haer geexecuteert te moeten werden, en dat het selve alleen geschieden soude voor dese reyse, sonder eenige preiuditie of consequentie voor 't toekomende, ten aensien van de Privilegien, &c. hoogst-gem. Provintie competerende. Waer op gedelibereert zijnde, versochten de H. Gedeputeerden van Amsterdam copye van 't voorsz. geproponeerde, om de intentie van haer Principalen daer op te mogen verstaen; weshalven de finale Resolutie tot nader deliberatie uyt-gestelt wierdt. **Dese Resolutie is naderhant verandert in een Resolutie van de Staten Generael / alleenlijck met uytlatinge der woorden / die hier boven met Cursijf-letter gestelt zijn. Den 2. deser hebben de Heeren Staten van Hollant sijn Hoogheyt oock begiftight met het Erf-Stadthouderschap / Capiteyn ende Admiraelschap over hare Provincie / als by de volgende Resolutie breeder blijckt:**

Vrijdagh den tweeden Februarij, 1674.

By resumptie gedelibereert zijnde / op 't geen de Heeren Gedeputeerden der Stadt Haerlem den 23. der voorleden maent Januarij deses lopende Jaers 1674. ter Vergaderinghe hebben geproponeert / of namentlijck by de Regeringe niet soude behoren te werden vast-gestelt / dat het Stadthouder / Capitain ende Admiraelschap-Generael van Hollandt ende West-Vrieslandt / mitsgaders het Capitain en Admiraelschap-Generael der Vereenigde Nederlanden / naer het overlijden van den Heer Prince van Orangien / sonder Erven / succederen ende devolveren op de Mannelijke wettige Descendenten / by sijn Hoogheyt in wettige Huwelijk te procreëren / onder de Notulen van den selven date breeder ghemeldt / hebben de Heeren van de Ridderschap ende Edelen / mitsgaders de Gedeputeerden van de respective Steden / in den name ende van wegen Burgemeesteren ende Vroetschappen van de selve Steden / eendrachtelijck verklaert / gelijck by haer Ed. Gr. Mog. verklaert werdt by desen / dat de selve hebbende aendachtelijck hebbende geconsidereert den Staet ende de constitutie van de Regeeringhe deser Landen / soo als die in voorleden tijden door Godes zegen onder de Doorluchtighe Heeren Princen van

Orange

Orange was geweest /ende particulierlijck mede 't gunt zedert 3 of 24 Jaren herwaerts daer inne gepasseert ende voorgevallen was/ gesien ende ondervonden hadden/ dat desen Staet zedert het droevigh ende ongeluckig Jaer van 1650. met seer veele calamiteyten soo van buyten als van binnen geworstelt hadde/ dat voor soo veel de saecken van buyten aengingen/ men by naer neyt sonder Oorlogh/ ofte vreese van Oorlog was geweest; dat in den Jare 1653. tusschen het Koninckrijck van Engelandt ende desen Staet/ een seer swaren Oorlog was ontstaen/ die de fondamenten van de Regeringe deser Landen dapper hadde geschut/ dat men nauwlijckx adem in dien Oorlog geschept hebbende/ den Staet wederomme in den Jare 1656 met de Kroon van Portugael/ ende naderhant in de Jaren 1658 ende 1659. genoegsaem in een openbaren Oorlog gevallen was/ ter saecke van den Oorlog in het Noorden ontstaen; Dat daer op wederom in den Jare 1664. een nieuwen Oorlogh tusschen den Koning van Groot Brittangien en dese Landen was geresen / en genoegsaem maer even na het eyndigen van dien Oorlogh wederom was opgekomen den jegenwoordigen droevigen ende luctueusen Oorlog; ende dat tusschen den tijt van die voorsz. openbare Oorlogen desen Staet noch hadde moeten lijden en supporteren seer veele wederwaerdigheden van sodanige Naburen/ van de welcke de selve voor desen seer was ontsien geweest: Dat voor soo veel belangt de saken van binnen/ de Republijcke met innerlijcke dissentien en oneenigheden seer was gequelt geweest: Dat van den Jare 1650. af tot den Jare 1660. toe seer veele Leden t'eenemael hadden afgesien van den jegenwoordigen Heere Prince van Orangien/ eenigh na-gelaten Mans-oir van dat Doorl. Huys; en dat eenige andere Leden met grooten yver hadden gesustineert dat men de hande van syn Hoogheyt niet behoorde af te trecken: Dat den Koning van Groot Brittangien in den Jare 1660. door het Parlament aldaer/ tot het Koninckrijck genodight/ ende syn Reyse derwaerts door dese Landen voort-geset hebbende/ den Staet soo aen syn Maj. als aen de Vrouwe Princessen Royale en Douariere van Orange/ hadde betuyght sorge te sullen dragen voor de Interesten en Educatie van hoog gem: syne Hooght: de selve oock genoegsaem designerende tot de digniteyten by desselfs Doorl: Voor-Ouderen hier te Lande bekleet: Dan dat men naer het overlijden van hoogh-ged: Princesse Royale daer inne wederom was verslaeuwt/ en die saecke van de hant gewesen hadde: Dat men naderhant de voorsz. Educatie wederom op sich hadde genomen/ en eyndelijck in 't laetste van den Jare 1671. en het begin van den Jaere 1672. met den anderen gevallen in seer groote differenten/ over het eligeren van meer hoogst-gem: syne Hoogheyt tot Capiteyn Generael over de Militie deser Landen; dat de droevige experiëntie hadde geleert/ dat de voorsz. innerlijcke dissentien oorsaeck en aenleydinge aen de Vyanden van den Staet hadden gegeven/ om daer op t'elckens van nieuws te insulteren / wetende dat die de selve onbequaem maeckten (omme met een gewenschte eendracht by de Voor-Ouders tot een fondament van dese Republijcke geleyt/ en van Godt de Heer Almachtigh soo genadelijck gezegent) haer defensie en bescherminge te betrachten / en dat de differenten die omtrent het eligeren en verkiesen van een Chef over de Militie deser Landen/ t'elckens ontstonden / en de diffidentie die men daer inne van den anderen hadde / retardeerden en weder-hielden de deliberatien en resolutien die noodwendigh genomen mosten werden/ om het Uytheems gewelt af te keeren/ en met dispute nonnuttelijck deden verlopen de tijt die boven al in achtinge te nemen was/ dat die selve discrepantien oorsaeck waren geweest: dat men in het laetste van den voorsz. Jare 1671. soo wanneer den Koning van Vranckrijck genoegsaem openbaer betuygde/ dat hy dese Landen met den Oorlogh aengrijpen wilde/ maenden hadden geconsumeert en door-gebracht met deliberatien over de Electie van een Capiteyn Generael / en de Persoon van syn Hoogheyt/ die men hadde behoren te besteden tot het aen-nemen van Krijgs-volck/ en het by-een versamelen van de middelen tot defensie van den Lande gerequireert: En dat daer doortoe-gekomen was dat so wanneer den Koningh van Vranckrijck in den voorsz. Jare 1672. den Staet met de Wapenen aentaste/ de selve in het uytterste gevaer en pericul van haer totale ondergangh en ruine gekomen was: Dat hoog-gem: haer Ed: Groot Mo: daer op eenparighlijck hadden gemeynt/ dat niets heylsamer te dencken of te hopen was /dat aen d'eene zyde het gunt occasie tot de voorsz. discrepantien gegeven hadde/ t'eenemael in de gront weg genomen en geamoveert mochte werden / op dat men daer door niet wederom mochte vervallen in so swaere ongelegentheden als men jegenwoordigh hadde uytgestaen; ende dat aen de andere zyde erkent mochte werden de groote diensten die het Doorl. Huys van Orange tot erectie en conservatie van den Staet hadde gedaen: Ende hebben vervolgens de meer-gem: Heeren van de Ridderschap ende Edelen / mitsgaders de Gedeputeerden van de respective Steden / in de name en van wegen Burgermeesteren ende Vroetschappen van de selve Steden / eendrachtelijck gedefereert/ gelijck haer Ed: Groot Mog: defereren by desen aen meer-hoog-gem: syne Hoogheyt/ en de wettige Manlijcke Descendenten die hoogst-ged: syn Hoogheydt in wettigen Huwelijck sal komen te procreëren/ het Stadhouder/ Capiteyn en Admiraelschap Generael / van en over de hoog-gem: Provintie van Hollant en West-Vrieslandt/ met alle de Digniteyten/ Præeminentien/ Prærogativen/ Gerechtigheden en Waerdigheden/ daer toe eenigsints specterende/ niets uytgesondert / soo ende in sulcker voegen als het selve Stadhouder/ Capiteyn en Admiraelschap-Generael/ van en over de hoog-gem: Provintie/ jegenwoordig by hoog-gem: syne Hoogheyt wert bekleet: Ende dat dien-volgende na het overlijden/ van meer-hoog-gem: syne Hoogheyt (die haer Ed: Groot Mo: wenschen en bidden/ dat Godt den

Heere

Heere Almachtigh seer veele Jaren voorspoedelijck wil bewaren en Zegenen) het gem: Stadhouder/ Capiteyn en Admiraelschap-Generael/ van en over de hoog-gem: Provintie van Hollant ende West-Vrieslant/ met alle de voorsz. Digniteyten/ Præeminentien/ Prærogativen/ Gerechtigheden en Waerdigheden daer toe specterende/ niets uytgesondert/ so ende in sulcker voegen als het selve Stadhouder Capiteyn en Admiraelschap-Generael van en over de hoog-gem: Provintie/ jegenwoordigh by hoogh-gem: syne Hoogheyt wert bekleet/ sal erven/ succederen en devolveren op de Mannelijcke wettige Descendenten/ by hoog-gem: sijn Hoogheydt in wettigen Huwelijck te procreëren: Ende is voorts by de gem: Heeren van de Ridderschap en Edelen/ mitsgaders Gedeputeerden van de respective Steden/ in den name en van wegen Burgermeesteren en Vroetschappen van de selve Steden/ goet gevonden en verstaen by desen/ dat hier van Brieven in behoorlijcke forme onder het groot Zegel van den Lande/ ten behoeve van hoog-gem: sijn Hoogheydt/ en sijn Hoogheyts Mannelijcke wettige Descendenten/ by hoog-gem: sijn Hoogheyt in wettigen Huwelijck te procreëren/ sullen gedepecheert en uyt-gegeven werden: Dat wijders van wegen haer Ed: Groot Mog: de sake ter Generaliteyt daer heenen op het krachtighste sal werden gedirigeert/ ten eynde by haer Ho: Mo: het Capiteyn en Admiraelschap-Generael der Vereenigde Nederlanden aen hoog-gem: sijn Hoogheyts Mannelijcke wettige Descendenten by hoog-gem: syne Hoogheyt in wettigen Huwelijck te procreëren/ insgelijcx magh werden gedefereert/ ende daer van ten behoeve van meer-hoog-gem: syne Hoogheyt en sijn Hoogheyts Mannelijcke wettige Descendenten/ by hoog-gem: sijn Hoogheyt in wettigen Huwelijck te procreëren/ gelijcke Brieven in behoorlijcke forme onder het Groot Zegel van de Generaliteyt mogen werden gedepecheert en uytgegeven. Onder stont/ Accordeert met de voorsz. Resolutien. Ende was geteekent/

Simon van Beaumont.

Den selven dagh hadden de H. Staten van Zeelandt syne Hooght. met de selve digniteyten begiftight/ en oock met de waerdigheyt van Erf-Edele in hare Provintie vereert. Den 20. deser 's avondts quam den Heer Baron Spar, een van de Sweetse Mediateurs/ van Ceulen in den Hage/ zijnde van daer vertrocken/ om haer Ho: Mo: op 't yverighste den Vrede aen te raden/ in meeninge/ om sijn saken hier verricht hebbende/ naer Engelant te verreysen/ en daer de selfde versoecken te doen; doch so sommige meenden/ om sijn Maj. van Engelandt oock voor te stellen/ sich mede tot het Mediateurs Ampt te willen laten gebruycken/ dewijl nu den Vrede tusschen sijn Maj. en haer Ho: Mo: was gesloten en geteekent/ en daer toe aen sijn Ambassadeurs te Ceulen last geven/ om benevens de Sweetse dese sack op 't krachtighste voort te setten: Met sijn Excell. quam mede een Franse Marquis/ de Blagny genaemt/ die alsoo sonder vry geley was overgekomen/ vast gehouden en op 't Huys te Loevesteyn gebracht wiert; dewijl men beducht was/ dat hy quam/ om de Hollantse Plaetsen te bespieden: Den 23. had den ged. Ambassadeur by hare Ho: Mo: Audientie (opgehaeldt werdende door de Heeren van Beuningen ende Klant, met de kostelijcke Carosse van Staet; over de groote Zale en in de Audientie-kamer van haer Ho: Mog: geleydt zijnde/ gingh hy in een Arm-stoel sitten/ recht over den Heer President/ wanneer sijn Propositie by monde in de Sweetse Tale dede/ en in de Latijnse over-gaf/ bestaende in dese woorden:

DEn ondergesz. extraordinaris Ambassadeur van sijn Koninckl. Maj. van Sweden heeft door dit tegenwoordige Memoriael vast gestelt/ aen de Ho: Mo: H. Staten Generael te kennen te geven dat hy expresse bevelen van den Koningh/ sijn allergenadighste Heer/ heeft ontfangen/ ten eynde hy te Ceulen sijn Collegaes verlatende/ die hare uytterste vlijt in haer Mediateurs Ampt souden doen/ sich selfs herwaerts soude begeven/ en van haer Ho: Mo: Audientie verkregen hebbende/ in der selver groote Vergaderinge de Vrede en de redenen om die te verkrijgen/ oock de aengewende oprechte middelen van sijn Koninkl. Maj. met een getuygenisse van de goetwillige genegentheyt tot haer Republijk/ ernstelijck ende op d'alderbeste middel op nieus soude recommanderen. Want hoewel sijn Koninckl. Maj. vertrout/ dat het aen de geheele Werelt/ maer voornamelijck aen u Ho: Mog: bekent en openbaer is/ met wat trouwe en oprechtigheydt hy van 't beginsel deser uytgeberstenen Oorlogh tusschen de respective Koningen van Vranckrijck en Engelant en u Ho: Mog: tot dees tijt getracht heeft de

Handelinge van Vrede door syn bemiddelingen te vorderen ende te volbrengen / evenwel als hy siet/dat alle syn betrachtingen tot noch toe vergeefs zyn uytgevallen /des te meer / om dat de Tractaten van Vrede te Ceulen ingestelt/soo nu en dan door gedurige swarigheden werden belet / op dat dan syn Koninckl. en Christel. bekommeringe te meerder gesien soude werden/en aen u Ho: Mog: gemackelycker blycken/ soo heeft hy door dit expresse Gesantschap tot u Ho: Mo: syn versoeck willen voorstellen.

Syn Koninckl. Maj. kan niet als met de aldermeeste droefheyt aengedaen werden/ als hy siet/ dat des Vredes succes gebannen is/ maer met alle betrachtingh de raetslagen van een langdurigen Oorlog gesmeet/ en ten selven eynde by veele tot haer behoudenisse getrocken werden / oock alles meer en meer in een schrickelycke en algemeene brant van een ontsteken Oorlogh wert gewickelt / ja soo/ datter nauelyckx een eynde van den Oorlogh schynt : 't Christen Bloet wert met groote schade ter zee en lant gestort : Aen de Vyanden van den Christel. naem werden onredelyke blytschappen en schadelyke voortgangen gegeven : De onschuldige Standen van 't Roomse Ryck worden met doortochten/ inlogeringen en Krygs-schattingen belast/ja self vyandlyk gehandelt/by na geen toesicht op de Westfaelse Vrede werdende gehouden/ welckers onderhoudinge nochtans van so grooten belangh voor de geheele Christenheyt is ; ja 't is te vreesen/ datter veele uyt wanhoop' en vereenight tot de Wapenen sullen komen/ en alsoo tot voleyndinge van de gemeene en universele schade vallen : Waer en boven worden de Koophandelingen met groote schade der Volckeren geturbeert / waer van syn Maj. oock niet weynigh gevoelt/ welcks herstellinge dagelyckx af neemt/ en wiens Onderdanen / met haer Schepen en Goederen gevangen en ontwapent werdende/niet anders als Vyanden gehandelt worden / behalvens noch veel andere ongemacken/ die syn Koninckl. Maj. uyt den tegenwoordigen Oorlogh gevoelt / welckers continuatie langh te dragen/ syn Coninckl. Maj. al te swaer soude wesen : Welke alle en andere ontallyke quaden/ voortkomende uyt de volhardinge van den Oorlogh/ overlegt hebbende / soo oordeelt syn Koninckl. Maj. dat het hem toekomt den Aldetchristel. Koningh en haer Ho: Mog: vriendelyck aen te raden/ en aen te porren/ oock haer Ho: Mo: te betuygen/ dat zy haer herten ende gemoederen met alle kracht en ware en sienbare documenten tot den Vrede wilden laten genegen zyn. Want het is te beklagen/ dat de Handelinge van Vrede / om welcke te vorderen de Gesanten van de partyen geheele acht maenden hebben gearbeyt/ dat succes niet heeft gehad/ 't welk de genegen getuygenissen van de partyen hadden belooft/ en hoewel de H. Staten Generael hier over lof gegeven moet werden/ datse met de selve saeck omtrent de ontstane oneenigheden met den Koningh van Engelant/ hare vlyt hebben aengewent/ dat den Vrede nu geslooten is/ of in 't kort geslooten sal werden/ soo wort sekerlyck geboodschapt/ dat daer van te verhoopen is/ niet alleen soo grooten verlichtinge ende troost aen de vredelievende partyen/ maer oock aen de Christen Werelt te sullen komen/ evenwel gelyck tot de algemeene Vrede/ en daer boven tot uytroepinge van de versche quaden tot noch veel resteert / soo is 't te wenschen / dat dese wegh bereyt zynde/ tot de volle Vrede van de geheele Christen Werelt voortgegaen wert/ welckers vlytigheden en Vredens Conditien by gebracht zynde/ vermogen een ware en innerlycke genegentheyt aen het selfde werck te kennen te geven en goet te vinden. Maer de meeste verhinderinge aen den formeelen loop van het algemeen Tractaet heeft tot noch gegeven/ en geeft als noch het Paspoort/ 't geen van den Alderchristel. Koningh / voor de admissie van den Hertogh van Lotharingen tot het Tractaet / uyt kracht van een seker Verbond/ onlangs tusschen den ges. Heer Hertogh en haer Ho: Mo: ingegaen/ is begeert. Maer gelyck de Mediateuren/ hoewel zy de Alderchristel. Koning tot toestemminge van de ges. Paspoort en niet hebben konnen bewegen / evenwel omtrent dese saeck van Lotharingen een verklaringe hebben verkregen/ dat dese saeck datelyck in Tractaet soude konnen geleyt werden/ de Gesanten van de Staten Generael macht verkregen hebbende/ de Handelinge van den Hertogh / niet anders dan of hy 'er selfs by was/ waer te nemen ; en al wat in des selfs faveur beslooten soude werden/ in het Tractaet en onder hun guarantie te insereeren / of door eenige andere middelen syn satisfactie te procureren/ soo acht syn Koninckl. Maj. datter geen suyverder middel in soodanige toeval gehouden kan werden/ op dat de Handelinge van Vrede/ om die oorsaeck opgeschort/ te eerder weder begonnen werdt/ dan dat yets/ of door de noodsakelyckheyt der tyden / ofte intercessien der Mediateuren / of oock door hoop van een beter uytkomst toegegeven wert. Syn Koninckl. Maj. sal waerlyck niet vergeten / gelyck hy tot noch niet vergeten en heeft door syne Gesanten/ de toestemminge van de ges. Paspoorten aen de Allerchristel: Koningh met alle vlyt en d'allerbeste manier te recommanderen / ondertusschen versoeckt hy de H. Staten Generael/ datse om den onsekeren uytkomst niet willen lyden/ datter soo grooten verhinderinge in de Handelinge van Vrede gegeven/ en pericul aen Christenryck gedreygt wordt/ ja dat zy eerder in 't toestemmen van middelmatige en profytelyke voorstellingen 't bewys van hare genegentheyt geven/ en de glorie van het gemeene welwesen voor sich eerst met recht verkrygen/ 't welk sich syn Koninckl. Maj. van hare billyckheyt belooft. Indien zy dit door een goetwillige verklaringe hebben betuygt/ is 'er geen twyffel/ of d'andere respective Geallieerden/ voornamelyk syn Keyserl. Maj. van wien een goede hoope schynt/ sullen 't selve lichtelyck doen/ by sonderlyck dewyl den ges. Hertogh niet te min op syn satisfactie kan staen/ noch dat 'er yets in zy/ dat niet door syn eygen en immediate tusschenkomst of sorgh syner Bontgenooten een geluckige uytkomst sal beloove. Maer dewyl de Vrede niet

soo

soo prompt en na wensch schijnt te sullen konnen herstelt werden/ voornamelijck so veel Bontgenooten
in gemeenschap van Oorlogh en Verbont t'samen zijnde getrocken/ dat grootelijckx te vreesen is/ aen de
Handelinge van Vrede door de nakende militaersche expeditien met de tijdt van 't Jaer verachteringh
sal komen/ oordeelt sijn Koninckl. Maj. dat men weder moet keeren tot het middel / 't welck hy selfs
van 't begin der Oorlogh krachtiglijck heeft aengeraden/ en 't welck hy naderhandt noch niet heeft ver=
laten/ hebbende dickwils aen de strijdende partyen sijn instantien erhaelt/ om die tot dat gemoet te trec=
ken/ te weten/ een Wapen-schorssinge en Bestant/ door de welcke de gemoederen/ de wildigheyt hebben=
de af-geleyt/ gelijck als door een soete beproevinge tot een besadighder gestaltenisse werden aen-gelockt/
welcke de bitterheyt der Wapenen gemeenlijck plagh te scherpen en bitter te maken. Hy gelooft dat
dit Bestant ter deser tijt aldermeest behoorde begeert en aengenomen te werden / dewijl door de groote
bereytselen van over al gehoort wort dat de Wapenen in 't kort sullen ageren / dewelke indien zy by een
komen/ sullen de H. Staten Generael sien met wat twijffel / 't spel aen-gegaen / de saken weder sullen
voortgeset werden/ welcke indien zy aen haer Ho: Mo: weynigh na wensch uytvallen /is 't te vreesen/
dat des Vyants voorspoeden haer seer swaer sullen zijn: Maer soo 't anders uytvalt/ dat haer Hoog
Mo: Wapenen/ met die van haer Bontgenooten versterckt/ voorspoedt krijgen /sal het tot welvaerdt
van haer Republijck seer weynigh/ tot den Vrede/ om die te vorderen/ by naer niets / maer tot de sorge
om den Oorlogh te volharden / seer groot gewicht konnen bybrengen; Want indien de Keyserse ende
Spaense Wapenen heftigh tegen de Franse ageren/ also dat aen een van beyde partyen door een groote
strijt of overwinninge der Steden de moet wascht/ sal weder van de ander een verantwaerdiginge ende
begeerte van revengie uyt de nederlaeg/ maer van beyde een verachtinge der Vrede voortkomen/ en hoe=
danigh de saeck uytvallen sal/ sal de Vrede door soo harde en schadelijcke bewimpelingen verwert/ weder
gestelt werden/ datse niet als met bebloede handen en grooten arbeyt sal konnen werden gemaeckt: En
mogelijck sal niet stil geseten werden dan na een lange reecx van Jaren/ de gemoederen door Bloedt ende
verwoestingh versaet zijnde van revengie. Des Oorloghs-vlamme sal nu lichtelijck andere en veele
tot sich trecken/ maer voornamelijck sullen de Standen van 't R. Rijck /welcke onschuldig aen vreemde
qualen zijn/ niet door hare/ maer andere hun schult/ welcke de Vrede ende middelen van dien verachten/
daer in getrocken werden/ welcke hoewel zy den vrant aldermeest beblijtigden te verminderen/ evenwel
uyt wanhoop en nootsakelijckheyt de aenroeringe van dit verkregen quaet nauwlijckx sullen konnen mij=
den/ en met soo veel te grooter moeyte sal de Vredehandelinge herstelt werden / hoe veel te meer daer sul=
len komen/ welckers belangh in 't Tractaet moet waer-genomen werden. Maer de Stilstandt van
Wapenen sal dit overhangende onweer in tijts konnen stillen/ en meer andere voorstaende quaden belet=
ten/ en de sorge van dese Handelinge is genoegh bereyt/ noch soo swaer/ als de andere partye een affectie
van een genegen gemoet heeft verklaert/ met de Bontgenooten van de Staten Generael: Ten eersten
heeft sijn Keyserl. Maj. voormaels en noch beleden/ dat hy niet vreemt van een Stilstandt van Wape=
nen was/ oock den Cathol. Koningh/ die betuygt heeft/ niet dan een billijcke ende verseeckerde Vrede te
wenschen/ moet geensints gelooft werden/ dat van een vreedelijcke wegh sal willen wijcken/ en lange en
swaere twijffelingen kiesen. Sijn Coninckl. Majest. vertrout dat de H. Staten Generael dit tegen=
woordigh remedie soo veel te minder sullen afwijsen/ hoe veel te grooter gelegentheyt zy door dese middel
hebben sullen haer van hem en de geheele Christen Werelt verdient te maken/ en zy schijnen/in wat staet
zy nu zijn/ meer te profiteren/ dat zy de fortuyne gade slaen/ en des selfs te vredentheyt /om billijcke en
rechtvaerdige Conditien te verkrijgen/ te recht en in tijts gebruycken/ dan de selve met nieuwe toeval=
len te verwijlen/ ('t welck somtijts plagh te geschieden) voor sich tegenspoedigh te maken. Verhal=
ven indien zy dese verklaringe van een genegen gemoedt geven / sullen zy hun best doen tot het gemeene
goet/ ende yders gunste verkrijgen/ oock de schuldt van den continuerenden Oorlogh van sich weeren.
Maer daer en tegen/indien zy den Stilstant verwerpen/en met een onsekere hoop van een beter fortuyn
lijden/ dat zy tot volhardinge van den Oorlogh gebracht werden/ sal 't lichtelijck konnen gebeuren/ datse
na veeler oordeel sullen geacht worden/ datse geen waerdige toesicht hebben op 't gemeene goet en Chri=
sten Bloet/ en datse aen haer tegenpartye 't faveur en de rechtveerdigingh der Wapenen sullen geven en
toe-eygenen. Sijn Koninckl. Maj. hoopt niet/ dat hy wederom omtrent dese Handelinge van 't Be=
stant van haer Ho: Mo: sal afgeslagen/ noch hem geantwoordt worden/ dat de Stilstandt op een on=
rechte tijt wert voorgesteldt/ want haer komt lichtelijck in gedachten / dat sijn Koninckl. Maj. niet nu
eerst/ maer altijt van 't begin des Oorlogs van harten den Stilstant heeft gerecommandeert/ ook doen
wanneer de Wapenen op de neck van de Republijcke seer swaer gevestigt lagen: Maer daer is bevon=
den/ dat het tot noch toe door d'een en d'andere wegen/ of sorge van revengie/ of hoop van profijt/ van de
een en d'andere kant is verworpen; 't welck sijn Koninckl. Maj. bidt dat nu niet t'ontijdt grooter ge=
maeckt wort. Dit is al 't geene/ dat den ondergesz. Gesandt uyt den naem van sijn Koninckl. Maj.
van Sweden/ sijn aldergenadigste Heer/ aen de H. Staten Generael gedienstelijck heeft willen en moe=
ten voorstellen/ van welckers kort begrijp/ op dat het soo veel te klaerder door een kort Verhael blijckt/
hy een eynde maeckt/ en den Vrede voor eerst van harten recommandeerdt / en soodanige genegentheydt
tot Vrede/ welcke de Handelinge van 't Tractaet ten vollen kan vorderen: Daer na versoeckt hy/ dat

F 2 ach=

achterwegen gelaten of verlengt de formaliteyt van 't Paspoort voor den Hertogh van Lotharingen/ tot de selve werckingen van 't Tractaet voortgegaen wert: Eyndelijck raet hy aldermeest den Stilstant van Wapenen/ op dat ter deser tijt 't remedie der qualen op 't best geholpen wort. Welcke voorstellingen hy sich inbeelt/ dat soo veel te meer plaets by hare Ho: Mo: sullen vinden/ om datse hem zijn belast geworden van den Coningh/ waerlijck haer Vrient/ en tot behoudenisse van dese Republijck sincerelijck geneygt/ oock over de Vrede en de welvaert van de Christen Werelt aldermeest besorgt/ en die sich voorders belooft/ dat hy door dese bequaemheyt van haer Ho: Mog: de vlijtigheden van den Vrede door sijn Mediateurs Ampt sal vorderen/ op dat te lichter kan blijcken /dat sijn aenradingen van goeder herten zijn geweest/ en hy de welvaert van de Republijcke der Vereen: Nederlanden / waer aen hy sich grootelijckx gelegen acht/ besorgt heeft gehad. Derhalven verwacht den Heer Gesandt een goetwilligh/ en/ indien 't wesen kan/ prompt antwoort/ waer mede hy sonder vertoeven na Engelandt /om 't gemeene best /kan reysen/ gelijck als hem uyt bevel van den Koningh/ sijn aldergenadigste Heer/ wert geboden.

P. SPARRE.

Hier nevens gaf hy noch een Brief van sijn Koningh over: Waer op den Heer President hem met redenen daer toe dienende / antwoorden: En wierdt daer mede weder uytgeleyt als ingekomen was.

Ondertusschen stont de Handelinge tot Ceulen by na stil: De Sweden arbeyden wel yverigh / om eens ten eynde met dese Tractaten te komen / maer wierden gedurigh door d' een of d' andere swarigheydt daer in verhindert: Dus stelden zy voor/ soo het gerucht liep / om 't Duytse Rijck van alle ongemacken te bevrijden / dat soo wel de Keyserse als Franse Volckeren daer uyt na haer eygen Landen mosten trecken ; welckers middelen dusdanigh souden geweest zijn: Dat den Keurvorst van Ceulen de Franse geheel uyt sijn Plaetsen sou doen verhuysen/ en deselve met eenige Volckeren van de Rijckx Armee beset laten ; dat hy sijn Krijghsvolck soude afdancken / en de verschillen met Hollandt ter arbitragie stellen ; ooch tot schade of voordeel van yemandt niets ondernemen: Wat de Keyserl. Troupen aengingh/ die kon men afdancken of weder te rugh roepen/ en dus 't Sticht Ceulen van overlasten bevrijden: Ondertusschen sou men sien / hoe men den algemeenen Vrede met 'er tijt te Ceulen soude uytwercken: Dan dese voorslagh nam geen voortgangh/ lichtelijck om datse ongelijck meerder tot voordeel der Franse als van de andere partye scheen. De Franse waren oock onvernoegt/ soo men zeyde/ dat den Heer Ysbrants dese tijt na huys soude trecken/ invoegen zy in een Festin aen de Mediateurs souden verklaert hebben/ dat by aldien den Heer Ysbrants vertrock/ (dewijl in 't begin der Handelinge tusschen de wederzijts Gemachtighden over een gekomen was / dat ten minsten van yder partye 2 Gesanten souden moeten blijven / alsoo een geen macht had om eenige saken met den anderen te besluyten) zy insgelijckx na Parijs souden vertrecken/ alsoo zy dan met den Hr. Beverning niet alleen souden konnen handelen en besluyten/ als geen volle magt daer toe hebbende: Of de Franse hun dus overbodigh tot de Handelinge toonden / om dat men zeyde/ dat haer Koning nu sou toestemmen/ dat den Hertog van Lotharingen mede tot het Tractaet mocht komen/ of dat zy 't uyt een andere oorsaeck deden / is twijffelachtigh; immers bleef den Heer Ysbrants voor als doen noch te Ceulen / hoewel sijn goederen al in-gescheept waren geweest. Maer een ander voorval / 't geen den 14. deser te Ceulen aen Prins Willem van Furstenburgh gebeurde/ maeckten de Franse als geheel ontstelt/ en

sneed

sneed naderhant alle hoope tot een Vrede af: 't Geviel van den 14. deser/ dat als dees Prince 's na-middags ten 4 uren van de Gravinne de la Marcq/ die hy had wesen besoecken/ quam/ en door een By-straet reed/ dicht by de Kerck St. Mauritius/ om in 't Klooster by den Keurvorst van Ceulen te komen/ hy van eenige Keyserse Officieren van 't oude Regiment van Grana/ 9 a 10 sterck/ daer toe expres van Bon gekomen zijnde/ ende 3 a 4 dagen te Ceulen opgepast hebbende/ wiert aen-gerandt/ welcke eerst de gareelen van de Paerden vast houdende/ de Carosse deden stille staen/ seggende toen tegens den Prince/ dat een Keyserl. Gevangen was; doch hy met syn en de Gravinne de la Marcks Stalmeester/ nevens syn Secretaris/ in de Carosse sittende/ zijnde onder hun Kleederen/ gelijck oock syn andere Dienaers/ gewapendt/ t' samen 11 sterck/ losten toen eerst hun Pistolen op de Keyserse/ doot schietende die het woort gevoert had/ en een Cap. Lut. genaemt Hauwits; 't geen de Keyserse aenstonts mede dede vuur geven/ nederschietende 2 van de Lackeyen/ en dangereuselijk quetsende alle die met den Prince in de Carosse waren; den Koetsier was onderwijlen mede van syn plaetse geholpen; waer op de Gravinne de la Marcks/ die mede uytgekomen was/ om hulp begon te roepen: Maer den Prince/ meenende het in die wanorde te ontkomen/ sprongh uyt de Caros/ doch alsoo die tusschen 2 Muren beset was/ en de Keyserse voor en achter stonden/ wiert hy door een van hen/ met de Carabijn in de handt/ gedwongen weder in de Carosse te treden/ daer in/ nevens hem/ noch 2 a 3 andere/ met de bloote Degens in de hant/ gingen sitten; en na dat al des Princen Volck was wegh gedreven/ zijnde maer een Heyduck ongequetst daer af gekomen/ gingh een van de Keyserse de plaetse van den Koetsier waer nemen/ waer neffens sich den Grave Francisco Pedro Baguulco, Neef van den Marquis de Grana/ met een bloote Degen in de hant/ voeghde/ rijdende alsoo na de Hane-poort/ alwaer omtrent 20 andere Soldaten vonden/ die haer voort buyten de Stadt geleyden/ daer noch eenige Ruyters en Soldaten stonden/ die hem over den Rhijn tot Mulhem brachten/ en van daer te Duytz/ waer hy sliep; 's anderen daegs wiert hy over Siburgh na Bon gebracht/ en aldaer in 't Logement van syn Broeder den Bisschop van Straetsburgh by den Marquis de Grana gehuysvest.

De Magistraet van Ceulen hier kennisse van krijgende/ dede aenstonts de Poorten sluyten/ en de Sentinel/ die hen had laten passeeren/ gevangen setten; zy stelden toen oock Wacht voor des Princen Logement/ en lieten al de geene/ die by dese aenslagh geweest hadden/ 't zy levend of dood/ vast houden: Onder de welcke niemant in 't leven gevonden wierdt als den Marquis Obitzki, die/ hoewel aen 2 wonden swaerlijck gequetst/ sich in een Klooster begeven had; alwaer de Magistraet hem liet afvragen/ door wiens ordre dit was geschiet/ daer hy op antwoorde/ dat het uyt last van den Keyser was geweest: Maer de Fransse Ambassadeurs vernamen dit soo dra niet/ of versekerden haer van syn Papieren en geschriften/ en maeckten een groot geroep wegens dese saeck/ begeerende vergoedinge daer van/ als seggende/ dat/ den Prince van Furstenburgh een Gemachtigde van Cur-Ceulen zijnde/ daer mede 't Recht soo van de Gesanten als der Volckeren was geviolleert/ en dat de Stadt beloofd hadde die te guaranderen: De Magistraet sond wel Gedeputeerden na Bon/ maer kre-

kregen tot antwoort/ dat sulckx uyt 's Keysers ordre was geschiet/ (den Hertogh van Bournonville daer selfs niet afgeweten hebbende) en dat men derhalven af most wachten/ wat beschept den Grave Bagnasno, die nae Weenen gereyst was/ om den Keyser sulckx bekendt te maken/ van daer terugh soude brengen: Den Marquis de Grana schreef hier over aen een van syn Vrienden den volgenden Brief:

MOnsr. Syn Keyserl. Maj. hebbende goet gevonden den Prince Willem van Furstenburg te doen arresteren en herwaerts te brengen/ apparent om te eerder tot een algemeene Vrede te komen/ aen welcke en de eenigheydt van Duytslandt hy al over langh soo veel obstaclen heeft gebracht/ soo hebbe U E. moeten adverteren/ dat gisteren abondt de sake is geexecuteert/ en dat/ alhoewel men hoopte ten eynde te komen sonder eenige violentie/ nochtans verscheyde luyden/ die by hem waren/ haer in een vigoureuse defentie hebbende gestelt/ soo zynder eenige van d'een en d'ander kant gequetst; wegens den Prince selfs was 'er ordre/ hem veel eer te quiteren/ als het alderminste leet te doen/ ingevolge van 't welke hy sich op heden bevint binnen Bon/ in volkomen gesontheyt/ en ontfangt aldaer alle bedenckelyck goet Tractement; voor my/ ick heb hier geen ander deel in/ als die van de gehoorsaemheyt/ en wilde uyt al myn hart hem wel dienst doen in al 't geene 't welck independent is voor myn Meester/ voor de rest/ &c. Bon den 15. Februarý 1674.

Maer dit en vernoeghde de Fransen in 't minste niet; zy dachten dat haers Konings eere hier door te veel gekrenckt was/ en dat hun derhalven dese saeck niet te lyden en stont: Ja de Franse Gemachtigden dreygden selfs de Vrede-handelinge af te breken/ indien hun geen vernoeginge gegeven wiert; doch zy sonden hier eerst aen haren Koningh bericht van/ om te weten/ hoe zy hen in dese saeck souden gedragen: Die dit met geen minder hevigheyt ontfangende/ 't selve oock seer qualyck op-nam/ en tot meerder vertooningh van syn ongenoegen de volgende Missive aen den Abt de Gravel sondt:

Monsieur, Abt van Gravel:

HEt alderheyligste en voornaemste 'tgeen sich in een algemeen vertrouwen, in alle Volkeren rechten, en in de handeling van sulken Vrede bevint, die de gantse Christenheyt hoopt en verlangt te verkrijgen, is voor weynig dagen aen den Persoon van Prins Willem van Furstenburg, &c. in dier voegen gevioleert en verswackt, dat ick niet twijffele, of yder sal tegens die gene, die verklaren sullen sulcken gruwel-daet veroorsaeckt te hebben, een grote toorn en haet nemen: Want na dat ik door de tusschenkomst van den Koning van Sweden mijn toeneyging tot den Vrede bekent hebbe gemaeckt, den Coning van Engelant daer mede niet ongenegen toe zijnde, gelijk oock den Churfurst van Ceulen, en Bisschop van Munster hun hier by gevoeght hebben, soo is de Stadt Ceulen, die wy tot des Vredens Tractaten verkoren hadden, en welcke van de Staten Generael en haere Bontgenooten aengenomen is, daer door in 't midden van alle Wapenen tot een Zetel des Vredes en gemeene sekerheyt geworden, invoegen dat alle de geinteresseerde Vorstens Gevolmachtigden, onder versekering van beyдersijdts Paspoorten, sich derwaerts hebben vervoeght: Maer dewijl het Granische Regiment, dese Stadt een tijdt lang beset heeft, en den Keyser als Bontgenoot, van de Staten Generael, mede tot de Tractaten quam, heeft men wel mogen vresen, dat dese Volckeren, als onder zijn gebiet staende, de Neutraliteyt niet onaengevochten souden laten. Derhalven heeft den Coning van Sweden, door zijn Afgesant te Weenen sulcken swarigheyt willen voorkomen, gelijck gy sien sult uyt een bygevoegde Copy eens schrijvens van den Keyser, hoe hooglijck de selve voor 't openen deser Tractaten, sich aen 't geheele Roomsche Rijck, op den Rijkxdagh te Regensburgh, sich verbonden en verplicht heeft, alle nootwendige vryheydt aen de geintresseerde Vorsten, hare Gemachtigden, die tot dese Vrede-handelinge soude gebruyckt werden, te geven. Ondertusschen verneeme ick, dat den 14. deser, Prins Willem van Furstenburg, gevolmachtigde van den Churvorst van Ceulen, welcke van alle aenwesende Afgesanten, ja selfs oock van de Keyserse, Spaense en die van de Staten Generael, daer voor erkent en aengenomen is, by klaren daege, van ettelijcke Officieren en Soldaten van Grana, tot dien eynde van Bon daer binnen geschikt, is aengetast, een deel van sijn Volck aen zijn zijde vermoort, een deel onderdruckt, en hy selfs na dit bedreven ghewelt, met toelatinge van de Granische Soldaten, die de wacht aen de Poort hadden, uytgevoert, en soo ick versta, van ettelijcke Compagnien Keyserse, Ruyters en Voetvolck, die buyten de Mueren op-pasten, na Bon gebracht. Meerder heb ick te deser tijdt niet vernomen, van een soo affschuwelijcken daet, aen

aen de Persoon van een Gevolmachtigde, van een des voornaemste geïntereſſeerde Churvorsten, die te gelijck alle hooge Hoofden, die aldaer hare Gesanten hebben, niet weynig bespot, en den gront breekt van alle gegevene trouw, en schriftelijcke sekerheydt, dewijl zy het Intreſt der gantsche Christenheyt, die van dese Vredehandelinge hare algemee ne rust hadde verhoopt, door een sulcken Vredebreuck heeft beledigt. Maer ick bevinde my, benevens den Coningh van Engelandt, ten aensien van den Churvorst van Ceulen, als onse voornaemste Bontgenoot, het aldermeest beledigt; hoewel nu dese daet van Keyserl. Officiers is gedaen, en kan ick noch niet gelooven, dat sulcks uyt Keysers bevel is geschiet, doch de straf aen de schuldigen, en de los lating der ged. Prins, sal bewijsen, wat hier van te geloven is: Maer by aldien hy dese daet, door eenige toestemminge verdedight, of sulcken openbaere violatie, niet alleen tegen de gemeene sekerheyt, maer oock zijn Keyserl. Woort, 't geen hy 't gantse Roomse Rijck op den opentlijcken Rijckxdagh heeft gegeven, ongestraft laet, sal 't heele Roomse Rijck daer uyt sien, dat hy geen andere oorsaeck, om dese conferentie te breken, heeft willen gebruycken, uyt vreese, dat hem de selve de wapenen uyt de hant mochten brengen, en hy de selve, hoewel hy ydelijck voorwent, die alleen aengenomen te hebben, om de Duytse vryheyt te behouden, tot haer onderdruckingh geern behouden wil, en gelijck hy alreets een goet deel van 't Duytse Lant door zijn Armee verwoest, en een Churfurst gespolieert heeft, soeckt hy noch alle middelen om den Oorlog te volharden, en hy heeft om geen andre oorsaeck, soo men metter tijt aen andere Churvorsten vernemen sal, dese aenvangh aen Prins Willems Persoon gemaeckt: Dese mijn Vyanden van 't verlangen eenes Vredes soo ver vervremt zijnde, soo had mijn dit gevaerlijcke voornemen bewogen, so haest dese daet geschiet was, mijne Gesanten van Ceulen t'huys te roepen, indien ick niet te voren een schuldige vernoeginge van sulcken spot, voor my en mijne Bontgenoten liever wilde verwachten, als sulcken Vergaderinge, die de gantse Christenheyt Vrede en rust soude brengen, soo haest te vernietigen. Ondertusschen heb ick mijn Gesanten bevel gegeven, daer noch te blijven, tot ick sie wat wegens sulcken daet, die door geene Waepenen geauthoriseert kan werden, des Keysers wil en meeningh zy, ick heb hen daer nevens bevolen, in dese Vrede-handelinghe niet verder voort te varen, de continuatie van de Tractaten doch vergeefs zijnde, dewijl mijn Vyanden sulke ongehoorde middelen en wegen gebruyken, om de selve te verstoren. Ick heb daer ook by gevoegt, datse sulckx aen de Sweedtse Ambaſſadeurs souden te kennen geven, in wat voegen zy, een violatie der gemeene sekerheyt by haer Konings aengenomen Mediatie, verbonden zijn hoog ter harten te trecken; Ick heb oock aen al mijn Ministers bevolen, dit in alle vreemde Hoven bekent te maken. En ick wil my hier teghens versekeren, dat hoe meer mijn Vyanden door alderhande hatelijcke middelen en wegen, den Vrede pogen te verhinderen, indien ick my bysonderlijck bemoeye den selven te behouden, zy by alle rechtlievende Vorsten te meer gehaet, maer de gerechtigheyt mijnes voornemens, en wapenen des te meer gepresen sal werden. Gy sult al 't geene, dat ick U door de tegenwoordige depesche berichte, den Churvorst van Mentz bekent maken, en ick twijffel geensints, of hy sal in dese saek, nasijne vrientschap en bywonende liefde, met my van eenerley meeninge zijn. Na 't welck ick U Monsr. d' Abt van Gravel in Godts bescherminge beveel. Gegeven te Versailles, den 28. Februari, 1674.

LOUYS,

ARNAULD.

Den Keurvorst van Ceulen betoonde sich ook geheel ontstelt over dese saek/ maer boven al den Bisschop van Straetsburgh/ die aen 's Paus Nuncius versocht sijn Broeders voorspraeck by den Keyser te willen zijn. De Sweetse Gemachtighden sonden mede wel een expressen aen sijn Keyserl. Maj. om de ontslagingh van den Prince te bevorderen/ maer betoonden sich moderater in dese handel voor te dragen/ als wel denckende dat sijn Keyserl. Majest. rechtvaerdige redenen tot sulcken saeck most gehad hebben: Van daer van hier na meerder. Ondertusschen waren de Luyckse Gedeputeerden te Ceulen by den Keurvorst gekomen/ om hem te bewegen/ dat aen den Koningh van Vranckrijck soude schrijven/ tot de inruyminge van Maseyck; maer hoewel hy sulckx dede/ is' er nochtans niet opgevolgt. De Keyserse worven nu veel Volckx in 't Sticht Keulen/ ten eynde haer Heyr daer volkomentlijck mede te vervullen/ ende tegens 't Voorjaer met een goede Armee te Veldt te komen. Den Hertogh van Nieuburg disgracieerde dees tijt den Heer van der Neers/ sijn Veltmarschalck; en danckte/ om sijn Volck van Lasten te verlichten/ al

sijn

sijn Ruyterye af. Den Chur-Prins van Saxen quam dese maendt met sijn Volckeren by Franckfort. De Franse onder den Marquis van Vaubrun/ tot noch toe omtrent Switserlandt en in der Elsas gelegen hebbende / quamen toen weder na Lotharingen / en brachten eenige Benden by Landau te samen. De Rijckx Generaels Persoonen dese tijt/ volgens den aengestelden termijn/ te Regensburgh aen-gekomen / deden den 17. deser in handen van de Bisschop van Eichstadt / als Keyserl. Commissaris / den Eed van getrouwigheyt/ te weten/ den Vorst van Baden Durlagh/ Hertogh Maximiliaen uyt Beyeren/ Hertogh van Wurtembergh / en den Marckgraef van Bayreuth; den Vorst van Weinmar vondt sich daer toenmaels niet by; waer op zy alle door den Vorst van Durlagh met een kostelijck Gast-mael wierden getracteert. Sijn Keyserl. Maj. betoonden sich nu noch even yverigh / om tegens 't Voorjaer veel Volckx op de been te brengen/ dewijl hy daer toe over al in sijn Erf-landen sterck liet werben: En om Kur-Beyeren tot sijn interest te brengen/ deed hy door sijn Gesant aen des selfs Hof desen Keurvorst hart aen soecken/ om sich voor d'een of d'ander te verklaren; maer die gaf tot antwoordt/ dat sich neutrael wilde houden. Den Keyserl. Gesant by Cur-mentz trachte mede wel/ om desen Keurvorst tot des Keysers zijde te bewegen/ dan die wilde sich voor d'een noch d'ander verklaren.

In Poolen betrachte men nu met allen yver de Convocations-dagh voort te setten: Den 27. passato hadden de Gedeputeerden van 't Heyr Gehoor/ voerende des Croons Lant-Vendrich/de Heer Murassewski, het woort; wanneer hy nu der Veltheeren en Militie dapperheydt met hare begeerten hoogh recommandeerde / bedanckte hem de Republijck daer hartelijck over / en beloofde hen vergenoeginge te geven; dewijl zy yverigh om betalinge van hare achterstalligheden aen-hielden: Waer op aenstonts voortgebracht wierdt/ na dat de tijdt van de verkiesinge op den 14. April was vast gestelt/ op wat voet men de middelen tot des Oorlogs-onkosten tegens de Turcken soude uyt-vinden: En alsoo de Tartaren sterck na de Ukraine marcheerden / om een inval in Poolen te doen/ wiert den Opbodt van de Pospoliter Russenie / indien 't de noot soude mogen vereyschen / aen den Primas Regni gestelt: Oock publiceerde men/ dat al de geene/ die van 't Leger wegh geloopen waren / sich binnen 14 dagen / op peene van infamie / daer weder in souden moeten begeven: Men besloot insgelijckx/dat den Veltheer geen Krijgs-Volckeren in de Ingewanden des Rijckx soude mogen voeren/ en dat al die gheene / die stercker als met 200 man op de aenstaende verkiesinge verscheenen/ voor Vyanden van het Vaderlant verklaert soude werden: En alsoo dagelijkx veel gewichtige saken te berde gebracht wierden / prolongeerde men de Convocations dag noch voor eenige dagen: Den 3. deser hadden de Gedeputeerden van de Littauwse Armee gehoor/ welckers voornaemste begeerten waeren/ dat men de Littauwse Militie tegens de groot geledene schade vergenoegen/ en het derde deel van des Lants Clenodyen/ gelijck oock de helft van de somme / die de Paus over ghesonden had/ geven soude/ waer op hen na mogelijckheyt/ vernoeginge wierdt belooft: Eenige wilden oock alle de vreemde Ministers doen vertrecken/maer an-

andere spraken dat tegen/ waer door men eyndelingh eens wierdt / dat de ged. Ministers af gevraegt sou werden / of sy aen den Koning of Republijck af gesonden waren ; die op dese vraeg eenparig antwoorden / dat sy bereyts nieuwe Commissien van hare Principalen aen de Republijck hadden bekomen: Dus liet men hen toe daer te verblijven/ mits haer aenbrenghen te kennen gevende : Wegens de verkiesinge van een Koning waren de gemoederen der Grooten seer verdeelt ; waer over den Onder-Canceller in den Raet oock eens teghens de Weywode van Culm hevig sprack : Eenige waren seer hart tegens de verkiesinge van den Prins van Lotharingen / seggende de wijl dit meest te Weenen gehandelt wiert/ dat het selve tegens de vrije verkiesinge was : Andere schenen hem weer te dragen/en onder die waren de Littauwers wel de voornaemste. Maer men sprack nu van een Lijste der Candidaten tot de Kroon/ en van de stemmen/ die zy daer toe hadden/ welcke dus geweest soude zijn : Den Prins van Lotharingen, 2. Don Jan van Oostenrijck, 1. Cur-prins van Brandenburg, 6. Prins van Condé, 8. Hertogh van Jorck, 5. Prince van Orangien, 7. Prins van Nieuburg, 4. Prins van Moscovien, 9. Vorst van Sevenbergen, 11. Vorst Ragotsky, 10. Hertogh Maximiliaen in Beyeren, 3. Prins Radzivil, 12. Sobiesky, 13. De Littauwers hielden wel aen dat alle Inboorlingen by dese Convocatie door een Wet mochten uyt gesloten werden (so men geloofde om des Kroons Velt-heer alle hoope te benemen / van opt tot de Kroon te komen) maer daer wierdt op geantwoort/ dat sulckx op geenerley wijze geschieden konde / het waer dan tot groote beschimping van den overleden Koning/ als of die/ een Inboorling zijnde/ door sijn euvele Regeeringe en beleyt hier toe oorsaeck gegeven had / of dat men aen de gantse Werelt kenbaer maken wilde / tot spot van de Poolen/ dat daer niemant in dat Rijck capabel te vinden en was/ om so een Regeeringe te bestieren : Ende daer mede bleef dat achter. Men zeyde oock dat den Prins George van Denemarken aen de Croon geboden had/indien men hem Koning wilde maken/ een somme van 3 Mill. en 6000. man op sijn eygen middelen in 't Veldt te onderhouden. Eyndelijck na dat men nu over de middelen van de Contributien eenig was geworden/ en dat de staet van't Rijk een spoedige verrichtinge vereyschte/ te meer om dat des Croons Veltheer yverig geschreven had/ dat men sich met den tijt van d' Electie wat moste verhaesten/ om dat hy de macht van de Turcken niet soude konnen wederstaen/ indien de Republijck in hare raetslagen en macht tegens 't Voor-jaer niet vereenigt waer / wiert de Convocations-dagh / den 22. deser 's avonts ten 10 uren geeyndigt/ en de tijdt van de verkiesinge op den 20. April vast gestelt/ met beding dat die niet langer als 3 weken sou mogen duren : 't Hooftgelt tweemael in 't Jaer/ als in Mey en October te betalen/was daer in vast gestelt/en de Lemburgse commissie na Lublijn verschoven. Men besloot oock des Rijckx Armee tot 80000. man te vergrooten/ waer toe de Littauwers 10000. man hadden bewilligt : Maer ondertusschen waeren de Tartaren met eenige Turcken versterckt / t' samen in 30000. man bestaende in Walachien gekomen/en of wel des Croons Vendrig 1500 daer van geluckelijck geslagen hadde/ most hy nochtans Walachien ruymen/ en sich na Podolien begeven/ waer hy sijn volk in de kleyne Plaetsen verdeelden : Dorosensko had yvrig tot haer komste by den Turcksen Keyser aen-

gehouden/ wijl hy niet alleen door de Poolen bevreest was / maer oock door de Muscoviters / welcke nu met een macht van in de 40000. man na de Ukranie quamen/ om hem daer uyt te stoten/en dat Lant in hun besit te krijgen.

De Sweedtse Ambassadeurs van den Koning van Sweden/ na den Czaar van Moscovien af gesonden/ arriveerden te Nicolska / een uur van der Muskou/ in December lestleden; wanneer zy sulcks aen den Hoog-ged. Czaar bekent makende/ so bestemde die haer inhalinge den 31. van de selve Maent; Hy ondertusschen alles daer toe vaerdig laetende maken / bracht meer als 30000. man in de Wapenen / om dese Gesanten op 't prachtigste te ontfangen: Den bestemden tijdt van aengekomen / quamen zy in goede ordre van die plaets na der Muscou trecken/ waer op de weg eerst een Compagnie Streltzen stont/ de andere Infanterye/ bestaende/ in 24. Regimenten / yder Regiment van 1000. man / stont ter slincker/ en de Cavallerye sterck 8000. man / ter rechter zijde; die sesderley was / te weten / de 1. Hussaren/ met 100 pyen ende Schilden / de 2. Falconiers/ met witte vleugelen/ en alle op witte Paerden/ de 3. des Czars Lijf-guarde/ in een bysondere aerdige kleeding / draegen alle op hare Casquetten kleyne Vaendels: De 4. Duytse Officiers/ van welcke een Comp. over de 200. man sterck was: De 5. een Comp. in Pantsiers: De 6. veel en groote Trouwen Duytse Koopluyden / van 40 man sterck / en met 3 Trompetten/ en 2 Paucken / alle in groote pracht: Hier by waeren wel 200 stucken Geschut/ welcke ten deel vergult / en ten deel versilvert waeren: In dit door rijden van de Gesanten maeckten de Infanterye met haer Trommelen en grote Schalmeyen/ gelijck oock de Cavallerye met haer 400 Trompetten/ een groote menigte groote en kleyne Herpaucken/ als oock veel kleyne Schalmeyen/ soo een seltsame wonderlijcke/ en luyde/ doch aerdige Musicque/ dat sy gelijk als verwondert en ontset stonden: Een groote menigte der voornaemste Heeren reden voor de Gesanten op schone Persise/ Turckse/ Duytse en andere Paerden/ die met kostelijcke geborduerde Tuygen van Gout en Silver verciert waeren / en met groote Silvere Kettingen behangen; Eenige hadden aen de Voeten kostelijcke voetbanden/ en andere saten in schoone volle Harnasschen: In dese ordening trocken sy soo langsaem/ dat het 5 uren in den avont was / eer zy aen der Gesanten Hof quamen: By de Voorstadt wierden zy door 3 Pristafen ontfangen/ en in der Czaars Carossen geleydt/ aen de Suite wierdt 70 gesaedelde Paerden gegeven: Voor aen reedt des Czaars Stalmeester / met veel schone Land-paerden/en voor de Caros veel voorname Russische Heeren/in kostelijcke kleeding/ en op schone Paerden/ onder welche sich des Czaars Broeder ook bevont; op de straten/ in en op de Huysen was een over groote meenigte Volk/ soo Mannen als Vrouwen: Den Czaar met sijn Vrouw stonden over de rode muur/ en sagen de Gesanten tot in haer quartier rijden/ begeleydet met al dese Cavallerye en Infanterye: Maer als de Gesanten nu ter Audientie souden komen/ ontstonter een dispuut in de Complimenten/ willende den Czaar / dat zyluiden tot de Audientie komende/ en geduerende de selve/ bloots Hoofts souden blijven sitten; 't geen den Graef van Oxenstern niet konnende in-gaen/ sonder sijn Konings toestemming/ soo sondt hy een expressen / vergeselschapt met een
Brief

Brief van den Czaar aen den selven/ om sijn meeninge hier over te weten: Men oordeelde/ dat dit verschil ontstaen was / uyt oorsaeck dat in 't Jaer 1662. by den Koning van Sweden een Gesant van den Czaar was geweest / die geduerende het gehoor en in de inkomst der selver bloots Hoofts geseten had/ welche eere den Czaar nu wilde/ dat aen hem weder gedaen wiert.

Als den Paus dese tijdt van de Koninginne van Spangien Brieven ontfingh, waer in zy uyt druckte, door welcke oorsake zy gedrongen was geweest de Wapenen tegens Vranckrijck aen te vaerden, om een bestendige Vrede, ten beste van geheel Christenrijck, te verkrijgen, dede hy door den Cardinael Nerli, de Keyserl. Spaense en Franse Ambassadeurs versoecken, datse by hare Principalen soodanigh wilden arbeyden, dat 'er met den alder eersten een algemeene Vrede uyt mocht volgen; hen daer toe sijne bemiddelinge aenbiedende: Gevende mits dien, om dese saeck te meer te bevorderen, bevel aen den Nuntius Spada, sich toenmaels te Turin by den Hertogh van Savoyen onthoudende, om aenstonts na den Koningh van Vranckrijck te trecken, en daer dese aenbiedinge te vernieuwen. Den Paus sont dese dagen weder 100000 gl. na Poolen, om dat Rijck daer mede tegens de Turcken te onderstutten. Te Genua strafte men toen een van de Conspirateurs van Noli met de doot: Welcke Plaets die Republijck oock met goet Guarnisoen liet besetten, dewijl haer verschillen met Savoyen over de Limijt-scheydinge niet ten vollen afgedaen waren, ende daer meer verwijderingen als voortgangen in voor vielen: Met Vranckrijck konden zy mede niet wel te recht geraken, door dien den Koningh de Canoniers, die op sijn Galeyen geschooten hadden, noch al bleef begeeren; invoegen den Raet op't voorstel van den Spaensen Ambassadeur antwoorden, dat by aldien Vranckrijck hun niet by de Neutraliteyt wilde laten verblijven, zy sijn voorstellingen souden aenvaerden. Den Gebieder van Milaen dede toenmaels verscheyde Goederen der Franse in dat Hertogdom aenhalen, en alle Koophandel met Vranckrijck in die Gewesten verbieden. Te Venetien kreeg men dees tijt bericht, van de groote ontsteltenisse der Turcken over hare leste nederlaegh in Poolen, ende dat den Sultan, om sijn saken daer te herstellen, een groote macht van Volck vergaderde, waer toe de Bassas van verscheyde Quartieren de vierde man uyt hare Heerschappyen derwaerts mosten senden.

De Coninginne van Spangien verboot doen by Placcaet, het inkomen en consumeren van alle Franse Manefacturen, gevende echter aen alle de geene, die de selve Waren hadden, respijt tot den 1. Maert, om daer van te mogen disponeren: Men sprack oock te Madrid veel van een Reglement, 't geen de Koninginne voor had op de grootheyt der Drachten, Karotsen en Lackeyen te stellen. Hare Maj. maeckte nu tot Capiteyn Generael van de Armade Don Melchior de la Cueva Henriquez, Broeder van den Hertogh van Alburkercke. Men worf oock door geheel Spanjen 16 Regimenten Voetvolckx, met een goeden toeloop, ten eynde om naer Catalonien gesonden te werden.

Den Marquis de Bethune gingh dese tijt wegens den Koningh van Vranckrijck na Heydelbergh, in qualiteyt van extraordinaris Envoy, soo de Franse voorgaven, om een naeuwer Alliantie met den Keurvorst Palatijn te maken, en hem eenige vergoedinge

voor de schade, die 't Leger van Turenne in 't doortrecken op sijn Landen gedaen had, aen te bieden. Den Ridder de Fourilles gingh toen door des Koninghs bevel alle de Franse Frontier-plaetsen besichtigen, om daer een reveu van alle de lichte Cavallerye te doen, als zijnde algemeen Legermeester, ten eynde die in goede ordre en compleet te houden, met macht, om de Ritmeesters, die hier gebrekigh in bevonden wierden, te casseren. In Vrankrijk maeckte men nu staet over de onkosten van de naeste Veltocht, die men op 44 Millioenen begroote; de Franse zeyden, dat den Koningh die al gevonden had, en dat het gelt, 't geen men tegenwoordigh op socht, voor 't naeste Jaer soude dienen. Den Koningh wilde met dese gelt-middelen 3 Legers, bestaende te samen in 100000 man, in 't Velt houden, behalvens de vliegende Legers, ende Guarnisoenen: Over welcke Heyren de volgende Hoofden wierden gestelt:

De eerste Armee.

Den Koningh.
Monsieur, des Konings Broeder.

Lt. Generaels: Mr. de la Fuelliade, Mr. de Rochefort, Mr. de Fourilles, Mr. de Luxemburg, Monsr. de Groot-meester.

Velt-marschalcken: Mr. de Ridder van Loraine, Mr. de Renel, Mr. de Genlis, Mr. Hautefuille.

Brigadiers te Voet: Mr. de Bauquemare, Mr. de Monbron, Mr. Stoupa, Mr. de Villeroy.

Brigadiers te Paert: Mr. de Chazeron, Mr. de Monclas, Mr. de Tilladet, Mr. de la Trousse, Mr. de la Sevillée.

Gen. Majors: Mr. de St. Sandou, Mr. de St. Martin.

De 2. Armee onder de Prins van Condé.

Monsr. de Prins. Mr. den Hertogh sijn Soon.

Lt. Generaels: Mr. de Schomberg.

Veltmarschalcken: Mr. de Choiseul, Mr. de la Gardoniere, Mr. de Graef de Saux, Mr. de Graef van Koninghsmarck.

Brigadiers te Voet: Mr. d'Erlagh, Mr. le Premier, Mr. de Moussy, Mr. de Gasse.

Brigadiers te Paert: Mr. de Carheus, Mr. de Laneon, Mr. de St. Claus, Mr. de Sourdis.

Gen. Majors, Mr. de Trassy, Mr. de Rochers.

De 3. Armee onder Turenne.

Monsr. de Turenne.

Lt. Generaels: Mr. de St. Abre, Mr. Foucault, Mr. de Lorges.

Veldtmarschalcken: Mr. de Maulevrier, den Ridder du Blessis, Mr. de la Marck, Graef de Roy.

Brigadiers te voet: Mr. Reveillon, Mr. Buiszieux, Mr. de Crussol, Mr. Pierre Sitte, Mr. Douglas.

Brigadiers te Paert: Mr. de Beavose, den Ridder d'Humieres, Mr. Lambert, Mr. Billoy, Mr. Rantzy.

Gen. Majors: Mr. de Seizan, Mr. de Couvelles.

De Hoofden van de 6 vliegende Legers.

Van 't eerste.

Mr. Magolotty. Mr. Montaubán.

Brigadiers te voet: Mr. de la Motte, Mr. Jonzac, Mr. Chamilly.

Brigadiers te Paert: Monsr. Gassion, Mr. Calves, Mr. Melin.

Van 't tweede.

Mr. de Montalte.

Brigadiers te voet: Monsr. de Bonnets, Mr. d'Aspremont.

Brigadiers te Paert: Mr. de Lusinge, Mr. de Soyeuse, Mr. de Coulanges.

Van 't derde.

Mr. de Vaubrun, Lt. Gen.
Mr. de Bissy, Veltmarschalck.
Mr. de St. Loup, Brigadier te voet.
Mr. Strech, Brigadier te Paert.

Van 't vierde.

Duc de Navailles.
Mr. de Mornas, Brigadier.
Mr. de la Rabliere.

Van 't vijfde.

Mr. le Bret, Lt. Gen.
Mr. Physica, Brigadier te voet.
Mr. de la Chau, Brigadier te Paert,

Van 't sesde.

Mr. de Gadagne, Lt. Gen.
Mr. de Courcelleos.

De Armee van den Prince van Condé soude in Vlaenderen tegens de Spaense ageren, die van Turenne in Duytslant, ende die, daer den Koningh over gebood, tusschen beyden blijven leggen, om d'een of d'ander, in geval van nootwendigheyt, by te springen: De vliegende Legers souden dienen, om de aenvallen van hare Vyanden te stuyten, waer van 'er voornamelijck tot bewaringe van de Zee-kusten, en Roussillion, souden

den gebruyckt werden, daer de Spaense veel Volckx by een brachten, om dat Graefschap aen te tasten. Onderwijl den Hertogh van Navaillies by Auxone een macht van 11000 man, te Voet en te Paert by malkander hebbende vergadert, soo trock hy daer mede den 12. deser op nae 't Franche Compté, alhoewel de quade wegen ende de hoogte der Wateren hem in sijn marsch seer verhinderden, en te meer om dat het water d'Ougnon most passeeren, daer geen Brugh over lagh; doch met een vaerdigheyt sijn Volckeren daer door doende swemmen, trock recht op 't Casteel van Pesme aen, het welcke hy den 14. deser 's avonts tusschen 6 en 7 uren, na dat alvoorens 6 stucken Canon geplant hadde, beginnende te beschieten, maeckten daer mede aen 3 zijden van 't Casteel een bresse: Den Spaensen Commandant, zijnde Major van 't Regiment van den Graef van Grammont, wel siende dat den storm niet soude konnen tegen staen, resolveerde 't Casteel over te geven, gelijck geschiede, bedingende dat het Guarnisoen, bestaende in 400 Italianen, na Luxemburgh mocht trecken: De Franse verlooren in dese attacque 3 Capiteynen en eenige Soldaten; maer vonden in 't Casteel veel voorraet van Vivres en Amonitie: Korts daer aen veroverde hy oock de Stadt en 't Casteel van Mornay: En op dat de Inwoonders hun in desen tocht behulpsaem souden zijn, deden de Fransen door 't geheele Lant Brieven stroyen, om haer tot oproer te verwecken; doch dit niet wel willende gelucken, alsoo de Inwoonders te trouw aen haer Koningh waren, trock den Hertogh van Navailles den 23. weder van Pesme na Gray op, zijnde in 't Jaer 1668. gedemolieert geweest, ende t'zedert maer met een Contrescarp hermaeckt: Waer binnen, soo gezeyt wiert, een Besettinge van 400 Switzers, 200 Italianen, 't Regiment van Maras en 5 Comp. Lantluyden was: Soo ras die van binnen dese aenkomst der Franse vernamen, begonden zy hare Voorsteden af te branden, maer wierden daer noch ten deele in verhindert: Navailles dus dien dagh sich daer voor camperende, gingh 's avonts met 't Regiment van de Curassiers de Plaets recognosceren: Maer die van binnen een uytval doende met eenige Cavallerye, quetsten eenige Franse Officiers; selfs ontfing Duc de Navaillies 3 schooten door de Hoet, die sijn heele Paruyck wegh nam, werdende oock 2 van sijn Volck aen sijn zijde doot geschooten: Tusschen de 25. en 26. wiert de Trenchee geopent door het Bataillion van de Gardes, en vorderden de Fransen soodanigh, dat tusschen den 27. en 28. het Regiment van Lion sijn logement op 't Contrescarp maeckte: Waer op zy 5 valse attacques en een ware ordonneerden te doen: Maer den Coll. Massiette, commanderende de Besettinge, wel siende dat tegens een storm niet bestant soude wesen, accordeerde den 28. deser 's middags ten twee uren met Duc de Navaillies, op conditie, dat het Guarnisoen sonder Wapenen of Bagagie daer uyt na Luxemburg soude trecken, en den g. s. Coll. Massiettie binnen 6 maenden tegens Vranckrijck niet soude mogen dienen, noch in 't Franche Comté komen; doch den ged. Hertogh vergunde noch uyt genereusheyt aen de Soldaten haer Bagagie, en aen de Switzers verlof met de Wapenen na de hare te trecken; maer de Ruyterye wiert heel gedemonteert. In dese Belegeringh verlooren de Franse verscheyde Officiers en veel Soldaten.

Den 11. deser had den Hertogh van Holsteyn, commanderende eenige Spaensche Troupen in 't Hertogdom Luxemburgh, desseyn de Stadt Montmedi te overvallen; hy dan sijn Cavallerye hier toe vergadert hebbende, gaf bevel aen de Infanterye hem te volgen, om met het aenbreken van den dagh en 't opgaen der Poort by de Stadt te

 wesen;

wesen; hy bestierde sijn marsch met de Cavallerye soo wel, dat tusschen 4 en 5 uren in 't gesicht van de Plaets quam, maer dewijl de Infanterye door de donckerheyt des nachts en de onkunde der Guides niet tijts genoegh aen-quam, achten 't den voorged. Hertogh het raetsaemst weder te rugh te keeren. De Cavallerye van Valencijn en Camerijck dede toen weer een tocht tot heel in Vranckrijck, onder 't bevel van Don Francisco Antonio d'Agourto, die alle de Landen, welke contributien hadden geweygert te betalen, daer toe sommeerden, maer 2 Dorpen hier niet toe willende verstaen, wierden overweldigt en afgebrant, waer in oock 30 Boeren doot bleven. Een andre partye uyt Camerijck verkundschapt dat sekeren Marquis met sijn trein van Rijssel na Parijs soude reysen, en dat sekere Kooplieden met 2 rijckgeladen Wagens hun daer by gevoegt hadden, maeckten 'er een aenslagh op, en kregen hun boven Camerijck. De Fransen accordeerden nu met het Landt van Aelst over de Contributien, bedingende 22000 gl. voor 6 maenden. De Spaense haelden dees tijt alle Luykse Goederen aen, en wilden van de Landen, die aen de Franse gecontribueert hadden, mede de Contributien hebben, by faute van 't welcke zy de Lantluyden met 't uytterste vigeur des Oorlogs dreygden te straffen; invoegen de Staten van Luyck den Baron de Groesbeeck, den Baron van Scharembergh en den Burgermeester Rossius na den Graef de Montery deputeerden, om dese saeck by te leggen; maer die 4 Mill. Rations begeerende, konden zy daer niet toe verstaen, en trocken weder na Luyck. De Baron d'Isola was ook van daer na Ceulen vertrocken, sonder dat die van Luyck tot het aenvaerden van sijne voorstellingen had konnen bewegen.

MAERT 1674.

DE Vrede-handelinge tusschen Engelant en desen Staet in soodanigen staet, als vooren verhaelt is, gebracht, en daer van kennisse aen de respective Provintien gesonden zijnde, ten eynde zy hun Ratificatien op 't spoedigste ter Generaliteyt in brengen souden, soo gaven de Heeren Staten van Hollant de hare den 2. deser over, en d'andere Provintien den 3. en 4.: Waer op de selve Ratificatie den 6. tegens die van Engelant wiert uytgewisselt, en den Vrede op de gewoonlijcke wijse onder 't geluyt van Trompetten en Schalmeyen afgekondigt, volgens 't onderstaende Placcaet:

MEn laet een yegelijck mits desen weten, dat tot lof ende eere van Godt de Heer Almachtig, welstant en bevorderinge, van 't gemeene beste van dese Vereenigde Nederlanden in 't generael, en van de goede Ingesetenen in't bysonder, den 9. 19. Februarij deses lopende Jaers 1674. binnen de Stad Londen gemaeckt en gesloten is, een goede, vaste, getrouwe en onverbreeckelijcke Vrede, tusschen de hoogst-gemelten Coning van Groot-Brittannien, ter eenre, en de hoog-gemelde Staten Generael, ter andere sijde, daer op wedersijts Ratificatie in behoorlijcke forme huyden den 6. deses lopenden maents Maert, alhier in den Hage zijn uyt gewisselt, ende dat soo ter Zee, versche Wateren als te Lande, in alle de Landen, Lantschappen ende Steden onder wedersijts Ressort, sonder onderscheyt van plaetse gelegen, mitsgaders tusschen hare Volckeren ende Ingesetenen, van wat staet ofte conditie die oock soude mogen wesen, sulckx dat alle acten van Hostiliteyt ende Vyandtschap moeten cesseren ende ophouden, naer expiratie van de respective termijnen hier onder ge-expresseert; te weten, na de expiratie van 12 dagen, te rekenen van huyden desen dagh van de gedaene Publicatie van het voorsz. Tractaet in 's Gravenhage, ende sulckx naer den 18. van dese maent Maert in het District van 't Westen van het Britan-Canael, in 't gemeen genaemt de Soundings, tot aen 't District genaemt de Neus, in Noorwegen, ende

na

den tijdt van 6 weken, en ſulckx naer den 17. April toekomende, van de Soundings voornoemt, tot aen
de Stadt Tanger, ende naer verloop van 10 weecken, ende ſulckx naer den 15. Mey toekomende in den
Oceaen, en de Middelandtſe Zeen, ofte elders tuſſchen de voorſz. Stadt Tanger, en den Æquator ofte
Linie Æquinoctiael, en eyndelijck na den tijt van 8 Maenden, en ſulckx na den 6 November eerſt-ko-
mende, in alle de gedeelten des Werelts. Derhalven laſt en beveelt men expreſſelijck mits deſen allen
ende een iegelijck, ſoo Onderdanen als Ingeſetenen van de reſpective Vereenigde Nederl. Provintien,
als die geene die onder haer Ho: Mo: onderdanigheydt ende gehoorſaemheydt zijn geſeten, den voorſz.
Vrede in conformité van de voorſz. Tractaten onverbrekelijck te onderhouden. ſonder daer tegens iets
te doen, op pœne van geſtraft te werden als Peturbateurs van de gemeene ruſte, ſonder eenige genade,
faveur, verdrag ofte diſſimulatie. Aldus gearreſteert en beſloten ter Vergaderinge van de hoog-gem:
Staten Generael, in den Hage, op den 6 Maert 1674. Was geteeckent,

H. FAGEL.

Waer nevens haer Ho: Mo: vaſt ſtelden, dat op den 14. deſer een Danckdagh hier
over gehouden, ende allerhande vreughde-tekenen aengerecht ſouden werden; 't geen
oock over 't geheele Lant, en in deſer voegen in 's Gravenhage volvoert wiert: *Naer
dat men des uchtents Godt de Heere eerſt gedanckt hadde over ſijn zegen in deſen Vrede,
quamen ten 3 uren na de middagh de Regimenten Guardes, ſoo te Voet als te Paert, in de
Wapenen, die te voet op 't Buytenhof, en die te Paert op de Plaets, alle in nieuwe Klede-
ren, met Orangie-ſcarpen met witte Franje om 't lijf, 't geen ſeer cierlijck ſtont; welcke te
voet ten 5 uren van ſijn Hoogheyt, die met de Lijf-Caroſſe op 't Buyten-hof quam, en daer
uyt tredende en te voet gaende, wierden beſichtight, paſſeerende door alle de Gelederen;
waer na ſijn Hoogheyt te Paerde ſtygende, de Ruytery mede beſichtight heeft: En na dat
3 ſalvos hadden gedaen, trocken zy gelijckelijk weder af: De Stucken op de Wallen wier-
den eerſt geloſt, en toen die van de Vyver-bergh; zijnde in 't geheel 78 ſtucken geplant, die
by na geduerigh ſchooten. Korts daer na wierden de Pick-tonnen aengeſteken, waer door
't ſcheen of den heelen Haegh in de brandt ſtont. Ondertuſſchen alles vervaerdigt tot de
heerlijcke Maeltijt die haer Ed: Gr: Mo: gaven, zijnde daer toe 't Geſtoelte uyt hare Ver-
gader-plaetſe genomen, en 2 lange Tafels, boven met een dwers Tafel gevoeght, geſteldt,
wiert ſijn Hooght. door eenige Heeren opgehaelt, en nam ſijn plaets aen 't boven eynde van
de Tafel, in een groote arm-ſtoel, aen ſijn rechter handt de Hr. van Duyvenvoorde, en aen
de lincker de Hr. van Aſperen hebbende; recht over ſijn Hooght. ſat den Ridder Silvius,
de Ridderſchap, Generaels en Admiraels Perſonen ſaten aen wederzijden recht over hem,
en vervolgens de Leden van de ſtemmende Steden in Hollandt; doch Prins Maurits van
Naſſau, en den Graef van Waldeck, vermits onpaſſelyck waren, vonden ſich daer niet by.
Omtrent 120 Perſoonen bevonden ſich op deſe Maeltijt; die met alle bedenckelijcke koſte-
lijcke Spijſe was toe-bereyt: Sijn Hooght. ſtelde de eerſte Geſontheydt in op ſijn Maj. van
Engelant, en bracht het aen de Heer Silvius; daer na wiert de Geſontheyt op ſijn Hooght.
de Heeren Staten van Hollandt, haer Ho: Mog: &c. gedroncken: Op yder Geſontheydt
wiert het Canon geloſt, onder 't geklanck van Trompetten, Ketel-trommels buyten, en in
de Zael onder 't geſpeel van allerhande Inſtrumenten van 10 a 12 Speel-lieden. Eenige
100 Was-kaerſſen branden in de Zael: Inmiddels was het Vierwerck aen-geſteken, van
haer Ed: Gr. Mo: in de Vijver geordonneert, ſtaende op 6 Stellagien, het eerſte een Oran-
gie-boom, met Orangie-Appelen, preſenterende ſijn Hoogheyt, die admirable Vierwercken
van ſigh gaf, in 't ſpringen ſpreyden ſich de Tacken ver uyt, en toen de ſtam barſte, quamen
'er 2 Fonteynen uytſpruyten. Daer na een Roo Vergulde Leeuw, in een Hollantze omge-
heynde Thuyn, in de rechter poot een Lancie, met een Hoet daer op, ende in de lincker een
Lauwrier tack, uytbeeldende de Vrede en Vryheyt, ſtaende aen yder zijde een Pieramide,*

om-

omtrent 20 *voeten hoogh, daer op een dubbelden Arent, ende op 't ander 't Wapen van Spanjen, uytbeeldende in klaer vier 't Wapen van den Keyser en Koningh van Spanjen, die daer na schoone Vierwercken gaven en sprongen. Vorders stonden groote Letters,* A. *en* H. *betekenende Engelant en Hollandt, tusschen beyde 't woort* Pax, 7 *voet hoogh, cierlijck in vier brandende met haer Kroonen, die daer na springende, aen wederzyden veel Vierpijlen uytgaven. Hier op quam een Triumph-wagen met Mars en Pallas van 2 Wolven voortgetrocken, die veel schoone Vierwercken verspreyden. Geschiedende dit alles onder de Maeltijt van haer Ed: Gr. Mo: die ter middernacht met goet genoegen eyndighde. De particulieren hadden mede verscheyde Vierwercken aengerecht: Prins Maurits van Nassau liet een Piramide van* 51 *voeten hoogh op sijn Logement stellen, behangen met eenige* 100 *Lanteernen, en dese letteren,* Soli Deo gloria. *Dese Piramide stondt als in de lichte brant, terwijl sijn Excells. Ketel-trommels, Trompetters en Tamboers gedurigh onder 't lossen van 't Canon een soete melodye maeckten. D n Veltmarschalck Wirtz had mede een Piramide met omtrent* 100 *brandende Flambeauwen op-gerecht. Den Grave van Waldeck representeerde, naer dat 2 uren te vooren de Wijn uyt een Feston had laten loopen, een Arca triumphael, met een Leeu, daer onder geschreven stont,* Dei nutu Principis opera Pax obtenta, *en een weynigh lager,* Wilhelmus Henricus. *Waer neffens 2 Piramiden met Oranje-tacken bewonden stonden, en daer by noch 2 diergelijcke, in welke* 300 *witte Was-kaersen branden; om de gesz. Piramiden stonden noch 2 andere, met uytvarende vieren, brandende raderen en lanteernen, die verscheyde kunstvieren uytwierpen; over dese Vierwercken waren nevens veel Flambeauwen 3 groote vierkante Lantaerns, een voor den Staet, daer een staende Leeu in een Thuyn op geschilderdt was, met dese letteren,* Sentio vires; *een voor den Koningh van Engelandt, in welke een Roos met dese woorden geschildert was,* Tranquillitate floreo; *en een voor sijn Hooght. daer op stont,* Ex angustis ad augusta: *Daer by stonden noch 3 andere Lantaernen op 't selve fatsoen, in een van de welcke een Palmboom was, met dit devijs,* Pressa resurgo; *op d' andere was de Fortuyn, met dese woorden,* Consilio & armis teneor; *op de derde sagh men een Draeck afgemaelt daer een man voor stont, presenterende met de degen in de hant dit volgende,* Nec temere nec timide. *Den Heer Grave van Naßau, den Rhijngrave, den Heer van Ouwerkerck en andere Heeren meer betoonden mede hare vreughde, soo met 't aensteken van Flambeauwen, Vierwercken, als 't schencken van allerhande Wijn en andersints. Gelijck oock de Ministers van den Keyser, Spangien, Sweden, Denemarken, en andere, die alle, benevens 't aensteken van Picktonnen, de Wijn mildelijck schoncken.*

In Engelant was de vreugde niet minder over dese Vrede, gelijck sulckx 't gejuygh van 't Volck, 't branden van Pick-tonnen, en 't luyden der Klocken genoegsaem betuygde: Sijn Majest. dede oock op 't eerste bericht van de wisselingh der wedersijts Ratificatien de volgende Proclamatie afkundigen:

CHARLES REX.

DEwijl 'er tot Westmunster een Vrede gehandeldt en geslooten is geworden tusschen sijn Maj. ende Staten Generael der Vereen: Nederlanden/ de Ratificatie daer van gewisselt / en de Publicatie in den Hage den 6. Maert 1674. geschiet is/ heeft het sijn Maj. insgelijckx goet gedacht te commanderen/ dat de selve mede door alle sijn Majs. Landen en Gebiedt sal gepubliceert werden. En sijn Maj. verklaert hier mede/ dat geene van sijn Onderdanen eenige acten van hostiliteyt of geweldt op die van de Staten Generael volgens de na gespecificeerde limitatie sullen plegen / te weten nae den 18. Maert/ van de Soundings tot de Nes in Noorwegen; na den 17. April van de voorsz Soundings tot de Stadt Tanger; na den 15. Mey in den Ocean / Middelandtze Zee / ofte elders / van de Stadt Tanger tot aen de Linie Equinoctiael; en ten laetsten naer den 3. November/ in alle de deelen van

van de gantse Werelt. En de acten van hostiliteyt en gewelt/die door de Onderdanen van sijn Maj. als mede door die van de ges. Staten Generael sullen bedreven werden/ na den voorsz. tijt onder wat pretext het oock soude mogen wesen/ als onwettigh sullen gehouden werden / en de hantdadige genoodtsaeckt zijn de selve te repareren en te vergoeden/ en als stoorders van de gemeene Vrede gestraft te werden. En hier wil en gebiedt sijn Maj. dat alle sijne Onderdanen kennis nemen en haer daer na sullen reguleren.

Aenstonts na de Ratificatie der Vrede wierden van haer Ho: Mo: door de Secretaris van sijn Exell. del Fresno 100 Paspoorten na Engelandt gesonden, om die aen sijne Maj. te presenteren voor de Schepen, die binnen de gestelde tijt eenige Kapers mochten ontmoeten; welcke beleeftheyt door den Koningh met het senden van 100 diergelijcke Paspoorten aen haer Ho: Mo: vergolden wiert.

De Heer Schaep, Edelman van sijn Hoogheydt, vertrock in 't begin deser Maent na Brussel, om by den Graef de Monterey de contra-complimenten over de Vrede af te leggen. Den Heer van Achtienhoven vertrock oock den 3. deser na den Keurvorst van Brandenburgh. Den Heer Appelboom, Resident van Sweden, overleed den 18 deser in 's Gravenhage. Na dat de saken van Utrecht soo ver gebracht waren, als op fol. 39. geseyt is, soo quamen de Heeren Gedeputeerden Crommon en Gockinga dese maent van daer in den Hage, waerse aen haer Ho: Mo: en sijn Hoogheyt een pertinent raport van den slechten toestant van de voorsz. Provincie van Utrecht deden, en hoe noodigh het was, dat tot voorkominge van der selver ruine, de Regeeringe aldaer hoe eer hoe liever mocht werden bestelt: Waer op zy den 15. en 16. deser met sijn Hoogheyt en hare Ho: Mo: Gedeputeerden een seer langwijlige en opereuse besoigne hebbende, soo wiert daer in, tot herstellinge van de 3 Provintien, een Advijs conciliatoir geformeert, 't geen haer Ho: Mo: aenstonts aen de Staten van Vrieslant ende Stadt en Landen over sonden, benevens een Missive, waer in zy in 't breede vertoonden: *Den deplorabelen toestant van de Provintie van Utrecht en de andere plaetsen die weder onder de macht van de Unie gekomen waren, en dat indien met de herstellinge daer in niet spoediglijck voorsien wiert, die tot haer uytterste scheenen te sullen komen, invoegen haer Ho: Mo: om een redres in die saken te maken, de respective Provintien versocht hadden, hare advijsen ter Vergaderinge te willen inbrengen, 't geen den 9. deser geschiedt, soo hadden haer Ho: Mo: mits de discrepantien daer in vervat, deselve door een goet aental Gedeputeerdens laten examineren en sijn Hooghts. consideratie daer over doen nemen, welcke dan gesamentlijck geconfereert hebbende, tot herstellinge der 3 Provintien 't advijs conciliatoir hadden geformeert, 't geen haer Ho: Mo: hier by sonden, versoeckende dat de ged. Staten 't selve wilden amplecteren, en alsoo een eynde aen de miserie van de Provintie van Utrecht maken.* Vertoonende mits dien, *de sware difficulteyt, om behoudens 't respect der 3 Provintien, de respective andere Provintien generalijck te konnen voldoen, en dat daerom, om de saeck tot een eenparigh besluyt te brengen, aen d'een wat toe-gedaen, en van d'ander wat afgenomen diende te werden, dewijl by dit uytstel die Provintien onbequaem gemaekt wierden, om nevens haer particuliere intrest, dat van de Unie te versorgen, de welcke daer door groote schade stondt te lijden aen de lasten die de gem. Provintie in redelijckheydt tot den Oorlogh soude contribuëren, want behalvens dat die Provintie, soo in de Steden als ten platten lande door 't generael verval onbequaam gemaeckt wierden, en de Ingesetenen in 't bouwen der Landen en herstellen der Huysen geen luft konden scheppen, mits door gebreck van goede Justitie niet wisten of daer van souden profiteren, soo wierdt by dit* interregnum *de ongebondentheyt en verwoestingh soodanigh, dat het tot de totale ruine van de*

geheele Provintie stont uyt te vallen, aen welckx behoudenis den Staet soo seer gelegen was, versoeckende haer Ho: Mo: dan, als geen rechtvaerdige klachten genoeg over de ellendige gestalte van die Provintie, die in hare welstant niet verdient had soodanigh van de Bondtgenooten getracteert en als geabandonneert te werden, konnende uytvinden, of deselve ging die noch te boven, dat de ged. Staten sich hoe eer hoe liever conform dit Concept conciliatoir wilden verklaren, en liever aen haer gesustineerde wat toegeven, als door langer deliberatie de droefheyt van soo veel 1000 Zielen, welks verderf niet als door een spoedige herstelling der Regeering en Gods zegen geheeldt kon werden, op sich laden. Verhoopende haer Ho: Mo: verders, dat de ged. Staten haer conform dit voorsz. Project conciliatoir op 't spoedigste souden verklaren, (als 't selve van soo veel billijckheydt achtende, dat de respective Provintien redelyck haer genoegen daer in behoorden te vinden) en daer door de Ingesetenen van die Provintie haer rechtvaerdige klachten benemen, van dat zy by langer uytstel haerder herstellinge gebracht stonden te werden in de alderuytterste desolatie, &c. De Provintie van Vrieslant noch al den voor-rangh blijvende pretenderen, soo was daer nu een temperament in gevonden, te weten, dat de beyde Provintien by beurten souden presideren, tot dese saeck finaelijck afgedaen was. Een Sergeant met 2 Soldaten uyt Utrecht gegaen, bedreven den 8. deser een seer stoute daet tot Arnhem, want wetende dat daer aen de Kraen verscheyde Schepen met Canon lagen, begaven zy hun op een van deselve, en kapten 4 touwen los, waer mede 't Schip was vast gebonden; de Schildtwacht op die tijt juyst in sijn Sintinel-huysje zijnde, vermits de sware Sneeuw, die toen viel, 't geen goede gelegentheyt aen dese Maets gaf, om noch een vijfde touw, dat het Schip dede swaeyen, af te kappen, ende daer door wegh te drijven, gelijck zy oock deden, brengende dit Schip tot aen de Vaert by Utrecht, zijnde geladen met 19 metale stucken, van 18 en 12 ponders, benevens 4 groote Mortieren, en een groote meenigte van Bomben en Granaten, werdende wel 150000 gl. waerdigh geschat; over welke brave actie sijn Hoogheyt aen yder van dese 2 Soldaten 8000 gl. vereerde, en de een met een Marcktschuyt van Utrecht op Amsterdam, en de ander met een van Utrecht op Leyden voorsagh. Den 10 deser wiert oock een Standaert van den Bisschop van Munster binnen Utrecht gebracht, die 15 Ruyters van d'onse in een gevecht met 20 Bisschopse Ruyters hadden bekomen, waer in de Bisschopse alle doot gebleven waren. 't Gebeurde deser dagen mede dat 58 Franse Ruyters boven Wijck 48 Bootsgesellen meenden t'overvallen, maer wierden van d'onse, haer in een Bosje retirerende, soo bejegent, dat 20 doot bleven en 16 gevangen achter lieten. De Franse trachtende noch soo langh als konden, Contributien te trecken, sonden daer toe uyt Arnhem dese tijdt Brieven na Amersfoort en de omleggende Plaetsen, maer die wierden daer te wel toe versorgt, om te betalen. Den Heere Spar nam den 27. deser sijn Audientie van afscheyt van haer Ho: Mo: werdende daer toe boven gehaelt met haer Ho. Mo. kostelijcke Carosse, 2 met 6 Paerden, 4 met 4 Paerden, en 16 met 2 Paerden; ter Vergaderinge gekomen zijnde, sat hy neder in een fluweele Arm-stoel, doende sijn Propositie van Afscheyt in de Sweetse Tale, en gaf die in de Latijnse aen den President over, die den Heer Spar in de Nederduytse antwoorde; waer op opgestaen zijnde, is hy weder na huys geconduiseert, gelijck boven gehaelt was, door de Heeren van Beuningen en Eeck, haer Ho: Mo. Gedeputeerden. Den selven dagh heeft den Resident van de Hanzee-steden aen sijn Hooght. een Brief wegens de Stad Bremen overgelevert, waer in de selve hem congratuleerden over het Erf-Stadthouderschap, &c. en de Vrede met de

de Kroon van Engelant. Den Veltmarschalck Wirts verkreegh toen van den Staet permissie, om een keertje na Hamburgh te doen, en aldaer sijn particuliere affaires waer te nemen. Den Staet dede nu, om tegens 't Voorjaer ten vollen gewapent te zijn, verscheyde nieuwe Comp. lichten. De Equipagie ter Zee wiert oock yvrigh voort geset, hoewel de koude ende langduerige Winter sulcks al veel belet hadde, (want den 23. deser reed men noch met Sleeden over de Zuyder Zee van de Vriesse tot de Noort-hollantse Kust, soo sterck was 't Ys toen) En of wel, wanneer de saken met Engelant noch onafgedaen waren, 34 Schepen by 't Quartier van Amsterdam stonden uytgerust te werden, wiert nu dit getal tot 21 vermindert, bestaende in de volgende Lijste:

Lt. Adm. Tromp.	Hollandia,	80	Tiloos.	d'Agatha.	58
Vice-adm. de Haen.	Gouda,	76	Brouwer,	Essen,	56
S. by N. de jonge Ruyter.	de Spiegel,	70	Zitter,	Beschermer,	56
Caps. van den Heuvel.	Steenbergen,	74	Jan de Jongh.	De Leeuw,	52
Schey de oude.	Woerden,	72	van Lier.	Harderwijck,	44
Verschuèr.	'tWap. van Utrecht,	68	Munnick.	Middelburgh,	40
Elzevier.	Zeelant,	68	Decker.	Edam,	40
Tobias.	't Geloof,	66	Graef van Stirum.	Tijtverdrijf,	40
Middelant,	Oosterwijck,	66	Megangh.	Caspell,	36
Berckhout.	Cruyningen,	60	van der Zaen.	de Star.	36
de Wit.	Provintie Utrecht,	58			

Met de bemanninge deser Schepen wiert dapper gehaest, om vroegh in Zee te komen. Onderwijl ageerden de Kaepvaerders noch al: Cap. Marcus de Vogel sont te Vlissingen een Franse Prijs op, zijnde een groote Fluyt, geladen met 150 Vat Brandewijn, en 40 Oxhoofden Wijn. 't Fregat de Somer, bracht in de Caronjes een Schip op, komende uyt de Caribes, geladen met Suycker en Gember, groot 100 Lasten, gemonteert met 10 stucken. 't Fregat de 7 Gebroeders bracht aldaer mede een Engelse Kits op, met Suycker geladen, en een uytgaende Barbados-vaerder, met Speck ende Vleesch. 't Schip 't Lam bracht daer oock een uytgaende Virgini-vaerder op. Men kreegh nu oock bericht van Capiteyn Jacob de Caper, hoe hy in de West-indies elf Engelse Schepen soo genomen als gedistrueert hadde, en na dat hy van sijn groot Schip de Bredaesse Vrede afgeraeckte, hem een Engels Schip, gaende van Bristol na de Virginie was ontmoet, 't geen hy na eenigh gevecht meester wiert, settende sijn Stierman met eenige van de zijne daer op; maer dese hun door den dranck onbequaem makende, smeten de Engelse de ged. Stierman daer op doot, en dwongen d'andere tot overgeven, waer na zy 10 Fransse Oorlogschepen bejegenden, die hun plonderden, en toen lieten varen; doch desen ongeluckigen Engelsman wiert naderhant van een Duytze Kaper weder om genomen. Vermits verscheyde baetsoeckende Menschen Wijnen uyt Vranckrijck of van elders over Zee in dese Landen sochten brengen, onder pretext dat de Placcaten tegens 't selve alomme niet gepubliceert waren, soo wierdt by haer Ho: Mo: den 29. deser geresolveert, dat aen de Admiraliteyt tot Amsterdam geschreven soude werden, dat de selve eenige lichte Fregatten, Snaeuwen of ander gewapent Vaertuygh in de Zeegaten van Zeelandt wilden posteren, die van 't Noorderquartier in die van de Maze, en die van Zeelant en de Maze in die van Texel en 't Vlie, met ordre, om alle Schepen, van buyten met Wijnen inkomende, aen te halen en op te senden aen de respective Collegien, die 't voorsz. Vaertuygh uytgesonden hebben, mits behoorlijke advertentie daer van aen haer Ho: Mo: gevende; werdende sijn Hooght. als Admirael Generael versocht, krachtelijck aen dese Resolutie de hant wilde houden, op dat die effect mocht komen te sorteren.

De Bisschoplijke Munsterse Volckeren dese tijt over 't Ys in 't Oldampt en 't Westerquartier gevallen, plonderden aldaer verscheyde Plaetzen, als Sippenhuysen, Elsenhuysen, Vleckweyde, Veele, Smeringe, Onswedde, Wedde, Eeckst, de Scheemt, Horen, Blyham, Meeden, Westerlee ende Winschooten; van waer zy een rijcke Buyt wegh voerden: Maer den Gen. Rabenhooft toogh weder in 't lest deser maent met 3056 man, soo te voet als te Paert, uyt Groeningen, geconjungeert met 2000 Vriesen, op ordre van den Staet, naer de Twente, om daer diergelijcken inval in des Bisschops Landen te doen.

Den 1. deser gebeurden 't te Ceulen, dat eenige Tonnen met Frans Gelt, soo de Fransen voorgaven met Brandewijn geladen, van daer na Nuys willende vertrecken, door de Keyserse, die de wacht aen de Poort hadden, wierden aengehaelt, en in 't Logement van haren Gouverneur de Kielmansek gebracht; waerse gevisiteert werdende, bevont men daer in 48000 Rijckxds. Welck Gelt den Baron d'Isola met sijn zegel versegelde, en daer over na Weenen schreef: Maer de Franse hier over murmurende, eysten van de Stadt de restitutie van dit Gelt, dreygende by faute van dien represalien daer tegens te gebruycken; en sonden de Franse Gesanten selfs een Courier aen haren Koningh, om hem hier van te berichten, die korts daer na weder komende, een Missive aen de Magistraet mede bracht, in de welcke hy hen hart dreygde, soo over dese saeck, als 't attentaet op Prins Willem, seggende, dat het affront aen desen Prince gedaen, soo veel was als aen sijn eygen Persoon, en dat in geval den Courier, die de Sweetse Mediateurs na Weenen gesonden hadden, 't voorwerp van sijn commissie niet verkreegh, sijn Ambassadeurs souden moeten thuys komen, en de Vredehandelingh daer laten varen, voegende hier noch by, dat aen sijn Ambassadeurs bevel gegeven had, gedurende het uytblijven van den Courier, in de Tractaten niet verder voort te gaen. De Magistraet van Ceulen was oock over dese saeck soodanigh ontstelt, dat men zeyde, sommige voorgeslagen hadden, om 't Gelt met gewelt weder te krijgen; maer andere dat tegen sprekende, viel hier niet af; immers presenteerde den Keyserl. Overste 't gelt de Magistraet wel in handen te willen stellen, by aldien zy gesint souden wesen 't selve te restitueren, als 't sijn Keyserl. Maj. soude begeeren. Den Sweetsen Ambassadeur Tott versocht oock aen haer Ho: Mo: Gevolmachtigden haer tusschenspraeck by de Keyserl. Gesanten, dat men geen swarigheyt wilde maken 't gelt weder te geven; maer de Franse de Stadt Ceulen hier van de oorsaeck achtende, confisqueerden al de Goederen, daer thuys behoorende, en stelden seeckere praemie voor die een Ceuls Burger by hun gevangen bracht. Den Grave Bagnasco, wegens de saeck van Prins Willem van Furstenburgh na den Keyser vertrocken, quam in 't begin deser maent weder van Weenen te Bon, met bevel, dat desen Prince sonder vertoeven met een goet Convoy na Weenen moste gevoert werden; 't geen den 10. deser onder een geleyde van 70 Paerden wierde volvoert; verdwijnende daer mede al de hoop der Fransen, van desen Prince oyt los te krijgen, en dat de geene, die dese actie gedaen hadden, hier over gestraft souden werden, te meer, om dat den Marquis Obitski, die in de aenval gequetst was, en sich in een Clooster binnen Ceulen geretireert hadde, dese tijt in een Munnickx Habijt daer uyt ontsnapte, hoewel de Magistraet daer wacht voor had laten stellen: Maer de Sweetse Mediateurs van 't begin een Expressen aen den Sweetsen Resident Puffendorf te Weenen gesonden hebbende, soo gaf den selven aen den Keyser wegens dese saeck 't volgende Memoriael over;

Al-

Aldergenadigste Keyser en Heere: Dewijl de aenvallingh en vasthoudingh, van den Heere Lantgraef van Furstenburg, als des Ceurvorst van Ceulens Gevolmachtigde en gemeene Af-gesant tot des Vredens Tractaeten, (op de volle straet van Ceulen den 14. deser loopende maent geweldiger hant geschiet door eenige Officiers van 't Regiment van Grana tegens d' algemeene rust) van seer groot en hoog gewicht is, en dat oock de geringste wercking daer uyt ontstaende, veroorsaken sal de ophouding van de Vrede (door de ontallijcke wenschen en suchten der Christenheyt begeert) aldaer aen gesteldt, en met grote vlijt en kosten, oock met geen kleyne hoop van een geluckige uytkomst tot noch toe volhart: Soo hebben sijn Koninckl. Majs. van Sweden mijn aldergenadighste Heer, hooge en voortreffelijcke Heeren Af-gesanten, met genoegsame macht tot het Mediateurs Ampt voorsien, tot tijdelijcke verhoeding, soo veel aen hen staet, van dese aenstoot, (niet sonder oorsaek te besorgen zijnde) den 16. Februarij een Edelman aen zijn Majs. algemeene Veltmarschalck, den Heer Hertog van Bourneville na Bon gesonden, met Brieven die dese saeck aengingen, en boven alle versoeck, de schuldige vernoegingh versochten: Van wien hy nochtans geen ander antwoort ontfing, als dat hy sich daer aen gelegen soude laten zijn, sulckx zijne Keyserlijcke Maj. op 't spoedigste te berichten. Als zy haer nu in dese tweespalt bevonden, en daer en boven wel saegen, dat dese saeck by de andere Ministers sich te Ceulen tot den Vrede onthoudende, alsoo sou opgenomen werden, dat by so verre sy haer Conings en Principalen eere niet schandelijck om verre stoten, en de schuld ge sekerheyt van hare geheyligde Ampten en Persoonen, door ee n meer als gemeene stoutheyt niet liever selfs verraden wilden, zy sich daer niet langer konden ophouden, en haer na allen aensien oock bemoeyen, om te vertrecken: Soo hebben zy geen beter middel konnen vinden, als een ander Edelman uyt de hare aen my te Post te senden, en te gelijck op te leggen, dat ick van Uwe Keyserl. Maj. wegens dese gruwelijcke daet, waer van des selfs Officiers aengeklaegt werden, een schuldige satisfactie met behoorlijcke eerbiedinge yvrig versoecken, en om een wel verdiende straffe over de Autheurs, hare helpers ende gesellen op 't instandigste bidden soude: Maer ondertusschen is door den gemeenen roep seer uytgebreyt geworden, dat sulken aenval uyt bevel van Uwe Maj. is geschiet, en soo ick my niet vergis, heeft my de Baron de Hocher, geheymen Raet en Cancelier sulckx verleden Saturdag, en gelijk het schijnt, selfs uyt bevel van sijn Keyserl. Maj. bekent gemaeckt: Maer alsoo in sulcke bekentmakingen te vooren geseyt wiert, als ware den ged. Lantgraef van Furstenburg in 't minste niet met den onbreeckbare, en geheyligde sekerheydt eenes Gesants versien geweest, en boven dat niet een woort gemelt wiert, dat de Stadt Ceulen van zijne Keyserl. Majest. tot dese Executie bescheyden was, is 't lichtelijck te sien geweest, dat de selve Officiers, soo wel in de Persoon als de Plaets (die niet alleen de Gesanten, maer oock de Principalen selve, en haere Officiers en haer knechten, uyt kracht van 't opentlijck geloof van zijn Keyserl. Maj. de seeckerheyt geven sou) seer hebben gedoolt, en soo alleen van hare begeerte, en in 't minste niet van sijn Keyserlijke beveelen, Executeurs zijn geweest. Invoegen ick uyt de naem van zijn Koninckl. Maj. van Sweden, en kracht der gegevene Authoriteyt van de strijdende partyen met de hoogste vlijt, maer voor my onderdanigst, en op 't mogelijckste bidde, niet alleen wegens dese mi daet een schuldige en behoorlijcke vernoeginge, en dat de gem. Lantgraef van Furstenburgh, op bevel van zijn Keyserl. Maj. weder aen de plaets, van waer hy geweldiger wijze weg gevoert is, waerdiglijck, en sijn Caracter betamende, gebracht werde, maer oock, dat de Officiers en hare navolgers, boose Raetsluyden, en zijn Keyserl. Majs. beveelen overtreders, gelijck als oorsaeck van soo veel Koningen, Vorsten, Standen, en zijn Keyserl. Majesteyts, maer voornamentlijck van sijn Koninckliicke Maj. van Sweden (als zijnde door zijn toedoen de Talpoorten onder den anderen uytgewisselt, en de sekerheyt der plaets selfs te weeg gebracht, en verkregen) hare een opentlijcke sekerheyt en geloof verbreking, gelijck de so grovelijck gevioleerde heylige rechten der Gesanten schijnen te vervorderen, en van Uwe Keyserlijcke Maj. tot gerechtigheyt, billikheytd, en Vrede geneygt, oock met veele heerlijcke exempelen en bewesene begeerten, billijck te verwachten is, op het strengst tot een exempel van de posteriteyt mogen gestraft werden; terwijl ik in verwachting van een genadig en begeert antwoort, my Uw Keyserl Maj. onderdanig beveele.

Waer op sijn Keyzerl. Maj. hem 't volgende tot antwoort liet toekomen;

Uyt den naem van sijn Keyserl. Maj. wordt den Resident van sijn Koninckl. Maj. van Sweden den Heer Esajas Puffendorf, op sijn Memoriael, deser dagen overgegeven, bekent gemaeckt:

Namentlijck, dat hoogstged. zijne Keyserl. Maj. uyt het by gevoegde van den Heer Sweedtse Resident wijtlopig had vernomen, uyt wat oorsake, de Heeren Sweedtse Mediateurs, sich te Ceulen bevindende, de aentastinge en arrestatie aen Prins Willem van Furstenburgh, den 14. der voorgaender maent voorgevallen, met weynigh recht achten geschiet te zijn, en dat zy hen daer door ingebeelt hadden, dat het vry geley, op den 19. April van 't verleden Jaer op den Rijckxdagh gepubliceert, en alle Churfursten, Fursten, en Standen des Rijckx gegeven, gevioleert was, en dat zy deswegen versochten, en begeerden dat de Autheurs niet alleen ernstelijck gestraft, maer oock dat ged. Prins weder in vryheyt gestelt mocht werden. Op 't welke, uyt bevel van zijn Keyserl. Maj. ged. Heer Sweetsen Resident

geantwoort wert, dat ſijn Keyſerl. Maj. niet geweten had, ook noch niet wiſt, dat ged. Prins Willem van Furſtenburg in de qualiteyt van een Geſant aen te ſien hadde geweeſt, of enige volmacht van eenige Standen des Rijckx, die de Vredehandeling aengaet, voortgebracht, of ter behoorlijcker plaets tot opentlijcke en algemene wetenſchap over gelevert hadde, te geſwijgen, dat geene volmacht plaets vint waer de Principael ſelfs tegen is, noch yemandt onder den naem Familiarium; het zy dan dat hy van den diſch en Broot des Heeren leeft, begrepen wert, en in 't minſte niet die geene, die van onderſcheydelijcke verſcheyde bedieningen over nemen: Sijn Keyſerl. Maj. ſoude oock, wanneer hy dat ondernomen hadde te doen, ſulckx nimmermeer toe gelaeten hebben; maer het betaemt niet, dat yemandt, van Duytſe Stam geſproten; Onderdaen van 't Rijck en 't Huys Ooſtenrijck; en Vaſſal en Lants-kindt des Aerts-hertogdoms van Ooſtenrijck, ſoodanigen Ampt tegens zijn Keyſerl. Maj. ondernemen ſal: Dewijl het oock alle ervarene der Duytſe ſaecken genoegſaem bekent is, dat onder de naem der Churfurſten, Furſten, en Standen des Rijcks geen andere, als die ſtemmen en ſitplaets op den Rijckxdagh hebben, verſtaen of begrepen werden, en boven dien dat de Geſanten van hooge Coningen en Vorſten, in de bediening van ſulcken Ampt, in't minſte niet toe gelaten is in de plaets der bediening te miſdoen, en tegens de ſtaet der geene, aen wien zy ſonderling, wegens oorſprong en ſchuldige onderdanigheydt, of uyt andere oorſaken verbonden zijn, liſtige aenſlagen te ſmeden, oock andere ſaeken, die de hooge achting en authoriteyt van zijn Keyſerl. Maj. ten hoogſten geprejudicieert hebben, te doen en ondernemen; welcke alle te zijner tijt en plaets wijtlopiger uytgebreyt ſullen werden; en behalvens dat ſiet de gantſe Chriſtenheyt uyt de notoriteyt der daet, hoe veel en meenigerley ſaken, tot ſchade van 't geheele Rijck, ged. nu gearreſteerde Prins heeft begaen, en dat hy den voornaemſten ſtichter deſer Oorlog is geweeſt; dat hy oock Overſte van een Frans Regiment is, en de Keyſerl. Advocatoria geen ſchuldige gehoorſaemheyt heeft beweſen. Uyt het welcke dan een yder ongepaſſioneerde waerlijck oordelen ſal, dat den ged. Prins rechtmatig wert vaſt gehouden, om hem te verhinderen in zijn voorige voetſtappen, tot de hooghſte ſchade en prejuditie van zijn Keyſerl. Maj. en 't Rijck, voort te vaeren, en de ſoo nootwendige Vrede voor de gantſe Chriſtenheydt door te dringen, welcke voorwaer na de wegneminge van een ſoo grooten verhinderingh, en opentlijcke Vrede beſtormers, lichtelijck ſal te verkrijgen zijn: De H. Franſſe Afgeſanten hebben ſo veel te minder oorſaeck, om haer over deſe vaſthouding te beklagen, dewijl zy den beſprokene ſekerheyt tot op den huydigen dagh volkomentlijck genieten, en verder genieten ſullen; of wel den Aldercriſtelijckſten Koning, niet alleen de eenige Paſpoort voor den Hertog van Lotteringen, waer toe hy doch uyt 't recht der natuer en ſijn verbonde Obligatie, als een van zijn Koninckl. Maj. geconfœdereerden, verbonden is, niet wil laeten vervaerdigen, ja ſulckx heeft geweygert te doen, en door deſe ophouding de voortgang der Vredens Tractaten tot noch ſtil geſtaen ſijn, maer oock boven dien den Heer Graef van Naſſauw, tegens de gegevene ſekerheyt van Gravell aen alle de Standen des Rijckx op den ged. Rijckxdag, in Arreſt en ſeer beſwaerlijcke Gevangeniſſe nu eenige tijt lang heeft gehouden. Dit nu alles alſoo voortgebracht, en twijffelt hoogſt-ged. zijne Keyſerlijcke Maj. niet, of de voorgem. H. Sweedtſe Mediateurs ſullen na rype overwegingh der ſaken, by deſe onwederleggelijcke gronden blyven, en het verkeert opgenomen oordeel van de ged: gevangen nemingh ter zyden leggen, noch daerom de Tractaten der Vrede, die de Chriſtenheyt ſoo ſeer te pas ſou komen, af-breken, maer na haren lofweerdigen yver de ſelve met alle vlijt en arbeyt bevorderen, en noyt toelaten, dat de oorſaeck van 't breken der Tractaten, welcke ſijn Keyſerl. Majeſt. met alle kracht en vermogen ſal voort-ſetten ende bevorderen, met recht op haer geſtelt wort. Voor de reſt is ſijn Keyſerl. Majs. begeeren aen den Heer Reſident, dat hy deſe verklaringe van ſijn Keyſerl. Maj. hem aenbevolen, met een oprecht verhael en getrouwe dienſt wil voort-ſetten, gelijck als dit en noch meer andere ſaken aen ſijn Koninckl. Majeſt. van Sweden door den Heer Graef van Starnbergh breeder ſal verklaert werden: Waer mede ſijn Keyſerl. Maj. hem de Keyſerl. Genade verſekert. *Gegeven te Weenen, onder des Keyzers Geheym Zegel, den 8. Maert, 1674.*

Deſe verklaringe van ſijn Keyſerl. Maj. (hoewel ten vollen de miſdaden van deſen Prince bekent makende) wiert by de Franſe geheel gerejecteert; en gingen ſelfs in de meeſte Princen Hoven de ſaeck ſoodanigh afſchilderen, als of 'er ter Werelt niet ſlimmer gedaen kon werden; maer die in de Duytze ſaken ervaren waren, ſagen dit met een heel ander oogh aen, en luyſterden na dit ſeggen weynigh; want men ſagh korts hier aen een geheele Deductie voor den dagh komen, waer van wy de voornaemſte puncten alleenlijck hier in ſullen voegen;

Voor eerſt een ſeker voorbeelt van Cromwel hier toe by brengende: Dat het eens geviel / dat onder des ſelfs Regeeringe de Broeder van den Portugyſſen Geſant Don Pantaleon de Sa met noch 2 andere Ridders op de Beurs te London wandelende / onder malkander ſeker geſpreck

spreck hielden wegens den toestant toenmaels in Engelant/ 't geen van een Engels Overste/ Gerhard genaemt/ en in de Portughysse spraeck ervaren/ van verre aengehoort werdende/ soo quam die by hun/ en zeyde/ datse de saken niet recht verstonden; waer over zy in hun gemoet genepen / hem geluckelijck aenvielen/ en dapper quetsten; doch hy door de toeloop der Menschen uyt hun handen geruckt / quamen zy verscheyde mael weer/ doch konden hem niet vinden; 't geen in haer soo grooten gramschap verwekten/ datse korts daer aen met 50 gewapende Persoonen en een Koets met Hantgranaten/ op de selve Beurs quamen/ en daer verscheyde moetwilligheden pleegden/ onder andere een Edelman met een Pistool doodtschietende/ en den Oversten Map met 7 doodelijke wonden quetsende; maer door een Troup Engelse Ruyters aengevallen/ die op 't gerucht quamen / wierden zy gevangen genomen: Cromwel van hier van verwittigt/ was seer besorght / hoe hy sich hier in sou dragen; van d'eene kant quam hem 't onschuldigh vergoten Bloet om recht eysschen/ ende ter andere zyde quam hem de heyligheyt van een Gesant te vooren; want hy vertoonde Brieven van syn Koningh/ waer by hy hem 't Gesantschap op droegh/ en syn Broeder thuys ontboot; maer Cromwel de misdaet swaerder achtende/ als de heyligheyt van een Gesant kon lyden/ dede hem door de Rechters antwoort op de misdaet afvorderen; 't geen hy weygerende/ wierden hem de getuygen voorgestelt/ en alsoo ter doot veroordeelt/ gelijck oock aen hem volbracht wiert. Dit voorbeelt wiert nu aen dat van desen Prince gevoeght; hoewel sommige sustineerden/ dat een Gesant van die Potentaet/ waer aen hy gesonden is/ niet tegenstaende hy sich in soodanige saken vergrypt/ niet geoordeelt of gestraft kan werden; maer wie naeukeurighlyk merkt op 't leven en daden van Prins Willem/ sal lichtelijck oordeelen / dat dit maer een ydele voorwendingh is: Want niemant is onbekendt / dat hy / nevens syn Broeder den Bisschop van Straetsburgh / soodanigh ten dienste van Vranckrijck/ tegens syn natuurlijcken Heer/ geweest is/ dat sich niet ontsien heeft syn Bisschops staf af te leggen/ en die van een Frans Regiment aen te nemen/ gelijck hem oock met allen yver heeft laten gebruycken/ om den Churvorst van Mentz aen de Franse zyde te brengen/ en van de schuldige gehoorsaemheyt aen 't Ryck en des selfs Overhooft af te trecken / &c. in 't welck hy oock tot soo verre voortgegaen is/ dat hy de Keyserl. Avocatoria / hoewel op straf van Rebellye uytgegeven / in de wint geslagen heeft/ en de Franse is blyven aenhangen: Werdende mede beschuldight / dat de Vrede-handelinge te Ceulen/ in plaets van die te vorderen/ getracht heeft af te breken/ en 't vier des Oorlogs hoe langs hoe meer in Duytslant over te brengen: Wat nu syn volmacht belangt; de Keyserl. Gesanten hebben die noyt geweten/ noch gesien / en indien hy sich daer al voor uytgegeven had / souden zy hem daer voor noyt erkent hebben. Dat hy aen de leste Ongarise Rebellye mede deel gehad heeft wert oock voor vast geseght; hoewel hy uyt Graeffelijcken Huyse en met de Titul van Vorst en Leenman van 't Huys Oostenrijck begiftight is geweest; 't geen hem verplicht behoorde te hebben met alle syne krachten de schade daer van te stuyten/ en alle vremt gewelt af te weeren; waer hy nochtans so tegens heeft geweest/ dat alle Standen/ die syn Keyserl. Majest. getrouw bleven/ voor strafbaer erkende/ ende maeckte/ datse sonder aenkondiging van Oorlog van Vranckrijck overweldigt wierden. Of nu in soodanigen gestalte van saken een halsstarrige en wederspannige Leen-man sich tot een vyantlijcken Gesant tegens syn Heer magh laten gebruycken / en om syn aenslagen te volvoeren / de vryheyt van een Gesant genieten/ sou veel van te disputeeren vallen; alleen/ indien het recht overwogen wiert sou men oordeelen/ dat sulcke Vrede-verstoorders/ voornamentlijck in 't Ryck/ waer van hy Leen-heer is/ behoorden op-gesocht en gestraft te werden: 't Is wel waer/ dat een Gesant (weer voor hy doch noyt by de Keyserse erkent is geweest) meer vryheyt als een ander Persoon heeft/ maer soodanige niet/ die tegens de Rechten der Volckeren stryden / als dootslagen/ oproeren/ t'samen sweeringh en diergelijcke; en derhalven kan een Gesant in sulcken geval hem daer niet mede beschutten/ want Vorsten en Heeren souden sich voor te grooten gevaer bloot stellen/ indien zy soodanige misdaden ongestraft lieten: 't Geloof en de trouwe van die geene/ welcke een groote misdaet aen een Gesant straft / wert daer mede oock niet gekrenckt/ dewyl de Gesanten nimmer soodanigen sekerheyt gegeven werdt / die de gever daer door in gevaer stelt: Dan of wel den Prince sich met desen gepretendeerden Titul van een Gevolmachtigden soeckt te verschoonen (hoewel hy daer mede niet door kan/ om redenen voor verhaelt) bevindt men echter / dat hy in syn gemoedt ontrust geweest is / door dien hy in den aenval te Ceulen in syn Koets wel van geweer voorsien was/ want indien hy sich met syn Bisschops-staf had te vreden gehouden / ende van misdaden bevrijt geweest/ had syn Geweer alleen de Onschuldigheyt behoorden te zyn.

Dit was een klare Deductie voor den Keyser wegens dese saeck; maer den Bisschop van Straetsburgh meenende dat het de Keyserse alleen te doen had geweest, om hem buyten de Raet van den Keurvorst van Ceulen te houden, stont hier over seer verstelt, en te meer, om dat hem op sijn versoeck van Paspoort, om te Ceulen te komen, van de Keyserse Ministers geantwoort soude wesen, gelijck men zeyde, dat het geven van 't selve in haer macht niet stont, noch volgens haer instructie was, maer wel, om na Bon-

ne

te gaen, en de Kamer van sijn Broeder in te nemen. Ondertusschen wiert in de Vredehandelinge niets verricht, dewijl de Franse geen macht daer toe hadden; doch dit niet tegenstaende wierden 'er bysondere Handelingen met den Keurvorst van Ceulen ende Bisschop van Munster aengevat; welke laetste aen de Keyserl. Ministers een Voorstel tot sijn Accomodement had laten doen met haer Ho. Mo. waer in hy aenbood alle geoccupeerde Plaetsen, geduurende desen Oorlogh weder te restitueren, uytgenomen Borculo en Lingen; maer van deser zijde kon men niet verstaen, dat den Bisschop van eenige Plaetsen van haer Ho. Mog. soude profiteren, en oordeelde men, dat den Bisschop niet alleen alle de geoccupeerde Plaetzen most weder geven, maer boven dien noch een goede somme gelts behoorde te furneren, om den Vrede te genieten; dan sijn Keyserl. Maj. sont hier over, soo men zeyde, een Missive van intercessie aen haer Ho. Mo. om hun daer toe te bewegen. Met den Keurvorst van Ceulen wiert mede wel gehandelt, maer den Bisschop van Straetsburgh, die 't meeste bewint over dese saeck had, stiet het t'elckens om verre, invoegen men verhaelt, dat als dese tijt een Keyserl. Courier met Brieven aen den Cheurvorst van Ceulen en Bisschop van Straetsburg te Ceulen aenquam, met bevel, om die in des Cheurvorsts eygen handen te leveren, den selven Bisschop desen Courier, wanneer te Keyserswaert quam, om hem de andere te behandigen, een brave reprimende gaf, om dat hy de 2 Brieven aen hem niet eerst over gegeven had: Ja dese Franse Creaturen wisten selfs den Keurvorst by na soodanigh te disponeren, dat sich liet bewegen, om, als 't gelegentheyt geven sou, na Luyck te retireren. Ondertusschen hadden haer Ho. Mog. Gevolmachtighden, om d' algemeene Vrede te bevorderen, dit volgende Geschrift aen de Mediateurs overgegeven:

MIJn Heeren: Wy sijn wel versekert/ dat Uwe Excell. altijt gedachtig zijt van den inhoudt onses Memoriaels van den 9. October van 't voorleden Jaer/ en wy en twijffelen niet meer/ of sy sullen ons dat recht doen van onse Getuygen te wesen/ dat wy sonder eenig ophouden nieuwe aenhaudingen gedaen hebben/ om de volbrengingen te verkrijgen; voornamentlijck door de overgevinge der Vrygeley-brieven/ die wy gesamentlijck met de Heeren Staets-bedienaers van sijn Hooght. den Hertogh van Lotteringen hebben begeert/ sonder de welcke wy ons in geen Handelingen konden laeten. Wy hebben de redenen voort gebracht/ en 't Memoriael aen uwe Excell. vernieut/ door onse Brieven van den 17. en 27. November/ oock door een andere van den 12. December laetst/ en zedert by monde/ in de gelegentheden die sich vertoonden: Maer na dit alles/ hebben wy 't ongeluck gehadt (by faute van een Cathegorique antwoort (die wy met soodanigen belet versocht hebben) van ons verbreemt te sien van alle hoop tot de Handelinge/ en niet anders dan of wy noch by 't eerste beginsel waren/ en gelijck 'er vijf geheele maenden zijn verlopen na d'eerste opening/ die wy aen uwe Excell. deden/ en dat wy ons sincerelijck hebben verklaert op alle de voorstellen/ die uwe Excell. ons voorhielden/ rakende dese materie: Te weten/ dat wy bereyt waren met hare begeerten over een te komen/ en alles by te brengen wat tot een prompte en versekerde Vrede konde dienen/ nochtans soo haest men dit ges. obstacul heeft vertoont/ en de byeenkomst van onse Geallieerden verlicht door de Vry-geley Brieven/ door haer Bedienaers/ en dat dit selfs sonder eenige antwoort is gebleven/ soo heeft men ons na dien tijt gehouden/ en men hout ons als noch/ buyten staet om onse Handelinge te volharden/ en mijn Heeren de Bedienaers van de hoog-ged. Geallieerden/ om daer in te treden; en terwijl de voortijdt aenkomt/ en men vast tot noch heeft verloren/ en van dag tot dag verliest/ de tijt/ die soo kostelijck is; vinden wy ons verbonden/ door de expresse bevelen van de Heeren onse Meesters/ en haere Keyserl. en Cathol. Majesteyten aen uwe Exell. te verklaren/ dat wy geen langer tijt in dese opschortinge kunnen blijven/ die tot noch 't eenige beletsel van dese Handelinge van Vrede heeft geweest: Biddende uwe Excell. haer laetste poging met haer gewoonlijcken yver te willen gebruycken/ om een weerdige resolutie te krijgen: En indien wy 't ongeluck hebben/ dat uwe Exell. niet ten goeden effecte kunnen komen/ zijn wy verbonden nochmaels hooglijck te verklaren/ gelijck wy alreede hebben gedaen/ dat het niet van onser zijde/ noch door onse schult is/ dat de saken van de Handeling gestaeckt blijven/ maer alleen door 't weygeren dat Vranckrijck doet/ van een so rechtvaerdige begeerte toe te staen: Protesterende boven dien geen deel te willen hebben van de inconvenienten en ongelucken/ die de volhardinge des Oorloghs na haer sleept/ en die voortkomen van de noodtwendigheydt/ waer in men sich sal bevinden/ om andere mesures te moeten nemen. Wy verwachten van de yver van uwe Exell. datse voor ons die vernoeginge sullen willen verkrijgen/ die wy niet soo-

da-

daenigen rechtvaerdigheydt hebben begeert / en wy bidden haer te willen gelooven / datſe hun oneyndelijck ſullen verbinden.

Myn Heeren.

Te Ceulen den 28. Maert 1674.

Den Franſen Geſant den Marquis de Bethune, in 't leſt van de Maent Februarij by den Keurvorſt Palatijn gekomen, verſocht aenſtonts Audientie by den ſelven, dewelke verkregen hebbende, preſenteerde hy daer in aen den Keurvorſt, in tegenwoordigheyt van des ſelfs geheymen Raet, *de Mediatie van ſijn Koningh over 't different, tuſſchen den Keurvorſt van Ments en ſijn Hooght. ontſtaen, aengaende de ſucceſſie van Boeckelheym, 't geen hem door de doot van den Hertogh van Simmeren toegevallen was;* hy verſekerde den Keurvorſt verders, *van de vrientſchap van ſijn Koning;* en bood hem aen, *vernoeginge te geven voor de deſtructie, die de Franſe Wapenen geobligeert waren geweeſt te doen in paſſant op de Landen van den Keurvorſt, tot groot ongenoegen van ſijn Maj.* maer als die quam te ſpreken, *van de dadelijckheydt deſer vernoeginge, en reparatie van de ſchaden, die by na onvergoedelijck waren,* ſtelde hy niets voor, dan, *dat ſijn Meeſter, wanneer hy met de H. Staten Generael Vrede maeckte, ſijn beſt ſoude doen, om haer te verbinden, den Keurvorſt ſchadeloos te houden van de ſchade, die ſijn Wapenen hem hadden gedaen, ende van 't verlies, 't geen hy hadde geleden;* hy zeyde vervolgens, *dat ſijn Alderchriſtel. Maj. geinformeert was, dat hy ſich met den Keyſer en d'andere Staten van het Rijck meende te verbinden; dat hy haer Volckeren tot ſijn hulp wilde roepen, en die in ſijn Plaetſen leggen, 't geen niet anders als ſijn Koningh konde miſhagen, en groote ombrages veroorſaken;* daer by voegende, *dat den Keurvorſt Neutrael behoorde te blijven, en geen vreemde hulp te verſoecken; dat hy ſich oock alleenlijk moſt vertrouwen op de vrientſchap, 't woort en de guarantie van ſijn Koningh, die machtigh genoegh was, om hem tegens alle inſultes te beſchermen.* Den Keurvorſt bedanckte hem, *voor de verſekeringe, die hy van de vrientſchap des Koningh dede, welcke hy oneyndelijck achte,* en antwoorde hem op de andere voorſtellen, ſoo in Perſoon, als door ſijn Raetsheeren en geheymen Raet, *dat hy geen gelijckformigheyt van deſe proteſtatien hadde, volgens de effecten, die men ſagh; dat ſijn Landen geheel geruineert waren door de leſte marſch van de Franſe Armee, die haer op ſoodanigen manier getracteert had, dat ſijn gedeclareerde Vyanden niet ſlimmer ſouden konnen doen; dat hy hier over dickwils aen 't Franſe Hof geklaeght had, doch dat men hem naulijckx had willen hooren, noch vergenoegingh geven; dat het belachelijck was, die te willen verſchuyven aen de Heeren Staten, dewijl het onſeker was, wanneer en op wat voet zy de Vrede met Vranckrijck ſouden maken, en of zy hem de minſte vergenoeging ſouden toeſtaen; dat hy altijt Neutrael was gehouden, en noyt in den Hollantſen Oorlogh direct of indirect gemeſleert geweeſt; dat hy niet ſocht als de ruſt van 't Rijck, die van ſijn eygen Landen, en die van ſijn Naburen; dat hy niets begeerde als de reparatie van de onvergoedelijcke ſchade, die men hem had veroorſaeckt, en eenige reële en vaſte verſekeringe, dat hy in 't toekomende aen ſoo violente proceduren niet bloot ſou ſtaen, noch aen de zinnelijckheyt van eenige Franſe Miniſters, noch aen de diſcretie van hun Troupen, haer Generaels en Gouverneurs van Phlipſburgh; dat hy als een Lit en getrouw Prins van 't Rijk hulp aen den Keyſer, als ſijn Overhooft, had verſocht, aen wien hy by Eede was verbonden, en ſich niet konde noch behoorde van 't Rijck te onttrecken; dat hy die oock, volgens de Conſtitutien van 't Rijck, van de Circulen, naeſt aen ſijn Landen gelegen, had begeert, tot beſcherminge van ſijn Staten en afweeringe der violentien, die de vremde hem wilden doen; dat men hem de ſelve had belooft, en dat Vranckrijck 't niet quaet moſt vinden, en te minder*

der geumbrageert wesen, dewijl zy in 't Vrede-Tractaet te Munster belooft had de Constitutien, die tot rust van 't Rijck gemaeckt waren, te guaranderen. Naer dese Audientie trock Bethune na Rhinhouse en Waegheusel, daer den Marquis de Vaubrun by hem quam, aen wien hy toen beval sijn ordres in 't werck te stellen; dit geschiede, want hy met den Marquis de Rochefort en de Troupen, die zy uyt der Elsas en Lottharingen t'samen hadden konnen schrapen, den 26. passato voor de Paltzise Stadt Germersheim quamen, gants onvoorsien, en 't Casteel selfs maer met 30 man beset, (dewijl den Keurvorst gants geen gedachten van vyantlijcke aentastingh hadde) die hun terstont over gaven, gelijck oock de Stadt; en niet tegenstaende den Brigadier Beauvisé beloofde aen de Inwoonders geen overlast te doen, geschieden daer echter wel 100 vyantlijcke actien: En dit alles op pretext, *dat den Keurvorst een Tractaet in 't latijn met den Keyser in prejuditie van Vranckrijck gemaeckt hadde:* Die te Fredricksburgh hier van bericht, niet wist wat van dese actie soude dencken, te meer, om dat men hem even te vooren de vrientschap van den Koningh had aen geboden, invoegen hy aenstonts een Trompetter aen dese 2 Marquisen en Bethune sont, om de reden hier van te weten: Vaubrun verwaerdigde sich niet hier op te antwoorden, maer Rochefort deed' het seer arrogant, en schreef, *dat hy d'eer had een gebooren Fransman te wesen, en Onderdaen van den grootsten Koning der Aerde, aen wien hy alleen rekeninge van sijn daden had te geven.* Bethune gaf hondert complimenten, *om hem te betuygen, 't ongenoegen dat hy hier over had, ter oorsake van Monsieur en Madame, wiens ootmoedighste Dienaer hy was, en vervolgens van sijn Ceurv. Doorl. protesterende, niets hier van geweten te hebben, en dat men sich bedroogh, dat dese ordres na sijn vertreck uyt 't Hof aen dese 2 Lut. Gens. gesonden waren; dat hy niet wist wat den Koningh geobligeert kon hebben, op soodanigen manier te ageren, en dat hy ter deser oorsake een Courier sou depescheren, om sich van de waerheyt te informeren.* Maer hoewel Bethune sich pooghde te ontschuldigen hier van niet geweten te hebben, vernam men echter, dat den Fransen Gemachtigde Courtin te Ceulen aen de Sweetse Mediateurs bekent gemaeckt had, *dat den Koningh sijn Meester geinformeert zijnde, dat den Keurvorst Palatijn den 14 Jan: te Weenen met den Keyser een Tractaet gesloten had, waer by hy hem verbont, met Vranckrijck te breken, en dat aen te tasten, waer men 't soude begeeren; voor 't welcke hy een somme van 50000 Rijckxds. soude genieten, mits dat hy de Stadt Germersheim in des Keysers handen soude stellen, en een seker getal van Troupen onderhouden, daer om den Marquis de Bethune na den Keurvorst gesonden had, om dit voor te komen, met aenbiedingen voor 't gepasseerde, en sekerheyt voor 't toekomende te geven; en dat, in geval hy hem daer toe niet gedisponeert vondt, de 2 Lt. Gens. Rochefort en Vaubrun daer van soude notificeren, op datse de ordres executeerden, diese hier toe hadden, te weten, haer te versekeren van Germersheim, eer dat het aen den Keyser gelevert was; hebbende den ges. Bethune oock ordre gehad, de copye van dit Tractaet den Keurvorst te laten sien.* Dit dede Bethune in sijn tweede Audientie, waer in hy den Keurvorst zeyde, *dat hy hem dit Tractaet in 't latijn kon toonen, getekent door 2 van de principaelste Ministers van den Keyser en de Secretaris van den Keurvorst.* Op 't welcke den selven hem antwoorde, en op sijn woort vertoonde, *dat hy 't noyt gesien, veel min geratificeert, en niet anders met sijn K. M. gehandelt hadde, als 't geen men uyt sijn Brief van den 28. Decemb. 1673. kon sien, door welcke hy niet anders versocht, als 't geen een Keurvorst tot sijn behoudenis kon obligeren;* protesterende, *dat hy noyt van voornemen geweest of noch was, dese Plaets in sijn K. M. handen te stellen;* daer by voegende,

gende, *dat hy aldien 't soo waer, gelijck nu niet was, men 't niet quaet in hem behoorde te vinden, als Kurvorst van 't Rijck, en geinteresseert tot sijn behoudenis; dat men hem eerst gehoort most hebben, eer men soodanige proceduren tegens hem gebruyckte, simpelijck gefondeert op valsche raporten*: Vervolgens dede den Keurvorst aen Bethune verklaren, *dat hy 't Casteel en de Stadt Germersheim weer in hun voorgaende staet most doen stellen, en de vryheyt voor sijn gevangen Officiers besorgen, oock de Franse Troupes uyt sijn Staten doen vertrecken, en hun beletten, datse geen hostiliteyten daer in bedreven.* Bethune antwoorde, *dat het aen hem niet en hing, maer dat de 2 Lt. Gens. hier over sou gaen spreken.* Dit geschiede; maer in plaets van dit te doen, versterckten zy Germersheim, en namen naderhant de 2 kleyne Steden Selts en Haguenbach noch in: Dwingende de Lantluyden ronds om Contributien aen hun op te brengen: Invoegen den Keurvorst, om sich van dese valsche raporten te suyveren, den 3. deser een Missive aen den Hertogh van Orleans sont, in de welcke hy hem alle dese saken bekent maeckte, en verklaerde, *dat hy in geenen deele van dit voornemen had geweest, en indien hy 't gehad had, dat hy Germersheim wel beter voorsien sou hebben; dat hy hem liet oordeelen, wat hy van de vrientschap des Konings had te verwachten, die hy niet genieten kon, sonder sich gedurigh onder de quade humeuren van eenige Ministers te stellen, &c.* Den 8. ontfingh den Keurvorst een Missive van Bethune, in de welcke hy hem bekent maeckte, *dat sijn Onderdanen los gelaten en te Landau gekomen waren*; roemende daer oock in, *van de goede ordre, die de Franse in de ingenomen Plaetzen hielden*; daer by voegende, *dat het aen hem niet stont al sijn sorgen te besteden, dat 2 groote Princen, die de reden verbont in goede intelligentie te leven, quamen te verwijderen, &c.* Op 't welcke hem door den Marschal van Steincallenfelts weder geantwoort wiert, *dat de 2 Princen, die hy in sijn Missive noemde, en die hy wel wilde vereenight sien, sonder twijffel den Keyser en Koningh van Vranckrijck waren; en dat hy 't niet quaet most vinden, dat den Keurvorst sich tegen soo onrechtvaerdige proceduren voorsagh, te meer, dewijl 'er te Phlipsburgh veel Artillerye en Infanterye tot noch een nieu desseyn was gekomen*; eyndelijck maeckte hy hem bekent, *dat hy 't niet qualijck nemen most, dat men guarde aen sijn Volck gegeven had, dewijl 't selve aen Sr. Coppensteyn geschiet was, die met hem na Germersheim gesonden wierdt.* Bethune sont heden 11. deser hier op weder een andere Missive aen den Keurvorst, in de welcke hy hevigh over de antwoort van den Marschal klaegde, daer by voegende, *dat hy 'er geen dan van den Keurvorst selfs wilde noch moste ontfangen, geloovende derhalven dat het buyten sijn weten was, te meer, om dat den ges. Marschal hem als bekent maeckte, dat 'er geen sekerheyt voor hem in sijn Lant was, daer hy nochtans sijn Caracter wist; verhoopende, dat hy hem eerst plaets soude vergunnen, om hem de leste ordres van sijn Coningh te communiceren, eer hy den selven dit bekent maeckte.* Waer op den Keurvorst den 16. hem weder tot antwoort sont, *dat hy niet qualijck most nemen, dat men een van sijn Edelluyden sodanigh gehandelt had, als de zijne te Germersheim door ordre van Vaubrun was geschiet; en alsoo Monsr. Courtin geseyt had, dat Mr. Vaubrun sonder sijn notificatie niet gedaen had, was licht te presumeren dat niets als door sijn Raet geschiet was; waer om hy hem nu liet oordeelen, of den Marschals reflexie een manquement van respect tegens een groot Koning was, dewijl hy eer als een Oorlogs-verkondiger quam, als een Minister, tot een Accomodement: Maer wanneer men van de Franse zijde betuyghde, en goede sekerheyt gaf, dat men geen desseyn had, als gepasseert was, sou hy met alle respect van den Alderchristel. Koning verwachten, 't geen hy hem over dit subject beliefde te laten weten, vergetende met plaisir*

de verhaestingh deser proceduren, op soo valsche raporten, &c. Den 24. sont den Keurvorst oock een antwoort aen Duc de Orleans, waer in hy hem bekent maeckte, *wat een waerdige saeck hy verrichten sou, soo hy hem aen sijn Alderchristel. Maj. offreerde en vertoonde, dat sijn Landen haer rust en sekerheyt in die van't Rijck hadden; en soo hy den Koningh een begeerte kon inspireren, om daer een algemeene en versekerde Vrede te stabileren, soude hy geen minder Trophe͏̈en verdienen, als de Conquesten des Conings, en meerder herten winnen, als hy Steden gewonnen had, &c.* Ondertusschen dat dese vyantlijcke saken hier soo voorgevallen waren, had den Keurvorst, besorgt, dat de Fransen verder voort mochten gaen, van den Keyser en de ronds om leggende Creytsen hulpe versocht, die hem van sijn Keyserl. Maj. ten vollen toegestemt werdende, soo wierden de Saxise Volckeren, die by Franckfort lagen, naer de Paltz gecommandeert, gelijck oock uyt het Keyserl. Leger 3 Regimenten Ruyters, en uyt yder Regiment Voetvolk e enige Comp. onder den Gen. Caprara, die alle in dese maent daer aen-quamen, en in de Steden wierden verdeelt: Waer op Curpalts dit volgende Mandaet tegens de Franse liet afkondigen:

WY Carel Lodewijck, van Godes genade/ Palsgraef aen den Rijn/des Heyligen Roomsen Rijks Aerts Schatmeester en Ceurvorst/ Hertog in Beyeren/ &c. doen hier mede weten/ naerdemael het genoeg bekent is/ dat vermits de Coninckl. Fransse Troupen/ die sedert een tijt lang in het H. Roomse Rijck geweest zijn/ en ten deele hier noch in onse nabuurschap bevinden/ als oock de Garnisoenen van Philipsburgh/ tegen de Chur en Vorstelijcke Pals/ en Landen/ oock andere Standen des H. Rijckx/ en ged. Ceur en Vorstendom Pals aen den Rijn benabuerde en toegedaene Standen en Vassalen/ soo wel tegen het instrumentum pacis, en heylsame Rijckx wetten/ als tegens de dickmaels gedane verseeckeringh van sijne Koningl. Maj. in Vranckrijck/ allerhande Krijgs-dadelijckheden gepleeght/ de selve als met geweldt vermeestert/ sich daer in geinquartiert/ de Plaetsen in genomen en beset/ hooge en nederige Stants-persoonen/ Bedienden en Onderdanen gevanckelijck wegh gevoert/ met uytschrijvingh van Contributien/ Brantschattingen/ en andere exactien/ plunderen/ rooven/ moorden/ branden/ en allerhande insolentien/ veelvoudige vyantlijckheden begaen hebben/ en wy sulckx/ volgens onse schuldige plicht/ waer mede wy aen sijne Keyserl. Maj. het Rijck en onse Onderdanen toe-gedaen en verbonden zijn geensints kunnen gedogen; maer in tegendeel/ tot beschutting en verseeckeringh van onse Landen/ Onderdanen/ aengehorige en Naburen/ sodanige dadelijckheden/ so veel mogelijck/ gehouden zijn te verhinderen en af te weeren: Soo wert hier mede aen alle en yder van hooge en lage Beampten/ oock aen de Commandanten van onse Vestingen en Plaetsen/ en verdere hooge en minder Krijgs-Officieren/ van onse geworvene en Lant-volckeren/ te Voet en te Paert/ gelijck mede aen alle Bevelhebbers van de Auxiliaire Troupen/ soo door sijne Keyserl. Majest. als Keur-Saxen/ ende aen de benabuurde Kreytsen/ tot defensie van onse en omliggende Landen gesonden/ versocht/ en ernstelijck bevolen/ dat sy op alle diergelijcke stroopende Fransse en andere partyen/ die niet van onse eygene/ of boven-gem: Auxiliaire Volckeren zijn/ en sulckx met onse of een Generaliteyts Pas bewijsen kunnen/ by daeg en nacht/ vlijtigh acht te nemen/ en de selve niet te laten passeeren/ maer aen te houden/ en ingevalle de selve sich te weer stellen/ na Krijgs-manier met haer te handelen/ en bysonderlijck de Roof-partyen en Moeskoppers/ wanneer de selve op frisse daet en op plunderen bevonden werden/ neder te schieten/ ende ons van het gepasseerde te verwittigen; want sulckx is onse ernstelijcke wil en meeningh. Oock versoecken wy alle benabuerde Ceur-Vorsten en Standen/ civile en militaire bediende/ tot rust en sekerheyt van allersijdts Landen en nabuerschap/ op boven ged. partyen en Rovers insgelijcks goede achting te nemen/ de selve op de boven gemelde wijse te tracteren/ de onse de handt te bieden/ gelijck wy in gelijcken geval weder genegen zijn en aenbieden te doen. Ten oirkonde van 't welcke/ wy dit met onse eygen hant onderteyckendt/ en met ons Ceurvorstelijck secreet Zegel bevestigt hebben. Gegeven tot Fredrickſburgh den 12. Maert 1974.

CAREL LODEWYCK.

Maer de Franse niet nalatigh, om hun daer mede, soo veel als zy konden, te voorsien, brachten veel Volckx, Ammunitie en Proviande in die gewesten; waer door den 23. deser tusschen haer, de Keyserse en Saxise Troupen een rescontre ontstont, van het welcke den Gen. Caprara aen den Hertogh van Bourneville de volgende Brief sont:

Ey.

Berichte hier nevens, dat ick door bevel van den Keurvorst Palatijn den 23. deser in 't Dorp Wemingenheim, een ure van de Keurv. Residentie-plaets Manheim, aen-gekomen ben, en aldaer soo wel de Keyserl. als de Cur-saxise Volckeren, in de 3 naestgelegen Dorpen geleyt heb, oock den selven avont 3 passen, waer door den Vyant komen kon, yder met 50 Saxise Dragonders, ende 30 Keyserl. Ruyters laten besetten. Doch dit niet tegenstaende, is den Fransen Gen. Major Beauvisé met 600 man, behalvens d'Officieren, dien gantsen nacht, sonder dat men van haer eenige kundschap kon hebben, van Landau gemarcheert, en heeft de Dragonders, die aen de Pas Schipperstadt lagen, op de vlucht gebracht; waer op hy 's uchtens ten 8 uren tot op een kleyn quartier uurs by mijn Quartier is aengekomen, daer dan haest allarm ontstont. En dewijl ick al de Troupen bevoolen had dagh ende nacht gereet te zijn, ben ick met de 5 Comp. van 't Lottringse Regiment, en 5 van 't mijne uyt mijn Quartier getrocken, en heb de selve in 't Velt gestelt, en daer nevens bevolen, dat de 5 Comp. van uw Exells. Regiment, en die van den Hr. Dunewald, die in de Dorpen lagen, gelijck oock de Saxise Troupes, souden volgen, en haer met my conjungeren. Doch al eer den Hr. Dunewald met uw Exells. en sijn Troupen aenquam, heb ick eerst met de Voor-troupen, soo Lottringse, Keyserse, en Saxise, op den Vyant getroffen, der selver eerste Salvo uytgestaen, en toen de andere soodanigh op haer laten afgaen, dat ick haer geheel in confusie bracht, zijnde over de 200 neder gemaeckt, ende meer als 80 gevangen, daer onder 3 Ritm. een Lt. een Quartierm. en een Wachtmeester, en volgens bericht, zijn meer als 100 gequetste onder de gevluchte, gelijck oock den Hr. Beauvise een schot door 't Lijf gekregen soude hebben, doch sonder sekerheyt. Ick weet noch niet, hoe veel aen onse, en de Saxise zijde doot gebleven, gequetst of gevangen zijn, die verhoope weynigh sullen wesen, soo ras ick de Lijste krijgh, sal ick die oversenden. Ick heb den Hr. Dunewald (die by 't gevecht niet kon zijn) bevolen met 400 Paerden den Vyant te vervolgen, soo veel de Krijgs reden sou toe laten, maer hy is weder om gekomen, sonder den Vyant te hebben konnen aentreffen. Den Keurvorst Palatijn is nevens den Keur-Prins nae 't Gevecht op de Wael-plaets gekomen, (waer hy de dooden sagh) ende van daer in mijn Quartier, waer hy oock met de gevangenen gesproken heeft. Ick heb mede voor eenige dagen mijn Lt. met een kleyne partye uytgesonden, die een Franse Lt. en 3 Officieren gedoot, en 6 gevangenen mee gebragt hebben.

Te Regensburgh beraetslaegde men nu/ hoedanigh met het by een brengen der Rijcx-Armee most gehandelt werden; over welcke de navolgende Personen als Generaels aengestelt waren:

Gen. Veltmarschalck, Marckgraef Frederick van Baden Durlach.
Lt. Gen. Ernst, Lantgraef van Hessen.
Gen. te Paert, Hertogh Maximiliaen in Beyeren.
Gen. te Voet, Hertogh tot Wurtembergh.
Gen. Wachtmeester te Voet, Hertogh Christiaen Ernst te Brandenburgh, Bayreuth.
Heer Baron van Andrimont.
Heer Graef Enno van der Leeuwen.
Heer Baron Kilmanseck.
Heer Baron Stauffen.

De Krijgs-raden van de Katolijcke zijde waren.
De Lt. Veltmarschalck Heister.
De Lt. Veltmarschalck Capliers.
Gen. Wachtmeester Vryheer van Puch.

Die van de zijde der Augsburgse Confesfie waren.
De Graef van Solms.
Lt. Gen. Uffel.
Den Oversten Herleben.

Men bracht oock op 't tapijt/ hoedanigh de besoldingh most wesen/ die yder behoorde te hebben / maer dat wiert aen den Keyser gestelt / die dan eyndeling een Ordonnantie dede op-maecken / hoe veel yder van de meeste tot de minste maendelijckx gegeven most werden. Hier benevens dede hy de Vergaderinge ernstigh vermanen / dat zy sich met het by een brengen deser Armee doch wat wilden haesten / om de verdruckte Princen en Staten van 't Rijck daer mede te hulp te komen.

De Switserse Cantons beducht hoe de Franse Wapenen in 't Franche Compte afloopen souden/ beraetslaegden dees tijdt met wat middelen zy in de saken van dat Graefschap souden voorsien; zy hadden wel gewilt/ dat Spangien en Vranckrijck haer tot de Neutraliteyt genegen hadden getoont/ maer konden echter (hoewel de Spaense Gesandt geen macht hier toe had) niet toestemmen/ passagie door hare Landen te vergunnen/ voor eenige Keyserse of

Spaense Troupen/ die derwaerts tot des selfs bescherminge souden trecken; dus quamen zy eyndelijck over een / eenige Gesanten / soo aen den Spaensen Gouverneur in dat Graefschap / als aen den Hertogh van Navailles af te senden/ om haer tot het aenvaerden van de Neutraliteyt te bewegen: Welcke Gesanten de navolgende instructie mede gegeven wiert:

EErstelijck /sullen de selve aen de Grensen de noodige Paspoorten van beyde zijden procureren/ en op den aenfang haer door het vrye Graefschap Bourgogne tot den Hertog van Navailles vervoegen/ daer hy sich tegenwoordigh met de Wapenen bevint. In 't passeeren door een vertrout Persoon aen den Heer Gouverneur d' Alvelde openingh te laten doen van hare Commissie / ten eynde hy met den eersten van den Heer Graef de Monterey magh werden geauthoriseert / aengaende den versochten Stilstant van Wapenen/ en is 't mogelijck de Neutraliteyt te tracteren. Aen de Heer de Navailles hebben de selve naer voorgaende gewoonlijcke Complimenten te representeren de groote genegentheyt/ die de loffl. Cantons tot haer en haerer Naburen ruste en welvaert hebben/ de oude Burgondische Neutraliteyt door hare bemiddelinge weder op te richten / die op interventie van haer lieve Voor-ouderen over 100 Jaren by de geintereffeerde hooge Potentaten is geaggreëert geworden / met vorder verhael/ wat t'zedert een Jaer herwaerts / nopende dese Neutraliteyt/ aen hoogst-gem. Potentaten van de loffl. Cantons aengebracht is. En dat van de zijde van sijn Coninckl. Maj. van Vranckrijck daer op alvoreyts volgens het bericht en verklaringe van den Heer Ambassadeur de versochte condescentie is gevolgt: Oock van de zijde van sijn Coninckl. Majest. van Spanjen daer toe goede vertroostinge wort gemaeckt/ dat met den eersten een gelijck pouvoir tot de behoorlijcke Tractaten aenkomen sal. Maer nademael de loffl. Cantons hebben vernomen/ dat middelerwijle/ aen d'een en d'andre zijde eenige feytelijckheden voorgevallen zijn/ hebben de selve voor noodigh gehouden/ sonder dilay hare Gesanten aen beyde partyen af te vaerdigen/ ten eynde wegens het interesse deser Landen daer by merkelijck verserende/ wederzijts van alle hostiliteyten magh werden gesuperccedeert/ ter tijdt en wijle toe/ dat de voorsz. Neutraliteyt volkomelijck werde bemiddelt/ en by de hooge geintresseerde partyen geratificeert. Daer benevens den Hertogh van Navaillies instantelijck te versoecken / aengesien de genadigste inclinatie van sijn Coninckl. Maj. van Vranckrijck tot dese sake / een Stilstant van Wapenen met de andere partye te willen vast stellen. By aldien nu op sodanigh versoeck/ gelijck verhoopt wert/ goet contentement volgt/ sullen zy haer tot den Gouverneur d'Alvelde transporteren / en gelijcke Resolutie op de selve gronden en motiven ernstelijck versoecken. En soo wanneer de Cantons niet alleen tot den Stilstant van Wapenen/ maer oock tot het stabilieren van de oude Neutraliteyt mochten wesen gedisponeert/ so hebben zy na de voet van hare Pouvoirs te procederen. Hoewel men wedersijts alle gratificatie verhoopt/ niet te min/ ingevalle aen d'een of d' andere zijde het defect van pouvoir ende ordre mocht werden geallegeert/ soo hebben de selve alle meest krachtige instantien te doen/ ten eynde de volmacht illico werde geprocureert/ met dese verdere nootsakelijcke remonstrantie / dat men aen der selver H. Principalen genadigste inclinatie niet en twijffelt; doch sonde tegen vermoeden het contrarie van die blijcken/ dat alsdan de loffl. Cantons van meeninge souden zijn / sich voortaen van alle reële hulpe en het accorderen van de passagie t'eenemael t'ontslaen/ of de selve ongehindert te laten volgen. Het wert oock aen de voorsigtigheyt van de H. Afgesanten gelaten/ na gelegentheyt van saken/ aen d'een en d'andere zijde nadere redenen en motiven te allegeren / om daer door het ooghmerck van de loffl. Cantons te bereycken. Wat oock de voorsz. H. Afgesanten in hare Commissie van gewichte voorkomen en bejegenen mochte/ sullen de selve haer aengelegen laten zijn / op haer reys van tijt tot tijt met den eersten om tijt te winnen/ aen de loffl. Stadt Bern te notificeren/ met versoeck/ het selve voorts aen d'andere loffl. Cantons te communiceren. Hier op wenscht men haer een geluckige Reyse / een gezegende verrichtinge/ en verheughlijcke wederkomst.

Aen 't Keyserlijcke Hof beraetslaegde men toen/ wie als Generael van 't Keyserlijcke Krijghs-Heyr dese Somer soude ageren; 't geen den Graef de Souches eyndelijck te beurte viel: Den Graef Montecuculi wierdt om sijn hoogen Ouderdom hier van geexcuseert/ die men oock voor sijn goede diensten van 't voorleden Jaer een treffelijcke vereeringe toe-leyde. De Troupen/ die sijn Keyserl. Majest. mede na beneden meende te senden/ quamen dagelijcks te Eger aen. Ondertusschen had het Keyserl. Hof van Justitie te Weenen/ over de disputen/ tusschen de Heeren Keurvorsten van Ments en Paltz / aengaende de Heerlijckheyt van Boeckelheim/ goet gevonden/ dat de selve/ neven

de Stadt / by provisie in Keysers. handen ende onder directie van de Keyserl. Resident te Mentz sou verblijven / tot datter een Vonnis over dese saeck soude uytgesproken werden.

Den Heer van Achtienhoven wegens haer Ho: Mo: na den Keurvorst van Brandenburgh vertrocken / arriveerde in 't lest deser Maent te Berlijn / ende had den 27. deser by sijn Keurv. Doorl. Audientie; werdende met soo veele Koetsen opgehaelt en weder uytgeleyt / als of een Koninkl. Gesant had geweest.

Den Turcksen Afgesant / die na de doodt van den Coningh van Poolen te Warzauw aen-gekomen was / had al over eenigen tijdt de volgende Missive wegens sijn Sultan aen de Poolen overgegeven:

AEn uw opperste Prins van 't Christen Volck / Regeerder van 't Nazarense Koninckrijck Poolen / Koningh Michaël, onse Vrient: Dat uw Regeeringe een geluckige voortgangh magh genieten. Door dese tegenwoordige Brieven maken wy Uw bekendt / dat Achmet Bassa, onsen Grooten Vizir / de opperste Bedienaer van onse Heerschappyen is: Godt laet de waerdigheydt en authoriteyt van desen Minister aen-wassen. Wy hebben onlangs verstaen uyt Brieven van den Heer Andreas Olsovij, de minste niet onder de excellentste Mannen van 't Christen Volck / dat ghy aen onse Serenissime Mat. weygert te betalen de Tribuyt gestipuleert by de leste Tractaten tusschen ons / en de Guarnisoenen uyt uwe Plaetsen op de Frontieren te lichten; invoegen het klaerder als het licht blijckt dat ghy de Vrede gebroken hebt / die wy gemaeckt hebben; is het aen uw geoorlooft in soo korten tijt de Vrede te breken? de Gouverneurs ende Soldaten van onse Frontier-plaetsen hebben aen uw noch uwe Onderdanen eenige schade gedaen / noch eenige oorsaeck van offensie gegeven; waer om hebt ghy dan den Vrede gebroken? en wat heeft uw verweckt my de grootste Monarch des Werelts te vergrammen? of belgert my uw Krijgs-volck? Sent ons haestelijck de Tribuyt en de Giften / die ghy uyt kracht van 't Tractaet / hoewel by uw verbroken / en beloste van uw Gesandt / betaelt moste hebben op den dagh van St. Demetrius / die waerlijck den 13. November is geexpireert. Sendtse terstont / soo ghy wil dat de oude Tractaten tusschen ons onderhouden en bevestigt werden. Sent de Giften / restitueert de Casteelen / vergoet de schade en doet all genoegsaem / so ghy niet begeert door mijn Wapenen hier toe gedwongen te wesen. Indien ghy dit vergeet / sal ick (by Gods hulpe) met ontellijcke Wapenen geheel Poolen met hare Steden en Casteelen innemen en vernielen. Zijt derhalven bereyt tot den Oorlogh! Dese Vermaen-brieven senden wy uw uyt ons Hof door Huseyn / die wy om sijn onderdom en wijse hier ter deser oorsake aen uw hebben gesonden / op dat hy uw onse meeninge breedelijcker sou vertoonen die ick uw door des. Brieven voorstelle; indien ghy die sult lesen / en mijn meeningh weten / sent haestelijck onsen Gesandt weder te rugh / op dat ick ondervinde / wat uwe meeninge zy.

Hy wiert nu weder gedimitteert en met een Brief van den Primas Regent aen den Grooten Visir afgesonden / waer in hy sich ontschuldigde / dat men desen Gesant, wijl hy na des Konings doot aengekomen was, niet had konnen afvaerdigen, voor dat de Standen des Rijcks, gelijck ten tijde van 't Inter regnum gebruickelijck was, te samen gekomen waren, en daer over gedelibereert hadden; versoeckende / sulckx niet qualijk te willen nemen. De Poolse Croon had nu veel aensoeckers: Te Warzauw quam dese maent een Turcx Cavallier / sonder caracter / hoewel men daer geloofde / dat hy voor Prins George van Denemarcken quam sollititeren; immers hy sprach veel Grooten / en trach oock eyndelijk na Audientie by den Veltheer / om diens gunst voor den Prince te verkrijgen: Die insgelijckx voor een Gesant van Prins Carel van Lotharingen aengesocht wiert tot des selfs faveur. Ondertusschen eyndigden de meeste Lantdagen in Poolen geluckelijck / en voornamentlijck die van Groot-Poolen / welcke om haer genegentheyt tot de Coninginne te betoonen / meest tot den Brandenburgsen of Nieuburghsen Prins inclineerden; andere liepen slimmer af / want die van

Cra-

Cracou en Sandomirs ſchepden vruchteloos / invoegen de leſte bewilligden/ dat de Poſpolitter Ruſſenie tegens den 20. April haer onder Kozieniec ſtellen ſoude. In Littauwen ſcheen men noch 't meeſte tot de Coninginne te incli-neren ; wyl zy op alle Lantdagen daer gelijckelijk over een quamen/ geen In-boorlingh tot de Kroon te verkieſen/en ingeval men haer daer toe dringen wil-de / liever de Vaie tuſſchen Poolen en Littauwen te breken. Ondertuſſchen vernam men/dat den Grooten Heer in alle ſijn Landen/ſo Arabien als Aſien de Baſſas ontboot haer Volckeren gereet te houden/om in Mey onder Cami-niec te ſtaen. De Tartaren / die in Wallachien gekomen waren / quamen van daer tot in Podolien/en verſorgden Caminiec van allerley nootdruft ; dan 't gebiel eens/ dat 'er 500 van deſe Moeskoppers / die wat te ver in Podolien quamen ſtroopen / onder Mohilow van den Koſasko en den Heer Boguſz ge-ſlagen wierden ; waer de Poolen ruym 100 Paerden ende eenige andere buyt kregen : Maer dit belette niet / datſe op verſcheyde andere Plaetſen veel ge-welden aen-rechten/ en de Luyden wegh voerden. De Moſcobiſe Armee on-der Radomanowſki advanceerde nu vaſt in de Ukranie / verdeelende deſen Veltheer die in 3 deelen/ als een na Kaniow / een ander na Czecherin / en de 3. na Czerkaſſy. Hanencko marcheerde voor deſe Armee/ en had onder Moto-widlo met eenige Coſacken van Doroſensko een harde reſcontre/die hy ſloeg; krijgende de Muſcoviters hier verſcheyde Steden in/ maer Doroſensko ſtak Czecherin in brant/ en retireerde op 't Slot/ verwachtende daer dagelijckx de Tarters te hulp.

't Gebeurde den 22. Februarij te Cadix / dat het Zeeuws Oorlogh-ſchip genaemt Schakerloo/ Cap. Paſſchier de Wit, naer dat eenige dagen in zee ge-kruyſt had/ daer binnen quam ; en alſoo het Engels Fregat de Tyger / Cap. Harman, van Tanger eenige uren na hem daer oock binnen quam/ ſonder mal-kander geſien te hebben/wiert echter op de Beurs door d'Engelſe uytgeſtropt/ dat de Zeeuw voor d'Engelſman was komen vluchten / en bliefen daer ſo van op/ dat den Nederlantſen Conſul 's middaghs by Cornelis Evertſz. quam / en zeyde/ dat de Engelſe over deſe ſaeck niet te ſtillen waren ; invoegen Cornelis Evertſz. Cap. de Wit ontboot / maer die verklaerde den Engelſman niet geſien te hebben/ evenwel wilde Evertſz. dat hy om revenge met hem ſoude vechten ; de Wit verontſchuldigde ſich/ niet uyt gebreck van kloeckmoedigheydt/ maer wegens ſijn ongelijckheyt met den Engelſman/ (dewijl die 44 ſtucken/ ſwaer geſchut/en 300 man op had/en hy maer 32 lichte ſtucken/daer van de grootſte 8 pont ſchoot/ en ruym 100 man) dan 't mocht niet helpen ; invoegen de Wit een acte verſocht ende verkreegh / van hier toe gecommandeert te zijn ; dus maeckten hy hem tegens 's anderen daegs klaer/ en eyſten den Tyger uyt : hy had van Evertſz. noch 75 man te hulp gekregen/ en maekten toen omtrent 200 man uyt. Den 23. ten 9 uren 's morgens gingh Schakerloo t' zeyl na buy-ten/ een quartier uurs daer na gevolght van den Tyger : Buyten zijnde/ naer malkanderen de geheele laegh gegeven te hebben/meende Schakerloo den Ty-ger te aborderen/ en ſprongh al 60 man over / maer door dien den Engelsman te veel Volckx binnen had/ wierden zy afgeweſen/ en dewijl hun Geſchut voor

te

de Zeeuw te swaer was / raeckten hy heel schadeloos / invoegen zy hun met verlies van 50 dooden en soo veel gequetsten aen den Engelsman mosten overgeven / hoewel die 'er niet veel by profiteerden / dewijl Schakerloo soo doorschooten was / dat het boortaen niet als tot branthout gebruyckt kon werden. Den Commandeur Binckes quam 's middags met 4 Oorlogh-schepen voor de Bay / en dit verstaen hebbende / eyschten hy de Hollantse Gevangenen van den Engelsman / of by weygeringe hem dreygende daer aen boort te willen komen / en alsoo den Spaensen Gouverneur 't selve mede versocht / liet hy die volgen.

Over den gesloten Vrede tusschen Engelant en haer Ho: Mog: was men in Vrankrijk seer ontstelt / en te meer / om dat men in Hollant met de scheeps-toerustingh / om een goede Vloot in zee te brengen / ernstigh voort-voer; de vrees was daer te meer aen / om dat zy als dese Vloot uytgeloopen was / haer geheele Zee-kusten met Volck mosten besetten / of een Landingh verwachten; en dewijl die seer groot waren / was te duchten / dat zy die alle soo wel niet voorsien souden konnen / als de noot mocht komen te vereysschen; invoegen dat / om de Landinge daer te verhinderen / de Lantluyden na de Zee-kusten wierden gesonden. Vranckrijck bemerckte oock klaerlijck / dat een Vloot ter Zee uyt te rusten / voor haer onnut soude zijn; want de Hollanders slagh daer mee te leveren / was om haer minder getal en onervarender Volck niet raetsaem / en de Zee-kusten daer mede te bewaren / niet doenlijck / wijl zy verspreyt of by een / echter groot gevaer voor soo een stercker Vloot geloopen souden hebben: Dus vont men best alle des Coninghs Schepen / die in de Havenen van den Oceaen lagen / na de Middelantse Zee te brengen / en daer alleenlijck seker getal van Schepen en Galleyen uyt te doen rusten / als nootsakelijck was / om daer de meester te speelen. De Franse Eylanden in Westindien / daer zy vreesden / dat de Hollanders 't nogh wel op mochten hebben / voorsag men dagelijkx niet alleen met Volck / maer oock met lijftocht derwaerts te beschicken: En dus vertroude men daer de Vyanden te konnen af-weeren. Waer en tegens hoopten zy al haer Vyanden te lande soo veel werckx te geven / datse in de geheele Velt-tocht niets bysonders souden uyt-rechten / en zy zelfs in tegendeel soo veel verrichten / dat hun Vyanden sich hier over niet verblijden souden: Want des Konings vertreck na sijn Heyr stelde men tegen den 25. April vast / dat van den Prins van Condé tegens den 20. en dat van Turenne tegens den 15. der selver Maent: Maer dewijl den Koningh bericht kreegh / dat de Keyserse en Saxise Volckeren den Churvorst Palatijn te hulpe quamen / beval hy aen den lesten / dat na Metz soude vertrecken / en daer de Franse Volckeren by een versamelen / om sijn Vyanden in hare voornemens te verhinderen / gelijck in 't lest deser Maent oock gebeurde; doch alvoorens hy vertroch / betuygden hy aen den Koningh / dat hy geen bevelen dan van hem selfs ontfangen wilde / en niet van den Heer Louvois. Oock werdt verhaelt / dat men den Koningh dese dagen / aen Tafel sittende / te verstaen gaf / dat hy tegenwoordighlijck in dienst had 235000 man / daer onder 50000 Paerden / die alle wel 6 weken van te vooren betaelt waren: Van hoe milt Vranckrijck in dese saeck is / kan men wel aen de Overloopers bemercken / die in soo grooten meenigte / geduurende

Oorlogh/ aen deſe zijde overgekomen zijn / by na nergens anders van als van quade betalinge klaegden. Den Ridder de Fourilles deſe tijt de lichte Franſe Rupterye in alle de Lant-palen des Conings hebbende weſen beſien/ quam nu weder ten Hove/ en verhaelde ſijn Maj. in wat ſtaet hy die gebonden had. In Vranckrijck verſpreyde men weder een gerucht / datter een nieuw Verbondt tuſſchen Vranckrijck en Sweden geſlooten was / waer by den leſten was verbonden/ dat indien voor den 15. Mey den Vrede niet geſlooten wierdt / zy hen tot gunſt van Vranckrijck moſten verklaren ; waer voor zy den tijt van 6 Jaren/ yder maent 50000 Eſcus ſouden genieten/ 't zy dan dat den Vrede geſlooten wiert of niet. Den Biſſchop van Marſeillie wiert dees tijt van den Koningh verkooren/ om in Geſandtſchap na Poolen te trecken / en daer des ſelfs belangens waer te nemen. Den Marquis d'Angeau trock toenmaels na Engelant/ wijl hem bericht was / dat den Graef van Peterſ bourgh hem eenige woorden tot ſijn oneer had laten ontvallen/ om den ſelven met den Degen hier reden van te eyſſchen ; maer dewijl den Koningh van Vranckrijck op 't bidden van des ſelfs Gemalinne / een expreſſen aen ſijn Maj. van Engelant af ſondt/ om dat te willen verhinderen / dede ſijn hoogſt-ged. Maj. den Graef verſekeren/ die oock wegens deſe laſter den Marquis vernoeginge gaf / en daer mede weder Vrienden ſcheyde : De Franſe geloofden / dat deſen Marquis eenige geheyme handelingen aen den Koningh van Engelant ſoude voorſtellen/ maer daer van is niets gevolght. De Franſe Wapenen in 't Franche Compté namen na de veroveringe van Gray daer niet beſonders meer voor/ wijl de quade wegen/ en de hoogte der Wateren hen daer geheelijck in verhinderden / alleen kregen zy daer noch eenige onhoubare Plaetſen/ als Vehoul en Lionne-ſaunier ; in Arbois/ Poligni en Salins leyden de Spaenſe beſettingh / ende beletten de Franſen daer door haer verderen voortgangh ; de Inwoonders waren ſelf ſoo getrouw aen haer Koningh / dat 'er veele uyt de verlaten Plaetſen na Beſancon en andere Steden quamen / om hun dienſt daer tegens de Franſen aen te bieden ; invoegen die door al deſe verhinderingen niet ſtende te komen / beſlooten/ alleen 200 man in Mornay/ 120 in Peſme / 50 in Oigney / 25 in Balancon/ 1400 in Gray/ onder 't gebied van Monſr. de la Fuellie, en 900 in Dôs te laten/ ende met de reſt weder daer uyt te trecken : Ondertuſſchen quamen de Switſerſe Afgeſondenen te Beſancon by den Spaenſen Gebieder Don Antonio d'Alvelde, om hem haer laſt en bevel te kennen te geven.

't Parlament van Engelant door ſijn Maj. bekent gemaeckt/ dat den Vrede tuſſchen hem en haer Ho: Mog: was geſlooten / had in 't leſte der gepaſſeerde maent den ſelven hier over weſen bedancken / als mede over de belofte / die hy van 't afdancken der Militie gegeven had : Zedert hadden zy meeſt gedurigh over de ſaken der Katolijcken in Engelant beraetſlaegt : Invoegen ſijn Maj. haer langdurigh ſitten/ ſonder ten eynde te konnen komen/ ſiende/ den 8. deſer in 't Parlament trat/ en aldaer de volgende Reden ſprack :

HEeren en Edelen : Wanneer ick u laetſtmael aenſprack/ doe ſeyd ick u/ dat de Vrede was geſloten : Nu kom ick u ſeggen / dat de ſelve is geratificeert : Ick hoope/ dat dit eene lange en geluckige Vrede tuſſchen de twee Natien ſal weſen ; en alſoo ick geloove/ gemerckt de Voor-tijt ſeer nadert/ dat gy veel noodiger ſult zijn in de Plaetſen daer gy woont dan hier ; ſoo hebbe goet gevonden u derwaerts te

laten

laten vertrecken/ zijnde veel bequamer omme Affaires af te doen: Ondertusschen sal ick mijn best doen omme alle de wereelt te vertonen de vaste resolutie die ick hebbe/ omme de Protestantse Religie te maintineren/ gelijck als die hier op gestelt is/ en te conserveren aen een yder van mijne Onderdanen hare Rechten; biddende/ dat gy 't Volck in alle de Provintien van dit Coningrijck daer van wilt verseekeren: Ik hebbe u niet meer te seggen/ als alleen/ dat ick ordre hebbe gegeven aen mijn Zegel-bewaerder/ omme u te prorogueren tot den 10. November naest.

Dit dede den Zegelbewaerder: Waer na sijn Maj. de 8 nieuw geworvene Regimenten liet afdancken / gelijck oock het Regiment Yrsse Dragonders: Sijn Maj. wederriep mede alle de ordres/ die tot het sluyten der Havenen gegeven waren/ en stelde die voor yder open. Duc de Lauderdale prorogueerde insgelijckx den 13. deser het Parlament van Schotlant / tegens den 24 October naestkomende. Op welcke Kust 't Hollants Schip 't Wapen van Rotterdam/ na Oostindien gaende/ door storm verongeluckt / soo namen de Engelse het selve/ ende brachten 't op de Revier van Londen. Sijn Majest. maeckte nu verscheyde nieuwe Gouverneurs in sijn Conquesten van de Westindien/ en gaf aen den Major Andras 't Gouvernement van Nieu Jorck / 't geen door de Hollanders gerestitueert most werden. En om daer met yder in goede vrientschap te leven/ hoorde sijn Maj. den 23. deser 't raport van de Commissarisen/ die genomineert waren om de schade te examineren / die de Engelse van de Spaense in de Westindien geleden hadden / 't geen dus danigh was / dat niet konden bevinden/ dat de Engelse eenige oorsaeck hier toe gegeven hadden/ dan met het afhouden van een Bosch te Gakaton / daer selfs veel Engelsche Inwoonders waren/ en daer de Commercie altijt vry was geweest; dat der halven van advijs waren / dat men van den Spaensen Ambassadeur te Londen/ en van de Coninginne van Spangien door den Engelsen Gesandt te Madrid/ reparatie hier van most versoecken; dat men boven dien oock ordre naer Jamaica most senden/ om diergelijcke vyandlijcke actien tegens te gaen: 't Geen by sijn Maj. goet gekeurt zijnde/ gaf hy aen den Secretaris van Staet bevel/ dit soo uyt te voeren. Ende dewijl hy voortaen in rust wilde blijven / deed hy door sijn Gesant Lockart te Parijs / om de andere strijdende partyen mede te vereenigen/ den Alderchristel. Koningh de Mediatie aenbieden. Hy deed oock om geheel Neutrael te blijven/ eenige Soldaten / die naer Hollant meenden te gaen/ om daer te dienen/ vast houden. Oock wierden des Konings Guardes die in Fransen dienst waren/ thuys geroepen.

Den Graef de Monterey was dagelijckx noch besigh / om alles te versorgen/ 't geen tot de bescherminge der Spaense Nederlanden dienstigh kon zijn: Hy sondt oock den Marquis d'Assentar na Vlaenderen / om te besichtigen of alle de Plaetsen daer in goede staet van defentie waren. Alle die geene / die zedert 20 Jaren in Spaensen dienst geweest hadden / wierden nu scherp op ontboden; want sijn Exell. wilde niet alleen in de Veldt-tocht sijn Steden met Guarnisoenen beset laten/ maer oock een Leger op de been brengen/ omme de Franse daer mede te konnen stuyten. Men sagh toen een Lijst voor den dagh komen/ hoe sterck de Spaense Krijghsmacht in de Nederlanden was/ bestaende in 36000 man te voet en 11000 Paerden/ die in de ondervolgende Regimenten verdeelt waren:

Ruyterye.

Sijn Exell. den Graef de Monterey, Gouverneur en Capiteyn-Generael.
Hertogh van Villahermosa, Generael te Paert.
Don Agourto, Lt. Gen. te Paert.
Don Francisco Marko Velasko, Lt. Gen. te Paert.
Graef van Nappe, Gen. Major.
Prins van Steenhuysen, idem.
Don Malliego, idem.
Prins van Barbancon, idem.
Monsr. Lovigni, idem.
Marquis de Risbourgh, idem.
Marquis de Conflans, idem.
Prins van Vaudemont, Colonel.
Prins van Solms, idem.
Hertogh van Holsteyn, idem.
Baron de Horsbeque, idem.
Waldenbourg, idem.
Marquis de Moerbeeck, idem.
Comte d'Egmont, idem.

Voetvolck.

Carolo Campi, Gen. Wachtmeester te voet.
Prins van Robeeck, idem.
Comte de Megen, idem.
Maurique, Spanjaert, Colonel.
Spinosa, idem.
Aldado, idem.
Cæsaro d'Agira, idem.
Acosta, idem.
Sarmiento, idem.
Duc de Havre Croy, Colonel der Walen.
Graef van Schellart, Duytser, Colonel.
Marckgraef van Baden, idem.
Graef van Egmont, idem.
Marckgraef van Warique, idem.
Marckgraef van Bournelle, idem.
Baron de Jonge, idem.

4 nieuwe Regimenten wierden noch geworven, daer van de Oversten waren:

Mornick.
Jacob Martin van Frosten.
Georg Ernst.
Graef Reusz van Planen.

Den Grave de Monterey sondt toen den Grave van Rennenbourgh en den Commissaris Zamara na Maubeuge/ om daer met de Fransen over 't wisselen der Gevangenen te handelen. Een partye van 40 man onder een Officier dees tijt uyt St. Omer getrocken / troffen by Bethune 42 Franse aen / die 2 Schepen na Rijssel geleyden/ van de welcke zy den Capiteyn en 10 man doodt schooten/ en 26 gevangen te St. Omer brachten. Maer de Fransen quamen daer tegens rondsom Brussel gedurigh strooppen / en niet te vreden zijnde/ met de Luyden hare goederen ontnomen te hebben/ staken zy noch de Huysen in de brant; 't geen door de vluchtende te Brussel somtijts eenige allarm veroorsaeckten; maer dit noch meer/ dat men daer dees tijdt een seeckere verraderye ontdeckte op 't Fort Monterey/ buyten Brussel/ en 't Casteel van Antwerpen; 't geen men / hoedanigh dit toe-gegaen sou hebben / bequamelijck kan sien uyt de Sententie/ die den Verrader den 30. deser hier over ontfingh / bestaende in de volgende woorden:

GEsien by de Rechters / gedelegeert door sijn Excell. by Commissie van den 22. deser maendt/ het Criminele Proces/ gedaen ende geinstrueert by den Fiscael van de Militaire Iustitie / Eyfscher voor den Auditeur Generael/ van de Armeen van sijn Majesteyt/ tot laste van Francois van Ho' Gevangen en Defendant/ oock gesien het Decreet van den 29. deser maent/ by 't welcke geordonneert is/ dat den geseyden Gevangen soude ter Torture gebracht werden/ uyt welck Proces is gebleken/ soo uyt eygen woordelijcke belydenisse/ als by Geschriftvan den geseyden Gevangen / dat wesende een Natuurlijken Onderdaen van dese Stad Brussel/ is Domesticq gebleven met sijn Vrou van Sr. de Cottenes en Agent van sijn Affaires/ te samen met die van Sr. de Longatre / alle beyde woonende onder 't gebiet/ van Vranckrijck/ en is sedert de Declaratie van den Oorlog tusschen de twee Kronen / en de Publicatie van het Placcaet / geexamineert tot inroepinge van alle Natuurlijcke Onderdaenen van sijn Majest./ driemael in dit Landt/ en met namen hier in dese Stadt van Brussel gekomen / uyt kracht van een suffisant Paspoort en een aen-neminge van een valse qualiteyt/ dat op de ingevinge van den geseyden Sr. de Longatre/ sich geaddresseert heeft aen eenige Ministers van Vranckrijck / met haer getracteert en over een gekomen/ over 't nemen van de Informatien en Notitien van den tegenwoordigen Staet en constitutien van de Krijgs-machten/ Financien en Politijcque Affaires van dit Lant/ en ontfangen van N. de Voerden eene generaele Instructie/ distinctelijck daer op gedresseert / in Grieckse Caracteren; gelijck oock speciael getracteert ende geaccordeert heeft met de geseyde Ministers / over het in-nemen van het Casteel van Antwerpen/ en 't Fort van Monterey van dese Stadt/ en al begonnen heeft die pernicieuse Desseynen in 't werck te stellen/ raeckende dit Fort/ door het inkopen van 20 Stucken Wijn / en gecon-

ceer-

certeerde dispositien/ tot de marche van de Vyandtlijcke Troupen / overgevende aen de gesepde Ministers/de Persoonen/die tot dien eynde soude employeren/ met verblomde Namen en Beteeckeningen) daer over van haer ontfangen favorable toestemmingen en bedanckinge / door Brieven / des wegen aen hem in dese Stadt gesonden/ self met een Pensioen van 100 Kroonen ter Maent / gedurende den tijdt van 5 Maenden / boven de andere sommen aen hem gefourneert / omme noch andere Onderdaenen van zijn Majest. te corrumperen / door groote beloften en verscheyde andere saecken / resulterende uyt het selve Proces; tot reparatie van al 't welcke de gesepde gedelegueerde Rechters / doende recht / verklaeren den Gevangen schuldig en overwonnen van Crimen læsæ Majestatis in den hooghsten graet / hem condemnerende by gevolge geexecuteert te werden door de uytterste straffe van de Koort / tot de Doot daer op volgt / en dat / het selve gedaen wesende/ sijn Lichaem sal werden Gehangen aen de Galge omtrent het gesepde Fort Monterey / verklaerende daer en boven alle sijn Goederen verbeurt en geconfisqueert tot profijt van sijn Maiesteyt / afgaende d' onkosten van 't Proces/ lasten en misen van Justitie. Gepronuncieert den 30. Maert 1674. Geparapheert/ BLONDEL. Vt.

APRIL 1674.

Hare Ho: Mog: maeckten toen by Placcate bekent / dat alle de Placcaten tegens de Coopvaerdy-vaert/ groote en kleyne Visserp / de Groenlantdse Visserp / herroepinge der Commissie-vaerders en 't Bootsvolk in vremden dienst/ voor dees geëmaneert/ noch in haer voorgaende kracht bleven. Hare Ho: Mo: nomineerden dees tijt oock de Heeren van Beuningen, Odijck ende Hayren, om/ benevens den Heer van Reede, daer zijnde/ in extraordinaire Gesantschap na Engelant te gaen/ ten welken eynde men zeyde/ dat de 5 Tonnen gouts / die den Koningh volgens 't Verdragh hebben most / aen den Heer Silvius, door haer vertreck / betaeldt souden werden / om daer te aengenamer te wesen. Den 17. deser wierden oock de Engelse Heeren Carry en Charlant, die op de Gevangen-poort geseten hadden / van hare detentie ontslagen: Gelijck insgelijckx aen de Hollantse Heeren in Engelant gebeurde. Den Staet ontfingh toen bericht van den Heer Brasser, Gesant wegens haer Ho: Mo: aen de Vorsten van Brunswijck en Lunenburgh / hoe hy eyndelijck te Cell de Tractaten met de selve Vorsten hadde gesloten / waer by zy hun verbonden 16000 man tegens sekere Subsidien te leveren. Men wende nu hier te Lande alle vlijt aen/ om met den aldereersten een goet Leger in 't Veldt te brengen/ waer toe veele Schuyten en Wagens geprest wierden / om alle nootsakelijckheden daer toe na den Brabandtsen Bodem te voeren: Ende dewijl den Marquis d'Assentar wegens sijn Exell. de Monterey dese tijdt in den Hage quam / om aen haer Ho: Mo: en sijn Hoogheyt hulp te versoecken / wiert den Rhijngraef met eenige Regimenten na Brabandt en Vlaenderen gesonden/ om daer tot de bewaringe der Steden gebruyckt te werden. De uytrustinge ter Zee wiert niet minder voortgeset/ en de Graef van Hoorn tot Opperhooft van de Krijgsmacht verkooren / die 9 a 10000 man sterck / op de Vloot soude in-gescheept werden. Voor by Rotterdam voeren doen 3 Compagnien Engelse / die van Wesel quamen/ en uyt den Fransen dienst geroepen waren. In Tessel quamen dese tijt oock 2 Schepen van Curassou/ die advijs brachten/ dat de Fransen van 't Eylant Tortuga en Española/ 1200 man sterck/ in 14 Vaertuygen/

aen 't Eylant Porto Rico / in 't begin van January / gelandt waren / aen de Noort-west punct / meenende de Franse / die 't voorleden Jaer met 't blyven van haer Schip door de Spaense gevangen waren / van daer te halen ; maer soo ras zy met 800 man gelandt waren / hebben hun 150 Spaense Lanseros / in 5 partyen / in hinderlaegh geleydt / waer van de eene / 30 man sterck / die de achtertocht had / door 't geblaf der Franse Honden ontdekt wiert ; 't geen haer so-danigh ontsonchte / datse op de Franse desperatelijck in-vielen / en die / sonder meerder hulp / dwongen te wijcken / en met verlies van 80 dooden en 100 gevangenen na haer Schepen te trecken ; van waerse naderhandt niet weer dorsten komen / hoewelse de Spaense toe-riepen / dat zy met een heele Armee in 't kort weder derwaerts souden keeren.

Na veele debatten wierdt eyndelingh de saeck der 3 Overheerde Provintien den 20. deser by haer Ho: Mo: afgedaen / en op de volgende voet gebracht :

DAt de Provincie van Utrecht, mitsgaders Gelderlant en Over-yssel, soo ras die weder onder de macht van den Staet quamen, weder in de Unie geadmitteert, en de selve Sessie en Rang als van te vooren vergunt soude werden : Dan nademael al van over veel Jaren, en genoegsaeme met 't begin der Regeeringe, een particuliere questie tusschen Utrecht en Vrieslant, over 't houden der Rangh, was geweest, dat 't selve gesubmitteert soude werden aen 't oordeel van sijn Hooght. den Hr. Prince van Orange, en den Hr. Hendrick Casimir, Furst tot Nassau, en Stadhouder van Vrieslandt, die de voorsz. questie soodanigh souden decideren, als zy na rechten souden bevinden te behooren : Naer wiens decisie hoogst-gem. Provintien hun souden moeten reguleren. Dat de selve binnen 4 maenden ten dien eynde aen sijn Hooght. en den Hr. Stadhouder van Vrieslant wederzijts souden moeten overleveren alle sodanige stucken, waer mede zy haer Recht meenden te kunnen justificeren, van de welke d'een en d'ander copye soude vermogen te lichten ; dat zy oock 2 maenden daer nae een Deductie van Rechten daer by souden mogen voegen, tot adstructie van haer respective vermeten, en dat sijn Hooght. en den Stadhouder van Vrieslandt binnen 2 maenden dese questie souden moeten decideren, en geheel binnen 8 maenden getermineert zijn. Gedurende welcke tijt de 2 Provintien Utrecht en Vrieslant van 4 tot 4 weken by beurten souden voor sitten, en dat door 't Lot sou werden gedefinieert wie eerst voor sitten soude ; doch dat die geen die sijn stucken in de gestelde tijt niet exhibeerde, sijn toe-beurte, en die 't gedurende den tijt tot de definitie van de questie niet en dede, sijn voor-rangh soude verliesen. Dat voorts de 3 hoog-gem. Provintien de Unie van nieus souden moeten besweeren, en oock belooven de Belastinge op de Goederen en Koopmanschappen te doen cesseren, in 't inkomen, uytgaen of consumptie, als die hooger belast zijn dan in de Provintie daerse gemaeckt werden, en dat sulcken belastinge voor 't toekomende niet meer sal geschieden : Gelijck oock de 4 andere Provintien sodanige meerder belastinge niet souden mogen doen, so ten opsicht van elkander, als dese 3 Provintien, en indien die gedaen was, de selve souden af-stellen. Dat aen de hoog-gem. 3 Provintien hare Landen en Plaetsen weder souden volgen, uytgenomen, dat de Souverainiteyt over de Landen, waer op by Hollandt en Vrieslant eenige Forten waren geleyt, aen de selve Provintie sou blijven ; ende dat het in de macht van de Provintie van Vrieslant en Stadt en Landen sou staen tot koste van de selve Provintien een Fort by Roveen te leggen, en dat de Souvereyniteyt over 't Lant, daer 't Fort op lagh, gelijck oock over de Ommerschans, sou komen aen dese 2 Provintien, mits dat het onderhouden deser Forten tot last van de respective Provintien soude komen, die de Souverainiteyt besaten, de welcke echter niet verder als over de Wallen en Fortificaten sou gaen, behoudelijck dat de voorsz. Provintie Utrecht en Over-yssel tot op 100 Roeden na daer aen iets soude mogen bouwen of veranderen, 't geen de respective Provintien oordeelen soude haer schadelijck te wesen, en 't welck zy dan uyt eygener authoriteyt vermogen te demolieren. Dat oock aen de respective Provintien een vryen toegangh in en uyt de Forten gegeven sou werden. Dat mede de Provintie Hollandt, als 't de noot vereyste, sonder eenige tegenspraeck, soo wel de Landen van Gelderlant en Utrecht als de hare soude mogen inunderen. Dat voorts de Landen, Polderen, Dijckgraef of Waterschappen, die met Hollant uytwateren, gelijk van outs alle questien, &c. niets uytgesondert, voor Dijckgraef of Heemraden geventileert sou moeten werden, of by gebreke van dien voor den Hove van Hollant, so wel wanneer 't different uytstaet tusschen Dorpen, Polders en Ingesetenen, als Hollandtse en Stichtse, soo in 't verweeren als eysschen. Dat den Hinderdam, in wiens plaets de Sluys te Muyden geleydt is, nu van de Vecht geamoveert, altoos sou moeten blijven geamoveert, en dat de Provintie van Utrecht de selve nergens sal mogen vermaken. Ende nadien by eenige Collegien in Hollant verscheyde Penningen genegotieert waren, voor de onkosten, tot behoudinge van eenige

eenige Waerden, en namelijck by de Grimpenderwaert, tot last van de Lopickerwaert, dat over sulckx de selve noch eenige andere Waerden eerder onder 't gesagh van Utrecht of Gelderlant gestelt souden werden, voor dat dese Penningen aen de selve Collegien gerembourseert waren. Dat oock 't Octroy, by de H. Staten van Hollandt den 23. Jan. deses Jaers verleent aen die van de Ronde-veenen, ten deel in Hollant en ten deel in Utrecht leggende, stant sou grijpen, sonder dat daer toe eenige approbatie van de Provintie Utrecht gerequireert wiert. Dat de Provintien Gelderlant en Over-yssel de Provintie van Hollant gerust sou stellen, dat haer Ingesetenen ongeturbeert gelaten sullen werden in de Visserye op de Zuyder zee en 't Swarte-water, en dat alle hinder, de selve zedert eenige tijt gedaen, soude moeten cesseren. Dat voorts de 3 Provintien noyt souden mogen ophouden yets, selfs niet 't minste, 't geen by de 4 andere Provintien, eenige van die in 't bysonder, of den Raet van Staten, geoordeelt sou werden te dienen tot verdiepingh der Neder-Rijn en Yssel, of 't onder watersetten en houden der Moeren, gelegen aen of omtrent Over-yssel, of om de selve inpassabel en onbequaem te maken tot de passagie der Vyant; dat dienvolgende den Raet van Staten sal executeren alles, 't geen by die als vooren, dienstigh geacht sal werden, sonder dat de voorsz. 3 Provintien 't selve soude mogen beletten: En om dit te beter ten effecte te brengen, souden Jaerlijckx eenige Gedep. uyt den Raet van Staten wegens de 4 Provintien gecommitteert werden, om hier van inspectie te nemen: Welckers constitutie zy gehouden souden zijn haer Ho: Mo: in een pertinent Verbael over te brengen, en dat t' elckens de 2 leste Verbalen gestelt souden moeten werden in handen van de Heeren, die 't volgende Jaer hier toe gecommitteert souden werden; welke gehouden souden zijn in haer Persoonen en Goederen te verantwoorden 't gunt zy hier over in hare Verbalen ter neder hadden gestelt. Dat binnen 't Jaer na 't eyndigen deser Oorlogh de H. Staten van de 7 Provintien, aen elckander souden overgeven een pertinente gelegentheyt van hun Finantien, namelijck wat haer Inkomen was geweest, en uyt wat Schattingen die bestont, ende met wat Lasten zy beswaert zijn geweest, alles met de authentique stucken, en Eede, dat zy niet achterhouden, dewelcke dan in een half Jaer voorts souden reguleren, hoe veel elck voor sijn Quote behoorde te geven, en ingevalle de selve hun binnen 6 maenden over dese saeck niet souden konnen verstaen, dat als dan de begrootinge by sijn Hooght. gedaen sou werden in 6 gelijcke maenden, na 't welcke de Quotes dan gereguleert souden werden, sonder eenige oppositie. Dat de Pachters, pachtende de middelen van de respective Provintien, 't Landtschap Drenthe, of eenige plaetsen aen de Grensen, t'allen tijden acces souden hebben, en copye t'zijnen kosten gegeven werden, van de Collecte of andere Boecken, daer dees middelen op geheven wierden; dat de Provintien elckander oock de hant bieden souden, om alle de frauden dit aengaende te weeren. En dewijl de 3 Provintien noch veel schuldigh waren aen de Admiraliteyts Collegien in Hollant en Zeelant, tot de Lasten van de Zee, voor desen Oorlogh gedragen, dat dieshalven aen sijn Hooghr. gelaten sou werden 't stellen van Termijnen, in de welcke dit achterwesen voldaen most zijn. Dat in consideratie van de goede diensten van de H. Staten van Stadt en Landen, aen hun toegestaen wiert een tweede plaets in de Raet van Staten, mits dat aen Gelderlant, 2 plaetsen gehad hebbende, maer een gelaten sou werden. Wijders gaven haer Ho: Mo: macht aen sijn Hooght. om van toen af na genomen informatie de Regeeringe of die eenige Ampten bekleeden, in de 3 Provintien, reets onder de macht van de Unie zijnde, en die naderhant daer weder onder mochten komen, in de selve te continueren, te herstellen of oock daer van te verlaten, en sodanige in hun plaetsen, oock de Regeeringe soo te stellen, als hem best, bequaemst, en voor de Landen zekerst duncken sou, des dat de gene die alsoo van hun Ampten verlaten wierden, van d'een zijde in haer goede Naem niet benadeelt souden werden, en dat oock aen d'andere zijde die bevonden wierden hun niet na behooren gecomporteert te hebben, door dese verlatinge niet vry souden zijn van de straffen, die haer competente Rechters oordeelen souden tegens haer te moeten werden geëxecuteert: En dat al 't selve sou geschieden voor dese reys, sonder eenige consequentie voor 't toekomende, en sulckx sonder eenigh nadeel van de Privilegien, Vry en Gerechtigheden der Provintien in 't gemeen, of de Leden en Steden van dien in 't particulier.

Ingevolge van dese Resolutie van haer Ho: Mo: trock sijn Hooghept den 23. deser uyt den Hage na Utrecht/ alwaer den 24. komende/ wiert hy van de gewapende Burgerye/ bestaende in 8 Comp. heerlijck ingehaelt; hy passeerde over Vreeburgh/ daer 't Regiment van den Graef van Hoorn in Battaillie stont/ en van daer over de Neude/ daer 't Regiment van den Graef van Solms stont; op 't St. Jans ende out Kerckhof waren oock de Regimenten van den Grave van Erpach en Prince van Birckevelt; van de welcke sijn Hooghept met veel Musquet-schooten begroet wiert. 's Anderen daegs verscheen sijn Hooghept in de ordinaris Vergader-plaetse der Staten / alwaer de verkiesinge

ge der nieuwe Heeren aldus geschiede: Sijn Hooght. ontbood daer de Heeren, die hy goet gevonden had, dat het Lith der Geëligeerde Raden, de Ridderschap, en de Magistraet der Stadt Utrecht souden bekleden, aen wien hy bekent maeckte, dat hy om de groote capaciteyt van den Heer van Renswoude, den selven, niet tegenstaende sijn ernstigh versoeck ter contrarie, had aengestelt als President van de H. Staten van Utrecht, en als supernumerairen Geëligeerde Raet; en dat verders had goet gevonden, dat het selve Collegie sou bestaen uyt de volgende Heeren:

Heer Johan van Reede, Heer van Renswoude, &c. President van de Staten.
Heer Pieter Ruysch.
Heer Gerard van der Nypoort.
Heer van Hardenbroeck, Heer tot Hardenbroeck.
Heer Pieter Rosa.
Heer Johannes Marcelis.
Heer Pieter van Beeck.
Heer Samuel de Marees, Heer van Meersbergen.
Heer Jacob Mandemaker, Heer van Kattendijck.

Welcke leste naderhant verkooren wiert, vermits sijn Hoogheyt aen sigh gereserveert had de faculteyt, om noch een achtste Persoon tot Geëligeerde Raet aen te stellen. Verders had sijn Hooght. de volgende Heeren tot het Lith der Ridderschap verkooren:

Casbar van Lienden, Heer van Mijnden.
Godart van Rheede, Heer van Amerongen.
Jacob van der Does, Heer van Berkesteyn.
Gerlach van der Capel, Heer van Arentsbergen ende Schaickwijck.
Hendrik Iacob Tuyl van Serooskerk, Hr. van Zuylen.
Fredrick van Renes, Heer van der Aa.
Johan van Lochorst, Heer van Schoonauwen.
van Hardenbroeck, Heer van Groenewoude.
N. de Nassouw, Heer van Woudenberg, Ouwerkerk.
Fredrick Henrik van Boetselaer, Heer van Langerak.
Carel Valckenaer, Heer tot Valckenaer, Duckenburg.
Willem de Nassou, Heer van Zuylesteyn.
Uytenhoven, Heer van Ameliswaert.

Sijn Hooght. verklaerde hier by, dat ter beschrijvinge van de Staten onder het gem: Lith de Heeren Baron van Langerack, de Heer van Ouwerkerck en de Heer van Zuilestaen, behoudens haer militaire charges, doch sonder consequentie, souden werden geadmitteert, gelijck mede om de goede diensten van de Heer van Amerongen, en de goede comportementen van des selfs Soon, den Heer van Ginckel, de selve insgelijkx, invoegen als boven, daer in beschreven sou werden, doch niet eer voor dat den Heere van Amerongen quam te overlijden, of sijn Rangh daer quiteerde. Sijn Hoogheyt stelde oock tot Secretaris van de Provintie *Jonathan van Luchtenburgh:* Ende reserveerde aen sigh de dispositie over de vordere Ampten, daer van noch geen begevinge gedaen had. Vorders verkoor sijn Hooght. de volgende Heeren tot de Magistraet en Raedt van de Stad Utrecht:

Mr. Iohan van Nellesteyn, Dr. Willem Verstraten. Burgems.
Mr. Gijsbert van der Hoolck.
Dr. Cornelis Booth.
Mr. Johan Ram.
Dr. Cornelis van der Voort.
Mr. Samuël Gerobulus.
Jacob van Dinter.
Mr. Johan Strick.
Mr. Jacob Martens.
Mr. Pieter Both van der Eem.
Mr. Anthonis van der Nypoort.
Mr. Aernout van der Lingen.
Wouter van Nellesteyn.
Henricus Quint.
Jr. Willem van der Meulen.
De Heer Pieter Hattingh.
Mr. Hendrick Quellenburgh.
Hendrick van Zuylen.
Albert van Benthem.
Justus Vermeer.
Hendrick van Pothuysen.
Ambrosius Bosschaert.
Mr. Paulus Voet van Winssen.
Isaac Tentenier.
Mr. Aernout Straets.
Jr. Taats van Amerongen.
Jr. Caspar Liseman.
Jacob van Doeyenburgh.
Steven van Soesdijck.
Mr. Johan van Aelst.
De Swart.
Mr. van Rijssen.
Willem van Bunnick.
Mr. Cornelis Matthisius.
Dr. Adrianus Gentman.
Mr. Aernout Spoor.
Iohan van der Meer.
Mr. Iohan van Baerle.
Jr. Adriaen Streck, tot Linschoten.

Sijn Hooght. maeckte daer nevens bekent, dat eenige van de voornaemste Burgers

voorsz. Stadt hem versocht hadden een Reglement te willen arresteren, waer naer de Regeeringe der Provintie Utrecht beleyt sou werden; dat hy 't selve overwogen hebbende, wel een Reglement had geconcipieert, en sodanigh een opgestelt als oordeelde naest en meest met de Regeeringe over een te komen, doch dat echter niet had konnen resolveren, om 't selve te arresteren, voor dat hier over de consideratien, 't goet vinden en approbatie der presente Leden dien aengaende verstaen soude hebben: Waer op in yder van de selve Leden gedelibereert zijnde, verklaerden die eenparig, dat hun 't selve wel geviel, invoegen 't voorsz. Reglement toen wiert gearresteert, zijnde in substantie als volgt:

DAt de Regeeringe deser Provintie als van outs sou blijven bestaen in 3 Leden / de Geëligeerde Raden/ Edelen en Ridderschappen / mitsgaders Stadt en Steden. Dat de Geëligeerde Raden/ nu by sijn Hooght. aengestelt/ en die in 't toekomende aengestelt wierden/ hare Bedieningh 3 achter een volgende Jaren souden bekleden / en dat die geene/ wiens Bedieninge quam te expireren / 3 maenden voor de expiratie daer van kennisse aen den Stadhouder in der tijt sou moeten geven: Alle de welcke of eenige van dien hy dan soude mogen continueren voor gelijcke 3 Jaren/ of oock andere in hare plaetsen stellen/ of die gedurende dees tijt aflijvigh mochten werden/ verkiesen / uyt 't geheele Lichaem der Proosten/ Dekens en Canonicken der 5 Capittelen/ sonder eenige nominatie of contradictie van yemandt/ behoudelijck dat de Persoonen die hier toe verkooren wierden / ten vollen 25 Jaer out mosten zijn/ en publijcke professie van de ware Christel. Religie doen; dat oock de Geëligeerde Raden uyt 4 Edelluyden en 4 Burgers sou moeten bestaen. Dat dese continuatie of nieuwe verkiesinge in manier als vooren alle 3 Jaren van den Stadhouder versocht en gedaen sou moeten werden. Dat den Stadhouder sou hebben de begevinge van de Proostdyen/ als die vaceerden / sonder eenige nominatie of contradictie: Dat hy oock de vrye dispositie van alle Canonesyen hebben soude / die in de 6 Staten-maenden vaceerden. Dat de Decanyen en Canonesyen der 5 Capittelen niet verhandelt souden mogen werden/ dan met goetvinden van den Stadhouder. Dat den Stadhouder een vrye dispositie over de inkomsten van alle de Vicaryen hebben soude / dependerende van de Proosten / Dekens en 5 Capittelen/ soo haest die vaceerden: De welcke dan hier over een Rentmeester stellen soude/ om dese inkomsten uyt te keeren aen arme Predikanten/ hare Weduwen/ of diergelijcke piense saken/ in de Provintie. Dat tot voorkominge van alle questien omtrent de beschrijvinge der Edelen /vast gesteldt wierdt/ dat den Stadhouder/ als hy goet vondt de Ridderschap door beschrijvinge te vermeerderen / of dat yemandt / daer in zijnde/ quam te overlijden/ daer inne absolut sou mogen beschrijven de geen/ die hy alderbequaemst oordeelde/ mits datse in haer Geboorte/ Jaren en Goederen hier toe gequalificeert waren / volgens de Reglementen hier toe vereyts gemaeckt en noch te maken; dat oock de selve professie van de ware Religie souden moeten doen. Dat de Heeren in de Ridderschap beschreven / haer leven langh daer in blijven souden. Dat de Magistraet nu by sijn Hooght. binnen Utrecht aengestelt of noch aen te stellen / daer in sou continueren tot Remigium of den 1. October 1675. en in d'andere Steden tot den dagh / als de nieuwe verkiesinge in 't Jaer 1675. most geschieden. Dat 8 dagen voor de verkiesinge by de Magistraet der Stadt en respective Steden nominatie van een dubbelt getal sou werden gedaen/ en aen den Stadhouder gesonden / om by den selven daer uyt Burgermeesteren en Schepenen verkooren te werden. Dat die geen/ die hier toe genomineert en verkooren souden werden/ professie van de ware Gereform. Religie mosten doen/ en gequalificeert volgens de Privilegien der Steden. Dat niemandt langer dan 2 Jaer Burgermeester of Schepen sou mogen zijn/ en dan een Jaer moeten stil staen/ doch na dat Jaer weder nominabel en eligibel zijn. Dat den Raedt of Vroetschap van deselve Stadt en Steden alle Jaren geëontinueert of verandert sou mogen werden/ gelijck sulckx van outs tot 't Jaer 1610. onveranderlijck was geobserveert/ invoegen den Stadhouder electie van de Magistraet gedaen hebbende/ de Raet der respective Steden/ in 't geheel of ten deel/ sou mogen continueren /ofte in hare Plaetsen andere verkiesen/ mitsgaders op 't overlijden van een Burgermeester of Schepen/ soo als hy oordeelen sal 't bequaemste te wesen/ sonder eenige nominatie of contradictie/ doch; dat die geen/ die tot Raden aengestelt wierden/ van de ware Gereform. Religie mosten zijn / en gequalificeert volgens de Privilegien. Dat den Stadhouder sonder eenige nominatie de Schouten / Hooft-officieren van de respective Steden/ en Maerschalken der respective quartieren sal kiesen / mits mede professie van de ware Gereform. Religie doende/ en gequalificeert volgens de Privilegien. Dat hy mede sonder nominatie of contradictie de Secretaris der Provintie sou aenstellen/ soo dickwils als het vacant viel / mits gequalificeert als vooren. Dat hy sonder nominatie of contradictie de begevinge der Militaire charges sou hebben/ 't zy die in 't Velt of daer buyten quamen te vaceren. Dat ten aensien van de deputatie in de Vergadering van de H. Staten Generael/ de Raet van Staten/ Collegien ter Admiraliteyt / Generaliteyts Rekenkamer of andere Collegien of Societeyten van de Generaliteyt/ onder de Leden van de Provintie geob-

ser-

ſerveert ſullen werden de Courbeurten voor 6 Jaren. En dat het Lith/ wiens Courbeurt het is/ de Perſoon/ daer toe te committeren/ aen den Stadhouder ſou moeten preſenteren/ die het dan vry ſoude ſtaen/ te verklaren/of deſelde hem aengenaem of ongenaem is/ ſonder dat daer reden van behoefde te geven: En dat het voorſz. Lith/ indien de Perſoon ongenaem verklaert wierdt/ gehouden zou zijn/ t'elckens een ander Perſoon te committeren. En wanneer eenige plaetſen van de Preſiderende Raden/ Advocaet Fiſcael/ Procureur Generael of Griffier in den Hove der Provintie vacant vielen/ dat dan de H. Staten ſonder onderſchept van Leden en Courbeurte een Tripel getal Perſoonen daer toe ſouden nomineren en aen den Stadhouder preſenteren/ uyt de welcke hy een tot deſe plaets ſou verkieſen: Dat de ſelve oock profeſſie van de ware Gereform. Religie ſouden moeten doen. Dat aen den Stadhouder de diſpoſitie over 't overſchot van de Inkomſten der goederen van de Conventen van Ooſtbroek/ St. Paulus/ St. Catherinen en andere/ (voor ſoo veel die niet ſpecialijck tot eenige publijcke ſaken geaffecteert waren) voor deſen by de H. Staten gebruyckt zijnde/ om d'een en d'ander Familie te beniffiqeren/ gedefereert ſou werden/ die dan een Rentmr. daer over ſou ſtellen. Dat oock wanneer 't quam te geben ren dat tuſſchen de Leden der Provintie eenige verſchillen ontſtonden/ de ſelve/ hoedanigh die waren/ aen de deciſie van den Stadhouder verbleven ſouden werden: En dat al de Leden ſouden moeten nakomen en volbrengen al 't geen hier over by den Stadhouder ſal uyt-geſproken weſen/ ſonder yemants contradictie.

Vervolgens wiert oock een Formulier van een Eed gearreſteert, op 't welcke al de preſente Heeren den Eed af-leyden. Toen de ſaken in deſer voegen afgedaen waren, ſtelde den Heer van Renſwoude voor, of 't niet dienſtigh ſoude zijn, dat men aen ſijn Hooght. en ſijn wettige mannelijcke Deſcendenten 't Stadhouderſchap, Capiteyn en Admiraelſchap Generael der Provintie defereerde, 't geen by de geſamentlijcke Leden goet gevonden, ſoo wiert ſulckx ſijn Hooght. opgedragen.

Sijn Excell. Rabenhooft met de Groeninger en Vrieſſe Militie/ als vooren geſeyt/ opgetrocken/ nam ſijn wegh door Coeverden/ waer 't Regiment van Burmania by hem quam/ naer 't Graefſchap Benthem: Hier kreegh hy aenſtonts de Stadt Noorthorn in/ en beſette die met 16 Vrieſſe Comp. te Paert/ ende 6 te Voet/ onder den Overſten Kingma: Hy had eenige plaetsjens in de Twent ingekregen/ ende met Volckeren laten beſetten; invoegen hy ſich van daer na Nyenhuys begaf/ om de Biſſchopſe mede van daer te jagen; dan den 4. deſer kreeg hy van den voorged. Overſten Kingma bericht/ dat de Biſſchopſe met 5 Regimenten Paerden van de Gen. Major Nagel, Colls. Poſt, Hautein, Mantenel Offen, en Leenert, 3 Comp. Dragonders en 300 man te voet/ Noorthorn rondſom beſet/ en ſijn Voorwachten ingejaegt hadden; begeerende dieshalven Secours: Waer op ſijn Exell. met 7 Comp. Paerden en 4 Regimenten te Voet hem derwaerdts begaf/ en den 5. deſe Biſſchopſe by doncker ende miſtigh weer aentaſteden/ die ſich van de Kerck ende 't Kerckhof retirerende/ gedurigh weken/ hoewel haer tot 3 mael de Bataillie gepreſenteert wiert; de Coll. Kingma kreegh hier door gelegenthept ſich met de 16 Cornetten Paerden by ſijn Excell. te vervoegen; maer door dien de Biſſchopſe retireerden/ kon de Infanterye niet met haer in actie komen/ als alleen de rechter vleugel Muſquettiers van ſijn Exells. Regiment/ die over de Heuſper-brugge (hoewel by de Biſſchopſe af-gebroken/ doch by d'onſe weder op-gemaeckt/ marcherende/ op den Vyandt chargeerden/ waer door zy omtrent 60 dooden en 50 gevangenen achterlieten; zy retireerden voorts nae Brandlicht: Van onſe zijde bleaf hier den Ritmeeſter Mello Jacob Broerſma doot/ en 2 Soldaten in Noorthorn/ gedurende de Biſſchopſe dat met 4 Velt-ſtucken ende 2 Mortiers beſchooten. Vanhier trock ons Voetvolck weder na hun Quartier te Velthuyſen/ ende de

Ruy-

Ruyterye logeerde te Ulsen. 's Anderen daeghs den 7. gaf sijn Exell. bevel/ aen de 5 Colls. te Voet / om Oyenhuys op 5 Plaetsen te forceren / dewijl niet geraden vont/ veel ceremonien daer voor te gebruycken / soo om des Vyandts Ruyterye/ als de hoogte der wateren: Hy liet mede op 3 Plaetsen een valsche alarm maken / ende gebruyckte 16 Bies-bruggen hier toe: De Regimenten marcheerden des nachts op haer Posten/ zijnde het lot gevallen/dat sijn Exells. Regiment en dat van den Coll. Eybergen tusschen de Velthuyser/Watermeulen en Frensweger Poorten / Gockinga tusschen d' Ulserpoort / en de 2 Vriesse Regimenten van Swartzenburgh ende Bourmania aen de Prince Poort souden stormen: Het teken als men aen-gaen soude/ waren 2 schooten met Granaden uyt Mortiers/ maer de Lucht mistigh/ was het sonder effect: Met het krieken van den dagh begost den Vyant op d'onse te schieten / daer tegens advanceerden die al chargerende tot aen de Grachten: Hier vielen d' onse toen over de Biesbruggen op die van binnen aen; de sterckste attacque en tegenweer geviel op de Posten van de 3 Groeninger Regimenten / want de Hooft-wacht stont daer tegens/ en des Vyandts Ruyterye te Voet tegens de Vriesse Regimenten; eyndelijck na 3 quartier uurs vechtens/ retireerden den Vyandt op 't Casteel/ zijnde een Huys rondsom met een Wal voorsien en 2 stucken Canon/ doch dit niet tegenstaende d'onse daer op aendringende/ ging alles op een mael over/ roepende die van binnen om quartier / 't gunt haer gegeven wierdt; aen onse zijde bleef hier doot den Vendrich Claes Coenders, den Edelman van 't Canon Pieter van Colenbergh, en eenige gemeene Soldaten; den Vyandt had daer en tegens veel meer dooden/ en kregen d'onse de volgende Officieren en Soldaten van haer gevangen:

INFANTERYE.

Overste Wachtmr. Walrave Commandeur.
Lt. Hamacker.
Vendrigh Walrave.
Vendrigh reformé Mens Ruyters, met Vaendel en 90 man.
Cap. Hogræve.
Lt. Costers.
Vendrigh Hogræve, sonder Vaendel, met 90 man.
Cap. Cloot.
Lt. Beringhuysen.
Vend. reformé Tissingh, ongevaer 70 man, sonder Vaendel.
Cap. Wolf.
Lt. Jordan.
Vend. Als. sonder Vendel met 70 man.

Dese Vaendels van de 3 leste Comp. te voet, sullen (volgens bericht der Officieren, als mede der Ingesetenen) op 't Huys te Benthem zijn.

RUYTERS.

Overste Lt. Mandelsloo.
Lt. Legel.
Cornet Aelbrecht, daer by een Cap. Lt. Niedhof.
Lt. reformé van Elben, met het Standaer en ongevaer 70 Eenspenningers.
Ritm. Otten.
Lt. Nienman.
Cornet Ernst van Isseler.
Lut. Turck reformé, met het Standaer en 70 Ruiters.
Ritm. Hussen,
Lt. absent.
Cornet Visdom.
Lt. Cassijn met het Standaer en 50 Ruyters.
Capit. van de Dragonders.
Lt. Bortels met 100 gecommandeerde Dragonders van Gen. Major Nagels Regiment.

Na dese geluckige rescontre quamen de Bisschopse d' onse verschepde mael besoeken/ meenende die onverwacht op den hals te komen/ maer als d'onse hun in staet stelden om de Bisschopse te ontfangen/ gingen zy t'elckens deur: Dus na eenige dagen in en omtrent de Twente gelegen te hebben/ kreegh sijn Exell. bevel van sijn Hooghept/ om weder van daer op te breken / en de Krijgsmacht na hun respective quartieren te laten trecken: Invoegen hy aen den Coll. Eybergen

bergen beval / soo langh met 9 Comp. te Voet en 5 te Paerdt in Nyenhuys te blyven / tot die Plaets geslecht was / maer den Munstersen Generael Nagel hier van verkundschapt / quam den 19. deses / soo ras syn Exell. met de overige Volckeren vertrocken was / voor Nyenhuys / en eysten de Plaets op discretie: Dan die van binnen den Trompetter tot antwoort gevende / datse hun tot den lesten druppel bloets wilden defenderen / quamen de Bisschopse des anderen daegs den 20. met een groote furie op de plaets aen-vallen / en niet tegenstaende de groote tegenweer van binnen / overweldigden zy de selve: De Coll. Eybergen, en eenige mindere Bevelhebbers wierden hier gevangen; oock kregen de Bisschopse eenige Vendels / en omtrent 500 man / so doot als gevangen.

De Franse in de Overheerde Provintien somtyts bereydtschap gemaeckt hebbende om van daer te vertrecken / en dan weder om te blyven / scheenen dese maent het eerste vast gestelt te hebben: Den Marquis de Bellefonds quam nu oock tot 't selve voornemen van Maestricht in de Nederlandtse Plaetsen; waer tegens den Marschal d' Humieres van daer naer Maestricht vertrock. Dieshalven nae dat den Bisschop van Munster syn Verdragh met haer Ho: Mo: gemaeckt had / (die toen de hulpe van Monsr. de Bellefonds weygerde / welcke hy hem op den inval van syn Exell. Rabenhooft had aen-geboden) begonden zy / in plaets van de Steden te verstercken / die te slechten. Thiel accordeerde met hen voor 20000 gl. tot Brantschattinge / en 2000 voor 't behouden der Wallen. Zutphen al over eenige tyt op 27000 gl. geaccordeert zynde / begonden zy nu daer de Fortificatien te ondermynen / invoegen eenige Commissarisen naer den Intendant vertrocken / om dit af te koopen; die met een eysch van 100000 gl. weder komende / so wiert eyndelingh op 70000 gl. 't Accoort getroffen: Voor welcke somme zy den 26. deser 12 Ostagiers mede namen / en na de Graef voerden / als de 2 Burgermeesteren Valck en van de Wal, Secretaris van Diemen, 3 Gemeens-lieden / Dr. van Bem, van Hessen, Landtschryver / en Dr. Lansing, en 6 uyt de Burgerye / als / Jr. Valck, Dr. Haeck, Coelman, Fr. Roelofsz. Santvelt en Worm: Boven welke zy noch verscheyde Lantluyden mede namen voor de Brandtschattinge van 80000 gl. voor 't geheele Graefschap. De Stadt Arnhem / naer dat met den Gouverneur op 14000 gl. geaccordeert was / verdroegh oock eyndelyck met den Intendant van den Koningh op 160000 gl. waer boven zy noch verbonden waren 4000 Malder Graen ende Meel tot in de Graef te brengen; de Fransen wilden voor 't laetst noch yets wegens de Religie bedingen / doch wiert over een gekomen / dat zy hun hier in als de andere Steden souden gedragen; waer na zy tot Ostagiers mede namen / Gilles Everwijn, de Soon van de Burgermeester Brienen, Evert Kelfke, de Rentmr. Mijs, Jan de Voogt, de outste Soon van den Raetsheer Hel, Fareres, Jan Ribbius, de Soon van Adriaen Herrebers, de Gouwenaer en Jan Krayevanger. Met Nimwegen verdroegen zy op 55000 gl. en diergelycke somme voor de Opper ende Neder-Betuwe. De Cleefse Steden als Wesel / Rees / Emmerick en Schencken-schans restitueerden zy aen Chur-brandenburgh / na dat alvoorens al haer Geschut en Voorraet daer uyt na de Graef gebracht hadden: Uyt de andere Plaetsen deden zy insgelyckx / ende de Besettinge / die hier

hier uyt stont te trecken/ sou te Nuys by malkander komen/ om van daer nae Vranckryck te gaen / tot welckx versekeringh dese maendt in de selve Plaets 60 Cornetten Paerden waren gearriveert.

Wanneer de H. Hollantze Gevolmachtigden den 28. passato 't Geschrift, hier voor ingevoegt, aen de H. Sweetse Gesanten overgaven, vertoonden hen de selve, *dat de Franse Gemachtigden, ter oorsake van de ontvoeringh van Prins Willem, gezeyt hadden, wegens dese stoffe niet te konnen handelen, voor hy herstelt was*; biddende hen dieshalven, *dat haer uytterste vlijt hier toe wilden aenwenden*: Waer op haer Ho: Mog: Gemachtigden sich verontschuldigden, *dit voor 't tegenwoordige niet te konnen doen, maer dan wel, als men hen door 't toestemmen der Vrygeley-brieven voor de Ministers van Lotharingen plaets gaf, om hare Handelinge te voltrecken.* De Sweetse Gesanten hebbende naderhant dit Geschrift aen de Franse Gemachtighden willen overgeven, weygerden zy dat te lesen, volgens de beveelen, die zy, om de boven gen. oorsaeck, van haer Koningh hier toe hadden ontfangen; doch lieten echter niet 't selve aen 't Fransse Hof over te senden, als van bysondere Persoonen, en niet van Gesanten: De Sweetse Mediateurs gaven hun toen niet duysterlijck te verstaen, *dat de kortste middel, om dese Prins herstelt te sien, was, yverigh met dese Handelinge der Vrede voort te varen*: Maer dit niet tegenstaende, konden de Franssen hier over niet te vreden gestelt werden; invoegen den Koningh, soo ras als verstont, dat dit bestaen aen Prins *Willem* door 's Keysers bevel was geschiet, sijn Gemachtighden thuys ontboot, ende tot rechtvaerdigingh sijner sake dees volgende verklaringe deed uytgeven:

Hoewel het attentaet of aentastingh gedaen aen den Persoon van den Prince Willem van Furstenburg/ Plenipotentiaris van den Keurvorst van Ceulen/ in de plaets self van de Vredehandelingh/ uytgevoert is door Officieren en Soldaeten van 't Regiment van den Marquis de Grana/ soo wilde nochtans den Koning in 't eerst den Keyser niet aensien/ als de stichter van soodanigh een hatelycken aenslag. Syne Maj. die by sich self gevoelt/ dat niets soo onverbreeckelyck aen alle Koningen moet zyn als 't nakomen van hun woordt / geloofde dat hy den Keyser te veel soude verongelycken / indien hy gevoelt had die door desen aenslag sou verbroken hebben de belofte/ aen geheel Europa so wel als aen 't geheele Keyserryck in de Vergadering te Regensburg gegeven / voor de seeckerheydt en neutraliteyt van een Stadt van welcke de Christenheyt haere rust verwachte. Ten desen aensien nam syne Maj. uytstel in 't misnoegen dat hy had konnen tonen over dese daet/ op dat hy de Keyser tyt wilde geven om bekent te maken dat het sonder syne ordre was geschiet/ en dat het hem aengenaem moest te wesen/ dat hy/ door de straffe van de gene die dat werck uytgevoert hadden/ mochte uytwisschen de smette die sy aen syne reputatie hadden gedaen. Oock was het om de volgende reden/ dat de Keyser tyt soude hebben om te betuygen/ dat zyn voornemen niet was door dese daet de Vredehandeling af te breecken; derhalven vond den Koning goet syne Ambassadeurs niet van Keulen te laten vertrecken / hoewel dat de neutraliteyt van dese Stadt/ die nu daer door gequetst was / hem wettige oorsaeck gaf om voor haer te vreesen. Dat zyne Maj. reden had om voor haer beducht te syn/ is in 't vervolg niet dan al te waer bevonden. De selve sekerheyt/ die verbrooken was in de persoon van een Staetsdienaer eens Vorsten geallieert en Bondtgenoot van zyne Majesteyt/ heeft het geweest ten aensien van zyne Ambassadeurs of Gesanten; hunne lijvreyen en haren treyn syn oock te Keulen/ door de selfde troupen van den Keyser aengehouden; het gelt van syne Maj. op een van hare wagens geladen/ is aengetast door ordre van een Commandant van de Granes Regiment/ in een Stadt waer in de Vryheyt aen een yder gemeen is om yets uyt te voeren; een Courier of Postbode/ aen haer gesonden van den Graef van Chamilly/ is aengehouden en berooft. Eyndelijck Ceulen/ geschickt en verordent tot de gemeene seeckerheyt/ is geworden/ door een vremde verandering/ een bloedig toneel/ waer op de troupen/ daer gelegt om de neutraliteyt te bewaren na den eedt daer toe aen den Magistraet gedaen / ongestraft te werck stellen de geweltdaden die de gierigheyt en de wraeck haer inblasen. Syne Maj. heeft sich soo veel hy kon gewacht van eenige deser Actien aen de bevelen van den Keyser toe te schryven/ en trachte/ door 't belang dat hy noch in zyn glorie neemt/ sich self t'overreden/ datse tegen syne meninge syn ondernomen. Maer nu dat zyne antwoort/ gegeven aen d' Afgesant des Konings van Sweden te Weenen/ niet dan al te veel bekent maekt dat het wegvoeren van Prins Willem/ is een uytwercking van 't Keyserlyck bevel/ so kan syne Maj.

niet langer twijffelen/ dat het geene tegens sijn Ambassadeurs is onderstaen / niets anders is dan een gevolg van de selve bevelen. Hy is verplicht aen sich selve/ en aen de sekerheydt van de Ambassadeurs/ hen niet langer bloot te stellen voor diergelijcke daeden / die sonder twijffel het misnoegen van geheel Europe sullen ontsteken. Dit beweegt zijne Maj. om hen t'ordonneren aen de Ambassadeurs van Sweden/ die Mediateurs sijn van den Coninck haren Meester gedurende dese Vergadering door sijne sorge t'samen geroepen/ bekent te maken 't besluyt dat hy genomen heeft om hen weder t'huys te roepen: Sy zijn getuyge geweest van de genegentheyt die sijne Maj. heeft toe gebracht/ om den Vrede-handel voorspoedig te maeken: Sy zijn 't oock geweest van de geweldige middelen die de Keyser heeft gebruyckt/ om den voortgang daer van te verhinderen: Sy sullen 't oock wesen van de gerechtige redenen die sijne Maj. verplichten/ om door de wapenen wrake te nemen/ van de verachting gedaen aen het geene het heyligste is in het recht der Volckeren/ en sijne Vyanden door den Oorlogh te dwingen tot een Vrede/ die sy door sodanige wegen trachten te verwyderen. Indien 't geheele Keyserrijck acht neemt op dit beleyt van den Keyser/ soo sal het lichtelijck gewaer werden/ dat het gedachten verbergt seer nadelig voor sijne Vryheyt. Niets kan beter t'onrecht en de grootheyt van een voorneemen ontdecken / dan de haetelijcke middelen die men gebruyckt om het te doen gelucken. Indien de Keyser had een ander belangh/ dan te beletten dat de Vergaderingh te Ceulen de Vrede soude voortbrengen / soo soude hy geen toevlucht genomen hebben/ tot een daet/ die de heyligste banden van de menschelijcke maetschappy verbreeckt: hy had de neutraliteyt niet overtreden van de plaets der Vergadering in de persoonen der Ambassadeurs/ of Gesanten van Vranckrijck / en niet geleden dat sijne Officiers in een vrye Stadt de handen durfden slaen aen 't geldt dat sijne Maj. toe behoordt. Hy sou op een edeler wijse te werck gaen in den Oorlogh/ die hy aen sijne Maj. heeft verklaert / indien hy minder gevreest had die te sien eyndigen. Soo langh d'onderhandelingen duerden/ en hoe meer de Mediateurs arbeyden/ om de geinteresseerde partyen naerder te brengen / soo sagh sich de Keyser te meerder gevaer / om door de Vrede ontwapent te werden. Hy sou de macht verloren hebben / die hy sedert het voorleden jaer aengenomen heeft/ om sonder onderscheyt quartieren te nemen/ of volck te leggen in de Landen der Rijckx-Vorsten ; sijne troepen op haere kosten te verstercken ; op ydele voorwendingen de Tractaeten van Westphalen opentlijck te overtreden / en weer op te rechten ; een vermogen dat t'anderen tijden so verschrickelijk voor de Duytse Vryheydt is geweest / welcke niet dan door lange en bloedige Oorlogen / in haere wettige bepalingen is herstelt. Eyndelijck hy vreesde voor 't gevolg van d'onderhandeling te Ceulen/ wanneer het eynde van een vreemt geschil voort 't Rijck had belet het voornemen/ dat hy tegen 't Rijck self heeft genomen. De Koning twijffelt niet/ dat niet alleen den Koning van Sweden/ die sich soo merckelijck vint ingewickelt/ in het niet volbrengen der woorden die by hem als Mediateur berusten ; maer oock alle Princen / die begeerte tot Vrede hebben/ sullen alleen op den Keyser schuyven/ het afbreken van een vergaederingh / die bequaem was / om die weldaet de Christenheyt te besorgen. 't Geheele Duytse Rijck kan gedencken/ dat de rust hen over lang waer gegeven geweest/ indien de Keyser de selve genegentheyt had getoont / tot d'onderhouding van de Tractaten van Westphaelen als zijne Maj. / en indien hy had willen beloven/ geen hulpe te geven aen de Vyanden van Vranckrijck/ gelijck sijne Maj. sich verbont sijn Krijgsvolck uyt Duytslant te laten trecken/ soo haest hy dese versekering had bekomen. Sijne Maj. behoudt altijdt het selve gevoelen. De rechtvaerdigheyt die hem tot den Oorlog heeft bewogen / vermindert niets van sijne eerste genegentheyt tot de rust van 't Rijk ; en met wat voorspoet dat Godt/ gelijck hy hoopt sijne wapenen gelieven te segenen/ soo sal hy die niet geluckiger oordelen/ als wanneer/ die sijne Vyanden sullen dwingen tot de Vrede. Gedaen te Versailles/ den 27. Maert 1674.

Getekent LOUYS,

En noch lager/ ARNAULD.

Welcke verklaringe en bevel om thuys te komen zy den 5. deser aen haer Ho: Mo: Gemachtigden bekent maeckten, en daer by versochten , dat zy aen haer Heeren ende Meesters voor hun om Vrygeley wilden schrijven , om met den eersten te konnen vertrecken ; en of die wel in 't eerst by brachten, dat de selve niet noodigh waren , om dat in haer eerste Vrygeley-brieven , oock een vry vertreck uyt-gedruckt stont , wilden zy hen daer mede niet laten genoegen, invoegen dit hun toegestemt wiert. Zy waren op de Stadt Ceulen seer verbittert, om de saeck van 't Gelt , zeggende, dat haer Koningh het Gelt wel krijgen soude , dewijl hy met een machtigh Heyr voor die Stadt meende te komen, om sich te wreken van de ongelijcken , die hy van haer ontfangen had : De Burgerye soude wel gewilt hebben , dat de Burgermrs. de Fransen hier over voldaen hadden, maer sijn Keyserl. Majest. bood de Stadt alle versekeringh aen tegens d'ongevallen

vallen, die hun hier over konden overkomen, en de Keyserl. Generaliteyt te Bon bood de Magistraet oock aen, selfs eenige Regimenten daer in te willen leggen, soo dat men de Franse dreygementen weynigh ontsagh. De Sweetse Gesanten poogden de Franse wel te vreden te stellen met een Voorstel, 't geen zy na Weenen en Parijs gesonden hadden, te weten, *dat den Keyser den Prince Willem wilde vry stellen, en den Koningh van Vranckrijck de versochte Vrygeley-brieven voor de Bedienaers van den Hertogh van Lotharingen toestemmen,* maer dat en vermocht by haer niet; zy wilden volgens haer Konings bevel vertrecken, en dat most geschieden, (hoewel eenige geloofden, dat indien den Keyser desen Prince in een derde hant had willen stellen, terwijl men met de Handelinge voortgingh, zy wel gebleven souden hebben) invoegen dat zy, het Vrygeley hebbende ontfangen, den 16. deser van Ceulen over lant naer Maestricht vertrocken, met een geley van 50 a 60 Paerden: Eenige hadden wel gedacht, of zy den Keurvorst van Ceulen aengesocht souden hebben, om mede onder haer Trein onbekent te gaen, maer daer en viel niet af. In deser voegen dan wiert dees vermaerde Handelinge door de Franse verbroken, en of zy wel de saeck van Prins *Willem* tot een voorwendingh hier af nemen, is echter niet te gelooven, dat zy om een Persoon den algemeenen haet op haer hals souden willen gehaelt hebben: Maer daer waren andere redenen, te weten, dat zy al van 't begin der Handelinge geen oprechte meeningh van een algemeen Verdragh hadden, en dat, toen zy sagen, dat met geen fatsoenlijcke middelen, noch door 't tegenstaen der Vrygeley-brieven voor de Bedienaers van Lottharingen, den Vrede langer konden op-houden, zy aen dese saeck een goede voorwendingh hadden, om haer soo langh gewenschte oogmerck te bereycken: Gelijck sulckx klaerlijck gesien kan werden uyt 't volgende Geschrift, 't geen haer Ho: Mo: Gemachtigden den 26. deser aen de Heeren Middelaers overgaven:

OP 't bericht, 't geen wy aen de H. Staten Generael der Vereen: Provintien, onse Meesters, gegeven hebben, van de verklaringe, die uw Excell. ons gedaen hebben, aengaende de beveelen, die de H. Fransc Gesanten hadden ontfangen, om te vertrecken van dese Vergaderinge, op de voorwendingen, gelijck 't Geschrift inhout, 't geen uw Exell. belieft heeft ons mede te deelen, hebben zy ons uytdruckelijck bevoolen, om ten eersten met de H. Staetsbedienaers van onse Bontgenoten te beraetslagen over soo een gewichtige stoffe, en vervolgens aen uwe Exell. onse gemeene gevoelens te laten weten. Invoegen wy ons verbonden vinden, door uytdruckelijck bevel van onse Meesters, en de gemeene meeningen onser Bontgenoten, haer te seggen, dat wy boven maten overvallen zijn geweest van soo een verhaest besluyt, soo weynig gegrontvest, en soo tegens de verwachtinge van geheel Europa, en nut der Christenheyt, en noch daer om te meer, om dat de H. Staten, onse Meesters, rechtelijk of onrechtelijck geenigh deel hebben gehad, in 't werck van Prins Willem van Furstenberg, en dat zy, noch 't gemeen tot noch onderricht kunnen werden van alle de redenen, die sijn Keyserl. Maj. heeft gehad, om sich van desen Prins te versekeren. Maer dat in 't besonder latende, gelijck oock de andere redenen, die 't Geschrift inhout, als saken, die ons geensints raken, en welcke wy niet twijffelen, of sullen van sijn Keyserl. Maj. wel krachtigh beantwoort werden, konnen wy niet begrijpen, of Vranckrijck heeft weynigh reden, om uyt sijn eygen en eenige beweginghe een Vergaderinge te breken, die niet op-gerecht is als door gemeene toestemmingh van alle de geene die 't raeckt, soo van haer als onse zijde, en dewijl zy in de Geschriften, die se in 't openbaer hier toe hebben uytgegeven, de ontvoeringe van dese Prins voor een gemeene saeck aen de geheele Vergaderinge willen doen doorgaen, soo is het niet rechtvaerdigh, dat zy haer selfs Scheytsluyden maken, om hier door gelegentheyt te nemen, van die te breken, niet tegenstaende de naerstigheden, die uwe Exell. hebben gedaen, om hun hier van af te trecken; ende selfs tegens 't gevoelen en de gedurige gebeden van haer eygen Bontgenoten, bysonderlijck van sijn Keurv. Doorl. van Keulen, hoewel die meerder voorwendingen had als Vranckrijck, om sich in de saeck van desen Prins te wickelen. Wy hebben oock gesien, dat wat pogingen zy oock gedaen hebben, om te beletten of op te houden de bekrachtigingh en uytvoeringh van ons Verdragh met de Kroon van Engelant, sijn Maj. niet geoordeelt heeft, dat het rechtvaerdigh of over-een-komende was, om over een bysonder belangh een soo gewichtige Handelinge voor 't gemeene best, op te houden;

den; en den Heer Bisschop van Munster heeft hier om niet nagelaten sijn Vrede-verdragh met ons te vervolgen en te sluyten, ende eyndelijck heeft den Doorl. Koningh van Sweden niet geoordeelt, dat hy om dit nieuw toeval van sijn bemiddelinge most afstaen; hy heeft selfs aen uwe Excell. naderhant bevolen, hier om niet van de Plaets der Handelinge te vertrecken. Sulckx dat Vranckrijck niet alleen in de geheele Vergaderinge, in 't gemeen overwogen, maer selfs in 't bysonder, buyten sijn eygen Bontgenoten, sich alleen in sijn gevoelen bevint; en dat het oock alleen door hem is, om een bestaen, dat hem niet als onrechtelijck kan raken, dat dese Handelinge is verbroken. Wy gelooven niet, dat uw Excell. of eenige Persoonen van goet gevoelen, oyt voor goet kunnen houden, dat zy, om haer vermogentheyt alleen, op soo swacke redenen de loop van een Handelinge hebben belet, aen de welcke de gemeene rust hangt, en datse daer door onnut maken al de sorgen en moeyten, die uw Excell. na soo veel tijdts hebben aengewent tot een geluckige uytgangh van de Vrede. Maer indien uw Exell. de moeyte nemen, om op al 't voorgevallene te letten, sullen zy lichtelijk oordeelen, door al 't beleyt, 't geen Vrankrijk heeft gehouden, dat zy noyt ware gedachten tot een algemeene Vrede hebben gehad, en datse alle mogelijcke middelen gesocht hebben, om te vermijden van tot een oprecht en vast Verdrag te komen; en de belangens onser Bontgenooten van d'onse te verdeelen; datse geduurigh verwesen hebben de voleyndinge der gewichtigste stoffen aen besondere Verdragen of oordeelen der Scheytsluyden, en dat voor 't geen dat in 't besonder haer Ho: Mog: raeckt, hare eysschen geduurigh soodanigh zijn geweest, datse de geheele omkeeringe van haer Staet na sich sleepten. Wy hebben wel bemerckt, en wy willen hoopen, dat de geheele Werelt 't selve sal gedaen hebben, dat na veel maenden zy geen andere voornemens gehad hebben, als dese Vergaderinge te breken; maer gelijck het hun niet dienstigh dacht, de eerste Vinders hier van te wesen, hebben zy al haer krachten gebruyckt, om ons te nootsaken, die eerst te breken, en door dees middel op ons den openbaren haet te werpen. 't Is in dit voornemen, datse door alle middelen getracht hebben onse en onser Bontgenoten lijtsaemheydt te vermoeyen, soo door hare onmatige eysschen, als ongewoone middelen, diese voorgestelt hebben, en voornamelijck door de lanckheden, diese by gebracht hebben, om ons een antwoort te geven op de verscheyde aenhoudingen die uwe Exell. haer van onse zijde gedaen hebben, rakende de noodige Vrygeley-brieven voor de Gesanten van sijn Hooght. van Lottheringen, alhoewel zy wel wisten door onse dickwils erhaelde verklaringen, dat wy en onse Bontgenoten met eer, gewisse, sekerheydt en eenigh fatsoen niet verder in dese stoffe konden voort treden, sonder dat wy van te vooren wegens soo een wesentlijck en rechtvaerdigh punct waren vernoegt: 't Geen oock in 't algemeen van de geheele Werelt ende selfs van den Doorl. Koningh van Sweden is mispresen in de antwoordt, die hy den buyten gewoonen Gesant van Vranckrijck den lesten December van 't voorleden Jaer gaf: Maer noch de onvermoeyelijcke sorgen van uwe Exell. noch onse rechtvaerdige begeerte, noch de overwegingen van 't gemeene best, zijn bequaem geweest haer uyt dese diepe stilswijgentheyt te trecken, door de welcke zy naer den 9. October van het voorleden Jaer, tot nu toe de Handelinge van Vrede in twijffel hebben gehouden, wel wetende, dat zy de gef. Vrygeleybrieven niet konden weygeren, sonder een algemeene lasteringe op haer te trecken; noch die toestemmen, sonder tegens haer eygen voornemens te handelen, als gevende dan openingh tot een algemeen Verdragh. En alhoewel dit beleyt, 't geen bequaem was om de stantvastighste lijdtsaemheyt te verstooten, ons rechtvaerdige redenen gaf, hier niet langh vergeefs te blijven, en dat het ons klaerlijck dede weten, dat van haer zijde niet goets te hoopen was, hebben wy echter liever bemint al dese lanckheden te verdragen, en een manier van handelen, soo weynigh over een komende, te lijden, als eenige reden te geven, om te gelooven, dat wy door onlijdtsaemheyt of verhaestinge, de minste verhinderinge of verachteringe der Vrede by gebracht hadden. Waer om wy hoopen, dat uwe Exell. als billijcke en onpartijdige Middelaers, reden sullen hebben de gerechtigheyt en middelmatigheyt van al onse voortgangen te prijsen, en dat al de geene die een ware kennisse der saken hebben, sullen toe-staen, dat geduurende den loop deser Handelinge, wy en onse Bontgenoten soo veel lichtigheden en oprechte voornemens tot de vorderinge der Vrede hebben by gebracht, als Vranckrijck beletselen en verhinderingen daer in heeft geworpen; en dat het nu eyndelijck door dit leste besluyt laet blijcken 't voornemen, 't geen zy al langh voor gehad hebben, om dese Vergaderinge te scheyden; en dat het ons niet weynigh door haer handel hebbende bedwongen om die eerst te breken, zy bedwongen geweest zijn, sich van dese voorwendingh te dienen, diese nu genomen hebben, om 't geen te volbrengen, datse alreede langen tijt te vooren hadden voordacht. Hier om is 't, dat wy ons verbonden vinden, voor uw Exell. en de geheele Christenheyt te betuygen, soo uyt de naem van haer Ho: Mo: als onse Bontgenoten, dat het noyt aen ons gehouden heeft, noch tegenwoordigh aan ons hout, dat men de begonnen Handelinge niet vervolgt; die op weynigh voleynt soude wesen voor de Gevangenis van Prins Willem, soo Vranckrijck de loop niet had weerhouden, door de hier boven gef. wegen; dewijl dit niet geschiede als op den 14. Febr. laetst, en de Vrygeleybrieven voor de Gesanten van sijn Hooght. van Lottharingen zijn begeert en versocht geweest na den 9. October van 't voorleden Jaer: Hier vorder by voegende, dat wy noch bereyt zijn, om te volharden, met alle de kracht, als men kan wenschen, soo dickwils als wy de noodige genegentheyt van d'andere zijde vinden: Terwijl wy ons blijven ont-

lasten voor God en de Menschen van al de ongelucken en doodelijke gevolgen, die de verbrekinge deser Vergaderinge, en de volhardinge deser Oorlogh konnen voortbrengen. Verders hebben wy oock bevel om aen uwe Exell. te seggen, dat wat daer uyt voortkomt, de Heeren onse Meesters altijt seer verbonden zijn aen de moeyten, die zy voor de gemeene rust, en besonder voor haer Staet, hebben willen nemen: En dat wy gedurigh oprechtelijck sullen zijn,

Mijn Heeren,

Uw Excells. ootmoedigste en onderdanigste Dienaers,

Te Ceulen den 26. April, 1674.

H. de Beverningh. J. Ysbrants.

Dit was een klare uytlegginge van 't Franse oogmerck in dese Handelinge: Maer hoewel Vranckrijck dit soo hoogh ter harten nam, dat de Handelinge daer door verbrak, soo waren sijn Bontgenooten soo hartneckigh niet, om op dese saken soodanigh te staen, dat zy daer door haer welvaren souden verwaerlosen. Den Keurvorst van Ceulen meende in 't eerst, so een Verdragh met den Keyser maeckte, wel te bedingen, dat desen Prince sou los gelaten werden, maer toen hy sagh, dat sijn arbeyt vruchteloos was, wilde hy 't selve daer om niet langer op-houden, en sijn Landen laten bederven. Den Bisschop van Munster, die oock wel bemerckte, dat hy in 't kort van de Fransen verlaten, en sijn Landen daer door bedorven souden werden, dewijl de Keyserse albereyts in sijn Landen gevallen waren, en daer verscheide Plaetsen uytgeplundert hadden, bont sich toen oock niet meer aen haer beloften, maer deed door sijn Gesanten te Ceulen by die van den Keyser yvrigh tot sijn Verdragh aenhouden, invoegen dat eyndelijk den 22. deser tusschen sijn Keyserl. Maj. haer Ho: Mo: en hem het volgende Verdrag getroffen wiert:

In den Name des Heeren ende de Heylige onveranderlijcke Dry-Eenigheyt.

Sy kennelijck by desen: Nademael den Oorlog/ jongst ontstaen tusschen den Alderchristelijksten Koning van Vranckrijck ende des selfs Geallieerden ter eenre/ en de Ho. Mo. Staten der Vereenigde Nederlanden en der selver Geallieerden ter andere zijde/ so verre is gegaen/ dat den selven eyndelijck sijne Keyserlijcke Maj. en het gantse Roomse Rijck daer in heeft gewickelt/ en dat hoogstged. sijne Keyserl. Maj. door des selfs Ministers/ den Hooghwaerdighsten en Doorl. Heere Bisschop en Prince van Munster / de welcke / als Geallieerde van sijne Christelijckste Coninckl. Maj. in den voorsz. Oorlog tegens de voorsz. Nederlanden mede was getreden / heeft doen waerschouwen en vermanen omme de Alliantie met Vranckrijck af te gaen/ ende voor het gemeene beste van 't gantse Rijck en die Republijcque de Vrede met de gemelte Heeren Staten aen te gaen; aen welcke vermaninge dienvolgens den gemelten Heer Bisschop/ sich bereyt heeft getoont om daer aen te defereren/ en in onderdaenigste respect van sijne Keyserl. Maj. te verlaeten d' Alliantie/ met den hoogst-gem. Christelijckste Koningh hier bevoorens ghemaeckt ende op gherecht / ende uyt kracht ende macht van sijne Vryheydt / in d' Alliantie selfs bedongen ende gereserveert / daer van af te wijcken ende behoorlijck daer aen te renuncieren/ mitsgaders voor al te houden en blijven by de jongste recessen ende Resolutien op den Rijcxdag tot Regensburg genomen/ ten reguarde van de Guarantie/ aen de gegraveerde en verdruckte Standen des Rijckx te presteren / en sich daer mede te conformeren/ oock tot dien eynde te concurreeren met de behoorlijcke Quote/ mitsgaders oock tot bevorderinge van het gemeene beste/ met de gemelte H: Staten Generael der Vereenigde Nederlanden den Vrede aen te gaen: Dat vervolgens ter interpositie van de Ministers van sijne Keyserl: Malesteyt/ namentlijck/ de hoog-geboorne en excellente Heeren Françiscus, Vry-heer van Lisola, sijne Keyserl: Majs. Hof-raedt/ ende Johan Fischer, Kamer-raet van Opper-Oostenrijck/ Ambassadeurs en Plenipotentiarissen tot de generale Vrede-handelinge tusschen wederzijts Plenipotentiarissen / hier toe gedeputeert: Van wegen de hoog-gem: Heeren Staten Generael/ de hoog-Ed: en excellente Heeren Hieronimus van Beverning, Out-Burgermeester der Stadt Gouda/ gewesene Raet en Thesaurier Generael der Vereenigde Nederlanden/ en Johan Isbrants, Hoveling in Hoogkercke en Raets heer der Stadt Groeningen / Gedeputeerde ter Vergaderinge van de H: Staten Generael: En van wegen de opgem: Heere Bisschop/ den hoogwaerdige/ hooggeboren en seer aensienelijcken/ mitsgaders den Edelen en hoog-geleerde/ d' Heeren Frederick, Vryheer van Schmising/ Ridder van d' Ordre van St. Joan van Jerusalem/ ende Com-

mandeur in Franckforte/ en Warner ter Meulen, der Rechten Doctor/ geheyme Raden van syn Vorst: ende Vice-Cancelier respective/ is over een gekomen ende verdragen over de Poincten ende Articulen hier na volgende:

1. SAl wesen een vaste en gedurige Vrede tusschen d'opgem: H: Staten der Vereen: Nederlanden ende den Heere Bisschop en Prince van Munster/ de welcke sodanig sal werden onderhouden en nagekomen/ dat sy malkanders onderlinge voordeelen sullen bevorderen/ oock alle tekenen ende effecten van genegentheydt en goede nabuurschap bewysen/ en sal niemant voortaen ietwes doen ofte gedogen gedaen te werden/ tegens des anders Ondersaten met Arresten ende Repzesalien/ nochte beletten de executie in gedecideerde en gewesene saecken.

2. Sal ten weder-syden wesen een Amnestie/ eeuwig stilswygen en vergetenheyt van alle 't gene na den Kleefze Vrede/ mitsgaders van den beginne van deser Oorlog af tot nu toe, waer en op wyse sulcx oock ten wedersyden vyantlyck mochte zyn gedaen en bedreven/ soo dat noch ter saecke van dien/ nochte onder eenig ander pretext/ hier namaels iemant eenige hostiliteyt/ vyantschap/ verdriet of ongemack, so aengaende Personen/ als Goederen/ van selfs/ ofte door andere/ heymelyck ofte openbaer/ directelyck of indirectelyck/ na schyn van regten of geweltdadiger wyse/ iewers sal vermogen te doen/ ondernemen of gedogen gedaen ofte ondernomen te werden/ maer sullen alle ende iegelycken injurien/ wreetheden/ schaden/ onkosten over en weder/ so voor als in den Oorlogh/ met woorden/ wercken of geschriften gepleegt/ sonder aensien der Personen en saecken/ gants en t'eenemael zyn vergeten/ sodanig/ dat 't geene uyt dien hoofde d'een tegens d'ander soude mogen of konnen pretenderen/ sal zyn en blyven gedoot en vergeten/ met een eeuwigh stilswygen: Tot delucidatie nochtans van 't welck verdragen is/ dat van dese Amnestie sullen zyn geëxcipieert alle die gene de welcke sullen schuldigh zyn of verdagt gehouden werden van verraet of Crimen læsæ Majestatis, soo nochtans/ dat hun ten wederzyden de wegh van Justitie sal open staen/ oock hare Goederen voor de Vrouwen/ Kinderen en hunne Erfgenamen blyven in 't geheel/ volgende den inhout van 't tweede Articul van 't Kleefze Tractaet.

3. Dit fundament van een universele ende ongelimiteerde Amnestie vast gestelt zynde/ sal den Heere Bisschop datelyck en terstont na de Ratificatie restitueren aen de H: Staten der Vereen: Nederlanden alle de Plaetsen/ waer die oock mogen zyn gelegen/ egeene uytgesondert/ de welcke hy/ gedurende desen Oorlog/ heeft ingenomen en geoccupeert/ en de welcke ten tyde van dit Verdrag onder syne macht sullen werden bevonden/ en sulcx alles in dien staet als de selve tegenwoordig zyn: Sullende sorge dragen datter niets daer van werde bedorven of slechter gemaeckt/ dan als het nu is/ namentlyck/ de Steden/ Slooten en Kasteelen van Lingen/ Lichtenfort en Torculo/ &c. Voorbehoudens nochtans in alles en voor alles de Rechten en Constitutien van 't Ryck/ en van de Westfaelse Vrede/ op dat door dese restitutien aen de selve niet werde benomen/ gederogueert/ of in prejuditie van dien geinnoveert.

4. Van gelycken sal hy restitueren aen alle Edelen/ Leenmannen en Ondersaten van de H: Staten/ van wat qualiteyt en conditie die oock souden mogen zyn/ alle en iegelycke hare Landen/ Heerlyckheden/ Jurisdictien/ Wooningen en vaste Goederen/ waer die gelegen zyn/ de welcke hy/ gedurende desen Oorlog/ heeft geoccupeert of doen occuperen/ en specialyck sal hy evacuëren en van syne Militie ontlasten 't Kasteel/ Stadt en Heerlyckheyt van Weert/ ende restitueren aen de Heere George Frederick, Grave van Waldeck; voorbehoudens nochtans expresselyck/ soo voor den gem: Heer Bisschop/ des selfs Successeuren en de Kerck/ als voor den Heere Grave/ alle toebehorende Rechten/ pretensien ende actien/ omme voor den competenten Rechter te worden gedecideert: Gelyck oock de H: Staten sullen besorgen/ dat van gelycken mogen werden gerestitueert aen de Vasalen ende Munsterse Onderdanen alle hare onroerende Goederen/ waer die oock gelegen/ en gedurende desen Oorlog ingenomen ende geoccupeert zyn. Oock sullen wederzyts Gevangenen/ van wat conditie/ staet ofte professie die mogen wesen/ vry werden gestelt en gerelaxeert.

5. Het Kleefze Tractaet/ den 18 April/ nieuwe styl/ 1666, gesloten/ sal zyn en blyven in volkomene kracht en vigeur/ voor soo veel het selve dit Tractaet niet en is contradicerende.

6. In dese Vrede en Amnestie sal mede werden begrepen 't Huys en Familie der Graven van Benthem/ des selfs Ministers/ Vasallen en Ondersaten/ en 't gene hem by desen Oorlog is ontnomen/ sal werden gerestitueert: Den opgem: Heer Grave sal/ sonder eenige verhinderinge of belet/ gelyck andre Standen van 't Ryck/ genieten en gebruycken syne Rechten en Regalien/ en sal gerustelyck werden gelaten onder de protectie van syne Keyserl: Maj. en van 't Ryck: En na Ratificatie van dese Tractaten sullen wederzyts partyen by syne Keyserl: Maj. daer toe arbeyden/ dat de Vrede/ securiteyt/ en voornamentlyck de Echt-bywooninge onder deselve Familie werde herstelt ende bevestigt; blyvende nochtans t'allen tyden voor-behouden en bedongen de Keyserl: Jurisdictie.

7. Tot meerder vastigheyt en versekertheyt van 't geene voorsz. is, sullen syne Keyserl: Majesteyt en der Voorl: Coning van Spangie behoorlyck werden versocht/ ten eynde de selve de guarantie van dit Tractaet in solemnele en de beste forme willen presteren.

8. De Ratificatien van dit Tractaet sullen ten wederzyden van wegen de Contrahenten werden overgegeven in handen van de Heeren Ambassadeurs van syn Keyserl: Maj: en uytgewisselt binnen

den

den tijt van 15 dagen/ te rekenen van den dagh der ondertekeninge van dit Instrument / of eerder / ist
doenlijck : Maer de acten van hostiliteyt sullen komen op te houden / soo haest als de Ratificatie van
den Door: Heer Bisschop tot Keulen sal wesen aengekomen en ter handen gestelt van de gem: Heeren
Keyserl: Ambassadeurs : Tot meerder vastigheyt van dien/ zijn hier van 2 gelijck-luydende Instru-
menten veerdigt/ ondertekent en gezegelt/ so by de Heeren Keyserl: Ambassadeurs / als by weder-
zijts Plenipotentiarissen en Gedeputeerden. Gedaen tot Keulen aen den Rijn den 22. April 1674.

Onder stont aldus/

(L. S.) H. van Beverningh. (L. S.) Schmisingh.
(L. S.) J Isbrants. (L. S.) W. Zur Muhlen.

Ten oirkonde en nakomingh van al 't gene voorsz. staet / hebben d'ondergesz. Heeren Mediateurs
dit Instrument met hare ondertekeninge en Zegels bekrachtigt/ ten dage en plaetse als vooren.

(L. S.) F. de Lisola. (L. S.) Joannes Fischer.

TRANSLAET *uyt het* LATYN.

DEwijle de Heeren Ambassadeurs en Plenipotentiarissen van de H: Staten Generael der Ver-
eenigde Nederlanden verklaren / dat sy by de gem: Heeren hare Principalen waren geinstrueert/
geen Vrede met den Hr. Bisschop en Prince van Munster aen te gaen of te maken / ten zy alvoorens
aen den Hr. Grave van Flodorf werde gerestitueert 't Huys en Casteel Varveldt/ in 't Stift Mun-
ster gelegen : Ende dat daer tegens de H: Plenipotentiarissen en Gedeput. van Munster bestelijck
sustineeren/ dat dit is een casus van particuliere en meræ Justitiæ, niets gemeen hebbende met het Trac-
taet van Vrede / sulckx /, dat sy dien aengaende by hare Principalen niet en waren geinstrueert / nochte
oock niet en konde werden geinstrueert. Evenwel niet geraden gevonden zijnde de Vredens conclusie/
om dese eenige oorsake willen/ tot groote ongelegentheydt en nadeel van de gemeene sake/ langer uyt te
stellen : Soo is goedt gevonden en verstaen / dat het Tractaet van Vrede ten weder sijden sal werden
onder-geschreven en getekent/ en dattet voorsz. casus restitutionis van 't Casteel van Varvelt sal wer-
den gelaten en uytgestelt tot de Ratificatie en executie van dien : Offererende ondertusschen de Heeren
Ambassadeurs en Plenipotentiarissen van sijne Keyserl: Maj. partyen contrahenten daer toe te dis-
poneeren / dat dese questie ter tijt van de voorsz. executie door redelijcke en bequame middelen werde by-
gelegt. Aldus gedaen tot Keulen op den Rijn den 22. April des Jaers 1674. Getekent/

(L. S.) H. van Beverningh. (L. S.) W. de Schmisingh.
(L. S.) J. Isbrandts. (L. S.) W. Zur Muhlen.

Tot nakominge van 't gene voorsz. is / hebben de ondergesz. Heeren Mediateurs dit Instrument
met hare ondertekeninge en Zegels bekrachtigt/ ten dage en plaetse als boven.

(L. S.) F. de Lisola. (L. S.) Joannes Fischer.

Van welck Verdragh de wedersijts Ratificatien korts hier na te Ceulen tegens den
anderen wierden uytgewisselt, en de Vrede op de gewoonlijcke wijse verkondigt.

Onderwijlen versorghden de Keyserse aen den Rhijn hun van alles, 't geen tot haer
voordeel dienstigh kon zijn ; zy sloegen 2 Schipbruggen over die Rivier, om altijt by
malkander te konnen komen, en versterckten de Vestinge Duyts met alle vlijt. Den
ouden Herttogh van Lottheringen trock dese tijt met 7 Regimenten Paerden, en twee
Keyserse, een te voet en een te Paert, na Franckfort, om van daer door der Elsas ende
Switserlant na 't Franche Compté te komen, werwaerts sijn Soon den Prins van Vau-
demont al eenige tijt te vooren was vertrocken. Naer de leste rescontre in de Paltz
tusschen de Keyserse en Franse, waer in den Fransen Gebieder *Beauvisé* en veel andere
Officieren gequetst waren, quam den Marquis de Rochefort aenstonts met 4000 man
te voet en 3000 Paerden tot Landaw, van waer hy sigh aenstonts met 2000 Paerden
en 400 Dragonders na de Plaets der rescontre begaf: En dewijl men beducht was, of
hy wel naer Keyserslautern mocht trecken, wierden 500 Keyserse, 200 Saxise en 200
Churpaltse Soldaten derwaerts gesonden, nevens 200 Saxen te Paert en 100 Dragon-
ders. Nieustadt aen den Haert wiert oock met 1000 man voorsien, gelijk mede Man-
heim met 300 Paerden ende 100 Dragonders. Ondertusschen quamen 1000 man te

voet en 100 Paerden, Franckise Creytsvolckeren, te Heydelbergh: Dan den Marquis de Rochefort trock naer Zabern, daer den Marschal de Turenne den 7. deser by hem quam, gedurigh met vers Volck en Provisie uyt Lotthringen versterckt werdende, invoegen dat hy een corps van ruym 7000 man by malkander hebbende, den 21. deser uyt sijn Quartier by Zabern op-brack, en door Mulsheim, Benfelden en Colmar treckende, den 24. te Brisach aenquam, van waer hy tot heel in 't Bisdom van Basel toog, om daer de doortocht van den Hertog van Lottharingen na 't Franche Compté te verhinderen. Den Marquis van Vaubrun bleef noch met partye Benden by Zabern, om daer op de Keyserse in de Paltz te passen. Ondertusschen had den Commandant van Keyserslauter een Vendrigh met 43 Soldaten, om 't Stedeken Cronweissenburg te verrassen, uytgesonden, daer 100 Franse Ruyters in lagen, 't geen zy met goet succes volvoerden, 30 Fransen dooden en 6 Standaerden en 50 Paerden tot buyt weder terugh brachten. De Fransen mede voor Trier bevreest, versterckten de Plaets hoe langs hoe meerder, en braken daer toe veel schoone Kloosters en oude Gebouwen af. Te Regensburgh deed sijn Keyserl. Maj. noch yverigh aenhouden tot een voordeelige Resolutie voor den Cheurvorst Palatijn, en d'andere verdruckte Staten des Rijckx, invoegen de 3 Collegien des Rijckx den 31. passato besloten, *sijn Keyserl. Maj. eerst te bedancken voor de vaderlijcke sorgh, die hy voor de behoudingh van 't Rijck, en tot verkrijginge der Vrede droegh; en datse oock oordeelden, dat het rechtvaerdigh was, en volgens de Constitutien van 't Rijck, dat men niet alleen den Keurvorst Palatijn, maer al de andere verdruckte Standen des Rijckx most assisteren, op datse naderhant mede van de rust des Rijckx mochten jouïsseren. Waer toe zy oordeelden, dat een finale Resolutie voor de gemeene sekerheyt most genomen werden, en dat de Circulen hare Troupen souden lichten, om met elckander te conjungeren; dat oock tot een nauwe vereenigingh tusschen 't Hooft en de Leden most gearbeyt werden, &c.* Den 25. resolveerden zy weder, *dat men met allen yver eyndelijk 't punct van de gemeene sekerheyt in sijn volkomentheyt most brengen; maer dewijl dit van langen arbeyt was, en het gevaer van tijt tot tijt vermeerderde, oordeelden zy noodigh, dat men de macht van 't Rijck terwijl by die van sijn Keyserl. Maj. most voegen, die men ootmoedigh versoecken zoude, dat hy de Circulen, soo wel de geene die haer Troupen gereet, als die hier over niet besloten hadden, krachtelijck hier toe wilde vermanen, en dat die geene, die haer Troupen gereet hadden, de selve aenstonts wilden senden na de Plaetse, die sijn Keyserl. Maj. hen aenwijsen soude, en dat de geene, die niet gereet waren, de selve aenstonts wilden lichten, en ter selver Plaets senden, omme eyndelingh de guarantie aen de Keurvorsten Palatijn en Trier te geven, en hier door de Vrede in haer en hare naburige Staten te herstellen; welcke Troupen sich bestipt na de Constitutien van het Rijck, en 't Munsterse Tractaet souden moeten gedragen.* Op dese Resolutien sont den Cheurvorst Palatijn den 31. deser een Missive aen de Vergaderinge, in de welcke hy hen over de selve bedanckten, en versocht, *dat het effect ten eersten mocht volgen, op dat sijn Landen onderwijl niet heel geruineert wierden, en ontbloot van subsistencie voor dese Hulpbenden; en dat zy, dewijl sijn Magasijnen niet genoeghsaem voorsien waren, indien dit Volck op sijn Landen quam, de noodige Penningen wilden versorgen, voor de onkosten des Oorlogs en de subsistentie van hare Benden, ende niet alleen voor die in 't Veldt souden gaen, maer oock voor die in Besettinge op de Frontieren lagen:* Hy versocht hun oock, *datse de Ammunitie des Oorlogs en soodanige andere saken wilden versorgen, als hier toe noodigh waren; en datse de Circulen, die haer Troupen noch niet gereet hadden, wilden*

ver-

den tijt van 15 dagen/te rekenen van den dagh der onderteekeninge van dit Instrument / of eerder / ist doenlijck : Maer de acten van hostiliteyt sullen komen op te houden / soo haest als de Ratificatie van den Voorn: Heer Bisschop tot Keulen sal wesen aengekomen en ter handen gestelt van de gem: Heeren Keyserl: Ambassadeurs : Tot meerder vastigheyt van dien/ zijn hier van 2 gelijck-luydende Instrumenten verbaerdigt/ ondertekent en gezegelt/so by de Heeren Keyserl: Ambassadeurs / als by wederzijts Plenipotentiarissen en Gedeputeerden. Gedaen tot Keulen aen den Rijn den 22. April 1674.

Onder stont aldus/

(L. S.) H. van Beverningh. (L. S.) Schmisingh.

(L. S.) J. Isbrants. (L. S.) W. Zur Muhlen.

Ten oirkonde en nakomingh van al 't gene voorsz. staet / hebben d'ondergesz. Heeren Mediateurs dit Instrument met hare onderteekeninge en Zegels bekrachtigt/ ten dage en plaetse als vooren.

(L. S.) F. de Lisola. (L. S.) Joannes Fischer.

TRANSLAET *uyt het LATYN.*

DEwijle de Heeren Ambassadeurs en Plenipotentiarissen van de H: Staten Generael der Vereenigde Nederlanden verklaren / dat sy by de gem: Heeren hare Principalen waren geinstrueert/ geen Vrede met den Hr. Bisschop en Prince van Munster aen te gaen of te maken / ten zy alvoorens aen den Hr. Grave van Flodorf werde gerestitueert 't Huys en Casteel Varvelt/in 't Stift Munster gelegen : Ende dat daer tegens de H: Plenipotentiarissen en Gedeput. van Munster vastelijck sustineeren/ dat dit is een casus van particuliere en meræ Justitiæ,niets gemeen hebbende met het Tractaet van Vrede / sulckx / dat sy dien aengaende by hare Principalen niet en waren geinstrueert / noch te oock niet en konde werden geinstrueert. Evenwel niet geraden gevonden zijnde de Vredens conclusie/ om dese eenige oorsake willen/ tot groote ongelegentheydt en nadeel van de gemeene sake/ langer uyt te stellen : Soo is goedt gevonden en verstaen / dat het Tractaet van Vrede ten wederzijden sal werden onder-geschreven en geteekent/ en dattet voorsz. casus restitutionis van 't Casteel van Varvelt sal werden gelaten en uytgestelt tot de Ratificatie en executie van dien : Offererende ondertusschen de Heeren Ambassadeurs en Plenipotentiarissen van sijne Keyserl: Maj. partyen contraheuten daer toe te disponeren / dat dese questie ter tijt van de voorsz. executie door redelijcke en bequame middelen werde bygelegt. Aldus gedaen tot Keulen op den Rijn den 22. April des Jaers 1674. Geteekent/

(L. S.) H. van Beverningh. (L. S.) W. de Schmisingh.

(L. S.) J. Isbrandts. (L. S.) W. Zur Muhlen.

Tot nakominge van 't gene voorsz. is / hebben de ondergesz. Heeren Mediateurs dit Instrument met hare onderteekeninge en Zegels bekrachtigt/ ten dage en plaetse als boven.

(L. S.) F. de Lisola. (L. S.) Joannes Fischer.

Van welck Verdragh de wedersijts Ratificatien korts hier na te Ceulen tegens den anderen wierden uytgewisselt, en de Vrede op de gewoonlijcke wijse verkondigt.

Onderwijlen versorghden de Keyserse aen den Rhijn hun van alles, 't geen tot haer voordeel dienstigh kon zijn ; zy sloegen 2 Schipbruggen over die Rivier, om altijt by malkander te konnen komen, en versterckten de Vestinge Duyts met alle vlijt. Den ouden Herttogh van Lottheringen trock dese tijt met 7 Regimenten Paerden, en twee Keyserse, een te voet en een te Paert, na Franckfort, om van daer door der Elsas ende Switserlant na 't Franche Compté te komen, werwaerts sijn Soon den Prins van Vaudemont al eenige tijt te vooren was vertrocken. Naer de leste rescontre in de Paltz tusschen de Keyserse en Franse, waer in den Fransen Gebieder *Beauvisé* en veel andere Officieren gequetst waren, quam den Marquis de Rochefort aenstonts met 4000 man te voet en 3000 Paerden tot Landaw, van waer hy sigh aenstonts met 2000 Paerden en 400 Dragonders na de Plaets der rescontre begaf: En dewijl men beducht was, of hy wel naer Keyserslauter mocht trecken, wierden 500 Keyserse, 200 Saxise en 200 Churpaltse Soldaten derwaerts gesonden, nevens 200 Saxen te Paert en 100 Dragonders. Nieustadt aen den Haert wiert oock met 1000 man voorsien, gelijk mede Manheim met 300 Paerden ende 100 Dragonders. Ondertusschen quamen 1000 man te

voet en 100 Paerden, Franckise Creytsvolckeren, te Heydelbergh: Dan den Marquis de Rochefort trock naer Zabern, daer den Marschal de Turenne den 7. deser by hem quam, gedurigh met vers Volck en Provisie uyt Lottharingen versterckt werdende, invoegen dat hy een corps van ruym 7000 man by malkander hebbende, den 21. deser uyt sijn Quartier by Zabern op-brack, en door Mulsheim, Benfelden en Colmar treckende, den 24. te Brisach aenquam, van waer hy tot heel in 't Bisdom van Basel toog, om daer de doortocht van den Hertog van Lottharingen na 't Franche Compté te verhinderen. Den Marquis van Vaubrun bleef noch met partye Benden by Zabern, om daer op de Keyserse in de Paltz te passen. Ondertusschen had den Commandant van Keyserslauter een Vendrigh met 43 Soldaten, om 't Stedeken Cronweissenburg te verrassen, uytgesonden, daer 100 Franse Ruyters in lagen, 't geen zy met goet succes volvoerden, 30 Fransen dooden en 6 Standaerden en 50 Paerden tot buyt weder te rugh brachten. De Fransen mede voor Trier bevreest, versterckten de Plaets hoe langs hoe meerder, en braken daer toe veel schoone Kloosters en oude Gebouwen af. Te Regensburgh deed sijn Keyserl. Maj. noch yverigh aenhouden tot een voordeelige Resolutie voor den Cheurvorst Palatijn, en d'andere verdruckte Staten des Rijckx, invoegen de 3 Collegien des Rijckx den 31. passato beslooten, *sijn Keyserl. Maj. eerst te bedancken voor de vaderlijcke sorgh, die hy voor de behoudingh van 't Rijck, en tot verkrijginge der Vrede droegh; en datse oock oordeelden, dat het rechtvaerdigh was, en volgens de Constitutien van 't Rijck, dat men niet alleen den Keurvorst Palatijn, maer al de andere verdruckte Standen des Rijckx most assisteren, op datse naderhant mede van de rust des Rijckx mochten jouïsseren. Waer toe zy oordeelden, dat een finale Resolutie voor de gemeene sekerheyt most genomen werden, en dat de Circulen hare Troupen souden lichten, om met elckander te conjungeren; dat oock tot een nauwe vereeniging tusschen 't Hooft en de Leden most gearbeyt werden, &c.* Den 25. resolveerden zy weder, *dat men met allen yver eyndelijk 't punct van de gemeene sekerheyt in sijn volkomentheyt most brengen; maer dewijl dit van langen arbeyt was, en het gevaer van tijt tot tijt vermeerderde, oordeelden zy noodigh, dat men de macht van 't Rijck terwijl by die van sijn Keyserl. Maj. most voegen, die men ootmoedigh versoecken zoude, dat hy de Circulen, soo wel de geene die haer Troupen gereet, als die hier over niet besllooten hadden, krachtelijck hier toe wilde vermanen, en dat die geene, die haer Troupen gereet hadden, de selve aenstonts wilden senden na de Plaetse, die sijn Keyserl. Maj. hen aenwijsen soude, en dat de geene, die niet gereet waren, de selve aenstonts wilden lichten, en ter selver Plaets senden, omme eyndelingh de guarantie aen de Keurvorsten Palatijn en Trier te geven, en hier door de Vrede in haer en hare naburige Staten te herstellen; welcke Troupen sich bestipt na de Constitutien van het Rijck, en 't Munsterse Tractaet souden moeten gedragen.* Op dese Resolutien sont den Cheurvorst Palatijn den 31. deser een Missive aen de Vergaderinge, in de welcke hy hen over de selve bedanckten, en versocht, *dat het effect ten eersten mocht volgen, op dat sijn Landen onderwijl niet heel geruineert wierden, en ontbloot van subsistencie voor dese Hulpbenden; en dat zy, dewijl sijn Magasijnen niet genoeghsaem voorsien waren, indien dit Volck op sijn Landen quam, de noodige Penningen wilden versorgen, voor de onkosten des Oorlogs en de subsistentie van hare Benden, ende niet alleen voor die in 't Veldt souden gaen, maer oock voor die in Besettinge op de Frontieren lagen:* Hy versocht hun oock, *datse de Ammunitie des Oorlogs en soodanige andere saken wilden versorgen, als hier toe noodigh waren; en datse de Circulen, die haer Troupen noch niet gereet hadden, wilden ver-*

vermanen, haer quote in geldt te geven, om dit soo veel te eerder uyt te wercken: Daer by voegende, *dat zy sijn Keyserlijcke Majesteyt wilden aenporren, om de Franse Wapenen diversie te geven, dewijl den Koningh van Vranckrijck naer 't Franche Compté in aentocht was, ende men niet wist, hoe de zaken daer af loopen souden, op dat hy by een geluckigh succes sijn macht niet by den Marschalck de Turenne ende den Marquis van Vaubrun voeghde, om den Opper-Rhijn aen te tasten, daer geen genoeghsame Benden waren, om veel tegenstandt te doen, te meer, dewijl de Fransen in Lotharingen ende elders veele Magasijnen vergaderden, ende selfs uyt eenige Rijckx-steden veel Provisien kregen, tot groot nadeel van 't Rijck: Dat dieshalven aen hun versocht, datse uyt den naem van 't gantse Rijck wilden gebieden aen hun niet meer te furneren; ende dat, dewijl daer absolut de welvaert van 't Rijck, ende van yder Staet in 't bysonder aen hingh, hy verhoopte, datse daer op de noodige Resolutien souden nemen.* Den Fransen Minister Gravelle wiert dees tijdt oock, op versoeck van den Keyser aen gedient, dat sich van de Stadt Regensburgh most vertrecken. Den 13. bestemden de Rijckx-steden een Decreet, in faveur van den Grave van Nassauw Zarbrugge, ende de Gevangens van Trier, die tegens alle recht te Metz gevangen gehouden wierden. Prins Willem van Furstenburgh wierdt dees maent te Nieuwstadt gebracht, voor wiens ontslagingh den Sweetsen Resident, uyt den naem van sijnen Koningh nu weder een nieuw Geschrift aen sijn Keyzerlijcke Majesteyt verhantreyckte, in de welcke hy wijtloopigh voorstelde, *hoe sijn hooghst-gedachte Koningh de voort-gebrachte redenen van den Grave van Starrenbergh, tot rechtvaerdigingh van sijne gevangen-nemingh, van soo grooten gewichte niet oordeelde, dat daer door het voorgenomen Vrede-werck, van soo veel duysent Zielen gewenscht, soude verachteren ende af-gebroken werden, dewijl desen Prins van de gegevene Keyserlijcke Vrygeley-brieven niet kon uyt-geslooten werden.* Versoeckende dieshalven, *dat gedachten Prins op vrye voeten gesteldt, ende hier door het soo hoognoodigh Vrede-werck des te meer gevordert mocht werden, in hoope, dat oock door 't selve den Koningh van Vranckrijck bewogen soude werden, om de Vrygeley-brieven voor de Bedienaers van den Hertogh van Lotharingen toe te stemmen.* Den Keyzerlijcken Generael de Souches vertrock dees tijt met sijn Bagagie ende Treyn naer Eger, om van daer met de vergaderde Keyserlijcke Volckeren naer beneden te trecken. Het Paleys van den Keurvorst van Beyeren branden dees tijdt voor het meerendeel af, door de onvoorsichtigheyt van een Staet-Juffer van de Keurvorstinne, die laet met een Kaers in hare Kamer geseten hebbende, de selve niet ter degen hadde uytgedaen. Zy wierp haer aenstonts voor de voeten van de Keurvorstinne, en bekende haer misdaet; de welke haer antwoorde, dat by aldien de schade tienmael grooter was, zy niet lijden soude, dat haer eenigh leet geschiede, hoewel de selve veel Millioenen bedroegh.

Den Heere van Achtienhoven aen 't Chur-Brandenburghse Hof gekomen, ende aldaer heerlijck ingehaelt zijnde, als vooren geseyt is, wierdt dees tijdt de Heeren van Swerin, van Somnits en Blaspiel tot Gemachtighden, om mede te handelen, toe-gevoeght. Ondertusschen quam den Fransen Gesandt Verjus, vreesende dat den Keurvorst sich wel met 't Roomse Rijck tegens sijn Koningh mocht in laten, en daer voor willende wesen, den selven aen-bieden, soo 't gemeene gerucht gingh, *de inruymingh van sijn Cleefse Vestingen, ende onderhout voor een Leger van twintigh duysendt Man in gereede subsidien, benevens andere dingen meer.* Maer die sigh hier door van 't belangh

't Keyserrijck niet latende afrucken, betoonde sigh veel eer genegen, om gesamentlijck met den Keyser en des selfs Bontgenooten, de onderdruckingen, die de Fransen aen den Keurvorst Palatijn ende 't Rijck deden, tegen te staen. Den Sweetsen Gesant Wangelin pooghde den Keurvorst insgelijckx wel te bewegen, om de Bontgenooten geen Gehoor te geven, ende te brengen, gelijck men wilde, *dat hy sijne Benden met de Sweedtse voeghde, om soo gesamentlijck de Duytsche Vryheydt* (*soo hy 't noemde*) *voor te staen.* Maer en obtineerden niet, en meynden sommige: *Dat soo men Sweden niet konde verdencken, om dat sigh soo yverigh voor Vranckrijck intreßeerden, als haer ouden Bontgenoot, met de welcke zy in een nauw Verbondt waren, ende van wien zy noch onlanghs een goede Somme Geldts hadden ontfangen. Dat men den Keurvorst insgelijckx niet konde verdencken, om dat hy voor het Spaensche intrest sprack, want wanneer men tot een duursame Vrede soude treden, most men de billickheydt tot een grontlegginge hebben, ende aen de Kroon van Spangien de Conquesten, die Anno* 1667. *overgegeven had, weder geven, op dat de Nederlanden subsisteren konden, &c.*

Den Grave van Starrenbergh, Keyserlijcken Gesant aen 't Sweetse Hof, klaegden toen op nieuws, uyt den naem van sijn Meester, aen den Koningh, *over de verscheydene Geschriften, die uyt sijn naem aen de Vergaderinge te Regensburgh overgegeven waren tegens de marsch der Keyserlijcke Troepes, welcke nochtans geen andere voornemens hadden, als om de Vyanden van 't Rijck aen te tasten; ende welcke Geschriften een opentlijcke partialiteyt, in faveur van Vranckrijck vertoonden*: Waer op hem geantwoort wiert: *Dat het tegens 't bevel van 't Hof was, dat geensints sulcke voornemens had, noch oock soodanige, als de Fransen uytstroyden.* Sijne Majesteyt soude oock tegens den gesejden Grave geseyt hebben: *Dat gesien hebbende, dat het aen Vranckrijck, door het weygeren der Vrygeley-brieven voor de Ministers van Lottharingen, schorte, dat de Vredehandelinge niet voort geset en wiert, hy daer over aen sijn Ministers aen 't Franse Hof soude schrijven, om dese saeck effect te doen erlangen.* Dus sagh men hoe ydel de Fransen uyt-stroyden, dat Sweden met hun verbonden was, om in May opentlijck den Oorlogh tegens haer Vyanden te voeren. Den Keyserlijcken Heer Grave van Windisgratz vereenighden dese maent het ontstane different tusschen de Magistraet en Burgerye van Hamburgh. Den Heer van Werckendam nam toen oock van sijne Majesteyt van Denemarcken sijn Afscheyts Gehoor, omme van daer naer Hollant te trecken. Die nu een bevel liet afgaen aen 21 Regimenten Volckeren van die landaerd, om tegens den 14. Mey by Coldingen in Jutlant te wesen, 't geen niet weynige vreese aen de Hamburgers veroorsaeckten. De Sweden brachten insgelijckx dagelijckx veel Volckx by kleyne partyen in 't Sticht Bremen. De Sweetse Gesanten aen het Moscovise Hof kregen den 26. passato, na dat alle differenten by geleydt waren, oock haer eerste Gehoor, in de welcke zy, soo men zeyde, tot een nader Verbont met den Czaar aenhielden.

Den Lottharingsen Ridder de Belchamp, die voor den Hertogh van Lottharingen te Lublijn by den Poolsen Veltheer geweest had, quam dese dagen weder te Warzauw, en kreegh by de Koninginne Gehoor: De hoop tot des selfs vorderingh nam somtijts toe, en somtijts af. Den 6. deser eyndigde de Warzause Lantdagh, waer in men besloot, *dat* 50 *Landtboden uyt dat Landtschap op de verkiesinge verschijnen, en beyveren souden, datter soodanigen Koningh verkooren wierdt, die de Kroon waerdigh, nut en ver-*

verdraeglijck was, ende dat de Koninginne Weduwe daer by insonderheyt waergenomen wiert: Daer wiert wel niet in uytgedruckt, dat het een ongetroude most wesen, maer echter oordeelden de Standen dat men den Lantdagh hier om genoegh sluyten konde. Onderwijl maeckte men alle voorsieninge tot de Verkiesinge, hoewel de Gedeputeerden van 't Heyr, om dat het geen Gelt kreeg, uyt haer naem, de Republijck hun dienst ontseyden, en in de naeste Velt-tocht niet te velde wilden gaen; zy zeyden oock, *dat de Republijck na andere Soldaten kon omsien, ende datse op de naeste Verkiesinge niet als Krijgslieden, maer als Burgers wilden verschijnen, ende aen den Veltheer hare stemmen overgeven.* Dese onthielt sich noch op 't Casteel Zamosce, in meeninge, om omtrent de tijt der Verkiesinge te Warzau te komen. Den 20 deser dan, zijnde het den aengestelden dagh, wiert, na dat de Littause Heeren aengekomen waren, ten 3 uren na de middagh gelukkigh begonnen, en den Onder-Canceliер *Sapiha* tot Marschalck verkoren; na 't welcke de aenwesende Heeren Senatoren, Bisschoppen, Weywoden, ende Kroons-bediende den Eed vast stelden, die den Marschalck doen most, die in de volgende woorden bestont: *Ick sweer voor Godt, in een Dry-eenigheyt, dat ick in dese mijn Bedieninge aen de Republijck getrouw sal zijn, en geen authentijcq instrument van de oude Verkiesinge aen de toekomende verkoorne overgeven sal, dan met toestemminge van alle de Staten: Soo waerlijck helpe my Godt Almachtigh.* Zy besloten oock, dat van al 'tgeen in den Raet op 't tapijt gebracht wiert, en wat stemmen yder tot de Kroon had, aenstonts door den Geestelijcken Poplawtzki bericht aen de Koningin gebracht sou werden. Oock wiert voorgeslagen, *dat de Grooten de Verkiesinge soodanigh souden beschicken, dat voor den uytgangh van 3 weken geeyndigt was, of dat lichtelijck anders de gantse Ridderschap (die 't nu door haer Afgesondenen liet afhacken) souden op sitten, om selfs een Koningh na hun sin te verkiesen.* Dan de Littauwers hielden de Verkiesinge eenige dagen tegen, vermits niet van 't punct, om de Inboorlingen uyt te sluyten, wilden afstaen, latende hun oock verluyden, *dat zy al de geene, die een Inboorlingh wilden verkiesen, voor infaem souden houden*; waer op andere weer zeyden, *dat die geene met recht voor infaem te houden waren, die tot groote beschimpingh van de Poolse Natie een Inboorlingh uytsluyten wilden*: Daer eenige noch seer hevige woorden by voegden, die oock niet minder hevigh beantwoort wierden: En of den Marschalck dese strijt, volgens sijn plicht, wel socht by te leggen, kon hy echter daer niet toe komen, invoegen wel een geheele weeck met dese saeck verliep. Ondertusschen wiert door geheel Poolen een Latijns Geschrift verspreyt, 'tgeen met de naem van *Apostrophe ad Serenissimos Poloniæ Candidatos* gedoopt wiert, waer in den Schrijver de geheele staet van 't Poolse Rijck aen hun klaerlijck vertoonde, en socht in te prenten, *dat het van soodanigen voordeel niet was, daer Koningh te wesen, als zy hen lichtelijck inbeeldeden, &c.* Welck Geschrift wy hier wel in voegen souden, indien 't niet te groot was. De Poolen, die noch in Wallachien gebleven waren, leden daer soodanigen Hongers-noot, dat het nau om te beschrijven is, soo dat men verhaelt, dat van 16 Soldaten, die van daer gevlucht waren, maer 2 in Poolen quamen; dewijl zy by gebreck van Voetsel malkander so na onderwegen op-gegeten hadden. 500 Man uyt de Vestinge Chocim, om de selve oorsaeck vertrocken, wierden van de Tarters aengetast, doch weerden sich echter so lang, tot in een naestgelegen Post quamen. De Lemburgse Gijselaers wierden te Caminiec oock seer euvel getracteert, en in een stinckende Kelder in seer groote Hongers-noot gehouden. Men flatteerde sich onderwijl in Poolen, datter een geloofweerdigh Persoon

ſoon uyt Turckyen by des Kroons Marſchalck gekom en was, om hem wegens den Grooten Heer den Vrede aen te bieden, indien de Poolen haer macht met de zijne tegens de Moſcoviters wilden voegen; die ſich in de Ukranie van d' een Plaets voor en d'andere na verſekerden, en veel Tarterſe partyen verſloegen.

Den Paus deſe dagen met een prachtige Cavalcade na de Kerck van Minerve gaende, hielt daer met 't gantſe Collegie der Cardinalen Kapelle, en gaf eyndelijck aen 300 arme Dochters Huwelijckx-goet, te weten, 50 Eſcus voor yder, die trouwen wilde, en 100 voor yder, die een geeſtelijcke Dochter wilde worden. Als den Paus deſe tijt oock aen de Cardinalen, vreemde Geſanten en bewaerders van Roomen de Palm-tack uytdeelden, en de Ridders ende Edelluyden den Olijf-tack begon te geven, ſtelden de Neven van den Cardinael Lantgraef van Heſſen, en een Prins van Wurtembergh ſich daer voor; dus den Paus van haer ſtaet onderrecht zijnde, en haer, om van d'andere te onderſcheyden, mede een Palm-tack toereykende, vraegde hy aen den ged. Cardinael, *of deſe Ridders geen genegentheyt hadden, om Rooms-katolijckte werden?* daer op ſich 4 Bloet-vrienden van Prins *Willem* van Furſtenburgh vertoonden; maer dewijl den Franſen Ambaſſadeur beſorght was, dat den Paus haer geen Palm-tack ſou geven, liet hy hem door den Cardinael *Barbarini* onderrichten, dat zy van geen minder ſtaet als de eerſte waren, invoegen den Paus 2 van hen groote Palm-tacken, en de 2 andere kleyne Olijf-tacken toe-reyckten. Den Vader *Recanari*, als hy deſe dagen voor den Paus en de Coninginne *Chriſtina* predickte, en in 't lange 't Proces, 't geen met onſen Heylant aen 't Hof was voorgenomen, verhaelde, appliceerde hy ſulckx op 't Roomſe Hof, en zey eyndelijck, *Diviſerunt ſibi veſtimenta mea*; 't geen hy dus uytleyde, dat het onſen Zaligmaker niet om ſijne, maer om ſijn Stadhouders Kleederen was te doen geweeſt, die zy onder de Armen uytdeelen ſouden, ende beriſpte daer op de prachtige ſtaet der Cardinalen: eyndelijk gedacht hy oock aen de Tienden, die voor 't Coninkrijck Poolen wierden vergadert, en waer om de Cardinalen hier vry af waren, dewijl zy als de rijckſte, 't meeſt geven konden, en dat by overval der Turcken ſoo veel 1000 Zielen, daer zy doch voor moſten ſorgen, in ſlavernye vervoert ſouden werden. Te Roomen vielen nu oock eenige belachelijcke dingen van 3 Pelgrims voor; d' eerſte verſocht ſeer eenvoudigh d' Aflaet voor een gants Leger in 't *articulo mortis*; de tweede knielde voor de Coninginne *Chriſtina* neder, meenende, om haer groot gevolgh, dat zy den Paus was, en begeerde de zegeninge in *articulo mortis*; de derde gaf aen den Paus en de Cardinalen een Geſchrift over, waer in hy ſtelde, dat het in den Hemel beſlooten was, dat hy Cardinael ſoude werden. Een Madame de Boſchetti, over een dootſlagh te Roomen gevangen, ontkende alles, hoewel haer Dienaer, ſoo hier medeplichtigh aen was, haer 't ſelve op-ſtreed, invoegen men haer deed pijnigen, maer zy ſtont alles ſtoutmoedelijck door, en ſpotte daer naderhant noch mede, en zeyde, *dat zy in 't krijgen van Kinderen wel veel meer pijn geleden had.*

Men ſprack nu te Madrid veel van een Verraet, 't geen aen-geleyt was, om de Koningh en Coninginne met Vergif te doen ſterven; waer toe een Franciſcaner Monnik, in wiens Valies men Vergif gevonden ſoude hebben, vaſt gehouden wiert, benevens noch eenige Portugijſſe Edelluyden; dan den voornaemſten aenleyder, mede een Portugijs en Franciſcaner Monnick, ontvluchte het, door dien den Cipier, met 10000 Piſtoletten, zoo men zeyde, omgekocht was.

In

In Vranckrijck wiesch de vrees, wegens 't landen der Hollantze Vloot dagelijckx meer en meer aen, voornamelijck aen de Zee kusten: Op 't Eylant Ré en andere Eylanden versterckte men alle de Plaetsen, daer de Hollanders aen konden komen: En de Franse Oorlogschepen in Brest en andere Plaetsen vervoerde men na de Middellantze Zee. Den Coningh veranderde nu sijn voornemen van na Vlaenderen te trecken, en stelde sijn Reys tegens den 20. deser vast, om 't Franche Compté eerst te vermeesteren, waer toe de Guarde en andere Militie, ook de noodige Voorraet tot het geheele Heyr t'scheep na Dyon gevoert wiert. Den Prins van Condé, die toen na Vlaenderen verreysen sou, stelde alles daer toe vaerdigh, en deed de gedestineerde Volckeren voor af trecken. Sijn Maj. begiftigde dees tijt den Aerts-bisschop van Parijs met de waerdigheyt van Hertogh en Pair van Vranckrijck. Madame *de la Valiere*, die nu in 't Klooster sou gaen, versocht eerst aen den Koningh, dat hy aen haer Schoon-suster de Bedieninge van Dame van de Coninginne van de Louvre wilde geven; 't geen hy haer toestont, als de eerste Bede, die zy oyt van hem begeert had, en daer op begaf zy sich een dagh voor des Konings vertreck na Bourgogne in 't Clooster by de Carmeliten. Sijn Maj. hielt den 11. deser den jongen Hertogh van Valois ten Doop, aen wien de naem van *Alexander Louis* gegeven wiert. Den Koningh gaf dees dagen bevel, om noch 30000 man te lichten, en die op 't eynde van de Velt-tocht vers te hebben. In Vrankrijck verkondigde men toen een Edict, zijnde een Tax op alle Papieren, wel twee derde hooger als ordinaris, doch de Druk-papieren uytgeslooten, 't geen daer geen kleine ontsteltenisse onder de Papier-handelaers veroorsaeckten. Den 20. deser vertrock eindelijck sijn Maj. na Bourgogne, na dat van alle de Grooten Afscheyt genomen, en de vreemde Ambassadeurs haer leste Gehoor gegeven had; den 21. quam hy te Sene, den 22. te Joigny, den 24 te Auxerre, den 25. te Noyers, den 26. te Monbard, den 27. te Fils du Lict, den 28. te Mauloy, den 29. te Is sur Til, waer de Koninginne en den Dauphijn van hem af-scheyden. Den 30. quam sijn Maj. te Dyon, van waer hy noch den selven dagh te Gray arriveerde: Dan eer wy met sijn verdere Reys voortgaen, sullen wy eerst spreken van 't geen ondertusschen in 't Franche Compté was voorgevallen; 't geen aldus was: *Den 26. passato was den Graef van Aspremont met 4000 Fransen voor 't Stedeken Arbois gekomen, en tafte dat hevigh aen, maer vont echter geen minder tegenweer van die van binnen, hoewel 'er maer een slechte Muur om, ende Burgers in waren; hy most oock eens een dapperen uytval tegen staen, daer hy niet weynigh Volck in verloor. In dese staet stonden daer de saken, toen den Prins van Vaudemont in 't Graefschap quam, hoewel met overgroot gevaer. Hy van den Graef de Monterey derwaerts afgesonden, vertrock den 15. passato van Franckfort, en passeerde van daer met 20 Paerden boven Rotwiel na Studgard; de Franse van sijn Reys genoegsaem verkundschapt, hadden hem over al lagen geleyt; te weten by Studgard, Wirtembergh, Brisgauw, en op de meeste passagien, met seer stercke partyen; maer hy des ongeacht liet sijn Bagagie en verder gevolgh te Studgard, en nam met sijn vieren de wegh na Basel te water, gevolgt van sijn Trein; hier nam men hun lichtelijck voor 4 Italiaense Reysigers aen, aen wien de Franse selfs eenig sints ontdeckten, datse een Aenslagh op een hoogh Persoon hadden, die na Bourgondien toogh; 't geen hem wel deed omsien, om met goede toesicht te vertrecken; hy nam dan sijn wegh te Post na Phlipsburgh, daer den Gouverneur hem oock zeyde, dat de saken soodanig bestelt waren, dat desen Prins niet kon ontkomen; maer hy van hier na Rhijnfelden treckende, kregen de Franse quaet vermoeden, en vervolgden hem met 35 Cavaliers, dan konden*

den hem op 6 uren na niet achterhalen; dus passeerden hy door Switzerlandt, en quam den 28. passato te Besancon, daer hy met alle eere ontfangen wierdt: Aenstonts na syn komst hielt men Krijgsraet, daer den Prince wel yverigh in voorstelde, de groote nuttigheyt, die daer uyt ontstaen soude, indien men 't Stedeken Arbois ontsetten, soo om de andere Steden te encourageren, als de Franse te beletten, datse hier door geen profijt genooten, om Salins maer 2 uren daer van daen, aen te tasten, invoegen dat dit eenparigh vast gestelt zijnde, de Prince soo veel Volckx by malkander versamelde, als konde, en den 30. daer mede op trok, en te Salins quam; dan de Franse van dese hulp verwittigt, sonden 's nachts al haer Bagagie wegh, en braken 's anderen daeghs 't Belegh op, in spijt al de omleggende Huysen verbrandende, na dat omtrent 300 man hier voor verlooren hadden: Dus quam den geseyde Prins den 31. passato noch in de Stadt, daer hy met alle eere wiert ontfangen. Ondertusschen eenige Edellnyden en Landtlieden van Aval sich by malkander versamelt hebbende, om tot hulp van die van Arbois te trecken, leyden sich op een wegh in embuscade, daer vier Comp. Paerden door mosten, die zy gants sloegen, en hier mede niet vergenoegt, trocken zy na Orgelet, daer 't Regiment Paerden van Duc d' Aignan binnen was; 't welck zy door de Palissaden dringende, heel op de vlucht brachten, en veel doot sloegen: Maer de Fransen hier na weerkomende, staken zy tot wraeck 't gantse Stedeken in brant. Na 't ontset van Arbois begaf sich den Prins van Vaudemont voor Poligny; maer dewijl den Duc d' Anguin met een groote macht derwaerts van Dyon naderde, om dit te ontsetten, vertrock de Prins na Besançon, 't geen den ges. Hertogh toen den 25. deser door de Ruyterye dede berennen, en de Wegen soodanigh besetten, datter geen hulp in konde komen; hy deed ondertusschen oock alles aenbrengen, wat tot een Belegeringh dienstigh kon wesen, die men beginnen soude als de Koningh daer voorgekomen was; doch ondertusschen liet hem den Prince van Vaudemont niet in rust, maer deed met eenigh Volck een Uytval, en most na een kleyn verlies weder na binnen trecken, hebbende de Fransen veel van de hare hier in verlooren. De Switserse Gesanten, die middelerwijl by Duc de Navaillies en Don Anthonio d' Alvelde een Stilstant of Neutraliteyt hadden gesocht uyt te wercken, quamen dees tijdt in Switzerlant weer te rugh, door dien de Fransen die wel toestemmen wilden, doch soodanigh bepaelden, dat de Spaense die niet aen-nemen konden: Dus gaf den Fransen Gesant Romain den 22. deser aen de Cantons, wegens de saken van 't Franche Compté, dit Geschrift over:

Voortreffelijcke Heeren.

NA de leste vergaderinge/ en niet tegenstaende de Brieven/ geschreven/ op 't versoeck van de loffel. Switserse Cantons/ door de Gesant van Spangien /en de Bedienaers van den Keyser in Brisgau/ 't Franche Comte en elders/aen Sr. de Dinguen /die in de wout-Steden en de gebuerige Landen 400 Hooghduytsen heeft gelicht voor 't Franche Compte/tracht men die echter geheym door Switserlant te doen trecken; en ick heb bericht van Gouv. van den 16. dat daer alreets twee Troepen yder van 20 man waren gekomen; en dat de rest haest volgen soude: de Graef van Vaudemont heeft openbaerlijck verklaert /dat hy noch een stilstant noch Neutraliteyt wilde/ maer is selfs met sijn Troupen te Veldt getrocken: de Landtlieden volharden over al de Fransse sonder Quartier doodt te slaen/ gelijk sy te Orgelet gedaen hebben / en op verscheyde andere Plaetsen: Den Graef van Monterey ende de Ministers van 't Huys van Oostenrijck/ die in den Hage zijn/ verseeckeren de Staten Generael en den Prins van Orange gedurigh/ dat den Keyser noch de Coninginne van Spangie eenige magt gegeven hebben/ om de Neutraliteyt te handelen / die de loff. Cantons begeeren; dat hare Keyserl. en Cathol. Majest. die noyt souden toestaen / en dat volgens haer Verbont/ sy/ op welcke prijs het oock zy / een Leger in 't Franche Compte sullen doen passeeren om van daer in 't Coninckrijck te treden; tot welckers effect den Hertog van Lotharingen/die den Reyn gepasseert is/van d'eene zyde marcheert/met een lichaem van 12000 man/bestaende uyt syn/ die van den Keyser ende andere hulpbenden / om door Brisgau te trecken/ en van daer in 't Franche Compte: En ick bid u/ met raet en andersints te willen stercken de loff. Canton van Basel/ tot bescherminge van de passagie/ tegens dese Lotharingers: Den Generael Caprara is aen de zyde van Mentz met een ander seer considerabel Corps/ voor 't selve effect

en

en den Generael de Souches/ marcheert na den Rijn met 't Leger/'t geen t' Eger is vergadert/ die ſich op wegh ſal vergrooten met de Benden der Princen en Staten van 't Rijck/ die de zyde van den Keyſer hebben verkooren/ voor 't ſelve voornemen / om in 't Koninckrijck te treden ; en men heeft met macht binnen de Steden van Beſancon en Dole/ al 't Koren en voeragie van 't Lant gebracht/ voor de onderhoudinge van de Benden van den Hertog van Lotharingen en Caprara/ die men alle dagen verwacht. Ick verhoop/ dat gy op al dit/ wichtige en minnelijke reflexie ſult maken/ en dat ſiende/ dat den Koning voor ſyn Complaiſantie/ aen uw dringende en gedurige aenhoudingen ſich verklaert heeft voor de neutraliteyt ; Gy niet alleen ſult weygeren alle ſoorten van paſſagien voor Troepen na 't Franche Comp=te/ om daer 't getal der Vyanden niet te vermeerderen/ die daer haer rendevous hebben/ als in haer wapenplaets om van daer met een geheel Leger in 't Koninckrijck te treden / maer dat gy oock aengenaem ſult vinden/ om u te diſponeeren religieuſelijck de eeuwige Vrede en Alliantie te onderhouden / en aen den Coning te geven/ tot ſyn en Koninckrijcks beſchermingh / de Benden die ick van uw heb verſocht. En ick verſekere van ſyn Coninckl. Majs. zyde / dat dit op goet geloof doende/ hy uw goede vernoeginge ſal doen hebben/ geconſidereert uw intreſt in deſe gelegendtheden. Den Sr. Baron / des Konings Taelman/ die ick exprés ſende/ ſal u deſe Brief overleveren. Godt vorder biddende/ dat hy U in ſyn heylige bewaringe neme. Gedaen te Soleure den 22. April 1674.

Voortreffelijcke Heeren,

Uw ſeer genegen/ om uw dienſt te doen/

H. ROMAIN.

Den 6. deſer quam den Sweetſen Geſant de Heer *Spar* te London, en wiert den 8. deſer by ſijn Maj. ter Gehoor opgehaelt: Men geloofde, dat ſijn Handelinge meeſt beſtont, om den Koningh te bewegen, het Mediateurs Ampt geſamentlijck met Sweden te willen aen-nemen. Men zeyde oock, dat hy ſijn Majeſt. verſocht, om aen den Keyſer, wegens de ſaeck van Prins *Willem* van Furſtenburgh, te willen ſchrijven, gelijck ſulckx den Biſſchop van Straetsburgh mede had gedaen. Den Koningh ſont nu bevel aen ſijn Ambaſſadeurs te Ceulen, om thuys te komen. Den Prince van Barbançon quam dees maent by den Koning wegens den Graef de Monterey het compliment over den Vrede af leggen, werdende, om ſijn hooge qualiteyt, heerlijk onthaelt. Een Geſant van den Hertogh van Lottheringen quam toen oock ſijn Majeſt. over de ſelve ſaeck complimenteren. Den Koningh begiftigde dees tijt den Hertogh van Buckingam, voor de bedieningen, die hy af-geleyt had, met 2500 pont Sterlings Jaerlijckx voor 21 Jaer, en 1500 gelijcke ponden Jaerlijckx, gedurende ſijn leven. Sijn Majeſt. verboot nu aen eenige ſijner Onderdanen, in vreemde dienſt te gaen. Onderwijl vermaeckte den Koningh ſich deſe dagen meeſt te Lantwaerts in.

Te Ooſtende brachten de Kapers, met commiſſie van ſijn Exell. de Monterey uytgevaren, dagelijcks veel Prijſen op, invoegen men wel van 200 Schepen zeyde, die zy binnen een maent genomen hadden. In Brabant en Vlaenderen haeſte men noch ſeer om alles tot haer beſcherminge op de been te brengen; den Graef de Monterey dede het Fort Margriet, op 't punct van de Schelde, verſtercken, en 't Tolhuys daer omtrent en 't Fort op den Dam ſlechten. En om te meerder Volck op de been te brengen, de Spaenſe Beſettingen uyt Venloo en Roermont na Brabant trecken; voor de welcke daer weer Keyſerl. Volckeren van den Rhijn in quamen. Hy liet oock te Bruſſel aen de Kouwenbergſe Poort een ſware Muur voor de andere leggen, en daer tuſſchen Aerde, om ſoo veel te ſtercker te zijn, waer aen geeſtelijck ſoo wel als wereltlijck moſt arbeyden; ende den Marquis de Louvigni wiert daer tot Gebieder geſtelt. Dendermonde, Leuven, Thienen, Leeuwe, Mechelen en alle de andere Plaetſen wierden vol Volcks gepropt. Te Brugge en in de Vlaemſe Plaetſen wierden de Hollantze Hulp-benden geleyt. Namen en Bergen in Henegouwen wierden oock dapper met Volck voorſie

ſien, dewijl men meende, dat de Franſen op die Plaetſen, Brugge of Bruſſel 't oog hadden; maer alſoo men meeſt voor Valençijn vreeſde, wiert die plaets uyttermaten met Volck verſorgt. Sijn Hooght. den Heer Prince van Orange met een Heyr van 30000 man naer Brabant in Optocht, ſoo wierdt by Mechelen alle voorſieninge daer toe gedaen: Waer by ſijn Exell. de Monterey noch 22000 man ſoude voegen, ſoo ras de Volckeren, die in Duytſlant gelicht wierden, aengekomen waren, die wel in 14 a 15000 man beſtonden, onder den Hertogh van Croy, den Graef van Wied, Graef Taun, Graef Raiz, Baron Kielmanſeck, Colls. Autel, Maſiers, Marnick, Froſten en Erneſt: Boven welcke men noch verſcheyde vliegende Legers wilde houden. Den Marquis de Grana quam dees tijt te Bruſſel, om met den Graef de Monterey over de marſch der Keyſerl. Volckeren te ſpreken. De Koninginne van Spangien verkoor toen Don Anthonio d' Alvelde tot algemeen Legermeeſter in de Nederlanden, den Hertogh van Villahermoſa tot Opperhooft van de Ruyterye, den Prins van Vaudemont tot ſijn Stedehouder, en den Marquis de Borgemanero tot Overſte der Bataillie. Sijn Exell. de Monterey dede nu, dewijl de Franſe met veel Volckx na de Nederlanden quamen, de Lantluyden belaſten, al haer Graen en 't geen zy waerdigſt hadden, in de Steden te brengen, op peene dat ſulckx anders met gewelt ſoude geſchieden. 32 Spaenſe uyt 't Guarniſoen van Navagne, onder Cap. Hendrick de Lille, troffen deſe tijt een Frans Convoy aen, begeleydet met 45 Ruyters en 42 man te voet, 't geen zy na eenige tegenweer kregen, en de Buyt binnen Navagne brachten, werdende wel op 100000 Eſcus geſchat. De vyantſchap tuſſchen de Spaenſe en 't Lant van Luyck bleef noch al duuren, invoegen verſcheyde Lantluyden, die de Contributien niet betalen wilden, wierden geplundert, en hare Huyſen verbrant.

MEY 1674.

OP Mey-avondt planten de Burgers van 's Gravenhage weder/ volgens ouder gewoonte/ Mey-Bomen/ gelijk een voor ſijn Hooght. met dit devijs: Si qua foret conjux tibi, ſi quis parvulus aulâ luderet Auriacus: **Een voor de H. Staten van Hollant/ met dit:** Cum ratio invalida eſt, pax eſt querenda per enſem: **Een voor de H. Staten Generael/ met dit:** Aſpirat juſta tandem fortuna labori. **Den Heer** van der Hooge **gingh toen wegens deſen Staet na de Keyſerl. Armee. De H. Engelſe Ambaſſadeurs vertrocken in 't begin deſer Maent van Ceulen/ om over Hollant weder na Engelant te reyſen; doch omtrent Nimwegen met haer Jacht komende/ liepen daer groot pericul/ want eenige Franſe tuſſchen Nimwegen en de Graef/ meenende dat het een Jacht was/ 't geen ſonder aenleggen wilde paſſeeren/ met haer Muſquetten daer op ſchooten/ de Engelſe Vlagh niet ontſtende/ treffende een van d'Ambaſſadeurs aen ſijn Kleederen/ den Secretaris aen ſijn Neus/ en 2 Dienaers/ die bey gewont waren; over 't welck de ſelve iemant na Tant ſendende/ om haer beklag aen de Franſe Officieren hier over te doen/ ſo preſenteerden die hun de Soldaten te leveren/ maer d'Ambaſſadeur zeyden/ zy waren geen Rechters/ om hen**

te straffen. Haer Exell. quamen korts daer na in den Hage / en vertrocken / na genomen afscheyt van sijn Hooght. met een Jacht uyt de Mase na Engelant. Haer Ho: Mog: Gesanten na Engelandt nu reysvaerdigh zijnde / vertrocken in 't begin deser maendt mede uyt de Mase derwaerts; doch daer het Jacht van de H. Engelse Gesanten ontmoetende / soo schoot der selver Capit. 3 schooten met scherp na hun; waer over haer Ho: Mo: Gesanten aen d' Engelse klagende / soo ontschuldigden zy haer / en zeyden / dat het buyten haer wil en weten geschiet / en den Capit. die 't gedaen hadde / alleen de schult te geven was; so dat het daer toen by bleef / en arriveerden zy den 22. deser te Londen / zijnde d'Engelse 2 dagen te vooren daer aengekomen. Den Heer Secretaris Rompf wiert nu by den Staet verkoren / om als Resident na Sweden te gaen / in plaets van den Heer Schaep. Naer dat nu met grooten yver de Amsterdamse Oorloghschepen en van de andere respective Quartieren klaer geraeckt en in Tessel by een gekomen waren / zeylde den Heer Tromp dese Maent met de selve van daer na de Wielinge / als de Rendevous; waer de Schepen uyt de Mase met den Heer de Ruyter sich mede by vervoeghden / en wierden toen alle bereydtselen gemaeckt / om die Zee te doen kiesen: De Lant-militie embarqueerde men aenstonts aen boort / bestaende in de volgende Regimenten / als dat van den Grave van Hoorn, van Colls. Uyttenhoven, Baccart, Frens, Grim, Dare, Kievemont en Lt. Coll. Steelant, benevens 30 nieuwe Comp. 18 Comp. Marines van Hollant / 10 van Zeelant / en 4 van Vrieslant / uytmakende in 't geheel 154 Comp. Den Grave van Hoorn / die 't gebiet over dit Lantvolk had / quam mede t'scheep / invoegen dat alles vaerdigh zijnde / den Lt. Adm. de Ruyter den 24. deser de blaeuwe Vlagh liet wayen / en den selven dagh uyt de Wielinge liep / zeylende voor by Oostende en Nieupoort tot op de hooghte van Duynkercken / daer de Schepen onder Esquadres wierden verdeelt; ter welker oorsaeck / ende om dat den Heer Don Bernardo de Salinas, die na Spangien vertrock / in de Vloot gekomen was / eenige Eer-schooten wierden gedaen; waer naer de Vloot voorts 't Canael in zeylde. Twee Wat-Convoyers een Duynkerckse Caper van de grootste slagh dees tijt ontmoetende / kregen hem tusschen haer beyden / en schooten hem naer de eerste chargie de Besaens-mast over boort / en 4 man doodt / invoegen 't Volck om quartier riep / 't geen haer gegunt zijnde / soo wierden zy t'Amsterdam opgebracht. Sijn Hooght. den Heer Prince van Orangie te Utrecht / gelijck verhaelt is / alles bestelt hebbende / quam den 8. deser in 's Gravenhage / en vertrock den 11. deser na Bergen op Zoom / na 't Leger / 't geen daer omtrent vergadert / ende volgens monsteringe 31000 man sterck bevonden wiert; welcke Volckeren / om te nader by de Spaense Nederlanden te zijn / na Mechelen trocken / nemende sijn Hooght. sijn Quartier te Duffel / waer hy met den Grave de Monterey meenighmael gesprek hielt / hoedanigh men ten meesten voordeel van de selve soude ageren: Terwijl wiert dit Leger met vers Volck hoe langs hoe meer gesterckt.

Naer dat de Fransen in de Overheerde Provintien met de meeste Plaetsen over de brantschattinge waren verdragen / hadden zy al haer Canon en Amonitie na de Grave vervoert / om 't selve ter gelegener tijt van daer te halen; en 't geen zy niet waerdigh om wegh te brengen achteden / in de Wael gesmeten

of verkocht; invoegen dat de Besettingen maer alleen resteerden / om upt te trecken / 't geen den 31. passato te Nimwegen geviel; 's uchtens wiert eerst dapper den Trommel geroert / ende daer op trock de Bagagie over de Brugh wegh; dese volgden de Italianen / voorts de Switzers en eyndelijck de Fransen / soo dat voor negen uren al upt de Stadt waren / tot lof van den Lt. Gen. Magalotti, en den Lt. van den Coningh la Leeretiere, die alle devvoir aenwende / om 't Krijgsvolck in 't upt-trecken alle moetwilligheden te beletten / en gaf / na dat den uyttocht geschiet was / met eenige beleefde woorden aen de Magistraet des Stadts Sleutelen over; treckende zy Fransen by 't Tolhuys alle over den Rhijn / by de selve Plaets / daer se eerst overgekomen waren. So ras waren zy niet wegh / of men sloot de Poorten / onder 't gedurigh geroep van Viva Orange, selfs voorsagh hem toen yder met Orange-linten / tot het minste Kint toe. Des nachts voor den 1. Mey verlieten zy insgelijckx Zutphen / by na op de selve wijse. En den eersten Mayj 's uchtens Arnhem / daer eerst de Switzers en toen de Fransen upt trocken / invoegen men 's uchtens ten half zevenen niet een Fransman meer sagh. Schencken-schans wiert dien selven na-middagh mede verlaten / waer aenstonts eenige Chur-brandenburgse Volckeren / onder 't gebiet van eenen Sr. Bylant in trocken. Thiel / St. Andriesschans / en d'andere Plaetsen waren mede al te vooren van de Franse Volckeren ingeruymt. Dus was de Grave vol geproopt / daer 't Regiment van Picardyen tot des selfs meerder versterckinge noch in quam / invoegen dat men 't getal der Besettinge wel 4 a 5000 man sterck berekende; 't Buskrupt was daer oock in so grooten overvloet / dat de Fransen het op de Solders der Burgers mosten leggen. Sijn Hooght. soo haest van dit verlaten bericht wiert / stelde datelijck den Grave van Stirum tot Gouverneur van Gelderlant / om gedurende sijn afwesentheyt daer op alles goede ordre te stellen. Den 6. deser verlieten de Franse oock Wesel en de andere Cleefse Plaetsen (daer aenstonts den Gen. Major Spaen met Chur-brandenburgse Volckeren in-trock) en versamelden al haer Volck te Botbergen by Rijnberck; welcke Stadt zy den 7. en Ruyts den 9. verlieten / treckende toen den Marquis de Bellefonds ende den Graef de Lorge met dese geheele Armee / bestaende in omtrent 20000 man / van daer op na Maestricht; hebbende den Bisschop van Straetsburgh / die sich te Keysersweert niet seker hielt / hem mede onder dese Armee begeven / om soo in Vranckrijck te komen / en daer 't alderseekerst te zijn. Dus dit Leger voor by Erckelens / een Spaens Stedeken / passeerende / nam Bellefonds voor / dat te bemachtigen / en sont dieshalven den Graef van der Lip, en den Marquis de Bourlemont met 2 Regimenten Franse Ruyters / 3 Ceulse / 500 Franse Voetknechten / en een gelijck getal van Furstenbergh en Saxe / benevens 2 stucken Geschut derwaerts / om dit upt te voeren: Den Graef van der Lip marcheerde recht op de Poort aen / en stelde 't Canon een Pistool-schot van daer / om die onder de voet te schieten / en dan daer op in te vallen; maer de Soldaten daer niet wel aen willende / gebruykte hy een Petard: En of wel den Coll. Bruffet, daer met weynigh Volck in leggende / de eerste storm afsloegh / so most hy echter onder de tweede bucken / en de Plaets aen de Franse ten roof laten / die toen hier alle wreetheden pleegden / als men van overwinnende Vyanden [illegible]

On-

Ondertusschen had de Cur-Ceulse Besettinge in Deventer onder de Graef van der Lip den 2. deser die Stadt mede verlaten / naer dat den selven Graef de Sleutels aen den Heer Steenbergen, President Burgermeester / overgegeven had; het Accoort van de Brantschattinge wiert gemaecht op 42000 Rijxdr. daer van aenstonts tusschen de 30 en 40000 guld. gereet most betaelt werden: Voor 't restant namen zy tot Ostagiers mede / de Burgermeester Schrieck, l'Espiere, Groterhulen en Secretaris Focklinck; Warmelo, Hendrick Boom ende Samuel Kramer, Gemeens-luyden/ t'samen 7 in getal: De Poorten / Wallen/ Toorens en Fortificatien bleven in haer wesen / gelijck oock 48 stucken Geschut/ die zy daer lieten. De Bisschoplijcke Munsterse trocken den 16. deser oock / volgens 't Verdragh / uyt Hasselt en Swartsluys. Ende den 20. uyt Swol/ na datse op 't platte Lant van te vooren / op eenige ydele voorwendingen/ veel moetwilligheden hadden gepleegt: Selfs wilden de Katolijcken te Ootmarsen aen de Gereformeerde de Kercken niet weder in-ruymen / waer door al eenige moeyte ontstondt/ doch wierdt weer gestilt. Dus geraeckte de geheele Provintie van Overyssel nu weder aen desen Staet: Waer na toe sijn Hooght. den Heer Prince van Orangien toen de Heeren Wevelinckhoven ende Wierts sont/ als Commissarisen / om daer de Regeeringe ten besten dienst van 't Landt te veranderen / die van uyt des selfs naem den 26. deser te Campen/ na dat de Magistraet van de Stadt verkooren hadden/ tot provisionele waerneminge van de Provinciale Regeeringe aenstelden ende beedigden/ de Heeren Hendrick van Bentinck tot Werckeren, Rodolf Steenbergen, Burgermrs. der Stadt Deventer / Everhard Ram, Burgermr. der Stadt Campen / Harmen Meussen, Burgermr. van Swol/ en Rutger van Breda, Secretaris van Campen/ tot Griffier. Te Swol en Deventer wiert de Magistraet ook op nieus verkooren: En den Heer Anthony van Haersolte tot Elsen tot Verwalter-drost van Zallant / de Heer Sloet tot Twee-nienhuysen tot Verwalter-drost van Vollenhove/ de Heer Geraerd Sloet tot den Oldenhof en Kannevelt tot Verwalter-drost van Yssel-muyen/ en den Heer Eusebius Bentinck tot Hoogh-Scholte van Hasselt gestelt; alle de Scholten ten platten Lande wierden oock geconstitueert. Over al 't welcke haer Ho: Mo: dees tijt een Danck en Bede-dagh uytschreven tegens den 6. Junij deses Jaers / in plaets van de Vast en Bede-dagh/ die dan volgens de maendelijcke gewoonte gehouden soude werden / om Godt de Heere ten selven dage te looven en te prijsen over de onverdiende genade / die hy aen den Staet bewesen had/ over de herstellinge der Provintie van Gelderlant en Overyssel; en den selven daer nevens vierighlijck te bidden om de volhardinge deser genade / ende de zegeninge over de dessepnen van deser Staets Wapenen/ soo te Water als te Lande.

Te Ceulen hadden de Keyserl. Ministers zedert eenige tijt by den Keurvorst van Ceulen sterck aen-gehouden/ dat sich op de voorgestelde Conditien van sijn Keyserl. Maj. wilde verklaren; maer hoewel den aengestelden termijn den 1. deser verstreeck/ kon den Keurvorst / door de intrigues / die den Bisschop van Straetsburgh gedurigh daer onder smeet / niet besluyten om sich daer op te verklaren; want hy verstondt niet / dat de Keyserse / beneffens hem Guarni-

soen-

soen in Bon souden houden/en als hy vraegde/hoe langh die daer in soude blijven/ en hem geantwoort wiert/ tot soo langh als 't sijn Keyserl. Majest. soude believen/ soo stont hy op dit punct heel verset/ en wilde het toen niet teyckenen. Hy begeerde oock/ als hy met haer Ho: Mo: Vrede maeckte/dat men hem het Graefschap Meurs / de Stadt Rhijnberck / en 400000 Escus voor de Oorlogs-onkosten geven soude ; en de Katolijcken in Overyssel een vrye oeffeninge van haer Gods-dienst hebben souden : Maer de H. Hollantse Gemachtigden verklaerden aen de Keyserse / datse het een noch 't ander souden toestemmen/ uytgenomen 't recht van 't Guarnisoen van Rhijnberck ; waer voor dan den Keurvorst van al sijn pretentien op het Graefschap Meurs soude moeten afstaen/ ende versochten hun/ datse den Keurvorst wilden aen-seggen / dat zy ten eersten mosten vertrecken ; de Keyserse Gesanten zeyden hem ook/ dat de Hollanders in geenige van hare Plaetsen de vrye oeffeninge der Katolijcke Godsdienst wilden toestemmen/ invoegen hy al sijn pretentien liet vallen / uytgenomen op Rhijnberck ; hy stont oock eyndelijck toe/dat het Keysers Guarnisoen in Bon soude blijven/ mits aen hem mede den Eed doende / en dat hy een Lijfwacht van 70 a 80 koppen mocht hebben. Maer dewijl noch eenige verschillen open bleven / gingh dit werck wat langsaem ; en den Baron d'Isola vertrock na Bon / soo dat den Cheurvorst stende / dat hy eyndelijck soude moeten accorderen / of sich gants bloot voor sijn Vyanden stellen/ naer 't vertreck van Bisschop van Straetsburgh/ eenige Gedeputeerden na Bon sont/ om 't werk voort af te doen ; maer die by den Baron d' Isola komende / soo zeyde de selve/ dat de tijt verstreken was/ en dat niet wist/of den Keyser een Verdragh/ 't geen na dien ter mijn gesloten was/ soude willen bekrachtigen/ doch sont een Courier hier over naer Weenen. Evenwel drongh den Keurvorst toen soo sterck hier op aen / (want men zeyde / dat de Franse hem 't selfde geraden hadden) dat den 11. deser in 't Logement van den Heer Fischer 't Verdragh gesloten/ en van al de geinteresseerde Gesanten getekendt wierdt / uytgenomen van den Baron d'Isola/die te Bon was/ waer omme aenstonts een Courier derwaert gesonden wiert/ om hem dit mede te laten tekenen : Bestaende het Verdragh tusschen haer Ho: Mo: en den Keurvorst in de ondervolgende puncten :

In de name des Heeren en de Heylige onveranderlijcke Dry-eenigheyt.

KEnnelijck zy een ygelijck : Nademael den Oorlog / jongst ontstaen tusschen den Alderchristel Koning van Vranckrijck/en des selfs Geallieerden ter eenre/ en de Ho: Mo: Staten Generael der Vereenigde Nederlanden/ en der selver Geallieerden/ ter andere syde/ so verre is gegaen / dat den selven eyndelijck sijn Keyserl. Majest. en 't gantse Roomse Rijck daer in heeft gewickelt/en dat hoogstged. sijn Keyserl. Maj. door dessels Ministers den Doorl: Prince en Keurvorst van Ceulen / de welcke als Geallieerde van sijn Christel: Koninckl: Maj. in den voorsz. Oorlog tegens de Vereen: Nederlanden mede was getreden/heeft doen vermanen/ om ten besten van 't gantse Rijck en die Republijck de Vrede met de gem: Heeren Staten aen te gaen : Aen welcke vermaninge sijn Keurvorstel. Hoogheydt sich bereyt heeft getoont plaets te geven/ en in onderdanig respect van sijn Keyserl: Majest. niet belet door eenige Tractaten/als de macht daer in aen sich selfs behouden hebbende, met de geseyde H. Staten Generael/ tot bevorderinge van het gemeene best / de Vrede aen te gaen : Dat vervolgens ter interpositie van de Keyserl: Ministers/ namentlijck/ de hoog-geboren en excell: Heeren Franciscus, Vry-heer van Lisola, sijn Keyserl: Majs. Hof Raet/ en Joan Fischer, Kamer-Raet van Opper-Oostenrijck/ Ambassadeurs en Plenipotentiarissen tot de generale Vredehandelinge tusschen wederzijts Plenipotentiarissen/ hier toegedeputeert : Van wegen de hoog-ged: H: Staten Generael / de hoogedele en excellente

Heeren

Heeren Hieronimus van Beverning, Out-Burgermeester der Stadt Gouda/ gewesene Raet en Thesaurier Generael der Vereen: Nederlanden/ en Johan Ysbrants, Hoveling in Hoogkercke en Raetsheer der Stadt Groeningen/ Gedeputeerde ter Vergaderinge van de H: Staten Generael: en van wegen den hoog-gem: Heer Keurvorst/ de Hoogwaerdige/ Doorl: en Aensienlijcke Heeren Thomas Quentel, Franciscus, Vryheer van en in Frentz en Kendenich/ en Ignatius Wittman, geheyme Raden van syne Keurvorstel: Doorl: en Capittel-heeren van de Stad Keulen/ van de Cathedralen van Hildesheim en Paderborn/ en Gemachtigde van de respective Collegien van St. Severijn en Andries/ is over-eengekomen en verdragen over de Pointen en Articulen hier na-volgende:

TEn eersten/ dat de gesloten Vrede tusschen haer Ho: Mo: en syn Keurvorstel: Doorl: bestandig sal blijven/ en altijt duuren/ sonder dat partyen tegen wedersyts Onderdanen eenige arresten of Represalien sal mogen geven; in tegendeel sal de vriendtschap en goede nabuurschap van wedersijden in alles onderhouden werden; sonder nochtans/ dat de particuliere Questien en Recht-saken/ die voor desen onder de Rechters gehangen hebben/ daer onder sullen werden begrepen.

2. Sullen alle vyantlijcke actien/ die sedert het begin van den Oorlogh tot deser ure toe gepasseert en voorgevallen zijn/ vergeten ende vergeven blijven/ sonder dat iemant van wederzijts Onderdanen daer op iets sal mogen pretenderen/ onder hoedanig pretext sulckx oock soude mogen of konnen geschieden: behoudens nochtans / dat die geene die aen het feyt van gequetste Majesteyt by verraet schuldigh bevonden werden/ hier buyten sullen gesloten zijn.

3. Sal syne Keurv: Doorl: gehouden zijn aenstonts nae de Ratificatie van dit Tractaet aen de H: Staten der Vereenigde Nederlanden over te geven en restitueren alle de Plaetsen / waer de selve oock souden mogen gelegen zijn/ geene uytgesondert/ die/ gedurende den gepasseerden Oorlogh/ ingenomen heeft/ en dat in die selve stant gelijck die haer tegenwoordigh bevinden/ sonder iets aen de selve te mogen veranderen of demolieren/ en sonder dat de Guarnisoenen en Gouverneurs van gem: Plaetsen eenige Gelden of Brantschatting van de Inwoonders of Magistraet der selve sullen mogen bedingen; sodanig nochtans / dat de Penningen die bereyts betaelt zijn / niet weder sullen behoeven te restitueren; doch de Gyselaers / die tot cautie van de selve zijn mede genomen / sullen aenstonts werden ontslagen en in vryheyt gestelt sonder eenigh rantsoen.

4. Sullen alle de Goederen/ Heerlijckheden en Leenen/ aen eenige Edelen / Vassalen of andere Onderdanen/ waer de selve oock souden gelegen zijn/ die by den voorgaenden Oorlog door de Keurvorstel: Trouppen zijn vermeestert/ gerestitueert werden.

5. In tegendeel sullen de voorsz. H: Staten Generael renuncieren en af-staen van alle de Rechten en pretensien die sy op de Stadt Rijnberck souden mogen hebben/ soo wegens de Fortificatien als andersints / en verdere vaste Goederen/ die gedurende desen Oorlog van de Keulse Onderdanen mochten ontweldigt zijn/ restitueren. Oock sullen de Gevangens/ van wat staet of conditie de selve mogen zijn/ van wedersijden werden ontslagen.

6. De betaling van de Contributien en rantsoenen/ die noch niet voldaen zijn/ sullen van wedersijts gedeputeerde Commissarissen gereguleert werden.

7. Sal tot meerder versekering van het gecontracteerde / syn Keyserl: en Cathol: Maj. behoorlijk versocht werden om als Guarandeurs en Borgen daer van te willen blijven.

8. Sullen de Ratificatien van het voorsz. Tractaet gelevert werden in handen van de H: Ambassadeurs van syn Keyserl: Maj. / en sullen de selve binnen 15 dagen na de ondertekening van 't selve/ of eerder/ soo 't mogelijck is/ uytgewisselt worden; doch de vyantlijckheden sullen ophouden/ soo dra als de ged: Ratificatie van een van beyde partyen in handen de voorsz. Heeren Keyserl: Ambassadeurs sal gelevert zijn. Tot welckers bevestiginge 2 Instrumenten van den selven inhout als hier boven gesloten is/ so van de Heeren Keyserl: Gesanten als Gevolmagtigden Gedeputeerden van beyde sijden ondertekent en gezegelt zijn. Gedaen te Keulen den 11 May/ 1674.

(L. S.) H: van Beverningh.
(L. S.) J. Ysbrants.

(L. S.) Tho: Quentel.
(L. S.) Franc. F. V. Frens.
(L. S.) Ignatius Wittman.

Tot bevestiginge van al 't bovenstaende/ hebben de ondergesz. Heeren Mediateurs dit Instrument ondertekent en gezegelt/ ten plaetse en dage als vooren.

(L. S.) F. de Lisola. (L. S.) Joan Fisscher.

Doch onderwijl kreegh men bericht / dat den Bisschop van Straetsburgh 3 van de beste Cur-Ceulse Regimenten by de Franse Armee onder Bellefonds gevoegt had; wes halven den Baron d'Isola in 't begin swarigheyt maeckte/

om 't Verdragh over dese saeck te tekenen; maer sijn Exell. deed het eyndelingh noch / onder belofte / dat den Keurvorst dese Regimenten soude weer doen komen / of 3 andere in haer plaets laten werven / om by de Keyserl. Armee gevoegt te werden / en dat hy vernoeginge gaf van 't geen dese Volckeren t'Erkelens hadden bedreven. Wegens 't Graefschap Lingen was oock noch eenig different geweest / want den Bisschop van Munster een Keyserl. Commissie ontfangen hebbende / dat hy dit Graefschap aen 't Rijck soude voegen / daer van een verklaringe aen haer Ho: Mog: Gesanten ter handt had laten stellen / maer na dat hy nu wist / dat den Vrede gesloten was / soo wilde den Bisschop niet in gebreke blijven / om dit Graefschap aen sijn Hooght. weder te geven: Soo dat nu te Ceulen alles afgedaen zijnde / vertrocken haer Ho: Mo: Gesanten den 14. deser van daer na den Hage. De Spaense waren al van te vooren vertrocken; En de Mediateurs resolveerden dat den Graef Tott na den Koningh van Vranckrijck / en den Heer Ehrensteyn na haer Ho: Mo: soude vertrecken / om daer den Vrede op nieuws met de hoogste vlijt te recommanderen; terwijl den Heer Spar by sijn Maj. van Engelant sijn uyttersten arbeyt soude aen-wenden / dat zy gesamentlijck de strijdende partyen mochten vereenigen.

Ondertusschen was men te Ceulen seer bevreest / dat d'Armee onder Bellefonds derwaerts soude naderen / en met eenige Spions van binnen / de Stadt soecken te overrompelen; waer omme men daer eenige Franse versekerden / selfs was den Fransen Resident de Vré seer verlegen / dat men hem nevens andere soude vast houden / en gingh derhalven by den Keyserl. Overste en de Magistraet / maer hy kreegh seer slechte troost. Den Oversten Wagenheym / die voor haer Ho: Mo: een Regiment omtrent Ceulen warf / wiert oock versocht om sich / in geval van noot / tot beschermingé van de Stadt te willen laten gebruycken / 't geen hy toestont / als sijn Hooght. daer in bewilligde. De Ritm. Wrangel betrapte dees tijdt den Coll. Brempt in 't Landt Recklinckhuysen / waer hy naderhant een goet Rantsoen voor kreegh. Onderwijl wiert de Keyserl. Armee aen den Rhijn / door dien de Franse naer Navaigne getrocken waren / in 't Sticht Keulen by een versamelt / waer den Generael Sporck met sijn Volckeren uyt Westphalen by quam / invoegen dit Heyr / omtrent 25000 man sterck / den 18. deser haer Rendevous te Lechnich hieldt / sendende den Hertogh van Bourneville den Gen. Sporck met 4000 Paerden voor af na de Maes / om de Franse te ontdecken / volgende met de gantse Armee: Sporck trefte dicht by de Maes 30 Franse Voorlopers aen / die hy alle gevangen kreegh: Maer dewijl Navaigne / gelijck wy hier na sullen verhalen / den 22. deser overgingh / en den Prins van Condee met sijn Leger by Bellefonds gekomen was / quamen de Keyserse te laet / ende vertrocken toen na Limburgh / verwachtende daer hun andere Troupen / die noch niet gekomen waren. In 't lest deser maent quamen 500 Ruyters met 5 Standaerden / die van de drie Ceulse Regimenten / welcke den Bisschop van Straetsburgh by de Fransen gevoegt had / voor Ceulen / en begeerden van den Keurvorst betalinge van haer achterstalligheden / en ontslagingh van haer dienst / omme op andere Plaetsen beter haer fortuyn te soecken.

In de Palts viel nu weynigh bysonders voor / dewijl de Franse daer niet

sterck

sterck waren / als dat de party-loopers van d'een ende d'andere zijde somtijts goeden buyt haelden. Door Manheym wiert dees tijdt een Brugh gelept / op dat de Keyserse en Kreyts-volkeren daer altijt konden over trecken. Turenne hielt sijn quartier noch tot op 2 uren van Basel / en wiert daer dagelijcks met Volck uyt Lotharingen versterckt. Den ouden Hertogh van Lotharingen quam oock omtrent dees tijdt met sijn Troepen / bestaende in 6000 man/ op 3 uren by Schafhousen / om van daer door Rhijnfelden na 't Franche Compte te trecken ; omtrent Rhijnfelden komende / dede hy 2000 Paerden door den Rhijn passeeren / om Turenne te besichtigen/ doch haer 2 Regimenten Ruyters ontmoetende/ overvielen zy die op 't onvoorsienste / maeckten 'er omtrent 300 van neder/ ende kregen veel gevangens en buyt/ keerende met verlies van 43 man der hare / weder naer hun quartier. Maer dewijl de passagie over de Brugh te Rhijnfelden afgeslagen wierdt/ en nergens anders door te passeeren was/ trock den Hertogh in 't lest deser maent te rugh / waer door al de hoop van de behoudenis van't Franche Compte verviel ; want de Spaense de Neutraliteyt niet hadden willen toestemmen / om dat zy dit Leger door 't Baselse gebiet meenden te doen passeren / ende soo een notabele diversie in 't hart van Vranckrijck te maken ; 't geen wel een groote saeck geweest soude hebben/ indien 't had willen gelucken / maer dit viel nu averechts uyt. De Switsers souden wel gewilt hebben / dat den Oorlogh aen die zijde had gestildt geweest/ dan vermits dit soo niet was/ en zy over dese vreemde machten jaloux waren/ voorsagen zy Basel met 2000 man / en andere Plaetsen meer. Zy versochten oock aen de Franse/ datse de Switserse Volckeren niet buyten haer Koninckrijck wilden gebruycken. Den Fransen Minister Gravel te Regensburgh yets tegens 't aenseggen van sijn vertreck hebbende willen voordragen / wiert aenstonts daer op gelast binnen 3 dagen uyt de Stadt te wesen / of dat anders de versekeringe niet soude genieten ; invoegen hy toen over Basel na Turenne trock. De Rijcks-stenden schickten sich nu geheel na 't gevoelen van den Keyser : Die oock aen alle de Duytse Steden beval de Franse Ministers te doen vertrecken. Vermits nu sijn Keyserl. Maj. veel Creyts-volkeren by sijn Leger soude krijgen/ versocht den Spaenschen Ambassadeur aen den selven/ dat eenige van sijn Regimenten tot bescherminge van de Nederlantse Conquesten mochten gebruyckt werden. Den Keyser dede nu den Keurvorst van Beyeren sterck aen-soecken/ dat sich cathegoris wilde verklaren. Hy ontfing dees tijt oock een Missive van den Coningh van Engelant/ waer in hem den selven de bemiddelinge aen-bood / en met een de los-latingh van Prins Willem van Furstenburgh versocht ; maer men geloofde / dat hoewel 't eerste mocht toegestemt werden/ 't leste echter soo niet soude willen volgen. Den Keyser gaf nu aen den Sweedtsen Resident Puffendorf op sijn leste Memoriael tot antwoordt: Dat hy niet alleen de los-latingh van Prins Willem af-sloegh, maer oock versocht, dat den ged. Resident sodanige schriften niet wilde overleveren, om geen ergwaen te geven. Op de klachten van den Hertogh van Nieuburg over de Contributien/ die de Spaensen van sijn Landen eysten/ schreef sijn Keyserl. Maj. toen een intercessions Missive aen den Grave van Monterey. Hy schreef mede aen de Stadt Straetsburgh den volgenden Brief :

OF ghy wel by uw ſelfs kunt bedencken, wat de Rijckx-Conſtitutien, ſoo wel als onſe jonghſt-verkondighde Keyzerlijcke Avocatoria met ſich brengen, dat onſe ende des Rijckx-Vyanden op geenerley wijſe eenige hulp, maer hier tegens alle afbreuck moet gedaen werden; Ende dewijl wy bericht werden, dat de Schipbrugh te Phlipsburgh ſwaerlijck kan onderhouden werden, indien niet van ons of onſe Rijkx-ſtadt Straetsburgh eenige Schepen of Schiptuygh derwaerts geſonden wierdt: Soo hebben wy uw by deſen willen vermanen en beveelen, dat ghy hier in ſonder fout de noodige voorſieninge doet, en ordonneert, dat voor 't toekomende aen de Franſen te Phlipſburgh eenige Schepen ofte nootwendigheden daer toe by gebracht ofte eenige voordeelen gedaen werden, maer dat diergelijcke traficquen en handelingen, tot ons ende des Rijckx nadeel, gants uytgeſtelt, en op 't ſcherpſte verboden werden: Hier door ſult ghy, gelijck de ſchuldige plicht van yder getrouwe Rijckxſtant vervordert, onſe ernſtige wil en meeningh volbrengen, ende wy zijn uw, &c.

Weenen den 30. April, 1674.

Den 24. deſer quam ſijne Majeſteyt van Denemarcken te Gelucкſtadt/ waer de Hamburghſe Geſanten hem quamen vinden/ ende Geſchencken aenbieden/ die hy weygerde. Den Heer van Werckendam quam met den Koningh aldaer/ dan vertrock naer eenigh verblijf naer Hollandt. Veele waren nu beducht wat ſijne Majeſteyt met ſijn Leger in die geweſten voor hadde. De Hamburgers meenden dat het op hare Stadt was aen geſien: Andere zeyden/ dat het voor ſijne Majeſteyts Broeder was/ om hem aen de Poolſe Croon te helpen/ en ſommige wilden/ dat het tot hulp van den Keurvorſt Palatijn was; immers niemandt wiſt het recht. 't Voor gedachte Leger beſtont in de volgende Regimenten:

RUYTERYE.	VOETVOLCK.	*Deſe groote Heeren waren daer by.*
Guarde.	Lijf Reg. half.	Veltheer Schack.
De Gereform. Officiers te Paert	Holcken Reg. half.	Gen. Weyher.
't Zeelantſe Regim. half.	Zeelantſe Reg. half.	Gen. Lt. Arentsdorf.
Overſte Rantzous Reg. heel.	Jochim Schacken Reg. heel.	Gen. Major Arentsdorf.
Santburgs Reg. heel.	Gen. Lt. Arentsdorfs Reg. heel.	Gen. Major Holck.
Funiſe Regim. half.	Funiſe Regim. heel.	Gen. Major Roſenkrants.
Overſte Zeeſtads Reg. heel.	Overſte Wiltmacken Reg. half.	Gen. Major Baudiſſijn.
Graef Rantzous Reg. heel.	Veltheers Reg. half.	Een Gen. Auditeur, een Gen. Adjutant te voet en te Paert, en eenige minder Bedienden.
Hier by waren 20 ſtucken Geſchut, en de noodige Proviſie.	Gen. Weyhers Reg. half.	
	Overſte Roſenkrants Reg. heel.	

Te Warzauw quamen de Grooten nu dagelijckx aen/ die op de verkieſinge moſten verſchijnen. Den Grooten Velt-heer quam oock den 6. deſer met eenigh Krijgsvolk/ 't geen op de Dorpen geinquartiert wiert/ en deed aenſtonts ſijn intrede binnen de Stadt/ begeleydet van 't Regiment van Donhof. De vreemde Geſanten kregen nu ook Gehoor; den 4. deſer wiert de Nuncius van den Paus opgehaelt/ die uyt des ſelfs naem ſijn voorſtel dede/ en recommandeerde/ dat de Republijck een onverdachte Katolijckſe Koningh wilde verkieſen, en dan den Turckſen Oorlogh, daer de Katolijckſe Kercken ſoo veel aengelegen was, op 't yverigſte voort ſetten; verſekerende hun hier tegens van des Paus benedictie, en de

noo-

noodige geltmiddelen: 's Anderen daegs kreegh den Keyserl. Gesant Schafgots mede gehoor/ en recommandeerde hen uyt des Keysers naem/ dat zy sulck een tot Koningh wilden verkiesen, die tot de Roomse Godsdienst genegen was, en die de Republijck aen-stont, oock met sijn Keyserl. Maj. goede vrientschap hielt; hy versocht hun mede/ datse des Koningins belangh wilden waer nemen. Den Fransen Gesant den Bisschop van Marseillie/ die nu eben te Warzau gekomen was/ kreegh insgelijckx een prachtige Audientie/ en versocht/ dat zy geen Prins, die Vyant van Vranckrijck was, tot Coningh wilden verkiesen; hy recommandeerde hier nevens/ den Prince Philippus van Nieuburgh, en presenteerde dan/ Volck en Gelt, zeggende noch daer na/ dat den Prince van Lottheringen tot de Regeeringe niet bestant was. Den Bisschop van Cracau/ die de plaets van den Primas Regni/ vermits sieck was/ bekleede/ antwoorde hem/ dat de Republijck genegen was sulcken Prins te verkiesen, die Vrient van Vranckrijck was, ende die men by Louis de XIV. kon vergelijcken. Maer hoewel desen Fransen Gesandt dus den Nieuburgsen Prins in 't openbaer recommandeerde/ so geloofde men echter/ dat hy in 't heymelijck den Prins van Condé, of soo de Poolen een Inboorlingh wilden hebben, den Veltheer Sobietzki voorstelde. Vervolgens kregen de Nieuburghse en Lottharinghse Gesanten gehoor/ die wel yverigh voor haer Meesters belangens spraken. Maer de Polen en Littauwers niet wel konnende over een komen/ soo wiert seer gevreest/ dat de Verkiesinge/ of een quade uytgangh/ of seer groote swarigheydt in hebben soude: De Littauwers waren/ om de Coninginne/ tot den Prins van Lottheringen genegen/ waer in zy oock van de Keyserl. en Spaense Ministers geholpen wierden: De Poolen inclineerden daer en tegen meer tot een Inboorlingh; 't geen den Fransen Gesandt seer wel tot sijn voordeel wist waer te nemen/ want toen hy sagh dat Condé ofte Nieuburgh geen kans hadden/ besteeden hy al sijn yver om den Veltheer te recommanderen/ invoegen dat den tijdt der Verkiesinge tot den 19. deser verloopen zijnde/ eenige Bisschoppen 's morgens vroegh na de Coninginne gesonden wierden/ om haer leste meeningh te weten/ die daer op tot antwoort gaf/ dat zy onder de beschherminge van de Republijck was, aen wien zy haer vertroude; wegens een besluyt, 't geen in dese saeck vallen mocht, verhoopte zy, datse van hare Vrienden niet verlaten soude werden. De Littauwers wierden oock om haer besluyt gevraegt/ maer zy antwoordeden/ dat dewijl de Kroon van niemant door Gesanten versocht wiert, als van den Prins van Lottharingen en Nieuburg, men de andere soude laten varen; verklarende sich voorts voor den Prins van Lottheringen, en dreygende by weygeringe uyt de Kollo te gaen. Als dese antwoordt des Kroons Veldtheer aen-gebracht wiert/ zeyde hy met een vrolijck gemoedt tegens de Heeren/ die by hem waren: Ende wy, ghy Heeren, willen in de Kollo *(de Koninckljjcke Stoof)* gaen. Nam daer op den Fransen Gesant by de hant/ ende zeyde met vrolijcke gebeerden: Mijn Heer Gesant verlaet uw op my, het sal alles wel gaen. Soo ras hy nu in de Collo was gekomen/ stelde den Weywode Ruski met korte woorden/ en sonder noemingh van andere/ den Grooten Veltheer Sobietzki voor/ die oock aenstonts van de meeste Weywoden/ als schijnende daer toe geinspireert/ gestemt/ aen-genomen en uyt-geroepen wierdt; maer dewijl noch 2 a 3 Weywoodschappen hier tegen/en de Littauwers uyt de Kollo gegaen waren/ wiert

de volle Proclamatie tot des anderen daegs den 20. uytgestelt; waer by noch eenige swarigheydt ontstaen was / die evenwel door toedoen van des Kroons Stalmeester en de Krakause Weywode bygelept wiert: Maer de Littauwers van dese verkiesinge verkundschapt/en siende datse hare begeerten niet konden door dringen/ sonden ter selver tijt de Wilnise Bisschop aen de Vergaderinge/ met versoeck/ dat de Proclamatie tot 's anderen daeghs uytgestelt mocht werden, op dat de Verkiesinge met gemeene toestemminge, soo van de Republijck als de hare, geschieden mocht, ende dat dan sich alles wel schicken soude. Waer op den nieuwen Koningh van den Adel na sijn Paleys wiert gelept / en daer van de selve ende sijn Gemalinne met de naem van Majest. begroet. Den 20. deser 's morgens ten 8 uren quamen alle de H. Senatoren en Ridderschap weder om na 't Pallais/ om den nieuw verkoozen Koningh na de Kollo te geleyden / waer by den Krakausen Bisschop/ die den uytroep doen soude / sich verboeghde; den Littauwsen Cancelier / en de H. Littauwers begaven sich toen oock hier by / en met dit aensienlijck geselschap quam den Koningh in de Kollo / daer de Littauwers haer toen soo ras / als de Poolen gedaen hadden / verklaerden. Hier op gaf den Koningh selfs bericht aen den Krakauwsen Bisschop / dat by aldien daer noch een eenigh Edelman tegens dese verkiesinge was, hy de Kroon niet wilde aen nemen: Invoegen dat den selven Bisschop aen yder in de Kollo tot 4 malen vraegde / of men des Kroons Veltheer ende grooten Marschalck tot Koningh wilde hebben? waer op met eenparige stemmen geantwoort ende geroepen wierdt: Langh leef KONINGH JOHANNES SOBIETSKI, de III. van die Naem. Hier nevens wierdt oock het Te Deum laudamus, onder 't los branden van 't Geschut/ gesongen/ en 't Krijgsvolk deed aenstonts 3 salvoos met haer Musquetten. Na dese geschiede uytroep wierdt den * Koningh weder na sijn Pallais gebracht/onder een groot gejuygh en geroep des Volckx. 's Avonts tracteerden hy al de Senatoren en hare Gemalinnen op een heerlijck Gastmael/ en gingh den 24. na de Hooft-kerck in Processie/ wanneer de Burgerye in de Wapenen stont/ en 66 Vanen / die in de Strijt by Chocim verovert waren / aen beyde zijden der Kerck geplaetst wierden / zijnde wel 400 Vanen aldaer gekregen/ maer dese alleen behouden/ door dien de andere aen de dapperste Cavaliers vereert waren geweest. Dus wiert den Veltheer tot Koning verkooren; zijnde in desen aenmerckelijck / dat / dewijl de Verkiesinge in 't begin door de groote strijdigheden geen goede uytgangh beloofde / de selve op 't lest met noch sulcken goeden vereenigingh en harmonye uyt-viel.

Den Hertogh van St. Germain/ gebiedende 't Spaense Leger in Catalonien / brack in 't midden deser maendt van daer op met sijn gantse macht naer Roussillion; van welckers verrichtinge hier na meerder. 't Gebeurde deser da-

* Desen nieuwen Koningh is 51 Jaer out, een Persoon van een heerlijck wesen, en soodanigh, als of hem de Majesteyt scheen aengebooren; groot en wel geproportioneert; van treffelijcke gebeerden en lieffelijcken geest, en van gangh soodanigh, als iemant wesen kan; sijn vriendelijckheyt munt uyt, door dien hy sich soo wel van gemeene als hooge Persoonen laet aenspreken, waer door yder tot hem genegen was; sijn geleertheyt bespeurt men door sijn ervarentheyt in alle saken; sijn godsdienstigheit was ongemeen, ende sijn dappere daden trocken de herten van yder tot hem. Sijn Gemalinne is van Fransen afkomst, en *Ludovica Maria* genaemt.

dagen te Madrid/ dat Don Carlos d' Arragon van een Cap. met noch 5 a 6 andere te gast genoot/ over de Maeltijt met 11 a 12 steken jammerlijk vermoort en sijn Lichaem op de straet gedragen wiert. Den Graef Pettingh, Keyserl. Gesant by de Koninginne van Spangien/ nam toen van daer sijn afscheyt/ en wiert met veel kostelijcke geschenchen vereert: De Coninginne gaf hem haer Afbeeltsel en dat van den Coningh mede/ om de selve aen den Keyser te behandigen. Een Zeeuwse Kaper bracht dees tijdt te Napels een Engels Schip op/ seer rijck geladen/ komende van Smirna.

Den 28. deser deden haer Ho: Mo: buyten ordinaris Gesanten by sijn Maj. van Engelant haer openbare Intrede te London/ op de volgende wijse: Den Ridder de Cotterel ontfingh haer te Greenwich, in des Konings Barck, en bracht haer by den Tour aen Lant, waerse door den Heer George Berckeley, onder 't los branden van 't Geschut van den gef. Tour ontfangen, en in de Carosse van den Koningh geleyt wierden, gevolgt van wel 50 andere, ende een heerlijcken Treyn: Den ged. Ridder bracht haer in 't Huys, daer men de vreemde Gesanten gewoonlijck ontfangt, te weten, in 't oude Paleys van West-munster, waer haer Exell. zijnde aengekomen, wierden zy daer door den Graef d'Arran en den Ridder Coterel ter Audientie by sijn Maj. gehaelt in 't Paleys van Withal; waer na zy insgelijckx by de Koninginne en haer Koninckl. Hoogheden wierden gebracht, die haer met alle beleeftheden onthaelden. De Engelse Lijfwachten/ die in Fransen dienst geweest waren/ quamen dese tijt van daer weer thuys. Daer en tegens vertrock den Heer Walter Vane na Hollant/ om daer 't ampt van Gen. Major te bedienen.

In Brabant wierden nu met allen yver de Bagagien en Tenten voor sijne Exell. de Monterey/ om te Veldt te gebruycken/ vaerdigh gemaeckt. Sijne Hooght. den Heer Prince van Orangien te Mechelen gekomen/ soo hielt men daer den 18. deser Krijgsraet/ zijnde den Graef de Monterey nevens de Generaels Persoonen daer tegenwoordigh: Naer 't eyndigen van de welcke sijne Exell. de Monterey weder naer Brussel vertrock; waer sijn Hooght. sich den 22. mede na toe begaf/ en treffelijck ingehaelt wiert; keerende van daer na gehoudene Krijgsraet weder naer sijn Legerplaets te Duffel. Met den Marquis de Grana waren ook verscheyde beraetslagingen over de marsch der Keyserl. Volckeren gehouden. Den Prins van Condé den 3. deser van Chantilly vertrocken/ quam den 6. te Doornick met 8 a 10000 man/ alwaer den 12. deser een monsteringe van sijn Heyr doende/ 't geen uyt de omleggende plaetsen noch veel versterckt was/ soo bevondt hy dat in ruym 20000 man te bestaen/ daer onder 60 Vaendelen Switsers/ yder van 200 man sterck; hier by waren 30 stucken Geschut/ 3 Mortiers/ en over de 500 Karren met Krijgs-ammunitie: Met dit Heyr brack hy den selven dagh van omtrent Doornick op/ en quam den 13. te Lens/ den 14. omtrent St. Denis ende Thionne/ daer sijne Volckeren/ gelijck over al in de gantse marsch/ de Landtluyden seer qualijck handelden/ den 15. te Pieton/ den 16. te Timion/ en den 18. te Gemblours/ van hier sont hy den Graef van Montal met 3000 Ruyters na den Marquis de Bellefonts; Die na dat Erckelens had verovert/ over de Roer was getrocken/

ken/ en den 16. 't Slot Argenteau had belegert; 's abondts begon hy 't selve met 2 stucken Geschut te beschieten/ en werckte den 17. met sijn Bomben soo veel uyt/ dat de belegerde/ konnende haer tegens de vuurwercken niet beschutten/ 's nachts verdroegen / hebbende de Franse hier 60 dooden en 80 gewonde gekregen. Den 18. quam Bellefonds voor Navaigne/ daer hy plings 2 Beukeryen van 14 stucken deed oprechten / en de Schans heftigh beschieten; die van binnen antwoordeden hem lustigh met hun dubbelde Haken: Dien selven dagh werckten de Fransen yverigh aen de beschansingen van 't Heyr/ en de nadernissen/ invoegen den 19. de Loopgraven geopent wierden/ ende vorderden voorts soodanigh / wijl den Prins van Condé daer mede voor gekomen was/ en alle bereytselen tot een algemeene storm had laten doen/ dat de belegerde den 22. deser 's abondts ten 7 uren begonden te parlamenteren; hebbende Condé hun eerst laten op-eysschen; dus besloten zy/ alsoo maer 250 man daer binnen sterck waren/ op goede conditien te verdragen; maer als men haer tot gevangens van Oorlogh wilde maken/of met een wit stockje laten uyt-trecken/wilden zy na geen Verdragh luysteren/ invoegen Condé hen eyndelijck toe-stondt/ met volle geweer/ vliegende Vaendels / en 2 stucken Geschut nae Leuven uyt te trecken / waer zy den 24 quamen / hebbende 4 a 5 dooden/ en 40 gequetsten in dese belegeringe gehad / ende de Franse daer en tegens 300 man verlooren. Na dese veroveringe trock de Prins van Condé met dit geheel Heyr / 't geen nu wel in 40000 man bestont/ na Charleroy.

In Vranckrijck was men dees tijt seer gealarmeert over de Accoorden/die de Bisschoppen van Ceulen en Munster/ afsonderlijck van Vranckrijck/ met de H. Staten Generael hadden gemaeckt/ en dat al de last des Oorlogs nu op haer alleen soude aenkomen: De Bisschop van Munsters Gesant zeyde wel/ dat sijn Meester verplicht was geweest de Vrede met haer Ho: Mo: te maken, om dat hy dese Somer niet alleen de Keyserse, maer oock de Brandenburghse en Lunenburgse Volckeren op sijn hals soude hebben gekregen, en dat, hoewel sijn Meester daer in al 't geene dat hy gewenscht had, niet hadde konnen bedingen, hy echter daer sonder schade was afgekomen, en met glorie uyt den Oorlogh getreden, vermits sijn leste voordeel op de Vriesse Troupen: Maer dat en mocht niet helpen; 't verbaesden de Fransen te meer / om dat den Marquis de Bellefonds soo plotselingh al de Nederlantse Plaetzen had verlaten: Men meende wel / dat desen Marquis van den Koningh hier over gedisgracieert was / om dat men hem had hooren seggen/ ick moet de Marschalck de Bellefonds in 't Krancksinnigen Huys laten setten, of doen onthoofden, alsoo hy Nimwegen met 60 stucken Geschut, daer mijn Wapens op stonden, aen de Hollanders weder gegeven heeft; maer niemant wist het recht/ want eenige zeyden weder dat het was/ om dat onder den Hertogh van Navaillies alternative had geweygert te dienen, ende andere/ dat hy des Koninghs beveelen, aengaende 't verlaten van de Hollantse Plaetzen, niet ras genoegh gehoorsaemt had, ende dat sijn Maj. had willen aenraden, die noch eenige tijt te behouden; veele vertrouden dat 't selve geschiet was/ om dat den Bisschop van Munster niet tijdelijck hulp had gesonden. Van om wat oorsaeck den Marquis gedisgracieert wiert/ is onbekent. Men sloegh daer en tegen meer acht op de saken van 't Franche Comté/

ten

ten welcken eynde men uytstroyde: Dat soo ras den Koningh bericht was, dat in den Raet van Spangie de Neutraliteyt van dit Graefschap was afgeslagen, hy aenstonts om den Switsersen Ambassadeur sont, en tegens den selven zeyde, dat hy, om sijn genegentheyt tot de Cantons te betuygen, haer wel de vryheyt wilde laten, om de Neutraliteyt van 't Franche Compté in 't Spaense Hof voor te stellen, alhoewel 't een Provincie was, die hy licht konde overwinnen; den gef. Ambassadeur soude sijn Maj. hier over, soo uyt sijn als sijns Meesters naem seer bedanckt, ende toen uyt des selfs handen de witte Papieren ontfangen hebben, om de Neutraliteyheyt voor te stellen; 't geen dan aen de Koninginne van Spangien geschiet, maer afgewesen zijnde, soo soude desen Gesant 't selve aen den Koningh bericht hebben, die hem daer op tot antwoort gaf, dat hy dese Provintie overwinnende, die op sijn eygen kosten by de Cantons soude voegen, en een 14 Canton daer van maken, om geen ergwaen aen hen te geven, en gedurig met haer in goet verstant te leven; maer dat de Gereform: Cantons overwegende dat de Katolijcken de sterckste waren, sich tegens dese byvoegiugh gestelt, en de aenbiedingh geweygert hadden: Waer op dan den Koningh door sijn Gesant Romain haer soude hebben doen betuygen, dat hy dese Provintie niet langer in handen van Spangie konde laten, om dat die sich gedurigh tegens sijn voornemens stelde; en dat, indien zy de deurtocht van alle vreemde derwaerts aenkomende Volckeren wilden beletten, en hem de Provintie laten overwinnen, hy haer 1100000 Ponden gereet soude betalen, en 600000 andere binnen sekere tijdt: Voor welcke Somme zy Salins souden bewaren, en 't Prinsdom Nieukasteel genieten. **Van 't welcke de Fransen zeyden / dat een Verbont met de Cantons was gesloten / en voeghden 'er tot meerder bevestiginge by** / dat dese eerste somme met een bysondere loose streeck derwaerts was gesonden, te weten, dat men geveynst had, dat den Bisschop van Authun de Boecken van den Hertogh van Longueville hadde gekocht, en dat men dieshalven, in plaets van dese Boecken, 't gelt in de Koffers gedaen, en soo derwaerts gesonden had.

Optocht van den Koning van Vranckrijck na 't Franche Compté.

NA dat de Stad Besancon den 25. passato, door den Hertog van Enguien was berent, quam den Koningh van Vranckrijck den 2. deser van Gray, 's avonts ten 9 uren noch voor de selve plaets, en ging, eer hy sich te rust wilde begeven, den selven avond de Stad rondsom besichtigen, als een slecht Soldaet, hoewel met overgroot gevaer, dewijl omrrent 5 pas van hem een Officier wiert doot geschoten. Den 3. sont sijn Maj. den Marquis de Genlis met 4 a 500 man na 't Casteel van Vaux, om hem daer Meester van te maecken, alsoo 60 Soldaten die daer op laegen, de Voeragie seer verhinderden. Den 4. schickte hy oock den Hertogh van Luxenburgh, met 3000 voetknechten na Ponrarlier, om dat hem bericht was, dat den Spaenssen Gouverneur d'Alvelde, daer eenige macht versamelde, en liet door de geheele Provintie dese volgende Declaratie als een manifest verspreyden: *De genegentheydt die wy hebben tot de volckeren van 't Graefschap Bourgondien, dewelcke wy aensien als onse natuerl. onderdaenen, ons gevoelig makende aen hunne qualen: Soo konnen wy de verdruckinge die de Spangiaerden tegens de selve pleegen, niet horen melden, sonder de resolutie te nemen, hun daer van te verlossen; en daerom is het dat wy in de gemelde Provintie trecken, met een Leger van* 30000 *man, hopende dat de beschermingh des Hemels, &c.* Den selven dagh quam 't Geschut in 't Heir waer op men aenstonts de Beuckeryen begon te maken: men werckten oock yvrig aen de Trencheen; invoegen, dat den 6. deser, de rest van 't Geschut in 't Leger, 't geen van de Franssen, op ruym 20000 man begroot wiert, gekomen sijnde, des nachts tusschen den 6. en 7. de Trencheen wierden geopent, door 2 Bataillions van de Fransse Guardes: Den Hertog de la Fuelliade, dien dag Lut. Generael; den Ridder de Loraine Marschalk, en den Marquis d' Arcy, Aide de Camp sijnde; den Hertog van Enguien en Monsieur daer by wesende; de wercken die gelijck linien, na de oude en nieuwe Stadt waren, wierden die nacht tot op 200 pas na de plaets gevordert, niet tegenstaende de aerde rotsachtigh was: Den 7. waren de 4 Beuckeryen, die in 't hangen van den berg en beneden geplant waren, vaerdig; invoegen

men daer hevigh mede op de mueren, een halve maen, en een bolwerck van de nieuwe Stadt begon te donderen; des avonts wiert de Trenchee af geloft, door 2. Battaillions van het Lionse Regiment, gecommandeert door den Marquis de Villeroy, haer Collonel; den Graeve de Lude Luyt. Generael, den Marquis de Genlis Marschalck, en den Ridder de Nogent, Ayde de Camp zijnde: dien nacht wierden de wercken van de rechter en linker zijde, met een uytnemende volharding gevordert: des nachts tusschen den 8. en 9 wiert de Trenchee afgeloft, door 2. Battaillons van 't Regiment van den Dauphin, gecommandeert door den Marquis van Beeringen, haer Collonel, en Brigardier van 't Voetvolck, den Marquis de Rochefort, Lt. Generael, den Marquis de Renel, Marschalck, en den Graef de Chiverny, Aide de Camp zijnde: 't werck aen de rechter zijde, was toen seer na de Revier gevordert, niet tegenstaende den gedurigen regen, maer na de lincker, seer weynig, ter oorsaeke van de steenachtige aerde. Den 9. den Koning dese wercken gesien hebbende, beval aen den Hertog van Enguien, dewijl de belegerde seer weynig op die ter rechter schooten, om soo een voorspoedige gelegentheyt niet te verliesen, die te doen volharden op den vollen dagh met schanskorven, na de Revier; 't geen door 100 arbeyders van de Fransse lijf-wacht wiert volvoert, gemoedigt door 's Konings tegenwoordigheyt, so dat dit werk in weynig uren tot aen den Doux in een weg gevordert was, daer zy geen tegenweer in vonden, als het overblijffel van een muer, die door 't geschut heel schadeloos geraeckt was, en van een Sluys in de Revier de Doux, die omtrent drie voet water deed overlopen: Dien nacht wiert de Trenchee door 't Regiment van Crussol, en een Battaillon van dat van Anjou af geloft, gecommandeert door den Hertogh van Crussol, en den Graef de St. Geran, den Marquis de Fourilles, Lt. Generael, de Hautefuellie Marschalk, en den Graef d'Arcy Ayde de Camp zijnde: De wercken waren toen op 150 pas van de nieuwe Stadt gevordert: Den 10. begonnen de Franssen met 't lumieren van den dagh, van 3 nieuwe Beuckeryen de Stadt te beschieten, mitsgaders eenige bomben in te werpen, invoegen de belegerde 's morgens ten 9. uren versochten, datse haer H. flaeplakens, veyligh ten toon mochten stellen, gelijck zy alle Jaren op dien dag gewoon waren, 't geen haer toegestaen wiert: 's namiddags deden zy daer op een uytval op 't werck aen de lincker zijde, daer den Graef de St. Geran geboot; maer mosten weder nae het Contrescarp retireren; den jongen Graef de Sivignon queet hem dapper in dese gelegentheydt: Dien nacht wiert de Trenchee afgeloft, door 2 Battaillons van de Lijfwacht, ter rechter, en van een Bataillon van Anjou, ter lincker zijde, den Hertog de la Fueillade, den Ridder de Loraine en den Grave de Merſan, waren daer dien dag; de Infanterye in de naderniſſen ter rechter zijde, wiert doen noch versterkt door een Battaillon, te weten, met 2 Comp. van des Coninks Musquettaires, en 1 van't Lionse Regiment; dan den gedurigen regen verhinderden hen seer in't vorderen van haer wercken: Den Koning betoonde sich in dese belegeringe seer wacker, en sat by na gedurig te Paert, om alles over al wel te besichtigen. Op den selven tijt kreeg den Koning bericht, dat den Hertog van Luxenburgh sich van Pontarlier verseekert, en eenige dagen te voren de Casteelen van Ornan, Sé en Chasteauvieux ingenomen had, sijnde plaetsen seer wel gelegen, om de lijftocht te bekomen, die in 't Fransse Heir seer gebreck was. Den 11. 's avonts wiert de Trenchee afgeloft, door 2 Battaillons van 't Lionse Regiment, gecommandeert door den Marquis de Villeroy, den Graef de Lude, den Marquis de Genlis, en Sr. Cavoy, dien dagh daer zijnde. Men arbeyde nu seer yverig, om de wercken met eenige linie van gemeenschap in een te maken, hoewel 't quade weer groote verhindering by bracht. Den Marquis d' Arcy, brengende de bevelen van den Koning in de wercken, wiert dees dag met een musquet-schot gequetst. Den Ridder de Moncaut, dede boven de Trencheen, noch een Logement aen den voet van den Berg maeken, om daer van na de bedeckte weg tusschen de mueren van de Stadt en de Revier te vorderen. Den 12. deden de Belegerde een uytval op de Trenché aen de lincker zyde, en vorderden tot aen 't hooft van 't werck, waerse de sacken en alles ter neder goyden, en Sr. Carron, Cap. van 't Lionse Regiment, doot geschoten; sy meenden oock by de Beuckerye te komen, maer wierden binnen gedreven: Desen dagh alles vaerdig zijnde om te stormen, ontstont'er sulcken onwe'er, met Hagel en Blixem vermengt, op, dat'et tot 's anderendaeghs uyt-gestelt most werden: Dien Nacht quamen 2 Battaillions van den Dauphin, onder den Marqnis van Beringen, de Trenché aflossen; zijnde daer de Marquisen de Rockefort en d' Angeau. Den Koning ordonneerde dese nacht, om sijn volck te meer in den storm te spaeren, datmen een groot Logiment, als een wapenPlaets, in 't werck ter lincker zijde sou maeken, hy beval oock dat men te deser oorsaeck een Beuckerye van 8 stucken sou oprechten, om de halve maen daer mede te beschieten. Den 13. was dit Logement gereet, en wiert 's avondts de Trenchee afgeloft, door 't Regiment van Crussol, en 't eerste bataillon van Anjou, gecommandeert door den Hertog van Crussol, en den Graef de St Geran, den Marquis de Fourilles, en de Hautefuellie daer dien dagh zijnde, met den Ridder Nogent, in plaets van den Marquis de Termes, die gequetst was: Den Marquis van Beringen wiert hier in 't uytgaen doot geschoten, en den Graef de St. Geran gequetst: Den Marquis de Bellingam had van te voren mede soodanigen quetsuer gekregen, dat hy daer van overleed. Dese nacht was alles in staet om 't Contrescarp aen te tasten; waer toe den Hertog van Crussol zijn Regiment, als het outste, gebruyckte: Ten een uren 's nachts viel hy daer op aen, en kreeg 't na een grote tegenweer in, makende daer een groot Logiment; hier had hy soo groten tegenstant gevonden, dat'er een groot deel van

van sijn Regiment in de pan gehackt was. Den 14. wiert de Trenchee afgeloft, door twee Battaillons van de lijf-wacht, en 't tweede Battaillon van Anjou; zijnde daer dien dag, den Hertog de la Fueillade, den Ridder de Loraine, den Marquis de Chiverny; wanneer la Fueillade alles vaerdig maeckte, om de halve maen te bestormen; dan de belegerde siende dat de plaets niet houbaer was, sonden die uchtent eenige Gedeputeerden uyt de Burgerye en Militie aen den Koning, die met den Marquis d' Angeau na binnen gingen. Den 15. wierden d' articulen gedresseert, getekent, en wedersijdts Ostagiers gegeven; daer op den Hertog de la Fueillade een poort in besettinge nam: Maer den Prins van Vaudemont, en eenige andere Spaensse Heeren, geen gevangens van Oorlog willende zijn, waren ondertusschen naer de Citadelle gegaen, om die noch soolang te houden als zy konden; in welck retireren den Franssen Marquis de Rouvroy, en den Ridder de la Sale gedoot wierden. Den 16. wierden de 2 Battaillons lijf-wachten, door 't Lionse Regiment, gecommandeert door den Marquis de Villeroy, afgeloft. Den 17. wierden zy door 't eerste Battaillon van 't Koninckliick Regiment, en 't eerste van den Dauphin, afgeloft. Den selven dag quam den Aertsbisschop van Besancon den Koning verwellekomen. Den 18. losten 't tweede Battaillon van den Dauphin, en 't eerste van Anjou de vorige wacht af: en den 19. wierden de Trencheen en de Beukeryen, die men tegen de Stad gebruykt had, geslegt, en alles geprepareert, om de Citadelle aen te tasten. Den 20. na dat 5. Beuckeryen op de Bergen rondtsom de Citadelle geplant waeren, begon men daer mede yvrigh daer op te donderen; waer door de fortificatien, die anders onaenkomelijk waren, door de rotsen, waer op dese Citadelle gebout is, in korten tijdt om ver geraeckten, en het soo onvry in de Citadelle was, dat niet een schot mis geschoten wiert, invoegen door dit schieten wel 4 a 500 Soldaten gedoot wierden; by welk verlies de moedigheyt der Franssen wassende, en voornamentlijck door des Konings tegenwoordigheyt, soo wiert den Hertog de la Fueillade, met 't Regiment lijf-wachten, en den Ridder de Loraine, met des Konings Musquettiers, tot den storm gecommandeert, hebbende alle den degen in de vuyst; 's middags ten 11 uren geschiede den aenval, maer dewijl de rotsen stijl waren, en naeulijcks voor een Persoon sonder geweer om op te klimmen, souden zy haest de moet hebben laten sincken; doch de Koning die op een hoogte dit alles aensagh, dede toen de Citadelle van de Beuckeryen hevig beschieten, waer door de Franssen de moet wassende, en die van de belegerde verflaeuwende, door dien datse nergens vry waren, so klommen zy op, en tasten met een groot gewelt 't Fort St. Steven en de buytenwercken aen, diese na een groote tegenweer in kregen, en de belegerde in de Citadelle dwongen te wijcken; van't welck den Koning soo haest niet bericht was of sont datelijck meerder volck derwaerts, om dese winst te verseeckeren, en liet daer een Beuckerye toestellen, om de Citadelle plat te schieten: Invoegen dat den Gouverneur den Baron de Soye, siende de Citadelle niet houbaer, den 22 deser de Chamade dede slaen, en 3 Officiers aen den Koningh sont, om te capituleren; 't geen geschiede: 't Accoort was: *Dat den Gouverneur met de Spaensse en Duytze Volckeren na Luxemburgh souden geleyt worden, en de Italianen na Milaen, met volle Wapenen en Bagagie: De Ingesetenen van 't Lant souden Gevangens van Oorlog zijn, tot der tijt dat den Koning de geheele Provintie in had, wanneerse hem den Eed van getrouwigheyt souden doen: den Prins van Vaudemont, hoewel in 't Verdragh niet begrepen, wiert echter van den Koning, om sijn manhaftigheyt gedurende dit Beleg bewesen, toegelaten, met een Edelman, vry uyt te mogen trecken.* Sijn Majest. vereerde hem met een Paert uyt sijn Stal, vermits 't zijne in 't Casteel doot geschoten was. Daer op trocken de Fransse noch dien dag in 't Casteel, (dat den Koning eenige dagen daer na quam besien) en 't Spaensse Guarnisoen den 23 daer uyt; den Baron de Soye dede, wanneer omtrent 30 passen van sijn Maj. was, de behoorlijcke reverentie. Sijn Maj. gaf dit Gouvernement, en van de geheele Provintie, als die overwonnen had, aen den Hertog van Duras; en dede alle Wercken die tot het Belegh der Stadt gebruyckt waren, slechten: Oock sond hy het meeste van sijn Leger na Dole, om die Stadt te berennen, en eenige Benden onder den Hertog van Luxemburg na Salins, om daer op de beweginge der Spaenssen te passen: Den 25. daer op vertrok den Koningh mede na Dole, sliep dien nacht te St. Rict, 's anderendaegs te Orcham, en quam den 27, deser voor Dole: Soo ras sijn Maj. aengekomen was, ging hy de Plaets rondsom besien, en gaf de nodige ordres om 't Beleg te formeren: De belegerde hadden al eenige uytvallen met goet succes gedaen en schoten soo dapper, dat de Fransse seyden, dat zy hier toen al meer Volck verlooren hadden, als in de Belegeringe van Besançon: Den 28 wierden de Loopgraven geopent, onder den Hertog de la Fueilliade: Tusschen den 29 en 30 's nachts loste den Graef de Lude, den Marquis de Genlis, en den Ridder de Nogent de Loopgraven af. Sijn Maj. vondt oock goet dat men 't Contrescarp soude aentasten, en dat men 2 Logementen in de bedeckte wegh soude maken, een na een Bolwerck aen de rechte zyde, en een na een gepallissadeert Buytenwerck aen de linker zyde, dus commandeerden hy 650 Arbeyders daer toe, en 't Koninckl: Regiment om den aenval te doen; den Graef de Lude nam de rechter en den Marquis de Genlis de lincker zyde.: Maer die van binnen haer meeste Volck geleyt hebbende daer de aenval geschieden most, maeckten de Fransse haer Logementen lichtelijck in de bedeckte weg; hoewel sy door 't dapper schieten van die van binnen veel dooden en gequetsten kregen: De Linien van gemeenschap konden dien avont niet aen een gehecht werden, door de vaste Aerde. Dien selven avondt deden de Belegerde een stercke uytval, dreven de Fransse weer uyt dese Logementen, ende quamen in

in de Loopgraven, daer dapper wierd gevochten; maer door d'aenkomst der Ruyterye mosten sy weder binnen wijcken, en de Fransse namen hare Logementen wêer in. Den 30 na de middag ten 2 uren deden de Belegerde noch een uytval op 't Logement aen de rechter zyde, daer 60 Soldaten van 't Koninckl: Regiment in lagen; 30 Granadiers, die d'aenval deden, wierpen soo veel Granaden na dese 60 Soldaten, datse sich byna op de vlucht begeven souden hebben, indien niet het eerste Battaljon van 't selve Regiment haer uyt de Loopgraven te hulp gekomen was, wanneer de Uytvallers wêer na binnen mosten wijcken: En dewijl de Fransse gedurig meer Volck de hare te hulp sonden, so scheenen sy de Wercken van die van binnen te willen bestormen; maer de Belegerde gaven so veel vuur, dat sy het niet dorfde wagen: En seyden de Fransse Officiers, datse noyt heviger uyt een belegerde Stadt hadden sien schieten: Den Graef de Lude wiert hier door sijn hoet geschoten, den Hertog van Crussol in de maeg en in de nieren, en den Graef de Nogent door een steen-worp gequetst, noch 9 a 10. Cap. van 't Lionse Regiment, bleven hier oock doot, en veele gemeene Soldaten: Den Koning hier 't getier horende, was oock derwaerts gekomen, om de sijne te helpen, maer toen was alles al gestilt: Na 'twelke hy den Marquis de St. Martin, gebiedende 't Guarnisoen, deed sommeren, om de plaets op te geven, en aen den selven klagen: *Waerom hy zijn Maj. had bedrogen, (als van hem een paspoort begeert hebbende, om na Milan te reysen) met sich binnen Dole te vervoegen, zynde 't selve vlack tegens sijn bevel*: Maer hy antwoorde, om sich te rechtvaerdigen, *dat hy eerst 't Commandement van Dole gekregen had, als hy na Italien trock*. Dien avont wiert de Trenchee afgelost, door 2 Battaillons van 't Lionse Regiment, den Marquis de Rochefort, Lt. Generael, de Hautefueillie, Marschalck, en den Marquis de Chiverny, Ayde de Camp zijnde: 't Logemendt van de Contrescarpe, wierdt ter rechter en lincker zijde vermeerdert, en een derde Logement, na de halve maen gemaeckt. Den 31. wiert de Trenchee, door 't Regiment van den Dauphin, en 2 Esquadrons van Rochefort, afgelost, den Ridder de Fourilles, Lt. Generael, den Marquis de Villeroy, Marschalck, en den Graef de Marsan, Aide de Camp zijnde: 't Logement aen de rechter zyde wiert nu volmaeckt met een gemeenschap aen de Loopgraven: Dat aen de lincker zyde vorderde men oock soo veel als doenlijck was.

JUNIUS 1674.

DEn 1. deser opende de Franssen hare Gallerye. 's Avonts wierden de Loopgraven afgelost door een Battailjon van Crussol en een van de Kroon, zijnde den Hertog de la Fueillade Lut. Gener. den Ridder de Loraine Marschalck, en Sr. de Cavois Aide de Camp. Men maeckte oock noch 2 Beuckeryen. Den 2. wiert noch een Beuckerye gemaeckt, om een Beuckerye van die van binnen onbruykbaer te maken, die de Fransse veel belet dede.

Den 3. gaf sijn Maj. bevel, om noch meer Geschut van Besançon te doen komen, en de Wercken te vorderen. Den 4 en 5. wierden noch nieuwe Beuckeryen in de Graft gemaeckt, om de Mineur te helpen. Dien selven dagh ging sijn Maj. na 't Kasteel Athley, 2 uren van de Stadt, de Coninginne en den Dauphijn ontfangen. Den volgende nacht wierden d'aenvallen met een nieuwen yver volhart, hoewel van wederzyden soo veel niet geschoten wiert: De Fransse waren dien nacht seer hevig, om de minen en andere wercken een goede voortgang te doen hebben, en spaerden deshalven geen musquet-schoten, noch Granaden; de belegerde, die noch hittiger als al dese vierwercken waren, vergaten niets om haer hier in te beletten; doch de Fansse te sterck, vorderden so veel, dat sy den 6. deser een Mijne lieten springen, en een andere in stant hadden om een Bolwerck daer mede in de Lucht te doen vliegen: Invoegen de Belegerde siende de Stad niet langer houbaer, des namiddags de Chamade sloegen, om te accorderen: Van 't welcke sijn Maj. door den Marquis de Chiverny aenstonts aen de Coninginne bericht sont: De Ostagier van binnen was den Grave van Starembergh, en die van sijne Maj. den Marquis de Villeroy, werdende terstont 't Accoort getroffen, en die van binnen toegestaen: *Dat sy met Wapenen en Bagagie na Novarre, in 't Hertogdom van Milaen, souden trecken.* Den 7 trocken sijn Majs. Troupen binnen de Stadt, om haer van een Poort te versekeren, en de Spaensse ten 3 uren namiddags daer uyt, in presentie van sijn Maj. en 't geheele Hof. Men achte het in Vranckrijck voor een groot geluck, dat den Dauphijn juyst op die tijt als de Belegerde accordeerde, voor de Stad quam, en dat het selfde als een voorbeduydsel van geluck in desen jongen Prins soude zijn, dewijl sijn Vader nu voor soo een dapper Krijgsman vermaert, in sijn Jonckheydt mede voor Bellegarde was gekomen, wanneer de Plaets begost te capituleren. Na dese veroveringe gaf sijn Majest. het Gouvernement van Dole aen de Marquis de la Fueillie: En sondt aenstonts den Marquis de la Fuelliade met de meeste macht voor Salins, om die Stadt mede te vermeesteren: Den Hertog van Luxemburg daer en tegens na Vlaenderen, om daer onder den Prince van Condé te dienen: En den Marquis de Rochefort met

15 Cornetten Ruyterye na Lortheringen. Den 14 deser wierden de Loopgraven voor Salins geopent, en schoten die van binnen sterck. Den 16 taste den Hertogh van Crussol 't Fort St. Andries aen, en vorderde soo veel, dat een Logement op de Contrescarpen maeckte. Den 18 vorderde de gef. Hertog de Wercken tot op de voet van een Bolwerck, niet tegenstaende 't geduurigh schieten van die van binnen, waer door veel Soldaten neder gevelt wierden. Den 21 quamen noch meer Fransse Benden voor de Stadt: Den selven dag, den Gouverneur van 't Fort St. Andries siende dat tegen d'aenval die toen op 't Fort geschiet soude hebben, niet bestant was, liet de Chamade slaen, en accordeerde, *met Wapenen en Bagagie na Luxemburgh te trecken.* Na dese veroveringe dede den Hertogh de la Fuelliade, alles toestellen om een ander Fort, 't geen de Belegerde noch hadden, te bespringen, en commandeerde Sr. Ferrand daer toe, die na een harde tegenstant dit Fort en alle de Buytenwercken inkreeg, blyvende veel Fransse Officieren en Soldaten doodt, invoegen dat de Belegerde de Plaets niet langer siende te beschermen, den 22 deser de Chamade sloegen, en accordeerden, op de selve conditien als Dole. Nu resteerden'er maer aen de geheele veroveringe van 't Franche Compté de Casteelen Joux en St. Anne, waer op sich den Spaensfen Gouverneur d'Alvelde begeven had, welck de Fransse naderhant oock nae eenige tegenstant in kregen. En dus wiert den Koningh van Vranckrijck binnen 2 maenden Meester van een Provintie, daer hem buyten twijffel veel aen gelegen was: En voorwaer, 't voordeel 't geen hy uyt dese winst genoot, mach de eer der overwinning rijckelijk op halen, dewijl dit Gewest, rondsom aen Vranckrijkx Grensen of die van de Switsers geburig, niet als met overgroot gevaer van de Spaensse kon ondersteunt werden; en diesshalven most het, als te swack om met de Heyrkrachten die daer in waren, verdedigt te werden, onder 't Fransse juck buygen: De onderstant die den ouden Hertogh van Lottharingen daer in poogde te brengen, had aen de Fransse Wapenen lichtelijck wel een groot belet konnen geven; maer dewijl Vranckrijck by de Switsers, soo met vleyingen als dreygementen, soo veel wist uyt te wercken, dat de deurtocht geweygert wiert, ging dit te loor, en maeckte de Fransse Wapenen so veel te sekerder zeeghaftig met 't veroveren van dit Gewest. Toen dese saken hier in deser voegen afgedaen waren, vertrock den Koning met sijn geheele Hof weer nae Vranckrijck, ende quam den 26 deser te Fontainebleu.

Den Bisschop van Straetsburgh, die sich met het Franse Leger, onder den Marschalck van Bellefonds van Keyserswaert na Maestricht begeven had, quam dese tijdt van daer te Parijs, wanneer den Koningh van Vranckrijck hem 12000 Kroonen sont, en met een vermaende, dat hy, gedurende sijn afwesentheyt, geenigh vermaeck ter zijden soude stellen; invoegen desen Bisschop alle Koninckl. Huysen gingh besichtigen, en veele Grooten besoecken. Den Marschalk de Bellefonds quam toen oock met toelatinge des Koninkx te Parijs, om van daer na sijn Ballingschap te Borgueil te vertrecken. In Vranckrijck was men nu seer verheugt, dat den Veltheer Sobietzki tot Koningh van Poolen was verkooren, soo dat den Hertogh van Orleans selfs den Marckgraef van Arquien, Cap. van de Switsers, ende Vader van de Koninginne van Poolen, daer over quam begroeten. Den Coningh van Vranckrijck, om sijn genoegen hier over oock te betoonen, vereerde den ged. Marckgraef met het Hertogh en Pairschap van Vranckrijck: Die dese tijt mede een bundel Brieven van de Coninginne van Poolen ontfingh, met dit opschrift: *Aen mijn Heer den Marckgraef van Arquien, Vader van de Koninginne van Poolen.* Den Coningh van Vranckrijck sont korts hier aen den Marquis van Bethune na den nieuwen Coningh, zijnde des selfs Schoon-broeder, om hem de Ordre van den H. Geest te brengen, 't geen een Kruys was, rijckelijk met Diamanten om set, en ongemeen kostelijck: De Gemalinne van desen Marquis, eygen Suster van de Koninginne van Poolen, maeckten sich vaerdigh, om mede derwaerts te reysen, en haer Suster met een rijck gestoffeert Bedt te vereeren.

Men opende te deser tijt te Roomen op den Bergh Celio een Kelder, waer in men een groot Beelt vont, 't geen een Philosooph verbeelde, die met de handen op de Knie den Hemel met een groote aendacht scheen te aenschouwen; Dit Beelt wiert nu nae

het Schouburgh der Roomse bestierders gebracht. Den Prins di Palestrino kreegh toen van de Koninginne van Spangien het Ampt, om aen den Paus volgens Jaerlijckse gewoonte de witte Telle te vereeren. De Gesanten van Savoyen en Genua, die sich tot nu toe te Bologne over een ordeningh der Lant-bepalingen op-gehouden hadden, konden daer in niet over een komen, invoegen dat de Savoyse Gesanten de Handelinge af braken, en weder na Turin keerden, soo zy voorgaven, om dat die van Genua al te buytenspoorige eysschen voor den dagh hadden gebracht. Den Prince de Ligne, die den 7. deser uyt Sicilien vertrocken was, om de Lantvoogdy van Milanen te bekleeden, quam in 't leste deser maent te Final, waer hy aenstonts wegens de Republijck van Genua begroet wiert. Hy ontfingh naderhant van verscheyde Italiaense Vorsten noch diergelijcke geluckwenschingen.

De Coningh en Coninginne van Spangien, vermaeckten haer dese tijt in de vermakelijcke Plaets Aranjuez met het Stieren-gevecht: Waer men oock een Sterckte opwierp, om den Coningh het plaisir van een Belegh te geven: Een Bolwerck wierdt daer van heel ondergraven, om in de lucht te laten vliegen: En hoewel 't selve noch niet volmaeckt was, soo wiert het echter van de Lijfwachten aengetast, en van binnen met Veltstucken als anders verdedigt. De Spaense Oorloghs-vloot, bestaende in 10 Conings Schepen en 6 Barcken, onder 't bevel van den Opper-Zeevoogt Don Melchior de la Queva, liep in 't lest deser maent uyt Cadix, om op de voornemens van den Fransen Zeevoogt de Vivonne in de Middellantze Zee te passen. 't Spaense Leger, onder 't gebiet van den Hertogh van St. Germain nu in Catalonien opgetrocken, rechten daer 't volgende uyt:

Verhael van 't voornaemste gepasseerde in 't Spaense Leger in Roussilion, na dat die in 't Velt getrocken is, tot den 28. Junij, 1674.

DEn Hertogh van St. Germain / Onder-Koningh van Catalonien / 6000 Voetknechten en 2000 Paerden by malkander versamelt zijnde / hielt in 't begin deser Maendt Wapen-plaets by Figuéras / waer hy door de hooge wateren tot den 17. opgehouden wiert / ten welcken dage hy met den algemeenen Legermeester en 't Opperhooft van de Ruyterye 't Col der Portel gingh besichtigen / daer 300 Gravers door sijn bevel arbeyden / om een wegh door de Pyrineen te maken / ende sijn Geschut te gemackelijcker daer door te doen trecken; hebbende hy van dese swarigheydt overwonnen / soo trock hy met sijn Ruyterye en Voetvolck in 't Graefschap Roussillion / en quam voor de Stad de Mourillas / zijnde d'eerste / aen de voet van 't ged. Col del Portel gelegen / en dewijl 't nootsakelijck was dese Plaets te vermeesteren / ten eynde dat des Vyants Besettinge de optocht niet belette / en om de vryheyt der deurtocht / en de gemeenschap van Lampourdan en Roussilion te behouden / soo wierdt eenigh Voetvolck derwaerts gesonden / om dit uyt te voeren / tegens de welcke die van binnen huv ter weer stelden / Don Alexander de Montenegro / Hopman te voet / en eenige Soldaten quetsten / en een doot schooten. Den Hertogh hier van verwittigt / dede van den Fransen Plaetsvoogt ylings de Stad opeysschen / maer die gaf tot antwoort / dat hy de selve wilde verdedigen / en onder de gehoorsaemheyt van den Koningh van Vranckrijck behouden / waer toe hy wel 1000 man binnen hadde. Den Hertog wel wetende / dat de Franse maer 50 sterck / en de overige Landtluyden waren / sont haer weder een Trompetter / om hun te doen verstaen / dat sijn Maj. van Spanjen de Landtluyden / als sijn goede Onderdanen soude ontfangen / maer by aldien zy de stoutheyt hadden / om sich ter weer te stellen / en hare Wapenen tegens sijn Leger te gebruyken / hy de voornaemste soude doen hangen; en indien de Fransen hun niet datelijck overgaven / soude hy tegens haer alle de straffe des Oorlogs gebruycken: Daer op riepen d'eerste / datse niet wilden vechten / en de Franse / 42 man sterck / gaven sich over / die den Hertog over de wegh van Tortose na Vranckrijck sont. Ter selver tijt had den Graef de Bret 't bevel over de Franse Wapenen in die gewesten / en bracht een macht van 9000 Voetknechten / en 2000 Paerden by malkander: Hy verwachte oock noch 4000 Lantluyden uyt Languedocq. Na 't veroveren van Mourillas gingen den Hertogh / den algemeenen Legermeester / 't Opperhooft van de Ruyterye en die van 't Geschut een Gracht besichtigen / daer voor eenige Aerde opgeworpen was / en waer achter de Franse haer

Wa-

Wapenplaets hadden/ die aenstonts met 4 slagh-ordeningen Ruyters en Voetvolck uytquamen/ ende sich van eenige opgegraven Aerde bedienden/ om haer te decken: Waer op den Hertogh besloot sijne Ruyterye en eenigh Voetvolck door de Gracht te laten trecken/ en beval aen den Marquis de Lumiares/ Opperhooft van de Ruyterye/ en aen Don Joseph Daza/ algemeenen Stedehouder/ op te trecken: Nauljckx hadden 2 Spaense slagh-ordeningen 't water doorgewaet/ als men op 't onvoorsienst dese 4 Franse slagh-ordeningen van achter haer Aerde-beschutsel sagh verschijnen/ oordeelende te recht dat het hun lichter zijn soude dese 2 slagh-ordeningen te overvallen/ dan wanneer de gantse Ruyterye en 't Voetvolck was gepasseert; maer dese 2 slagh-ordeningen wederstonden de Fransen met sulcken kracht en moet/ datse hun op de vlucht/ en tot in haer Wapen-plaets dreven; den algemeenen Legermeester/ hebbende met het Voetvolk terwijl op een andere plaets de Gracht doorwaet/ om eenige posten in te nemen/ en daer door aen de Ruyterye gelegentheydt te geven/ om door te trecken/ quam ter selver tijt daer by/ en hielp de Ruyterye soo wel/ dat de Fransen heel op de vlucht gedreven wierden/ ende daer sou 'er naulijckx een ontkomen hebben/ indien zy niet soo na by haer geheele Leger-plaets geweest waren: Nu wierdt den Marckgraef de Montauban/ Opperhooft van de Franse Ruyterye gevangen/ benevens den Marckgraef de Chaux/ en eenige Soldaten/ behalvens de dooden. Den Graef de Bret/ die mede by dit voorval had geweest/ kreegh een schot aen 't hooft/ doch ontquam 't noch nevens de andere vluchtelingen. Den 20. ende 21. was 't Spaense Heyr besigh/ om 't werck te volmaken van de nieuwe wegh van 't Col del Portel/ en in dese 2 dagen vermeesterden de Spaense 't kleyn Stedeken S. Jan de Pages/ daer een Franse Hopman met 40 Soldaten in lagh. Den 22. trock 't Heyr in 't Pleyn van Roussillion verder/ en vorderde na de Stadt Ceret op de Tech/ waer meer als 300 Krijghslieden/ 6 Hoplieden/ 6 Luts. 7 Vendrigs/ 3 hooge Persoonen/ dienende voor vrywillige/ 5 Soutwachten/ ende 600 Lantluyden in waren/ en hoewel zy hun in 't eerst hielden/ als of sich wilden verdedigen/ nochtans haer van 3 kanten aengetast/ haer Voorsteden ingenomen/ en selfs een Beuckerye van 9 stucken in staet siende/ om te konnen schieten/ deden zy 's uchtens het teken/ om te verdragen/ tot het welcke den Hertogh aen den algemeenen Legermeester de macht gaf/ die hun niet wilde laten uyttrecken; invoegen zy hun eyndelingh als gevangens van Oorlogh overgaven/ en na Barcelona gebracht wierden. Hier op ley men aenstonts 100 man daer binnen/ ende quamen toen alle de ronds om leggende Dorpen/ en selfs eenige bemuurde Burgten/ haer onder de Spaense beschermingh stellen. Den 28. gebood den Hertog aen 't Regiment Lijfwachten van den Koningh/ aen dat van de Napolitanen/ onder Don Domingo de Pignatello/ en aen de Duytse Regimenten/ haer voor de Sterckte Bellegarde te begeven; hy gaf 't bevel over dese Benden aen Don Francisco de Velasco/ Opperhooft van 't Geschut: Yder Natie gaf in dit Belegh ongemeene preuven van dapperheyt: Den 2. Junij met den dagh deden de belegerde op de Loopgraven een hevigen uytval/ daer 't Regiment Lijfwachten lagh/ ende dewijl zy de Schiltwacht bekropen hadden/ en dieshalven geen gerucht ontstont/ drongen zy/ sonder gehoort te werden/ door/ ende overvielen den Hopman en de Soldaten/ die daer de wacht hadden; maer hoewel zy in 't eerst wat voordeel kregen/ nochtans/ als den Lt. Coll. en Sergeant Major van 't selve Regiment met de Degen in de hant toe liepen/ om de hare te helpen/ mosten de Fransen wijcken/ gevolgt van de Spaense tot de bedeckte weg en de storm-palen; van de Spaense wierden hier 2 Hoplieden gedoot en eenige Krijgslieden gequetst: En de belegerde gaven hun 's anderen daegs over/ hebbende eerlijcke Voorwaerden bekomen. Na dese veroveringe dede den Hertogh de Sterckte Bains of de los Baños om setten/ om hun soo alle onderstant te verhinderen; de Franse den 15. Junij daer Volck van de zijde van 't Geberghte/ dat na Conflants streckt/ meenende binnen te brengen/ soo sont den Hertogh den algemeenen Legermeester met 500 man derwaert/ om de posten te versterken; daegs na sijn aenkomst quamen de Franse mee 4000 Voetknechten/ en eenige slagh-ordeningen Ruyterye haer in 't gesicht van 't Casteel leggen/ maer siende de belegeraers wel gemoet om haer te ontfangen/ dorsten zy niet aenkomen/ en vertrocken weer na 't overige van haer Leger/ daer den Hertogh van Schombergh toen over geboodt/ die voornemens was/ om met alle kracht dese Sterckte Bains te ontsetten: Hy dan sijn Leger den 22. deser tusschen Perpignan en Elna gemonstert hebbende/ bevont het 17000 man sterck; waer mede hy by de leste Plaets gekomen/ soo sondt hy den 26. Junij 4000 man van sijn beste Benden voor af/ om dit sijn voornemen uyt te voeren; dan zy wierden van de Spaense soodanigh begroet/ dat gedrongen waren met verlies van 300 der hare/ weder na haer overige Leger te wijcken: Denselven dagh wiert Don Jan Baptista Pignatello/ Legermeester/ door een schot van 't Geschut uyt de Sterckte/ 't been afgeschooten. Den 27. stelde den Hertogh van Schombergh sich/ besloten hebbende/ 't koste wat het koste/ de belegerde te ontsetten/ om de Rivier de Tech te doorwaden/ en soo in 't pleyn te komen. Den Hertog van St. Germain zijnde van dit voornemen verwittigt/ liet de Posten rondsom 't Casteel beset/ en hielt sich als of hy wilde vertrecken/ maer vertoonde sich terstont weer voor haer/ ende wanneer nu 14 Fransse slag-orders aen dezyde van de lincker vleugel waren gepasseert/ daer den Graef de Lumiares/ Opperhooft van de Ruyterye/ met den Hertog van Monteleon was/ dede den Hertog van St. Germain hun door 8 van sijn slag-ordeningen aenvallen/ die de Fransse met sulcken moet aentasten/ niet tegenstaende haer ongelijck getal/ datse hun op de vlucht dreven/ en een deel doot sloegen: Zy kregen

in-

in dese gelegentheyt veel hooge Persoonen van de Franse gevangen / en onder anderen den Marquis de la Rabliere/ Opperhooft van de Ruyterye. Den Hertogh van Schombergh over al in desen strijt tegenwoordigh zijnde/ en geloovende beter geluck op de Spaense rechter vleugel te sullen krijgen / soo begaf hy sich met al de Benden/ die hy bysich had/ derwaerts. Don Joseph Daza/ algemeen Stede-houder/ siende den Vyant met soodanigen gewelt op hem af komen/ liet dadelijck den Hertogh van S. Germain hier van verwittigen/ en de noodige hulp versoeken; onderwijl beval die aen den Marquis de Lumiares/ om van d'andere zijde te passeeren/ 't geen hy bestiptelijck uytvoerde. Den algemeenen Legermeester sont oock derwaerts tot versterckinge 't Regiment Lijfwachten van den Koning / daer den Marquis d'Aytone over geboot/ en dat van den Marquis de Leganez/ 't geen soo wel te pas geschiede/ dat den Vyant/ die soo op haer aengedrongen had / sich nu selfs van de Spaense omcingelt sagh/ welcke haer toen met soodanigen dapperheyt besprongen/ datse die verstroyden / en in de Rivier dreven/ welcke dese 2 Marquisen te voet passeerende/ gedurigh volharden / om de Franse in wanordeningh te stellen/ invoegen zy ten vollen de vlucht na hun Wapen-plaets namen. De Spaense kregen hier 5 st. Geschut/ maer dewijl zy die niet wegh brengen konden/ wierden de selve vernagelt. Men heeft reden om te gelooven/ dat op sulcken wijse als 't Opperhooft van de Ruyterye / en de Marquisen d'Aytone en Leganez de Franse aentasten/ zy het geheele Franse Leger gantschelijck geslagen souden hebben/ indien haer niet een groot Pleyn vol water op de wegh was ontmoet/ benevens 3 slagh-ordeningen Ruyterye/ die de Spaense ophielden/ aen welcke den Hertogh bevel gesonden had/ om weder te keeren/ en de Rivier naer te komen: Dese strijt duurde van 6 uren des nachtens tot 's avonds ten 10 uren. Volgens 't bericht van 40 Fransen/ die den 26. en 27. deser in 't Spaense Leger over-gekomen waren / soo was 't verlies/ 't geen de Fransen in dese 2 strijden geleden hadden/ van 2000 man/ die gedoot/ gequetst/ of wegh geloopen waren/ gedurende 't gevecht; anders maeckten 't verlies veel grooter/ immers kregen de Spaense meer als 400 gevangens/ so Bevelhebbers als Soldaten/ maer 't meeste deel van de Ruyterye: Die doot gebleven waren/ waren in een seer groot getal / volgens 't bericht der Franse gevangens: De geene die sich aen de Spaense zijde door haer dapperheydt en moet hebben doen uytmunten/ zijn geweest den Marquis de Lumiares/ Opperhooft van de Spaense Ruyterye Don Joseph Daza/ Stedehouder/ Don Carlos Tasso/ algemeen Gemachtigde/ en de Marquisen de Leganez en d'Aytone/ die sich in de Rivier wierpen/ om de Fransen te vervolgen / als zy van haer Paerden waren gestegen/ en hun met de Piek in de hant onder de Franse Ruyterye begaven/ benevens Don Francisco Manriquez/ Legermeester van de Barcellonise Benden/ Don Domingo Pignatello / en Don Thomas Pallavicino/ Legermeesters der Italianen: Eyndelijck yder had groote roem en eer in dese strijt verkregen 't geen al eenige afgunst aen d'andere gaf/ die geen deel in dit Gevecht hadden komen hebben. De Spaensche verlooren hier Don Joseph Cortez / Cap. van de Ruyterye / ende de gewonde waren / Don Vincent Muñoz/ Nederlander/ algemeen Gemachtigde/ Don Paulo Caja/ Don Diego de Cisneros / en Don Adriaen van den Bogaert/ Nederlander/ alle 3 Hopluyden van de Ruyterye/ en eenige Soldaten; maer al de dooden ende gewonden bedragen 't getal van 40 niet. De Bevelhebbers / die de Spaense van de Franse kregen/ waren de volgende:

Monsr. de la Rabliere, Overste der Ruiterye.
Graef Carel van Schombergh, Soon van den Hertog van die naem, Coll. der Ruyterye,
Pinelli, Sergeant Major van de Ruytery.
de la Bru, Ritmeester.
Risol, Ritmeester.
de Blemeillie, Legermeester van de Ruyterye.
de Chalancij, Lt. van de Ruytery.
de la Majordyre, Lt. van de Ruyterye.
Leger, Cornet.
Den Ridder de la Canelle, Lt. van de Ruyterye.
de la Croix, Cornet.
Den Ridder de Sourdon, Cornet.
Roger, Cornet.
Den Ridder de Sardagne, Cornet.
Den Ridder de St. Foix, Lt. van de Ruyterye.
Enayme, Lt. van de Ruyterye.
Comer, Cornet.
Depusol, Cornet.
de Malacij, Lt. van de Ruyterye.
d'Ortour, Cornet.
de Pradel, Hopman van 't Voetvolck.
de Cro, Hopman van 't Voetvolck.
de la Verdure, Lt. van 't Voetvolck.
Don Angel de Paz, Cornet.
3 Marschalcken der Legerplaetsen.
2 Pagies van den Graef de Bret.
322 Soldaten.

Den Coningh van Engelant vermaeckte sich dese Somer-tijt meest op 't Lant. Te Windsor dede hy een kleyne Sterckte maken, daer 200 man, onder Prins Robbert, in souden trecken, om het te verdedigen; den Hertogh van Jorck en die van Mommout souden het daer en tegens aentasten met 500 man, ten eynde het Krijghsvolck in dat Ambacht te oeffenen, Den Marquis del Fresno, Spaensen Gesant, die sich onpasselijk vont,

vont, trock toen na Bath by Briſtol, om de wateren daer te gebruycken. Den Koning liet nu een bevel uytgaen, waer by hy geboot dat men al de Prieſters en Jeſuyten in Engelant, die men konde vinden, ſoude verſekeren, om dan uyt het Koninckrijck gebracht te werden. Sijn Maj. verkoor nu tot Gemachtigden, om met die van haer Ho: Mo: zijde over een ordeningh der Zee-ſaken te handelen, de Heeren Culpeper, Downingh, Richard Fort, Willem Tompſon, Joly en Buckworth.

Sijn Exell. de Monterey dede den 2. deſer een Gebodt afkondigen, waer by alle de Spaenſe Krijgsluyden, Lantluyden en Inwoonders van 't platte Lant bevolen wiert alle Franſe Overloopers met haer Geweer en Reys-tuygh vry te laten deurtrecken, op ſtraffe van 't leven. De Spaenſe en Hollantſe Heyren bleven in Brabant noch al ſtil leggen, uyt-genomen datſe ſomtijts wat van Leger-plaets veranderden; gelijck ſijne Hooght. nu van Duffel te Semps, 3 uren van Bruſſel, ſijn Hooft-Legerplaets quam houden, wanneer des ſelfs Heyr dagelijckx in de krijgs-tucht geoeffent wiert, ſo met ſchiet-geweer als de ſpieſſen haer tegens malkander te beproeven; en dewijl 'er verſcheyde Krijgsluyden, die van 't eene tot het andere Vaendel overgeloopen waren, gekregen wierden, geſchieden daer in het midden deſer maent de ſtraf over, werdende eenige opgehangen, met een briefje op de borſt, daer Overlooper op ſtont, en andere gewipt. Den Heer Rhijngrave, die Lt. Gen. van 't Voetvolck geworden was, ſtont nu ſijn ampt van Coll. van ſijn Hooghts. Lijfwachten af, 't geen toen aen den Graef van Solms gegeven wiert, welckers Regiment men daer onder voeghde, en deſe Lijfwachten alſoo veel ſtercker maeckten. Sijn Exell. de Monterey verkoor nu tot Brigadiers van de Ruytery voor de Duytſe den Hertogh van Holſteyn en Coll. Waldenburgh, en voor de Walen den Vryheer van Couriers, de Kiney en andere. Ondertuſſchen was den Coll. Maſſiette met eenige Ruytery uyt Valencijn en Camerijck tot onder Doornick geweeſt, waer hy onder de ſtorm-palen 425 Laſt en Geſchut-Paerden kreegh, ende die behouden binnen deſe plaetſen bracht. Den Prins van Condé trock in 't begin deſer van omtrent Charleroy over Mariemont na Bergen in Henegouwen, ſchijn makende, als of die Stadt wilde belegeren, maer hy dorſt het echter niet wagen: Onderwijl verliepen ſijn Krijgsluyden ongemeen, invoegen men zegt, datter meer als 2000 na de Spaenſe Nederlanden overgekomen zijn. Te Bruſſel quamen ſelfs eens op een tocht 150 Franſe Voetknechten, en korts daer aen noch 62 Schotten, die van de Spaenſe in dienſt genomen wierden. Evenwel ſchatte men ſijn Heyr noch wel op 40000 man, die onder de volgende Regimenten verdeelt waren:

Voet-volck.

't Regiment Switzers van Pypher,	12 *Vaend.*
's Konings Switſerſe Lijfwagten,	12 *Vaend.*
't Regiment Switſers van Erlag,	12 *Vaend.*
't Regiment Switzers van Stoupa,	12 *Vaend.*
't Regiment Switzers van Solis.	12 *Vaend.*
Yder Vaend. 200 man, doen t'ſamen	12000 *man.*
2 *Vaendels Switſers,*	15 *ſlagh-ord.*
Furſtenburgs Regiment,	3 *ſlagh-ord.*
't Engels Regiment,	2 *ſlagh-ord.*
't Italiaens Regiment,	3 *ſlagh-ord.*
't Koninckl. Franſe Regiment.	4 *ſlagh-ord.*
Een Regiment Lijfwachten,	3 *ſlagh-ord.*
't Regiment van Sons,	
van de Fuſiliers,	3 *ſlagh-ord.*
van Naerden,	3 *ſlagh-ord.*
van de Marine.	3 *ſlagh-ord.*
van Rouſſilion.	3 *ſlagh-ord.*

De Ruyterye.

Marquis de Trouſſe,	11 *ſlagh-ord.*
Carte,	11 *ſlagh-ord.*
Calvie,	11 *ſlagh-ord.*
St. Clar,	20 *ſlagh-ord.*
Tilladet,	20 *ſlagh-ord.*
Lancon,	10 *ſlagh-ord.*
Sonredie.	13 *ſlagh-ord.*

Te ſamen 96 ſlagh-ordeningen.

Den Prins van Condé ſtont toen de Neutraliteyt aen 't Stedeken Enguien voor 6 maenden toe: En liet den 12 deſer 't Slot Argenteau in de lucht vliegen. In 't Spaens Gelderlant quamen deſe tijt 2000 Hoogduytſen onder den Graef Taun, die in 't Keyſerrijck voor de Kroon Spangien geworven waren; waer om 2000 andere Hoogduytſen, die den Hertogh van Bournonville daer in geſonden had, weder naer 't Keyſerlijck Leger vertrocken. 't Geen tot noch omtrent Limburgh gelegen hebbende, nu naer Duren toogh: Den 1. deſer paſſeerde het voorby de muuren van Aken; de lincker vleugel te Paert trock met een Vaendel Voetvolck voor uyt, beſtaende in 80 Standaerden en 300 Dragonders, onder 't gebiet van den Gen. Sporck: Ten een uren toogh het Voetvolck, onder den Grave van Starrenbergh op, gevolgt van noch 3 Regimenten Voetvolck en 26 ſtucken Geſchut; makende deſe middelordeningh 102 Vaendels uyt: Toen quam de rechter vleugel, beſtaende in 57 Standaerden, behalvens de Dragonders. Dien nacht hadden zy haer Legerplaets te Eſwiler, den 2. te Langersdorp, en den 3. by Duren, alwaer den Graef de Souches, die van den Keyſer 't gebiedt over dit Heyr gekregen had, en den 28. der voorleden maent van Weenen te Bon aengekomen was, den ſelven dagh quam, en met den Hertogh van Bournonville Krijghsraet hielt; wanneer hem des Veltheers ſtaf overgelevert wiert, en den Hertogh van Bournonville met 2 Regimenten te Paert en een te voet na de Paltz vertrock. 't Heyr hier eenige dagen ſtil leggende, ſoo quam 'er een Afgevaerdigde van den Graef de Monterey by de Souches, die aenſtonts weder afgeſonden wiert; waer op volgde, dat den 7. deſer den Heer Grave van Waldek en den Spaenſen algemeenen Legermeeſter d'Aſſertar te Venlo gekomen, in der yl een andere afgevaerdighden na den Graef de Souches geſonden wiert; die den 8. hier op komende, ſoo hielt men daer eenige Conferentien, en wiert beſlooten, zoo men zeyde, dat het Keyſerlijcke Heyr aen de zijde van Champagne Vranckrijck ſoude aentaſten, terwijl de Spaenſe ende Hollantſe Heyren op den Prins van Condè ſouden paſſen. Invoegen dat den ged. Graef weder na ſijn Heyr vertrocken, den 16. daer mede opbrack, en voor by Aken na Chinay paſſeerde; werdende dagelijckx noch met vers Volck verſterckt. Te Chinay wiert een Brugh geſlagen, waer over de Keyſerſe den 23. trocken, en omtrent Hoey quamen. Die van Luyk den Graef de Souches verſocht hebbende haer Stadt te willen beſichtigen, ſoo quam den ſelven dien dagh daer binnen, waer hy heerlijck ontfangen wiert. De Franſen voor Charleroy beducht, meenende dat de Keyſerſe daer haer toelegh op hadden, ſoo quam den Plaetsvoocht Montal ſelfs daer binnen, hebbende tot een Beſettinge 2000 Voetknechten en 1200 Ruyters. Van de Chur-keulſe Volckeren, die noch by Maeſtricht lagen, liepen deſe tijt 700 Ruyters deur, en bedreven veel roveryen op 't platte Lant, invoegen die van Maſeyk eenige Krijgslieden op haer uytſonden, die haer heel ſloegen, en hun de Paerden en buyt ontnamen; maer dewijl den Graef van der Lip, haer Overſte, aen d'Eſtrades hier over klaegde, liet hy de ſchuldige ſtraffen. en de Chur-keulſche Ruyters haer ontnomen goet weder geven.

Haer Ho: Mog: deden dees tijt een Gebodt af kondigen, waer by yder verboden wiert eenige Eetwaren, Levens-middelen ofte ververſinge binnen de Stadt Grave te brengen, op ſtraffe van de doot. Zy geboden oock, dat niemant eenige Overloopers uyt de ſelve plaets ſouden mogen ophouden, of weder daer binnen leveren, op gelijcke ſtraffe. De Franſe uyt de Graef ſchreven toen Brantbrieven na Kuylenburg en Buren, om

om de achterweſige ſommen van hare Contributien te komen betalen; dan daer wiert van deſer zijde in voorſien. Daer op namen de Colls. Hoenderbeeck en Wagenheim, den 22. deſer uyt den Boſch getrocken, met 1600 man den ſelven dagh Raveſteyn in beſettinge, om het ſtroopen der Franſe daer rondſom te verhinderen; maer die d'onſe meenende voor te komen, quamen een uur of 2 later, 600 man ſterck; invoegen zy met eenigh verlies weer na de Graef weken. Haer Ho: Mo: verkooren nu den Secretaris Wolffen, ſich aen 't Hof van Sweden onthoudende, om wegens deſen Staet als Reſident na Portugael te gaen. De Heeren Wevelinckhoven en Wierts de ſaken der Regeeringe in Overyſſel afgedaen hebbende, quamen deſe tijt in Gelderlant, waer zy de Regeeringe mede veranderden, en andere in de oude hun plaets ſtelden. Den Heer van Werckendam quam den 5. deſer uyt ſijn Geſantſchap van Denemarcken in den Hage, en dede den 7. bericht aen haer Ho: Mo: in wat ſtaet hy die Handeling had gelaten. Langs de Zeekuſten wierden nu eenige Pinckjes opgeſocht, en naer 's Lants Vloot geſonden, om als Advijs-Jachten over en weder gebruyckt te werden. Dewijl de Katolijcken in 't Graefſchap Lingen de Kercken aen de Gereformeerde niet wilden in-ruymen, ſoo wiert dees tijt uyt Swol den Overſten Lutzou met eenig Volck derwaerts geſonden, om alles in ruſt te ſtellen. De Gijſelaers van Deventer en Swol, die te Maeſtricht gevangen gehouden wierden, verſochten toen aen haer Ho: Mo: dat zy met den eerſten, volgens 't Verdragh met Chur-keulen, vry geſtelt mochten werden. Om 't welcke haer Ho: Mo: by den Keurvorſt en de Keyſerl. Miniſters aenhoudende, ſoo achten de voorged. Miniſters raetſaemſt, en om te eerder de ged. Gijſelaers te verloſſen, dat den Keurvorſt haer los-gelt ſoude betalen; maer dit ſoo ras niet willende gelucken, verſochten de gem: Gijſelaers weder by een Miſſive van den 13. deſer, *dat 'er toch met den eerſten in deſe ſaeck voorſien mocht werden, dewijl Monſr. Louvois te Maeſtricht bevel gegeven had, datſe uyt 't Bergade Klooſter, daer zy tot die tijt in-gehouden waren, op de St. Pieters Poort gebracht ſouden werden, (een plaets daer men de alderſlimſte miſdadige op ſloot, en van waer dien ſelven dagh noch een miſdadige naer de Galgh gebracht was) vertoonende dat by langer uytſtel van de betalinge, vermits den tijt verſtreken was, haer noch ſlimmer handelinge te verwachten ſtont, en dat hun gewaerſchout was, dat zy by verder verloop in banden geſlooten ſouden werden.* Over 't welcke haer Ho: Mo: een Miſſive aen den Gouverneur van Maeſtricht af ſonden, met verſoeck, dat hy deſe Gijſelaers beter ſoude laten handelen, of dat zy het anders aen de Kurkeulſe Onderdanen ſouden herhalen. Naderhant beſlooten zy oock, zoo men zeyde, dewijl de betalinge van Kur-keulen ſoo ras niet ſtont te geſchieden, dat zy het los-gelt ſouden betalen, en dan 't ſelve weder aen Kur-keulen of des ſelfs Onderdanen ſien te vinden. Haer Ho: Mo: ontfingen nu den volgenden Brief van den Velt-marſchalck Wirtz:

HOog Mog: Heeren, mijn Heeren: U Ho: Mo: gelieven indachtigh te weſen/ hoe dat de ſelve by mijn jongſte vertrek uyt den Hage/ in 't laetſt van Meert door den ter Vergadering preſiderende Heer Bootſma/ hebbe onderdanigh bekent gemaeckt/ dat met permiſſie van ſijne Hoogheyt den Heere Prince van Orange/ ick tot verrichtinge van mijn particuliere affaires/ een Reyſe herwaerts voor eenigen tijt doen wilde/ 't welcke bereyts in Januario werckſtellig bekent te maken/ vermeent hadde/ ſoo niet door verſcheyde daer tuſſchen gekomene empechementen ware belet geworden/ tot dat ick eerſt in April uyt het Lant vertrecken konde: Eenen korten tijdt hier zijnde/ en bemerckende dat mijne affaires my niet wilden toegeven tot de Campagne te rugge te komen; en daer benevens ſiende hoe dat de Franſſe byna alle Poſten en Plaetſen/ die ſy in den Staet der Vereenigde Nederlanden geoccupeert hadden/ wederom verlaten/ en dat oock de overige vyandelijcke Partyen Vrede met U Ho: Mo: hadden reſpective gemaeckt/ en maeckten: Soo hebbe voor beſt geoordeelt mijne Charge/ waer mede U

Ho: Mo: tot dienſt van den Staet gehonoreert ben geweeſt/ onderdanigh te reſigneren/ en ſulckx aen hoogſt-ged: ſijne Hoogheyt met behoorlijck reſpect te adviſeren/ deſſelfs aggreërende antwoort verwachtende/ als my nu de ſelve in ſeer genadigen teneur is toegekomen: So hebbe ick van mijn devoir geacht/ U Ho: Mo: ſulckx ootmoedig te berichten/ en de ſelve hier neffens onderdanigh te verſoecken/ de ſelve gelieven ten beſten op te nemen en te aggreëren/ dat ick uyt de voorſz. motiven aen U Ho: Mo: de Charges/ waer mede U Ho: Mo: my tot den dienſt van den Staet gehonoreert hebben/ onderdanig reſignere/ ende my ſoo wel voor die daer door beweſene hoge genegentheyt/ als vele andere daer nevens temoigneerende byſondere faveurs ootmoedighſt bedancke/ met verſekeringe/ dat ick de ſelve levens lang in danckbaer aendencken en ſchuldige reconnoiſſance ſal behouden/ daer by uyt grondt des herten wenſchende dat Godt Almachtig U Ho: Mo: hoogwijſe Regeeringe onder Sijne Goddelijcke protectie houden/ en alle hare hoogwichtige Conſilia en voornemen met geluckige ſucceſſen tot eeuwig durende proſperiteyt van den Staet ende deſſelfs Ingeſetenen Zegenen wil. Hamburgh den 5. Junij/ 1674.

Waer op haer Ho: Mo: hem 't volgende tot antwoort lieten toekomen:

Aen den Heer Wirts, Baron van Orneholm, Velt-marſchalck, &c. den 18. *Junij* 1674.

WY hebben U E. Brief/ geſchreven tot Hamburg den 5. deſes/ daer by de ſelve/ om geallegeerde redenen/ verſoeckt/ dat wy hem wilden accorderen ſijne dimiſſie uyt den dienſt van den Staet/ te zijner tijt ontfangen: Ende na dat wy dien aengaende verſocht ende verſtaen hebben de hoogwijſe conſideratien en 't advijs van ſijne Hoogheyt den Heere Prince van Orange/ hebben wy goet gevonden U E. mits deſen te reſcriberen/ dat ons ſeer wel bekent zijnde de goede en getrouwe dienſten die de ſelve den lande heeft gedaen/ gedurende den tijdt van ſijne Charge/ en voornamentlijck/ wanneer den Staet door den overval van hare Vyanden/ in de grootſte ongelegentheydt was gebracht: Wy ſeer geerne hadden geſien dat U E. in de voorſz. Charge van Velt-Marſchalck hadde believen te continueren/ wel verſekert zijnde dattet ſelve niet anders als tot groot voordeel van deſen Staet ſoude hebben geſtrekt. En daeromme hebben wy oock niet anders als met ſeer groot leetweſen vernomen/ dat U E. van intentie is ſich van de voorſz. Charge te ontſlaen; dan wy en hebben/ erkennende het goede dat U E. den Lande heeft gedaen/ ende oordeelende te hart te zijn aen de ſelve iets te vergen dat hem onaengenaem ſoude mogen zijn/ niet konnen of willen anders doen/ als een Heer van ſoodanige meriten/ Qualiteyt en Caracter (hoewel tot ons leetweſen) de voorſz. verſochte dimiſſie accorderen en toeſtaen mits deſen; met verklaringe/ dat wy t'allen tijt ſullen hebben ende behouden een danckbare geheugeniſſe van de goede dienſten die U E. den Lande heeft gedaen: Ende deſen hier mede eyndigende/ ſullen wy God Almachtigh bidden/ &c.

De Munſterſe Volckeren, die in dienſt van den Keyſer ſouden gaen, en daer toe omtrent Ceulen aengekomen waren, mutineerden dees tijt, om dat de Franſe, die hier in groot getal onder waren, haer op maeckten, ende zeyden, dat by aldien zy in Franſen dienſt gingen, yder wel 30 Rijckxds. op de handt krijgen ſoude. 't Regiment van den Overſten Nagel was hier 't meeſt mede beſmet, invoegen zy verſcheyde van haer Bevelhebbers door ſloegen, en veel verliepen: Maer na dat 'er eenige van deſe belhamers opgehangen, en d'andere met betalinge vernoegt waren, ſtilden deſe muyterye in dier voegen, dat zy den 10. deſer in tegenwoordigheyt van den Baron d' Iſola en den Heer van der Hooge, haer Ho: Mo: Gemachtigde, voor de Stadt Ceulen monſterden, ende korts daer na, onder 't bevel van den Marckgraef van Baden, na de Paltz gingen. Den Ceurvorſt van Ceulen maeckte ſijn Volckeren nu mede vaerdigh, die tot 's Keyſers dienſt gebruyckt ſouden werden, te weten, 't Regiment te Paert van den Overſten Mellinger, en 2 te voet van den Overſten Eſch en Viancourt, onder 't gebiet van den Grave van Vehlo. Te Ceulen dede toen den Baron d'Iſola de Vaten, daer 't Franſe gelt in was, openen, en na dat 't ſelve was getelt, weder verzegelen; hy verſocht de Magiſtraet wel, datſe mede haer Zegel daer op wilden ſtellen, maer die ontſchuldighden ſich, als willende haer met die ſaeck niet bemoeyen. Den Hertogh van Bourneville van 't Keyſers Heyr by Duren geſcheyden, en te Bon gekomen, vertrock van daer we-

der met 18 Standaerden Ruyters en eenige Vaendelen te voet naer Franckfort; door welcke Stadt hy den 16. deser maent passeerde, en quam korts daer na in de Paltz. In 't lest der voorledene maent waren te Heydelbergh de Ratificatien van het Verdragh tusschen sijn Keyserl. Maj. en den Keurvorst Palatijn uytgewisselt; den Graef van Caprara gaf die van den Keyser aen de Gedeputeerden van de Keurvorst, en den Keurvorst gaf de zijne aen den ged. Grave over: Waer na den hoog-gem. Keurvorst aen hem een heerlijck Gastmael gaf. Korts hier naer voegde den op-gem. Grave sich met sijn Volkeren omtrent Rastadt by den Hertog van Lottheringen, die weder na beneden quam. Onderwijlen bedreef het Franse Guarnisoen uyt Philipsburgh veel gewelden op de Landen van Churpaltz: 1200 man in 't begin deser maent uyt de selve Plaets getrocken, begaven sich na Weingarten, een groot Dorp, en hoewel 't selve wel tegens een kleyne aenval met Volck voorsien was, soo konden zy echter dit gewelt niet tegens staen, invoegen de Fransen daer alles begonden te plunderen en te verbranden: Maer 400 Keyserse Ruyters en 100 Dragonders hier omtrent komende, en dit vernemende, vielen op de Fransen aen, en ontnamen haer noch veel van den buyt, maer also te swack waren, mosten zy weder wijcken. Boven dien schreef den Krijgs-Commissaris te Philipsburgh by na aen alle Ampten in de Paltz, datse hun terstont derwaerts souden vervoegen, om met hem over de Contributien te verdragen, of by weygeringe dreygende haer Huysen te sullen laten verbranden. De Churpaltzise Soldaten uyt Keyserslauter gingen oock meenigmael op buyt in 't Bisdom van Metz en Lottharingen, waerse het by weygeringe van Contributien niet veel beter maeckten, als de Franse in de Paltz. Een andere partye uyt Lautern nam den 5. deser 't Stedeken Demmeringen met verrassingh in.

Verhael van de Strijt, op den 16. Junij voorgevallen, tusschen de Keyserse, Saxise en Lottharingse Benden, en 't Fransche Heyr, onder den Marschalck van Turenne, by Sintsheym, in de Paltz.

DEn Hertogh van Lottheringen met sijn macht eenige tijt op de grensen van Switserlant gelegen hebbende, en siende daer door in 't Franche Compté niet te geraken, besloot dieshalven weder na de Paltz te trecken, ten welcken eynde hy omtrent Rastadt gekomen, soo voegde den Generael Caprara sich daer met eenige Ruiterye by hem. Den Marschalck de Turenne, op de marsch van den Hertog van Lottheringen, ondertusschen mede van sijn Leger-plaets by Basel opgebroken, en te Osfelt by Straetsburgh gekomen, ontfingh daer een afgevaerdigde van sijn Koningh uyt 't Franche Compté, waer by die hem geboot, de t'samenvoegingh van den ged. Hertogh met de Benden van den Hertogh van Bournonville, soo 't doenlijck was, te verhinderen: Invoegen desen Marschalck in der yl bevel nae Phlipsburgh sont, om daer de Schipbrugh vaerdig te maken, en brack toen met al sijn Ruiterye en 1500 man te voet, te samen 10000 sterck, benevens 6 stucken Geschut, den 12. deser van sijn voorged. Legerplaets op: Het overige van sijn Voetvolck liet hy achter, om te gereeder voort te konnen trecken. Den 13. was hy tot by Haguenaw, en 12 mijlen weegs gevordert. Den 14. tot by Phlipsburg, waer uyt hy noch 4 slag-ordeningen Voetvolck, bestaende in 1800 man, en 8 stucken Geschut nam, en trock 's avonts ten 11 uren daer over de Schipbrugh. Den 15. quam hy by Eppenheim, en had in sijn wegh het Churvorstel. Hof te Broeckhuysen in de brandt doen steken: 150 Saxise onder den Oversten Lt. Sweintz dit stuyten willende, wierden van den Graef van Auvergne, die met 't Franse Regiment

van Plessis dit bestaen uytvoerde, heel in de pan gehackt. Dien selven dagh trock Turenne voor Wiseloch, waer een stercke Besettinge in lagh; maer vernemende dat de Duytzen na Heylbron togen, staeckte hy sijn toelegh hier op, en quam 's anderen daegs den 16. by Sintsheym. Den Hertogh van Lottheringen van den Keurvorst Palatijn van dit optrecken bericht, en door sijn ervarentheydt in den Krijghshandel wel wetende waer Turenne soude passeeren, toogh een weynigh meer na de rechter zijde, tot hy 's nachts tusschen den 15. en 16. te Etling en quam, wanneer den Generael Caprara van den Keuavorst weder bericht kreegh, dat de Franse tot by Wiseloch waren: Hier op hielt men aenstonts Krijghsraet; den Hertogh van Lottheringen was van gevoelen, dat men eerst met de Benden van den Hertogh van Bournonville gevoegt most wesen, en dan den strijt aen-nemen; den Generael Caprara was hier in tegenstrijdigh, te meer, om dat den Keurvorst hem versocht derwaerts te willen gaen, en hy van des selfs Officiers verwittight wiert, dat den Vyandt maer 2000 Ruyters en 2000 Voetknechten sterck was; dieshalven stelden hy voor, den Vyandt slagh te leveren, soo uyt sijn gestelt bevel als 't boven-gen. bericht: Den Hertogh van Lottharingen dit niet willende tegenspreken, soo wierdt tot het aengaen van den strijt beslooten, hoewel sijn geheel Leger maer ruym 7000 man sterck was, en daer onder 't Regiment van Strein, bestaende in 1000 man, Voetvolck; Dieshalven stelde den Graef van Caprara sich met de voortocht op een hoogte in slagh-ordeningh, en den Hertogh van Lottheringen sich met de achtertocht daer achter; 't Regiment Voetvolck van Streyn wierdt oock op een voordeelige Post aen een Brugh by Sintsheym gestelt. Turenne ondertusschen tot by Sintsheym gevordert, achte noodigh dese Plaets de Keyserse eerst afhandig te maken; invoegen hy voor dit Stedeken den selven uchtend sijn Heyr in slagh-ordeningh stelde, en 2 Bruggen van Fascijnen liet maken; wanneer hy, na dat die voltoyt waren, een deel van sijn Voetvolck daer over liet trecken, en 't Stedeken aen tasten, maer die wierden soo heftig begroet, dat Turenne genoodsaeckt was, noch meer Volck derwaerts te senden, welcke half swemmende, en half over de brugh treckende, tot aen de muur quamen, en toen soo heftigh aenvielen, dat zy binnen een uur meester wierden, en 200 Voetknechten gevangen bequamen. Dit was nu een bequame wegh voor Turenne, om by de Keyserse te komen, wijl 'er geen andere deurtocht was, als over de steene Brugh van dit Stedeken; invoegen hy eenigh Veldt over de Brugh gevonden hebbende, achter een Heuvel 50 a 60 Dragonders stelde, die van een gelijck getal, soo aen den oever van een water stonden, geholpen souden werden. Soo haest de Keyserse dit sagen, vielen zy met 3 slag-ordeningen op de eerste Dragonders aen, en dreven hun tot de tweede te rugh, wanneer Turenne een deel sijner Voetvolck, die hy in een holle wegh op de rechter hant gestelt had, sijn Dragonders te hulp deed trecken, en het overige van sijn Voetvolckeren aenkomen, die hy toen in de hecken, soo aen de lincker als aen de rechter zijde lagh: Vervolgens deed hy oock sijn Ruytery 2 en 2 over de Brugh trecken, op 't Velt en in slagh-ordeningh stellen. Ondertusschen hadden de Keyserse een deel Frans Voetvolck soodanigh aengetast, datse tot voor de Poorten van Sintsheym waren gevlucht; maer soo ras de Ruyterye in een lincker en rechter vleugel op 't Veldt verdeelt stonden, liet Turenne sijn Geschut planten, waer door 't Keyserse Regiment Voetvolck van Streyn veel schade lijdende, soo dede den Hertogh van Lottheringen dat weder in de Leger-plaets brengen, ende sijn Ruyterye toen met soo groot gewelt op de Franse Ruyterye aen vallen, datse die heel in wanordening brachten; maer 't Voetvolk gaf so dapper vuyr, voornamentlijck de Regimenten van Hamilton en Douglas, datse de Keyserse op hielden, tot de Ruytery weer in ordeningh quam, wanneer zy die weder tot op de hoogte pousseerden; in-

voegen

voegen den Hertogh, siende dat de Fransen mede op de hoogte gekomen waren, besloot, haer op nieus selfs aen te tasten, en liet dieshalven den Graef van Caprara en den Oversten Dunewald op haer in vallen, alwaer de Keyserse soo deftigh vochten, datse de Franse lincker vleugel heel te rugh dreven, en haer Geschut vermeesterden, maer de rechter vleugel bleef pal staen, invoegen den Hertog van Lottharingen met de rest van de Ruyterye by Caprara quam, om dese vleugel van vooren te chargeren, soo dat Turenne de rest van sijn Voetvolk daer mede by sont, en sijn Ruyterye op de rechter hant liet stellen. Hy begaf sich mede hier onder, en deed alle vlijt, om de zijne tot kloeckmoedigheyt te vermanen. Den Hertog van Lottheringen en den Graef van Caprara deden by de hare niet minder. Maer eyndelijck de Franse Voetknechten voordeeligh gepostteert leggende, en de Keyserse niet als Ruyterye hebbende, soo kreegh't de lincker vleugel van den Hertogh van Lottharingen te quaet, na datse 4 a 5 mael met de Franse gechargeert hadden; hier door gevielt dan, dat zy achter een Heuvel moften wijcken, en de Franse haer Geschut weder kregen, daer zy de Keyserse toen noch veel qualijker mede handelden: Invoegen den Hertog van Lottheringen, siende dat desen indruck van't Geschut en't Voetvolck voor de zijne al te swaer was, na Wimphen besloot te wijcken, en daer de onderstant van den Hertogh van Bournonville af te wachten. Dit was omtrent 's avonts ten 7 uren, en 't Gevecht was ten een uren 's middags begonnen. Geschiedende desen aftreck met soo goeden ordeningh, dat Turenne haer niet dorst vervolgen, maer bleef op de plaets van den strijt dien nacht staen. 't Verlies van Volck aen wederzijden, wert verscheyden gezeyt, eenige willen dat de Keyserse, en andere dat de Franse 't meeste Volck hebben verlooren; maer voor 't zekerste wert gehouden, datter aen de Keyserse kant 1500 en aen de Franse zijde 2000 zijn gebleven. Al het Reys-tuygh brachten de Keyserse noch in versekeringe, en hadden 14 Standaerden van de Franse bekomen, en daer en tegens 3 a 4 Standaerden en 2 Vaendels van't Regiment van Streyn verlooren. Den Hertogh van Lottharingen wert bysonder geroemt, dat sich in dese strijt uytnemend helthaftigh heeft gedragen, en selfs wel 2 a 3 mael in't dickste van't gevecht geweest: De Graef van Caprara en d'andre Keyserse Bevelhebbers verdienen geen minder lof. Turenne aen d'andere zijde betoonden oock wat een ervaren Veltheer vermagh, benevens verscheyde Franse Bevelhebbers en vrywillige. Maer voorwaer de kans was te ongelijck tusschen dese 2 Heyren. De Keyserse bestonden ruym in 7000 man, ende de Franse in over de 12000. oock geschieden de strijt op een Plaets, daer 't Voetvolck 't meest van nooden was; van het welcke de Keyserse seer weynigh, maer de Franse beter voorsien waren, die boven dit alles noch 't voordeel van 't Geschut genooten, daer van de Keyserse niets by haer hadden. En of wel de Fransen van soo grooten overwinninge schreeuden, die zy in desen strijt bekomen hadden, soo was die echter soodanigh niet, als datse toen alles na haer sin in de Paltz konden bederven. De Keyserse hadden in dit Gevecht de navolgende dooden en gewonden gekregen: Den Coll. Strein, en sijn Major gewont, 2 Caps. van Dunewald doot, de Caps. de Hautey en de Bron, Edelluyden van 't Regiment van den Prins van Lottheringen, gewont, en Cap. Mezger doot. Van de Lottheringse de navolgende, de Colls. Berrier, Houx, de Mercy, du Puict, Thouvenin ende den Graef van Crehange gewont. Srs. de la Tour, Brion, de Rozieres, Major, en Cap. Lotzheym doot. Korts na dese strijt sont den Marschalk van Turenne een Courier met Brieven na sijn Koning af, die van de Paltzise Snaphanen gekregen, soo wierden daer in verscheyde gewichtige Brieven gevonden, en onder alle een, die scheen in te houden, als of hy een toelegh op Franckendael had; waer om die plaets te beter voorsien wiert. Men vont daer onder oock de volgende Lijst van sijn dooden en gewonden:

Monsr.

Monsr. St. Abré, Lt. Gen. naderhant van sijn wonde overleden,
De Grave van Rochefort, sijn Zoon, op de plaets doot gebleven.
De Grave van de Marck, Velt-marschalck, gequetst.
de Beanvise, Commandant van de Ruyterye, doot.
de Coulange, Brigadier van de Ruyterye, doot.
Den Ridder de Sillery, seer gequetst.
de Beyer, Ayde de Camp, doot.
de Sesficres, Ayde de Camp, doot.
de St. Orain, Ayde de Camp, doot.
de Loyer, Vendrigh van Turennes Lijfwacht, doot.
de Marschal de Logis, en 6 Gardes van Turenne doot.

Van de Regimenten Ruyterye.

Van de Koninginne.

Rochebonne, Marschalck van 't Leger, gequetst.
Chabrillan, Cap. doot, en een groote meenigte van andere Bevelhebbers doot en gequetst.

Van den Coll. Generael.

Perdaillans en Gouffier, Caps. doot. Thuas en Villamont, Caps. en du Plessis gequetst, en een groot getal andere Bevelhebbers doot en gequetst.

Van Coulange.

Mr. du Coulange, Coll. doot. Drouet, eerste Cap. ter doot gequetst. De Cornet, de Marschal de Logis, en de Boluron gequetst.

't Koninckliicke.

La Sale aen de Schouder gequetst.

Van Montferrier.

De Coll. gequetst met 5 Pistool-schooten. Chevincourt, Lt. van de Comp. Dragonders van den Ridder d'Ocquincourt, doot. Gasnage, Cap. sijn Lt. Cornet en Marschal de Logis, doot.

Van Beauvise.

Mr. de Beauvise doodt. Montgommery, Cap. ter doot gequetst.

Van Pilloy.

Giffond, Cap. doot. Coll. licht gequetst. Aubeterre, Cap. en eenige andere Bevelhebbers.

Van Boulandie.

De Coll. swaer gequetst, en 3 andere Bevelhebbers.

Van Grignan.

2 Lts. doot, en 3 andere Bevelhebbers gequetst, benevens meer andere Officiers doot en gequetst.

Van Prouillie.

Lesche, Cap. en Major doot.

Voet-volck.

Van Champagne.

La Boterie en St. Orin, Capits. doot. La Diacrois, Major, en Douilier, Ayde Major, ter doot gequetst, benevens veel Officiers doot en gequetst,

Van Turenne.

Belfons ende Maison Blanche, Caps. doot. Dufor, Cap. gequetst. Bieuvre, Lt. en Ayde Major, ter doot gequetst, en veel andere.

Van Bourgondien.

4 Caps. doot, en 2 gequetst.

Van Picardyen.

St. Foy, Cap. ter doot gequetst.

Van la Ferte.

Aubange en Villars, Caps. gequetst. Vignancourt, gequetst. La Vilcatien, ende den Marquis de la Case gequetst.

Maer Turennne in plaets van sijn soo genoemde overwinninge te vervolgen, trock daegs na de strijt weer na Philipsburgh, en versamelde daer soo veel Troupen by malkander, als hy konde, om met dese Volckeren dan sijn verdere voornemens daer uyt te voeren. Hy sont ook korts daer aen de volgende Brief aen de Afgesondenen van de Swabise Kreyts te Ulm:

Mijn Heeren,

DEwijl ick verstaen hebbe/ dat gy binnen weynig dagen te Ulm by malkander sult komen; so heb ick het een nootwendigheyt geacht/ de selve te doen weten/ dat mijn Koningh/ tegens yder een op de Vergaderinge te Ceulen (uytgenomen die gene/ de welke Spangien op de zijde der Hollanders heeft getrocken/ en noch het geheele Rijck daer in vermengen wil) duydelijk te kennen heeft gegeven/ dat hy geen andere toeleg heeft gehad/ als met de Hollanders een gants redelijcke en billijcke Vrede te maken/ in dier voegen/ dat aen de vordering deses Oorlogs/ waer mede het Rijck gedreygt wert/ alleen weynig besondere haer belang hebben/ 't geen my dan verplicht heeft/ uyt kracht van mijns Konings bevelen/ dat ick in die Landen en plaetsen/ die geen Volckeren/ om hem te beoorloogen/ af gesonden hebben/ niet trecken soude; uw hier mede te kennen gevende/ dat ghy/ wanneer ghy van de gelegentheyt dier saecken volkomen onderricht zijt/ uwe beraetslagingen daer na nemen kundt/ en uw voor oogen stelt/ dat al het geene/ 't welck des Konincks Heiren tegens de Keurvorsten voorgenomen hebben/ tot geenen anderen opsicht is geweest/ als om dat de selve haer met Vranckrijckx Vyanden hebben verbonden/ ten eynde den Oorlogh aen die grensen voort te setten. Onse Vyanden sullen uw beter/ als my bekent is/ bericht konnen geven/ van 't geen onlangs in de strijt is voorgevallen/ waer in sich niet de helft van de Ruyterye/ die den Koning/ in Duytslant heeft/ en maer weynigh voetvolck heeft bevonden/ die alleen in 1500 Musquettiers uyt de besetting van Philipsburgh bestont/ vorders indien de beraetslagingen van uw mijn Heeren/ na de rust des Rijckx strecken/ en daer toe gericht worden; soo wil ick u in sijn Majs. naem versekeren/ dat sijn volckeren uw Kreits t' eenemael onberoert sullen laten. &c.

Den

Den Koningh van Vranckrijck, die over dese aengematigde zegen te Parijs allerhande tekenen van vreugde had laten aen-rechten, sont over dese saeck, en om den Keyser van de Duytse Stenden af te trecken, uyt Fontainebleau van den 29. deser aen den Abt van Gravel den volgenden Brief:

GY sult al bericht ontfangen hebben/ van de overwinninge/ die mijn Heyr/ onder 't bevel van den Marschalck van Turenne/ op die van den Hertog van Lotharingen/ en den Graef van Caprara/ Lt. Gen. van den Keyser/ by malkander gevoegt zijnde/ heeft verkregen / en dat die vergeselschapt is geweest/ met al het voordeel/ 't geen die volkomen kan maken. Ick twijffel niet/ of de tijding van so een gewichtig toeval/ is in Duytslant met soo groten verwondering opgenomen/ als men sich wel licht niet ingebeeld had/ onse zeeghaftige waepenen soo haest over den Rhijn te hebben. Maer dewijl de gewisse vreese van eenige nieuwe voortgangen/ die ick in 't Rijck soude konnen doen / daer eenige nieuwe ergwaen mochte veroorsaken: Soo stel ick uw in staet/ dat by aldien mijn Vyanden sich van dese strijt souden dienen/ om Duytslant daer door een vreese aen te jagen/ als waren wy gesint het Rijck te overweldigen/ om dese verdachtingen van my af te wenden / en die te vernietigen. De verscheyde betuygingen/ die ick door mijn Bedienaers op den Rijcksdag/ en by de Duytse Vorsten heb laten doen/ hebben al lang te kennen gegeven/ dat indien ick mijn wapenen over den Rhijn gebruyckt hebbe / 't selve tegens mijn wil is geweest/ en dat ick 't alleen heb moeten doen/ om my tegen den Keyser te beschermen/ wanneer hy sich tegens 't Munsterse verdrag opentlijck tot gunst van de Hollanders verklaert heeft. Het geen dat ick in al die tijt geseyt hebbe / sult gy nochmaels aen den Churf. van Mentz betuygen. De winst van een strijt/ en de voordeelen/ die daer uyt konden volgen/ hebben in 't minst niet verwisselt het verlangen/ 't geen ick altijdt gehadt hebbe/ om soo veel als in my is / alles tot de rust van 't Rijck by te brengen; en ick ben gedurig bereyt/ op sulcker wijse en wegen / als ick soo dickwils geopent hebbe/ daer heen te arbeyden. Ick wil selfs wel aen den Churv. Palatijn in 't bysonder onse goede meeningen/ die ick in 't gemeen voor 't Rijck hebbe / laten verstrecken/ so haest als hy mijn gedwongen had/ de Verbonden/ die hy met den Keyser had gemaeckt/ om my den Oorlog te verklaeren/ voor te komen: Ick heb oock gewilt/ dat niet alleen desen Vorst/ maer geheel Duytslant met hem weet / dat onaengesien de wettelijcke voorsorge/ die ick verplicht was/ te nemen/ ick gants geen toeleg heb gehad / die plaetsen/ welcke mijn waepenen in sijn landen hebben in genomen/ my toe te eygenen: En dat ick bereyt ben met hem weder in vorige vrientschap te leven/ en mijn wapenen van sijn landen af te wenden soo dickwils als hy van sijn voornemen/ tegens my opgenomen/ in der daet wil af staen. Hoe openbaer oock den Oorlog is/ die hy tot noch toe tegens my gevoert heeft/ en wat geluck ick my by 't voordeel/ 't geen mijn wapenen in 't midden van de Paltz verkregen hebben/ kon beloven/ so behoude ick echter voor hem/ en de rust van 't Rijck/ de selve meening. Gy kundt dit in mijn naem aen den Churv. van Mentz. betuygen/ en my sal aengenaem wesen/ dat desen Churv. met geheel Duytslandt mag weeten/ dat de geluckighste toevallen in 't minste niet verwisselen/ sullen de genegentheyt/ die ick altijt voor de Vrede des Rijkx heb laten blijcken/ wanneer den Keyser my niet tot de nootsaeckelijckheyt dwingt/ om daer in den Oorlog te volharden.

Den 28. passato was te Regensburgh weder op nieus beslooten, dat yder Kreyts sijn contingent tot de Rijckx-Armee op brengen soude, of dat zy by weygeringe volgens de Rijckx-Constitutien souden werden geexecuteert. Franckfort en Manheym wierden tot Magasijn-plaetsen aen den Opper-Rhijn en Coblentz aen den Neder-Rijn voor-geslagen. Oock wierdt ernstelijck verboden aen de Vyanden des Rijckx geene voorsieninge te doen. In gevolge van welck besluyt de Standen die haer Troupen noch niet opgebracht hadden, de selve met allen yver deden werven.

Aen 't Keyserl. Hof te Weenen quam in 't begin deser maent den Vryheer van Stum, van den Keyserl. Afgesant Schafgats aen 't Poolse Hof aen den Keyser afgesonden, om te weten, hoe hy sich in de verkiesinge van desen nieuwen Coningh soude gedragen: Waer op na beraetslaginge goet gevonden wiert, dat de Coningin daer noch in 't Rijck soude verblijven, en dat den Gesant sich tegens den Coningh met alle respect soude gedragen, en hem uyt de naem van den Keyser over sijn verkiesinge begroeten; die aenstonts na sijn verkiesinge 't selve aen den Keyserl. Gesant had laten bekent maken, ende met een verseckeren, dat hy des Keysers *goeden Nabuur, ware Vrient en getrouwe Dienaer*

wilde zijn: Maer men vreesde aen 't Keyserl. Hof, dat desen Koningh sich lichtelijck op 't aenhonden der Franse soude hebben laten bewegen, om met de Turcken Vrede te maken, waer door dan de selve, by den tegenwoordigen toestant van saken, soo veel te gemackelijcker Ongaryen souden konnen aen-tasten. Men zeyde oock, dat de Koninginne van Spangien, om dat dese verkiesinge soo tegens 't belangh van 't Huys van Oostenrijck was geschiet, de Thienden, die tot hulp van de Kroon Poolen in Italien opgestelt waren, aen desen Koningh niet wilde laten volgen. Den Sweetsen Resident Puffendorf maeckten toen aen den Keyser bekent, dat sijn Koningh voorgenomen had den Graef van Oxenstern in extraordinaris Gesandtschap derwaerts te senden. Men scheen aen 't Keyserl. Hof wel genegen de Sweetse bemiddelinge aen te nemen, maer men wilde de selve haer niet gaern soo in handen laten, dat men de Voorwaerden, die zy op stelden, gehouden was aen te nemen. Den Keyser maeckte nu op 't versoeck van den Graef van Souches den Hertogh Johan Adolph van Holsteyn Pleun tot Veltmarschalcks Lut. Gen. in sijn Heyr aen den Rhijn. Prins Willem van Furstenburgh wiert nu op versoeck van sijn Suster wat meer vryheyt toegestaen, sulkx dat hy met sijn Lijfwachten verselt, in de Keyserl. Lustgaerden sich mocht gaen vermaken. Aen des Paus Nuntius wiert nu op sijn aengeboden bemiddelinge van 'sKeysers zijde te verstaen gegeven, dat hoewel den Keyser genegen was die aen te nemen, soo wilde hy echter liever eerst af wachten, hoedanigh den Koningh van Vranckrijck hier in gesint was te handelen.

De Deense Volckeren, tot Coldingen by een gebracht, wierden dees maent, wanneer den Coningh daer by gekomen was, gemonstert, en toen verscheyde mael met schiet-geweer en spiessen tegens malkander geoeffent: Na 't welcke den Koningh weder na Coppenhagen vertrock, en de Krijgslieden in besettingh liet trecken. De Lunenburgse en Brunswijckse Volckeren wierden dees tijt by een versamelt, om na haer Rendevous-plaets te trecken. Den Keurvorst van Brandenburgh sich nu mede tot den Optocht vaerdigh makende, om de onderdruckte Duytse Vorsten te hulp te komen, liet aen de volgende Regimenten daer toe 't bevel afgaen:

RUYTERYE.

Syn Keurv. Doorl. Lijf rawanten Garde, met de Comp. van Ragutzi, t'samen	300
Het Lijf-Regiment te Paert,	684
Het Regiment van den Keur-Prins,	684
Het Regiment van den tweeden Keur-Prins,	516
Het Regiment van den Gen. Veltm. Dorflinck,	600
Het Regiment van den Vorst van Anhalt,	600
Het Regiment van Hessen Homborgh,	400
Het Regiment van den Gen. Major Gortzke,	684
Het Regiment van den Gen. Maj. Spaen,	600
Het Regiment van den Gen. Maj. Eudeck,	526
Het Regiment van den Oversten Morner,	684
Het Regiment van den Hertogh van Croy,	221
Het Mecklenborgse Regiment,	400
Het Franckenbergse Regiment.	600
Maken 't samen, 7506 Ruyters.	

DRAGONDERS.

Het Regiment van den Gen. Veltm. Dorflinck,	720
Het Regiment van den Oversten Bomstorf.	600
Maken t'samen, 1320 Dragonders.	

VOETVOLCK.

Van sijn Keurv. Doorl. Lijfgarde,	1200
Het Regiment van den Keur-Prins,	1200
Het Regiment van den Veltm. Dorflinck,	1200
Het Regiment van den Grave van Dhona,	1200
Het Regiment van den Gen Lt. Goltze,	1200
Het Regiment van den Hertogh van Holsteyn,	1200
Het Regiment van den Gen. Major Gotze,	1200
Het Regiment van den Oversten Fragel,	1200
Het Regiment van den Grave Dunhof,	750
Het Regiment van den Oversten Flemmingh,	650

Hier boven quamen noch

Dese 500 souden aen een Overste gegeven werden.	*uyt Spandow,*	150	500
	uyt Peitz,	150	
	uyt Frankfort,	100	
	uyt Driesten,	100	

Maken 't samen, 11500 man.

De Ruyterye,	7506
De Dragonders,	1320
Het Voetvolck.	11500
Komt t'samen,	20326

Hoewel

Hoewel men in Poolen nu een Koningh met gemeene stemmen had verkooren, soo waren 'er echter noch veele misnoegens overgebleven, die nu begonden uyt te barsten. Eenige waren niet wel te vreden, dat den Koningh 't Veltheerschap voor hem behielt, en andere wilden, dat hy den Eed soude afleggen, en 't Leger met 2 quartelen betalen; invoegen dat der Lantboden Marschal bevolen wiert de *Articulos pactorum conventorum* op te maken, 't geen geschiet, soo leyde den Koningh den Eed af, in 't bywesen der vreemde Gesanten ende 's Paus Nuncius den 4. deser in St. Johannes Kerck: De Krooning wiert daer in bestemt dat op den 25. Julij te Cracou soude geschieden, maer by aldien 't gevaer voor de Turcken grooter wiert, op den 1. Januarij 1675. aenstaende. De Koninginne Weduwe wiert daer in oock Jaerlijckx wegens de Kroon 200000 gl. toegeleyt, waer by den Coningh noch 25000 gl. voegen soude. De welcke daer op den 8. deser in 't *Consilio post comitiale* quam, en daer 't volgende vertoogh dede, 't geen wy om de cierlijckheyt in 't Latijn sullen laten:

Qui casu quodam vel cæco fortunæ impetu, ac non potius admirandâ supremi Numinis providentiâ, per quam Reges regnant, Res mortalium agi putare audet, vel me solum adspiciat, & summi Rectoris, quem & maximum & optimum meritissimo dicemus, sapientissimam, quam de Rebus humanis gerit curam, lacessere desistat. Me dico, videat, quem solo Equitis Poloni Jure, verum tamen omnes Principum & Comitum Titulos, quibus alibi Terrarum imperiosa superbit inæqualitas, complexo, adeoq; Avitis Natalibus, quos illis nostræ Nobilitatis opponit æqualitas, gaudere Rerum Arbiter voluit, & quem idem ad Regalis Throni fastigium evehere dignatus est. Quis enim hic, nisi cum ratione insaniens, divina ordinatione & absoluto ejus beneplacito Diademata dispensari, & Sceptra conferri, etiam iis, quos nulla unquam eorum lacessivit cupido, nulla exercuit ambitio, nulla destinavit expectatio, non agnoscat? at enim, qui nuper vixi inter vos, & unà vobiscum fide in Reges communes Dominos intemeratâ, & pietate in Patriam illibatâ semper clarescere cupidus, Reip. regendæ tempore non tantum dubio, sed & duro, adeoq; viginti & sex amplius Annorum continuis malis propemodum eversâ erigendæ, stabiliendæ, restituendæ admotus sum. Ita est nec id ullo meo merito, sed merâ liberi & Electoralis Populi benevolentia factum deprædico, & semper grata recolam mente. Non me latent tot Annis gravissimè incubantia Patriæ, cujus amorem nemo nisi impius exuit, mala: non ultima eidem appropinquantia fata, non excidium nobilissimæ & ad libertatem natæ genti minantia pericula, quorum ipsemet semper pars magna fui. Stant assiduo præ oculis innumeræ purpuram istam prægravantes difficultates, quas ante mei Electionem maturo expendi Judicio tantoq; magis ab ea peracta pensito. Nec equidem in hoc gravissimo & sapientissimo consilio quicquam de his dictum, dicta vero sunt omnia hoc loco dicenda, & dicta quidem ritè & providenter, quod non jam mente præceperim. Consideravi enim valetudinem laboribus castrensibus & tot tantisq; incommodis pro Patria susceptis attritam. Consideravi parvitatem virium, probe mihi conscius, quid valeant humeri ferrevè recusent. Consideravi & me, utpote Patritium, non posse, ad exemplum Principum externorum, ad consequendum Diadema concurrentium, plura polliceri quàm præstare liceret. Sed postquam hæc maturo aliquod dierum subjeci examini, tandem vi conscientiæ motus apud me statui, tantum, etsi viribus impar, acceptare onus. Quo facto, dulcissimæ Patriæ vita, sanguis, cuncta mea Sacra sunto. Ita me tuendæ gloriæ divinæ, tuendo & universo orbi Christiano, in vero & unico (hoc enim solum reliquum ei fecit insatiabilis Portæ Otthomannicæ ambitio) ejus Propugnaculo, communi scilicet omnium nostrùm Matre devoveo. Pone hoc mei ipsius, quo nil majus habeo, ut nec quisquam seipso habet, donarium offero, simul cuncta quæ pone vitam cara in Rebus humanis habentur, suavissimæ Matri Patriæ, ejusq; usibus omnes meas addico facultates & universam substantiam meam. Ad hæc restituo eidem Clenodia pro viginti sex millibus Aureorum Nummorum Pignori data iam à me redempta. Quadraginta fermè nostratium Florenorum millia ex hac pecunia Rei Armamentariæ Usibus destino. Trecenta verò Florenorum millia (nempe tantundem illa Clenodia valent) Militi numerari facio. Recepi in me Urbis Leopoliensis Munitionem. Hæc ut promoveatur & perficiatur, viginti millia hodiè Domino Palat. Russiæ numerari jubeo. Ut verò urgenti Militis vestitu defecti necessitati succurram, cum Dominis Thesaurariis, qui dubio procul Reip. hîc non deerunt, agam, ut mihi justam Panni quantitatem, contractu cum Mercatoribus fide publica inito, ad vestiendum Militem, ac adversus Cœli injurias pernecessario præsidio muniendum suppeditent. Pari diligentia de suppeditandis eidem Armis agam. Quoniam verò uno Ore, unoque animo in id consensistis, ut Litteris universalibus Provinciales Officii admoneam, quò tantò alacrius indicta exsolvant Tributa, præprimis cum jam fuerint Comitiali auctoritate firmata; idcirco eas sine mora manus meæ subscriptioni firmabo. Oblata a Pontifice Maximo subsidia pecuniaria

cuniaria partim comparandæ & ſuſtentandæ Rei Armamentariæ, partim ad ſuſtentationem Militis Auxiliaris à Duce Curlandiæ ſubmittendi deſigno. Copiæ Sereniſſimi Electoris ſuſtentabuntur illâ pecuniâ, quam ſe Sacra Cæſarea Majeſtas Eidem Serenitati in manus eo fine daturam promiſit: Quo nomini juſſi Dominum Palatinum Lublinenſem cum illuſtriſſimo Comite Schafgotſio Cæſareo Legato agere. Cæterum è Re noſtra futurum judico, ut expectemus Adventum Legati Sueciæ, qui jam Dantiſcum pervenit, priusquam in Sueciam promiſſas poſtulatum Copias Auxiliares mittamus. Porro ad Imperatorem Turcarum, ad Magnum Moſcorum Ducem, ad Hanum Tartarorum, ad Coſacos, Legatos ac Internuntios abſq; ulla mora certo certins expediam, Commiſſio Lublinenſis tempore & loco ſuo peragatur. Arces limitaneæ, cum primis autem Dunebutgum, munienda ſunt, adhibitis huic Rei Mediis, quæ Domini Præfecti Exercituum ſuggerent juſtæ Defenſioni accommoda. Auctionem Stipendiorum Militarium differo âd Comitia, ut & Præſidia Wallachica & Podolica, quæ non ſunt deducenda, ne Chotinum & Pontem Tyræ impoſitum, ad quem exſtruendum Turcæ navigia ex Danubio deducta adhibuerunt, perdamus. Merita Dominorum Præfectorum Militiæ alto Pectore, utpote eorundem Spectator, & grata ſervabo memoriâ. Quod ad Annonam militarem attinet, dabuntur huic inſtituto ſervientia à me Domino Vexillifero Sendomirienſi Mandata. Summam Trubecenſem ex mente Reip. & Ratione Meritorum Domini Mareſchalli Domino Theſaurario commendo. Actus Coronationis nullum Reip. commodum adferret. Quin imò ſi Cracoviæ aliquo tempore, ut neceſſe foret, ſubſiſteremus, Hoſtis tam faventem arriperet occaſionem nos adoriendi alibi quàm in Caſtris agentes, nec pro Salute Patriæ excubantes. Quocirca ego mea Commoda, meas Rationes & Prætenſiones poſtpono Saluti Reip. quam ante omnia ponere jubet Pietas. Differtur igitur Coronatio ad illud Tempus commodius. Ego verò, qui me meaq; cuncta Saluti Patriæ conſecro, nullus dubito me hac Ratione optimè meam Pietatem illi teſtaturum.

Den Coningh hielt korts hier na met de voornaemſte Krijgs-overſten Krijghsraet, om te beraetſlagen op wat voet men nu in den Turckſen Oorlogh ſoude handelen. De Franſen Geſant had wel aengeboden om na den Turckſen Keyſer te gaen, en daer voorſtellen tot een Vrede te doen, te weten, dat Caminiec geſlecht ſoude werden, en de Ukranie aen Poolen gereſtitueert werden, maer men vreeſde, dat den Grooten Heer deſe Voorwaerden, als hem te nadeeligh, ſoude verwerpen. Dieshalven wierden by na aen alle Vorſten, die aen Poolen grenſden, Geſanten geſonden, om hulp te verſoecken. Ondertuſſchen naderden de Tarterſe partyen uyt Wallachien Poolen meer en meer, ſo dat alles uyt Podolien vluchte wat maer konde, want deſe Tarterſe Benden doorſtroopten en berooſden 't geheele Lant, en namen ontallijcke gevangens mede. Maer 't meeſt dat men in Poolen vreeſde, was, dat den Turckſen Keyſer, ſoo ras als hy met ſijn Heyr in Poolen genadert was, op de Stadt Lemburgh ſou aen-trecken, en lichtelijck by een geluckigh gevolgh dieper in Poolen breken, waer tegens 't Heyr van die Croon in het minſte niet beſtant was, om hem eenige verhinderinge hier in by te brengen.

JULIUS 1674.

IN 't ſelve Rijck kon men oock niet wel wegens de Contributien over een komen / dewijl op de meeſte Kreyts-dagen geſtemt wierdt / geene Contributien in te willigen / voorgevende dat de beſprokene Gelt-middelen van Vranckrijck genoegh waren / om 't Heyr deſe Somer daer mede te betalen ; dieshalven liet den Koningh / ſiende hier mede niet te recht te raecken / om ſijn Volckeren aen te moedigen / aen de Duytſen 200000 gl. aen de Poolen 300000 gl. en aen de Littauwers 100000 gl. geven. Men ſprack te Warzauw oock / om een nieuwe ordeningh op de Militie te ſtellen / waer by d'Overſten en Overſte Lts. geen Comp. hebben / en geen Major

by

by een Regiment wesen soude ; by een Comp. sou geen Lt. zijn/en een Overste niet meer als 300 gl. maendelijckx / een Overste Lut. 200 gl. en een Cap. 100 gl. genieten ; dat de Krijgslieden mede door Commissarissen betaelt/ ende haer door de manschap vol gehouden soude werden. De Koninginne Weduwe verkoor nu de Stadt Thorn tot haer verblijfplaets / en begaf haer dese maent derwaerts. Den 7. deser quam den afgesondenen Sibierzynski weder te rug van 't Turckse Hof/ mede brengende een Brief van den Grooten Vizir / waer in hy de Poolen voorwierp/ datse den Vrede gebroken hadden/en daer om met een groote Heyrkracht in Poolen meende te komen; niet te min vertoonden hy wel genegen tot Vrede te zijn / indien 'er een aensienlijck Gesandtschap af-gevaerdight wiert / om met de Porte te handelen. Den Muscovisen Resident gaf toen oock een schrijven van sijn Czar aen den Koningh over / waer in den selven hem niet alleen van sijn vriendtschap versekerde / maer bood oock aen/ dat hy sijn Heyr by 't Poolse soude verbogen / om dan soo gesamentlijck tegen de Turcken aen te gaen. Den Sweetsen Gesant den Baron van Lellen-eck/ wiert in 't lest deser maent by den Koningh ter gehoor opgehaeldt / alwaer hy den selven over sijn verkregen overwinninge en 't bekomen van de Kroon geluck wenste ; hy bood hem ook een bestendige vrientschap aen/en in algemeene termen alle mogelijke hulp tegens den Erf-vyant : Waer op den Onder-Cancelier hem cierlijck antwoorden / en onder andere aen-roerden / dat de nauwe vereeniginge tusschen de 2 Kroonen/hoewel door den lesten Oorlogh gekrenckt geweest/ nochtans door de Olijfse Tractaten veel vaster gemaeckt was. Den Coningh zeyde oock tegens hem / dat hy seer wel te vreden was / dat den Koningh van Sweden soo een gequalificeert Heer aen hem gesonden had. 's Namiddaags wiert desen Gesant mede by de Koninginne gebracht / welke hy met een kort compliment begroete/ werdende van haer desgelijckx soo beantwoort. Onderwijlen stroopten en roofden de Turcken in Podolien wijts en zijts : Sy quamen oock voor Chocim/ en tasteden dat met groot gewelt aen ; maer den Oversten Lut. Ochab daer in gebiedende/ sloeg de eerste storm op de Schans af/ met verlies van 500 Turcken/ wanneer hy siende/ dat de op-gem. Schans niet langer kon houden/ de selve deed slechten / en met dat Volck Chocim besetten. En dewijl men nu vast bericht kreegh / dat den Sultan met groote Heyr-krachten den Donauw reeds was gepasseert/soo wiert Lemburgh uyttermaten versterckt. Den Weywode van Ruslant vergaderde oock een uitgendt Leger omtrent Skwarzowa / om daer op de Turckse voornemens te passen. En den Koningh soude sich selfs oock/ indien 't gevaer grooter wiert/ na 't Leger begeven/ om daer mede de Turken haer inval in Poolen te beletten.

Eyndelijk wiert den 1. deser te Berlijn het Verbont tusschen den Keurvorst van Brandenburg en haer Ho: Mo.ten vollen gesloten/getekent/uytgewisselt/ en de saken van d' achterstallige subsidien by na op een zijde gelegt en genoegsaem af-gedaen : Waer op den Keurvorst sijne Volckeren uyt de respective quartieren na de Rendevous liet trecken/om in Augusti daer selfs mede op te breken. Hy sont den Oversten Berlips na den Keurvorst van Saxen / om die wegens de marsch te spreken. Den Vorst van Anhalt soude/ gedurende de af-

weſentheyt van den Keurvorſt / als Stadhouder te Berlijn blijven reſideren. Den Vorſt van Hanover vertrock toen ſeer ſpoedigh naer Denemarcken/ om met den Koningh daer over eenige ſaken te ſpreken. Den Heer Braſſer van de Vorſten van Lunenburgh en Bronſwijk dees tijt voor de Poort van Hamburgh komende/ ſo bejegende hem daer eenige moeyten met de Wacht/ dewijl die pretendeerde/ datter niemandt met geſlooten Koetſen in en of uyt de Poort mocht rijden. De Lunenburghſe en Brunſwijckſe Volckeren trocken dees tijt uyt haer quartieren na Nienburgh/ als haer aengeſtelde Rendevous: Zy hadden een treffelijcke Artillerye by hun/ en tot Opperhooft den Hertogh van Holſteyn / tot Lt. Gen. den Heer Chauvet / en tot Gen. Major den Overſten Ende. Deſe Volckeren / beſtaende in ruym 13000 man / waren in de volgende Regimenten verdeelt:

RUYTERYE.

't Regiment van den Hertogh van Holſteyn, Gen.
Van den Lt. Gen. Chauvet.
Van den Overſten Haxthauſen.
Van den Overſten Feyge.
Van den Overſten Mellinger.

DRAGONDERS.

Een Regiment ſonder Overſte.

VOETVOLCK.

't Regiment van den Gen. Major Ende.
Van den Overſten Melleſins.
Van den Overſten Mollifons.
Van den Overſten Chocquet.
Een Regiment nationale Volkeren, ſonder Overſte
Yder Regiment beſtont in 10 Vaendels, yder Vaendel in 120 man.

Den Heer Keurvorſt van Ceulen over eenigen tijdt een Courier na 't Keyſerl. Hof geſonden hebbende / om de Ratificatie der Tractaten tuſſchen den Keyſer en hem geſlooten/ te verborderen / ſoo quam die dees tijt weder te rug/ met beſcheyt/dat de ſelve wel geratificeert waren/ maer met eenige bygevoegde voorwaerden / te weten / dat den Keurvorſt 3 van ſijn voornaemſte Raden ſoude af-dancken/ en ſich noyt meer van hare adviiſen bedienen; dat hy uyt 3 Perſoonen/die den Keyſer hem voorſtelde/een ſou kieſen/om ſich van des ſelfs adviiſen tot het Gouvernement van ſijn Aerts-ſticht / in plaets van de voorgaende te bedienen. Den Keyſer had oock geweygert de Stadt Bon weder ſodanigh in te ruymen als den Churvorſt verſocht had / voor-gevende / dat den toeſtant van ſaken ſulckx noch niet toe-liet.

Na de leſte ſtrijt in de Paltz waren de Keyſerl. Saxiſe en Lottaringſe Volkeren in 't leſt der voorleden Maent te Lambertheim gekomen; van waer zy op verſoek van den Cheurvorſt Palatijn na Ladenburgh aen de Necker trocken/ om hun daer te verſchanſen / dewijl den Marſchalck de Turenne den 30. paſſato/ na dat ſijn achtergelaten Voet-volckeren van Zabern by hem gekregen had/ en alſoo wel 20000 man ſterck geworden was / weder om te Philipſburgh met 22 ſtucken Geſchut over den Rhijn was getrocken/om de Necker te paſſeeren: Hy dan den 3. deſer aen die Rivier komende / ſoo ſchreef Churpaltz weder aen de Keyſerl. Generaliteyt/dat het niet mogelijk was de Franſen te wederſtaen/ en verſocht daer op / dat zy hem de Voetvolckeren en 't Geſchut/ 't geen hy haer uyt Heydelbergh en Manheym toegeſonden had/ weder wilden geven: Hier op hielden de hooge Officieren Krijgs-raet/ en beſlooten/ dewijl den Vyant eens ſoo ſterck als zy waren/ den Cheurvorſt ſijn Volckeren toe te ſenden/ en met het vallen van de nacht over Darmſtadt nae Franckfort te trecken/om daer de reſterende Hulp-benden af te wachten. Den Hr. Overſte

ste Dunewaldt/ die versocht had de achtertocht te mogen leyden/ wiert sijn begeerte toegestaen: En hy bleef daer op met 500 Paerden in de Leger-plaets staen/ na dat het voorste gedeelte van 't Leger al 4 uren voor uyt was / 't geen hy tusschen 2 en 3 uren volgende/ by Zwingenburgh/ daerse haer wat verversten / aen-trof. Ondertusschen zijnde den Marschal de Turenne / vermits de droogte/ lichtelijck de Necker gepasseert/ so nam hy Ladenburgh sonder slagh of stoot in ; wanneer hy van 't vertreck der Geallieerden hoorende / 1500 Ruyters sont/ om hun in de staert te slaen / die omtrent ter selver tijt als Dunewald by Zwingenburgh quamen/ want desen Oversten had nau den Hertog van Bournevillle eenige woorden toegesproken/ als'er a l'arm geroepen wiert. Waer op hy aenstonts/ naer genomen afscheydt van den Hertogh/ met eenige Paerden haer gingh recognosceeren / en sagh / dat zy geduerigh naderden. Hy gaf hier op aen den voorged. Hertogh bericht/ dat hy wel voort trecken mocht/ hy soude de Franse met sijn 500 Ruyters soo langh op-houden ; dit geschiede. Maer ondertusschen waren de Franse met 6 slagh-ordeningen voor hem getrocken/ en begonnen de andere slagh-ordeningen achter hem te stellen ; dieshalven besloot hy de eerste 6 slagh-ordeningen aen te tasten/ ende volvoerde het oock met soodanigen kloeckmoedighe yt/ dat hy de selve heel in de vlucht dreef/ en daer op door de andere slagh-ordeningen/ die achter hem stonden/ passeerde/ welcke door de groote stof alle in wanordeningh geraeckten / en in 't Stedeken Zwingenbergh weken ; invoegen dat desen Oversten toen met beslooten benden/ voet voor voet/ in 't aensien van de gantse Franse Ruyterey en Dragonders die seer sterck in de hecken voor 't selve Stedeken lagen/ na Darmstadt/ by het overige van 't Keyserl. Leger trock / hebbende in dit gevecht niet meer als 3 dooden en 5 a 6 gequetsten gehad ; de Fransen daer en tegens wel 100 dooden en 150 gewonden. Den 6. deser quam daer op 't geheele Keysers Leger voor Franckfort/ sterck 6000 Paerden en 1500 man te voet ; wanneer 3700 Ruyters en eenigh Voetvolck met het Keys-tuygh en 6 stucken Geschut door de Stadt trocken na de andere zijde van de Meyn/ by Griesheym en Nied/ tusschen Franckfort ende Hogst / daerse haer Leger-plaets hielden ; het andere Voetvolck en Ruyterye wiert met Schepen over de Meyn geset / ende aldaer mede gebracht. Naderhant wierdt dit Leger noch met 't Regiment Croaten van Ladron/ Metternich en andere versterckt ; de wijl den Cheurvorst Palatijn en den Hertogh van Bournevillle yverigh om onderstandt by den Keyser en den Graef de Souches aengehouden hadden : Waer omme van oock noch de Munsterse en Chur-keulse Volckeren / onder Prins Herman van Baden/ die anders tot hulp van 't Keyserl. Heyr aen de Maes getrocken souden hebben/ derwaerts wierden gesonden. Turenne dus meester in de Paltz / en met sijn Heyr by Ladenburgh staende/ deed na 't vertreck der Keyserse niets als de omleggende Plaetsen en Dorpen of brandtschatten / of in de brandt steken/ of verwoesten/ daer onder Bebingen/ Offtersheim/ Neuburgh/ Weyher/ Hochenheim / Seldtz / Broeckhuysen / Hendschusheim / Groß-Sassen / Walstadt/ Gossenheim/ Lutzel-Sassen en Kedesheim ; dese waren tot de grout afgebrant / en in de volgende ettelijcke Huysen / Wiblingen/ Leiterhuysen/ Edigsheim/ Schriesheym/ Rohrbach en Weingarten. De Burgers van de Stad Weyn-

Weynheim / vreesende 't selve te sullen wedervaren / sonden aen Turenne een Wagen met Wijn en Victualie / en verdroegen met hem / dat mits betalinge van 600 gl. haer Stadt verschoont soude werden; maer als den 17. 't geheele Leger daer voor by marcheerde / quam Turenne 's avonts ten 5 uren met 50 Paerden selfs in de Stadt/ en hielt op de Marckt stil / waer hem de Burgers en Boeren in 't geweer verwachten/ tegens welcke hy zeyde: Ghy Boeren hebt kortelingh veel van mijn Volck doot geschooten, leght uw Geweer neer,en gaet heen. Hier op reed hy weder de Stadt uyt na 't Leger / en deed die met sijn Krijgslieden besetten / wanneer een bevel verkondigt wiert / dat yder op levens straf sijn geweer in 't Raedthuys soude moeten brengen / 't geen geschiet / namen de Franse 't beste daer uyt / en bedorven de rest; maer hier mede was 't niet genoegh/ de moedwilligheyt nam soodanigh d'overhant / datse alle de Vruchten aen-grepen/ en in 't Leger voerden; de Wijn wiert oock wegh gebracht / en al wat zy niet mede nemen konden / in de Kelders gesmeten / daer men wel tot over de knien in de Wijn gingh. In den Heer Ravenhoofts Kelder / daer wel 130 Voeder was/ bleef niets over/ 't wiert alles uyt de Stadt gevoert/ wel tot 2000 Voeder toe. Toen de Wijn weg was/mosten al de Paerden op de Markt gebracht werden / waer uyt de Franse Officiers de beste namen / en de overige voor haer Karren en Wagens spanden. Hier na golt het 't Vee/datse alle mede namen/ en wanneer daer nu niet meer overigh was / vielen de Soldaten met gewelt in de Huysen/stroopten en roofden alles/schudden de Luyden uyt sloegen Kisten en Kassen op/ en vernielden Deuren en Vensters / so dat de Huysen woest lagen. Toen tapten zy 't water uyt alle Putten/ om te sien/ of daer geen verborgen schatten in waren. Op 't lest plunderden zy oock de Kerck en het Raethuys/ sloegen den Orgel en Bancken aen stucken / en namen de Klocken mede/ ende als 'er nu niet meer overigh was / vertrocken zy weder van daer. Met alsulke wreedheden handelden zy over al in de Paltz / en noch dacht Turenne sijn doen te verschoonen/ met te verklaren/ dat hy bevelen had/ om veel slimmer daer te handelen/ als hy dede. Hy meende oock den Cheurvorst met een beleefde Missive / tot een Accomodement met sijn Coningh te bewegen/ maer die antwoorden hem/ dat hy reeds soo veel schade geleden had, dat hy tot vergoedinge van den Coningh van Vranckrijck weynigh hoop had, en dat hy,om 't weynige, dat hem noch overgebleven was, te maintineren,sijn woort aen sijn Keyserl. Maj. en des selfs Bontgenooten gegeven, niet wederroepen konde. Ondertusschen hadden de Besettingen van Manheim / Heydelbergh en Franckendael verscheyde goede Buyten van de Franse bekomen/ en onder andere kreegh een partye/ die uyt Franckendael gegaen/en 100 man sterk was/ 3 Standaerden en veel Karren met Ammunitie / 't geen uyt Philipsburgh quam / om na Turennes Leger te gaen/ welck Leger dagelijkx uyt Lotharingen en andere Plaetsen versterckt zijnde/ nu op 26000 man gerekent wiert: Wanneer Turenne / na dat alle Dorpen omtrent Heydelbergh en daer omtrent had laten verwoesten/ den 27. deser met dit geheele Heyr / hebbende sijn Leger-plaetsen te Ladenburgh en Neckerhuysen in de brant laten steken/ weder naer Philipsburgh trock/ om daer den Rhijn te passeeren.

In 't begin deser maendt leyden de Rijckx-stenden te Regensburgh de laetste hant

hant aen de publicque securitept / en de Armatura tegens Vranckrijck / versoeckende aen sijn Keyserl. Maj. dat hy de Rijckx-kreytsen door een ernstelijck Mandaet tot opbrengingh van haer Volckeren wilde bewegen. In eenige van de welcke men seer gedifficulteert hadde / om daer mede vaerdigh te wesen / sustinerende dat de Kreytsen / die 't verste van Vranckrijck lagen / hare quota eerst behoorden op te brengen/ en dan by de hare te voegen/ dewijl zy anders/ indiense eerst in de voorvaet waren / lichtelijck van de Franse Wapenen konden geruineert werden.

Aen 't Keyserl. Hof beraetslaegde men dees tijt met wat middelen men het Heyr van den Hertogh van Bournevillle in de Paltz soodanigh soude verstercken/ dat het niet alleen tegens dat van Turenne bestant soude zijn / maer oock bequaem om selfs iets gewichtighs daer uyt te wercken: Waer toe men eyndelijck over een quam/dat behalvens de verscheyde Regimenten van den Keyser/ die van boven derwaerts trocken/ ende de Munsterse Volckeren/ men den Keurvorst van Brandenburgh / ende de Vorsten van Brunswijck en Lunenburgh soude sien te bewegen / datse haer Volckeren / uyt kracht van de Verbonden/ derwaerts wilden senden / en die met het Heyr van den Hertogh van Bournonville laten conjungeren. Te Weenen wiert den 22. deser de Keyserl. Avocatoria op nieus weder scherpelijck afgekondigt.

In Switserlant op de Vergaderinge te Baden stelden den Fransen Gesant dees tijt aen de loffel. Cantons voor/ een Neutraliteyt voor 't Franche Comté en den Opper-Elsas van d' een zijde / en 't Brisgauw / de Wout-steden en die van Constance van d'ander zijde/daer onder begrepen den Bisschop van Basel/ den Hertogh van Wurtembergh en de Stadt Straetsburg. Den Graef van Casati/ Spaensen Gesant/ was daer niet wel tegenwoordigh/ maer sondt 'er echter sijn Memorien/ waer in hy over de Katolijcke Cantons klaeghden / dat zy het Franche Compté hadden laten verlooren gaen, by foute van onderstant, en om datse geen deurtocht hadden willen vergunnen, sustinerende, datse uyt kracht van sekere Tractaten, tot het een en 't andere verbonden waren: Maer daer wierdt op geantwoort/ dat hy wegens 't verlies van dit gewest niet behoorde te klagen, als over de onvoorsichtigheyt der Bourgonjons, die de eerste aggressseurs geweest, en de Neutraliteyt versuymt hadden; voor de rest sich geensints verbonden wetende, om die Volckeren te onderstutten, die sonder haer weten, en selfs tegen haer advijs de hostiliteyt hadden begonnen tegens een Kroon, die soo naeuw met haer was verbonden. Monsr. Vourtz, Envoy van den Keyser in Switserlant / dede by de ged. Cantons uyt den naem van sijn Meester nu weder nieuwe aenhoudingen / dat zy haer preciselijk tot de bescherminge van Constants, Brisgauw en de Woutsteden wilden verobligeren, en de Switserse Troepen uyt den Fransen dienst roepen, om versekert te zijn, dat zy niet tegens 't Rijck souden dienen: Waer op zy antwoorden / dat in geval van noot, zy soodanige middelen souden voorstellen, die zy het bequaemst oordeelden tot bescherminge der voornoemde Plaetzen, en dat ten opsichte van hare Troupen, zy sodanigen ordeningh souden stellen, dat noch den Keyser noch 't Rijck eenige reden soude hebben, om hier over te klagen, &c.]

Dees tijdt wiert volgens gewoonte aen den Paus de witte Telle / wegens

de Coninginne van Spangien/ door den Prins de Palestrina met uytnemende pracht gepresenteert. Te Savona gebeurde toen een wonderlijck bestaen; in de selve Stadt quam een Boer/ met een Mant op sijn rugh/ daer in een Doos lagh/ zijnde een palm langh/ en half met een touw toe-gebonden: Hy hieldt in een Herbergh stil/ en at daer met sekeren arbeyder/ die hy toen een stuck Gelts in de hant stack/ en bad/ dat hy dese Doos in de Fortresse aen den Cap. Angelo Mario Vico wilde bestellen / gelijck het Opschrift mede bracht; den arbeyder nam 't aen/ en vertrock plings derwaerts / soo dat de Boer / die hem na-volgde / en daer sagh in-gaen / deur gingh. Den Capit. de Doos ontfangen hebbende / gaf daer van aen den Commissaris kennis / dewijl 'er niets geopent mocht werden/ sonder diens of des selfs Luts. tegenwoordighept; maer den Commissaris noch te bedde zijnde / soo opende den Lut. de Doos/ 't geen soo ras niet geschiedt was/ of 2 Granaden en 3 a 4 Pistool-loopen gingen terstont aen/ en troffen den Lt. soodanigh/ dat hy doot ter aerde viel/ braken des Caps. Arm/ en wonden hem op veel Plaetsen/ benevens eenige Omstanders. Den Gouverneur sont aenstonts eenigh Volck uyt/ om de dader te achterhalen/ die eyndelijck gebonden/ en daer gevangen gebracht wiert. Men verstont uyt den selven / dat het een bestaen van Rafaël de la Torre was / die sich nu over desen Cap. meende te wreken/ om dat hy over 2 Jaren de conspiratie tegens de Republijck had ontdeckt. Maer dit kon desen gevangen van de doot niet bevrijden/ waer mede hy korts daer na gestraft wiert. Men kreeg dees tijt bericht uyt Constantinopelen van den 16. Mey / hoe dat den Fransen Gesant te Jerusalem in-rijdende, een Arabier, om dat in sijn passeeren niet wilde op-rijsen, had laten doot slaen; waer over de Turcken ontstelt, sijn Logement hadden laten besetten: Invoegen dat het de Roomse Priesters voor 50000 stucken van Achten hadden moeten afkoopen. Naderhant was te Rama, daer den ged. Ambassadeur wilde passeeren, sonder passagie gelt aen de Arabiers te betalen, meerder spel ontstaen, want de Fransen met hare Vuur-roers door de Arabiers willende dringen, so bleven daer ettelijcke van doot, 't geen de andere soo verbitterden, datse met een grooter getal op de been quamen, sulks dat hy sich ter naeuwer noot binnen Rama kon salveren, daer den Pascia van Gaza de saeck vernemende, en daer by voorgegeven werdende, dat de Fransen eenigh desseyn om d'een of d'andere plaets te bemachtigen, souden gehad hebben, so had hy hun Magasijn te Jaffa doen ondersoecken, en daer in veel geweer gevonden; Invoegen hy den Ambassadeur liet vast houden, en hier over een Expressen aen 't Turckse Hof sont.

Aen de Kust van Barbaryen weckten de Franse dees tijdt de Moren soodanigh tegens de Spaense op / datse de Vestinge Ceuta / die zy daer in hadden/ aen tasteden/ doch wierden met verlies van 200 man afgewesen. 't Spaense Leger in Catalonien had na de leste strijt by 't Casteel Bains niet sonderlings daer meer voorgenomen/ als alleen dat een seker Capit. der Michelets / Trincheria genaemt/ op een Post met 20 man leggende/ bericht kreeg/ dat 60 Fransen een Convoy met gelt na 't Franse Leger brachten: Hier op maeckten hy een Aenslagh/ en trock met sijn 20 man na hun toe; soo ras hy by haer quam/ begeerden hy van den Commandant het gelt/ maer die daer mede lachende/ so gaf de Trincheria met sijn Volck een charge van Musquet-schooten op hun/ waer door

door 10 ter aerde vielen/ en de rest op de vlucht toogh; dus kreegh hy 't Geldt/ en bracht het aen den Hertogh van St. Germain / die aen hem en sijn Cameraden 't selve/ tot belooninge van soo een dapper bestaen vereerde.

De Franse straften daer en tegens te Perpignan eenige Persoonen met de doot/ die zy zeyden / dat met de Spaense / om die Stadt aen hun over te leveren/ gecorrespondeert hadden. 2 Franse Fregatten/ in Engelant eenige tijdt gelegen hebbende/ met een Prijs / die zy genomen hadden / staken toen met de selve na Vranckrijck over: Maer 2 Fregatten van Oostende hun ontmoetende/ tasten haer soo hevigh aen/ datse de Prijs mosten achterlaten / en zy self ter naeuwer noot te Havre binnen quamen. Te Rochel arriveerden den 14. deser een Frans Schip uyt Oost-indien/ zijnde de Hollandtse Vloot geluckigh ontsnapt/ waer voorby hy maer op eenige mijlen was gepasseert. Te Parijs storf den 25. deser den Graef Tott, Sweetsen Gesant / van een Koorts / zijnde een van de habielste Heeren van Sweden/ en by den Coningh van Vranckrijk seer aengenaem / invoegen men verhaeldt / dat den Koningh eens tegens hem geseyt soude hebben/ Soo ghy niet als een Gesant komt, soo komt als een Vriendt by my. Den Coningh van Vranckrijck gaf den 13. deser de volgende verklaringe wegens de saken van 't Rijck en de Paltz uyt:

DEn Koningh heeft t' zedert langen tijt met ongenoegen gesien/ dat dewijl sijn wensch seer sinceer was/ van in alle krachten te doen maintineren de tractaten van Westphalen/en op dat fondament ('t welck soo heylig en waerdig aen 't geheele Rijck moet zijn) den vrede en ruste van Duytslant: Den Keyser en eenige andere Princen van 't Rijck sich hebben in staet gestelt/ tegens de obligatie van der selver tractaten/ en van die geene/ die sijn Maj. in 't particulier met den Keyser hadde/ van secours te geven aen de vyanden van Vranckrijck: Wat rechtvaerdige oorsaeck/ dat sijn Maj. heeft gehadt / van sich te stellen tegens de waepenen/ die tegens haer wierden opgenomen / en wat obligatien (daer in sich sijne Maj. bevondt/om tegen te gaen de mesures en de verbintenissen die der gereformeert wierden tegens de welvaert van haren Staet/)soo heeft deselve echter noyt verloren de intentie van te contribueren/ soo veel als in haer soude sijn/ tot de ruste van Duytslant. Sijne Majs. voornemen en is noyt geweest sijne limiten aldaer verder door nieuwe Conquesten uyt te breyden / het eenig ooghwit dat sijn Maj. heeft gehad/ niet alleen van sijne waepenen/ maer sijne verscheyde Declaratien/ die sy door haere Ministers in 't Rijck/ voornamentlijck/ op den Rijcksdag te Regensburg/ hebben laten doen/ is geweest om den Keyser te disponeren deselve gemacklijckheden tot den Vrede toe te brengen/ die sijn Maj. altijt is gereet geweest daer toe te contribueren. Sy heeft haer in verscheyde rencontres noch verklaert/ dat wat plaetsen hare wapenen mochten hebben geoccupeert/ of wat progressen deselve in Duytslande mochten hebben gedaen/ sy deselve hare wapenen wederom te rugge soude doen roepen in haer Koningrijck/ soo dra als de Princen/ die tegens haer in 't Rijck waren gewapent/ hare Troepen soude hebben te rug geroepen in hare Staten/ sich souden hebben besloten tot een exacte onderhoudinge van 't tractaet van Munster/ en in sulcker voegen doen cesseren de troublen/ die sy hadden verweckt. 't Gene dat sijn Maj. in verscheyde occasien albereyts betuyght hadde / verklaerde zy voornamentlijck als doen noch wanneer sy sich geconstringeert vont voor te komen de quade gevolgen der mesures/ die den Keurvorst Palatin met de Keyser tegens haer genomen hadde/ zy en vergat niet/ om dien Prince te diverteren van een voornemen dat soo contrarie was aen de vriendtschap ende d'Alliantie die sy met recht van hem beloofden. In de selve tijt dat sijne Maj. sich geobligeert vondt van 't Casteel van Germershyeym sich te versekeren/ verklaerde sy opentlijck gereet te sijn hare vrientschap aen dien Prince weder te geven/ en dese plaets tot versekeringe te stellen in handen van eenig Prins van 't Rijck (daer over men soude convenieren) t'aller tijt als hare Maj. sich sou versekert sien/ dat hy met haer wilde observeren een sincere en waerachtige neutraliteyt/ hoewel dat hy als doen niet en antwoorden op so voordeelige en rechtveerdige offres/ en hoewel dat hy sijn Maj. stelde in een indispensable obligatie / den Oorlogh te voeren in sijne Staten/ overmits een Declaratie van Rupture die hy deedt tegens hare Majesteyten; de vyantschappen die hy begon tegens desselfs Onderdanen/ na dat hy de Troepen van sijn vyanden te hulp geroepen hadde/ bleef echter hare Maj. by haer voornemen van geen occasie te verliesen/ die tot de generale ruste van 't Rijck/ en een particulier accommodement/ met gedachten Heer Ceurvorst souden konnen contribueren. In 't midden van soo favorable successen van hare wapenen in de Battaille tot Sintsheym;

heym/ de kenniſſe die ſy gaf aen hare Miniſters in 't Rijck van ſoodaenigen abantagieuſen uytkomſte was vergeſelſchapt met een ordre van ſich te verklaren/ dat ſijne Majeſt. volhardende was by de ſelve ſentimenten Sy wilde oock dat ſy ſich in de Hoven daer ſy waeren/ en door deſelve aen geheel Duytſlant ſouden verklaren/ dat de voorſz. victorie niets en changeerden van ſijne Majs. eerſte moderatie: dat ſy als noch gereet was voor den welſtandt van de Vrede/ en op de ſelve conditien /de welcke ſy albereyts had voorgeſlagen/ te herſtellen 't geene hare wapenen/ geduerende deſen Oorlogh/ in 't Rijck hadden geoccupeert/ en ſijne Troepen te trecken uyt de Staten van den Ceurvorſt Palatijn/ van die uyre af/ dat hy hem ſou willen houden neutrael/ en weder treden in de goede gratie van ſijn Maj. 't Gene dat ſijne Maj. dede na ſoo een grote avantagie / wil zy tegenwoordig noch wel doen / daer hare wapenen door een actie niet min geluckig en conſiderabel/ na dat voor de tweedemael den Rijn gepaſſeert/ onder 't commandement van den Vicomte de Turenne/ de vyanden hebben gedreven over den Necker/ en haer geobligeert een retraite van daer te ſoecken over de Main. En al is 't ſaeke dat hare Majs. victorieuſe Troepen althans meeſter ſijn van 't grootſte deel van den Paltz/ hoe rechtvaerdig dat oock weſen konde ſijn Maj. gevoelen tegen den Heere Ceurvorſt Palatijn; ſoo wil/ gelijckwel ſijn Maj. door de tegenwoordige memorie/ die ſy begeert dat tot kenniſſe kome van yder een / wel-betuygen/ dat ſy van deſen Prince niet en eyſcht als een ſeker en ſinceer engament/ van met ſijne Maj. voortaen te ſullen leven in een ware neutraliteyt/ en te renonceren van de Tractaten en Ligues / in de welcke hy getreden is/ om ſijne Mat. den Oorlog aen te doen. Op ſulcke equitable conditien is ſy gereet hare Troepen te trecken uyt ſijne Land en/ ende hem te laeten in de vrye en paiſible genietinge van de ſelve. Haere Maj. heeft ſelfs gewilt/ om des te beter te kennen te geven de rechtvaerdigheyt van hare intentien/ ten regarde van 't geheele Rijck/ en particulierlijck van mijn Heere den Ceurvorſt Palatijn/ dat de declaratie die ſy daer van doet door de tegenwoordige memorie / ſoude geſteldt werden in handen van den Heere Grave Tot/ Ambaſſadeur extraordinaris van Sweden. Sy heeft den ſelven gelooft capabelder te weſen / om getuygenis te geven/ van deſe ſoo favorable diſpoſitien/ van ſijne Maj. tot de ruſte van 't Rijck /en van 't gevoelen dat ſy bewaert/ om een Prince die door een ſoo na verwantſchap is geallieert aen den Koning van Sweden/ en dat deſen Ambaſſadeur ſoo langen tijt is geemployeert geweeſt/ en ſich met ſoo groten yver heeft gebruyckt/ in de handelinge van Vrede in eene vergaederinge / die deſelve aen geheel Europa hadde konnen geven/ ſoo die niet en was verbroocken geworden door eene odieuſe violentie / en die te gelijk gequetſt heeft het recht der volkeren en de publijke trouwe. Ged. tot Verſailles den 13 Julii 1674.

LOUYS.

d'ARNAULD.

Men maeckte in Vranckrijck nu deſe vergelijckinge tuſſchen de Prins van Condé en den Marſchal de Turenne / wegens haer Krijgs-deughden: In den Prins ſagh men de grootheyt van ſijn geluck, als een licht, dat altijt tegenwoordigh was, een uytnemende moet, ſonder belet of ter neerſtortingh. Turenne was ſoo hevig niet, maer de bequaemheyt en d'ervarentheyt gaven hem een vaſte en verſekerde waerde. d'Eene bewees ſijn gevoelen met redenen in de raetſlagen, was noyt met wanordeningen beſmet, en nam ſijn party beter als iemant ter Werelt. d'Andere maeckten een gelijckheyt der Oorloge, beſchickte alle ſaken tot ſijn eynde, en voorſagh al de tegenwerpingen, met meer oordeel als traegheyt. De beſigheyt van d'eerſte gingh verder als de nootſakelijcke dingen, om niet te vergeten, 'tgeen dienſtigh kon zijn. d'Andere was hier in niet minder, maer dede niet overvloedigh, om ſijn Benden niet te verſpreyden, noch door moeylijkheden buyten tijts te bederven. Den Prins was in 't gebieden gelijckelijck gevreeſt en geacht. Turenne aengenamer, en niet minder geacht, gevende meer genoegen, maer voor ſich minder achtbaerheyt behoudende. Daer waren geen verſekeringen genoegh tegens d'aenvallen van d'eerſte, en de ſekerſte poſten waren voor hem de ſwackſte. d'Andere vont over al ſijn ſekerheyt, en wiſt ſich wel te bewaren in alle ſchijnbaerheden van ſijn verlies. In de ſtrijden was 't bevel van d'een en d'ander by na gelijckformigh. Den Prins wiſt ſijn voordeelen te vervorderen, ende ſijn wanordeningen te herſtellen; hy bracht ſoo veel Benden by, als hy kon, hy begaf ſich heel in de ſtrijt, en 't ſcheen dat hy beſlooten had, of te overwinnen, of ſijn overwinningh niet te overleven. Turenne vergat niet van 't geen hem een ſtrijt kon doen winnen, ſo hy geluckigh

luckigh was, trock hy nut van alles, en bewaerde wat hy kon; indien hy 't niet was, soo had hy altijt een nieuwe oorspronck tot een beter geval, 't zy door de gelijckheyt van sijn natuur, 't zy door een lange ondervindinge van goede en quade uytgangen; hy ontfingh selfs alle soorten van toevallen uyt een gesicht. De ongunsten waren de Prins gevoelijcker als Turenne, maer sijn grootmoedigheydt vergramden hem meer, en sijn deugt, door ongelucken opgeweckt, was sterck genoegh, om die te overwinnen. **Dit was tot dus verre/ en de Fransen geloofden/** dat Condé waerlijk d'eerste Persoon des Werelts was voor een Veltslagh, en Turenne voor een Velt-tocht. d' Een was het eygender, **zeyden zy/** sijn bestaen roemlijck te eyndigen, en d'ander om een Oorlogh met nuttigheyt uyt te voeren. Den Prins oorlogde met meer luyster voor sijn achting, en Turenne met meer voordeel voor 't belangh der partye, met wien hy 't hielt. **Dan 't gevolgh sal dese saken uytwijsen.**

Verhael van 't gepasseerde in 's Lants Vloot, zedert des selfs uyt loopen, tot den 26. Julij 1674. Getrocken uyt de Brieven van den Lt. Ad. Tromp, Graef van Hoorn en andre.

'S LAnts Vloot, bestaende in 66 Schepen van Oorlog, 24 Fluyten, 18 Branders, en 12 Advys-Jachten, den 24. Mey uyt de Wielinge geloopen, en den 26. voor Duynkerken gekomen, stack van daer den 27. na Douvres, alwaer den Marquis del Fresno, Spaensen Gesant aen 't Hof van Engelant, aen boort van den Adm. quam, en de Vloot besagh. Welcke toen tot den 7. Juny in 't Canael en omtrent Torbaey bleef kruyssen, gevende ondertusschen geen kleyne onrust aen de Franse Kusten: Wanneer den Lt. Adm. de Ruyter, volgens sijn verkregen bevelen met partye Oorlogh-schepen ende Krijgsvolck sich van daer oostwaerts op nae de West-Indien begaf. Den 18. liep de rest van 's Landts Vloot onder den Lt, Adm. Tromp uyt Torbaey, en quam den selven avont, onder Goutstaert. Den 19. ende 20. kreghen de onse Heyssandt in het gesicht. De Fransen vierden op het aenkomen van de Vloot langs de geheele Kusten, en den Adel van Bretagne hielt sich voor 't meerendeel te Brest op, welcke Stadt seer gefortificeert en met Canon voorsien was, 't geen de Franssen mede op de Schepen, die voor 't inkomen van de Haven gerangeert waren, hadden geleyt. Al de Hoofden van de Vloot waren van gevoelen, dat men in dit geval niet anders doen konde, als de afgedwaelde Schepen by Bel-isle in te wachten, en dan gesamentlijck na de Revier de Loire te zeylen. Den 21. setten 't de Vloot de bocht van Vranckrijck in. Den 22. quam een Engels Scheepje, dat op kondschap uyt-gesonden was, weder met een Franse Loots van St. Lazaré in de Vloot. Den 23. quam de Vloot voor 't Eylandt Bel-Isle, en setten 't op 10 Vadem aen de oostkant van 't Eylant ten Ancker. Den Hertogh van Chaunes, Gouverneur van Brittanje, was van dese aenkomst soo haest niet bericht, of hy deed den 24 5 a 6000 Lantluyden te Brest t'samen komen, waer by 's anderen daeghs noch 3 a 4000 quamen, benevens 400 Edelluyden te Paert uyt Landernau, Guanové en St. Renans. Hier op vaerdighden hy aenstonts een Courier af aen den Marquis de Goetlogon, dat hy sich op 't Eylant Bel-Isle soude begeven, gelijck hy oock met 600 Voetknechten en 80 Edelluyden deed. Den 24. quam onse Vloot beoosten 't Casteel ten Ancker op 13 Vadem. En arriveerde oock een Engels Scheepje in de Vloot, 't geen zeyde, datter 8000 man op 't Eylant in de wapenen was, 't welck noch van de Franse Loots, die d'onse genomen hadden, bevestigt wiert. (hoewel men naderhant bemerckte, dat 't selve niet meer als 3000 was) Hier op besloot men echter de landinge te doen. Den 25. sont den Grave van Hornes een Trompetter na 't Eylant, die 's namiddags weder te rugh quam, met bescheyt van den Gouverneur, dat de Inwoonders die beveelen niet pareren soude, en dat, indien men 't Eylant aentaste, hy 't selve seer wel verdedigen soude. Den 26. gingh den Heer Tromp en den Graef van Hornes in de Chaloup, om een bequame Plaets tot de Landinge uyt te vinden, 't geen gedaen zijnde, quamen zy weder t'scheep; ende gaven aen de Lant-officieren bevel, om 's anderen daegs (Gods wêer en wint dienende) te landen, ter plaets, daer zy het bequaemst geoordeelt hadden. Den 27. wierdt met het lumieren van den dagh 't zeyn tot de landinge gedaen; waer op al de Gallioten met 't Krijghsvolck hun na strant begaven, om onder het faveur van 't Geschut der Schepen te landen, alwaer d'onse gekomen zijnde, vonden zy in de landinge minder tegenstant als zy verwacht hadden, niet tegenstaende de Franse aldaer 2 Retrenchementen boven malkander hadden, die met Volck beset waren, en 't opklimmen van den Bergh vry moeylijck viel. Toen d'onse gelant waren, 't geen 's uchtens ten 10 uren was, trocken zy voort op 't Casteel aen, en campeerden 's avonts een Musket-schot daer van. De Franse ondertusschen met eenig Volck uyt 't Casteel getrocken, vernamen soo haest d'aenkomst der onse niet, of weken weer na binnen: Middelerwyl had

een gedeelte van d'Oorlogschepen haer na 't Casteel begeven, en canoneerden daer op, gelijk de Franse weer op haer deden. Den 28. campeerden d'onse tot Soison, waer 't meestendeel van 't Vee by een gedreven, en na de Vloot gebracht wiert. Dien dagh wiert goet gevonden, dat d'Adms. Banckert en van Nes na de Westkant van 't Casteel, daer 't Leger lag, souden zeylen. Den 29. 's namiddags quam een Barck van 't Casteel in de Vloot, met een wit Vlaggetje, ende een Brief van den Gebieder de Lorgerie, waer by die versocht, alsoo van ververfinge ontbloot was, dat aen 2 a 3 Barcken mocht toegelaten werden Serdin, soo voor hun als de Vloot te vangen; maer den Lt. Adm. Tromp sloegh 't selve af, als buyten de ordre zijnde, en sont den 30. den Trompetter weer na 't Casteel, tot los-latingh der Gevangens, gelijck den Grave van Hornes albereyts veel van de hare, so Mans, Vrouwen als Kinderen gedaen had; 't geen hy dede, ende sont met een Tamboer 17 soo Matrosen als Soldaten, dewelcke hun wat te verre door 't plunderen van 't Leger begeven hebbende, van de Franse gevangen waren, en dewijl sulckx tegens d'ordre was, wierden 'er den 1 Julij 2 van op-geknoopt. Na dat dan d'onse 2 dagen op 't Eylant gelegen hadden, besloot men, weder te embarqueren, sonder yets op 't Casteel te ondernemen, alsoo het selve te veel tijts wegh genomen soude hebben. Dieshalven wierden 3 st. Canon t'scheep gebragt. Den 2. Julij gingen d'onse weder onder zeyl, na de Revier van Nantes, en quamen den 3. in de Bay van Bourgneuf, tegens over Narmoutiers ten Ancker; 't Gety dien dagh verloopen zijnde, wierdt de Landinge op Narmoutiers tot 's anderen daeghs uytgestelt: En gingh den Heer Tromp met de Chaloup rondsom strant besien, waer de bequaemste plaets tot de landing was. Den Vyant had aldaer aen strant eenige Beuckeryen en beschanssingen opgeworpen, waer in zy haer Muskettiers gestelt hadden. Den 4. met het kriecken van den dagh 't zeyn tot de landinge gegeven zijnde, gingen d'onse met de Booten na strant, doch mosten meest over Rotsen en Klippen, en tot over de middel door 't water passeeren, soo dat verscheyde haer Bandeliers nat wierden. Na dat de Fransse eenige charges uyt haer beschanssingen en van achter de muren van 't Dorp, daer d'onse onder landen, gedaen hadden, en die daer dicht onder gekomen waren, namen zy de wijck, en salveerden haer op 't vaste Landt van Poictou: Zy verlieten oock het Casteel op 't Eylant. Dus geraeckten de onse ten 7 uren aen landt, en planten aenstonts op de Moolen en 't Casteel de Prince Vlagh: Zy kregen op 't Casteel, de Beuckeryen en langhs strant 17 st. Canon, 8 metale en 9 ysere, die men in de Vloot bracht, en 12 Schepen, die op droog saten. In het landen kregen de onse 135 dooden en gewonden, daer onder eenige Bevelhebbers. De Gevangens die de onse in dese strijt kregen, zeyden, datter 5000 man van 't vaste Lant op het Eylandt stont te komen, en datter 500 bereyts gepasseert waren, 't geen den Grave van Hornes soo veel te meer deed haesten, om haer op de doortocht te ontmoeten, latende Cap. Brakel met 3 Comp. Matroosen en 60 Muskettiers tot besetting van 't Casteel, en Cap. Hardenbroeck met de Comp. Matroosen van den Hr. Tromp in de Abdye: Sijn Exell. 's avonts aen de doortocht komende, soo was alles weer na 't vaste Lant geretireert, daer oock een groote meenigte Volck, soo te voet als te Paert stondt. 't Gebreck van water deed d'onse een Uer van daer camperen, werdende den Heer van Somersdijck met 400 man op die post gelaten. Den 5. Julij quamen 2 Brigantijns, als Galeyen toe gemaeckt, van Rochel uyt-gesonden, en wel gewapent, aen 't Eylant: Zy niet wetende, dat de onse gelant waren, naderden het strant, daer de Hr. van Somersdijk 60 Muskettiers achter een Heuveltje lag, en terwijl hy haer amuseerde, sich gelatende een Fransman te zijn, vielen d'onse haer so schielijck aen, dat zy sich over gaven. Dit Eylant heeft omtrent 2000 Huysen, en is 50 Roeden van 't vaste Lant af, so dat de onse de Franse, die aen de andre zijde gecampeert lagen, en zy ons gemackelijck konden beschieten. Met laegh water liep het Landt tusschen Boüin en Beauvoir, zijnde 't vaste Lant van Poictou, en dit Eylant soodanigh droogh, dat men met soo veel Volck als men wilde, in front van het eene tot het andere kon passeeren, welcke doortocht maer een Uer gaens is, en kan 2 Uren voor en 2 Uren na het laeg water geschieden. De Fransse lieten een gerucht loopen, dat zy op ordre van haer Koningh met de gantse macht, soo te Voet als te Paert souden overkomen, om ons die Post te doen verlaten, doch ondertusschen staken zy selfs haer Soutpannen omtrent Boüin en Beauvoir in, betoonende meer bevreest te zijn, dat d'onse souden overkomen, als datse die wilden aentasten. Onderwijl had den Heer Tromp belast dat al het Vaertuygh haer weer onder de Vloot soude vervoegen, en trock den 7. daer mede na 't Eylant, gevende aen d'Officiers last, toen hy weder op de Vloot was gekomen, datse haer Matroosen souden waerschouwen, op straffe van de doot, geen Beestiael of yets anders van lant te halen. Op den 8. quamen 2 Fregatten en 8 Branders weder by de Vloot, met bericht, datse aen 't Eylant St. Maerten geweest, en aldaer een Frans Fregat met 40 st. tegens 't lant gejaegt hadden, 't geen ten deele door sijn eygen Kruyt opgesprongen, en de rest door de brant geruineert was. Dien dagh wiert een Fregat met 9 andere Schepen na St. André gesonden, om vers water te halen, en de 2 Brigantijns met 30 man yder bemant, om nevens 2 Snaeuwen omtrent Brest 12 a 13 dagen te kruyssen, ten eynde alle Franse Vissers te vermeesteren. Den 9. wierden tot 't selve voornemen 2 Fregatten, 2 Branders en 2 Snaeuwen na 't Eylant St. Maerten en de Rivier van Bordeaux gesonden. Den 10. quamen Caps. Decker en Megangh weer by de Vloot, met bericht, datse voor 't Eylant Heys geweest, doch sich te swack bevonden hadden, om een landinge te doen; dat volgens 't seggen van een Engelsman, van St. Maerten komende, op d'aenkomst der onse, daer groote

allarm

allarm was geweeſt, en datter wel 10000 man (doch meeſt Boeren) op 't Eylandt van 't vaſte Lant gebracht waren, benevens eenige ſt. Geſchut. Den 11. wiert belaſt datter voor 5 dagen mont-koſt aen Lant gebracht moſt werden. Den 12. en 13. viel niet van gewicht voor. Den 14. quamen de Brigantijns en Snaeuwen van de Kuſt van Brittanje weder in de Vloot, met een Frans Scheepje, dat 6 weken te vooren, benevens 21 andere Koopvaerders van 18 Franſe Oorlogſchepen van Marſeille tot de ſtraet van Gibralter was geconvoyeert, zijnde met 10 ſtucken en 30 man gemonteert, waer van 17 op d'aenkomſt der onſe met de Cognoſcementen na 't landt gevlucht waren: Invoegen dat om deſe vordere Schepen op te vangen de 2 Brigantijns en Snaeuwen weer na de Kuſt van Brittanje geſonden wierden. Den 20. quamen eenige Schepen, die na de Rivier van Bordeaux geweeſt waren, bericht brengen, dat van 12 Engelſe en 2 Hamburger Schepen verſtaen hadden, dat des Konings Schepen tot onder Rochefort waren geretireert, daerſe voor 5 Bomen geſlooten lagen, en dat tot Rochel 2 Branders gereet gemaeckt wierden. Dien avont wiert nochmaels belaſt voor drie dagen Vivres in 't Leger te brengen, en den 21. al het Beeſtiael geſlacht, om 't water te meſnageren. Den 22. quamen de Brigantijns ende Snaeuwen weder te rugh, met bericht, datſe 3 Barcken genomen ende gedeſtrueert hadden, en 4 a 5 Scheepjes onder Boulin ſien leggen, die zy meenden dat Ammunitie in hadden: Waer om Cap. Barent Hiddes met 3 Snaeuwen en Brigantijns derwaerts geſonden wiert, om deſe te vermeeſteren, of te ruineren. Eyndelijck na dat d'onſe nu 3 weken op 't Eylant hadden gelegen, wiert goet gevonden, het ſelve weder te verlaten: Soo dat d'onſe 't Caſteel deden ſpringen, de Wercken langſt ſtrant ſlechten, en de Huyſen ledigh maeckten: Al het Vee, 't geen in groot getal was, was geconſumeert, en daer op embarqueerden d'onſe den 23. weder van daer, na dat zy alvoorens Gijſelaers voor de voldoeninge van 14000 Rijckxds. tot brantſchattingh hadden mede genomen, die op de Amſterdamſe Oorloghſchepen wierden verdeelt. Men verſtondt uyt de Gevangenen, dat den Hertogh van Chaunes ſich met 4000 Edellieden te Paert tuſſchen Croiſil en St. Lazaré, 6 uren van Narmoutiers, onthielt. Den Hertogh van Retz met 1200 Edellieden en 5000 Ingeſetenen tuſſchen Bourneuf en Machoe, een uur van Narmoutiers. Den Hertogh van Vieuville met 2000 Edelluyden en 8000 Ingeſetenen over Narmoutiers, tot Boüin en Beauvoir. Den Hertogh van Gadagne gebood te Rochelle, Oleron en l'Iſle de Rhé, daer zy haer meeſte Volck hadden, en ſoude in 't ſelve Eylant van Rhé, volgens eenparigh bericht der Gevangens, Engelſe en Hamburger Schepen, wel 10000 man en 1000 Paerden geweeſt hebben, daer onder 5000 Ingeſetenen, zijnde zedert 6 weken aldaer de Regimenten te voet van Gadagne, Neuville, Louvigny, en een Battaljon van Marine, benevens andere gedetacheerde Comp. ingekomen, als mede de Regimenten Paerden van Courſelle en Belleguarde, daer van d'eerſte onder Gadagne geboot, de twede over de Ruyterye, en Lauvay over de ſterckten. In Oleron lagh oock veel Volck te voet en te Paert, en was zedert 3 weken daer noch een Battaljon van Marine ingekomen. Den Gouverneur van St. Sebaſtiaen ſchreef aen den Heer Graef van Hoorn, dat hy de macht van den Vyant op 't naeuſte hebbende doen onderſoecken, die bevonden had, dat in over de 80000 man te voet en 6000 Paerden beſtont, van Rochelle, Bordeaux, en Bajoene. Dat de Marſchalcken van Grammont en d'Obret, beneven de Graven de la Sere, en Louvigny het opſicht van de Kuſt tuſſchen Bordeaux en Bajoene hadden. De Gevangens, die de onſe kregen, zeyden, datter een groote miſerie langhs de gantſe Kuſt was, die t'eenemael door de Ruyterye en opbodt geruineert wierdt, ja ſoodanigh als een Vyandtlijck Leger ſoude konnen doen. Toen nu de Militie wêer Scheep was, wiert goet gevonden, dewijl 's Lants Vloot van water haeſt ſoude ontbloot zijn, en de Schepen, die om water na St. André waren, noch niet waren weder gekomen, datter 2 Oorlogſchepen en 4 a 5 Galliots met ledige Vaten derwaerts ſouden geſonden werden, en de Franſe Prijs, die d'onſe gekregen hadden, aldaer verhandelen: Oock wierdt Cap. Hallard met Brieven na 't Vaderlant geſonden, en om de Vivres voor de Seeuwſe Schepen tot half October weder in de Vloot te brengen.

Den Marquis de Salvago/ extraordinaris Envoy van Genua quam dees tijt in Engelandt/ om den Koningh te bedancken uyt de naem van die Republijck/ over 't ſucces der bemiddelinge van ſijn Majeſt. by den Coningh van Vranckrijck/ ten opſicht van 't Accomodement van haer differenten met dien Koningh. De Engelſe Ooſt-ind. Comp. kreegh toen bericht van haer Directeurs uyt Indien/ dat 15 Hollantſe Schepen 10 van de hare in Indien ontmoet hebbende/ met de ſelve ſlaegs geraeckt waren/ ende na een hart gevecht van eenige uren/ 3 daer van/ als de Sampſon/ Antelope en Preſident/ genomen/ en de reſt onder 't Fort St. George gejaegt hadden. Daer op quamen in 't leſt deſer Maent de 7 Schepen uyt Indien in Duyns/ genaemt de Londen/

don/ Cæsar/ Massingberd/ Anna/ Bombayse Koopman / Oost-indise Koopman/ en de Eendracht. Dese dagen quamen oock de Gemachtigde van haer Ho: Mo: te London / om met de Engelse een ordeningh van de Koophandel in de Oostindien op te stellen. Den Hertogh van Monmouth wierdt toen tot Cancelier van de Universiteyt van Cambridge verkooren / in de plaets van den Hertogh van Buckingam.

Den Heer Ehrensteen, Sweetsen Gesant / in 't begin deser maent van Ceulen in den Hage gekomen/ kreegh den 5. deser by haer Ho: Mo: Gehoor / ende dede aldaer het volgende voorstel:

HOog Mogende Heeren Staten Generael der vereenigde Nederlanden: Als ick voor een Jaer/ of wat langer / mijn afscheydt nam van dese beroemde en achtbaere plaetse / hebbe ick na mijne bysondere genegentheydt tot dese Republijcke / haer voo reerst van Godt Almachtigh toe-gewenscht een altijt durende welstant/ en soodanige voorsichtigheyt in hare beraetslagingen/ oock so geluckige uytkomsten in hare actien/ daer mede sy altijt gewasschen mochten zijn/ om die doemaels seer sterk aendringende tempeesten tegen te staen/ ofte te konnen mijden. Ende het hadde sijn reden / waerom ick ter selver tijt God meest aenriep om hulpe ende tot bysprìnginge van so groten gelucksaligheyt. Want om niet te spreken van de volstandige genegentheyt van sijne Koninckl. Majest. van Sweden mijnen aldergenadigsten Koning en Heere tot desen Staet/ ende van sijne overgroote sorge tot desselfs behoudenisse/ die buyten Heylige wenschingen en geluckige voorspellingen niet konde werden volbracht / sag ik daer nevens dat het voortreffelijcke lichaem van dese Republijcke voor sijn grootste gedeelte geschuddet was/ dat het doen mede beangstigt wierde van eene noch onseeckere en twijffelachtige uytkomste; dat oock de op komende buyen te water en te lande eene sodanige schip-breucke dreygden / die geoordeelt wierde seer swaer te ontgaen/ of met eenige bequame middelen doen niet lichtelijck afgekeert soude konnen werden. Dat het evenwel den Algoeden en Almachtigen Godt belieft heeft dien dangereusen toestandt te veranderen/ ende dese Staet/ die aen het hellen was/ met sijnen machtigen arm onderstut / te verquicken ende wederom te bevestigen/ oock soodanig te zegenen/ ende gelijcksaem tot dien top van gelucksaligheyt te herstellen/ dat den Staet/ versekert van hare Middelen en Landen / nu machtig is haren Vyandt te Water en te Lande/ couragieuselijck onder de oogen te gaen; sulks is even 't geen/ waer over dien selven Godt/ als een machtigen behouder van dese Republijcke/ volkomenelijcke erkent/ ende bysonderlijck gedanckt moet wesen/ gelijck dan ick/ my daer over verheugende/ niet en kan naelaten uyt desen hoofde ende by dese occasie U Ho. Mo. met verdobbelinge van mijne oprechte en Heylige Gebeden van herten geluck daer toe te wenschen. Wijders ben ick noch wel indachtig / dat ick doemaels met die gedachten van hier ging/ dat ick niet alleen mijne hulp aenboodt/ en willigtijck aennam te doen/ so veel als tot herbrenginge van den vorigen Vrede/ op den naem van mijnen aldergenadigsten Koning en Heere ick eenigsints soude konnen bybrengen; maer hebbe ick my oock met die vaste hope op de reyse begeven/ als of ick in korte soude hebben wederom te keeren/ ter oorsake dat ick over de volleherstellinge van den Vrede/ mijn plicht van geluckwenschinge/ met een noch veel groter betuyginge van blijtschap soude op-hopen: Doch is de hope van die verwachtinge soo niet uytgevallen als wel doemaels wierde gewenscht/ hoewel gantschelijck buyten alle schult van de Mediateurs / die soo veel in hun is geweest/ gants niets en hebben onderlaeten / daer mede soo heylsaem werck tot een goedt eynde mochte werden gebracht. Het is mede bekent dat sijne Koningl. Maj. mijnen aldergenadighsten Koningk en Heere over het dissolveren van die wichtige 't samenkomste niet weynigh ontstelt is geweest / ja selfs sich daer over is bekommerende/ die/ hoe seer by den selven het succes van een gewenscht Tractaet in consideratie is gekomen/ nu langh ende genoegsaem met Brieven/ Ambassaden/ en andere besendingen/ niet buyten grote kosten en moeyte/ betoont heeft. Ende laet sijne Coninckl. Maj. sich het als noch niet verdrieten/ noch ontsiet geenen arbeyt; maer oordeelt veel eer dat den last haer van U Ho. Mo. toebetrouwt/ haer met die oprechtigheyt/ ende met dien yver als noch moet ter herte gaen/ dat/ of wel eitmael haren vlytigen arbeyt en oprechten dienst niet al te wel uytgevallen sijn/ deselvige evenwel wederom hervat en gescherpt hebben te werden/ tot dat Godt den Autheur des Vredes / onsen wensch toestaende/ ons/ met den Vrede selfs/ en met een algemeene ruste door een genadige hulpe sal verwaerdigt hebben te zegenen: Ende hier omtrent worden noch kleyne / noch duystere hulp-middelen van de Zijde van u Ho. Mo. verwacht en verhoopt. Ende voorwaer/ Ho. Mo. Heeren/ billijk is te prijsen der selver evenmatigheyt/ dat se in alle voorvallen des Tractaets hebben willen schijnen deselve volstandigheydt van genegentheyt tot de Vrede te verklaren: nu wordt vereyscht / dat deselve met een dappere couragie in soo heylsaem voornemen blijven volherden/ oock soo nootsaeckelijcken yver tot het gemeene beste trach-

ten

ten te vermeerderen; ſulcks verdient ſijne Coninckl. Majeſt. van Sweden bekommerlijcke betoonde ſorge voor den gemeenen Vrede / ende inſonderheyt voor den welſtant van deſe Republijcke: Ook paſt het op deſes Staets tegenwoordigen geluckigen toeſtant / dat terwijlen door Godts ſtercke handt by gekomen is / dat de gepaſſeerde twijffelachtige diſpoſitie deſer Republijcke / door een onverwachten Goddelijcken Zegen verandert is / in een bly―geeſtiger ſtant / ſoo datſe verſeeckert van haer heyl / nu tot bevorderinge van den Vrede een treffelijcken en nutbaeren arbeyt met vrucht kan beſteden / ſy oock niet en onderlate noch uytſtelle ſich verdient te maecken omtrent het gemeene beſte. Seecker / tot dien eynde moet men dencken dat aen u Ho. Mo. de reſtitutie van Landen en plaetſen / en andere ſeer groote voordeelen van dat ſlagh / zijn overgekomen / daer mede deſelve hare geruſtigheyt van binnen gevoelende / het gennt van een vollen Vrede ernſtelijck na gaen / ende beſorgen dat eenige gemeenſchap van ſoodanige geluckſaligheyt / op andere mede / die wegen deſen Oorlog in laſt ſijn / en daer onder ſuchten / kome af te dalen / en toegebracht te worden. Tot deſe heylſaeme intentie weygert ſijne Coninckl. Majeſt. als noch niet ſijnen onvermoeyden arbeyt by te ſetten; ende tot dien eynde heeft de ſelve aen my bevolen weder te keeren na deſe Republijcke / als na mijn vorige poſt / werwaerts ick in den beginne ben gedeſtineert geweeſt. Ick verſchijne dan voor u Ho. Mo. begeerende der ſelver ernſtelijcke medehulpe in ſo een groot en voortreffelijck werck; de welcke my / die van mijne Coning tot bevorderinge van den Vrede beſtelt ben / ten hoogſten van noden is. Want het baerblijckelijck is / ſoo wanneer de wil en genegentheyt der partyen niet daer by kome / ende inſonderheydt uwer Ho. Mo. veel vermogende diſpoſitie by de Geallieerden / dat alle de arbeyt der Mediateurs / hoe yverigh die oock mochte weſen / weynigh ſoude konnen doen avanceren. Wat my aengaet / ick ſal wel niet traeg weſen / in 't geen van wegen ſijne Coninckljke Maj. my is opgedraegen; maer als ick my door u Ho. Mo. hulpe ſal vinden onderſteunt / dan ſal ick eerſt geen reden hebben om te twijffelen aen eene gewenſchte voorſpellinge / ende geluckige uytkomſte. Het is onnoodig alhier te verhalen / hoe / en hoe wijt de voordeelen des Vredes aen deſe Republijcke toedragelijck ſijn; na het gemeen gevoelen der verſtandige moet die ſeer oorbaer voor deſen Staet geacht worden. Ende alſoo over al alles goets van den Vrede aen gebracht / ende daer en tegens door den Oorlog alles ſeer jammerlijck opgegeten en verwoeſt wordt / als ſchijnt Godt meeſt om de volgende reden / tot herſtellinge van den Staet / ſijn Almachtigheyt getoont te hebben / niet dat de Swaerden van menſchen bloet langer ſouden druppen / noch oock dat door vykomſte van andere / de eene Oorlogh uyt den anderen aengeſponnen ſoude worden / maer dat / terwijl men het in de macht heeft / beſorght werde / daer mede dien ſelven Vrede hier / ende niet min voor alle andre mede uytgewerckt / en gegunt werde. Want het en ſchijnt niet / dat eenige andere aengenamer danckbaerheyt / voor het grote benificie van de verkregene ſecuriteyt / of voor den tegenwoordigen welſtant / aen den Grooten Godt kan worden opgeoffert; nochte oock u Ho. Mo. nu of in het toekoomende meerder en grooter glorie kan overkomen / als datſe / verloſt van het perikel / genegentheyt toonen ſich verdient te maken omtrent het beſorgen van een vollen Vrede en welſtandt aen de geheele Chriſtenheydt / daer mede ſy de eere van een herſtelde generaele Vrede met recht / hunnen raet / genegentheyt en autoriteyt / oock mogen aenmaetigen. Den Vrede-lievende Coning ſal dit werck geerne begunſtigen / welckers Ambaſſadeur u Ho. Mo. my alhier hebben / die ick op den publijcken naem van deſelve ſijne Coninckl. Maj. ten beſte van de gemeene ſake / ende alſo vervolgens oock van u Ho. Mo. welvaert ten uytterſten bereyt ben getrouwelijck handt aen te ſlaen; en die ick / 't geen goet / billijck en bequaem tot bevorderinge der Vrede alhier geoordeelt ſal worden / niet alleen met u Ho. Mo. Heeren Gedeputeerden (die ick vriendelijck verſoecke dat my met den eerſten mogen worden toegevoegt / ende verhoope dat my onſ waer ſullen worden toegeſtaen) bedaerdelijck moge overleggen / maer oock dat het geen verſtaen ſal worden / daer inne te moeten worden gemodereert en geaccomodeert / ick aen mijn Collegen / de Heeren Ambaſſadeurs en Mediateurs / moge overſchrijven; op dat ick alſoo geluckigh moge doen blijcken / of wel de Negotiatie een weynigh is uytgeſtelt / dat daeromme de hoope van de pacificatie niet t' eenemael is weg genomen. De Heeren / gelieven mijn Perſoon dan te verſchoonen / ende niet te gedogen / dat ſoo oprechten / ſoo yverigen / en ſoo volſtandigen arbeyt van ſijne Coninckl. Maj. een Koning / die tot den Vrede ſoo ſeer genegen ende aen u Ho. Mo. Republijcke ſoo gants toegedaen en verbonden is / na deſen ſonder vrucht / of met na rouw afloope.

EDUARD EHRENSTEEN.

Den 12. der ſelver Maendt gaf hy aen haer Ho: Mog: een Geſchrift over / ende vertoonde daer in wijtloopigh / de onheylen, die uyt deſen Oorlogh in verſcheyde geweſten, doch voornamentlijck in 't Duytze Rijck, waren ontſtaen; **ende verſocht eyndelijck** / dat haer Ho: Mog: hem de behulpelijcke hant in 't weder opnieus voort te ſettene Vredens-werck wilden verleenen; waer toe hy dacht niet ſwaerlijck ſoude te komen zijn, indien voor eerſt en voor al een Stilſtant van Wapenen wiere

vast gestelt, een sekerder Plaets tot de Vrede-Handelinge voor-geslagen, en dat tot de Voorwaerden, waer door men een Vrede soude konnen bekomen, eer de Plaets noch bestemt wierdt, eenige aenleydinge wiert gegeven. Den 20. dito gaf hy noch een bysonder Geschrift over / wegens de Verbonden / die 't gerucht gingh / dat haer Hoogh Mogende met den Koningh van Denemarcken / den Keurvorst van Brandenburgh / ende de Vorsten van Brunswijck en Lunenburgh hadden gesloten / ende wilde haer Hoogh Mogende als in-prenten / dat het selve tot verachteringe van den Vrede streckte: Doch versocht eyndelijck / dat de selve hem mochten mede gedeelt werden, &c. Waer op haer Hoogh Mo: hem den 25. deser een antwoordt lieten toekomen / ende daer in alle sijne voorstellingen wijtluftigh beantwoorden; 't geen hier achter op folio 224. in substantie volght.

De Heeren Gemachtighden van haer Hoogh Mog: tot het op-stellen van een ordeningh der Koophandel met Engelant verkooren / vertrocken dese tijdt derwaerts / ende waren de Heeren Johan Korver, en Gillis Sautijn, Out-Schepenen van Amsterdam / Samuel Beyer, Pensionaris van Rotterdam / And: van Vosse, Pensionaris van Enckhuysen / Pieter Duyvelaer, Out-Burgermeester van Middelburgh / en Michiel Michielsz. Schepen van Vlissingen. Den 13. deser quam den Ridder Temple, Gesandt van den Koningh van Engelandt / in den Hage / zijnde sijn Gestoet ende Reystuygh daer al eenige dagen van te vooren aengekomen. Hy gaf sich terstondt by den Staet aen / ende vertrock naer eenige dagen verblijf aldaer na sijn Hoogheyt in Brabandt. Men verstont / dat hy de bemiddelinge van sijn Koningh tusschen de strijdende partyen quam aen-bieden / gelijck sulkx by al de geintereßeerde was gedaen. Den 24. wiert de Heer van der Noort / extraordinaris Envoye van Sweden / ter Gehoor by haer Ho: Mo: opgehaelt / alwaer hy een kort voorstel dede / vol van betuyginge der suyvere genegentheyt sijns Koninghs tot de vriendtschap van desen Staet: Waer op door den Heer President weder reciproque geantwoort zijnde / soo wiert hy weder als opgehaelt was / na sijn Logement geleyt. Den Heer Ontfanger Generael Volbergen overleed den 19. deser 's nachts in den Hage / in wiens plaets den Heer van Ellemete weder verkooren wiert. De H. Staten van Hollandt deden toen nominatie van een 3 dubbeldt getal / tot de verkiesinge van 4 nieuwe Raets-heeren in 't Hof van Justitie van Hollandt / 't geen nu met dat van Zeelant gecombineert was / namentlijk / den Advocaet Fagel, en den Advocaet van Driel, uyt de welcke een sou verkoosen werden in de plaets van den overleden Raetsheer de Graef. De Heeren de Neyn, de Advocaet van der Brug, de Griffier Pots, den Advocaet Valentijns, den Advocaet Laurentius, de Willem, den Advocaet Munter, den Advocaet Groenendijck, ende den Advocaet van der Dussen; uyt de welcke 3 nieuwe Raden souden verkooren werden. In 't begin deser maent deden haer Ho: Mog: by Nimwegen verscheyde Regimenten t' samen komen / die onder 't bevel van den Heer Rabenhooft de Graef souden belegeren: Waer toe den 1. deser Vry-leger in die quartieren afgekondight wiert / en vertrock den ged. Heer Rabenhooft den 7. deser uyt 's Gravenhage derwaerts. Ravesteyn als een wel gelegen Post / om de

Graef

Graef in haer strooperyen te bedwingen/ nu van d'onse ingenomen/ soo leyden de Franse binnen de Graef op alle middelen toe / om van dit beletsel bevrijt te zijn/ tot het welcke men zeyde/ datse eenige als overloopers daer binnen gesonden hadden/ om de Plaets te verspieden/ en dan/ als zy gelegentheyt zagen/ de Franse 2 Poorten in handen te stellen/ ende haer alsoo meester van de Plaets te maken/ maer dit soude ontdeckt/ en de schuldige gestraft zijn. Onderwijlen in 't midden deser maent omtrent 100 Vaendelen te voet en eenige te Paerdt te Nimwegen by malkander gekomen zijnde/ benevens noch 2 Regimenten/ die in Schepen lagen / soo uyt Vrieslant/ Groeningen / Utrecht als Gelderlandt/ commandeerde Rabenhooft 2 Standaerden Paerden en 600 man te voet uyt/ om de Huysen van Duyckenburg en Wichen in te nemen/ zijnde passen om de Graef te blocqueren/ gelijck zy oock uytvoerden. Den Oversten du Til met 6 Vaendels Voetvolckeren en 3 Standaerden Ruyters ook uytgecommandeert zijnde/ om 't Huys te Gennip in te nemen / volvoerde sulckx insgelijckx: En dus wierden alle Passen ronds om de Graef beset.

Den 8. deser ontmoeten een Spaense partye by Luyck op de wegh na Tongeren een Franse partye/ sterck 40 Ruyters/ gecommandeert door den jongen Graef d'Estrades; de Spaense 60 Ruyters en 30 Dragonders sterck/ tasten hun soodanigh aen/ dat de Franse haest op de vlucht na Tongeren geraeckten/ gevolgt van de Spaense; den Graef vloot self derwaert / en in de Kerck / roepende de Burgers te hulp/ maer die vreesende noch eens geplundert te werden/ slooten Deuren en Vensters toe/ waer door de Spaense een goede buyt kregen. De Franse jalour/ dat de Duytsen soo langh in 't Lant van Luyck bleven leggen/ meenende dat sulckx ten opsicht van de Stadt Luyck/ om daer besetting in te krijgen/ geschiede/ soo schreef den Coningh van Vranckrijck den volgenden Brief aen de Stadt Luyck en 't Graefschap Loos/ welcke de Carrieres den 22. deser in de Vergaderinge der Burgermeesters overleverden:

Onse seer lieve en goede Vrienden, &c.

Hoe meer wy door een opentlijke verklaringe/ onse oprechte begeerten ende verlangen/ te kennen
hebben gegeven/ om een rechtschapen neutraliteyt met 't Lant van Luyck te onderhouden/ soo
veel te meer hebben wy met ons hooghste verdriet moeten aensien/ 't begin onser vyanden / hoe
zy de selve met haer uytterste vermogen mochten violeren/ en breecken. Waer by wy oock vernomen
hebben de exactien en gewelden/ die haer Heyren door 't gantse lant hebben bedreven. En daer door ge-
weten/ dat zy niets na gelaeten hebben/ uw t' eenemael op haer zijde te krygen / en daer toe te brengen/
dat gy hun de doortocht/ door de Stadt Luyck en andere vaste plaetsen soude bewilligen. Dewijl wy
nu een bysondere genegentheyt tot de welvaert van uwen Staet dragen/ en begeerigh zijn / al 't geene
soo veel aen ons leyt/ tot uwe rust/ indien gy neutrael blijft/ te contribu eren: Soo hebben wy u door
desen brief willen te kennen geven/ dat wy al 't geene geerne by brengen willen / wat wy dienstig sullen
achten/ om uw in soodanigen stant te behouden: En 't sal ons seer aengenaem zijn/ indien wy uw met
onse onderstant/ ingeval die u nodig mocht zijn/ konnen helpen/ en uw voor diergelijcke onderdrucking
die de Keyserl. Armeen by uw willen voornemen/ beschutten. Gelijck wy nu genegen zijn / uw alle
kentekenen onser affectie te kennen te geven/ indien gy onse neutraliteyt geboeglijck onderhout/ so kon-
nen wy oock niet verborgen houden / dat het ons seer leet soude zijn / indien wy genootsaeckt wierden
onse meeningh te veranderen/ wanneer ghy een andere en tegenstrijdige antwoort/ als wy van uw ver-
wachten/ en onse vyanden eenige onderstandt/ waer door de neu traliteyt gequetst mocht worden / suld e
geven. Dieshalven hebben wy den Heer de Carrieres bevolen / uw onse intentie en meening hier over
omstandelijcker te kennen te geven. Dewijl nu de selve aen uw onse tot uw toedragende genegentheyt
al versekeren/ soo willen wy hier mede af breecken/ en Godt bidden/ dat hy uw / goede vrienden/ in syne
heylige bescherminge wil nemen. Gegeven te Versailles/ den 19. Julij 1674.

LOUYS.

d'ARNAULT.

Hy klaegde naderhant noch over 't in-nemen van Dinant door de Keyſerſe/ maer hem wiert te verſtaen gegeven/ dat de ſchult hier van by de Franſe ſelfs was, dewijl zy door 't weygeren van de reſtitutie van Maſeyck, de Keyſerſe tot ſoo een bedrijf veroorſaeckt hadden.

Terwijl de Legers in Brabandt noch ſtil bleven leggen / gingen verſcheyde Spaenſe partyen op buyt/ ende onder andere / den Spaenſen Lut. Gen. Don Francisko d'Agourto verwittigt zijnde/ datter een Frans Convoy met verſcheyde Schepen vol Koorn en Meel van Atrecht naer Douay quam / ſoo troch hy met eenige Volckeren uyt Camerijck/ om dit Convoy te ſlaen ; hy quam even van pas tuſſchen Biache en Vitry/ daer het ſtil lagh/ wanneer hy ſijn Volckeren op de Franſe doende chargeren/ haer op de vlucht dreef / 200 gevangens/ daer onder eenige Officieren/ kreegh/ en 14 Schepen/ met deſe Voorraet geladen / dede ſincken of verbranden ; hy vervolghde de overige vluchtelingen tot onder de Poorten van Atrecht / en keerde van daer ſonder eenige ſchade te rug. 't Keyſerl. Heyr in 't leſt der voorleden maent omtrent Namen gekomen/ bleef daer eenige dagen leggen / wanneer door afgevaerdigden van ſijn Hooght. den Heer Prince van Orangie en den Heer Graef de Monterey aen den Graef de Souches beſtemt wierdt / dat deſe 3 Hoofden by malkander in de Abdye van Heyleſem by Thienen ſouden komen / om daer over de marſch deſer Heyren geſpreck te houden/ invoegen dat ſijn Hooght. met den Graef van Waldeck/ en den Graef de Monterey met den Marquis d'Aſſentar en den Prins van Vaudemont verſelt/ ſich in 't begin deſer maendt op de beſcheyde plaets lieten vinden / en na eenige onderhandelingen met den op-gem: Graef de Souches weder na haer Leger-plaetſen vertrocken ; gelijck de Souches oock dede. Die ſich toen na eenige dagen leggens omtrent Namen van 't Caſteel van Dinant meeſter maeckten/ en daer beſettingh in lagh. Daer op toogh den 23. deſer de Keyſerſe Ruyterye door Namen over de Maes / ſterck 82 ſlagh-ordeningen/ gevolgt van 't Voetvolck. Ondertuſſchen den Heer Rhijngrave uyt dit Heyr by ſijn Hoogheyt gekomen zijnde/ ſoo wierdt aenſtonts bevel gegeven / dat het Heyr van deſen Staet mede ſoude op trecken na Leuven / om van daer met de Keyſerſe te conjungeren/ gelijck den 16. deſer geſchiede/ nemende ſijn Hooght. ſijn verblijf in de Abdye van Parck. Het Geſchut wiert te Willebroeck ingeſcheept/ en ſo na gevoert. Beſtaende ſijn Hooghts. Heyr in deſe Regimenten:

De rechter Vleugel, gecommandeert door Vorst Maurits, Veltmarſchalck.

De Ruytery van die Vleugel gecommandeert door den Grave van Naſſauw, Gener. van de Ruytery, en den Marquis de Mompoulian, Commiſſaris Generael.

Ruytery van de rechter Vleugel, de eerſte Linie, den Grave van Naßauw aen 't hooft.

De Lijfgarde gecommandeert door den Heer van Ouwerkerck.

Het Regiment van de Guarde, Colonel den Heer Bentingh.

Eerſte Brigade, gecommandeert door den Heer van Ginckel, Brigardier.

1. Het Regiment van den Grave van Naſſauw.
2. Van Heere Ginckel.
3. Langerack.
4. Obdam.
5. Prince van Coerlant.
6. Grave Flodorp.

De tweede Linie van de rechter Vleugel, den Marquis van Mompoulian aen 't hooft.

Tweede Brigade, gecommandeert door den Heer van der Leck, Brigadier.

1. 't Regiment van den Heer van Mompoulian.
2. Heer van der Leck.
3. Heer van Schravemoer.
4. Hoorenbergh.
5. Kroonenbergh.

De rechter Vleugel van de Infanterye, gecommandeert door den Heer Aluwa, Lt. Gen. van de In-

Infanterye, en de Heer Fariaux, Gen. Major.

Eerste Brigade, gecommandeert door den Graef van Solms, Brigadier, eerste Linie.

1. Het Regiment van de Guarde.
2. Vorst Maurits sijn Regiment.
3. Van den Graef van Stierom.
4. Van Solms.
5. Heer d'la Vilaumaire.
6. Jonge Prins Maurits.
7. Heer Stockheym.
8. Prins Berckevelt.
9. Heer Turck.

Tweede Brigade, gecommandeert door den Heer Weé, Brigadier, tweede Linie.

1. Het Regiment van den Heer Aluwa.
2. Fariaux.
3. Weé.
4. Marquis Touars.
5. Ammema.
6. Swartzenburgh.
7. Mornout.
8. Cassiopin.

De lincker Vleugel, gecommandeert door de Grave van Waldeck, Veltmarschalck.

De Ruytery van de lincker Vleugel, gecommandeert door den Heer Steenhuyse, Gener. Lut.

De eerste Linie, de Hr. Steenhuyse aen 't hooft, de 3. Brigade, gecommandeert door d'Hr. Weybnon, Brig.

1. 't Regim. van den Grave van Waldeck.
2. Heere Steenhuys.
3. Weybnon.
4. Sander van Welle.
5. Epe.
6. van Brederode.

Tweede Linie van de Ruyterey van de lincker Vleugel de vierde Brigade, gecommandeert door den Graef van Witgensteyn, Brigardier.

1. 't Regiment van den Prince van Vrieslandt, Coll. den Heer van Palsterkamp.
2. Grave van Witgensteyn.
3. Prins Frids van Nassau.
4. Heer Kingma.
5. Grave Schellaert.

De lincker Vleugel van de Infanterye gecommandeert door den Rhijngraef, Gener. Lt. en de Heer Vane, Gener. Major.

Eerste Linie, derde Brigade, gecommandeert door den Heer van Heeswijck, Brigardier.

1. 't Regiment van den Graef van Waldeck.
2. Heer van Heeswijck.
3. Sedlenitzky.
4. Mario.
5. van Brantswart.
6. Burmania.
7. Prins van Holsteyn.
8. Heer Palm.
9. Polants.

Tweede Linie, vierde Brigade, gecommandeert door den Grave van Erpagh, Brigardier.

1. 't Regiment van den Grave van Erpagh.
2. Heere Eybergen.
3. Gockinga.
4. Leendorf.
5. Veersse.
6. Outspar.
7. Laverne.
8. Coruael.

't Spaense Heyr/ ruym 12000 man sterck/ voegde sich toen hier mede by/ en quam den Graef de Monterey oock derwaerts/ wanneer in 't lest deser maent de 3 Heyren met malkander conjungeerden/ en sijn Hooght. sijn Ruyterye/ bestaende in 64 slagh-ordeningen/ en den Graef de Souches de zijne in Bataillie stelden: Na 't welke dese Opper-hoofden met malkander eenige onderhandelingen hielden; en wiert toen aen de Keyserse de voortocht/ aen sijn Hooghts. Heyr de middel-ordeningh/ en aen de Spaense de achtertocht gegeven. Dus verbaerdighden haer dese Heyren om op te trecken/ en den Prins van Condé aen te tasten. De welcke sigh in 't lest der voorledene maent van Bergen naer Aeth begeven had/ meenende dat het hem aen de Vlaemse kant gegolden soude hebben/ maer sijne gedachten verdweenen haest naer de t' samenvoegingh der 3 Heyren; invoegen hy den 13. deser weder van daer na de Sambre trock/ en sich achter de Rivier van Pieton beschanste/ om daer sijn Vyanden te beletten in Vranckrijck door te dringen. Hy had oock beducht geweest/ dat de Keyserse alleen door Champagne in Vranckrijck gesocht souden hebben te komen/ en dieshalven den Hertogh van Luxemburgh na Philippeville/ en den Marquis de Rochefort naer Sedan met eenige Volckeren gesonden/ om hun dit te verhinderen; maer wanneer nu dese 3 Heyren met malkanderen vereenight waren/ en hy aen die kant toen geen vyandlijcke invallen te vreesen had/ so liet

hy dese Volckeren weder by hem komen/ en bevont sich toen met dese Benden en andere/die hy ondertusschen uyt Vranckrijck tot onderstant bekomen had/ wel over de 50000 man sterck/ waer mede hy/ gelijck geseyt is/ sich achter het water van Pieton beschanste/om der Bontgenooten Heyren hare voornemens te beletten. Maer die door de t'samenvoegingh wel over de 60000 man / besloten voor eerst ende voor al Condé van sijn Leger-plaets tot een Gevegt te locken/ en trocken daer om recht op hem toe. Ondertusschen bracht men uyt Brabant allerhande Voorraet en Nootdruft na dese Heyren / en wierden daer oock verscheyde Bede-dagen in-gestelt/ op dat Godt de Heere der Bontgenooten Wapenen wilde zegenen.

AUGUSTUS 1674.

Verhael van de bloedige Veldt-slagh, op den 11. *Augustij* 1674. *by Senef en Fey voorgevallen, tusschen het Keysers, Spaens en Hollantze Heyr, onder 't beleid van sijn Hooght, den Hr. Prins van Orangie, en dat van de Franse, onder de Prins van Condé.*

DEse drie *Heyren* dan, gelijck wy hier voor geseght hebben, na 't *Heyr* van den *Prins van Condé* in *optocht*, quamen in 't begin deser *maent* te *Nivelles* ende daer omtrent haer *Legerplaetsen* houden; maer dewijl *Condé* gants geene bereytschap maeckten, om uyt te komen, maer sig hoe langs hoe meer achter 't *water* van *Pieton* beschanste, so oordeelde men nootsakelijck, dat men desen *Prince* wat nader most komen, om te sien, of hy dan een *Veltslagh* in 't opene *Veldt* soude durven wagen. Dieshalven dan dese *Heyren* tot op een uur of twee by dat van *Condé* gekomen, soo pooghden zy door alle middelen hem uyt sijn *beschanssingen* te locken; maer dese poogingen waren te vergeefs, vermits den *Prins van Condé*, 't zy door bevel van sijn *Koningh*, of uyt eygen sinnelijckheyt, om dat hy, die de *Franse* voor sulck een vermaert *Krijgs-overste* achten, 't selfde na reden van *Oorlogh* toen niet dienstigh vont, met sijn *Heyr* in 't *Veldt* niet te voorschijn wilde komen, maer sich in sijn *beschanssingen* beslooten hielt. Invoegen men goet vont, toen alle poogingen sonder vrucht waren, vermits 't niet mogelijck scheen hem met gewelt uyt sijn *beschanssingen* te slaen, dat men met dese 3 *Heyren* een andere keer op sou nemen, ende d'een of d'andere *Plaets* van de *Fransen* aen tasten, om *Condé* hier door uyt sijn *Legerplaets* te krijgen. Dit besluyt dan vast gestelt, dede sijn *Hooght.* den *Heer Prince van Orangie* den 11. deser 's uchtens vroegh de *Heyren* opbreken, en van 't *Dorp Senef*, daerse lagen, na *Binchs* trecken: Hy gaf de *voortocht* aen de *Keyserse*, de *middelordening* aen 't *Heyr* van den *Staet*, en de *achtertocht* aen de *Spaense*. De naeute van de *wegen* veroorsaeckten, dat het *Heyr* in drien most verdeelt werden, de *Ruyterye* op de lincker handt, 't *Voetvolck* in 't midden, en 't *Geschut*, benevens het *Reys-tuygh* of *Bagagie* aen de rechter hant. Om 't welke te meer te versekeren, en om den

den *optreck* van 't *Heyr* te decken, den *Prins van Vaudemont* met 4000 *Ruyters*, ſoo *Keyſerſe, Spaenſe* als die van deſen *Staet*, en eenige *Dragonders*, daer by gelaten wiert. *Condé* van dit optrecken door ſijn *kundſchappers* verwittigt, en wetende, dat d'onſe een ſware en moeylijcke *wegh* door trecken moſten, en verſuymde toen niet, om ſijn *Volkeren* in *ſlagordening* te ſtellen. Hy, lichtelijck vertrouwende, dat ſijn *Heyr* niet beſtant was, om met gelijck voordeel dat van de *Bontgenooten* aen te taſten, leyde het op een gauwigheyt aen, en liet dieshalven de *voortocht* en een gedeelte van de *middelordening* eenige *uren* voor uyt trecken, om dat die hem te minder in ſijn *toelegh* hinderlijck ſoude kunnen zijn, terwijl hy door ſijn uytgeſonden *Benden* gedurigh kundſchap kreegh, hoe verre die gevordert waren. Toen hy nu oordeelde, dat de *voortocht* en *middelordening* ver genoegh waren, om in der yl niet te kunnen weder keeren, achte hy 't nootſakelijk, geen langer tijt te verſuymen, om de *achtertocht* te beſpringen. Hy begaf ſich dan, benevens ſijn *Soon* den *Hertogh van Enguien, den Hertogh van Luxemburgh, den Hertogh van Navaillies, den Marquis de Rochefort, den Ridder de Fourilles*, ende *den Graef van Montal*, en 25000 *man* uyt ſijn *Legerplaets* na de *Troepen*, daer den *Prins van Vaudemont* over geboot, en dewijl die in een ſeer enge *wegh* en op gebroken *lant* ſtonden, daer men de *Ruyterye* niet ſoo wel kon doen wenden, gelijck vereyſcht wiert, ſoo liet deſen *Prince* aenſtonts van ſijn *Hooght.* den *Heer Prince van Orangie*, terwijl ſijn *Ruyterye* al met die van de *Franſe* ſchermutſeerde, 2 *ſlagbordeningen Voetvolck* verſoecken. Dit wiert toegeſtaen, en noodigh geoordeelt, datter in plaets van twee 3 geſonden ſouden werden, ſoo dat ſijn *Hooght:* aen den jongen *Prins Maurits van Naſſau* geboodt, ſijn *Regiment*, benevens dat van ſijn *Oom Prins Mauritz, Veltmarſchalck*, 3 *ſlagordeningen* uyt makende, uyt de *achtertocht* van 't *Hollantze Voetvolck* te nemen, en ſich daer mede by den *Prins van Vaudemont* te voegen; gelijck gebeurde. Zy wierden terſtont aen geene zijde van *Senef* in een ſoort van een *Boſch* voor de *Ruyterye* geſtelt; maer dewijl al de *Heyren* reets uyt de *Legerplaets* waren vertrocken, wierde goet gevonden, dat de uytgeſonden *Volckeren*, die haer aen de andere zijde van de *Revier*, die by *Senef* vloeyt, bevonden, weder over ſouden komen, en wierden toen de 3 *ſlagordeningen Voetvolck*, die te vooren in 't *Boſch* geſtaen hadden, aen de *Brugh* by *Senef*, daer de *Franſen* over moſten, geplaetſt. Zy hadden hier niet langh geweeſt, als de *Franſe* haer met *Ruyterye, Dragonders en Voetvolck* aenvielen, maer wat gewelt zy oock deden, zy konden deſe *Volckeren* die *Poſt* niet doen verlaten, wijl zy ſoo goede tegenweer deden, als van haer vereyſcht kon werden. Dieshalven de *Franſen* van haer vertrocken, een *Brug* wat hoger op de *Rivier* maeckten, en daer over paſſeerden: Soo dat toen, wanneer zy al haer *Heyrkrachten* daer over gebracht hadden, onſe *Ruyterye* achter het *Voetvolck* geplaetſt wiert, doch dicht genoegh om haer onderſtant te doen. Onderwijl gaf het *Voetvolck* dapper *vuur* op de *Franſen*, die overgekomen waren, ſoo dat 'er veel *Volck* ſneuvelden, maer dewijl de *Ruyterye* by gebreck van *plaets*, ſeer benaeuwt ſtont, en de *Franſen* van alle zijden uyt het *Boſch* aen quamen, deed men het *Voetvolck* achterwaerts trecken, en by deſe gelegentheyt was het, dat 't ſelve door 't groot getal der *Franſe* overſtolpt, haer voornaemſte *Bevelhebbers* quijt geraekten, wijl den jongen *Prins Maurits*, die over hun geboot, hier met eenige andere *Bevelhebbers* gevangen, en den *Lt. Coll: Machwits* doot geſchooten wiert. Soo ras nu 't *Voetvolck* vertrocken was, vorderden de *Franſen* ſterk na de *Ruyterye*, daer den *Prins van Vaudemont* over geboot. *Condé* begon oock de ſijne in *ſlagordening* te ſtellen, en 't *Voetvolk* langs de *heggen* te doen trecken, invoegen onſe

Ruy-

Ruyterye bevel kreeg, op de *Franse* los te branden, maer als men 't selve wilde uytvoeren, wiert het niet mogelijck bevonden, dewijl 'er een holle *wegh* tusschen beyden was. Dieshalven wiert aen hun belast, uyt vrees datten *Vyant* haer mocht afsnijden, of in de zijde op haer los branden, datse op de rechter zijde souden trecken, om haer vervolgens by 't ovrige van 't *Heyr* te vervoegen, 'tgeen de *Franse* siende, gingen zy om de lincker hant om, om dese holle *weg* te vermijden, en vorderden soo spoedigh, om op dese *Ruyterye* los te branden, dat den *Prins van Vaudemont* geen tijt had, dan om 3 *hoopen* te doen wenden, die hy aenvoerde, de welcke waren, een van sijn *Regiment*, daer den *Sergeant Major* over geboot, en de andere van de *Regimenten* van *Holsteyn* en *Langerack*, daer der selver *Colls.* 't *gebiet* over hadden. Dit eerste *treffen* was soo ongeluckig voor d'onse, dat dese 3 *Bevelhebbers* gevangen of gedoot wierden, benevens veel mindere *Bevelhebbers*, te weten, den *Hertogh van Holsteyn*, *den Prins van Salms*, en *de Permillac*, *Sergeant Major van Vaudemont*, gevangen, en den *Heer van Langerack* gedoot. Men poogde ter selver tijt wel 4 andere *hoopen* te doen wenden, maer men kon 'er niet meer als 2 toe krijgen, die noch sonder los te branden, met al de overige de vlucht namen, wat *moeyten* en *aenprickelingen* den *Prins van Vaudemont* oock by bracht, om haer op te houden, die by dese gelegentheyt een *uytstekende kloeckmoedigheyt* en *dapperheyt* dee blijcken. Hier was 't oock, dat sijn *Hooght. den Heer Prince van Orangie* zijn *uytmuntende kloekmoedigheyt* vertoonde, en al het geene dede, dat de *outste*, *ervarenste* en *kloekmoedigste Veltheer* soude kunnen gedaen hebben, wijl hy zigh met de *Degen* in de *hant* voor de vluchtende *hoopen* stelde, en die door zijn *voorbeelt* poogde op te houden, zich selfs daer door eenige malen in groot *gevaer* begevende, om of gevangen of gedoot te werden. Maer dese vluchtende *Benden* konden tot geen stant gebracht werden, voor dat zy by een gedeelte van de *Spaense Ruyterye*, die onder een kleyne *Berg* tusschen haer en het *Dorp* van *Fey* lagh, gekomen waren. Hier voegden'er een deel by de 16 *hoopen Ruyters*, daer den *Hertogh van Villahermosa*, *Opperhooft van de Spaense Ruyterye*, over geboot, die toen op d'*aenkomst* der *Franse*, welke dese vluchtende *hoopen* gevolgt waren, aen 't *hooft* van zijn *Vaen* tegens haer vorderde, en al 't geen dede, dat van een *Person* van sijn *dapperheyt* kon vereyscht werden, in soodanigen *wanordeningh* als de *saken* voor als doen waren. Het overige van dese vluchtende *Ruyters* voegde zich by een gedeelte van het *Voetvolck* van desen *Staet*, 'tgeen op den voorn. *Berg* was, en uyt de *Regimenten* van de *Brigade* van *Wée* bestont, uytgenomen 2 *slagordeningen*, die by 't *Reystuygh* waren. Ondertusschen viel *Condé*, die tot hier toe gevolgt was, so op de *Spaense Ruyterye*, als op die geene, die sich al vluchtende daer by gevoegt hadden aen; waerom den *Marquis d'Assentar*, die zigh daer als doen by bevont, 4 *slagordeningen* van 't *Voetvolck*, 't geen op den *Bergh* stont, dede versoecken, om de *Ruiterye* onderstant te doen. Dit wiert hem toegestaen, en de *Regimenten* van *Alua* en *Swartzenburg*, met een *slagordeningh* van *Touars* derwaerts gesonden, die tusschen de voorn. *Ruiterye* en den *Berg* wierden geplaetst; soo dat *Condé* dit siende, 5 a 6 groote *hoopen Voetvolck* door *Heggen* en *Slooten*, achter haer deed vorderen, benevens noch een stercke *hoop Ruiterye*, en toen zijn andere *Ruiterye* en *Voetvolck* in een *lincker* en *rechter vleugel* verdeelende, dee hy dese *Ruiterye* van vooren aen tasten, en bracht haer na eenige *tegenweer* in *wanordeningh*; in desen *strijt* poogden den *Marquis d'Assentar* de *hoopen*, die aerselden, door sijn *voorbeelt* wel op te houden, en tot stant te brengen, maer 't was niet mogelijck, invoegen desen braven *Marquis* toen, met een *uytnemende kloeckmoedigheyt* strijdende, en

van

van 7 *wonden* getroffen, voor 't *Voetvolck* ſneuvelde. Deſe *Ruyterye* dan ſoodanigh in *wanordeningh* gebracht, ſtorte op de 4 *ſlagordeningen Voetvolck*, die haer toegeſonden waren, en dee de zelfden oock verſtroyen, wat *moeyten* en *pogingen* den *Hertogh van Villahermoſa* en den *Prins van Vaudemont* ook deden, om hun op te houden. Zy overliepen en verſtroyden vervolgens het *Voetvolck*, 't geen noch op den *Bergh* gebleven was, en aldaer had ſtant gehouden. Den *Heer Graef van Waldeck*, die zich by deſe gelegentheyt aldaer bevont, deed *uytſtekende vlijt*, om deſe *wanordeningh* van 't *Voetvolk* te beletten, maer ſulckx niet konnende volvoeren, zo begaf hy ſich met een *hoop* van de *Ruiterye*, die ſich een weynigh te vooren aldaer had vervoegt, na den *Vyant*, om op de zelfde ter zijden los te branden, eer hy zich in *ordeningh* ſou konnen ſtellen, en voorwaer hier had men een geluckige *uitgangh* van kunnen verhoopen, door de overgroote *ervarentheyt* en *kloeckmoedigheyt*, daer deſen braven *Heer* mede is begaeft, indien hy gevolgt had geworden, gelijck het vereyſchte, maer nu zich alleen onder den *Vyant* bevindende, ontfingh hy 3 *wonden*, en geraeckte eyndelijck uyt de *ſtrijt* ſonder gevangen te worden, na dat hy 2 van den *Vyant* had neder gemaeckt, die hem hadden aengevat, en alſoo gewont en bebloet als hy was, voegde hy zich weder by 't ovrige van 't *Heyr*. Hy had niet als met groote moeyte gebracht konnen werden, om te wijcken, hoewel hy geen *kracht* meer had, om zigh op 't *Paert* te konnen houden. By deſe gelegentheyt toonde den *Lt. Gen. Alua* mede wonderlijcke *blijcken* van *dapperheyt*. Ondertuſſchen hadden eenige *Franſe hoopen* 't *Hollantze Reystuigh* aengetaſt, en een deel daer van geplundert. De *Voerlieden*, die de *vrees* toen boven maten beheerde, ſneden de *ſtengen* van haer *Paerden* los, in plaets dat zy ſich met 't een en 't ander gepoogt ſouden hebben te bergen. Hier mede liepen zy ſonder eenigh ander *omſien* na *Bruſſel* en d'omleggende *Plaetzen*, daer over al uytſtroyende, dat het alles verlooren was. En waerlijck *Condé* ſou een groot *voordeel* bevochten hebben, indien hy ſich hier mede te vreden gehouden had, maer ſijn *Franſe imborſt* wilde de gantſe *overwinningh* of niets hebben. Dit leſte geviel; want hy toen de *Lijfwachten*, *Wapenluiden* en 't overige van zijn *Benden*, die noch achtergebleven waren, by malkander verſamelt hebbende, vervoeghde zich daer mede na 't overige van de *middel-ordeningh* van ſijn *Hooghts. Heir*, 't geen uyt de *Brigaden* van *Heeſwijck*, *Erpach* en *la Villaumaire* beſtont, en aen d'andre zijde van het *Dorp* van *Fey* op een *hoogte* geplaetſt was. Hier bevonden zigh *Prins Maurits*, *Veltmarſchalck*, *den Heer Rhijngrave*, ende *den Heer Gen: Major Vane* by. Den *Grave de Souches*, die met de *Keyſerſe* al eenige *uren* voor uyt was getrocken, quam toen, op het *bericht*, dat de *Franſe d'achtertocht* aengetaſt hadden, 's *middags* ten een *uren* by deſe *middelordeningh*. Invoegen zijn *Hooght.* de *Keyſerſe* en *Spaenſe* op een voordelige *poſt* aen de *lincker zijde* plaetſte, en de zijne de *rechter Vleugel* gaf. Het was dan op de *middagh*, dat den *Prins van Condé* met zijn *Heir* op de onſe quam aen-loopen. Den *Hertogh van Luxemburgh* bevont zigh daer onder de *Franſe* ter *rechter*, en den *Hertog van Navaillies* ter *lincker zijde*, wijl den *Marquis de Rochefort*, *den Ridder de Fourilles* en *den Graef de Montal* in de *ſtrijt* by *Senef* al gewont waren geworden. Op d'eerſte *indruck* der *Franſen* rees een der wreetſte *gevechten*, die men oyt in eenigh *bedrijf* van *Wapenen* heeft geſien. Men ſtreed om *eer*, uyt *haet*, met *woede*, met *hoop*, en uyt *wanhoop*. Van *weerzijden* hoopten zy op de *overwinningh*, en ſchenen, gelijck of zy daer af wanhoopten, liever te willen ſterven, dan verwonnen worden. Sijn *Hoogheyt den Heere Prince van Orangien* zich over al begevende, toonde zich niet verſuimelijck in de *be-*

trachting van die *plicht*, de welke in dusdanigen gelegentheyt aen een *edelmoedig Prins* en *dapper Veltheer* paste. Hy, zich dickwils ter *plaets*, daer de *strijt* 't hevigst was, begevende, stelde zich zelfs in blijckelijck *gevaer* van 't *leven*. En zeker, de *Krijgslieden* door sijn *voorbeelt* aen-gemoedight, krijgelden om 't seerst, wie zich in dit *gevecht* met de *wapenen* in de *vuist*, 'tvaerdighst sou toonen, om of te sterven of te overwinnen. Men magh oock waerlijck tot der selver *lof* seggen, dat zy des *Vyandts* swaren *indruck* aldaer met een *uitstekende stantvastigheit* tegen hielden, en dat soo wel de *Hoofden*, *Bevelhebbers* als gemeene *Krijgslieden* in 't minste niet in haer *plicht* versuymelijk en waren. *Condé* poogden in 't eerst sijn *Volckeren* de *lincker hant* om te doen trecken, maer den *Heer Fariaux*, een *Krijgsman* van beproefde *dapperheidt*, en *Gen. Major* in 't *Heir* van haer *Ho: Mo:* wiert met eenige *slaghordeningen Voetvolck* derwaerts gesonden, die, van den *Graef van Chavignac*, welcke daer omtrent over een *hoop Keyserse Ruiterye* geboot, ondersteunt, de *Franse* met sulcken *kracht* wederstont, datse af mosten wijcken: Invoegen den *Graef van Chavignac* aldaer 4 stucken Geschut liet planten, en de *Franse* daer door groote *schade* toebracht. Dese *lincker Vleugel*, die meest uyt de *Keyserse* bestont, en van de *Switsers* aengetast wiert, betoonde sulcke *blijcken* van *dapperheit*, dat'er een groot *getal*, en wel de *helft* van de *Switzers* sneuvelden, volgens 't *bericht* der *gevangenen*. Haer *Opperhooft* den *Grave de Souches* begaf zich over al in 't selfte van de *strijt*, en gaf *ongemeene preuven* van *uitstekende kloeckmoedigheidt*, gelijck hy in andere gelegentheden mede had doen blijcken. Den *Prins van Lotharingen* deed niet minder, en bevont zich meenigmael in 't voorste der *gelederen*, doch dit geschiede niet sonder daer van sijn *bloet* te laten, wijl hy soodanigen *wonde* aen sijn *hooft* ontfingh, dat hy daer door uyt 't *gevecht* most scheyden. Den *Prince Pio*, die zich met sijn *slagordeningh*, beneven die van den *Marquis de Grana*, en den *Graef van Starnbergh*, voor het *Dorp* bevont, en wonderlijcke *blijcken* van *dapperheit* gaf, wiert hier oock van een *Kogel* in de *Dye* getroffen. Den *Marquis de Grana* en de *Soonen* van den *Heer Graef de Souches*, hielden zich soo stantvastigh voor aen de *slaghordeningen*, dat de *Switzers* niet een *voet* breet *aerde* konden winnen, en brachten daer door niet weynigh by tot het geluckigh *gevolg* van dese *strijt*. *Condé* had ondertusschen met zijn *Kurassiers* en de *Benden* van 't *Koninckl. Huis* onse *rechter Vleugel* niet minder aengetast, maer 't geluckten hem alsо weynigh als 't voorgaende, behalvens dat hy omtrent 's *avonts* ten 7 *uren* 2 *slagordeningen Voetvolck* door brack, die in een ver af gelegen *Velt* lagen, en de *hoopen*, die haer *onderstant* deden, aenstonts overliep. Den *Graef van Nassau*, die zich toen daer omtrent bevondt, dede in dese gelegentheyt een *uytstekenden dienst*, wijl hy de *Vyanden* hare verdere *indruck* stutten, en de *wanordeningh* met soo veel *beleidt* als *dapperheidt* weerhielt. Den *Heer Prins Maurits* bedreef aldaer een *kloeckmoedigheit* boven zijn *Jaren*, en hoewel hy korts te vooren met een groote *sieckte* overladen had geweest, en daer even uyt opgestaen was, versuymde hy daer om gants niet, 't geene aen de *bedieningh* van zijn *Ampt* gevoeglijck was, sonder aen de jongste *Krijgslieden* iets toe te geven. Den *Heer Rhijngrave* liet daer een *uitstekende dapperheit* blijcken, en men kan waerlijck aen zijn *kloeckmoedigheit* en goet *beleit* een groot deel van 't goet *gevolgh* deser *strijt* toe-schrijven. Den *Grave van Erpach* betoonde by dese gelegentheyt oock zijn *ongemeene dapperheidt*, tot dat hy eyndelijck door een *wonde* in de *Dye* zich genootsaeckt vont van daer te vertrecken. Den *Gen. Major Vane* en den *Heer de la Villaumaire* hebbende *uytstekende blijcken* van *dapperheidt* gegeven, wierden hier beyde doodelijck gewont, van

van 't welcke zy naderhant overleden. Dus ſtreden deſe *Heiren* tot den *avont* verwoe-
delijck tegens den anderen, ſonder dat die hen kon ſcheyden, ende niet tegenſtaende de
plaets, daer de *ſtrijt* geſchiede, vol *dooden* en *gewonden* lagh. De *ſtrijders*, hoewel met
ſweet en *bloet* belaſt, wierden hier door noch veel verwoeder tegens malkander. Som-
tijts ſagh men van d'een en d'andere zijde wel eenige *hoopen* deiſen, maer wierden t'elc-
kens door 't goet *beleit* harer *Hoofden* weder herſtelt; en onder die blonck zijn *Hooght.*
den Heer Prince van Orangie boven alle anderen uyt: Hy begaf zich meenigmael, ge-
lijck wy meermaels gezegt hebben, in 't hevigſte van den *ſtrijt*, en ſprack zijn *Krijghs-*
lieden een *ongemeene moet* in 't *hert*, ſoo dat men hem waerlijck by een anderen *Cæſar*
mocht vergelijcken. Hy had by hem den *Prins van Vrieſlant*, een *Jongelingh* beneden
de 20 *Jaren*, die zich nimmer van zijn zijde begaf, en in wien men alreets wonderlijke
blijcken van *dapperheidt* kon beſpeuren, vermits hy in de felſte *ſtrijden*, benevens ſijne
Hooght: toeſtrevende, al deed, wat aen ſoo een jongh en *kloeckmoedigh Prins* gevoeg-
lijck was. En dus geviel 't, dat omtrent 10 *uren 's avondts* de *Franſe* hare *furie*, die zy
in 't eerſt getoont hadden, begon te verminderen, alſoo haer *Voetvolck*, daer van onge-
meen veel geſneuvelt was, allenckxkens begon af te deiſen, en geen *vuur* meer als van
verre gaf, wat *moeite Condé* oock dede, om hun weer aen de *ſtrijt* te helpen: Invoegen
hy, vreeſende dat het met zijn geheel *Heir* qualijck af mocht loopen, aen zijn *Ruiterye*
mede *bevel* gaf, om af te trecken. Hy liet evenwel noch eenige *hoopen Dragonders* in
't *Velt*, om de *aftocht* te bedecken, die van verre gedurigh ſchooten; maer na dat al de
achtergebleven *Franſe Benden* genoegſaem in veyligheyt afgevoert waren, liet hy deſe
Dragonders mede uyt 't *Veldt* vertrecken, en gaf daer mede 't ſelve en de *overwinningh*
aen zijn *Hooght.* ten beſten: De welcke oock 2 *uren* nae de *aftocht* der *Franſen* de *Hei-*
ren na haer beſtemde *plaetſen* liet vertrecken. Den *Heer Fariaux* wiert dien *nacht* met
eenige *hoopen Ruiterye* en *Voetvolck* op de *plaets* van de *ſtrijt* gelaten, om op de *Franſe*
voornemens te paſſen; maer die waren op den *dagh* ſoo braef onthaelt, datſe niet veel
luſt hadden, om op nieus te beginnen: Want men zegt voor de *waerheit*, dat den *Prins*
van Condé in zijn oude *Legerplaets* maer een deel *Dragonders* liet blijven, en zich met
't overige van zijn *Heir*, heel in *wanordeningh*, 3 *uren* verder begaf, vreeſende, dat hy
van d'onſe vervolgt mocht werden. Dus eyndigde deſe bloedige *ſtrijt*, daer in d'onſe
het in 't begin vry te quaet hadden, doch in 't eynde alles herſtelden, en de *overwinning*
daer van brachten. 't Is waer, dat de *Franſe* in 't eerſt door 't vluchten van de *Ruiterye*
veel *Gevangens* en eenige *Standaerden* en *Vaendelen* kregen, oock een gedeelte van het
Reis-tuigh plunderden, maer dat bequam 'r op 't leſt ſoo veel te ſlimmer, toenſe de ge-
heele *overwinninge* meenden te krijgen; Want toen wierden zy door d'onſe ſoodanig
begroet, dat men waerlijck gelooft, dat 'er op 't minſte 7000 van de hare in dit *Gevegt*
geſneuvelt zijn, behalvens de *gewonden*, die in een ſeer groot *getal* waren. Aen de zij-
de der *Bontgenooten* wierden 'er oock ſoo *gedoot*, *gewont*, *gevangen* en *verloopen* 6500
gemiſt, daer van'er naderhant noch veele, die hier en daer verſtroyt waren, te recht qua-
men. Sijn *Hooght. den Heer Prince van Orangie* ſchreef oock wegens deſen *ſtrijt* aen
haer *Ho: Mo: Gedeputeerden* tot de *ſecrete ſaken* den volgenden *Brief*:

Edele Mogende Heeren/ byſondere goede Vrienden. Omme U Ed. Mog. volgens onſe toe-
ſegginge/ te doen hebben een particulierder informatie van 't geene in het laetſte gevecht met den
Vyant is voorgevallen/ als de geene/ de welcke in onſe laetſte aen de ſelve is vervat geweeſt/ ſul-
len wy de ſelve ſeggen; dat op den 11. deſer wy met de Geallieerde Legers vertrocken van Senef/ met
intentie omme te camperen tuſſchen Marimont en Binch/ ende hebbende te paſſeeren een kleyne ,,,

van het Leger van den Prince van Condé/ wiert goet gevonden een detachement te doen aen de Arrier-guarde van 4000 Paerden en eenige Dragonders/ so van de Keyserse en Spaensse Troepen/ als van die van desen Staet; in de marsche hadden de Keyserse de Avant-guarde/ die van den Staet het midden/ en de Spaense de Arrier-guarde: Ende na dat wy also eenige uren gemarcheert hadden/ liet den Heere Prince van Vaudemont/ die het detachement commandeerde/ weten/ dat den Vyant sich vertoonde met eenige Troupes/ en alreets met de sÿne begonnen had te schermutseren/ versoeckende/ dat hem mochten gesonden werden 2 Battaillons Voetvolck/ om reden/ dat de plaetse/ alwaer hy sich bevont/ seer enge wesende/ en het Landt seer gebroken/ sÿne Cavallerye niet konde ageren/ gelÿk vereyscht wiert: waer op nodig geoordeelt wiert/ hem 3 Bataillons toe te senden/ in plaetse van 2 de welcke hy versocht/ ende wierden gedetascheert de Regimenten van den Heere Prince Maurits/ Veltmarschalk; ende den jongen Prince sÿnen Neve/ maeckende te samen 3 Battaillons/ onder het commando van den laetsten; deselve wierden aenstonts geposteert aen geene zÿde van Senef/ in een soorte van een Bosch voor de Cavallerye: Ende gelÿck alle de Armeen alreede gedefileert waren buyten het Leger/ wiert nodig gevonden het detachement/ het welcke sich bevont aen de andere zÿde van de kleyne Revier/ de welcke loopt by Senef/ weder over te doen komen/ ende wierden aen de Brugge gestelt de 3 Battaillons Voetvolck/ de welcke te voren in het Bosch gestelt waren; den Vyant attacqueerde de selve aenstonts met Voetvolk/ Dragonders en Ruyterye/ ende deden sy seer goede resistentie/ doch dewÿle sy die Post waren defenderende/ passeerden de Vyant de Rivieren hooger: Op de selve tÿt wiert de Cavallerye van het detachement geposteert achter het Voetvolck/ maer genoeg om de selve te sousteneren: Doch alsoo de selve by gebreck van plaetse seer benaeut waeren/ ende by naer d'eene op d'andere stonden/ en dat van d'andere zÿde den Vyandt was boven om gegaen/ dede men het voorsz. Voetvolck retireren/ het welck soo ras niet was gedaen/ of den Vyandt avanceerde seer sterck na het detachement/ en begon sÿn Esquadrons te stellen/ en sÿn Voetvolck te doen passeeren langs de Heggens: Waer op geresolveert wierdt de selve aenstonts te chargeren/ en eer sich in ordre konde stellen: Maer als men het selve heeft willen in 't werk stellen/ is niet doenlÿck bevonden/ om reden van een holle weg/ tusschen beyden zÿnde: Onder des uyt vreese dat het voorsz. detachement mochte werden afgesneden/ ofte in flanc gechargeert/ wiert aen het selve ordre gegeven/ om op de rechter hant te marcheren/ om alsoo sich te verwoegen by de rest van de Armee; 't welck den Vyandt siende/ ging om op de lincker hant/ omme de voorsz. holle weg te ontgaen/ en avanceerde soo spoedig om het selve detachement te chargeeren/ dat den Heere Prince van Vaudemont geen tÿt en had/ dan om 3 Esquadrons te doen wenden/ de welcke hy aenvoerde; van de selve Esquadrons waren het eene van sÿn Regiment/ gecommandeert by sÿn Sergeant Major/ en de twee andre van de Regimenten van Holsteyn en Langeracq/ gecommandeert by der selver Collonels/ de welcke in het treffen verloozen hebben haer 3 Commandanten en een groot gedeelte van hare Officieren: Men trachte het selve te doen doen aen 4 andere Esquadrons/ om de eerste te sousteneren/ maer is niet mogelyck geweest meer als 2 te doen wenden/ de welcke men nochtans niet heeft konnen doen chargeren/ maer de selve en al de rest hebben de vlucht genomen/ wat moeyten en devoiren gem: Heer Prince van Vaudemont oock dede/ om die te stuyten; hebbende gem: Prince in die occasie doen blÿcken een seer extraordinaire couragie en dapperheyt: Dit Volck alsoo vluchtende/ en heeft geen stant gehouden/ dan by een gedeelte van de Spaense Cavallerye/ de welcke stont onder een kleyne Bergh/ leggende tusschen haer en het Dorp van Fey/ ende een gedeelte van het selve rallieerde sich by de selve Cavallerye/ gecommandeert door den Heer Hertog van Villa Hermosa/ haren Generael/ de welcke sich avanceerde aen het hooft van sÿn Compagnie/ tegens den Vyant/ en dede al het gene/ dat konde verwacht werden van een Persoon van sÿne meriten/ ende qualiteyten in soodanigen disordre/ waer in alles voor als doen was: De reste van het detachement rallieerde sich by een gedeelte van de Infanterye van den Staet/ de welcke stont op den voorsz. Berg/ en bestont uyt de Regimenten van de Brigade van Weede/ uytgenomen 2 Bataillons/ de welcke gecommandeert waren by de Bagagie: Ondertusschen den Vyant gestadig volgende/ viel op de Ruyterye/ soo van de Spaense/ als op die van het detachement/ de welcke sich daer by gerallieert hadden: Ende den Marquis van Assentar/ de welcke sich daer bevondt/ dede versoecken 4 Battaillons van de Infanterye/ de welcke op den Bergh stont/ om de Cavallerye te sousteneren: De selve wierden hem toegestaen/ en men detacheerde de Regimenten van Aplua en Swartsenborgh/ met een Battaillon van het Regiment van Touars/ de welcke wierden geposteert tusschen de voorsz. Cavallerye en den Berg: Onder des den Vyant hebbende doen avanceren een gros van Voetvolck/ door de Heggen en Slooten/ wierdt alle de voorsz. Cavallerye in disordre gebracht; in het gevegt poogde den Marquis d'Assentar door sÿn Exempel de Esquadrons/ de welcke aerselden/ te doen stant houden/ en den Vyandt te repousseren/ maer vechtende met een extraordinaire couragie/ is hy/ 7 quetsuren ontfangen hebbende/ daer van overleden; en dese Cavallerye alsoo in disordre gebracht zÿnde/ dede het selve aen de 4 Battaillons/ de welcke men haer toe gesonden hadde/ ende alle te samen overliepen/ vervolgens het Voetvolck/ 't welck op den Bergh was gebleven/ en aldaer hadde stant gehouden. Den Heer Grave van Waldeck/ sich aldaer bevindende/ dede al wat mogelÿck was omme de disordre van 't Voetvolck te stetten/ maer sulckx niet konnende te wege brengen/ nam een Esquadron van de Ruyterye/ de welcke

sich

sich een weynig te voren aldaer had gerallieert/ om den Vyandt in flanc te chargeren / eer sich de selve in ordre soude konnen stellen; maer niet gevolgt werdende/ gelijk hy had gehoopt/ en sich alleen bevindende onder den Vyant/ ontfing 3 quetsuren/ en retireerde sich eyndelijck sonder gevangen te werden / na dat hy neder gemaeckt hadde 2 van den Vyandt / dewelcke hem hadden aengevat: Ende alsoo gequetst en verbloet als hy was / vervoeghde sich weder by het gros van de Armee / konnende niet dan met groote moeyte gebraght werden om sich te retireren / hoewel geen kracht meer hebbende om sich te Paerde te konnen houden. Den Lut. Generael Aylua heeft sich in dese occasie mede gesignaleert; de rest van de Infanterye van den Staet/ bestaende in de Brigaden van Heeswijck/ Erpach ende la Villaumaire/ en waer hy sich bevont den Heere Prince Maurits/ den Heer Rijn-graeve/ en den Sergeant-Generael-Major Vane/ was geposteert op een hoogte op d'ander zijde van het Dorp van Fay / te saemen met het Keyserse Voetvolck/ het welcke by na op eene tijt met de selve aldaer aenquam: Ende kan men seggen tot der selver lof/ dat sy aldaer het gewelt van den Vyant met een extraordinare stantvastigheyt tegen hielden/ en dat soo wel de Hoofden/ als Officieren en Soldaten/ sich wonder wel in haer devoir hebben gequeten: Den Vyant trachtede in 't eerste aen de slinckerhant om te gaen/ maer men detascheerde eenige Battaillons om hem tegen te gaen; ende Monsr. de Chavaignac/ de welcke aldaer was met een gros van de Keyserse Ruyterye/ repousseerde hem met alle de vigeur die men sich imagineren kan/ ende behielt de Post/ alwaer hy mede doen komen had 4 st. Canon/ de welcke den Vyandt groote schade toebrachten: Aen de rechterhant dede den Vyant geen minder gewelt / maer het selve geluckte hem al soo weynigh als 't voorgaende / uytgenomen dat hy omtrent 7 uren in den avont aen een van de Posten 2 Battaillons Voetvolck pousseerde/ de welcke gelegen waeren in een afgelegene Camp/ en overliep aenstonts de Esquadrons die de selve sousteneerden; maer hy wiert aenstonts gestut door den Grave van Nassau/ de welcke in dese occasie een uytsteeckende dienst gedaen heeft / en de disordre belet met soo veel beleyt als dapperheyt: Den Prince Maurits ageerde aldaer met een kloeckheyt boven sijne Jaren/ en hoewel hy seer onlangs quam uyt een groote sieckte/ de welcke hem seer ter neder hadde geslaegen / ende niet t'eenemael herstelt was/ liet hy daerom niet te doen alle de Functien van sijne Charge/ gedurende het gantse gevecht/ sonder aen de jongste lieden te wijcken: Den Heere Rhijn-grave/ heeft sich aldaer mede doen remarqueren/ onder alle de andere/ ende men kan met waerheyt seggen/ dat een groot gedeelte van het succes/ van dese Battaille moet geweten werden aen sijne couragie en goet beleyt / werdende daer in seer wel geholpen door den Heere Grave van Erpach/ de welcke eyndelijck genootsaeckt wierde sich te retireren door een quetsure aen sijne Oye/ dewelcke hem belet heeft verder dienst te konnen doen: Den Sergeant-Generael Major Vane / ende Monsr. de la Villaumaire sijn aldaer doodelijck gequetst/ na dat sy seer kloeckelijck gevochten hadden/ ende seer goeden dienst gedaen / soo wel d'een als de andere. Onder de Keyserl. Troepen heeft den Heere Grave van Sonches seer uytstekende preuven gegeven van de couragie ende dapperheydt/ de welcke hy heeft doen blijcken in soo veel andere occasien. Den Heere Prince van Lorraine heeft sich niet minder gesignaleert/ maer is eyndelijck gebracht in staet van geen dienst meer te konnen doen/ door een quetsure/ de welcke hy ontfingh aen het Hooft; sijnde het selve bejegent aen den Prince Pio/ door eene quetsure aen de Oye. Oock heeft de vigoureuse resistentie de welke is gedaen by den Marquis de Grana/ sijnde voor aen het Dorp met sijn Battaillon/ niet weynig toe-gebracht tot het geluckig succes van 't Gevegt / alsoo wel als de stantvastigheydt van de Battaillons van 't Regiment van Sourches/ met de Heeren sijne Soonen voor aen de selve. Eyndelijck na 12 uren gevechts/ ende een groote meenigte van dooden en gequetsten aen beyde sijden/ heeft sich den Vyant geretireert na sijn Leger; en 2 uren daer na hebben wy ons geretireert na de Leger-plaetse / de welcke wy alvoorens het Gevegt hadden gedesigneert. De eenige avantagie/ de welcke den Vyandt op ons heeft gehad/ is geweest het nemen van een gedeelte der Bagagie. Wy konnen U. Ed. Mo. tot noch toe niet wel doen hebben een pertinente Lijste van de Dooden en Gevangenen van onse sijde; doch sullen haer de selve met de naeste gelegentheyt laten toekomen. Ende U Ed. Mog. onder des

Edele Mog. Heeren / besondere goede Vrunden / bevelen in de protectie Godes.

In't Hooft-Quartier tot Quarignan / den 18. Augusti 1674.

Onder stont/

U Edele Mogende dienstwillige Vrundt /

Ende was geteeckent/

G. H. Prince d'Orange.

De *Fransen* daer en tegens matigden haer de *overwinningh* van desen *strijt* aen. Zy stoften op haer groot getal *Standaerden, Vaendels* en *Gevangens,* die zy gekregen hadden, en die zy zeyden, dat *ware getuygen* van hare *overwinninge* waren; benevens andere dingen meer; gelijck in 't *Frans Verhael*, 't geen hier na volgen sal, breeder kan gesien werden. Maer met soodanige *opgevingen* konden zy hare *gunstelingen* wel mis-

leyden, maer niet die geene, die een oprechte *kennis* hebben, waer, en hoedanigh deſe *ſtrijt* is geſchiet. Wy ontkennen niet, dat zy meer *Gevangens*, en *Vendels* van d'onſe gekregen hebben, als wy van de hare, maer 't ſelve is in 't begin geweeſt, toenſe met haer *Heir* op verſcheyde *gedeelten* van 't onſe aenvielen, die door haer meenigte deden verſtroyen, en daer door met gemack deſe *Vendels* en *Gevangens* kregen, oock een *gedeelte* van 't *Reys-tuygh* plunderden: Doch wanneer in den *achtermiddagh* de 2 *Heyren* met gelijck *voordeel* ſtreden, kregen 't de *Franſe* ſelfs te quaet, en moſten zich uyt het *Velt* vertrecken; een onfeylbaer *bewijs* van haer *Verlies*; want het is van outs en het wert als noch ſodanigh geoordeelt, dat de geene, die met ſijn *Heir* 't laetſt op de *plaets* der *ſtrijt* blijft ſtaen, ſonder eenigen *twijffel* de *overwinninge* heeft, gelijck 't onſe toen dede. Zy hadden wel eenigh *Reys-tuigh* gekregen, maer 't voornaemſte wiert echter gebergt, gelijck men uyt den volgenden *Brief* kan ſien, die den *Heer van Vrybergen* aen den *Raet van Staten* wegens deſe ſaeck ſchreef:

NA dat het Leger van Nivelles was opgebroken, is het ſelve voort gemarcheert, latende den Vyandt op de lincker hant, en alſoo wy op Saturdagh den 11. deſer des Vyandts Leger ſeer dicht moſten paſſeeren, waren eenige 1000 Ruyters en Dragonders, ſoo van de Keyſerſe, Spaenſe als Staetſe gecommandeert, om het Leger te decken, die by partyen 's morgens omtrent 6 uren begonden te ſchermutſeren, en alſoo de bagagie door eenige naeuwe ende bos-achtige wegen, die van het Leger niet bedeckt en waren, moſten marcheren, zijn eenige Franſe partyen, recht op het inkomen der ſelve wegen, niet verre van Mariemont, na dat alleen eenige daer waren in-getrocken, op de ſelve bagagie aengevallen, en voorts van 't gros van 't Leger af-geſneden, ſoo dat ſijne Hooght. eenige Regimenten tot Secours hebbende geordonneert, op den Vyant los is gegaen, die ſich in en omtrent het boſch en d'avenues op 't avantagieuſte gepoſteert hebbende, in 't begin met eenige advantagie op ons ſcheen te vechten; waer op naderhant het gros naderende, ſeer ſcherpelijck ten wederzijden, tot omtrent de middernacht is gevochten, en door Gods genadigen zegen en de dapperheyt van onſe Militie, de Victorye genoegſaem aen de zijde van haer Ho: Mo: Armee is gebleven, door dien de Vyanden met verlies van ettelijcke 1000 mannen, verre boven het geene by ons is verlooren, zijn afgeweken, en ſich weder 's anderen daegs gepoſteert gevonden. Sijn Hooght. heeft mede den volgenden dagh ſijn marſch 2 uren verder voortgeſet, en giſteren tot omtrent Bergen in Henegouwen vervordert, alwaer wy, na alle apparentie, eenige weynige dagen ſullen moeten uytruſten. Het en is niet te ſeggen, met hoedanigen conduite ſijn Hooght. alles heeft beleyt, ende met wat couragie hy ſelfs in Perſoon de Regimenten aen den Vyant heeft gebracht, oock met het uytterſte gevaer van ſijn Perſoon, die ſelfs onder de Vyanden is gemeſleert geweeſt, en door Gods ſonderlinge beſtieringe uyt alle periculen is gereddet geworden. Daer zijn ter wederzijden, (doch 't meerendeel aen der Vyanden) veel gebleven en gequetſt, en onder die geen kleyn aental Officiers, ſoo van grooter als minder qualiteyt, waer van de Lijſt wert opgeſtelt, en ontwijffelijck circumſtantielijck by ſijn Hooght. aen haer Ho: Mo: overgeſonden. Ik heb het ongeluck gehad dat mijn Koets, een Wagen en Karre van mijn bagagie tot noch toe wert vermiſt, zijnde het voornaemſte van de Generalen, en den Heer van Naeldwijck met het Gelt, dat ſijn Ed: is toe-vertrouwt, door de conduite van een van 's Lants Officieren noch binnen Bergen in Henegouwen gekomen, en verhoopt men, dat noch andere binnen andere Plaetzen ſal weſen geſalveert. Biddende Godt dat hy 's Lants en der Geallieerde Wapenen verder gelieve te zegenen. Waer mede, Edele Mogende Heeren, *&c. In 't Hooft quartier tot Bergen in Henegouwen, den 14. Auguſti, 1674. getekent,*

C. VAN VRYBERGEN.

Naderhant zeyde men noch, datter een *Brief* van den *Prins van Condè* aen den *Koningh van Vranckrijck* was onderſchept, waer in den ſelven hem bekent maeckte, *dat hy na een algemeene monſteringe van ſijn Heir, 't ſelfde in een ſeer ſlechte geſtalte bevondt, dewijl ſijn beſte Voetvolck en een groot deel van ſijn beſte Ruiterye in deſen ſtrijdt geſneuvelt was, en dat hy zich dieshalven niet bequaem vondt, om een nader Gevecht uyt te harden, alſoo hy des Konings Plaetſen van Volck voorſien moſt laten, &c.* Dit ſcheen wel over een te komen met 't geen, dat wy hier voor geſegt hebben, dat hy den ſelven *nagt* na de *ſtrijt*, met zijn *Heir* in *wanordeningh* veel verder als zijn *Legerplaets* wegh toog, hoewel hy naderhant daer weer in quam, door dien d'onſe toen daer niet af en wiſten; maer deſe dingen maeckte men de *Gemeente* in *Vrankrijk* niet bekent, men ſtofte meer

van *overwinningh*, en daer mede ſtelde men haer te vreden: Dan 't blijckt wel aen haer *dooden* en *gewonden*, die zy hier kregen, datſe braef getroffen zijn, en 't kan oock weſen dat den *Koningh van Vranckrijck*, gelijck men zeyde, dat hy gedaen had, daer om aen de *Bloetvrienden* van de *geſneuvelde* verboot *Rouw-klederen* over haer te dragen, om dat zy te minder aen haer *verlies* ſouden gedencken. De *dooden* en *gewonden* van de *Franſe Grooten* en *Bevelhebbers* waren dan de volgende:

Dooden.

Den Marquis de Chanvalon,
de Chemerault, Exempt.
Den Graef van Talart.
de Chambron, Brigadier van de lijfwachten.
de Brun, Vendrigh van de lijfwacht.
de Beaupreau, Exempt.
Den Marquis van Bourbon, gebiedende d'Engelſe Wapenluyden.
de Ricarville, Exempt.
Den Marquis d'Illiers.
Senoville, lt. van Picardye.
Dambly, Vend. van de lijfwacht.
Meer als 40 bevelhebbers van de lijfwacht.
43 bevelhebbers van 't Regiment van den Koningh.
80 bevelhebbers van de lijfwacht van de Koningin.
Deſe 3 Regimenten waren t'eenemael geruineert.
700 Switzers van de lijfwacht.
't Regiment Switzers van Molandin heel geruineert.
9 Collonels. 28 Lt. Colls. en Majors.
163 Capiteynen, en veel mindere bevelhebbers.
Eenige voegden hier noch by.
Den Hertogh van Nermantiers.
Den Hertogh van Joinville.
Den Marquis de Chevreuſe.
Den Marquis de Genlis.
En Stoupa van de Switzers.

Gewonden.

Den Hertogh van Enguien, 2 wonden aen 't been.
de Marquis de Rochefort, een Musketſchot in de nieren.
den Ridder de Fourilles, dwars door 't lijf geſchoten, waer van hy naderhant is geſtorven.
de Graef de Montal aen 't been.
de Marquis de Ragny, benevens ſijn Broeder.
de Revel, dwars door 't lichaem.
de Villeroy, aen de voet.
d'Illiere, een ſchot aen 't hooft.
de Livorne.
de Neſle.
de Cruſſol, en gevangen by de Keyſerſe.
de Graef de Sault.
de Soubiſe aen 't been.
de Barbeſiere, Exempt.
de Lignerie, Exempt.
de Graef de Muret.
de Buſcat, Vend. van de lijfwacht.
de Graef de Gaſce.
de la Roche, Cap. van Condeés lijfwacht ſwaer.
de Romecourt. *de Villars.*
de Graef van Koningsmarck.
de la Fuellie, Brigadier van de Ruyterye.
de Graef van Luzan, eerſte Stalmeeſter van Condé.
de Graven Moncha en de Montigny, Broeders en Aydes de Camp. *Benevens veel andere.*

De witte Standaert en twee groene Standaerden van 't Koninckl. Huys gekregen.

Aen de zijde der *Bontgenooten* waren oock de volgende doot, gewont of gevangen:

Dooden.

Den Marquis d'Aſſentar.
den Gen. Major Vane.
den Heer de la Villaumaire.
den Heer van Langerack.
Coll. Palm.
Turck,
Poolens.
Lt. Coll. Machwits.
Brant.
Hunninger.
Belleſans.
Ritm. Papekop.
Eenige Caps., ende veel mindere bevelhebbers.

Gewonden.

Den Grave van Waldeck.
de Prins van Lottheringen.
Prins Rio.
de Rhijngrave.
de Heer Alua.
de Graef van Erpach.
de Heer van Ginckel.
de Heer van Ouwerkerck.
Coll. Wel.
Eybergen.
En veel mindere bevelhebbers.
Hertogh van Holſteyn.
Graef van Merode.
Coll. Stockheym.
Zaviere.
Casſiopin.
Veerſin.
Lt. Coll. Krooneman.
Wolfsz.
Valckenburgh.
Boreel.
Percheval.
Hardwich.
Major Ruitenborgh.
Haegdoorn,
Bruwiens.
En eenige minder bevelhebbers.

Gevangens.

Prins van Salms.
Graef van Solms.
Jonge Prins Maurits.

Doch dat de *Franſe* deſe *Gevangens* kregen, was, gelijck wy meermaels geſegt hebben, by d'eerſte gelegentheyt. En eyndigde dit *Gevecht* tot een eeuwige *lof* van ſijne *Hoogheyt den Heer Prince van Orangie*, welckers doorluchtigh *bedrijf* in deſen *ſtrijt*, den *Heer Graef de Souches* in den volgenden *Brief* aen haer *Ho: Mo:* ook te kennen gaf:

MYn Heeren. *Ick heb den Heer Baron van Geldermalsen niet konnen laten vertrecken, sonder hem dese letteren voor uw Ho: Mo: mede te geven, dien ick oock versocht hebbe, Uw van mijn onderdanigheyt te willen versekeren, kunnende gepersuadeert zijn, dat 'er niemant genegender is tot de vorderingh van de gemeene zaken der Geallieerden en Bontgenooten van sijn Majesteyt, mijn Meester, als ick ben. Ick heb mijn verbintenis gepoogt te doen blijcken in 't volgen van sijn Hoogheyt den Heer Prince van Orangie, geduurende de felle en vermaerde Strijdt, die tusschen de Troepen der Bontgenooten, en die van den Alderchristelijckste Koningh den 11. van dese maent is voorgevallen, welckers uytgangh tot lof van den Heer Prince van Orangie is afgeloopen, die by dese gantze gelegentheyt de* voorsichtigheyt *van een* OUT CAPITEYN, *de* dapperheydt *van een* CÆSAR, *en de* onverzaegtheyt *van een* MARIUS *getoont heeft. 't Geen ick mijn Heeren, sonder eenige vleyerye zegge, dewelcke seer tegens mijn natuur is, gelijck den Heer Baron van Geldermalsen, die het weet, Uw beter sal konnen vertoonen. Indien ick in dese Strijdt oock eenige saeck heb uytgewerckt, die uytgevallen zoude mogen zijn, om de* Overwinningh *aen onse zijde te doen komen, zoo hebbe ick daer in niet als mijn plicht gedaen, volgende het goede voorbeelt van sijn Hoogheyt. Onderwijl blijf ick,*

Mijn Heeren,

Uw Ho: Mo: seer ootmoedigen en onderdanigen Dienaer,

In 't Keyserlijcke Heyr by Bergen in Henegouwen, den 21. Augusti 1674.

De SOUCHES.

Dit is nu genoegh om te bewijsen, dat de *overwinninge* aen onse zijde was. Over de welcke men oock in *Brabant* het *Te Deum laudamus* songh, en 't *Geschut* van de *Wallen* los brande. In *Vranckrijck* deed men 't selve, en men vierde daer noch by, over dese hare gewaende *overwinningh*: Maer hoe ydel de selve is, hebben wy hier voor aengeroert, en sullen daer mede met 't *Verhael* deser bloedige *Veldt-slagh* afbreken: Doch alvoorens hier laten invloeyen, 't geen de *Franse* daer van in druck hebben uytgegeven, op dat den geensijdigen *Leser* kan zien, hoe zy haer *verlies* soecken te verbloemen;

Frans Verhael van de Strijt by Senef en Fay.

DEn 9. deser trocken de 3 Vyandlijcke Heyren van omtrent Genep en Nivelle op; denselven dag legerden sy hun voor Senef in Brabandt / op de grensen van Henegouwen / anderhalf uur van ons af / daerse des anderen daeghs bleven leggen. Den 11. trocken sy met het aenkomen van den dagh weder van daer / nemende / gelijck men uyt haer optreck kon oordelen / de weg na Mariemont of Binch. Gelijck d' onse nu Ruyterye en Voetvolck een quartier uur van haer Heyr / op de hooghten / die al haer bewegingen ongemeen bedeckt hielden / geplaetst hadden / soo begaf sich den Prins van Condé denselven dag / 's uchtens ten 5. uren derwaerts; en kreeg dus geduerigh bericht van sijn kondschappers / dat de Vyanden optrocken. Hy verstaende / dat het lant seer gebroken / met Bosschen bedeckt / en dat 'er omtrent een half uur van haer een groote en enge weg was / oordeelde het dieshalven nootsaeckelijck dat hy haer voortocht verre gescheyden most houden / van haer achtertocht en reystuygh / en dat hy die buyten staet stelde / om haer / ingeval sy wierden aengetast / onderstant te konnen doen. Dus besloot hy haer te bespringen / en hebbende de Benden van 't Huys van den Koningh / uytgenomen de Dragonders / de lincker vleugel van d' eerste en tweede linie / de Regimenten van Navarre / van de Koninginne / van la Fere / en de Fusiliers / met 5 a 6 kleyne stucken Geschut na haer doen vorderen / besichtighde hy selfs de wegen / door de welcke hy die kon doen passeeren / en beval aen den Graef van Montal aen 't Hooft van 't Voetvolck te trecken / en de Kerck en 't Dorp van Senef aen te tasten / welckers wegen met Bomen en Watergrachten afgesneden / en rondsom met Hoven en Tuynen omringt waren / waer achter de Vyanden een groot deel Voetvolck geplaetst hadden. Den Prins van Condé stelde sich oock aen het Hooft van de Lijfwachten / met de Hertogen van Luxemburg en de Navailles / den Marquis de Rochefort / en de Ridder de Fourilles / Lt. Generaels / en nam de rechte weg van 't Dorp: Hy trock recht op des Vyandts achtertocht aen / die uyt 28 a 30 hoopen Spaensse en Hollandtse Krijgslieden bestont. Sy namen soo veel aerde niet / als sy mosten / hebbende aen haer lincker hant veel Tuynen / en aen de rechter een Moeras / met de watervliet van Senef / alles seer swaer om door te waeden. Den Prins stelde sich in slagordening dicht by haer / en deed soo hevig op hun los branden / dat hy haer heel in wanordeningh bracht / door brack / en de rest / die of niet gedoot of gevangen wierden / in een seer groote wanordeningh deed wijcken / tot aen het achterste van haer voortocht / die een kleyne half uur van daer op een hooghte geplaetst lag / aen geen sijde van een Priorye / genaemt St. Nicolaes au bois / aen welckers voet Tuynen met watervlieten lagen / diens bodem Moeraschachtigh was / en vol van ruygte. Dese vluchtende hoopen wierden toen met soodanige kracht / gelijck als sy doorgebroken waren / tot aen een enge weg gedreven: Maer den Prins van Condé bemerckende dat de Vyanden van boven de hoogte gesien hadden

ven/ 't geen daer was gepasseert/ en dieshalven in de Tuynen een sterck getal Voetvolck plaetsten / om dese aftogt te helpen/ en achter haer/ op de hoogte van d'ingang der enge weg/ 5 a 6 grote slagorderingen gestelt hadden/ om haer onderstandt te doen/ en achter dese noch een linie Ruyterye/ die 't geheele Pleyn aen geen syde van d' enge weg in nam/ en seer groot was ; soo dede hy syne Benden stil houden/ in 't gesicht van dese Tuynen/ en verdeelde syn Ruyterye ter rechter en lincker handt / door soo veel de plaets het hem wilde toelaten ; Hy sont oock bevel aen syn Voetvolck/ die quam van 't overwinnen / van het geene in de Kerck en in de Huysen van Seneff/ was geretrencheert geweest/ datse in aller haest by hem souden komen ; en sont van gelijcken Volckeren uyt/ om de Posten/ die hy 't nootsaeckelijckste oordeelde in te nemen/ en dede toen de Vyanden in de Tuynen bespringen. Dese strijt en 't los branden op malkander was seer fel/ maer de Vyanden begonden na een seer groote tegenweer te wijcken/ en den Prins van Condé wist toen syn voordeel wel te gebruycken / wijl hy aen 't hooft van de derde hoop der Lijfwachten synde / aen den Ridder de Fourilles bevel gaf / dat hy mede met de twee eerste hoopen soude vorderen ; het Voetvolck 't geen begon te wijcken/ overloopen / en het selve tot op de hooghte / daer de slagordeningen lagen/ om haer onderstant te doen/ soude vervolgen : Hy volvoerde dit bevel soo wel/ dat hy hun/ na dat hy haer vuur uytgedooft had/ geheel verstroyde/ en op de Ruyterye/ die achter haer stont/ soodanig van pas los brande/ datse begon te waggelen. In dese gelegentheyt/ het overige van de wachten/ met de wapenluyden en lichte Paerden van den Koning aen gekomen synde/ soo dooden sy/ en hieuwen het gantsche Voetvolck aen stucken : Sy dwongen de Ruyterye oock in groote wanordeningh te wijcken/ aen geen syde van 't Dorp van de enge wegh van Fay/ een quartier uur van daer/ 't geen van gelijcken met Grachten/ Hoven / groote Beecken / en een wijt Bosch omringelt was ; 600 passen was het wel van dese plaets en men kon daer niet als door een seer lange en enge weg komen. 't Overige van des Vyants Heyr was in dit Dorp geweecken/ na datse alvorens 't meestendeel van haer uytrustingen met die van den Heere Prince van Orangien/ 50 a 60 Pontons/ en veel karren met voorraet van Oorlog hadden achter gelaten/ die berooft en verbrant wierden. Men volgde haer toen alsoo krachtig / als men in haer eerste vlucht gedaen had/ tot aen den ingang van 't geseyde Dorp ; en den Prins van Condé syn Ruyterye in slagordeninge verdeelt hebbende/ verwachte daer syn Voetvolck / 't geen hy ver achter gelaten had. De Vyanden plaetsten al haer Voetvolck in dese Hoven/ aen geen syde/ en dicht by het Dorp/ namen de grootste gelederen die sy konden / stapelden slagordening op slagordening om de haere onderstant te doen/ stelden boven dit alles haer Ruyterye daer achter in slagorde /op een hoogte die aen geen syde was/ en in een open Pleyn/ en in dusdanigen gestalte verwachten sy den Prins van Conde/ dewelcke toen/ wanneer hy al de wegen had besichtigt/ waer hy syn Voetvolck / 't geen al gedurigh aenquam/ kon plaetsen/ de selve tot in 't Dorp deede vorderen / ter rechter en lincker syde verdeelde / en syne Ruyterye achter de Huysen in slagorde stelde : En dus liet hy d' aenval doen / die seer fel van d' een en d'andre syde was/ wijl de Vyanden de hare steets ververstein. Haer Voetvolk een deel Gesch[?]ut [?]hebende doen komen/ gelijck oock d' onse gedaen hadden/ soo schoot men daer gedurig mede. Maer terwijl dat de Voetvolckeren malkanderen soo te keer gingen / branden onse Ruyterye verscheyde mael op de Vyanden los/ en ruineerden daer door eenige van hare hoopen. D' Onse hieuwen oock veel Regimenten Voetvolck aen stucken/ en waren eenige tijt meester van haer Geschut; eyndelijck quam de nacht aen/ en men geloofde/ dat die de strijt sou doen eyndigen ; maer de selve duerde met meer verwoetheyt als te voren/ tot dat de Maen verdween/ de donckerheyt d'een en d'ander verplichten te wijcken/ en de Vyanden ons 't velt van de strijdt lieten. Wy bleven in de selve Post/ uytgenomen de Ruyterye/ die men een veel bequamer plaets dede in-nemen/ als die was/ daer zy waren ; en al d' andre Troepen keerden dien achtent met 't aenkomen van den dag/ in de Legerplaets/ die twee uren van daer was. Men verstont dat de Vyanden al wijckende/ na de Hoeven van St. Pieter en Paulus trocken. Den Hertog van Luxenburgh bevont sich hier ter rechter/ en den Hertog van Navailles ter lincker syde/ waer sètegens de Vyanden met seer groote wackerheyt ageerden/ en al de onse deden uytnement haer plicht / volgens 't voorbeelt van den Prins van Conde/ haer Doorl. Opperhooft : Die sich over al bevondt/ gevende de bevelen/ ende strijdende met de uytterste standvastigheydt ende kracht /op plaetsen/ die 't aller gevaerlijckste waren/ en aen 't hooft van de slaghordeningen/ waer door oock 3 Paerden onder hem doodt geschooten wierden. Den Hertog van Enguien deed 't selve/ en bevont sich gedurigh aen syn syde/ waer door hy 2 Paert onder hem verloor/ en twee kneusingen ontfing/ een aen syn Been/ en een aen de Oye. De Marquis de Rochefort/ den Ridder de Fourilles/ en den Graef van Montal/ waren in de strijt by Seneff al gequetst ; de eerste in de Nieren/ van een Musquet-schot / de tweede van een Musquet-schot door het Lijf/ en de derde was 't been afgeschoten. Den Marquis de Villeroy wiert oock aen de voet gewont : De Graef van Koningsmarck aen den Arm/ en den Prins de Soubise aen 't Been/ alle haer doende uytmunten/ gelijck oock veel andere / die gedoot en gewont wierden. Vijf Regimenten van de Vyanden syn heel geruineert/ als/ de Lijfwachten van den Prins van Orangien/ Fariaux/ Grana/ de Marine/ en een ander van den Keyser. Sy hebben een groot getal volck verlooren/ die gedoot of gevangen syn ; wy hebben oock veel Vaendels/ Standaerdts/ en Keteltrommen gekregen / en meer als 2000 Karren met reystuyg berooft/ met de gelt-kas van 't Hollantse Heyr/ 't geen 300000 Escus in gemunt gelt bedraegt.

Het Franse Heyr was voor de Strijt dusdanigh onder de Hoofden verdeelt geweest:

De eerste Linie.

Den Hertogh van Navaillies, Lt. Gen. geboodt met de Legermeester Choiseul de rechter vleugel.

Den Hertogh van Luxemburgh, Lut. Gen. geboot met Mr. Magalotti en de Montal, Veltmarschalck, het Voetvolck.

Den Ridder de Fourilles, Lut. Gener. geboodt met den Marquis de Genlis, Veltmarschalck, de lincker vleugel.

De tweede Linie.

Den Graef van Koningsmarck, Veltmarschalk, geboot de rechter vleugel.

Den Graef de Saulx, en de Marquis de Villeroy, Veltmarschalcken, geboden over 't Voetvolck.

Mr. de la Cardonniere, Legermeester, geboodt over de lincker vleugel.

't Corps de reserve.

Geboot Mr. de Montauban, Veltmarschalck.

's Anderen daegs na de strijt toogh sijn Hooght. met 't geheele Heyr nae Bergen in Henegouwen, (waer omtrent men in 't Heyr tot een teecken van overwinningh 't Geschut 3 mael los brende) nam sijn Legerplaets by St. Ghileyn, en de Keyserse te Quevraingh, alwaer alles weder herstelt, en de verloopene op-gesocht wierden, die men, benevens 5 Regimenten versse Soldaten van haer Ho: Mo: welcke dees tijt in Brabant uyt Vlaenderen aengekomen waren, van Brussel derwaerts sont. Uyt den Hage wiert oock een deel Gelt na 't Heyr geschickt, om daer mede alles weder in sijn voorige stant te brengen. Den Prins van Condé daer en tegens vertrock in 't lest deser maendt uyt sijn out Quartier van Pieton, stack de Baracken in brant, en liet meer als 1500 gewonden in de naest-gelegen Dorpen leggen, behalvens die in de Steden versonden waren; hy toogh over de Sambre na Maubeuge, dewijl men zeyde, dat hy naer een algemeene monsteringe sich niet bestant gevonden had, om daer langer te blijven; andere meenden dat 't selve wegens de stanck der doode lichamen geschiede; maer de meeste oordeelden, dat hy 't selve dede, om op de voornemens der Bontgenooten te passen, by aldien zy de Franse overwonnen Steden in Vlaenderen hadden willen aen-tasten.

Onder dies gebeurden 't, dat de Spaense besettingh van Charlemont verwittigt, dat een Frans Convoy van 400 Wagens den 21. deser uyt Rocroy na 't Heyr van den Prins van Condé was vertrocken, onder 't gebiet van den Marquis de Hiliere, Gebieder van Rocroy, met 300 Switsers en 100 Ruyters, soo maeckten zy daer een aenslagh op, en trock tot 't selve voornemen den Sergeant Major Bressey van 't Regiment der Bourgonjons met 200 man te voet en 80 Ruyters 's nachts tusschen den 20. en 21. daer op uyt. Zy quamen 's uchtens vroegh tot op een uur by Rocroy, wanneer zy de Fransen ontdeckten, en die soo hevigh aen-tasten, datse hun ylings op de vlucht begaven, ende veel dooden en gewonden achter lieten, daer onder den gest. Marquis en een Collonel. De Spaense hackten toen datelijck al de Vaten met Wijn en Brandewijn aen stucken, en goyden 't Meel uyt de Sacken op de aerde. Waer naer zy hun met al 't geene, datse mede konden nemen, van daer weer na Charlemont begaven, dewijl de vluchtende in een uur a twee den allarm over al konden brengen, ende niet verre van daer 12 a 1300 Ruyters lagen, om dit Convoy te begeleyden.

Dese maent wierden de Ratificatien over de Verbonden met den Koningh van Denemarcken, den Keurvorst van Brandenburgh en de Hertogen van Brunswijck en Lunenburgh in den Hage wederzijts uytgewisselt. Mevrouwe de Princesse Douagiere den 28. deser 72 Jaren out geworden zijnde, wiert daer over van veel Grooten begroet Sijn Hoogheyt den Heer Prince van Orange verkoor nu uyt het drie dubbelt getal tot Raetsheeren in 't Hof van Justitie den Heer *Munter* van Amsterdam, den Pensionaris de

de Neyn van Alckmaer, en den Griffier *Pots*. Den 29. deser dede den Engelsen Gesant den Heer *Temple* in den Hage sijn opentlijcke Intrede: Ten 3 uren na de middag quam hy van Rijswijck, daer hy getracteert was, met 3 Carossen van 6 Paerden ende sijn vordere Treyn, na de Hoornbrugge, alwaer hy van haer Ho: Mo: Gedeputeerden den Heeren *Pompe* en *Crommom*, in een van 's Lants Carossen met 6 Paerden, gevolght van 32 andere, geleyt, en met de gewoonlijcke complimenten begroet wierdt: Werdende vervolgens van dese Heeren Gedeputeerden tot in den Haegh gebracht, op het Huys van Maes geleyt, en daer volgens gewoonte treffelijck onthaelt.

Op den eersten deser 's avents omtrent 8 uren ontstont by na door geheel Hollandt een gruwelijck onweder, met Donder, Blixem, Wint, Regen en Hagel vermengt. Te Amsterdam geschiede daer van groote schade, dewijl den krachtigen Wint de meeste Boomen omsloegh, veel Schepen van voor de Palen wegh dreef, daer van 9 soncken, en verscheyde Huysen van Gevels ontbloote. Men vont naeulijckx een Huys, dat niet aen Pannen, Glasen, of ergens anders aen beschadicht was. Verscheyde Moolens waeyden om, en 't Heck voor de Haerlemmer Poort wiert uytgeruckt en om-geworpen; doch dit geviel niet sonder schade, dewijl eenige Menschen daer onder sneuvelden. 't Was toen Bede-dagh, waer door veele Menschen, die na buyten gegaen waren, nimmer weêr te recht zijn gekomen. Verscheyde andere Plaetsen van Hollant gevoelden door dit onweêr mede groote schade, doch soo veel niet als Amsterdam. In Tessel wierden door de selve Wint oock eenige Schepen op droogh gesmeten, ende andere na de grondt gestuurt. Te Utrecht gebeurde echter 't voornaemste want in een vierendeel van een uur waren de meeste Huysen van haer Gevels ende Daken ontbloot. De Dom-kerck wierdt met Pilaren en al tot het Choor toe ter neêr gesmeten, gelijck mede St. Jacobs Toorn tot het Uurwerck. De 2 Torens van St. Pieter en die van St. Nicolaes troffen 't selve geval. Het Dack van de Buur-kerck, dat van 't Duytse Huys, de Torens van St. Agnes Klooster: en dat van St. Magdalena storten insgelijckx in. En de meeste Toorens van d'omleggende Dorpen beproefden 't zelve. Dan dit onweêr was niet alleen in Hollant, maer oock in andere gewesten. Te Brussel vielen soo groote Hagelsteenen als Knickers, en wierden de Boomen niet alleen uyt de Aerde gegoyt, maer oock veel Gevels omgeworpen. Te Antwerpen wiert de Brugh, die over de Schelde lagh, door den stercken Wint mede stucken gesmeten, en de Schepen hier en daer gedreven. Te Hamburgh en omtrent d'Elve gevoelde men dit onweder oock. Te Straetsburgh vielen Hagel-steenen als Kinderen Hoofden. Maer 't schijnt by na ongelooffelijck, 't geen dit onweêr in Vranckrijck, in de Provintien van Gastinois, Brie en Beauce uytrechten, zijnde wel 25 mijl in de langte, en 7 in de breette. Den Blixem sloegh daer op veel Plaetsen in de Huysen, en den gruwelijken Hagel met de hestigheyt van de Wint vermengt, wierp de grootste Boomen om, sloegh Huysen en Kercken ter neder, en verplette al de Vruchten en 't gewas. De Regen, die gelijck een Suntvloet quam, vervulde de Huysen, ruineerde de Muren, en bedorf al het Koorn, 't geen noch op 't Velt ovrigh was. Veel Mannen, Vrouwen, Kinderen ende Vee wierden door dit onweêr gedoot en gewont, soo door den val der Boomen, daer se sigh achter begeven hadden, om beschut te zijn, als door de Hagel-steenen, die van een ongemeene groote en gestalte, 1, 2, 3 en eenige 7 pont swaer bevonden wierden. In een Dorp sneuvelden 28 Menschen, en veele, die, om hare groote schade van haer wonden niet genesen wilden zijn, storven naderhant. In somma, de schade was over al uytnemende groot. Want in verscheyde andere Plaetsen van Vranckrijck had dit onweder mede sijn Rol ongemeen gespeelt.

Belegeringe der Stadt GRAVE.

DE gedenkwaerdige Belegeringe der Stadt Grave verdiendt waerlijck een volmaeckte beschrijvinge van de bysonderheden, die daer in voorgevallen zijn, gemerckt des selfs gelegentheyt, de sterckte, de voorraet, de lijftocht en de besettingh. De hevige aenvallen van de belegeraers, en kloeckmoedige verdediging van die van binnen sullen ons niet t' onrecht doen oordeelen, dat men van diergelijcken Belegering in veel Jaren niet heeft gehoort.

Terwijl sijn Exell. Rabenhooft omtrent Nimwegen alles by een bracht, 't geen tot de Belegeringh deser Plaets nootsakelijck was, liepen de Franse uyt de selve Stadt wijts en zijts in 't Quartier van Nimwegen stroopen, om 't Vee daer binnen te brengen, en hun dus tegens een lange Belegeringe te voorsien. Dieshalven geviel 't, dat als de Fransen den 9. Julij met veel Vee in de Graef gekomen waren, de Heer Rabenhooft den 15. daer op aen den Major Boot beval, dat hy zich met 180 Voet-knechten, van 't Eylant Moock, gemeenlijck Middelweert genaemt soude versekeren, om de Franse de gemeenschap aen die kant te beletten: Dit volvoerden hy, maer hy was daer nau anderhalf uur geweest, toen de Fransen, dit bemerkt hebbende, met 500 Ruyters en Voetknechten, benevens 3 stucken Geschut, door de Maes op hun aenvielen. 50 Ruyters door de Rivier willende swemmen, wierden tot drie mael afgedreven, onderwijl dat de Voetknechten, die de Fransen aen de overzijde van de Maes in de Huysen hadden geplaetst, met haer Musketten, de onse op 't Eylant al eenige schade toe-brachten. Eyndelijk deed sich 't Marcktschip van Venlo van verre op, waer door d'onse verbaest, (meenende dat de Franse hun mede t'scheep wilden aen-tasten, en om dat de Plaetsvooght van de Graef, en den Grave de Guiscard toen door 't water juyst op haer aenvielen) beslooten, haer weder aen de andere zijde van de Maes te begeven, gelijck zy oock deden, met verlies van 26 man, soo doot als gewont en gevangen. d'Onse namen noch 8 Franse Bevelhebbers en eenige gemeene Krijgslieden met haer; waer tegens die weder een Cap. een Vendrigh en eenige Krijgslieden van d'onse kregen. Zijnde in dese strijt oock by de 100 man en eenige Bevelhebbers van de hare gesneuvelt. Den 24. daer aen de Fransen den Dijck aen dees zijde de Maes willende slechten, op dat zy van die kant een vry uytsicht mochten hebben, zoo beval den Heer Rabenhooft, die hier van verwittight was, aen den Coll. Hundebeck, dat hy sich met drie Regimenten Voetvolck en 3 Troepen Paerden, benevens eenige stucken Geschut, en veel Wagens met Schoppen en Spaden derwaerts soude vervoegen, om hun dit te verhinderen. Desen Coll. volvoerde dit treffelijck, en joegh de Fransen nae binnen, soo dat hy sich den 25. achter desen Dijck versterckte, om van 't Geschut uyt de Stadt bevrijt te wesen; maer die van binnen hadden dit soo haest niet bemerckt, of zy lieten dien dagh meer als 400 scheuten uyt 't Geschut uyt-vliegen, waer door niet veel schade geschieden. Onderwijl quamen noch 3 Regimenten daer by, gelijck oock korts daer naer den Heer Rabenhooft selfs met 't overige Krijgsvolck, bestaende in 16 Regimenten Voetvolck en eenige te Paert; Wanneer men een Beuckery van 6 stucken begon te vervaerdigen, en met de naderinssen achter den Dijck te vorderen. De Besettingh van de Stadt bestont in 71 Vaendelen Voetvolck, en 9 Standaerden Ruyters, daer van 6 onder 't gebiet van den Legermeester St. Louis, ende 3 onder 't bevel van Carcador stonden. Het Voetvolck bestont in dat van Normandyen, wiens Coll. den Graef van Guiscard binnen de Stadt was, van Bourgondien, van Languedocq, van Vendosme en Dampiere, t'samen wel 4000 man uytmakende. Den Legermeester St. Louis, een braef en out Krijghsman, geboot over de Ruyterye, en den Marquis de Chamilli was Plaetsvoocht, mede een kloeck Krijghsman, die noch onder hem had 2 Luts. van den Koningh, Mr. Betouce en St. Just, alle beyde brave luyden. In de Stad wa en wel 450 stucken Geschut, van de welcke meer als 100 op Beukeryen stonden, en een overgroote meenigte Buspoeder, Koorn, Granaden, en andere Voorraet van Oorlogh, dewijl het daer alles in-geleyt was, 't geen de Franse uyt de verlaten Plaetsen hadden genomen. Den 26. schooten de onse voor de eerste mael op de Stadt, 't geen die van binnen met wel 700 Geschut-scheuten weder beantwoorden. Dien dagh liepen eenige Krijgsluyden van buyten na binnen over, gelijck, gedurende de Belegeringh, wel meer gebeurde. Den 29. quam door ongeluck in de Stadt de brant in 30 tonnen Buskruyt, die in 't Bolwerck achter 't Casteel stonden, invoegen het Bolwerck op sprongh, en alle de Huysen beschadigt wierden, oock 4 a 5 Persoonen sneuvelden. Dien dagh trock alle de Franse Ruyterye benevens 450 Voetknechten uyt de Stadt, om onse wacht aen de zijde van Velp, daer den Coll. Hundebeck sijn wijck had, en daer hy een dagh a twee te vooren met eenigh Krijghsvolck van d'andere zijde der Maes gekomen was, op te slaen; maer die weerden hen soodanigh, dat de Fransen moesten wijcken. 9 Franse Bevelhebbers en 20 Krijgslieden, die hen wat te ver begeven hadden, wierden hier af gesneden, in de Kerck van Velp gejaegt, en daer aengetast, welcke hun, na dat men de brant in de Kerck gestoken had, over mosten geven.

Den 2. Augusti quam den Heer Raet-Pensionaris Fagel, met den Brandenburghsen Heer Oversten Spaen, den Canselier Romswinckel en den Heer Blaspijl in 't Leger, wanneer men Krijgsraet hielt, en ver-

vertrocken toen deſe Brandenburgſe Heeren na Cleef, en den Heer Raet-Penſionaris nae Nimwegen. Dien dagh quam den Spaenſen Legermeeſter Don Jean de Piemontel met 200 Ruyters in 't Leger, en den 3. het Regiment te voet van den Prins van Courlandt. De Schip-bruggen boven en beneden de Maes wierden toen oock geleyt. Den ſelven dagh vorderde men de naderniſſen uyt de wijck van den Coll. Hundebeck achter den Dijck naer de zijde van Velp oock ſoodanigh, dat men van wederzijden malkander met Musketten kon beſchieten. Sijn Exell. Rabenhooft ontboot toen 4000 Landtluyden, om aen den omtreck van 't Leger te arbeyden. Den 7. trocken eenige Franſen uyt om de Dijck naer Vellip te ſlechten, maer van de onſe geſien zijnde, wierden zy weêr binnen gedreven. Dien dagh verbranden in de Stadt de Baracquen van 't Voetvolck van Vendoſme in de Contreſcarpen, en quam toen de Ruyterye in de Stadt haer huysveſtingh houden. Eenige dagen daer naer quamen 2 Churbrandenburgſe Regimenten Ruyters in 't Leger, onder 't gebiet van den Gen. Spaen, die aen de overzijde van de Maes gelegert wierden. Den 10. geraeckte een Beuckerye van 6 ſtucken vaerdig in de wijck van de Heer Rabenhooft tot Balgoyen, van 36 en 34 pont, daer men aenſtonts mede heftig op de Stads Toorn en de Wercken begon te beucken, ſoo dat den Toorn den 13. ter neêr ſtorte. Den Heer Rabenhooft beval oock aen den Coll. Goldſteyn, dat hy ſich met 5 Regimenten te Overaſſelt ſoude legeren, om die van binnen mede aen die kant te beſluyten; hy begaf ſich dan den 12. met de Regimenten van Holſteyn, Tail, van Wijnbergen, Graef Ruys en 't zijne derwaerts, en nam oock 5 ſtucken van 12 pont en 4 Veltſtuckjes mede. Den 13. begaf ſich den Lt. Coll. Wijnbergen met 800 man van daer over de Maes, en legerde ſich tot op een Musketſchot by de Stadt. Den 14. naderden de onſe uyt de wijck van den Heer Rabenhooft tot aen 't Huys Vegeſack. Dien nacht ſondt de Plaetsvoocht Chamilli 250 man te voet uyt, om de onſe in de wijck van den Coll. Hundebeck uyt de Loopgraven te jagen. Monſr. du Pas, geweſen Plaetsvoocht van Naerden bevont ſich hier by, om ſijn voorgegeven miſdaet te verbeteren, en viel ſoo hevigh op d'onſe aen, vermits die door den Regen wat ongereet waren, dat hy die uyt de voorſte naderniſſen dreef; maer de Coll. Litzau met ſijn Regiment daer omtrent de Wacht hebbende, en de onſe ylings te hulp komende, ſtutte de Franſe niet alleen, maer dwongh hen weer na binnen te wijcken, met verlies van Cap. Sliben, een gereform. Lut. en 24 Krijghslieden. De Franſe verlooren hier Monſr. du Pas, en eenige Krijgslieden. Den 16. quamen 5 a 600 Franſe Ruyters uyt Maeſtricht voor de Graef: Zy brachten eenigh Gelt in de Stadt voor de onderhoudingh van de Beſettingh, en namen 2 Gijſelaers van Nimwegen, 2 van Arnhem, 2 van de Stadt, en 2 van 't Graefſchap Zutphen weder met haer, die zy, benevens de Ruyterye van de Stadt, na Maeſtricht brachten. Den 18. ſchooten die van binnen 3 mael 't Geſchut en de Musketten los, over de gewaende overwinningh van de Prins van Condé. Den 21. begonden de onſe voor de eerſte mael Bomben in de Stadt te werpen. Den 24. wierden gloeyende Kogels in de Stadt geſchooten, Aen de overzijde van de Maes langhs de Sommerdijck tot aen Barents Raethuys quamen oock 3 Regimenten Voetvolck en 8 Standaerden Ruyters, waer door aen die zijde toen alle toegang na binnen verhindert wiert: En kregen de onſe een Perſoon, die van Maeſtricht met Brieven nae de Stadt quam. Den 25. ſchooten de onſe Steenen en Vierpotten in de Stadt, waer door die van binnen groot ongemack leden. Ondertuſſchen naderden zy uyt de wijk van den Heer Rabenhooft tot dicht onder de halve Maen, die aen dees zijde de Maes was. Den 26. liet den Heer Rabenhooft 3 mael 't Geſchut ende de Musketten in 't Leger los branden, over de overwinningh van ſijn Hooght. den Heer Prince van Orangie. Den 30. op den vollen middagh deden 300 Franſe Ruytert, yder een Voetknecht achter op hebbende, aen de zijde van Velp weer een uytval; zy quamen in de voorſte naderniſſen, daer den Cap. Raymaker met ſijn Vaendel op de brantwacht lagh, welck zy in der yl in wanordeningh brengende, oock een Vries Vaendel, dat tot onderſtant was gekomen, geheel te niet maeckten, eenige dooden, en d'andere meeſt gevangen namen, daer onder de twee Caps. een Lut. en een Vendrigh; doch den Overſten Spaen met ſijn Ruyters hier ylinghs na-toe ſtrevende, dreef haer weer na binnen.

Den Hertogh van Bourneville met des Keysers Heyr nu aen dees zijde van de Reyn zijnde/ dede met alle naerstigheyt een Brugh te Flersheym over de selve Rivier slaen / om daer altijt over te komen trecken / wanneer hy met meer Hulpbenden gevoegt soude wesen; doch dese Brugh den 1. deser vaerdigh zijnde/ en den Marschal de Turenne met sijn Heyr middeler wijl te Philipsburgh over den Rhijn getrocken/ en sich te Landaw gelegert hebbende / so beval Bourneville aen den Oversten Dunewalt / dat hy sich met 2000 Paerden daer over na Manheym soude begeven / om Turenne in de staert te slaen: Hy volgde korts daer aen met het overige Krijgsvolck/ ende legerden sich tus-

schen de Meyn en Rhijn van Geraw af tot Gustavus-burgh / latende tot bewaringe van dese Brugh het Regiment van den Graef van Reiffenbergh, tot soo lange de Munsterse Volckeren onder 't gebiet van Prins Herman van Baden daer aengekomen souden wesen / de welcke in 't midden deser maendt omtrent Coblentz quamen/ en haer daer eenige dagen uytrusten. Den Oversten Dunewalt onderwijl met sijn 2000 Paerden den 5. deser te Manheym gekomen/ vertrock met de selve aenstonts weder van daer / om Turennes Heyr te besichtigen ; dieshalven sont hy/ toen hy dicht onder Philipsburgh was gekomen/ een stercke party Ruyters / onder 't bevel van den Vryheer van Mercy/ na een Dorp/ Heyligensteyn genaemt/ daer 300 Franse Paerden/ onder 't gebiet van den Brigadier Lambert en den Marquis de Beaupré lagen/ dewelke soo ras de Keyserse op hun los branden/de vlucht namen/ met verlies van 100 dooden en 40 gevangens ; waer mede den Oversten Dunewalt weder na Manheym keerden. Een andere Lotheringse partye uyt Keysers-luyter kreeg toen oock 6 schoone Muylen / met het Reys-tuyg van den Ridder van Vendosme/ en 6 Hant-Paerden / 't geen zy alles te Worms verkochten / en daer schoonen buyt van kregen. Maer Turenne by Landaw leggende / besloot sich daer te verschanssen/ soo om dat sijn Volckeren van de roode loop seer aengetast werden/ daer van veele daegs storven / als om dat de Keyserse in 't kort seer sterck in de Paltz souden zijn ; doch niet te min liet hy aen die zijde het Lant van den Cheurvorst Palatijn soo wel bederven / als aen d' andere zijde / ende dede verscheyde Steden en Dorpen afbranden. Hy stont echter dees tijt de Neutraliteyt aen de Steden Worms en Spier toe. Ondertusschen quamen de Lunenburgse Volckeren/ die door 't Lant van Hessen en de Wetteraw getrocken waren/ dees tijt by Franckfort/ en passeerden daer den 25. deser beneden de Stad de Meyn/ uytgenomen 't Geschut en de Dragonders / die door de selve Stadt trocken. Waer na de Schipbrugh/ die voor Bon lagh/ naer Oppenheym gevoert wiert/ op datse daer over den Rhijn souden passeeren. Dieshalven dede den Hertogh van Bournevillle aen yder Ruyter van sijn Heyr 3 gulden / en aen yder Voetknecht 2 gulden geven/ om haer tot den optreck vaerdigh te houden. Invoegen dat in 't lest deser maent de Lunenburghse en Munsterse Volckeren over de Brugh by Flershejm de Meyn over getrocken zijnde/ hun gesamentlijck vaerdigh maeckten / om in de Paltz te treden ; maer nadien den Keurvorst Palatijn een Brief van Turenne onderschept had / waer by hy aen den Coningh van Vranckrijck bekendt maeckten / dat hy tegens der Bontgenooten Heyr niet bestant soude wesen , door de groote sieckten die onder sijn Volckeren grasseerden, by aldien hy met geen meer Volck voorsien wiert, soo besloten de Keyserse haer optreck te veranderen/ en recht op Turenne toe te gaen ; ten welcken eynde zy over de Brugh te Mentz passeerden ; maer Turenne hier van verwittigt/ trock toen uyt sijn Leger-plaets naer Zabern / waer hy noch 5000 man tot onderstant by hem kreegh.

De Keurbrandenburgse Volckeren quamen dese maendt oock in 't Graefschap Mansvelt/ en hielden in de Stadt Eysleben haer Hooft-Leger-plaets/ om van daer door Turingerlant naer den Rhijn te trecken. En den Keurvorst begaf sich den 13. deser van Berlijn oock op de Reys derwaerts/ na dat hy al-

voo-

voorens aen den Franssen Gesant Verjus had laten bekent maken / dat hy sig wel van daer mocht vertrecken, dewijl hy nu niets uytrechten soude, en den Keurvorst gesint was den Keurvorst Palatijn en die van Trier met alle macht tegens Vranckrijck te helpen, alsoo 't selve tegens sijn verwachtinge aen de voorged. Keurvorsten gants geene vernoeginge, wegens haer geleden schade, had willen geven, &c. Den 23. deser trock den Grave van Oxenstern/ Sweetsen Gesant/ van Hamburgh na Weenen/om daer sijn Konings bemiddelinge by den Keyser smakelijck te maken. Onderwijl brachten de Sweden veel Volckx by partyen op de Duytsen Bodem/ en monsterden dees maent in 't Sticht Bremen hare Volckeren.

Op den Rijckxdagh te Regensburgh beraetslaegde men nu/ hoedanigh men de Lijftocht en 't Geschut best voor de Rijckx-Armee soude op-brengen / ende wiert naer eenige overweginge daer over aen de Kreytsen geschreven. Den Cheurvorst van Beyeren stont nu mede sijn deel tot de Rijckx-Armee toe / en gaf daer boven noch deurtocht door sijn Landen aen de Troepen van den Bisschop van Saltzburgh/ die tot onderstant van de selve Armee trocken.

Den Fransen Gesant Romain in Switserlandt / gebruyckten noch al sijn uyterste macht/ om de Cantons op sijn Conings zijde te brengen; hy betaelde dieshalven aen die van Zurich 6000 Escus / tot voldoeninge van sekere somme/ die aen de Voor-ouders van desen Coningh waren geprestert; ende bood aen alle de Cantons seker Pensioen/ indien hy voor eerst en voor al eenigh Reglement met de Katolijcke Cantons kon maken/ datse haer beloofde Troepen souden geven/ en dat hy nieuwe mocht laten werven. De ged. Cantons versekerden toen aen sijn Keyserl. Maj. datse noyt souden toestaen / dat de Stadt Constants op haer gebiet soude belegert werden: Waer op den Keyser haer weder beloofden/ datse van de selve Stadt noyt eenige schade souden lijden.

De Hollantse Gesanten vierden dees tijt te Weenen heerlijck over de Vrede met Engelandt. Prins Willem van Furstenbergh bewaerde men nu veel strickter te Neustadt / als van te vooren / door dien men den 3. deser den Geheymschrijver van den Cheurvorst van Ceulen/ Burman genaemt / beneven sijn Papieren vast gehouden hebbende/ daer uyt sekere conspiratie ontdeckten/ waer by men den ged. Prins van sijn Gevangenis soude sien los gekregen te hebben. De Gravin van Leeuwesteyn / die men hier mede schuldig aen achten/ wiert gelast uyt Weenen te vertrecken / gelijck zy oock den 11. deser dede. En den Cancelier Hocher / en den Geheym-schrijver van Staet Abele ondersochten den 9. deser den opgemelden Geheymschrijver / uyt de welcke zy al de handelingh vernamen/ en aen sijn Keyserl. Majest. bekent maeckten: Waer na hy in een seer slimme gevanckenis op den Poller-Toorn gebracht wierdt. De Graef van Pettingh / Keyserl. Gesandt aen 't Hof van Spangien quam dees maent van daer te Weenen / wanneer hy aen den Keyser bericht van sijn wedervaren deed/ en Marschalck van 't Hof gemaeckt wiert. Den Veneetse Gesant Michieli quam dees tijt oock te Weenen/ ende wiert heerlijck by sijne Keyserl. Maj. ter Gehoor opgehaelt. Den Keyser maeckte nu den Heer van der Veersen/ die korts te vooren uyt den dienst van den Hertog van Nieuburg gegaen was/ tot Veltmarschalckx Lut. De Rebellen in Ongaryen maeckten

ten de wegen daer nu seer onveyligh / ende beroofden verscheyde Wagens met Goederen/ die naer Eperies gingen / soo dat den Keyser eenige Regimenten Croaten derwaerts sont/ om hun dit te beletten.

Den Sweetsen Gesant aen 't Poolse Hof nam in 't midden deser maent van daer sijn afscheyt/ en wiert van den Coningh met een kostelijck Turkx Paert/ rondsom met Gesteenten en Gout beset/ vereert. Den Lantdagh van Groot Poolen eyndigde dees tijt met goede eendracht/ en 't scheen of den Coningh nu alle misnoegens onder de Poolse Grooten uytgeblust had. In tegendeel wiert het Rijck van buyten seer hart gedreyght/ wijl Podolien door de Lipker Tarters niet alleen heel doorstroopt wiert/ maer de Turcken namen in 't begin deser maent oock de Vestinge Chocim in / en of zy de besettinge wel Voorwaerden hadden toe-gestaen / soo hielden zy die niet / dewijlse 7 Krijghsliden daer van doot sloegen / doch de overige / benevens den Gebieder / nam den Sultan Galga in sijn bewaringe: Dieshalven dede den Coningh op 't bericht hier van/ en dat den Turckschen Keyser met sijn Heyr by de Rivier Oniester was/ aen de Weywoodschappen de leste brieven tot den opbodt afvaerdigen. Maer ondertusschen vleyde men sich in Poolen met de hoop van een Vrede; dewijl den 18. deser te Warzau een Afgesondene van den Tarterschen Cham quam/ Machmet Kazinga genaemt/ en Soon van den Visir Super Huziaki; hy bracht 2 Brieven/ een van den Sultan en een van den Cham/ met sich; men meende daer/ dat de selve een Vrede-bemiddelinge in-hielden / te weten / dat de Turcken den Tribuyt niet meer souden eysschen, en de Lemburgse Gijselaers overgeven, by aldien men haer Caminiec en d'Ukranie wilde laten houden: Den Brief/ die hy wegens sijn Vader overgaf / bestont / in een geluckwenschingh aen den Koningh wegens het bekomen van den Koninckl. Troon, en dat hy, om veel genooten weldaden, sich geerne tot bemiddelinge van den Vrede wilde laten gebruycken. Immers besloot den Poolsen Raet / desen Afgesondene soo langh op te houden / tot dat 'er met den Muscovisen Czaar over gesproken was / om die in geen ergwaen te doen vallen. Ondertusschen 't gantse Turckse Heyr by Sorocka over de Revier Oniepер gepasseert / soo trock 't selve / in plaets van Poolen verder in te trecken / na de Ukranie / om daer de Muskoviters uyt te drijven: 't Geen de Poolen seer vreemt voor quam/ dat soo een machtigh Heyr sonder eenig Verdragh met haer/ hun in rust lieten: zy meenden wel / dat den Turckschen Keyser 't zelfde dede / om eerst de Muskoviters / die hem wat onbeleeft bejegent hadden / t'onder te brengen/ en de Poolen daer na so veel te gemackelijker; dan men hielt het in 't gemeen daer voor / dat het op versoeck van Dorosensko geviel / van wien men Brieven onderschept hadde / waer by hy aen den Sultan Galga schreef/ dat hy den Koningh van Poolen geensints vertrouwen mocht, als die hem soo lange soude sien op te houden, tot dat hy met uytheemse hulp versterckt was; en dat, by aldien den Koningh hem eenige aenbiedingen liet doen, hy sulckx wel aennemen, maer oock daer van kennis aen de Ottomannise Porte geven soude. Dieshalven / naer dat den Koningh van 's Paus Nuncius de zegensage en 't gewyde Swaert had ontfangen / vertrock hy den 22. deser 's avondts ten 6 uren van Warzauw na Lublijn/ en liet Universalen uyt-gaen/ waer by hy geboot/ dat alle

alle de Troupen/ die by 't Leger mosten komen/ den 11. September by Sokal op haer Vergader-plaets mosten zijn. Maer 't Turckse Heyr nu in de Ukranie getrocken / soo quam 't selfde eerst voor 't Stedeken Rognitec / 't geen sich uyt vrees voor de groote macht overgevende / soo ruckten de Turcken van daer voor Sctana/ 't welck sich 5 dagen manhaftigh verdedigende/ soo raeckten door onvoorsichtigheydt de brandt in 't Buspoeder van 't Slot / waer door 't selve opsprongh/ en de Turcken meester wierden/ die toen alles doot sloegen/ wat zy daer in vonden. Zy kregen oock Jampul/Ruckzijn/ ende meer andere Steden/ 't zy door 't vier of 't swaert/ in haer gewelt/ ende sonden toen voor af 5000 man na Czecherin/ tot onderstant van den Dorosensko/ maer die wierden alle van de Muskoviters neer gemaeckt: Waer omme den selven aen de Turcken versocht/ datse uytgenomen weynigh Steden/ de heele Ukranie met vier en vlam wilden verwoesten / op dat de Muskoviters in dat gewest niet bestaen souden kunnen / gelijck zy oock meesterlijck deden ; hoewel 't selve gewest in dit Jaer soo vruchtbaer was/ als in eenige Jaren van te vooren. Het Turckse Heyr was verders seer talrijck/ en bestont wel in 400000 man / ende was/ 't geen te verwonderen is/ voor 90 dagen met lijftocht voorsien.

Maer den Koningh van Poolen duchtende dat hy met de macht van het Poolse Rijck het Turckse gewelt alleen niet sou kunnen tegenstaen / dede door sijn Afgesondene by de Paus yverig om hulp aenhouden: 't Geen de Cardinael Ursini/ Bescherm-heer van Poolen/ dese dagen by den selven ter Gehoor zijnde/ vernieude / en versocht / de afsendingh van de Bulle voor den Aertsbisschop van Gniesen ; prompte hulp en onderstant tegens den Turck ; de verkiesinge van den Bisschop van Marseillie tot Cardinael , en datter geen Nuntius in Poolen gesonden mogt werden, voor en al eer van de noemingh kennis aen den Koningh was gedaen. Maer gelijck 't Roomse Hof eenige van dese voorstellingen voor haer te nadeeligh hielt/ soo bevlijtighde men sich maer/ om de onderstandt en de Gelt-middelen voor die Croon voort te stuwen/ en d'andere in beraet te houden. De Thienden van de geestelijke goederen in Italien wierden dieshalven sterck voort geperst/ en den Paus bevlijtigden sich by alle middelen/ om die Croon den Oorlogh tegens de Turcken te doen uythouden. Maer een ander voorval in Sicilien ontruste in tegendeel Italien: Want naer 't vertreck van den Prins de Ligne uyt dit Coninckrijck had een seker Persoon te Messina 't Afbeeltsel van den Stratico Don Diego de Soria genaemt/ opentlijk daer op de straet tot spot van de selve ten toon gestelt / de welcke als Gebieder van de Stadt hier over vertoornt/ den ged. Persoon in de Gevangenis deed werpen/ en om dit bedrijf met de doot straffen ; 't geen 't gemeene Volck seer euvel op nemende / en willende wreken / soo quamen zy seer talrijck voor 't Paleys van den Stratico/ om hem hier over soodanigh te handelen / gelijck hy met den voorn. Persoon gedaen had ; maer 't zy hy door eenige mompelinge van te vooren hier van verwittigt was of niet/ hy vluchte met sijn Huysvrouw en Kinderen op 't Casteel St. Salvador / een sterckte / die voor aen de Haven leyt ; invoegen 't gemeene Volck over sijn ontvluchten vergramt/ sijn Pallais beroofden/ en eenige van sijn Huysgenooten dooden. En gelijck het in diergelijcke gelegentheden

gebeurt / datter geen voorganger is / soo was 'er hier mede een / zijnde een Edelman / Trechaltagne genaemt / en van 't Huys van Cigala: Dese dan dede 't afbeeltsel van den Coningh van Spanjen / onder 't geroep van langh leef den Coningh / om-dragen / en een Verdedigh-schrift uytgeven / waer by desen hoop niet anders als een nieuwen Stratico versochten: Maer dewijl in dusdanige gelegentheden veel haer bysonder voordeel meer als dat van 't gemeen beoogen / soo vielen 'er verscheyde swarigheden voor / toen den Onder-koningh van Napels / door den Marquis van Bayoene / die dit Ampt by provisie in Sicilien oeffende / hier van verwittigt / 2 Barcken na Messina gesonden had / om met de oproerige in verdragh te komen; want 'tzy dat de Spaense te weynigh wilden in-willigen / of dat de oproerige te veel wilden toe-gelaten zijn / soo viel hier niet af: En men heeft naderhandt wel gesien / dat dit quaet / geboet werdende / hoe langhs hoe meer is in-gewortelt / en de Spaense meer schade heeft gedaen / als de toestant van saken wel vereyste. Immers toen de Spaense oordeelden / dat zy door sachte middelen dese beroerte niet konden stillen / soo veraerdigden zy alles / om de harde in 't werck te stellen: Ende dede den Onder-koningh van Napels onder 't belept van den Legermeester Don Marco Antonio Gennaro een gedeelte Krijgsvolck te Reggio t' samen komen / om van daer na den over-oever van Sicilien overgescheept te werden; dewijl den Marquis van Bayoene onderwijl te Melazzo / een plaets by Messina aen de zee-kant / eenige Krijgslupden by een had versamelt / om met meerder onderstandt van Volck gesterckt zijnde / de Messinesen dan aen te tasten. Ook werckten den Prins de Ligne / soo ras hier van verwittigt was / by de Republijck van Genua soo veel uyt / datse 6 van haer Galeyen / onder 't bevel van den Marquis Durazzo, na Napels sonden / om van daer 't Krijghsvolck na Melazzo over te schepen. Hy versorghden ondertusschen ooch sijn Grens-stadt Final met Krijgsvolck / wijl hy beducht was / datte Franse Oorlogsvloot / die te Toulon lagh / daer haer toelegh op had. Een Majorkijnse Caper nam dees tijt in de Middellantse Zee 4 rijcke Franse Schepen.

't Spaense Heyr in Roussillon dees tijt aen de Vloet de Tech gelegert zijnde / en dat van de Franse aen de overzijde / so kreegh den Hertogh van St. Germain bericht / dat de Franse 300 oude Krijghslupden in 't Casteel los Banos meenden te brengen: Invoegen hy eenige Volckeren in hinderlaegh deed leggen / om de selve te overvallen: Dit geluckten de Spaense soodanigh / dat zy 40 Fransen op de plaets neder maeckten / en 180 gevangenen kregen / daer onder 7 Hoplieden / ende veel minder bevelhebbers. De Spaense sloegen korts daer na noch een geleyde van voorraet / en bequamen 140 Muylen. De Spaense Oorlogs-vloot / beneven de Galeyen / quamen dees tijt voor Barcelona / ende setten daer allerhande voorraet / en eenigh Krijgsvolck aen lant voor 't Spaense Heyr. Zy brachten ooch 60000 Escus mede tot betalinge van 'tselve: Op dat dit Leger / hier mede versterckt / noch iets gewichtighs / van de Vloot ondersteunt / sou kunnen uytrechten; maer na dat men in Spangien van de beroerte van Messina verwittigt was / soo wierden de Galeyen van Napels en Sicilien derwaerts gelast te vertrecken / om dit te stillen; ende bleven daer door de meeste voornemens in Catalonien tegens de Fransen steken.

Den

Den 2. deſer gelagh de Hertoginne van Orleans te Parijs van een jonge Prince/ dewelcke Hertoge van Chartres wiert. Men ſtroyde nu in Vranckrijck veel ſaken van 't Duytſe weſen uyt / en onder anderen / dat den Coningh van Sweden / den Cheurvorſt van Beyeren / den Hertogh van Hanover ende andere Vorſten haer Verbont hadden vernieut/('t geen zy het vreedſame Verbont noemden) en datſe wel haeſt een macht van 30000 man in 't Rijck ſouden doen trecken/ om den Keyſer tot den Vrede te dwingen. Ook zeyde men daer/ dat den Cheurvorſt Palatijn den Marſchalck van Turenne tot een twee-ſtrijt beroepen had/ onder voorgeven / dat het geſchiede / om dat hy ſijn Landen ſoo qualijck liet handelen/ en niet uyt een byſondere twiſt en moedigheydt. Waer op Turenne geantwoort ſoude hebben/dat het geen hy tot noch toe gedaen had/ alleen tegens die Boeren was geweeſt / de welcke ſijn Krijgsluyden ter neder hadden gemaeckt / en geen gelt tot Contributie wilden op-brengen ; maer dat hy/ zijnde 't Opperhooft van des Conings Heyr / ſich niet tot een ſtrijt konde in-laten/ſonder des ſelfs toeſtemmingh/ doch wilde/terwijl hy die verwachte/ ſich wel tot ſtrijden begeven aen 't hooft van 15000 mannen/ &c. In Vranckrijck bedreef men nu groote vreugde met vuuren en anders over haer gewaende overwinninge by Senef: Ende dede den Coningh ſelfs deſen Brief aen den Provooſt van Parijs af-ſenden/ om daer over vreughde-vuuren aen te ſteken:

BY den Koningh, Seer lieve en wel beminde. De groote en voordelige ſucceſſen , waer mede het God de Heere van 't begin deſer Velt-tocht tot nu toe belieft heeft de rechtvaerdigheyt van onſe Wapenen te zegenen, in de geheele overwinninge van 't Franche Compté, en de andere gewichtige voordeelen by ons Heyr , onder 't gebiet van onſen Neef den Marckgraef van Turenne , gewonnen, tegens 't Heyr van den Keyſer, onder 't gebiet van den Hertogh van Lottharingen, in de ſtrijt by Sintsheym, en de wijck, die hy hem gedwongen heeft tot over de Meyn te nemen , en heeft niet genoegh geweeſt, om mijn Vyanden kennis te geven van de noodigheyt,die zy hebben tot het verkrijgen van een Vrede, de welcke haer ſoo dickwils is voorgeſtelt geweeſt : Het vertrouwen, 't geen zy hadden in de t'ſamenvoegingh van 3 Heyren, het Keyſerſe, Spaenſe en Hollandtſe, gaf haer gelegentheyt, om nieuwe voornemens te bedencken, en om onſe voornaemſte Plaetſen aen te taſten, en in te nemen, en in ons Koninckrijck te treden : Maer de goddelijcke voorſienigheyt heeft haer groote voornemens te niet gemaeckt, en toegelaten, dat onſe Neef den Prins van Condé den 11. deſer haer met ſoo groote kracht en kloeckmoedigheyt heeft aengetaſt, dat na een Gevecht van 15 uren , (het felſte dat in lange tijt is geweeſt) hy de achtertocht van haer Heyr geheel geruineert heeft en doorbroken , en de overige gedwongen te wijcken. Hy heeft 'er tuſſchen de 3 en 4000 op de plaets gedoot, 107 Standaerts ende Vaendels genomen, al haer Reys-tuygh en uytruſtingh van haer Geſchut en Voorraet, en 't Geldt, tot betalingh van haer Heyr beſtemt, gekregen , benevens 4 a 5000 gevangens , daer onder 8 van hare eerſte Collonels, en daer van 4 Princen van 't Rijck zijn : En dewijl de geduurige hulp van de goddelijcke voorſienigheyt op onſe voornemens ons verbint , om van gelijcken in openbare danckſeggingen te volharden, ſoo hebben wy goet gevonden , dat het Te Deum ſal geſongen werden in de Cathedrale Kercke van onſe goede Stadt van Parijs; en dat 'er opentlijcke vreugde-betooningen in onſe geſ. Stad ſullen gemaeckt werden : Waerom wy uw deſen Brief ſenden , begeerende, dat ghy op den beſtemden dagh de vreugde-vuuren ſult aenſtellen, 't geen onſe ernſtige begeerte is. Gedaen tot Verſaillies den 29. Auguſtij, 1674. getekent,

LOUIS.

En lager, COLBERT.

Den Coning ſont oock de Archiers van den Provooſt na de Grenſen/op dat hy de gevangens van qualiteyt van daer na Vincennes ſoude brengen;doch alvoorens te Parijs/ gelijck ſy deſe maent oock aldaer aenquamen / en den Koning begroeten/ dan den Prince van Salms/ en den Grave van Merode/ had den Prins van Conde op haer woordt al los gelaeten. Soo dat men daer in

Vrankrijck de overwinninge ontwijffelbaer vast stelde/ dan het tegendeel hebben wy hier voor genoegh bewesen. Den Koningh sondt ondertusschen den Graef van Grand-pré en den Marquis de Persan / zijnde ervaren Hooft-lieden/ na den Prins van Condé / op dat hy sich van dese / in plaets van de gesneuvelde en gewonde soude kunnen bedienen : Oock gaf hy veel Ampten van de geblevene aen andere/ te weten / aen den Marquis de Salle de plaets van den Marquis d'Illiers/ aen Sr. de Valbelle de plaets van den Marquis de Chanvalon/ en aen verscheyde andere de Ampten/ die hier door open geraekt waren. Men ontboot oock in Vranckrijck dees tijdt de Ban en Arrier-ban op van den Adel in de meeste Provintien / om tegens den 15. September op de Rendevous-plaets te wesen ; Invoegen veele niet begrijpen konden / indien de Franse sulcken overwinningh hadden gekregen/ waer om men 't selfde dede/ dewijl dit eerder een teken scheen / dat men lustigh slagen / in plaets van overwinningh had gehad : De uytschrijvinge van van dese Opbodt was als volght :

LOUIS, door Godts Genade Koning van Vranckrijck en Navarre / aen alle de geene/ die dese tegenwoordige Brieven sullen sien / salut. De geluckige successen die onse wapenen/ tegens de Staten Generael der Vereen. Nederlandtse Provintien/ onse verklaerde Vyanden/ hebben gehad/ aen den Cathol. Koningh jalousy hebbende gegeven : Soo heeft hy haer niet alleenlijck met al sijn macht onderstant gedaen/ hoewel hy geen belang had/ om sich in desen Oorlog te mengen/ maer oock de Keyser, en eenige andere Princen van 't Rijck / aengesocht om syn sijde te kiesen / en na dat hy hun daer in heeft getrocken/ en sich met haer en de Staten Generael verbonden/ soo heeft hy den openlijcken Oorlog ons aen gesegt/ sonder twijffel met hoop/ dat hy /alsoo brekende het Verbondt tusschen Vranckrijk en Spangien/ en ter selver tijt sulcke machtige Vyanden tegens ons verweckt hebbende / hy de voortgangen van onse waepenen tegens de ges. Staten Generael soude beletten / en selfs groote voordeelen uyt desen Oorlog genieten. En alhoewel wy tot noch toe met onse Heyrkrachten/ door de Goddelijcke macht ondersteunt/ niet alleenlijck haer poogingen hebben wederstaen / en de ondernemingen verydelt/ die sy en haer Bontgenoten op onse Staet hadde voorgenomen/ maer oock gewichtige overwinningen op haer hebben verkregen: soo wel door 't slaen van eenige van haer Benden / als door 't innemen van verscheyde plaetsen/ en selfs door de overwinninge van een geheele Provintie/ by welkers middel sy ons veel quaet hadden konnen doen/ indien sy die hadden konnen behouden ; nochtans alhoewel dese roemlijcke successen/ gevoegt aen de rechtvaerdigheyt van onse saeck/ ons mochten doen hoopen / dat wy soo menigte vereenigde machten te samen souden volharden te wederstaen/ evenwel sijnde de wittigh/ dat verscheyde Vorsten van 't Rijck/ onder voorgeven van desselfs Vryheydt/ en de ruste van Duytslandt/ tot nadeel van de Westphaelse Vrede / en van die geene/ de welcke wy met haer in 't bysonder hebben/ Krijgsvolckeren doen lichten/ om de selfde by die van den Keyser te voegen/ en in onse Staten te laeten vallen : Soo vinden wy ons verbonden/ onse toevlucht te nemen tot de verseeckerste middelen / om hen te wederstaen ; en gelijck de beste en de prompste/ die wy in soo een dringende noot konnen vinden/ is/ onsen Adel te gebruycken ; Soo hebben wy besloten de selve t'saemen te roepen / in onse Provintie van   in de gewoonlijcke maniere van Ban ende Arrier-ban / sijnde wel gepersuadeert door het belang / dat sy moet hebben voor de eer van dese Monarchy/ en de onderhouding van onse achtbaerheyt/ gelijck oock voor haer bysonder voordeel / dat sy haer in dese gelegentheyt met geen minder yver en genegentheyt voor onsen dienst sullen dragen/ dan sy gedaen heeft voor die van den overleden Coning/ onse seer eerwaerdigen Heer en Vader/ en de Koningen onse Voorsaten / de welcke in diergelijcke gelegentheden altijt sijn ondersteunt en gedient van den Adel/ en alles alsoo / gelijck den Adel van onse Provintien van Guienne/ Poitou/ Aulnix/ en Bretange met 't begin deser Velttocht gedaen heeft/ om onse Kusten van de ges. Provintie te bewaren/ voor de landingen en ondernemingen/ die de Hollanders bedacht hadden daer te laten doen door hare Vloot. Om dese en andere oorsaken dan/ die ons daer toe bewegen/ bevelen en belasten wy/ expresselijck door dese tegenwoordige geteeckent met onse handt / aen alle Edelen/ Vryheeren/ Ridders/ Schiltknechten/ Onderdanen en andere/ die Leenen van ons houden/ onder wopen aen onse Ban en Arrierban / van onse ges. Provintie van   dat sy alle ontschuldinge ter syden stellende/ op peene van verbeurtmakinge haer der Leenen/ sich in de wapenen begeven/ en uytrusten/ gelijck sy gehouden en verplicht sijn te doen voor onsen dienst / en sich op den dagh en plaets gereet sullen houden/ die haer van den Gouverneur / en onse Lt. Generael in de ges. Provintie sal aengewesen

wesen

wesen werden/ om onder het Opperhooft/ die uyt haer sal verkooren werden/ om hun te gebieden/ volgens de gewoonlijcke maniere/ sich te gaen verfoegen by 't Corps van de Troepen/ de welke den Marquis de Rochefort aen de Mase gebiedt/ en ons daer te dienen/ soo onder syn achtbaerheyt / als van die van de andere Officiers Generaels onder hem/ in 't ges. Corps van Troepen; en dit geduerende den tijt van 2 maenden van den dagh/ dat sy aldaer sullen aengekomen wesen/ om daer na/ en volgens de bevelen die wy haer sullen geven/ of doen geven/ weder te keeren in de geseyde Provintie van
en te vertrecken yder by de sijne in goede ordening/ en sonder op de kosten des Volckx te zijn: Alles op peene aen de gebreckige van daer toe (gelijck geseyt is) door de verbeurtmaeckinge van haere Leenen gedwongen / en verders tegens haer/ volgens de straffe der bevelen/ gehandelt te werden: En dewijl het schijnt/ aengesien de quade wil van onse Vyanden / benijdende onse voorspoedigheyt/ en sich in groot getal siende/ in hoop van haere verliesen te herstellen/ en uyt haer vereeniging groote voordeelen te trecken/ dat sy den Oorlog langduerig souden konnen maken/ en wy om dese overwegingh onsen Adel begeeren te sparen/ en die niet geheel te laten uyt trecken alle Jaren/ soo lang den Oorlog soude konnen duren. So willen en verstaen wy/ dat'er niet meer als de helft van die geene komt/ de welcke onderworpen sijn aen den Ban en den Arrier-ban/ die geroepen is om aenstondts voort te trecken/ en sich te verfoegen by het ges. Corps van Troepen; Ons vernoegende / dat de andere helft van den ges. Adel sich gereet maeckt en in staet zy om alleen op te trecken in de naeste Veltocht/ op 't eerste bevel dat sy sal ontfangen. Diens halven bevelen wy aen de Baillius en Seneschaels van onse Provintie van haer Luts. en andere onse Officiers / die het aengaet / dat se dese onse tegenwoordige brieven van den Opbodt van den Ban en Arrier-ban sullen doen verkondigen (onder 't geluyt der Trompet / en 't opentlijck geroep/ in alle de Steden / Casteelen / en andere gewoonlijcke plaetsen van haer Bailluw en Seneschaelschappen/ ten eynde dat niemant daer van onwetende heyt voorwent/ en dat een yder aen des selfs inhoudt kan gehoorsamen/ op de ges. straffen/ en dat tegens de gebreckige voor sulcke wegen sal gehandelt werden gelijck als in diergelijcken geval gebruyckelijck is. Gedaen tot Versailles den 11. Augusti, 1674. &c.

De Provintien/ over de welcke den Opbodt gedaen was/ waren de volgende: Eylandt van Vranckrijck, Normandyen, Anjou, Touraine, Berry, Orleannois, Blaisois en Pais Chartrain, Bourbonnois, Nivernois, Maine, Limousin, Opper en Neder Marche, Auvergne, Lionnois, Foret en Beaujolois, Bourgondien en Bresse, Champagne en Brie.

Sijn Majest. van Engelandt maeckten dees tijdt sijn natuurlijcken Soon Don Carlos tot Grave van Plymouth / en de jongste Soon van de Hertogin van Clevelandt tot Grave van Northumberlandt. Den 10. deser nam den Spaensen Gesant den Marquis del Fresna van den Koningh van Engelant te Windsor sijn Afscheyts-gehoor / doch kon wegens sijn swackheydt noch in eenige tijt niet vertrecken. Den Graef de Middelton/ Gebieder van Tanger/ storf dees tijt aldaer. Den Baron de Swerin/ Brandenburgse Gesant/ vertrock dees tijt van London. Den Heer van Odijck quam den 12. deser incognito aldaer/ en begroeten den Coningh. Sijn Maj. hielt dees tijdt de Soon van den Marckgraef van Jarmouth ten doop. En nam in 't lest deser maent 't vermaeck/ om 't aenvallen van 't Fort te Windsor te besichtigen.

SEPTEMBER 1674.

Den 1. deser des middaghs kreegh den Heer Engelsen Gesant Temple by haer Ho: Mo: sijn eerste Gehoor; de Heeren Pompe en Crommom, hare Ho: Mo: Gedeputeerden reden ten elf uren daer toe met de Carosse van Staet na 't Hof van den selven/ en ontfongen hem daer in. Zy reden dus / gevolgt van den gant-

sen Treyn/ na 't Binnen-hof/ alwaer den ged. Heer Gesandt / benevens de H. Gedeputeerden door de groote Zael uyt de Carosse traden / en van daer onder een grooten stoet van Adel na de Vergaderinge van haer Ho: Mo: gingen/ dragende den Geheym-schrijver van sijn Exell. recht voor sich een Brief: Den ged. Gesant in de Vergaderinge gekomen / so wiert hy na de gewoone begroetingen in een groene fluweele Arm-stoel geplaetst / recht over den Heer President Zicxma, alwaer hy na het overleveren van den voorn. Brief / sijn voorstel dede in de Engelse / en 't selfde overgaf in de Franse Tale / bestaende meest in begroetingen/ en beleefde termen / betuygende de genegentheyt van sijn Maj. van Engelant tot een onverbrekelijcke vrundschap met haer Ho: Mo: en bood wegens sijn Koningh oock de bemiddelinge tusschen de strijdende partyen aen. Waer op den Heer President met gelijcke betuygingen beleefdelijk geantwoort hebbende/ rees sijn Exell. weder op/ en wiert toen/ na genomen afscheyt in de voorged. Carosse weder na des selfs Hof geleyt/ alwaer de H. Gedeputeerden dien middagh door den Gesant wierden onthaelt. Den Heer Ehrensteen, Gesant van Sweden / gaf dees tijt een nader Geschrift aen haer Ho: Mog: over/ waer in hy wijtloopigh vertoonde / de gevaerlijcke ende bloedige gevolgen van den Lant en Luyden verderbenden Oorlog/ en dat die alreede veel te wijt was verspreydt ; versoeckende dieshalven wegens sijn Coningh uyt een Christel. bewegingе/dat den Staet eenmael by hare Bontgenooten soo krachtigh wilde arbeyden/ dat Prins Willem van Furstenbergh mocht vry gestelt werden/ op dat na 't afdoen van dit punct oock by den Koningh van Vranckrijck mocht werden toegestaen in 't voldoen van 't geene wegens Lotharingen wiert begeert/ en daer op vervolgens een nieuwe Handelplaets aen-gestelt/ om den algemeenen Vrede tot een gewenst eynde te brengen. Haer Ho: Mo: bevestigden dees maent het Octroy van de Westind. Comp. tot het Jaer 1700. met verbodt/ dat geen Handel op de West-indien / Africa en die gewesten soude mogen gedreven werden/ dan met vereenigde macht van de selve Compagnie. De H. Staten van Hollandt stemden dees tijdt / dat de Neutralen de Franse Wijnen weder in de Provintie mochten brengen/mits betalende 16 gulden voor 't Vat; welck advijs in haer Ho: Mo: Vergaderinge gebracht / soo namen het de Gedeputeerden van de respective Provintien over/ om de toestemmingh van der selver Principalen mede hier over te verkrijgen. De Heer Prins Maurits, Velt-marschalck/ wierdt toen tot Gouverneur van de Provintie van Utrecht verkooren. In tegendeel overleed dese maent den Prins Frederick van Nassauw in sijn Gouvernement van Bergen op Zoom/ gelijck oock den Grave Douglas in sijn Hooghts. Heyr. In 't begin deser maent quam Cap. Thomas Tobiasz. en Graef Jan van Hoorn te Amsterdam/ door den Heer Lt. Adm. de Ruyter afgesonden/ die met sijn Vloot in de West-indien was geweest/ en deden aenstonts aen het Collegie ter Admiraliteyt rapport van de verrichtingh in die gewesten/ en vertrocken toen na sijn Hooght. om 't selfde te doen / dan hier van daer naer meerder. Op den 7. en 8. deser ontmoeten een Franse Kaper op Doggers-sant een Hoecker van Maeslants-sluys/ met 19 last Haringh/ dewelcke hy de jaegh gevende / tot strijcken meenden te dwingen ; maer den Hoecker hier op met de steven naer hem toe-settende / soo most hy af blijven / tot een meerder

koelte

koelte ontſtack / wanneer de Hoecker / heel doorſchooten / het ontquam. In 't leſt deſer maent quamen 8 Ooſt-indiſe Schepen in haer reſpective plaetſen geluckigh binnen/ en brachten de volgende Ladinge mede:

Ladinge van 7 Ooſt-Indiſe Retour-Schepen, en een Hoecker, namentlijck, de Burgh van Leyden, Hollantſe Thuyn, Prins Willem, Buren, Beemſter, Spanbroeck, het Hof van Breda, en de Hoecker de Swemmer van Ceylon, van Batavia vertrocken den 4. Februarij, 1674.

15460 pieces Guinees Lywaet, in diverſe ſoort.
4320 ps. Salampouris, in diverſe ſoort,
1440 ps. fijne gebleeckte Parcallen.
200 ps. fijne Mouris.
7560 ps. Chiauters Deriabadijs.
23120 ps. diverſe Baftas.
2800 ps. Pipeliſe breede Adatheys.
600 ps. fijne Hamans.
1666 ps. Caſſa Bengale.
2806 ps. Mallemolens.
8800 ps. Negros Kleeden.
2920 ps. rouw getweernt Zeyldbeck.
500 ps. gebleeckte Bethilles Ternatanes.
1000 ps. Garras.
2000 ps. witte Kannekijns.
3767 ps. diverſe Gingans.
1430 ps. diverſe Chitſen.
165 ps. Mamoedijs.
5280 ps. gebleeckte Dongrijs.
5400 ps. diverſe Tapechindos.
1240 ps. gecatoeneerde Dekens.
600 ps. Tonquinſe Pelings.
92 ps. Bengaelſe dubbel Armoſijn.
60 ps. Japanſe zijde Rocken.
4323 ps. Porceleynen.
19448 ps. rouwe Robynen.
4100 ps. Coudi Pilliſe Steentjes.
37900 ps. Confijte Nooten Muſcaten.

79655 pont Malacx Tin.
708125 p. Japans Staefkoper.
575160 p. Salpeter.
2908725 catty ſwarte Peper.
48157 catty witte Peper.
8453 p. l. Peper.
324885 p. Poeyer-Suycker.
2173 p. Salarmoniack.
325898 p. Sapanhout.
8280 p. Caliatourshout.
850 Moten Maur. Ebbenhout.
2885 p. Radix China.
644 pont Galiga.
37423 p. Benjuyn.
32160 p. Indigo Cormandel,
76707 en een half p. divers Catoene Garen.
71300 p. Cauris.
19530 p. Gommelack aen Stockjes.
22910 p. Pattenaſe Boracx.
608 p. Aloë Suceatora.
4016 p. Caatchiou.
472 p. Gittegommen.
149 p. Nooten Muſcaet Koecken.
105 catty, 7 teil, 1 maes Tonquinſe Muſcus.
25 oncen Ambregrijs.
Twee Kisjes Ambernoyr.
51805 p. in 16 ps. nieuwe ſware Anckers.
1449 p. Mirabolanen.

Deſe Schepen kregen by Hitlant 2 Convoyers by hun'/ van de welke Cap. Minne daer omtrent bleef kruyſſen op 't Schip 't Hof van Breda / dat by Hitlant van haer afgedwaelt was; maer 't Schip Nieuw-Middelburgh was al aen geen zijde de Capo de bone Eſperance van haer af-geraeckt / ſoo dat men gelooft dat 't ſelfde weder nae Batavia was gekeert. Zy hadden onderwegen ſeer quaet we'er gehad/ en veel dooden en ſiecken / ſoo datſe van den Convoyer Jan Meuſz. eenigh Volck hadden overgenomen. De volgende tijdinge brachten zy uyt Indien mede:

DE Franſen ſonden in 't Jaer 1672. een Vloot/ beſtaende uyt 13 a 14 kloecke Oorlog-ſchepen/ alhier in Indien/ onder eenen Monſr. Jacob de la Haye / om eenige Plaetſen / 't zy van onſe Comp. of anderr/ te occuperen. Wy doen noch niet ſeeckers / dan maer van geruchten des Oorlogs wetende/ ſoo wiert na het opdragen der Sur-intendance van Ceylon/ Coromandel en Malabaer aen den Ed. Heere/ de Heer Ryckloff van Goens/ onder hem 6 a 7 Schepen afgeſonden/ om ſoo eenige Vyanden quam te vernemen/ haer op te paſſen/ en van 't Lant af te houden. Maer waren nog niet volkomen gereet/ of kregen tijdingh/ dat zy ons de Binne-bay van Trinquenemale ontnomen / en een Eylantje daer in gefortificeert hadden. Waer op ſijn Ed. voorn: ſoo veel macht ende Schepen/ als immers konde by een bracht / om aenſtonts derwaerts te vertrecken / ende haer van daer te drijven; 't welck (Godt lof) ſeer goet effect nam/ hebbende haer ontnomen 3 Schepen / en de ſelve hare vaſtigheyt/

heyt: Waer op zy haer na de Kust van Cormandel retirerende / onse Fortresse voorby recht naer de Moren haer begaven / van de welcke zy de Stadt St. Thome geweldelijck innamen / en de Moren daer uyt sloegen. Onderwylen de tydingh van sekeren Oorlogh krijgende / armeerden soo haest doenlijck / onse Vloot / nemende eenige 100 Soldaten op de selfde / om St. Thome aen te tasten / en weder te belegeren. Met welcke wy dan den 20. Junij van Colombo t'zeyl gaende / en onderwegen van Gale / Mature / Batticalo / Trinequenemale / Jaffenapathan / en Negapathan eenige Soldatesken ingenomen hebbende / den 18. Augusti voor de Stadt St. Thome quamen / alwaer tydinge kregen / dat 10 Engelse Schepen geen 20 myl van ons gesien waren / waer op wy ons slaghvaerdigh houdende / echter toen ter tijt niet vernamen / alsoo zy onse Vloot mijden / en van een Moors Schip gewaerschout wierden / soo dat zy het na Masulipathan (een plaets daer zy haer Koopmanschap gewoon zijn te drijven) lieten voorstaen. Daer op sijn Ed. resolveerde op Palicatta met de Militie aen lant te gaen / en de Vloot derwaerts te senden / om haer van daer te doen delogeren. Wy trocken dan op met 8 a 900 koppen den 14 September / en quamen den 20. dito voor de gem: Stadt Thome / leggende omtrent 10 uren van Palicatta / en legerden ons binnen een Canonschot in de vermaerde Stercke Pagode / daegs te voren by de Franse ontruymt. De Fransen schooten op ons echter niet: En wy / mits maer 4 kleyne Veltstucken hadden / lieten haer oock in rust: doch den 2. dagh na onse komst aldaer / versocht Monir. de la Haye voorn. die anders een kloeck Soldaet is / yemant van des Ed. Heer Admirael van Goens bysondere Gunstelingen / om met hem eenige saeck van gewicht te verhandelen: waer op door sijn Ed: een Lt. gesonden zijnde / om hem te hooren / soo beelde hy den selven den erbarmelijcken staet onses Vaderlants voor / seggende / het weynige daer van dat noch overigh was / nu mede buyten twijffel al verlooren soude zijn / soo dat uyt bysondere genegentheyt / die hy de la Haye zyde / dat den Super-intendent toedroegh / hem riet / dese Indien hem over te geven: Waer door hy sijn Mat. van Vranckrijck een heerlijcken dienst doen soude / en sijn Ed. weder geen qualiteyt te groot soude verkrijgen / om daer mede gerecompenseert te werden. Den Gesant hier mede geretourneert / en 't selve sijn Ed: aengedient hebbende / was daer over seer verwondert / en sont korts daer op den gem. Gesandt met een Briefje / waer in van hem de Stadt wierd opgeeyst / ende slechts 10 dagen tot vertreck gegunt; waer op de la Haye niet antwoordende / alleenlijck sijn Schouderen op trock. Daegs daer aen bequamen wy Brieven uyt onse Vloot / hoe de selve / met de Engelse slaegs geweest zijnde / wy de Zee behouden / ende zy met verlies van 3 van hare Schepen / deselve geruymt hadden. Dese tijdinge ons seer aenmoedigende / besloten daer op de Stadt nader te blocqueren / doch het Saisoen by na verloopen zijnde / dat geen Schepen aldaer mogen of konnen duren / vonden goet de Militie aldaer te laten / en de Vloot onder 't gezagh van den Heer Goens na Ceylon te geleyden / alwaer den 25. November wel aen-quamen. Die nu weder om geprepareert is / om na Malabare / Zuratte en Persien te vertrecken / om ons alsoo van alle nootsakelijckheden te voorsien / en de Koophandel aen de gangh te houden. Wy hebben voor weynigh dagen tydingh van St. Thome bekomen / dat de Franse aldaer seer sober van mondkost voorsien zijn / nu moetende 5 dagen toe komen / met het geen zy voor heen in een dagh verteerden; hebbende noch Gelt / om provisie te koopen / noch Schepen / om die te halen / alsoo noch maer een van al haer Schepen / met 7 a 800 man / van 5000 die zy uyt Vranckrijck gebracht hebben / in wesen zijn. In onse retourne van voorgem: Plaetsen de Stadt noch niet over-gegeven zijnde / sullen weder derwaerts gaen / om hen daer toe te dwingen / waer mede zy dan / Godt lof / weder om schoon uyt Indien gevoert zijn.

Uyt naedere Brieven van den 16. Januarij / 1674. vernam men noch de volgende omstandigheden van het bovenstaende Gevecht met de Engelse:

TOen den Heer Rijcklof van Goens de 13 Oorlogh / benevens eenige minder Schepen / na Masulipatan / een voornaem Comptoir van d'onse / gesonden had / soo ontmoeten deselfde / 5 a 6 myl van dese Plaets / op den 1. September / dese 10 Engelse Schepen / de welke in 't eerst op d'onse kloeckelijck aenquamen / dan wierden / na dat met malkanderen tot in den avondt schut-gevecht gehouden / met verlies van 3 van hare Schepen / op de vlucht gedreven / te weten / haer Onder-Admirael / op 't Schip de President / zijnde schoon / groot en nieuw / en met 40 stucken bemant / den Schout by Nacht / op het Schip de Samson / met 34 stucken en 100 man / en 't Schip de Antelope / met 36 stucken en 94 man / 't geen 's anderen daegs met veel Koopmanschap sanck. Aen onse kant bleef in 't begin van 't gevecht den Onder-Admirael Jan Fredricksz. van Groeningen / zijnde een kloeck Krijghsman / en een van de dapperste der Vloot: Hebbende 't Jaer te vooren Admirael van de Vloot op 't Schip Outshoorn geweest. Noch bleven 'er van d'onse 2 andere Schippers / benevens 70 a 80 / soo Bevelhebbers als Bootsgesellen. Doch d'Engelse gingen oock niet mis / wiens haer Schout by Nacht sneuvelde / benevens veel gemeen Volck / en d'onse wel 300 gevangenen bequamen / van de welcke eenige voor 8 maenden te Rotterdam noch gevangen geseten hadden / zijnde door Cap. Brakel genomen geweest / in somma / ongeluckige Menschen. De gemeene Bootsgesellen gaven haer vrywilligh in Comps. dienst / onder voorwaerde / dat se na d'eyndigingh der Oorlogh / na huys gesonden souden werden. De Franse te

St.

St. Thome/ daerse aen-geweest hadden/ hadden hun wijs gemaeckt/ dat d'onse onmachtigh waren/ en niet vechten souden/ dan zy wierden hier wel anders gewaer. Men gelooft dat 't selve sproot/ om dat den Fransen Gebieder de la Haye/ die met het Schip de Grand Britton naer Masupatam/ een plaets 50 mijl noordelijcker als St. Thome/ om mondt-kost geweest had/ met het selfde Schip geluckigh door onse Vloot/ die toen voor dese Stadt lagh/ was gekomen/ en sijn belegerde Stadt met allerhande nootdruft voorsien had. Dan eenige Schippers/ die men seyde dat hun wat flaeuhertigh in dit gevecht betoont/ of eenige veroverde Koopmanschappen uyt de Schepen verduystert hadden/ wierden te Colombo door den Fiscael gevangen/ soo dat het met hun wel slecht af-loopen mocht.

Extract uyt een Brief van den President Cornelis Franx en Raet in Ternaten, aen de Heer Willem Maetsuycker en den Raet in Banda, den 22. Augusti, 1673.

Wy konnen niet voorby gaen/ U E. te notificeren twee noyt gehoorde of beleefde wonderen/ als voor eerst/ dat op Sondagh avont den 20 Mey/ den grooten en hoogen Bergh Gammacnorra/ wel 13 mijlen van hier/ ten meerendeel in de lucht is gesprongen/ door het welcke des anderen daegs zijnde Pinxter-dagh/ het soo duyster wierdt/ dat men by na geen Menschen bekennen konde/ wesende daer onder geen kleyne Aerdtbevinge/ werdende het Aerdtrijck/ soo hier als op Manado/ Chiauw/ ja Sangy en Mindanaw/ wel 100 mijlen van hier/ en wie weet hoe verre wel/ met een Voet dick Asse bedeckt; in de Zee is ongelooffelijck veel gestoven/ soo dat seker Fluyt-scheepje/ de Santlooper/ in het heen en wederkeeren van Monado/ verscheyde malen door die Asse is opgehouden/ en niet heeft konnen voortgeraken; en zijn aen de voet van Gamacnorra eenige Huysen in Negeryen door de swaerte van de Asse neergestort. Het tweede is/ dat ons den 12. deser 's nachts/ tusschen 10 en half elf uren/ een bevinge schielijck overvallen is/ welckx daveringh soo schrickelijck is geweest/ als men gelooft/ dat by na oyt is geschiet/ en accresseerde soo fel/ dat den Ternaetsen Bergh aen de zuytkant van onder tot boven is gescheurt/ 's Konings Mandarsahas steene Huysen zijn onder de voet gestort/ stucken Bergen zyn gesoncken/ en alle Panne-daken/ nevens verscheyde Muren ter aerde gevallen/ en de Zee ontstelde dervoegen/ dat de Schepen/ hier ter reede leggende/ alle meynden te blijven. Daer zijn oock veel Vissen op strant geworpen/ met meerder seldtsaemheden; en dat het jammerlijckste is/ de selve bevinge continueert tot op heden toe/ en is hier niet als een jammerlijcke desolatheyt te sien.

Met een nader Brief van den voorsz. President van Ternate/ van den eersten September/ wiert bevestigt/ dat de Aertbevingh als doen noch duurde/ soo dat daer van 's nachts te vooren de Huysen noch schrickelijck waren geschut. Naderhandt ontfingh men noch bericht van Gamaron van den 21. Maert 1674. dat de Stadt St. Thome noch van den Koningh van Golkonda belegert was/ en dat op des selfs versoeck daer noch 550 man van de Nederl. Oost-Ind. Comp. by gekomen was; dat van al de Schepen/ die Monsr la Haye in Indien gebracht hadde/ noch maer een over-geschooten was/ de Grand Britton genaemt/ de andere alle gebleven of genomen zijnde; dat den Fransen Gesant te Hispahan by den Coningh van Persien in September lest sijn afscheyt genomen had/ en niet meer van sijn handelinge/ die wel 120000 gulden gekost hadde/ had uyt-gewerckt/ als alleen/ dat alle Jaren 5 Paerden mocht uytvoeren/ en dat den Handel op de voorige voet noch 5 Jaer mocht duren. Dat de Engelse op haer versoeck van de helft van de Gammaronse Tol/ wel een beleeft compliment/ maer geen Gelt gekregen hadden. Dat 'er in December 1673. te Suratte een Frans Schip/ le Soleil d'Orient genaemt/ uyt Vranckrijck was gekomen/ 't geen 21 maenden onderweegh geweest/ en van 215 man 175 verlooren had/ waer mede de Franse 65000 Rijckxrds. aen haren Silver kregen; 't geen haer seer wel quam/ door dien hun Crediteurs te Gammaron haer Logie hadden af-geloopen. Oock hadden 3 Comps. Fluyten in Bengale het Frans Konings Schip de Flaman genaemdt/ genomen. En was dit Frans Schip/ le Soleil d'Orient, den 4 January 1674. weder na Vranckrijck vertrocken.

Vervolgh van de Belegeringe der Stadt GRAVE,

DEn 1. deser, zijnde het groot Ravelijn, aen dees zijde de Mase verwoedelijck gebeuckt, en alles tot den storm by d' onse vervaerdigt, soo besloot den Plaetsvoogt Chamilly, dewijl 't selve niet langer houbaer wiert geacht, aen den Cap. St. Sulpice, die daer binnen 't gebiet had, bevel te senden, om 't selve te verlaeten; 't welck hy dede, en met Ponten sijn Krijgsvolck over de Maes in de Stadt lieten brengen; doch alvorens had hy een Mine aen doen steken, om d' onse, die gereet stonden om dit Ravelijn te bestormen, daer mede op te laten vliegen; maer dewijl die hier op verdacht waren, en dit bemerckten, soo weken zy achterwaerts, tot de Mine gesprongen was, die kleyne schade aen het werck dede, en maer alleen 7 a 8 man weg nam, dewelcke wat te voorbarigh waeren. Invoegen dat de onse dus meester van de Post geworden, hun daer achter beschansten, tegens 't Geschut uyt de Stadt; gelijck zy oock lichtelijk volbrachten; wijl de aerde in 't opspringen van de Mine soo gevallen was, dat de selfde aen de onse tot een borstweeringe verstreckte. Men plante oock aenstonts aldaer een Beuckerye van 5 halve Cartouwen en 2 Vuur-mortiers. En quam toen oock noch 't Regiment van den Heere Kirckpatrick, en eenige andere Vaendels (makende 't samen wel 2800 man uyt) tot onderstant in het Leger: Maer soo ras nu d' onse aen dees zijde de Mase de handen vry hadden, soo wierden alle de Volkeren, uytgenomen een en een half Regiment, van 't Dorp Balgoyen aen d' andere zijde gebracht, en de wijcken aldaer verdeelt: den Coll. Hundebek had de zijne, als voorgeseyt is, aen de zijde van Velp; de Brandenburgse Ruyterye lag in 't Oosten, sich tegens d' onderstant van buyten beschanssende; den Coll. Beaumont met 4000 man voor 't Hoornwerck in 't Westen, en den Coll. Goldsteyn zuydelijcker na de Mase: Den Heer Rabenhooft, den Prince van Courlant, Coll. Nieulant, en Coll. Cloofter, hadden yder mede een bysondere wijck. In de wijck van den Coll. Hundebeck waren 2 Beuckeryen opgerecht, d' eene van 7 halve Cartouwen, en d' ander van 4 drielingen, waer mede men onophoudelijck de Stadt beuckte: De Beuckeryen tot 10 toe wierden in de andere wijcken oock vervaerdight, en de nadernissen by nacht en dag yvrig voort geset, om welck te vorderen de Loopgraven met stercke wacht beset bleven: En dewijl den Coll. Hundebeck, de welcke sijn nadernissen langs de Mase buyten dijkx vorderde, nu tot op 15 a 16 roeden tot aen de Contrescarpen was gekomen, soo wierden de Fascinen gereet gemaeckt, om ten storm te komen; maer het regenachtig weder belemmerden seer de voortsetting der Belegering, dewijl (de Stadt Grave in een seer laegh landt gelegen sijnde) de gront soo weeck was, dat men in de loopgraven tot de knien toe als door blompap van kley gingh: En waerlijck dit bracht groote verhindering by; dan men maeckten daer in beddingen van plancken, op palen ondersteunt, om geen belet van dit ongemack te lijden. Voorraet van spijs en dranck was ongemeen goet koop en overvloedig in 't Leger; ende de Bomben die binnen de Stadt geworpen wierden, maeckten een groot gekerm en gekrijt onder de Belegerde, wijl eenige van de selve 300, 400, 470, 500 pont woegen. Den 11 deser, den Engelsen Coll. Balentijn uyt 's Hertogenbosch in 't Leger komende, en willende de werken voor 't verlaten Ravelijn aen dees sijde de Maes wat naeuw besichtigen, so wiert hy door een Kogel van 24 pont uyt de Stadt 't hooft en de schouder af geschooten. Men verkondigde nu in 't Leger vergiffenis voor de overloopers, die gedurende de Belegeringe 400 sterck binnen de Stadt gekomen waeren, by aldien sy wederom quamen. Den 15. begonden die van binnen de Paerden te dooden, tot onderhouding van de besetting: En de Beuckerye die de onse op 't verlaten Ravelijn geplant hadden, beuckte 't Rondeel aen de Mase soodanig, dat de Franssen genootsaeckt waren haer Geschut daer af te voeren, dewijl sy vreesden, dat 't selve anders met het Geschut in de Maes gestort soude hebben. Men maeckte oock gereetschap, om de Rivier Ram, na de Stadt af loopende, te stoppen, en door een nieuwe waterlosinge achter om 't Leger in de Maes af te leyden. Den 20 waren onse loopgraeven tot aen de voorgracht van 't Contrescarp gevordert; invoegen 's nachts 't Regiment van den Col. Golsteyn, in de nadernissen de wacht hebbende, soo wierden 100 mannen, onder 't gebiet van Cap. Verschoor gesonden na de Brughpoort, om de Fransse wacht van daer te verjagen, gelijck zy oock volvoerden, 4 daer van dooden, en 7 gevangens, en een Lt. mede namen, sijnde Cap. Verschoor van d' onse hier ook doot gebleven, en eenige minder bevelhebbers gewont; maer de Franssen onderstant krijgende, waeren d' onse genootsaeckt te wijcken. Den 22. de meeste Beuckeryen in staet zijnde, benevens de Mortieren, so wierden binnen 24 uren meer als 54 Bomben in de Stadt geschooten. Den 28. deden 60 Fransse Ruyters met eenige Voetknechten een uytval, in de loopgraven van den Coll. Nieulant, dan wierden met eenig verlies van 't Regiment van Kirckpatrick, weder na binnen gedreven. Den 29. den Coll. Hundebeck met sijn nadernissen tot aen de afsnijdingen gevordert, die de Fransse op de Maes-dijck hadden, en alles vervaerdigt om ten storm te komen, soo gaf sijn Excell. Rabenhooft bevel aen de Regimenten van Hundebek, Wagenheym en Tamminga, om dese afsnijdingen te bespringen, dan soo als sy hun daer toe bereyden, wiert den Coll. Wagenheym, 's middags ten 12 uren, met een Geschut kogel 't hooft verplettert, waer door 't selve tot 's avonts ten 5 uren wiert uytgestelt, wanneer dese Regimenten, van een gedeelte Mus-

quet-

quettiers onderſteunt, die aen de overſijde der Maſe in de loopgraven lagen, en gedurig vuur gaven, deſe afſnijdingen met ſoodanigen kracht aentaſten, dat ſy, na dat 3 ryen ſtormpalen gepaſſeert waeren, die meeſter wierden, en de Franſſen achter de ſtormpaelen dreven, dan die met vers Volck onderſteunt, wonnen die weer, en verloren de ſelve tot driemael toe: Eyndelijk d'onſe met een uytnemende kloekmoedigheyt 't Franſſe Voetvolck van Bourgondien, dat hier de wacht had, verjaegt hebbende, ſoo deden de Franſſen haer Minen ſpringen, waer door al eenige van de onſe in de lucht vlogen, en toen het Voetvolck van Normandyen tot onderſtant gekregen hebbende, ſoo drongen ſy ſo ſterck op d'onſe aen, die door 't ſpringen van deſe minen al in eenige wanordening geraeckt waren, dat die genootſaeckt waren weder te rugge te trecken, met verlies van over de 100 mannen, daer onder een Cap. 2 Lt. en 2 Vd. die gedoot of gevangen wierden: Van de Franſſen ſneuvelden hier 60 man en 9 Bevelhebbers; en duerde deſe ſtrijt van 5 tot 8 uren. Den 30. was het ſtilſtant van waepenen, om de dooden te begraeven, en na het uytgaen van de ſelve, vorderden d' onſe alles, om weder op nieus ten ſtorm te komen.

Het Keyſerl. Heyr onder den Hertogh van Bournonville, en de Munſterſe onder den Marckgraef van Baden, benevens de Lunenburghſe onder den Hertogh van Holſteyn, den 28. en 29. der voorleden maent over de Brugge te Mentz, onder voorwendſel van 't Reys-tuygh daer alleen over te laten paſſeeren, getrocken, ſoo quam den Keurvorſt Palatijn den 28. der geſ. maent oock tot Mentz, en begaf hem, ſonder ſigh daer op te houden, aenſtonts een uur van daer, op een Dorp, daer den Hertogh van Lottharingen ſieck lagh, met wien hy eenige tijt over de toeſtant der ſaken, geſpreck gehouden hebbende, ſoo quam hy dien nacht ſijn verblijf in de Hooft-leger-plaets der Bontgenooten te Coſtheym houden, en daer met den Hertogh van Bournonville inſgelijckx over 't gemeene belangh der ſaken ſpreken. Men zeyde, dat deſen Keurvorſt gaern geſien hadde, dat men Philipſ burgh had aengetaſt, en dat den Hertogh van Lottharingen in tegendeel meende, dat men in Lottharingen meerder voordeel ſoude kunnen bekomen. Immers men beſloot eerſt op Turenne toe te trecken, en dan te ſien, in hoedanigen geſtalte de ſaken waren. Dieshalven trock den Keurvorſt Palatijn den 29. weder door Mentz, en hielt daer met dien Keurvorſt een vriendelijck geſpreck, en de Bontgenooten den 2. deſer door Oppenheym na Worms, hebbende de Lunenburgſe de voortocht, de Keyſerſe de middelordeningh, en de Munſterſe d'achtertocht. Te Worms bleef den Hertog van Bourneville, vermits ſijn ſieckte aen de roode loop, maer 't Bontgenooten Heyr trock voort na Spier, waer omtrent zy den 7. deſer quamen, en te Dudenhofen haer Hooft-leger-plaets hielden; wanneer den Grave van Caprara met 2000 Paerden het Franſe Leger gingh beſichtigen, 't geen by Zabern tuſſchen Weiſſenburgh en Lutgersburgh lagh, en aldaer ſoo ſterck verſchanſt was, datter geen bykomen aen ſcheen. Turenne had oock de voordeeligſte Poſt voor hem uytgekoſen, ende was in deſe plaets met het Bunerwaldt, een Moras en Boſſchen beſet. Hy had oock korts te vooren van Haguenaw, Zabern, Trier en Maſeyck een groot onderſtant van Volck gekregen, ſoo dat men hem waerlijck in de 20000 man ſterck mocht achten; doch de Troep, die onder 't bevel van den Brigadier Labarré van Maſeyck quam, en uyt 1200 man beſtont, wiert by Witlich van 90 Keyſerſe en Kur-trierſe, die daer in hinderlaegh verborgen waren, in de ſtaert geklopt, en eenigh Volk af-geſlagen; en 't had voor hun ſlimmer afgeloopen, indien de Keyſerſe ſtercker waren geweeſt, dewijl de Franſe, in de plaets van tegenweer te bieden, hun ſchichtiglijk op de vlucht begaven. Invoegen dat Turenne met al deſe Volckeren verſterckt, ſijn geheel Heyr in deſer voegen in 2 verdeelingen in ſlaghordeningh deed ſtellen: *De rechter vleugel van d' eerſte verdeelingh beſtont uyt de Brigade van Douglas, en 5 ſlagordeningen, 3 van de Regimenten van Champagne, d' Anjou, en van de Kroon, en 2 van Mommouth. Deſe wierden onderſteunt van*

 de

de Ruyterye van de Piloysche Brigade, en van 14 hoopen. De linker vle ugel beſtont uyt de Brigade van Pierrefitte, en 5 ſlagordeningen, van de Regimenten van Hamilton, Languedock, Orleans, Turenne en van de Marine, onderſteunt van de Brigade van Humieres, en 14 hoopen. 't Corps van reſerve van de rechter vleugel van 't Voetvolck waren 2 hoopen van Montgeorge. De rechter vleugel van de 2. verdeelinge beſtont uyt de Brigade van Raveillon, en 4 ſlagordeningen, te weten, van Anjouw, Bretanje, Hamilton, en Churchil, onderſteunt van de Ruyterye van Ranti, en 14 hoopen. De linker vleugel beſtont uyt de Brigade van Puizeutz, en 3 ſlagordeningen van de Regimenten van Mommout, den Koning, de Marine en Rouergue, onderſteunt van de Ruyterye van de Brigade van Lambert, ende 14 hoopen. 't Corps de reſerve was van 3 Slagordeningen, 2 van Bourgondien, en een van Orleans, oock van 4 hoopen. Maer 't Keyſerl. Heyr by Spier door verſcheyde Creytsvolckeren, en de Benden van den Keurvorſt Palatijn verſterckt, beſtondt uyt de volgende Krijgsluyden:

VOETVOLCK.		RUYTERYE.	
Die Keyſerl. Regimenten van Portia, Knigge, Serin, Strein, en Wahl, ſijn ſterk	5000	De Keyſerl. en die van de twee Kreytſen, Lottharingſe, Croaten, en Trierſen,	7500
Die van Chur-Palts	2000	De Luynenborgſe en Bruynſwijckſe	7000
De Munſterſche	2000	Die van Chur-Palts	500
De Luneub. en Bruynſwijckſe	6000	Die van Munſter	2500
De Franckiſe en Overrijnſe	200	Somma	17500
Somma	17000	Maken t'ſamen 34500 man uyt.	

Doch dewijl nu Turenne ſoo voordeeligh geplaetſt lagh, dat men hem niet konde op ſlaen, ſoo waren de Hoofden der Bontgenooten op andere middelen bedacht, ende ſonden dieshalven den Graef van Hohenlo na de Stadt Straetsburgh, om daer de deurtocht over hare Brugh, en genoeghſame voorraet voor haer Heyr te verſoecken. Men gelooft, om 't geen naderhant volgde, dat hy den Raet der ſelfde Stadt in ſijn verſoeck deed bewilligen. Want na dat den Hertogh van Bournonville van ſijn ſieckte geneſen was, quam hy weder by 't Heyr der Bontgenooten, ende beſlooten de Opperhoofden toen, eensdeels, om dat ſe niet by Turenne konden komen, ende anderſints uyt gebreck van voorraet, by Spier den Rhijn over te trecken, en ſoo na Straetsburgh te gaen; ſoo dat naer dit genomen beſluyt den Keurvorſt Palatijn, die 't gebiet over 't Heyr gehad had, met ſijn Volckeren weder naer Manheym keerde, op dat ſijn Veſtingen onderwijl niet ontbloot voor Turenne ſouden zijn, en de Schipbrugh van voor die Sterckte naer Spier deed voeren, op dat de Bontgenooten daer over ſouden trecken. Invoegen dat, na dat al een gedeelte van 't ſelve Heyr over de 2 vliegende Bruggen, die van Oppenheym daer gekomen waren, was getrocken, de overige den 19. deſer by Rhinhauſen daer over paſſeerden, en duurde den optreck van 6 uren 's uchtens tot 12 uren 's middags. Zy haddenover de 60 ſtucken Geſchut by hun, en hielden de eerſte nacht haer Legerplaets te Loſſum, en trocken ſoo vervolgens na Raſtadt. De Schip-brugh wiert oock aenſtonts weder na Manheym gevoert. Maer na dat nu Turenne van deſe optrek vernomen had, ſoo dede hy aenſtonts 1600 mannen naer Spier naderen, meenende de Bontgenooten in de ſtaert te ſlaen, maer die al over den Rhijn getrocken, ſoo keerden deſe Volckeren weder te rugh. Hy dieshalven duchtende, dat de Bontgenooten hem omtrent Straetsburgh uytnemende hinderlijck ſouden kunnen zijn, ſoo brack hy met ſijn Heyr van ſijn oude Leger-plaets op, ende ſont den Marquis de Vaubrun met 5000 man na de Wanzenauw, op dat hy die van Straetsburgh ſou bewegen, om aen de Keyſerſe

ſerſe geen deurtocht over hare Brugh te vergunnen. Den ged. Marquis dan den 24. deſer 's morgens heel vroegh met deſe 5000 man en 8 ſtucken Geſchut by die Stadt gekomen, ſoo ſchreef hy aen de Overigheyt een ſeer beleefden Brief, en verſocht hun daer in, datſe aen de Keyſerſe geen deurtocht ſouden verleenen, maer by de generleyheyt blijven, in welck geval hun geen gevaer ſoude overkomen. Dan terwijl den Raet van de XIII. op deſen toeſtant van ſaken beraetſlaeghde, quam den ged. Marquis met ſijne Volckeren, door eenige Boeren geleyt, in de Ruprechts-aw, (een Eylant aen de zijde van de Stadt, 't geen met een Vloet omringt is, die aen beyde zijden weder in den Rijn ſpoelt) ende plunderde het daer alles uyt, ſoo dat de Ovrigheyt, ſiende dit gevaer voor oogen, de Burgerye in de Wapenen liet komen, en de Brantklock trecken; dit geviel datelijck, en men ſtack de roode Vaen noch daer by op, 't geen by niemants geheugenis gebeurt was. Als de Franſe nu hoe langhs hoe nader quamen, en de Straetsburgers het daer voor hielden, dat zy de Rhijn-ſchans ſouden ſoecken te bemachtigen, ſo reed de Ovrigheyt by de Burgers, die rontom in de Wapenen ſtonden, om, en vraegde hun, wat zy by ſoodanigen toeſtant van ſaken ſouden doen, die alle eenparigh antwoorden, datſe liever haer lijf, leven, goet en bloet wilden opſetten, als in-willigen, dat aen Turenne de Rhijn-ſchans ſoude ingeruymt werden, onaengeſien de verſekeringen, die de Koningh van Vranckrijck liet doen, dat hy de ſelve naderhant weer ſoude overgeven. Invoegen de Overigheyt mede beloofden, dat zy de Burgerye getrouwelijck ſoude by ſtaen; en dewijl men daer beducht was, dat deſe Schans mocht belegert werden, ſoo wierden alle de Gebouwen, die rontom de Stadt ſtonden, in de brant geſtoken. Den Graef van Hohenlo, die ſich mede in de Stadt bevont, deed met ſijn tegenwoordigheyt geen kleyne vrucht, ſoo dat het beſluyt, om de generleyheyt te breken, aenſtonts wiert genomen op de belofte van hulp, die hy van de Keyſerſe zijde dede, ſo dat men met het Geſchut van de Stadt op de Franſen begon te ſchieten, en men wil, dat den Graef van Hohenlo 't eerſte ſtuck afſtack. Men ſont oock datelijck om onderſtant van Volck na 't Bontgenooten Heyr, 't welck den Graef van Caprara, die met 1000 Dragonders te Keel aengekomen was, beloofde, en den 25. daer mede te Straetsburgh quam, van de welcke men aenſtonts 300 in de Stern-ſchans leyde. 's Avonts quam den Heer *Johan Caſpar Bernegger* en den Heer *Johan Jacob Frid*, Syndicus, die als Afgeſondene in het Keyſerl. Heyr geweeſt waren, weder te rugh, en brachten 500 uytgeleſen Ruyters met haer, die men in de Contreſcarpen van de Stadt voor de Spittel-Toorn leyde, op datſe de Schans, indien die aen-getaſt wiert, ſouden konnen onderſtant doen. Maer dewijl de Franſe hun nu met graven in de Ruprechts-aw begonden ſterck te maken, ſo ſchoot men van de Stadt hevigh met 't Geſchut op hun, waer door zy haer Leger-plaets met verlies van eenige ſtucken verlieten, en deur gingen. Men geboot oock in de Stadt aen alle de Franſe, datſe hun ſtil ſouden houden, gelijck zy oock deden. Maer wanneer noch 1500 Keyſerſe binnen Straetsburgh gekomen waren, ſoo wiert de Burgerye, vermits zy al 48 uren na den anderen in de Wapenen geſtaen hadden, toegelaten na huys te trecken, met bedingh, datſe in geval van noot, weder ſouden verſchijnen. Den Franſe Reſident Friſchman wiert in dit rumoer uyt de Stadt gelaten, wijl hy wel ſag, dat daer geen ſekerheyt meer voor hem was, en quam noch met groot gevaer door de Ruprechs-aw by den Marquis de Vaubrun. En dus geraeckten deſe Stadt op des Keyſers zijde, 't welck hun geen kleyn voordeel was, en in tegendeel aen de Franſe groote ſchade by bracht, door dien de Keyſerſe daer nu een vrye deurtocht over den Rhijn hadden, ende

allerhande voorraet voor hun Heyr konden krijgen. Doch Turenne vreesende, dat de Keyserse lichtelijck na der Elsas souden trecken, begaf sich met sijn geheel Heyr daer omtrent, om hun dit te verhinderen.

Den 4. deser trock sijn Keurv. Doorl. van Brandenburg met sijn Heyr op van Eysleben na Neustadt aen de Sael, daer de Rendevous was; van hier togen zy door 't Turinger Walt na Franckenlant. Te Smalkalden quam den Vorst van Hessen den Keurvorst besoecken. Den 14. deser passeerden dese Volckeren te Swijnfurt en Ochsenfurt over de Meyn recht naer Heylbron. Den 17. legerden zy te Geroldshoffen, den 19. te Sommerach, en den 20. te Meynbernheym, den 21. te Windsheym, Uffenheym en Rotenburg, en vervolgden haer Reys dus na Heylbron, waer grooten Krijgsraet gehouden soude werden, ende den Keurvorst Palatijn by komen. Den Vorst van Zel quam in 't lest deser maent met 3000 man te Franckfort, en soude sigh daer oock by laten vinden. Ondertusschen quamen verscheyde Kreyts-volckeren, soo van den Swabisen, Saxisen en Beyersen Kreyts en andere na 't Keyserl. Heyr, om met gemeender hant de Fransen uyt het Rijck te jagen.

Den 2. deser stonden de Rijckx-standen te Regensburgh voor den Circul van Borgondien de guarantie toe, en leverden de selve in goede forme aen den Keyserl. Gemagtigde over, op dat hy de toestemminge van den Keyser daer op soude verkrijgen. Den selven dagh wiert den Prins van Swartzenburgh in 't Collegie der Princen geintroduceert. En men besteede daer nochmaels alle vlijt, om de Bevelhebbers te verkiesen, en alles, 't geen tot het Rijckx Leger van nooden was, op te brengen. Den Koningh van Sweden, die tot dit Heyr mede sijn Volckeren most senden, ten opsicht van sijn Landen, die hy in Duytslant besat, hoorde men nu, dat sich daer over verontschuldigt had, om dat 't selve niet wel over een quam met 't ampt van de bemiddelinge, 't welck hy met allen yver wilde voort setten. Prins *Harman van Furstenburgh* overleed dees tijt te Munchen, zijnde een van de voornaemste Raetsheeren van den Keurvorst van Beyeren, en Broeder van den Bisschop van Straetsburgh, en Prins *Willem van Furstenburgh*. Den Sweetsen Gesant den Graef van Oxenstern quam dees maent te Neurenbergh, en vertrock na eenigh verblijf aldaer na Weenen.

Den 11. deser ten elf uren 's nachts gelagh de regeerende Keyserinne te Weenen van een jonge Princesse, de welcke den 13. deser in 't bywesen van veele Heeren en Dames gedoopt, en *Anna, Maria, Josepha, Teresia, Antonia, Dominica, Zaveria, Theodora,* en *Paulina* genoemt wiert. Na 't vast houden van den Secretaris *Buhrman*, waer van wy hier voor gesegt hebben, betrapte ende kreegh men noch in Oostenrijck eenen Sr. *Grammont*, Canonick van Metz, de welcke, geduurende het verblijf van de Gravinne van Leeuwensteyn te Weenen, haer Kamer-dienaer geweest was, en beschuldigt wiert, een van de voornaemste aenleyders tot de verlossingh van Prins Willem geweest te hebben. Den Keyserl. Hof-Cancelier ondersocht hem den 23. der voorlede maent, en men segt, dat hy toen veel van de voornaemste saken bekende, als daer van de meeste wetenschap hebbende gehad. Den selven dagh quam den jongen Graef de Souches te Weenen, en dede aen den Keyser wegens sijn Vader bericht van de overwinninge, die de Bontgenooten by Senef gehad hadden; hy presenteerde aen den selven ook 4 Vaendels en 2 Standaerts, die by de Keyserse bekomen waren. Den Keyser vereerde desen jongen Grave eenige kostelijke Geschencken, en sont hem met eenige beveelen weder na sijn Vader in de Spaense Nederlanden. Sijn Keyserl. Maj. maeckte toen oock den

Prince

Prince Pio tot Generael van 't Geschut, den Graef Lesle, Marschalckx Lut. van 't Leger, den Marquis de Grana en den Graef van Starnbergh tot Generaels van de Bataillie van 't Voetvolck, en de Colls. Harrant en Dunewalt voor de Ruyterye. Dewijl nu haer Ho: Mog: wel gesint waren, om de bemiddelinge van den Koningh van Engelant aen te nemen, soo hielden hare Gesanten te Weenen by den Keyser ernstigh aen, dat den selven wilde toestemmen, om de Stadt London tot een Handelplaetse te verkiesen: Maer dewijl den Keyser meende, dat den Koningh van Engelant eerst sijne Hulptroepen uyt den Fransen dienst most roepen, eer hy sich als Middelaer kon aenstellen, soo hielt oock den Sweetsen Resident Puffendorf by sijn Keyserl. Maj. yverigh aen, dat men liever Hamburgh of Franckfort daer toe soude verkiesen, en daer de Vredehandelinge op nieus aenvangen. Men zeyde mede, dat men aen de Oostenrijckse zijde meer gesint was geweest, om de Republijck van Venetien, benevens eenige andere Potentaten tot Middelaers aen te nemen. En dat den Keyser de Vestinge van Brisach en Philipsburgh gaern eerst uyt de Franse handen had gehad, eer men tot de handelinge van Vrede quam. Dees maent nam men te Weenen weder de sake der erffenisse van Oldenburgh by de hant, 't welck als de Sweetse en Holsteyn Gottorpse Bedienaers niet konden verhinderen, soo versochten zy dat 't selve werck tot d' aenkomst van de Graef van Oxenstern mocht uytgestelt werden, als die soodanige Voorwaerden mede soude brengen, dewelke geensints afgeslagen konden werden. Den Poolsen Gesant te Weenen maeckten den Keyser nu wegens sijn Koningh bekent, dat, hoewel hy wel genegen was, om ten besten van de gemeene Christenheyt in den Oorlogh tegens de Turcken te volharden, nochtans om den Oorlogh tusschen de Christen Vorsten geen hulp van sijn Keyserl. Maj. hebbende te verwachten, soo versocht hy, dat den selven sijn uyterste vlijt wilde aenwenden, om een Vrede tusschen de Christen Vorsten op te rechten, op dat sijn Koningh dan de noodige onderstant tot dit voornemen kon verkrijgen, &c. Dewijl nu het Kurbrandenburgse Leger mede na den Rhijn quam, en alsoo daer dagelijckx wat groots voor de hant stont, soo schreef sijn Keyserl. Maj. aen den Keurvorst Palatijn, dat by een goet succes, en indien der Elsas mocht weder gekregen werden, hy hem 't selfde Gewest voor 10 Jaer in besit soude laten verblijven, omme sijn schade daer mede te vergoeden.

Maer de Franse dapper ontstelt over d' aenkomst van dese machtige Heyren na den Rhijn, en duchtende dat de zelfde Turenne mochten te swaer vallen, soo deden zy alle vlijt, om verscheyde Vorsten seer quade indruckingen wegens dit voornemen van den Keurvorst te geven. Maer gelijck de meeste het trouhertigh voornemen van Kurbrandenburgh voor goet keurden, soo was 'er geen die zigh hier meer tegens kante als Sweden, dewijl des selfs Resident Wangelin al den 31. Julij voorleden aen den Keurvorst dit volgende Geschrift had overgegeven:

MYn Heer: Ick vind my verplicht/ door de bevelen van den Koning mijn Meester/ die ick door de gewoonlijcke Post heden hebbe ontfangen/ U Keurv. Doorl. seer ootmoedigh voor te stellen/ dat sijn Maj. van verscheyde sijden heeft vernomen/ dat U Ceurvorstel. Doorl. besloten heeft/ met sijn Heyrkrachten niet alleen in 't Rijck op te trecken/ om tegens Vranckrijk aen te gaen/ maer ook een seer nauw verbont met Spangien en de Staten Generael der Vereenigde Provintien heeft gemaeckt; en dewijl sijn Maj. sich niet kan inbeelden/ dat U Keurv. Doorl. soo haest van voornemen verwisselt/ na dat hy heeft verklaert geenerley te willen blijven/ en sijn Heyrkrachten gereet te houden/ om de selfde by die van sijn Maj. te voegen/ om de voornemens uyt te voeren/ van het leste gesloten verbont tusschen sijn Maj. en U Ceurv. Doorl. voornamentlijck om dat hy zedert weynig tijdts een sijn Maj. door my heeft doen verhoopen/ dat hy voorgenomen had een veel nauwer verbondt te maecken/ mits eenige

huly-

hulpgelderen genietende, En dat U Keurvorst. Doorl. ten dien eynde wenste/ dat ick voorsien was met Geloofs-brieven hier toe noodsaeckelijck: Soo is sijn Maj. te meer verwondert over dese onvoorsiene wisseling van U Ceurv. Doorl. in een saeck/ die soo gewichtig voor 't gemeen/ en voor't belang van sijn Maj. is. U Ceurv. Doorl. heeft geen deel hier van aen sijn Maj. gegeven/ volgens 't geene hy door het leste verbondt verplicht was/ noch oock overwogen / dat dese verhaestinge een ongemeene verwerringe sal veroorsaken/ en van groot gevaer voor de gemeene welvaert is / datse de vorderinge van de Vrede sal ophouden / ende in geenderhande manier de krachten van Vranckrijck verswacken / gelijck men sich voorstelt. Sijn Maj. is wel verseckert/ dat U Ceurv. Doorl. veel beter voor 't gemeene goet/ voor sijn eygen Staten/ en voor die van sijn Bontgenooten sal doen/ indien hy sich aen den inhoudt van 't laetste Verbont hout/ en sonder sijn kracht te gebruycken/ om voor de gemeene rust te waken/met sijn gewichtige Heyren/voor welckers onderhout/ en tot verlichtingh van de Staten van U Ceurv. Doorl. sijn Maj. aen U Ceurv. Doorl. heeft aengeboden eenig gelt te doen hebben /gelijck hy tegenwoordig noch aenbiedt/ en om 't selve te sluyten/ soo heeft hy my de Geloofs-brieven gesonden / de welcke u Ceurv. Doorl. nootsaeckelijck achten. U Ceurv. Doorl. sich alsoo voegende by sijn Maj. van Sweden/ sal de Vrede veel meer vorderen/ en eyndelijck alles in 't geheel herstellen. U Ceurv. Doorl. heeft genoegsaem verstaen door de verklaeringe van sijn Koningl. Maj. van Vranckrijck/ van 't welcke ick hem over 15 dagen bericht hebbe gegeven/ hoedanig sijn Alderchristel. Maj. de Vrede begeert/ in 't gemeen met alle/ en voornamentlijck met den Ceurvorst Palatijn; van't welcke den Gesant van Vranckrijck aen't Hof van Sweden den Koning mijn Meester / so wel by monde als by geschrifte heeft versekert. Den Coning mijn Meester verhoopt dan/ dat u C. Doorl. na dat hy dit alles rijpelijck sal overwogen hebben/ liever beter de geenerleyheyt sal willen bewaren/dewelcke u Hoogheyt van te vooren heeft aengenomen/ en gesamentlijck met sijn Maj. te handelen/ als met verhaestinge 't boven gen. Verbondt verlaten/ en sich door andere middelen en verbonden daer tegen stellen/dewelcke rechtelijck daer tegen sijn streckende/ sonder eenig bericht daer van aen sijn Maj. te geven / en alsoo de saken werpen in heel gevaerlijcke gevolgen. Dieshalven bid ick u Ceurv. Doorl. dat hy mijn d' eer wil doen/van een antwoort op dit vertoogh te geven/ soo haest het mogelijck is/ en toe te staen/ dat ick u Ceurv. Doorl. in sijn reys vergeselschappe/ volgens de bevelen/ die ick van den Koning mijn Meester ontfangen hebbe: Vorders beveel ick my in de goede gunst van u Ceurvorstelijcke Doorluchtigheyt.

Sijn Keurv. Doorl. dan alles wel rijpelijck overwogen hebbende, gaf aen den ged. Afgesondene dit volgende tot antwoort:

Syn Ceurv. Doorl. van Brandenburg/ hebbende het geschrift overwogen/ 't geen hem den 31. July lestleden is aengeboden door den Heer Collonel Wangelin /afgesondene van sijn Koninckl. Maj. van Sweden/ soo bevint hy/ dat hy sich genoegsaem in de leste handelingen op alles / 't geen daer in vervat is/ heeft verklaert; en dat den afgesondene van sijn Ceurv. Doorl. in Sweden/ sodanig onderrecht is voor sijn vertrek van hier/ dat sijn Maj. den Koning van Sweden van hem overvloedig sal verstaen/ dat het voornemen van sijn Ceurv. Doorl. in't geheel niet heeft geweest/ om in dit besluyt te volharden/ 't geen hy genomen heeft / sonder hem daer van gemeenschap te geven / en noch veel minder / om dat te nemen/ tot de vermeerderingh van 't gemeen gevaer / en 't ophouden van den Vrede. Sijn Ceurvorst. Doorl. is wel verseckert/ dat wanneer sijn afgesondene sijn voorstel in Sweden sal hebben gedaen/ en vertoont dat sijn voornemen alleen is / om de rust van 't Rijck op te rechten/ sijn Maj. sijn besluyt niet verhaest sal oordeelen/ maer gelijckvormigh aen dat van 't Rijck/ dewelcke men door dese middel hoopt te herstellen/ en te houden in een goede en versekerde gerustheyt/ en daer om te meer/ om dat sijne Ceur. Doorl. noyt heeft gehoort/ dat het voornemen van sijne Maj. rakende de herstellingh/ en de hulp van 't Rijck/ voor de Provintien/ die sijn Majest. daer in besit/ is / eenige verscheyde advijsen van de andere Staten van 't Rijck te volgen/ noch dat men meer als een besluyt heeft/ gemaeckt op de Vergaderinge/ voor de gemeene hulp/ noch dat sijn Maj. sijn Keurv. Doorl. wil ontraden daer aen te gehoorsamen/ of sich te scheyden van de vereenigingh /de welcke tusschen de Keurvorsten is / ende sijn Keurv. Doorl. verstaet niet/ dat men soude wederstreven een besluyt / 't geen soo rijpelijck is genomen / dat soo wel is gegrontvest en gelijckformigh aen de plicht van sijn Keurv. Doorl. tegens 't Rijck/ en vervolgens indispensabel/ noch een verhaestinge/ na dat sijn Keurv. Doorl. is genoodigt geweest door soo veel erhaelde klachten van de quade handelingen/ ten welckers opsichte hy 't niet langer heeft konnen uyt-stellen/ en hy is wel versekert/ dat sijn Maj. van Sweden niet anders sal oordeelen. Wegens de geneegheyt heeft sijn Keurv. Doorl. altijt betuygt/ selfs in de onderhandelingen met den Fransen Afgesondene/ dat hy noyt en soude konnen toestaen/ dat het Rijck gedreygt wiert door eenigh uytsteckent gevaer/ noch dat hy zich soude verwijderen van de andere Leden en Staten / waer uyt het selve bestaet / boven 't welcke sijn Keurv. Doorl. niet weet / dat hy oyt in eenige van sijn verklaringen van dit voornemen is afgeweken. Want wegens de hulp-gelden weet den Heer Afgesondene wel / dat men hem geduurigh heeft geseyt/ dat men die voor verdacht hielt/ als komende van de zijde van Vranckrijck/ en dat dieshalven

den sijn Keurv. Doorl. die niet konde aen-nemen / uyt kracht van de redenen / die men quam voort te brengen; 't welck sijn Keurv. Doorl. niet te min niet geheel heeft geweygert / en soo hy 't heeft begeert / indien den Heer Afgesondene eenigh bevel had om te handelen / soo is 't selve een betuyginge van de deferentie geweest / die hy voor sijn Maj. van Sweden heeft / welckers vriendtschap altijt dier aen sijne Keurv. Doorl. sal zijn / om malkanderen / in geval van nootwendigheydt / te konnen te gemoet komen met een gemeen advijs aen de gevaren / die 't gemeen dreygen. Eyndelijck sijn Keurv. Doorl. sal 't altijt aengenaem wesen / dat den Heer Afgesondene gehoorsaemt aen de bevelen van den Koningh sijn Meester / en dat hy hem in sijn treys volgt / hem versekerende van sijn goetwilligheyt.

FREDRICK WILHELM, Keurvorst.

Doch de Fransen onvernoegt, dat den Keurvorst sich soo tegens hun in 't harnas had gestoken, pooghden door alle middelen aen den selven een quaden treck te speelen, en dewijl zy selfs hier niet bequaem toe waren, soo achten zy 't beste middel te wesen, het selfde door de Sweden te laten uyt-wercken, als dewelcke naest aen sijn Landen lagen. Den Fransen Gesant den Marquis de Feuquieres, die in Augustij al te Stockholm was gekomen, dede dieshalven aen den Koningh van Sweden, wanneer hy den 27. der selver maent Gehoor had, het volgende vertoogh:

Doorluchtigste en Grootmachtigste Coning / ick twijffel niet of uw Maj. als de geen / die de gerechtigheyt soo hoog bemint / en welcks gedachten soo edelmoedig sijn / sal met sonderlinge yver verstaen hebben / dat sijn Ceurv. Doorl. van Brandenburgh op nieus het Vredeverdragh overtreden heeft / sonder te gedencken dat hy in 't voorgaende Jaer / in een gelijck bestaen / onder geraeckt sou wesen / soo sijn Maj. hem niet had gered. 't Is seker Heer Coning / dat dese Keurvorst / ten opsicht van sijn Maj. een voordeelige Vrede heeft bekomen. Sijn Maj. heeft in dese tijdt niet nae gelaeten hem te verplichten / ja een groot getal van plaetsen / die hy met sijn bewilliging tot aen 't eynde van den Oorlog had konnen behouden / weer aen hem overgegeven. Dat meer is / sijn Maj. heeft / om sijn vertrouwen aen hem te bewijsen / de differentien / tusschen hem / en zijn Ceurv. Doorl. de Heer Paltsgraef geresen / in sijn handen gestelt: en niet te min Heer Coning / siet men dat hy heden / sonder eenige oorsaeck / of pretext / van nieus / tot nut en voordeel van sijn Majests. Vyanden / de waepenen weer heeft aengegrepen. Hy heeft van Spanjen en Hollandt geldt ontfangen. Hy heeft aen de Hollanders Krijghsvolck uytgeset en marcheert met een Heyr / om een party te versterken / dewelcke uytdruckelijck verklaert dat sy de Vrede niet begeert. Dit is / Heer Coning / de oorsaeck van 't geschrift / van 't welck ick d' eer heb om 't selfde van wegen den Coning van Vranckrijck / mijn Heer / aen uw Maj. over te leveren. Dit is oock d'oorsaeck van 't versoeck / 't welck ick uyt sijn naem aen uw Majest. doe; namentlijck / dat het u belieft met uw wapenen hem / tegen sijn Ceurv. Doorl. van Brandenburg / spoedighlijck te assisteren. Sijn Maj. Heer Koning / verwacht dese assistentie dubbelt / soo wel van wegen d' enge vrientschap / die tusschen hun Majesteyten is / als van wegen de tractaeten / de welcken in dit geval / dat sich nu vertoont / met recht hun kracht behoren te hebben. Meer woorden hier over te maken sou overtolligh sijn. Sijn Maj. weet ook wel wat hy van zulk een machtige en eersuchtige gebuer te verwachten heeft / die sich door geen bant van gerechtigheyt / of danckbaerheydt te rugh laet houden / die even in de selfde tijdt / daer in hy met sijn Maj. in gesprek stont van niets sonder sijn toestemmingh te doen / en welckers Ministers hy met het project van een Neutraliteyt ophielt / niet nagelaten heeft dat schadelijck voornemen te broeden / van het welck men heden d' uytvaerstinghsiet. Daer is Heer Coningh / geen apparentie dat dese Vorst sijn conquesten op Vranckrijck gemunt heeft: maer indien hy elders aen Vranckrijck werk verschaft / soo kon hy wel gelegentheyt vinden, (daer hy gedurighlijck na getracht heeft) om iets tegen Sweden aen te vangen. Sijn Maj. sal dit voornemen lichtelijck konnen verhinderen / soo hy sijn wapenen plings tegens hem doet aentrecken. Maer Heer Koning / men moet hier mee geen tijt verliesen: Ik heb van de Koning van Vranckrijck / mijn Heer en Meester / bevel om aen sijn Maj. te versekeren dat hy in dit bestaen / gelijck oock in alle anderen / tot dit werck behorende / van sijn Koninckl. Maj. mijn Heer en Meester / alle hulp en bystant van een getrou Bontgenoot en volkomen vrient / sal ontfangen. Sijn Maj. weet wel dat de Koning / mijn Heer en Meester / altijt het geen / dat hy toesegt / nakomt en volbrenght. Ick sal / als het uw Maj. belieft / met sijn Raden breedelijcker over dese saeck handelen.

Dan alle dese voortgebrachte redenen, waer mede den Fransen Gesant den Keurvorst van ontrou en vredebrekingh, en van ondanckbaerheyt en eersucht poogt te beschuldigen, zijn in sekere aenmerckingen op dit vertoogh wijtloopigh en deftigh wederleyt, en is daer in, uyt het Verdragh, 't geen den Keurvorst met den Koningh van Vranck-

rijck ingegaen heeft, selfs bewesen, dat het den Keurvorst vry stont 't Rijck onderstant te doen, wanneer het van een groot gevaer gedreyght wiert. Den Coningh van Sweden liet oock op 't bovenstaende vertoogh door den Rijckx-Raet Gryphenhielm aen den Gesant tot antwoort geven, dat hy sich alsoo tot de bemiddelinge onbequaem soude maken, maer dat hy sich ernstigh daer over soude bedencken. En hoewel veele niet geloofden, dat de Sweden, ten gevalle van Vranckrijck, den Keurvorst van Brandenburgh souden aentasten, soo sagh men dese maent echter veel Schepen uyt Sweden en Schoonen met Volk, Musketten, Blockwagens, Schoppen, Spaden, en Sacken, en al 't geene, dat tot den optreck van een Leger vereyst wiert, in Pomeren aen-landen; de welcke des Rijckx Veltheer Wrangel noch te volgen stont. Invoegen dat verscheyde in die gewesten niet veel rust daer uyt voorspelden. Den Vorst van Hanover, die men meende, dat mede aen 't Franse belangh, benevens de Sweden, vast was, dede dese tijt sijn Volckeren, bestaende in 12500 man, te samen komen, dan versont de selve na een algemeene monsteringe weder in haer voorige besettingen.

Men vernam nu niet alleen dat den Turcksen Keyser op 't aenhouden van den Dorosensko, maer oock op 't aendringen van den Tartarsen Cham in de Ukranie was getrocken, de welcke 't selve had geraden, op dat door sijn bemiddelinge de Vrede met Poolen ondertusschen mocht volgen. Het Turckse Heyr in 't selve gewest, na dat het verscheyde Steden aldaer had uytgeplondert en verwoest, begaf zich voor Ladiszijn, waer 4000 Cosacken in lagen, die sich wel in 't begin dapper weerden, doch wierden van de Turcken soodanigh aengetast, datse hun op 't Slot mosten begeven, waer zy het noch eenigen tijt hielden. Van hier sont den Sultan den Visir met 100000 mannen naer de volckrijcke Stadt Human. De Muscoviters, die onder den Veltheer Romadanowski, sich omtrent de Rivier Dniester onthielden, waren van dese Turckse aenkomst soo haest niet verwittigt, of verlieten Czecherin, en sonden ylinghs om hulp aen den Koningh van Poolen, dewelcke den 8. deser van Pilaszkiewic opgebroken, sich na Jaworow begaf, en aldaer hun toestont by diversie tegens de Turcken te ageren; gelijck de volgende Brief uytwijst, die den selven den 11. deser uyt Jaworow aen des Paus Nuncius schreef, over de toestant van den Vrede met de Turcken:

Wy hebben seer wel verstaen, 't geene u Hoogw: ons in sijn 5. Brief schrijft, aengaende het voortsetten van den Oorlog tegens de Turcken: hier over konnen wy niet nalaeten te melden, met wat leetwesen de valsse geruchten, die door eenige qualijck geintentioneerde Menschen, niet alleen tot Romen, maer oock door gants Italien uytgestropt zijn, ons sijn voorgekomen, namentlijck, als hadden wy reeds by ons besloten, de Vrede met de Turcken te maecken, en dat het over-sulcks gants onnoodigh was, dat ons van Romen of van andere Vorsten eenige hulp-middelen toegesonden wierden; daer wy doch met grondt der waerheydt konnen seggen, dat wy sulcke gedachten noyt gehad hebben, ten ware eenige voorvallende nootwendigheyt onsen wil en meening mocht komen te verhinderen: ja ons groot betreuren is, dat by desen tegenwoordigen tijt gants Europa in een openbare Oorlogh gewickelt is, waer van noch soo dra geen eynde is te verhopen. Ende alsoo ons alle hoop benomen is, eenig secours van andere Potentaeten te krijgen, soo werden wy oock daer door belet, omme groote Progressen tegens de Turcken te konnen doen; en dat onse gedachten echter altijt sijn geweest, om den algemeenen Vyant de grootste afbreuck te doen, als ons mogelijck was, sulcks geven alle onse Actien genoegsaem te kennen; alsoo wy met gestadige sorge ons altijt bevlijtigt hebben, om soo veel Krijgsvolck te versamelen als doenlijck was, als oock met het bysetten van onse eygene middelen, soo verre als die hebben konnen strecken (door dien wy ons van alle uytheemsse hulp sagen verlaten) de gemeene saeck hebben trachten te bevorderen, soo dat wy daer mede Persoonlijck sijn te Velde gegaen, om de Turcken in hare Progressen een diversie te maken, alsoo sy met een groote Macht, nevens de Tartaren, reets een groot gedeelte van de Ukranie met branden en blaecken hebben verwoest, en de vaste Stadt Human nu seer streng belegert houden, sijnde d' eenighste Plaets, die van de gantsche Ukraine noch overig is: dere-

halven

halven soo hebben wy/ onder 't Commando van onse beste en ervarenste Krijgshoofden en Officieren/ stercke Troepen na 4 onderscheydelijcke plaetsen laten afgaen/ namelijck in de Ukraine tegen Caminiec/ en noch na 2 andere plaetsen in Wallachien/ met goede hoope van de Moscoviters en Cosacken/ die ons toegedaen zijn/ door sulck een diversie gelegentheyt te geven/ dat sy de Stadt Czechrin / alwaer den Rebellissen Dorosensko sich onthout/ geluckelijck sullen in-nemen. Wyders hebben wy een groot aental Schepen doen verdaerdigen / om onse aenslagen aen de Dnister daer mede bequamelijck voort te setten ; en in somma/ op alle middelen gearbeyt/ die ons Koningrijck en 't gantse Christendom voordeeligh wesen mogen : weshalven het soo veel te beswaerlijcker valt /soo menigmael als wy aen die valsse uytgestroyde geruchten beginnen te dencken : of nu eyndelijck de Vrede/ ofte wel Oorlogh/ in 't korte of in langen tijt sal volgen /sulcks is alleen Godt bekent. Ende dit hebben wy u Hoogw. hier mede willen te kennen geven/ die ons hier in een aengenaemen dienst sal doen / dese onse meeninge niet alleen tot Romen/ maer oock in andere Plaetsen kenbaer te maecken.

Den Castellan van Czernichow, die met 24 Vaendels na Caminieck uyt-gesonden was, vorderde sijn wegh met soo groote stilligheyt, dat hy binnen de selve Plaets quam sonder kennis van de Turcken, en daer veel van hun neder maeckte, maer dewijl hy sig niet sterck genoegh bevont, om die geheel te vermeesteren, soo toogh hy weder te rugh, en nam wel 500 Ossen mede. Een andere Poolse Troep onder 't gebiet van des Croons Velt-schrijver, 5000 man sterck, ontmoeten toen den Nuradijn Sultan met 10000 mannen, ende taste hun soo dapper aen, dat de Turcken de vlucht namen, met verlies van den Nuradijn Sultan, ende veel andere voorname Turcken, Tarters en Cosacken, die de Poolen gevangen kregen, en aen den Weywode Belski overgaven ; hoewel aen hun zijde des Kroons Veltschrijver doodelijck gewont wiert. Den Coningh van Poolen versamelde ondertusschen sijn Heyr onder Buska: En men verspreyde nu oock een gerucht in Poolen, als of 45000 Tarters onder den Cham, die van voor Human na de Rivier de Boristhenes getrocken waren, van de Muscoviters geheel waren geslagen ; dan men kon wegens de woestheyt der wegen en landen, hier geen recht bescheyt van krijgen, als alleen, dat toen dese Tarterse Benden op 't Reystuygh der Muscoviters aenvielen, zy soodanigen tegenstant vonden, dat met een groot verlies van Volck te rugh mosten trecken. Zy begaven hun dan na de Crim, op 't bericht, dat de Chowanski met de Calmuckse Tarters in dat gewest gevallen was. De Stadt Human wiert ondertusschen van de Turcken heftigh aengetast, en met 3 mijnen ondergraven, soo dat, hoewel 'er 40000 mannen in waren, eenige Afgesondenen van binnen nae den Vizir gesonden wierden, om genade te versoecken, 't geen hy hun wel toe-stont, maer dede, na dat zy vertrocken waren, de minen springen, en daer op met sijn gantse macht stormen, invoegen hy de Stadt overweldighde, en van 100000 Zielen, die daer in waren, seer weynigh spaerde.

Den Tarterse Afgesondene vertrok dese maent van Warschau weder na den Cham, en wiert met verscheyde geschencken vereert. Hem wiert ook een silver Becken, daer *Salomons Oordeel* op stont, voor den Cham mede gegeven. Den Sweedtsen Gesandt kreegh daer en tegens bevel, om noch eenige tijt in Poolen te verblijven. 't Was geheel aerdigh, 't geen dese dagen te Warzau gebeurde. Den Fransen Gesant, die aldaer over de gewaende overwinninge by Senef het *Te Deum laudamus* in de St. Johannes Kerck had laten zingen, gaf oock den 9. deser een heerlijck Bancket, en liet 's avonts op een Theatrum veel Vuurwercken setten, met Papier bedeckt, en met 2 Colommen voorsien, daer hy allerhande Emblemata op had laten setten, in Latijnsse Vaersen, te weten, hoe den dapperen Haen sijn heerlijckheyt vertoonde, en den slapenden Leeuw door sijn geschrey tot gramschap bewoogh, waer over den Adelaer verschrickte, en andere beduytselen meer, tot roem van den Haen. Dan eer dit Vuurwerck aengestoken

ken wiert, hoewel 'er veel Lantaernen en Picktonnen branden, soo vertoonde sich een natuurlijcke Wolcke, dick, swart en kleyn, die met sulck een stercken Wint aenquam, dat het schrickelijk om aen te sien was, wegens de sware Donder, en langsame Blixem, als of den Hemel sich wilde openen, de welcke van de Colommen dese Papieren oock af nam. De Poolen en Duytsen zeyden hier op, *dat Godt van den Hemel sich over dese ingebeelde Triumph vertoornde, en sulcken onbillijckheyt niet wilde lijden.* De Fransgesinde zeyden, *Jupiter verscheen selfs in de Triumph, tot meerder glorie en cier van de selve,* Waer op een groot rumoer ontstont tusschen 't Volck, dan de Fransen kregen het te quaet, soo datse in 'tKlooster mosten wijcken, waerse van 't gemeene Volk bestormt geworden souden zijn, indien eenige Grooten geen Krijghslieden voor 't Klooster gesonden hadden. In 't begin viel een Fransman, die een Lantaern ontsteken soude, van boven neer, soo datter een groot gelagh onder het Volck ontstont.

Als dese tijt den Fransen Ambassadeur by den Cardinael Altieri Gehoor had, soo klaegden hy ten hooghsten, dat aen de Hollanders de vrye Koorn-handel te Roomen toe-gestaen wiert, en versocht oock, dat de Galeyen van den Paus ten dienst van Spangien niet na Sicilien mochten gesonden werden, en dat hy mocht weten, hoedanig de Paus in de verkiesinge van den Bisschop van Marsilien tot Cardinael gesint was te handelen. Den ged. Cardinael antwoorden hem op 't eerste, dat den Paus de Kooplieden niet beletten konde door de derde hant te verhandelen, indien zy konden, en dat de Hollanders daer wel Koorn gebracht hadden, als 't daer ten hoogsten van nooden was geweest; wegens de Galeyen verseekerde hy, dat daer niet in gedaen soude werden, en wegens de verkiesinge van den Bisschop van Marseillie zeyde hy, dat hy daer geen hoop op konde stellen. Na dit Gehoor liet den Cardinael Altieri aen den Cardinael Nittard weten, dat hy des Paus Galeyen aen de Spaense niet kon toe staen. Dan desen Cardinael quam eenige dagen daer na by hem, en versocht uyt de naem van de SpaenseKroon, dat wegens de verkiesinge der Cardinalen de gelijckheyt tusschen Vranckrijck ende Spangien mocht waergenomen werden.

In Sicilien nam d'oproer te Messina hoe langs hoe meer d'overhant; die van de Stad deden yder, die de Wapenen konden voeren, met hen aenspannen, en de Religiensen mede tot des Oorlogs-onkosten opbrengen. Den Aerts-bisschop, die dit bestaen niet voor goet wilde keuren, setten zy uyt, en verkosen weder een ander in sijn plaets. 2 Lant-forten, die de Spaense noch in hadden, tasteden zy aen, en overmeesterden die. Zy beschooten daer op seer sterck met 30 stucken Geschut de Fortresse St. Salvator, en sonden eenige Persoonen na den Koningh van Vranckrijk, om onderstant te versoeken. Men riep oock langs de Straten gedurigh *Viva Francia,* en toen alle hoop tot een Verdragh ten eynde scheen, kleeden d' Inwoonders hun op de Franse wijse. De Geestelijcke, die op hun zijde gevallen waren, moedigden hun hoe langs hoe meer aen, en liepen gedurigh met een Crucifix door de Stadt, om 't Volck tot grootmoedigheyt te vermanen, en hun te erinneren aen de Spaense geen Gehoor te geven, indien zy vergiffenis souden aenbieden; hun daer toe 't voorbeelt van den Graef van Ognate tegens die van Napels in 't Jaer 1648 indachtigh makende. En gelijck men veeltijts bevint, datter in d'Italiaense Plaetsen veel factien of oneenigheden tusschen 2 voorname Adelijcke Huysen zijn, soo was 't hier mede tusschen de *Merli* en *Malvezzi,* welcke laetste hun by 't Volck vervoegden, en daer door te weegh brachten, dat de *Merli* over al uyt

geboent

geboent wierden. In de Stadt ſtrafte men oock wel over de 100 Perſoonen met de doot, die men gedachten had, dat het met de Spaenſe hielden. Invoegen de ſelve over ſoodanige bedrijven ontſtelt, alles by brachten, om dit vuur te ſmoren. Den Marquis van Bayoene liet wel een algemeene Amneſtie voor die van Meſſina af kondigen, indienſe hun weder onder de Spaenſe gehoorſaemheyt begaven, maer 't was ydel, wijlſe daer door in haer voornemen noch meer volharden. Daer op dan deden de Spaenſe een uytval van 't Caſteel St. Salvator, en dooden wel 1000 van de oproerige, dan moſten met verlies van 400 der hare weer na binnen wijcken. Over welck verlies die van binnen vertoornt, ſoo ſonden zy een ſterck getal Volck na een Pas, die de Spaenſe van hun ingenomen hadden, en dreven de ſelve daer eyndelijck uyt, ſloegen 'er veel van doot, men zeyde wel van 3000. en namen 't hooft van den Spaenſen Gebieder D. Martin de Novara, die mede doot gebleven was, met hun, 't geenſe, benevens een ander van een Maltees Ridder, door de Stadt in triumph droegen. Zy hielden oock al de Goederen van de Malteſen en Genueſen aen, om dat die Republijken hun Galeyen aen de Spaenſe hadden toegeſtaen, en ſloegen alle Perſoonen van die landaerd doot. De Spaenſe door dit verlies opgeweckt, verſterckten hun toen te Melazzo vaſter, en kregen daer dagelijckx hulp, ſoo van Napels, waer men alle Bandijten vryheyt vergunt had, indienſe de Spaenſe wilden dienen, als van Milaen, van waer 't Regiment van den Graef Fabio Viſconti deſe tijt in de Galeye van Turſis na Melazzo wiert over geſcheept. d'Oproerige poogden de andere Steden van Sicilien mede wel tot haer bedrijf te bewegen, maer die wilden daer niet na luyſteren; ſelfs gaf de Stadt Palermo wel 50000 Eſcus aen de Spaenſe, om hun te dempen: De welcke toen alles in 't werck ſtelden, om hun alle voorraet ter Zee en te Lant af te ſnijden, op dat zy zich ten leſten van ſelfs ſoude moeten overgeven.

Te Madrid ſtorf dees tijt den Secretaris Don Diego de la Torre, in wiens plaets Don Pedro Coloma weder geſtelt wiert. 't Spaenſe en Franſe Leger in Rouſſilion bleef aldaer noch op haer voorgaende Poſten ſtil leggen. De Franſe Vloot, beſtaende in 20 groote Schepen, 4 Fregatten, 7 Branders, 3 Fluyten, 24 Galeyen en 2 Galjoots, in Auguſto, onder 't gebiet van den Hertogh van Vivonne, uyt Toulon geloopen, quam den 14. der ſelve maent voor Roſes. Den 15. ontdeckten zy 8 Spaenſe Schepen, waer op de Franſe met al haer macht toe-ſetten: de Fayette en de Langeron, Caps. van 2 Franſe Schepen, abordeerden aenſtonts een Spaens Schip, de St. Pieter genaemt, met 54 ſtucken ende 350 man bemant, 't geen zy na eenige tegenweer kregen; maer d'andere Spaenſe Schepen ontquamen 't in de Baye van Roſes. Dus Vivonne daer niet veel meer voordeel ſiende te doen, ſoo ſtack hy naer de Caep Quiers over, als of hy dat ter zee wilde aen-taſten.

Men bracht in Vranckrijck nu al de gevangen Bevelhebbers na 't Caſteel van Vincennis, uytgenomen 10 a 12 van de gequalificeerſte, die men na Nevers ſont. Den Adel van den Ban en Arrierban, die op moſt, en dagelijckx naer haer Rendevous van Sedan trock, verſocht toen aen den Coningh een Prins, die over hun gebieden ſoude, en datſe den Marquis van Rochefort niet mochten gehoorſamen. Sijn Maj. bevrijden nu de Burgers van Parijs van-

den optreck met den Ban ende Arrier-ban / op verſoeck van den Provooſt der Koopluyden/ en de Schepenen der ſelver Stadt / tot welckers erkentenisſe de Burgerye 600 Ruyters preſenteerden te onderhouden/ doch gaven in de plaets van 't ſelfde 30000 Eſcus aen den Koningh. De gem. Stadt dede toen oock den Koningh aen-bieden 20000 man te willen onderhouden / indien hy deſen Winter met 't geheele Koninckl. Huys te Parijs ſijn verblijf wilde houden. Vermits Don Placidio/ Afgeſondene van die van Meſſina/ dees tijdt by den Koningh quam/ om voor de ſelfde Stadt onderſtandt te verſoecken / ſoo ſondt ſijn Maj. 6 groote Schepen met veel Officiers / onder 't gebiedt van Monſr. de Valbelle/ derwaerts. Den Marquis de Vitry vertrock dees maendt naer Sweden / om ſich by den Veltheer Wrangel te begeven. Den 27. deſer ſtorf Mr. Arnauld d'Andilly/ Raetsheer van den Koningh in ſijn Raet / en Vader van Monſr. Pompone/ Secretaris van Staet/ te Parijs: Hy was wegens ſijn geleerthept ende wetenſchap by de Roomſe ſeer beroemt. Den Koningh dede deſe maent den Ridder de Rohan verſekeren/ en in de Baſtille brengen/ en bande den Abt d'Effiat na Verret in Touraine/ Mr. de Bellebat in ſijn Priorye van Poictou/ Mr. de Vaſſey op ſijn Lantgoederen by Tours / den Graef d'Olonne na Iſſoudun / Mr. de Vineuil na Saumur/ en Monſr. Broſſin na Quinpercorantin. Men meende daer / dat deſe Perſoonen waren gebannen ten opſicht van eenigh geſpreck/ datſe met malkanderen over Tafel gehouden hadden; dan wegens de gevangenis van den Ridder de Rohan meende men/ dat hy met de Vyanden van Vranckrijck had gecorreſpondeert. Op de ſelfde tijdt dat deſen Ridder te Parijs verſekert wierdt / ſondt den Koningh Sr. de Briſſac/ Major van ſijn Lijf-wachten naer Rouaen/ om daer oock eenen Sr. Truaumont gevangen te nemen; de welcke den ſelven daer vindende/ ſo ſtelde Truaumont hem in ſtaet van ſich te willen verdedigen; waer op de Briſſac ſeggende/ dat hy ſigh door deſe rebellie crimineel ſoude maken / ſoo antwoorde Truaumont/ ſoo de Franſe zeggen/ dat hy 't waerlijck was/ en ſchoot daer op met een Piſtool na hem / maer 't ſelfde voor by gaende / doode echter een van de lijfwachten; doch een ander hem weder met een Muſquetton in de buyck ſchietende/ trof hem ſoodanigh/ dat hy ter neer viel / en 24 uren daer na ſtorf: Men verſekerde terſtont al ſijn Papieren/ uyt de welcke de Franſe zeyden/ dat zy genoegh bemerckten / dat hy met de Vyanden van Vranckrijck correſpondentie had gehouden/ om hun d'een of d'andere plaets in Normandyen in handen te ſtellen: En zy voegden daer noch by / dat zy dit niet alleen uyt ſijn Papieren/ maer oock uyt Truaumont ſelfs/toen hy ſtorf/ verſtaen hadden. Sijn Dienaer / ſijnde een Schoolmeeſter te Picquepus / van der Ende genoemt/ zeyden zy/ had dit mede beveſtight / en dat hy deel had in de intelligentien/ die Truaumont met de Vyanden van Vranckrijck had gehouden; dat hy zedert eenige tijt wegens deſe ſaeck na Bruſſel had geweeſt / en dat hy in ſijn wederkomſt van Bruſſel te Bourget was op-gepaſt/ en aldaer vaſt gehouden. Men verſekerde oock aenſtonts Truaumonts Neef/ en eenige andere Edelen. Naderhandt verſekerden men noch 2 Edellup en een Dame / de la Chenetz Thebault genaemt / van Bretagne / die zy zeyden / van al deſe intelligentie geweeſt / en wel de voornaemſte aenleydſter geweeſt te hebben. Men arreſteerden

oock noch over dese selve saeck Mr. de Crequi Berneuil/ en men bracht dagelijckx nieuwe gevangens in de Bastille. Maer wanneer men den Ridder de Rohan over dese saken ondervraeghde/ wilde hy aen de Commissarisen niet antwoorden/ die by hem gesonden wierden/ sustinerende/ dat hy alleen door 't Parlement geoordeelt most werden. Men stroyde in Vranckrijck uyt/ dat den Coningh van Engelant aen den Coningh van Vranckrijk van al dese conspiratien 't eerste bericht gegeven had: Veele hadden weer andere gedachten/ maer niemant wist het/ doch zy hielden 't daer voor/ dat zy mede van voornemen geweest waren/ om den Dauphijn te lichten/ en wegh te brengen: Waer om zy zeyden/ dat den Koningh sijn lijf-wacht en die van den Dauphijn verdubbelt hadde.

Den 13. deser wierdt den Hertoge van Monmouth met veel solemniteyten tot Cancelier van de Universiteyt van Cambridge verkooren. Dees tijt ontstont te London een hevige brandt in 't Huys van den Grave van Arlington/ terwijl hy met sijn Huysvrouwe op 't Lant was/ dewelke een groot deel daer van wegh nam/ doch 't Silverwerck wierdt noch behouden. Den Koningh van Engelant liet toen een Gebodt uytgaen/ waer by hy aen alle Capiteynen en Schippers verboot de Vlagge van de Unie/ ofte andere op hun Schepen te voeren/ sonder expresse toelatinge van de Commissarisen van de Admiraliteyt/ op peene van exemplare straffe tegens de overtreders. Sijn Majest. gaf oock een ander Gebodt uyt/ waer by hy het Parlement/ dat op den 10. November aenstaende soude sitten/ tot op den 13. April daer aen volgende/ prorogeerde/ met bevel aen de Heeren van 't Opper en Lagerhuys/ die binnen of omtrent London waren/ haer op den 10. November voorn: tot Westmunster te laten vinden/ om de gem: sittinge tot op den 13. April daer aen volgende/ volgens het gewoonlijck gebruyck/ te prorogeren.

Den 22. deser bracht men te Brussel met groote Triumph en solemniteyt uyt het Huys van den Hertogh van Villahermosa na de Kerck van de Paters ongeschoende Carmeliten den witten Koninckliјcke Standaert/ de welcke de Capiteyn van den selven Hertogh in de strijt by Senef van de Franse had bekomen/ zijnde kostelijk met Gout en Silver geborduert/ en met een seer hoogmoedige beteкeningh beschildert/ wijl een Son in de vier Somer-tekenen van 't Jaer daer in stont/ die alles van der Aerde op-trock/ met dese woorden daer boven/ Nil obstabit eunti. De Franse Onderdanen omtrent Stenay aen de Spaense tot noch geen Contributien hebbende willen betalen/ soo sondt den Prins van Chimay/ Gouverneur van Luxemburgh/ dees maendt den Baron van Orsbeck met 280 Ruyters/ en den Hr. Melsenhuysen met 220 Voetknechten derwaerts/ om hun daer toe te dwingen. Dese Troep dan quam gelukkelijck over de Maes/ en stack daer verscheyde Dorpen in brandt/ niet tegenstaende de Franse Boeren in de Reduyten/ die over al opgeworpen waren/ gelijck oock 't Geschut uyt Stenay hevigh op hun los schooten. Den Gouverneur van Stenay siende dat dit weynigh voordeel dede/ sont toen 300 man/ onder 't gebiet van den Major David uyt/ die sich in 't Bosch in hinderlaegh leg-

leggende / de Spaense meenden te verrassen / dan wierden van de selve / toense hier af bericht waren / soo vinnigh aen-gegrepen / dat desen Major/ benevens veel andere Bevelhebbers en gemeene Krijghslieden 't leven daer in schooten/ en d'overige op de vlucht gedreven wierden; waer naer zy met kleyn verlies weder te Luxemburgh quamen.

Na dat de Bontgenoten Heyren op de Grensen van Henegouwen in 't begin deser maent weder geheel vaerdigh waren geworden/ soo bleven de selfde noch eenige dagen in haer oude Legerplaetsen leggen/en viel daer weynigh in voor/ als alleen dat de partyen somtijts eenigen buyt van de Fransen haelden / ende veel Gevangenen mede brachten; onder andere geviel 't eens / dat den Prins van Condé van omtrent Baumont na Maubeuge opgebroken/ 500 Paerden/ onder 't bevel van den Brigadier St. Clas had uytgesonden/om haer een half uur van 't Keysers Heyr in hinderlaegh te leggen. Dese Troep dan door de Rivier de Sambre gepasseert/ viel selfs in een hinderlaegh van de Franse besettingh van Quesnoy / de welcke sonder haer te kennen / en sonder 't gemeen geroep/in een enge wegh schichtiglijck op hun los brande; waer op dese Ruyters/ siende veel van de hare vallen/ en den Brigadier St. Clas selfs gewont/ plings de vlucht namen / gelijck de andere Franse Troep oock dede / en lieten desen Brigadier daer soo leggen / de welcke toen sijn Trompetter / meenende van de Spaense soo gehandeldt te zijn / aen den Hertogh van Villa-hermosa sont/ op dat hy medelijden met hem soude hebben; den ged. Hertogh sont daer op aenstonts sijn Capellaen en Heelmeester/ benevens eenige wachten na hem toe/ maer die vonden hem al door een andere Spaense party op 't Casteel van Roisin gebracht/ waer men toen alles aenwende / om hem weer te doen genesen. Ondertusschen bracht men in de Brabandtse en Vlaemse plaetsen alles by een/ om der Bontgenooten Heyren niet alleen van nootdruft te versorgen/ maer oock van al 't geene dat tot de belegeringh van een Stadt dienstigh kon zijn / ten welcken eynde men op een Marckt-dagh te Antwerpen alle Boere-wagens vast hielt/ en die met Oorlogs-voorraet na Dendermonde sont; men nam oock veel 1000 schans-gravers aen / ende dewijl den 8. deser een partye Volck over de Rivier de Haisne tusschen Condee en St. Ghileyn gepasseert was/ so dacht men niet anders of 't soude Aeth gegolden hebben / maer dewijl den Marschalck de Humieres een weynigh te vooren 2000 man daer in had doen treden/ zeyde men/ dat dese toelegh hier om achter bleef; de Franse hadden oock uyt vrees van dese Belegeringe de Stedekens Chevres/ Lessines/en veel andere Dorpen in brant gestoken / op dat de selfde te minder belet aen die van Aeth souden geven. Eyndelijk na dat het groot Convoy van Brussel/ benevens de Spaense/ by 't Heyr gekomen waren / die uyt ruym 8000 Voetknechten/ sonder de Ruyterye en Dragonders bestonden / trock sijn Hoogheyt den Heer Prince van Orange den 11. en 12. deser met 't geheele Heyr op / ende passeerde over de Rivier de Haisne / tusschen Aeth en Doornick / naer Oudenaerde. Ondertusschen den 13. deser de Spaense Regimenten te voet van de Hertogh van Havre / en Don Pedro d'Aldas / benevens omtrent 2500 Ruyters onder Gent gekomen zijnde/ so wierden den 14. 's middags 6 Standaerden Ruyters van de besettingh van Gent / en 150 Curassiers naer Cortrijck ge-

gesonden/ om de Bruggen van Deynse ende Harlebeke / op de Rivier de Leye leggende/ af te breken ; gelijck zy oock deden/ ende begaven hun van daer voor Oudenaerde. Dien selven avondt wierden de voorn. Spaense Regimenten te Voet met allerhande Oorlogs-voorraet ende lijftocht / benevens 300 schansgravers/ mede derwaerts gescheept / gevolgt van de 2500 Ruyters/ die noch dien nacht voor de Stadt post namen/ en die naer de zijde van Gent beslooten. Op de selve tijdt quam sijn Hoogheyt den Heer Prince van Orange/ benevens den Graef van Souches mede daer voor : Sijn Hooght. nam sijn wijck in de Abdye van Ename / den Graef de Souches de zijne over de Rivier te Leupegem/ en te Elare/ en de Spaense onder den Hertogh van Villahermosa te Beveren en te Moregem. Binnen de Stadt was een besettingh van 400 Duytsen / 600 Switsers / 1000 Fransen ende 400 Ruyters. Den Marquis van Rannes en den Ingenieur Vauban waren daer oock noch in-gekomen. Ende eenen Sr. Rospaire was Plaetsvoocht/de welcke op d'aenkomst der onse met 300 Paerden en 400 Voet-knechten naer de zijde van Beveren een uytval liet doen/ dan die wierden met verlies van 93 dooden/ die op de plaets bleven leggen/ weder na binnen gejaegt. Van Gent bracht men aenstonts in 35 Pleytschepen 50 stucken Geschut / meest halve Cartouwen / daer voor. Waer op men den 16. de Beuckeryen begon op te rechten (daer men dien selven dagh noch mede op de Stad beuckte) en de nadernissen te vorderen. Den 17. wierden de Loopgraven geopent. Den 18. schoot men hevigh uyt alle de wijcken na de Stadt/ zijnde in de Keyserse wijck 3 Beuckeryen/ in sijn Hooghts. wijk 2/ en in de Spaense wijck 1 opgerecht. Den selven avont alles in staet zijnde/ om de Contrescarpen te konnen bestormen / soo wiert dien nacht d'aenval gedaen ; de strijdt was vinnigh van wederzijden / doch d' onse bleven eyndelijck meester ; wanneer zy 's anderen daegs den 19. 't Geschut weder sterck op de Stadt lieten donderen / om een algemeene storm te doen. Den Prins van Condé van den optocht der Bontgenooten Heyren bericht / brack terstont van omtrent Baumont op/ en quam den 17. met sijn geheele Heyr omtrent Doornick / waer de Volckeren / die den Marschalck d' Humieres uyt de naestgelegen besettingen vergadert had/ by hem quamen/ en hem also in de 40000 man sterck maeckten. Den 20. na dat sijn Krijgs-volck hun wat van den optreck uytgerust hadden / hielt hy te Doornijck Krijgsraet. Den Hertogh van Enguien/ sijn Soon/ den Marschalck d' Humieres/ den Hertog van Luxemburg ende den Hertogh van Navaillies bevonden sich hier by / wanneer den Prins van Condé hun vertoonde/ wat een heerlijcken dienst zy aen den Koningh/ het Rijck en aen hem souden doen/ by aldien zy Oudenaerde poogden te ontsetten. Men besloot dan een Veltslagh te wagen / indien men de belegerde Stadt niet anders te hulp konde komen/en wiert toen vast gestelt/dat Condé de Keyserse/ den Hertogh van Navaillies de Spaense/en den Marschalck d'Humieres sijn Hoogheyts Heyr soude aen-tasten. In gevolge dan van dit besluyt / trock het geheele Franse Heyr in beslooten gelederen door Doornijck over de Schelde na 't Heyr der Bontgenooten. (Dewijl nu van 't hier op gevolgde ontset veel verscheydene berichten zijn verspreydt geworden / sullen wy hier die geene in voegen/ die 't naeukeurigste schijnt te wesen.)

't Bericht van dese aenkomst van den Prins van Condé dan in 't Heyr der Bontgenooten gekomen/ soo stelde syn Hooghept den Heer Prince van Orangie voor / van hoe grooten belangh het voor 't gemeen soude zijn / indien men aenstonts de Heyren in slagh-ordre stelden/ en daer mede tegens den Prins van Condé op trock / terwijl des selfs Volckeren van den optocht vermoeyt waren ; dan dit brave voorstel bleef achter/ door dien den Graef de Souches sich dien geheelen dag daer niet by bevont. Dieshalven bleven de Heyren den 20. noch in de beschanssingen staen / ende liet syn Hooghept al het Reys-tuygh te water naer Gent voeren / op dat men daer mede / in geval van een Gevecht te minder belemmert soude zijn. De Fransen ondertusschen naderden te met de Keyserse/ die aen d'overzijde van de Rivier lagen ; yder van hare Ruyters droegh een Tacke-bos voor sich tot een borstweer/ dewijl zy niet anders dachten als selfs aengetast te sullen werden/maer den Graef de Souches/in plaets van syn Heyr toen in de beschanssingen tot tegenweer te stellen/ verliet de selve/ en dede al syn Volckeren in sulcken haest over de Revier trecken / dat hy noch eenige stucken Geschut achter liet / die syn Hooght. hem had gesonden : De welcke hier van bericht/ de selve noch uyt de Keyserse wijck met groot gevaer liet weder halen/ en t'scheep na Gent voeren. Condé dus een open wegh hebbende / om in de belegerde Stadt onderstant te brengen / vertoefde niet langh om sich met syn geheele Heyr daer binnen te begeven. En hy had waerlijck een groot voordeel hier uyt konnen genieten/ om de wijcken van malkander af te snijden / by aldien een Mist/ die toen ontstondt / syn voornemen niet verhindert had. Syn Hooght. dieshalven niet raetsaem achtende syn Heyr in dusdanigen gestalte van saken daer langer te pericliteren / vondt sich verplicht om met de Spaense na de Keyserse te trecken / de welcke hy omtrent een uur van Oudenaerde achter haelde / en toen 't geheele Heyr daer in slagh-ordre stelde. Condé inmiddels met alle syne Heyrkrachten door Oudenaerde getrocken/ plaetste de selve op den hoogen en langen Bergh della Trinida / tusschen Oudenaerde en 't Heyr der Bontgenooten gelegen / in slagh-ordre / invoegen dat tusschen dese 2 Heyren niet anders als een enge wegh was / daer men maer met 6 man in een gelit door konde trecken / de welcke den opentlijcken Veltslagh verhinderde/ dewijl de geene die syn Heyr door de selfde wegh op den ander had laten aen-trecken / daer door waerlijck te grooten nadeel soude gehad hebben. Syn Hooght. het dieshalven ongeraden dunckende syn Heyr met dit belet tegens de Fransen aen te voeren / ende wel vertrouwende/ dat Condé syn voordeel niet soude willen verlaten / vermits Oudenaerde genoegsaem ontset was/ soo trocken de Heyren dichter na Gent/ om de lijftocht met meerder gemack te bekomen. Men wil / dat de Souches in dese aftocht weder een nieuwe misnoegingh gaf/ dewijl hy syn Volckeren/ die gelast waren om d'achtertocht hebben/ een geheel andere wegh deed nemen / en hare post verlaten. Invoegen syn Hooghept daer een deel van syn Volckeren deed plaetsen / op dat de aftocht te veyliger mocht geschieden. Syn Hooght. dieshalven over dit bedrijf van de Souches met reden misnoegt / ende siende dat in sulcken staet van saken met al dese Heyren tegens de Fransen niet veel uyt te rechten was / soo nam hy voor na de belegeringe van de Grave te trecken / daer syn tegenwoordighept

dighept wel vereyscht wiert. Hy vertrock dan den 26. van Gent na Dendermonde/ om sich derwaerts te begeven/ maer den Grave van Monterey een dagh te vooren hier van bericht/ quam omtrent op de selve tijdt te Dendermonde/ en hielt daer met sijn Hooghept een langh gesprek over dese saken; de welke men wil/ dat aen de selve over dit bedrijf seer klaegde/ en vertoonde/ hoe daer door 't gemeene beste verachtert/ ende sijn Eer in de waeghschael gestelde was/ Ec. Den Grave de Monterey hier mede niet wel over te vreden/ vertoonde weder aen sijn Hooghept/ hoe nootsakelijck sijn tegenwoordighept by de Heyren was/ om de selve in soodanigen staet van saken in postuur te houden/ en bewoogh sijn Hooghept eyndelijck/ dat hy weder naer de Heyren by Gent trock/ die toen te Molle/ Roo en omtrent Boterlant gelegert waren.

Wy sullen dan dees maendt besluyten met een seer gedenckwaerdige saeck/ namentlijck/ met een Lijst hier in te voegen/ die men te Hamburgh heeft uytgegeven/ hoe veelderhande Heyren dese maent in 't Veldt zijn geweest/ welckx getal in over de 900000 man bestont/ gelijck als volgt:

	man.
De Keyserse onder den Graef de Souches, de Spaense en de Hollandtse, onder sijn Hooght. van Orangie, in Brabant,	60000
't Heyr van den Prins van Condé,	40000
De Keyserse onder den Hertogh van Bourneville in de Palts, de Chur-paltse, de Kreyts en andere Chur en Vorsten Volkeren, en de Lottharingse,	33000
't Heyr van Turenne.	26000
't Keurbrandenburgse Heyr,	18000
't Keurbeyerse Heyr, 't geen sich by Braunau aen den Inn 't samen trock,	16000
't Heyr van den Hertogh van Hanover,	18000
't Heyr onder Rabenhooft voor de Graef,	14000
't Sweetse Heyr, 't geen in Pomeren was,	30000
De Keyserse in Opper Hongaryen, onder den Gen. Spankau,	10000
De Rebellen wierden sterck geacht,	6000
Het Koninckl. Poolse Heyr,	25000
De Poolse en Littause Adel,	80000
't Turkse en Tarterse Heyr in de Ukrania,	400000
't Moscovise Heyr by de Boristhenes,	60000
Den Dorosensko met de Cosacken,	16000
't Spaense Heyr in Catalonien,	15000
't Franse Heyr in 't selfde gewest,	14000
De Franse Ban en Arrierban, die op sat,	20000

Behalvens noch 't geene in Vranckrijck tegens de Hollantse Vloot in Wapenen was, en de Volkeren die verscheyde in rust sittende Potentaten en Vorsten op de been hadden, gelijck mede de Hollantse, Spaense en Franse Vlooten, en oock de Volckeren die tegens Messina gebruyckt wierden, dewelcke indien die gerekent wierden, oock een groot getal uyt maken souden.

OCTOBER 1674.

Syn Hooghept den Heer Prince van Orangie dan weder by de Heyren omtrent Gent gekomen/ soo vertrocken de selve van daer na het Lant van Aelst: En dewijl 't zaisoen nu soo verre was verloopen/ dat 'er niet hoofrsakelijckx van de Franse zijde scheen te sullen voorvallen/ soo wierden veel van de Spaense in de besettingen gesonden/ en 't Geschut van 't Hollantse Heyr naer Dordrecht gescheept. De overige Krijgsvolckeren vertrocken oock na eenige dagen leggens uyt 't Lant van Aelst na de kant van Brussel; dan de Duytsen hielden op den Brabantsen Bodem slecht huys/ wijl zy alles uyt-plunderden/ daer zy by quamen; invoegen de Lantluyden hun met al 't geene/ dat zy bergen konden/ na de Steden

den

den begaven. Syn Hoogheyt ondertusschen seker bericht van den Heer Ravenhooft ontfangende/ wegens de staet van de belegeringe voor de Graef/ende oordeelende syn tegenwoordigheyt aldaer nootsakelijck/soo trock hy den 6. deser van Affligem met een lijfwacht van 100 Paerden derwaert; den 7. quam hy te Mechelen/ en den 9. in't Leger voor de Grave. Hy had korts te vooren den Graef van Nassau met 10 Regimenten Ruyters / en den Heer Wee met 3000 Voetknechten derwaerts gesonden. 't Gebiet van der Staten Heyr bleef onderwijl aen den Grave van Waldeck / de welcke toen met de Spaense het Keysers Heyr door Brabandt naer de Mase geleyde/ op dat die na de Winterquartieren in Luyckerlant souden gaen. De Keyserse handelden over al daer zy door passeerden/ gelijck wy hier voor nochmaels geseyt hebben/ de Boeren seer slecht/ en verwoesten Dorpen/ Kercken en Kloosters. Dilvorden stont in groot gevaer/ toen zy daer door trocken/ om geplondert te werden/ indien haer Opper-hoofden sulckx niet verhindert hadden. Den Graef de Souches ontfingh middeler wijl van den Keyser bevel / om sich na Weenen te begeven / en 't gebiet van 't Keysers Heyr aen den Gen. Sporck over te laten; gelijck hy oock dede. Maer na dat den Prins van Condé/ die sich met syn Heyr onderwijl tusschen Oudenaerde en Doornick bevonden had/ van desen optreck naer de Winterquartieren was bericht / verdeelden hy oock syn Heyr in de Nederlantse Plaetsen / en trock in 't midden deser maent door Doornijck na Parijs. Hy sont echter noch voor syn vertreck 10000 mannen na den Marschalck van Turenne/ gelijck oock den Adel van den Ban en Arrier-ban/ onder Monsr. de Crequi/ derwaerts trock. En daer mede bleef de Velt-tocht in die gewesten voor dit Jaer gescheyden. Maer den Graef van Monterey kreegh in 't begin deser maent bericht uyt Spangien/ dat aldaer besloten was/ dat hy sich van syn Lantvoogdy der Nederlanden soude ontslaen; waer op hy sich tot syn vertreck bereyde. Dese Maent viel voor de Keyserse ende Spaense in Luyckerlant te Dinant een seer nadeelige saeck voor / wijl dese Stadt in de voorleden Somer door de Keyserse met Volckeren zijnde beset / soo was in 't Verdragh beslooten / dat den ouden Gouverneur sich met syn Soldaten in de Stadt als Burgers mochten onthouden; dese dan/ met den nieuwen Gouverneur groote gemeenschap hebbende gehouden/ soo nooden hy den selven met eenige van syn Krijghslupden in de Stadt by hem ten eten / de welcke / geen quaet vermoedende / quamen / dan onderwijlen waren eenige van de Burgers stil in 't Casteel gekomen/ ende maeckten daer hun selven meester van/ sloegen 12. van de Keyserse doot/ en joegen de rest met den Gouverneur uyt de Stadt. Dan dese saeck is by de Keyserse en Spaense soo hoogh op-genomen / dat de Keyserse de selve weder belegerden/ gelijck wy naderhant sullen verhalen.

In 't begin deser maendt quam den Heer Lt. Adm. de Ruyter met syn onderhebbende Vloot van Martenico weder in 't Vaderlant/ en dede den 5. deser in 's Gravenhage aen haer Ho: Mo: van syn verrichtingh aldaer rapoort. Hy bracht voor syn Hooght. tot een Present mede een Kofferken / seer subtijl van Indise Tienen gevlochten/ nevens een Swaert van Riet/ &c. Men verstont naderhant dat syn wedervaren op Martenico aldus was geweest:

Dit

DEn 8. Junij 1674. den Heere Lt. Admirael de Ruyter met 48 Schepen / daer onder 20 van Oorlogh/ voor Torbay van het andere gedeelte van de Vloot gescheyden / sette sijn cours daer mede na de Barles/ en vervolgens na Martenico / hebbende tot sijn Vice-admirael Cornelis Evertsz. van Zeelant/ en tot Schout by Nacht Jr. Engel de Ruyter. Den 19. Julij kreeg de Vloot 't Eylant Martenico in 't gesicht; waer op de Ruyter de Zee en Lant Capiteyns aen boort ontboot/ en vermaende haer eer en eed ten dienst van 't Vaderlandt te betrachten. De Lant-militie was onderweeg al in 3 Brigades verdeelt geweest; als onder den Coll. Uyttenhove / die 't opperste gebiedt soude hebben/ den Grave Johan van Hoorn Lt. Gen. en den Lt. Coll. Steelant. Den 20. 's morgens was het stil weer/ en quamen de onse toen voor de Baey van 't Eylant/ gemeenlijck Kuylsack genaemt / ter oorsake de selve sich als een sack op doet/ en de Schepen/ die hier aenlanden / sich daer in tegens 't gewelt der Orkanen pogen te verbergen. In dese Bay laegen met de aenkomst der onse wel 11 Fransse Schepen/ daer onder een Conings Fregat met 46 stucken/ le Jeux genaemt / daer den Cap. Amblimont op geboot/ de welcke dicht onder 't Fort/ dat voor aen de Bay legt/ opgekort waren: Onse kleynste Schepen wierden daer op derwaerts gesonden/ dewijl de grootste soo ver niet konden komen/ maer de Franssen deden soo uyt het Fort/ als de Schepen soo goeden tegenweer/ dat d' onse daer niet veel konden uytrechten: Dieshalven gaf den Heer de Ruyter omtrent 1 uren bevel / dat het Krijgsvolck sich aen lant sou begeven/ gelijck sy oock onder de 3 bovenstaende Brigadiers deden/ hebbende yder Brigade 20 Granadiers by haer. Het Krijgsvolck roode linten en doecken tot een Veltteken op haer hoet hebbende/ begaf sich met een groote kloeckmoedigheyt na lant; de booten van de groote Oorlog-schepen/ waren met kleyne stuckjes op de boeg beset/ om de Franssen daer mede te wederstaen/ by aldien sy de landinge wilden verhinderen; de welcke oock/ soo uyt 't Geschut van hare Schepen/ als uyt de wercken die op het lant gemaeckt waren/ op d' onse hevig schooten/ doch dit niet tegenstaende quamen de selve aen landt/ en deden toen so vinnigen indruck op de Franssen/ datse hun uyt de wercken die voor een hoogte lagen/ daer d' onse onder gelant waren/ verdreven; en op de selfde hoogte deden wijcken. In dese aenval hadden de Heeren Coll. Uyttenhove/ en Graef Jan van Hoorn wonderlijcke blijcken van dapperheydt gegeven/ wijlse sich voor aen begaeven/ en selfs tot den middel in 't water sprongen/ om de hunne aen te moedigen/ doch dit geviel niet sonder ongeval/ wijl den ged. Heer Uyttenhove in syn borst en armen daer door gewont wiert. Toen 't Krijgsvolck alle gelant was/ dede den Heer de Ruyter noch 1500 Bootsgesellen aen lant treden/ dewijl 't gevecht ondertusschen seer fel volharde; de Fransse die op de hoogte geweken waren/ smeten gedurig keysteenen af/ en hadden noch 't voordeel van haer Schepen / en van een Beukerye / dewelcke het grootste Heyr soude hebben konnen afkeeren / 't geen aen de onse groote schade toebracht; die dit niet tegenstaende/ door dese Fransse wercken trocken / en door een kreupelbosch passeerden; een opening/ die door 't branden en schieten in dit geboomt was/ deed veel van d' onse sneuvelen/ wijlse daer tegen de Franssen gantsch open stonden; doch dit doorgetrocken/ quamen d' onse op een Velt/ 't geen met suycker en andere vrucht en rietbomen beplant was; hier wierden d' onse in slagorder gestelt / en tegens de Fransse dapper aengevoert/ dewelcke het in 't eerste te quaet krijgende/ echter door hun Oversten herstelt wierden; hier vocht men vinnig tot 's avonts / dan dewijl de Franssen sich gedurigh wisten in voordeelen te verbergen/ wierden veel van de onse gedoot en gewont/ daer onder den Lt. Coll. Steelant/ den Grave van Stirum/ den Lt. Coll. Grand Maison/ en den Major Rivet/ so dat den Heer de Ruyter siende daer niet veel voordeel te verkrijgen/ het Volck des avondts weder aen boort liet halen/ en den 21. met de heele Vloot na 't Eylant Dominica seylde. 't Was geen wonder dat de onse hier soo grooten tegenstant vonden/ wijl de Franssen van over lang van desen toelegh verwittigt waeren geweest/ en hun dieshalven van alle noot saeckelijckheyt hadden versterckt. Den 22. quamen de onse aen Dominica/ alwaer de Caps. Middelant/ Backer en Banckert/ en noch een Rotterdammer gelaeten wierden / om te kruyssen. Den 28. quamen sy voor Meeuwes/ waer den Engelssen Gouverneur van dat Eylant aen boort quam / en veel eerschooten wierden gedaen. Vervolgens passeerden den Heer de Ruyter met dit Esquadre voorby St. Christoffel/ St. Eustatie/ en Sabe/ na 't Vaderlant/ daer hy dese Maent oock wel aenquam.

Lijste van de Dooden en Gequetsten op 't Eylant Martenico.

De Graef vau Stirum in sijn arm gewont. Coll. Uyttenhoven gewont. Lt. Coll. Steelant gewont en naderhant gestorven. Major Rivet in sijn arm gewont. De Ingenieur Paeuw doot. Cap. Lt. van Campen doot. Cap. Vry doot. Cap. van Lin swaer gewont, ende naderhant gestorven. Cap. Abel Baron gewont. Cap. Hotiacq alias Tasile doot. Cap. Zilo gewont. Lut. Vermuiden gewont. Lt. Louis Michiel gewont. Vend. Groenhof gewondt , en naderhant gestorven. Serg. Major Rivet gewont. Talifer doot. Firi doot. Vander Stel sijn Lt. gewont , ende Sergeant doot. Wyenhorst gewont. Sloifer sijn Vend. en Serg. gewont. Siso gewont, sijn Vend. en Sergeant doot. la Fever licht gewont, Vend. en Serg. doot. Pieter ven Stelant, sijn Lt. doot. de Verras gewont. Vice-admirael Eversz. sijn Vendrigh gewont. Herris gewont. d'Adjutant Ruys gewont. De Lt. van Commandeur Taelman gewont. 2 Zee-Officiers gewont. 159 Dooden. 380 Gewonden.

't Schip Groeningen in 't herwaerts komen een weynigh van de Vloot af-geraeckt/ quam voor 't Canael/ en ontmoete daer een Frans Scheepje met 8 a 10 stucken / 't geen d' onse aen-deed / om dat de Geschut-poorten toe waren/ meenende een Koopvaerder voor te hebben ; dan d' onse lieten de Fransen al schietende soo verre komen/ tot zy onder 't Geschut waren/ ende toen 't selve te boordt gebracht hebbende / schooten d' onse de Franse hare groote Mast over boort/ de welcke siende dat zy een geheel andere partye / dan zy meenden/ voor hadden/ gaven sich aenstonts over. De Landt-volckeren / die op dese Vloot waren/ wierden plings na Heusden gesonden/ om voor de Graef gebruyckt te werden. Drie andere Franse Capers van 36/28 en 24 stucken dees tijt voor 't Canael 't Schip den Dolphijn/ Schipper Jan Jansz. de Boer van Stokholm/ ontmoetende/ besichtigden hem/ en handelden sijn Volck/ hoewel hy een Vryman was/ soo barbarisch met pijnigen ende andersints/ dat hy sijn Reys door d'onbequaemheydt van de selve niet kon vervolgen / maer d'eerste Haven kiesen most. Diergelijcken geval beproefden oock 't Volck van 't Sweets Schip de Silvere Kroon. Maer een Hollandtse Schipper / van London komende/ was geluckiger/ door dien hy eenige Schelmen/ binnen boort hebbende/ die 't Schip meenden af te loopen/ en in Vrankrijk te brengen / dit schelmstuck een weynig van te vooren ontdeckte / en dus van dit gevaer vry raeckte.

Den Heer Prins Frids van Nassau in sijn Gouvernement van Bergen op Zoom in de voorleden maent overleden / wiert dees tijdt te Delft by sijn Gemalinne ter Aerde geset. Sijn Hooght. gaf dit Gouvernement aen den Graef van Nassau/ Generael van de Ruyterye. De Heeren Hayren en van Reede/ 2 van de extraordinaris Gesanten van haer Ho: Mog: by sijn Maj. van Engelant/ versocht hebbende om te mogen thuys komen/ soo wiert hun sulckx by haer Ho: Mog: toe-gestaen. Den 10. deser quamen 2 jonge Princen/ Soonen van den Keurvorst van Brandenburgh/ van Cleef in den Hage/ en logeerden in 't Hof van Mevrouwe de Princesse Douariere van Orange/ de welcke na dat aldaer alles besichtigt hadden/ weder over Amsterdam naer Cleef vertrocken. Hare Ho: Mog: besloten dees tijdt gesamentlijck tot het weder in brengen van de Fransse Wijnen / Brandewijnen / Papieren / &c. Den Heer Ehrensteen/ extraordinaris Gesant van Sweden / gaf dees maent weder een langh Geschrift aen haer Ho: Mog: over / meest behelssende 't geene hy in sijn andere had vertoont/ en onder andere seer ernstigh betuygende / de goede genegentheyt sijns Konings en van sijn Persoon/ en met veele redenen soeckende te wederleggen 't verdacht voorgeven van sommige malitieuse Menschen / soo hy 't noemde/ die sijn hoogst-ged. Koningh by haer Ho: Mo: verdacht sochten te maken/ en 't goede werk te beletten ; waer toe wel 't voornaemste argument scheen / dat indien haer Ho: Mog: eenigh verdacht / dien aengaende/ mochten hebben/ sijn Maj. niet weygerigh soude zijn met haer Ho: Mog: soo 't hun behaegde/ een nader Ligue te maken / ende in te gaen ; dat sijn Troepen / die in Duytslant waren/ en wierden getransporteert / geensints tegens desen Staet of haer intrest lagen/ maer dewijl ook in die gewesten andere Potentaten Wapenen gesien wierden/ soo was hy genootsaeckt op die wijse tot sijn versekertheyt en meeste securiteyt op sijn hoede te wesen. Hare Ho: Mog: sonden toen

een

een Missive aen haer Minister in 't Keyserl. Hof / wegens de saeck van den Graef de Souches: En men wil dat sijn Hooght. over de selve stoffe mede een Brief aen sijn Keyserl. Maj. had gesonden. Dees tijt wiert tot 's Hertogenbosch de Coetsier/ die sijn Meester den Lantdrost Francois Focanus valschelijck had beschuldigt / naer dat hy 2 Jaer langh seer strickt op de Gevangen-Poort geseten had/ gevonnist om gegeesselt ende eeuwigh uytgebannen te werden/ volgens 't onderstaende Vonnis:

GEsien by mijne Heeren Schepenen/ deser Stadt van 's Hertogenbosch/ het proces ter crimineele Rolle voor hen opgestaen/ ende geresen tusschen den H. E. welgebooren Heer/ den Heer Wilhelm van Raesfeltre Cortenberg/ hoog ende leeg Schoutet der Stadt ende Meyerye van 's Hertogenbosch/ nomine Officii/ aenlegger ter eenre/ ende Hendrick Geven Verasdonck/ gewesene Coetsier van de Heer Francois Focanus/ gewesene Lantdrost/ Raedt deser Stadt/ gevangen ende gedaeghden / ter andere sijde/ geinstrueert in actis van den 3. Augusti 1674. tot generalia Juris pro in plaetse van salvatien / met de korte deductie/ wegens den voorschreven gevangen daer by gevoegt/ ende op alles wel ende rijpelijck gelet hebben mijn Heeren Schepenen (ter manisse des Richters) gewesen ende verklaert/ gelijck de selve mits desen wijsen ende verklaren voor recht/ dat den gevangen/ op de gevangenpoort/ over sijne verscheydene gepleegde falsiteyten/ naerder in de Processe gebleken / door de Meester van den scherpen Gerichte strengelijck sal werden gegeesselt/ en dat de selve binnen 24 uren / daer naer/ uyt dese Stadt ende Meyerye sal hebben te vertrecken/ en daer uyt te blijven sijn leven lang gedurende/ sonder middeler tijt daer in te komen/ op pene van naerder aen den lijve gestraft te worden; den gevangen daer in mitsgaders in de kosten van de processen/ ende misen van Justitie condemnerende. Actum den 6. September 1674. presentes de Heeren van Aulant/ Joncker van Sybergh/ Joncker Thienen Heer van B. rlikum/ Tempelaer/ Buchlinus/ van der Meulen/ en 's Gravesande: Laeger stondt / ter Ordonnantie van de selve.
Ende was ondertekent/ J. Vetter.

Vervolgh van de Belegeringe der Stadt GRAVE,

DEn eersten deser gaf den Heer Rabenhooft bevel, dat men weder de selve doorsnijdingen, die de onse den 29. der voorledene maent aengetast hadden, bestormen soude, gelijck geschiede, dan wierden weer door de goede verdedigingh der Franse met verlies van 30 man, daer onder een Major, 2 Caps. 4 Luts. en 3 Vendrigs afgeslagen. De Franse verlooren hier 2 Bevelhebbers en eenige Krijgslieden: Dieshalven begonden d'onse den Dijck voor dese Wercken door te snijden, om 't Water uyt de Contrescarps Gracht af te tappen. Men beuckte de Stadt onderwijl noch even vinnig, dan 't regenachtigh weder verhinderden d'onse seer in haer nadernissen. Den 7. losten die van binnen 3 mael 't Geschut, en de Krijgslieden branden met hare Musketten 3 mael los, over 't ontset van Oudenaerde. Den 9. quam sijn Hoogheyt den Heer Prince van Orangie met 60 Standaerden Ruyters in 't Leger, benevens den Prins van Vrieslandt, de Heeren Ouwerkerck en Bentingh, Graef Carelson en van der Noot; hebbende dien dagh wel 17 mijlen gereden. Men vervaerdighden aenstonts voor sijn Hooght. 't Huys van Wichem, op dat hy daer sijn verblijf soude nemen. Sijn Excell. Rabenhooft wees sijn Hooght. met sijn aenkomst terstont al de Posten aen. 't Leger wiert dagelijckx uyt de naestgelegen besettingen hoe langs hoe meer versterckt, ende trock den Coll. Lubeck met sijn Regiment uyt Breda mede derwaerts, invoegen het selve met wel 10000 man vermeerdert wiert. Den 10. 's nachts ten een uren deden de belegerde een uytval in onse Loopgraven aen den Dijck van Ravesteyn, daerse 2 Bevelhebbers dooden, dan wierden met eenigh verlies weder naer binnen gedreven. Den 11. en 12. schooten men van d'een en d'andere zijde vinnigh, sulckx dat in dese 2 dagen wel 2000 Geschutschooten wierden gedaen, d'Onse vervaerdigden toen alles tot den storm, en dempten daer toe onder een aenval de Grachten. Tusschen den 12. en 13. 's nachts ten een uren in de wijck van den Coll. Goldsteyn alles tot den storm vaerdigh zijnde, soo deden d'onse weder den aenval: 200 man, van andere 200, en naderhant van 2 Regimenten ondersteunt, uytmakende 3 Regimenten, als dat van den Heer Rabenhooft, de Coerlanders en dat van van Leeuwen, wierpen sich in de doorsnijdingen, die de Franse op den Dijk buyten de Brugh-poort hadden gemaeckt: dese eerste strijt was soo vinnigh, dat het Franse Voetvolck van Vendosme, dat hier de wacht had, begon te wijken; de Granaden en Buskruyt-sacken deden geen kleyne schade aen hun, maer den Plaetsvoocht Chamilli dit gevaer siende, herstelde hun weder met de Zabel in de vuyst, en dede de Voetvolckeren van Languedocq en Dampiere, die tot hun onderstant gereet stonden, derwaerts naderen. Hy dede onderwijl oock het vuur in de minen steken, maer 't selfde deed soo veel schade aen de zijne als d'onse, wijl 'er van beyde zijden eenigh Volck in de lucht vloogh;

invoegen

invoegen dat de Franse met al dese macht onderstennt, d'onse met verlies van over de 100 dooden deden wijcken, daer onder eenige bevelhebbers, en de Neef van de Heer Rabenhooft. Eenige Landtluyden die hier mede by waren, om by een goede uytgangh de Wercken te verstercken, bleven hier oock doot, en de Fransen brachten 11 gevangens in de Stadt, daer onder een Cap. ende een Vendrigh, die 's anderen daegs storf, hoewel zy van haer zijde hier mede 80 man verlooren. Den selven dagh ten 10 uren wiert den Graef van Guiscard, Coll. van Normandye, van een Musketschot in de zijde getroffen, soo als hy de borstweeringe van de bedeckte wegh wilde besien, dan hy wierdt weer genesen. Ten elf uren 's nachts dede sijn Hooght. de Contrescarp weder aen 3 zijden bestormen, te weten, aen de Brugpoort, die van den Bosch, tegens over 't Bolwerck van Prins Maurits, en aen den Dijck van Ravesteyn. 't Teken door 2 stucken Geschut gegeven, soo wiert d'aenval gedaen; het Geschut ende de Musketten gaven een vervaerlijck geluyt, en men streed met een groote vinnigheyt by 't Bolwerck van Prins Maurits. Twee van onse slaghordeningen over de Gracht Bruggen geworpen hebbende, trocken daer 4 in een gelit over, en steiden hun op de Glacis in slaghordre. Het Franse Voetvolk niet geloovende aldaer aengetast te sullen werden, verliet na een kleyne tegenweer de Contrescarp; invoegen 2 van onse Capits. met 48 Krijgslieden hun door de stormpalen tot in de bedeckte wegh begaven. De Plaetsvoocht Chamilly vreesende dat d'onse dus verder mochten indringen, sont 8 Ruyters van yder Standaert derwaerts, dan die wierden, na datse eens los gebrant hadden, van dese 2 slagordeningen weder na binnen gedreven. Men verhaelt een seer kloeck bedrijf van een Frans Ritmeester, du Faile genaemt, in dese eerste indruck, wijl hy aen sijn Duym gevaerlijck gewont, sich na de Stadt begaf, om die te laten heelen, maer de wont al te swaer zijnde, soo liet hy die af snijden, en keerde toen met een groote dapperheyt weder na de plaets van de strijt. Van d'andere zijde trock de Franse slagordeningh van Normandye uyt de bedeckte wegh, en stelde sich achterwaerts op de Glacis; wanneer d'onse, na datse omtrent 20 Ruyters en veel Voetknechten gedoot hadden, weder uyt de bedeckte wegh mosten wijcken. Van d'onse sneuvelden hier veel Volck en Bevelhebbers. De Franse kregen oock 2 Caps. en een Vendrigh in de bedeckte wegh, daer onder Cap. Kuysten. Dan zy verlooren hier mede veel van haer Volckeren. Aen d'andere twee zijden vocht men niet min vinnig, dan d'onse mosten na een dappere tegenweer af trecken. Sijn Hooght. met den Heer Raet-Pensionaris Fagel sagen het alles aen, en men wil, dat sijn Hooght. selfs eenige Tacke-bossen sou aengebracht hebben. Den 14. 's middaghs ten vier uren deden d'onse weder een andere aenval aen de Brugh-poort; de strijdt was vinnigh van weerzijden, maer het Franse Regiment van Languedocq, dat toen de wacht had, deed soo dappere tegenweer, dat d'onse weder af mosten trecken; hoewel het veel Bevelhebbers en Krijghsluyden had verlooren. Den selven dagh was'er een Stilstant van 5 uren, om de dooden af te halen. Den 15. ten een uren 's nachts deden d'onse weder een aenval uyt de wijck van den Coll. Goldsteyn aen de Brugh-poort, en wierden na een harde strijt meester van de doorsnijdingen, die de Franse daer gemaeckt hadden, waer zy haer ylinghs op plaetsten, en vervolgens op de Glacis. Den selven dagh ten 3 uren 's middags dede den Coll. Hundebeck uyt sijn wijck weer een aenval op de doorsnijdingen, die de Fransen aen den Dijck van Ravesteyn hadden, de welcke zy na een ruwe strijt in kregen, en toen de Gracht voor de bedeckte wegh gevult hebbende, soo trocken d' onse seer sterck daer over tusschen 't Hoornwerck ende 't Bolwerck van Prins Maurits. Zy vielen 45 Ruyters, die op de Glacis de wacht hadden, soo dapper aen, dat zy hun tot 3 mael toe deden wijcken, dan de vierde mael herstelden zy hun op de Glacis, ende bedeckten hun daer. Van dese 45 Ruyters quamen 'er niet meer als 15. met haer Gebieder weder in de Stadt, de rest was gedoot of gewont, doch aen onse zijde bleven mede veel gemeene Krijgsluyden. Dien dagh tekende men meer als 400 Knechten in de Stadt op, die in de Buyten-wercken mosten gaen. Den 16. ten 5 uren 's morgens d'onse uyt de wijck van den Coll. Hundebeck de nadernissen door de doorsnijdingen, die d'onse aen die zijde van de Franse gewonnen hadden, tot aen de Wapen-plaets gevordert hebbende, soo deden zy een seer vinnigen aenval: 2 stucken Geschut, die de belegerde daer geplaetst hadden, brachten d'onse groote schade toe, doch dit niet te min drongen d' onse soo sterck aen, dat zy dese Wapenplaets souden verovert gehad hebben, indien de Fransen hare minen toen niet aengestoken hadden, die d'onse al in eenige wanordeningh brachten. De belegerde verlooren hier 6 Canoniers. Een van onse Caps. door de minen opgesprongen, wiert op d'aerde half begraven gevonden, ende van daer sonder eenige wonde in de Stadt gebracht. Een weynig daer na d'onse haer krachten hervattende, treden toen noch veel felder op de Glacis, daer zy sich den dagh te vooren op hadden geplaetst. Zy vielen het Contrescarp aen, maer afgewesen zijnde tot aen de nadernissen, verlooren en wonnen zy tot vier mael toe de doorsnijdingen op de Glacis. Van d'onse sneuvelden hier veel Volck, gelijck oock van de Franse, daer onder 3 Caps. een Lut. en eenige andere Bevelhebbers. De Franse lieten dien nacht maer 100 Krijgslieden in de bedeckte wegh, met uytdruckelijck bevel, soo zy voorgeven, om de selve te verlaten, indien die aengetast wierden. Den 17. vorderden d' onse haer nadernissen door de Glacis en de storm-palen van de bedeckte wegh na de Brugh-Poort, en de Dijck van Ravesteyn. En wierdt toen in de selve den Lt. Coll. Lindaw van een Geschut-kogel doot geschooten. Dan den Plaetsvoocht siende in wat gevaer de Stadt stondt, vaerdighde dien nacht een Persoon na Maseyck, op dat hy daer de noot

van

van de Stadt soude te kennen geven. Den 18. d'onse een Beuckerye van 15 stucken Geschut vaerdigh hebbende, soo beuckte men daer vinnigh mede op de Stadt, ende op 't Hoornwerck buyten de Brugh-poort, om een Bres te maken, gelijck oock van de zijde van Ravesteyn. Den 19. schoot men vinnigh van wederzijden, en begon men toen d'aerde te ondergraven, om op des Vyants Buytenwerken te komen, en de minen te ontdecken, die aen 't Contrescarp waren gemaeckt. De lijftocht begon nu binnen de Stadt al te ontbreken, wijl een Haen ende een Hen voor 2 Ducatons, een Pot Franse Wijn voor een Ducaton, een Pont Butter voor 8 schellingen, ende een Ey voor 8 stuyvers verkocht wierden. Den 20. ten 2 a 3 uren 's morgens quamen d'onse uyt de wijck van den Coll. Hundebeck met Tackebossen en sacken vol aerde weder na de doorsnijdingen, die de Franse op den Dijk hadden gemaekt, om daer een Logement op te rechten. De Fransen schooten sterck op de geene die niet wel bedeckt waren, en 30 Granadiers vielen op hun uyt, hebbende te vooren 2 Bomben daer in doen rollen, die veel quaet deden, invoegen dat d'onse mosten af trecken, met verlies van 80 man; van de belegerde sneuvelden 'er 20, en wiert de Broeder van den Graef de Guiscard gewont. Den 21. ontdeckten d' onse een mine van de Franse, en lieten die springen. Die van binnen schooten toen dapper, dewijl d' onse met haer nadernissen gedurigh vorderden, en soodanigh, datse den 22. aen de Brughpoort tusschen de Maes en het Hoornwerck, tot op den Dam, die 't water in de Grachten hieldt, quamen. Den 23. tusschen 4 en 5 uren 's morgens het Churbrandenburgse Regiment van den Oversten Spaen in de nadernissen in de wijck van den Coll. Goldsteyn aen de Brugh-poort de wacht hebbende, soo brachten zy Tackebossen aen, om de Gracht voor 't Hoornwerck te vullen; maer de Fransen met al haer macht hier na toe strevende, dwongen hun met verlies van eenige Tackebossen te wijcken, die zy daer na verbranden. Hier wierden van d'een en d'andere zijde veel gedoot en gewont. Tusschen 9 en 10 uren schoot men vinnig van weerzijden, terwijl d'onse alles vervaerdighden om een algemeene storm te doen. Den 24. quam den Grave van Waldeck, den Rhijngrave, ende Prins van Lottharingen in het Leger. Den selven dagh dronck men water in de Stadt, dewijl 'er geen Bier meer te krijgen was. Ten 9 uren 's avonts quam de Bode weer in de Stadt, die den Plaetsvoocht den 17. naer Maseyck gesonden had, met Brieven aen den selven, soo de Franse seggen, waer in hem uytdruckelijck bevolen wiert de Stadt aen sijn Hooght. over te geven, indien hy daer voor was. Hy bracht oock 8 Sneppen voor Chamilly mede. Den 25. omtrent 8 uren 's uchtens quam 't vuur door een mine, die d'onse deden springen, in een groote meenigte Granaden, die de Fransen aen de Brugh-poort hadden, waer van meer als 20 Krijghsluyden gewont wierden. De mine maeckten een groote openinge in de bedeckte wegh, naest den Dam. Omtrent 9 uren was 't een Stilstant van Wapenen. Ten welcken opsicht den Marquis de Chamilly gelegentheydt nam, om 't teken tot parlamenteren te geven, als wel siende, dat hy den algemeenen storm, die dien dagh stont te geschieden, niet soude konnen uytharden, door 't springen van de boven ged. mine; andere meenen weer, dat hy 't uyt sijn Koninghs bevel dede; dan 't zy, hoe 't zy, de Heer van 's Gravemoer, den Oversten Lindeboom, en den Heer de Laquette gingen wegens sijn Hooght. als Gijselaers in de Stadt, en den Legermeester St. Louis, en den Heer de la Motte, Sergeant Maj. van Normandyen, quamen wegens den Plaetsvoocht weder by sijn Hooght. welcke nae dat zy des selfs meeninge over de opgestelde Voorwaerden van de Chamilly verstaen hadden, weder na binnen keerden, om den Plaetsvoocht daer toe te doen verstaen, en wiert eyndelijck den 26. 's middags 't Verdragh getroffen: Maer dewijl hier van verscheyde verkeerde Voorwaerden zijn uytgegeven geworden, sullen wy hier eerst de Articulen in substantie in voegen, die den Plaetsvoocht op stelde, en dan sijn Hooghts. toestemming:

Ten eersten, dat de Besettingh met vol geweer, vliegende Vaendels, &c. soude uyttrecken. 2. Dat zy al 't Geschut met de Franse Wapenen souden mede nemen. 3. Dat haer een genoegsaem geley van Hollantse Troepen, om na Charleroy gebracht te werden, soude werden gegeven; oock Vrygeleybrieven van de Keysirse ende Spaense, en dat den Plaetsvoocht Chamilly de wegen soude ordonneren. 4. Datter Wagens en, Karren voor de overvoering der siecken en gewonden souden gegeven werden. 5. Dat de siecken en gewonden, die niet vervoert konden werden, daer tot haer genesingh souden verblijven, en dan Vrygeleybrieven gegeven werden, om te vertrecken, daer 't hun geliefde. 6. Dat d' Overloopers niet weer geeyst souden werden. 7. Dat aen de Burgers en Franse Inwoonders, die wilden vertrecken, 2 maenden tijt vergunt soude werden, om hun daer toe te bereyden. 8. Dat de Paerden of andere Goederen voor of in de Belegeringe gekregen, niet weer geeyst souden werden. 9. Dat den Plaetsvoogt binnen 24 uren aen de Burgers, 't geen zy van de Franse mosten hebben, sou doen betalen. 10. Dat alle gevangens van weerzijden, sonder losgelt souden vry gestelt werden. 11. Dat aen de besettingh, gedurende d'uyttocht, lijftocht sou gegeven werden. 12. Dat men Vrygeleybrieven soude geven, op dat de Franse Redouten, Pontons, Schepen en kopere Schuytjes na Maestricht gevoert wierden. 13. Dat de Gijselaers van de Provintie van Gelderlant, welkers losgelt noch niet betaelt was, na Charleroy souden geleyt werden. 14. Dat de 2 Commisen van de lijftocht, die te Nimwegen vast gehouden waren, vry gestelt souden werden, met het Gelt, 't geen se wegens de verkoop van 's Koninghs Koren mosten hebben. 15. Dat een algemeene Amnestie aen yder soude gegeven werden. 16. Dat den Cap: van de Bruggen met sijn Schippers mede soude uyttrecken. 17. Dat den dagh van d'uyttocht aen sijn Hooght. gesteldt wierdt. 18. Dat sijn Hooght. als 't Verdragh getekent was, een van de Poorten der Stadt, die hy wilde, kon doen in-nemen.

Sijn Hooght. stont dan op dese Articulen maer ongevaer 't volgende toe:

't Eerste Lith stont sijn Hooght. toe. 2. Stont sijn Hooght. de helft van't Fransse Geschut, zijnde 24 stucken, toe. 3. Toegestaen, doch dat sijn Hooght. de wegen soude ordonneren. 4. Stondt men Schepen toe voor de gewonden, die niet te lant vervoert konden werden. 5. Dat de siecken en gewonden soo langh op haer kosten konden blijven, en de rest toegestaen. 6. Toegestaen voor de Fransse Overloopers. 7. Toegestaen voor de Fransse Burgers, die zedert dat de Fransse 't besit gehad hadden, daer waren komen woonen. 8. Toegestaen. 9. Toegestaen. 10. Toegestaen. 11. Toegestaen. 12. Toegestaen voor de koopere Schuytjes alleen. 13. Kon sijn Hooght. niet toestaen dat de Gijselaers mede genomen wierden, en bemoeyde sich met de rest niet. 14. Dat zy al in vryheyt waren of gesteldt souden werden, maer aengaende 't Gelt, dat raeckte sijn Hooght. niet. 15. Toegestaen. 16. Toegestaen. 17. Dat zy op den 28. souden uyttrecken. 18. Dat sijn Hooght. de Brugh-poort sou doen in-nemen.

Na dat dit Verdragh van weerzijden was getekent, zijn den selven dagh ten een uren de Regimenten van den Prins van Courlant, de Heer du Tel, de Heer van Leeuwen, den Heer van Wijnbergen, en den Heer van 's Gravemoer daer in getrocken. Den 27. vervaerdighden de Fransse alles tot haer uyttocht. Den 28. 's uchtens deed sijn Hoogheyt 't heele Leger in slaghordre stollen, en begosten de Fransse omtrent 8 uren uyt te trecken: Eerst reed een Standaert Ruyters, gevolgt van omtrent 200 Wagens, geladen met Reystuygh, Siecken en gewonden, ende eenige kopere Schuytjes, toen quam 't Voetvolck, 1600 man sterck, en daer na 4 metale Stucken Geschut, yder van 6 Paerden getrocken; dese volghden de ovrige Ruyterye, 400 sterck, en eyndelijck quam den Plaetsvoocht Chamilly, benevens den Intendant Madrid, en verscheyde Edelluyden en Bevelhebbers. Hy sat op een schoon bruyn Paert, en komende een quartier uurs van de Stadt, daer sijn Hoogheyt, met den Graef van Waldeck, Heer Rabenhooft, Prins van Coerlant, en andere voorname Heeren verselt, den Uyttocht aensagh, trat hy van sijn Paert, en nam met een beleefde hoflijckheyt van sijn Hooght. sijn afscheyt, de welke sich op sijn Paert wat buygende, hem een goede reyse toewenschten: Den Intendant Madrid bewees sijn Hooght. oock een groote eer, en de Krijgsluyden lieten haer Vendels, Musketten en Spiessen dalen, gelijck oock de Ruyters haer Bussen en Degens. Onder't uyttrecken quamen eenige Karossen met Heeren en Dames, en 2 Capucijnen. Dus geraeckten al de Fransse voor 12 uren 's middags uyt de Stadt. Sijn Hoogheydt trock aenstonts daer binnen, en besichtighde de Plaets, wanneer den Predikant de Roy omtrent een uren een heerlijcke Danck-Predicatie over dese verwinninge dede, uyt 1 Sam: 7. 12. Tot hier toe heeft ons de Heere geholpen. Sijn Hooght. sat in een fluweele Stoel over den Predicant, en 't Volck op Meel-sacken, by gebreck van Bancken. Binnen de Stadt vondt men veel Voorraet van alles, en 325 st. Geschut. In dit Belegh sijn veel Krijgsluyden van beyde zijden gesneuvelt: 2000 waren'er wel van die van binnen soo gedoot als gewont, en men wil, datter van de onse wel 5000 zijn gebleven; 't geen niet te verwonderen schijnt, gemerckt de langdurigheyt van't Belegh, de bestormingen, en de Beuckeryen, die meest gestadigh donderden, invoegen men verhaelt, dat 'er meer als 100000 Geschutschooten van d'een en d'andere zijde zijn gedaen. Binnen de Stadt waren oock meer als 3000 Vuurpotten en Bomben geworpen, die de meeste Huysen in de Stadt hadden bedorven. Na dese veroveringe gaf sijn Hoogheyt aen den Heer Rabenhooft bevel, dat hy met de Vriesse en Groeninger Krijgsluyden weder na die Gewesten soude trecken, op datse hun daer in de Winter-quartieren van de moeylijckheden deser Belegeringe weder souden uyt rusten. Sijn Hooght. trock oock met den Grave van Waldeck en andere voorname Persoonen weder na 't Heyr van desen Staet, 't geen de Keyserse tot aen de Mase begeleydet had, en keerde na dat hy daer eenige ordeningh gestelt, en den Heer Fariaux met eenige Troepen naer Ceuls Lant gesonden had, weder van daer na Hollant. Hare Ho: Mo: deden op 't eerste bericht van de veroveringe deser Stadt, een algemeene Danckdagh tegens den 7. der Maent November uytschrijven, om Godt de Heere ten selven dage over dese verwinninge te dancken, en op dat men de gewoonlijcke vreughde-tekenen met vuuren als anders soude bewijsen. Zy deden dese brave verwinningh oock aen alle uytheemse Gesanten bekendt maken, met versoeck, 't selve aen hare Meesters te willen mede deelen, gelijck zy oock aen namen, en haer Ho: Mo: met een daer over geluck wenschten.

Als de Overigheyt van Ceulen dese maent volgens gewoonte het Geschut van hare Wallen na 't Magasijn deden brengen/ soo was den Graef van Kielmanseck/ die daer 't gebiet over 't Regiment van Grana hadde/ daer seer onvernoegt over/ en maeckte sulckx den Keyser bekendt/ dan de ged. Magistraet dede hem verseekeren/ dat zy/ in gevalle van noot/ 't selfde weder op de Wallen souden laten brengen. Den 27. der voorlede maent dede den Keurvorst Palatijn sijn geheymen Raedt op 't Casteel van Heydelbergh vergaderen/ om den

Hy-

Heer van Woltshopven / sijn eersten en voornaemsten Bedienaer / over eenige klachten en beschuldigingen/ in sijn tegenwoordigheyt te ondersoecken en verhooren ; hy wiert voornamentlijck beschuldigt/ dat van 't Verbont/ 't geen de Keurvorst tot onderhoudinge van de vryheydt van 't Roomse Rijck tegens de geweldtdadigheden van Vranckrijck / met sijn Keyserl. Maj. had gemaeckt/ spijtig en qualijk had gesproken/ en dat hy tegens sijn ordre door eenige Churvorstel. bedienende sich had laten verleyden / en van haer Giften en Geschenken genooten. Aengaende 't leste bekenden hy in 't algemeen / wat men hem in het byfonder konde bewijsen. Daer op veraetslaegde men op de straffe die hy verdient had/ en dede den Keurvorst hem die genade/ ten opsicht van sijn 24 jarige dienst/ dat hy hem maer al sijn Ampten en bedieningen af nam/en onbequaem verklaerde / om oyt in eenige Raets-vergaderinge te verschijnen. Dit gedaen / most den Opp-heer schriftelijck beloven/ niet uyt de Paits te wijcken/ maer daer te verblijven/ soo langh het den Keurvorst beliefde.

Verhael der Strijt by Entsheym ende Holtzheym, tusschen 't Heyr der Bontgenooten en dat van Turenne, op den 4 October, 1674.

HEt Heyr der Bontgenooten den eersten deser over de Brugge te Straetsburgh getrocken, legerden dien avont te Ilkerck, een half uur van de Stadt. Den 2. bleven zy noch daer, en den 3. vorderden zy naer Dachtheym, om de Franse den doortocht na den Opper-Elsas te verhinderen. Den 4. quamen zy te Ensheym, waerse sigh op een hoogte tusschen de Rivier de Ill en Preutz plaetsten. Maer Turenne hier van bericht, brack aenstonts met sijn Heyr, sterck 24000 man, van Hogevelt naer Holtsheym op; hy had 24 stucken Geschut by hem, doch 't Reystuygh achtergelaten, uytgenomen dat voor sijn Persoon. Hier hielt hy Krijgsraet, ende bewoogh daer alle sijne Bevelhebbers, datse hun met Eede verbonden, hem getrouw by te staen ; dus hier van versekert, brack hy 's morgens vroegh van sijn Leger-plaets op, trock over de Rivier Preusz, en vertoonde sich aen 't Heyr der Bontgenooten, tusschen Straetsburgh ende haer, in een Wout, dat hy tot sijn verdedigingh had in-genomen. Waer op in 't selve ylings allarm ontstont, en 't Leger in slaghordre gestelt wiert. 't Geschut plante men aenstonts na dit Wout, ende Turenne 't zijne weder na de Bontgenooten. Omtrent 7 uren gaf hy 't teken met 2 stucken tot den aenval, 't geen de Bontgenooten met 6 weder beantwoorden, en gingh toen de strijt omtrent 8 uren aen. De Keyserse Ruyterye die de rechter vleugel hadde, en om het Bosch met de Franse niet ten strijt kon komen, wiert eerst gesonden om Turennes Heyr te besichtigen, maer dewijl 't selve in heggen, en doorn-hagen geplaetst lagh, konden zy 't selve niet ontdecken, en keerden toen weder om. Dus wierden de Lunenburgers en Lottharingers, die de lincker vleugel hadden, en achter eenige Graven stonden, derwaerts gesonden, ende troffen met een ongemeene dapperheyt op Turennes rechter vleugel, hoewel zy de selve met groot nadeel door hare Graven in het Wout mosten aentasten: Dese Franse Vleugel, die uyt de Dragonders van den Koningh, uyt die van den Marquis de Listenay', en uyt de Regimenten van Anjou, Bretanje, Hamilton en andere bestont, deed in 't begin wel dappere tegenweer, dan most eyndelijck door de sware indruck der Lunenburgers, wiens

Opperhooft den Hertogh van Holsteyn hier wonderlijcke blijcken van dapperheyt gaf, dieper in 't Bosch wijcken; maer Turenne dit gevaer der zijne bemerckende, deed aenstonts sijn Regiment, dat van Bourgondien, van Languedock, van de Koninginne, van Pilloy en andere derwaerts naderen, en 't Geschut vlack op haer planten, invoegen de Franse door dese nieuwe onderstant hare krachten hervattende, de Lunenburgers met verlies van 6 kleyne Veltstuckjens een weynigh te rugh deden wijcken; tot dat den Keyserl. Generael Werthmulier hun met 5 slaghordeningen Voetvolck te hulp quam: Toen wiert dapper aen wederzijden gevochten, en 't Koninckl. Franse ende Walsche Regiment seer qualijck gehandelt, invoegen de Lunenburgers de strijt toen niet alleen weder in de voorgaende staet brachten, maer oock de Fransen dieper in het Bosch dreven, en of wel Turenne de zijne noch 't Corps de reserve, onder Montgeorge, tot onderstant sont, soo kon hy daer mede niet anders uyt rechten, als dat de strijt tot 's avonts met een groote verwoetheyt wiert volhart. Ondertusschen had de rechter vleugel der Bontgenooten met de lincker vleugel van Turenne niet ter deegh aen 't gevecht konnen komen, om de groote meenigte van Grachten en affnijdingen, die'er tusschen beyden waren: Men had de selve wel gepoogt door eenige uyt-gesonden Troepen te doen aen-tasten, maer 't wiert om 't bovenged. belet niet mogelijck bevonden, sulckx datter niet als de eerste linie van dese rechter vleugel was, die door de heggen en grachten getrocken, op de Vyanden los brande, en de selve deed waggelen, maer zy siende het kleyn getal van haer aenvallers, herstelden haer weder. Eyndelijck Turenne siende, dat hy met sijn rechter vleugel tegens de Lunenburgers niet kon uytrechten, so dede hy de aftocht blasen, en trock na Marlenheym. Dus eyndigde dit Gevecht, ende men had waerlijck een volkomen overwinningh mogen verhoopen, indien de Keyserse rechter vleugel mede aen 't gevecht had konnen komen; dan nu viel 't tot weynigh voordeel van beyde partyen uyt, hoewel de Bontgenooten door 't aftrecken der Fransen het Velt behielden. De welcke hun toen oock, na dat de Fransen afgetrocken waren, na Gravestade begaven. Het verlies van hun in dese strijt wiert op 2500 man gerekent, en dat van de Franse op 4000. Men heeft in geen Velt-slagh oyt soo veel Geschutschooten gehoort, wijl 'er van de Bontgenooten meer als 4500 zijn geschiet, die by na yder een Paert of een Man deden sneuvelen. De Franse Ruyterye, die dicht onder 't Geschut gestaen had, had seer veel geleden, sulckx dat van verscheyde hoopen van 300 Ruyters maer 20 over gebleven waren. Van de Bontgenooten zijde hadden de Lunenburgers de meeste schade gehad, ende sneuvelden van haer den Gen. Major Reus, Oversten Noot, Oversten Feig, 3 Majors, en 20 Caps. Luts. en Vendrigs. Van de Lottharingers en andere waren gebleven den Coll. Berrier, Lt. Coll. de la Tour, en den Graef van Gramont, Afgesondene van Brussel na den Hertogh van Lunenburgh, die sich mede in dit gevecht willende doen uytmunten, aen de zijde van den Hertogh van Holsteyn doot geschooten wiert. Den Graef de Gondole, den Hertogh van Wirtemberg, Lt. Coll. du Pigny, en een Major wierden hier gewont. Wy sullen tot beter bescheyt van dese strijt hier 2 Brieven in voegen, die eenige Hoofden van de Bontgenooten daer van geschreven hebben:

DEn 3. deser gingen wy met 't Heyr na Dachsteyn/ om den Vyant de deurtocht na der Elsas te benemen. De Keyserse legerden te Wiven / en ick met ons Leger te Dicken / een vierendeel van een uur van malkander/ en een uur van Dachsteyn/ maer drie van Straetsburg. Wy hadden een kleyne vliet de Preusz. voor ons/ die men over al konde door rijden. Den Vyandt gingh een uur voor ons/ by 't Dorp Woltzheym daer over/ en dede sulckx de gantsche nacht/ sonder dat wy daer eygentlijck

ve-

beschept van konden krijgen. Den 4. toog den Vyant by 't op gem. Dorp voor ons, so dat wy met het geheele Heyr wenden/ en den Vyant tusschen ons en Straetsburg /aen mijn lincker zijde van het Bosch/ 't geen hy tot sijn voordeel in nam/ quam te staen. Het Keyserse Voetvolk besat het Dorp Entsheim op de rechte zijde; kort om/ wy quamen eyndelijk tot de strijt/ hoewel ons Leger niet alsints onderstant gedaen wiert/ en duurde sulckx van 8 tot 2 uren 's middags: Wy meenden den Vyant uyt het Bosch en hy ons uyt de Graven te slaen/ 't welck echter aen beyde zijden niet gelukte; dieshalven volgde hier uyt een schrickelijcke strijt/ met Voetvolck en Ruyterye onder den anderen vermengt. Ten twee uren stonden wy een Carabijn-schot van malkander/ en sagen den ander aen. Drie Keyserl. slagordeningen die den Heer Werthmiller my tot onderstandt bracht / hebben wel gevochten; dan 't overige Keysers Voetvolck quam niet aen 't vechten. Eyndelijck stonden wy tot aen de nacht niet verre van malkanderen/ en begaven ons toen na Gravenstadt; wat eygentlijck voor Volck verlooren zy/ weet ick niet / &c.

Den Mareschal de Turenne /rustende omtrent Ostheym/ verwachten meerder hulpe / die aengevoert wierdt door den Grave Crequi/ en Grave van Gran Pre / bestaende in 1000 mannen/ naer het uytgeven van Turenne; alhoewel dat veele dit getal minder estimeerden. De Franssen achten aen hun syde Victorie/ maer ick segge voor waerheydt/ dat die aen geen van beyde toe te schrijven is/ alsoo van wedersijden machtigh gevochten is geweest. Den Ceurvorst van Brandenburgh heeft uyt Portzheym een Edelman gesonden aen den Hertog van Bournevile/ rapporterende/ dat in 4 dagen met sijn Leger by hem soude wesen/ nochtans meyne dat qualijck in 8 dagen sal sijn. De Keyserse en Geallieerde leggen tot Ilkirchen en Gravenstaden. Den 3. deser trocken wy met onse Legers naer Dachstem om de passagie van den Vyanden naer hoogh Elsatien te beletten. Op dien dag bleven d'onse met de Keyserse tot Dippingen / en ick met mijn Volck tot Dutlen / een quartier uurs van de voorsz. een uur van Dachsteyn/ en 3 van Straetsburg. Den Vyandt een uure van ons by het Dorp Holtzheym en Riviere de Breusch/ die de Paerden over al konnen passeeren/ en sy trocken daer over dien avont / en den heelen nacht. Den 4. quam den Vyant uyt het voornoemt Holtzheym / ende alhoewel eerst ger ander geert hadden konnen wesen/ soo keerden wy nochtans ons geheele Leger/ soo dat den Vyant was tusschen Straetsburg en onse Legers. Aen mijne slincker zijde besette hy het Dorp tot sijne defensien/ het Keyserse Voetvolck stelden hun in 't Dorp Ensen/ op welcke rechte zijde hun Cavallerye was: En ik met mijn Voetvolck posteerde my in eenige Valleyen/ aen de slincke zijde van 't selve Dorp/ seer na aen den Vyandt. Mijn Cavallerye in 20. Esquadrons verdeelt/ hebbe met het Voetvolck gemengelt/ want daer omtrent aen de slincker zijde van 't Leger was geen andere Cavallerye / een uur van daer was de Lotharingse Cavallerye/ en de Munstersche waren noch niet by gekomen/ die in plaetse van de Lotteringhse ontbooden hadde. 's Morgens tusschen 8 en 9 uren vermaenden wy ons Volck tot de Batallie/ sijnde tot den 2 uren na de middagh hefrigh gevochten. Wy deden ons devoir om den Vyandt uyt sijn plaetse/ en den Vyant om ons uyt de onse te smijten/ dan aen geen van beyde is 't naer wensch gevolgt/ en de Cavallerye en Infanterye vogt continuelijck sonder progres. Op den 2. dag heeft hem yder van wedersijden te rusten gestelt / siende den eenen Vyant den anderen met moede leden aen. Drie Keyserse Regimenten die den Hertog Werthmuller my tot hulpe gebracht hadde/ hebben treffelijck gevochten/ de reste hebben niet by den Vyant konnen geraecken; de rechter vleugel der Keyserse heeft oock niet konnen uyt rechten/ wy hebben tot den nacht ongevaerlijck gestaen / wanneer wy gekeert sijn in ons eerste plaetse te Gravenstaden. Men segt dat'er van de Franssen 4 a 5000. doodt gebleven sijn/ maer hoe veel van hun Oversten doot of gequetst sijn is noch onseker/ dan uyt de gevangenen en overgelopene verstaet men /dat den Mareschal de Turenne boven aen sijn armen gequetst is / den Grave van Auvergne een been af/ Douglas doot/ en dat den Marquis de Vaubrun en den jongen Grave van Leningen gesocht worden. Van de Geallieerde/ principalijck van de Lunenburghse worden omtrent 2500 gemist/ van de Overste sijn doodt gebleven Roth/ Seigern/ 3 Majors 20 Capiteyns en omtrent 30 Lt. en Vaend. daer van de namen noch niet bekent en zijn. Van de Lotharinghse/ hunnen Oversten Berrier/ desselfs Lupoenant la Tour/ en 50 van 't Paerdevolk. Uyt het Regiment van den Generael Caprara sijn veel gequetsten/ den Grave van Stierum en Gondola / eenige Capiteyns en Officiers en over de 100 van gemeene Soldaten doot gebleven. Voorleden Saturdag/ heeft den Hertog van Dunewald / met weynige geexerceerde Troepen op Turenne aengevallen/ en heeft over de 800 Franssen geslagen/ ende omtrent 200 gevangenen/ en 8. Standaerts bekomen.

Maer de Fransen eygenden sich weder de overwinninge van desen strijt toe, gelijck zy gemeenlijck gewoon zijn; dan 't is kennelijck genoegh, dat zy meer Vendels ende Standaerden verlooren hebben als de Bontgenooten, de welcke 11 Standaerden en 2 Ketel-trommen van hun kregen, en in tegendeel maer 4 Standaerden, en 6 kleyne Velt-stuckjes verlooren hadden. Zy Fransen ruymden oock 't eerst het Velt, en was 't meeste Volck van haer gesneuvelt, daer onder de volgende Bevelhebbers, gelijck zy selfs uytgaven;

GEWONDEN.

Mr. de Turenne een Paerdt onder hem verlooren.
Mr. de Vaubrun 2, Mr. de Lorge 3. Milord Duras 1 en 2 gewondt. Den Ridder de Gaſſion 5. en den Marquis d'Aubeterre een.
Den Graef d'Auvergne aen 't been.
Milord Hamilton aen de Schouder, en de St. Chaumont, Cap. in Auvergne, 't been af.
Mrs. de Culan en de Cornay, Legerms. dodelijk, Mr. l'Eſtang, Cap. in Bouillion, ſeer gewont.
Den Ridder de Meſnil een Canonſchot aen 't been.
Boſnier, Major d'Armagnac, Durand, Major d'Auvergne, la Marne, Ayde de Camp van Turenne, de Launay, ſijn Stalmeeſter, en Mr. de Liſtenois, Coll. van een Regim. Dragonders, ſeer gewont.
Den Marquis de Boufflers, Coll. der Dragonders.
Mr. de Bellemont, de Reveillon, d'Alambon, de Boulevert, de Beaupré, de Lanjac, alle Legermrs. Majors of Caps. licht gewont.
De la Motte, de Narbonne, de la Molonniere, de Marcilly, de Sillery, en de Bandeville, alle Bevelhebbers, licht gewont.

DOODEN.

Den Graef van Clair, Leger-meeſter van 't Koninckl. Regiment de Marine.
Den Graef de Saldaigne, Leger-meeſter, en ſijn Major.
De Heer Litleton, Engels Colonel van de Ruytery van Monmouth.
Mrs. de Brion, de Bourgon, de Couvron, de Montrou, de la Trapiniere, de Godaillie, de Sancheville, de Normorth, de Courtaignouz, ende de Friez, alle Caps. of Bevelhebbers doot.

Na deſe ſtrijt bleven der Bontgenooten Heyren noch eenige dagen omtrent Straetſburgh leggen/ wachtende op de komſt van den Keurvorſt van Brandenburgh/ dewelcke den 3. deſer met den Keurvorſt Palatijn te Heylbron geſproken hebbende/ over den optreck van ſijn Heyr/ ſoo wierdt beſlooten/ dat 't ſelve mede na Straetſburgh ſoude trecken; dieshalven paſſeerden ſijn Volckeren den 5. over de Rivier de Necker/ door 't Lant van Wirtemberg en Baden na Straetſburgh. Sijn Keurv. Doorl. volghden hun den 7. met 2000 Ruyters/ ende quam den 12. omtrent Straetſburgh. Te Raſtadt quam den Marquis van Baden by den Keurvorſt/ ende ſcheyden na een vriendelijck geſpreck weder van den ander. Den 13. dan trock dit geheele Heyr over den Rhijn by de Schagge-molen/ uytgenomen de Ruyterye/ die over de Brug te Straetſburgh paſſeerde. Zy hadden 47 ſtucken Geſchut by hun. Den Hertogh van Zel/ die met ſijn Volckeren t' Aſſchaffenburgh over de Meyn was getrocken/ quam dees tijt mede met de ſelve omtrent Straetſburgh. Dieshalven dede den Keurvorſt van Brandenburgh/ na dat al deſe Heyrkrachten over den Rhijn gepaſſeert waren/ de ſelve in ſlaghordre ſtellen/ om weder nae Turenne te trecken; doch die hier van bericht/ verſterckten ſich toen in ſijn oude Legerplaets by Marlenheym aen 't gebergte/ om niet overvallen te konnen werden. Hy hadde ondertuſſchen 't Slot Waſſelheym/ die van Straetſburgh toekomende in beſettingh doen nemen/ wijl daer veel Voorraet in was/ en ſont toen een Trompetter aen den Keurvorſt van Brandenburgh/ ſoo men meende/ om een ſtilſtant te verſoecken; dan daer wiert niet na geluyſtert/ ende in tegendeel trocken al deſe Heyren over de Ill/ om Turenne ſlagh te leveren. Den 18. quamen zy dicht by ſijn Leger-plaets/ en wiert den Gen. Dorfling van de Brandenburgſe met 5000 Paerden uyt-geſonden/ om hem te beſichtigen; dan vont niemant buyten de beſchanſſingen; en alhoewel hy eenige onderſtant had bekomen/ ſo dorſt hy echter de Bontgenooten geen ſlagh leveren; want bericht zijnde/ dat de ſelve beſlooten hadden/ het koſte/ wat het koſte/ hem aen te taſten/ ſoo weeck hy by nacht uyt ſijn Legerplaets naer Deſwijler ende Wilſen over de Rivier de Sorr/ ende verſchantſte hem aldaer/ latende dus den geheelen Elſas voor de Bontgenooten open/ de welcke hem wel deden vervolgen/ maer dewijl hy al te verre voor uyt was/ kregen zy niet als eenige gevangens/

gens/

gens/ Muyl-Esels en Reystuyg-wagens. Ondertusschen quam den Keur-vorst Palatijn met sijn Soon den Chur-prins en 1500 man noch by 't Leger der Bontgenooten. Dieshalven dan beraetslaegt/ wat men na dese wijck van Turenne soude doen/ soo wiert beslooten / dat men het Slot Wasselheym/ het geen Turenne korts te vooren in besettingh genomen hadde / weder aen-tasten soude/ gelijck oock gedaen wierdt: Want den Brandenburgsen Lut. Gener. Goltze 't selve met 3000 Ruyters berent hebbende/ soo rechte men aenstonds 2 Beuckeryen op/ de welcke in 't kort soo veel uytrechten/ dat 2 Toornen en de Muren gants ter neder geschooten wierden: Waer na den Lt. Gen. Goltze selfs/ in tegenwoordigheydt van de Keurvorsten van Brandenburgh en Palatijn/ met de Degen in de hant uyt de Loopgraven sprongh/ en sijn Volk onder dese Toornen plaetste. De inleggende Franse deden met schieten ende werpen van Hant-granaden wel een groote tegenweer / dan mosten eyndelyck de Muren verlaten/ en de Plaets overgeven. Zy trocken met onder en boven geweer uyt/ en men vont een groote meenighte lijftocht daer in/ 't geen seer wel te pas quam/ door de groote schaersheyt/ die over al in die gewesten was. De Keyserse trocken daer op na Haguenaw/ en de Brandenburgse na de kant van Zabern. Ondertusschen deden zy veel Tacke-bossen vergaderen/ dewijl men meende dat Turenne, hebbende in 't lest deser maent 8000 man onder den Marschalck de Crequi tot onderstant gekregen/ nu met de Bontgenooten een Veltslagh soude derven wagen.

Den 16. deser wiert aen de Rijckx-vergaderinge te Regensburgh mede gedeelt het besluyt en de toestemmingh van sijn Keyserl. Maj. rakende de guarantie van den Circul van Bourgondien / de Nederlandtse Provintien daer in begrepen. Den 19. daer op wiert 't selve mede by de 3 Collegien van 't Rijck aen-genomen/ ende dus dese saeck ten eynde gebracht / die meer als een Eeuw had onder handen geweest. Den Marquis van Baden Dourlach schreef dees tijt aen de Staten van 't Rijck / dat hy in 't kort 12000 man van de Circulen soude gereet hebben/en versocht dat aen hem den Vryheer van Leyen gesonden mocht werden / op dat die over 't Voet-volck soude gebieden. Vermits de doot van den Prins Harman van Furstenberg / scheenen de saken aen 't Keurbeyerse Hof heel van wesen te veranderen/ wijl den Churvorst nu aen sijn Keyserl. Maj. 6000 mannen van sijn Troepen bood / om die tegens de Ongarise Rebellen te gebruycken.

Men verboot dees tijt te Weenen weder alle Franse Manufacturen / waerom verscheyde Cooplieden/ de welcke die hadden / de selve nae Turckyen sonden. Sijn Keyserl. Maj. dede nu weder veel nieuwe Volckeren lichten / om die tot onderstant na sijn Heyren aen den Rhijn en de Mase te senden. De Ongarise Rebellen wierden dees tijdt door den Coll. Smit 500 man af-geslagen/ daer onder een van hun voornaemste/ Francois Ryz genaemt/ dan dewijl hier verscheyde Turcken onder waren/ sont den Keyser een Post na den Bassa van Agria/ om hier over te klagen. Men wil/dat den Hertogh van Hanover dees tijt aen sijn Keyserl. Maj. liet versekeren / dat hy sich met sijn Krijgs-macht noch tegens hem/ noch tegens 't Rijck soude laten gebruycken. Den Hertog

van

van Wirtembergh sloot dees maent met den Keyser een Verbont. Den Baron d'Isola te Weenen aengekomen / soo wiert hy beneffens den Graef Montecuculi / Graef Frobenius van Furstenburgh / en den Secretaris Abele tot Gemachtighde gestelt/ om de saeck van den Keurvorst van Ceulen te hervatten en af te doen. Den Chur-Prins van Brandenburgh quam dees tijdt te Weenen/ soo men meende / over eenige oneenigheydt tusschen de Hoofden van 't Bontgenooten Heyr aen den Rhijn/ en om aen den Keyser te versoecken / dat aen den Cheurvorst sijn Vader 't opperste gebiedt mocht toe-gestaen werden. Den Sweetsen Gesandt Oxenstern in 't begin deser maendt te Weenen gekomen/ hielt sich daer tot den 20. onbekent op/ en wiert toen ten selven dage naer de middagh seer prachtig met een geleyde van wel 50 Carossen ter gehoor gehaelt ; dan van sijn aenbrengen ter naester maent. Men ondersocht te Weenen dagelijckx noch al de mede-plichtige van Prins Willem van Furstenburgh/ en wiert hem nu een Advocaet toe-gevoeght / om sijn saeck staende te houden. Dan een voorval verschrickte het Keyserl. Hof op nieus/ want als men in het begin deser maendt den Geheym-schrijver van den Prins van Lobkowits/ Ferri genaemdt / op eenigh vermoeden vast gehouden had / soo wiert hy driemael seer scherp ondersocht/ ende men wil/ dat hy bekende/ alle sijn saken met kennis van sijn Heer gedaen te hebben ; van de welcke men seer veel dingen uytstroyden/en onder andere/als of hy na 't leven van den Keyser had gestaen/ dan dewijl daer van geen volkomen sekerheydt gebleken is / sal men des selfs ontdeckingh aen de tijt moeten bevoolen laten. Immers naer dat desen Geheymschrijver scherp ondersocht was / deed sijn Keyserl. Majest. den 16. des naer-middaghs sijn geheyme Raden / als den Vorst van Swartzenburgh/ de Heer van Lambergh/ Montecuculi / ende Zinzendorf tot een geheyme onderhandelinge in sijn Antichambre t'samen komen ; dese dan daer zijnde/ wierdt eerstelijck na den Cancelier Hocher/ en toen naer den Geheym-schrijver Abele gevraegt ; welcke gekomen/ soo wiert onder den ander hier over beraetslaegt. Dieshalven als nu den 17. den Prins van Lobkowits quam/ om mede in de geheymen Raet te gaen/ soo naderden hem den Cancelier Hocher/ en gaf hem een Keyserl. Decreet/ van desen inhout: Dat hy binnen 3 dagen uyt het Hof en Weenen most vertrecken, en nu van al sijn hooge Ampten ontset, sich naer Bohemen op sijn Lantgoederen begeven, oock by lijf en levens straf van daer niet wijcken, maer een verder besluyt af wachten. Daer op begaf hy sich by den Vader Emerich ten eten/ en wiert den 20. met een Comp. Dragonders na Bohemen gebragt/ en den Graef van Martinits bevoolen naeuwe acht op hem te nemen.

Dese maent quam eyndelijck den Sweetsen Veltheer Wrangel met eenige Volckeren uyt Sweden in Pomeren / dan bleef te Wrangels-burgh noch eenige tijdt / wegens het Voet-euvel / dat hem hart aen-taste. Hy was met den Hertog van Holsteyn Gottorp te gelijck van Stockholm vertrocken/de welke van den Coningh van Sweden op sijn te rugh-reyse met veel stucken Geschut en een Degen / rondsom met Dyamanten beset / was vereert. Sijn Gemalinne had oock een seer aensienlijck Juweel / 10000 Rijckxds. waerdigh / tot een Geschenck bekomen. Sijn Maj. van Sweden dese maendt te Konings-

bijz

over sijn Lijf-Regiment en eenige andere Troepen t' samen hebbende laten komen/ soo dede hy de selve na de monsteringe als in een Veldt-slagh tegens den ander trecken; dan dit geviel niet sonder ongeval/ wijl eenige onder den hoop hun Musketten met scharp geladen hebbende/ sijn Majs. beste Paert/ daer den Gen. Major Morner op reed/ onder hem doot schooten; hebbende den Coningh korts te vooren daer selfs noch op geseten: Een weynigh daer naer een Brugh over sekere stroom by Coninghs-ohr geslagen zijnde/ daer eenige Ruyterye over trock/ soo brack de selve in stucken/ en verdroncken 7 Persoonen met haer Paerden. Sijn Majests. Jacht met veel Oorlogs-voorraet geladen/ verbrande oock ter selver tijt/ door de onvoorsichtigheyt der Schipluyden; soo dat den Koningh uyt dit in-gebeelt vermaeck weynigh vreughde genoot. Men sprack noch seer verscheyde van de voornemens der Sweden/, dan de meeste stelden vast/ dat dese by een versamelingh der Sweetse Troepen niet anders als tot dienst van Vranckrijck geviel/ te meer/ om dat den Fransen Gesant de Vitry dees tijt in een Engels Jacht te Hamburgh gekomen/ aenstonts na den Sweetsen Veltheer in Pomeren vertrock; en om dit te bevestigen/ wiert van de Franse verspreyt/ datter te Hamburg 400000 Rijkrd. ordinaire/ ende 100000 Rijckrds. extraordinaire hulpgelden gereet lagen/ de welcke/ soo haest Sweden sich verklaerde/ aen hun geteldt souden werden. Desen Fransen Gesant wil men/ dat oock een seer nadenckelijcke en Soldaetse Brief aen den Coningh van Sweden te Stockholm over dese stoffe geschreven had. Immers besloten veele/ dat dese Sweetse toerustingen ten minste tegens Keur-brandenburgh aengesien waren/ om dat den Sweetsen Veltheer een expressen na Straetsburg aen den Afgesondene Wangelin geschickt soude hebben/ op dat hy sich ylings en onbekent te rugh soude begeven; daer andere noch by voeghden/ dat den Koningh van Sweden selfs aen den Hertogh van Hanover over dese saeck geschreven hadde. De Sweden voerden oock al hun Geschut en Oorlogs-voorraet na Stetijn. Een onbekende Kaper dees tijdt voor de Elve een van de beste Muscovis-vaerders van Hamburgh ontmoetende/ nam daer de beste Waren en veel Contanten uyt/ en of daer naderhant wel ondersoeck op gedaen wierdt/ soo kon men sulckx niet uytvinden. Dese Muscovisvaerder berichte te Hamburgh/ dat 't Volck van dese Caper soo een vreemde spraeck onder malkander gevoert had/ die niemant verstaen kon.

Men kreegh dees maendt in Poolen volkomen bevestiginge van de Heer Skolimowski/ die wegens den Onder-Veltheer Vorst Demetrius naer den Muscovisen Veltheer Romadanowski geweest had/ dat den Tarter Cham/ na dat hy aen de Rivier de Boristhenes van de Moskoviters dapper slagen had gehad/ na de Crim was gegaen. Dan desen Moskovisen Veldtheer had sich/ hoewel hy by de 200000 man sterck was/ achter dese Rivier geplaetst/ 't geen men wil/ dat den Turckschen Keyser seer vreemt voor quam/ en voor een van sijn overwinningen hieldt/ dat hy de Moskoviters op 't bericht van sijne aenkomst alleen/ hadde doen wijcken; dan andere meenen/ dat 't selve door de arglistigheyt der Tarters veroorsaeckt wiert; de welcke onder Czecherin en Zankar veel vreugde-vuren aengestoken hebbende/ de Muscoviters daer door

den verbasen/ en door eenige van de hare / die zy gevangen lieten nemen/ in de waen brengen/ als of zy Vrede met Poolen hadden gemaekt/ en nu gesamentlijck op de Moskoviters aen souden trecken. Immers op dit wijcken van de Moskoviters was men in der Moskou seer ontstelt/den Czar dede prings de Veltheer Dolhorucki na de Boristhenes naderen / ende wilde in persoon selfs volgen / dan hy meende eerst sijn Soon Fœder Alexiowits op den Russisen Feestdagh tot sijn navolger in 't Rijck te doen verklaren. Onderwijl quamen de Poolse Gemachtigde te Radzijn / om met de Moskovise daer op nieus te handelen: Dan als de selve by malkander quamen / soo brachten de Moskoviters veel onvermoede dingen voor / als dat in eenige Poolse Boecken den Czaar al te hart aengetast wiert ; maer de Poolen brachten daer tegens weer diergelijcke Boecken van de Moskovise zijde te voorschijn/ en bewesen schriftelijck/ dat de Moskoviters de Andriszowse Verbonden niet gehouden hadden/ dewijl zy Anno 1670. de Vestinge Kiow niet hadden weder gegeven / en oock haer Heyr niet behoorlijk by 't Poolse tegens de Turken gevoegt. Maer den Turcksen Keyser besloot oock in tegendeel / toen hy onder Ladiszijn met sijn Heyrkrachten stont/ ende sijn Volckeren seer vermindert waren / weder te rugh na den Donauw te trecken/ en te Babam in Silistrien te overwinteren. Hy had des Conings van Poolens schrijven/'tgeen hem de Heer Koworowski gebracht had/niet willen aen-nemen/ maer aen den Vizir om te lesen gegeven/ de welcke des selfs inhout aen hem hebbende mede gedeelt / soo antwoorde hy daer op niets/ om dat de wedergevingh van Caminiec en d' Ukranie begeert wiert: Den Visir gaf echter den Gesant tot bescheyt/ dat den Sultan sulckx noyt met de Poolen soude in-gaen / al soude hy een eeuwige Oorlogh met hen voeren. Dieshalven droegh den Coningh den Tarter Cham andermael de bemiddelinge op/ om daer soodanigh in te handelen/ als sonder sijn nadeel ende die van den Turcksen Keyser kost geschieden. Ondertusschen dat de Turken weder na den Donauw trocken / soo bleef den Visir by Jas / ende wierden de Lemburgse Gijselaers van Caminiec na Turckyen gevoert ; Men hielt ook voor gewis / dat de Tarters in dese tocht meer dan 100000 Zielen wegh gevoert hadden. Dan den Coningh van Poolen in 't begin deser maendt van Jaworow te Zolkiew gekomen/ vernam daer / dat sijn Gemalinne/ die hem gevolgt was/ te Kasimirs seer gevaerlijck sieck lagh ; dieshalven trock hy na haer toe/ ende quam den 10. deser gelucktigh ter selver plaets/ maer de Coninginne toen in een veel beter staet vindende/ als hy gemeent hadde/ soo vertrock hy den 13. weder van Casimirs/ ende quam den 16. te Zolkiew. De Coninginne begaf haer in tegendeel weder met kleyne dagh-reysen na Poolen. Van Zolkiew quam den Coningh den 18. te Zlockzou / daer mede veele Grooten aen-quamen. Het Poolse Heyr was ondertusschen te Swarssawa/ dicht by Friciowka gekomen. Dieshalven na dat het Littause Heyr sich daer mede by had vervoegt/ wiert den 23. te Zlockzou Krijgsraet gehouden / en daer in beslooten/ dat men met het geheele Heyr na d' Ukranie soude trecken / om die te bemachtigen/ en 't Rijck tegens 't Voorjaer buyten gevaer te stellen. Ingevolge dan van dit besluyt/ wierdt alles voorbereyt/ om met het geheele Leger op te breken.

Te Roomen dees tijdt een nieuwe Impost van 3 ten hondert / door toedoen van den Cardinael Altieri/ op alle inkomende Goederen gestelt zijnde / daer selfs de uytheemse Gesanten/ noch de Cardinalen/ niet vry af waren/ soo veroorsaeckte het selve daer een groote onrust. Den Cardinael Sforza stelde sigh daer eerst tegens/ en dreygde de Impostmeesters met stock-slagen te laten afrossen/ indien zy hem sijne Goederen niet wilden laten volgen. Den Cardinael Brancaccio wilde daer mede niet wel aen / doch rechte echter geen openbaer gewelt aen. Maer den Cardinael Lant-graef deed gelijck Sforza. De Keyserse/ Spaense / Franse en Venetiaense Gesanten over dese nieuwigheyt mede ontstelt/ vereenigden sich/ niet tegenstaende den Oorlogh/ seer nauw met malkanderen/ om dese Tollen af te krijgen / ende versochten dieshalven wel 4 mael aen den Paus/ en den Cardinael Altieri Gehoor / dan desen het bewindt t'eenemael in handen hebbende / sloegh hun sulckx t'elkens af; invoegen dat zy gesamentlijck gaende om die te verkrijgen / soo wierden zy gewaerschout/ dat al de Poorten van 't Paleys toe-gesloten waren / uytgenomen de groote/ die van de Switsers bewaert wiert/ en met de Kettingh was gespannen; soo dat zy genootsaeckt wierden/ weer te rugh te keeren naer de Certosini/ daer zy tot een uur na de middagh bleven. De Gesanten over dit affront vergramt/ sonden aenstonts Posten naer haer Meesters/ om te weten/ hoe zy hun in dese saken souden gedragen. Ende den Cardinael Altieri duchtende / gelijck waer was/ dat de Gesanten de schult hier van op hem leggen souden / sondt oock een Expressen na de Gesant-boden/ die hun wegens den Paus by den Keyser en de Coningen onthielden/ om haer te waerschouwen / hoedanigh zy sich hier inne souden gedragen. Hy dede ook over de selve stoffe verscheyde Cardinalen t'samen komen/ om te sien/ of'er geen hulpmiddel in te stellen was. Dan de Gesanten soo langh gearbeyt hebbende / tot zy by den Paus Gehoor kregen / soo trat den Cardinael Lantgraef eerst in/ en vertoonde aen den selven/ hoe de Gesanten door den Cardinael Altieri gehandelt wierden/ die hun de Poorten voor de neus had doen sluyten/ en de Wachten verdubbelen / op dat zy niet ter Gehoor souden komen / soo dat zy genootsaeckt waren niet langer met den ged. Altieri te handelen/ op dat hun niet erger soude bejegenen: Van al 't welcke den Paus verklaerde niet te weten. Den Fransen/ Spaensen/ en Venetiaensen Gesant hadden vervolgens Gehoor / die haer klachten mede seer breet uyt maten/ doch den Paus betuygde haer 'tselve. Maer zy waren daer niet mede vergenoegt/ meenende/ dat d'aenraders van soodanige nieuwigheden gestraft behoorden te werden / en begeerden oock een bysondere vergenoeginge van den Cardinael Altieri / om dat hy de Poorten voor hun Neus had laten toe-sluyten. Immers men wil dat Altieri over dit bedrijf seer ontsteldt was / ende te meer / om dat de gemeene spraeck gingh / dat den Paus hem 't bewindt wilde ontnemen/ en den Cardinael Gabrieli in sijn plaets stellen. Dieshalven versocht hy aen den Cardinael Barberino / dat hy de saeck by de Gesanten soodanigh wilde voorhouden / datter een bemiddelinge uyt mocht volgen / dan die sloegh 't af: Echter bracht hy 't by eenige Cardinalen / die sijn begunstigers waren / soo verre / dat den Cardinael Caraffa met den Spaensen Gesant eenigh gesprek hier over hielt/ en hem socht in te prenten / hoe veel de Spaense

Kroon aen de goede genegentheyt van de Roomse Stoel gelegen was / en hem in 't bysonder ; dan die toonden hem onversettelijck. De Gesanten deden ook alle hun Vrydommen uyt de Tol-boecken trecken / ende sonden die aen haere Meesters. Zy gaven mede een verhael in 't licht / om alle quade gedachten af te weeren / als of zy door haer groote Vrydommen de Roomse Stoel uytputten/ ende vertoonden daer in / dat de selve niet meer als 17000 Kroonen bedroegen/ daer in tegendeel dat van de Roomse Regenten vry wat meer beliep. Onder al dese onrust storf den Cardinael Aquaviva in sijn 69. Jaer. Eene Franse Galeotte voor Livorno een Genueese Coopvaerdy-barck ontmoetende/ wilde die tot strijcken dwingen/ dan den Capiteyn van de selve gaf hem tot antwoort/ dat hy dien Coningh / uyt wiens naem het hem belast wierdt / niet en kon ; dieshalven schooten de Franse met Musketten na hem/maer die van de Barck met haer Geschut antwoordende/ soo droop de Fransman met verlies van 6 man af / te meer / om dat de Fortresse van Livorne mede naer hem schoot.

Messina in den oproer verhardende / dede nu de Coninckl. Wapenen van Spangen in alle Plaetsen weg nemen/en een Maegt daer in schilderen/met de woorden van Vryheyt daer onder. De Inwoonders preuten malkander/ behalvens 't gedurigh geroep van Vryheyt/ noch in / dat zy goeden moet souden hebben/ alsoo de Spaense zelden of noyt vergaven. En dewijl tusschen de Galeyen van Genua ende Malta (waer in de laetste eyndelijck weken) een groot verschil over de Voor-rangh was geweest / soo kregen die van de Stadt gedurigh alderhande Voorraet uyt Calabrien : Waer tegens de Spaense/ by gebreck van Gelt niet ter deegh konden voorsien. De Paus duchtende/ dat sig dese quael mede naer Italien mocht verspreyen/dede over dese saeck verscheyde Vergaderingen houden / om dit af te weeren. Dieshalven wierdt in veele Italiaense Havens/ als eenige Inwoonders uyt Messina sich derwaerts begaven/ op hun nauwe acht genomen/ en te verstaen gegeven / dat by aldien zy van de oproerige waren/ daer geen sekerheyt voor hun te hoopen was. Men vernam nu het rechte bescheyt van de leste strijt tusschen de Spaense en Messinesen/ namentlijck/ dat den Spaensen Legermeester Gennaro/na dat hy Rametta/een plaets tusschen Messina en Melazzo/ingenomen had/noch de Post Colli had gekregen/ dan willende een ander/die de Messinesen versterckt hadden/ bemachtigen/ soo wiert hy dapper van hun gestupt/ en daer op de schrick onder sijn Volck komende/ kon hy die niet ophouden/ maer namen schichtigh de wijck/ soo dat 'er omtrent 300 der zijne doot bleven / daer onder een Ridder van 't Huys Gualuzzi / diens Hooft de Messinesen afkapten / en in triumph door de Stadt droegen. Men verspreyde nu oock / dat die van binnen/ eene Molen hadden laten uyt-beelden / met een Fransman ende een Turck / en dese woorden : Die eerst komt, die eerst maelt. Ende dat seker Messinees/ tot Melazzo getracht hebbende de brant in de Voorraet te steken/ men 't selve/ terwijl hy daer mede besigh was/ had ontdeckt/ 't welck/ indien 't voort-gegaen had/ ontwijffelbaer Melazzo in de lucht hadde doen vliegen. Dat die van binnen selfs een Stratico hadden verkooren/de welke voor d'eerste reys op sijn Frans gekleet/ in de Raet was verscheenen. Dat den Raet Gelt had doen slaen met een

een Arent/ en 't woort Vryheyt aen d'een zijde / ende 3 Lelien met de woorden: Novo fragatur odore, aen d'andere zijde. Dat men in de Stadt alom op sijn Frans gekleet gingh / en dat zy / malkander groetende / zeyden / langh leef den Koningh van Vranckrijck. Men zeyde oock / als of zy / willende een mine graven/ om een Heuvel / die de Stadt nadeeligh kon wesen / te effenen/ een Marmor Graf hadden ontdeckt/ met het Opschrift/ Dionisius Syracusanus, en dat zy in 't selve/ soo aen Medalien/ Penningen/ als goude Antijcken / een schat van meer als 2 Millioenen hadden gevonden. Sekerder was't/ dat de oproerige 't Spaens Casteel Gonzaga in namen/ dan den Gebieder wiert by de Spaense daer over vast gehouden. Waer by noch quam/ dat de Republijck van Genua / tgense van de Franse onderstandt bericht was / aen haer Galeyen bevel sont/ om aenstonts van daer te vertrecken. Men hoorde nu oock / als of die van de Stadt aen den Koningh van Vranckrijck geboden hadden / 200000 Kroonen Jaerlijkx tot een erkentenisse te geven/ benevens 't Casteel St. Salvador/ wanneer zy 't selve hadden ingenomen. Dese Franse onderstant dan/ die uyt 6 groote Schepen/ onder den Ridder de Valbelle bestondt / den 18. der voorlede maent uyt Marseillie geloopen / vorderden haer Reys soo spoedigh/ dat zy den 27. der selver maent te Messina aenquam. Den Raedt hier van bericht / sont aenstonts 2 van hare voornaemste op sijn Schip / die hy treffelijck onthaelde/ ende quam 's anderen daeghs met hun in de Stadt/ waer den Raet hem betuygde/ dat zy geen andere Overheer als de Coning van Vranckrijck wilden hebben/ en dat zy hem baden/ dat hy hun als sijn Ondersaten wilde handelen. Valbelle antwoorde hier op/dat hy bevel had om hun de bescherminge van sijn Coning/ en alle noodige onderstant te verseeckeren/ om haer van de verdruckingen / die zy soo langh geleden hadden/ te bevrijden. 't Volck was op sijn komst niet weynigh verheught / dewijl door de Stadt niet anders uytgegalmt wiert/ als/ langh leef den Koningh van Vranckrijck. En om 't selve te meer te betoonen/ wierdt Valbelle op de Stoel van den Onder-koningh gestelt/ daer men de Spaense Wapenen af nam / ende de Franse weer aen hingh. Men brande ondertusschen 't Geschut drie mael los/ en men song het Te Deum laudamus. Na welckx eyndigingh Valbelle 1500 van sijn Krijghsluyden deed aen lant treden/ en de selve met hulp van de Inwoonders 't Casteel St. Salvador aen tasten ; daer van ter naester maent meerder.

Te Madrid bereyde men nu alles tot de vermeerderingh van des Conings Huys/ wijl sijn Maj. den 6. November 14 Jaer out / als dan mondigh verklaert soude werden. Het Spaens Leger in Roussillion St. Jan de Pages verovert hebbende/ besloot daer op het Casteel los Bagnos veel nauwer / dan dewijl 't Saisoen te verre was verloopen / konden zy niet veel vorderen / niet tegenstaende de Vloot van de Heer Tromp / waer van wy aenstonts sullen spreken / voor Barcelona gekomen / ende eenigh Krijghsvolck te Roses aen lant geset was. Een Kruysser van St. Sebastiaen / Anastatio Alingh genaemt / met een licht Scheepje voor de Kust van Biscayen eenige tijt gelegen hebbende/ ontmoete 2 Franse Capers van Bayoene/ met wien hy in 't gevegt rakende/ gewont wiert/ dan de selve mosten hem om sijn goede tegenweer ver-

 laten.

laten. Kort daer na ontmoeten hy omtrent St. André een andere Franſe Kaper/ met 18 ſtucken/ 10 baſſen/ en 130 man bemant/ die hem aen-deed/ inboegen deſen Capiteyn ſich/ vermits ſijn wonde/ liet boven brengen/ om 't Volck te moedigen/ en begroeten toen deſe Kaper ſoodanigh / dat den Cap. Lt. en 24 man in 't gevecht ſneuvelden ; ſoo dat de Franſen hun overgaven/ en naer St. Sebaſtiaen op-geſonden wierden. Een andere Franſe Kaper van Bayoene met 16 ſtucken/ ontmoete deſen Kruyſſer oock daegs daer aen/en vocht eenige tijt vinnigh met hem/ dan moſt eyndelijck na Bayoene vluchten/ daer hy wel aen quam/ wijl de Cruyſſer hem niet naer wens kon volgen/ hoewel in dit gevecht maer een van de zijne was geſneuvelt. Hy liep dan / om ſich weder te herſtellen/ te Paſſagie in.

Wy hebben 's Lants Vloot op fol: 143. gelaten. Zedert is ons een Dagverhael van den Heer Johan Bergh (die ſich weder / gelijck in 't voorgaende Jaer/ vrywilligh op 's Lants Vloot/ op 't Schip van de Heer Tromp/ begeven had / niet tegenſtaende ſijn wonde in de voet noch niet heel geneſen was) ter hant gekomen/ van 't geene in de ſelve tot 't eynde van deſe maent is voorgevallen / 't welck ons niet ongeraden dunckt van 't begin tot het eynde in het kort hier in te voegen :

NA dat wy tot den 17. Mey door tegen-winden waren op-gehouden / om van onder de Vlieter in Teſſel uyt te loopen/ſoo liet den Heer Tromp de blauwe Vlagh waeyen / ende gingen onder zeyl/ſterck 32 Schepen/ daer van de volgende Oorlogh-ſchepen waren:

Admirael Tromp, Hollandia	82 ſt.	Corn. v. Heuvel, Steenbergen,	68 ſt.
Vice-Admirael de Haen, Gouda	76 ſt.	Jonge Schey, wakende Kraen,	44 ſt.
S. by Nacht Jr. Engel de Ruyter, Spiegel	70 ſt.	Dan: Elzevier, Schatters-hoef,	44 ſt.
Cap. den Ouden Schey, Woerden	68 ſt.	Munnick, Burgh van Leyden,	
Hendrick Brouwer, Eſſen	50 ſt.	de Sitter, Beſchermer,	
Verſchoor, 't Wapen van Uytrecht	68 ſt.	Joh. v. Lier, Harderwijck,	44 ſt.
T. Tobiaſz. 't Geloof	60 ſt.	Decker, Edam,	34 ſt.
Pr. Middelant, Ooſterwijck		Graef van Stirum, Tijtverdrijf,	
Jac. Berckhout, 't Huys Cruyningen,	56 ſt.	Cap. Megangh, Outkarſpel,	34 ſt.
Joh. de Jongh, de Leeuwen,	54 ſt.	Tyloos, Agatha,	50 ſt.
de With, Provintie Utrecht,		Corn. van der Zaen, de Star.	

't Schip Hollandia van de Heer Tromp was bemant met 400 Matrooſen / en 115 Soldaten /de onderſte laegh Geſchut was van 24 pont/ de tweede van 18 pont / boven 6 pont /en op het Sonnendeck 4 pont Yſer/ &c. Den 18, quamen voor Goeree. Den 19. op Schooneveldt/ daer den Heer Adm: de Ruyter den 20. met 7 Schepen by quam; hebbende voor Goeree den 18 ,de volgende ordre uytgegeven :

MICHIEL ADRIAENSZ. RUYTER , Ridder , Lt. Admirael van Hollandt en Weſtvrieſlandt Opperhooft van 's Lants Vloote.

Interdiceert hier mede wel ſtrictelijck alle Hooft-officieren, Cap. Command. of Schippers , onder de Vloote behoorende ; dat hem niemant en ſal vervorderen , wanneer wy op de generale Rendevous, ofte omtrent de Wielingen ſullen weſen gearriveert, uyt hare onder hebbende reſpective Schepen ofte vaertuygen in Perſoon daer aen lant te varen, veel min daer toe aen yemant van haere ophebbende Officieren, Matroſen ofte Soldaten eenige permiſſie te geven, maer hun alſints paraet, en vaerdig hebben te maecken, en te houden, omme van daer op 't ſpoedighſte weder Zee te konnen kieſen, op pœne, dat wie contrarie bevonden word te doen, dienthalven rigoureuſelijck ſal werden geſtraft. Ook werden daer-en-boven alle Hooft-officieren, en Caps. die eenig Landts ſchip, of Fregat commanderende ofte voeren, ernſtig gelaſt, dat van nu aen, hare onderhebbende Matroſen, dagelijckx in de wapenen ſullen doen exerceren, en bequaem maken, omme, in cas dat een deſcentie of landing ondernomen werdt, de Lantmilitie te konnen aſſiſteren ; rangeerende haer ten dien eynde onder formele Compagnie. Ende omme daer in eenige proportie houden , ſoo ſullen de Schepen gemonteert door den andren van 66 tot

80 stucken, en daer en boven, yder moeten fourneren, elck 3 Compagnie van 60 Coppen. De Schepen gemonteert door den andren van 50 tot 60 stucken, en daer en boven, yder 2 Compagnien, elk van 60 Coppen. Ende ten laetsten de Fregatten, gemonteert door den andren, van 30 tot 36 stucken, mede een Compagnie van 60 Coppen, alle te verstaen in reyen en gelederen, sonder de Officieren, doende alle deselve waepenen met goet sijd-geweer, twee-derde met musquetten, en snaphaenen, en een derde met halve piecken. Ende die van het voorsz. geweer te schaers sijn voorsien, sullen in de placts Pistolen en Enterbijlen mogen geven. Daer en boven sal oock uyt yders Scheepsvolck moeten werden gedispicieert, bequaeme persoonen, om tot Granadiers te konnen werden geemployeert; te weten uyt yder van de grootste Schepen 6 man, uyt de Schepen daer aen volgende 4 man, uyt de kleynste Schepen 3 man, en uyt de Fregatten 2 man. Tot wiens gebruyck op yder Schip, of Fregat oock, soo veele Tasschen tot de Hant-granaden van zeyldoeck sullen doen maken, met een dubbelde bant daer by, dat de selve om den hals konnen gehangen werden; doende de Constapels besorgen, dat deselve Hant-granaten wel sijn geprepareert. Als mede de Scheeps Corporael, dat het geweer wel schoon, ende klaer, de bandeliers met kruyt en loot; mitsgaders lonten en tasschen voor snaphaenen, en pistoolen met patromen en vuurstenen wel sijn voorsien. Ook de stuckjens op de plechten van hare boots te doen passen, ende gereet maecken, dat'er toe behoort, omme, de occasie presenterende, versekert te wesen, dat den gerequireerden dienst daer van sal konnen werden getrocken. Sullen oock doen opstellen, en aen ons overbrengen de naemen van de Hooft-Officieren, en Cap. van de Landt-Militie, met het getal van de minder Officieren en Soldaten, die sy daer mede op hare Schepen hebben over gekregen, met expressie van de Regimenten, daer onder die gehooren. Ende gekomen zijnde, voor d' een of d' andere plaets, daer men geconcerteert en over een gekomen is, voet aen lant te setten, sullen wy tot een kennel. Seyn de roode Vlag van de Nacht van de Besaens-roede laten wayen, ende een schot schieten; desgelijcks sullen de vordere Lt. Admiraels mede doen. Waer op dan allen, ende een yder die om te landen zijn gecommandeert, sullen hebben gereet te maken, en te Embarqueren, in soodanige Schepen, Fregateen, Fluyten, Branders, Snauwen, Galjoots, Boots en Chaloupen, als daer toe te vooren sijn geordonneert en aengewesen. Des werden alle de hooge, en minder Officieren ter Zee, en Matroosen, het sy die de voorsz. Schepen en Vaertuygen commanderen, en voeren, ofte die tot hulpe van de Militie mede zijn gedestineert te landen; by desen speciael bevolen, d' ordre en commandementen, die haer door of van wegen den Graeve Willem van Hornes, Gen. van de Artillerye der Vereenigde Nederlanden, gegeven sullen worden, prompt en sonder de minste contradictie te pareeren ende naer te komen, op pœne als wederhoorige gestraft te worden, conform den teneur van de Articulen ter Zee, door den Staet, en andre ordres, by sijn Hooght. gearresteert, daer na hun resp. hebben te reguleren, sonder van't een en het ander te blijven in gebreecke. Aldus gedaen in 's Landts Schip de Seven Provintien, ten Ancker binnen Gaets, voor Goeree. Den 18. May 1674.

Den 20, wiert de Heer Tromps Boot klaer gemaeckt / om schut op de Plecht te komen voeren. Den 21, quamen in de Wielingen/ beweften Vlissingen ten Ancker. Den 22, quam de Heer Graef van Hoorn aen boort. Den 24. gingen onder zeyl uyt de Wielingen/en quamen 's avonts op Schoneveldt ten Ancker. Den 25, gingen 's avonts weer onder zeyl. Den 26, wierdt yder Schip onder sijn smaldeeling gebracht/ en instructie uytgedeelt/waer na sich yder soude reguleren. Dees dagh quam de Heer Don Bernardo de Salinas in de Vloot / en wiert by de respective Admiraels deftig onthaelt. 's Avonts konden de Schepen in Duyns bequaem sien leggen/ ende 't vieren van Calis. Dees dagh was oock by de Krijgsraet 't volgende besloten:

Den Heere Lt. Admirael Generael de Ruyter, den Krijgsraet geconvoceert hebbende, heeft daer aen gepresenteert, dat, nademael hem zijne Hooght. was geinjungeert, by Instructie van den 6. deser loopende maent sich omtrent het salveren van Engelsse Conings Schepen, punctuelijck te reguleren, na't 4. Articul van 't Tractaet van Vrede, tusschen den Koning van Groot Brittannien, ende hare Ho: Mo: geslooten den 19. February lestleden, relatif tot het jonghst voorgaende tot Breda: Sijn E. requireerde 't selve sentiment van den selven Krijgsraet, nopende de form en maniere, die in de gesz. salutatie soude dienen te werden gehouden, en geobserveert. Waer op rijpelijck gedelibereert sijnde, is met genoegsaem eenparig advijs van alle de presente Leden, beraemt en geresolveert, gelijck gedaen wort by desen, dat wanneer men komt te bejegenen, eenig Engels Conings Schip, Schepen ofte Vaertuygen, 't sy dat daer van Vlaggen van commandement wayen ofte geen, het Opperhooft van 's Landts Vloote, en vervolgens alle hooft-Officieren, in goede ordre sullen salueren, met het strijcken van haere Vlaggen, en schieten 11, 9, 7. en 5. Canon schoten, en de Vlaggen soo lang gestreken by de stock te laten hangen, tot datmen buyten schoots gekomen is, van die men gesalueert heeft sonder dat eenige particuliere Cap. of Command. sullen hebben te schieten, maer alleen haere Topzeylen mede te laeten vallen, ten ware dat verre van 't gros van de Vloote verscheyden, of op de brant of wachten waeren gevonden, ende aldaer diergelijcke ontmoetingen hadden; in welck geval zy alle haer Topzeyls sullen laten vallen, en den Commandeur 5 en yder Cap. 3 schooten tot salutatie doen. Dan, in cas, dat door

een'g Engelssen Conings Officier wierde gepretendeert, dat's Lants hooft-Officieren hare Vlaggen van Commandement, soo lange gestreken soude moeten blijven, als sy hem in 't gesicht waeren, ofte daer mede eene Coers seylden, en daer van ten tweede mael tot strijcken wierden gesommeert, gelijck daer van exempelen konnen werden geallegeert, dat men sulckx voor die tijt ende bevooren dat hy een schot schiet, prompt sal doen, maer terstont daer op bequaeme Persoonen aen zijn boort senden, en in civile termen versoecken te weten, de naemen van hem en zijn Schip, en serieusel. doen afvraegen, of sulcke maniere van procederen, omtrent de geseyde salutatie, de begeerte van sijn Maj. van Groot Brittannien is, en hy daer toe expressielijk gelast, relaterende sijn antwoort en wedervaren, op dat subject pertinent aen de Vlagge, die daer van dan sal communicatie geven, aen den Staet ende sijn Hoogheyt, en daer op versoecken der selver hoog-wijse dispositie, en nader ordre; ende was ondertekent Michiel Ad. Ruyter Adr. van T. geseyt Bankert, A. J. van Nes, Cornelis Tromp, Will. Bastiaensz. Jan van Nes, Corn. Evertsz. Jan de Haen, Thomas Vlug, Philips van Almonde, en Engel de Ruyter. Onderstondt ter Ordonnantie van de Edelen gestrenge Heeren van de Crijgsraet voornoemt: Ende getekent J. Andringa.

Den 27. waren dicht onder Doveren / en binnen schoots zijnde / soo wiert het Kasteel behoorlijck begroet. Het Kasteel antwoorde weer volgens gebruyck / en quamen veel Engelse van Landt / om de Vloot te besien. 's Avonts quamen 6 Schepen by de Vloot / daer onder dat van den Lt. Adm. Bankert / die onderwijl op een ander Schip was overgestapt geweest. Den 28. zeylden langs de Engelse Wal heen / en quamen dwars van Rommeny op 8 vadem water ten Ancker. 's Middaghs was het Krijghsraet / en gingen 's avondts onder zeyl. Den 29. hadden de Vierbaeck van de Cingels dwars van ons / en quamen 's avondts onder deselve ten Ancker. Den 30. raeckten weder onder Dover ten Ancker. Den Heer de Ruyter had 's morgens geordonneert / dat soo eenige Schepen door storm van 't gros mochten afdwalen / zy onder de Singels / daer de Rendevous was / souden komen / soo langh men beoosten Wicht was / dan bewesten zijnde / en Poortlant niet konnende bezeylen / tot St. Helena maer anders onder 't selve / of so 's Lants Vloot verder Westwaert was / in Torbay; doch 's Lants Vloot op d'een of d'andere plaets niet vindende / souden zy naer Goutstart advanceren / daer een Schip soude blijven leggen / om haer aen te wijsen / waerse weder by de Vlag souden konnen komen / &c. Den 31. quam een Conings Jacht in de Vloot / en wiert volgens 't gebruyck begroet.

Den 1. Junij gingen weder onder zeyl / en quam een Vries Oorlogschip uyt 't Vaderlant in de Vloot Den 2. quamen dwers voor de Vierbaeck van de Cingels. Den 3. hadden Fierley dwars van ons Den 4. 's nachts gingen weder onder zeyl / dan konden om de harde Vloet niet advanceren. 's Morgens quam een Coninghs Scheepje in de Vloot. Met Sons ondergangh hadden wy Bevesier in 't gesicht. Den 5. hadden het Eylant Wicht dwars van ons / en liepen aen d'oostzijde / onder het Swanen-klif / ten Ancker. In 't inkomen verloor den Vice-adm. de Haen sijn Voorstengh. Den 6. gingen altemael onder zeyl. Den 7. quamen weer voor Wicht. 's Middags lichten onse Anckers / en hadden des avonts St. Andries Lant 2 mijl van ons. Den 8. met den dagh kregen Poortlant in 't gesicht / en quamen voor Torbaey ten Ancker. Desen dagh quam den Heer Graef van Hoorn van de Heer de Ruyters Schip op dat van de Heer Tromp. En besagen veel Engelse Heeren de Vloot. 's Nachts gingh de Heer de Ruyter met een Esquadre naer de Westindien. Het Regiment van den Graef van Hoorn bleef / en wiert op de Amsterdamse Oorlogschepen verdeelt. Den 9. wiert de vordere Vloot onder de volgende Esquadres verdeelt:

Lt. Admirael Tromp,	82 st.	Banckert,	70 st.	Lt. Adm. van Nes.	70 st.
Admirael W. Bastiaensz.	80 st.	Jan Dick,	72 st.	Vice-adm. J. van Nes.	68 st.
Vice-Admirael Haen,	76 st.	Kruyningen,	60 st.	S. by Nacht P. Almonde,	66 st.
Vice-Admirael Vlug,	72 st.	Loncke,	50 st.	Cap. du Bois.	60 st.
Capt. Jonge Schey,	44 st.	Willem Hendricksz.	50 st.	de Boer,	56 st.
Jacob Berckhout,	56 st.	Court,	50 st.	Oude Schey,	68 st.
Decker,	34 st.	Hallart,	32 st.	Verschoor,	68 st.
Corn. van den Heuvel,	68 st.	B. Matthijsz.	26 st.	Jan de Jongh,	50 st.
Daniel Elsevier,	44 st.	Panhuyse,	44 st.	Jan van Lier,	44 st.
Hendrick Brouwer,	50 st.	Jan Snel,	30 st.	Teyloos,	50 st.
Roos	46 st.	Jan Heck,	60 st.	Megangh,	34 st.
Vaelehen,	45 st.	Adr. Berckhout.	64 st.	Weytze Beyma,	34 st.
3 Branders.		3 Branders.		3 Branders.	
Snaeuwen,		Snaeuwen.		Snaeuwen,	
Knijf,		Pr. de Moor.		Valerock.	
Jur. Baeck.		Melkenbeeck.		Randel.	
Galjoots.		Jochem Kroock.		Galjoots,	
Turck,		Galjoots.		drie.	
en noch een.		drie.			

Den

Den 10 quamen eenige Schepen uyt het Vaderlandt by ons/ en wachten wy hier tot den 17. na de resteerende Fluyt-schepen/ en andere behoeften; welke den selven dag quamen/ synde 4 in getal/ 12 Pink-Scheepjens/ 8 Galjoots/ en 't Oorlog-schip Delft/ Capit. Jan van Brakel/ benevens Capit. van de Voorde/ hun Convoyer/ die weer na 't Vaderlant ging. Den 18. gingen daer op onder Zeyl/ en hadden 's avonts Goutstaert in 't gesicht/ en wiert Cap. Elsevier/ met een Fluyt na St. Sebastiaen gesonden. Den 20. hadden Heysant van ver in 't gesicht. Den 21. wiert gepitsiaerd. Den 22. des middags sagen wy het vuuren van den Vyandt op West-penmarckes. Den 23. wiert alles tot het landen aengestelt/ en dese generale ordre tot het landen gegeven:

SYn Excellentie sal een dubbelde Prince Vlag, met de wimpel daer onder, van boven voeren. Den Collonel Steck sal een groote enckelde Prince Vlag van boven voeren: Daer by sullen sich rangeren het Battaillon van den Lt. Colonel de Heyde, Majoor Schoonhooven, Heer van Somelsdijck, Scheltinga, en Vice-adm. van Nes: beneven 4 st. van 6 pondt, en 6 van 3 pondt, en drie van de nieuwe inventie, alles met haer toe-behooren en behoeften, tot 20 schooten yder: en 12 spitswagens met hare Matrosen, als mede 100 Matroosen, met 200 spaden, 50 bijlen, en 50 houweelen, yder Matroos moet dragen 2 spaden, en 1 houweel of bijl. Den Colonel Frents sal een rode Vlag van boven voeren: daer by sullen sich rangeeren, de 3 Battaillons van sijn Regim. en dat van den Lt. Coll. Kinnemonth, 2 st. van 6 pont, en 6 van 3 pont, alle met haer toe-behooren: en 12 spitswaegens met hare matroosen. Den Colonel Backer sal de witte Vlag van boven voeren: daer by sullen sich rangeren, zijn Battaillons, Ringelenberg, Vice-adm. de Haen, en Major la Lane, en 10 spitswagens met hare matroosen. Den Colonel Grim sal de blaeuwe Vlagh van boven voeren: daer by sullen sich rangee en zijn Battaillon, en dat van Sigelberg: benevens al de rest van de spitswagens met hare matrosen, als mede de rest van de gantsche Treyn van 't Leger, hier vooren niet gespeceficeert. De Vaendels van al de Comp. soo Soldaeten als Mattosen, sullen achter haer respective Vaertuygen opstaen. De Vaertuygen in de welcke de spitswagens sullen wesen, sullen alle Prince Vlaggen achter af hebben; benevens het Vaendel van de Comp. Matroosen. De Vaertuygen waer de Artillerye in wesen sal, sullen alle dubbelde Prince Vlaggen achter af hebben.

Benevens dese generale ordre:

ALle Chefs Battaillons, sullen exactelijck hare gegeven ordres doen observeeren, en sorge draegen dat hare Battaillons, hare distanctie, lincks en rechts, en vooren of van achteren, precieselijck observeren. 2 Wort aen alle Soldaten en Matrosen verboden, buyten zijn gelit te marcheeren, ofte gaen sonder permissie van den Officier, commanderende het Battaillon, op pene van aenstonts met den doot gestraft te worden: authoriseerende ten dien eynde den Cap. geweldige door den Scherprechter aenstonts sonder verdere proceduren, de executie te doen. 3. Wordt mede wel expresselijck verboden, dat geene Soldaten of Matroosen, buyten de buytenwaghten van 't quartier sullen gaen, op pœne van met de doodt gestraft te worden. 4. Alle die geene die buyten onse ordres eenige plonderinge, overlast, violentie, of brantstichtinge aen den Vyant doet, sal aenstonts met de doot gestraft worden.

's Avonts quamen dicht onder 't Eylant Bel Isle ten Ancker/ sagen 't Volk op 't Lant/ en lieten het Ancker op een Gotelings-schoot van de Wal af vallen. Desen dagh had een Engelse Kits/ onder onse Vloot uyt Torbaey gekomen/ een Franse Loots voor de Rivier de Loire/ in onse Vloot gebracht/ uyt de welcke wy de gelegentheyt en stant van 't Eylant verstonden. Den 24. besloten met goet weer des anderen daegs te landen. 's Middags quamen onder 't Casteel St. Paul aen de andere zyde ten ancker. Den 25. gingh een Trompetter van den Graef van Hoorn aen lant/ en quam 's avondts weder om/ relaterende/ uyt de mont van den Gouverneur/ dat niet als Kruyt en Loot ten besten had. Den 26. gingh den Lut. Admir. Tromp/ Grave van Hoorn/ de Heer van Zommelsdyck/ Coll. Steck/ Mousr. d'Aigremont/ Ingenieur van dit Casteel/ den Heer Johan Bergh/ en andere in de Boot/ om de bequaemheyt van 't landen te besichtigen/ en bevonden/ dat de lichte Fregatten op 4 vadem waters/ en maer een groot Musketschot van de Wal konden komen te leggen/ en de onse onder 't faveur van des selfs Geschut konden landen. De Boot van Cap. Brakel had oock dicht onder lant geweest/ en een gewonde bekomen/ maer daer tegens een van den Vyant doot geschooten. 's Avonts quam 't Galjoot met veel plunderagie weder in de Vloot/ dat op de Cardinaels Eylanden was gelandt geweest. Toen wiert gepitsiaerd/ en bevoolen/ dat sich yder tot de landinge tegens des anderen daegs soude gereet houden. Den 27. met het kriecken van den dagh wierdt het zeyn tot de landinge gegeven. Waer na eerst de Soldaten/ en daer na de Matroosen hun in de Chaloupen begaven. Alvoorens waren 2 Fregatten/ te weten/ 't Wapen van Dort ende Edam/ Capits. Panhuysen en Decker/ geordonneert/ om een Musketschot van malkander/ ende soo dicht aen de Wal te leggen. Den Heer Johan Bergh stapte mede/ neffens de andere/ in de Boot/ om te landen. Den Vyant had op het hooge een kleyn Retrenchement opgeworpen/ van achter 't welcke zy somwyl na ons schooten/ maer dewyl de Fregatten gestadigh canoneerden/ en rechten zy niet veel uyt; de Fregatten in tegendeel schooten op hun/ dat het stoof/

en een van de selve/ die sich wat te bloot begaf/ wierden de beenen onder het lijf wegh geschooten; waer op een groot geroep onder ons Volck ontstont/ en de vlucht van de Vyant volgde; dus kregen de onse/ springende tot de middel in 't water/ de strandt in/ sonder een Man te verliesen /en liepen datelijck in des Vyants Wercken. In ordre gerangeert /marcheerde men te landwaerdt in / 't geen seer braef om te sien was; de Spitswagens wierden oock voort getrocken; dese waren kleyne Slagboomen of balckjes vol pennen/ op raden rollende/ in een vierkant / en 't selve met Musketiers gevult/ om by aldien daer Ruyterye mocht wesen/ de selve door de selve te stuyten. Andere weder om trocken de Veltstucken/ en de Granadiers volghden: dus trocken de onse door een moeylijcke wegh/ om de veelheydt der Klippen en Bergen/ tot voor 't Casteel/ daerse halte hielden: dit Casteel is seer sterck en schier onwinbaer/ gelegen op een Rotssteen/ ende onmogelijck om het van buyten te konnen ondermijnen/ om het te laten springen: daer lagen 200 stucken Geschut op/ waer van 80 uyt Engelant/en 60 expres uyt Hollant waren ontboden/ gelijck Monsr. Aigremont/ door desen Ingenieur van 't selve/ betuygde/ en daer toe altijt voor 6 maenden met lijftocht voorsien oock met een besettingh na proportie. Monsr. Fouquet had 't selve laten maken/ tot een retirade/ maer 't kon hem van des Konings ongenade niet bevrijden. Het Eylant heeft veel Dorpen/ maer arm/ doch 't Landt is vry vruchtbaer van Koorn en Vee. Den 28. marcheerden ons Leger weder van het Casteel af / hebbende de nacht daer voor sonder eenigh beschutsel door-gebracht/ om datter schier geen Boomen waren te vinden / ende was het 's nachts soo kout/ als daegs heet/ na de westkant van 't Eylant. Een Soldaet /die in 't brantstichten geattrapeert was/ wiert aenstonts geharquebuseert. 's Avondts hieldt het Leger in een groote vlackte dicht aen de zeekant by een Dorp/ weder halte. Den 29. beval den Graef van Hoorn/ dat men de Paerden / die de onse daer gekregen hadden/ by een soude vergaderen / om een Comp. Dragonders te formeren / doch en quam tot geen voortgangh / dewijl sijn Exell. de aftocht liet blasen / om te vertrecken / aengesien hier niet kon uytgerecht werden/ en het Eylant Madame Foucquet toe quam/ bewijsende sijn Exell. daer mede/ dat het den Staet niet om 't bederven van Landen / maer om de Vrede te doen was / en wat de Franse en Hollanders in goedertierentheyt verschilden. Hy liet selfs alle gevangens los / en beschonck hun noch met een braef stuck gelt. Waerlijck / een klaer bewijs van een recht christelijck en volmaeckt Veltoverste/ en na den aerd van sijn doorluchte Stam/ en 't spreeckwoordt: Parcere subjectis, & debellare superbos. Dien avont quamen verscheyde Comp. Matroosen noch aen boordt met 16 Hoornbeesten/ en den 30. tegens de middagh sijn Exell. selfs met de rest/ wanneer weder onder zeyl gingen.

Den 1. July wiert Krijghsraet gehouden over eenige gevangens /die de onse van 't Casteel weder gekregen hadden/ en den 2. wiert een Soldaet opgehangen. Desen dagh gingen weder onder zeyl /en quam Cap. Elsevier in de Vloot. Den 3. sagen het Lant van Narmoutiers dicht voor ons. Tegen de middagh quamen voor 't selve ten ancker. Men besloot toen tot de landinge. Den 4. 's uchtens vroegh wierden 2 Geschutschooten tot het zeyn gedaen/ en vielen de onse daer op in 't kleyn Vaertuyg; ten 5 uren was al de Militie geembarqueert. Alvoorens waren weder om 2 Fregatten omtrent een Musketschot van 't Lant geplaetst/ om onder des selfs faveur te konnen landen. Vermits den Heer Graef van Hoorn sich de laetste mael in de Chaloup wel bevonden had/ en met de selve over al by konde wesen/ soo trad sijn Exell. weder in soo kleyn een Vaertuygh / en ordonneerde in sijn plaets een Cap. met 40 Musketiers in de Boot/ daer sich den Heer Johan Bergh mede by bevont. Yder dede diesshalven sijn best/ om aen lant te komen: Welck woelen op het water van soo meenigerhande Vaertuygen in soo schoon een morgen-stont een vertooningh gaf van alderhande veranderingh/ ende vervolgens een vermakelijck gesicht voor die sulckx noyt meer gesien had. Ondertusschen canoneerden de Fregatten wacker op den Vyant/ die sich/ tusschen de 7 en 800 man achter een borstweeringe verscholen. Col. Steck/ die de voortocht had/ raeckte/ toen alle de Chaloupen in goede ordre gerengeert waren/ met sijn Chaloup eerst tegens de gront / en had het ongeluck van op een seer quade hoeck te vervallen / daer het vol Klippen was/ en daer zy/ mits 't vallen van 't water wel haest vast saten. De Soldaten moedig over voort springende/ vielen veele door de blinde en ongelijcke gladde gronden van de voorsz. Klippen voor over met geweer en al in zee/ dat geen kleyne ontsteltenisse in de andere/ die 't aensagen veroorsaeckten: Coll. Steck ondertusschen nevens weynigh andere door Chaloupen gelant zijnde / kon na behooren voor die tijt niet werden ondersteunt/ en liet den Vyant niet na met alle furie daer onder te schieten/ waer door oock den Lt. Coll. Heyde en Major Schoonhoven in 't aengesicht gewont wierden; dan de onse van de andere zijde hevigh toeschietende/ ende Chaloupen krijgende/ daer zy nader mede aen landt konden komen/ soo wierden de onse meester van het strant/ en kort daer aen van den Vyant. In dese rescontre bleven in alles omtrent 8 of 10 dooden/ en 40 of 45 gewonde. Indien den Vyant op die klippige en quade plaets de couragie gehad had/ om uyt haer voordeel op ons af te komen / souden 't de onse soo gemackelijck niet gehad hebben; dan nu was sijn Exell. 's uchtens ten 7 uren met sijn gantsche Leger al aen 't marcheren lantwaert in. Tegens de middagh het water gewassen zijnde / liet den Heer Johan Bergh aen den Adm: Willem Bastiaensz. vragen/ waer zy hun nu met 't kleyn Vaertuygh souden begeven/ en wierden gelast voor de Moolen/ die Cap. Hendrick Brouwer ingenomen had / te gaen leggen/ met de dregh zeewaerts in/ om niet aen de gront te raken/ dan 's avonts quam al het Volck aen boort.

boort. Den 5. bracht de Heer Johan Bergh op ordre van den Adm. Tromp de 2 ſtucken Geſchut/die voor de Moolen lagen/ aen boordt / zijnde het eene een metale 4 ponder en 't andere een yſere 6 ponder. Den 6. wiert lijftocht verſamelt/om na lant te brengen. 's Avonts quamen 9 Koebeeſten in de Vloot. Den 7. wiert 't ſelve aen lant gebracht/en quam den Adm. Tromp 's avonts weer aen boort. Den 8. wiert eenig Hoy aen boort gebracht/gelijck oock veel Hout. Tot den 23. bleven de onſe dus voor dit Eylant leggen/in welcke tijt de aen landt zijnde Militie van de Schepen ſomtijts met lijftocht voorſien wierden/ en veel Hoornbeeſten en Hout van lant weder aen de Schepen gebracht wierden. Adm. Tromp voer oock ſomtijts na lant/om met den Grave van Hoorn te ſpreken. Den 23. wiert belaſt dat al het Bootsvolck weer t'ſcheep gebracht ſouden werden/ gelijck zy noch 's avonts quamen. Tot betalinge van 14000 Rijckxds.die de onſe voor de Brantſchattinge bedongen hadden/wierden deſe Gijſelaers en hare Knechten van 't Eylant mede genomen: Cap. Maſſon. Pr. Tielhet. Maturin Bureau. Sr. d'Angly. Nic. Moreau. Charles Frion. Andrè Goubert. Cap de la Rocq. Viette. Hegret. Prevoſt. Rochar. Biljeau. Mouchar. Videau. Scholt. Jambie. Jean Baptiſt. Den 24. wiert Capiteyn Wijtze Beyma en van den Heuvel met een Prijs na Biſcayen geſonden / om die daer te verhandelen/ en vers water te brengen. Den 26. gingen onder zeyl. Den 27. wiert gelaſt / dat indien een ſtorm uyt den noort-weſten mocht op komen / dat de Schepen daer door van malkander verſtroyden / de Rendebous onder 't Eylant St. Martin ſoude weſen/ of uyt den Z.W. op komende/ onder Bel Iſle. Ook wiert geordonneert / dat Cap. Megangh en Barent Hiddes omtrent Bel Iſle ſoude blijven kruyſſen. 's Avondts viel de Franſe Piloot / die door een ſtratagema van de Engelſe Kits gekregen was/ over boort/en maeckte/ in zee leggende/ de mine van ſich te willen verdrincken /dan weer gevißt zijnde/ ontſtont onder 't Volck een groote allarm / meenende/of daer yets quaets onder ſchuylde / ende hy het Schip in de lucht wilde doen vliegen; dan voor de Maſt geſet zijnde/verklaerde hy 't ſelve door ſrenesye geſchiet te zijn/ gelijck oock ſulckx naderhant na onderſoeckinge wierdt bevonden. Den 30. ſetten onſe cours na St. Sebaſtiaen. Den 31. ſagen het hooge lant van St. Sebaſtiaen black voor ons/ en omtrent een mijl van 't voorſz. Gebergte zijnde/ wiert de Vlagh geſtreken/ en 7 ſchooten voor 't Caſteel gedaen/'t geen weder beantwoort wiert. 's Middags quam de Hollantſe Conſul aen boort/ om den Adm. Tromp en Grave van Hoorn te begroeten: Kort daer aen traden haer Exell. nevens den voorſz. Conſul en verſcheyde andere Heeren in een Pinckje na lant toe/ dan moſten/ mits de ſtilte / derwaerts geroeyt werden. In de Haven komende/ſalueerde het Fregat / dat den Heer Don Bernardo de Salinas daer gebracht had/hun met al ſijn Geſchut. Aen de trap van de Moellie wierden haer Ed: ontfangen en gecongratuleert door de Heeren Don Balthaſar de Pantoya en Don Bernardo de Salinas/(die daer van Madrid was gekomen /en ſijn Reys noch dien ſelven avont naer Hollandt meende voort-geſet te hebben/ indien hy haer Ed: daer niet gevonden had) nevens veel andere Heeren Geeſtelijcke en Weereltlijcke. Zy wierden vervolgens geleyt na 't Huys van den ſelven Gouverneur/ door een toeloop van ontelbare Menſchen /en aldaer weder ver wellekomt / ende heerlijck met Confituren Wijn/ &c. onthaelt. Onderwijl quamen eenige Gedeputeerden van de Regeeringh hun Ed: daer begroeten/en wierden naderhant weder op een heerlijck Avontmael getracteert/daer niets aen ontbrack.

Den 1. Auguſtij gingen de Heeren naer Peſache / een mijl van de Stadt / daer de Schepen water ſouden halen/ en bevonden 't ſelve goet te weſen. 's Avondts quamen zy weder te St. Sebaſtiaen. Tot den 6. viel niet byſonders voor / ende quam den Heer Tromp dien dagh aen boordt: Zijnde den Grave van Hoorn met den Heer Don Bernardo de Salinas na Madrid vertrocken / om daer met de Coninginne van Spangie over de vordere expeditie te raedleven. Den 7. wierden alle de Soldaten van de andere Schepen afgenomen/ ende op de Amſterdamſe gebracht/ dewijl de Vloot nu geſcheyden ſoude werden. Den 8. gingh het Eſquadre van Tromp onder zeyl na Cadix/ en bleven die van Banckert / en van Nes in den Oceaen. Den Heer Tromp had aen den Adm. Banckert en van Nes de volgende Inſtructie gegeven:

Cornelis Tromp, Lt. Admirael van Hollandt en Weſtvrieſlandt, reſorterende onder het Ed. Mog. Collegie ter Admiraliteyt tot Amſterdam, Opperhooft van 's Lants Vloote.

Notulen voor de Lt. Admiraels Aert van Nes, en Adriaen Banckert, waer na de ſelve hun ſullen hebben te reguleren.

Eerſtelijk, laſt hier mede de Lt. Admiraels te zeylen na Normantiers, om te ſien of de brantſchatting konnen bekomen, en 't ſelve bekomen hebbende, de Oſtagiers op vrye voeten te ſtellen, en by manquement van betalinge, deſelve naer gedane reys, aen mijn Heeren de Staten over te leveren. Idem aldaer te verwachten de Schepen uyt Hollant met Bier, Broot, en andere Victuaille, en de ſelve verdeelen, op de Schepen, onder haer Vlaggen zijnde, en daer van recipiſſe van den onfangſt aen de Schipper over te leveren. Alle de zijdtſe bommen en Galjoots, met de eerſte en bequaemſte gelegentheyt, nevens de 2. Galeytjens naer 't Patria te ſenden, en oock andere Vaertuygen die oordeelen beſt te zijn om naer huys geſonden te worden. De Brieven die in de Schepen ſouden mogen weſen, die van het Patria komen, te ſenden met een Fregat na den Conſul tot St. Sebaſtiaen. Soo der onderwijl op 't Eylant Boulijn, Cardinaels, Heys, ofte elders eenig voordeel is te doen, den Vyant ſoo veel af breuck te doen als mogelijck

 is,

is. Haer affaires tot Normantiers verricht hebbende, en siende geen dienst meer te kunnen doen, sullen haer begeven voor en binnen 't Canael, sich verdeelende in 2 a 3 Esquadrons, so best goet vinden sal met den Krijgsraet, om den Vyant de meeste af breuck te konnen doen. Maer soo zy Lt. Admiraels bekent mogen worden, dat'er revolte in Bretangien, of Poictou te verwachten was, sullen de selve aen den Generael van St. Sebastiaen, daer kennis van geven, en de Ingesetenen beloven, van wegen den Staet, om alle assistentie te doen dat mogelijck is. Dat alle de packen met kleeren, die in de Schepen zijn, onder de Lt. Admiraels van Nes en Banckert, sullen in 't Esquadre van den Lt. Admirael Tromp overgegeven werden. Dat den Lt. Adm. Banckert sal betalen uyt de Sout-Prinse, die hy te St. Sebastiaen verkocht heeft, het achterstal van de huur van het Engels Scheeepje, en heeft eenigh gelt op de hant ontfangen, en de rest kan gesien werden by 't Contract, by den voorn. Schipper berustende. Onderwijlen sal den Lt. Adm. Banckert aen 't Ed. Mog. Collegie in Zeelant, soo hy niet in tijts met Victualie werdt voorsien, schrijven, met protestatie, dat hy den gerequireerden tijdt niet kan uyt-houden tot half October. De Lt. Adms. sullen alle de Oorlogschepen soo langh laten kruyssen, tot dat zy ten eynde Victualie zijn, sullen ten dien eynde aen haer Ho: Mo. en de respective Collegien schrijven, oft zake waer; zy haer nader ordre geliefden te senden: En soo 'er yetwes soude mogen voorkomen, daer dese ordre geen mentie van en maeckt, sullen de Lt. Adms. de Krijgsraet by den anderen doen komen, om daer over ten meesten dienste van den Lande t'oordeelen te behooren. Actum in 's Lants Schip Hollandia, zeylende voor de Reede van St. Sebastiaen, den 8. Aug. 1674. was getekent, CORNELIS TROMP.

Den 10. dreven langst de Biscapse Kust. Den 11. waren op de hoogte van St. Antonij / en wiert aen alle Capits. toen een beslooten commissie gegeven / om de selve 15 a 16 mijlen bezuyden de Caep de Finis Terre te openen. De Vloot wiert oock aldus geformeert / en yder een Instructie gegeven hoedanigh zy nevens den anderen souden zeylen:

Onder het Esquadre van den Heer Tromp waren de volgende aldus bescheyden.

Capits. Decker.
Teyloos.
Vice-adm: de Haen.
Dan. Elsevier.
Jac. Berckhout.
Corn. van Heuvel.
Lt. Admir. Tromp.
Jan de Jongh.
Jan van Lier.
S. by N. Philips Almonde.
Dirck Schey.
Megangh.

Onder het Esquadre van den Adm. W. Bastiaensz waren de volgende dus bescheyden.

Caps. Hendrick Brouwer.
Elant du Bois.
Vice-adm. Jan van Nes.
Jan Heck.
Valehen.
Jac. Roos.
Lt. Adm. Willem Bastiaensz.
Gillis Schey.
Adr. Berckhout.
Nicolaes Verschoor.
S. by Nagt, Jan Dick.
Maerten de Boer.

Den 12. wiert de bovenstaende Lijst aen yder uytgegeven/ en liet daer op den Lut. Admir. Willem Bastiaensz. de Wimpel van de Voorstengh/ en een enckelde Prince Vlagge van boven waeyen. 's Avonts brack de Boegspriet van den Vice-adm. van Nes. Den 13. wiert de Heer Tromp te rade/ overmits de tocht noch langh soude konnen dueren/ en de montkost schaers begon te werden/ dat men in de plaets van 5 pont Broot en een pont Kaes/ nu alle weken maer 4 pont Broot / en 3 vierde pont Kaes soude uytdeelen. Den 14. quamen onder 't Gebergte van Rio de Sella. Den 16. by Caep Ortegal. Den 18. by de Corunna. Den 19. by Caep Finis Terra. Den 21. by de Barlinges/ ende wierdt het Volck hier volgens gewoonte gedoopt. Den 22. 's middaghs kregen Caep Roxent op zy. Den 24. passeerden St. Vincent. Den 25. sagen Caep Marie / ende den 26. quamen voor Cadix ten Ancker: In 't inkomen wierden de gewoonlijcke Eer-schooten / 60 in getal / gedaen. Onder veele Persoonen/ die toen aen boort quamen/ was oock Don Nicolaes de Cordua/ Generael van de Gallioenen/ een out en fris Heer. Verstonden alhier de Victorie van sijn Hooght. den Heer Prince van Orangie by Senef. Den 29. quam den Gouverneur van Cadix/ Don Diego de Caballiero / een out Heer / aen boort / de Grave van Hoorn/ en den Lt. Adm. Tromp congratuleren. Hy wierdt van de selve met alle eer ende vrientschap ontfangen en getracteert/ en 's Konings/ Staten Generaels/ en sijn Hooghts. gesontheyt gedroncken/ waer na hy weder na de Stadt keerde; doch gingh den Adm. Willem Bastiaensz. met eenige Heeren na Porto Maria. Den 31. wiert de Heer Tromp te Cadix met sijn by hebbende Hoofden en gevolgh seer heerlijck ingehaelt/ komende den Gouverneur te voet met sijn Koets achter aen/ en reden toen gesamentlijck na 't Huys van de selve/ alwaer zy magnificq wierden getracteert. Salverende het Geschut/ gedurende het verblijf van den Adm. meenigmael van 't Casteel. Van daer nae 't Huys van den Holl. Consul vertreckende/ wiert daer oock heerlijck onthaelt / doch vertrock 's avondts weder na boort.

Den

Den 1. September quam den Heer * Grave van Hoorn/ nevens Don Bernardo de Salinas en de Heer van Sommelsdijck van Madrid te Cadix/ en wierden daer met alle eer ende vriendtschap ingehaelt. Den 5. brande men in de Stadt veel vreughde-vuren over sijn Hooghts. Victorie by Senef: Waer op oock in de Schepen veel brandende Lantaerns aen de Nocken van de Reen/ achter/ voor/ boven op/ en in 't Want ende elders wierden gehangen; 't geen om de duysterheydt seer wel om aen te sien was. Het Geschut wierdt oock los geschooten/ ende was Don Bernardo de Salinas oock met groote vreugde aen boort. Den 6. quam de Smirnase Vloot/ die 1671. uytgegaen was/ sonder Convoyers of Oorlogschepen by ons. Den 7. lichten 't Ancker/ ende gingen onder zeyl. 's Nachts passeerden het nauw van de Straet. Den selven dagh wiert de Rendevous gestelt/ by aldien de Schepen door storm verstropt wierden met een W. Wint/ te Cartagena/ dan bewesten Cartagena/ en van een Levant beloopen/ in de Bay van Mallega/ soo zy boven Caep Mol waren/ of anders in de Bay van Gibraltar. Den 8. passeerden Mallaga/ en 's avonts Caep Gata. Den 14. waren op de hoogte van Cartagena. Den 15. ontmoeten den Adm. van Genua/ die ons met 17 schooten salueerden/ en wiert met 15 weder beantwoort. 's Avonts setten 't op de ly/ om de achterste Schepen in te wachten. Den 16. passeerden voor by Alikanten/ en ontfingh den Grave van Hoorn een Brief van Don Bernardo de Salinas. 's Avondts Donder ende Blixem met een sware stort-regen. Den 17. en 18. hadden Caep St. Marthijn op zy. Den 19. hielden Krijgsraet. Den 20. passeerden de Eylandekens van Nom/ en den 21. het op een Rotssteen gelegen Kasteel Apullo/ 't geen ons met 3 Canonschooten begroeten/ en wiert met 5. weder beantwoort. Verstonden hier uyt 3 Persoonen/ die aen ons boort quamen/ dat de Spaense Vloot van voor Barcelona na Messina was geseylt/ en de Franse na Toulon. Den 22. wierden de Caps. aen boort gezeynt/ en aen 2 belast/ daer tot by-beleydingh van de onbezeylde Schepen te blyven/ terwijl de andere na Barcelona souden zeylen. Den 24. kregen Barcelona in 't gesicht/ en quamen 's middags met de gantse Vloot in goede ordre voor de Stadt; wanneer de behoorlijcke salutatie met het Canon wiert gedaen/ ende oock weder beantwoort. Den Oversten Steck/ die te St. Sebastiaen sieckelijck was achter gelaten/ quam hier/ nevens den Consul/ weder aen boordt. Hy had van St. Sebastiaen de Reyse over landt genomen/ ende was daer al 14 dagen van te vooren geweest. Tegens den avont voer den Heer Graef van Hoorn aen lant/ en wiert daer met alle Eere ontfangen. Den 25. gingh den Heer Tromp mede derwaerts/ en wierdt van gelijcken treffelijck onthaelt. In de Haven lagen toen 25 Galeyen/ daer van des Admiraels met 54 Riemen was. Het opperste gebiet over de selve had Don Marqueso del Viso/ en van de Napelse/ El Principe Piombino. De Plaetsvoogt van de Stadt was Don Estevan. Den selven dagh 's avondts quam de Heer Tromp weder aen boort. En was den Vice-adm. de Haen met 6 Schepen oostwaerdt op t'zeyl gegaen. Den 27. quam den Graef van Hoorn met den Consul aen boordt. Den selven dagh quam den Prins van Montesarchio/ Generael van de Siciliaense Galeyen/ mede in de Vloot/ en wiert brave onthaelt/ doch vertrock weder na 't besichtigen na syn Galey. 's Avondts gingen onder zeyl/ gelijck oock 17 Galeyen. Dien dagh was oock Justitie geschiet over 2 Matrosen/ die in dronckenschap haer Commandeur in de Bay van Cadix uyt de Sloep hadden over boordt gesmeten. Den 30. tegens den avondt quamen onder de Wal van Lorette ten Ancker.

Den 1. October gingh de Boot om water/ en sagen 11 Galeyen van die geene/ die met ons uyt Barcelona geloopen waren/ en nu van Roses quamen. 's Namiddags ging den Heer Tromp/ Graef van Hoorn/ en verscheyde andere Heeren na lant/ doch quamen 's avonts weer aen boort. 's Nachts gingen onder zeyl/ en quamen den 2. voor de middagh in de Bay van Roses/ daer voor/ na de gewoonlijke salutatie het Ancker uytgeworpen wiert. 's Nachts kregen een harde storm/ met Blixem/ en Regen/ en had den Viceadm: de Haen 't Schip van de Heer Tromp by na op zy gedreven/ dan alles liep noch ten besten af. Den 3. quam den Consul van Barcelona met een groot Pacquet-brieven in de Vloot/ waer op alle de Hoofden van de Vloot aen boort wierden gezeynt. Desen dag quam den Gouverneur Don Joseppo di Tapia aen boort. Den 4. ging den Graef van Hoorn aen lant/ en wiert met 19. Canonschooten ontfangen. Dese Plaets was als een Vijfhoeck/ hebbende voor yder Bolwerck een halve Maen/ en voor yder Gordijn een Ravelijn. Den 5. wierdt aen yder Soldaet een paer Schoenen/ en een Rock uytgedeelt. Den 7. wiert het zeyn tot de landinge gegeven. Want naer dat met den Heer de Salinas veele onderhandelingen waren gehouden/ so was goet gevonden/ datter 16 Comp. Soldaten/ yder van 70 koppen/ met den aenkleef van dien/ onder 't gebiedt van den Coll. Steck aen landt souden gaen/ dan de § selve quamen korts daer aen weder t'scheep. Vorders wiert 's Lants Vloot toen onder de volgende Esquadres verdeelt:

* Zy waren den 11. Augusti te Madrid gekomen, alwaer de opgem. Grave met alle achtinge van de Coninginne wiert ontfangen en onthaeldt, en had daer met de Spaense verscheyde onderhandelingen gehouden, hoedanig, en op wat voet men best met de Zeevlooten en 't Krijgsvolck van weerzijden de Franse soude kunnen afbreuck doen: Dieshalven, na dat dit was beraemt, vertrock den ged. Grave in 't leest van Augusti, van de Koninginne met eenige treffelijcke Geschencken zijnde vereert, na Cadix, en quam met den Heer de Salinas den 1. September, als boven gedacht, weer aldaer.

Onder den Lt. Adm. Tromp.
Lt. Adm. Tromp,
Vice-adm. de Haen.
Cap. Cornelis van den Heuvel.
Elſevier.
de Jongh,
Megangh.
Comm. Knijf, een Snaeuw.

Onder de Lt. Adm. W. Baſtiaenſz
Lt. Adm. Willem Baſtiaenſz.
Vice-adm. van Nes.
Cap. Decker.
Panhuyſen.
Comm. Jan Pijpen, Snaeuw.
Beſanſon, Brander.
Corn. Willemſz., Symon Jacobſz. — Transport-Fluyten.

Onder de S. by N. P. Almonde.
S. by N. Almonde.
Cap. du Bois.
Jac. Berckhout.
van Lier.
Roos.
Valehen,
Comm. Jur. Baeck, A. Randel. — Snaeuwen.

Onder de S. by N. Jan Dick.
S. by N. Jan Dick.
Cap. Jan Heck.
Marten de Boer.
Corn. Backer.
C. van Axwijk, Jan J. Calf, — Transport-Fluyten.

Onder de Cap. Dirck Schey.
Comm. Dirck Schey,
Cap. Nicolaes Verſchoor,
Gillis Schey,
Com: Jan Janſz Bont, Dirck Harvey, — Branders.
J. Heſſels Wientsma, Heyman Adriaenſz. — Snaeuwen.
Grootvelt, Stadlandr. J. Schenk, — Transportfluyten.

Actum in 's Lants Schip Hollandia, in de Baey van Roſes, de 7. October 1674.

Van deſe ſoude den Heer Lt. Adm. Willem Baſtiaenſz. met ſijn Eſquadre ſich op 't alderſpoedigſte na het Vaderlant begeven/ en geen Plaetſen dan uyt hooge noot aendoen. Waer om den Heer Graef van Hoorn ſich met ſijn Domeſtijcken op des ſelfs Schip begaf/ om alſoo voor de komſt der Soldaten in Teſſel ordre te beſorgen / waer yders Guarniſoen ſoude weſen. Oock was goet gevonden/ dat den Heer Tromp ſich met ſijn Eſquadre mede op 't ſpoedigſte na 't Vaderlandt ſoude begeven / doch in paſſant/ waer het mogelijck/ Alikanten/ Mallaga en Cadix aen doen. Vorders dat de Caps. oude ende jonge Schey/ nevens Verſchoor/ ſouden paſſen op de Tranſport-Fluyten/ Branders / Galjoots ende Snaeuwen/ en deſelve na 't Vaderlant convoyeren. Eyndelijck/ dat den Schout by Nacht Almonde met ſijn Eſquadre/ zijnde van yder Collegie 2/ de Maes/ Amſterdam en Noort-hollandt/ in de Baey van Roſes ſoude blijven en wachten / tot de aen lant geſtapte Militie weder ſoude embarqueren/ ende dan met de ſelve geſamentlijck na huys toe gaen. Den 8. gingh de Graef van Hoorn daer op met alle ſijn Domeſtijcquen op 't Schip van de Heer Willem Baſtiaenſz. ſcheydende van de Heer Tromp met groote tekenen van eer/ en wierden tot een geluck-wenſchinge 15 ſchooten gedaen. 's Avondts gingen de andere oock onder zeyl / blijvende den Schout by Nacht d'Almonde daer alleenigh leggen. Tot een adieu wiert het Kaſteel met veel Eer-ſchooten begroet. Den 9. kregen Barcelona weder op zy / ende praeyden een Genuees Schip/ dat van de Turcken was na-gejaegt/ en verſtonden uyt de ſelve/ dat de Silvere Vloot noch niet was gearriveert. Den 12. quamen onder het Eylandt Majorca. Den 14. hadden 't Eylant Ivica ende Caep St. Martijn in 't geſicht. Den 17. paſſeerden de Caep di Palos/ ende ontmoeten 7 Engelſe Koopvaerdy-ſchepen van Alikanten. Den 18. zeylden Caep de Gata voor by. Den 19. viel de groote Maſt van 't Schip Steenbergen over boordt. Door contrarie Winden bleven omtrent deſe Caep tot den 27. leggen. Toen paſſeerden Modril / en 's middaghs de Granaet-bergh. 's Avonts peylden Velis Mallaga/ en liet den Heer Tromp aen den Cap. Schey weten / dat hy ſijn beſt ſoude doen om het naeuw te paſſeeren. Den 28. 's middags hadden de Bergh van Gibralter in 't geſicht /en zeylden 's abondts door het naeuw. Den 29. hadden Cadix in 't geſicht/ en quamen 's avonts voor de Bay ten ancker. Den 31. wiert gereſolveert/ dat den Vice-adm. de Haen ende Cap. van den Heuvel daer noch 14. dagen ſouden blijven / om op de Silvere Vloot te paſſen. Elſevier ende Megang na Lixbon en St. Uves zeylen/ om de Koopvaerdyſchepen van daer na huys te convoyeren. En Cap. de Jongh/ nevens de Snaeuwen / na huys toe keeren /gelijck oock de oude en jonge Schey/ Cap. Verſchoor/ en haer by hebbende Schepen. Den 1. November gingen onder zeyl/ en hadden den 5. Caep St. Vincent in 't geſicht.

Den 29. der voorleden maendt had den Engelſen Geſandt / ende de Heeren Skelton en Griffen/ Afgeſondene van den Koningh van Engelant/ en de Hertogh van Jorck / by Monſr. en Madame te Parijs Gehoor / en begroeten de ſelve

§ Dit geviel, om dat de Coninginne van Spangie aen den Heer Tromp, voor Roſes zijnde, geſchreven hebbende, dat hy ſich met ſijn onderhebbende Vloot na Meſſina wilde begeven, hy daer toe, ſonder nader ordre van de Heeren Staten niet kon reſolveren, alſoo hy voor de Winter weder na Hollandt moſt keeren, doch preſenteerde echter 1500 man te ontſchepen, en te Roſes aen lant te ſetten, gelijck oock gedaen wierdt: Dan de Koninginne ſondt daer op aen den Graef van Hoorn tot beſcheyt, dat hy deſe 1500 man wel weder mocht t'ſcheep doen, 't geen men dan oock volvoerde.

selve over de geboorte van den Hertogh van Chartres. De Coninginne van Vranckrijck hielt toen oock een Soon van Monsr. Colbert ten doop. Ondertusschen vermaeckte men sich daer dagelijckx met Comedien ende Balletten. De Koninginne quam oock het Treurspel van Cadmus en Hermione besien. Men bracht noch dagelijckx verscheyde Gevangens in de Bastille / die men aen 't verraet van den Ridder de Rohan schuldig achte. Men bont desen Ridder nu met ysers op sijn Bedt vast / om dat men zeyde / dat hy sich selfs met sich tegens d'aerde te werpen / of 't hooft tegens de Muren aen stucken te stooten / had willen dooden. En men stelde een Rechtkamer op / daer van Monsr. de Raisnie algemeen Pleyt-besorger was / om hem ende sijn medeplichtige te veroordeelen. Te Lions verbrande toen door d' onvoorsichtigheyt der Loot-gieters een groot gedeelte van 't Stadhuys / en wiert de schade op wel 200000 ponden begroot. Men verspreyde nu in Vranckrijck / dat den Gebieder van St. Tropes 2 Spions / die van Genua gekomen waren / had gevangen genomen / de welcke expres uytgesonden waren / om te vernemen / hoe veel Schepen uyt Toulon na Messina geloopen waren / ende hoe veel Schepen daer noch waren blijven leggen. Men verblijde sich daer / dat haer onderstant te Messina soo gelucktigh aengekomen was / en men zeyde oock / dat den Grootmeester van Malta / een Spanjaert / aen de Spaense tegens Messina onderstandt vergunt hebbende / de Franse Ridders hun daer tegens gestelt / en vertoont hadden / dat het niet behoorlijck was / dat de Ridders van dese Orde hun in bysondere geschillen vermengden / maer dat zy hun krachten bewaerden / om de Turcken / als 't de gelegentheyt vereyste / weerstant te konnen bieden. En dat den Ridder de Harcourt / als de meeste tegenstrever / sich daer op met 25 andere in een Tartane van daer begeven hadden. Den Coningh van Vranckrijck vergunde nu Vrygeley-brieven aen alle Hollanders / die in Vranckrijck Koorn en Wijn willden komen halen. In 't lest deser maendt quam den Prins van Condee / den Hertogh van Luxemburgh / den Graef de Choiseul ende andere Heeren uyt Vlaenderen te Parijs / en wierden wel van den Koningh ontfangen. Men was daer nu seer verheught over hare gewaende overwinninge by Straetsburgh / en men hongh 22 Vaendels ofte Standaerts in de Kerck van Nostre Dame op / die men wilde / dat in dese strijt bekomen waren. Men songh oock het Te Deum laudamus, men brande het Geschut los / en men vertoonde 's avonts alderhande vreugde-tekenen hier over.

Den Vryheer Spar / een van de Sweedtse Bemiddelaers / nam dees tijdt van sijn Maj. van Engelant sijn Afscheyts-gehoor / om naer Vranckrijck te trecken / en aldaer het Ampt van den overleden Graef Tott te bekleeden. Hy vertrock dan korts daer aen met 't Jacht de Catherine / 't geen voor hem gereet gemaeckt was. De Gemalinne van den Heer Temple embarqueerden haer dees maent oock in 't Jacht de Anna / om naer Hollandt over te schepen. Den Hertogh en Hertoginne van Buckingam begaven hun nu op haer Lant-goederen in 't Hertoghdom Jorck / om haer tijdt daer gerust over te brengen. De Regeeringh van Algiers maeckten toen aen sijn Maj. bekent / dat hy hun de betalingh van de overgebleven Engelse gevangenen wilde laten toekomen ;

gelijck

gelijck den Koningh hun oock beloofde/en gaf daer op bevel/dat men dese Gevangenen soude lossen: Werdende den Ridder Jean Narborough met het Fregat de Centurion derwaerts gesonden/ om dese gevangens af te halen. Te London viel toen een twee-strijt voor tusschen den Heer Mulgrade / hebbende tot sijn tweede den Heer Middelton / ende den Heer Felton / tot sijn tweede den Cap. Buthley hebbende / waer in zy alle / uyt-genomen de Heer Mulgrade/ licht gewont wierden. Den Coningh trock nu met den Hertoge van Jorck na Newmarket/en besach daer het Paerde en voet-loopen. Hy nam oock verscheyde mael het vermaeck van de Jacht/ keerende in 't lest deser maendt weder na London. De Heeren van Reede en van Haren namen toen oock haer afscheyt van sijn Maj. om weder naer Hollandt te trecken. De Heer Robert Viner/ voor 't aenstaende Jaer tot Major van Londen verkooren / so vergaste hem sijn Maj. met al sijn gestoet op een prachtigh Gastmael. Sijn Majest. gaf nu een seer strict Gebodt uyt/ waer by hy al sijn Onderdanen geboot/geen Franse Commissien tegens de Hollanders te nemen. Haer Ho: Mo: Vloot/ die tot dus langh in den Oceaen op de Franse Kust / onder de Lt. Adms. van Nes ende Banckert gekruyst had / quam dese maendt van daer te Torbaey in Engelant/ om hun weder na 't Vaderlant te begeven.

NOVEMBER 1674.

DEn Heer Sweetsen Bemiddelaer Ehrensteen t'zedert sijn aenkomst in den Hage aen haer Ho. Mo. drie Geschriften van den 5/12. ende 21. July / rakende den Vrede-handel / overgegeven hebbende/ soo hadden haer Ho: Mo: den 25. der selver maendt/ hem daer een antwoort op laten toekomen/ en in 't selve wijtlopigh vertoondt / dat het niet aen desen Staet schorte, dat den Vrede niet voort geset was, maer aen den Koningh van Vranckrijck, de welcke in de voorgaende Vrede-handelingesoo slechte Voorwaerden aen desen Staet had willen vergunnen, dat de selve daer door genootsaeckt was geworden, om haer voor haer uytterste bederf te behoeden, met verscheyde Vorsten Verbonden in te gaen. En dat niet tegenstaende Godt de Heere desen Staet naderhant met een Vrede tusschen sijn Majest. van Engelant en haer Ho: Mo: mitsgaders met een Vrede tusschen verscheyde andere Vorsten gezegent hadde, den Koningh van Vranckrijck echter geen meer genegentheyt als te vooren tot het bevorderen van den Vrede getoont hadde, so door het weygeren der Vrygeleybrieven voor de bedienaers van den Hertogh van Lottharingen, sonder wien haer Ho: Mo: door 't gemaeckte Verbont niet konden handelen, als door de begeerde vrydom van Prins Willem van Furstenburgh, om wiens wille hy oock de Vrede-handelinge te Ceulen had afgebroken, en haer Ho: Mo: daer door gedrongen, om weder nieuwe Verbonden met andere Vorsten op te rechten. Doch dat zy en haer Bontgenooten niet te min seer wensten na het bevorderen van een eerlijke en versekerde Vrede, en dat daer toe een Handel-plaets wierde vast gestelt, &c. Hier op had den ged. Gesant den 9. Augustij weder een nieuw Geschrift overgelevert/ ende daer in

haer Ho: Mo: over hare genegentheyt tot den Vrede bedankt/ en de benaming van een Handel-plaets voor goet gekeurt; doch echter versocht/ dewijl de handelinge al van over langh was begonnen geweest, dat de swarigheden, die daer in voor gevallen waren, ende yder wist, voor eerst wegh genomen mochten werden, op dat de Handelinge dan sijn gewenste uytkomst kon hebben. Dan by aldien men verstont, dat de Handel-plaets eerst most verkooren wesen, versocht hy, dat de Gesanten, die derwaerts, soo van haer Ho: Mog: als van haer Bontgenooten, gesonden souden werden, met volle macht voorsien mochten zijn, op dat 'er geen tijt verspilt, en de Handelingh verachtert wiert. Hy had daer oock in laten vloeyen/ dat de redenen, in hare Hoog Mo: antwoort, tot rechtvaerdigingh, soo voor als tegens den Oorlogh, by gebracht, mede diergelijcke van de andere zijde souden konnen werden opgehaelt, en dat men de selve, dewijl de oorsaeck der Wapenen en der Partyen strijdigheden genoegsaem aen de Werelt bekent waren, behoorden ter zijde te stellen, en liever aen de preliminaire swarigheden wat toegeven, (ten zy men soodanige middelen had uytgevonden, dat de selve op de Handel-plaets konden werden wegh geruymt) op dat die aen de Handelinge geen hinderpael souden konnen by brengen, &c. Den 28. der selver maendt had hy noch een nader Geschrift overgegeven / en daer in vertoont / de schadelijcke gevolgen van den Oorlogh, voornamentlijck in de toen voorgevallene Veltslagh, en de nuttigheyt des Vredes. Versoeckende dieshalven nochmaels / dat haer Ho: Mo: als d'eerste, de eere wilden behalen, van voorstellen tot Vrede gedaen te hebben, ende daer toe arbeyden, dat de Handelplaets genoemt en vast gestelt wiert, en de Gesanten, die derwaerts souden trecken, met volle macht voorsien waren: En op dat hare Reys niet vergeefs soude zijn, dat de preliminaire swarigheden, bestaende in de vrydom van Prins Willem, en de Vrygeleybrieven voor de Lottharingse Bedienaers voor uyt mogten vereffent werden. Poogende desen Staet in te prenten / dat vermits den Hertogh van Lottheringen in sijn Landen weder herstelt soude werden, het de moeyte niet waerdig was, dat men om de relaxatie van de voorsz. Vorst langer in den Oorlog soude gewickelt blijven, &c. Den 9. October weder een nieuw Geschrift overgegeven hebbende/ klaegde hy daer in / dat hem geen antwoort op sijn voorgaende was toegekomen, en hielt het selve als een beyveringe des Oorlogs, welckers quade voortgangen hy nochmaels ten toon stelde, en de nuttigheyt des Vredes te voorschijn bragt, en scheen niet te konnen begrijpen, daer hy zeyde, dat sijn Koningh soo wel meenende omtrent de welvaert van desen Staet was, waer om dien yver soo flaeuw wiert aengesien, en sijn dienst als afgeset. Daer toe ophalende den getrouwen arbeydt van sijn Koningh en sijn Persoon, zedert 2 Jaren herwaerts, die hy in dese saeck had besteet. Hy socht oock daer in te wederstreven de wrevelijckheyt van sommige, die, soo hy zeyde, de cordate bedrijven van sijn Koningh sochten te beknibbelen, om dat hy eenige Troepen na Duytslant liet overvoeren, tot bevorderinge van de Westphaelse Vrede, en die sijn Koningh sochten verdacht te maken, als of 't selve tegens desen Staet was aengesien. Dieshalven bood hy aen, om dese gedachten te weeren, de Verbintenisse tusschen de Kroon Sweden en desen Staet vaster te willen leggen, soo 't haer Ho: Mo: niet onaengenaem was. Aen wien hy oock versocht hier een naeuw regard op te willen nemen. Eyndelijck quam hy weder op sijn voorgaende versoecken, namentlijck datter Plaetsen tot de Handelinge genoemt, en de ingeworpen verhinderingen en obstaculen wegh geruymt mochten werden, &c. Den 22. der selver maent gaf hy weder een

ander Geschrift over/ en vertoonde daer in / dat hy, naer 't vruchteloos afloopen der Vredehandelinge te Ceulen, gelast sich weder na den Haegh te begeven, om daer op 't yverigste tot de bevorderinge der Vrede en een nieuwe by een komst aen te houden, hy gedacht had, naest Godes bystant en sijn bysonderen getrouwen yver, geen beter middel te konnen uytvinden, als de goetgunstigheyt deser Staet, tot voortsettinge van het gemeene best. Soo om dat Godt den Heere deses Staets gelegentheyt zedert een Jaer soo wonderlijck had verandert, als om dat hy de selve soodanigh gezegene had, op dat zy, nu soo veel als den Vrede genietende, de selve mede aen andere souden geven, die onder de last des Oorloghs, voornamentlijck veel onschuldige Duytse Standen, gedruckt saten, en niet om dat den Oorlogh, met toetredinge van andere Vorsten, te grimmiger soude volharden. 't Welck, soo den Gesant stelde, lichtelijck soude volbracht geweest hebben, indien niet eenige, onder sekere voorwaerden, sich in de Maetschappy des Oorloghs hadden ingewickelt, en haer strackx daer op, niet volgens hun deel, te Regensburgh vast gestelt, maer met geheele Heyren hadden gewapent. Het geen dan den Gesant door ondervindinge seer beducht gemaeckt had, dat tot vermeerderinge des Oorloghs soude strecken, gelijck oock van dien tijt aen in sijn oordeel was gebleken, dat 't selve te werck gelegt, de Vrede slecht soude voortgaen, ende dat door het overkomen van verscheyde Veltslagen, de Vorsten en Standen des Rijckx, met lasten en andere Krijghs-onheylen souden aen gevochten werden, sonder eenigh opsicht op den Westphaelsen Vrede. Waer om dan oock den Koningh van Sweden, (hebbende zedert 2 Jaren yverigh tot de bevorderinge der Vrede gearbeyt, en noch bereyt daer in te volharden) als borgh van de rust van 't Duytse Rijck, genootdruckt was geworden, eenige Troepen na den Duytsen Bodem te doen overgaen, om daer sijn Landen, belangh en gerechtigheden van alle gevaer te bevrijden. Om alle 't welcke te weeren, en het Duytse Rijck van dese onheylen te verlossen, versocht hy, dat haer Ho: Mog: eyndelijck wilden komen tot het uyt-drucken van de Plaetsen, die tot de Handelinge bequaem waren, en tot het te niet doen van de bekende ongeluckige verhindernissen, als sonder welckx weghruymingh nau een t'samenkomst kon verhoopt werden, &c.

Hare Ho: Mo: dan de Geschriften van den Heer Gesandt van den 9. en 28. Augusti/ en 24. October ondersocht hebbende/ gaven hem daer op dit volgende in substantie tot antwoort:

Dat haer Ho. Mo. hadden gehoopt, dat hare oprechte verklaringe van den 25. Juli lestleden, hem Gesant ter handen gestelt, de Werrelt volkomen soude hebben verseekert, dat haer Ho. Mo. en haer Bontgenooten altijt hadden gehad, en noch hadden, een groote genegentheyt tot een goede, vaste, en versekerde Vrede, en dat het dieshalven niet nodig was, haer met veel redenen aen te moedigen, tot het aengaen van een saeck, daer sy selfs ten uyttersten toe genegen waren. Dat sy niettemin grooten danck schuldig waren, voor den yver die sijn Koninckl. Maj. van Sweden, en hy Heer Gesant, om de ontstane Oorlogs-vlammen te blussen, aengewent hadde, en dat sy by alle gelegentheden 't selve souden erkennen. Dat haer Ho. Mo. hun seer geern ontslaegen soude hebben van eenige redenen by te brengen tot overtuyginge van de gantse Werrelt van haer vredelieventheyt, dewijl sy 't in haer voorige antwoort wijtloopig hadden verklaert; dan nadien den Heer Gesant in sijn Geschriften noch eenigsints 't selve scheen in twijffel te trecken, en beducht te zijn, dat hare en haere Bontgenooten waepenen, tot meerder verstooringe van de Vrede der Christenheyt gebruyckt mochten worden, en andere Princen en Staten benadeelen, voornamentlijck die in Duytslant; soo hadden haer Ho. Mo. hun genootdruckt bevonden, den Heer Gesant nochmaels te errinneren, dat aen haer de oorsaeck des Oorlogs niet kon toegeschreven werden, noch de daer uyt gevolghde onheylen; dat het hun ten uyttersten had leet gedaen wanneer den Koningh van Vranckrijck sijn genegentheyt, en die van zijn Doorl. Voor-Ouders, in een ontwaerdinge had verandert, en sijn ongenoegen door de waepens had willen resenteren; dat haer Ho. Mo. toenmaels aen alle haer Vrienden en Bontgenooten, en mede aen den Koning van Sweden te kennen-

nen hadden gegeven, de vreese die sy hadden, van door de wapenen van Vranckrijck aengetast te sullen werden; dat sy mede alle vlijt hadden aengewent, om deselve te bewegen, en door haer tusschenkomste den Koning van Vranckrijck van dat voornemen te willen af houden, met oprechte verklaeringe, dat zy niet wisten, de Tractaten van Vrede en Vruntschap met sijn Maj. opgerecht, overtreden te hebben, doch dat sy niettemin te vrede waren, soo der eenige mochten wesen gepleegt, aen zijn Maj. vernoegingh te geven; doch dat sy daer in soo ongeluckigh waeren geweest, dat, toen haer aenbiedinge by Missive aen den Koning van Vranckrijck selfs, vruchteloos was af geloopen, den selven Koning by alle Koningen en Princen, die met haer Ho. Mo. verbonden, of in Vrientschap waeren, heeft gearbeyt, om haer buyten den Oorlog te houden, die hy tegens desen Staet wilde aenvangen, indien sy niet gesint waren sijn partye te volgen en dat hy daer in ten grootsten deel had gereussieert. Dieshalven lieten haer Ho. Mo. aen alle de Werrelt oordeelen, aen wie de oorsake des Oorlogs, en de daer op gevolgde onheylen moeten geweten worden, en of men haere Ho. Mo. die alles tot vermijdinge van den Oorlogh hadden by gebracht, daer over eenig verwijt konde doen. Den Oorlog dan aengevangen, en den Koning so surprenante successen gehad hebbende, soo hadden haer Ho. Mo. weder alles aengewent, om tot den Vrede te komen, dan dat den Koning soo harde Voorwaerden opstelde, dat sy wel genootdruckt waren in den Oorlogh te volharden. Dat den Koningh van Sweden sijn bemiddelinge hebbende aengebooden, den Koningh van Vranckrijck sich noch op eenige voorwaerden had gelieven te verklaeren, of dat die geene, die haer Ho. Mo. voorquamen, soo onaennemelijck waeren geweest, dat men daer op tot geen Vredens besluyt had konnen geraken, en dat den yver van de H. Sweetse bemiddelaers, sonder gevolg had geweest, om den Koning van Vranckrijck tot meerder middelmatigheyt te brengen. Dat de voorige Bontgenooten deses Staets haer ongemacken wel met compassie aengesien, doch geen reele onderstant toegebracht hadden; dat den Koning van Spangien de eerste, en vervolgens den Ceurvorst van Brandenburgh, en den Keyser hun met haer hadden ingelaten. Dat den Koning van Vranckrijck 't selve so hoog had opgenomen, dat de Spaensse Nederlanden, hoewel 't den Koning van Spangien vry stont, by na door 't Fransse Heyr soo veel hadden moeten lijden als na den verklaerden Oorlog. Dat hy oock de Landen van den Ceurvorst soodanig had aengetast, dat deselve genootsaeckt was op sijn eygen seekerheyt te dencken: en dat den Staet daer door, uytgenomen van den Koning van Spangien en den Keyser, sich weder van al haer Bontgenooten had verlaten gevonden, en dieshalven genootsaeckt geweest, hebbende van den Koningh van Vranckrijck geen eerlijcke Vrede konnen verkrijgen, met den Keyser, Coning van Spangien, en Hertog van Lottharingen, een nader verbintenisse aen te gaen. Dat mitsdien de verachtering, die men sonder reden voorgeeft, dat dese verbintenissen aen 't sluyten der Vrede soude toebrengen, aen haer Ho. Mo. niet kon geweten worden, maer aen die geene, die desen Staet tot het oprechten van deselve verbintenissen gedwongen hadden, en dat dieshalven alle eerlijcke menschen haer Ho. Mo. daer over lof souden moeten geven, dat sy nu na quamen, 't geense deselve Bontgenooten hadden belooft. Dat haer Ho. Mo. Bontgenooten altijdt hadden verklaert en bewesen, haer groote genegentheyt tot een goede, vaste, en versekerde Vrede, en dat sy noyt hadden getoont andere te willen onderdrucken, maer alleen haer veyligheyt tegens alle gevreesde en beproefde onderdruckingen te soecken, en dat deselve in alle Tractaten hadden gestelt de bewaeringe van de Westfaelse Vrede: Invoegen het haer Ho. Mo. seer leet was, dat den Gesant in bekommeringe scheen te wesen, dat haer Ho. Mo. of haer Bontgenooten de Westfaelsse Vrede in eenigen deele soude willen infringeren, en daer door den Koningh van Sweden in de meeninge doen vallen, om op des selfs bewaeringe te moeten letten, vermits haer Ho. Mo. aen hem Heer Gesant meermaels hadden verklaert, en noch verklaerden, dat sy en hare Bontgenooten altijt bereyt waren geweest, en noch waren, den Koning van Sweden soodaenige versekeringe en gerustheydt te geven, dat zy niets tegens dese Vrede of sijn Koninckl. Maj. souden ondernemen, als hy soude begeeren, soo sijn Maj. diergelijcke versekering wilde doen, op dat alsoo wedersijts ombragies mochten weg genomen worden. Dat haer Ho. Mo. niet konden begrijpen, waer om hy Heer Gesant sich inbeelt, dat haer Ho. Mog. en hare Bontgenooten minder genegentheyt tot de Vrede soude hebben, na de gemaeckte Alliautien, met den Ceurvorst van Brandenburg, en de Vorsten van Brunswijck en Lunenburgh, en de aennneming der wapenen van de selve tegens Vranckrijck; dat dese Alliante de Vredehandelinge difficielder soude maken, en dese wapening tot meerder onderdruckingh der Duytse Stenden strecken, en dat de Westfaelsse Vrede, daer den Koning van Sweden borg van is, daer door in gevaer soude raeken van te werden geinfringeert, daer dese Alliantien nergens anders toe streckten, als tot bevordering van den Vrede, en dat het selve 't voornaemste oogmerck deser Vorsten was, die daer in niets voor hun bedongen hadden, invoegen sy een oogwit met den Koning van Sweden hadden, die 't selve nu al voor lang had betuygt, dat sy oock de wapenen tot geen ander eynde aengenomen hadden, als om den Keyser, en de Decreten van het Rijck in haer loffelijck voornemen te helpen, niet alleen nae haer deel, dat sy in de Rijckx Armee mosten geven, maer met al haer kracht. Dat haer Ho. Mo. het oock seer vremt souden moeten vinden, dat hy Heer Gesant, over dese Alliantien, in sijn Geschriften soo nadenckelijcke expressien gebruykte, ten waer sy niet verseeckert waren van sijn oprechte genegentheyt tot het bevorderen der Vrede, en dat dese expressien alleen voortquamen uyt een bekommeringh, die hy had op gevat, dat dese Vorsten sich

byſondere inſichten in de voorſz. Alliantien hadden begeven, en dat ſulckx het goede werck ſoude mogen verachteren. Hebbende haer Ho. Mo. dieshalven het vertrouwe, dat hy Heer G. ſant, nu verſtaende, dat deſe Vorſten ſich alleen om de bovengem, redenen in 't gemeen gevaer hebben begeven, en om het Duytſe Rijck en de ſtrijdende partyen tot ruſt en Vreede te helpen, der ſelver loffelijck voornemen ſal prijſen, en dat den Koning van Sweden daer in geen verhinderinge, maer alle vorderinge ſoude toebrengen. Dat haer Ho. Mo. wel konnen begrijpen, dat haer Bontgenooten Heyren, in 't Duytſe Rijck niet konnen verblijven ſonder de Stenden veel ongemack toe te brengen, maer dat ſy en haere Bontgenooten ten uytterſten hadden getracht om die in 's Vyants landt te brengen, en dat niet konden gelooven, dat den Coning van Sweden, het als een contraventie der Weſtfaelſſe Vrede ſoude houden, dat de Keyſer en des Rijckx Vorſten haere wapenen gebruyckten, om de Franſſe Legers van des Rijckxbodem af te trecken, en 't Rijck van de meenighvuldige beproefde onderdruckingen te ontlaſten, en meynden haer Ho. Mo. gelijck het de geheele werelt oock ſoo ſoude moeten oordeelen, dat de defenſie aen allen toe gelaten is, maer in tegendeel een baerblijckelijcke verbreking der Weſtfaelſe en Aeckenſe Vrede is geweeſt, dat den Koningh van Vranckrijck in weerwil van 't Duytſe Rijck, en den Koningh van Spangien, machtige Legers over hare Landen heeft gevoert, en de Leden, Steden, en Plaetſen van 't Duytſe Rijck, die ſich niet met hem wilde voegen, of hem bequaem ſcheenen, vyandlijck heeft aengetaſt, ingenomen, geſlecht of verſterckt, na ſijn wel gevallen, en dat men dieshalven billick moſt verwachten, dat den Koning van Sweden, als een borg van deſelve Vrede, ſijn ongenegen daer over tegens de Auteurs ſou toonen, die ſoo t'onrecht en ſonder op eenige Vredens Tractaten acht te geven, het Duytſe Rijk, en des ſelfs nabuuren in volle vlam hadden geſtelt, en dat hy geenſints ſoude willen verhinderen de geene, die tot haer beſcherming, en tot herſtelling van de voorſz. ruſt, ſonder eenig byſonder voordeel de wapenen gebruyckten, dewijl geen andere weg daer toe open ſcheen. Dat haer Ho. Mo. oock Gods goetheyt ten hooghſten preeſen, dat Hy haer Staet ten meerendeel had herſtelt, en wenſchten niet anders, dan dat ſy van den Oorlog ontſlaegen, en haer Bontgenooten inſgelijcks daer van bevrijt mochten weſen, als wel beproeft hebbende, hoe ſwaer deſelve viel, maer dat ſy niet en wiſten, van haer kant oyt te hebben gemancqueert, tot den Vrede alles by te brengen, oock geen ſchult hadden aen 't verbreken der Vredehandelinge, en dat ſy geern ſoude vernemen, wat hy Heer Geſant, niet in generale termen, maer in ſpecie, daer toe ſoude oordeelen te konnen dienen, 't geen ſy, ſoo 't kon geſchieden, ſouden trachten werckſtellig te maken; maer dat haer Ho. Mo. meynen, dat het voor hun onverantwoordelijck ſoude ſijn, dat ſy ten opſicht van hare Bontgenooten, niet na quamen, 't geen ſy aen de ſelve hadden belooft, 't welck de oorſaek van 't verſoek der Vry-geley-brieven voor de Lotharingſe Bedienaers was geweeſt, om op de handelinge te komen verſchijnen, met verklaringe, van met deſelve anderſints niet te konnen voortgaen, en meenen, dat niemant hun hier over van ongelijck ſal konnen overtuygen, als een ſaeck eyſſchende, daer toe ſy door Tractaet verbonden ſijn, 't geen niemant geweygert wordt, en dat voor de bedienaers van een Prins, wiens Huys onder de voornaemſte van Europa gerekent wordt, en die de Coning van Vranckrijck meenigmael verklaert heeft in ſijn Landen te herſtellen, invoegen de verachtering met reden niet aen haer Ho. Mo. of haer Bontgenooten, als een geoorlofde ſaeck begeerende, kan toegeſchreven worden, maer wel aen den Koningh van Vranckrijck, die deſelve weygert, en daer door evident te kennen geeft, geen genegentheydt tot Vrede te hebben. Wat de vryſtellingh van Prins Willem aenging, gaven haer Ho. Mo. hem Geſant te erinneren, dat des ſelfs gevangenneming, noch direct, noch indirect, by hun of yemant van de Bontgenooten, uytgenomen wiens onderdaen hy was, was geprocureert, en dat ſy daer van geen de minſte kennis hebben gehad, maer vinden vremt, dat men hun wil vergen te interdiceren voor een Perſoon, die ſich tegens de Geſanten van deſen Staet opentlijck had gevanteert, en het voor 't grootſte gedeelte van ſijn roem geacht, dat hy 15 Jaer was beſig geweeſt, om deſe Landen in de ongelegentheden, daer in ſy ſijn geweeſt, te brengen, en die by gevolge de voornaemſte Autheur is geweeſt van al de onheylen deſer Oorlogen; ſulcks dat haer Ho. Mo. gelijck ſy geloven, dat alle Chriſten Princen moeten doen, hem aenſien als een Perturpateur van de gemeene ruſt, en die God deſe ſtraffe der gevangeniſſe niet alleen rechtvaerdigh heeft doen voelen, maer oock meer ongemacken daer over ſoude konnen laten overkomen, en dat het weynigh gratie by vredelievende menſchen ſoude vinden, dat men een geheele Vredehandelinge doet ſtil ſtaen, om ſoo een Perſoon. En dewijl haer Ho. Mo. wel gewilt hadden, dat den Coning van Vranckrijck, of immers den Coning van Sweden, de handelplaetſe, bequaem voor alle de Bontgenooten, hadde gelieven voor te ſtellen, ſoo konden ſy aen hem Heer Geſant, dewijl ſy het werck daer aen niet geern geaccrocheert ſouden ſien, wel verklaeren, dat zy het aen 't welgevallen van den Coning van Sweden ſtelden, om ſoodanigen plaetſe voor te ſtellen, 't ſy Franckfort, Hamborgh, of Aken, daer van hy Heer Geſant voor deſen geſprooken had, en dat ſy wel verſekert waren, dat haer Bontgenooten geen ſwarigheyt ſouden maken, om op een van de voorſz. drie plaetſen te verſchijnen, die daer toe mocht verkooren worden: van herten wenſchende en biddende dat deſe byeenkomſte ten eerſten mocht geſchieden, op dat Europa weder tot ſijn gewenſte ruſt gebracht mocht worden, waer toe haer Ho. Mo. gelijk ſy tot noch gedaen hadden, geern alles ſoude by brengen wat in haer vermogen was. Aldus gedaen in haer H. M. vergadering in den Hage, den 17. Nov. 1674.

Den.

Den 19. deser maent gaf hy weer een Geschrift over / en versocht / dat voor 't aenstellen der nieuwe Oorloghs-bereydselen, den Vrede doch op sijn voor-gestelde punĉten mocht gevordert, of d'een of d'andere middel, onder conditien, datelijck vast te stellen, mocht beraemt werden, tot des selfs voortsettinge. Oordeelende, dat daer toe haer Ho: Mo: cooperatie by hare Bontgenooten niet vergeefs soude zijn, en weder om ophalende, de toetredinge van veele Vorsten in het Verbont, dat hy zeyde niet als groote schade aen de Westphaelse Vrede, ende het bevorderen der tegenwoordige Vredehandelinge kon toebrengen, doch hoopte echter, dat indien de oprechte conditien van de reconciliatie in een behoorlijcke weegschael geleyt wierden, men met hulpe van den Koningh van Engelant, (over welckx aen-neminge tot de bemiddelinge van alle de Bontgenooten hy haer Ho: Mog: congratuleerde) en door de groote genegentheyt van den Koningh van Sweden daer toe, tot een gewenst eynde soude konnen geraken, &c. Den 26. weder een ander Geschrift overleverende / bedanckten hy haer Ho: Mo: daer in / over 't gegevene antwoort, en hielt het voor geen kleyne genegentheyt van hun tot den Vrede, het noemen van de Handel-plaetsen, doch recommandeerde echter haer Ho: Mog: terwijl hy sijn best soude doen, om dit aen den Koningh van Vranckrijck smakelijck te maken, dat de andere poinĉten, die in sijn Geschriften vervat waren, uyt de weg geruymt wierden, dewijl anders, hoewel de Plaets al vast gestelt wiert, echter geen t'samenkomst, sonder 't selve, te hoopen was, &c. Ondertusschen over al verspreydt werdende / dat de Sweetse Troepen / die in Duytslant vergadert waren / tegens den Keurvorst van Brandenburgh souden optrecken / soo gaf den ged. Gesandt den 27. een ander Geschrift aen haer Ho: Mog: over / met verklaringe / dat de verschillen, die sijn Koningh met Keurbrandenburgh had, een groot onderscheyt van haer Ho: Mo: belangh hadden, en geensints tot des selfs leet streckten, maer alleen tot onderhoudinge van de Westphaelse Vrede, en 't bevorderen der tegenwoordige Vredehandel. Hy versocht oock, dewijl sijn Koningh met haer Ho: Mo: in goede vruntschap wilde blijven, dat men hier van gelijcken wilde doen, en geensints sich verhaesten, gelijck men sprack, om onderstant derwaerts te senden, maer liever op andere middelen bedacht zijn, die tot heyl van het gemeen streckten, &c.

Op welcke drie Geschriften haer Ho: Mo: dit volgende in substantie aen de ged. Gesant tot antwoort lieten toekomen:

DAt haer Ho: Mo: met groote aengenaemheyt vernamen / dat hy Heer Gesant vertroude / dat de Koningh van Vranckrijck sich wel soude laten gevallen een van haer voorgestelde Plaetsen tot de by een komst te verkiesen / en dat zy hoopten / dat sijn Majs. van Engelandts en Swedens / mitsgaders sijn arbeyt daer door met een geluckige uytkomst soude vergolden werden / doch dat het haer Ho: Mog: ten uyttersten leet dede / dat de saken van den Hertogh van Lotharingen en van Prins Willem soo noodigen werck verhinderden / sonderling daer den Koning van Vranckrijck soo meenighmael verklaert had desen Hertog in sijn Landen te herstellen: Dat het dieshalven niet te begrijpen en was / waer om sijn Maj. de Vrygeley-brieven voor des selfs bedienaers weygerden / dewijl haer Ho: Mo: in 't Verbont beloofst hadden / die te sullen versorgen / als een sake / die in eenige Handelingen het eerste versocht wiert: versoeckende dieshalven nochmaels / dat den Koning die wilde toestaen. En aengaende de saeck van Prins Willem / dat het haer Ho: Mo: indifferent was / niet tegenstaende zy hem niet anders na sijn eygen seggen als een capitalen Vyant van haer Staet konden aensien / wat de Keyser over sijn Persoon soude disponeren / 't zy dan over hem de loop der Justitie te laten voort gaen / ofte gratie te gebruycken / en dat haer Ho: Mo: wel wensten / dat soodanige beletselen / die geen gemeenschap met den Vrede hadden / weg genomen wierden. Dat het haer Ho: Mog: seer aengenaem was / dat den Koning van Sweden by de bemiddelinge en de Tractaten / tusschen hem en haer / wilde blijven / en dat zy en haer Bontgenooten niet liever souden zien / als dat de Tractaten / soo wel van de Westphaelsche

Vrede als andere/ tuſſchen ſijn Maj. en haer intercederende / volkomen wierden onderhouden en verſterckt/ en dat daer omtrent alle verſekertheyt wiert gegeven. Dat haer Ho: Mog: geinformeert dat den Koningh van Sweden ſeer t'onvrede was over 't Verbondt / 't geen den Keurvorſt van Brandenburgh met de Bontgenooten gemaeckt had/ vertrouden/ dat hy uyt haer leſte antwoort aen hem Geſant gegeven/ ſijn onbenoegen ſoude laten varen/ dewijl den Keurvorſt daer in niet anders had beooght/ als de conſervatie van de Weſtphaelſe Vrede/ en alleen de partye van den Keyſer en 't Rijck volgde / 't geen hem den Coning van Vranckrijck in 't Tractaet van den 6 Junij 1673. ſelfs ſpecialijck had vry gelaten. Dan indien den Koningh rechtveerdige redenen meende te hebben/ om op den Keurvorſt t' onvrede te zijn/ ſoo verſochten haer Ho: Mo: en hare Bontgenooten / dat hy den ſelven niet met de Wapenen wilde aen taſten/ maer eer door vriendelijcke middelen vernoegingh eyſſchen/ indien hy die te pretenderen had/ daer toe zy en haer Bontgenooten preſenteerden alles te willen aenwenden/ niet twijffelende/ of ſijn Maj. ſoude hier aen/ als een billijcke ſaeck/ plaets geven / daer anders by een aengrijpinge van Wapenen te beſorgen ſtondt/dat de bevorderinge van een goede Vrede afgebroken / ende dat deel van de Chriſtenheyt/ dat noch in ruſt geſeten had/ beroert ſoude werden/'t geen men nu noch door vriendelijcke middelen ſoude konnen af handelen. Dat haer Ho: Mog: aen den Koningh van Sweden dieshalven lieten conſidereren/ hoe hart het voor hun en haer Bontgenooten ſoude vallen/dat zy door ſoo onnoodige aengrijpinge van Wapenen gedwongen ſouden zijn/ den Keurvorſt by te ſpringen/ en in vyandtſchap met ſijn Maj. te vervallen/wiens vrientſchap zy ſoo hoogh achten / en die nu / hebbende ſoo yverigh getracht de Vrede tuſſchen de strijdende partyen te herſtellen / van haer Vrunt haer tegen-partye ſoude werden/ en een Bontgenoot van den Staet overvallen/ tot haer verſwackinge / tot verſterckinge van den Koningh van Vranckrijck/ tot een geheele verwijderinge van den Vrede/ ende tot een geheel bederf van 't Duytſe Rijck. Dat ſijn Maj. dickmaels betuygt hebbende/ dat de welſtandt van 't Duytſche Rijk ſijn voornaemſte intentie was/de ſelve door deſe aengrijpinge van Wapenen ſeer qualijk ſoude gevolgt zijn/ en des Konings van Vrankrijkx Armee weder in't Duytſe Rijk brengen/ 't welk dan met de Armeen van den Keyſer/ van het Rijck/ van Vranckrijck/ van Sweden/ en van ſoo veel Bontgenooten beſwaert zoude zijn/ tot het uytterſte verderf van 't ſelve/ en dat het yder ſeer vreemt ſoude moeten vinden/dat den Koningh van Sweden nu den Keurvorſt met de Wapenen ſoude willen aengrijpen / daer hy/ gedurende den gantſen Oorlogh/ ſich ſoo moderaet had getoont/ſonder eenigh gewelt van Wapenen in 't werck geſtelt te hebben/ tegens de geene/ die den Weſtphaelſen Vrede ſoo opentlijck hadden verbroken/ dat hy ſich niet had konnen weerhouden/ om daer over ſchriftelijck te proteſteren/ ende ſonder dat de ſelve opt eenige de minſte vernoeging daer over hadden gedaen/ en dat die geene/ die attacquanten geweeſt en de Chriſten Werelt buyten reden in onruſt gebracht hadden / met gunſtiger reflexie van ſijn Maj. ſouden werden aen geſien/ als die tot ruſt van de Chriſtenheyt gedwongen waren geweeſt de Wapenen op te nemen. Dat haer Ho: Mo. dieshalven nochmaels verſochten/ dat den Koning geen oorſaeck tot vyantſchap door de aengrijpinge der Wapenen wilde geven / maer eer ſijn vernoeginge/ die hy van den Keurvorſt pretendeerde/ door vriendelijcke wegen vorderen / en in een rechte neutrale bemiddelinge volharden. Dat haer Ho: Mo: niet lievers ſouden doen als met hem Geſandt hier over in conferentie te treden/ en alles daer toe by te brengen/indien maer ondertuſſchen van alle datelijckheyt wierdt geabſtineert/ &c. Aldus gearreſteert in de Vergaderinge van de H. Staten Generael in den Hage / den 29. November/ 1674.

Dewijl de Stadt Grave nu weder onder de gehoorſaemheydt van deſen Staet was gebracht/ wiert de vrye Koophandel op de Rivier de Maſe weder by haer Ho: Mo: open geſtelt. Het Voetvolck van den Staet met de Huysluyden in 't begin deſer maent de noodige ſlechtingen omtrent die Stadt gedaen hebbende / vertrock oock naer haer beſettingen. Sijn Hooght. had den Heer Wee tot Plaetsvoogt over de ſelve Stadt geſtelt / en keerde / na dat in 't Heyr omtrent Meerhout geweeſt / en met het Keyſerlijck Opperhooft Spoorck geſproken had/ na Zoeſtdijck. Men meende / dat daer over 't optrecken van den Gen. Major Fariaux nae Keuls-landt geſproken was. Den ged. Heer trock dan met de volgende Troepen na dit geweſt:

Van 't Regiment van Lindenburgh ,	250 m.	Van Goldſteyn door ſijn Lt.	350 m.
Van dat van Hundebeck door ſijn Lt.	350 m.	Van Bruyn,	250 m.
Van den Vryheer van Horn.	480 m.	Tien Engelſe Vaendels,	600 m.
Van Lutzou.	200 m.		
Van Vercken,	380 m.	't Samen,	3160 m.
Van Wagenheym door ſijn Major.	300 m.	Benevens 3 Standaerden Ruyterye.	

Haer

Hare Ho: Mo: boden sijn Hooght. toen aen/ over sijn braef beleyt / in de belegeringe van de Grave getoondt / al het metael Geschut / met de Wapenen van den Koningh van Vranckrijck gemerckt / 't geen in die Stadt bekomen was. De Oorloghs-voorraet/ die men daer mede had gevonden/ wiert nu na Dordrecht ende Delft in de Magasijnen gebracht. Over dese overwinninge vierde men den 7. deser door al de Vereenigde Nederlanden heerlijck. In den Hage stonden 36 stucken Geschut op den Vyver-bergh / die men by na gedurigh los brande / dan door den stercken windt / die toenmaels was opgeresen/ kon men verscheyde Vierwercken / en onder de selve de Piramide van Prins Maurits/ niet vertoonen/ invoegen 't selve wiert uyt-gestelt tot sijn Hooghts. geboorten-dagh. Onder d'uytheemse Gesanten vierden den Spaensen bysonder sterck/ zijnde sijn Tonnen Wit/ Blaeuw / en Orangie geverwt. Die van Keur-brandenburgh vertoonde / by 't branden van Pick-tonnen / aen de Glasen/ een rooden Arent/ daer des Cheurvorsts Wapenen aen d'een zijde / en die van sijn Hooght. aen de andere zijde/ op geschildert waren/ doch tusschen beyde de afbeeldinge van de Stadt Grave. Dus eyndighde dese vieringe met de nacht sonder ongeluck. Den 9. daer op quam sijn Hooght. van Zoestdijck met den Prins van Vrieslant / ende eenige Edellnyden in den Hage / invoegen dien voor-middagh noch de Burgerye / onder 12 Vaendelen / op het Buytenhof in de Wapenen quam / ende de Magistraet en Capiteynen boven by sijne Hooght. gingen/ en den selven begroeten. Dit gedaen/ geschieden 'er 3 salvos uyt de Musketten/ met het buygen der Vendelen en Spiessen/ 't geen sijn gem. Hooght. met de Prins van Vrieslandt door de Vensters aen-sagh. De hooge regeerende Collegien deden sijn Hooght. door deputatien mede verwelkomen/ en begroeten/ gelijk oock de uytheemse Gesanten. Den 10. quamen de Heeren van Reede en Haren/ uyt Engelant in den Hage/ en deden aen sijn Hooght. dien selven dagh noch mondelingh bericht van haer verrichtingh aldaer / als mede den 13. aen haer Ho: Mo. Zy waren hier voor 't Lant van een seer hevige storm aen-getast geweest / invoegen den Convoyer / die hun over bracht/ omtrent Huysduynen sijn Masten had moeten laten kerven/ ende in groot gevaer van te vergaen was/ doch raeckte eyndelingh noch in Tessel binnen. In dit selve onweer was den Amsterdamsen Beurtman van London / Davtd Marcusz. voor Huysduynen tegens strant te gront geset / en met sijn Vrouw en Soontje/ benevens noch 15 Persoonen verdroncken / daer onder een Pools Edelman / sulckx dat van 21 Persoonen / die daer op waren / maer 3 af quamen. Een Engels Scheepje uyt Yrlandt had 't selve geval/ gelijck oock het Schip de Draeck in 't Vlie / dat de Schepen naer Oosten soude convoyeren. Geluckiger was den Lut. Adm. W. Bastiaensz. die voor af uyt de Middellantse Zee gekomen/ omtrent Tessel vast geraeckte / doch echter noch behouden daer af/ en in Tessel quam. Den Grave van Hoorn in des selfs geselschap geweest/ quam den 10. in de Mase / en dien selven dagh 's avondts noch in den Hage/ daer hy den 11. aen sijn Hooght. bericht van sijn verrichtinge in de Middellantse Zee dede. Den 14. zijnde het den dagh van sijn Hooghts. Geboorte/ onthaelden den Engelsen Gesant Temple hem op een braef middag-mael/ en wiert sijn Hooght. vervolgens met veel Lof-dichten vereert / waer onder die volgende sijn Hooghts. heerlijcke daden in 't korte uyt-druckte:

Na-

Natalibus Celſiſſimi Principis

GUILJELMI HENRICI,

Arauſionenſium, &c. D. G. Principis,

Hollandiæ, Zelandiæ, &c. Gubernatoris, Supremi Belgarum terrâ marique præfecti, &c. Annum Ætat. 25. ingreſſi, felicitatem omnimodam & divinæ gratiæ benedictionem ſuperabundantem animitus apprecatur

BELGIUM FOEDERATUM.

Annus Nativitatis Principis.

FEſta redit *quintùm* (lapſos poſt temporis annos
Viginti) AURIACO nunc celebrando dies!
Una dies multis potior, multiſque triumphis
Pax una, Hanc Pacem conferat *una dies!*

Gallus cauſa ſua cadit.

Interitum miſeris Rex quondam Ægyptius infert,
Perficere aſt nequiit quod voluiſſe poteſt:
Si quæcunque cupit Gallus, jam ſingula poſſet,
Jam poterat Princeps, quod nequit, eſſe miſer.

In Condæum ab Auriaco ſuperatum.

Impugnas Galle AURIACUM, ſed gloria Galli
Nulla Ducis: major gloria NASSAVIDUM.
Diſce manum AURIACAM generoſo inflectere Marte,
Aut manus inflectet Te generoſa Ducis.

In Gallum fruſtra laborantem.

Molitur Gallus Batavam ſubvertere gentem
(Viginti annorum trux ea cura fuit)
Cum parat has curas Galli viceſimus annus,
Rem turbat paucis menſibus AURIACUS.

In Auriacum Graviam ſuperantem.

Sat fuit horrendis animam objectaſſe periclis!
Sat fuit infractos dilaceraſſe Duces!
GRAVIA reſtabat magnis ſuperanda trophæis,
Venit eò Princeps Maximus, *ac Superat*.

Princeps Hagam revertitur.

Gallos pellebas hinc, illinc, Maxime Princeps,
HAGAQUE nunc Dominum ſuſpicit alta ſuum.
Haga *triumphantes* ſtupuit generoſa *Parentes*,
INSTAURATOREM nunc Stupor ipſe ſtupet.

FRANCISCUS PLANTE, *S. S.-Th. Doct. & Prof.*

's Avonts wierden al om Vierwercken aengeſtoken / er ſtont de Piramide van de Heer Prins Maurits in't licht. In de Groote Kerck recht voor den

Orgel

Orgel was seer cierlijck in 't licht vertoondt / onder een verheven Printelijcke Kroon / de namen van sijn Hooght. met een devijs / en na de Predicatie volgde een heerlijck Musijck. Een Engelsen Inventeur dees tijdt aen sijn Hooght. gepresenteert hebbende / 't yser Geschut soo goet als 't metael te maecken / soo sprongen de selve op de proef / dan hem wierdt toe-gestaen / dat hy een nader proef mocht doen. Men wil / dat den Paus dees tijdt aen den Staet versocht had / Vrygeley-brieven voor het overvoeren van eenige Boecken uyt dese Landen na Italien / 't geen hem dan oock toegestaen soude zijn. Sijn Hooghejt verkoor nu in plaets van den Heer Pots tot Griffier van het Hof Provinciael den Advocaet Kinschot. De bemiddelinge van sijn Maj. van Engelant wiert nu van den Keyser en Spangien aengenomen / en sonden haer Ho: Mog: daer op den 16. een Missive aen sijn Maj. van Engelandt / om hem 't selfde bekent te maken / en voor sijn aenbiedinge tot de bemiddelinge te bedancken / ende met een te versoecken / dat hy geliefde te arbeyden / dat de Geintresseerden wegens de Handel-plaets over een quamen / op dat men daer de handt aen soo goeden werck konde slaen / &c. Hare Ho: Mo: ontfingen toen oock de guarantie van den Keyser / rakende de Tractaten / die zy met den Churvorst van Ceulen en den Bisschop van Munster hadden gemaeckt. Men sloegh nu de aenbieding van eenige Franse Koopliedenaf / die wegens den Coningh van Vranckrijck 250 Vrygeley-brieven / voor soo veel Haringh-buysen / hadden gepresenteert / mits diergelijcke weder genietende. Den Turcksen Gesant by den Coning van Sweden / Chilebŷ Asson Aga genaemt / versocht toen aen desen Staet een Schip tot sijn overvoeringh nae Smirna. De Provintie Utrecht dede dees maendt door een aensienlijcke besendinge sijn Hooghejt eenige Regalien van Soest / &c. presenteren / mitsgaders de acte van het Erf-Stadhouderschap in haer Provintie in een gouden Doose / gelijk mede een ander Regael aen Prins Maurits / haer Gouverneur. Den Heer Brasser / Major van sijn Hooghts. Lijfwachten te Paert / ende voor desen Gesant wegens haer Ho: Mog: by de Vorsten van Brunswijk en Lunenburg / overleed dees tijt binnen den Bosch / gelijck mede den Coll. Goldsteyn binnen Utrecht. Den Heer van 's Gravemoer wiert nu met de Plaetsvoogdy van Geertruydenbergh voorsien. Sijn Hooght. was dees tijt gedurigh besigh / om met den Raedt van State de staet van Oorlogh tegens 't aenstaende Jaer op te rechten: Waer toe men zeyde / dat voorgeslagen wiert / om 300 Vaendelen Voetvolk af te dancken / wijl men dan evenwel noch 80000 man in dienst soude houden / ende daer van lichtelijck 24000 man in 't Velt konnen brengen; met 't welcke / by aldien de Bontgenoten oock soo deden / men genoegh in staet soude wesen / om met Vranckrijck op goede Voorwaerden den Vrede te maken. Dan op 't gerucht van de beweging der Sweedtse Troepen sprack men / om soo veel Troepen niet af te dancken / maer 15000 man na de kant van Oost-vrieslandt te senden / om daer mede / by eenige overval / de Bontgenooten te konnen by springen. In 't begin deser maent was Cap. Middelant / die omtrent Martenico noch eenige tijdt na het vertreck van de Heer de Ruyter gekruyst had / in Tessel gekomen. Hy had onderweegh een sware Orkaen van 14 uren gehad / niet sonder gevaer om te blijven / indien zy 't niet soo diep in zee gehouden hadden.

Den Graef de Monterey ontdeckte dees tijdt een aenslagh der Franse op Damme in Vlaenderen / die aldus aen-gelept was. Den Plaetsvoocht van Cortrijck een Spaens Capiteyn uyt die besettinge gevangen hebbende/ soo kocht hy den selven met 40000 Kroonen om / dat hy hem die plaets in handen soude leveren / maer desen Cap. gaf daer aenstonts aen den Graef de Monterey bericht van/die hem belaste goede wacht te houden/en van alles te verwittigen. Den Gouverneur van Cortrijck sondt dan iemandt van de zijne met een Vrygeley-brief/ op de naem van een Coopman van Damme/ derwaerts/ om de Plaets te verspieden / ende de toelegh aen te leggen. Dese dede daer toe een Reys of twee / maer ondertusschen sondt den Graef de Monterey bevel/ om die Persoon gevangen te nemen / gelijck oock gebeurde / werdende by hem een Wissel-brief van 20000 Kroonen voor desen Capiteyn / en 100 Pistoletten aen gelt gevonden. Ondersocht zijnde/ bekende hy alles / en wiert daer op gerecht. De Franse hielden dese aenslagh al voor ontwijffelbaer / en hadden daer toe omtrent 5000 man by Cortrijck t'samen gebracht. Den 6. deser hielt men te Brussel de Geboorte-dagh van den Koningh van Spangien. De Franse haelden daer omtrent over al de Contributien op/ of staken by weygeringe de brant in de Dorpen. Zy kapten oock de Bossen van Niepe en Mormal om ver. In tegendeel stelde de besettingh van Arien veel Franse Dorpen onder brantschattingh. Men sprack nu in Brabandt als of Don Jan daer weder als Lantvooght soude komen / op de selve voorwaerden / als aen den Aerts-Hertogh Albertus/ noch Cardinael/ was toegestaen geweest/ en dat hy sich als dan met de Coninginne Weduwe van Poolen in Huwelijk soude begeven. Te Antwerpen geschieden toen een groote moort in 't Huys van de Heer Spinosa / daer een gereformeert Ritmeester sijn Knecht met een Tangh het Beckeneel in sloegh / en voort met een Mes 4 a 5 dootsteken gaf. Monsr. de Loubignie wiert nu met 3000 Ruyters naer Luxemburgh gesonden/ soo men meende/ om de wegen na Lotteringen te versekeren/ op dat dien Hertog daer te lichtelijcker in konde komen. 't Keysers Leger in 't begin deser maent omtrent de Mase gekomen / soo waren de Franse seer beducht / dat het Maseyck soude gelden / invoegen den Graef d' Estrades daer 600 man uyt Maestricht deed in treden. Van de Keyserse gesint Dinant/ 't geen haer de maent te vooren af handigh gemaeckt was / weder te hebben / trocken derwaerts / dan de Heeren Selessin/ en den Baron van Samar/ 2 Luykse Gedeputeerden/ quamen in sijn Leger-plaets te Beringen by hem / om te sien / of zy 't selve in der minne souden konnen by leggen / maer 't viel vruchteloos uyt / hoewel zy drie mael heen en weer trocken/ vermits de Keyserse eerst dese Plaets weder wilden hebben. Dieshalven trok hun geheele Heyr langs St. Truyen na Hoey/ en vermeesterden die plaets/ doch 't Casteel niet. 't Regiment van Prins Pio wiert hier in gelaten/ en trock het geheele Leger voort door dit Stedeken naer Dinant / 't welck den Burgermeester van die Plaets Tabouiet/ soo ras niet gehoort had/ of weech na de Franse te Phlippeville/ maer die van binnen sonden eenige Gedeputeerden na het Keyserlijck Opper-hooft / om te verdragen/ gelijck zy deden ; dan 't gemeen ondertusschen op de been gerakende/ verwierp dit/ nam 6 a 700 Boeren onder den Oversten Berlo / en 750 Fransen / die den

Graef

Graef van Broglio/ Plaetsvoocht van Charleville / tot hun onderstant sont/ binnen / ende gaven op de Keyserse vuur / wanneer die onder den Graef van Starrenbergh den 15. voor de Plaets quamen / om die te besetten / invoegen die hier over vergramt/ den 16. de Stadt aen beyde zijden belegerden/ ende 20 stucken Geschut van Namen kregen/ daer zy de Stadt vlings mede begonden te beucken. De Vrouwen ende Kinderen wierden na langh aenhouden by de Keyserse vergunt / van daer te mogen vertrecken. Ondertusschen taste men de Stadt vinnigh aen ; die van binnen deden wel een uytval / maer wierden weer te rugh gedreven. Sulckx dat de Fransen en de Inwoonders siende/dat zy eyndelingh souden moeten buygen / aen den Gen. Sporck Gedeputeerden sonden/ om te verdragen/ gelijck geschiede. De Franse wierden vergunt met Wapenen te mogen uyttrecken/ maer de Inwoonders 't volgende :

Capitulatie, gemaeckt den 21. November, tusschen sijne Excell. den Graef Sporck, Generael en Commandant van 't Keyserl. Leger, en Iohan Crahan, en Iohan de Cresseigne, geseyt Thosse, Gedeputeerden van de Stadt Dinant.

GEsien de gedane submissien door de voorn. Gedeputeerden, aen sijn Keyserl. Maj. en sijn gemelte Excellentie, in name van hun heele gemeente, accepterende deselve in name van sijne Hooggem. Maj. en prefererende uyt een particuliere goetheyt de clementie aen de rigeur ; heeft vergeven ende gepardonneert aen de voorn. Stadt en des selfs Inwoonders, Onderdaenen van sijn Maj. alle prevaricatie de welcke souden mogen begaen hebben tegen haer devoir en getrouwe Onderdaenen van de selve, soo aen de Stadt als Casteel, tot prejuditie van de ordres van sijne Maj. en dessels Garnisoen, op conditie dat de Burgers ende Inwoonders van de Stadt, en des selfs appendentien sullen renouvelleren den Eed van getrouwigheyt ende gehoorsaemheyt aen sijne Maj. in handen van sijne Excell. ende die geene, die sijn Excell. daer toe gelieven sal te committeren, gelijck oock te herstellen de Fortresse met de wapens en Ammonitie in handen van den Commandant, die aldaer sal gestelt sijn van sijn Keyserl. Maj. en dat de Burgers promptelijck in handen van sijn Excell. sullen stellen, de Poorten van de Stadt van St. Nicolaes, tot pant van haer goede trouwe, mitsdien dat sijn Excell. belooft, in de naeme van haere Keyserl. Maj. haer te laten, liber en in de vreedsame possessie van hare Goederen, roerende en onroerende, en haer te conserveren in de Privilegien, van de welcke gaudeerden hier voorens als litmaten van 't Rijck en 't Lant van Luyck, versekerende, dat het Guarnisoen dat daer binnen sal worden gelaeten, sal leven met sekerheyt, goede ordre en discipline, en dat tot hare subsistentie niet meer sullen contribueren, als bedraegt hare portie met de Generaliteyt van 't Lant van Luyck. Gedaen in 't Keyserl. Leger voor de Stadt van Dinant, op den dag en jare als boven Was ondertekent

Johan Grave Sporck, Johan de Crahan, Jean de Cresseigne, geseyt Thosse.

Ende onder stonden de Zegels van sijn Keyserlijcke Majest. en van sijn Excellentie in roodt Was.

Den Baron de Hautepenne/ Plaetsvoogt / wiert van de Keyserse vast gehouden. De welcke / dese Plaets met 2000 man onder den Graef van Starrenbergh beset hebbende/ toen weder naer Hoey trocken/ om dat Casteel te bemachtigen/ vermeesterende ondertusschen noch Chinay en andere plaetsen.

Den Marquis de Grana dese maendt van Bon te Cobelents by den Keurvorst van Trier gekomen/soo meende men/dat 't selve geviel/om over een belegeringe van Trier te beraetslagen ; daer toe men oock wilde/ dat het Volck/ 't geen den Gen. Major Fariaux in 't Keulslant gebracht hadde/ benevens het Regiment van Grana/ en 't Keysers Leger aen de Mase soude gebruyckt werden/ dan door 't verloopen saisoen/ de belegering van Dinant/en dat de Franse Trier met meer Volckeren/ te weten / 't Regiment van Auvergne en Roussilion besetten/ so bleef dit achter : hoewel andere meenden/ dat de Troepen onder

der den Gen. Major Fariaux alleen in Ceulslandt quamen tot betalinge van 't rantsoen voor de Gyselaers. Den ged. Heer Fariaux wiert den 19. binnen Ceulen van den Baron de Kielmanseck treffelijck onthaelt / ende oock van de Magistraet met eenige Bouteilles Wijn vereert. Ondertusschen bleven sijn Benden omtrent Meckenheym leggen.

Den Marschal de Turenne in 't lest der voorlede maendt na Detwijler geweken / verschanste sich aldaer / en niet tegenstaende hy een groote onderstandt van den Marquis de Genlis en den Grave de Saulx uyt Nederlandt had bekomen / soo dorst hy echter niet wagen de Bontgenooten slagh te leveren / maer hielt sich gants besloten in sijn aldaer versterckte Legerplaets ; de Bontgenooten dieshalven weder te Kochersbergh by Straetsburgh gekomen / hielden aldaer Krijgsraet / en dewijl men door de veelheyt der Hoofden niet tot een eenparigh besluyt kon komen / om Turenne aen te tasten / so besloot men / vermits het voor onmogelijck gehouden wierdt / den selven in sijn beschanssingen met voordeel aen te tasten / sich omtrent Marlenheym te versterken / ende de Leger-plaets dan met eenige Volckeren beset te laten / en dat de overige in de Winterquartieren souden gaen / te weten / den Hertogh van Bourneville met de Keyserse van Zuntgaw tot Bourgondien ; de Brandenburgse tot Colmar / Sledstadt / en daer omtrent / de Lunenburgse in Opper-Elsas / en Churpaltz aen de zijde van Haguenaw. Turenne trachte wel door eenige uytgesonden Benden hun in 't trecken na de Winterquartieren te beschadigen / dan te vergeefs / en schoot noch den Franssen Marquis de Crussol daer 't leven in. Dus leyden 't dese Legers alleen aen / om malkander door den honger te verduren / wijl 'er groot gebreck van Voeragie en lijftocht in die gewesten was. Ondertusschen den Hertogh van Lotharingen eenige Volckeren na dat gewest gesonden hebbende / soo hadden die daer de volgende rescontre :

Verhael van 't slaen der Arrierban van de Provintie van Anjou, door de Lottharingers, onder den Coll. du Puy.

SYn Hooght. den Hertog van Lottharingen verwittigt / datter door Lottharingen geduerig Troepen na den Marschal de Turenne trocken / en dat den selven uyt dat gewest al sijn lijftocht kreeg / soo sont hy / om eenig geley te slaen / in alle neerstigheyt 700 Ruyters derwaerts / van de Regimenten van Puy, Mercy / Rijngraef / en la Roche / (voor desen Berriere). Zy vertrocken den 2. deser maent van St. Hippolite / onder 't gebiet van den Coll. du Puy / en quamen tot Markirck. Desen Collonel bedeckte sijn optocht / door eenig voorgeven / als wilde hy na Tambach trecken / en begaf hem plings in 't gebergte / in de Valey van Viller / daer hy van verscheyde partyen / die hy uytgesonden had / kondschap van de Vyanden verwachte : 't geen niet lang aenliep / vermits hy den 4. bericht ontfing / datter een geley van 200 wagens met meel geladen / van Nancy na Blamont ging / en van daer na 't Heyr van Turenne / geleyt door 6 a 700 Edellieden / van de vooreugen. Provintie met hare knechten / die haer Leger-plaets hadden in 't Dorp van Benamenil / 2 kleyne mijlen van Luneville. Hy marcheerde dieshalven met sijn 700 Ruyters / den geheelen nacht van den 4. en hoewel sy van den verren optocht seer vermoeyt waren / so passeerden sy echter de selve nacht na Badonviller / en begaven sich den 5. ten 8. uren 's uchtens / op de weg van Luneville / na Blamont / bevindende sich omtrent 9 uren te Benamenil. Den Byheer van Mercy / die de voortocht had / viel toen de groote Wacht met soodanigen kracht aen / dat hy aen die gene / die in 't Dorp waren / geen tijt gaf om te Paert te stijgen. Evenwel begaven hun omtrent 200 op 't Kerckhof van de Kerck / en verdedighden sich omtrent 2 uren seer braef tegens haer aenvallers. De andere wonnen onderwijl de Huysen en een beschanssingh / daerse achter gelegert waren / en die seer quaet om in te nemen was. Het overige van dit Volck / die den Byheer van Mercy ondersteunden / in 't ged. Dorp gekomen / en alle aenkomsten wel besorgt hebbende / verdeelden sich toen ; de een poogden in de Huysen / daer sich een gedeelte van dese Edeldom in begeven had / te breken / en de andere van haer Paerden gestegen / dwongen die geene / die haer op 't Kerck-hof hadden gestelt / hun over-

le

te geven: Eyndelijck staken de andere eenige Huysen in brant/ invoegen 't geheele Dorp/ uytgenomen de Kerck/ in de Asse geraeckte/ en alle dese Edellupden geheel vernietigt wierden/ 't zy van gedoot/ verbrant of gevangen/ met alle haer Knechts/ niets van dese Troep ontkomen zijnde/ als 17 Edellupden/ te weten/ een Major/ en 6 Edellupden/ die den dagh te vooren na Nancy waren gesonden/ en 10 andere/ die te Luneville en Nancy waren. Men kreegh hier meer als 150 gevangens/ alle Edellup/ daer van de lijste hier achter volgt/ onder welke haer Gebieder den Marquis de Sable/ Soon van den overleden Monsr. Servient/ en Schoon-broeder van den Hertog van Sully/ en 3 Brigadiers/ zijnde de vierde in dese strijt gedoot/ dewelcke van 9 uren 's uchtens tot een uren na de middagh met groote hevighept duurde. Meer als 600 Paerden en Muylen verbranden hier/ met 200 Wagens met Meel. Met dese gevangens bracht men oock in de Legerplaets van den Hertog van Lottharingen 400 schone Paerden/ en 20 Muylen/ sonder de geene/ die eenige Ruyters voor haer gehouden hadden. Volgens 't seggen der Gevangenen heeft men/ soo aen Silverwerck/ gereet Geldt/ Klederen/ en ander Goet wel voor de waerde van 4000 00 ponden bekomen. De Lottharingers verlooren hier 14 Bevelhebbers/ so gedoot als swaer gewont/ en 40 Ruyters. De gedoode Bevelhebbers waren Mrs. Gott/ Dopotte/ Vallee/ Collignon/ ende de Cap. Lut. van den Coll. la Roche. De gewonde waren/ den Ryheer van Mercy/ die 7 steken/ soo in de buyck/ armen als Open had/ invoegen hy te Badonviller gelaten most werden; den Lt. Coll. Sainte Croix/ die een steeck door 't lichaem had/ bleef te Markirck; Capit. Fromonville/ oock ter doodt gewondt/ bleef te Tambagh. De andere minder gewonde Bevelhebbers waren/ Caps. d'Amelon/ Ceintry en Drouin/ de Luts. Wilhelm en Widerholtz/ de Cornet van den Coll. du Puy/ en die van den Major van Mercy.

Lijste van de Franse Gevangenen, in dese strijt bekomen.

DEn Marquis de Sablé, Commandant. De Reu. de Bitau, Capiteyn. Scerel Bautru. de Marcy. de Party du Goulet. de Geve. la Vedau. la Sale. d'Erbray. Durdam. de Serizier. du Ralé. Reviller. Perigner. la Sauger. du Brieul Brigadier. Dospol Boiguinot. Montbauget. Laubinier. de Brot. de Deridel Yvonet. Montmort. de Vallet du Fouver. de Roulet. Fourneu Sausiller. le Febre. Blanezay. de Lantinau la Chartnerye. de Bussy. de Champagne de jonge. de la Vaux à la Roche. Sijn Soon. du Saussy. de Rochet. la Barre. de Broque. Maurepart. la Paumeret. de Grange. de Chamillon. Roche Tabutau. Chevaillerie. de Mondier. de Courlion. de la Durantier. Bauchené. les trois pied Flour. de la Laurie. l'Epinè. Charou. de Loibray. de Coviller. de Blandoit. Loudonier. Tigny d'Aubigny. des Roches. Chenues. du Chesau. la Zaillie. du Rivau. d'Apigny. Beaulieu. du Boisfondau. de Crissé. Bigau. de Vissey. Lauderaudier. de la Vaut. de la Marqueraye. Columbier de Marsenay. de Varane. du Vagny. des Aubier. d'Auver. de Courteau. de Champagne. Maigneu. l'Enfent. Betzante. de Parnue Richardeau. de Ternel. Chevigné. Sorigner. Marminer de Foy. de la Rougerie. de Piare. de Jeusse Lignier de Verdier. de la Ville Armois. Chaligny. la Grange Dause. Biusé. Bullet Sr. de la Riviere. Alexis quatre Barbe, Sr. de la Rosardiere. Frigo Sr. de Mil-pied. de la Soyer. le Gras de Laugardier. de Villée. Havare de la Periere. de la Haye, de Mongason. de la Belliere. de Buat du Tellier. le Quay du Tailleur. Droüin. de Boulon. de Quay de Cusignay Sr. de la Vrodiere. de Remadeur de Chosselle. Primodolles de Goulan. de charge de la Mauridiere. de Souffon Devoivolle. Frevorau de la Sigaudier. de Goudau Sr. du Tertre. de Remicou Sr. de Barord. Bauchesne. Basin de la Marche. du Bar de la Daniere. le Binaux. de Soyau. des Granges. de Brey de la Roche. de Vendola. de la Perine. de Rervi de Bergette. de Ridder du Plessis. Colliere Cornette. De Dragonders hadden 8 gevangens, en de Volontairen 17, daer van men de Namen noch niet wist.

't Aengenaem bericht van dese Nederlaegh der Franse bracht den ouden Hertogh van Lottharingen selfs alder eerst in 't Leger der Bontgenooten/ he geen toen by Blesen Kont/ en noch voor 't meerendeel/ in plaets van in de Winterquartieren te gaen/ op den Marschal de Turenne paste: hy zeyde tot een besluyt aen sommige der Opperhoofden als in schers/ dat als niemandt sich had willen wagen/ hy echter noch yets had moeten ondernemen/ hoewel het jonger beter paste. Middelerwijl waren echter verscheyde partyen van dit Leger mede uyt-geweest/ waer van een 52 Engelse gevangens mede bracht. Een ander onder den Brandenburgsen Oversten Lt. Henningh kreegh al het Silver-Servies van den Marschal de Crequi/ 't geen van 6 Muylen gedragen wierdt/ en bracht het selve geluckigh in 't Leger: de Franse gevangenen

zeyden/ dat daer groote sterfte in haer Leger/ by gebreck van Voeragie/ onder de Paerden was/ sulkx dat Turenne syn Ruyterye verre van malkander most verdeelen/ om dit te verhinderen / en om niet overvallen te werden/ verschanste hy sich met wel 3 borstweeringen/ die hy met weynigh Volk kon bewaren. De selve Troep sloegh korts daer aen noch een andere Franse partye/ en kreeg 50 gevangenen / daer onder den Marquis de Belvbrun. Maer Keurbrandenburgh bericht/ dat de besettingh van Brisach op 't Casteel van Dan 100 man hadden geleyt/ soo sont hy den Coll. Slinge met 1000 Carabynen derwaerts/ die 't selve Casteel niet alleen vermeesterden / maer oock alle de Franse gevangen kregen. De Lunenburgers bemachtigden ook korts daer aen Ober-bergheym / ende hadden daer mede een vrye pas / om in Lotharingen te komen. Maer Turenne middelerwyl door 't gebreck van Voeragie ten uytersten gedruckt/ en in syn Post niet langer konnende bestaen/ so verliet hy in 't lest deser maent de selve/ en trock over Lutzelsteyn na Boswyler ende Ingwyler / hebbende echter de Steden van Haguenaw ende Zabern wel beset gelaten. Syn Leger was wel op 16000 man gesmolten/ daer van nauwlyckx 8000 gesonde waren. De Bontgenoten sonden wel een sterke troep uyt/ om hem in de staert te slaen / maer zy konden hem niet achterhalen / noch oock den Marquis de Vaubrun/ die sieck te Boswyler gebracht wiert. Dieshalven bemachtigden zy al de kleyne passen in der Elsas/ en bereyden haer om in de Winterquartieren te gaen; doch lieten haer beschanst Leger te Klockersbergh echter met 10000 man beset. De besettingh van Philipsburgh ondertusschen 800 man met 4 Velt-stucken in de Paltz gesonden hebbende / om de Contributien op te halen/ soo branden de selve na weygeringe veele Dorpen af / en keerden met de buyt weder om; invoegen Churpaltz by de Bontgenooten aen-hielt/ dat dese Vestinge doch mocht belegert of besloten werden/ om hun dit te verhinderen. Hy had dit selve aen de Ryckx-vergaderinge te Regensburgh mede versocht/ en daer op een gunstigh besluyt bekomen / namentlyck / dat zy aen den Marquis van Baden Dourlach / des Ryckx Veldtheer / souden schryven/ dat hy met de Troepen van 't Ryk dese Vestingh in dit strooyen soude soecken te verhinderen. Den Hertogh van Saxen Weymar syn Ampt van Generael der Batailie in 's Ryckx Leger af geleydt hebbende / soo wierdt den Graef van Nassauw Zarbrugge daer mede voorsien.

Den Heer Sweedtsen Gesant Oxenstern/ als laetst gedacht/ by den Keyser ter gehoor geweest zynde/ soo had hy daer het volgende vertoog gedaen:

DEs H. Roomse Rijkx Keyserl. Majesteyt, &c. De toegenegentheyt van syn Koninkl. Maj. van Sweden/ mynen genadigen Koningh en Heer / tegens het R. Ryck / is altyt soo groot geweest/ dat hy 't voor onbillick heeft geacht/ indien hy niet uyt haer geluck en ongeluck 't zyne genoot: Ende gelyck hy uyt den bloeyenden welstant van Duytslant geen kleyne vreugde ontfing/ soo heeft hy sich oock by een ellendige ende onrustige toestant sich smertelyck moeten bedroeven. 't Valt my dieshalven seer swaer/ en by na onmogelyck/ syn ongemack en verdriet/ 't geen hy over de beklaeghlycke en schadelycke voorgevallene verandering der tegenwoordige tyt heeft aengenomen/ gelyk het wel na billickheyt vereyste/ aen den dagh te brengen. Dewyl syn Koninckl. Majest. oock wel weet/ dat de krankheden/ die een tot gesontheyt gebracht Lichaem van nieus weder aentasten/ meestendeel 't grootste gevaer en schade toebrengen/ soo wascht syne bekommeringe hier om te grooter. En indien hy bedenckt door hoe veel onkosten en arbeyt/ ja/ 't geen 't meeste is/ door soo veel Christen Bloet/ de verkregene Vrede voor desen heeft geschleept/ en hoe nu ter tyt/ gelyck als op nieus/ de woedende Oorlog alle gewesten en Plaetsen wil overstwemmen/ soo staet syn gemoet voor schrick als verbaest/ ende beklaeght

ter/

seer/ dat hy door sijne onverdrietige moeyte en vlijt/ noch door andere by tijts aengewende middelen/ die hedige wederwaerdigheyt/ die tot sulcken grooten quaet diende/ niet heeft konnen weg nemen. Want so ras de ontstane vyantlijckheden tusschen de H. Staten Generael der Vereen: Nederlanden en den Allerchristel. Koningh van Vranckrijck tot een openlijcken Oorlogh waren uytgebroken/ heeft sijn Koninckl. Maj. het Ampt van een christelijck en vredelievent Potentaet/ uyt geen andere oorsaeck noodig geacht/ eer en schuldiger aen te nemen/ dan om de gemoederen aller Menschen daer heen te bewegen/ dat de algemeene/ en voornamentlijck harer Vrienden eenigheyt/ weder te voorschijn gebracht/ en alle schandelijcke voornemens der woedige verworgingh en ombrengingh onder den ander mogen weg genomen werden. Hy heeft ten uyttersten daer toe gearbeyt/ op dat de uytgeborsten Oorlogsvlammen met een aennemelijcke/ geluckige ende tijdige Vrede weder gedempt mochten werden. Sedert sijn Koninckl. Maj. oock besorgt heeft geweest (gelijck het nu noch geschiet te zijn / leider! meer met bittere trauen beweent/ als ontkent wert) dat dese uytgevlogen vuurige voncken de Naburen/ ende licht de heele Christenheyt in 't hoogste verderf mocht storten / indien niet by tijdts de middelen tot des selfs afweeringh voorgenomen wierden / soo heeft hy / in gevolge van dit/ die geene af-gesonden / de welcke 't gloeyende yser tot afkoeling verhelpen/ en door aenbieding aen de strijdende partyen van sijn Koninckl. Majests. bemiddeling/ den wegh tot de verkrijging van den Vrede banen souden. Alles wiert met onverdrietigen arbeyt uytgericht/ en het daer toe gebracht/ dat noch de kortheyt des Oorloghs / of des selfs geluckigen voortgangh / ende de gebleyde overwinningen / noch de met gelijcker macht bereydt staende yverige begeerten/ omme sich te wreecken/ verhinderden/ dat niet soo wel sijne Koninckliicke Majesteyt van Vranckrijck / als de Heeren Staten Generael / sijne Koninckliicke Majesteyts vredelievende voorslagh met beyde handen vrywilligh aengrepen. Dewijl nu van beyde zijden de Plaets tot de Vredehandelinge bewilligt wiert/ heeft hy datelijck sijn buyten gewoone Gesanten met genoegsame toegevoegde macht derwaerts afgevaerdight / die hun hier naermaels 't Vrede-werck met sulcken geschicktheyt lieten aengelegen zijn / dat haer loffelijcke verrichtingen en onverdrietige vlijt / tot verkrijging van een gerechtige en algemeene Vrede/ niet alleen van uw Keyserl. Maj. selfs/ maer oock van de Afgesanten van andere hooge Vorsten/ sich aldaer bevindende/ met geen verachtelijcke roem / en by gevoegde groote dancksegguingen/ tot noch toe is gelooft en gepresen geworden. Gelijk nu oock de wensch en 't verlangen van yder hun geen kleyne hoop gaf/ of haer goede voorspellinge sou tot een gewenst eynde geraken/ en dat dese aendrijvingen hun een moet maeckten/ dat haer arbeyt en bequaemheyt niet vergeefs soude aengelegt zijn/ alsoo nietigh en vergeefs is 't selve hier na/ door een quade voorgegevene ergwaen uytgevallen. Dit werck verweckte de beste hoop tot een Vrede/ en was sijn Koninckl. Majest. datelijck in die verhengelijcke gedachten/ dat dese saeck een gewenst / en/ na sijn hooge voorsorgh/ bequame uytgangh soude verkrijgen. Maer ach! alle desen arbeydt/ onkosten/ en hoop viel waerlijck gantsch ter neer. De Vredehandelingh wiert verbroken/ en in plaets van een algemeene Vrede volgde een algemeene Oorlogh/ welcke na allen aensien/ in geval dit aenstaende onweder door trouwe en haestige hulpmiddelen niet tegen gegaen wert/ gelijckelijck heel Duytslant in een oogenblick in een zee van jammer en ellende kan storten. Of nu wel op sulcken kreeftengange vlijt sijn Koninckl. Maj. weynigh andere gelegentheyt/ om desen Oorlogh wegh te nemen/ tot noch toe is voorgekomen / ende dat het dieshalven niet te verwonderen was/ indien hy sich eer van desen verdrietigen arbeyt ontsloegh / als dat hy de selve van nieus weder aen nam; soo leeft hy nochtans in die goede hoop / dat den algoeden Godt eyndelijck sijn christelijke en onverdrietige voorsorgh met een gewenst eynde sal bekroonen. Sijn Koninckl. Maj. heeft dan goet gevonden/ sijn voorgaende voetstappen verder voort te setten) en wijders/ soo te seggen/ met sijn alderuytterste macht in de krijgende haer gemoederen te drucken. Dieshalven dan / gelijck als hy aen den Koningh van Vranckrijck den al te vroegh overledene Heer Graef Tott / aen den Koningh van Engelandt den Vryheer Spar / aen de H. Staten Generael de Heer Hofcancelier Ehrenstein/ op den Rijckxdagh te Regensburgh des Stift Bremisen Stads Raedt Heer Marschaln heeft afgesonden/ op dat zy den Vrede op 't yverighste souden aen-raden / alsoo heeft sijn Koninckl. Maj. (dewijl hy meermaels vernomen heeft/ dat uw Keyserl. Maj. synen trouwen arbeyt/ om een sekere en bestendige Vrede tusschen de strijdende partyen/ ten beste van de Christenheyt te wegh te brengen/ sich niet qualijk laet gevallen) in dier gelijcken gestalte/ met een goet meenende wensch en hoop / my oock herwaerts aen u Keyserl. Maj. afgevaerdigt / om den selven op de billijckste / schuldigste en beste wijse te versoecken/ dat hy niet alleen met sijn uytterste vlijt wil bedacht zijn op de aenstaende middelen en wegen / tot wederkrijgingh van de Vrede/ maer oock een oorsprongk en voorganger aen sijn Bontgenooten / om van gelijcken te doen. Sijn Koninckl. Maj. twijffelt gants niet/ of uw Keyserl. Maj. sal oock daer nae trachten/ waer hy na tracht/ en geen waerdiger verlangen hebben / als tot een billijcke / sekere en algemeene Vrede/ en daer om te meer/ wijl niet alleen u Keyserl. Majs. verscheyde mael gegeven antwoort aen sijn Koninckl. Majs. gewoonen Afgesant ende Cancelier den Heer Puffendorf / als hy door desen yverig aenhielt/ om dit werck te verhaesten/ maer oock u Keyserl. Majs. afgesonden schrijven aen sijn Koninckl. Maj. 't selve genoegh betuygt. Sijn Koninckl. Majs. eerste verlangen is derhalven (het welcke oock voornamentlijk tot haestiger voortsetting deser sake dienstig is) dat weder de selve Plaets/

Dit

die door desen tot sulcken Handelingh is gebruyckt geworden/ na voorgaende af-legging der misverstanden/ die de haestige weghtreckingh van eenige Gesanten veroorsaeckt heeft / niet tegenstaende syn Koninckl. Majs. uytterste vlyt sulckx door syn bemiddelingh vermeynt had weg te nemen / vernieut/ of een andere Plaets verkooren wert/ die van yder voor aengenaem en billijck wert gehouden. Syn Koninckl. Maj. mijn aldergenadigste Koningh en Heer/ laet het hem geensints verdrieten / dat de Tractaten op de oude Plaets weder aengevangen werden/ en soo veel hem belangt/ is hy in dit punct overbodigh/ om alle de geene/ die het raeckt/daer toe aen te drijven. Maer by aldien den een of den anderen uyt hoogdringende redenen een andere Plaets (waer toe ick geen bequamer als Hamburgh houde) mocht behagen/ soo versekert het vredelievent gemoet van uw Keyserl. Maj. aen mijnen genadigen Koning en Heer/ dat de selve/ soo veel hem betreft/ met een loflijcke toestemming aen syn Bontgenooten de weg sal banen/ en niet toelaten/ dat dit heylsame werck/ door een sulcken sake/ die/ soo men de selve wel insiet/ niet seer aen 't hooftwerck kan schaden/ verachtert/ en lang uytgestelt wert. Ten anderen wenscht syn Koninckl. Maj. dat van de zijde uwer Keyserl. Maj. ende door syn aendrijvingh van de zijde syner Bontgenooten sulcke Vredens voorslagen en vorderingen tot dese Handelingh werden voort gebracht/ die niet tegens de billijckheyt/ tegens de tegenwoordige tijdt /en veel min tegens een toekomende Vrede mogen strijden. Syn Koninckl. Maj. gelooft dit soo veel te eer te sullen verkrijgen/ vermits hy naer alle 't geen/ waer de Wapenen gebruyckt zijn geweest/ weder in syn voorige stant gestelt wert. En of 'er evenwel noch yets achter mocht blijven / soo kon 'tselve sonder beswaringh wel door een vredelievende vergelijckingh geeffent werden. De Franse/ welcke na de veranderingh haers geluck / alleen het hare soecken te beschermen/ bieden het Rijck den Vrede/ en al de geene / die zy schade hebben toe gevoegt/ een billijcke vernoegingh. Van de zijde des Conings is hem door 't getroffen Verbont met de H. Staten Generael een volle vernoegingh geschiet. Het overige / soo de Vrede van Aken noch syn volle eysch niet mocht hebben/ kan nergens beter/ noch gewisser als in een nieuwe Vredehandelinge by gelegt werden. De H. Staten Generael der Vereen: Nederlanden hebben nu haer ongeluk overwonnen/ en vermits zy oock door Gods genade dit onweder/ hoewel niet sonder groote schade zijn doorgekroopen/ sullen zy sonder twijffel tot een aenstaende Vrede hoe eer hoe liever komen. Eyndelijck is oock aen den Hertog van Lottheringen soo wel de weder-inruymingh syner Landen/ als de langh begeerde Vrygeley-brieven/ door 't yverigh aenhouden van syn Koninckl. Maj. toegestaen/ te weten/ soo de tegen-begeerte der Franse/ tot vrystellingh van de Prins van Furstenbergh gehoor gegeven wert. Dieshalven schijnt het klaerlijck/ hoe het grootste belet tot een goede Vrede is overgekomen / ten zy dan dat de tot noch gevoerde Wapenen ('t geen syn Koninckl. Maj. nimmer wil hoopen) hem een sonderling affiex/ tegens de gemeene rust/ souden voor geset hebben. Ten derden/ siet syn Koninckl. Maj. te verkrijgen/ dat door een algemeene Stilstant van Wapenen/ de wegh tot dit heylsame en christelijcke Vrede-werck te lichter gebaent/ en die geene/ die des Oorlogsvlamme nu heftigh drackt/ in haer uytterste en hoogste noot eenigsints een troostelijck nut/ en de afbeelding der Vrede/ tot de rechte en werckelijcke is verworven/ sal verschaft werden. Daer is meer dan te veel Christen Bloedt vergoten/ ende daer is niet aen te twijffelen/ dat gelijck de Tractaten/ soo den Oorlogh blijft duren / kleynen voortgangh sullen hebben/ dat oock daer tegens alles langsaem sal aen-loopen/ by aldien yder Plaets in syn voorige geruste standt geset wert. Op de voor-gestelde wijse kan men dan de gront tot de Vrede-verhandelingen des te lichter leggen/ en 't werck te haestiger uytvoeren/ vermits als dan de gemoederen/ tot noch door den Oorlogh verbittert/ gemackelijck tot sachtmoedigheyt gebracht / te eerder den Vrede sullen bevorderen/ en d'een sich tegens den ander seer goedigh betuygen sal. Syn Koninckl. Maj. mijn aldergenadighsten Heer/ maeckt die gewisse hoop/ dat u Keyserl. Maj. syn billijck verlangen te eer gehoor sal geven/ om dat de Coningh van Vranckrijck onlangs belooft heeft / dat soo ras u Keyserl. Maj. de Stilstant toestemde/ hy van gelijcken die wilde ingaen/ en daer by oock eerder en schichtiger syn Volckeren van den Rijks-Bodem voeren/ als u Keyserl. Maj. de zijne konde te rugh roepen. Vermits nu veel omstandigheden verbieden/ dat in dit oprecht gegeven woort geen twijffel gestelt wert/ soo neemt dan noch syn Coninkl. Maj. sulckx op sich/ en geeft tot meerder versekeringh syn woort/ dat des selfs volvoeringh onfeylbaer sal gevolgt werden. Dese voorslagh soo billijck hy in sich selfs is/ wordt oock soo heylsaem ende nootwendig bevonden/ dat gants te gelooven is/ dat het u Keyserl. Maj. die de naem van een vredelievent/ groot/ en sachtmoedigh Vorst voert/ niet tegen sal strijden/ dat hoe eer hoe liever de afgebroken Handelinge te Ceulen weder opgerecht /en van nieus voort geset wert. Soo dickwils syn Koninckl. Maj. sich noch dit hoogschadelijck toeval deser verbrekingh erinneert/ so dickwils wert syn gemoet met groote droefheyt omvangen. En gelijck hy over de oorsaken / die u Keyserl. Maj. tot dit voornemen / waer uyt soodanigen toeval is gesprooten/ hebben bewogen / geen Rechter wil zijn / dewijl hy vast vertrout/ dat u Keyserl. Maj. wiens gerechtigheyt en yverige trouwhoudingh van de gantse Wereldt gepresen wert/ niet sonder de hoogste noot sal bevolen hebben/ waer door de algemeene rust verstoort/ of te minsten soude opgehouden werden. So kan doch echter niet ontkent werden / dat de gevangenis van den Prins van Furstemberg/ de terugh-houdingh van de Franse gelderen en saken/ het Vrede-werck gelijcksaem opgehouden/ en tot dese tijt in haer voortgangh verhindert hebben. Syn Coninckl. Maj.

heeft

heeft hooghnoodigh geacht/ u Keyserl. Majest. selfs in overweginghe te geven / of de bestreffinge van de laster/ waer mede den Prins van Furstenbergh beschuldight zoude zijn (welckers sake men nochtans niet gesint is gants te verdedigen/ of geer te spreken) of dese lange vasthoudingh van sulcken weerde is/ dat soo veel Menschen daer door soo uytnement van den Oorlogh geplaeght sullen werden. 't Huys Oostenryck sal waerlijck niet beters / en u Keyserl. Maj. niet waerdiger na genoemt konnen werden/ als dat de selve door een sachtmoedige betuygingh haer assien op de verlangde welvaert van de gantsche Wereldt stelt. Welckers rust u Keyserl. Majest. niet beter als door de los-latingh van de Prins van Furstenbergh sal konnen bevorderen/ dewijl sijn langer vasthoudingh / en de daer uyt verder volgende Oorlogh niet alleen de selve in meer jammer sal storten/ maer ook veel andere ontallijke Zielen onschuldigh in ellende/ en ellendiglijck in haer onschult na sich sal treeken. Mijn genadighste Coningh en Heer heeft dat vaste vertrouwen/ dat dese vreedsame voorslagen en vrundelijcke verlangens te genegender by u Keyserl. Maj. haer werckingh sullen doen/ wijl zy van een oprecht/ en van een yverigh aengeboden gemoet tot tegen-dienst voort komen / en dewijl hy nae sijn groote aengebooren sachtmoedigheydt wel kan bedencken/ dat hier des Menschen welvaert gesocht wert / en hoe licht de gunst van 't geluck plagh te veranderen/ soo kan zy (wanneer men haer te veel vertrout) het tegenwoordige lichtelijk in een slimmen stant stellen/ daer mede het geene/ wat men nu soude konnen krijgen / naderhandt niet soude willen volgen. U Keyserl. Maj. wil te gelijck overwegen / hoe dickmaels de Wapenen een ongelijcken uytslagh geven. Waerlijck men soude een roemwaerdige en prijsselijker Krijgs-tocht tegens het aendringen van den Erf-vyandt/ die door 't af nemen der Christenen sijn gruwelijcken en moordigen moet verweckt/ om hare Voor-muren te bemachtigen / ter handt nemen / als schandelijcker wijse sich een ander vernieuwen. Dat alsoo sijn Coninckl. Majs. instandigh en vlijtigh aensoeck voortgangh krijgt/ en u Keyserl. Maj. met hem te gelijck alle vlijt ende moeyte wil aenwenden / daer mede de algemeene Vrede weder te voorschijn gebracht werdt/ met aenbiedingh van sijn bereytwillige dienst/ soo wel tot voortsettingh van de algemeene welvaert/ als voornamentlijck tot betuygingh sijnes steets bestendigh / vredelievent en oprecht gemoedt tot u Keyserl. Maj. In verwachtingh van u Keyserl. Majs. genadige en duydelijcke verklaringh/ beveel ick my in sijn Keyserl. Majs. verblijvende genade.

U Keyzerl. Majesteyts, &c.

Korts daer aen by sijn Keyserl. Maj. weder ter gehoor sijnde/ so dede hy opening van sijn commissie/ en gaf sijn vertoog schriftelijk over/ waer op sijn Keyserl. Maj. antwoorde/ dat hy hem in 't kort sijn besluyt daer op soude laten toekomen; en stelde den Graef Montecucuil/ Cancelier Hocher/ en den Graef van Coningseg tot Commissarissen/ om met hem te handelen; de welcke dan den 10. deser in de Herbergh de 3 Ysere Haecken/ sijnde des Gesandts Logement/ met hem in conferentie getreden sijnde/ dit volgende antwoort op sijn voorstellingen wegens den Keyser gaben.

EErstelijck/ dat uyt des Gesants schriftelijck gegeven verklaring genoeg is af te nemen/ dat de doorlachtigsten Koningh van Sweden sich als noch met groote vlijt bemoeyt / om den Vrede in Christenrijck te bevorderen. By aldien nu sulcken Vrede algemeen/ bestandigh en billijck is/ so wert de selve van sijn Keyserl. Maj. alsints begeerdt/ gelijck des selfs schrijven van den 3. October 1673. aen sijne Coninkl. Maj. van Sweden volkomen uytwijst. Ten anderen/ is de Persoon van den Heer Gesant sijn Keyserl. Maj. seer aengenaem / als welckers sonderbare liefde tot den Vrede aen yder kenbaer is. Ten 3. soo wist de gantse Wereldt wel/ hoe dat sijn Keyserl. Maj. sijn Gesanten al voorlangh na Ceulen had gesonden/ op dat de selve oock de bemiddelingh/ welcke de Croon Sweden toenmaels tusschen Vranckryck/ Engelant/ en haer Bontgenooten ter eenre/ en haer Ho: Mo: ter andere zijde/ ondernomen had/ souden bevorderen: Alwaer dan van den Keyser/ Spanjen / en de ged. Heeren Staten was begeert geworden/ dat oock den Hertogh van Lotheringen/ als haer Bontgenoot / en sijn Bedienaers/ van Vranckrijck de Vrygeley-brieven mede gedeelt souden werden/ gelijck aen des selfs Bontgenooten was geschiet/ om na Ceulen te komen/ en daer de Vredehandelinge by te woonen. Sulckx heeft echter/ noch oock de Sweetse meeningh na de gerechtighste saeck/ niet konnen verkregen werden/ so dat Vranckrijck/ hoewel onder andere/ doch gants ongegronde voorwendingen de t' samen-komst heeft verbroken. Middelerwijl / en toen den Oorlogh tusschen den Keyser/ Spanjen ende Vranckrijck was aengegaen / heeft den Paus / uyt kracht van sijn Vaderlijck Ampt sijn bemiddelinge tusschen de ged. strijdende partyen aengeboden. Insgelijckx heeft oock den Coningh van Engelant/ na de gevolgde Vrede met de H. Staten/ gedaen/ en bied nu oock den Coning van Denemarken tot sulcken eynde sijn vlijt en moeyte aen. De saken in dier voegen gestelt/ sal sijn Keyserl. Maj. met sijn Bontgenooten sich beraden / wat hier op te antwoorden zy / vermits hy in dese gemeene saken / (uyt kracht van de Verbonden) hier toe verbonden is. Ondertusschen/ vermits hy de gemeene rust seer ter herten neemt/ heeft hy aen sijn Bontge-

nooten alles al bekent gemaekt/ wat by dese bemiddelings-handeling is voorgevallen/ en sal hy nu door een Courier haest vernemen/ wat der selver meening hier over is. Na sijn aenkomst sal den Heer Gesant wijdloopiger en duydelijcker geantwoordt werden. By welckers inbrengen dan de Heeren Commissarisen breeder uytgevoert hebben de tot noch geschiede overtredingen van de Coning van Vranckrijck tegens de Munsterse/ Cleefse/ en Akense Vredehandelingh / en insonderheydt tegens de ingegane Tractaten tusschen sijn Keyserl. en Coninckl. Maj. van den 1. November 1671. ja tegens sijn eygen betuygingen/ door sijn Gesanten te Regensburgh en elders gegeven/ en te gelijk oock de hoogdringende oorsaken/ die sijn Keyserl. Maj. genootsaeckt hebben / na dat alle Handelingen vruchteloos waren/ de Wapenen aen te nemen/ en met de selve 't H. R. Rijck te beschutten/ ende soo veel gedane ongelijcken te voorkomen/ invoegen dat aen desen vervolgden Oorlog /aen so veel Nederlagen /aen so veel voots tot-vallen/ jammer en ellende / sijn Keyserl. Maj. geensints / maer wel den Koningh van Vranckrijck de schult draegt/ dewijl sijn Koninckl. Maj. van Sweden selfs de overtredingen van den Coningh van Vranckrijck/ in de antwoordt aen den Heer Uratislo van Starrenbergh / van den 18. December 1673. bekent/ en daer in voor billick oordeelt/ dat de met onrecht verdruckte en aengevochtene / wegens haer toegevoeghde schade en ongelijcken vernoegingh en billicke wedergeving te wegh gebracht wert. En hout het sijn Keyserl. Maj. daer voor/ dat den Voorl. Conink als noch in die goede intentie is/ en vermeent/ dat het voor af noodich is/ dat des Coninckx van Vranckrijcks intentie oock bekent wert/ over de aengeboden saken/ op dat dan dese bemiddelings-handel seker der kan beslooten werden. Ten 4. oordeelt sijn Keyserl. Maj. soo wel als den Coninck van Sweden/ alsints noodich / dat de sonder rechtmatige oorsaken afgebroken Handelingh van den Coninck van Vranckrijck/ weder te Bremen/ Hamburg/ Lubeck of te Aken/ na dat men onder de belangende hier over eens kan werden/ van nieus weder ter hant genomen werden. Ten 5. na dat de Plaets genoemt sal zijn/ sal sijn Keyserl. Maj. soo haest sijn Gesanten met diergelijken wijtstreckenden macht en bevel derwaerts senden/ dat daer uyt des selfs neygingh tot de gemeene rust/ op nieus overvloedich van alle sal konnen erkent werden. Ten 6. belangende den Stilstandt van Wapenen/ dunckt sijn Keyserl. Maj. dat hier over niet gewis soude konnen beslooten werden/ indien alle strijdende partyen en de Gesanten sijner Bontgenooten niet ten vollen met Instructien voorsien waren/ om op een Plaets t'samen te komen / ende daer over dan te beraedslagen : oock dat men voor alle dingen wist / op wat voorwaerden den Coninck van Vranckrijck de selve wilde aen-nemen/ en hoe hy van intentie was in de te rugh-roepingh sijner Wapenen uyt Lottheringen/ Borgondien/ 't Kerts-sticht Trier/ ende andere Plaetsen/ aen 't Rijck gehoorende / als oock van andere omstandigheden. Dat nu sijn Keyserl. Maj. des Coninckx van Vranckrijcks intentie in twijffel treckt / komt/ om dat de Coninck de Stilstant van Wapenen/ van den Keyserl. Commissaris in 't Jaer 1673. op den Rijcksdagh te Regensburgh voorgeslagen/ als een bequaem middel tot verkrijgingh der Vrede/ niet alleen niet aengenomen/ maer ook de Vredens Tractaten met een ongegronde schijn/ als boven gedacht/ heeft verbroken. Van 't welcke dan sijn K. M. van den Heer Gesandt een afsonderlijcke verklaringh verwacht. Ten 7. soo betuyght den Coninck van Sweden sijn toeneygingh tot sijn K. M. des te meer/ om dat hy des Prins van Forstenbergs sake niet begeert te verdedigen : En sal den Heer Gesant sonder twijffel van de oorsaken der gevolgde gevangen neming ten vollen bericht zijn/ te meer/ vermits de selve over al gemeen is gemaeckt/ en zedert so kundiger geworden is/ dat het sijn K. M. daer voor hout/ dat den Coninck van Sweden de selve alsints voor goet keurt / en dieshalven de Gesant op sijn versoeckingh/ als een afsonderlijcke saeck van de Vredehandel/ niet wijder wil aen-staen/ voornamelijck/ daer door des selfs vrydom geen oprechte Vrede/ tot welcke de Croon Sweden soo seer raet / maer noch verdere Krijghs-vlammen te verwachten staen/ want het geensints te hoopen is/ dat dese Prins en sijn deelgenooten / in plaets van den Oorlogh / die zy met soodanigen arbeydt verweckt hebben / den Vrede ernstelijck sullen bevorderen. Sluytelijck/ de restitutie van 't Franse Geldt/ te Ceulen vast gehouden/ betreffende/ soo heeft sijn K. M. gerechtige oorsaeck gehad/ 't selve aen te houden / gelijck sulcks den Heer Gesant breeder is mede gedeelt/ en 't is derhalven niet waert / dat daer om het soo hoognoodig Vredewerck verachtert wert. Weenen den 10. November, 1674.

Naderhant hadden sy noch eenige conferentien met desen Gesant / en gaven hem toen te verstaen / dat den Keyser de bemiddeling van Sweden soude aenneemen, mits dat die Kroon verklaerde, datse gedurende desen Oorlog , geen van de partyen onderstant soude doen : datse geensints 't Ampt van Middelaer souden verlaten , tot den Vrede getroffen was ; en datse geensints eenige Vyantschap tegens den Keyser , of zijn Bontgenooten of 't Rijck souden plegen ; dat den Keyser daer toe aenboot , so uyt zijn naem , als die van sijn Bontgenoten, en 't geheele Rijck wedersijtse versekeringen voor de guarantie van de Westfaelse Vrede, in 't regard van Sweden, &c. De Gesant gaf hier op weder een Geschrift over/ en versocht daer in/ dat hem op 't spoedigste

doch

doch antwoort op die voorstellingen mocht gegeven worden: waer op de Keyserl. Commissarissen een Vrygeley brief van hem versochten/ voor een Courier die na Spangien door Vranckrijck soude reysen/ om het besluyt daer over wegens die Kroon af te halen; 't geen de Gesant seyde wel te willen doen/ maer dat tot de wederkomst van de selve niet na behoorde kon wachten. Hy had oock een Geschrift wegens de Oldenburgse successie overgegeven/ en daer in onder andere versocht/ dat men den Hertog van Holsteyn in 't geheel soude herstellen/ en hem dan overstelinge der Acten laeten genieten; waer op den Keyser hem antwoorde/ dat hy sich over dese saeck wilde informeeren/ en dan den Koningh van Sweden hier over satisfactie geven. Dewijl den Keyser ondertussen van alle kanten bericht wierdt/ dat de Sweden hun Volck in Duytslandt saemen trocken/ en den Ceurvorst van Brandenburgh souden aentasten/ sondt hy veel Volckeren na Silesien/om daer een wakent oog op de Sweetse voornemens te houden/ en den 29. deser den volgenden Brief aen den Coning van Sweden:

LEOPOLDUS.

HEt is onnoodig wijtloopig te herhalen, 't geene den Franssen Ambassadeur tegens den Ceurvorst van Brandenburg, op den 17. Augusti aen uwe Sereniteyt gedeclameert heeft, dewijle uwe Sereniteyt dese saecke als noch in verscher geheugenisse hebben, ende waer van dit het kort besluyt is; dat uwe Sereniteyt hare waepenen met die van Vranckrijck sonde willen conjungeeren, door dien de Ceurvorst tegen de Articulen van de Westfaelse Vrede, ende het Verdragh met de Kroon van Vranckrijck geslooten, soude hebben gehandelt. Ende alhoewel wy geensints gelooven, dat uwe Sereniteyt, door de e en diergelijcke verdichtselen, soo verre soude worden vervoert, dat sy van haer rechtsinnig oordeel souden afwijcken, en die dingen den voornoemden Ceurvorst toeschrijven, waer van Vranckrijck selfs uyt soo veele beginselen ende oorsaecken alleen schuldig is; soo hebben wy echter, om geensints omtrent onse Keyserl. plicht in gebreecke te blijven, raetsaem geacht kortelijck te herhalen, 't geen wy uwe Sereniteyt door brieven van den 3. October des voorleden Jaers, als oock door onsen Ambassadeur Uladislaus Graef van Sternberg wijtloopig hebben vertoont: Daer uyt dan klaerlijck kan blijken, hoe oprechtelijck wy zijn genegen geweest, de ruste in 't geheele Roomse Rijck te conserveren, ende het selve uyt den Oorlog te houden; tot welcken eynde wy in den beginne, tot dessels en onse beschermi nge (by het recht van alle Volckeren gepermitteert) noodige ordre hebben moeten stellen, vermitsden Koning van Vranckrijck, sonder ons en de Rijcks Stenden te kennen, met een machtig Leger in het Rijk sijnde getrocken, niet alleen de Staten der Vereenigde Nederlanden binnen en buyten de palen van 't Roomse Rijck hadde aengetast, maer oock daer en boven na dat hy de Steden van de voornoemde Ceurvorst in het Hertoghdom Cleve gelegen, hadde ingenomen, en in verscheyde plaetsen des Rijcks posten gevat, verscheyde Stenden des Rijcks ten uyttersten beschadigt, en soo als het hem luste, uytgeplondert. Ende of wel eenige hadden gehoopt, dat nadien het accoort van den voorseyden Ceurvorst met Vranckrijk op seeckere wijse was getroffen, en wy onse Militie in onse Erf-landen hadden gerevoceert, dit quaet een eynde soude hebben genomen, soo is 't doch soo verre van daer geweest, dat die gedane betuygingen en beloften souden naergekomen zijn; dat van die tijt af de Koning van Vranckrijck met noch een machtiger Leger in 't Roomse Rijck is gevallen, het selve jammerlijck heeft verwoest, ende hem Meester gemaeckt van 't Ertz Sticht Trier, en sulcks om geen andere reden, als dat dien Ceurvorst de trouwe, die hy ons en 't Rijck schuldigh was, niet en wilde verbreecken; vervolgens de 10 Steden in de Elsas in de plaets van behoorlijck te beschermen, van Wallen, Vesten, Stercl ten, Geschut, voorraet en goederen ontbloot, en in de uytterste ellende gebracht, ja daer-en-boven noch in 't herte van Duytslant selfs tot in den Franckischen Kreyts doorgebroocken, en den Ceurvorst Palatyn, (ook daeromme alleen dat hy alleen gehoort hadde, dat deselve tot de beschermin ge van zijn Ceurvorstendom met ons in onderhandelinge was) als zijne ergsten Vyant heeft getracteert. De Grave van Nassauw (weygerende te verbreken den Eedt en trouwe waer mede hy aen ons en 't Rijck is verbonden) veele maenden gevangen gehouden, en veele andere diergelijcke saken, soo tegens de Tractaten van de Westfaelse als Akense Vrede heeft begaen, die men naeuwelijcks van de Turckse wapenen verwachten soude, sulcks dat ons van die tijt aen de uytterste reden niet soo seer bewogen als wel gedrongen heeft, omme onse en des Roomsen Rijcks behoudenisse in acht te nemen, en 't voorsz. gewelt daer van af te weeren. Aengemerckt noch de interpretatie van de Westfaelse Vrede, noch oock het Tractaet tusschen uwe Sereniteyt en Vranckrijck gesloten, geensints toestaen, dat Vranckrijck de voorseyde Vredehandelinge nae zijn welgevallen soude mogen verbreecken, en dat daer en tegens ons en 't Rijck niet geoorloft soude wesen gewelt met

gewelt te verdrijven, en van ſoo groote en ſoo veele ongelijcken ſatisfactie te verſoecken, en op een bequame wijſe voor onſe ſecuriteyt te dragen: Selfs uwe Sereniteyt, of wel door Tractaet met Vrankrijk verbonden, en heeft na ſijn Hoog-wijs oordeel en prijzelijcke æquanimiteyt (gelijk als uyt de antwoort aen onſen voornoemden Ambaſſadeur de Grave van Sternbergh gegeven, blijckt) deſe en diergelijcke ſaken van Vranckrijck tegens den teneur van de Weſtfaelſe Vrede begaen, niet voor goet gekeurt, maer geoordeelt, dat Vranckrijck aen de Geallieerden, ſatisfactie en reparatie te geven ſchuldig was; Het is oock daer na gebeurt, dat het gantſe Rijck de rechtveerdigheyt van onſe wapenen tegen Vranckrijk op de Vergaderinge tot Regensburg heeft geapprobeert en meermaelen beſlooten de wapenen des Rijcks met de onſe te conjungeren, 't geen alleen genoeg is, om de conduite van den voornoemden Ceurvorſt te juſtificeren, en den ſelven van 't gene hem wil werden te laſte geleyt, ſoodanig te ontſchuldigen; dat wy, indien hy eenig gewelt komt te lijden, hem tegens alle aggreſſeurs met het Rijk en onſe Geconfœdereerden ſchuldigh ſijn te garanderen en by te ſtaen, volgens den Weſtfaelſe Vrede ende de defenſive Alliantie met hem geſlooten: Want hoe kan't by eenig rechtſinnig menſch voor een crimen werden gehouden, dat de voornoemde Ceurvorſt in 't werck komt te ſtellen die ſaecken, waer toe hem de beſluyten des Rijcks verbinden, en waer toe het eene Lidt tot conſervatie van 't andere verplicht is, waer toe oock eene rechtvaerdige medogentheydt hem heeft geperſt, ende waer toe hy hem noch vrye macht en handen heeft behouden, ſoo wel by het Tractaet met Vranckrijck als uwe Sereniteyt opgerecht, gelijck oock uwe Sereniteyt ſoo wel als Vranckrijck ſelfs ſoodane vryheyt hebben toegeſtaen, ten ware yemant tot een ſchadelijck exempel voor vaſt wilde ſtellen, dat het Vranckrijck geoorloft ſoude weſen, Tractaten voor geen Tractaten te houden, en het gantſe Rijck na ſijn welgevallen wetten te ſtellen, en voor te ſchrijven; van welck gevoelen wy genoeg verſeeckert zijn, dat uwe Sereniteyt niet en is, als die ſoo dickwils en meenigmael verklaert heeft, hoe ſeer het hem ter herte gingh en ſmerte, dat de Weſt-faelſe Vaede ſoo jammerlijck geturbeert wierdt, en ſoo prijſelijck ſijn beſt gedaen heeft om de Chriſten werrelt wederom in ruſte te brengen, welcken Vrede wy oock noyt ſullen verwerpen, maer geerne te gelijk met onſe Geconfœdereerde aenneemen, gelijck wy dit en andere diergelijcke betuygingen aeu uwe Sereniteyts Ambaſſadeur Benedictus, Grave van Oxenſtern, wijtloopig hebben doen bekent maken, vertrouwende te gelijck dat de billijckheyt ende oogſchijnelijcke gerechtigheyt van de ſaecke ſelfs ſoodaenigen gewichte by uwe Sereniteyt ſal vinden, dat aen uwe Sereniteyt 't poogen en trachten van Vranckrijck tegens ons, tegens den voornoemden Ceurvorſt van Brandenburg en 't heele Roomſe Rijck geen gehoor ſal geven, veel min ſijne toeſtemming verleenen, maer veel eer in tegendeel als een mede Lidt des Rijcks, en als een die part en deel heeft aen de Weſtfaelſe Vrede, ſijne wapenen tegens den Koning van Vranckrijck voegen, ende hem, oock tegens ſijne wil en danck tot het ingaen van eene eerlijcke en verſeeckerden Vrede te helpen dwingen. Waer mede wy uwe Sereniteyt veele ende voorſpoedige Jaren toewenſchen, ende onſe Broederlijcke genegentheyt voor altoos verſeeckeren.

Dees tijt quam ook een Moſcoviſe Geſant te Weenen/ en hielt by den Keyſer aen om een wederſijts verbont/ tuſſchen ſijn Keyſerl. Majeſt. en ſijn Czar/ tegens den Erf-vyant: ſy klaegden oock onder andere/ dat den Czar nu al drie Geſantſchappen had geſonden/ ſonder dat den Keyſer 'er een aen den Czar had geſchickt.

Deſe maent kreegen de Sweetſe Volckeren in 't Sticht Bremen volkomen ordre van den Coning van Sweden/ om na Pomeren op te breken/ daer de algemeene rendevous ſoude ſijn/ gelijck ſy oock 7000 ſterck in 't leſt deſer maendt te Altenburg/ de Elve paſſeerden/ en in Meckelenburg quamen. Te Wiſmar wiert het Magaſijn geſtelt/ en quaemen noch dagelijcks Troepen uyt Schoonen daer by. Den Marquis de Vitry hielt hem gedurig by den Veltheer/ en meende men/ dat hy den Coningh van Sweden geperſuadeert had/ om Ceur-Brandenburg op het lijf te vallen: Immers de Lantluyden onder des Ceurvorſten gebiet/ vluchten op dit gerucht na de vaſte Steden met al haere goederen/ om van alle overlaſt der Sweden bevrijt te ſijn.

Na dat den 23. der voorleden maent/ in de Poolſe Oorlogsraet te Zlokzow beſloten was/ de Ukranie in te trecken/ ſoo brak het Poolſe Leger den 24. van Firlejowka op na Zbaraz en Trembowla. De Crooningh was in deſe Raet

tot

tot na de Veltrocht verschooven / en de levering van 't winterbroot 14 dagen na St. Martijn uytgestelt. Van onder Trembowla wiert den Weywode van Ruslant met 5000 Paerden na Caminiec gesonden / omme aldaer de lijftocht voor die Vestinge weg te nemen/en de brug over de Niester te Studziana te bemachtigen. De Coning trok met de andere Volckeren middelerwijl na Baar het geen met de Lipker Tarters beset was. En gaeven de Moscoviten hem hoop/ dat sy hun Leger by 't sijne souden vervoegen/ doch sonder gevolg. Den 1. deser quam 't Leger onder Hussiatijn / daer den Coningh tot den 4. wachte na de wederkomst van den Weywode van Ruslant; de welke onder Caminiec veel Vee en gevangenen bekomen hebbende/den 6. weder by 't Leger onder Nidovor quam. Het Littause Leger wachte het Poolse te Grodeck / en was den Ridder Lubomirsky uyt 't selve eens met 11 Vaenen van onder Baar weder te rug gekomen/ die hy van de Lipker Tarters had gekregen. Den Coningh dan met de Ruyterye onder Baar gekomen/soo verlieten de Tarters aenstonts de Stadt/ en weken op 't Slot; wanneer sijn Maj. na dat sijn Voetvolck ende Geschut mede aengekomen was/ dit Slot deed aentasten / en de Ruyterye nae Mohilow sont / om dat van gelijcken te bemachtigen. Den 21. der voorleden maent was de Coninginne te Crasnabrod van een doode Princesse in de kraem gekomen. Den 27. deser/ wiert het Hert van den overleden Coning Michael van 't Slot te Warsauw/ met veel pracht/ na 't Camaldulenser Clooster / een uure van Warsauw gebracht. Den 22. wiert de Pontkamer te Dantsich gesloten/ en bevonden dat dit Jaer 't volgende was uytgegaen:

31116 en een half Last Tarruw.
18987 en een half Last Rogh.
174 Last Boeckweyt.
489 en een half Last Garst.
170 Last Mout.
85 Last Haver.
812 Last Erreten.

Op den lesten dagh noch aen gegeven;
1125 Last Tarruw.
1388 Last Rogh.
57 Last Boeckweyt.
74 Last Garst.
29 en een half Last Erreten.
Maken t'samen 33808 Lasten.

De geschillen tusschen den Cardinael Altiery/ en de uytheemse Gesanten te Roomen/ namen hoe langer hoe meer toe; want de Gesanten klaegden geduerigh aen den Paus over desen Cardinael / en verklaerden niet langer met hem te willen handelen; maer den selven door Altieri opgemaeckt/gaf de Gesanten geduerigh uytvluchten/ en scheen het doen van sijn Neef / voor goet te kennen. Onder andere verhaelt men/ dat als den Cardinael Lantgraef/dees tijt by den Paus ter gehoor was / en een Indulgentie voor een Kerck in Duytslant versocht/ den Paus hem antwoorde / dat hy van die leuteryen / meenende van de geschillen/ niet meer soude spreecken/ en dat/ hy Cardinael/ van een Vliegh een Olifant maeckte; 't geen den Cardinael Lantgraef seer vremt voorquam/en daer wel aen bemerckte/ dat Altieri den Paus eerst voor gesegt hadde/ wat hy de Gesanten soude antwoorden. Invoegen de Gesanten hier over vergramt/ besloten/ den Cardinael Altieri niet de minste eere te willen bewijsen. Nadershant is dese saeck veel meer verwijdert/ vermits de Gesanten de goetvindinge van haer Heeren en Meesters/ over haer bedrijf bequamen.

De Fransse onderstant te Messina gekomen/soo belegerden sy aenstonts het Casteel St. Salvador/ en schooten door 't Geschut/alle de buytenwercken aen

stucken; invoegen Valbelle aen 300 man/ soo Franssen als Messinesen/ onder de Mrs. St. Andre de Mommejan/ en de Vintimille/ bevel gaf om de Loopgraven te maken; die den 4. October geopent wierden. Op deselve tijt sneden de Franssen/ de besettingh al haer water af/ soo dat de belegerde tot Verdragh quamen/ op Voorwaerden datse hun binnen 8 dagen souden overgeven/ indien sy binnen die tijt niet ontset wierden. Ondertusschen hoopende de Spaensse op ontset/ soo herstelden sy alles in 't Casteel; gelijck Valbelle/ van buyten alles voorsagh/ om haer die te beletten. Den 10. daer op quam de Spaensse Vloot/ sterck 20 Zeylen; En terwijl de Spaensse wacht in 't Casteel besig was/ om te besichtigen wat voor Schepen daer aen quamen/ soo traden eenige Messinesen/ dit voordeel waernemende/ in 't Casteel/ en riepen aen Sr. de St. Andre Mommejan/ dat hy hun te hulp soude komen/ en een Poort besetten/ 't geen hy oock stracks met 200 man dede/ en wiert dus meester van St. Salvator. De Gebieder/ een Collonel/ veel Bevelhebbers/ en 450 Krijghsluyden wierden daer in gekregen/ en gevangen in de Stadt gebracht/ daer de Franssen en den Raet genoeg te doen hadden/ om haer van de raserny des Volcks te bevryden. De Spaensse Vloot anckerde middelerwijl tusschen het Paradijs en Nostre Dame de la Grotte: daer Valbelle den 12. eenige Branders op af sondt/ om hun/ dewijl sy wat dicht aen malkander lagen/ in brant te helpen; dan 't misluckte; invoegen hy St. Salvator in goede stant van tegenweer gebracht hebbende/ met eenige Schepen weder na Vranckrijck vertrock/ om meer onderstant van daer te halen/ en quam den 11. deser te Toulon aen; van waer hy aenstonts na Parijs toog/ om den Koningh van sijn wedervaeren te Messina bericht te geven.

Na 't vertreck van haere Ho. Mo. Vloot uyt de middelantse Zee/ trock het Spaens Leger in Catalonien mede nae de winterquartieren; gelijck oock den Graef van Schombergh aen de andere kant dede. Men was in Spangien nu seer verheugt/ dat de Silvere Vloot de 24. der voorleden maent te St. Lucar/ bestaende in 16 Schepen/ gelucktig was aengekomen/ mede brengende de volgende Ladinge:

IN het Schip de Capitana en de Admirante voor rekening van sijn Catholijcke Majesteyt, in Silver en Barissen 1872952 en een half Pesos, of Pattacons. In de 2 Gallioenen van Tierra Firma 270788 Pesos, en 7 Realen. Item, in de selve 2 Schepen voor de Armade 21500 Pesos, voor 't opbouwen van 't Escuriael 3000 Pesos, voor Jerusalem 8000 Pesos, voor een Godvruchtich werck van Don Diego de Cardenas 6325 Pesos. In 't Gallioen van St. Salvator een Kasje met 134 Pesos, 7 derden deelen Gout Gewichte, en Amaranten van de tweede soorten, en 405 Pesos, 3 termijnen Amaranten van de derde soorten, voor zijn Katolijcke Majesteyt. Men calculeerde de Rijckdom van de Particuliere, soo in Silver als Gout, op 10 Millioenen, en in kostelijcke Koopmanschappen, als Couchenille, Indigo en anders, op 4 Mill. Bedragende t'samen 16 Mill. 182566 Pesos de Plata en 3 Realen.

Den 14. deses had den Vryheer Spar, die van Londen te Parijs gekomen was, by den Koningh van Vranckrijck gehoor, en verklaerde toen, soo de Fransе voorgeven, dat den Koningh sijn Meester, uyt kracht van de Tractaten tusschen Vranckrijck ende Sweden, beslooten had, sijn Heyr, onder den Veltheer Wrangel, in de Landen van den Keurvorst van Brandenburgh te doen treden, als de welcke zy zeyden, dat de Westfaelse Vrede openbaer had overtreden, in 't verklaren van den Oorlogh aen Vranckrijck,

tot

tot gunst van de Hollanders. Den Koningh gaf nu een Regiment Ruyterye aen den Graef de Fontaine. Als mede het Koninckl. Regiment van de Marine aen den Marquis du Pas, Soon van den Fransen Gesant Feuquieres in Sweden. Den 15. quam den Marquis de Chamilli, gewesen Plaetsvooght van de Graef, by den Koningh, die hem seer wel ontfingh, en beloofde, dat hy in de naeste Velt-tocht Marschalck van 't Leger soude zijn. Eenen Monsr. Riquet, die 't Canael van Languedocq had ondernomen te maken, quam nu den Coningh aen-bieden een desgelijckx te willen maken van Briare tot Versaillies. Den Ridder de Valbelle quam toen van Messina te Parijs, en deed aen den Koningh bericht van sijn wedervaren aldaer. Men maekte nu noch een andere onderstant voor die Plaets onder den Marquis de Valavoir te Toulon gereet. Den Koningh gaf nu weder Commissien uyt tot de lichtingh van 12000 Paerden, en 20000 man te voet, en dede sijn Comp. Lijfwachten yder tot 300 man versten. De Princesse van Guimenee, Moeder van den Ridder de Rohan, quam toen met veel van haer Bloetvrienden sich voor des Koninghs Voeten werpen, met versoeck, dat haer Soon, by aldien hy schuldigh bevonden wiert, liever met een eeuwige gevangenis als de doot mocht gestraft werden. Dan den Koningh antwoorde haer alleen, dat hy van gantser herten wenschte, dat hy onschuldigh was: Daer na bad zy, dat hem den Vader Bourdalon mocht toegevoegt werden; 't geen den Coningh eyndelijck door tusschen-spreken van Monsr. Colbert toestont. Men wilde deses Ridders saeck nu met een misdaet tegens den Staet, en niet van gequetste Majesteyt laten doorgaen, om dat over het leste te vonnissen alleen het Parlement toe quam. Sijn Rechters dan eyndelijck sijn saken ondersocht hebbende, soo wiert hy van de Bastille na de Scelette voor hun gebracht, en aldaer ter doot veroordeelt; dan 't scheen dat hy sich daer niet veel aen bekreunde, door dien hy van den Marschalck de Logis en 60 Musquettaires weder nae de Bastille gebracht werdende, met den selven onderwegen seer rallieerde, en sich heel vermakelijk betoonde. Maer al sijn Bloetvrienden, en 't gantse Huys van Soubise begaven hun uyt Parijs, om by sodanigen uytvoering niet tegenwoordig te zijn. Den 27. dan, zijnde den dagh dat sijn straf soude volvoert werden, soo wierden des Conings Musquettaires en 't Regiment Lijfwachten, op alle de aenkomsten voor de Bastille geplaetst, en toen 3 Schavotten en een Galgh opgerecht: Daer op quam ten 2 uren 's middags den Ridder de Rohan, den Ridder de Preau, Neef van den overleden Truaumont, en de Marquise de Villars d' Edreville, dewelcke uyt kracht van 't Vonnis van de Chambre Ardente door den Scherprechter wierden onthalst, en den Schoolmeester van der Ende gehangen. Den Ridder de Rohan was de eenigste die te voet op de plaets quam; Hy groete en nam beleeft sijne af-scheyt van alle de Bevelhebbers der Musquetaires en de Lijfwachten, die hem weer met groot respect begroeten. Hy sag rondsom, en vraegde eyndelijck, of den Ridder de Loraine daer oock tegenwoordigh was, die hy noch voor sijn doot van een gegeven kinnebackslagh vergiffenis wilde bidden. De andere 3 quamen op een wagen, sijnde den Ridder de Preau den tweden, en Madame de Villars den derden. Het Lichaem van den Ridder de Rohan wiert in een loode Kist geleyt, en in een van de Karossen van sijn Moeder naer Rochefort gebracht, om aldaer begraven te werden. Den Schoolmeester storf als een Atheist, maer de andere als Rooms-Catholijcken. Daer waren geen bewijsen tegens dese gevangens, en wierden sy dieshalve op haer bekentenissen veroordeelt. Madame de Villars seyden de Franssen, had brieven daer uyt men sien kon, de intelligentie die sy met den Graef de Monterey had gehouden.

houden, om Normandyen en andere gewesten oproerigh te doen worden, wanneer de Hollantse Vloot daer voor lag, en 't selve dan tot een Republijck te maeken, waer toe den Schoolmeester een reys na Brussel had gedaen. Dese Dame de Villars soude oock bekent hebben, dat sy 2 van haere mans met vergif had omgebracht, en selfs niet had willen lijden, dat den laetsten sich met Godt soude versoenen, om dat zy hem op sijn doot-bedt had geseyt, dat gelijck zy hem noyt lief gehad had, zy oock niet begeerde dat sijn Ziel saligh soude werden. De Rechters vergaderden den 29. weer over de andere gevangenen, en lieten den Marquis de Sourdeval los, ende verklaerden Monsr. de Crequi Berneuil ontschuldigh, dan hielden Monsrs. de St. Martin ende d'Egremont noch in versekeringe.

Den Koningh van Engelant verboot dees tijdt aen alle sijn Onderdanen, buyten de Africaense Comp. op Guinea te handelen. De Huysen des Parlaments den 20. deser by een gekomen, soo wierden zy tot den 13. April aenstaende geprorogeert, na dat de Graef Powis, den Graef van Denby ende die van Guilford haer sitplaets in 't Hoogerhuys genomen hadden. Men zeyde, dat den Koning by die gelegentheyt had betuygt dat hy daer tegens de Heeren des Parlaments met een algemeene Vrede verhoopte geluck te wenschen. De Graven van Arlington en d' Offory met den Heer van Odijck vertrocken in 't lest deser maent van Londen na Hollant. Den Heer Tromp passeerde dese maent met sijn Vloot door 't Canael na Hollant. Het was toen soodanigen quaet weder omtrent de Engelse Kusten, dat de Haven van Douvres door 't opgeworpen Sant onbequaem wiert, om bevaren te werden, en veel Engelsche Schepen in verscheyde gewesten zijn vergaen.

DECEMBER 1674.

SYn Koninckl. Majesteyt van Engelant verboot nu oock aen alle Catholijcken in sijn Koninckrijck, dat sich niemant van haer in sijn Paleys van Withal soude begeven, en wiert eenen Mr. Alexander Burnet, die overwonnen was van verscheyde Engelse tot de Roomse Godsdienst gebracht te hebben, na de Wetten van 't Rijck veroordeelt om gehangen en gevierendeelt te werden: Dan den Koningh gaf hem noch uyt een bysondere gunst genade. Sijn Majesteyt nam nu het Burger-recht van Londen aen; waer op de selve Stadt hem met een bysonder Geschrift bedanckte. Den Grave van Clarendon, gewesen Cancelier van Engelant, dees tijdt te Rouaen sieck werdende, soo vertrock sijn Soon den Heere Cornbury met sijn jonghste Broeder derwaerts, om hem in sijn uytterste by te staen. Den 11. deses wiert in de tegenwoordigheyt van sijn Majesteyt, tusschen des selfs Gemachtigden en die van haer Ho: Mo: dit volgende Tractaet van Marine te Londen gesloten tusschen wederzijts Natien:

NAdemael door 't gestelde, tusschen den Alderdoorluchtigsten en Machtigsten Vorst Karel de II. door Godts Genaede Coningh van Engelant, Schotlant, Vranckrijck, en Yrlant, Beschermer des Geloofs, &c. en de Ho. Mo. Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden, door 't Tractaet tot Westmunster, den 19. Februarij des Jaers 1674. gesloten, op de 8. en 9. Artijckelen bedongen is, dat 6 Commissarisen van wegen den gesl. Alderdoorl. Vorst, Koning van Groot-Brittannien te noemen, met

soo

ſoo veele van wegen de Heeren Staten Generael na Londen te ſenden, een nieuw Tractaet ſouden maeken: Ende nadien ten ſelven eynde den Heer Thomas Baron Culpeper, Georgius Downing Ridder en Baronnet, Richard Ford, Guilielmus Thompſon Ridders, en Iohn Sollif, en Iohn Buckworth, Knapen, Commiſſariſen van wegen den bovengenoemden Alderdoorl. Vorſt Koning van Groot-Brittannien Gedeputeert; als mede de Heeren Johan Corver, en Gillis Samijn, Schepenen en Raeden der Stadt Amſterdam, Samuel Beyer, en Andries van Voſſen, der Steden Rotterdam en Enckhuyſen reſpective Raed en Penſionaris, Pieter Duvelaer Out-burgermeeſter der Stadt Middelburg, en Michiel Michielſz. Schepen en Raedt der Stadt Vliſſingen, Commiſſariſen van wegen de gemelte Heeren Staten Generael tot Londen geſonden, dickwils 't ſamen vergadert geweeſt ſijn, en over die ſaeck wederzijts redenen om en weder gevoert hebben, ſoo ſijn ſy ten laetſten, volgens de brieven van volmacht aen beyde ſijden overgelevert, (welcker afſchrift hier achter aen dit Tractaet by gevoeght is) in de volgende Artijckelen tot een Tractaet van Marine, in alle Landen en byſondere gedeelten der geheele Werrelt ter Zee en te Lande te onderhouden, na d' inhout des geſ. 8. Artijkels, eendrachtig en tot vernoegen 't ſamen verdragen.

1. Alle en een yder van de Onderdanen des Alderdoorl. en Machtigſten Conincks van Groot-Brittannien/ hier voor gemelt/ ſal 't vry ſtaen en geoorloft ſijn/ met allerhande vryheyt en verſeeckertheyt te vaeren/ te handelen/ en allerley koopmanſchap te dryven in alle de Rijcken/ Landen/ en Staten/ die nu Vrede/ Vrientſchap/ of Neutraliteyt met den voornoemden Heer Coningh hebben/ of te eeniger tyt nae deſen ſouden mogen hebben; ſoo dat ſy noch door geweldt der gewapende Krijghslieden/ noch door Oorlog-ſchepen/ noch alle andere ſlag van ſchepen/ 't ſy haer Ho. Mo. de Heeren Staten Generael voornoemt/ 't ſy haer Onderdanen toebehoorende/ by gelegentheyt of voorwending van eenige vyantſchap of twiſt/ die tuſſchen de voorſz. Heeren Staten Generael/ en eenige Volckeren/ Vrede en Neutraliteyt met den bovengem. Heer Coning onderhoudende nu vyant of na deſen ontſteken mocht/ in haer Varen of Coophandelingen eenigſints belemmert/ of eenige moeyelijckheyt aengedaen ſullen worden: Insgelijcks ſal het alle en een yder van de Onderdaenen der Ho. Mo. Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden hier boven gemelt/ mede vry ſtaen en geoorloft ſijn/ met allerhande vryheyt en verſeekertheyt te varen/ te handelen/ en allerley Coopmanſchap te dryven/ in alle de Rijcken/ Landen/ en Staten die nu Vrede/ Vrientſchap of Neutraliteyt met de voornoemde Heeren Staten hebben/ of te eeniger tijdt nae deſen ſouden mogen hebben; ſoo dat ſy noch door geweldt der gewaepende Krijghslieden/ noch door Oorlog-ſchepen/ noch alle andere ſlag van Schepen/ 't ſy den Alderdoorl. en Machtigſten Heer Coningh voornoemt/ 't ſy des ſelfs Onderdanen toebehoorende/ by gelegentheydt of voorwendingh van eenige Vyantſchap of twiſt/ die tuſſchen den voorſz. Heer Coningh en Vorſt/ en eenige Volckeren/ Vrede ofte Neutraliteyt met de bovengem. Heeren Staten onderhoudende nu vyant/ of na deſen ontſteken mogt/ in haer Varen of Coophandel/ eenigſints belemmert/ of eenige moeyelijckheyt aengedaen ſullen worden.

2. Ook ſal die vryheyt van Vaert of Coophandel te dryven/ door geen gelegentheyt of oorſaeck van eenigen Oorlogh verbroocken worden/ in eenige ſoorten van Coopmanſchappen/ maer die ſal ſich uytbreyden over alle Waren/ die by Vrede ſullen vervoert worden/ uytgeſondert alleen die in den naeſtvolgenden Artijckel met den naem van Contrabande aengewesen ſijn.

3. Onder deſen naem van Contrabande/ of van verbodene Waren/ ſullen alleen verbat worden/ Wapenen/ Muſquetten met hare loopen/ en wat meer tot deſelve behoort/ Vuurwercken/ Buskruyt/ Lonten/ Cogels/ Poken/ Degens/ Lantien/ Spieſſen/ Hellebaerden/ Geſchut/ Mortieren/ Petarden/ Granaeden/ Furketſtocken/ Bandelieren/ Salpeter/ Muſquetkogels/ Helmetten/ Stormhoeden/ Borſtharnaſſen/ Quiraſſen/ en diergelijcke ſlag van Wapenen/ Krijghslieden/ Paerden/ en alles wat noodig is om Paerden uyt te ruſten/ Holſters/ Draegbanden/ en alle andere Oorlogs gereetſchappen

4. Onder de verbodene goederen ſullen geenſints gereekent worden de Waren die hier na volgen/ naementlijck; allerhande ſlag van Lakenen/ en alle andere hantwercken geweven uyt eenige Wolle/ Linnen/ Catoen/ of eenige andere ſtoffen; allerhande Cleederen of Cledingen/ nevens de ſtoffen daer die uyt gemaeckt worden; Gout en Silver ſoo wel gemunt als ongemunt/ Tin/ Yſer/ Loot/ Cooper/ Coolen om te branden; Tarw en Gerſt/ en allerley ander Koorn of Gewas; Taback en allerhande Speceryen; Geſouten en Geroockt Vleeſch/ Geſouten en Gedroogte Viſch/ Kaes en Boter/ Bier/ Oly/ Wijn/ Suycker/ en allerhande Sout; als mede allerhande leeftocht/ die tot 's menſchen voedtſel en 't leven te onderhouden magh dienen; voorts Boomwol/ Hennep/ Teer/ Pick/ en allerhande Touwen/ Zeylen/ Anckers/ Maſten/ als oock Scheepsplancken/ Deelen/ Plancken/ en Balken van allerley Boomen/ en alles wat tot Schepen te bouwen of te herſtellen gebruyckt wort: ja alle andere Waeren en Goederen ſullen volkomen onder de vrye Coopmanſchappen gereeckent worden/ die in den naeſt voorgaenden Artijkel niet ſijn verbat; ſoo dat die van de Onderdanen ſijner Coninckl. Maj. hier vooren vermelt/ oock naer placetſen die vyandig ſijn met de Heeren Staten/ gelijck ebeneens van de Onderdaenen der Heeren wederom na plaetſen onder de Vyanden des Conings gehoorende/ vrylijck vervoert en ingebracht mogen worden/ uytgeſondert alleen de Steden en Plaetſen die berent/ omringt/ beſlooten of belegert ſijn.

5. Doch op dat in het toekomende de twiſten en miſnoegens van wederſijden ter Zee/ ſoo wel als te Lande/ mochten ophouden/ en gants weg genomen worden/ ſoo is bedongen/ dat de Schepen en aller-

hande Vaertuygen/de Onderdaenen des meer gemelte Heer Coninghs toebehoorende / op of in eenige Ree of Haven onder der Heeren Staten gebiet komende of sullende komen / en ergens verder heen willende zeylen/alleen hare Paspoorten of Zeebrieven/ welcker voorschrift achter aen dese Artijkelen gestelt is/ de Officieren in die Haeven leggende/of indien daer eenige Oorlog-schepen/ofte andere Commissie-vaerders mochten wesen/ aen der selver Opperhoofden sullen moeten vertoonen /sonder dat hen om de selve reden eenigh gelt of yets anders afgevordert sal worden : Doch indien op Zee of elders/ daer der Heeren Staten gesach niet mocht strecken / eenig Schip de Onderdaenen des Coninghs toekomende/ hare Oorlogschepen of Commissie-vaerders mocht ontmoeten/soo sullen de selve Schepen der Heeren Staten of harer Onderdanen/ een bequame wijtte van die af houden/ en hare Boot uytsetten/en sy sullen slechts met 2 of 3 mannen op de Schepen of Vaertuygen der Onderdanen van sijne Maj. mogen komen/ om van den Cap. of Schipper van soodanigen Schip of Vaertuyg / de Onderdanen van sijne Maj. toekomende/de Zeebrieven van sijne vracht/ volgens den inhout hier onder uyt gedruckt/ te sien/ en 't Schip dat die selve vertoont sal hebben/sal dan vry mogen heen varen ; en 't mach geensints wesen dat het selvige eenige moeyelijckheyt aengedaen soude worden/ yets af te perssen/dat op te houden / of te dwingen van sijnen voorgenoomen cours af te wijcken : doch de selve vryheyt en schadeloosheyt sullen alle Onderdaenen der Heeren Staten mede in alles genieten/ wanneer sy insgelijcks haere Paspoorten en Zeebrieven sullen vertoonen/ gestelt volgens den inhout onder aen dit Tractaet voorgeschreven.

6. Doch indien eenig Schip of Vaertuygh de Engelse of andere des Coninckl. Maj. Onderdaenen toekomende/ naer een Haven/die de Heeren Staten vyandig is/ willende ; en wederom soo eenig Schip de Vereen. Nederl. Provintien/of andere Onderdanen der Heeren Staten toe- behoorende/varende na eenige Haven onder sijne Coninckl. Majs. Vyanden gelegen/ onderwegen ontmoet wort ; dat Schip sal niet alleen sijn Paspoorten of Zeebrieven moeten vertoonen / met welcke dat selve / volgens 't voorschrift hier achter aengehecht/ versien moet sijn/ maer met eenen sijne Certificatie-brieven/ uytdruckende wat sijne ladinge zy/ van de Tollenaren die op den Tol sitten/ in de Haven daer hy was afgevaeren / onder gewoonlijcke forme gegeven/ laten sien ; waer aen men magh kennen / of hy oock met eenige Coopmanschappen/ in den 3. Artijckel van dit Tractaet verboden/ geladen is.

7. Indien dan door 't vertoonen van die voorsz. Certificatie-brieven / uytdruckende wat de lading zy/ van die op den Tol sitten/ in de Haven daer 't Schip was uytgevaren/ in gewoonlijcke forme gegeven/ over welck vertoog hier vooren verdragen is/ d' ander eenige goederen bevint / die by 't 3. Artijckel van dit Tractaet van Contrabande of verboden verklaert sijn/ na de Haven onder de gehoorsaemheyt van des anders Vyanden geschickt/ soo sal 't Opperhooft van dit Schip/ in 't welck deselve gevonden sijn/ 't sy die de Onderdanen des Coninckx of de Onderdaenen der Heeren Staten mogen aengaen/ de koffers opsluyten/ de kassen/ packen/ of vaten der selvige openen of opbreecken/ of selfs het minste deel der selver Coopmanschappen verhandelen konnen / 't en sy de gantsche last in 't by-sijn van de Opsienders des Zee-gerichts op 't lant is open gestelt/ en daer van een Inventaris gemaeckt ; nochtans sullen die geensints verkocht / verhandelt of verbrezemt worden/ dan na dat tegen die selve verboden goederen rechtelijck en wettig geprocedeert sal sijn/ en van deselve door de Rechters over de Zeesaken met een uytgesprooken Vonnis het sijne aen de Lants-schatkist is toegewesen/ altijt soo wel 't schip selfs/ als d' andere waeren daer in gevonden/ die door dit Tractaet voor vrye gerekent worden/ behouden blijvende/ op dat die uyt voorgewende besmetting der verboden goederen niet aengehouden/ noch door wettigen roof verbeurt gemaeckt konnen worden. Doch indien niet de geheele ladingh / maer slechts een deel daer van uyt verboden of Contrabande goederen mag bestaen/ en dat het Opperhooft van 't Schip sich vaerdig of bereyt toont/ om deselve aen den nemer die haer gevonden heeft over te leveren ; soo sal in sulcken geval de nemer het Schip niet mogen dwingen nae een hem bequaeme Haven te loopen/ maer dat terstont laten gaen/ noch eenigsints verhinderen de reyse die 't had voor sich genomen te vervorderen.

8. Voort is verdragen/ dat alles wat van de Onderdanen syner Coninckl. Maj. in eenigh Schip de Vyanden van de Heeren Staten toebehoorende/ ingeladen bevonden sal worden / of schoon sulcks van de verboden goederen niet was/ 't selve heel en al sal mogen verbeurt sijn ; voorts sal in tegendeel los en vry gehouden worden/ al wat in de Schepen / sijne Coninckl. Majs. Onderdanen toebehoorende/ ingeladen gevonden wort/ of oock de geheele last/ of een deel der selvige de Vyanden der Heeren Staten in rechten eygendom mocht toebehooren/ altijt de Waren van Contrabande uytgesondert / welcke achterhaelt sijnde/ soo sal alles gaen naer den sin en voorschrift der voorgaende Artijckelen. Van gelijcken dat alles wat van de Onderdanen der Heeren Staten in eenig Schip de Vyanden van sijn Coninkl. Maj. toebehoorende in geladen bevonden sal worden / of schoon sulckx van de verboden goederen niet en was/ 't selve heel en al sal mogen verbeurt sijn ; voorts sal in tegendeel los en vry gehouden worden/ al wat in de Schepen/ der Heeren Statens Onderdanen toebehoorende ingeladen gevonden wort ; of ock de geheele last/ of een deel der selvige de Vyanden der Coninckl. Maj. in rechten eygendom mocht toebehooren/ altijt de Waeren van Contrabande uytgesondert / welcke achterhaelt sijnde / soo sal alles gaen nae den sin en voorschrift/ der voorgaende Artijckelen. Doch op dat de een in Vrede sittende/ wanneer d' ander misschien in Oorlogh mocht komen/ niet eenige schaede onverhoeds sou toegebracht worden / soo is

ver-

versorgt en vast gestelt/ dat een Schip van Vyanden van d' een of d'ander toebehoorende/ met goederen van d' anders Onderdanen geladen/ de selve door sijne besmetting de verbeurtmaeckingh niet sal onderwerpen/ wanneer die slechts sijn ingeladen voor 't verval der tijden en dagen hier onder is vast gestelt/ naer 't verklaren of afkondigen van eenigen Oorlog, te weten/ indien de goederen mochten ingeladen wesen/ tusschen de Soundinchs/ en de Lantpael die Naz genoemt wort in Noorwegen/ binnen de tijt van 6 weken na soodanigen verklaring; van 2 maenden tusschen de gez. pael tusschen Soundinchs en de Stadt Tanger; en van 10 weecken in de Middellantse Zee / of binnen den tijdt van 8 maenden in alle andere kusten of plaetsen des Wereldts. Diensvolgen sal men de goederen van sijne Coninckl. Majs. Onderdanen / in wat Schip of Vaertuyg van yemant die vyant der Heeren Staten mocht sijn / deselve genomen of bevonden mochten worden/ niet vermogen verbeurt te maken, maer sonder uytstel aen de eygenaren weder overleveren/ ten ware die ingeladen mochten sijn naer 't respective verloop des tijts binnen de gez. Lantpalen; nochtans soodanig dat die gez. Waren/ die Contrabande genoemt worden/ en om de voorn. reden niet konnen verbeurt sijn/ na Vyandlijke Havenen niet sullen vervoert mogen worden. De goederen oock van de Onderdanen der Heeren Staten wederom/ in wat Schip of Vaertuyg/ van yemant die Vyant der Heeren Staten mochte sijn/ deselve genomen of bevonden mochten worden / sal men niet mogen verbeurt te maken/ maer sonder uytstel aen de Eygenaren weder over leveren / ten ware die ingeladen mochten zijn na het respective verloop des tijts binnen de gez. Lantpalen; nochtans soodanig dat die gez. Waren / die Contrabande genoemt worden / en om de voorn. reden niet konnen verbeurt zijn/ na Vyandtlijcke Havenen niet sullen mogen vervoert worden.

9. Op dat de versekertheyt van sijne Majs. en der gez. H. Statens Onderdanen te meerder versorgt zy/ en geen schade of ongelijck door d'een af d'anders Oorloghs-schepen of Commissie-vaerders haer aengedaen worde/ soo sal aen alle Opperhoofden van Schepen/ soo wel onder sijn Maj. als onder de gez. Staten/ en oock aen alle hare Onderdanen die Schepen op Commissie varende sullen uytrusten/ gelijck mede aen die vryheyt hebben om hier en ginder te varen / alle verongelijcking en beschadiging van d'andere verboden zijn; en indien zy anders doen / soo sullen zy gestraft worden / en daer en boven gehouden zijn de schade/ met alle nadeel en belangens te voldoen door verbeteringh/ onder verschuldiging en verbintenis van Persoonen en goederen.

10. Om dese oorsaeck sullen alle Opperhoofden van Schepen van bysondere lieden ten oorlog uytgerust op Commissie varende / eer sy hare Brieven of speciale Commissien sullen ontfangen / in het toekomende genoegsame borghtocht stellen/ door bequame mannen/ die betalen konnen/ en in soodanig Schip geen deel of eenigh belangh hebben/ ter somme van 1500 ponden Sterlings/ of van 16500 guld. dat zy de schaden en verongelijckingen/ welke dat Schip in Zee of elders / des selfs Bevelhebbers / of andere in haren dienst/ tegen dit tegenwoordigh Tractaet of eenig ander tusschen sijn Maj. en de gez. Staten/ souden begaen hebben/ in 't geheel sullen voldoen / oock op straf dat die speciale Commissie-brieven weder ingetrocken en vernietigt sullen worden/ in welcke altijt sal ingevoeght zijn / dat soodanigen borghtocht als voren/ van haer gestelt is; oock is daer en boven verdragen / dat het Schip selfs de schaden en verongelijckingen door hem aengedaen/ sal moeten voldoen en betalen.

11. Sijn Maj. en de gez. Staten/ des anderens Onderdanen / even of zy haer eygene Onderdanen waren met wedersijdtse en deselfde gunst/ in alle haer respective onderhorige plaetsen / bejegenen willende/ sullen de noodige en met reden krachtige bevelen geven/ dat over de genomene Prijsen recht gedaen worde/ na de regel van gerechtigheyt en billickheyt/ door Rechteren die niet verdacht konnen wesen/ en die geensints belangh sullen hebben/ in de saeck die betwist wert. Sijn Maj. en de gez. Staten / sullen insgelijcks strengelijck bevelen/ dat de Vonnissen nu geveldt/ en in het toekomende te vellen / behoorlijck uytgevoert/ en in 't werck gestelt mogen zijn/ na den inhout der selver vereyst.

12. Wanneer de Gesanten der gez. H. Staten / of andere Dienaren met publique authoriteyt voorsien/ aen 't Hof van sijn Alderdoorl. Maj. van Groot Brittannien sich op houdende/ souden klagen over de ongerechtigheyt der gevelde Vonnissen/ so sal sijn Maj. in sijnen Raet de selve doen revideren en van nieus ondersoecken/ op dat het magh blijcken/ of de besluyten en voorwaerden/ in dit Tractaet beschreven zijn na gekomen/ en hare behoorlijcke werckingh hebben. Hy sal insgelijckx besorgen / dat die saeck volkomen bevordert worde/ ende dat een yder klager binnen de tijdt van drie maenden sal recht konnen krijgen; en wanneer insgelijckx de Gesanten of andere Dienaren van sijn Maj. met publijcke authoriteyt voorsien/ by de H. Staten Generael sich ophoudende/ over d'ongerechtigheyt der gevelde Vonnissen souden klagen/ sullen de gez. Staten de selve in de Vergadering der Staten Generael doen revideren en van nieus ondersoecken/ op dat het mag blijcken/ of de besluyten en voorwaerden / in dit Tractaet beschreven/ zijn nagekomen/ en haer behoorlijcke wercking verkregen hebben. Sy sullen insgelijckx besorgen/ dat die saeck volkomen bevordert worde / en dat yder klager binnen de tijt van 3 maenden sal recht konnen krijgen. Niet te min sal het geensints geoorloft zijn/ voor of na dat gevelde Vonnis/ de revisie des selfs van wedersijden hangende/ de goederen in geschil te verkoopen of t'ontladen/ dan met toestaen van de gene die dat magh aengaen.

13. Het recht hangende tusschen de nemers der Prijsen ter eener / en haer wedersprekers ter anderer

zijde/ en het Vonnis tot voordeel van de wedersprekers geveldt zijnde/ so sal het selve Vonnis/ mits het stellen van borghtocht uytgevoert werden/ niet tegenstaende des nemers beroep tot een hooger Richter; 't welck niet sal gevolgt werden/ wanneer het vonnis tegens de wedersprekers geveldt is.

14. Doch dewijl de Meesters der Koopvaerdy-schepen/ als mede de Schippers en Bootsgesellen/ veel wreetheden na barbaerschheyt rieckende/ somtijts moeten uytstaen/ wanneer sy in de macht zijn vervallen van Schepen/ die by Oorlogstijden ter zee op de Kaep varen/ de nemers op onmenschelijcke wijse haer bejegenende/ om bekentenis soo als sy wel wilden haer niet te persen/ soo is 'er besloten/ dat so wel sijn Koninckl. Maj. als de H. Staten Generael sodanige schelm-stucken als onmenschelijcke met seer strenge insettingen sullen verbieden/ en alle de geene die sy door wettige bewijsen van sulcke bedrijven overwonnen bevinden/ met behoorlijke en rechtvaerdige straffen/ en die in andere een schrik kunnen verwecken/ doen bestraffen/ en alle Opperhoofden en Bevelhebbers van Schepen/ door welcke soodanige schelmstucken bedreven te zijn/ sal bewesen werden/ of door haer eygen bedrijf/ of andere aengepoort te hebben om die te begaen/ of met door de vingers te sien als die begaen worden/ sullen sy/ boven andre straffen/ voor die misdaden haer aen te doen/ de selve van hare bedieningen terstont laten af setten/ en yder Schip tot prijs opgebracht/ waer op de Schippers of Bootsgesellen eenige pijniging geleden hebben/ al terstont ontslagen werden/ en van alle vorder ondersoeck of bekommeringe/ 't zy van rechten/ als daer buyten/ met sijn geheele ladingh bevrijt zijn.

15. Daer is insgelijcks besloten/ dat 'er een gelijke strenghheyt van straffen gestelt sal werden tegen de gene/ die tegen de inhoud van 't 21. Artijckel der Bredase Vrede Commissien van de Vyanden sullen nemen/ om de Schepen der Bontgenooten te berooven/ anders dan in 't ges. Artijkel vast gestelt is.

16. Ten laetsten is bedongen en besloten/ dat het tegenwoordig Tractaet in alle en elke deelen daer in vervat/ so haest als het sal konnen geschieden/ respectivelijck geratificeert en bevestigt sal worden; en dat de Ratificatien daer over gehouden/ binnen 2 maenden van den tijdt der tegenwoordige te rekenen/ wedersijts en behoorlijck tusschen partyen uytgewisselt/ het ges. Tractaet voorts binnen een maent na soodanigen uytwisseling der ratificatien/ by de Opperhoofden der Compagnien/ soo wel aen dese zijde der Engelse door de Oostindien en Africken haren Koophandel drijvende/ als by de Bewinthebberen der Compagnien aen die zijde der Nederlanden door de Oost-indien en West-indien insgelijcks haren Koophandel drijvende/ in behoorlijcke en eygene forme gelevert mag worden; ende dat het soo wel van sijn boven-gem. Koninckl. Maj. als van de voorn. H. Staten aen de hare respective Gouverneurs en Opperhoofden van Colonien en Plaetsen/ in wat deelen van de Wereld buyten Europa gelegen/ by alle de eerste gelegentheden overgesonden sal werden/ ten eynde het selve van haer ende alle andere in hare Lantschappen en onder der selver macht levende/ gantsch naeukeurigh nagekomen en achtervolght mag worden.

Formulier der Zee-brieven, enz. als volgt.

In welcker allet en yder in 't bysonder vastigheyt en bekrachtingh/ soo hebben wy Commissarisen der boven-gem. Koninckl. Majest. en der voorn. H. Staten Generael/ ons volkomen genoeghsame Macht daer toe verleent zijnde/ onder dese Artijckelen onse namen gestelt/ en onse Zegels daer aen gehecht/ binnen London/ den 1. December des Jaers 1674. met verscheyde handen geteekent.

Th. Culpeper.	*(L. S.)*	*(L. S.)*	*J. Corver,*
G: Douwningh.	*(L. S.)*	*(L. S.)*	*G. Sautijn.*
Richard Fort.	*(L. S.)*	*(L. S.)*	*Samuel Beyer.*
Will. Thompson.	*(L. S.)*	*(L. S.)*	*And. van-Vossen.*
John Jollis.	*(L. S.)*	*(L. S.)*	*Petrus Duvelaer.*
John Buckworth.	*(L. S.)*	*(L. S.)*	*Mich. Michielsen.*

Te Brussel overleed dese maent den Hertoge van Aerschot, Gouverneur van Henegouwen, en den Prins van Vaudemont vertrock naer Spangien. 't Keysers Heyr in Luyckerlant Dinant bemachtigt hebbende, quam nu weder na Hoey, om daer 't Casteel te vermeesteren. Den Graef van Merode, die daer in geboot, stelde sich datelijck in staet van verdedigingh; maer de Keyserse, daer den Spaensen Heer de Louvigni mede by gekomen was, 3 Beuckeryen op gerecht hebbende, beuckten 't Casteel daer soo vinnigh mede; dat de belegerde, toen de belegeraers tot onder de Vesten gevordert waren, den Graef van Merode dwongen 't Casteel over te geven, 't geen de Keyserse toen onder den Graef van Chavagnac besetten. Sy stelden daer na noch geheel Luycker-

kerlant onder brantſchattingh, en bereyden hun toen, om in de Winter-quartieren te gaen, als de Regimenten van Pio, Starnberg, Heiſter, Dunewalt, en Trautmansdorf in 't Biſdom Luyck. 't Regiment van den Graef de Souches te Verviers, ende dat van Rabatta te Stavelo ende Malmedy: 't Geſchut bleef te Munſtereyffel, en de overige Volckeren trocken na Keuls-lant, Gulickerlant en 't Hertogdom Bergh; dan in Aken wiert oock de helft van 't Regiment van den jongen Souches geinquartiert.

Den Gen. Major Fariaux met ſijn Troepen noch in Ceulslant blijvende, om de achterſtallige Brantſchattingen van dit Sticht, en 't gelt voor de Gyſelaers van Deventer en Swol in te vorderen, ſoo dede hy aen de Stenden van 't Lant ſijn eyſch te kennen geven, dan die ſloegen 't af, en weſen hem na den Keurvorſt, de welcke mede in ſijn verſoeck niet wilde bewilligen, en klaeghde noch ten hoogſten, dat ſijn Landen door ſoo veelderhande inquartieringen tot de gront bedorven wierden.

Den Marſchalk van Turenne in 't leſt der voorledene maent na Ingwijler geweken, en daer niet langh met ſijn Ruyterye konnende beſtaen, ſoo trock hy den 1. deſer van daer weder op na Blamont in Lottheringen, en verſpreyde ſijn Volckeren langſt de Rivier de Saar; hebbende Haguenaw en Zabern echter met 4000 man beſet gelaten, en den Prins Palatijn van Lutzelſteyn gedwongen, hem een deel Lijftocht, 't geen hy in dat Slot bewaert had, te laten volgen. Van Blamont trock hy den 5 na Rambervillers op 't bericht, dat den Hertogh van Lottheringen by Remiremont in Lottheringen was; dan 't waren maer eenige van ſijn uytgeſonden Volckeren. Ondertuſſchen waren de Bontgenooten in haer voor dees aengeſtelde Winterquartieren gegaen, dan 't Leger te Klockersbergh wiert onder den Heer Chavec met de Brunswijckſe beſet gelaten. Het Regiment van Sneydaw en eenige andere Troepen wierden aen dees zijde van den Rhijn na Briſach geſonden, terwijl den Gen. Major Schults van d'andere zijde uyt Fryburgh met eenigh Volk daer voor quam, om dees Plaets te beſluyten: Waer by korts daer aen noch veel Keyſerſe, Brandenburgſe en Lunenburgſe aen dees zijde quamen, en deſe Plaets toen volkomen blocqueerden. Binnen de Veſtingh was eenen Sr. Roy Gebieder, en had aen verſcheyde nootſakelijckheden, ſoo Meel als Branthout, gebreck; invoegen de Keyſerſe alle Moolens dicht aen de Stadt wegh namen, op datſe haer daer niet van ſouden konnen dienen, en voort alle Poſten beſetten, op datſe geen onderſtant ſouden bekomen. Den Gen. Major Dunewald nam oock 't vaſte Huys Hunningen in. Den Hertogh van Holſteyn wiert inſgelijckx met 8000 man na Bourgondien geſonden, om daer in te breken, en den Marckgraef Herman van Baden en den Gen. Wertmiller na Betford en Landskroon, zijnde de 2 leſte Plaetſen, die de Franſe noch in der Elſas hadden. Middeler wijl wiert Briſach hoe langs hoe meer benaeut, want de Bontgenooten tot Fryburgh, Newburgh en Rhijnfelden Brant-ſchepen en Vlotten lieten vervaerdigen, om de Brugh voor deſe Veſtingh te bederven; gelijck zy door 't ſelve oock 2 Boogen ſchadeloos maeckten, dan de Franſe herſtelden die weder door Schuyten. Men wierp aen de een en de andere zijde Borſtweeringen tegens de Plaets op, en bereyden alles, om geen onderſtant daer binnen te laten komen. De Troepen, die middeler wijl in Lottheringen getrocken waren, namen daer Eſpinal en Remiremont in; dan dewijl Turenne een deel Volckx ondertuſſchen tot onderſtant kreegh, toogh hy derwaerts, en dwongh de Lottharingers deſe Plaetſen weder te verlaten, en uyt Lottharingen te wijcken, met achterlatingh van den Baron de Mercy, en den Overſten du Croix.

Croix. Hy hier mede bericht, dat de Bontgenooten Betford beschooten, en dus in 't Franche Compté meenden te dringen, trock aenstonts uyt Lottharingen naer den Over-Elsas, om hun dit te verhinderen. Den Marschalk van Crequi, die hy eenige tijt van te vooren na de Moesel had gesonden, om daer op de bewaringh van Lottharingen te passen, was even te vooren weder by hem gekomen, ende hy daer door in de 20000 man sterk geworden. Den Hertog van Duras, die Gouverneur van Bourgondien was, had oock eenige 1000 man by een vergadert, en quam omtrent het gebergt van der Elsas by hem: Invoegen Turenne 700 man onder den Graef van Bourlemont na Brisach sont, om die daer binnen te brengen; maer den Hertogh van Lunenburgh Zel door den Hertog van Lottharingen hier van verwittigt, sont den 17. deser den Lt. Gen. Chavec met 1200 Ruyters, 1000 Muskettiers, en 300 Dragonders na't gebergt, die den 18. bericht kreegh, dat dese vyantlijcke Troep by St. Marie aux mines stont; hy begaf sich daer op met 800 man derwaerts, en deed 's uchtens ten 5 uren door den Coll. Melleville, ondersteunt van den Coll. Joquet en de Dragonders, hun aen tasten; derde-half uur duurden 't gevecht, eer men hun door kon breken, maer toen verstoof de Franse Ruyterye onder den Graef van Clermont, invoegen het meeste Voet-volck sneuvelde of gevangen wiert; onder de leste waren dese Graef van Bourlemont, en die van Clermont, en sijn Lt. Valentini, gewont. 2 Caps. 4 Lts. en 50 gemeene Soldaten, 140 bleven 'er op de plaets doot, daer onder eenige Bevelhebbers. Van de Lunenburgers bleef geen 20 man. Naderhant storf den Graef van Clermont van sijn wonde, maer Bourlemont wiert genesen. Maer dewijl men bericht wiert, dat Turenne noch een nader proef tot het ontset gesint was te doen, soo wierden alle Passen by Betford, Than, en Markirch met meer Volckeren uyt de Winter-quartieren beset, en veel stucken Geschut uyt Sledstadt derwaerts gebracht. De Bontgenooten besloten naderhant oock, vermits Turenne gedurigh naderde, om Brisach heel te ontsetten, dat se gesamentlijck uyt de Winterquartieren souden gaen, en om Colmar by den ander komen. Men benaeude onderwijl Brisach hoe langs hoe meer, (waer omtrent den Hertog van Holsteyn, die van sijn tocht na Borgondien weder te rugh was gekomen, al de wegen had doen toe hacken) en wiert hun oock den Eysenbergh ontnomen, en 't Geschut beuckte de Vestingh so vinnigh, dat men 't 9 mijl in de ronde kon hooren. Maer Turenne middelerwijl sijn verwachte onderstandt bekomen hebbende, trock door 't Graefschap Mompelgard na de zijde van Betford, en sont toen een Troep van 6000 man na de Pas van Dan; dese de Pas by Betford voor by treckende, sonden een party van 2000 Ruyters en Dragonders, onder den Marquis de Montauban uyt, om in Brisach te komen. De 3 Regimenten van Dunewald, Ladron en Portia by Dan en Brunstadt de wacht hebbende, overvielen zy onverhoets, en branden soodanigh op hun los, datse heel in wanorde en op de vlucht geraeckten tot Mulhuysen toe, en kregen hier 6 Standaerden; dan een party Lunenburgse ende Lottharingse, 3 a 400 lichte Paerden sterck, onder Monsr. d'Alamont, van dese strijt niet wetende, quamen toen recht van pas van achter op hun aen; invoegen de Franse vermenende, datter een veel grooter getal achter hun was, dapper wederstaen, de Standaerden weder afgenomen, ende tot Dan vervolgt wierden; In welke vervolgingh de Keyserse sich dan oock weder wenden, en met dese party gevoeght, van de Franse ruym 300 doot sloegen, en 150 gevanhen kregen, daer onder den Marquis van Montauban. Van de Keyserse bleven'er 200, daer onder den Coll. Reiffenbergh, en den Oversten Wachtmeester van Dunewald; van

van de Lottheringers den Graef van Aſpremont, en veel brave Bevelhebbers en Ruyters. De Munſterſe hadden niet willen vechten, om dat in 8 maenden geen gelt ontfangen hadden. Na deſe ſtrijt quam 't Heyr van Turenne tuſſchen Brunſtadt en Mulhuyſen, en de Keyſerſe en Bontgenooten om Colmar. Den 4. Januarij 1675. plaetſte Turenne ſich langs 't Geberghte tegens Enſisheym, en de rechter vleugel van de Keyſerſe wiert aen 't Turckheymer Dal geſtelt, en de lincker vleugel, daer Churbrandenburgh over geboot, aen Colmar. Den 5. trock Turenne uyt 't Gebergte, en ſont 150 man voor uyt, die het Kerckhof en Steene Molen te Turckheym in namen: Met het overige Volck quam hy ten 2 uren na de middagh met de Keyſerſe rechter vleugel in 't gevecht; den indruck was vinnigh, en de tegenweer niet min, invoegen dit tot des avonts ten 6 uren duurde, met ſulcken ſchrickelijcken geſchiet uyt 't Geſchut en Musketten, dat het nau uyt te ſpreken is. Den Keurvorſt van Brandenburgh ſont van eerſten af aen het Dorflings Regiment Dragonders hun tot onderſtant; 't geen de Franſe dit Kerckhof te Turckheym met de Degen in de vuyſt weer af nam, 150 man neder maeckte, en aldaer Poſt hielt. Turenne ſont daer op 8 ſlagh-ordren, daer onder 2 Engelſe, en 2 van 't Regiment Lijfwachten derwaerts, en de Bontgenooten 2 Keyſerſe, 1 Munſterſe, 1 Lunenburgſe en 2 Brandenburgſe, mitſgaders de Keyſerſe Ruyterye, en 4 ſtucken Geſchut; doch de Ruyterye kon om de enge Plaets niet recht in de ſtrijt komen. Het Voetvolck raeckte niet te min in ſoo hevigen gevecht, datſe malkander met de Musketten in de oogen ſtieten; Omtrent 6 uren 's avonts deynſden de Franſe af tot onder de Wijngaerden in 't gebergte; 't geen Turenne een liſt dede bedencken om de zijne weder te herſtellen; hy dede dan een gedeelte van ſijn Heyr na de kant van Romswijler trecken, om haer tuſſchen Straetsburgh en 't Heyr van Kurbrandenburgh te leggen, en de ſelve ſoo alle toevoer af te ſnijden. Soo ras den Keurvorſt ſulckx verſtont, beſloot hy van Colmar op te breken, ende ſich te Sledſtadt te legeren, gelijck hy oock dede. De Keyſerſe middeler wijl bevel gekregen hebbende, om af te trecken, quamen mede te Sledſtadt, ende bemerckten toen eerſt hare misſlagh, wijl Turenne nu in Colmar kon komen, en Briſach onderſtant doen. In dit gevecht bleven aen de Franſe zijde omtrent 2000 mannen, daer onder den Lt. Gen. Foucault en Monſr. de Mouſſi, en aen der Bontgenooten zijde 1200 man, daer onder den Graef van Caprara. Doch de Franſen eygenden ſich de overwinningh deſer ſtrijt weder toe, en gaven daer van het volgende Verhael uyt:

DEn Marckgraef van Turenne, hebbende des Konings Heyr door ſware wegen en in een ſtrenge tijt geleyt, quam den 29. December op 2 uren van Betford, waer hy vernam dat de Troepen van den Keyſer achter de Rivier d'Ill waren geweken, en dat die van Brandenburgh en Lunenburg aen de zijde van Colmar waren. Op dit bericht beſloot hy tot op de kant van deſe Rivier te gaen, om ſich van de Plaetſen, die hy kon doorwaden, en die hy wiſt, te verſekeren. Hy nam tot dit voornemen de Regimenten van Catheux en de Boncourt, en de Brigaden van Trouſſe en de Sourdis; en komende by Mulhuyſen, bracht men hem bericht, dat men 6 hoopen van de Vyanden ſagh verſchijnen. Ylings beval hy aen de 2 hoopen van Orleans, daer Sr. de Vateville over geboot, door de Rivier te trecken. Den Marquis van Montauban begaf ſich aen haer hooft, en dede, ſonder de Brigade van Sourdis, die hem volgde, af te wachten, met ſoodanigen kracht op de 6 hoopen los branden, dat hy die in wanorde bracht, en zijnde met de degen in de vuyſt midden onder de Vyanden verwert, wiert hy gevangen. Den Ridder de Sourdis met alle mogelijcke neerſtigheydt op de ſelve Plaets over de Rivier getrocken, bracht haer heel in wanorde. Den Marquis de Trouſſe vont een andere Plaets, daer hy door konde waden, en ſijn Volck hebbende doen verdubbelen, ſloegh hy t'eenemael de andere hoopen, die de eerſte onderſteunden. De Troepen der Bontgenooten, die achter een Heuvel waren, quamen toen ylings aen, en maeckten verſcheyde linien, de aerde geſlooten zijnde. Den Marckgraef van Turenne dede terſtond den Graef de Lorge, Sr. Foucault, den Graef van Roye, den Marquis van Genlis, en Sr. de Monclar,

alle

alle van de hoogste Bevelhebbers, derwaerts trecken, om de hoopen weder op te rechten. die doorbroken waren, en branden met soodanigen kracht op de Vyanden los, dat men by hun niet als verwerring sagh. De nacht komende, begunstigde haer aftocht, die echter niet als met wanorde gevjel. De Markgraef van Turenne trock oock met 2 hoopen van Catheux en Boncour door de Rivier, die hy alleen by sijn Persoon had gehouden; maer voor sijn aenkomst was de strijt al geeyndight. Den Marckgraef van Baden, den Gen. Major Caprara, den Gen. Major Dunewald, Sr. d'Alamont, en andere Bevelhebbers van gewicht waren by dese gelegentheyt, waer een Coll. die de Troepen van Munster geboot, en de Majors van Caprara en Dunewald, 18 Capiteynen, of onderhoorige Bevelhebbers, ende 200 Ruyters met 17 Standaerden, en 2 paer Keteltrommen gekregen wierden. Van onse zijde wierden den Ridder de la Roque, Capit. in Sourdis, en eenige andere gedoot. Den Graef de Broglio, Srs. Sanguin, Rosamei, den Marquis de Beaumont, en andere wierden gewont. De Vyanden, gelijck wy geseyt hebben, in groote verwerringe wijckende, soo quamen verscheyde partyen, die uytgesonden waren om hun te vervolgen, met seer veel gevangens en reystuyg weder om, die zy veel verlaten vonden. Het Regiment van Portia, bestaende uyt 8 a 900 man, in een groot Huys, omtrent 1000 pas van de Plaets der strijt, geplaetst zijnde, gaf sich 's anderen daeghs op bescheydentheydt over. Den 1. Januarij vorderde den Marckgraef van Turenne met onse Troepen tot Ensisheym, daer den Hertog van Bourneville sich eenige dagen van te vooren geplaetst had, maer hy had 't selfde verlaten, om sich by de Troepen van Brandenburg en Lunenburg by Colmar te vervoegen. Den Ridder de Sourdis nam dees eerste Post in, en plaetste daer 600 Ruyters en 200 Dragonders. Den 4. trock het gantse Konings Heyr na de zijde van Ruffach, daer 400 Dragonders tot besettingh waren, 't geen sich op bescheydentheyt hebbende geweygert over te geven, soo liet den Marckgraef van Turenne daer omtrent de Brigade van Lancon, om de besettingh het wijcken te beletten, en vorderde na Colmar, tusschen welke Plaetse en die van Turkheym de Bontgenooten in slagorde waren gestelt, in een groote Plaets, die een gedaente van een driehoeckigh Eylant had; want de 2 langste zijden zijn beslooten door de Rivieren van Turckheym ende Colmar, en de onderste door een Vloet, die gemaeckt is tot de gemeenschap van dese 2 Rivieren. Turckheym was aen de rechte zijde der Vyanden, en haer lincker streckte sich tot by Colmar uyt. In dese ordentelijcke beschickingh verwachten zy ons Heyr, welckers rechter vleugel, daer den Graef de Lorge over geboot, sich tegens de leste Plaets toestelde, ende onse lincker vleugel, daer den Graef van Roye over geboot, was by Turckheym, 't geen men in kreegh, sonder regenweer der Bontgenooten, die de gewichtigheyt van dese leste Plaets, diese verlaten hadden, 2 uren daer na bemerckende, eenige poogingen deden, om die weer te winnen, maer te vergeefs. De Vyanden, die aen de andere zijde van de Vloet geplaetst waren, siende onse Muskettaires tot haer komen, die uytgesonden waren, om haer van de kant te verdrijven, ten eynde de doortocht van de Vloet te verlichten, soo deden zy 8 st. Geschut, en 6000 Voetknechten, die ondersteunt waren van verscheyde hoopen, derwaerts vorderen, om 't selfde te verdedigen. Men brande hier dieshalven dickmaels op malkander los. Van onse zijde wierden den Lt. Gen. Foucault en den Marquis de Moussi, Brigedier, gedoot. De Graef de Aubijoux, Coll. van 't Regiment van Orleans, en veel andere Bevelhebbers wierden gewont; maer men sagh een grooter getal Bevelhebbers en Soldaten van der Vyanden zijde vallen. Terwijl vorderde het Regiment Lijfwachten, daer den Graef de Boquemar over geboot, en gaf soo veel vuur op de Vyanden, datse haer aerde begonden te verliesen, eu van de Vloet te vertrecken. Sr. d'Albret van dit voordeel willende winst doen, wierp sich ylinghs met de degen in de vuyst in 't water, aen 't hooft van 't Regiment van Navarre, en quam vast aen den Vyandt. Het Regiment van Anjou trock ter selver tijdt oock de Vloet over, en quam mede aen den Vyant. Alle de slagordeningen waren toen aen de kant of in 't water, invoegen den Marckgraef van Turenne, die haer op dese Plaets met sijn Ruyterye niet kon ondersteunen, siende die van den Vyant vorderen, om op haer los te branden, hun geboot te wijcken, en dese Vloet weder over te komen. De nacht aengekomen, belette de vordere strijt, en ons Geschut, 't geen de sware wegen had opgehouden, quam niet als toen den dagh geeyndight was. Onse Troepen bleven de gantse nacht in de Wapenen, ten eynde om 's anderen daegs 's morgens 't gevecht weder te beginnen; maer de Bontgenooten weken by nacht in een groote wanorde, na de zijde van Sledstadt, waerse haer Geschut op de Rivier d'Ill deden in-schepen, met haer siecken en gewonden, diese na Straetsburg sonden. Den 8. wiert den Grave van Roye na Ruffach gesonden, 't geen sich datelijck over gaf, en ons Heyr trock na Colmar. Hebbende Sr. de Monclar al van te vooren bevel gehad, om de achtertocht der Bontgenooten met 2 Brigaden te vervolgen. Den 9. gingh den Marckgraef van Turenne te Sledstadt legeren, daer hy den 12. bericht kreeg, dat de Vyanden den dagh te vooren weder te Straetsburg over den Rhijn getrocken waren. Wy hebben in alles omtrent 3000 gevangens.

Na dese voorgevallen Veltslagh trocken de Bontgenooten gesamentlijck te Straetsburgh over den Rhijn, en begaven hun in Swaben en Franckenlant in de Winterquartieren, en was daer mede de Velt-tocht voor dit Jaer aen die kant mede gedaen.

Te

Te Regensburg besloten de Rijkx-Stenden den 23. der voorlede maent op de voorstellen van den Rijkx Veltmarschalck den Marquis van Baden Dourlach, 't volgende:

1. Dat den Rijckx Veltmarschalck de albereyts afgesonden Creytsvolckeren t'samen sou trecken, en met de selve na den inhout sijner Instructie ageren, edoch by t'samen-treckinge sijner Troepen de tegen Philipsburg leggende en alreets besette Plaetsen en Passagien niet ontblooten. 2. Tot de Rijckx Casse sullen op Lichtmis of den 2. Februarij, N.S. 2 simplen, een Ruyter tot 6, en een Voetknecht tot 2 Kopstuck gerekent, na Franckfort van alle Stenden gelevert worden. 3. Die na by Philipsburg of andere Plaetsen, daer iets ondernomen wert, gelegen Creytz en Stenden sullen een sulken Voorraet verschaffen, op dat de Rijckx Armee volgens haer tocht en operatien altoos magh werden voorsien, en de nootdruft om een redelijcken priis bekomen. 4. De Stenden sullen haer Volckeren volkomentlijck en ter rechter tijt betalen, en sal tegen de suymige of onachtsame na den inhout der Constitutien werden geprocedeert. 5. Den Rang der Creytsen belangende, heeft men 't selve ad referendum genomen, dog geoordeelt dat tot de vollige decisie van dit point onder de albereyts afgesondene Troepen de Rang of voorgangh door het Lot sal geeynt werden. 6. Sijn Keyserl. Maj. te versoecken een Krijgs-Secretaris te noemen, en wijl wijders tot de overige 3 Charges niemant in consideratie is gekomen, so hadde des Rijckx Veltmarschalck na de wijse der Turcken Krijgh, edoch observata Religionis paritate de Krijgs-cancelrye te bestellen. 7. In gevalle 2 Couriers niet genoeg zijn, sal den Rijckx Marschalck als 't van noode is, macht hebben, d'Officiers der Rijck Volckeren daer toe te gebruycken. 8. Aengaende de portionem van den Generael Staf soo zijn sulke haer niet verwilligt geworden, maer sullen sig de selve uyt haer gagie verschaffen, en den Generael Krijgs-Commissaris haer in dit stuck behulpigh zijn, en aen de hant gaen. 9. De Veltmarschalck sal van sijn Keyserl. Maj. van wegen het Rijck Commissie op gedragen werden de noch onverbondene Officiers van de Generael Staf, behalvens de 2. Gen. Majors, in Keyserl. Majs. en des Rijckx plichten te nemen. 10. De voorgeslage Generael Stafs Veltheer, Fouriers en Provoosten betreffende, so had men wel by de selve geen bedencken, doch soude daer by de gelijckheyt van Religie geobserveert werden. 11. De monteringe der Generaliteyt belangende, is sulckx tot dat de Krijgs-Casse met geltmiddelen beter voorsien is, uytgestelt. 12. De Guarde van de Rijckx Veltmarschalck belangende, heeft men sulkx ad referendum genomen, doch daer voor willen houden, dat de Heeren Principalen niet daer tegens souden zijn, als by den Turcksen Oorlogh is geschiet, 50 Paerden tot de guarde van den Veltmarschalck te onderhouden. 13. Aen den Generael Commissaris heeft men wegens d'opper inspectie op de provisie en levens middelen noch 100 guld. 's maents toegevoegt, soo dat hy tegenwoordigh 's maents 500 gl. Tractament geniet. 14. Eyndelijck sal aen den Hr. Graef Gustaf Adolf tot Nassau Sarbruck de charge van Generael Wachtmeester te Paert, en aen den Graef van Solms Hungen die te voet geconfereert werden.

De Stenden stonden toen op 't versoeck van den Keurvorst van Brandenburgh oock toe, de guarantie voor des selfs Landen, gelijck aen de Keurvorsten van Trier, Palatijn en andere was geschiet, by aldien de selve van yemant vyantlijck mochten aen-getast werden. Den Bisschop van Straetsburgh wiert nu oock van sijn Stemme en Sitting op de Rijckxdagh berooft, en gaf den Keyser aen den Erfmarschalck een Decreet, op dat hy desen Bisschop niet meer soude uytroepen, om sijn stemme in den Raet der Vorsten te geven. In 't begin deser maent quam den Vorst van Zaxen Lauwenburg te Regensburg, en dede daer den Eed als Lt. Gen. van 't Rijck. Den Keur-Prins van Brandenburg te Straetsburg eenige tijt sieck gelegen hebbende, storf aldaer den 7. deser. De Fransen Gesant in Switserlant versocht toen aen de Cantons, datse uyt kracht van de gemaeckte Verbonden tusschen haer en sijn Koningh, der Elsas wilden helpen bewaren, en toestaen, dat de Franse daer Volck mochten werven. Den Keyserl. Gesant stelde sich hier tegens, en versocht, dat het hem af geslagen mocht werden: Waer in hy van den Keurbrandenburgsen Oversten Hofmeester ondersteunt wiert, die in 't begin deser maent wegens de Bontgenooten te Basel, en van daer te Arau, daer de Cantons vergaderden, gekomen was. Op 't welcke zy hem den 10. deser tot antwoort gaven, dat zy 't Volck, 't geen tot dienst van Vranckrijck in haer Lant geworven was, maer alleen tot des selfs beschermինge bewilligt, en haer Bevelhebbers bevolen hadden, datse geen dienst tegens 't R. Rijck of der selver Leden souden doen. Den Prins Herman van Zultz-

Zultzbach wiert dees tijt tot Opperhooft van 't Keur-beyerse Heyr verkooren; men meende, dat hy sich met raet en goet vinden van den Vorst van Lobkowits uyt des Keysers dienst in dese begeven had.

De Handelinge te Weenen van den Sweetsen Gesant bleef nu eenigsints wachten op 't besluyt van de Kroon Spangien in dese saeck. Men wil, dat de Keyserse Ministers desen Gesant goede hoop gaven, om een gewenste uytkomst daer van te sullen bekomen, by aldien den Koningh van Sweden sich middeler wijl niet tot gunst van Vranckrijck verklaerde, en de een of de ander van de Bontgenooten aen taste: Doch vermits men sigh daer niet al te wel van konde versekeren, gaf den Keyser aen de Badense, Palfise, Strasoldise en Metternichse Regimenten bevel, om na Silesien te trecken, en aldaer een wakent oog op de voornemens der Sweden te houden. Hy liet oock noch 10000 man werven, om by alle overvallen niet ongereet te wesen. Den Spaensen Gesant by den Keyser, om eenige Volckeren, tot onderstant van de Spaense in Sicilien, aengehouden hebbende, soo wierden 5000 man derwaerts gesonden. Dese maent storven te Weenen de jonghst gebooren Keyserlijcke Princesse, de Vryheer van Lizola, en den Graef van Rothal. In tegendeel quam den Graef van Souches aldaer.

De Kroon Sweden hebbende tot noch toe in rust geseten, en van alle Oorlogs-onheylen bevrijt geweest, scheen daer nu een krack aen te willen geven. Want de Franse dit Rijck al van over langh gesocht hebbende, mede in den Oorlogh, uyt kracht van de Verbonden, te wickelen, hadden noyt tot haer voornemen konnen geraken, vermits de Sweden sich altijt wijsselijck daer van hadden ontschuldigt: Maer nu dat den Keurvorst van Brandenburgh sich met de Bontgenooten in Verbont begeven had, dachten zy een goede middel uytgevonden te hebben, om haer soo langh gewenste oogmerck te bereycken. Den Fransen Gesant de Feuquieres dan, in dit Hof al sijn vlijt besteet hebbende, om dese loffelijke daet van Keurbrandenburgh op 't aldererghste uyt te beelden, bewoogh eyndelijk Sweden, om een machtigh Heyr in Pomeren by een te brengen. En gelijck de hulpgelden, die dese Kroon van Vranckrijck genoot, hier toe een groot gewicht by gebracht hadden, so meenden de Sweden noch een bysondere eysch op den Keurvorst te hebben, om dat hy sich buyten haer kennis, 't geen zy wilden, dat hy uyt kracht van sijn op-gerechte Verbonden met Sweden niet vermocht, met de Bontgenooten verbonden, en in gevolge van 't selve, sich met sijn gantse macht tegens Vrankrijck in Oorlogh begeven had. Dieshalven dan, om haer voorgenomen Krijgsrustingh tegens Keur-brandenburgh voor Vranckrijck te rechtvaerdigen, bedeckten zy die met dese redenen, als of 't selve tot onderhoudinge van de Westphaelse Vrede streckte, en haer optocht in des selfs Landen soude opgeschoven werden, wanneer de Keurvorst sich van de Bontgenooten verspreyde, en weer na huys trock. 't Is geloofbaer dat dit geviel, om dat Sweden wel bemerckte, dat zy met dese vyandlijckheden mede Vyanden souden krijgen, en vermits Denemarcken hun voornamentlijck hier in de voet konde dwers setten, sondt den Koningh van Sweden dese maendt den Graef Niels Brahe derwaerts, om te sien, of men die Kroon van de andere Bontgenooten soo konnen af trecken, het waer dan, gelijck men wil, door aenbiedinge van een Huwelijk tusschen den Koningh van Sweden en de Deense Princesse, of andersints. Den Franse Gesant Tresson te Coppenhagen socht dit voor de aenkomst van den Sweetsen Gesant in dat Hof al smakelijck te maken, maer 't selve wiert daer geheel gedeclineert. Doch dit, noch oock 't besluyt, 't geen haer Ho: Mo: over dese Sweetse saeck genomen hadden,

den, belette echter de Sweetse optocht niet; want men wil, dat zy versekeringh van de Hertogh van Hanover hadden, dat hy 't Sticht Bremen in sijn bewaringh soude nemen, indien een vreemde macht 't selfde wilde aen-tasten. 't Sweetse Heyr wiert dan in Pomeren t'samen getrocken, en de Rendevous te Paswalt gestelt, maer de Volckeren, die uyt 't Sticht Bremen de voorlede maent over de Elf waren getrocken, bleven in 't Mecklenburgse gebiet tot 't lest deser maent leggen. Uyt Stetijn, Wismar en andre Plaetsen quamen gedurigh Volckeren na Paswalt, en alle Oorlogs-voorraet wiert ook derwaerts gebracht. Maer als nu alles tot den optocht gereet was, kregen zy bevel, om tot het lest deser maent te blijven leggen. Onderwijl was men in 't Kurbrandenburgse Gebiet wegens dit werck niet weynigh ontrust. Men bracht datelijck uyt 't Halberstadse gewest 1200 man binnen Berlijn, en de Lantluyden wierden over al op ontboden, invoegen die Stadt met wel 8000 man beset wiert. Een Fransman, Lillie genaemt, met de Sweden en den Fransen Gesant de Vitry, om dese Stadt aen hun over te geven, gecorrespondeert hebbende, quam sulckx door een Kint, die een Brief uyt sijn Sack nam, uyt, daer in stont, op wat Plaetsen zy mosten aenkomen, en hoedanigen verslagentheyt daer binnen was. Men bracht hem op de Vestinge Spandaw gevangen, en de voornaemste vluchten daer om uyt Berlijn met hare goederen na Kustrin. De Burgerye wiert toen oock onder 7 Vaendels in de Wapenen gebracht. Eyndelijck na dat nu den 25. het Voetvolck, den 26. de Ruyterye, en den 27. het Geschut met de Oorlogs-voorraet en den Veltheer te Paswalt gekomen was, braken zy in 't eerst van 't Jaer 1675. na den Ukermarck in 't Brandenburgse gebiet op, namen Prenslauw en andere Plaetsen in, en inquartierden hun dus in 't geheele Lant. De Sweden wilden dit evenwel voor geen vyantlijckheyt laten doorgaen, vermits zy alles betaelden, en goede ordre hielden. In Sweden ontboot men middelerwijl de Adel-vaen op, die 2000 sterck was, om de Plaetsen, die van Volckeren ontbloot waren, daer mede te besetten. De Heer Romph nu te Stockholm gekomen, soo nam den Heer Schaep sijn afscheyts gehoor van de Koningh en Koninginne, en vertrock weder na Hollant. De Hamburgse Afgesanten, die daer wegens de Stadense Tollen geweest hadden, vertrocken toen ook met goet genoegen wegens de selve saeck weder na Hamburgh.

Naer dat sich de Stadt Bar op St. Martini dagh aen den Koningh van Poolen had overgegeven/ so dede den selven daer op 't Casteel met Geschut en Bomben soodanigh benaeuwen / dat de Lipker Tarters hun den 18. van de voorlede maent op bescheydentheyt over gaven. De Brandenburgse Dragonders hadden hun hier in dapper gedragen / wijl zy van de Paerden gestegen/ door 't mineren de Tarters daer toe gedrongen hadden. Den Beja Morowski met de outste van de Tarters quamen nu voor den Koningh een voetval doen/ en om genade bidden; 't geen hy hun gaf / dan zy wierden alle onder de Littauwers gesteken/ en hun Wijven naer Littauwen gesonden; de Turcken wierden na Caminiec gelept. Den Lemburghsen Lantschrijver / die met de Ruyterye middelerwijl na Mohilow getrocken was / trof 't geluck / dat den Hokol/ die daer 't gebiet had/ sich over gaf/ en alle de Turckse Vanen voor des Konings voeten quam leggen/ en den Eed van getrouwigheyt dede. De ged. Lantschrijver wiert 't gebiedt over dese Plaets gegeven / en aen Zakitka dat over Bar. Met 't vordere Heyr trock den Koning voort na Bracklaw/'t geen

sich oock/ benevens Niemerow overgaf/ vermits de besettingen hare Murzen gevangen namen/ en aen den Koning overgaven. 't Littause Heyr schepde sich toen van 't Poolse/ ende trock weder na haer Lant/ om 't gebreck van lijftocht/ 't geen in die gewesten was: Waer over sich den Koningh niet weynig ontstelde; echter bleef den Vorst Radzevil noch met eenige Troepen daer by. 't Heyr sich hier dan wat verfrist hebbende/ quam een Tarter/ die een Pijl in de borst geschooten was/ bericht brengen/ dat de Tarters 2 uren van daer/ het Stedeken Taborow bestormden; invoegen den Koningh aenstonts derwaerts trock/ dan dese Tarterse Benden waren voor sijn aenkomst al geweken/ met achterlatingh van 60 gevangenen. Vlings quamen daer op de Inwoonders en besettingen van Horobiscze/Fliniec en Kalnick aen den Koningh hun over geven/ en den Eed van getrouheyt doen. Na dese geluckige voortgangen brak hy van Calnik (daer de Oversten Dobschutz tot Gebieder gelaten was) op/ en sette sich onder Kaniowka / van waer hy verscheyde partyen uytsondt/ om de Tartaren op te soecken/ die met veel gevangenen en goede buyt weder te rugh quamen; en wijl zy bericht brachten/ dat de Tarters rondom in die gewesten gingen stroopen/ sont den Koningh den Oversten Wachtmeester met sijn Regiment derwaerts; dan de Tarters togen op sijn aenkomst op de vlucht/ ende begaven haer met den Adzey Gerey recht naer de Crim. Den Koningh was middelerwijl over de Vloet Bou getrocken/ en vermits Dorosensko over sijn aenkomst seer ontstelt was/ sont hy een expressen na hem toe/ op dat hy sich onder sijn bescherminge soude begeven. Poyrebiscze gaf sich toen oock aen den Koning over/ en Andreas Dorosenski verliet het vaste Stedeken Pawlocza/ dan sont naderhant weer 400 Cosacken derwaerts/ die 't in besettingh namen. Raskow was nu maer alleen overigh/ of den Koningh had de geheele Ukranie in/ uytgenomen 'tgewest daer Czecherin in leyt/ waer Dorosensko sijn verblijf hielt; invoegen den Lemburgsen Lant-schrijver derwaerts gesonden wierdt/ die 't na eenige tegenweer in nam / en 1500 Turcken daer uytsloegh. Na alle dese heerlijcke overwinningen wiert het Poolse Heyr/ vermits de onbequame tijt/ en dat het Leger door 't vertrecken der Littauwers seer gemindert was/ in de Winterquartieren geleyt. Brachlaw / 't geen de lustighste Plaets was/ nam den Koningh tot sijn verblijf/ en verwachte aldaer wat bescheyt sijn Expressen van Dorosensko te rugh soude brengen.

Te Roomen bleef de onlust tusschen de Gesanten en den Cardinael Altieri noch duuren. De Gesanten hebbende de toestemminge van hare Principalen over haer bedrijven gekregen / poogden door alle middelen Altieri de voeten te lichten; maer hy van den Paus gestijft/ wilde de Gesanten niet toe geven; de Paus was oock eens soo ver door hem gebracht/ dat hy de openstaende Cardinaels Plaetsen / die de Gesanten voor de Kroonen begeerden / soude vergeven hebben; maer die hier kennis van krijgende/ gaven aen den Paus 3 Geschriften over/ waer door dit noch achter bleef. Sy hielden naderhant by den Paus aen/ dat men hun een ander soude toevoegen / om haer saecken mede te verrigten als Altieri; maer die wilde daer niet aen/ en verklaerde/ dat hy geheel niet van meening was/ om Altieri of te setten. Altieri trachte wel/ om de Gesanten

ten van malkander of te scheyden/ maer 't wilde niet lucken / vermits de selve den anderen getrou bleven.

Na dat den Ridder de Valbelle uyt Messina na Toulon vertrocken was/ deden de Spaensse alle voorsorge om de onderstant van lijftocht/ daer van aldaer groot gebreck was/ voor de belegerde te verhinderen; gelijck de Spaense Oorloghs-vloot oock eenige Schepen/ die uyt Barbaryen quaemen/ en daer mede geladen waren/ namen. Te lande besetten sy alle haer Posten met Volck / op dat sy van die sijde mede geen toevoer souden konnen bekomen. In tegendeel poogden de Messinesen een vrye uytgang aen de lantkant te hebben / terwijl sy de Fransse onderstandt te water verwachten / en deden daer toe eenige uytvallen; maer 't gelukte hun niet/ vermits hun eens aen de Scaletta/ die sy poogden te bemachtigen/ 400 man afgeslagen wiert.

In Spangien besorghde men dees tijdt meest/ om dese oproer te Messina te dempen / en wiert dieshalven den nieuwen Onder-Koningh den Marquis de Villafranca met Pardon voor de oproerige heen gesonden: maer het gebreck van gelt belette/ dat men met soodanigen macht/ als 't wel vereyste/ niet tegen hun kon ageren. Men maeckte ondertusschen de Bedienaers tot des Conings Huys te Madrid/en wiert den Admirant van Castille tot Opper-stalmeester/ den Hertog van Alburkercke tot Opper-hofmeester / en den Hertog van Medina Celi tot Opper-kamerling verkooren. De Coninginne Regente bestelde nu oock dese Heeren tot den Raet van Staten / te weten/ den Grave van Villa Arribrosa/ President van Castille/ den Hertogh van Infantado/ Don Pedro d' Arragon/ den Hertogh van Ossuna/ den Prince van Astillan/ den Hertogh van Alba/ en den Marquis de los Balbasos.

In Vranckrijck was men nu seer verheught/ over de Krijghsrustingh der Sweden tegens Kur-Brandenburgh. De Fransse seyden/ dat die Croon van haer Coning/ 800000 Escus Jaerlijcks daer voor soude genieten/den tijt van 10 Jaren gedurende/'t sy dan of het Vrede of Oorlog was. Des Paus Nuntius quam den Koning dese dagen het Heylig Jaer boodschappen/en bad hem van wegen den Paus/ dat hy te Roomen wilde komen / om daer het Jubile te winnen. 't Graefschap van Venaissin by Avignon wierdt dese maent door een groote waterbloet overstroomt/ invoegen aldaer verscheyde Huysgesinnen verdroncken / en groote schaede geschiede. De Provintie van Languedocq stont aen den Coning toen een Don Gratuit van 2 Millioenen toe; benevens noch 2 andere Millioenen tot des Oorlogs onkosten / en de Winter-quartieren voor 6 Regimenten in dat Lant. Sijn Maj. beval nu dat men 1600000 ponden/die hy tot de Extraordinaris staet van Oorlog geordonneert had/soude gebruyken tot de nieuwe lichtinge van Ruyterye en Voetvolck. Den Koning schreef nu aen de Princesse van Guimenee / Moeder van den Ridder de Rohan / dat sy van des selfs goederen vry mocht disponeeren / en dat hy voor haer Huysgesin deselve consideratie als voor dese toeleg soude hebben. Den Coningh vereerde toen aen den Marquis de Chamilly / een Regiment Ruyterye ende een vrye Compagnie; benevens de Plaetsvoogdy van Audenaerde; waer voor Sr. de

Rospaire/ die daer Plaetsvoogt was / 18000 ponden genoot. Syn Maj. gaf nu oock Brieven uyt/ waer by hy aenboodt/alle de geene Adel te sullen maken/ die 4 Jaren op haer kosten in syn Legers soude willen dienen.

In 't begin deser maent quam den Heer Tromp met 4 Oorlogschepen van Cadix in Tessel / zijnde de overige door 't quade weder van hem verstropt geworden ; de welcke mede korts daer aen by partyen binnen quamen ; gelijck oock den Viceadm. de Haen. Voor 't Lant vergingen toen verscheyde Schepen door storm : De Harlinger Veerman van Amsterdam op de zuyder zee tegens een Engels Schip stootende/ gingh oock te gront / en verdroncken van 70 Persoonen/ die daer op waeren / wel 50. De Moscovise Vloot geraeckte nu geluckig binnen/ uytgenomen een Schip/ dat onderweegh gesoncken was. De Heeren Graven van Arlington en d' Offery/ die met den Heer van Odijck van London vertrocken waeren/ quaemen den 30. der voorleden maent in den Hage/ en wierden daer van syn Hooght. seer wel ontfangen ; met wien sy naderhandt noch veel verscheyde onderhandelingen hadden / en den selven eenige malen vergasten. In 't midden deser maent trocken sy naer Amsterdam/ dan keerden na dat daer alles besien hadden/ weder na den Hage/ waer sy noch dese geheele maent bleven/ wachtende na een bequame wint/om weder na London te keeren. De Hofbuert in den Hage dede toen tot syn Hooghts. eere / een kostelijck Vuurwerk voor de Nieuwe Doelen aensteken/ daer in de eerste letteren van desselfs naem in de vlam wierden vertoont. De Oversten Ylespar overleed dese maent in den Hage / en wiert den 3. deser aldaer in de Nieuwe Kerck begraven. Syn Hooght gaf nu het Regiment van den overleden Coll. Goldsteyn/ aen Prins Frids van Nassau. Den Coll. Hundebeck storf dese tijt ook op syn Huys te Zanten. Syn Hooght. hebbende sich wegens 't overgaen van Wesel nader laeten informeren/ verklaerde den 15. deser den Lt. Coll. Copes vry/ en dede de tegens hem gegeven Sententie aboleeren. Den Soon van den Hertog van Nieuburg quam dese tijt in Hollant / om 't selve te besien/ en vertrock in 't lest deser maenet met een Jacht van de Admiraliteyt van Rotterdam/ naer Antwerpen/ om de Spaensse Nederlanden mede te besichtigen/ en van daer nae Vranckrijck/ Engelant/ en Italien te trecken. De Heeren Gemachtigden van haer Ho. Mo. in Engelant de saeken van de Commercie afgedaen hebbende versochten toen een Oorlog-schip/ om weer t'huys te mogen keeren. Den Heer van der Hooge vertrock in tegendeel in 't leste deser maent/ wegens haer Ho. Mo. na den Hertogh van Hanover/ om deses Staets belangen daer waer te nemen. Den Heer Extraordinaris Gesant Paets in Spangien/ aen haer Ho. Mo. versocht hebbende t'huys te mogen komen / soo wiert hem sulckx tegens Mey toegestaen. Omtrent de selve tijt sprack men van eenige besoingnies wegens de Zee-saken / ende dat wel eenige Schepen naer de Middelantze Zee mochten gesonden werden / om daer de Kusten te beveyligen / doch wat daer van is gekomen / ende hoedanigh de uytrustinge by de respective Collegien ter Admiraliteyt sal zijn / sal het volgende Jaer ons buyten alle twijffel breeder ende omstandiger te kennen geven / ende doen sien. Dese maendt wierden 15. Ruyters uyt yder Standaert na Oost-vrieslandt ge-

gecommandeert/ om daer op alle voorvallen te passen. Van de vast gestelde reductie van 333 Vaendels / wierden nu noch 120 Vaendelen in dienst gehouden/ die in 10 Regimenten bestaen souden: ende wierden alle Regimenten op een gelijck getal van mannen en geweer gebracht / uytgenomen het Regiment Lijfwachten/ 't geen in 25 Vaendels bestont / en de 2 Regimenten Marines/ die yder van 20 Vendels waren. De 90 Engelse en Schotse Vaendelen bragt men nu op 3 Regimenten/ 2 Engelse en een Schots / waer van'er 1 onder den Coll. Smith wierdt geformeert: Dies halven gingen den Heer Mauson / en noch een andere Heer na de respective besettingen/om daer de vordere reductie te doen. Sijn Hooght. was daegelijcks met den Raet van Staten / over den staet van Oorlogh voor 't aenstaende Jaer besigh; dan is dien aengaende van dit geheele Jaer geene volkomen uytslagh vernomen/ te meer / om dat de herwonnen Provintien noch niet waren hersteldt / ende dit dieshalven tot het naeste Jaer wierdt uyt-gesteldt. Den Graeve van Waldeck vertrock in 't lest deser maent na sijn Lantgoederen in Duytslant; om nae eenigh verblijf aldaer na 't Hof van de Keyser te gaen.

Den Heer Sweetsen Gesant Ehrensteen / haer Ho. Mo. antwoort van den 29. November/op sijn voorige geschriften bekomen hebbende/ gaf den 4. deser daer op een ander geschrift aen haer Ho. Mog. over; daer in hy hun over die spoedigh antwoort/ en over het gebruycken van sachter termen tegens Prins Willem van Furstenburgh bedanckte / en socht in te prenten / dat het evenveel was, of dese Ministers van den Hertog van Lottharingen, op de handelinge verschenen of niet, wanneer den Koning van Vranckrijck, gelijck hy belooft had, deselve in zijn landen herstelden; dewijl sulcks by de Pireneise Vrede mede was geschiet, op dat dan eyndelijck dese verhinderniffen konden weg genomen, en de Vredehandelinge te lichter volvoert worden. Ten tweden verlekerden hy weder de oprechte vrientschap van sijn Koning tot desen Staet, en by aldien de Ceurvorst van Brandenburg sijn Heyr niet in Duytslant had laten trecken, den Koningh van Sweden sijn wapenen tegens deselve niet by een gebracht soude hebben; doch dat echter dese verschillen wel souden wegh genomen konnen worden, by aldien aen sijn Koning, die de Westfaelse Vrede een stale wet was, door desen Staet vry bleef, de rust van Duytslant te helpen besorgen. Hy versocht oock, dat haer Ho. Mo. een gunstiger gevoelen van de Sweetse wapenen wilden nemen, dewijl een perssende dwangh daer toe reden had gegeven; en dat sijn Koningh bereyt was, in plaets van de Westfaelse Vrede te contravenieren, eerder alles daer in te herstellen, by aldien het selve mocht gedaen wesen, en soodaenige vrientschap met den Ceurvorst, door haer Ho. Mo. te hervatten, als aen de Duytse Vrede toedraeglijk was; biedende daer toe aen, gelijck haer Ho. Mo. gepresenteert hadden, alle 't geene te willen horen, en daer over te confereren, wat heylsaems in die sake by te brengen was, &c.

Ondertusschen den Vry-heere Spar / dese maendt by den Koningh van Vranckrijck ter gehoor sijnde / soo vertoonde hy toen mede aen de selfde Majesteyt: Dat den Coningh sijn Meester geduuriglijck een grooten yver hebbende hehad, om bemiddelaer van den vrede te zijn, en ter deser oorsaeck, door sijn Gesanten by de belangende Vorsten soo veel dringende aenhoudinge hebbende gedaen, soo hadden sy eyndelijck verscheyde Steden van 't Rijck genoemt, om daer de handelingen te

vernieuwen; invoegen hy nu wegens den Koning sijn meester, aen sijn Maj. versocht, een plaets te willen toestemmen, daer alle de partyen, die in Oorlog waeren, haere Gesanten konden senden: Den Coning van Vranckrijck antwoorde hier op/ dat hy in consideratie van den Coning van Sweden, en om aen geheel Europa te doen sien, dat hy alles tot den Vrede wilde by brengen, de Stadt Breda verkoor, als waer de getrouwigheyt andermael was onderhouden geweest, niet tegenstaende het een plaets was, die aen sijn vyanden behoorde; maer dat hy geene plaets in 't Rijck konde toestaen, na de violatie, die hy seyde, tot Ceulen was gedaen. En hy voegde daer noch by / dat sijn Gesanten soo haest souden vertrecken, als hy vernoegt soude sijn over 't subject, 't geen haer verplicht had van Ceulen te wijcken. Ja men wil/ dat den Koningh suicken vertrouwen op de sekerheyt deser plaets had/ dat hy sprekende van de noeming der selver/ seyde/ dat alle vergaderingen die in dese plaets gehouden waren, geluckig waren geeyndigt door verdragen, die voordeelig aen de partyen waren, in dier voegen, dat hy geloofde, dat het selve in dese gelegentheyt mede soude geschieden, en dat hy geensints twijffelde, en versekert was, dat sijn Gesanten aldaer in meerder seeckerheyt soude wesen, als te Ceulen, of in andere Steden van 't Rijck. Den Heer Ehrensteen dit bericht van sijn Collega den Heer Spar/ den 11. deser van Parijs bekomen hebbende/ soo versuymde hy niet / om 't selve den 12. aen haer Ho. Mo. in een geschrift bekent te maken/ met aenmaninge en versoeck/ dat dese plaets toch ten eersten mocht aengenomen worden, op dat hy 't selve aen sijn Collega weer kon mede deelen. Haer Ho. Mo. dan dese saeck rypelijck overwoogen hebbende / gaven den 13. de Gesant daer op 't volgende antwoort/ waer in sy in 't breede de redenen uytdruckten/ die haer tot het afslaen deser plaets bewogen hadden.

DE Staten Generael der Vereenigde Nederlanden/ gesien en geexamineert hebbende het Memoriael by den Hr. Ehrensteyn/ extraordinaris Ambassadeur van sijn Koninckl. Maj. van Sweden aen desen Staet/ en tot de Mediatie van de Vredehandelinge / op den 12. deser maent December aen haer Ho: Mo: overgegeven/ konnen niet na laten aen den meergem. Heer extraordinaris Ambassadeur en Mediateur daer op tot antwoordt toe te voegen / dat het aen de selve uyttermaten leet doet/ van dagh tot dagh meer en meer te vernemen /dat de hoope die haer Ho: Mo: hadden geschept van de jegenwoordige Oorlogs-beroerte/ door een goede/ eerlijke en versekerde Vrede gestilt te sien/ hoe langer hoe minder wert/ en dat de difficulteyten/ die de by een komst van de strijdende partyen beletten/ t'elkens al aengroeyen/ ende vermeerderen; dewijl nu al weder om een nieu empechement daer uyt voor komt/ dat het sijn Koninckl. Maj. van Vrankrijk belieft/ de Stadt van Breda tot een Handelplaetse te noemen/ vermits de meergem. Heer extraordinaris Ambassadeur en Mediateur de goetheyt wel sal willen hebben/ van sich te erinneren/ dat soo wanneer in de discoursen en aenspraken / die de Heeren haer Hoog Mo. Gedeputeerden met hem Heer extraordinaris Ambassadeur en Mediateur/ ter occasie van de gehouden conferentien hebben gevoert/ mentie wierde gemaeckt/ dat de voorsz. Stad van Breda misschien geen onbequame plaetse tot de voorsz. Vredehandelinge soude wesen / de gem. Heeren Gedeputeerden altoos hebben betuygt/ dat de voorsz. Stad daer toe te vergeefs voor geslagen soude werden/ door dien zy dien aengaende gesondert hebbende de inclinatie van haer Hooge Geallieerden/ sekerlijck hadden verstaen/ dat die de voorsz. Stadt tot geene Handelplaetse souden aen nemen/ en dat mits dien te vergeefs daer toe wert genoemt een Plaetse/ die haer Hooge Geallieerden al te vooren hadden verklaert aen haer niet aengenaem te sullen zijn; en dat hy Heer extraordinaris Ambassadeur en Mediateur noch wel sal willen gedencken/ dat de gemelde Heeren haer Ho: Mo: Gedeputeerden op des selfs instantie / en gelijck als met een gemeene beraetslaginge / tot een Handel-plaetse hadden geproponeert de Steden van Franckfurt/ Hamburgh of Aken/ de welcke neutrael wesende / in der daet meerder securiteyt en veyligheyt konden geven aen de Heeren Ministers van alle de strijdende partyen / die derwaerts souden moeten gaen/ als wel een Plaetse/ die toebehoorde/ en beset was met Guarnisoen van een van de strijdende partyen. Dat haer Ho: Mog: en hare Hooge Geallieerden het noemen van de voorsz. Stadt van Breda noch des te onverwachter voorkomt / om dat de selve in het seker werden onderricht / dat den Heere Grave van Oxenstern/ mede extraordinaris Ambassadeur van sijn Coninckl. Maj. van Sweden/ aen sijn Keyserl. Maj. en tot de mediatie van de Vrede aen 't Hof van meer hoogstged. sijn Keyserl.

serl. Majesteyt / alle instantien heeft gedaen / dat de voorsz. Stadt van Hamburgh tot een Handelplaetse soude mogen werden vast gestelt; dat haer Ho: Mogr soo veel rekenen van een oprechte genegentheyt tot den Vrede in den meergem. Heer extraordinaris Ambassadeur en Mediateur hebben gesien/ dat de selve wel versekert zijn/dat dit nieuwe empechement van by een komste hem niet min smertelijk als aen haer sal voorkomen/ dewijl hy Heer extraordinaris Ambassadeur en Mediateur neffens haer Ho: Mo: wel sal konnen oordeelen/ dat het Sayoen van het Jaer soo verre albereyts ingeschoten/ en alle de minste oogenblicken van den tijt seer kostelijck zijnde / den uytstel die door de voorsz. empechementen veroorsaeckt wert/ ten hoogsten prejudiciabel is / en dat men sonder de gemeene saecke ten uyterste te benadeelen/ geen dilay kan maken/ om over de voorsz. plaetse van Breda/ aen de Hoven van de Hooge Geallieerden van niens te gaen concerteren/ en de voorsz. soo dierbare tijt met deliberatien en preliminairen te consumeren. Dat haer Ho: Mog: en haer Hooge Geallieerden / om aen haer zijde te betoonen de groote en ernstige genegentheyt die de selve zijn hebbende tot een goede/ vaste en versekerde Vrede/ aen den meergem. Heer Ambassadeur en Mediateur by desen wel hebben willen verklaren/ dat haer Ho. Mo. en alle haer Hooge Geallieerden te vreden zijn/ de Stadt Hamburgh/ als zijnde een neutrale/ versekerde en seer bequame plaetse/ met geen het minste Guarnisoen van yemant van de strijdende partyen beset/ en tot Weenen voornoemt selfs voorgeslagen/ of oock eenige van de andere voor desen genoemde plaetsen/ tot een Handelplaetse aen te nemen / en de Heeren hare Ministers aenstonts derwaerts te senden/ om aldaer met de meeste spoet en promptitude over de voorsz. Vrede te doen handelen/ en dat de selve in die voorsz. negotiatie aen alle de Werelt/ en particulierlijck aen de Heeren Mediateuren wel sullen doen sien / niet met woorden / maer met reele preuven / wie die geene zijn/ die door een goede/ vaste ende versekerde Vrede/ de bedroefde onrusten en jammerlijcke miserien van de arme Christenheyt geerne souden doen op houden / ende wie ter contrarie de geene zijn / die de voorsz. onrusten en miserien noch wel souden willen continueren/ ja vergrooten/ en verder uytbreyden ; ende dat haer Ho; Mo: de meer wel gem. Heer extraord. Ambassadeur en Mediateur gants ernst en vriundtlijck versoecken/ dat de selve alle meest krachtige officien wil aenwenden/ ten eynde de voorsz. Stadt Hamburgh hoe eerder hoe liever tot de voorsz. Handelplaetse aengenomen/ en de by een komst aldaer geaccelereert magh worden. Biddende dat Godt den Heere Almachtig eenmael soodanige uytkomst en zegeninge daer op wil geven/ dat het Oorlogsvuur gedempt/ en de Christenheyt tot hare rust geraken magh. Aldus gedaen en gearresteert ter Vergaderinge van de hoogh-gem. Heeren Staten Generael / in den Hage / den 13. December 1674.

Den Gesant dese antwoort ontfangen hebbende/ kreeg middelerwijl de verklaringe van den Koning van Vranckrijck/ wegens 't verkiesen van de Stadt Breda/ dewelcke hy niet ondienstigh oordeelde/ haer Ho: Mo: mede te deelen: Hy gaf dies halven den 19. deser weder een geschrift over/ en een copye van dese verklaringh ; in welck geschrift hy haer Ho: Mo: te bedencken gaf / of sy oordeelden/ dat in de jongste antwoort yets, 't sy in de stoffe of opstellinge, diende verbetert te worden, dan of sy wilden dat deselve, gelijck die lag, soude voortgesonden worden. Vorders raden hy haer Ho. Mo. aen / datse dese eerste plaets als de beste souden aenneemen, op dat dan den Oorlogh te eerder kon neergeleyt worden, &c. De verklaring van den Koning van Vranckrijck was als volgt:

DEn Heer Baron Sparre/ extraordinaris Ambassadeur van Sweden / hebbende aen sijn Majeste kennen gegeven/ dat den selven yver/ die den Koningh sijn Meester bewogen heeft om tot nu toe sijne Mediatie te besteden tot herstellinge van de publique ruste/ den selven als nu noch verbint om sijn sorgen te laten gaen tot hervattinge van de Conferentien des Vredes / die een sekere actie soo seer prejudicierende aen de Kuste van Europa/ had afgebroken te Ceulen/ heeft by sijn Maj. geinsisteert/ op den naem van den Koningh sijn Meester/ dat de selve wel wilde treden tot een plaetse/ werwaerts alle de partyen/ die in Oorlog zijn/ hare Ambassadeurs mochten konnen senden; deselve Heer Ambassadeur heeft met eenen aen sijn Majest. bekent gemaeckt/ dat de Ambassadeurs van Sweden te Weenen en in den Hage aldaer gelijcke officien hadden gedaen / en heeft verscheyde Steden in Duytslant sijn Maj. genomineert / die voorgeslagen waren geworden tot plaetse van Handelinge. De oprechte begeerte die sijn Maj. alle tijt gehad heeft voor den Vrede/ heeft den selven met aengenaemheyt doen opnemen dese nieuwe openinge / om te hervatten een Tractaet / 't welck den Vrede soude konnen geven aen de Christenheyt/ by aldien de Vyanden van sijn Majest. daer van den loop niet en hadden gestut. Maer alsoo de gemeene versekertheyt / de welcke te Ceulen soo opentlijck is gequetst geworden/ niet verder eenige ovzigh laet / aen de Ambassadeurs van sijne Maj. in de Keyserl. Steden / en dat het te veel gedaen soude zijn van de selve bloot te stellen in de plaetsen daer des Keysers authoriteyt erkent

wert/ als kan syn Maj. niet sien van datse soude konnen aen-nemen een van de Steden die gem. Heer Ambassadeur van Sweden haer heeft genoemdt in het Ryck : Evenwel / om te betoonen hoe veel de selve wil by brengen tot den Vrede/ en om niet te doen retarderen een voordeel/ 't welck geheel Europa sich kan belooven van desen eersten stap/ die daer kan na toe leyden / heeft hy wel willen uytkiesen eene plaetse/ bequaem van situatie voor alle de partyen / hoewel datse gelegen is onder het gebiedt van hare Vyanden/ maer in de welcke het sluyten van een aensienlyck Tractaet heeft doen toonen sedert weynige Jaren herwaerts/ dat de publique trouw en het Recht der Volkeren ongeschent zyn geconserveert gebleven in 't midden van de Wapenen. Dieswegen verklaert syn Maj. aen gem. Heer extraordinaris Ambassadeur van Sweden door dit tegenwoordige schrift/ 't welck zy begeert / dat hem soude werden ter hant gestelt/ datse wil noemen de Stadt van Breda tot plaetse van de conferentien ; onder dese conditie nochtans/ dat voor en al eer syne Ambassadeurs na derwaerts te senden / men de selve sal moeten voldoen ter sake van sodanige dingen/ als haer noodigde die te doen vertrecken van Ceulen in het begin van dit Jaer. Gegeven tot Sint Germain den 14. December 1674.

LOUIS.

ARNOULD.

Haer Ho. Mo. dan den selven dag dit geschrift noch gelesen hebbende / verstonden daer op/ te persisteren by hare resolutie van den 13. deser op dat subject genomen : en daer op wiert deselve aen den Koning voortgesonden. Wy sullen dan dit Jaer besluyten met den Brief van den Coning van Sweden aen haer Ho: Mo: tot rechtvaerdigingh van syn kryghsrustingh tegens den Ceurvorst van Brandenburg/ die/ hoewel den H. Ehrensteen deselve eerst in January 1675. aen haer Ho: Mo: overleverde/ echter in dese maent van den Koning afgesonden was. Sy bestont dan in de volgende woorden :

Wy Carel, van Godes Genade, der Sweden, Gotthen, en Wenden, Koningh : Grootvorst van Finland : Hertogh van Schoonen, Esten, Lieflant, Carelen, Bremen, Verden, Stettin, Pomeren, Cassuben en Wenden : Vorst van Rugen : Heer van Ingermanland, en Wismar : als oock Phaltz-graef op den Rhijn : Hertogh van Beyeren, Gulich, Cleef, en Bergen : De Hoogh Mogende, onse goede Vrienden en Geallieerden, de Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden : Alle Heyl en welvaert.

Hoogh Mogende Heeren Staten Generael, Onse goede Vrienden en Geallieerden.

HOe wichtigh ende hoe uytmuntende de Unie van Vrientschap ende van Verbont is/ de welcke tusschen ons Ryck en de Vereenigde Nederlanden altyt is opgericht geweest/ 't selve kan niemant onbekent zyn / die maer eenige reflexie wil nemen op de ken-tekenen die de selve zyn vercierende : want de trouwhertigheyt/ die onderhouden is geworden/ is niet min oprechtigh als van yder een bekent/ soo is oock hare uytstekende volstandigheyt bekent/ de welcke van alle tyden herwaerts onbuyghsaem ghestaen heeft. Wy hebben oock die Unie/ op ons nevens het Erfschap van ons Ryck gedevolveert zynde/ met soo een gemoet aengenomen/ dat het by ons onbeweeglyck vast staet niet minder te volgen de voetstappen van onse voorgangers omtrent de oprechte affectie tegens onse Vrienden en Geallieerden/ als omtrent alle haer andere heroique daden. Waer om wy ons dan oock altydt dit ten hooghsten hebben laten aengelegen zyn / dat die aeloude Verbintenisse niet alleen heel vast by dieuer mocht blyven/ maer dat die oock door een nauwer bandt mocht werden noch nauwer aengeknoopt. Alle 't welck gelyck het aen sich klaer is/ die maer sal na dencken de wilvaerdigheydt / waer mede wy de geligentheyt of selfs zyn aen de hant gegaen/ of soo wanneer die sich op dede / sonder vertoeven hebben aengevat/ om de onderlinge Alliantien noch door een nader Unie te versterken/ als vertrouwen wy ook dat Ul: lieden het daer henen sullen oordeelen/ dat de selve/ na de genoeghsame commoditeyten die Wy eenigen tyt herwaerts hebben over het hooft gesien/ en na de swaere en langhdurige moeyelyckheden/ die wy geerne op ons hebben genomen/ mits dat het alleenlyck streckte ten beste van U lieden / en der selver welvaert/ oock ten beste van onse Bontgenooten ende Vrienden / geensints konnen twyffelen aen onse trouwe meeninge tegens U lieden. Als wy dit dan na dencken / ende met eenen daer over bekommert zyn hoe onse beraedslagingen met U te konnen voegen om de publique ruste soo wel te herstellen / als de herstelde te bevestigen ; als wy daer en boven blyde zyn dat door den zegen van God Almachtigh U:

U lieden saken geluckigh herstelt zijnde/ nu scheenen te willen beloven dat den Vrede na by was/ komt het seer onverwacht/ dat ons soodanige dingen werden aengebracht/ die niets minder als vredelievende beraetslagingen promitteren; te weten/ dat Gylieden hebbet geresolveert/ om de Wapenen tegens ons aen te nemen/ de Troepen te monsteren/ en tegens ons met den eersten af te senden; ende sulkx ter dier oorsake/ dat/ alsoo den Keurvorst van Brandenburg/ tegens de hoope die Ons het Tractaet dede hebben/ 't welck wy nu jongst met hem geslooten hebben/ ende welckers eenigste oogwit is de sorge van de ruste in het Duytse Rijck/ hy oock niet considererende het Vredes instrument/ welckers bescherminge ons mede is toe betrout/ oock vervolgens niet/ hoe dat hy niet gelijck andere des Rijckx Stenden/ hun Troepen/ volgens hun quote/ nevens die van de andere/ tot defensie des Rijkx gevoegt hebbende/ maer niet het affsenden van een volkomen Heyrleger/ soodanige desseynen heeft gevat/ die niet en passen op het verkrijgen van een Vrede/ gelijck voorgegeven wert/ die ons oock niet versekert kan doen blijven/ also die de onheylen/ de welcke het Duytse Rijck nu langen tijt geleden heeft/ alleenlijck erger maken/ en de securiteyt die uyt kracht van de Westphaelse Pacificatie ons is competerende/ onseker en twijffelachtig houden/ wy dieswegen niet en gedoogen soodanige dingen te laten heenen slippen/ die de guarantie van de Westfaelse Vrede ons is dicterende/ en ons eygen welvaert ons is aen radende. En is dit van sodanigen gewichte/ dat het ons billick ten hoogsten ontroert/ 't zy dat wy considereren onse oprechte genegentheyt tegens U lieden/ of wel onse sorge/ waer mede wy ons nu langh en onvermoeyt de publique ruste laten aengelegen zijn. Want dat wy stijf blijven vast houden aen de oude vrientschap/ die daer is tusschen ons Rijk en U lieden Staet/ en dat wy die/ ongeacht alle andere consideratie/ hebben geoordeelt t'allen tijden ongekrenckt te moeten conserveren/ dat wy oock uwe Republijk alle tijt met alle faveur en volstandigh zijn ombattende/ dat wy eyndelingh ons niet maer eens betuygt hebben bereyd te wesen tot alle 't geene/ 't welck den bant tusschen ons onderlingh eenige meerder kracht konde bybrengen/ en dat daer op verre een ander reguard hadde behooren genomen te werden; sullen U lieden selfs sonder twijffel volgens hare evenmatigheyt liever weten na te denken/ als dat yets tegens ons soude werden ondernomen 't welck een Vyant meer als een Geallieerde ware passende. Den arbeyt afgesondert van alle toegenegentheyt tot d'een of d'andere partye/ die wy zijn bestedende om den Vrede aen U en de Werelt te doen verkrijgen/ schijnt oock niet te verdienen/ dat soodanige beraedtslagingen by U souden plaetse vinden/ die gemengt konden wesen met ons pericul/ of met eenige verminderinge van onse securiteyt. Het is wel een lofweerdigh seggen/ als Gylieden voorgeeft sorge te moeten dragen voor hare Tractaten en voor hare Geallieerden; maer terwijlen deselve/ na haer exempel zijn aenradende om de gegeven trouw niet te krencken/ is het noodigh dat Gylieden selfs oock oordeelen verre van de billickheyt af te wesen/ dat de wapenen tegens ons souden werden opgevat/ om dat mede wy niet en konnen noch willen in gebreecke blijven aen onse Geallieerden/ of aen eenig heylig Verbont; soo en is oock onse Verbintenisse met den Doorl. en Grootmachtigsten Coning van Vranckrijck niet van die nature/ datse voor nieuw gehouden mag worden/ ofte soodanig datse aen de tegenwoordige vereerten haren oorsprong of hare kracht alleenlijck schuldig zy: Maer deselve is op dat fondament gebout/ 't welck in tijdt ende ouderdom lang geweest is voor den Oorlog/ waer inne Gylieden U nu bevat vinden/ ende vereyscht die van ons soodaenige observantie/ selfs by dese conjuncturen van tijden/ die ons soude sijn opgeleght geweest/ a! waer het schoon dat tusschen den Aller-Christelijcksten Koningh ende U Lieden gants geene strijdicheyt van waepenen waer voorgevallen/ die nu soo ongeluckigh soo veel Vorsten en Staten van Europa tot onderling bloet vergieten is aendrijvende. Ende voorwaer soo de heyligheyt der Verbonden de Geallieerden tot een bolwerck moet verstrecken/ is 't billijck te hoopen dat by U Lieden sal worden geoordeelt/ datse soodanig de saecke van hare Geallieerden moeten opnemen/ datse met eenen gantselijck van gevoelen sullen sijn/ te moeten verhoeden/ dat sulcks niet en geschiede tot nadeel van ons/ die wy een diergelijcke niet en hebben gemeriteert/ vermits wy oock met U Lieden niet alleen oude/ maer oock dickwils nieuwe Verbonden sijn hebbende; oock niet/ dat wy/ aengestoken van een blinden Oorlogsdrift/ souden trachten uwe Geallieerden om verre te werpen/ maer alleenlijck daer heenen bedacht sijn/ dat wy de periculen/ die ons van sijn desseynen sijn naeckende/ om die tijdelijck ende soo als het ons welvaert is dicterende/ af te weeren/ mogen tegen gaen. Want soo by U Lieden eenige andere intentie is/ sal sulcks aengesien moeten worden niet als een defensie van u Verbont/ of van u Geallieerden/ maer als of deselve soodanig dessels periculeus voornemen/ by hem tegens ons gevat/ wilden patrocineren; 't welck onse heel oprechte/ en gants niet geblanckette genegentheyt tot U Lieden/ selfs niet toe en laet/ van u in onse gedachten te laeten komen. Ende gelijk voorts/ 't geen wy met den Ceurvorst van Brandenburg hebben te verhandelen/ van 't interesse van U Lieden Staet is af gesondert/ alsoo 't alleenlijck raeckt de ruste in Duytslant; en blootelijck sijn af sien daer heenen heeft/ daer mede den Westfaelse Vrede niet t' eenemael worde onder de voet getreden/ en dessels Articulen tot yders spot mogen sijn/ en heel in verachtinge mogen komen/ en wy vervolgens de tranquilliteyt van 't Duytsche Rijck meer mogen gewenscht/ als voorgestaen te hebben/ als komen onse wapenen/ die ons de nootwendicheyt af geperst om voor ons toe te sien/ U Ho. Mo. met recht geen reden tot offensie aen de hant geven; want voor al hebben die geen insicht om u den Oorlog aen te doen/ waer van het ook selfs doen ter tijt/ verre van ons

ter liefde van u welvaert/ is geweest / doen hare rampsalicheden en 't vertrouwen van succes / ons tot
yets diergelijcke wel hadde konnen noodigen. Wijders hebben U Lieden geen schade noch pericul daer
uyt de bevreesen/ dat wy der Geallieerden secours afwendig maecken / om dat Ulieden soo veel te eer
soudet worden ondergebracht/ ofte dat het U Lieden soude beletten/ het verloorene wederom te krijgen ;
want Godts Goedicheyt deselve nu in dien staet herstelt heeft/ datse verseeckert en beset door haer eyge-
ne macht/ niet van noode hebben/ dat om u Republique of in den voorigen stant te hersetten / of die te
conserveren/ vreemde hulpe moeten bytreden ; te geswijgen soodanige/ die vermenght sijn met het peri-
cul van den Westfaelsen Vrede (aen welckers behoudenisse en welstant U Lieden selfs aengelegen is:)
ende met de ruine en 't suchten van het omkomen van soo veel Stenden des Rijcks / welckers Domey-
nen den swerm des Oorlogs nu bevat heeft. In reguard dan van dit alles/ twijffelen wy geensints/ dat
U Lieden het niet daer heenen sullen oordeelen/ dat de wapenen die deselve tegens ons soude mogen wil-
len aenvoeren/ geensints gesegt konnen worden rechtmatig te wesen / alsoo die niet noodig en sijn ; ende
dat dieswegen den mislagh soo veel te grooter sal sijn / als die de hoope van den Vrede dewelcke sich nu
wederom heeft beginnen levendig te vertoonen/ t' eenemael omstootende/ en 't minste pericul sulks niet
sijnde vereyschende/ de deure sal hebben geopent tot een nieuwen Oorlog/ van welckers eynde dag noch
termijn met gedachten kan werden afgesien. Ende schrickt ons gemoet / als wy nadencken de onheylen
die daer op staen te volgen/ soo wy tegens malkanderen komen te stooten ; laet ons daer by considere-
ren de furie van den Turck/ bespringende en inneballende op het Poolse Rijck/ dat oude tegenweer van
de Christenheyt ; ende hoe het Christelijck interesse / terwijl de Christen Princen ende Stenden tegens
malkanderen aenwoeden/ sich verlaten sal vinden/ en laet ons vervolgens overdencken/ dat aen dien Vy-
ant van Christi name/ tot voortsettinge van sijne Tirannye/ en om het slaefvaer juck de Christenen om
den hals te smijten/ geen bequaemer weg gebaent sal worden// als door dit onderlingh haten en vechten
der Christenen. Nu is 't alleen in U Lieden macht en handen / om door een veel heylsamer remedie/ als
't geen door de continuatie van een brandenden/ of door het aenstellen van een nieuwen Oorlogh/ gesocht
mochte worden/ aen de Christen-Werelt en aen uwe Geallieerden voordeeligh te sijn : te weten / soo de
selve sullen gelieven door het toedoen van vriendelijcke vermaeningen hem van sijn beginnen af te bren-
gen/ en tot sachter reden te leyden ; ende voorts door een spoedige Vrede alle de geresene en noch te rijsen
swarigheden weg te nemen en of te snijden ; En op dat deselve soo veel te meer versekert souden konnen
wesen van onse Vredelievende intentie/ als betuygen wy heyliglijck /dat/ gelijck wy ten hoogsten bekla-
gen/ dat den Ceurvorst van Brandenburg soodanige beraetslagingen al te haestig heeft willen aenvaer-
den/ die niet over een sijn komende nochte met het Verbont/ t welck hy met ons heeft aengegaen/ nochte
met de sincere affectie / die wy hem allertijt hebben toegedraegen / noch te oock niet met den Vrede of yver
tot het verkrijgen van een Vrede / die hy gesaementlijck met ons voorgaf te willen bybrengen/ wy alsoo
oock/ soo haest den Ceurvorst/ of van selfs /of door u Lieden aenraeden en goede diensten bewoogen sal
wesen/ om sijne Troepen te rugge te trecken / en voorts soodaenigen raet sich sal voor oogen stellen/ die
niet/ gelijck nu geschiet/ de publique ruste verder doe afwijcken / maer deselve doe naeder komen/ en dat
wy sullen afnemen dat de Westfaelse Vrede/ en onse securiteyt en welstant / dependerende uyt den hoof-
de van diens observantie en garantie/ genoegsaem gecaveert sal konnen wesen/ wy hem met alle promti-
tude tot herstellinge van de voorige onderlinge vertrouwelijckheyt te gemoet sullen gaen ; en wy onse
Troepen datelijck uyt de landen van den Ceurvorst die sy mochten hebben betrocken/ sullen doen delo-
geren ; voorts soodanig ons sullen verhouden/ daer mede aen de Werelt moge blijcken/ dat de wapenen
die wy hebben aengetrocken / niet kittelachtig sijn om d' een Oorlog uyt den ander te spinnen/ noch ook
soodanige desseyns voor te staen die tegens de Vrede strijden/ of oock om andere te beledigen of te onder-
drucken/ ende dat die oock niet hebben voorgenomen te bemachtigen en aen sich te houden eenige plaetse/
toebehoorende den Ceurvorst/ of in 't Rijck/ of wel elders gelegen ; maer dat die waepenen alleenlijck
aengesien sijn om den Vrede te bevorderen/ en onse Gerechtigheden en Verbonden te beschermen. Nu
verhoopen wy dat dese onse assecuratie/ en de belofte die wy u doen / van onse waerachtige en ernstige
intentie tot den Vrede/ u Lieden sal konnen gerust stellen / en soo veel sal uytwercken dat Ulieden selfs
sult bevinden/ datter geen billijcke noch wettelijcke reden is / die u Lieden waepenen tegens ons soude
vermogen uyt te locken/ ja dat u Lieden oock daer heenen bedacht sullen gaen sijn/ waer uyt u Lieden ge-
negentheyt tot den Vrede/ dien deselve soo loffelijck seer dickwils en iteratievelijck hebben betuyght / sal
konnen blijcken/ en de hoope doen vast stellen/ die wy gevat hebben/ dat een gelijckformige affectie/ waer
mede wy u Lieden en der selver welstant alles goets willen/ wy by u Lieden mede sullen bevinden. Dog
soo het anders komt uyt te vallen/ 't welck Godt evenwel verhoede //soo sullen wy blijven steunen op de
Gerechtigheyt/ die op onse sijde staet ; onder dat seker vertrouwen/ dat onse gerechtige sake/ en allerbeste
intentie/ God tot hulpe door alle gewenschte successen/ en alle beminders van de Vrede en billickheyt/ tot
gunners sullen vinden. Ende sullen wy ondertusschen niet een duym breet/ gelijck men segt/ af wijcken
van ons voorneemen/ 't welck wy allertijt hebben voor gehad/ om in vrientschap met u Lieden te leven ;
oock sal geen verslappinge bevonden worden/ in 't verlangen 't welck wy van alle tijden hebben gehad
om met de demonstratien van de publique en gemeene ruste/ van vrientschap/ en van een sincere gen oet

soo-

soodanig met u Lieden te strijden/ dat men sal moeten twijffelen / of wy aen onsesijde meer bereyt / dan wel u Lieden vaerdiger sijn/ tot dien yver/ waer door onse wedersijts onderlinge vrientschap langdurig geconserveert/ en van eeuw tot eeuw voortgebracht moge worden. Alle 't welck/ gelijck onsen Extraordinaris Ambassadeur ende Hof-Cancelier/ den Gestrengen en Edelen /ons seer getrouwen Eduard Ehrensteen/ Erfgeseten op Fors-by-gard/ Lindesio/ en Barkestorp/ wijders sal uytleggen/ als willen wy ons daer aen gerefereert hebben: en dies wegen den desen eyndigende / bebeelen wy u Lieden van herte aen den Almachtighen en Algoeden Godt / Autheur des Vredes / u Lieden toe wenschende alle heyl en Voorspoed. Gegeven op ons slot tot Stockholm den 5 Dagh des maends December 1674.

U Lieden goeden Vrieud en Geallieerden.

CAROLUS.

H. Hoghusen.

Tot dus verre de staet der Vredehandelinge met het eynde van 't Jaer/ verhaelt hebbende/ sullen wy noch in 't kort 't vervolg overloopen. Den Koning van Vranckrijck dan de Stadt Breda tot de handelplaets voorgeslaegen hebbende/ en by haer Ho: Mo: en de Bontgenooten geweygert sijnde / soo deed den Sweetsen Bemiddelaer Spar / by den selven Coning soo veel aenhoudingen/ dat hy eyndelijck verklaerde/ sich hier niet aen te willen binden / maer het aen haer Ho: Mo: stelden / een plaets in haer gebiet / uytgenomen in Vrieslant of Groeningen/ te verkiesen / die sy 't bequaemste souden oordeelen / vermits hy geensints konde toestaen/ sijne Gesanten na een plaets te senden / die onder het Roomse Rijck gehoorde: Den Gesant Ehrensteen dit aen haer Ho: Mo: bekent hebbende gemaeckt/ soo gaven die aen den Raet-Pensionaris Fagel/ en de andere Gemachtigde tot de buytenlantse saken / last/ om met sijn Hooght. beraetslaging hier over te houden. Waer op haer Ho: Mo: van den 18. van January 1675. de Stadt Meurs voorstelden/ als een plaets/ die met sijn Hooght. besetting was voorsien/ en derhalven van Vranckrijk behoorden aengenomen te worden; maer den Coningh oordeelende/ dat dese Stadt mede een Lit van 't Rijck was/ wilde daer in niet bewilligen. Invoegen veele geen andere gedachten hadden/ of de Vredehandelinge soude te niet geraken/ te meer/ om dat Vranckrijck tegens de voortijt overgrootte bereytselen ten Oorlog tot een vroege Velttocht liet maeken/ en de Kroon Sweden / haer Leger in de landen van den Ceurvorst van Brandenburg had doen trecken / en in gevolge van 't selve/ de Sweetse Bemiddelaers door dese toeval / dat Ampt niet langer souden mogen bedienen. Maer den Coning van Engelant/ mede het Ampt van Bemiddelaer/ nevens de Kroon Sweden aengenomen hebbende / deed korts naer dese weygeringe van de Stadt Meurs/ door sijn Gesant Temple in den Hage haer Ho: Mo: de Stadt Nimwegen/ als een bequaeme handelplaets/ voorstellen: De welcke dan eyndelijck van de gesamentlijcke Bontgenooten / sijnde aengenomen/ soo bewillighde den Koningh van Vranckrijck / door toedoen van den Engelsen Gesant Loccart te Parijs / mede in dese plaets; doch onder voorwaerden/ dat hem wegens de saeck van Furstenburgh/ en 't aengehouden gelt te Ceulen vernoeginge wiert gedaen; en noemde aenstonts sijne Gevolmachtigden/ die derwaerts souden trecken/ sijnde den Hertogh van Vitry / Monsr. Colbert/ en den Graef d' Avaux. Den Coningh van Engelandt verkoor oock de Heeren John Bercklep / Willem Temple / Gesant by haere Ho: Mo: en Sr. Lionel Jenckins/ om ter selver plaets 't Ampt van Bemiddelaers te bedienen/

di[illegible]n/ en wiert te Nimwegen voor hun terstonts een Huys gehuert. Maer wie Heeren van haer Ho: Mo: en des selfs Bontgenooten / derwaerts sullen trecken/ is noch onbekent/ doch 'tis geloofbaer/ dat deselve wel haest verkoren sullen worden.

Dit is dan in 't kort de staet van de gevolgde handelinge tot de Vrede/ die wy ter naester Jaer breeder meenen te verhandelen/ en die wy verhoopen/ dat een goede uytkomst sal genieten. Godt den Heere / die een Gever des Vredes is/ en de herten der Coningen in syn Hant heeft / mogen wy onderwyl bidden/ dat syhnen Zegen daer toe geliebe te verleenen/ op dat eyndelyk dese woedende Oorlogs-brant geblust/ en de Christenheyt de Vrede weder gebracht magh worden.

EYNDE.

REGISTER.

Eynde van 't Regiſter.

